МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

НТСА
імені Григорія Волинки

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
1834

ОСВІТА І НАУКА – 2025

Матеріали звітно-наукової конференції студентів та аспірантів «Освіта і наука - 2025»

7-11 квітня 2025

УДК [001 + 37]:005.745

Рекомендовано до друку Вченою радою

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Редакційна рада:

Андрущенко В.П.	доктор філософських наук, професор, академік НАПН України, член-кореспондент НАН України, ректор УДУ імені Михайла Драгоманова *(голова Редакційної ради)*
Андрусишин Б.І.	доктор історичних наук, професор
Булах І. С.	доктор психологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України
Висоцький А.В.	доктор філологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України
Золотаренко Т.О.	старший інспектор з розвитку НТТСМ УДУ імені Михайла Драгоманова
Євтух В.Б.	доктор історичних наук, професор, академік НАН України
Дробот І.І.	доктор історичних наук, професор
Корець М.С.	доктор педагогічних наук, професор, академік Академії наук вищої школи України, заслужений працівник освіти України
Кудін А.П.	доктор фізико-математичних наук, професор
Леміш Н.Є.	доктор філологічних наук, професор
Лукашенко К.В.	старший інспектор з розвитку НТТСМ УДУ імені Михайла Драгоманова
Мацько Л.І.	доктор філологічних наук, професор, академік НАПН України
Працьовитий М.В.	доктор фізико-математичних наук, професор, академік АН ВШ України
Сергієнко В.П.	доктор педагогічних наук, професор, академік АНВО України, заслужений працівник освіти України
Тимошенко О.В.	доктор педагогічних наук, професор
Торбін Г.М.	доктор фізико-математичних наук, професор *(відповідальний редактор)*
Турчинова Г.В.	кандидат педагогічних наук, професор

Шут М.І.	доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН України

Програмний комітет:

Марченко Н.В.	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інноваційних технологій викладання загальноосвітніх дисциплін, заступник директора з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ навчально-науковий інститут перепідготовки та підвищення кваліфікації
Бегека Д.А	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германських мов, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ факультету іноземної філології
Глушко Т.П.	доктор філософських наук, доцент, професор, заступник директора з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики
Голубенко Т.О.	кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ навчально-наукового інституту молодіжної і сімейної політики і соціальної роботи
Гризоглазова Т.І.	кандидат педагогічних наук, професор фортепіанного виконавства і художньої культури, відповідальна особа за НТТСМ факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського
Іщенко С.М.	доктор PhD, доцент, вчений секретар Ради НТТСМ факультету технологій та дизайну
Карнаух А.А.	кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ навчально-наукового інституту права та політології
Лавриненко В.М.	кандидат біологічних наук, доцент, заступник декана з навчально-методичної, наукової та міжнародної співпраці природничого факультету
Ліпницька І.М.	кандидат філологічних наук, професор кафедри української літератури, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ факультету української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка
Ляшенко О.А.	кандидат психогічних наук, доцент, доцент, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ

	факультету психології
Мазур О.О.	старший викладач, заступник директора з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ навчально-науковий інститут публічного управління та адміністрування
Масол В.В.	аспірантка, відповідальна особа НТТСМ факультету фізичного виховання спорту та здоров'я
Матвієнко О.В.	доктор педагогічних наук, професор, заступник декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків педагогічного факультету
Нікіфоров Р.О.	кандидат фізико-математичних наук, доцент, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ факультету математики, інформвтики та фізики
Омельянович І.М.	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психокорекційної педагогіки та реабілітології, відповідальна особа Ради НТТСМ факультету спеціальної та інклюзивної освіти.
Перепелюк О. М.	доктор філософії, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ історичного факультету

УДК [001 + 37]:005.745

Відповідальний секретар:

Забабуріна Софія Олексіївна – секретар НТСА

Дизайнер обкладинки:

Река Кіра Вікторівна - голова НТСА факультету спеціальної та інклюзивної освіти

Освіта і наука − 2025. Зб. наукових праць. – К: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025. – 1457 с.

До збірника увійшли матеріали звітно-наукової конференції студентів та аспірантів «Освіта і наука - 2025», що відбулася 7-11 квітня 2025 року в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова.

©Автори тез, 2025

ЗМІСТ

ПРИРОДНИЧИЙ ФАКУЛЬТЕТ 7
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ 118
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ ІМЕНІ АНДРІЯ МАЛИШКА 287
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ 380
ФАКУЛЬТЕТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ 618
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ 724
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ 836
ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ ІМЕНІ АНАТОЛІЯ АВДІЄВСЬКОГО 953
ФАКУЛЬТЕТУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, СПОРТУ І ЗДОРОВ'Я ... 968
ФАКУЛЬТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ 1053
ННІ ФІЛОСОФІЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ 1127
ННІ ПРАВА ТА ПОЛІТОЛОГІЇ 1194
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ 1234
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ 1322
ФАКУЛЬТЕТ МАТЕМАТИКИ, ІНФОРМАТИКИ ТА ФІЗИКИ 1341

ПРИРОДНИЧИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Бріжевата Діана Олегівна
Студентка 1 курсу
Спеціальності «Середня освіта математика »

Науковий керівник :
завідувач кафедри іноземних мов, кандидат педагогічних наук, доцент
Яременко-Гасюк Олена Олександрівна

Порівняльна характеристика свят у США та Великобританії

Свята відіграють важливу роль у культурному житті будь-якої нації, відображаючи її історію, традиції та цінності. Сполучені Штати Америки та Великобританія мають як спільні, так і унікальні свята, які формувалися під впливом різних історичних подій та культурних особливостей. Від Дня незалежності США до Різдва в Англії — кожне свято має свою неповторну атмосферу, що робить їх цікавими як для місцевих жителів, так і для туристів.

Вітчизняний дослідник Пашкевич М.Ю. зазначає, що культура святкування, виявлення її загальних та особливих рис та дослідження свят …. приводить до висновку, що свято – це складне та багатопланове культурне та соціальне явище.»

На його думку, «Саме у святкуваннях можливо реалізовувати основні соціальні функції. Функція культурної трансформації полягає в здатності свята виступати одним з ключових механізмів змін соціальних норм, цінностей, традицій, ритуалів та інших компонентів культури»

Дослідження, сфері головну увагу приділяють зазвичай культурно-історичним, етнографічним, соціологічним аспектам свята. Можна виділити концепції А. Банфі, Я. Ратнера, М. Хренова, в яких даний феномен визначається як соціальне явище та дослідження М. Бубера, М. Хайдеггера, Е. Левінаса, М. Мерло-Понті, Ж.-П. Сартра, М. Фуко, К. Ясперса , які розглядають смислоутворюючі цінності свят та дозвілля, в цілому.

Ольга БОЙКО у своїй статті зазначає,що свято є втіленням свободи – у святкові дні людина може вивільнити свої прагнення та імпульси, які стримуються повсякденністю, та продемонструвати всі свої почуття.

Крім того, свята відображаються в традиціях та звичаях, що несуть у собі ті цінності, які передаються їх нащадкам, та при цьому довгий час можуть існувати у незмінному вигляді

У цій роботі ми хотіли б розглянути найвідоміші свята Сполучених Штатів Америки та Великобританії, їхні традиції, історичне значення та особливості святкування і їхні спільні та відмінні риси.

1. День подяки

День подяки — важливе американське свято, яке відзначають в останній четвер листопада. У цей день родини збираються разом, щоб подякувати Богові за все, що мають.Свято бере початок з 1620 року, коли пілігрими прибули до Північної Америки, тікаючи від релігійних переслідувань. Вони заснували поселення Плімут, але зима була важкою, і їм не вистачало їжі. Завдяки допомозі індіанців з племені вампаноаг та Скуанто, який навчив їх вирощувати врожай, пілігрими змогли вижити. У листопаді 1621 року, після збору багатого врожаю, губернатор Бредфорд влаштував святкову вечерю для пілігримів і індіанців. Це стало першим Днем подяки. Сьогодні американці святкують День подяки, як і тоді: з індичкою, гарбузовим пирогом і молитвою. Це свято символізує силу, вдячність і здатність до співпраці.

1. День коронації монарха (або його ювілей)

Британці традиційно відзначають коронації монархів та їх ювілеї з великою урочистістю. Ці події супроводжуються парадами, вуличними святами, концерти, та іншими заходами, які об'єднують націю.

Коронації та ювілеї монархів у Великій Британії є важливими національними подіями. Під час таких святкувань влаштовуються масштабні паради, вуличні вечірки, концерти та інші урочистості. Наприклад, під час платинового ювілею королеви Єлизавети II у 2022 році відбулися численні заходи по всій країні, які об'єднали мільйони людей у святкуванні.

На нашу думку, це свято відображає характер англійців, які, в першу чергу, підкоряються авторитетам та традиціям, схильні до свят, які мають давню історію і підтримують устої давніх часів.

Отже, свята у США та Великобританії не лише є невід'ємною частиною культурного життя, а й відображають глибинні цінності, історичні традиції та менталітет кожного народу. Американські свята часто підкреслюють ідеї свободи, індивідуалізму, прагнення до нових починань і згуртованості в складні часи. Натомість британські традиції більше зосереджені на повазі до історії, авторитету та збереженні культурної спадщини. Порівняння цих свят допомагає глибше зрозуміти суспільства, що їх створили, та побачити, як культура формується крізь призму святкувань.

Список використаних джерел

1. Пашкевич М.Ю. Культурологічні аспекти свят як соціального явища Культурологія: науковий журнал. — 2020. — №2. — С. 34–41.
2. Бойко О.В. Психологія свята в контексті соціальної взаємодії // Наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка. — 2021. — Т. 8. — Вип. 3. — С. 112–117.
3. Banfi, A. Festivals and Culture: Understanding Celebrations in Western Societies. — London: Routledge, 2009.
4. Ratner, Y. Social Rituals and Holidays: A Comparative Perspective. — New York: Cultural Press, 2011.
5. UK Government Official Website. Trooping the Colour: History and Events. https://www.royal.uk (дата звернення: квітень 2025)
6. History.com Editors. Thanksgiving 1621: The True Story. https://www.history.com/topics/thanksgiving/history-of-thanksgiving (дата звернення: квітень 2025)
7. U.S. Department of State. American Holidays. https://usa.usembassy.de/holidays.htm (дата звернення: квітень 2025)
8. Wimbledon Official Website. The History of The Championships. https://www.wimbledon.com (дата звернення: квітень 2025)
9. Encyclopaedia Britannica. Guy Fawkes Day. https://www.britannica.com/topic/Guy-Fawkes-Day (дата звернення: квітень 2025)

Гладченко Анна Олексіївна
студентка IV курсу
спеціальності 014.05 «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Холоденко Олена Віталіївна

Характеристика діалектів англійської мови у США

Діалект – це різновид певної мови, що разом із літературним становить національну мову; засіб спілкування між представниками однієї територіальної чи соціальної групи. Діалект визначають як різновид мови, що вживається як засіб порозуміння особами, пов'язаними між собою територією, фаховою або соціальною спільністю. Діалекти своєю загальною системою утворюють діалектику певної мови.

Діалект формується безпосередньо під впливом певного характеру діяльності людей, що проживають на певній території. Територія США є значною, і її освоєння історично відбувалося зі сходу на захід. Зважаючи на ці процеси, лінгвістами виділяються три основні діалекти англійської мови в США. Визначення цих діалектів пояснюються наявністю певних відмінностей у звуковому оформленні мови мовцями, що проживають на різних ділянках території США. На території сучасних Сполучених Штатів Америки існує три основні діалекти:

1. Східний (New England) – територія так званої «Нової Англії», штати Нью-Гемпшір, Вермонт, Массачузетз, Род-Айленд, Коннектікут.

2. Південний (Southern) – штати Меріленд, Віргінія, Північна та Південна Кароліна, Джорджія, Флоріда, Алабама, Тенессі, Кентуккі, Луїзіана, Арканзас, частково Міссурі й Техас.

3. Центральний (General American) – решта штатів.

Східний діалект є найближчим до стандартного, класичного англійського варіанту англійської мови. Він формувався в XVII-XVIII ст. на основі вимови емігрантів, що прибули з півдня Англії, Лондона та сусідніх графств. Вимова r перед приголосними та в кінці слова відсутня, а перед f, s, th, n закритому складі вимовляється як [a:]. O перед p, t, k в закритому складі вимовляється як [ɒ]. U перед t, d, n у відкритому складі вимовляється як [u:]. У словах типу home o вимовляєтсья як [ʌ]. Присутнє явище «linking-"R"» – фраза idea of it читатиметься як [aɪ´dɪə r͡əv͡ ɪt].

Південний діалект поширений у штатах, що заселювались емігрантами з центральної частини Англії. Вимова r перед приголосними та в кінці слів також відсутня, а перед f, s, th, n закритому складі виимовляється як [ж]. O перед p, t, k в закритому складі вимовляється як [a]. U перед t, d, n у відкритому складі вимовляється як [ju:]. Дифтонги [au] як [ʌu] або [жu], прості голосні дифтонгізуються – yes вимовляється як [jɛɪs] / [´jɛɪjəs], g вимовляється як [gj] на початку слова, в словах типу ear замість [ɪə] вимовляється [ɛə]. Кінцеві проривні приголосні у сполученнях st, ft, nd, pt ослаблюються: last – [lɑ:s].

Центральний діалект англійської мови в Америці є загальновідомим під назвою «Американський варіант англійської мови». Це типовий, стандартний варіант вимови в США. В цьому випадку наявна вимова r перед приголосними та в кінці слова, а перед f, s, th, n закритому складі виимовляється як [ǽ]. O перед p, t, k в закритому складі вимовляється як [a]. U перед t, d, n у відкритому складі вимовляється як [u:] або як [ju:], можливі обидва варіанти. Сполучення wa вимовляється подовжено [wa]: water – [´watər], також часто зустрічається носова артикуляція голосних (напр. в слові «twang»).

Список використаних джерел

1. Американська англійська. Освіта.UA. URL: https://osvita.ua/languages/articles/5298/.

2. Бойко С.О. Діалектика англійської мови в Америці. PSYH.KIEV.UA -- Вісник психології і соціальної педагогіки. URL: https://www.psyh.kiev.ua/Бойко_С.О._Діалектика_англійської_мови_в_Америці.

3. Железняк М. Г., Масенко Л. Т. Діалект. Енциклопедія Сучасної України. 2007. URL: https://esu.com.ua/article-24450.

4. Л.Т Миклаш. Особливості американського варіанта англійської мови: історичне тло : Зб. науково-техн. пр. Львів : НЛТУ України. С. 298–304.

5. Ніколаєва І. В. Національно-культурні особливості фонетичної системи англійської мови на території США. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог: Вид-во НаУОА, 2020. Вип. 9(77). С. 16–18.

Гундерич Анна Віталіївна
Студентка IV курсу
спеціальності « 014.07 Середня освіта (Географія)»

Науковий керівник:
Кандидат педагогічних наук, доцент
Яременко-Гасюк Олена Олександрівна

Соціокультурні аспекти перекладу як чинник формування міжкультурної компетентності

Сфера перекладу відіграє важливу роль у процесі міжкультурної комунікації. Однак переклад не є простою механічною заміною слів однієї мови словами іншої. Він завжди здійснюється в певному соціальному та культурному контексті. Саме тому соціокультурні аспекти перекладу сьогодні посідають провідне місце в теорії та практиці перекладацької діяльності.

Під соціокультурними аспектами перекладу розуміють сукупність факторів, що пов’язані з культурою, традиціями, звичаями, цінностями, поведінковими нормами та менталітетом носіїв мови оригіналу та мови перекладу. Наприклад, у багатьох європейських мовах існує чіткий поділ між офіційним і неофіційним звертанням (ви/ти), тоді як у деяких східних культурах прийняті інші форми поваги. У перекладі це потребує особливої уваги.

Особливу складність викликає передача реалій — предметів або явищ, характерних лише для однієї культури. Такі слова, як «рушник» чи «вишиванка», можуть бути незрозумілими для іноземної аудиторії. У таких випадках перекладач або залишає слово без змін із поясненням, або підбирає культурно близький еквівалент, або транслітерує. Наприклад, слово borscht (борщ) часто зберігають без перекладу, але супроводжують приміткою, що це буряковий суп українського походження. Схожа ситуація з такими словами, як vyshyvanka (традиційна вишивана сорочка) чи Thanksgiving (американське свято без прямого аналога в багатьох культурах).

Не менш важливою є передача ідіом, жартів та гри слів, які часто мають суто культурне або мовне значення. Наприклад, англійський вираз to kick the bucket (буквально — «вдарити по відру») означає «померти». Спроба дослівного перекладу може ввести читача в оману або викликати нерозуміння. Те саме стосується гумору в мультфільмах або серіалах. У перекладі «The Simpsons» гумор адаптують під український менталітет, іноді замінюючи культурно-специфічні жарти локальними аналогами.

Для вирішення таких завдань перекладачі використовують різні стратегії:

• Транслітерація: передача звучання іноземного слова (наприклад, sushi, kimono).

• Пояснювальний переклад: додавання короткого опису поняття (наприклад, vyshyvanka – a traditional embroidered shirt).

• Культурна адаптація: заміна об’єкта чи явища на подібне в культурі перекладу.

• Ігнорування: пропуск культурної одиниці, коли її неможливо адекватно відтворити або вона не суттєва для розуміння.

Прикладом комплексного підходу до перекладу є серія книг «Harry Potter». Деякі імена (наприклад, Severus Snape) збережено, а назви на кшталт Hogwarts адаптовано як «Гоґвортс». Також латинські закляття або залишають у первісному вигляді, або пояснюють. Усе це свідчить про важливість балансу між збереженням оригінального культурного колориту й зрозумілістю для читача.

Таким чином, переклад виступає не лише мовним процесом, а й глибоко культурним явищем. Успішна міжкультурна комунікація можлива лише за умови, якщо перекладач володіє високим рівнем культурної компетентності та здатен гнучко адаптувати текст, зберігаючи його зміст і атмосферу. Це робить перекладача не лише фахівцем з мов, а й своєрідним культурним медіатором між народами.

Список використаних джерел

1.Будагова Р.А. Культура мови і стиль. — Київ: Наукова думка, 2020. — 256 с.

2. Venuti L. The Translator’s Invisibility: A History of Translation. — London: Routledge, 2012. — 352 p.

3. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://lib.npu.edu.ua/posluhy/oformlennya-bibliografichnikh-spiskiv

Коваленко Анна Іванівна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «Середня освіта (біологія та здоров’я людини)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Блинова Ірина Анатоліївна

Явище антонімії в сучасній англійській мові

Антонімія – це семантичне явище, при якому слова мають протилежні значення, а також, зазвичай, слова мають однакову частину мови [1].

Класифікація антонімів в англійській мові в залежності від того, як саме виражаються протилежності між словами [1]:

1. Контрарні антоніми (ступеневі) – це пари слів , що виражають протилежні якості або властивості , але між ними є проміжні значення. Наприклад: *short – medium – tall*, *slow – moderate – fast*, *weak – normal – strong*.
2. Комплементарні антоніми – це повні протилежності, між якими немає проміжного стану. Заперечення одного означає підтвердження іншого. Наприклад: *dead – alive, true – false*.
3. Векторні антоніми – показують дії або явища, що мають протилежний напрямок. Наприклад: *to arrive – to leave*, *to go – to come*.
4. Реляційні антоніми – це слова, які стоять протилежними лише в певному контексті, коли існує взаємозв’язок. Тобто ці слова не є прямо протилежними, але мають протилежні ролі. Наприклад: *employer – employee*, *parent – child*.

5. Деривaційні антоніми – змінюються за допомогою префіксів (un-, dis-, in-, im-, non-) або суфіксів (-less, -ful), які надають значення заперечення. Наприклад: *happy – unhappy*, *honest – dishonest* , *hopeful – hopeless*.

Антонімія виконує важливі функції у мові, допомагаючи передавати протилежності та робити висловлювання точнішими й виразнішими. Її часто використовують у публіцистиці, особливо в заголовках, щоб привернути увагу читача або підкреслити конфлікт. У художній літературі антоніми формують основу таких стилістичних прийомів, як антитеза чи оксиморон, допомагаючи розкрити внутрішні суперечності персонажів. У народній творчості антонімія проявляється у прислів'ях та приказках з повчальним змістом. Крім того, антоніми можуть створювати комічний або іронічний ефект, коли їх використовують несподіваним чином [2].

Для аналізу явища антонімії в сучасній англійській мові використано наступні джерела:

- заголовки англомовних газет: аналізувалися заголовки з таких видань, як *The Guardian, The New York Times, The Washington Post, The Times* та *Los Angeles Times*;
- виступи сучасних політиків: досліджувалися промови Джона Драмані Махами, колишнього президента Гани, з акцентом на лексико-синтаксичному аналізі антонімів [3];
- англомовні словники антонімів: використовувалися ресурси, такі як *WordNet* та *Wordnik*, для збору пар антонімів серед прикметників, іменників та дієслів [5].

У процесі аналізу були виявлені наступні приклади використання антонімів. У газетних заголовках, зокрема "Falling inflation, rising growth give U.S. the world's best recovery", антоніми "falling" та "rising" підкреслюють контраст між зниженням інфляції та зростанням економіки США, що сприяє успішному відновленню країни [4].

У дослідженні промов Джона Драмані Махами було відзначено використання антонімічних пар для підсилення риторичних ефектів та підкреслення контрастів у політичних аргументах. Наприклад, протиставлення "peace" та "war" використовувалося для наголошення на важливості стабільності в країні [3].

У словникових ресурсах використання *WordNet* та *Wordnik* дозволило зібрати значну кількість пар антонімів серед різних частин мови. Прикметники: "happy" – "sad", "big" – "small". Іменники: "success" – "failure". Дієслова: "accept" – "reject" [5].

Отже, антонімія – це важливе явище в сучасній англійській мові, яке допомагає не тільки точно передавати значення, а й робити мову більш виразною та емоційною. Завдяки різним типам антонімів – контрарним, комплементарним, векторним, реляційним та деривaційним – можна краще зрозуміти, як саме передаються протилежності у мовленні. Приклади з газетних заголовків, політичних промов та словників показують, що антоніми активно використовуються в англійській мові сьогодні і, як наслідок, відіграють помітну роль у спілкуванні та вираженні думок.

Список використаних джерел

1. Межуєва І. Ю. Антонімія як мовне явище: принципи та підходи. *Молодий вчений*. № 9 (61) вересень, 2018. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/9/82.pdf

2. Погоржевська А. Антонімія та класифікація антонімів. URL: http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/4851/%D0%9F%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B6%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. Asante R., Addae A., Danquah G. K. Lexico-syntactic analysis of antonyms in some speeches of John Dramani Mahama. URL: https://www.researchgate.net/publication/379820074_Lexico-syntactic_analysis_of_antonyms_in_some_speeches_of_John_Dramani_Mahama

4. Lynch D. J. Falling inflation, rising growth give U.S. the world's best recovery. URL:https://www.washingtonpost.com/business/2024/01/28/global-economy-gdp-inflation/
5. Nguyen K. A., Sabine Schulte im Walde, Ngoc Thang Vu. Large-Scale Collection of English Antonym and Synonym Pairs across Word Classes. URL: https://www.ims.uni-stuttgart.de/en/research/resources/experiment-data/antonym-synonym-dataset/?utm_source=chatgpt.com

Македон Світлана Олегівна
студентка V курсу
спеціальності «Середня освіта (Географія та англійська мова »

Науковий керівник:
доцент, завідувач кафедрою іноземних мов
Яременко-Гасюк Олена Олександрівна

Вірші та пісні на уроках іноземної мови

Вступ. Методика навчання іноземних мов передбачає використання різноманітних методів, прийомів, засобів та інструментів, що спираються на індивідуальні особливості кожного окремого учня. Вивченням зазначеного питання серед вітчизняних дослідників займались Деркач Ю. на базі ЛНУ ім. Івана Франка [5], Василенко О. М. та Сисоєнко І. В. на базі НПУ ім. М.П. Драгоманова [6], Кошова, М. Л., Титаренко, О. І. для вивчення німецької мови. [7] Серед закордонних дослідників можна виокремити Агелікі Папантоні [4], Олександра Анастасіаду, Мустафа Шевік [8] та ін. Так, одним з інструментів для досягнення мети у вивченні другої мови в школах є використання віршів та пісень на уроках іноземної мови. Загальновідомо, що діти вивчають свою першу мову не тільки шляхом знаходження в україномовному середовищі, а й через пісні, вірші, римовки та інші культурні складові, які вони черпають від батьків та сім'ї. Це полегшує сприйняття та розуміння не лише рідної мови, а й іноземної, адже відповідає їх психологічним особливостям.

Виклад основного матеріалу. Пісні та вірші допомагають учням у засвоєнні лексики, граматики, фонетичних конструкцій, а також забезпечують вдосконалення навичок аудіювання та вимови. Так, лексичні конструкції простіше вивчати через контекст, учні звикають до вимови від носіїв, досліджують особливості наголосів та інтонацій, а також вивчають граматичні конструкції у живій мові.

Для учнів молодшої школи пісні та вірші допомагають у вивченні алфавітів та найпростіших фонем, звуків та граматичних конструкцій. У навчальній літературі для молодших школярів для вивчення англійської мови представлений підручник Kid's Box від Caroline Nixon & Michael Tomlinson, Cambridge University Press, який містить багато пісень для розвитку сприймання мови на слух, а також Fly High від Pearson Education Limited Edinburgh Gate, в якому на всіх рівнях володіння мовою містяться пісні, вірші та слова до них, щоб учні порівнювали написання та звучання англійських слів, вчились такту та правильній побудові інтонації.

Для учнів середньої школи представлений підручники серії Go Getter від Jayne Croxford - Graham Fruen, BBC. В цьому підручнику містяться вірші для розуміння особливостей англійської фонетики та вимови, а також пісні для закріплення граматичних часів та лексики.

Для підлітків та учнів старшої школи доцільно використовувати популярні пісні, що не тільки будуть забезпечувати розвиток навичок вимови та лексичної грамотності, а також сприятимуть заглибленню в середовище носіїв мови, вивченню їх культури та

особливостей. Використання популярних пісень також допомагають у вивченні ідіом, фразеологізмів, сталих виразів та сленгу.

З точки зору побудови уроку, вірші та пісні найкраще використовувати на початку уроку в якості warm-up або для актуалізації опорних знань та вже пройденого матеріалу, в середині уроку – на етапі вивчення та в кінці уроку для закріплення отриманих знань, умінь та навичок. Використання пісень та віршів на уроках іноземної мови забезпечить зміну навчальної діяльності протягом уроку, налаштує учнів на іноземну мову та покращить настрій. Також, музика створює позитивну атмосферу в класі, що забезпечує безпечне середовище та довірливі стосунки між всіма учасниками навчального процесу.

Наведена нижче таблиця систематизує та узагальнює основні аспекти статті. В таблиці представлені рекомендації щодо застосування пісень та віршів під час опрацювання окремих видів діяльності в учнів з залученням низки підручників та прийомів навчання, що допоможуть майбутнім вчителям з використанням зазначеного методу навчання в їх професійній діяльності.

Таблиця 1

Вид мовленнєвої діяльності	**Методичний аспект**	**Засоби навчання**	**Приклади**
Говоріння	На початку уроку: Мовленнєва\фонетична зарядка. В кінці уроку: закріплення та узагальнення вивченого.	<u>Підручники</u> *Молодша школа:* • Kid's Box від Caroline Nixon & Michael Tomlinson, Cambridge University Press. • Songs and Chants by Carolyn Graham, Oxford University Press. • Fun for Starter\Movers, Anne Robinson Karen Saxby, Cambridge University Press. *Середня школа:* • Go Getter від Jayne Croxford - Graham Fruen, BBC.	• Go Getter 4 від Jayne Croxford - Graham Fruen, BBC: Listen and repeat: /s/ or /ʃ/ ? Serious Simon wore sandals and socks. Shy Sheila wore a T-shirt and shorts. Fun for Movers, Anne Robinson Karen Saxby, Cambridge University Press: Listen and say! Super soup, juice and beautiful fruit too for you at the new Super Food Supermarket!

		Відео\аудіо матеріали для вивчення алфавіту: • The Alphabet Song | Learn The ABCs | Finny The Shark (YouTube)	
Читання	Під час основної частини уроку: Первинне осмислення нового матеріалу; Систематизація та узагальнення отриманих знань на уроці. Прийом «Читання ланцюжком»	*Молодша школа:* • Kid's Box від Caroline Nixon & Michael Tomlinson, Cambridge University Press. • Songs and Chants by Carolyn Graham, Oxford University Press. *Середня школа:* • Go Getter від Jayne Croxford - Graham Fruen, BBC.	Go Getter 2 від Jayne Croxford - Graham Fruen, BBC. I'm Waiting for a Text: I'm sitting here, l'm sad and bored. My fingers ready, on the keybo-o-o-oard I need a friend, why can't you see? I'm texting you, but you aren't texting me.
Письмо	Під час основної частини уроку: Первинне осмислення нового матеріалу; Систематизація та узагальнення отриманих знань на уроці. Прийом «Заповнити пропущені слова».	Доцільно використовувати на уроках у старшій школі. Використовуються будь-які популярні пісні в залежності від мети та цілей уроку.	Present Simple: "Imagine" (John Lennon); Past Simple: "Yesterday" (The Beatles); Future Tense: "I Will Survive" (Gloria Gaynor); Conditionals: "If I Were a Boy" (Beyoncé).
Аудіювання	Під час основної частини уроку: Первинне осмислення нового матеріалу; Систематизація та узагальнення	<u>Підручники</u> *Молодша школа* • Songs and Chants by Carolyn Graham, Oxford University	Songs and Chants by Carolyn Graham, Oxford University Press: Please stand up. Listen

	отриманих знань на уроці. В кінці уроку: Систематизація та узагальнення отриманих знань на уроці. Прийоми «Слухай та повторюй» або «Мавпочка» (для молодших школярів)	Press. <u>Відео\аудіо матеріали:</u> • Me! | Noodle & Pals | Songs For Children (YouTube)	carefully. Please sit down. Listen carefully. Open your book. Listen carefully. Please be quiet. Sh!

Розроблено автором

Висновок. Використання віршів та пісень на уроках іноземної мови є доцільним для поліпшення окремих знаннєвих компетентностей в учнів, наприклад: вимова, лексика, граматика, аудіювання. В низці підручників від творчих колективів представлені вірші, пісні та скоромовки для кращого засвоєння учнями нового матеріалу, поліпшення сприймання дітьми іноземної мови від носіїв та культурного збагачення їх світогляду. Звичайно, використання музичних та літературних компонентів на уроках мають свої переваги та недоліки, проте кожен вчитель може самостійно обирати найкраще застосування даних інструментів в своїй професійній діяльності на уроках іноземної мови.

Список використаних джерел

1. Songs, Verse and Games for Teaching Grammar Arif Saricoban & Esen Metinarifs Hacettepe University & Cankaya University (Ankara, Turkey), - [Режим доступу] - https://www.researchgate.net/profile/Esen-Metin/publication/273060634_Songs_Verse_and_Games_for_Teaching_Grammar_httpitesljorgTechniquesSaricoban-Songshtml/links/593901e24585153206f561be/Songs-Verse-and-Games-for-Teaching-Grammar-http-itesljorg-Techniques-Saricoban-Songshtml.pdf

2. SONGS AND POEMS IN THE SECOND LANGUAGE CLASSROOM The hidden potential of singing for developing writing fluency, Jenni Alisaari, University of Turku), - [Режим доступу] - https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/128287/AnnalesB426Alisaari.pdf

3. Кваліфікаційна робота Значення пісень, римовок та віршів у навчанні англійської мови молодших школярів у школах Закарпаття, Лукович Вероніка Степанівна, 2024, Берегове, - [Режим доступу] - https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/4113/1/Lukovics_Veronika_The_value_of_songs_rhymes_poems_in_teaching.pdf

4. RPLTL13 Research Papers in Language Teaching and Learning, Issue13, Thomaï Alexiou, Aristotle University of Thessaloniki, February 2023, 179 p.

5. ПІСНЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ НАВИКІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ, Деркач Ю., Яблонська Р., - [Режим доступу], - https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2360

6. Малі віршовані форми як засобів активізації пізновальної діяльності учнів на уроках англійської мови, Василенко О. М. та Сисоєнко І. В., 2018, - [Режим доступу], - http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nchnpu_5_2014_49_8.pdf

7. Вірші та пісні на уроці німецької мови, Кошова, М. Л., Титаренко, О. І., 2021, - [Режим доступу], - https://eprints.cdu.edu.ua/4607/

8. Teacher views about using songs in teaching English to young learners, Mustafa Şevik, 2011, - [Режим доступу], - https://www.researchgate.net/profile/Mustafa-

Sevik/publication/268434081_Teacher_views_about_using_songs_in_teaching_English_to_young_learners/links/564f2ab308aeafc2aab3a127/Teacher-views-about-using-songs-in-teaching-English-to-young-learners.pdf

Мусієнко Назар Валентинович
студент І курсу
спеціальності «Фізкультурно-спортивне відновлення»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Блинова Ірина Анатоліївна

Функціонування англійських запозичень у сучасній українській мові

Англійські запозичення – слова, які прийшли з англійської мови в українську, також їх називають англіцизмами (англізмами). Вони мають свою класифікацію, до прикладу, існують прямі запозичення – слова, які не зазнали змін; кальки – дослівні переклади; терміни – слова, які використовують в конкретних галузях; сленг – слова, які мають своє значення в залежності від контексту [5].

Перші згадки про англійські запозичення в українській мові відносяться до кінця XIX століття, коли під час інтенсивного розвитку торгівлі та індустріалізації, зростання культурних контактів з західними країнами англізми почали входити до сучасної української мови, а одним із перших запозичених слів стало слово “football – футбол” [5].

На початку XX століття потік запозичення англійських слів значно зменшився, але тим не менш, з тих часів ми маємо такі слова як «светр», «трактор», «клуб»[1; 3].

З початку незалежності України запозичення англійських слів стало на потік. Приблизна чисельність англізмів в офіційній та літературній українській мові сягає близько тисячі слів [1; 4]. Станом на 2025 рік англіцизми входять в словниковий запас українців за кілька днів після їх створення. Також можна зазначити, що зараз ці слова стають архаїзмами всього за кілька років: такі слова як “pager”, “fax”, “dvd”, “icq” зараз не є актуальними.

Запозичення – це не вимушена дія, вони складають різноманіття та роблять мову живою. Вони існують у всіх сучасних країнах, тим самим підтримують зв’язок між народами. Держави в сучасному світі дуже тісно пов’язані, особливо коли мова йде про справедливість та свободу. Наші захисники активно користуються англійськими запозиченнями та сленгом, до прикладу: «таргет», «рейнджер», «бункер», «сапорт» «мед-евак».

За результатами опитування [2], 91% людей позитивно ставляться до вживання запозичених англійських слів, 64% людей вважають, що англіцизми частково збагачують українську мову, більше чверті людей вживають понад 40 англійських слів щодня, 18% людей іноді відчувають тиск при спілкуванні з особою, яка активно використовує англійські запозичення у своєму лексиконі. 82% респондентів позитивно ставляться до використання англійського сленгу в українській мові, 54% людей вважають, що змішування мов – це норма сучасного суспільства.

Серед найбільш вживаних англійських слів між опитуваних різних вікових категорій можна виділити наступні: “ok”, “like”, “cringe”, “crazy”, “rofl”, “bro”, “trash”, “hater”, “link”, “chat”.

Запозичені англійські слова станом на тепер – це невід'ємна складова української мови, яка має вплив на всі сфери роботи та дозвілля українців. Але слід пам'ятати про фонетичні та граматичні норми української мови.

Список використаних джерел

1. Архипенко Л. Яскраві риси сучасної мовної ситуації: надмірне запозичення англіцизмів. *Українська мова*. 2003. № 1. С. 96–102.
2. Мусієнко Н. В. Опитування «Функціонування англійських запозичень у сучасній українській мові» URL: 02.04.2025
3. Пілецький О. І. Про деякі запозичення в сучасній українській термінології. *Термінологія і термінографія*. 2001. С. 19–20. URL: https://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/6768/08-Piletsky.pdf
4. Слабоус С. В., Будник С. А. Англіцизми у сучасній українській мові. *Південний архів*. 2015. № 521. С. 42–46.
5. Чернікова Л. Ф., Смілик Т. І. Англіцизми в сучасній українській мові. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 152. С. 129–133. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34810/36-Chernikova.pdf

Обравіт Анна Миколаївна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «Біологія та здоров'я людини »

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Блинова Ірина Анатоліївна

Роль англомовної абревіації і скорочень у електронній комунікації

Електронна комунікація – це форма обміну інформацією через цифрові засоби, такі як: електронна пошта, месенджери, соціальні мережі, блоги, форуми та інші онлайн-платформи. У сучасному інформаційному суспільстві вона виконує низку ключових функцій: інформативну, контактну, емотивну, експресивну, апелятивну. Завдяки швидкому поширенню інформації електронна комунікація сприяє глобалізації спілкування, формуванню нових мовних практик і адаптації мови до вимог цифрової доби.

Абревіації (скорочення) – це мовні одиниці, створені шляхом зменшення початкових слів або словосполучень [1, с. 4; 4, с. 27]. В англомовній електронній комунікації вони відіграють особливу роль завдяки прагненню до лаконічності та економії часу.

Дослідники [2, с. 34; 4, с. 27] виділяють такі основні типи:

- ініціальні абревіації (*BBC, FAQ*) – складаються з перших літер слів, вимовляються по літерах;
- акроніми (*NASA, SCUBA*) – подібні до ініціальних, але читаються як повноцінні слова;
- усічення (*info, doc, app*) – укорочені форми повнозначних слів;
- цифрові та фонетичні заміни (*b4* – before*, 2day* – today*, l8r* – later);
- комбінації (*OMG, TMI, BRB*), які поєднують емоційне й інформативне навантаження.

Матеріалом дослідження стали електронні повідомлення англомовних користувачів у соціальних мережах *Twitter (X), Reddit, Instagram*, а також у популярних месенджерах (*WhatsApp, Telegram*). Усього було проаналізовано понад 300 повідомлень, що дозволило виявити характерні абревіації, частоту їх використання та комунікативні функції.

У дослідженні виокремлено такі найбільш уживані скорочення:

LOL – laughing out loud (вираження емоцій);

IDK – I don’t know (економія часу, самовираження);

BRB – be right back (підтримка зв’язку);

TMI – too much information (реакція на надмірну відвертість);

SMH – shaking my head (емоційна реакція, осуд).

Функції цих елементів включають: комунікативну (полегшення спілкування), соціальну (ідентифікація з певною групою), стилістичну (створення певного тону чи настрою). Абревіації стають не лише засобами економії мовного простору, а й маркерами цифрової культури, показниками емоційної реакції, оцінки та іронії.

Таким чином, англомовна абревіація є важливою частиною електронного дискурсу. Вона не лише скорочує текст, але й виконує соціолінгвістичну функцію – відображає ставлення мовця, підкреслює його приналежність до спільноти, передає емоції. В умовах постійної еволюції цифрової комунікації роль скорочень буде тільки зростати, стимулюючи подальші зміни в мові та стилі спілкування.

Список використаних джерел

1. Бараненко В. П. Електронна комунікація: типи, функції, структура. *Вісник Харківського національного університету*. Серія: Філологія. 2019. № 83. С. 45–50.

2. Crystal D. Language and the Internet. Cambridge University Press, 2006. 296 p.

3. Tagg C. The Discourse of Text Messaging: Analysis of SMS Communication. Continuum, 2012. 272 p.

4. Thurlow C., Mroczek K. Digital Discourse: Language in the New Media. Oxford University Press, 2011. 334 p.

Орленко Ірина Анатоліївна
Студентка 1 курсу
Спеціальності «Математика Середня освіта»

Науковий керівник:
завідувач кафедри іноземних мов,
кандидат педагогічних наук, доцент
Яременко-Гасюк Олена Олександрівна

Мовні особливості наукового стилю

Науковий стиль здебільшого представлений у жанрах наукової статті, монографії чи підручника, наукової доповіді, лекції, дискусії, презентації тощо. Важливою складовою наукового стилю є ясність, чіткість, лаконічність. Наукові тексти відрізняються від текстів інших стилів мовлення лексикою, граматикою, синтаксисом, способом подання матеріалу. Крім того, вони складніші й абстрактніші, ніж інші типи текстів.

Особливостями наукового стилю давно займаються вітчизняні та закордонні спеціалісти та науковці. Так, Бідненко у своїй статті зазначає, що основним завданням наукового тексту є чітке і точне донесення інформації до читача. А здійснити це можливо, використовуючи одиниці мовлення, що забезпечують чітке і точне позначення реальних об'єктів і явищ.

Саме тому, основною одиницею наукових текстів, як правило, виступає термін, що позначає наукове поняття з високою точністю і високим ступенем узагальнення. Взагалі, терміни дозволяють встановлювати чітке розуміння інформації, що передається. Може

вживатися й загальна лексика, але вона повинна мати своє пряме і лише одне лексичне значення.

Існують і деякі інші особливості наукового стилю , які ми розглянемо в нашій роботі.

Тож найбільш типовою лексичною ознакою наукового тексту є *велика кількість термінів і термінологічних словосполучень*, разом з наявністю лексичних конструкцій і скорочень. Основну частину лексики складають загальнонаукові, загальнотехнічні та загальновживані слова .

Що стосується синтаксичної структури, то англійські тексти наукового змісту розрізняються за своєю *конструктивною складністю*: вони багаті дієприкметниками, інфінітивами та герундіальними конструкціями. Але речення у текстах наукового стилю не повинні бути занадто складними та довгими, адже це впливає на розуміння змісту.

Наприклад ,

The experiment confirms the initial hypothesis- Експеримент підтверджує початкову гіпотезу.

Також характерними для наукового стилю є *вживання безособових речень.* Безособові речення несуть мінімум смислової інформації і служать лише вступним реченням:

-*Clearly, this is a known fact….*

Безособовості можна досягти за допомогою пасивних конструкцій, загального займенника «ми», абстрактних іменників.

- *It is known that she lives in London*

або *It is science*.

Займенник першої особи зазвичай «я» не використовується в науковому стилі. Замість цього часто вживаються слова «команда» або «колектив», щоб показати, що згадується ціла група людей, задіяних у роботі.

При цьому, як ми вже зазначали вище, кількість складних речень порівняно невелика. (Це явище незвичне для відповідного стилю в українській мові, де складні речення вживаються дуже широко.) Однак ускладнення структур синтаксичних речень може відбуватися за допомогою використання герундійних та інфінітивних конструкцій.

Також в науковому стилі характерним ж *вживання модальних дієслів* can, may, might, would широко використовуються:

Наприклад,

The results show that our method can work.

Результат доводить, що наш метод може спрацювати.

Модальні дієслова зазвичай вживаються разом з іншими дієсловами такими як, *зазначати, помічати, зауважувати, спостерігати, згадувати* тощо, які втрачають своє лексичне значення*:*

Наприклад,

«Може бути виділено»; It can be stressed

«Слід зазначити»; We should mention

«Можна обговорити»; It can be discussed

«Далі слід підкреслити». Further we should emphasize.

В англійських наукових текстах також особливо поширено використання *пасивні конструкції:*

Наприклад,

A new method is proposed-Запропоновано новий метод.

Тексти наукового стилю відрізняються від текстів інших літературних стилів і *типовими синтаксичними конструкціями*. Наступна формула IT IS + ADJ + TO + INF використовується на початку нового параграфа :

Наприклад,

It is true that…but- Це правда, що ... але;

It is obvious that- Очевидно, що....

Науковий стиль також відрізняється використанням *специфічних граматичних форм*, конструкцій і часів. Так, наприклад слово «не буде» є позбавленим граматичного значення майбутнього часу і часто вживається в значенні теперішнього - «є».

Наприклад,

Water will not be solid, when the temperature is above zero.- Вода перебуває в рідкому стані за температури вище нуля

"The device will measure the temperature every five minutes." (Пристрій вимірює температуру кожні п’ять хвилин.)

Також науковий текст може містити *фразеологізми*, але суто *наукові*, а саме: брати участь, виносити ухвалу, підбивати підсумки, оскільки; всупереч; на тій підставі, що; завдяки; вводити в дію; час від часу. А також кліше, які є загальноприйнятими в науковому стилі:

a discussion of the problem …,

it should be noted that …,

the study led us to the following conclusions, etc.

Ще однією характерною рисою наукового стилю є *застосування неологізмів*. Нові поняття, що з'являються в результаті досліджень, призводять до утворення нових слів для їх позначення, тому саме наукова проза найбільш сприятлива для створення неологізмів.

Наприклад,

The term ***nanobot*** *refers to a microscopic robot used in medical and technological research*. (Nanobot — новий термін, що з'явився з розвитком нанотехнологій.)

Отже, проаналізувавши наукові матеріали та систематизувавши дослідження вчених з цієї тематики, ми можемо зробити висновок, що головною стилістичною ознакою тексту є точне і чітке викладення матеріалу та зазначити наступні особливості текстів наукового стилю:

- велика кількість термінів і термінологічних словосполучень;
- загальнонаукові, загальнотехнічні слова;
-речення багаті дієприкметниками, інфінітивами та герундіальними конструкціями ;
- безособові речення;
- кількість складних речень порівняно невелика;
- типові синтаксичні конструкції;
- використання специфічних граматичних форм, конструкцій і часів;
- застосування неологізмів;

Список використаних джерел

1. Курило Л.В. Structural and stylistic characteristics of scientific articles in English

2. BIDNENKO N. THE LANGUAGE PECULIARITIES OF MODERN ENGLISH SCIENTIFIC AND TECHNICAL LITERATURE STYLE

3. Storozhenko L. G. SCIENTIFIC TEXT AS A MEANS OF TEACHING AND IMPROVING PROFESSIONAL COMMUNICATIVE SKILLS OF STUDENTS

4. Shchypachova D.S. PECULIARITIES OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL TRANSLATION

5. Suvorova S. A. TEXT CHARACTERISTICS OF THE SCIENTIFIC STYLE AS ONE OF THE FUNCTIONAL STYLES OF SPEECH

Панова Маргарита Володимирівна
Студентка 1 курсу
Спеціальності «Математика Середня освіта»

Науковий керівник:
Завідувач кафедри іноземних мов, кандидат педагогічних наук, доцент
Яременко – Гасюк Олена Олександрівна

Сучасні англійські прізвища, їх етимологія та структурні особливості

Англія має довгу та різноманітну історію, переплетену з багатьма різними націями та землями.Англійська мова є германською мовою, але також на неї вплинули валлійська, гельська, італійська, французька, скандинавська та інші європейські мови.

Вікінги та римляни вторгалися й окуповували Англію, і обидві культури залишили сліди своєї мови в англійській. Прізвища в Англії та Великій Британії не були нормою до нормандського вторгнення 1066 року.

Багато американців зобов'язані своїм прізвищем англійським предкам, які оселилися в Новому Світі.

Отже, на основі наведених прикладів можна зробити висновок, що основні типи англійських прізвищ класифікуються за різними джерелами походження:

1. По батькові (патронімічні) прізвища – утворені від імені батька. Наприклад, Johnson (син Джона), Williamson (син Вільяма), Harrison (син Гаррі або Генрі).
2. Матронімічні - походять від жіночих імен. Вони менш поширені, враховуючи англійську традицію батьківської лінії. Такі прізвища, як Медісон (від Мод) та Марріотт (від Мері), є матронімами.
3. Професійні прізвища – походять від професій або занять предків. Наприклад, Smith(коваль), Baker(пекар), Mason(каменяр), Weaver(ткач).
4. Топографічні прізвища – пов'язані з географічними особливостями. Наприклад, Hill (пагорб), Ford (брід),Brooks (струмок).
5. Описові прізвища – засновані на особистих характеристиках людини. Наприклад, Short (низький), Armstrong(сильнорукий).
6. Прізвища за місцем проживання – вказують на географічне походження. Наприклад, London (з Лондона), Kent (з графства Кент).
7. Прізвища маєтків – утворені від назв маєтків. Наприклад, Windsor.

Прізвище	Прізвище	Транскрипція	Походження	Значення	Символіка
Smith	Сміт	smith	Англійське	У давньоанглійській мові smitan означає "вдарити".Сміт - це професійне ім'я, що означає, що предки, ймовірно, були ковалями, які були цінними членами суспільства і виробляли зброю та інструменти.	
Jones	Джонс	jōnz	Валійське	Значення походить від імені Джон, яке розвинулося від єврейського слова Йоханан, що в перекладі означає "Яхва милостивий", тобто "милість Божа".	

White	Вайт	wīt	Англійське	Вайт - це прізвище, яке часто давали людині з білим волоссям або світлим кольором обличчя.	
Wood	Вуд	wůd	Англійське або шотландське	Хтось, хто жив або працював у лісі.	

Williams	Вільямс	wil-yəmz	Англійське	Син Вільяма, яке походять від німецького Willahelm, Вільям означає "шолом або захист" або "хоробрий захисник".	
Brown	Браун	braůn	Англійське	Таке прізвище давали людині з каштановим волоссям або шкірою.Також це колір	
Taylor	Тейлор	tā-lər	Англійське	Кравець одягу	

Таким чином, англійські прізвища не лише відображають історичні та культурні зміни, а й слугують своєрідним містком між минулим і сьогоденням. Вони зберігають пам'ять про професії, місця проживання, особисті якості та етнічне походження предків, формуючи унікальну мовну та соціальну спадщину. Досліджуючи походження та розвиток цих прізвищ, можна краще зрозуміти взаємозв'язки між поколіннями, вплив історичних подій на формування національної ідентичності та еволюцію мовних традицій. Це дає можливість не лише глибше осягнути минуле, а й усвідомити, як воно впливає на сучасний світ.

Список використаних джерел

1. Popular English Surnames: Origins and Meanings [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.familysearch.org/en/blog/all-about-english-surnames
2. Discover the stories behind the smiles [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.findmypast.co.uk
3. Old English Surnames and Meanings [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.familyeducation.com/baby-names/surname/origin/old-english

Пінчук Олег Олександрович
студент IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидадт педагогічних наук, доцент
Холоденко Олена Віталіївна

Засоби вираження емотивності, емоційності та експресивності в англійській мові

Мова – головний засіб вираження емоційної сфери людини. В англійській мові існує велика кількість лексичних, морфологічних, синтаксичних і стилістичних засобів, що сприяють передачі емоцій, експресії та емотивності висловлювань [1]. Емотивність, емоційність та експресивність є тісно взаємопов'язаними, проте відмінними поняттями. Емотивність визначає внутрішній стан мовця, емоційність відображає його реакцію на ситуацію, а експресивність підсилює виразність мови.

З найважливіших засобів вираження емоцій є лексика. Серед емоційно забарвлених слів в англійській мові виділяються емотивні прикметники (happy, angry, terrified), іменники (joy, sadness, frustration), дієслова (to adore, to hate, to mourn) та вигуки (Oh!, Wow!, Alas!). Наприклад, речення "I was absolutely thrilled to see you!" містить емотивний прикметник thrilled та прислівник absolutely, що підсилює експресивність висловлювання [2].

Окрім окремих слів, важливу роль у вираженні емоційності відіграють фразеологізми. Вирази на кшталт "to be on cloud nine" (бути на сьомому небі від щастя) або "to hit the roof" (вибухнути від гніву) не лише передають конкретні емоції, а й збагачують мовлення метафоричністю. Завдяки сталій формі та образності, такі конструкції додають тексту емоційної насиченості [3].

Морфологічні засоби вираження емоційності включають використання суфіксів, які вносять експресивне забарвлення у слова. Наприклад, зменшувально-пестливі форми (-y, -ie) як у слова sweetie, doggy, mommy підкреслюють ніжність і теплоту. Інший засіб —

афіксація, зокрема префікси та суфікси, які надають словам негативного чи позитивного забарвлення (unhappy, disgraceful, delightful).

Синтаксичні засоби експресивності представлені інверсією, риторичними питаннями, повторенням та використанням вигуків. Наприклад, у реченні “Never have I seen such a breathtaking view!” застосована інверсія, яка посилює емоційне сприйняття. Повторення також допомагає підсилити експресію: “I was so, so scared!” [4].

Інтонація та графічні засоби відіграють важливу роль у передачі емоційного забарвлення в письмовому мовленні. Використання розділових знаків (!, …), виділення великими літерами (I AM SHOCKED) або курсивом (*I really don’t know*) підсилює експресивність тексту. Наприклад, речення “I can’t believe this is happening!!!” містить три знаки оклику, що вказують на сильну емоційну реакцію.

Окремо варто зазначити роль сленгу та неформальної лексики у вираженні емоційності. Наприклад, слова awesome, lit, dude передають не лише емоційний стан, а й соціальну належність мовця. Також у неформальній англійській широко використовуються скорочені форми (OMG, LOL, IDK), що несуть емоційний підтекст [5].

Отже, англійська мова має широкий спектр засобів вираження емоційності, експресивності та емотивності, які охоплюють лексику, морфологію, синтаксис, інтонацію та графіку. Використання цих засобів залежить від контексту та комунікативної ситуації, що робить англійську мовну систему гнучкою та багатогранною у передачі емоцій.

Список використаних джерел

1. Англо-український словник. URL: https://www.dict.com

2. Бацевич Ф. С. Комунікативна лінгвістика: підручник. К: Видавничий центр «Академія», 2005. 254 с.

3. Головня А. В. Особливості передачі культурного компонента порівняння при перекладі прозових творів Редьярда Кіплінга. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2011. № 9 (220). Ч. ІІ. С. 156–163.

4. Григоренко Н. Проблеми визначення мовних одиниць на позначення емоцій (на матеріалі української та англійської мов). Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер.: Філологічні науки. 2010. № 89 (3). С. 123−127.

5. Селіванова, О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля, 2008. 712 с.

Самкова Анастасія Миколаївна
студентка IV курсу
спеціальності 014.05 «Середня освіта (Біологія та здоров’я людини)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Холоденко Олена Віталіївна

Невербальні засоби комунікації

Невербальна комунікація – це спосіб спілкування без слів, де головну роль відіграють жести, міміка та інші сигнали тіла. Такий спосіб спілкування з'явився задовго до мови. Він допомагає передавати інформацію, налагоджувати контакт, створювати враження про співрозмовника та впливати на нього. Слова та невербальні сигнали можуть підсилювати або послаблювати одне одного [1].

Цей вид спілкування є складним і багатогранним, часто відбувається на підсвідомому рівні. Невербальні сигнали мають два основні джерела: природні біологічні реакції та соціальні набуті з досвідом. Невербальне спілкування зазвичай відбувається спонтанно, завдяки роботі різних відділів нервової системи. Хоча ми можемо намагатися контролювати ці сигнали, вони часто видають наші справжні почуття.

Існує три основні типи невербальних сигналів:

- фізіологічні реакції (наприклад, почервоніння від сорому);
- неусвідомлені звички (наприклад, покусування губ);
- усвідомлені сигнали, що передають конкретну інформацію.

Невербальні засоби мають своєрідну класифікацію. Вчені розглядають 16 невербальних засобів спілкування – це рухи тіла, жести (рухи рук, ніг), просторове поле між співрозмовниками, вираз очей та направленість погляду, вираз обличчя, акустичні засоби (пов'язані з мовою і не пов'язані з нею), тактильні засоби (потиск руки, поцілунки), посмішка, косметика, реакції шкіри (почервоніння, збліднення), запахи (парфуми, алкоголь), одяг та його колір, манери тощо [1].

Невербальне спілкування, яке також називають мовою тіла, охоплює всі способи, якими люди виражають себе без використання слів. Психологи підкреслюють, що вміння розпізнавати невербальні сигнали є ключовим для успішної комунікації. Ці сигнали відіграють важливу роль у спілкуванні з кількох причин: велика частина інформації сприймається через візуальний канал; невербальні сигнали допомагають розкрити справжні почуття та наміри співрозмовника; перше враження, яке часто формується на основі невербальних факторів, таких як хода, міміка, погляд, постава та стиль одягу, сильно впливає на ставлення до людини. За рахунок невербальних засобів відбувається від 40 до 80% комунікації. Причому 55% повідомлень сприймається через вирази обличчя, позу, жести, а 38% — через інтонацію та модуляцію голосу [2-3].

Отже, особлива цінність невербальних сигналів полягає в їхній спонтанності та щирості, оскільки вони часто виникають на підсвідомому рівні, на відміну від слів. Безсумнівно, розвиток навичок розпізнавання та використання невербальної комунікації сприяє успіху не лише в діловому спілкуванні, а й у повсякденному житті.

Список використаних джерел

1. Невербальні засоби комунікації як запорука успіху оратора (тези магістрантів слов'янського відділення Інституту філології) / за ред. В. В. Герман та Н. Соларьової. – Суми : Вид-во Сумський ДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. С. 7–9.

2. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація : навчальний посібник / І. В. Ковалинська. – К. : Освіта України, 2014. С. 8–10.

3. Культура поведінки та невербальні засоби спілкування. *Освіта.UA*. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10411/ (дата звернення: 31.03.2025).

Сахарова Діана Вікторівна
студентка 4 курсу
спеціальності «014.07. Середня освіта (Географія)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Яременко-Гасюк Олена Олександрівна

Порівняльний аналіз типів трансформацій у перекладі

Переклад — це не просто передача слів з однієї мови іншою, а складна когнітивна й комунікативна діяльність, спрямована на збереження змісту, стилістичного забарвлення та комунікативного наміру автора оригіналу. Відмінності між мовними системами, культурними кодами, граматичними структурами обумовлюють потребу в застосуванні різних типів перекладацьких трансформацій. Саме ці трансформації дозволяють забезпечити природність, точність і релевантність перекладу.

Лексичні трансформації зумовлені необхідністю адаптації окремих слів або словосполучень до норм мови перекладу. Серед найбільш поширених прийомів:

- *специфікація* (заміна загального поняття на конкретне, напр. “drink” → “чай”) [5, с. 38];
- *узагальнення* (навпаки, заміна конкретного на загальне);
- *модуляція* (зміна логіки або погляду на ситуацію, напр. “He answered the phone” → “Він підняв слухавку”);
- *компенсація* (додавання елементів для збереження стилістичних або емоційних нюансів);
- *метафоричні трансформації* (передача фразеологізмів і метафор відповідно до цільової культури, напр. “When hell freezes over” → “Коли рак на горі свисне”).

Граматичні трансформації охоплюють зміни структури речень, необхідні для дотримання граматичних норм цільової мови. Прикладами є:

- *граматична заміна* (пасив на актив: “He is regarded…” → “Його вважають…”);
- *зміна порядку слів*;
- *додавання або вилучення слів* залежно від контексту;
- *перебудова речення для збереження природності викладу*.

Комплексні трансформації поєднують лексичні та граматичні зміни, створюючи більш гнучкі перекладацькі рішення. Сюди належать:

- *антонімічний переклад* (використання протилежного за значенням слова зі зміною структури: “no time like the present” → “лови момент”);
- *інтегральний переклад* (відтворення фіксованих виразів: “Wet paint” → “Обережно, пофарбовано”);
- *описовий переклад* (надання пояснення, коли прямого відповідника не існує: “infamous” → “той, що має ганебну славу”).

Стилістичні трансформації спрямовані на збереження емоційного фону та стилістичних особливостей тексту. Наприклад, “You are playing with fire” передається як “Ти граєш з вогнем” (метафоризація), а вираз “skeleton in the closet” трансформується в “сімейна таємниця” (деметафоризація).

Прагматичні трансформації враховують соціокультурний контекст сприйняття перекладу. Вони охоплюють:

- *локалізацію* (переклад “miles” → “кілометри”, “dollars” → “гривні”);
- *експліцитацію* (розкриття прихованої інформації: “Thanksgiving” → “американське свято День подяки”);

- *функціональну адаптацію* (зміна рівня формальності, стилю тощо для відповідності аудиторії).

Отож, переклад є багатогранним процесом, що вимагає не лише володіння мовами, а й розуміння культурних, стилістичних і комунікативних особливостей. Застосування трансформацій дозволяє зберігати цілісність повідомлення, його зміст і вплив. Успішний переклад забезпечується лише тоді, коли перекладач володіє гнучкістю у виборі підходів та адекватно реагує на виклики, які постають у процесі передачі інформації з однієї мовної системи в іншу.

Список використаних джерел

1. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. - Вінниця. «Нова Книга», 2003. - 448 с.
2. Козачук А.М. Перекладацькі трансформації та прийоми: термінологічні виклики у перекладознавстві. Збірник наукових праць «Нова філологія». № 89 (2023). С. 129–136.
3. Максімов С.Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови) : Навчальний посібник. Київ: Ленвіт, 2006. 157 с.
4. Lapinska O.M. Grammatical transformations in scientific-technical translation. Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Мовознавство. 2014. Т. 22. Вип. 20(1). С. 97–101.
5. Теорія і практика перекладу з англійської мови: Навчальний посібник. - Ізмаїл: ТОВ «Друк-Інформ», 2008. - 90 с.

Смекалюк Іван Іванович,
студент І курсу ФМІФ
спеціальності 014.04 «Математика. Середня освіта»

Науковий керівник:
викладач кафедри іноземних мов
Запара Валентина Миколаївна

Іншомовні запозичення в популярних фразах англійської мови

Прислів’я та іншомовні фрази є важливими компонентами англомовної культури, які зберігають багатовікову мудрість. Вони є унікальними носіями не лише мовної, але й культурної інформації. Іншомовні запозичення відображають вплив різних мов і культур на англійську мову, особливо через історичні події, міграцію та глобалізацію.

Теоретичні основи

Іншомовні запозичення можна класифікувати як:
- *Лексичні*, які інтегрують конкретні слова або вирази (наприклад, «coup de grâce» з французької).
- *Концептуальні*, що передають ідеї, характерні для інших культур.

Запозичення сприяють збагаченню мовної палітри та створюють додатковий шар культурного змісту.

Аналіз популярних фраз

Латинські фрази

1. **Carpe diem**

2. Означає "Лови момент". Походить із творів римського поета Горація, нагадуючи насолоджуватися кожним днем (2003, 1).

2. Et cetera

Означає "і так далі". Цей латинський вислів використовується для позначення незавершеного перерахування і походить із наукових текстів (1996, 3).

3. In vino veritas

"У вині істина". Стародавній латинський вислів, що вказує на щирість, яка з'являється під впливом алкоголю (2004, 5).

4. Ad infinitum

"До безкінечності". Використовується для позначення чогось, що триває нескінченно (2003, 1).

5. De facto

"По суті" або "фактично". Цей латинський вислів описує ситуацію або стан, який існує на практиці, навіть якщо офіційно не затверджений (2001, 2).

6. De jure

"Юридично". Описує те, що встановлено законом або офіційними документами, навіть якщо це не реалізовано на практиці (1996, 3).

7. Status quo

"Стан справ". Використовується для позначення поточного стану речей або ситуації (2003, 1).

8. Ad hoc

"Для цієї мети". Використовується для позначення тимчасового чи спеціального рішення для певної ситуації (1922, 4).

9. Tabula rasa

"Чиста дошка". Означає початок без попередніх умов, часто використовується в освітньому або філософському контексті (2001, 2).

10. AM і PM

AM означає Ante Meridiem — "до полудня" латинською мовою, що використовується для опису часу від опівночі до полудня.

PM означає Post Meridiem — "після полудня", описує час від полудня до опівночі. Ці терміни запозичені з латини і стали частиною англійської системи позначення часу (2003, 1).

Німецькі фрази

1. Schadenfreude

Фраза, що означає радість від чужих невдач. Увійшла в англійську мову через літературний контекст (2004, 5).

2. Zeitgeist

Дух часу, поняття, популяризоване у філософії Гегеля (1996, 3).

Французькі фрази

1. Coup de grâce

Походить із французької мови і дослівно перекладається як «удар милосердя». Історично використовується для опису останнього, вирішального акту в контексті боротьби чи страждань. У сучасній англійській мові має переносне значення фінального кроку (2004, 5).

2. Coup d'état

Означає «державний переворот». У французькій мові буквально перекладається як «удар по державі». Ця фраза використовується для опису насильницької або раптової зміни влади, часто в контексті політики (2003, 1).

3. Joie de vivre

Означає «радість життя». Ця фраза популяризувалася через літературу та мистецтво, наприклад, у творах Гі де Мопассана (2004, 5).

4. Savoir-faire

Перекладається як «уміння поводитися». Використовується для опису соціального такту і елегантності, що асоціюється з французькою культурою.

Італійські фрази

1. Dolce vita

"Солодке життя". Символізує розкішний стиль життя, популяризований завдяки Федеріко Фелліні та його культовому фільму «La Dolce Vita».

2. Dolce far niente

"Насолода неробством". Фраза описує моменти спокою і задоволення життям, широко використовувана в романтичній літературі (2003, 1).

Фрази з неєвропейських мов

1. Kintsugi

Японська концепція "золотих швів", що символізує мистецтво ремонту кераміки та прийняття недосконалості як частини краси (2001, 2).

2. Hakuna Matata

Фраза з суахілі, що означає "немає проблем". Стала популярною завдяки мультфільму «Король Лев» (2003, 1).

Висновки. Іншомовні запозичення в англійській мові збагачують її структуру, додаючи нові культурні концепції та вражаючи глибиною змісту. Вони також сприяють інтеграції різних мовних традицій, що дозволяє англійській залишатися глобальною і водночас зберігати культурні артефакти.

Список використаних джерел

1. Crystal, D. (2003). The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge University Press.

2. Görlach, M. (2001). A Dictionary of European Anglicisms: A Usage Dictionary of Anglicisms in Sixteen European Languages. Oxford University Press.

3. Hock, H. H., & Joseph, B. D. (1996). Language History, Language Change, and Language Relationship: An Introduction to Historical and Comparative Linguistics. Walter de Gruyter.

4. Jespersen, O. (1922). Growth and Structure of the English Language. Leipzig: B.G. Teubner.

5. Mieder, W. (2004). Proverbs: A Handbook. Greenwood Publishing Group.

ФМІФ

Тоцька Вікторія, студентка 1 курсу спеціальності 014.04 «Математика. Середня освіта» УДУ імені Михайла Драгоманова

Науковий керівник: викладач кафедри іноземних мов Запара Валентина Миколаївна

Мовностилістичний аналіз текстів сучасних англійських пісень

Пісні англійською часто очолюють міжнародні чарти, а на головних стрімінгових платформах переважають плейлисти саме цією мовою. Така глобальна присутність не лише

популяризує англомовні пісні, а й формує слухацькі звички та світові музичні тенденції. Крім того, музика англійською часто стає воротами до вивчення мови для тих, хто нею не володіє. Багато людей, особливо молодь, покращують свої знання англійської, слухаючи музику. Вони вивчають нову лексику, фрази та вимову завдяки текстам улюблених пісень. Цей освітній аспект музичного споживання демонструє взаємозв'язок між вивченням мови та розвагами. Роль англійської мови у світі музики є всеохопною: вона впливає на творчість, освіту, бізнес і саме споживання. Як мова більшості популярної міжнародної музики, англійська поєднує різні культури та сприяє глобальному діалогу в музичній індустрії. Для тих, хто вивчає англійську як іноземну, музика може стати радісним і змістовним способом удосконалення мовних навичок, відкриваючи глибший зв'язок із мелодіями та посланнями, що звучать у всьому світі. Саме з англійських пісень походять різні сленгові слова, яку використовують більшість підлітків. Наприклад: краш (crush) – людина, яка дуже сильно подобається, гіперфікс (hiperfixation) – захопленість/зацикленість на чомусь конкретному довгий період, вайб (vibe) - емоційний стан, що виникає під час спілкування з ким-небудь, під час контакту з чим-небудь, перебуванні в певному середовищі, естетика, в якій приємно знаходитись і т.д. У сучасних англійських піснях можна знайти метафори, епітети, анафору, гіперболу, повтори, алітерацію та інші стилістичні прийоми. Для знаходження цих художніх засобів наведу приклади з пісень моїх найулюбленіших виконавців, таких як LP (Laura Pergolizzi) та NLE Choppa (Bryson Lashun Potts).

Одним із найуживаніших стилістичних прийомів є **метафора**, яка надає тексту глибини, сенсу і образності .

Наприклад:

- В пісні Adele "Set Fire to the Rain" зустрічаємо метафору: "But I set fire to the rain, watched it pour as I touched your face." Очевидно, що "запалити дощ" – це неможлива дія в буквальному сенсі, але в контексті емоцій вона символізує внутрішнє спустошення та емоційний конфлікт. (2011, 1)
- В пісні LP "Muddy Waters" фраза "In the muddy water we're falling" використано метафору "мутна воду" для позначення складних або небезпечних ситуацій у житті. (2016, 5)
- В пісні LP "Lost on You" рядок в першому стовпчику "Burning like embers, falling, tender" порівнює згасаючі стосунки з тліючими вуглинками, що символізує поступове зникнення почуттів. (2016, 4)
- В пісні NLE Choppa, TRILLIAN "Show me your love" фраза "I don't need no love that's fake" означає нещирі чи поверхневі стосунки, що можуть бути тільки вигадами, без справжнього емоційного підтексту, а фраза "heart cold as ice" вказує на емоційну холодність або відсутність почуттів. Може означати, що людина закрила своє серце від болю. (2025, 9)

Ще одним важливим засобом є **епітети**, що допомагають деталізувати образи, підкреслюють характерні риси предмета чи явища.

- В пісні LP "How low can you go" вислів "colder than fuck" використовує епітет "colder" для підсилення відчуття холоду та дискомфорту. (2021, 3)
- В пісні NLE Choppa "City Lights" фраза "Smell the murder in the air" передає напружену та небезпечну атмосферу, фраза "Cold word for a murkin'" вказує на сленгове позначення вбивства, підкреслюючи суворість вулиць. (2024, 8)

Анафора, або повторення на початку рядків, часто використовується для підкреслення ідеї чи створення ритмічного ефекту.

- В пісні LP "Muddy waters" повторення "I will ask you for mercy/ I will come to you blind" створює ритмічність і підкреслює благання ліричного героя. (2016, 5)

Гіпербола використовується для перебільшення емоційного стану.

- В пісні LP "Lost on you" рядок "I'll never get to heaven 'cause I don't know how" може сприйматися як гіпербола, що підкреслює відчуття безнадії. (2016, 4)

- В пісні NLE Choppa “Auntie Living Room” рядок “Gun in this car got a hunnid or better” є гіперболою, що перебільшує кількість набоїв у зброї, підкреслюючи її потужність. (2023, 7)

Алітерація, або повторення приголосних звуків, додає милозвучності та ритму.

- В пісні LP “Other People” фраза “We had a love devout without a shred of doubt” містить повторювані звуки “d” та “w”, створюючи мелодійність. (2016, 6)
- В пісні NLE Choppa “Auntie Living Room” фраза “Rock out with this stick, know I’m keepin’ my metal” містить повторювальні приголосні звуки “k” та “m”, створюючи алітерацію, що додає ритмічності. (2023, 7)

У сучасних піснях часто використовують сленг та розмовні вирази, що наближує текст до повсякденного мовлення, роблячи його більш автентичним.

- В пісні Dua Lipa “Don’t Start Now” у фразі “Did a full 180, crazy, thinking ‘bout the way I was” число “180” – це скорочена розмовна форма фрази “turn around completely” що означає повністю розвернутися, а слово “crazy” використовується в сенсі без уточнення причин. (2020, 2)
- В пісні LP “Other people” фраза “Well, go fuck yourself with other people” використовує розмовну конструкцію та експресивний вираз для передачі емоційного стану. (2016, 6)

Вивчати мову, особливо англійську, стало трендом серед молоді. Цим в нагоді стала англійська музика. У 21 столітті музика навіть стала способом вираження підлітків. Завдяки стрімкому розвитку технологій і доступу до інтернету молодь має можливість слухати музику з усього світу — від класичних композицій до найновіших треків у TikTok. Підлітки формують свої смаки, ідентичність та навіть світогляд через пісні, які слухають. Сучасна музика часто торкається тем, близьких молодим людям: кохання, дружба, пошук себе, протест проти системи. Маючи спільні смаки в музиці, підлітки з легкістю можуть знайти однодумців і підтримку один в одному. Також з’являються нові форми — реп, інді, електроніка, k-pop — і кожен може знайти щось для себе. Соціальні мережі роблять слухачів активними учасниками музичного життя: вони створюють плейлисти, діляться треками, самі стають артистами. Музика сьогодні — це голос покоління.

Список використаних джерел

1. Adele, “Set Fire to the Rain”, 2011.
2. Dua Lipa, “Don’t Start Now”, 2020.
3. Laura Pergolizzi, “How Low Can You Go”, 2021.
4. Laura Pergolizzi, “Lost on You”, 2016.
5. Laura Pergolizzi, “Muddy Waters”, 2016.
6. Laura Pergolizzi, “Other People”, 2016.
7. NLE Choppa, “Auntie Living Room”, 2023.
8. NLE Choppa, “City Lights”, 2024.
9. NLE Choppa, TRILLIAN, “Show Me Your Love”, 2025.
10. https://youtu.be/6paYs8O_Pg0?si=4wi9gOoGfYLiH9JO
11. https://youtu.be/oygrmJFKYZY?si=qfsGowd6eSZ-ngz0
12. https://youtu.be/W0xs3AVEisE?si=ZYNDzu6a9gsiWDBU
13. https://youtu.be/hn3wJ1_1Zsg?si=8s49M2_4SWJzJkM5
14. https://youtu.be/o6SprGmHTy4?si=YzDfXqF-RzGmoKRX
15. https://youtu.be/Lv8VKCz3Cdg?si=lAaGI6-m85TOd7T1
16. https://youtu.be/trRzDw_fN3A?si=TN5yOKQkStAVQtlD
17. https://youtu.be/TmxSvSP_XJ4?si=fvthO3icpMSZdlj_
18. https://youtu.be/BqHzzA1ADaw?si=jfPFC5pzyktxz5Tb

Шматок Ілля Євгенович,
студент І курсу факультету
технологій та дизайну
спеціальності «Графічний дизайн»

Науковий керівник:
викладач кафедри іноземних мов
Запара Валентина Миколаївна

Взаємозв'язок між лінгвістикою та літературою

Мета: виявити взаємовпливи лінгвістики та літератури. А також з'ясувати, чи є лінгвістика породженням літератури, або її унормовувачем.

Матеріали та методи: Матеріалом слугують наукові статті, опубліковані в журналах, доступних через портал ResearchGate (зокрема XLinguae, ICAME Journal, Jezikoslovlje) задля демострації впливу лінгвістики на аналіз текстів минулих епох (зокрема, В. Шекспіра, Ч. Діккенса), а також впливу структуралізму на написання текстів вже у постмодерну епоху (на прикладі Дж. Джойса).

У питанні, що з'явилось перше: лінгвістика чи література, друге історично передувало мовознавству. Хоч лінвістика, як підхід до аналізу мови і мовлення, з'явилась ще в античності. Але, як окрема галузь науки, окреслилась лише у працях Фердинанда де Соссюра у XX ст. Так, мовознавство набуло форми структуралізму – уявлення про мову як про цілісну систему взаємопов'язаних знаків [1, С. 28-30].

Цей підхід спричинив «лінгвістичний поворот» – революцію у сприйнятті й аналізі літературних творів як самодостатніх «речей у собі», незалежних від інтерпретації автора чи читача.

До цього «повороту» саме література тривалий час виступала чинником стандартизації та нормалізації мови. Саме класичні твори визначали формування літературної мови та задавали стандарти. Так, Т. Шевченко і І. Котляревський сприяли унормуванню української літературної мови. В. Шекспір не лише використовував розмовні форми англійської, а й створив сотні нових слів і виразів, які стали частиною англійської мови. А Ч. Діккенс не просто став відомим письменником – він визначив цілу епоху в літературі, соціальній думці та навіть у розвитку англійської мови.

Лінгвістика дозволяє аналізувати мовні засоби та стиль письменників. Адже саме структуралістський підхід виявив структуру мови, що є фундаментом будь-якого літературного твору.

Так, твори Шекспіра цікаві для лінгвістів передовсім своїм стилем, що містить купу архаїчної лексики. Як у наведеній нижче цитаті з «Макбета»: *«Methought I heard a voice cry, "Sleep no more!"»* (Акт II, Сцена II) – використання "methought" замість сучасного "I thought" відображає особливості граматики Шекспірової епохи та демонструє розвиток мови [6, С. 28]. Каламбури у «Сонеті 18»*: «Shall I compare thee to a summer's day?»* – у цій поезії Шекспір використовує метафору порівняння, що є основою для подальших каламбурів, підкреслюючи мінливість краси та часу. Такий підхід відкриває додаткові інтерпретації, де літературні образи взаємодіють з лінгвістичними конструкціями [2, С. 8-14].

Ще одним важливим аспектом структуралістського аналізу є подвійність сенсу слів, що на повну розкривається в Шекспірівських каламбурах. Так, у фразі із «Ромео і Джульєтти» *«Ask for me tomorrow, and you shall find me a grave man»* (Акт III, Сцена I) слово «grave» має подвійне значення: «серйозний» та «могила». Меркуціо, вимовляючи цю фразу після поранення, жартує над власною смертю, що демонструє його дотепність навіть у критичній ситуації [5, С. 8–10]. Подвійність сенсу також проявляється у грі слів у цитаті з

«Дванадцятої ночі»: *«Better a witty fool than a foolish wit»* (Акт I, Сцена V), що підкреслює тему перевернутих соціальних ролей і мудрості, що ховається за дурістю, бо «witty fool» означає дотепний дурень, а «foolish wit» – дурний дотепник. [5, С. 6].

Незважаючи на те, що структуралізм, який лежить в основі лінгвістики, розглядає текст як річ у собі, мовознавство є чудовим інструментом аналізу культурних контекстів. Адже мова літературного твору часто відображає соціокультурні перетворення. Твори Чарльза Діккенса, наприклад, містять мовні нюанси, які вказують на соціальні проблеми та класову нерівність в епоху індустріалізації. Не дарма з'явився такий термін, як Dickensian peiod, що позначає середину XIX ст.

Так, у «Повісті про два міста» Діккенс використовує складні питальні конструкції для вираження соціальних контрастів, що дозволяє глибше зрозуміти соціальні стереотипи та напруження між різними класами: *«Are the French then so much worse than the English?»* [4, С. 6]. У своїх творах Діккенс також розкриває мовні особливості нижчого класу, що відображено у репліках: *«I don't care about that. I ain't a-going to be a slave».* Використання граматичних форм, таких як «ain't», «a-going» підкреслює соціальні стереотипи та боротьбу за свободу [4, С. 9-10].

Втім, лінгвістика не тільки допомагає забезпечити належну основу для аналізу, дозволяючи літературознавцю розпізнавати систематичні закономірності в мові тексту, а й є помічним інструментом у написанні текстів літератури. Саме з поширенням ідей структуралізму література стає полем свідомого застосування лінгвістичних теорій. Письменники XX ст. почали активно експериментувати з мовними формами, що відкриває простір для нових підходів до інтерпретації тексту.

Визначним новатором у використанні мови як літературного інструменту для створення багатошарових, експериментальних текстів був Дж. Джойс. Підтвердженням цьому є роман «Улісс», кожна глава якого виділяється особливою стилізацією. Так, в епізоді «Протей» Джойс майстерно грається зі звукописом тексту, сторюючи музичне письмо: *«When one reads these strange pages of one long gone one feels that one is at one with one who once»*. Вдається до множинності інтерпретацій, як до прикладу у фразі: «He nose his way around», де за допомогою омофонів «nose» – «ніс» та «knows» – «знає» створює каламбур [3, С. 78]. В епізоді «Лестригони» він вправляється із неологізмами *«…jingle of harnesses, hoofthuds lowringing in the baking causeway»,* що збагачує текст та спонукає читача до глибшого аналізу. І свого піку ці лінгвістичні ігри досягають в епізоді "Бики Сонця", де Джойс відтворює історичний розвиток англійської мови, починаючи з архаїчних форм і поступово переходячи до сучасної мови. Фраза *«Lo, levin leaping lightens in eyeblink Ireland's westward welkin»* імітує староанглійський синтаксис та лексику.

Висновки:

Отже, лінгвістика і література не є відокремленими сферами, а є взаємозалежними і взаємозбагачувальними. Хоча історично література передувала мовознавству як наука, саме лінгвістика надала інструментарій для глибшого розуміння текстів, їхньої структури, стилістики та культурного контексту. З іншого боку, література не лише надихала лінгвістів, а й виступала полем для мовних інновацій, формувала канони літературної мови, демонструючи на практиці, як мова функціонує, змінюється та взаємодіє з суспільством.

Структуралізм став тією точкою перетину, де мовознавство перетворилося не просто на засіб аналізу, а на активного учасника літературного процесу. Від Шекспіра до Джойса можна простежити, як мовні засоби — від архаїзмів і каламбурів до неологізмів і омофонів — стають не лише формою, а змістом, викликом і навіть об'єктом дослідження. Тому в сучасному гуманітарному знанні лінгвістика вже не виступає ні породженням, ні унормовувачем літератури — вона стає її співрозмовником, інструментом і навіть співтворцем.

Список використаних джерел

1. Сосюр, Ф. де. Курс загальної лінгвістики. Переклад з французької: Андрій Корнійчук, Костянтин Тищенко. Київ: Либідь, 1998.\
2. Culpeper, J., Hardie, A., Demmen, J., Hughes, J., & Timperley, M. Supporting the corpus-based study of Shakespeare's language: Enhancing a corpus of the First Folio. ICAME Journal. 2021.
3. Hussein, K. S. Aspects of Linguistic Experimentation in Joyce's Ulysses: A Journey into the Joycean Language Labyrinths. 2022.
4. Nasser, A. N. A. The Language Structures of Interrogatives in Charles Dickens's "A Tale of Two Cities": A Stylistic Study. International Journal of Linguistics and Translation Studies, 2022. T. 3, № 3.
5. Rahman, F. Linguistic Deviation and the Rhetoric Figures in Shakespeare's Selected Plays. International Journal of Linguistics. 2019. T. 11, № 1.
6. Sidig, Lina Fathi. Critical Review of Shakespearean Language: Linguistic Perspectives. Journal of Language Studies, 2021. T. 5, № 2.

Chukardash Alina Andriivna
Student of the 4rd year
Specialty"014 Secondary Education" Chemistry

Supervisor:
Supervisor: associate professor Olena Kholodenko

Interpretation and translation - common and exceptional

Interpretation is the process of transmitting spoken language from one language to another. The role of the interpreter is to listen to the words spoken in one language and accurately convey them in another. The interpreter can convey the words orally or visually, using sign language.

Interpretation deals with real-time actions, which makes the process faster and more efficient. Interpretation provides direct interlingual communication between parties who speak different languages. Professional interpreters are mostly useful in international relations between countries, in business meetings, and in other legal and medical settings.

Interpretation is similar to written translation, with the only difference that the former relies on paraphrasing. The interpreter listens to the words spoken in the original language and understands the meaning of what was said. He then paraphrases it to his understanding, using the properties of the target language.

This means that the words may vary in length, intonation, and idiomatic expressions. The translator does his best to convey the meaning and context of what is being said. This requires a high level of knowledge of the discipline, up-to-date knowledge of both cultures, and experience in interpreting.

There are two main types of interpreting. Both types depend on the speed and conditions of delivery.

Here are the two types:

Simultaneous interpreting: This type of interpreting involves linguists translating spoken language for the target audience while the speaker is speaking in the original language. Simultaneous interpreting requires intense concentration because there is little time delay. The interpreter must listen, translate, and transmit the words almost instantaneously.

Consecutive interpreting: The linguist waits for the speaker to finish or pause before paraphrasing what was said in the target language. Consecutive interpreting has a longer delay and often involves the use of written notes and short-term memory.

There are different types of interpreting. Each type depends on the requirements, field of expertise, and purpose of the translation.

Some of the main types include:

Legal Translation
Literary Translation
Medical Translation
Technical Translation
Financial Translation
Multimedia Translation, etc.

Translation is a broad profession, and some translators specialize in certain fields. Most interpreters often adapt to different fields. Thus, the debate between written and oral translation has become one of the main topics.

The key difference between oral and written translation depends on the situation surrounding both practices. Translators and interpreters are needed to overcome language barriers. However, there are several factors that differentiate them. Understanding these differences will determine how you compare oral and written translation.

1. Delivery

Interpretation occurs during a conversation or message. Interpreters provide oral or visual translation in real time. On the other hand, written translation involves the transmission of the translated content in the form of a corresponding document or file. A translator translates and writes text from one language to another for the audience to understand.

2. Accuracy

Translators prioritize accurate reproduction of the translation in the target language. Many professional document translation services provide thorough verification and certification to confirm the accuracy and quality of the translated content. Meanwhile, interpreters have very little time to achieve the same level of accuracy.

They work with what they hear to create a meaningful speech. As a result, they often exclude certain phrases and use alternative words to quickly convey information.

3. Input format

Translation projects often involve various speech input formats, such as scripts, speeches, operating instructions, e-learning materials, etc. These formats usually require the expertise of specialized translators. Conversely, for interpretation, the input is spoken language. However, the time frame and live environment make it a challenging task.

The original speaker may deviate from the main topic, make corrections, or use incorrect words. The translator must convey the original meaning without losing communication between both parties.

4. Direction of Translation

The translation process involves translating content from the source language into the target language. This focuses the translator’s attention in one direction. Interpretation requires interpreting speech in both directions. Thus, the interpreter must monitor communication in both languages.

5. Technology and Tools

Interpreters require fewer tools. They usually only need devices such as laptops, microphones, and smartphones to communicate with the audience. However, they do not need technology to translate speeches; they do everything themselves. Translators use various technologies to speed up the process and get more accurate results.

The differences between written and oral translation affect their appearance. However, both practices help in communication and overcoming language barriers. They can help you make connections and reach new heights internationally.

References

1. Послідовність перекладу. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.googleadservices.com/pagead/aclk?sa=L&ai=DChcSEwjizODnxqqMAxV9QZEFHWiaM3wYABADGgJscg&co=1&gclid=CjwKCAjw7pO_BhAlEiwA4pMQvM0eWidPuYKy4OBZrYa8NDKiNRsW4AN_CKF3ZCv2aHOjf88oc09PAxoCLIEQAvD_BwE&ohost=www.google.com&cid=CAESVuD2Vbrpq7BQO5k5QRiolnzNEKBEwLJeL3GLM8HVIDFT6RIH7Q-fBrzblDCcp3_djrlhkbZtdVlvWDKxGy7bwFwyR3AM2kvFhvvZLzFNai6pzX-neB_z&sig=AOD64_03XhwBYcccjDt96eQvbeiB08DmZw&q&adurl&ved=2ahUKEwijn9vnxqqMAxWQIBAIHYVHK6MQ0Qx6BAgMEAE

2. Правила оформлення перекладних документів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ntidea.com.ua/ua/novosti/pravila-oformleniya-perevedennykh-dokumentov

3. Усний та письмовий переклад. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.google.com/search?q=%D1%83%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%B9+%D1%82%D0%B0+%D0%BF%D0%B8%D1%81%D1%8C%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9+%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4+%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5+%D1%82%D0%B0+%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%B5&oq=%D1%83%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%B9+%D1%82%D0%B0+%D0%BF%D0%B8%D1%81%D1%8C%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9+%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4+%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5+%D1%82%D0%B0+%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%B5&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOTIKCAEQABiABBiiBDIKCAIQABiABBiiBDIKCAMQABiABBiiBNIBCTU0MzY3ajBqN6gCALACAA&sourceid=chrome&ie=UTF-8#vhid=zephyr:0&vssid=atritem-https://www.rapidtranslate.org/uk/resources/interpretation-vs-translation:~:text=Rapid%20Translate,%E2%80%BA%20resources%20%E2%80%BA%20interpretatio...

4. Як правильно оформити переклад документів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pereklad.ua/ukr/blog/yak-pravylno-oformyty-pereklad-dokumentiv#:~:text=%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%20%D0%BC%D0%B0%D1%94%20%D0%B1%D1%83%D1%82%D0%B8%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BC%2C%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8,%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%85%20%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B2%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%83%20%D1%94%20%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D0%BC.

Аршинова Анастасія Русланівна

студентка 4 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Журавель Наталія Михайлівна

Дослідження біологічних особливостей деяких ранньоквітучих інтродуцентів відкритого ґрунту ботанічного саду імені акад. О.В. Фоміна КНУ імені Траса Шевченка

Актуальність дослідження ранньоквітучих інтродуцентів відкритого ґрунту зумовлена їхньою роллю в екосистемних процесах та потенціалом інвазійності в нових екологічних нішах. Інтродукція видів до ботанічних садів, зокрема до колекції Ботанічного саду імені акад. О.В. Фоміна КНУ імені Тараса Шевченка, створює унікальні умови для вивчення їхнього адаптивного потенціалу та фенологічного розвитку за межами природного ареалу. Головним є дослідити біологічні особливості включаючи ритми росту та розвитку, репродуктивні характеристики та стійкість до абіотичних факторів, деяких ранньоквітучих інтродукованих видів в умовах відкритого ґрунту зазначеної установи. Отримані дані є важливими для оцінки перспектив їхнього використання в озелененні та прогнозування можливого впливу на місцеві фітоценози.

Метою дослідження є визначення та порівняння вмісту алкалоїдів у квітках та стеблакх трьох модельних видів Магнолія Суланжа біла (*Magnolia soulangeana Alba*), Форзиція проміжна (*Forsythia × intermedia*), Рододендрон сіхотинський (*Rhododendron sichotense*) за допомогою реактиву Вагнера в умовах лабороторного дослідження.

Предметом дослідження є якісний вміст вторинних метаболітів класу алкалоїдів у біологічному матеріалі трьох модельних видів рослин, отриманому та підготовленому для проведення лабораторного аналізу. Дослідження зосереджене на встановленні факту присутності або відсутності сполук алкалоїдної природи в екстрактах зазначених видів за визначених експериментальних умов.

Для вивчення біологічних особливостей було обрано три інтродукованих в наших умовах модельних види, оскільки ці представники належать до різних родин та порядків (*Magnoliaceae, Oleaceae, Ericaceae* відповідно). Таке різноманіття дозволяє провести порівняльний аналіз наявності алкалоїдів у філогенетично віддалених групах рослин. Виявлення або відсутність алкалоїдів у цих представників може надати цікаві дані для розуміння еволюції та біосинтезу цих сполук у рослинному світі.

Усі три види є досить поширеними декоративними рослинами, часто культивуються в ботанічних садах та міському озелененні, зокрема в Україні. Дослідження їхнього хімічного складу в умовах інтродукції може виявити особливості метаболізму вторинних сполук порівняно з їхнім природним ареалом (якщо такий аналіз проводився раніше) [1].

Хоча метою є безпосередньо виявлення алкалоїдів, відомо, що багато алкалоїдів володіють різноманітною біологічною активністю (наприклад, антимікробною, протизапальною, нейроактивною). Дослідження цих популярних декоративних рослин на вміст таких сполук може мати потенційне значення для фармакології або фітохімії. Інформація про алкалоїдний склад цих конкретних видів може бути обмеженою або суперечливою. Проведення первинного скринінгу може призвести до виявлення нових алкалоїдів або підтвердження/спростування наявних даних. Особливо це стосується

конкретного сорту *Magnolia soulangeana 'Alba'*, хімічний склад якого може відрізнятися від інших сортів.

Алкалоїди можуть відігравати захисну роль у рослин, відлякуючи травоїдних або захищаючи від патогенів. Дослідження їхньої наявності у цих видів може допомогти краще зрозуміти їхню адаптацію до середовища.

Тож, так, як ці види є доступними для дослідження в умовах Ботанічного саду імені акад. О.В. Фоміна КНУ імені Тараса Шевченка, це полегшує збір зразків для лабораторного аналізу.

Для проведення дослідження в чашки Петрі розміщують фільтрувальний папір, де відбувається фільтрація подрібнених квіток та стебел трьох модельних видів рослин: Магнолії Суланжи білої *(Magnolia soulangeana Alba*), Форзиції проміжної (*Forsythia* × *intermedia*) та Рододендрону сіхотинського (*Rhododendron sichotense*). На змочений фільтрувальний папір наносять кілька крапель розчину йоду в калій йодиді, відомого, як реактив Вагнера. Характерною реакцією на алкалоїди є утворення бурого осаду. Бурий колір вказує на присутність алкалоїдів, а інтенсивність забарвлення дозволяє оцінити їхній вміст, як високий, середній або низький [2].

Проведене якісне дослідження на вміст алкалоїдів у модельних видах Магнолії Суланжи білої (*Magnolia soulangeana Alba*), Форзиції проміжної (*Forsythia* × *intermedia*) та Рододендрону сіхотинського (*Rhododendron sichotense*) виявило неоднорідний розподіл цих вторинних метаболітів у різних органах рослин. Зокрема, у квітках Магнолії Суланжи білої (*Magnolia soulangeana Alba*) виявлено середній рівень вмісту алкалоїдів, про це свідчив не сильно бурий колір розчину, тоді як у стеблі цього ж виду їхня кількість була незначною. В обох досліджених органах Форзиції проміжної (*Forsythia* × *intermedia*) та Рододендрону сіхотинського (*Rhododendron sichotense*) вміст алкалоїдів був низьким, про це свідчив зовсім тьмяний жовтуватий колір. Отримані результати свідчать про можливу органоспецифічність накопичення алкалоїдів у досліджених видів, що може бути пов'язано з їхньою фізіологічною роллю та метаболічними процесами. Подальші кількісні дослідження дозволять отримати більш точні дані та розкрити потенційну біологічну значущість виявлених алкалоїдів.

Список використаних джерел

1. Ковальова В.М., Марчишина С.М., Хворост О.П. Фармакогнозія під редакцією В.М. Ковальова, С.М. Марчишина, О.П. Хворост та ін. Тернопіль. 2014.
2. Гудзь Ю.П. Фізіологія рослин. Методичні рекомендації. Київ. 1999.

Барибіна Лілія Олегівна
студентка 1 курсу
освітнього рівня магістр
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук,
доцент кафедри хімії
Богатиренко Вікторія Альфредівна

Сучасні матеріали на основі целюлози

Нещодавні розробки в галузі створення нових біокомпозитних матеріалів дали змогу перейти від полімерів на основі нафти до біополімерів природного походження, наприклад,

на основі целюлози, крохмалю, хітину, тваринних і рослинних білків тощо, а також замінити скляні волокна на біополімерні. Успіхи в цьому напрямі спонукали все більшу кількість наукових досліджень, пов’язаних зі створенням більш сучасних «зелених» біокомпозитів на основі природної сировини. Для того, щоб такі композити мали певну селективність, потрібно враховувати ряд факторів. По-перше, необхідно вивчити і враховувати властивості будь-якого з його компонентів окремо, їх синергічну дію та взаємну спорідненість, на основі яких зробити вибір щодо використання компонента як матриці або наповнювача. Згідно з сучасним підходом до оцінки властивостей таких біокомпозитів є їх біорозкладність. Тут зазвичай виокремлюють три типи біокомпозитів: частково біорозкладні, у яких біорозкладною є тільки фаза біонаповнювача; повністю біорозкладні, у яких біорозкладною є матриця; і гібридні біокомпозити, що складаються з двох або більше різних за хімічною природою біополімерів, об'єднаних із полімерною матрицею. Далі встановлюють оптимальні кількісні співвідношення компонентів, визначають їх молекулярну геометрію та орієнтацію у композиті, а також міжфазну адгезію між наповнювачем та матрицею.

Глобальний інтерес до одержання целюлози та її похідних зосереджений саме на використанні їх як наповнювачів, або як матриці у синтезі «зелених» біополімерних та біокомпозитних матеріалів.

Волокниста, ниткоподібна, фібрилярна та мікрофібрилярна целюлоза є армувальним агентом біокомпозиційних матеріалів, таблиця 1. Ці форми целюлози мають низку корисних властивостей: низьку щільність, низьку вартість, нетоксичність, поновлюваність, можливість вторинної переробки і хороші механічні властивості. Інтеграція волокон целюлози-ліоцелу в біополімерну матрицю, зокрема PLA, і деякі плівки на основі похідних целюлози, забезпечують альтернативний шлях отримання повністю екологічно чистих полімерних композитів з хорошими механічними властивостями. Для армування біорозкладних полімерних композитів натуральні целюлозні волокна дедалі частіше використовуються як альтернатива тальку, різним мінеральним компонентам, таким як тальк, скляні волокна, гідроксиапатит, глинисті мінерали, вуглецеві матеріали тощо.

Для створення матриці використовують зазвичай регенеровану целюлозу та її дерівати (метилцелюлозу, ацетат целюлози, карбоксиметилцелюлозу), наповнені різними мінеральними компонентами – глинистими мінералами, вуглецевими волокнами, оксидом графену, гідроксиапатитами тощо. Особливі властивості має система целюлоза/оксогалогеніди металів (MeOX, де X = F, Cl, Br, I). Зокрема, целюлозна плівка BiOBr виявляє дуже ефективну фотокаталітичну активність, стабільність при УФ- та видимому опроміненні. Введення в целюлозну матрицю композиту оксиду графену дозволило суттєво підвищити механічні властивості плівок та одночасно надати нові властивості, зокрема захист від ультрафіолетового опромінення. Наповнення монморилонітовими глинами дало можливість одержати плівки з високими антибактеріальними властивостями. Додавання до целюлози гідроксиапатиту (HAp) вирішило питання синтезу сорбційного матеріалу з високими показниками сорбції щодо забруднювачів довкілля, що пов'язано як з однорідністю і пластичністю целюлозного полімеру, так і сильною адгезією між HAp і целюлозою [1].

Таблиця 1

Використання целюлози як наповнювача в сучасних біополімерних композитах

Композити на основі целюлози	**Результуючі властивості взаємодії целюлози в композитах**
Целюлозно-ліоцелове волокно/PLA *Ліоцел* – це волокно, що складається з целюлози, осадженої з органічного розчину у N-метил-морфолін-N-оксиді, в якому не відбувається заміщення	Дуже висока біорозкладність, значно вищі механічні характеристики. У 2000 році Європейська комісія відзначила цей продукт Європейською екологічною премією в категорії «Премія за технологію для сталого

гідроксильних груп і не утворюються проміжні хімічні сполуки. Різновид віскози. Комерційні назви: тенцель, орцел	розвитку».
Композити целюлозно-ліоцелового волокна та ацетат-бутирату целюлози	Підвищена міцність на розтягнення, стабільність розмірів, сумісність волокон і матриць, а також біорозкладність.
Композити целюлозне волокно/ полістирен, волокно/поліетилен високої щільності	Високий модуль пружності при вигині та швидкість обробки. Покращені термічні та механічні властивості.
Композитна плівка частинок целюлоза/хітозан	Покращені механічні властивості та адсорбційна здатність хітозанової плівки.
Композитна плівка полігідроксибутират (ПГБ)/ етилцелюлоза	Етилцелюлоза знижує кристалічність ПГБ, сприяє її біодеградації і підвищує фізичні бар'єрні властивості. Біополімерний матеріал біосумісний, придатний для біомедичних цілей і нанесення покриттів.
Композит полігідроксибутират (ПГБ)/целюлозні волокна	Целюлозні волокна покращують фізикомеханічні характеристики. Отриманий полімерний матеріал придатний для пакувальної промисловості.

Використання композитів з двох полімерних матеріалів, зокрема систем целюлоза/волокна поліаналіну, є особливо цікавим з погляду їх високої біосумісності та електропровідних властивостей [2].

Не зважаючи на досить широкий спектр різноманітних композитних матеріалів на основі целюлози (як наповнювача або матриці), більшість виробництв, пов’язаних з одержанням різних видів целюлози та її похідних, все ще супроводжуються застосуванням або дороговартісних, або токсичних речовин. Це змушує продовжувати пошуки «зелених» і водночас спрощених технологій одержання цього природного полімеру та його використання в біоматеріалах для різноманітних цілей.

Список використаних джерел

1. Shaghaleh H., Xu X., Wang Sh. Current progress in production of biopolymeric materials based on cellulose, cellulose nanofibers, and cellulose derivatives. RSC Advances. 2018. 825-842. URL: https://doi.org/10.1039/C7RA11157F

2. Zainul Armir N.A., Zulkifli A., Gunaseelan S., Palanivelu S.D., Salleh K.M., Che Othman M.H., Zakaria S. Regenerated Cellulose Products for Agricultural and Their Potential: A Review. Polymers. 2021. 3586. URL: https://doi.org/10.3390/polym1320358

Бабко Анна Русланівна

студентка 4 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри хімії
Прибора Наталія Андріївна

Формування понять про розчини в Новій українській школі

Формування наукових понять в учнів/учениць є складним пізнавальним процесом, що визначається рівнем їхнього розумового розвитку та методами навчання. Дослідження у галузі педагогіки вказують, що успішне засвоєння нових знань відбувається за умови активної взаємодії здобувачів освіти з матеріалом, застосування та проведення експериментальних досліджень.

Поняття "Розчини" є одним із фундаментальних у курсі хімії, адже більшість хімічних реакцій у природі та промисловості відбуваються саме в розчинах. У шкільному курсі тема "Розчини" розглядається у 7-9 класах [1,2]. Саме в цих класах учні/учениці починають ознайомлення з основними характеристиками розчинів, їх класифікацією та процесами в них. Також вивчають основні параметри розчинів: кількісний склад, розчинність, види (насичені та ненасичені тощо) розчини. Особливу увагу приділяють практичним аспектам, а саме експериментам з приготування різних типів розчинів та визначення їх хімічних властивостей. Концепція НУШ передбачає компетентнісний підхід до навчання, що стимулює розвиток критичного мислення, дослідницьких навичок та самостійності учнів/учениць. У межах цього підходу вивчення розчинів охоплює не лише засвоєння теоретичних основ, а й розвиток практичних умінь щодо їх використання в реальних життєвих і наукових ситуаціях. Інтеграція знань з біології, фізики та математики сприяє глибшому розумінню природи розчинів та їх властивостей. Використання STEM-технологій, віртуальних лабораторій, моделювання процесів розчинення дозволяє школярам самостійно досліджувати матеріал і робити висновки. Також ефективними є:

- Проблемне навчання – допомагає розвинути дослідницькі навички.
- Проєктне навчання – сприяє застосуванню знань на практиці.
- Ігрові технології – підвищують інтерес до хімії.
- Цифрові ресурси – зокрема, програми-симулятори для візуалізації хімічних процесів.

Проведення практичних досліджень, експериментів та лабораторних робіт сприяє закріпленню знань, підвищенню мотивації до навчання та розвитку критичного мислення [3]. У модельній навчальній програмі з хімії 7-9 класів темі "Розчини" відведено значне місце, оскільки це базове поняття у вивченні шкільного курсу хімії. Однак аналіз змісту свідчить про необхідність удосконалення підходів до викладання, зокрема через активне залучення здобувачів освіти, застосування інтерактивних методів та практичного використання отриманих знань. Здебільшого матеріал подається у вигляді теоретичних визначень і формулювань, що ускладнює розуміння учнями його прикладного значення. Тому актуальним є впровадження таких методичних підходів, які б сприяли глибшому осмисленню процесів розчинення, використання дослідницьких методів, проведенню експериментальних завдань та залученню міжпредметних зв’язків для підвищення ефективності освітнього процесу. Зокрема, метод проєктного навчання сприяє самостійному пошуку інформації та розвитку дослідницьких навичок, а проблемний підхід стимулює критичне мислення учнів/учениць. Впровадження мультимедійних ресурсів,

таких як інтерактивні платформи, віртуальні лабораторії та 3D-моделі, дозволяє візуалізувати складні хімічні процеси та сприяє кращому розумінню матеріалу.

Курс хімії 9-го класу розпочинається темою «Розчини. Електролітична дисоціація», яка і становить його теоретичну основу. Вивчення цієї теми спрямоване на логічний взаємозв'язок з попереднім матеріалом, на узагальнення знань про види хімічного зв'язку і типи кристалічних граток, на встановлення залежності електролітичної дисоціації різних речовин від їх будови і природи розчинника, на поглиблення поняття про електроліти і неелектроліти. Під час вивчення теми школярі ще не раз переконуються в об'єктивно наявній закономірності – залежності властивостей речовин від їх складу і будови. При цьому глибше розкривається суть процесу розчинення речовин як складного фізико-хімічного явища, поглиблюються знання учнів/учениць про основні класи неорганічних сполук на електронно-іонному рівні узагальнення [4].

Особливо ефективним є використання технологій доповненої та віртуальної реальності, що дає змогу здобувачам освіти проводити експериментальні дослідження в цифровому середовищі. Наприклад, симулятори хімічних процесів дозволяють відтворювати реальні досліди, які можуть бути небезпечними або складними у виконанні в класичних умовах. Такі підходи сприяють підвищенню зацікавленості школярів та їхньої мотивації до вивчення хімії. Важливу роль у цьому процесі формування навичок відіграє застосування STEM-підходів, які дозволяють інтегрувати знання з природничих дисциплін і розвивати в учнів/учениць навички наукового дослідження. Використання проблемного навчання, моделювання хімічних процесів та роботи з віртуальними лабораторіями сприяє не лише кращому засвоєнню матеріалу, а й розвитку аналітичного мислення. Така методика навчання забезпечує не лише глибше розуміння теоретичних основ хімії, а й формує в учнів/учениць практичні навички, критичне мислення та здатність застосовувати отримані знання на практиці. Вона також сприяє формуванню дослідницької компетентності, оскільки інтерактивні та експериментальні методи навчання активізують пізнавальну діяльність школярів.

Список використаних джерел

1. Григорович О.В. Модельна навчальна програма «Хімія. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти. 2023. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Pryrodnycha.osvitnya.haluz.2023/Khimiya.7-9.klas.Hryhorovych.29.12.2023.pdf
2. Лашевська Г.А. Модельна навчальна програма «Хімія. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти. 2023. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Pryrodnycha.osvitnya.haluz.2023/Khimiya.7-9.klas.Lashevska.18.08.2023.pdf
3. Самойленко П.В. Методика навчання хімії: навчально-методичний комплект: навчально-методичний посібник. Десна. 2020. 320 с. URL: https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6719/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%85%D1%96%D0%BC%D1%96%D1%97.pdf
4. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku

Білий Даніїл Русланович
студент 2 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.07 Географія

Науковий керівник:
кандидат географічних наук,
доцент кафедри екології та турзму
Бикова Марія Дмитрівна

Розвиток військового туризму: потенціал і виклики для України

Військовий туризм є спеціалізованим напрямом туристичної галузі, який з кожним роком набуває дедалі більшого поширення в Україні. Україна має багатий історико-культурний потенціал, який створює сприятливі умови для розвитку військового туризму. До об'єктів, що викликають значний інтерес, належать фортифікаційні споруди різних епох, меморіали, музеї та місця ключових історичних битв. Наприклад, Хотинська фортеця є символом героїчного спротиву, Поле Берестецької битви нагадує про одну з найважливіших подій у козацькій історії, а сучасні лінії оборони відображають новітню історію України [2]. Ці об’єкти можуть бути об’єднані у туристичні маршрути, які зацікавлять як українських, так і іноземних відвідувачів.

Освітній аспект військового туризму є надзвичайно важливим для поглиблення знань про історію та формування патріотичної свідомості. Проведення інтерактивних екскурсій, реконструкцій битв і створення тематичних таборів не лише популяризує історичні події, але й сприяє залученню молоді до активного вивчення національної культури. Це особливо актуально в умовах війни, коли формування сильної національної ідентичності стає потребою.

Економічний потенціал цього напряму також є значним. Відновлення та розвиток туристичної інфраструктури, створення нових туристичних маршрутів, організація тематичних заходів і фестивалів здатні залучити туристів з усього світу, забезпечуючи стабільні надходження до місцевих бюджетів. Зростання туристичної активності стимулює розвиток суміжних галузей, таких як транспорт, готельний бізнес і торгівля, що загалом сприяє економічному відновленню регіонів [1].

Соціальний аспект військового туризму має особливе значення, адже цей напрям сприяє інтеграції ветеранів війни у суспільне життя. Вони можуть працювати гідами, інструкторами чи лекторами, передаючи свій безцінний досвід наступним поколінням. Така діяльність не лише забезпечує ветеранам фінансову стабільність, але й допомагає їм адаптуватися у мирному житті, зміцнюючи їх психологічний стан.

Крім того, військовий туризм може стати інструментом культурної дипломатії, залучаючи міжнародних туристів, які бажають дізнатися більше про історію, культуру та героїчний спротив українського народу [1]. Це сприяє розширенню уявлення про Україну як країну, яка не лише протистоїть агресії, але й активно розвивається.

Після початку повномасштабної війни цей вид туризму став важливим інструментом для збереження історичної пам’яті, популяризації національної культури та формування патріотичної свідомості серед населення. Військовий туризм виконує освітню та економічну функцію, сприяючи відновленню постраждалих регіонів і зміцненню соціальної єдності. Україна з її багатою військово-історичною спадщиною та трагічним досвідом сучасності має унікальний потенціал для розвитку даного напряму. Однак цей шлях не позбавлений викликів, які вимагають комплексного підходу до їх вирішення.

В умовах війни затребуваними стали подорожі у деокуповані регіони України. Військовий туризм дає змогу не лише побачити місця, де відбувалися жорстокі бойові дії, а й почути правду про події від очевидців.

Одним із ключових напрямів є Київщина, що зазнала значних руйнувань на початку повномасштабного вторгнення. Зокрема, до таких місць належать деокуповані населені пункти Київщини (с. Романівка, Буча, Ірпінь, Гостомель, Бородянка). Нині ці населені пункти поступово відбудовуються, однак зберігають пам'ять про тих, хто став жертвами жахливої війни. Село Романівка (дорога Ірпінь) – місце, де проходила українська лінія оборони. Через Романівку простягнулася «дорога життя» для мешканців Ірпеня, Бучі та Гостомеля [1]. Тут також знаходиться легендарна переправа через річку Ірпінь під підірваним мостом, через яку пішки евакуйовувалися тисячі людей. Місто-Герой Ірпінь – одне з ключових місць українського спротиву, лінія фронту проходила безпосередньо через нього. Унікальна пам'ятка – цвинтар техніки, яка була знищена під час боїв за Ірпінь. Буча – місто, яке стало символом звірств окупантів. Світ облетіли жахливі кадри розстріляних мирних жителів на вулиці Яблунській. Тут також була знищена колона з близько 30 одиниць російської техніки на вулиці Вокзальній [3].

Попри значний потенціал, розвиток військового туризму в Україні зіштовхується з багатьма викликами, які вимагають комплексного підходу до їх подолання.

Одним із ключових є *етичні дилеми*. Військовий туризм має виконувати освітню і меморіальну функції, а не перетворюватися на засіб розваги чи комерціалізації трагічних подій. Важливо зберігати повагу до пам’яті про жертв війни, уникаючи сенсаційності або недоречних трактувань подій. Організатори туристичних маршрутів повинні розробляти програми з акцентом на вшанування історії.

Відсутність належної інфраструктури є ще одним вагомим викликом. У багатьох регіонах, особливо у постраждалих від війни, відсутні дороги, що забезпечують зручний доступ до об’єктів. Також бракує туристичних інформаційних стендів, готелів, паркувальних місць та інших базових елементів інфраструктури. Для створення таких умов необхідні як державні, так і приватні інвестиції.

Безпекові ризики створюють додаткові труднощі. Багато потенційних туристичних об’єктів розташовані на територіях, що потребують розмінування, або в зонах близьких до активних бойових дій. Відсутність чітких гарантій безпеки для відвідувачів знижує привабливість цих місць для туризму. Залучення міжнародних гуманітарних організацій до розмінування може стати одним із шляхів вирішення цієї проблеми.

До *інформаційних викликів* належить відсутність централізованої бази даних об’єктів військово-історичної спадщини, яка могла б стати основою для створення комплексних туристичних маршрутів. Бракує також ефективних маркетингових кампаній які б популяризували цей напрям серед українців та іноземців.

Щодо *соціально-психологічних аспектів,* то відвідування місць бойових дій, меморіалів або поховань може викликати сильні емоційні переживання, особливо у тих, хто втратив рідних чи сам постраждав від війни. Це вимагає делікатного підходу до планування екскурсій та врахування індивідуальних потреб відвідувачів.

Викликом є *стереотипи та негативне суспільне сприйняття*, оскільки частина суспільства може ставитися скептично до розвитку цього напряму, вважаючи його спробою комерціалізувати трагічні сторінки історії. Для подолання цього необхідно проводити роз’яснювальну роботу, підкреслюючи освітній і патріотичний потенціал військового туризму [4].

Вирішення цих викликів вимагає співпраці між державою, бізнесом та громадськістю. Завдяки унікальному історичному та сучасному досвіду Україна має значний потенціал для популяризації цього виду туризму як серед громадян країни, так і серед міжнародних відвідувачів. Комплексний підхід дозволить подолати перешкоди та створити умови для сталого розвитку військового туризму, який стане важливою частиною національної культури та економіки [1].

Військовий туризм може стати не лише частиною національної туристичної індустрії, а й інструментом міжнародної дипломатії, що допомагатиме світові краще розуміти історію та боротьбу України за свою незалежність. При правильному розвитку цей

напрям здатен забезпечити як культурний, так і економічний внесок у відбудову та зміцнення країни.

Список використаних джерел

1. Military tourism in Ukraine: a detailed guide for foreigners. URL: https://visitukraine.today/uk/blog/4486/military-tourism-in-ukraine-a-detailed-guide-for-foreigners
2. War tourism (military tourism) Ukraine 2023. URL: https://wartours.in.ua/2023/01/21/war-tourism-miliatry-tourism-ukraine-2023/
3. Військовий туризм: все, що треба знати про «відпочинок із автоматом». URL: https://tsn.ua/tourism/viyskoviy-turizm-vse-scho-treba-znati-pro-vidpochinok-iz-avtomatom-353384.html
4. Розвиток військового туризму як одного з напрямів туріндустрії у поствоєнний період в Україні (на прикладі Київської області). URL: https://miljournals.knu.ua/index.php/visnuk/article/view/1051

Буйко Валерія Андріївна
студентка 4 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.07 Географія

Науковий керівник:
кандидат географічних наук,
доцент кафедри екології та турзму
Бикова Марія Дмитрівна

Трансформація у сільському господарстві в країнах світу

Сільське господарство відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки як окремих держав, так і всього світу. У сучасних умовах характер сільськогосподарського виробництва та функції сільських територій зазнають значних змін. Важливою складовою цих змін є трансформація сільськогосподарської зайнятості, яка в сучасних умовах перестає бути основним джерелом доходу для сільських жителів. У різних країнах ця трансформація відбувається асинхронно та відрізняється низкою особливостей, що визначаються урбанізацією, структурними зрушеннями в економіці та іншими чинниками. Різними також є її наслідки для агровиробництва та вирішення продовольчої проблеми. Трансформація сільськогосподарської зайнятості є складним, тривалим і просторово неоднорідним процесом, який супроводжується зміною чисельності працівників сільського господарства та їх частки у загальній кількості зайнятих, а також якісними перетвореннями у складі робочої сили та в організаційно-виробничій структурі виробництва.

У процесі соціально-економічного розвитку країни проходять п'ять стадій трансформації сільськогосподарської зайнятості (ТСГЗ).

На першій стадії сільське господарство переважно малоземельне, низькотоварне, з низьким рівнем продуктивності праці, з високим рівнем зайнятості населення. Більшість країн Європи були аграрними до середини XIX ст., країни Латинської Америки та Азії – до другої половини XX ст. Нині на першій стадії ТСГЗ все ще знаходяться деякі найбідніші країни Африки на південь від Сахари.

На другій стадії сільське господарство перестає домінувати у структурі ВВП, але все ще переважає у структурі зайнятості. Зростання промисловості та сфери послуг не супроводжується прискореним скороченням сільськогосподарської зайнятості внаслідок низької продуктивності праці. Нині на цій стадії перебувають багато країн Африки.

Основою їхньої економіки є видобувна та обробна промисловість. Значну роль відіграють переробка сільськогосподарської сировини та текстильна промисловість.

На третій стадії сільське господарство перестає переважати у структурі зайнятості населення, частка у структурі ВВП продовжує скорочуватися, але повільніше, ніж під час попередньої стадії. Розвиток промисловості та сфери послуг зумовлює економічне зростання, прискорену урбанізацію та поступове збільшення доходів на душу населення. Переходу до цієї стадії сприяють економічні перетворення та аграрні реформи. Механізація та нові технології призводять до зростання продуктивності праці у сільському господарстві. Укрупнення виробничих одиниць (господарств) та зростаюча роль великих комерційних підприємств у виробництві продуктів харчування сприяють скороченню рівня сільськогосподарської зайнятості. Розвиток сільськогосподарської кооперації дозволяє малим господарствам вбудовуватись у ланцюжки доданої вартості. Нині на третій стадії трансформації знаходиться більшість країн Східної, Південно-Східної та Південної Азії.

Четверта стадія характеризується поглибленням трансформаційних процесів, які призводять до структурних зрушень економіки країн загалом та проявляються переважно у межах сільських територій. Поступово скорочується залежність сільської економіки, а отже і сільської зайнятості від агровиробництва. Сільська зайнятість перестає бути повністю аграрною. На четвертій стадії знаходяться, переважно, країни Східної Європи, Латинської Америки, окремі держави Північної Африки та Азії.

На п’ятій стадії сільське господарство не відіграє вирішальної ролі у структурі ВВП і зайнятості як загалом у країні, так і у сільській місцевості. Проте за рахунок високої продуктивності праці та спеціалізації на високомеханізованому агровиробництві обсяг випуску та експорту сільськогосподарської продукції зростає. Відбувається укрупнення фермерських господарств із поступовим скороченням їхньої абсолютної кількості. Консолідація виробництва веде до зниження ролі сімейної праці та зростання ролі найманих працівників, у тому числі іноземців, які використовуються на постійній та сезонній основі. До кінця XX ст. на цій стадії знаходилися найбільш розвинені країни з високим рівнем доходів, а нині її досягли окремі країни Центральної Європи.

Перехід від однієї стадії трансформації сільськогосподарської зайнятості до іншої неможливо пояснити лише особливостями аграрного сектора. Він зумовлюється низкою чинників, які безпосередньо не пов'язані з сільським господарством: урбанізація, глобалізація торгівлі, індустріалізація, політична ситуація, економічні реформи тощо. Нерівномірність розвитку та неоднорідність території країни також впливають на ТСГЗ.

Більш детальний аналіз цих чинників було проведено на прикладі окремих країн макрорегіонів Східної та Південно-Східної Азії, Західної та Центральної Африки та Латинської Америки [1].

З 1991 до 2022 р. найбільш суттєві зміни в сільськогосподарській зайнятості відбулися в країнах Східної та Південно-Східної Азії, які перейшли з другої до третьої стадії трансформації сільськогосподарської зайнятості. У багатьох із них з кінця XX ст. розпочалися ринкові реформи та почала розвиватися експортноорієнтована економіка, що стимулювало розвиток неаграрних галузей. Зокрема, Камбоджа почала спеціалізуватися на виробництві текстильної продукції та наданні туристичних послуг. У В'єтнамі було створено спеціальні експортні зони для розвитку електроніки та швейного виробництва. Однією з основних складових економічних перетворень у цих країнах стали аграрні реформи. У Китаї у 1983 р. було прийнято «політику відповідальності селянських господарств», основою аграрної економіки стали сімейні селянські господарства та запроваджено вільне ціноутворення на їхню продукцію. З підвищенням платоспроможності селяни розпочали купувати сучасні засоби виробництва, що відіграло важливу роль у зростанні продуктивності праці. На початку XXI ст. у Китаї подвоївся розмір посівних площ під механізованим обробітком. Схожі тенденції відзначалися у В'єтнамі, де наприкінці XX ст. було проведено реформи з деколективізації сільського господарства та вжито заходів щодо механізації агровиробництва. У Таїланді механізації сільського

господарства сприяло пільгове кредитування сільськогосподарського сектора, держава інвестувала у розвиток освіти, будівництво іригаційних систем та сільських доріг.

В Африці Гана та Нігерія на початку XXI ст. перейшли з другої до третьої стадії трансформації сільськогосподарської зайнятості. Нині частка сільського господарства у структурі зайнятості населення цих країн становить близько 30% [2]. У Нігерії після громадянської війни та низки військових диктатур у 1999 р. розпочалися економічні реформи, що вплинуло на диверсифікацію економіки: окрім нафти та газу почали виробляти текстиль, мінеральні добрива, пластмаси, сталь, електроніку, автомобілі. У Гані (провідному у світі експортері какао) з початку 2000-х рр. завдяки відкриттю нафтових та газових родовищ та залученню іноземного капіталу почали розвиватися виробництво електроніки та автомобілів.

У Латинській Америці чинники трансформації доцільно проаналізувати на прикладі Бразилії, де з 1991 р. відбувся перехід з третьої до четвертої стадії трансформації сільськогосподарської зайнятості. Основною причиною стало зростання продуктивності праці в сільському господарстві, рівень якої тісно пов'язаний із спеціалізацією агровиробництва та рівнем його механізації. У Бразилії у 1980-ті рр. в ході масштабного освоєння саван значно розширилися посіви соєвих бобів та кукурудзи. Спочатку продукція нових сільськогосподарських районів призначалася для експорту, але потім у цих регіонах почали розміщувати великі тваринницькі підприємства, що спеціалізуються на свинарстві, птахівництві та відгодівлі великої рогатої худоби. Наприкінці XX ст. розвиток АПК зі спеціалізацією на вирощуванні сої розпочався в Парагваї та Болівії. В Аргентині вирощування сої також дало новий імпульс для розвитку сільського господарства, вона частково замістила зернові культури та зменшила використання пасовищ. Основну роль у освоєнні нових районів відіграють високомеханізовані великі господарства, що знижує попит на робочу силу. Механізація збору цукрової тростини в Бразилії також скоротила рівень зайнятості та підвищила продуктивність праці, що спеціалізується на вирощуванні цієї культури.

Сучасне сільське господарство переживає період значних змін, пов’язаних із впровадженням нових технологій. Інновації у використанні сільськогосподарської техніки, біотехнологій та штучного інтелекту допомагають збільшити врожайність, знизити витрати на виробництво та покращити якість продукції. Водночас зміни клімату, нестабільність на світових ринках, політичні конфлікти негативно впливають на виробництво та ціни на продовольство.

В сучасних умовах перспективи розвитку сільського господарства безпосередньо залежать від: цифрових технологій; впровадження сталих і екологічно чистих методів землеробства та тваринництва; посилення співпраці між державами для забезпечення продовольчої безпеки на глобальному рівні; використання новітніх наукових досягнень.

Сільське господарство має надзвичайно важливе значення для економіки країн, забезпечуючи продовольчу безпеку та створення робочих місць. Значення сільського господарства в економіках різних країн залежить від їхнього рівня розвитку та специфіки аграрної галузі. Технологічні інновації та глобалізація відкривають нові можливості для сталого розвитку, що є важливою умовою забезпечення продовольчої безпеки та екологічної стабільності.

Список використаних джерел

1. Food and Agriculture Organization. URL: https://www.fao.org/home/en
2. Employment in Agriculture. URL: https://ourworldindata.org/employment-in-agriculture

Вдовенко Карина Андріївна
студентка 3 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія
Тимошенко Глєб Романович
здобувач освіти ліцею «Домінанта»
Дніпровського району м. Києва

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри хімії
Прибора Наталія Андріївна

Моніторинг якості питної води та мінерального складу ґрунтів Києва

Ґрунтовий покрив є складною та унікальною біологічною оболонкою Землі, що активно взаємодіє з іншими сферами планети. Він є не лише продуктом життєдіяльності, а й її основою, забезпечуючи постійний обмін речовин між літосферою, атмосферою, гідросферою та біосферою. Ґрунт має вирішальне значення для фотосинтезу, а також є незамінним ресурсом у сільському господарстві — обмеженим, проте здатним до відновлення. Його хімічний склад, зокрема мінеральна насиченість і кислотно-лужний баланс, визначає придатність для вирощування різних культур. Однак важливість ґрунту виходить далеко за межі агрономії, саме він впливає на якість вод, які циркулюють у природі, зокрема й питної.

Питна вода, що є критично необхідною для життя, рівня здоров'я людини, безпосередньо пов’язана зі станом ґрунтів, через які вона проходить. Забруднення може стати причиною поширення інфекційних захворювань, наприклад, холери, гепатиту А та інших. Саме у ґрунтових шарах вода збагачується мінералами, солями, мікроелементами, мікроорганізмами, що формують її фізико-хімічний склад, саме тому в декількох місцях він буде різним. Проте ці шари також можуть бути джерелом забруднень, особливо за умов антропогенного навантаження.

Восени, напередодні початку дослідження, стало відомо про екологічну небезпеку внаслідок масового мору риби у річці Десна — одному з основних джерел водопостачання лівобережного Києва. Це викликало занепокоєння щодо можливого впливу цієї події на якість води з бюветів, якою щодня користуються мешканці. У зв’язку з цим було проведено дослідження в межах кількох районів Києва — Солом’янського, Дніпровського та Деснянського — з метою аналізу мінерального складу ґрунтів та якості бюветної води. Обидва базувалися на сучасних аналітичних методах, де особлива увага приділялась показникам загальної й карбонатної жорсткості, вмісту органічних речовин, а також моніторингу змін у складі води протягом осіннього періоду. Це дозволяє не лише оцінити стан ґрунтів і води на поточний момент, а й зафіксувати потенційні ризики для здоров’я населення у разі погіршення екологічної ситуації.

Для визначення жорсткості застосовувалось комплексонометричне титрування з використанням ЕДТА — речовини, що утворює стабільні хелатні комплекси з йонами Ca^{2+} і Mg^{2+}, за реакціями типу:

$$Ca^{2+} + H_2Y^{2-} \rightarrow [CaY]^{2-} + 2H^+$$
$$Mg^{2+} + H_2Y^{2-} \rightarrow [MgY]^{2-} + 2H^+$$

Індикатор еріохром чорний Т змінював забарвлення, дозволяючи зафіксувати точку еквівалентності. Усі зразки мали показники жорсткості у межах 4–6,5 ммоль/л, що відповідає помірно жорсткій воді. Карбонатна жорсткість оцінювалась за вмістом гідрогенкарбонатів, які під час кип’ятіння розкладаються:

$$Ca(HCO_3)_2 \rightarrow CaCO_3\downarrow + CO_2\uparrow + H_2O$$
$$Mg(HCO_3)_2 \rightarrow MgCO_3\downarrow + CO_2\uparrow + H_2O$$

Такий осад часто спостерігається як накип у чайниках. Висока карбонатна жорсткість у зразках свідчила про значну мінералізацію підземних вод, що природно проходять крізь вапнякові породи [3].

Ще одним важливим параметром стала окиснюваність води — показник, що характеризує вміст органічних речовин [4]. Методика базувалась на окисненні органічних сполук води калій перманганатом у кислому середовищі, де $KMnO_4$ вступає в реакцію з такими сполуками, її порівнюють з певною кількістю кисню. Окиснюваність вимірюється у мг O_2/л. Зразки були в межах граничного значення — 5 мг O_2/л, що вказує на відсутність серйозного антропогенного забруднення навіть після новин про екологічну небезпеку на річці Десна (табл. 1).

Таблиця 1

Окисуюваність за вересень-листопад (мг O_2/л)

Район	Вересень	Жовтень	Листопад
Солом'янський	9,73	2,02	0,53
Дніпровський	11,4	2,6	2,02
Деснянський 1	8,5	1,8	0,63
Деснянський 2	9,6	0,44	1,85

У рамках другого дослідження проводились вимірювання кислотності (pH) ґрунтів, а також вмісту Кальцію та Магнію так само комплексонометричним титруванням за допомогою ЕДТА (див. табл. 2) [1].

Таблиця 2

Вміст Кальцію та Магнію в ґрунті (мг в 100 г ґрунту)

Проби ґрунту	$m(Ca^{2+}+Mg^{2+})$ експерим.	$m(Ca^{2+})$ експерим.	$m(Ca^{2+})$ літ. дж.	$m(Mg^{2+})$ експерим.	$m(Mg^{2+})$ літ. Дж.
1	32	12	500-1500	20	50-150
2	19,2	8		11,8	
3	25,6	12		13,6	
4	24,6	12,2		12,4	

Визначення pH виконували потенціометрично, занурюючи електрод у водну витяжку з ґрунту. Значення коливались від 5,5 до 6,8 що відповідає слабокислому до нейтрального середовища [2]. З'ясувалося, що ґрунти, багаті на карбонати кальцію ($CaCO_3$), мають кращу буферну здатність і сприяють нейтралізації кислотних компонентів. Магній, у свою чергу, наявний переважно у формі алюмосилікатів і глинистих фракцій, що позитивно впливає на розвиток рослин. Цікаво, що вміст катіонів Кальцію та Магнію у воді співпадає з їх присутністю в ґрунтах, що свідчить про активну взаємодію між підземними водами і мінеральним середовищем. Це вказує на тісний зв'язок якості води з геохімією ґрунту, особливо у вапнякових районах міста.

Отже, у результаті комплексного дослідження аналіз показав, що бюветна вода зберігає стабільні параметри якості навіть у контексті забруднення річки Десна. Незважаючи на зафіксоване тимчасове перевищення перманганатної окиснюваності у вересні, показники жорсткості та мінерального складу залишались у межах допустимих норм, що свідчить про природну буферність підземних водоносних горизонтів і здатність до самоочищення. Паралельне дослідження ґрунтів характеризується підвищеною кислотністю та дефіцитом основних макроелементів, зокрема Кальцію та Магнію. Комплексонометричний аналіз виявив не лише низький загальний вміст цих елементів, але й порушене співвідношення між ними, що може негативно впливати на біодоступність поживних речовин для рослин. Ці дані вказують на потребу у внесенні добрив та коригуванні кислотно-лужного балансу для збереження родючості ґрунтів. Таким чином, результати обох експериментів не лише підтвердили взаємозв'язок між геохімічними характеристиками ґрунту та води, а й довели важливість регулярного моніторингу якості довкілля у міських умовах. Вода залишається безпечною для споживання, а ґрунти —

потребують комплексного підходу до покращення їхніх властивостей. Лише завдяки постійному контролю й науково обґрунтованим діям можна забезпечити екологічну рівновагу та зберегти природні ресурси для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. ДСТУ 4362:2004 Якість ґрунту. Показники родючості ґрунтів. К.: Держспоживстандарт України. 2006.
2. Кислотність або pH ґрунту - основа ґрунтової хімії. Як підвищити урожайність. URL: https://superagronom.com/blog/656-kislotnist-abo-rn-gruntu--osnova-gruntovoyi-himiyi-yak-pidvischiti-urojaynist
3. ДСанПіН 2.2.4–171-10. «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною».
4. Іваненко А.В. «Органічні домішки у воді: методи визначення та впливу на якість пиття». Науковий вісник хімії №7. 2023. с. 38–46.

Головко Максим Юрійович
аспірант 1 року навчання
спеціальності 091 Біологія та біохімія

Науковий керівник:
доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри біології
Плиска Олександр Іванович

Сольовий нікотин і організм: актуальні питання дослідження

У XXI столітті глобальна тютюнова індустрія переживає радикальну трансформацію, обумовлену поширенням альтернативних способів вживання нікотину. Одним із найпомітніших її нововведень є використання сольового нікотину у рідинах для електронних сигарет (вейпів). На відміну від традиційного — вільного — нікотину, який міститься у звичайних тютюнових виробах, сольова форма є більш стабільною, м'якою для інгаляції та має підвищену біодоступність.

Широке використання цієї форми нікотину викликає численні запитання щодо безпеки, токсичності, механізмів дії та довготривалих наслідків. Тому вивчення її біохімічних властивостей і фізіологічного впливу на організм людини набуває особливої актуальності [3].

Сольовий нікотин - це продукт реакції вільного нікотину ($C_{10}H_{14}N_2$) з органічною кислотою — найчастіше бензойною (C_6H_5COOH), рідше — саліциловою, малеїновою чи левуліновою. Її результатом є утворення іонної сполуки, що містить протоновий катіон нікотину та аніон кислоти і має наступну формулу:

$$C_{10}H_{14}N_2 + C_6H_5COOH \rightarrow [C_{10}H_{14}N_2H]^+ + [C_6H_5COO]^-$$

На відміну від вільного нікотину, який має лужне середовище (pH ~ 10–11), сольовий нікотин характеризується кислою реакцією (pH ~ 5,0–6,0). Це знижує подразнення слизових оболонок, що дозволяє користувачу вдихати більші концентрації нікотину без виникнення кашлю чи болю в горлі.

Дослідження вейп-рідин показують, що концентрації сольового нікотину можуть сягати до 60 мг/мл, тоді як традиційні рідини містять лише 6–18 мг/мл вільного нікотину.

Після інгаляції сольовий нікотин швидко всмоктується в альвеолах легень і потрапляє у кровотік. Уже за 30 секунд після вдихання його концентрація в плазмі може

сягати пікових значень. Сольові форми нікотину, такі як нікотин бензоат, дисоціюють у крові дуже швидко (в межах кількох хвилин), утворюючи вільний нікотин, який метаболізується головним чином у печінці за участю ферменту CYP2A6 [10].

Основним метаболітом є котинін з період напіввиведення до 15–20 годин, що дозволяє оцінювати експозицію до нікотину навіть через добу після останнього використання. Інші метаболіти включають транс-3'-гідроксикотинін та нікотин-N-оксид [10].

Дослідження показують, що регулярна інгаляція сольового нікотину викликає:

- гіперекспресію CYP2A6,
- посилене утворення реактивних форм кисню (ROS),
- ознаки печінкової дисфункції.

Сольовий нікотин є потужним психоактивним агентом, який безпосередньо впливає на функціонування центральної нервової системи (ЦНС). Після проникнення до головного мозку дисоційований нікотин активує нікотинові ацетилхолінові рецептори (nAChR), що локалізовані в мезолімбічній дофаміновій системі — ключовій структурі, яка бере участь у формуванні залежності [11].

Біохімічний механізм:

- Стимуляція nAChR → активація вентральної тегментальної області (VTA);
- Вивільнення дофаміну в нуклеус акумбенс (центр винагороди);
- Суб'єктивне відчуття задоволення та стимуляції;
- Швидка дія (дофаміновий пік — за 15–30 сек).

Сольовий нікотин має системний вплив на організм людини, зокрема на серцево-судинну, дихальну, імунну, печінкову та репродуктивну системи.

Серцево-судинна система реагує на сольовий нікотин активацією симпато-адреналової осі, що проявляється підвищенням артеріального тиску, тахікардією та периферичною вазоконстрикцією. Це супроводжується зниженням коронарного кровотоку та потенційно сприяє ішемічним змінам.

У дихальній системі сольовий нікотин хоч і викликає менше подразнення слизових оболонок порівняно з вільним нікотином, проте має інші негативні наслідки. Аерозольні частинки, що містять цю речовину, здатні проникати у глибокі відділи легень, осідаючи в альвеолах і викликаючи запальні реакції. Це супроводжується гіперсекрецією слизу, мікрозапаленням бронхіального дерева та зниженням активності миготливого епітелію. Імунна система також піддається його негативному впливу. За результатами експериментальних досліджень, сольовий нікотин здатний пригнічувати фагоцитарну активність альвеолярних макрофагів, знижувати експресію Toll-подібних рецепторів, зокрема TLR-4, що має ключове значення у вродженому імунному захисті. Крім того, спостерігається зменшення продукції імуноглобуліну.

У печінці сольовий нікотин активує ферментативні системи метаболізму ксенобіотиків, зокрема систему цитохрому P450 (CYP). Це призводить до посилення оксидативного стресу, підвищення рівнів тригліцеридів та ліпопротеїнів низької щільності. У біохімічних аналізах також виявляють підвищення активності печінкових трансаміназ (АЛТ, АСТ) та зниження активності ферментів антиоксидантного захисту, таких як глутатіонпероксидаза [8].

У Сполучених Штатах, згідно з даними CDC (Centers for Disease Control and Prevention, 2023), понад 2,55 мільйона школярів використовують електронні сигарети, з яких понад 85% віддають перевагу пристроям, що містять сольовий нікотин. Середній вік початку вейпінгу в цій групі складає 13,8 років, що є особливо тривожним показником з огляду на незрілість нервової системи [7].

У країнах Європейського Союзу ситуація є подібною. Згідно з результатами дослідження ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, 2023), приблизно 21% підлітків віком 15–16 років хоча б раз пробували електронні сигарети, а в деяких країнах цей показник перевищує 30% [6].

В Україні проблема набирає обертів. За результатами опитування U-Report (2023), 36% підлітків віком 14–17 років хоча б раз користувалися вейпом, причому 22% роблять це регулярно. Серед студентської молоді ці показники ще вищі — до 48% [5].

Важливу роль у зростанні популярності відіграє агресивний маркетинг, орієнтований на молодь, включаючи рекламу в соціальних мережах, співпрацю з інфлюенсерами та просування через цифрові платформи. Додатковим фактором є легка доступність продукції — її можна придбати не лише у кіосках, а й через інтернет-магазини або месенджери.

Наслідки такого явища викликають занепокоєння: у підлітковому віці формуються стійкі нікотинові залежності, що супроводжуються зниженням концентрації уваги, порушеннями сну, емоційною нестабільністю та погіршенням академічної успішності [9].

Попри численні публікації останніх років, тема сольового нікотину залишається недостатньо вивченою та потребує вивчення в наступних напрямках:

1. Популяційні дослідження щодо впливу на здоров’я підлітків.
2. Молекулярна біологія — аналіз змін експресії генів (нейротрофіни, гени стресу, запалення).
3. Імунологічні дослідження — вплив на слизовий імунітет.
4. Дослідження мікробіому ротової порожнини та кишківника.
5. Нейровізуалізація змін структури мозку у користувачів вейпів
6. Вивчення впливу на репродукцію та ембріогенез.

Сольовий нікотин — це не просто технологічне вдосконалення, а нова форма нікотинової залежності, та потенційно небезпечний агент, який легко засвоюється, викликає швидку залежність, негативно впливає на ключові системи організму та маскується під нешкідливу альтернативу. Завдяки своїм хімічним властивостям він є ефективним, швидкодіючим та м’яким — саме це робить його надзвичайно привабливим для підлітків і водночас особливо небезпечним.

Його дія на організм охоплює майже всі системи — від нейроповедінкових змін до імунних та серцево-судинних зрушень. Статистичні дані демонструють масштаб проблеми, а сучасна наука лише починає розкривати її глибину. Тому вкрай важливо посилити інформаційну політику, регуляторні заходи, а також підтримувати наукові дослідження з метою створення ефективних стратегій превенції та інтервенції.

Список використаних джерел

1. Звіт Європейської Комісії перед Європарламентом та Радою щодо потенційних ризиків для громадського здоров’я, асоційованих із використанням перезарядних електронних сигарет. 2016. URL: https://eur-lex.europa.eu.
2. Аналітичний звіт ВООЗ "Електронні сигарети: оцінка ситуації та потреб: Регулювання в Україні". Україна. 2018.
3. U-Report Україна. Вживання вейпів серед молоді: результати опитування. 2023. URL: https://ukraine.ureport.in.
4. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). ESPAD Report 2023 – Substance use among students in 35 European countries. EMCDDA. 2023.
5. U.S. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). E-cigarette Use Among Youth and Young Adults. 2023.
6. National Academies of Sciences Engineering and Medicine. Public Health Consequences of E-Cigarettes. The National Academies Press. 2018.
7. World Health Organization. WHO Report on the Global Tobacco Epidemic.WHO Press Geneva. 2021.
8. Talih S., Salman R., Karaoghlanian N., El-Hage R., & Shihadeh A. “JUUL: Characteristics of a Novel Nicotine Delivery System.” Tobacco Control. 2020. P. 678–684.
9. Benowitz N.L. Pharmacology of nicotine: addiction, smoking-induced disease, and therapeutics. Annual Review of Pharmacology and Toxicology. 2009. P.57–71.

Гугайло Катерина Сергіївна
студентка 4 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Журавель Наталія Михайлівна

Дослідження біологічних особливостей інвазійного деревного інтродуценту Лоху вузьколистого (*Elaeagnus angustifolia* L.) в умовах Київщини

Лох вузьколистий (маслинка вузьколиста, *Elaeagnus angustifolia* L.) в Україні, зокрема на Київщині, є інвазійним видом, який поширений по всій території країни, але частіше трапляється у південних регіонах. На Київщині він зростає як у природних умовах, так і в культурних насадженнях, зокрема у парках, садах, захисних лісосмугах і лісових масивах. Цей вид часто росте на берегах водойм, лиманів та у місцях із підвищеною вологістю, що також характерно для деяких районів Київщини. Лох вузьколистий має здатність до швидкого розмноження насінням, яке поширюється птахами та водою, що сприяє його інвазійності і розширенню ареалу на Київщині [4].

Маслинка вузьколиста добре пристосована до різних ґрунтів, включно зі збідненими та засоленими, а також до різних кліматичних умов, що сприяє її поширенню на Київщині. Рослина має симбіоз із азотфіксуючими бактеріями роду *Frankia*, що дозволяє їй збагачувати ґрунт азотом і конкурувати з місцевими видами, змінюючи структуру трав'янистого покриву в бік рудералізації. Маслинка є медоносною рослиною, що приваблює бджіл, але її агресивне поширення може призводити до витіснення автохтонних рослин і зниження біорізноманіття [2].

У 2023 році маслинка вузьколиста внесена до офіційного "Переліку чужорідних видів дерев, заборонених у відтворенні лісів" України, що свідчить про необхідність контролю її розповсюдження, у тому числі й на Київщині [3].

Для дослідження вмісту алкалоїдів, було взято стебло, листки та плоди Лоху вузьколистого (*Elaeagnus angustifolia* L.) з родини Маслинкові (*Elaeagnaceae*).

Алкалоїди — це природні органічні, переважно лужні речовини, які містять один або декілька атомів нітрогену в гетероциклах молекули. Алкалоїди виявляють високу фармакологічну активність і використовуються у фармації та медицині [1].

Для дослідження ми використовували висушену сировину, яка була зібрана на території Київщини. Добре подрібнений матеріал (масою 1г.), згідно стандартної методики, залили проточною водою (5-6 мл.) і довели до кипіння. Після чого додали розчин йоду в йодиді калію (I_2 в KI), відомий як реактив Вагнера та зафіксували утворення осаду.

Результати дослідження: У пробірках з екстрактами листків та стебла Лоху вузьколистого, спостерігалось характерне червонувато-буре забарвлення осаду, що свідчить про позитивну реакцію на вміст в даній сировині алкалоїдів. В пробірці з екстрактом плодів Лоху вузьколистого забарвлення майже не змінилось, що свідчить про малу кількість в даній сировині алкалоїдів.

Таблиця 1.

Наявність алкалоїдів у сировині об'єкту дослідження

Досліджувана частина рослини Лоху вузьколистого	Ступінь зміни забарвлення		
	Немає	Мало	Сильно
Екстракт листя	-	-	+

Екстракт стебла	-	-	+
Екстракт плодів	-	-	-

Можна зробити висновок на основі проведеного дослідження про наявність алкалоїдів у екстрактах листя та стебла Лоху вузьколистого, про що свідчить характерне забарвлення осаду, а екстракт плодів показав незначну кількість або відсутність алкалоїдів. Отриманий результат підтверджує те, що у деяких частинах рослини інвазійного виду на Київщині, присутні алкалоїди, та підтверджує, що Лох вузьколистий може мати певний вплив на взаємодію з іншими організмами і навколишнім середовищем.

Список використаних джерел

1. Алкалоїди. Фармацевтична енциклопедія. 2010. URL: https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/2704/alkaloidi
2. Кваліфікаційна робота на тему: «Фармакогностичне дослідження сировини маслинки вузьколистої» Харків. 2023. URL: https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/30854/1/%D0%92%D0%B0%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8E%D0%BA%20%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%B0,%2012.06.23.pdf
3. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. 2023. URL: https://mepr.gov.ua/mindovkillya-zatverdylo-perelik-chuzhoridnyh-vydiv-derev-zaboronenyh-u-vidtvorenni-lisiv/
4. Норенко К. М. Межі ареалу Elaeagnus angustifolia на Правобережжі України. 2021. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5ffbfa35-86f0-45ba-bc83-52a28712c36b/content

Григорова Тетяна Олександрівна
студентка 1 курсу
освітнього рівня магістр
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук
доцент кафедри хімії
Богатиренко Вікторія Альфредівна

Інтерактивні методи в процесі інтеграції математики та хімії базової школи

У педагогічній практиці інформаційними технологіями навчання називають усі технології, які використовують спеціальні технічні інформаційні засоби. На практиці можуть застосовуватися чотири основні методи організації навчання: пояснювально-ілюстративний; репродуктивний; проблемний; дослідницький.

Можна виділити три основні напрями розвитку інформаційних технологій на сучасному етапу розвитку освіти: дистанційне та відкрите оцінювання; віртуальні лабораторії; бібліотеки мультимедіа-об’єктів. Мобільні телефони, проектори, бездротовий доступ до Інтернету, інтерактивні дошки, графічні калькулятори, ноутбуки, планшети та інші технології, що розвиваються, входять до числа пристроїв, доступних для використання в класі під час вивчення хімії. При правильному використанні ці інструменти можуть поліпшити навчання, орієнтоване на учнів. Залишаючись у курсі інструментів освітніх

технологій, що постійно розвиваються, учителі можуть додати до навчальної програми з хімії необхідні програми, сайти з пошуку інформації тощо. Оскільки нові технології з'являються часто, вчителям потрібно перевіряти різноманітні веб-сайти, щоб переконатися, що інструменти, які вони використовують для залучення та натхнення своїх учнів/учениць, є актуальними [1].

Пріоритетним напрямом інформатизації в школі є формування та розвиток освітньо-інформаційного середовища з урахуванням умов функціонування закладу, ресурсів, стану комп'ютеризації. Використання комп'ютера на уроках хімії спрямовані на полегшення та покращення навчання, створення більш захопливого, інклюзивного та індивідуалізованого досвіду навчання.

У першу чергу, комп'ютер використовують як носій навчальної інформації. Теоретичні завдання навчального або пошукового характеру можуть розв'язуватись із застосуванням посилань на певні вивірені учителями інформаційні сайти в мережі Інтернет.

Лабораторні роботи можуть виконуватися за допомогою інструментів для збору даних, які безпосередньо взаємодіють з комп'ютерними програмами. Наприклад, цифрові датчики можуть використовуватися для тестування pH та аналізу якості води, ґрунтів або повітря. Після збору ці дані відображаються на графіках, і студенти вчаться інтерпретувати їх. Для математичного аналізу експериментальних даних можна використовувати і готові платформи, якщо спеціально ввести одержані дані в певні програми. Зокрема на базі закладів загальної середньої освіти з цією метою доцільно використати Microsoft Excel – провідну програму для роботи з електронними таблицями та потужний інструмент для візуалізації й аналізу даних [2]. Суттєво допомагає з опануванням нового експерименту або методу відео лабораторних приладів або передових лабораторних методів, які можуть бути створені самими здобувачами освіти. Відповідно, якщо учень/учениця відсутні на заняттях у день експерименту чи демонстрації, відео може надати певний візуальний досвід, який вже є в інших вихованців. Ще однією перевагою відео є те, що деякі експерименти надто небезпечні для практичного дослідження або можуть бути занадто дорогими і потребувати недосяжних ресурсів. Їх можна подивитися на відео. Наприклад, термічні реакції можна спостерігати на екрані, і оцінити ступінь небезпеки реакції та використане необхідне для захисту експериментатора обладнання.

Крім того, перевагою застосування комп'ютерних програм під час опрацьовування результатів експерименту є доступ до усіх наборів даних, одержаних класом. Це дозволяє застосувати елементи математичної статистики для більш точного аналізу одержаних результатів. Наприклад, під час проведення титрування можна легко створити та поширити набір даних класу. Це дає можливість вилучити помилкові точки даних у великому наборі даних, а не в обмежених двох-трьох проведених випробуваннях.

Одним з напрямків застосування ІТ, який, поки що, в Україні мало розвинений, є застосування комп'ютерних симуляцій певних складних процесів і явищ, наприклад 3D-візуалізація швидкості перебігу реакції, у тому числі і каталітичної, або механізму перебігу ряду органічних реакцій. Така симуляція має переваги й у тому, що дозволяє різні хімічні процеси, які в реальності відбуваються з дуже великою або дуже малою швидкістю, відображати у зручному для вивчення масштабі часу. Ймовірно, що цей аспект ІТ-технологій стане більш доступним за умови використання штучного інтелекту.

Хімічне моделювання та молекулярні 2D- та 3D-дизайни теж вирішують безліч освітніх проблем під час вивчення хімії і, особливо, органічної хімії. Існує багато таких програм, наприклад, ChemDraw, ChemLab, ACDLab, HyperChem тощо і їх використання в шкільній практиці було б доцільним. Однак, на жаль, їх вивчення в закладах загальної середньої освіти не заплановано. Досягненням останніх років стала розробка програмного забезпечення віртуальної реальності Nanome. В цій програмі не обмежуючись 2D- або 3D-екраном або малюнком можна фізично дотягнутися й охопити хімічну структуру речовини своїми власними руками [3].

З рештою комп’ютер може виконувати контролюючу функцію та зацікавлювати учнів/учениць до дослідницької діяльності у позаурочний час.

Таким чином, ІКТ не тільки кардинально змінюють сенс освіти, а й стають найкращими інструментами адаптації до змін і можуть використовуватися на всіх етапах навчання хімії, виконуючи функції вчителя, інструменту пізнання, об’єкту навчання, ігрового середовища тощо. Нові інформаційні технології навчання дозволяють розв’язувати основні дидактичні завдання, а саме вивчати явища і процеси у мікро- та макросвіті у складних системах на основі використання засобів комп’ютерної графіки та комп’ютерного моделювання, подавати інформацію у зручному для вивчення масштабі часу та контролювати рівень засвоєння навчальної інформації. Однак, застосування цих технологій так чи інакше пов’язано з розвитком не тільки компетентності у галузі природничих наук, але й математичної компетентності.

Список використаних джерел

1. Романова Г.М., Артюшина М.В., Слатвінська О.А. Педагогічні технології у професійній підготовці кваліфікованих робітників: довідник. Київ : Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. 2015. 87 с.

2. Козлакова Г., Самойленко Н. Міжнародна співпраця з підготовки вчителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій //Вища освіта України. №2. 2007. С.36–41.

3. Michal E., Javiera P., Montserrat del Rosario C., Andrés C. E., Marijana T., Ariadne Z. E. Development of digital and science, technology, engineering, and mathematics skills in chemistry teacher training. Frontiers in Education. Sec. STEM Education. Vol. 7. 2022.URL:https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/feduc.2022.932609

Гладченко Анна Олексіївна
студентка 4 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров’я людини

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Холоденко Олена Віталіївна

Характеристика діалектів англійської мови у США

Діалект – це різновид певної мови, що разом із літературним становить національну мову; засіб спілкування між представниками однієї територіальної чи соціальної групи. Діалект визначають як різновид мови, що вживається як засіб порозуміння особами, пов’язаними між собою територією, фаховою або соціальною спільністю. Діалекти своєю загальною системою утворюють діалектику певної мови [1].

Діалект формується безпосередньо під впливом певного характеру діяльності людей, що проживають на певній території. Територія США є значною, і її освоєння історично відбувалося зі сходу на захід. Зважаючи на ці процеси, лінгвістами виділяються три основні діалекти англійської мови в США[3]. Визначення цих діалектів пояснюються наявністю певних відмінностей у звуковому оформленні мови мовцями, що проживають на різних ділянках території США. На території сучасних Сполучених Штатів Америки існує три основні діалекти:

1. Східний (New England) – територія так званої «Нової Англії», штати Нью-Гемпшір, Вермонт, Массачузетз, Род-Айленд, Коннектікут.

2. Південний (Southern) – штати Меріленд, Віргінія, Північна та Південна Кароліна, Джорджія, Флоріда, Алабама, Тенессі, Кентуккі, Луїзіана, Арканзас, частково Міссурі й Техас.

3. Центральний (General American) – решта штатів.

Східний діалект є найближчим до стандартного, класичного англійського варіанту англійської мови [4] Він формувався в XVII-XVIII ст. на основі вимови емігрантів, що прибули з півдня Англії, Лондона та сусідніх графств. Вимова r перед приголосними та в кінці слова відсутня, а перед f, s, th, n закритому складі вимовляється як [a:]. O перед p, t, k в закритому складі вимовляється як [ɒ]. U перед t, d, n у відкритому складі вимовляється як [u:]. У словах типу home o вимовляєтсья як [ʌ]. Присутнє явище «linking-“R”» – фраза idea of it читатиметься як [aɪ´dɪə‿rəv‿ɪt].

Південний діалект поширений у штатах, що заселювались емігрантами з центральної частини Англії. Вимова r перед приголосними та в кінці слів також відсутня, а перед f, s, th, n закритому складі виимовляється як [ж]. O перед p, t, k в закритому складі вимовляється як [a]. U перед t, d, n у відкритому складі вимовляється як [ju:]. Дифтонги [au] як [ʌu] або [жu], прості голосні дифтонгізуються – yes вимовляється як [jɛɪs] / [´jɛɪjəs], g вимовляється як [gj] на початку слова, в словах типу ear замість [ɪə] вимовляється [ɛə]. Кінцеві проривні приголосні у сполученнях st, ft, nd, pt ослаблюються: last – [lɑ:s].

Центральний діалект англійської мови в Америці є загальновідомим під назвою «Американський варіант англійської мови». Це типовий, стандартний варіант вимови в США [5]. В цьому випадку наявна вимова r перед приголосними та в кінці слова, а перед f, s, th, n закритому складі виимовляється як [ǽ]. O перед p, t, k в закритому складі вимовляється як [a]. U перед t, d, n у відкритому складі вимовляється як [u:] або як [ju:], можливі обидва варіанти. Сполучення wa вимовляється подовжено [wa]: water – [´watər], також часто зустрічається носова артикуляція голосних (напр. в слові «twang»).

Список використаних джерел

1. Американська англійська. Освіта UA. URL: https://osvita.ua/languages/articles/5298/.

2. Бойко С.О. Діалектика англійської мови в Америці. Вісник психології і соціальної педагогіки. 2024 URL: https://www.psyh.kiev.ua/Бойко_С.О._Діалектика_англійської_мови_в_Америці.

3. Железняк М.Г., Масенко Л.Т. Енциклопедія Сучасної України. 2007. URL: https://esu.com.ua/article-24450.

4. Миклаш Л.Т. Особливості американського варіанта англійської мови: історичне тло. Львів 2023. С. 298–304.

5. Ніколаєва І.В. Національно-культурні особливості фонетичної системи англійської мови на території США // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Вип. 9(77). 2020. С. 16–18.

Гладченко Анна Олексіївна
студентка 4 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Журавель Наталія Михайлівна

Особливості біології, агротехніки та використання деяких рослин-сукулентів захищеного грунту

У зв'язку з різноманітними змінами навколишнього середовища рослини-сукуленти стають все більш привабливими для використання у різних галузях [1]. Їхні особливості, такі як здатність зберігати воду та виживати в несприятливих для інших рослин умовах, роблять їх ідеальними кандидатами для культивування в захищеному ґрунті.

Метою даного дослідження є алелопатичний вплив соку листків трьох модельних видів сукулентів родини Товстолистові (*Crassulaceae*) – Граптопеталуму парагвайского (*Graptopetalum paraguayense*), Товстянки яйцеподібної (*Crassula ovata*) та Каланхое Дайгремонта (*Kalanchoe daigremontiana*) на проростання насіння декоративних рослин – Чорнобривців розлогих (*Tagetes patula*), Матіоли запашної (*Matthiola fragrans*) та Цинії перуанської (*Zinnia peruviana*) в умовах лабораторного експерименту.

Предметом дослідження є алелопатична активність біологічно активних речовин, що містяться у соці листків сукулентів, а також їхній вплив на проростання насінин обраних для дослідження видів декоративних рослин.

Для вивчення біологічних особливостей деяких рослин сукулентів захищеного ґрунту було використано три модельні види з родини Товстолистові (*Crassulaceae*), оскільки представники саме цієї родини є найбільш поширеними та невибагливими у агротехніці.

Для проведення дослідження було взято по 7,5 мл соку свіжих, подрібнених листків трьох модельних видів рослин сукулентів, розбавленого у проточній воді до позначки у 30 мл кожен [2].

В якості тест-об'єктів були використані якісні насінини декоративних рослин, що мають високу схожість та енергію проростання:

1. Чорнобривці розлогі (*Tagetes patula*) – однорічна трав'яниста рослина родини айстрові (*Asteraceae*), сорт «Кармен».

2. Матіола запашна (*Matthiola fragrans*) – багаторічна трав'яниста рослина родини капустові (*Brassicaceae*).

3. Цинія перуанська (*Zinnia peruviana*) – однорічна трав'яниста рослина родини айстрові (*Asteraceae*), сорт «Фантазія»

Методика проведення дослідження:

1. Закладання контролю. По 10 насінин кожного з трьох видів декоративних рослин рівномірно розкладаються у чашки Петрі на фільтрувальний папір, додається по 10 мл проточної води до кожного зразка та залишається для проростання на 7 днів;

2. Закладання експериментальної частини. На фільтрувальний папір, замість води, додається по 10 мл соку свіжих, подрібнених листків трьох модельних видів рослин сукулентів та залишається для проростання на 7 днів. По 10 насінин кожного з трьох видів декоративних рослин рівномірно розкладаються у чашки Петрі на фільтрувальний папір, додається по 10 мл соку свіжих, подрібнених листків трьох модельних видів рослин сукулентів та залишається для проростання на 7 днів (таблиця 1).

Таблиця 1.

Результати спостережень

Назва рослини	Кількість проростих насінин рослин тест-об'єктів та їх %						
	Контроль	Граптопеталум парагвайский (*Graptopetalum paraguayense*)		Товстянка яйцеподібна (*Crassula ovata*)		Каланхое Дайгремонта (*Kalanchoe daigremontiana*)	
		абсолютні дані, шт	% від контролю	абсолютні дані, шт	% від контролю	абсолютні дані, шт	% від контролю
Чорнобривці розлогі «Кармен»	10	3	33%	10	100%	7	70%
Матіола запашна	7	5	71%	8	114%	4	57%
Цинія перуанська «Фантазія»	8	8	100%	7	87,5%	5	62,5%

За допомогою отриманих даних можемо зробити висновок, що найбільша кількість проростих насінин спостерігалася в контрольних зразках (з використанням проточної води) та в зразках, оброблених розбавленим соком листків Товстянки яйцеподібної (*Crassula ovata*). Це свідчить про відсутність токсичного впливу та про наявність помірного стимулювального ефекту біологічно активних речовин, що містяться в соці цієї рослини. Особливо помітним був позитивний вплив на проростання насіння Матіоли запашної (*Matthiola fragrans*), де кількість проростих насінин перевищила контрольні показники. Таким чином, Товстянка яйцеподібна може розглядатися як перспективний об'єкт для подальших досліджень з метою виявлення природних речовин, що стимулюють проростання та розвиток рослин.

Список використаних джерел

1. Алелопатія рослин. Фармацевтична енциклопедія. 2010. URL: https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/2698/alelopatiya-roslin.
2. Сучасні методи в алелопатичних дослідженнях. Методичний посібник. 2021. URL:https://www.researchgate.net/publication/350459853_Sucasni_metodi_v_alelopaticnih_doslidzennah
3. Універсальний словник-енциклопедія. 2005. URL:https://558.slovaronline.com/

Дудяк Ірина Євгенівна
студентка 4 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук
доцент кафедри хімії
Богатиренко Вікторія Альфредівна

Дослідження косметичних композицій на основі казеїну

Косметичні емульсії складаються з двох рідин, що не змішуються (зазвичай олії та води), де одна з рідин диспергована в іншій у вигляді невеликих (0,1-100 мкм) сферичних

крапель. Ця рідка дисперсія створює характерну структуру в мікромасштабі, яка визначає макроскопічні властивості всієї системи.

Емульсії олія-в-воді можна стабілізувати білками рослинного або тваринного походження. Виявилось, що кількість досліджень щодо стабільності таких емульсій, проведених за високих тисків (понад 100 МПа), обмежена. Наразі відомо, що при підвищенні тиску до 300 МПа відбуваються зміни конформації альбумінів та глобулінів та їх емульгувальних властивостей, що погіршує текстури стабілізованих цими білками емульсій соняшникової олії. Більшу стабільність емульсії соняшникової олії можна отримати, якщо стабілізатором є казеїн. Проте наукові дослідження реологічної поведінки емульсій з використанням як стабілізатора білка казеїну досить обмежені [1].

Зазвичай в добре спроєктованій емульсійній системі, крім трьох основних компонентів, включно з емульгаторами, водою та олією, також задіяні модифікатори текстури та деякі інші харчові добавки, такі як антибактеріальні агенти, антиоксиданти, барвники та ароматизатори, а також лікарські речовини. Однак наразі емульсії на основі білків перебувають на початкових стадіях дослідження, без складного складу системи, тому включали лише стабілізатори, воду, олію і речовини, що доставляються.

Була поставлена задача вивчення впливу казеїну як стабілізатора емульсій на основі кукурудзяної олії та можливості їх застосування у косметичній галузі. У цьому контексті вибір кукурудзяної олії пов'язаний з відомими фактами про те, що вживання кукурудзи та інших цільнозернових продуктів сприяє зниженню ризику хронічних захворювань, включаючи серцево-судинні захворювання, діабету 2 типу, ожиріння і навіть деяких видів раку.

Властивості кукурудзяної олії, які сприятливо впливають на здоров'я людини, зумовлені багатим фітохімічним складом цієї рослини. Основні компоненти зерна кукурудзи включають ендосперм, зародок і висівки, і кожен з них містить різні фітохімічні профілі. Виявилось, що кукурудзяне борошно з меленими зародками, ендоспермом і висівками має вищі кількості біоактивних речовин, ніж рафінований кукурудзяний крохмаль і рафінована кукурудзяна олія.

Усі види кукурудзи містять вітаміни (А, В, Е та К), мінеральні компоненти (Mg, K, P), фенолокарбонові кислоти (ванілінова, сирингова, кумарова, ферулова та кавова кислоти) та флавоноїди, рослинні стерини та лігнін. Однак більшість фітохімічних речовин містяться у фракціях висівок і зародків, де виявлено, наприклад, близько 87 % загального вмісту усіх фенольних сполук. Фенольні кислоти є основними сполуками, які містяться в кукурудзі. Флавоноїди та ферулові кислоти безпосередньо пов'язані із загальною антиоксидантною активністю. Кукурудза має найвищу серед усіх звичайних зерен, таких як рис, пшениця та овес, загальну антиоксидантну активність (181,4 ± 0,86 мкмоль еквіваленту вітаміну С /г зерна). Загальний вміст фенолів варіюється в різних сортах кукурудзи, і коливається від 243,8 ± 4,6 до 320,1 ± 7,6 мг еквівалент галової кислоти /100 г сухої маси кукурудзи [3]. За даними фітохімічних профілів різних сортів кукурудзи з точки зору вмісту флавоноїдів та каротиноїдів було виявлено, що синя, червона та фіолетова кукурудза мають вищі концентрації антоціанідинів (до 325 мг/100 г сухого зерна): похідних ціанідину (75%–90%), пеонідину (15%–20%) та пеларгонідину (5%–10%). Жовта кукурудза збагачена каротиноїдами (до 823 мкг/100 г сухої кукурудзи), зокрема лютеїном (50%) і зеаксантином (40%), які називають ще зоровими пігментами, тому що вони, як «парасолька», захищають сітківку ока від шкідливої дії світла. Виявлені також β-криптоксантин (3%), β-каротин (4%) і α-каротин (2 %) [2].

Таблиця 1

Відповідність між вмістом каротиноїдів та фенолів у деяких рослинних маслах

Сорти кукурудзи	**Вміст каротиноїдів (ммоль галової кислоти/100 г сухого зерна)**	**Вміст фенолів**
Фіолетова кукурудза	320,1 ± 7,6	Найвищий

Жовта кукурудза	285,8 ± 14,0	Відповідне зниження вмісту
Синя кукурудза	266,2 ± 0,7	
Біла кукурудза	260,7 ± 6,1	
Червона кукурудза	243,8 ± 4,6	

Останнім часом виведена також високоамілозна кукурудза з вмістом амілози 50-90 % від загального вмісту крохмалю. Ліпіди в кукурудзі та цукровій кукурудзі представлені переважно в моно- (30 %) та поліненасичених (50 %) формах з невеликою часткою ліпідів у насиченій формі (20 %). Кукурудзяна олія багата на фітостероли. Як другорядні компоненти кукурудзяної олії фітостероли класифікуються за кількістю метильних груп в положенні С-4 на підгрупи: 4-деметилстероли, просто стерини, 4,4-диметилстероли, 4-монометилстероли та β-ситостероли.

Були одержані емульсійні композиції, що містять кукурудзяну олію в концентрації 10 або 30 г/100 г і міцелярний казеїн у концентрації 0,5, 2,0 або 3,5 г/100 г (безмасляна основа). Міцелярний казеїн суспендували в дистильованій воді за температури 40 °С впродовж 1 години і залишали регідратуватися впродовж ночі за температури 4 °С. Після регідратації олію додавали в одержаний водний розчин казеїну і гомогенізували.

За результатами досліджень одержані емульсії Пікерінга типу «олія у воді», в якій частинки казеїну були необоротно закріплені на межі поділу фаз масло-вода.

Список використаних джерел

1. San Martin-González M.F., Roach A., Harte F. Rheological properties of corn oil emulsions stabilized by commercial micellar casein and high pressure homogenization. LWT - Food Science and Technology. V.42, №1. 2009. 307-311. URL: https://doi.org/10.1016/j.lwt.2008.04.005.

2. Guo Y., Wu Ch., Du M., Lin S., Xu X., Yu P. In-situ dispersion of casein to form nanoparticles for Pickering high internal phase emulsions. LWT - Food Science and Technology. V. 139. 2021. 110538. URL: https://doi.org/10.1016/j.lwt.2020.110538 .

3. Siyuan Sh., Tong L., Liu R.-H. Corn phytochemicals and their health benefits. Food Science and Human Wellness. V. 7, № 3. 2018. 185-195. URL: https://doi.org/10.1016/j.fshw.2018.09.003.

Жук Анжеліка Андріївна
студентка 4Бз групи
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Журавель Наталія Михайлівна

Дослідження біологічних особливостей рослин-алергенів флори України на прикладі модельних видів

Актуальність теми дослідження є дуже значною. Приблизно з середини минулого століття спостерігається стрімке збільшення поширеності алергій як серед дорослого населення, так і серед дітей. Саме тому дану проблему вважають глобальною проблемою

всього людства. В наш час спостерігається збільшення кількості випадків тяжких клінічних форм алергій та навіть «помолодшання» даного виду захворювань, тобто початок в більш ранньому віці.

З метою забезпечення безпеки та здоров'я нашого населення важливо детально вивчати біологічні особливості рослин-алергенів флори України. Важливим є вивчення окремих модельних видів для більш детального розуміння певних механізмів та закономірностей алергенності представників флори. Це допоможе ідентифікувати потенційно небезпечні види, розробляти методи профілактики алергічних реакцій та вдосконалювати методи лікування.

Рослини-алергени – такі рослини, що здатні викликати алергічні реакції у людей. Такі рослини можуть провокувати алергічні реакції через пилок, листя або інші частини. Україна через свою різноманітність рослинного світу є домівкою для великої кількості рослин-алергенів. Відомо понад 500 видів представників таких рослин.

До найбільш поширених дерев-алергенів належать акація сріблясta (*Acacia* spp.), береза повисла (*Betula verrucosa* Ehrh.), верба біла (*Salix alba* L.) та ін. Досить небезпечними можуть бути й хвойні дерева, такі як кипарис аризонський (*Cupressus arizonica* Greene), сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.) тощо.

Особливо небезпечними є представники трав'янистих рослин флори України. Це, наприклад, бахія звичайна (*Paspalum notatum* Flügge), тимофіївка лучна (*Phleum pratense* L.).

Бур'яни є дуже поширеними рослинами, що також викликають алергічні реакції у людей. Прикладами можуть бути: полин звичайний (*Artemisia vulgaris* L.), амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiifolia* L.), лобода біла (*Chenopodium album* L.) [2].

Кількість рослин-алергенів флори України постійно зростає, з'являються карантинні види з інших ботаніко-географічних територій. Серед факторів, що сприяють поширенню рослин-алергенів, вчені виділяють зміну клімату та глобальну торгівлю рослинами (імпорт рослин з інших країн).

Досліджуючи біологічні особливості рослин-алергенів, важливим є з'ясування причини їхньої алергенності.

Найбільш поширені групи алергенів рослин відносяться до запасних білків насіння, структурних білків та патоген-залежних білків. Особливо цікавими для детальних досліджень є патоген-залежні (PR) білки рослин, бо саме вони є головним джерелом алергенів. Ці білки утворюються у рослині як реакція на стресові чинники, допомагаючи рослині підвищувати власний імунітет. До таких чинників відносять вплив патогенів (віруси, грибки чи бактерії), хімічних речовин, які мають схожу з патогенами дію. До того ж, певні PR-білки безперервно утворюються в деяких органах рослин чи на певних етапах їхньої життєдіяльності, тому вони мають схожість до захисних білків. Це є свідченням важливості даного виду білків для природи, а також поясненням причини впливу на систему імунного захисту людського організму, викликаючи алергенні реакції. Наприклад, найсильнішу реакцію – анафілаксію, викликають алергени з групи запасних білків [3].

Алергенність анемофільних рослин залежить від певних факторів: 1) вироблення ними значної кількості пилкових зерен, що підвищує шанс контакту останніх з людиною; 2) дрібна та легка структура зерен – це допомагає поширенню пилку на значні території, незважаючи на силу вітру. В повітряних масах такі часточки знаходяться дуже довго, через що можуть контактувати з слизовими оболонками людини. Такий контакт може спричинити алергічні прояви у людини різної складності.

З'ясована важливість періоду активного цвітіння алергенних рослин, коли вміст пилку в повітрі максимальний. Це найбільш небезпечний період для алергіків що потерпають від полінозу.

Важливий чинник алергій – перехресна реактивність, що викликає симптоми без контакту з головним алергеном. Це пояснюється подібністю білкових структур алергенів. Саме тому імунітет людини сприймає їх як однакові подразники.

Серед чинників, що впливають на алергенність рослин, слід виділити також несприятливу екологічну ситуацію. Наприклад, забруднене повітря з великою кількістю шкідливих газів та частинок викидів промислових підприємств спричиняє перебудову алергенних білків, через що вони стають більш небезпечними для організму людини. Через глобальне потепління рослини продукують значно більше пилку, збільшуючи період цвітіння [4].

Важливим є також розмір пилкових зерен. Так, діаметр молекули хвойного дерева є досить великим – до 100 мкм, що допомагає йому залишатися на слизових оболонках і спричиняти локальні впливи. Тоді як пилок берези дрібніший і проходить через слизові оболонки аж до бронхів.

Отже, з метою забезпечення безпеки та здоров'я населення України важливим є детальне вивчення окремих видів рослин-алергенів, їхніх біологічних особливостей. Такі знання є важливими в галузях ботаніки, медицини, екології.

Список використаних джерел

1. Беспалова О.Я. Імунологія та алергологія. Київ. 2021. URL: https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/14c250ad-3ea3-40ee-9ba7-ff9194d793bc/content

2. Перелік алергенів. Алергоцентр Клініки Сімейної та функціональної медицини "FxMed". URL: https://macroarraydx.com.ua/downloads/alex2_allergen_list_ua.pdf

3. Mau Sinha, Rashmi Prabha Singh, Gajraj Singh Kushwaha, Naseer Iqbal, Avinash Singh, Sanket Kaushik, Punit Kaur,1Sujata Sharma, Tej P. Singh. Current Overview of Allergens of Plant Pathogenesis Related Protein Families: Department of Biophysics, All India Institute of Medical Sciences, Ansari Nagar, New Delhi 110029, India. 2014. URL: https://www.hindawi.com/journals/tswj/2014/543195/

4. Sade. K. Allergy to plants: Healthy life. URL: https://iliveok.com/health/allergy-plants_112994i16114.html

Зубашева Вікторія Ігорівна
студентка 4 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Журавель Наталія Михайлівна

Біологічні особливості деяких декоративних кущових рослин та їх використання в озелененні

Кущові рослини — це багаторічні дерев'янисті рослини, які мають кілька пагонів, що ростуть від самої основи, не утворюючи головного стовбура. Висота кущів зазвичай не перевищує 3–4 м. Вони займають проміжне положення між деревами та трав'янистими рослинами.

Кущі виконують багато функцій як у природному середовищі, так і в декоративному озелененні:

- захищають ґрунт від ерозії та вивітрювання;
- сприяють біорізноманіттю, забезпечуючи їжу та притулок для тварин;

- покращують мікроклімат: зменшують вітрове навантаження, пил, шум, служать естетичним елементом ландшафтного дизайну.

Основні види кущів у декоративному озелененні:

1.Декоративно-квітучі кущі-це група рослин, основна цінність яких полягає в красивому та тривалому цвітінні. Вони використовуються для створення акцентів у садах, парках, клумбах і живоплотах. Представники:

- Бузок звичайний (*Syringa vulgaris*),
- Форзиція (*Forsythia*),Спірея (*Spiraea*).

2.Вічнозелені кущі — це група рослин, які зберігають листя протягом усього року.Використовуються як елементи фону, бордюри або живоплоти. Представники:

- Самшит вічнозелений (*Buxus sempervirens*),
- Магонія падуболиста (*Mahonia aquifolium*),
- Рододендрон катевбінський (*Rhododendron catawbiense*).

3 Декоративно-листяні кущі цінуються за своє яскраве або контрастне листя.Такі кущі використовуються для створення акцентів у саду, бордюрів, живоплотів або як солітери. Представники:

- Барбарис Тунберга (*Berberis thunbergii*),
- Спірея японська (*Spiraea japonica*),

4.Плодові кущі з декоративними властивостями поєднують естетичну привабливість із практичною користю.Такі кущі часто використовують у ландшафтному дизайні як функціональні елементи – живоплоти, акценти в композиціях або для зонування простору. Представники:

- Калина звичайна (*Viburnum opulus*),
- Аґрус звичайний (*Ribes uva-crispa*).

5.Засухостійкі та світлолюбні декоративні кущі характеризуються здатністю витримувати тривалі періоди без опадів, добре розвиваються на бідних ґрунтах і переважно віддають перевагу відкритим сонячним місцям. Їх використовують у міському озелененні, на схилах, у парках та садах із обмеженим поливом. Представники:

- Тамарикс (*Tamarix ramosissima*),
- Буддлея Давида (*Buddleja davidii*).

Основні аспекти їхнього значення включають:

1. Слугують живими елементами декору [1].

2. Завдяки своїй формі й висоті, кущі допомагають структурувати простір — створювати природні огорожі, розділяти функціональні зони або акцентувати окремі частини території [2].

3. Живоплоти з декоративних кущів виконують роль захисту від вітру, пилу, шуму, а також можуть служити бар'єрами від проникнення [1].

4. Багато декоративних кущів є не тільки красивими, але й корисними для довкілля: вони очищують повітря, створюють мікроклімат, підтримують біорізноманіття, приваблюючи птахів, метеликів, бджіл [2].

Список видів декоративних кущових рослин флори України, рекомендованих до озеленення:

1. Барбарис Пінк Куін (*Berberis Pink Queen*).
2. Бузок Венгерський (*Syringa josikaea*).
3. Вейгела Нана Перпуреа (*Weigela Nana Purpurea*).
4. Гібіскус сірійський Арденс (*Hibiscus syriacus Ardens*).
5. Гліцинія Вістерія (*Wisteria Viola*).
6. Гортензія волотиста Кіушу (*Hydrangea Kyushu*).
7. Рододендрон Гартендіректор Рігер (*Rhododendron Gartendirektor Rieger*).
8. Лаванда вузьколиста Блю Сенд Ерлі (*Lavandula Blue Scent Early*).
9. Магнолія Андре Леруа (*Magnolia Andre Leroy*).
10. Магнолія Хевен Сцент (*Magnolia Heaven Scent*) [3].

Усі рослини мають декоративні властивості. Тобто ними можна оздоблювати та прикрашати парки і алеї, клумби і газони, створювати красивий і привабливий вигляд архітектурних споруд.Окрім декоративних властивостей, з них отримують ефірні масла, ароматизатори, готують лік [4].

Список використаних джерел

1. Верещагіна П. Декоративне садівництво та квітникарство. Миколаїв. 2019. С. 34–38; 42-45; 51-55; 58-62; 66-70.
2. Синиця Н.І. Ландшафтна архітектура. Практикум. Київ. 2020. С. 52–55.
3. Київський розсадник садових рослин. URL: https://pitomnik.kiev.ua/ua/decorative-bushes.
4. Презентація «Кущові декоративні рослини». Освітній проєкт «На Урок». URL: https://naurok.com.ua/prezentaciya-kuschovi-dekorativni-roslini-280745.html.

Карпенко Єлизавета Олександрівна
студентка 1 курсу
освітнього рівня магістр
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри хімії,
Прибора Наталія Андріївна

Подолання освітніх втрат з хімії у профільній школі

Сучасна профільна школа стикається з низкою викликів у процесі вивчення хімії, серед яких недостатній рівень базових знань учнів/учениць, недосконаліть навчальних програм, а також відсутність сучасного матеріально-технічного забезпечення. Предмет хімії, як природнича наука, висуває перелік завдань і вимог, виконання яких є необхідним для досягнення високої ефективності навчання. За умови нових соціальних та освітніх реалій постає потреба в адаптації та оновленні змісту навчання.

Регрес у сфері викладання і вивчення природничих дисциплін, зокрема хімії, спровокований низкою зовнішніх чинників. Насамперед, пандемія COVID-19 та повномасштабна війна в Україні спричинили тривале дистанційне навчання, що призвело до зниження якості засвоєння матеріалу, обмеження комунікації між учнями та вчителями, а також втрати системності у викладанні предмета. У результаті значна частина учнів/учениць опинилася в умовах освітніх втрат, зокрема у сфері природничо-наукових знань. Зміни в соціальному становищі сімей, виїзд за кордон, навчання в іноземних школах без паралельного опанування української програми — усе це ускладнило ситуацію [1].

Додаткові труднощі виникають у зв’язку з психологічними аспектами: низький рівень мотивації, емоційне виснаження, булінг у класі, відсутність педагогічної підтримки. Значну роль у зниженні якості освіти відіграє також низька готовність частини вчителів до впровадження інноваційних методів навчання.

Державна служба якості освіти України рекомендує здійснювати систематичну діагностику знань здобувачів освіти, впроваджувати адаптивне планування, а також формувати індивідуальні освітні траєкторії з використанням гнучких форм і методів навчання. Це передбачає проведення факультативів, індивідуальних консультацій, створення завдань різного рівня складності [2].

Незважаючи на широке використання рекомендацій щодо застосування інтерактивних методів навчання, таких як VR-застосунки та хімічні симулятори, ефективність таких підходів часто не підтверджується практичними результатами. Виникає сумнів, чи здатні школярі з освітніми втратами самостійно опанувати віртуальні експерименти без відповідної підтримки. У такому разі вирішальне значення набуває роль вчителя, його здатність мотивувати та підтримувати учнів/учениць, адаптувати матеріал до їхніх потреб і рівня підготовки, вміння застосовувати диференційований підхід, який передбачає використання різних завдань, методів та матеріалів для навчання учнів з різним рівнем здібностей. Також дуже ефективним є залучення учнів для «навчання одне одного», коли сильніші можуть допомагати слабкішим, що сприяє опануванню матеріалу і взаємній підтримці [3].

Питання мотивації школярів до вивчення хімії — один із ключових аспектів. Вона має ґрунтуватися не лише на зовнішніх стимулах, таких як оцінки, а й на внутрішній впевненості у своїх знаннях. Тому ефективне викладання потребує формування позитивного психологічного клімату, віри учня/учениці у власні сили та забезпечення постійної підтримки на кожному етапі навчання.

Окрему увагу слід приділити проблемі відсутності практичних занять через нестачу лабораторного обладнання. У цьому контексті доцільним є використання віртуальних лабораторій як альтернативи, однак необхідно створити відповідну навчально-методичну базу та супровід, щоб зробити їх дійсно ефективними.

На подолання освітніх втрат орієнтовані більшість сучасних платформ, зокрема “ПОВІР”, “Екосистема надолуження” або курс “Наздоженемо”. Онлайн платформа “ПОВІР” поєднує такі моделі навчання, як “спринтер” та “марафон”. Вона безоплатна і створена для постраждалих від війни учнів, які пропустили навчання. Однак до переліку предметів не входять природничі науки, у тому числі й хімія. Сайт МОН пропонує інший варіант: “… в Україні запрацювала Екосистема для надолуження освітніх втрат, яка дозволяє українським школярам застосовувати штучний інтелект, інтерактивні кейсові уроки та «Убер-Школу» для подолання прогалин у знаннях”. Ця платформа також не розглядає хімію серед навчального контенту. Проєкт за назвою *«Наздоженемо: курс про подолання освітніх втрат»,* розміщений на платформі “Освіторія”, передбачає поєднання очної та дистанційної форм навчання. Він призначений для заповнення «прогалин» у знаннях вчителів, які після його проходження зможуть використовувати поглиблені або «відновлені» знання під час проведення уроків. І це вже стає відповідальністю самого вчителя [2].

Узагальнення аналізованих нами інформаційних джерел свідчить, що, незважаючи на розвиток онлайн-освіти, базові платформи, у тому числі й рекомендовані МОН України, не включають такий предмет як хімія до переліку основних дисциплін. Це вказує на необхідність створення спеціалізованих ресурсів для школярів, які мають освітні прогалини саме з цієї навчальної дисципліни.

Підсумовуючи, зазначимо, що викладання хімії в умовах сучасних викликів вимагає індивідуального підходу, комплексного педагогічного аналізу, оновлення змісту навчання, впровадження мотиваційних стратегій та застосування адаптивних форм подачі матеріалу. Систематичне заохочення до вивчення предмета, підтримка інтересу до нього через практичні заняття, застосування інтерактивних методів, психологічна підтримка — усе це може стати ефективним інструментом подолання освітніх втрат серед учнів старших класів.

Список використаних джерел

1. Як компенсувати «освітні втрати»: рекомендації для органів влади, засновників і директорів закладів освіти.Державна служба якості освіти України. 2024. URL: https://sqe.gov.ua/yak-kompensuvati-osvitni-vtrati-rek/

2. “ПОВІР” – це про безумовну віру в кожну дитину”: в Україні стартує пілотування платформи для подолання освітніх втрат і розривів. Освітня онлайн-платформа

«ПОВІР». 2024. URL: https://nus.org.ua/news/povir-tse-pro-bezumovnu-viru-v-kozhnu-dytynu-v-ukrayini-startuye-pilotuvannya-platformy-dlya-podolannya-osvitnih-vtrat-i-rozryviv/

3. «Наздоженемо»: курс про подолання освітніх втрат. Освіторія університет. 2024. URL: https://osvitoria.university/courses/nazdojenem o/

4. Освітні втрати обертаємо на освітні знахідки: успішні стратегії вчителя. Освіторія медія. 2024. URL: https://osvitoria.media/experience/osvitni-vtraty-obertayemo-na-osvitni-znahidky-uspishni-strategiyi-vchytelya/

Коняченко Надія Олексіївна
студентка 1 курсу
освітнього рівня магістр
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук, доцент
завідувач кафедри хімії,
Толмачова Валентина Сергіївна

завідувач лабораторії кафедри хімії
Карпенко Христина Андріївна

Виклики сьогодення: хімічна зброя у російсько-українській війні

Протягом своєї історії людство неодноразово стикалося з війнами, кожна з яких спричиняла значні втрати й жорстокі випробування. Щоразу після масштабних конфліктів світова спільнота намагалася виробити механізми, що унеможливлювали б повторення таких трагедій. Проте за реальних умов ці зусилля не завжди забезпечували очікуваний результат.

Російсько-українська війна стала яскравим прикладом нехтування міжнародними нормами та домовленостями. Агресор регулярно порушує встановлені правила ведення війни, ігноруючи взяті на себе зобов'язання.

Серед численних загроз, які постали перед Україною, особливе місце займає використання хімічної зброї, що призводить до катастрофічних наслідків як для військових, цивільного населення, так і для навколишнього середовища.

Згідно з визначенням, наведеним у Конвенції про заборону хімічної зброї, яка підписана у 1993 р. і ратифікована 1997 р., до хімічної зброї належать токсичні хімічні речовини та їх прекурсори, боєприпаси, пристрої або будь-яке обладнання, спеціального призначення для спричинення смерті або шкоди через токсичну дію хімічних речовин. Тому відповідно до міжнародних угод, а саме, Женевського Протоколу, Конвенції про заборону хімічної зброї її використання не дозволяється під час збройних конфліктів.

Попри це, деякі країни, в тому числі, росія, неодноразово порушували міжнародні угоди. Під час російсько-чеченського конфлікту (перша (1994-1996 рр.) та друга (1999-2009 рр.) російсько-чеченські війни) російські військові використовували сльозогінні боєприпаси, отруйні речовини нервово-паралітичної дії та димові боєприпаси (на основі білого фосфору).

У 2002 р. для звільнення заручників Норд-Осту російські підрозділи спеціального призначення застосували отруйну речовину психо-хімічної дії на основі фентанілу, що призвело до загибелі 125 осіб.

Значні запаси хімічних бойових агентів, які залишилися на території росії після розпаду радянського союзу, спричиняють вагомі занепокоєння, хоча офіційно було

заявлено про їх повне знищення. Так, у 2017 р. росія, як учасник Конвенції про заборону хімічної зброї з 1997 р., повідомила про повну ліквідацію хімічної зброї. Але певні події викликають сумніви щодо достовірності цих тверджень.

Хімічна зброя російського походження використовувалася під час громадянської війни в Сирії (2011-2021 рр.). Для знищення політичних опонентів: Сергія Скрипаля, колишнього російського розвідника, та його доньки Юлії (2018 р.), Олексія Навального, російського опозиціонера, антикорупційного активіста (2020 р.) застосовано нервово-паралітичну речовину «Новічок», яка розроблена у росії.

Як було відомо раніше, український політичний діяч, ідеолог українського націоналізму, лідер Організації українських націоналістів Степан Бандера убитий за допомогою отруйної речовини – калій ціаніду (1959 р.). Третій президент України, лідер помаранчевої революції Віктор Ющенко отруєний діоксиноподібними речовинами (2004 р.). Обидві події мали російський слід, які демонстрували застосування росією (радянським союзом) хімічної зброї проти лідерів українського національного руху.

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну з’явилися повідомлення про застосування заборонених видів зброї, зокрема фосфорних боєприпасів. Зафіксовані випадки їх використання у різних регіонах України свідчать про порушення міжнародного гуманітарного права.

Також з’являлася інформація про застосування слізогінних, нервово-паралітичних речовин та інших токсичних агентів. Українські спецслужби неодноразово знаходили докази наявності у російських військових спеціальних антидотів від бойових отруйних речовин, що може вказувати на їхню підготовку до хімічних атак.

За роки повномасштабного вторгнення задокументовано понад 6 тисяч випадків застосування російськими окупантами боєприпасів, що містять небезпечні хімічні речовини, зокрема, сльозогінні агенти: CS ([(2-chlorophenyl) methylidene]propanedinitrile), CN (2-chloro-1-phenylethan-1-one). За даними українських військових у більшості випадків російські загарбники скидають хімічні гранати К-51 і РГР «Дрофа-ПМ», 40 мм газові гранати ВГМ 93.200, саморобні вибухові пристрої, споряджені різними отруйними хімікатами. Відомо про використання хлору і хлорпікрину PS (trichloro(nitro)methane), які за фізіологічною дією належать до задушливих речовин, а також агенту АС (гідроген ціанід), який є метаболічною отрутою і перешкоджає процесам життязабезпечення крові [1].

Хімічна зброя є надзвичайно небезпечною через свою здатність спричиняти масові ураження. Її використання може призвести до негативних наслідків для здоров'я людей та екології. У зв’язку з цим надзвичайно важливо підвищувати рівень обізнаності населення щодо основних видів хімічних загроз, їх симптомів та методів захисту.

Забезпечення хімічної безпеки під час російсько-української війни є важливим завданням як для державних органів, так і для громадян. Зокрема, необхідно дотримуватись інструкцій щодо дій у разі хімічної атаки, мати доступ до засобів індивідуального захисту та оперативно реагувати на можливі загрози.

У цьому контексті важливу роль відіграє освітня складова: поширення інформації про небезпеку хімічної зброї, методи її виявлення та способи мінімізації наслідків може допомогти врятувати життя.

У зв’язку із загрозою застосування хімічної зброї важливо інтегрувати питання хімічної безпеки у контексті хімічної зброї у зміст освітнього процесу. Це може бути реалізовано через розробку спеціальних навчальних курсів, модулів та інтегрованих занять з безпеки життєдіяльності, хімії, екології та основ медицини. Такі освітні ініціативи сприятимуть формуванню у здобувачів освіти необхідних знань про небезпеку хімічної зброї, методи її розпізнавання та основні заходи першої допомоги.

Окрім того, доцільно впроваджувати тренінги та практичні заняття, які дозволять закріпити теоретичні знання та відпрацювати навички реагування на хімічні загрози. Залучення фахівців у галузі хімічної безпеки, медиків та рятувальників сприятиме більш

ефективному засвоєнню матеріалу та підвищенню рівня обізнаності серед молодого покоління.

Список використаних джерел

1. Женевський протокол. URL: https://2009-2017.state.gov/t/isn/4784.htm
2. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_182#Text

Коваленко Анна Іванівна
студентка 3 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Лебединець Наталія Віталіївна

Порушення діяльності підшлункової залози у дітей з надлишковою масою тіла

Наразі проблема надлишкової маси тіла серед дітей стає все більш поширеною. Нераціональне харчування, малорухливий спосіб життя, велика кількість солодощів та фастфуду — все це негативно впливає на здоров'я підростаючого покоління. Особливо сильно страждає підшлункова залоза, яка відіграє ключову роль у процесах травлення та регуляції рівня цукру в крові. У дітей із зайвою вагою порушення її роботи може призвести до серйозних наслідків, зокрема до розвитку цукрового діабету.

Ожиріння у дитячому віці перетворюється на глобальну проблему. За оцінками Всесвітньої федерації ожиріння, приблизно кожна десята дитина шкільного віку у світі має зайву вагу або страждає на ожиріння — це близько 155 мільйонів осіб [1]. В Україні, згідно з результатами дослідження STEPS (нагляд за факторами ризику неінфекційних захворювань), надлишкову масу тіла має понад половина населення (59,1%), а майже у чверті (24,8%) діагностовано ожиріння [2].

У дітей з надлишковою масою тіла можуть спостерігатися різні порушення діяльності підшлункової залози. До таких порушень належать:

- інсулінорезистентність та гіперінсулінемія – початкове і доволі поширене порушення [3];
- порушення толерантності до глюкози та цукровий діабет 2 типу: хронічне перевантаження бета-клітин може призвести до зниження їхньої функції та розвитку гіперглікемії [4];
- неалкогольна жирова хвороба печінки (НАЖХП) та її зв'язок з підшлунковою залозою: НАЖХП часто асоціюється з метаболічним синдромом і може мати спільні патогенетичні механізми з порушеннями підшлункової залози. Деякі дослідження показують зв'язок між НАЖХП та підвищеним ризиком панкреатиту [5];
- гострий панкреатит (менш поширений), гіпертригліцеридемія, пов'язана з ожирінням, є одним з факторів ризику розвитку гострого панкреатиту у дітей [6].
- екзокринна недостатність підшлункової залози: хронічне запалення та метаболічні порушення потенційно можуть впливати на вироблення травних ферментів, хоча це менш вивчено у дітей з надлишковою вагою порівняно з іншими захворюваннями підшлункової залози [7].

Клінічні прояви порушень підшлункової залози у дітей з надлишковою вагою можуть бути різноманітними та залежати від конкретного типу порушення. Інсулінорезистентність (патологічний стан, при якому спостерігається зниження чутливості рецепторів клітин печінки, м'язів до інсуліну) та гіперінсулінемія (підвищений рівень інсуліну в крові) часто є безсимптомними на ранніх стадіях. Порушення толерантності до глюкози можуть проявлятися підвищеною втомлюваністю, спрагою, частим сечовипусканням. Цукровий діабет 2 типу має більш виражену симптоматику. Гострий панкреатит характеризується сильним болем у животі, нудотою, блюванням [8]. Оскільки інсулінорезистентність є початковим патологічним проявом підшлункової залози, актуальним є усвідомлення причин її виникнення: надмірне споживання простих вуглеводів, внаслідок чого проявляється гіперглікемія; велика кратність харчування; гіподинамія; порушення режиму дня і сну (надлишковий кортизол у крові) та стресові чинники сьогодення.

Отже, надмірна вага у дітей є серйозним фактором ризику для розвитку порушень діяльності підшлункової залози. Інсулінорезистентність, гіперінсулінемія, підвищений ризик цукрового діабету 2 типу, розвиток неалкогольної жирової хвороби печінки та навіть гострий панкреатит — це можливі наслідки ожиріння. Урахування ролі підшлункової залози у метаболічних процесах дозволяє краще зрозуміти, наскільки важливою є профілактика надмірної ваги у дітей. Зменшення поширеності дитячого ожиріння — це не лише питання естетики, а й ключ до збереження здоров'я майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. World Obesity Federation. World Obesity Atlas 2025. URL: https://www.worldobesity.org/resources/resource-library/world-obesity-atlas-2025
2. WHO. STEPS Survey: Ukraine 2022. URL: https://www.who.int/europe/publications/i/item/9789289057738
3. Weiss R., Kaufman F.R. Metabolic complications of childhood obesity: identifying the children at risk. URL: https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15175438/
4. Dabelea D., Mayer-Davis E.J. Type 2 diabetes in youth: epidemiology and pathophysiology. URL: https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22913617/
5. Targher G., Byrne C.D. NAFLD and risk of pancreatitis. URL: https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27212244/
6. Lévy P. et al. Hypertriglyceridemia-induced acute pancreatitis in children. URL: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9469503/
7. Di Magno M.J., DiMagno E.P. Exocrine pancreatic insufficiency in children. URL: https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31535732/
8. American Diabetes Association. Standards of Medical Care in Diabete. 2024. URL: https://diabetesjournals.org/care/article/47/Supplement_1/S20/153954

Колісник Вікторія Михайлівна
студентка 4 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Пархоменко Олександр Вікторович

Трофічні групи горобцеподібних птахів основних біоценозів села Віта-Поштова

Ряд Горобцеподібних серед птахів є домінуючою групою орнітофауни у світі та в Україні [1]. Вони відіграють важливу роль у функціонуванні та підтриманні стійкості різних біоценозів.

Дослідження видового складу горобцеподібних проводилося у селі Віта-Поштова. Це українське село, яке знаходиться у Фастівському районі (раніше Києво-Святошинський район) Київської області у складі Гатненської сільської громади [2]. На території села поширені природні біоценози (соснові ліси, озеро, річка, луки, поле), напівприродні (викошувані луки) та штучні (присадибні ділянки, парки) [3].

Під час дослідження використовувалися загальноприйняті орнітологічне методи.

В результаті дослідження було встановлено, що в різних біоценозах села Віта-Поштова зустрічається 37 видів горобцеподібних, які живляться різноманітною їжею, як тваринного так і рослинного походження. За споживанням різного корму, *Passeriformes* відносяться до таких трофічних груп (фітофаги, зоофаги, поліфаги) (таб. 1).

Таблиця 1

Трофічні групи Горобцеподібних *(Passeriformes)* села Віта-Поштова

Трофічна група	Види	Кількість видів	Відсоток (%)
Фітофаги – консументи І порядку (рослиноїдні)	Вівсянка звичайна *(Emberiza citronella)* Горобець хатній *(Passer domesticus)* Зяблик звичайний *(Fringilla coelebs)* Снігур звичайний *(Pyrrhula pyrrhula)* Чечітка звичайна *(Acanthis flammea)* Шишкар ялиновий *(Loxia curvirostra)* Щедрик лісовий *(Crithagra scotops)* Щиглик *(Carduelis)*	8	21,62
Зоофаги – консументи ІІ порядку (твариноїдні)	Ластівка міська *(Delichon urbicum)* Ластівка сільська *(Hirundo rustica)* Мухоловка сіра *(Muscicapa striata)* Мухоловка строката *(Ficedula hypoleuca)* Сорокопуд сірий *(Lanius*	7	18,91

	excubitor) Підкоришник звичайний *(Certhia familiaris)* Повзик звичайний *(Sitta europaea)*		
Поліфаги – консументи III порядку (всеїдні)	Вивільга звичайна *(Oriolus oriolus)* Вівчарик-жовтобровий *(Phylloscopus sibilatrix)* Вівчарик-ковалик *(Phylloscopus collybita)* Ворона сіра *(Corvus cornix)* Галка звичайна *(Corvus monedula)* Горихвістка звичайна *(Phoenicurus phoenicurus)* Грак *(Corvus frugilegus)* Дрізд-омелюх *(Turdus viscivorus)* Дрізд-чорний *(Turdus merula)* Жайворонок лісовий *(Lullua arborea)* Кобилочка солов'їна *(Locustella luscinioides)* Кропив'янка садова *(Sylvia borin)* Очеретянка велика *(Acrocephalus arundinaceus)* Очеретянка чагарникова *(Acrocephalus palustris)* Плиска біла *(Motacilla alba)* Посмітюха звичайна *(Galerida cristata)* Ремез звичйний *(Remiz pendulinus)* Синиця велика *(Parus major)* Сойка звичайна *(Garrulus glandarius)* Сорока звичайна *(Pica pica)* Шпак звичайний *(Sturnus vulgaris)* Щеврик лісовий *(Anthus trivialis)*	22	59,45

В результаті аналізу таблиці 1, видовий склад горобцеподібних Віти-Поштової за трофічними групами досить різноманітний. Найбільша чисельність птахів ряду зустрічається серед поліфагів – консументів III порядку (всеїдних) – 22 види (59,45%). Це - вивільга звичайна *(Oriolus oriolus)*, вівчарик-жовтобровий *(Phylloscopus sibilatrix)*, вівчарик-ковалик *(Phylloscopus collybita)*, ворона сіра *(Corvus cornix)*, галка звичайна *(Corvus monedula)*, горихвістка звичайна *(Phoenicurus phoenicurus)*, грак *(Corvus frugilegus)*, дрізд-омелюх *(Turdus viscivorus)*, дрізд-чорний *(Turdus merula)*, жайворонок лісовий *(Lullua arborea)*, кобилочка солов'їна *(Locustella luscinioides)*, кропив'янка садова *(Sylvia borin)*, очеретянка велика *(Acrocephalus arundinaceus)*, очеретянка чагарникова *(Acrocephalus palustris)*, плиска біла *(Motacilla alba)*, посмітюха звичайна *(Galerida cristata)*, ремез звичйний *(Remiz pendulinus)*, синиця велика *(Parus major)*, сойка звичайна *(Garrulus glandarius)*, сорока звичайна *(Pica pica)*, шпак звичайний *(Sturnus vulgaris)*, щеврик лісовий *(Anthus trivialis)*.

Другою трофічною групою є фітофаги – консументи I порядку (рослиноїдні). Це 8 видів, що складають 21,62%. До цієї групи відносяться: вівсянка звичайна *(Emberiza citronella)*, горобець хатній *(Passer domesticus)*, зяблик звичайний *(Fringilla coelebs)*, снігур

звичайний *(Pyrrhula pyrrhula)*, чечітка звичайна *(Acanthis flammea)*, шишкар ялиновий *(Loxia curvirostra)*, щедрик лісовий *(Crithagra scotops)*, щиглик *(Carduelis).*

Серед зоофагів – консументів ІІ порядку (твариноїдних) – 7 видів в тому числі: ластівка міська *(Delichon urbicum)*, ластівка сільська *(Hirundo rustica)*, мухоловка сіра *(Muscicapa striata)*, мухоловка строката *(Ficedula hypoleuca)*, сорокопуд сірий *(Lanius excubitor)*, підкоришник звичайний *(Certhia familiaris)*, повзик звичайний *(Sitta europaea),* що складає найменший відсоток серед досліджуваних видів (18,91%).

Отже, в результаті дослідження серед горобцеподібних, що зустрічаються у селі Віта-Поштова. було встановлено три трофічні групи (фітофаги, зоофаги та поліфаги).

Список використаних джерел

1. Пахомова О.Є. Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Птахи: Горобцеподібні (*Aves:* Passeriformes). 2015.
2. Проценко В.М. Села над Вітою. Краєзнавчі і дослідницькі Нариси. Київ. 2017.
3. Дзюба Т.П. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/

Кушнір Дарина Олександрівна
студентка 2 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Пархоменко Олександр Вікторович

Видове різноманіття бабок водойм Києва та їх роль у природі

Протягом останнього століття активний розвиток промисловості спричиняє постійне забруднення прісноводних водойм, що безпосередньо або опосередковано впливає на водні рослини і тварини. Особливо чутливими до цього є водойми зі слабкою течією або стоячі водойми, тому в сучасних умовах важливо приділяти значну увагу дослідженню ентомофауни, адже вона відіграє ключову роль у природному та санітарно-біологічному очищенні водних об'єктів. Деякі види водних комах, як у стадії імаго, так і на етапі личинок, виступають індикаторами забруднення. До таких комах відносяться бабки, оскільки личинки багатьох видів є стенобіонтами і використовуються спеціалістами для біоіндикації водойм [1,3].

Бабки (*Odonata*) — одна з найдавніших груп комах, що відіграє важливу роль у водних і наземних біоценозах водно-болотних угідь. Завдяки своїй великій чисельності, чергуванню водного і наземного етапів у життєвих циклах та активному хижацтву, бабки роблять значний внесок у кругообіг органічних речовин у водних і навколоводних біогеоценозах. Серед комах бабки виділяються своїми унікальними рисами в морфології, біології та поширенні, а також своєрідною роллю як у спільнотах живих організмів, так і в екосистемах загалом [4].

Світова фауна включає приблизно 3000 видів рівнокрилих бабок, які поділяються на більш ніж 30 різних родин. Крім них, існує також близько 3000 видів різнокрилих бабок, які належать до 11 окремих родин. В Україні відомо 77 видів бабок з яких 50 — з п'яти родин коромислові (Aeshnidae), дідкові (Gomphidae), кордулегастрові (Cordulegastridae),

кордуліїди (Corduliidae), бабкові (Libellulidae) підряду різнокрилих бабок, 27 — з чотирьох родин красуневі (Calopterygidae), люткові (Lestidae), плосконіжкові (Platycnemididae) та стрілкові (Coenagrionidae) підряду рівнокрилих бабок [3].

Життєвий цикл бабок починається у воді, де мешкають личинки більшості видів. Ці водяні німфи мають спеціальний орган, відомий як маска, який є пристосуванням, отриманим від нижньої губи. Ця унікальна структура призначена для захоплення здобичі, дозволяючи личинкам бути ефективними мисливцями навіть на молоді. Бабки проходять неповний метаморфоз, переходячи від німф до дорослих форм без чіткої стадії лялечки [4].

Харчовий діапазон личинок бабок визначається їх розміром, що дозволяє їм полювати на різноманітні організми, включаючи водних протистів, молюсків, плоских червів, членистоногих, земноводних і навіть дрібних риб. Залежно від виду, бабки проходять серію з 8 до 18 личинкових стадій, які можуть охоплювати від кількох місяців до кількох років. Цей тривалий період розвитку завершується їх перетворенням на стадію крилатої дорослої особини [1,3,4].

Після дорослішання ці крилаті комахи зазвичай залишаються поблизу води, де вони розвивалися як личинки, хоча деякі види здатні літати на значні відстані, іноді сотні чи навіть тисячі кілометрів, у пошуках нових місць розмноження [3]. Бабки відіграють ключову роль в екосистемах як хижаки верхнього рівня, що контролюють популяції комах, включаючи ті, що є шкідниками для сільського господарства та здоров'я людини, такі як комарі.

Проаналізувавши літературні дані ми з’ясували що найбільш вивченою є одонатофауна міста Києва та Київської області, яка налічує 57 видів [1, 2, 5, 6,7]. Фауна бабок Києва є досить багатою і складає 74 % фауни України. В межах Києва найбільш досліджуваними місцями поширення бабок є Труханів острів [5,6] (30 видів) та ряд озер [2, 7] (12 видів). Серед них найбільш звичайними є види: красуня блискуча (*Calopteryx splendens*), стрілка списоносна (*Coenagrion hastulatum*), стрілка-дівчина (*C. puella*), стрілка чудова (*C. pulchellum),* тонкохвіст елегантний (*Ischnura elegans*), лютка-наречена (*Lestes sponsa*), бабка чотириплямиста (*Libellula quadrimaculata*), тонкочеревець звичайний (*S. vulgatum*) [5,6].

До Червоної книги України занесено 12 видів бабок: 8 зі статусом «Вразливий», 3 — «Зникаючий», 1 — «Рідкісний» [8]. Серед бабок фауни міста Києва червонокнижними є 5 видів: дозорець-імператор (*Anax imperator),* красуня діва *(Calopteryx virgo),* Бабка перев'язана (*Sympetrum pedemontanum*), Кордулегастер кільчастий (*Cordulegaster boltoni*) Левкоринія білолоба (*Leucorrhinia albifrons*) [8].

Отже, бабки є невід'ємною частиною природних екосистем, що приносять користь як природі, так і людині.

Список використаних джерел

1. Горб С.М., Павлюк Р.С., Спуріс З.Д. Бабки (Odonata) України: фауністичний огляд. 2000. С. 1-154
2. Дубровський Ю.В., Гулейкова Л.В., Плігін Ю.В., Короткевич Т.М., Матчинська С.Ф., Некрасова О.Д., Шеремет В.П., Яковенко Н.С. Оцінка екологічного стану рекреаційних озер Києва за розвитком гідрофауни. Київ: Фітосоціоцентр. 2005. С.110-143.
3. Матушкіна Н.О. Бабки (Odonata). Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/
4. Матушкіна Н. Бабки (Odonata) Центральної України: Польовий атлас-визначник найпоширеніших видів. Київ: Талком. 2020. 104 с.
5. Парнікоза І.Ю. Київські острови та прибережні урочища на Дніпрі – погляд крізь віки. https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/Kyiv/Islands/Nature/1-10-Fauna.html
6. Титар В.М. Бабки (Odonata) острова Труханова: зміни за майже століття / VI з’їзд Українського ентомологічного товариства. Біла Церква. 2003. С. 122-123.

7. Хрокало Л.А. Бабки (Insecta, Odonata) внутрішніх водойм м. Києва. Київ. 2005. С. 61-67.
8. Червона книга України. Тваринний світ. Київ: Глобалконсалтинг, 2009. 624 с.

Лигомина Ірина Олександрівна
студентка 1 курсу
освітнього рівня магістр
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія

Науковий керівник:
доцент кафедри хімії
Ковтун Олена Миколаївна

Формування готовності вчителя до реалізації діяльнісного підходу в початковій школі засобами хімії

У нинішній час цифрового довкілля і готової інформації з будь-якої галузі надважливим завданням навчального процесу є завдання навчити дитину досліджувати і берегти довкілля, бачити закономірності його розвитку, розуміти процеси, які відбуваються в ньому, самостійно мислити, ставити перед собою завдання і знаходити шляхи їх розв'язку. Таке завдання стоїть і перед учителем початкової школи, зокрема й під час викладання навчального предмету «Я досліджую світ», який сприяє формуванню бачення цілісності світу через розуміння процесів, які в ньому відбуваються. Важливим змістовим компонентом цього предмету є початкові хімічні знання. Разом з тим результати Міжнародного моніторингу навчальних досягнень Programme for International Student Assessment останніх років (2018, 2022 р.р), в якому участь бере й Україна, показали певне відставання українських школярів в природничих науках у порівнянні з середніми показниками організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Аналіз інформаційних джерел показав, що педагогічною технологією, яка дає змогу вирішити ці завдання, є системно-діяльнісний підхід, який зв'язує проблемні та проєктні, дослідницько-експериментальні й пошукові методики в цілісну педагогічну систему. Це відображено в Державному стандарті початкової загальної освіти: основними принципами її розбудови є створення умов для усвідомлення дитиною своїх можливостей, нахилів діяльності, розкриття і реалізації покликання, здібностей, таланту [1]. Тому на сьогодні актуальною проблемою є впровадження таких форм організації навчання, які б інтенсифікували педагогічний процес, максимально активізували самостійну пізнавальну діяльність учнів.

Системно-діяльнісний підхід сприяє формуванню дитини як свідомого члена суспільства, якісного професіонала, інтелектуала відповідно до свого часу і його потреб. Оскільки кожний період розвитку суспільства виставляє свої вимоги до знань й організації діяльності людини, то ці вимоги стосуються і процесу навчання. І щоб їх здійснити, вже замало звичайних стандартних уроків, на яких учитель розповідає програмний матеріал, навчає, як виконувати відповідне завдання, вимагає і оцінює набуті знання. Мають бути й інші види роботи: практична робота; експерименти в лабораторії; читання і обговорення цікавої книжки; аналіз вчинків і подій; створення образів довкілля шляхом художнього осмислення; практична діяльність в довкіллі з її аналізом і висновками тощо. А також постійне удосконалення освітнього рівня і діяльнісного підходу в роботі вчителя [2].

Необхідно зазначити, що значну увагу у вирішенні цих завдань приділяють освітяни в різних європейських країнах. Проте дослідження різних форм організації навчання в початковій школі, наприклад, проводили також такі відомі українські вчителі сучасності як

Олександра Савченко, Василь Сухомлинський. Семен Гончаренко у словнику «Професійна освіта» зазначає, що основою діяльнісної концепції є ідея, що «виховання буде дійовим лише тоді, коли дитина включається в різноманітні види діяльності й оволодіває суспільним досвідом завдяки ефективному стимулюванню педагогом її активності в цій діяльності».

На сьогодні на кафедрі хімії Українського державного університету імені Михайла Драгоманова розпочаті дослідження, які полягають в розробці та впровадженні осучаснених, часто нетрадиційних занять в початковій школі під час формування знань про речовини та їх властивості. А також у пошуку шляхів самовдосконалення вчителя з метою проведення таких занять на високому професійному і методичному рівні, які базуються на співпраці вчителя і учнів, де вчитель переважно є керівником проєкту, а учні виконавцями експериментів, максимально наближених до реальних умов.

На етапі вивчення досвіду підготовки педагогів у розвинених зарубіжних країнах особливу увагу було приділено питанням про можливості удосконалення системи освіти в Україні, зокрема й хімічної, в умовах її адаптації до вимог загальноєвропейського освітнього простору та підготовки сучасного вчителя початкової школи. Аналіз літературних джерел показав, що такі можливості це: високий рівень професійної підготовки педагогів відповідно до світових стандартів; вітчизняні історичні традиції освіти, які сприяють їхній провідній ролі у галузі науки і освіти на регіональному і глобальному рівнях; накопичення значного досвіду у галузі професійної підготовки педагогів у нових соціокультурних умовах; на основі цього формування зацікавленості в здобутті доцільної освіти для окремого учня індивідуально і формування професійної підготовки учнів до майбутнього трудового життя.

Оскільки діяльнісний підхід передбачає органічне поєднання традиційних класичних уроків і занять прикладного характеру, то вчитель повинен постійно бути в пошуках удосконалення їхніх організаційних форм [5]. А тому для оптимальної роботи і успішних результатів у нього має бути сформована відповідна база:

- цікавих хімічних дослідів і дослідів, які демонструють роль хімії в довкіллі та її вплив на нього;
- інформації з питань цікавої і практичної хімії;
- рекомендацій практичної діяльності в довкіллі;
- тем і планів досліджень хімічних процесів довкілля;
- предметних та міжпредметних завдань;
- матеріалів з проблем збереження природних ресурсів;
- сучасних досягнень науки і техніки,
- пошуку альтернативних джерел енергії, сировини;
- розв’язання глобальних проблем людства з акцентом на продовольчу та екологічну проблеми тощо.

Таким чином формування готовності вчителя до реалізації діяльнісного підходу засобами хімії у початковій школі є важливим напрямом модернізації початкової освіти; підвищення освітнього рівня і професійності вчителя в поєднанні з методичними інноваціями сприятиме ефективному навчанню молодших школярів та формуванню їхнього пізнавального інтересу; з’ясування нахилів і потреб учнів в їхній навчальній діяльності.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text

2. Баханов К. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: монографія. Запоріжжя. 2004. 324 с.

3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ. 2004. 352 с.

4. Задорожний К.М. Нові педагогічні технології для вчителів хімії. Харків. 2009. 140 с.

5. Величко Л.П., Вороненко Т.І., Нетрибійчук О.С. Навчання хімії учнів основної школи: методичний посібник. Київ. 2019. 192 с.

Маркєлова Владислава Андріївна
студентка 4 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Журавель Наталія Михайлівна

Інвазійні рослини Дніпропетровщини: біологічні особливості та наслідки неконтрольованої інтродукції модельних видів

У Дніпропетровській області, подібно до багатьох інших регіонів, інтродуковані види рослин становлять серйозну екологічну проблему. Зазвичай ці рослини потрапляють до нових екосистем через людську діяльність, зокрема озеленення, сільське господарство чи транспорт. Їх поширення спричиняє значні зміни в природних екосистемах з довготривалими негативними наслідками для біорізноманіття, здоров'я людей і тварин, а також для економічної сфери [4].

В якості модельних видів для дослідження вмісту алкалоїдів було обрано Злинку канадську (*Erigeron canadensis* L.), Аморфу кущову (*Amorpha fruticosa* L.) та Щирицю Пауелла (*Amaranthus powellii* S.Watson). Рослини входять до чорного списку, що вважаються найбільш небезпечними інвазійними видами.

Злинка канадська (*Erigeron canadensis*) одно-дворічна прямостояча трав'яниста рослина, агресивний бур'ян з Північної Америки. Рослина містить кумарин умбеліферон, а також у незначній кількості містяться алкалоїди, каучук, сапоніни, гіркоти, смоли, аміни, холін [3].

Аморфа кущова (*Amorpha fruticosa*) кущ до 3-5м з Північної Америки, активно розмножується, витісняє рослинність, може бути токсичною; Насіння Аморфи кущової містить ротеноїдний глікозид аморфін. Його знайдено і в листках та молодих пагонах [2].

Щириця Пауелла (*Amaranthus powellii*) однорічна, до 1,5м, швидкорослий бур'ян з Північної Америки, конкурує з культурами, знижує врожайність.

Алкалоїди –велика група вторинних рослинних речовин, які містять один чи більше атомів азоту, частіше у складі гетероциклічного кільця, мають лужні властивості, більшість з них чинить виражену фармакологічну дію на організм людини і тварин [1].

Для дослідження ми використовували висушену сировину, яка була зібрана та території Дніпропетровщини. Згідно стандартної методики добре подрібнений рослинний матеріал (масою 1 г) залили проточною водою (5-6 мл) та довели до кипіння. Потім ми додали розчин йоду в йодиді калію (I_2 в KI), відомий як реактив Вагнера, і зафіксували утворення осаду.

Результати дослідження: У пробірках з екстрактами Злинки канадської, Щириці Пауелла та суцвіття Аморфи кущової спостерігалось характерне червонувато-буре забарвлення осаду, що є позитивною реакцією на вміст в даній сировині алкалоїдів. В пробірці з екстрактом листків Аморфи кущової забарвлення практично не змінилось, що свідчить про малу кількість алкалоїдів.

Таблиця 1.

Наявність алкалоїдів у сировині модельних видів рослин

Досліджувана рослина	Ступінь зміни забарвлення		
	Мало	Середньо	Сильно
Злинка канадська		+	
Щириця Пауелла		+	
Аморфа кущова (листки)	+		
Аморфа кущова (суцвіття)		+	

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок про наявність алкалоїдів у екстрактах Злинки канадської, Щириці Пауелла та суцвітті Аморфи кущової, про що свідчить характерне забарвлення осаду, а екстракт листя Аморфи кущової показав незначну кількість або відсутність алкалоїдів. Отримані результати підтверджують присутність алкалоїдів у деяких інвазійних рослинах, поширених у Дніпропетровській області, що може мати певний вплив на їх взаємодію з навколишнім середовищем та іншими організмами.

Список використаних джерел

1. Алкалоїди. Фармацевтична енциклопедія. 2010. URL: https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/2704/alkaloidi
2. Аморфа кущова - що лікує рослина, де росте, як зібрати та приготувати. енциклопедія лікарських рослин України. URL: https://www.pen.com.ua/herb-amorfa-kuschova.html
3. Злинка. Фармацевтична енциклопедія. 2010. URL: https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/1601
4. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Дніпропетровській області за 2023рік. Дніпро. 2024. URL: https://surl.li/frfuto

Мельник Еліза Олександрівна
студентка 1 курсу
освітнього рівня магістр
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри хімії
Прибора Наталія Андріївна

Позакласна робота з хімії в старшій школі

Позакласна робота з хімії є важливим компонентом сучасного освітнього процесу, спрямованого на розвиток інтересу учнів/учениць до вивчення природничих наук, формування наукового світогляду та практичних навичок [1].

Однією з ключових проблем сучасної освіти є зниження інтересу старшокласників до вивчення природничих дисциплін, зокрема хімії. Причинами цього є складність предмету, недостатня адаптація навчальних матеріалів до реальних потреб і запитів здобувачів середньої освіти, а також недостатня кількість часу, відведеного на практичну

діяльність у межах шкільної програми. Позакласна робота дозволяє компенсувати ці недоліки, створюючи умови для поглибленого вивчення матеріалу, експериментальної діяльності та творчої реалізації.

Позакласна діяльність також сприяє індивідуалізації освітнього процесу. У шкільній програмі часто бракує часу для врахування інтересів і здібностей кожного учня/учениці. Завдяки позакласним заняттям, таким як участь у гуртках, науково-дослідних проєктах, хімічних олімпіадах, конкурсах, старшокласники отримують можливість глибше вивчити певні теми, що їх цікавлять, розвивати власні таланти та краще зрозуміти зв'язок між теорією й практикою [2].

Не менш важливим аспектом є соціалізація школярів. Позакласна робота часто відбувається в груповій формі, що сприяє розвитку навичок командної роботи. Під час спільного виконання завдань учні/учениці вчаться взаємодіяти, розподіляти обов'язки, враховувати думку інших, знаходити компроміси та спільну мову. Такі навички є надзвичайно важливими в сучасному суспільстві, де успіх у професійній діяльності часто залежить від здатності ефективно працювати в команді.

Особливої уваги заслуговує й те, що позакласна діяльність з хімії сприяє розвитку творчого мислення здобувачів середньої освіти. Вони отримують можливість пропонувати власні ідеї, шукати нестандартні способи вирішення задач, а також проявляти ініціативу у створенні власних проєктів. Це стимулює їхній інтелектуальний розвиток і дозволяє по-іншому подивитися на науку, розкриваючи її як поле для експериментів і відкриттів.

Аналізуючи актуальність позакласної роботи з хімії у старшій школі, варто зупинитися на її ролі у розвитку міждисциплінарних зв'язків. Хімія, як наука, тісно переплітається з фізикою, біологією, географією, математикою та навіть історією. Через позакласні заходи школярі можуть глибше усвідомити ці взаємозв'язки. Наприклад, під час виконання експериментальних завдань із хімії учні/учениці не лише застосовують хімічні знання, але й користуються математичними розрахунками, аналізують природні явища з точки зору біології або фізики. Також у межах екологічних проєктів вони можуть досліджувати вплив хімічних сполук на довкілля, використовуючи знання з біології та географії, або ж вивчати історію розвитку хімічних відкриттів і їх вплив на технологічний прогрес.

Окрім того, позакласна робота сприяє більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу. У звичайних умовах шкільного уроку обмежений час нерідко не дозволяє вчителям проводити складні експерименти чи приділяти багато уваги прикладним аспектам хімії. Натомість позакласна діяльність забезпечує умови для творчого підходу до вивчення предмету, даючи можливість школярам проводити тривалі експерименти, обговорювати їх результати та навіть створювати власні наукові мініпроєкти. Це особливо важливо для старшокласників, які готуються до вступу у заклади вищої освіти на спеціальності, пов'язані з хімією.

Ще однією перевагою позакласної роботи є можливість залучення сучасних технологій. Завдяки використанню цифрових платформ, віртуальних лабораторій, інтерактивних завдань і онлайн-ресурсів школярі отримують доступ до додаткових матеріалів, які допомагають їм краще зрозуміти хімічні процеси та явища. Наприклад, у віртуальних лабораторіях можна виконувати експерименти, які неможливо провести в шкільних умовах через відсутність необхідного обладнання або небезпеку певних хімічних реакцій. Це підвищує рівень зацікавленості школярів і робить навчання більш інтерактивним.

На рівні сучасних освітніх реформ позакласна робота сприяє реалізації компетентнісного підходу, орієнтуючи освітній процес не лише на здобуття знань, але й на їх практичне застосування. Такі активності допомагають випускникам легше пристосуватись до вимог дорослого життя, розкрити свій творчий потенціал та розвинути навички самостійного навчання. Окрім того, залучення до позашкільних заходів спонукає

учнів/учениць відповідально ставитись до власного процесу навчання, покращуючи їх самодисципліну та мотивацію [3].

Отже, позакласна робота з хімії у старшій школі — це не лише можливість розширити межі традиційного навчання, але й потужний інструмент для розвитку школярів, їхньої соціалізації, творчості та професійної орієнтації. Вона сприяє формуванню цілісного уявлення про науку, допомагає застосовувати знання на практиці та готує здобувачів середньої освіти до викликів сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Вербицький В.В. Позаурочна та позакласна освітня (неформальна) діяльність в умовах розвитку стратегії виховання України. URL: https://surl.li/fyrtju
2. Наумова Ю.М. Позакласна робота з хімії як засіб формування інтересу до хімії. Фастів. 2011. 21 с. URL: https://surl.li/jmprse
3. Позакласна діяльність. URL: https://surl.li/chnxkt
4. Чеботарьов О.М., Рахлицька О.М., Гузенко О.М., Щербакова Т.М. Позакласна робота з хімії: метод. посіб. для студентів факультету хімії та фармації спеціальності «Середня освіта (Хімія)». Одеса. 2020. 98 с. URL: https://surl.li/ofqglz
5. Шляхи підвищення якості хімічної освіти: вдосконалення сучасного уроку: навчально-методичний посібник за матеріалами інтернет-семінару. Черкаси. 2014. 142 с. URL: https://surl.li/sgrcjl
6. Why study STEM outside the classroom? URL: https://www.pmt.education/stem/at-school/learning-outside-the-classroom/
7. Best and Unique Chemistry Major Extracurricular Activities. URL: https://www.koppelmangroup.com/blog/2024/12/9/best-and-unique-chemistry-extracurriculars, https://surl.li/twqqmi

Моря Яна Віталіївна
студентка 3 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Кустовська Алла Валентинівна

Алелопатичний вплив сировини *Mespilus germanica* L. (*Rosaceae*) на проростання зернівок *Triticum aestivum* L.

Алелопатія – важливе явище, за якого рослини виділяють у навколишнє середовище вторинні метаболіти, що по різному впливають на ріст і розвиток інших рослин, тварин та мікроорганізмів.

Пшениця м'яка (*Triticum aestivum* L.) – однорічна озима або яра трав'яниста рослина з мичкуватою кореневою системою, яка проникає у ґрунт на глибину 1-1,5 м і більше. Стебло - прямостояча соломина. Колос остистий або безостий, веретеноподібний чи призматичний (рідко булавовидний), від 8 до 15 см.

Мушмула звичайна (*Mespilus germanica* L.) – плодова рослина родини *Rosaceae*, яка культивується в багатьох регіонах, в тому числі в Україні. Плоди та листя цієї рослини містять різноманітні біологічно активні сполуки, такі як фенольні кислоти, флавоноїди,

вітаміни та мінерали [1]. Попередні дослідження показали, що багато рослин родини Rosaceae мають алелопатичний потенціал [2].

Метою нашої роботи було дослідження впливу рослинної сировини *Mespilus germanica* на проростання *Triticum aestivum*.

Об'єктом дослідження були листки *Mespilus germanica,* зібрані з рослин колекційних насадженнях НБС імені М. М. Гришка НАН України.

Основним методом вивчення алелопатичних властивостей рослин був експериментальний метод біологічних тестів А.М. Гродзинського.

Для виготовлення екстракту необхідно взяти наважку 50 г сухих листків *M. germanica*, залити у скляній колбі 250-ма мл дистиляту, струсити і залишити на одну добу при кімнатній температурі. Після цього процідити розчин для закладання досліду.

Чашки Петрі необхідно простерилізувати спиртом.

Для досліду потрібно обрати 40 життєздатних насінин пшениці сорту Подолянка і обробити. Для цього розводять 10 мл концентрованого дезінфікуючого засобу (5-6% активного хлору) у 500 мл дистильованої води, отримавши 1% розчин для обробки зернівок пшениці.

Зернівки поміщають у чисту ємність, заливають приготованим розчином і перемішують 5-10 хвилин. Після промивання обережно зливають хлорний розчин і поміщають насіння у сито. Далі необхідно декілька разів промити насіння дистильованою водою і розкласти на стерильному папері для просушування.

У чашки Петрі необхідно покласти круги фільтрувального паперу просочені дослідним розчином і помістити по 10 насінин пшениці. Усі чашки поміщали в термостат за температури +25˚ С та чекають появу проростків, час від часу слідкуючи за кількістю води. Результат дослідів оцінюють на 3 та 7 добу. Оцінювали кількість пророслих насінин. Досліди виконують у трикратній повторності.

Для більш детального аналізу було виміряно за допомогою лінійки розміри проростків, знайдено середнє арифметичне та внесено дані до таблиці 1.

Таблиця 1

Вплив рослинних решток *M. germanica* на кількість проростків тест – об’єкта

Умови	Розмір коренів проростків пшениці порівняно з контролем		Розмір пагонів проростків пшениці порівняно з контролем	
	мм	%	Мм	%
Контроль (вода)	37	100	48	100
У водному розчині *M. germanica* (дослід 1)	18	49	15	31
У водному розчині *M. germanica* (дослід 2)	11	30	5,5	11
У водному розчині M. germanica (дослід 3)	19,6	53	23,7	49
Середнє арифметичне	16,2	44	14,7	30,3

На основі отриманих значень, можна узагальнити, що водний розчин екстракту *Mespilus germanica* демонструє виражений інгібуючий ефект на ріст як кореневої системи, так і надземної частини проростків пшениці.

У всіх дослідних варіантах, де використовувався водний розчин екстракту *Mespilus germanica*, спостерігалось значне зменшення довжини коренів у порівнянні з контрольною групою. Найбільш виражене пригнічення росту коренів спостерігалося у 2 чашці, що становить лише 30% від довжини коренів у контрольній групі. Аналогічна картина спостерігається і для надземної частини рослин. Довжина пагона у всіх дослідних варіантах

була значно меншою, ніж у контролі. Найбільш пригнічений ріст пагона спостерігався теж у 2 чашці Петрі, що становить лише 11% від довжини пагона у контролі.

Усе це свідчить про те, що *Mespilus germanica* виділяє хімічні речовини, які гальмують ріст інших рослин, тому вирощування пшениці на ділянках де раніше зростала ця рослина, може призвести до зниження врожайності і пригнічення росту рослин інших видів.

Список використаних джерел

1. Nabavi S.F., Nabavi S.M., Ebrahimzadeh M., Asgarirad H. The antioxidant activity of wild medlar (Mespilus germanica L.) fruit, stem bark and leaf. African Journal of Biotechnology. Vol. 10 (2). 2011. P. 283-289.

2. Xuan T.D., Tsuzuki E., Hirose A., Matsuo M., Tran H.D. Allelopathic potential of Rosaceae plants. International Journal of Molecular Sciences. Vol. 21(8). 2020. P. 2848.

Остапчук Владислава Володимирівна
студентка 3 курс
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Остапчук Анастасія Володимирівна
студентка 2 курсу
освітнього рівня магістр
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Величко Валентина Олександрівна
вчитель початкових класів
спеціалізованої школи I-III ступенів № 148
імені Івана Багряного з поглибленим вивченням
української мови та літератури

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Кустовська Алла Валентинівна

Наукові аспекти та методичні засади вивчення алелопатії в гуртковій роботі

У шкільній практиці вивчення алелопатії є важливим з декількох причин: по-перше, воно сприяє формуванню дослідницьких навичок і критичного мислення, по-друге, допомагає учням глибше осягнути біологічні процеси та взаємозв'язки у природі, а по-третє, демонструє практичне застосування набутих знань у сільському господарстві й екології. Проведення гуртkової роботи з алелопатії дає змогу охопити широкі вікові групи школярів. Важливим є привернення уваги учнів до конкретної дисципліни шляхом демонстрації її наукового підґрунтя та практичної значущості. З огляду на те, що в сучасному світі доступ до інформації та найновіших розробок значно полегшується через мережу Інтернет, інноваційна складова навчального процесу фактично стає обов'язковою. Тому необхідно застосовувати індивідуальний підхід, ретельно добирати методи навчання та докладати зусиль, аби зацікавити учнів у пізнанні природних явищ [3].

«Я досліджую світ», як інтегрований навчальний предмет, узагальнює знання з різних природничих дисциплін, виходячи з ідеї єдності природи та враховуючи міжпредметні зв'язки на початковому рівні освіти й перспективні зв'язки з природознавчими предметами, що будуть опановуватися у старших класах. Педагогічна практика при цьому зазнає змін у застосуванні дослідницьких методів у початковій школі, адже такий активний підхід до пізнання довкілля посідає дедалі помітніше місце в системі початкового навчання. Проведення дослідів у початкових класах є важливим насамперед тому, що діти мають обмежений чуттєвий досвід, а формування більшості природничих уявлень і елементарних понять значною мірою спирається саме на нього. [2]. У початковій школі такий формат слід підкріплювати короткими поясненнями та візуальними матеріалами, аби учні молодших класів могли зрозуміти, що рослини «спілкуються» між собою, зокрема, виділяючи певні хімічні речовини. Для кращого пояснення матеріалу, вчитель використовує малюнки городу й пояснює, які культури варто висаджувати поруч, а які ні. Паралельно частина учнів виконує творче завдання (малює «дружні» пари рослин), поки інша група виконує експерименти з учителем. Це дає змогу залучити весь клас до теми, уникаючи при цьому перевантаження учнів складними термінами чи методами дослідження.

Саму взаємодію рослин можна досліджувати за методикою, де учні висівають насіння рослин самостійно на фільтрувальному папері [1]. Завдання полягає в тому, щоб спостерігати за процесом проростання насіння, визначати, які умови є критично важливими (світло, волога, температура), і як може змінюватися швидкість росту, якщо два види насіння проростають поруч. Діти спостерігають, як формуються вегетативні органи рослин, порівнюють їх зовнішній вигляд у контролі та сумісно пророщених культур. Протягом експерименту учні можуть малювати рослини, записувати довжину паростка (орієнтовно вимірюючи лінійкою), робити висновки про те, чи рослинам «подобається» бути разом.

Для учнів старших класів вивчення алелопатії та проведення відповідних досліджень доцільно інтегрувати у шкільний курс біології, зокрема під час опрацювання теми у 7-му класі «Життєдіяльність рослин», а також у 11-му класі, коли йдеться про вивчення «Адаптацій» та «Екології» [4,5]. На початковому етапі учні отримують теоретичне дослідницьке завдання, опрацьовують доступну інформацію та збирають ключові факти про алелопатію. Згодом вони знайомляться з методами вивчення рослинних алелопатій. Наступний етап проєкту передбачає спостереження за впливом різних видів рослин протягом кількох діб. Учні щодня спостерігають та фіксують кількість пророслого насіння, довжину кореня та пагона, зміни забарвлення тощо. Це дозволяє їм визначити, який саме вплив мають рослини одна на одну (інгібуючий чи стимулюючий). Після 7–8 днів, коли основні показники сформувалися, проводять фінальні вимірювання, записують їх у таблицю, а на основі цих даних формулюють підсумкові висновки. Учні можуть порівняти дослідні варіанти між собою та з контролем.

Алелопатія, як процес хімічної взаємодії між рослинами, є цікавим і корисним об'єктом для шкільних досліджень, що здатен охопити учнів від початкових класів до старшої школи. Для молодших школярів основний акцент робиться на формуванні враження про дивовижний світ рослин та простих спостереженнях за тим, як ті «спілкуються» між собою. Діти починають розуміти, що рослини – не «пасивні» об'єкти, а активні учасники процесів взаємодії. Старшокласникам тема відкривається з наукового боку: вони вчаться застосовувати лабораторні методи, аналізувати отримані дані й робити висновки, які мають практичне значення у контексті сільського господарства й екології.

Список використаних джерел

1. Красноштан І.В. Алелопатія: навчально-методичний посібник для студентів природничо-географічних факультетів педагогічних вузів. Умань. 2015. С.147.

2. Волохата К.М. Дослід на уроках природознавства в початковій школі як один із важливих методів пізнання природи // Хімічна та екологічна освіта: стан і перспективи розвитку. Вінниця. 2015. С. 20–23.
3. Матяш Н. Л. Лабораторні і практичні роботи з біології: проблеми та шляхи їх розв'язання // Біологія і хімія в школі. № 6. 2005.С. 8.
4. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Біологія 10-11 класи. Рівень стандарту. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalniprogrami/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv
5. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Біологія 7–9 класи. Програма затверджена наказом Міністерства освіти і науки України № 883 від 24.07.2023.

Остапчук Владислава Володимирівна
студентка 3 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Пархоменко Олександр Вікторович

Ступінь зараженості грегаринами деяких членистоногих

Грегарини (*Gregarina*) переважно паразитують у безхребетних тварин. Їхня присутність може спричиняти різноманітні патологічні зміни у хазяїв, впливати на поведінку, розмноження та загальний стан заражених особин. Найбільше видів *Gregarina* трапляється серед членистоногих, зокрема в кишечнику комах різних рядів. Хоча існують дані про паразитування грегарин і в інших групах безхребетних (кільчасті черви, молюски, голкошкірі), найпоширенішими вважаються саме кишкові форми [1, 5].

Метою роботи є проаналізувати за літературними джерелами та власними даними видовий склад грегарин у різних групах членистоногих хазяїв.

Найбільш зараженими грегаринами є різні види членистоногих, в тому числі багатоніжки (*Diplopoda, Julidae*) [6] та комахи такі як: прямокрилі (*Orthoptera*) [7], таргани (*Blattodea*) [8,9] та жуки (*Coleoptera*) [2,3,4].

У кишечнику *Stauroderus scalaris* фіксується лише один вид – *Gregarina ovata Dufour*. Натомість у *Nauphoeta cinerea* - шість, котрі належать до ряду *Eugregarinida Leger*, три з них - *Gregarina ovata Dufour*, *Gregarina blattarum Dufour*, *Gregarina polymorpha Dufour* - входять до родини *Gregarinidae Labbe*, *Leidyana erratica Crawley* до родини *Leidianidae Kudo*, а *Stylocephalus oblongatus Watson* та *Bulbocephalus wardi Watson* до *Stylocephalidae Ellis*. В одному хазяїні одночасно зазвичай траплялося не більше трьох видів грегарин [7].

Для *Harpalus rufipes* характерні одночасно понад три види грегарин, а саме *Clitellocephalus ophoni*, *Gregarina ovata Dufour* та *Gigaductus macrospora Filippon*, які переважно локалізуються у мероконсорціях переднього та середнього відділів кишечника. Загальний екстенсивність інвазії цих жуків упродовж сезону залишається високою, хоча в період із червня по липень уражені особини трапляються поодиноко [4].

У ряду масових видів турунів *Calathus ambiguus* (Paykull, 1790), *Calathus fuscipes* (Goeze, 1777), *Calathus melanocephalus* (Linnaeus, 1758), *Pterostichus melanarius* (Illiger, 1798*), Pterostichus melas* (Creutzer, 1799), *Pterostichus niger* (Schaller, 1783) зустрічаються

такі види грегарин, як: *Actinocephalus echinatus* (Wellmer, 1911), *Ancyrophora gracilis* (Léger, 1892), *Gigaductus elongatus* (Moriggi, 1943), *Gigaductus exiguus* (Wellmer, 1911) [2,3].

У тарганів *Blaberus craniifer* часто фіксують два види грегарин (*Protomagalhaensia granulosae* та *Blabericola cubensis*). За результатами досліджень, ураженість цих комах може сягати майже 100%, причому навіть при значній кількості паразитів (до 20–25 екземплярів грегарин і близько 10–14 екземплярів нематод) не виявлено помітного негативного впливу на приріст маси личинок. Імовірно, це пояснюють тривалою коеволюцією між паразитами та хазяїном, у межах якої кожен вид займає свій відділ кишечника, мінімізуючи конкуренцію за поживні ресурси [8,9].

Проведений аналіз наявних літературних джерел та результати досліджень свідчать про значне різноманіття грегарин, що паразитують у різних групах безхребетних хазяїв. Найбільше видове розмаїття виявлено серед представників ряду *Blattodea ma Coleoptera*, де зафіксовано одночасне паразитування кількох видів, натомість у інших таксономічних групах переважають поодинокі випадки інвазії. Це свідчить про тісну еволюційну взаємодію грегарин з певними видами хазяїв, що зумовило формування специфічних механізмів співіснування, зокрема розмежування простору в кишковому відділі та мінімізацію конкуренції за поживні ресурси.

Список використаних джерел

1. Білик М.О. Біологічний захист рослин від шкідливих організмів: підручник. Харків. 2022. 356 с.
2. Корольов О.В., Шендрик Л.І., Бойко О.О., Бригадиренко В.В. Паразитування у *Pterostichus melanarius* (Coleoptera, Carabidae) представників Gregarinida і Mermithida в умовах Дніпропетровської області // Biosystems Diversity. Т.17, № 2. 2009. С. 50–54.
3. Кобеза П.А., Пахомов. О.Є. Грегарини масових видів карабідофауни центральної частини степової зони України // Світ медицини та біології. № 1 (67). 2019. С. 210 – 215.
4. Решетняк Д.Я. Консортивні зв'язки *Harpalus rufipes* (Coleoptera, Carabidae) в умовах Степового Придніпров'я: автореф. дис. ... канд. біол. наук / Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпропетровськ. 2016.
5. Щербак Г.Й., Царичкова Д.Б., Вервес Ю.Г. Зоологія безхребетних: підруч.: у 3 кн. Київ. 1995. 320 с.
6. Brygadyrenko V.V., Svyrydchenko A.O. Influence of the gregarine Stenophora julipusilli (Eugregarinorida, Stenophoridae) on the trophic activity of Rossiulus kessleri (Diplopoda, Julidae). Folia Oecol. 42(1). 2015. P.10-20.
7. Valigurová A., Koudela B. Morphological analysis of the cellular interactions between the eugregarine Gregarina garnhami (Apicomplexa) and the epithelium of its host, the desert locust Schistocerca gregaria. European Journal of Protistology. 44 (3). 2022. 197–207.
8. Parhomenko O.V., Lagutenko O.T., Lebedynets N.V., Brygadyrenko V.V. Body-weight gains in Blaberus craniifer cockroaches and the intensity of their infection with gregarines and nematodes // Biosystems Diversity. Vol. 31, No.3. 2023. P. 368–375
9. Parhomenko O.V., Ostapchuk V.V., Komlyk V.O., Brygadyrenko V.V. Influence of medicinal plants on Blaberus craniifer cockroaches and their parasites, gregarines and nematodes // Biosystems Diversity. Vol. 32(3). 2024. P. 398–405

Панікова Марина Сергіївна
студентка 4 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Пархоменко Олександр Вікторович

Гризуни сільськогосподарських угідь села Іванків, Бориспільського району

Гризуни *(Rodentia)* – це найбільший за кількістю видів ряд ссавців, що включає понад 40% усіх сучасних ссавців. Вони поширені на всіх континентах, окрім Антарктиди, та займають різноманітні екологічні ніші – від лісів і степів до пустель і людських поселень. Сучасна класифікація гризунів включає 33 родини. Усі традиційні схеми поділу цих тварин ґрунтуються на їхньому зигомасетерному комплексі – особливостях будови вилично-жуйної системи, а також на морфологічних характеристиках зубів [3].

Гризуни є важливими компонентами сільськогосподарських угідь, оскільки вони впливають на їх стан та екологічну рівновагу.

Дослідження проводилося в сільськогосподарських угіддях села Іванків Бориспільського району Київської області.

Село Іванків розташоване в Бориспільському районі Київської області, що входить до центральної економічної зони України. Воно знаходиться приблизно за 20 км на північний схід від адміністративного центру району – міста Бориспіль.

В даній місцевості найбільш поширеним типом сільськогосподарських угідь є агроценози з посівами зернових культур, серед яких домінують пшениця, ячмінь, кукурудза, також значну частину посівних площ займають олійні культури, такі як соняшник, ріпак і соя.

На присадибних і фермерських ділянках вирощують овочеві культури. Окрему екологічну роль відіграють лісосмуги, де проживає велика кількість тварин. Порівняно з природними біогеоценозами, агроценози мають обмежений видовий склад рослин та тварин, не здатні до самооновлення та саморегулювання, схильні до загрози загибелі внаслідок масового розмноження шкідників або збудників хвороб та вимагають невпинної діяльності людини з їхньої підтримки [2].

Для проведення дослідження використовувала такі методи, як польові обліки – візуальне спостереження гризунів у природному середовищі, виявлення слідів життєдіяльності гризунів (аналіз нір, ходів, погризів рослин, екскрементів) [1].

У ході дослідження нами було виявлено вісім основних видів гризунів, які зустрічаються на сільськогосподарських угіддях території села Іванків. Це - хом'як звичайний *(Cricetus cricetus),* хом'ячок сірий *(Cricetulus migratorius),* полівка звичайна *(Microtus arvalis),* ми́ша ха́тня *(Mus musculus),* миша лісова *(Sylvaemus sylvaticus),* миша польова *(Apodemus agrarius),* пацю́к сірий *(Rattus norvegicus),* ви́вірка звича́йна *(Sciurus vulgaris).*

В агроценозах зернових культур найбільш поширеними є польова миша *(Apodemus agrarius),* яка концентрується у скиртах соломи, а в осінньо-зимовий період зустрічається на озимині. Полівка звичайна *(Microtus arvalis)* оселяється на посівах злаків і багаторічних трав, ріллі, цілинних степових ділянках. Хом'яки звичайний *(Cricetus cricetus)* та хом'ячок сірий *(Cricetulus migratorius)* мешкають в підземних норах, які мають декілька входів і закінчуються продуктовими коморами, сліпими відніркаами або гніздовими камерами.

Основними видами гризунів, які зустрічаються в парках та лісосмугах Іванкова, є такі види, як: миша хатня *(Mus musculus)*, лісова миша *(Apodemus sylvaticus)*, ви́вірка

звича́йна *(Sciurus vulgaris)*, а також більш рідкісні представники, такі як полівка звичайна *(Microtus arvalis)*. Лісова миша є найбільшим чисельним видом у лісосмугах.

На присадибних ділянках мешкають різноманітні гризуни, такі як: миша хатня *(Mus musculus),* що надає перевагу людським поселенням сільського типу, пацюк сірий *(Rattus norvegicus),* який найчастіше мешкає в житлових і господарських будівлях, хом'як звичайний *(Cricetus cricetus),* що часто оселяється на городах, садових ділянках.

Гризуни впливають на агроценози в кількох аспектах. Насамперед, вони безпосередньо пошкоджують сільськогосподарські культури, поїдаючи насіння, проростки, кореневу систему та плоди рослин. Крім того, гризуни сприяють поширенню різних захворювань, які можуть уражати сільськогосподарські культури. Через своє харчування вони переносять патогенні мікроорганізми, грибкові інфекції та інші шкідливі організми, що негативно впливають на здоров'я рослин. Вплив гризунів на агроценози поступово зменшується завдяки використанню різних методів контролю їх чисельності. Зокрема, застосовуються спеціальні хімічні речовини для знищення гризунів, що суттєво обмежує їх популяцію та ареал поширення.

Отже, за результатами маршрутних обліків гризунів в сільськогосподарських угіддях села Іванків Бориспільського району, було виявлено 8 видів, чисельність яких варіює, в залежності від сприятливих факторів навколишнього середовища та діяльності людини.

Список використаних джерел

1. Вовк С.І. Фауна гризунів України: види складу і поширення. Харків: Основа. 2022. 298 с.
2. Гайченко Л.С. Біологічні методи контролю чисельності шкідників. Дніпро. 2018. 250 с.
3. Межжерін С.В. Ссавці України (довідник-визначник). Київ. 2013. 358 с.

Пінчук Олег Олександрович
студент 4 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Науковий керівник:
кандидадт педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Холоденко Олена Віталіївна

Засоби вираження емотивності, емоційності та експресивності в англійській мові

Мова – головний засіб вираження емоційної сфери людини. В англійській мові існує велика кількість лексичних, морфологічних, синтаксичних і стилістичних засобів, що сприяють передачі емоцій, експресії та емотивності висловлювань [1]. Емотивність, емоційність та експресивність є тісно взаємопов'язаними, проте відмінними поняттями. Емотивність визначає внутрішній стан мовця, емоційність відображає його реакцію на ситуацію, а експресивність підсилює виразність мови.

З найважливіших засобів вираження емоцій є лексика. Серед емоційно забарвлених слів в англійській мові виділяються емотивні прикметники (happy, angry, terrified), іменники (joy, sadness, frustration), дієслова (to adore, to hate, to mourn) та вигуки (Oh!, Wow!, Alas!). Наприклад, речення "I was absolutely thrilled to see you!" містить емотивний

прикметник thrilled та прислівник absolutely, що підсилює експресивність висловлювання [2].

Окрім окремих слів, важливу роль у вираженні емоційності відіграють фразеологізми. Вирази на кшталт “to be on cloud nine” (бути на сьомому небі від щастя) або “to hit the roof” (вибухнути від гніву) не лише передають конкретні емоції, а й збагачують мовлення метафоричністю. Завдяки сталій формі та образності, такі конструкції додають тексту емоційної насиченості [3].

Морфологічні засоби вираження емоційності включають використання суфіксів, які вносять експресивне забарвлення у слова. Наприклад, зменшувально-пестливі форми (-у, -ie) як у слова sweetie, doggy, mommy підкреслюють ніжність і теплоту. Інший засіб — афіксація, зокрема префікси та суфікси, які надають словам негативного чи позитивного забарвлення (unhappy, disgraceful, delightful).

Синтаксичні засоби експресивності представлені інверсією, риторичними питаннями, повторенням та використанням вигуків. Наприклад, у реченні “Never have I seen such a breathtaking view!” застосована інверсія, яка посилює емоційне сприйняття. Повторення також допомагає підсилити експресію: “I was so, so scared!” [4].

Інтонація та графічні засоби відіграють важливу роль у передачі емоційного забарвлення в письмовому мовленні. Використання розділових знаків (!, …), виділення великими літерами (I AM SHOCKED) або курсивом (*I really don’t know*) підсилює експресивність тексту. Наприклад, речення “I can’t believe this is happening!!!” містить три знаки оклику, що вказують на сильну емоційну реакцію.

Окремо варто зазначити роль сленгу та неформальної лексики у вираженні емоційності. Наприклад, слова awesome, lit, dude передають не лише емоційний стан, а й соціальну належність мовця. Також у неформальній англійській широко використовуються скорочені форми (OMG, LOL, IDK), що несуть емоційний підтекст [5].

Отже, англійська мова має широкий спектр засобів вираження емоційності, експресивності та емотивності, які охоплюють лексику, морфологію, синтаксис, інтонацію та графіку. Використання цих засобів залежить від контексту та комунікативної ситуації, що робить англійську мовну систему гнучкою та багатогранною у передачі емоцій.

Список використаних джерел

1. Англо-український словник. URL: https://www.dict.com
2. Бацевич Ф.С. Комунікативна лінгвістика. Київ. 2005. 254 с.
3. Головня А.В. Особливості передачі культурного компонента порівняння при перекладі прозових творів Редьярда Кіплінга // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 9 (220). Ч. ІІ. 2011. С.156–163.
4. Григоренко Н. Проблеми визначення мовних одиниць на позначення емоцій (на матеріалі української та англійської мов) // Наукові записки. Філологічні науки. № 89 (3). 2010. С.123−127.
5. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава. 2008. 712 с.

Рудь Марія Сергіївна
студентка 1 курсу
освітнього рівня магістр
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія

Науковий керівник:
професор кафедри хімії,
доктор хімічних наук, доцент
Павленко Вадим Олександрович

Багатоядерні комплекси *3d*-металів як каталізатори гідролізу фосфороестерних зв'язків

Органофосфатні сполуки (OPEs) знайшли широке застосування у сільському господарстві як пестициди (інсектициди), а також у виробництві пластмас і розчинників. Хоча OPEs можуть частково деградувати в природних умовах протягом тривалого часу, широке використання OPEs підвищує ризики екологічної небезпеки, особливо забруднення поверхневих та підземних вод. Вони є нейротоксичними і можуть пригнічувати активність ферменту ацетилхолінестерази (AChE), що призводить до накопичення ацетилхоліну в периферичній і центральній холінергічній нервовій системі та відмову органів з летальним результатом. Окрім цього, органофосфати відомі як основа бойових отруйних речовин. На сьогоднішній день наявні залишки арсеналів (боєприпаси, снаряди) у великих кількостях зберігаються у військових сховищах у різних країнах світу, тому зараз активно ведуться пошуки та розробки методів для їх утилізації.

Незважаючи на те, що природні ферменти – органофосфатази - є чудовими каталізаторами дезактивації OPEs, їх синтез є доволі дороговартісним і вони легко дезактивуються під впливом умов навколишнього середовища. Тому дедалі актуальнішою є проблема створення каталізаторів з моно- та біядерних металокомплексів 3d-металів на основі хелатних і бінуклеативних лігандів, які можуть виступати як моделі металовмісних активних центрів ензимів моно- та біметалічних фосфатаз, фосфоестераз, нуклеаз та органофосфатаз.

Синтетичні аналоги таких біокаталізаторів потенційно можна використовувати як препарати для лікування генетично спровокованих захворювань з втручанням в експресію протеїну на рівні РНК [4,5]. Всі раніше створені моно-, бі- та триметалічні сполуки, що імітують ензими [4-6], мають недоліки: у синтезі комплексів не завжди використовувались біометали, часто потенційні каталізатори втрачали свої властивості через блокування вільних координаційних місць продуктами гідролізу тощо, тому їх використання *in vivo* лімітоване.

Враховуючи сказане вище, нами випробувано як каталізатори реакцій гідролізу фосфоестерів комплекси на основі 3,5-піразолдикарбонової кислоти (**К0**), (4-метил-1*H*-піразол-3,5-діїл) діетанондигідразону (**К1**), (4-метил-1*H*-піразол-3,5-діїл)біс(метилметанон)діоксиму (**К3**) та 3-[N-гідроксиетанімідоіл]-4-метил-1*H*-піразол-5-карбонової кислоти (**К4.5**) з цинком та купрум(II), що можуть виступати аналогами активних центрів гідролаз. Каталітична активність біядерних комплексів цинку на основі цих лігандів у реакціях гідролізу перевірялася щодо таких пестицидів як параоксон-етил (POE).

Гідролітичне розщеплення POE у лужному середовищі (рис. 1) можна зручно вивчати шляхом фотометричного контролю, спостерігаючи зростання інтенсивності смуги поглинання при 414 нм за рахунок утворення в результаті реакції *n*-нітрофенолят-іону.

Кінетичні дані для всіх комплексів показують, що початкова швидкість реакції гідролізу POE лінійно залежить від концентрації каталізатора (рис. 2 та 3). При цьому прямі не проходять через початок координат; відрізок, що відсікається ними на осі ординат, відповідає швидкості некаталітичного гідролізу субстрату.

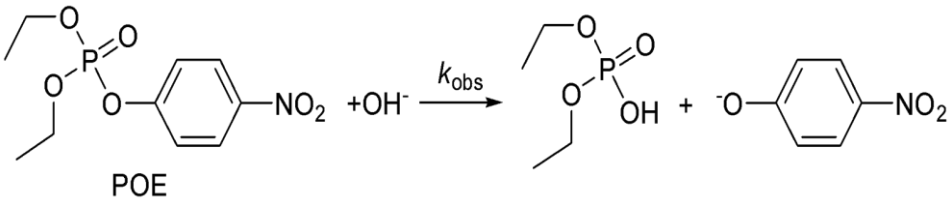

Рис. 1. Гідролітичне розщеплення параоксон-етилу (POE)

Константи псевдопершого порядку k_{obs} (розраховані за рівнянням $v_0 = k_{obs}[\text{каталізатор}]_0$) підпорядковуються наступній послідовності: К3>К5 > К0 Н К4.1.

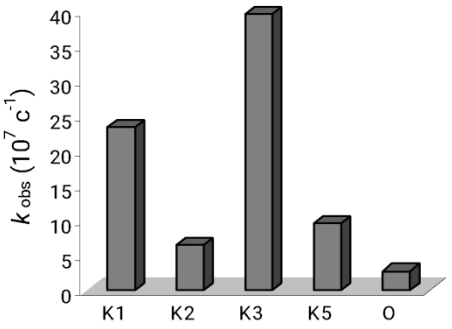

Рис. 2. Константи псевдопершого порядку k_{obs} у реакції гідролізу POE: К5, К1, К3, К0 та О-самогідроліз; $[POE]_0$ = 2 ммоль·л$^{-1}$, при 50°С, pH = 8,50, в ДМСО/TAPS-буферному розчині (1:1)

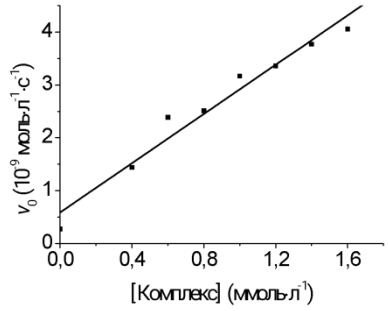

Рис. 3. Залежність початкової швидкості від концентрації каталізатора (К5) у реакції гідролізу POE

Попередні дослідження каталітичної активності поліядерних комплексів купруму (II) на основі тих же лігандів в реакціях гідролізу різноманітних синтетичних аналогів біологічно важливих субстратів (фосфомоно-, ді- та триестерів) засвідчила, що комплекси з купрумом (II) виявилися ефективними каталізаторами реакцій гідролізу POE. Проте, в умовах проведення даних досліджень вільні йони Cu^{2+} виявили каталітичну активність, співрозмірну зі значеннями каталітичної активності комплексів. Тому більш детальне вивчення даних реакцій не проводилось.

Список використаних джерел

1. Sosthène P.-M. Ung, Chao-Jun Li. From rocks to bioactive compounds: a journey through the global P(v) organophosphorus industry and its sustainability. RSC Sustainability. 1. №1. 2023. 11-37.

2. Young Robert A. Organophosphate nerve agents. Handbook of Toxicology of Chemical Warfare Agents. 2020. 97–126.

3. Mukherjee S. & Gupta R.D. Organophosphorus Nerve Agents: Types, Toxicity, and Treatments. Journal of toxicology. 2020.

4. Gomez-Tagle P. Yatsimirsky A.K. Phosphodiester Hydrolysis by Lanthanide Complexes of Bis-Tris Propane. Inorg. Vol. 40, № 15. Chem. 2001. 3786–3796.

5. Molenveld P., Engbersen J.F.J., Reinhoudt D.M. Dinuclear metallo-phosphodiesterase models: application of calix arenes as molecular scaffolds. Chem. Soc. Rev. Vol. 29, №2. 2000. 75–86.

6. Williams N.H., Takasaki B., Chin J. Structure and Nuclease Activity of Simple Dinuclear Metal Complexes: Quantitative Dissection of the Role of Metal Ions. Acc. Chem. Res. 1999. Vol.32, №6. 485–493.

Расовська Тетяна Григорівна,
студентка 1 курсу
освітнього рівня магістр
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук,
доцент кафедри хімії
Богатиренко Вікторія Альфредівна

Розвиток ключової компетентності «підприємливість та фінансова грамотність» на уроках хімії базової школи

Кабінетом Міністрів України 30 вересня 2020 р. було прийнято Постанову №898 "Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти". Державний стандарт визнає: "метою базової середньої освіти є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу"[1].

Компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій передбачають формування наукового світогляду; здатність і готовність застосовувати відповідний комплекс наукових знань і методологій для пояснення світу природи; набуття досвіду дослідження природи та формулювання доказових висновків на основі отриманої інформації; розуміння змін, зумовлених людською діяльністю; відповідальність за наслідки такої діяльності.

Екологічна компетентність визначає необхідність усвідомлення екологічних основ природокористування, необхідності охорони природи, дотримання правил поведінки на природі, ощадливого використання природних ресурсів, розуміння контексту і взаємозв'язку господарської діяльності і важливості збереження природи для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Підприємливість і фінансова грамотність передбачають ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї, створювати цінності для інших у будь-якій сфері життєдіяльності; здатність до активної участі в житті суспільства, керування власним життям і кар'єрою; уміння розв'язувати проблеми; готовність брати відповідальність за прийняті рішення; здатність працювати в команді для планування і реалізації проектів, які мають культурну, суспільну або фінансову цінність тощо.

Сучасний освітній процес вимагає інтеграції міжпредметних знань, зв'язків хімії з економікою, математикою, інформатикою, біологією, географією, екологією. Однією з найважливіших компетентностей є підприємливість та фінансова грамотність. Її формування у учнів базової школи на уроках хімії допомагає не лише оволодіти теоретичними знаннями, а й застосувати їх у практичних ситуаціях.

Пропонуємо розвиток цієї компетентності за такими напрямками: 1) розв'язання практичних задач, пов'язаних із розрахунками вартості хімічних реактивів та матеріалів; 2) складання бюджету хімічного експерименту: визначення необхідних ресурсів, розрахунок собівартості, порівняння цін; 3) виготовлення побутових засобів (мил, свічок, мийних засобів) та розрахунок їх ринкової вартості; 4) аналіз енерговитрат і їх економічне обґрунтування; 5) проєктна діяльність: створенням міні-бізнесу на основі хімічних знань (наприклад, виробництво екологічних мийних засобів) та 6) презентація проєктів з фінансовими розрахунками [2,3].

Напрямами реалізації компетентностей підприємливості та фінансової грамотності в процесі навчання хімії можуть бути види робіт, представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Види робіт для реалізації компетентностей підприємливості та фінансової грамотності в процесі навчання хімії

Напрям діяльності	Види робіт, які можуть бути запропоновані учням
Розрахунок вартості матеріалів та обладнання для лабораторних дослідів	-учні самостійно складають кошторис для проведення експерименту; -аналізують альтернативні варіанти дешевших матеріалів без втрати якості досліду.
Проєктна діяльність	-створення проєкту власного продукту (наприклад, виготовлення свічок, мила, мийних засобів); -підготовка бізнес-плану (собівартість, прибуток, маркетинг); - підготовка презентації та захист перед класом.
Аналіз побутових продуктів	-вивчення складу засобів побутової хімії; -порівняння вартості та якості товарів; -обґрунтування вибору для раціонального використання бюджету сім'ї.
Навчання через кейси	-моделювання реальних ситуацій: бюджетування експерименту, запуск міні-бізнесу; -розв'язання проблем з обмеженими ресурсами.
Формування навичок екологічного підприємництва	-виготовлення екологічно безпечних продуктів; -розрахунок вигоди для себе та довкілля; -розрахунок карбонового сліду (викидів вуглекислого газу) від домашнього господарства).

Для дослідження було використано широкий спектр наукових джерел, включаючи статті з рецензованих журналів, підручники з екологічної хімії, державні освітні стандарти та методичні рекомендації щодо розвитку ключових компетенцій учнів. Проведений аналіз дозволив виявити ефективні методи формування у учнів навичок оцінки екологічних ризиків та економічної доцільності хімічних процесів; розробити комплекс практичних завдань, спрямованих на формування умінь аналізувати та порівнювати екологічні та економічні аспекти хімічних виробництв, розробити рекомендації щодо інтеграції концепцій зменшення карбонового сліду, розвитку «зеленої» хімії, боротьби зі зміною клімату та просування екологічної хімії. Особлива увага приділялась джерелам, що висвітлюють інтеграцію екологічних та економічних аспектів у викладанні предмету хімія.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт базової середньої освіти (2020). URL: https://imzo.gov.ua/derzhavni-standarty-bazovoi-seredn-oi-osvity/ .
2. Лібер Рон. Як говорити з дітьми про гроші / пер. з англ.: Антоніна Ящук і Казимир Мужановський. Київ. 2019. 192 с.
3. Кононенко Л., Холостенко Л. Формування в учнів ключової компетентності ініціативності та підприємливості у рамках шкільного курсу хімії. Шкільна академія підприємництва. URL: http://sae-ukraine.org.ua/ua/resource/uroki_z_pidpriemnytskim_tlom/
4. Уроки з підприємницьким тлом: Навчальні матеріали. Варшава. 2014. 398 с. URL: https://www.slideshare.net/slideshow/2014-58416960/58416960 .

5. Blok A., Barnett R. What is a Carbon Footprint? 2024. URL: https://palmetto.com/learning-center/blog/what-is-a-carbon-footprint.

Самкова Анастасія Миколаївна
студентка 4 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Холоденко Олена Віталіївна

Невербальні засоби комунікації

Невербальна комунікація – це спосіб спілкування без слів, де головну роль відіграють жести, міміка та інші сигнали тіла. Такий спосіб спілкування з'явився задовго до мови. Він допомагає передавати інформацію, налагоджувати контакт, створювати враження про співрозмовника та впливати на нього. Слова та невербальні сигнали можуть підсилювати або послаблювати одне одного [1].

Цей вид спілкування є складним і багатогранним, часто відбувається на підсвідомому рівні. Невербальні сигнали мають два основні джерела: природні біологічні реакції та соціальні набуті з досвідом. Невербальне спілкування зазвичай відбувається спонтанно, завдяки роботі різних відділів нервової системи. Хоча ми можемо намагатися контролювати ці сигнали, вони часто видають наші справжні почуття.

Існує три основні типи невербальних сигналів:

- фізіологічні реакції (наприклад, почервоніння від сорому);
- неусвідомлені звички (наприклад, покусування губ);
- усвідомлені сигнали, що передають конкретну інформацію.

Невербальні засоби мають своєрідну класифікацію. Вчені розглядають 16 невербальних засобів спілкування – це рухи тіла, жести (рухи рук, ніг), просторове поле між співрозмовниками, вираз очей та направленість погляду, вираз обличчя, акустичні засоби (пов'язані з мовою і не пов'язані з нею), тактильні засоби (потиск руки, поцілунки), посмішка, косметика, реакції шкіри (почервоніння, збліднення), запахи (парфуми, алкоголь), одяг та його колір, манери тощо [1].

Невербальне спілкування, яке також називають мовою тіла, охоплює всі способи, якими люди виражають себе без використання слів. Психологи підкреслюють, що вміння розпізнавати невербальні сигнали є ключовим для успішної комунікації. Ці сигнали відіграють важливу роль у спілкуванні з кількох причин: велика частина інформації сприймається через візуальний канал; невербальні сигнали допомагають розкрити справжні почуття та наміри співрозмовника; перше враження, яке часто формується на основі невербальних факторів, таких як хода, міміка, погляд, постава та стиль одягу, сильно впливає на ставлення до людини. За рахунок невербальних засобів відбувається від 40 до 80% комунікації. Причому 55% повідомлень сприймається через вирази обличчя, позу, жести, а 38% — через інтонацію та модуляцію голосу [2,3].

Отже, особлива цінність невербальних сигналів полягає в їхній спонтанності та щирості, оскільки вони часто виникають на підсвідомому рівні, на відміну від слів. Безсумнівно, розвиток навичок розпізнавання та використання невербальної комунікації сприяє успіху не лише в діловому спілкуванні, а й у повсякденному житті.

Список використаних джерел

1. Герман В.В., Соларьової Н. Невербальні засоби комунікації як запорука успіху оратора (тези магістрантів слов'янського відділення Інституту філології). Суми. 2014. С.7–9.
2. Ковалинська І.В. Невербальна комунікація: навчальний посібник. Київ. 2014. С.8–10.
3. Культура поведінки та невербальні засоби спілкування. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10411/

Середа Ярослава Олександрівна
студентка 1 курсу
освітнього рівня магістр
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія

Науковий керівник:
завідувач кафедри хімії,
кандидат хімічних наук, доцент
Толмачова Валентина Сергіївна

Інклюзивний підхід до вивчення хімії у закладах загальної середньої освіти

Інклюзивна освіта як провідна тенденція сучасної педагогіки передбачає створення рівних умов для якісного навчання всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, сенсорних або соціальних особливостей. Основна ідея інклюзії полягає не лише у фізичному включенні дітей з особливими освітніми потребами (ООП) до класного колективу, а у трансформації освітнього середовища таким чином, щоб кожен здобувач освіти мав змогу максимально реалізувати свій потенціал. Особливу складність в інклюзивному освітньому середовищі становить викладання дисциплін природничого циклу, зокрема хімії. Цей навчальний предмет передбачає високий рівень абстрактного мислення, оперування символами, складною термінологією, логіко-аналітичними понятійним апаратом, а також виконання практичних досліджень і лабораторних робіт. Для здобувачів освіти з ООП це може бути серйозною перешкодою, якщо зміст навчальної дисципліни не адаптовано до їхніх потреб.

На практиці вчителі хімії здебільшого не мають у своєму розпорядженні адаптованих підручників, методичних матеріалів або технічних засобів, що дозволяють ефективно включати здобувачів освіти з різними формами порушень у освітній процес. Водночас, як свідчать результати досліджень, сучасні педагогічні підходи, а також чинні модельні програми демонструють, що за умови правильної адаптації змісту, методів навчання і засобів подання інформації навчальна дисципліна хімія може бути доступною та цікавою для кожного здобувача освіти.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю наукового й методичного обґрунтування інклюзивного підходу до викладання хімії в закладах загальної середньої освіти, пошуку ефективних рішень щодо адаптації змісту навчання та створення сприятливого освітнього середовища для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Тому метою роботи вибрано обґрунтування ефективності інклюзивного підходу у викладанні хімії та розробку практичних рекомендацій щодо його впровадження у навчальний процес.

У ході дослідження використовувалися такі методи: аналіз наукової літератури та чинних нормативних документів у галузі інклюзивної освіти; порівняльне вивчення навчальних програм з хімії (загальної та адаптованої); анкетування вчителів хімії з метою

виявлення труднощів та потреб у роботі з учнями з ООП; педагогічне спостереження за навчальним процесом в інклюзивних класах; експериментальне впровадження адаптованих методик викладання хімії з подальшим аналізом їх ефективності [1].

У межах дослідження було проведено порівняльний аналіз: модельної навчальної програми з хімії для 7 класу (2023), рекомендованої для використання в закладах загальної середньої освіти та розробленої для Нової української школи і модифікованої навчальної програми для учнів з особливими освітніми потребами (2024), укладеної до підручника для 7 класу (авт. О. Григорович, О. Недоруб) на основі модельної програми «Фізика і хімія в побуті» для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку (авт. С. Глухова, К. Тороп, І. Біневич).

Модифікована програма орієнтована на інклюзивне середовище й передбачає суттєве зменшення складності та адаптацію навчального матеріалу: спрощене формулювання тем і результатів навчання, оптимізацію обсягу теоретичного навантаження, акцент на практичну діяльність, використання наочностей, візуалізацію понять і поетапний розвиток навичок.

На відміну від загальної модельної програми, яка базується на компетентнісному підході та передбачає засвоєння повноцінного обсягу хімічного матеріалу, модифікована програма враховує потреби учнів з інтелектуальними порушеннями, здійснюючи особливий акцент на життєво важливих знаннях, доступності, підтримці та безперервній педагогічній допомозі. Такий підхід забезпечує не лише академічну, а й соціальну інклюзію здобувачів освіти з ООП.

У дослідженні проаналізовано психолого-педагогічні особливості здобувачів освіти з ООП, зокрема з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, розладами аутистичного спектра (РАС), затримкою психічного розвитку (ЗПР) та легкими інтелектуальними порушеннями. Встановлено типові бар'єри у вивченні хімії (труднощі з абстрактним мисленням, сприйняттям інструкцій, участю в експериментах) і визначено засоби підтримки: використання візуальних і тактильних моделей, чітких покрокових інструкцій, дублювання інформації, адаптованих форматів матеріалів (Брайль, аудіо), співпраця з асистентами. Такі педагогічні рішення сприяють залученню здобувачів освіти з ООП до активної участі в освітньому процесі та підвищують ефективність засвоєння навчального матеріалу з хімії [3].

Для кожної групи здобучів освіти було визначено бар'єри, які можуть перешкоджати повноцінному долученно до навчального процесу, а також рекомендовані засоби підтримки — тактильні й візуальні моделі, адаптовані матеріали, індивідуальні інструкції, педагогічна підтримка, використання ІКТ, робота в команді супроводу. Застосування таких інструментів дозволяє зробити вивчення хімії доступнішим та цікавішим, водночас формуючи у школярів упевненість у власних силах.

Зазначено основні виклики у впровадженні інклюзивного навчання хімії: відсутність адаптованих підручників, слабка підготовка вчителів, дефіцит ресурсів, труднощі з реалізацією ІПР, обмежене використання ІКТ. Разом із тим, позитивні тенденції — розробка адаптованих програм, нормативне забезпечення (стратегія інклюзивної освіти до 2029 року) — формують основу для подальшого розвитку [2].

Попередні результати дослідження стали підґрунтям для формування методичних рекомендацій щодо адаптації змісту навчальної дисципліни хімії, використання візуалізації, індивідуального підходу та налагодження ефективної взаємодії між учасниками освітнього процесу. Запропоновані підходи спрямовані на створення безпечного, мотивуючого й доступного навчального середовища для здобувачів освіти з ООП.

Отже, інклюзивний підхід до викладання хімії вимагає гнучких стратегій, адаптації програм, співпраці педагогів та підтримки здобувачів освіти. Розроблені моделі можуть бути ефективно впроваджені як у спеціальних класах, так і в умовах змішаного навчання.

Список використаних джерел

1. Маркова С.М. Педагогічна підтримка учнів з порушенням зору в інклюзивному класі // Актуальні питання корекційної педагогіки. № 15. 2020. С. 120–124.
2. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у ЗЗСО : постанова КМУ від 15.09.2021 № 957 (ред. від 26.04.2022 № 483).
3. Florian L. What counts as evidence of inclusive education? European Journal of Special Needs Education. Vol. 29, 3. 2014. 286–294.

Середницька Яна Олександрівна
студентка 4 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук,
доцент кафедри хімії
Богатиренко Вікторія Альфредівна

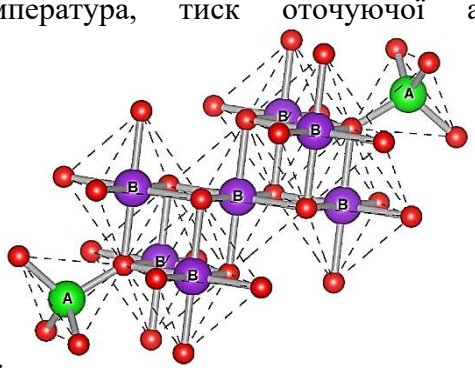
Твердофазовий синтез шпінелей на основі оксидів Алюмінію, Цинку, Кобальту та Нікелю

Композитні структури привертають дедалі більший інтерес у різних галузях зберігання та перетворення енергії через особливі поверхневі структурні ефекти, ефекти деформації кристалічної ґратки, електронні взаємодії та ефекти сильної взаємодії, що суттєво впливають на їхні каталітичні характеристики. Дослідження у напрямку конструювання та вивчення композитних структур є високоперспективними з огляду на їх використання у зелених технологіях, переважно як високоефективних каталізаторів.

Композити шпінельного типу вважаються перспективними кандидатами на роль каталітичних матеріалів через численні переваги, включно з їхньою універсальністю, низькою токсичністю, низькими витратами на процеси їх синтезу, структурній/композиційній різноманітності, високій адсорбційній здатності, стабільності в лужних розчинах та високою природною поширеністю. Крім того, їх унікальні характеристики багатовалентної структури та гнучкого розміщення йонів надають більше можливостей для ефективного створення композитів з цікавими оптичними, електричними та магнітними властивостями. На сьогоднішній день опубліковані дослідження щодо кобальтових шпінелей для електрокаталітичного виділення кисню у паливних елементах, дослідження феритових шпінелей для їх використання в магнітному екрануванні, магнітних біосенсорах, магнітних записувальних пристроях, зберіганні інформації, мобільному зв'язку, електронних пристроях, гіромагнітних пристроях, медичних пристроях, трансформаторах, контролі забруднення, каталізі та пігментах. Алюмінієві шпінелі твердіші, прозоріші та менш щільні, ніж інші шпінелі, і використовуються здебільшого в ювелірній промисловості.

Шпінелі (шпінеліди) – це речовини, які є твердими розчинами оксидів металів типу AB_2O_4 або $A(A,B)O_4$, де A – Mg, Zn, Mn, Fe, Ni, Co; B - Al, Mn, Fe, Ti, V, Cr. Тверді розчини, як і рідкі, є однорідним середовищем, в якому атоми (йони) строго впорядковані, як і в будь-якому кристалічному тілі. При цьому частина атомів (йонів) у кристалічній решітці ізоморфно заміщується іншими. У родині синтетичних шпінелей із такою ж загальною формулою AB_2O_4 позиція A – це зазвичай двовалентний катіон, який має тетраедричну координацію, а B – тривалентний катіон з октаедричною координацією. Атоми A і B зазвичай представлені елементами 2-ої, 3-ої груп Періодичної системи хімічних елементів, перехідних *d*-металічних елементів і можуть бути зайняті або одним і тим же елементом, як

у Co_3O_4, так і різними елементами, як у $NiCo_2O_4$. Крім того, залежно від розподілу катіонів у тетраедричних та октаедричних вузлах, шпінелі поділяються на нормальні, інверсійні та складні. Для нормальних шпінелей катіони A^{2+} займають тетраедричні вузли, а катіони B^{3+} - октаедричні вузли, що описується формулою $(A^{2+}_{th})(B^{3+}_{oh})O_4$. Для інверсійних шпінелей катіони A^{2+} займають октаедричні позиції, тоді як катіони B^{3+} розподілені як в тетраедричних, так і в октаедричних вузлах за формулою $(A^{2+}_{oh})(B^{3+}_{th})(B^{3+}_{oh})O_4$. У складних шпінелях (іноді їх називають проміжними) катіони як A^{2+}, так і B^{3+} можуть частково займати як тетраедричні, так і октаедричні ділянки з формулою $(A^{2+}_{th})(A^{2+}_{oh})(B^{3+}_{th})(B^{3+}_{oh})O_4$. Насправді більшість шпінелей мають випадковий розподіл, де змішані атоми елементів A і B зайняті в обох геометричних позиціях. Ці структури залежать від умов синтезу, таких як температура, тиск оточуючої атмосфери, час випалювання та охолодження

[1].

У природі існує багато мінералів з загальною формулою AB_2O_4. Наприклад, прозорі кристали благородної шпінелі MgAl2O4 – рідкісного і часто бездоганного дорогоцінного каменю, що представлений у широкій гамі кольорів, має показник твердості 8 (за шкалою Мооса), який трохи поступається лише сапфіру, рубіну та алмазу.

Шпінель була добре відомим дорогоцінним каменем серед ювелірів і королівських осіб ще з XI століття, а критерієм для дорогоцінних каменів, за якими їх поміщали в корони королів, королев та імператорів, в основному були слова «великий і червоний». До XVIII століття не мало особливого значення, яким, власне, є камінь – шпінеллю або рубіном. Лише потім рубіни, які за структурою є корундом з ізоморфним заміщенням атомами Хрому (в структурі корунду Al_2O_3 один із кожних 100 атомів Алюмінію заміщений на Cr), стали цінуватися вище. Рубінову шпінель часто приймали за рубіни. У 1783 році мінералог Жан Батист де Ліль остаточно поклав кінець усім суперечкам про ідентичність шпінелі та рубіну. Королівські будинки по всій Європі незабаром виявили, що їхні коронаційні коштовності, інкрустовані рубінами, насправді були інкрустованими шпінеллю. Серед знаменитих шпінелей – рубін «Чорний принц» - дорогоцінний камінь вагою 170 карат, який можна знайти в коштовностях королеви Англії Єлизавети. Те ж саме стосується і рубіна Тимура (донедавна зберігався в Букінгемському палаці), який також належить до шпінелі і важить 361 карат, а серед коштовностей іранської корони центральним елементом є самаритянська шпінель вагою понад 500 каратів [2,3].

Насправді благородна шпінель є оксидом Магнію й Алюмінію і вона була би безбарвною, якби не мала структурних домішок, проте в природі це трапляється винятково рідко. Забарвлені в густий червоний колір шпінелі, називають рубіновою шпінеллю; а в рожевий – рубін-балас. Насичений, майже рубіново-червоний колір є найпопулярнішим кольором шпінелі, але кобальтово-синя шпінель, хоч і зустрічається рідше, але є більш дорогоцінною. Майже неоново-рожева шпінель з Махенге в Танзанії за останнє десятиліття прославила шпінель і є приголомшливим за своєю красою дорогоцінним каменем.

Червоний, рожевий і помаранчевий кольори надають шпінелям мікродомішки Cr, тоді як Fe створює насичений червоний колір, який так схожий на рубіни. У шпінелі також містяться Mn і Co, а іноді два або три з цих елементів можуть об'єднуватися, створюючи сині, пурпурові, фіолетові та сірі відтінки. сіра шпінель у наші дні стає дедалі моднішою, особливо як обручки або чоловічі прикраси. Зелена і жовта шпінелі практично не

зустрічаються в природі, але їх можна синтезувати в лабораторії. Один із видів шпінелі здатний змінювати колір: при денному світлі він стає блакитно-сірим, а при штучному освітленні – світло-фіолетовим.

Нами були синтезовані шпінелі на основі оксидів Кобальту, Цинку та Алюмінію: рінманівська зелень складу $Zn_{0,95}Co_{0,05}O$ та шпінель зі структурою $Co_{0,7}Zn_{0,3}Al_2O_4$.

Список використаних джерел

1. Olowoyo J.O., Kriek R. Recent Progress on Bimetallic-Based Spinels as Electrocatalysts for the Oxygen Evolution Reaction. Small. Vol. 18, №41. 2022. 2203125 DOI:10.1002/smll.202203125 .

2. Ajitanshu V., Kishor K., Sunil D., Aman K. A comprehensive study on structure, properties, synthesis and characterization of ferrites. AIMS Materials Science. 2020. 800-835. DOI: 10.3934/matersci.2020.6.800 .

3. Informazioni sulla pietra preziosa AZ. URL: https://www.gemselect-italy.com/italian/gem-info/gemstone-information-a-z.php

Середницька Яна Олександрівна
студентка 3 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Холоденко Олена Віталіївна

Технічні засоби навчання на уроках іноземної мови

Технічні засоби навчання на уроках іноземної мови використовувалися завжди. Якщо ми притримуємося загальної класифікації то говоримо про апаратуру та специфічні засоби навчання, такі як підручники чи методичні засоби. Але у зв'язку з останніми подіями (ковід, війна) популярності набирає апаратура та засоби які б ми могли використовувати для онлайн навчання [1].

Хотілось би прослідкувати чи зростає зацікавленність учнів у навчальному процесі з використанням технологій. Інформація - сукупність відомостей про який-небудь процес, подію або предмет, які зменшують невизначеність, що була в одержувача знань. Повідомлення – інформація у матеріальній формі.

Основним фактором до кращого запам'ятовування є повторення та зацікавленність. Я б виділила окремо любов сучаних дітей до гаджетів та онлайн ігор. Якщо вслухатись в їх сленг, то багато іноземних слів вони використовують і знають, а вивчили їх завдяки улюбленій грі.

Інформаційну взаємодію з учнями можна проводити у трьох системах:

1. штучна (проектори, комп'ютери);
2. змішана (людина-апаратура);
3. природна (людина-людина, людина-природа);

Використовуючи штучну систему подання інформації, ми маємо на увазі самостійне виконання тестів на онланй платформах, індивідуальні завдання, які не потребують участі вчителя. Хоча, якщо клас буде грати онлайн гру з доступною тільки іноземною мовою, вони стануть частіше спілкуватись вживаючи іноземну лексику. За допомогою змішаної системи ми можемо контактувати з учнями та в ігровій формі пропонувтаи виконати завдання [2].

Одина з найпопулярніших платформ для вивчення іноземних мов це Kahoot — платформа для створення інтерактивних вікторин, чи використання вже наявних для іноземних мов. Основні її переваги для вчителів це: легкість у створенні тестів, зворотній зв'язок, аналіз результатів. Серед недоліків можемо виділити: час на підготовку, залежність від стабільного інтернету та можливе зниження мотивації в деяких учнів через тиск конкуренції

Також, для найкращого засвоєння іноземної мови, на мою думку, підходять зімшана та природна системи. Для вивченя нових мов, важливим фактором є комунікація. Комунікуючу з учня під час виконання вправ на онланй платформах ми будемо одразу коригувати вимову слів, коментувати помилки та пояснювати складний матеріал. Основа цієї системи не тільки дидатктичні методи, а й технічні пристрої.

Цікави програмами для вивчення мов індивідкально є: Tandem і HelloTalk. Ці програми дозволяють спілкуватися з носіями мови через відеозв'язок, чати, текстові та голосові повідомлення. Природна система є найбільш цікавою. Говорячи про неї, ми маємо на увазі не тільки роботу в групах, чи перегляд інформації іншою мовою, а й безпосередній контакт з носіями мови. Це можуть бути програми по обміну студентами/учнями, табори, програми для онлайн спілкування чи закордонні екскурсії/поїздки класом.

У вивчені нового матеріалу перед учнями ми ставимо не просто ціль: «Вивчити нову тему та засвоїти інформацію», а маємо пояснити для чого саме потрібна іноземна мова, нове покоління дуже добре сприймає, опрацьовує та запам'ятовує матеріал, але без усвідомлення вони зовсім не зацікавленні у цьому. Організація екскурсії в іншу країну, комунікація з носіями, взаємодія з однолітками, спільні інтереси дають реальне уявлення їх можливостей до взаємодії та мотивацію, чому саме вони повнні вивчати мову. Тоді для них це виглядає не як шкільний предмет, а стає новим світом можливостей.

Комп'ютені ігри, онлайн чати, можливість відкривати нові горизонти у тому, що їм цікаво мотивує їх набагато більше ніж класичні методички, підручники чи навіть перегляд фільму.

Список використаних джерел

1. Інтерактивні технології навчання. Київ.2002.136 с.
2. Коваль Т.І. Інтерактивні технології навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах // Електронне наукове фахове видання / Інт інформ. технологій і засобів навчання АПН України, Ун-т менеджменту освіти АПН України. №06 Том 26. 2011. 291 с.

Ситниченко Анастасія Юріївна
студентка 1 курсу
освітнього рівня магістр
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Кустовська Алла Валентинівна

Дослідження вмісту вітаміну С у сировині нетрадиційних плодових культур колекції Відділу акліматизації плодових рослин НБС імені М.М. Гришка НАН України

Вітамін С, відомий також як аскорбінова кислота (гамма-лактон 2,3-дегідро-L-гулонової кислоти) виконує ряд надзвичайно важливих функцій у організмі людини: бере

участь у процесах метаболізму, синтезі гормонів, виконує важливу роль в утворенні гормонів щитовидної залози, підвищує еластичність капілярів та судин, захищає від руйнівної дії радикалів виробленні колагену, перетворенні серотоніну – одного з головних нейромедіаторів. Також вітамін С відповідає за надходження глюкози в клітини тканин. Як найсильніший антиоксидант, аскорбінова кислота має потужну омолоджуючу дію на всі тканини організму та уповільнює старіння [1].

Нестача вітаміну С може викликати цингу, захворювання, що призводить до порушення процесу синтезу колагену, внаслідок чого сполучні тканини стають слабкими, що призводить до руйнування судин та кровотеч, тому вміст вітаміну С в продуктах харчування є надзвичайно важливим.

Метою дослідження було виялення вітаміну С у сировині деяких нетрадиційних плодових культур, інтродукованих відділом акліматизації плодових рослин НБС імені М.М. Гришка НАН України, таких, як:

- глід крапчастий (*Crataegus punctata* Jacq.) – кущ або дерево з родини *Rosaceae,* має зелені листки з великими зубцями, на стеблах наявні колючки, суцвіття рослини утворюють багатоквіткові щитки. Плоди продовгуваті, м'ясисті, червоного кольору. Поширений у Північних частинах Африки та Америки, Азії. Використовують для виготовлення засобів медичної дії спрямованих на нормалізацію дії серцево-судинної системи [3].
- повій китайський (*Lycium chinense* L.) – кущ з родини *Solanaceae*. Плоди різних видів роду *Lycium* можна зустріти під назвою ягоди годжі; є популярним додатком до різних продуктів харчування. Хоча історично використовувались у традиційній китайській медицині, наукових підтверджень досі не виявлено. Батьківщиною є Центральний Китай [5].
- мушмула звичайна (*Mespilus germanica* L.) – дерево або кущ з родини *Rosaceae*. Плоди мушмули використовують у харчовій промисловості для виготовлення вин, пастили й інших продуктів харчування, здебільшого солодощів [3].
- зізіфус звичайний, унабі або китайський фінік (*Ziziphus jujuba* Mill.) – кущ родини *Rhamnaceae*, який має низку корисних властивостей і широко застосовується в медицині, косметології та кулінарії [3].
- хурма вірджинська або американська хурма (*Diospyros virginiana* L.) – дерево родини *Ebenaceae*. Плоди хурми вірджинської цінні в сирому вигляді та використовуються у харчовій промисловості.
- циноксилон японський (*Cynoxylon japonicum* (DC.) Nakai) – екзотичне дерево родини *Cornaceae* з їстівними суплідями, які за зовнішнім виглядом нагадують суничини.
- горобина гранатна (*Sorbus aucuparia* 'Granatna' Mitsch, або *Crataegosorbus* 'Granatna') – гібридний вид роду *Sorbus* родини *Rosaceae*, одержаний від схрещування горобини звичайної з глодом; має цінні за вмістом біологічно активних сполук крупні їстівні плоди.

Актуальність дослідження полягає у тому, що вищеперелічені культури є інтродукованими й малопоширеними по території України. Тож важливо дослідити вміст вітаміну С у рослинній сировині цих видів рослин в умовах Лісостепу України.

Ознайомившись з різними методами, за допомогою яких можна визначити вміст вітаміну С у рослинній сировині обрали метод Тільманса, який полягає у окисненні аскорбінової кислоти 2,6-дихлорфеноліндофенолом. Метод Тільманса був обраний завдяки доступності, простоті у виконанні, що поєлнюються з високою точністю [4].

За результатами дослідження склали порівняльні діаграми, у яких висвітлили вміст вітаміну С у плодах чи суплідях (рис.1) та листках (рис.2) представників кожного з досліджених

об’єктів.

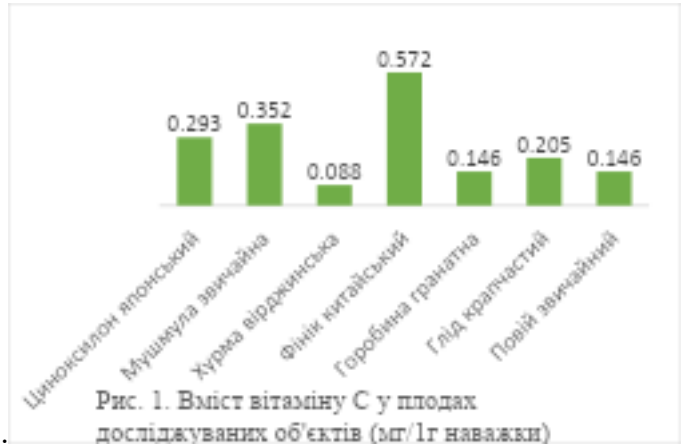

Рис. 1. Вміст вітаміну С у плодах досліджуваних об'єктів (мг/1г наважки)

Рис. 2. Вміст вітаміну С у листках досліджуваних об'єктів (мг/1г наважки)

Результати дослідження дозволяють зробити виновок, що найбільший вміст вітаміну С у плодах має зізіфус звичайний – 0,572 мг/г, а найменший – хурма віргінська – 0,088 мг/г. Проте у листках хурми віргінської міститься найбільше вітаміну С серед усіх досліджених зразків – 1,789 мг/г. Найменшу кількість аскорбінової кислоти серед досліджених зразків листків було виявлено у горобини гранатної – 0,117 мг.

Список використаних джерел

1. Безуглий П.О. Фармацевтична хімія.Вінниця. 2008. 560 с.
2. Безуглий П.О. Фармацевтичний аналіз. Харків 2001. 86 с.
3. Гродзінський А.М. Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник. Київ. 1992. 112 с.
4. Гребінник Д.М., Моргаєнко О.О., Скопенко О.В. Лабораторний практикум з курсу «Біохімія». Київ. 2009. 10 с.
5. Чопик В.І., Дудченко Л.Г., Краснова А.Н. Дикорослі корисні рослини України: довідник. Київ. 1983. 400 с.

Скрипка Анастасія Вікторівна
студентка 4 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри хімії
Прибора Наталія Андріївна

Карбонізовані рослинні відходи як екофактор

У сучасному світі питання екології та утилізації відходів стають все більш актуальними. Не виняток і переробка яблук та їх відходів. Яблука є одними з найпоширеніших та найуживаніших фруктів у світі. В Україні, станом на 2023 рік, урожайність цих плодів складала 154,8 ц/га, а площа під цією культурою становила 75,6 тис. га. Яблука використовуються в різноманітних сферах, наприклад, у харчовій, косметичній, фармацевтичній промисловості та навіть у виготовленні одноразового посуду. Зазвичай яблучний жмих перетворюється на компост, корм для тварин або просто зберігається на певній території чи спалюється. Якщо перші два варіанти зменшують обсяг сміття, то останні можуть призвести до серйозних екологічних наслідків. На звалищах через природне розкладання виділяється метан, а через спалювання зростає ризик пожеж і кількість вуглекислого газу, тобто посилюється парниковий ефект.

Натомість яблучна макуха (жмих) може стати цінною сировиною для виготовлення біовугілля, яке має широкий спектр застосувань у промисловості, сільському господарстві та охороні навколишнього середовища. Це відкриває нові можливості для зменшення негативного впливу на довкілля та підвищення ефективності використання сільськогосподарських відходів.

Карбонізація — це процес термічної обробки органічних матеріалів у відсутності кисню (в анаеробних умовах), при якому відбувається їх розкладання, і в результаті утворюється вуглецевий залишок, відомий як біовугілля. Застосування карбонізації до яблучних відходів дозволяє перетворювати шкірки, насіння, залишки плодів, які зазвичай викидаються, на корисні продукти, що мають високу енергетичну цінність та застосовуються в багатьох сферах.

Біовугілля має широкий спектр застосувань завдяки своїм унікальним властивостям, таким як висока адсорбційна здатність, стабільність і екологічність. Воно може використовуватися як сховище для летких поживних речовин, адсорбент, ізолятор у будівельній промисловості, а також як носій для активних фармацевтичних інгредієнтів у медицині. Біовугілля також виступає як накопичувач енергії в батареях, фільтр у очисних спорудах, паливо, кормова добавка для тварин, сировина для виготовлення біопластику. Крім того, у Японії та Китаї біовугілля, виготовлене на основі бамбука, інтегрується в текстильні вироби, що дозволяє зменшувати запах поту. Це свідчить про великий потенціал біовугілля у різних галузях, і дослідження щодо його можливого використання не обмежуються лише вищезгаданими прикладами [1].

Сільське господарство супроводжується значною кількістю органічних відходів. Процес перетворення фрукту на біовугілля є досить простим та може бути здійснений навіть у побутових умовах. Для цього потрібно висушити яблука, що можна зробити на подвір'ї і цей процес не вимагає додаткового обладнання. Процес карбонізації можна виконати в печі взимку. Отриманий продукт можна використати навесні як екологічне добриво. Як це покращить ґрунт? Пориста структура біовугілля сприяє утриманню вологи та поживних речовин, що зменшує потребу в частих поливаннях та покращує родючість ґрунту. Крім того, біовугілля є ефективним адсорбентом, здатним поглинати важкі метали, пестициди та органічні забруднювачі, або принаймні зменшити їх кількість. Таким чином,

процес переробки яблучних відходів на біовугілля дозволяє зменшити кількість відходів, одночасно отримуючи цінний матеріал для покращення якості ґрунту. Дослідження також показують позитивні результати від застосування біовугілля. За результатами одного з них, 50% респондентів відзначили підвищення врожайності після додавання біовугілля в ґрунт, тоді як інші не помітили значних змін. Зокрема, біовугілля, вироблене з листяних порід за традиційними методами (наприклад, у печі або ґрунтових ямах), демонструвало найбільш постійне збільшення врожайності. Це свідчить про ефективність біовугілля як добрива, яке покращує структуру ґрунту та сприяє росту рослин.

У промислових процесах карбонізований яблучний жмих може використовуватися як фільтруючий матеріал для поглинання забруднювачів, таких як важкі метали. Завдяки своїй пористій структурі, біовугілля ефективно адсорбує ці забруднювачі, знижуючи їх концентрацію. Після цього може бути використано як каталізатор, виконуючи роль носія йону металічного елемента, що покращує ефективність хімічних реакцій в промислових процесах. У результаті, це не тільки знижує екологічний слід, але й покращує стан довкілля, демонструючи відповідальність у збереженні навколишнього середовища та дотримання принципів сталого розвитку. Крім того, це може стати основою для створення нових продуктів, що відкриває додаткові економічні можливості [2].

Карбонізація сприяє зменшенню викидів парникових газів, що є важливим кроком до зниження негативного впливу на зміну клімату та забруднення навколишнього середовища. Цей метод є економічно вигідним, оскільки дозволяє перетворювати відходи на цінні ресурси, що може мати позитивний ефект як для сільського господарства, так і для промислових галузей. Цей процес не лише зменшує кількість відходів, а й сприяє сталому розвитку, оскільки допомагає знизити потребу в традиційних джерелах енергії та мінімізуючи забруднення. Таким чином, карбонізація є економічно вигідним та екологічно чистим рішенням для переробки відходів.

Рослинні відходи, хоч і не є найшкідливішим забруднювачем, але для їх зберігання треба велика територія. При аеробному розкладі цих відходів утворюється метан, який значно збільшує парниковий ефект. У цьому контексті технологія карбонізації яблучних відходів стає важливим інструментом для зменшення екологічного навантаження та покращення управління відходами. Вирішення глобальної проблеми з надлишком сміття може розпочатися на рівні малих ферм, або великих підприємств.

Список використаних джерел

1. Spokas K.A., Cantrell K.B., Novak J.M., Archer D.W., Ippolito J.A., Collins H.P., Boateng A.A., Lima I.M., Lamb M.C., McAloon A.J., Lentz R.D. and Nichols K.A. Biochar : a synthesis of its agronomic impact beyond carbon sequestration. J. Environ. Qual 41. 2012. 973-989.URL:https://www.researchgate.net/publication/228102860_Biochar_A_Synthesis_of_Its_Agronomic_Impact_beyond_Carbon_Sequestration .

2. Uses of Biochar. Home. URL: https://ithaka-journal.net/en/ct/143-55-uses-of-biochar

3. Виробництво зерняткових культур у 2022-2023 рр. УКРСАДВИНПРОМ | Асоціація садівників, виноградарів та виноробів України. URL: https://ukrsadvinprom.com/novyny/analityka/virobnitstvo-zernyatkovikh-kultur-u-2022-2023-rr

Смілик Олексій Олексійович
студент 1 курсу
освітнього рівня магістр
спеціальності 014.07 Середня освіта. Географія

Науковий керівник:
кандидат географічних наук,
доцент кафедри екології та турзму
Бикова Марія Дмитрівна

Сімейна політика Японії та її вплив на демографічну ситуацію

Японія переживає одну з найгостріших демографічних криз у світі, що характеризується стрімким скороченням населення, старінням населення та низьким рівнем народжуваності. За даними Statistics Bureau of Japan, чисельність населення країни зменшилася з 128,1 млн у 2010 р. до 124,4 млн осіб у 2023 р., а прогноз на 2070 р. передбачає подальше скорочення до 87,0 млн [4]. Коефіцієнт сумарної народжуваності (TFR) залишається на рівні 1.3 дитини на жінку, що значно нижче необхідного для заміщення поколінь показника 2.1 [9]. Водночас частка осіб віком 65 років і старше зросла до 29% у 2023 р. Ці тенденції створюють серйозні виклики для економіки, соціального забезпечення та ринку праці, змушуючи уряд шукати ефективні рішення.

Сімейна політика є одним з інструментів у боротьбі з демографічним спадом. Починаючи з 1990-х рр., Японія впроваджує заходи спрямовані на підтримку народжуваності та поєднання сімейних і професійних обов'язків: від субсидій на дітей до програм «Womenomics». Актуальність теми зумовлена не лише масштабами кризи, а й необхідністю розуміння, чи може державна політика змінити глибоко вкорінені соціальні та культурні норми, які впливають на рішення японців щодо створення сімей. Метою дослідження є аналіз основних напрямів сімейної політики Японії, оцінка її впливу на демографічну ситуацію та визначення перспективних шляхів подолання кризи.

Сімейна політика Японії спрямована на подолання демографічної кризи через підтримку народжуваності, зниження фінансового тиску на сім'ї та сприяння гендерній рівності. Одним із ключових інструментів є субсидії на дітей, запроваджені ще в 1970-х рр. З 2010 р. уряд ввів щомісячні виплати у розмірі ¥15,000 на кожну дитину до 15 років у рамках програми «Child Allowance». Ця ініціатива мала на меті зменшити економічний тягар на сім'ї, однак її ефект виявився обмеженим. За даними Ministry of Health, Labour and Welfare (MHLW, 2023) лише 10% отримувачів зазначили, що ці виплати вплинули на рішення народити другу дитину.

Іншим важливим напрямом стало розширення мережі дитячих садків. У 2016 р. парламент ухвалив закон про безкоштовний догляд за дітьми віком від 3 до 5 років та дошкільну освіту для всіх. За даними Statistics Bureau of Japan доступність дитячих садків зросла з 23% у 2010 р. до 40% у 2023 р. [7]. Це дозволило багатьом матерям повернутися до роботи та підвищити рівень зайнятості жінок із дітьми до 72% у 2023 р. проти 58% у 2010 р. [2]. Такі зміни частково підтримують економічну стабільність сімей і відповідають цілям програми "Womenomics".

Програма «Womenomics», започаткована у 2013 р., мала на меті заохотити жінок до поєднання професійної діяльності з материнством. Уряд поставив амбітну мету — збільшити частку жінок на керівних посадах до 30% до 2020 р. Однак, як зазначає The Japan Times, до 2023 р. цей показник склав лише 15%, що свідчить про повільний прогрес через культурні бар'єри та брак гнучких умов праці [8].

Підтримка одиноких батьків і боротьба з бідністю сімей також набули пріоритету. З 2021 р. уряд збільшив субсидії для одиноких матерів, підвищивши виплати до ¥42,000 на місяць для сімей із доходом нижче прожиткового мінімуму. Ця програма допомогла знизити рівень бідності серед таких сімей на 5% за два роки [4]. Усі ці заходи

демонструють системний підхід, але їхній вплив на демографічну ситуацію в країні залишається предметом дискусій.

Низька народжуваність частково пояснюється змінами у шлюбності: середній вік жінок під час реєстрації першого шлюбу зріс до 31 року у 2023 р. проти 26 років у 1990-х рр. [2]. Багато молодих японців відкладають шлюб або взагалі відмовляються від нього через економічну нестабільність і високі витрати на життя. Однією з причин є стійка гендерна нерівність у побуті: за даними OECD (2023), японські жінки витрачають у середньому в 5 разів більше часу на хатню роботу та догляд за дітьми, ніж чоловіки (4 години проти 48 хвилин на день). Це ускладнює поєднання кар'єри та материнства, знижуючи бажання народжувати дітей. В дослідженнях економіста та демографа Ogawa (2022) зазначається, що хоча субсидії на дітей розміром ¥15,000 дещо знизили фінансове навантаження на сім'ї, без зміни соціальних норм ефект залишається обмеженим [5].

Низька ефективність сімейної політики Японії зумовлена низкою структурних проблем. Зокрема, це висока вартість життя, особливо у мегаполісах, що вимагає великих фінансових ресурсів для утримання дітей навіть із врахуванням державної підтримки. Стримують прогрес культурні бар'єри, зокрема традиційні для патріархального суспільства очікування від жінки як вихователькі, домогосподарки та доглядальниці. Наприклад, лише 14% чоловіків в Японії скористалися правом на декретну відпустку у 2023 р. [2], проти 80% у Швеції [6]. Крім того, нестача робочих місць із гнучким графіком ускладнює адаптацію молодих сімей до сучасних умов. Як зазначає Brinton (2021), без реформ у корпоративній культурі та економічних стимулах сімейна політика не здатна зупинити демографічний спад [1]. Таким чином, хоча певні заходи формують позитивний ефект, їхня неспроможність подолати глибокі соціальні та економічні бар'єри обмежує загальну ефективність.

Сімейна політика Японії продемонструвала частковий успіх, зокрема у розширенні доступу до дитячих садків і підтримці зайнятості жінок, але вона нездатна повністю вирішити демографічну кризу. Низька народжуваність, старіння населення та стійка тенденція до його скорочення свідчать про обмежену ефективність заходів. Сімейна політика Японії пом'якшує демографічний спад, але без системних змін у гендерних ролях і економічних стимулах населення продовжить скорочуватися.

Для подолання кризи необхідні ширші реформи: більш відкрита імміграційна політика для залучення робочої сили, культурні зрушення для подолання гендерної нерівності та посилена підтримка молодих сімей через доступне житло й гнучкі умови праці [3]. Лише поєднання цих кроків може зупинити депопуляцію та забезпечити стале майбутнє. Без таких змін демографічна криза залишатиметься ключовим викликом для Японії у XXI столітті.

Список використаних джерел

1. Brinton M.C. Japan's demographic crisis: Policy responses and challenges. Harvard University Press. 2021.
2. Ministry of Health, Labour and Welfare (MHLW). Annual report on family policy and labor statistics. 2023. URL: https://www.mhlw.go.jp
3. Ministry of Justice. Immigration statistics of Japan 2022. 2023. URL: https://www.moj.go.jp
4. National Institute of Population and Social Security Research (NIPSSR). Population projections for Japan: 2020–2070. 2023. URL: https://www.ipss.go.jp
5. Ogawa N. The impact of family policies on fertility in Japan. Asian Population Studies, 18(3). 2022. 245–260. URL: https://surl.li/vlrtqc
6. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Gender equality and family policy: A comparative analysis. OECD Publishing. 2023. URL: https://www.oecd.org
7. Statistics Bureau of Japan. Vital statistics 2023. (2023). URL: https://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/72nenkan/index.html

8. The Japan Times. Abe's Womenomics falls short: Women in leadership at 15%. 2024. URL: https://www.japantimes.co.jp
9. World Bank. World development indicators: Fertility rates and population aging. 2023. URL: https://data.worldbank.org

Степаненко Анастасія Володимирівна
студентка 2 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Пархоменко Олександр Вікторович

Бобер європейський в місті Києві

На території міста Києва дуже багато водойм, серед яких найбільше озер і ставків, які знаходяться у 9 районах столиці. За даними В. Вишневського [2] в Києві налічується орієнтовно 500 водойм, так як частина з них може зникати, що зумовлено мінливістю природних умов та господарською діяльністю людини.

Одним і з водно-болотних мешканців цих природних екосистем є бобер європейський (*Castor fiber* Linnaeus, 1758). Він є найбільшим європейським водним гризуном, завдяки своїй морфології, фізіологічним особливостям, які дали йому добре пристосуватися до напівводного способу життя [1,3]. Ці природні «інженери» значно змінюють ландшафт свого середовища існування та сприяють збереженню та розвитку водних екосистем. В Україні вони мешкають уздовж річок, озер та ставків, де активно будують гнізда та дамби [8,9].

Бобри живуть поодинці або сім'ями. Сім'я бобрів складається з дорослої пари і їхнього потомства минулого та нинішнього років. Паруються ці гризуни вже в січні-лютому. Вагітність самки триває 105-108 днів. У приплоді буває від 1 або 5 (найчастіше 2-3) бобренят. Вони з'являються на світ в квітні-травні. Новонароджені тварини зрячі і вкриті хутром. Через 1-2 дні бобренята вже можуть плавати [1,3]. Влітку бобри харчуються в основному квітами, молодими пагонами водних рослин та їхніми корінцями, травою. Бобер обгризає кору своїми гострими, як ніж, зігнутими різцями. Вони не впадають у сплячку, тому взимку вони харчуються заготовленою деревиною. Ці звірі виключно травоїдні [8].

На території міста Києва за літературними даними та власними спостереженнями вони були відмічені на оз. Кирилівське та Йорданське, затоці Вовкувата, ур. Горбачиха, о. Малий Гідропарк, о. Малому Південному, о. Малому Західному, о. Жуків, о. Проміжний та південній частині київської заплави [6,7].

За даними ряду авторів [2,5,6,7] бобер зустрічається також на о. Пташиний, о. Вальковський, о. Великий Північний, о. Крайній, у північній частині о. Муромець — проєктованому заповідному урочищі «Кільнище», о. Лопуховатий, оз. Лукове поблизу затоки Верблюд, оз. Бабине на о. Труханів, оз. Берізка на о. Венеційський, о. Малий Гідропарк, оз. Срібний Кіл, Позняківське та Лебедине на Позняках, на оз. Підбірна на Осокорківській заплаві, о. Великий Південний, поблизу оз. Заспа, по берегах озера Олімпійського навчально-спортивного центру «Конча-Заспа»,

На території заповідних об'єктів бобер зустрічається у РЛП «Пташиний Рай» в загально-зоологічному заказнику «Урочище Бобровня», ландшафтних заказниках

«Осокорківські луки», «озеро Тягле», «Жуків острів» та «Конча-Заспа», у заказнику гирлової системи р. Віта, островів Ольгин та Козачий [6].

Отже, бобер європейський, не дивлячись на високий рівень урбанізації в місті Києві активно розмножується і заселяє багато водойм, островів пристосовуючись до життя поряд з людиною.

Список використаних джерел

1. Бобри. Шепетівське надлісництво філії "Подільський лісовий офіс" ДП "Ліси України". URL: https://sheplis.com.ua/malovanka/fauna/tvarini-rlp-malovanka/bobri.html
2. Вишневський В. Водойми Києва Київ. 2021. 280 с.
3. Звичайний бобер - фото, опис, ареал, раціон, вороги, популяція. URL: https://zelenvsit.cx.ua/zvichajnij-bober-sastor-fiber.html
4. Мальцев В.І., Зуб Л.М., Карпова Г.О., Костюшин В.А., Титар В.М., Мишта А.В., Некрасова О.Д. Водно-болотні угіддя Дніпровського екологічного коридору. Київ. 2010. 142 с.
5. Мішта А.В. Ссавці Голосіївського лісу та прилеглих територій. Київ. 2007. С.154–175.
6. Парнікоза І.Ю. Київські острови та прибережні урочища на Дніпрі – погляд крізь віки. URL: https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/Kyiv/Islands/Nature/1-10-Fauna.html
7. Parnikoza I., Zagorodniuk I. Mammals of the Dnipro floodplain in Kyiv: current state and changes for the last 100 years // Theriologia Ukrainica. 2021. P. 21–48.

Тоболіна Ірина Володимирівна
студентка 1 курсу
освітнього рівня магістр
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук,
доцент кафедри хімії
Богатиренко Вікторія Альфредівна

Сучасні підходи до підвищення інтересу здобувачів освіти під час навчання хімії в закладах загальної середньої освіти

У відповідь на заклики до реформування освіти серед освітян прослідковуються бурхливі дебати щодо того, як слід розробляти, проводити та оцінювати навчальну STEM-діяльність, а також роль, яку мають відігравати в ній цифрові технології. Зазвичай в цих поглядах можна виокремити дві конкуруючі парадигми – традиційну парадигму, яка протягом тривалого часу домінувала в освіті, і парадигма, що розвивається і стає все більш поширеною за останні 30 років, але все ще не домінує в більшості навчальних закладів як вищої, так і середньої освіти [1].

За даними провідної світової платформи аналізу ринку впливу HolonIQ в найближчі 10 років глобальний ринок освіти потребуватиме 1,5 мільйони нових учителів щороку. Прогнози щодо перспектив розвитку освіти до 2030 року передбачають 5 основних сценаріїв, в яких оцінюється роль технологій, актуальність звичайних закладів загальної середньої освіти та університетів, вимоги до діяльності вчителів тощо (таблиця 1).

Таблиця 1

Основні аспекти сценарії розвитку освіти до 2030 року

Сценарії	Зміни в соціумі	Зміни в освітній системі
1.Освіта по-старому	Країни з розвиненою економікою з демогра-фічною кризою. Зростає попит на освічених працівників із країн, що розвиваються.	В освіті наголос не на якості освітнього процесу, а на практичності знань, які можна здобути. У шкільній і вищій освіті бракує інновацій
2.Регіональне піднесення	Країни з багатосторонніми угодами разом вирішують унікальні регіональні проблеми.	Національні системи освіти співпрацюють між собою у напрямку оптимізації освітніх процесів. Зберігаються унікальні системи середньої та вищої освіти разом із розвитком змішаного навчання. З'являються регіональні «хаби талантів».
3.Глобальні гіганти	Глобалізація і міжнародна інтеграція технологій. Міжкультурний обмін ідеями та цінностями.	Звичною стає «освіта без кордонів», що відповідає запиту на на мобільність і технологічність у навчанні. Учні та студенти в країнах, що розвиваються, навчаються здебільшого через смартфони. Попит залишається лише на ті заклади освіти, які опираються на інноватив-ність і будують власний бренд.
4.Рівний рівному або P2P	Глобально знижується рівень довіри до інституцій. Зростає попит на децентралі-зовані мережі навчання: «альтернативна акреди-тація» стає популярні-шою за традиційну освіту.	Навчання відбувається онлайн через персоналізований обмін знаннями між рівними, через «мікрозавдання» — регулярне навчання, інтегроване в щоденну рутину. Гнучке та персоналізоване навчання стає у пріоритеті. Структура шкільної освіти не змінюється, але зростає роль обміну досвідом через глобальні платформи з рекомендаціями, рейтингами та перекладами матеріалів.
5.Освітня робореволюція	Економічно розвинені країни послуговуються штучним інтелектом, щоб компенсувати брак робочої сили в багатьох галузях промисловості. Відбувається автоматизація рутинних завдань.	Попит на віртуальних репетиторів, менторів, учителів. Університети допомагають студентам сформувати індивідуальну освітню траєкторію. Шкільні вчителі мають віртуальних асистентів, які стежать за навчальним прогресом дітей та ефективністю навчальної програми. Вчитель натомість зосереджується безпосе-редньо на викладанні. Роль учителя залишається ключовою.

Зазначені перспективи розвитку освіти тісно переплітаються зі STEM-стратегією, яка, мабуть, найкраще дозволяє запроваджувати зміни у системі проведення освітнього процесу в контексті швидко мінливого сьогоднішнього світу, оскільки реагує на сучасні тенденції розвитку наук і технологій, допомагає здобувачам освіти розвивати навички розв'язання проблем і глибше розуміти складні концепції. Основні принципи впровадження STEM-освіти добре відомі: акцент на інтеграції дисциплін та практичній значущості концепцій кожної з них, виконання дослідницько-пошукових STEM-проєктів з

використанням цифрових технологій, організація шкільних хімічних турнірів, наукових ярмарків і STEM-хакатонів та запровадження елементів гри [3].

Не зважаючи на стрімкий розвиток і неминучість запровадження STEM-освіти реєструється суттєве зниження зацікавленості школярів у вивченні природничих наук і особливо хімії [4]. Цей висновок підтверджується різким падінням абітурієнтів, які складали хімію, під час вступної компанії за з 2016 по 2023 роки. Такий різкий спад здобувачів освіти, які би вибрали у майбутньому вивчення хімії, можна, на нашу думку, пояснити існуванням певних об'єктивних чинників. Серед них недостатня підготовка кваліфікованих учителів STEM і вмотивованість учнів програмами STEM; брак інвестицій у систему підвищення кваліфікації вчителів, на підтримку ефективних учителів і шкільних ініціатив; низький рівень практичної підготовленості учнів; відсутність належної комунікації між учнями та співпраці між вчителями-дослідниками різних дисциплін STEM; неякісну підготовку навчального контенту та неналежний стан лабораторних приміщень і навчальних матеріалів.

Список використаних джерел

1. Овчатова А.П. Проблеми та перспективи впровадження STEM-освіти в Україні. Освітній дискус: збірник наукових праць. Вип. 35 (№7). Київ. 2021. С. 50-60. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/35179
2. Аліна Дрокіна. STEM-освіта як ефективний напрям реалізації ключових положень Концепції Нової української школи. Освіта. Інноватика. Практика. V.12, №3. 2024. 20-25. URL : https://oip-journal.org/index.php/oip/article/view/304
3. Як зміниться освіта до 2030. URL : https://osvitoria.media/
4. Шукатка О.В., Бабенко О.В. Від STEM до STEAM-освіти: ключові аспекти на прикладі ініціатив уряду США. Інтернет-ресурс: URL: https://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2020/4/5.pdf
5. Офіційні звіти Українського центру оцінювання якості освіти. URL: https://testportal.gov.ua/ofzvit/

Цимбал Фатима Імтіазівна
студентка 1 курсу
освітнього рівня магістр
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук,
доцент кафедри хімії,
Богатиренко Вікторія Альфредівна

Розробка STEM-проєкту з вирощування монокристалів з водних розчинів солей

Освіта в галузі STEM активно залучає здобувачів освіти в процеси навчання та викладання, надаючи перевагу пошуку, аналізу, розв'язанню та моделюванню еколого та соціально значимих наукових проблем.

Методи викладання STEM, які давно вже застосовуються в кращих світових закладах освіти, суттєво відрізняються від традиційного на пострадянському просторі підходу до природничо-математичної освіти. Вони доводять учням, що наука — це не лише абстрактне, нудне та здебільшого теоретичне заняття. Адже наукові методи можна щодня застосовувати у повсякденному житті, якщо зрозуміти їх суть. Результатом такого підходу до освіти стає наукова грамотність, логіко-критичне мислення, зосередженість на творчому

аспекті розв’язування стандартних задач, цікавість до вирішення реальних проблем суспільства [1].

У контексті STEM-навчання ці навички та вміння вдається розвивати завдяки проєктному навчанню та проведенню різноманітних позакласних заходів. З метою запровадження принципів STEM навчання хімії на базі закладів загальної середньої освіти розроблений науково-пошуковий проєкт «Штучні жеоди», орієнтований для учнів/учениць 7-9 класів. Жеоди – це невеликі порожнини в каменях, вистелені кристалами або мінералами, які зазвичай зустрічаються у вапняку або сланці – переважно кварцем та його мінеральними різновидами. Вони утворюються внаслідок седиментації, процесу, в якому частинки (розчинена речовина) зважені в рідині (розчиннику), а потім накопичуються. Експериментальний проєкт, що пропонується, пов’язаний з дослідженням особливостей вирощування монокристалів $K_3[Fe(CN)_6]$ – червоної кров'яної солі, $K_4[Fe(CN)_6]$ – жовтої кров'яної солі з їх водних розчинів та реалізації цієї методики під час проведення позакласних заходів при вивченні хімії в закладах загальної середньої освіти. Цей проєкт цікавий тим, що проблеми і питання, які він висвітлює, можна знайти в реальному житті. Практичне вивчення мінералів та порід земної кори, природних умов їх утворення, особливостей росту кристалів з водних розчинів та моделювання структури кристалічних тіл, є простим і дієвим чинником, щоб навчити здобувачів освіти за допомогою творчих експериментів і досліджень вирішувати різні завдання [2].

Вивчення процесів розчинення та кристалізації речовин пропонується також авторами підручників з хімії для закладів загальної середньої освіти, таблиця 1.

Для створення програми проведення проєкту було детально досліджено теоретичні основи кристалізації, включаючи механізми утворення та росту монокристалів, а також фактори, що впливають на їх якість та розмір. Розроблено методику вирощування монокристалів, яка включає підготовку розчину, вибір оптимальних умов для росту кристалів та аналіз отриманих результатів. Експериментально досліджено вплив температури, концентрації та швидкості охолодження на якість кристалів, що дозволило визначити оптимальні умови для їх вирощування. Проаналізовано розмір, форму та якість отриманих монокристалів.

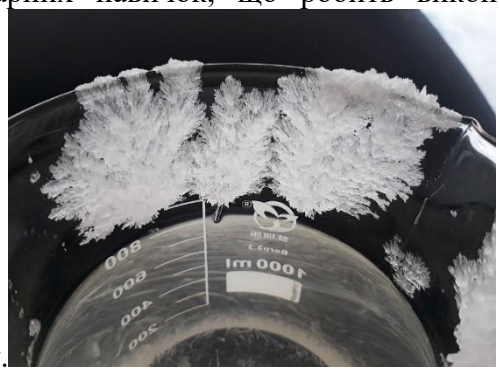
Таблиця 1

Домашні експерименти та пошукові дослідницькі роботи за матеріалами підручників з хімії для базової школи закладів загальної середньої освіти

Автори підручників з хімії закладів загальної середньої освіти	Клас	Тема дослідження
Лашевська А.А.	9	1. Утворення і руйнування кристалогідратів, 2. Виготовлення водного розчину, використо-вуваного в побуті, садівництві, городництві.
Григорович О.В.	8	1. Виявлення відмінностей фізичних властивостей аморфних і кристалічних речовин, атомних, молекулярних і йонних 2. Дослідження форми кристалів ковалентних і сполук під мікроскопом. 3. Моделювання кристалів і кристалічних ґраток

		речовин.
Григорович О.В.	9	1. Вирощування кристалів. 2. Виготовлення розчинів із заданою масовою часткою розчиненої речовини

Для впровадження проєкту в навчальний процес розроблено методичні рекомендації, адаптовані на рівень сприйняття учнів/учениць 7-9 класів з проблемними завданнями і питаннями. Результати дослідження можуть бути використані для створення наочних експериментів у навчальних цілях, що сприятиме підвищенню інтересу учнів до природничих наук та розвитку їх практичних навичок. Запропонована в цьому проєкті динаміка досліджень сприяє розвитку нових лабораторних, цифрових, технологічних і навіть міждисциплінарних навичок, що робить виконання проєкту більш цікавим з дидактичного погляду.

Реалізація проєкту довела ефективність STEM-підходу в освіті, дозволяючи учням не лише засвоїти теоретичні знання, але й застосувати їх на практиці, розвиваючи критичне і творче мислення та дослідницькі навички.

Список використаних джерел

1. Bybee R.W. The case for STEM education: Challenges and opportunities. NSTA press. 2013. 116. URL: https://books.google.com.ua/books?id=gfn4AAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=uk#v=onepage&q&f=false
2. Богатиренко В.А. Нестеровський В.А., Вовк М.О. Основи кристалохімії: навч. Посібник. Полтава. 2024. 125 с.
3. Стаття “STEM по-українськи: концепція розвитку STEM-освіти 2027”. URL: https://b-pro.com.ua/statti/osoblivosti-shkilnoi-stem-osviti-svitova-praktika .
4. Science Activities for Every Subject. URL: https://www.thoughtco.com/growing-table-salt-crystals-607663 .

Чукардаш Аліна Андріївна
студентка 4 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.06 Хімія

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук,
доцент кафедри хімії
Богатиренко Вікторія Альфредівна

Сучасні матеріали на основі пектину

Останнім часом зростає інтерес до розроблення інноваційних біоматеріалів, отриманих із природних біополімерів, які потенційно можуть здійснити революцію в

харчовому секторі завдяки поліпшенню якості продукції та наданню функціональних переваг покупцям. Серед цих біоматеріалів полімери на основі вуглеводів, зокрема крохмаль, целюлоза, хітозан і пектин, стали універсальними та цінними активами в харчових технологіях.

Пектин є всесвітньо визнаним полісахаридом рослин, що має велике значення на світовому ринку біополімерів через притаманні йому функціональні властивості. Це макромолекула, здатна утворювати гнучкі полімерні ланцюги з утворенням гідрогелевих структур. Функціональні властивості пектинів пов'язані з умовами екстракції та залежать від рослинного джерела. Основними джерелами комерційного пектину є цитрусові фрукти та яблука. Однак відомі дослідження і нетрадиційних джерел, таких як агропромислові субпродукти та залишки - м'якоть, лушпиння, шкірка; кактуси та овочі тощо. Наразі становлено, що модифікація хімічна або ферментативна пектинів дозволяє керувати фізико-хімічними властивостями цих речовин, зокрема молекулярною масою, ступенем естерифікації і поверхневим зарядом, що, своєю чергою, сприяє розвитку нових функціональних або поліпшених властивостей, а також нових напрямків застосувань.

Пектин – це негативно заряджений розгалужений гетерополісахарид, який складається з 17 різних моносахаридів з більш ніж 20 типами зв'язків. В молекулі пектину виокремлюють три структурні домени. Гомогалактуронани є лінійним гомополімером, побудованим із залишків α-(1-4)-зв'язаної-D-галактуронової кислоти (GalpA, GalA), які можуть бути метилестерифіковані в положенні С-6 та меншою мірою О-ацетильовані в положеннях С-2 і С-3, рис. 1.

Пектин містить заміщені галактуронани, такі як D-ксилоза для ксилогалактуронану та D-апіоза для апіогалактуронану.

Залишки рамнози утворюють бічні ланцюги нейтральних цукрів, концентрація яких залежить від рослинного джерела. У пектині зустрічається окремий структурний тип під назвою рамногалактуронан, і це складний полісахарид з високою розгалуженістю. Пектини рослини містять три домени, а саме гомогалактуронан, рамногалактуронан I (RG-I) і рамногалактуронан II (RG-II). Розгалужена структура RG-I залежить від джерела пектину, умов екстракції та присутності інших цукрів, таких як ксилоза (D-Xyl), фукоза (L-Fuc) і глюкуронова кислота (D-GlucA). Домен RG-II (1-8%) побудований приблизно з дев'яти α(1→4)-зв'язаних одиниць галактози (GalpA), частково метилестерифікованих із чотирма приєднаними гетерополімерними бічними ланцюгами, які в основному складаються з 11 залишків моносахаридів, пов'язаних за допомогою 22 глікозидних зв'язків. Ксилогалактуронан і апіогалактуронан також є пектином через наявність гомогалактуронану у молекулярному скелеті. Крім того, пектин має також метокси-, етокси-, фенокси-групи та амідні групи [1].

Ступінь метилювання є важливим інструментом для опису структури і властивостей пектину: високометоксипектини (НМ) містить понад 50 % карбоксильних груп у метильованій формі. Нативні пектини характеризуються тим, що вони метилестерифіковані. У пектинах з цитрусових і яблук у незначних кількостях присутні етоксигрупи у складі розгалуджених доменів RG.

Складний гетерополісахарид пектин став універсальним біологічним полімером із застосуванням переважно у медицині, фармацевтичній та харчовій промисловості. Вживання пектину позитивно впливає на здоров'я людини, оскільки сприяє зміцненню імунної системи та контролю рівня холестерину в крові.

Багатофункціональність пектину, зумовлена природою його молекули, яка містить як полярні, так і неполярні складові, дає змогу включати його в різні харчові системи. З моменту комерційного виробництва на початку 20-го століття пектин використовували в багатьох галузях харчової промисловості та пакування як желювальний агент, загущувач, мікро- та наноїнкапсулювальний агент, як плівка/покриття свіжих фруктів та овочів і емульгатор [2]. Ступінь метилювання пектину як гелеутворювача відіграє вирішалне значення: низькометоксипектин утворює гель за наявності двовалентних катіонів та pH у

діапазоні від 2 до 9,50. Натомість гелеутворювання високометоксильованих пектинів потребує високих концентрацій співрозчинних речовин та кислих умов (pH 2,50-3,50). Емульгувальна здатність пектину пояснюється високим вмістом етоксигруп, фрагментами ферулової кислоти, ковалентно зв'язаними з білками, та збагаченням доменів RG I. Текстура харчових продуктів досягається за рахунок використання амідованого пектину з високим, низьким і низьким вмістом естерів.

Унікальні згущувальні, гелеутворювальні та емульгувальні властивості роблять його неоціненним не тільки для харчової промисловості, але й у виробництві лікарських засобів. Завдяки своїй біосумісності та властивостям, що дозволяють регульоване вивільнення, їх почали використовувати як носії для введення ліків під час лікування запалення, болю, хвороби Альцгеймера, антибактеріальної терапії. Пектин продемонстрував хіміопротекторні властивості проти метастазування раку та росту первинних пухлин за кількох типів раку в людини та тварин. До цього списку входять рак товстої кишки, підшлункової залози та молочної залози. Численними роботами доведено, що пектини мають протидіабетичні, антиоксидантні, протизапальні, імуномодулюючі та антибактеріальні властивості. Отже, у найближчому майбутньому пектин та його модифіковані ПК можуть стати потенційними ефективними терапевтичними агентами в комбінації з функцією доставки лікарських речовин.

Список використаних джерел

1. Cortés-Camargo S., Román-Guerrero A., Alpizar-Reyes E., Pérez-Alonso C. New Sources of Pectin: Extraction, Processing, and Industrial Applications / from the edited volume. Utilization of Pectin in the Food and Drug Industries / edited by Maruf Ahmed. URL: https://www.intechopen.com/chapters/85664.

2. Roman-Benn A., Contador A.C., Li M.-W., Lam H.-M., Ah-Hen K., Ulloa E.P., Ravanal M.C. Pectin: An overview of sources, extraction and applications in food products, biomedical, pharmaceutical and environmental issues. Food Chemistry Advances. V.2. 2023. 100192. URL: https://doi.org/10.1016/j.focha.2023.100192 .

Шрубківська Богдана Віталіївна
студентки 4 курсу
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності
014.05 Біологія та здоров'я людини

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології
Лебединець Наталія Віталіївна

Значення поінформованості жіночого населення, щодо онкологічних захворювань, як напрям їхньої профілактики

Рак молочної залози (РМЗ) - одне з найбільш поширених онкологічних захворювань серед жінок на планеті. Згідно з інформацією Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), цей тип раку лідирує серед усіх онкологічних патологій, які діагностуються у жінок, і є однією з головних причин смертності у світі [3]. Щорічно внаслідок цієї патології помирає близько 685000 жінок, що робить проблему надзвичайно актуальною. Основною функцією молочних залоз є лактація – процес вироблення та виділення молока, що забезпечується складними гормональними взаємодіями, зокрема пролактину та окситоцину

[1,2]. Однак, окрім цієї фізіологічної функції, молочні залози є гормон-залежними органами, що зазнають циклічних змін протягом менструального циклу і значних перебудов у період вагітності та лактації, що робить їх вразливими до розвитку різноманітних патологічних процесів [4].

Для попередження масового поширення захворювання значної ролі набуває питання обізнаності населення та заходів профілактики. Для виявлення обізнаності осіб жіночої статі, щодо проблематики онкології молочних залоз, нами було проведено анкетування студентів та школярів в закладах вищої та середньої освіти. Питання анкети розроблені та адаптовані до віку респондентів, анкетування відбувалось у 2025 році. На думку представниць жіночої статі до факторів ризику, що впливають на розвиток раку молочної залози належать: генетична схильність, гормональні порушення, нераціональне харчування, шкідливі звички, вплив чинників довкілля і стресові фактори (рис. 1).

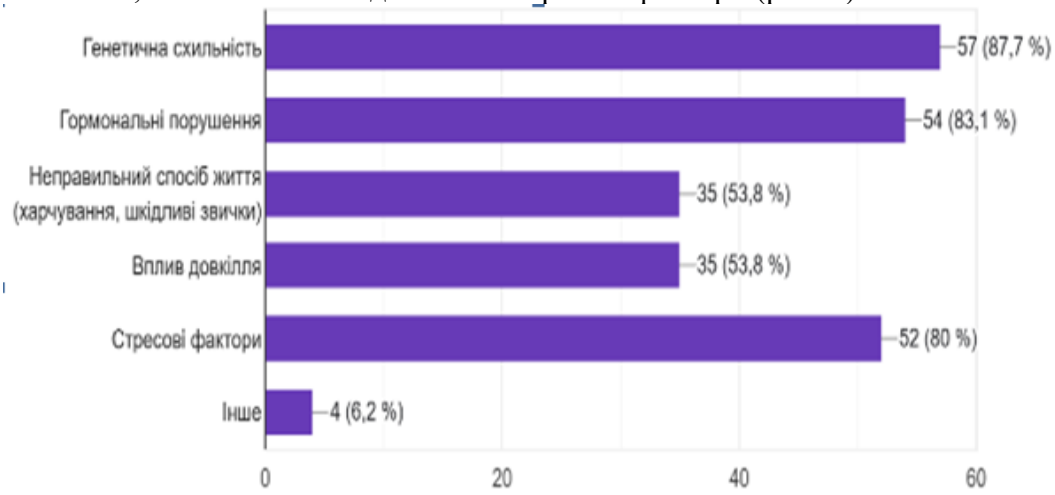

Рисунок 1. Фактори ризику щодо впливають на розвиток раку молочної залози.

Проведене дослідження показало, що джерелами інформації про рак молочної залози є: медичні, соціальні мережі, засоби масової інформації, оточення (рис.2). Для сучасної молоді є важливим джерелом - соціальні мережі, до 70,8% респондентів зазначили їх як основні.

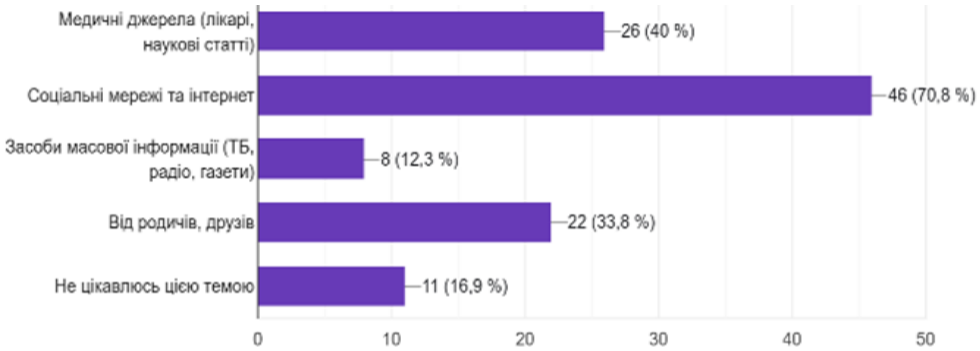

Рисунок 2. Джерела інформації про рак молочної залози

Анкетування студентської та учнівської молоді щодо поширеності онкологічних захворювань в Україні показало, що лідируючі позиції належать раку легень та молочної залози, за ними позначили лейкемію, рак шийки матки, шлунка, рак простати у чоловіків, меланому шкіри, колоректальний рак (рис. 3).

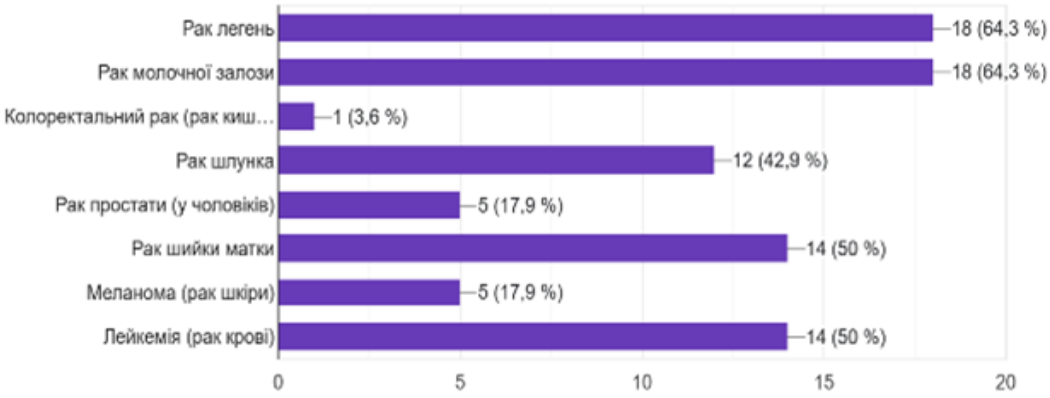

Рисунок 3. Поширеність онкологічних захворювань в Україні

Отже, анкетування студентської і учнівської молоді показало, що 87,7% опитаних студентів вважають, що генетична схильність є найбільшим фактором ризику виникнення РМЗ. Основним джерелом інформації для 70,8% респондентів є соціальні мережі та Інтернет. Також 64,3% вважають, що найпоширенішими є рак легень та рак молочної залози. Проведене дослідження підкреслює необхідність посилення інформаційно-просвітницької роботи серед молоді щодо профілактики та ранньої діагностики раку молочної залози. Отримані дані свідчать про недостатню обізнаність та потребу в наданні достовірної інформації з використанням різних каналів комунікації, включаючи освітні заклади та медичні установи.

Список використаних джерел

1. Hanahan D., Weinberg R. A., Hallmarks of cancer: Next Generation. Cell. No. 5., 2011. 646-674 P.
2. Neville M.C., Anderson S.M. Physiology of lactation. No.2., 2013. 591-639 P.
3. МОЗ України. Рак грудей — самодіагностика та профілактичні огляди. URL: https://moz.gov.ua/uk/rak-grudej-samodiagnostika-ta-profilaktichni-ogljadi
4. Дрижак В.І., Домбрович М.І. Рак молочної залози. Тернопіль: Укрмедкнига, 2005. 152 с.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Базавлук Іван Володимирович
аспірант І курсу
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидатка педагогічних наук, доцентка
Тесленко Тетяна Василівна

Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до розвитку креативного мислення як педагогічна проблема

У сучасному суспільстві, що швидко змінюється, дедалі більшої актуальності набуває розвиток креативного мислення як у здобувачів освіти, так і в самих педагогів. У Концепції «Нова українська школа» підкреслюється необхідність формування «нового вчителя» — фахівця, здатного до інноваційної діяльності, критичного мислення, творчості й педагогічної рефлексії [1]. Особливу увагу в цьому контексті слід приділяти майбутнім учителям початкових класів, які є першими наставниками дітей у процесі навчання та мають власним прикладом стимулювати креативність своїх учнів.

Формування готовності майбутніх учителів до розвитку креативного мислення є складною педагогічною проблемою, яка потребує глибокого аналізу педагогічних умов, методичних підходів та психолого-педагогічних чинників.

Готовність до розвитку креативного мислення в педагогічній діяльності охоплює мотиваційну, когнітивну, операційно-діяльнісну та рефлексивну складові [2]. Її формування має розпочинатися ще в процесі професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти.

Серед основних педагогічних умов формування такої готовності можна виокремити:

1. **Формування мотивації до креативної педагогічної діяльності.**

Майбутній учитель має усвідомлювати важливість розвитку творчого потенціалу учнів та необхідність власної креативності. Це потребує формування внутрішньої мотивації до інноваційного пошуку, відкритості до нових ідей, саморозвитку та самоосвіти [5].

2. **Організація інноваційного освітнього середовища.** Сучасне педагогічне середовище повинне сприяти виявленню та розвитку креативного мислення через гнучке планування, підтримку ініціатив, використання нестандартних методів навчання. Це передбачає застосування таких методів, як мозковий штурм, метод проєктів, кейс-метод, дизайн-мислення [6].

3. **Засвоєння теоретичних основ креативного мислення.** Майбутні вчителі мають знати психологічні механізми творчості, етапи креативного процесу, види мислення (дивергентне, конвергентне) та методи їх розвитку у дітей молодшого шкільного віку [3]. Це можливо через цілеспрямоване вивчення психолого-педагогічних курсів.

4. **Формування власного креативного стилю діяльності.** Педагог повинен володіти вмінням творчого підходу до вирішення педагогічних завдань, нестандартного планування уроків, інтеграції предметів, адаптації програм до інтересів і можливостей учнів [4].

5. **Розвиток педагогічної рефлексії.** Креативність нерозривно пов’язана з умінням критично оцінювати власні дії, бачити альтернативи та прогнозувати результати своєї діяльності. Рефлексивні вправи, педагогічні тренінги, портфоліо та аналіз ситуацій допомагають студентам усвідомити свою роль у творчому навчальному процесі [2].

6. **Педагогічна практика як поле реалізації творчого потенціалу.** Стажування у школах має бути організоване таким чином, щоб студенти могли реалізувати власні ідеї, експериментувати з методами та засобами навчання. Важливо створити умови для супроводу з боку наставників, які підтримують креативність майбутніх педагогів [5].

Таким чином, формування готовності майбутніх учителів початкових класів до розвитку креативного мислення є багатогранною педагогічною проблемою, що потребує комплексного підходу. Важливо поєднувати методичну, психологічну, мотиваційну та практичну підготовку. Креативний учитель — це не лише фахівець, який володіє сучасними технологіями, а й особистість, яка надихає, відкриває нове та мотивує учнів до самостійного пошуку.

Список використаних джерел

1. Концепція Нової української школи. — МОН України, 2016. [https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf]
2. Кан-Калик В.А. Педагогічна творчість учителя: навч. посіб. К.: Вища школа, 2010. 256 с.
3. Гільбух Ю.З. Психологія творчості. К.: Каравела, 2006. 192 с.
4. Синельникова Л.В. Формування креативності майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки // Педагогіка формування творчої особистості. 2019. № 65. С. 45–49.
5. Кириленко І.М. Розвиток креативного потенціалу студентів педагогічного закладу вищої освіти // Педагогічний альманах. 2020. № 47. С. 33–36.
6. Когут Н.О. Інноваційні методи розвитку креативності у майбутніх педагогів // Професійна освіта: педагогіка і психологія. 2021. № 1(22). С. 72–76.

Березнюк Анастасія Олександрівна
студентка ІІ курсу
спеціальності «Середня освіта (географія)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевченко Андрій Федорович

До проблеми викладання географії в умовах інклюзивного навчання

Одним із постійних і водночас ключових завдань освітньої системи залишається необхідність гарантувати рівний доступ до знань для всіх учасників педагогічного процесу, включно з дітьми з інвалідністю. У цьому зв’язку дедалі більшого значення набуває формування інклюзивного освітнього середовища, яке є водночас гнучким, відкритим і чутливим до індивідуальних освітніх потреб кожного школяра. Зокрема, географія як навчальний предмет має особливий потенціал у цій сфері: завдяки міждисциплінарному характеру вона здатна не лише передавати знання про природу та суспільство, а й сприяти розвитку соціальної чутливості й толерантного мислення, що є надзвичайно важливим для успішної інтеграції всіх учнів у навчальне середовище.

У період здобуття середньої освіти реалізація принципів інклюзії набуває особливої актуальності, адже саме в цей час активно формується світогляд учнів, їхнє уявлення про соціальні взаємозв’язки та власне місце у світі. Для того щоб цей процес був дійсно результативним для дітей з особливими освітніми потребами, необхідно адаптувати зміст навчальних курсів з географії, враховуючи можливості кожного учня. Важливими є також впровадження інноваційних методичних підходів для створення такого навчального середовища, яке було б інтуїтивно зрозумілим, доступним і дружнім до всіх категорій школярів. Досягнення цих завдань передбачає не лише зміну у філософії викладання, а й

системну модернізацію підготовки майбутніх вчителів, що працюють в умовах інклюзивної освіти.

Проблема викладання шкільної географії учням з особливими освітніми потребами є і залишається актуальною у контексті розвитку інклюзивної освіти. Однією з основних перешкод для ефективного навчання є невідповідність типових підручників і робочих зошитів індивідуальним особливостям мислення учнів з інтелектуальними порушеннями. Це значно ускладнює процес засвоєння навчального матеріалу та знижує рівень сформованості географічних знань [2].

Ще однією проблемою є недостатній рівень підготовки педагогів, зокрема відсутність практичних навичок адаптації навчального процесу до потреб учнів з особливими освітніми потребами. Це негативно впливає на якість планування уроків, їх змістове та методичне наповнення.

Суттєвою перешкодою залишається нестача адаптованих навчальних програм, орієнтованих на специфіку сприйняття навчального матеріалу учнями з особливими освітніми потребами. Відповідно, освітній процес потребує вдосконалення через створення відповідного навчально-методичного забезпечення [3].

Ефективність викладання географії в інклюзивному класі значною мірою залежить від використання адаптованих завдань, які враховують рівень розвитку учнів і базуються на наочних прикладах, доступних для розуміння [1]. Інноваційні методи навчання, як-от елементи ігрових технологій, візуалізація матеріалу, інтерактивні вправи, сприяють розвитку пізнавальної активності, критичного мислення та розумінню складних понять. Їх впровадження підтримує внутрішню мотивацію учнів і полегшує засвоєння навчального матеріалу.

Особливої уваги потребує методика формування географічної компетентності в учнів з особливими освітніми потребами, що включає розвиток здатності аналізувати географічні процеси, оперувати картографічними матеріалами, формувати просторову уяву, а також екологічно відповідальну поведінку [2]. Підвищення ефективності такого процесу можливе лише за умов урахування психологічних особливостей учнів.

Психолого-педагогічний клімат у класі відіграє надзвичайно важливу роль для учнів з особливими освітніми потребами. Позитивна емоційна атмосфера знижує рівень тривожності, створює відчуття безпеки, стимулює залучення до навчання [4]. Водночас важливим чинником є спрощення термінології, використання інтерактивних форм навчання, зокрема моделювання, рольових ігор, мультимедійних презентацій.

Отже, проблема викладання географії в умовах інклюзивного навчання потребує комплексного підходу до її розв’язання. Йдеться про взаємодію з асистентами вчителя, батьками та фахівцями супроводу, адаптацію навчальних матеріалів, розробку індивідуальних освітніх траєкторій, впровадження сучасних методик та постійне підвищення кваліфікації педагогів.

Список використаних джерел

1. Матвійчук І.І. Особливості змісту робочого зошита з географії для учнів з інтелектуальними порушеннями. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка.* Том 162 № 6 (2020). URL: https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/117?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.04.2025)

2. Касіяник І.П., Мисько В.З. Методика навчання географії (теоретичний аспект). Кам’янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута»», 2017. 214 с.

3. Пшетаковська М. І. Модифікована навчальна програма «Географія» для дітей з особливими освітніми потребами 6 клас для закладів загальної середньої освіти. URL: https://vseosvita.ua/library/modyfikovana-navchalna-prohrama-heohrafiia-dlia-ditei-z-

osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy-6-klas-dlia-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity-904320.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 11.04.2025)
4. Семенчук Н. Здатність вчителя географії створювати умови для інклюзивного освітнього середовища. URL: https://naurok.com.ua/zdatnist-vchitelya-geografi-stvoryuvati-umovi-dlya-inklyuzivnogo-osvitnogo-seredovischa-432298.html (дата звернення: 02.04.2025)

Біла Тетяна Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
докторка педагогічних наук, професорка
Васютіна Тетяна Миколаївна

Зміст і методика формування пізнавального інтересу учнів початкової школи у сучасному досвіді

У системі початкової освіти питання формування пізнавального інтересу учнів постає не лише як психолого-педагогічна проблема мотиваційної сфери, а й як ключова умова забезпечення цілісного розвитку особистості молодшого школяра, здатного до самостійного здобуття знань, критичного мислення й активної взаємодії з навколишнім світом. Розгляд феномену пізнавального інтересу в науковій літературі засвідчує його багатогранність, оскільки він виступає і як стійке емоційно забарвлене пізнавальне утворення, і як провідна рушійна сила навчального процесу, що впливає на всі компоненти навчальної діяльності: мотиваційний, змістовий, процесуальний та рефлексивний [3].

Актуальність дослідження зумовлюється потребою оновлення методик навчання у відповідності до сучасних викликів, серед яких домінують інтенсивна цифровізація, запровадження компетентнісного підходу, посилення акценту на суб'єктність учня та орієнтація на його індивідуальні освітні потреби. За цих умов формування пізнавального інтересу не може залишатися епізодичним або інтуїтивним процесом, воно має ґрунтуватися на чітко визначених принципах, педагогічно обґрунтованих стратегіях і технологіях, адаптованих до вікових, психологічних і когнітивних особливостей дітей молодшого шкільного віку.

Зміст формування пізнавального інтересу в сучасній початковій школі передбачає комплексне впровадження навчального матеріалу, який має бути не лише науково точним і дидактично адаптованим, а й структурованим відповідно до логіки розвитку дитячої допитливості, з урахуванням природного прагнення до дослідження, гри, уяви та емоційного забарвлення пізнавальної діяльності. Важливо, щоби зміст освітніх програм забезпечував відкритість до міжпредметних зв'язків, надавав простір для інтеграції навчальних дисциплін, створював умови для розгортання інтелектуального пошуку та відчуття новизни, що є основоположними механізмами актуалізації інтересу [1].

Методика формування пізнавального інтересу, як свідчить сучасна педагогічна практика, має базуватися на таких методологічних засадах, як особистісно орієнтоване навчання, діяльнісний підхід, гуманізація освітнього процесу та диференціація засобів впливу на пізнавальну мотивацію учнів. Особливої ефективності набуває використання проблемного навчання, методу проєктів, евристичних бесід, дослідницьких ігрових технологій, інтерактивних форм співпраці, які активізують мисленнєву діяльність, створюють ситуації інтелектуальної напруги, викликають емоційний резонанс і сприяють виникненню потреби в самостійному розв'язанні пізнавальних завдань [4].

Доведено, що сталий інтерес виникає тоді, коли учень безпосередньо включений у діяльність, яка сприймається ним як значуща, посильна й така, що несе позитивне емоційне

підкріплення. Саме тому принцип суб'єктності, за якого дитина виступає не пасивним реципієнтом знань, а повноправним учасником освітнього процесу, є концептуально важливим для забезпечення мотиваційного зростання. Водночас, педагог зобов'язаний створювати умови для варіативності способів пізнання, надавати можливості для вибору форм діяльності, забезпечувати розвиток пізнавальної самостійності та ініціативності, які є невід'ємними компонентами пізнавального інтересу як особистісного новоутворення.

Особливе місце у формуванні пізнавального інтересу займає мовно-комунікативне середовище, зокрема способи мовного супроводу, характер педагогічного спілкування, стиль викладу, мовленнєва образність і здатність учителя до емоційної експресії, що сприяють встановленню довіри, емоційної залученості та почуття безпеки, необхідних для вільного розгортання пізнавальної активності. Залучення дітей до діалогу, обговорення, рефлексії, розгорнутого коментування навчального матеріалу значною мірою стимулює розвиток не лише пізнавального інтересу, а й критичного мислення, мовленнєвої компетентності та соціальної активності.

У процесі аналізу сучасного педагогічного досвіду окреслено тенденцію до активного впровадження цифрових ресурсів, мультимедійних платформ, віртуальних лабораторій та інтерактивних освітніх середовищ, що, з одного боку, збагачують навчальний контент, роблять його більш візуалізованим, динамічним і доступним для засвоєння, а з іншого – вимагають від учителя високої методичної культури, здатності критично добирати цифрові інструменти та інтегрувати їх у змістовні лінії уроку відповідно до мети формування пізнавального інтересу [2].

Отже, у сучасному досвіді початкової школи формування пізнавального інтересу розглядається як стратегічний напрям оновлення освітнього процесу, що потребує синтезу психолого-педагогічних знань, методичної рефлексії, інноваційних підходів і чіткого розуміння природи дитячої пізнавальної активності. Перспективи подальшого розвитку цього напряму пов'язані з розробкою комплексних методичних систем, спрямованих на підтримку інтересу в динаміці, забезпечення неперервності мотиваційного розвитку та розширення можливостей індивідуалізації освітнього процесу з урахуванням змін у соціокультурному середовищі.

Список використаних джерел

1. Іщенко О. Ю. Методика навчання у початковій школі: підручник / О. Ю. Іщенко. - Київ: Ліра-К, 2022. - 312 с.
2. Колос В. М. Формування пізнавального інтересу молодших школярів в умовах Нової української школи / В. М. Колос // Початкова освіта. - 2023. - № 4. - С. 18-22.
3. Мельник І. І. Інноваційні методи розвитку пізнавальної активності в учнів початкової школи / І. І. Мельник // Початкова школа. - 2022. - № 6. - С. 34-38.
4. Савченко О. Я. Українська мова: підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти / О. Я. Савченко. - Київ: Освіта, 2021. - 160 с.

Біла Дарія Петрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чайченко Валентина Федорівна

Формування умінь молодших школярів розв'язувати сюжетні задачі за умов діяльнісного підходу

Нова українська школа – середовище інтегрованого навчання, де діти можуть розвивати навички, які стануть їм у пригоді в реальному житті більше, ніж підручникова теорія. Такий підхід отримав назву діяльнісного, а його ідеї знайшли розвиток в основах Державного стандарту початкової освіти НУШ [1].

Діяльнісний підхід у навчанні - це не просто про сукупність освітніх прийомів, методів чи технологій, це про філософію освіти Нової української школи, яка орієнтує вчителя на творчість, пошук, розвиток в учнів ключових компетентностей, підготовка їх до самостійного продуктивного життя та продовження навчання упродовж життя [2].

Аналіз наукових праць з проблеми дослідження дав змогу встановити, що методологічною основою Нової української школи є діяльнісний підхід, який передбачає застосування набутих учнями компетентностей у житті.

Діяльнісний підхід в освіті розглядається нами як спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь особистості, застосування теоретичних знань на практиці, формування здібностей до самоосвіти і командної роботи, успішну інтеграцію в соціум і професійну самореалізацію [3].

Актуальність теми зумовлена значущістю досліджуваної проблеми для удосконалення методики розв'язування задач на пропорційне ділення у початковій школі, яка враховує особливості навчальної діяльності учнів під час розв'язування таких задач за умов діяльнісного підходу.

Розробка та впровадження в навчальний процес четвертого класу НУШ добірки завдань, спрямованих на вироблення вмінь розв'язувати задачі на пропорційне ділення, дали можливість удосконалити методику формування вмінь учнів розв'язувати задачі за умов діяльнісного підходу.

Педагогічний експеримент складався із трьох етапів:

1 етап - констатувальний - первинна діагностика рівня сформованості у молодших школярів загального уміння розв'язувати типові задачі.

2 етап - формувальний - організація навчальної роботи з метою удосконалення методики формування вмінь учнів розв'язувати задачі за умов діяльнісного підходу.

3 етап - контрольний - повторна діагностика рівня сформованості у молодших школярів загального уміння розв'язувати типові задачі.

У ході виробничої педагогічної практики було проведено серію уроків, на яких активно застосовували діяльнісний підхід, який був спрямований на вироблення вмінь учнів розв'язувати задачі на пропорційне ділення.

Результати формувального етапу експерименту свідчать, що використання удосконаленої методики за умов діяльнісного підходу позитивно вплинуло на розвиток умінь і навичок учнів експериментального класу розв'язувати задачі на пропорційне ділення.

Для учнів експериментального і контрольного класів ми пропонували два комплексних варіанти завдань, побудованих відповідно до розробленої нами добірки задач на пропорційне ділення. Метою розробленої добірки задач формування таких умінь: виділення задач на пропорційне ділення серед інших задач; всебічний аналіз задачі; пояснення змісту трійок величин; пояснення вибору дії; самостійний запис розв'язання

задачі даного виду в зошит; розв'язування задач на пропорційне ділення за поданою схемою чи планом розв'язання; порівняння пар задач на пропорційне ділення; складання задач даного виду за таблицею, схемою; самостійне розв'язання подібної задачі.

Робота, яка проводилася нами в експериментальному класі в умовах діяльнісного підходу, позитивно вплинула на підвищення якості математичних знань й умінь молодших школярів, тобто учні експериментального класу значно краще виконали запропоновані завдання, ніж учні контрольного. Реалізація діяльнісного підходу до навчання сприяє зростанню активності учнів з кожним наступним етапом уроку, зацікавлює успіхами у навчанні та відкриттям нових знань. Допущені помилки у результаті пошуку та міркувань лише стимулюють до подальших відкриттів. Застосування діяльнісного підходу на уроках математики забезпечує успішне та ефективне формування математичної компетентності, сприяє розвитку розумових дій, інтелекту, творчих здібностей і виховує активну, розуміючу людину.

Таким чином, використання удосконаленої методики розв'язування задач на пропорційне ділення в умовах діяльнісного підходу є ефективним засобом формування умінь і навичок розв'язувати задачі загалом. При цьому підвищується продуктивність уроку, його організація сприяє створенню найкращих умов для активізації навчально-пізнавальної діяльності школярів, поглиблює знання з математики і сприяє розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. [Електронний ресурс]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text
2. Діяльнісна математика. Методичний посібник із фасилітації уроків математики в початковій школі / The LEGO® Foundation. Запоріжжя : СТАТУС, 2023. 208 с.
3. Нова українська школа : порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

Білий Даніїл Русланович
студент ІІ курсу
спеціальності «Середня освіта (географія)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевченко Андрій Федорович

Впровадження інтерактивних картографічних платформ на уроках географії з учнями профільної школи

Інтерактивні карти дозволяють учням бачити світ у реальному масштабі, досліджувати природні явища, аналізувати зміни в навколишньому середовищі, спостерігати за змінами ландшафту, клімату, структури поселень у динаміці. За допомогою супутникових знімків, що надаються платформою Sentinel Hub[2], EO Browser школярі можуть працювати з реальними даними, що створює відчуття дотичності до справжньої науки. Наприклад, за допомогою індексу NDVI, RGB можна дослідити стан рослинного покриву у певному регіоні України, визначити рівень вегетації, виявити зони посухи або надмірного зволоження, або вулканічну активність див. (Рис 1) [1]. Ці дані є основою для побудови тематичних карт і власних дослідницьких

проєктів.

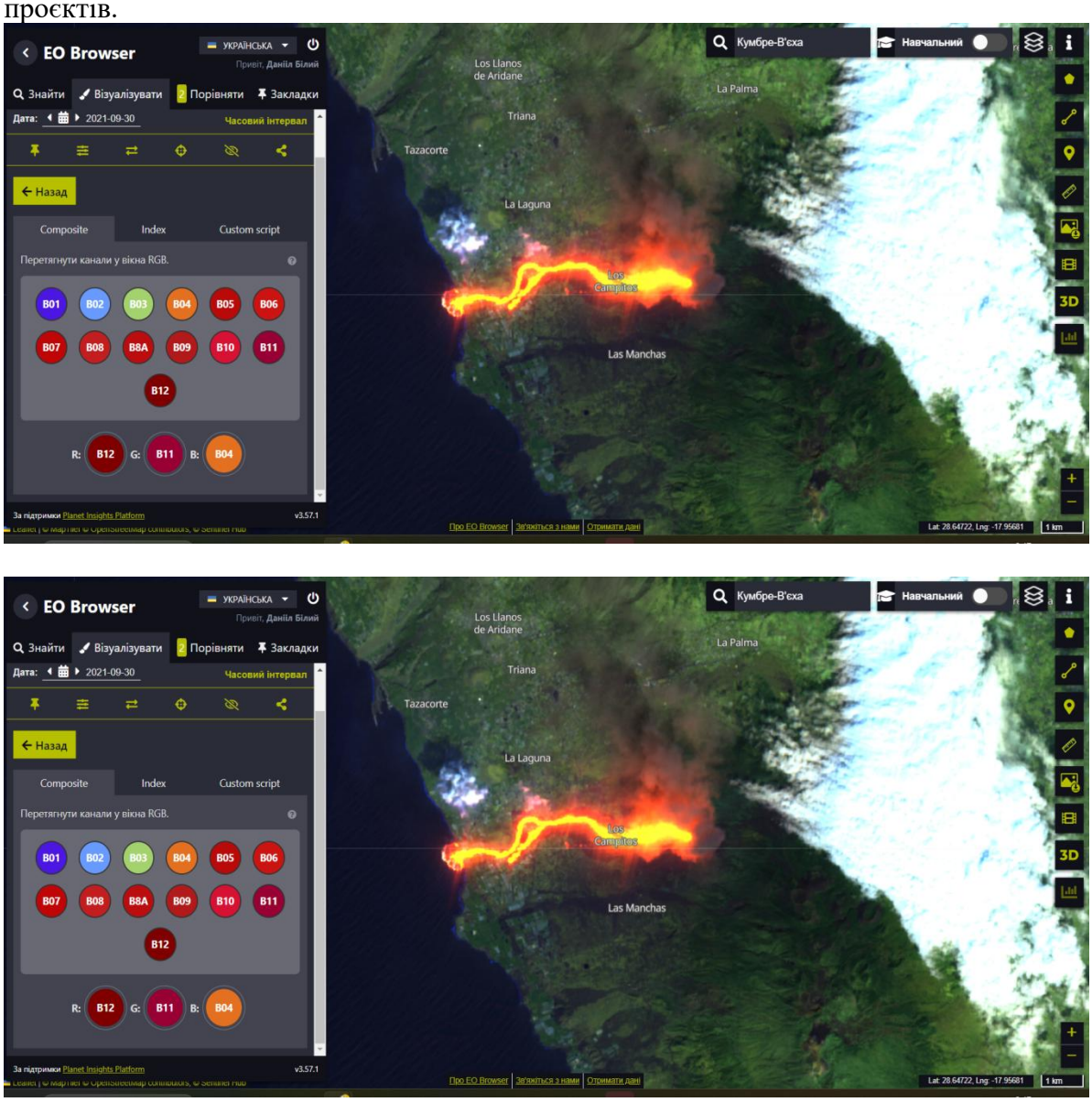

Рис 1

Google Earth Pro, своєю чергою, дає змогу зануритися у 3D-модель планети, створювати власні маршрути, будувати профілі рельєфу, порівнювати історичні зображення територій за різні роки. Це дозволяє вивчати процеси урбанізації, зміни берегових ліній, динаміку вирубки лісів або зростання міст. Учні, які створюють власні карти або маршрути, не лише краще запам'ятовують матеріал, а й формують навички роботи з геоінформаційними системами, що є актуальними на ринку праці [4].

У рамках теми «Ґрунти України» учні можуть самостійно визначити родючість регіонів, використовуючи дані супутникового моніторингу. У темі «Природокористування» – оцінити масштаби вирубки лісів на Поліссі чи Карпатах. Тематика «Міграція населення» розкривається шляхом аналізу змін у забудові міст України за допомогою історичних знімків Google Earth Pro.

Крім того, застосування цифрових інструментів суттєво впливає на мотивацію учнів. Вони бачать, що географія — це не лише теорія, а й реальний інструмент для розв'язання актуальних проблем сьогодення. Учень перетворюється з пасивного слухача на активного дослідника, який самостійно знаходить інформацію, аналізує її, робить висновки, візуалізує результати. Це повністю відповідає цілям та підходам Нової української школи, яка орієнтована на формування компетентностей, критичного мислення, уміння працювати з інформацією [3].

Не менш важливо й те, що робота з інтерактивними платформами сприяє формуванню медіаграмотності, цифрової компетентності, здатності працювати в онлайн-середовищі, що є ключовими навичками XXI століття. Це також підвищує престиж шкільної географії як предмета, який поєднує науку, технології, практику та міжпредметні зв'язки.

Таким чином, впровадження інтерактивних картографічних платформ, зокрема Sentinel Hub та Google Earth Pro, на уроках географії в профільній школі створює нові можливості для реалізації освітнього потенціалу предмета. Воно дозволяє сформувати глибоке розуміння географічних процесів, розвивати дослідницькі навички, сприяти екологічному та просторовому мисленню учнів, а також готувати їх до викликів сучасного світу.

Список використаних джерел

1. EO Browser. URL: https://apps.sentinel-hub.com/eo-browser/ (дата звернення: 11.04.2025)
2. Sentinel hub. URL: https://www.sentinel-hub.com/ (10.04.2025)
3. Географічна освіта за новим Державним стандартом базової середньої освіти . URL:https://znayshov.com/FR/23592/nmv_59-83-88.pdf (дата звернення: 09.04.2025)
4. Google Maps Platform. URL: https://mapsplatform.google.com/maps-products/earth/capabilities/?utm_source=google_earth&utm_medium=site&utm_campaign=next-25&utm_content=legacy (дата звернення: 07.04.2025)

Бондар Анастасія Русланівна
студентка IV курсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
докторка педагогічних наук, професорка,
Васютіна Тетяна Миколаївна

Практика формування навичок спілкування молодших школярів засобами сюжетно-рольової гри

У сучасному світі, де комунікація відіграє ключову роль у всіх аспектах життя, розвиток комунікативних навичок у дітей є надзвичайно важливим завданням. Одним з найефективніших і захопливих методів, що сприяють розвитку цих навичок, є використання гри. Гра виступає могутнім інструментом, що впливає на розвиток комунікативних умінь та навичок дітей, сприяючи їхньому активному залученню до процесу навчання й спілкування[2].

Сюжетно-рольова гра має наступні компоненти: ігровий задум; ігровий сюжет; ролі, які беруть на себе діти в процесі гри; ігрові дії, які реалізують взяті на себе ролі дорослих і стосунки між ними; ігрове використання предметів, їх умовна заміна; реальні стосунки між граючими; правила, що диктуються самою грою та створюються дітьми або пропонуються дорослими[3].

Сюжетно–рольові ігри створюють простір для експериментів зі словами, жестами, мімікою. Вони вчать слухати інших та виражати свої думки, розвивають творчість та критичне мислення, допомагають розуміти світ навколо , формують емпатію та соціальні навички.

Важливо забезпечити безпечну атмосферу для ігор, де діти можуть вільно висловлювати свої думки й почуття. Зонування простору допомагає організувати гру

ефективно. Учитель виконує роль фасилітатора, який допомагає дітям організовувати гру, вирішувати конфлікти та стимулює їх до активної участі[1].

Перед початком уроку педагог визначає тему, розподіляє ролі та створює умови для активної участі дітей. Наприклад, теми "Магазин", "Театр" чи "Репортери" дозволяють дітям моделювати реальні ситуації.

Бесіди, діалоги та дискусії у класі сприяють розвитку навичок співпраці, вміння домовлятися та слухати однолітків. Діти вчаться розв'язувати конфлікти і працювати разом над досягненням спільної мети[2].

Діти стають більш відкритими до спілкування, краще висловлюють свої думки та розвивають навички співпраці з однолітками й дорослими. Гра сприяє емоційному розвитку дітей: вони вчаться розуміти почуття інших, проявляти емпатію та толерантність. Сюжетно-рольові ігри допомагають формувати соціальні компетенції, які є важливими для успішного навчання та життя дитини в майбутньому[1;2;3].

Список використаних джерел

1. Агіляр Туклер, В.В. (2020) Виховання ініціативності дітей старшого дошкільного віку в сюжетно-рольовій грі. Відновлено з https://bit.ly/4ciQZMd

2. Психолог, Ю.(2024) Роль гри у формуванні комунікативних навичок у дітей – важливість та методи . Psychologist. Психологічна допомога. *Блог*. Відновлено з https://bit.ly/4ckOw42

3. Сиваш, С.В., Трипольська, Н.В. (2023) Формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольової гри. *Інноваційна педагогіка. Дошкільна педагогіка.* Випуск 64, 154-158. Відновлено з https://bit.ly/4ciQZMd

Бугайцова Вероніка Олексіївна
студентка IV курсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чайченко Валентина Федорівна

Методична система формування умінь молодших школярів розв'язування сюжетних задач

Формування умінь молодших школярів розв'язування сюжетних задач має значне місце у змісті нової української школи, яке спрямоване на вдосконалення підходів, що формують ефективне освітнє середовище для дитини. Завдяки введенню сюжетних задач в початковий курс математики, учні мають змогу практично використовувати набуті знання та навички у реальному житті.

Класифікують два типи задач, а саме прості та складені. *Проста задача* називається простою за рахунок того, що її можна розв’язати однією арифметичною дією. *Складеною задачею* називають задачу, на вимогу якої неможливо дати миттєву відповідь, на відміну від простої задачі, для знаходження її шуканого числа потрібно виконати дві або більше арифметичні дії та може вміщувати в себе декілька простих задач [1].

У ході бакалаврського дослідження було перевірено ефективність впливу системи навчальних завдань на рівень сформованості у другокласників загального уміння розв’язувати прості задачі.

У першому розділі було здійснено теоретичне обґрунтування підходів до навчання молодших школярів розв’язування сюжетних задач, зокрема простих задач, за методичною

системою С. Скворцової. Ми з'ясували, що сюжетна задача – це вид задач, які відрізняються з-поміж інших задач своїм змістом, що має певний життєвий сюжет з кількісного боку реальних процесів та ситуацій та як і інші задачі має вимогу знайти шукану величину за конкретної умовою.

Окреслили класифікацію простих задач за типами співвідношень, що дозволяє системно організувати процес навчання учнів. Зокрема, визначено вісім основних типів простих задач відповідно до математичних дій і логіки побудови співвідношень.

Методична система формування вмінь розв'язувати сюжетні задачі включає в себе дві взаємопов'язані підсистеми: формування загального вміння розв'язувати задачі і формування вміння розв'язувати задачі певних видів.

У другому розділі бакалаврської роботи представлено педагогічний експеримент, який був спрямований на виявлення рівня сформованості загального уміння розв'язувати прості задачі. Дослідження проводилося на базі середньої загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів №184 м. Києва. У дослідженні брали участь два класи: експериментальна група (2 – А клас) і контрольна група (2 – Б клас). Проводилося дослідження сформованих загальних вмінь розв'язувати прості задачі за трьома вміннями: предметно-змістовий аналіз задачі, логіко-семантичний аналіз та побудова репрезентативної моделі задачі.

Констатувальний етап виявив, що більшість учнів мали проблеми у побудові репрезентативної моделі задачі, встановлення співвідношення і змісту сюжетної задачі. На основі виявлених труднощів було розроблено систему вправ, спрямованих на послідовне формування цих умінь.

Нами було сформовано та впроваджено систему навчальних вправ, спрямованих на розвиток загального уміння розв'язувати прості задачі. Завдання підібрано таким чином, щоб поетапно сформувати вміння учнів аналізувати зміст задачі, встановлювати логічні зв'язки і співвідношення між її компонентами та правильно складати репрезентативну модель задачі для розв'язання у зручній формі (схемі, малюнку, короткому записі тощо).

Формувальний експеримент продемонстрував підвищення рівня умінь розв'язувати прості задачі в експериментальній групі. Учні ефективніше аналізують текст задачі, визначають слова-ознаки і встановлюють тип співвідношення, самостійно створюють короткий запис задачі. Тоді як у контрольній групі істотних змін не спостерігалося. Це підтверджує ефективність впровадженої системи вправ та важливість опрацювання загальних умінь для високої якості навчання.

Результати дослідження демонструють, що системне й цілеспрямоване формування загальних умінь на уроках математики в початковій школі є важливим чинником вдосконалення якості навчання розв'язування простих задач у молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Коваль Л.В., Скворцова С.О. Методика навчання математики: теорія і практика: Підручник для студентів. Харків: ЧП «Принт-Лідер», 2011. 414 с.

2. Скворцова С. О., Онопрієнко О.В. Нова українська школа: методика навчання математики у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів : навч.-метод.посіб. Харків :Вид-во «Ранок», 2019. 352 с.

Висоцька Кристина Денисівна
студентка І курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
докторка педагогічних наук, професорка
Васютіна Тетяна Миколаївна

Використання моделей ШІ як допоміжного засобу для визначення майбутньої профорієнтації молодших школярів

Штучний інтелект здатен слугувати засобом для раннього виявлення обдарованості в молодших школярів, особливо через освітні платформи, побудовані на грі. Відстежуючи й аналізуючи, як дитина поводиться під час навчання, системи на основі ШІ здатні розпізнавати її нахили до певних галузей знань: чи то технічні науки, чи гуманітарні дисципліни, чи творчі види діяльності.

У продовження цієї ідеї, одним із важливих підходів до персоналізації освіти є модульна система навчання, що враховує індивідуальні можливості кожного учня. Це дозволяє адаптувати навчальний процес, використовуючи дані, зібрані системами штучного інтелекту: «Модульна система дає змогу будувати індивідуальну траєкторію розвитку дитини, де учитель – не транслятор знань, а наставник, помічник у виборі шляху» [48].

У цьому контексті особливої актуальності набуває використання елементів робототехніки як форми реалізації моделей ШІ, що водночас є ефективним засобом ранньої профорієнтації. Як зазначається: «Використання візуального програмування з метою виявлення здібностей учнів початкової школи до технічної творчості» [25].

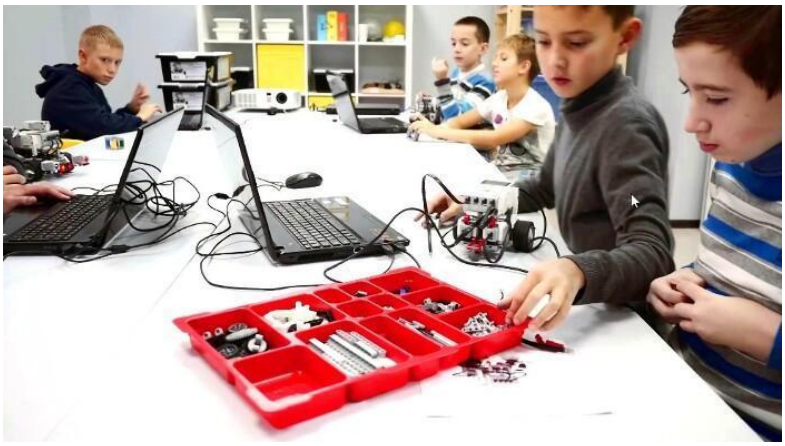

Рис.1 Робототехніка для дітей [2].

Конструктори LEGO WeDo, LEGO Mindstorms NXT та TETRIX, що застосовуються для вивчення елементів робототехніки, не лише стимулюють в учнів мотивацію до навчання [20], але й сприяють розвитку ключових навичок. Зокрема, йдеться про логічне мислення, командну взаємодію, вміння приймати рішення — усе це є базовими компетенціями для професій майбутнього.

Крім того, ШІ в освіті виконує функції діагностики, аналітики та прогнозування, які допомагають педагогам ефективніше адаптувати навчальні програми відповідно до потреб кожного учня. Таким чином, хоча технології не можуть повністю замінити вчителя, вони суттєво підсилюють його можливості у виборі шляхів розвитку дитини.

Отже, рання профорієнтація, що здійснюється за допомогою ШІ, дозволяє уникнути типових помилок у виборі професійної траєкторії, адже дитина ще змалку починає усвідомлювати свої інтереси й сильні сторони.

Список використаних джерел

1. Кривонос, М. О. (2024). Методика вивчення елементів робототехніки в шкільному курсі інформатики. *Методика вивчення елементів робототехніки в шкільному курсі інформатики. 2024. №59,* С. 4-85. URL: http://eprints.zu.edu.ua/42008/1/03.pdf
2. Робототехніка для дітей. URL: https://bit.ly/4i3T0x0

Вітряк Антон Олексійович
аспірант ІІ курсу
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидатка педагогічних наук, доцентка
Тесленко Тетяна Василівна

Педагогічні умови формування доброзичливості у здобувачів початкової освіти в умовах Нової української школи

Сучасна українська освіта перебуває на етапі активного реформування, що передбачає переосмислення цілей, змісту та методів навчання і виховання. У цьому контексті важливого значення набуває розвиток соціально-моральних якостей особистості, зокрема доброзичливості – риси, що формує культуру спілкування, навички взаємодії та сприяє позитивному соціальному клімату в класі. Доброзичливість є однією з базових моральних характеристик, що виявляється у відкритості до інших, здатності до співпереживання, бажанні допомагати [1].

Формування доброзичливості має розпочинатися ще в початковій школі, коли закладаються основи особистості дитини. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах реалізації Концепції Нової української школи (2016), де ключовими орієнтирами є дитиноцентризм, педагогіка партнерства та компетентнісний підхід [2]. Педагогічні умови, що сприяють формуванню доброзичливості в учнів початкової школи, повинні бути інтегрованими в усі компоненти освітнього процесу — навчальний, виховний і розвивальний. До основних умов належать:

1. **Емоційно безпечне освітнє середовище.** Почуття безпеки та психологічного комфорту є базовими для емоційного розвитку молодших школярів. У таких умовах діти охочіше взаємодіють з іншими, демонструють відкритість, довіру та готовність до добрих вчинків [2]. Вчитель має дбати про атмосферу підтримки, справедливості та поваги в класі.
2. **Педагогіка партнерства.** Цей принцип ґрунтується на повазі до дитини як до особистості. Взаємодія між учителем і учнем, учнями між собою, а також з батьками має бути рівноправною, довірливою та взаємопідтримувальною. Через співпрацю формуються навички командної роботи, толерантного ставлення до думки іншого, що є основою доброзичливості [3].
3. **Інтерактивні методи навчання.** Використання ігор, дискусій, вправ на розвиток емоційного інтелекту сприяє кращому усвідомленню учнями моральних понять. Наприклад, рольові ігри дають змогу поставити себе на місце іншої людини, а вправи на співпереживання – розвивати емпатію [4]. Особливо ефективними є ситуаційні задачі, де діти мають самостійно ухвалити рішення у моральному конфлікті.
4. **Приклад поведінки вчителя.** Поведінка педагога є потужним інструментом виховання. Якщо вчитель демонструє доброзичливість, терпіння, вміння слухати та приймати різні точки зору — діти починають наслідувати такі моделі

поведінки у власному спілкуванні [5]. Педагог повинен постійно вдосконалювати свою професійну етику та емоційну культуру.

5. **Робота з батьками.** Формування доброзичливості має продовжуватися вдома. Тому важливо залучати батьків до виховного процесу через тренінги, батьківські збори, спільні заходи. Якщо в родині підтримується атмосфера взаємоповаги, вона буде підсилювати педагогічні зусилля школи [6].
6. **Виховна діяльність через казки, літературу, проєкти.** Читання художніх творів, в яких герої чинять добро, сприяє моральному розвитку дитини. Аналіз поведінки персонажів, обговорення моральних ситуацій допомагає учням формувати уявлення про доброзичливість як суспільну цінність [1]. Проєктна діяльність на тему "Добрі справи", "Мій друг" стимулює учнів застосовувати набуті моральні знання у житті.

Формування доброзичливості у здобувачів початкової освіти в умовах Нової української школи можливе за умов системної, цілеспрямованої педагогічної діяльності, що базується на принципах гуманізму, співпраці та дитиноцентризму. Педагог має не лише навчати, а й виховувати власним прикладом, створювати сприятливе середовище для морального розвитку дітей. Інтеграція доброзичливості в усі сфери шкільного життя — запорука формування гармонійної особистості, здатної до конструктивної взаємодії в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. *Особистісно орієнтоване виховання: теоретико-технологічні засади*. — К.: Либідь, 2012.
2. Міністерство освіти і науки України. *Концепція Нової української школи*. — 2016. [https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf]
3. Гусєва Т.І. Формування моральних якостей молодших школярів засобами інтерактивного навчання // *Початкова школа*. 2020. № 4. С. 12–15.
4. Карпенко З. В. Емпатія як чинник формування доброзичливості в учнів початкових класів // *Педагогічні науки*. 2021. № 78. С. 30–34.
5. Сущенко І.М. Педагогічна культура вчителя як умова формування моральних цінностей учнів // *Освіта та розвиток особистості*. 2019. № 1. С. 85–89.
6. Кравець М.І. Співпраця з батьками як фактор виховання доброзичливості в молодших школярів // *Педагогічний альманах*. 2022. № 49. С. 59–63.

Вовканець Юлія Миколаївна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «013 Початкова освіта»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри педагогіки та методики початкового навчання
Губарєва Дар'я В'ячеславівна

Педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів

Проблема розвитку творчих здібностей молодших школярів набуває особливої актуальності в умовах реформування української освіти. Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для формування особистісного потенціалу дитини, її креативності та інтелектуальної активності. Як зазначає Савченко О. Я., саме у цьому віці відбувається

інтенсивний розвиток мислення, мовлення, уяви та пізнавальної активності, що створює сприятливі умови для розвитку творчих здібностей [2, с. 43].

Однією з основних педагогічних умов є організація навчально-виховного процесу, що стимулює пізнавальний інтерес та творчу ініціативу учнів. Це можливо завдяки впровадженню інтерактивних методів навчання, таких як ігрові технології, метод проєктів, дослідницька діяльність. Як наголошує Лузіна Л. М., ці методи дозволяють створити атмосферу співпраці, підвищити рівень мотивації та сприяти самовираженню школярів [4, с. 51].

Ще одним важливим чинником є створення позитивного мікроклімату в класі, у якому дитина відчуває емоційну безпеку та підтримку. За словами Беха І. Д., почуття прийняття та визнання є ключовими для формування впевненості в собі й готовності до творчої діяльності [1 , с. 102]. Учні повинні мати можливість вільно висловлювати свої думки, ідеї, бути почутими й оціненими не лише за результат, а й за процес мислення.

Важливим є також використання міждисциплінарного підходу, коли різні навчальні предмети об’єднуються навколо єдиної теми або проєкту. Це сприяє розвитку системного мислення та навичок самостійної роботи. За даними Рогової Г. В., така організація навчання дозволяє глибше розкрити внутрішній потенціал дитини (3, с. 68).

Не менш значущою педагогічною умовою є індивідуалізація навчання, яка передбачає врахування особистих потреб, інтересів та рівня розвитку кожного учня. Це підтверджує Фурманова Л. П., зазначаючи, що індивідуальний підхід забезпечує ефективнішу реалізацію творчого потенціалу [5, с. 79].

Отже, формування творчих здібностей молодших школярів є складним, але надзвичайно важливим процесом, який потребує створення цілісної системи педагогічних умов, що включає інноваційні методи, сприятливе середовище, міжпредметні зв’язки та індивідуалізований підхід. Реалізація цих умов є запорукою гармонійного розвитку особистості дитини в сучасній школі.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання: теоретико-технологічні засади. — К.: Либідь, 2003. — 320 с.
2. Савченко О. Я. Початкова освіта: теорія і практика. — К.: Освіта, 2011. — 276 с.
3. Рогова Г. В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання. — Харків: Ранок, 2015. — 144 с.
4. Лузіна Л. М. Інтерактивні методи навчання в початковій школі. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2018. — 208 с.
5. Фурманова Л. П. Креативність як освітній пріоритет сучасної школи. — К.: Наукова думка, 2020. — 192 с.

Волошенко Аліна Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чайченко Валентина Федорівна

Нестандартні задачі як засіб розвитку логічного мислення молодших школярів

Логічне мислення молодших школярів ґрунтується на розв’язанні нестандартних задач у єдності з навчанням, вихованням та розвитком. *Нестандартна задача* – задача, для

якої немає загальних підходів й алгоритмів її розв'язання, що потребує оригінального, творчого підходу та пошуку власних шляхів її розв'язання [2].

Для сучасних вчителів початкових класів однією з умов їх професійних здібностей є здатність вирішувати нестандартні задачі в класі, розуміння методів інтерпретації та високий рівень володіння своїми вміннями їх складання [1]. Основною навчальною метою використання нестандартних задач у математиці є: створення навчальної ситуації; посилення розумової діяльності молодших школярів; активація компонентів і цілей математичної освіти.

Основні параметри складання нестандартних задач:

- кількість об’єктів; об’єкти дії як основа у складанні сюжетної задачі та відношення (просторові, кількісні, часові, порядку, за величиною, логічного слідування);
- порівняльна характеристика предметів (старший –молодший; довший – коротший тощо);
- логічні операції; закони логіки,
- прийоми логічного мислення (аналіз, синтез, порівняння)
- форми логічного мислення (поняття, судження, висновок) [3].

Основну роботу для розвитку логічного мислення проводимо на уроках математики, адже в будь-яких завданнях закладені великі можливості для розвитку логічного мислення. Нестандартні логічні завдання - відмінний інструмент для такого розвитку творчих здібностей, уміння критично мислити. Всі такі завдання реалізуємо шляхом використання елементів розвивального навчання на уроках. Ми використовуємо веселі завдання та жарти, числові та геометричні головоломки, математичні питання у вільній формі та кросворди. Ми використовуємо інноваційні формати та різноманітні інтерактивні вправи. Це сприяє кращому засвоєнню матеріалу. На таких заняттях учні дуже зацікавлені, мотивовані, захоплені та веселі.

На уроках математики використовуємо систему запитань, створюючи різного роду проблемні ситуації, або вносячи творчі елементи, завдяки чому учні отримують змогу активізувати розумову діяльність, зробити «відкриття». Систематичне використання на уроках математики та в позакласній роботі спеціальних завдань, спрямованих на розвиток логічного мислення, розширює математичний кругозір учнів молодших класів і допомагає їм усвідомлювати найпростіші закономірності навколишньої дійсності вміти активніше використовувати математичні знання у повсякденному житті. Для здійснення формування розвитку логічного мислення учнів на уроках математики і позаурочних заняттях використовуємо такі завдання, які передбачають логічні міркування, розширюють математичний кругозір і дозволяють більш впевнено орієнтуватись в найпростіших життєвих ситуаціях. Серед них – задачі-жарти, цікаві задачі, завдання на аналогію та виключення зайвого, задачі з геометричним змістом, ребуси, головоломки, логічні задачі тощо.

При розв’язуванні задач-жартів, цікавих задач відбувається формування гнучкості розуму, звільнення мислення від шаблонів, оскільки ці завдання не прив’язані до теми і не вимагають особливої теоретичної підготовки.

Для формування умінь пошуку розв’язування задач, розвитку інтуїції служать завдання на аналогію та виключення зайвого. Такі завдання вимагають нестандартного підходу до розв’язування. Логічні задачі, ребуси, головоломки-судоку змушують учнів міркувати, формують математичний стиль мислення, розвивають логіко-лінгвістичні здібності школярів, приводять до чіткого, зрозумілого викладу своїх думок.

Таким чином, вирішуючи нестандартні задачі, учні вивчають нові методи та прийоми, а також вивчають нові математичні факти, які можуть бути використані при вирішенні інших задач. Нестандартні задачі корисні також тим, що не містять алгоритмічних методів, не потребують аналізу, систематизації, гіпотези, стимулюють

пізнавальний інтерес учнів, розвивають самостійні робочі навички, допомагають оволодіти дедуктивними методами та безпосередньо пов'язані з формуванням творчих здібностей.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 87 від 21.02.2018 // http://www.mon.gov.ua
2. Митник О. Логіка як навчальний предмет освітнього проекту «Перспективна освіта» / Олександр Митник // Початкова школа. 2005. № 7. С. 57 – 59.
3. Фадєєва Т.О. Методика розв'язування нестандартних задач з математики у початкових класах. Кіровоград: РВЦ КДПУ, 2022. 78 с.

Гарбовська Валерія Валеріївна,
студентка IV курсу
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ремньова Анжеліка Григорівна

Мистецькі свята та розваги як засіб ефективного розвитку творчих здібностей підлітків

Сучасне суспільство вимагає від молоді не лише глибоких знань, а й здатності до творчого мислення та інноваційних підходів. Творчість є ключовим елементом розвитку особистості, оскільки вона сприяє формуванню нестандартного мислення, емоційного інтелекту та комунікативних навичок. Одним із ефективних засобів розвитку творчих здібностей підлітків є мистецькі свята та розваги, які надають можливість вільного самовираження, експериментування та самостійного прийняття рішень.

Мистецькі заходи поєднують музику, театр, літературу, живопис, хореографію, кіно та інші види мистецтва, що дозволяє підліткам знайти власний напрям творчої самореалізації. Вони позитивно впливають на емоційний розвиток, сприяючи усвідомленню та вираженню почуттів, розвитку емпатії через акторську гру та літературну діяльність, а також допомагають долати стрес і підвищувати психологічне благополуччя. Участь у мистецьких заходах розвиває креативне мислення, стимулюючи уяву, здатність до нестандартних рішень та гнучкість мислення, зокрема через створення художніх творів, музичні імпровізації та театральні експерименти. Окрім цього, мистецькі події сприяють формуванню комунікативних навичок, адже вони зазвичай передбачають групову діяльність, що вчить підлітків працювати в команді, висловлювати свої ідеї та враховувати думки інших[2].

Існують різні форми мистецьких свят і розваг, що можуть бути використані для розвитку творчих здібностей підлітків. Фестивалі мистецтв є чудовою можливістю представити таланти широкій аудиторії, вони можуть бути загальними або спеціалізованими, такими як фестиваль театру, графіті, кіно чи музики. Тематичні мистецькі вечори дозволяють підліткам заглибитися в певну епоху чи стиль, наприклад, вечір у стилі Відродження або літературно-музичний вечір. Вуличні перформанси та флешмоби поєднують театр, музику, танець та інші творчі прояви, залучаючи широку аудиторію та мотивуючи підлітків проявляти ініціативу, наприклад, через танцювальні флешмоби, інтерактивні виставки живих скульптур чи театральні постановки у парках. Конкурси талантів допомагають подолати страх публічних виступів, розкрити свої

здібності та отримати зворотний зв'язок, вони можуть включати літературні, художні чи музичні змагання.[1, с.25]

Крім того, мистецькі заходи стимулюють розвиток креативного мислення. Створення художніх творів, участь у театральних постановках або музичних імпровізаціях вимагає пошуку нових ідей та рішень, що сприяє розвитку уяви та здатності до нестандартного мислення. Наприклад, участь у музичних іграх поєднує в собі багато рис, властивих хороводним побудовам та рухливим іграм, що сприяє розвитку музичного сприйняття та творчих здібностей [2, с.38-46]

Також, участь у мистецьких заходах сприяє формуванню комунікативних навичок. Колективна діяльність, така як спільна підготовка вистави, вчить підлітків працювати в команді, висловлювати свої ідеї та враховувати думки інших. Це розвиває навички співпраці, взаєморозуміння та взаємодопомоги, що є важливими для соціальної адаптації та особистісного зростання[1, с.7].

Організація мистецьких заходів для підлітків вимагає ретельної підготовки. Важливо визначити мету та формат заходу, підібрати відповідне місце проведення та розподілити обов'язки між організаторами та учасниками. Підліткам слід надати можливість самостійно обирати тематику і формат участі, що сприятиме їхній ініціативності та самостійності у творчому процесі. Наприклад, створення багатофункціональної бібліотеки, де підліток зможе знайти книги, журнали, енциклопедії, а також доступ до електронних ресурсів, дозволить розвивати його інтелектуальні здібності, поглиблювати знання у різних галузях та розширювати світогляд. Додатковою мотивацією можуть бути нагороди, сертифікати чи можливість представлення робіт на ширшу аудиторію [2, с.190-214]. Використання сучасних технологій, таких як онлайн-трансляції, цифрові виставки та популяризація заходів у соцмережах, також може підвищити ефективність мистецьких заходів, зробити події доступнішими та цікавішими.

Отже, мистецькі свята та розваги є важливим інструментом розвитку творчих здібностей підлітків. Вони допомагають розкрити потенціал молоді, розвинути креативне мислення, емоційну чутливість та навички комунікації. Організація таких заходів має бути спрямована на створення комфортного простору для самовираження, що мотивуватиме підлітків до активної творчої діяльності. Таким чином, поєднання розваг та мистецтва є ефективним способом виховання гармонійної, самодостатньої та креативної особистості.

Список використаних джерел

1. Мельник Н.Я. Формування творчого мислення учнів на уроках образотворчого мистецтва URL : https://naurok.com.ua/dosvid-roboti-rozvitok-tvorcho-aktivnosti-uchniv-u-pozaurochniy-roboti-z-obrazotvorchogo-mistectva-ta-fizichno-kulturi-435733.html?utm_source=chatgpt.com

2. Творчий розвиток особистості засобами мистецтва: навчально-методичний посібник / за ред., передмова Н.Г. Ничкало. Чернівці: Зелена Буковина, 2011. 255 с.

Голик Наталя Сергіївна
магістрантка ІІ курсу
спеціальності «Дошкільна освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Шулигіна Раїса Андріївна

Українська народна казка як засіб формування моральних почуттів у дітей старшого дошкільного віку

Військова агресія проти України беззаперечно має суттєвий вплив на формування особистості дітей старшого дошкільного віку, оскільки цей вік є сензитивним для формування основних моральних цінностей, таких як співчуття, справедливість, доброта, відповідальність.

Український філософ Г. Сковорода формування моральних почуттів пов'язував з «філософією серця». Моральне виховання філософ вбачав у формуванні в дітей таких чеснот як доброчесність, справедливість, доброзичливість, вдячність, стриманість, поміркованість, скромність, терплячість, мужність, працьовитість, милосердя і гуманізм [3, с. 137]. С. Русова розкивала поняття моральних почуттів, як переживання людиною свого ставлення до того, що відбувається в її житті, що вона пізнає та робить [1, с. 64]. Ці постулати є похідними від поняття «моральні якості особистості», що дозволяє виокремити у суспільному житті й схарактеризувати з позиції моралі найтиповіші риси поведінки особистості. Моральні якості характеризують вчинки, окремі сторони поведінки, які виступають як віддзеркалення характеру особистості. Поняття «моральні якості» не містить у собі конкретних вказівок на те, які дії людина має або немає вчиняти [4, с. 881].

Одним із потужних інструментів впливу на гармонійний розвиток дитини є українська народна казка – джерело народної мудрості та носій моральних норм. Завдяки казці, на думку В. Сухомлинського, дитина сприймає оточуючий світ, не тільки розумом, але й внутрішніми почуттями. Хоча діти і розуміють, що казкові герої видумані, але вони як носії добра і зла викликають у душі дитини схвалення чи осуд» [2, с. 16].

Сучасні дослідження з означеної теми свідчать про незгасаючий інтерес вчених до неї, що розглядали її крізь призму дієвих засобів (А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Донченко, К. Крутій, Т. Піроженко, М. Пентилюк та ін.).

В українських народних казках закладено багато моральних уроків, які можуть стати основою для виховання емоційної чуйності та моральних цінностей. Завдяки своїм яскравим образам, символам і сюжетам вони здатні доносити важливі життєві принципи у доступній і зрозумілій для дітей старшого дошкільного віку формі.

Українські народні казки ефективно формують моральні почуття зростаючої особистості. Герої з чіткою моральною спрямованістю навчають добру й застерігають від зла. Сюжети акцентують на чесності, сміливості й доброті, сприяючи усвідомленню моральних виборів. Емоційна залученість допомагає дітям розвивати співпереживання та розуміння справедливості. Аналіз казкових ситуацій після прочитання формує критичне мислення й моральне судження. Повторювані мотиви, як-от боротьба добра і зла, закріплюють моральні норми у свідомості дітей.

За результатами власного дослідження для роботи з українською народною казкою можемо внести для вихователів такі пропозиції:

1. Добір казок – враховувати вік (5–6 років), моральну спрямованість, чіткий поділ на добро і зло, доступність мови, образів, подій.
2. Форми роботи – читання та переказ казок з елементами драматизації (рольові ігри), обговорення вчинків (питання на кшталт: «А що б ти зробив на його місці?»), порівняння героїв, творчі завдання, терапевтичні вправи казкою.

3. Емоційне середовище – створення затишної атмосфери, використання іграшок, театрів, залучення батьків до спільного читання й обговорення.

Таким чином, українські народні казки є ефективним засобом для формування моральних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. Вони не лише підсилюють уявлення про правильну поведінку, але й виховують емоційну чуйність та здатність орієнтуватися у світі моральних цінностей.

Список використаних джерел

1. Зайченко І. В. Педагогічна концепція С. Ф. Русової: навч. посіб. для студ. пед. спец. вузів / передм. М. Д. Ярмаченка. 2ге вид., доповн. і переробл. Чернігів: ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2000. 234 с.

2. Папуша К. Формування моральних якостей дітей дошкільного віку засобами казок В. О. Сухомлинського. Херсон, 2020. 50 с.

3. Чижевський Д. І. Філософія Г. С. Сковороди / Підготовка тексту й переднє слово проф. Леоніда Ушкалова. Харків: Прапор, 2004. С. 137-142.

4. Шулигіна Р. А. Виховання духовно-моральних цінностей особистості як суспільно-освітній пріоритет. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті:* міжнар. період. зб. наук. пр. / за заг. ред. В. П. Бабича, Ю. Д. Бойчука, Л. С. Рибалко, О. М. Хвостиченка. Харків: ВННОТ, 2022. Вип. 4. С. 879-883. URL: https://ol.world-ontology.org/wp-content/uploads/2023/02/%D0%97%D0%B1-IV220-%D0%A8%D1%83%D0%BB%D0%B8%D0%B3%D1%96%D0%BD%D0%B0.pdf

Головченко Аліна Іванівна
магістрантка І курсу
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Кушнірук Світлана Анатоліївна

Формування особистісного бренду викладача

В умовах глобалізації та технологічного прогресу, фахівці, які прагнуть виділитися на ринку праці, повинні не тільки володіти професійними навичками, але й вміти ефективно презентувати себе, налагоджувати зв'язки та створювати особистий бренд.

І найголовніше, чи на часі розвивати особистий бренд викладача? Війна, про що ви? А як бути? По-перше, це культура зростання: Україна переживає одночасно економічний занепад та стрімкий розвиток у сфері освіти. Якщо викладач є експертом у своїй галузі, зараз – ідеальний момент поділитися знаннями та допомогти іншим. По-друге соціальні мережі: освітяни все більше часу проводять в соціальних мережах. Особистий бренд викладача може залучити велику аудиторію, яка хоче навчитися чомусь новому чи знайти натхнення в ці складні часи. По-третє, конкурентна перевага: особистий бренд може надати викладачу конкурентну перевагу на ринку праці. Особистий бренд робить викладача унікальним та впізнаваним. По-четверте, зростання довіри: довіряють експертам та лідерам думок, які діляться знаннями та допомагають спільноті. Однак, попри ряд переваг, кожен викладач самостійно вирішує, чи потрібно йому розвивати особистий бренд в умовах воєнного стану [2].

Для педагога, який прагне стати визнаним експертом в освіті, формування особистого бренду - це постійний процес розвитку, що вимагає наполегливості та

постійного самовдосконалення. Персональний бренд є важливим інструментом для створення позитивного іміджу особистості, а також організації. В освітній сфері він складається з професійних навичок, досвіду, цінностей та поглядів, які педагог демонструє, щоб створити позитивне сприйняття та авторитет.

Обмеження дієвості бренду тільки до виконання ним «реалізаційної» функції не є слушним, оскільки правильно сформований бренд передбачає обов'язкове виникнення лояльності у цільової аудиторії, тоді як «видима відсутність відмінностей» унеможливлює її появу в довгостроковій перспективі [3].

Українські вищі навчальні заклади потребують нових підходів до комунікації з абітурієнтами. Формування особистих брендів педагогів дозволить створити ефективну мережу взаємодії з абітурієнтами та студентами. Формування ефективного особистого бренду допомагає викладачеві не лише досягти фінансового успіху та конкурентних переваг, але й розкрити свій потенціал, підвищити самооцінку та вплинути на сприйняття професії в суспільстві.

Вкладаючи ресурс у розвиток персонального бренду індивід планує отримати додаткові можливості та напрями розвитку у своїй професійній сфері, забезпечити впізнаваність та цінність в освітній спільноті, сформувати конкурентну перевагу та репутацію в довгостроковій перспективі, буди лідером думок та транслювати меседжі на широкий загал. Таким чином активно розвиваючи персональний бренд, працівник освітньої сфери може отримати наступні переваги: по-перше, систематично підтверджувати та розвивати експертний рівень в освітній галузі; підвищувати кваліфікацію, брати участь у семінарах та конференціях, майстер класах, фахових конкурсах, презентаціях авторських кейсів та методик викладання, які допоможуть не тільки в самоідентифікації, але працюватимуть на репутацію викладача; по-друге, формувати лояльність та довіру до педагога. В освітній сфері, де часто роль та значення педагога нівелюється, або піддається безпідставній критиці, персональний бренд за рахунок публічності, відкритості, активній комунікації із спільнотою забезпечує можливість налагодження комунікації для прозорості між суб'єктами освітньої діяльності; по-третє, отримує додаткову можливість швидше досягати кар'єрних цілей. За рахунок потужного особистого бренду та високого експертного рівня фахівець має більше можливостей, може отримувати вищу платню за свої послуги, має змогу працювати в престижних закладах освіти, можливість міжнародного стажування та інше; по-четверте, формувати освітнє середовище та спільноти фахівців-однодумців. У процесі формування персонального бренду педагог постійно матиме нові знайомства серед різних цільових аудиторій, що дасть можливість розвивати зв'язки, накопичувати досвід, наповнювати експертну складову [1].

В умовах ринкової конкуренції особистий бренд є важливим активом, який забезпечує довіру та стабільність. Педагоги, як і інші професіонали, повинні розуміти, що для успіху недостатньо лише професійних знань. Необхідно постійно навчатися, бути прикладом та розвивати особистий бренд. Це вимагає часу та зусиль, але дозволяє педагогу ефективно виконувати свою роботу та покращити свій імідж.

Список використаних джерел

1. Кудирко О. Персональний брендинг як інструмент професійного розвитку педагога. «Публічне управління та адміністрування». № 2 (5). 2023. С. 3.

2. Шабала Ю.А. Особистий брендбук педагога: актуальність, структура, та значення. Випуск 74. 2024. С. 2.

3. Юник І.Д. Бренд та імідж педагога закладу вищої освіти кореляційна залежність концептів. Випуск 22. Т. 3. 2020 С. 3-4.

Гончарук Анжеліка Олександрівна
студентка Ш курсу
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Войналович Олександра Олександрівна

Пісочна терапія як інноваційний метод роботи арт-педагогами з дітьми

Сучасна освіта та виховання дітей потребують нових підходів, які сприяють розвитку особистості, її емоційного благополуччя та креативності. Одним із ефективних інноваційних методів у сфері арт-педагогіки є пісочна терапія, яка поєднує елементи гри, творчості та психотерапії. Вона сприяє розвитку емоційного інтелекту, формуванню комунікативних навичок та корекції поведінкових порушень у дітей.

Метод пісочної терапії є особливо актуальним для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, адже завдяки роботі з піском вони вчаться виражати свої почуття, розвивають уяву, покращують дрібну моторику та соціальні навички [1, с. 15].

Окрім цього, у сучасних умовах, коли багато дітей переживають стреси, спричинені війною та соціально-економічними труднощами, методики арт-терапії, зокрема пісочна терапія, стають важливим інструментом психологічної підтримки [5].

Пісочна терапія як метод була розроблена у ХХ столітті в межах юнгіанського аналізу та отримала широке поширення у психології та педагогіці. Сучасні дослідження підтверджують її ефективність у роботі з дітьми, зокрема у корекційно-розвивальній діяльності, логопедії та інклюзивній освіті [3, с. 47].

Українські дослідники, зокрема О. Тараріна, наголошують на багатовимірності пісочної терапії та її можливостях у формуванні позитивного емоційного фону дітей [1, с. 23]. У своїх працях Федій О.А. та Лебедєва Л. висвітлюють психолого-педагогічний потенціал цього методу, аналізуючи його вплив на когнітивний розвиток дитини [2, с. 35]. Пісочна терапія є комплексним методом, що базується на інтерактивному середовищі, грі та самовираженні через творчість. Вона має широкий спектр застосування у різних напрямах арт-педагогіки:

- розвиток емоційної сфери. Дитина через гру в пісочниці вчиться виражати свої почуття, знаходити вихід із конфліктних ситуацій, отримує емоційну розрядку. Це особливо важливо для дітей із підвищеним рівнем тривожності [4, с. 18].
- корекція поведінкових порушень. Метод ефективний у роботі з дітьми, які мають труднощі у комунікації, гіперактивність або агресивну поведінку. Завдяки побудові сцен у піску вони вчаться взаємодіяти, вирішувати конфлікти та будувати відносини [3, с. 53].
- розвиток когнітивних навичок. Робота з піском покращує просторове мислення, увагу, пам’ять. Наприклад, у практиці логопедів пісочна терапія використовується для розвитку мовлення, коли дитина за допомогою піску створює образи та розповідає про них [6].
- арт-педагогіка як метод виховання.

Пісочна терапія може бути інтегрована у освітній процес як частина занять із малювання, казкотерапії, театральних постановок.

Наприклад, у методичних рекомендаціях для педагогів наголошується на ефективності поєднання сендплею з музикотерапією та театралізованими іграми.

Пісочна терапія є ефективним інноваційним методом у роботі арт-педагогів, оскільки поєднує в собі творчість, гру та психотерапевтичний ефект. Вона має широкий спектр застосування – від розвитку емоційного інтелекту до корекції поведінкових порушень та підтримки дітей у кризових ситуаціях. Завдяки інтеграції пісочної терапії у дошкільну та шкільну освіту, педагоги можуть сприяти гармонійному розвитку дітей,

зменшенню їхньої тривожності та формуванню позитивного мислення. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку нових методик, адаптованих до сучасних соціальних викликів, зокрема в умовах посттравматичних розладів та кризових ситуацій.

Список використаних джерел

1. Тараріна О. Пісочна терапія: практичний старт. 2020. С. 15, 23.
2. Федій О.А. Психолого-педагогічний потенціал пісочної терапії. 2022. С. 35.
3. Лебедєва Л., Маковецька Н. Особливості пісочної терапії як методу розвитку особистості дитини-дошкільника. 2021. С. 47, 53. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740797/1/36.pdf (дата звернення: 11.04.2025).
4. Міліщук С.О. Арт-педагогіка в роботі з дітьми дошкільного віку. 2019. С. 18.
5. Пісочна терапія для дітей дошкільного віку. 2023. URL: https://vseosvita.ua/library/metodychnyi-posibnyk-pisochna-terapiia-dlia-ditei-doshkilnoho-viku-704964.html (дата звернення: 08.03.2025).
6. Пісочна терапія в корекційно-освітній роботі логопеда. 2021. URL: https://innagidkih.ucoz.com/publ/prezentaciji/dlja_vchiteliv/pisochna_terapija_v_korekcijno_osvitnij_roboti_logopeda/4-1-0-48 (дата звернення: 12.04.2025)

Гончарук Даніїл Андрійович
студента Ш курсу
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Войналович Олександра Олександрівна

Особливості організації дозвілля підлітків

Організація змістовного дозвілля підлітків є актуальною проблемою сучасної педагогіки та соціальної роботи. У підлітковому віці відбувається інтенсивне формування особистості, і те, як молодь проводить свій вільний час, впливає на її розвиток, соціалізацію та майбутнє життя.

Неправильно організоване дозвілля може призвести до негативних наслідків, таких як асоціальна поведінка або залежності. Тому важливо розробляти та впроваджувати ефективні методичні матеріали для організації дозвілля підлітків.

Проблема організації дозвілля підлітків досліджувалася багатьма науковцями. Зокрема, у статті "Форми організації дозвілля дітей та молоді" розглядаються сучасні підходи до різновидів, змісту та проєктування форм дозвілля, що можуть бути корисними для педагогів та організаторів дозвілля. Інше дослідження аналізує дозвіллєві практики сучасних підлітків у контексті збереження здоров'я, підкреслюючи важливість активного та змістовного проведення вільного часу [1 ,с.12-14].

Також розглядаються специфічні аспекти організації дозвілля для підлітків із особливими освітніми потребами, що вимагає індивідуального підходу та адаптації методик.

Ефективна організація дозвілля підлітків базується на врахуванні їхніх інтересів, потреб та вікових особливостей. Серед основних форм дозвіллєвої діяльності можна виділити:

- ігрові заходи: ігри є важливим елементом дозвілля, сприяють розвитку комунікативних навичок та командної роботи

- творчі гуртки та секції: залучення підлітків до художньої творчості, музики, танців або театру сприяє розвитку їхнього творчого потенціалу

- спортивні заходи: фізична активність не лише покращує здоров'я, але й виховує дисципліну та наполегливість.

- освітні програми та клуби за інтересами: дозволяють підліткам розширювати свої знання та навички у цікавих для них сферах [2, с.32].

Важливо також враховувати специфічні потреби різних груп підлітків. Наприклад, для підлітків із особливими освітніми потребами необхідно адаптувати форми дозвілля, забезпечуючи інклюзивність та доступність. Крім того, в умовах сільської місцевості організація дозвілля може мати свої особливості та виклики, що потребує розробки спеціальних підходів [3, с.35].

Розважально-пізнавальні заходи не повинні бути повчальними. Зокрема, при підготовці дозвіллєвого заходу педагог повинен:

– визначити його тему і завдання, намітити час і місце проведення;

– розробити план підготовки та проведення заходу;

– визначити ключові моменти заходу;

– вибрати учасників його підготовки, розподілити завдання між учасника [5,с.25].

Організація змістовного дозвілля підлітків є ключовим аспектом їхнього гармонійного розвитку та соціалізації. Розробка та впровадження методичних матеріалів, що враховують вікові, індивідуальні та соціальні особливості підлітків, сприятиме формуванню їхніх позитивних інтересів, навичок та цінностей. Співпраця педагогів, батьків та громади є необхідною для створення сприятливих умов для виховання молодого покоління.

Таким чином, дозвілля – це організація вільного часу підлітка, в якому він реалізує свої інтереси та вподобання. Правильно організована дозвіллєва діяльність підлітків сприяє їх соціалізації, розвитку творчих здібностей, розкриттю талантів, самореалізації та самовизначенню, наповнює життя радісними переживаннями.

В сучасних умовах реформування системи освіти в Україні все більшого значення набувають питання вдосконалення культурно-просвітницької діяльності закладів освіти; визначення змісту та технологій розвитку національної системи культурно-дозвіллєвої діяльності; розробка інноваційних технологій дозвіллєвої діяльності підлітків. Беззаперечною та важливою в цьому напрямі є роль педагога – керівника виховної роботи з молоддю, який виконує три взаємопов'язані функції: організовує різні види діяльності, піклується про розвиток кожного, допомагає підліткам у вирішенні проблем, що виникають та запобігає створенню проблемних ситуацій.

Список використних джерел

1. Форми організації дозвілля дітей та молоді. *ChildFund Ukraine*. С. 12-18. URL: https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/Formy_Organizatsii_Dozvillia.pdf (дата звернення: 12.04.2025)
2. Дозвіллєві практики сучасних підлітків у контексті здоров’я збереження: соціологічний аналіз С. 45-50.
3. Інклюзивні аспекти організації дозвілля підлітків з особливими освітніми потребами Тернопільський національний педагогічний університет. С. 30-37.
4. Гра як спосіб організації корисного дозвілля підлітків. *Всеосвіта.* С. 5-9. [URL](https://vseosvita.ua/library/gra-ak-sposib-organizacii-korisnogo-dozvilla-pidlitkiv-43690.html?).
5. Методичні рекомендації щодо організації дозвілля різних вікових категорій *Закарпатський обласний центр народної творчості*. 2022. С. 22-28

Гресь Олександр Михайлович
магістр
спеціальності «Практична психологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Топіха Віра Андріївна

Теоретичні основи інформаційної культури майбутніх практичних психологів

У добу глобальної цифровізації питання формування інформаційної культури майбутніх психологів набуває особливого значення. Практична психологія вимагає не лише навичок спілкування з клієнтом, а й високого рівня обізнаності з інформаційними технологіями, вміння працювати з науковими джерелами, аналізувати великі обсяги даних та користуватись інноваційними інструментами.

Інформаційна культура – сфера буття, що пов'язана з функціонуванням інформації в суспільстві, формуванням інформаційних навичок особистості. У широкому сенсі інформаційна культура є сукупністю принципів і механізмів, що забезпечують взаємодію етнічних і національних культур, їх включення в загальний досвід людства. Інформаційна культура у вузькому сенсі це – вироблення оптимальних способів використання інформації і надання її споживачеві для вирішення теоретичних і практичних завдань; механізми вдосконалення технічних засобів виробництва, зберігання і передавання інформації; розвиток системи навчання, підготовки людини до ефективного використання інформації й інформаційних засобів. [1]

Отже інформаційна культура – це сукупність знань, умінь, навичок, що дозволяють особі ефективно використовувати інформаційні ресурси.

Інформаційна культура передбачає наступне:

вміння формулювати мету діяльності та обирати найбільш адекватний поставленій меті інформаційний засіб;

вміння систематизувати і адекватно сприймати інформацію, отриману з різних джерел;

рефлексія власної діяльності з використанням інформаційних засобів;

відкритість до сприйняття нової інформації, здатність до навчання протягом усього життя. [2]

До особливостей розвитку інформаційної культури психологів можна віднести наступне:

Знання джерел та ресурсів інформації – психологія, як наука, має величезну кількість різноманітних джерел: наукові журнали, монографії, дисертації, інтернет-ресурси, дослідницькі платформи. Для майбутнього психолога важливо вміти орієнтуватися у цих джерелах, адже надійність та точність інформації безпосередньо впливають на якість його роботи. Зокрема, необхідно вміти відрізняти науково обґрунтовану інформацію від псевдонаукових теорій.

Критичне мислення – однією з важливих складових інформаційної культури є критичне мислення. Психологи мають здатність не лише сприймати інформацію, а й ставити питання щодо її точності та обґрунтованості. Вони повинні вміти критично аналізувати як теоретичні концепції, так і практичні підходи до роботи з клієнтами, оцінюючи їх з різних перспектив і враховуючи наукові дані.

Етика роботи з інформацією – важливим аспектом інформаційної культури є етичні норми обробки інформації. Для психологів це питання набуває особливого значення, оскільки вони працюють із конфіденційною інформацією про особистість клієнта.

Використання цієї інформації має бути етичним, з дотриманням принципів довіри та поваги до приватності осіб.

Інформаційні технології та інструменти – сучасні технології відкривають нові можливості для психологів. Використання спеціалізованих програм, баз даних, онлайн-тестів та анкетування, відео-консультацій дозволяє значно розширити можливості професіонала в наданні допомоги та дослідженні психічних процесів. Майбутній психолог повинен володіти навичками роботи з сучасними технологіями для полегшення та покращення своєї роботи.

Розвиток навичок інформаційної комунікації – інформаційна культура включає не тільки вміння працювати з інформацією, а й комунікаційні навички. Для психологів важливо вміти ефективно передавати та інтерпретувати інформацію, пояснювати результати тестувань, досліджень або консультацій як клієнтам, так і колегам. Такі навички є невід'ємною частиною професіоналізму психолога.

Отже, розвиток інформаційної культури є ключовим чинником формування професійної компетентності майбутніх практичних психологів. У світі, де інформаційні потоки стають дедалі інтенсивнішими, а технології – всеохоплюючими, вміння ефективно працювати з інформацією, критично її оцінювати, етично використовувати та інтегрувати в професійну діяльність є не лише перевагою, а й необхідністю.

Інформаційна культура дозволяє психологу залишатися обізнаним з найновішими науковими досягненнями, використовувати сучасні технології у практиці, зберігати конфіденційність та дотримуватися етичних норм. Вона сприяє формуванню рефлексивного мислення, здатності до безперервного навчання та адаптації до нових умов професійного середовища.

Формування інформаційної культури у студентів психологічних спеціальностей має відбуватися системно, інтегруючись у зміст освітніх програм, практичну підготовку та науково-дослідну діяльність. Це забезпечить майбутнім фахівцям високий рівень готовності до професійної діяльності в умовах інформаційного суспільства.

Таким чином, інформаційна культура – це не лише інструмент, а фундаментальна основа, яка забезпечує ефективність, етичність і сучасність психологічної практики.

Список використаних джерел

1. Інформаційна культура. Українська бібліотечна енциклопедія. URL: https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0 (дата звернення 27.03.2025).

2. Поняття інформаційної культури. MegaLib. URL: http://megalib.com.ua/content/2049_86_Ponyattya_informaciinoi_kyltyri.html (дата звернення 28.03.2025).

Григорова Марина Іванівна
студентка ІІІ курсу
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Саюк Валентина Іванівна

Музейна педагогіка як засіб виховання громадянських якостей дітей дошкільного віку

На сучасному етапі розвитку вітчизняної дошкільної освіти особливу увагу приділяють вихователі формуванню громадянських якостей у дітей дошкільного віку засобами музейної педагогіки. Музеї сприяють вихованню у дошкільнят національної свідомості, патріотизму, любові до рідного краю, що є основою для подальшого розвитку особистості [2].

У Базовому компоненті дошкільної освіти підкреслюється, що дошкільна освіта у сучасних умовах повинна бути спрямована на формування всебічно розвиненої особистості, яка усвідомлює свою роль у суспільстві, має високий рівень громадянської свідомості, відповідальності та патріотизму [1]. У цьому процесі важливе місце займає музейна педагогіка – інноваційний напрям освітньої діяльності, який сприяє формуванню національної ідентичності, духовного розвитку та громадянських якостей дітей, зокрема старших дошкільників.

Київщина має багату історико-культурну спадщину, тому долучення дітей до її вивчення через музейну педагогіку забезпечує ґрунтовне розуміння традицій, звичаїв, історичних подій, пов'язаних із рідним краєм [3, с.136]. Музейна педагогіка є міждисциплінарним напрямом, що поєднує елементи освіти, історії, етнографії та психології. Її основною метою є використання музейного простору для освітнього процесу, що дозволяє здійснювати навчання в активній та інтерактивній формах. У старшому дошкільному віці діти активно цікавляться навколишнім світом, їм властиве образне мислення, тому експонати музейної експозиції та тематичні заняття сприяють ефективному засвоєнню знань.

У Києві та Київській області функціонують музеї, які ефективно можуть бути використані для виховання і навчання дошкільнят [3]:

- **Національний музей народної архітектури та побуту України** – знайомить дітей із традиційними українськими хатами, ремеслами, звичаями;
- **музей гетьманства у Києві** – дає змогу дітям дізнатися про славне минуле українських гетьманів та їхню роль в історії держави;
- **літературно-меморіальні музеї (Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки та ін.)** – формують у дітей уявлення про видатних діячів культури;
- **краєзнавчі музеї в містах та селах Київщини** – допомагають розуміти місцеву історію, традиції та особливості розвитку регіону.
- **Обухівський краєзнавчий музей імені Юрія Домотенка.**

Знайомство з експозиціями музеїв дозволяє дітям отримати наочні уявлення про життя їхніх предків, культурні цінності та історичні події.

Для ефективного засвоєння знань дітьми у музеях застосовують різні методики та підходи: **інтерактивні екскурсії** – екскурсоводи долучають дітей до активного обговорення експонатів, заохочують ставити запитання та робити власні висновки; т**еатралізовані вистави** – відтворення історичних подій у формі казок чи театральних сценок сприяє кращому розумінню матеріалу; **майстер-класи з народних ремесел** – практична діяльність, така як ліплення з глини, ткацтво, розпис писанок дозволяє дітям краще зрозуміти традиції Київщини; **краєзнавчі ігри та вікторини** – залучають дітей до активного пізнання історії рідного краю у цікавій ігровій формі; **проєктна діяльність** –

діти разом із вихователями готують власні міні-музеї у дитячому садку, досліджують історію своїх родин, готують виставки з фото та малюнків. Залучення дітей старшого дошкільного віку до музейної діяльності сприяє: розвитку національної свідомості та патріотизму, формування громадянських якостей. Це прищеплює ціннісне ставлення до культурної спадщини, розвиває комунікативні навички і словниковий запас; підвищує рівень емпатії, стимулює творче мислення та уяву.

У багатьох дошкільних закладах Київщини активно застосовується методика «міні-музеїв», коли у групах створюють невеликі експозиції з предметами побуту, старовинними іграшками, фотографіями чи народними костюмами. Такі експонати діти можуть досліджувати самостійно або разом із вихователем. Також малюкам подобається виготовляти старовинні іграшки, деякі вони можуть робити і у групі закладу дошкільної освіти – наприклад, ляльку-оберіг. Ця традиція давно зародилася в Україні і має історичні корені: коли козак вирушав у мандри чи дівчина виходила заміж і покидала батьківський поріг, то батьки давали у дорогу оберіг з рідної оселі.

На базі Обухівського краєзнавчого музею імені Юрія Домотенка вихованці закладу дошкільної освіти «Рушничок» Обухівської міської ради Київської області не лише споглядають експонати, а й активно залучаються до різних дозвіллєвих практик (збирають матеріали, малюють копії історичних знахідок, складають казки та історії про минуле свого краю, приймають участь на зустрічах з поетами та письменниками, музикантами, майстрами декоративно-прикладного мистецтва тощо). Вихователі разом із дітьми створюють експозиції з предметів побуту, фотографій, народного одягу, а також виготовляють традиційні ляльки-мотанки, що є символом захисту та національної культури.

Музейна педагогіка відіграє важливу роль у розвитку громадянських якостей дітей старшого дошкільного віку, адже допомагає їм усвідомити свою приналежність до українського народу, його історії та культури. Знайомство з історичною спадщиною рідного краю через музейні експозиції виховує у дошкільнят патріотизм, формує відчуття гордості за Київщину, а також розвиває у дітей громадянські якості.

Отже, музейна педагогіка є ефективним інструментом національно-патріотичного виховання дошкільнят, забезпечує розвиток їхніх пізнавальних здібностей та сприяє всебічному особистісному зростанню. Музейна педагогіка є ефективним інструментом розвитку особистості дитини, сприяє формуванню життєдіяльних компетентностей, підвищує мотивацію до навчання та виховує свідомих громадян. Інтеграція музейної педагогіки у дошкільну освіту дозволяє не лише збагачувати освітній процес, а й формувати в дітей ціннісне ставлення до культурної спадщини. Застосування сучасних технологій музейної педагогіки й активне заохочення дітей до дослідницької діяльності створюють необхідні умови для цікавого й пізнавального освітнього процесу та розвитку малюків.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти). Наказ Міністерства освіти і науки України. №33 від 12.01.2021 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0033729-21#Text. (дата звернення 02.04.2025 р.).

2. Положення Міністерства освіти і науки України «Про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-14#Text . (дата звернення 02.04.2025 р.).

3. Якубовський В. І. Музеєзнавство: навч. посібник-практикум. Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М. І., 2006. 272 с.

Грудницька Анастасія Олегівна
магістрантка І курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Коханко Оксана Григорівна

Інноваційні підходи до формування командної роботи в учнів початкових класів засобами технології «Інтелект України»

Одним із ключових завдань сучасної української школи є розвиток навичок співпраці, відповідальності та культури діалогу, що є основою для формування громадянських і соціальних компетентностей учнів. Особливо важливо започаткувати ці процеси саме в початковій школі, коли закладаються перші моделі соціальної поведінки дитини. У цьому контексті важливим є впровадження таких освітніх технологій, які не лише сприяють формуванню знань, а й забезпечують розвиток командної взаємодії.

Освітня технологія «Інтелект України» базується на засадах ціннісно-орієнтованого навчання, інтеграції предметних знань із національним вихованням та розвитку життєвих компетентностей [4]. Один із центральних її компонентів — формування партнерської взаємодії та командної роботи серед учнів. У новому Державному стандарті початкової освіти командна робота розглядається як одна з ключових наскрізних компетентностей, що має формуватися з перших років навчання [5]. В умовах Нової української школи змінюється фокус: знання — це вже не кінцева мета, а інструмент для активної соціалізації, творчості та співпраці.

Проблема формування командної взаємодії в учнів молодшого шкільного віку була предметом уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників. Важливі ідеї щодо значення колективу у становленні особистості дитини висловлював Василь Сухомлинський, підкреслюючи, що радість спільної діяльності й переживання успіху разом із товаришами є потужним джерелом виховання гуманності, відповідальності та ініціативності [6]. Він вважав, що навчання має бути не лише інтелектуальним, а й соціально-переживальним процесом, де дитина відкриває себе через взаємодію з іншими.

Також слід згадати Джона Дьюї, який ще на початку XX століття підкреслював важливість навчання через досвід і спільну діяльність. Він вважав, що школа повинна бути моделлю демократичного суспільства, де кожна дитина має змогу брати участь у прийнятті рішень та спільному конструюванні знань [3]. Ідеї Дьюї нині актуалізуються через підходи інтегрованого та проєктного навчання, що активно впроваджуються в межах технології «Інтелект України».

У технології «Інтелект України» колективна робота учнів має велике значення для розвитку їхніх комунікативних та соціальних навичок. Прояв цього в колективній роботі можна побачити через активне залучення учнів до виконання спільних завдань, що сприяють розвитку таких важливих якостей, як відповідальність, співпраця та взаємопідтримка.

По-перше, через інтерактивні завдання, учні мають можливість працювати разом у групах, виконуючи спільні проекти або розв'язуючи проблемні задачі. Така діяльність вимагає не лише знань, а й навичок взаємодії, обговорення і розподілу ролей у команді. Наприклад, під час розв'язування комплексних завдань або створення проектів на основі STEM-освіти, учні можуть розподіляти між собою завдання, що дозволяє кожному проявити свої сильні сторони, одночасно навчаючи працювати в колективі. Це може бути як групова робота над дослідженням наукової теми, так і спільне вирішення практичних завдань через використання мультимедійних засобів. Відповідно до досліджень, учні розвивають не лише академічні знання, але й соціальні навички через спільну роботу в командах [1].

По-друге, роль вчителя в колективній роботі є критично важливою. Він виступає не тільки як модератор, але й як координатор групової діяльності, допомагаючи учням організувати ефективну взаємодію, навчити їх працювати в команді та досягати спільних результатів. Вчитель також створює умови для того, щоб кожен учень зміг проявити свої здібності та внести свій вклад у командну роботу, сприяючи розвитку в учнів навичок спільної діяльності та розв'язання конфліктів. Як зазначено в статті «Проєкт «Інтелект України»: прогрес чи закріплення нерівності в освіті?», роль вчителя є вирішальною для успішної реалізації проекту, оскільки саме він направляє учнів у процесі співпраці та забезпечує рівні можливості для всіх учасників [2].

Інтеграція технологій у навчальний процес також дозволяє створити умови для онлайн співпраці. Наприклад, учні можуть працювати над завданнями в онлайн-середовищах, де кожен має доступ до спільного робочого простору для обміну ідеями, дослідження інформації або створення мультимедійних проектів. Це дозволяє підтримувати постійний зв'язок і забезпечує активну взаємодію між учасниками групи. Така форма роботи сприяє формуванню навичок самостійного пошуку інформації та співпраці в онлайн середовищі.

Таким чином, у технології «Інтелект України» колективна робота сприяє розвитку партнерських взаємин між учнями, навчаючи їх ефективно працювати разом, ставати лідерами та допомагати один одному. Цей аспект є важливим для формування соціальних компетентностей, які є необхідними для успішної діяльності в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Гавриш, І., & Ушмарова, В. (2022). Упровадження STEM-освіти в початковій школі. *Науковий вісник,* 2(27). URL: https://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/3065?utm_source=chatgpt.com

2. Городнюк, О. (2020). Проєкт «Інтелект України»: прогрес чи закріплення нерівності в освіті? URL: https://commons.com.ua/uk/proyekt-intelekt-ukrayini-progres-abo-zakriplennya-nerivnosti-v-osviti/?utm_source=chatgpt.com

3. Дьюї, Дж. (1916). Democratic Education. New York: Macmillan. URL: https://www.gutenberg.org/ebooks/852

4. Інтелект України — офіційний сайт. URL: https://inteoect.org.ua (дата звернення – 4.04.2025 р.)

5. Державний стандарт початкової освіти *(2018).* URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/pochatkova/2021/11/Standart-pochatkovoyi-osviti-2020.pdf (дата звернення – 4.04.2025 р.) Сухомлинський, В. (1976). Серце віддаю дітям. Київ.

Гуменюк Катерина Юріївна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чайченко Валентина Федорівна

Формування дослідницької компетентності учнів
в освітньому процесі нової української школи

Формування дослідницької компетентності учнів в освітньому процесі Нової української школи є надзвичайно актуальним, оскільки впровадження дослідницької діяльності в навчальний процес активізує механізм саморозвитку дитини, позитивно

впливає на виховання вільної особистості, яка готова до активної участі в житті соціуму, здана орієнтуватися в інформаційному просторі, практично та творчо підходить до вирішення життєвих труднощів. У Державному стандарті початкової освіти наголошується на тому, що школа має бути особистісно-орієнтована і розвиваюча, де зміст освіти буде направлено на оволодіння учнями досвіду різних видів діяльності, зокрема на 2].[оволодіння способами активної пізнавальної діяльності

Дослідницька компетентність 3].[– це важлива складова системи компетентностей учнів, що забезпечує їхній успішний розвиток у сучасному світі. Вона включає здатність самостійно проводити дослідження, вирішувати проблеми, аналізувати інформацію та робити обґрунтовані висновки. Ця компетентність не обмежується лише здобуттям знань – вона охоплює цілу низку вмінь і навичок, які формують активну, самостійну та критично мислячу особистість

У ході дослідження було визначено та апробовано умови формування дослідницької компетентності учнів в освітньому процесі Нової української школи.

1. *Створення освітнього середовища активно-пошукового характеру*

1, 51-70.].[Створення освітнього середовища активно-пошукового характеру дає дитині можливість робити власний вибір, сприяє розвитку нових та вдосконаленню набутих практичних навичок, отриманню нових знань, забезпечує позитивне ставлення до інших. Окрім цього, учень має відчути свою індивідуальність та неповторність

У навчально-виховному процесі Нової української школи зростає частка групової ігрової, проектної і дослідницької діяльності, у зв'язку з цим педагогу необхідно створювати інноваційне освітнє середовище, у якому домінує роль дослідження реальних проблем суспільства, учень вчиться критично та нестандартно мислити, а діяльність учителя та учня будується на партнерських засадах.

Оформлення класної кімнати наочними та дидактичними матеріалами посилює інтерес учнів до пошукової роботи, адже вони розглядають, читають і аналізують подану інформацію, ставлять запитання, шукають відповіді на них та роблять висновки. Мотиваційна складова навчання є вагомим чинником формування дослідницької компетентності. Створення ситуації успіху, під час якої педагог підтримує учня, акцентує увагу на його здобутках, підкреслює його досягнення, а також використання мотиваційних фраз і карток сприяють зростанню внутрішньої мотивації здобувача освіти до навчання й дослідження, заохочують їх до самостійної діяльності та творчого мислення.

2. *Застосування інтегративного підходу під час пошуково-дослідницької роботи*

4].[Одним із чинників формування дослідницької компетентності в освітньому процесі Нової української школи є забезпечення застосування інтегративного підходу під час пошуково-дослідницької роботи учнів, адже така діяльність сприяє переходу від навчально-пізнавальної до творчої роботи, допомагає оволодіти прийомами самостійного пошуку, методами наукового пізнання, навичками проведення власних досліджень, аналізу нового матеріалу, що не лише покращує засвоєння навчального матеріалу, а і мотивує учнів до участі в науковому дослідженні в подальшому на професійному рівні

Вивчення інтегрованих курсів, створення інтегрованих та бінарних уроків, проведення тематичних днів і тижнів мають неабияких вплив на формування дослідницької компетентності, оскільки учні розглядають тему із різних аспектів, сприяють утворенню в здобувачів освіти міжпредметних зав'язків, навичок аналізу та синтезу інформації, формують уміння застосовувати здобуті знання в реальних ситуаціях, стимулюють пізнавальну активність і творчий підхід до вирішення проблем.

3. *Застосування педагогічних технологій навчання.*

Вагомим фактором формування дослідницької компетентності учнів є застосування інноваційних технологій навчання. Метод проєктів – один із найефективніших способів формування дослідницької компетентності учнів, оскільки основною його метою є самостійна (або групова) діяльність учнів у процесі дослідження певної теми. Він сприяє

розвитку критичного мислення, аналітичних навичок, самостійності у прийнятті рішень, уміння працювати з інформацією і презентувати результати власної роботи. Технологія проблемного навчання базується на створенні проблемних ситуацій, під час яких учень вирішує реальну проблему, намагається запропонувати шляхи її подолання, формулює та доводить власну думку стосовно конкретного явища.

Технології інтерактивного та ігрового навчання забезпечують активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу. Рольові, імітаційні ігри, дебати, незакінчені речення, квести, створення інтелектуальних карт сприяють розвитку критичного мислення, формують навички роботи в команді і залучають учнів до дослідницької діяльності.

Використання комп'ютерних програм, інтерактивних дошок, мультимедійних матеріалів та інших цифрових пристроїв сприяє покращенню освітнього процесу та підвищує мотивацію здобувачів освіти до навчання. Варто наголосити на тому, що завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям учні вчаться працювати з даними, шукати, аналізувати, синтезувати та систематизувати інформацію. Окрім цього, використовуючи онлайн-лабораторії, YouTube-канали, платформу графічного дизайну Canva на уроках можна проводити віртуальні екскурсій, експерименти та досліди. Завдяки платформам Kahoot, LearningApps, Wordwall учні мають можливість проходити тестування та бачити свої навчальні досягнення у вивчені певної теми.

Таким чином в освітньому просторі Нової української школи вагому роль відіграє дослідницька діяльність. Завдяки створенню освітнього середовища активно-пошукового характеру, забезпеченню застосування інтегративного підходу під час пошуково-дослідницької роботи, застосуванню інноваційних технологій створюються умови для ефективного розвитку дослідницької компетентності молодших школярів. Важливим чинником також є роль учителя, який підтримує учнів у процесі дослідження, мотивує їх до самостійного пошуку знань.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа : порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
2. Про затвердження державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018р. № 87. Редакція від 24.07.2019р. №688. URL: https://is.gd/TJkRp9
3. Щербань І.Ю., Савченко В.В. Сутність поняття «дослідницька компетентність» у вітчизняній та зарубіжній літературі. Збірник наукових праць «Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи». 2021. Вип. 2(6). С. 240 – 247.
4. Яновський А. О. Пошуково-дослідницька діяльність з використанням інформаційно-комунікаційних технологій в умовах європейської інтеграції. 2008. URL: https://is.gd/IMm91n

Данилова Марія Миколаївна
магістрантка І курсу
спеціальність А1 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лук'янченко Ольга Миколаївна

Особливості формування умінь співпраці у молодших школярів засобами технології LEGO

Анотація:
У роботі розглядаються особливості формування умінь співпраці у молодших школярів за

допомогою технології LEGO. Зосереджено увагу на розвитку важливих навичок, таких як командна робота, комунікація та вирішення проблем, за допомогою інтерактивних ігор, які включають використання конструктора LEGO. Обговорюються методи та підходи, які сприяють ефективному розвитку співпраці між дітьми, а також роль викладачів у процесі інтеграції LEGO-технології в навчальний процес. Оцінюється вплив на мотивацію дітей та їхні емоційні реакції під час роботи в команді. Зроблено висновки про важливість інтеграції нових технологій у освітній процес для розвитку соціальних і когнітивних навичок молодших школярів.

Ключові слова: *LEGO, молодші школярі, співпраця, комунікація, командна робота, технологія, навчальний процес, мотивація, емоційний розвиток, конструктор LEGO, педагогіка.*

Постановка проблеми:

В сучасній освіті особлива увага приділяється розвитку комунікативних навичок у дітей, зокрема, умінням співпрацювати в колективі. Важливим аспектом формування цих навичок є створення умов, які сприяють розвитку командної роботи, здатності ефективно вирішувати проблеми тощо. Технологія LEGO виявляється одним із потужних інструментів, що дозволяє організувати навчальний процес таким чином, щоб діти мали можливість працювати в командах, виконуючи спільні завдання, обговорюючи ідеї, пропонуючи рішення. Використання LEGO-технологій у навчанні може значно покращити емоційний та соціальний розвиток учнів, а також стимулювати їх до активної участі в освітньому процесі. Проте, не всі вчителі готові використовувати LEGO-технологій на уроках і не завжди є чітке розуміння того, які саме аспекти можна розвивати за допомогою сучасних конструкторів і як правильно організувати роботу.[1, с.5]

Мета дослідження: вивчення особливостей формування умінь співпраці у молодших школярів за допомогою технології LEGO.

Вміння працювати в команді, ефективно комунікувати, узгоджувати спільні дії й досягати спільної мети — це ключові навички, які забезпечують успіх не тільки в навчанні, а й у подальшому житті.

Згідно з Державним стандартом початкової освіти, уміння співпрацювати є однією з ключових компетентностей, яка визначає здатність учнів працювати в команді, ефективно взаємодіяти з іншими, ділитися своїми ідеями і вміннями, а також допомогти досягати спільних результатів. Це компетентність, що сприяє розвитку важливих соціальних навичок, таких як комунікація, взаємодія, критичне мислення та розв’язання проблем у групі.

Співпраця в групі є важливою, оскільки вона дає змогу об'єднати зусилля, знання та навички для досягнення спільної мети, що часто неможливо зробити ефективно на самоті.

Отже, співпраця в групі є не тільки важливою для досягнення конкретних цілей, але й допомагає розвивати багато необхідних життєвих навичок, які будуть корисні в майбутньому.

Одним із інструментів для розвитку таких навичок є використання технології LEGO. Ця технологія інтегрується в навчальний процес через організацію різноманітних завдань, що потребують взаємодії учнів та спільної роботи над певними проектами. За допомогою LEGO можна проводити як індивідуальні, так і групові завдання, що дозволяє адаптувати навчання до потреб кожного учня, при цьому забезпечуючи розвиток колективних навичок.

Методика роботи з Лєго у початковій школі різноманітна і включає різні підходи, що сприяють розвитку критичного мислення, творчих здібностей та вміння працювати в команді. Використання конструктора Лєго дозволяє учням не лише будувати фізичні об'єкти, а й активно розвивати уяву, планування, координацію та навички вирішення проблем. Зокрема, можна застосовувати такі методи: Проєктне навчання – учні працюють над створенням конкретного продукту з Лєго, що допомагає їм застосовувати знання на практиці та розвивати навички співпраці. Проблемне навчання – учні отримують завдання на побудову моделей для вирішення певних проблем або завдань, що стимулює розвиток

аналітичного мислення та творчих підходів.Групова робота – учні разом розробляють проект, обговорюючи ідеї, спільно створюючи конструкції та вирішуючи проблеми, що виникають в процесі.

Було виявлено, що використання LEGO-конструкторів у освітньому процесі дає можливість дітям не лише розвивати академічні знання, але й формувати важливі соціальні навички, які стануть в пригоді їм у подальшому житті. Педагогічна практика, що базується на технології LEGO, потребує певних змін у підходах до організації навчального процесу. Викладачі повинні враховувати індивідуальні особливості учнів, а також умови, в яких вони працюють, щоб максимізувати ефективність використання цього інструменту. Вчителі повинні вміти адаптувати завдання відповідно до рівня розвитку учнів, забезпечуючи при цьому гнучкість у процесі роботи.[1, с.29]

Отже, можна стверджувати, що використання технології LEGO в навчальному процесі є перспективним і ефективним методом для розвитку важливих навичок співпраці у молодших школярів. Це сприяє розвитку соціальної взаємодії, емоційної стабільності, а також мотивації до навчання.

Список використаних джерел

1. Шість цеглинок в освітньому просторі школи: методичний посібник / упорядник О. Рома. The LEGO Foundation, 2018. 32 с.2.

2. Матвієнко О. В., **Лук'янченко О. М.** Підготовка майбутніх учителів до організації ігрового освітнього простору в НУШ засобами конструктора LEGO. *Освітньо-науковий простір*: Вип. 3 (2–2022) / Український державний університет імені Михайла Драгоманова Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. С. 62–71. DOI 10.31392/ONP.2786-6890.3(2).2022.07 URL: https://ess.npu.edu.ua/index.php/ess/article/view/34

Демченко Наталія Леонідівна
студентка IVкурсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидатка педагогічних наук, доцентка
Себало Людмила Ігорівна

Розвиток критичного мислення молодших школярів у процесі розв'язування сюжетних задач

У сучасному світі надзвичайно важливо навчити дітей мислити критично, творчо підходити до вирішення проблем і адаптуватися до змін. Початкова освіта має створювати фундамент не лише для засвоєння знань, а й для формування особистості, здатної аналізувати, порівнювати, робити висновки і шукати альтернативи. Відповідно до Державного стандарту початкової освіти, одним із ключових компонентів навчального процесу є формування наскрізних умінь, серед яких особливе місце займають уміння критично мислити, логічно обґрунтовувати свою думку, вирішувати проблеми та працювати з інформацією.

Зокрема, у галузі «Математика» стандарт передбачає розвиток умінь учнів розв'язувати різноманітні задачі, у тому числі ті, що потребують нестандартного підходу, аналізу й моделювання ситуацій. Саме тому використання відкритих сюжетних задач у початковій школі повністю відповідає вимогам сучасної освіти. Одним із ефективних інструментів у цьому напрямі є використання сюжетних задач – особливо тих, що мають відкритий характер. На відміну від «закритих» завдань, де є чітка умова та однозначна

відповідь, відкриті сюжетні задачі не мають єдиного правильного рішення, спонукають дітей до міркувань, висунення гіпотез і пошуку нестандартних підходів. Такі завдання не лише розвивають математичне мислення, а й вчать ставити питання, аналізувати ситуації, працювати з різними моделями й приймати рішення.

Сюжетні задачі, які сприяють розвитку критичного мислення, можна умовно поділити на кілька типів:

1. Задачі з неповним набором даних – учні повинні самостійно доповнити умову, враховуючи можливі варіанти.

Наприклад: Склади задачу за поданою графічною моделлю.

2. Задачі з кількома можливими розв'язками – дають змогу учням спробувати різні стратегії та пояснити свої рішення.

Наприклад: Постав знаки «+» між числами 1–9 так, щоб отримати число 99. Знайди кілька розв'язків.

3. Задачі-дослідження – вимагають виявлення закономірностей або встановлення залежностей.

Наприклад: Два комбайни збирають урожай з 20 га за 2 дні. Скільки зберуть 8 комбайнів за 8 днів?

4. Задачі з відкритим кінцем – стимулюють формулювання нових питань на основі ситуації.

Наприклад: Запропонуй можливі способи читання виразу 15 + 8.

Ці приклади показують, як прості на перший погляд задачі можуть стати основою для глибших роздумів і відкриттів. Щоб робота з сюжетними задачами була ефективною, варто дотримуватись певної послідовності: аналізувати умову задачі, уточнювати незрозумілі терміни; створювати наочні моделі (схеми, таблиці, малюнки); формулювати гіпотези, перевіряти їх різними способами; заохочувати учнів до формулювання власних варіантів розв'язання; проводити обговорення результатів, порівнювати підходи; узагальнювати метод розв'язання. Важливо, щоб задачі були посильними та цікавими для дітей, відповідали їхньому рівню розвитку й викликали інтелектуальний інтерес. У сприятливому психологічному кліматі учні не бояться помилятися, вчаться аргументувати, досліджувати й творчо підходити до навчання.

Ефективність такого підходу була підтверджена в межах експериментального дослідження, що складалося з трьох етапів: констатувального, формувального та контрольного. У ньому взяли участь 120 учнів початкових класів, розподілених на експериментальну (ЕГ) та контрольну (КГ) групи по 60 осіб. Для оцінювання критичного мислення використовували тестові завдання з компонентами: аналіз, інтерпретація, аргументація; оцінка проводилася за 5-бальною шкалою.

На констатувальному етапі було виявлено, що більшість учнів обох груп мали низький або середній рівень розвитку критичного мислення (ЕГ — 2.8 бала, КГ — 2.7), що засвідчило необхідність педагогічного втручання.

Під час формувального етапу в експериментальній групі активно використовували інтерактивні методи навчання, зокрема дискусії, кейс-методи, групову роботу та системну роботу з відкритими сюжетними задачами. У контрольній групі застосовували традиційні методи навчання. Результати показали значне покращення в ЕГ: аналіз — 3.9 бала, інтерпретація — 4.0, аргументація — 3.8 (проти 3.2, 3.3, 3.1 відповідно у КГ).

На контрольному етапі рівень критичного мислення в експериментальній групі значно зріс: 55% учнів досягли високого рівня (проти 15% на початку), середній бал — 4.3. У контрольній групі ці показники становили відповідно 25% і 3.4 бала.

Таким чином, використання відкритих сюжетних задач як інструменту розвитку критичного мислення у початковій школі не лише відповідає вимогам сучасної освіти, а й доводить свою ефективність на практиці. Такий підхід сприяє формуванню активного, мислячого учня, здатного до аналізу, аргументації, прийняття рішень та творчого вирішення навчальних завдань.

Список використаних джерел

1. Лякішева А. В., Вітюк В. В., Кашуб'як І. О. Л-97 Кейсбук методів і прийомів технології розвитку критичного мислення в Новій українській школі : навч.-метод. посіб. для вчит. поч. класів ЗЗСО та студ. спец. 013 Початкова освіта /Анна Лякішева, Валентина Вітюк, Ірина Кашуб'як. 2-ге вид., переробл. і доповн. Луцьк : ФОП Іванюк В. П., 2022. 116 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21285/1/casebook.pdf (дата звернення: 19.03.2025).
2. Нова українська школи URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/razdel_1_Oglyad.pdf (дата звернення: 19.03.2025).
3. Силюга Л. П. Задачі з казковими сюжетами як засіб формування математичних знань учнів початкових класів. *Інновац. педагогіка*. 2018. Вип. 5. С. 54–57.
4. Скворцова С. О. Методика навчання розв'язування сюжетних задач у початковій школі : навчально-методичний посібник. Частина І. Методика формування в молодших школярів загального уміння розв'язувати сюжетні задачі. Одеса : ООО "Абрикос-Компани", 2011. 268 с.
5. Щукіна А. Формування в учнів логічного мислення під час вивчення типових задач з пропорційно залежними величинами. *Актуальні проблеми навчання і виховання молодших школярів*. Харків : ХНПУ, 2022. С. 35 36.

Демчук Анатолій Васильович
магістр І курсу
спеціальності «Педагогіка вищої школи»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Порядченко Леся Анатоліївна

Використання сценічно-мовленнєвих засобів у формуванні акторських здібностей студентів

В умовах оновлення змісту освітніх програм, орієнтації на європейські стандарти та інтеграції міждисциплінарних підходів проблема розвитку мовленнєвої виразності набуває особливої актуальності. Формування акторських здібностей студентів є одним із ключових завдань мистецької освіти в Україні, фундаментальним компонентом якого являється саме сценічне мовлення.

Сучасна театральна освіта вимагає від студентів не лише технічної майстерності, але й глибокого розуміння мовленнєвих аспектів акторської гри. Тож систематичне вивчення та практика сценічного мовлення повинні стати невід'ємною частиною театральної діяльності сучасного студента. Важливість розуміння змістового значення основних теоретичних положень акторської майстерності через техніку сценічного мовлення сформує у студентів теоретичні уявлення про особливості мовленнєвої взаємодії в процесі їх професійної діяльності.

Тому метою даної розвідки є визначення ключових аспектів сценічного мовлення через призму наукових досліджень. Особливості формування сценічно-мовленнєвих навичок майбутніх акторів неодноразово розкривали в своїх дослідженнях науковці минулого та сучасності.

Насамперед розглянемо особливості тлумачення дефініції сценічного мовлення у наукових дослідженнях. Так, О. В. Деркач розглядає сценічне мовлення в межах психолінгвістики, акцентуючи на спонтанності, інтонаційній пластичності та семантичній насиченості мовлення. Ці риси, як зазначає автор, необхідні для створення переконливих

сценічних образів [3]. Л. І. Синиця у своєму дослідженні підкреслює, що сценічне мовлення є не лише засобом передачі тексту, а й способом створення образу, що прямо впливає на акторську органіку. Вона наголошує на важливості методичної системності в розвитку мовленнєвих навичок [10].

На думку Т. М. Красильникової, акторське мовлення – це результат комплексної роботи дихальної, голосової, артикуляційної та мімічної систем. Використання сценічно-мовленнєвих засобів стимулює психофізичну підготовку студента, сприяє гармонізації внутрішнього стану та взаємодії з партнером по сцені [4]. Автор вказує на необхідність врахування психофізіологічних особливостей студентів у процесі навчання сценічної мови. В її роботах мовленнєвий акт постає як результат цілісної роботи організму, що вимагає спеціальної підготовки з дихання, голосоутворення та інтонаційної виразності.

І. М. Трегуб розглядає мовлення у зв'язку з акторською дією – не як ізольовану дисципліну, а як невід'ємну частину акторської майстерності. Вона наголошує на важливості сценічного мовлення у процесі творення «живого слова», яке здатне впливати на глядача [11]. Тож, як бачимо, у своїх розвідках вчені доводять, що сценічне мовлення сприяє формуванню цілісного акторського образу та підвищує професійну компетентність. У дослідженні В. Д. Мізяка підкреслюється важливість сценічного мовлення як складової професійних навичок актора. Автор зазначає, що опанування сценічної мови дозволяє акторам ефективно втілювати театральний задум через емоційно-образні засоби [7]. О.Винар та О. Мошкіна у своїх розвідках досліджували просодичні засоби сценічної мови, такі як інтонація, темпоритм, тембр і тон, які є ключовими у створенні художнього образу актора та впливу на глядача. В той час Т. Нечаєнко та О. Винар акцентують увагу на необхідності дотримання норм літературної вимови та розвитку мовної культури у процесі професійної підготовки акторів [8].

Н. І. Куріс у своєму дослідженні зазначає, що сучасний актор повинен володіти не лише технікою мовлення, а й здатністю адаптувати голосові й інтонаційні характеристики до конкретного художнього завдання. Це потребує комплексного підходу до формування сценічної мови як інструменту емоційної дії [5].

Важливу роль у методиці формування навичок сценічного мовлення відіграє методика К.Д. Станіславського, що акцентує увагу на "мовленні, як дії"[12]. Його концепція правдивого емоційного проговорення тексту реалізується через інтонаційні нюанси, паузування, логічні наголоси. Крім того, сучасні методики (наприклад, практики сценічної імпровізації або етюдної роботи) також базуються на мовленнєвій взаємодії як основі сценічного впливу.

Висновки. Таким чином, аналіз наукових джерел свідчить про стійкий науковий інтерес до проблеми сценічно-мовленнєвої підготовки. Аналіз літератури засвідчує, що сценічно-мовленнєві засоби є ефективним інструментом у формуванні акторських здібностей студентів. Вчені доводять, що ґрунтовне володіння студентами засобами сценічно-мовленнєвої взаємодії дозволить їм точно та емоційно-виразно передавати зміст тексту, створювати переконливий сценічний образ, а також взаємодіяти з партнером на сцені та глядачем. Тож використання сценічно-мовленнєвих засобів в акторській діяльності сприяють розвитку не лише техніки мовлення, а й емоційної виразності, пластики мовлення та сценічної впевненості. Проте, незважаючи на велику кількість досліджень щодо використання сценічного мовлення у формуванні акторської компетентності студентів, слід зазначити, що на сьогодні спостерігається потреба в систематизації методів навчання сценічній мовленнєвій практиці здобувачів та впровадженні в навчально-виховний процес сучасних педагогічних технологій.

Список використаних джерел

1. Вавілова Н. Г. Комунікативна стратегія актора: мовленнєво-психологічний підхід. Одеса: Астропринт, 2016. 172 с.

2. Винар О., Мошкіна О. Особливості використання просодичних засобів сценічної мови у створенні сценічного образу. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво, № 5(2), 2022. artonscene.knukim.edu.ua+1artonscene.knukim.edu.ua+1
3. Деркач О. В. Психолінгвістичні аспекти акторської майстерності. // Психологічний журнал. 2017. №3. С. 45–52.
4. Красильникова Т. М. *Формування сценічного мовлення в системі підготовки актора*. Харків: ХНУМ, 2010. 234 с.
5. Куріс Н.І. Основи сценічної мови: навчальний посібник.Київ: Ліра-К, 2018.152 с.
6. Мельник Т. П. Етюд у сценічному мистецтві: теорія і практика. Київ: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2019. 164 с.
7. Мізяк В. Д. Сценічне мовлення як важлива складова професійних навичок у процесі опанування професії актора. Культура України, № 76, 2022. ku-khsac.in.ua
8. Нечаєнко Т., Винар О. Мистецтво сценічного мовлення як основа професійної підготовки майстрів театру і кіно. Мистецтвознавчі записки, 2018.
9. Раєвська С. О. Інтонаційна виразність у сценічному мовленні. Чернівці: Рута, 2011.198 с.
10. Синиця Л. І. Педагогіка театрального мистецтва. Київ: Академвидав, 2012. 280 с.
11. Трегуб І. М. Мистецтво актора: методологія та практика навчання. Львів: Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 260 с.
12. Яковлєв М. Л. Психофізіологія сценічного мовлення. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. 188 с.

Денисенко Олена Василівна
студентка Ш курсу
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Войналович Олександра Олександрівна

Педагогічні засади діяльності музею як дозвіллєво-культурного центру

Музей у сучасному суспільстві відіграє роль не лише зберігача культурної спадщини, а й активного учасника у формуванні особистості. Його діяльність дедалі більше інтегрується у сферу освіти, культури й дозвілля.

Музей є унікальним середовищем для: неформального навчання, розвитку критичного мислення, естетичного та патріотичного виховання, формування соціокультурних компетентностей [1].

Сучасний музей перетворюється на живий освітньо-культурний організм, здатний задовольняти потреби різних категорій населення. Його педагогічна місія – формувати всебічно розвинену, культурно освічену особистість.

Основні педагогічні засади діяльності музею:

- принцип науковості – експозиції та освітні програми мають базуватися на достовірних наукових даних, сприяти розширенню знань і формуванню критичного мислення; сприяє набуттю знань через експонати та музейні простори; формує естетичний смак, національну свідомість, моральні цінності;
- принцип доступності або індивідуалізації – подача матеріалу повинна враховувати вікові та когнітивні особливості різних категорій відвідувачів. Інтерактивні методи, аудіо- та відеоматеріали допомагають зробити інформацію більш доступною;

- принцип інтерактивності – використання сучасних технологій, інтерактивних експозицій, квестів і рольових ігор підвищує залученість аудиторії;
- принцип культуро-відповідності – зміст музейних програм має відображати національні, історичні та соціокультурні особливості суспільства;
- принцип емоційності – важливо створювати умови для емоційного сприйняття інформації, оскільки емоції сприяють кращому запам'ятовуванню матеріалу;

- принцип діалогічність – активна взаємодія відвідувачів з експонатами, гідами, мультимедійним контентом;
- принцип гуманізації – музей як простір відкритості, інклюзії, поваги до особистості [3].

Музей є не лише освітнім, а й культурно-дозвіллєвим простором, що забезпечує активну взаємодію з громадськістю. Основні напрямки такої діяльності включають:

- організацію тематичних виставок, концертів, театралізованих вистав;
- проведення майстер-класів, лекцій та інтерактивних занять;
- використання ігрових методик (квести, реконструкції історичних подій, VR-екскурсії);
- співпрацю з освітніми закладами для розширення навчальних програм;
- організацію сімейних та дитячих програм [2].

Отже, можна зробити такі висновки, що:

- Музей є не просто місцем збереження історії, а повноцінним педагогічним центром. Він сприяє формуванню знань, цінностей та навичок у молодого покоління, допомагаючи поєднати навчання із цікавим та захопливим дозвіллям; допомагає у вихованні учнів, розширює освітні можливості та робить навчальний процес більш інтерактивним та ефективним; мотивує учнів до самостійного пізнання світу, розвиває критичне мислення, сприяє моральному та естетичному вихованню. Завдяки інтерактивним форматам музеї роблять освітній процес цікавішим, а знання – більш глибокими та практичними.

Педагогічна діяльність музею є невід'ємною частиною його функціонування. Використання сучасних методів навчання, врахування вікових особливостей відвідувачів та створення сприятливих умов для пізнання роблять музей ефективним дозвіллєво-культурним центром, який сприяє всебічному розвитку особистості та збереженню культурної спадщини.

Список використаних джерел

1. Музей: менеджмент та освітня діяльність / Г. Аартс, З. Мазурик та ін. Львів, 2009.
2. Надольська В. В. Місія музею в сучасному світі. *Волинський музейний вісник:* науковий збірник. Вип. 13. / упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк: ПП «Волинська друкарня», 2023.
3. "Педагогічні засади дозвілля**"** на сайті e-Pidruchniki.com. Розділ, що висвітлює культурну діяльність на дозвіллі, зокрема в контексті музейно-краєзнавчої, літературної та образотворчої діяльності. e-Pidruchniki.com

Дєдова Оксана Ігорівна
студентка ІІ курсу
спеціальності «Практична психологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чабайовська Марія Іванівна

Роль інформаційних технологій у розвитку критичного мислення студентів

Актуальність наукової проблеми. У сучасному світі інформаційні технології стали невід'ємною частиною освітнього процесу, впливаючи на всі його аспекти, зокрема на розвиток критичного мислення студентів. Вони відкривають нові можливості для збору, аналізу та обробки інформації, що сприяє формуванню навичок самостійного та критичного мислення.

У цій публікації ми розглянемо, як використання сучасних інформаційних технологій допомагає студентам не лише засвоювати знання, але й вчитися аналізувати, оцінювати та ефективно застосовувати отриману інформацію для вирішення складних завдань.

Аналіз досліджень цієї проблеми. У сучасній науці існує кілька підходів до визначення критичного мислення, зокрема філософський, когнітивно-психологічний і педагогічний, як зазначає Е. Лай [1, с. 6].

У педагогічному контексті критичне мислення пов'язано з когнітивними процесами, описаними в таксономії Б. Блума. Згідно з цією системою, базовими цілями є знання та розуміння, а вищі рівні — аналіз, синтез та оцінювання — відображають критичне мислення. Цей підхід підтримують вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема О. Пометун.

Оновлена таксономія Б. Блума, розроблена Л. Андерсон і Д. Кратволь, представлена рівнями: запам'ятовування, розуміння, застосування, аналіз, оцінювання та створення. Кожен рівень демонструє досягнення студентів, де на вищих рівнях вони оцінюють, аналізують і створюють нові знання [2, с. 53].

Серед основних рис критичного мислення вчені виділяють: рефлексивність — уміння працювати з різними джерелами інформації та усвідомлювати процес отримання знань; прагматичність — здатність застосовувати набуті знання на практиці; суб'єктивність — врахування особистого досвіду в системі знань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап розвитку освіти неможливо уявити без активного використання інформаційних технологій, які значно змінюють підходи до навчання та виховання студентів. Одним із важливих аспектів цього процесу є розвиток їхнього критичного мислення. Сучасні інформаційно-цифрові технології відкривають нові можливості для них, дозволяючи їм не тільки отримувати знання, а й активно залучатися до аналізу, оцінки й обробки інформації, що є основою критичного мислення.

Інформаційні технології відіграють важливу роль у формуванні критичного мислення завдяки інтерактивному підходу до навчання. Застосування таких технологій дозволяє студентам взаємодіяти з навчальним матеріалом, сприймати інформацію з різних джерел, активно обговорювати проблеми, а також застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях [3, с. 3]. Серед основних технологій, які сприяють розвитку критичного мислення, можна виділити наступні.

Інтерактивні платформи для навчання. Веб-сервіси, такі як Moodle, Google Classroom, Edmodo, дають можливість створювати навчальні курси з інтерактивними тестами, завданнями, форумами для обговорення, що стимулює студентів до активної участі в освітньому процесі. Завдяки цим платформам вони можуть самостійно працювати з матеріалом, виконувати завдання в зручний для себе час, а також взаємодіяти з викладачем

і однокурсниками, що сприяє розвитку критичного мислення через обговорення і рефлексію.

Використання мультимедійних засобів навчання. Відео, презентації, анімації, графіки й інтерактивні моделі допомагають студентам краще зрозуміти складні концепти. Наприклад, вивчення історичних подій через інтерактивні карти, моделювання наукових процесів за допомогою анімацій або аналіз математичних задач через графічні зображення дозволяє не лише запам'ятовувати інформацію, а й активно її осмислювати.

Системи дистанційного навчання. Онлайн-курси, такі як Coursera, edX, Udemy, пропонують різноманітні програми, які включають інтерактивні лекції, відео й онлайн-тести, що дозволяють їм самостійно вивчати матеріал та отримувати зворотний зв'язок. Крім того, ці курси сприяють розвитку навичок самостійної роботи й аналізу інформації.

Інструменти для колаборативного навчання. Застосування таких платформ, як Google Docs, Padlet, Trello, дає можливість студентам працювати в команді, створюючи колективні проєкти, де кожен має змогу внести свій вклад. Це розвиває навички співпраці, аргументації своєї позиції, а також здатність до колективного прийняття рішень.

Ігрові технології та симуляції. Використання освітніх ігор, таких як Kahoot! або Quizizz, допомагає створенню динамічних освітніх процесів, де вони можуть практично застосовувати свої знання в умовах, наближених до реального життя. Гейміфікація сприяє більш глибокому залученню їх до навчання, даючи змогу аналізувати й оцінювати отримані результати через конкуренцію та співпрацю.

Аналіз великих даних (Big Data) та штучний інтелект. Технології, що застосовують великі дані, можуть бути використані для персоналізації навчання, оцінки успіхів студентів і визначення найбільш ефективних стратегій навчання. Завдяки штучному інтелекту платформи можуть адаптувати навчальні матеріали до їхніх індивідуальних потреб, надаючи їм конкретні завдання, що сприяє розвитку критичного мислення.

Онлайн-ресурси для дослідження і пошуку інформації. Інтернет-ресурси, такі як Google Scholar, JSTOR, ResearchGate, надають доступ до наукових статей, дисертацій та інших джерел, що дозволяє їм вивчати тему глибше, аналізувати різні точки зору й самостійно формувати аргументи.

Віртуальні та доповнені реальності (VR і AR). Віртуальні тури, симуляції і моделювання віртуальних середовищ дозволяють взаємодіяти з навчальним матеріалом у новий спосіб. Ці технології застосовуються в освітніх закладах для навчання технічних дисциплін, історії, географії та інших предметів. Вони сприяють глибшому розумінню та критичному осмисленню вивченого матеріалу [4, с. 52].

Висновки. Усі ці технології створюють умови для активного навчання, що вимагає від студентів не тільки запам'ятовування інформації, а й її глибокого осмислення, аналізу та використання в нових контекстах. Вони допомагають їм формувати навички критичного мислення, здатність до самостійного навчання, прийняття обґрунтованих рішень і творчого підходу до розв’язання проблем. Використання інформаційних технологій в освіті сприяє розвитку навичок XXI століття, що є необхідними для успішної професійної діяльності в сучасному інформаційному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Лай Е. Р. Критичне мислення: огляд літератури [Електронний ресурс] / Е. Р. Лай. – Пірсон Ед’юкейшн, 2011. – Режим доступу: https://www.pearsonassessments.com/hai/images/tmrs/CriticalThinkingReviewFINAL.pdf. – С. 6. – Дата звернення: 14.04.2025.

2. Пометун О. Таксономія Б. Блума і розвиток критичного мислення школярів на уроках історії. Актуальні теорії – ефективна практика // Український педагогічний журнал. 2019. № 3. С. 50-58.

3. Радченко О., Вихор С. Розвиток критичного мислення студентів [Електронний ресурс] / О. Радченко, С. Вихор. – Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка. – Режим доступу: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25938/1/Radchenko_Vykhor.pdf. – С. 6. – Дата звернення: 14.04.2025.

4. Цифрова компетентність сучасного вчителя Нової української школи: зб. тез доповідей учасників Всеукр. наук. - практ. семінару. Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України : Київ, 2018. 61 с.

Долінська Ірина Петрівна
магістрантка ІІ курсу
спеціальності 011 «Освітні педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вишківська Ванда Болеславівна

Національна ідентичність як соціально-культурний феномен

Національна ідентичність виступає багатогранним соціально-культурним феноменом, що поєднує історичні, етнічні, мовні, релігійні та психологічні аспекти. Важливу роль у становленні національної ідентичності відіграють освіта, культура, медіапростір та державна політика, оскільки вони впливають на формування громадянської самосвідомості та національної єдності.

Актуальність дослідження цієї проблеми зумовлена викликами сучасності, зокрема посиленням глобалізаційних процесів, кризою національних держав, інформаційною війною та гібридними загрозами. В умовах розмивання традиційних кордонів та впливу різних культурних моделей важливо розробити ефективні механізми підтримки національної самосвідомості, що сприятимуть гармонійному розвитку суспільства та збереженню культурної спадщини.

За О. Шевченко, національна ідентифікація особистості відбувається через її ототожнення з певною нацією, що базується на глибокому емоційному зв'язку та усвідомленні своєї приналежності до національної спільноти. Цей процес охоплює формування уявлень і ціннісних орієнтирів, що відображають специфіку життя нації, а також прийняття її традицій та норм. Завершальним етапом становлення національно-культурної ідентичності є усвідомлення особистістю власного «Я» як частини національної спільноти [4, с.6].

І. Горячок розглядає національну ідентичність як усвідомлення людиною своєї приналежності до певної нації, що об'єднує людей спільною історією, культурними традиціями, мовою та іншими характерними ознаками. У сучасних умовах глобалізації, яка сприяє стиранню національних меж, питання збереження та укріплення національної ідентичності набуває особливого значення для збереження культурної унікальності та незалежності народу [1, с.31].

О. Матвієнко наголошує, що процес формування національної ідентичності значною мірою визначається такими факторами, як патріотизм, любов до своєї країни, толерантність, моральна стійкість та гуманність у контексті національної духовності. Взаєморозуміння, засноване на рефлексивно-гуманістичних засадах, сприяє розширенню можливостей особистості, допомагає їй самостійно обирати життєвий шлях і впливати на власний розвиток [2, с.60].

Т. Ткач зазначає, що освітнє середовище відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності, оскільки протягом навчального періоду студенти перебувають у

ньому, що значно впливає на їхнє самовизначення та розвиток національної самосвідомості [3].

Таким чином, вивчення національної ідентичності як соціально-культурного феномена є необхідним для глибшого розуміння процесів консолідації суспільства, формування громадянської відповідальності та забезпечення стійкості національної спільноти перед викликами сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Горячок І., Баранцова І., Тараненко Ю. Формування національної ідентичності здобувачів вищої освіти в умовах сьогодення. «Педагогіка. Психологія». 2023. Вип. 4. С.29-35.
2. Матвієнко О.В., Силенко Н.І. Вплив української народної педагогіки на формування національно-культурної ідентичності учнів молодшого шкільного віку. Інноваційна педагогіка: науковий журнал. Видавничий дім «Гельветика». 2022. Вип. 44. С.175–180.
3. Ткач Т. Проектування освітнього простору як дискурс психолого-педагогічної науки. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2008. №1. С. 106–115.
4. Шевченко О. Національна ідентифікація Я-образу особистості: автореф. дис. … канд. психол. наук. Київ: 2005. 20 с.

Дудник Наталія Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
старший викладач
Губарєва Дар'я В'ячеславівна

Процес формування в учнів початкової школи самооцінки засобами формувального оцінювання в умовах НУШ

Формування самооцінки в учнів початкової школи — багатогранний і надзвичайно чутливий процес, який визначає успішність дитини не лише в навчальній діяльності, а й у соціальній адаптації. В умовах реформування сучасної української освіти, зокрема в рамках реалізації Концепції Нової української школи, особлива увага приділяється впровадженню формувального оцінювання як механізму підтримки особистісного зростання дитини, формування її суб'єктної позиції, відповідального ставлення до навчання та — найголовніше — адекватної самооцінки.

Формування самооцінки в учнів початкової школи є ключовим компонентом розвитку їхньої особистості. Самооцінка в цьому віці ще не сформована остаточно, вона є гнучкою та вразливою, залежить від взаємодії з дорослими, зокрема з учителем, а також від успіхів у навчальній діяльності. Успішність дитини в навчанні, її впевненість у власних силах, соціальна активність значною мірою залежать від того, як сформовано її уявлення про себе [1, с. 171].

У межах Нової української школи акцент зміщено з контролюючої функції оцінювання на підтримувальну. Формувальне оцінювання розглядається як засіб розвитку критичного мислення, саморефлексії, здатності учнів брати відповідальність за власне навчання. Його впровадження передбачає постійний зворотний зв'язок, можливість самоспостереження, самоаналізу та самокорекції [2, с. 7].

Суттєвою характеристикою формувального оцінювання є його індивідуалізація. Для кожного учня створюється простір успіху, де він має можливість досягати результатів у власному темпі, з урахуванням особистих здібностей та навчальних потреб. Засоби формувального оцінювання — такі як «щоденник рефлексії», карти самооцінювання, індивідуальні плани досягнень, мовні шаблони — дають можливість дитині усвідомлювати свій поступ та відкрито говорити про власні труднощі [3, с. 26]

Наукові дослідження доводять ефективність цього підходу. Учні, які постійно отримують позитивне підкріплення, орієнтоване на процес, а не на результат, поступово формують більш стійку, реалістичну самооцінку, яка базується на внутрішній мотивації, а не зовнішньому оцінюванні [4, с. 33].

Окремої уваги потребує питання педагогічної взаємодії. Учитель перестає бути просто джерелом знань і контролером, натомість стає фасилітатором, супроводжувачем і наставником. У процесі такого партнерства між учителем і учнем дитина відчуває підтримку, безпеку та прийняття, що є основою для формування довіри до себе [5, с. 45].

Як зазначає І.Д. Бех, психологічна безпека є необхідною умовою для розкриття потенціалу особистості [6, с. 28]. В атмосфері підтримки дитина має змогу не боятися помилок, а навпаки — сприймати їх як ресурс для розвитку. Це забезпечує не лише підвищення результатів навчання, а й розвиток емоційного інтелекту та саморегуляції.

Розвиток самооцінки також тісно пов’язаний із соціальним середовищем у класі. Формувальне оцінювання, яке включає елементи взаємооцінювання та спільного аналізу досягнень, сприяє формуванню культури підтримки, взаємоповаги та позитивного клімату в класі. Самооцінка в такому середовищі формується як соціально прийнятна, рефлексивна і конструктивна [7, с. 198].

Таким чином, формувальне оцінювання є не лише педагогічною технологією, а й гуманістичною практикою, що формує особистість дитини як активного, відповідального, рефлексивного суб’єкта навчання. Умови, створені за його допомогою, сприяють розвитку усвідомленої та гнучкої самооцінки — однієї з ключових складових успішної соціалізації молодшого школяра.

Список використаних джерел

1. Бегеза Л. Є., Кайзерова А. В. Соціально-психологічні концепти самооцінки особистості. // Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку. 2022. С. 170–174.
2. Концепція Нової української школи. МОН України. 2016. С. 6–8.
3. Бібік Н.М. Формувальне оцінювання як основа розвитку особистості молодшого школяра. Харків: Педагогічна думка, 2020. С. 25–30.
4. Андрущенко В.П. Оцінювання як чинник розвитку особистості. Освіта України. 2020. №12. С. 32–34.
5. Максименко С.Д. Генеза здібностей у навчанні. Київ: ІЗМН, 1996. С. 45–48.
6. Бех І.Д. Виховання особистості. К.: Либідь, 2003. С. 28–35.
7. Бербец Т., Василевська Т. Роль ситуації успіху в забезпеченні комфортного освітнього середовища // Педагогічний процес: теорія і практика. 2020. №4. С. 196–199.

Дурицька Вікторія Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Севастюк Мар'яна Степанівна

Педагогічні умови формування вміння висловлюватися усно та письмово у молодших школярів засобами цифрових освітніх технологій

Згідно з Концепцією Нової української школи (2016 р.), вміння висловлюватись усно та письмово входить до переліку наскрізних умінь, тож багато науковців, зокрема, О.Башманівський, О.Бойко, А.Бойчук, О. Бугайова, Н. Гущина, І. Кучерак, О. Омельчук, Л. Пахомова, Н. Стельмах, В. Стєганцева, Т. Четверикова, В. Ялліна, К. Яриновська) приділяли увагу цьому аспекту освіти.

Вміння висловлювати власну думку в усній та письмовій формі є вмінням словесного передавання власних думок, почуттів, переконань, з урахуванням мети та учасників, контексту комунікації, обиранням для цього відповідних мовленнєвих стратегій. [1] Воно відіграє значну роль у загальному розвитку дитини та виступає важливою умовою успішного навчання у школі. Тому формування даного наскрізного вміння виступає важливим завданням початкової освіти.

У словниках поняття "педагогічні умови" трактується як спеціально організовані обставини, що забезпечують найкращі умови для розвитку, навчання й виховання учнів [3, с. 268]. Під педагогічними умовами формування досліджуваного вміння ми розуміємо такі компоненти освітнього процесу, які сприятимуть ефективному розвитку цього вміння. Нами було виділено наступні педагогічні умови: використання системи адаптованих застосунків для розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності учнів початкової школи, цілеспрямоване поетапне керівництво вчителем та проведення інтерактивного навчання, міжпредметний характер використання цифрових технологій, розвиток цифрової етики та відповідальності в учнів шляхом використання цифрових технологій.

Першою є *використання системи адаптованих застосунків для розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності учнів початкової школи*. Так, нами були використані наступні застосунки: Google Slides, Learning Apps, Zoom, Youtube, Google Forms, адже їх функціональне наповнення було корисним для розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності. Додаток Zoom дозволив технічно організувати дистанційні уроки, а в поєднанні із Google Slides ми змогли проєктувати на екрані навчальний матеріал для здобувачів знань, унаочнений та організований у більш зрозумілий здобувачам знань спосіб. Youtube як стримінговий сервіс дозволив отримати джерела педагогічного натхнення та ознайомлення з досвідом колег. Learning Apps як платформа, що містить чималу кількість ігрових завдань та надає можливість створення авторських, забезпечила виконання принципу "навчання через гру". І останній нами використаний застосунок — Google Forms — дозволив провести опитування серед здобувачів знань на початку та в кінці педагогічного експерименту, щоб отримати статистичні результати з приводу рівня сформованості рівня вміння висловлюватися усно та письмово в здобувачів знань.

Другою умовою було *цілеспрямоване поетапне керівництво вчителем та проведення інтерактивного навчання.* Ця умова була виконана через цілеспрямовану поетапну підготовку до уроків та впровадження окреслених цифрових технологій у практику проведення уроків. Нами було чітко продумано, які технології були важливі, актуальні, доцільні до використання на тому чи іншому уроці, під час вивчення теми. Ці технології були пов'язані між собою, сплітаючись у сталу систему технологій, використаних у практиці, що забезпечують підвищення рівня сформованості комунікативно-мовленнєвої компетенції.

Третя умова — *міжпредметний характер використання цифрових технологій* - оскільки вміння висловлюватися усно та письмово є наскрізним, було використано описані застосунки на низці різних уроків: на уроках української мови, літературного читання, математики, образотворчого мистецтва, курсу “Дизайн і технології”, інтегрованого курсу “Я досліджую світ”, а також виховного заходу.

Останньою, четвертою умовою є *розвиток цифрової етики та відповідальності в учнів шляхом використання цифрових технологій.* Окрім безпосередньо навчально-виховної діяльності впродовж уроків, було проведено також роботу із розвитком в учнів розуміння про переваги та ризики життя в інформаційну еру.

Отже, розвиток вміння висловлюватись усно та письмово у здобувачів початкової освіти є одним із ключових завдань учителя початкової школи. Ефективність його реалізації значною мірою залежить від виконання відповідних педагогічних умов. Такими умовами є: використання системи адаптованих застосунків для розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності учнів початкової школи, цілеспрямоване поетапне керівництво вчителем та проведення інтерактивного навчання, розвиток цифрової етики та відповідальності в учнів шляхом використання цифрових технологій, міжпредметний характер використання цифрових технологій.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти від 30.09.2020 року [Електронний ресурс] — Режим доступу до журн. : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
2. Зязюн, І. А. Словник педагогічних термінів / І. А. Зязюн. – Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2004. 314 с.
3. Концепція НУШ [Електронний ресурс] — Режим доступу до журн. : https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf

Загорулько Марина Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чайченко Валентина Федорівна

Реалізація компетентнісного підходу у навчанні в умовах проєкту «Інтелект України»

Державний стандарт початкової освіти передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегрованій основі та з переважанням ігрових методів у першому циклі (1-2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3-4 класи). А вимоги до обов’язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу[1].

Ці вимоги вплинули на формування цілей початкової освіти в науково педагогічному проєкті «Інтелект України» (далі Проєкт), у яких пріоритетними визначено: всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей і наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості й допитливості [2].

Аналіз передового педагогічного досвіду учителів, які здійснюють освітній процес в умовах НПП «Інтелект України», дав змогу визначити основні положення компетентнісного підходу.

Компетентнісна початкова освіта в Проєкті втілює в життя основні положення компетентнісного підходу та розпочинає процес формування в учнів молодшого шкільного віку ключових, загальнопредметних і предметних компетентностей. Під *ключовими* розуміємо компетентності, що виявляються в здатності людини до ефективної життєдіяльності в усіх сферах людського буття; під *загальнопредметними* - компетентності, що допомагають особистості успішно опановувати предмети певної освітньої галузі; під *предметними* - компетентності, що забезпечують повноцінне засвоєння учнями змісту конкретних навчальних предметів.

Компетентнісна початкова освіта в Проєкті проєктується й реалізується як система, що функціонує та розвивається відповідно до основних положень парадигми особистісно зорієнтованої освіти й діяльнісного підходу, зокрема принципів гуманістичної, особистісної та діяльнісної спрямованості освіти.

Початкова освіта в Проєкті розглядається як феномен, що функціонує та розвивається відповідно до принципів системного підходу, зокрема принципів органічної єдності педагогічної системи й середовища, цілеспрямованості, рівноважної відповідності, оптимальності, зворотного зв'язку, єдності програмованого, рефлексивного та адаптивного видів управління тощо. Так, у Проєкті реалізується системна модель формування в учнів ключових компетентностей, що дозволяє повною мірою задіяти потенціал закладів загальної середньої освіти завдяки поєднанню предметно-тематичної, міжпредметної та виховної моделей. Зокрема, формування соціальної та громадянської компетентностей учнів 1–4 проєктних класів відбувається під час ранкових зустрічей, на годинах спілкування, на заходах і заняттях у дитячих організаціях та клубах тощо (виховна модель), на уроках «Я пізнаю світ» (предметно-тематична модель, оскільки набуття учнями означених компетентностей належить до провідних цілей цього навчального предмета) та під час вивчення всіх інших дисциплін Типового навчального плану (міжпредметна модель, що реалізується через технологію ціннісного насичення кожного уроку).

Початкова освіта в Проєкті моделюється й упроваджується в освітній процес на засадах синергетичного підходу як нелінійна система відкритого типу, здатна до самоорганізації. Відкритість освіти виявляється в доцільності її розбудови на основі поєднання різних методологій і підходів, освітніх технологій і методик, а також їх компонентів; нелінійність - у необхідності конструювання освітньої системи як гнучкого багатоваріантного системного утворення з правом вибору суб'єктами освітнього процесу одного/кількох варіантів його організації, зокрема й за індивідуальною освітньою траєкторією; здатність до самоорганізації - у переважанні технологій інтерактивного навчання, підвищенні ролі самоосвіти.

Зміст початкової освіти в Проєкті визначено відповідно до дидактичних основ конструювання змісту освіти. Згідно з принципом відповідності змісту освіти формаційним і цивілізаційним тенденціям розвитку людства взагалі й українського суспільства зокрема як вихідні розглядаємо положення постнекласичної парадигми освіти, у якій концептуальною освітньою метою визнано створення умов для самоактуалізації та творчої самореалізації особистості в складному нестабільному світі. Аксіологічними імперативами державної освітньої політики в постнекласичній парадигмі є поєднання технократизму з гуманістичними пріоритетами та культуроцентричністю, яка репрезентує типові риси культурної особистості: духовність, національну свідомість, культурну толерантність, позитивне мислення, емоційний інтелект тощо [3].

Упровадження STEM-освіти в Проєкті. У зв'язку з вищезазначеним реалізація компетентнісної моделі освіти в Проєкті передбачає, з одного боку, упровадження STEM-освіти як провідного тренду модернізації національних освітніх систем, метою якої є підготовка фахівців у галузі converging NBIC- технологій - ядра 6-го технологічного укладу,

а з іншого - формування в учнів соціальної, громадянської, державницької та культурної компетентностей, позитивного мислення й емоційного інтелекту.

Згідно з принципом єдності змістового та процесуально-діяльнісного (методи, форми, засоби освітнього процесу) компонентів освіти в освітньому процесі 1–4 проєктних класів реалізуються інтерактивні освітні технології та технології критичного мислення, зокрема кооперативне навчання, навчання на основі власних відкриттів, робота в парах або групах, технологія навчання в грі, дискусія, метод проєктів; тренінги (соціально-психологічні тренінги, тренінги особистісного зростання тощо), афірмації, що спрямовані на становлення учнів як суб'єктів життєдіяльності, патріотів України, активних членів громадянського суспільства, які сповідують традиційні й новітні демократичні цінності, ідеї позитивного мислення, а також здатні самостійно та критично мислити, працювати в команді, ефективно взаємодіяти з іншими людьми.

Таким чином, науково педагогічний проєкт «Інтелект України» в повному обсязі забезпечує виконання Державного стандарту початкової освіти, реалізує Концепцію Нової української школи та визначає як основні компетентністний та особистісно орієнтований підходи.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. [Електронний ресурс]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text
2. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]: http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch 2016/konczepcziya.html
3. Науково-педагогічний проєкт «Інтелект України» [Електронний ресурс]: https://intellect-ukraine.org/pro-nas

Задорожня Ірина Григорівна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент
Цибін Станіслав Григорович

Педагогічні умови диференціації самостійної роботи молодших школярів

Нова українська школа робить спробу повернутися до особистості дитини, до її індивідуальності, створити найкращі умови для розвитку й максимальної реалізації її нахилів і здібностей. Одним із шляхів розв'язання цієї проблеми є диференціація навчання. Успішність роботи вчителя залежить від педагогічних умов організації диференціації самостійної роботи молодших школярів [2].

Диференційоване навчання – це одне із способів досягнення всіма дітьми загальноосвітньої мети навчання з урахуванням їх індивідуальних особливостей [1].

Самостійна робота – це спеціально організована діяльність учнів з урахуванням їх індивідуальних особливостей, спрямована на самостійне виконання навчальних завдань різних видів складності [3].

У ході дослідження були теоретично обґрунтовані та практично реалізовані педагогічні умови диференціації самостійної роботи молодших школярів:

- Позитивна мотивація навчання, урахування психолого-педагогічних особливостей, засвоєння навчального матеріалу, що позначається на формуванні знань, умінь і навичок школярів.

- Доцільна диференціація змісту та творчого пошуку кожного школяра з урахуванням індивідуальних особливостей і розвитку.
- Застосування диференційованих завдань з метою удосконалення та організації самостійної роботи учнів на навчальних заняттях.
- Урізноманітнення способів реалізації індивідуальної і групової роботи; стимулювання самоконтролю та самовдосконаленості у виконанні диференційованих завдань [1].

Критеріями педагогічного дослідження диференціації самостійної роботи були: формування якості виконання завдань, необхідних мовних компетентностей; досягнення певного рівня розвитку мислення та виховання; інтерес до навчання, відчуття відповідальності та співробітництва.

На формувальному етапі дослідження здійснювалися такі заходи:

1. Було поділено клас на групи в залежності від рівня знань предмета та ступені працездатності.
2. На основі проаналізованих джерел та матеріалів розроблено теоретичні і практичні матеріали для уроків.
3. У ході експерименту проводились уроки з української мови та читання.

Завдання у групах застосовувалися з урахуванням рівня навченості учнів. Позитивне ставлення до навчання формувалося через використання завдань, диференційованих за ступенем складності. У процесі диференціації самостійної роботи учнів на навчальних заняттях здійснювали: повторення вивченого, самостійну роботу різного рівня складності, сприйняття й усвідомлення нового матеріалу; усвідомлення та закріплення матеріалу, додаткове пояснення;

Упровадження диференціації самостійної роботи учнів початкової школи можливе за умови визначення рівня підготовленості кожного школяра до оволодіння диференційованими завданнями, що дають змогу визначити і врахувати причини його відставання [3]. Саме це сприятиме підвищенню рівня сприйняття учнями, широкому використанню пізнавальних можливостей сильних учнів на заняттях. У дослідженні були враховані:

- ставлення до зображуваних подій, героїв, що значною мірою сприяло розвиткові вмінь добирати і використовувати доцільні комунікативні засоби у творенні власних оцінювальних суджень та зв'язних висловлювань;
- поєднання аналізу й синтезу - створювалися умови для аналітичної та комунікативної діяльності на основі синтезу (розгорнуті усні відповіді учнів, усний переказ тексту, усні твори за прочитаним, уміння ставити запитання до тексту);
- реалізація принципу поступового нарощування труднощів у навчанні (від простого до складнішого) з урахуванням рівня підготовки окремих учнів і їх груп;
- завдання, за якими забезпечувався процес оволодіння прийомами самостійної роботи, застосування диференційованих завдань.

Дослідження диференціації самостійної роботи кожного учня на навчальних заняттях показує, що вона може бути успішною лише тоді, коли буде пристосована до рівня розвитку школяра, співвіднесена з індивідуалізацією навчальної роботи. З цією метою передбачалося використання творчих завдань, які були важкими за змістом і водночас сприяли формуванню умінь розумової праці учнів.

Результати педагогічного експерименту дали змогу зробити висновки. В ході дослідження нами було виявлено те, що зацікавлені своїми результатами учні почали проказувати кращі результати навчання. Потрібно зазначити, що інтерес - один із важливих мотивів до навчання. Його визначають як форму пізнавальної потреби або усвідомлене вибіркове ставлення людини до чого-небудь, спонукання до дії. Значно поліпшилась

динаміка після введення самостійної навчальної діяльності молодших школярів засобами диференційованого навчання.

Таким чином, диференціацією навчання передбачається глибоке вивчення індивідуальних особливостей учнів у їх віковому періоді, тому важливо виділити ті індивідуальні особливості, які мають безпосереднє відношення до навчаль¬ного процесу і можуть бути ефективно використані вчителем при диференціації самостійної роботи молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Логачевська С. П. Методика диференційованого навчання. 150 фрагментів уроків мови і математики в 1-4- х класах з елементами диференціації. / С. П. Логачевська.— Кам'янець-Подільський: Абетка, 2005. 240 с.

2. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: https: //www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ ukrainska-shkola-compressed.pdf

3. Савченко О. Я. Дидактичні умови розвитку пізнавальної самостійності молодших школярів / О. Я. Савченко // Історія української школи і педагогіки : хрестоматія. К. : Знання, 2013. 570 с.

Залевська Ганна Миколаївна
магістрантка ІІ курсу
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
Войналович Олександра Олександрівна

Взаємодія етимологічного аналізу наукових термінів та прийомів асоціативного мислення для кращого запам'ятовування наукової термінології

Наукова термінологія – це сукупність спеціалізованих термінів, що використовуються в науці для точного й однозначного опису понять і явищ. Окрім виконання комунікативно-когнітивних функцій, наукова термінологія є своєрідним ключем до розуміння наукових процесів. Утім, здобувачі освіти часто стикаються з труднощами у запам’ятовуванні таких термінів, і кожен викладач мусить вирішувати ці проблеми у той чи інший спосіб, найдавнішим і найкласичнішим з яких є механічне запам’ятовування або, іншими словами, зазубрювання. Утім, за словами відомого французького біолога Бернара Ле Ґарффа, «запам’ятовується лише те, що розумієш» [1, Вступ]. На нашу думку, основою розуміння наукової термінології є етимологічний аналіз окремих термінів. Опановуючи етимологію, ми знайомимося з еволюцією терміну та відповідного наукового процесу, розкриваємо історичні зв’язки між словами та процесами, позаяк велика кількість наукових термінів утворилися в античну епоху, з часом вони змінили свою семантику та/або утворили багато дериватів із самостійним значенням, що відповідають сучасному розвитку науки. Тому дослідження «вглиб історії» приносять цінне знання, розвиваючи різні когнітивні здібності здобувачів освіти.

Потужним інструментом в цьому контексті є асоціативне мислення, асоціації допомагають пов’язувати нові поняття з уже відомими, вибудовуючи потужні когнітивні зв’язки [2, 101]. Наприклад, термін «фотосинтез» легше запам’ятати, ознайомившись з його складовими *фото* (світло) і *синтез* (створення), не кажучи вже про те, що кожна складова є активним компонентом цілої низки наукових термінів, широко розповсюджених в різних галузях науки (*фотокамера, фотоелемент, синтез, синтетичний* і так далі), тобто

опанування окремих складових (в результаті етимологічного аналізу) не тільки дозволяє зрозуміти термін, але й виводить на розуміння інших термінів зі схожою етимологією, що покращує мнемічні здібності здобувачів освіти. Для переходу від етимологічного аналізу одного наукового терміну до переліку низки інших термінів задіюється асоціативне мислення. Схильність до асоціативного мислення – це ознака вільного неупередженого розуму, що є дуже важливим чинником наукової комунікації та професійного становлення. Розвиток асоціативного мислення через етимологічний аналіз термінів робить навчання осмисленим, а наукову комунікацію – глибшою та ефективнішою.

Західна педагогіка демонструє цікаві приклади опанування наукової термінології через асоціативне мислення, такі приклади можна знайти у відкритих матеріалах Національного центра моря «Навсікая», який знаходиться у м. Булонь-сюр-Мер (Франція) [3], та на онлайн-ресурсі професора біології Університету Оттави Адама Олівера Брауна, цілеспрямованому на різні методи наукової освіти [4]. Асоціації вносять ігровий елемент у навчання, що сприяє ефективності всіх когнітивних процесів.

Для вивчення взаємодії етимологічного аналізу наукових термінів та прийомів асоціативного мислення з метою розвитку останнього та покращення мнемічних здібностей здобувачів освіти було розроблено Етимологічно-асоціативний глосарій, в якому ми розглянули 50 наукових термінів за унікальною авторською схемою: визначення терміну, його історія, етимологія, низка різних асоціацій, потім переклад англійською та приклад вживання за словниками, як то Cambridge English Dictionary та Cambridge Academic Content Dictionary [5]. Використовуються наступні асоціації: морфемна (за будовою слова), семантична (сімейство слів), синонімічна (асоціація з іншими галузями) та образна. Наразі глосарій знаходиться в стадії оцінювання, за попередніми даними він отримав доволі позитивні відгуки серед здобувачів як середньої, так і вищої освіти. Цінність нашого глосарія полягає, по-перше, в його унікальній будові, а по-друге, у високій адаптативності: запропоновану схему можна адаптувати до будь-якої галузі знань будь-якого рівня, тобто як у середній школі, так і в професійній та вищій, з використанням як наукової, так і технічної, мистецької термінології та загальновживаної лексики.

Наше дослідження показує, що етимологічний аналіз у поєднанні з прийомами асоціативного мислення є потужним інструментом для опанування наукових термінів, який допомагає зрозуміти логіку формування термінів, враховуючи їхню історію, еволюцію, семантичні зміни та адаптаційні процеси. В результаті ми констатуємо не тільки покращення асоціативного мислення, а й удосконалення мнемічних здібностей здобувачів освіти.

Список використних джерел

1. Dictionnaire étymologique de zoologie : comprendre facilement tous les noms scientifiques / Bernard Le Garff, Delachaux et Niestlé, 2001, Introduction;
2. Mental Processes in the Human Brain Edited by Jon Driver, Patrick Haggard, and Tim Shallice Oxford University Press; 1st edition (May 15, 2008);
3. https://www.nausicaa.fr/fr/education/ressources-pedagogiques/etymologie-des-noms-scientifiques
4. http://adamoliverbrown.com/2010/02/une-approche-etymologique-pour-apprendre-la-terminologie-biologique/
5. Cambridge English Dictionnary https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/

Зуй Анастасія Євгенівна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, професор
Телецька Людмила Іванівна

Особливості формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку

У контексті трансформації сучасного освітнього простору особливого значення набуває проблема формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку. З огляду на суттєві зміни соціокультурного середовища, інтенсифікацію інформаційних потоків, постійне перебування дітей у цифровому просторі, а також вплив воєнного стану й пов'язаних із ним психоемоційних чинників, пріоритетним напрямом державної освітньої політики стає забезпечення комплексного розвитку учнів, що охоплює не лише когнітивну, але й ціннісно-мотиваційну, емоційну, фізичну та соціальну сфери.

Відповідно до Концепції Нової української школи [2], одним із ключових завдань сучасної школи є формування в учнів здатності відповідально ставитися до власного здоров'я та безпеки, оволодіння навичками, які сприяють його збереженню і зміцненню. Державний стандарт початкової освіти визначає здоров'я як наскрізну лінію освітнього процесу, що реалізується через міжпредметні зв'язки та інтегровані освітні галузі, зокрема такі як «Я досліджую світ», «Фізична культура», «Мистецтво» [3].

Сутність здоров'язбережувальної компетентності, за сучасними педагогічними уявленнями, полягає не лише у володінні знаннями про здоровий спосіб життя, а й у сформованості практичних навичок збереження здоров'я, мотивації до здоров'язбережувальної поведінки, готовності діяти на користь фізичного, психічного та соціального благополуччя як власного, так і оточення. Як зазначає І.Д. Бех, формування відповідального ставлення до власного здоров'я є результатом особистісного розвитку, який ґрунтується на внутрішній мотивації, усвідомленні цінності життя, здатності до саморефлексії [1]. У цьому контексті здоров'язбережувальна компетентність виступає складовою життєвої компетентності, що визначає ефективність соціальної адаптації особистості в динамічному середовищі.

Особливості вікового розвитку дітей молодшого шкільного віку зумовлюють специфіку педагогічного впливу в контексті формування зазначеної компетентності. Цей період характеризується зростанням пізнавальної активності, емоційною вразливістю, схильністю до наслідування та значним впливом мікросоціального середовища. Як підкреслюють провідні науковці, саме в початковій школі доцільно закладати фундамент культури здоров'я, оскільки в цьому віці формуються базові уявлення про життєві цінності, відбувається закріплення поведінкових моделей, які згодом впливатимуть на весь життєвий шлях особистості.

Психоемоційна складова здоров'я, відповідно до сучасних психологічних досліджень, посідає чільне місце в структурі здоров'язбережувальної компетентності. У працях Т.М. Титаренко обґрунтовано, що в умовах кризових соціальних обставин, зокрема війни, внутрішнього переміщення, втрати відчуття безпеки, значно зростає потреба у формуванні в дітей механізмів саморегуляції, навичок емоційної грамотності, здатності до конструктивного подолання стресових ситуацій [4]. Особливо важливим є впровадження в освітній процес методів арт- і казкотерапії, вправ на розвиток усвідомленості, які сприяють зниженню психоемоційної напруги та формуванню позитивного образу «Я».

У формуванні здоров'язбережувальної компетентності провідну роль відіграє особистість учителя. Його приклад, ставлення до здоров'я, мовленнєва культура, стиль педагогічної взаємодії значною мірою впливають на формування у дітей відповідних

цінностей і поведінкових стратегій. Педагогічна підтримка, з позиції сучасної освітньої парадигми, має здійснюватися на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, партнерства, емпатійності, толерантності. Учитель у цьому контексті виступає не лише передавачем знань, а й фасилітатором розвитку, ментором, медіатором у складних ситуаціях. Це вимагає відповідної підготовки педагогічних кадрів, зокрема в частині психолого-педагогічної компетентності, обізнаності в питаннях психогігієни, кризової підтримки, технологій формування емоційної стійкості учнів.

Необхідною умовою ефективної реалізації здоров'язбережувального потенціалу освіти є активне залучення родини. Сім'я, як первинне соціальне середовище дитини, задає модель ставлення до здоров'я, визначає поведінкові звички, формує первинну мотивацію до збереження життєвого ресурсу. Освітня установа має виступати комунікативним центром взаємодії з батьками, реалізуючи просвітницьку, консультативну й корекційну функції, створюючи умови для формування єдиного здоров'яорієнтованого освітнього простору.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку — це багатокомпонентний, інтегрований і динамічний процес, який потребує міждисциплінарного підходу, науково-методичного обґрунтування, постійної підтримки з боку школи, родини та соціальних інституцій. Успішна реалізація цього завдання є запорукою формування цілісної особистості, спроможної до самозбереження, саморозвитку та відповідального соціального вибору в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д.. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. 2003 – К.: Либідь. 280 с
2. Концепція Нової української школи / Електронний ресурс. Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf
3. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018р. №87. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF
4. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самодопомоги в умовах тривалої травматизації : монографія / Т. М. Титаренко / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. – 160 с.

Івженко Альона Анатоліївна
магістрантка ІІ курсу
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Задорожна Ольга Миколаївна

Розвиток креативного мислення учнів через STEM-технології на прикладі програми Destination Imagination

У сучасній освіті, яка швидко трансформується під впливом науково-технологічного прогресу, набуває особливого значення розвиток креативного мислення – здатності до нестандартного підходу, генерування нових ідей та творчого вирішення проблем.

Актуальним це є у добу індустрії 4.0, коли запит на інноваційні, гнучкі й міждисциплінарні підходи до навчання ставить нові вимоги до шкільної освіти [1].

STEM-освіта, що інтегрує науку, технології, інженерію та математику, постає як інноваційний підхід до формування міждисциплінарних компетентностей. Як зазначає Н. І. Поліхун, вона сприяє розвитку не лише аналітичного, а й креативного мислення, готуючи учнів до складних завдань сучасного світу [2].

Успішним прикладом практичної реалізації цих підходів є міжнародна освітня програма Destination Imagination (DI). Це найбільша програма з розвитку креативності, яка щороку має вплив на понад 30 000 учнів у 40 штатах США, 6 провінціях Канади, 27 країнах та 6 континентах [3]. Її унікальність полягає в поєднанні відкритих командних викликів, які стимулюють творчість, з проєктною діяльністю та інтеграцією знань з різних галузей. Участь у програмі сприяє формуванню дослідницьких навичок, розвитку когнітивної гнучкості та самостійного прийняття рішень.

З 2017 року реалізацію програми Destination Imagination в Україні забезпечує Національний центр «Мала академія наук України», активно залучаючи до участі учнівську молодь і педагогів [4]. В. В. Щепанський наголошує, що DI є дієвим інструментом неформальної наукової освіти, який допомагає учням застосовувати теоретичні знання в умовах реальних завдань, формуючи в них стійкий інтерес до науки та інженерії [5].

Принцип «невтручання» (Interference Policy), що лежить в основі методології DI, передбачає повну автономію учасників у створенні рішень. Це стимулює їх до самостійного пошуку інформації, експериментування, аргументації та презентації результатів – як у справжній науковій діяльності.

Учасники DI працюють із завданнями, які охоплюють технічні, інженерні, наукові, імпровізаційні, художні та соціальні виклики, що забезпечує широку інтеграцію STEM і мистецтва (STEAM), відкриваючи учням можливість побачити взаємозв’язки між дисциплінами та застосувати їхні знання творчо й комплексно.

Слід зауважити, що програма Destination Imagination здобула міжнародне визнання, увійшовши до переліку Top 100 Education Innovations за версією фінського освітнього фонду HundrED. Це свідчить про її глобальну ефективність як інноваційної моделі розвитку креативного мислення та міждисциплінарних компетентностей у молоді. Програму було обрано з понад 3000 кандидатів завдяки її впливу в галузі освітніх інновацій. Близько 200 експертів визнали її Challenge Experience (командно-проєктний досвід участі у викликах) як ефективну та масштабовану [3].

Варто відзначити, що, попри вже наявні успішні кейси й позитивний досвід впровадження програми, питання емпіричного аналізу результативності DI в українських умовах залишається відкритим. Це створює сприятливе підґрунтя для подальших досліджень, які могли б поглибити розуміння впливу програми на розвиток креативного мислення, дослідницьких умінь та міждисциплінарної підготовки учнів.

Таким чином, програма Destination Imagination – це яскравий приклад ефективного поєднання наукової освіти з креативністю та проєктним підходом. Вона сприяє розвитку навичок, що є незамінними в сучасному світі: вміння працювати в команді, адаптуватися, мислити інноваційно, презентувати ідеї та втілювати їх у реальні проєкти.

Подальший розвиток програми в українському контексті потребує методичної підтримки, професійного розвитку педагогів та розширення міждисциплінарної співпраці. А також – глибших досліджень, які дозволять якісно оцінити довгостроковий вплив Destination Imagination на учнівський розвиток і допоможуть інтегрувати її як постійну складову сучасної освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Довгий С., Небрат В., Свириденко Д., Бабійчук С. Наукова освіта в епоху індустрії 4.0: виклики економічному розвитку та зростанню людського капіталу в Україні. *Науковий вісник Національного гірничого університету.* 2020. № 1. С.146–151.

2. Поліхун Н. І. Педагогічна технологія STEM як засіб реформування освітньої системи України. *Освіта та розвиток обдарованої особистості.* 2017. № 3. С. 5-9.

3. Destination Imagination. URL: https://www.destinationimagination.org.

4. Сезон Destination Imagination у розпалі. URL: https://man.gov.ua/about/news/sezon-destination-imagination-u-rozpali.

5. Щепанський В. В. Програма Destination Imagination як інструмент впровадження наукової освіти: досвід Національного Центру «Мала академія наук України». *«Актуальні питання у сучасній науці»*. № 3 (33). 2025. С. 1001-1012.

Ісаєва Баджиханум
магістрантка ІІ курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидатка педагогічних наук, доцентка
Тесленко Тетяна Василівна

Педагогічні умови формування пізнавального інтересу молодших школярів засобами проєктних технологій навчання

У сучасній освітній парадигмі важливим завданням початкової школи є формування в учнів активної пізнавальної позиції, інтересу до навчання та здатності самостійно здобувати знання. Ефективним засобом реалізації цього завдання є використання проєктних технологій навчання, що забезпечують діяльнісний підхід, стимулюють мотивацію та сприяють розвитку пізнавального інтересу в молодших школярів, проте формування такого інтересу можливе лише за наявності певних педагогічних умов, що створюють сприятливе освітнє середовище.

Педагогічні умови – це сукупність факторів, що сприяють ефективному навчанню та розвитку учнів. Вони включають організаційні, методичні, психологічні та матеріально-технічні аспекти, які створюють сприятливе середовище для формування пізнавального інтересу.

Пізнавальний інтерес визначає ставлення учня до пізнання як процесу, він формується на основі позитивного емоційного ставлення до навчального матеріалу, бажання самостійно розв’язувати пізнавальні завдання та відчуття задоволення від результату. Проєктні технології навчання – це методи, які сприяють організації діяльності учнів з реалізації конкретних навчальних завдань через створення проєктів.

Як зазначає О. Костащук, залучення школярів до активної проєктної діяльності – це потужний мотиватор щодо прояву відповідальності, вирішення практичних завдань, формування комунікативних вмінь, бажання вчитися та одержувати нові знання, включатися у самоосвітню діяльність. Результатом проектної діяльності повинна бути не оцінка з боку вчителя, а кінцевий презентований продукт, що для учня стає результатом здобуття життєвого досвіду [1, с.62]. Основними педагогічними умовами, що забезпечують ефективне формування пізнавального інтересу засобами проєктних технологій навчання є:

– організація навчального середовища, зорієнтованого на самостійну діяльність учнів;

– врахування вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів у процесі проєктної роботи;

– використання проблемних, дослідницьких і творчих завдань, що викликають інтелектуальну напругу та потребу в пошуку нового;

– створення ситуацій успіху та позитивного підкріплення;

– формування партнерських стосунків між учнем та вчителем, що ґрунтуються на довірі, повазі та взаємній підтримці.

Варто зазначити, що особливої уваги заслуговує інтеграція проєктної діяльності в навчальні предмети. Наприклад, у межах уроків природознавства учні можуть здійснювати міні-дослідження природних явищ, готувати презентації або моделі, які відображають їхнє розуміння світу. У мовно-літературній освітній галузі можливе створення казок, віршів, буклетів, які демонструють креативність та особисте бачення. Таким чином, проєктна діяльність активізує пізнавальний інтерес та сприяє формуванню ключових компетентностей, зокрема комунікативної, інформаційної, соціальної та уміння вчитися впродовж життя.

Тематика проєктів має бути максимально наближена до життєвого досвіду учнів, викликати цікавість та бажання дізнатися більше. Для молодших школярів ефективними є проєкти, пов'язані з природою, тваринами, казками, традиціями, технологіями та іншими сферами, що оточують їх у повсякденному житті. Наприклад, теми на кшталт «Чому веселка має сім кольорів?», «Як працюють машини?» або «Як зробити світ кращим?» можуть зацікавити дітей і спонукати їх до активного пошуку відповідей.

У сучасній освітній парадигмі ефективність проєктної діяльності безпосередньо залежить від здатності школярів раціонально організовувати свою діяльність на всіх етапах роботи над проєктом, що потребує цілеспрямованого формування комплексу практичних навичок, зокрема:

1. Визначення теми проєкту – вона повинна бути чіткою, доступною для розуміння, актуальною з огляду на інтереси та життєвий досвід учнів;

2. Постановка цілей і завдань – завдання можуть охоплювати різні форми активності: проведення експериментів, створення моделей, організація опитувань тощо;

3. Пошук і опрацювання інформації – на цьому етапі учні вчаться працювати з різними джерелами інформації – від друкованих до цифрових. Особливу увагу слід приділити розвитку навичок пошуку, критичної оцінки, фільтрації та систематизації даних;

4. Аналіз та синтез зібраного матеріалу – після збору даних школярі мають проаналізувати матеріал, зіставити різні точки зору та сформулювати власні обґрунтовані висновки;

5. Презентація результатів – учні повинні вміти логічно викладати свої думки, використовуючи відповідні засоби візуалізації – графіки, таблиці, презентації [2, с.71].

Системна організація кожного етапу проєктної діяльності сприяє розвитку в учнів відповідальності, самостійності та здатності до ефективної взаємодії. Для забезпечення структурованості роботи доцільно також використовувати додаткові педагогічні засоби. Наочні приклади, зокрема зразки попередніх проєктів, допомагають школярам зорієнтуватися у вимогах до результату та встановити зв'язок між теоретичними знаннями й практичною діяльністю. Детальні інструкції та покрокові плани, підготовлені вчителем, сприяють систематизації дій на кожному етапі та підвищують якість виконання завдань.

Отже, реалізація проєктних технологій навчання в початковій школі – це ефективний засіб формування пізнавального інтересу в молодших школярів. Ефективність цього процесу залежить від наявності комплексу педагогічних умов, серед яких особливе значення має створення мотиваційного середовища, підтримка творчої ініціативи учнів, варіативність навчального контенту та педагогічна майстерність учителя. Врахування зазначених умов дозволяє забезпечити високий рівень залученості школярів до навчальної діяльності та формувати їхню готовність до самостійного пізнання, що є запорукою успішного навчання в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Костащук О. Педагогічні умови розвитку пізнавальних інтересів учнів початкової школи засобами проєктних технологій. *Педагогічна освіта: теорія і практика.*

Психологія. Педагогіка. 2024. С. 59-64. URL: https://www.pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/408/481.

2. Чернуха Н., Васильєва-Халатникова М. Проєктна діяльність як тренд сучасного освітнього процесу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.* 2023. С. 69-73. URL:https://pedvisnyk.knu.ua/index.php/pedagogy/article/view/378/513.

Климовських-Боровська Ірина Олександрівна
студентка Ш курсу
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Войналович Олександра Олександрівна

Українська міфологія як складова народознавчої дозвіллєвої роботи

Українська міфологія є багатим джерелом інформації про світогляд, вірування та звичаї наших предків. Вона є важливою частиною нашої культурної спадщини і має великі можливості для використання в сучасній освіті, зокрема в дозвіллєвій діяльності, спрямованій на вивчення народної культури. Міфологічні персонажі та історії мають значний емоційний та виховний вплив, що робить їх дієвим інструментом формування особистості. Зазвичай, центральними персонажами українських міфів виступають батько як глава родини, мати як берегиня домашнього вогнища, їхні діти, свійські тварини та оброблювані землі. Однією з визначальних рис української міфології є пантеїзм – світоглядне уявлення, де божественне начало ототожнюється із навколишнім світом природи. Саме тому боги та міфічні створіння сприймалися нашими пращурами як близькі та знайомі, адже вони жили в тісному зв'язку та злагоді з природою.

На відміну від міфологій деяких інших народів, де духи чітко поділяються на шкідливих і корисних, в українській традиції така категоризація була відсутня. Пращури вірили, що вплив духів, позитивний чи негативний, залежав не стільки від їхньої сутності, скільки від їхньої конкретної функції в певній обставині. Приказка "Бога люби, але й чорта не гніви" влучно відображає одну з цікавих рис українського світогляду, що сформувався на перетині християнства та давніх вірувань. Щоб краще зрозуміти цю особливість, зазирнімо у світ чарівних істот та божеств, які жили в уявленнях наших предків. У давні часи, задовго до прийняття християнства, наші землі населяли різні духи та божества, які відігравали важливу роль у житті людей. Служителями цих вірувань були волхви – мудрі люди, які розумілися на таємницях природи, лікуванні, астрономії та багатьох інших науках. Вони були носіями давньої культури та духовності.

Серед головних божеств слов'ян особливо шанувалися:

Дажбог (Сонце-бог) – уособлення світла та тепла.

Лада – богиня гармонії, кохання та краси, яку часто зображували верхи на коні з донькою Лялею та калиною – символом дівочої вроди.

Мокоша (Макош, Цариця води) – пов'язана з водою та жіночим рукоділлям.

Перун – грізний бог грому та блискавки.

Ярило – бог весняного сонця, родючості та пристрасті [2].

Наші предки вірили й в інших міфічних істот, які могли бути як добрими, так і небезпечними:

Берегиня – жіночий дух-охоронитель дому та родини.

Доля – уявлення про щастя або ж його відсутність, що часто поставало в образі молодої дівчини або старої бабусі. Цікаво, що Долю вважали ніби двійником кожної

людини, яка знає її справжнє призначення. Тому, якщо людина нещаслива, можливо, її Доля блукає в іншому місці.

Чугайстер – велетень, схожий на лісовика, але доброзичливий до людей. За легендами, це зачаклований чоловік, який блукає лісом у пошуках лісових русалок – нявок, якими він харчується.

Водяник – дух води, якого в давнину вважали скоріше охоронцем річок, а не злою силою. З приходом християнства його образ набув демонічних рис.

Лісовик – дух-охоронець лісу.

Болотяник – дух боліт.

Вовкулака – людина, яка може перетворюватися на вовка.

Перелесник – вогняна істота, яку іноді пов'язували з метеоритами.

Хуха – маленький лісовий дух, чиї звуки нагадують стукіт, писк або муркотіння, особливо навесні, коли вони прокидаються.

Блуд – злий дух, скинутий з неба за свої погані вчинки.

Вій – дуже відомий, але, можливо, не найдавніший персонаж української міфології, що уособлює щось жахливе.

Лихо – безжальна істота, яка може завдати шкоди будь-кому.

Мара (Марена) – зимове божество, пов'язане зі сном і смертю [3].

Із прийняттям християнства давні вірування не зникли повністю, а переплелися із новою релігією. Саме тому в народній свідомості збереглося шанобливе ставлення як до Бога, так і до давніх духів, щоб, як кажуть, "не гнівити" нікого. Це відображає багату та унікальну історію української культури, де стародавні вірування живуть пліч-о-пліч із християнськими традиціями.

Протягом п'ятирічної роботи керівником фольклорно-театральної студії "Квітуча Україна" при Київському державному будинку художньої та технічної творчості було проведено спостереження та анкетування з метою вивчення особливостей сприйняття дітьми української міфології. Аналіз отриманих даних виявив значну залежність глибини розуміння та зацікавленості міфологічними образами від способу їх інтерпретації та зв'язку з сучасним життям. Застосовувалися різні методи методи використання української міфології в дозвіллєвій роботі має вагоме значення для становлення національної свідомості, виховання патріотизму, шанобливого ставлення до традицій, розвитку креативності та забезпечення якісного проведення вільного часу. Міфологічні образи, несучи в собі багатовіковий досвід та світогляд наших предків, здатні пробуджувати емоційний відгук та сприяти глибокому засвоєнню культурних цінностей.

Список використних джерел

1. Головні дохристиянські Боги // Дохристиянські вірування українського народу: історично-релігійна монографія / Митрополит Іларіон (Огієнко). Київ: Обереги, 2002. С. 95-119.

2. Енциклопедія «Українська міфологія» // Українські електронні та паперові енциклопедичні видання: основні здобутки й перспективи: науковий збірник / НАН України; Інститут енциклопедичних досліджень. К.: Академперіодика, 2015. С. 79-80.

3. Михайлишин Я. 10 найвідоміших українських міфічних істот. URL: http://incognita.day.kiev.ua/101-prychyna-liubyty-ukrainu/traditions/mifologiya-ta-narodni-viruvannya.html (дата звернення: 09.04.2025).

Ключенко Лілія Михайлівна
студентка ІІ курсу
спеціальності А2 «Дошкільна освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, старший викладач
Андрущенко Наталія Вікторівна

Профілактика страхів у дітей раннього віку

Страхи є важливою складовою емоційного розвитку дитини, однак їх надмірна інтенсивність чи тривалість можуть мати негативний вплив на психоемоційний стан дітей дошкільного віку [3, с.80]. Діти раннього віку особливо схильні до страхів через специфічні особливості їхнього мислення, обмежений життєвий досвід і високу емоційну чутливість. Однак своєчасна профілактика страхів на цьому етапі розвитку допомагає забезпечити гармонійний психічний розвиток, а також сприяє формуванню відчуття безпеки та довіри до навколишнього світу [2, с.23].

Страхи є природною частиною емоційного розвитку дітей, і в ранньому віці вони можуть виступати як нормальна реакція на нові або незрозумілі ситуації. Однак, якщо страхи надмірні або затяжні, це може негативно вплинути на психоемоційний стан дитини. Важливою задачею є своєчасна профілактика цих страхів, адже вона сприяє гармонійному розвитку, формуванню довіри до навколишнього світу та емоційної стійкості [2, с.14].

Діти раннього віку особливо вразливі до страхів через вікові особливості мислення та недостатній життєвий досвід. Психологи зазначають, що в цей період страхи можуть виникати через *різні фактори* [1, с.19]: невідомість або новизна, розвиток уяви, відсутність почуття безпеки, травматичні ситуації.

У дітей раннього віку можна спостерігати різні *види страхів* [3, с.74]: страх темряви, страх відокремлення від матері, страх незнайомих людей, страх тварин або предметів.

Профілактика страхів є важливим етапом для формування здорової емоційної сфери дитини. Серед найбільш ефективних методів профілактики можна виділити [5, с.96]: створення безпечного середовища, поступове знайомство з новими ситуаціями, позитивне підкріплення, розмови і пояснення, ігрові методи.

Казки є чудовим інструментом для профілактики дитячих страхів. Вони дають дітям змогу пережити свої емоції через вигаданих персонажів, що дозволяє дитині випробувати різні сценарії й отримати досвід подолання страхів. Казкотерапія допомагає дитині зрозуміти, що негативні емоції можна контролювати і з ними можна боротися [4, с.58].

Батьки грають ключову роль у профілактиці страхів. Вони повинні створювати атмосферу довіри, забезпечувати емоційну підтримку і бути готовими допомогти дитині у складних ситуаціях. Важливо також стежити за своїми емоціями та поведінкою, адже дитина часто відображає настрої та переживання дорослих.

Отже, профілактика страхів у дітей раннього віку є важливим завданням, яке допомагає формувати емоційну стійкість і знижувати ризик розвитку серйозних психоемоційних проблем у майбутньому. Для цього важливо створювати безпечне середовище, використовувати ігрові методи, спілкуватися з дитиною та надавати підтримку в моменти стресу. Роль батьків у цьому процесі є надзвичайно важливою, оскільки вони можуть навчити дитину справлятися з емоціями та допомогти їй долати страхи здоровим і безпечним способом.

Список використаних джерел

1. Білопола Вікторія. Причини виникнення та шляхи подолання дитячих страхів. *Практичний психолог: дитячий садок*, 2016. №10. С. 19-25.

2. Карпенко Н. Профілактика дитячих страхів. *Дошкільне виховання*, 2003. №9. С. 14-15.
3. Ковальчук Л. В. Психологічні аспекти розвитку страхів у дітей дошкільного віку. Київ: Академвидав, 2021. 215 с.
4. Мельник Т. В. Казкотерапія як метод подолання страхів у дітей дошкільного віку. Київ: Центр навчальної літератури, 2024. 230 с.
5. Павленко І. М. Методи корекції страхів у дітей раннього віку. Харків: «Освітянська думка», 2022. 180 с.

Ковальчук Оксана Василівна
студентка II курсу
спеціальності А2 «Дошкільна освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, старший викладач
Андрущенко Наталія Вікторівна

Психологічна готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі

Важливою і актуальною на сьогоднішній день є проблема психологічної готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в школі. Чому? Адже, дошкільна освіта є вільною і доступною в нашій країні, відвідувати заклад дошкільної освіти може кожна дитина і готовність, як нам здається, мала б бути по найвищому рівні. Але поступаючи до школи і проходячи діагностику готовності до навчання в школі, статистика показує зовсім інші результати. І знову ж виникає питання: «Чому»?

Більшість батьків вважають, що достатньо навчити дитину букви та цифри і вона вже буде готова до школи. Але психологічна готовність – це не тільки «букви та цифри», а як зазначає Т. В. Дуткевич, що у психологічній готовності до навчання виділяють такі компоненти:

- мотиваційна готовність;
- пізнавальна чи розумова готовність;
- вольова готовність;
- емоційна готовність [2].

Саме тут доречно згадати слова педагога В. Сухомлинського, який сказав: «Перш ніж дати знання, треба навчити думати, сприймати, спостерігати. Треба, також, добре знати індивідуальні особливості здоров'я кожного учня – без цього не можна нормально вчити». Він вважав, що рік перед школою потрібен для того, щоб добре вивчити кожну дитину, глибоко знайти індивідуальні особливості її сприймання, мислення і розумової праці [5].

Науковці не тільки наголошують на важливості успіху підготовки дитини дошкільного віку до школи і його інтелектуального розвитку, але й звертають особливу увагу на неприпустимість надмірного перевантаження дитини, яке має негативний вплив на стан фізичного й психічного здоров’я, соціалізацію, шкільну адаптацію [4]. Психологиня Любарська І., стверджує, що «готовність до навчання – це важливий підсумок виховання та навчання дошкільників у закладі дошкільної освіти і сім’ї» , та рекомендує використати цей час з користю [3]. Також велику увагу до готовності дітей дошкільного віку до навчання в школі приділяє науковиця В. Гальченко, яка також стверджує, що успіхи в навчанні і подальший розвиток дитини залежить зокрема від сім’ї та дошкільних установ. Батьки і вихователі мають згуртуватися в єдиний дружній колектив, щоб всіма засобами і шляхами забезпечити всебічний розвиток дитини [1].

Метою наших досліджень було визначити рівень підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі по різних критеріях та показниках.

Для проведення експериментального дослідження, яке ми проводили у закладі дошкільної освіти упродовж виробничої практики, ми обрала 12 дітей старшого дошкільного віку, розділивши їх порівну на експериментальну та контрольну групи. І для цього обрала такі методики:

1. Методика визначення стану сформованості активної Я-концепції (О.П. Таран).
2. Методика дослідження дитячої самосвідомості та статево-вікової ідентифікації.
3. Тест Керна-Ірасека для перевірки готовності дитини до школи.
4. Філіппінський тест для діагностики дитини до школи.

Підібрані мною методики допомогли визначити стан сформованості активної Я-концепції, дитячої самосвідомості та статево-вікової ідентифікації, визначити рівень розвитку дрібної моторики, схильність до оволодіння навичками письма, рівень розвитку координації рухів руки, просторової орієнтації та головних критерій «шкільної зрілості».

Аналізуючи деякі критерії вибраних нами методик, найбільш мене вразило, що діти не мають відповідного словникового запасу. Відповідаючи на запитання, вони не могли вірно назвати самі елементарні предмети щоденного використання; розповісти про себе для них також було проблемою, вони не могли скласти речення або мовчали навіть тоді, коли знали відповідь. Діти не можуть переказати маленький твір, і саме цю проблему ми відкрила, складаючи родинний кейс. В ньому підібрані поради батькам для розвитку мовлення дитини, також підібрані невеличкі за розміром твори педагога В. Сухомлинського для читання батьками дітям [6], а також розмістили в куточку для батьків підібрані ігри для розвитку мовлення.

Адже, грамотно поставлена і розвинена мова дитини в перші роки життя (до 5 років) – запорука її успішного майбутнього, яке починається вже з школи.

Провівши методики та проаналізувавши їх, ми дійшли висновку, що діти старшого дошкільного віку не мають достатньої підготовки до навчання в школі. Більшість з них не готові, як психологічно, так і фізично.

Здійснивши методики, ми зрозуміли, що діагностування має бути невід'ємною і заключною частиною психологічної готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в школі. Завдяки діагностуванню відбувається своєчасне виявлення, оцінювання та аналіз індивідуального розвитку дитини. Психодіагностика дітей старшого дошкільного віку є важливим етапом у вивченні їх психофізичного розвитку, а також готовності до школи.

Отже, діагностування розвитку дитини раннього віку – це цілеспрямоване, доброзичливе спостереження за дитиною в різних видах діяльності, застосування різноманітних індивідуальних завдань, доступних дитині.

Список використаних джерел

1. Гальченко В. М. Характеристика мотиваційної готовності старших дошкільників до навчання в школі / В. М. Гальченко, І. Грузинська // Вісник Інституту розвитку дитини. Серія : Філософія. Педагогіка. Психологія : збірник наукових праць. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 35. – С. 131–136.
2. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навчальний посібник / Т. В. Дуткевич. Київ : Центр учбової літератури, 2023. – 424 с.
3. Любарська І. Співпраця дошкільного закладу і родини у контексті підготовки дитини до школи : монографія / І. Любарська. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 17. – 72 с.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка / Т. І. Поніманська. – Київ : Академія, 2006. – 456 с.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – Київ : Рад. шк., 1977. – Т. 3. – С. 5–279.

Ковальчук Анна Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, старший викладач
Корх Віра Михайлівна

Аксіологічні основи формування ментального здоров`я дітей дошкільного віку в умовах війни

Вступ. Актуальність теми дослідження зумовлена погіршенням ментального здоров`я дітей в умовах війни в Україні, а особливо дітей дошкільного віку, які є психічно чутливою, сензитивною, найменш захищеною соціальною категорією. Військові реалії життя виступають стресовим фоном для дітей та дорослих. В умовах війни діти страждають і це відображається на їх психоемоційному стані: тривога, страх, психологічні травми, стреси, посттравматичні стресові розлади (ПТСР), депресії тощо. За даними соціально-психологічних досліджень 40% українських дітей почуваються в небезпеці, 44% дітей мають ознаки потенційного ПТСР.

Психологічна підтримка має стати важливим пріоритетом як для дітей, так і для дорослих особливо в умовах воєнного та поствоєнного стану, коли буде здійснюватися відбудова держави та психологічне відновлення населення країни. Така підтримка може відбуватися як у індивідуальному консультуванні, так і в груповій підтримці. Відновлення та розвиток ментального здоров'я дітей важливо вносити в програму освітніх закладів, зокрема закладів дошкільної освіти, та організовувати для батьків та педагогів надання психологічної підтримки у форматі тренінгів, бесід, психолого-педагогічних просвітницьких зустрічей, онлайн вебінарів, лекцій, форумів тощо. Першою леді України О. Зеленською ініційована Всеукраїнська програма ментального здоров`я «Ти як?», яка спрямована на психологічну просвіту та підтримку дорослого та дитячого населення України в умовах воєнного стану [7].

Ментальне здоров`я – це здатність почуватися щасливим та благополучним, цінувати власне самопочуття та своє життя, емоційну підтримку та турботу оточуючих людей, уміння її приймати та виявляти вдячність, виявляти стійкість до стресових умов життя, здатність допомогти собі та ближнім, усвідомлювати цінність свого власного життя та життя інших людей. Ціннісне ставлення до себе та інших є аксіологічною основою ментально здорової особистості. Аксіологічна сфера особистості включає життєві цінності, смисли, орієнтири, ціннісні орієнтації, зокрема морально-ціннісні орієнтації.

Морально-ціннісні орієнтації є аксіологічною основою ментально здорової особистості дитини, надають можливість обирати між добром і злом, ґрунтуючись на особистому розумінні цієї потреби. Свобода вибору є фундаментом морально-ціннісних орієнтацій. Вони сприяють формуванню внутрішнього самоконтролю поведінки дитини навіть за відсутності зовнішнього спостереження. Формування морально-ціннісних орієнтацій відбувається через свідомі та підсвідомі процеси під час набуття особистого життєвого досвіду. У сформованому вигляді вони становлять сукупність індивідуальних цінностей, які визначають напрямок та поведінкові рішення особистості. Дитячі художні твори, як засіб виховання гуманістичних почуттів та формування духовних цінностей, мають значні переваги в мистецтві. Ця перевага проявляється у здатності позитивно впливати на почуття та думки дитини, розвивати її емпатію та емоційність, самоцінність та ціннісне ставлення до власного здоров`я, до збереження себе та світу. Недостатній розвиток цих якостей може призвести до обмеження здібностей дитини, Дослідження ціннісної сфери особистості, зокрема у дошкільному віці, проводили українські науковці І. Бех, С. Максименко, О. Кононко, І. Карабаєва, К. Карасьова, С. Ладивір, Т. Піроженко, Т. Поніманська, Л. Соловйова, І. Сорока, Л. Тарабасова, Л. Фасолько, О. Хартман та інші.

Література як вид мистецтва спрямована на виховання високих духовних цінностей, краси, гуманізму та патріотизму, які виступають аксіологічною основою формування ментального здоров'я дитини дошкільного віку. Невід'ємною частиною художньої літератури є дитяча література, яка має потужний виховний потенціал, сприяє формуванню та розвитку гармонійної, благополучної, щасливої, ментально здорової підростаючої особистості. На це, свого часу, вказували зарубіжні та вітчизняні вчені та письменники: Ш. Амонашвілі, А. Богуш, Л. Глібов, Б. Грінченко, М. Драгоманов, М. Коцюбинський, О. Леонтьєв, І. Луценко, А. Макаренко, А. Маслоу, О. Пчілка, С. Рубінштейн, С. Русова, О. Рейпольська, В. Сухомлинський, І. Товкач, К. Ушинський, Л. Українка тощо.

Мета статті полягає у визначенні аксіологічних основ формування ментального здоров`я дітей дошкільного віку, а також висвітленні ефективних педагогічних підходів до формування морально-ціннісних орієнтацій особистості в дошкільному дитинстві засобом дитячої літератури.

Основна частина. Сучасна освіта наголошує на важливості морального виховання, що закріплено в державних документах, таких як Закон України «Про дошкільну освіту» [3] та Базовий компонент дошкільної освіти [2]. Основна мета дошкільного виховання — формування моральних якостей майбутніх громадян, збереження культурних традицій та засвоєння загальнолюдських цінностей.

В умовах війни в Україні діти рано зустрілися з дорослими реаліями, що призвело до психоемоційних змін: стресів, тривоги, страху, психологічної травматизації, депресій, посттравматичних стресових розладів (ПТСР) тощо. Такі дорослі випробування суттєво вплинули на дитячу психіку. В умовах війни вся відповідальність за життя та ментальне здоров`я, психологічну стійкість, моральний розвиток дітей покладається на ближніх дорослих (батьків та педагогів). Саме духовні та гуманістичні цінності повинні бути внутрішньо-особистісним компасом, основою саморегуляції поведінки. Виховання моральних цінностей у дошкільників значною мірою залежить і від педагогічної майстерності педагога прищеплювати загальнолюдські ідеали гуманізму. Твори дитячої художньої літератури стають ефективним засобом формування таких якостей, як чесність, доброта, відповідальність, наполегливість, чуйність, дисциплінованість та інші. Сформовані моральні орієнтири допомагають дітям протистояти негативним впливам та свідомо керувати своєю поведінкою.

Цінність завжди має суб'єктивний характер і виникає в процесі діяльності, оцінки явищ та об'єктів. Для дитини важливо вміти мислити, аналізувати та узагальнювати, що сприяє її особистісному становленню. Формування *системи цінностей* дошкільника розглядається як комплексний психологічний процес, що охоплює розвиток емоцій, пізнавальних процесів та волі. *Цінності* відіграють ключову роль у житті людини, виступаючи орієнтирами поведінки та визначаючи світогляд. Вибір цінностей передбачає відповідальність і свободу, оскільки будь-яке рішення впливає на подальший життєвий шлях. «Вибір ґрунтується на розумі, реалізується через діяльність, що долає необхідність і розвивається на її засадах. Людині завжди важко здійснити вибір, адже це – відповідальність. Вибором просякнуті всі дії людини» [5, с.118].

Знайомство дошкільнят із дитячою художньою літературою має ґрунтуватися на поступовому переході від фольклору до авторських творів. Народна творчість - приказки, загадки, пісні, казки - слугує першою школою соціального досвіду, передаючи дітям мудрість поколінь. Згодом слід вводити авторські казки, вірші та оповідання, доступні для розуміння дошкільників. Це можуть бути твори українських авторів (М. Вінграновського, Л. Українки, В. Нестайка, В. Сухомлинського, С. Доманського, І. Товкач) та зарубіжних авторів (братів Грімм, Ш. Перро, А. Ліндгрен, Дж. Родарі та ін.).

З метою морально-ціннісного та патріотичного виховання рекомендуємо авторські аутентичні українські аудіоказки заслуженої артистки України, мами трьох дітей, Руслани Лоцман для спільного прослуховування з дітьми дошкільного віку. В. Корх обгрунтовує у

своїй статті використання цих казок з метою казкотерапії дітей з тривожними психоемоційними станами в умовах війни [4; 5].

Висновки. Сучасна психолого-педагогічна наука надає пріоритет формуванню моральних цінностей особистості, спрямовуючи виховання дітей на гармонійне поєднання особистих та міжособистісних інтересів, формуючи ціннісне ставлення до себе та інших людей у соціальній взаємодії, що визначає ментальне здоров`я та благополуччя особистості дитини. З метою успішного формування ментального здоров`я на основі морально-ціннісних орієнтацій у дітей важливо акцентувати увагу на їх якості через гуманізацію та духовну трансформацію суспільства, яке підтримує розвиток дитячої субкультури, моральних почуттів та психологічної стійкості до негативних впливів суспільства, особливо в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Ашиток Н. Формування гуманістично-ціннісних орієнтацій у дітей дошкільного віку на матеріалі дитячої літератури. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»* (37), 2017. С. 4-11.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. 2021. 38с. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
3. Закон України «Про дошкільну освіту». Документ 3788-IX, чинний, редакція від 01.01.2025, підстава – 4059 IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text
4. Корх В. М. Психотерапевтична робота з психоемоційними станами дітей війни. *Освітньо-науковий простір*: науковий журнал. Київ: Ліра-К, вип. 5 (2-2023) С.103-114. DOI:https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.5(2).2023
URL:https://ess.npu.edu.ua/index.php/ess/article/view/69
5. Лоцман Р. Українські авторські аудіоказки для дітей. Київ, 2022. URL:https://youtube.com/playlist?list=PL8VMaVeaA6vV9mXXbHjo0QnQ3QThLIy6-&si=NuDvXmRAtrgxhAAr
6. Піроженко Т., Соловйова Л. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі: навч.-метод. посібник. Київ: Вид. Дім «Слово», 2016. 248 с.
7. Програма ментального здоров`я «Ти як?» за ініціативи О. Зеленської. URL: https://howareu.com

Конєєва Катерина Володимирівна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Сова Ольга Сергіївна

Скетчинг як самостійний вид мистецької практики

Стрімкий темп життя сучасного суспільства вимагає від людини вміння швидко продукувати ідеї, помічати важливі деталі й зберігати їх у пам’яті, щоб потім використати для реалізації творчого задуму. Це може бути важливим для художників, архітекторів, дизайнерів, ілюстраторів, модельєрів. Останніми десятиліттями у світі стає популярним такий вид мистецької практики, як скетчинг, який дає змогу фахівцеві або просто людині,

яка спостерігає щось цікаве й важливе та хоче залишити це в пам'яті, робити швидкі замальовки. У сучасному світі за допомогою скетчів можна висловити свої думки, враження від зустрічей, відвідування різних цікавих заходів і відобразити все це на аркуші паперу або в спеціальному скетчбуку [2].

Скетчинг є важливим як комунікативний елемент у командній роботі під час створення різної візуальної продукції, а також варто підкреслити «його значущість у досягненні успіху в творчих професіях образотворчого спрямування» [4, с. 310]. Ця форма художньої діяльності людини дає змогу розвинути ідеї через візуалізацію різних творчих пошуків, допомагає не боятися експериментувати, відображаючи на папері або в цифровому форматі свої думки й концепції.

Такий вид мистецької практики, як скетчинг реалізується не лише як складова певної професійної діяльності, а також як засіб фіксації для історії та культури певних елементів міського пейзажу, архітектури. Під час повномасштабного вторгнення росії в Україну скетчинг виконує своєрідну роль засобу збереження в пам'яті поколінь тих руйнувань, яких завдала нашій країні агресія з боку ворожої держави. Скетчі дають змогу не лише відобразити знищення міської інфраструктури, але й передають емоції людей, які переживають ці події, а також доносять інформацію до всього світу через різноманітні канали зв'язку [1, с. 25 – 26].

Скетч (англ. sketch – начерк, ескіз, замальовка, швидкий малюнок) – це «чорновий малюнок або картина, у якій художник занотовує свої попередні ідеї для роботи, що згодом будуть реалізовані з більшою точністю й деталями. Термін також використовують щодо коротких творів, які самі по собі можуть мати художню цінність» [7]. Головна ідея скетча в тому, щоб швидко зафіксувати концепцію у візуальній формі або поекспериментувати з композицією, кольорами та пропорціями. Часто художники перед тим, як розпочинають роботу над картиною, створюють кілька ескізів, замальовок.

Скетч – це також ідеальний жанр для художника-початківця, адже малювати такі швидкі малюнки доволі просто, і це дає змогу «набити руку», навчитися вправно використовувати олівець, маркер, акварель, щоб потім відчувати себе впевненіше, працюючи над більш складними роботами, які потребують детального промальовування й володіння більш складними матеріалами й техніками [3, с. 6]. Тому навчитися малювати скетчі важливо для тих, хто лише починає це робити, зокрема для учнів підліткового віку.

Історія скетчингу сягає давніх часів епохи Відродження, коли художники використовували швидкі ескізи для збереження ідей і деталей, що допомагало їм створювати майстерні роботи. У наш час терміни скетч і скетчинг стали вживати в більш широкому значенні. Традиційно виділяють такі основні види скетчингу:

- *урбан-скетчинг* (або *стріт-скетчинг*) (малювання міського середовища на вулицях, у кафе та в громадських місцях);
- *архітектурний скетчинг* (малювання архітектурних об'єктів);
- *інтер'єрний скетчинг* (малювання внутрішнього простору кімнат, будинків та інтер'єрів);
- *фешн-скетчинг* (створення модних ілюстрацій одягу, аксесуарів та стилю);
- *аніме-скетчинг* (створення ілюстрацій у стилі аніме або манґа);
- *анатомічний скетчинг* (малюнок анатомічної структури людського тіла);
- *тревел-скетчинг* (створення ілюстрацій під час подорожей) [5];
- *фуд-скетчинг* (замальовки їжі, створення апетитного образу);
- *промисловий скетчинг* (зображення навколишніх предметів, а також концепція промислового дизайну);
- *скетчинг в ілюстрації* (зображення начерків для майбутніх ілюстрацій);
- *флористичний скетчинг* (малюнки квіткових композицій);
- *ландшафтний скетчинг* (замальовки дизайну парків, скверів, садових і присадибних ділянок);
- *скетч-портрет* (малюнки людей) [6].

Отже, скетчинг як особливий інструмент, який дає змогу реалізувати задуми, є корисною навичкою, яка допомагає максимально швидко й ефективно переносити творчу ідею на папір, а аналіз його різновидів створює загальне уявлення про цей вид мистецької практики й свідчить про те, що є різні підходи до виконання швидких малюнків залежно від галузі творчої чи технічної діяльності, а також від мети й завдань, які постають перед автором скетча.

Список використаних джерел

1. Балан У.Г. Розвиток урбан-скетчерської спільноти та аспекти її мистецької практики в Україні. The VI International Scientific and Practical Conference "Theory and practice of the development of technical sciences", February 12-14, 2024, Prague, Czech Republic. С. 24–26. https://surl.li/vwtnaa
2. Бородай А.С., Бородай Я. О., Маслій І.В. Техніка «скетчингу» в сучасній архітектурі та дизайні. [Електронний ресурс] / А. С. Бородай, Я. О. Бородай, І. В. Маслій // Збірник наукових праць за матеріалами V Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, молодих учених і науково-педагогічних працівників *«Архітектурний рисунок у контексті професійної освіти»* / за ред. Т. М. Зіненко. Полтава : ПолтНТУ, 2019. С. 53-57.
3. Глущенко Ю. Д. Скетчинг – мистецтво майбутнього. На Урок. Освітній портал. 7.02.2020. URL: https://naurok.com.ua/navchalniy-posibnik-sketching---mistectvo-maybutnogo-145169.html
4. Пашукова С. Г., Чембержі Д. А., Дубрівна А. П. Скетчинг як ефективний інструмент творчої діяльності. АРТ-платФОРМА : альм. Київ : КМАЕЦМ, 2023. Вип. 2 (8). С. 309–324.
5. Скетчінг: види та добірка кращих книг. Panda Market. 8.01.2024. URL: https://panda-market.com.ua/top-knyh-pro-sketchynh/
6. Що таке скетчінг і навіщо потрібен скетчбук. Міжнародний культурний портал Експеримент. 27.08.2021. URL: https://md-eksperiment.org/post/20210827-sho-take-sketching-i-navisho-potriben-sketchbuk
7. Sketch. Britannica. URL: https://www.britannica.com/art/sketch-art

Корецька Аліна Олександрівна
студентка ІІ курсу
спеціальності «Середня освіта (географія)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевченко Андрій Федорович

Використання геоінформаційних систем (ГІС) на уроках географії з учнями різних вікових груп

Нова українська школа зорієнтована на розвиток у молоді знань у різних галузях, у тому числі на основі використання інформаційних технологій і засобів. Розвиток інформаційних технологій зачіпає усі сфери і геоінформаційні системи (технології) не є винятком, оскільки дозволяють досліджувати просторові дані, які є об’єктом вивчення географії як науки і навчального предмету. Застосування ГІС є ефективним у різноманітних предметних галузях, де важливі знання про взаємне розташування та форму об'єктів у просторі. Найактуальнішим стає питання використання різноманітних комп’ютерних технологій та електронних засобів навчання, різних застосунків та програмах на уроках географії.

Географія, як навчальний предмет, що формує просторове мислення та дає цілісне уявлення про взаємозв'язки у навколишньому світі, відіграє провідну роль у трансформації сучасної освіти. Щоб забезпечити глибоке й осмислене засвоєння географічного матеріалу в умовах динамічних змін, необхідно використовувати сучасні підходи до викладання. Одним із ключових інструментів у цьому процесі є геоінформаційні системи, які дають змогу ефективно інтегрувати технології у навчальний простір.

Під час опрацювання навчального курсу доцільно запропонувати учням роботу з програмним середовищем ArcGIS, розробленим компанією ESRI. Цей програмний комплекс об'єднує інструменти геоінформаційних систем, які дозволяють ефективно працювати з просторовими базами даних. Серед основних компонентів ArcGIS вирізняється ArcMap — модуль, призначений для створення, редагування, аналізу географічної інформації та побудови карт. Для формування тривимірних моделей земної поверхні та їх графічної візуалізації застосовується ArcScene. Окрім того, управління просторовими даними, включаючи їх створення, структурування та організацію, здійснюється через ArcCatalog, який виконує функції файлового менеджера в межах системи ArcGIS.

Використання безкоштовних програм ГІС дозволяє учням не лише працювати в школі, а й удосконалювати свої знання та навички вдома, виконуючи освітні проєкти з різних тем. Переваги використання ГІС під час уроків географії - швидка візуалізація інформації. Тематична інформація відображається за допомогою картографічних зображень, схем, графіків, розроблена з багатим арсеналом наочних посібників, адаптована для легкого сприйняття інформації, що дозволяє студентам легко засвоювати необхідний матеріал.

Впровадження геоінформаційних систем (ГІС) у школах не завжди автоматично призводить до підвищення мотивації учнів. Важливо, щоб як вчителі, так і учні мали достатні знання та навички у користуванні ГІС, оскільки в іншому випадку це може мати протилежний ефект. Якщо учасники освітнього процесу не володіють необхідними навичками для використання ГІС, це може призвести до зниження мотивації та навіть викликати негативну реакцію учнів. Тому важливо забезпечити належну підготовку та підтримку вчителів для успішного впровадження технологій, які можуть покращити навчальний процес

Основне завдання вчителя географії – навчити учнів збирати географічну інформацію для створення баз графічних та атрибутивних даних та проводити різноманітні види геоінформаційного аналізу даних.

ГІС вносять істотні зміни в традиційну роботу географів, як у створенні картографічних матеріалів, так і в їх використанні, реалізації та аналізі. Замість звичайних географічних карт основна географічна інформація тепер передається 16 в цифровому вигляді у вигляді просторових баз даних. Управління просторовими базами даних здійснюється за допомогою ГІС-технологій.

Оскільки картографічний підхід є ключовим у географічній науці та освіті, а створення картографічних матеріалів нерозривно пов'язане з використанням цифрових технологій та спеціалізованих програм, виникає об'єктивна потреба у впровадженні в освітній процес вивчення геоінформаційних систем. Ознайомлення учнів із ГІС-технологіями сприяє формуванню широкого спектра предметних компетентностей, а також розвитку практичних навичок опрацювання просторових даних, що мають важливе значення як у навчальній, так і в професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Мацинський Н. Ю. Використання ГІС-технологій в шкільній програмі : магістерська робота; наук. керівник М. М. Проскурняк. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 41с.

2. Федосенко І. Ю., Король О. М. Використання ГІС-технологій на уроках географії в старших класах. *Актуальні проблеми дослідження довкілля : матеріали X міжнар. наук. конф. (25–27 травня 2023 р., Суми, Україна).* Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2023. С.324-326.
3. Геоінформаційні технології в географії : навч. посіб. / [уклад. О. В. Коваленко, І. В. Паламарчук, Л. І. Сидоренко та ін.]. Умань : УДПУ ім. П. Тичини, 2020. С.67-82.
4. Карпенко О. В. Формування готовності майбутніх вчителів до впровадження геоінформаційних систем в початковій школі. *Scientia*. 2024. С.115-118.

Корнієнко Діана Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Тесленко Тетяна Василівна

Педагогічні умови розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках літературного читання в умовах Нової української школи

Молодші школярі зазвичай виявляють допитливість, відкритість до нових знань і активно користуються цифровими пристроями, проте ще не мають сформованих умінь критично оцінювати отриману інформацію. У зв'язку з цим одне з головних завдань модернізації початкової освіти полягає у створенні умов для формування в дітей навичок критичного мислення. У Державному стандарті початкової освіти підкреслюється, що критичне мислення є універсальним умінням, необхідним для опанування всіх ключових компетентностей. Серед обов'язкових результатів навчання вказано і розвиток здатності критично мислити [2].

Отже, формування критичного мислення в учнів початкової школи є важливим завданням, зокрема і під час аналізу, осмислення та тлумачення прочитаного на уроках літературного читання.

У словниках поняття "педагогічні умови" трактується як спеціально організовані обставини, що забезпечують найкращі умови для розвитку, навчання й виховання учнів [3, с. 268]. Під педагогічними умовами формування критичного мислення молодших школярів ми розуміємо такі компоненти освітнього процесу, які створюють сприятливе середовище для розвитку самостійного, аналітичного, логічного, рефлексивного та креативного мислення. Йдеться також про оволодіння учнями інтелектуальними й комунікативними навичками, які активно формуються під час аналізу художніх образів, висловлення особистої думки щодо прочитаного та осмислення прочитаного в контексті власного життєвого досвіду.

При реалізації першої педагогічної умови необхідно враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів початкової школи. Одним з найважливіших напрямів розвитку критичного мислення в учнів 1-2 класів є створення ігрового навчального середовища, здатного стимулювати інтерес до навчання. При цьому важливо не лише використовувати ігрові методи, а й вчити дітей висловлювати власну думку та підкріплювати її аргументами. Для учнів 3-4 класів доцільно проводити пошуково-дослідницьку діяльність, обирати теми, які викликають інтерес і можуть стати основою для дискусій та проблемних ситуацій. Крім того, важливо розвивати в учнів уміння ставити запитання щодо прочитаного та знаходити відповіді на них, використовуючи різні джерела інформації.

Слід зазначити, що при розвитку критичного мислення в учнів важливо враховувати їхні індивідуальні особливості. До них належать інтелектуальний рівень, емоційний стан,

мотивація до навчання, соціальне оточення, тип мислення, особливості пам'яті, уваги та уяви, а також особисті інтереси, нахили та здібності [1, с. 45].

У контексті розвитку критичного мислення окремо слід розглядати дітей з особливими освітніми потребами. Для них важливим є індивідуальний підхід, адаптація навчальних завдань відповідно до їхніх можливостей, підтримка та заохочення, а також розвиток навичок самоконтролю та самооцінки. Ефективними інструментами є ігрові методи, дидактичні матеріали та залучення до активної пізнавальної діяльності [6, с. 532-535].

Другою важливою педагогічною умовою ефективного розвитку критичного мислення в учнів початкової школи є впровадження відповідних освітніх технологій. Дані попередніх наукових досліджень підтверджують, що технології розвитку критичного мислення «сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, а також формуванню інтелектуальних і комунікативних умінь, необхідних для прийняття самостійних рішень» [5]. На уроках літературного читання ці технології реалізуються за допомогою таких прийомів, як: читання з передбаченням, створення кластерів, складання сенканів, заповнення таблиці «Знаю - Хочу дізнатися - Дізнався», використання методів «Прес» та «Мікрофон». До ефективних стратегій також належать «Шість капелюхів мислення», «Дерево передбачень», «Ромашка Блума» та інші. Використання цих методів сприяє глибшому розумінню змісту прочитаного, формуванню особистого ставлення до тексту, розвитку навичок аргументованого висловлювання власної думки.

Третьою педагогічною умовою, що сприяє розвитку критичного мислення в учнів початкової школи, є формування готовності вчителя до здійснення відповідної педагогічної діяльності. Під готовністю вчителя розуміється здатність організувати навчальне середовище, яке сприяє розвитку інтелектуальних навичок учнів та мотивує їх до прийняття обґрунтованих рішень. У Професійному стандарті “Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти” здатність розвивати в учнів критичне мислення визначається обов’язковим складником предметно-методичної компетентності вчителя [4], який має бути сформований у процесі його професійної підготовки.

Отже, розвиток критичного мислення у здобувачів початкової освіти є одним із ключових завдань вчителя сучасної початкової школи. Ефективність його реалізації значною мірою залежить від створення відповідних педагогічних умов. До таких умов належать: урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, використання спеціальних технологій розвитку критичного мислення, а також сформована готовність педагога до здійснення цієї діяльності.

Список використаних джерел

1. Бібік, Н. М. Концепція НУШ. Нова українська школа: порадник для вчителя / Н. М. Бібік. Київ : Літера, 2019. 208 с.

2. Державний стандарт початкової освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF

3. Зязюн, І. А. Словник педагогічних термінів / І. А. Зязюн. – Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2004. 314 с.

4. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736-20 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20

5. Шквир, О. Технологія розвитку критичного мислення молодших школярів: авторський проєкт / О. Шквир, Л. Ксьондзик // Молодь і ринок. – 2022. – № 3–4 (201–202). С. 39–43.

6. Шуль, Н. Стратегії та методи розвитку критичного мислення в освітньому процесі дітей з ООП [Електронний ресурс] / Н. Шуль. – Режим доступу: https://znayshov.com/FR/11539/2021-533-538.pdf

Костенко Людмила Петрівна
студентка ІІ курсу
спеціальності А2 «Дошкільна освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, старший викладач
Андрущенко Наталія Вікторівна

Психологічні особливості дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом

Розлади аутистичного спектру (РАС) - це складні порушення розвитку нервової системи, які суттєво впливають на всі аспекти життя дитини, включаючи соціальну взаємодію, мовлення, емоційний стан і когнітивний розвиток. Діти з аутизмом часто стикаються із труднощами у спілкуванні, формуванні контактів із ровесниками та адаптації у соціальному середовищі. Такі виклики вимагають індивідуального підходу до їхнього навчання та виховання. Як зазначають дослідники, правильно обрана методика підтримки може суттєво підвищити якість життя дитини з РАС та сприяти її гармонійному розвитку [1].

Українські вчені зробили значний внесок у вивчення цієї проблематики. Наприклад, Т.М. Скрипник присвятила свою монографію вивченню феноменології аутизму, де розглянула ключові особливості розвитку таких дітей і запропонувала рекомендації з їхньої підтримки [2]. К. Островська у своїх роботах детально описала основні аспекти психологічної допомоги дітям із РАС [3]. В. Тарасун розробила навчальний посібник, присвячений концепціям розвитку, навчання й соціалізації дітей з аутизмом, у якому акцентувала увагу на інтеграцію таких дітей у суспільство [4]. Також вагомий внесок зробили дослідники І. Марценківський, О. Романчук, Г. Хворова, А. Чуприков і Д. Шульженко, зокрема в аспектах ранньої діагностики та адаптації дітей із РАС до освітнього середовища.

Метою цього дослідження є:

- аналіз психологічних особливостей дітей молодшого дошкільного віку з аутизмом;
- визначення основних труднощів їхнього розвитку та соціалізації;
- розробка практичних рекомендацій для педагогів і батьків;
- вивчення наукової літератури;
- експериментальне дослідження проявів аутизму;
- формулювання практичних висновків для підвищення ефективності роботи з дітьми цієї категорії.

Основними характеристиками дітей із РАС є труднощі у встановленні соціальних контактів, недостатньо розвинені мовленнєві навички, стереотипна поведінка й підвищена сенсорна чутливість. Їхні ігрові заняття часто зводяться до простих повторюваних маніпуляцій із предметами, без розуміння або розвитку сюжетної гри. Водночас діти з аутизмом часто уникають участі в групових активностях, що ускладнює їхню інтеграцію в соціальне середовище.

Експериментальне дослідження проводилося на базі дошкільного закладу освіти №442 «Свічадо» у м. Київ і охопило 15 дітей, із яких 3 дітей належали до експериментальної групи з не встановленим діагнозом, але з аутичними спектрами.

Використані методи включали спостереження за поведінкою дітей у навчальному середовищі та проективний тест «Малюнок сім'ї», який допоміг отримати уявлення про емоційний стан дітей і їхнє сприйняття родинних зв'язків.

Результати дослідження показали, що діти з аутизмом демонструють низький рівень соціальної активності, труднощі у встановленні контактів і вербальній комунікації. Аналіз малюнків виявив мінімальну деталізацію, темну кольорову гаму та відсутність гармонійної композиції, що може свідчити про емоційну ізольованість і внутрішнє напруження. Відповідно до отриманих даних, для підтримки таких дітей необхідно забезпечити індивідуалізований підхід, впровадження структурованих ігор і створення передбачуваного середовища, яке сприятиме їхній адаптації.

На основі проведеного аналізу розроблено практичні рекомендації. Педагогам пропонується використовувати інтерактивні заняття для розвитку соціальних навичок дітей із аутизмом, застосовувати візуальні підказки та забезпечувати підтримку через сюжетні ігри. Батькам рекомендовано створювати стабільне середовище вдома, залучати дитину до творчих завдань, таких як малювання, що сприятиме емоційному розвантаженню, та формувати позитивний емоційний фон через підкріплення кожного успішного результату.

Висновки роботи підтверджують, що інтеграція дітей із РАС у соціальне середовище можлива за умов комплексного підходу, який включає співпрацю педагогів і батьків, використання сучасних методик і врахування індивідуальних потреб кожної дитини. Науковий доробок українських дослідників і результати цього дослідження роблять значний внесок у підтримку дітей з аутизмом і створення умов для їхнього гармонійного розвитку.

Список використаних джерел

1. Скрипник Т.М. Комплексна програма розвитку дітей з аутизмом (на допомогу фахівцям): науково-методичний посібник. Київ: Фенікс, 2010.

2. Островська К.О. Аутизм: проблеми психологічної допомоги. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2006.

3. Шульженко Д.І. Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей: монографія. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009.

4. Тарасун В.В. Аутологія: теорія і практика. Київ: Vadex, 2018.

5. https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/3492/3088

6.https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3304ef09-0c45-40c2-9108-b31c86a7cf1a/content

Коченко Вікторія Юріївна
магістрантка ІІ курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук., доцент
Коханко Оксана Григорівна

Експериментальне дослідження стану сформованості в учнів 3 класу наскрізного вміння конструктивно керувати емоціями

Питання формування емоційного інтелекту та формування в учнів наскрізного уміння конструктивного керувати емоціями є надзвичайно актуальними у теорії та практиці НУШ [1, 2].

Метою нашого дослідження було виявлення рівня сформованості в учнів 3-го класу наскрізного уміння конструктивного керувати емоціями. Експериментальною базою був ***Дмитрівський академічний ліцей «Перспектива» Дмитрівської сільської ради Бучанського району Київської області***.

Зокрема, було розроблено **критерії** прояву даного уміння: *усвідомлення, розуміння, емоційна грамотність; конструктивна поведінка, емоційна регуляція учнів.*

У процесі експериментальної роботи підібрано **діагностичний інструментарій:** *методи опитування та спостереження, методика «Емоційна ідентифікація» (авт. Е.І. Ізотова), кольоровий тест (авт. М. Люшер), методика «Сюжетні картинки» (модифікація Р.М. Калініної) та методика «Самооцінка психічних станів» (Г. Айзенк).*

Отже, для оцінки рівня усвідомлення та розуміння емоцій у молодших школярів було використано метод опитування, методику «Емоційна ідентифікація» (Е.І. Ізотова), кольоровий тест М. Люшера та метод спостереження.

Узагальнивши результати діагностики наскрізного уміння конструктивно керувати емоціями за критерієм усвідомлення, розуміння, емоційна грамотність в учнів обох груп, ми вирахували середнє арифметичне по кожному рівню (рис. 1). У експериментальній групі 35% дітей продемонстрували високий рівень усвідомлення та розуміння емоцій, 40% – середній рівень, а 25% – початковий. У контрольній групі ці показники становили відповідно 30%, 45% і 25%. Учні з високим рівнем вільно виражали свої емоції словами, правильно визначали емоції інших та регулювали свою поведінку. Діти із середнім рівнем допускали деякі неточності у розумінні емоційних станів, проте здебільшого контролювали свою поведінку. Учні з початковим рівнем мали труднощі у поясненні своїх почуттів і часто проявляли емоційну імпульсивність. Ці результати підтверджують важливість подальшого розвитку емоційної грамотності у дітей.

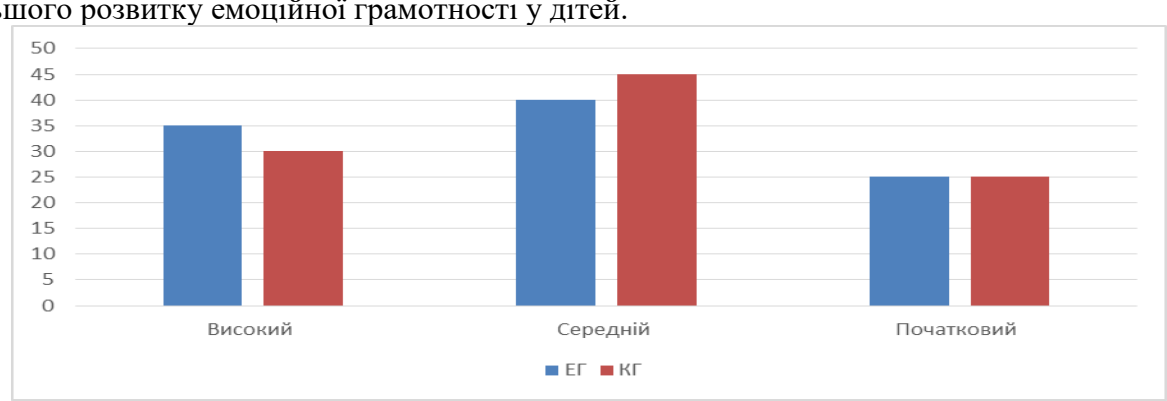

Рис. 1. Рівень сформованості в учнів 3-х класів наскрізного уміння конструктивно керувати емоціями (за критерієм усвідомлення, розуміння, емоційна грамотність).

Для оцінки другого критерію - рівня конструктивної поведінки та емоційної регуляції молодших школярів - було використано методику «Сюжетні картинки» (модифікований варіант Р. М. Калініної), методику «Самооцінка психічних станів» (Г.Айзенк) та метод спостереження. Аналіз отриманих даних дозволив виявити рівень сформованості конструктивної поведінки учнів та їх навичок емоційної регуляції.

Таким чином, узагальнивши результати діагностики наскрізного уміння конструктивно керувати емоціями (за критерієм конструктивна поведінка, емоційна регуляція) в учнів обох груп, ми вирахували середнє арифметичне по кожному рівню (рис. 2). Загальні результати дослідження засвідчили, що в обох групах значна частина учнів має середній або початковий рівень сформованості цього критерію, що вказує на необхідність подальшої роботи з розвитку навичок емоційної саморегуляції.

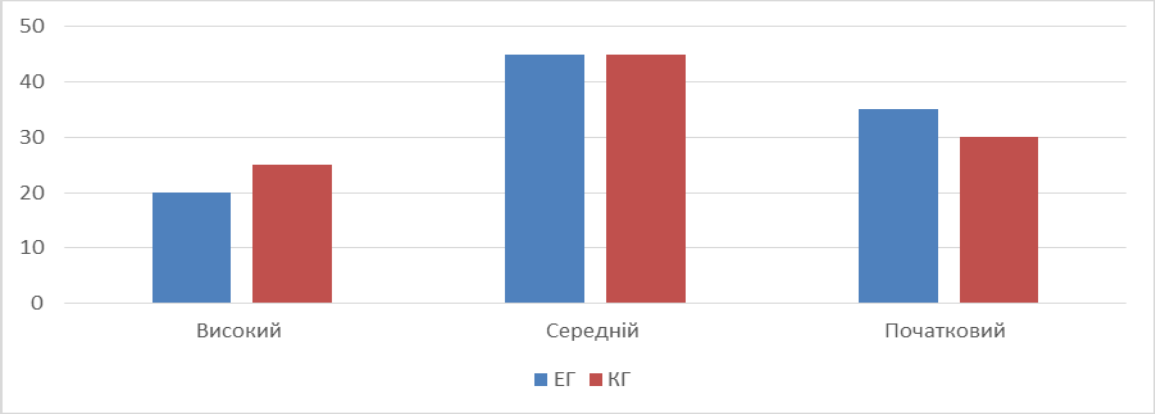

Рис. 2 Рівні сформованості в учнів 3-х класів наскрізного уміння конструктивно керувати емоціями (за критерієм конструктивної поведінки та емоційної регуляції).

Результати експериментального дослідження показали, що рівень сформованості наскрізного вміння конструктивно керувати емоціями у молодших школярів є неоднорідним. Значна частина дітей виявляє розуміння, базові навички розпізнавання та регулювання емоцій, але має труднощі з їх свідомим контролем у складних ситуаціях. Аналіз відповідей учнів засвідчив, що більшість дітей усвідомлюють власні емоції, проте не завжди можуть їх чітко пояснити або передбачити їхній вплив на поведінку. Також було виявлено, що у значної частини дітей недостатньо розвинені навички емоційної регуляції, що проявляється у підвищеній імпульсивності та труднощах у взаємодії з однолітками. Отримані дані підтверджують необхідність цілеспрямованої роботи з формування у молодших школярів умінь конструктивно керувати емоціями.

Список використаних джерел

1. Коченко В. Аналіз проблеми формування у молодших школярів наскрізного вміння конструктивно керувати емоціями у освітньому процесі. Науковий простір студента: пошуки і знахідки (ч. 1): матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції (29 березня 2024 року): збірник тез. Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова. 2024. С. 218-223.

2. Коченко В.Ю. Формування у молодших школярів наскрізного вміння конструктивно керувати емоціями у процесі виховної взаємодії. Освіта XXI століття: аксіологічний вимір: збірник матеріалів III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (м. Нікополь, 24 травня 2024 року). Нікополь : Навчально-методичний кабінет, 2024. С. 68-69.

Крива Тетяна Миколаївна
студентка III курсу
спеціальності «Дошкільна освіта»

Наукові керівники:
Кузьменко Ірина Анатоліївна,
Шелепко Галина Володимирівна

Методика формування самооцінки у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності

Дитинство є ключовим періодом формування особистості, а самооцінка грає важливу роль у психологічному розвитку. Уміння дітей старшого дошкільного віку

оцінювати себе впливає на їхню здатність соціально адаптуватися та взаємодіяти з оточуючими.

Проблема розвитку самооцінки, її структури та функції обговорюються в наукових працях Л. Божович, Р. Бернса, Е. Еріксона, К. Роджерса та інших психологів та педагогів.

Про значущість окресленої проблеми зазначено у державних документах («Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст. (2002 р.)», Законі України «Про освіту» (2017 р.), Законі України «Про дошкільну освіту» (2025 р.), Законі України «Про охорону дитинства» (2001 р.), Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні (2021 р.) ряді чинних програм дошкільної освіти. Зокрема, у Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.) наголошено на важливості самооцінки та позитивного ставлення до себе в дитини старшого дошкільного віку та сформованості на їх основі особистісної компетентності, змістом якої є уявлення про образ «Я», позитивне ставлення дитини до власного внутрішнього світу та розуміння своєї соціальної відповідальності у партнерських стосунках із однолітками [3].

У процесі взаємодії з оточенням діти засвоюють значущі для них оцінки інших людей, особливо дорослих (педагогів, батьків) і на їх підставі формують самооцінку. Це свідчить про те, що необхідна цілеспрямована робота з формування адекватної самооцінки у дітей старшого дошкільного віку.

Дітей потрібно залучати до ігор та вправ на розвиток усвідомлення власних можливостей, позитивного ставлення до себе та формування навичок саморефлексії. Особливу увагу приділяти іграм, що сприяють розвитку емоційного інтелекту, комунікативних здібностей та навичок співпраці.

З цією метою ми пропонуємо методику формування самооцінки у дітей старшого дошкільного віку серією ігор.

За завданнями: ідентифікувати себе за своїм ім’ям, сформувати позитивне ставлення до свого - «Я» проведена з дітьми гра «Моє ім'я» у ході якої педагог запитує: «Чи подобається тобі своє ім’я?». Якщо дитина вагається відповісти, педагог називає пестливі похідні в імені, а та вибирає варіант, що найбільш сподобався. Після цієї гри помітили, що діти старшого дошкільного віку із задоволенням залучалися до гри, до свого імені стали відноситись з повагою.

Далі для того, щоб сформувати почуття близькості з іншими людьми організували з дітьми гру «Сполучна нитка», де вони розкручували клубок ниток, передавали його один одному по колу разом із гарним побажанням. Заплющують очі, натягують нитку і уявляють, що вони одне ціле, а кожен з них важливий і значущий у цьому цілому. Після завершення гри спостерігали, що діти до завдання віднеслись серйозно, з їхніх слів − уявляли себе «чимось дуже великим».

Для досягнення порозуміння та згуртованості; сформувати вміння передавати позитивний настрій одне одному проведена з дітьми гра «Візьми і передай», на якій діти ставали у коло, брали один одного за руки, дивилися одне одному в очі і мімікою передавали радісний настрій, добру усмішку. В процесі гри усмішки переходили в милі обійми.

За завданнями: подолати негативні переживання; самостійно приймати рішення; знизити тривожність з дітьми проведена гра: «Як покращити настрій?», на якій, сидячи в колі, діти по черзі пропонували як можна покращити настрій. Наприклад: пограти з домашніми тваринами, намалювати щось гарне, подарувати усмішку другові. У процесі помітили, що якщо в когось немає настрою, нагадували один одному, як можна з цим впоратись; не бояться вирішувати свої питання, в гарному настрою малюкам стало простіше самостійно приймати рішення.

Для усвідомлення свого настрою, розвитку емпатії з дітьми організована гра «На що схожий настрій?». У ході гри діти сідають у коло і по черзі розповідають на яке природне явище схожий їх настрій. Педагог підсумовує який настрій у групі сьогодні. Помітили, що діти старшого дошкільного віку не насміхалися з тих, хто плаче, або сумує, чи нервує, а

навпаки підходили, знаходили спільну мову, запрошували в свою гру. Часто підходили до усміхненого сонечка, яке висіло на стіні і нагадували один одному про посмішку.

На грі «Подаруй комплімент» нами сформовані завдання для дітей старшого дошкільного віку, як-то: вчити бачити свої позитивні якості, відчувати, що їх розуміють і цінують інші. Концепція гри полягала у тому, що діти, стоять у колі і тримають одне одного за руку, дивлячись в очі сусіда кажуть: «Мені подобається в тобі…». Дитина, яку хвалять, шанобливо киває головою й відповідає: «Дякую, мені дуже приємно». Після гри спостерігалося, що діти сміливіше говорять про свої добрі вчинки, поводилися відважніше і відповідали впевненіше.

Наприкінці діти старшого дошкільного віку пограли в гру «Назви і передай», завдання якої: визначати й передавати різні емоційні стани за допомогою міміки. Хід вправи: діти сидять у колі. Педагог каже: «Коли я сумую - я…» і за допомогою міміки показує свій стан. Далі діти по черзі роблять так само, але стани не мають повторюватись. Вправу можна ускладнити. Одна дитина показує емоційний стан, який запропонував педагог, а інші відгадують, який саме. Отримані такі результати гри-вправи: діти навчились розрізняти, який настрій у їх друзів, якщо не гарний, то посмішкою і обіймами намагаються його покращити.

Отже, за результатами впровадженої методики формування самооцінки у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності можна зробити висновок, що використання рольових ігор, ситуаційних вправ, обговорення та аналіз поведінкових моделей−дозволяє дітям цього віку усвідомлювати свої сильні та слабкі сторони, формувати позитивне самосприйняття та самооцінку.

Перспективу нашого дослідження вбачаємо у залученні батьків та педагогів до формування самооцінки через взаємну ігрову діяльність на позитивне підкріплення, створення сприятливого психологічного клімату та стимулювання проявів ініціативності у дітей.

Список використаних джерел

1. Бабаян Ю. О., Тимченко Н. А. Особливості формування самооцінки старших дошкільників. *Психологічні науки.* 2014. №2. С. 26–30

2. Буданцева Н. В. Самооцінка старших дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу.* 2018. № 2. URL: https://emetodyst.expertus.com.ua/623906

3. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція : Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 р. № 33 (дата звернення: 20.05.2022).

4. Уманець Л. І. Роль самооцінки в ігрових стосунках дошкільників. *Питання психології.* 1996. № 11. С. 61-67

Кузьменко Луїза Сергіївна
магістрантка І курсу
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Кушнірук Світлана Анатоліївна

Психолого-педагогічні чинники мотивації до самостійного навчання студентів ЗВО України

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні, а також через впровадження інноваційних освітніх технологій, більшої актуальності набуває питання формування у студентів здатності до самостійного навчання.

Мотивація – це внутрішній стан, який спонукає особу до певного виду діяльності. Навчальна мотивація, в свою чергу, є одним з різновидів мотивації і спонукає до навчальної діяльності, яка спрямована на здобуття нових знань, умінь та навичок.

М.Е. Морозова наголошує, що мотивація до навчання – одна із головних умов реалізації навчального процесу, оскільки вона не тільки сприяє розвитку, але і є рушійною силою удосконалення особистості в цілому. Формування мотивації у студенів до навчальної діяльності є однією з головних проблем сучасності. Її актуальність обумовлена оновленням змісту навчання, постановою завдань формування у студентів прийомів самостійного набуття знань, пізнавальних інтересів, життєвих компетенцій, активної життєвої позиції [4, с. 400].

Т.О. Лещенко та О.М. Шевченко зазначають, що якщо у здобувача вищої освіти не розвинута мотивація, то не можливим буде розвинути його потенціал у навчальній діяльності. Наприклад, найчастіше основним мотиватором в освіті є система оцінювання, тобто чим вище бал отримав студент, тим вище буде його мотивація до навчання, однак це не є основною причиною вдосконалення здобувача вищої освіти в процесі навчальної діяльності [3, с. 248].

Навчальна мотивація, як і будь-який інший вид мотивації, визначається певним рядом чинників:

– Освітньою системою;
– Освітньою установою;
– Організацією освітнього процесу;
– Специфікою предмета;
– Суб’єктивними особливостями педагога тощо [1, с. 3].

До даного переліку можна добавити індивідуально-психологічні характеристики студента, такі як пізнавальний інтерес, рівень його самооцінки, особисті цілі та очікування від навчання.

Ще одним важливим чинником є соціальне середовище, в якому перебуває студент. Це і вплив родини, одногрупників, друзів, соціальних мереж, а також культури.

Для формування мотивації до самостійного навчання студент повинен стати її суб’єктом:

– Виявляти вільну пізнавальну активність, інтелектуальну ініціативу і самостійність у прийнятті рішень щодо вибору шляхів і змісту самоосвіти;
– Збагачувати свій внутрішній світ, бути відкритим до набуття нового досвіду;
– В діях сьогодення орієнтуватися на своє майбутнє, будувати особистісну перспективу;
– Розвивати рефлексивні процеси, а саме самооцінку і самокритичність;
– Виховувати в собі потребу втілювати в життя власні плани, реалізовувати потенційні можливості [2, с. 53-54].

До того ж у педагогіці є велика кількість прийомів і методів для підвищення мотивації у студентів. Сюди відноситься використання різноманітних інформаційних технологій; введення системи з публікацією успіхів студентів і системи рейтингу їхніх балів; формування позитивного, сприятливого психологічного клімату для розвитку особистості; стимулювання в процесі навчання ситуації реального життя; збільшення можливостей самореалізації і введення індивідуальної траєкторії навчання студентів [2, с. 53].

Отже, мотивація, а саме навчальна мотивація формується під впливом різних психолого-педагогічних чинників, які відіграють важливу роль для організації самостійного навчання у закладах вищої освіти. Створення сприятливих чинників, спрямованих на розвиток навчальної мотивації, підвищення самостійності та відповідальності студентів є запорукою їх успішного навчання та професійного зростання в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Безлюдна В.В. Мотивації навчання як основна складова оволодіння іноземною мовою студентів немовних спеціальностей. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2013. Вип. 2. С. 32-37.

2. Кириченко Р.В., Колодяжна А.В. Психологічне дослідження навчально-професійної мотивації майбутніх педагогів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2021. Випуск 13(58). С. 48-59.

3. Лещенко Т.О, Шевченко О.М. Мотивація навчальної діяльності здобувачів вищої освіти як провідний чинник підготовки фахівців. *Trends in the development of science in the modern world* : proceedings of the XXXIII International scientific and practical conference, Graz, Austria, 23-26 August 2022. Graz : International Science Group, 2022. P. 246-250.

4. Морозова М.Е. Розвиток навчальної мотивації здобувачів вищої освіти. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 10(12). С. 395-406.

Куленко Артем Станіславович
студент 1 курсу
спеціальності А3 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Коваль Тетяна Василівна

Формування естетичних смаків у молодших школярів ігровими художньо-педагогічними технологіями

Формування естетичних смаків у молодших школярів є важливим завданням сучасної освіти, оскільки воно сприяє розвитку творчого мислення, емоційного інтелекту та особистісної гармонії дитини. "Дух абстракції поглинає вогонь, що повинен був гріти серце і розпалювати фантазію" [6, 17, с. 129]. Враховуючи особливості психофізіологічного розвитку молодших школярів, найбільш ефективним засобом впливу на їхню естетичну свідомість є ігрові художньо-педагогічні технології. Вони забезпечують доступний, природний і захопливий процес навчання, що поєднує гру, мистецтво та активну взаємодію дитини з оточенням.

Проблемою естетичного виховання дітей займалися такі науковці, як Гербарт Й., Ушинський К., Русова С., Сухомлинський В., які підкреслювали роль мистецтва та естетичного середовища у розвитку дитини. У сучасній педагогіці дослідження цього

питання здійснювали Виготський Л., Крилова Н., Лук О., які наголошували на значенні гри в освітньому процесі.

На сучасному етапі розвитку освіти існує необхідність впровадження інноваційних методів навчання, які відповідають вимогам Нової української школи, що орієнтована на особистісно-орієнтоване навчання, розвиток компетентностей та творчих здібностей учнів. У зв'язку з цим питання формування естетичних смаків засобами ігрових художньо-педагогічних технологій набуває особливої актуальності.

Метою дослідження було проаналізувати можливості застосування ігрових художньо-педагогічних технологій для формування естетичних смаків молодших школярів, виявити їх ефективність та окреслити перспективи подальших досліджень у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети використано комплекс методів дослідження:

- теоретичні методи – аналіз наукової літератури, порівняльний аналіз педагогічних технологій, моделювання методичних підходів;
- емпіричні методи – спостереження за навчальним процесом, опитування вчителів та учнів, аналіз педагогічного досвіду;
- експериментальні методи – проведення педагогічного експерименту з метою оцінки ефективності використання ігрових технологій у формуванні естетичних смаків;
- статистичні методи – обробка та узагальнення отриманих даних за допомогою математичної статистики.

Ігрові художньо-педагогічні технології передбачають використання різних видів мистецтва (музики, живопису, театру, літератури) в освітньому процесі через гру. Вони реалізуються у таких формах, як:

- театралізовані ігри, що стимулюють емоційне сприйняття мистецтва та сприяють розширенню уявлень про прекрасне;
- художньо-творчі завдання (малювання під музику, створення власних творів мистецтва), що допомагають дітям розвивати індивідуальний естетичний смак;
- музично-ритмічні ігри, які розвивають почуття гармонії, ритму та емоційного самовираження,
- ігри-драматизації, що сприяють розвитку художнього смаку через перевтілення в образи літературних та мистецьких персонажів.

Застосування таких технологій дозволяє не лише формувати естетичні вподобання дітей, а й розвивати їхню творчу активність, комунікативні навички та загальну культуру.

Ігрові художньо-педагогічні технології є ефективним засобом розвитку естетичних смаків молодших школярів, адже поєднують пізнавальну діяльність із творчістю та грою. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку методичних рекомендацій для педагогів щодо інтеграції мистецтва у навчальний процес, а також на вивчення впливу цифрових технологій на естетичне виховання дітей.

Основні переваги впровадження ігрових технологій в освітньому процесі – це підвищення мотивації до пізнання мистецтв, розвиток креативного мислення через творчу діяльність, формування глибшого розуміння мистецьких творів через активне залучення, створення емоційно комфортного середовища для навчання.

Одже, ігрові технології в мистецькій освіті не лише сприяють формуванню естетичних уподобань, а й розвивають цілісну, творчу та гармонійно розвинену особистість.

Список використаних джерел

1. Бутенко Н. В. Методика художньо-естетичного виховання молодших школярів. – Київ: Освіта, 2019.
2. Савченко О. Я. Дидактичні ігри у початковій школі. – Львів: Світ, 2020.
3. Кравченко Т. В. Інтерактивні методи навчання у мистецькій освіті. – Дніпро: Наука, 2021.

4. Лозова В. І. Художньо-естетичний розвиток дитини засобами гри. – Київ: Видавництво педагогічної науки, 2018.
5. Кузьменко О. С. Роль гри у формуванні естетичних смаків у молодших школярів. – Запоріжжя: Педагогічна думка, 2020.
6. Ф. Шіллер. Листи про естетичне виховання людини. https://pidru4niki.com/11510513/etika_ta_estetika/estetika_shillera?utm_source=chatgpt.com
7. Фещенко О. В. Інноваційні підходи до художньо-естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку. – Київ: Видавництво педагогічної освіти, 2022.
8. Біличенко Л. Формування естетичної культури молодших школярів на уроках мовно-літературної галузі // Інновації в початковій освіті: досвід, виклики сьогодення, перспективи: матеріали І Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. здобувачів другого (магістер.) рівня вищ. освіти ф-ту початк. навчання, Харків, 16 трав. 2023 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди; [за заг. ред. О. А. Мкртічян]. – Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. – С. 90.
9. Гордієнко О. А. Формування в молодших школярів основ культури здоров'я засобами ігрових технологій на уроках та в позаурочний час // Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні проблеми української освіти», присвячена пам'яті професора Василя Хруща, 23 жовтня 2024 р., Івано-Франківськ. – 2024

Кучмагра Аліна Едуардівна
магістрантка І курсу
спеціальності 011 Освітні педагогічні науки

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вишківська Ванда Болеславівна

Сучасні аспекти професійно-педагогічної підготовки майбутнього викладача ЗВО

Актуальність проблеми «Сучасні аспекти професійно-педагогічної підготовки» зумовлена динамічними змінами в освітньому середовищі, що потребують підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів. Сучасна освіта орієнтована на компетентнісний підхід, який вимагає від викладачів не лише ґрунтовних знань, а й здатності навчати учнів застосовувати їх у практичній діяльності. Цифровізація навчального процесу змінює традиційні методи викладання, що потребує від педагогів володіння сучасними технологіями та інноваційними підходами до навчання. Психолого-педагогічна підготовка стає ключовим аспектом професійної діяльності вчителя, адже ефективна взаємодія з учнями різного віку та рівня підготовки є важливим фактором якісного навчання. Постійне підвищення кваліфікації педагогів забезпечує їхню адаптацію до нових освітніх стандартів та інтеграцію передових методик. Глобалізація освіти вимагає знання міжнародних підходів, міжкультурного спілкування та володіння іноземними мовами. Враховуючи ці фактори, проблема професійно-педагогічної підготовки є актуальною для розвитку якісної та конкурентоспроможної освіти.

Т. Андріяко визначає «конкурентоспроможність» як багаторівневу інтегральну характеристику, яка дозволяє особистості, відповідно до її здібностей, інтересів і потреб, ефективно брати участь і досягати успіху в конкурентних взаєминах у межах обраної професійної діяльності [1, с. 65].

М. Семикіна трактує це поняття як здатність фахівця відповідати вимогам роботодавця та критеріям ринку праці в умовах ринкової економіки, зокрема щодо рівня кваліфікації та особистісних характеристик [10].

Термін «конкурентоспроможність» тісно пов'язаний із поняттям «компетентність», яке, на думку О. Глузмана, відображає здатність застосовувати набуті знання та навички, кваліфіковано виконувати професійні завдання, а також ефективно задовольняти індивідуальні та суспільні потреби [3, с. 52].

Отже, освітні програми, спрямовані на підготовку фахівців, повинні мати практичну орієнтацію, оскільки це є визначальним показником ефективності професійної освіти та якості підготовки випускників, здатних зробити внесок у стабільний соціально-економічний розвиток. Для покращення підготовки майбутніх педагогів необхідно зосередити увагу не лише на засвоєнні теоретичного матеріалу, а й на впровадженні в навчальний процес досвіду практичного розв'язання реальних педагогічних ситуацій, обміну знаннями з досвідченими педагогами [Post E.-M.], а також оволодінні методами моделювання й проєктування освітнього процесу із застосуванням сучасних технологій. У сучасному світі педагог має не лише передавати знання, а й формувати у здобувачів освіти критичне мислення, комунікативні навички та здатність до самостійного навчання.

Список використаних джерел

1. Андріяко Т. Конкурентоспроможність як прояв акмеологічної культури особистості. Рідна школа, 2011. № 10. С. 64–67.
2. Глузман О. В. Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості. Психологія та педагогіка, 2009. № 2. С. 51-60.
3. Семикіна М. В., Коваль Л. А. Інноваційна праця в конкурентному середовищі: загальна методологія, мотиваційні основи регулювання. Кіровоград, Україна: «Степ», 2002, 212 с.
4. Post E.-M. Der Einsatz von handlungs-, erfahrungs- und erlebnisorientierten Methoden in der Lehrerinnen- und Lehrerfortbildung von pädagogischen Führungskräften zur Initiierung von Lernen. Studien zur Verknüpfung von Erfahrung, Reflexion und Transfer / Eva-Maria Post. Leipzig : Univ. Dass, 2010. 791 s.

Кушнір Дарина Олександрівна
студентка ІІ курсу
спеціальності 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевченко Андрій Федорович

До питання про ефективність використання усталених способів педагогічної взаємодії в контексті вимог НУШ

У теперішніх умовах змін освітньої галузі в Україні стає важливою потреба у переосмисленні стандартних, тобто традиційних підходів до організації навчання та педагогічної взаємодії в освітньому процесі. Запровадження системи поглядів "Нова українська школа" (НУШ) передбачає значні зміни у взаємодії між учителем, учнем і батьками, зорієнтовуючи її на співпрацю, повагу до дитини як особистості, розвиток її самостійності та креативності, а також обізнаності, що відповідатимуть потребам сучасного суспільства. Водночас багато вчителів застосовують усталені способи взаємодії зі своїми учнями та їхніми батьками, які не завжди відповідають новим вимогам, але які досі залишаються поширеними. Це може суттєво знижувати ефективність освітнього процесу. Саме через це дослідження ефективності методів педагогічної взаємодії в контексті вимог НУШ є надзвичайно актуальним.

Мета роботи - проаналізувати ефективність використання усталених способів педагогічної взаємодії в освітньому процесі Нової української школи та визначення шляхів їх адаптації до сучасних вимог.

Завдання дослідження:

- схарактеризувати основні усталені способи педагогічної взаємодії,
- визначити ключові принципи взаємодії в контексті вимог НУШ,
- порівняти традиційні підходи педагогічної взаємодії з сучасними,
- визначити можливості адаптації усталених методів до нових умов.

Закріплені способи взаємодії базуються на класичних засадах педагогіки, в яких головну роль відіграє вчитель як носій знань, натомість учень є об'єктом навчального впливу. Такі способи мають свої характеристики, основними з яких є авторитарність, ієрархічність, перевага монологічної форми спілкування, домінування репродуктивного методу навчання та стандартна форма контролю знань [4].

Як відомо в психології та педагогіці виділяють три основні стилі керівництва: авторитарний, демократичний і ліберальний. Авторитарна модель передбачає грізне управління навчально-виховним процесом. Модель представлена чітким визначенням цілі вчителя, завдання та способи виконання цих завдань. У ліберальній моделі переважає мінімальне втручання викладача у діяльність вихованців. Такий спосіб часто призводить до втрати цілісності навчального процесу. Демократична модель найбільш наближена до сучасних підходів, але все ж у своєму стандартному вигляді часто не забезпечує повноцінної взаємодії (партнерства) між учасниками освітнього процесу [4].

Концепція Нової української школи (НУШ) передбачає кардинальні зміни в освітньому процесі. Серед них особлива увага приділяється трансформації принципів педагогічної взаємодії. Одне з ключових положень концепції - це визначення дитиноцентризму, тобто того, що освіта має бути зосереджена на дитині. Дитиноцентризм розуміється як максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів [1].

Новій школі потрібен новий учитель: творчий, готовий до постійного самовдосконалення, який підвищує свою педагогічну майстерність, шукає нові підходи і технології для навчання і виховання молоді. Основою для освітнього процесу є педагогіка партнерства, що ґрунтується на рівноправних, довірливих та відкритих взаємин між учителем, учнями та батьками, які спрямовані на спільний розвиток і взаєморозуміння. Подібна взаємодія базується на повазі до особистості; доброзичливості й позитивному ставленні; довірі у відносинах, стосунках; діалозі – взаємодія – взаємоповага; розподіленні лідерства; принципах соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [1;2].

Традиційні підходи педагогічної взаємодії значно відрізняються від сучасних як за методами, так і за самою організацією навчального процесу. Відмінності між підходами викликані змінами у суспільстві, а також пріоритетності в освіті та вимогах до індивідуальності учнів.

Як згадувалося вище, традиційна взаємодія базується на авторитарній моделі, де вчитель є головним суб'єктом навчального процесу, тоді як учень є виконавцем вказівок першого. Натомість сучасна взаємодія, передбачена в Концепції НУШ, ґрунтується на партнерстві та зверненні уваги на індивідуальності кожного вихованця. Учень є активним учасником навчального процесу, який разом з вчителем створює досвід. При цьому у навчанні використовуються інтерактивні методи, робота з проєктами, рефлексія, що може сприяти розвитку критичного мислення, а також творчості [1;2;4].

Ще однією важливою відмінністю між підходами є зміна ролі вчителя. Тобто викладач виступає в ролі вже не просто носієм знань, а бере роль фасилітатора (той, хто підтримує вихованця в навчальному процесі через педагогічну взаємодію, допомагає та надихає), роль тьютора (той, хто індивідуально працює з інтересами вихованця, проєктує навчальні кроки). Ця зміна потребує від вчителя розвитку професійної гнучкості, високого

рівня емоційного інтелекту та вміння ефективно співпрацювати, щоб створити комфортне середовище для навчання [3;5].

Варто зазначити ще одну суттєву річ, що сучасні підходи відкриті до праці з інклюзією, новітніми технологіями тощо, а традиційні часто не мають можливостей для адаптації до таких змін [2].

Адаптації усталених методів до нових умов можливі шляхом зміни авторитарних форм взаємодії у партнерські. Наприклад, традиційні лекції можуть перетворитися в лекції з подальшим обговоренням, виконанням практичних завдань у групах [1;3].

Традиційне оцінювання може набути формувального характеру. Воно залишається засобом для зворотного зв'язку, але основна увага приділятиметься не тільки кінцевому результату, а й процесу досягнення цього результату, мотивації учня та його поступового розвитку [2;5].

Методи демонстрації та пояснення традиційного застосування можна доповнити сучасними освітніми моделями. Їхнє поєднання з інтерактивними технологіями, візуалізацією матеріалу та цифровими засобами сприятиме кращому засвоєнню знань і допоможе утримувати увагу учнів [2].

Отже, усталені способи педагогічної взаємодії поступово втрачають свою ефективність у контексті Нової української школи. Сучасні вимоги НУШ звертають увагу на співпраці, взаємодії між вчителем, учнями та батьками, що сприяє формуванню особистості. Таким чином, пристосування усталених способів педагогічної взаємодії до нових вимог НУШ є необхідною для забезпечення ефективності навчання і розвитку обізнаності учнів.

Список використаних джерел

1. Огляд концепції Нової української школи. Нова українська школа. Порадник для вчителя. Розділ 1. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/razdel_1_Oglyad.pdf (дата звернення: 13.03.2025)
2. Ляшенко О. І. Концепція Нової української школи. Енциклопедія освіти. / Нац.акад. пед. наук України; [гол. ред. В. Г. Кремень; заст. гол. ред. В. І. Луговий, О. М. Топузов; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва; редкол.: О. І. Ляшенко, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало, П. Ю. Саух, Л. Д. Березівська, І. Д. Бех, В. Ю. Биков, М. С. Гальченко, В. В. Засенко, С. А. Калашнікова, М. О. Кириченко, Л. Б. Лук'янова, В. Г. Панок, В. О. Радкевич, О. Я. Савченко, М. М. Слюсаревський, О. В. Сухомлинська]: 2-ге вид, допов. та перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2021. С. 481.
3. Дем'янчук О.О. Педагогіка партнерства в умовах реалізації Концепції Нової української школи (2019). URL: https://conf.zippo.net.ua/?p=178 (дата звернення: 10.03.2025)
4. Краснікова С. О. & С. В. Заборовська, О. В. Ткаченко. Моделі педагогічної взаємодії під час online-навчання. *Наука та освіта : зб. пр. XVI Міжнар. наук. конф., 4–11 січ. 2022 р., м. Хайдусобосло, Угорщина*. Хмельницький : ХНУ, 2021. С. 49-52.
5. Гриневич Л. Концептуальні ідеї реформи «Нова українська школа» у світлі української педагогічної думки (2022). URl: https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/631/605 (дата звернення: 15.04.2025)

Лисенко Олексій Дмитрович
магістр ІІ курсу
спеціальності 011 «Освітні педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вишківська Ванда Болеславівна

Інтерактивні технології як засіб організації педагогічної взаємодії

Сучасна освіта переживає суттєві зміни, пов'язані з цифровізацією, індивідуалізацією навчального процесу та необхідністю активного залучення учнів до освітньої діяльності. У цьому контексті інтерактивні технології набувають особливої значущості, оскільки вони забезпечують ефективну взаємодію між учасниками освітнього процесу, сприяють підвищенню мотивації та покращенню засвоєння навчального матеріалу.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій сприяв появі нових форм інтерактивної взаємодії, таких як дистанційне навчання, гейміфікація та адаптивне навчання. Особливої актуальності інтерактивні технології набули під час пандемії COVID-19, коли дистанційне освіта стало необхідністю, а не альтернативою. Отже, інтерактивні технології є не просто допоміжним засобом навчання, а важливим елементом організації педагогічної взаємодії, що відповідає вимогам сучасного суспільства. Вони сприяють розвитку ключових компетентностей, формують активну громадянську позицію та забезпечують якісне засвоєння знань у швидкозмінному інформаційному середовищі.

З погляду педагогіки, методи активного навчання сприяють розвитку пізнавальної активності, реалізуючись у практичній діяльності через програмоване, проблемне та інтерактивне навчання [31]. Термін «інтерактив» походить з англійської мови та означає «взаємодіяти» [Ладишкова], а «інтерактивний» – це той, що передбачає діалог і взаємодію. Відповідно, інтерактивне навчання можна визначити як освітній процес, що ґрунтується на психологічних аспектах людських відносин та міжособистісної комунікації. Важливим елементом у діяльності викладача є група студентів, які обговорюють питання, дискутують та погоджуються один з одним, тим самим стимулюючи та активізуючи навчальний процес.

Аналіз наукових досліджень [ ] свідчить про високу актуальність впровадження інтерактивного навчання в систему освіти. Інтерактивне навчання слід розглядати як особливу форму організації освітнього процесу, що створює умови, в яких кожен учасник навчання відчуває власну значущість, успішність та інтелектуальний потенціал.

Таким чином, інтерактивні технології виступають потужним інструментом педагогічної взаємодії, що сприяє не лише професійному, а й особистому розвитку студентів, підвищенню якості освіти та підготовці конкурентоспроможних спеціалістів.

Список використаних джерел

1. Інтерактивні технології навчання : словник-глосарій. уклад. Л. С. Євсюкова. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013. 186 с.
2. Ладишкова, О. Ю., Урсу, Н. Г., Браславський, І. О. Інтерактивне навчання студентів у процесі фізичного виховання з використанням інноваційних технологій. In *The 4 th International scientific and practical conference "Scientific research in the modern world"(February 9-11, 2023) Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2023. 665 p.* p. 291-298.
3. Радишевська М. М. Сутність інтерактивної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: зб. наук. праць*. Луганськ: Вид-во держ. закладу. Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. 2011. Вип. 13 (224) липень. С. 209-217.
4. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. Київ: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Лисовець Софія Віталіївна
студентка IVкурсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Шапошнікова Ірина Миколаївна

Тестовий контроль як засіб вимірювання навчальних досягнень молодших школярів на уроках математики

Тестовий контроль є важливим інструментом для об'єктивного оцінювання навчальних досягнень молодших школярів, особливо в умовах впровадження компетентнісного підходу до освіти. Завдяки тестам можна оперативно з'ясувати рівень засвоєння матеріалу, виявити прогалини у знаннях та коригувати подальший процес навчання. Це сприяє індивідуалізації та адаптації навчання відповідно до потреб кожного учня Шиян, Л. І. (2017). [1].

Тестові завдання для учнів початкових класів повинні враховувати вікові особливості дітей, такі як обмежена концентрація уваги, емоційна чутливість, потреба у частих перервах. Крім того, тестування має бути адаптоване до специфіки когнітивного розвитку молодших школярів: завдання повинні бути зрозумілими, логічними та відповідати рівню розвитку пам'яті та мислення (Кузнєцова, 2016) [2].

Математика, як точна наука, вимагає чіткого й об'єктивного оцінюван-ня рівня засвоєння учнями понять, навичок та алгоритмів. Тестовий контроль дає можливість швидко оцінити рівень засвоєння базових ма-тематичних знань, а також сприяє розвитку логічного і аналітичного мислення, формує математичну грамотність (Шевченко, 2018) [3].

Важливим аспектом тестування є різноманітність завдань, зокрема: за-вдання з вибором однієї або кількох правильних відповідей, завдання на встановлення відповідності, завдання з відкритими відповідями, заповнення пропусків. Кожен з типів завдань дозволяє оцінити різні аспекти навчальних досягнень учнів, що забезпечує більш повне і точне оцінювання (Москаленко, 2019) [4].

Ефективність тестів визначається кількома критеріями: змістовною валідністю (відповідність завдань навчальним цілям), надійністю (стабільність результатів), ясністю формулювань, а також можливістю оцінки різних рівнів навчальних досягнень учнів. Завдання повинні мати різні рівні складності для точного визначення рівня засвоєння матеріалу.

Тестовий контроль має численні переваги, серед яких — об'єктивність, швидкість оцінювання та стандартизованість. Це дозволяє порівнювати результати між учнями, виявляти сильні та слабкі сторони, а також здійснювати ефективне коригування навчального процесу на основі отриманих даних.

Незважаючи на численні переваги, тестовий контроль має деякі обме-ження. Він може не враховувати індивідуальні психологічні особливості кожного учня, зокрема його емоційний стан чи мотивацію. Крім того, тестування не завжди здатне оцінити глибину розуміння матеріалу або творчий підхід до вирішення задач.

Аналіз результатів тестування надає цінну інформацію для коригування навчального процесу. Застосування результатів тестування дозволяє вчителю визначити рівень знань кожного учня, спланувати індивідуальні завдання або диференційовані групи для подальшого навчання.

Тестування може бути використане не лише як підсумкове оцінювання, але й як частина формувального оцінювання, що дає можливість учням і вчителям отримувати зворотний зв'язок впродовж навчального процесу. Це сприяє усвідомленню учнями своїх сильних та слабких сторін, а також допомагає вчителю коригувати стратегії навчання в реальному часі.

Впровадження комп’ютерного тестування в початковій школі є важливим кроком до модернізації навчального процесу. За допомогою ІТ технологій можна забезпечити більшу індивідуалізацію тестування, підвищити мотивацію учнів через інтерактивні завдання та отримати швидкий зворотний зв'язок. Крім того, комп'ютеризовані тести дозволяють інтегрувати мультимедійні елементи, що підвищує ефективність навчання.

Список використаних джерел

1. Шиян, Л. І. (2017). Методика тестування в навчальному процесі початкової школи. Київ: Академвидав.
2. Кузнєцова, Л. М. (2016). Психологічні аспекти тестування учнів початкових класів. Київ: Педагогічна преса.
3. Шевченко, В. В. (2018). Використання комп'ютерного тес-тування в навчальному процесі. Журнал "Інформаційні технології в освіті", 3(16), 25-32.
4. Москаленко, Г. І. (2019). Оцінювання навчальних досяг-нень учнів початкової школи: проблеми та перспективи. Педагогіка, 15(2), 45-52.

Луценко Вікторія Іванівна
студентка І курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Волошина Вікторія Валентинівна

Специфіка дитячої літератури

Дитяча література багатожанрова, тому іноді важко обрати книгу, що насправді зацікавить та буде сприяти розвитку уяви, мовних навичок та критичного мислення. Головне завдання дитячої літератури – не лише розважати, а й виховувати маленького читача, формуючи в нього цінності, моральні орієнтири та уявлення про світ [3].

Література для дітей відрізняється яскравими образами, доступною мовою, емоційною та моральною насиченістю персонажів. Завдяки цікавим сюжетам, казковим історіям та пригодам дитячі книги формують у читачів здатність співпереживати, мислити нестандартно та відкривати для себе нові горизонти.

При виборі книги варто враховувати вік дитини, її інтереси та рівень розвитку, щоб читання стало не лише приємним, а й корисним заняттям.

Однією з ознак дитячої літератури є те, що вона призначена для особливої аудиторії, яка здатна побачити в тексті ті аспекти, що навіть сам автор не зміг. Така література написана простою мовою, захоплююча за змістом і часто містить повчальні уроки. Серед жанрів дитячої літератури виокремлюють казки (як народні, так і авторські), вірші, оповідання, повісті, байки, легенди, притчі. Пригодницькі книги, фантастика, фентезі, пізнавальна та енциклопедична література виконують свою роль у розвитку дитини, задовольняючи її читацькі потреби.

Обираючи літературу для дитини, потрібно враховувати, по-перше, книги з яскравими ілюстраціями дозволяють малечі захопитися читанням та зрозуміти сюжет, адже ми знаємо, що малюнки та колір приваблюють, сприяють розвитку візуального мислення та допомагають зрозуміти текст; по-друге, важливо, щоб книга, відповідала інтересам дитини. Якщо зацікавить інформація, то це заохотить швидше прочитати та зрозуміти зміст. Такі книги розширюють і поглиблюють знання дитини в галузі, що її цікавить. По-третє, сюжет твору має бути чітким, без зайвих відхилень, адже іноді дитині важко втримати всю

інформацію, саме тому література повинна бути лаконічною, з доступним та зрозумілим текстом [2].

Отже, правильний вибір літератури для дітей має велике значення для їхнього розвитку. Яскраві ілюстрації, тематична близькість та повчальний зміст – усе це сприяє формуванню не лише читацького інтересу, а й моральних цінностей, емоційного інтелекту та уяви [1]. Добре підібрана книга стає не лише джерелом знань, а й справжнім другом і наставником у світі дитинства.

Список використаних джерел

1. Дитяча література: специфіка та роль у формуванні особистості. – Освіта.ua, 2023. URL: https://osvita.ua/news/89416/

2. Специфіка та особливості дитячої літератури. – Itecnology, 2021. URL: https://itechnology.org.ua/2021/04/09/spetsyfika-ta-osoblyvosti-dytyachoyi-literatury/

3. Вовк У. Поняття дитячої літератури та її художня специфіка/ У. Вовк// Національний університет "Львівська політехніка", 2002р. URL: https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/4215b9e2-cc01-4063-9cc1-e6270a47198b/content

Макаренко Ольга Іванівна
магістрантка І курсу
спеціальності «Наукова освіта та наукова комуніація»

Науковий керівник:
доктор філос. наук, професор
Свириденко Денис Борисович

Як говорити про складне просто: принципи ефективної наукової комунікації в музеях науки

У світі постійного потоку інформації важливо вміти не просто передавати знання, а робити це зрозуміло, цікаво й достовірно. Особливо це актуально для музеїв науки, де наука має оживати перед очима відвідувачів. Музеї науки стають просторами для натхнення, освіти та діалогу між наукою та суспільством. Одним із головних викликів для музеїв є необхідність пояснювати складні наукові ідеї простою і доступною мовою [3]. Як відомо, ефективна наукова комунікація — це процес передання наукової інформації у доступній, точній і привабливій формі так, щоб різноманітні аудиторії могли її зрозуміти, прийняти й використати.
Вона охоплює такі характеристики: зрозумілість (використання доступної мови без спотворення сенсу), достовірність (передача тільки перевіреної інформації), актуальність (відповідність запитам та інтересам аудиторії), залучення емоцій (створення історій, які пробуджують інтерес і емпатію [1]. Дослідниця Барбара Шієн підкреслює, що наукова комунікація ефективна тоді, коли відбувається "не лише передача знань, а й встановлення довіри та зацікавленості".

Враховуючи все вищезазначене, важливо відмітити які ж принципи наукової комунікації характерні для музеїв науки:

1. Простота без спрощення

Більшість відвідувачів музею не мають спеціальної наукової освіти. Занадто складна мова може створити бар'єр, а надмірне спрощення — призвести до втрати довіри. Спрощення мови зберігає наукову істинність, але робить її доступною широкій аудиторії.

Завдяки цьому, забезпечується ширший доступ до науки, зменшується відчуження публіки від наукового знання [4]

2. Використання аналогій, метафор і порівнянь

Люди краще розуміють нове через співставлення з відомим. Мозок швидше обробляє знайомі образи. Допомагає розкривати абстрактні концепції, робить складні явища "близькими" [2].

3. Візуалізація інформації

Велика кількість людей сприймають інформацію візуально. Інформація, що подана через зображення, засвоюється швидше, ніж текст. Також такий тип донесення наукових пояснень допомагає уявити процеси, які неможливо побачити напряму (клітини, космічні явища тощо). Це стимулює підвищення інтересу, полегшення розуміння складних систем, залучення емоційного сприйняття.

4. Наративний підхід (сторітелінг)

Люди з давніх часів навчаються через історії. Вони активізують як логічні, так і емоційні зони мозку. Цей принцип перетворює факти у живу пригоду, формує емоційний зв'язок із наукою.

5. Інтерактивність

Дослідження показують, що активне навчання ефективніше за пасивне. Фізична дія допомагає закріпити знання через досвід. Саме інтерактивність перетворює навчання у гру, активізує самостійне мислення та відкриття [4].

6. Адаптація до різних рівнів підготовки

Відвідувачі музеїв різняться за віком, освітою і досвідом. Універсальна комунікація неможлива без диференціації матеріалів. Кожен відвідувач може знайти щось зрозуміле і цікаве для себе.

7. Стимулювання допитливості

Людська природа тяжіє до пошуку відповідей. Невідоме викликає інтерес і прагнення досліджувати. Допитливість мотивує відвідувачів не просто слухати, а активно шукати знання.

8. Діалог і залучення аудиторії

Діалогична модель комунікації сприяє створенню атмосфери довіри і взаєморозумінн. Перехід від "мовлення до мас" до "розмови з особистістю".

Кожен із цих принципів створює умови для того, щоб наука стала не сухим фактом, а частиною особистого досвіду відвідувача, сприяючи глибокому розумінню та натхненню на майбутні відкриття.

Список використаних джерел

1. Удовиченко І.В. Музейна педагогіка: теорія і практика: науково-методичний посібник, 2017.
2. Burns, O’Connor, Stocklmayer «Science communication: a contemporary definition» (journal Public Understanding of Science, 2003)
3. https://sciencemuseum.com.ua/
4. 20 інтерактивних методів навчання https://znayshov.com/News/Details/20_interaktyvnykh_metodiv_navchannia

Малишок Олександр Миколайович
студент ІІ курсу
спеціальності «Середня освіта (географія)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевченко Андрій Федорович

Ефективність використання інтерактивних способів педагогічної взаємодії на уроках географії

Сучасна школа стикається з викликами, які потребують оновлення підходів до викладання, особливо у таких дисциплінах, як географія, де важливими є не лише знання, а й уміння орієнтуватися у просторових процесах, аналізувати явища та приймати обґрунтовані рішення. Традиційні методи дедалі частіше поступаються місцем інноваційним технологіям, які залучають учнів до активного навчання. У цьому контексті особливої актуальності набуває використання інтерактивних способів педагогічної взаємодії, які сприяють формуванню ключових компетентностей, передбачених Концепцією «Нова українська школа». Вони дозволяють перетворити урок географії на захопливий та результативний освітній процес, де кожен учень є не лише слухачем, а й активним учасником пізнання.

Інтерактивне навчання передбачає суб'єктність всіх його учасників. Подібна модель взаємовідносин стимулює пізнавальну діяльність учнів і сприяє ефективному засвоєнню навчального матеріалу через безпосередню практику.

Зауважимо, що подібну інтерактивну взаємодію сьогодні все частіше розглядають не просто як нове чи інноваційне, а як дієвий спосіб зацікавити учнів і активізувати їхню пізнавальну діяльність. Особливо добре такий підхід працює на уроках географії, де важливо не тільки засвоїти теорію, а й навчитися застосовувати знання на практиці. Саме тому варто зупинитися на тому, які переваги мають інтерактивні методи у вивченні цього предмета.

Так, першочерговим є підвищення мотивації до навчання. Інтерактивні методи роблять процес навчання більш цікавим, емоційно насиченим і динамічним. Учні активніше залучаються до роботи на уроці, проявляють ініціативу та зацікавленість у результатах власного навчання [4].

Належну увагу слід приділити розвитку критичного мислення та просторового уявлення. Через аналіз ситуацій, розв’язання проблемних задач та роботу з картами учні вчаться мислити логічно, порівнювати, аналізувати, робити висновки, будувати причинно-наслідкові зв’язки. Це є важливим компонентом для формування географічної грамотності [5].

Неодмінним стає питання формування навичок співпраці, комунікації та самостійної роботи. Групова робота, обговорення, презентації сприяють розвитку вмінь ефективно працювати в команді, висловлювати думки, слухати інших [2].

Актуалізується проблема індивідуалізації навчального процесу. Інтерактив дозволяє враховувати рівень знань, інтереси, темп навчання кожного учня [3].

Розв'язується комплекс завдань, пов'язаних з підготовкою до життя в інформаційному суспільстві. Застосування цифрових технологій, пошук інформації, робота з картографічними сервісами формують медіаграмотність та інформаційну компетентність [1].

Розглянуті переваги інтерактивних способів педагогічної взаємодії свідчать про їхню ефективність в організації дидактичного процесу. Однак для максимальної реалізації їхнього потенціалу цих технологій важливим є їхнє практичне застосування. Далі наведемо конкретні приклади інтерактивних методів, які можуть бути успішно використані у викладанні географії. Серед них:

Робота в малих групах та парах. Учні можуть у групах створити модель географічного об'єкта, обговорити проблеми кліматичних змін або скласти план туристичного маршруту.

Географічні ігри та вікторини. Ігри типу «Що? Де? Коли?», Kahoot, Plickers стимулюють інтерес, закріплюють матеріал.

Метод проєктів. Приклади: створення мініатласу, карти забруднення, презентація дослідження природних об’єктів.

Інтерактивні карти та віртуальні подорожі. Google Earth, Google Maps дозволяють здійснювати віртуальні мандрівки, аналізувати рельєф, кліматичні умови.

Все наведене вище свідчить про те, що використання інтерактивних методів навчання на уроках географії не лише підвищує ефективність засвоєння навчального матеріалу, а й формує в учнів компетентності, необхідні в сучасному світі. Такі підходи сприяють розвитку критичного мислення, формуванню активної життєвої позиції, вмінню працювати в команді, приймати рішення та орієнтуватися в інформаційному просторі. Враховуючи позитивні результати досліджень та практичні напрацювання, інтерактивні способи педагогічної взаємодії повинні стати невід’ємною частиною сучасного уроку географії.

Список використаних джерел

1. Маслова Н. М., Мирза-Сіденко В. М. Інтерактивні технології у сучасній освіті. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2021. № 5 (99). С. 178–190.
2. Павловська І. О., Олішевська Ю. А. Групові методи навчання в географії: монографія. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2022. 215 с.
3. Музичук А. О., Уліганець С. І. Цифрові інструменти в географії: навчально-методичний посібник. – Київ: Видавничий дім «Освіта», 2023. 134 с.
4. Шевельова О. В., Корнус О. С. Активізація пізнавальної діяльності школярів шляхом впровадження інноваційних технологій на уроках географії. *European Journal of Education Studies.* 2023. Vol. 10, Issue 3. P. 45–60.
5. Суманєєва Л. П. Використання інтерактивних технологій на уроках географії. *ВсіОСвіт.* 2024. № 2. С. 12–25.

Мамчик Вікторія Вікторівна,
студентка IV курсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
докторка педагогічних наук, професорка
Матвієнко Олена Валеріївна

Ігротерапія як засіб подолання порушень у дітей з особливостями психофізичного розвитку

Сучасна освіта все більше орієнтується на інклюзивні підходи до соціалізації та розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Ігротерапія - один з основних методів, який активно використовується в корекційній терапії. Гра - це природна форма діяльності для дітей, в якій вони пізнають світ, розвивають комунікативні навички та емоційну сферу.

Ігротерапія - ефективний психолого-педагогічний корекційний метод, який активно використовується в роботі з дітьми з особливими потребами. Використання гри допомагає створити комфортне середовище для розвитку комунікативних, когнітивних та соціальних навичок. Дослідження показують, що ігротерапія сприяє зниженню тривожності, покращенню соціальної адаптації та підвищенню мотивації у дітей з особливими освітніми потребами. [6]

Ігротерапія - це психолого-педагогічний афективний підхід до корекції емоційних, поведінкових та когнітивних порушень у дітей. Метод базується на принципах гуманістичної психології (Карл Роджерс, Вірджинія Екслайн), а також нейропсихологічних підходах до розвитку дитячого мозку (Л.С. Виготський, А.Р. Лурія) [1, 2]. В рамках психоаналітичного підходу ігротерапія вперше була застосована на початку 20 століття . М. Кляйн та А. Фрейд вважали гру природним способом вираження емоційних станів дитини (Ельконін, 1989). У сучасних дослідженнях ігротерапія розглядається не лише як засіб психотерапії, а й як засіб педагогічної корекції (Крутій, 2021) [5]. Ігротерапія базується на теоріях Л.С. Виготського, А.Р. Лурії та інших дослідників, які підкреслюють важливість гри для психологічного розвитку дитини.

Найважливіші форми ігрової терапії:

- **Рольові ігри** - допомагають розвинути навички спілкування (наприклад, "магазин", "лікар і пацієнт").
- **Сенсорні ігри** – стимулюють роботу нервової системи та моторику (ігри з піском, водою, сенсорними кульками).
- **Арт- ігри** - для вираження емоцій (малювання пальцями, ліплення з глини).
- **Структуровані ігри** - для корекції поведінкових розладів (ігри з правилами, наприклад, Мемо, Лото).
- **Рухливі ігри** - сприяють фізичному розвитку та знімають напругу ("хованки", "світлофор").

Наукові дослідження підтвердили позитивний вплив ігрової терапії на дітей з аутизмом, розладами мови та мовлення та іншими розладами. Найважливіші ефекти:

- Покращення соціальної адаптації.
- Зниження рівня тривожності
- Покращення самоконтролю і регуляції емоцій.
- Стимулювання когнітивних функцій

Багато досліджень підтверджують роль ігротерапії в роботі з дітьми з особливими потребами. Наприклад, Грищенко (2020) продемонструвала , що використання рольових ігор допомагає розвивати соціальні навички у дітей з РАС. [Дослідження Савчук (2019) показало, що сенсорна гра покращує когнітивні функції та дрібну моторику у дітей із затримкою психічного розвитку. Використання ігротерапії в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами показало позитивний ефект [3]:

- Покращення когнітивного розвитку (увага, пам’ять, мислення).
- Розвиток мовлення та комунікативних навичок.
- Зниження рівня тривожності та агресивності.
- Підвищення самооцінки та впевненості в собі.

Емпіричні дослідження показали, що регулярна ігрова терапія значно покращує соціалізацію дітей з розладами аутистичного спектру (РАС) та затримкою психічного розвитку (ЗПР) [4].

Для оцінки ефекту ігротерапії було проведено експериментальне дослідження за участю двох дітей віком 6-11 років. Експериментальна група брала участь в ігротерапії протягом 3-6 місяців (5 занять на тиждень). Результати дослідження показали покращення комунікативних навичок дітей на 75% та зниження рівня тривожності [5].

Методологія дослідження

- Спостереження за поведінкою дітей у грі.
- Анкетування педагогів і батьків.
- Проведення експериментального курсу ігротерапії (6 місяців).

У результаті діти в експериментальній групі продемонстрували 70-відсоткове зростання комунікативних навичок, 60-відсоткове зниження тривожності та 75-відсоткове зростання концентрації уваги.

Ігротерапія є ефективним засобом корекції психоемоційного стану дітей з особливими освітніми потребами та розвитку їхніх пізнавальних і соціальних навичок.

Важливою передумовою успіху цього методу є його систематичне використання в освітньому процесі. Оскільки ефективність ігротерапії залежить від правильної методики, індивідуалізації процесу та врахування особливостей кожної дитини, ми пропонуємо використовувати методики ігротерапії в інклюзивній освіті.

По-перше, потрібно створити *гарне ігрове середовище:*

- Безпечний та комфортний простір - обладнаний зонами для ігрової терапії (м'які меблі, сенсорні матеріали, приватність) відповідно до особливостей дитини.
- Вибір гри відповідно до потреб дитини - вибір ігрових методів, які допомагають розвивати необхідні навички (спілкування, моторику, соціальну взаємодію).

  Робота з дітьми з особливими потребами вимагає гнучкого підходу - адаптації ігрових завдань до стану та настрою дитини.

У нашій роботі важливий *індивідуальний підхід:*

- Оцінка рівня розвитку дитини - Перед початком ігротерапії необхідно провести діагностику навичок дитини (комунікація, увага, мислення, моторика).
- Розвивайте навички поступово - не примушуйте, а адаптуйте гру до здібностей дитини.
- Стимулюйте інтерес через гру - Використовуйте улюблені іграшки дитини та цікаві теми, щоб привернути її увагу.

Дослідження підтвердили, що ігротерапія є ефективним методом корекції та розвитку дітей з особливими потребами. На основі аналізу теоретичних джерел, практичних спостережень та експериментальних досліджень можна зробити наступні висновки

1. Ігротерапія є ефективним засобом корекції порушень у дітей з ООП.
2. Найкращі результати досягаються за допомогою сенсорних, рольових та арт-ігор.
3. Впровадження ігротерапії у навчальні заклади сприятиме інклюзивному навчанню та соціалізації дітей.
4. Подальші дослідження мають зосередитися на довготривалих ефектах ігротерапії.

Список використаних джерел

1. Виготський Л.С. "Психологія розвитку дитини". – М.: Педагогіка, 1984.
2. Грищенко Л.М. Методи ігротерапії у корекції емоційних порушень // Психологія і педагогіка. – 2020.
3. Гончаренко С.І. "Ігрові методики у корекційній педагогіці". – Львів: Світ, 2020.
4. Ельконін Д.Б. Психологія гри. – М.: Педагогіка, 1989.
5. Крутій К.Л. Гра в інклюзивному навчанні. – Одеса: ОНУ, 2021.
6. Лисенко Н.І. Ігротерапія як метод розвитку дитини. – Київ: Освіта, 2018.
7. Лурія О.Р. "Основи нейропсихології". – К.: Видавничий Дім, 2005.
8. Мороз О.П. "Дослідження ефективності ігротерапії в інклюзії". – Науковий вісник, 2022.
9. Савченко О.Я. "Ігротерапія в роботі з дітьми з ООП". – Журнал "Дитяча психологія", 2019.
10. Савчук Л.О. Розвиток сенсорної інтеграції у дітей засобами ігротерапії // Корекційна педагогіка. – 2019.

Маслова Аліна Миколаївна,
Соколюк Ілона Ростиславівна
студентки І курсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Волошина Вікторія Валентинівна

Українські народні казки як засіб повноцінного виховання та розвитку дитини

Українські народні казки є важливим засобом виховання та розвитку дітей, оскільки сприяють формуванню морально-етичних цінностей, розвитку емоційного інтелекту та психоемоційної стійкості. Використання казок у навчальному процесі дозволяє ефективно передавати знання, покращувати національну свідомість, формувати емоційно-чуттєве поле дітей [1].

Казки є потужною психологічною корекцією, оскільки сприяють усвідомленню дітьми своїх емоції, що важливо для гармонійного розвитку особистості. Використання казкової терапії може допомогти розвинути емпатію, навички саморегуляції та зміцнити психічне здоров'я.

Казкотерапія є ефективним методом допомоги соціальним педагогам у роботі з дітьми, адже через аналіз казкових сюжетів можна розкрити глибинні психологічні проблеми дитини та допомогти їй подолати їх [4]. Це підкреслює важливість використання народних казок у навчанні як засобу розвитку особистих і комунікативних навичок. Казкотерапія – ефективний метод психологічного консультування, який може допомогти дітям краще зрозуміти власні почуття та навчитися долати труднощі, адже казки створюють безпечний простір для самовираження дитини, розвивають її творче мислення, формують позитивне ставлення до навколишнього світу [3].

Також варто відзначити, що казки можуть впливати на соціальну адаптацію дитини. Вивчаючи героїчні моделі поведінки, діти вчаться взаємодіяти з однолітками та розуміти поняття дружби, підтримки та відповідальності. Народна мудрість, закладена в сюжетах, допомагає усвідомити наслідки своїх учинків, розвиває навички критичного мислення та вміння знаходити вихід із складних ситуацій [5]. Крім того, казки можуть бути ефективним засобом профілактики стресу та хвилювання у дітей. Через символічні образи та алегоричні сюжети вони допомагають подолати страхи, зрозуміти та прийняти складні життєві ситуації. Це особливо важливо в період, коли діти адаптуються до школи та інших змін у житті.

Також варто підкреслити, що ключову роль у формуванні екологічної свідомості відіграють народні казки. Через казки про взаємодію людини і природи діти засвоюють поняття відповідальності за навколишнє середовище, розвивають мислення, учаться дбайливо ставитися до природи [2].

Українські народні казки є не лише засобом передачі культурної спадщини, а й потужним засобом виховання, навчання та психоемоційної підтримки дітей, сприяють формуванню позитивного світогляду, виховують моральні якості, розвивають уяву та творчі здібності, необхідні для гармонійного розвитку особистості. Казки не тільки допомагають дітям зрозуміти світ, але й допомагають знайти своє місце у соціумі та сприяють загальному розвитку.

Список використаних джерел

1. Казанжи О.В. Народна казка як особливий жанр фольклору та її вплив на виховання й розвиток майбутньої особистості, «Молодий вчений» № 5 (45) травень, 2017 р. URL: https://bit.ly/4iQuaBX

2. Казка як інструмент педагога URL: https://bit.ly/4jdSMnZ
3. Локарєва Г., Філь О. Казкотерапія в підготовці соціальних педагогів до професійної діяльності: теорія і практика, 2016 URL: https://bit.ly/4hUGy2B
4. Магдисюк Л.І., Федоренко Р.П., Замелюк М.І. Казкотерапія в психологічному консультуванні дітей та дорослих, 2019 URL: https://bit.ly/3RCihU8
5. Музика Ж.О. Особливості використання казки як методу психологічної корекції емоційної сфери школярів, 2024 URL: https://bit.ly/3RvYTIr

Мельничук Олександра Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Матвієнко Олена Валеріївна

Формування критичного мислення молодших школярів в умовах особистісно-орієнтованого навчання

Критичне мислення — це цілеспрямоване, рефлексивне мислення для прийняття рішень і вирішення проблем (Д. Халперн). Його розвиток у молодшому шкільному віці є особливо важливим, оскільки саме в цей час формуються когнітивні здібності, що закладають фундамент для подальшого навчання та соціалізації [1].

Сучасна освіта орієнтується на розвиток особистісних якостей учнів, серед яких критичне мислення є пріоритетним. Здатність аналізувати інформацію, оцінювати її значущість і самостійно формулювати висновки є необхідною для успішної адаптації в суспільстві.

Особистісно-орієнтований підхід сприяє розвитку самостійного мислення учнів. Діти виступають активними учасниками навчального процесу, проявляють ініціативу та навчаються приймати рішення.

Основні компоненти критичного мислення:

- Аналіз — розчленування інформації та встановлення зв'язків;
- Оцінювання — визначення достовірності інформації;
- Інтерпретація — осмислення значення даних;
- Саморегуляція — рефлексія та корекція власних суджень.

До підходів розвитку критичного мислення належать:

1. Когнітивний підхід — розвиток логічного мислення.
2. Діяльнісний підхід — залучення до активної пізнавальної діяльності.
3. Особистісно-орієнтований підхід — увага до індивідуальних особливостей учнів[2].

Метакогнітивні здібності учнів допомагають контролювати та оцінювати власний процес мислення. Для розвитку критичного мислення ефективними є методи:

- проблемного навчання;
- дискусій і дебатів;
- аналізу текстів;
- мозкового штурму;
- роботи з відкритими питаннями [3].

Учитель відіграє ключову роль у розвитку критичного мислення, створюючи умови для самостійного аналізу інформації, стимулюючи роздуми й обговорення.

Отже, розвиток критичного мислення в молодшому шкільному віці є необхідним для формування інтелектуальної самостійності учнів, їхньої здатності орієнтуватися в інформаційному просторі та приймати відповідальні рішення в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Архіпова Є.О., Ковалевська О.В. Критичне мислення як необхідна складова розумової діяльності людини в межах сучасного інформаційного суспільства. – Гуманітарний часопис, 2012, № 2, с. 34–38.
2. Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. Технології розвитку критичного мислення учнів. – К.: Плеяди, 2006.
3. Пометун О.І. Навчаємо мислити критично: посібник для вчителів. – Дніпропетровськ: Ліра, 2016.

Мішина Софія Костянтинівна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Тесленко Тетяна Василівна

Педагогічні умови формування наскрізного вміння у молодших школярів співпрацювати в команді засобами інтерактивного навчання

Формування вміння співпрацювати в команді є важливою складовою сучасної освіти. Інтерактивне навчання відкриває нові можливості для розвитку цієї компетентності, створюючи умови для активної взаємодії учнів у спільній діяльності.

Розроблення педагогічних умов формування вказаних соціальних вмінь на заключному етапі навчання школярів у початковій школі становив четверте завдання проведеного експериментального дослідження [1].

Педагогічні умови не є причиною здійснення певних подій, водночас складають певні обставини, що сприяють успішному здійсненню процесу, явища, впровадженню інновацій. Тому під вказаним поняттям розуміють ті обставини, що сприяють досягненню конкретного результату з високим рівнем успіху. Під педагогічними обставинами впровадження інтерактивного навчання для активізації пізнавальної діяльності учнів початкової школи будемо розуміти чинники освітнього процесу, що сприяють досягненню результативності на практиці вказаного складника педагогічного процесу.

Першим з них є висока педагогічна культура і обізнаність вчителя у аспектах інтерактивного навчання загалом. Відомо, що вказаний феномен є педагогічним явищем, якому притаманні складні розумові і психолого-методичні характеристики. Тому його впровадження у шкільну практику потребує високого рівня загальної педагогічної культури, яка моє вираз насамперед у налаштованості саме педагога на постійне спілкування [2].

Вказане спричинює другу загально педагогічну умову впровадження інтерактивного навчання у практику початкової школи, що спричинено окресленим вище: цілеспрямована підготовка вчителя до використання підходів інтерактивного навчання у своїй педагогічній діяльності. Співбесіди з вчителями початкових класів і аналіз літературних першоджерел засвідчив, що вони мають певні складності у практичній діяльності щодо інтерактивного навчання. Вказане пов’язане з недостатньою поінформованістю щодо проблеми його впровадження у методичних підручниках і посібниках, навчальних програмах. Отже, молоді викладачі опиняються з проблемою віч-навіч, маючи складності психологічного і

методичного характеру. Таким чином вкрай необхідним є здійснення спеціальної підготовки вчителів до використання інтерактивних технологій, яку можна проводити або на курсах підвищення кваліфікації або організуючи різноманітні вибінари засобами інтернет-ресурсу. Вказані курси повинні обов'язково повинні охоплювати питання:

- розуміння сутності поняття і необхідності повсякденного існування підходу у педагогічній діяльності вчителя початкової школи;
- функціональних його можливостей;
- особливості методики інтерактивного навчання з молодшими учнями;
- практичні вміння і навички щодо впровадження інтерактивного навчання у першій ланці ЗЗСО;

Важливим аспектом діяльності вчителя щодо загальної спрямованості, яка під час впровадження інтерактивного навчання порівняно з традиційним повинна бути змінена, э проведення діалогу з учнями. Тому третя педагогічна умова успішності вказаного процесу є забезпечення діалогічності навчання у початковій школі. Результативне обговорення навчального матеріалу, участь у роз'язанні дискусійних ситуацій і проблемних питань учнями неможливо, якщо відсутнє вміння проводити діалог з вчителем та однокласниками. При цьому основою його повинні бути демократичні засади [3].

Вказані засади взаємин з вчителем та однолітками, шанобливе ставлення до власної думки особистості становлять наступну – четверту -педагогічну умову впровадження інтерактивного навчання у освітній процес першої ланки ЗЗСО.

Ще однією педагогічною засадою вирішення проблеми, що розглядається, є спонукання і підтримка педагогом нестандартних ідей і пропозицій, оригінальних думок учнів. Особливості уяви молодших школярів спонукають до виникнення таких пропозицій. Цьому сприяють нестійкі образи уяви, що вникають у процесі творчої діяльності, і легко змінюються під асоціативним впливом. Іноді на уроку, де обмаль часу, вчитель може гальмувати фантазії учнів, що негативно впливає на подальше бажання повідомляти їх. Суттєве значення у цьому випадку має вміння вчителя підтримати «фантазера». Необхідно робити таке ж саме щодо прояву будь-якої ініціативи з боку дитини, при досягненні навіть незначного результату з її реалізації. Спроба висловити власну думку повинна знаходити похвалу з боку вчителя.

Важливішою педагогічною умовою, що безпосередньо пов'язане з організацією навчання стосовно формування вміння співпраці в команді є добір ефективних форм інтерактивного навчання. Аналіз науково-методичної літератури і досвіду впровадження інтерактивного навчання дозволив виокремити такі форми, що є найбільш ефективними для досягнення мети дослідження. Їх можна системно поєднати з іншими методами навчання, у тому числі і традиційними, органічно вписуючи у загальну структуру уроку. Більш того практика впровадження інноваційного навчання (групової роботи) доводить про необхідність чергування форм традиційного і інноваційного навчання.

Отже, успіх впровадження інтерактивного навчання у практику початкової школи для формування вмінь співпраці учнів можливий за умов: високої педагогічної культури і обізнаності вчителя у певних аспектах інтерактивного навчання загалом; цілеспрямованої підготовки вчителя до використання підходів інтерактивного навчання у своїй педагогічній діяльності; забезпечення діалогічності навчання у початковій школі; впровадження демократичних засад взаємин між вчителем і учнем, шанобливого ставлення до власної думки учня; спонукання і підтримки педагогом нестандартних ідей і пропозицій, оригінальних думок учнів; змін у загальній методиці планування вчителем своєї педагогічної діяльності; загальна спрямованість освітнього процесу у ЗЗСО на впровадження інноваційних технологій для всебічного розвитку особистості учня як творчого індивідууму; визначення групової діяльності у діалоговому режимі як провідної форми інтерактивного навчання; добору ефективних методик групової діяльності, що насамперед націлені на інтенсивний розвиток соціальних навичок [4].

Список використаних джерел

1. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор – укладач Н.П. Наволокова. Харків: «Основа», 2017. 176 с
2. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально методичний посібник. К.: ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.
3. Кондратюк О. Інноваційні технології в початковій школі. К.: Шкільний Світ, 2018. 150 с.
4. Хворостовська К.С. Використання інтерактивних методів навчання на уроках у НУШ URL: https://naurok.com.ua/stattya-na-temu-vikoristannya-interaktivnih-metodiv-navchannya-v-nush-153336.html

Мякота Єлизавета Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чайченко Валентина Федорівна

Ранкові зустрічі як засіб соціалізації молодших школярів в умовах Нової української школи

Актуальність теми зумовлена значущістю проблеми розвитку соціальної компетентності молодших школярів засобами ранкових зустрічей, які враховують особливості навчальної діяльності учнів на засадах концепції НУШ. В рамках педагогічного дослідження для учнів 2-го класу нами була розроблена система ранкових зустрічей, яка була спрямована на розвиток соціальної компетентності молодших школярів і проходила у кілька етапів:

1. Визначення цілей і напрямків роботи.
2. Розробка системи ранкових зустрічей, спрямованих на розвиток соціальної компетентності молодших школярів.
3. Апробація розробленої системи в другому класі Ліцею імені Олени Пчілки м.Ковеля Волинської області.

На першому етапі ми визначили тематику ранкових зустрічей і розробили календарне планування на два семестри для 2 класу. Посібник «*Ранкові зустрічі. Лайфхаки для вчителя НУШ»* містить матеріали для підготовки та проведення ранкових зустрічей у 2 класі, які дібрані відповідно до концепції НУШ та вимог Державного стандарту початкової освіти. Матеріал систематизовано за темами місяців (ІІ семестр): «Вартість і цінність», «Хочу - можу - потрібно», «Ідеї - винаходи - відкриття», «Рух і час», «Все пов’язано з усім». Щоденні вітання, цікаве подання матеріалу, групова робота, ігри та завдання розвивального характеру допоможуть учителеві продовжити роботу щодо створення класної спільноти, урізноманітнити уроки, сприятимуть розвитку навичок спілкування, логічного мислення молодших школярів, їхньої творчої уяви, самостійності, формуванню всебічно розвиненої особистості громадянина і патріота.

На другому етапі ми розробили систему ранкових зустрічей, яка здійснювалась з учнями другого класу з метою розвитку когнітивного, мотиваційно-ціннісного, комунікативного та поведінково-діяльнісного компонентів соціальної компетентності молодших школярів.

З метою розвитку когнітивного та мотиваційно-ціннісного компонентів кожна ранкова зустріч починалася із вітання, які передбачали активну взаємодію між дітьми, що доповнювалася ігровими елементами. Школярі мали звертатися один до одного, добираючи

приємні найменування, жести, рухи, побажання тощо (*прийоми «Веселі рукостискання», «Веселі привітання», «Вінок побажань»)*. Така робота має позитивний вплив на формування комунікативних навичок, допомагає дітям налагодити стосунки одне з одним. Окрема роль у цьому процесі відводиться вчителю, який вітає кожну дитину особисто, оскільки це підвищує дитячу самооцінку, сприяє самоствердженню. Зауважимо, що методисти наголошують на важливості використання різноманітних форм вітання, які будуть приємними учням, забезпечуючи їх активну участь і підтримку (вигуки, привітання різними мовами, жести, вербальні та невербальні засоби), при цьому рекомендується час від часу змінювати форми вітання для різноманітності.

Ранкове вітання має значний вплив на формування мотиваційно-ціннісного та комунікативного компонентів соціальної компетентності молодшого школяра, оскільки воно сприяє підвищенню їх емоційного настрою та мотивації до навчання і спілкування з іншими, активна взаємодія між дітьми під час вітання допомагає їм вчитися ефективно спілкуватися одне з одним, висловлювати свої думки, виражати почуття, а також слухати та реагувати на почуте.

Наступним кроком став взаємний обмін інформацією, під час якого учні обговорили свій досвід та пропозиції. Використовувалися наступні види роботи:

- бесіди та дискусії на соціально значущі теми (конфлікти і як їх долати? як стати успішним? взаємодія в колективі тощо);
- ігри («Хвіст дракона», «Сценарії можливих подій»);
- читання й обговорення літературних творів;
- перегляд і обговорення мультимедійних та відеоматеріалів.

Ще одним важливим етапом ранкового зібрання була групова діяльність для згуртування та єдності учнів. Для досягнення успішної та продуктивної діяльності були використані різноманітні методи взаємодії, включаючи роботу в групах та індивідуальну роботу.Під час групових занять діти долучалися до ігор *(«Договір Дружби», «Пошук друга»),* метою яких було згуртування та налагодження взаємодії. Також дітям пропонувалися завдання для групового виконання: розв'язання ситуацій у групах, вправи для групової роботи «Ієрархія цінностей», «Згладжування суперечок», використовувалися й вправи, що передбачали фронтальну роботу з класом, а саме: «Скріпка», «Три якості друга». Головною особливістю цієї роботи, була її комунікативна спрямованість – діти активно взаємодіяли між собою, обговорювали різні ситуації та приходили до їх спільного вирішення.

Заключним етапом ранкових зустрічей був щоденник вражень. У звичайних блокнотах, альбомах для малювання учні вели свої власні записи на одну із запропонованих тем. Наприклад, в межах нашого тижня «Розкіш людського спілкування» дітям пропонувалися наступні теми: *«Серед інших дітей я почуваюся…», «За що я люблю своїх друзів», «Щоб досягти успіху, я…!», «Людина не просто проживає життя, вона його будує завдяки...», «Найважливішим для мене у житті є...», «Сьогодні я вирішив, що найбільше прагну….»* тощо. Діти мали повну свободу в оформленні записів: самостійно обирали, якими засобами писати (олівцем, фломастером, звичайною кульковою ручкою або кольоровою), які матеріали записувати (запис власних думок, переживань, ідей, планів). У щоденнику діти можуть виразно висловлювати свої думки та ідеї, що сприяє розвитку їх комунікативних навичок, вони навчаються вибирати слова для вираження своїх почуттів та думок. Таким чином, щоденник вражень допомагає дітям розвивати свою особисту ідентичність, виражати себе та встановлювати свої життєві цінності.

Таким чином, завдяки практиці ранкової зустрічі, учні початкової школи переходять від зосередження уваги на власній особистості до охоплення нею інших. Соціальні переваги цього підходу сприяють розвиткові емпатії, активному слуханню однолітків, навчають дітей розуміти позиції інших людей. Уміння сприйняти точку зору іншої людини руйнує упередженість, сприяє толерантності та визнанню відмінностей. Такі соціальні

компетентності допомагають людям жити у взаємній повазі, створюють умови для позитивного, відкритого спілкування між окремими членами суспільства.

Список використаних джерел

1. Геращенко С. І. Ранкова зустріч як ефективна методика об'єднання академічного та соціального аспектів освітнього процесу у початковій школі : навчально-методичний посібник для вчителів початкових класів. Полтава, 2022. 57 с.

2. Данилейко С. І. Шляхи формування соціальної компетентності учнів початкової школи [Електронний ресурс]: http://intkonf.org/danileyko-sishlyahi- formuvannya-sotsialnoyi-kompetentnosti-uchniv-pochatkovoyishkoli

3. Зеленко Д. І. Ранкова зустріч як освітній пазл в системі нової української школи. The 11 th International scientific and practical conference "Modern research in world science"(January 29-31, 2023) SPC "Sci-conf. com. ua", Lviv, Ukraine. 2023. p. 668.

Невойт Дарина Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Григоренко Вікторія Євгеніївна,

Шляхи подолання сегрегації дітей з особливими потребами в умовах інклюзії

Інклюзивна освіта є важливим чинником соціальної рівності та забезпечення рівного доступу до якісного навчання для всіх дітей, зокрема для тих, хто має особливі освітні потреби. Вона сприяє гармонійному розвитку особистості, створенню толерантного суспільства та забезпеченню соціальної адаптації дітей з особливими потребами. Однак, незважаючи на існуючі ініціативи та міжнародний досвід, проблема сегрегації таких дітей залишається актуальною. Багато закладів освіти досі не готові до повноцінного впровадження інклюзії через брак матеріальних ресурсів, кваліфікованих спеціалістів та відповідної методичної підтримки.

Термін «інклюзія» походить від латинського слова «inclusion» (включення) та англійського «inclusion» (включення, залучення). У широкому соціально-філософському сенсі інклюзія розуміється як процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті. Стосовно освіти, інклюзія передбачає розробку і застосування таких конкретних рішень, які зможуть дозволити кожній людині рівноправно брати участь в академічному і суспільному житті. [1]

Важливо розуміти, що інклюзивна освіта не обмежується лише включенням дітей з інвалідністю в загальноосвітній простір. Вона охоплює значно ширше коло осіб, включаючи дітей із різних соціально вразливих груп: дітей із малозабезпечених сімей, дітей-біженців, дітей із сімей національних меншин, обдарованих дітей та інших. Кожна з цих груп має свої особливі освітні потреби, які повинні бути враховані в процесі навчання.

Сегрегація дітей з особливими освітніми потребами є складним багатоаспектним явищем, що виникає під впливом різноманітних факторів соціального, економічного, психологічного та організаційного характеру. Розуміння глибинних причин виникнення сегрегаційних процесів у освітньому середовищі має фундаментальне значення для розробки ефективних стратегій їх подолання та впровадження справді інклюзивного підходу в початковій школі.

Проблема сегрегації дітей з особливими освітніми потребами (ООП) не є новою для українського суспільства та освітньої системи. Незважаючи на активне впровадження інклюзивної освіти в Україні протягом останніх років, сегрегаційні практики залишаються досить поширеними, що свідчить про глибинний характер їх причин та необхідність системного підходу до їх подолання. Вивчення цих причин дозволяє не лише зрозуміти механізми формування сегрегації, але й розробити ефективні стратегії протидії цьому явищу. [2]

Соціокультурні чинники відіграють не менш важливу роль у формуванні сегрегаційних практик. Традиційні уявлення про «норму» та «відхилення», що домінують у масовій свідомості, часто призводять до стигматизації дітей з особливими потребами та їх сімей. Суспільні упередження та дискримінаційні установки щодо осіб з інвалідністю, що формувалися протягом тривалого часу, створюють атмосферу соціального неприйняття, яка підтримує й посилює сегрегаційні тенденції в освітньому середовищі.

Суттєвим чинником є також нестача ресурсного забезпечення інклюзивної освіти. Недостатнє фінансування освітньої галузі загалом і програм інклюзивного навчання зокрема призводить до дефіциту необхідних матеріально-технічних засобів, обладнання, дидактичних матеріалів для роботи з дітьми з особливими потребами. Відсутність архітектурної доступності багатьох навчальних закладів, невідповідність санітарно-гігієнічним вимогам та нестача спеціального обладнання створюють фізичні бар'єри для включення дітей з ООП у загальноосвітній простір, особливо для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та сенсорними порушеннями.

Значним фактором, що сприяє сегрегації, є психологічна неготовність всіх учасників освітнього процесу до впровадження інклюзивної моделі навчання. Насамперед, це стосується педагогів, які часто відчувають тривогу, страх та невпевненість щодо своєї здатності забезпечити ефективне навчання дітей з ООП. Відсутність спеціальних знань, досвіду та практичних навичок роботи з такими дітьми створює психологічний бар'єр, який ускладнює формування інклюзивного освітнього середовища.

Недостатній рівень підготовки педагогічних кадрів до роботи в умовах інклюзії є також однією з ключових причин сегрегації дітей з ООП. Традиційна система педагогічної освіти в Україні тривалий час не передбачала системної підготовки вчителів загальноосвітніх шкіл до роботи з дітьми з особливими потребами.

Сегрегація суттєво впливає на психоемоційний розвиток дітей з особливими освітніми потребами, зокрема на формування їхньої самооцінки та самосприйняття. Виокремлення в спеціальні заклади або класи часто супроводжується явним чи прихованим маркуванням дітей як "інших", "особливих" або "проблемних", що призводить до інтерналізації негативних соціальних стереотипів. Діти починають сприймати себе через призму своїх обмежень, а не можливостей, що формує негативну Я-концепцію та знижену самооцінку. [3]

Одним із найбільш очевидних наслідків сегрегації є соціальна ізоляція дітей з особливими потребами від широкого соціального контексту. Навчання в спеціалізованих закладах або класах значно обмежує коло соціальних контактів дитини, звужуючи його до взаємодії з однолітками, які мають подібні особливості розвитку, та спеціалістами, які працюють з ними. Така ситуація призводить до формування обмеженого соціального досвіду, недостатнього розуміння різноманітності соціальних ролей та моделей поведінки, що існують у суспільстві.

Таким чином, сегрегація залишається серйозною проблемою, яка потребує системного вирішення на рівні освіти, суспільства та державної політики. Інклюзивне навчання не лише гарантує рівний доступ до освіти, а й сприяє створенню більш толерантного та відкритого суспільства, у якому кожна дитина має можливість реалізувати свій потенціал.

Список використаних джерел

1. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. Київ: А.С.К., 2010. 210 с. Электронні школи

2.Жуковська В. М. Педагогічні умови впровадження інклюзивної освіти в Україні. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. 220 с.

3. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія / За ред. В. В. Засенка. Київ: Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, 2017. 256 с. lib.iitta.gov.ua

4. Закон України "Про освіту". Відомості Верховної Ради України. – 2017.

Нестерова Тетяна Миколаївна
магістрантка І курсу
спеціальності 053 «Психологія»

Науковий керівник:
доктор філософії (PhD), д. е. н., професор
Унінець Ірина Михайлівна

Сенсорномоторні техніки у психокорекції емоційної тривожності дітей старшого дошкільного віку

У сучасних умовах значного інформаційного навантаження та соціальних змін спостерігається зростання рівня емоційної тривожності у дітей старшого дошкільного віку. Особливо вразливими до стресових факторів є діти віком 5–6 років, оскільки саме в цей період активно формуються базові емоційно-вольові якості, самосвідомість та здатність до саморегуляції. Якщо тривожність у цьому віці залишається без уваги, вона може негативно вплинути на подальший розвиток дитини — ускладнити адаптацію до школи, сповільнити формування соціальних навичок та знизити рівень самооцінки.

Особливої актуальності проблема тривожності набуває в контексті українського сьогодення. Повномасштабна війна, що триває на території України, стала глибоко травматичним фактором для мільйонів дітей, які опинилися в умовах втрати стабільності, постійного відчуття небезпеки й невизначеності. Такі обставини провокують хронічний стрес, емоційне виснаження та внутрішню дезорганізацію. У цих умовах вкрай важливо використовувати психокорекційні методи, здатні не лише стабілізувати емоційний стан дитини, а й допомогти їй відновити відчуття безпеки, внутрішньої опори та контролю над власним життям.

Як зазначає академік С. Д. Максименко, повноцінне формування дитячої особистості є можливим лише за умови взаємозв’язку сенсорного, емоційного та соціального компонентів. У дошкільному віці провідну роль відіграє тілесно-емоційний досвід, який є основою для становлення внутрішнього світу дитини та забезпечує глибоке проживання й осмислення нею навколишньої реальності.

Згідно з дослідженнями українського психолога Н. С. Дмитріюк, у дітей з підвищеним рівнем тривожності часто спостерігаються сенсорні дисфункції — як гіперчутливість, так і гіпочутливість, що ускладнює процеси адаптації до соціального середовища. Використання сенсорних технік у щоденній практиці сприяє зниженню психоемоційного напруження, покращенню соціальної взаємодії, розвитку впевненості в собі та навичок саморегуляції.

Одним із ефективних напрямів психокорекційної роботи є застосування сенсорномоторних технік — методів, що поєднують роботу з тілом, рухом та органами чуття для досягнення психоемоційної рівноваги. Сенсорномоторна корекція базується на

нейропсихологічних засадах і враховує взаємозв'язок між тілесними відчуттями, руховою активністю та емоційною сферою дитини.

У дослідженнях зарубіжних фахівців, зокрема американської ерготерапевтки і психологині Е. Джин Айрес (A. Jean Ayres), яка започаткувала концепцію сенсорної інтеграції, доведено, що дисфункція сенсорної обробки пов'язана з емоційною нестабільністю та поведінковими труднощами у дітей. На думку науковиці, «сенсорна інтеграція — це процес, за допомогою якого мозок організовує відчуття для використання їх у повсякденному житті» [1, с. 5]. Порушення цього процесу, як свідчать її дослідження, зумовлює труднощі в поведінці, навчанні та емоційному розвитку дитини.

Продовжуючи і розвиваючи ідеї Е. Джин Айрес, доктор філософії, ерготерапевт, лауреатка Гуманітарної премії імені Мартіна Лютера Кінга в штаті Колорадо за роботу з дітьми, які мають труднощі з сенсорною обробкою, Люсі Джейн Міллер (Lucy Jane Miller) присвятила свою професійну діяльність дослідженню розладів сенсорної інтеграції у дітей, зосереджуючись на їхньому впливі на емоційний стан та поведінку. Вона наголошує на тісному зв'язку між сенсорною дезінтеграцією та порушеннями емоційної саморегуляції, особливо в умовах стресу й тривожності. Її наукові праці доводять, що впровадження сенсорних стратегій у психокорекційну практику сприяє покращенню емоційного самопочуття дітей.

Також Патрісія Вілбаргер (Patricia Wilbarger), авторка відомого протоколу глибокого тиску (Wilbarger Protocol), акцентує на значенні тактильної стимуляції та створення «сенсорної дієти» для зменшення гіперзбудливості нервової системи та відновлення відчуття контролю й безпеки у дитини.

Сенсорномоторні техніки, розроблені на основі цих теорій, знаходять практичне застосування у форматі сенсорних кімнат, комплексу рухових вправ, технік глибокого тиску та засобів тактильної стимуляції. Усі вони спрямовані на зменшення тривожності, розвиток тілесної усвідомленості та формування емоційної рівноваги.

Впровадження сенсорномоторних технік у психологічну роботу з дітьми дошкільного віку дозволяє створити безпечне, ресурсне середовище, в якому дитина вчиться розпізнавати й регулювати власні емоції через тіло, рух і відчуття. Така форма взаємодії є природною для дитини цього віку, оскільки відповідає їхній провідній діяльності — ігровій та предметно-маніпулятивній.

Результати практичного застосування сенсорномоторних технік свідчать про зниження рівня ситуативної тривожності, покращення емоційного фону, зростання впевненості у собі та формування позитивного ставлення до соціального оточення.

Отже, сенсорномоторна психокорекція є ефективним і доцільним інструментом у діяльності практичного психолога дошкільного закладу, особливо в умовах психологічної реабілітації дітей, які переживають наслідки воєнного досвіду.

Список використаних джерел

1. Е. Джин Айрес. Дитина і сенсорна інтеграція. Розуміння прихованих проблем розвитку з практичними рекомендаціями для батьків і спеціалістів /Е. Джин Айрес за участі Джеффа Роббінса; пер. З англ. Т. Колеснік. – Київ: Видавництво Ростислава Бурлаки, 2024. – 280 с.

2. Громова Т.В. Країна емоцій: Методика як інструмент діагностичної та корекційної роботи з емоційно-вольовою сферою дитини. — М.: УЦ «Перспектива», 2002. — 48 с.

3. Дмитріюк Н. С. Проблема тривожності у старших дошкільників: деякі емпіричні кореляти та індикатори // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. — 2015. — Т. 10. — Вип. 27. — С. 133–143.

4. Камінська О. Р. Розвиток емоційної сфери, пізнавальних психічних процесів. Соціалізація старших дошкільників // Психолог довкілля. — 2010. — №2. — С. 1–40.

5. Максименко С.Д. Психічне здоров'я дітей // Психолог. – січень1 (1) 2002. – С.4.
6. Miller, Lucy Jane. Sensational Kids: Hope and Help for Children with Sensory Processing Disorder. New York: Penguin Group, 2006. — 320 с.

Ніколаєва Юлія Валентинівна
магістрантка ІІ курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидатка педагогічних наук, доцентка
Тесленко Тетяна Василівна

Педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами проєктних технологій

В умовах сучасної української освіти зокрема в контексті Нової української школи (НУШ) важливим є розвиток творчих здібностей учнів як базового компоненту їхнього особистісного та інтелектуального розвитку. Оскільки НУШ орієнтує на розвиток компетентностей, проєктні технології, що сприяють творчій діяльності дітей, стають важливим засобом досягнення цієї мети. Розвиток творчих здібностей у молодших школярів є основою для формування їх критичного мислення, здатності до самостійної діяльності та адаптації до змінюваних умов життя.

Нова українська школа передбачає активне застосування інноваційних методів навчання, зокрема проєктних технологій, для розвитку учнів. Вона акцентує увагу на індивідуалізації навчання та розвитку ключових компетентностей, серед яких особливо виділяються креативність, здатність до самовираження та колективної співпраці [3]. Проєктні технології в межах НУШ сприяють інтерактивному навчанню, яке включає практичну діяльність, пошук рішень і творче самовираження. Таким чином, педагогічні умови, що створюються через використання проєктних методів, сприяють максимальному розвитку творчих здібностей учнів [1; 2].

Згідно з Державним стандартом початкової освіти, одним із основних завдань є формування в учнів здатності до самостійного мислення, розвитку творчого потенціалу та здатності до навчальної діяльності, що включає співпрацю, вміння знаходити нестандартні рішення та оцінювати їх наслідки. Проєктні технології, як метод, допомагають розвивати ці компетентності, оскільки вони включають роботу в групах, дослідження реальних проблем та створення власних рішень, що дає можливість учням самостійно впливати на результат свого навчання [4]. Завдяки цьому стандарти, прописані в освітньому документі, створюють основи для розвитку креативного потенціалу кожного учня.

Розвиток творчих здібностей через проєктні технології вимагає створення відповідних педагогічних умов. Це передбачає створення емоційно підтримуючого середовища. Ключовим аспектом є створення в класі атмосфери підтримки та довіри, де учні можуть вільно виражати свої ідеї, не боючись помилок. Таке середовище сприяє розвитку самовираження та творчого підходу [2].

Проєктні технології дають можливість інтегрувати знання з різних предметів. Наприклад, створення проєкту на тему екології може поєднувати предмети природничих наук, математики та мовлення. Це розширює кругозір учнів і стимулює їх до пошуку творчих рішень [4].

Педагогічні умови, що передбачають роботу в групах, дозволяють дітям не лише навчатися співпраці, але й брати активну участь у колективному творчому процесі, обираючи і розвиваючи свої власні ідеї [1].

Важливим аспектом є підтримка учнів у розв'язанні завдань самостійно або в малих групах, що розвиває їх здатність до критичного мислення та вирішення нестандартних завдань.

Педагог має бути не лише носієм знань, але й фасилітатором навчального процесу, допомагаючи учням реалізувати свої ідеї. Важливо, щоб учитель стимулював активну діяльність учнів, створюючи ситуації, які спонукають до творчих пошуків та самовираження [1; 2]. Використання проєктних технологій вимагає від педагога вміння організовувати роботу учнів, надавати їм достатньо свободи для самовираження, а також керувати колективною діяльністю, щоб кожен учень міг розкрити свій потенціал [4].

Дослідження та практичний досвід вказують на ефективність використання проєктних технологій у розвитку творчих здібностей молодших школярів. Учні, які працюють над реальними проєктами, де їхні ідеї та результати мають практичне застосування, розвивають не тільки навички співпраці, а й здатність до інноваційного мислення. Вони вчаться шукати рішення, брати відповідальність за кінцевий результат та оцінювати свою роботу і роботу своїх товаришів.

Отже, педагогічні умови для розвитку творчих здібностей учнів за допомогою проєктних технологій включають не лише створення відповідного освітнього середовища, але й активну взаємодію учнів і вчителів, інтеграцію знань та створення ситуацій для реалізації творчих ідей. Реалізація цих умов у навчальному процесі на основі НУШ та Держстандарту забезпечує комплексний підхід до розвитку творчих здібностей молодших школярів [3].

Список використаних джерел

1. Алєксєєв Володимир. Проекти в початковій школі: підготовка, організація, проведення. Початкова освіта. Шкільний світ, 2018. № 17. С. 39–43.

2. Білик Віра. Проектна діяльність – основа розвитку творчих здібностей молодших школярів. Початкова школа, 2013. № 5. С. 6–8.

3. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 87 від 21.02.2018 р. із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №688 від 24.07.2019 р., №898 від 30.09.2020 р.

4. Додусенко, Наталія Олексіївна. Проектна діяльність в початковій школі: посібник. Харків : Основа, 2010. – 223 с.

Новікова Анна Максимівна,
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Волошина Вікторія Валентинівна

Інтерактивне навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів початкових класів

Сучасні реалії вимагають переосмислення традиційних підходів до навчального процесу у школі. За умов інформатизації суспільства, глобалізації знань і постійних соціокультурних змін головним завданням освіти стає не лише передача знань, а й формування активної, критично мислячої особистості, здатної самостійно здобувати, аналізувати й використовувати інформацію в різноманітних ситуаціях. У цьому контексті важливого значення набуває інтерактивне навчання, що орієнтується на суб’єктну позицію учня, розвиток його пізнавальної активності та соціальної взаємодії [2].

Інтерактивне навчання – це така організація навчального процесу, за якої учні не є пасивними слухачами, а, навпаки, – активно включаються у процес здобуття знань через спільну діяльність, взаємодію, діалог, аналіз і рефлексію [1]. Основна ідея інтерактивного навчання полягає в тому, щоб пізнання нового відбувалося за умови постійної взаємодії всіх учасників освітнього середовища. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність засвоєння матеріалу, а також сприяє формуванню важливих життєвих і соціальних компетентностей [5].

Під час інтерактивного навчання учні не лише вчаться мислити самостійно, а й набувають важливих соціальних та інтелектуальних умінь: аргументовано висловлювати думку, уважно слухати інших, ефективно співпрацювати, знаходити компроміси та розв'язувати проблеми. Вони стають не сторонніми спостерігачами, а повноцінними учасниками навчального процесу. Це особливо актуально для учнів молодшого та середнього шкільного віку, коли пізнавальний інтерес формується завдяки емоційному залученню та особистій активності [3].

Інтерактивні методи навчання вирізняються своєю різноманітністю. Серед них варто виділити роботу в парах і групах, «мозковий штурм», ділові та рольові ігри, дискусії й дебати, метод проєктів, навчальні кейси, симуляційні вправи, театралізовані постановки, а також використання цифрових інструментів для створення віртуального освітнього середовища. Усі ці методи спрямовані на створення навчального простору, де кожен учень може реалізувати свій потенціал, відчути себе значущим і відповідальним учасником спільної діяльності.

Ефективність інтерактивного підходу яскраво проявляється під час проведення уроків гуманітарного циклу. Наприклад, на уроці української мови в 2 класі під час вивчення теми *«Речення. Типи речень за метою висловлювання»* доцільно застосувати гру *«Живі речення»*. Учні отримують картки зі словами і, працюючи в групі, складають з них різні типи речень – розповідні, питальні, спонукальні – й обґрунтовують свій вибір та аналізують інтонацію відповідно до змісту. Така гра допомагає глибше засвоїти граматичні структури, розвиває логічне мислення і мовленнєві навички [4].

На уроці літературного читання в 3–4 класах під час аналізу твору Василя Сухомлинського *«Серце віддаю дітям»* можна використати метод *«Коло думок»*. Учні сідають у коло і висловлюють враження, завершуючи фрази: *«Мене найбільше вразило…», «Я зрозумів, що…», «Цей герой навчив мене…»*. Така форма роботи сприяє розвитку емоційного інтелекту, уміння формувати і озвучувати власну думку, а також активізувати осмислене ставлення до літературного тексту. Крім того, вона розвиває навички критичного мислення, аналізу художнього твору та взаємодії в колективі [2].

Особливу роль в інтерактивному навчанні відіграє психологічний комфорт. Атмосфера довіри, підтримки й свободи висловлювання – це передумова для ефективної пізнавальної діяльності. Учитель у такій моделі перестає бути лише джерелом знань – він стає фасилітатором, організатором навчального середовища, партнером, який підтримує учнів у процесі навчання. Важливо, щоб педагог володів високою професійною майстерністю, умінням моделювати ситуації, що стимулюють мислення, творчість та ініціативу [1].

Інтерактивне навчання також забезпечує індивідуалізацію освітнього процесу, оскільки кожен учень має можливість обрати власну траєкторію пізнання, працювати в комфортному для себе темпі, виявляти інтереси й здібності. В умовах реалізації компетентнісного підходу це особливо важливо, адже інтерактивна методика сприяє формуванню ключових компетентностей – комунікаційних, інформаційних, критичного мислення, творчості, уміння працювати в команді [3].

Отже, інтерактивне навчання – це не лише сукупність сучасних педагогічних прийомів. Це цілісна освітня філософія, що відповідає вимогам Нової української школи та сприяє формуванню самостійної, мислячої й відповідальної особистості. Такий підхід має стати невід'ємною складовою шкільної практики, орієнтованої на всебічний розвиток учня.

Список використаних джерел

1. Андреєва О. А. Інтерактивні методи навчання у практиці сучасної школи. – Київ: Педагогічна думка, 2018.
2. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – Київ: А.С.К., 2004.
3. Калініна Л. М. Інтерактивне навчання як засіб формування пізнавального інтересу учнів. – Харків: Основа, 2020.
4. Савченко О. Я. Теорія і методика навчання в початковій школі. – Київ: Генеза, 2019.
5. Терещенко В. І. Активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках мови та літератури. – Дніпро: Ліра, 2021.

Орлова Валерія Олексіївна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Волошина Вікторія Валентинівна

Формування дослідницьких умінь молодших школярів засобами проєктного навчання

Сучасна освіта спрямована на формування в учнів компетентностей, що допоможуть їм адаптуватися до швидкозмінних умов сьогодення. Дослідницькі вміння належать до ключових навичок XXI століття, які сприяють розвитку критичного мислення, самостійності та творчості. Особливого значення набуває їх формування в молодшому шкільному віці, коли закладаються основи пізнавальної діяльності. Розвиток дослідницьких умінь молодших школярів є основним завданням початкової освіти, оскільки саме в цей період формується навчальна мотивація та пізнавальний інтерес [1].

Проєктне навчання виступає дієвим засобом формування дослідницьких умінь, оскільки передбачає самостійний пошук інформації, її аналіз та практичне застосування. Дослідження показують, що молодші школярі, залучені до проєктної діяльності, демонструють вищий рівень пізнавальної активності порівняно з тими, хто навчається за традиційною системою, адже створюються умови для розвитку вміння ставити запитання, висувати гіпотези, планувати дослідження та робити висновки на основі отриманих даних [1].

Проєктне навчання ґрунтується на принципах діяльнісного підходу та конструктивізму, що передбачають активну роль учня в освітньому процесі. Учні молодшого шкільного віку найкраще засвоюють знання завдяки власному досвіду і безпосередній взаємодії з об'єктами пізнання. Проєктна діяльність дозволяє дітям самостійно конструювати знання, а не отримувати їх у готовому вигляді від учителя [2].

Для успішного формування дослідницьких умінь молодших школярів потрібно враховувати їхні вікові особливості. Проєкти мають бути доступними, цікавими та практично спрямованими. Під час роботи над проєктами учні опановують різні способи пошуку інформації: спостереження, опитування, аналіз літературних джерел, експериментування [2].

Можна виокремити такі етапи формування дослідницьких умінь молодших школярів засобами проєктного навчання: підготовчий, основний та заключний. На підготовчому

етапі відбувається ознайомлення учнів з метою проєкту, формування дослідницьких груп, розподіл обов'язків. Основний етап передбачає пошук, збір та аналіз інформації, проведення дослідів, опитувань, спостережень. На заключному етапі учні систематизують отримані дані, готують презентацію результатів та осмислюють набутий досвід [3].

Окремої уваги потребує рефлексивний компонент проєктної діяльності. Учні мають не лише виконувати проєкт, а й аналізувати процес його реалізації, виявляти труднощі та знаходити шляхи їх подолання. Така рефлексія сприяє усвідомленню власної пізнавальної діяльності та формуванню саморегуляції [3].

Проєктне навчання можна розглядати як засіб індивідуалізації освітнього процесу. Працюючи над проєктами, учні мають можливість обирати теми відповідно до власних інтересів, вирішувати завдання в індивідуальному темпі, проявляти свої здібності та розвивати таланти. Це особливо цінно в контексті інклюзивної освіти, оскільки проєктна діяльність може бути адаптована до потреб різних учнів [4].

Проєктне навчання також сприяє формуванню комунікативних умінь та навичок співпраці. Працюючи в групах, учні вчаться висловлювати свої думки, слухати інших, узгоджувати дії та приймати спільні рішення. Соціальний аспект проєктної діяльності доповнює когнітивний, оскільки в сучасному світі здатність працювати в команді та ефективно комунікувати стає однією з ключових компетентностей [4].

Отже, проєктне навчання є дієвим засобом формування дослідницьких умінь молодших школярів, створює умови для розвитку пізнавальної активності, самостійності, критичного мислення та творчості учнів. Результативність проєктного навчання в початковій школі залежить від урахування вікових особливостей учнів, належної організації етапів роботи над проєктом та створення сприятливого освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Трипольська Н.В. Формування дослідницьких умінь учнів початкових класів в освітньому процесі нової української школи. 2023. [https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/18001]

2. Мороз П.В., Мороз І.В. Дослідницька діяльність учнів у процесі навчання всесвітньої історії в основній школі: методичний посібник. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018.
[https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/dosl_08.11.2018_2.pdf]

3. Коваль В. О., Василець Я. Є. Формування умінь проєктного навчання на уроках «Я досліджую світ» засобами підручника. 2021. [erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/10331]

4. Василець Я. Є. Формування умінь проєктного навчання на уроках «Я досліджую світ» засобами підручників // Інноваційна педагогіка. Одеса: Гельветика, 2021. № 40. С. 67–72. [https://epub.chnpu.edu.ua.pdf]

Павлусенко Ангеліна Вікторівна
студентка ІІ курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Григоренко Вікторія Євгеніївна

Арт-технології як засіб розвитку учнів початкової школи з особливо освітніми потребами

Сучасна інклюзивна освіта все більше звертається до арт-технологій як ефективного засобу розвитку учнів початкової школи з особливими освітніми потребами. Арт-терапія дозволяє подолати традиційні бар'єри спілкування, надаючи альтернативні канали комунікації, особливо важливі для дітей з мовленнєвими порушеннями, аутичним спектром або емоційними травмами. Дослідження Levit-Binnun та Golland розглядає зв'язок між творчою діяльністю, нейропластичністю та когнітивною стійкістю мозку. Автори досліджують, як арт-практики (малювання, музика, рухова творчість) впливають на формування нових нейронних зв'язків. [3] Крім того, арт-терапія створює безпечний простір для емоційної експресії, сприяючи зниженню тривожності та покращенню соціальної адаптації.

Арт-технології є «містком» між учнем і формуванням позитивної «Я-концепції», адже, займаючись творчою діяльністю, школярі формують власний світогляд і самореалізуються як особистості. Працюючи з різними видами мистецтва, школярі навіть не замислюються над тим, що вчитель аналізує їх поведінку, спостерігає за емоційним станом, досліджує кожного як індивідуальність, намагаючись відчути переживання, які хвилюють дитину в цей час. Як зазначає О. Тараріна, процес творчості є не тільки відображенням у свідомості учасників оточуючого середовища та соціальної дійсності, а й її моделюванням, виявом ставлення до неї. [2]

Елементи арт-терапії, які впроваджуються на уроках, мають унікальний потенціал для корекційно-розвивального навчання. Вони сприяють розкриттю інтересів дитини, її творчого потенціалу, розвитку здатності розуміти власний внутрішній світ, почуття та потреби інших, а також вдосконаленню практичних навичок роботи з різними матеріалами, інтеграції в колективну діяльність та естетичних переживань. Можна зазначити, що різні види арт-терапії мають тісний взаємозв'язок і можуть доповнювати один одного в процесі роботи з дітьми. Це дає можливість максимально розкрити творчий потенціал дитини і знайти найкращі способи творчого самовираження, що відповідають її можливостям і потребам.

Для глибшого розуміння цієї теми необхідно зазначити, як саме тлумачать арт-терапію з огляду педагогіки. За С. Гончаренком «арт-терапія – це система взаємодії між учнем, продуктом його зображувальної творчої діяльності й педагогом у так званому «фасилітуючому» арт-терапевтичному просторі з метою реалізації важливих функцій освіти: психотерапевтичної, корекційної, діагностичної, розвивальної, психопрофілактичної, реабілітаційної» [1]. Під терміном «арт-технології» автори мають на увазі комплекс форм і методів, що використовують різні види мистецтва, з метою розвитку творчого потенціалу особистості в освітньому процесі.

Застосування арт-технологій у роботі з молодшими школярами сприяє формуванню їхньої свідомості, допомагає дитині краще пізнати себе та налагодити стосунки з оточенням. Мистецькі методики збагачують творчий потенціал педагога, адже дозволяють глибше зрозуміти особистість дитини, її світогляд, розвивати емоційну сферу, а також гармонізувати внутрішній світ школяра шляхом художнього самовираження, пізнання себе та реалізації своїх здібностей. Вони формують позитивне ставлення до навколишнього світу, зокрема до навчання, спілкування та взаємодії з іншими людьми.

Особливої уваги заслуговує вплив використання елементів арт-технологій у роботі з молодшими школярами з особливими освітніми потребами. Педагоги вважають ці методи надзвичайно ефективними та доцільними, оскільки вони створюють умови, в яких кожна дитина має можливість проявити себе, отримати підтримку, самовиразитися, встановити контакт з іншими та реалізувати свій творчий потенціал.

Водночас, це ставить перед учителем і асистентом завдання урізноманітнювати дидактичні підходи й методи, спрямовані на формування стійкого пізнавального інтересу, розвиток мисленнєвих процесів, емоційної чутливості, а також творчих здібностей і нахилів кожного учня.

Педагог має демонструвати зацікавленість у впровадженні арт-технологій, добре орієнтуватися в їхній суті, специфіці, видах та особливостях застосування. Важливо також розвивати творчу уяву, гнучкість мислення, здатність генерувати та обґрунтовувати нові ідеї, планувати шляхи їх реалізації на практиці, а також вміти аналізувати й оцінювати як власну діяльність, так і роботу інших учасників освітнього процесу.

Отже, арт-терапія є одним із перспективних методів формування гармонійно розвиненої особистості молодшого школяра та повністю відповідає сучасним тенденціям гуманізації освіти. Застосування арт-терапевтичних технологій у навчально-виховному процесі початкової школи сприяє підвищенню інтересу учнів до навчання та розвитку їх творчого потенціалу. Завдяки персоналізованому підходу та інклюзивному характеру, арт-терапія створює умови для рівних можливостей у навчанні і розвитку, що є важливим для забезпечення успішної адаптації дітей у шкільному середовищі та їх подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
2. Тарарина Е.В. Практикум по арт-терапии: шкатулка мастера : науч.-метод. пособ. К.: АСТАМИР-В, 2016. 224 с.
3. Levit-Binnun, N., & Golland, Y. (2021). Finding behavioral and network indicators of brain resilience. *Frontiers in Psychology, 12*.

Пащенко Станіслав Євгенович
студент IV курсу
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
(Наукова освіта та наукова комунікація

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент.
Задорожна О.М.

Сучасні мультимедійні засоби у школі, як основа формування цифрової грамотності школярів

У сучасному інформаційному суспільстві цифрова грамотність стає необхідною компетентністю для успішної соціалізації та навчання школярів. Використання мультимедійних засобів у школі сприяє формуванню практичних навичок роботи з цифровими технологіями, розвитку критичного мислення та медіаграмотності. Актуальність теми зумовлена потребою в оновленні освітніх підходів, що відповідають вимогам цифрової епохи та забезпечують якісну підготовку учнів до викликів сучасного світу.

Використання мультимедійних засобів в навчанні допомагає не тільки представити об'єкт, явище чи подію, що вивчається, у конкретній, наочній та образній формі, але й доповнити вже відоме. Такий підхід може поглибити знання, а також процес розпізнавання, відтворення та уточнення того, що вже відомо.

Мультимедіа - це сучасний вид комп'ютерних технологій, який поєднує традиційну статичну візуальну інформацію (текст, графіку) з динамічною інформацією, такою як звук, музика, відеокліпи та анімація [3].

Сьогодні під терміном «мультимедіа» розуміють представлення інформації в різних формах - текст, звук, графіка, а віднедавна анімація та відео - на одному носії. Характерною особливістю мультимедійних об'єктів і продуктів є наявність гіперпосилань. Це поняття передбачає поєднання звуку, відео, графіки, тексту, а також зображень та структур. Таким чином, мультимедійні бази даних містять текстову і графічну інформацію, відеокліпи і таблиці, які є однаково доступні для всіх учасників. Мультимедійні послуги дозволяють користувачам вільно передавати, отримувати і використовувати інформацію у всіх форматах, взаємозамінно і взаємодоповнюючи один одного [2, 4].

Мультимедіа в освіті активно використовуються для підвищення ефективності навчального процесу, роблячи процес навчання більш інтерактивним, цікавим і доступним. Впроваджуючи мультимедійні технології, можливе поєднання візуальних, аудіо та інтерактивних елементів, щоб створити середовище, в якому студенти можуть легше засвоювати нову інформацію. Основні приклади того, як можна використовувати мультимедіа в освіті, такі [1]:

- електронні підручники та онлайн-курси: більшість сучасних підручники мають електронні версії, до яких яких додані посиланя на відеоуроки, тести і т.д. Такий метод роботи використовується на таких великих платформах, як Coursera, Khan Academy та Duolingo;

- презентації та відеоуроки: на сучасних уроках часто використовуються такі засоби, як PowerPoint і Canva, які складаються з тексту, графіки, відео та анімацій, що допомогають учням краще зрозуміти тему. Також вагомою перевагою відеоурока є можливість вивчати матеріал у власному темпі чи повторювати його;

- інтерактивне моделювання та віртуальна реальність (VR): предмети, які складно вивчати виключно по теоретичним матеріалам, зокрема природничі, можуть використовувати віртуальні лабораторії для проведення експериментів, не потребуючи окремої лабораторії; Також VR системи можуть використовуватись для відтворення створити автентичного віртуального середовища, наприклад, для вивчення історичних подій;

- аудіоматеріали та подкасти: активно використовуються під час занять з мови, літератури та гуманітарних дисциплін, вчителі використовують аудіофайли для розвитку навичок слухання та розуміння. Також, даний інструмент часто використовують для проведення диктантів;

- ігрові методи: навчальні ігри (гейміфікація) особливо хороший метод при взаємодії з учнями молодших класів, оскільки він дозволяє учням брати активну участь у навчальному процесі, виконуючи завдання та досягаючи цілей в ігровому форматі;

- онлайн-тести та інтерактивні завдання: найпопулярнішими платформами є Kahoot та Quizlet, за допомогою, яких учні можуть проходити тести в ігровому форматі, щоб закріпити чи перевірити свої знання. Вагомою перевагою інтерактивних завданнь є можливість миттєвого зворотнього зв'язку, що важливо для виправлення помилок;

- форуми, чати та платформи для спільної роботи: такі платформи, як Google Classroom та Microsoft Teams, поєднують різні мультимедійні функції (чат, відеоконференції, спільну роботу з документами) одночасно, дозволяючи учням та вчителям взаємодіяти в режимі реального часу та обговорювати матеріал в режимі реального часу.

Загалом, інтеграція сучасних мультимедійних засобів у початковій школі сприяє підвищенню цифрової грамотності молодших школярів, надаючи їм навички, необхідні для ефективного навчання та подальшого життя в інформаційному суспільстві. Мультимедійні засоби роблять навчання більш наочним, гнучким і цікавим, а також сприяють глибшому засвоєнню матеріалу. Вони також враховують різні стилі навчання (візуальний, аудіальний, кінестетичний) і адаптують матеріал до кожного учня.

Висновки. Використання сучасних мультимедійних засобів в освітньому процесі є ключовим фактором формування цифрової грамотності школярів, що є необхідною умовою їхньої успішної соціалізації та підготовки до викликів цифрового суспільства. Мультимедіа забезпечує багатоканальне подання інформації, поєднуючи текст, звук, графіку, відео та інтерактивні елементи, що підвищує мотивацію до навчання, сприяє глибшому засвоєнню знань і враховує індивідуальні особливості учнів. Впровадження мультимедійних технологій у навчальний процес не лише збагачує педагогічні методики, а й відкриває нові можливості для створення інтерактивного освітнього середовища, що сприяє розвитку ключових компетентностей, зокрема критичного мислення, самостійності та здатності до співпраці.

Список використаних джерел

1. Биков, В. Ю., Білоус, О. В., Богачков, Ю. М., та ін. (2010). *Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України: методичні рекомендації*. Київ, Україна: Атіка.
2. Биков, В., & Лещенко, М. (2016). Цифрова гуманістична педагогіка відкритої освіти. *Теорія і практика управління соціальними системами*, (4), 115-130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipuss_2016_4_138
3. Буссел, В. Т. (ред) (2009). *Великий тлумачний словник сучасної української мови.* Київ, Ірпінь: Перун
4. Міністерство цифрової трансформації України. (2019). Цифрова грамотність населення України. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/585-cifrova_gramotnist_naselenna_ukraini_2019_compressed.pdf

Пелех Іванна Богданівна
студентка IV курсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Себало Людмила Ігорівна

Збереження ментального здоров’я молодших школярів в умовах воєнного стану засобами майндфулнес-технік

Питання збереження ментального здоров’я українського народу в умовах затяжної російсько-української війни є однією з ключових проблем соціогуманітарної сфери як з наукової, так і з практичної точки зору. Адже рівень психологічного добробуту кожної людини впливає на загальний стан суспільства та суспільні відносини. Водночас одним із пріоритетних завдань сучасної школи є формування у дітей навичок турботи про власне здоров’я та його зміцнення. Це має стати невід’ємною частиною освітнього процесу як у навчальному закладі, так і поза його межами.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров’я (ВООЗ): «Ментальне здоров’я – це стан ментального добробуту, який дає людям змогу долати стресові ситуації

життя, реалізовувати власний потенціал, успішно вчитись і працювати, а також робити свій внесок у життя суспільства. Це невіддільний компонент здоров'я і добробуту, що є основою нашої індивідуальної та колективної здатності ухвалювати рішення, будувати відносини та формувати світ, у якому ми живемо. Ментальне здоров'я – це одне з основоположних прав людини. До того ж воно має вирішальне значення для особистого, суспільного та соціально-економічного розвитку» [1].

У червні 2022 року перша леді України Олена Зеленська ініціювала створення Національної програми ментального здоров'я та психосоціальної підтримки. У межах Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?», започаткованої за її ініціативою та за підтримки ВООЗ Україна, у 2023 році було розпочато масштабне соціологічне дослідження стану ментального здоров'я. Його здійснювало британське дослідницьке агентство Alligator Digital в 11 країнах світу, а отримані результати регулярно презентуються на щорічних самітах перших леді та джентльменів, які відбуваються в Україні. Зокрема, 12 вересня 2024 року в Києві пройшов IV Саміт, присвячений питанню захисту ментального здоров'я дітей та молоді в умовах війни.

Майндфулнес (усвідомленість) як метод ментального відновлення базується на принципах уважності, прийняття та безоцінковості. Теоретичні підходи до майндфулнесу відображають різні аспекти цього методу, зокрема його походження, розвиток і застосування в психотерапевтичній практиці. Однією з основ майндфулнесу є буддистська медитація, де акцент робиться на сприйнятті теперішнього моменту без втручання у внутрішній процес оцінки і реакцій. У західній психології цей підхід отримав широке поширення завдяки таким авторам, як Джон Кабат-Зін, який розробив програму MBSR (Mindfulness-Based Stress Reduction), що сприяла визнанню майндфулнесу як ефективного інструменту для боротьби зі стресом і тривогою [2, С.99].

Подальший розвиток теоретичних підходів до майндфулнесу включає його інтеграцію в різні психотерапевтичні методи, зокрема в когнітивно-поведінкову терапію, де застосування майндфулнесу допомагає пацієнтам усвідомлювати автоматичні негативні думки і емоції. Це дозволяє їм краще розуміти механізми, що призводять до тривоги, депресії чи інших психічних розладів, і знаходити способи їх корекції. Важливим аспектом є також те, що майндфулнес допомагає розвивати здатність до саморегуляції, що сприяє підвищенню емоційної стійкості та покращенню загального психоемоційного стану [3, С.51].

Для визначення стану ментального здоров'я в учнів початкових класів проводився констатувальний експеримент, в якому брали участь учні четвертих класів Сімаківського ліцею Житомирської області та охоплювала 49 учнів молодшого шкільного віку: 26 учнів 4-В класу (експериментального) та 23 учні 4–Б класу (контрольного). Дослідження проводилось з дозволу батьків. Також приймали участь вчителі зазначених класів.Результати впровадження майндфулнес-технік показали позитивний вплив на емоційний стан та поведінку молодших школярів. Спостерігалося зменшення рівня тривожності, покращення уваги та зростання здатності до саморегуляції. Практики усвідомленості допомогли дітям краще справлятися з емоційними викликами, що підтверджує доцільність подальшого використання таких методик у освітньому середовищі, особливо в умовах воєнного стану.

Таким чином, ментальне здоров'я дітей під час війни залежить від комплексного підходу, що включає зусилля батьків, педагогів, психологів та суспільства в цілому. Вчасне виявлення ознак ментального дискомфорту та надання необхідної допомоги сприятиме гармонійному розвитку дитини навіть у складних обставинах.

Список використаних джерел

1. Всесвітня організація охорони здоров'я. Офіційний сайт: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response (Дата звернення: 04.03.2025 р.)

2. Гончар О. М. Роль арт-терапії в емоційному відновленні дітей з травматичним досвідом. *Психологічна підтримка та терапія.* 2022. № 15. С. 97-110.
3. Гребенюк М. С. Використання арттерапії для зниження стресу у дітей, які пережили воєнні конфлікти. Український журнал психології та психотерапії. 2022. №9 (2). С. 45-59.

Пенькова Зорина Миколаївна
магістрантка І курсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Бобрицька Валентина Іванівна

Вплив технологій кооперативного навчання на розвиток та удосконалення навчальних умінь та навичок молодших школярів на уроках читання

В освітньому процесі початкової школи значна увага приділяється розвитку ключових компетентностей, зокрема навчальних умінь і навичок. Ефективним методом для цього є кооперативне навчання, яке засноване на груповій взаємодії, спільному розв'язанні задач і взаємній підтримці. Кооперативне навчання не тільки стимулює учнів до навчання, але й розвиває вміння співпраці, критичного мислення, висловлення та обґрунтування власних думок. Це особливо важливо для уроків читання, оскільки цей предмет не лише розвиває мовну компетентність, а й сприяє формуванню здатності до аналізу, узагальнення та взаємодії. В умовах Нової української школи технології кооперативного навчання стають особливо значними. Відповідно до Державного стандарту початкової освіти 2018 року, освітній процес має орієнтуватися на особистісно-орієнтоване навчання, розвиток критичного мислення та комунікативних навичок, що робить кооперативне навчання ефективним інструментом для реалізації цих цілей. [5].

О. Пометун та Л. Пироженко визначають групове навчання як одну з інтерактивних технологій. Українські та закордонні психологи вважають групову роботу ефективним методом організації навчального процесу, що активно сприяє розвитку навчальних функцій. Соціальні психологи К. Левін і М. Дойч довели, що групи зі спільними формами роботи досягають кращих результатів у порівнянні з тими, які працюють на конкурентній основі. [2].

У сучасній педагогічній літературі багато визначень кооперативного навчання, які здебільшого схожі за змістом. Поняття «кооперація» часто сплутують зі «співпрацею», хоча це різні терміни. Співпраця має на увазі участь у спільній діяльності з іншими та взаємодію для досягнення загальної мети. Зазвичай, співпраця розглядається як спосіб налагодження взаємодії в навчальному процесі, що знаходиться в основі кооперативного підходу або навчання. Кооперативне навчання включає набір методів, які організують навчальний процес через підгрупи, де учні разом виконують завдання та співпрацюють.[6].

Кооперативне навчання — це методика, яка базується на стимулюванні взаємодії між учнями. Робота в парах відіграє важливу роль у цьому процесі, оскільки дозволяє не лише мотивувати один одного для досягнення максимального навчального результату, але й розвивати навички усного мовлення завдяки спілкуванню.[6].

Науковці виділяють три основні етапи реалізації кооперативного навчання. Перший - підготовка до впровадження, яка включає визначення навчальних цілей, формування груп учнів, організацію простору в класі, розробку необхідних навчальних матеріалів, розподіл ролей та вибір завдань. Другий етап - впровадження, передбачає спостереження за

поведінкою учасників, надання допомоги з боку вчителя та заохочення активності учнів. Завершальний етап - рефлексія, зосереджений на аналізі процесу взаємодії і результатів співпраці, а також оцінюванні навчальної діяльності учнів. [1].

Дослідники визначають різні ролі учасників кооперативних груп, враховуючи як чисельність, так і функціональні обов'язки членів.

До технологій кооперативного навчання належать такі інтерактивні технології, як:

робота в парах, ротаційні (змінні) трійки, два-чотири-всі разом, карусель, акваріум.

Їх можна успішно використовувати як на уроках засвоєння знань, так і на уроках їх застосування. Це може відбуватися одразу після подання вчителем нового матеріалу, замість традиційного опитування, на спеціальному занятті, присвяченому використанню знань, умінь і навичок, або бути частиною узагальнювального уроку. Кооперативне навчання сприяє формуванню позитивного ставлення до навчального процесу, розвиває навички адаптації до роботи в групах, а також створює основу для широкого і ефективного впровадження інтерактивних технологій. [3].

Технології кооперативного навчання допомагають молодшим школярам розвивати і вдосконалювати навчальні навички на уроках читання. Вони стимулюють пізнавальну активність учнів, пробуджують інтерес до читання. Крім того, сприяють розвитку навичок усного та письмового мовлення і допомагають учням вільно висловлювати свої думки. Завдяки груповим обговоренням діти краще розуміють та аналізують текст. Також вони розвивають здатність співпрацювати, уважно слухати інших і аргументовано висловлювати власну точку зору. [4].

Список використаних джерел

1. Лимар Ю. М., Непоп Ю. М. Організація групової та парної роботи учнів початкової школи. Сучасні інновації у сфері педагогіки та психології : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Київ. Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2018. С. 26-28.

2. О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ. А.С.К, 2004. С. 192.

3. Старагіна І.П., Терещенко В.М., Панченков А.О. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання». Харків. Творче об'єднання Соняшник, 2020. С.175.

4. Впровадження інтерактивних технологій навчання як засіб формування пізнавальних компетентностей школярів URL: https://vseosvita.ua/library/embed/00077k-e561.docx.html (дата звернення: 19.04.2025).

5. Міністерство освіти і науки України URL: https://mon.gov.ua/ (дата звернення: 19.04.2025).

6.Інтерактивні технології кооперативного навчання URL: https://naurok.com.ua/interaktivni-tehnologi-kooperativnogo-navchannya-84922.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 19.04.2025).

Пенькова Зорина Миколаївна
магістрантка І курсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Григоренко Вікторія Євгеніївна

Психолого - педагогічні засади формування у молодших школярів наскрізної навички співпрацюати в команді через використання проєктної технології

Сучасна початкова освіта зосереджується на формуванні у здобувачів освіти не лише академічних знань, а й важливих життєвих компетентностей, зокрема співпраці у команді. Перелік компетентностей, яких набуватимуть учні, закріплено у законі «Про освіту» та Концепції НУШ. Серед них громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, котрі можна сформувати завдяки співпраці в команді через використання проєктної технології. Участь у спільних проєктах допомагає дітям зрозуміти важливість командної взаємодії та розвинути відповідальність за загальний результат, комунікативні навички, взаємодопомогу, вміння вирішувати конфлікти мирним шляхом, розвиток емоційного інтелекту, розвиток лідерських якостей та креативного мислення. Проєктна технологія є інструментом формування ключової навички співпраці, що вкрай необхідна в сучасному світі.[1].

Проблему формування наскрізної навички співпрацювати в команді досліджували Л. Пироженко, О. Пометун, В. Сухомлинський , К.Левін, А. Макаренко.

Ідеї проєктного навчання Д. Дьюї, Б. Блум, О.Онорієнко.

Команда – це учні, що об'єднані спільною метою, спільні підходи до реалізації діяльності, мають взаємодоповнюючі вміння, беруть на себе відповідальність за фінальні результати.

Навчання через співпрацю спирається на декілька важливих концепцій:

- Команди. Найліпше підійдуть учнівські групи з чотирьох осіб. Вони достатньо невеликі для активної участі всіх членів команди, а за потреби їх легко можна розбити на пари.
- Бажання. Для успіху командного навчання необхідне прагнення учнів співпрацювати. Створення команд та класу в цілому формує це прагнення. Оцінки для команди не використовуються, тому що вони підривають мотивацію і можуть бути несправедливими.
- Принципи: позитивна взаємозалежність; одночасна взаємодія; участь, що передбачає рівність; індивідуальна підзвітність; рефлексія.

Типи команд: різнорідні, однорідні та ті, що виникають спонтанно. Гетерогенні команди (різної статі, здібності, віра тощо) найчастіше визначаються педагогом та є тривалими. Гомогенні та "випадкові" групи, які періодично формуються для розширення меж основної команди, додають різноманіття.

Для ефективної командної співпраці учнів слід дотриматись таких педагогічних умов: використовувати методи навчального співробітництва та створити у молодших школярів потребу в спільній діяльності.

Об'єднуючи дітей в команди, обов'язково потрібно враховувати особливості кожної дитини.

Для злагодженої роботи команди необхідно мінімум 3-5 спільних проєктів.

Отже, дітей не варто часто міняти. Проте, надто довго утримувати однотипний склад команди теж не варто. Учні повинні мати досвід роботи з різними дітьми.

В організації проєктної співпраці потрібно не карати учнів, позбавляючи їх права брати участь у спільних проєктах; не перевищувати спільну діяльність для учнів першого класу не більше 15 хвилин, другого – 20 хвилин; не поєднувати слабких учнів у одну команду; не змушувати учня співпрацювати в команді, якщо він немає бажання.

Основні цінності успішних команд: створити умови відчуття безпеки, підтримки та розуміння учням; навчити школярів спокійно висловлювати та аргументувати свої думки, вчити якісно розпоряджатися часом.[2].

При підготовці до спільної проєтної діяльності учнів вчителю варто врахувати на такі моменти:

- Вибрати тему, яка є важливою та цікавою для учнів, надаючи їм змогу окреслити проблему для вивчення.
- Оцінити чи можливо втілити проєкт за відведений час.
- Переконатися, що проєкт відповідає віковим особливостям учнів та їх досвіду самостійної роботи.
- Визначити, які знання та навички учні мають отримати, і як буде застосовано кінцевий продукт проєкту.
- Подбати про наявність усіх необхідних матеріалів та ресурсів для виконання проєкту.
- Розробити докладний план проєкту. [3].

Формування в молодших школярів наскрізної навички співпрацювати в команді – ключовий фактор їхньої соціалізації та особистісного зростання. Використання проєктної технології в навчанні сприяє розвитку цієї навички, адже проєктна робота передбачає спільну діяльність учнів задля розв'язання задач, що спонукає до спілкування, взаємодопомоги та відповідальності. Психолого-педагогічні основи такого підходу ґрунтуються на створенні сприятливого простору для колективної роботи, застосуванні інтерактивних методів навчання та заохоченні ініціативи учнів. Значущим є також поступове ускладнення проєктних завдань згідно з віковими особливостями дітей, що сприяє поступовому розвитку їхніх командних умінь та навичок. Отже, інтеграція проєктної технології в навчальний процес початкової школи є дієвим методом формування здатності учнів до командної співпраці.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України URL: https://mon.gov.ua/ (дата звернення: 05.04.2025).

2.НУШ. Навчання, базоване на співпраці. 32 стратегії кооперації у класі URL: https://nus.org.ua/2018/08/27/navchannya-bazovane-na-spivpratsi-32-strategiyi-kooperatsiyi-u-klasi/ (дата звернення: 05.04.2025).

3. О.В. Онопрієнко. Проектна діяльність у початковій школі. С.78 URL: https://base.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Proektna_diyalnist.pdf (дата звернення: 05.04.2025).

Петров Юрій Ігорович
магістр І курсу
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ремньова Анжеліка Григорівна

Педагогічний артистизм як складова професійної майстерності майбутнього викладача

У сучасному освітньому просторі зростають вимоги до особистості викладача, зокрема щодо його професійної майстерності, креативності та здатності ефективно взаємодіяти з аудиторією. Одним із важливих чинників, що забезпечує якість цієї взаємодії, є педагогічний артистизм – якість особистості педагога, яка сприяє розвитку педагогічної творчості та характеризується певним рівнем сформованості спеціальних здібностей, навичок і вмінь, спрямованих на модифікацію педагогічної ситуації чи особистості вихованця [3, с. 311].

Актуальність обраної теми зумовлена потребою в оновленні підходів до професійної підготовки викладача, який має бути не лише джерелом знань, а й яскравою, харизматичною особистістю, здатною захопити студентів і створити ефективне освітнє середовище. Різні аспекти педагогічного артистизму вивчали українські науковці, зокрема В. Абрамян, М. Барахтян, О. Булатова, Ж. Ваганова, В. Демидова, І. Зязюн, Ю. Єлісовенко, М. Лазарєва, Н. Тарасевич та інші. Це свідчить про науковий інтерес до проблеми та потребу в її подальшому дослідженні, особливо в контексті сучасних викликів у галузі педагогіки.

Аналіз наукових джерел свідчить, що поняття педагогічного артистизму набуває дедалі більшої уваги в сучасних дослідженнях. Зокрема, М. Барахтян підкреслює важливість використання елементів театральної педагогіки у навчально-виховному процесі та формування у викладача професійних артистичних умінь як складової педагогічної майстерності [1, с. 13].

На думку В. Демидової, педагогічний артистизм є інтегративною якістю особистості педагога, одним із провідних компонентів його фахової (музично-естетичної та музично-виконавської) компетентності, що сприяє розвитку педагогічної та виконавської творчості [3, с. 313].

Жань Цзюй зазначає, що педагогічний артистизм включає здатність до художньо-педагогічного перевтілення, педагогічної імпровізації та режисури педагогічної дії, що є важливими для розкриття творчого потенціалу майбутніх учителів музичного мистецтва [4, с. 267].

Незважаючи на зростаюче усвідомлення важливості педагогічного артистизму, залишається низка питань, що потребують розв’язання. Передусім, у багатьох закладах вищої освіти бракує системного підходу до формування цієї якості в майбутніх педагогів. Курси сценічної майстерності або риторики часто представлені формально або не передбачені навчальними планами взагалі.

Серед інших викликів варто виокремити:

- Потреба в більшій залученості студентів до розвитку емоційної виразності та імпровізаційності [1];
- Вивчення прямого практичного застосування педагогічного артистизму під час проходження педагогічної практики;
- Формальний підхід до оцінювання педагогічної майстерності, без урахування артистичних умінь [2];

- Потреба у системності методик, спрямованих на розвиток харизматичності, голосової техніки, невербальної виразності, управління емоційним станом тощо [3].

Для того, щоб відповісти на вказані виклики, необхідно здійснити такі кроки у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів. По-перше, доцільно розробити комплексну програму формування педагогічного артистизму для майбутніх викладачів, яка включатиме як теоретичні знання, так і практичні навички. По-друге, важливо включити у професійну підготовку майбутніх педагогів курси з ораторської майстерності, сценічної виразності та акторських тренінгів, що сприятиме розвитку емоційної виразності та залученню слухачів. Наступним кроком є організація творчих майстер-класів, тренінгів та педагогічних лабораторій, де студенти зможуть безпосередньо застосовувати набуті знання. Залучення фахівців з театральної справи, психології та тележурналістики дозволить глибше розкрити психологічні аспекти педагогічного артистизму. Останнім етапом є активізація роботи над індивідуалізацією освітнього процесу, що включатиме більше уваги до розвитку творчих талантів кожного студента. Ці заходи мають значний потенціал для подальших досліджень і покращення педагогічної підготовки майбутніх викладачів.

Вважаємо, що педагогічний артистизм є невід'ємною складовою професійної майстерності викладача, оскільки сприяє створенню живого діалогу між педагогом і студентами, забезпечує емоційну взаємодію та ефективне засвоєння знань. Сучасна система педагогічної освіти має сприяти розвитку цієї якості у майбутніх викладачів через поєднання теоретичної підготовки, тренінгів і практичних завдань.

Підсумовуючи, варто зазначити, що педагогічний артистизм є не лише проявом таланту, а результатом цілеспрямованої роботи над собою, формуванням навичок професійного самовдосконалення, які підвищують рівень педагогічної майстерності та якість освітнього процесу загалом.

Список використаних джерел

1. Барахтян М. М. (2024). Вплив педагогічного артистизму викладача закладу вищої освіти на гуманізацію освітнього процесу. Том 1 № 7 (2) : «ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ ПРОСТІР» / «EDUCATIONAL SCIENTIFIC SPACE». https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.7(2)/1.2024.01

2. Білик Н. В. Педагогічний артистизм у структурі фахової підготовки майбутніх учителів мистецтва. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. URL: https://visnyk.zu.edu.ua/article/view/248234

3. Демидова В. Г. (2024). Педагогічний артистизм як фахова компетентність педагога-музиканта. *Музичне мистецтво і культура*, (39), С.311-324. https://doi.org/https://doi.org/10.31723/2524-0447-2024-39-24

4. Жань Цзюй (2020). Педагогічний артистизм як елемент творчих можливостей майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.* Том 164 № 8 (2020) : https://orcid.org/0000-0002-2412-5559

Пипко Марина Сергіївна
студентка IVкурсу
спеціальності «Дошкільна освіта»

Наукові керівники:
Кузьменко Ірина Анатоліївна,
Шелепко Галина Володимирівна

Формування ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку засобом екскурсій в природу

У сучасному світі, коли екологічні проблеми набувають глобального характеру, формування ціннісного ставлення до природи в дітей стає однією з ключових задач дошкільної освіти. Старший дошкільний вік є найбільш сприятливим періодом для закладення основ екологічної свідомості, оскільки саме в цьому віці дитина активно пізнає навколишній світ, розвиває емоційну чутливість і починає усвідомлювати себе частиною природи. Екскурсії в природу є одним із найефективніших методів екологічного виховання, оскільки вони поєднують навчання, спостереження, практичну діяльність та емоційне сприйняття природного середовища.

Дослідження формування ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку та ролі екскурсій у природу в цьому процесі вивчали такі вчені: І. Іванова, С. Іванова, О. Непша, Н. Забашта, Н. Шматько, Н. Лисенко, Л. Вакуленко, Л. Симоненко, О. Богуш, Н. Рибалко, Г. Бєлєнька, В. Гапченко.

Сьогодні, коли технології та урбанізація обмежують живий контакт дитини з природою, важливо компенсувати цей дефіцит через цілеспрямовану педагогічну роботу. Дослідження «Екологічне виховання дітей дошкільного віку» Л. Рибалко [4] та Освітня програма розвитку дитини від народження до шести років «Я у Світі», 2019р. підтверджують, що діти, які регулярно спостерігають за природою в реальному середовищі, демонструють більш свідоме ставлення до її охорони [6].

Ціннісне ставлення до природи передбачає: усвідомлення взаємозв'язків у природі, розуміння її значення для життя дитини; розвиток співпереживання, захоплення красою природи; готовність дитини до практичної участі в охороні навколишнього середовища. Водночас доцільність виховання ціннісного ставлення до природи у дітей зумовлюється тим, що старший дошкільний вік є сенситивним для цієї діяльності. Через емоційність та чутливість дітей, їх здатність до сприйняття естетичної краси навколишнього середовища можна тонко доторкнутися до струн дитячої душі, викликати у дошкільників співчуття і співпереживання природнім об'єктам і явищам, світу рослин і тварин. Засвоєння дітьми знань щодо сезонних явищ у природі повинно бути тісно пов'язане з розвитком їхніх пізнавальних здібностей – сенсорного апарату, логічного мислення, уваги, мовлення, спостережливості, допитливості.

У старшому дошкільному віці ці компоненти формуються через: дотик до листя, спостереження за тваринами; радість від спілкування з природою; за допомогою ігрових та дослідницьких методів. Більш того, взаємодіючи із світом природи, предметами, об'єктами, явищами природи, дитина дошкільного віку вчиться бачити прекрасне, сприймати красу навколишнього світу, розуміти та цінувати добро, вчиться протистояти злу.

Екскурсії в природу мають низку переваг порівняно з заняттями: діти спостерігають за явищами природи в реальному часі; можуть побачити, почути, відчути запахи, що сприяє кращому засвоєнню знань; вони мають можливість задавати питання, досліджувати, робити висновки; сортувати сміття під час пікніка, вивчати правила поведінки в лісі. Цінність екскурсії полягає в ознайомленні дітей із явищами природи, діяльністю у природних умовах. Значення екскурсій у дошкільному віці полягає в забезпеченні першого сприймання невідомих явищ та об'єктів природи. За правильної методики організації екскурсій це сприймання природніх об'єктів і явищ є цілісним та яскравим, наповненим

емоційним ставленням дитини до побаченого світу природу, що сприяє розвитку її інтересів та прагненню пізнати природні явища. Місцем екскурсії може бути парк, ліс, поле. На екскурсіях, метою яких є ознайомлення дітей із сезонними явищами, можна розглядати одне дерево впродовж року, наприклад, навесні можна говорити про первоцвіти, доповнювати розповідь тим, що росте і цвіте у інший час року у лісі, визначати особливості життєвого циклу тварин. Спостерігаючи за деревом взимку, педагог ЗДО може говорити про зимовий цикл життя тварин у лісі, як звірі зиму зустрічають. Діти разом із педагогом можуть розглядати сніг і лід, звертати увагу, що навесні і восени він може змінюватися на дощ, грози. Також доцільно поговорити про вітер як про природнє явище, обговорити і спостерігати природні та погодні явища град, сніг, туман, гроза, дощ, ураган, веселка, повінь, снігопад тощо.

Необхідно чітко визначати цілі та завдання екскурсії; визначати тему, маршрут, безпеки; використовувати квести, дидактичні та спортивні ігри, творчі завдання; забезпечувати активну взаємодію дітей із природою. Плануючи екскурсію, педагог має пам'ятати, що вона забезпечує первинне цілісне сприйняття дитиною природних явищ, пробуджує допитливість дітей, активізує їхні пізнавальні інтереси. Повторні екскурсії проводяться з метою розширення, поглиблення, узагальнення уявлень дітей про вже знайомі їм об'єкти чи явища природи. Під час цих повторних екскурсій діти вчаться розкривати зміни, нові властивості і риси у різних природних явищах, об’єктах природи, за якими діти спостерігали протягом попередньої екскурсії.

Отже, екскурсії в природу є потужним інструментом екологічного виховання та засобом, який сприяє формуванню ціннісного ставлення до природи в дітей старшого дошкільного віку. Вони розвивають пізнавальну активність, емоційну чутливість та екологічну свідомість, що є основою для майбутньої відповідальної поведінки.

Список використаних джерел

1. Бєлєнька Г. В., Науменко Т. С., Половіна О. А. Дошкільнятам про світ природи. Старший дошкільний вік. Харків : Генеза, 2013. 115 с.
2. Іванова В., Іванова С., Непша О. Педагогічні умови формування знань про природу у дітей дошкільного віку. Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті. *Діалог культур як чинник інтеграції.* 2019. С. 77-79.
3. Лисенко О. Вплив природи на всебічний розвиток дошкільника: стан проблеми дослідження. *Освітній простір України.* 2018. Вип. 12. С. 186-191.
4. Рибалко Л. П. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. К.: Освіта, 2015. 180 с.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1988. 240 с.
6. Я у Світі: Освітня програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова, Н. В. Гавриш, А. М. Гончаренко, О.О. Дронова,. О. Л. Кононко, О. В. Котлярова. Київ, 2019. 490 с.

Поліщук Вероніка Володимирівна
магістрантка І курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук., доцент
Коханко Оксана Григорівна

Проблеми формування комунікативної компетентності у дітей цифрового покоління

У сучасному світі, який стрімко змінюється під впливом цифрових технологій, все частіше постає питання формування ефективної комунікативної компетентності у дітей молодшого шкільного віку. Діти цифрового покоління зростають в інформаційному середовищі, яке характеризується швидкістю, візуальністю та фрагментарністю подачі інформації. Це суттєво впливає на особливості їхнього спілкування, мислення, мовлення та емоційного розвитку [2].

Комунікативна компетентність — це здатність особистості ефективно взаємодіяти з іншими, розуміти й бути зрозумілим для інших. У молодшому шкільному віці ця компетентність тільки формується, і вчитель відіграє важливу роль у її розвитку. Однак традиційні методи не завжди відповідають новим викликам, адже діти, звиклі до гаджетів, сприймають світ по-іншому.

Серед проблем, які постають перед педагогами, — зниження рівня усного мовлення, труднощі у вираженні емоцій, недостатній розвиток емпатії. Часто діти надають перевагу цифровому спілкуванню, уникаючи живого діалогу. Це призводить до поверхневого контакту з ровесниками, обмеженого словникового запасу, а іноді — і до соціальної ізоляції. Також проблемою стало частіше використання сленгових слів та нецензурної лексики дітьми, через не фільтрацію отриманого дітьми контенту у соціальних мережах [1, 4].

Для подолання цих проблем необхідно використовувати сучасні ігрові, інтерактивні та комунікативно спрямовані методики. Серед ефективних засобів: театралізовані ігри, проєктна спільна діяльність, метод сторітелінгу, групова робота з елементами моделювання реальних ситуацій. Такі підходи не лише мотивують дітей, а й сприяють формуванню емоційного інтелекту, мовленнєвої активності, здатності чути та слухати інших.

Погоджуємося з Л. Сугейко та Н. Боголюб, які зазначають: «Сьогодення пропонує багато інтернет платформ, ресурсів, соціальних мереж та додатків, якими можна користуватися під час формування комунікативної компетентності учнів початкової освіти» [5, с.479].

Досліджуючи особливості формування комунікативної компетентності учнів 6-ти років, Т. Пономаренко та М. Науменко визначають, що «на шостому році життя комунікативна компетентність проявляється у здатності проявляти ініціативу до спілкування, активно вести діалог, проявляти емоційну зацікавленість контекстом спілкування, емоційно реагувати на висловлювання та репліки співрозмовників, розставляти наголоси та інтонаційно виразно оперувати мовленнєвими навичками в ході спілкування; вмінні будувати стосунки з однолітками та дорослими, встановлювати правила спілкування, визначати траєкторію діалогу, розуміти настрій соціального середовища в контексті ситуації, сприймати мовлення, слухати та чути, усвідомлювати репліки інших учасників діалогу» [3, с.62].

У процесі спілкування з дітьми цифрового покоління важливо враховувати їхні особливості сприйняття інформації. Такі діти не здатні тривалий час концентрувати увагу на одному повідомленні, тому комунікація має бути лаконічною, емоційно насиченою та структурованою. Інформацію доцільно подавати порційно, у формі яскравих, легко

запам’ятовуваних фактів, які викликають емоційний відгук і сприяють залученню до діалогу.

Успішне формування комунікативних умінь можливе лише за умови врахування особливостей цифрового покоління. Важливо не протиставляти цифрові технології традиційним методам, а гармонійно інтегрувати їх у сучасний навчально-виховний процес.

Список використаних джерел

1. Гуревич Р. С., Коношевський Л. Л., Коношевський О. Л., Люльчак С. Ю. Цифрова культура молодого покоління: як її формувати. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Вип. 73.* Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД». 2024. С. 14–29.
2. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі / [укл. В. Г. Кремень, С. О. Сисоєва, І. Д. Бех та ін.] ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проблем виховання. Київ : [НАПН України]/ 2021. 52 с.
3. Пономаренко Т.; Науменко М. Формування комунікативної компетентності в дітей шостого року життя у проєктній діяльності. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка.,* 2023, С. 59-66.
4. Постнікова Л. М. Діти покоління Альфа: хто це та як їх виховувати? *Всеосвіта. 2021. 12 грудня.* [Електронний ресурс]. URL: https://vseosvita.ua/blogs/dity-pokolinnia-alfa-khto-tse-ta-iak-ikh-vykhovuvaty-48823.html
5. Сугейко Л.Г., Боголюб Н.А. Технологія BYOD як засіб формування комунікативної компетентності учнів початкової освіти. *Proceedings of V International Scientific and Practical Conference Manchester, United Kingdom, 17-19 November.* 2021. С. 478-483.

Полозов Денис Альбертович
студент ІІІ курсу
спеціальності В4 Образотворче мистецтво та реставрація

Науковий керівник:
кандидат мистецтвознавства, доцент,
Кравченко Наталія Іванівна

Сучасний скетчинг: мотиви, матеріали та інструменти, техніки виконання

Постановка проблеми. Феномен скетчингу має давню історію, бере початок в епоху Відродження, коли майстри активно використовували начерки, виконані нашвидкуруч. Мистецтво скетчингу зазнало багато змін, зокрема у сприйняті його у професійному та аматорському мистецькому середовищі, в очах глядачів. Традиційно скетчинг є легким та умовним начерком, виконаний художником для фіксації задуму, сцени з персонажами, навчальною анатомічною, урбаністичною чи пейзажною замальовкою, або ж проявом художньої манери митця. Також термін «скетчинг» може бути використаний до незакінчених мистецьких творів, виконаних нашвидкуруч, які самі по собі мають певну культурну цінність, поняття ж «скетч» або «закінчена робота» визначаються художником для себе або за загальними рисами між скетчем та готовим твором.

Популярність скетчингу в сучасній мистецькій практиці є досить значною. На сьогодні існує некомерційна організація «Urban Sketchers», що є всесвітньою спільнотою художників, які малюють те, що вони бачать та популяризують цей художній рух серед інших митців та людей, які захоплюються мистецтвом. «Наша місія – підвищити художню, оповідну та освітню цінність малювання з натури, сприяючи його практиці та об’єднуючи

людей по всьому світу, які малюють на місцях, де вони живуть і подорожують.», [2] – зазначено у статті скетч художниці Тарії, яка є членкинею даної спільноти. Загалом даний вид малювання поділяється на багато різновидів, які художники визначають за спрямуванням, тематикою та мотивами замальовок нашвидкуруч.

Види та мотиви скетчингу в сучасній мистецькій культурі. Скетчинг не є одноманітним напрямом мистецтва, це явище, яке ґрунтується на візуальній мистецькій практиці, а не на певній стилістиці. Існують загально прийняті види та мотиви у скетчингу, кожен з яких має на меті певну ідею, що залежить від задуму або настроїв митця. Основні види скетчингу вирізняються між собою, кожен з них має свої характерні риси та мотиви, які можуть бути втілені будь-якими художніми засобами, матеріалами та інструментами.

Урбаністичний скетчинг – це замальовки нашвидкуруч поза студією та звичною робочою зоною митця, на вулицях міста, у кафе, парках, громадському міському транспорті. Головна умова створення урбан-скетчів в тому аби малюнок був створений на місці з натури, без фото та не по пам'яті.

Туристичний скетчинг – твори, виконані у форматі подорожніх замальовок для фіксації на папері нового візуального досвіду митця. Зазвичай замальовки в інших країнах та місцинах супроводжуються особистими записами, які доповнюють картину вражень художника. Можуть також містити усі типи іншого скетчингу, та головною їхньою умовою є виконання замальовок за межами міста проживання митця.

Архітектурний скетчинг. Ціллю та ідеєю цього скетчингу є зарисовки архітектури та відтворення її на папері, з врахуванням передачі освітлення, рефлексів, особливостей матеріалів та текстур будівель. Метою цього скетчингу є дослідження та увага до ліній та кривих у архітектурі, зображується будь-яка архітектура з будь-яких епох від стародавньої, що зберіглася до нині, до сучасних хмарочосів.

Публічний скетчинг – замальовки нашвидкуруч людей в будь-яких публічних місцях. Умовою та ідеєю цих скетчів є передача характерних рис людей та їх оточення, без заглиблення в деталізацію. Це можуть бути динамічні або статичні зарисовки людей, зазвичай показані у портреті, або у зображені постаті на повний зріст із замальовкою оточуючого середовища задля ефекту передачі характеру.

Природничій скетчинг – зображення тваринного та рослинного світу, який часто також може зустрічатися у енциклопедіях та дослідницьких роботах, які фокусуються на конкретних видах тварин або рослин.

Навчальний скетчинг. Навчальні начерки, які не мають довершеності виконання етюдів. Якщо на етюд витрачається від години до декількох годин, навчальний скетч може бути виконаний за декілька хвилин, головне в ньому передати характер, рух та динаміку. На навчальних скетчах може зображуватись оголена натура, тварини, складні об'єкти, архітектура з конкретним дослідженням форми, об'ємів та світлотіні. Митець фокусується саме на швидкому досліджені, ніж на зображені, зазвичай виконується в графічній манері із точною характеристикою об'єкту, визначення головного з відмовою від другорядного.

Матеріали та інструменти скетчингу. Питання вибору матеріалів залежить від техніки та швидкості виконання замальовку, адже натура постійно змінюється, наприклад людина, що рухається, або будівля, що змінюється від освітлення. Відповідно вибір припадає на найбільш надійні матеріали та інструменти, зокрема для графіки найчастіше це вугілля, туш, лінери, брашпени, олівці графітні та кольорові, маркери та сухі матеріали. Живописні скетчі часто виконуються акварельними, або гуашевими фарбами, перевага надається саме акварельним через її легкодоступність, малу вагу, гнучкість у стилях, та можливість дуже легко поєднувати акварелі з графічними техніками, такими як малюнок олівцями, лінерами та пером і тушшю.

У традиційному скетчі акцент зазвичай робиться на загальний задум, точну характеристику та передачу настрою. Такий ескіз часто слугує власним орієнтиром для художника. Технікою скетчу може бути як графічна так і живописна, обирається художником у залежності від мети, яку він ставить перед собою – аналіз форм, вивчення

натурі, замальовка колірної гами чи змін кольору на світлі та в тіні. Скетчі можуть виконуватися достатньо довго, якщо це дозволяє натура, або ж це зарисовки нашвидкуруч за декілька секунд або хвилин, аби вхопити характер пози, ліній або форми.

Результат дослідження. Основна філософія та ідея скетчингу в пізнанні та фіксації на папері важливого для митця. Це мистецтво повсякдення та вміння знаходити важливі моменти в бурхливій буденності, скетчинг є відкритим для абсолютно будь-кого. Різновиди скетчингу для сучасного художника – це інструмент вивчення навколишнього світу, процес дослідження та аналізу його різних аспектів. Водночас це чудовий спосіб віднайти натхнення, сцени, краєвиди та кольори, які зустрічаються в буденності та які часом не помічаємо, але мають великий потенціал у використанні в художніх творах та творчих задумах. Отже скетчинг є чудовим способом відійти від перфекціонізму та почати помічати світ навколо, навчатися та спостерігати життя, віднаходити в буденності те, що важливо та занотовувати це у вигляді начерків та коротких записів.

Список використаних джерел

1. Грегорі Д. Малювання на сніданок. ArtHuss, 2020. 160 с.
2. StartUrbanSketching: A PracticalBeginnersGuide. *UrbanSketchingTutorials, Resources, NewsandReviews*. URL: https://urbansketchingworld.com/urban-sketching-beginners-guide/ (dateofaccess: 01.04.2025).
3. WhatAreArtStudiesandHowtoDoThem – MonikaZagrobelna. *MonikaZagrobelna – MonikaZagrobelnaBlog*. URL: https://monikazagrobelna.com/2022/01/06/what-are-art-studies-and-how-to-do-them/ (dateofaccess: 01.04.2025).
4. Поняття та види скетчінгу – артс-студія «Ліхтарик». *Ліхтарик*. URL: https://lihtaryk.com.ua/ponyattya-ta-vidi-sketchingu/ (дата звернення: 01.04.2025).
5. Why&HowYouShouldAbsolutelyKeep a TravelSketchbook. *UrbanSketchingTutorials, Resources, NewsandReviews*. URL: https://urbansketchingworld.com/keeping-a-travel-sketchbook/ (date ofaccess: 01.04.2025).

Рогальська Ірина Леонідівна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чайченко Валентина Федорівна

Тестовий контроль як засіб вимірювання навчальних досягнень молодших школярів

Тестовий контроль є одним із найпоширеніших методів діагностики навчальних досягнень, що ґрунтується на системі стандартизованих завдань. Його основною метою є визначення рівня засвоєння матеріалу, виявлення прогалин у знаннях та оцінка ефективності навчального процесу. На уроках математики тестування дозволяє оперативно перевірити сформованість обчислювальних навичок, логічного мислення та розуміння математичних понять.

Проаналізувавши ефективність тестового контролю як засобу оцінювання навчальних досягнень молодших школярів на уроках математики ми визначити умови його оптимального використання в освітньому процесі:

• Відповідність тестових завдань навчальним цілям та програмним вимогам. Завдання повинні охоплювати ключові математичні поняття та відповідати рівню підготовленості учнів.

• Диференційований підхід до складання тестів. Врахування індивідуальних особливостей учнів дозволяє адаптувати завдання для дітей з різним рівнем математичних здібностей.

• Поєднання тестового контролю з іншими методами оцінювання. Використання тестів разом з усними відповідями, творчими завданнями та практичними роботами дозволяє отримати комплексну оцінку знань учнів.

• Поступове ускладнення тестових завдань. Дотримання принципу послідовного нарощування складності сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей школярів.

• Регулярний зворотній зв'язок. Аналіз результатів тестування та їх обговорення з учнями допомагає усунути прогалини в знаннях і формувати рефлексивні навички.

• Використання сучасних технологій тестування. Застосування комп'ютерних тестів та інтерактивних платформ дозволяє автоматизувати перевірку, підвищити об'єктивність оцінювання та зробити тестування більш цікавим для учнів.

Дотримання цих умов сприяє підвищенню ефективності тестового контролю, забезпечує об'єктивність оцінювання та допомагає виявити індивідуальні освітні потреби кожного учня.

У межах дослідження було проведено експериментальну перевірку ефективності тестового контролю, орієнтованого на вимірювання навчальних досягнень учнів початкової школи. На формувальному етапі експерименту розроблено систему тестових завдань різних типів, спрямованих на вимірювання навчальних досягнень молодших школярів відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти [1]. Система включала завдання з вибором однієї правильної відповіді, завдання з множинним вибором, на встановлення відповідності, правильної послідовності, з короткою та розгорнутою відповіддю. Методика впровадження тестових завдань передбачала поетапне ускладнення їх структури та змісту, варіювання форм презентації та способів виконання, поєднання тестування з іншими методами оцінювання.

У процесі апробації розроблених тестових завдань виявлено закономірності, які підтверджують теоретичні положення щодо специфіки тестового контролю в початковій школі. Зокрема встановлено залежність якості виконання тестових завдань від їх когнітивного рівня за таксономією Б. Блума [2]. Виявлено також кореляцію між успішністю виконання різних типів тестових завдань та віковими особливостями молодших школярів.

Експериментальне дослідження, проведене на базі середньої загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів №184 м. Києва із залученням 21 третьокласників, підтвердило ефективність системного впровадження тестового контролю. За результатами формувального етапу зафіксовано зростання частки учнів з високим та достатнім рівнем навчальних досягнень на 5% кожного, при зниженні середнього й початкового рівнів також на 5% відповідно.

Поглиблений аналіз індивідуальних результатів тестування дозволив виявити типові помилки та труднощі, з якими стикаються молодші школярі при виконанні різних типів тестових завдань: неуважне прочитання інструкції, нерозуміння формулювань, неправильне тлумачення графічної інформації, труднощі з вибором з кількох правдоподібних варіантів, проблеми з аргументацією власної думки у завданнях із розгорнутою відповіддю.

У цілому, результати дослідження засвідчили, що ефективна організація тестового контролю потребує:

- систематичного використання різних типів завдань;
- відповідності змісту завдань віковим можливостям учнів;
- варіативності форм подачі;
- поєднання тестування з іншими методами оцінювання;

- адаптації завдань до індивідуального рівня розвитку дитини.

Отже, формувальний етап довів доцільність використання тестових технологій в освітньому процесі початкової школи, особливо на уроках математики. Висока ефективність полягає в можливості здійснення оперативного зворотного зв'язку, об'єктивності оцінювання та розвитку ключових компетентностей учнів. Перспективними напрямами подальших досліджень вбачаються розробка адаптивних тестових систем для початкової школи з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, удосконалення технологій формуючого оцінювання на основі тестового контролю, розширення можливостей цифрових освітніх ресурсів для організації тестування молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. 2019. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti

2. Таксономія цілей навчання та її застосування на уроках математики у початковій школі. URL: https://naurok.com.ua/taksonomiya-ciley-navchannya-ta-zastosuvannya-na-urokah-matematiki-u-pochatkoviy-shkoli-460847.html

Сиротюк Тетяна Олексіївна
студентка IV курсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чайченко Валентина Федорівна

Формування уміння молодших школярів співпрацювати у команді через колективні та групові форми навчання

Формування уміння молодших школярів співпрацювати у команді через впровадження колективних та групових форм навчання є важливим аспектом сучасного освітнього процесу, зокрема в умовах реалізації концепції «Нова українська школа». Вона орієнтована на формування ключових компетентностей, серед яких соціальна є однією з провідних. Уміння співпрацювати в команді охоплює не лише здатність до ефективної взаємодії з однолітками, а й розвиток відповідальності, емпатії, комунікабельності, вміння вислухати іншого, аргументувати свою думку та знаходити компроміси.

Групові та колективні форми навчання створюють можливості для формування в учнів навичок партнерської взаємодії, підвищують рівень навчальної мотивації, сприяють індивідуальному та соціальному розвитку. Вони забезпечують практичне засвоєння умінь командної роботи, які є необхідними як у навчальній, так і в життєвій діяльності. Робота у парах, групах, спільне виконання проєктних завдань дозволяє дітям вчитись домовлятись, розподіляти обов'язки, приймати спільні рішення, спільно аналізувати результати своєї роботи, що у комплексі формує досвід колективного співжиття.

У дослідженні визначено мету - дослідити рівень сформованості в учнів початкової школи навичок командної співпраці та запропонувати ефективні шляхи її формування. Дослідницька робота охопила чотири основні етапи: підготовчий (підбір учасників, методик, визначення критеріїв), констатувальний (проведення первинної діагностики), формувальни (впровадження уроків та ігор для розвитку співпраці), контрольно-діагностичний (повторне дослідження з метою виявлення динаміки змін).

У межах дослідження було застосовано комплекс психолого-педагогічних методик, що дозволили виявити рівень сформованості навичок співпраці у молодших школярів.

Зокрема, використано методику «Килим» (Р. Овчарова), яка дала змогу оцінити рівень взаємодії у групі, міні-анкету «Моє ставлення до командної роботи», що допомогла дослідити ставлення дітей до спільної діяльності, та методику «Емпатія у спілкуванні», яка сприяла виявленню здатності до емоційного відгуку, прийняття іншої точки зору та розуміння почуттів однолітків. Результати аналізувалися за чотирма компонентами: ціннісно-смисловим, когнітивним, діяльнісним та результативним, що дозволило охопити всі аспекти формування командної взаємодії.

За підсумками первинної діагностики було виявлено, що переважна більшість учнів мають позитивне ставлення до роботи в команді, прагнуть до спілкування, схильні допомагати іншим. Водночас багато дітей мають труднощі у прийнятті спільних рішень, не завжди можуть висловити свою думку в колективі чи погодитися з позицією однокласників. Аналіз мотиваційних установок, згідно з класифікацією П. Якобсона, показав наявність як позитивної мотивації, пов'язаної із самореалізацією та бажанням досягти спільної мети, так і зовнішньої — пов'язаної зі схваленням дорослих або уникненням покарання.

Результати міні-анкетування підтвердили наявність високого інтересу до колективної діяльності: учні високо оцінювали власне ставлення до командної роботи, відзначали комфортність взаємодії в групах, хоча в деяких випадках проявлялися індивідуальні уподобання щодо самостійної праці. Методика «Емпатія у спілкуванні» показала, що значна частина дітей здатна до розуміння та підтримки інших, однак для деяких учнів характерним є низький рівень емоційної включеності та складність у вибудовуванні ефективної комунікації.

На формувальному етапі дослідження були розроблені та впроваджені навчальні заняття, спрямовані на розвиток умінь командної взаємодії у молодших школярів. Приклади таких уроків, зокрема з української мови та читання, містили ігрові та проєктні елементи, спрямовані на посилення співпраці, емпатії, взаєморозуміння. Діти працювали в парах і групах, обговорювали завдання, створювали колективні описи, аналізували казки та народні іграшки, презентували результати спільної праці. Особлива увага приділялася розвитку мовлення, вмінню висловлювати думки, обґрунтовувати власну позицію та слухати інших.

Повторна діагностика на контрольно-діагностичному етапі засвідчила суттєве покращення результатів. Частка учнів із високим рівнем сформованості навичок командної взаємодії значно зросла, тоді як на початку дослідження значна частина дітей демонструвала лише середній або низький рівень. Учні стали впевненіше висловлюватися, краще координували дії в групі, частіше демонстрували готовність до компромісів, підтримували одне одного у виконанні завдань.

Загалом було визначено, що успішне формування умінь співпрацювати у команді залежить не лише від індивідуальних якостей дитини, а й від рівня організації освітнього процесу, підготовки педагогів, створення комфортного психологічного середовища та використання інтерактивних технологій. Педагог має виступати фасилітатором командної взаємодії, допомагати учням у подоланні труднощів у спілкуванні, моделювати ситуації успішної співпраці, впроваджувати тренінги, рольові ігри, методи групового проєктування. Особливо ефективною виявилася гра «ЖИПТО», яка об'єднала елементи математики, стратегічного мислення та командної гри.

Таким чином, дослідження підтвердило доцільність та ефективність застосування групових і колективних форм навчання для розвитку соціальної компетентності учнів. Надалі важливо розробляти нові методики оцінювання та супроводу формування цих навичок, а також продовжувати підготовку педагогів до реалізації компетентнісного підходу.

Список використаних джерел

1. Артемова В. Історія педагогіки України. Київ : Либідь, 2016. 424 с.

2. Базова освіта НУШ: процесуальне правонаступництво : зб. матеріалів регіонал. наук.-практ. інтернет-конференції, 29 березня 2021 р. – Житомир : КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР, 2021.
3. Баклицький І.О. Психологія праці. Київ : Знання, 2018. 655 с.
4. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ : К.І.С., 2014

Сичинська Вероніка Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат медичних наук, доцент
Дем'яненко Борис Трохимович

Особливості механізмів психологічного захисту у підлітків з емоційними проблемами

Ситуацію з психічним здоров'ям населення погіршило дві події: коронавірус та війна Росії з Україною.

За даними ВООЗ за перший рік пандемії COVID-19 поширеність тривожних розладів та депресії у світі зросла на 25%. Через війну у кожної п'ятої людини(22%), яка в останні роки пережила війну або інші збройні конфлікти, розвивається депресія, тривожні розлади, біполярний розлад або шизофренія.

У сучасному суспільстві все гостріше постає проблема емоційних та поведінкових порушень у підлітків. Відмічається зростання рівня тривожності, поширення та ускладнення проявів адиктивної поведінки, зростає кількість депресій і депресивних розладів, все більш актуальною стає проблема підліткових суїцидів тощо. [1]

Підлітковий вік характеризується гострою кризою, природа якої полягає у виникненні нових потреб, які не можуть бути задоволені внаслідок соціальної незрілості особистості. Асинхронія фізичного, психічного та соціального розвитку лише ускладнює та поглиблює протиріччя, що виникають. У підлітковому періоді відбувається формування акцентуацій характеру, а також для подолання емоційного напруження активізуються механізми захисту та копінг стратегії [2]

Поведінковим та емоційним порушенням а також механізмів захисту та копінг-стратегій у підлітків та ролі у їх формуванні ранніх відносин і сімейних відносин присвячені роботи З. Фрейда, А.Фрейд, А. Адлера, Ф. Перлза, Р. Шварца, Дж. Янга, Г. Якоба, А. Арнца, Е. Берна, А. Бека, К.-Г. Юнг, М.-Л. фон Франц, А.А. Шутценбергер, М. Малер, Д. Віннікотта, Т. Огдена, Дж. Боулби, В. Каст, Б.Т. Дем'яненко, Т.С. Яценко, Р. Ткач та інших.

Нами, в січні 2025 року, було досліджено 26 осіб, серед яких 12 хлопчиків та 14 дівчат, віком 13-15 років. Були застосовані такі методики як :

- Методика визначення акцентуацій характеру Л. Шмішека
- Опитувальник життєвого стилю Плутчика, Келлермана-Конте
- Опитувальник тривожності Спілберга-Ханіна
- Опитувальник агресивності Басса-Даркі

В процесі дослідження виявлено високий рівень тривожності по Опитувальнику тривожності Спілберга-Ханіна. Помірна і висока реактивна тривожність – 87% осіб, серед них дівчаток - 100%, хлопчиків – 70%. Помірна і висока особистісна тривожність – 82% всіх опитаних, серед них дівчаток 100%, а хлопчиків 60%.

Опитувальник агресивності Басса-Даркі показав високий рівень ворожості. Оптимальний і високий рівень - 88% осіб, серед яких дівчаток – 92.9%, хлопчиків – 81.8%.

Опитувальник життєвого стилю Плутчика, Келлермена-Конте показує високу загальну напруженість - 50% всіх опитаних, серед них дівчаток - 78.6%, хлопчиків - 10%.

Звертаю вашу увагу на високий рівень Гіпертимного типу акцентуацій характеру - 73.1%, циклотимічний тип – 76.9% усіх опитаних. Ці акцентуації характеру – це пролонгований механізм захисту, згідно з роботами Райха та Лоуена.

Висновки. Наше дослідження показало високий рівень тривожності, наявність деяких проблеми з адаптивним механізмом, напруженість механізмів захисту, високий рівень циклоїдного типу акцентуацій характеру. Це вказує на роботи Марша Лайнен, яка показує що циклоїдна особистість може давати коморбідний стан (Біполярний Афективний Розлад і Межовий Розлад Особистості). Водночас по даним Ненсі Мак-Вільямс гіпертимні особистості (маніакальні) схильні до залежної поведінки, а саме: хімічні залежності, алкоголізм, токсикоманія ігроманія і інші. [3] У зв’язку з цим, необхідним є розробка програм, які враховують механізми захисту, особливості характеру, високий рівень тривожності, потрібна психопрофілактика цих станів , аби надалі не розвивались важкі поведінкові стани.

Список використаних джерел

1. Митник О.Я., Унінець І.М., Дем’яненко Б.Т. (2024). Інтеграція педагогіки та психотерапії як засіб психологічної допомоги особистості під час війни. Науковий журнал «Освітньо-науковий простір №6. - С. 119-128.

2. Freud Anna (1992)/ The ego and the mechamisms of defence. Karnac: Books

3. Основи психотерапії : навч.посіб. / [К.В. Седих, О.О. Фільц, В.І. Банцер та ін.] ; за ред. К.В. Седих, О.О. Фільца. – К. : Академвидав, 2016. – 192 с. – с.39-40

Скомська Катерина Денисівна
студентка IV курсу
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Войналович Олександра Олександрівна

Виховний потенціал української родини

Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереженню і передання культурних цінностей. З перших днів появи дитини на світ сім'я покликана готувати її до життя та практичної діяльності, в домашніх умовах забезпечити розумну організацію її життя, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набути власного досвіду поведінки й діяльності.

Невід'ємною частиною культури наших пращурів була народна родинна педагогіка. Скарбниця народної педагогіки містить перевірені віками національні виховні традиції, культурно-освітні цінності. Саме мудрість народної педагогіки викликає у сучасної молоді почуття захоплення і поваги.

Українська етнопедагогіка виросла з виховних традицій слов'янського світу; її генетичну основу становить народна педагогіка Київської Русі. Своїм корінням вона сягає сивої давнини - дородового суспільства, в якому формувалися традиції громадського виховання і особливої ролі літніх людей у ньому; материнського роду, де на перший план у вихованні виступає жінка - мати; патріархального ладу, коли в вихованні посилюється роль чоловіка; періоду класового розшарування і закріплення головних виховних функцій за сім'єю. Усі ці моменти розвитку етнопедагогіки знайшли своє відображення в традиційних формах і засобах, а також у вітчизняній педагогічній термінології [2, с.81].

Кожному етапу розвитку людського суспільства притаманна передача набутого позитивного досвіду поколінням прийдешнім, без чого немислимий поступ народу, саме його існування. Навіть народження дитини народною свідомістю сприймалося як прихід на світ нового трудівника чи трудівниці. Тому найперші магічні дії, коли дитина побачила світ, були спрямовані на те, щоб прищепити їй працелюбність. Зав’язуючи пуповину хлопцеві, баба-повитуха бажала, щоб той “книжку читав і дрова рубав”, а дівчинці - “аби хліб жала, на сорочку пряла”. Через пісні, казки, прислів’я та інші засоби фольклору народ відкривав перед дитиною красу людських взаємин, прагнув одухотворити людську працю, побут, навчити жити за законами краси [3, с.42]. У народній педагогіці дитина розглядається, як неоціненна частка природи, і її виховання підпорядковується загальним законам. В народній педагогіці найбільшу увагу приділено вихованню дитини від одного до п’яти років, якраз тоді, коли дитина найінтенсивніше росте і розвивається.

У вихованні дитини брала участь вся сім’я. Перебуваючи у сімейному колі, дитина була предметом виховання і водночас суб'єктом засвоєння традиційних норм співжиття та родинних взаємин. Завдяки ознайомленню з ідеями та засобами народної педагогіки своїх прадідів фольклорно-етнографічний колектив “Вербиченька” і я в тому числі успішно оволодіваємо народною культурою, вивчаємо і впроваджуємо в життя духовні традиції та вірування нововодолажчан.

Ефективність виховання дітей у сім'ї залежить від її непорушного авторитету, подружній вірності, любові до дітей і відданості обов'язку їх виховання, материнському покликанні жінки, піднесенні ролі батьків у створенні та захисті домашнього вогнища, забезпеченні на їх прикладі моральної підготовки молоді до подружнього життя. Важливим у сімейному вихованні є те, наскільки родина живе інтересами всього народу, інтересами держави. Діти прислухаються до розмов батьків, є свідками їхніх вчинків, радіють їхнім успіхам чи співчувають невдачам.

Виховний вплив сім'ї зростає, якщо батьки цікавляться не лише навчанням, а й позанавчальною діяльністю своїх дітей. За таких умов інтереси сім'ї збігаються з інтересами суспільства, формується свідомий громадянин.

Дієвим чинником сімейного виховання є спільна трудова діяльність батьків і дітей. Дітей слід залучати до сімейної праці, вони повинні мати конкретні трудові обов'язки, адекватні їх віковим можливостям. Така співпраця дітей з батьками має сильніший виховний вплив, ніж словесні повчання [1,с.95].

Успіх сімейного виховання значною мірою залежить від організації домашнього побуту, традицій сімейного життя: порядку в сімейному господарстві, залучення дітей до розподілу бюджету сім'ї, загального режиму дня, визначення для кожного робочого місця, зокрема для навчальних занять, дотримання певних сімейних правил (кожна річ має своє місце, прийшов з прогулянки – вимий руки та ін.).[5,с.27]. Домашній затишок облагороджує дітей. Провідну роль у сімейному вихованні відіграє мати. Саме вона найсильніше впливає на дітей, особливо в сфері духовно-морального виховання. Діти, які виростають без материнського тепла і ласки, похмурі, як правило, замкнені, злостиві,

вперті. Не меншим є й вплив батька, особливо коли йдеться про виховання хлопчиків. Проте виконати свої виховні функції батько і мати можуть лише за умови, що вони є справжнім авторитетом для дітей.

Отже, народна педагогіка – високоморальна. Вона високо підносить достоїнство людини, спонукає її розвивати свої найкращі риси. Уся виховна система спрямовувалась на вихованні людяності, високих моральних почуттів і рис, любові до вітчизни, шанобливого ставлення до людей праці, до всього свого, рідного.

Список використаних джерел

1. Васильєва, Г. С. Родинне виховання у контексті сучасних викликів. К.: Освіта, 2020. 112 с.
2. Гончаренко, С. У. Основи педагогіки сім'ї. Харків: Фоліо, 2021. 95 с.
3. Левченко, І. Родинні цінності як основа морального виховання. *Педагогічні науки.* 2022. №4. С. 42–45.
4. Шевченко, Т. Вплив війни на функціонування української родини. *Соціологія і психологія.* 2023. №2. С. 10–13.
5. Коваленко, М. Педагогічна просвіта батьків як засіб підвищення виховного потенціалу родини. *Освітній дискурс*. 2023. №1. С. 25–28.

Слободянюк Ілона Віталіївна
магістрантка ІІ курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидатка педагогічних наук, професорка
Шапошнікова Ірина Миколаївна

Педагогічні умови формування пізнавальної мотивації у молодших школярів засобами технології розвитку критичного мислення

Сучасний педагогічний процес вимагає комплексного підходу до розвитку учнів, орієнтуючись на формування не лише базових знань, а й когнітивних навичок, здатності до критичного мислення та розвитку пізнавальної мотивації [1].

В умовах початкової школи, коли закладаються основи самостійного мислення та діяльності, особливо важливо використовувати ефективні методи для стимулювання інтересу до навчання та сприяння розвитку критичного мислення. Одним із таких методів є технології розвитку критичного мислення (ТРКМ), які створюють умови для активної пізнавальної діяльності молодших школярів.

Педагогічні умови формування пізнавальної мотивації базуються на інтерактивних методах навчання, які сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів. Важливою умовою є створення емоційно безпечного навчального середовища, яке стимулює учнів до висловлення своїх думок і аргументацій.

За словами О. Пометун та Л. Пироженко [4], інтерактивні методи є основним засобом розвитку критичного мислення в початковій школі, оскільки вони забезпечують безпосередню взаємодію між учителем та учнями, сприяючи формуванню активних когнітивних процесів.

У свою чергу, О. Савченко [5] зазначає, що розвиток пізнавальної мотивації неможливий без врахування індивідуальних особливостей учнів, їхнього емоційного стану та інтересів. Тому важливим аспектом є забезпечення учням можливості вибору навчальних

завдань, що відповідають їхнім уподобанням і запитам, що в свою чергу позитивно впливає на мотивацію до навчання.

Технології розвитку критичного мислення включають в себе різноманітні методи, які сприяють розвитку аналітичних здібностей учнів. Зокрема, методи «Фішбоун», «Кубування», «Сенкан», «Тонкі й товсті запитання» сприяють розвитку критичного мислення, аналізу інформації, лаконічності висловлювань та здатності до аргументованого обговорення. Застосування цих методів дає змогу не лише стимулювати пізнавальну активність, а й формувати в учнів здатність до рефлексії та самостійного пошуку рішень.

Як зазначають С. Пасічник [3] та Н. Кудикіна [2], ці методи дозволяють дітям розвивати не лише інтелектуальні навички, а й емоційну зрілість через залучення до дискусій і колективної діяльності.

До ефективних форм реалізації ТРКМ в початковій школі належать інтерактивні уроки, рольові ігри, завдання для порівняння, аналізу та синтезу, які сприяють розвитку вміння аргументовано висловлювати власну думку. Важливу роль у розвитку пізнавальної мотивації відіграють також завдання, спрямовані на застосування знань у практичних ситуаціях, що формують у учнів розуміння значущості навчання для їхнього майбутнього.

Додатково, В. Кудикіна [2] зазначає, що рольова гра є ефективним інструментом у розвитку пізнавальної мотивації, оскільки вона створює реалістичні ситуації, у яких учні можуть застосовувати свої знання та вміння у контексті реального життя, що сприяє розвитку інтересу до навчання.

Формування пізнавальної мотивації у молодших школярів можливе за умови створення відповідних педагогічних умов, які забезпечують активізацію пізнавальної діяльності та сприяють розвитку критичного мислення. О. Пометун та Л. Пироженко [4] зазначають, що інтерактивні методи навчання є необхідними для розвитку критичного мислення, оскільки вони сприяють не лише засвоєнню знань, а й розвитку вміння аналізувати, порівнювати, оцінювати та формулювати аргументовані судження.

1. **Створення емоційно безпечного навчального середовища**
   Психологічно комфортна атмосфера на уроках є однією з основних педагогічних умов для розвитку пізнавальної мотивації. У середовищі, де учні відчувають себе вільно, можуть висловлювати свої думки без страху осуду, стимулюється їхня інтелектуальна активність і готовність до участі в дискусіях. О. Савченко [5] підкреслює важливість забезпечення емоційної безпеки, оскільки в таких умовах учні не тільки активно засвоюють знання, але й формують позитивне ставлення до навчання та самостійної пізнавальної діяльності.
2. **Активізація учнів через вибір навчальних завдань**
   Один із важливих аспектів формування пізнавальної мотивації — це забезпечення учням можливості вибору завдань відповідно до їхніх інтересів та рівня готовності. О. Савченко [5] зазначає, що надання учням свободи вибору завдань створює у них відчуття відповідальності за результат, що підвищує їхню мотивацію до навчання.
3. **Залучення учнів до конструктивної дискусії**
   Розвиток критичного мислення неможливий без активної участі учнів у обговореннях та дискусіях. Важливо забезпечити умови для формування в учнів уміння аргументувати свою точку зору та слухати інших. Технології критичного мислення, такі як «Рольова гра», «Кубування», «Тонкі й товсті запитання», сприяють розвитку цих навичок і стимулюють учнів до активної пізнавальної діяльності. В. Кудикіна [2] зазначає, що рольові ігри є ефективним інструментом у розвитку критичного мислення, оскільки учні мають можливість розглядати проблему з різних точок зору та приймати обґрунтовані рішення.
4. **Роль активних форм навчання у формуванні пізнавальної мотивації.**
   Інтерактивні методи навчання, такі як рольові ігри, дебати, виконання проектних завдань є ефективними у формуванні пізнавальної мотивації. Вони сприяють

активному залученню учнів до навчального процесу, розвивають у них навички аргументації, критичного аналізу і самостійної роботи. О. Пометун і Л. Пироженко [4] підкреслюють, що саме через ці форми учні здобувають досвід роботи в команді, навчання через помилки та розвитку власної думки, що значно підвищує їхній інтерес до навчання.

Таким чином, впровадження технологій розвитку критичного мислення у навчальний процес початкової школи створює сприятливі умови для формування пізнавальної мотивації учнів. Інтерактивні методи навчання, активізація пізнавальної діяльності, а також розвиток навичок аналізу та аргументації сприяють підвищенню інтересу до навчання, розвитку критичного мислення та самостійності учнів. Використання ТРКМ забезпечує не лише інтелектуальний, а й емоційний розвиток учнів, що позитивно впливає на їхнє ставлення до навчального процесу і сприяє формуванню пізнавальної мотивації.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: реалії і перспективи початкової освіти / Н. М. Бібік // Початкова школа. 2021. № 9. С. 3–8.
2. Кудикіна Н. В. Інтерактивні методи як основа розвитку критичного мислення у школярів початкових класів / Н. В. Кудикіна. — Харків : Прапор, 2020. 200 с.
3. Пасічник С. І. Технології розвитку критичного мислення: теорія і практика / С. І. Пасічник. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2020. 128 с.
4. Пометун О. І., Пироженко Л. А. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. А. Пироженко. — Київ : А.С.К., 2019. 192 с.
5. Савченко О. Я. Теорія і методика початкового навчання української мови / О. Я. Савченко. Київ : Генеза, 2022. 256 с.

Смирнова Ірина Олександрівна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Коханко Оксана Григорівна

Вивчення стану сформованості у молодших школярів наскрізного уміння висловлювати власну думку

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що наскрізне вміння висловлювати власну думку дуже важливе для цілісного та гармонійного формування освіченої та різносторонньо розвиненої особистості. Нова українська школа має створити таке освітнє середовище, в якому б учні вчилися відкрито комунікувати між собою, домовлятися, формулювати власну думку логічно та обґрунтовано як усно, так і письмово [1, 2].

Метою експериментального дослідження була діагностика стану сформованості в учнів початкової школи наскрізного уміння висловлювати власну думку. Дослідження проводилось на базі **Приватної школи “m.Afterschool»** у 1 семестрі 2024-2025 н.р. В якості експериментальної групи нами було обрано 2 клас, у якому навчається 18 учнів.

На констатувальному етапі діагностовано рівень сформованості в учнів 2 класу наскрізного уміння висловлювати власну думку. Для цього було визначено основні **критерії** та **показники** прояву даної якості в учнів початкової школи:

- ***Змістовність і логіка висловлювання*** (аргументованість, наявність обґрунтованих доказів, прикладів і фактів у висловлюванні, послідовність і зв'язність думок, логічна структура, дотримання теми висловлювання);
- ***Мовленнєва грамотність*** (чіткість і точність формулювання думки, відповідність стилю, правильне використання мовних засобів та лексики);
- ***Емоційність та етичність висловлювання*** (самовпевненість, контроль емоцій, дотримання поваги до інших думок та позицій, уникання агресії, образ або дискримінації, уміння відчути почуття співрозмовника, емпатія);
- ***Критичне мислення*** (аналіз і оцінка, повага до альтернативних думок).

На основі виділених критеріїв було визначено **три рівні сформованості уміння висловлювати власну думку** у молодших школярів: ***високий, середній і початковий***.

Для визначення рівня сформованості в учнів 2 класу наскрізного вміння висловлювати власну думку було обрано ряд **емпіричних методів дослідження,** серед яких ***опитування (анкетування), спостереження, аналіз продуктів діяльності учнів (практичних завдань), інтерв'ю з учителями*** (виявлення професійних спостережень щодо рівня розвитку в учнів уміння висловлювати думку).

Основним методом дослідження в учнів умінь висловлювати власну думку став метод анкетування з практичними завданнями-описами сюжетних картинок, завданнями-ситуаціями, завданням на складання розповіді за ключовими словами та завданням «Заповни пропущені у тексті слова» (за методикою Г.Еббінгаузера). Цей метод доповнювався спостереженням, аналізом практичних робіт учнів та опитуванням учителів.

Узагальнений аналіз результатів опитування та виконання учнями завдань опитування, доповнений щоденним спостереженням діяльності учнів на уроках та у позаурочний час, дозволив нам вивести кількісні показники рівнів сформованості в учнів 2-го класу умінь висловлювати власну думку (табл. 1).

Так до ***високого рівня*** віднесено **4 учнів (**22,2 %). Вони вміють будувати чіткі, логічні, аргументовані висловлювання. Демонструють розуміння теми висловлювання. Мають багатий словниковий запас. Їх мовлення грамотне та правильне. Висловлюючи свою думку, проявляють елементи критичного мислення та власних оцінних суджень. Всі відповіді аргументовані та повні. Висловлювання коректні, толерантні, демонструють повагу до думок інших. У процесі діалогу ці діти демонструють емпатію та вміння підтримувати дискусію без конфліктів.

Таблиця 1

Рівень сформованості в учнів 2 класу наскрізного вміння висловлювати власну думку

Рівні	**2-Б клас**	
	К-ть	**%**
Високий	4	22,2
Середній	10	55,6
Початковий	4	22,2

Середній рівень виявлено у **10 учнів (55,6 %).** Вони виявляли базові навички формулювання думок, але їм не завжди вистачало глибини в аргументації. Висловлювання були часом поверхневими, з повторенням одних і тих самих слів. Логічна структура простежувалася, але іноді руйнувалася через пропущені елементи (вступ, висновок). Емоційність проявлялася вибірково, але вони демонстрували певну спроможність виразити власне ставлення до теми.

4 учнів (22,2 %) віднесено до ***початкового рівня.*** Ці діти мали труднощі з формулюванням висловлювань і усних, і письмових. Їхні висловлювання були короткими, фрагментарними, неповними. Часто без аргументів чи логічної послідовності. У письмових роботах помічалися граматичні помилки та мінімальна зв'язність тексту. Емоційне ставлення висловлювалося рідко, критичне мислення та здатність аналізувати альтернативні думки були майже не сформовані.

Отже, результати емпіричного дослідження вказали на наявність проблем у формуванні наскрізного уміння учнів висловлювати власну думку. Більшість учнів досліджуваної групи виявили середній рівень даної якості – 55.6 %. Це вказує на необхідність спеціальної роботи над створенням оптимальних педагогічних умов та системи завдань для формування у молодших школярів наскрізного уміння висловлювати власну думку усно та письмово з використанням сучасних засобів освітнього середовища НУШ, зокрема, медіаресурсів.

Список використаних джерел

1. Смирнова І. Потенціал медіаресурсів для формування у молодших школярів наскрізного уміння висловлювати власну думку. Глобальні виклики та інновації: шляхи розвитку сучасної науки: збірник наукових праць з матеріалами III Міжнародної наукової конференції, м. Суми, 7 лютого, 2025 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2025. С.238-243. URL: https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/issue/view/07.02.2025/32
2. Смирнова І. Роль медіаресурсів у освітньому середовищі початкової школи для формування в учнів наскрізного уміння висловлювати власну думку. Пріоритетні напрямки та вектори розвитку світової науки: матеріали VII Міжнародної студентської наукової конференції, м. Одеса, 7 лютого, 2025 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2025. С.92-94. URL: https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/issue/view/inter-07.02.2025/115

Совенок Вікторія Олексіївна
студентка IV курсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Шапошнікова Ірина Миколаївна

Формування логічного складника математичної компетентності у молодших школярів засобами ігрових технологій

В умовах оновлення освітнього процесу в Україні, особливо через впровадження нових національних стандартів початкової освіти, формування математичної компетентності у молодших школярів стає одним з найважливіших завдань. З-поміж головних елементів цієї компетентності важливу роль відіграє логічне мислення, котре є необхідним для розв’язування математичних завдань, аналізу ситуацій, висловлювання висновків та аргументів. Оскільки розвиток логічного мислення — процес складний і тривалий, важливо дати учням можливість для його формування через різноманітні методи та технології. Сучасні підходи до освіти передбачають активне впровадження новаторських методів навчання, зокрема ігрових технології займають визначне місце. Ігри дозволяють створити умови для пізнавальної діяльності, мотивації до навчання, розвитку творчого потенціалу школярів. Вони можуть заохочувати розвиток логічного мислення, уяви та пам'яті, що сприяє кращому засвоєнню математичних знань і навичок. Отже, інтеграція ігрових технологій у навчання молодших школярів задля формування логічного компонента математичної компетентності є вкрай актуальною.

Розвиток логічної складової математичної компетентності у молодших школярів через використання ігрових технологій є нагальною проблемою сучасної початкової освіти. Значущість розвитку математичної компетентності окреслена Державним стандартом початкової освіти, котрий підкреслює потребу розвитку в дітей здатності до логічного

мислення, аналізу й розв'язання проблемних ситуацій [2]. Математична компетентність передбачає не лише знання та навички, а й вміння використання математичних методів у щоденному житті.

Використання ігрових методик на уроках сприяє стимулюванню пізнавальної активності школярів, пробуджує інтерес до математики та розвиває логічне мислення [5 с. 165]. Використання ігрових технік, як-от математичні квести, логічні задачі, дидактичні ігри, дозволяє формувати вміння аналізувати інформацію, знаходити незвичайні шляхи розв'язання завдань та розвивати креативне мислення. Ігрові форми навчання також сприяють соціалізації школярів, формуючи навички командної роботи та комунікації.

Дослідження Головань М. С. розкриває суть та структуру математичної компетентності, яка є основою для визначення її логічного складника [1 с. 35]. Праці Захарової Г. та Запорожченко Т. висвітлюють роль інформаційних технологій у формуванні математичної компетентності молодших школярів, що може бути інтегровано з ігровими методиками навчання [3 с. 113]. Кірик М. у посібнику «Нова українська школа» наголошує на важливості організації діяльності учнів у початкових класах, зокрема через ігрові методики навчання [4 с. 49].

Термін "компетенція" зазвичай трактується як "коло повноважень", тоді як "компетентність" пов'язується з обізнаністю, фаховою авторитетністю та кваліфікованістю. З огляду на це в педагогічному контексті правильніше застосовувати поняття "компетентність".

Ігрові технології є ефективним інструментом навчання, адже сприяють активному залученню дітей до освітнього процесу, збільшують їх мотивацію та розвивають творче і критичне мислення. Основні види ігор, що можуть бути використані у формуванні логічного складника математичної компетентності, включають:

1. Логічні задачі та головоломки сприяють розвитку критичного мислення, аналітичних здібностей та здатності знаходити нестандартні рішення.
2. Настільні математичні ігри (наприклад, «Математичне доміно», «Математичне лото») – допомагають закріпити навички обчислень, розвивають стратегічне мислення.
3. Рольові ігри – дозволяють моделювати реальні життєві ситуації, у яких потрібно використовувати математичні знання (наприклад, магазин, банк, подорож).
4. Комп’ютерні та інтерактивні ігри – сприяють засвоєнню математичних операцій у цікавій, динамічній формі.
5. Конструкторські та моделюючі ігри (наприклад, LEGO) – допомагають розвивати просторове мислення, логіку, навички комбінування елементів.

Для ефективного впровадження ігрових технологій в навчальний процес учителю необхідно дотримуватись таких принципів:

1. Доступність та відповідність віковим особливостям – ігри мають бути зрозумілими для дітей і враховувати їх рівень розвитку.
2. Поступовість та ускладнення – навчальний матеріал має подаватися від простого до складного, що дасть змогу поступово розвивати логічне мислення.
3. Мотивація та змагальність – використання елементів суперництва та заохочень підвищує зацікавленість до навчання.
4. Залучення до активної діяльності – діти мають не тільки слухати та спостерігати, а й брати активну участь у процесі гри.

Розвиток логічної складової математичної компетентності у молодших школярів є важливим завданням сучасної освіти. Застосування ігрових технологій у навчанні математики дозволяє зробити цей процес більш захоплюючим, зрозумілим та ефективним. Гра сприяє розвитку логічного мислення, аналізу, узагальнення, просторової уяви та критичного підходу до розв'язання завдань. Тому важливо, щоб педагоги активно застосовували ігрові методи, враховуючи особливості та потреби дітей молодшого шкільного віку.

В результаті дослідження можливо констатувати, що формування логічного компонента математичної компетентності у молодших школярів є надзвичайно важливим етапом у розвитку їх інтелектуального потенціалу. Застосування ігрових технологій є дієвим інструментом для заохочення пізнавальної активності учнів, розвитку їх логічного мислення та творчих здібностей. Ігри створюють підґрунтя для активного засвоєння математичних знань, допомагають учням краще осягнути абстрактні математичні поняття через практичне використання. Інтеграція ігрових технологій у навчальний процес сприяє не лише покращенню математичних досягнень, а й формуванню позитивного ставлення до навчання, що є ключовим елементом у вихованні успішних та самостійних учнів.

Список використаних джерел

1. Головань М. С. Математична компетентність: її структура та сутність Науковий вісник Східноєвропейського національного університету. 2014. № 1. С. 35–39.
2. Державні стандарти URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti
3. Захарова Г., Запорожченко Т. Формування математичної компетентності молодших школярів засобами інформаційних технологій. Молодь і ринок, 2022. Вип. 7-8 (205-206). С. 113-118.
4. Кірик М. Організація навчальної діяльності учнів початкових класів у контексті Нової української школи: навч.-метод.посіб. Львів: Світ, 2019. 136 с.
5. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н. П. Тарнавської, Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич. Житомир: ФОП "Левковець", 2015. 430 с.

Соколова Тетяна Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
викладач
Мельнічук Неля Володимирівна

Особливості розвитку учнів з ООП в умовах інклюзивної освіти

Інклюзія, як підхід до навчання, розглядається не лише як освітня модель, а як механізм соціальної інтеграції, що дає змогу кожній дитині, незалежно від її фізичних чи інтелектуальних можливостей, бути повноцінним учасником освітнього процесу. Підкреслюється надзвичайна важливість індивідуалізації навчання, врахування потреб конкретної дитини та налагодження ефективної взаємодії між усіма учасниками інклюзивного процесу — педагогами, асистентами вчителя, фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів і батьками. Успішна інклюзія можлива лише за умов системної підтримки та свідомого ставлення до дітей з ООП як до рівноправних учасників навчального та соціального середовища.

Становлення інклюзивної освіти в Україні відповідає глобальним тенденціям щодо створення відкритого, доступного і справедливого освітнього простору для всіх дітей. Законодавчі ініціативи та нормативна база створюють можливості для навчання дітей з ООП у звичайних школах, однак на практиці реалізація цих ідей супроводжується численними труднощами.[1,2] Серед них – недостатня підготовка педагогів до роботи з різними категоріями учнів, відсутність або нестача фахівців (логопедів, психологів, тьюторів), слабка матеріальна база, низька поінформованість суспільства. У цих умовах

надзвичайно важливо досліджувати специфіку розвитку таких дітей, щоб створити науково обґрунтовані, ефективні методики навчання й виховання, які дозволять не лише забезпечити академічний прогрес, а й сприяти формуванню позитивної самооцінки, розвитку комунікативних навичок та інтеграції у соціум.[3,4] Вивчення даної проблематики є важливим як для науковців, що розробляють освітні стратегії, так і для практикуючих педагогів, які безпосередньо працюють з дітьми з ООП.

Діти з особливими освітніми потребами мають індивідуальні особливості розвитку, які проявляються в різних сферах: когнітивній, емоційно-вольовій, моторній, комунікативній. Саме тому вони потребують спеціальних педагогічних підходів та застосування корекційно-розвиткових методик, що мають бути впроваджені в загальноосвітній простір.[6]

Ефективне навчання таких дітей можливе лише за умов створення комфортного, доброзичливого середовища, у якому враховуються індивідуальні потреби кожної дитини. Це стосується як фізичного простору (доступність, зручність, безпечність), так і психологічного клімату в класі, де панує толерантність, повага до відмінностей та підтримка.[5]

Крім того, важливою складовою ефективної інклюзії є використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які сприяють адаптації освітнього процесу до потреб кожної дитини. Інтерактивні платформи, візуальні та аудіоінструменти, спеціалізовані додатки дозволяють підвищити мотивацію учнів з ООП, забезпечити доступність навчального матеріалу та покращити комунікацію між учасниками освітнього процесу.

Варто також зазначити, що якісна інклюзивна освіта можлива лише за умови міжвідомчої взаємодії — коли заклади освіти, охорони здоров’я, соціального захисту, а також неурядові організації діють узгоджено та системно. Такий підхід дозволяє не лише вирішувати поточні труднощі, а й розробляти довготривалі стратегії підтримки дітей з ООП.[4]

Не менш важливим є формування інклюзивної культури в закладі освіти — такої, що ґрунтується на повазі до людської гідності, емпатії та визнанні розмаїття як цінності. Це вимагає переосмислення ролі школи як простору, де кожна дитина почувається прийнятою, підтриманою та цінною.

Отже, одним із визначальних факторів успішної інклюзії є якісна підготовка педагогів, їхнє бажання та здатність працювати в умовах різноманіття. У цьому контексті велике значення має участь команди супроводу — психологів, логопедів, дефектологів, соціальних педагогів, які разом із вчителями та батьками формують індивідуальну траєкторію розвитку дитини.

Таким чином, інклюзивна освіта — це не лише навчання у звичайному класі, а цілісна система підтримки, що має бути адаптована до потреб кожної дитини. Її ефективність визначається не лише законодавчим забезпеченням, а й людським фактором — готовністю суспільства сприймати дітей з ООП як повноцінних і важливих його членів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» (2017).
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020).
3. Концепція розвитку інклюзивного навчання в Україні. – МОН України, 2018.
4. Ляшенко О. І., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: стан та перспективи розвитку // Педагогічна думка. – 2020.
5. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. – К.: Наш час, 2019.
6. Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП / за ред. В. М. Зайцева. – Харків: Основа, 2021.

Соколюк Ілона Ростиславівна
студентка І курсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
докторка педагогічних наук, професорка
Васютіна Тетяна Миколаївна

Розвиток основ екологічної компетентності молодших школярів під час вивчення теми «Червона книга україни: охорона рідкісних видів»

Розвиток основ екологічної компетентності молодших школярів під час вивчення теми «Червона книга України: охорона рідкісних видів» є невід'ємною складовою сучасної екологічної освіти, оскільки сприяє формуванню у дітей здатності аналізувати природні процеси, встановлювати логічні зв'язки між явищами та відповідально ставитися до навколишнього середовища. У процесі вивчення даної теми учні знайомляться з поняттям біорізноманіття, дізнаються про особливості рідкісних видів рослин і тварин, занесених до «Червоної книги України», а також аналізують, як зникнення окремого виду може вплинути на екосистему загалом. Наприклад, застосування методу «логічний ланцюжок», коли учні послідовно відстежують, як збереження одного виду сприяє підтриманню балансу в екосистемі, дозволяє їм усвідомити взаємозалежність компонентів природного середовища та важливість кожного елементу для збереження екологічної стабільності. Впровадження логічного ланцюжку в ігровій формі дає змогу розвинути уяву, спостережливість та навчитися аргументувати власні думки. Прийом допомагає структурувати великі обсяги інформації та виводити закономірності явищ та подій [4].

Початкова школа є оптимальним етапом для формування екологічної компетентності, адже в цей період розвиваються основні когнітивні здібності та формуються ціннісні орієнтації [5]. Діти вчаться спостерігати, аналізувати та робити висновки щодо впливу природних та антропогенних чинників на довкілля. Тож, дієвим методом є використання методу «Мозковий штурм», під час якого школярі відповідають на запитання: «Що станеться, якщо люди перестануть охороняти рідкісні види?» або «Як кожен із нас може допомогти зберегти тварин і рослини, занесені до Червоної книги?». Така діяльність сприяє розвитку критичного мислення та вміння будувати логічні зв'язки [3]. Під час вивчення теми «Червона книга України: охорона рідкісних видів», учні усвідомлюють, що багато видів рослин і тварин зникають через діяльність людини та забруднення довкілля. Тому необхідно зберігати та примножувати природні багатства, виховувати бережливе ставлення до навколишнього середовища [1].

Практична діяльність є невід'ємною складовою формування екологічної компетентності. Організація екскурсій до природоохоронних територій, ботанічних садів або музеїв природи дозволяє учням на власному досвіді спостерігати за рідкісними видами та умовами їх існування [6]. Наприклад, відвідування заповідника сприяє тому, що діти бачать на власні очі заходи, спрямовані на збереження флори та фауни, а також вчаться визначати, як саме охоронні заходи впливають на стабільність екосистем.

Рис. 1. Екологічна екскурсія в Кременецький ботанічний сад [2]

Проведення експериментів у класі, таких як моделювання впливу змін у середовищі на стан окремих видів, дозволяє учням практично застосовувати отримані знання та розвивати вміння аналізувати природні явища.

Також використання сучасних інформаційних технологій, зокрема перегляд освітніх відеоматеріалів та інтерактивних презентацій, значно підвищує зацікавленість учнів у вивченні екологічних проблем. Візуальні матеріали не лише демонструють рідкісні види, що занесені до Червоної книги України, але й показують наслідки знищення природних ресурсів, що викликає емоційну реакцію та стимулює бажання брати участь у заходах з охорони природи. Таке поєднання традиційних і сучасних методів навчання створює ефективну освітню платформу, яка дозволяє учням розвивати як теоретичні знання, так і практичні навички у сфері екології [4].

Таким чином, вивчення теми «Червона книга України: охорона рідкісних видів» сприяє розвитку екологічної компетентності молодших школярів, формує у них екологічно відповідальну поведінку та активну життєву позицію. Використання практичних досліджень, проектної діяльності та візуального контенту дозволяє зробити процес навчання цікавим і ефективним, а також закласти основи екологічної свідомості, що супроводжуватиме учнів протягом усього життя.

Список використаних джерел

1. Василюк О.В «Для чого потрібна Червона книга?» URL**:** https://bit.ly/4lpbz1z
2. Екскурсія в Кременецький ботанічний сад. URL: https://bit.ly/3RPukh2
3. Мозковий штурм: Ефективний метод генерації ідей. URL:https://bit.ly/42tQbzt
4. Прийоми розвитку критичного мислення, адаптованих для школярів. URL: https://bit.ly/42dzU31
5. Токарєва Л. Д. «Формування у дітей дошкільників ціннісних орієнтирів. URL:https://surl.li/xixfru
6. Федій О. , Макаренко Я. , Мірошніченко Т. , «Формування екологічної компетентності молодших школярів засобами екологічної стежки». URL: https://bit.ly/3E95yFr

Степаненко Анастасія Володимирівна
студентка ІІ курсу
спеціальності «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевченко Андрій Федорович

Використання STEM-підходу на уроках біології у 7 класі НУШ

Сучасна біологія – це не лише підручники та теорія, а й інтерактивні дослідження, технології та інновації**.** Впровадження STEM-освіти (Science, Technology, Engineering, Mathematics) на уроках біології дозволяє учням досліджувати світ через експерименти, моделювання та аналіз даних, перетворюючи навчання на захопливий науковий процес.

Запровадження STEM-освіти в біології асоціюється з:

- Експериментами й лабораторними дослідженнями – від мікроскопічного світу до біотехнологій.
- Використанням цифрових технологій – інтерактивні симуляції, 3D-моделювання клітин та органів.
- Проєктною діяльністю – розробкою екологічних рішень, дослідження впливу людини на природу.
- Міждисциплінарним підходом – поєднання біології, фізики, хімії, математики та інженерії.
- Практичним застосуванням знань, зокрема зі створенням мінілабораторій, екопроєктів, моделювання екосистем [1].

Виконання навчальних проєктів супроводжується з виховними та розвивальними завданнями, що, у свою чергу, надають можливість здобувачам освіти здійснювати проєктну й дослідницьку діяльність, розвивати навички критичного мислення, сприймати та аналізувати науково-технічні знання. STEM-освіта забезпечує інтегровану та творчу співпрацю учнів між собою заради досягнення своєї спільної й особистісної мети.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що STEM-підхід на уроці біології спрямований на розв'язання низки завдань, а саме:

1) стимулювати пізнавальний інтерес до вивчення нової теми, виконувати завдання у віртуальних лабораторіях і моделювати органи та системи органів за допомогою підручних засобів або комп'ютерних програм;

2) використовувати відеоматеріали, музичний супровід, наочність, щоб урізноманітнити освітній простір на уроках біології;

3) підвищувати інформаційну компетентність здобувачів освіти шляхом використання довідкових систем, таких як електронна бібліотека та інші інформаційні ресурси;

4) розвивати розумові здібності учнів і покращувати мислення та пам'ять, шляхом впровадження проблемних ситуацій, що містять творчий і дослідницький характер;

5) активно впроваджувати мультимедіа за допомогою яких здійснюється пізнання раніше не відомого світу біології та збільшується кругозір і розуміння біологічних процесів та явищ [2].

Варто також, говорити про практичні аспекти впровадження STEM на уроках біології у 7 класі [3]. І почнемо із залучення учнів до виконання проєктів, що інтегрують знання з біології, технологій та інженерії. Наприклад, створення моделей органів або систем організму з використанням різноманітних матеріалів сприяє глибшому розумінню анатомії та фізіології.

Неодмінним стає застосування віртуальних лабораторій та симуляцій дозволяє учням проводити експерименти та дослідження в безпечному та контрольованому

середовищі, що особливо актуально при вивченні мікроскопічних організмів або процесів, які важко спостерігати в реальному часі.

Цікавим стає моделювання біологічних процесів, а саме, створення моделей клітин, органів або екосистем як з підручних матеріалів, так і за допомогою LEGO-конструкторів. Як свідчить досвід практичної роботи, подібне моделювання допомагає учням краще зрозуміти структуру та функції біологічних об'єктів.

І головне, проведення інтегрованих уроків, що об'єднують біологію з іншими предметами, такими як фізика або математика, що сприяє формуванню цілісного уявлення про наукові явища та процеси.

Водночас, слід відзначити, що одним з найефективніших підходів STEM-освіти на уроках є використання асоціативних, структурно-логічних і опорних схем, які підвищують інтерес здобувачів освіти до освітнього процесу, оскільки спостерігається більша креативність, свобода думки, яку можна втілити в життя. Аналізуючи інформацію, яку учні отримують на уроках біології, вони з легкістю формулюють свої судження та умовиводи з будь-якої теми, і, як результат, можуть перетворити здобуту теоретичну інформацію на практичну, виконуючи проєкти, розробляючи картки, таблиці, схеми та малюнки [4].

Отже, впровадження STEM-підходу в навчання біології для учнів 7 класу сприяє формуванню цілісного наукового світогляду, розвитку критичного мислення та практичних навичок. Інтеграція біології з іншими науками, використання сучасних технологій та проєктної діяльності підвищує мотивацію учнів і готує їх до викликів сучасного світу. В такому контексті, STEM-освіта стає ефективним інструментом для підготовки учнів до усвідомленого вибору майбутньої професійної діяльності та активної участі в науково-технічному прогресі.

Список використаних джерел

1. Шаркий Г.А. STEM-освіта на уроках біології: наука, що оживає! (2022). URL: https://vseosvita.ua/library/stem-osvita-na-urokakh-biolohii-nauka-shcho-ozhyvaie-937935.html (дата звернення 21.03.2025).
2. Василашко І., Білик Т. Упровадження STEM-навчання – відповідь на виклик часу. *Управління освітою*. К., 2017. № 2 (386). С. 28-31.
3. Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) (2020). URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-rozvitku-a960r (дата звернення 10.04.2025)
4. Патрикеєва О., Василашко І., Лозова О., Горбенко С. Упровадження STEM-освіти у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах: методичний аспект. *Рідна школа*. 2017. № 9-10. С. 90-95.

Субота Ірина Олексіївна
студентка ІІ курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Григоренко Вікторія Євгеніївна

Організаційно – методичні засади впровадження основ робототехніки в освітній процес початкової школи

Швидкий розвиток науки в сучасному світі вимагає від людства постійної адаптації та безупинного розвитку своїх навичок та вмінь. Технології набрали швидкий темп у

розвитку, що значно полегшили і автоматизували працю людини, ключовою галуззю в цій сфері і стала робототехніка.

Розвиток робототехніки створив потребу в новому підході до навчання. Для того щоб працювати в подальшому з сучасними роботами, потрібно насамперед розуміти математику, фізику, інформатику та інженерію. І тому на сьогодні активно розвивається STEM-освіта.

STEM-освіта (від англ. – Science, Technology, Engineering, Mathematics – наука, технологія, інженерія (технічна творчість), математика) – це напрям в освіті, в умовах використання якого в навчальних програмах посилюється природничо-науковий компонент із застосуванням інноваційних технологій.

Окреслимо термінологію, яка активно використовується для понятійного апарату зазначеної теми і є необхідною для її розуміння, а саме:

STEM - це концепція, навчальна система, яка використовується розвиненими країнами в різних ланках освіти з метою напрацювання у дітей та молоді навичок, потрібних для того, щоб бути успішними у XXI столітті та сприяти інноваційному розвитку країни в цілому. Ця концепція виникла на запит бізнесу (у першу чергу великих корпорацій), що потребує професіоналів нового ґатунку. [1, с. 171].

STEM-лабораторія – навчальний кабінет або приміщення закладу освіти, оснащене сучасними засобами навчання та обладнанням для залучення здобувачів освіти до навчально-дослідницької, дослідницько-експериментальної, конструкторської, винахідницької пошукової діяльності відповідно стандартів освіти, освітніх та навчальних програм з використанням проєктних технологій в освітньому процесі. [4, с. 13].

Робототехніка – це прикладна наука, в якій вивчається проєктування, розробка, конструювання, експлуатація та використання роботів, а також комп'ютерних систем для їх контролю, сенсорного (на основі вихідних сигналів давачів) зворотного зв'язку і обробки інформації робото технічних систем. Використання освітньої робототехніки дає можливість на ранніх етапах виявити технічні нахили учнів і розвивати їх у цьому напрямку і напрямку формування компетентностей в цілому. Тому вкрай важливою постає проблема підготовки фахівців у галузі робототехніки, а особливо, підготовки майбутніх учителів робототехніки. [4, с. 19].

Освітня робототехніка є ефективним інструментом для навчання через проектну діяльність, в якій STEM, програмування, технічна творчість інтегруються в один проект. Робототехніка привертає увагу вчених та освітян як засіб розширення можливостей для учнів . А саме у процесі навчання робототехніки молодь може займати активну позицію як співконструктори, а не як пасивні отримувачі знань або користувачі технологій [2,с.331].

Робототехніка дуже вдало поєднує всі складові STEM-напрямку в початковій школі. ЇЇ застосування допомагає розвивати в здобувачів освіти логіку, навички комунікації, креативність та основи технологічної грамотності. Застосовуючи робототехніку учні початкової школи здобудуть навички працювати з простими алгоритмами, створювати проекти моделей, прості інженерні конструкції, навчаться бути креативними та не боятимуться вдаватися до експериментів.

Навчання робототехніки у загальноосвітніх навчальних закладах – це потужний й перспективний крок для створення особистості, спрямованої до конструктивного й обґрунтованого розв’язання існуючих проблем з використанням сучасних інженерних рішень з галузі робототехніки [2, с. 49].

Список використаних джерел

1. Морзе Н. В. Освітня робототехніка як перспективний напрям розвитку STEM-освіти. Київський університет імені Бориса Грінченка. 2018. Вип. 5. С. 178-187.

2. Морзе Н. В. Формування ключових і предметних компетентностей учнів робототехнічними засобами STEAM-освіти. Інформаційні технології і засоби навчання. 2018. С. 37-52.

3. Струтинська О. В. Актуальність впровадження освітньої робототехніки в українську школу. Київський університет імені Бориса Грінченка. 2019. Спецвипуск: Нові педагогічні підходи в STEAM освіти. - С. 324-344.

4. Освітня робототехніка: зб.наук.пр.за матеріалами ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Освітня робототехніка» (14 квітня 2022 р.) – Дніпро, 2022. – 162 с.

Супрун Андрій Вікторович
студент І курсу
спеціальності «Наукова освіта та наукова комунікація»

Науковий керівник:
доктор наук, професор
Свириденко Денис Борисович

Мотивація молоді до науки в сучасних умовах технологічного розвитку

Наукова мотивація молодих людей є важливою для побудови майбутнього суспільства, орієнтованого на інновації та технологічний прогрес. Це стає принципово важливим, адже коли школярі та студенти виявляють інтерес до дослідницької діяльності, вони розвивають особисті та професійні навички разом та напрацьовують різноманітні підходи до проведення наукових досліджень та вирішення наукових проблем. Водночас важливо розуміти, що на ступінь наукової мотивації впливають різні фактори, вимагаючи стратегічних, комплексних підходів для підвищення інтересу до наукової і дослідницької діяльності серед молоді [2, с. 190].

Мотивацію студентів до наукової діяльності визначає велика кількість важливих факторів. Зокрема, батьківська, вчительська та державна підтримка в соціальному середовищі значно впливає на рішення людини розпочати наукову кар'єру. Втім, саме рівень системи освіти та підготовки, на мою думку, має визначальний вплив. Мова іде про доступ до сучасного обладнання та доступність освітніх ресурсів в поєднанні з високоякісними навчальними програмами та технологіями, що підвищують інтерес молоді до дослідницької діяльності. При визначенні впливу на рівень освітньої мотивації не можна нехтувати й особистими факторами, такими як природна допитливість, індивідуальні здібності та потреби в самореалізації, які часто відіграють вирішальну роль у формуванні професійних навичок майбутніх науковців [Там само].

Тож, необхідно запровадити низку ефективних стратегій, щоб мотивувати молодих людей якомога активніше бути залученими в реальну, сучасну наукову діяльність та брати участь в практичних дослідженнях, які дозволяли б найкращим чином обрати та надалі розвиватися в рамках обраного наукового фаху [3, с. 47]. Одна з найефективніших сучасних стратегій в цьому плані, на мою думку, - це використання медіа та соціальних мереж для популяризації науки, що ефективно підвищує дослідницькі навички та інтерес молодих науковців до обраних галузей.

Участь в наукових фестивалях, студентських олімпіадах, публічних лекціях та наукових дослідженнях і проєктах дає змогу молодим освітянам та науковцям стати частиною глобальної академічної спільноти та набути корисного досвіду і контактів в їхній конкретній сфері спеціалізації [Там само]. А поширення наукового контенту, здобутків та історій успіху молодих дослідників через різноманітні соціальні платформи виступає додатковим важливим джерелом натхнення та корисної галузевої взаємодії для самореалізації молодих вчених. Зокрема, запровадження сучасних інтерактивних форматів,

таких як наукові блоги, влоги чи подкасти, допомагає зробити науку доступною, цікавою та легшою для сприйняття широким загалом.

Не менш важливою є реформа системи освіти та оновлення навчальних програм. Так, впровадження STEM-освіти та міждисциплінарного підходу сприяє розвитку широкого спектру гнучких навичок, яких потребує сучасна наука для власного розвитку. Ще одним важливим підходом в цьому плані є використання проблемних і дослідницьких методів навчання, яке допомагає студентам і школярам сприймати матеріал в більш інтерактивний та практичний спосіб, навчаючись на власному досвіді здійснення наукових досліджень [1, с. 20].

Все це потребує розвитку інфраструктури та інтеграції сучасних технологій у навчальний процес, що створюватиме сприятливі умови для проведення більш ефективних дослідів. Вирішальним мотиваційним фактором є фінансова підтримка молодих дослідників через запровадження державних і приватних грантових програм, що дозволяють талановитим студентам і школярам реалізувати власний науковий потенціал та дослідницькі задуми й ідеї. Так само важливим є створення чіткої системи наставництва та підтримки молодих вчених, яка б сприяла ефективному розвитку та передачі досвіду важливого для підготовки наступного покоління дослідників.

Список використаних джерел

1. Барна О. В., Балик Н. Д. Впровадження STEM-освіти у навчальних закладах: етапи та моделі // STEM-освіта та шляхи її впровадження в навчально-виховний процес: матеріали І регіональної наук.-практ. вебконференції. Тернопіль, 2017. С. 3–8.

2. Волощук О. Ю. Чинники мотивації наукової діяльності молодих учених України / О. Ю. Волощук // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "КиєвоМогилянська академія"]. Серія : Соціологія. – 2015. – Т. 258, Вип. 246. – С. 188–192.

3. Семенюк О. Мотивація до навчальної діяльності: аналіз сучасних теорій. Журнал соціальної педагогіки. 2022. № 10. С. 45–52.

Таран Анна Русланівна
студентка ІІ курсу
спеціальності «Середня освіта (географія)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевченко Андрій Федорович

Організація групової роботи учнів на уроках географії в умовах дистанційної педагогічної взаємодії

Сучасні тенденції розвитку освіти вимагають пошуку ефективних підходів до організації навчального процесу з урахуванням змін у формі взаємодії між учителем та учнями. Одним із таких викликів стало впровадження дистанційного навчання, що особливо загострилося в період пандемії COVID-19 та подальших соціальних і безпекових викликів, пов'язаних з війною. В умовах віддаленої взаємодії виникла необхідність не лише передати знання, а й забезпечити розвиток компетентностей, серед яких групова співпраця посідає важливе місце [1].

Географія як навчальна дисципліна має великий потенціал для формування навичок командної роботи. Вона поєднує просторовий аналіз, роботу з картографічним матеріалом, дослідницькі методи та елементи моделювання. Саме тому організація групової діяльності

навіть у дистанційному форматі може стати інструментом для розв'язання завдань Нової української школи — розвитку компетентного, самостійного, критично мислячого учня [2].

Зауважимо, що специфіка дистанційної педагогічної взаємодії передусім полягає у підвищенні відповідальності всіх учасників освітнього процесу за створення належних і безпечних умов для навчання школяра. Саме на батьків або інших членів родини дитини покладається обов'язок забезпечити необхідні технічні ресурси для доступу до засобів масової комунікації, своєчасного підключення до занять, а також налагодження зворотного зв'язку з дотриманням учнем принципів академічної доброчесності в процесі його навчально-пізнавальної діяльності [3].

Так, серед форм організації групової роботи на уроках географії в умовах дистанційної педагогічної взаємодії, варто віднести:

- виконання мініпроєктів (наприклад, «Клімат мого регіону» або «Екологічні проблеми України»);
- колективне картографування з використанням сервісів Google Maps, OpenStreetMap;
- підготовку спільних презентацій у сервісах Google Slides, Canva;
- інтерактивні вікторини на платформах Kahoot, Quizizz;
- створення інформаційних постерів, віртуальних музеїв, тематичних відеороликів.

Ключовими умовами ефективної організації групової роботи в дистанційному форматі є:

- чітке формулювання завдання з урахуванням вікових особливостей учнів;
- доступність цифрових інструментів для всіх учасників групи;
- визначення ролей у команді (координатор, доповідач, аналітик, редактор);
- встановлення термінів виконання і системи оцінювання;
- постійний зворотний зв'язок між учителем і учнями через чат, відеозустрічі або коментарі до файлів. Слід зазначити, що дистанційна групова діяльність сприяє розвитку таких важливих якостей, як самостійність, відповідальність, здатність домовлятися та конструктивно вирішувати конфлікти. Окрім того, вона розвиває навички цифрової комунікації та навички планування, які є затребуваними в сучасному суспільстві.

Таким чином, групова робота у дистанційному форматі не лише можлива, а й може бути надзвичайно ефективною при належній педагогічній підтримці. Учитель виступає не просто носієм знань, а фасилітатором процесу, який спрямовує, підтримує та стимулює учнів до самостійного й командного пізнання.

Список використаних джерел

1. Герасименко, О. (2023). Використання інтерактивних технологій колективно групового навчання (на прикладах вивчення шкільних курсів географії та природознавства «Пізнаємо природу*»). Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету,* (3), 88-94.
2. Петрик К. А. Використання технологій дистаційного навчання на уроках географії / К. А. Петрик ; МОН України. ПВНЗ «МЕГУ ім. акад. С. Дем'янчука»; Ф-т географії, іст. та туризму, Каф. географії і туризму. Рівне, 2023. 100 с.
3. Якимова, Я. Л. (2025). Особливості дистанційного навчання в умовах воєнного стану. *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів IV Міжнародної науково-практичної інтернетконференції, 29–30 жовтня 2024 р. / за наук. ред. доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПН України О. Топузова; доктора педагогічних наук, професора О. Малихіна.* Київ : Педагогічна думка, 2025. 480 с.

Терешко Вероніка Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Матвієнко Олена Валеріївна

Формування у молодших школярів уміння висловлювати свою думку засобами діалогових методів навчання

Формування вміння висловлювати свою думку є важливим завданням початкової освіти, адже воно сприяє розвитку комунікативних компетентностей, що лежать в основі соціалізації. Діалогові методи як частина інтерактивного навчання активізують мислення, формують мовленнєві вміння та сприяють творчому самовираженню. За словами Сопка В. В., інтерактивність передбачає активну взаємодію учнів у спільній діяльності [1].

До діалогових методів відносяться: бесіда, рольові ігри, дискусії, групова робота — всі вони стимулюють формулювання та обґрунтування власних думок. Наприклад, у грі «Інтерв'ю з письменником» учні тренуються формулювати запитання і відповіді, розвивають уяву, креативність та впевненість у мовленні.

В умовах діяльнісного підходу мовленнєва діяльність охоплює слухання, говоріння, читання і письмо. Як зазначає Лишиленко О. В., мовленнєва культура включає не лише правильність, а й переконливість, емоційність та вміння враховувати позиції інших [3]. Важливим є зворотний зв'язок, що допомагає учням удосконалювати власне висловлювання.

Однак ефективність діалогових методів залежить від створення безпечного середовища, де дитина не боїться помилок. Учитель тут виступає модератором, який спрямовує процес, підтримує учнів у розвитку думки. Водночас існують труднощі: різний рівень мовленнєвого розвитку, потреба в диференціації, недостатній досвід учителів. Тому важливим є підвищення педагогічної кваліфікації [1].

Отже, діалогові методи навчання є ефективним засобом формування в молодших школярів уміння висловлювати свою думку, сприяючи розвитку критичного мислення, рефлексії та активної громадянської позиції.

Список використаних джерел

1. Сопко В. В. Технології інтерактивного навчання в початковій школі. Київ: КНЕУ, 2020. 134 с.
2. Михайлов М. Г. Теоретичні основи навчання в молодшій школі. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 336 с.
3. Лишиленко О. В. Формування мовленнєвої культури молодших школярів. Львів: Світ, 2016. 142 с.
4. Косміна Р. М. Мовленнєва діяльність у початковій школі: розвиток комунікативних умінь. Харків: Основа, 2017. 212 с.
5. Державний стандарт початкової загальної освіти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ukraine.uapravo.net

Тукумбетова Алла
магістрантка
спеціальності 053 «Психологія» (ОПП «Практична психологія»)

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Кушнірук Світлана Анатоліївна

Сутність та структура професійного іміджу практичного психолога

В умовах динамічного розвитку психологічної допомоги в Україні та підвищення вимог до якості психологічних послуг, питання формування професійного іміджу практичного психолога набуває особливої значущості як ключовий фактор успішної професійної діяльності та встановлення довірчих відносин з клієнтами.

Дослідження професійного іміджу психолога та шляхів його формування представлені в роботах таких вчених як О. Затворнюк [1], Т. Лигоминої [3; 4], О.Чебикіна [5] та інших дослідників. Останні дослідження охоплюють питання складових професійного іміджу, психологічних механізмів його формування, впливу іміджу на ефективність професійної діяльності [2].

Професійний імідж практичного психолога являє собою цілісну систему уявлень про фахівця, що формується у свідомості клієнтів, колег та суспільства в цілому. Це комплексне явище, що інтегрує в собі як зовнішні атрибути, так і внутрішні характеристики особистості спеціаліста.

Розглядаючи структуру професійного іміджу, доцільно виокремити декілька взаємопов'язаних компонентів: візуальний, комунікативний, професійний та особистісний.

Візуальний компонент охоплює зовнішній вигляд психолога, його одяг, зачіску, аксесуари, оформлення робочого простору. Важливість цього компоненту зумовлена тим, що перше враження про фахівця формується протягом перших секунд взаємодії на основі зорового сприйняття [2, с.306]. Зовнішній вигляд має відповідати професійному контексту, транслювати повагу до клієнта та створювати атмосферу психологічного комфорту. При цьому варто зазначити, що зовнішній вигляд психолога має бути конгруентним його внутрішнім установкам та цінностям.

Комунікативний компонент іміджу включає вербальні та невербальні аспекти спілкування: мовлення, інтонацію, міміку, жести, просторову організацію взаємодії. Психолог має володіти розвиненими комунікативними навичками, демонструвати активне слухання, емпатію, уміння чітко і доступно формулювати думки. В контексті психологічної практики комунікативний компонент іміджу набуває особливого значення, оскільки саме через комунікацію реалізується терапевтичний вплив.

Професійний компонент відображає фахову компетентність психолога: рівень освіти, кваліфікацію, професійний досвід, володіння методами та техніками психологічної допомоги, дотримання етичних норм та принципів [3, с.148]. Цей компонент іміджу формується поступово в процесі професійного становлення та розвитку. Важливими складовими професійного компоненту є наявність спеціалізації, постійне підвищення кваліфікації, участь у професійних спільнотах, наукова діяльність.

Особистісний компонент іміджу включає індивідуально-психологічні характеристики фахівця: особистісні якості, цінності, світогляд, життєвий досвід. Для практичного психолога особливо важливими є такі якості як емпатія, автентичність, рефлексивність, психологічна стійкість, толерантність до невизначеності, здатність до саморегуляції. Особистісний компонент тісно пов'язаний з поняттям професійної ідентичності та визначає індивідуальний стиль діяльності психолога.

Формування професійного іміджу практичного психолога є динамічним процесом, що відбувається під впливом різноманітних факторів: суспільних очікувань, професійних стандартів, особистісних особливостей фахівця, культурного контексту [4, с.122]. Цей

процес розпочинається ще під час професійної підготовки та продовжується протягом усього професійного шляху. Важливо зазначити, що імідж має відповідати реальним характеристикам фахівця, оскільки невідповідність декларованого та дійсного може призвести до втрати довіри з боку клієнтів.

В сучасних умовах на формування професійного іміджу психолога суттєво впливає присутність у цифровому просторі: ведення професійних сторінок у соціальних мережах, публікація статей, проведення вебінарів, онлайн-консультування. Цифровий імідж стає невід'ємною складовою загального професійного іміджу і вимагає особливої уваги.

У контексті української психологічної спільноти актуальним є питання про баланс між міжнародними стандартами психологічної практики та культурними особливостями нашого суспільства. Психолог має враховувати соціокультурний контекст при побудові свого професійного іміджу, зберігаючи при цьому відповідність загальноприйнятим професійним нормам.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що професійний імідж практичного психолога є багатовимірним конструктом, що інтегрує візуальні, комунікативні, професійні та особистісні складові. Усвідомлене формування іміджу з урахуванням цих компонентів сприяє підвищенню ефективності професійної діяльності психолога, встановленню довірчих відносин з клієнтами та професійній самореалізації фахівця. Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення впливу культурного контексту на формування професійного іміджу психолога та розробка практичних рекомендацій щодо його оптимізації в сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Затворнюк О. М. Формування та розвиток професійного іміджу майбутніх психологів. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 9-10. С. 41-44.
2. Кравець Р.Е. Професійний імідж як важливий крок на шляху формування професійного акме. *Проблеми та шляхи реалізації компетентнісного підходу в сучасній освіті*: матеріали Міжнародної науково-методичної Інтернет-конференції. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2020. С. 305-309.
3. Лигомина Т.А. Критерії формування професійного іміджу практичного психолога як соціально-психологічного феномена. *Теорія і практика сучасної психології*. Т. 5, Вип.1. 2019. С. 147-151.
4. Лигомина Т.А. Соціально-психологічні чинники формування професійного іміджу практичного психолога закладу освіти. Дисс… докт філософії 053 Психологія. Київ. 2023. 283 с.
5. Чебикін О. Я., Астрєйко С. В. Імідж психолога та можливості його формування. *Наука і освіта*, 2010. С. 44-48. http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/421/1/Chebykin%20Oleksij%20Yakovych%202010.pdf

Хажанець Інна Анатоліївна
студентка ІІ курсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:
доцент, кандидат педагогічних наук
Григоренко Вікторія Євгеніївна

Використання можливостей віртуальних лабораторій в курсі ЯДС

Одним із перспективних напрямів розвитку освітньої сфери є цифрові педагогічні технології. Особливе значення використання сучасних технологій має для природничих наук, до яких можна віднести і інтегрований курс «Я досліджую світ» (ЯДС). Комп'ютерні навчальні моделі дозволяють педагогам унаочнити досліджуваний об'єкт, що сприяє поглибленому вивченню навчального матеріалу. Учні можуть зануритись в «світ пригод», «подорожуючи» материками, планетами, океанами тощо. Багато музеїв пропонують віртуальні тури, що дозволяє «подорожувати» в інші країни. Одним із напрямків модернізації шкільної освіти є впровадження адаптивного навчання шляхом проєктування навчально-дослідницької діяльності. Основними складниками реалізації цього плану є віртуальні лабораторії.

Сьогодні в науковій літературі існують різні підходи до трактування поняття «віртуальна лабораторія». Так, педагог В. Перерва зазначає, що віртуальна лабораторія є своєрідним віртуальним освітнім середовищем, своєрідним науковим простором, за допомогою якого в цифровій комп'ютерній моделі можна моделювати поведінку об'єктів реального світу, що сприяє оволодінню здобувачами освіти новими знаннями й уміннями [4, с. 402]. Науковець Г. Білецька акцентує увагу на тому, що віртуальна лабораторія є спеціальним ПЗ, яке сприяє реалізації моделювання на комп'ютері різноманітних процесів, що відбуваються в реальному світі [1, с. 45]. Подібної думки дотримуються дослідники

Ю. Бохан і Т. Форостовська, які зазначають, що віртуальна лабораторія – це програмно-апаратний комплекс, який дозволяє проводити досліди без безпосереднього контакту з реальним дослідницьким обладнанням, проводити досліди із віртуальним об'єктом (вимірювати відстані між планетами, досліджувати природу в іншій країні світу чи на материку тощо) [2, с. 75].

На основі вище зазначеного можна зробити висновок, що віртуальна лабораторія на заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ» – це комп'ютерна програма чи платформа, яка дає можливість віртуального моделювання і виконання різних експериментів у природничих науках. Адже інтегрований курс «Я досліджую світ» передбачає формування в учнів початкових класів цілісного уявлення про оточуючий їх світ, розвиток у них критичного мислення, дослідницьких умінь. Працюючи із віртуальними лабораторіями, вони стають героями власних історій, що підвищує їх дослідницький інтерес та спонукає до проєктного навчання.

При створені віртуальних лабораторій використовуються різноманітні технології, в їх основі лежить комп'ютерна симуляція, віртуальна реальність і розширена реальність. Використовуючи віртуальні лабораторії, здобувачі отримують можливість взаємодіяти з віртуальними об'єктами, зразками, організмами, екосистемами, вивчати їх властивості і поведінку [3]. Вчителям рекомендується використовувати можливості «Arts and Culture Google» (Віртуальна Лабораторія «Наш галактичний двір»), лабораторій «Phet.colorado», Geogebra, IZZI, «Virtual Moon Atlas», «NASA Solar System Simulator», Solar System Visualizer» тощо. Застосування віртуальних лабораторій в освітньому процесі на заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ» безпосередньо впливає на покращення практичних навичок учнів із питань проєктування моделей природних явищ чи фізичних об'єктів тими інструментами, які вони їм надають. Так, використання віртуальних лабораторій на уроках ЯДС під час проведення різних експериментів не тільки допомагає кращому розумінню

учнями сутності різних природних явищ, їх закономірностей, але й водночас сприяє формуванню та розвитку у них відповідних цифрових компетентностей. Також віртуальні лабораторії дають можливості кожному учневі при проведенні експерименту задавати чи змінювати його параметри, чого в реальних умовах часто досить складно, або й неможливо досягнути, дозволяють учням приймати участь в експериментах без фізичної присутності чи наявності обладнання. Завдяки цьому учні можуть проводити експерименти і дослідження у безпечному для них середовищі, а вчителі створювати реалістичні ситуації, в яких учні можуть вивчати фізичні закони, хімічні реакції, біологічні процеси тощо. Це все дає можливість розвивати у дітей навички спостереження, аналізу, критичного мислення [5, с. 6].

Віртуальні лабораторії виключають появу ризиків для здоров'я дітей при виконанні тих чи інших експериментів і досліджень. Їх використання, як правило, є дешевшим для освітнього закладу, оскільки дозволяє проводити експерименти без потреби у спеціальних лабораторних приміщеннях чи різноманітних фізичних матеріалах (реактиви, обладнання тощо) [6, с. 239]. Звичайно, багато спеціальних віртуальних платформ є платними, проте існують і безкоштовні альтернативи. Крім того, використання віртуальних лабораторій дає можливість школярам експериментувати чи виконувати будь-яке дослідження без остраху зробити помилку чи пошкодити обладнання. Віртуальні лабораторії є також ідеальним варіантом організації освітнього процесу в умовах дистанційного навчання.

Таким чином, віртуальні лабораторії – це цифрове освітнє середовище, яке дає змогу учасникам освітнього процесу моделювати поведінку реальних об'єктів за допомогою віртуальної реальності, що мотивує учнів до оволодіння новими знаннями й уміннями. Інструменти віртуальних лабораторій відкривають нові можливості в організації освітнього процесу в початковій школі на уроках ЯДС. Віртуальні лабораторії у поєднанні з іншими педагогічними технологіями сприяють формуванню ключових компетентностей, розвитку критичного мислення і пізнавального інтересу у молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Білецька Г. А. Використання віртуальних лабораторних робіт у підготовці фахівців-екологів. *Інформаційні технології в освіті.* 2012. № 12. С. 44-49.
2. Бохан Ю. В., Форостовська Т. О. Віртуальний лабораторний практикум як засіб вивчення природничих дисциплін. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. Вип. 194. С. 74–78.
3. Гнатюк В. В., Куруц Н. В., Дехтярьова О. О., Упатова І. П. Віртуальні лабораторії в біологічній освіті: моделювання експериментальних досліджень. *Академічні візії*. 2023. Вип. 21. URL:https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/ bitstream/lib/54627/ 1/doc.% 202.pdf
4. Перерва В. Віртуальна біологічна лабораторія як перспективний напрям фахової підготовки майбутнього вчителя. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки.* 2019. №5. С.401-406.
5. Проєктування освітнього середовища з використанням засобів доповненої та віртуальної реальностей в закладах загальної середньої освіти: колективна монографія. Литвинова С.Г., Сороко Н.В., Баценко С.В., Богочков Ю.М.,Гриб'юк О.О., Дементієвська Н.П., Коркішко І.А., Слободяник О.В., Соколюк О.М., Ухань П.С. за наук. ред. Литвинової С.Г. Київ: ІЦО НАПН України, 2023. 219 с.
6. Скасків Г.М. Методичні аспекти використання віртуальних мультимедійних лабораторій на інтегрованих заняттях. *Збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції «Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук в контексті вимог Нової української школи».* 18-19 травня 2023 року. С.238-242.

Хусейнова Яна Анатоліївна
магістрантка ІІ курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидатка педагогічних наук, доцентка
Тесленко Тетяна Василівна

Зміст і форми формування уміння у молодших школярів висловлювати власну думку засобами технологій розвитку критичного мислення

У сучасній освіті важливою є не лише передача знань, а й формування у здобувачів освіти вміння думати критично, аналізувати, висловлювати власну точку зору. Особливої ваги це набуває у початковій школі, де закладаються основи мовленнєвої, пізнавальної та соціальної компетентностей.

У контексті реалізації компетентнісного підходу в сучасній українській початковій освіті особливої ваги набуває формування в учнів уміння аргументовано висловлювати власну думку. Це вміння є не лише складовою комунікативної компетентності, а й важливим чинником розвитку критичного мислення. Саме технології розвитку критичного мислення (ТРКМ) створюють умови для активної пізнавальної діяльності молодших школярів, сприяють формуванню здатності до аналізу, оцінювання та свідомого висловлювання.

Проблема розвитку критичного мислення та формування в учнів уміння висловлювати власну думку досліджувалась у працях українських і зарубіжних учених. Зокрема: О. Пометун, Л. Пироженко розглядали інтерактивні методи як засіб формування критичного мислення в молодшому шкільному віці [3]; О. Савченко аналізувала особливості мовленнєвого розвитку учнів початкової школи [4]; Н. Бібік акцентувала увагу на компетентнісному підході в освіті та його впливі на зміст навчання [1]; С. Пасічник, Н. Кудикіна досліджували методи реалізації технологій критичного мислення у початковій школі [2] .

Під умінням висловлювати власну думку розуміємо здатність суб'єкта навчальної діяльності формулювати власні судження щодо певної проблеми чи ситуації, аргументувати свою позицію, вступати в конструктивну дискусію, брати до уваги альтернативні точки зору. Формування такого вміння в учнів молодшого шкільного віку можливе лише за умов застосування відповідних методів, прийомів і форм навчання, які активізують мислення, стимулюють пізнавальну діяльність та розвивають мовлення.

Зміст навчання має передбачати завдання, спрямовані на розвиток навичок аналізу, узагальнення, синтезу, рефлексії. Особливу роль у цьому процесі відіграють уроки літературного читання, української мови, інтегровані курси, у межах яких учні мають змогу аналізувати тексти, висловлювати власні судження, порівнювати думки героїв, пропонувати альтернативні варіанти розв'язання ситуацій.

До ефективних форм реалізації технологій критичного мислення з метою формування зв'язного мовлення належать:

- **«Фішбоун» (діаграма причинно-наслідкових зв'язків)** — сприяє структурованому аналізу явищ і проблем. Цей метод передбачає створення діаграми, що дозволяє наочно продемонструвати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами або проблемами. Застосування цієї технології надає учням можливість систематизувати інформацію, структурувати свої думки та логічно аргументувати свою точку зору. Уроки з використанням діаграми «Фішбоун» сприяють розвитку вміння не тільки формулювати думки, а й пояснювати їх з наукової та практичної точки зору.
- **«Кубування»** дозволяє учневі розглянути об'єкт з різних позицій (описати, порівняти, оцінити, передбачити тощо). Цей метод включає завдання, де учні

повинні описати об’єкт або явище з різних аспектів: дати його визначення, порівняти з іншими об’єктами, визначити переваги і недоліки, запропонувати можливі альтернативи. Використання «Кубування» допомагає дітям розвивати не лише критичне мислення, але й креативність, вміння знаходити нові підходи до старих проблем.

- **«Сенкан»** розвиває уміння лаконічно формулювати думки. Сенкан — це форма вірша, що складається з п’яти рядків і допомагає учням чітко і лаконічно формулювати свої думки. Цей метод використовується для того, щоб діти змогли висловити коротке, але змістовне судження про певне явище чи проблему, що розвиває їхню здатність до концентрації і точності висловлювання.
- **«Тонкі й товсті запитання»** сприяють розвитку мислення вищого порядку. Цей метод полягає в розрізненні запитань за рівнем складності. «Тонкі» запитання стосуються базових фактів, тоді як «товсті» — це складніші, відкриті запитання, які потребують обґрунтування і критичного підходу. Використання цієї технології сприяє розвитку у школярів здатності до глибокого аналізу і розмірковування на різних рівнях.
- **«Щоденник подвійних нотаток»** формує рефлексивну здатність до аналізу інформації. У цьому методі учні ведуть записи, де з одного боку записують основні факти чи ідеї, а з іншого — свої особисті думки, питання, міркування щодо прочитаного чи почутого. Такий метод допомагає дітям не лише активно засвоювати матеріал, а й критично осмислювати та інтегрувати отриману інформацію.
- **«Рольова гра»** є одним із способів формування вміння висловлювати власну думку в умовах, що імітують реальні життєві ситуації. Через рольові ігри учні можуть побачити різні точки зору на одну проблему, навчитися дискутувати та аргументувати свої позиції [3].

Формування зазначеного уміння передбачає дотримання таких педагогічних умов: створення ситуацій вільного вибору й вираження думки; забезпечення емоційно безпечного навчального середовища; підтримка ініціативності та самостійності учнів; формування навичок активного слухання.

Упровадження ТРКМ у навчальний процес початкової школи сприяє: підвищенню рівня сформованості комунікативної та соціальної компетентностей; зростанню когнітивної активності учнів; формуванню навичок осмисленого читання й аргументованого мовлення; розвитку особистісної автономії.

Застосування ТРКМ у початкових класах дає позитивні результати: діти вільніше висловлюються; зростає рівень сформованості мовленнєвих умінь; підвищується мотивація до навчання; розвивається самостійність мислення.

Таким чином, застосування технологій розвитку критичного мислення в освітньому процесі початкової школи є ефективним засобом формування уміння учнів висловлювати власну думку. Це сприяє становленню активної, мислячої особистості, здатної до продуктивної взаємодії в соціумі. Застосування технологій розвиту критичного мислення створює умови для розвитку особистості, яка здатна аналізувати, міркувати, обґрунтовувати свої думки та поважати позицію іншого.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: реалії і перспективи початкової освіти / Н. М. Бібік // Початкова школа. 2021. № 9. С. 3–8.

2. Пасічник С. І. Технології розвитку критичного мислення: теорія і практика / С. І. Пасічник. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2020. 128 с.

3. Пометун О. І., Пироженко Л. А. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. А. Пироженко. — Київ : А.С.К., 2019. 192 с.

4. Савченко О. Я. Теорія і методика початкового навчання української мови / О. Я. Савченко. Київ : Генеза, 2022. 256 с.

Цахло Аліна Іванівна
магістрантка ІІ курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор,
Шапошнікова Ірина Миколаївна

Педагогічні умови збагачення активного словника учнів другого класу на уроках української мови

Успіх навчальної діяльності учнів початкової школи в значній мірі залежить від їх комунікативних здібностей, вмінь до змістового спілкування.

Словникова робота на уроках української мови в початкових класах – одна із складових та структурних елементів різних видів освітньої діяльності з розвитку мовлення учнів. Оволодіння словниковим складом літературної мови стає необхідною умовою вивчення учнями української мови: її орфоепії, орфографії, граматики, правильного слововживання і зв'язного мовлення взагалі [1, с.479].

Методикою початкового навчання української мови охоплена низка прийомів з ознайомлення учнів з новим словом та збагачення активного словника. Слід назвати наступні прийоми, які полягають у демонструванні предметів чи малюнків (для слів із предметним значенням); з'ясуванні значення слова за тлумачним словником; використанні контексту; доборі синонімів; доборі антонімів; доборі до слова родової назви або до родової назви – окремих його видових назв; поясненні слова з опорою на його видову чи родову ознаку; морфемному або елементарному словотворчому аналізі; етимологічному аналізі; перекладі слова іншою мовою, яку знають учні даного класу [1, с.481].

Збагачення словникового запасу учнів початкової школи слід вважати фундаментальним рівнем засвоєння знань, на якому відбувається подальше вивчення української мови [2]. Достатній лексичний запас та свідоме його розуміння та відповідне використання є однією з основних умов подальшого вільного володіння усним і писемним мовленням, що становить фундаментальну основу для розвитку навчально-пізнавальної активності, мовленнєвих здібностей учнів початкової школи. При цьому слід наголосити на формуванні даних процесів не лише на уроках української мови, а й у процесі вивчення всіх інших навчальних предметів початкової ланки освіти.

Основними завданнями в процесі вивчення лексики у початковій школі є наступні, що полягають у [3, с.171]:

- збагаченні активного словника учнів, тобто засвоєнні нових, невідомих раніше для дитини слів чи нових значень відомих, часто використовуваних слів;
- уточненні активного словника учнів – введенні окремих слів у контекст, зіставленні близьких або протилежних за значенням слів, засвоєнні багатозначних та емоційно забарвлених слів;
- активізації активного словника учнів – перенесенні якомога більшої кількості слів із пасивного словникового запасу в активний.

Роботою над словом, над збагаченням активного словникового запасу передбачене дотримання вимог у структурі методичного ланцюга, який лежить в основі визначення педагогічних умов збагачення активного словника учнів другого класу на уроках української мови: слово – правильна вимова слова – розуміння лексичного та граматичного значення слова – формування речення – здатність розуміння тексту. Важливо зазначити, що

пояснення лише лексичного значення слова є недостатнім, адже є лише окремим структурним компонентом методичного ланцюга збагачення активного словникового запасу [3, с.172]. Це наголошує на необхідності вивчення і інших педагогічних умов, які становлять основу процесів збагачення словникового запасу.

Список використаних джерел

1. Луців С. Система словникової роботи на уроках української мови як передумова інтелектуального зростання учнів початкових класів. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2015. С. 479-486.
2. Новосельова В.І. Робота над збагаченням словникового запасу учнів у підручнику української мови для 8-го класу. URL: https://lib.iitta.gov.ua
3. Стеблюк С. Збагачення активного словника молодших школярів на уроках української мови у сучасній початковій школі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 60. том 4. С. 170-175.

Ципнятов Даніїл Владиславович
аспірант ІІІ курсу
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидатка педагогічних наук, доцентка
Тесленко Тетяна Василівна

Інформаційні технології в професійній діяльності майбутніх учителів початкової школи

Інформаційні технології (ІТ) стали незамінним інструментом у сучасній освіті. Використання ІТ в професійній діяльності майбутніх учителів початкової школи дозволяє підвищити якість навчального процесу, забезпечити інтерактивність і доступність навчання, а також сприяти розвитку цифрових компетентностей учнів. Інтеграція ІТ у педагогічний процес вимагає від майбутніх учителів не лише володіння технічними навичками, а й уміння використовувати ІТ для створення ефективного навчального середовища.

Освітні програми з педагогічних спеціальностей повинні включати курси з використання сучасних технологій в освітньому процесі. ІТ у початковій освіті можуть бути використані для створення інтерактивних уроків, організації дистанційного навчання, автоматизації оцінювання та моніторингу результатів учнів. Це дозволяє заощаджувати час, підвищувати ефективність навчання та створювати цікаве і різноманітне середовище для дітей.

У майбутньому використання ІТ в педагогічній діяльності буде тільки зростати. Зокрема, розвиток штучного інтелекту, віртуальної та доповненої реальності створюватимуть нові можливості для навчання і розвитку учнів. Важливою є підготовка майбутніх педагогів до використання таких інновацій.

Розвиток інформаційної компетентності розглядається як одне з пріоритетних завдань професійної підготовки педагога і базується на широкому впровадженні у освітній процес сучасних інформаційних технологій. Проблема впровадження інформаційних технологій у освітянську практику є однією з важливих на сучасному етапі. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що данні питання висвітлені у працях таких дослідників як В.Баженов, П. Беспалов, В. Білик, В.Биков, Л. Горбунова, Л. Дибкова, Е.

Дмитрієва, А. Єлізаров, М. Жалдак, В.Колмакова, Т. Кучерява, О. Малишевський, О. Новиков, О.В. Овчарук, Е. Полат, А. та інші.

Аналіз праць вищезазначених педагогів-дослідників засвідчив, що на розвиток професійної підготовки майбутнього учителя в сучасних умовах істотно впливає процес інформатизації системи освіти, відводячи особливу роль упровадженню нових інформаційних технологій у навчально-виховний процес. Науковці сходяться в єдиній думці, що професійна підготовка сучасного учителя початкової школи має неодмінно включати залучення студентів до активного використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій у їх подальшій професійній діяльності.

Аналіз педагогічного досвіду та наукової літератури свідчить, що використання інформаційних технологій дозволить більш ефективно будувати навчальний процес завдяки можливості:

− архівно зберігати значні обсяги інформації;

− забезпечувати легкий доступ до джерел інформації;

− передавати інформацію на значні відстані;

− забезпечувати можливість багаторазового повторення фрагментів навчального матеріалу;

− управління зображеннями на екрані;

− автоматизації управлінської діяльності;

− урізноманітнення форм представлення інформації;

− використання засобів мультимедіа [1,с. 23].

Інформаційна компетентність є системоутворюючим чинником професійної культури вчителя, оскільки перетворює її у відкриту, самодостатню, таку що саморозвивається і саморегулюється систему.

Для творчого вчителя початкових класів проблема інформаційної культури ускладнюється тим, що він працює з різнопредметною інформацією. Тому для ефективної інноваційної діяльності вчителя початкових класів вкрай необхідною є оптимальна система інформаційного забезпечення, що спроможна була б забезпечити повноту й оперативність інформації за рахунок інтеграції різноманітних ресурсів і використання метаінформації. Для ефективного використання майбутнім учителем такої системи інформаційного забезпечення в професійній діяльності, педагогічний ЗВО повинен сформувати в нього високий рівень інформаційної культури [2, с.22].

Сучасний учитель початкових класів повинен володіти прийомами роботи в мережі Інтернет, ефективно використовувати інформаційні ресурси у професійній діяльності, уміти самостійно шукати, збирати й продукувати інформацію, упроваджувати ІКТ у навчальний процес початкової школи тощо, отже мати високий рівень сформованості інформаційної компетентності [2, с.22].

Однією з основних переваг використання ІТ є можливість диференціації навчання, що дозволяє враховувати індивідуальні потреби учнів. Однак, існують і виклики: недостатня матеріально-технічна база, недостатня підготовка вчителів до інтеграції ІТ, а також питання безпеки дітей в інтернет-середовищі.

Отже, якість професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі початкової освіти залежить від того, наскільки ефективно відбувається процес формування ключових компетентностей, зокрема інформаційних компетентностей, чи є у студентів потреба у фахових знаннях, наскільки вони усвідомлюють необхідність відповідних навичок для професійної досконалості.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі початкової школи повинно бути підпорядковано як основній меті навчання, так і конкретним завданням, які вирішує вчитель у ході навчального заняття. При цьому повинні бути враховані фактори і умови, які впливають на навчальний процес, забезпечено дотримання санітарно-гігієнічних умов та техніки безпеки [3].

Висновок. Сучасний учитель повинен знати тенденції інформатизації освіти (зокрема початкової), психолого-педагогічні умови використання ІТ у роботі з дітьми; уміти користуватися новими інформаційними освітніми технологіями, застосовувати педагогічні можливості ІТ у своїй професійній діяльності; сприяти формуванню основ інформаційних компетентностей та інформаційної етики у вихованців, сформувати в дітей адекватне уявлення про роль комп'ютерних технологій у їх житті.

Використання інформаційних технологій у професійній діяльності майбутніх учителів початкової школи є важливим компонентом сучасної освіти. Це не лише підвищує ефективність навчального процесу, але й сприяє розвитку критичного мислення, творчих здібностей та цифрових компетентностей учнів.

Список використаних джерел

1. Гуревич Р.С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід : навчальний посібник / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, Л. С. Шевченко ; за ред. Гуревича Р. С. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. 348 с.
2. Коломієць А.М., Лапшина І.М., Білоус В.С. Основи інформаційної культури майбутнього вчителя. Навчально-методичний посібник. Вінниця: ВДП, 2006. 88 с.
3. Макаренко Л.Л. Комп'ютерна грамотність: теорія і практика: монографія грамотність: теорія і практика: монографія/Л.Л. Макаренко. – К.: Освіта України, 2008. 244 с.

Черченко Андріана Іванівна
магістрантка ІІ курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидатка педагогічних наук, доцентка
Тесленко Тетяна Василівна

Педагогічні умови формування соціальних компетентностей молодших школярів засобами технологій розвитку критичного мислення

Педагогічні умови представляють собою цілісну систему об'єктивних та суб'єктивних чинників, які забезпечують оптимальне освітнє середовище для досягнення цілей освітнього процесу. До таких умов належать, зокрема, інтеграція технологій критичного мислення, формування позитивного психологічного клімату в учнівському колективі, а також застосування інтерактивних методів навчання, що сприяють підвищенню мотивації та залученості здобувачів освіти.

Формування соціальної компетентності у дітей є складним і багатокомпонентним процесом, що передбачає розвиток умінь ефективної комунікації, здатності до співпраці, емпатії, дотримання прийнятих соціальних норм, а також адаптації до змінних соціальних умов. Важливою складовою цього процесу є розвиток умінь критичного осмислення соціальних явищ, рефлексії власної поведінки в соціальних взаємодіях, формування аналітичного мислення, навичок постановки запитань, пошуку альтернативних поглядів і прийняття обґрунтованих рішень.

Запровадження технологій розвитку критичного мислення є дієвим засобом не лише інтелектуального розвитку дитини, але й важливим інструментом соціального навчання, оскільки сприяє формуванню як індивідуальних, так і колективних форм пізнання та взаємодії в освітньому середовищі [1].

Технології критичного мислення створюють передумови для організації освітнього середовища діалогічного типу, в межах якого здобувачі освіти залучаються до активної взаємодії, аргументованого обміну думками, участі в дискусіях і досягнення спільних висновків. Така форма освітньої діяльності є важливою умовою розвитку мотиваційного, пізнавального та діяльнісного компонентів соціальної компетентності учнів.

Як зазначає Т. Тесленко, одним із ключових чинників формування критичного мислення у молодшому шкільному віці є застосування методичних прийомів, що стимулюють креативність, формування вміння мислити самостійно, виділяти основну думку, аргументовано висловлювати власну позицію, а також сприяють розвитку самосвідомості й самоствердження особистості [2, с. 236].

До ефективних методів розвитку критичного мислення належить, зокрема, метод «мозкового штурму», який забезпечує вільне висловлювання ідей у безпечному для учнів просторі, де не засуджується можливість помилки. Цей метод активізує творчі ресурси дітей, формує здатність до критичної оцінки як власних міркувань, так і висловлювань інших учасників освітнього процесу [3].

Також дієвим у формуванні навичок багатовимірного аналізу є метод «шести капелюхів мислення», запропонований Едвардом де Боно, який передбачає розгляд проблемної ситуації з різних позицій. Це сприяє формуванню в учнів уміння об'єктивно аналізувати інформацію, оцінювати її з різних ракурсів, робити зважені висновки.

Використання рольових ігор, дискусійних форм роботи, діяльності в малих групах виступає важливим засобом розвитку комунікативної компетентності, умінь аргументовано відстоювати позицію, ефективно співпрацювати та критично аналізувати навчальний матеріал. Такі методи не лише сприяють засвоєнню знань, а й забезпечують глибше осмислення інформації, пошук альтернативних рішень та формування навичок самостійного мислення.

Результативна педагогічна діяльність у сучасних умовах передбачає впровадження активних методів і прийомів навчання, спрямованих на стимулювання пізнавальної самостійності учнів, формування навичок аналізу інформації та вироблення власних рішень. Одним із ключових завдань педагога є забезпечення сприятливого психологічного середовища, в якому учень не боїться припускатися помилок, а навпаки – сприймає їх як необхідний елемент пізнавального процесу. Така атмосфера сприяє розвитку впевненості в собі, відкритості у вираженні власних думок і суджень.

Крім того, важливим аспектом професійної діяльності вчителя є заохочення учнів до постановки запитань, самостійного пошуку відповідей та критичного осмислення інформації. Це дозволяє формувати в учнів навички логічного мислення, аргументації та саморефлексії.

Критичне мислення виступає не лише інструментом інтелектуального розвитку, а й потужним засобом формування соціально значущих якостей. Зокрема, воно сприяє розвитку емпатії – здатності розуміти емоційні стани інших людей, враховувати їхні інтереси та потреби у процесі взаємодії. Це, у свою чергу, формує підґрунтя для толерантності, соціальної відповідальності та усвідомлення важливості співжиття в колективі, що є невід'ємними складовими соціальної компетентності.

Важливим є також те, що розвиток критичного мислення сприяє формуванню самостійності як особистісної риси. Учні, які володіють цими навичками, демонструють здатність до прийняття обґрунтованих рішень, прогнозування їх можливих наслідків та відповідального ставлення до власної поведінки. Такий досвід стає основою для подальшого успішного соціального становлення та особистісного зростання.

Таким чином, соціальна компетентність виступає однією з провідних характеристик гармонійно розвиненої особистості, особливо значущою на етапі молодшого шкільного віку, коли діти активно засвоюють соціальні ролі та норми, формуючи власну модель поведінки в суспільстві. Саме тому важливо цілеспрямовано розвивати в учнів уміння

критично мислити, конструктивно взаємодіяти з іншими, самостійно ухвалювати рішення та нести за них відповідальність.

Список використаних джерел

1. Красовська О. О., Максимчук Н. С., Міськова Н. М., Сичик К. І., Сойко І. М., Хом'як О. А., Шкабаріна М. А., Антонишин Н. І., Гагіна Ю. М., Деркач І. Л. Технології організаційно-управлінської та освітньої діяльності в початкових класах Нової української школи в умовах інтеграції України до Європейського Союзу. Монографія: видавець О. Зень. 2023. 422 с.

2. Тесленко Т. В. Підготовка майбутніх педагогів початкової школи до формування критичного мислення молодших школярів. Наукові інновації та передові технології, 2020, с. 233-238

3. Олійник, А. В. (2019). Формування соціальної компетентності молодших школярів через діяльнісний підхід. Науковий вісник Миколаївського університету, 5(1), 85-90

Чорна Оксана Євгенівна
магістрантка ІІ курсу
спеціальності 011 «Освітні педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вишківська Ванда Болеславівна

Впровадження інноваційних технологій в процес професійної підготовки андрагогік

Сучасне суспільство динамічно розвивається під впливом цифровізації, глобалізації та швидкого оновлення знань, що зумовлює необхідність якісної професійної підготовки андрагогів. Вони відіграють ключову роль у навчанні дорослих, допомагаючи їм адаптуватися до змін ринку праці, розвивати критичне мислення та самостійно опановувати нові знання. Використання інноваційних технологій у процесі підготовки андрагогів дозволяє зробити навчання гнучким, інтерактивним та персоналізованим, що підвищує його ефективність.

Цифрові платформи, онлайн-курси, адаптивне навчання, штучний інтелект та віртуальна реальність відкривають нові можливості для розвитку професійних компетентностей. Це відповідає концепції неперервного навчання, яка є необхідною умовою успішного функціонування фахівців у сучасному інформаційному суспільстві. Завдяки інноваційним технологіям андрагоги можуть постійно оновлювати свої знання, ефективно працювати зі дорослою аудиторією та використовувати сучасні методики викладання.

Впровадження інноваційних технологій також сприяє підвищенню якості освіти та конкурентоспроможності фахівців на ринку праці. Нові методи навчання допомагають андрагогам адаптуватися до роботи з різними категоріями дорослих, покращують комунікацію та сприяють інтеграції сучасних освітніх підходів.

Таким чином, впровадження інноваційних технологій у процес професійної підготовки андрагогів є актуальним завданням, яке дозволяє ефективно відповідати на виклики сучасного суспільства, забезпечувати якісну підготовку фахівців та сприяти їхньому професійному розвитку.

В «Енциклопедії освіти» поняття «інновація» визначається як процес створення, впровадження та поширення нових ідей, методів, педагогічних та управлінських технологій в навчальній практиці, що сприяє підвищенню рівня освітніх досягнень та якісній трансформації освітньої системи [2].

Відповідно до визначення І. Білоуса, О. Дем'янюк та О. Кричківської, «інноваційні технології навчання» – це цілеспрямоване забезпечення освітнього процесу за допомогою нових прийомів, методів та засобів організації навчальної діяльності, що сприяють підвищенню її ефективності та досягненню якісно нових освітніх результатів [1].

З огляду на це, педагогічна інноватика передбачає впровадження та інтеграцію різноманітних оригінальних підходів, що базуються на філософських, психологічних та педагогічних дослідженнях, а також на сучасних досягненнях інформаційних технологій. Це визначає стратегічний напрям розвитку освіти та реалізується через науково-методичну діяльність, що передбачає: створення комплексного навчально-методичного та інформаційного забезпечення освітнього процесу в закладах вищого освіти; збільшення обсягу самостійної роботи студентів; активне використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні [3].

Отже, впровадження інноваційних технологій у процес професійної підготовки андрагогів є необхідною умовою підвищення ефективності навчання дорослих та відповідності сучасним освітнім викликам. Використання цифрових платформ, адаптивного навчання, штучного інтелекту та інших технологічних рішень сприяє розвитку професійних компетентностей, підвищенню мотивації та забезпеченню персоналізованого підходу до навчання. Застосування інноваційних технологій дозволяє оптимізувати навчальний процес, зробити його більш інтерактивним, доступним та практикоорієнтованим. Це, в свою чергу, сприяє формуванню висококваліфікованих андрагогів, здатних ефективно працювати зі дорослою аудиторією, враховуючи її потреби та особливості навчання.

Таким чином, інтеграція інноваційних технологій у підготовку андрагогів є важливим кроком до створення сучасної системи освіти, що відповідає концепції неперервного навчання та забезпечує якісну професійну підготовку фахівців.

Список використаних джерел

1. Білоус І., Дем’янюк А., Кричківська О. Інноваційні технології навчання в контексті розвитку сучасної освіти. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченко. 2022. № 1 (349). С. 136 - 147.

2. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; головний редактор В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

3. Хоменко-Семенова Л., Алпатова О., Прохоренко Я. Адаптація студентів гуманітарних спеціальностей до дистанційного навчання як проблема сучасної педагогіки в умовах пандемії. 2020. Режим доступу: https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/46559.

Шевель Леся Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чайченко Валентина Федорівна

Діяльнісне навчання як засіб формування обчислювальної компетенції молодших школярів

Ідея багатоваріантності діяльнісного підходу у навчанні набуває все більшого визнання у дидактиці початкової ланки освіти. Основними чинниками, що вимагають упровадження діяльнісного навчання, є різноманіття активних форм навчання, навчальних завдань і видів навчального матеріалу, неоднозначність прояву закономірностей його засвоєння в залежності від індивідуальних особливостей дітей, їх стилю пізнавальної діяльності та безлічі інших чинників, аж до обстановки в класі, взаємовідносин учнів один з одним і з учителем.

Розглянувши можливості реалізації авторської (С.Скворцова) моделі застосування діяльнісного підходу на уроках математики ми розробили модель діяльнісного уроку:

1. Організація класу до уроку, мотивація до навчальної діяльності.
2. Актуалізація знань та фіксація труднощів у навчальній дії.
3. Виявлення місця та причини утруднення.
4. Побудова проекту подолання труднощів (мета і тема, план, засіб).
5. Реалізація побудованого проекту.
6. Первинне закріплення з промовлянням у зовнішній промові.
7. Самостійна робота з самоперевіркою за зразком.
8. Включення в систему знань та повторення.
9. Рефлексія навчальної діяльності на уроці (підсумок) [3].

У рамках педагогічного дослідження ми моделювали уроки математики за розробленим алгоритмом, враховуючи загальні напрями в організації обчислювальної діяльності, педагогічні завдання вчителя по формуванню обчислювальної компетенції молодших школярів, загальні вимоги до моделювання уроку.

На уроках, побудований на принципах діяльнісного навчання, звертали увагу на умови реалізації діяльнісного підходу на даних етапах уроку. У процесі представлення навчального матеріалу педагог не повинен виступати як транслятор інформації, а діти як приймачі. Необхідно створювати такі навчальні ситуації, які будуть «втягувати» дитину в навчання, мотивувати її на отримання знань і умінь. Педагог не повинен подавати дітям готові знання, він повинен вчити їх самостійно здобувати знання, розмірковувати над отриманою інформацією, працювати з навчальним матеріалом у певній ситуації тощо. Навчальна діяльність має бути організована як процес перетворення. Педагог повинен вчити дітей застосовувати теоретичні знання, отримані під час уроків, у практичній діяльності, у повсякденному житті.

Змістовою частиною діяльнісного уроку були тематичні вправи та активності з посібника «Діяльнісна математика», який створено командою the LEGO Foundation відповідно до Державного стандарту початкової освіти та концептуальних засад Нової української школи. Всі розробки посібника спрямовані на всебічний розвиток дитини, формування навичок і вмінь, які в майбутньому сприятимуть успішній самореалізації та вмінню навчатися впродовж усього життя [1].

Запропоновані активності розроблені з урахуванням характеристик діяльнісного підходу: *радісної, активної, значущої, мотивуючої та соціальної*. Характеристики діяльнісного підходу стали унікальним інструментом вчителя для проєктування і рефлексії

власної діяльності. Зазначені п’ять характеристик були для нас чіткими орієнтирами і допомагали вибудовувати взаємодію з учнями у діяльнісному підході. Ці п’ять характеристик не обов’язково мають бути усі відразу присутніми в кожній активності, вони можуть бути виражені по-різному, а ступінь вираженості чергуватися [1].

Діяльнісна взаємодія відбувається за умови усвідомлення вчителем своєї ролі *педагога-дизайнера,* яка полягає в тому, що учні отримують знання не в готовому вигляді, а шляхом пошуку, дослідження, активного включення, експерименту, спілкування і взаємодії, пропонування власних ідей і бачення, вміння аргументувати думку. Педагог-дизайнер – це усвідомлений практик, який вибудовує взаємодію з дітьми відповідно до їхніх інтересів і потреб з урахуванням освітнього контексту.

Запропоновані розробки в посібнику – це орієнтир для натхнення та дизайну уроків діяльнісної математики, а не готовий план чи інструкція. Адже кожен вчитель може використати запропоновані активності цілісно чи поглибити ідеї на власний розсуд.

Таким чином, діяльнісне навчання, відкриті завдання та запитання, досліди та спостереження, самостійний пошук рішень, командна взаємодія мотивують дітей до вивчення математики. Діяльнісний підхід став ефективним для опанування учнями обчислювальними способами не на поверхневому рівні, а на рівні усвідомлення.

Успішним засобом реалізації діяльнісного навчання в сучасних умовах стала цікава технологія проведення уроків *Щоденні 3.* Саме слово «Щоденні» вказує нам, що ця технологія проводиться щодня. Виконуючи ці завдання учні вчаться бути самостійними, в той час, як вчитель може приділяти увагу учням, яким потрібна індивідуальна допомога.

Щоденні 3 як діяльнісна технологія базується на таких компонентах: вибір; спільність; довіра; 10 кроків до самостійності; дослідження інтелекту; відповідальність. Без кожної частинки діяльність вже не буде цілісною. Довіра та повага - без цього діяльність не буде ефективною. Учень має поважати вчителя, а вчитель має проявляти довіру до учня. На цьому базуються всі інші елементи навчання. Вибір - це найбільша мотивація для учнів, тому що учні самостійно мають право здійснювати вибір, що дозволяє розуміти власну значущість. Відповідальність - це один з важливих компонентів розвитку самостійності. Виконуючи завдання самостійно, учні ставлять перед собою мету і потім самостійно мають можливість проаналізувати свою роботу. Мета технології «*Щоденні 3*» - зацікавити учнів математикою, розвивати у школярів самостійність, витримку, наполегливість, відповідальність, вміння працювати у команді під час оволодіння обчислювальними способами та прийомами. Основними завданнями при використанні *Щоденні 3* стали: зацікавлення першокласників математикою; навчання учнів робити певний вибір та формування самостійності [2].

На наш погляд оволодіння обчислювальними навичками має відбуватися мимовільно під час розв’язування практично значущого, цікавого для учня завдання, при цьому самі навички повинні виступати засобом для вирішення цього завдання. За нашими спостереженнями при відпрацьовуванні одних і тих же прийомів обчислення більш ефективно допомагає не кількість використаних однотипних завдань, а декілька вирішених та повністю прокоментованих прикладів різної практичної направленості.

Таким чином, саме ці сучасні засоби дозволяють надати процесу засвоєння знань діяльнісного характеру, перейти від установки на запам'ятовування великої кількості інформації до освоєння нових видів діяльності - творчих, дослідницьких, у яких і засвоюється інформація.

Список використаних джерел

1. Діяльнісна математика. Методичний посібник із фасилітації уроків математики в початковій школі / The LEGO® Foundation. Запоріжжя : СТАТУС, 2023. 208 с.

2. Кашуба О. О., Кулаченко О. В. Щоденні 3. 1 клас. Харків: Вид. група «Основа», 2019. 128 с.

3. Скворцова С. О. Обчислювальні навички як складова предметно-математичної компетентності молодшого школяра. Початкова школа. 2011. № 9. С. 39–42.

Шоненко Марина Сергіївна
студентка І курсу
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
канд. філос. наук, ст. викл.
Ревін Фрол Геннадійович

Інтеграція наукових дисциплін у навчанні як рушійна сила наукового прогресу

У XXI столітті людство зіткнулося з масштабними викликами, які не мають простих рішень: зміни клімату, глобальні пандемії, зростання кількості технологічних інновацій, нові форми взаємодії в цифровому середовищі. Ці виклики вимагають від суспільства нового рівня мислення — цілісного, міждисциплінарного, гнучкого. Одним з головних інструментів формування такого мислення виступає інтеграція наукових дисциплін у навчальному процесі.

Інтеграція в освіті — це поєднання змісту, методів та форм організації навчання з різних наук для створення цілісного уявлення про навколишній світ. Як зазначає Бех І.Д., це сприяє особистісному розвитку учнів і формуванню системного мислення [1].

Інтеграційні процеси охоплюють всі сфери людської діяльності, але для освіти особливо впливовими є інтеграційні процеси у сфері наукової діяльності, оскільки саме рівень розвитку науки визначає зміст освіти та методи досягнення результатів навчання. Проблеми інтеграції наук і наукових знань досліджували багато вчених (Б. А. Ахлібінський, М. Г. Іванчук, В. Г. Левін, Е. С. Маркарян, А. Д. Урсул, М. Г. Чепіков та ін.). До проблеми інтеграції наук у своїх дослідженнях звертається М. Г. Іванчук. Під інтеграцією наук авторка розуміє процес і результат побудови такої цілісності, яка створюється синтезуванням наукових знань на основі фундаментальних закономірностей природи й зумовлена відображенням природних зв'язків. Проте, М. Г. Іванчук вважає, що не будь-яке зближення наук, що визначається міжнауковими зв'язками й синтезом знань, приводить до інтеграції, а тільки таке, яке в решті решт формує цілісну систему знань. М. Г. Чепіков під інтеграцією наук і наукових знань розуміє взаємозв'язок, взаємодію, засіб широкого використання спільних ідей, прийомів роботи, дослідження навколишньої дійсності. За спрямованістю процесів автор виділяє інтеграцію вертикальну (взаємодія кількох наук, що різнопланово вивчають один і той самий об'єкт) й горизонтальну (зв'язок наукових галузей всередині великих комплексів наук), зовнішню (єдність, взаємозв'язок окремих галузей науки) і внутрішню (взаємопроникнення напрямків, яке відбувається в кожній науці).

Одним із прикладів інтеграції в освіті є STEM-освіта. У ній природничі науки не подаються окремо, а як єдиний навчальний простір. За словами Федоренко О.А. та Гриценко Л.І., STEM-освіта сприяє формуванню практичних навичок і залученню учнів до проєктної діяльності [2].

Іншим прикладом є модель STEAM, де до технічних наук додається мистецтво (Art), що розвиває креативність.

Світовий науковий прогрес дедалі більше базується на міждисциплінарних дослідженнях. Такі галузі як біоінженерія, когнітивна наука, нанотехнології виникли саме завдяки інтеграції знань з різних сфер. Як підкреслює Jacobs H.H., саме інтегрований підхід у навчанні допомагає формувати необхідні для цього навички [3].

Висновки: Інтеграція наукових дисциплін у навчанні — це не мода, а нова парадигма освіти, яка відображає реалії сучасного світу. Вона дає змогу формувати системне, критичне і творче мислення, без якого неможливо вирішувати складні наукові і суспільні проблеми. Освіта, що базується на інтеграції, не лише ефективніше готує учнів до реального життя, а й стає рушійною силою наукового прогресу, відкриваючи нові горизонти пізнання.

Ключові слова: інтеграція наук, науковий прогрес, STEM-освіта, STEAM.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Особистісно орієнтоване навчання: теорія і практика. Київ: Либідь, 2018.
2. Федоренко О.А., Гриценко Л.І. STEM-освіта: сучасні підходи до викладання природничих дисциплін. Освіта і розвиток, 2021. №6, С. 12–19.
3. Jacobs, H.H. Interdisciplinary Curriculum: Design and Implementation. Alexandria: ASCD, 1989.

Шоп Тетяна Вікторівна
магістрантка І курсу
спеціальності 011 «Освітні педагогічні науки» (Педагогіка вищої школи)

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Дем'яненко Наталія Миколаївна

Педагогічні умови підвищення ефективності суб'єкт-суб'єктної взаємодії «викладач-студент» на магістерському рівні підготовки

Освітній процес у сучасному суспільстві потребує трансформації, враховуючи тенденції гуманізації та демократизації. Це зумовлює перехід від традиційної моделі навчання до партнерської педагогічної взаємодії, де студент і викладач є рівноправними суб'єктами навчання. Це передбачає інтерактивний підхід до освітнього процесу, заснований на довірі, повазі та конструктивному діалозі. Взаємовідносини між викладачем і студентом мають характеризуватися діалогічною парадигмою, що сприяє розвитку академічної автономії, рефлексивної взаємодії та компетентнісного підходу до навчання [5, с. 195].

Формування ефективних партнерських відносин між викладачем і студентом, а також визначення найкращих шляхів їх інтеграції у суб'єкт-суб'єктну взаємодію є одним із ключових завдань сучасної педагогіки. Дослідження цього феномену має значний потенціал для вдосконалення освітнього процесу та його адаптації до вимог сучасного суспільства. Важливо створити сприятливі психолого-педагогічні умови, які б гармонійно поєднували інтелектуальний, духовний, емоційний і моральний аспекти виховання, сприяючи всебічному розвитку учасників освітнього процесу. Виховання у закладі вищої освіти має бути спрямоване на формування особистості студента, який володіє високими професійними та моральними якостями. Для ефективного впровадження освітніх і виховних програм необхідно акцентувати увагу на гуманітарній складовій навчання, що сприятиме ціннісному підходу до освіти та розвитку гармонійної особистості [2, с. 128-129].

Педагогічні умови формування партнерських взаємин між викладачем і студентом мають бути спеціально створеними в межах освітнього процесу, сприяти його ефективному

розвитку. Передусім це ті аспекти, які впливають на розвивальне формування особистості студента, забезпечуючи можливість досягнення поставлених цілей.

Підготовка майбутніх викладачів на магістерському рівні спрямована на розвиток ключових практичних умінь і навичок, що забезпечують ефективність освітнього процесу. До них належать рефлексивно-перцептивні вміння, такі як здатність до рефлексії, децентрації, емпатії та емоційної врівноваженості, а також діагностичні навички, що включають володіння методами діагностики та розширення спектру діагностувальних методик. Важливим аспектом є вміння створювати психологічно комфортні професійно орієнтовані ситуації, засновані на атмосфері доброзичливості, формувати навички гуманістичного діалогічного спілкування, що сприяють ефективній взаємодії між викладачем і студентами [4, с. 141-145].

Спираючись на дослідження Дем'яненко Н. (2021), Равчиної Т. (2005), Слюсаренко Н. (2019), Хоменко А. (2021) та ін., основною тенденцією дослідження готовності майбутнього викладача до формування суб'єкт-суб'єктних відносин визначаємо його професійну підготовку як складне багаторівневе поняття, що інтегрує когнітивний, комунікативний та аксіологічний компоненти. Цей процес розглядається як системна трансформація особистісного та фахового становлення педагога, спрямована на розвиток інтерактивної педагогічної компетентності та адаптивного освітнього середовища [1, 3-5].

Таким чином, спираючись на наведені наукові дослідження [1, 3-5] та узагальнений педагогічний досвід, основними чинниками, що забезпечують ефективність суб'єкт-суб'єктної взаємодії, вважаємо: 1) ціннісне ставлення до особистості студента з урахуванням його професійних інтересів; 2) діалогічність педагогічного спілкування, що стимулює освітню активність; 3) науково-дослідну діяльність і командну роботу, що розкривають потенціал студентів та посилюють внутрішню мотивацію; 4) сприяння культурному та особистісному розвитку через компетентність учасників взаємодії; 5) емоційну підтримку викладачем, створення клімату довіри та позитивного ставлення до навчання; 6) рефлексію і саморозвиток для аналізу успішності й відповідальності.

Виходячи з наведеного, можна зробити висновок, що пріоритетним завданням викладача є не лише передавання предметних знань, а й формування педагогічної спрямованості студентів, що ґрунтується на індивідуальному та гуманістичному підході.

Тож, гармонійна суб'єкт-суб'єктна взаємодія між викладачем і студентами є ключовим фактором модернізації освітнього середовища, що сприяє впровадженню інноваційних підходів і формуванню цілісної системи професійних цінностей, норм і смислових орієнтирів.

Список використаних джерел

1. Дем'яненко Н. М. Проєктування інтегрованої технології ситуативного моделювання в педагогічній магістратурі. *Рідна школа.* 2021. № 1-2. С. 55-61.
2. Лучанінова О. П. Куратор академічної групи як ключовий суб'єкт виховної системи ВТНЗ. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика.* 2017. 1 (76). С. 120-132.
3. Равчина Т. Організація взаємодії викладача і студентів у навчально-виховному процесі вищої школи: концепції, підходи, технології. *Вісник львів. ун-ту. Сер. пед.* 2005. Вип.19. Ч. 2. С. 3–16.
4. Хоменко А. Підготовка майбутнього учителя до формування суб'єкт - суб'єктних виховуючих відносини з учнями. *Педагогічні науки.* 2021. № 78 С.140-146.
5. Slyusarenko N., Soter M. Subject-to-subject interaction in the education process as the basis of training future professionals to intercultural communication. *Education in the 21st Century.* 2019. Tom 1, Vypusk 1. PP.195-202.

Штурмак Анна Андріївна
магістрантка І курсу
спеціальності «Початкова освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лозенко Анна Павлівна

Цифрові застосунки як оптимальні технології дистанційного навчання молодших школярів та формування у них загальнонавчальних умінь

У сучасному світі технологізація та цифровізація стали невід'ємними складовими життя. Інформаційні технології проникають у всі сфери, створюючи нові можливості для отримання та обробки інформації. Пандемія COVID-19, повномасштабна війна зумовили необхідність адаптації освіти, спричинили застосування цифрових платформ, які дозволяють учням і педагогам взаємодіяти незалежно від фізичної присутності в класі, створили необхідність пошуку ефективних технологій для формування загальнонавчальних умінь учнів.

Термін «цифрові застосунки» в освітній сфері охоплює широке коло програмних продуктів, що використовуються для підтримки навчання та розвитку учнів. Вони можуть бути інтерактивними вправами, навчальними іграми, програмами для перевірки знань, платформами для вивчення предметів, а також інструментами для організації дистанційного навчання [4].

М. О. Біденко у своїй роботі «Цифрові технології в навчальному процесі: проблеми та перспективи» акцентує увагу на важливості використання цифрових інструментів в контексті дистанційного навчання [1]. Вона відзначає, що цифрові технології здатні суттєво підвищити ефективність навчання, зокрема завдяки мобільним застосункам та онлайн-платформам, які надають учням можливість не лише отримувати нові знання, але й розвивати навички самостійного навчання та цифрової компетентності.

О. І. Соловйова у дослідженні «Мобільні технології в освітньому процесі Нової української школи» наголошує на тому, що цифрові інструменти мають сприяти розвитку інтерактивного та активного навчання, яке стимулює учнів до самостійної роботи та взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу [6].

Г. М. Козлова в роботі «Інтерактивні технології в освітньому процесі початкової школи» наголошує, що інтерактивні цифрові інструменти, такі як інтерактивні дошки, віртуальні класи та різноманітні мобільні застосунки, є важливими для активізації навчального процесу [3].

Для зручної організації дистанційного навчання у початковій школі – розміщення завдань, надання зворотнього відгуку та моніторингу прогресу можна застосовувати GoogleClassroom, ClassDojo, Kahoot! [5].

З метою розвитку самостійності молодших школярів доречно буде застосувати Duolingo, Scratch або інші за стосунки, що передбачають мотивацію та надання зворотного зв'язку без участі вчителя.

Ігрові застосунки на кшталт MinecraftEducationEdition сприяє розвитку критичного мислення та креативності. Завдання цифрового середовища вимагають від учнів планування, організації та пошуку оптимальних рішень.

Застосунки для програмування (як Scratch або CodeCombat) можуть використовуватись для формування базових навичок програмування та логічного мислення, що є актуальним в умовах швидко змінюваного технологічного світу [2].

Таким чином у контексті Нової української школи (НУШ), цифрові технології можуть широко використовуватись для забезпечення доступності та ефективності навчання, формування загальнонавчальних умінь учнів.

Список використаних джерел

1. Біденко М. О. Цифрові технології в навчальному процесі: проблеми та перспективи. Освітні технології та педагогічна практика. 2019. Т. 12, №3. С. 56–68.
2. Глазова В. В., Пащенко І. О., Чебітько Є. А. Інноваційні інструменти та платформи для інтерактивного онлайн-навчання математики. Технології електронного навчання. 2024. №8. С. 37–43.
3. Козлова Г. М. Інтерактивні технології в освітньому процесі початкової школи. Інтерактивне навчання в Україні. 2021. Т. 8, №1. С. 23–40.
4. Кривіцька В. В., Прищак М. Д. Технологія дистанційного навчання: дис. … д-ра пед. наук. ВНТУ, 2020.
5. Кулімова Ю. Використання веб-технологій у процесі психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Електронне наукове фахове видання "ВІДКРИТЕ ОСВІТНЄ Е-СЕРЕДОВИЩЕ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ". 2020. №8. С. 34–41.
6. Соловйова О. І. Мобільні технології в освітньому процесі в умовах НУШ. Педагогічні інновації. 2020. Т. 5, №2. С. 34–48.

Янковський Ілля Дмитрович
студент 1 курсу
спеціальності А3 «Початкова освіта»

Науковий керівник :
доктор педагогічних наук, професор,
Пріма Раїса Миколаївна

Розвиток творчого потенціалу молодших школярів засобами Stem–освіти

Орієнтація на сучасний ринок праці змінює традиційні види діяльності й, як наслідок, змінюється система освіти. Для стимулювання процесів навчання необхідне більш ефективне освітнє середовище: освіта сьогодні стає ключовим чинником розвитку інноваційної економіки України.

Аналізуючи глобальні тренди, можна зазначити, що сьогодні продуктивним напрямом у освітньому процесі є поширення STEM-освіти. Головна мета STEM-освіти полягає у формуванні і розвитку розумово-пізнавальних і творчих якостей особистості, рівень якої визначає конкурентну спроможність на ринку праці; удосконаленні науково-дослідної та інженерної освіти в навчальних закладах. А також, підготовка учнів до післяшкільного навчання і працевлаштування відповідно до вимог 21-го століття.

Структура STEM-освіти визначається Державним стандартом загальної середньої, позашкільної, дошкільної, вищої освіти та спеціалізованими стандартами STEM-освіти.

Однією з основних ланок впровадження STEM-освіти в Україні є початкова, яка здійснюється у дошкільних навчальних закладах, початковій школі та закладах позашкільної освіти, які займаються початковою науково-технічною творчістю.

Навчання в області STEM-освіти надає широкі можливості, готує учнів до успішного працевлаштування, до освіти після школи або для того й іншого, вимагає різних і більш технічно складних навичок, зокрема із застосуванням математичних знань і наукових понять.

Сьогодні STEM є одним з головних напрямів інноваційної освіти. STEM- освіта - це не просто передача знань від учителя до учнів, це спосіб розширення свідомості і зміни реальності у всіх ланках освітнього простору.

STEM-освіту часто називають «навчанням навпаки». Ланцюжок «від теорії до практики» у STEM зазвичай зворотний: спочатку – гра, придумування та майстрування пристроїв і механізмів, а вже потім, у процесі цієї діяльності, – опанування теорії і нових знань.

В початковій школі впроваджують STEM-технології з метою отримання відповідні знання здобувачами освіти, уміння та навички для успішної адаптації та існування у сучасному світі. STEM-освіта сприяє всебічному розвитку молодших школярів через активне та практичне навчання. Цей підхід спонукає учнів до пошуку рішень, стимулює їх інноваційність та критичне мислення. В STEM-навчанні здобувачі початкової освіти залучаються до вирішення реальних проблем, досліджень та проєктної діяльності, що сприяє розвитку їх творчих потенціалів.

Серед науковців, що вивчали феномен STEM-освіти та особливості впровадження STEM-підходів у навчальний процес шкільної та позашкільної освіти варто виокремити таких, як Н. Балик, О. Патрикеєва, Н. Поліхун, О. Стрижак, І. Чернецький та ін. Праці цих українських та закордонних учених (А. Келлі, О. Міск, Г. Флейшман, Ф. Хесс та ін.), стали теоретичною базою для розв'язання проблеми активізації творчого потенціалу дитини, що є однією із задач STEM-освіти. Аналіз теорії і практики розвитку творчих здібностей молодших школярів (Л. Коган, І. Лернер, О. Савченко, С. Сисоєва та ін.) дозволяє зазначити, що цей процес полягає у підготовці учнів до складних викликів сучасного світу, розвитку в них критичного мислення та гнучкості, підготовці до майбутніх професій та забезпеченні особистісного задоволення та самореалізації. Використання підходів STEM-навчання (Science, Technology, Engineering, Mathematics) може відігравати ключову роль у сприянні та підтримці цього розвитку.

У закладах загальної середньої освіти змінюється звична для них форма викладання, коли урок побудований навколо вчителя. За STEM методикою, у центрі уваги знаходиться практичне завдання чи проблема. Учні навчаються знаходити шляхи вирішення не в теорії, а прямо зараз шляхом спроб та помилок. На відміну від існуючої освіти, STEM-освіта надає дитині набагато більше автономності. На процес навчання набагато менше впливають стосунки, що склалися між учнем та вчителем. За рахунок такої автономності, дитина вчиться бути самостійною, приймати власні рішення та брати за них відповідальність. Навички критичного мислення та глибокі наукові знання, отримані в результаті навчання за STEM, дозволяють дитині стати новатором.

Уроки та інші форми навчання із використанням STEM-підходів стають ідеальним середовищем, в якому діти можуть сміливо шукати альтернативні рішення, покращувати власну здатність до аналізу, оцінки, креативно вирішувати проблеми та застосовувати нові ідеї. STEM-підходи, такі як проєктна робота, дослідницькі завдання та спільна творча діяльність, стимулюють самостійність та ініціативу учнів. Завдяки персоналізованому навчанню, яке пропонує STEM-освіта, враховуються індивідуальні інтереси учнів, що гарантує підвищення мотивації до діяльності та практично закріплений матеріал на високому рівні. В рамках наукових та технологічних дисциплін розвиваються творчі здібності у вигляді можливості експериментувати, реалізовувати власні ідеї, а також діти таким чином готуються до майбутніх викликів суспільства, що в майбутньому зробить їх конкурентоспроможними на ринку праці.

Особливою формою наскрізного STEM-навчання є інтегровані уроки, спрямовані на: встановлення міжпредметних зв'язків, що сприяють формуванню в учнів цілісного, системного світогляду; актуалізацію особистісного ставлення до питань, що розглядають на уроці. Основа ефективності таких уроків - чітке визначення мети і планування задля різнобічного розгляду певного об'єкта, поняття, явища з використанням навчальних засобів різних предметів. Особливість планування і проведення інтегрованих, бінарних уроків у тому, що їх може проводити як один учитель, так і кілька. Через складність координації діяльності педагогів інтегровані уроки необхідно планувати заздалегідь за участі всіх учителів паралелі. Можливо організовувати «тематичні дні», коли всі уроки за розкладом

спрямовують на реалізацію єдиної теми, досягнення конкретного результату. В практичній діяльності доцільно розширювати діапазон організаційних форм, методів та способів навчання, як то у процесі екскурсій, квестів, конкурсів, фестивалів, практикумів тощо. Дослідно-проектна діяльність - один з ефективних засобів формування компетентностей. Під час виконання освітніх проектів активізується дослідницька, творча, пошукова діяльність учнів, спрямована на отримання самостійних результатів під керівництвом учителя.

Отже, STEM-освіта є потужним засобом розвитку творчих здібностей дитини, що дає можливість підготувати її до сучасного високо технологічного світу, продемонструвати власні знання та вміння у тому вигляді, який вона обере сама, розкрити свій потенціал та здібності. Використовуючи елементи STEM-технології, вчитель демонструє дітям можливість застосування науково-технічних знань в реальному житті. Це дає можливість навчитися розуміти складну термінологію, правильно вибрати майбутню професію підготуватися до сприйняття життя.

Список використаних джерел

1. Копняк Н.Б. Реалізація міжпредметних зв’язків у системі формування інформатичної компетентності учнів загальноосвітньої школи / Наталія Борисівна Копняк // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2012. – N 1. – С. 17–19. 8. Корнієнко О.Р. Про актуальність запровадження STEM https://informaciaforall.blogspot.com/2016/01/blog-post.html

2. Патрикеєва, О. STEM - освіта : умови впровадження у навчальних закладах України / О. Патрикеєва, О. Лозова, С. Горбенко // Управління освітою. - 2017. - № 1. - С. 28-3

3. Відділ STEM-освіти [Електронний ресурс] // Інститут модернізації змісту освіти. – Режим доступу до ресурсу: https://imzo.gov.ua/pro-imzo/struktura/viddilstem-osviti/.

ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ ІМЕНІ АНДРІЯ МАЛИШКА

Алєксєєнко Тетяна Михайлівна,
студент IV курсу
спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література)

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
професор кафедри української мови
Дудко Ірина Володимирівна

Синтаксичні характеристики новітнього публіцистичного дискурсу

Сучасний світ постійно змінюється під впливом новітніх технологій і глобальних інформаційних потоків, що стимулює трансформацію мовних засобів, зокрема синтаксису. У зв'язку з цим аналіз синтаксичних особливостей новітнього публіцистичного дискурсу є надзвичайно актуальним, оскільки саме публіцистика часто першою фіксує нові мовні тенденції та впливає на формування громадської думки. Дослідження синтаксису сучасного публіцистичного мовлення допомагає зрозуміти особливості розвитку української мови в XXI столітті.

Аналіз виявлення та систематизації основних синтаксичних конструкцій у медіатекстах сучасної публіцистики показав, що в ній домінують прості речення: односкладні, двоскладні непоширені, еліптичні та парцельовані конструкції. Наприклад, використання односкладного номінативного речення ***«Тиша»*** створює напруження та акцентує увагу на важливому моменті. Двоскладне непоширене речення ***«Він пішов»*** констатує факт без зайвих деталей. Еліптичне речення ***«І все»*** передає завершеність думки попри пропуск предиката, проте який легко встановити з контексту. Парцельована конструкція ***«Зруйновано місто. Вщент»*** допомагає посилити експресивний ефект.

У сучасних публіцистичних текстах широко використовуються окличні речення й риторичні запитання для емоційного впливу на читача. Наприклад, заголовок ***«Щойно! Рішення Трампа підняло всіх!»*** (YouTube/@24) акцентує на важливості події, а питання ***«Чи зможе Європа замінити США?»*** («Українська правда», 6 березня 2025 року) стимулює роздуми над міжнародною ситуацією. Поширеним також є застосування імперативних речень для стимулу, мотивації, заклику до дії, наприклад: ***«Не нищіть первоцвіти, занесені до Червоної книги України!»*** («Голос України», 12 березня 2025 року).

Попри домінування простих конструкцій, складні речення залишаються важливими у публіцистиці аналітичного характеру. Так, у текстах В. Портникова натрапляємо на складносурядні та складнопідрядні речення, що дають змогу розгорнуто зображати складні явища: ***«Хоча ситуація залишається напруженою, міжнародні організації намагаються знайти дипломатичне рішення, і водночас країни-сусіди посилюють свою обороноздатність»*** або ***«Незважаючи на те що переговори тривали кілька годин, сторони так і не дійшли згоди щодо ключових питань»*** (YouTube-канал Віталія Портникова).

Сучасний публіцистичний дискурс активно використовує графічні елементи: емодзі, хештеги, виділення окремих слів або фраз, що створює новий рівень стилістичної виразності. Це доповнює синтаксичну побудову тексту, посилюючи емоційність повідомлення.

Отже, синтаксис новітнього публіцистичного дискурсу XXI століття характеризується прагненням до лаконічності, емоційності та логічності викладу. Простота речень забезпечує динамічність і доступність текстів, тоді як складні конструкції забезпечують глибину аналітичного осмислення подій, що є важливим для сучасного інформаційного середовища.

Список використаних джерел

1. Вихованець І. Р. Синтаксичні зв'язки та відношення. К.: Наукова думка, 1992. 207 с.
2. Загнітко А. П. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. Донецьк: ДонНУ, 2001. 512 с.
3. Шульжук К. М. Синтаксис української мови. Житомир: ЖДУ ім. Івана Франка, 2013. 332 с.
4. Дудик П. С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення. Київ: Вища школа, 1995. 256 с.
5. Мойсієнко А. К. Синтаксис української мови: хрестоматія. Київ: Академія, 2011. 348 с.

Список використаних джерел фактичного матеріалу

1. Портников В. Аналітичні публікації та виступи. YouTube-канал Віталія Портникова. https://www.youtube.com/@portnikov
2. Голос України. №45 (12300), 12 березня 2025 року. https://www.golos.com.ua
3. Українська правда. 6 березня 2025 року. https://www.pravda.com.ua
4. 24 Канал. Щойно! Рішення Трампа підняло всіх! https://www.youtube.com/@24

Бабенко Катерина Станіславівна,
студентка 4 курсу
спеціальності «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Александренко Вікторія Вікторівна

Концепт кохання в українській літературі XIX–XX століть

Емоційний концепт «кохання», досить широко представлений в українській літературі. Зосередимося на найбільш значущих творах і загальних тенденціях.

Досліджуваний концепт є складовою української традиційної фольклорної картини світу, він сприяє тлумаченню й увиразненню сенсу людського життя, а також її здатність творити добро. Особливості структурної організації цього концепту засвідчує оригінальність, комплексність і багатогранність української літературної ментальності [4]. У фольклорних творах українського народу концепт кохання характризується виразною емоційністю, щирістю, добротою й журбою.

Концепт любов/ кохання чимало вчених відносить до категорії емоційних концептів. Відповідно, семантичне навантаження концепту кохання міститься в його інтерпретаційному полі: любов – це велике і світле почуття, яке притаманне людині [5].

З початком нової української літератури тема кохання набуває іншої сили, витісняючи барокову традицію, зокрема Іван Котляревський зображує щире та вірне кохання Наталки до Петра в драматичному творі «Наталка-Полтавка», героїня прагне протистояти обставинам і відстоює своє право на щастя. Григорій Квітка-Основ'яненко демонструє трагічну любов Марусі і Василя, на перешкоді якій стають недоліки феодального ладу, передусім рекрутчина.

У XIX столітті романтики по-іншому підходять до висвітлення любовної тематики. В. Жирмунський подає узагальнену характеристику романтичної концепції цього почуття, зокрема зазначає, що в романтичній любові поєднуються вчення романтиків про сутність

життя і борг, містична онтологія й морально-етичні постулати [2]. Любов для представників романтизму пов’язана з містичним пізнанням сутності життя, адже вона відкриває для закоханого душу його коханого [2].

У добу Романтизму українські митці звертаються до зображення внутрішніх суперечностей у людині, її одночасної приналежності до двох світів. Вони доходять висновку, що причиною усіх проблем є невміння чи небажання людини зрівноважувати емоційне й раціональне у своїй натурі, знаходити баланс між особистим і суспільним, альтруїстичним і егоїстичним. Особливе місце в творах романтиків займає кохання, як справжнє глибоке почуття, а подекуди драматичне [3]. Так, тема кохання присутня у творах Тараса Шевченка (Оксана і Ярема в поемі «Гайдамаки»), Марка Вовчка (Катря і Семен в оповіданні «Максим Гримач»), Пантелеймона Куліша (Петро і Леся в романі «Чорна рада»). Усім цим героям доводиться долати перешкоди на шляху до свого щастя.

У творах українських митців-реалістів відсутній глибокий психологічний аналіз почуттів героїв, письменники лише в загальних рисах описують розвиток взаємин Карпа й Мотрі, Лавріна й Мелашки (соціально-побутова повість «Кайдашева сім’я» Івана Нечуя-Левицького), Чіпки й Галі (соціально-психологічний роман «Хіба ревуть воли як ясла повні?» Панаса Мирного).

Кожен із українських письменників кінця XIX – початку XX століття звертався до теми кохання, щоправда, у різних його проявах, керуючись особистісними чинниками й художньо-ідейними настановами: Михайло Коцюбинський у повісті «Тіні забутих предків» творчо використав мандрівний сюжет про кохання хлопця й дівчини з ворогуючих родин, Володимир Винниченко в оповіданні «Момент» показав тілесне кохання як щасливу миттєвість в умовах небезпеки для героїв; Ольга Кобилянська у своїх повістях і новелах зверталася до цієї теми в контексті розкриття проблеми боротьби жінки за своє щастя; Леся Українка в кількох драматичних поемах звертається до цієї теми, зокрема проблема дослідження сутності взаємин стає основною уже в її драмі «Блакитна троянда» (1896). Читач натрапляє на опис романтичних почуттів, які надихають героїню, а водночас відчуває романтичний мотив, пов'язаний із фатальністю долі, що стоїть на перешкоді її почуттям, надаючи зображуваній ситуації особливої гостроти й психологічної виразності [1].

У літературному дискурсі XIX – початку XX століття актуалізується тема взаємозв’язку почуття любові та шлюбу. Трагізм відсутності кохання у шлюбі зображений у таких творах як «Наталка Полтавка» Івана Котляревського, «Перехресні стежки» Івана Франка, «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського. Натомість сила вірного подружнього кохання змальовується у новелі «Шаланда в морі» роману «Вершники» Юрія Яновського.

До проблеми природи й сутності кохання звертались у 20-ті рр. XX століття і автори інтелектуального роману – В. Домонтович, М. Могилянський, Є. Плужник, В. Підмогильний. Їх навіть звинувачували в надмірному еротизмі. У своїх повістях і романах вони демонстрували читачам різні моделі любовних стосунків.

У XX ст. фактично настала епоха плюралізму в любовних взаєминах, сексуальні меншини почали активно боротися за свої громадянські, політичні та економічні права, активно розвивається порнографічна індустрія. Окрім того, розширюється сфера патологічних проявів любові, але водночас залишається місце для високих почуттів. Це все набуває відображення в літературних творах різних родів і жанрів літератури.

Концепт кохання в українській поезії розкривається через глибокий ліризм, емоційну насиченість і психологізм. Збірка Івана Франка «Зів’яле листя» - яскравий приклад драми, яку автор ідентифікував як ліричну драму, оскільки всі поезії в ній об’єднані образом ліричного героя, під яким ми вбачаємо самого автора, й динамікою перебігу його почуттів. Цю збірку літературознавці вважають вершиною інтимної лірики не лише в українській, а й у світовій літературі загалом.

У наступні періоди розвитку української літератури щире, відверте почуття любові пронизує ліричні твори Володимира Сосюри («Васильки», «Так ніхто не кохав», «Коли потяг у даль загуркоче»), поезії Павла Тичини («О, панно Інно, панно Інно», «Ви знаєте, як липа шелестить» тощо). «Червоні» та «чорні» кольори любові змальовував у своїй інтимній ліриці Дмитро Павличко, вічне кохання підносила Ліна Костенко, різноголосу сутність феномена любові окреслив Василь Симоненко [3].

Отже, проведений аналіз доводить, що в українській літературі описано різні види кохання, зображено різні аспекти взаємин закоханих. Специфіка зображуваних подій визначається суспільно-політичними особливостями доби, мистецькими тенденціями, авторським задумом письменника, орієнтовною читацькою аудиторією.

Список використаних джерел

1. Демська-Будзуляк Л. Криза жіночої ідентичності в контексті «нової європейської драми». Леся Українка і сучасність: зб. наук. пр. Луцьк: Волин.обл.друк., 2006. Т. 3. С. 136–149.

2. Жирмунський В.М. Середньовічні літератури як предмет порівняльного літературознавства. URL: http://www.testsoch.info/zhirmunskij-v-m-serednovichni-literaturi-yak-predmet-porivnyalnogo-literaturoznavstva. (дата звернення: 10.12.2024).

3. Жорнокуй У. девіації еротичного (за творчістю Вал. Шевчука і Я. Івашкевича). URL: http://philology.knu.ua/files/library/lit_st/42-1/48.pdf. (дата звернення: 10.12.2024).

4. Конотоп Л.Г Концепт любові: методологічні основи історико-релігієзначого аналізу. Вісник НАУ. Серія : Філософія. Культурологія. 2016. №1 (23). С. 16 – 20.

5. Hendrick S.S. Love and Satisfaction. Satisfaction in close relationships. New York: Guilford Press, 1997. P. 57–78.

Багмет Юлія Олександрівна,
Студентка IVкурсу
Спеціальності «014 Середня освіта.
(Українська мова та література)

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
професор Осьмак Н. Д.

Символіка скіфської баби у творі «Чорне сонце» Василя Шкляра

Серед численних символів, що формують художню палітру роману Василя Шкляра «Чорне сонце», особливе місце займає образ скіфської баби. Цей архаїчний кам'яний монумент, що зустрічається на українських степах, у творі набуває нового, глибоко символічного сенсу, стаючи знаком духовної неперервності, історичної пам'яті та жіночої сили. У романі В. Шкляра, де сучасна війна накладається на багатовікову боротьбу за українську землю, скіфська баба постає як вартова тисячоліть, яка єднає героїв із предками та глибинами національної історії.

Самі по собі скіфські баби – це кам'яні антропоморфні статуї, що з'явилися у VII–III століттях до нашої ери й були характерні для культури кочових племен Північного Причорномор'я. Їх встановлювали на курганах або біля поховань, на священних місцях, щоб вшанувати пам'ять померлих воїнів. Часто ці кам'яні постаті зображують чоловіків-воїнів із ритуальними чашами або зброєю, іноді з ознаками жіночої статі. Незважаючи на популярне нині уявлення про них як про зображення жінок, насправді слово «баба» має тюркське коріння (*balbal*) й стосується радше загального поняття кам'яної постаті, а не статі персонажа. У фольклорному та міфологічному уявленні ці стели виконували роль

охоронців території, символізували родову пам’ять і служили знаком сили, витривалості, духу предків. Скіфська баба стояла на межі світу живих і мертвих, а тому вважалася посередником між людиною і вічністю, між минулим і теперішнім.

У творі «Чорне сонце» скіфська баба з’являється в контексті батальйону «Азов», серед героїв, які шукають не тільки перемоги у війні, а й глибшого сенсу свого перебування на землі. Її присутність – чи то в прямому описі, чи в алюзіях – підкреслює тяглість історичного шляху: від скіфських воїнів до сучасних захисників України. Вона є уособленням предковічної сили, яка закладена в українській землі та людях. Вперше герой бачить бабу у надзвичайній ситуації — під обстрілом. «Притулився до теплого каменя, бо це була справжнісінька скіфська баба. Тієї ж миті вона здригнулася від ударів осколків...»[4 с. 9]. У цьому епізоді вона не просто камінь — вона оберіг, захист, вона врятувала мені життя. І тут постає питання: чи це випадковість, чи справжній прояв сакральної сили?

Суперечка з Єгерем, який іронічно ставиться до вигляду статуї, лише підкреслює глибину сприйняття головного героя: «Тому, що ці груди вигодували ціле плем’я».[4 с. 9] В цій репліці закладено глибинну повагу до жіночого начала, материнства, яке є в основі життя.

Символіка скіфської баби посилюється й тим, що вона проникає в сни героя. «Я спіймав себе на тому, що думаю про скіф’янку як про живу істоту… бо в мої сновидіння вона завжди являлася під таку хвилину, що скажи комусь – не повірить»[4 с. 11]. Вона вже не просто фігура — вона духовна сутність, зв'язок із предками, несвідомим, внутрішнім світом героя.

У пізнішому сні її «кам’яне обличчя… взялося тріщинами… а на тому місці, де мав би бути у неї рот, враз утворилася чорна діра». Цей образ — надзвичайно потужний: скіф’янка хоче сказати щось важливе, та замість голосу — безодня. Це можна трактувати як знецінення пам’яті, забуття сакрального знання, яке намагається прорватися через століття.

Цікаво, що В. Шкляр через цей образ надає значення саме духовній перемозі: навіть коли на полі бою відбуваються втрати, присутність скіфської баби в романному просторі ніби підтверджує, що історія не переривається, що кожен загиблий стає частиною вічності. У образі переплітаються воїнська мужність і материнське начало. Вона — водночас і предок, і мати, і захисниця, як і Україна в своєму сакральному вимірі. Камінь, із якого створена баба, символізує непорушність, твердість духу, а також свідчення, що не можна стерти правду й пам’ять. Саме цей камінь, що витримав тисячоліття, нагадує читачеві: і сучасна боротьба — не тимчасове явище, а частина великої історії, у якій кожен герой — продовження попередніх поколінь.

У поезії Л. Костенко образ скіфської баби неодноразово виникає як маркер зв’язку поколінь. Наприклад, у її вірші «Скіфська баба» читаємо мотиви самотності, забутості, що надають цьому символові рис мовчазного докору. Вона стає свідком духовного занепаду, мовчазним каменем, що бачив і славу, і поразку. Там скіфська баба — це жінка, що завмерла між епохами, з болем дивиться на сучасність, яка не завжди здатна оцінити і зберегти свій спадок. Таким чином, у порівнянні з романом В.Шкляра, де скіфська баба — активна героїня історичної естафети, У Ліни Костенко — це вже радше образ скорботної пам’яті, попередження й смутку за втраченим зв’язком із витоками. Обидва автори по-своєму виводять цей символ на перший план, однак підкреслюють спільну ідею: забуття коренів — це завжди загроза майбутньому.

В обох творах скіфська баба — не просто залишок давнини, а глибокий архетип, який оживає в нових обставинах. У В. Шкляра вона говорить мовою сили, у Л. Костенко — мовою тиші, але в обох — це мова душі, що прагне єдності з минулим, щоб творити майбутнє. Через цей образ українська література підкреслює зв’язок між поколіннями, що йде від скіфських степів до сучасного фронту. Камінь стає не символом мовчання, а символом дії — бо справжня пам’ять не в музеях, а в серцях, у щоденному виборі стояти за своє. І скіфська баба, мовчазна вартова степу, залишається поруч, навіть коли все інше зникає.

Список використаних джерел

1. Діденко Н. Скіфська баба в українській літературі та мистецтві. *Слово і час.* №5. 2015.С. 45-49
2. Гребеннікова Л. Скіфські баби як сакральні об'єкти. *Українська культура*. 2016. № 2. С. 21-25
3. 3.Костенко Л.*Скіфська баба* // ua-poetry.com. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ua-poetry.com/ – (використано повністю).
4. 4.Шкляр В. Чорне сонце. Харків: КСД. 2019. С.304

Беланенко Ольга Олександрівна,
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта
(українська мова та література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
професор кафедри української мови
Дудко Ірина Володимирівна

Загальна характеристика неологізації мови воєнного сьогодення

Російсько-українська війна, яка розпочалася у 2014 році, а з 2022 року перейшла у фазу повномасштабного вторгнення, стала не лише трагічною подією в історії України, але й потужним каталізатором змін у багатьох сферах суспільного життя. Мова є дзеркалом соціальних і політичних трансформацій, тому вона миттєво реагує на виклики часу. Загалом неологізація мови у воєнний час – це процес, зумовлений необхідністю висловлювати нові думки, ідеї, реалії та концепції, які виникають під час воєнного конфлікту. Саме тому основною причиною появи неологізмів є виникнення понять, які потребують нового найменування.

У мові сучасного воєнного періоду виділяють семантичну неологізацію, лексичну неологізацію та окремо усталені вирази (інша назва – неофраземи).

Семантична неологізація – це один із ключових механізмів, за допомогою якого мова пристосовується до нових реалій, особливо у складні часи. Метафоризація, метонімізація, термінологізація та детермінологізація стали основними шляхами, через які слова отримують нові значення або стилістичні відтінки [1, с. 55].

Під час повномаштабного вторгнення з'явилося чимало новотворів, які стали реакцією на події. Наприклад, ***«тривога»*** у мирний час асоціювалося з почуттям неспокою чи страху, але тепер стало позначати офіційне сповіщення про ракетний або авіаудар, ***«бандероль»*** – це тепер не просто посилка, а символічна «відправка» мертвих ворогів. ***«Орки»*** тепер асоціюються не тільки з жорстокими, нецивілізованими істотами, а напряму з російськими окупантами, ***«бавовна»*** стала евфемізмом для позначення вибуху на території рф або тимчасово окупованих територіях, традиційний символ України – ***«калина»*** набула додаткового патріотичного змісту через пісню «Ой, у лузі червона калина», слово ***«паляниця»*** перетворилось на тест на «свій-чужий».

Лексична неологізація – це процес створення слів, які будуть новими як за значенням, так і за звучанням. Творення лексичних неологізмів відбувається шляхом морфологізації (афіксації, основоскладання та абревіації) та завдяки запозиченням [5, с. 169].

Афіксація – це утворення нових слів шляхом додавання префіксів, суфіксів до наявних основ [6, с. 38]. Префікс «від-» додає дієсловам значення «ретельно або інтенсивно виконати дію»: ***«відбайрактарити», «відкобзонити».*** Префікс «за-» акцентує на результативності дії: ***«заджевелинити», «забайрактарити»***. Префікс «на-» додає слову значення «активної дії», як-от ***«наволонтерити».*** Також поширеним є суфікс «-ува», який додає словам відтінку повторюваної дії, наприклад, ***«мамкувати».***

Основоскладання – це процес об'єднання двох або більше основ із використанням інтерфіксів або без них [6, с. 447]. Прикладами таких слів можуть бути ***«кібервійська», «бандеромобіль».***

Абревіація – це спосіб творення слів шляхом усічення основ або поєднання початкових букв кількох слів. У сучасній українській мові цей процес активно використовується, особливо в контексті воєнної лексики та нових суспільних реалій [4, с. 135]. Прикладами таких слів можуть бути ***«ТрО»*** (територіальна оборона) або ***«ЗСУ»*** (Збройні сили України) і відповідно похідне від нього слово ***«ЗСУшник».***

Лексичне запозичення – це тривалий процес у мові, під час якого слова з однієї мови переходять та поступово закріплюються у системі іншої мови [2, с. 152]. У багатьох словах, що стосуються російських окупаційних військ, часто використовується велика літера «Z». Це робиться для того, щоб «підкреслити негативне забарвлення та принизливі конотації слова»: ***Z-окупанти, Z-трофей, Звірюги*** та інші [1, с. 57]. Також лексичними запозиченнями є такі слова, як ***«донат», «гауляйтер», «шахед».***

Окремої уваги заслуговують **неофраземи**, які активно з'являються у мові. На думку Ю. Цвігінцевої, поява «неофразем та новостворених фраз на основі переосмислення звичайних словосполучень або речень» [7, с. 142] є цілком природним процесом у часи війни. Найвідоміші з них: ***«бандерівське смузі», «два-три тижні», «доброго вечора, ми з України», «концерт кобзона», «диванні війська»*** [3, с. 315].

Отже, неологізми російсько-української війни – це приклад того, як суспільно-політичні події можуть породжувати нові слова та вирази. Часто такі слова вимагають глибокого розуміння контексту, у якому їх використовують. Значення цих змін полягає не лише у відображенні поточних подій, але й у формуванні мовної пам'яті суспільства. Ця тема буде надзвичайно актуальною ще довгий час. Мовознавці й надалі приділятимуть цьому питанню пильну увагу, адже війна ще триває, а отже, процеси поповнення української лексики новотворами не завершені.

Список використаних джерел

1. Вусик Г., Павлик Л. Неологізми як мовне відображення російсько-української війни 2022 року. *Закарпатські філологічні студії,* 2022. Випуск 23. Том 1. С. 52-57.
2. Есенова Е., Калинич І., Бойтор В. Лексичне запозичення як засіб збагачення словникового складу мови. *Закарпатські філологічні студії. Видавничий дім «Гельветика»,* 2023. Випуск 28. Том 1. С. 151-156.
3. Зан А. Неологізми як соціолінгвістичні рефлексії російсько-української війни: концептуальні підходи до класифікації. *Україна – Європейський Союз: Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російсько-української війни, гарантій безпеки та реінтеграції тимчасово окупованих територій.* Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 20 жовтня 2023 року) / Ю. Остапець (голова редкол.); відповідальні за випуск: М. Зан, В. Гиря. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2023. С. 312-317.
4. Ляпунова Н. Абревіація в мережній лексичній системі іспанської мови. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика. Херсон: ХДУ,* 2012. Випуск 16. С. 135-138.
5. Тимощук Н. Неологізми на позначення явищ covid-19: морфологічний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих*

вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Випуск 35. Том 5. С. 168-172.

6. Українська мова: енциклопедія / редкол.: В. Русанівський, О. Тараненко, М. Зяблюк та ін. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2004. 824 с.

7. Цигвінцева Ю. Неофразеологізми в контексті російсько-української війни. *Культура слова,* 2022. № 96. С. 141-151.

Богуш Софія Романівна
студентка IV курсу ЗВСО

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Александренко Вікторія Вікторівна

Роль символічно-міфологічних образів у історіософськійконцепції Василя Шкляра

«Чорний ворон. Залишенець» — це magnum opus Василя Шкляра, у якому автор містично інтерпретує історичні події шляхом введення символічно-міфологічних образів [1, с. 56]. Серед них найбільш важливими є такі:

- бінарний Чорний Ворон;
- отаман Веремій;
- бінарна Дося Апілат і ворожка Явдоха.

Бінарність образу Чорного Ворона полягає в містичному зв'язку старого птаха й Івана Чорноуса, який стає для нього тотемом чи потойбічною проекцією. Ворон виражає авторську світоглядну концепцію та історіософію, адже «він прожив заледве не триста літ» [2, с. 163], і на цьому базується глибинна символіка роману. Птах є всюдисущим і всезнаючим спостерігачем за драмою людей, який після всього побаченого міркує про сенс життя, добро і зло, засуджує людську аморальність, жорстокість і нещадність. Він не лише аналізує та оцінює минуле, а й передбачає майбутнє — «якщо він щось загадував наперед, то майже ніколи не помилявся» [2, с. 63].Він стає посередником між світом живих і мертвих, свідомим і підсвідомим, історією й вічністю.

Доречно трактувати бінарність повстанця і птаха у контексті аналітичної психології К.-Г. Юнга [3], оскільки Василь Шкляр часто використовує у творі ідеї архетипів, колективного підсвідомого і синхроністичності. Так, ворон є архетипом Тіні, що виступає внутрішнім стержнем особистості, без якої не може існувати здорової психіки [4, с. 378]. Синхроністичність проявляється в трагічному фіналі роману, коли одночасно гинуть повстанці та помирає старий птах. Навіть його смерть символічна, адже останній погляд ворона в небо символізує незнищенність, вічність, надію на те, що смерть українських героїв не була марною.

Містичність образу підкреслюється циклічністю історії. Це стосується не лише проведенням прямих паралелей між подіями Коліївщини і Холодноярської республіки, а й реінкарнації отамана Веремія в Чорного Ворона, що продовжує його боротьбу, рятує малолітнього сина, чим сприяє продовженню роду. Веремій інтертекстуально пов'язаний з образом козака-характерника — невмирущого носія етноментальних українських характеристик.

Чорний Ворон — це не просто позивний Івана Чорноуса, а знак зв’язку з праукраїнською міфологічною традицією, у якій ворон постає як двоїстий символ: провісник смерті та знищення, дух-провідник, хранитель знання. Таке співіснування полярних сенсів формує особливу бінарність образу, де герой водночас живе і в реальному, і в сакральному вимірі.

Поряд із героєм-месником в романі постає ще одна бінарна вісь — жіночі образи Явдохи й Досі Апілат. Обидві жінки — носійки глибокої символіки, однак кожна уособлює протилежні начала, у яких розкривається ще один вимір історіософської концепції твору.

Дося демонструє неабияку відвагуу бою, проте це спотворює її природу, адже війна — це не жіноча справа. Її таємне кохання до Чорного Ворона містить елементи трагізму, адже це почуття невзаємне, а тому стає причиною постригу. Її життя в монастирі стає в пригоді Чорному Ворону, адже він рятується від смерті завдяки її знанням про таємні тунелі. Водночас у її образі замало цілісності. Натомість — розпорошеність, внутрішній розлад, фаталізм, хоча автор і симпатизує їй.

На противагу ворожка Явдоха містить чіткі ознаки архетипу Матері. Вона втілює земну мудрість, інтуїцію і духовне світле, яке несе в собі пам'ять поколінь. Її зв'язок із природою, особлива проникливість і жіноча витримка створюють образ сакральної жінки, тієї, що береже знання й не дає йому зникнути в мороці часу. Вона — архаїчна жіноча стихія, пов'язана із плодючістю, землею, сакральною пам'яттю роду.

Явдоха й Дося Апілат утворюють взаємодію світла і темряви у жіночому вимірі роману. Одна — зв'язує героя з духовною базою нації, інша — віддзеркалює травматичну дійсність, яка руйнує цю базу. Це подібно до бінарності старого ворона і отамана — поки птах здалека не дивується жорстокості подій і сприймає їх метафізично [4], людина тут і зараз виборює власну долю, всупереч приреченості боротьби.

Отже, образи в романі репрезентують авторську історіософію Василя Шкляра і його погляди на боротьбу українського народу. Вони дають змогу провести історичні паралелі, а також позначені інтертекстуальними зв'язками з міфологією, фольклором і попередньою літературною традицією. Містичність і бінарність основних образів забезпечують завершеність сюжетно-композиційної організації роману. Поки Іван Чорноус чи отаман Веремій шляхетно борються за високі ідеї, старий ворон лише констатує неминучу циклічність існування людей, що постійно вбивають один одного. Завдяки цьому твір не перетворюється на карикатуру і гротеск, а стає містичним описом подій минулого, у якому читач здатен дістатися глибоких сенсів про дуалістичність і магічність буття людей у будь-які епохи.

Список використаних джерел

1. Пономаренко В. В. Поетика та проблематика романів "Чорний Ворон" ("Залишенець") та "Маруся" Василя Шкляра: дис.. канд.. філ..наук: 10.01.01 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2018.
2. Шкляр В. Залишенець. Чорний ворон: роман. Київ: КСД, 2009. 394 с.
3. Юнг К.-Г. Архетипи і колективне несвідоме. Київ, Астролябія, 2023. 608 с.
4. Ворон (Крук): духовне та містичне значення. URL: https://dryade.guru/raven-spiritual-and-mystical-significance/?srsltid=AfmBOoqDcTS3nM6jj9ozUKr7eRsjo9dRg4WytI9eM0bLcKFRc1JgZ4Cu.

Бондаренко Ольга Юріївна,
студентка V курсу
спеціальності «Середня освіта»
(українська мова та література)

Науковий керівник:
професорка кафедри української літератури,
кандидатка філологічних наук
Савченко І.В.

Реалізація ідей літературної дискусії в творчості Івана Нечуя-Левицького (на прикладі повісті "Старосвітські батюшки і матушки»)

Література завжди відіграє важливу роль у формуванні суспільства. Це живий організм, який реагує на будь-які зміни в житті народу. Кожна історична подія відгукується та закарбовується саме в літературі. Інтелігенція має впливати на маси і продукувати нові ідеї. Переломні зміни у світогляді українських інтелектуалів сталися саме в 70-90-х роках XIX ст., коли літератори чітко вербалізували думку про окремішність українського народу, а відтак – і остаточно усвідомили, що час рухатись власним шляхом, без впливу «великоруської літератури». Літературна дискусія 70-90-х років XIX століття системно вплинула на все подальше українське письменство. Відмежування української літератури від російської вже тоді стало стимулом для пошуку нових ідей, нових форм, нових героїв.

Дискусія розпочалася в контексті загального піднесення українського національного руху. Важливу роль у ній відіграли Михайло Драгоманов, Іван Франко, Борис Грінченко та інші представники української інтелігенції. Вони обговорювали питання про місце української літератури в загальносвітовому контексті та її завдання, про національну самостійність української літератури, її роль у формуванні національної свідомості українського народу, порушували мовне питання.

Стаття Івана Нечуя-Левицького "Сьогочасне літературне спрямування", опублікована в 1878 році в львівському журналі "Правда", стала важливим внеском у літературну дискусію кінця XIX століття. У ній автор висловлює погляди на українську літературу, її завдання та місце в суспільстві .

У цій статті письменник визначає три основні принципи, які, на його думку, виведуть українську літературу на нові обшири. Він наголошує на тому, що література має бути доступною та зрозумілою для кожного стану суспільства: від селянства і до найвищого панства. Тож у повісті «Старосвітські батюшки та матушки» Іван Нечуй-Левицький представляє якнайширший спектр верств тогочасного населення – і соціальний, і національний - через призму життя двох сімей – Харитона та Онисі Моссаковських і Марка та Олесі Балабух.

Нечуй-Левицький наголошував на важливості подальшого розвитку реалізму в українській літературі. Він вважав, що письменство має стати "дзеркалом", яке відображає правдиве життя українського народу, з усіма його труднощами і радощами. Автор підкреслював, що реалістичне зображення дійсності має бути естетично привабливим і пронизаним вищою ідеєю. Реалістичність для нього - не лише точне відтворення фактів, але й естетична обробка матеріалу для створення художнього образу.

«Старосвітські батюшки та матушки» відображають життя духовенства у всіх його проявах. У тогочасному суспільстві священники вважалися моральними авторитетами та зразками для наслідування. Їх сприймали як носіїв вищої моральності, на яких рівнявся простий люд. Іван Нечуй-Левицький вперше системно та предметно розвіяв цей ідеалізований образ і показав, що священники — не безгрішні святі, а звичайні люди зі своїми слабкостями та недоліками.

Письменник вважав, що українська література має бути національною за своєю природою. Тільки через глибоке розуміння свого народу та його традицій можна створити справжню літературу. І це є другим принципом у формуванні української літератури.

У повісті-хроніці багато описів народних традицій та обрядів: сватання, весілля, хрещення дітей, святкування Різдва, Великодня, а також зображення звичайних гостин. Для увиразнення національної природи українського дозвілля автор порівнює його з гуляннями москалів, наголошуючи, що московські звичаї зовсім не підходять для українського народу.

На думку Івана Нечуя-Левицького, літературні персонажі мають відображати національний дух і характер, щоб читач міг впізнати в них українців. Він акцентує на важливості творення національного характеру, ознаками якого є фантазія, мрійливість, чуттєвість і гумор.

У повісті «Старосвітські батюшки та матушки» є багато персонажів, які репрезентують типовий український характер, що вирізняє їх з-поміж інших народів. Особливо виразно це проявляється у творенні образу Онисі, яка має гордовитий та сильний характер, любить бути головною та керувати всім. Онися не просто займається хатніми справами — вона прагне зробити дім справжнім родинним осередком. Онися — типова українська господиня: уособлює силу, рішучість, організованість та відданість родинним цінностям. Її образ представляє традиційну українську жінку, яка тримає на собі весь побут, водночас залишаючись сильною і владною особистістю.

Третій принцип — народність — передбачає використання живої народної мови як основи для літератури. Нечуй-Левицький стверджує, що взірцем книжного язика повинна бути «мова простих людей, зокрема сільських баб». Він також наголошує на важливості епічних і ліричних форм народної поезії, які можуть збагачувати прозу. Принцип народності передбачав використання елементів народної творчості. Автор майстерно поєднує українські традиції та народний фольклор, включаючи у повість уривки з народних пісень, обрядовість, специфічні мовні звороти. Показовою є сцена приготування весільного короваю, який символізує достаток, щастя і благословення для молодят. Це не просто кулінарний процес, а спільне ритуальне дійство. Сцена містить ритуальну пісню, яку виконує «титарка дуже тонесеньким голосом». Сама пісня є не просто супроводом до випікання, а магічною формулою, що має забезпечити молодятам щасливе подружнє життя

Іван Нечуй-Левицький стверджував, що література має черпати натхнення з народної культури і мови, оскільки це допомагало б створити автентичні образи та сюжети. Він також підкреслював важливість естетичності у творах, вважаючи, що українська народна творчість завжди прагнула до краси і гармонії.

Отже, повість Івана Нечуя-Левицького «Старосвітські батюшки та матушки» є художнім втіленням ідей літературної дискусії 70-790-х років XIX ст., оскільки через художні образи унаочнює питання культурного розвитку, національної самосвідомості, що перегукується із загальними тенденціями українського інтелектуального простору того часу.

Список використаних джерел

1. Історія української літератури XIX ст. : підручник: у 2 кн./ за ред. М. Г. Жулинського. ─ К. : Либідь, 2006. ─ Кн. 2. ─ 712 с.

2. Нечуй-Левицький І. Старосвітські батюшки та матушки: повість-хроніка. ─ К. : Знання, 2014. ─ 216 с. ─ (Класна література).

3. Нечуй-Левицький І. Сьогочасне літературне прямування або Непотрібність великоруської літератури для України і слов'янщини. Павлоград: Народна книжка, 2010, 68 с.

Богуш Софія Романівна,
студентка IV курсу ЗВСО

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Александренко Вікторія Вікторівна

Роль символічно-міфологічних образів у історіософськійконцепції Василя Шкляра

«Чорний ворон. Залишенець» — це magnum opus Василя Шкляра, у якому автор містично інтерпретує історичні події шляхом введення символічно-міфологічних образів [1, с. 56]. Серед них найбільш важливими є такі:

- бінарний Чорний Ворон;
- отаман Веремій;
- бінарна Дося Апілат і ворожка Явдоха.

Бінарність образу Чорного Ворона полягає в містичному зв'язку старого птаха й Івана Чорноуса, який стає для нього тотемом чи потойбічною проекцією. Ворон виражає авторську світоглядну концепцію та історіософію, адже «він прожив заледве не триста літ» [2, с. 163], і на цьому базується глибинна символіка роману. Птах є всюдисущим і всезнаючим спостерігачем за драмою людей, який після всього побаченого міркує про сенс життя, добро і зло, засуджує людську аморальність, жорстокість і нещадність. Він не лише аналізує та оцінює минуле, а й передбачає майбутнє — «якщо він щось загадував наперед, то майже ніколи не помилявся» [2, с. 63].Він стає посередником між світом живих і мертвих, свідомим і підсвідомим, історією й вічністю.

Доречно трактувати бінарність повстанця і птаха у контексті аналітичної психології К.-Г. Юнга [3], оскільки Василь Шкляр часто використовує у творі ідеї архетипів, колективного підсвідомого і синхроністичності. Так, ворон є архетипом Тіні, що виступає внутрішнім стержнем особистості, без якої не може існувати здорової психіки [4, с. 378]. Синхроністичність проявляється в трагічному фіналі роману, коли одночасно гинуть повстанці та помирає старий птах. Навіть його смерть символічна, адже останній погляд ворона в небо символізує незнищенність, вічність, надію на те, що смерть українських героїв не була марною.

Містичність образу підкреслюється циклічністю історії. Це стосується не лише проведенням прямих паралелей між подіями Коліївщини і Холодноярської республіки, а й реінкарнації отамана Веремія в Чорного Ворона, що продовжує його боротьбу, рятує малолітнього сина, чим сприяє продовженню роду. Веремій інтертекстуально пов'язаний з образом козака-характерника — невмирущого носія етноментальних українських характеристик.

Чорний Ворон — це не просто позивний Івана Чорноуса, а знак зв’язку з праукраїнською міфологічною традицією, у якій ворон постає як двоїстий символ: провісник смерті та знищення, дух-провідник, хранитель знання. Таке співіснування полярних сенсів формує особливу бінарність образу, де герой водночас живе і в реальному, і в сакральному вимірі.

Поряд із героєм-месником в романі постає ще одна бінарна вісь — жіночі образи Явдохи й Досі Апілат. Обидві жінки — носійки глибокої символіки, однак кожна уособлює протилежні начала, у яких розкривається ще один вимір історіософської концепції твору.

Дося демонструє неабияку відвагуу бою, проте це спотворює її природу, адже війна — це не жіноча справа. Її таємне кохання до Чорного Ворона містить елементи трагізму, адже це почуття невзаємне, а тому стає причиною постригу. Її життя в монастирі стає в пригоді Чорному Ворону, адже він рятується від смерті завдяки її знанням про таємні тунелі. Водночас у її образі замало цілісності. Натомість — розпорошеність, внутрішній розлад, фаталізм, хоча автор і симпатизує їй.

На противагу ворожка Явдоха містить чіткі ознаки архетипу Матері. Вона втілює земну мудрість, інтуїцію і духовне світле, яке несе в собі пам'ять поколінь. Її зв'язок із природою, особлива проникливість і жіноча витримка створюють образ сакральної жінки, тієї, що береже знання й не дає йому зникнути в мороці часу. Вона — архаїчна жіноча стихія, пов'язана із плодючістю, землею, сакральною пам'яттю роду.

Явдоха й Дося Апілат утворюють взаємодію світла і темряви у жіночому вимірі роману. Одна — зв'язує героя з духовною базою нації, інша — віддзеркалює травматичну дійсність, яка руйнує цю базу. Це подібно до бінарності старого ворона і отамана — поки птах здалека не дивується жорстокості подій і сприймає їх метафізично [4], людина тут і зараз виборює власну долю, всупереч приреченості боротьби.

Отже, образи в романі репрезентують авторську історіософію Василя Шкляра і його погляди на боротьбу українського народу. Вони дають змогу провести історичні паралелі, а також позначені інтертекстуальними зв'язками з міфологією, фольклором і попередньою літературною традицією. Містичність і бінарність основних образів забезпечують завершеність сюжетно-композиційної організації роману. Поки Іван Чорноус чи отаман Веремій шляхетно борються за високі ідеї, старий ворон лише констатує неминучу циклічність існування людей, що постійно вбивають один одного. Завдяки цьому твір не перетворюється на карикатуру і гротеск, а стає містичним описом подій минулого, у якому читач здатен дістатися глибоких сенсів про дуалістичність і магічність буття людей у будь-які епохи.

Список використаних джерел

1. Пономаренко В. В. Поетика та проблематика романів "Чорний Ворон" ("Залишенець") та "Маруся" Василя Шкляра: дис.. канд.. філ..наук: 10.01.01 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2018.
2. Шкляр В. Залишенець. Чорний ворон: роман. Київ: КСД, 2009. 394 с.
3. Юнг К.-Г. Архетипи і колективне несвідоме. Київ, Астролябія, 2023. 608 с.
4. Ворон (Крук): духовне та містичне значення. URL: https://dryade.guru/raven-spiritual-and-mystical-significance/?srsltid=AfmBOoqDcTS3nM6jj9ozUKr7eRsjo9dRg4WytI9eM0bLcKFRc1JgZ4Cu. (дата звернення: 12.10.2024).

Волошина Діана,
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Александренко В. В.

Історичний контекст та біографічні мотиви у романі Івана Багряного «Тигролови»

Роман І. Багряного «Тигролови» (1944) репрезентує художнє осмислення сталінського тоталітаризму крізь призму автобіографічного досвіду автора. Історіографічний аналіз твору дозволяє ідентифікувати комплекс біографічних мотивів, інкорпорованих у художню структуру наративу, та простежити їх кореляцію з історичним контекстом радянської доби 1930-х років.

Біографічна основа роману пов’язана з особистим досвідом Івана Багряного (1906–1963), зокрема періодом арештів, заслання та перебування на Далекому Сході. Заарештований у 1932 році за «контрреволюційну агітацію», він зазнав тюрем, допитів, втеч та повторних затримань. Дані події стали емпіричною основою для створення образів і сюжетних ліній у романі «Тигролови». Як зафіксовано в архівних джерелах, сам автор акцентував на автобіографічному підґрунті твору: «*Мені не треба було нічого вигадувати. Життя товпилося в моїй душі і вирувалося, як Ніагара. Країну, про яку я писав, я любив, як свою другу батьківщину, хоч і потрапив у неї невільником*» [5].

Роман відображає соціально-політичні реалії сталінської епохи: систему ГУЛАГ, структуру НКВС, механізми репресій і фабрикування справ проти української інтелігенції. Архівні дані підтверджують достовірність зображених методів допитів, транспортування та утримання в’язнів, зокрема згадки про «столипінські вагони». Дія твору розгортається в період піку сталінських репресій (1937–1938), коли ГУЛАГ налічував понад 2 мільйони в’язнів, серед яких значну частину становили політичні. Багряний реалістично змальовує весь ланцюг репресій — від арешту до етапування.

У 1932–1938 роках радянський режим знищив понад 80% української інтелігенції, що підтверджують архіви НКВС. Серед репресованих був і Багряний. У романі «Тигролови» він правдиво зображує методи допитів, тортур, етапування у «столипінських вагонах» і діяльність «трійок» НКВС, що виносили вироки без суду. У ті ж роки Далекий Схід став центром системи ГУЛАГ: в’язні працювали в умовах крайньої жорстокості, що й стало історичним тлом твору.

Першу версію роману — «Звіролови» — Багряний написав у 1943 році, а доопрацьований варіант під назвою «Тигролови» вийшов у 1946 році, посиливши його символічний зміст. Протагоніст Григорій Многогрішний має виразні автобіографічні риси автора: обидва — представники української інтелігенції, жертви репресій, утікачі, які знайшли прихисток серед українців на Далекому Сході. Ім’я героя перегукується з постаттю гетьмана Дем’яна Многогрішного, підкреслюючи спадкоємність національного спротиву. Його життєве кредо — «*Ліпше вмирати біжучи, ніж жити гниючи*» — втілює моральну позицію самого Багряного.

Історичний контекст охоплює період від поразки Української революції до «великого терору», а топографія твору — Далекий Схід і Зелений Клин — має історичну достовірність і пов’язана з українськими переселенцями кінця XIX – початку XX століття.

Родина Сірків уособлює українську діаспору на Далекому Сході, яка сформувалась завдяки Столипінській реформі. Їхній побут, мова й звичаї відтворені з етнографічною точністю, що підкреслює стійкість української ідентичності навіть у відриві від батьківщини. Антагоніст роману — майор Медвин — уособлює каральну машину сталінської доби. Його образ символізує імперський дискурс, протиставлений національному, а прізвище має символічну етимологію, що натякає на образ «медведя» — традиційного символу російської державності. [4].

Біографічний характер роману «Тигролови» підтверджується кореляцією між художніми образами та реальними особами, з якими контактував Багряний. Дослідження архівних матеріалів, зокрема мемуаристики та епістолярію, дозволяє ідентифікувати прототипів як серед представників каральних органів, так і серед українських поселенців Далекого Сходу. Конвергенція біографічного та фікціонального реалізується через трансформацію емпіричного досвіду в художні образи із збереженням типологічних ознак [4].

Письменницька стратегія Багряного полягає в поєднанні пригодницького наративу з політичною критикою радянського тоталітаризму. Історичну достовірність посилюють натуралістичні описи процедур арешту, транспортування в'язнів, допитів та умов утримання. Водночас автор уникає документалістської фіксації, трансформуючи біографічний матеріал у художню реальність із виразним символічним виміром. Образи «експресу», тайги, кордону набувають полісемантичного навантаження в структурі твору

[5]. Мотив шляху в романі «Тигролови» символізує не лише фізичну втечу героя з неволі, а й його внутрішню трансформацію. Просторовий маршрут — від ешелону через тайгу до кордону з Маньчжурією — відображає власний досвід Багряного та уособлює прагнення до свободи. Фінальна сцена втечі за межі СРСР утверджує ідею особистої свободи як найвищої цінності.

Ідеологічно роман спрямований проти тоталітаризму. Через викриття терору, пропаганди й репресій автор демонструє критику радянської системи. Протиставлення української ідентичності імперській політиці Москви актуалізує проблему колоніального статусу України. Філософські теми свободи, гідності та вибору поєднуються з історико-політичним змістом. Роман здобув широку міжнародну рецепцію: був перекладений багатьма мовами й мав успіх у Європі та США, де підтримувався антикомуністичний дискурс. Водночас у СРСР твір забороняли як «антирадянський», що свідчить про його ідеологічну силу. [6].

Таким чином, дослідження історичного контексту та біографічних мотивів роману І. Багряного «Тигролови» виявляє органічну інтеграцію особистого досвіду автора в художню структуру твору, що забезпечує його історичну достовірність і психологічну переконливість. Трансформація біографічного матеріалу здійснюється через художнє узагальнення, символізацію та типізацію, що дозволяє вийти за межі індивідуального наративу до масштабної картини національної трагедії в умовах тоталітаризму. Історико-біографічний субстрат роману «Тигролови» становить підґрунтя ідейно-художньої концепції твору, утверджуючи універсальні цінності людської гідності, свободи та національної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Багряний І. П. Тигролови: Роман; Огненне коло: Повість. Київ : Укр. письменник, 1996. 350 с.
2. Буянкіна Н., Просалова В. Жанрові особливості роману Івана Багряного «Тигролови». Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2017. Т. 1. № 9. С. 23–26
3. Вещикова О. Асиметрія пам’яті і спогадів у художньому творі: наратологічний аспект. Синопсис: текст, контекст, медіа. 2022, 28 (2). С. 46-53.
4. Колошук Н. Іван Багряний: домінанти творчості та проблеми вивчення : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. 121 с.
5. Лущій С. Романи Івана Баряного «Тигролови» та «Сад Гетсиманський»: за архівними матеріалами Юрія Лавріненка. Слово і Час. 2006. № 10. С. 21-31.

Вихрик Дарина Володимирівна
студентка 4 курсу
спеціальність 014 «Середня освіта (українська мова і література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Александренко Вікторія Вікторівна

Розкриття взаємодії людини з урбаністичним середовищем у романі «Місто»

Роман В. Підмогильного «Місто» вийшов друком 1927 року. Це був період утвердження радянської влади: оскільки в соціумі ще існував певний опір, адже народу не до вподоби була політика «воєнного комунізму», а в центральній і південній Україні ще тривала повстанська боротьба.

У цей час інтенсивно розбудовуються міста, розвиток яких здійснювався за рахунок свіжої молодої сили – вихідців із сіл, тобто В. Підмогильний в інтелектуальному романі «Місто» зображує досить типову для 20-х років XX століття ситуацію: головний герой твору – сільський парубок Степан Радченко приїжджає із села до міста «з комплексом ненависті до нього і бажанням завоювати його». У цьому контексті доцільно закцентувати, що автор вважав своїм завданням наповнення української літератури новими, віддаленими від селянської і сільської тематики сюжетами і образами. З цього приводу в післямові до інтелектуального роману «Місто» митець вказує, що планував «наблизити місто до української психіки», адже «… занадто ми довго жили під стріхами, щоб лишатися романтиками їх» [4].

Степан Радченко, перетнувши межу, потрапляє до «чужого» простору. Спочатку він ставиться до міста з ворожістю, бо воно для нього символізує все чуже. Через це він протестує, намагається протистояти урбаністичному середовищу, хоче змінити його, адже вірить, що саме він повинен подолати місто з його абсурдними та жорстокими законами існування. Відповідно, спочатку його мета – здобути освіту для того, щоб повернутися в рідне село, а здобуті знання використати для реформування й розвитку сільського господарства в рідному селі, а також із метою боротьби з тими пережитками минулого, які шкодять ефективному розвитку.

Поступово його плани змінюються: він вважає, що має стати одним із тих, хто прийде на зміну тим містянам, які викликали відчуття відчуженості й невпевненості в головного героя, які здавалися йому зіпсованими й манірними. Степан Радченко вирішує, що він стати новою свіжою силою, що сприятиме конструктивному перетворенню міста.

З часом місто впливає на хлопця, змінюючи його внутрішній світ, плани, переконання та прагнення. З цього приводу А. Ніковський зазначав, що Степан Радченко перетворився на «гарматне м'ясо міста, оскільки нічого в ньому не змінив, не підкорив ні собі, ні ідеї міста-села чи міста-саду» [3, с. 314], дослідник також наголошував, що головний герой роману «Місто» сам підкорився владі міста, «як воно є, та підбив випадкам і метушні свою долю й переживання» [3, с. 314].

На основі аналізу всіх трансформацій, що відбуваються з головним героєм досліджуваного твору, І. Борисюк зазначає, що роман В. Підмогильного «Місто» – це літературний твір про владу, яку наприкінці «розтягненого в часовому проміжку довгого ініціального шляху здобуває над містом (землею, жінкою) пригноблений ним (землею, жінкою) хлопець» [1, с. 34]. Дослідниця наголошує, що, активно перетворюючи простір навколо себе, Степан Радченко не менш активно перетворює й себе. Водночас урбаністичний простір довкола нього також змінює свої якості, «позбуваючись глевкості й розлогості, а також набуваючи легкості й гостроти, тобто маскулінізуючись під майстерними й управними руками Чоловіка-Бога-Творця» [1, с. 35].

Саме з вікна останнього описаного в романі помешкання Степан Радченко дивиться на підкорене ним місто, яке покірно лежить внизу. Це дає підстави для висновку, що, зазнаючи певних трансформацій, головний герой роману «Місто» підкорив цей чужий і ворожий для себе простір, став його частиною, досягнувши поставлених цілей.

Аналогічну вертикаль утвердження головного героя в місті можна спроєктувати і на основі любовних перемог Степана Радченка. З цього приводу В. Мельник зазначає, що «жіноча лінія» в романі формується теж поетапно й «набуває інтенсивності синхронно з динамічністю життя головного героя, виразно демонструючи трансформації його морального й суспільного стану» [2, с. 183–184]. Отже, шляхом аналізу жіночих персонажів роману В. Підмогильного «Місто» теж можна простежити трансформації, що відбуваються з головним героєм.

Надійка, з якою він припливає до Києва, є сільською дівчиною, вона належить до того простору, що спочатку є «своїм», рідним для Степана Радченка. Любовним романом із односельчанкою хлопець остаточно утверджує свою владу над рідною землею.

Степан Радченко швидко втрачає інтерес до Надійки, оскільки вона є для нього зрозумілою й занадто простою. Саме тоді, як змінюються його життєві плани (він більше не планує повертатися в рідне село, а хоче стати «новою силою», що змінить місто), стає іншим його ставлення до Надійки. Водночас варто пригадати, що під час однієї з життєвих криз, що була викликана самогубством Зоськи, творчою кризою, сутність якої полягала в неспроможності створити «повість про людей», він згадує про село і Надійку, яка на той час вже стала дружиною Бориса Задорожнього. Отже, у його думках і спогадах вона назавжди залишається ланкою, яка єднала його із сільським світом, як «кличний дзвін із далечини» [4, с. 164].

У контексті урбаністичного художнього простору й образу Надійки маємо звернути увагу на опозицію «природа – цивілізація», яку можна співвіднести з образами «село» й «місто», «просте» й «складне».

Наступний щабель утвердження Степана Радченка в місті – це Мусінька, зріла жінка, іпостась матері, якої не було в головного героя роману. Цікаво, що Мусінька була міщанкою, проте фактично вела селянський спосіб життя, тримаючи худобу. Це свідчить, що хлопець дещо дистанціювався від села, але повністю зв'язку з ним не втратив, тобто остаточно в місті ще не утвердився.

Надалі в Степана Радченка були тривалі стосунки із Зоською та ситуативні зустрічі зі столичною балериною Ритою, які передусім підтверджують трансформацію його характеру, потужне прагнення до чогось нового й недосяжного. Ці стосунки також засвідчують, що, отримавши бажане, досягнувши поставленої мети, Степан Радченко швидко втрачає інтерес, у нього формується нова мрія, новий ідеал, до якого він прагне, руйнуючи при цьому долі близьких йому людей. Ілюстративним є приклад стосунків із Зоською, яка була типовою міською дівчиною, стосунки з якою допомогли Степану остаточно утвердитися в місті, стати його частиною, вона навіть погодилася вийти за нього заміж, після чого головний герой відчуває втому від цих стосунків, відчуття їхньою вичерпаності, прагнення до чогось нового, незвіданого.

У розвитку його соціально-антропологічних поглядів важливу роль відіграє також зустріч із повією, у результаті якої він переконується, що жінка продається, а людина ні, тобто можна мати владу над тілом, але не над емоційно-почуттєвої сферою людини, її думками.

Варто зазначити, що трансформація головного героя роману «Місто» в урбаністичному середовищі, а також його особисте життя безпосередньо пов'язані з його творчістю. Загалом міркування про психологічну природу творчої діяльності людини містяться, зокрема, у діалогах Степана Радченка й поета Вигорського. На запитання поета, чому він почав писати, Степан Радченко відповідає, що через заздрощі, на що Вигорський зізнається: «– А я – від почуття кволості. Це те саме» [4, с. 166]. Отже, хоча це рішення було ухвалене раціонально, проте його намір з'явився під впливом емоцій.

Поступово літературна творчість стає для Степана Радченка головною метою життя, важливим засобом утвердження в урбаністичному середовищі. Саме через захоплення літературною творчістю Степан Радченко покинув навчання в інституті, адже його мрія змінилася, у місті він утвердився, тобто мав роботу, житло й популярність, а отже, вища освіта виявилася йому не потрібною.

Отже, у романі «Місто» В. Підмогильний прагнув зафіксувати всі аспекти трансформації головного героя в урбаністичному середовищі. Він демонструє, як поступово змінюються наміри хлопця, як відбувається його утвердження в чужому для нього просторі через такі аспекти, як зміна житла, стосунки з жінками, робота, а також творча діяльність. Водночас письменник демонструє, що Степан Радченко теж впливає на місто, яке постає передусім як простір: матеріальний, тобто як земля, яку можна взяти, як жінку; культурний, до якого можна долучитися через до- і співтворення. Відповідно, якщо на початку роману місто постає через асоціацію зі стихіями води й землі, що ототожнюється із глевкістю й

аморфністю, то наприкінці твору топос міста зображений через стихії каменю й повітря, воно набуває чіткості, окресленості, твердості.

Список використаних джерел

1. Борисюк І. Міфологічна матриця роману В. Підмогильного «Місто». Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки. 2011. Т. 124. С. 32–37.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAfn_2011_124_8.
2. Мельник В. Суворий аналітик доби: Валер'ян Підмогильний в ідейно-естетичному контексті української прози першої половини XX ст. Київ, 1994. 232 с.
3. Ніковський А. Про «Місто» В. Підмогильного. Антологія української літературно-критичної думки першої половини XX століття / упоряд. В.Агеєва. Київ: Смолоскип, 2016. С. 445–446.
4. Підмогильний В. Місто. Роман. УкрЛіб. Українська література. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printitzip.php?tid=76#google_vignette.

Галавай Анна Миколаївна,
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна

Особливості використання англізмів в освітньому дискурсі

Актуальність дослідження зумовлена інтенсивними глобалізаційними процесами, що впливають на систему освіти, посиленням статусу англійської мови як ключового інструмента міжнародної наукової та освітньої комунікації, а також стрімким розвитком цифрових технологій і онлайн-форм навчання. Застосування англомовних запозичень у взаємодії між викладачами та студентами, у змісті освітніх програм, наукових текстах і цифрових платформах сприяє інтеграції української освітньої системи до глобального академічного середовища. Водночас постають важливі питання щодо мовної адаптації англізмів до українських норм, їхнього впливу на терміносистему та мовну ідентичність.

У період від кінця XX до початку XXI століття українська мова зазнала активного впливу іншомовної лексики, передусім англомовного походження. Цей процес був зумовлений і лінгвістичними чинниками, і позамовними передумовами — серед них особливо вагомими стали здобуття Україною незалежності, суспільно-ідеологічні трансформації та кардинальні зміни в політичному й економічному устрої. Згадані чинники посприяли суттєвому оновленню словникового складу сучасної української мови [1, с.2].

У Словнику української мови англізми потрактовано як мовні одиниці — слова, вирази чи мовні звороти, що були запозичені або утворені за моделлю англійської мови та є формою міжмовної взаємодії й культурного обміну [7, с.44].

У сучасному освітньому середовищі англізми умовно поділяють на кілька груп.

1. Повністю інтегровані англізми — цілком адаптовані до української фонетики, граматики й орфографії. Вони не сприймаються як чужомовні: *рейтинг, курс, тренінг.*
2. Частково адаптовані — ще зберігають елементи англійської мови в написанні або вимові: *вебінар, челендж, блог, стрім.*

3. Неасимільовані — не зазнали адаптації, зберігають оригінальну форму: *фідбек, дедлайн, ментор* [3, с. 138].

Морфологічна адаптація передбачає вписування запозичених іменників у систему категорій роду, числа, відмінка української мови. Функціонують такі моделі:

1. додавання закінчення до слів із приголосними основами;
2. суфіксація або поєднання суфікса із закінченням;
3. заміна іншомовного суфікса на український. Слова з основами на голосний зазвичай залишаються невідмінюваними [3, с.33].

Поширення англізмів зумовлене комплексом чинників, які умовно поділяють на дві великі категорії: внутрішньомовні, що пов'язані зі структурною будовою української мови, та позамовні — соціокультурні, економічні й техніко-технологічні обставини сучасності. Аналіз цих чинників дозволяє глибше зрозуміти процеси запозичення та адаптації англізмів у сфері української освіти, а також оцінити їхній вплив на лексичну й комунікативну систему мови [4].

Аспекти проникнення англомовної лексики в освітній дискурс знайшли своє відображення в наукових працях таких дослідників, як Л. Архипенко, Е. Боєва, О. Дьолог, В. Радчук, М. Вахоцький та інших.

Функціонування англомовних запозичень у сфері освіти зумовлене не лише необхідністю номінації нових понять, а й прагненням до стилістичного збагачення й оптимізації мовленнєвої практики [2]. Серед найхарактерніших функцій англізмів в освітньому дискурсі виокремлюють такі:

1. **Термінологічна функція:** англізми забезпечують точну фіксацію понять, пов'язаних із новими освітніми технологіями, методами та організаційними формами навчання, які не мають усталених відповідників в українській мові: *«Система **LMS** значно спрощує адміністрування навчального процесу завдяки автоматизованому моніторингу успішності студентів» (5).*
2. **Експресивна функція:** використання англізмів часто надає висловлюванням динамічності, сучасного звучання та формує образ інноваційності мовця: *«Новий курс — це справжній **буст** для педагогів, які прагнуть опанувати цифрові методики навчання» (5).*
3. **Функція мовної економії:** запозичення з англійської мови часто вирізняються лаконічністю та компактністю, що сприяє зручності комунікації в освітньому середовищі: *«Перед фінальною імітацією НМТ студенти проходять **mock test**, що дозволяє краще підготуватися до реального іспиту» (5).*
4. **Маркетингова функція:** англізми активно використовуються в рекламних та промоційних текстах освітніх закладів, що надає пропозиціям іміджевої привабливості та «трендовості»: *«Прокачай свої знання на нашому **EdTech-курсі** та стань конкурентним фахівцем на ринку праці» (5).*
5. **Функція інтернаціоналізації освіти:** уживання усталених міжнародних термінів (наприклад, *PhD, bachelor's degree, credit system*) сприяє гармонізації освітніх систем, розширює академічну мобільність і полегшує міжкультурну комунікацію: *«Навчальна програма передбачає здобуття кваліфікації **бакалавра** відповідно до європейських стандартів» (5).*

Отже, застосування англізмів в освітньому дискурсі є закономірним результатом мовної динаміки в умовах глобалізаційних трансформацій, цифровізації навчального процесу та зростання міжнародної академічної взаємодії. Їхнє функціонування охоплює і термінологічні, і стилістичні аспекти, сприяючи точності, лаконічності, виразності та модернізації освітньої комунікації. Водночас широке проникнення англізмів у лексичну систему української мови вимагає мовної свідомості, граматичної адаптації та зваженого балансу між інноваційністю і збереженням мовної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Архипенко Л.М. Англізми в українській мові: причини, наслідки, перспективи запозичування. Том 32 (71) №5. Ч.1. 2021.
2. Майструк Т.С. Стилістичні функції англізмів різних семантичних груп у текстах інформаційного профілю. URL: https://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/view/957/957
3. Мазурик Д. Нове в українській лексиці: Словник-довідник. Львів: Світ, 2002, с.33
4. Молоткіна Ю. Мовні та позамовні причини проникнення англізмів у сучасну українську мову. URL: https://sdc-journal.com/index.php/journal/article/view/102/76
5. ОНЛАЙН-ШКОЛА З ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО/НМТ TURBO ZNO. URL: https://turbo-zno.com/
6. Семчинський С. До питання про сучасне засвоєння українською мовою англіцизмів. Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії. 2015. С. 137–140.
7. Словник української мови: в 11 т. / ред. кол.: І.К. Білодід (голова). Київ: Наук. думка, 1970–1980.

Грицак Валерія Юріївна
студентка 4 курсу
Спеціальність 035 Філологія

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, канпрофесор
Савченко І. В.

Рецепція прози Миколи Вінграновського в українському літературознавсті

Рецепція прозового доробку Миколи Вінграновського в українському літературознавстві є багатовекторною та складною, адже його творчість розглядається крізь призму багатьох аспектів: жанрових, стилістичних, тематичних і культурно-історичних. Дослідники відзначають, що Вінграновський як представник покоління «шістдесятників» поєднав у своїй прозі традиції українського письменства з новаторськими пошуками, властивими його добі. Літературознавці зазначають, що його повісті стали своєрідною спробою осмислення найгостріших проблем XX століття, таких як війна, гармонія людини й природи, становлення особистості, а також збереження національної ідентичності .

На думку багатьох критиків, проза Миколи Вінграновського є органічним продовженням його поетичної творчості, адже їй притаманні ті ж риси: філософічність, ліризм, глибина символічних образів і увага до психологічних деталей. Тамара Гундорова зазначає, що його прозові твори мають потужну антропоцентричну спрямованість, де людина представлена з її внутрішніми переживаннями, духовними пошуками та боротьбою. [1, с. 83]

Одним із важливих аспектів рецепції творчості Миколи Вінграновського є осмислення його ролі в українському літературному процесі другої половини XX століття, особливо в контексті шістдесятницького руху, своєрідним відродженням гуманістичних ідей в українській літературі.

Особливу увагу дослідники приділяють тому, як у повістях М.Вінграновського відображені події Другої світової війни. У таких творах, як

«Первінка» та «Кінь на вечірній зорі», автор зосереджує увагу на антимілітарних ідеях, акцентуючи не на батальних сценах, а на людських долях, моральному виборі героїв та їх переживаннях. З цього приводу М. Жулинський зазначив, що проза Вінграновського вражає «екзистенційною глибиною», яка дозволяє зрозуміти універсальні цінності через досвід конкретних героїв. [2, с. 59].

Не менш важливим є екологічний дискурс, властивий прозі Миколи Вінграновського. У повістях «Сіроманець» і «У глибині дощів» природа є не лише тлом, а й повноцінним учасником подій, наділеним своїм характером і навіть моральними якостями. На думку В. Моренця, ця риса творчості Вінграновського є унікальною, адже вона демонструє здатність митця відчувати нерозривний зв'язок між людьми та довкіллям, що було рідкісним для літератури того часу. [2, с. 59].

Ще одним аспектом рецепції є дослідження стилістичних і жанрових інновацій письменника. Літературознавці зазначають, що його повісті поєднують у собі риси ліричного реалізму, символізму та кінематографічної естетики, що особливо відчутно у творах «Літо на Десні» та «У глибині дощів». О. Баган наголошує на тому, що проза Миколи Вінграновського має універсальний характер, оскільки її можна читати як сучасну медитацію над вічними темами життя, смерті, любові та буття.

Загалом, рецепція прозового доробку Миколи Вінграновського в українському літературознавстві демонструє високу оцінку його творчості, яка поєднує національну ідентичність, філософську глибину та мистецький новаторський підхід. Літературознавці вбачають у його прозі важливий внесок у формування новітніх естетичних ідей і повернення української літератури до універсальних гуманістичних цінностей.

Цікаво, що рецепція творчості Миколи Вінграновського в українському літературознавстві демонструє певну еволюцію. Якщо в першому десятилітті після появи його прозових творів критика зосереджувалася здебільшого на тематиці та стилістиці, то сучасні дослідження приділяють більше уваги філософському контексту та міжтекстовим зв'язкам. Наприклад, О. Штонь зазначав, що у творах Вінграновського домінує мотив гармонії людини з природою, проте ця гармонія завжди проходить через випробування, зумовлені історичними катаклізмами або внутрішніми конфліктами персонажів. Це дозволяє розглядати його творчість у контексті загальноєвропейського екзистенціалізму, який, хоч і не декларується відкрито, пронизує його прозу на рівні підсвідомого осмислення. [3, с. 67].

Важливим аспектом є літературно-історична рецепція прозової творчості Миколи Вінграновського. Так, критики підкреслюють зв'язок прози письменника з традиціями українського романтизму і модернізму. Його твори продовжують традиції Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки та Ольги Кобилянської, проте в їхній основі лежить оновлений погляд, який розширює межі цієї традицій, додаючи їй нової інтерпретації.

Проза Миколи Вінграновського продовжує залишатися об'єктом дослідження сучасних літературознавців, оскільки вона відкриває широкі можливості для аналізу як з позицій традиційної текстології, так і в контексті міждисциплінарних підходів. Серед актуальних напрямів рецепції можна виділити увагу до жанрових інновацій автора, його внесок у формування нових стильових напрямків, а також збагачення національної літератури темами, які мають універсальний характер. Дослідники наголошують, що Вінграновський своєю творчістю суттєво вплинув на оновлення української прози, розширивши її межі за рахунок інтеграції нових художніх форм, тематичних акцентів і мовних експериментів.

Список використаних джерел

1. Бабенко, В. О. Сучасна проза Миколи Вінграновського: аналіз творів / В. О. Бабенко. – Чернівці, 2018. – 220 с.

2. Бовкун, Л. С. Микола Вінграновський: етапи творчого розвитку / Л.В. С. Бовкун. – Київ, 2019. – 200 с.
3. Гнатенко, М. В. Символіка часу у творчості Миколи Вінграновського /М. В. Гнатенко. – Дніпро, 2016. – 230 с.

Гріньчук Евеліна В'ячеславівна,
студентка ІІ курсу
спеціальності «Журналістика
(Видавнича справа та редагування)»

Науковий керівник:
викладач кафедри журналістики
Білорусцева Тетяна Миколаївна

Краудпаблішинг як сучасний спосіб існування видавництв (на прикладі видавництва КОМУБУК)

Сьогодні видавнича справа в Україні, як і в усьому світі, проходить етап глибоких трансформацій. Причиною цього, окрім технологічного прогресу та диджиталізації, є зміна читацьких звичок, економічна нестабільність, вплив війни, а також потреба в нових підходах до комунікації між видавцем і читачем. На цьому тлі виникає й набирає популярності явище краудпаблішингу – сучасної моделі видавничої діяльності, яка поєднує елементи краудфандингу з традиційним книговиданням.

Поняття краудфандингу у видавничому бізнесі використовується в широкому розумінні та позначає явище, яке пов'язане з «народним фінансуванням» видавничої галузі. У свою чергу краудпаблішинг має набагато вужче значення та є поняттям, яке вживається на позначення процесу інвестування аудиторією заанонсованого платформою видавничого проєкту [1].

Принцип роботи краудпаблішингу полягає в тому, що видавництво оголошує про плани видати певну книжку, і всі охочі можуть долучитися до цього процесу, зробивши попереднє замовлення. Таким чином, кожен читач стає не просто споживачем продукту, а співучасником видавничого процесу. Ключову роль у краудфандингу відіграють спеціалізовані онлайн-платформи. Зазвичай краудфандингова платформа виступає посередником у процесі укладання угод між інвесторами та ініціаторами проєкту [6].

У дослідженнях виділяють п'ять основних переваг краудфандингу [3]. По-перше, він дозволяє визначити реальну зацікавленість читачів у проєкті ще до його запуску. По-друге, краудфандинг водночас виступає як інструмент реклами та промоції, популяризуючи видавництво серед широкої аудиторії. По-третє, публікація проєкту на краудфандинговій платформі підвищує рівень довіри серед потенційних читачів. Також платформа дозволяє створити базу клієнтів, що відкриває можливість для прямого спілкування з цільовою аудиторію та отримання відгуків. Останньою перевагою є відкритість до нових можливостей та пропозицій, внаслідок чого до друку доєднуються інвестори та бізнес-партнери, що є важливим фактором для розвитку краудфандингової платформи.

Український ринок краудфандингу поки що перебуває на початковій стадії формування та залишається недостатньо розвиненим – наразі в Україні немає достатньої кількості ані платформ, ані реалізованих проєктів. Видавництво Комубук, яке є наочним прикладом ефективного використання краудпаблішингу в українському видавничому просторі, за своєю популярністю є найуспішнішим на наш час. Його діяльність цілком базується на цій моделі.

На вебсайті видавництва вказано, що Комубук вважається першою платформою краудпаблішинга в Україні [2]. На окремій сторінці коротко зазначено принцип роботи, що

відповідає основним засадам краудпаблішингу. У першу чергу команда видавництва обирає книгу та розраховує вартість видання в розрахунку на 1000 примірників. Далі охочі читачі можуть стати спонсорами та підтримати те чи інше видання, а через певний час видавництво за ці та власні кошти видає примірники, що розсилаються спонсорам та йдуть на продаж. Кошти зазвичай збираються від 30 до 90 днів, а швидкість друку залежить від можливостей видавництва.

Усі проєкти на вебсайті видавництва умовно поділяються у зручний та інтуїтивний для відвідувача спосіб. Зокрема, літературні роботи умовно розділені за жанрами: окремо представлені книги в жанрі нонфікшн та художні твори. Окрім цього, на сайті є змога відслідкувати статус проєкту – тут книги розділені на заплановані та вже видані. Це не лише допомагає читачам знаходити цікаві для них видання, але й створює прозорий механізм комунікації між видавництвом та аудиторією. Кожна книга в рамках краудпаблішингу на сайті представлена з детальною інформацією, що допомагає читачам ознайомитися з проєктом та прийняти рішення про його підтримку чи придбання. Для кожного видання зазначені його назва, короткий опис, який розкриває основну ідею чи сюжет, а також актуальний статус проєкту. Такий підхід полегшує навігацію сайтом та створює можливість для залучення читачів до процесу підтримки видавничих ініціатив.

Було проаналізовано статистику видань Комубук за період 2020-2024 років. За цей час спостерігалися певні коливання: в окремі роки кількість виданих книжок різних жанрів зростала, в інші – зменшувалась, або ж перевага віддавалась художній літературі чи нонфікшну. Зокрема, у 2022 році через початок повномасштабного вторгнення активність знизилась, що цілком закономірно. Попри це, видавництво не зупинило роботу, а продовжувало підтримувати контакт із аудиторією, повідомляючи про затримки з друком та плани щодо свого майбутнього функціонування в нових реаліях.

До того ж, Комубук змогли успішно адаптуватись до потреб своєї аудиторії у цей період. Психологічні дослідження показують, що література, до якої можна звернутися за відповідями, здатна відігравати важливу роль у процесах адаптації людини до надзвичайних обставин, зокрема в умовах війни [4]. Це можна помітити й в тому, як за чотири роки змінився фокус друку видавництва Комубук. Після початку повномасштабного вторгнення воно все більше зосереджується на виданнях, що висвітлюють питання ідентичності, історії та саморефлексії, що можна пояснити бажанням українських читачів якомога чіткіше розбиратись у минулому, щоб розуміти теперішні події та спробувати передбачити майбутні. З часом українська рефлексія війни стає більш цілісною, охоплюючи як емоційний, так і раціональний аспекти [5].

Також досліджено, з яких мов здійснювалися переклади. Найбільше перекладів зроблено з англійської, німецької та французької мов. Такий вибір можна пояснити бажанням видавництва долучити українського читача до актуального глобального культурного дискурсу, адже, за поданою на їхньому вебсайті інформацією, мета проєкту Комубук – це заповнення культурних лакун у видавничій справі. Видавництво націлене на видання творів, які, незважаючи на те, що увійшли до канону світової літератури XIX-XXI століть, досі не доступні українською. Це допомагає сформувати більш «унікальну» та націлену на певні смаки аудиторію, потреби якої більше ніде не задовольняються на українському ринку.

Таким чином, краудпаблішинг, як можна спостерігати на прикладі Комубук, розвивається та стає повноцінною видавничою стратегією на українському ринку. Він дозволяє не просто публікувати книжки, але й створювати спільноти читачів, зацікавлених у текстах, що ще не були перекладені та надруковані. У такий спосіб видавництво переходить до моделі, у якій читач стає активним, зацікавленим учасником процесу видання, а краудпаблішинг використовується як інструмент, що відкриває нові можливості для незалежної видавничої ініціативи в Україні.

Список використаних джерел

1. Водолазька С. Краудфандинг у видавничому бізнесі. *Knowledge, Education, Law, Management.* 2020. № 5 (33), vol. 1. С. 86-92.
2. KOMUBOOK – Перша українська платформа краудпаблішингу : вебсайт [Електронний ресурс] URL: https://komubook.com.ua/ (дата звернення: 30.11.2024)
3. Кондрико А. А., Зубенко К. О. Краудпаблішинг як новітній інструмент інтернет-промоції видавничої продукції. *Держава та регіони*. 2019. № 2 (38). С. 52-58.
4. Махно В. Література і війна. Збруч. URL: https://zbruc.eu/node/102615 (дата звернення: 30.11.2024)
5. Пухонська О. Літературна рефлексія війни: від афективної до раціональної. *Slavia Orientalis*. 2023. № 4, vol. 72. С. 799-814.
6. Шевченко О. М., Казак О. О. Розвиток краудфандингу в умовах цифрової трансформації економіки України. *Ефективна економіка*. 2019. № 3.

Гудачок Марина Володимирівна,
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта»
(Українська мова і література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна

Український молодіжний сленг у медіатекстах: структурно-семантичний та функційний виміри

Український молодіжний сленг є одним із найдинамічніших мовних явищ, що відображають тенденції розвитку суспільства, зокрема в умовах глобалізації, активної цифровізації та соціальних трансформацій. Сленг стає важливим засобом ідентифікації молоді, інструментом створення групової солідарності, а також способом адаптації до сучасних комунікаційних викликів. У медіатекстах молодіжна сленгова лексика виконує і структурно-семантичні, і функційні ролі, формуючи стиль, що відповідає запитам молодіжної аудиторії.

Дослідження молодіжного сленгу розглянуто в працях К.Л. Бондаренко[1], Л.А. Карпець [4], Н.О. Шовгун (молодіжний сленг у мовленнєвій діяльності малих соціальних груп) [5] та ін.

Соціальні зміни, технічний поступ і трансформація культурних та моральних цінностей зумовили помітний вплив на мову, сприяючи появі значної кількості молодіжних мовних новоутворень – сленгізмів.

В українському мовознавстві сленг розглядають як сукупність лексичних одиниць, характерних для конкретних соціальних, вікових чи професійних груп. Як зазначає Гаврилюк Н., сленг зазвичай протиставляється літературній мові, оскільки його одиниці мають експресивний відтінок і часто не відповідають нормам офіційного стилю [2, с. 39].

Сленг займає особливе місце в лексико-семантичній системі мови: з одного боку, він сприяє її збагаченню завдяки появі нових лексичних одиниць, а з іншого – зберігає статус периферійного явища стосовно літературної норми. Його можна розглядати як окремий лексичний шар, що перетинається з іншими мовними рівнями. Як зазначає В.В. Давидова, основними джерелами сленгу є:

- **лексичні запозичення, передусім з англійської мови**, як-от: *«краш» (об'єкт симпатії), «флексити» (вихвалятися);*

- **діалектизми, що набули нової популярності:** наприклад, діалектне *«грати»* в значенні «обманювати» активно використовується в молодіжному середовищі;
- **словотвірні новоутворення на базі вже наявних слів**, зокрема *«топчик»* як похідне від «*топ*» зі значенням «щось найкраще» [3, с. 83].

Молодіжний сленг вирізняється високим рівнем емоційної насиченості, адже містить вирази, що передають суб'єктивне ставлення мовця, посилюють комунікативний ефект і дозволяють вільно виражати емоції. Наприклад, слово *«краш»* вживається для позначення об'єкта симпатії, як-от: *У мене новий краш – такий милий хлопець з третього курсу.* Натомість лексема *«хейт»* відображає негативне ставлення, напр.: *Я просто хейчу цей серіал, він жахливий*. Така емоційна експресивність робить молодіжний сленг ефективним засобом передачі настроїв і особистих оцінок.

Молодіжна сленгова лексика переважно функціонує в неофіційних ситуаціях спілкування – у дружніх розмовах, переписках у соціальних мережах або коментарях до публікацій. Попри те, що така лексика є недоречною в офіційних контекстах, вона сприяє формуванню атмосфери довіри, емоційної близькості та взаєморозуміння серед молоді.

Сленгізми формуються під впливом моди, технологій, геймерської культури, соцмереж і мемів. Наприклад, *апгрейд*, *задонатити*, *краш*, *шеймити* – слова, що стали популярними завдяки TikTok та Facebook. Значну частину сленгу становлять англізми, як-от *флексити*, *треш*, *токсик*, що свідчить про вплив глобалізації.

Як зауважує Н.О. Шовгун, носіями молодіжного сленгу переважно є особи віком від 12 до 25 років, які за допомогою мовних засобів прагнуть відмежуватися від інших вікових груп і сформувати власний код комунікації [5, с. 63].

Молодіжний сленг як частина сучасного мовлення має виразні лексико-стилістичні особливості, які відрізняють його від літературної мови. Ці риси виявляються в підборі лексичних засобів, стилістичних прийомів та їх використанні в контексті неформального спілкування. У сучасних медіатекстах сленг активно застосовують для створення енергійного, дотепного, а інколи й провокативного стилю.

Структурно-семантичні особливості молодіжного сленгу в сучасних медіатекстах демонструють гнучкість та багатогранність мови. Молодь активно використовує метафори, метонімії, скорочення, запозичення та інші стилістичні прийоми, створюючи нові значення або змінюючи вже відомі.

Основні функції сленгових одиниць: емоційна, експресивна, ідентифікаційна та креативна. З допомогою сленгу молодь може виражати емоції, підсилювати експресивність висловлювань, відрізняти себе від інших соціальних груп та створювати стійку мовну ідентичність.

Популяризація молодіжного сленгу зумовлена не лише розвитком соціальних мереж та глобалізацією медіаплатформ, але й тенденцією до спрощення та демократизації мови, що відображає соціокультурні зміни в суспільстві. Інтернет-культура як основне середовище для створення нових мовних конструкцій активно сприяє поширенню сленгових виразів через вірусні меми, відео та пости в соцмережах.

Молодіжний сленг став важливим елементом публіцистики та медіа, допомагаючи не тільки передавати емоційну та соціальну інформацію, але й слугуючи інструментом самовираження молоді та забезпечуючи зв'язок між авторами та їх аудиторією.

Використання сленгу в медіа допомагає привернути увагу молодшої аудиторії та розкрити теми, які їй цікаві. Сленг відображає зміни в суспільстві та культурі, служить показником нових тенденцій, моди і змін, що робить медіа актуальними й уможливлює відповісти потребам сучасної аудиторії.

Процес розвитку українського сленгу в різних його галузях, зокрема в медіа, свідчить про активне функціонування української мови в різних сферах діяльності. Наявність сленгових утворень підтверджує, що мова є динамічною системою, яка постійно розвивається та адаптується до нових реалій.

Список використаних джерел

1. Бондаренко К. Л. Лінгвокультурні особливості українського та англійського сленгу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.17 / К. Л. Бондаренко. Донецьк, 2007. 17 с.
2. Гаврилюк Н. Сленг як особливість ідіостилю Кузьми Скрябіна (Андрія Кузьменка) / Н. Гаврилюк, І. Зозюк // Волинь філологічна: текст і контекст. 2014. Вип. 17. С. 36-45.
3. Давидова В. В. Субстандартна лексика як засіб соціальної характеристики особистості / В. В. Давидова // Пам'ять століть. №6. С.83-86.
4. Карпець Л. А., Петрусенко Н. Ю. Спортивний жаргон як явище української та англійської мов. Слобожанський науково-спортивний вісник. Харків, 2009, 1: 223-224.
5. Шовгун Н. О. Формування українського сленгу в мовленнєвій діяльності малих соціальних груп: Автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.01 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. К., 2000. 17 с.

Гурин Марина Миколаївна,
студентка IVкурсу
спеціальності «035 Філологія»
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Осьмак Ніна Дмитрівна

Архетип великої матері у воєнній поезії Оксани Рубаняк

Сучасна література, зокрема поезія, відіграє важливу роль у транслюванні реалій сучасного життя, включно з подіями, які пов'язані з війною та соціальними змінами. Т. Бикова зауважує, що «сучасна література стала певною мірою мартирологом подій, які розгортаються у нашому житті. Сучасні письменники у прозі, поезії і драматургії реагують на події, які навколо відбуваються. Однак саме поетичні рядки є найшвидшою відповіддю і реакцією на навколишнє. Саме поезія, окрім засвідчення реальних фактів і ситуацій, здатна акумулювати у собі весь спектр емоцій, переживання ліричного героя» [1,с. 100]. О. Рубаняк – одна з наймолодших представниць новітньої української літератури, вміло поєднує сучасні соціальні теми з міфопоетичною символікою. Особливо виразно простежується образ матері, який на межі патріотизму і екзистенційної філософії виявляється не лише символом рідної землі, але й втіленням глибинного духовного зв'язку між особистістю і Батьківщиною. Велика Мати, як ми її номінуємо, в різних втіленнях – жінка-мати, земля, вдова, втомлена, посивіла, але нескорена. Це складний архетип, у якому лірична героїня одночасно є синонімом української національної ідентичності та всесвітнього страждання людства.

У збірках «Орнаменти долі» та «Назустріч смерті» О. Рубаняк інтегрує філософську рефлексію з патріотичними мотивами, аби відтворити образ Великої Матері, котра не тільки є джерелом життя і любові, але й символом стійкості та непереможності нації. Мати у її поезії – це глибинний образ, що переплітається з ідеєю України як священної землі, яку необхідно захищати до останнього подиху. У збірці «Орнаменти долі» продемонстровано діалектику між інтимним образом матері та космічним. Це символізує не лише особистісний зв'язок, а й загальнонаціональну ідею єдності та боротьби за гідність. У

збірках вона виражає своє ставлення до країни-агресора, яка не одне століття проливає кров українців на їх землях і прагне до знищення України. Водночас у збірках є великий оптимізм щодо майбутнього нашої Батьківщини, яка віддано бореться і захищає свої землі від нападів росії, продовжуючи квітнути: «Бо після смерті отримуємо життя, Те, на яке сьогодні заслужили Власним трудом, без слова каяття, Бо всі слова свій сенс уже віджили» [2, с. 173].У збірці «Назустріч смерті», яка має глибокий автобіографічний підтекст, Рубаняк конкретизує образ матері, зокрема через мотивацію військового досвіду, де простежується антитеза «життя – смерть», а роль матері та Батьківщини постає світлом на тлі війни: «Нескорена катами, зорана земля, За що тобі страждання, оповиті болем, Пролита кров синів від «чистих» рук кремля?»[4, с. 88]; «Втрачаємо сміливих доньок й синів, Які стали на захистВітчизни»[4, с. 96].

У вірші «Посивіли скроні у моєї мами» мати – це жінка, яка «не від літ старечих – від переживань» втратила колір волосся. Вона відпускає сина «з орком воювати», дає йому в дорогу «сухпайок і сало». Ці рядки символізують не лише турботу, а й архаїчну обрядовість – це фактично умовна жертовність. Інша ж мати – не окрема особа, а алегорія самої України: «І нема могил, щоби попрощатись. Полягли за рідну неньку-Україну, Залишивши рану, стиснуту в лещатах» [4, с. 133]. Втрачає своїх синів, але продовжує бути «родючою землею», яка, попри втрати, дає життя – в цьому вона має певний перегук з античною Деметрою.

У вірші «Осиротілі матері» [4, с. 128-129] мотив матері, яка втратила двох синів – і від болю «не плаче, не стогне, а тільки сміється»: «З'їхала з глузду, шепоче собі, Що це не насправді, що це їй сниться…». Це вже не просто символ, це психічна травма нації, втілена в жінці, яка більше не здатна функціонувати раціонально. У психотичному сміху простежується вся трагічність української матері. Мотив близький до образу Матері Бертольта Брехта (мотив матерів війни), але в О. Рубаняк він сучасніший, болючіший, чіткіший. Поетеса у вірші «Осиротілі матері» вибудовує складний, багатошаровий образ Великої Матері – не лише як узагальненого символу жінки-матері, але й як метафору самої України, пораненої, скаліченої, знекровленої, однак нескореної у своєму болі. Це твір високої емоційної напруги й філософської глибини, де поєднано особисту трагедію з колективною національною пам'яттю. Поезія починається з поетичних образів високої символіки: «Пролітають над небом орли, Тихо падають зорі додолу» – орел, традиційно символ сили й волі, контрастує із зорями, які «тихо падають», тобто згасають, як душі загиблих. Зоря тут – не просто астрономічний об'єкт, а душа, спогад, надія. Україна ж в цьому творі – це і конкретна мати, і колективна Мати-Батьківщина. Вона «плаче», бо «загубила усмішки основу» – тобто втратила життєвість, спокій і майбутнє, втілене у дітях. У рядках «Таких, як вона, тисячами по світу, Осиротілі матері і вдови дітей» йдеться про частину цілого покоління жінок, для яких материнство стало трагічним. На нашу думку, «Осиротілі матері» – це глибоко філософський твір, який вкорінений в українській історії, але водночас апелює до універсальних екзистенційних станів: втрати, божевілля, горя і пам'яті.

У вірші «Сонце перемоги» [4, с. 90-91] лірична героїня мріє: «Подаруй мені, сонце, надію на щастя, На продовження роду козацьких синів». Тут образ матері – це сама історія України: пам'ятає битви, знає кров, але мріє про свободу. У фіналі дуже показово повторюється думка: «Ми від пращурів перейняли любов до країни, Передамо мир і добробут нащадкам». Велика Мати в цьому творі – лінія часу, міст між минулим і прийдешнім.

Вірш «Малого Олексу розбудило гудіння» [4, с. 76] – образ матері не абстрактний – мати конкретна, з гнівом і рішучістю, вона «наставляє бігти у сховище», вона – тактична і бойова. У фіналі, коли син запитує: «Мамо, а джміль хіба падає?», вона відповідає: «Сину, краще хай він впаде і помре, Ніж помремо ми і сотні невинно страчених». Це вершина антитези: мати, яка хоче смерті «джмеля» (дрон-камікадзе), щоби зберегти життя дитини. В цих рядках вся моральна складність війни: смерть ворога як акт любові.

Отже, образ Великої Матері в поезії О.Рубаняк – багатошаровий, осучаснений, але й трагічний. Він охоплює коло: мати-страдниця, мати-воїтелька, мати-земля, мати-захисниця.Образ Великої Матері є втіленням сили й любові, що стає наріжним каменем боротьби за незалежність.

Список використаних джерел

1. Бикова Т. Сучасні поетичні твори про війну: особливості інтерпретації у вищій школі. *Сучасні досягнення в науці та освіті*. Збірник праць XVIII Міжнародної наукової конференції. 13 – 20 вересня 2023 р., м. Нетанія. Ізраїль. Хмельницький: ХНУ, 2023. С. 100 – 103.
2. Осьмак Н. Д., Гурин М. М. Художній світ поетичної творчості Оксани Рубаняк.*Вісник науки і освіти. Серія: Філологія*. 2023. №12(18). С. 171–178.
3. Рубаняк О. Орнаменти долі: поезії. Біла Церква: Час Змін Інформ, 2020. 228 с.
4. Рубаняк, О. В. у волі не бояться смерті. Харків .Фоліо, 2025. 157 с.

Декальчук Іванна Юріївна,
студентка IV курсу
заочна форма навчання
спеціальності «Середня освіта
(українська мова і література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української літератури
Блєдних Тетяна Юріївна

Особливості зображення світових воєн минулого століття

в сучасній українській літературі

Аби краще дослідити специфіку зображення війни у сучасній українській літературі, варто зосередитися на творах, написаних у період 2000-2014 років, які зображають війни ХХ століття через призму бачення авторів, які належать до покоління, що вступало в життя в 80-х роках і творило літературу незалежної України. Романи таких авторів, як Володимир Лис («Століття Якова», «Соло для Соломії»), Василь Шкляр («Залишенець. Чорний ворон», «Маруся»), Дарини Гнатко «Мазуревичі. Історія одного роду», «Він звав її Сандрою») пропонують нові підходи до зображення воєнних подій, зосереджують увагу на особистих історіях, моральному виборі та впливі цих подій на національну ідентичність.

Метою нашої роботи є виявити особливості зображення світових воєн ХХ ст. у вітчизняній літературі ХХІ століття.

Особливе місце в сучасній українській літературі займає твір Володимира Лиса «Століття Якова», який не лише передає історичні реалії, але й пропонує філософське та естетичне осмислення дійсності. Письменник створює художнє трактування часу, яке дозволяє об’єднати історію та сучасність і передбачити майбутнє. Творчість В. Лиса вражає своєю майстерністю, глибиною інтелектуальних, філософських і моральних оцінок, а також унікальним баченням ролі особистості у формуванні історії та долі держави [1, с. 9]. Історичний час у романі не лише служить тлом для подій, але й активно формує їх. Найважчі життєві випробування Якова Меха припадають на період з 1931 по 1947 рік, коли відбувалися найбільш драматичні соціальні потрясіння століття. Зокрема, Яків згадує весну 1943 року, коли на території його села поновилися бойові дії: *«Довкола Загорян панувала*

тривога. Ночами, а іноді й удень, горіли українські та польські села. Багато хлопців та чоловіків пішли до українських партизанів, до повстанців, або, як їх ще називали, в бульбашку» [2, с. 150].

Досить ґрунтовно тему війни розкрито у творах Василя Шкляра, зокрема, романах «Залишенець. Чорний ворон» та «Маруся». Застосовуючи стратегію І. Захарчук до аналізу романів Василя Шкляра, їх можна віднести до антиколоніального дискурсу, оскільки твори висвітлюють боротьбу українців за незалежність і протиставляють її імперському наративу[3, с.16]. Роман «Чорний Ворон» демонструє опір українських повстанців більшовицькій владі, актуалізує альтернативне бачення історії, що виходить за межі офіційного радянського канону. Аналогічним чином у романі «Маруся» автор розкриває тему національно-визвольного руху через історію боротьби головної героїні, підкреслює цінність свободи та національної ідентичності. У зазначених твором митцем використано епічний стиль і міфологізацію, що не лише надає їм художньої виразності, а й сприяє створенню нового канону української військової прози.

Досить відчутним мотив війни є також у творах Дарини Гнатко, зокрема, у романах «Мазуревичі. Історія одного роду» та «Він звав її Сандрою» цих творах війна розкрита не лише як криваві битви, а й як внутрішня боротьба людини за власну гідність і виживання.

У «Мазуревичах» війна проходить крізь долі кількох поколінь, змінює їх, примушує боротися з жорстокістю, спадковою тиранією та особистими трагедіями. Тихон Мазуревич уособлює безжальну силу, що руйнує життя близьких, тоді як його донька Ярина прагне вирватися з цього кола страждань, що загострюється у вирі воєнних подій.

У романі «Він звав її Сандрою» війна не лише знищує, а й змушує героїню робити важкий вибір між обов'язком і почуттями. Олександра, яка змушена прийняти в дім німецького офіцера, постає перед парадоксом війни: ворог може виявитися людиною, а кохання – гріхом у жорстокому світі. Таким чином, війна у творах Д. Гнатко – це не лише підґрунтя для розвитку подій, а й сила, що визначає долі людей, змушує їх обирати між ненавистю та любов'ю, страхом і відвагою.

Мотив війни також бачимо у творах Юрія Винничука (роман «Танго смерті») та Григорія Гусейнова (роман «Одіссея Шкіпера та Чугайстра. Окупаційний роман»). У зазначених творах війна постає як трагічна реальність, що руйнує людські долі, але водночас відкриває правду про силу духу та здатність до спротиву. У романі «Танго смерті» війна переплітається з історичними подіями у Львові, де жорстокість нацистської окупації та Голокосту контрастує з невмирущістю культури й пам'яті. Г. Гусейнов у своєму романі зображає події Другої світової війни на півдні України, показує складний моральний вибір людей у ті часи та їхню боротьбу за виживання. Обидва твори наголошують на тому, що навіть в умовах воєнного хаосу людяність, пам'ять і мистецтво залишаються важливими інструментами для збереження національної ідентичності.

Отож сучасна українська література, осмислюючи світові війни минулого століття, приділяє увагу не лише бойовим діям, а й особистим трагедіям людей. Використовуючи класифікацію І. Захарчук, можна віднести більшість досліджуваних творів до екзистенційної стратегії, оскільки вони зосереджуються не лише на бойових діях, а й на особистих трагедіях персонажів, моральних випробуваннях та глибоких психологічних переживаннях. Митці зображують війну як руйнівну силу, що змінює долі, випробовує моральні цінності та ставить людей перед вибором між виживанням і честю. Важливою рисою творів є зосередження уваги на внутрішньому світі героїв, їхніх переживаннях, страхах і почуттях, які залишають глибший слід, ніж фізичні рани. Часто війна постає не лише як зовнішній конфлікт, а й як боротьба людини із собою, зі своїми переконаннями, із суспільними упередженнями. Особливо виразно у романах простежується тема зради, втрати, кохання в умовах війни, що робить зображення більш людяним і психологічно глибоким. Таким чином, сучасна українська література пропонує новий погляд на світові війни минулого, наголошує на гуманістичних факторах і складності морального вибору у часи катастроф.

Список використаних джерел

1. Біленко Т. Г. Літературно-художня інтерпретація концепції людини й історії в романі Володимира Лиса «Століття Якова». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія: Філологія. 2018. Вип. 32 (1). С. 8–11. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvmgu_filol_2018_32(1)__4.pdf.
2. Лис В. Століття Якова / передм. О. Забужко; внутр. оформл.Т. Коровіної. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. 240 с. 177
3. Захарчук І. Друга світова війна: досвід історії – досвід літератури. *Слово і Час*. 2007. № 6. С. 15–24.

Діденко Вероніка Сергіївна,
студентка ІІ курсу
спеціальності «Журналістика
(Видавнича справа та редагування)»

Науковий керівник:
Білорусцева Тетяна Миколаївна,
викладач кафедри журналістики

Зміни у дизайні палітурок художньої літератури всл: порівняльний аналіз підходів до видань 2020-2022 років

Палітурка книги має вирішальне значення у формуванні першого враження про видання та часто визначає зацікавленість потенційного читача. «Видавництво Старого Лева» – одне з провідних видавництв України – здобуло визнання завдяки високому рівню якості видань і креативному підходу до оформлення палітурок, які вдало поєднують візуальну привабливість із практичністю.

Типографіка та оформлення палітурок у художніх виданнях «ВСЛ» за період 2020-22 років демонструють високий рівень графічного дизайну та уважне ставлення до кожної деталі, що формує унікальний візуальний стиль та привертає увагу читачів. Протягом цього часу було відзначено активне використання сучасних дизайнерських рішень, які відповідали загальним тенденціям сучасного книговидавництва і виявлялися у втіленні мінімалістичних елементів, простих форм і геометричних композицій.

Характерною рисою оформлення видань досліджуваного періоду стало використання монохромних палітр, які підкреслювали серйозність і глибину тематики книг. Відтінки чорного, сірого й білого створювали атмосферу стриманості та витонченості, що відповідала філософським і соціально важливим темам [4]. Прикладом такого оформлення є обкладинка книги Олега Сенцова «Хроніка одного голодування», де акцент зроблено на текстовому елементі, що гармонійно доповнює загальну композицію й підсилює відчуття серйозності [12].

Також варто зазначити, що в оформленні палітурок, орієнтованих на романтичний жанр, переважали пастельні тони. Палітурка книги «Жарт» Мілана Кундери, оформлена Анастасією Стефурак, виконана у відтінках зеленого, червоного та бежевого кольорів, що створює відчуття легкості й елегантності. Червоний, що частково покриває фігуру людини, символізує агресію та біль, а зелений – спокій і добродушність головного героя. Мінімалістичний дизайн акцентує головну ідею твору, гармонійно поєднуючи ілюстрації та

текст. Таке оформлення підкреслює сучасний і стриманий стиль «ВСЛ», роблячи палітурку невід'ємною частиною літературного образу книги [3].

Особливості типографіки та оформлення палітурок книг «ВСЛ» у 2020–22 роках вирізнялися витонченістю, сучасним підходом і високою увагою до деталей. Однією з ключових рис, що додавала книгам стилю, був ретельний підбір шрифтів [6]. Для палітурок обирали шрифти, які вдало поєднували елегантність із сучасністю, підкреслюючи тематику кожного видання та забезпечуючи зручність сприйняття тексту.

Яскравим прикладом є палітурка книги Ярини Сенчишин «Розплєси», виданої у 2021 році. Для її оформлення використали шрифт без зарубок, що надавало стриманості й сучасності загальному вигляду. Завдяки цифровому типу друку палітурка мала яскравий текст, що добре виділявся. Кегль шрифту становив близько 12–14 пунктів, що забезпечувало зручність читання заголовків і текстів. Монохромна палітра кольорів підкреслювала елегантність і гармонійно доповнювала загальний стиль видання, але акцент пастельним синім кольором, надає своєї загадкової глибини, та натякає на загадковість, трагічність та навіть містику [8].

Палітурка книги Олі Русіної «Абрикоси зацвітають уночі», виданої у 2022 році, поєднує каліграфічний рукописний шрифт та шрифт без зарубок, що створює гармонію між сучасністю й класикою. Для назви книги та імені автора використано шрифти різних кеглів, що акцентує основні елементи композиції. Тип друку забезпечує зручне сприйняття тексту. Дизайн відображає стиль «ВСЛ», поєднуючи сучасні тренди з класичними підходами, підкреслюючи літературну цінність видання. Червоний колір на палітурці символізує агресію та проблеми, які, ймовірно, розкриваються в книзі [7].

Тематика та ілюстрації на палітурках книг «ВСЛ» в аналізованому періоді відігравали ключову роль у доповненні типографічних рішень та підкресленні основних мотивів творів. Оригінальні ілюстрації слугували не лише декоративними елементами, а й створювали візуальний образ, що передавав атмосферу та глибину змісту книги ще до її прочитання [5].

Книга Дена Аріелі «Добре бути ірраціональними» є прикладом вдалого поєднання тексту й зображення. Палітурка з ілюстраціями планет символізує складність людського мислення та загадковість Всесвіту, що відповідає тематиці твору. Пастельний жовтий фон додає відчуття простору й спокою, асоціюючись із безмежністю космосу. Такий дизайнерський підхід дозволяє глибше передати ідеї книги ще до початку читання. Унікальний стиль «ВСЛ» втілюється у комбінуванні сучасних ілюстрацій та типографіки з метою створення естетично привабливих і змістовних оправ [2].

У 2020–2022 роках «ВСЛ» активно впроваджувало сучасні технології в оформлення палітурок, використовуючи новітні матеріали для підвищення естетики й довговічності видань. Це забезпечувало високу якість продукції та відповідало запитам читачів, які цінують не лише зміст, а й зовнішнє оформлення книг.

Серед провідних тенденцій у дизайні палітурок «ВСЛ» у 2020–2022 роках було активне використання матових і глянцевих покриттів. Матові – додавали стриманості й вишуканості, тоді як глянцеві – підкреслювали яскравість кольорів і динамічність оформлення. Такі рішення сприяли привабливості книг ще до прочитання [10].

Також широко застосовувались тиснення та вибіркове лакування. Тиснення створювало рельєф і надавало палітурці текстурності, а лакування акцентувало увагу на назві, імені автора чи декоративних елементах. Це не лише підвищувало естетичну цінність, а й покращувало захист оправ від пошкоджень та вологи [11].

Таким чином, інноваційні матеріали й технології стали важливою частиною стратегії «ВСЛ», забезпечуючи поєднання візуальної привабливості, функціональності та відповідності сучасним очікуванням читача.

Список використаних джерел

1. Антологія спротиву, антологія надії, антологія Перемоги [Електронний ресурс] / Володимир Рафєєнко про книгу «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія». Львів : Видавництво Старого Лева. Режим доступу: , вільний. (Дата звернення: 04.12.2024).
2. Аріелі, Д. Добре бути ірраціональними [Електронний ресурс] / Ден Аріелі. Львів : Видавництво Старого Лева. Режим доступу: , вільний. (Дата звернення: 04.12.2024).
3. Кундера, М. Жарт [Електронний ресурс] / Мілан Кундера. Львів : Видавництво Старого Лева. Режим доступу: , вільний. (Дата звернення: 04.12.2024).
4. Миронюк, Д. І. Концепція видання – в умовах виживання / Д. І. Миронюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2015. № 19, т. 2. С. 174–176.
5. Новік, Г. В., Зємцова, П. О. Сучасна ілюстрація / Г. В. Новік, П. О. Зємцова // Теорія та практика дизайну: зб. наук. праць. Дизайн. Київ : НАУ, 2021. Вип. 24. С. 88–96.
6. Проценко, Я. М. Типографіка як напрямок інформаційного дизайну [Електронний ресурс] / Я. М. Проценко. 2017. Режим доступу: , вільний. (Дата звернення: 04.12.2024).
7. Русіна, О. Абрикоси зацвітають уночі / Оля Русіна. Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. 144 с. Режим доступу: , вільний.
8. Сенчишин, Я. Розплєси [Електронний ресурс] / Ярина Сенчишин. Львів : Видавництво Старого Лева. Режим доступу: , вільний. (Дата звернення: 04.12.2024).
9. Семенюк, В. Шрифтова організація у художніх виданнях: зовнішнє та внутрішнє оформлення / В. Семенюк // Народознавчі зошити. 2012. № 1 (103), січ. – лют. С. 113–119.
10. Шалінський, І. П. Композиція видання: Дизайн художньої літератури: практикум / І. П. Шалінський. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. 92 с.
11. Шевченко, В. Теорія візуальної культури. Архітектоніка друкованого та електронного видання: Електронні дидактичні демонстраційні матеріали з дисципліни «Основи технічної естетики і дизайну видання» для студентів напряму підготовки 6.030303 «Видавнича справа та редагування» / В. Шевченко. Київ : Інститут журналістики, 2015.
12. Сенцов, О. Хроніка одного голодування [Електронний ресурс] / Олег Сенцов. Львів : Видавництво Старого Лева. Режим доступу: , вільний. (Дата звернення: 04.12.2024).

Дідюк Юлія Олегівна,
студентка IV курсу
спеціальності «Середня
освіта (Українська мова і
література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
професор Шемет Валентина Григорівна

Медіа як засіб творення та поширення нової лексики

Медіа в сучасному суспільстві виступають потужним чинником мовної динаміки, активним учасником процесу творення та поширення нової лексики. Саме медіа стали середовищем, в якому народжуються, закріплюються та поширюються неологізми, а часом і трансформуються значення вже відомих слів. Це обумовлює потребу аналізу взаємодії між медіа та мовою. «Мова видань є джерелом для поширення неологізмів. Медіа першими реагують на всі зміни, що відбуваються в житті суспільства, тому вони яскраво демонструють появу нових слів. Медіа сприяють активному розвитку та оновленню

української мови, адже журналісти активно поширюють неологізми в своїх матеріалах» [3, с. 210].

Основним чинником, що зумовлює появу нової лексики в медіа, є потреба оперативного номінування нових явищ, процесів, соціальних і політичних подій. Журналісти, блогери, політичні оглядачі часто стають тими, хто фіксує нові реалії мовою. Наприклад, *локдаун, дистанційка* тощо з'явилися в медіапросторі як реакція на пандемію, а пізніше – увійшли в повсякденне мовлення. Подібні слова виникають спонтанно, однак отримують швидке поширення завдяки медіа, що забезпечують їх закріплення у свідомості мовців. Такі «процеси неологізації, пов'язані із сприйманням суспільством неочікуваних, непередбачуваних викликів, нині є настільки актуальними, що спонукали до упорядкування BBC News Україна нових лексем-маркерів сучасної доби» [2, с. 218].

Інтернет як новітня форма медіа став одним із ключових середовищ творення нової лексики. У соціальних мережах, блогах та платформах новин активно функціонують новотвори, які часто мають обмежене, групове або ситуативне функціювання. Такі слова здатні швидко мігрувати до ширшого інформаційного простору. Слова *крінж, шеймити, треш, хайп* є прикладами молодіжної медіалексики, яка поступово переходить у загальновживану.

Медіа виконують функцію посередника між фаховою і загальновживаною мовою. У науковому, політичному тощо дискурсі з'являються нові терміни, але саме медіа, адаптуючи ці терміни для широкого загалу, забезпечують їх популяризацію. Наприклад, терміни *блокчейн, дефолт* були перенесені з вузького професійного вжитку у сферу загальнодоступної комунікації завдяки журналістським публікаціям і телевізійним програмам. У цьому контексті медіа виконують роль «транслятора» спеціалізованих знань у публічний простір.

Вплив медіа спостерігається і у сфері політичної комунікації, де мова виконує не лише інформативну, а й ідеологічну функцію. Через публікації в медіа утворюються специфічні неологізми, які несуть оціночне, емоційне або маніпулятивне навантаження. Наприклад, слова *рашизм, пушкіністи* [1] тощо є результатом мовної реакції на події російсько-української війни. Медіа виступили трибуною, де ці лексеми набули поширення, символічного значення та політичної ваги.

Не менш значущу роль відіграють гумористичні та сатиричні жанри в медіа, які часто створюють авторські неологізми – оказіоналізми. «Процес демократизації в мові новітніх мас-медіа, розкутий стиль працівників медіа, знання іноземних мов сприяють творенню індивідуально-авторських неологізмів, напр.: *недолюстрація* тощо» [5]. Олександр Стишов вказував, що їх варто розглядати, як «складне явище системного (реалізація словотвірних можливостей, закладених у системі певної мови) і асистемного (ненормативність, функціональна й емоційно-експресивна зумовленість, створення для ситуативних потреб) характеру» [4, с. 388]. Такі лексеми мають емоційно-експресивне забарвлення та виконують функцію соціального коментування. Наприклад, *какаяразніца, ватометр* утворюються як реакція на абсурдність або суперечливість певних подій.

Аналіз впливу медіа на формування нової лексики також виявляє залежність між мовними інноваціями та технологічними можливостями. Мультимедійні формати – стріми, тік-токи, меми – створюють нові контексти для мовної гри, ідентифікації тощо. Виникає цілий прошарок нових слів, пов'язаних із технологіями і платформами, як-от: *рілс, ютубер, подкастити*. Ці лексеми не лише називають нові види діяльності, а й утверджують нові професійні, соціальні й культурні ідентичності.

Медіа також сприяють стандартизації та легітимації нових слів. Слова, які часто повторюються в медіа, сприймаються як «прийнятні», навіть якщо вони ще не зафіксовані в словниках. Це створює прецеденти для лексикографічного визнання таких одиниць. Наприклад, слово *інфосміття* було спершу суто публіцистичним, однак сьогодні воно використовується в наукових працях. Отже, медіа мають інституційний вплив на нормалізацію мовних інновацій.

Загалом медіа можна розглядати як активну платформу лексичної творчості, в якій відбувається як спонтанне мовотворення, так і цілеспрямоване формування певного мовного порядку денного. Завдяки масовості, швидкій реакції на соціальні зміни та емоційній насиченості медіа відіграють роль не просто ретранслятора, а генератора нових мовних форм, що впливають на структуру сучасної української лексики. Така взаємодія вимагає постійного лінгвістичного моніторингу, оскільки мова, сформована медіа, впливає не лише на комунікативну практику, а й на суспільну свідомість, систему цінностей, національну ідентичність.

Список використаних джерел

1. Грищенко С. Мовні інновації російсько-української війни 2022. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2022. Вип. 32(2). с. 9–13.
2. Довбня Л., Товкайло Т. Неологізми та їх відтворення в інтернетних засобах масової комунікації. *Society. Document. Communication*. 2022. №14. с. 209–232.
3. Семен Н. Інноваційна лексика в мові сучасних веб-медіа (на прикладі інтернет-варіанту газети «День»). *Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка»*. 2020. Вип. 4. с. 205–210.
4. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття [Текст]: на матеріалі мови засобів масової інформації. 2-ге вид., переобл. К.: Пугач, 2005. 388 с.
5. Поліщук Н. Активність інноваційних процесів у словниковому складі сучасних мас-медіа. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології».* 2016. № 842. С. 146–150.

Дубінець Яна Вадимівна
студентка 4 СОУРП групи

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української літератури
Блєдних Тетяна Юріївна

Любов Яновська і проблема жіночого голосу в українській прозі початку XX століття

Любов Яновська — українська письменниця, громадська і політична діячка, членкиня Української Центральної Ради, культурна діячка кінця XIX – початку XX століття, представниця жіночої літератури доби модернізму, авторка соціально-психологічних прозових творів, у яких особливу увагу приділено темі жінки, її місця в суспільстві, пошуку особистої свободи та творчої самореалізації.

Метою нашого повідомлення є аналіз творчості Любові Яновської [1] крізь призму гендерної проблематики, а також розгляд особливостей жіночого голосу у її прозі, що звучить на межі двох епох — традиційного патріархального ладу та доби змін, коли жінка починає активно заявляти про свої права, потреби й внутрішній світ.

Гендерне осмислення теми в українській прозі активізується з другої половини XIX століття. У цей час творчість таких авторок, як Ольга Кобилянська, Наталія Кобринська, Леся Українка, Уляна Кравченко, Євгенія Ярошинська та інших, позначена глибоким психологізмом і прагненням переосмислити роль жінки в суспільстві. До цього кола належить і Любов Яновська — представниця так званого «другого ешелону» (за словами В. Дончика) української літератури, чия творчість, однак, є надзвичайно змістовною й соціально значущою.

Зацікавлення Яновської темами емансипації, її особистий досвід і біографічний контекст зумовили глибоке й багатогранне розкриття «жіночої» теми в її прозі. Авторка звертається як до зображення життя жінок-селянок, так і до постатей креативних, освічених жінок з прагненням до творчої реалізації. Особливу увагу письменниця приділяє питанням призначення жінки, її місця в сім'ї та суспільстві, боротьбі за рівноправ'я. У творах «Два дні з життя», «Барвінок», «Городянка», «Тайна нашої Принцеси», «Мій роман» авторка показує, що жінка, скута гендерними стереотипами та позбавлена свободи вибору, не може реалізувати себе ані в особистому, ані в суспільному житті.

Однією з ключових особливостей художнього світу Любові Яновської є акцент на гендерній проблематиці, яка проявляється на кількох рівнях: соціальному, психологічному, культурному та екзистенційному. Письменниця показує, як традиційні уявлення про жіночі ролі впливають на формування жіночої ідентичності, особливо в контексті патріархального суспільства початку XX століття.

У творах Яновської порушуються гострі питання соціальної нерівності, зокрема нерівноправного становища жінки у родині та суспільстві. Наприклад, у повістях «Два дні з життя» та «Барвінок» зображено жінок, які позбавлені права голосу в шлюбі: вони пригнічені, не мають змоги реалізувати себе, перебувають під постійним контролем чоловіка, навіть якщо той зовні дотримується пристойності. Тут Яновська не просто фіксує типові сімейні конфлікти, а викриває механізми гендерного підпорядкування, що часто приховуються за ширмою «моральності» або «жертовності».

Інша значуща тема — самореалізація жінки, її прагнення до духовного й творчого розвитку. У таких творах, як «Тайна нашої Принцеси» та «Мій роман», письменниця показує героїнь, які намагаються знайти своє місце поза межами традиційного сценарію «дружина-мати». Це жінки інтелектуальні, внутрішньо багаті, часто наділені мистецьким хистом або глибоким аналітичним розумом. Водночас Яновська не ідеалізує цих образів — їхній шлях складний, сповнений моральних компромісів, розчарувань і болючих втрат.

У центрі багатьох творів письменниці — внутрішній конфлікт між очікуваннями суспільства та особистими прагненнями жінки. Такі героїні борються не лише з зовнішніми обставинами, а й із внутрішньо вкоріненими уявленнями про «нормальну» жіночу долю. Вони змушені долати страх бути осудженими, втратити «зручне» становище, зіпсувати репутацію або зламати традиційний сценарій життя. Таким чином, Яновська не просто описує проблеми окремих жінок, а показує системну гендерну нерівність, яка формує особистість, впливає на вибір і навіть на здатність відчувати щастя.

Особливої уваги заслуговує автобіографічність у творчості Любові Яновської. Її героїні часто є віддзеркаленням самої авторки: освіченої, незалежної, творчої жінки, яка прагне поєднати особисту свободу з родинним життям і суспільною активністю. У багатьох персонажів помітні риси жінки-інтелігентки, наділеної глибоким внутрішнім світом, здатної до критичного мислення, але водночас надзвичайно вразливої до несправедливості й обмежень.

Біографія письменниці, її інтелектуальне середовище, зацікавлення філософією, мистецтвом, педагогікою — усе це стало джерелом образів жінок, які не погоджуються з пасивною роллю, що їм пропонує суспільство. У її творчості образ «нової жінки» — це не лише соціальний тип, а вияв авторського світогляду, глибокої віри у право жінки бути собою — незалежно від очікувань чоловіків, родини чи громадської думки.

Таким чином, творчість Любові Яновської – це яскравий приклад формування жіночого голосу в українській літературі. Її героїні говорять про внутрішню боротьбу, прагнення до свободи, осмислення себе як рівноправного члена суспільства. Завдяки своїм творам Яновська не лише продовжила емансипаційну традицію в українській літературі, а й збагатила її глибоким психологізмом і соціальною проникливістю.

Список використаних джерел

1. Яновська Л.О. Твори: В 2 т. Київ: Дніпро, 1991. Т. 1. Оповідання, повісті / Упоряд. та авт. передм., прим. Н. М. Шумило. 712 с.

Журавчак Ірина Ігорівна,
студентка Ім курсу
спеціальності «Середня освіта»
(українська мова та література)

Науковий керівник:
професорка кафедри української літератури,
кандидатка філологічних наук, доцентка
Савченко І.В.

«Гессі» Наталії Матолінець як роман-фентезі

Наталія Матолінець — одна з найпомітніших сучасних українських авторок, що працює у жанрі фентезі. Її твір «Гессі» — це не просто роман із елементами магії, а вишукана й глибока художня структура, що поєднує багатовимірний фантастичний світ із важливими соціальними темами

У прозі авторка дебютувала з фантастичними оповіданнями, однак справжнє визнання прийшло з романами «Варта у Грі» (2018) та «Гессі» (2018), що заклали основи її авторського письма. Ці твори були відзначені літературними нагородами: «Коронація слова», «Крилатий лев», «БараБука», «ВВС Книга року» тощо. Авторка успішно розвиває як підліткову прозу (Young Adult), так і доросле фентезі («Керамічні серця», 2020).

Особливістю творчості Наталії Матолінець є тісне поєднання фентезійної образності з реальними українськими локаціями, передусім зі Львовом. Наприклад, авторка згадує місто у романі «Варта у грі», а також в наступних частинах книги вплітає в сюжет Прагу та Будапешт. У її творах місто стає не лише фоном, а повноправним персонажем, насиченим магією, легендами та загадками.

Ще однією важливою рисою її текстів є увага до тем мультикультурності та історичної пам’яті. У творах авторки звучать голоси різних національностей і поколінь, а вигадані історії торкаються реальних трагедій — окупація Львова чи втрата міської культурної спадщини. Наприклад, у "Спілці порятунку кахлів і людей" мовиться про період радянської і німецької окупації. Письменниця наголошує, що їй важливо було показати мультикультурне обличчя Львова, зруйнувати стереотипи, нібито довоєнний Львів – польський.

У «Гессі» ми потрапляємо у багатовимірний фантастичний світ, де магія існує поруч із реальністю. Авторка вибудовує систему магічних правил, яка має внутрішню логіку — подібно до класичних творів західного фентезі (як-от Дж. Р. Р. Толкін чи Дж. К. Ролінґ), але надає їй унікального звучання через прив’язку до міфів Давньої Греції, історії та сучасного контексту. Магія в романі — це не лише інструмент сюжетотворення, а й відображення внутрішнього стану героїв, їхнього зростання, страхів і моральних виборів.

Гессі — це не просто персонаж із чарівними здібностями, а внутрішньо складна героїня, яка проходить шлях трансформації. Її розвиток, сумніви, страхи й мрії — усе це робить її близькою сучасному читачеві. Роман має самостійний сюжет, але водночас є частиною більшого всесвіту Наталії Матолінець, спільного з «Академією Аматерасу». Це дозволяє читачеві не лише захопитися пригодами, а й відчувати атмосферу, масштабність і цілісність вигаданого світу. Її твір не лише захоплює, а й формує емпатію та спонукає до роздумів.

Як зазначає сама авторка, фентезі — це «мовна форма, що дозволяє говорити про складне просто». Вона бачить у ньому інструмент діалогу між поколіннями та культурами,

спосіб осмислення травматичного минулого через казку, магію та вигаданий світ. Саме в такому ключі і постає роман «Гессі» — як культурний міст між минулим і майбутнім, між реальністю та уявою.

Отже, роман «Гессі» — це не просто фентезійна історія про магію. Це глибокий літературний текст, що торкається актуальних соціальних питань, вишукано вплітаючи їх у жанрову канву. Наталії Матолінець вдалося створити українське фентезі нового покоління, що має не лише художню цінність, а й вагоме культурне значення, визнане і за межами нашої країни.

Список використаних джерел

1. Матолінець, Н. «Українська фантастика, як на мене, іще трохи…». Yakaboo Блог, 2018. [Онлайн]. Доступно: https://blog.yakaboo.ua/ru/matolinec-nataliya/

2. Матолінець, Н. «Про книги, дипломатію і війну, фентезі, "Варту у грі"». 24 Канал, 2023. [Онлайн]. Доступно: https://24tv.ua/nataliya-matolinets-pro-knigi-diplomatiyu-viynu-fentezi-vartu_n2361451

3. Пронько, О. «Академія Аматерасу — літературне аніме». Світ Фентезі, 2020. [Онлайн]. Доступно: https://svitfantasy.com.ua/articles/2020/akademiia-amaterasu-literaturne-anime.html

Забокрицька Альона Василівна
студентка IV курсу
спеціальності 014 «Середня освіта
(українська мова та література) »

Науковий керівник:
Кандидат філологічних наук
Доцент
Вікторія Вікторівна Александренко

Мистецькі пошуки Валер'яна Підмогильного в контексті українського модернізму

20-ті роки XX ст. стали знаковими для подальшого функціонування українського письменства, оскільки в цей період з'являється велика кількість мистецьких систем, літературних течій, стилів і шкіл, що спиралися на здобутки і традиції попередніх культурно-історичних епох, а також досвіду функціювання європейського модернізму. При цьому українські митці зазначеної епохи доповнювали здобутки своїх попередників власним баченням та розумінням, відповідно до нових суспільно-історичних реалій і тенденцій мистецького розвитку.

Досліджуючи стильові особливості творчості Валер'яна Підмогильного в контексті основних мистецьких тенденцій доби, О. Максимович маркувала його як представника етапу латентного модернізму (20–30 роки XX ст.), який характеризувала як час занепаду та кризи головних орієнтирів розвитку українського модернізму, що були задекларовані літературним об'єднанням «Молода муза», виданням «Українська хата», альманахом «З-над хмар і долин». Дослідниця зазначає також, що цей етап не був представлений цілісною мистецькою групою чи школою [6, с. 172]. Очевидно, дослідниця мала на увазі той факт, що в мистецькому житті досліджуваної доби існувало розмаїття літературних об'єднань і гуртів різної мистецько-естетичної й ідеологічної орієнтації.

Водночас, як зазначає Н. Бернадська [2], українські модерністські пошуки періоду 20–30 років XX ст. набули в основному глибокого мистецько-семантичного характеру, з яскраво вираженою тенденцією щодо тяжіння до інтелектуалізму та європеїзму. Характер світоглядно-мистецьких орієнтацій українських прозаїків зазначеного періоду, а зокрема й

Валер'яна Підмогильного, був зумовлений їхнім ознайомленням із філософськими системами З. Фройда, Ф. Ніцше, А. Шопенгауера, О. Шпенглера, Х. Ортеги-і-Гасета тощо.

Варто зауважити, що ці пошуки українських митців певною мірою суперечили поглядам радянської влади щодо сутності й функцій літератури зокрема і мистецтва загалом: більшовики вважали основним їхнім завданням реалізацію партійної ідеології, тобто література мала стати засобом нав'язування широким верствам населення політики радянської влади, обслуговування її інтересів, а також ідеалізації радянської дійсності. Відповідно, письменники, які не схотіли підкоритися режимові, знищувалися більшовицькою владою, а їхні художні твори не потрапляли під заборону [4, с. 261].

Попри тиск влади, письменники намагаються писати нові художні твори, які б могли задовольнити їхню потребу в реалізації власного творчого потенціалу. Задля консолідації своїх сил та мистецьких пошуків у межах модернізму вони створюють власні об'єднання. У контексті нашого дослідження доцільно згадати передусім про літературне угруповання «Ланка» (1926 року воно реорганізувалося в «Марс» (самоліквідувався у 1928 році), у роботі якого брав участь Валер'ян Підмогильний (він, власне, й був неформальним лідером цього об'єднання) [5]. Членами «Ланки» також були інші митці-попутники Григорій Косинка, Євген Плужник, Борис Антоненко-Давидович, Дмитро Фальківський, Тодось Осьмачка, Борис Тенета, Іван Багряний. Основним своїм завданням ці письменники вважали мистецьке відтворення культурно-історичного періоду, у якому вони живуть, інтерпретуючи його по-своєму, у відповідних художніх формах, використовуючи для цього необхідні засоби. Водночас вони виступали проти графоманства, а метою вважали консолідацію письменників революційного періоду [5]. Дослідники наголошують, що засідання літературного об'єднання «Ланка» відбувалися нечасто, але вони передбачали обговорення літературних новин, читання та аналіз нових написаних творів учасників організації. У своїх спогадах учасники об'єднання, зокрема Б. Антоненко-Давидович, зазначали, що саме Валер'ян Підмогильний прагнув ознайомити їх із західноєвропейськими літературними традиціями, розповідаючи про французьку літературу, особливості її творення та течії [1, с. 42]. Це передусім було пов'язано з перекладацькою діяльністю письменника, до якої він намагався залучити й інших учасників літературного угруповання.

Аналіз творчої діяльності й поглядів окремих представників українського літературного процесу 20-х років ХХ ст. дає змогу констатувати, що «Ланка» в художньо-ідейних пошуках і прагненнях була близькою до «ВАПЛІТЕ», проте їхні очільники – Микола Хвильовий і Валер'ян Підмогильний – репрезентують своєю творчістю різні полюси розвитку української літератури 20-х років ХХ ст. [2, с. 71]. Це, як зазначав О. Білецький, «вітаїстична» (декоративно-імпресіоністична) проза Миколи Хвильового та раціоналістична (інтелектуально-аналітична) проза Валер'яна Підмогильного [3, с. 113].

Отже, Валер'ян Підмогильний був знаковою постаттю українського літературного процесу 20-х років ХХ ст.: він був неформальним лідером літературного об'єднання «Ланка», представники якого виступали проти графоманства, ідеологічної підпорядкованості української літератури радянський канонам й більшовицькій ідеології, а також орієнтувалися на європейські зразки. У своїх мистецьких пошуках Валер'ян Підмогильний орієнтувався на національну літературну традицію, а також творчу спадщину французьких прозаїків XIX ст. Його мистецько-естетичні інтенції були репрезентовані в руслі модерністських тенденцій, які набували певної своєрідності в контексті реалій культурно-історичної епохи.

Список використаних джерел

1. Антоненко-Давидович Б. Недоспівана пісня ранньої осені. Нащадок степу: Спогади про Валер'яна Підмогильного / упоряд. М. Чабан. Дніпропетровськ: Січ, 2001. 221 с

2. Бернадська Н. І. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція: монографія. Київ: Академвидав, 2004. 368 с.

3. Білецький О. Від давнини до сучасності : збірник праць з питань української літератури. Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1960.
4. Ковальчук О. Ідеологізоване тіло як фактор буття. Слово і час. 1997. №7-8. С. 198-200.
5. Лущій С. «Ланка» в літературному дискурсі 20-х років ХХ століття. Дивослово. 2012. №7. С. 50 – 53.
6. Максимович О. Український модернізм: ідеї, напрями, оцінки. Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. Філософія, 2011. Вип. 539-540. С. 168-174.

Ільницька Каріна Андріївн,
студентка ІІІ курсу
спеціальності «014 Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Балаховська Юлія Михалійвна

Використання нових інформаційних технологій

на уроках літератури

В умовах цифровізації суспільства інформаційні технології стали невід'ємною частиною освітнього процесу Вони значно змінюють традиційні підходи до навчання української літератури, відкриваючи нові можливості для організації освітнього процесу, зокрема підвищення мотивації, творчої активності та комунікативної взаємодії між учителем і здобувачами освіти.

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена необхідністю адаптації освітніх методик до вимог цифрового покоління. Зростає потреба у використанні інструментів, які забезпечують інтерактивність, візуалізацію, самостійність у навчанні та розвиток критичного мислення. Сучасні учні часто мають поверхове уявлення про художній текст, не виявляють зацікавлення до літературних творів, що негативно впливає на читацьку компетентність. Традиційні форми роботи недостатньо сприяють формуванню вміння глибокого аналізу, переосмислення й актуалізації змісту творів.

Нові інформаційні технології — це сукупність методів, процесів, алгоритмів та технічних засобів, що забезпечують ефективне збирання, обробку, збереження, передавання та представлення інформації в різних формах, сприяючи оптимізації навчального процесу та підвищенню його якості [1].

У сучасному освітньому процесі активно застосовуються цифрові сервіси та платформи, такі як: Google Forms, Padlet, Canva, LearningApps, Jamboard, Zoom тощо. Їхня роль – це формування читацької активності, уміння співвідносити текст із реальністю, висловлювати власну думку й формулювати аргументи. Особливу увагу класифікації ІТ приділили такі експерти, як Абрагам (Брем) Коін, який створив протокол, що значно прискорює завантаження файлів на комп'ютери, і Брендан Айк, засновник мови JavaScript, на якій тримається 80% веб-програмування. Важливий внесок зробили Греді Буч, розробник UML (Уніфікованої мови моделювання), який займався моделюванням систем і автоматизацією процесів, та Джин Кім, експерт із DevOps (розробка та операції) і автоматизації ІТ-систем [2, 9].

Інформаційні технології в освіті можна класифікувати за функціональним призначенням. У ході дослідження нами було виокремлено групи ІТ на основі виконання ними різних завдань в освітньому процесі:

1. Технології доступу до знань: електронні бібліотеки, навчальні відео, онлайн-презентації, вебінари.
2. Технології взаємодії та організації навчання: платформи для комунікації та управління освітнім процесом (Google Classroom, Moodle, Zoom).
3. Технології контролю та оцінювання знань: створення тестів і інтерактивних вправ (Google Forms, LearningApps, Kahoot).
4. Технології аналізу та осмислення інформації: інструменти для роботи з текстами, побудови схем (Voyant Tools, інтерактивні карти).
5. Технології для візуалізації та творчої діяльності: сервіси для оформлення проєктів, постерів, відео (Canva, MindMeister, відеоредактори).
6. За типом інтерфейсу: текстові, графічні, голосові.
7. За мережею доступу: локальні та хмарні програми (Word, Foxit, Google Docs).
8. За сферою використання: загального або спеціалізованого призначення (наприклад, Wikipedia for Education).
9. За рівнем інтерактивності:
• Вибіркова інтерактивність: робота з готовими матеріалами (відеотексти, онлайн-енциклопедії).
• Повна інтерактивність : спільна робота в режимі реального часу (Padlet, Google Docs, Canva) [6, 8, 9]

Ці класифікації активно використовуються на уроках літератури. Наприклад, у п'ятому класі під час вивчення казки «Яйце-райце» учителі застосовують перегляд мультфільмів, інтерактивні квести, групові презентації, обговорення на платформі Padlet та тестування через Kahoot. Якщо говорити про дев'ятий клас, то використовують ІТ з цих класифікацій під час створення візуальних колажів, аналізу текстів онлайн, проведення дебатів і підготовки творчих відеоробіт [3].

Застосування ІТ у навчанні літератури сприяє гнучкості уроків, індивідуалізації завдань, розвитку навичок пошуку, обробки та інтерпретації інформації. Технології не замінюють учителя, вони підсилюють його роль. Учень не просто читає текст, а проживає його через відео, творчі завдання, аналіз і співпрацю. Такий формат допомагає розкрити внутрішній потенціал кожного — як гуманітарний, так і цифровий.

Список використаних джерел:

1. Буйницька О.П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Buinytska_Oksana/Informatsiini_tekhnolohii_ta_tekhnichni_zasoby_navchannia.pdf
2. Використання цифрових технологій на уроках мови та літератури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://itfuture.online/uk/yakoyu-movoyu-programuvannya-napysanyj-minecraft
3. Загрибельська Н.В. Використання інформаційних технологій на уроках української мови та літератури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-informacijnih-tehnologij-na-urokah-ukrainskoi-movi-ta-literaturi-227153.html
4. Інформаційні технології як основа і засіб реалізації інноваційних процесів в сучасній освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://core.ac.uk/download/pdf/197229223.pdf
5. Каневська О. Використання нових інформаційних технологій на уроках української мови та літератури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.s64.kiev.ua/wpcontent/uploads/2021/02/ПосібникКаневська-О..pdf
6. Класифікація освітніх технологій (Classification of Educational Technologies) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://www.researchgate.net/publication/329207760_Classification_of_Educational_Technologies

7. Методична розробка з предметів «Українська мова» та «Українська література» на тему: «Використання інформаційних технологій на уроках» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://vseosvita.ua/library/embed/0100beaf-6223.docx.html

8. Поняття інформаційної технології. Класифікація інформаційних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://studfile.net/preview/9219157/page:5/

9. IT professionals [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://java.lviv.ua/5-najvidomishyx-programistiv-u-sviti-yaki-pochynaly-z-nulya

Ільченко Анастасія Сергіївна,
студентка І курсу магістратури
спеціальності 061“ Журналістика”

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри журналістики
Марків Олександра Тимофіївна

Феномен нативної реклами в сучасному медіапросторі

У сучасному медіапросторі, що характеризується високим рівнем інформаційного перевантаження, спостерігається суттєве зниження ефективності звичної традиційної реклами, спричинене, наприклад, розвитком так званої банерної сліпоти, а тому зростає попит на нові форми рекламної взаємодії. Однією з таких є *нативна реклама*.

У Вікіпедії це поняття визначене як спосіб, яким рекламодавець привертає до себе увагу в контексті рекламного майданчика й інтересів користувача, і метою якого є створення більш природного та не надто нав'язливого рекламного звернення для збільшення кількості переходів, продажів та інших цільових дій [3]. Насамперед феноменом нативної реклами є те, що вона спрямована на подолання опору аудиторії шляхом інтеграції рекламного повідомлення без закликів до покупок чи акценту на перевагах в релевантний та цінний для неї контент. Тобто можна зробити висновок, що це вид, який, на перший погляд, навіть не сприймається як реклама, але транслює спонсорський контент, вписуючись у природний потік цікавої інформації [2]. Окрім цього, унікальністю є те, що нативна реклама адаптується до стилю, тону, формату та контексту медіаплатформи на противагу традиційним форматам, які сприймаються як окремі комерційні повідомлення. Саме такий підхід формує позитивне ставлення до бренду, позаяк споживач сприймає рекламне повідомлення не як нав’язливе, а як змістовно корисне.

Сьогодні нативна реклама поділяється на декілька різновидів, що активно використовуються в Інтернет-просторі. Одним із них є віджети рекомендацій — рекомендації на основі попередніх дій та інтересів в Інтернеті [2]. Вони висвітлюють ту інформацію, яка потенційно може стимулювати покупця до переходу на відповідний сайт або до перегляду рекламного відеоматеріалу. Наприклад, після здійснення пошуку продукції, скажімо, спортивного взуття, користувачу ще протягом деякого часу демонструється реклама схожих товарів. Сюди ж належить і реклама у пошукових системах — оголошення, що відображаються у результатах запитів. Таким способом бренди просувають свої товари/послуги через рекламу у відповідь на пошуки в Google. Вона надає користувачеві релевантний контент відповідно до його запитів, а тому вважається найефективнішою. Як приклад, під час пошуку побутової техніки у верхній частині сторінки результатів можуть з’являтися додаткові рекламні пропозиції, пов’язані з предметом запиту. Окремим видом, що заслуговує на увагу і зараз на піку популярності, є

Product placement — різновид нативної реклами, який полягає в тому, що реквізит у фільмах, телешоу, комп'ютерних іграх, музичних кліпах або книгах має реальний комерційний аналог [1]. Тут реклама ненав'язлива, а тому не викликає роздратування, відторгнення інформації, а навпаки, добре запам'ятовується. Цей феномен розглядається як ефективний інструмент побудови стратегії бренду, позаяк він підсилює емоційний зв'язок з аудиторією через асоціацію, наприклад, з улюбленими героями чи сюжетами. Прикладом використання product placement на українському телебаченні може слугувати проєкт *«Хто зверху»*, у якому рекламуються чипси *CHIPSTER'S*. Аналогічний підхід спостерігається також у шоу *«Холостяк»*, де реалізується нативна реклама чаю *Lovare*, продукції *CHEESE CLUB*, води *Карпатської джерельної* тощо. Тому безперечно можна стверджувати, що така різноманітність форм дозволяє брендам знаходити найбільш ефективні способи комунікації з цільовою аудиторією.

Отже, нативна реклама насправді є ефективним та доволі популярним нині засобом у сфері маркетингових комунікацій, а її феномен становить невід'ємну складову медіапростору сучасності, що демонструє здатність рекламників пристосовуватися до нових умов і вимог медіасередовища.

Список використаних джерел

1. Данилюк Д. Як працює продакт-плейсмент. Bazilik Media. URL: https://bazilik.media/iak-pratsiuie-prodakt-plejsment/
2. Лабуда М. Що таке нативна реклама: історія, цілі, формати та приклади використання. MC.today, Media for Creators. URL: https://mc.today/uk/shho-take-nativna-reklama/
3. Нативна реклама. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Нативна реклама
4. Продакт-плейсмент. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Продакт-плейсмент.
5. Шоляк В. Що таке нативна реклама. Wizeclub Education. URL: https://wizeclub.education/blog/shho-take-nativna-reklama/

Ковбан Юлія Юріївна,
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта
(українська мова і література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Александренко Вікторія Вікторівна

Формування національної ідентичності в умовах російсько-української війни за романом С. Жадана «Інтернат»

Роман С. Жадана «Інтернат» вийшов друком у 2017 році [1], тобто в ньому відображено події російсько-української війни до повномасштабного вторгнення. Події, описані в романі, відбуваються на Донбасі упродовж трьох зимових днів 2015 року. В основі сюжету цього твору лежить традиційний мотив подорожі: тридцятип'ятирічний учитель української мови Паша вирушає до міста (прототипом якого, очевидно, є Дебальцеве), щоб забрати звідти свого тринадцятилітнього племінника Сашу, який живе

в інтернаті. Час для такої мандрівки він обирає не зовсім вдалий, оскільки українська армія залишає місто, яке оточують російські окупаційні війська.

Як зазначав сам автор, *війна завжди настає неочікувано для людини, тому ніхто не знає, як поводитиметься під час війни, «яким саме представником «цивільного населення» ти станеш? Спокійним, істеричним, наляканим, вмотивованим?» [1, с. 15]. Відтак, війна позбавила українців не лише традиційних моделей поведінки – вона позбавляє нас упевненості й стабільності, «вириває з-під ніг нашу землю, позбавляє нас нашої сутності, вимагаючи, щоби ми робили те, до чого не звикли, і були такими, якими ми не завжди готові бути» [1, с. 16].*

Загалом на основі аналізу художньо-ідейного змісту роману «Інтернат» С. Жадана можемо констатувати, що автор досить переконливо, вражаюче, але водночас із відчуттям міри й такту відображає весь жах війни, який відчуло на собі населення Донбасу, починаючи з 2014 року. Це постійна загроза для життя, тотальне руйнування, втрата домівки й відчуття захищеності та покинутості, хаос, а також налякані, розлючені, смертельно перевтомлені люди довкола, голод, кров, бруд, гниття, сморід.

Усе це передано через сприйняття головного героя роману. Зокрема, уявлення міста викликає у нього такі емоції: він сприймає не місто, а чорну безодню, над якою, мов повітряні змії, з'являються густі чорні дими з довгими шлейфами. Персонаж переживає катастрофічне та містичне сприйняття, йому здається, що з міста витягують людські душі, які «чорні, гіркі, чіпляються за дерева, пускають коріння в підвали, і їх неможливо вирвати» [1, с. 66].

Водночас дослідники наголошують на тому, що одним із основних мотивів досліджуваного роману є самовизначення головного героя, його перетворення з маргінальної людини на національно свідому особистість. На початку роману С. Жадана «Інтернат» Паша виглядає як слабка, нерішуча, поступлива, боязка, сентиментальна та безвідповідальна особа, яка не має визначеної політичної позиції щодо російсько-української війни [2]. Пашка сам описує себе як людину, що постійно відтягує важливі справи, завжди знаходиться в стані браку часу на найголовніше*, він завжди від усього ухиляється, відходить убік, не має сміливості говорити, що думає, а водночас сміливості думати про те, чого прагне [1, с. 78]. Він зізнається, що жив, наче скоїв важкий злочин прямо перед очима потенційного свідка, який потім надаватиме показання без жалю і з холодною безжальністю, не пропустивши жодної дрібниці та не забувши жодного моменту [1, с. 78]. Він доходить висновку, що саме через це не склалося його подружнє життя з Мариною, яка бачила його ставлення до батька, сестри й племінника, що він «тихо ненавидить свою директорку, як ігнорує своїх учнів. Бачила, що він просто не знає, як бути з нею, як із нею говорити, як із нею спати» [1, с. 78].*

Можна констатувати, що в описаних епізодах Паша постає як типовий «ватник», він не викликає в читачів симпатії, хоча його байдужість подекуди варто розглядати в резонансі з можливістю байдужості читача: роман вийшов друком у 2017 році, а до того часу значний відсоток населення «втомився» від цієї гібридної війни, збайдужів до неї.

Завдяки численним труднощам, що постають перед головним героєм, його особистість загартовується, і він набуває більшої зрілості та відповідальності; обставини примушують його стати на бік національних інтересів у протистоянні на сході України. С. Жадан цілеспрямовано описує важкий та довгий шлях Паши і його племінника додому, де можна відчути полегшення й захищеність, навіть якщо там поряд лунають постріли. У процесі подорожі від дому до вокзалу, від вокзалу до інтернату і назад додому світогляд головного героя зазнає значних змін, відбувається переосмислення його цінностей, що проявляється в його переході від зневіри до віри та від байдужості до активної участі [3].

Доцільно наголосити, що С. Жадан показує не лише умови життя мирних жителів прифронтової зони, але й намагається донести до читача важливу мораль, що акцентує на значенні чітко сформованої громадянської позиції та здатності її відстоювати, особливо в умовах війни.

Аналіз змісту роману С. Жадана «Інтернат» показує, що тема війни в цьому творі глибоко укорінена в українському контексті. Вона пронизана особливостями місцевої природи, менталітету та образів простих людей, військових, дітей, жінок і старших людей, які стали жертвами конфлікту. Персонажі роману відображають різні настрої – від невпевненості до байдужості, безвідповідальності і жалю. «Інтернат» розкриває іншу, не таку, яку зазвичай уявляють, реальність війни. Автор не нав'язує своєї точки зору як єдино правильної, а через конфлікт думок героїв ставить перед читачем завдання робити власні висновки.

Список використаних джерел

1. Жадан С. Інтернат: роман. Чернівці: Меридіан Черновіц, 2017. 336 с.
2. Коцур В.П., Потапенко О.І., Куйбіда В.В. Енциклопедичний словник символів культури України. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришенко В. М., 2015.
3. Багряний І. Людина біжить над прірвою. Новий Ульм: Ви-цтво «Україна», 1965. 320 с.

Максимук Богдана Віталіївна,
студентка 4 курсу
спеціальності 035 «Філологія»

Науковий керівник:
професорка кафедри української літератури,
кандидатка філологічних наук, доцентка
Савченко Ірина Віталіївна

Розвиток та стан українського літературного подкастингу

Український ринок подкастів лише формується, проте вже можна визначити, які жанри є найбільш актуальними та цікавими глядачам. Так, логічно виокремити подкасти, присвячені літературі, книжкам, літературознавцям. Першим таким подкастом, створеним в Україні, був подкаст «кабі.net», який з'явився у 2008 р. Зазвичай це були записи літературних зустрічей, можератором яких був Юрій Кучерявий. В кав'ярню, що у Львові «Кабінет» (звідси походить і назва подкасту), запрошувались автори, які розповідали про свою творчість та біографію загалом; звичайно, вони читали та цитували власні написані твори. Ініціатором цього подкасту є Андрій Іздрик, його метою було створення продукту, який би популяризував українську культуру [3]. В 2013 р. з'явився ще один з перших відомих українських подкастів, який спеціалізувався саме на літературі. Це подкаст Іванни Шкоромиди «Акустика тіней», де розповідають про світових письменників, різноманітні літературні явища. Протягом 2008-2013 рр. літературних подкастів практично не записували, оскільки ринок українського подкастингу загалом був обмежений.

Головним роком, дуже важливим для літературних подкастів, став вже 2020 р., коли розпочалась пандемія коронавірусу. Іванна Шкоромида висловила думку, що у саме тоді подкасти почало слухати все більше людей; навіть за кордоном вони почали з'являтись в чартах на високих позиціях [3]. Тоді почало з'являтись чимало літературних подкастів, наприклад, подкаст «Взяла і прочитала» про читання як вид задоволення, про різноманітні популярні теми щодо літературного світу; подкаст «Станція 451», де обговорюють книги відомих письменників, питання, які в них порушуються; подкаст «Слова невинні», де є інтерв'ю з відомими українськими письменниками та літературознавцями.

На наступний «стрибок» подкастингу дуже вплинув початок повномасштабного вторгнення в Україні: люди мали бажання слухати щось українською мовою, оскільки російський ринок поступово втрачає свою актуальність. З'явився, до прикладу, відомий подкаст «Книгосховище», ведучою якого є Олена Гусейнова, де можна почути обговорення літератури з відомими письменниками та літературознавцями; продовжували з'являтись випуски подкастів, які з'явились раніше, наприклад, «Правда і кривда» [6]. Також виникали подкасти про війну та її наслідки («Подкаст Підкаст», «Кляті питання»), а також про історію України («Без оголошення війни»), українську культуру та мистецтво («Kult Podcast»).

На сьогодні українські літературні подкасти можна поділити на кілька груп:

1) подкасти про письменників, їхню творчість, буденне життя;

2) подкасти про буктрейлери, цитування окремих уривків популярних творів, огляд книг;

3) подкасти про проблеми, які виникають під час написання книги, її випуску, становлення її популярності, а також про особливості літературного процесу в сьогоденні та в минулі роки;

4) подкасти про промоції книги, літературну критику;

5) подкасти, які не увійшли до попередніх груп та які спеціалізуються на більш вузькій тематиці. Наприклад, такі, що інтерпретуються літературний матеріал крізь призму психології, що є доволі актуальним у наш час.

В 2025 р. прослухати літературні подкасти можна на Ютуб, soundcloud.com, litcentr.in.ua, podcaster.in.ua, wisecow.com.ua, podcasts.apple.com, podcasters.spotify.com, radiopublic.com тощо. Також є спеціальні сайти, де публікуються серії літературних подкастів, до прикладу, «Літцентр», «WiseCow» тощо. Найпопулярнішими українськими літературними подкастами на даний час є такі: «Слова невинні», «Станція 451», «До всіх своїх», «Почуй голос іншого», «Незрима рима», «Український культ», «Війна і книга», «Ранкова доза», «Книгосховище», «Ліниві і грішні», «Readcaster», «Bookself шоу», «Лабораторія нонфікшн», «Незрима рима», «Читаю, розповідаю», «Акустика тіней», «Правда і кривда: (ні)коли знову», «Взяла і прочитала», «Літцентр», «Том перший», «Ліниві і ніжні», «Read and drink club», «Три сторінки на день», «Шева, Леся і Франко», «Репресовані», «Непам'ятники», «Дефіляда», Neolit 2.0. Сучасна класика», «Я включив не той подкаст», «Запах слова», «Перефарбований лис», «Висока полиця», «Post Scriptum», «Пусто», «Книгоманія», «Книжковий пульс».

Отже, літературний подкастинг є динамічним напрямом, який продовжує розвиватись в Україні. В 2025 р. літературних подкастів з'являється все більше.

Подальший розвиток українського літературного подкастингу залежить від залучення відео формату, від спроможності авторів шукати виходи з непередбачуваних ситуацій, які можуть виникнути (наприклад, відключення світла); від підтримки аудиторії. Авторам важливо розвивати особисті бренди для впізнаваності своїх літературних подкастів. Наприклад, Litosvita, яка тільки створила подкаст «Вставне слово», активно веде соцмережі, де розповідає про свою діяльність, про особливості створення свого подкасту,подає анонси випусків тощо [4].

Отже, можна відзначити виключно позитивну динаміку розвитку українських літературних подкастів. В майбутньому вони лише продовжать набирати популярності та охоплять ще більшу аудиторію.

Список використаних джерел

1. Галка Л. Як зробити свій подкаст в Україні? Розповідають автори трьох успішних проектів - Хмарочос. URL: https://hmarochos.kiev.ua/2019/08/13/yak-zrobyty-svij-podkast-v-ukrayinirozpovidayut-avtory-troh-uspishnyh-proektiv/ (дата звернення: 22.04.2025 р.)

2. Звідки звук : хто створює подкасти в Україні. URL: https://media.zagoriy.foundation/velyka-istoriya/zvidky-zvuk-hto-stvoryuye-podkasty-v-ukrayini/ (дата звернення: 22.04.2025 р.)
3. Літературні подкасти : де слухати про книжки. URL: https://archive.chytomo.com/news/literaturni-podkasti-de-sluxati-pro-knizhki (дата звернення: 22.04.2025 р.)
4. Подкаст «Вставне слово». URL: https://podcasts.nv.ua/publisher/litosvita.html (дата звернення: 22.04.2025 р.)
5. Подкасти, подкастери і подкастинг : новий контент, українська специфіка. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3945974-podkasti-podkasteri-i-podkasting-novij-kontent-ukrainska-specifika.html (дата звернення: 22.04.2025 р.)
6. Подкаст «Книгосховище». URL: https://open.spotify.com/show/3nMLQZyn4jlNDj07lAxEWM (дата звернення: 22.04.2025 р.)

Маліцька Вікторія Іванівна
студентка 4 СОУРП групи

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української літератури
Блєдних Тетяна Юріївна

Творчість Надії Гуменюк в сучасному літературному контексті

Надія Гуменюк — українська поетеса, прозаїк, публіцист, член Національної спілки письменників України, заслужений журналіст України, лауреат премії Кабінету Міністрів України імені Лесі Українки та інших літературних премій

Метою нашого повідомлення є огляд творчості Надії Гуменюк, зокрема її повісті «Вересові меди» [1], яка заслуговує на особливу увагу літературознавців, оскільки в ній майстерно поєднуються традиції української класичної літератури з сучасним баченням сільської проблематики.

Тематика творів Надії Гуменюк охоплює історичну пам'ять, національну ідентичність, духовність, родинні цінності та екологічні питання, відображаючи важливі потреби сучасного українського суспільства й сприяючи зміцненню національної самосвідомості читачів. Особливий акцент робить письменниця на Волинському краю, який є для неї джерелом культурного коду, фольклорних і етнографічних мотивів, що надає її творчості своєрідного й самобутнього забарвлення.

У повісті «Вересові меди» Надія Гуменюк глибоко й багатогранно розкриває життя українського села на Волині першої половини XX століття. Авторка не лише відтворює побут селян, щоденні клопоти і будні, а й порушує важливі суспільні та історичні проблеми, які впливали на їхню долю.

Сторінки повісті Надії Гуменюк розкривають історію кохання Богдани, розгадку таємниці її народження, боротьбу за власне виживання та виживання родини. Головна героїня твору – бунтарка, яка втікає від нав'язаного їй шлюбу і влаштовується на роботу в мандрівний театр. Її життєвий шлях – приклад моральної стійкості, пошуку себе, боротьби за свободу вибору.

Основні теми, підняті у повісті:

1. Праця і боротьба за виживання.
2. Колективізація та руйнування традиційного укладу.
3. Національна ідентичність і боротьба за культуру.
4. Моральні випробування і вибір.
5. Репресії та історична несправедливість.
6. Зв'язок поколінь та пам'ять.

Серед основних проблем у творі:

1. Взаємини між селянами в умовах соціально-історичних змін (заздрість, страх, взаємопідтримка).
2. Духовна стійкість людини перед лицем зради, репресій та насильства.
3. Драматичний вибір між особистим щастям і громадським обов'язком.
4) Доля жінки в умовах соціальних та політичних потрясінь.

Художніми особливостями повісті «Вересові меди» Надії Гуменюк є:

- поєднання історичного наративу з сучасними проблемами;
- глибокий психологізм і ліризм;
- виразна образність, метафоричність, символіка;
- акцент на духовності, моральному виборі, внутрішній правді.

Отже, творчість Надії Гуменюк займає важливе місце в сучасній українській літературі. Її твори не лише відображають складні етапи минулого нашої держави, а й порушують вічні моральні та духовні питання, які залишаються актуальними для сучасного читача.

Творчість Надії Гуменюк є не лише високохудожнім відображенням реальності, а й важливим елементом у формуванні національної свідомості та культурної ідентичності співвітчизників. Її книги надихають, змушують замислитися та відкривають нові грані людської душі та української історії.

Список використаних джерел

1. Гуменюк Н. Вересові меди. Харків: КСД, 2019. 320с.

Малоног Марія Олександрівна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «Середня освіта
(українська мова та література)»

Науковий керівник:
кандидатка педагогічних наук, доцентка
Строганова Ганна Миколаївна

Методика створення та модифікація електронних освітніх ресурсів для вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти

Світ сучасних освітніх онлайн-ресурсів є широким і різноманітним – від інфраструктурних проєктів, які відіграють роль своєрідних хабів для цілих класів освітніх матеріалів та цільових аудиторій (спеціалізованих соціальних мереж, маркетплейсів, колекцій відкритих освітніх ресурсів, платформ для масових онлайн-курсів, хмарних систем управління навчанням), до одиничних програмних рішень і навчальних матеріалів для шкіл чи інших організацій, груп з обміну освітніми матеріалами чи досвідом викладання і навчання в загальнопоширених соціальних мережах.

Дослідження В. Бикова, А. Гуржія, М. Жалдака, Н. Морзе, О. Спіріна присвячені проблемам створення електронних освітніх ресурсів. Питаннями комп'ютеризації освіти та інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у освітній процес займалися: К. Власенко, І. Герасименко, Ю. Запорожченко, О. Кузьмінська, С. Литвинова, А. Манако, Н. Морзе, Л. Панченко, О. Пінчук, С. Семеріков, О. Співаковський, М. Шишкіна та ін.

Метою дослідження є підвищення ефективності вивчення української мови за допомогою сучасних цифрових технологій. Запропонована методика забезпечить можливість зробити навчання доступнішим, залучаючи до процесу учнів з різними способами сприйняття інформації (візуальним, аудіальним, кінетичним).

Складові методики: методика включає кілька основних складових, що роблять процес навчання інтерактивним та ефективним, а саме: *створення інтерактивних навчальних матеріалів*: створення презентацій, інтерактивних вправ, вікторин, які учні можуть виконувати як на уроках, так і самостійно; *використання мультимедіа*: застосування аудіо та відеоматеріалів, які сприяють розвитку аудіювання та мовлення; *розроблення тестових завдань та інтерактивних вправ*: тести дають змогу швидко оцінити рівень знань учнів, а інтерактивні вправи сприяють їх активному засвоєнню.

Основні інструменти освітнього простору: для реалізації цієї методики використовуються сучасні платформи та інструменти, які дають змогу організувати інтерактивне та ефективне навчання:

Google Classroom – це онлайн-платформа, що допомагає створювати курси, публікувати завдання, організовувати тести та обмінюватися навчальними матеріалами. Викладачі можуть розміщувати різні види контенту (відео, презентації, документи) та спілкуватися з учнями в режимі реального часу.

Moodle – це платформа для управління освітнім процесом, яка дає можливість створювати курси з української мови з інтерактивними вправами, тестами, форуми для обговорення та відеоконференції. Moodle підтримує численні плагіни, що дає змогу розширювати функціонал курсу.

iSpring – це інструмент для створення електронних курсів, який допомагає розробляти інтерактивні презентації, вікторини, тренажери та навчальні відео. З його допомогою можна створювати інтерактивні симуляції та сценарії, які допомагають учням занурюватися в навчальний матеріал.

Quizlet – це платформа для створення флешкарток та інтерактивних вправ, які допомагають учням запам'ятовувати нову лексику, правила граматики та інші мовні конструкції. Quizlet пропонує різні формати навчання, як-от: тести, ігри та картки для запам'ятовування.

Упровадження методики створення та модифікації електронних освітніх ресурсів для вивчення української мови має багато перспектив на подальший розвиток. З педагогічного погляду, такі ресурси можуть значно підвищити мотивацію учнів завдяки інтерактивності та можливості індивідуалізації навчального процесу. Учні отримують доступ до актуальних і цікавих матеріалів, що сприяє кращому засвоєнню знань та підвищенню результативності навчання. Крім того, електронні ресурси допомагають забезпечити безперервне навчання, навіть у складних умовах, як-от: дистанційне навчання чи карантин. Економічна ефективність також є важливим чинником. Використання електронних ресурсів дає змогу значно зменшити витрати на друковані підручники

Однак упровадження таких технологій також несе виклики. Не всі мають рівний доступ до інтернету чи сучасних гаджетів, що може стати перешкодою. Крім того, і вчителі потребують додаткового навчання, щоб вміло користуватися новими інструментами. І, звісно, потрібно подбати про захист персональних даних, адже кібербезпека завжди є важливою складовою під час роботи з електронними платформами. Попри ці труднощі, методика має величезний потенціал. З належною підтримкою та вирішенням технічних питань, електронні ресурси можуть значно покращити вивчення української мови,

зробивши його доступним для більшої кількості людей та цікавим для учнів будь-якого віку.

Список використаних джерел

1. EdEra: URL https://ed-era.com/ (дата звернення 05.04.2025).
2. Prometheus: URL https://prometheus.org.ua/ (дата звернення 05.04.2025).
3. Quizlet: URL https://quizlet.com/ (дата звернення 05.04.2025).
4. Інтерактивний навчальний посібник «Сучасні технології освітнього процесу»: навчальний посібник / Т.Б. Поясок, О.І. Беспарточна, О.В. Костенко. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2019. 224 с.
5. Концепція створення освітніх онлайн-ресурсів для дітей молодшого шкільного віку. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/09/vsho-konczepcziya.pdf (дата звернення: 04.04.2025).
6. Мова – ДНК нації: URL https://ukr-mova.in.ua/ (дата звернення 05.04.2025).
7. Практичне використання електронних ресурсів на уроках української мови та літератури. URL: https://naurok.com.ua/praktichne-vikoristannya-elektronnih-resursiv-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-134.html (дата звернення 06.04.2025).
8. Словник.ua. URL: https://slovnyk.ua/ (дата звернення 05.04.2025).
9. Цифрова трансформація відкритих освітніх середовищ: колективна монографія / [колектив авторів]; за ред. В.Ю. Бикова, О.П. Пінчук. К. : ФОП Ямчинський О.В., 2019. 186 с.

Мамченко Олександра Олександрівна,
студентка ІІІ курсу
спеціальності «Середня освіта. Українська мова і література »

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Строганова Ганна Миколаївна

Лінгвометодичні передумови збагачення

мовлення учнів фразеологізмами

Лінгвометодичні передумови формування і збагачення фразеологізмами мовлення учнів 6 класів охоплюють різні аспекти теорії й практики навчання мови: співвідношення мови й мовлення, знання мови й володіння нею, соціального й індивідуального в мовленнєвій діяльності, формування й розвиток комунікативних якостей мовлення. Дуже важливою передумовою є використання знань щодо двох складових мовленнєвої діяльності – мови і мовлення. Деякі лінгвісти ставлять знак рівності між ними, вважаючи, що в мові немає нічого, чого не було б у мовленні, і навпаки. Інші ж науковці диференціюють їх, адже все, що є в мові, можна знайти в мовленні, але не все, що є в мовленні, входить і може увійти до системи мови. Ця інформаціє є украй важливою для розуміння передумов збагачення мовлення учнів середньої школи загалом. На нашу думку, другий підхід є більш переконливим, оскільки в мовленні одиниці мови різних рівнів можуть трансформуватися.

На індивідуальний і психофізичний характер мовлення на відміну від мови вказав Ф. де Соссюр. Мовленнєва діяльність, вважав учений, обумовлена соціально: вона передбачає наявність типових мовленнєвих ситуацій, загальної мови тощо. Мовлення пов’язане з окремими людьми. Воно залежить від їхніх фізіологічних і психологічних особливостей, а тому матеріальне, конкретне. Мова ж вільна від діяльності кожного з людей, пов’язана лише з суспільством у цілому. Дослідник підкреслював, що мова й мовлення з’явились у

мовленнєвій діяльності людей одночасно, що одне без іншого існувати не може, оскільки для того, щоб мовлення було зрозумілим, необхідна мова, а щоб сама мова розвивалась і засвоювалася людьми, необхідне мовлення.

Наскільки соціальним і біологічним є природа мовлення, цікавило в подальшому й інших лінгвістів – В. Штерна, К. Бюлера, Бодуена де Куртене, О. Потебню. Проаналізувавши їхні роботи з погляду методики розвитку комунікативних умінь учнів, вчені дійшли висновку, що навчання й виховання мовця, його мовленнєвих здібностей і культури мовлення передбачає суспільна природа мовленнєвої діяльності. Хоча оволодіння багатствами мови відбувається постійно й безперервно, однак саме в шкільні роки формується культура мовлення, розвиваються основні комунікативні вміння та навички.

При реалізації лексичної роботи в середній школі важливо дотримуватися загальнодидактичних і методичних принципів: науковості, наочності, пізнавальності, систематичності, активності, самостійності, комплексності, наступності, перспективності, зв'язку навчання з життям, принципу від простого до складного, індивідуальності, диференційованості тощо. Не менш вагомими є спеціальні, методичні (лінгводидактичні) принципи, які охоплюють знання від основ мови до розвитку мовленнєвих органів, розуміння мовних значень – лексичних, граматичних, ролі морфем і синтаксичних одиниць, оцінка виразності мовлення, розвитку чуття мови, координації усного і писемного мовлення, пришвидшення темпу навчання. Вчителю при доборі методів, прийомів і засобів у мовній освіті обов'язково слід їх враховувати.

Учні вкрай рідко використовують фразеологізми в своєму мовленні. Відсутність фразеологізмів в мовленні школярів пояснюється, з одного боку, труднощами, пов'язаними з визначенням змісту і структури твору, з іншого, нерозумінням ролі фразеологічних одиниць і висловів, невмінням включати їх в зв'язне мовлення [2, с.92].

Розуміння мотиваційного макрокомпонента значення фразеологізму, незалежно від віку учнів, прямо залежить від ступеня його прозорості. Дітьми слабо усвідомлюється символічне значення компонентів фразеологізму, що призводить до нерозуміння мотивації фразеологізму в цілому. Зовсім не усвідомлюється мотиваційний макрокомпонент, якщо в його основі лежить невідомий дітям історичний факт. Діти легше розуміють мотивацію фразеологізмів, якщо можна використовувати власний «тілесний» досвід, представити конкретну ситуацію, співвіднести компонент фразеологізму за подібністю з будь-яким зовнішнім явищем. Вона сприяє не тільки розвитку комунікативних особливостей особистості школяра, а й забезпечує збагачення знань з предмета, створює максимально сприятливі умови для розкриття і прояву творчих здібностей дитини.

Фразеологія тісно пов'язана із соціально-економічними, політичними та культурними умовами життя. У фразеологізмах відбивається багатовіковий життєвий досвід народу, вони є багатою скарбницею людського духу, що передається від покоління до покоління [1; 3].

Фразеологія як наука розглядає фразеологізми через призму різних підходів до їх класифікації, зокрема семантичного, функціонально-стильового та генетичного. Основними рисами фразеологізмів є стійкість, ідіоматичність, образність, експресивність та неподільність їх значення. Семантична класифікація включає аналіз ідіоматичності та стійкості фразеологізмів, тоді як функціонально-стильова класифікація розглядає їх приналежність до різних мовних стилів. Генетична класифікація досліджує походження фразеологізмів, виділяючи такі джерела, як біблійні звороти та запозичення з інших мов. Ці підходи допомагають глибше зрозуміти природу фразеологізмів та їх роль у мовленні.

Отже, аналіз лінгвістичних передумов формування комунікативної компетенції під час збагачення мовлення учнями фразеологізмами засвідчив, що методика розвитку мовлення в школі повинна спиратися на висновки лінгвістів про нерозривний зв'язок мови й мовлення, одночасність і взаємообумовленість їхнього виникнення й функціонування.

Список використаних джерел

1. Власенко Л., Тригуб І. Фразеологічні одиниці та їх класифікація. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. №39. Т. 3. С. 10 – 13.

2. Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова (рівень стандарту) : підруч. для 6-го кл. закл. загал. серед. освіти. Київ : Генеза, 2018. 192 с.

3. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. К. : Знання, 2007. 494 с.

Мірошник Марія Ігорівна
студентка IV курсу
спеціальності 014 «Середня освіта
(Українська мова і література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Осьмак Ніна Дмитрівна

Образ ворога і зрадника у поезії Оксани Рубаняк: дегуманізація, ницість та історична тяглість агресора

Образ ворога завжди займав важливе місце в українській поезії, відображаючи боротьбу народу за свободу, гідність і незалежність. Українські поети змальовували загарбника як жорстокого, ницого та морально деградованого. Т. Шевченко у «Кавказі» засуджував імперський терор, підкреслюючи прагнення загарбника знищити народи: «*За кого ж ти, мій брате, гинеш? За москаля?*» [10, с. 235]. В. Симоненко у поезії «Злодій» характеризував агресора як крадія волі й долі: «*Він брехав, що не злодій, що віддав би останню одежу…*» [6, с. 112].

Традицію відтворення образу ворога продовжує О. Рубаняк. У її збірках «Назустріч смерті» та «Дорога життя» ворог постає не лише як зовнішній окупант, а й як внутрішній зрадник. У поезії «Лист до вбивці» ворог дегуманізується через риторичні питання й синекдоху, що створює ефект особистого звернення до агресора: «*Як тобі спиться, вороже проклятий? Що сниться темними ночами?»* [5, с. 41]. Ліричний герой втілює всю Україну, концентруючи біль і гнів на конкретному образі. Він прямо запитує ворога: «*Про що думаєш, коли береш до рук зброю? Чи смієш молитися у час відчаю?»* [5, с. 41].

Агресор постає не тільки як загарбник територій, а як руйнівник національної ідентичності: «*Що ти вирішив відібрати мову, віру та звичаї?*» [5, с. 41]. Навіть спроби окупанта виправдати себе («*спасителем, пророком і Богом*») не змінюють суті його злочинів [5, с. 41]. Вірш завершується категоричним твердженням: «*Немає тобі місця на українській землі*» [5, с. 41].

У вірші «Пошарпані стіни, розбиті вікна, виломлені двері...» ницість ворога підкреслюється описами руйнувань: «*Пошарпані стіни, розбиті вікна, виломлені двері*» [5, с. 50]. Художній прийом контрасту, наприклад, у зіставленні «*спецоперація нелюдів*» із «*землею героїв*» [5, с. 50], поглиблює розмежування між цінностями ворога й українців.

Поетеса викриває справжню суть так званого «визволення»: «*До приходу «визволителів» ми не чули свисту ракет, наше покоління не ховалось ніколи від гармат та градного шквалу*» [5, с. 50]. Водночас показує масштаб трагедії: «*Не воскресити лицарів, чиї картини умисно знищили орки*» [5, с. 50]. Особливо символічним є образ Марії Приймаченко, яка «*з неба дивиться у догадках про нічні присмерки*» [5, с. 50], що стає метафорою нищення української культури.

У збірці «Дорога життя» тема боротьби продовжується. Вірші «Я не взяв до рук автомата, якби ворог не вдерся…» та «Замість квітів — попіл, замість птахів — ракети…»

підкреслюють вимушеність спротиву: «*Я не взяв до рук автомата, якби ворог не вдерся до мого дому зі зброєю*» [4, с. 34]; «*Та по-іншому неможливо ворога зігнати із землі, на якій він убивав, гвалтував*» [4, с. 106].

У поезії «За весь час служби на Донбасі...» боротьба з ворогом подана як безкінечна: «*Я бачила кінець безкінечної боротьби з ворогом щоранку в Його початку*» [4, с. 64]. Злочини агресора не можуть бути забуті: «*Не пролита кров винуватців і бунтівників не забудуться кривдникам їхні тваринні діла*» [4, с. 64].

У вірші «У дітей відібрали дитинство» ворог постає як постійне зло, що передається у спадок: «*Завжди в загарбника багато впевненості, багато люті, агресії і претензій*» [4, с. 74]; «*Це, напевно, передається у спадок. Несвідомість, дурість і заздрість*» [4, с. 74].

Поезія «Недооцінений ворог – практично переможець» застерігає: «*Яким би він примітивним на перший погляд не здавався, в його рукаві завжди козир захований*» [4, с. 76].

Особливо вражаючим є образ війни проти дітей у поезії «*Школярі відправляються в школу…»: «Школярі відправляються в школу, у садочок крокують малята, а десь там... чути сирени волання*» [4, с. 127]; «*Тішиться, як і ворог, успішному попаданню. Це ж яке досягнення — цілити в дітей!*» [4, с. 127].

Окрема увага у творчості О. Рубаняк приділена внутрішньому ворогу — зраднику. Повномасштабне вторгнення оголило явище колабораціонізму, за яке передбачена кримінальна відповідальність [3].

У вірші «Зрада вигідна ворогові, зрадник — нікому...» авторка змальовує моральну деградацію зрадника: «*кубло шиплячих змій... в'ється над горлом його супротивника*» [5, с. 45], а його слова «*засилають у вуха бджолиний рій брехливих оман*» [5, с. 45].

У поезії «Заможним/безмозким» звучить риторичне викриття байдужості: «*Ти зможеш за всі свої гроші повернути хлопців, яких нема?*» [4, с. 138].

Тему збагачення під час війни О. Рубаняк викриває у вірші «Кому війна, а кому час для збагачення»: «*Кому війна, а кому час для кар'єрного зростання і посад*» [4, с. 69].

Таким чином, поезія Оксани Рубаняк не лише продовжує традиції української літератури у змалюванні ворога, а й поглиблює їх у контексті сучасної війни, акцентуючи на дегуманізації агресора, викритті зрадників і непохитності національної пам'яті.

Список використаних джерел

1. Іванківці винесли та забрали їх у свої хати: твори Марії Примаченко вдалося зберегти // ТСН : [Веб-сайт]. Київ, 2022. Режим доступу: https://kyiv.tsn.ua/ivankivci-vinesli-ta-zabrali-yih-u-svoyi-hati-tvori-mariyi-primachenko-vdalosya-zberegti-1992139.html (дата звернення: 01.03.2025).
2. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : Академія. 2007. 752 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : від 05.04.2001 р. № 2341-III (редакція 29.12.2022 р.) . Відомості Верховної Ради. Київ : Нотіс. 2023. 412 с.
4. Рубаняк О. Дорога життя: вірші. Харків : Фоліо. 2024. 253 с. : іл.
5. Рубаняк О. Назустріч смерті: Вірші. худож.-оформлювач Ю. Уварова. Харків : Фоліо.2022. 255 с. : іл.
6. Симоненко В. А. Поезії. Київ : Наукова думка. 2004. С. 112.
7. Танюк Л. «Добрі люди і добрі звірі».Сторіччя Марії Примаченко: бестіарій художниці як феномен першомистецтва. *Дзеркало тижня.* Україна : [Веб-сайт]. Київ, 2009.Режим доступу: https://zn.ua/ukr/ART/dobri_lyudi_i_dobri_zviri__storichchya_mariyi_priymachenko_bestiariy_hudozhnitsi_yak_fenomen_pershom.html (дата звернення: 01.03.2025).
8. Україна втратила понад 20 робіт Марії Примаченко внаслідок нападу Росії – Литовченко. Радіо Свобода : [Веб-сайт]. Київ, 2022. Режим доступу:

https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukrajina-vtratyla-ponad-20-robit-mariji-prymachenko/31727384.html (дата звернення: 01.03.2025).
9. Українська мова. Енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко [та ін.]. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана.2007. 854 с.
10. Шевченко Т. Г. Кобзар / упоряд. Є. Сверстюк. Київ : Веселка. 2013. 400 с.

Міщенко Аліна Вадимівна,
студентка IV курсу
спеціальності ««Філологія
(українська мова та література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
професор Шемет Валентина Григорівна

Семантико-функційні типи вставлених конструкцій у романі «Намір» Любка Дереша

Питання вставленості є предметом постійного наукового інтересу в сучасному мовознавстві, що підтверджують праці таких дослідників, як Д. Х. Баранника, С. П. Безвенка, П. С. Дудика, А. П. Загнітка, Л. О. Кадомцевої, А. Мамалиги та ін. Актуальність цього питання зумовлена змінами у складі вставлених конструкцій, способах їх уведення в речення, формами ускладнення тексту та мотивацією їх використання. Зростання питомої ваги вставлених одиниць є однією з характерних рис сучасного простого ускладненого речення, що зумовлює необхідність вивчення їхньої природи, функцій та впливу на структуру висловлювання.

На ранніх етапах розвитку лінгвістичної науки вставлені конструкції не розглядали як окрему синтаксичну категорію, попри тривалий інтерес до явища парентези як особливої синтаксичної конструкції. Як зазначає Л. Є. Азарова, хоча деякі дослідники й робили поодинокі зауваги щодо вставлених конструкцій, однак «на відміну від вставних, вставлені одиниці не вивчалися впродовж тривалого періоду. Вони перебували у статусі ускладнювальних компонентів структури простого речення. Відокремлення одного від іншого відбулося і кінці 50-х – на початку 60-х років XX століття» [1, с. 141]. У цей період «склалася інша концепція вставності, згідно з якою термін «вставні слова» закріпився за граматично відокремленими виразами суб'єктивного відношення до висловлюваного, а «вставні речення» – за реченнями, вставленими в інше, але не зв'язаними з ним граматично» [8, с. 162]. Це розмежування стало важливим етапом у розвитку синтаксичної теорії і сприяло більш точному визначенню функційної специфіки цих двох типів конструкцій.

За «Сучасним лінгвістичним словником», **вставлені конструкції** – це «слова, словосполучення й речення, що передають додаткову інформацію про когось чи щось, пояснюють іншомовні чи маловідомі слова, висловлюють зауваження до висловленого, виокремлюються здебільшого дужками (різного типу) або комою чи тире» [4, с. 338]. Б. М. Кулик зазначає, що вставлені конструкції «виражають такі додаткові повідомлення чи побіжні асоціативні зауваження, які поповнюють, уточнюють, розвивають зміст висловлення, вказуючи на якісь деталі чи нові факти, що не були передбачені в перший момент формування думки» [6, с. 180].

Згідно з концепцією Л. О. Кадомцевої, поняття «вставленості» як функційне явище не піддається вичерпній структурній класифікації, водночас дослідниця наголошує, що «напрями взаємодії вставних компонентів речення в семантичному відношенні з основним реченням і текстом у цілому простежується» [5, с. 105].

С. П. Бевзенко [2] виділяє такі семантичні типи вставлених конструкцій: а) уточнювальні слова і речення; б) вставлені слова і речення; в) доповнювальні слова й речення. Так, уточнювальні компоненти конкретизують, уточнюють якийсь член основного речення, наприклад: *Я помітив, що у вільному просторі в кінці класу їх* ***– розчепірених парасоль –*** *зібралася ціла армада* [3, с. 17]; *... я витягую якийсь там четвертий білет або двадцять другий* ***(найстрашніший)*** *...* [3, с. 21]; *Поперемінно нам складав компанію офіціант Данило, син Космоса* ***(тобто Косми, старого львівського гіпі)*** [3, с. 135]. Вставлені компоненти можуть бути у формі підрядної частини складнопідрядного речення або й цілих складнопідрядних речень: *Я підвівся, подякував Кориці* ***(не втримався, аби не потиснути їй руку – це завжди чудово, свіжий дівочий доторк)*** [3, с. 109]; *Добропорядні львів'яни* ***(чий консерватизм межував із ксенофобією)*** *після кількох агресивних наїздів залишили кафе на розтерзання підліткам* ***(чия розкутість межувала з карним кодексом)*** [3, с. 132]. Доповнювальні речення становлять побіжні зауваження про щось нове, додаткове та безпосереднього зв'язку зі змістом не мають: *Після того дивного заходу сонця* ***(то все-таки побачив я його чи ні?)*** *я взагалі почувався не в своїй тарілці* [3, с. 19]; *Я почув ці слова від знайомого* ***(він – боксер, багато тренується і знає, про що говорить)*** *і запам'ятав, а тепер пересвідчився у їх правдивості* [3, с. 24]; *Федя усе це уважно слухав* ***(я його недолюблював – вічно він хотів бути камандіром там, де я вже командував)*** [3, с. 37].

Особливістю роману «Намір» Любка Дереша є оповідь від першої особи, що суттєво впливає на мовну організацію художнього тексту. Це передбачає безпосередню участь оповідача в подіях і трансляцію авторського світу через призму індивідуального досвіду героя, що відповідно формує специфічну комунікативну ситуацію. Однією з її ознак є висока частотність використання вставлених конструкцій, які виникають як наслідок природної потреби мовця уточнити, пояснити або доповнити вже висловлену думку. Це є типовим проявом усного мовлення, для якого, як зазначає Н. П. Плющ, характерна спрямованість на слухача й спонтанність, а відповідно й відсутність попереднього структурування висловлювання. У романі ця особливість зумовлює включення вставлених слів, словосполучень і речень, які передають також **асоціативні зауваги:** *Приміщення школи номер один* ***(яке було аварійним)*** *переробили під котельню* [3, с. 15]; *Схоже на ґрунт під ногами* ***(у мене немає ніг, я і земля – одне)*** [3, с. 111]; **побіжні коментарі:** *П'ятеро хоробрих* ***– я серед них –*** *по черзі тягнули білети* [3, с. 22]; *Я підвівся, подякував Кориці* ***(не втримався, аби не потиснути їй руку – це завжди чудово, свіжий дівочий доторк)*** [3, с. 109]; **емоційно-оцінні репліки,** що виникають у процесі рефлексії героя: *Федя усе це уважно слухав* ***(я його недолюблював – вічно він хотів бути камандіром там, де я вже командував)*** [3, с. 37]; *Взагалі, мій дідо* ***(дивно, що я не згадував про це)*** *за спеціальністю був математик* [3, с. 83].

Отже, вставлені конструкції в романі «Намір» Любка Дереша є не лише засобом ускладнення синтаксичної структури речення, а й ефективним засобом вираження внутрішнього стану героя, передачі додаткової, уточнювальної та оцінної інформації. Частотність вставлених одиниць підвищується через оповідь від першої особи, що зумовлює імовірна близькість до усного мовлення.

Список використаних джерел

1. Азарова Л. Є. Вставні та вставлені конструкції в історичному дискурсі. *Рідний край.* 2018. № 1 (38). С. 139–147.
2. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова: Синтаксис. Київ: Вища школа, 2005. 270 с.
3. Дереш Л. Намір: роман, перед. Ю. Іздрика. 2-ге вид. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. 336 с.
4. Загнітко А. П. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: ТВОРИ, 2020. 920 с.

5. Кадомцева Л. О. Українська мова: Синтаксис простого речення. К.: Вища школа, 1985. 127 с.
6. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Ч. ІІ. Синтаксис. Київ: Радянська школа, 1961. 284 с.
7. Плющ Н. П. Інтонація вставності в українській мові. Київ: Наук. думка, 1976. 132 с.
8. Турчак О. М. З історії вивчення вставлених конструкцій як синтаксичної категорії структурно-комунікативного рівня. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство.* 2011. Т. 19, Вип. 17(3). С. 160–165.

Мушта Анна Вадимівна
студентка IV курсу
спеціальності «Філологія (українська мова та література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Гальона Наталія Павлівна

Сучасна урбанонімія Одеси в контексті дерусифікації та формування національної ідентичності

Урбанонімія – це важливий напрям сучасної ономастики, що досліджує власні назви урбаністичних об'єктів: вулиць, площ, мікрорайонів, мостів, парків тощо. Урбаноніми відображають не лише топографічні ідентифікації, а й культурну пам'ять, соціальні трансформації та історико-ідеологічний досвід нації [1, с.146]. Особливу цінність у цьому контексті становить урбанонімний простір міста Одеси, який упродовж своєї історії зазнав численних перейменувань, зумовлених політичними трансформаціями — імперською, радянською, пострадянською та сучасною українською епохами.

Проблематика дослідження полягає в тому, що сучасні процеси дерусифікації урбанонімного простору Одеси відбуваються переважно адміністративним шляхом, без належного урахування локального контексту, громадських настроїв й історичної пам'яті містян [5]. Частина перейменувань викликає неоднозначне сприйняття, провокує соціальні суперечності та спричиняє паралельне функціонування офіційних і неофіційних назв. Сучасні процеси дерусифікації урбанонімного простору Одеси здійснюються адміністративним шляхом; фактично ці зміни впроваджуються відповідно до чинного законодавства України, статті 25 Закону України *«Про місцеве самоврядування в Україні» та Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії»* [3].

Мета дослідження полягає у з'ясуванні змін у назвах міських об'єктів Одеси, що відображають соціальні, культурні та ідеологічні трансформації міського простору, а також у визначенні чинників репрезентації історичної пам'яті, національних цінностей і місцевої ідентичності в сучасному урбанонімному просторі в контексті дерусифікаційних процесів.

У процесі дослідження здійснено тематичну класифікацію урбанонімів м. Одеси, що дало змогу виокремити провідні тенденції дерусифікації та формування української національної ідентичності засобами номінації міських об'єктів. Серед основних груп, назв топонімічних об'єктів, можна виділити: історико-меморіальні (імена діячів української культури, науки, військових: *Юрія Коваленка вул., Леся Курбаса вул., Квітки-Основ'яненка вул.*, *Генерала Ратова вул*., *Героїв Крут вул.*[6]), патріотичні (назви, пов'язані з подіями сучасної української історії: *Добровольців вул., Незалежності вул., Військовий узвіз*[6]), географічні (українські топоніми: *Бахмутська вул., Волинський пров., Прилуцький пров.*[6]),

а також символічні, що відображають національні цінності та культурну спадщину (*Одеської громади вул., Десмета сквер, Бандурний пров.*[6]*).*

Такий підхід дає змогу простежити, як через зміну назв топонімічних об'єктів, Одеса відходить від радянсько-російського культурного коду і переорієнтовується на український наратив [4, с.149]. Особливо показовими є назви, які з'явилися після 2014 року, зокрема: *вулиці Героїв Змійного, Небесної Сотні, Давида Бурлюка (військовий ЗСУ)* — як вияв національного самоствердження в умовах війни та суспільних трансформацій.

Водночас у міському просторі зберігається група неофіційних урбанонімів, що функціонують у повсякденному мовленні та мають виразне культурне або етнічне забарвлення: *«Молдаванка», «Слободка», «Поскот»*. Ці назви репрезентують локальну ідентичність та народну традицію номінації, яка нерідко суперечить офіційній політиці перейменування. Активне побутове використання неофіційних урбанонімів у розмовному дискурсі свідчить про глибоке укорінення неофіційної урбанонімії як складника живої мови та колективної пам'яті міської спільноти [2, с.60].

Актуальним викликом для сучасної урбанонімії постає гармонізація процесу перейменування міських об'єктів відповідно до національних, історичних та регіональних чинників. Місто Одеса, як багатонаціональне портове місто, демонструє складне поєднання прагнення до модернізації з одночасним збереженням локального символічного простору.

Запропоновано комплекс заходів, спрямованих на гармонізацію урбанонімного простору міста та узгодженню політики перейменувань із суспільними запитами і культурною спадщиною. Насамперед доцільним видається створення відкритої електронної бази урбанонімів, яка міститиме докладну інформацію про походження назв, періоди їхнього функціонування, а також мотиви та підстави для перейменування. Така інформаційна система слугуватиме важливим інструментом як для науковців, так і для громадськості, сприятиме збереженню історичної пам'яті та підвищенню прозорості процесів номінації.

Окрім того, доцільним є запровадити дієві засоби громадського залучення до процесу формування міського топонімічного простору, зокрема впровадження форми електронних опитувань або голосувань, які нададуть можливість містянам брати участь у прийнятті рішень щодо назв вулиць та інших об'єктів. Подібна практика вже впроваджена в окремих громадах і засвідчує високий рівень залученості та відповідальності громадян.

Не менш важливим чинником у процесі перейменування є врахування результатів соціолінгвістичних досліджень під час ухвалення рішень органами місцевого самоврядування. Аналіз громадських настроїв, мовних практик та локальних ідентичностей забезпечує зважений і науково обґрунтований підхід до оновлення урбанонімного простору.

Урбаноніми доцільно розглядати не лише як одиниці мовної системи, а як динамічні соціокультурні показники, що репрезентують цінності суспільства в конкретний історичний період. Урбанонімний простір Одеси потребує подальшого осмислення та досягнення балансу між державною політикою деколонізації і шанобливим ставленням до історичної спадщини та регіональної пам'яті.

Список використаних джерел

1. Гнатюк О. Урбаноніми міст України як маркер територіальної ідентичності населення. *Часопис соціально-економічної географії*. 2013. №15. С. 144-147.

2. Долинська М. Декілька сучасних поглядів в україні на проблему урбаноніміки (домодерний період). *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки».* Харків, 2019, № 29, С.57-66.

3. Закон України. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії *(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 65, ст.221).* Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text (дата звернення: 16.04.2025).

4. Ковальчук Т. Дерусифікація публічного простору України в умовах повномасштабної російсько-української війни. *Інтермарум: історія, політика, культура*. 2024. №14. С. 144-159.

5. Одеська міська рада. ***Перейменування (найменування) об'єктів топоніміки на території міста Одеси*. 2024.** Режим доступу: https://omr.gov.ua/ua/acts/council/203797/ (дата звернення: 05.04.2025).

6. Одеська міська рада. *Рішення про перейменування вулиць в рамках дерусифікації*. 2023. Режим доступу: https://omr.gov.ua/ua/acts/council/200003/ (дата звернення: 05.04.2025).

Невесела Ірина Олександрівна,
студентка І курсу
Спеціальності Філологія (Українська мова та літератури)

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Світлана Володимирівна Шевчук

Специфіка ментального лексикону: мовний етикет у творах Ліни Костенко

Мова є важливим елементом національної ідентичності, носієм культурного досвіду та менталітету. У цьому контексті поняття ментального лексикону — індивідуального мовного словника людини — є ключовим у розумінні того, як у свідомості формується мовна картина світу. Особливо цікаво досліджувати ментальний лексикон через призму творчості Ліни Костенко, адже її поезія насичена формулами мовного етикету, які не лише відображають особистий досвід, а й транслюють цінності української культури.

Ментальний лексикон — це сукупність знань про слова та їх значення, що зберігаються у пам'яті мовця. Він формується в процесі оволодіння мовою та збагачується протягом усього життя під впливом культурного і соціального досвіду.

Мовний етикет, своєю чергою, — це система мовленнєвих норм і формул ввічливості, які регулюють соціальну поведінку у спілкуванні. Він є складовою ментального лексикону, позаяк формує етикетні стереотипи мовця: як звертатися, дякувати, просити, вибачатися тощо [1, с?; 2, с.?].

У творах Ліни Костенко мовний етикет — не просто елемент комунікації, а спосіб вираження внутрішньої культури, інтелектуальної вишуканості, поваги до адресата. Вона часто застосовує ввічливі звертання, форми подяки, символічні вибачення та інші етикетні конструкції, які створюють образ інтелігентної, глибоко моральної особистості.

Приклади:

1. Звертання як вияв пошани до співрозмовника:

«А ви думали — Україна так просто.
Україна — це супер. Україна — це ексклюзив.»

— У поетичному звертанні "*А ви думали"* міститься непряма форма заклику до переосмислення, що функціонує як мовленнєвий акт пошани та залучення читача до діалогу.

2. Подяка, вкорінена у філософію буття:

«Я дякую тобі за те, що ти є...»

— Проста формула вдячності набуває глибокого екзистенційного звучання: подяка за сам факт існування Іншого — це не просто мовний штамп, а етична позиція.

3. Мовчазна пошана через уникнення директивності:

«Не треба слів. Хай буде тільки діло…»

— Відмова від прямого наказу — це елемент мовного етикету, що демонструє делікатність, тактовність [3, с.?].

У поезії Ліни Костенко етикетна лексика часто виконує ще й символічну функцію. Наприклад, формули *"дякую", "вибач", "пробач*" — це не лише мовні конструкції, а вияви національного характеру, внутрішньої шляхетності, навіть опору злу.

«І вибач, доле, що була смішна,

Коли вела свій дівочий роман з вітрами...»

— Вибачення звернене до долі — це стилістичний прийом, що містить у собі іронію, але й глибоку повагу до життєвих випробувань.

Через мовний етикет у поезії Костенко простежується глибока національна специфіка: це мовлення не конфліктне, а гармонійне, не агресивне, а мудре й стримане. Саме тому її твори можна вивчати як зразки етикетного мислення українця.

Мовний етикет у творах Ліни Костенко — це не просто набір формул ввічливості, а складник національного ментального лексикону, що відображає світогляд, культурну пам'ять, моральну філософію. Її поезія формує етичний і естетичний взірець мовлення, в якому кожне слово — це акт поваги до себе, до іншого і до світу.

Список використаних джерел

1. Копцевич Л.О. Психолінгвістичні аспекти ментального лексикону. Київ: 2014.
2. Шевченко Л.Ю. Культура мовлення і мовленнєвий етикет. — Київ: ВЦ "Академія", 2010.
3. Костенко Л. *Поезії*. Київ: Либідь, 2003.

Немирська Ангеліна Ігорівна,
студентка І курсу магістратури
спеціальності 061 "Журналістика"

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри журналістики
Марків Олександра Тимофіївна

Блог як мистецтво самопрезентації

З кожним роком онлайн-реальність все більше сприймається за головний простір, а не паралельний. Звідси виникає відчуття соціального вакууму та з'являється необхідність самовиражатися будь-яким можливим способом у всесвітній мережі Інтернет. Мета у користувачів, що ведуть свій особистий блог – різна, але всіх об'єднує прагнення бути почутими та заявити про себе на ввесь голос. Самопрезентація в цьому випадку стає провідним аспектом в сприйнятті людини не тільки випадковою аудиторією, роботодавцями, друзями, "хейтерами", шанувальниками тощо. Вона напряму формує наше бачення себе як окремої унікальної особистості, а також керує враженнями інших через прийняття свідомих рішень: розкрити деякі "потрібні" сторони свого істинного "я" та приховати те, що може стати на заваді [5].

Сьогодні власним блогом нікого не здивуєш, адже існує твердження, що "якщо у нас відсутні соціальні мережі, то нас просто не існує" [1]. Проте тенденції змінюються разом з поколіннями: замість колись провідного Instagram, приходять особисті канали в Telegram, YouTube трансформується у простір, де ефективно можна залучити інструменти реклами та

маркетингу для свого продукту, TikTok займає лідерську позицію за активністю, переглядами та можливостями заробітку на контенті. Часи еволюціонують, а з ними й тренди: бажання визнання широкою аудиторією, щось комусь доводити, відповідати картинці "успішного успіху" чи перейматися думкою інших ("що ми не такі, як вони (ідеальні), а тому не маємо права проявлятись") – давно не є пріоритетними для свідомої частини цифрової спільноти. Та все ж поміж цього виникає проблема самопрезентації та самовідчуття в інформаційному просторі, де легко загубитися серед мільйонів інших користувачів та втратити свою ідентичність, де поняття "нормальності" є настільки чітко окресленим, що багато хто боїться вийти за його межі.

"Ідеальність", "успішний успіх", "інстаграмна картинка", "легкий заробіток", популяризація наративу "гроші та краса – головна цінність", "хайпування на болях аудиторії" тощо – усе це напряму впливає на ментальне здоров'я глядачів та формує помилкове уявлення поняття "бездоганного життя та матеріального щастя". Звісно, блогери, інфлюенсери, UGC-кріейтори обирають таку стратегію задля залучення ще більшої частки публіки та примноження власних доходів, але такий метод самопрезентації є тимчасовим і має позитивний вплив лише на них з боку заробітку й активності, не говорячи про формування громадської думки щодо іміджу цих людей. "Досконаліть і майстерність – це не те саме. Одне шукається з наміром прикрасити, а інше створюється з наміром бути" [2] – головна відмінність між особистостями, які живуть своєю справою, та черговими "інфоциганами-акторами".

У цілому самопрезентація в блозі – це форма вільної творчості, де кожен має право обирати свої методи просування. За Р. Баумейстером існує два основних різновиди заданого процесу. Перший – підтримання ідеальності будь-якими способами, з метою вразити всіх і довести, що їхній досконалий образ – реальний. За іншою стратегією особа прагне підлаштуватися під портрет своєї цільової аудиторії, у такий спосіб зменшуючи ризики невдачі [6]. В українському інфопросторі ми можемо наочно спостерігати за цими різновидами в дії, адже вся "блогерська верхівка" (мільйонники) дотримується єдиного заданого шаблону, який раніше досить добре працював, що не скажеш про сьогодення. Самопрезентація не має рамок, позаяк кожна людина є індивідуальною особистістю з різним баченням світу. Звідси й виникла цінність до незвичного, справжнього, не такого як у всіх контенту, який вирізняється поміж інших та стає "перлиною" серед невпинного цифрового потоку.

Узагалі кожен акаунт у віртуальному середовищі є своєрідним портфоліо/резюме, і це стосується не лише еталонних інфлюенсерів та зірок, а й звичайних профілів в соціальних мережах. У ньому міститься загальноважлива інформація про автора, яка дозволяє відразу оцінити особу, як з об'єктивного, так і суб'єктивного погляду, зробивши свої висновки після перегляду сторінки. Окрім того, навіть у професійному посвідченні має бути посилання на особистий сайт/блог, куди зможе зайти кожна людина, щоб швидко зрозуміти: хто це і що може їй запропонувати [3]. Нині персональний блог трансформувався з місця для онлайн-щоденника, самореалізації чи монетизації ще й у підтвердження власного професіоналізму, експертності, політичної позиції тощо. Так, нові медіа розширили простір для самовираження, створюючи ціле віртуальне поле, зорієнтоване саме на емоційному вимірі та вплив на повсякденне життя суспільства [4]. Тобто сучасний профіль в соцмережах є дотичним не лише до хобі, власних захоплень, а й до кар'єрного позиціювання індивіда в професійній спільноті.

Отже, у сучасному світі блог – мистецтво самопрезентації, який є необхідністю не лише з погляду особистого проявлення, а й професійної реалізації, формування громадської думки, прорахування стратегічних дій задля будування особистого бренду. А позаяк "Інтернет пам'ятає все", то свідомий підхід до методів залучення аудиторії та створення контенту є ключовими. Відмова від токсичності, маніпуляцій, акторської гри чи брехні стане найкращим методом для результативного використання цього інструменту видимості лише на свою користь.

Список використаних джерел

1. Каплунов Д. Королі соціальних мереж. BookChef, 2022. 432 с.
2. Вест Б. Це те, що вас зцілить, коли будете готові / пер. з англ. С. Ковальчук. BookChef, 2024. 256 с.
3. Саленбахер Ю. Креативний особистий брендинг / пер. з англ. В. Стельмах. Фабула, 2019. 224 с.
4. Wang J. Media, Emotions, and Daily Life: Learning Bloggers' Practice of Mediatization Emotions in Self-Presentation. In: 2024 4th International Conference on Social Development and Media Communication (SDMC 2024). Atlantis Press, 2024. p. 162-178. URL : https://www.atlantis-press.com/proceedings/sdmc-24/126006402.
5. Reijmersdal E., Walet M., Gudmundsdóttir A. Influencer marketing: explaining the effects of influencer self-presentation strategies on brand responses through source credibility. Marketing Intelligence & Planning, 42(7), 2024. p. 1214-1233. URL : https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108//full/html.
6. Настояща К. Практики самопрезентації в інтернет-просторі: форми і тенденції. Науково-теоретичний альманах «Грані», 2019. Т. 22, № 1. С. 20-28

Новак Валерія Сергіївна,
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна

Девіативний вимір сучасного авторського пісенного тексту

(на прикладі творчості гурту «Скрябін»)

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення мовної девіації в пісенному тексті як окремого феномена, що впливає на сприйняття аудиторії та формує нові комунікативні стратегії. У сучасній лінгвістиці мовну девіацію розглядають здебільшого в літературному або медійному контекстах, однак дослідження цього явища у сфері авторської пісні залишається недостатньо опрацьованим. Аналіз пісенної творчості «Скрябіна» уможливить не лише розширити межі вивчення мовних девіацій, а й простежити, як вони функціонують у реальному комунікативному просторі.

Поняття девіації в мовознавстві нерозривно пов'язане з філософськими уявленнями про мову як феномен, що відображає не лише об'єктивну реальність, а й емоційну, культурну та соціальну складові людського буття. У цьому контексті варто згадати праці Г.-Г. Гадамера, який наголошував на тому, що мова є інструментом герменевтичного діалогу, де відхилення від норм не лише змінюють форму висловлювання, а й відкривають нові горизонти смислів [1, с.112].

М. Фуко у своїх дослідженнях дискурсу розглядав мовні відхилення як спосіб руйнування традиційних владних структур у комунікації, що особливо актуально для пісенної творчості, де текст здебільшого є засобом вираження протесту або індивідуальної позиції автора [5, с.89]. Так, девіативні мовні конструкції можуть слугувати не лише естетичним, а й соціальним та філософським інструментом.

У мовознавстві термін «девіація» (від лат. Deviatio – відхилення) традиційно використовують для позначення порушення мовних норм, яке може бути наслідком індивідуальної творчості, соціокультурного впливу або когнітивних процесів мовця.

Мовна девіація відіграє значну роль у художньому тексті, виконуючи кілька ключових функцій. Серед найважливіших – естетична, комунікативна, експресивна та соціальна. Кожна з них сприяє глибшому сприйняттю тексту читачем, допомагаючи автору передати власне бачення, створити неповторний стиль та розкрити характери персонажів.

Мовна девіація в художньому тексті може виявлятися на різних рівнях мовної системи. Найпоширенішими є фонетичні, лексичні, морфологічні, синтаксичні та прагматичні відхилення. Кожен із цих видів має свої особливості, їх використовують письменники для досягнення певного стилістичного або змістового ефекту [4, с.146].

Типологія мовних одиниць є важливим напрямом сучасного мовознавства, оскільки вона уможливлює систематизувати та пояснювати мовні явища в їхній структурній та функційній взаємодії. Значний внесок у цю сферу зробив Павло Петрович Куляс, який запропонував детальну класифікацію мовних одиниць, що стала основою для подальших досліджень у галузі лінгвістичної типології [2]. Його підхід ґрунтується на глибокому аналізі мовної системи, охоплюючи і формальні, і функціональні аспекти.

П. Куляс підходить до типологізації мовних одиниць комплексно, розглядаючи їх не лише з позиції формальної класифікації, а й з урахуванням функційного навантаження. Він визначає мовні одиниці як структурні компоненти, що взаємодіють між собою в межах мовної системи. Його класифікація охоплює різні рівні мовної ієрархії, зокрема й фонетичний, морфологічний, синтаксичний і лексико-семантичний аспекти [3, с.114].

Мовна творчість Кузьми Скрябіна завжди вирізнялася експериментальним підходом до лексики. У його пісенних текстах можна знайти неологізми, авторські словотвори та незвичне переосмислення значень слів, що є характерним для лексико-семантичних девіацій. Такі відхилення від загальноприйнятих норм не лише надають текстам колоритності, а й підкреслюють іронічність та сатиричну спрямованість його творчості.

Просторіччя в піснях Кузьми створює ефект невимушеної розмови, додає реалістичності і підсилює емоційне забарвлення. Наприклад, у пісні «Порш пана мера» трапляється вживання просторічних слів: *«Я кладу на дорозі у ямки асфальт».* Словосполучення «кладу асфальт» є типовим для розмовної мови, хоча нормативний варіант – «укладаю асфальт».

У тій же пісні є вираз *«Не хочу костюм, що коштує як хата, Бо прийдеться пахати півжиття на штани».* Фраза «пахати півжиття» (у значенні тяжко працювати) є типовим просторічним висловом, який передає розмовний стиль героя.

Пісенні тексти часто містять порушення синтаксичних норм, які можуть бути спричинені і стилістичними, і ритмічними особливостями. Наприклад, у пісні «Кинули» є рядок *«Ми так хотіли, шоб був колись тут рай»*. Літературний варіант мав би звучати як *«щоб тут колись був рай»,* але зміщення порядку слів додає експресії та наголошує на змісті. Ще одним прикладом є конструкція з тієї ж *пісні «Посідаєм в поїзд і втікнем хто куди»*. Форма *«посідаєм в поїзд»* є розмовною і суперечить літературному *«сядемо в поїзд»*. Крім того, *«втікнем, хто куди»* є нестандартною конструкцією, яка в літературному варіанті мала б бути *«втечемо, хто куди»*.

Пісня «Кинули» втілює соціальну критику через прагматичні порушення, у яких виражається гнів і розчарування щодо політичної ситуації. Слова *«Як лохів, розвели за спинами / Діла свої зробили, злили нас»* є не тільки саркастичними, але й цей вислів відображає критичне ставлення до політичної еліти, яка використовує звичайних людей для досягнення власних цілей.

Отже, гурт «Скрябін» через порушення мовних та культурних норм створює особливий пісенний дискурс, що поєднує протест із пошуком нових форм комунікації, які відповідають духу часу і вимагають переосмислення усталених норм. Мовна девіація стає не просто інструментом для порушення звичної мови, а важливим елементом, що дозволяє

звернути увагу на нагальні соціальні проблеми, зокрема на відсутність або недостатність змін у суспільних уявленнях та стереотипах.

Мовні девіації в пісенних текстах мають багатий потенціал для розширення меж мовного вираження, значно збагачуючи мовну палітру пісень. Вони надають можливість авторам створювати твори, що мають багатозначні інтерпретації, у яких кожна девіація може не лише розривати звичні мовні шаблони, але й відображати важливі соціальні та культурні процеси. Так, мовні девіації роблять пісні більш впливовими та актуальними для слухачів різного віку та соціального статусу, сприяючи формуванню нових мовних норм і стилістичних традицій у музиці.

Список використаних джерел

1. Гадамер Г.-Г. Істина і метод: Основи філософської герменевтики. Пер. з нім. Київ: Юніверс, 2001. 704 с.
2. Куляс П. П. Мовна девіація: порушення норм чи нові тенденції? Харків: Ранок, 2018.
3. Куляс П. П. Система – проти автоматизму суржику: Редакторський погляд: навч. пос. Вид. друге, доп. / П. П. Куляс. К: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. 294 с.
4. Семенюк Л. Неологізми як засіб стилістичної девіації в українській літературі. Вінниця: Нова книга, 2022. 298 с.
5. Фуко М. Археологія знання. Пер. з фр. Львів: Літопис, 2019. 432 с.

Пилипенко Любов Сергіївна,
студентка 4 курсу
спеціальності 061 «Журналістика»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри журналістики
Марків Олександра Тимофіївна

Перспективи розвитку лонгріду в регіональних медіа

Інформаційний простір стрімко змінюється під впливом технологічного прогресу та зростання популярності соціальних мереж. Сучасні користувачі очікують від медіа не лише оперативності, а й глибини аналізу, інтерактивності та емоційної залученості. У цьому контексті формат лонгріду стає дієвим інструментом для розкриття складних тем та привернення уваги аудиторії до регіональних подій і проблем.

Утвердженню й популяризації жанру лонгріду сприяє доступність технологій. Завдяки платформам на кшталт Atavist, Medium, ReadyMag стало можливим створювати інтерактивні, візуально насичені лонгріди, що поєднують текст із мультимедійними елементами – відео, фото, аудіо, графікою та інтерактивними картами. Це підтверджує Л. Василик, зазначаючи, що “лонгріди деколи нагадують інтерактивну карту або інфографіку, за допомогою якої читачі можуть повністю зануритися в історію” [1]. Основною перевагою таких матеріалів є здатність утримувати увагу читача, забезпечуючи глибоке осмислення теми. Проте, важливо дотримуватись балансу між змістом і візуальними елементами, аби не відволікати користувача від основної теми.

Формат лонгріду має давні традиції. Ще у 1960-х роках американські видання *The New Yorker, Harper’s, Esquire* закладали основи довгої наративної журналістики. З поширенням Інтернету з’явилась можливість розширити ці наративи за допомогою мультимедійних інструментів. Перші онлайн-медіа, такі як *Bloomberg, Wired* та *MTV*,

з’явилися у 1993 році, а вже у 1995 в Україні почав функціонувати перший новинний сайт – портал Верховної Ради України. Ці ресурси стали фундаментом для майбутніх лонгрідів, переносячи традиційний журналістський стиль у цифровий формат. Серед найвідоміших прикладів зарубіжних лонгрідів варто виділити *Snowfall: The Avalanche at Tunnel Creek* від *The New York Times* – приклад вдалої інтеграції тексту, фото та відео. Не менш вдалим є проєкт *The Guardian Firestorm*, який демонструє високий рівень професійності та залучення аудиторії завдяки використанню фото, відео та аудіо супроводу.

В українському інформаційному просторі лонгріди також набувають популярності. Видання *Українська правда, Focus.ua,* платформа *Дивись.INFO* активно використовують цей формат для висвітлення суспільно важливих тем. Навіть сайти офіційних представництв і бюро України мають окремі розділи з лонгрідами, що свідчить про зростання довіри до глибокого контенту серед української аудиторії. Технології відео 360°, інтерактивні таймлайни та анімація дають змогу створювати захопливі історії навіть за відсутності великої кількості фактичного матеріалу.

В Україні формат лонгріду поступово утверджується, підвищуючи якість журналістики. Адже, на думку науковців, “лонгрід дозволяє розкрити не лише факти, але й причини, наслідки та різні аспекти подій чи явищ; робота над лонгрідом вимагає більше часу для підготовки, адже вони ґрунтуються на детальних дослідженнях, аналізах та розслідуваннях” [3]. Глибокі, візуально насичені матеріали допомагають боротися з поверхневістю інформаційного потоку та сприяють формуванню більш вдумливого споживання контенту. Так, лонгрід вимагає кропіткої роботи, зате надзвичайно комунікативно дієвий. Він має більш складну структуру порівняно зі статтями і розробляється з метою надання глибокого, багатогранного висвітлення певної теми або історії [2].

Лонгріди – це перспективний напрямок розвитку для регіональних медіа в Україні. Їхня здатність глибоко розкривати тематику, інтегруючи текст із мультимедійним контентом, робить їх особливо актуальними в умовах зростання інформаційної конкуренції. Сьогодні серед професійної спільноти утвердилася думка, що лонгріди здатні привертати увагу аудиторії нарівні з новинами. За даними звіту “Стан українських регіональних медіа 2025 року” від Media Development Foundation, “найпопулярнішими форматами 2024 року були новини (95%) та інтерв'ю (92%). Лонгріди та статті використовували 87% редакцій”, це досить вагомий показник, щоб підтвердити очікування фахівців [4].

Як бачимо, для регіональних видань лонгріди стають не лише способом утримання аудиторії, а й засобом формування довіри, зміцнення власного іміджу та поглиблення взаємодії з читачами. Успішний розвиток цього формату потребує інвестицій у технології, навчання журналістів мультимедійним навичкам та адаптації контенту до вимог сучасної аудиторії.

Отже, лонгріди – це не просто тренд, а стратегічний інструмент майбутнього для регіональної журналістики.

Список використаних джерел

1. Крецу І., Гузун М., Василик Л. Підручник з крос-медіа. Schiller Publishing You-se: Bonn / Germany – Sibiu/ Romania. 2015. URL: http://surl.li/uafuhi
2. Лешко У. Лонгрід як форма сучасної мультимедійної журналістики. Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. 2020. Вип. 48. С. 180-188.
3. Марків О., Білорусцева Т., Денисюк С. Лонгрід у журналістській практиці: нараційні, комунікативні та соціально-психологічні особливості. Collection of abstracts XLVIII International scientific and practical conference «Interaction of Art and Science: Creative Approaches in Research» (November 20-22, 2024 Geneva, Switzerland). С. 126-131 URL: https://surli.cc/gpthdy
4. Стан українських регіональних медіа 2025 року. Media Development Foundation. URL: https://research.mediadevelopmentfoundation.org/

Проценко Дарина Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності 035 Філологія

Науковий керівник:
Професорка кафедри української літератури
кандидатка філологічних наук, доцентка
Савченко Ірина Віталіївна

Життя і смерть як філософські категорії в українській літературі

Аналіз філософських категорій життя і смерті в українській літературі, зокрема через призму творчості знакових постатей, які поєднали філософське мислення з літературною майстерністю, є однією з найбільш глибоких проблем у вивченні національної літератури. Виявлення того, як ці екзистенційні поняття відображаються в художніх текстах, які сенси автори надають буттю, смерті, моральному вибору та духовності в контексті української літератури, дозволяє глибше осягнути вартісність красного письменства.

Література є віддзеркаленням духовного світу нації, де філософські роздуми набувають художнього втілення та формують уявлення про сенс життя, смерті й національної ідентичності.

Найвідоміший філософ української літератури та культури – Григорій Сковорода - досліджував питання життя і смерті з позицій екзистенціалізму та чітко окреслював свої вірування в реінкарнацію. На його думку, смерть видимої натури не страшна і її не варто боятися, оскільки вона дає людині можливість розчинитися у Всесвіті та перейти до іншої форми існування.

Згідно з Г. Сковородою, смерть — це перехід до іншого виміру буття, що відкриває справжню, «невидиму» природу людини. Такий погляд спирається на віру в дію вищих сил, які визначають долю людини та її зв'язок зі світом.

У літературі XIX століття тема смерті часто переплітається з мотивами самотності, долі та боротьби за свободу. Наприклад, у творах Тараса Шевченка «Заповіт», «Кавказ», «Гайдамаки» смерть розглядається як символ жертовності заради ідеалів. У його творчості смерть може бути як трагічною (загибель безіменних борців), так і величною (самопожертва заради майбутнього народу).

О.Турган, досліджу.чи творчість М. Коцюбинського, дійшла висновків, що назви творів письменника тісно переплітаються із символікою життя («Що записано у книгу життя», «Хвала життю», «По-людському», «Цвіт яблуні»). Також дослідниця вважає, що автор асоціює життя з добром, любов'ю, природою тощо. Варто зазначити, що герої творів М. Коцюбинського сміливі та для кожного з них життя має різний сенс: у творі «Андрій Соловійко, або Вченіє світ, а невченіє тьма» життя ототожнюється з навчанням; у творах «Дорогою ціною», «Ціпов'яз», «Fata morgana» - зі свободою та боротьбою; «На камені», «В путах шайтана», «В дорозі» - з пошуками свого «Я», прагненням до волі та щирого кохання. Щодо тлумачення смерті, то у творах М. Коцюбинського це поняття постає в різних проявах: як біологічна межа, психологічний стан, морально-етична дилема, емоційне потрясіння чи соціальне явище.

Сучасна українська література так само, як і література XIX століття, рясніє творами на одвічну тематику життя і смерті. У творчості С. Жадана унікальне звучання набувають постійні питання людського буття через призму подій і доль мешканців краю, охопленого війною. У збірці «Життя Марії» письменник дає своїм героям можливість висловити власну думку про події, які відбуваються в їхньому оточенні. Так читач може краще зрозуміти, що смерть не лякає, оскільки вона є неминучою частиною людського існування. Поезія, що стала піснею, - «Жити значить померти» - демонструє екзистенційний погляд на життя, у якому смерть є невід'ємною частиною людського буття, адже всьому є початок і кінець,

натомість друге не буває без першого. С. Жадан передає внутрішні переживання людини перед неминучим, використовуючи парадоксальні образи, щоб підкреслити тісний зв'язок між життям і смертю.

В українській літературі тема життя і смерті постає як одна з центральних філософських категорій, що має глибокий екзистенційний і духовний зміст. Від фольклору до творів сучасних письменників ця тема розкривається через призму історичних випробувань, національної боротьби та пошуків сенсу буття. Григорій Сковорода розглядав смерть як перехід у новий вимір існування, що перегукується з біблійними уявленнями про розділення душі і тіла. Література XIX–XX століть розвивала цю тему в контексті самопожертви, боротьби за свободу та морального вибору. У сучасній літературі смерть набуває символічного значення пам'яті, втрат і надії. Таким чином, філософія життя і смерті в українській літературі відображає світоглядні орієнтири народу та його культурні цінності.

Список використаних джерел

1. Жванія Л. Танатологія у творчості Т. Шевченка та Лесі Українки / Л. Жванія // Шевченкознавчі студії. - 2011. - Вип. 13. - С. 39-49. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Shs_2011_13_9.
2. Осьмак Н. Д., Бикова О. О. Екзистенційні мотиви збірки «Життя Марії» Сергія Жадана // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. – 2023. – № 62, т. 2. – С. 123–130.
3. Сковорода Г. Твори: у 2 т. / Г. Сковорода. – К. : АТ «Обереги», 1994. – Т. 2. – 480 с. – С. 295.
4. Турган О. Агон життя і смерті у творчості М. Коцюбинського / О. Турган // Слово і час. - 2017. - № 6. - С. 28-35. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sich_2017_6_6.

Резник Дмитро Андрійович,
студент І курсу
спеціальності «Журналістика
(Видавнича справа та редагування)»

Науковий керівник:
викладач кафедри журналістики
Білорусцева Тетяна Миколаївна

Дизайн книжок-бестселерів: що приваблює читачів?

За яких причин книжки стають популярними та чому їх купують? Насамперед, коли людина обирає книжку, спочатку вона звертає увагу на зовнішнє оформлення видання, деталі, кольори і поєднує ці моменти з тематикою та жанром [2]. Перш за все, бестселер – книжка, що має великий попит та значний комерційний успіх на фоні інших видань [1]. Обкладинка, палітра, шрифт, виріз, текстура та візуальні акценти — усе це формує перше враження, часто вирішальне для вибору. Візуальна складова нині є майже такою ж важливою, як і зміст. Розглянемо детальніше на декількох прикладах.

Серед українських авторів досі популярне видання Іларіона Павлюка «Я бачу, вас цікавить пітьма» (ВСЛ). Увагу привертає зображення чорного ока на білому тлі – це ідейно-символічне оформлення палітурки, що одразу викликає інтерес до змісту [3]. Такий елемент викликає асоціацію з підсвідомим страхом бути під наглядом або «впійманим поглядом темряви». Шрифт підібрано відповідно до тематики книги: він добре читається і

гармонійно поєднується з композицією. Чорний зріз блока додає книзі атмосфери загадковості, що підсилює загальний візуальний ефект. Подібну стилістику використовують також інші відомі книги цього жанру, наприклад, «Дім, у якому…» Маріам Петросян, де домінує темна палітра і абстрактні, але символічні елементи. Загалом, у трилерах і психологічних драмах часто застосовують темні кольори, центральний образ з ідеєю, що несе певне психологічне навантаження, та мінімалізм, що натякає на глибший зміст.

Щодо світових бестселерів: сучасна молодь охоче читає роман американської письменниці Ребекки Яррос «Четверте крило». Оригінальний дизайн привертає увагу кольором палітурки, що імітує фактуру крафтового паперу – це створює відчуття давності та візуальної стриманості, хоча зміст книги доволі динамічний. Ідейно-символічний тип оформлення втілено через зображення драконів, які оточують назву книги у колі хмар, створюючи атмосферу напруги й конфлікту. Кегль великий за розміром, чіткий, з певною декоративністю, що допомагає виділити книгу серед інших [5]. Окремої уваги заслуговує чорний кольоровий зріз із зображенням золотих драконів – яскравий дизайнерський акцент. У виданні КСД цей елемент спрощено, проте загальна стилістика збережена.

Також можемо взяти до прикладу «Служницю» Фріди Мак-Фадден, яка є бестселером вже більш ніж рік. Оформлення оригіналу та перекладу видавництва Vivat є однаковим: замкова щілина, у яку дивиться око, певно що, служниці, і навколо цієї щілини синім кольором пофарбоване дерево. Відповідно до психології сприйняття кольорів синій асоціюється зі спокоєм та тишею, розміреністю, але згідно з анотацією до книги жанр видання – напружений психологічний трилер, і ця невідповідність може призвести до певного дискомфорту у читача [3]. Скоріш за все, палітурка привертає до себе увагу саме зображенням ока, що дивиться на читача крізь замок, і назвою книги, що надрукована великим кеглем; шрифт підібраний жовтим і гармонійно виглядає на синьому тлі – його видно здалеку і через це приваблює собою [4]. Таке поєднання часто використовують у психологічних трилерах для підсилення внутрішньої тривоги: наприклад, у книзі «Дівчина у потягу» Поли Гоукінз теж бачимо гру між «нормальністю» і тривожністю через графічні деталі та динамічність палітурки. Загалом, у цьому жанрі популярні різкі контрасти, «дивлячі» очі, шпарини, двері, вікна – усе, що символізує спостереження, межу або вторгнення.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що читацьку увагу привертає комплекс дизайнерських рішень, які викликають емоції й передають загальну атмосферу твору [4]. Привабливість книжки для читача формується комплексно: насамперед, діє синергія кількох елементів – кольору, символіки, оформлення зрізу, вдалого поєднання шрифтів і візуального акценту. Глядач (читач) не просто бачить обкладинку, а інтуїтивно зчитує закладену візуальну метафору.

Список використаних джерел

1. Косюк О. М. Науково-популярні бестселери як явище раціоналізації інформаційного простору. 2019. URL: https://surl.li/rjvkje.
2. Михайличенко Л. А. Обкладинка як основний елемент при створенні книги. *Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи*. 2022. С. 21–25. URL: https://surl.lu/ttkcpw.
3. Парамонов А. К., Сендецька Ю. Р. Принципи вибору колірної схеми електронного видання. *Поліграфічні, мультимедійні та web-технології : матеріали Молодіжної школи-семінару IX Міжнар. наук.-техн. конф., 14-28 травня*. 2024. С. 52–55. URL: https://surl.li/kmybmf.
4. Рогужинська Н. І. Дизайн книги : Магістерська робота. Івано-Франківськ, 2024. 69 с. URL: https://surl.lu/qmwbzu.
5. Сяо Я. С. Наративні особливості українських бестселерів масової літератури. 2024. URL: https://surl.li/zabbdl.

Романщак Ангеліни Олександрівни
Студентка IVкурсу
спеціальності «Середня освіта (українська мова та література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Векуа Наталія Володимирівна

Неосемантизація як феномен оновлення лексичного складу мови

Необхідність актуалізації комунікативної функції української мови й реалізації на рівні загальнодержавної після часів росіянізації виявляється в нагальній потребі збереження автентичності і адаптації до конкретних суспільних умов. При цьому відбувається збереження культурних надбань, враховується розвиток медіа дискурсу, комп'ютеризація тощо [2, с. 3].

Саме семантична деривація відіграє ключову роль одним як джерело розширення лексико-семантичного рівня української мови. Цей процес супроводжується миттєвими реакціями на будь-які зміни у різних сферах буття. Лінгвіст Булаховський І. стверджував, що «перенесення існуючих слів на нові поняття, вироблюваних в творчому акті-реагуванні на нові враження, факти трудового досвіду тощо, є одним із найпоширеніших способів номінації» [3, с. 42].

На думку Стишова О. активність семантичних змін пов'язана із низкою чинників. Серед них виокремлено: а) невпинний розвиток семантики мови в процесі її активного функціонування і мовлення (використання нових номінацій, виражальних засобів);

б) ситуативна залежність мовлення й контекстуальний зв'язок слів;

г) індивідуально-авторська креативність з метою пошуку оригінальних номінативних і емоційно-експресивних елементів;

ґ) динамічні зміни у житті українського соціуму, його мовних інтересах [4, с. 4].

Динаміку розвитку лексико-семантичної системи літературної мови зумовлює процес входження нових і деактуалізація старих мовних елементів. Такою новацією є, наприклад, варіація підходів до адаптування запозичень чи способів відродження пасивної лексики.

Іншим напрямком розвитку динаміки українського лексикону є реорганізація складу словотвірних категорій і розрядів через конкурентність у них певних словотворчих моделей, зміну способів формування для певних лексем нового конотативного «ореолу» й оцінних співзначень. Це зумовлює архаїзацію українського лексикону внаслідок копіювання іншомовних слів, яке на думку Караванського С. є «непотрібним плазуванням перед іншими мовами» [1, с. 6].

Паралельно простежується тенденція до автохтонізації питомого словника української мови(націоналізації) – «відродженні й розвитку питомих мовних явищ та одиниць, боротьба за збереження, відстоювання «національного Я» [3, с. 79]. Схожим є окнижнення – розвиток слів з новими значеннями. Такі лексеми розповсюджуються переважно завдяки медіа та мають експресивний потенціал [6, с. 80-81]. Наприклад, лексема «*альбом*» побутує зі значенням «збірка пісень», відмінним від первісного «книга або зошит з чистими листками для малювання, вписування віршів, зберігання фотографій, листівок, марок та ін». EPOLETS дадуть унікальний концерт до 10-річчя ***альбому «DOGMA»»*** (газета «Українська правда», рубрика «Українське життя» 21.01.2025). «*Меню*» змінило своє семантичне поле і в сучасних умовах позначає «кнопку на гаджеті»: «На пульті натиснути ***кнопку «Меню»*** – зайти в розділ «Налаштування» – «Пошук» – «Автопошук». Після завершення процесу сканування зберегти результат натиснувши кнопку ОК на пульті керування» (газета «Українська правда», 14.09.2024).

Вторинна номінація підлаштовується під сучасні умови і часто змінює своє звичне функціонування. Якщо авторський оказіоналізм приймається носіями мови як унормований, то він переходить у розряд узуальних тобто загальноприйнятих. Так, через

суспільно-політичні події в Україні протягом останніх десяти років закріпилася нова семантика на позначення військової сфери, політичної та економічної системи тощо. Неосемантизація супроводжується прагненням до лаконічності і зручністю у використанні, що співвідноситься з особливостями військового лексикону, якому властива простота форм офіційних і неофіційних назв, наприклад [7, с. 2]: «*пташка*» – безпілотний літальний апарат; «*порося*» – снаряд для міномета тощо: «… коли піхота пішла на штурм, нарвалася на добре замаскований ворожий спостережний пункт, яку «***пташка***» згори не помітила» (газета «Українська правда», 04.12.2024).

«*Мертві душі*» – «особи, яких насправді не існує». У сучасних джерелах використовується на позначення економічних махінацій. «За даними слідства, троє підозрюваних влаштували схему із влаштуванням на роботу до університету «***мертвих душ»*** премії та зарплати яких забирали собі» (газета «Українська правда», 31.01.2025).

Велику кількість неосемантизмів, які виникли на базі мистецько-культурної царини, зафіксовано у військовій термінології: «*кіборг*» – «учасник оборони Донецького аеропорту під час війни України з Росією, відрізняється неймовірною стійкістю, відвагою та готовністю до самопожертви» (за СУМ-11) [5, с. 10]: «20 січня – День вшанування захисників Донецького аеропорту, День пам'яті ***кіборгів***» (газета «Українська правда» 18.11.2024).

Усі лексеми із оновленою семантикою змінюють лексичний склад мови, розширюють її виражальні можливості, підвищують актуальність та орієнтують до запитів суспільства.

Список використаних джерел

1. Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А., Кислюк Л.П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі / Відп. ред. Н Ф. Клименко. К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.
2. Пігур М. Специфіка неологізмів у мові ЗМІ. 4 с. URL: chrome://external-file/45_Pihur.pdf
3. Стишов О.А. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб., «Авторитет». Біла Церква, 2020. 198 с.
4. Стишов А. О. Неосеманти в сучасному українськомовному інтернет-дискурсі. 2022. 16 с. URL: http://studia-linguistica.knu.ua/neosemanty-v-suchasnomu-ukrainskomovnomu-internet-dyskursi/
5. Стишов О. А. Семантичні неологізми в дискурсі українськомовних мас-медіа початку XXI століття. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького педагогічного університету. 2015. Вип. 13. С. 364-374.
6. Таран А. А. Конкурування номінацій у сучасній українській літературній мові: тенденції стабілізації нової лексики. Черкаси: 2011. 232 с.
7. Цигвінцева Ю. О. Ресурси та способи неосемантизації сучасної української лексики / Ю. О. Цигвінцева // Українська мова. 2021. № 3. С. 121-136. URL: https://doi.org/10.15407/ukrmova2021.03.121

Рудьківська Марія Олександрівна,
студентка І курсу магістратури
спеціальності «Журналістика»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Багмут Ірина Віталіївна

Напрями розвитку соціальної відповідальності сучасного книжкового ринку в Україні

Соціальна відповідальність бізнесу останніми роками набуває все більшого поширення та перетворилась на загальносвітову бізнес-концепцію, котра визначає ключові ідеї та сучасний формат підприємницької діяльності. Тому актуальність теми зумовлена зростальною роллю соціальної відповідальності в умовах глобалізації та цифрової трансформації, що впливає і на книжковий ринок України.

Метою роботи є визначення й аналіз основних напрямів розвитку соціальної відповідальності сучасних українських видавництв і книготорговельних організацій.

Незважаючи на численні дослідження у цій сфері, наприклад, Л. С. Селіверстової та Н. В. Лосовської про добровільне впровадження соціальної діяльності [7]; Л. О. Бобко, А. В. Мазяр про проблеми формування та розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні [1], усе ж залишаються дискусії, що потребують сучасних уточнень, які ґрунтуватимуться на аналізі практик упровадження соціальної відповідальності сучасними бізнес-структурами.

Якщо видавниче підприємство розглядає можливість вчинення дій, які можуть негативно вплинути на довкілля або суспільство, такі вчинки вважаються проявом соціальної безвідповідальності. Відповідно до такої концепції, управлінці мають ухвалювати рішення, що не лише сприяють отриманню прибутку від книжкової справи, а й враховують інтереси громади та суспільства загалом [5].

Варто зважати і на сучасний стан української економіки, адже від початку російсько-української війни та повномасштабного вторгнення змінилися й додалися правила соціальної відповідальності на ринку. Сьогодні класичні аспекти й напрями є вторинними, натомість найперше звертають увагу на благодійну діяльність і підтримку Української армії. Кожен відповідальний власник бізнесу розуміє, що наразі найголовніше завдання полягає у збереженні державності, населення та кордонів, бо без цього не існуватиме і самого бізнесу власника. Саме тому свідомі компанії, зокрема й видавничі організації звертаються до таких аспектів соціальної відповідальності, як фінансова підтримка армії, сприяння ветеранам, організація благодійних заходів, надання гуманітарної та психологічної допомоги.

Розглянемо основні напрями розвитку соціальної відповідальності книжкового ринку України. Їх можна поділити на кілька ключових аспектів.

Екологічна відповідальність ↓ запровадження екологічно чистих технологій у виробництві книжкової продукції, використання переробленого паперу, мінімізація пластикового пакування та зменшення вуглецевого сліду видавничих компаній. Наприклад, видавництво «Ранок» активно впроваджує екологічні стандарти у друкуванні підручників і дитячої літератури. Також це видавництво активно співпрацює з екологічними громадськими організаціями й навіть створює з ними спільні проєкти. Один із них — це допомога «Україні без сміття» із розробкою циклу пізнавальних відеороликів про правила сортування сміття і перероблювання в Україні.

Платформа «Читомо» провела дослідження про видавців еколітератури, де більш детально проаналізовано ініціативи у напрямках екологічного друку, пакування, зміни

робочих місць, співпрацю з громадськими організаціями та читачами у видавництвах «Vivat», «РМ», «КМ-Букс», «Наш Формат» [2].

Напрям інклюзивності та доступності ↓ створення книжок шрифтом Брайля, адаптованих видань для людей з вадами зору та слуху, аудіокниг, а також підтримка популяризації читання серед соціально вразливих груп населення. Видавництво «Фоліо» видає книги, адаптовані для людей з порушеннями зору, їх можна придбати через книгарню «Yakaboo». У межах проєкту «Книги, що говорять» українські видавництва сприяють створенню аудіокниг для незрячих читачів [4]. Видавництво «ArtHuss» опублікувало матеріал про необхідність і важливість інклюзивного дизайну з посиланнями на актуальні ресурси з перевірки вебдоступності [3].

Підтримка національної культури, освітні ініціативи ↓ ще один напрям розвитку соціальної відповідальності на книжковому ринку. Це популяризація української мови та літератури, фінансова та організаційна підтримка українських авторів, переклад іноземних бестселерів українською. Проведення книжкових ярмарків, лекцій, семінарів, створення програм підтримки для шкільних та університетських бібліотек. У межах ініціативи «Читаймо разом», організованої видавництвами «Маміно» та «Дух і Літера» проводяться читацькі клуби для дітей та їхніх батьків [6].

Розвиток етичних стандартів на книжковому ринку ↓ це про дотримання принципів чесного видавничого процесу, прозорість у співпраці з авторами, боротьба з піратством, а також підтримка соціальних і благодійних проєктів. Мережа книгарень «Є» веде активну соціальну діяльність, підтримує українських видавців і популяризує чесний бізнес. Їхній благодійний проєкт «Книга на передову» спрямований на забезпечення українських військових якісною літературою.

Отже, соціальна відповідальність книжкового ринку України відіграє важливу роль у формуванні сталого розвитку видавничої галузі. Вона сприяє екологічній свідомості, забезпечує рівний доступ до літератури для всіх верств населення, підтримує національну культуру та освітні ініціативи. Видавничі організації, які впроваджують соціально відповідальні практики, не лише зміцнюють власний імідж, а й роблять вагомий внесок у розвиток суспільства. Подальший такий розвиток сприятиме гармонійному поєднанню бізнес-інтересів із суспільними потребами, що є ключовим чинником для успішного майбутнього українського книговидання.

Список використаних джерел

1. Бобко Л. О., Мазяр А. В. Проблеми корпоративної соціальної відповідальності в Україні. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.5.37
2. Видавці еколітератури: турбуються про довкілля чи ловлять хайп? *Читомо* : веб-сайт. URL: https://chytomo.com/vydavtsi-ekoliteratury-turbuiutsia-pro-dovkillia-chy-lovliat-khajp/ (дата звернення 01.04.2025).
3. Інклюзивний дизайн: чому це потрібно та важливо застосовувати у своїх роботах. *Arthuss* : веб-сайт. URL: https://www.arthuss.com.ua/books-blog/inklyuzyvnyy-dyzayn (дата звернення 01.04.2025).
4. Книги, що говорять. *Проєкт ГО «Вір в Україну»* : веб-сайт. URL: http://virvua.info/ (дата звернення 01.04.2025).
5. Кузьмін О. Є., Станасюк Н. С., Уголькова О. З. Соціальна відповідальність бізнесу: поняття, типологія та чинники формування. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2021. № 2. С. 57 64.
6. Проєкт видавництв «Дух і Літера» та «Маміно». *Читаймо* : веб-сайт. URL: https://www.chytajmo.in.ua/ (дата звернення 01.04.2025).
7. Селіверстова Л. С., Лосовська Н. В. Підходи до формування організаційно-економічного механізму управління соціальною відповідальністю бізнесу. *Економіка та держава*. 2019. № 7. С. 13–16. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.7.13

Рудюк Тетяна Олександрівна,
студентка IV курсу
спеціальності «Філологія. Українська мова та література»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Александренко Вікторія Вікторівна

Міфологема землі в українській літературі: особливості трансформацій

О. Кульчицький вважає, що земля є найхарактернішим архетипом українського колективного підсвідомого, пояснюючи це тим, що він пов'язаний із досвідом життєдіяльності нашого хліборобського народу. Дослідник наголошує, що міфологія народу, будучи цілісною, не лише репрезентує гіпотетичну картину етнічної самосвідомості, а й безпосередньо формує її [36, с. 465].

З цього приводу С. Кримський наголошував, що земля набувала в патріархальній свідомості українців подвійної інтерпретації: як оброблене землеробське поле, що було освячене працею людини та відповідними обрядами, а водночас як «дике поле», тобто степовий край, що асоціювався із загрозливими навалами і смертельною небезпекою від вторгнень диких, свавільних, нехристиянських сил» [34, с. 76].

На думку дослідників, міфологема землі в українському світогляд інтегрувала землеробсько-виробничий, суспільно-історичний та духовно-мистецький аспекти національного буття, особливості звичаїв та обрядів нашого народу. Ця міфологема пронизує всю історію української духовності, починаючи від язичницьких землеробських обрядів, проходячи через християнські догмати та цінності, а також втілюючись у козацьких ідеалах вільного життя на хуторі, до наукових концепцій С. Подолинського і В. Вернадського та боротьби за власну незалежність і соборність на сучасному етапі [33, с. 280].

Фольклорні тексти, як відомо, формувалися на основі народних уявлень про певні явища й процеси, зокрема земля в міфологічних уявлення українського народу, як і багатьох інших етносів, поставала в образі дружини неба [5; 7]. До речі, мотив про небо й землю як про подружню пару божественної природи в слов'янському фольклорі репрезентований, зокрема, у замовляннях, наприклад, під час збирання лікарських трав людина мала промовляти: «Небо-батьку та земля-матір, дозвольте мені, рабі Божій, трави нарвати, корінців накопати. Віднині й до віку. Амінь» [72, с. 56]. Символом божественного шлюбу неба та землі у давніх віруваннях був дощ, який дарував життєдайну вологу рослинам і тваринам, а також гроза й блискавка [5, с. 44].

Як наголошував Г. Булашев, спільним для міфопоетичних вірувань та уявлень слов'янських народів про землю є впевненість, що вона є живою, наділеною душею й почуттями. У фольклорних творах розповсюдженим є образ матері-землі, що проявляє скорботу, плаче над людськими гріхами й співпереживає їхнім невдачам і трагедіям [72].

У поемі зображене гармонійне життя людини і природи: затемнення сонця пророкує Ігореву поразку, водночас криваві зорі, мутні ріки також провіщають велике лихо. Після поразки руського війська уся Русь (і земля, і її населення) демонструє скорботу й плач, невимовну тугу за загиблими. У цих фрагментах помічаємо спільні мотиви з голосіннями як фольклорним жанром, а також деякими іншими творами усної народної творчості.

Отже, можемо констатувати, що в зазначеному романі земля – це не просто ґрунт, а ціла філософія: для українських селян вона стає символом свободи, достатку, повноцінного життя, поваги з боку односельців. Для Чіпки Вареничена земля стала спочатку джерелом щастя, а потім і причиною його падіння. Втрату землі для українського селянина можна зіставити з втратою самого себе: «що я без землі? Людський попихач... Наймит... Без землі

–нема волі... Земля тебе годує... земля хазяїном робить... А без землі – усе пропало» [48, с. 212].

У досліджуваному контексті варто згадати і повість «Fata morgana» [31] М. Коцюбинського, у якій земля є одним із центральних образів. Саме з цією міфологемою пов'язаний основний конфлікт літературного твору, вона визначає життєві й морально-етичні ідеали кожного із персонажів – Маланки й Андрія Воликів, Гудзя, Підпари, Гущі. Зокрема Маланка її відчуває дуже глибоко й поетично, земля панує в усіх її думах і мріях: «Земля! Це щось чарівне, принадне, що одвіку манить стомлену душу, переливається, грає на сонці, як мрія, як щось невловиме, од чого змінилася б доля» [31, с. 279].

Власне, сутність проблеми землі, порушена в повісті «Fata morgana» [31] М. Коцюбинського, репрезентована вже в заголовку: мрія тисяч українських селян на коротку проміжок часу втілилася в життя, а потім зникла, як марево, щезла в процесі наступу реакції. Маланка описує всі ці почуття знову ж таки через власні взаємини із землею, зазначаючи, що «земля встала проти неї, ворожа, жорстока, збунтувалась і втекла з рук. Як марево, поманила і, як марево, щезла» [31, с. 308]. Фактично, для героїв повісті із втратою надії на отримання землі зникає сенс буття, адже вони відчувають, що земля зрадила їх, породивши відчуття трагічної безвиході. Відповідно, особливості функціювання міфологеми землі в українській літературі часів раннього модернізму ґрунтуються на традиціях попередніх епох, а водночас пов’язані з суб’єктивними, психологічними чинниками, тобто долею людини, її емоціями, переживаннями й прагненнями.

Отже, міфологема землі широко репрезентована в усній народній творчості українського народу, де вона набувала низки значень, зокрема: першоелементу, основи світобудови; «дружини» неба й праматері світу; родючого ґрунту, джерела сил та здоров’я людини; проміжної ланки у вертикальній площині «небо – підземний світ», середовища для життя людей; атрибут магії, талісман; родова ділянка – батьківщина.

З часів формування давньоруської оригінальної літератури і до періоду раннього модернізму міфологема землі була широко репрезентована в українській літературі. Особливості її функціювання в літературних творах різних культурно-історичних епох можна схематично схарактеризувати так: від ідеї захисту руської землі під час боротьби з ворогами до землі як показника рівня суспільної значущості людини, її соціального статусу, а водночас мірила її заможності й авторитетності.

Ця тенденція з’явилася в реалістичній літературі й набула подальшого розвитку в добу раннього українського модернізму, зазнаючи певних трансформацій відповідно до нових тенденцій розвитку суспільства й мистецтва.

Список використаних джерел

1. Булашев Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях: Космогонічні українські народні погляди та вірування. Київ: Довіра, 1992. 416 с.
2. Карпенко-Карий І. Хазяїн. Київ: Фоліо, 2015. 156 с.
3. 33. Кримський С. Архетипи української ментальності. Попович М. В., Кисляковська Ю. В., Вяткіна Н. Б., Навроцький В. В., Васильченко А. А. Проблеми теорії ментальності. Київ: Наукова думка, 2006. С. 273–299.
4. 34. Кримський С. Б. Архетипи української культури. Вісник Національної академії наук України: загально-наук. та громад-політ. журн. 1998. No 7–8. С. 74–87.
5. 36. Кульчицький С. Світовідчування українця. Українська душа. Київ: Фенікс, 1992. С. 48–65.
6. 42. Лозко Г. Етнологія України: філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект: навч. посіб. Київ: Артек, 2001. 304 с.
7. 48. Мирний Панас. Хіба ревуть воли, як ясла повні: роман. Київ: Фоліо, 2013.
8. 72. Українські замовляння / Упоряд. М. Н. Москаленко; Авт. передм. М. О. Новикова. Київ: Дніпро, 1993. 309 с.

Самойлюк Маргарита Сергіївна,
студентка IV курсу
спеціальності «035 Філологія
(українська мова та література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна

Фактори впливу на зміну мовної свідомості й поведінки

учасників проєкту «Єдині»

Мовна свідомість і поведінка людини постійно зазнає впливу різноманітних лінгвальних та екстралінгвальних чинників, що впливають на поведінку особистості в соціумі, її внутрішню та міжкультурну комунікацію. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну в 2022 році спричинило серед громадян України загострену увагу до мовного питання – мова стала головною ознакою національної ідентифікації. Задля популяризації української з'явився Всеукраїнський рух "Єдині" – проєкт освітньої та психологічної підтримки в переході на українську мову, створений у квітні 2022 року за участі Ініціативи "Навчай українською" та за підтримки ГО "Українська гуманітарна платформа", що допоміг у переході з російської мови на українську понад 130 000 осіб.

У проєкті «Єдині» бере участь значна кількість людей, котрі пережили окупацію, адже після визволення з підконтрольних територій військовими рф вони не хочуть чути російську мову, яка асоціюється з травматичним досвідом, і прагнуть вивчити державну мову України, аби не мати об'єднувальних факторів із ворогами.

На основі відповідей учасників, зібраних методом анкетування у розмовних клубах, чатах підтримки та аналізу інтерв'ю з тими, хто переходить з російської на українську мову, було створено класифікацію мотивів і чинників зміни мовної свідомості українців. Мовна свідомість і поведінка людей можуть зазнавати значних змін в умовах повномасштабного вторгнення з багатьох причин.

1. Внутрішні мотиви і чинники

Дослідження засвідчило, що 36.9% з опитаних учасників (усього опитаних – понад тисячу реципієнтів) висловлюють бажання спілкуватися українською мовою, оскільки так виражають свою національну приналежність та ідентичність, що свідчить про бажання визначення їх як частини українського суспільства, убачають у цьому активну громадянську позицію, їх мотивує відчуття гордості за свою країну. Володіння мовою є важливим інструментом національної самоідентифікації. Важливими складовими є відчуття патріотизму, національної єдності та культурної ідентичності.

7.3% вважають головною причиною зміни мовної свідомості в прагненні повернення до свого коріння, вони відчувають важливість української мови як національної спадщини та зв'язок зі своїми предками. Українська мова є носієм колективної пам'яті народу. Прагнення повернутися до своїх коренів є способом відновлення зв'язку з історичними подіями та відчуття приналежності до своєї нації, гордості за своє походження.

Отже, внутрішніми мотивами та чинниками є такі, що виникають із глибокого особистого прагнення до зміни мовної свідомості та рефлексії, із внутрішнього бажання особистого розвитку та самовдосконалення, з усвідомлення важливості мовної самоідентифікації та зв'язку зі своїми предками.

2. Зовнішньо-внутрішні мотиви і чинники

2.1 Зовнішньо-внутрішні мотиви і чинники, що мають позитивне підґрунтя

8.3% учасників проєкту «Єдині» розповіли про людей, які є для них важливими, натхненниками, яких вони поважають. Саме ці люди стали позитивним чинником для внутрішньої мотивації в переході на українську мову. Для багатьох опитаних людей

перехід на українську мову став важливим, оскільки їх замотивували їхні діти, які послуговуються українською, інші члени родини, друзі, знайомі, партнери. Також варто зазначити про вплив лідерів думок і суспільних діячів, які відкрито висловлюють свою позицію щодо важливості використання української мови.

У своєму дослідженні Цар Іванна зазначає, що під час російсько-української війни молодь дедалі частіше обирає українську мову в онлайн-іграх, що стимулює розробників створювати інтерфейси українською. Популярність україномовних пісень також зростає завдяки появі талановитих виконавців, які співають українською [5, с.95]. Такі аспекти теж варто зараховувати до зовнішньо-внутрішніх мотивів і чинників, що мають позитивне підґрунтя.

2.2 Зовнішньо-внутрішні мотиви і чинники, що мають негативне підґрунтя

41.3% опитаних учасників вирішили послуговуватися в повсякденному спілкуванні українською мовою, а не російською, після зіткнення з негативними зовнішніми чинниками: злочинні дії російської федерації проти України. Про такий фактор, який спонуває значну кількість українців перейти на українську мову вказала й співзасновниця руху «Єдині» Наталка Федечко: «Ми знаємо, що за статистикою кількість реєстрацій учасників курсів зростає після тижнів з інтенсивними обстрілами … Бо люди [...] прагнуть зробити все можливе, щоб не говорити мовою окупантів, убивць і нарешті зробити вирішальний крок у своєму житті, який відділить їх від російської мови» [4]. Цікаво, що багато респондентів в анкеті символічно писали, що основним фактором переходу на українську стало «24.02.22» на знак початку повномасштабної війни в Україні, «Повномасштабне вторгнення» або коротко «Війна».

В інтерв'ю для руху «Єдині» Лариса Масенко також зазначила, що процеси виведення російської мови та культури з освітнього процесу та публічного простору в Україні є закономірною реакцією на сучасні виклики. Російська мова, будучи носієм значної частини імперських наративів, «несе провину» та має певну відповідальність за сучасну ситуацію. Це влучно відображено у вислові Івана Малковича, який прозвучав на першому форумі руху «Єдині»: «Російська культура зникла у Бучі. На перехресті Лермонтова і Пушкіна» [2, 40 хв; 3].

Отже, злочинні дії військових рф на території України стали чинниками для вивчення державної мови – української. Побачені терористичні дій, окупація, смерть близької людини або втрати майна – такі найпоширеніші зовнішньо-внутрішні чинники з негативним підґрунтям викликали в більшості громадян України мотив небажання мати щось спільне з ворогами, зокрема не спілкуватися їхньою мовою.

3. Зовнішні мотиви і чинники

До зовнішніх чинників належать такі, що змушують громадян України вчити та знати державну мову, навіть за умови небажання цього. Це може бути зумовлено потребою знання української мови на роботі, оскільки діє закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», зокрема стаття 30 «Державна мова у сфері обслуговування споживачів» [1]. Згідно з проведеним опитуванням, кількість людей із такою мотивацією зміни мовної свідомості найменша й складає 6.3%.

Отже, мотиви й чинники зміни мовної свідомості й поведінки в умовах війни є різними. Їх можна класифікувати на внутрішні, зовнішньо-внутрішні та зовнішні. Деякі громадяни обирають мову для комунікації з іншими, спираючись на власні переконання, громадянську позицію тощо, для інших громадян України мовне питання постало після пережитих негативних подій, хтось свою мотивацію вбачає в наслідуванні важливих для себе людей, а дехто вивчає державну з примусу. Ці фактори можуть працювати окремо або спільно, формуючи нові мовні реалії під час кризових ситуацій.

Список використаних джерел

1. Закон України про забезпечення функціонування української мови як державної

2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text
3. Рух «Єдині» Мова як цивілізаційна основа української нації. 40 хв
4. URL: https://www.youtube.com/live/xwC0f9XkT3A?si=FEHsEpiQ2blil1t0
5. Рух «Єдині» Російська культура зникла у Бучі. На перехресті Лермонтова і Пушкіна. Іван Малкович
6. URL:https://yedyni.org/rosijska-kultura-znykla-u-buchi-na-perehresti-lermontova-i-pushkina-ivan-malkovych/
7. Федечко Н. Ми воюємо і за мову. Як рух «Єдині» навчає охочих української
8. URL:https://cs.detector.media/blogs/texts/185722/2023-11-08-my-voyuiemo-i-za-movu-yak-rukh-iedyni-navchaie-okhochykh-ukrainskoi/
9. Цар І.В. Поведінка молоді під час російсько-української війни: параметризація і динаміка. Стенограма наукового повідомлення на засіданні Президії НАН України 12 липня 2023 року. Вісник НАН України. 2023. №9. С.95

Севрук Ольга Костянтинівна
студентка ІІ курсу
спеціальності «Журналістика»

Науковий керівник:
асистент кафедри журналістики
Денисюк Софія Василівна,

Маркетингові можливості соціальних мереж «Фейсбук», «Інстаграм» та «Тікток» у просуванні видавничого бренду

У сучасному динамічному та бурхливому економічному середовищі реагування на виклики та комунікаційні тренди є необхідністю для кожного бізнесу, зокрема й у видавничій галузі. Книжкові видавництва дедалі активніше закріплюють свою присутність на цифрових майданчиках, розуміючи, що соціальні мережі — це не просто інструмент для просування книг, а й потужний канал для взаємодії з читачами.

Серед найпопулярніших платформ для маркетингових комунікацій можна виділити «Фейсбук», «Інстаграм» та «Тікток». Вони пропонують широкий спектр можливостей для проведення ефективних маркетингових кампаній та дозволяють не лише залучати нових клієнтів, а й співпрацювати з інфлюенсерами та іншими ключовими гравцями на ринку, що значно розширює охоплення [2].

Фейсбук, як одна з найстаріших і найбільших соціальних мереж, пропонує широкий спектр інструментів для бізнесу. Інстаграм, як візуально орієнтована платформа, є ідеальним місцем для брендів, які хочуть показати свої продукти з найкращого боку. Тікток, наймолодша з трьох платформ, швидко набирає популярність завдяки своїм коротким відеоформатам. Ця мережа ідеально підходить для створення вірусного контенту та залучення молодої аудиторії [5].

Для видавничих брендів соціальні мережі відкривають безмежні можливості для просування своєї продукції, допомагаючи їм привернути до себе увагу та в рази збільшити охоплення [3]. Для прикладу можна розглянути соціальні мережі одного з найбільших видавництв України «Клуб сімейного дозвілля» («КСД»). Засноване у 2000 р., видавництво стало лідером українського книговидання, випустивши понад 150 мільйонів примірників книг різних жанрів. В період 2020-2023 років «КСД» займає перше місце в рейтингу українських видавництв за популярністю серед читачів та рівнем щорічного прибутку [1].

«КСД» має сторінки в таких мережах як «Інстаграм», «Тікток» та «Фейсбук».

Інстаграм-сторінка має 152 тисячі підписників. Для популяризації видавничого бренду там публікуються щомісячні книжкові новинки, актуальні рилз (які набирають в

середньому 30-70 тисяч переглядів), відгуки на популярну літературу та запрошення на презентації нових творів.

Тікток-майданчик видавництва має 61 тисячу підписників та понад 540 тисяч лайків на своїх відео. Представники «КСД» публікують літературні новинки, роблять підбірки книг за жанром чи сюжетною лінією, знімають вірусний контент під актуальні звуки, публікують книжкові меми та відповідають на більшість коментарів під відео, зокрема й на запитання чи скарги користувачів.

Фейсбук-сторінка «КСД» має 56 тисяч читачів і використовується переважно для оголошення актуальних новин видавництва та популяризації культурних заходів.

Проте ефективна комунікація передбачає не лише передачу фактів, а й створення емоційного зв'язку з аудиторією. Маркетингова стратегія видавничого бренду повинна передавати значущу інформацію користувачам, звертаючись як до раціональної, так і до емоційної сторони читача чи глядача, при цьому постійно враховуючи культурні цінності та складніші аспекти, що впливають на людські міркування [4].

Отже, «КСД» як одне із найпопулярніших та найбільших видавництв в країні демонструє ефективне використання соціальних мереж для просування своїх книг та створення великого читацької спільноти. Активна взаємодія з аудиторією, відповіді на коментарі, розіграші, акції, опитування та вірусний контент на актуальні для сучасного українського читача теми допомагають створити більш тісний зв'язок з користувачами та підвищити їх лояльність до бренду.

Список використаних джерел

1. Фінансові результати підприємств книжкової галузі 2021–2024 років: аналітика від УІКу. URL: https://ubi.org.ua/uk/news/kategoriya-2/finansovi-rezultati-pidpri-mstv-knizhkovo-galuzi-2021-2024-rokiv-analitika-vid-uiku (дата звернення: 23.11.2024).
2. Baverstock A., Bowen S. How to Market Books. New York : Routledge, 2019. 494 pp.
3. Clark G., Phillips A. Inside Book Publishing. New York : Routledge, 2019. 420 pp.
4. O'Bryan L. Social Media is Dynamite – How to Get Noticed and Sell More using Social Media. Independently published, 2019. 156 pp.
5. Tukia T. The role of book content and influencers on TikTok in marketing of books: Bachelor's Thesis. Lappeenranta–Lahti University of Technology LUT, 2022. 49 pp.

Стужук Ірина Олегівна,
студентка IV курсу
спеціальності 014 «Середня освіта
(українська мова та література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Александренко Вікторія Вікторівна

Тілесний дискурс у творах Ольги Кобилянської («Природа», «Гортенза», «Valse melancolique»)

Тілесний дискурс у літературній спадщині Ольги Кобилянської формується на перетині культурно–історичних, соціально–психологічних та філософських площин, які визначають напруженість між зовнішньою детермінованістю жіночої тілесності патріархальними конвенціями та внутрішньою емансипаційною потенцією. Розуміння концепту тілесності у творчості письменниці потребує переосмислення категоріальних

рамок, встановлених літературно–критичним дискурсом попередніх десятиліть, який зосереджувався переважно на психологічних та соціальних аспектах, уникаючи ґрунтовної деконструкції тілесних репрезентацій. Проблематизація жіночого тіла як об'єкта соціокультурних настанов та водночас суб'єкта емансипаційного прагнення простежується в ключових творах письменниці, зокрема в новелах «Природа», «Гортензa» та «Valse melancolique», де тіло постає медіатором між внутрішніми ірраціональними імпульсами та зовнішніми дискурсивними практиками.

Дослідники неодноразово звертали увагу на феміністичні аспекти творчості Кобилянської, проте саме тілесність як основа артикуляції жіночого досвіду потребує системного аналізу. Тамара Гундорова у монографії «Feminamelancholica: Стать і культура в ґендерній утопії Ольги Кобилянської» констатує, що «нова жінка» у творчості письменниці «заломлює крізь власну чуттєвість модерністичну проблему насолоди, в якій тілесне постає невіддільним від духовного» [3]. Феноменологія тіла в прозі Кобилянської виступає платформою для конструювання нових модусів жіночої суб'єктності, що вступають у діалектичні відносини з патріархальними дискурсивними практиками.

У новелі «Природа» (1887) тілесність протагоністки артикульована через руйнування бінарної опозиції природного/культурного, де тіло постає точкою перетину конфліктних дискурсів. Головна героїня, молода аристократка, перебуває в постійному діалозі з власною тілесністю, яка виходить за межі усталених соціокультурних репрезентацій: «Хоч була чутлива до хоробливості, то все ж таки кпила собі з чистого «плекання чувств і думок»« [4]. Тілесна чутливість героїні протиставляється раціональним соціальним конструктам, водночас стаючи інструментом самоідентифікації та підривом усталених гендерних нормативів.

Філософ Світлана Крилова, аналізуючи феномен тілесності в контексті гендерної проблематики, зауважує, що «тіло в патріархальному суспільстві постає об'єктом нормативної регуляції, яка проявляється у формі фізичного та символічного насильства над жіночою тілесністю» [2].

Сексуальність як вимір тілесності у новелі артикулюється через топос зустрічі героїні з гуцулом, під час якої руйнуються соціальні бар'єри, і тілесне постає у своїй первинній, докультурній іпостасі: «Вона поглянула на нього, і в тій хвилі гаряче полум'я облило її лице» [4]. Симптоматика тілесного прояву бажання («гаряче полум'я») вводить у наративний простір твору вимір еротичного, що деконструює усталені патріархальні норми жіночої сексуальності як пасивної та підпорядкованої. Еротичний дискурс у новелі формується як простір звільнення від соціальних табу, де тіло героїні набуває суб'єктності: «Легка дрож пройняла її постать. Вона знов підвела очі. Його лице побіліло, мов із нього сплила остання краплина крові, і на ньому значно було сліди найглибшого зворушення. З очей, бачилося, сипали іскри» [4].

Філософсько–антропологічний вимір тілесного досвіду в новелі «Природа» розкривається через діалектику природного й культурного, де природа стає простором автентичного тілесного буття: «Над усе любила природу. Снувалась по горах, без товариства, без зброї. Цілу гірську околицю містечка, де проживала, знала так добре, як свою власну кімнатку» [4].

Варто зауважити, що тілесний досвід героїні новели «Природа»розгортається в контексті філософії Ф. Ніцше, яка мала значний вплив на творчість Ольги Кобилянської [6].

У новелі «Гортензa» тілесність представлена в контексті хвороби як граничного досвіду, що маркує відчуження особистості від патріархального соціального порядку. Проблематика тілесного у зв'язку з танатологічним дискурсом становить важливий аспект творчості Кобилянської, проте в даному дослідженні аналіз зосереджується переважно на творах «Природа» та «Valse melancolique» як найбільш репрезентативних щодо проблематики тілесного досвіду. Репрезентація жіночої тілесності в новелі «Valse melancolique»відбувається у принципово іншому регістрі, де тіло постає інструментом

мистецького самовираження та водночас об'єктом естетичної саморегуляції [1]. Три головні героїні новели — Марта, Ганна та Софія — репрезентують різні модуси жіночої тілесності, що перебувають у діалектичних відносинах з патріархальними соціокультурними нормами.

Феноменологія тілесного досвіду Софії розкривається через її взаємодію з музичним інструментом — фортепіано, яке стає продовженням її тілесності[4]. Фортепіано в наративній структурі новели функціонує не лише як музичний інструмент, а як символічне втілення творчої потенції Софії, що трансцендує обмеження її фізичного тіла.

Важливим аспектом тілесного дискурсу в новелі «Valse melancolique» є репрезентація жіночої сексуальності, яка трансформується в мистецьке самовираження, сублімація сексуальної енергії в творчу реалізацію стає для модерністичних героїнь формою подолання патріархальних обмежень щодо жіночої тілесності [5]. Семіотика тілесних проявів у новелі «Valsemelancolique» формує особливий наративний код, де емоційні стани героїнь виражаються через тілесні символію [4]. Тіло Софії стає текстом, через який артикулюється її емоційне страждання та мистецьке самовираження.

Отже, тілесний дискурс у творчості Ольги Кобилянської формується на перетині філософських, соціальних та естетичних проблем, що визначають модуси репрезентації жіночого досвіду в українській модерністичній літературі. Новели «Природа», «Гортензa» та «Valse melancolique» становлять репрезентативний матеріал для аналізу тілесного дискурсу, який формується в контексті діалектики природного/культурного, індивідуального/соціального, тілесного/духовного.

Тіло в художньому просторі Ольги Кобилянської постає механізмом подолання патріархальних обмежень через складну систему деконструкції бінарних опозицій та трансформації традиційних гендерних моделей. Емансипаційний потенціал тілесності реалізується насамперед через переосмислення онтологічного статусу жіночого тіла, яке з пасивного об'єкта зовнішнього споглядання перетворюється на активний суб'єкт, що здійснює власну волю до буття. Тілесна суб'єктивність у наративному просторі письменниці функціонує як модус самоствердження, через який відбувається подолання есенціалістських уявлень про жіночу природу та формується новий тип фемінної ідентичності, заснований на автономності тілесного самовираження. Трансгресивний потенціал тілесного втілюється у поетиці Кобилянської через систему соматичних маркерів, які водночас вказують на патологічний вплив патріархальних структур на жіночу тілесність і демонструють можливість подолання соціальних обмежень через трансформацію тілесних практик у простір естетичної самореалізації. У широкому філософсько–антропологічному контексті тіло в прозі Кобилянської постає середовищем формування нової жіночої суб'єктності, що через подолання внутрішніх конфліктів та зовнішніх обмежень утверджує право на самодетермінацію та автентичне буття–у–світі.

Список використаних джерел

1. Василюк О. Д. Дотики Івана Франка та Агатангела Кримського в царині орієнталістики. Сходознавство. 2006. № 33–34. С. 14–23.

2. Грицай О. «Valse mélancolique»: Слово привіту до О.Кобилянської в 40–ліття її творчості. Ольга Кобилянська: Альманах у пам'ятку її сорокалітньої письменницької діяльності (1887–1927). Зладив Л.Когут.

3. Гундорова Т. Femina melancholica: Стать і культура в ґендерній утопії Ольги Кобилянської Київ, Критика, 2002. 272 с.

4. Кобилянська О.Ю. Твори в 5 т. Вступ. ст. М.П. Комишанченка. К.: Держлітвидав України, 1995. Т. I–V.; Т. 5. Упоряд., підгот. текст. та приміт. Ф.П. Погребенника. 1963. 767 с.

5. Михайлова А. Еротична проблематизація української прози 1920–1930 років. А.А. Михайлова. Держава та регіони. Сер. : Гуманітарні науки. 2013. №4. С. 33–37.

6. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. С. Павличко. – К. : Либідь, 1999. 447 с.

Ступак Анастасія Олександрівна
студентка 1 курсу
Спеціальності «Філологія (Українська мова та література)»
Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Світлана Володимирівна Шевчук

Англіцизми в сучасній українській літературній мові: запозичення чи мовна експансія?

У сучасному мовному середовищі запозичення іншомовних слів є нормальним і навіть необхідним процесом для розвитку лексики будь-якої мови. Серед найбільш активних запозичень сьогодні особливо виділяються англіцизми. Вони стали важливою частиною української мови, зокрема внаслідок глобалізації, технологічного прогресу та інтеграційних процесів у сфері культури, економіки і політики. Проте, питання про природу цих запозичень — чи є це просто мовне збагачення, чи ж вони становлять мовну експансію — залишається відкритим і викликає значний інтерес серед мовознавців, лінгвістів та культурологів.

Однією з основних причин активного впровадження англіцизмів є розвиток інформаційних технологій та глобалізація. З появою інтернету, цифрових технологій, соціальних мереж, а також нових форм бізнесу, багато термінів і понять з англійської мови стали повсякденною частиною нашої лексики. Кількість англіцизмів у таких сферах, як маркетинг, менеджмент, технології, фінанси, а також в масовій культурі, зокрема в музиці, кіно та моді, стрімко зростає. Наприклад, терміни, що використовуються в бізнесі («бренд», «маркетинг», «стратегія», «цільова аудиторія») чи в світі технологій («софтвер», «хакер», «стартап»), стали не просто елементами професійної мови, а й широко вживаються в повсякденному житті. [1]

Цей процес спричинений не лише економічними та політичними зв’язками з англомовними країнами, а й зростанням впливу масмедіа та міжнародних культурних тенденцій. Телебачення, кіно, Інтернет і поп-культура активно сприяють поширенню нових мовних форм. І якщо ще кілька десятиліть тому англіцизми зустрічалися в основному в професійних колах, то сьогодні їх можна почути в повсякденній розмові, в мові політиків, бізнесменів та навіть у мовленні широких верств населення. Вони часто стають індикаторами не лише належності до певної професії чи сфери діяльності, а й соціальної групи, яка цінує сучасні технології та інновації. [2]

Однак процес запозичення англійських слів не завжди відбувається безболісно для української мови. Часто це спричиняє проблеми з розумінням термінів, особливо для старших поколінь, які менш схильні приймати такі зміни. Додатково, існує ризик того, що в результаті надмірного впливу англіцизмів деякі українські слова можуть вийти з ужитку або стати забутими. Це веде до витіснення традиційних мовних форм і зниження мовної ідентичності. У деяких випадках це стає причиною мовної «експансії», коли іноземні слова не просто доповнюють лексичний запас мови, а фактично замінюють існуючі українські терміни. Такий процес особливо яскраво проявляється в жаргоні та молодіжній лексиці, де англіцизми можуть набувати нейтрального чи навіть модного значення, часто не враховуючи можливість існування аналогічних українських слів. [3]

Варто також зауважити, що адаптація англіцизмів до фонетичних і граматичних норм української мови не завжди відбувається без проблем. Хоча багато слів набувають певних фонетичних змін у процесі вживання (наприклад, «парті» замість «party», «супер»

замість «super»), не всі з них легко інтегруються в систему української мови, що призводить до утворення мовних варіантів, які можуть бути незрозумілими для широкої аудиторії. [3]

Тим не менш, англіцизми можуть відігравати важливу роль у розвитку української мови, збагачуючи її лексичний запас, особливо в тих сферах, де вони ще не мають точних відповідників. Вони також відкривають можливості для нових культурних ідентичностей і соціальних груп. Водночас, існує потреба в збереженні балансу між впливом іноземних мов і захистом національної лексичної системи. Необхідно прагнути до того, щоб запозичення не стали інструментом мовної експансії, а лише доповнювали і розширювали мовну картину світу, зберігаючи унікальність і самобутність української мови.

Таким чином, процес запозичення англіцизмів є двосічним мечем: з одного боку, він допомагає мовному розвитку, збагачуючи словник і забезпечуючи швидке реагування на нові технологічні та соціальні виклики, з іншого — ставить під загрозу збереження мовної самобутності. Від нас залежить, наскільки успішно ми зможемо інтегрувати ці запозичення, не втрачаючи власної мовної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. https://naurok.com.ua/vpliv-anglicizmiv-na-movu-suchasno-ukra-nsko-molodi-339737.html
2. https://www.aphn-journal.in.ua/archive/63_2023/part_2/21.pdf
3. https://ktppam.kpi.ua/sites/default/files/img/%20робота%20Черепащук%20ЛА-з81.pdf

Тарасовська Софія Володимирівна,
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна

Метафора в піснях Оксани Пекун: структура та функціонування

Актуальність теми дослідження зумовлена щоразу більшим інтересом до поетики сучасної української естрадної пісні, а також необхідністю системного аналізу метафоричних засобів, що її наповнюють. Дослідження метафори як структурного та функційного елемента пісенного тексту сприятиме глибшому розумінню мовної картини світу, створеної у творчості Оксани Пекун.

В українському мовознавстві темі метафор свої праці присвятили Л. Колесникова, Л. Кравець, А. Овісєнко, С. Шевальє та багато інших. Варто згадати й тих науковців, які досліджували художні засоби, зокрема метафори, саме в пісенному дискурсі: М. Ірчишина, О. Козій, Н. Тимченко-Міхайліді, Ю. Яручик.

Метафору в мовознавстві розглядають у семасіологічному аспекті – як один з головних шляхів утворення переносного значення, зміни значень мовних одиниць і розвитку мовної семантики; в ономасіологічному – як один із загальних принципів номінації; у поетико-стилістичному – як один з тропів; у лінгво-філософському та етнолінгвістичному підходах – як когнітивний процес, спосіб світобачення; як спосіб моделювання світу і творення мовної картини світу [6].

За стилістичним забарвленням розрізняють:

- сухі (стерті, мертві) метафори**:** *рік пройшов, ручка дверей, сонце сідає, вушко голки*; ці метафори втратили образність і забезпечують номінативну функцію, вони стали прямими найменуваннями відповідних предметів, дій чи якостей;

- образні загальномовні метафори: *час плине, летить, тепла зустріч, фініш року, орел, гадюка, баран* (характеристики людини);

- образні індивідуально-авторські: *Вже гасли пальці, билася дорога (М. Вінграновський)* [5].

У сучасній українській пісенній творчості метафора виконує важливу функцію у відображенні мовних тенденцій, культурних кодів та світогляду суспільства. Аналіз метафоричних структур у пісенних текстах Оксани Пекун демонструє багатство образності та глибину ліричного вислову. Семантичні сфери метафор відображають домінантні теми текстів її пісень – кохання, життєві випробування та пошуки гармонії. Метафори в піснях співачки можуть бути і простими, і складними або розгорнутими, і кожен тип метафори виконує свою функцію у створенні образності й вираженні емоційних станів. Різноманітність таких метафор дає змогу створювати багатогранні і глибокі поетичні образи, що характеризують її творчість.

Творчість Оксани Пекун сповнена **персоніфікацій**, де почуття, природа чи абстрактні явища набувають людських рис: «*Ще лукавить, ще сміється* / *Промінь сонця у вікні»* – метафора, утворена за допомогою персоніфікації сонячного світла, надаючи йому рис притаманних людині (вираження емоцій) підкреслює ілюзорність тепла, яке ще триває, але поступово зникає.

Також активно функціонують **метафоричні порівняння**, щоб створювати яскраві образи, що легко сприймаються слухачами. «*Щоб читати разом пристрасті роман!*» – приховане метафоричне порівняння, яке в контексті пісні надає «роману» (книзі) значення кохання, тобто стосунки для ліричної героїні – захоплива книга, повна емоцій, бажання та переживань.

Метафори допомагають зробити текст більш універсальним, оскільки їхній зміст не обмежується буквальним значенням. Це надає слухачам можливості інтерпретувати образи відповідно до свого життєвого контексту, що підсилює персональне сприйняття пісень.

Вдалим прикладом відмінності у трактуванні метафор серед слухачів стала пісня «Дві хмари». У рядках «*Ой, дві хмари небом плили,/ Одна чорна, друга біла./ Біла усміхалась мило,/ Чорна хмара сонце вкрила*…» хмари стають уособленням людей, кольори – їхніми характеристиками. Відповідно чорний колір символізує злість та сум, а білий – життєрадісність та щасливу вдачу. Наступний текст можна розуміти, як констатування факту, що люди з таким різним світоглядом та характером не можуть бути разом: «*Біла хмара, чорна хмара,/ Ми з тобою теж не пара!/ Може б я і полюбила, / Та ти чорний, а я біла!*». Проте крізь призму реалій сьогодення – початку повномасштабної війни, пісня набула нового значення. «*Біла хмара*» стала уособленням України, а «*чорна*» – країни-агресора.

У пісенній творчості метафора виконує низку важливих функцій, серед яких провідними є **емоційно-виражальна, образотворча, композиційна, змістотворча та естетична**. Її роль не обмежується лише прикрашанням мови: метафора перетворюється на інструмент глибокого пізнання світу, способу емоційної комунікації та структурної організації тексту.

Образні метафори створюють яскраві, емоційно забарвлені картини, що допомагають слухачеві зануритися в атмосферу пісні, відчути її настрій та глибше зрозуміти переживання ліричної героїні, наприклад: «*Вуст твоїх палкі обіцянки»* – це метафоричний вираз, у якому обіцянкам надано рис чогось гарячого, пристрасного (палкі), що передає інтенсивність почуттів та емоцій, пов’язаних із ними.

Композиційна функція метафори виявляється у структурній організації пісенного тексту. Вона допомагає формувати змістові вузли, визначати кульмінаційні моменти, створювати зв’язки між окремими частинами тексту.

Змістотворча функція реалізується в процесі формування багатошарового змісту твору. Метафора сприяє виявленню філософських, морально-етичних чи соціокультурних проблем, зашифрованих у символічних образах. Вона дає змогу переосмислити дійсність, створити нову художню реальність.

З допомогою метафор легко надати витонченості почуттям. Наприклад: «*Душа кружляє птахом*» – метафора, яка виконує **естетичну функцію**, зображаючи душу як птаха — легку, вільну, чуттєву. Це не лише поетичний образ, а й емоційний акцент, що робить почуття відчутнішими та витонченішими.

«*Любов проходить непомітно, як ранок переходить в день*» – **концептуальна метафора** «почуття – природне явище», де зміна любові сприймається як хід часу. Це допомагає інтуїтивно зрозуміти, що згасання любові – природне і невідворотне явище.

Такі метафори дають змогу слухачеві краще усвідомити концепт любові та її втрати, опираючись на прості життєві образи.

Отже, метафора в піснях Оксани Пекун є не лише засобом художнього зображення, а й важливим інструментом емоційного впливу на слухача, виразником авторського світобачення та носієм культурної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Ірчишина М. В., Тимченко-Міхайліді Н. С. Стилістична своєрідність пісенних текстів Rihanna. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Філологічні науки*. 2020. № 3 (334). С. 5–11.
2. Козій О. Особливості вживання художніх засобів у сучасних пісенних англомовних текстах (на матеріалі текстів гурту «Manowar»). *Наукові записки КДПУ: Філологічні науки.* Кіровоград, 2016. Вип. 145. С. 421-426 .
3. Колесникова Л. Л. Теоретичні аспекти дослідження метафори. *Збірник наукових праць «Лінгвістика»*. 2019. №2(41). С. 138–149
4. Кравець Л. В. Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 416 с.
5. Овсієнко А. С. Метафора в сучасному мовознавстві: тлумачення та класифікація. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018. №32 . С. 105 – 110.
6. Українська мова. Енциклопедія /ред. кол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
7. Шевальє С. Мова сучасної української пісні як джерело дослідження культури мовлення під час вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням». *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 52. Т. 3. 2022. С. 250 – 254
8. Яручик Ю. Культура мовлення українських музичних гуртів: на матеріалі пісенних текстів "Океану Ельзи", "Скрябіна", "Бумбокса". Дивослово. 2012. № 8. С. 36–39.

Троценко Богдан Степанович,
1МЗСО група, спеціальність 014 середня освіта
(Українська мова та література)

Науковий керівник: кандидат філологічних наук,
Професор кафедри української літератури
Ліпницька І.М.

Рецепція образу полководця-характерника Івана Сірка в українському фольклорі

Український козак, мужній воїн-захисник рідної землі і православної віри – найулюбленіший образ українського фольклору. Особливою поетизацією огорнутий таємничий і водночас захоплюючий образ воїна-козака з неповторними характерами, рисами й уміннями – характерника.

За словником «Українська міфологія», характерник – «чарівник, чаклун, для якого не існує жодних перешкод. Характерник не боїться ніяких небезпек, бо знає багато замовлянь. У пізніші часи – козак чаклун» [1, с.557].

Українські казки, легенди та перекази про козаків-характерників, вовкулаків і перевертнів свідчать про глибокий зв'язок стародавнього культу воїна-вовка з міфологією українського козацтва. Хоча прямі свідчення про військовий культ збереглися лише в окремих переказах, багато його елементів можна реконструювати на основі народної творчості. Наприклад, у легендах про вовкулаків часто згадується святий Юрій (Георгій), який вважався покровителем воїнів-звірів. Його образ має корені в язичницьких віруваннях, зокрема, в уявленнях про бога війни й воїнів-звірів — Одіна у германців та Перуна у слов'ян.

Згідно з цими переказами, святий Юрій був наставником вовків, які служили йому як вірні дружинники. Він розподіляв здобич, піклувався про їх харчування і навіть особисто варив їжу для своїх підопічних. Цей сюжет перегукується з традиціями ранньосередньовічних військових ватаг, де вожді винагороджували своїх воїнів їжею й питвом на бенкетах. Подібні мотиви зустрічаються в билинних сюжетах про князя Володимира Великого, лицарів Круглого столу короля Артура, а також у міфах про Одіна, який приймав загиблих воїнів у Валгаллі [6].

Український фольклор містить численні свідчення про міфологічний образ вовкулаки в контексті козацької культури. Наприклад, у «Думі про козака Голоту» образ порівнюється з вовком, коли йдеться про козацьку хитрість та хоробрість: «*То козак Голота добре козацький звичай знає / Ой на татарина скрива, як вовк, поглядає*» [4].

У народній творчості поширені оповіді про магічні здібності козаків-характерників. Їм приписували вміння говорити іноземними мовами, насилати на ворогів сон іману, перетворюватися на тварин, зокрема вовків. Окремі перекази згадують здатність характерників довго залишатися під водою. Наприклад, під час боїв вони могли дихати через очеретину, що поєднувало військову хитрість із міфологічними уявленнями.

Згадки про їхню невразливість також багаті. Відомо, що Івана Нечая, відомого козака, вбили лише срібною кулею, адже звичайні свинцеві кулі характерники ловили руками або полами свого одягу. Ці міфи підкреслюють їхню надлюдську силу та витривалість.

Такі сюжети демонструють синтез героїчної традиції з елементами міфології, створюючи образ ідеального воїна, який поєднує природну силу з магічними знаннями.

С. Мишецький першим записав легенду про характерництво Івана Сірка. Як наголошує сучасний історик Юрій Мицик, ім'я Івана Сірка (1605–1680) було прославлене ще за його життя, а після смерті він став героєм легенд та переказів. Ще у XVIII ст. образ цього ватажка здобув риси міфологічного або й казкового героя, а розповіді про нього

оформилися в ключовий сюжет: навіть мертвий він допомагає запорожцям здобувати перемоги в морських походах [4].

Д. Яворницький так схарактеризував кошового: «І за характером, і за всіма своїми діями Сірко представляв собою тип справжнього запорожця. Він був хоробрий, відважний, завзятий, не завжди стійкий, не завжди вірний своїм союзникам; він любив іноді погуляти і добре підвипити і в хмелю показати свій козацький запал; він був схильний хвилинно захопитися новою думкою, новою справою, щоб потім відмовитися від власного наміру й прийти до цілком протилежного рішення... «Нужда закон змінює», – часто говорив Сірко, і, очевидно, діяв відповідно до свого улюбленого прислів‘я» [8].

Образ Івана Сірка в літературних творах має виразне фольклорне походження, адже він більше схожий на героя народного епосу, ніж на реальну історичну постать. У народній творчості Сіркові приписуються надприродні здібності, що відповідають уявленням про характерників. Він постає як захисник українського народу, який міг передбачати майбутнє, впливати на стихії, а його магічні вміння були невід’ємною частиною його перемог.

Згідно з легендами, Іван Сірко мав здатність перемагати чисельно переважаючих ворогів, неодноразово долаючи турецькі чи татарські війська. Також поширена історія про його праву руку, яка, навіть після смерті, могла служити оберегом для козаків. Ці перекази відображають синтез історичних фактів та міфологічних уявлень, які часто знаходять своє втілення в літературі.

Уже в XVIII столітті образ Івана Сірка перетворився на міфологічний, а його легендарні діяння набули ознак казкового героя. Однією з ключових тем фольклору, пов’язаного з Сірком, стала ідея його посмертної допомоги запорожцям. Відомий сюжет розповідає, що навіть після смерті цей легендарний кошовий отаман сприяв перемогам козаків у морських походах.

Особливо популярним є переказ, у якому Сірко заповідав відрубати свою праву руку після смерті, аби козаки брали її з собою в битви: «*Як я помру, то отберіть у мене правую руку і носіть її сім год: хто буде мою руку носити сім год, то владітиме нею усе равно, як я й сам владію; а де случитця вам яка пригода, – де вас нещасна волна спобіжить, чи на воді, то бросайте руку у воду, вода утишиться, чи на землі – не буде вам неякого случаю, а с сіми год уже поховайте в могилу*». Вважалося, що вона забезпечувала їм перемогу завдяки своїм магічним властивостям. У народних уявленнях цей елемент символізував непереможність та надлюдську силу характерника, який залишався з народом навіть після свого фізичного відходу [8].

Міфопоетичні мотиви, пов’язані з ім’ям Сірка, зміцнюють патріотичний дух і водночас утверджують непересічність характеру запорозького воїна [5, с. 121]. Тож, проаналізувавши епічні твори фольклору про походження запорожців, науковці виокремили легендарний мотив характерництва, що виступає засобом ідеалізації січового братства й аргументує його непереможність [5, с. 139].

Вивчаючи образ Івана Сірка в народній творчості, Н. Щербан відзначила, що рисами характеру цього легендарного героя є надзвичайна сила, спритність, кмітливість, характерництво, відданість Україні та народові [7, с. 3].

Ці риси характерника відображаються в багатьох фольклорних текстах, де ватажки часто зображуються як втілення сили і мудрості, здатні до надприродних вчинків, а їхні вчинки трактуються як частина великого, нерозривно пов'язаного з культами та ритуалами, які мали корені в давньому слов'янському, а іноді й ще більш давньому, язичницькому світогляді.

Отже, образ козака-характерника в українському фольклорі є синтезом багатьох міфологічних уявлень. У ньому поєдналися риси богатирського епосу, що підкреслюють силу і героїзм, культ предків із властивими йому ідеями метаморфози (наприклад, здатність перетворюватися на тварин), а також демонологічні аспекти, які включають зв’язок із надприродними силами.

Список використаних джерел:

1. Войтович В. Українська міфологія. Київ: Либідь, 2002. 664 с.
2. Дума про козака Голоту. - Режим доступу: https://www.ukrlib.com.ua/narod/printout.php?id=14&bookid=0
3. Іван Сірко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://svobodavo.at.ua/publ/ivan_sirko/1-1-0-67
4. Образ козака-характерника у народних легендах та переказах [Електронний ресурс].-Режим доступу: https://ethnography.org.ua/content/obraz-kozaka-harakternyka-u-narodnyh-legendah-ta-perekazah
5. Павленко І. Я. Легенди та перекази Нижньої Наддніпрянщини: буття у просторі і часі : монографія / Ірина Яківна Павленко. – Запоріжжя : ЗНУ, 2006. – 243 с.
6. Фігурний Ю. Традиції воїнів-звірів в українській військовій культурі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.haidamaka.org.ua/ 0068.html.
7. Щербан Н. Г. Образ Івана Сірка: типологія характеру в народній творчості і художній літературі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / Нонна Георгіївна Щербан. – Харків, 2008. – 20 с.

Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків. У 3 томах: т. 2 / Дмитро Іванович Яворницький ; редкол.: П. С. Сохань (голова) та ін. – К. : Наук. думка, 1990. – 560 с. – (Пам’ятки іст. думки України).

Устименко Анна Володимирівна,
студентка І курсу
спеціальності Філологія (Українська мова та література)

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Світлана Володимирівна Шевчук

Лінгвістичний ландшафт цифрового простору: вплив англізмів на українську мову

Сучасний світ переживає стрімку цифрову трансформацію, яка охоплює всі сфери людського життя, зокрема мову та комунікацію. Цифровий простір, що містить соціальні мережі, вебсайти, месенджери, блоги та інші платформи, став не лише новим середовищем для обміну інформацією, але й потужним чинником, який впливає на розвиток мов. Українська мова, як і багато інших мов світу, не залишається осторонь цих процесів. Одним із найпомітніших явищ у лінгвістичному ландшафті цифрового простору є проникнення англізмів — слів, запозичених з англійської мови, яка домінує в глобальній цифровій екосистемі. Цей процес викликає жваві дискусії серед лінгвістів, культурологів та пересічних носіїв мови: чи збагачують англізми українську мову, чи, навпаки, загрожують її самобутності? [1; 2]

Цифровий простір є унікальним середовищем, де межі між культурами та мовами стираються завдяки глобалізації та доступності технологій. Англійська мова, будучи lingua franca сучасного світу, відіграє ключову роль у формуванні цього простору. Більшість програмного забезпечення, соціальних мереж (наприклад, Twitter, Instagram, Facebook), а також термінології, пов’язаної з технологіями, походить саме з англійської. Це створює природний тиск на інші мови, зокрема українську, адаптуватися до нових реалій. У результаті українські користувачі цифрового простору дедалі частіше вживають англізми, такі як "лайк" (like), "фолловер" (follower), "пост" (post), "тренд" (trend), "меседж" (message), не лише в неформальному спілкуванні, але й у публічних текстах — блогах, статтях,

рекламі. Ці слова стають частиною повсякденного лексикону, часто витісняючи або дублюючи українські відповідники, такі як "подобається", "послідовник", "допис", "тенденція", "повідомлення".

Причини такого впливу англізмів багатогранні. По-перше, це технологічна залежність від англомовного контенту. Більшість інновацій у сфері інформаційних технологій з'являються в англомовному світі, а терміни, що їх супроводжують, швидко поширюють без перекладу. Наприклад, слова "блог", "сайт", "апгрейд", "геймінг" увійшли в українську мову майже без змін, хоча для них можна знайти відповідники — "щоденник", "вебсторінка", "оновлення", "гра". Проте ці відповідники часто сприймають як менш зручні чи менш престижні. По-друге, соціокультурний чинник відіграє значну роль: англійська мова асоціюється з прогресом, модерністю та міжнародною спільнотою, що робить її привабливою для молоді, яка є основною аудиторією цифрового простору. По-третє, економія мовних зусиль сприяє запозиченням: англізми зазвичай коротші та звучать більш лаконічно, ніж їхні українські аналоги, що відповідає швидкому темпу цифрової комунікації [3, с. 61; 4].

Форми адаптації англізмів в українській мові в цифровому просторі різноманітні. Деякі слова зберігають оригінальне написання та вимову, наприклад, "online", "hashtag", "login", їх вживають без змін у текстах. Інші зазнають фонетичної чи морфологічної адаптації: "лайкати" (від like), "репостити" (від repost), "фолловити" (від follow). Такі дієслова набувають українських суфіксів, їх відмінюють за правилами української граматики, що свідчить про гнучкість мови та її здатність інтегрувати іншомовні елементи. Водночас з'являються гібридні конструкції, де англізми поєднуються з українськими словами, наприклад, "клікнути на лінк" (click on the link) чи "шерити пост" (share a post). Ці явища демонструють креативність мовців, але водночас викликають занепокоєння щодо чистоти мови.

Вплив англізмів на українську мову в цифровому просторі має як позитивні, так і негативні сторони. З одного боку, запозичення збагачують лексику, дозволяючи швидко реагувати на нові реалії та уникати громіздких описових конструкцій.

Наприклад, слово "дедлайн" (deadline) стало зручним замінником для "кінцевий термін", а "фідбек" (feedback) — для "зворотний зв'язок". Це сприяє ефективності спілкування, що є критично важливим у цифровому світі. З іншого боку, надмірне вживання англізмів може призводити до ерозії української лексики, коли носії мови забувають або ігнорують рідні слова на користь модних запозичень. У довгостроковій перспективі це може послабити мовну ідентичність, особливо в умовах, коли українська мова історично зазнавала утисків і потребує активного захисту. Цифровий простір також підсилює нерівномірність впливу англізмів на різні соціальні групи. Молодь, яка активно користується соціальними мережами та іграми, більше схильна до запозичень, ніж старше покоління. Наприклад, у геймерському сленгу поширені терміни "левел" (level), "скіл" (skill), "гліч" (glitch), які рідко вживають поза цією субкультурою. Натомість у професійних сферах, таких як маркетинг чи IT, англізми стають частиною фахового жаргону: "таргетинг" (targeting), "юзер" (user), "девелопмент" (development). Це створює певний мовний розрив між поколіннями та групами, що може ускладнювати комунікацію.

Реакція суспільства на проникнення англізмів неоднозначна. Деякі мовознавці закликають до пуризму, пропонуючи замість запозичень використовувати питомо українські слова або створювати неологізми. Наприклад, замість "тренд" — "модна течія", замість "меседж" — "звістка". Проте ці спроби не завжди успішні. Інші вважають, що англізми — це неминуча частина глобалізації, і боротьба з ними марна.

Отже, вплив англізмів на українську мову в цифровому просторі є складним і багатогранним явищем. Він відображає як виклики, так і можливості для розвитку мови в умовах глобалізації. З одного боку, англізми сприяють адаптації української мови до сучасних реалій, роблячи її конкурентоспроможною в цифровому світі. З іншого — вони

ставлять під загрозу її унікальність і можуть призвести до втрати лексичного багатства. Майбутнє української мови в цифровому ландшафті залежатиме від того, чи вдасться знайти баланс між відкритістю до нового та збереженням власної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Павелків, К. (2023). Вплив англіцизмів на сучасну українську мову сфери проникнення. Актуальні питання гуманітарних наук, 63(2), 125–130..pdf
2. Писаренко, М. О., Поліщук, П. О. Сфери проникнення англіцизмів в українську мову. URL: http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/27768
3. Савіна, Ю. О., Ласкава, Ю. В. (2023). Функціонування англіцизмів у професійному мовленні. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика, 34(73), № 3, С. 60–65.
4. https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2016_1/59.pdf

Чечун Ніколь Михайлівна
студентка І курсу
Спеціальності Філологія (Українська мова та література)

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Світлана Володимирівна Шевчук

Акцентуаційні норми як складник

культури професійного мовлення

Акцентуаційними називають мовні норми, які регулюють правильне наголошування слів і є складниками професійного мовлення, адже за допомоги цих норм можна досягти високого рівня своєї мовної культури. Дуже часто за правильністю наголошування слів під час розмови можна визначити, наскільки людина освічена або інтелігентна. Тому, попри складність у вивченні, дуже важливо не ігнорувати акцентуаційні норми, адже наголошування є незамінним і одним з важливих елементів мовної культури.

“Теперішня система наголошення має давню історичну мотивацію, тому через неможливість пояснити сучасними фонетико-морфологічними законами справляє враження чогось «дуже примхливого» і почасти несистемного… Одначе український наголос також має свою систему. Він реалізується в різних акцентних типах різних частин мови, що зумовлено їхньою морфемною будовою, змінами звуків у потоці мовлення і складоподілом [1, с.45].

Насамперед дослідники підкреслюють, що в українській мові наголос **вільний**, бо не закріплений за певним складом, **рухомий**_, бо може змінювати своє місце у формах того самого, **слово- і форморозрізнювальний**, може бути **подвійним** [2, с. 60].Чужомовні слова в українській мові зберігають місце наголосу власної мови: *белетЕнь, експЕрт, жалюзІ, квартАл, компромІс, медикамЕнт, партЕр, псевдонІм.* Серед них варто виокремити слова , які мають типовий наголос у групах спільної словотвірної будови: *демокрАтія, бюрокрАтія; сантимЕтр, кіломЕтр; кулінАрія, ортопЕдія; барОметр, спідОметр*.

Особливого коментаря потребує наголошення різних типів частин мови. Так віддієслівні іменники середнього роду на **-(ання)** здебільшого зберігають наголос тих інфінітивів , від яких вони утворені: *завдАти - завдАння, навчАти-навчання;* винятки зумовлені аналогією: *вИдати - видАння, вИзнати - визнАння.* Відприкметникові іменники із суфіксом **-ин(а) зі** значенням території, місця, простору та абстрактних понять мають наголос на закінченні: *величинА, новинА. чужина (але горОдина).*

Треба запам'ятати наголос іменників жіночого роду з суфіксом -к- у формі множини: наголос на закінченні, наприклад, *книжкИ, копійкИ, жінкИ, вказівкИ, голкИ,* але в родовому відмінку однини наголос – на корені: *кнИжки, копІйки, сусІдки.* Також наголос змінюємо за умови поєднання з числівником: *дві жІнки, чотири копІйки.* Особливої уваги потребує іменник *помилка*, що має подвійний наголос: *пОмИлка.* У множині це слово треба уживати з наголошенням на закінченні: *помилкИ.*

Іменники жіночого і чоловічого роду з префіксами **від-, ви-, на-. над-, за-, пере-, під-, по-, при-, про-, роз-** , утворені від дієслів безафіксним та суфіксальним способом , наголошуємо на префіксі: *вИпадок, вИслуга, нАліпка, недОбиток, перЕспів, перЕпустка,прИзов, рОзпірка, зАстібка, прИморозок.*

Непохідні прикметники наголошуємо на закінченні: *новИй, тіснИй, легкИй,старИй.* Похідні суфіксальні й префіксально-суфіксальні прикметники мають наголос зрідка на префіксі, здебільшого на корені, суфіксі чи закінченні: *визвОльний, договІрний, виразний, корИсний, фІрмовий; багаторазОвий, безстрокОвий, контрактОвий; гуртовИй, фаховИй, судовИй.*

Рухомий наголос мають присвійні прикметники із суфіксом ***-ин,*** утворені від іменників жіночого роду І відміни: *доччИн, доччинА, доччинЕ, доччинІ.*

Походженням та морфемною будовою зумовлена своєрідність наголошення дієслівних форм. Треба дотримуватися таких приписів їхнього наголошення:

— двоскладові інфінітиви з нульовим суфіксом (основою на приголосний) мають наголос на **-ти**: *нестИ, вестИ, але бИти, тлІти;*

—*- двоскладові дієслівні форми першої особи однини теперішнього часу мають наголос на закінченні: пишУ. ходжУ, кажУ*;

— двоскладові родові дієслівні форми минулого часу мають наголос на закінченні: *булА, булО, булИ, взялА. взялИ;*

— подвійний наголос мають префіксальні інфінітиви на ***-вісти:*** *доповІстИ, розповІстИ;*

— у дієслівних закінченнях склади **-ет-, -ем-** не наголошують: *перЕйдетО, сміємОся (* 2, с.62*).*

Особливу проблему наголошування становлять прислівники, утворені способом складання основ, у них наголошуємо сполучний голосний: *воднОчас, , воднОраз.*

Звичйно, цим не вичерпуються правила наголошування слів в українській мові. Отже, акцентуаційні норми є важливою складовою культури професійного мовлення.

Список використаних джерел

1. Фаріон І.Д. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей). Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013.332с.

2. Шевчук С.В. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів середньої освіти. Київ, Ірпінь: ТОВ “Видавництво “Перун”, 2018. 256 с.

Чуткова Тетяна Андріївна
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності Середня освіта (Українська мова і література)
Науковий керівник: кандидат філологічних наук,
професор кафедри української літератури
Ліпницька Інна Миколаївна

Художнє зображення соціальної сегрегації в антиутопії А. Чапая "Червона зона"

Сучасна українська література активно осмислює соціальні виклики та загрози, що постають перед суспільством у контексті глобалізації та поглиблення соціальної нерівності. Антиутопічний роман А. Чапая "Червона зона" представляє художню модель можливого майбутнього, де соціальна сегрегація набуває крайніх форм просторового розмежування.

Мета статті – дослідити специфіку художнього втілення мотиву соціальної сегрегації в романі А. Чапая "Червона зона".

Антиутопію найчастіше розглядають у соціально-культурологічному вимірі, тобто більшою мірою не як літературний жанр, а як певний напрямок суспільної думки, що має відношення до соціології й філософії. Антиутопія, як жанр, виходить далеко за межі літературознавства. Антиутопія в такому контексті стає потужним інструментом соціальної діагностики, що дозволяє не лише змоделювати можливі негативні сценарії майбутнього, але й критично осмислити сучасні соціальні процеси, владні механізми та суспільні трансформації. А відтак, антиутопія перетворюється на особливий методологічний прийом пізнання соціальної реальності, де художня умовність дозволяє винести на поверхню приховані суспільні конфлікти та протиріччя.

Артем Чапай презентує світ недалекого майбутнього (*"Друга половина двадцять першого століття"* [7, с. 30]), де просторова сегрегація стає основним інструментом соціального контролю. Центральним символом розколу виступає стіна, що розділяє Київ на дві протилежні зони. Як зазначає А. Демченко, *"алюзія на історичну Берлінську стіну вказує на поділ передусім ідеологічний, а Київ у небажаному майбутньому поділений на зони для ізоляції бідних жителів від багатих"* [2, с. 5]. У тексті сам автор пояснює, що вперше *""правильна" стіна з'явилася в Ізраїлі/Палестині. Вона ділила міста лише заради безпеки – як і в Багдаді та Кабулі, де зони вперше названо кольорами: зеленою – безпечну, червоною – дику."* [7, с. 48]. Тож, образ стіни виступає не просто фізичною перешкодою, а соціокультурним символом розколотого суспільства.

У цьому контексті автор створив два соціальних простори. "Зелена зона" постає як територія привілейованої меншості, де панують комфорт і достаток. Показово, що для мешканців цієї зони (*"У red-зонах людей із G-зони називають жиріками"* [7, с. 2]) соціальна реальність штучно стерилізована та ізольована від справжніх суспільних проблем.

Натомість "червона зона" змальована як простір маргіналізованої більшості. Автор відтворює атмосферу повного занепаду базової інфраструктури: зруйновані дороги унеможливлюють нормальне пересування, відсутність водогону та каналізації створює антисанітарні умови, а непрацюючі ліфти в багатоповерхівках перетворюють життя мешканців на щоденне випробування. Усеохопний страх та хронічний дефіцит найнеобхіднішого - таке життя "арніків". У червоній зоні панує "дикий капіталізм", де мізерні прибутки населення контрастують із завищеними цінами на базові товари та послуги. Особливо гостро проявляється проблема доступу до медичного обслуговування та ліків, ціни на які є непідйомними для більшості мешканців: *"А не злочин – добитися монополії, знищити дешеві дженерики, а тоді на свої захищені патентами ліки підняти*

ціни до хмар – і хай люди здихають?" [7, с. 31]. Така економічна модель закріплює та поглиблює існуючу нерівність.

Фізичний поділ простору породжує глибоку ментальну прірву, яка виявляється у стереотипному сприйнятті мешканців різних зон одне одним. Антон Ципердюк, головний герой, потрапивши до R-зони вважає, що її мешканці *"Рагулі. Арники. Вони самі винні. Вони колються, вони бухають – от і мають. Я не такий, як ці рагулі. Я наполегливий, працьовитий, освічений, я всього у житті досяг сам – і нехай зараз у мене тимчасові трабли, я виб'юся назад у G-зону"* [7, с. 20]. Та з часом він усвідомлює, що існуюча система не дає змоги змінити життєві умови, а серед "арників" є хороші, освічені, працьовиті люди. Разом з тим *"коли я питаю, чи не час валити стіну, люди не розуміють, – дівчина підняла підборіддя і вперла руки в боки, когось імітуючи, та сказала зміненим голосом: – «Як це без стіни, а куди я відправлю моїх дітей, коли розбагатію? Якщо повалити стіну, то весь світ стане одна червона зона»"* [7, с. 142]. Відчуження та страх перед "іншим" простором створюють додаткові психологічні бар'єри, які доповнюють фізичні.

Соціально-політичні мотиви роману особливо актуальні в контексті сучасної України. А. Чапай проводить чіткі паралелі з соціальним розмежуванням суспільства на класи, пропонуючи гостру критику капіталістичної системи. Більше того, територіальний розкол у романі набуває додаткового значення з огляду на сучасні геополітичні виклики, з якими стикається Україна. Сам письменник вказує: "В ній (антиутопії) насправді йдеться про сучасність, а не про майбутнє. Хоча умовний час книжки перенесений у майбутнє – для того, щоб в одному місці можна було зібрати всі ті реалії, з якими я стикався в різних місцях світу. *Під час подорожей Мексикою, Гватемалою, під час подорожей Україною, а також те, що я щодня бачу в Україні".* Артем Чапай стверджує, що 'у житті є не тільки жах. Такі книжки пишуться для того, щоб цей жах не став повною реальністю. Насправді в книжці змальовується демократична система, в якій є вибори, в якій тобі ніби ніхто не заважає розбагатіти. Але при цьому забувають, що стартові умови у кожного різні…' [6, с. 5]. Підкреслює політичний аспект твору й О. Коцарев: "Головна особливість чапаївської символіки – її відверта політична лівизна з відповідними позитивними й негативними наслідками. Плюс у жвавому критицизмі, "зарядженості на боротьбу", фіксуванні й акцентуванні всіляких виразок. Мінус – у неминучих проявах догматизму. Наприклад, ідеалізація бідних мешканців" [5].

Висновки. Роман "Червона зона" майстерно розкриває сучасну проблему соціальної сегрегації через взаємопов'язану систему мотивів. Використання антиутопічного жанру дозволяє автору загострити актуальну суспільну проблематику та створити переконливе застереження щодо можливих наслідків поглиблення соціальної нерівності. Твір має виразне суспільне значення, привертаючи увагу до гострих соціальних проблем сучасності та закликаючи до пошуку шляхів подолання суспільного розколу.

Список використаних джерел

1. Гундорова Т. І. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми : статті та есеї. Київ : Грані-Т, 2012. 548 с.
2. Демченко А. Проблема соціально-культурологічного вибору в сучасній українській антиутопії / Jahrbuch der VIII. Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik "Dialog der Sprachen - Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht". Reihe: Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik. Bd. 2017 Herausgegeben von Olena Novikova, Ulrich Schweier. Verlag readbox unipress Open Publishing LMU, 2018. – С. 520-526.
3. Іконнікова М. В. Антиутопічний дискурс у контексті сучасних генологічних концепцій. Житомир, 2007.
4. Коцарев О. "Червона зона". У що перетворить Київ розмежувальна стіна між багатими й бідними. TEXTY.ORG.UA. 2014.

5. Шокало М. Артем Чапай: "Я місяць жив у кіоску, в якому працював" - *BBC News Україна*.
6. Чапай А. Червона зона: Роман. Київ : Нора-Друк, 2015. 304 с.

Ярошенко Вікторія Вадимівна
студентка V курсу
спеціальності «Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Векуа Наталія Володимирівна

Темпоральність і час у лінгвістичній науці

Дієслово є центральною частиною мови передусім тому, що воно як основний клас ознакових слів найчастіше протиставляється іменникові – класові слів на позначення предметів [2, 217]. Центральність цієї частини мови зумовлена семантичними функціями, морфологічними категоріями та синтаксичним вживанням. Граматичні категорії дієслова характеризують перебіг дій, станів та процесів.

Сучасна граматика має глибокі напрацювання у вивченні семантики часу дієслова. Час – найважливіший аспект людського життя, є абстрактною та багатогранною формою існування матерії. Словник української мови (в 11-ти т.) подає кілька значень цього слова:

1. одна з основних об’єктивних форм існування матерії, яка виявляється в тривалості буття;
2. тривалість існування явищ і предметів, яка вимірюється століттями, роками;
3. проміжок, відрізок у послідовній зміні годин, днів, років і т. ін., протягом яких що-небудь здійснилося, здійснюється чи здійснюватиметься;
4. історичний період у розвитку природи і людства; визначена епоха або окремий етап у житті певного народу, держави, суспільства;
5. граматична категорія, що виражає відношення дії чи стану до моменту мовлення. Граматична категорія часу виражає часову співвіднесеність подій, які відбуваються в об’єктивній дійсності або мисляться такими, що відбуваються чи могли б відбутися [4].

Категорія часу є однією з центральних власне-дієслівних граматичних категорій. Вона належить до словозмінних, оскільки об’єднує форми, що виражають тотожне лексичне значення і розрізняються морфологічними показниками – закінченням особової парадигми. Мовознавці вважають, що традиційно категорія часу виражає відношення дії або стану до моменту мовлення. І. Вихованець та К. Городенська уточнюють це значення, конкретизуючи семантичний зміст категорії часу дієслова. З моментом мовлення співвідносяться не самі дії, процеси та стани, що відбуваються в об’єктній дійсності. З цим часовим орієнтиром їх співвідносить мовець, який констатує об’єктивність дій, процесів та станів, що передували моментові мовлення або збігаються з ним, а також висловлює свою впевненість щодо реальності дій, процесів і станів, які відбудуються після моменту мовлення, бо вони поза мовцем не є реальними [2, 250].

Потреба у вивченні та описі різних граматичних виявів, які спрямовані на відображення онтологічного часу, зумовила використання терміна темпоральність. Темпоральність, категорія часу – семантична категорія, що охоплює усі різновиди значення часу [5]. Темпоральність, як категорія, репрезентує систему знань, що в онтологічному сенсі співвіднесенні із поняттям часу. У неграматичному аспекту час є денотатом, який відображений через різні види темпоральної семантики. Множинність типів темпоральних значень зумовлена насамперед складністю та багатоманітністю самого денотата. Мовне

відображення часу не є механічною проекцією його об'єктивної природи. Така проекція мала б бути змінною відповідно до особливостей часу різних матеріальних систем, які сприймає людина; також вона б суперечила формі і духу мовного відображення як з погляду хронології, так і з погляду антропоцентризму розвитку мовних категорій. Мовна інтерпретація має емпіричної дійсності має світоглядний характер, є духовною діяльністю людини і соціуму та виявляє еволюційно-когнітивний зміст [1].

Протиставлення дієслівних форм дійсного способу щодо моменту мовлення реалізується в граматичних формах теперішнього, минулого та майбутнього часу, які передають часову послідовність подій, явищ та станів, що відбувалися, відбуваються чи будуть відбуватися в об'єктній дійсності щодо моменту мовлення. Граматичний час характеризує зв'язок дії з її носієм подвійно: як актуальний, що здійснюється одночасно з моментом мовлення про дію (теперішній): *«…Ось і тепер* ***стоїть*** *Даруся у холодній купелі осені – і* ***бореться*** *із цвяхами, забитими в голову чиїмось важким, безсердечним молотом»* [3]; та як неактуальний, здійснюваний до початку мовлення або після моменту мовлення: *«Так близько, поруч, ніби він* ***сидів*** *отут, коло неї, і вона* ***чула*** *його тепло»*, *«…****Пристав був*** *до солодкої Дарусі жити Іван Цвичок – чудний та дурнуватий, як вважали в селі, чоловік – зайда». «Петре, я* ***буду*** *вам* ***помагати****, а ви збудуйте огорожу Довбушеві!»* [3] (минулий, давноминулий та майбутній відповідно). Слід зауважити, морфологічний час порівняно з інтервалом є відносним, бо його час встановлюється відносно до позиції відліку. Морфологічний час є зовнішньою темпоральністю: він характеризує усю дію незалежно від її характеру – тривання, кратності, інтенсивності, а з погляду здійснення в момент на темпоральній осі. Значення інтервалу, яке зосереджене на вираженні внутрішньо притаманних ознак онтологічного часу, є абсолютним темпоральним значенням.

Категорія темпоральності має складний денотат, яким є онтологічний час. В основі значення онтологічного часу закладено ідеї початку, продовження і кінця, що кількісно виражають ознаку тривання – диференційну з погляду сутності і характеру відображення об'єктивного світу. Через протиставлення внутрішнього і зовнішнього часу дії сформовано опозицію абсолютного та відносного часу дії, яку репрезентують відповідно темпоральні категорії інтервалу / часу-таксису. За характером позиції відліку формується інша опозиція у системі відносних темпоральних значень: статична (абсолютна) – морфологічний час, динамічна (співвідносна) – таксис. Інтервал і час виявляють значення окремої дії і відповідно виражені однією грамемою, натомість таксис виявляє значення сукупності дій – темпорального континууму, що відповідно виражений сукупністю грамем на позначення дій. Система темпоральних значень є ієрархічною та структурно складною, яка у межах складної та різнорівневої категорії категорії темпоральності відображає багатоманітний онтологічний час.

Список використаних джерел

1. Барчук В. М. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис: монографія. Івано-Франківськ, 2011. 416 с.
2. Вихованець І. Р, Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. Київ: Пульсари, 2004. 398 с.
3. Матіос М. Солодка Даруся. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=15283 (дата звернення: 10.12.2024)
4. Словник української мови. В 11 т. Київ: Наукова думка, 1970-1980.
5. Українська мова: Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський та ін. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія», 2000. 752 с.

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Авіла Анна Василівна
студентка V курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Семененко Галина Миколаївна

Формування англомовної комунікативної компетентності у діалогічному мовленні учнів старшої школи на матеріалі англомовних ЗМІ

Формування англомовної комунікативної компетентності в діалогічному мовленні учнів старшої школи на матеріалі англомовних ЗМІ сприяє розвитку мовленнєвої активності, розширенню словникового запасу та покращенню навичок взаємодії в реальних комунікативних ситуаціях. Використання матеріалів англомовних засобів масової інформації дозволяє занурити учнів у контекст сучасної мови, що використовується в автентичному середовищі. Це сприяє підвищенню рівня розуміння живої мови, вдосконаленню навичок сприйняття інформації на слух і розвитку аргументативного мовлення.

Застосування автентичних текстів з новинних порталів, друкованих видань, радіо- та телевізійних програм сприяє ознайомленню з реальними мовленнєвими моделями, що використовуються носіями мови в різних контекстах. Це дозволяє учням оволодіти специфічною термінологією, характерною для суспільно-політичного, економічного та культурного дискурсу, а також засвоїти вирази, що використовуються в неформальному спілкуванні. Робота з відеоматеріалами англомовних ЗМІ сприяє розвитку невербальних комунікативних навичок, оскільки учні отримують можливість спостерігати за жестами, мімікою, інтонаційними особливостями носіїв мови.

Діалогічне мовлення вимагає від учнів не лише розуміння інформації, а й уміння адекватно реагувати, формулювати власні думки, висловлювати аргументовану позицію та підтримувати розмову відповідно до комунікативної ситуації. Важливу роль у цьому процесі відіграють інтерактивні методи навчання, зокрема рольові ігри, дебати, моделювання інтерв'ю та дискусій, які базуються на аналізі матеріалів англомовних ЗМІ. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення, оскільки учні навчаються аналізувати інформацію, виділяти головне, оцінювати точність і достовірність новинних повідомлень [4].

Одним із дієвих способів формування комунікативної компетентності є технологія перевернутого класу, яка передбачає попередню самостійну роботу з автентичними матеріалами англомовних ЗМІ, а під час занять – обговорення змісту, дискусії, обмін думками та відтворення отриманої інформації в діалогічній формі. Такий формат навчання розвиває здатність до активного слухання, формує навички прогнозування змісту висловлювань співрозмовника та вдосконалює реактивність мовлення.

Особливу роль відіграє розвиток стратегій взаємодії в діалозі, зокрема уміння ставити уточнювальні питання, використовувати мовленнєві кліше, виражати власну точку зору та знаходити компромісні рішення. У цьому контексті корисним є залучення методики автентичного спілкування, яка передбачає комунікацію з носіями мови через онлайн-платформи, перегляд і обговорення інтерв'ю, участь у міжнародних проєктах та мовних обмінах.

Формування комунікативної компетентності в діалогічному мовленні неможливе без використання сучасних цифрових технологій. Онлайн-ресурси, подкасти, відеоматеріали та інтерактивні вправи дозволяють учням покращувати навички аудіювання, збагачувати словниковий запас та знайомитися з різноманітними акцентами й варіантами англійської мови. Також ефективними є завдання на аналіз текстів із соціальних мереж, що

допомагають розвинути розуміння сучасних мовних тенденцій та особливостей спонтанного усного мовлення [5].

Робота з англомовними засобами масової інформації дозволяє не лише розвинути мовленнєві навички, а й сформувати міжкультурну компетентність, що є важливим елементом ефективної комунікації. Учні отримують можливість ознайомитися з особливостями світосприйняття носіїв мови, соціальними та культурними реаліями англомовних країн, що сприяє розвитку толерантності та здатності до міжкультурного діалогу.

Одним із продуктивних методів формування діалогічного мовлення є аналіз новинних сюжетів, що передбачає перегляд відео або читання статей із подальшим відтворенням змісту в діалозі. Це дає змогу не лише розвивати навички узагальнення та переказу, а й використовувати мовні кліше, характерні для публіцистичного стилю. Важливим етапом у такій роботі є обговорення матеріалу, що дозволяє учням висловлювати власні думки, аргументувати позицію та вчитися коректно вести діалог навіть у ситуаціях незгоди з думкою співрозмовника [2].

Метод ситуативного моделювання, що базується на сюжетах англомовних ЗМІ, допомагає створити реалістичні комунікативні ситуації, які можуть траплятися в повсякденному житті або професійному середовищі. Наприклад, учні можуть інсценізувати журналістське інтерв'ю, прес-конференцію або дебати, що розвиває їхню здатність швидко реагувати на запитання, формулювати змістовні відповіді та дотримуватися логічної структури висловлювання.

Ефективною стратегією є використання методу проєктного навчання, коли учні працюють над створенням власних новинних сюжетів, репортажів або аналітичних статей на основі вивчених матеріалів. Такий підхід дозволяє не лише поглибити мовні навички, а й сприяє розвитку дослідницьких здібностей, навичок критичного оцінювання інформації та аналітичного мислення [1].

Розширення мовленнєвого репертуару учнів відбувається через активне опрацювання та засвоєння мовних конструкцій, що часто зустрічаються в новинних текстах. Це дає змогу ефективніше будувати власні висловлювання, а також уникати типових помилок, пов'язаних із дослівним перекладом з рідної мови.

Ще одним важливим елементом розвитку діалогічного мовлення є навчання стратегіям ведення дискусії. Використання матеріалів аналітичних передач та інтерв'ю допомагає учням засвоїти способи висловлення згоди чи незгоди, навички аргументованого доведення власної позиції та техніки коректної полеміки. Це сприяє формуванню вміння чітко та структуровано висловлювати свої думки в різних ситуаціях спілкування.

Інтеграція англомовних ЗМІ в навчальний процес сприяє зниженню мовного бар'єру, оскільки учні поступово звикають до сприйняття інформації англійською мовою без необхідності перекладу. Це значно підвищує рівень володіння мовою та сприяє формуванню навичок спонтанного мовлення, що є важливим показником комунікативної компетентності [3].

Отже, використання англомовних ЗМІ як навчального інструменту дає змогу створити максимально наближене до реального мовленнєве середовище, що сприяє розвитку комунікативних навичок, розширенню кругозору та формуванню здатності ефективно взаємодіяти в діалогічному мовленні. Поєднання аудіовізуальних, текстових та інтерактивних матеріалів допомагає зробити навчальний процес динамічним і цікавим, а також забезпечує стійке засвоєння мовного матеріалу та його активне використання у спілкуванні.

Список використаних джерел

1. Бараненко А.О. Методика формування діалогічного мовлення учнів 10 класу ЗЗСО під час навчання граматики англійської мови. 2024. Режим доступу: https://elibrary.kdpu.edu.ua (дата звернення: 24.03.2025).

2. Кузьменко О.Ю., Лісова Ю.О., Новік К. Використання освітнього потенціалу онлайн-дошок в аспекті розвитку діалогічного мовлення учнів. 2022. Режим доступу: https://eprints.zu.edu.ua (дата звернення: 24.03.2025).
3. Ліщук Н. Діалогізація процесу навчання англійської мови як засіб формування іншомовних комунікативних умінь учнів старших класів. 2023. Режим доступу: https://46.63.9.20 (дата звернення: 24.03.2025).
4. Мельник М.Б., Лобачук І.М. Психолого-педагогічні умови ефективної комунікативної активності учнів на уроках англійської мови. *Сімдесят другі економіко-правові …*. 2023. Режим доступу: https://spilnota.net.ua (дата звернення: 24.03.2025).\
5. Пожога К.О. Застосування проєктних технологій для розвитку англомовного монологічного мовлення старшокласників. 2023. Режим доступу: https://46.63.9.20 (дата звернення: 24.03.2025).

Акименко Альона Ігорівна,
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Костюк Олена Миколаївна

Жанрові ознаки університетського та інтелектуального детективу в романі «Таємна історія»

Сутність проблеми. Формування інтересу до сучасної американської літератури, зростання популярності жанрово неоднозначних творів, зокрема детективного характеру, сприяє посиленню уваги до романів, у яких поєднуються кілька жанрових систем. У цьому контексті роман «Таємна історія» Донни Тартт набуває особливої актуальності. Вітчизняні та зарубіжні літературознавці по-різному тлумачать жанрову природу роману: як університетський роман, інтелектуальний детектив або ж як твір постмодерністського синтезу.

Питання жанрової дифузії у романі Тартт вивчено недостатньо. Актуальним є дослідження особливостей художньої структури твору, мотивів, тематики, композиції та наративної організації для виявлення рис університетського роману та інтелектуального детективу в їх взаємодії.

Мета дослідження – охарактеризувати жанрову специфіку роману «Таємна історія» через виявлення жанрових ознак університетського роману та інтелектуального детективу.

Об’єктом дослідження є роман Донни Тартт «Таємна історія» в українському перекладі Б. Стасюка.

Предмет дослідження – жанрові риси та художні засоби роману, зокрема структурні та змістові ознаки університетського та інтелектуального детективу.

Виклад основного матеріалу.

Серед ключових жанрових ознак університетського роману у творі наявна закритість елітарної навчальної групи, що функціонує як ізольоване інтелектуальне та соціальне середовище [2]. Ідеалізація античної культури, яка протиставляється сучасності, стає одним із головних чинників відокремлення героїв від решти студентського оточення. Стиль поведінки, мовлення та зовнішній вигляд персонажів навмисно стилізовано відповідно до уявлень про класичні грецькі ідеали [4]. Зокрема, Генрі з його лаконічною манерою висловлювання та суворою дисципліною, а також двійнята Чарльз і Камілла, які вирізняються майже міфологізованою зовнішністю, є уособленням цього стилізованого античного образу. Їхній спосіб існування контрастує з поведінкою більшості студентів Гемпдену, чим ще більше підкреслюється ізоляція групи [2].

У центрі уваги опиняється проблема ідентичності, що виявляється через постійне коливання героїв між прагненням до належності та відчуттям глибокої самотності. Водночас простежується соціальна стратифікація, яка посилюється через обставини економічного характеру, що стають символами маргіналізації в академічному середовищі. Наприклад, Річард, виходець із робітничого середовища, постійно намагається адаптуватися до елітарного кола, створюючи вигадану біографію. Це прагнення до прийняття відбивається і на його стосунках із Френсісом та Банні, які по-різному сприймають соціальну нерівність. Усі ці аспекти поступово призводять до моральної та психологічної деградації героїв, підкреслюючи драматизм їх внутрішнього розпаду в межах, здавалося б, ідеалізованого освітнього простору [5].

Риси інтелектуального детективу включають: відмову від класичної детективної схеми «злочин-розслідування-розв'язка»; зміщення фокусу з питання «хто?» на «чому?» – аналіз мотивації; злочин не як центральна інтрига, а як поштовх до філософських роздумів; відкритість таємниці – читач знає про злочин, але шукає його сенс; поглиблений психологізм – інтелектуальні персонажі з внутрішніми конфліктами; інтертекстуальність – алюзії на античні тексти, міфи, філософські джерела; розрив між моральністю та інтелектом – інтелект не гарантує доброчесність [1;3;5].

Висновки. Роман «Таємна історія» Донни Тартт водночас відповідає жанровим ознакам університетського роману й інтелектуального детективу та виходить за їхні межі, перетворюючись на глибоке філософське осмислення провини, моралі та ідентичності; через ізоляцію, елітарність і аморальність героїв авторка показує, як знання без етики та краса без меж можуть призвести до внутрішнього й зовнішнього руйнування особистості.

Список використаних джерел

1. Гуляк, Т. М. Англійський детективний роман: історико-теоретичний аспект / Т. М. Гуляк. – 2023.
2. Kalynych, K. 'University Novel' (Campus Novel / University Fiction): Genesis and Current Parameters of the Genre / K. Kalynych // Питання літературознавства. – 2022. – № 105. – С. 111–136. – DOI: 10.31861/pytlit2022.105.111. – URL: http://pytlit.chnu.edu.ua/article/download/271772/267433/626756.
3. Cauthen, S. The art of framing lies: analyzing detective fiction / Sarah Cauthen. – 2023. – URL: https://louis.uah.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1606&context=uah-theses.
4. D'Aniello, C. P. The Pursuit of Beauty in Donna Tartt's *The Secret History* / Charles Perseus D'Aniello. – 2021. – URL: https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1561917/FULLTEXT01.pdf.
5. Grip, M. Aspects of Control in Donna Tartt's *The Secret History* / Maria Grip. – 2018. – URL: https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=8973170&fileOId=8973171.

Андрєєва Дар'я Миколаївна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор філософії
Нікітська Катерина Ігорівна

Тема самотності людини у збірці Ф. Кафки «Покарання»

Франц Кафка, як письменник-модерніст, вирізняється унікальністю художнього стилю та є творцем модерністської літературної традиції не лише німецькомовній, а й в

світовій літературі. Він творив відчуваючи «дезорієнтацію і невизначеність, що втілилася в його творах, де герої перебували у перманентному конфлікті з самим собою та усім ворожим світом» [2, с. 254]. Стилістично художній світ Ф. Кафки зображений спотвореним, розколотим та автократичним. В ньому панує бюрократія, а індивідуум відчуває безсилля у подібному середовищі. Ідентичність такої людини є нестійкою, розколотою й пригнічується [3; 4; 6].

Світобудова творів Кафки за своєю сутністю є гротескною та абсурдною. Однією з характерних ознак кафківської людини в таких умовах є розкол чи втрата ідентичності, а також її крихкість [6]. Наслідком цього є постійна внутрішня самотність, яка не зникає навіть при достатній взаємодії з оточенням і яка, загалом, викликана абсурдністю світоустрою. Подібна самотність «є самотністю внутрішньою, викликаною екзистенційною ізоляцією» й котра згодом, на фоні власного загострення через несприятливі обставини та через загострення певних проблем та конфліктів в особистому житті головних героїв «переростає в самотність-замкненість» [3, с. 299-300].

Причини цього явища, з огляду на твори письменника, є доволі наскрізними та варіативними від тексту до тексту. Якщо розглянути тему самотності людини у збірці «Покарання», а саме в оповіданнях «Перевтілення» та «Вирок», можна простежити такі спільні елементи-каталізатори абсолютної самотності героїв, як-от одностороння емпатія, також невимовність та нездатність розповісти про власні проблеми чи переживання, почуття чи розуміння. У «Перевтіленні» вимальовується картина абсолютної самотності, що зародилася ще до метаморфозу Ґреґора Замзи та значно загострилася опісля. На відміну від членів його родини, котрі також переживали особисті проблеми по-своєму, Ґреґорові залишалися недонесеними та незрозумілими решті. Юнак, абсолютно втративши зв'язок з родиною, а також опинившись в ситуації, коли будь-які спроби порозуміння між сім'єю придушено, опинився у стані повного відчуження та самотності у своїх переживаннях та стражданнях [1]. В оповіданні «Вирок», попри те, що події не підпорядковуються причинно-наслідковим механізмам, оскільки відсутні там загалом, можна також простежити достатньо зачіпок, що послугували причиною самотності Ґеорґа Бендемана. Ми схильні уважати, що Ґеорґ самотній у своєму щасті в житті та супутніх труднощах, не є зрозумілим батькові, нареченій та другу. Синівську турботу, повагу й незалежність батько сприймає навпаки. Наречена юнака більше переймається його знайомствами, ніж їх спільним щастям. Приятель з Петербургу і не поставлений до відома щодо подробиць життя Ґеорґа, і не в змозі повноцінно його зрозуміти, оскільки його життя значно відрізняється. Іншими словами, Ґеорґ цілком здатний на емпатію, турботу та розуміння свого оточення, однак у свій бік він цього не отримує, хоч і має в житті трагедію: втрату матері. Юнак не в змозі протистояти такому оточенню, тож трагічно завершує життя так, як напророчив йому власний батько: топиться [1; 4; 5].

Нерідко головні герої прози Ф. Кафки занепадають, а єдиним способом звільнення себе від такої самотності виступає смерть [4]. Інакше кажучи, концепція самотності в прозі Ф. Кафки містить у собі доволі стійкий, затяжний, якщо завгодно, хронічний характер.

Список використаних джерел

1. Кафка Ф. Романи, оповідання, щоденники, листи. \ У виправній колонії. Київ: А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2012. 592 с.

2. Помазан І. О. Історія зарубіжної літератури ХХ століття : підруч. для студ. гуманітар. ф-тів вищ. навч. закл. / І. О. Помазан ; Нар. укр. акад., [каф. українознав.]. Х. : Вид-во НУА, 2016. 264 с.

3. Радченко О. А. Концепт самотності у новелі Ф. Кафки «Перевтілення» як експлікація модерністської дихотомії «людина – світ» / О. А. Радченко, І. М. Дудяк // Закарпатські філологічні студії / редкол.: І. М. Зимомря (голов. ред.), М. М. Палінчак, Ю. М. Бідзіля та ін. – Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2023. –Т. 2, Вип. 29. С. 295–300.

4. Чибізова Т. В. Психологічні витоки стилістичної своєрідності новел Франца Кафки «Вирок» та «Перевтілення» / Т. В. Чибізова // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. Вип. 13. С. 133-137.
5. Dilnoza R. R. The problems of father and son are highlighted in Franz Kafka's story "The Metamorphosis". American Journal of Philological Sciences, 2024.
6. Lestienne, S. Identities in Franz Kafka's Metamorphosis (1915) and In the Penal Colony (1919). International Review of Literary Studies, 2020. P. 20-28.

Анопрєєва Ксенія Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Пахарєва Тетяна Анатоліївна

Архетипні структури в романі «Хрещений батько Маріо П'юзо»

Роман Маріо П'юзо "Хрещений батько" є взірцем якісної масової літератури. Деякі персонажі даного твору стали культовими, як от наприклад Віто Корлеоне, відомий також як Хрещений батько, а сама книга залишається одним з найвідоміших романів про помсту. Такий успіх обумовлений не лише талантом письменника, а і наявністю великої кількості психологічно сильних образів і сюжетних ліній, або іншими словами – архетипних структур.

Архетип – це первинний образ, мотив, який інтуїтивно знайомий кожній людині і ховається у глибинах її підсвідомості [1, 20]. Він має здатність видозмінюватись, набувати нової форми, при цьому завжди зберігаючи свою первісну сутність [4, 96].

Вивчення даного поняття як дотичного до літератури розпочав відомий психолог К. Ґ. Юнґ, виділивши декілька ключових архетипів, серед яких: Самість, Матір, Матір-Земля, Дитя, Мудрець, Трикстер та інші [3, 9]. Тим, хто розвинув архетипову критику в напрямку літературознавства, був науковець Нортроп Фрай, який вивчив дане питання детальніше і розширив список архетипів. Загалом, починаючи з XX століття і дотепер, дослідники виявили наявність великої кількості традиційних образів і сюжетів, які включають як конкретних персонажів, відомих також як "вічні образи", так і абстрактні поняття: Фауст, Дон Жуан, Земля, Життя, Смерть, Вогонь та інші [3, 9].

Роман Маріо П'юзо "Хрещений батько" наповнений різноманітними архетипами, які втілюються в персонажах, сюжетних лініях та місцях, де відбуваються події. Пропонуємо розглянути деякі з них.

Віто Корлеоне, голова сім'ї Корлеоне, є сильним вольовим лідером. Він веде свій "бізнес", прораховуючи все на декілька кроків уперед. Здається, що нічого не може залишитись непоміченим для нього. У світі мафіозі та простих людей всі якимось чином є дотичними до нього, всі шанують і визнають могутність цього чоловіка. Його прозвали "Хрещеним батьком" за те, що він надає "руку допомоги" своїм "друзям", які можуть звернутися до нього з проханням чи за протекцією. Звісно, за неслух чи зраду "похресників" чекає покарання: владна рука "батька" не залишить можливості його уникнути і знайде винних будь-де.

Навіть ім'я персонажа вказує на архетип, який за ним ховається, а саме архетип "Батька". Цей образ несе в собі беззаперечну силу і вимогу підкорятися; він встановлює правила, слідкує за їхнім дотриманням і судить за законом. [2, 6]. В той же час він втілює

того, хто надає захист. Важливим для нього є піклування про членів своєї сім'ї і залежних від нього людей, адже це є його "батьківським обов'язком". В якомусь сенсі він ототожнюється з Богом, який завжди слідкує за нами і від якого неможливо заховатися [5, 246-247].

Іншим цікавим, хоч і неочевидним на перший погляд, архетипним образом у романі "Хрещений батько" є архетип Землі-Матері. В книзі він втілюється в острові Сицилія, який є Батьківщиною родини Корлеоне. Саме там переховується молодший син Хрещеного батька, аби уникнути переслідування за скоєння вбивства ворогів сім'ї. Загалом архетип Матері-Землі тісно пов'язаний з архетипом Матері, оскільки останній асоціюється з "землею", "природою", ґрунтом". Він є втіленням любові, турботи і доброти. Важливим є те, що даний архетип може втілювати не лише людину, а навіть мету спасіння [5, 245].

Сицилія стає осередком спокою і захищеності для Майкла, відгороджуючи його від скоєного у минулому злочину, який стає для нього переломним моментом у житті. Вона не тільки береже його від смерті, а і ніби втішає його як дитину, яка вчинила погано, адже мати завжди приголубить своє дитя, що б не сталось. Саме повернення на острів можна назвати поверненням до "лона матері", бо саме там маля почувається у повній безпеці, а Сицилія є Батьківщиною Майклової сім'ї, яка дала їй початок і відпустила в широкий далекий світ (мається на увазі Сполучені Штати Америки, до яких емігрували Корлеоне).

Таким чином можемо підсумувати, що навіть такий поверхневий аналіз роману Маріо П'юзо "Хрещений батько" демонструє, що він містить різні види праобразів, які проявляються у персонажах твору або його пейзажах. Важливим є те, що архетипні структури часто можуть бути прихованими, адже втілюються не в людях, а в явищах природи чи абстрактних поняттях. Це розширює горизонти для подальших літературознавчих досліджень і спонукає частіше звертати увагу на архетипну критику при аналізі художніх творів.

Список використаних джерел

1. Агєєва В.О. Архетип та його витлумачення від К.Г. Юнга – Психоаналітика до лінгвокогнітивної сучасності, – НПУ ім. М.П. Драгоманова. – с. 18-26.
2. Андрусів Л. Архетип батька: історико-філософський аналіз // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб.наук. праць молодих вчених ДДПУ ім. І. Франка / [редактори-упорядники В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич: Видавничий дім "Гельветика", 2019. – Вип. 24. Том 1. – 4-8 с.
3. Архетипна критика американської літератури: навч. посібник / С. М. Пригодій [и др.]. – Сімф. : Кримський Архів, 2008. – 256 с. – Бібліогр.: с. 242-246.
4. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 1 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. — К: ВЦ «Академія», 2007. — с. 608.
5. Саїк А. Аналіз архетипних образів мати, батько, дитина як уявного трикутника колективної душі. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, 2024. – Вип. 4 (207), 243–248.

Атаманенко Єлизавета Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ніколаєнко Віта Валентинівна

Теоретичні засади використання мультимедійних презентацій для формування англомовної комунікативної компетентності у діалогічному мовленні учнів основної школи

Стаття визначає доцільність використання мультимедійних презентацій на уроках англійської мови. В ній ми розглянемо сучасні підходи до використання мультимедійних презентацій у процесі навчання англійської мови та найпопулярніші мультимедійні презентації для формування англомовної комунікативної компетентності у діалогічному мовленні учнів основної школи.

Ключові слова: *навчання, мотивація, англомовна комунікативна компетентність, діалогічне мовлення, мультимедійні презентації.*

Сутність проблеми. Орієнтація на використання мультимедійних презентацій у контексті вивчення іноземної мови є важливим кроком у вдосконаленні навчального процесу та забезпеченні ефективного розвитку комунікативних навичок учнів. Зростаюча потреба у формуванні англомовної комунікативної компетентності у діалогічному мовленні учнів основної школи потребує використання інноваційних методів і підходів у навчанні іноземної мови.

Метою даної статті є розгляд та обґрунтування можливостей використання мультимедійних презентацій з метою формування англомовної комунікативної компетентності у діалогічному мовленні учнів основної школи.

Стан дослідження проблеми. За останні два десятиліття впровадження мультимедійних презентацій в освітню практику набуло масштабного характеру і широко висвітлюється на сторінках наукових видань. Протягом останніх років в Україні до теми використання мультимедійних презентацій на уроках англійської мови зверталися О.Бігич, О.Білик, Ю.Брухаль, Н.Гальскова Т.Дзецюк, А.Лісова, С.Ніколаєва, Т.Савенко та ін. Науковці зазначають, що прийоми мультимедіа значно економлять час і енергію, тим самим полегшуючи процес оволодіння навичками усного мовлення.

Виклад основного матеріалу. Мультимедійна презентація – це набір кольорових слайдів, підготовлених за допомогою інформаційних технологій і призначених для розкриття теми з одночасним використанням різних форм. подання інформації: тексту, графіки, відеофрагментів, анімації та звуку [2].

«Мультимедійні презентації доцільно використовувати в таких навчальних ситуаціях:

- під час мотивації;
- при закріпленні навчального матеріалу;
- при розв’язуванні завдань навчального характеру;
- вдосконалювати свої знання;
- для виготовлення навчально-методичного матеріалу;
- у перевірці та здійсненні діяльності незалежності та контролю;
- при вивченні нових матеріалів» [2].

Розглянемо особливості формування англомовної комунікативної компетентності в діалогічному мовленні за допомогою мультимедійних презентацій.

Важлива роль мультимедійних технологій у процесі формування англомовної комунікативної компетентності в діалогічному мовленні забезпечується такими функціями:

1) інтегрувати різні види інформації в єдиний об'єкт-контейнер і подавати їх, залучаючи різні органи чуття людини;
2) розвивати критичне мислення;
3) стимулюють пізнавальний процес;
4) здійснювати інтерактивні взаємодії з учнями;
5) адаптуватися до запитів учнів;
6) індивідуалізувати процес навчання;
7) організовувати групову роботу в мультимедійних середовищах;
8) розвивати навички командної роботи;
9) формувати постійну мотивацію;
10) створити максимально наближені до реальності умови для розвитку навчальних і професійних навичок [1].

Підвищення мотивації за допомогою мультимедійних презентацій реалізовується шляхом:

– використанні різноманітних аудіо- та візуальних матеріалів, що дозволяє створити насичене освітнє середовище, яке привертає увагу та сприяє кращому засвоєнню мовного матеріалу;
– інтеграція інтерактивних елементів у презентацію. Це може включати вправи для активної участі учнів, опитування з використанням графічних ефектів та інші форми взаємодії. Інтерактивні завдання створюють можливість особистої участі та практичного застосування отриманих знань, що позитивно впливає на рівень мотивації;
– адаптація змісту до індивідуальних потреб та інтересів учнів. заохочення до активної участі та бажання покращити мовні навички;
– створення динамічних та адаптивних сценаріїв уроків, у яких мультимедійні презентації виступають не лише як засіб подачі інформації, а й як інструмент для створення емоційно насиченого навчального досвіду [3].

Формування англомовної комунікативної компетентності в діалогічному мовленні здійснюється в три етапи:

1) перший етап спрямований на розвиток умінь, необхідних для поєднання реплік у різноманітні діалогічні цілісності;
2) другий передбачає вміння складати мікродіалог;
3) на третьому формується вміння створювати власні діалоги на основі запропонованої ситуації спілкування [4].

Розглянемо переваги та особливості використання різних видів мультимедійних презентацій на основних етапах формування англомовної комунікативної компетентності в діалогічному мовленні:

Презентація-конспект уроку, презентації допомагають кращому сприйняттю і засвоєнню учнями навчального матеріалу, зростанню інтересу до пізнання, розвитку творчих здібностей, більш динамічній подачі матеріалу.

Слайд-шоу – це форма презентації, в якій зображення або графіка показуються на екрані послідовно одне за одним. Під час презентації «слайд-шоу» урок проходить у режимі діалогу з аудиторією.

Анімовані-схема заснована на зображеннях діаграм і графіків. Анімація на слайдах здійснюється з метою підкреслити ті чи інші аспекти змісту, урізноманітнити спосіб подання матеріалу, зробити презентацію більш цікавою й видовищною.

Презентація «Опорні знаки» – тут необхідно дібрати опорні сигнали у вигляді окремих слів, певних знаків, малюнків, символів. Обирається форма представлення інформації в кожному смисловому блоці та представляється змістовний матеріал кожного блоку.

Обговорення картини/фото – це презентація, яка містить слайди, зображення, плакати та архівні кадри з популярних фільмів. На уроці вчителі та учні обговорюють зміст і деталі зображень, їхні характеристики та історію.

Презентація тренажер дозволяє закріпити вміння та навички шляхом виконання тренувальних вправ. Тести є продовженням згаданого типу презентацій, де учні можуть виконувати завдання, спрямовані на перевірку знань. Така презентація містить гіперпосилання.

Отже, вивчивши стан використання мультимедійних презентацій в освіті, можна зробити висновок, що мультимедійні презентації стали важливим інструментом у сучасному навчальному процесі, у тому числі для формування англомовної комунікативної компетентності в діалогічному мовленні.

Висновки. Мультимедійна презентація – це набір кольорових слайдів, підготовлених за допомогою інформаційних технологій і призначених для розкриття теми з одночасним використанням різних форм. подання інформації: тексту, графіки, відеофрагментів, анімації та звуку. Мультимедійні презентації стали важливим інструментом у сучасному навчальному процесі, у тому числі для формування англомовної комунікативної компетентності в діалогічному мовленні.

Список використаних джерел

1. Брухаль Я. Б., Білик, О. О. «Сутнісні характеристики технологій мобільного навчання іноземної мови як педагогічної інновації». Молодий вчений, вип.6, червень 2017, сс. 201-204.
2. Дзецюк Т. Мультимедійна презентація як засіб сучасної форми візуалізації освітнього контенту. URL: https://naurok.com.ua/prezentaciya-multimediyna-prezentaciya-yak-zasib-suchasno-formi-vizualizaci-osvitnogo-kontentu-374396.html. (дата звернення: 03.04.2025).
3. Котул Г. І. Використання мультимедійних комп'ютерних презентацій на уроках англійської мови. Глибоке, 2019. URL: https://naurok.com.ua/navchalno-metodichniy-posibnik-vikoristannya-multimediynih-komp-yuternih-prezentaciy-na-urokah-angliysko-movi-252769.html. (дата звернення: 03.04.2025).
4. Савенко Т. «Особливості навчання діалогічного мовлення учнів мовних факультетів (англійська мова).» Наукові записки. Серія: Філологічні науки, вип. 96 (2), 2011, С. 530-535.

Бесага Мирослава Вадимівна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
старший викладач
Вдовиченко Лілія Федорівна

Лексико-стилістичні засоби відтворення жіночих образів у французьких піснях

У мовознавстві існує безліч засобів виразності, серед яких особливе місце займають лексико-стилістичні засоби. Лексико-стилістичні засоби – це засоби, що вживаються у тексті в переносному значенні з метою створення художнього образу, який набуває більшої виразності [2]. Такі засоби додають більше емоційного забарвлення та експресивність у висловлювання, сприяючи формуванню комплексного образу. До них відносяться метафора, епітети, порівняння, гіпербола, гра слів, іронія, оксюморон, персоніфікація,

антитеза, літота та інші. Автори пісень нерідко застосовують лексико-стилістичні засоби, щоб сформувати виразні образи та передати глибший зміст творів. Франція відома своїми захоплюючими піснями про кохання, у яких образ жінки розкривається багатогранно та неординарно.

У текстах пісень часто використовуються епітети для відтворення жіночого образу. Епітет – це засіб, виражений переважно прикметниками, що образно наголошує на характерній ознаці, одиничній якості певного предмета або явища [3]. До прикладу у пісні «Roi» виконавців Адель Кастильон та Mattyeux, жіночий образ називають знаковим «**femme iconique**»: «*Tu es ma **femme iconique**, tu es mon **rubis, saphir***». А також, жіночий образ порівнюється з таким дорогоцінним камінням, як рубін та сапфір.

Ще одним з популярних засобів відтворення образу є порівняння. Порівняння – це пояснення одного предмета через подібний до нього інший, зіставленні їх за допомогою компаративної зв'язки, тобто єднальних сполучників [3]. На прикладі іншої пісні виконавців Адель Кастильон та Mattyeux «Amour plastique», жінка порівнюється з квіткою та жінкою в серці Ромео, тобто Джульєттою: «*Une fleur, une femme dans ton cœur Roméo*».

Порівняння жінки з ангелом зустрічається доволі часто. Наприклад, у пісні «La Seine» виконавців Ванесси Параді та Матьє Шедід присутнє дане порівняння:

«***Extra**, Lucille, quand tu es **sûr***
La scène, la scène, la scène
Extravagante** quand **l'ange** est **sûr
La scène, la scène, la scène».

У цитаті шляхом перифразу жінку називають ангелом, таким чином порівнюючи ці образи. Також, у цитаті використовуються епітети «**extra**», що в даному випадку означає «чудова», «**extravagante»**, що означає «екстравагантна» або «незвичайна» та «**sûr**», що перекладається, як «впевнена».

У пісні Хуліо Іглесіаса «Pauvres diables» жінки також порівнюються з прекрасними ангелами, в той час, як чоловіки – з нещасними демонами:

«***Vous les anges***
Adorables
Et nous sommes
*Nous, **les hommes***
Pauvres diables».

До того ж, у цих рядках використовується епітет «**adorables**», що перекладається, як «чарівні».

Маловживаним, але не менш цікавим є використання такого лексико-стилістичного засобу, як метафора у піснях. Метафора – стисле порівняння ознак і особливостей двох схожих явищ з метою розкриття суті одного з них та досягнення певного естетичного ефекту мовлення [1]. Прикладом використання метафори можуть слугувати такі рядки з пісні «Belle» виконавців Гару, Даніеля Лавуа і Патріка Фьорі:

«*Quand elle danse et qu'elle met son corps à jour, tel*
Un oiseau qui étend ses ailes pour s'envoler».

Тут танець жінки метафорично порівнюють з птахом, який розправляє крила, щоб злетіти.

Крім того, у цій пісні жінку порівнюють з демоном, а її красу – з первородним гріхом, котрий змушує чоловіка піти на злочин:

«*Belle*
Est-ce le diable qui s'est incarné en elle
Pour détourner mes yeux du Dieu éternel?
Qui a mis dans mon être ce désir charnel
Pour m'empêcher de regarder vers le Ciel?
Elle porte en elle le péché originel
La désirer fait-il de moi un criminel?»

У пісні «Mesdames» виконавця Grand Corps Malade використовується велика кількість епітетів:

«*Dans le grand livre des humains, place au chapitre de la rupture*
Vous êtes infiniment plus ***subtiles****, plus* ***élégantes*** *et plus* ***classes***».

Рядки пісні містять такі епітети, як «**subtiles**», що означає «витончені», «**élégantes**», що перекладається, як елегантні та «**classes**», що в даному випадку перекладається, як «шикарні» або «елегантні». Пісня містить метафоричні порівняння жіночого образу з майбутнім, а також порівняння з музами «**nos muses»** та з видатними жінками різних епох:

«*La femme est* ***l'avenir de l'homme****, écrivait le poète*
Eh bien l'avenir s'est installé et depuis belle lurette
Vous êtes ***nos muses****, nos influences, notre motivation et nos vices*
Vous êtes Simone Veil, Marie Curie, Rosa Parks, Angela Dav*is*».

Отже, французька мова багата на прийоми, що гарно відтворюють образ жінки. Серед усіх лексико-стилістичних засобів найбільш уживаними виявилися порівняння, епітети та метафори. Найчастіше, у піснях порівнюють жіночі образи з ангелами, про що свідчать різні тексти пісень.

Список використаних джерел

1. Енциклопедичний словник класичних мов. Л. Л. Звонська, Н. В. Корольова, О. В. Лазер-Паньків та ін. За ред. Л. Л. Звонської. 2-ге вид. випр. і допов. К.: ВПЦ «Київський університет», 2017. 552 с.
2. Ерліхман А. М., Кульчицька О. О.. Лексико-стилістичні засоби формування образу головного персонажа у романі Джонатана Сафрана Фоєра «Extremely Loud and Incredibly Close». Закарпатські філологічні студії. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1, вип. 25. С. 92–98. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/25/part_1/18.pdf
3. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. К: ВЦ «Академія», 2007. 624 с.

Бовканюк Дар'я Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальність «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Балабан Олена Олександрівна

Лексико-стилістичний аналіз неологізмів у соціальній мережі X

Актуальність дослідження. У сучасному світі соціальні мережі набирають з кожним роком все більше і більше обертів, через це технології стрімко змінюють способи комунікації. Соціальні мережі стають важливим середовищем формування та поширення нових мовних одиниць. Неологізми, які виникають у цифровому просторі, не лише збагачують лексичний склад мови, а й слугують індикаторами соціокультурних змін, динаміки мислення та мовної креативності насамперед молодого покоління. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю наукового осмислення цих нових мовних явищ, їхнього впливу на лексичну систему української мови, а також вивчення стилістичних функцій неологізмів у медіа-дискурсі. Такий аналіз дозволяє простежити тенденції мовного розвитку, зрозуміти механізми мовної адаптації до нових реалій і виявити особливості мовної свідомості сучасного користувача соцмереж. Це також допоможе уникати

непорозумінь між поколіннями, краще орієнтуватися у сучасному контенті та зберігати баланс між мовною традицією та інновацією.

Метою дослідження є виявлення та аналіз лексичних і стилістичних особливостей неологізмів, що функціонують у соціальних мережах, з метою визначення їхнього впливу на сучасну українську мовну картину світу, розкриття механізмів їх творення, уживання та стилістичної маркованості в комунікативному просторі інтернету.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом виступають неологізми соціальних мереж (Instagram, TikTok, Twitter тощо). Предметом – їхні лексичні, морфологічні, семантичні та стилістичні особливості.

Сьогодні соціальні мережі стали не лише платформами для обміну контентом, а й важливими чинниками мовної еволюції. TikTok, як одна з найпопулярніших платформ серед молоді, виступає потужним генератором неологізмів — нових слів, що швидко входять у вжиток, змінюючи мовну картину сучасності. Ці мовні одиниці не лише формують стиль спілкування користувачів, а й відображають культурні, соціальні та технологічні зміни, що відбуваються в суспільстві.

Деякі неологізми, що виникли в середовищі TikTok, із часом втрачають свою актуальність. Наприклад, слово челенджнути, утворене від англійського challenge, означало «взяти участь у флешмобі», проте вийшло з ужитку після спаду популярності таких активностей у 2020-х роках. Також рідше можна зустріти вислів запостити мемасик, у якому зменшено-пестлива форма «мемасик» раніше була поширеною, але сьогодні втрачає популярність через загальну тенденцію до спрощення мовлення в соцмережах.

Натомість деякі неологізми вкоренилися в повсякденному мовленні. Слово лайкати стало звичним для опису дії «поставити лайк», донатити — активно вживається в ігровому середовищі, благодійності, стримінгах, а крінж або крінжовий стали своєрідними маркерами покоління Z, позначаючи щось надзвичайно незручне чи соромне.

З лексичного боку неологізми TikTok можна поділити на кілька груп. Передусім це запозичення з англійської мови: тренд, реакція, анфол, флекс. Вони або вживаються майже без змін, або адаптуються до українського словотворення, як-от: хайпувати, крінжувати — нові дієслова, утворені від іншомовних іменників. Окрему групу становлять сталі словосполучення зі специфічним значенням у межах платформи, наприклад: вірусне відео, залетіти в реки (тобто потрапити в рекомендації TikTok).

У стилістичному плані неологізми TikTok вирізняються високою емоційністю та експресивністю. Слова на кшталт трешняк (або щось абсурдне й шокуюче) чи жесть (вигук, що виражає емоцію) підсилюють враження від контенту та реакції на нього. Значна частина таких слів має іронічне або самоіронічне забарвлення, як у випадку з крінжем — словом, що вказує на комічний дискомфорт і використовується для опису незручних ситуацій.

Окрім стилістичних особливостей, ці неологізми виконують важливу соціальну функцію — групову ідентифікацію. Молоді користувачі, використовуючи певний сленг (наприклад, задонатити стрімеру), виявляють свою належність до спільноти TikTok або до певного субкультурного прошарку.

У функціональному аспекті неологізми TikTok мають три основні функції. По-перше, інформаційну — вони називають нові явища або дії (вірусне відео, шазамнути трек). По-друге, емоційну — передають ставлення мовця (лол, крінж). І, нарешті, модернізаційну, адаптуючи українську мову до нових умов цифрової доби, що вимагає оперативного реагування на нові явища.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що неологізми, народжені в соціальних мережах, зокрема TikTok, суттєво впливають на українську мову. Вони збагачують її новими формами, виявляють високу чутливість до соціокультурних змін і, водночас, є дзеркалом сучасної дійсності. Лексико-стилістичний аналіз цих явищ допомагає краще зрозуміти не лише мову, а й цінності, почуття та спосіб мислення нового покоління.

Список використаних джерел

1. Вокальчук Г.М. Вивчення неологізмів у вузівському курсі сучасної української літературної мови. Пед. Науки: Зб. наук. пр. Суми, 2002. 2002, ч.2. с. 24-29.
2. Гарманчук В., Лісова Ю. Проблема неологізмів у сучасному мовознавстві. С. 46-49. 2022. URL: http://eprints.zu.edu.ua. (дата звернення: 20.03.2025).
3. Дзюбіна О. І. Типологічні принципи класифікації неологізмів у сучасній англійській мові. 2018. URL: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v33/part_2/12.pdf. (дата звернення: 20.03.2025).
4. Дорохіна І.В. Генеза становлення неологізмів як явища в сучасному мовознавстві. Наукові праці. Філологія. Мовознавство, Випуск 243. Том 255. 2015. С. 27-31.

Бойків Юлія Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «035.Філологія»

Науковий керівник:
старший викладач
Гром Оксана Іванівна

Мовні та стилістичні стратегії соціальної комунікації у TikTok: лінгвістичний аналіз популярного контенту

Ключові слова: TikTok, соціальна комунікація, лінгвістичний аналіз, стилістичні стратегії, цифрова епоха.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням популярності Tik Tok як платформи соціальної комунікації. У сучасному цифровому середовищі вона формує нові тенденції,соціальні норми та культурні ідентичності . Вивчення мовних і стилістичних стратегій TikTok дозволяє визначати механізми ефективної комунікації та їхній вплив на аудиторію.

Об’єкт дослідження – соціальна комунікація у TikTok.

Предмет дослідження – мовні та стилістичні стратегії популярного контенту .

Мета- проаналізувати комунікаційні стратегії TikTok, визначити їхні особливості та вплив на мовні практики.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Теоритичні основи соціальної комунікації у соціальних мережах

· Поняття соціальної комунікації та її особливості в цифрову епоху

Соціальна комунікація в умовах цифрової епохи є основним елементом сучасної інформаційної культури, що забезпечує нові можливості для соціальної взаємодії та створення нових соціальних реалій. Вона вимагає осмислення не лише з точки зору технологій, але й у контексті соціальних, психологічних і культурних змін, що відбуваються в умовах глобальної цифровізації.

· Особливості комунікаційних стратегій у TikTok

Комунікаційні стратегії в TikTok є складними і багатогранними ,оскільки вони іключають різні елементи : від персоналізованого контенту до інтерактивних механізмів ,які можуть активно залучати користувачів. TikTok продовжує впливати на сучасні комунікаційні практики,змінюючи лише спосіб взаємодії користувачів,але й створюючи нові тренди в цифровій комунікації

Лінгвістичний аналіз популярного контенту TikTok

· Мовні особливості контенту TikTok

Мовні особливості контенту TikTok демонструють активну взаємодію між цифровими платформами та мовною культурою, яка стає все більш динамічною та універсальною. Використання скорочень, сленгу, емоції та хештегів є важливою частиною цієї нової форми

комунікації, яка вимагає не тільки зручності та швидкості обміну інформацією, а й нових соціокультурних контекстів, що відображаються в рамках цифрових технологій.

· Стилістичні прийоми в контенті TikTok

Стилістичні прийоми в контенті TikTok змінюють ключову роль у формуванні його унікальної комунікаційної моделі. Вони допомагають створити різноманітні емоційні ефекти, посилити взаємодію між користувачами та створити відео більш привабливим для швидкої уваги сучасної аудиторії.

· Комунікація через контекст та інтертекстуальність у TikTok

Комунікація через контекст та інтертекстуальність у TikTok є одним із основних механізмів, що дозволяє створити багатозначні та складні комунікативні структури. Цей процес значною мірою впливає на те, як формуються культурні норми та цінності в цифрову епоху, а також як створені нові форми соціальної взаємодії та ідентичності.

Вплив мовних і силістичних стратегій на соціальну комунікацію в TikTok

· Формування нових соціальних норм і поведінки через TikTok

TikTok не лише змінює соціальні норми, але й відкриває нові горизонти для соціальної, економічної та культурної комунікації. Це потужний інструмент, який змінює світогляд мільйонів користувачів і формує нові стандарти поведінки, як в онлайн, так і в реальному світі.

· Перспективи розвитку мовних і стилістичних стратегій у соціальних мережах

Платформи на зразок TikTok вже сьогодні є лабораторіями нових мовних форм, які поєднують швидкість, емоційність і візуальні ефекти, і цей розвиток лише набирає обертів.

ВИСНОВОК

Дослідження комунікації в TikTok показало, що мовні та стилістичні стратегії змінюються під впливом соціокультурних і технологічних процесів. Швидкість , емоційність і візуальні елементи визначають сучасну цифрову взаємодію. Гнучкість контенту , меми ,жаргони та персоналізовані алгоритми формують нові культурні коди ї соціальні норми.

Список використаних джерел

1. Ахметов, О. О. (2020). Соціальні медіа та їх роль у сучасному комунікаційному процесі. Київ: Наукова думка, 200 с.
2. Бабич, М. І. (2021). Психологія комунікацій у цифрову епоху. Харків: ХНУ, 250 с.
3. Баранов, В. П. (2022). Культура мовлення в епоху цифрових технологій. Київ: КНУ, 210 с.
4. Бойко, А. С. (2020). Мова соціальних медіа: дослідження сучасних трендів. Львів: ЛНУ, 200 с.
5. Дмитрів, В. М. (2021). Стратегії комунікації в соціальних мережах: на прикладі TikTok. Дніпро: ДНУ, 180 с.
6. Лещенко, М. М. (2019). Соціальна комунікація в цифрову епоху. Дніпро: ДНУ, 230 с
7. Маслова, Т. С. (2020). Стилістичні засоби в соціальних мережах. Одеса: ОДУ, 240 с.
8. Романова, Т. М. (2021). Аналіз комунікаційних стратегії в TikTok. Дніпро: ДНУ, 190 с.
9. Трофименко, І. К. (2021). Роль соціальних мереж у формуванні соціальних норм. Дніпро: ДНУ, 220 с.
10. Яценко, О. І. (2021). Комунікація в цифрову епоху: мовні стратегії. Харків: ХНУ, 250 с.
11. Лагутіна, І. О. (2019). Стратегії онлайн-комунікації у соціальних мережах. Чернівці: ЧДУ, 220 с.
12. Воронова, І. Ю. (2021). Мовні стратегії та жаргони в соціальних мережах. Харків: ХНУ, 230 с.

Бондар Жанна Романівна,
студентка І курсу магістратури
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Костюк Олена Миколаївна

Рецепції роману Джоджо Мойєс «До зустрічі з тобою»

в українському та зарубіжному літературознавстві

Роман Джоджо Мойєс «До зустрічі з тобою» (2012) став важливим явищем у сучасній масовій літературі завдяки своїй здатності викликати глибокі емоційні реакції серед читачів та критиків. Це історія, яка зображує складні психологічні та етичні дилеми, зокрема питання інвалідності, права на евтаназію та соціальної мобільності. Оцінки роману варіюються: одні хвалять його за майстерно змальовані людські відносини, глибину персонажів і емоційну силу, тоді як інші критикують за сентиментальність і передбачуваність сюжету. Багато дослідників акцентують на емоційній силі твору, хоча зазначають, що деякі сюжетні ходи виглядають занадто очевидними, що, на їхню думку, знижує художню цінність роману [1, с. 22].

Жанрова специфіка роману також стала предметом численних обговорень. Дослідники порівнюють «До зустрічі з тобою» з творами Ніколаса Спаркса через його мелодраматичний стиль, однак британські літературознавці відзначають, що роман має виразні соціально-культурні аспекти, що робить його відмінним від типових мелодрам. *Literary Review* наголошує на сильній психологічній складовій, підкреслюючи майстерність Мойєс у створенні образів персонажів, які здаються реалістичними та близькими для читача [5, с. 22]. Водночас, *London Review of Books* звертає увагу на важливу соціальну проблематику роману, зокрема на питання інвалідності та права на евтаназію, що мають безпосередню актуальність у сучасному світі [7, с. 14].

Соціально-культурний контекст роману також привернув увагу багатьох дослідників. Лінда Блекман акцентує увагу на моральних і правових аспектах, пов'язаних з правом на евтаназію, яке є центральною темою роману. Вона зазначає, що Мойєс майстерно зображує конфлікт між особистим вибором і соціальними очікуваннями в емоційно насиченому контексті, що викликає у читача глибокі етичні роздуми [1, с. 22]. Інший важливий аспект – це тема соціальної мобільності, яку досліджує Сара Едвардс. Вона підкреслює, що Луїза Кларк є уособленням жінки з робітничого класу, яка змушена адаптуватися до соціальних і економічних обмежень. Тема соціальної нерівності надає роману важливого контексту для розуміння сучасних соціальних проблем [2, с. 12].

Крім того, роман піднімає важливі етичні питання, пов'язані з біоетикою, зокрема правом на смерть і особистим вибором. Це питання активно розглядається в роботах багатьох дослідників, зокрема Джонатана Форда. Він аналізує зміни в наративних стратегіях літератури, яка зображує інвалідність. Форду вдається показати, як змінюється сприйняття інвалідності через різні перспективи, що дозволяє глибше розуміти психологічний стан головних героїв [3, с. 34]. Сесіль Леру також аналізує поєднання сентиментальності та соціального реалізму, зазначаючи, що ця комбінація робить твір актуальним для дослідження взаємодії емоційних і соціальних аспектів літератури [4, с. 19].

Щодо українського контексту, роман також привернув увагу вітчизняних дослідників. О. Ковальчук, зокрема, розглядає "До зустрічі з тобою" в контексті британського романтизму, що дозволяє дослідити характерні риси цього літературного напрямку в контексті сучасної літератури [10, с. 8]. А. Антонова в магістерській дисертації зосереджується на методах адаптації тексту, особливо на важливості збереження емоційного забарвлення при перекладі. Це є ключовим для сприйняття твору українськими

читачами, адже емоційний контекст роману є однією з основних складових його успіху [9, с. 15].

Особливу увагу привертають адаптації роману на екран, зокрема кіноверсія 2016 року. Критики зазначають, що, попри певні зміни в сюжеті, фільм успішно зберігає основні емоційні мотиви та проблематику оригінального тексту. Однак, кіноверсія також отримала критику за деякі спрощення, що знижують емоційну глибину, порівняно з літературним твором. Деякі критики, зокрема у *The New York Times*, відзначають, що, хоча фільм виглядає візуально привабливо, він не здатний повною мірою передати складність моральних дилем, які досліджуються в романі [8, с. 18].

Перспективи дослідження роману полягають у подальшому аналізі його жанрової специфіки. Окремої уваги заслуговує вивчення поєднання мелодрами та соціального реалізму, а також вивчення впливу соціальних аспектів, таких як інвалідність і евтаназія, на сприйняття твору в різних культурних контекстах. Дослідження також можуть зосереджуватися на впливі емоційних елементів роману на читача та його моральні переконання, що відкриває нові горизонти для розуміння сучасної літератури та її здатності викликати моральні роздуми в аудиторії [5, с. 20].

Важливим напрямком у майбутніх дослідженнях буде аналіз емоційного впливу на читачів, зокрема через методи, які Мойєс використовує для побудови емоційної атмосфери твору. Вивчення того, як різні культурні контексти змінюють сприйняття емоційної складової роману, може дати унікальні результати для дослідження глобалізації літератури і її здатності впливати на моральні переконання в різних країнах. Урахування психологічних аспектів, які визначають вибір героїв і їхній моральний розвиток, дозволить глибше зрозуміти не лише контекст роману, але й сучасні соціальні процеси.

Застосування сучасних підходів у дослідженнях, таких як інтердисциплінарний аналіз з використанням методів соціології, психології та етики, може розширити перспективи вивчення роману. Інтерес до тем, таких як моральний вибір і соціальні обмеження, що досліджуються в «До зустрічі з тобою», продовжує розвиватися, зокрема через зростаючий інтерес до літератури, яка порушує важливі етичні питання, пов’язані з людським існуванням і вибором.

Список використаних джерел

1. Blackman, L. (2021). Moral Aspects of Euthanasia in Literature. Ethics & Literature, Issue 5, pp. 22–35.
2. Edwards, S. (2020). Social Mobility in Contemporary Literature: Class and Change. Journal of Social Sciences, Issue 11, pp. 12–25.
3. Ford, J. (2018). Narrative Strategies in Disability Representation. Journal of Narrative Studies, Issue 7, pp. 34–50.
4. Leroux, C. (2020). Sentimentality and Social Realism in Contemporary Fiction. Journal of Modern Literature, Issue 8, pp. 19–37.
5. Literary Review. (2021). The Power of Emotions in Contemporary Novels. Literary Review, Issue 28, pp. 22–30.
6. Literary Review. (2022). The Psychological Depth of Characters in Jojo Moyes’ Novels. Literary Review, Issue 32, pp. 45–52.
7. London Review of Books. (2019). Disability Issues in Contemporary Literature. London Review of Books, Issue 1223, pp. 14–20.
8. Nasir, C. (2019). An Analysis of Moral Values in the Movie “Coco”. Unpublished Master's Thesis, University Syiah Kuala, Banda Aceh.
9. Антонова А. Методика адаптації тексту у перекладі Журнал літературного перекладу, Випуск 10, 2019, с. 15.
10. Ковальчук О. Британський романтизм у сучасній літературі Журнал літературознавчих досліджень, Випуск 3, 2021, с. 8.

Василенко Катерина Тарасівна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
старший викладач
Вдовиченко Лілія Федорівна

Семантичні особливості фразеологічних одиниць французької мови з анімалістичним компонентом

Фразеологія – це одна з найхарактерніших і найоригінальніших галузей мовотворчості народу. У ній найбільш виразно й повно виявляються народна мудрість і дотепність, специфіка народного мислення.

Одиницею фразеології є фразеологізм. У лінгвістиці відомі понад двадцять визначень фразеологізму, але жодне з них не знайшло загального визнання. Складність полягає у тому, що різні мовознавці виділяють різні основні і другорядні ознаки фразеологізму, пов'язуючи з ними визначення. До основних ознак відносять: семантичну цілісність або семантичну нерозкладність, метафоричність, нарізнооформленість, відтворюваність, наявність не менше двох повнозначних слів

Актуальність дослідження зумовлена зростаючим інтересом до компаративних досліджень у галузі фразеології, що дозволяють виявити спільні та відмінні риси у мовних картинах світу різних народів. Порівняльний аналіз таких фразеологічних одиниць допомагає краще зрозуміти національно-культурну специфіку обох мов та вдосконалити практику перекладу.

Мета дослідження полягає у виявленні та систематизації особливостей перекладу французьких фразеологізмів з анімалістичним компонентом українською мовою, а також встановленні типів їхньої еквівалентності.

У перекладознавстві традиційно виділяють три основні типи міжмовних фразеологічних відповідностей: **повні (абсолютні) еквіваленти**, які повністю збігаються за значенням, лексичним складом, образністю та стилістичним забарвленням; **часткові еквіваленти**, що характеризуються незначними відмінностями у плані вираження при збереженні плану змісту; та **безеквівалентні фразеологізми**, які не мають відповідників у мові перекладу і потребують описового перекладу або калькування.

Фразеологізми з анімалістичним компонентом відображають життєвий досвід людини, особливості її поведінки та прикметні риси характеру. Потенційно для опису людини чи її поведінки може бути використана назва будь-якої тварини, однак практично коло тварин обмежується переважно тими, з якими людина контактує в повсякденному житті

Матеріал дослідження дає змогу виокремити наступні семантичні типи фразеологізмів із анімалістичним компонентом:

1. Фразеологізми зі значенням риси характеру та поведінки особи:

avare comme un rat – скупий як щур; ***peureux comme un lievre*** – боязкий як заєць.

2. Фразеологізми зі значенням фізичного стану людини:

agile comme un chat – спритний, швидкий як кіт; ***aller comme une corneille qui abat de noix*** – робити щось незграбно (букв. – ходити як ворона, що збиває горіхи).

3. Фразеологізми зі значенням соціальних відносин:

s'aimer comme chien et chat – не ладнати (букв. – дружити як кішка з собакою); ***traiter quelqu'un comme un chien*** – погано з кимось поводитись (букв. – поводитись з кимось як з собакою).

4. Фразеологізми зі значенням обставинної характеристики дії:

être comme un poisson dans l'eau – почуватися добре (букв. – бути як риба у воді); ***retomber comme un chat sur ses pattes*** – спритно виплутатись із біди (букв. – приземлитися як кіт на лапи).

5. Фразеологізми зі метафоричним перенесенням:

être sorcier comme une vache – бути нерозумним (букв. – бути хитрим як корова); ***écrire comme un chat*** – писати нерозбірливо (букв. – писати як кішка).

Дослідження еквівалентності французьких та українських фразеологізмів з анімалістичним компонентом виявляє наявність усіх трьох типів відповідностей. До повних еквівалентів належать такі вирази, як ***fidèle comme un chien*** – "вірний як собака" та ***prudent comme un serpent*** – "обережний як змій" які повністю збігаються за значенням та образністю в обох мовах.

Часткові еквіваленти представлені такими прикладами, як ***malin comme un singe***– "хитрий як мавпа" та ***lent comme un escargot*** – "повільний як равлик", де при збереженні загального значення спостерігаються відмінності в образній основі фразеологізмів.

Безеквівалентні фразеологізми містять ***avoir du crédit comme un chien à la boucherie*** – не користуватися довірою (букв. – мати кредит як собака у м'ясника) та ***parler français comme une vache espagnole*** – дуже погано говорити французькою (букв. – говорити французькою як іспанська корова)

Отже, багато французьких фразеологізмів мають чіткий відповідник в українській мові, особливо коли вони базуються на універсальних спостереженнях. Проте значна кількість фразеологізмів є унікальними для французької мови та відображають особливий культурний та історичний досвід.

Список використаних джерел

1. Бодик О. П., Рудакова Т. М. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 416 с.

2. Тимощук Н. П. Конотація фразеологізмів на рівні мови та мовлення. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка* (48). 2009. с. 151-154. URL: http://eprints.zu.edu.ua/3818/1/Vip_48_32.pdf

3. Франчук Н. Л. Семантична класифікація українських фразеологізмів із компонентом-зоонімом. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського,* 2019. с. 39-40.

4. Ashraf M., Miannay D.. Dictionnaire des expressions idiomatiques françaises. Encyclopédies et dictionnaires linguistiques. Éditeur: Le Livre de Poche. 1999. 412 p.

Васильченко Анна Антонівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
доктор філософії
Нікітська Катерина Ігорівна

Образ міста та архітектурна символіка у романі «Тінь вітру» К. Р. Сафона

Образ міста та архітектурна символіка у романі «Тінь вітру» Карлоса Руїса Сафона відіграють важливу роль у створенні атмосфери твору та передають його глибокі філософські й культурні підтексти. Барселона в романі постає як місто спогадів, таємниць і відлунь минулого, що визначає долі персонажів. Автор наділяє місто готичною атмосферою, де тіні, вузькі вулички, старовинні будівлі та лабіринти вулиць стають не

просто декорацією, а повноправними учасниками подій. Це місто ніби дихає історією, що залишає відбиток на кожному його куточку. Барселона стає символом лабіринту людської пам'яті, адже її вулички, площі та архітектурні пам'ятки зберігають відгомін подій минулого та долі тих, хто колись ними блукав.

Одним із ключових архітектурних символів є Цвинтар забутих книг – таємниче місце, яке зберігає пам'ять про минуле і стає центральним вузлом у сюжеті. Цей лабіринт нагадує міфічний простір, де кожна книга має свого охоронця, а вибір книги змінює життя її власника. Саме тут головний герой, Даніель Семпере, обирає роман Хуліана Каракса, і цей вибір запускає ланцюг подій, що назавжди змінюють його життя. Цвинтар забутих книг є символом літератури як безсмертного спадку, що переживає своїх авторів, а також символом забутих історій, які очікують на того, хто їх відкриє. Його архітектура нагадує собою як храм знань, так і підземний некрополь, де книги — це примари минулого, що повертаються, щоб нагадати про себе.

Барселона, зображена у романі, має містичний і навіть фатальний характер: вузькі вулички, арки, склепіння та балкони створюють ефект замкненого простору, який приховує безліч таємниць. Це місто, де минуле та сучасне співіснують, переплітаючись у вигляді старих будинків із потрісканими фасадами, що зберігають історії їхніх мешканців. Різьблені дерев'яні двері, потемнілі від часу, символізують минуле, що не відпускає персонажів, а лабіринт вулиць нагадує про детективну складову твору. Уночі місто стає ще більш загадковим, і його архітектура підсилює атмосферу небезпеки та таємничості. У багатьох сценах опис Барселони ніби віддзеркалює внутрішній стан героїв: їхній страх, сумніви, надії.

Також важливою є тема двійництва, яка відбивається в архітектурі: будівлі та вулиці ніби мають дві реальності – денну та нічну, світлу та темну, що перегукується з подвійним життям героїв. Наприклад, будинок родини Алдаї, де відбуваються трагічні події, є втіленням величі, яка ховає за собою страшні секрети. Його закинуті зали та похмурі коридори нагадують минуле, що не зникає, а тільки чекає свого часу, щоб повернутися. У той же час, простори книгарні «Семпере і сини» сповнені тепла та домашнього затишку, вони контрастують із похмурими будівлями міста, нагадуючи про те, що світло знань та культури здатне протистояти темряві забуття.

Цвинтар забутих книг і сам є своєрідним архітектурним двійником Барселони: місто живих, сповнене історій, знаходить своє відображення у цьому сховищі літератури, де кожна книга є відбитком чужого життя. Як і Барселона, Цвинтар забутих книг – це простір, де зустрічаються різні долі, і саме тут минуле й сучасне зливаються в єдину історію. Його архітектура, що нагадує лабіринт, перегукується з образами бібліотек, монастирських архівів та навіть гробниць, підкреслюючи ідею, що книги — це голоси минулого, які чекають на того, хто їх почує.

Таким чином, Сафон майстерно використовує архітектурні елементи для створення образу Барселони як міста, що живе спогадами, місто-лабіринт, де кожен поворот може привести до розгадки або ще більшої таємниці. Місто в романі стає більше, ніж просто місцем подій – воно є невід'ємною частиною історії, що формує долі героїв, їхні страхи та надії. Барселона у «Тіні вітру» — це місто-примара, місто-пастка, місто-символ, у якому кожен будинок і кожна вулиця ховають у собі частинку великої історії.

Список використаних джерел

1. Астрахан Н. І. Теорія літератури: основи, традиції, актуальні проблеми: навч. посіб. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021. 296 с.

2. Радочин, К. В. (2014). Стилістичний синтаксис Карлоса Руіса Сафона (на матеріалі роману «Тінь вітру»). Проблеми семантики слова, речення, тексту, 2014, 148 с.

3. Савина А. Ю. Наратив, інтертекст, метатекст. Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації: зб. студент. наук. робіт,

за заг. ред. В. О. Папіжук, Ю. О. Лісової, Ю. Ю. Климович, В. В. Жуковської. Житомир: Вид-во Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка, 2022. 245–248 с.

4. Сафон К. Р. Тінь вітру : роман пер. з англ. І. Паненко. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2021. 576 с

5. Черненко, М. А. Гібридизація жанрів у постмодерній літературі на прикладі роману «Тінь Вітру» К.Р. Сафона. 2023.

Величко Максим Петрович
студент ІІІ курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Василенко Оксана Миколаївна

Стратегії перекладу заголовків: лінгвістичні, культурні та стилістичні аспекти

Заголовки відіграють ключову роль у текстах різних жанрів: вони привертають увагу читачів, передають головну ідею й формують перше враження. Вони можуть бути інформативними, інтригуючими, провокаційними або навіть гумористичними. Однак процес перекладу заголовків є складним завданням, оскільки він потребує врахування не лише мовних, а й культурних та стилістичних особливостей.

Переклад заголовків вимагає особливої уваги до їхньої лаконічності, експресивності та точності. Однією з основних лінгвістичних труднощів є граматичні особливості, адже в англійській мові часто використовуються скорочені конструкції та іменникові групи: “Scientists Discover New Planet” → «Вчені відкрили нову планету». Для адекватного відтворення змісту перекладачеві доводиться розгортати структуру. Лексична гра слів, наприклад каламбури, алюзії та метафори, також становить виклик. Наприклад, заголовок “Orange You Glad?” (гра слів зі словом “orange”) у перекладі втрачає свій ефект. Важливим є і синтаксичний аспект, адже в українській мові частіше використовуються розповідні речення, тоді як англійська віддає перевагу номінативним конструкціям.

Культура впливає на спосіб подання інформації та сприйняття заголовків читачами. Деякі заголовки посилаються на історичні або культурні події, зрозумілі лише носіям мови, як-от “Brexit Means Brexit”, що складно передати без пояснення контексту. У різних країнах прийняті різні стилі заголовків: у західній журналістиці часто використовуються сенсаційні заголовки (clickbait), тоді як в українських медіа більш прийнятний нейтральний стиль. Крім того, гумор або іронія можуть сприйматися по-різному в різних культурах, що може вимагати змін у перекладі, аби уникнути непорозумінь.

Вибір стратегії перекладу заголовка залежить від стилю та жанру тексту. Дослівний переклад використовується, якщо заголовок є інформативним і не містить гри слів, наприклад “Global Warming Is Getting Worse” → «Глобальне потепління погіршується». Адаптація передбачає зміну форми, але збереження змісту: “Apple Bites Back” (гра слів із назвою компанії) → «Apple завдає удару у відповідь». У разі перефразування заголовок повністю змінюється, щоб бути зрозумілим цільовій аудиторії: “Think Different” (слоган Apple) → «Думай інакше». Креативний переклад передбачає створення нового варіанта, що відповідає культурним і стилістичним нормам, наприклад “Lost in Translation” (фільм) → «Труднощі перекладу».

Окрім лінгвістичних, культурних і стилістичних аспектів, існують й інші виклики у перекладі заголовків. Формат медіаплатформи впливає на структуру заголовків: для соцмереж важливо використовувати короткі, яскраві заголовки, що привертають увагу. Тональність та емоційне забарвлення також відіграють роль, оскільки заголовки можуть

бути нейтральними або емоційно забарвленими. Наприклад, у новинах часто використовуються тривожні або сенсаційні заголовки, які при перекладі можуть вимагати адаптації. Крім того, автоматизований переклад і штучний інтелект сьогодні активно використовуються для роботи з текстами, але вони часто не здатні коректно передати гру слів або культурні нюанси, що робить людський фактор незамінним.

Переклад заголовків – це складний процес, що вимагає балансу між збереженням змісту, стилю та культурних особливостей. Вибір перекладацької стратегії залежить від жанру тексту, цільової аудиторії та мовних особливостей. Перекладач повинен не лише досконало володіти мовою, а й мати навички міжкультурної комунікації, щоб ефективно передавати сенс заголовків у різних контекстах.

Список використаних джерел

1. Baker, M. (2018). In Other Words: A Coursebook on Translation (3rd ed.). Routledge. С. 57-62.
2. Hatim, B., & Munday, J. (2004). Translation: An Advanced Resource Book. Routledge. С. 360-372.
3. Newmark, P. (1988). A Textbook of Translation. Prentice Hall. С. 283-296.
4. Newmark, P. (2010). A Textbook of Translation. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press. С. 52-58.
5. Venuti, L. (2012). The Translator's Invisibility: A History of Translation (2nd ed.). Routledge. С. 21-22.
6. Vinay, J. P., & Darbelnet, J. (2007). Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation. Amsterdam: John Benjamins. С. 96-99.

Велькова Анна Петрівна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Пахарєва Тетяна Анатоліївна

Мотиви помсти в романі «Буремна Вись»

У романі Емілі Бронте «Буремна Вись» мотив жорстокої помсти посідає центральне місце. Він є не лише рисою окремих персонажів, а й ключовим елементом структури твору, що визначає хід подій і основні конфлікти. Помста стає рушійною силою одного з головних героїв – Гітклiффа, чия жага відплати перетворює роман на драматичну історію багаторічної боротьби з минулим.

Гітклiфф — головний носій та виконавець цього мотиву. Після повернення до Буремної Висі він розпочинає довгостроковий план помсти тим, хто зневажав і скривдив його в юності. Гіндлі Ерншоу та Едгар Лінтон, а також їхні нащадки, стають об'єктами його ненависті: перших він карає безпосередньо, а на дітях мститься опосередковано. Він навмисно принижує сина Гіндлі, перетворюючи Гертона на неосвіченого слугу; мучає Ізабеллу, сестру Едгара, і через шлюб із нею прагне заволодіти Дроздовою Ґраждою. Навіть донька Кетрін, Кеті, страждає через свою подібність до матері та походження [1].

Центральною мішенню його гніву є Гіндлі Ерншоу. Гітклiфф доводить його до занепаду, забирає маєток і руйнує долю його сина. У сцені з гірким задоволенням він зізнається: «Якби він народився дурнуватим, я б тішився йому й не в половину так сильно. Але він не дурень; і я навіть можу поспівчувати йому, адже сам через усе це пройшов […]

та це лише початок його страждань. З цих глибин грубости й невігластва йому ніколи не вибратися. Адже я тримаю його міцніше, аніж його негідник-батько тримав мене, і я зміг принизити його сильніше; він-бо пишається своїм дикунством…» [2, ст. 288].

Також він жорстоко карає сім'ю Лінтонів. Його шлюб із Ізабеллою – це не союз із кохання, а спосіб помститися Едгару, а після смерті Кетрін чоловік продовжує свій план, знищуючи маленьку Кеті з допомогою власного сина.

Мотив помсти виявляється також у стосунках Кетрін Ерншоу і Гітклiффа. Її зневажлива поведінка загострює його страждання й лють. У передсмертній сцені Кетрін звинувачує його в смерті: «Ви з Едгаром розбили мені серце, Гітклiффе! А тепер обоє приходите до мене оплакувати свої вчинки, ніби це я маю вас пожаліти! Але я цього робити не буду – в мене немає до тебе жалости. Ти вбив мене – і це, здається, пішло тобі на користь. Який ти сильний! Скільки ще років ти плануєш прожити після того, як мене не стане?». [2, ст. 209].

У відповідь Гітклiфф після її смерті молить, щоб вона теж не знайшла спокою: «Нехай прокинеться у муках! – гримнув він зі страхітливим шаленством, тупнув ногою й загарчав у несподіваному нападі непереборного відчаю. [...] Тож я молю лише про одне – і цю молитву повторюватиму, доки мені не відбере мову: Кетрін Ерншоу, нехай ти не знайдеш спокою, доки я живий; ти сказала, що я тебе вбив – то нехай твій привид переслідує мене!» [2, ст. 223]. Він не здатен відпустити її навіть після смерті. Помста для нього — єдиний спосіб утримати зв'язок із Кетрін і водночас продовжувати боротьбу з болем.

У цьому контексті роман Емілі Бронте перегукується з «Графом Монте-Крісто» Александра Дюма. Одним із основних елементів побудови сюжету роману є цей романтичний мотив. Обидва твори показують, що довготривала, продумана помста не приносить справжнього задоволення, а лише руйнує душу мстивця. Головний герой Едмон Дантес, як і Гітклiфф, кілька десятків років поступово реалізовує свої задуми всім тим, хто намагався знищити його життя. Але, як у романі «Буремна Вись», помста не приносить її виконавцям жодного задоволення, швидше спустошуючи їхні сили, аніж змушуючи їх почуватися задоволеними після здійснених планів.

Так, життя Гітклiффа, побудоване на ненависті, зрештою втрачає сенс, коли всі його вороги вже зламані або померли. В останні дні він здається виснаженим і втрачає інтерес до свого помсти, що підкреслює її безглуздість і руйнівний характер: «Кепський кінець, чи не так? Я здобув усі необхідні інструменти, аби зрівняти із землею обидва їхні маєтки, я готував себе до геркулесового труду – і от, коли все майже готово й цілком під силу мені, я виявляю, що все моє бажання зрушити хоча б один черепок з їхніх дахів зникло! […] Я не хочу завдавати руйнівного удару – не маю бажання навіть руку для цього підняти!» [2, ст. 420].

Отже, у «Буремній Висі» помста — це не просто емоційний порив, а глибоко вкорінена стратегія життя. Вона формує характер Гітклiффа, рухає події й зрештою призводить до його внутрішнього занепаду. Через цей мотив роман розкриває деструктивну природу помсти й її здатність перетворити жертву на ката самого себе.

Список використаних джерел

1. Анненкова О.С. Англійська література вікторіанської епохи. Курс лекцій: Навчальний посібник. – Київ, 2016. – 168 с.
2. Бронте Е. Буремна вись/ Емілі Бронте. – Київ: Артвидавництво «Небо», 2024. – 440 с.
3. Mercurio M. The Radical Politics of Wuthering Heights. Journal of Victorian culture. 2020.

Великанова Влада Вадимівна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор філософії
Нікітська Катерина Ігорівна

Краєвиди Пемберлі: пейзаж як репрезентація власності крізь призму естетики піттореску (на матеріалі роману Джейн Остін "Гордість і упередження")

Протягом вісімнадцятого століття сприйняття пейзажу в англійській культурі зазнало суттєвих змін, що були зумовлені декількома факторами. Одним з них стала філософія раціоналізму та розвиток наук в епоху Просвітництва. Зокрема, в Англії XVIII століття відбувалися наукові дослідження природи – геологи висували припущення про те, що таке земля, як і коли вона сформувалася і як вона може змінитися в майбутньому [9, p. 161]. Унаслідок досліджень, природа, яка раніше сприймалася як ідеальна даність, створена Богом, стала змінною та зрозумілою, підвладною людині. Промисловий переворот, що розпочався в Британській імперії наприкінці XVIII століття, став підтвердженням вищості людини над природою, здатності людства змінювати світ навколо.

Одним з чинників, що назавжди змінив англійський ландшафт, стала прийнята парламентом низка законів про огородження, які мали на меті зробити землю більш продуктивною для сільськогосподарської діяльності, розділивши її на однакові ділянки [6, p. 94]. Наділи для церкви та окремих землевласників були розмічені і розподілені «на прямокутні поля приблизно однакового розміру» [3, p. 94]. Кінцевим результатом огородження стала низка невеликих прямокутних полів, обнесених живоплотом, які зараз вважаються найбільш типовим англійським ландшафтом. Таким чином, у XVIII столітті англійська сільська місцевість вперше перетворюється на товар.

Огородження супроводжувалося підвищенням інтересу до зображення пейзажу в живописі та появою безлічі теорій про пейзаж, сільську місцевість і мальовничість. Як пояснює Енн Бермінгем, «збіг соціальної трансформації села з піднесенням культурно-естетичного ідеалу села повторює знайому схему фактичної втрати та уявного відновлення» [5, p. 9]. Втрачений зв'язок із землею компенсувався формулюванням естетики пейзажу, що дозволило британцям відновити цю «фактичну втрату» у своїй уяві.

У таких умовах наприкінці XVIII століття в Англії формується естетична течія піттореск (з англ. picturesque – мальовничий), що був введений в англійську культурну дискусію як естетичний ідеал у 1782 році художником Вільямом Ґілпіном у праці "Observations on the River Wye, and Several Parts of South Wales, etc. Relative Chiefly to Picturesque Beauty; made in the Summer of the Year 1770" – практичному посібнику, що навчав англійських мандрівників досліджувати «обличчя країни за правилами мальовничої краси» [8, p. 1].

На думку дослідника А. Росса, жодна художня течія не мала такого впливу на англійський роман, як піттореск: естетична теорія В. Ґілпіна набула настільки широкої популярності в останні десятиліття XVIII століття, що стала основою способу споглядання природи: освічені чоловіки та жінки Англії бачили навколишній пейзаж через призму умовностей піттореску та проєктували свої маєтки з урахуванням принципів течії [10, p. 1]. Праці Ґілпіна про мальовничі подорожі та замальовки були добре відомі й Джейн Остін, про що свідчать численні критичні дослідження та згадки Генрі Остіна про свою сестру як про «теплу і розважливу шанувальницю пейзажу, як у природі, так і на полотні», яка «була закохана в піттореск Ґілпіна» з раннього віку [11, p. 40].

За словами Енн Бенфілд, «вплив місця» визначає розвиток окремих персонажів, оскільки фізичне оточення «взаємодіє зі свідомістю і формує її» [2, p. 35]. У «Гордості та упередженні» це найкраще проілюстровано в розділах, що описують подорож Елізабет

Беннет до Дербіширу з тіткою і дядьком та їхню екскурсію до родового маєтку містера Дарсі в Пемберлі. Коли Елізабет взаємодіє з пейзажем, що оточує будинок Дарсі, вона, залежно від прочитання, або закохується в містера Дарсі, або вперше усвідомлює свої почуття до нього: “It has been coming on so gradually, that I hardly know when it began. But I believe I must date it from my first seeing his beautiful grounds at Pemberley” [1, p. 459]. Джейн Остін у своєму описі Пемберлі через пейзаж відсилає до його власника, який, завдяки своїй ролі землевласника, стає гідним кохання Елізабет [6, p. 90].

Під впливом теорій піторески землевласники докладали значних зусиль, щоб приховати свої будинки протягом під'їзду до них, поки гості не досягали пагорба, підвищення, з якого відкривався б панорамний вид на власність, перетворюючи землю і будинок на картину, пейзаж [6, p. 99]. Саме так Джейн Остін описує вид, який відкрився Елізабет під час під’їзду до маєтку: “They gradually ascended for half a mile, and then found themselves at the top of a considerable eminence, where the wood ceased, and the eye was instantly caught by Pemberley House…” [1, p. 301–302]. Коли Елізабет перебуває всередині будинку, її захоплюють пейзажі, які вона споглядає з вікон, а не інтер’єр маєтку: “Every disposition of the ground was good; and she looked on the whole scene, the river, the trees scattered on its banks, and the winding of the valley, as far as she could trace it, with delight. As they passed into other rooms, these objects were taking different positions; but from every window there were beauties to be seen” [1, p. 302–303]. Вікна обрамляють пейзаж для Елізабет, пропонуючи їй різні кути зору на один і той самий вид. Таким чином, територія Пемберлі стає пейзажем, яким можна насолоджуватися; водночас пейзаж Пемберлі «покращений» за канонами піторески, тому він лише видається недоторканим, що відповідає тогочасним смакам та моді на піторески.

Отже, пейзаж у романі Джейн Остін «Гордість і упередження» «мальовничий», і саме тому його, як картину, можна привласнити. Маєток Пемберлі та землі навколо нього в романі слугують репрезентацією власності містера Дарсі на землю, а отже і його фінансових можливостей; його чеснот, що проявляються в догляді за цією землею; його естетичного смаку, що безпосередньо пов’язаний з естетичними засадами піторески, та його високого соціального статусу, належності до вищого класу. Завдяки пейзажу Пемберлі, Елізабет бачить містера Дарсі з іншого боку, як землевласника, що, разом із її бажанням отримати Пемберлі у власність, стає одним із чинників, який спонукає її до усвідомлення своїх почуттів до нього.

Список використаних джерел

1. Austen J. Pride and Prejudice. London : Chiswick Press, 1894. 476 p.
2. Banfield A. The Influence of Place: Jane Austen and the Novel of Social Consciousness. *Jane Austen in a Social Context*. London : Macmillan, 1981. P. 28–48.
3. Barrell J. The Idea of Landscape and the Sense of Place, 1730-1840: An Approach to the Poetry of John Clare. Cambridge : Cambridge University Press, 1972. 244 p.
4. Berger J. Ways of Seeing. London : BBC, 1972. 155 p.
5. Bermingham A. Landscape and Ideology: The English Rustic Tradition, 1740-1860. Berkeley and Los Angeles : University of California Press, 1989. 254 p.
6. Ellington H. E. "A Correct Taste in Landscape": Pemberley as Fetish and Commodity. *Jane Austen in Hollywood*. 2nd ed. Lexington, USA : University Press of Kentucky, 2001. P. 90–110.
7. Fabricant C. The Aesthetics and Politics of Landscape in the Eighteenth Century. *Studies in Eighteenth-Century British Art and Aesthetics*. Berkeley : University of California Press, 1985. P. 49–81.
8. Gilpin W. Observations on the river Wye, and several parts of South Wales, &c. : relative chiefly to picturesque beauty: made in the summer of the year 1770. 2nd ed. London : The Strand, 1800. 132 p.

9. Oxford Handbook of British Romantic Prose / ed. by R. Morrison. Oxford : Oxford University Press, 2024. 992 p.
10. Ross A. M. Imprint of the Picturesque on Nineteenth-Century British Fiction. Waterloo : Wilfrid Laurier University Press, 1986. 179 p.
11. Tegan M. B. Training the Picturesque Eye: The Point of Views in Jane Austen's Persuasion. *The Eighteenth Century*. 2017. Vol. 58, no. 1. P. 39–59. URL: https://www.jstor.org/stable/90001118 (date of access: 03.01.2025).

Войтюк Іван Іванович
студент IV курсу
спеціальності «014. Середня освіта»

Науковий керівник:
доктор філософії
Нікітська Катерина Ігорівна

В'єтнамська війна у романі В'єт Тан Нгуєна «Симпатик»

Дебютний роман американського письменника в'єтнамського походження В'єт Тан Нгуєна «Симпатик», виданий у 2015 році, був високо оцінений критиками та приніс авторові Пулітцерівську премію. Дія роману відбувається у 1970-х роках і розгортається навколо В'єтнамської війни та її наслідків.

Протагоніст роману, безіменний співробітник північнов'єтнамської розвідки, якого всі просто називають Капітан, бере участь у багатьох історичних подіях В'єтнамської війни. Незважаючи на те, що «Симпатик», безумовно, є частиною американської літератури, роман викликає інтерес тим, що осмислює досвід війни очами в'єтнамського народу [4, с. 21]. Центральні персонажі твору є в'єтнамцями та через їх сюжетні лінії автор розкриває різноманітний досвід, який отримав народ цієї країни у період з 1955 по 1975 рік.

Зав'язка роману розгортається у квітні 1975 року у столиці Південного В'єтнаму – Сайгоні, американські війська виведені за два роки до того та армія Північного В'єтнаму йде у наступ на Сайгон. Автор зображає відчай та паніку, які панували серед населення міста. Центральні персонажі, зокрема генерал південнов'єтнамської армії (далі згідно з автором – Генерал), на якого працює Капітан, бояться переслідувань з боки комуністів, тому намагаються усіма силами роздобути для себе та своїх родичів місця на американських евакуаційних літаках у рамках операції «Поривчастий вітер». Свої місця отримують Капітан, його друг Бон та його родина. Під час евакуації, персонажі потрапляють під обстріл ворожої авіації, в результаті чого гинуть дружина та син Бона, через що цей персонаж протягом всього роману буде страждати від важкого посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Цей епізод намагається проаналізувати досвід переможених південних в'єтнамців, їх трагедію [1, с. 9].

Після евакуації, персонажі опиняються у таборі для біженців у штаті Арканзас, з цього епізоду починається історичний та психологічний аналіз травми в'єтнамського народу. Всі наявні персонажі відчувають пригніченість та приниження, вони відчувають страх перед майбутнім та ностальгію. Сюжетна лінія у таборі для біженців, у рамках нашої тези, викликає інтерес епізодом, коли Генерал у знак підтримки морального духу біженців, прийшов на обід у військовій формі, але це тільки викликало обурення, на нього накинулись жінки, звинувачуючи за гибель їх чоловіків, батьків, синів та братів на війні. Поведінка звинувачення свого керівництва є притаманною людям у програній війні.

Основна частина роману аналізує В'єтнамську війну не через безпосередню участь персонажів у ній, а через післявоєнну колективну травму, яка була притаманна південним

в'єтнамцям в еміграції в Сполучених Штатах. В'єт Тан Нгуєн особисто пережив досвід біженця, тому описані особливості побуту в'єтнамських емігрантів можна вважати частково автобіографічними, також вони були активно описані американськими соціологами та психологами [2, с. 29]. В'єтнамці відкривали у Сполучених Штатах підприємства та любили ставити два годинники – один за місцевим часом та один за сайгонським часом. Вони сумували за загиблими на війні друзями та родичами, за в'єтнамським побутом, вони відчували складну суміш гніву, сорому та провини. Всі ці особливості були детально описані автором у романі «Симпатик».

Війна у В'єтнамі була, в першу чергу, громадянською війною між комуністами та їх противниками та протагоніст, Капітан, є послідовним прихильником марксистського вчення. Його історія слугує зображенням переживань шпигунів під час війни, Капітан хотів залишитися у В'єтнамі після перемоги у 1975 році, але йому був наданий наказ поїхати в Америку та слідкувати за південнов'єтнамською еміграцією. Шпигунство є формою війни та протагоніст продовжував боротися, але відчував нестерпну фрустрацію через неможливість насолодитися перемогою, яку він так довго очікував.

Головний герой, який розривається між ідеологічною відданістю комунізму та емоційними зв'язками з південнов'єтнамськими офіцерами, яким він служить, уособлює внутрішній конфлікт, який відображає зовнішню війну. Його роздвоєна ідентичність відображає травму колонізації, громадянської війни та вигнання, що робить війну полем психологічної битви.

Нгуєн критикує як американський імперіалізм, так і комуністичний авторитаризм, показуючи, як обидві сторони здійснюють звірства та маніпулюють правдою. Роман спонукає читача побачити війну не як спрощену битву між добром і злом, а як складну, морально неоднозначну боротьбу [3, с. 24]. Остаточне ув'язнення головного героя у комуністичному концтаборі у кінцівці та примусове перевиховання підкреслюють, як революція може пожерти своїх власних прихильників і як ідеологія часто змушує мовчати саме тих людей, яких вона, як стверджує, звільняє. За допомогою іронії, чорного гумору та сповідальної форми «Симпатик» викриває особисту ціну війни та небезпеку єдиного домінуючого наративу. Роблячи це, Нгуєн повертає історичну роль в'єтнамцям, надаючи голос тим, хто викреслений з історії.

Список використаних джерел

1. Memory, Insidious trauma, and Refugee crisis in Viet Thanh Nguyen's The Sympathizer (2015). Avishek Parui. 2023, Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities
2. Vietnamese Americans. Rubén G. Rumbaut. 2007
3. Voices in Conflict: Exploring Memory and Multiplicity in 'The Sympathizer. Sajjad Gheytasi. 2023, Anuari de filologia. Literatures contemporànies
4. Vietnam War Fiction. John Baky. 1994

Вонсович Олена Миколаївна
студентка І курсу магістратури,
спеціальність «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Юдін Олександр Анатолійович

Типи англійських експресивних повторів у романі Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і смертельні реліквії» та специфіка їхнього перекладу українською мовою (корпусний підхід)

Дослідження явища повтору на різних рівнях структури художнього тексту є цікавою темою передокладознавчих студій, оскільки йдеться про питання перекладу експресивних мовних засобів.

За класифікацією О. Тараненко повтори поділяються на 1) відповідно до мовного рівня – на фонетичні, лексичні, синтаксичні, граматичні тощо; 2) залежно від точності відтворювання мовних одиниць – на повні та часткові; 3) відповідно до функцій у мові – на композиційні (анафора, епіфора, паралелізм, хіазм тощо), номінативно-експресивні; 4) за місцем розташування повторюваних компонентів – на контактні, сумісні, дистантні; 5) залежно від семантично-стилістичного призначення повтори поділяються на: а) ті, що вживаються для виділення, підкреслення в тексті певного слова, для обігрування певних лексем або значень; б) такі, що передають семантику роздумів, сумнівів, вагань мовця; в) ті, які вживаються для вираження інтенсивності вияву позначуваної ознаки, дії, почуття, великої кількості і под. Такі повтори можуть виражати граматичне значення, але в українській мові вони не граматикалізовані. Повтор може зреалізовуватися в явищах ампліфікації, плеоназму, тавтології тощо (Українська мова, 2004, 213).

У романі Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і смертельні реліквії» наявні різноманітні види повторів. Фонетичні повтори спостерігаються рідше, проте наявні в діалогах персонажів або закляттях, де важливо зберегти ритмічність і звукову структуру. Наприклад, у вигуках типу «Snick, snack, snip» простежується звукова повторюваність, що створює фонову мелодійність.

Розгляд лексичного повтору як стилістичної категорії пов’язаний з тим, що він «переводить стилістично нейтральну структуру до розряду експресивних, стилістично значущих побудов: повторюване слово стає смисловим і синтаксичним центром особливої комунікативної одиниці» (Івкова, 2007, 15). Повторення лексичної одиниці у писемному мовленні зумовлюється прагматичною настановою автора, який у кожному наступному реченні повторює саме те слово попереднього відрізка тексту, що має актуалізувати особливе смислове навантаження. Форма усного мовлення дозволяє використовувати надлишковість у вигляді лексичного повтору для того, щоб краще донести інформацію до слухача, а оскільки, як зазначає М. О. Вінтонів, «конструкції експресивного синтаксису мають розмовний субстрат» (Вінтонів, 2018б 117–118), лексичний повтор екстраполюють у письмове художнє мовлення для відображення усного мовлення персонажів, їх емоційного стану. Таким чином, лексичний повтор має інтенційну природу й виступає ефективним інструментом емоційно-смислової домінанти тексту.

Лексичні повтори є одними з найпоширеніших у романі. Наприклад: «He’s gone. Gone!» – повтор підсилює емоційний ефект, передає шок чи розпач героя. В українському перекладі збережено повтор: «Його нема. Немає!», що дозволяє передати емоційний стан мовця.

Відповідно синтаксичні повтори полягають у повторенні цілих конструкцій: «He did not speak. He did not move.» – цей тип повтору структурує текст, створює ритм. У перекладі часто відтворюється дослівно: «Він не говорив. Він не ворушився.»

У свою чергу граматичні повтори проявляються через повторюваність допоміжних слів або артиклів: «It is the wand, the wand!». Перекладач часто компенсує відсутність артиклів в українській мові лексичними засобами: «Це ж паличка, та сама паличка!»

Повні повтори – це дослівне відтворення слів або фраз. Наприклад: «Run, run!» – емоційне посилення заклику. У перекладі: «Біжи, біжи!»; а часткові повтори передбачають варіацію: «He was fast, faster than ever.» – підкреслення інтенсивності. Перекладається як: «Він був швидкий, швидший, ніж будь-коли.»

Композиційні повтори охоплюють анафору («He was cold. He was alone. He was afraid.»), епіфору, паралелізм і хіазм. Такі структури посилюють ритм і логіку викладу. У перекладі зберігаються: «Йому було холодно. Він був сам. Йому було страшно.»

По іншому сприймаються номінативно-експресивні повтори, бо вони виражають емоції або ідентифікацію: «Murderer! Murderer!» – «Вбивця! Вбивця!»

Контактні повтори трапляються в репліках персонажів: «No, no, no!» – «Ні, ні, ні!»; а дистантні повтори розділені іншими елементами: «He left. Then, after everything, he returned. Returned!» – тут повтор підсилює значущість події. Переклад: «Він пішов. А потім, після всього, він повернувся. Повернувся!»

Також слід відзначити такі види повторів:

а) Повтори для виділення: «He is the one, the only one!» – «Він — той самий, єдиний!»

б) Передача вагання: «Maybe... maybe we should wait.» – «Можливо... можливо, нам слід зачекати.»

в) Вираження інтенсивності: «Very, very fast!» – «Дуже, дуже швидко!»

Також повтори реалізуються в явищах тавтології та ампліфікації. Ампліфікація (лат. amplificatio – «поширення, збільшення») – «фігура, що полягає у нагромадженні синонімів і взагалі слів з близьким значенням, однотипних висловів і синтаксичних конструкцій, однорідних членів речення і т. п. або у висхідному повторенні слова, вислову, конструкції» (Українська мова, 20044, 824).

Аналіз твору в цілому ще не завершено, але за попередніми даними можна зробити висновок, що лексичні повтори є найбільш частотними, складаючи значну частину від загальної кількості експресивних повторів, орієнтовно 45%. Контактні повтори також виявилися досить поширеними, сягаючи приблизно 25%. Повні повтори за точністю відтворення становлять близько 20%. Серед повторів за семантико-стилістичним призначенням, повтори для вираження інтенсивності фіксуються на рівні 12%, а повтори для виділення – близько 10%. Синтаксичні та часткові повтори демонструють схожу частотність, приблизно по 8% кожен. Композиційні повтори (анафора, епіфора тощо) трапляються рідше, складаючи близько 5%, так само як і граматичні повтори – близько 3%. Фонетичні повтори є найменш представленими, становлячи менше ніж 2% від загальної кількості виявлених експресивних повторів на дослідженому фрагменті тексту.

Список використаних джерел

1. Бойко, Н. (2023). Домінанти наукового мовосвіту Анатолія Мойсієнка. Українське мовознавство, 1(53), (сс. 73-87). https://doi.org/10.17721/um/53(2023).73-87

2. Вінтонів, М. О., Витягів, Т. М., & Мала, Ю. В. (2018). Синтаксичні засоби експресивізації в українському політичному дискурсі. (336 с.) Вінниця: ТОВ “ТВОРИ”.

Галайда Мирослава Віталіївна
студентка IV курсу,
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ніколаєнко Віта Валентинівна

Класифікація новітніх інформаційних технологій для формування іншомовної комунікативної компетентності

Стаття визначає доцільність використання новітніх інформаційних технологій на уроках англійської мови. У цій статті ми розглянемо класифікацію новітніх інформаційних технологій для формування іншомовної комунікативної компетентності.

Ключові слова: інформаційні технології, інтернет, мультимедіа, іншомовна комунікативна компетентність.

Сутність проблеми. Використання новітніх інформаційних технологій у викладанні іноземної мови стимулює творчу активність та самостійність учнів, прискорює передачу знань та досвіду, підвищує якість навчання, формує іншомовну комунікативну компетентність.

Метою даної статті є класифікація новітніх інформаційних технологій для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів.

Виклад основного матеріалу. Новітні інформаційні технології відіграють системну роль у навчанні, об'єднуючи у собі різноманітні технологічні, програмні, накопичувальні та аудіовізуальні системи. Ці технології, що включають телекомунікації та цифрові мережі, сприяють передачі, збереженню та обміну інформацією. Як науково-педагогічне поняття, новітні інформаційні технології особливо важливі у контексті формування іншомовної комунікативної компетентності.

Застосування сучасних інформаційних технологій під час занять дозволяє вибирати форми роботи, діяльність учнів, активізувати увагу, підвищує творчий потенціал. Використання ілюстрацій, малюнків, різних цікавих завдань, тестів виховує інтерес до навчання, робить заняття цікавішими, формують навички та розвивають вміння при вивченні іноземної мови. Причому матеріал іноді учні знаходять самостійно в Інтернеті, складають презентації, таким чином розвивається самостійність, уміння знаходити, відбирати і оформляти матеріал [1, с. 22-25]. Саме за допомогою Інтернет, в режимі online, учні мають доступ до міжнародних сайтів, можуть слухати та дивитись відео, спілкуватись із іноземцями та розуміти культуру країни, мову якої вони вивчають. Особливу роль має використання проектору під час проведення тематичних занять, присвячених професійним та притаманним іншомовній культурі подіям. Нові мультимедійні засоби, в яких використовується аудіо – візуальний формат, надають такі можливості, які традиційні підручники надати не можуть. Завдяки інтеграції тексту, графіки, відео, фотографій та аудіо, створюється ефект «віртуальної реальності», що наближає навчання до умов реального спілкування. Комп`ютерні програми відкривають широкі можливості для удосконалення процесу навчання іноземної мови. Вони виконують нові дидактичні функції, які неможливо втілити в інших засобах, забезпечують сприймання інформації через слуховий та зоровий канали, удосконалюють методику контролю [4, с. 87].

Сучасне навчання іноземним мовам неможливе без використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Вони не лише сприяють удосконаленню традиційних методів, а й створюють нові можливості для розвитку мовної компетентності учнів. Одним з важливих аспектів є використання ІКТ для формування писемних навичок, зокрема орфографії, граматики та збагачення словникового запасу.

Однією з таких технологій є програма **"Spelling Made Easy"**, яка в ігровій формі допомагає учням вивчати орфографію. Іншим корисним інструментом є **"BX Language**

Acquisition", що зосереджується на тренуванні вимови та правильному написанні слів. Крім того, **"Eng-Lang-Trainer"** активно використовується для формування моделей речень у контексті як усного, так і письмового мовлення. Окремо варто згадати **"English Grammar In Use"**, навчальну програму з граматики, яка містить 130 уроків, кожен з яких має чітку мету — вивчення конкретної граматичної теми.

Також традиційні **текстові редактори** на комп'ютері можуть бути використані як інструменти для створення різноманітних вправ і завдань, що допомагають учням практикуватися у написанні текстів англійською мовою. Це дозволяє не тільки покращити граматичні та орфографічні навички, але й сприяє збагаченню словникового запасу.

Важливу роль у розвитку письмових навичок відіграють також **Smart-дошки** та **освітні веб-ресурси**. Smart-дошки забезпечують інтерактивність і миттєвий зворотний зв'язок, що дозволяє учням коригувати помилки в реальному часі. Веб-ресурси, в свою чергу, дають можливість створювати інтерактивні вправи, а також швидко перевіряти роботи учнів і оцінювати їхні досягнення.

Використання різноманітних новітніх інформаційних технологій під час навчання учнів письма також допомагає вирішити велику кількість дидактичних завдань: формуванням стійкої мотивації до вивчення іноземної мови, поповненням словникового запасу, вдосконалення комунікативної компетенції завдяки спілкуванню електронною поштою, на форумах, в чатах тощо [2].

Нині існує велика кількість новітніх інформаційних технологій, які можливо використовувати для вдосконалення писемної компетентності англійською мовою учнів. Їх можна класифікувати наступним чином:

– веб-сайти, які містять у собі навчальні матеріали, вправи та інтерактивні завдання: britishcouncil.org.ua, BBC Learning English;

– онлайн-платформи для письмових вправ, наприклад: Write & Improve (by Cambridge English), Storybird, BoomWriter.

– додатки, які дозволяють систематизувати лексику та граматику через інтерактивні завдання, наприклад: Quizlet, Ouizz, Memrise.

– відео-канали на Youtube для вивчення мови з носіями мови: engVidJames, mmmEnglish;

– інтерактивні ігри для розвитку письма, що допомагають розвивати навички написання логічно-зв’язних текстів, містять вправи для закріплення вивченного матеріалу: kahoot, wordwall, learning.apps, liveworksheets, text adventure games, scribblitt;

– онлайн-словники, які допомагають уточнювати значення слів та їхнє використання у контексті, наприклад: Oxford English Dictionary, Thesaurus.com, Vocabulary.com;

– візуальні інструменти для структурування письма, які допомагають створювати власні тексти, наприклад: MindMeister, Padlet, Canva Docs.

Отже, новітні інформаційні технології стають не лише інструментом для передачі інформації, але й потужним засобом для інтеграції різних видів мовленнєвої діяльності, сприяючи всебічному розвитку іншомовної комунікативної компетентності учнів, у тому числі розвитку письмових навичок. Тому вчитель повинен розробити стрункy й логічну систему вправ для вдосконалення навичок письма учнів, поєднуючи традиційні методи навчання з новітніми інформаційними технологіями.

Висновки. Новітні інформаційні технології відіграють ключову роль у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності учнів. Використання сучасних новітніх технологій під час вивчення іноземних мов дає можливість учням засвоїти більше матеріалу за коротший термін, активізує їхню навчальну діяльність, відкриває можливості для індивідуального навчання, посилює мотивацію вивчення мови, забезпечує ефективну наочність навчального процесу і тим самим сприяє поступовому формуванню у учнів відповідної до сучасних вимог іншомовної комунікативної компетентності.

Список використаних джерел

1. Борзенко О.П. Формування іншомовної комунікативної компетентності при використанні сучасних підходів та інноваційних технологій у навчанні студентів ВНЗ. Серія «Філологічна». Випуск 63, 2016. С. 22-25.
2. Калінчук А. О. Категорія «іншомовна комунікативна компетентність у письмі» і суміжні з нею поняття. International Scientific and Practical Conference "WORLD SCIENCE", №8(24), Vol.4, 2017. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/444068 (дата звернення: 01.04.2025).
3. Палесіка І. В. Формування навичок письма шляхом використання новітніх інформаційних технологій на середньому етапі навчання англійської мови. С. 601-609. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/197234817.pdf.
4. Шуменко О. Використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій під час викладання іноземних мов. Філологічні трактати. 2013. Т. 5. № 4. С. 84-89.

Галушко Софія Русланівна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Анненкова Олена Сергіївна

Образ художника у романі Гі де Мопассана «Сильна як смерть»

Образ художника займає чільне місце в європейській літературі другої половини XIX століття, адже саме в цей період митці стають не лише творцями, але й об'єктами глибокого психологічного дослідження. Виникнувши в рамках романтичної традиції як образ виняткової особистості, у літературі fin de siècle художник часто постає у стані творчої кризи, внутрішнього конфлікту між ідеалом і реальністю. Особливого значення ця тема набуває на тлі художніх пошуків імпресіоністів, які руйнували академічні норми та шукали нові форми вираження індивідуального бачення світу. Саме в образі художника, що губить творчу силу через втрату життєвої рівноваги, Мопассан втілює універсальну проблему меж можливостей мистецтва, сенсу творчості та ролі митця у світі, що змінюється.

Образ художника Олів'є Бертена у романі Гі де Мопассана «Сильна як смерть» став предметом уваги літературознавців з різних країн. Українська дослідниця І. Р. Мурадова у статті «Жанрова специфіка роману Гі де Мопассана «Сильна як смерть» (2014) розглядає цей твір як типовий «роман про митця» [1, с.146-147]. Французька літературознавиця Колетт Беккер у «L'Art et la Vie : le drame d'Olivier Bertin» (1994) акцентує увагу на естетичних поглядах героя та його особистій драмі [2, с. 790-791].

У наукових працях, присвячених роману «Сильна як смерть», образ Олів'є Бертена здебільшого розглядається в загальному контексті жанру «роману про митця» або як приклад творчої кризи на тлі старіння та втрати натхнення. Водночас не всі дослідники звертають достатню увагу на поєднання особистих переживань героя з еволюцією його мистецьких принципів та естетичних поглядів. **Метою нашого дослідження** є виявлення специфіки художнього образу Олів'є Бертена як митця, аналіз його творчого шляху, мистецької позиції та впливу особистих стосунків на зміст і характер його мистецтва.

Олів'є Бертен зображується зрілим художником, який на момент розвитку сюжету вже досяг вершини слави і матеріального добробуту. Як визначає Мурадова, Олів'є Бертен не є новатором, навпаки – він традиціоналіст, вихований на засадах академічного

мистецтва. Вона називає його «...не творець-новатор, а художник-конформіст...» [1, с.147]. У романі підкреслюється, що Бертен був «прихильником Римської школи, захисником її традицій», спочатку писав картини на великі історичні сюжети в дусі старих майстрів, а згодом перейшов до зображення сучасників, але при цьому зберіг вірність класичним канонам композиції та краси [3, с.6]. Олів'є одразу постає перед нами як досвідчений художник, який вже має славу принадного портретиста парижанок, деякі називають його «реалістичним Ватто» або «фотографом жіночих сукень та накидок» [3, с.59].

Але водночас Мопассан звертає увагу і на зворотний бік тріумфу художника. Адже Олів'є Бертен, ставши відомим і бажаним гостем у аристократичних салонах, поступово підпорядковує свою творчість смакам і вимогам світського суспільства. У романі не раз наголошується, що він дуже залежний від думки публіки і жадає подобатись. І ця «пристрасть подобатися» стала невід'ємною рисою Бертена та, з одного боку, сприяла його популярності, а з іншого, зробила його конформістом у мистецтві [3, с. 6]. Критики зауважують, що герой Мопассана надто дорожив успіхом і славою, через що уникав сміливих експериментів і новаторства. Бертен вже не був «...закоханий у своє мистецтво…», він просто поступово втратив свою свободу в творчості, аби як найкраще пристосуватися до визнання публіки [3, с. 6].

Також не можна не зазначити впив стосунків з графинею Анною де Гійруа, адже саме вона була його головним джерелом натхнення, і вона зображена на одній з кращих його робіт: «Портрет графині, роботи Олів'є Бертена, що висів посередині, здавалось, сповнював життям все помешкання <…> І стало майже звичаєм, якимсь світським обрядом, подібно до того, як хрестяться, входячи до церкви, щоразу зупинятись перед портретом і осипати компліментами його оригінал» [3, с.47]. Їхні стосунки були довгі, однак пристрасть поступово згасає, і у душі художника назріває ще більша криза, він почувається самотнім та внутрішньо спустошеним, адже зв'язок, який раніше надихав його, перетворився на рутину, і це зовсім не давало імпульсів його творчості: «Він почував порожнечу свого будинку й пустку великої майстерні…» [3, с. 70].

І найбільшим переломом долі для Олів'є стає приїзд доньки графині Аннети, яку спершу він сприймає по-батьківські, проте він зачаровується її неймовірною схожістю з графинею, в якій він колись вбачав свою музу. Це схоже на ожилий образ минулого, до якого герой починає відчувати одержимість. Олів'є переживає серйозний внутрішній конфлікт, адже, з одного боку, він все ще любить графиню, їх пов'язує стільки років у стосунках, а, з іншої, його закоханість в її доньку, яка абсолютно неприйнятна та неможлива. Це просто роздвоює героя між його вірністю минулому і водночас потягом до молодості. Графиня помічає зміну почуттів у коханого і переживає також дуже глибоку травму, бо вона розуміє, що не може змагатися з молодістю власної дочки. Тож їхні стосунки приходять у кризову точку, що дуже позначилося на Бертені як на митці. Адже це нове захоплення не підносить його до творчого натхнення, а, навпаки, паралізує його як художника. Герой настільки занурюється у муки кохання та ревнощі, що він майже не пише нових картин. Його мистецтво опинилося у глухому куті, бо особисті переживання художник не може ані реалізувати, ані подолати, ані не втілити у художню форму. Саме через це у кульмінаційній сцені Мопассан описує абсолютно духовно спустошеного героя, який розуміє, що його кохання з графинею вже не повернути, а нове побудувати неможливо. Ні гроші, ні слава нічого для нього не означають, він приходить до висновку, що повністю втратив сенс життя. Головна трагедія Бертена, як художника полягала у втраті внутрішнього натхнення і відповідно свого творчого таланту, тож це просто унеможливлює його існування і як митця, і як людини.

Висновок. В образі Олів'є Бертена Мопассан показав драму художника, який не зміг подолати випробування часом: герою не вдалося ані примиритися зі старінням, ані віднайти новий імпульс для мистецтва, тому його особиста пристрасть поглинає його цілком, не залишаючи простору для творчості.

Список використаних джерел

1. Мурадова І. Р. Жанрова специфіка роману Г. де Мопассана «Сильна як смерть». Наукові записки НаУОА. Серія «Філологічна». 2014. Вип. 45. С.146–148.
2. Becker, Colette. “L’Art et La Vie: Le Drame d’Olivier Bertin.” Revue d’Histoire Littéraire de La France, vol. 94, no. 5, 1994, pp. 786–92. URL: http://www.jstor.org/stable/40531863.
3. Мопассан Гі де. Сильна як смерть / пер. з франц. Валер’ян Підмогильний. Київ: Держлітвидав, 1957. 94 с.

Гаврилко Валерія Ігорівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ісаєва Олена Олександрівна

Креативність як важлива якість сучасної особистості (на прикладі вивчення роману Дж. Остін «Гордість і упередження»)

Вступ. У сучасному світі, що стрімко змінюється під впливом науково-технічного прогресу, цифрових технологій і глобалізаційних процесів, зростає потреба у формуванні гнучкої, мислячої, здатної до самореалізації особистості. Однією з ключових якостей, що забезпечує конкурентоспроможність і успішність індивіда в різних сферах життєдіяльності, є креативність. Особливу роль у розвитку креативності відіграє мистецтво, зокрема література. Вивчення творів зарубіжної літератури у навчальному процесі не лише розширює світогляд, а й формує навички критичного осмислення, емоційного співпереживання, інтерпретації культурних кодів, що є основою творчого підходу до пізнання світу. Твір Джейн Остін «Гордість і упередження» посідає значне місце як у вивченні предмету зарубіжної літератури, так і процесі розвитку креативних навичок та мислення учнів старших класів.

Актуальність теми. Сучасні освітні програми вимагають від школярів не лише знання літературних фактів, а й розвитку таких навичок, як креативне мислення, аналітична рефлексія та здатність до інтерпретації. На уроках зарубіжної літератури учні можуть розвивати креативні здібності, які стануть основою для їх особистого та професійного зростання в майбутньому. Таким чином, актуальність дослідження полягає в необхідності пошуку нових методів і підходів до формування творчих навичок, що відповідає вимогам сучасного світу.

Метою цього дослідження є огляд і розкриття такого поняття як креативність, вивчення ефективних методів розвитку креативних здібностей та навичок учнів на уроках зарубіжної літератури. Також буде досліджено, як впровадження творчих завдань у школі впливає на розвиток особистості та успішність учнів у навчальному процесі, розглянуто різні дослідження на тему креативності та інтелекту.

Виклад основного матеріалу.

У ході дослідження було з’ясовано, що ***креативність*** (від лат. *creatio* — створювати, творити) — здатність людини до нестандартного мислення та поведінки [1].

Термін «креативність» уперше було вжито у 1922 році психологом Д. Сімпсоном. На думку вченого «креативність» – це здатність людини відмовитися від стереотипного мислення та знаходити оригінальні рішення навіть у безвихідних ситуаціях. Вона

проявляється у швидкості мислення, багатій уяві, почутті гумору та нестандартному підході до створення ідей і продуктів [2]. На відміну від творчості, яка може бути вродженою або набутою здібністю в певних сферах, креативність є універсальною і реалізується у процесі створення мистецьких творів, наукових відкриттів та інновацій.

Американський психолог Дж. Гілфорд [3], один із піонерів у дослідженні креативності, визначив основні компоненти творчого мислення: швидкість, гнучкість, оригінальність та точність. Ці компоненти стали основою для розробки багатьох сучасних освітніх методик. Дослідження Е. Торренса показали, що розвиток креативності має певні сенситивні періоди, особливо необхідні у дошкільному та підлітковому віці. Це відкриття має вагоме значення для планування освітнього процесу та розробки відповідних педагогічних стратегій[5, с. 142].

Учительство відіграє центральну роль у сприянні розвитку креативності учнів, використовуючи різні методи викладання, які заохочуватимуть дітей досліджувати, генерувати ідеї та розмірковувати.

У межах PISA-2022 в країн-учасниць запитали, **які проблеми стоять на заваді розвитку креативності дітей.** Респонденти переважно зазначали: [4]

- 53% – перевантаження навчальних програм і недостатня кількість часу;
- 52% – відсутність акценту на креативності в оцінюванні;
- 51% – відсутність підготовки вчителів або педагогічних ресурсів.

Робота учителя літератури має позитивно впливати на такі чинники діяльності суб’єктів під час навчально-виховного процесу, як:

- активна самоосвітня діяльність учня;
- його всебічний культурний розвиток;
- інтерес до предмета, вироблення цілей самореалізації на уроці та в позаурочний час.

Будь-яка одноманітність зрештою породжує в учнів відчуття перевантаження. Воно виникає не стільки від великої кількості завдань, їх складності, скільки від одноманітності, сірості і буденності уроків літератури.

Креативне мислення учнів і учениць може виявлятися, коли вони:

- працюють у групі, досліджуючи проблемні питання;
- беруть участь у генеруванні креативних способів розв’язання різних типів проблем;
- проявляють свою уяву, наприклад, у письмі, малюванні чи танці.

Уроки зарубіжної літератури – це уроки дослідження естетики художнього тексту, вияву неперeсічного таланту письменника на тлі певної епохи та культури. Навчання за своєю природою – процес творчий. А будь-яка творча діяльність вимагає постійного напруження духовних сил. Там, де школярам лише нав'язуються готові істини, де панують пасивність і орієнтація на зубріння, де не виховується самостійність і творча активність, - не може бути справжнього навчання і розвитку дітей. Подібне навчання здатне лише пригнічувати їх розумові здібності.

Творчий підхід у педагогічній діяльності є ключовим фактором ефективного навчання. За Куцевол О.[6], педагогіка не може бути творчою, якщо обмежується лише традиційними методами, натомість вчитель повинен активно змінювати та адаптувати навчальні стратегії відповідно до потреб учнів, використовуючи креативно-інноваційний підхід. Дем’яненко О. [7] підкреслює важливість активного навчання, що включає евристичні завдання, компаративний аналіз та творчі проєкти, які сприяють розвитку самостійного мислення студентів. Завдяки свободі прояву креативності як з боку вчителів, так і учнів, процес вивчення літератури стає глибшим, цікавішим і допомагає позбутися шаблонності в освіті.

Оптимальний вибір методів, прийомів і засобів навчання зумовлюється змістом уроку, характером і специфікою матеріалу, який вивчають учні, їхніми пізнавальними

інтересами і можливостями, рівнем інтелектуального розвитку. Головним аспектом розвитку креативності на уроках літератури є робота з художніми образами. Аналіз характерів персонажів, їхніх мотивів та вчинків стимулює розвиток образного мислення та емпатії, вивчення створення авторами творів допомагає учням розуміти механізми творчого процесу, а такий прийом як творче письмо дозволяє експериментувати з форматами, досліджувати та розвивати власний стиль та голос.

Творчість Джейн Остін – це ідеальний матеріал для уроків зарубіжної літератури, оскільки її романи поєднують глибокий психологізм, тонкий гумор і влучну соціальну критику. Твори авторки дозволяють учням досліджувати взаємини, емоції, стани та моральні вибори героїв, що сприяє розвитку не лише читацьких, а й креативних навичок. Так роман «Гордість і упередження» має великий потенціал у розвитку емпатії, розуміння характерів, вміння знаходити виходи з нестандартних ситуацій та сприймання життєвих обставин.

Завдяки своїй багатогранності, наповненості різними персонажами та соціально-побутовому аспекту твір навчає учнів аналізувати, сприймати та інтерпретувати [8]. Соціальна сатира та гумор дозволяють учням розглядати суспільні явища через творчий підхід. Культурний контекст розщирює кругозір та вчить шукати паралелі з іншими епохами і створювати власні креативні проєкти. А витончений стиль та мова авторки не лише розвивають мовні навички, а й надихають на втілення в життя власних інтерпретацій та історій.

Серед різноманіття прийомів розвитку креативності учнів на уроках зарубіжної літератури дуже важливо зробити правильний вибір з урахуванням потреб сучасного освітянина. Залучаючи різноманітні освітні технології, можна практикувати створення буктрейлерів або mood-board (дошка-натхнення). Дані прийоми можуть буди ближчі для учнів завдяки використанню знайомого їм середовища, але у більш екологічному векторі. Також ефективними видами роботи є проведення дебатів, інтерв'ю з персонажем та інсценування, які підтримують колективний настрій, навички роботи в команді та вміння відстоювати свою думку креативним шляхом. Розвиток навичок письма здійснюються завдяки написанню власних історій, наприклад у форматі фанфіку. Це може бути завдання придумати альтернативний фінал, вигадати лінію другорядного персонажа тощо. Головне, щоб учні були забезпечені свободою вибору для втілення своїх ідей.

Висновки. В умовах сучасності розвиток креативних навичок на уроках зарубіжної літератури є обов'язковим, адже цілі навчання розширюються і не обмежуються лише заучуванням матеріалу. Креативні та творчі особистості мають ширший погляд на світ, знаходять вихід з нестандартних ситуацій, відчувають свій потенціал та рухаються уперед без обмежень. Уроки зарубіжної літератури продовжують покращуватись, ставати більш сучасними та захопливими завдяки вдосконаленню системи освіти та методик викладання. Твори Джейн Остін – це надзвичайний вклад у літературну спадщину, який досі не втрачає актуальність, а також є полотном для розвитку креативності школярів. Дане питання вже широко досліджується, тому важливо заохочувати учнів, шукати різноманітні способи , спрямовані на розвиток креативних здібностей учнів.

Список використаних джерел

1. Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, 2005.
2. Яковишина Т. В. Трансформація поняття "креативність" у контексті реформування педагогічної освіти / Т. В. Яковишина, Ю. В. Шалівська // Інноваційна педагогіка. - 2019. - Вип. 10(2). - С. 39-43.
3. Шевчук В. В., Ксьонз В. О. Підходи у вивченні феномену креативності. Полтава, 2024. С. 200-202.

4. НУШ - Розвиток креативного мислення в школах: способи впровадження та основні проблеми – дослідження PISAURL: https://nus.org.ua/news/rozvytok-kreatyvnogo-myslennya-v-shkolah-sposoby-vprovadzhennya-ta-osnovni-problemy-doslidzhennya-pisa/ (дата звернення – 01.04.2025).
5 Фрицюк В., Марцева Л., Любарська Л. Креативність майбутніх учителів технологій у контексті дефінітивних підходів. Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems. 2023. № 69. С. 141-151. URL: https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/5553/4999 (дата звернення - 02.04.2025).
6. Куцевол О. М., Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури, Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2007. – 448 с.
7. Дем'яненко О. О., Система творчих завдань у процесі навчання зарубіжної літератури (5-8 класи), Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2007. – 257с.
8. Гарасим Т. О., Роман виховання та роман ініціації: типологічні збіги й відмінності , 2014, с. 102-105 URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v11/v11-1/29.pdf

Головач Юлія Тарасівна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Клименко Жанна Валентинівна

Теоретичні засади вивчення китайських народних казок у шкільному курсі зарубіжної літератури

Китайські народні казки мають як спільне з казками інших народів, так і свої унікальні особливості, які відрізняють їх від казок інших народів. Вони часто демонструють боротьбу між добром і злом із перевагою на стороні добра, що підкреслює важливість моральних цінностей і чеснот. Герої китайських казок нерідко наділені фантастичними якостями, що дозволяють їм залишатися неушкодженими за будь-яких обставин, символізуючи перемогу над несправедливістю та злом. Важливу роль у казках відіграють символізм і алегорія, багатий образний ряд і чітко структуровані сюжети, що підкреслюють традиційні цінності та культурну спадщину Китаю [2]. На особливу увагу заслуговує національний колорит цих казок.

Актуальність роботи визначається потребою в інтеграції культурного різноманіття в навчальний процес, що сприяє формуванню в учнів толерантності, взаєморозуміння та поваги до інших культур. Вивчення китайських народних казок у 5 класі є важливим кроком у цьому напрямку, оскільки ці казки не лише розповідають про традиційні цінності Китаю, але й стимулюють розвиток творчих і аналітичних навичок у дітей.

Особливий акцент у дослідженні зроблено на казці «Пензлик Маляна», яка є яскравим прикладом поетизації мистецтва та уславлення образу митця, а також містить значні фантастичні елементи, які роблять її особливо цікавою для вивчення.

Основу теоретико-методологічної бази дослідження становлять літературознавчі дослідження китайських казок, зокрема Дж. Чжан [7], положення Л. Мірошниченко про методику вивчення епічних творів [4]. Нами розглянуто, як представлено казку «Пензлик

Маляна» в чинних модельних програмах, а також у підручниках із зарубіжної літератури для 5-го класу (зокрема авторства О. Ісаєвої, Ж. Клименко) [5; 3]. Крім того, проаналізовано методичні розробки вчителів (Г. Божко, Л. Тараненко та інших) [6].

Теоретичні засади вивчення китайських народних казок були розглянуті через призму літературознавчого і психолого-педагогічного підходів. Літературознавчий аспект висвітлює унікальність китайських казок, їхні символічні та алегоричні елементи, а також багатий образний ряд і чітко структуровані сюжети. Особливості поетики китайських казок включають використання традиційних мотивів, таких, як дракони і небесні імператори, що надають казкам особливий національний колорит [8].

Психолого-педагогічні основи вивчення китайських народних казок ґрунтуються насамперед на врахуванні вікових особливостей учнів 5 класу. У цьому віці діти переходять від конкретного до абстрактного мислення, що вимагає поступового введення нових понять і термінів. Емоційна нестабільність п’ятикласників і їхня чутливість до критики вимагають підтримки з боку вчителів для формування самоповаги і позитивного самосприйняття. Також важливо враховувати розвиток соціальних навичок і комунікації, що може бути досягнуто через групові проєкти та творчі завдання [4].

Методичні рекомендації щодо вивчення китайських народних казок у 5 класі базуються на інтеграції літературознавчих і педагогічних підходів. Використання інтерактивних методів і прийомів навчання, таких як рольові ігри, обговорення в групах, проєктна робота, сприяє активному залученню учнів у навчальний процес і розвитку їхніх комунікативних і аналітичних навичок.

Важливим аспектом дослідження є розробка конкретних методичних рекомендацій для вчителів. Ці рекомендації передбачають використання презентацій, слайдів, інтерактивних прийомів і видів роботи, таких як "Сонечко" і "Кола Венна", у ході використання елементів аналізу казок. Виразне читання та обговорення казок сприяють розвитку критичного мислення і вміння аналізувати текст. Словникова робота допомагає збагачувати лексичний запас учнів і покращувати їхнє розуміння текстів [1].

Отже, вивчення китайських народних казок у 5 класі не лише збагачує знання учнів про культуру та традиції Китаю, але й сприяє розвитку їхньої уяви, творчого мислення та емоційного інтелекту. Китайські народні казки - це скарбниця мудрості та цінностей, яка може багато чого навчити дітей про життя, добро і зло, дружбу та взаємодопомогу.

Вважаємо, що ця тема має великий потенціал для подальшого дослідження. Можна розробити нові прийоми вивчення китайських народних казок, а також дослідити їх вплив на особистісний розвиток учнів. Вивчення китайських народних казок може стати ефективним інструментом для міжкультурної комунікації та виховання толерантності у дітей.

Список використаних джерел

1. Божко Г.П. Китайська народна казка «Пензлик Маляна». Поетизація мистецтва й уславлення образу митця в казці. Значення фантастичних елементів. URL: https://naurok.com.ua/urok-kitayska-narodna-kazka-penzlik-malyana-poetizaciya-mistectva-y-uslavlennya-obrazu-mitcya-v-kazci-znachennya-fantastichnih-elementiv-91647.html.

2. Грищенко І.В., Копаниця Л.М. Фольклорні варіанти сюжету 1696 у китайській та українській побутовій казці.

3. Ісаєва О.О., Клименко Ж.В. Зарубіжна література : підруч. для 5 кл. ззсо. Київ: УОВЦ «Оріон», 2024. 352 с.

4. Мірошниченко Л.Ф. (2007). Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник. Київ: Вища школа.

5. Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти. Автори – Ніколенко О.М., Ісаєва О.О., Клименко Ж.В., Мацевко-Бекерська Л.В., Юлдашева Л.П., Рудніцька Н.П., Туряниця В.Г., Тіхоненко С.О.,

Вітко М.І., Джангобекова Т.А. [Електронний ресурс]. URL: https://drive.google.com/file/d/1VcmR4LmueemuTyXWO2wcaGO22ME-lIEh/view.

6. Тараненко Л. А. Конспект уроку по темі: «Китайська народна казка «Пензлик Маляна»».

7. Ушакова І.М. (2016). Вікова психологія: курс лекцій. Харків: НУЦЗУ. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/494/1/%D0%92%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%20%28%D0%A1%D1%83%D1%88%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%29.pdf.

8. Zhang, J. (2019). Fairy Tales in China: An Ongoing Evolution. In The Fairy Tale World (pp. 335-346). Routledge.

Генчу Вікторія Дмитрівна
студентка І курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Кувшинова Наталія Мефодіївна

Advice from leading experts on modern methods

of teaching a foreing language in secondary general education institution

Introduction. Today, teaching foreign languages is very relevant and, at the same time, has certain problems, so let's analyze the advice of leading experts, such as Yu. Polikarpova, Yu. Fedkovich, N. Litvinenko, and, of course, Tumazar - a modern English teacher who is active in social networks and regularly publishes interesting information for learning foreign languages.

The purpose of the study is to analyze the recommendations of leading specialists on improving the ways of teaching foreign languages.

Results of research. The advice of leading experts is very simple, we can include:

1. Communicative Approach (Комунікативний підхід):

The key goal is to develop communication skills. For example, you can conduct a role play on any topic, where students use phrases related to real situations.

2. Blended Learning (Змішане навчання):

This is a combination of traditional teaching and online resources. The teacher can use platforms like Duolingo or Quizlet to reinforce grammar rules during after-school activities.

3. Project-Based Learning (Проектне навчання):

Involve students in projects that have real-world significance. For example, organizing a presentation on a random topic, such as "Ecology," where students research a problem and present their solutions in English.

4. Task-Based Language Teaching (Навчання на основі завдань):

Focus on performing real tasks, such as creating a short video, in addition to applying knowledge in practice, they will also become a team. The topic can be arbitrary, but for example you can take "My favorite movie", leading experts Tai and I can assure you that children learn by doing, so similar tasks will be not only useful, but also very informative.

5. Flipped Classroom (Перевернутий клас):

Students independently study new material at home (Home study), and in class they practice using it together through discussions (Discussions) or group exercises. This is one option, perhaps not to everyone's liking, but experts believe that it is a good option for learning.

6. Peer Teaching (Взаємне навчання):

Encourage students to teach each other. For example, a student who knows a certain grammatical construction better can give a short lesson to the class. (One of the advantages of this practice is that the child can explain it more simply, for a better understanding of the topic.)

7. Interactive Activities (Інтерактивні активності):

Use games, quizzes, and online platforms so students can compete and consolidate knowledge in a fun way [6, c. 10-21].

At the current stage of development of foreign language teaching methods, special emphasis is placed on new trends in the selection of methods that are focused on the goal of learning - the formation of the main features of a linguistic personality in students.

Today, among the traditional methods of teaching a foreign language, one can distinguish the so-called non-traditional methods, which appeared in connection with the growing need for mastering a foreign language. Such methods include: The "community" method, the suggestive method, this method was developed by the American psychologist C. Curran. The method is based on a humanistic approach to learning and psychological theory [4, c. 25].

The "community" method is characterized by the following features:

- In accordance with the humanistic approach to learning, students have a leading role in organizing and building the course. Students determine the content of the training and choose a pace and mode of work that is convenient for them.
- the teacher acts as an "advisor" who suggests to students the phrases they need to communicate in a foreign language. He should not pretend to be a leader or manager of the educational process, should not force students to participate in the communication process if they do not want to.
- the curriculum is not specially developed, since the learning process is designed in such a way that students spontaneously choose the topic and language means.
- the main teaching method is translation from their native language into a foreign language.
- the organization of the learning process is built as follows: students work in a group, they sit facing each other and discuss the topic of the conversation in their native language. Then communication in a foreign language begins. The teacher sits aside and observes the discussion, and then joins the conversation process, offering equivalents in a foreign language [6, c. 118].

The next modern teaching method is suggestive learning - this is a relatively new teaching system that uses suggestion for educational purposes [4, c. 26].

The technology of suggestive learning is based on expanding a person's hidden capabilities, which in turn allows you to deepen and make the learning process more effective. Suggestive learning is widely used in the methodology of teaching foreign languages. Bulgarian psychiatrist G. Lozanov proposed a unique technology of suggestive learning - targeted suggestion based on relaxation in the usual state of consciousness, which leads to the effect of hypermnesia (super-memorization). The scientist created a kind of "concert" mood in his suggestopedic classes, using bright images, facial expressions and music [2, c. 19].

The practical use of this learning technology has proven that each student is able to remember much more information than during traditional learning. It is necessary to pay attention to the fact that if this knowledge is not consistently applied, it quickly disappears [4, c. 26].

Another innovative method is the method of total physical response. It was developed by the American researcher James Asher and is widespread in many countries of the world. This method is integrated with knowledge from the field of pedagogy, psychology, and foreign language practice and allows for foreign language teaching focused on the personal abilities and skills of students [4, c. 28].

The Total Physical Response Method is a method of learning a foreign language through the use of physical movements as a response to verbal stimuli, commands, and instructions. Typically, this method is used at the initial stage of learning and is based on the assertion that the absence of stressful situations significantly increases motivation to learn [6, c. 294].

The full physical response method is based on the coordination of speech and action: speech learning is carried out through physical (motor) activity. The method is related to the theory of memory trace in psychology, according to which the more often and more intensively connections are recorded in memory, the stronger the associations and the greater the likelihood that they will be reproduced [3, c. 293].

The main principles of this method are:

1) understanding a foreign language should precede speaking;

2) understanding should be developed by following orders;

3) there is no need to force speaking, thanks to orders and physical actions when they are followed, readiness to speak spontaneously develops [6, c. 304].

The next method is Kashina E. G. considered as unconventional is the "silent" method, which is based on the structural approach in linguistics and the humanistic direction in psychology. The author of this method is G. Gateno [2, c. 20].

The name of the method reflects the author's idea that the initiative in the lesson should come from the students, whose speech takes up most of the teaching time, and the teacher should speak as little as possible in the lesson. The main thing in the method is simple language tasks in which the teacher models a word, expression, or sentence and calls on the student to respond. The student continues to reproduce his own patterns by comparing old and new information. Pictures, "color words" and other means are used. The teacher's participation is minimized.

Conclusion. Modern methods, neural networks, and additional platforms help us learn foreign languages. Therefore, I encourage you to use all the variety of applications and learn English.

Список використаних джерел

1. Вітлін, Ж.Л. Еволюція методів навчання іноземним мовам у XX столітті. *Іноземні мови в школі.* 2001. №2. с. 23.
2. Гапонова, С. В. Огляд зарубіжних методів викладання іноземних мов у XX ст. *Іноземні мови.* 2005. №2. С.18-22.
3. Грузинська, І. О. Методика викладання англійської мови в середній школі. К.: Сучасна школа, 2010. 345с.
4. Кашина, Е. Г. Традиції та інновацій в методиці викладання іноземних мов. Посібник для студента філілогічних факульетів університетів. Універс-груп, 2006. 75 с.
5. Котовська, А. Основні тенденції сучасної методики викладання іноземних мов. *English.* 2011. №17. С. 4-7.
6. Ніколаєва, С. Ю. Методика викладання іноземних мов середніх навчальних закладах: Підручник. Вид.2-е, випр. і перероб. К.: Ленвіт, 2002. 328 с.

Гнип Леонід Леонідович,
студент І курсу магістратури
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Анненкова Олена Сергіївна

Ненадійний оповідач в романі Ребекки Кван "Жовтолика"

Роман "Жовтолика" Р. Кванн вже став яскравим складником сучасної літератури, адже він відображає складні теми ідентичності, культурної апропріації та морального вибору. Дослідження феномену ненадійного оповідача у цьому творі є важливим аспектом,

що дозволяє глибше зрозуміти наративні техніки роману та їхній вплив на сприйняття читача.

Поняття ненадійного оповідача активно обговорюється в сучасній наратології. Дослідження В. Бута та інших науковців, таких як В. Ріггaн і А. Нюннінґ, вносять значний внесок у теорію, пропонуючи класифікацію типів ненадійних оповідачів і акцентуючи увагу на ролі читача в оцінці ненадійності.

Метою тез є аналіз специфічних ознак ненадійного оповідача в романі Ребекки Кван "Жовтолика" через образ головної героїні Джун Гейворд.

У романі Ребекки Кван "Жовтолика" ненадійний оповідач проявляється через образ Джун Гейворд, чий світогляд і сприйняття дійсності формуються під впливом заздрості, невпевненості у собі та прагнення до визнання. Розпочинається історія з трагічної події – раптової смерті Атени Лю, відомої китайсько-американської авторки. Джун, яка сама переживає невдачі в кар'єрі, вирішує викрасти невиданий рукопис Атени та видати його під своїм іменем.

З самого початку Джун демонструє обмежене й спотворене сприйняття реальності. Вона вважає, що всі успіхи Атени пов'язані з її ідентичністю, а не талантом. Джун настільки переконана у тому, що це вона, а не Атена завжди заслуговувала на успіх, що видає крадіжку рукопису за акт "порятунку" твору. Цей момент вже вводить елемент ненадійності оповідача – Джун намагається переконати як читача, так і себе, що її дії є морально виправданими: "I keep finding turns of phrases that suit the text far better than Athena's throwaway descriptions. I spot where pacing sags, and I mercilessly cut out the meandering filler." [1, с. 29]. Це посилює застереження читача до її особи, створюючи сумніви в її щирості.

Упродовж розвитку сюжету Джун сама впадає у пастку свого обману, створюючи образ, який не відповідає її справжньому "я". Це яскраво ілюструє її бажання бути визнаною авторкою, яка розповідає історію китайських робітників, незважаючи на її власну расову приналежність. Вона змушує читача розмірковувати над питанням: чи може особа, що не належить до певної культури, реалістично відобразити її досвід.

Врешті, ненадійність Джун є віддзеркаленням більш загальних тем у романі, таких як особистісний конфлікт і моральний вибір. З розвитком подій стає очевидним, що Джун не лише обманює оточуючих, але і сама себе, намагаючись утвердити свою роль у світі літератури. Вона починає вірити, що вона є справжньою авторкою рукопису: "By now, I mostly believe the lie myself–that it was my efforts that made *The Last Front* the success that it was, that when it comes down to it, it is *my* book" [1, с. 221]. Як наслідок, межа між правдою і вигадкою розмивається, підкреслюючи саму суть ненадійного оповідача, де суб'єктивне сприйняття Джун стає новою реальністю, яка протистоїть об'єктивним фактам.

В "Жовтоликій" Р. Кван через техніку ненадійного оповідача проводить читача по тонких межах між правдою та ілюзією, досліджуючи складні питання ідентичності, культурної апропріації та моральної відповідальності. Згідно з класифікацією В. Ріггана, Джун можна вважати оповідачем-нарцисом і оповідачем-брехуном, оскільки вона постійно прагне виправдати свої вчинки, маніпулюючи фактами та спотворюючи правду [2]. Це призводить до розмиття меж між правдою та вигадкою в творі, відображаючи поняття "когнітивної ненадійності", яке досліджено в роботах Я. Яке та А. Нюннінґа.

Висновок. Феномен ненадійного оповідача в "Жовтоликій" підкреслює складність і багатогранність морального вибору, ідентичності та спотворення реальності. Техніка ненадійного оповідача Кван дозволяє читачам критично оцінити події та їхні наслідки, відображаючи гнучкість істини в контексті особистих та культурних конфліктів.

Список використаних джерел

1. Kuang, Rebecca F. Yellowface: a novel. New York: William Morrow, 2023.
2. Riggan, W. Picaros, Madmen, Naifs, and Clowns: The Unreliable First Person Narrator. Norman: University of Oklahoma Press. 1981.

Гульченко Яна Олегівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ісаєва Олена Олександрівна

Психолого-педагогічні засади вивчення зарубіжної літератури у цифрову епоху в навчанні молодших підлітків

Завдяки швидкому розвитку інформаційних технологій у всіх аспектах життя людини, постає питання використання цифрових технологій і у освітньому середовищі. Існує велика кількість досліджень щодо визначення понять «цифрова епоха», «цифровізація», «цифрова людина» а також особливостей їх функціонування у методиці викладання.

Цифрова епоха – період в історії, коли впроваджуються та широко використовуються цифрові технології у різних сферах життя. Основою даної епохи є використання смартфонів, комп'ютерів, планшетів, штучного інтелекту (ШІ) та Інтернету. Дана епоха характеризується значними змінами, під які варто адаптовуватися, зокрема звернути увагу на такі основні тенденції інноваційного навчання:

- активний розвиток штучного інтелекту (ШІ), який аналізує потреби учнів та рекомендує матеріал відповідно до них;
- масові відкриті онлайн-курси, які дозволяють учням навчатись у власному темпі;
- навчальні платформи, які є адаптованими для потреб учнів;
- геймифікація (використання елементів гри для більшої мотивації учнів) та інші [1].

Процес цифровізації у системі освіти спрямований на безперервність процесу навчання, його індивідуалізацію з використанням віртуалізації, віртуальної (VR) та доповненої (AR) реальності, мобільних технологій тощо [7].

Водночас у Законі України «Про освіту» описується перелік компетентностей, які мають формуватися у процесі здобуття повної загальної середньої освіти, однією з яких є інформаційно-комунікаційна, що передбачає:

- впевнене використання цифрових технологій під час спілкування чи навчання;
- уміння використовувати інформаційно-комунікаційні засоби під час навчання, дотримуючись академічної доброчесності [3] .

У додатку до закону міститься перелік умінь та навичок, які мають формуватися при ІКТ (інформаційно-комунікаційній компетентності), зокрема:

- уміння розв'язувати проблеми за допомогою цифрових пристроїв;
- уміння знаходити, аналізувати, систематизувати інформацію за допомогою використання цифрових пристроїв;
- уміння створювати власні інформаційні продукти, користуючись інформаційними технологіями та цифровими девайсами;
- уміння критично ставитись до інформації;
- використання інформаційно-комунікаційних технологій та пристроїв безпечно та зважено [2]

Особливості вивчення зарубіжної літератури у цифрову епоху диктує нам і саме покоління дітей та їхні психологічні характеристики. Н. Є. Шиліна у своїй статті [6] розглядає психологічні особливості покоління Альфа, а також зазначає, що діти з раннього віку використовують різні ґаджети, тому вони дуже рано отримують навички знаходження інформації. Дане покоління віддає перевагу перегляду інформації, а не читанню текстів. Їхня увага не концентрується на довгий період часу, тому на перший план виходять відеоматеріали на 8-15 хвилин, де повинна бути зібрана вся основна інформація. Також науковиця зазначає, що віртуальна реальність для дітей є

важливішою, аніж реальність. Порівняно з поколінням «зет» сучасне покоління не сприймають тривожно віртуальний простір, а намагаються заповнити його своїм контентом. Переглядаючи соціальні мережі, діти стикаються з великою різноманітністю контенту, і саме він формує в них покадрове сприйняття інформації. Кількість кадрів змінюється дуже швидко, що призводить до розсіяної уваги, адже емоційно відреагувати на кожне відео чи картинку просто неможливо [6].

Розглядаючи психологічні особливості молодших підлітків, маємо зауважити, що це період переходу від дитинства до дорослішання, який має свої особливості. А.Рубан розглядає такі основні характеристики молодших підлітків, зокрема: посилення емоцій; абстрактне мислення; первинність власної думки. З використанням цифрових технологій у когнітивному розвитку підлітків відбулись позитивні зміни. Завдяки комп'ютеру підлітки мають розвинений механізм мислення, здатність до абстрагування, змогу аналізувати складні явища [4]. Крім того, важливим бажанням молодших підлітків є прагнення самоствердитись, бути незалежним та мати власне хобі. Правильно налаштований процес вивчення зарубіжної літератури з використанням цифрових технологій може лише допомогти учням в цьому.

З огляду на вищесказане, зазначаємо, що сучасна освіта потребує перебудови із створенням інформаційно-комунікативного простору, тож основними завданнями вчителів є:

- структурувати навчальний матеріал невеликими дозами з врахуванням особливостей концентрації учнів;
- впроваджувати в навчальний процес практику, а не лише теорію;
- активно використовувати інформаційно-комунікативні технології, зокрема відеоматеріали, графіку, візуалізацію;
- розвивати критичне мислення при пошуку та аналізі інформації;
- створювати психологічні умови для творчості [6].

У статті «Відеоігри та освітні додатки: як ефективно навчати нове покоління» [5] аналізуються особливості взаємодії та навчання покоління Альфа. Основною вимогою при роботі з цими дітьми є створення середовища співпраці з критичним мисленням і креативністю. Тож для мотивації учнів під час навчання, маємо враховувати наступні потреби:

- Автономія. Дитина має розуміти, що вона має вибір та вплив на власне життя.
- Компетенція. Дитині важливо відчувати власну силу в чомусь, тільки тоді їй захочеться досягати ще більших результатів.
- Прийняття. Дитині потрібно відчувати, що до неї прихильно та доброзичливо ставляться. Тому для педагогів дуже важливо створити сприятливу атмосферу в школі.
- Безпека, яка має бути обов'язково гарантованою дорослими для дитини.
- Ставити запитання. Дитині важливо ставити запитання, адже саме тоді вона має інтерес до навчання [5].

Коли інформація є у вільному доступі, то завдання вчителів стає навчити дітей критичному мисленню, де головним їхнім запитанням буде не «як?», а «чому?». Саме тому маємо усвідомити, що навчати покоління Альфа старими методами – неможливо. Варто опановувати нові підходи й інструменти, звертаючись до діджитал світу.

Список використаних джерел

1. Бацуровська І. В., Курепін В. М. Тенденції інноваційного навчання в цифрову епоху. Розвиток інноваційної компетентності педагога в закладі освіти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (26 жовтня 2023 року, м. Херсон). 2023. С. 10–15.

2. Державний стандарт базової середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020, № 898. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898 (дата звернення: 22.02.2025).
3. Закон України "Про освіту" : Постанова Верховної Ради України від 05.09.2017, № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text.
4. Рубан А. Вплив соціальних мереж на формування ідентичності підлітків та молоді. Scientific Bulletin of the Izmail State University of Humanities. Section Pedagogical Sciences.. 2021. С. 213–220.
5. Смолько А. Відеоігри та освітні додатки: як ефективно навчати нове покоління. Освіторія. 08.09.2023. URL: https://osvitoria.media/experience/videoigry-ta-osvitni-dodatky-yak-efektyvno-navchaty-nove-pokolinnya/ (дата звернення: 15.02.2025).
6. Шиліна Н. Покоління "зет" та "альфа": психологічні особливості навчання і виховання. *Znanstvena-misel-journal*. 2020. Т. 40. С. 36–39.
7. Шинкарьова В.С. Цифровізація освіти як сучасна вимога інформаційного суспільства. Перспективи та інновації науки. 2022. Т. 2, вип. 7. С. 914–923.

Дзюба Тетяна Сергіївна
студентка V курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ніколаєнко Віта Валентинівна

Роль інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні іншомовних навичок та вмінь письма учнів основної школи

Сучасна освіта переживає значні зміни завдяки впливу цифрових технологій, які відкривають широкі можливості для вивчення іноземних мов. Особливо важливим є їхнє використання у формуванні навичок письма на іноземній мові в учнів середньої школи.

Актуальність теми зумовлена необхідністю застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі, що сприяє підвищенню інтересу школярів до навчання, розвитку їхньої здатності працювати самостійно та вдосконаленню вмінь створювати тексти в різноманітних стилях і жанрах.

Мета статті – визначення ролі ІКТ у формуванні англомовних навичок та вмінь письма уснів основної школи. Одним із найважливіших аспектів використання цифрових інструментів є залучення онлайн-платформ і ресурсів для покращення якості письмових завдань учнів. Наприклад, такі сервіси, як Grammarly чи LanguageTool, що автоматично аналізують орфографію, граматику та стилістику, дозволяють школярам удосконалювати свої тексти в реальному часі, виявляти помилки та збагачувати лексичний запас. [1, с. 15-23] Платформи на кшталт Google Docs або Microsoft Teams надають можливість працювати над текстами спільно з однокласниками, що сприяє розвитку комунікативних навичок і формуванню вміння співпрацювати. Завдяки таким ресурсам учні отримують шанс не лише покращувати свої роботи, а й учитися аналізувати власні тексти, що є важливим кроком у навчанні письма.

Виклад основного матеріалу. Мультимедійні технології додають навчальному процесу динамічності та різноманітності. Аудіо- та відеоматеріали, доступні на таких платформах, як YouTube або BBC Learning English, допомагають учням краще зрозуміти контекст, у якому створюються тексти, а інтерактивні вправи на сайтах типу Duolingo чи Quizlet стимулюють засвоєння нових мовних конструкцій і роблять процес навчання більш

захопливим. Використання інтерактивних дошок, наприклад, Jamboard, і мобільних додатків, таких як Notion, також відіграє значну роль у навчанні письма. [2, с. 2-9] Ці інструменти дозволяють учням швидко редагувати свої тексти, отримувати миттєвий зворотний зв'язок від учителя чи однолітків, а також працювати над вдосконаленням своїх творів у зручному форматі.

Гейміфікація навчального процесу є ще одним ефективним методом, який сприяє розвитку навичок письма. Ігрові елементи, реалізовані через платформи Kahoot чи Wordwall, допомагають зменшити стрес, пов'язаний із написанням текстів, і підвищують зацікавленість учнів у виконанні письмових завдань. Такі підходи роблять навчання більш легким і приємним, що особливо важливо для учнів середньої школи. Крім того, інтеграція цифрових технологій у процес створення текстів сприяє розвитку критичного мислення. Учні вчаться самостійно оцінювати свої помилки, шукати способи їх виправлення та вдосконалювати структуру своїх творів, що є важливим для формування стійких навичок письма.

Психолого-педагогічні аспекти використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні письма мають величезне значення. Учні середньої школи мають свої особливості сприйняття інформації, тому цифрові інструменти, такі як Padlet для організації ідей чи Canva для створення візуально підкріплених текстів, повинні бути адаптовані до їхніх потреб. Застосування ІКТ допомагає знизити тривожність під час написання текстів, забезпечує індивідуальний підхід до кожного учня та розвиває вміння працювати самостійно. Наприклад, використання таких ресурсів дозволяє учням отримувати персоналізовані рекомендації щодо покращення їхніх робіт, що сприяє більш ефективному навчанню.

Ще одним важливим напрямом є використання соціальних мереж і блогів як платформ для практики письма. Наприклад, створення дописів у Twitter чи ведення блогу на WordPress дозволяє учням застосовувати свої навички в реальних умовах, отримувати відгуки від ширшої аудиторії та адаптувати тексти до різних форматів. Такі платформи також допомагають учням розвивати творчий підхід до письма, адже вони вчаться писати стисло, виразно та з урахуванням потреб читачів. Це сприяє формуванню гнучкості в роботі з текстами та підвищує впевненість учнів у своїх силах. [3, с.10-13]
Таким чином, інформаційно-комунікаційні технології відіграють ключову роль у формуванні іншомовних навичок письма учнів середньої школи. Вони підвищують якість навчального процесу, сприяють зростанню мотивації та допомагають формувати міцні вміння роботи з текстами завдяки таким ресурсам, як Grammarly, Quizlet чи Google Docs. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку нових методик інтеграції ІКТ у навчання, що дозволить ще ефективніше використовувати цифрові технології для вдосконалення письма.

Висновки. Сучасна освіта зазнає значних змін під впливом цифрових технологій, які відкривають нові горизонти для вивчення іноземних мов. Особливо важливим є їхнє застосування у формуванні навичок письма в учнів середньої школи. Використання інформаційно-комунікаційних технологій сприяє підвищенню мотивації школярів, розвитку їхньої самостійності та вдосконаленню вмінь створювати тексти різних жанрів. Завдяки таким інструментам, як Grammarly, Duolingo чи Jamboard, учні можуть не лише покращувати свої роботи, а й отримувати задоволення від процесу навчання, що є запорукою успіху в оволодінні іноземною мовою.

Список використаних джерел

1. Романюк, С. М. "Дистанційне навчання іноземної мови: порівняльний аналіз сучасних платформ та онлайн-сервісів." *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2016. с. 15-23

2. Гуржій А.М. Мультимедійні технології та засоби навчання: навчальний посібник. 2017 с. 2-9
3. Шумський, О. Л. Особливості використання соціальних мереж у самонавчанні іноземних мов. 2024. с. 10-13

Дмитрук Роман Миколайович
студент V курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Боровська Олена Миколаївна

Тематична своєрідність новел О'Генрі

Тематика новел О'Генрі у збірці «*Чотири мільйони*» ("*The Four Million")* відображає глибоке занурення письменника в життя простих людей, соціальні проблеми та людські стосунки в умовах урбанізованої Америки кінця XIX – початку XX століття. В його творах часто переплітаються комічні, іронічні та трагічні моменти, що надає митцю можливість досліджувати різні аспекти людської природи, соціальної нерівності та боротьби за гідність і любов.

Соціальна нерівність, бідність і класові поділи є центральними темами у новелах О. Генрі, особливо в збірці «*Чотири мільйони*». Через своїх персонажів – звичайних людей, які намагаються вижити у складних умовах міського життя – О. Генрі передає сувору реальність економічних труднощів і обмежені можливості соціальної мобільності. Його герої часто борються за збереження власної гідності й людяності попри матеріальні нестатки. У новелі «*Дари волхвів*» ("*The Gift of the Magi"*) молода пара продає свої найцінніші речі, щоб придбати подарунки одне одному: «*Старий золотий ланцюжок для годинника був тим, заради чого вони віддали найцінніше*» [1]. ("*The old gold watch chain was what they had given their most precious possession for"*) [2]. Цей акт взаємної самопожертви, хоч і виявляється матеріально марним, підкреслює духовне багатство кохання, що виходить за межі бідності. Подібну ситуацію маємо в іншій історії, де бездомний чоловік намагається потрапити до в'язниці, щоб вижити взимку: «*Він пережив надзвичайні страждання і навіть не думав про те, звідки візьметься їжа потім. Він просто намагався зігрітися*» [1]. ("*He had been through an immense amount of suffering, and had no thought of where his next meal was to come from. He was just trying to get warm*" [2]. Тут бідність змушує героя до морального компромісу – обрати ув'язнення замість голоду, що свідчить про відсутність соціальної підтримки для найбільш вразливих.

У новелі «*Останній листок*» ("*The Last Leaf"*) старий художник ризикує своїм життям, щоб надихнути хвору дівчину, яка вірить, що коли плющ на стіні за її вікном втратить все своє листя, вона теж помре. Проте він дурить її, малюючи лист на стіні. Художник написав його тієї ночі, коли злетів останній справжній лист плюща і застудився під холодним дощем. Ця історія показує, що навіть у найбільш похмурі часи можна знайти світло і силу для боротьби, якщо в нашому серці живе доброта і прагнення допомогти ближньому.

Любов і дружба – це центральні емоційні сили у творах О. Генрі, які зображуються як стійкі цінності, що перевершують матеріальні труднощі та соціальні розбіжності. Навіть у новелах, наповнених іронією чи гумором, як-от *«Вождь червоношкірих»* ("*The Ransom of Red Chief"*), між героями виникає неочікуваний зв'язок, що демонструє: емоційна близькість може народжуватися навіть із хаосу: «*Витівки хлопчика поставили злочинців у*

безвихідне становище» [1]. (“*The boy’s antics put the criminals in a situation they can’t escape”*) [2].

Моральні та етичні проблеми посідають важливе місце у творчості О’Генрі, особливо в контексті соціальної нерівності, бідності й морального вибору. У його новелах герої змушені приймати складні рішення, які часто вимагають самопожертви, компромісу між гідністю та виживанням, або протистояння системі.

О’Генрі часто використовує іронію, аби поставити під сумнів соціальні стереотипи та оголити глибинні моральні конфлікти. У новелі *«Вождь червоношкірих»* викрадачі самі стають жертвами: «Витівки хлопця загнали злочинців у безвихідну ситуацію» [1]. (“*The boy’s antics put the criminals in a situation they can’t escape”*) [2] – цей гумористичний поворот ставить питання про помилкові уявлення щодо сили, слабкості й справедливості.

Тематика новел О’Генрі вирізняється глибоким гуманістичним змістом і спрямованістю на зображення соціально-побутових реалій американського суспільства кінця XIX – початку XX століття. Автор тонко передає внутрішній світ простих людей, зосереджуючи увагу на їхній боротьбі за гідність, любов, моральний вибір у складних життєвих обставинах. Теми бідності, соціальної нерівності, моральної відповідальності не лише надають творам суспільної ваги, але й акцентують на універсальних цінностях, близьких кожному читачеві [3, с. 54].

Новели О’Генрі не обмежуються суто соціальною критикою – через іронію, парадокс і несподівані фінали автор показує складність людських стосунків і неоднозначність моральних рішень. Його герої не ідеалізовані, але сповнені внутрішньої сили, що виявляється у вмінні любити, жертвувати, співпереживати. Завдяки цьому морально-етичний вимір оповідань виходить за рамки буденного і перетворюється на філософський роздум про сутність людини.

Отже, тематична своєрідність новел О’Генрі полягає у гармонійному поєднанні соціальної проблематики, глибокої емоційності, моралізаторської іронії та життєвої правди. Його творчість не лише відображає дух свого часу, а й зберігає актуальність у сучасному світі, нагадуючи про цінність людських почуттів, гідності та здатності до добра навіть у найскладніших умовах.

Список використаних джерел

1. О. Генрі. Чотири мільйони / пер. з англ. Тернопіль : Видавництво «Богдан». URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/author.php?id=103

2. O Henry. The Four Million. URL: https://cdn.fulltextarchive.com/wp-content/uploads/wp-advanced-pdf/1/the-four-million.pdf.

3. Zhang (2018). Y. The Cultural Context of O. Henry's New York Stories. Literary Analysis Review, Vol. 25, pp. 50 – 55.

Дяченко Валерія Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Мельник Анжела Олегівна

Використання коміксу Дженкс «Орфей» при вивченні давньогрецького міфу про Орфея та Еврідіку в 6-му класі

У сучасному освітньому просторі, де учні потребують креативних і дотичних до їхніх уподобань форм подачі матеріалу, особливої актуальності набуває використання коміксів як засобу навчання.

Актуальність теми зумовлена необхідністю знаходити ефективні та інтерактивні методи для розвитку читацьких навичок, вміння поєднувати візуальне і текстове сприйняття інформації та критичного мислення учнів через інтеграцію візуального мистецтва в навчальний процес. Важливо продемонструвати, що навіть давні міфи, продовжують жити в мистецтві, набуваючи нових та сучасних форм.

Стан дослідження проблеми щодо використання коміксу Дженкс «Орфей» при вивченні міфу про Орфея та Еврідіку в 6-му класі наразі є недостатньо розробленим. Однак, деякі дослідники, зокрема О. Дем'яненко, Л. Остапенко, О. Соловйова, звертають увагу на використання коміксів у навчанні як потужного засобу для залучення учнів до вивчення літератури.

Мета статті – розробка методичних рекомендацій до використання коміксу Дженкс «Орфей» при вивченні давньогрецького міфу про Орфея та Еврідіку в 6-му класі.

Виклад основного матеріалу. Науковці Т. Насалевич, Т. Рябуха, І. Лопушанський визначають комікс як «послідовний ряд малюнків у супроводі коротких текстів (філактерів), обрамлених у форму хмари, які передають думку або мовлення персонажа, що в сукупності являє собою зв'язну історію» [2, 145].

Сутнісна характеристика коміксів полягає в їхній здатності поєднувати візуальні та текстові елементи для створення зв'язної історії. Комікс поєднує образотворче мистецтво і літературу, сприяє розвитку критичного мислення, підвищує мотивацію учнів, є зрозумілим і близьким для сучасних школярів. Комікс допомагає зробити уроки більш інтерактивними, наочними та сучасними. З огляду на наведені причини, комікси є доречними на уроках зарубіжної літератури.

Під час вивчення міфу про Орфея та Еврідіку в 6-му класу доцільно використовувати комікс «Орфей», авторкою якого є вчителька середньої школи – Дженкс. Комікс охоплює ключові події міфу: походження Орфея, історію кохання з Еврідікою, трагедію її смерті, подорож героя до підземного світу та надає додаткові деталі з життя Орфея. [4]

Представимо кілька методичних прийомів, які можна використовувати під час роботи з коміксом. Першим завданням, яке можна застосувати під час роботи з коміксом «Орфей», є *складання літературного пазла*. Метою цього завдання є залучення учнів до навчання в ігровій формі, що сприяє розвитку критичного, асоціативного та логічного мислення, покращенню пам'яті та уваги. Складання літературного пазла дозволяє учням відновити правильну послідовність подій міфу про Орфея та Еврідіку, сприяючи кращому розумінню структури та змісту міфу.

Як правильно організувати роботу:

1. Вчитель підготовлює комікс, що ілюструє ключові моменти міфу. Надає можливість учням розглянути його. Частини коміксу розвішуються на дошці у довільному порядку.
2. Учням пропонується завдання скласти ці частини в правильному порядку, щоб відтворити ряд подій, спираючись на прочитаний текст.

3. Під час виконання завдання вчитель задає питання для обговорення та коментування, аби учні могли проаналізувати комікс та міф.

Орієнтовні запитання та завдання для обговорення:

- *Установіть правильну послідовність подій у міфі.*
- *Які фрагменти не згадуються в тексті міфу, але проілюстровані в коміксі?*
- *За допомогою яких елементів у коміксі ми можемо зрозуміти, що це грецький міф? Як художник зображує персонажів і їхні особливості, щоб показати, що вони належать до міфічного світу?*

Зазначені запитання варто використовувати під час роботи з коміксом, оскільки вони розвивають уміння аналізувати, формулювати власну думку, робити припущення. Завдяки цьому учні не просто читають комікс, а й критично його осмислюють.

Другим завданням, яке можна застосувати під час роботи з коміксом «Орфей», є завдання *«Додай репліку».* Його метою є розвиток творчого підходу до аналізу коміксу та навичок письмового мовлення. Учні повинні придумати діалоги чи описи, які точно передаватимуть зміст подій, вчитися коротко і чітко описувати ситуації.

Як правильно організувати роботу:

1. Після прочитання міфу надається комікс без тексту, з порожніми місцями для заповнення.
2. Учням пропонується завдання написати репліки або описи, які б передавали суть кожного кадру.
3. Після виконання завдання вчитель зачитує історію, що вийшла.

Це завдання є доцільним, оскільки учні не просто переписують текст, а й активно взаємодіють з коміксом та сюжетом, створюють власну інтерпретацію ключових моментів міфу.

Висновки. Таким чином, використання коміксу Дженкс «Орфей» при вивченні міфу про Орфея та Еврідіку сприяє підвищенню мотивації учнів, розвитку критичного мислення та покращенню вміння поєднувати візуальне і текстове сприйняття інформації. Такі завдання, як *складання літературного пазла* та *додай репліку*, допомагають учням краще аналізувати текст, виділяти ключові моменти, а також розвивати аналітичні навички, творчу уяву та навички письмового мовлення. Результати дослідження показують, що комікс Дженкс «Орфей» має великий потенціал для ефективного застосування в навчальному процесі.

Список використаних джерел

1. Дем’яненко О. Комікси як ефективний засіб профорієнтованого навчання літератури. *Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні в умовах сучасних освітніх реалій.* 2024. С. 96-98. URL: https://surl.li/qbviil (дата звернення: 16.04.2025).
2. Насалевич Т.В., Рябуха Т.В., Лопушанський І.О. Становлення коміксу як жанру сучасної літератури. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія*. 2020. Т. 31 (70). № 4 ч. 3. С. 144-149. URL: https://surl.li/vxbais (дата звернення: 16.04.2025).
3. Остапенко Л., Соловйова О. Дидактичний потенціал коміксів. *Медіасфера та медіаосвіта: специфіка взаємодії в сучасному соціокультурному просторі: збірник статей*. 2014. С. 121-126. URL: https://surli.cc/twbtxw (дата звернення: 16.04.2025).
4. Greek Myth Comix. URL: https://greekmythcomix.com/ (дата звернення: 16.04.2025).

Едельдорф Даяна В'ячеславівна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
старший викладач
Гром Оксана Іванівнам

Лінгвістичні засоби самоідентифікації у Instagram

У сучасному мовознавстві центральне місце надається саме суб'єкту мовлення, а, отже, увага науковців спрямована на вивчення самоідентифікації особистості. У зарубіжному та вітчизняному науковому просторі проблему самоідентифікації досліджували: Дж.Батлер, Е.Геллнер, Н.Голуб, Л.Проценко, М.Ліщенко, Н.Гриців, К.Гончар, А.Рогатюк та ін.

Науковці Голуб Н.М. та Проценко Л.І. дають наступне визначення самоідентифікації «пізнавальний процес, що виникає в результаті самокатегоризації індивіда в певній ситуації і є важливою складовою частиною соціалізації людини» [2, с. 124-128].

Дослідники Гончар К. та Рогатюк А. стверджують, що одним із ключових механізмів вербалізації самоідентифікації є самооцінні висловлювання вихваляння, які відображають Я-образ мовця [3, с. 124-128].

Науковці Ліщенко М. В. та Гриців Н. М. стверджують, що вербальна соціальна самоідентифікація спрямована на задоволення однієї з основних людських потреб – потреби у належності до певної групи, що дає можливість отримати доступ до сил (цінностей і ресурсів) цієї групи [6, с. 137-144]. Науковці пропонують рівневу лінгвістичну модель, яка структурується на лексичні та метафоричні групи відповідно до рівнів людської ідентичності:

1. Еволюційний рівень. Визначаючи себе як «людину» або як частину «людства», мовець відносить себе до біологічного виду homo sapiens. На цьому рівні, формулюючи свою ідентичність мовці здебільшого звертаються до метафоричних значень.
2. Сімейно-клановий рівень, на якому людина безпомилково ототожнює себе з певними соціальними групами. Використовуються мовні вирази, що стосуються родинних зв'язків, сімейних ролей, а також конструкції із власними іменами, присвійними прикметниками тощо.
3. Статевий рівень. Мова не є виключно жіночою чи чоловічою, вона відображає взаємодію статі з іншими аспектами ідентичності, такими як соціальний клас та професійний статус, у процесі розмовної комунікації.
4. Національно-територіальний рівень характеризується позиціюванням людини як частини колективного «Ми», визначається належністю до певного народу чи етнічної спільноти. Мовна ідентичність є ключовим елементом у формуванні етнічної самобутності.
5. Соціально-професійний рівень охоплює категоризацію людини в межах різних соціальних груп та її віднесення до професійних спільнот чи колективів за видами діяльності, функціями в суспільстві.
6. Релігійно-ідеологічний рівень є найбільш об'єктивним і найбільш виразним полем, що ілюструє процеси самоідентифікації у свідомості людини. Зазвичай мовець на цьому рівні використовує модальні дієслова та емотивні конструкції, які демонструють його життєвий вибір, рівень самоконтролю та усвідомлення себе [6, с. 137-144].

Всі наведені рівні взаємопов'язані й визначають не тільки зовнішнє сприйняття особистості, а й її внутрішнє розуміння себе в соціальному контексті.

Завдяки стрімкому розвитку інтернету сучасна людина має змогу отримувати доступ до будь-якої інформації. Крім того, є можливість ділитися своїм досвідом і знаннями в

публічному просторі. Науковці з різних країн активно досліджують процеси, що відбуваються в інтернет-середовищі в контексті онлайн-комунікацій. У дослідженнях віртуальної ідентичності зазначається, що в інтернеті людина може стати будь-ким, не хвилюючись про те, як її сприйматимуть інші.

Грабар Н. Г. виділяє такі особливості інтернет-комунікації:

– підвищена вербальна активність, відсутність комунікативних бар'єрів;

– розірваність, мозаїчність комунікації, здійснюють короткі й егоцентричні комунікативні акти;

– специфічний етикет спілкування;

– емоційність спілкування, при нестачі невербальної комунікації, користувачі часто вдаються до використання слів і знаків, що позначають емоції у своїх повідомленнях;

– емоційний стан під час спілкування;

– досвід «потоку»: втрата відчуття часу, заглибленість у діяльність, почуття задоволення, почуття контролю над ситуацією [4, с. 115].

Важнік С. А. виділяє три мовних рівні інтернет-спілкування та специфічні лексичні, граматичні, синтаксичні, а також графічні, графіко-фонетичні засоби:

1. Словотвірний та морфологічний рівень інтернет спілкування представлений активними процесами словотворення у мережі; використання абревіатур, цифрових і буквених омофонів з метою економії лінгвістичних засобів, часте вживання форм імперативу.

2. До лексичних рис інтернет комунікації належить активне використання акронімів, неологізмів, комп'ютерної термінології, у неофіційному спілкуванні – різних типів сленгу. Характерним також є вживання усно-розмовних елементів у електронній формі комунікації, що підтверджується широким вживанням дієслів з прийменниками.

3. На орфографічному рівні електронне спілкування характеризується, передусім, явищем аграматизму порушення мовлення людини, що виявляється у неправильному використанні граматичних елементів і форм [1, с. 21].

Окрім мовного компоненту інтернет-спілкування включає також і паралінгвістичний рівень. Під паралінгвістичними засобами письмової комунікації зазвичай розуміють засоби для передачі інформації без використання слів як системи кодування, а саме: архітектоніку (графічну сегментацію) тексту, довжину рядка, шрифт, колір тексту, курсив, розрядку, підкреслення, графічні символи, засоби іконічної мови (малюнки, фотографії, таблиці, схеми, креслення), незвичайна орфографія слів і розстановка розділових знаків, а також інші засоби, набір яких не є жорстко фіксованими і може варіюватися у залежності від характеру конкретного тексту [5, с. 10].

Соцмережа Instagram перетворилася в медійне середовище, яке є інструментом самоідентифікації та вираження свого «Я». До лінгвістичних засобів самоідентифікації у Instagram можливо віднести:

– використання унікальних псевдонімів та нікнеймів, які відображають унікальність користувача або його соціальну роль;

– використання хештегів, які слугують засобом категоризації контенту, засобом вираження емоційності стану, цінностей, інтересів, приналежності до спільноти;

– текстові описи до фото і відео, які можуть містити розповіді про особистий досвід, емоції, думки та почуття;

– використання у текстах емодзі;

– використання англіцизмів та змішаних мовних конструкцій;

– використання нестандартного оформлення текстів, різних шрівтів, кольорів, розміщення тексту на зображеннях.

Отже, інтернет спілкування, у тому числі в Instagram, є не лише інструментом комунікації, а й способом самоідентифікації та самовираження, де лінгвістичні засоби відіграють роль у формуванні свого «Я» у віртуальній реальності.

Список використаних джерел

1. Важнік С. А. Три стихії байнету або прояв національної мовної самоідентифікації. Мінськ: ВТАА «Право і економіка», 2007. 55 с.
2. Голуб Н.М., Проценко Л.І. Роль комунікативно-ситуативних вправ у формуванні мовної особистості. Література та культура. Полісся. Вип. 43, с. 218-223. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua›irbis_nbuv›cgiirbis_64. (дата звернення: 01.04.2025)
3. Гончар К., Рогатюк А. Самооцінні висловлення вихваляння як мовний засіб вираження самоідентифікації мовця. РОЗДІЛ ІІІ. Прагмалінгвістика. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, №5, 2014, с. 124-128. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/7769/1/30.pdf. (дата звернення: 01.04.2025).
4. Грабар Н. Г. Соціально-психологічні проблеми спілкування у віртуальній реальності. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2012. № 3-4. С. 82-85.
5. Кононова О. Л. Використання блог-ресурсів на заняттях з іноземної мови «Сучасні підходи до навчання іноземної мови: шляхи інтеграції школи та ВНЗ». Матеріали ІІІ міжнародної конференції. Харків, 2013. С. 10-12.
6. Ліщенко М. В., Грицiв Н. М. Лінгвістична модель рівневих методів самоідентифкації на зразках твору Івліна Во «Чоловіки у війську». Збірник наукових праць «Нова філологія» No 84, 2021. С. 137-144. URL: http://novafilolohiia.zp.ua/index.php/new-philology/article/view/671/638. (дата звернення: 01.04.2025).

Євфімець Катерина Анатоліївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Костюк Олена Миколаївна

Система персонажів у соціально- психологічних драмах Г. Ібсена «Коли ми, мертві, пробуджуємося» і «Привиди» та їх втілення на театральних сценах

Архітектоніка системи персонажів у драмах Генріка Ібсена виступає ключовим елементом драматургічного новаторства автора. «Коли ми, мертві, пробуджуємось» як остання п'єса Ібсена та «Привиди» як зразок драми ідей демонструють повноту філософсько-психологічного напруження драматурга та специфіку його роботи з системою персонажів.

У драмі «Коли ми мертві, пробуджуємося» Ібсен створює складну психологічну конструкцію через головних персонажів – скульптора Рубека та його колишню модель Ірену [1]. Їхні характери розкриваються крізь призму нереалізованих життєвих можливостей, мистецьких амбіцій та духовної кризи. Персонажі другого плану – Майя та Ульфгейм – виступають психологічними антиподами та віддзеркаленням головних героїв, створюючи цілісний квартет характерів.

У «Привидах» центральний конфлікт розгортається навколо фрау Альвінг та спадщини її покійного чоловіка. Трагічні долі Освальда, Регіни та пастора Мандерса формують комплексний психологічний простір, де кожен персонаж стає носієм певної

морально-етичної позиції. Ібсен використовує психологічний детермінізм для побудови системи персонажів, де минуле невідворотно впливає на теперішнє [2].

Театральні втілення цих п'єс вимагають особливого розуміння ібсенівської системи персонажів. Постановки «Привидів» від Макса Рейнгардта на початку XX століття до експериментальних версій Інгмара Бергмана демонструють різні підходи до інтерпретації психологічної глибини персонажів. У радянському та пострадянському театрі трактування ібсенівських персонажів часто набували соціально-критичного звучання.

Постановки «Коли ми, мертві, пробуджуємося» відзначаються меншою частотою, але більшою експериментальністю. Символістські інтерпретації Всеволода Мейєрхольда, модерністські візії європейських режисерів середини XX століття та постмодерністські експерименти сучасних театрів демонструють багатошаровість системи персонажів та їх символічний потенціал [4].

Компаративний аналіз персонажів обох п'єс виявляє спільні риси ібсенівського методу: психологічну детермінованість, символізм, наявність прихованих мотивів та глибинних конфліктів. Сценічне втілення таких складних персонажних систем вимагає від театральних постановників особливої уваги до підтексту, психологічних нюансів та внутрішніх конфліктів героїв [7].

Акторські інтерпретації персонажів Ібсена еволюціонували від психологічного реалізму до експресіоністичних та постмодерністських прочитань. Значні акторські роботи Елеонори Дузе, Віри Комісаржевської, Лів Ульман демонструють різноманітність підходів до втілення складних психологічних образів ібсенівських героїнь [5].

Сучасні театральні прочитання системи персонажів Ібсена часто акцентують увагу на гендерних аспектах, екзистенційних проблемах та актуалізації соціально-психологічної проблематики в контексті сучасності [3]. Театральні експерименти Роберта Вілсона, Томаса Остермаєра, Кеті Мітчелл розкривають новий потенціал ібсенівської системи персонажів.

Особливості сценографічного та візуального вирішення постановок драм Ібсена безпосередньо пов'язані з інтерпретацією системи персонажів. Символічні простори, використання проєкцій, експериментальне освітлення створюють додаткові виміри для розкриття психологічної глибини персонажів [6].

Таким чином, система персонажів у соціально-психологічних драмах Г. Ібсена «Коли ми мертві, пробуджуємося» і «Привиди» демонструє майстерність драматурга у створенні багатовимірних психологічних портретів, а різноманітність їх театральних інтерпретацій свідчить про універсальність та глибину ібсенівських характерів, які залишаються актуальними для різних театральних епох та естетичних парадигм.

Список використаних джерел

1. Ібсен Г. Коли ми мертві, пробуджуємось. Київ : Дніпро, 1980. 289 с.
2. Ібсен Г. Привід. Київ : Молодь, 1977. 215 с.
3. Культурологічний словник / за ред. В. І. Рожка. Київ : Либідь, 2004. 364 с.
4. Ібсен та сучасність : вибр. ст. про теорет. підходи до аналізу творчості Ібсена в контексті сучас. театру / упоряд. О. Вишневська. Київ : Мистецтво, 2010. 256 с.
5. Боярчук В. Драматургія Г. Ібсена: соціально-психологічний аспект. Львів : ПАІС, 2001. 198 с.
6. Мартинова С. Генріх Ібсен: Поет і драматург модернізму. Київ : Основи, 2003. 324 с.
7. Левін В. Ібсен на сцені: між класикою та модернізмом. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2004. 276 с.

Єнакє Назарій Валерійович
студент IV курсу,
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ніколаєнко Віта Валентинівна

Інтернет-ресурси як засіб вдосконалення граматичної компетентності учнів 8 класу

Стаття визначає доцільність використання інтернет-ресурсів як засобу вдосконалення граматичної компетентності учнів основної школи на уроках англійської мови. У цій статті ми розглянемо сучасні підходи до використання інтернет ресурсів в процесі навчання англійської мови та найпопулярніші соціальні мережі для формування іншомовної граматичної компетентності.

Ключові слова: освіта, англійська мова, діалогічне мовлення, іншомовна комунікативна компетентність, інтернет ресурси.

Сутність проблеми. Сьогодні багато педагогів звертають увагу на те, що систематичне вивчення граматичних конструкцій англійської мови складно організувати виключно за допомогою друкованого підручника або звичайних аудиторних занять. Комп'ютерні тестові модулі, інтерактивні вікторини, відеоуроки та віртуальні тренажери розкривають нові горизонти для глибшого опрацювання лексико-граматичного матеріалу. Крім того, вони дають учням можливість аналізувати власні помилки й оперативно отримувати зворотній зв'язок.

Мета статті полягає у розробці та теоретичному обґрунтуванні інтерактивних методів навчання англійської граматики учнів 8 класу засобами інтернет-ресурсів, а також у практичній перевірці створеного комплексу завдань під час проведення пробного навчання.

Стан дослідження проблеми. Використання цифрових матеріалів у викладанні англійської мови помітно зростає, зокрема з огляду на складні умови воєнного стану, які спонукають учителів шукати дистанційні або змішані формати навчання. Інтернет-ресурси дозволяють не переривати освітній процес і водночас підтримувати в учнів бажання вдосконалювати граматичні навички.

Виклад основного матеріалу. Дослідження С. Ю. Ніколаєвої, С. В. Гапонової та інших науковців свідчать, що восьмикласники потребують врахування їхніх психолого-педагогічних особливостей. Учні цього віку перебувають у фазі активних фізіологічних, психологічних та соціальних змін [1, с. 63]. У них формується більш критичне ставлення до навчальних предметів і, загалом посилюється прагнення до самостійності. Вони звертають увагу на практичну користь дисципліни, шукають швидкі або незвичні способи здобуття знань. Ці фактори роблять інтерактивне навчальне середовище особливо актуальним, адже гейміфіковані вправи й онлайн-змагання здатні утримувати увагу підлітків і сприяти глибшому засвоєнню матеріалу, зокрема граматики.

Документація Ради Європи також визначає поняття граматичної компетентності: "Граматична компетентність — це володіння знаннями, необхідними для використання граматичних компонентів певної мови, і здатність використовувати ці знання на практиці. Граматична здатність включає здатність розуміти та виражати певне значення, яке потім перетворюється на фрази та речення, що відповідають правилам певної мови (на відміну від механічного відтворення вивчених шаблонів)" [2, с. 107-108]. Вона потребує не лише заучування правил, а й уміння гнучко оперувати ними залежно від комунікативної мети. Для восьмикласників, у яких уже є певний базис, стає важливим відточити автоматизм уживання головних граматичних категорій, розширити знання про порядок слів і пасивні конструкції, а також навчитися точно передавати часові відтінки. Все це можливо за умови,

що учитель використовує системний підхід, комбінуючи пояснювально-ілюстративні методи, комунікативні практики та інтерактивні вправи.

Дистанційна форма навчання й онлайн-контроль знань стали надзвичайно поширеними через повітряні тривоги та періодичні зупинки офлайн-уроків. У таких умовах учитель може планувати уроки так, щоб частина теоретичного матеріалу пояснювалася під час відеоконференцій, а закріплення відбувалося через інтерактивні завдання або тести з миттєвим зворотним зв'язком у Google Forms чи Moodle. Учитель набуває ролі координатора, який надає учням алгоритми роботи з платформами, підтримує їх консультаціями та відстежує загальну динаміку засвоєння правил. Такий підхід стає запорукою систематичного тренування й регулярного зворотного зв'язку. [3, с. 1-4]

Інтернет-ресурси розширюють арсенал методичних прийомів, необхідних для формування граматичної компетентності. BBC Learning English, ESL Galaxy або Directory of Languages дають змогу знаходити автентичні матеріали, збагачуючи лексичний запас і допомагаючи вивчати граматику в контексті. Мобільні додатки Duolingo, Memrise, Lingvist пропонують інтерактивні вправи, які розвивають граматичні навички через тренування у форматі коротких уроків чи тематичних міні-ігор. Така форма співпадає з потребою восьмикласників у зміні видів діяльності та швидкому отриманні зворотного зв'язку. Пояснювально-ілюстративний метод корисний на початковому етапі, коли учням потрібно ознайомитися з правилами. Комунікативний підхід допомагає побачити граматику у реальному мовному вжитку, а інтерактивні платформи на зразок Kahoot! чи Quizlet створюють ігрові змагання, які посилюють мотивацію.

Онлайн-сервіси на кшталт Kahoot! дозволяють створювати швидкі змагальні ігри, де учні обирають правильні форми дієслів або трансформують активні речення у пасивні. Quizlet працює у форматі флешкарт і пропонує різні режими для закріплення, включно з тестами та інтерактивними співставленнями активних і пасивних конструкцій. Grammar Monster містить лаконічні пояснення правил і дає змогу редагувати тексти з помилками. Завдяки такій диференціації інструментів учні можуть відпрацьовувати різні аспекти граматики, від основних часів і порядку слів до складних конструкцій із модальними дієсловами. YouTube відіграє роль джерела аудіо-візуальних прикладів, де школярі переглядають відеоуроки або слухають носіїв мови, розвивають сприйняття на слух і водночас помічають граматичні особливості мовлення.

Освітній процес, що базується на активному застосуванні інтернет-ресурсів, полегшує контроль та оцінювання. Учитель може оперативно виставляти залікові бали за підсумками онлайн-тестів чи отримувати проміжні показники, які свідчать про динаміку навчальних досягнень. Користь полягає у тому, що восьмикласники, маючи постійну миттєву реакцію на свої відповіді, відчувають додатковий стимул до самостійного опрацювання. Такий формат підвищує відповідальність учнів, адже вони бачать, наскільки якісно розуміють часові форми або структури пасивного стану. Коли вчитель періодично аналізує типові помилки, він оперативно налаштовує програму, даючи школярам адресні консультації, додаткові завдання чи посилання на корисні джерела. Подібний підхід описано у працях О. Бігич та колег у підручнику "Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика" [4, с.177].

Результати практичних випробувань свідчать, що класи, які систематично застосовують Kahoot!, Quizlet чи Grammar Monster, зазвичай мають вищі середні показники з граматики. Учні відзначають зручність інтерактивних занять, а педагоги вказують на зменшення кількості типових помилок. Хоча існують технічні бар'єри, спричинені відсутністю стабільного інтернету або труднощами з входом у систему, більшість учнів швидко опановує механіку роботи з цифровими ресурсами. Водночас при використанні дистанційних платформ важливо забезпечити чіткі інструкції та супровід, щоб уникнути розгубленості або зниження мотивації в окремих випадках.

Зрештою, можна стверджувати, що комплексне використання цифрових інструментів для навчання граматики сприяє розвитку самостійності, підсилює мотивацію,

допомагає підліткам бачити реальні результати своїх зусиль і демонструє практичну користь вивчення англійської мови. Утім, учитель зберігає головну роль координатора, який продумує методичний сценарій занять, визначає послідовність подання теорії та контролює прогрес учнів упродовж усього навчального циклу. Навіть у складних умовах воєнного часу, коли офлайн-заняття регулярно перериваються, такий підхід здатен надати стабільну основу для вдосконалення граматичних навичок, розвинути в учнів упевненість у своїх знаннях і зміцнити їхню здатність до подальшого мовного зростання.

Список використаних джерел

1. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах у структурно-логічних схемах і таблицях: навч. посіб. / С. Ю. Ніколаєва, С. В. Гапонова та ін. Київ: Ленвіт, 2004. 208 с.
2. Ванівська О. М. Реалізація компетентнісного підходу в процесі викладання іноземної мови у вищій школі. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2016. Вип. 1(38). С. 71–75.
3. Томчук, М. С. Впровадження Інтернет-ресурсів під час навчання англійської мови. URL: http://conf.vntu.edu.ua/eiron/2013/pdf/6.pdf (дата звернення: 10.02.2025).
4. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін.; за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013.

Журавель Світлана Святославівна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доцент
Астахова Алла Андріївна

Особливості художнього втілення та інтерпретації роману Дж. Остін «Нортенгерське абатство» в однойменному фільмі Дж. Джонса

Як відомо, творчість Дж. Остін багато в чому заклала основи та вплинула на особливості літератури Вікторіанської епохи. Більшість дослідників вважають, що письменниця своєю творчістю проклала шлях до реалістичного роману, який згодом домінував у літературі вікторіанської Англії.

Багато творів Дж. Остін було екранізовано. Нашу увагу привернула екранізація роману «Нортенгерське абатство», здійснена в 2007 році режисером Дж. Джонсом.

Більшість дослідників розглядають твір «Нортенгерське абатство» як зразок готичного роману з мотивами детективу. Вважається, що саме в цьому романі письменниця розкриває свої погляди на літературне мистецтво. Як і в інших своїх творах, в романі «Нортенгерське абатство» письменницею створені певною мірою універсальні образи, зміст яких не обмежується конкретним часом чи країною. В романі реалістично змальовані різноманітні життєві ситуації , взаємини між людьми, які зображуються такими, як вони є. [1] Роман «Нортенгерське абатство» є своєрідною пародією на популярні в той час готичні романи, при цьому найбільше висміюються літературні прийоми письменниці Анни Редкліф та її роман «Mysteries of Udolpho», який читає головна героїня.

В фільмі, на наш погляд, змінена концепція деяких образів. Кетрін Морланд постає більш невпевненою в собі, ніж у книжковій версії. Зокрема це помічаємо у сцені танцю Генрі та Кетрін на балу. Образ Генрі Тілні теж було змінено. В екранізації більше

акцентується увага на іронічному ставленні героя до подій. Це передається, перш за все, завдяки крупним планам , які концентрують увагу глядача на міміці героя. Також дещо змінено образ генерала Тілні. Він постає більш демонічним , в традиціях готичного роману. Візуально генерал виглядає більш суворим, ніж у романі. На відміну від образу Генрі Тілні та генерала Тілні образи Ізабелли Торп та Елінор Тілні повністю співпадають з романною версією.

У процесі аналізу та порівняння роману з екранізацією було виявлено, що у фільмі більш важливу роль, ніж в романі, відіграють сцени, які передають фантазії головної героїні Кетрін Морланд та ілюструють її захоплення готичними романами. На відміну від книги в якій думки головної героїні передані через авторську непряму мову, в фільмі Дж. Джонса внутрішній світ головної героїні розкривається завдяки її монологам за кадром та візуалізації її фантазій. Це допомагає краще розкрити характер героїні, а саме - схильність Кетрін до занурення у вигадані фантазії. В романі напруження створюється вербальними засобами через роздуми героїні. В фільмі ж воно створюється засобами кіномови і передається через рухи, жести Кетрін, приглушене світло в кадрі та тривожну музику за кадром. Глядач бачить, як головна героїня сприймає деталі інтер'єру, аббатства, тіні в коридорах, як в цей момент вона рухається та жестикулює. Це і допомагає передати її страх. Всі ці прийоми вочевидь запозичені з детективних фільмів. Таким чином вербальний ряд роману переходить у візуальний.

Цікаво, що у фільмі, на відміну від роману, більшість сцен відбуваються не в замкненому просторі абатства, яке і породжує фантазії в уяві головної героїні, а на лоні природи. Такий контраст вочевидь має, на думку режисера, підкреслити , що перебування на природі та споглядання її краси заспокоює і повертає до реальності.

Отже, порівняльний аналіз роману «Нортенгерське абатство» та його екранізації Дж. Джонса дозволяє зробити висновок, що фільм не лише відтворює основну сюжетну лінію твору, а й засобами кіномови яскравіше розкриває внутрішній світ головної героїні. Крім того, екранізація вносить певні корективи в зображення окремих персонажів.

Список використаних джерел

1. Southam B. Jane.Austen - The critical Heritage : книга. 3rd ed. London : Francis e-Library, 2012. 286 p. URL: https://archive.org/details/janeaustencritic0001sout.
2. Анненкова, О. С. (2016). Англійська література вікторіанської епохи.
3. Яковенко-Єременко, І. П. (2011). “Розважальне читання” чи “література людської природи”? Літературно-критичні оцінки романістики Джейн Остін в англійському літературознавстві перших десятиліть XIX століття. Актуальні проблеми слов’янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство.

Загляда Анастасія Миколаївна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Гузь Олена Іванівна

Вплив лексико-стилістичних засобів на суспільне сприйняття тероризму

Актуальність дослідження. У сучасному глобалізованому світі, де терористичні загрози дедалі частіше стають об’єктом публічної комунікації, дослідження лексико-

стилістичних засобів, які впливають на суспільне сприйняття цього явища, набуває особливої значущості.

Мета дослідження – виявити й охарактеризувати лексико-стилістичні засоби, що застосовуються в англомовному політичному дискурсі для формування суспільного сприйняття тероризму.

Завдання дослідження:

1. проаналізувати функціонування метафор, епітетів, гіпербол, антитез, алюзій, риторичних запитань та порівнянь у політичному дискурсі;

2. визначити комунікативну мету використання зазначених засобів.

Політичний дискурс, що формує громадську думку, активно використовує мовні засоби для конструювання образу ворога, мобілізації аудиторії та легітимації рішень влади, що зумовлює потребу у критичному аналізі таких стратегій впливу. Засоби масової інформації, урядові заяви та промови політичних лідерів відіграють провідну роль у формуванні суспільної думки щодо терористичних актів, їхніх причин, наслідків і способів реагування на них [1].

Одним із ключових інструментів впливу на суспільне сприйняття тероризму є мова, зокрема добір лексико-стилістичних засобів, які формують емоційну, когнітивну та ідеологічну оцінку подій. Найбільш виразними у цьому контексті є метафори, що створюють яскраві образи загрози та активізують уяву. Наприклад, вирази hellish crucible («пекельний тигель») чи spectre of terrorism («привид тероризму») викликають у свідомості страх і тривогу, змушуючи сприймати небезпеку як постійну й всюдисущу.

Гіперболи на зразок unprecedented threat («безпрецедентна загроза») чи existential threat («екзистенційна загроза») підсилюють драматизм ситуації, обґрунтовуючи радикальні рішення та мобілізацію громадськості. Епітети типу barbaric acts («варварські дії»), cowardly attack («боягузливий напад»), heinous crime («огидний злочин») формують негативне уявлення про терористів, демонізуючи їх у масовій свідомості. Алюзії на історичні події (напр., This is our generation’s Pearl Harbor) сприяють емоційній ідентифікації та апелюють до колективної пам’яті. Риторичні запитання (Can we stand idly by while innocent lives are lost?) стимулюють внутрішній діалог, активізуючи моральну відповідальність слухача. Порівняння тероризму з хворобами (terrorism is a cancer, like a virus infecting nations) створює сильні асоціації невідкладної загрози, що потребує негайної реакції.

Отже, лексико-стилістичні засоби в політичному дискурсі є невід’ємною складовою стратегічної комунікації, що забезпечує не лише передавання змісту, але й управління сприйняттям, емоціями та поведінковими реакціями аудиторії. В умовах загрозливих соціальних явищ, зокрема тероризму, мова виконує функцію емоційної мобілізації, морального орієнтування та ідеологічного впливу, що робить її важливим ресурсом політичного впливу на масову свідомість.

Список використаних джерел

1. Козуб Л. Мовні засоби впливу у сучасному англомовному політичному дискурсі. URL: https://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2995/1/Kozub_Lyubov.pdf (дата звернення: 26.03.2025).

2. Spencer, A. The Tabloid Terrorist: The Predicative Construction of New Terrorism in the Media. Palgrave Macmillan, 2010. https://link.springer.com/book/10.1057/9780230281301

Захарчук Юлія Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Давидюк Людмила Володимирівна

Поняття інтерактивні технології у сучасному науково-педагогічному дискурсі

Актуальність поняття інтерактивних технологій навчання зумовлена необхідністю інтеграції їх в освітній процес Нової української школи, що спрямована на розвиток ключових компетентностей учнів. Сучасна педагогіка наголошує на важливості формування таких компетентностей, як критичне мислення, здатність до вирішення проблем, комунікація та співпраця, що є основою для формування загальних здібностей учнів до адаптації в швидко змінюваному світі.

Теоретичні та практичні напрацювання в цій сфері належать таким українським науковцям, як О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, Н. П. Волкова, О. А. Комар,

Н. С. Побірченко, Г. І Коберник, Т. А. Торчинська, О. О. Ісаєва. Дослідники акцентували увагу на наявних інтерактивних методах навчання, їх класифікаціях, обґрунтовуючи важливість і доцільність їхнього застосування, а також підтверджували їхній позитивний вплив на ефективність освітнього процесу.

О. І. Пометун зазначає, що суть інтерактивного навчання полягає в тому, що процес навчання відбувається лише через постійну, активну взаємодію всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, розмірковують над тим, що вони знають, уміють і як здобувають ці знання та навички. «Учитель в інтерактивному навчанні виступає організатором навчального процесу, консультантом, фасилітатором, який ніколи не «замикає» процес навчання на собі», – зазначає науковиця [6, с. 13].

Проаналізувавши праці Н.П. Волкової та О.А. Комар зазначимо, що під поняттям «інтерактивне навчання» у педагогіці розуміють:

- організацію освітнього процесу, де виключено пасивність учасників;
- навчання, де кожен учасник має чітко визначене завдання, за результат якого несе відповідальність перед групою;
- процес, де колективна пізнавальна діяльність забезпечує якісне засвоєння знань [1; 4].

Аспекти реалізації інтерактивного навчання отримують подальше осмислення у працях Н. П. Волкової, яка акцентує увагу на внутрішній організації взаємодії в освітньому процесі. На думку дослідниці, провідним засобом забезпечення ефективної інтерактивної взаємодії є створення умов для оптимального поєднання різних видів активності, зокрема комунікативної, що дозволяє кожному учасникові відчути свою індивідуальність, самодостатність і успішність [1, с. 13].

Як випливає з аналізу наукових підходів, інтерактивне навчання потребує залучення особистісного досвіду суб'єктів навчання – почуттів, емоцій, переживань, а також дій і вчинків, що їм відповідають. У такому контексті важливою умовою ефективного пізнавального процесу постає розмаїття форм співпраці, наявність рефлексії щодо набутих знань, умінь, ціннісних орієнтацій і соціальних ставлень. Саме це, підкреслює Н.П. Волкова, формує цілісне середовище, де навчання набуває характеру глибокого особистісного досвіду та культурного діалогу [1, с. 13-14].

Інтерактивне навчання розвиває вміння нестандартно мислити, аналізувати проблеми та шляхи їх вирішення, обґрунтовувати свої позиції і цінності. Воно також сприяє розвитку таких якостей, як вміння слухати інших, співпрацювати, вступати в партнерське спілкування, проявляючи толерантність і доброзичливість до опонентів.

Більшість дослідників поділяє інтерактивні технології на умовні чотири групи. О. І. Пометун та Л. В. Пироженко класифікують інтерактивні технологій навчання в залежності від форм навчання, в яких саме вони й реалізуються:

1) інтерактивні технології кооперативного навчання (навчання у парах; ротаційні (змінювані) трійки; два – чотири – всі разом; «Карусель»); 2) інтерактивні технології колективно – групового навчання (обговорення проблеми у загальному колі; «Мікрофон»; незакінчені пропозиції; мозковий штурм; «навчаючи - учусь»; рішення проблеми); 3) технології ситуаційного моделювання (рольова гра, кейс-технологія, спрощене судове слухання, драматизація, розігрування ситуації за ролями); 4) технології обробки дискусійних питань (метод прес, «займи позицію», «Зміна позиції»; безперервна шкала думок; дискусія; дебати та інші) [5, с. 27-60].

Проаналізувавши роботи О. О. Ісаєвої, заначимо, що науковиця пропонує в процесі вивчення зарубіжної літератури застосовувати такі форми інтерактивного навчання: індивідуальні (хмара слів, кроссенс, інфографіка, синквейн, образон, рекламний проект) [3]; колективні, що розмежовують у собі роботу у парах та мікрогрупах (у парах: взаємоопитування, рецензування відповідей один одного, співбесіда, створення постеру книги, мотиватора, дудлів тощо; у мікрогрупах: інсценізація учнями окремих епізодів твору, підготовка кіносценаріїв та фільмів на основі прочитаних творів, створення рекламних проектів за прочитаним у різних формах) [2].

У сучасній педагогіці рідко, але все ж таки виділяють індивідуальні форми інтерактивного навчання. О.О. Ісаєва зазначає, що такі форми інтерактивного навчання передбачають, що учень індивідуально вступає у взаємодію з різними суб'єктами і об'єктами навчального процесу і створює власний певний навчальний «продукт», оприлюднення якого, в свою чергу, сприятиме подальшій взаємодії, появі різних реакцій з боку інших учасників навчального процесу [3].

Отже, інтерактивне навчання є однією з ключових тенденцій сучасної педагогіки, яка відповідає вимогам Нової української школи та запитам сучасного учня. З'ясовано, що інтерактивні технології не обмежуються набором методів чи прийомів, вони є цілісною дидактичною системою, що поєднує в собі методологічні засади педагогіки співпраці, демократичного стилю спілкування, мультиінтелектуального розвитку особистості та принципів освіти для життя. Їхня суть полягає у створенні умов для реальної міжособистісної та інтелектуальної взаємодії, у якій знання не передаються, а співтворяться.

Список використаних джерел

1. Волкова Н.П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі. Навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
2. Ісаєва О.О. Інтерактивні технології вивчення зарубіжної літератури в школі. Методика Ісаєва URL: http://www.isaieva.kiev.ua/downl-f/prez-student-4-2-0-02-interaktivteh.pdf (дата звернення 30.03.2025).
3. Ісаєва О.О. Індивідуальні форми інтерактивного навчання. Методика Ісаєва URL: http://www.isaieva.kiev.ua/downl-f/prez-student-0-5-individ.pdf (дата звернення 30.03.2025).
4. Комар О. А. Інтерактивні технології у ВНЗ. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/375/1/interaktuvni_tehn_VNZ.pdf (дата звертання 20.04.2025) .
5. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.

6. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : [Б. в.], 2007. - 141 с.

Земляк Марія Павлівна
студентка IV курсу,
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ніколаєнко Віта Валентинівна.

Соціальні мережі як інструмент формування комунікативної компетентності у діалогічному мовленні учнів 10 класу на уроках англійської мови

Стаття визначає доцільність використання соціальних мереж на уроках англійської мови. У цій статті ми розглянемо сучасні підходи до використання соціальних мереж у процесі навчання англійської мови та найпопулярніші соціальні мережі для формування іншомовної комунікативної компетентності у діалогічному мовленні.

Ключові слова: освіта, англійська мова, діалогічне мовлення, іншомовна комунікативна компетентність, соціальні мережі.

Сутність проблеми. Зростаюча потреба у розвитку умінь і навичок діалогічного мовлення учнів потребує використання інноваційних методів і підходів у навчанні іноземної мови. Орієнтація на використання соціальних мереж у контексті вивчення іноземної мови є важливим кроком у вдосконаленні навчального процесу та забезпеченні ефективного розвитку комунікативних навичок учнів.

Метою даної статті є розгляд та обґрунтування важливості використання соціальних мереж на уроках англійської мови як ефективного інструменту формування комунікативної компетентності у діалогічному мовленні учнів старшої школи.

Виклад основного матеріалу. Багато вітчизняних й зарубіжних методистів та наукових фахівців підкреслюють освітній вплив соціальних мереж на навчальний процес. Наприклад, Нора Ґанім Барнс аналізує зростаюче впровадження соціальних медіа в закладах освіти США. Дослідниця зауважує, що нині освітні заклади активно експериментують з новими комунікаційними інструментами, такими як блоги, Facebook, Twitter та YouTube, для покращення взаємодії з учнями [2, с. 15-17].

Кузьменко Н.В. доводить, що використання соціальних мереж у навчанні набуло широкого поширення, оскільки вони надають можливості обміну інформацією в широкому плані (аудіо-матеріали, відео-матеріли, текстові документи в різних форматах), можливість інтерактивного спілкування, а також є найбільш прогресуючим та адаптивним до потреб користувачів [3, с. 240-244].

Возна І. серед основних сучасних підходів використання соціальних мереж в процесі навчання англійської мови виділяє:

1) Англомовний Директ – це практичний посібник для розвитку навичок письма, говоріння та аудіювання. Спілкування в приватних повідомленнях можна реалізовувати через текст, аудіо чи відео.

2) Коментування – писати коментарі під дописами це гарний спосіб покращити навички читання та письма.

3) Контент – споживання контенту англійською мовою має стати пріоритетним. Щодо створення контенту, то і це варто робити англійською. По-перше, це цікаво, по-друге, дуже ефективно для подолання мовного бар’єру. Окрім позитивного впливу на розвиток мовленнєвих навичок, створення англомовного контенту сприяє розвитку креативності та творчого мислення [1].

Науковиця також наводить найпопулярніші соціальні мережі для формування іншомовної компетентності:

1) YouTube – одна з найбільших платформ для відеоконтенту, де можна знайти навчальні відео абсолютно різного формату. Способи використання:

– підписка на освітні канали. Є безліч профільних каналів, присвячених вивченню англійської мови, таких як BBC Learning English або Learn English with TV Series;

– перегляд відео з субтитрами, щоб краще розуміти, тренувати мовну пам'ять та покращувати навички читання;

– створення власного каналу, де можливо записувати англомовні влоги та заливати їх на канал;

– коментарі, участь в обговореннях під відео допоможе практикувати письмо та граматику.

2) Facebook за популярністю посідає другу сходинку після YouTube. В додаток до візуалів маємо мільйони співрозмовників, які постійно обмінюються інформацією в режимі реального часу. Способи використання:

– приєднання до груп за інтересами, пошук спільноти тих, хто вчить або навчає англійської. В них можна знайти матеріали для самостійного навчання, взяти участь у дискусіях, поставити запитання та отримати швидкий фідбек від інших учасників;

– підписка на сторінки навчальних центрів. Сторінки таких організацій часто публікують корисні гайди, чеклисти, уроки, вправи та мотиваційні повідомлення, які допоможуть у навчанні;

– спілкування з носіями мови, переписки та взаємні коментарі з носіями мови допоможуть покращити всі мовленнєві навички та збільшити лексичний багаж.

3) Instagram один з небагатьох пропонує вивчення мови через візуальний контент. Способи використання:

– підписка на англомовні акаунти за інтересами. Сторінки англійських садових блогерів варті вашої уваги. Можливість практикувати англійську у сфері , яка дійсно захоплює - це висока мотивація у навчанні;

– перегляд IGTV. Прямі ефіри з нейтівами – це доступна безкоштовна практика комплексу навичок – аудіювання, читання, письма та розмовної англійської;

– доповнення своїх дописів текстами та прочитання їх в інших, висловлювання своєї думку в коментарях.

4) TikTok це найдинамічніша та найвпливовіша платформа. Там народжується більшість сучасних інтернет-трендів. Способи використання:

– перегляд навчальних відео. Багато викладачів та мовних шкіл використовують TikTok для створення коротких, але інформативних корисних відеоуроків, tips, quizzes тощо;

– приєднання до челенджів. Участь у різних мовних челенджах допоможе практикувати вимову та говоріння;

– створення власних відео: запис відео англійською мовою, щоб покращити розмовну англійську, створення оригінального та know-how контенту, щоб отримати зворотній зв'язок від спільноти.

5) X мережа – це платформа для коротких повідомлень, що дозволяє супершвидко ознайомлюватися з новинами та думками людей з усього світу. Її беззаперечна перевага в тому, що велика частка контенту має новинний характер. Тож добра порція ділової лексики забезпечена. Способи використання:

– слідкування за англомовними акаунтами. Політики, бізнесмени сучасної формації, знаменитості публікують цікаві та корисні в контексті лексики «твіти»;

– приєднання до розмов через хештеги. Використання популярних хештегів дозволить знайти «гілки» на цікаві вам теми. Участь в них – це ефективна практика письма та збільшення словникового запасу;

– публікація власних «твіти» англійською. Це допоможе потренувати здібність писати тексти малих форм, коли потрібно дуже стисло, але дуже влучно описати свої погляди [1].

Отже, вивчивши стан використання соціальних мереж в освіті, можна зробити висновок, що соціальні мережі стали важливим інструментом у сучасному навчальному процесі, у тому числі для формування іншомовної компетентності учнів у діалогічному мовленні.

Висновки. Соціальні мережі – це ефективний інструмент для вивчення англійської мови, який можна адаптувати під власні потреби та рівень знань. Використовуючи Facebook для спілкування, Instagram для креативного навчання, Twitter для читання та написання коротких текстів, YouTube для перегляду відеоуроків, а TikTok для інтерактивних челенджів, учні можуть в комплексі покращити свої мовленнєві навички, у тому числі у діалогічному мовленні. Проте існують певні виклики, зокрема, питання контролю якості контенту та захисту від можливих відволікань, що потребує розробки ефективних методик використання цих інструментів.

Список використаних джерел

1. Возна І. Як використовувати соціальні мережі для практики англійської мови. 2024. URL: https://lse.ua/article/yak-vikoristovuvati-socialni-merezhi-dlya-praktiki-anglijskoyi-movi/ (дата звернення: 15.02.2025). (дата звернення: 01.04.2025).

2. Івашньова С. Використання соціальних сервісів та соціальних мереж в освіті. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2012. № 2, с. 15-17.

3. Кузьменко Н.В. Використання інтернет-ресурсів загального користування у процесі формування іншомовної комунікативної компетенції студентів. Освіта. С. 240-244. URL: file:///C:/Users/dzhli/Downloads/Znpddtu_2015_2_47.pdf. (дата звернення: 01.04.2025).

Кади Сальсабіль Ісмаілівна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Боровська Олена Миколаївна

Образ Лондона і Темзи в романі «Наш спільний друг» Ч. Діккенса

Безумовним досягненням Чарльза Діккенса в романі «Наш спільний друг» є спроба узагальнено-філософського осмислення дійсності, що розкривається за допомогою образів Лондона і Темзи, які постають не просто географічними реаліями або місцем дії, а багатозначним художнім простором, пов’язаним із проблемою буття загалом.

Зображення Лондона в романі вирізняється географічною точністю й використовується також для характеристики соціального статусу персонажів – залежно від району англійської столиці, де вони проживають. Широко використовується прийом уособлення Лондона, який часто постає як жива істота, як певна єдність, що містить у собі протиріччя. Погана погода, що переважає в місті, підпорядкована зображенню випробувань людини, підкресленню її самотності, складних переживань. Окремі випадки хорошої погоди відтіняють відштовхуючий внутрішній стан негативних персонажів або вводять неочікуваний сюжетний поворот.

Лондон у «Нашому спільному другові» пов’язаний із темою сміття як прояву зовнішньої непривабливості міста. Водночас тема сміття набуває й символічного звучання,

про що завжди говорили дослідники цього роману. Наприклад, Х. Далеські в купах сміття вбачає символ, рівноцінний за значенням Канцлерському суду в «Холодному домі» та Міністерству Вовтузіння в «Крихітці Дорріт». Проте автор, за словами критика, копає глибше: він показує не паразитизм влади, а жагу до грошей, яка, на думку дослідника, передує паразитизму; відповідно, більш доречним символом неблагополучного суспільства дослідник вважає не суспільний інститут на вершині соціуму як типізацію конкретного пороку, а сам бруд, на якому ґрунтується суспільство [1, с. 272]. Можна припустити, що під «брудом» розуміється корисливість, жага наживи як основа суспільства. Цей образ у різних його тлумаченнях (узагальнено-символічний, філософський зміст, фабульна й метафорична функція) цілеспрямовано служить також і єдності роману.

На Темзу покладено важливу функцію в сюжетно-композиційній організації твору, з нею пов'язані долі багатьох героїв і напружені колізії. У соціально-побутовому плані річка виступає джерелом доходу різних персонажів, а також місцем злочинів. Різний стан річки в місті та за його межами підкреслює контраст похмурого урбаністичного способу життя та світлого природного первня. Залишаючись географічною реальністю, Темза як художній образ обростає багатьма смислами, які зачіпають різні сторони людського існування й буття загалом. Течія річки символізує потік думок персонажів, зміни настрою, зміни в їхній долі.

Символічно втілюючи в собі рух життя, розвиток людських доль, Темза, як не раз підкреслюється в романі, спрямовується в океан, що у Діккенса означає вічність і смерть. Смерть-океан постає і як знаряддя відплати – тонуть Хедстон, Райдергуд, старий Хексем, по-різному уражені пороком. Але річка й очищає, сприяє духовному переродженню (Юджин Рейберн).

У зверненні Ч. Діккенса до теми художнього простору, до географічних реалій Лондона, які наділяються узагальнено-символічним змістом, проявляється традиційний для письменника інтерес до морально-етичних і соціальних проблем. У художньому плані цьому слугує, як і раніше, звернення до теми художнього простору, до географічних реалій Лондона, які наділяються узагальнено-символічним змістом. Ця думка розвивається на прикладі образу Темзи, з яким пов'язана сюжетна організація твору, соціально-побутовий план життя персонажів, при цьому особливий акцент робиться на багатоплановому морально-філософському аспекті образу річки.

Список використаних джерел

1. Daleski H. M. (1970). Dickens and the art of analogy. London : Faber and Faber, - 349 p.
2. Dickens Charles. Our Mutual Friend: Kindle Edition, 2021,- 571 p.

Кайданович Анастасія Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна

Використання інтернет-ресурсів при організації самостійної роботи учнів у формуванні англомовної лексичної компетентності

Ключові слова: *інтернет-ресурси, самостійна робота, англійська мова, лексична компетентність, цифрові платформи.*

Сутність проблеми. Освіта сьогодення передбачає інтенсивне впровадження інтернет-ресурсів у навчальний процес, зокрема у вивчення іноземних мов. Одним із важливих аспектів розвитку лексичної компетентності є самостійна робота учнів з використанням інтернет-ресурсів, що сприяє розширенню словникового запасу та вчить навичкам само дисципліни.

Метою даної статті є аналіз актуальності та ефективності використання інтернет-ресурсів під час самостійної роботи учнів з формування словникової компетності англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Інтернет-ресурси надають студентам необмежений доступ до великої кількості джерел, інтерактивних вправ, ігор, відео та мобільних додатків, які активно залучають їх до самостійного вивчення нової лексики.

Ефективними для навчання інтернет-ресурсами є:

1) Словникові платформи – для систематизації та активного закріплення нової лексики.
2) Навчальні відео, які поєднують вивчення лексики з розвитком навичок аудіювання.
3) Онлайн-ігри та вправи, які допоможуть вивчити слова в процесі гри.
4) Адаптивні навчальні платформи, які пристосовуються до рівня студента та зосереджені на вивченні лексики в контексті.
5) Віртуальні спільноти з вивчення мови: вони надають можливість писати та розмовляти з носіями мови на практиці.
6) Платформи для створення контенту, де учні створюють власні картки, міні-ігри та інше.

Інтернет-ресурси створюють унікальні навчальні схеми та сприяють розвитку навичок самостійного вивчення, дослідження, аналізу та застосування інформації. Учень отримує досвід незалежного навчання, що важливо для розвитку лексичної компетентності.

Найбільш ефективними для організації самостійної роботи студентів у процесі формування словникового запасу англійської мови є нижче перелічені онлайн-платформи:

1) Quizlet – один із найзручніших ресурсів для вивчення та закріплення словникового запасу. Використовуючи картки, тести, ігри та аудіо, учні можуть вивчати нові слова та фрази у своїй власній швидкості.
2. BBC Learning English - це високоякісний контент, включаючи відео та інтерактивні вправи, які допоможуть вивчити та використати іншомовні слова у реальних ситуаціях. Для зручності дана платформа також пропонує вибір рівня та теми відповідно до потреб та інтересів.
3. Wordwall – це платформа з різноманітними інтерактивними вправами для вивчення лексики, включаючи кросворди, класифікації, пошук слів та інші формати ігор. Це дозволяє студентам працювати зі словниковим запасом у нестандартній формі і тим самим неодмінно покращувати навички за допомогою різних видів інтернет діяльності.
4. LearningApps – це ресурс, який допомагає зміцнити словниковий запас. Учні можуть використовувати заздалегідь підготовлені завдання або створювати власні, сприяючи ще глибшому розумінню матеріалу.
5. Duolingo – платформа з особистісною системою навчання, орієнтованою на розвиток словникового запасу. Ігровий підхід спонукає студентів до регулярного та активного навчання, дозволяючи їм контролювати свій прогрес і досягати результатів у зручному темпі.

Отже, дані джерела поєднують доступність, інтерактивність, адаптованість, оригінальність, сучасність також надають можливість виділяти найбільш зручний час. Використання онлайн-інструментів також активізує пізнавальні процеси учнів, дає можливість урізноманітнити способи подачі матеріалу та поєднати різні види усної діяльності (читання, письмо, говоріння, аудіювання).

Розглянемо для прикладу вправу для автономної роботи учнів, яка полягає у складанні слів з запропонованих літер, відповідно до конкретних зображень. Ця гра є ефективною для більш швидкого та модернізованого методу розвитку лексичної компетентності. Виконання вправи допоможе:

1. Закріпити знання лексики. Формат гри сприяє кращому запам'ятовуванню нових іншомовних одиниць.
2. Покращувати орфографічні навички. Будування слів із букв вимагає уваги до деталей і точності, що допомагає учням краще запам'ятати правила орфографії.
3. Розвивати навички критичного мислення. Щоб правильно скласти слово, учні повинні зіставити картинки з можливими словами у себе в голові, що активно допомагає розвивати їхні когнітивні навички.
4. Підвищити рівень мотивації. Вправа у формі гри заохочує учнів до активної та самостійної роботи, таким чином підвищуючи їхню цікавість до навчання.

Виконуючи цю вправу учні практикують свій лексичний запас, розширюють словниковий запис та розвивають мовні навички.

Висновки. Завдяки своїй доступності, інтерактивності та самостійності цифрові платформи дозволяють дітям опрацьовувати матеріал у зручному темпі, що говорить про ефективність та в той же час комфорт. Крім того, використання цих джерел допомагає учням розвинути важливі навички самостійного навчання, що є необхідною умовою для кращого оволодіння іноземною мовою. Адже у майбутньому самостійна форма вивчення того чи іншого матеріалу буде актуальна для кожної дитини. Інтернет-ресурси сприяють розвитку критичного мислення, навичок дослідження та аналізу, які є невід'ємною частиною розвитку лексичної компетентності.

Список використаних джерел

1. Токарєва Т. Організація самостійної роботи учнів при вивченні німецької мови. Серія: Філологічні науки. Наукові записки, вип. 165. С. 578-585. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/711262. (дата звернення: 15.04.2025).
2. Лозинська Л.Ф., Курах Н.П., Депчинська І.А. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів у процесі вивчення іноземної мови. Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки», 1, 2022. С. 245-252.

Карван Ольга Валентинівна
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Анненкова Олена Сергіївна

Жанровий синтез у тетралогії Т. Гарріса про Ганнібала Лектора

Тетралогія Томаса Гарріса про Ганнібала Лектора є яскравим прикладом сучасної літератури, яка завдяки своєму жанровому різноманіттю викликає значний інтерес як серед читачів, так і серед літературознавців. Унікальність цієї серії романів полягає у поєднанні різних жанрів, таких як детектив, психологічний трилер, готика та інтелектуальна проза. Дослідження жанрового синтезу дозволяє краще зрозуміти популярність творів Т. Гарріса та їх значення для сучасної культури.

Наразі вже існують дослідження, присвячені проблемі жанрової природи тетралогії Т. Гарріса, зокрема її окремих частин – «Мовчанняі ягнят» та «Червоний дракон» (P. Messent, P. L. Simpson) [1]. Деякі автори звертають увагу на синтез жанрів саме в кіноадаптаціях, порівнюючи їх з романом (D. J. van Rensburg) [2]. Однак робіт, які фокусуються на усіх частинах тетралогії, бракує.

Метою тез є виявлення елементів жанрового синтезу в тетралогії Томаса Гарріса.

Риси кримінального детективу є першими основними ознаками, якими позначені книги Т. Гарріса про Ганібала Лектора. Такі схеми як серійні злочини трапляються читачеві в усіх частинах тетралогії (Френсис Долергайд в «Червоному драконі», Бафало Біл в «Мовчанні ягнят» та Ганібал Лектор в «Ганібалі», а також в «Ганібал. Воскресіння»). Розслідування ФБР, а також аналітична робота слідчих, які переслідують вбивць, є невід'ємною частиною кримінального детектива. Кларіс Старлінг і Віл Грем і другорядні персонажі демонструють свої детективні навички в розслідуваннях. Т. Гарріс використовує детективний жанр для створення напруженого сюжету з елементами таємниці, яка поступово розкривається. У «Червоному драконі» і «Мовчанні ягнят» читач залучається до аналізу психології серійних убивць через різний погляд агентів ФБР: Кларіс Старлінг, студентки Академії, та вже досвідченого агента Віла Грема.

Завдяки психологічній глибині ці твори виходять за рамки звичайного кримінального детективу і набувають ознак психологічного трилера. Взаємодія Ганібала Лектора та Кларіс Старлінг є незвичною. Романтичні стосунки Лекторі і Старлінг наприкінці «Ганібала» можуть здивувати тих, хто знайомий з героями лише з кінематографу. Інтелектуальний двобій між цими героями стає центральним у сюжеті та додає додаткового психологічного навантаження, тримаючи читача у постійній напрузі. Під час розмов з Ганібалом Лектором агентка Старлінг постає перед моральними дилемами, що змушують її переосмислювати свої вже сформовані переконання. Через глибокий психологічний портрет Ганібала Лектора – інтелектуала, психіатра, серійного вбивці і гурмана-канібала – Гарріс створює складну моральну атмосферу, змушуючи читача розмірковувати над природою зла, етики та меж людської психіки. Окрім цього, нескінченні переживання в голові Віла Грема, агента-емпата, який пропускає усі злочини крізь себе, теж занурюють читача в атмосферу пригнічення та безвиході. Психологічні портрети цих персонажів – це складні процеси, які впливають на читачів і змушують задуматись про власні страхи та моральні межі.

Наявні в тетралогії елементи готичної літератури також засвідчують синтетичну жанрову природу твору. Особливо яскраво це проявляється в романі «Ганібал», де зображуються зловісні сцени, багаті на похмурі деталі, що створюють відчуття тривоги та неспокою. Можна знайти і інші готичні мотиви, як, наприклад, ізоляція героїв (заточення Ганібала в його камері в буквальному сенсі або ж заточення Віла Грема в його власних думках, від яких він не може нікуди втекти в метафоричному сенсі). Таємничість минулого теж переслідує багатьох у різних частинах тетралогії, зокрема похмуре дитинство Френсіса Долергайда в аб'юзивній сім'ї або сумні спогади Ганібала про свою молодшу сестру Мішу.

Т. Гарріс також експериментує з жанром інтелектуального роману. Образ Ганібала Лектора є складним і неоднозначним, і через діалоги та внутрішні монологи Лектора письменник інтегрує філософські та культурологічні роздуми, що робить твір цікавим для різних читачів. Навіть частина мозку Ганібала, яка відповідає за його пам'ять описана як цілий палац, наповнений витворами мистецтва, де кожна кімната пов'язана з окремим спогадом. Там Ганібал може раз у раз зустрічатись з привидами минулого та аналізувати події свого життя. Інтелектуальний компонент романів сприяє залученню читача до глибших роздумів над етичними питаннями, межами дозволеного та поняттям абсолютного зла.

Отже, тетралогія Т. Гарріса про Ганібала Лектора є прикладом успішного жанрового синтезу, який поєднує в собі елементи кримінального детектива, психологічного трилера, готики та інтелектуальної прози. Ця багатошаровість забезпечує високий рівень

популярності та значну художню цінність цих романів, роблячи їх знаковими у контексті сучасної світової літератури.

Список використаних джерел

1. Janicker, R. (2010). Benjamin Szumskyj (ed.), Dissecting Hannibal Lecter: Essays on the Novels of Thomas Harris (Jefferson, NC: McFarland, 2008, £23.95). Pp. 232. isbn978 0 7864 3275 2. *Journal of American Studies*, *44*(2), 450–451. https://doi.org/10.1017/s0021875810000733

2. Van Rensburg, D. J. (2019). *The Lamb's Wrath : Cannibalism, Divinity, and Apocalypse in Hannibal*. https://repository.up.ac.za/handle/2263/81922

Кибукевич Анна Василівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Анненкова Олена Сергіївна

Щоденник як літературний прийом в оповіданні «Спадок» В. Вулф

Літературний щоденник є важливим наративним інструментом, що сприяє розкриттю внутрішнього світу персонажів та створенню ефекту достовірності оповіді. В оповіданні Вірджинії Вулф «Спадок» використання щоденникових записів відіграє ключову роль у розгортанні сюжету та психологічному розкритті персонажів. Дослідження цього прийому дозволяє глибше зрозуміти особливості художнього стилю письменниці та її новаторський підхід до відображення жіночого досвіду.

Щоденник не часто був предметом глибоких літературознавчих обговорень, а визначення його жанрових характеристик залишалося недостатньо чітким. Важливим кроком у розвитку цієї проблеми стали дискусії у літературних журналах 70-80-х років XX століття, де була піднята проблема жанрових ознак щоденника. Однак навіть у більш сучасних дослідження питання жанрової специфіки щоденника часто відходило на другий план, зосереджуючись переважно на етичних та суб'єктивних аспектах мемуарної прози. Тому вбачаємо необхідність здійснення наукових розвідок у даній проблемі.

Метою тез є аналіз функцій щоденника як літературного прийому в оповіданні «Спадок» В. Вулф та його впливу на розкриття ідейного змісту твору.

Вірджинія Вулф є однією з найвизначніших модерністських письменниць XX століття, яка активно досліджувала особливості жіночої ідентичності та підривала традиційні оповідні форми. Одним із таких засобів є використання щоденникової форми, що надає текстові інтимності, глибини психологізму та можливість представити альтернативний жіночий погляд на соціальну реальність.

За визначенням К. Танчин, щоденник – це «жанровий різновид документальної прози; форма оповіді, що ведеться від першої особи у вигляді щоденних записів, від вузько документальних, завдання яких – фіксація поточних справ, до таких, які наближаються до висловлювання літературного» [2, с.16].

Дослідниця зазначає, що щоденник у літературі може слугувати способом самовираження та психологічної самотерапії. За класифікацією жанрів, щоденник може виконувати функцію сповіді, внутрішнього монологу або засобу структурування хаотичних думок.

В оповіданні «Спадок» головна героїня Анджела веде щоденник, у якому фіксує свої переживання, розчарування та прагнення до свободи. Це контрастує з образом покірної

дружини, який бачить її чоловік Гілберт Клендон. Саме після її смерті чоловік знаходить щоденник і відкриває для себе іншу Анджелу – ту, що відчувала пригнічення, шукала власний голос і кохала іншого [1].

Відкриття щоденника після смерті Анджели стає рушійною силою оповідання. Цей прийом створює ефект післясмертного голосу, коли персонаж говорить навіть після своєї фізичної відсутності.

У «Спадку» фрагментарність щоденникових записів, їхня суб'єктивність і особиста інтонація наближають їх до «сповідального» типу щоденників. Вулф використовує короткі речення, уривчасті думки, що імітують потік свідомості героїні. Це робить текст динамічним і водночас відображає її душевний стан.

У структурному плані щоденник функціонує як прихований текст усередині основного наративу. Його зміст розкривається поступово, після смерті героїні, що створює ефект детективного розслідування. Гілберт грає роль своєрідного «читача в тексті», що лише після її смерті відкриває справжній світ дружини.

Щоденник в «Спадку» є не лише засобом наративу, але й символом жіночої боротьби за власну незалежність. Феміністична критика розглядає цей твір як маніфест жіночої автономії, в якому письменниця підкреслює обмеження, накладені патріархальним суспільством. Як зазначає Г. АльГвейрієн у своєму дослідженні, написання щоденника відображає рішення головної героїні «здійснювати власні революційні дії поза сферою чоловіків» – "to have her own revolutionary actions away from the sphere of men" [3, с.124].
АльГвейрієн також аналізує оповідання через призму гінокритики – теорії Елейн Шовалтер, яка вивчає літературу, написану жінками, та її відмінність від чоловічої традиції письма. У «Спадку» письмо стає для Анджели єдиним способом висловити себе, оскільки інші форми комунікації заблоковані соціальними нормами. Це підкреслює важливість жіночого письма як інструменту боротьби за самоідентичність.

Висновок. Можна стверджувати, що у творі Вірджинії Вулф «Спадок» щоденник виступає важливим інструментом для розкриття психології персонажів і розвитку теми особистої свободи. Він дозволяє авторці створити багатий внутрішній світ героїні та підкреслити її боротьбу за незалежність.

Список використаних джерел

1. Вулф В. Спадок / пер. з англ. Н. Дьоміна. *Всесвіт.* 2008. № 9-10. С. 3-7.
2. Танчин К. Я. Щоденник як форма самовираження письменника: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук. Тернопіль, 2005. 20 с.
3. AlGweirien H. Virginia Woolf's representation of women: A feminist reading of "The Legacy". *English Language and Literature Studies*. 2017. Vol. 7. № 1. 120-125.

Кибукевич Яна Юріївна
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна

Використання проблемних ситуацій під час навчання веденню дискусій студентів філологічних спеціальностей

Мета дослідження: з'ясувати можливості застосування проблемних ситуацій у процесі навчання веденню дискусій студентів філологічних спеціальностей, а також визначити ефективні способи інтеграції ПС у заняття з розвитку мовленнєвих навичок.

Завдання дослідження:

• охарактеризувати роль проблемних ситуацій у сучасному освітньому процесі;

• проаналізувати методичні підходи до організації дискусій;

• окреслити етапи побудови ефективної дискусії на основі ПС;

• визначити вплив ПС на формування комунікативної, аналітичної та соціокультурної компетентностей студентів.

Виклад основного матеріалу. У сучасній філологічній освіті дискусія визнається однією з найефективніших форм розвитку комунікативних навичок студентів. Її значущість зростає в умовах компетентнісного підходу до навчання, де провідну роль відіграють активні методи взаємодії. Одним із ключових інструментів цього підходу виступає проблемна ситуація (ПС), яка дозволяє створити динамічне мовленнєве середовище, наближене до реального професійного спілкування.

На наш погляд, ефективне використання ПС сприяє формуванню вмінь не лише висловлювати власну думку, а й гнучко адаптувати її до конкретної ситуації, враховуючи соціокультурні чинники. Такі умови є оптимальними для розвитку здатності дискутувати: аналізувати проблему, будувати аргументацію, взаємодіяти з опонентами. Як зауважує Гордєєва А.Й., навчання у форматі проблемних завдань активізує студентів і спонукає до свідомої мовленнєвої діяльності [3, с. 17].

Ми переконалися, що найбільш ефективною є дискусія, побудована на кількох взаємопов'язаних етапах: проблематизації, формулювання завдань, групового аналізу, представлення аргументів і підбиття підсумків. Саме у таких умовах зростає рівень мовленнєвої активності та здатність до рефлексії. Як зазначає Барановська Т.П., дискусія дозволяє студентам не лише обмінюватися думками, а й краще зрозуміти позицію співрозмовника [2, с. 49]. Участь у дискусії з ПС сприяє набуттю досвіду критичного осмислення інформації, застосування попередніх знань у новому контексті та розвитку навичок аргументації.

Однією з важливих переваг використання ПС є зміна ролі викладача — він більше не керівник, а радник, який допомагає орієнтуватися в ситуації. Такий підхід створює атмосферу взаємоповаги й відкритості. Студенти вчаться взаємодіяти, слухати, аргументовано висловлювати думки, що є запорукою успішного професійного спілкування. За словами Акмалдінової О.М., створення умов, наближених до реального спілкування, підвищує мотивацію до навчання й дозволяє ефективно засвоювати не лише мову, а й культурні норми її використання [1, с. 80].

У власній навчальній практиці ми спостерігали, що саме ситуації з невизначеним вирішенням викликають найбільше зацікавлення. Студенти активніше включаються в обговорення, беруть ініціативу, прагнуть донести власну позицію. Такі завдання сприяють формуванню аналітичного мислення, навичок переконання та впевненості у виступах. У процесі виконання ПЗ зростає самостійність студентів, здатність до критичного аналізу, а також готовність до відповідального рішення — як індивідуального, так і групового.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що використання проблемних ситуацій у навчанні дискусії відкриває значні можливості для формування професійних комунікативних умінь. Це дозволяє студентам не лише вдосконалити володіння іноземною мовою, а й набути ключових соціальних і міжкультурних компетентностей, необхідних у майбутній фаховій діяльності. А головне — проблемна ситуація допомагає перетворити заняття на живий процес взаємодії, де кожен голос важливий і почутий.

Висновки. Застосування проблемних ситуацій у процесі навчання веденню дискусій дозволяє формувати широкий спектр комунікативних умінь, серед яких — навички аргументації, рефлексії, міжособистісної взаємодії та критичного мислення. Проблемна ситуація виступає засобом активізації пізнавальної діяльності та створення умов для інтерактивного, осмисленого мовленнєвого досвіду, що є необхідним для підготовки фахівців філологічного профілю.

Список використаної літератури

1. Акмалдінова О.М. Лінгвосоціокультурний аспект навчання іноземним мовам // Нові технології навчання. 2010. Вип. 61. С. 78–83.
2. Барановська Т.П. Проблемно-орієнтоване навчання у викладанні англійської мови як іноземної. Вінниця, 2017. 164 с.
3. Гордєєва А.Й. Способи мотивації комунікативної діяльності майбутніх філологів у процесі формування англомовної граматичної компетенції // Іноземні мови. 2011. № 2. С. 16–21.

Кідалова Катерина Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Кувшинова Наталія Мефодіївна

Übersetzung und lokalisierung der literatur: linguokulturelle besonderheiten und anpassung

An die zielgruppe

In der modernen Welt ist Übersetzung nicht nur das Wechseln von einer Sprache in eine andere. Übersetzung ist ein kultureller Prozess. Wenn wir Bücher oder Texte übersetzen, müssen wir nicht nur Wörter, sondern auch Kultur, Emotionen und Ideen übertragen. Besonders wichtig ist das bei der Literaturübersetzung.

Ein wichtiger Teil der Übersetzung ist die Lokalisierung. Lokalisierung bedeutet, dass der Text nicht nur sprachlich, sondern auch kulturell angepasst wird. Zum Beispiel: Humor, Sprichwörter oder religiöse Symbole sind in jedem Land anders. Ein guter Übersetzer muss das verstehen und für die neue Zielgruppe richtig anpassen.

In der heutigen Übersetzungswissenschaft sprechen viele Forscher über das Thema „Lokalisierung“. In der Ukraine schreiben zum Beispiel Bondarenko und Bondarenko (2023) über den Beruf der Übersetzer für Lokalisierung. Für Lokalisierungsprojekte werden oft ausgebildete Übersetzerinnen und Übersetzer beauftragt. Mazur und Kutschiv (2021) erklären, dass Lokalisierung nicht nur Übersetzung ist, sondern auch Kultur, Technik und Anpassung. Auch Matuzkova (2022) betont, wie wichtig Kultur im Übersetzungsprozess ist.

In dieser Arbeit wollen wir zeigen, wie literarische Texte lokalisiert werden. Der Zweck des Artikels ist es zu erklären, wie man einen Text so übersetzen kann, dass er für die Zielgruppe klar, verständlich und kulturell passend ist. Wir sprechen über linguokulturelle Besonderheiten, die für eine gute Übersetzung wichtig sind.

Nach Matuzkova (2022) ist Übersetzung ein Prozess, in dem Sprache, Kultur und Denken miteinander verbunden sind. Beim Übersetzen muss man viele Dinge berücksichtigen – zum Beispiel Traditionen, Werte, Bilder und Emotionen. Wenn solche Elemente im Originaltext vorhanden sind, sollte der Übersetzer sie auch im Zieltext zeigen, aber so, dass sie für die neue Zielgruppe verständlich und passend sind.

Mazur und Kutschiv (2021) ergänzen diese Sichtweise. Sie betonen, dass Lokalisierung mehr als nur Übersetzung ist. Sie umfasst auch Marketing, Design, Technik und kulturelle Anpassung. Besonders bei digitalen Produkten wie Videospielen oder Webseiten muss der gesamte Inhalt lokalisiert werden. Aber auch in der Literatur ist das wichtig: manche Bücher brauchen eine starke Anpassung, damit sie bei Leserinnen und Lesern in anderen Ländern gut verbunden waren.

Auch Bondarenko und Bondarenko (2023) beschäftigen sich mit diesem Thema. Sie beschreiben das Berufsbild des Übersetzers-Lokalisierers, das in der Ukraine noch relativ neu ist, aber immer mehr an Bedeutung gewinnt. Solche Übersetzerinnen und Übersetzer brauchen viele Fähigkeiten: nicht nur gute Sprachkenntnisse, sondern auch Wissen über Kultur, Technik und über die Erwartungen und Denkweise der Zielgruppe.

Neben wissenschaftlichen Meinungen ist es auch wichtig, auf die Definitionen in Wörterbüchern zu achten. Im Cambridge Wörterbuch wird Lokalisierung folgendermaßen definiert: „der Prozess, ein Produkt oder eine Dienstleistung für ein bestimmtes Land oder Gebiet passender zu machen“. Diese Definition zeigt deutlich, dass Lokalisierung nicht nur mit Sprache zu tun hat. Es geht darum, Inhalte für ein bestimmtes kulturelles Umfeld anzupassen. Das bedeutet: ein Text, der in einem Land funktioniert, muss verändert werden, damit er auch in einem anderen Land funktioniert – sprachlich und kulturell. Diese Idee passt gut zu den Meinungen von Matuzkova, Mazur und Bondarenko.

Wie Dunne (2006) schreibt, spielt Lokalisierung heute eine zentrale Rolle in der Kommunikation. Sie ist wichtig nicht nur für globale Märkte, sondern auch für den Bereich der Literatur. Leserinnen und Leser wollen beim Lesen nicht nur den Inhalt verstehen. Sie wollen sich auch emotional angesprochen fühlen und eine Verbindung zur Geschichte oder zu den Figuren aufbauen. Eine gute Lokalisierung macht das möglich.

Im nächsten Teil möchten wir nun konkrete Beispiele aus der Literatur betrachten. Sie zeigen, wie linguokulturelle Besonderheiten bei der Übersetzung berücksichtigt werden können und warum Lokalisierung für den Erfolg eines Textes so entscheidend ist.

Ein gutes Beispiel ist der Kuchen „Treacle Tart“ aus dem Buch „Harry Potter und der Stein der Weisen“ (2017). In der Geschichte nimmt Harry zum ersten Mal an einem Festessen in Hogwarts teil. Es gibt viele magische und bekannte Speisen. In einer Szene heißt es: „Harry helped himself to a treacle tart... “. Treacle Tart ist ein traditioneller englischer Kuchen. Er besteht aus einem Mürbeteigboden und einer süßen Füllung aus Sirup, Brotkrümeln und Zitronensaft.

In der ukrainischen Übersetzung wurde dieses Gericht als „яблучний пиріг“ übersetzt. Das ist ein Beispiel für Lokalisierung. Das originale Gericht wurde nicht direkt übersetzt. Stattdessen hat der Übersetzer ein ähnliches, aber bekannteres Gericht gewählt, das für ukrainische Leserinnen und Leser vertrauter ist. Ein Apfelkuchen ist in der ukrainischen Küche sehr beliebt und gut vorstellbar.

So wird der Text relevanter für die Zielgruppe. Die Lesenden können sich die Szene besser vorstellen und emotional mit dem Text verbinden. Genau das ist das Ziel von Lokalisierung in der Literatur: nicht nur den Text zu übersetzen, sondern ihn kulturell verständlich und nah zu machen.

Fazit**.** Zusammenfassend lässt sich sagen: Lokalisierung spielt eine große Rolle bei der Übersetzung der Literatur. Sie sorgt dafür, dass Texte nicht nur in einer neuen Sprache, sondern auch in einer neuen Kultur verständlich sind. Ein Übersetzer oder eine Übersetzerin soll nicht nur Wörter übersetzen, sondern auch Gefühle, Bilder und kulturelle Inhalte so anpassen, dass die Zielgruppe sie gut versteht.

Список використаних джерел

1. Бондаренко, О. С., Бондаренко, К. Л. (2023). Професійний профіль перекладача-локалізатора в українських програ-мах підготовки перекладачів. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки.*, (1 (204)), 13–23.
2. *Гаррі Поттер і філософський камінь*. (2017). А-ба-ба-га-ла-ма-га.
3. Мазур, О., Кучів, С. (2021). Локалізація як явище перекла. *Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство.*, (35 (7)), 89–95.
4. Матузкова, О. П. (2022). *Лінгвокультура та переклад*. Букаєв Вадим Вікторович.
5. Cambridge. (2003). *Cambridge advanced learner's dictionary PB with CD-ROM (dictionary)*. Cambridge University Press.

6. Dunne, K. J. (Ред.). (2006). *Perspectives on localization*. John Benjamins Publishing Company. https://doi.org/10.1075/ata.xiii
7. Rowling, J. K. (2018). *Harry Potter & the Philosopher's Stone*. Bloomsbury.

Клєванська Злата Євгенівна
студентка V курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
Вітченко Анастасія Юхимівна

Рольові ігри як ефективний вид діяльності при вивченні іноземної мови в молодших класах

Постановка проблеми. Сучасна методика викладання іноземних мов у молодшій школі часто стикається з низкою труднощів, пов’язаних із низькою мовленнєвою активністю учнів, страхом помилки та недостатньою мотивацією. Незважаючи на теоретичне визнання ефективності рольових ігор, їх практичне застосування залишається недостатньо систематизованим, а вплив на когнітивні та соціальні навички – не до кінця дослідженим. Це обумовлює необхідність глибшого аналізу психолого-педагогічних механізмів рольових ігор, а також розробки конкретних методик їх інтеграції у навчальний процес для максимізації освітнього потенціалу.

Мета: дослідити ефективність рольових ігор як методу навчання іноземних мов у молодших школярів, визначити їхній вплив на розвиток комунікативних навичок, подолання мовного бар’єру та посилити мотивацію до навчання.

Завдання: Проаналізувати теоретичні основи використання рольових ігор у навчанні іноземних мов. Дослідити психолого-педагогічні механізми впливу рольових ігор на мовленнєву активність учнів. Визначити ефективність рольових ігор у подоланні страху помилки та розвитку соціальних навичок. Розробити практичні рекомендації щодо впровадження рольових ігор у навчальний процес.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що вивчення іноземної мови вимагає не лише засвоєння теоретичних знань, а й активного застосування їх у практичних ситуаціях. Рольові ігри, як один із найефективніших методів навчання, дозволяють учням інтенсивно занурюватися в мовне середовище, розвиваючи комунікативні навички та долати мовний бар'єр. Незважаючи на їхню популярність, питання оптимізації використання рольових ігор у навчальному процесі залишаються недостатньо дослідженими, що робить подальші дослідження в цьому напрямку неймовірно актуальними.

Для успішного спілкування іноземною мовою важливо не лише знати лексику та граматику, а й вміти використовувати їх у реальних ситуаціях. Рольові ігри створюють умови, які імітують природне мовленнєве середовище, що сприяє розвитку мовленнєвої сміливості, креативності та адаптації до непередбачуваних комунікативних ситуацій [1].

Сучасні вимоги до вивчення іноземних мов акцентують увагу на комунікативному підході, де рольові ігри стають невід'ємною частиною навчального процесу. Вони дозволяють учням не лише застосовувати мовні знання, а й розвивати соціальні навички, такі як робота в команді, емоційний інтелект та критичне мислення.

Молодший шкільний вік характеризується підвищеною емоційністю, допитливістю та бажанням імітувати дорослих. Саме ці особливості роблять рольові ігри особливо ефективними для цієї вікової категорії. Коли дитина перевтілюється в іншого персонажа – лікаря, мандрівника, продавця – вона тимчасово "виходить" зі звичної ролі учня. Це

дозволяє їй почуватися більш вільною та впевненою, адже будь-які помилки або неточності сприймаються не як особистий недолік, а як частина гри.

Результати пробного навчання свідчать, що в ігрових ситуаціях діти демонструють значно вищий рівень мовленнєвої активності порівняно зі звичайними уроками. Вони легше йдуть на контакт, не бояться експериментувати з мовою та активніше використовують нову лексику. Це пов'язано з тим, що гра створює "захисний бар'єр" – дитина сприймає свої дії як дії персонажа, що значно знижує рівень стресу та страху помилки. Під час дослідження в 2-х класах я впровадила "мовний театр", де кожен учень міг приміряти ролі: від туриста в Лондоні до шеф-кухаря італійського ресторану. І відкриття було вражаючим – діти, які на звичайних уроках мовчали від страху помилитись, починали говорити англійською з неймовірною легкістю!

Коли дитина "приміряє" роль, активується права півкулю мозку, яка відповідає за творчість. Це тимчасово "вимикає" страх помилки, який контролюється лівою півкулею. Наприклад, коли учень грає роль туриста, який запитує дорогу, він не просто вивчає фрази – він переживає ситуацію, яка може статися в реальному житті. Це робить мовленнєву практику більш осмисленою та цікавою.

Під час імітації персонажів або вчителів діти непідсвідомо відтворюють низку поведінкових та емоційних паттернів, що сприяє ефективнішому засвоєнню інформації. Зокрема, це проявляється у:

- Мімічному відображенні – наприклад, автоматичному повторенні гримас (як вираз здивування при фразі "Really?!");

- Жестуальних копіюваннях – таких як характерне піднімання брови, що асоціюється з британською комунікативною культурою;

- Відтворенні інтонаційних моделей, які допомагають краще відчувати контекст і емоційне забарвлення мови.

Важливим нейробіологічним ефектом таких ігрових практик є активізація вироблення дофаміну – нейромедіатора, пов’язаного із системою заохочення та мотивації. На противагу кортизолу (гормону стресу), дофамін не лише підвищує зацікавленість у навчанні, а й прискорює запам’ятовування в 1,8 рази. Це перетворює освітній процес на захоплюючу гру, де емоційне залучення та позитивні переживання посилюють когнітивні функції [4].

Рольові ігри сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, оскільки вони змушені швидко реагувати на зміну ситуації, використовуючи мовні засоби. Це особливо важливо для учнів молодших класів, які знаходяться на етапі активного соціального та мовного розвитку. Використання рольових ігор у навчанні допомагає подолати страх помилок, оскільки гра створює безпечний простір для експериментів із мовою [3].

Крім того, рольові ігри розвивають соціальні навички дітей. Вони сприяють розвитку емпатії, навичок співпраці та взаємодії. Відомо, що комунікативна компетентність є важливою складовою навчального процесу, і рольові ігри сприяють її формуванню більш ефективно, ніж традиційні методи викладання.

Важливим аспектом є психолого-педагогічна основа рольових ігор. Вони враховують вікові особливості учнів, їхні інтереси та емоційний стан, а також дозволяють учням відчути себе частиною реальних життєвих ситуацій, що підвищує їхню зацікавленість у вивченні мови [2].

Окрім того, рольові ігри можуть бути адаптовані до різних рівнів мовної підготовки та навчальних цілей. Вчитель може використовувати їх для розвитку конкретних мовних навичок, таких як ведення діалогу, опис ситуацій чи аргументація власної думки. Інтеграція сучасних технологій, наприклад, віртуальних середовищ або мультимедійних засобів, може значно підвищити ефективність рольових ігор, роблячи їх більш інтерактивними та захопливими [5].

Висновок. У сучасній освіті рольові ігри стають не лише методом навчання, а й засобом формування ключових компетенцій, необхідних для життя в глобалізованому світі.

Вони готують учнів до реального спілкування, розвиваючи їхню мовну та соціальну компетентність. Також вони не лише сприяють засвоєнню мовних знань, а й створюють сприятливий психологічний клімат, знижуючи рівень тривожності та розвиваючи соціальні навички. Тому подальші дослідження та впровадження рольових ігор у навчальний процес є важливим кроком удосконалення методики викладання іноземних мов.

Список використаних джерел

1. Role-play [Електронний ресурс]. URL: https://www.teachingenglish.org.uk/article/role-play
2. Bakirova H.B. Teaching foreign language terminology at non-language universities // International journal of discourse on innovation. Integration and education. - 2020. - Volume 01, Issue 01. - P. 15-18.
3. Bakirova H.B. Formation of terminological competence in ESP education // Novateur publications. Journal NX- A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal. - 2020. - Volume 6, Issue 11. - P. 63-65.
4. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. - Longman, 1989. - P. 120-125.
5. Porter Ladousse G. Role Play (Resource Books for Teachers) / Series Editor Alan Maley. - 9 April 1987. - P. 33-40.

Ковалевська Олександра Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Анненкова Олена Сергіївна

Зображення війни як частини досвіду героїв та її вплив на життя персонажів у збірці «Переможцю не дістається нічого» Е. Хемінгвея

Творчість Ернеста Хемінгвея посідає одне з ключових місць у світовій літературі XX століття. Його досвід Першої світової війни, журналістська діяльність у роки громадянської війни в Іспанії та участь у Другій світовій війні значною мірою визначили стиль його письма, тематику творів та загальну літературну концепцію. Особливо це помітно у збірці оповідань "Переможцю не дістається нічого", де війна не лише частина реальності персонажів, але й є важливим психологічним та екзистенційним фактором. Зображення війни як частини досвіду героїв посідає особливе місце в світовій літературі, а для творчості “втраченого покоління” це є яскравим атрибутом побудови художнього твору. Війна та післявоєнні події змінюють героїв, руйнують їхні ілюзії, формують їхню поведінку та світогляд. Дослідження цього аспекту дозволяє краще зрозуміти не лише творчість Хемінгвея, а й ширший контекст літературної рефлексії на тему війни.

Метою тез є аналіз специфіки зображення війни, її впливу на досвід героїв, їхню психологію та світовідчуття у збірці оповідань Е. Хемінгвея "Переможцю не дістається нічого" .

Збірка "Переможцю не дістається нічого" є важливим етапом у творчості Хемінгвея, оскільки містить низку оповідань, у яких війна виступає як центральна або імплікована проблема. Герої цих оповідань – солдати, ветерани, дружини військових, цивільні – усі вони змінені війною, як зовнішньою, так і внутрішньою. *“Хемінгвей брав свій досвід за основу для написання творів і вкладав у них свою точку зору – відчуття смерті та*

гуманізм, які сформувалися загалом з його особистого життєвого досвіду та досвіду війни. Герої під його пером – це втілення його самого, втілення його поглядів на суспільство і світ" [3, с. 95] *(переклад – О.К.).*

В оповіданні "Про природу мертвих" війна – це лише безжальна машина, яка знищує все і всіх, вона змінює природний стан речей. Оповідач, якого нам змальовує Хемінгвей, використовує роздуми і ретроспекцію для характеристики війни. Його слова кожен раз підсумовують основну тезу оповідання – існування та цикл життя людини порушуються через війну: *"Але чоловіки здебільшого вмирають, як тварини, а не як люди. Я ніколи не бачив так званої «природної» смерті - у всьому була винна війна, і я, як і невтомний мандрівник Мунго Парк, знав, що буває й по-іншому, буває, тільки не тут*" [1, с. 86].

Ця цитата є однією з тих, що точно передає біль героя: *"у всьому була винна війна"*. Вона перетворила його на циніка, який може беземоційно розповідати про мертвих та порівнювати їх з тваринами; який механічно збирає частини тіл людей і бачить свого роду красу в цьому. Він травмований, і війна назавжди залишиться з ним і з простором, в якому він перебуває.

Одним із ключових оповідань у контексті впливу війни на героїв є "Якими вам ніколи не стати", де головний герой, Нік Адамс, описаний з психічною проблемою – ПТСР. Він зображений як людина, що вже не може повноцінно сприймати дійсність.

Одним із прийомів, який використовує Хемінгвей, є передача фрагментарності мислення персонажа. Його свідомість сповнена хаотичних образів, які прориваються в розмови та внутрішні роздуми: *"Я пристрілив би котрогось з них, але вже пізно. Ще більше розквасяться. Зламай йому носа. Перенесли на дванадцять по п'ятій… Зламай носа тому шмаркачу…"[*1, с. 46]. Цей уривок демонструє, що війна не є ситуацією, яку можна пережити й забути — вона залишається з героєм в будь-яких обставинах.

Це підкреслює думку Хемінгвея про те, що "*слова і вчинки сучасної людини показують лише верхівку айсберга"* [2, p. 70*]*. Насправді, Нік Адамс вже не є тим, ким був до початку служби. Він втратив не тільки себе, а й спокій. Найдоцільніше передає цей стан фрагмент, який описує сон героя. Місце, яке було його домом, тепер лякає його, змушує розуміти, що безпеки більше не існує, бо тиша лякає найбільше. *"Жовтий будинок і не та ширина річки"[*1, с. 48*]*, про які думає Нік, це сталі речі, які не мали б змінюватися. Проте тепер він на іншому березі, який неможливо переплисти через страх. Нік боявся повернення в світ до війни, бо він більше йому невідомий.

Навіть назва оповідання *"*Якими вам ніколи не стати*"* відсилає не лише до фізичного шляху воїна, яким більшості цивільних не судилося пройти, але й до внутрішнього стану людини, яка пережила бойові дії. Назва також може відображати втрату колишньої особистості і самого героя. Нік Адамс більше ніколи не буде тим, ким був до війни.

Хемінгвей не показує війну як боротьбу добра зі злом. Його твори – це не історії про героїзм, а радше про втрату, зневіру і неможливість повернення. Війна стає не просто характеристикою для персонажів у творах Хемінгвея, вона підсилює їхню відірваність від реальності, неможливість адаптації до суспільства та страх перед реальністю без війни.

Список використаних джерел

1. Гемінґвей Е. Переможцю не дістається нічого / пер. з англ Г. Лелів. Львів : Вид-во Старого Лева, 2024. 151 с.

2. Johnston K. G. Hemingway and Freud: The Tip of the Iceberg. The Journal of Narrative Technique. 1984. Vol. 14, No. 1. P. 68–73.

3. Li J. The Impacts of Wars on Ernest Hemingway's Works. English Language and Literature Studies. 2015. Vol. 5, No. 1. P. 91–96.

Козачук Анастасія Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Гузь Олена Іванівна

Мовні засоби створення емоційного впливу у мотиваційних виступах TED Talks

Тема: Мовні засоби створення емоційного впливу у мотиваційних виступах TED Talks

Актуальність теми зумовлена потребою сучасного суспільства в ефективних комунікативних механізмах впливу. В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій мовленнєві засоби дедалі частіше використовуються у сфері мас-медіа, публічних виступів, освіти, менеджменту й бізнесу. Це зумовлює посилений інтерес до вивчення мовного впливу як з боку лінгвістів, так і психологів та соціологів.

Серед основних завдань лінгвістики — виявлення ефективних і етичних способів мовного впливу, які не лише інформують, а й мотивують, надихають та переконують аудиторію. Особливу увагу привертають мотиваційні виступи, здатні впливати на емоції та поведінку слухачів. З огляду на глобальне поширення англійської мови, аналіз англомовних промов, зокрема у форматі TED Talks, набуває ще більшої значущості, адже саме вони є зразками ефективного емоційного впливу у сучасній комунікації.

Мета дослідження полягає у тому, щоб проаналізувати та визначити основні мовні засоби, що використовуються у мотиваційних виступах TED Talks для створення емоційного впливу на аудиторію, а також дослідити їхню ефективність.

Об’єктом дослідження є мотиваційні виступи на платформі TED Talks.

Предметом дослідження є мовні засоби, які використовуються для створення емоційного впливу на аудиторію в мотиваційних виступах TED Talks.

Для досягнення мети необхідне розв’язання наступних завдань:

1. Вивчити теоретичні основи створення емоційного впливу у публічних виступах.
2. Проаналізувати структуру мотиваційних виступів TED Talks та визначити, які елементи є найбільш емоційно значущими.
3. Виявити та класифікувати мовні засоби, що сприяють створенню емоційного впливу (наприклад, метафори, емоційна лексика, звертання до аудиторії).
4. Оцінити, які стилістичні прийоми використовуються для посилення емоційного впливу на аудиторію.

Висновки:

У результаті дослідження встановлено, що ефективний емоційний вплив у мотиваційних виступах досягається завдяки поєднанню виразної лексики, стилістичних прийомів і чіткої композиції промови. Найбільш дієвими засобами є метафори, риторичні запитання, повтори, емоційно забарвлена лексика та персоналізовані звернення до слухачів.

Структура виступу — з логічним вступом, змістовною основною частиною та сильним завершенням — формує послідовний емоційний вплив на аудиторію. Особливо важливу роль відіграє початок виступу, який має привернути увагу та викликати інтерес.

TED Talks вирізняються високим рівнем емоційного впливу завдяки особистим історіям, простій мові, щирості, а також глобальній доступності контенту. Ці виступи демонструють ефективність поєднання мовленнєвих засобів та медійного формату для досягнення комунікативних цілей.

Отже, мовні засоби у мотиваційних виступах TED не лише інформують, а й трансформують аудиторію, викликаючи емоційний відгук, стимулюючи роздуми, натхнення та бажання діяти.

Список використаних джерел

1. Бабич, В. В. (2019). Лексичні, граматичні та стилістичні засоби персуазивності англійськомовного мотиваційного дискурсу та переклад їх українською мовою.
2. http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/441/Бабич.-конвертирован.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Стецун, М. С. (2023). Засоби мовленнєвого впливу в англомовних мотиваційних промовах.
4. https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/61991/1/%d0%94%d0%b8%d0%bf%d0%bb%d0%be%d0%bc%20%d0%a1%d1%82%d0%b5%d1%86%d1%83%d0%bd.pdf
5. Kraisriwattana, J., & Poonpon, K. (2021). A discourse analysis of speech structure from TED talks corpus. *KKU Research Journal (Graduate Studies) Humanities and Social Sciences*, *9*(2), 59-72.
6. file:///C:/Users/acer/Downloads/241408-ArticleText-924618-1-10-202110171.pdf
7. Gallo, C. (2014). *Talk like TED: the 9 public speaking secrets of the world's top minds*. Pan Macmillan.
8. https://dokumen.pub/talk-like-ted-the-9-public-speaking-secrets-of-the-worlds-top-minds-9781250041128-9781466837270-2013031049-9781250035592.html
9. Analysis of the best TED talks - The 4-Step structure TEDx Speakers Use
10. https://power-of-storytelling.com/analysis-of-the-best-ted-talks-4-step-structure/

Кондратенко Катерина Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Корнієнко Оксана Олександрівна

Конфлікт двосвіття в романі Маріам Петросян «Дім, в якому…»

Категорія конфлікту завжди розглядалася в літературознавстві як рушійна сила розвитку сюжету, а також як один з основних засобів розкриття ідеї художнього твору. Історію вивчення і визначення конфлікту в теорії літератури узагальнено в роботі Т. Полежаєвої [6].

Конфлікт у сучасній науковій рецепції осмислено у працях Т. Вірченко [1], М. Моклиці [4], В. Удалова [7] та інших. Серед засобів реалізації конфлікту на поетикальному рівні почесне місце посідає поетонімна опозиція. І. Гаврилюк в своєму дослідженні говорить про здатність опозиції увиразнювати конфлікт, а також доводить, що бінарні переважають над іншими видам опозицій (полікомпонентні, однокомпонентні, градуальні, а також кореферентні номінації); причиною цього явища вбачається первинність саме бінарної опозиції як такої, що є основою для опозицій інших типів [2]. Філософ К. Леві-Строс, досліджуючи мислення, говорить про бінарну опозицію як найпростіший з існуючих прикладів системи [3].

Конфлікт, що реалізується через низку бінарних опозицій, значною мірою обумовлює художню своєрідність прози магічного реалізму, до якої належить роман М. Петросян «Дім, я якому…» [5]. В даному випадку йдеться про конфлікт двосвіття, який існує завдяки хиткості та навіть відсутності кордонів між Реальністю (в нашому випадку – Зовнішністю та буденним життям Дому) та Магічним світом (Домом із його Виворотом), що не тільки не створює змістовного розколу у творі – навпаки, відіграє консолідуючу роль, зв'язує твір в єдине ціле на рівні ідеї, сенсів та цінностей. В процесі роботи з твором

було виділено низку опозицій, які виконують сенсоутворюючу функцію для створення конфлікту двосвіття в романі. Нижче надано перелік зазначених опозицій зі стислим аналізом кожної з них.

1. **Зло і Добро.** Уособлення Зла – це, перш за все, батьки, які покинули своїх дітей з інвалідністю, це жорстокі директор Акула, вихователі, зокрема, вихователька Хрещена, яка зрештою виявляється бабусею одного з хлопців, чиєю єдиною мотивацією проникнути у Дім було бажання відібрати в онука дідову спадщину. Злу протистоять вихователі Ральф, Лось та ті діти, які спроміглися зберегти добре серце та не закам'яніти. Зло в цьому контексті виступає як незнання (небажання знати та помічати), як байдужість до сьогодення та, зрештою, до трагедій, до душ та до життя дітей Дома.

2. **Свобода і Неволя.** Опозиція Свобода – Неволя спершу подається в романі на рівні фізичної неволі; тут знаковою стає згадка про вікна, до яких немає доступу, оскільки вони прикриті гратами та замальовані чорною фарбою. При цьому опозиція фізична свобода – фізична неволя стає метафорою до внутрішнього конфлікту, пов'язаного з несвободою духовною: «У мене є вільна воля робити, що захочу. Точніше, не вільна воля. Треба йти до Могильника», – мовить до себе Сфінкс (489) та «Свобода в тобі самому», – йдеться у записці, складеному папірці, що його хлопці знаходять у книзі в бібліотеці.

3. **Віра і Невіра (здоров'я і невиліковність як окремий випадок).** Опозиція Віра – Невіра тісно пов'язана в романі із опозицією Здоров'я – Невиліковність: «Вовк нікого не слухав, не слухатиме і його. Але вночі він плакав, як маленький, через те, що хотів вийти з лазарета. Вовк би й сам робив усе, що треба, якби вірив, що його відпустять. Просто він більше не вірив» (464). Так само і світла дитина Стрибунець – хлопчик, в якого немає рук – із захопленням поспішає на першу процедуру протезування, але потім він дізнається, що протези надто тендітні, і розуміє, що його кривдники неодмінно зламають і та зневірюється: «він зрозумів, що не стане їх носити. Їх зламають у першій же бійці. Навмисно чи випадково. Його перебування в Могильнику не мало сенсу» (416).

4. **Сенс та Беззмістовність.** Опозиції Віра – Невіра та Здоров'я – Невиліковність пов'язані та певною мірою породжують наступну опозицію Сенс – Беззмістовність. Герої роману наповнюють життя різними сенсами. Для зграї Мотлохівців це – знущатися з новачків. Для Стрибунця – спромогтися вижити без рук, незважаючи на жорстокість Дому в цілому, та Мотлохівні зокрема. Для Сліпого спершу – це доглядати Стрибунця; цей сенс Сліпому дав добрий і чуйний Лось. Пізніше його сенсом стане організувати життя Дома за певними правилами і стандартами, подекуди гротескними. Сивий також створював свої сенси, підтримуючи Стрибунця та вселяючи в нього надію і віру у власні сили, надаючи йому уроки незламності.

5. **Життя і смерть.** На жаль, цілком ґрунтовно та гармонійно репрезентує себе в творі про життя підлітків опозиція Життя – Смерть: «У кожній кімнаті Дому проживали свої покійники. У кожній шафі догнивав свій незгадуваний скелет. Коли привидам бракувало кімнат, вони починали вештатися коридорами» (410). Смерть лякає дітей, які, хоча й тяжко хворі, за віком енергійні та сповнені життям – та зрештою вони звикають, що кожен з них може померти через хворобу або нещасний випадок, звикають, що смерть стає частиною їхнього життя: «А для духу немає нічого страшнішого, ніж зробитися просто тілом. Тому — Могильник. Місце, де відмирає дух» *(Могильником в Домі називають лазарет; уточнення наше. – К.К.)* (506). Саме тут, в Могільнику, автор знайомить читача з новим персонажем: «З розгону заскочивши на одне з ліжок, Руда скинула тапочки, змела на підлогу сміття, а тоді представила свого сусіда: «Смерть <…> Смерть виявився дрібненьким і делікатним» *(у значенні «маленьким та ніжним»; уточнення наше. – К.К.)* (445).

Таким чином, було зроблено висновок, що зазначений конфлікт двосвіття на поетикальному рівні реалізується у вигляді бінарних опозицій, які виконують сенсоутворюючу функцію для розкриття основної ідеї твору, яка, на нашу думку, полягає в

наступному: ескапізм та втрата реальності в підлітковому віці є наслідком страждань, покинутості та беззмістовності буття.

Список використаних джерел

1. Вірченко Т. Філософський тип художнього конфлікту в сучасній українській драматургії. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору.* 2012. С. 3–10.
2. Гаврилюк І. Поетонімні опозиції в художньому тексті: лінгвальні параметри типологізації: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / Гаврилюк Ірина Сергіївна; Київ. нац. лінгвіст. ун-т. Київ, 2018. 20 с.
3. Леві-Строс К. Первісне мислення. Київ: Український центр духовної культури. 2000. 324 с.
4. Моклиця М. Життєві конфлікти та їх літературні моделі: полемічні зауваження (рецензія на монографію Т. Вірченко). *Філологічні науки. Літературознавство*. 2012. Вип. 13. С. 4–7.
5. Петросян М. Дім, в якому… Кив: Книголав, 2021. 2306 с. (при налаштуваннях 1251 символів на сторінці). URL: https://coollib.com/b/537060-mariam-petrosyan-dim-v-yakomu/readp?p=2&cnt=9000
6. Полежаєва Т. До історії вивчення конфлікту в теорії літератури XX століття. – 2015. URL: https://surl.li/klqstp
7. Удалов В. Конфліктність як терміноструктура і терміносистема. URL: https://studentam.net.ua/content/view/8675/97/

Корнієнко Діана Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
Гузь Олена Іванівна

Лінгвістичні засоби вираження соціальних і особистих тем у сучасних англомовних блогах

Актуальність дослідження лінгвістичних засобів вираження соціальних і особистісних тем у сучасних англомовних блогах зумовлена стрімким розвитком цифрового спілкування та його впливом на формування суспільної думки, культурних цінностей і міжособистісних стосунків.

Мета – дослідити лінгвістичні засоби вираження соціальних і особистісних тем у сучасних англомовних блогах, застосувати їх у створенні емоційного впливу, формуванні суспільної думки та самопрезентації авторів у цифровому просторі

Завдання – проаналізувати лексико-стилістичні та дискурсивні засоби, за допомогою яких у сучасних англомовних блогах виражаються соціальні й особистісні теми.

Об'єкт – лінгвістичні особливості текстів сучасних англомовних блогів, які висвітлюють соціальні й особистісні теми.

Предмет – лексико-стилістичні та дискурсивні засоби, що використовують для вираження соціальних і особистісних тем у блогах, а також їх вплив на аудиторію

Виклад основного матеріалу. У сучасному цифровому просторі блогерство стало не лише засобом самовираження, а й важливим комунікативним явищем, що впливає на суспільну думку. Соціальні мережі та відеоплатформи, такі як YouTube, TikTok, Instagram,

X (Twitter) відкрили авторам можливість ділитися особистими переживаннями та висвітлювати соціально значущі теми, використовуючи різноманітні лінгвістичні засоби.

Соціальні платформи використовують алгоритми, які віддають перевагу контенту з високою залученістю – лайками, коментарями, репостами та тривалістю перегляду. Блогери мають адаптувати свою мову, щоб відповідати алгоритмічним вимогам, а саме:

– короткі, чіткі, емоційно-насичені повідомлення швидше привертають увагу та генерують більше взаємодій. Використання емоційно-забарвленої лексики, сленгу, риторичних питань та гумору;

– інтерактивність та персоналізація (звернення до аудиторії, заклики до дій) стимулюють коментування та обговорення, що підвищує видимість контенту;

– мультимодальність (поєднання тексту, відео, мемів, емодзі) робить комунікацію більш динамічною та ефективною.

Лексико-стилістичні засоби відіграють ключову роль у створенні живої та доступної мови блогу, сприяючи формуванню іміджу блогера та встановленню зв’язку з аудиторією. Серед них особливе значення мають:

– неформальність стилю є одним із найхарактерніших рис блогів, що робить їх доступними та зрозумілими для широкої аудиторії. Використання розмовної мови, пряме звернення до читача, спрощення граматичних конструкцій створює атмосферу довіри та відкритості;

– використання сленгу та неофіційних виразів, які надають мови живості та емоційності;

– емоційно-забарвлені вирази, які служать для виразу особистих переживань, вражень або реакцій на різні події;

– метафори, порівняння, аналогії, які блогери використовують для надання своїм текстам більшої виразності та образності;

– інтертекстуальні посилання на інші медіа-ресурси, популярні культури або меми. Ці посилання можуть бути як прямими, так і непрямими, і вони можуть блогерам створити текст, який знаходиться в контексті загальних культурних або інформаційних потоків;

– використання гумору та іронії, що дозволяє блогеру не тільки привернути увагу до проблеми, але й м'якше впливати на читачів;

– використання аргументації та переконання читачів у правильності певних позицій і мотивації до дій [1, с. 73].

Аргументація в блогах використовує різноманітні стратегії, які мають логічне та емоційні методи впливу на аудиторію, що дозволяє не лише передавати факти, але й формувати уявлення, сприйняття та навіть поведінку читачів:

– використання доказів, заснованих на фактах і статистичних даних. Блогери часто наводять факти, дослідження, аналітичні матеріали або результати оцінок, щоб підкріпити свої підтвердження, що дозволяє їм формувати у читача враження обґрунтованості викладених поглядів [3, с. 65];

– емоційне апелювання до аудиторії. Через використання емоційно забарвлених слів, метафор, гіперболічних і риторичних запитань блогери створюють емоційно насичену атмосферу, яка стимулює читача до емоційної реакції і заохочує його до участі в дискусіях;

– наведення прикладів з реального життя, історій успіху чи поразок, що дозволяє зробити текст більш конкретним і доступним. Цей метод дає змогу створити довіру до джерела;

– використання риторичних запитань, для спонукання читача до самостійного мислення, аналізу ситуації і, як результат, до погодження з точкою зору автора. Риторичні запитання створюють ілюзію діалогу між блогером і читачем. Такі запитання мають різноманітну форму, від запитань, що викликають сумніви у чомусь, до

тих, що спрямовані на підштовхування читача до висновків. Вони часто використовують в блогах на соціальні або політичні теми;

– використання контраргументів для створення виявлення об’єктивності та непереборності своєї позиції. Такий підхід посилити переконливість аргументації та підвищити рівень довіри до блогера [4, с. 145].

Мовленнєва тактика висвітлення актуальних проблем суспільства в англомовних блогах є інструментом для залучення уваги до соціальних питань і сприяння активним дискусіям серед читачів Науковці виокремлюють такі мовленнєві практики:

– використання риторичних запитань, які допомагають спонукати читача до рефлексії та глибшого осмислення обговорюваної проблеми;

– використання емоційно-забарвленої лексики, що створює сильні емоційні асоціації і викликає аудиторію відчути проблему на більш особистісному рівні;

– застосування метафор для візуалізації проблем і створення яскравих образів, які важко забути;

– апеляція до авторитетів або експертів для надання додаткових ваги аргументам, зокрема в питаннях, які потребують наукових або професійних знань;

– використання історій з реального життя, що допомагають зв’язувати абстрактні соціальні проблеми з конкретними людськими долями [2, с. 95].

Ці тактики дозволяють блогерам ефективно донести до аудиторії важливу інформацію, залучаючи її до активного обговорення та пошуку рішень для актуальних суспільних проблем

Використання метафор і порівнянь у блогах є ефективним інструментом не тільки для покращення образності мови, але й для зміцнення особистісного образу автора. Вони допомогають передати складні ідеї в простій, зрозумілій формі, які залучають читачів і створюють глибший емоційний зв'язок з ними.

Застосування стратегії самопрезентації дозволяє створити глибокі емоційні зв'язки з аудиторією, що сприяє підвищенню лояльності та забезпечує інтерес до контенту. Це досягається через взаємодію, використання розмовної мови, метафори, порівняння та відеоконтенту, що дозволяє зробити кожен пост не тільки інформативним, але й емоційно-зарядженим.

Висновки. Лінгвістичні засоби в англомовних блогах формують стиль автора блогу, його імідж і зв’язок з аудиторією. Неформальний стиль, емоційно-забарвлена лексика, метафори та гумор сприяють ефективній комунікації й дискусії. Аргументативні стратегії й самопрезентація підвищують довіру до блогера та популярність контенту, роблячи блоги інструментом впливу на суспільну думку.

Список використаних джерел

1. Біловус Л., Яблонська Н., Гомотюк О. Блог як мовленнєвий жанр – еволюція епістолярного жанру. 2020. С. 1-18.
2. Бєлова А. Д. Комунікативні стратегії і тактики: проблеми систематики. Мовні і концептуальні картини світу. 2004. Вип. 10. С. 11-16.
3. Шугаєв А. В. Медіадискурс у межах критичного дискурс-аналізу та функціонального підходу. Науковий вісник ДДПУ імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки (мовознавство)». 2019. С. 172-176.
4. Четверікова О. Особливості дослідження медіатексту в лінгвістичних розвідках. Актуальні питання гуманітарних наук. 2018. Вип. 22. Т.2 С. 79-85.

Корольова Анна Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
доктор філософії
Нікітська Катерина Ігорівна

Засоби створення психологізму у романі Стівена Кінга «Зелена миля»

Основним засобом психологічного аналізу є вивчення мотивації та внутрішнього монологу персонажів. Вона дозволяє проникнути в свідомість героя та виявити всі нюанси його переживань, емоційних поривів і сумнівів. Мотивація є рушійною силою персонажа, яка визначає його вчинки, рішення, а іноді й зміну його характеру протягом розвитку сюжету. Вона може бути як свідомою, так і підсвідомою.

Ключовою особливістю роману Кінга є детальне занурення у внутрішній світ персонажів, їхні переживання, почуття провини, страху та спокутування. Психологізм у «Зеленій милі» створює неповторну атмосферу та дозволяє висвітлити важливі моральні та філософські питання. Автор майстерно використовує різноманітні художні засоби: портрет, мовлення, описи інтер'єру та екстер'єру, але найбільше – внутрішні монологи.

Внутрішні монологи головного героя, Пола Еджкомба, розкривають боротьбу між виконанням обов'язку та співчуттям до невинного Джона Коффі: «Я дивлюся на нього, і мені шкода його. Я бачу, що він, мабуть, ніколи не зробить нічого поганого. Але я маю виконати свою роботу. І якщо я не зможу, то хтось інший зробить це замість мене». У цьому контексті автор використовує внутрішній монолог для того, аби розкрити детально персонажа та зосередитися на його внутрішніх переживаннях.

Інший головний герой Джон Коффі, незважаючи на надзвичайні здібності, залишається вразливим і добрим: «Я не хочу помирати, містере Еджкомб. Я не хочу... Але, можливо, це не моя вина, що так сталося. Може, я маю допомогти комусь іншим… Тому що я здатний на це». Тут автор також використовує прийом внутрішніх монологів, які відображають безпорадність перед жорстокою системою та бажання допомогти іншим.

Відносини між персонажами, особливо дружба між Полом і Джоном, також є важливим аспектом психологізму в романі. Вони демонструють, як взаєморозуміння і підтримка можуть витримати навіть найважчі випробування. Одним з головних психологічних конфліктів роману є проблема справедливості. Герої змушені приймати рішення, які суперечать їхнім моральним переконанням.

Опис зовнішності персонажів, є ще одним інструментом психологізму у романі. Опис зовнішності героїв допомагає розкрити їхній внутрішній світ та емоційний стан. «Він був гігантом, зростом у шість із половиною футів, темношкірий, з величезними руками, але водночас його очі були сповнені суму й доброти» (Опис Джона Коффі); «Персі був худим, блідим чоловіком із запалими очима, і хоча у в’язниці він був не так давно, його ставлення до роботи віддавало бездушністю»

Отже, автор використовує різноманітні засоби створення психологізму у романі, приділяючи особливу увагу внутрішнім монологам.

Список використаних джерел

1. Тітов І., Передера О. Психологічний аналіз літературної творчості Е.М.Ремарка (на прикладі роману «Три товариші»). *Психологія і особистість*, 2013, № 2 (4), 84 с. URL: https://psychpersonality.pnpu.edu.ua/article/view/148724/147984
2. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. К: Либідь, 1999. 447 с.

3. Бриних М. Непрочитаний і незбагненний Стівен Кінг. *Всесвіт*. 2001. № 7-8. С. 135-140

4. Чіабаттарі Д. Стівен Кінг – видатний письменник чи попса? *Літературна Україна*. 2019. № 13-14. С. 14.

5. Данильчук О. М. Витоки жанру хоррор у творчому доробку Стівена Кінґа. *Література в контексті культури*. 2014. Вип. 24(2). С. 36-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lvk_2014_24(2)__8

Крамчинська Вікторія Віталіївна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Василенко Оксана Миколаївна

Стратегії перекладу ідіом (лінгвістичний аспект)

Проблема рівнозначного перекладу ідіом завжди була актуальною, тому що наявна певна асиметричність у співвідношенні значень складових ідіоми та значення самого вислову, і тому інколи складно зберегти специфіку ідіоми з етномаркованим компонентом, перекладаючи її на іншу мову. Адже, в ідіоматичних виразах віддзеркалюється національний характер народу, збережено багатовікову культуру та надбання з усіх сфер життєдіяльності людини. Активне засвоєння ідіом та вміння коректно вживати їх у мовленні, правильно відчуваючи стилістичний аспект, є необхідним для кожного, хто опановує мову. Ідіоматичні одиниці віддзеркалюють світобачення та розуміння світу носіїв мови та їх культуру.

Термін ідіома походить від давньогрецького слова «ídiōma», що означає особливість, своєрідність. Виділяються два основні погляди на ідіоматичні одиниці – так звані «широкий підхід» та «вузький підхід». Згідно з останнім, ідіомами вважається лише такі «стійкі словосполуки, семантика яких не виводиться зі значень її складників, а інтегрована ними формально; виникає внаслідок утрати мотиваційних відношень» [2, с. 15].

Найбільш проблемним залишається питання щодо адекватного перекладу ідіом з мови оригіналу. Переклад є цілеспрямованою лінгвопсихоментальною діяльністю особистості перекладача як рекреативної системи, що поєднує в одному перетворювальному процесі дві фази: інтерпретацію оригінального тексту та породження на підставі цієї інтерпретації тексту-перекладу. При цьому перша фаза передбачає «рефлексивне розуміння перекладачем світу смислів адресанта оригінального тексту, його програми інтерпретації для читача оригіналу, ступеня цінності текстової інформації та співвіднесеності її з вихідною культурою й буттям. Друга фаза є зіставленням внутрішньо висловленої рефлексії перекладача з кодом іншої мови з урахуванням універсуму іншої культури й інтеріорізованого буття іншого етносу [1, с. 1056].

Переклад – це вид мовного посередництва, який цілком орієнтований на оригінал. Переклад є іншомовною формою існування повідомлення, яке містить оригінал. Завдання перекладу полягає у забезпеченні такого рівня міжкультурної комунікації, при якому текст, який утворюється в мові реципієнта міг би виступати як повноцінна комунікативна заміна оригіналу і ототожнюватися реципієнтами перекладу з оригіналом у функціональному, структурному і змістовному відношеннях [2, с. 16].

Головними проблемами сучасного перекладознавства є: розробка понять еквівалентності, установлення типів еквівалентності й чинників їхнього балансу при перекладі, визначення перекладацьких стратегій, аналіз засобів прагматичної адаптації при

перекладі, виділення й класифікація помилок при перекладі, засоби компенсації лакун тощо. Для вирішення цих завдань перекладознавство використовує загальнолінгвістичні методи і створює свої власні: трансформаційний та дистрибутивний аналіз, герменевтичний метод (метод тлумачення глибинного смислу текстів та їхніх перекладів шляхом досліджень структури й семіотичної природи мови, вивчення історичних, філософських, релігійних та інших даних, пов'язаних із конкретним типом літературного твору) [4, с. 115].

Труднощі для перекладача виникають при відтворенні рівнів поетичного тексту, притаманних поезії особливостей. У ліричному творі рядок відіграє вирішальну роль. Достатньо просто перемістити кому, щоб вірш набув іншого значення. Визначальним для поета є рядок. Каденція і мелодія віршів повинні бути сумлінно опрацьовані автором на лінійному рівні. У віршах довжина рядка є частиною художньої форми [3 с. 716].

Справжнє володіння мовою – це уміння говорити вільно, передаючи свої думки невимушено і використовуючи сталі мовні одиниці доречно. Саме ідіоматичні вирази дають можливість висловлювати емоції та почуття на рівні носія мови. Експресивність виступає головною характерною рисою ідіом.

Список використаних джерел

1. Баранцев К. Т. Англо-український фразеологічний словник. К. : Т-во «Знання», 2005. 1056 с.
2. Свешнікова О. В. Особливості перекладу фразеологічних одиниць англійської мови на українську. Прикладна лінгвістика 2014: проблеми та рішення. 2014. С. 15-17.
3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
4. Сокальська Ю. О. Методичні прийоми для вивчення ідіом англійської мови. Молодий вчений. 2019. № 1 (65). С. 115-119.

Кривенко Надія Василівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Анненкова Олена Сергіївна

Література нонфікшн як складова публічної дипломатії (на прикладі книги Б. Джонсона «Фактор Черчилля. Як одна людина змінила історію»).

Вплив В.Черчилля на літературу, політику та розвиток глобальних процесів був беззаперечно вагомим, і спостерігається протягом десятиліть до сьогодення. Це призвело до багатьох досліджень та публікації низки праць. Значну роль при цьому відіграє саме література нонфікшн, яка виступає потужним інструментом публічної дипломатії. На особливу увагу заслуговує книга Б.Джонсона "Фактор Черчилля. Як одна людина змінила історію", автор якої зобразив роль лідера та значення особистісних якостей у вирішенні світових проблем.

За допомогою літератури нон-фікшн автори намагаються розкрити особливості історичного розвитку та впливу окремих людей на світові події. Враховуючи значення В. Черчилля на світовій політичній арені та в літературі, ця тема стала актуальною для низки письменників, наприклад: Джон Гарт “Як Черчилль врятував цивілізацію: Епічна історія тринадцяти років, які ледь не знищили цивілізаційний світ”, Т. Рікс “Черчилль і Орвелл. Битва за свободу”, Ерік Ларсон “Велич і ницість. Історія про Черчилля, його родину та

спротив під час Лондонського бліцу" та ін. Хоча не можна навести значну кількість вітчизняних публікацій, які досліджують особистість В.Черчилля, проте наявні переклади української мовою свідчать про її популярність.

Метою тез є виявлення значення літератури нон-фікшн як складової публічної дипломатії.

В кінці XX – на початку XXI століття спостерігається стрімке зростання інтересу до документалістики, якій у найближчому майбутньому прогнозували першорядне місце у культурному просторі. Сучасні дослідники часто використовують такі терміни як "документалістика", "література факту", "література non-fiction" та ін. І хоча існує багато спроб дати визначення "документалістиці", інші терміни є лише характеристиками схожих, хоча неоднакових явищ [1, с. 28]. М. Варикаша звертає увагу, що література, в першу чергу, поділяється на фіктивну (fiction) і нефіктивну, художньо-документальну (non-fiction) [1, с. 31-32]. На початку XX ст. відбувається сплеск нефіктивної літератури (non-fiction), який дослідники пов'язують з кризою роману. Друга хвиля розквіту non-fiction спостерігається у XX-XXI ст. Автор пояснює виникнення документалістики, посилаючись на дослідження інших вчених, постійним розвитком історичного мислення широкої аудиторії, зростаючим інтересом до достовірних подій та ін. [1, с. 32]. Вважаємо, що зростання інтересу до літератури non-fiction зумовлено також глобалізацією, що призводить до зростання взаємозалежності між країнами, і відповідно намаганням більше дізнатись про них; прагненням населення до успіху, і як наслідок, зростанням зацікавленості до біографій, життєвого шляху видатних особистостей; намаганням отримати правдиву інформацію, збільшити свої пізнання історії, що зумовлено зацікавленістю конкретним об'єктом, зокрема країни, особистості та ін.

А. Зелінська зазначає, що нон-фікшн видання повинні бути позбавлені вигадок, а містити лише перевірені факти. Разом з тим у науково-популярній біографістиці можлива авторська інтерпретація інформації, що зацікавлює читача яскравістю суб'єктивних спостережень і висновків [3, с. 25]. Це дозволяє розширювати вплив певних ідей на широке коло людей різного віку і сфер діяльності.

Досить яскравим і ефективним засобом публічної дипломатії, прикладом представлення країни та особистості В. Черчилля є книга Б. Джонсона "Фактор Черчилля. Як одна країна змінила історію" [2], яку вперше було видано у Великій Британії у 2014 р. Її автор працював журналістом, займався політичною діяльністю, зокрема був мером Лондону, міністром закордонних справ, а після публікації даного твору і прем'єр міністром Великої Британії, як і його герой.

В контексті наведеної А. Зелінською сучасної типології біографічних видань, ця книга за цільовим призначенням є соціально-політичним біографічним виданням, оскільки містить відомості про життя видатного політика. Вона має значний функціональний потенціал і відповідно може використовуватись у різноманітних сферах соціального життя, а розрахована, передусім, на масового читача.

Б. Джонсон, описуючи постать В.Черчилля, намагався представити його як особистість, журналіста, художника, політичного діяча, чоловіка та ін. Причому автор звертається до достовірних джерел, зокрема Національних архівів; особистих документів; основних праць В.Черчилля; щоденників, мемуарів і монографій та ін., що формує і збільшує довіру читача [2, с. 373-375]. Б Джонсон показує позитивні риси характеру В. Черчилля: "замолоду він відзначався дивовижною хоробрістю, … він одним з перших сів за штурвал літака" [2, с. 9]. "… його образ настільки яскравий, що мав би бути привабливим для сучасної молоді. Він був ексцентричним, неординарним, екстравагантним, дотримувався власної "марки" в манері вбирання, а понад усе був безкомпромісним генієм", тобто з зазначеного видно, на які саме якості характеру автор звертає увагу.

Разом з тим показано порядність та доброзичливість героя і у вирішенні глобальних питань, зокрема у розділах "Світ без Черчилля", "Пропозиція Гітлера", "Немає слави у кровопролитті" та ін. Досить гучно про це свідчить опис подій 1918-1919 рр.: "Успіхи

Британії були видатними, проте у серпні 1918-го, наскільки на той момент він міг собі гадати, не було жодних причин вважати їх вирішальними. … Німці усе ще могли завдавати нищівних ударів британцям. Вони так робили аж до фінального свистка. Вигляд тих багатьох полонених і переможених ворожих солдат мав би сповнити Черчилля підбадьорливим духом, лютою насолодою, що боші врешті здають позиції. Натомість він відчував їхнє нещастя - попри розуміння, що їхнє сонце сідає за обрій. … Він виявляв сліпучу немстивість" [2, с. 173]. Цей текст можна було б назвати особистим, суб'єктивним баченням автора, проте досить гучним підтвердженням є свідчення щодо голоду у Німеччині: "Ллойд Джордж бажав покинути колишнього ворога у стражданнях; Черчилль же сказав, що треба негайно вислати 12 кораблів із провіантом. Ллойд Джордж переконував: треба пристрелити кайзера. Черчилль був проти. … коли стан Німеччини …погіршився, Черчилль скаржився у Палаті громад на огидність використання голоду як зброї проти жінок, дітей та старих. Він наполягав на якнайшвидшому знятті блокади … [2, с. 173-174]. Такі погляди не завжди можуть поділяти інші політики та люди, але вони є дійсно прикладом гуманності, християнства, порядності.

Б. Джонсон відзначає одну з ключових ролей В. Черчилля в історії Великої Британії та цілого світу, зокрема стверджуючи: "саме прем'єр міністр Великої Британії допомагав у формуванні того світу, у якому ми з вами живемо. Від Європи до Росії, від Африки до Близького Сходу – по всій планеті ми бачимо сліди його далекоглядного розуму" [2, с. 11]. Крім того, про це свідчать назви розділів книги, а саме: "У пошуках прихильності Америки","Холодна війна та як він у ній переміг", "Творець сучасного Близького Сходу" Самі ці назви характеризують вплив В.Черчилля, Великої Британії на світову історію, зокрема різні регіони світу і на вирішення глобальних проблем.

Ще більше зростає інтерес і повага до В.Черчилля, коли враховуючи нелегкі умови його діяльності, знаходимо свідчення про його глибокі почуття до своєї дружини у розділі "Моя люба Клементино" [2, с.125-139], зокрема у листі до неї: "я іноді бував дещо пригнічений політичними справами, але дуже хочу знайти відраду в тобі" [2, с.138].

Про роль В. Черчилля в політиці сказано і знають багато, а про його літературні здобутки свідчить Нобелівська премія. І хоча існують різі погляди щодо цього, Б.Джонсон звертає увагу, що "Черчилль спромігся видати не лише більше слів, аніж Дікенс чи навіть Шекспір" [3, с.80], але більше ніж вони разом, крім того "Станом на 1990 рік Черчилль не лише написав п'ять книжок (і деякі стали бестселерами), а був одним з найбільш високооплачуваних журналістів Британії" [2, с.81].

Книга розкриває Черчилля і як художника, і як видатну особистість в умовах холодної війни, вирішенні Східного та інших питань, крапка в яких не поставлена і сьогодні.

Вагоме значення має мова твору, легкість подання матеріалу. Описуючи характер В.Черчилля, моменти особистого життя, автор підвищує інтерес до читання книги. Доцільно звернути увагу на важливість сімейних цінностей, зокрема оповідач, пишучи про могилу політика, пише: "Він там лежить зі своєю дружиною, матір'ю, батьком, братом і дітьми".

Тож Б. Джонсон представив не лише моральні цінності та характер В.Черчилля, але й свої, оскільки прямо чи опосередковано висловив своє ставлення до них.

Загалом спостерігається, на нашу думку, певна близькість між автором та героєм, а саме обидва були журналістами, прем'єр-міністрами, впливали на світову політику. Також Л.Чередник у своєму дослідженні проводить паралелі між Б.Джонсоном та В.Черчиллем, і зазначає, що це " підтверджує неординарність особистості самого автора" [4, с. 143].

Отже, література, особливо нон-фікшн, має вагоме значення для публічної дипломатії, оскільки формує не лише враження про літературу країни, але й ознайомлює з її історією, національними особливостями та впливом. При цьому варто звернути увагу на засоби якими представлено ці особливості, зокрема щодо конкретних героїв, як це спостерігається на прикладі книги Б. Джонсона про В. Черчилля.

Список використаних джерел

1. Варикаша М.М. Література non-fiction: поміж фактом і фікцією. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010 Вип. XXIII. Ч. 3. С. 28-39.
2. Джонсон Б. Фактор Черчилля. Як одна людина змінила історію. (Серія "Біографії та мемуари"). Пер. з англ. Ю. Гірича. Х.: Віват, 2024. 400 с.
3. Зелінська А. Типологічна класифікація біографічних видань. *Вісник Книжкової палати.* 2018. № 1. С. 25-29, с. 25.
4. Чередник Л. «ФАКТОР ЧЕРЧИЛЛЯ» Бориса Джонсона як жанрова модель публіцистичної біографії. *Питання гуманітарних наук.* 2022. Вип 56, том 4. С.139-144.

Крижановська Діана Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Семененко Галина Миколаївна

Інтернет платформи як засіб формування іншомовної компетентності в письмі учнів 10 класу

Актуальність дослідження. Останнім часом інформаційна комунікація стала невід'ємною частиною світового суспільства та глибоко проникла в більшість сфер життя людей, в тому числі і в освіту. Сучасні технології кардинально змінюють підходи до навчання, особливо коли йдеться про вивчення іноземних мов. Та у сучасному глобалізованому світі, де володіння іноземними мовами є надзвичайно важливим, формування іншомовної компетентності в письмовій формі набуло особливої значущості.

Метою дослідження є аналіз потенціалу інтернет-платформ для формування іншомовної компетентності, характеристика інтернет платформ та дослідження процесу інтеграції інтернет платформ у навчальний процес англійської мови для формування іншомовної компетентності в письмі.

Згідно Ніколаєвої С.Ю., основою компетентності в письмі є складна і динамічна взаємодія відповідних умінь, навичок, знань, комунікативних здібностей, а також компенсаторних умінь особистості [2]. Формування цієї компетентності є поступовим процесом, який залежить від віку, рівня мовної підготовки та специфіки викладання іноземної мови. На сьогоднішній день можна спостерігати збільшення значення письма. Так як письмо є продуктивним процесом оволодіння навичками запису мовлення, цей вид діяльності набуває все більшого значення. Процес письма включає в себе навички фонематичного сприймання, тобто впізнавання, диференціації та розрізнення фонем; зорового аналізу та синтезу, орфографії, каліграфії, синтаксису, композицій тексту, а також лексико-граматичного ладу мовлення.

Інтерактивні методи навчання відзначаються значними комунікативними можливостями та активним залученням учнів до навчального процесу. Вони сприяють формуванню знань і розвитку навичок мовлення й слухання, а також стимулюють засвоєння комунікативної компетенції молодшими школярами. Завдяки цьому учні легше адаптуються до умов сучасного суспільства, яке потребує особистостей, здатних швидко орієнтуватися в динамічному світі, демонструвати самостійність і ініціативність, досягати успіху у професійній діяльності. Усі інноваційні підходи спрямовані на розвиток творчого мислення та оригінального підходу [3].

Науковці зазначають ряд переваг, які забезпечують електронні навчальні платформи при створенні та використанні дидактичних матеріалів [1]. Зокрема, це:

- індивідуалізація навчального процесу;

- зростання мотивації до навчання через можливість залучення різноманітних видів діяльності та джерел інформації;

- трансформація характеру пізнавальної діяльності;

- діагностика помилок і оцінка навчальних досягнень учнів;

- здійснення контролю чи моніторингу навчання учнів і забезпечення активного зворотного зв'язку між викладачем і учнями;

- необмежений доступ до дидактичних матеріалів;

- можливість створювати онлайн-курси з контрольованим доступом тощо.

Однією з найвідоміших та найефективніших є платформа *Grammarly*. Це потужна платформа для автоматизованого покращення письма, яка допомагає користувачам писати чітко та ефективно. Платформа має декілька основних функцій, наприклад перевірка граматики та орфографії, покращення стилю: платформа надає поради щодо стилю письма, допомагаючи зробити текст більш чітким та впливовим; настроювані цілі: ви можете налаштувати цілі для кожного документу, що допомагає *Grammarly* краще розуміти структуру і формат вашого тексту, а також плагіат-чекер.

Ще один маловідомий сайт *Daily Writing Prompt* є корисним інструментом для розвитку письмових навичок англійською мовою через регулярні завдання. Щоденні теми стимулюють творчі здібності користувачів та сприяють поліпшенню вміння логічно й ефективно виражати свої думки. Платформа допомагає користувачам розвивати навички структурування текстів, роблячи їхні письмові роботи більш зв'язними та переконливими.

Платформа *LearnEnglish* від British Council є дуже корисною для розвитку навичок письма, особливо в академічному контексті. Вона пропонує різноманітні завдання, які допомагають вдосконалювати структуру тексту, стилістику та критичне мислення. Користувачів заохочують виконувати вправи на основі реальних зразків текстів, як-от огляди, есе чи формальні листи.

Write & Improve (від Cambridge) є прикладом платформи, де користувачі можуть писати тексти іноземною мовою та отримувати зворотний зв'язок від інших користувачів або автоматичних систем перевірки. Це допомагає вдосконалювати навички письма, звертаючи увагу на граматичні та стилістичні помилки. Можна завантажувати свої твори, які автоматично перевіряються системою. Це допомагає виявити помилки та отримати рекомендації щодо їх виправлення.

Ginger – це платформа з штучним інтелектом, що забезпечує інструменти для вдосконалення письмового мовлення. Вона автоматично виявляє й виправляє граматичні, орфографічні та стилістичні помилки, що сприяє підвищенню точності текстів. Завдяки інтуїтивному інтерфейсу й функціям, орієнтованим на покращення стилю, платформа допомагає розвинути креативність та створювати якісніші письмові роботи, забезпечуючи ефективність як в освітніх, так і в професійних контекстах.

Wordtune – це інтелектуальна платформа для покращення письмового мовлення, що використовує технології штучного інтелекту для надання рекомендацій з вдосконалення текстів. Інструмент допомагає не лише виправляти граматичні та стилістичні помилки, а й пропонує різноманітні варіанти формулювань для досягнення ясності, точності та креативності.

Інтернет-платформи мають величезний потенціал для формування іншомовної компетентності, забезпечуючи доступ до інтерактивних завдань, автентичних матеріалів та можливостей для спілкування з носіями мови. Вони дозволяють учням самостійно керувати своїм навчанням, розвивати різні мовні навички та отримувати негайний зворотний зв'язок. Однак, їх ефективність залежить від рівня самодисципліни учнів, якості наданого зворотного зв'язку та здатності платформи адаптуватися під індивідуальні потреби користувачів. Незважаючи на ці виклики, інтернет-платформи залишаються важливим інструментом для вивчення іноземних мов у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Крівчикова Г. Ф. Інтерактивне навчання іншомовного писемного мовлення студентів мовних спеціальностей. Науково-методичний журнал "Іноземні мови". 2002. № 3. С. 17-20.
2. Ніколаєва, С. Ю. (Ред.) (2013). Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика. Київ: Ленвіт (Nikolaieva, S. Yu. (Ed). (2013). Language and culture Teaching Methods: theory and practice. Kyiv: Lenvit)
3. Сторожук С. Д. Формування писемної комунікативної компетентності майбутніх викладачів англійської мови на основі проєктних технологій: дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02. Дніпро, 2020. 361 с.

Кушко Юлія Василівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Юдін Олександр Анатолійович

Антиутопія як застереження в романі М. Етвуд «Оповідь служниці»

Антиутопія – літературний жанр, який зображає уявне майбутнє суспільство, де панує тоталітаризм, репресії, повний контроль над особистістю та обмеження прав людини. Основною метою антиутопії є застереження: автори показують, до чого може призвести суспільний чи політичний устрій, якщо певні тенденції набудуть неконтрольованого розвитку. Характерними рисами зображуваного в антиутопії суспільства є жорстка ієрархія, маніпуляція масовою свідомістю, обмеження особистої свободи та викривлення моральних норм, що виправдовують жорстокість і безправ'я. В антиутопічних творах часто простежується мотив боротьби індивіда проти системи або його внутрішній конфлікт між підкоренням і прагненням свободи [2, с. 91].

Роман М. Етвуд «Оповідь служниці» є яскравим прикладом антиутопічного жанру. Дія відбувається у тоталітарній державі Гілеад, яка утворилася після повалення демократичного ладу в США. Це суспільство побудоване на жорсткому релігійному фундаменталізмі, де жінки втратили свої права та розділені за функціональними категоріями. Служниці, до яких належить головна героїня Фредова, використовуються виключно для народження дітей для еліти, а будь-які спроби опору чи непокори караються смертю. Атмосфера страху, цензури, насильства та повного контролю над життям громадян є очевидними ознаками антиутопічного роману. Однією з характерних рис жанру в цьому творі є маніпуляція мовою: слова та поняття перекручуються на користь режиму, що ще більше посилює тоталітарний контроль [5, с. 32].

Українські дослідники Л. Малімон та М. Сірук зазначають, що М. Етвуд використовує широкий спектр художніх засобів для створення гнітючої антиутопічної атмосфери в романі, підкреслюючи тоталітарний контроль, безправ'я жінок і страх, що пронизує життя героїв. Одним із прийомів є *символіка кольорів*. Червоний домінує в житті служниць і символізує не лише їхню роль як народжувачок у системі Гілеаду, а й кров, насильство та небезпеку. Він також відображає ідею біологічного рабства, адже служниці оцінюються лише за їхньою здатністю народжувати. Водночас дружини командорів, що мають вищий статус, носять синій колір, який асоціюється зі «священною» жіночою чистотою та відстороненістю від репродуктивної функції. Зелені сукні носять економки, які займаються домашніми справами, що ще більше підкреслює кастовий поділ суспільства.

Крім кольорів, важливу роль відіграє *символіка закритих просторів*: обмежений світ Фредової відображає ізоляцію та контроль над особистістю, а заглушені голоси символізують придушення свободи слова та думки. Однією з особливостей роману є *наратив від першої особи*. Фредова розповідає свою історію від власного імені, що створює ефект інтимності та психологічної глибини. Через її внутрішні роздуми читач бачить не лише зовнішні події, а й переживання, страхи та надії героїні. Проте її розповідь уривчаста, непослідовна, що підкреслює нестабільність її психоемоційного стану та хаотичність світу Гілеаду. Оповідання нагадує щоденник або сповідь, що змушує читача відчувати її безсилля перед режимом. Важливим аспектом є також *використання цензури, зокрема самоцензури*: Фредова часто уникає прямих слів, замінюючи їх натяками, що підкреслює наскільки глибоко контроль проникає навіть у мову. Художнім прийомом, який наглядно видно в романі, є *контраст між минулим і теперішнім*, що проявляється у структурі роману [3, с. 72].

У романі «Оповідь служниці» М. Етвуд змальовує тоталітарну державу Республіку Гілеад, що постала на руїнах демократичних Сполучених Штатів Америки внаслідок військового перевороту. Це суспільство побудоване на жорсткій ієрархії, контролі та насильстві, де всі аспекти життя громадян регулюються державою. Влада зосереджена в руках командорів – політичної та військової еліти, яка встановила диктатуру, виправдовуючи її нібито божественним призначенням. Основою устрою стала тотальна регламентація життя, де кожен громадянин має чітко визначену соціальну роль і не може самостійно приймати рішення. У Гілеаді заборонені демократичні інститути, вільна преса, особисті статки, право жінок на роботу та освіту. Контроль здійснюється через систему таємної поліції «Око», яка слідкує за будь-якими проявами інакодумства та швидко усуває «загрози» режиму. Люди живуть у постійному страху перед доносами та публічними карами, які перетворені на засіб демонстрації сили держави. Особливістю Гілеаду є жорстка соціальна ієрархія, у якій місце людини визначене її функціональністю для держави. Найвищий статус мають командори, які керують державою, та їхні дружини, котрі номінально займають важливі соціальні позиції, хоча насправді позбавлені реального впливу. Окрему категорію становлять служниці – жінки, чия єдина функція полягає у народженні дітей для еліти. Вони є біологічними ресурсами держави і не мають права голосу чи власного життя. Окрім них, існують тітки (жінки, що навчають та контролюють служниць), економки (що займаються домашнім господарством), а також неповноцінні (жінки, які не підпадають під соціальні норми Гілеаду і відправляються на важку працю або страчуються). Чоловіки також поділяються на касти: крім командорів, є ангели (солдати), вартові (охоронці порядку) та очеретяни (службовці нижчого рівня). Таким чином, кожен у цьому суспільстві має наперед визначену роль і позбавлений права вибору [4, с. 68].

Важливим елементом, який підтримує тоталітарну систему Гілеаду, є використання релігійної ідеології для виправдання насильства та контролю. Влада Гілеаду маніпулює біблійними текстами, вириваючи їх з контексту та використовуючи для обґрунтування власної політики. Наприклад, інститут служниць виправдовується історією Рахілі та Лії, де служниця народжує дитину для своєї пані. Така інтерпретація дозволяє владі легітимізувати сексуальне поневолення жінок. Окрім цього, будь-які форми спротиву чи порушення норм сприймаються як гріх, що заслуговує на кару. Публічні страти, зокрема так звані «стіни» з тілами страчених, є не лише засобом залякування, а й частиною релігійного ритуалу очищення суспільства. Навіть мова змінюється відповідно до ідеології: традиційні фрази вітають божественну волю («Благословенний плід», «Нехай Господь відкриє»), а заборонені слова та поняття, що натякають на свободу або індивідуальність, просто зникають [1, с. 127].

Головна героїня роману, Фредова, є не лише жертвою тоталітарного режиму Гілеаду, а й символом боротьби та виживання. Вона змушена пристосовуватися до жорстких умов, аби зберегти життя, але водночас її внутрішній світ залишається вільним. Фредова переживає постійний психологічний конфлікт між підкоренням і прагненням свободи. Її

внутрішні монологи сповнені страху, болю та відчаю, але також містять тихий опір – вона не перестає думати, пам'ятати та сумніватися, що вже само по собі є формою незгоди з режимом. Спочатку вона намагається здаватися слухняною, приймаючи правила Гілеаду, але поступово усвідомлює, що навіть у таких обмежених умовах можна знаходити способи опору. Особливе значення у романі має символіка спогадів Фредової про минуле, які для неї є своєрідним духовним прихистком. Вона згадує свою доньку, чоловіка Люка, подругу Мойру, звичайне життя до перевороту, коли вона була незалежною жінкою, могла працювати, читати, вільно пересуватися. Ці спогади контрастують із теперішнім жахом її існування та стають єдиним способом утриматися від повного зламу. Їхнє значення подвійне: з одного боку, вони дають надію і зміцнюють внутрішній опір, а з іншого – підсилюють біль від усвідомлення втрати. Прагнення до свободи у Фредової не зникає, але в умовах Гілеаду воно набуває нових форм – вона розуміє, що відкрита боротьба неможлива, тому її протест набуває пасивного і активного характеру [2, с. 92].

Роман «Оповідь служниці» є потужним попередженням про небезпеку втрати прав і свобод. Маргарет Етвуд показує, як суспільство може поступово прийти до тоталітаризму, якщо люди не будуть боротися за свої права. Гілеад не виник за один день – його появі передували соціальні кризи, маніпуляції та поступове обмеження прав жінок. Авторка нагадує, що демократія не є незмінною, а свободи можуть бути легко втрачені, якщо їх не захищати. Окреме місце у романі займає проблематика гендерної нерівності та репродуктивного контролю, що є вкрай актуальною у сучасному світі. У Гілеаді жінок позбавлено права голосу, самостійності та навіть власних імен – вони визначаються лише через чоловіків (Фредова – «та, що належить Фреду»). Їхня цінність вимірюється лише здатністю народжувати, що відображає реальні загрози, пов'язані з контролем над репродуктивними правами жінок у багатьох країнах світу. Роман наголошує, що обмеження прав жінок часто виправдовується релігією чи «захистом традицій», але насправді веде до їхньої соціальної деградації та підкорення [5, с. 35].

Отже, роман «Оповідь служниці» Маргарет Етвуд є глибоким застереженням про небезпеку тоталітаризму, релігійного фанатизму та суспільного контролю, що позбавляє людину її прав і свобод. Через атмосферу страху, ієрархічну систему та маніпуляцію мовою авторка показує, як поступове обмеження прав може призвести до повного підкорення особистості. Символіка кольорів, контраст між минулим і теперішнім, а також наратив від першої особи підсилюють емоційний вплив твору та дозволяють читачеві глибше зрозуміти трагедію головної героїні. Проте, попри жорстокість і безвихідь, роман не позбавлений надії: головна героїня, хоч і змушена підкорятися, продовжує внутрішній опір, доводячи, що навіть у найтемніші часи людський дух здатен зберігати прагнення до свободи. Таким чином, «Оповідь служниці» не лише змальовує жахливу антиутопію, а й нагадує про важливість боротьби за права людини, застерігаючи, що їхня втрата може стати реальністю, якщо суспільство не буде пильним.

Список використаних джерел

1. Головащук А. О. Погляди М. Етвуд на роль жінки в сучасному суспільстві (на матеріалі роману-дистопії «Розповідь служниці»). Studia Philologica : зб. студент. наук. праць / редколегія: О. В. Деменчук, О. В. Константінова, О. І. Павлова [та ін.]. Рівне : РДГУ, 2019. Вип. 3. С.207 – 211.
2. Дядечко Є. М. Жанрові елементи антиутопії в романі Маргарет Етвуд «оповідь служниці». Збірник наукових праць студентів, магістрантів та аспірантів факультету філології та журналістики. 2023. С. 91 – 93.
3. Малімон Л., Сірук Ю. Художня майстерність Маргарет Етвуд у творенні жанру антиутопії (на прикладі роману «оповідь служниці»). Актуальні проблеми іноземної філології. 2018. № 8. С. 203-208.

4. Одінцова О. О. Тематика і проблематика роману-антиутопії Маргарет Етвуд «Розповідь служниці». Актуальні питання сучасної науки: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції м. Київ, 5-6 червня 2020 року. Київ: МЦНіД, 2020. 68 с.
5. Popescu D. H. Margaret Atwood and the logic of narrative possibilities. Revista Transilvania. Sibiu: Complexul National Muzeal Astra. 2018. № 2. P. 32–36.

Komisarovska Tetyana Vitaliivna
1st year student
specialty "035. Philology"

Scientific supervisor:
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Blynova Iryna Anatoliivna

Peculiarities of the Use of Colouronyms in English Phraseological Units

Language reflects a nation's culture, history, and worldview. Emotions, vital to human interaction, are often conveyed through idioms – fixed expressions that add colour and expressiveness to speech.

Many idioms include colouronyms – words denoting colours – due to their strong emotional and symbolic associations. Phrases like "feel blue" or "green with envy" not only enrich language but also reflect cultural values.

This report explores idioms with colouronyms, their meanings, and their impact on communication.

Idioms are stable expressions whose meanings differ from the literal meanings of their parts. They add imagery and expressiveness to speech and are classified into [2, p. 426]:

- phraseological fusions (e.g., white noise – background sound),
- phraseological unities (e.g., see red – become angry),
- phraseological combinations (e.g., black sheep – a family outcast).

Idioms serve several functions, namely: emotional-expressive (they convey feelings), aesthetic (they make speech vivid), cognitive (they reflect cultural and historical context) [1, p. 36]. Colour-based idioms effectively combine all these functions, making them especially impactful in language.

Colouronyms are words that denote colours (red, blue, black, white, etc.). They are often used in idioms because colour carries symbolic meaning in many cultures. Colouronyms like *black* and *white* are among the most common in English idioms. The word *black* is traditionally linked to darkness and absence of light. It carries multiple meanings:

- darkness (associated with night, chaos, and the unknown in mythology);
- power (symbolizes authority and solemnity, e.g., judges' robes);
- mystery (absorbs light, creating a sense of secrecy).

Idioms with *black* often have negative connotations:

- a black day – an unlucky day [4];
- black mood – a depressed or angry state [4];
- black out – to lose consciousness or memory [4].

Yet, *black* can also imply elegance or prosperity:

- in the black – financially stable [5];
- black tie – formal evening dress [5].

White is associated with:

- light (reflects all wavelengths);

- purity and innocence (evident in weddings and religious contexts);

e.g.: white knight – a rescuer [4]; white flag – surrender [4]; white elephant – a costly but useless item [4].

Red represents emotion and danger:

- red-handed – caught in the act [5];
- in the red – in debt [5];
- as red as a beet – to blush [4].

Blue evokes calm or sadness:

- once in a blue moon – very rarely [4];
- blue blood – noble descent [5];
- feel blue – feel sad [5].

Green symbolizes nature and youth:

- green fingers – gardening talent [4];
- be green – be inexperienced [5];
- green with envy – very jealous [5].

Yellow can represent both:

- positivity – yellow brick road (success path) [5];
- cowardice – a yellow streak (fearfulness) [4].

Thus, idioms with colouronyms reflect not only emotions but also cultural values and perceptions, enriching speech with layered meaning.

The study of idioms with colouronyms was based on authoritative sources, allowing for a comprehensive analysis of this phenomenon in the English language. The primary research material was an English idiom dictionary containing numerous fixed expressions with colouronym components. Additionally, online resources such as *The Idioms* [5] and *The Free Dictionary* [4] were used, which provide detailed explanations, origins, and examples of idiom usage in modern English.

Academic papers were also examined, including works by Davydovych M. S., Kovalchuk I. S., and Lyagina I. A. [1; 2], discussing the functions and structural features of colouronyms in idioms.

Idioms with colouronyms are an essential part of the English language as they not only enrich vocabulary but also reflect cultural, historical, and psychological aspects of a nation. Their use is based on universal symbolic associations, yet meanings may vary depending on context, traditions, and worldview.

Studying these idioms aids in both learning English and understanding its cultural background. Their frequent use in spoken and written communication highlights their importance, making speech more expressive, vivid, and emotionally charged.

Список використаних джерел

1. Давидович М. С., Ковальчук І. С. Значення та роль колоронімів у фразеологічному фонді англійської мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2017. № 31. Т. 3. С. 35–37. URL: https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/3d508376-2e59-4b07-a029-49329dce2984/content

2. Лягіна І. А. Колороніми у структурі англійських фразеологізмів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: Філологічна. 2010. Вип. 13. С. 425–429. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v68/4.pdf

3. Kemertelidze N., Giorgadze M. Impact of Colour Symbolism on English Colour Idioms and Their Georgian Equivalents. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2021. № 1(29). DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30032021/7453

4. The Free Dictionary. URL: https://www.thefreedictionary.com/ (дата звернення: 02.04.2025).

5. The Idioms. URL: https://www.theidioms.com/ (дата звернення: 02.04.2025).

Кот Ігор Ігорович,
студент IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Костюк Олена Миколаївна

Наративні особливості роману Гарпер Лі «Вбити пересмішника»

1. Книга «Вбити пересмішника» включена до шкільної програми в українських школах, все частіше сучасний читач звертається до інформації про Гарпер Лі, яка є авторкою перекладеного багатьма мовами роману, написаного у 1960 р, що був вдостоєний Пулітцерівської премії 1961 року. У 1999 році твір було визнано найкращим романом XX століття, а сама письменниця отримала безліч відзнак у різний час від різних президентів.
2. Науковий інтерес до наративу виник у XX столітті, коли дослідники почали систематично аналізувати способи побудови розповіді [2].. На думку Ролана Барта, французького вченого, літературознавця, «функція розповідання полягає не в «зображенні» чогось, а в розігруванні загадкового спектаклю для читача… Тому феномен розповідання нагадує упорядковане сновидіння…»
3. Важливим аспектом наративу є розподіл між рівнями розповіді. Жерар Женетт запропонував розмежовувати три рівні: *історія* (події, що відбуваються у творі), *дискурс* (спосіб подачі цих подій) та *оповідач* (суб'єкт, який передає історію). Жерар Женетт розвинув концепцію фокалізації, тобто визначення, з чиєї перспективи подаються події.
4. Американський літературознавець Сеймур Чатмен розширив наратологічний аналіз, запровадивши поняття «імпліцитного автора» та досліджуючи різницю між оповідачем і авторською інтенцією. Чатмен розділив наратив на дві основні складові: історію (story), що включає події, персонажів та ситуації, та дискурс (discourse), який визначає, як ці події подаються .
5. Наратив роману «Вбити пересмішника» є гомодієгетичним [4], тобто таким, у якому оповідач є учасником історії. Дівчинка Скаут є головною героїнею і бере участь у подіях. Такий наратив створює ефект особистої причетності та суб'єктивності, оскільки події подаються через призму індивідуального досвіду.
6. Вітчизняні дослідники неодноразово зверталися до аналізу творчості Гарпер Лі, всебічно досліджуючи доробок письменниці (Т. Кушнірова, Т. Матюшкіна, О. Панченко, О. Когуч та ін.). Аналізуючи роман, звертають увагу на те, що родина Фінчів, яка не схожа на інших жителів містечка, не вписується у межі суспільної моралі, проте така «іншість» призводить до прозріння і внутрішньої гармонії. Головні герої під дією внутрішніх та зовнішніх чинників проходять певний етап становлення, що передбачає усвідомлення власного «я» та свого місця у суспільстві.
7. Цей роман – це не лише глибоке дослідження таких важливих тем, як расова нерівність, соціальна справедливість і людяність, а й твір, який вчить молодь співчуттю, толерантності та здатності захищати істину навіть у несправедливому світі. Ці істини доносяться до читача без менторства, повчання завдяки умілій побудові наративу: читач приходить до них разом з героями роману.

Список використаних джерел

1. Гром'як Р.Т. Літературознавчий словник-довідник. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 752 с

2. Кушнірова Т. В. Наратив як літературознавча категорія генеза, ознаки, типологія. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019.

3. Лі Гарпер. Вбити пересмішника: Роман / Гарпер Лі; Пер. з англ. Тетяни Некряч. – К.: KM Publishing, 2015. – 384 с.

4. Мацевко-Бекерська Л. В. Типологія наратора: комунікативні аспекти художнього дискурсу / Л. В. Мацевко-Бекерська // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. – Випуск 4.8. – Миколаїв: МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2011.

5. Baxter, Charisse. Audience and Mockingbird: A Narrator's Guide. 2022. Master's Thesis. Brigham Young University.

Ластовецька Юлія Анатоліївна
студентка V курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Семененко Галина Миколаївна

Використання ІКТ для формування граматичної компетентності на уроках іноземної мови на 1 курсі в умовах дистанційного навчання

Розширення міжнародних відносин у науковій, освітній та економічній сферах суттєво підвищує значущість володіння мовою міжнародного спілкування – англійською. Тому сьогодні оволодіння англійською мовою необхідно визначати, перш за все, не як мету навчання, а як засіб вирішення комунікативних задач.

Граматична компетентність належить до основних компетентностей у складі іншомовної професійної компетентності майбутнього фахівця, оскільки оволодіння «каркасом» англійської мови (порядок слів, використання службових та структурних слів, застосування закінчень, суфіксів та префіксів) неможливо без змістовного та тематичного заповнення синтаксичних структур.

Основними компонентами граматичної компетентності виступають: граматичні знання, граматичні навички та граматична усвідомленість.

Формування у студентів молодших курсів граматичної складової передбачає засвоєння ними граматичних знань на рівні інтуїтивної граматики, яку, за О. Тарнапольським, розглядаємо як імпліцитне знання структури мови, що дозволяє студенту розуміти та породжувати граматично коректні висловлювання [4].

У цьому віці спостерігається здатність до узагальнення та класифікації. Як слушно зазначають М. Руденко, Н. Каленіченко та ін., студент не зможе засвоїти жоден навчальний предмет, якщо не вміє класифікувати матеріал, який ним вивчається [3, с.58]. А вміння класифікувати є одним з найважливіших умінь при роботі з мовним матеріалом, у нашому випадку граматичним, особливо якщо йдеться про самостійну роботу, спрямовану на практичне оволодіння знаннями.

На початковому ступені навчання англійській мові у студентів 1 курсу мовний та комунікативно-мовленнєвий досвід, набутий ними в школі систематизується, узагальнюється (базовий рівень) і поглиблюється. Наприкінці – він набуває професійної спрямованості з урахуванням профілю (профільний) рівень). Доказом цього є аналіз вимог та змісту навчання з погляду мовної компетенції базового та профільного рівнів стандарту [2].

Однак не можна забувати про те, що навчання граматичному аспекту залишається лише частиною всього процесу навчання англійській мові, у тому числі і для навчання граматики. Тому говорити тільки про диференціацію граматичного матеріалу, не враховуючи при цьому інші, не менш важливі, складові комунікативної компетенції (лексичний, фонетичний, орфографічний аспекти), неможливо.

Технічні проблеми впровадження мультимедійних та цифрових технологій у процес навчання ІМ виражаються, по-перше, можливими збоями при використанні програм, по-друге, у недостатній технічній оснащеності аудиторій. Зрозуміло, викладач не може вплинути на ступінь оснащеності навчальних приміщень, проте він може вдатися до пошуку інших стратегій інтеграції мультимедійних і цифрових технологій у процес навчання. Однією з них є так звана BYOD (*BringYourOwnDevice*). Вона полягає в тому, що студенти приносять на заняття власні електронні пристрої (ноутбуки, планшети, смартфони), якщо аудиторія недостатньо оснащений технічно.

Методист-практик Л. Єрмоленко зазначає, що мова сьогодні все частіше вивчається поза заняттям, тобто в природних умовах, коли вона використовується для спілкування [1]. Студенти охоче приймають це середовище, оскільки вони визнають її частиною свого життя поза зайняттям. І тому ІКТ були б чудовим інструментом для розвитку розуміння найважливіших особливостей мови, що вивчається. Студенти разом із мовою знайомляться з культурою, в якій розмовляють цією мовою (за допомогою відеозаписів, рекламних роликів). Підвищення грамотності студентів – один з головних пріоритетів як державних, так і приватних освітніх організацій у всьому світі. Грамотність в цілому включає здатність використовувати мову для спілкування та взаємодії з іншими людьми.

Список використаних джерел

1. Єрмоленко Л. П. Комунікативна компетенція засобами позакласної роботи з англійської мови. Харків : Основа, 2011. 80 с.
2. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11 класи. Іноземні мови. Рівень стандарту. Іноземні мови. Профільний рівень: Англійська мова. URL: https://znz-328.at.ua/2025/osvitnja_programa_2024-2025_navchalnij_rik.pdf (дата звернення: 09.01.2025).
3. Руденко М. В., Смірнов В. М., Калениченко Р. А., Гаврилюк В. О. Психолого-педагогічне забезпечення навчально-виховного процесу : навч. посіб. Київ : КНУБА, 2014. 432 с.
4. Тарнопольський О. Б., Кабанова М. Р.. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі : підруч. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256

Лепесій Вікторія Романівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна

Формування англомовної комунікативної компетентності у діалогічному мовленні учнів 1 класу нової української школи з застосуванням комунікативно-ігрових технологій

Ключові слова: *комунікативно-ігрові технології, англомовна комунікативна компетентність, діалогічне мовлення, формування компетентності, учні 1 класу нової української школи.*

Сутність проблеми: У межах реформування освіти та реалізації Концепції нової української школи акцент робиться на оновленні форм і методів навчання. Традиційні підходи до викладання іноземної мови не завжди відповідають сучасним вимогам, тому інтеграція комунікативно-ігрових технологій є важливою для підвищення ефективності навчання.

Мета: дослідити ефективність використання комунікативно-ігрових технологій на уроках англійської мови в 1 класі нової української школи.

Завдання: розкрити поняття комунікативно-ігрових технологій, обґрунтувати відповідність комунікативно-ігрових технологій концепції нової української школи, проаналізувати ефективність застосування комунікативно-ігрових технологій на прикладі учнів 1 класу нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Комунікативна компетентність є здатністю правильно використовувати мову в різних ситуаціях. Вона включає наявність словникового запасу, вимову та знання основних граматичних структур, а також здатність розуміти співрозмовника та ефективно реагувати в розмові.

У нових освітніх стандартах наголошується на необхідності формування комунікативної компетентності у 1 класі. Молодшим учням необхідно розвивати вміння вести діалог, ставити запитання та відповідати на них, а також використовувати прості фрази в контексті. Комунікативно-ігрові технології створюють сприятливе середовище для набуття цих навичок, оскільки підвищують мотивацію та сприяють засвоєнню мови.

Визначення поняттю «комунікативно-ігрові прийоми» у навчанні іноземної мови надає О. Паршикова, що розглядала їх як способи моделювання у навчальному процесі ситуацій іншомовного спілкування на основі типових для дітей видів ігрової діяльності, які мотивують мовленнєві дії учнів та сприяють оволодінню ними елементарною іншомовною комунікативною компетентністю [2, с. 256].

Комунікативно-ігрові технології вирізняються на фоні інших технологій рядом характеристик. Перш за все, на відміну від традиційних підходів до навчання, які іноді можуть здаватися учням нецікавими, ігрові методи відповідають внутрішньому бажанню дитини гратися. Це робить процес навчання більш приємним і ефективним, сприяючи створенню середовища, в якому діти відчувають себе комфортно та здобувають нові знання без стресу.

Ключовою особливістю цих технологій є їхній мотиваційний характер. Ігри спонукають учнів до творчості, вимагають від них цілеспрямованості, ініціативи та уяви, що значно сприяє їх пізнавальному та соціальному розвитку. Вимога до креативності гарантує, що учні не просто запам’ятовують інформацію, але й активно використовують знання на практиці способами, які є найбільш доцільними та контекстуально відповідними.

Ігри допомагають учням подолати психологічні бар’єри, зменшити тривогу та заохотити до активної участі, тоді як традиційна обстановка в класі іноді може викликати тривогу або небажання навчатися в учнів, особливо коли вони бояться зробити помилки. Залученість у гру та пов'язані з цим позитивні емоції знижують стрес, відповідно учні легше експериментують з нестандартними ідеями, ризикують та пробують нові для себе види діяльності. Вступаючи в діалоги під час гри, учні засвоюють мову природно, легко запам’ятовуючи нові лексичні одиниці та тренуючи застосування граматичних структур в усному мовленні. Крім того, завдяки поєднанню активної участі, конкуренції та співпраці ігрова діяльність покращує когнітивні навички та соціальну взаємодію. Добре розроблена навчальна гра має на меті не лише викласти конкретну концепцію, а й допомогти учням навчитися вести переговори, співпрацювати, виробляти стратегію та регулювати емоції. Це робить ігрове навчання комплексним освітнім засобом, який допомагає учням розвивати широкий спектр компетенцій та органічно поєднується з концепцією нової української школи.

Слід зазначити, що учні першого класу мають специфічні психолого-когнітивні особливості, які впливають на вивчення мови. Вони найкраще навчаються через гру,

наслідування та соціальну взаємодію. Тому комунікативно-ігрові технології мають бути адаптовані до їхніх потреб розвитку, забезпечуючи баланс між структурованим навчанням і спонтанним спілкуванням.

Висновки. Комунікативно-ігрові технології є ефективним інструментом формування англомовної комунікативної компетентності у діалогічному мовленні учнів 1 класу нової української школи, оскільки вони не лише покращують здатність учнів вести діалог, але й виховують позитивне ставлення до вивчення мови, забезпечуючи довгостроковий успіх у оволодінні англійською як іноземною.

Впровадження комунікативно-ігрових технологій у навчальний процес відповідає сучасним педагогічним підходам, адже їхнє застосування на уроках англійської мови у 1 класі сприяє більш динамічному та особистісно орієнтованому процесу навчання.

Отже, використання комунікативно-ігрових технологій є необхідним і актуальним підходом до формування англомовної комунікативної компетентності у 1 класі.

Список використаних джерел

1. Паршикова О. О. Готуємо майбутніх учителів до застосування комунікативно-ігрових технологій у навчанні німецької мови у новій українській школі // Іноземні мови. – Київ, 2021. – № 2. – С. 10–15.
2. Паршикова О. О. Теоретичні основи навчання іноземної мови учнів початкової школи : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / О. О. Паршикова. – Київ, 2010. – 408 с.
3. Подосиннікова Г. І. Потенціал гейміфікації у формуванні лексичної компетентності майбутніх вчителів англійської мови // Сучасні методики навчання іноземних мов і перекладу в Україні та за її межами : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. – Переяслав, 30 листопада 2022 р. – Переяслав, 2022. – С. 57–59.
4. Саєнко Н. В., Новікова Є. Б. Потенціал гейміфікації як сучасної освітньої технології // Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2019. – № 5 (161). – С. 187–192.
5. Тарнопольський О. Б., Кожушко С. П., Кабанов М. Р. Гейміфікація в навчанні іноземних мов у вищій школі // Іноземні мови. – 2018. – № 3. – С. 15–22.

Литвиненко Вікторія Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальність «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Балабан Олена Олександрівна

Сленг та Інтернет-неологізми у соціальних мережах

Англійський сленг – це варіант розмовної мови, який цілком не співпадає з нормою літературної мови. Деякі лінгвісти не стомлюються стверджувати, що сленг є невід'ємною та важливою частиною мови, прикрашає її, додає яскравості та експресивності, роблячи таким чином «живою». Але, як правило, якщо при вираженні думок немає необхідності домогтися ефекту розмовної мови, сленг не використовується.

Мета дослідження: ввести до понять сленгу та неологізмів, їх значення та розвиток в сучасній англійській мові; показати вплив соціальних мереж на створення нових слів і фраз, пояснити ролі платформ таких як X, Instagram, TikTok тощо у поширенні та популяризації нових термінів; проаналізувати як інтернет-сленг впливає на мову молоді, її комунікацію та самоідентифікацію; показати різні точки зору на використання інтернет-

неологізмів; передбачити нових тенденцій та подальший розвиток мови в соціальних мережах.

Актуальність дослідження полягає в тому, що нині «Всесвітня мережа» або Інтернет є одним із основних джерел появи нових слів. У цій сфері постійно з'являються неологізми. Швидкий розвиток Інтернету доповнює мову новою термінологією та додає нові значення до існуючих. Велика кількість неологізмів з'являється у зв'язку з появою нових видів Інтернет-ресурсів, Інтернет-положень і технологій, яких раніше не існувало. Інтернет створює особливу територію походження неологізмів, які представляють собою не лише пов'язану з Інтернетом комп'ютерну термінологію, а й сленгові мовні форми, що використовуються в процесі Інтернет-комунікації. На даний момент цей мовний феномен недостатньо вивчений і потребує детального дослідження.

Слід зазначити, що на сьогодні сленг розповсюджується дуже швидко і проникає не лише в літературну розмовну мову, а й в друковані видання, загалом фактично в усі сфери суспільного життя. Стаючи загальновживаними, ці слова в основному зберігають емоційно-оцінний характер, хоча можуть також і змінюватися.

Сленг – це набір неофіційних, часто неформальних слів та фраз, які використовуються певними групами людей, зазвичай для того, щоб виразити свою спільну ідентичність або виділити себе від інших. Сленг може змінювати значення вже існуючих

	СЛЕНГ	**ІНТЕРНЕТ-НЕОЛОГІЗМИ**
Характеристика	Неофіційна, розмовна мова, яка використовується певними групами людей.	Нові слова або вирази, які виникають внаслідок розвитку інтернет-культури та технологій.
Приклади	"cool" (круто), "chill" (розслаблятися), "hang out" (зависати).	"selfie" (селфі), "meme" (мем), "blog" (блог).
Контекст	Часто використовується серед молоді, у неформальних ситуаціях або субкультурних спільнотах.	Поширеність у цифровому середовищі, соціальних мережах і онлайн-комунікації.
Тривалість	Сленгові вирази можуть змінюватися з часом, але деякі можуть зберігатися в мові на тривалий період.	Інтернет-неологізми можуть швидко з'являтися і зникати в залежності від популярності певних інтернет-феноменів.

слів або створювати нові. Зазвичай сленг не входить до загального вжитку та не є частиною офіційної мови.

Неологізми – це нові слова або вирази, які з'являються в мові і вводяться в активний вжиток. Вони можуть виникати через потребу назвати нові явища, предмети, або просто як результат творчості мовців. Неологізми можуть мати різне походження: запозичення з інших мов, нові технологічні терміни, нові соціальні явища, або просто мовні новоутворення. ***Інтернет-неологізми*** — це нові слова або вирази, які виникають і широко використовуються в Інтернеті та соціальних мережах. Вони часто з'являються внаслідок швидкого розвитку технологій, нових явищ в інтернет-культурі та потреби у нових термінах для опису цих явищ.

Хоча терміни «сленг» та «інтернет-неологізми» можуть мати спільні риси, вони все ж відрізняються за своєю природою та контекстом використання:

Англійський сленг буває досить важко зрозуміти. З тієї причини, з якої важко піддаються розумінню й ідіоми – не знаючи заздалегідь значення цілісного вислову, неможливо зрозуміти його сенс, хоча кожне окреме слово вислову може не викликати

труднощів у розумінні. Крім того, сленг слід використовувати обдумано, оскільки певні сленгові вирази чи слова мають образливий, грубий відтінок і некоректно використаний вираз може образити або принизити адресата. Тому знання основних сленгових висловів та слів є вкрай важливим для повноцінного розуміння англійської мови. Як відомо, головною соціальною групою носіїв сленгу є молодь. Найпопулярнішими основними елементами як англійського, так і американського молодіжного сленгу є наступні:

§ Ama – I'm – я (я є);
§ Cause – because – тому що;
§ dis – this – це;
§ dunno – don't know–не знати;
§ gonna – going to –збиратися (щось зробити);
§ U – you– ти;
§ wanna – want to –хотіти (щось зробити);
§ yep, ye – yes – так (Англійський молодіжний сленг, 2014).

Такий молодіжний сленг немає граматики (це є свого роду запереченням існування граматики), тому знайти правила його використання неможливо.

Дослідження на тему інтернет-сленгу та неологізмів показують, що цей аспект мови постійно змінюється та розвивається. Інтернет-сленг часто виникає через потребу користувачів у більш короткому та ефективному способі спілкування. Також дослідження показують, що інтернет-сленг може впливати на мову в цілому, вносячи нові слова та вирази в повсякденне життя. Це може бути як позитивним, так і негативним явищем, залежно від того, як ці нові слова використовуються та сприймаються. Прикладом цього може послужити повідомлення від деяких ЗМІ: у 2018 році, англійське есе, написане за допомогою скорочених текстових повідомлень 13-річною дівчинкою з Шотландії, що викликало глобальну паніку щодо стандартів грамотності. Мабуть, її вчитель не зміг розшифрувати те, що написала дівчинка. Наприклад, в першому рядку дівчина описувала свої канікули як CWOT, що означає «Повна трата часу». Однак, британські дослідники пізніше виявили, що цей випадок був скоріше винятком, а не правилом. Дослідник і лінгвіст Девід Кристал спілкувався з сотнями вчителів та екзаменаторів, і ніхто з них не говорив про їх зіткнення з технологічним мовленням в завданнях своїх учнів. Коли студентів запитували: «Ви коли-небудь використовували скорочення текстових повідомлень під час іспитів або при написанні ваших есе?» Кристал згадував, що вони сиділи в подиві. «Навіщо нам це робити?», сказали вони. «Це було б нерозумно, ми б отримали погані оцінки». Навіть ті покоління, які виросли на «технологічній мові» розуміють, що це тільки спосіб для спілкування в електронному вигляді, і не підходить для формальної сфери. Правильне написання і правила граматики не застосовуються в щоденному спілкуванні при використанні тексту і чату: «it's about keeping it shrt n 2 da pnt in order to accelerate communication», тобто «Це все для того, щоб це було коротко, заради того, щоб прискорити комунікацію».

Висновки. Аналізуючи вплив інтернет-сленгу на мову молоді, ми зрозуміли, що він не лише збагачує мовлення новими виразами, але й допомагає молоді самоідентифікуватися та виявити свою групову приналежність. Сленг та неологізми служать своєрідним мовним маркером, що дозволяє молодим людям відчувати себе частиною певної спільноти. Різні точки зору на використання інтернет-неологізмів демонструють, що, хоча вони можуть викликати занепокоєння у більш старших поколінь та освітян, їхнє використання у повсякденній мові є свідченням живої та динамічної природи мови. Неологізми та сленг відображають сучасні соціальні та культурні тенденції, їх використання свідчить про мовну креативність та адаптивність. Незважаючи на деякі негативні аспекти, такі як можливість появи образливих чи грубих виразів, інтернет-сленг та неологізми сприяють розвитку мови, збагачуючи її новими термінами та формами вираження. Прогнозуючи подальший розвиток мови в соціальних мережах, можна передбачити, що кількість нових слів та фраз буде продовжувати зростати, відображаючи технологічні та соціальні зміни. В результаті,

дослідження цього мовного феномену є актуальним і важливим для глибшого розуміння мовних процесів та тенденцій у сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Crystal, D. (2006). Language and the Internet. Cambridge University Press.
2. Eble, C. (1996). Slang and Sociability: In-group Language among College Students. University of North Carolina Press.
3. Kul, S. (2020). The Influence of Social Media on Slang Terms and Neologisms. Journal of Sociolinguistics, 24(3), 565-580.
4. Tagliamonte, S. (2016). Teen Talk: The Language of Adolescents. Cambridge University Press.
5. Androutsopoulos, J. (2008). "Potentials and Limitations of Discourse-Centered Online Ethnography". Language@Internet, 5.

Лівінська Олександра Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор
Ісаєва Олена Олександрівна

Особливості організації позакласної роботи із зарубіжної літератури крізь призму українознавчого підходу (на прикладі вивчення міфів народів світу у 6 класі)

Позакласна робота відіграє важливу роль у підвищенні зацікавленості учнів «цифрового» покоління до читання кращих творів світового письменства. Водночас читання грецьких міфів під час позакласної роботи майже не пропонується учням, оскільки школярі, на жаль, часто сприймають грецькі міфи як щось архаїчне. Однак завдяки сучасному українському музичному мистецтву, яке сьогодні є одним із провідних засобів збереження національної ідентичності, ми хочемо розкрити та довести, що міфи можна вивчати цікаво та наближено до сучасності. За модельною навчальною програмою для 5-9 класів (за О. М. Ніколенко та ін.) грецькі міфи винесені для уроків із резервного часу, що дає змогу глибше осмислити античну культурну спадщину [2, с. 99].

На жаль, наукова база методики вивчення давньогрецьких міфів із залученням україноцентричної складової є недостатньо розробленою. У шкільних підручниках пропонуються усталені прийоми та види робіт на дану проблему. Наприклад, серед шкільних підручників 6-го класу 2023 року є лише два, які на достатньому рівні розкривають україноцентричну складову давньогрецьких міфів. Серед них це шкільний підручник Ніколенко О. М. та інших, у якому пропонується порівняння українських міфів, звернення до образу Прометея в українській літературі, а також залучення до аналізу статуй, розташованих на території України, що тематично пов’язані з давньогрецькою міфологією [3, с. 23, 27, 25]. Автор іншого шкільного підручника Ковбасенко Ю. І. застосовує подібні прийоми та види роботи, які перегукуються з методикою, представленою в попередньому підручнику [1, с. 13, 21, 25].

Аналізуючи проблему організації позакласної роботи в методиці викладання літератури, звернемося до близьких нам наукових поглядів Ф. М. Штейнбука, який зазначає, що завдяки позакласній роботі формуються нові способи спілкування з мистецтвом [5, с. 265]. У нашому випадку це спілкування супроводжується через українське музичне мистецтво. Тож нашою метою буде показати особливості організації

літературно-музичного вечора крізь призму українознавчого підходу (на прикладі міфів народів світу у 6 класі).

У результаті нашого дослідження ми виявили, що вивчення давньогрецьких міфів крізь призму сучасного українського мистецтва задовольняє вимогу учнів покоління альфа до цікавого сприйняття найвіддаленішої від сьогодення літератури і міфології, спонукає до написання та створення власних творчих робіт, спираючись на приклади митців, сприяє подоланню комплексу меншовартості, реалізує на практиці принцип розвитку особистості учня та виступає одним із ефективних засобів вирішення проблеми частого споживання російськомовного музичного продукту на офіційних музичних платформах.

Проілюструємо це на конкретних прикладах. Так, у процесі вивчення міфу про Деметру та Персефону доцільно залучити композицію «Персефона» [12, 0:15] київського гурту Vivienne Mort. Завдання учнів під час прослуховування кожної композиції полягає у відгадуванні грецького міфу, дотичного до пісні, текст якої додатково розміщений на слайді. Після прослуховування композиції доцільно буде застосувати евристичну бесіду, наприклад, на основі таких запитань: «Чи співпадають настрої пісні із вашим прочитанням міфу? / На вашу думку, від імені якого героя співає солістка гурту Даніела Заюшкіна? та ін. Завдяки комплексній системі запитань учні мають можливість відкрити для себе нові підтексти міфу, переосмислюють його та розвивають критичне мислення, оскільки композиція емоційно забарвлена, більш оптимістична, ніж міф.

Вивчаючи міф про Нарциса, варто залучити пісню «Красівий» [10, 00:38, 3:40] групи Tember Blanche, яка стала улюбленою серед слухачів, оскільки ідея пісні резонує із сучасними темами самопошуку та унікальності. Завдяки системі запитань («На вашу думку, чому авторка тексту пісні Олександра Ганапольська обрала саме такий прикметник - «красівий»? Чому не «красивий» або «гарний»? / Доведіть, що гурт переосмислив сюжет міфу та засвоїв з нього урок та ін.), буде доцільно порівняти та пов'язати два види мистецтв із особистим життям учнів, залучаючи рефлексивний компонент уроку.

Для поглибленого вивчення міфу про Ікара ми пропонуємо використати композицію «Ікар» [13, 00:44] співачки Яріми. Особливу увагу ми зосереджуємо на роботі із обкладинкою до пісні: «Перед прослуховуванням пісні прогляньте її обкладинку та поділіться думкою, що з даного образу перш за все буде центральним як у міфі, так і у композиції? / Як зображений образ із крилами у жіночому втіленні?» та ін. Попри те, що образ із крилами втілює не хлопець, а дівчина, це вкотре дасть зрозуміти, що міфи це не щось архаїчне на сьогодні, адже для артистів вони стають першоджерелом власних звершень.

Під час роботи із вивченням міфу про Сізіфа ми пропонуємо порівняти обидві композиції гурту The Unsleeping «Жити» [11, 1:59] та гурту Фольга «Сізіф» [4, 00:37] і простежити у кожному їхню інтерпретацію міфу. Окрім того, картина заслуженого художника України О. Шупляка «Сізіф» [6] виступає як підказка до відгадування міфу, і завдяки прийому «слово вчителя» учні відкриють для себе цікаві картини-«двовзори» митця. Для обговорення пропонуємо наступну систему запитань: «Як ви гадаєте, які настрої втілюють обидві музичні групи? Що у них спільного та відмінного? / Чому, на вашу думку, увиразнюється ще один образ кам'яної людини у картині О. Шупляка «Сізіф»? та ін.

На завершення позакласної роботи на тему «Міфи народів світу» учням пропонується інтерактивне завдання на відчуття рими у пісні, завдяки якій учні мають доповнити рядки, де буде захований останній найблагородніший образ грецької міфології – Прометей. Образ Прометея згадується у композиціях DOROFEEVA «Ми більше не друзі» [7, 00:21], LATEXFAUNA «Levada» [8, 00:00-00:13] та Renie Cares «Чому» [9, 1:51].

У процесі дослідження ми дійшли висновків, що найбільш ефективним вивченням міфів народів світу на уроках зарубіжної літератури у 6 класі є подача матеріалу в сучасному ключі з урахуванням контексту України. Таким чином ми демонструємо, що давньогрецькі міфи зовсім не відірвані від реалій України, адже вони знаходять свою інтерпретацію у творчості музичних груп, таких як: Vivienne Mort, Tember Blanche, The

Unsleeping, Фольга, LATEXFAUNA, Renie Cares та виконавиць Yarima і DOROFEEVA та інших. Окрім того, прийом «слово вчителя» про благодійну діяльність кожного з артистів, їхню активну громадянську позицію стають для учнів взірцем для наслідування та підвищенням культурної свідомості у часи повномасштабного вторгнення.

Перспективним уважаємо дослідження особливостей використання інших прийомів та видів робіт під час вивчення міфів народів світу крізь призму україноцентричності на уроках зарубіжної літератури у 6 та 8 класі.

Список використаних джерел

1. Ковбасенко Ю. І. Зарубіжна література: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти / Ю. І. Ковбасенко, О. П. Первак, С. О. Дячок. – Київ: Літера ЛТД, 2023. – 288 с.
2. Ніколенко О. М. Зарубіжна література: модельна навчальна програма для 5-9 класів закладів середньої освіти з українською мовою навчання / Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мацевко-Бекерська Л. – Київ: 2021 р. зі змінами 2023 р. – 103 с.
3. Ніколенко О. М. Зарубіжна література: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти / Ніколенко О., Мацевко-Бекерська Л., Рудніцька Наталія. – Київ: Академія, 2023. – 259 с.
4. Фольга. Пісня «Сізіф», [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://open.spotify.com/track/0HrNokUfPbKGOwmhEtGH9j?si=45c3ef8a3b304b9f (дата звернення: 9.04.2025).
5. Штейнбук Ф. М. Методика викладання зарубіжної літератури в школі. – Тернопіль. – «Мандрівець», 2009. – 280 с.
6. Шупляк О. Картина «Сізіф», [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.instagram.com/p/CV5GC8DISMo/?igsh=bHVuNjk4aTN1bTJ6 (дата звернення: 8.04.2025).
7. DOROFEEVA. Пісня «Ми більше не друзі», [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://open.spotify.com/track/0HtnQoqlA7CgXoKksvk4ue?si=763be7997cc54303 (дата звернення: 09.04.2025).
8. LATEXFAUNA. Пісня «Levada», [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://open.spotify.com/track/7n10RS4SMmOb3NXzpMDuLc?si=1bf8d64c0a54469b (дата звернення: 9.04.2025).
9. Renie Cares. Пісня «Чому», [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://open.spotify.com/track/6hiu0wgDXeQIxHqoBn6pt2?si=bbe741977f694554 (дата звернення: 9.04.2025).
10. Tember Blanche. Пісня «Красівий», [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://open.spotify.com/track/5nRpa0Ib7GHiWeHVCR7u1W?si=485970825c71407f (дата звернення: 9.04.2025).
11. The Unsleeping. Пісня «Жити», [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://open.spotify.com/track/10cFhK57em0SppYRqKSQFU?si=2bc7873546ff4b43 (дата звернення: 9.04.2025).
12. Vivienne Mort. Пісня «Персефона», [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://open.spotify.com/track/2hRhPD8oufd5sQYwO0UMOC?si=dc80388bb8884612 (дата звернення: 9.04.2025).
13. YARIMA. Пісня «Ікар», [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://open.spotify.com/track/4c7zXipH2hD5tXcT9PyyDG?si=a5e7374d736f45b1 (дата звернення: 9.04.2025).

Ляхвацька Марія Віталіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
доцент
Астахова Алла Андріївна

Жанрово-художні особливості роману Дж. Бойна «Хлопчик у смугастій піжамі»

Роман Джона Бойна «Хлопчик у смугастій піжамі» став помітним явищем у сучасній світовій літературі та викликав значний суспільний резонанс. Твір Дж. Бойна, як це характерно загалом для сучасної літератури, поєднує в собі ознаки кількох жанрових різновидів роману, що і створює його унікальну художню структуру. Аналіз жанрової своєрідності та поетики цього твору дозволяє глибше зрозуміти творчий задум автора та оцінити майстерність його художнього втілення.

Історичний компонент роману реалізується через численні деталі епохи – розкриття сутності нацистської ідеології, зображення життя в'язнів та їх катів у концтаборі. Особливо показовими є сцени вечері з Фюрером, що відображають нацистську службову ієрархію, яка вимагає беззаперечного підкорення тому, хто займає вищу посаду. Епізоди ж з лейтенантом Котлером демонструють типову поведінку нацистського офіцера. Водночас автор свідомо уникає надмірної документальності, використовуючи евфемічні назви («Out-With» замість «Auschwitz», «the Fury» замість «the Führer») та умовне зображення історичних подій, що надає твору притчевий характер.

Саме ця умовність викликала критику з боку дослідників, зокрема представників Центру освіти про Голокост при Університетському коледжі Лондона та Holocaust Educational Trust, які дорікали письменнику за порушення історичної достовірності. Критики зазначали, що син високопоставленого офіцера СС не міг бути настільки необізнаним щодо нацистської ідеології, а виживання єврейського хлопчика Шмуеля в таборі малоймовірне з огляду на історичні факти. Проте з літературознавчої перспективи така умовність виступає свідомим художнім прийомом, що підпорядковує історичний фактаж морально-етичним завданням, які ставив перед собою Дж. Бойн.

Присутні в творі і елементи психологічного роману. Психологічний вимір твору реалізується через зображення внутрішньої трансформації головного героя, чиє наївне світосприйняття поступово руйнується під тиском реальності. Показовими є сцени, де Бруно стикається з невідповідністю між офіційною ідеологією та власними спостереженнями, зокрема, коли він помічає жорстоке поводження з Павелом і не розуміє, чому ніхто не заступився за старого. Особливо важливою у цьому контексті є дружба між Бруно і Шмуелем, що втілює ідею людяності, яка протистоїть дегуманізуючій силі тоталітарної системи.

Філософсько-притчевий характер роману найповніше виявляється в його універсальному морально-етичному посланні, а саме: історія дружби двох хлопчиків по різні боки огорожі перетворюється на алегорію про небезпеку ідеологій, побудованих на нівелюванні гуманістичних цінностей. Роман закінчується словами: «Звісно, все це сталося давно і зараз таке неможливе». В цих словах відчувається іронія, і вони звучать як застереження для майбутніх поколінь.

Особливу роль у творі відіграють образи, які в контексті роману сприймаються як образи-символи і допомагають втілити ідею штучність тих соціальних, ідеологічних, неморальних законів, які обмежують свободу людської особистості. Центральним символом, який увійшов навіть у назву твору, є образ «смугастої піжами». Саме так хлопчик Бруно наївно сприймає форму в'язнів концтабору, не усвідомлюючи трагічної реальності. Вона асоціюється у нього зі звичайним одягом. Таким чином автор втілює потужну драматичну іронію: читач розуміє, про чий одяг йдеться, тоді як головний герой

мимоволі гуманізує в'язнів, яких нацистська система прагнула позбавити людської гідності. Як образ-символ можна сприймати і огорожу концтабору, що уособлює межу між двома світами, але і вона в той же час попри свою матеріальність не здатна стати перешкодою для формування людських взаємин між Бруно і Шмуелем.

У фіналі роману ми бачимо Бруно в табірній формі, яка робить його схожим на інших в'язнів, і це виразно акцентує трагічну умовність і безглуздість поділу людей на категорії. Доповнює символічну картину роману і детальне зображення житлового простору родини Бруно. Він комфортний, в ньому всі почувають себе захищеними, ніби нічого страшного не відбувається за його межами. Стіни будинку відгороджують сім'ю від жорстокої дійсності. Номери на уніформах в'язнів теж можна сприймати як певний образ-символ. Цифри номера в'язня демонструють сутність діючої в суспільстві системи цінностей, яка не хоче бачити в людині індивідуальність, а сприймає людину як частину маси, якою легко керувати. Така комплексна символіка дозволяє автору через зовнішні атрибути розкрити антигуманність ідеології тоталітаризму та її небезпеку.

Таким чином, роман «Хлопчик у смугастій піжамі» завдяки унікальному жанровому синтезу та образній символіці, з одного боку, актуалізує пам'ять про трагедію Голокосту для нових поколінь, а, з іншого, – порушує універсальні філософські питання про природу зла, відповідальність за моральний вибір людини в умовах тоталітарної системи. Саме ця багаторівнева структура забезпечує роману особливе місце в сучасній літературі про Голокост.

Список використаних джерел

1. Бойн Дж. Хлопчик у смугастій піжамі / пер. з англ. В. Морозова. Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. 192 с.
2. Лозинська В. Художнє відтворення Голокосту в сучасній літературі для дітей та юнацтва: наративний аспект. Літературний процес: методологія, імена, тенденції. 2019. № 13. С. 51-58.
3. Кошелєв В. Символіка в літературі про Голокост: на матеріалі творів Дж. Бойна та М. Зузака. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологічна. 2018. № 42. С. 115-119.
4. Gray M. The Boy in the Striped Pyjamas: A Blessing or Curse for Holocaust Education? Holocaust Studies: A Journal of Culture and History. 2014. Vol. 20, № 3. P. 109-136.

Ляшко Надія Юріївна
студентка V курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Боровська Олена Миколаївна

Художня своєрідність жанру оповідання у творчості Ч. Діккенса

У першій половині XIX століття жанр короткого оповідання в англійській літературі ще не мав чітко визначених меж. Як відзначають літературознавці, зокрема Гарольд Орел, автори того часу часто не розрізняли терміни *"sketch"*, *"story"*, *"short story"*,*"brief narratives","short fiction"* для всіх коротких текстів обсягом до 12 тисяч слів і ці поняття використовувалися як синоніми для позначення коротких творів [1]. Лише наприкінці століття, у 1880-х роках, оповідання було виокремлене в самостійний літературний жанр, відмінний від повісті чи роману.

Чарльз Діккенс – один із найвизначніших англійських письменників XIX століття, знаний передусім як автор масштабних романів. Та не менш важливою є його мала проза, зокрема оповідання, в яких втілено ключові мотиви та прийоми його творчості. Перші прозаїчні твори Чарльза Діккенса 1833-1836 років – формувалися в руслі «оповідання-нарису». «Нариси Боза», які стали літературним дебютом письменника, являли собою цикл замальовок з лондонського життя – від сцен на міських вулицях до коротких фантастичних чи мелодраматичних історій.

Сталими рисами діккенсівського оповідання-нарису цього періоду є передусім схильність узагальнювати явища, малювати типові образи замість заглиблення в індивідуальну психологію персонажів. Героям ранніх оповідань письменника притаманна певна незмінність – вони радше уособлюють певні суспільні явища (п'яниця, дрібний чиновник, міська біднота тощо). Документальність зображення – ще одна прикметна риса. Діккенс часто виступає як уважний спостерігач реального життя Лондона: описи міських локацій, соціальних установ (в'язниця, суд, ярмарок тощо). Наприклад, у нарисі «Візит до Ньюгетської в'язниці», автор на початку відходить від художньої сцени і зазначає, що тисячі городян щодня проходять повз похмурі стіни Ньюгетської тюрми, не замислюючись про страждання в'язнів за ними, хоча «проходять на відстані ярда від нещасного, закутого співвітчизника, чиї дні вже полічені, чия остання іскра надії згасла, і чия жалюгідна життєва дорога скоро урветься ганебною смертю» [2, с. 232]. Діккенс підкреслює моторошне сусідство життя і смерті в самому центрі Лондона, викриваючи суспільну байдужість.

Важливою складовою оповідань Діккенса є їхній гумор. Яскравим зразком цього є нарис «Гринвіцький ярмарок», що описує народні гуляння під Лондоном. Уже перші рядки твору витримані в жартівливому тоні, порівнюючи ярмарок із хворобою: «Якщо парки є «легенями Лондона», нам цікаво, що таке Грінвіцький ярмарок — свого роду весняний висип: триденна лихоманка, яка охолоджує кров на шість місяців після цього» [2, с. 193]. Оповідач згадує свої молоді роки, коли їздив на ярмарок у переповнених возах і навіть на даху диліжанса «із бочкою пива» та смутно пам'ятає, як о четвертій ранку не міг пригадати власного імені. Опис дороги на ярмарок перетворюється на справжню феєрію комічних деталей: «цілий день дороги забиті кабріолетами, омнібусами, фургончиками, візками – усі вщерть набиті людьми (бо питання не в тому, скільки кінь може тягти, а скільки людей влізе у віз)», навколо курява, «корки від імбирного пива вилітають залпами», перехожі на балконах п'ють і музикують, «коні стають дибки, колеса відламуються; дами в тарантасах верещать від кожного поштовху, а їхні кавалери мусять міцно обіймати переляканих панянок для хоробрості» [2, с. 127]. Гумор у ранніх оповіданнях не лише розважає, але й пом'якшує гострі кути соціальної критики, створюючи атмосферу «веселого оптимізму», притаманного молодому Діккенсу.

Поряд із гумористичними замальовками столичного життя, до збірки «Нариси Боза» увійшли і кілька серйозніших, мелодраматичних оповідань. Серед них – «Чорна вуаль» (“*The Black Veil”*) і «Смерть п'яниці» (“*The Drunkard's Death”*). В них Діккенс звертається до готичного стилю та патетики страждання, щоб привернути увагу читача до темних явищ сучасності (пияцтво, злочинність, злидні). Автор відкрито висловлює свої думки. Приміром, у фіналі «Смерті п'яниці» він підсумовує трагічну долю героя без жодного натяку на гумор: тіло нещасного, що потонув у Темзі, «було викинуто на берег… спотворене й розбухле. Непізнане і безжалісне, воно було віддано землі, де вже давно впріває» [2, с. 577]. Пияцтво постає в оповіданні як головна причина соціального зла: автор прямо називає його «тим повільним, але певним отруєнням, що перекреслює всі інші міркування, відкидає геть дружину, дітей, друзів, щастя і статус – і штовхає своїх жертв стрімголов до ганьби та смерті» [2, с. 564].

Ще одна цікава риса ранніх оповідань Діккенса – незавершеність, відкрита композиція сюжету. Нерідко розповідь у нарисах має ефект «обриву»: фінал лишається відкритим. Так, у «Нарисах Боза» знайдемо чимало етюдів, де ситуація просто змальована,

а далі – крапка (скажімо, «Оповідання хлопчака» або «Наші сусіди» закінчуються без традиційної кінцівки).

Таким чином, мала проза у Діккенса з одного боку повчає, змальовує типове, документує соціальні реалії, розважає читача. З іншого – вже у цих ранніх творах проступають риси майбутньої діккенсівської прози: співчуття до знедолених, тонке відчуття комічного і трагічного в повсякденному житті, прагнення охопити широку панораму суспільства, увага до деталей тощо. Але на відміну від великих романів, короткі оповідання дозволяли молодому Діккенсу експериментувати з формою – чергувати легкі сценки з мелодрамою, вставляти ліричні відступи тощо. Діккенс збагатив звичну форму оповідання живими картинами з лондонського життя і надзвичайною мовною виразністю, створивши панораму сучасного йому суспільства у мініатюрі.

Список використаних джерел

1. THE PROBLEM OF NARRATIVE IN ENGLISH AND AMERICAN FICTION STORY / A. Maimakova et al. *Norwegian Journal of development of the International Science*, 2022. No. 81.URL: https://cyberleninka.ru/article/n/the-problem-of-narrative-in-english-and-american-fiction-story/pdf#:~:text=According%20to%20the%20observation%20of,the%20real%20or%20imagined%20events (date of access: 01.04.2025).

2. *Dickens Charles. Sketches by Boz. Penguin Classics, 1996. 635 p.* https://www.goodreads.com/book/show/400885.Sketches_by_Boz#CommunityReviews

Лучишин Анна Андріївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Костюк Олена Миколаївна

Проблема абсурду та морального вибору у творчості Альбера Камю: рецепція в світовій та українській критиці

Філософія Альбера Камю посідає особливе місце у контексті екзистенціалізму, хоча сам Камю неодноразово підкреслював свою відстороненість від цієї течії. Його концепція абсурду виникає з протистояння між людським прагненням до сенсу і мовчанкою світу. Як зазначає Володимир Костюк, для Камю абсурд – це не філософська проблема, яку потрібно вирішити, а фундаментальна умова людського існування [4, с. 20]. Саме ця ідея стає вихідною точкою для багатьох його творів, включно з «Міфом про Сізіфа» та «Чумою».

У «Міфі про Сізіфа» Камю досліджує питання самогубства як філософської проблеми, виходячи з постулату: «Є тільки одна по-справжньому філософська проблема - це самогубство» [2, с. 5]. Автор вважає, що абсурд неможливо подолати шляхом втечі - ні через релігію, ні через самогубство. Навпаки, він пропонує прийняти абсурд і жити з ним, тим самим знаходячи свободу у свідомому протистоянні безсенсовності буття.

Цей виклик абсурду також постає у творі «Чума», де мешканці міста Оран опиняються перед обличчям смертоносної епідемії. Герої Камю не шукають метафізичних пояснень, а обирають дію, солідарність і людську гідність як відповідь на абсурд. Як зазначає Р. Барт, «Чума» є не лише розповіддю про хворобу, а радше моральною притчею про вибір і опір [1, с. 35].

Камю вважав, що людина мусить створювати сенс сама, навіть якщо світ йому не сприяє. У цьому полягає «бунт» людини проти абсурду - не знищити його, а визнати і протистояти. Саме тому його герої не рятуються втечею в ілюзії, а залишаються вірними людяності. Так, Жан Тарру і доктор Ріє у «Чумі» є втіленням екзистенційної етики, яка відкидає як релігійні, так і ідеологічні виправдання зла [2, с. 278].

У цьому контексті важливо порівняти Камю із Сартром. Попри спільність тематики, Жан-Поль Сартр у праці «Екзистенціалізм - це гуманізм» наголошує на абсолютній свободі і відповідальності особистості за свій вибір [6, с. 54]. Натомість Камю, за І. Павленком, надає перевагу етиці співучасті, а не індивідуального героїзму, наголошуючи на потребі морального опору злу в умовах абсурду [5, с. 12].

Значний внесок у дослідження Камю в українській гуманітаристиці зробила Г. Токмань. Вона розглядає філософію Камю як таку, що резонує з українським досвідом морального опору, особливо в контексті війни [7, с. 73]. Її інтерпретація Камю як мислителя опору підкреслює актуальність його філософії у сучасному світі, де ідеали гуманізму знову опиняються під загрозою.

Цікаво, що Камю вбачав у мистецтві і літературі ще один шлях осмислення абсурду. Він не вірив у абсолютну істину, але вважав, що мистецтво здатне створити порядок там, де панує хаос. Це дозволяє людині не просто виживати, а жити з гідністю. Як зазначає Барт, саме через літературу Камю передавав моральне напруження свого часу [1, с. 37].

У статті І. Павленка наголошується, що Камю був водночас і частиною французької філософської традиції, і певною мірою її критиком. Його рецепція в інтелектуальному середовищі Франції XX століття свідчить про постійне переосмислення понять свободи, відповідальності й сенсу [5, с. 11]. У цьому плані Камю можна розглядати не лише як філософа абсурду, а й як гуманіста дії.

У філософській перспективі Камю постає не як мислитель розпачу, а як апологет гідного існування у світі, позбавленому метафізичних основ. Цей «усвідомлений бунт» проти безглуздя світу є центральною ідеєю всієї його творчості. Як зазначає В. Костюк, Камю обстоює ідею «вірності земному» - тобто прийняття реальності без ілюзій [4, с. 22].

Таким чином, філософія Камю - це не втеча від абсурду, а мужнє проживання в його межах. Це етика відповідальності й дії, що не потребує виправдань. І хоча світ не дає відповіді, людина залишається здатною створювати сенс через свободу, солідарність і моральний вибір. Саме це робить Камю актуальним мислителем і в наші дні, особливо в умовах кризи гуманістичних ідеалів.

Його філософія є закликом до свідомого існування в абсурдному світі. Камю не пропонує втіху - він пропонує правду, яка болить, але звільняє. І саме тому його слово, як і його герої, залишається з нами в моменти випробувань.

Запропонована система аналізу дозволяє краще зрозуміти внутрішню логіку творчості Камю, в якій поєднуються філософія абсурду, бунт як форма етичного опору, а також ідея «міри» - обмеження як моральної доблесті. Він не закликає до насильства чи руйнації, а навпаки - до тихого, але стійкого опору злу в будь-якій формі [1, с. 14; 5, с. 102].

Перспективи дослідження пов’язані з подальшим осмисленням творчості Камю у контексті новітніх соціокультурних викликів: воєн, екологічних загроз, технократизації життя. Його філософія залишається живою саме тому, що звертається до головного - до Людини, її свободи, відповідальності й щоденного вибору на користь добра [3, с. 31; 6, с. 44].

Список використаних джерел

1. Барт Р. Камю, література і смерть. *Філософські студії*. 2009. №2. С. 33–39.
2. Камю А. Міф про Сізіфа. К.: Юніверс, 2001. 222 с.
3. Камю А. Чума. Харків: Фоліо, 2019. 320 с.
4. Костюк В. Абсурд і свобода у філософії Камю. *Гуманітарний вісник*. 2020. №45. С. 19–24.

5. Павленко І. Рецепція Камю у французькій філософії XX століття. *Studia philosophica*. 2015. №3. С. 9–14.
6. Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм - це гуманізм. К.: Основи, 2003. 112 с.
7. Токмань Г. Камю в українській культурі: філософія опору та морального вибору. *Слово і Час*. 2018. №6. С. 71–78.

Майкова Катерина Ігорівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна

Електронний кейс як засіб формування у майбутніх вчителів міжкультурної компетентності

Сутність проблеми: Сучасна освіта вимагає від майбутніх вчителів не лише фахових знань, а й розвиненої міжкультурної компетентності, що забезпечує ефективну взаємодію в полікультурному середовищі. Використання електронного кейсу як інноваційного засобу навчання сприяє формуванню цієї компетентності, дозволяючи майбутнім педагогам засвоювати й застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Мета: Розкрити потенціал електронного кейсу у формуванні міжкультурної компетентності майбутніх вчителів, обґрунтувати його ефективність та розробити підходи до його використання в освітньому процесі.

Завдання: дослідити теоретичні основи міжкультурної компетентності та її значення для майбутніх педагогів, визначити особливості використання електронного кейсу у навчанні майбутніх вчителів, розробити етапи впровадження електронного кейсу для формування міжкультурної компетентності, оцінити ефективність використання електронного кейсу у професійній підготовці майбутніх педагогів.

Виклад основного матеріалу. У сучасному освітньому просторі зростає необхідність формування міжкультурної компетентності майбутніх вчителів, оскільки глобалізаційні процеси сприяють активним міжкультурним взаємодіям. З огляду на це, майбутні педагоги повинні бути здатними ефективно комунікувати та співпрацювати з представниками різних культур, розуміти їхні традиції, цінності та норми поведінки. Одним із сучасних засобів формування міжкультурної компетентності є використання електронного кейсу в освітньому процесі. Електронні кейси можуть містити тексти, відеоматеріали, аудіозаписи, гіперпосилання, тести та інтерактивні елементи, що сприяють глибшому зануренню у проблему. Такий формат навчання допомагає студентам краще розуміти культурні особливості різних народів та практично застосовувати отримані знання у педагогічній діяльності [3].

Переваги використання електронного кейсу

1. Інтерактивність і залученість студентів. Включення мультимедійних елементів робить навчальний процес більш динамічним та цікавим.
2. Розвиток критичного мислення. Студенти аналізують запропоновані ситуації, шукають рішення, дискутують та приймають аргументовані рішення.
3. Формування міжкультурної компетентності. Кейсова методика дає можливість студентам аналізувати міжкультурні ситуації, розуміти культурні відмінності та розвивати толерантність [2].

Викладач відіграє важливу роль у впровадженні електронного кейсу в навчальний процес. Він має підготувати якісні кейсові завдання, сприяти активному залученню студентів до обговорення, організовувати рефлексію після виконання завдань. Важливо створити доброзичливе навчальне середовище, де студенти зможуть відкрито висловлювати думки та ділитися своїм досвідом [1]. Перед тим, як перейти до обговорення конкретних ситуацій, важливо враховувати, що культурні різниці можуть суттєво впливати на взаємодію між учасниками освітнього процесу. Наводимо приклад вправи, спрямованої на аналіз культурних непорозумінь та допомоги студентам розвивати міжкультурну компетентність, навички адаптації до різних освітніх та соціальних контекстів.

Вправа 1: *Обговорення культурної дилеми. Мета: підвищити міжкультурну компетентність студентів шляхом аналізу реальних життєвих ситуацій, пов'язаних із культурними непорозумінням, та пропозиції відповідних рішень.*

Тип: дискусійна групова діяльність

Instructions:

1. *Divide the students into small groups (3-4 participants per group).* ***2.*** *Each group receives a case scenario describing a cultural misunderstanding between a teacher and students from different cultural backgrounds.* ***3.*** *Groups have 15 minutes to discuss the case, identify the cultural differences, and propose solutions to resolve the situation effectively.* ***4.*** *Each group presents their findings and solutions to the class.* ***5.*** *The instructor facilitates a final discussion, summarizing key takeaways and best practices for managing cultural diversity in educational settings.*

Example Case Scenario:

A newly appointed teacher in an international school notices that some students avoid direct eye contact when she speaks to them. She perceives this as a sign of disrespect or inattention. However, after speaking with a senior colleague, she learns that in some cultures, avoiding direct eye contact is a sign of respect toward authority figures. How should the teacher adapt her approach to create a more inclusive classroom environment?

Висновки. Отже, використання електронного кейсу в навчальному процесі є ефективним інструментом для формування міжкультурної компетентності майбутніх вчителів. Це інтерактивний метод, який сприяє глибшому розумінню культурних відмінностей, розвитку критичного мислення, комунікативних навичок та вмінню приймати виважені рішення у складних міжкультурних ситуаціях [4]. Завдяки мультимедійним можливостям електронного кейсу студенти можуть аналізувати реальні ситуації, працювати з різними джерелами інформації та формувати власні висновки, що підвищує їхню готовність до професійної діяльності у полікультурному середовищі.

Список використаних джерел

1. Бігич О. Б. "Електронний кейс як засіб формування у майбутніх менеджерів туризму міжкультурної компетентності". Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та Психологія, 2017, Випуск 28, с. 22-30.
2. Ігнатенко В. Д. "Використання електронного кейсу для навчання майбутніх філологів анотативного і реферативного видів перекладу". Інформаційні технології і засоби навчання, 2020, Том 79, №5, с. 201-208.
3. Мельничук М. "Застосування кейс-технологій в навчальному процесі під час вивчення географії учнями старших класів ЗЗСО". Кваліфікаційна робота магістра, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2024, с. 64.
4. Романов І. І. "Умови застосування методу кейсів під час навчання іноземних мов". Збірник наукових праць НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія Педагогічні науки, 2018, Випуск 60, с. 120-126.

Маїло Анастасія Іванівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
доктор філософії
Нікітська Катерина Ігорівна

Специфіка прози Маркуса Зузака

Сучасна світова література позначена іменами авторів, які вміло поєднують художню вигадку з глибокими філософськими та моральними пошуками. Одним із таких письменників є Маркус Зузак — австралійський автор, чия творчість здобула визнання завдяки унікальному стилю, глибокій емоційності та здатності говорити про складні речі простою, але зворушливою мовою. Його проза вирізняється не лише оригінальною наративною побудовою, а й тематичним багатством, що охоплює питання ідентичності, добра і зла, втрат, пам'яті, дорослішання та ролі мови в житті людини.

Однією з характерних рис прози Маркуса Зузака є тематичне розмаїття. Він звертається до універсальних проблем людського існування — пошуку себе, морального вибору, сили маленьких вчинків. У ранній трилогії («The Underdog», «Fighting Ruben Wolfe», «When Dogs Cry») автор фокусує увагу на житті підлітків, їхній боротьбі зі страхами, соціальними викликами, бідністю та проблемами родинного середовища. Усі ці теми розкриваються крізь призму щирого, іноді наївного, але завжди чесного погляду молодих героїв. [1]

У романі «I Am the Messenger» центральним мотивом стає моральне дорослішання — головний герой через серію загадкових завдань вчиться бачити біль інших і діяти задля добра. Це історія про те, як одна людина може змінити навколишній світ, навіть не маючи великої сили чи впливу.

Найвідоміший твір автора — «Крадійка книжок» — поєднує історичний контекст (Друга світова війна, Голокост) із підлітковим світовідчуттям. Тут Зузак показує, як слово може бути зброєю, розрадою, пам'яттю. Його твір — це гімн гуманізму, що розкривається через історію дівчинки, яка вчиться жити й розуміти себе в умовах жорстокого світу.[2]

Особливістю прози Зузака є нетрадиційна структура наративу. У «Крадійці книжок» оповідачем є Смерть — філософська, емпатійна істота, яка не засуджує, а спостерігає. Такий підхід надає твору символічної глибини, а водночас дозволяє автору розкрити трагічні події з незвичної перспективи.

Зузак часто звертається до читача напряму, порушує лінійність сюжету, застосовує фрагментарну побудову тексту, що наближає його стиль до постмодерністської літератури. Ці наративні прийоми дозволяють читачеві не лише стежити за сюжетом, а й рефлексувати над ним, ставити власні питання.

Мова у прозі Зузака — це не лише засіб передачі змісту, а й самостійна художня цінність. Автор часто вдається до коротких, виразних речень, несподіваних метафор, нестандартних епітетів. Така стилістика створює емоційну напругу, допомагає глибше передати психологічний стан героїв, підкреслити драматизм ситуацій. Його фрази іноді нагадують поетичні строфи — лаконічні, символічні, влучні. Завдяки цьому його тексти легко запам'ятовуються, залишають емоційний слід. [1, с. 26].

Маркус Зузак неодноразово підкреслював, що його твори мають автобіографічні елементи. У зображенні героїв, зокрема братів Вулфів із трилогії, помітні відголоски його власного дитинства. У «Крадійці книжок» відчувається вплив родинної пам'яті — його батьки були емігрантами з Німеччини й Австрії, і ці історії лягли в основу багатьох сюжетних ліній.

Такі елементи роблять його прозу особливо щирою, емоційно правдивою, вона має глибокий людський вимір.

Проза Зузака виходить за межі традиційних жанрових рамок. Його твори можуть водночас бути класифіковані як молодіжна проза, історичний роман, філософська притча чи навіть антиутопія. Така гібридність дозволяє залучити широку аудиторію — від підлітків до дорослих читачів, а також робить його книжки придатними для глибокого аналізу на уроках літератури.

Проза Маркуса Зузака — це приклад сучасної літератури, яка поєднує емоційність, філософську глибину й мовну естетику. Його твори змушують замислитися над моральними цінностями, значенням слова, вибором людини перед обличчям трагедії. Саме ця здатність говорити про вічне мовою сучасності і становить специфіку його літературного стилю. Творчість Зузака заслуговує на ширше вивчення не лише як частина підліткової літератури, а як важливе явище світової гуманістичної прози.

Список використаних джерел

1. Carpenter, S. Not Just for Kids: 'UnderDogs' by Markus Zusak. – Los Angeles Times, 2011. URL: https://www.latimes.com/entertainment/la-xpm-2011-aug-14-la-ca-markus-zusak-20110814-story.html.

2. Náplavová, K. The Transformation of the Main Characters in Markus Zusak's I Am the Messenger and The Book Thief: Bachelor's Thesis. Tomas Bata University in Zlín, 2023. – C. 48. Доступно за посиланням: http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/53472/náplavová_2023_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Мазур Ілона Вадимівна
студентка І курсу
спеціальності «081. Право»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Браславець Надія Олександрівна

Мовні стратегії в англійських рекламних текстах: маніпулювання свідомістю споживача

У теперішній наш час саме рекламна інтеграція з кожним днем стає більш популярною та в цілому набула вагомого значення, адже якраз вона має потужний вплив на розум та свідомість людини. Окрім того, що реклама посідає важливе місце в таких сферах як соціальна, культурна, економічна, вона також залишає значущий слід на способі життя сьогоденнішнього суспільства. Її завдання заключається не тільки в інформувані, просуванні та популяризації певної послуги чи товару, а й у формуванні необхідності та емоційних реакцій.

Ключовим механізмом впливу в рекламі є мовні стратегії, що викладено в тексті в рекламі. Так як ¼ світу володіє англійською мовою й із-за цих показників вона вважається найпоширенішою мовою у всесвітній комунікації. Тому вона має особливі мовні конструкції, які допомагають вміло впливати на думку аудиторії. До прикладу це може бути: риторичні засоби, сортування інформації та суб'єктивно забарвлені мовні засоби, які призводять до тих чи інших рішень.

До вашого відома існує таке поняття "Персвазія". Воно відзначається тим, що це мистецтво умовляння та переконання. Яке полягає в умінні стимулювати думку за

допомогою застосовування “чистих” прийомів із позитивною наміром чи задумом. Проаналізувавши всі засоби текстової маніпуляції, можна зупинитись на лінгвокреативних текстах, тобто коли поєднується аспекти творчості та креативності, які людина моментально відрізняє як деталь гри мови та оформлює їх на різних ступенях. Що в українських рекламних текстах, що в англійських можна звернути увагу на надзвичайно великий обсяг лінгвокреативних текстів з лексемами, які мають на меті досягти ігрові цілі на лексичному, фонетичному, графічному рівнях. Чи мало важливо потрібно звернути роль на рекламні тексти, в яких провідне слово виділяється жирним шрифтом чи саму назву продукту, який рекламують. Також для кращого зорового сприйняття, використовують символи.

Як приклад можна взяти текстову “маніпуляцію” під виглядом риторичного питання: “Why settle for less when you can have the best”. Одразу після прочитання цей текст підштовхує вас до думки “Авжеж, я не хочу мати меншого” і автоматично після цієї думки у вас зростає бажання купити цей товар, адже у ваших очах, за допомогою цього тексту, цей товар найкращий із всіх можливих. І це тільки один із запропонованих варіантів, а як вже було попередньосказано, саме таких варіантів вдосталь. Їх навіть можуть застосовувати декілька в одній рекламі, й із-за цього вплив на покупця буде ще більший.

Також рекламні “маніпуляції” можуть здійснюватися за допомогою використання невизначених джерел: “Scientifically say that this dietary supplement helped 90% of people gain weight”. За допомогою цього твердження відбувається ілюзія наукової достовірності, проте це взагалі не так. По-перше, жодного слова про те, яким саме науковим дослідженням це доведено. По-друге, не вказано хоча б одного джерела результатів і хто саме проводив це дослідження. Однак незважаючи на попередньо сказані факти наукової ілюзії, ми все одно звертаємо увагу на таку рекламу та ведемось на неї. Чому ж так? Це все спрацьовує із-за того, що люди мають природну довіру до науки. Коли вони бачать слово “scientifically”, їхній мозок одразу пов’зує це з чимось перевіреним та надійним. А якщо немає даних джерел ким це дослідження було проведено, то це звичайний маркетинговий план, а не достовірний факт.

Мовні стратегії та маніпуляція свідомістю споживача навіть зачіплює сферу право. Поширений прикладом “маніпуляції’ є емоційний тиск через страх: “Don’t face the court alone – we’ll fight for your rights!”. Маніпуляція свідомості заключається в тому, що спричиняє страх перед самостійним юридичним захистом та із-за цього спонукає звернутися саме в цю фірму. Адже, насамперед відбувається ініціація страху через негативний образ та ситуацію за допомогою вираза “face the court alone”. Проте, одразу після цього виразу йде “we’ll fight”, що дає усвідовлення формування залежності, що за тебе можуть постояти та захистять твої права. Тобто з’являється відчуття, що без допомоги цієї фірми – не можливо уникнути поразки.

Отже, підбивши підсумки, можна сказати, що на результативність реклами обов’язково має вплив текстове наповнення. І важливо мати розуміння, що текст це не просто набір слів, а потужний інструмент впливу на споживача. І кожне написане слово може відіграти роль та існує вдосталь різних схем, стратегій та виразів, щоб привернути вашу увагу та маніпулювати вашою свідомістю. Тому бути обізнаним у цій справі є великою превілегією, адже ваші продажі можуть злетіти догори, просто застосувавши прості мовні стратегії.

Список використаних джерел:

1. Бірюкова В.О. Лінгвістичні засоби маніпулятивного впливу в сучасній англомовній рекламі. (2022) [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6724/1/Кваліфікаційна%20робота%20Бірюкова%20В.О..pdf

2. Хода Л.Д. Лінгвокреативні тексти та мовні маніпуляції в рекламі (на матеріалі словацької та української мов). *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, (207), 2024. С. 283–289. [Електронний ресурс]. Режим доступу: file:///C:/Users/Home/Downloads/43.pdf

3. Дун ЦІ. Стратегії маніпулювання у англомовних промовах лідерів країн: дис. …д-ра філос.: 035. Київ. 143 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/60_2023/part_5/3.pdf

Манькова Наталія Іванівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Мельник Анжела Олегівна

Методичні рекомендації до використання екранізації роману Дж. Остін "Гордість і упередження" у процесі вивчення зарубіжної літератури в 9-му класі

Актуальність дослідження. Вивчення класичної літератури в школі є важливим елементом формування культурної компетентності школярів, а екранізації літературних творів можуть стати ефективним інструментом для залучення учнів до читання та аналізу художніх текстів.

Проблему екранізації літературних творів досліджували науковці О. Дубініна Я. Бистров, С. Шуляр та інші. Методичний аспект проблеми розглядали О. Ісаєва, О. Дем'яненко, С. Ратушняк та інші. Невирішеним залишається питання про специфіку використання екранізацій роману Дж. Остін "Гордість і упередження" на уроках зарубіжної літератури в 9-му класі.

Мета статті – розробити методичні рекомендації до використання екранізації роману Дж. Остін "Гордість і упередження" на уроках зарубіжної літератури в 9-му класі.

Виклад основного матеріалу. Екранізація – відтворення на підставі сценарію засобами кінематографа і телебачення творів інших мистецтв – фольклору, художньої літератури, театру тощо [1, 319]. О. Ратушняк зазначає, що, «використовуючи кіноекранізації в навчальному процесі, слід дотримуватися таких засадничих положень: 1. Екранізація літературного твору – це варіант, одна з можливих інтерпретацій, режисерська версія, яких може бути багато, тоді як текст є інваріантом, він первинний. 2. Літературний твір і кінофільм належать до різних видів мистецтва, кожен з яких має свої специфічні засоби творення художньої образності. 3. Вивчення цих явищ (літературного твору та його кіноверсії) треба здійснювати через зіставлення однакових епізодів у тексті й фільмі, досліджуючи структуру образу й засоби його творення, через розуміння їхніх функцій і доцільності в різних видах мистецтва» [2, 191].

Використання екранізацій на уроках зарубіжної літератури – це не просто модна тенденція, а потужний інструмент, що дозволяє по-новому поглянути на класичні твори, зробити їх ближчими та зрозумілішими для сучасного покоління учнів та зацікавити їх до прочитання оригінального повного тексту. Особливо це стосується екранізації роману Джейн Остін «Гордість і упередження» (Франція, Велика Британія, США, 2005 рік, режисер Джо Райт), який, попри свою давність, не втрачає актуальності та здатен викликати жвавий інтерес у дев'ятикласників.

Пропонуємо під час вивчення роману Джейн Остін «Гордість і упередження» в процесі аналізу твору для активізації учнівської уваги та уяви, розширення мистецького контексту розглянути такі епізоди з фільму: «Знайомство Елізабет Беннет і містера Дарсі» та «Освідчення містера Дарсі».

Сцена знайомства Елізабет Беннет і містера Дарсі – це візитна картка роману. Перегляд цього фрагменту дозволяє учням візуалізувати образи, зрозуміти емоції героїв, проаналізувати їхнє перше враження, виявити сильні та слабкі сторони, а також помітити, як кінематографічні засоби передають психологічну напругу. Методичний прийом: «Стоп-кадр» дозволяє детально розглянути емоційний стан героїв.

Запитання до епізоду:

1. Яке перше враження справляє містер Дарсі на Елізабет і навпаки? Які деталі у їхній поведінці та діалогах свідчать про це?
2. Як актори передають емоційну напругу між героями? Які кінематографічні засоби використовує для цього режисер?
3. Які риси характеру Елізабет та містера Дарсі виявляються в цій сцені?
4. Як ви вважаєте, чому між Елізабет та Дарсі одразу виникає неприязнь? Як актори передають це почуття?
5. Як змінюється ваше ставлення до героїв після перегляду цієї сцени? Чи збігається воно з вашим першим враженням від прочитання роману?

Перед переглядом фрагмента та його опрацюванням вчитель має зазначити здобувачам освіти, що актори передають емоційну напругу за допомогою міміки, жестів та інтонацій голосу, а режисер використовує крупні плани, монтаж, музичний супровід та освітлення для посилення емоційного впливу. Учні, як правило, помічають візуальні та слухові засоби, але роль музики та монтажу потребує пояснення.

Сцена освідчення містера Дарсі – це кульмінація роману, що демонструє розвиток стосунків між Елізабет та Дарсі.

Методичний прийом «Проблемне питання» допоможе вчителеві заохотити здобувачів освіти до активної дискусії після побаченого. Наприклад, «Чи можна вважати освідчення Дарсі щирим, чи змінилися його почуття протягом роману?».

Запитання до епізоду:

1. Як змінюються стосунки між Елізабет та Дарсі протягом роману і в цій сцені?
2. Які мотиви керують вчинками містера Дарсі під час освідчення? Чи можна вважати його щирим?
3. Як Елізабет реагує на освідчення Дарсі? Чому вона йому відмовляє?
4. Як актори передають емоційну напругу та складність почуттів героїв?

Для аналізу кульмінаційної сцени освідчення в екранізації "Гордість і упередження" 2005 року, режисера Джо Райта, вчителю слід зосередити увагу учнів на аналіз акторської гри Кіри Найтлі та Метью Макфедьєна, візуальні деталі, такі як погляди, жести та міміка, крупні плани, тон голосу та вираз обличчя, а також на використання режисером музичного супроводу та операторської роботи, що допомагають учням глибше зрозуміти внутрішній світ героїв.

Робота з кінокадрами передбачає письмові завдання для учнів: план епізоду за кадрами, опис кадру та його значення (групова робота), інтерпретація поєднання кадрів (монтажне мислення), реконструкція подій за кадром, аналіз ролі епізоду в розкритті авторського задуму.

Крім того вдалою ідеєю стане використання екранізації у позакласній роботі: перегляд і обговорення фільму у повному обсязі та організація дискусійного клубу, творчий конкурс "Фан-арт "Гордості і упередження"", дебати героїв "Гордості і упередження".

Висновки. Використання екранізації роману Дж. Остін "Гордість і упередження" на уроках зарубіжної літератури в 9-му класі є ефективним інструментом для залучення учнів до читання та аналізу художнього тексту. Розроблені методичні рекомендації можуть бути

використані вчителями зарубіжної літератури для проведення цікавих та пізнавальних уроків.

Список використаних джерел

1. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 1 / Авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. К: ВЦ «Академія», 2007. 608 с.
2. Ратушняк О.М. Використання кіноекранізації в літературній освіті школярів. *Наукові записки КДПУ*. Серія: Філологічні науки (літературознавство). 2012. Вип. 111. С. 189-197.

Марков Антін Олексійович,
студент IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Корнієнко Оксана Олександрівна

Концептуальність жіночого образу в модернізмі (за романами «Таїс» Анатоля Франса та «Невеличка драма» Валер'яна Підмогильного)

Література як мистецтво слова є відображенням соціокультурних процесів, що відбуваються в суспільстві. Кожна епоха висуває нові вимоги до художніх текстів, змінюючи їхню проблематику, поетику, стиль, форму. Так само плин часу і розвиток суспільства впливає на розвиток образної системи у літературі. Одним із найдинамічніших її елементів є жіночий образ. Його концептуальність залежить безпосередньо від домінуючих суспільних ідей про роль і місце жінки у соціумі. Перехід від одного літературного стилю до іншого супроводжується не лише зміною жанрово-стильових особливостей, а й глибокою переоцінкою функцій і концептуальності образу жіночого персонажа у творі.

Концептуальність образу в літературі досліджує взаємозв'язок між художньою формою, змістом і семантичними рівнями твору. Це поняття означає багатошаровість образу, що втілюється через систему знаків і символів, які відображають культурний, філософський і психологічний контексти. Проте, можемо говорити, що це і засіб, який допомагає передати глибинні ідеї і смисли, що формують інтерпретаційний простір твору [2].

Модернізм став переломним моментом у розвитку світової літератури, адже він не лише заперечив традиційні форми та наративні структури, а й запропонував нові способи осмислення реальності. Зрозуміло, що уявлення про жіночий образ також змінюються.

Модерністська література кінця XIX – початку XX століття переосмислює усталені стереотипи, пропонуючи більш складні, неоднозначні та символічні фігури, відкриває нові можливості та ролі (що, власне, властиво і самій історичній добі).

У західноєвропейській літературі кінця XIX – початку XX століття формується виразний образ «нової жінки», який стає важливим символом соціальних і культурних змін епохи. Цей образ отримує широку репрезентацію як у творчості видатних жінок-письменниць, так і у творах чоловіків-авторів. А в українському суспільстві цей образ з'являється завдяки демократичним перетворенням, які стали можливими після здобуття незалежності. Феміністичний дискурс, що став важливою складовою цих змін, розвивається в умовах прагнення до свободи й рівноправності [1].

Роман Анатоля Франса «Таїс» (1890) є твором, який глибинно досліджує складність жіночого образу, поєднуючи історичний контекст із філософськими роздумами про духовність і тілесність. Концептуальність образу головної героїні полягає в суперечливості людської природи. Франс майстерно зображує еволюцію героїні. Цей контраст між тілесним і духовним відображає глибокі філософські питання про сутність людського буття. Крім того, автор ставить під сумнів суспільні норми та упередження щодо жіночої ролі та сексуальності.

Що ж до спільності сприйняття і відображення жіночого образу в літературі А. Франса і В. Підмогильного маємо декілька точок дотику: стиль, історична доба, інтертекстуальність, переклади Валер'яном Підмогильним творів Франса і, як результат, – вплив творчості французького прозаїка на формування стилю українського письменника.

Тому персонажі В. Підмогильного так само часто переживають внутрішній розкол між душею і тілом, який, на думку автора, майже неможливо подолати [3].

Образ головної героїні в "Невеличкій драмі" перестає бути лише традиційним об'єктом кохання чи символом родинного затишку, а натомість стає самостійним суб'єктом, носієм інтелектуального та духовного пошуку. Марта Висоцька постає як жінка нового типу, яка не вписується в класичні моделі жіночності, що їх пропонувала література попередніх епох. Основна концепція її образу – баланс між прагненням до ідеального та неминучим впливом матеріального світу.

Таким чином, концептуальність жіночих образів у романах "Таїс" і "Невеличка драма" визначається їхньою модерністською природою: героїні не є однозначними, але саме через цю складність вони постають як багатовимірний літературний феномен, що виходить за межі традиційних уявлень про жінку в літературі раніших епох.

Список використаних джерел

1. Буряк Л. Образ жінки в українській гуманітаристиці // *Науковий вісник Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 7: Релігієзнавство. Культурологія. Філософія*. – 2015. – Вип. 33(46). – С. 111–118. – Режим доступу: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11355/Buryak.pdf?sequence=1.

2. Єщенко Т. А. Концептуальність тексту як вияв етнокультурного коду національної та авторської картин світу // *Мова*. – 2023. – № 40. – *Питання прагмалінгвістики і лінгводидактики*. – URL: http://mova.onu.edu.ua/article/view/300479/295362

3. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі [Текст] / С. Павличко. – Київ: Либідь, 1997. – 360 с.

Мариньоха Христина Михайлівна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Боровська Олена Миколаївна

Роман Е. Т. А. Гофмана «Життєві погляди кота Мурра» як гротескно-пародійний роман виховання

Роман Ернста Теодора Амадея Гофмана «Життєві погляди кота Мурра» – роман багато в чому незвичайний, він увібрав у себе досвід жанрового мистецтва минулого і розширив горизонти романної розповіді.

Однією з найважливіших рис твору є його унікальна композиційна побудова. Роман складається з двох паралельних оповідей: перша — це автобіографія кота Мурра, який претендує на роль розумного і самовпевненого інтелектуала, а друга — це історія капельмейстера Йоганна Крейслера, яка ніби випадково переплітається з першою через редакційну помилку. Ця двоїстість композиції нагадує принцип дзеркального відображення, типовий для творчості Гофмана, і створює ефект контрасту між двома сюжетними лініями.

Пародіюючи класичний роман виховання, Гофман іронізує над окремими етапами формування та виховання Мурра. Зазнавши сприятливого впливу Кальдерона й Шекспіра, Ґете і Шиллера, Мурр переконаний, що «вони запалять у грудях обдарованого розумом і серцем кота високий вогонь поезії» [1, с. 5]. Маестро Абрагам залишив виховання Мурра на його власний розсуд, не дотримуючись ані принципів Базедова, ані вчення Песталоцці. Головним знаряддям виховання Мурра у Абрагама була «фатальна березова різка» [1, с. 5]. У гротескно-пародійному ключі Гофман зображує дитячі та юнацькі роки Мурра. «Формування» і «виховання» Мурра тривають і на другому етапі його життя — в період отроцтва та юності. Мурр зізнається, що в той час він вів найбільш розгульний спосіб життя («шибайголові роки»).

Кульмінаційною частиною всього оповідання можна вважати розділ «Благотворні наслідки вищої культури. Зрілі місяці чоловіка». Пройшовши всі випробування — від дитинства до абатства, інший герой роману — Крейслер, досяг «зрілих років» життя, наповнених духовною творчістю, «справжнім поетичним духом». За порадою абата Крейслер вирішує покинути абатство.

Кожен з «ентузіастів» роману по-своєму завершує своє формування; моральне формування Мурра завершується тим, що він знаходить у житті кінцеву, досяжну мету, тоді як увесь шлях Крейслера — це нескінченний пошук «у невпинному прагненні до безіменного» [1, с. 5].

У романі Гофмана виразно простежується фантастичне єднання ідеального та реального, представлено особливий гофманівський синтез їх взаємопроникнення, що збагачує обидва полюси (світу) [2, с. 382]. Неповторність цього синтезу — у взаємозбагаченні й взаємопроникненні обох світів. Внутрішнім законом твору Гофмана стає органічна взаємодія між ідеальним і реальним. Гофман з великою недовірою ставиться до самої ідеї виховання, використовує романтичну іронію з метою її дискредитації, при цьому дотримується традиційної схеми роману виховання.

Гофманівський дуалізм виявляється в неповторній двоїстості роману, у вишуканій романтичній іронії та у відмінності підсумків розвитку й виховання героїв. Двоїста структура твору відображає дуалістичну природу людського буття, а багатошаровість тексту надає йому надзвичайної глибини. Гофман створив новий тип роману — унікальний літературний феномен, який і сьогодні залишається актуальним та цікавим для читачів і дослідників.

Список використаних джерел

1. Життєва філософія кота Мура – Ернст Теодор Амадей Гофман, повний текст твору. Бібліотека української літератури УкрЛіб. URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=719

2. Stockinger Claudia. (2023). „Ohne ‚Die Lebensansichten des Katers Murr‘ […] würde, Neue Leben‘ […] so nicht existieren“. Zur Aktualität E.T.A. Hoffmanns bei Ingo Schulze. URL: https://www.ingentaconnect.com/contentone/plg/zfg/2023/00000033/00000002/art00007?crawler=true&mimetype=application/pdf

Марущенко-Білоусова Ольга Вікторівна,
студентка І курсу магістратури
спеціальність «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Балабан Олена Олександрівна

Binomials у сторітелінгу: від казок до сучасної реклами

Вступ

В англійській мові існує дивовижне різноманіття влучних цікавих сталих виразів, які відрізняють мову носіїв від тих, для кого англійська - іноземна. Підручники англійської мови знайомлять студентів із такими виразами як фразеологізми, колокації та прислів'я з приказками, але навіть розраховані на високі рівні навчальні посібники дуже рідко пропонують до уваги такі сталі вирази як Binomials. Втім носії мови знайомляться з ними ще в ранньому дитинстві на сторінках казок, класичної британської літератури, стикаються в назвах літературних творів та кінострічок, заголовках газет [1].

Binomials є частим, складним і важливим лінгвістичним та стилістичним явищем [2].

В сучасній лінгвістиці Binomials розглядаються як послідовність синтаксично узгоджених і семантично між собою пов'язаних пар слів [3].

Хоч дослідженням Binomials займався ще стародавній санскритський філолог Паніні, європейські студії започаткував Якоб Грімм (Jacob Grimm), добре відомий разом зі своїм братом Вільгельмом як збирач казок. Він був одним із найвизначніших мовознавців XIX ст. Ще у 1816 році Jacob Grimm намагався довести, що в юридичній та поетичній (алітераційній) мові використовуються ті ж самі Binomials, і що вони мають спільне походження [4]. В ті часи доробок науковця зазнав критики, а вивчення та дослідження Binomials було майже зведене нанівець.

Однією з причин відновлення інтересу до Binomials як лінгвістичного феномену, ймовірно, стали зміни течій у лінгвістичних дослідженнях і лінгвістичній теорії. Одним із положень генеративної трансформаційної граматики була мовна творчість, тобто припущення, що компетентний носій мови може створити нескінченну кількість речень за допомогою кінцевої кількості правил. Але в останні десятиліття завдяки існуванню великих електронних корпусів було показано, що значна частина мови насправді складається із збірних фраз, частиною яких і є Binomials [1].

Одним із перших відомих сучасних дослідників цього лінгвістичного феномену вважається Yakov Malkiel, який у своїй праці 1959 року не тільки розглянув можливі кількісні стійкі комбінації слів, але й дослідив, яким чином вони можуть бути поєднані, та визначив, наскільки важливим і незмінним є їх взаєморозташування [5].

Саме законам взаєморозташування слів у Binomials було присвячено найбільшу кількість наукових праць, починаючи від теорії запобігання пропуску Jespersen (1905) та принципу "короткий склад перед довгим" Behaghel (1909).

Дослідження Cooper та Ross (1975) дозволили знайти фонологічні обмеження, які визначали порядок розташування слів - так званий принцип "перш за все я" [6]. Семантичні обмеження щодо взаєморозташування складових елементів Binomials запропонували Abraham (1950) [7] та Malkiel (1959) [5]. Сами вони вважаються найбільш впливовими факторами визначення порядку слів у парах. Фундаментальні правила ієрархії слів в Binomials були остаточно сформульовані у працях Fenk-Oczlon (1989) [8], Benor та Levy (2006) [9].

Класифікація Binomials, перші спроби якої були запропоновані Yakov Malkiel [5], все ще знаходиться в процесі укладання.

Наразі Binomials класифікують наступним чином:

І За типом поєднання слів:

1. Поєднання на тлі спільних сполучень звуків:
(wine and dine, part and parcel, prim and proper, rant and rave, rough and ready)
2. Поєднання синонімічних слів:
(peace and quiet, first and foremost, pick and choose, rest and recreation)
3. Поєднання антонімів:
(east to west, rank and file, cops and robbers, days and nights)
4. Поєднання граматичних структур
(up and down, here and there,down and out, back and forth, out and about)
5. Поєднання слів, що повторюються
(again and again, little by little, horror of horrors!, wall to wall)
II За функцією в реченні:
1. Іменники (bells and whistles – bits and bobs – blood and guts – fingers and thumbs)
2. Прикметники (alive and kicking – black and blue – clean and tidy – cute and cuddly)
3. Прислівники (by and large – far and wide – here and there)
4. Дієслова (meet and greet – read and write – stop and go – touch and go)

Мета: Дослідити використання Binomials в англомовній літературі від усної народної творчості до рекламних слоганів сучасності.

Методи:

1. Аналіз літературних джерел
2. Лінгвістичне дослідження
3. Методи математичної статистики

Результати

Binomials - важлива особливість англомовного сторітелінгу від усної народної творчості до сучасних текстів рекламного характеру.

Ці стилістичні засоби, часто повторювані декілька разів, надають казкам особливого колориту та ритмічності, наприклад, huff and puff з *The Three Little Pigs,* tattered and torn, shaven and shorn з *This is the house that Jack built*, here and there з *The Buried Moon*, up and down, sink or swim з *Jack the Giant-Killer*, safe and sound з *Molly Whuppie*, sweet and sour з *The King of the Cats*, odds and ends з *The Old Woman Who Lived in a Vinegar Bottle*; give and take з *Lazy Jack.*

Визначним поціновувачем Binomials був давньоанглійський автор - архієпископ Wulfstan (XI ст.) [2].

Яскравим прикладом використання Binomials в сторітелінгу Середньовіччя є «Кентерберійські оповіді» (*Canterbury Tales*) Джеффрі Чосера (Geoffrey Chaucer), безпосередньо його Оповідь лицаря (“The Knight’s Tale”) [10]:

To ransake in the taas of bodyes dede,
Hem for to strepe of harneys and of wede,
The pilours diden bisynesse and cure
After the bataille and disconfiture.

У своєму дослідженні Yakov Malkiel приділяє велику увагу просодичним особливостям Binomials, саме у творах Вільяма Шекспіра ці аспекти використовуються для надання мові дійових осіб природного звучання.

Лише тільки в Гамлеті (Shakespeare, *The tragedy of Hamlet*) [11] визначним англійським драматургом використано величезну кількість Binomials:

by and by, heaven and earth, king and queen, day and night, dead and gone, man and wife, up and down, you and me/I, ease and grace, east and west, fair and good, flesh and blood, friend and foe, head and shoulder, heaven and hell, here and there, here and hence, high and mighty, hot and dry, length and breadth, life and soul, man and boy, mind and soul, more and less, mother and father, pith and moment, rank and station, raw and red, safety and health, so and so,

sultry and hot, sun and moon, through and through, true and good, trust and hope, winner and loser [12].

Подальший розвиток літератури та мистецтва зробив Binomials невід'ємною частиною багатьох зразків сторітелінгу. Binomials зустрічаються в назвах книг (*North and South* by Elizabeth Gaskell; *Heir of Fire* (Throne of Glass, #3) by Sarah J. Maas; *Lost But Found* by Peter Sharp; *Sense and Sensibility* by Jane Austen; *Eleanor & Park* by Rainbow Rowell); кінострічок (*Chills and Frills*, *The Barbarian and the Geisha*); серіалів (*People and Places*); балетів (*Black and White*, Michael Torke, 1988; *The Lady and the Fool*, to music by Giuseppe Verdi, 1954); мюзиклів (*Plain and Fancy, Guys and Dolls, Porgy and Bess, Beauty and the Beast, Night and Day*)

Розвиток реклами в цілому та рекламного сторітелінгу зокрема призвів до широкого розповсюдження Binomials як лінгвістичного явища, добре знайомого, легкого для запам'ятовування та милозвучного для відтворення. Різні компанії використовують існуючі або створені Binomials для своїх слоганів: *Beanz Meanz Heinz* (Heinz), *My Goodness, My Guinness* (Guinness), *Grace, Space, Pace* (Jaguar), *The Quicker Picker Upper* (Bounty), *The Best or Nothing* (Mercedes benz), *Buy it. Sell it. Love it.* (Ebay), *Get N or Get Out* (Nintendo 64), *Safe, Secure, Service* (VV Security Agency), - історій, які вже живуть за лаштунками слів Binomials.

Обговорення

Binomials - це невід'ємна частина англійської мови сторітелінгу, вони є практично другою натурою носіїв англійської мови, за багатьма з них заховані історії, вони асоціюються з тими чи іншими розповідями класичної та сучасної літератури, поетичними рядками, піснями, рекламними слоганами. Мова Binomials - це "рідна", знайома з дитинства мова, що має яскраве емоційне забарвлення, мабуть тому Binomials такі ефективні в рекламному сторітелінгу.

Висновки

Підсумовуючи, слід зазначити, що Binomials підлягають дослідженню з точки зору форми, функції та взаємозв'язків. Ця тема дослідження одночасно складна та цікава. Хоч форма та функція цих лінгвістичних феноменів не завжди знаходяться на одному рівні щодо класів слів, однак вони часто корелюють у досліджених зразках сторітелінгу. Подальше вивчення цього лінгвістичного феномену може бути пов'язане з побудовою корпусу Binomials; розробкою методики перекладу та пошуку еквівалентів в українській мові; створенням двомовного словника Binomials. Беручи до уваги велику кількість переваг, що мають Binomials, такі як проста лексична та граматична структура, легкість вивчення, широке застосування в офіційній та розмовній мові, можливість передавати багато сенсів, залучивши лише три слова, емоційне забарвлення та природне звучання, вони заслуговують на подальше всебічне вивчення та більш широке застосування у навчально-методичних матеріалах, що дозволить користувачам мови краще розуміти її носіїв та додаткові значення, законотовані у зразках сторітелінгу.

Список використаних джерел

1. Seidl, J., & McMordie, W. (1988). English Idioms. Oxford University Press.
2. Sauer, H. & Schwan, B. (2017). Heaven and Earth, Good and Bad, Answered and Said: A Survey of English Binomial and Multinominals. Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis, 134, 83-93. https://doi:10.4467/20834624SL.17.007.6922
3. Gustafsson, Marita. "The frequency and" frozenness" of some english binomials." *Neuphilologische mitteilungen* (1976): 623-637.
4. Kijak, Artur, Andrzej Łęcki, and Jerzy Nykiel. *Current Developments in English Historical Linguistics: Studies in Honour of Rafał Molencki*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2017.
5. Malkiel, Yakov. "Studies in irreversible binomials." *Lingua* 8 (1959): 113-160.

6. Cooper, William E., and John R. Ross. "World order." *Papers from the parasession on functionalism* 11 (1975): 63-111.
7. Abraham, Richard D. "Fixed order of coordinates: A study in comparative lexicography." *The Modern Language Journal* 34.4 (1950): 276-287.
8. Fenk-Oczlon, Gertraud. "Word frequency and word order in freezes." (1989): 517-556.
9. Benor, Sarah, and Roger Levy. "The chicken or the egg? A probabilistic analysis of English binomials." *Language* 82.2 (2006): 233-278.
10. Chaucer, Geoffrey. *The Canterbury tales*. Broadview Press, 2012.
11. Shakespeare, William. *The tragedy of Hamlet*. Cambridge University Press, 1909.
12. Klégr, Aleš, and Jan Čermák. "Binomials in an historical English literary perspective: Shakespeare, Chaucer, Beowulf." *Shakespeare between the Middle Ages and Modernity: From Translator's Art to Academic Discourse. A Tribute to Professor Martin Hilský, MBE* (2008): 40-62.

Мацигін Марта Ігорівна,
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Пахарєва Тетяна Анатоліївна

Біт-покоління: від літературного бунту до соціокультурного феномену США 1950-х років

«Продуктивна (спонтанна) особистість оживляє все, чого б вона не торкнулася. Вона реалізує свої власні здібності і вселяє життя в інших людей і навіть в навколишні предмети». [1]

Біт-покоління, або ж «Розбите покоління», являло собою не просто літературну течію, а потужний соціокультурний феномен, що виник у Сполучених Штатах Америки у 1950-х роках. Ця група письменників та інтелектуалів стала голосом протесту проти панівних у суспільстві консервативних цінностей та норм післявоєнного періоду. Бітництво радше являло собою стиль життя, філософію протесту та пошук власної ідентичності, ніж просто літературний рух із усталеними канонами. Типовий образ бітника асоціювався з чоловіком із довгим волоссям і бородою, одягнений у простий, часто зношений одяг, який черпав натхнення у джазовій музиці, проявляв глибокий інтерес до східних релігій та філософських течій та реалізовував прагнення до свободи через нескінченні мандри широкими дорогами Америки. [2]

Дослідження феномену спонтанності та імпровізації в мистецтві середини XX століття є надзвичайно актуальним, оскільки воно тісно пов'язане з визначальними тенденціями сучасної культури. Суспільство сьогодення висуває на передній план цінність оригінальності, індивідуальності та інноваційного підходу, демонструючи прагнення до подолання обмежень традиційних форм та усталених стереотипів.

Виникнення біт-покоління стало відповіддю на складний комплекс соціально-політичних явищ, що виникли у післявоєнній Америці. Завершення Другої світової війни спричинило значний тиск на суспільство: масові втрати, усвідомлення жахів Голокосту та бомбардувань Японії, травматичні моральні породили тривогу та розчарування серед молодого покоління. У 1950-тих роках у США домінувала соціальна комформність, яка нав'язувала стандарти поведінки, зовнішності та життєвих пріоритетів. Бітництво відіграло

роль каталізатора радикальних змін у мистецтві та культурі, трасформувавши пізній модерністський авангард у рух, що кидав виклик соціальним нормам. [3,317-323]

Одним із ключових досягнень модерністської літератури є розробка нової методики репрезентації внутрішнього світу людини, відомої як техніка потоку свідомості. Ідеї Вільяма Джеймса надихнули численних письменників на вдумливе дослідження складних глибин людської свідомості. [4, 151-153]

Окрім цього, дослідники відзначили ще одну не менш цікаву техніку – автоматичне письмо. Воно стало для багатьох авторів символом творчої свободи, дозволяючи їм виплескувати лавину ідей та образів, які буквально заповнювали їхню свідомість. Саме ці прийоми стали провідним стилем написання для бітників:

«Перше відчуття того, що ми існували окремо від офіційної версії історії і реальності, виникло десь близько 45-го, 46-го, 47-го років. Ми усвідомили, що існує відмінність між тим, як ми говорили – Джек Керуак, Вільям Берроуз і я, як товариші у своєму колі, щоб отримати інформацію і… поділитись досвідом, і знайти свою остаточну суть або позицію – і тим, що ми чули на радіо, коли якийсь президент або конгресмен або навіть літератор починали говорити на бюрократичному жаргоні. Весь ефір заполонили помпезні статті, які ораторствували і при цьому нічого не казали спонтанного або справжнього з голови, вони говорили тільки стереотипами». [5]

Основне прагнення бітників – створити живу літературу, здатну викликати емоції у читача, забезпечити її доступність для широкої аудиторії. Вони відкинули елітарність та формалізм, адже вважали, що література може стати каталізатором змін у суспільстві. Ключовою основою творчої самобутності бітників стала автентичність. Вони переконувалися, що істинна поезія народжується з надр підсвідомості, прямо з глибини серця та душі. З цієї причини бітники намагалися досягнути стану емоційного піднесення, коли розум стихає та вивільнюються найглибші переживання. Яскравим втіленням ідеї «спонтанної композиції» став романа Джека Керуака «В дорозі», де традиційна сюжетна структура поступилася місцем потоку свідомості головного героя. Оповідач не описує події, а занурює читача в нескінченний потік свідомості , викликаний цими моментами. Стилістика Джека Керуака, густо насичена джазовими інтонаціями, вуличним сленгом і кінематографічними техніками, стала основою нового типу прози, що резонує з динамічним світоглядом післявоєнної молоді. Наприклад, взаємодія між запланованим та спонтанним у романі виступає ключовим елементом, що формує унікальну сюжетну напругу твору. Персонажі часто створюють детальні плани своїх подорожей, однак реальність невпинно втручається, примушуючи їх підлаштуватися та імпровізувати. Ця діалектика між прагненням до передбачуваності та необхідність пристосовуватися до обставин знаходить відображення у ширшій екзистенційній проблематиці – людській спробі впорядкувати хаотичність буття, водночас шукаючи виходу за межі жорстких рамок. Типовими для героїв твору стають ситуації, подібні до: *«Ми хотіли доїхати до Нью-Орлеана за три дні, але застрягли в Техасі на тиждень через зламану машину», – такі ситуації стають типовими для героїв Керуака* [7, с. 196].

Джазова естетика імпровізації глибоко переплітається з наративною побудовою роману «В дорозі». Як джазові музиканти, що створюються музику в момент її виконання, Керуак прагне формувати текст, вільний від заздалегідь визначеної структури. Спонтанність джазу з його постійними варіаціями, несподіваними відхиленнями від основної теми та раптовими модуляціями стає прообразом для керуаківської прози. *«Я відчуваю ритм дороги, як Чарлі Паркер відчуває ритм мелодії, – з кожним поворотом виникають нові можливості для імпровізації»*, – так міг би описати свій творчий метод сам автор [8, с. 146].

Це роман став початком нової епохи в американській літературі, яка відкинула традиційні форми на користь самовираження [6, 289-298].

Список використаних джерел

1. Fromm E. “Imet’” ili “Byt’” ["To have" or "to be"]. M., 2008.314 p.;
2. Бітники: розбите покоління в пошуках свободи. URL:https://gradaciad.wordpress.com/2016/01/06/бітники-розбите-покоління-в-пошуках/;
3. Belgrad D. Kultura spontannosti. Improvizatsija I mystetstvo v povojennij Amerytsi. [Culture of spontaneity. improvisation and mystery in the warriors of America]. K., 2008.526 p.[in Ukrainian] [317-323];
4. James W. (1920). Psychology: Briefer course. Alice H. James (Copyright Holder). URL:https://assets.pubpub.org/798a14ts/21563322307833.pdf
5. Ginsberg “The New Consciousness” Composed on the Tongue, 50-51.
6. Belgrad D. Kultura spontannosti. Improvizatsija I mystetstvo v povojennij Amerytsi. [Culture of spontaneity. improvisation and mystery in the warriors of America]. K., 2008.526 p.[in Ukrainian] [289-298];
7. Мукан А. С. Топос дороги в романі Джека Керуака «На дорозі». Літературознавчі студії. 2018. Вип. 53. С. 53–58.
8. Висоцька Н. О. Література США: проблеми етнічного, расового, гендерного дискурсів : навч. посіб. Київ : Факт, 2021. 312 с.

Мельникович Ірина Ігорівна
студентка V курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна

Використання онлайн-платформи BBC Learning English для навчання англійської лексики студентів 1 курсу

Ключові слова: *BBC Learning English, онлайн-платформа, англійська лексика, цифрові ресурси, студенти, 1 курс, Середня освіта.*

У сучасних умовах діджиталізації освіти дедалі актуальнішим стає впровадження онлайн-ресурсів у процес навчання іноземної мови. Однією з ефективних платформ у цьому напрямі є BBC Learning English, яка поєднує автентичність матеріалу, зручність доступу та орієнтацію на практичне мовлення.

Метою дослідження є аналіз можливостей платформи BBC Learning English у контексті навчання англійської лексики студентів 1 курсу та визначення ефективності її використання у навчальному процесі.

У межах дослідження було поставлено такі **завдання**:

· охарактеризувати функціональні можливості платформи BBC Learning English;

· класифікувати лексичний матеріал, доступний на платформі, відповідно до рівня володіння мовою (A1–B2);

· провести пробне навчання із використанням матеріалів платформи у роботі зі студентами 1 курсу;

· оцінити ефективність засвоєння лексики порівняно з традиційними методами.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури, контент-аналіз навчальних матеріалів платформи, пробне навчання, анкетування, порівняльний аналіз результатів.

Під час пробного навчання, використовуючи платформу BBC Learning English, було проведено заняття з розширення активного і пасивного словників учнів. На платформі розмішено різного типу завдання, що спрямовані на різні складові володіння мовою, зокрема поповнення знань з лексики і граматики, покращення навичок аудіювання,

говоріння, читання тощо. В ході пробного навчання було використано завдання і форми подачі різного типу. Залучений аудіо та відео контент і додаткові тестові завдання, що наявні після кожного окремого уроку.

У процесі дослідження було виявлено **переваги** платформи BBC Learning English:

- автентичність матеріалу, що відповідає реальному мовному середовищу;
- різноманітність форматів подачі (відео, подкасти, інтерактивні вправи);
- безкоштовний доступ до всіх ресурсів;
- наявність навчального контенту за рівнями володіння мовою (від A1 до C1);
- регулярне оновлення матеріалів;
- сприяння розвитку навичок аудіювання, говоріння та словникової компетенції;
- можливість самостійного навчання та підвищення навчальної мотивації.

Разом із тим, виділено й **недоліки**:

- відсутність україномовної навігації або підтримки, що може ускладнити використання для студентів з початковим рівнем;
- відсутність системної відповідності навчальним планам ЗВО;
- переважання британського варіанту англійської, що потребує уточнення у процесі викладання;
- не всі лексичні теми подані глибоко, тож потрібне доповнення іншими джерелами;
- необхідність стабільного інтернет-з'єднання.

Проведене пробне навчання за участю студентів 1 курсу спеціальності 013 Середня освіта (Англійська мова) показав, що інтеграція відеоматеріалів, інтерактивних вправ та автентичного контенту з BBC Learning English:

- сприяє підвищенню мотивації до вивчення лексики;
- покращує запам’ятовування та активне використання нових слів у мовленні;
- дозволяє адаптувати навчальний процес до індивідуального темпу студентів.

Висновки. Платформа BBC Learning English є ефективним засобом для формування лексичної компетенції у студентів-початківців. Її впровадження в освітній процес дає змогу урізноманітнити форми роботи, забезпечити доступ до сучасного автентичного контенту та формувати навички самостійного навчання. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на створення міні-курсів або дидактичних модулів із використанням матеріалів платформи, адаптованих до програмних вимог закладів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. BBC Learning English URL: https://www.bbc.co.uk/learningenglish/ (дата звернення: 05.04.2025).

Мозгова Дарина Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Анненкова Олена Сергіївна

Домінантні типи конфлікту у романі П. Фіцджеральд «Книжкова крамниця»

Проблема конфлікту в художній літературі залишається одним з важливих питань сучасного літературознавства, оскільки вона дозволяє розкрити глибинні процеси у

свідомості персонажа та суспільства, в якому він функціонує. Зокрема, актуальним є аналіз соціальних і моральних суперечностей через призму конфліктів, що розгортаються в художньому тексті. У цьому контексті роман Пенелопи Фіцджеральд «The Bookshop» (1978) виступає як складне художнє осмислення боротьби особистості за моральні принципи, незалежність та право на власний простір у суспільстві, що чинить опір будь-яким змінам.

Роман особливо резонує в сучасних умовах, коли особистість часто змушена протистояти тиску колективної свідомості, боротися за збереження власної гідності та цінностей у соціальному середовищі, яке не завжди готове приймати інше. Флоренс Грін – героїня, яка не лише прагне реалізувати свою ідею, а й стає символом незламності, моральної витримки і гідності, попри повну відсутність підтримки.

Питання конфлікту у літературі досліджується у межах наративної поетики, психологічної критики та феміністичних студій. У контексті творчості Пенелопи Фіцджеральд тема конфлікту ще недостатньо вивчена в українському академічному дискурсі, що відкриває нові можливості для глибшого аналізу її романів, зокрема "The Bookshop" – твору, в якому простий сюжет виявляється насиченим глибокими філософськими й моральними підтекстами.

Метою тез є окреслити домінантні типи конфлікту у книзі П. Фіцджеральд «Книжкова крамниця».

У романі Пенелопи Фіцджеральд «The Bookshop» конфлікт виконує не лише сюжетотворчу, а й світоглядну функцію, відображаючи напружене протистояння між особистістю та соціумом, моральними переконаннями та зовнішніми обставинами, внутрішньою цілісністю та очікуваннями оточення. Конфліктна структура твору є багаторівневою, і домінантними в ній виступають соціальний, психологічний та морально-етичний конфлікти. Ці виміри взаємодіють між собою, створюючи складну модель існування індивіда в консервативному суспільстві.

Найвиразніше у творі простежується конфлікт між індивідом (уособленою в образі Флоренс Грін) і громадою (містечком Хардборо). Героїня, намагаючись реалізувати культурну ініціативум – відкриття книгарні – зіштовхується з опором з боку спільноти, що сприймає новаторство як загрозу власній усталеній системі цінностей. Хардборо постає як мікромодель закритої структури, що чинить опір будь-яким формам інакомислення. Показовою є цитата: "The town itself was an island between sea and river, muttering and drawing into itself as soon as it felt the cold" [1, c.8]. Цей метафоричний опис надає місту ознаки живої істоти, що ховається при відчутті загрози, демонструючи як фізичну, так і духовну ізоляцію. Уособленням громадського спротиву стає місіс Вайолет Гамартон, впливова жінка, яка вважає, що має монопольне право ухвалювати всі важливі рішення в місті. Від початку роману жінка позиціонується як неформальна хазяйка Хардборо: "Mrs Violet Gamart, the natural patroness of all public activities in Hardborough…" [1, c.24], "…the network of family relations which gave Violet Gamart an access to power far beyond Hardborough itself" [1, c.18]. Це конфлікт не лише про культурний вибір, а про контроль над середовищем. Флоренс, діючи автономно, порушує невидиму ієрархію, і це викликає реакцію. Замість відкритої конфронтації застосовується пасивне соціальне витіснення, результат якого можна розгледіти у діалозі помічниці Міло та Флоренс: "'Are you making any money?' Milo asked. There were only two or three other people in the shop, and one of those was a sea scout who came every day after school to read another chapter of I Flew with the Fiihrer" [1, c. 74]. Оксана Мигалець зазначає, що конфлікт в сучасному розумінні – це «надзвичайно багатолике і багатостороннє явище, одночасно позитивне й негативне, розвиваюче й руйнуюче, і знову розвиваюче, яке відображає у всьому різноманітті справжню діалектику життя» [2, с. 104].

Психологічна ізоляція Флоренс постає наслідком соціального відторгнення. Її самотність не є вибором, вона стає результатом невизнання та ігнорування з боку оточення. Її внутрішній світ починає деформуватись під тиском самоти. "Florence had noticed one or

two eccentricities in herself lately, which might be the result of hard work, or of age, or of living alone…" [1, с.131]. Самотність не подається як романтичний або героїчний стан. Це тягар, який викривлює світосприйняття і краде внутрішню опору. Психологічний дискомфорт героїні посилюється не лише людським фактором, а й простором, який її оточує. Символічним є образ привида в її будинку: "But the Old House was not haunted in a touching manner. It was infested by a poltergeist which, together with the damp and an unsolved question about the drains, partly accounted for the difficulty in selling the property" [1, с.14]. Це втілення пригніченої колективної пам'яті, що чинить опір новому.

Найглибшим конфліктом у романі є внутрішній моральний вибір. Флоренс постає перед дилемою — зберегти власну цілісність чи погодитися на компроміс заради виживання. Її рішення не просити прощення та не йти на поступки є актом морального самоствердження: "Surely you have to succeed, if you give everything you have.I dont see why. Everyone has to give everything they have eventually. They have to die. Dying can't be called a success" [1, с.133]. Цей діалог розкриває суть моральної поразки: навіть максимальні зусилля не гарантують успіху. Як зазначає Мигалець: «…конфлікт – це найважливіший теоретичний конструкт у психоаналітичній концепції, ключ до розуміння психічного життя людини» [2, с. 104]. Фінальна сцена роману підсумовує всі рівні конфлікту: соціальний, психологічний і моральний. Вона позбавлена пафосу, але сповнена екзистенційного сенсу: "It was defeat, but defeat is less unwelcome when you are tired" [1, с.151].

Можна стверджувати, що П. Фіцджеральд створює глибоку багаторівневу модель конфлікту, в якій соціальний тиск, психологічна ізоляція та моральний вибір переплітаються, формуючи трагічну, але гідну історію спротиву.

Список використаних джерел

1. Fitzgerald, P. (1997). The bookshop. Houghton Mifflin Harcourt.
2. Мигалець, О. (2018). Теорія конфлікту: історія та сучасність. Сучасні дослідження з іноземної філології, (16), 98-110.

Мороз Євгенія Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Костюк Олена Миколаївна

Трансформація жанру антиутопії у сучасній літературі

У сучасній літературі жанр антиутопії зазнає суттєвих змін, зумовлених впливом постмодерністської естетики. Іронія, пародія, багатозначність та інтертекстуальність стають не просто художніми прийомами, а способом переосмислення антиутопічного наративу. У центрі уваги опиняються не лише глобальні проблеми, а й особистий досвід героїв, що актуалізує жанр антиутопії.

Однією з ключових ознак трансформації сучасної антиутопії є її пародійність. М. Іконнікова слушно зауважує, що постмодернізм дозволяє переосмислити жанрові межі, додаючи нові сенсові рівні [4, с. 105]. Як підкреслює С. Возняк, така форма наративу не тільки критикує соціальні явища, а й допомагає читачеві побачити їхню багатовимірність [2, с. 10]. Пародія в цьому контексті стає засобом критики не лише тоталітарних систем, а й усталених жанрових шаблонів, створюючи простір для нових інтерпретацій.

Ще один напрям змін — жанрова гібридність. Сучасні автори поєднують риси різних жанрів, розширюючи межі традиційної антиутопії. На думку З. Алфьорової, саме така відкритість жанру робить його близьким до широкого кола читачів, зберігаючи при цьому змістову глибину [1, с. 158]. У "Голодних іграх" С. Коллінз класичні риси антиутопії переплітаються з елементами пригодницького роману і підліткової драми [7, с. 18]. Така багатошаровість дозволяє авторці водночас осмислювати соціальні механізми пригнічення та будувати емоційний зв'язок із читачем.

Помітним є і зсув фокусу з великих ідеологічних побудов на внутрішній світ героїв. Якщо в класичних творах, як-от "1984" Дж. Орвелла, центральне місце займали соціальні структури, то сьогодні важливо показати, як саме ці структури впливають на людину зсередини. Т. Синьоок зазначає, що сучасна антиутопія більше схиляється до психологічного дослідження особистості [8, с. 18], а Давиденко Г.Й. наголошує на важливості такого підходу для розуміння природи людини в умовах кризи [3, с. 274]. Саме цей фокус на індивідуальному дозволяє зробити художній текст більш резонансним для сучасного читача.

Поява піджанрів також свідчить про гнучкість жанру у відповідь на актуальні проблеми. Так, екологічна антиутопія стала відображенням занепокоєння станом довкілля І.. Полігач вказує, що така література акцентує на відповідальності суспільства перед природою [6, с. 163]. Роман Дж. Крістофера "Смерч, що насувається" яскраво ілюструє, як екологічний дисбаланс може призвести до колапсу [5, с. 362]. Природа в цьому творі не просто фон, а суб’єкт дії, що уособлює відплату за людську недбалість, як зазначає І. Моцна [5, с. 363]. Символізм зруйнованої екосистеми надає тексту виразного етичного звучання.

Не менш важливими є зміни в хронотопі антиутопії. Замкнутий простір залишається, але його значення трансформується. І. Полігач зазначає, що такий простір нині може бути не лише фізичним, а й символічним чи віртуальним [6, с. 164]. У текстах, присвячених екологічним чи цифровим проблемам, простір часто втрачає конкретику, стаючи радше уособленням ізоляції або загрози. Час у сучасній антиутопії також змінюється — замість лінійної послідовності подій з’являється відчуття застою, повторюваності або навпаки — хаотичного потоку, що відбиває втрату орієнтирів у реальному світі.

У підсумку можна сказати, що сучасна антиутопія перебуває у постійному процесі оновлення. Вона змінюється разом із суспільством: реагує на нові виклики, інтегрує інші жанрові форми, увага жанру сфокусована на внутрішньому світі людини й активно працює з простором і часом. Саме ця здатність до адаптації й забезпечує антиутопії актуальність у XXI столітті — як формі художнього осмислення дійсності, що прагне не лише застерегти, а й порушити питання, важливі для кожного.

Список використаних джерел

1. Алфьорова З. І. Екранна форма новітньої доби в контексті мультимедійності // Культура України. 2014. Вип. 47. С. 156–162.
2. Возняк С. О. Естетика антиутопії у документальному кінематографі XXI століття : магістерська робота. Харків : Харківська державна академія культури, 2020. 111 с.
3. Давиденко Г. Й., Чайка О. М., Гричаник Н. І. Ісія новітньої зарубіжної літератури : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 274 с.
4. Іконнікова М. Антиутопічний дискурс у світовій літературі XX століття // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. 2008. Вип. 1, ч. 1. С. 105–111.
5. Моцна І. Час і простір в антиутопічних романах Бориславa Пекича // Компаративні дослідження слов'янських мов і культур. 2009. Вип. 10. С. 360–369.
6. Полігач І. О. Становлення та генологічні аспекти жанру антиутопії // Література та культура Полісся. Серія: Філологічні науки. 2016. Вип. 82. С. 159–168.

7. Семенюк М. Ю. Жанр антиутопії у сучасній прозі (на матеріалі роману «Голодні ігри» Сюзанни Коллінз) : курсова робота. Київ : Київський національний лінгвістичний університет, 2024. 29 с.

8. Синьоок Т. Українська антиутопія. Жанр-профілактика суспільних захворювань [Електронний ресурс] // Блог Yakaboo. 2017. 26 січня. URL: https://blog.yakaboo.ua/zhanr-profilaktyka-suspilnykh-zakhvoryuvan.

Мошківська Дарина Вікторівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Корнієнко Оксана Олександрівна

Ігровий модус у драмі Г. Ібсена «Ляльковий дім»

Генрік Ібсен – один з найвпливовіших драматургів Європи, якого по праву вважають засновником «нової драми», чия творчість суттєво вплинула на розвиток театру. Це опосередковано підтверджує і поняття «ібсенізм», що поширилося у літературознавчих колах. Найбільш відомими творами Ібсена вважають «Пер Гюнт» та «Ляльковий дім», причому останній став основою для численних кінематографічних адаптацій, зокрема, за його мотивами створено вісім кінофільмів.

Дослідження творчого доробку Ібсена активно ведеться як вітчизняними, так і зарубіжними літературознавцями. Його твори приваблювали увагу і митців. Так І. Франко присвятив Ібсену статтю «Ворог народу» [4], Б. Шоу в статті «Квінтесенція Ібсенізму» зосереджується на особливостях стилю норвезького драматурга [3] . У науковому дискурсі XXI століття не вщухає інтерес до розгляду творчого спадку Ібсена у самих різноманітних аспектах. В якості ілюстрації назвемо хоча б працю S. Akter «Re-reading Henrik Ibsen`s A Doll`s House: A Modern Feminist Perspective» [5].

Для того, щоб розібратися в особливостях ігрового модусу у п’єсі Ібсена «Ляльковий дім», перш за все, уточнимо зміст поняття. У філософії «модус» означає спосіб існування або прояв певного явища. У літературознавчому контексті ігровий модус позначає те, як проявляється гра на різних змістових, структурних, в цілому – поетологічних рівнях самого твору (мотивному, образному, сюжетно-композиційному тощо).

Розуміння гри ґрунтується на дослідженнях філософів, культурологів, психологів та ін. Е. Берн у праці «Ігри, у які грають люди» аналізував соціальні сценарії, в яких люди підсвідомо виконують певні ролі [1]. Й. Гейзинга у книзі «Homo Ludens» пояснював гру як важливий елемент культури, що формує соціальні відносини та закони поведінки [2].

В п’єсі Ібсена «Ляльковий дім» гра стає основним принципом, на якому будується життя персонажів. Вже у першій ремарці автор описує житло головних героїв, і воно здається ляльковим – мініатюрні меблі, вишукані дрібнички, що підкреслюють штучність цього світу.

Стосунки між Норою та Торвальдом також базуються на грі: чоловік звертається до дружини за допомогою ласкавих прізвиськ: «пташечка», «білочка», «лялечка», ніби вона не самостійна особистість, а лише гарна іграшка. Нора, в свою чергу, пристосовується до цих правил, вдаючи легковажну, безтурботну жінку.

Однією з важливих сцен, що підкреслює ігровий модус, є підготовка до костюмованого балу. Торвальд вимагає, щоб Нора з’явилась там у неаполітанському вбранні та виконала тарантелу. Тут проявляється не тільки буквальна гра – танець і переодягання, – а й глибший зміст: Нора змушена виконувати певну роль у своєму шлюбі.

Інший прояв гри – поведінка самої Нори. Вона веде подвійну гру: приховує від чоловіка, що колись позичила гроші, і створює перед ним образ безтурботної дружини. Насправді ж вона заощаджує кошти, намагаючись розплатитися з боргами. Тобто її гра – не просто розвага, а спосіб виживання у суспільстві з чіткими правилами.

Гра дітей у п'єсі також має символічне значення. Нора бавиться з ними, але врешті усвідомлює, що сама була такою ж «іграшкою» спочатку в руках батька, а потім чоловіка.

Однак найжорстокіша гра відбувається між Норою та Крогстадом. Він використовує її та її секрети як засіб маніпуляції, намагаючись змусити жінку вплинути на Торвальда. Це вже не гра як розвага чи спосіб спілкування, а гра як засіб контролю та впливу.

Кульмінація п'єси розкриває справжню сутність Торвальда. Дізнавшись правду про борг дружини, він різко змінює ставлення до неї. Виявляється, що його «гра у щасливий шлюб» була можлива лише доти, доки Нора відповідала його очікуванням. Її рішення піти – це спосіб вийти з гри, яка нав'язувалася їй усе життя.

Отже, ігровий модус у «Ляльковому домі» є ключовим елементом. Через символічні сцени, поведінку героїв та їхню взаємодію автор показує, що гра не є лише розвагою – це спосіб адаптації, маніпуляції та самопізнання. Вона визначає відносини між персонажами, а її порушення призводить до розриву усталеного порядку.

Список використаних джерел

1. Берн Е. Ігри, у які грають люди. Харків: КСД, 2000. 256 с.
2. Гейзинга Й. Homo Ludens. Досвід визначення ігрового елемента культури. Київ: Основи, 1994. 250 с.
3. Ніколенко К. Естетичні погляди Б. Шоу в статті "Квінтесенція Ібсенізму": інтертекстуальний аспект. *Філологічні науки.* 2017. № 27. С.39–48.
4. Франко І. Ворог народу. *Франко І. Зібрання творів у 50-ти т*. – Київ: Наукова думка, 1980. Т.28. С.212–217.
5. Akter S. Re-reading Henrik Ibsen's A Doll's House: A Modern Feminist Perspective. *International Journal of English and Comparative Literary Studies.* 2021. Vol. 2, no. 3. P. 79–87. URL: https://doi.org/10.47631/ijecls.v2i3.219 (date of access: 10.03.2024).

Мусієнко Анастасія Віталіївна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Клименко Жанна Валентинівна

Психолого-педагогічні засади використання літературно-краєзнавчих матеріалів у навчанні старших підлітків

Ефективне впровадження літературного краєзнавства у вивчення зарубіжної літератури в 7-9 класах є важливим для освіти старших підлітків. Воно базується на розумінні психолого-педагогічних засад, які включають розвиток пізнавального інтересу, врахування вікових особливостей, адаптацію поколінь, мотиваційно-пізнавальний ефект, змістовність навчального матеріалу, ефективні методи навчання, врахування психологічних та когнітивних можливостей, компетентність вчителя та інше.

За словами **Г. Самойленка**, розвиток пізнавального інтересу – це головне в організації краєзнавчої роботи, адже її ефективність залежить від активного пізнавального

ставлення учнів [6]. Активність як важлива якість особистості сприяє позитивним змінам на основі культурних цінностей [6].

Як зазначає А. Лисенко, підлітки 7-9 класів виявляють підвищений інтерес до самоідентифікації [4]. Літературно-краєзнавчі матеріали стають інструментом для розуміння історії, традицій та цінностей рідного краю, формують естетичний смак, розвивають творчі здібності та патріотичні почуття [4].

Погоджуємося з думкою І. Волинець, що ефективність краєзнавчої діяльності забезпечується урахуванням цілої низки психолого-педагогічних засад такої роботи. Серед виділених дослідницею найважливішими вважаємо такі:

«1) вікові, психологічні й пізнавальні можливості та особливості старшокласників, їхній загальний розвиток» [2, с. 62];

2) специфіка літературного розвитку в досліджуваний період (у нашому випадку – старших підлітків);

«3) доцільність та різноманітність способів організації навчально-пізнавальної діяльності учнів і навчальних занять, які б сприяли зацікавленню зв’язками зарубіжних письменників з Україною;

4) добір літературно-краєзнавчого матеріалу з урахуванням принципу «від простого до складного» [2, с. 62].

Сучасний вчитель має враховувати особливості поколінь центеніалів (8-9 класи) та Альфа (7 клас). В. Вембер та Д. Бучинська наголошували на важливості адаптації педагогічних підходів до центеніалів, пропонуючи подавати інформацію невеликими порціями, використовувати візуалізацію, часту зміну видів роботи та активізацію пізнавальної діяльності [1]. **М. Павельчук** вказує на унікальні характеристики покоління Альфа (технологічна грамотність, кліпове мислення), що вимагає віртуалізації навчання та ролі вчителя як ментора [5].

Спираючись на особливості поколінь, необхідно забезпечити візуальність та мультимедійність навчання (карти, відео тощо), створювати інтерактивні ситуації (проєкти, дискусії), забезпечувати емоційну залученість (зв'язок з історією рідного краю) та враховувати особливості уваги (короткі блоки інформації) [5].

Варто орієнтуватись і на методичні рекомендації Ж. Клименко, яка нагадує, що у викладанні літератури потрібно враховувати реалії воєнного часу і з особливою обережністю підходити до вибору навчальних матеріалів, щоб запобігти ретравматизації учнів [3]. Дослідниця вказує, що велику вагу мають також обережна інтерпретація та подача матеріалу, використання позитивного підходу, зокрема гумору, співпраця з психологами та батьками [3]. Усе це є важливим і в літературно-краєзнавчій роботі.

Отже, інтеграція літературного краєзнавства у вивчення зарубіжної літератури в 7-9 класах є не просто методичним прийомом, а стратегічно важливим елементом становлення старших підлітків як особистостей. Ґрунтуючись на глибокому розумінні психолого-педагогічних закономірностей та враховуючи виклики сучасності, цей підхід здатен не лише поглибити розуміння літературних творів через призму локального контексту, але й сприяти вихованню патріотизму, розвитку емпатії та формуванню інших ціннісних орієнтирів. Успішна реалізація вимагає від педагога не лише знань, а й чутливості, творчості та готовності адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб та емоційного стану кожного учня.

Список використаних джерел

1. Вембер В.П., Бучинська Д.Л. *Centenials: generation requires new approaches in teaching* Тези доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційні технології в освіті, науці і техніці» (ІТОНТ-2018). С. 187-189. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24063/ (дата звернення: 21.05.2025).

2. Волинець І. М. Психолого-педагогічні засади вивчення старшокласниками літературного краєзнавства у курсі зарубіжної літератури. *ВІСНИК Житомирського*

державного університету імені Івана Франка. 2004. №15. С. 62-64. URL: http://eprints.zu.edu.ua/690/ (дата звернення: 21.05.2025).

3. Клименко Ж. В. Як запобігти ретравматизації школярів, викладаючи літературу? // Тенденції і перспективи вивчення літератури у середній і вищій школах : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (15 грудня 2022 року). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С. 11-18.

4. Лисенко А. В. Роль і місце літературного краєзнавства у процесі відродження національної школи. Збірник наукових статей «Літературне краєзнавство: проблеми, пошуки, перспективи». Полтава: ПДПУ, 2002. С. 131-138.

5. Павельчук М. Персоналізація навчання здобувачів профільної середньої освіти як представників покоління Альфа: урахування індивідуально-психологічних особливостей. Український педагогічний журнал. 2024, № 3. С. 79–86. URL: https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-3-79-86 (дата звернення: 16.05.2025).

6. Самойленко Г.В. Краєзнавство культурно-мистецьке та літературне: [навч. посібн.] Ніжин: НДПУ. 2001. 150с.

Науменко Тетяна Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Костюк Олена Миколаївна

Специфіка художнього психологізму в романі Ф. С. Фіцджеральда «Ніч лагідна»

Одним із найвиразніших проявів творчого методу Ф. С. Фіцджеральда є художній психологізм – здатність глибоко зображати внутрішній світ персонажів. У романі «Ніч лагідна» ця якість досягає особливої художньої досконалості. Актуальність теми полягає в недостатній науковій розробленості саме цього твору письменника, хоча він є глибоким психологічним полотном епохи «втраченого покоління» та водночас яскравим свідченням духовної кризи інтелектуальної еліти 1920–1930-х років. Об'єктом мого дослідження є художній психологізм як літературознавче поняття, а предметом – його вияв у романі «Ніч лагідна».

Метою дослідження є аналіз специфіки художнього психологізму в романі «Ніч лагідна» та визначення його ролі в розкритті характерів і внутрішнього світу персонажів.

У процесі аналізу були використані міждисциплінарні підходи, зокрема міфопоетичний метод – для виявлення символічного навантаження образів (наприклад, паралель між Діком Дайвером та Ікаром); феноменологічний – для проникнення у свідомість героїв; психоаналітичний – для розкриття підсвідомих мотивів; історико-культурний – для осмислення соціального контексту епохи джазу; та структурний – для аналізу композиції та організації тексту.

Як відомо, феноменологічний метод виник у філософії Едмунда Гуссерля та застосовується до літературного аналізу для вивчення переживань і досвіду персонажів. Феноменологія акцентує увагу на тому, як люди сприймають світ через свій внутрішній досвід, не звертаючи увагу на зовнішні фактори. У літературному аналізі це означає, що дослідження тексту фокусується на відтворенні того, як персонажі сприймають свої переживання та реальність. Психоаналітичний метод ґрунтується на теоріях Зигмунда Фрейда і його послідовників і дозволяє розглядати літературні твори через призму несвідомого, психологічних комплексів, прихованих бажань і страхів. Цей метод часто

використовується для вивчення внутрішніх мотивів персонажів і їхніх відносин. Історико-культурний метод дозволяє досліджувати літературний текст у контексті історії та культури, в яких він був створений. Замість того щоб аналізувати лише інтерналізовані значення, цей підхід акцентує увагу на зовнішніх історичних і культурних факторах, що впливали на автора та текст. Структурний метод аналізу літератури виник з лінгвістики та структуралізму, і його основним завданням є вивчення того, як елементи тексту взаємодіють один з одним, утворюючи певну структуру.

У своїх творах Фіцджеральд часто протиставляє зовнішній блиск і багатство – внутрішній самотності та духовному спустошенню. У романі «Ніч лагідна» ці опозиції втілюються в образах головних героїв – подружжя Дайверів. Дік Дайвер – блискучий психіатр, який на початку роману уособлює силу, раціональність, соціальну перевагу. Проте згодом у ньому розгортається внутрішній конфлікт, що призводить до деградації. Його постать, на думку Дж. Т. Каллауея, є «алегорією руйнування мрій та інтелектуальної гордині». У фокусі психологізму – поступове розчинення особистості героя під тиском обставин, що наративно підкріплюється потоком свідомості, внутрішніми монологами, лексичним фоном, зміною темпу розповіді.

Іншим важливим персонажем є Ніколь Дайвер, у якій втілена тема жіночої психологічної травми, залежності та поступової емансипації. Як зазначає Сара Бімен, Ніколь – «жертва патріархальної конструкції, яка віднаходить голос у системі, що її придушувала». Її психологічний розвиток з позиції пацієнтки до незалежної жінки супроводжується символічною зміною ролей у подружжі, а також конфліктом між зовнішнім благополуччям і внутрішньою порожнечею.

Додатковий пласт художнього психологізму утворюють другорядні персонажі – Розмері Хойт (молода американська акторка), Бебі Уоррен (старша сестра Ніколь), Ланц (син Діка і Ніколь Дайверів) – кожен з яких виконує функцію каталізатора психологічної трансформації Діка. Вони несуть образи спокуси, соціального тиску, раціонального контролю й допомагають розкривати головного героя через контрасти.

Особливої уваги заслуговує символічна система твору. Морський пейзаж, що повторюється на фоні ключових подій, виступає метафорою внутрішнього занепаду Діка; світлові образи (згасання, мерехтіння) – психологічного згасання персонажа. Символізм підсилюється міфологічними алюзіями: Дік виступає своєрідним Ікаром, який прагне польоту до сонця (ідеалу), але зрештою «згорає» у власному амбіційному польоті. Як відзначає М. Брукс у своїй роботі *Myth and Modernism in Tender is the Night*, цей мотив «універсалізує драму героя та пов’язує її із вічною темою людської гордині».

У дослідженні використовувались численні літературознавчі джерела: класичні праці Л. Гінзбург, А. Єсіна, Д. Овсянико-Куліковського, а також сучасні дослідження зарубіжних критиків: Метью Бруклі, Артура Мізенера, Едмунда Вілсона, Дорріт Кон, Сари Бімен. Під час критичного огляду джерельної бази було виявлено, що хоча роман розглядався у соціальному та культурному аспектах, саме техніки художнього психологізму залишалися недослідженими комплексно.

Візуальний супровід до доповіді містить схему прийомів художнього психологізму, карту конфліктів у романі, схематичну інфографіку з оглядом літератури (SmartArt), а також ілюстрації до образів головних героїв – кадри з екранізацій, обкладинки книжок, цитати з тексту.

Таким чином, роман «Ніч лагідна» є зразком психологічної прози модернізму, у якій художній психологізм не лише розкриває особистісні кризи героїв, а й унаочнює загальноепохальні конфлікти. Завдяки поєднанню психоаналітичних, міфопоетичних і культурологічних елементів, Фіцджеральд створив багатовимірне полотно душевної драми, що зберігає актуальність для сучасного літературознавства.

Список використаних джерел

1. Волошина, О., Станішевська, В. Роль сенсорної лексики у створенні художньої образності в романі Ф. С. Фіцджеральда «Ніч лагідна». Молодь і ринок, 2022. 199 с.
2. Вітренко, Д. Переклад українською мовою семантико-стилістичних засобів англомовного тексту художнього стилю XX століття (на матеріалі роману Ф. С. Фіцджеральд «Ніч лагідна»). Магістерська робота, Український державний університет науки і технологій, Дніпро, 2021. 118 с.
3. Komarytskyy, M. L. The 8th International scientific and practical conference "Modern directions of scientific research development" (January 26-28, 2022). BoScience Publisher, Chicago, USA, 2022, 1008 p.
4. Fahy, T. "A Night at the Fair": Popular Culture and the Influence of the Pan-American Exposition on F. Scott Fitzgerald. The F. Scott Fitzgerald Review, 2022, 20, 159–177.
5. Hill, E. F. Scott Fitzgerald's homme épuisé: usurping the "madwoman" in Tender is the Night (1934). 2022.
6. Nowlin, M. (Ed.). The Cambridge Companion to F. Scott Fitzgerald. Cambridge University Press, 2023.

Недогибченко Вікторія Василівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
доцент
Александрова Лорина Галіківна

Відеоматеріали сучасних блогерів як ефективний засіб навчання аудіювання старшокласників

Сутність проблеми. Навчання аудіювання є одним із найскладніших аспектів вивчення іноземної мови, що вимагає пошуку сучасних методів його вдосконалення. Одним із таких підходів є використання відеоматеріалів сучасних блогерів, які створюють автентичні мовленнєві ситуації, наближені до реального спілкування. Крім цього популярність відеоформату серед молоді та їхня зацікавленість у такому контенті сприяють ефективності цього засобу навчання.

Актуальність роботи визначається тим, що питання використання саме автентичних відеоблогів у навчанні аудіювання ще недостатньо досліджене, що зумовлює необхідність подальшого аналізу та розробки методичних рекомендацій.

Мета статті полягає у вивченні можливостей та ефективності використання відеоматеріалів сучасних блогерів для навчання аудіювання учнів старших класів.

Виклад основного матеріалу. Компетентність в аудіюванні – це здатність слухати автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту в умовах прямого й опосередкованого спілкування [1, с. 19]. Вона формується під час виконання завдань на трьох етапах: до прослуховування, під час прослуховування та після прослуховування (дотекстовому, текстовому та післятекстовому етапах). Дотекстовий етап спрямований на зняття мовних труднощів аудіотексту та підготовку до його сприймання. Основною метою текстового етапу є навчити учнів розуміти загальний зміст почутого, а також деталей аудіотексту. Післятекстовий етап потрібен для контролю розуміння почутого, розгортання теми тексту та побудови власних висловлень учнями на цю тему.

Відеоблог — це форма блогу, що регулярно публікуються в мережі Інтернет з метою інформування, розважання або встановлення комунікації з аудиторією. Він поєднує в собі елементи усного мовлення, візуального ряду та цифрового наративу, часто має персоналізований характер і характеризується інтерактивністю та неформальним стилем

подачі. Найпоширенішими платформами для розміщення відеоблогів є YouTube, TikTok, Instagram тощо.

У ході нашого дослідження ми проаналізували низку англомовних відеоблогів на різні теми, які вважаються популярними серед підлітків, та співставили їх з актуальними темами, які пропонуються до вивчення учнями десятого класу згідно державної програми та сучасних підручників (табл. 1).

Таблиця 1. - Рекомендовані відеоблоги

Я, моя родина, мої друзі	*Are we really identical twins* https://www.youtube.com/watch?v=HzFJQJOL3KI
Спорт і дозвілля	*I ran a marathon in the world's longest shoes* https://www.youtube.com/watch?v=AiGKBNGlzHo
Харчування	*Every vegan dinner I had in 30 days* https://www.youtube.com/watch?v=DorEwQ54g1U
Природа і погода	*Tornado at college? Here is what happened* https://www.youtube.com/watch?v=kv1KHryA7dA
Шкільне життя	*How to be that student at secondary school* https://www.youtube.com/watch?v=44ceXL-ztRA

Дослідивши різні типи вправ, які пропонуються для виконання під час навчання аудіювання [2], ми розробили комплекс вправ на основі відеоматеріалу *«How to be that student at secondary school»* для десятого класу [3].

Етап 1. Дотекстовий

Task 1. Look at the title of the video you will watch and predict what the speaker will talk about. What do you think the phrase "that student" means? Look at the phrases from the video and try to guess their meaning:

to be confident – to believe in yourself

learning mindset – when an individual considers every new experience as an opportunity to learn

A-levels – a school leaving qualification offered by the educational bodies in the United Kingdom

spaced repetition – a way of learning through active recall, spread out across multiple study sessions.

Етап 2. Текстовий

Task 2. Watch the video for the first time and check if your predictions were true (**listening for gist**).

*Then watch the video for the second time and fill in the gaps (**listening for details**):*

1) At secondary school you have to learn how to be _____ (confident)

2) You should adopt learning _____(mindset) if you want to grow up and develop.

3) You shouldn't be embarrassed to ____ (put) your hand up.

4) Your teachers are actually your _____ (besties).

5) _____ (A-levels) are so stressful when you're in high school.

6) Space _____ (repetition) is a better way to refresh your knowledge than rereading texts.

Етап 3. Післятекстовий

Task 3. Discuss the questions with your classmates:

1. Have you found the answers to the questions you were interested in?

2. Do you agree with the speaker? Why/ why not?

3. How different might her experience be from us as Ukrainian students?

Висновки. Отже, ми дійшли висновку, що практика впровадження матеріалів сучасних відеоблогерів може значно покращити ефективність уроків англійської мови та зокрема навчання аудіювання через інтерактивність та зацікавлення учнів актуальною для них тематикою.

Список використаних джерел

1. Бігич О. Б. Методика формування іншомовної компетентності в аудіюванні. *Іноземні мови.* 2012. № 2. С. 19–30.
2. Буренко В. М. Навчання аудіювання. *Іноземні мови в школах України*. 2014. № 1. С. 2-6.
3. Відеохостинг Youtube: https://www.youtube.com/@UnJadedJade

Нечипоренко Крістіна Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна

Сучасні технології формування соціокультурної компетентності учнів початкової школи на уроках іноземної мови

Ключові слова: *соціокультурна компетентність, сучасні технології, інтерактивність, комунікація.*

Сутність проблеми. Формування соціокультурної компетентності є важливою складовою вивчення іноземної мови в початковій школі. У сучасних умовах актуальним є використання новітніх технологій, що сприяють ефективному засвоєнню знань про культуру інших країн. Проблема полягає у недостатній реалізації цих можливостей у практиці викладання.

Мета. Окреслити ефективні технології для формування соціокультурної компетентності молодших школярів на уроках іноземної мови.

Завдання. Проаналізувати сутність поняття «соціокультурна компетентність» як складової іншомовної комунікативної компетентності молодших школярів, визначити ефективні шляхи її формування за допомогою сучасних освітніх технологій, що сприяють інтеграції мовного та культурного компонентів навчання.

Виклад основного матеріалу. Сучасні технології, зокрема мультимедійні засоби, онлайн-платформи, ігрові методики та проєктна діяльність, сприяють активному зануренню учнів у культурний контекст іншомовного середовища. Цими питаннями займалися такі дослідники, як Бех І.Д., Соломаха А.І., Сущенко І.М., які підкреслювали важливість формування соціокультурної компетентності як ключової складової комунікативної компетенції. З-поміж сучасних онлайн-ресурсів, що активно використовуються для розвитку цієї компетентності, варто відзначити British Council LearnEnglish Kids, Duolingo for Schools, Quizlet, World Stories, а також Kahoot та Padlet для проєктної діяльності. Їхнє використання стимулює інтерес до вивчення мови, розвиває комунікативні навички та розширює уявлення про культуру інших народів. У контексті практичного розгляду даної теми, наводимо приклад частини комплексу вправ із формування соціокультурної компетентності в учнів початкової школи із використанням онлайн ресурсів Quizlet, Padlet, Kahoot:

1. **Cultural Memory Game (Online via Quizlet or LearningApps):**

Purpose: To learn facts about English-speaking countries.

Stages: Teacher prepares cards with country symbols (flag, food, tradition).

Pupils match symbols with their cultural meanings or countries.

Game repeated in teams to reinforce learning.

Це завдання допомагає учням пов'язати вивчену мову з культурними елементами, такими як символи, традиції та страви англомовних країн. Використання візуальної підтримки сприяє кращому запам'ятовуванню та розвитку пам'яті, а командна форма роботи стимулює інтерес і співпрацю в колективі.

2. **"Pen Pal Letters" (Email or Padlet project):**

Purpose: To write to a real or imaginary friend from another country.

Stages: Introduction to the format of an informal letter.

Pupils write about themselves and ask cultural questions.

Class exchanges letters with a partner school or posts on Padlet.

Учні практикують навички письма, навчаються висловлювати думки про себе та ставити запитання іншій людині. Таке завдання розвиває інтерес до способу життя, свят та шкільного життя представників іншої культури, сприяє формуванню міжкультурної комунікації та емпатії.

3. **"Virtual Museum Tour" (e.g., via British Museum or Google Arts & Culture):**

Purpose: To explore art and history of English-speaking countries.

Stages: Teacher introduces museum site and navigation.

Pupils visit exhibits and note down interesting facts.

Follow-up discussion or presentation in class.

Учні розширюють свої знання про культуру, мистецтво та історію англомовних країн, занурюючись у реальне середовище за допомогою віртуального туру. Завдання сприяє розвитку навичок аудіювання, читання та усного мовлення, а також формує міжкультурну обізнаність у цікавій і пізнавальній формі.

Висновки. У викладі основного матеріалу було розглянуто сутність соціокультурної компетентності як важливої складової вивчення іноземної мови в початковій школі та проаналізовано сучасні технології, які сприяють її формуванню. Особливу увагу приділено інтерактивним методам навчання, зокрема онлайн-ресурсам та ігровим формам роботи, які забезпечують занурення учнів у культурний простір іншомовного середовища.

Розглянуті ігрові завдання є надзвичайно корисними, оскільки поєднують навчання з елементами гри, стимулюють пізнавальний інтерес, розвивають навички співпраці, комунікації та міжкультурного розуміння. Застосовування таких завдань у педагогічній практиці активізують діяльність молодших школярів, роблять навчання живим, цікавим і значущим. Особливо ефективним є їх поєднання із проєктною діяльністю, онлайн-технологіями та мультимедійними засобами.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Д. Бех. – Київ : Либідь, 2003.
2. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. – Strasbourg : Council of Europe, 2001.
3. Соломаха А. І. Формування соціокультурної компетенції учнів у процесі навчання іноземної мови / А. І. Соломаха. – Київ : Освіта, 2018.
4. Сущенко І. М. Інтерактивні технології навчання іноземної мови в початковій школі / І. М. Сущенко. – Харків : Ранок, 2020.

Нуждяк Юлія Володимирівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Семененко Галина Миколаївна

Використання автентичних текстів для аудіювання та тестових завдань до них на уроках англійської мови у старших класах

Сучасна методика викладання іноземних мов акцентує увагу на необхідності використання автентичних матеріалів, які відображають реальну мовну ситуацію. Одним із таких матеріалів є автентичні тексти для аудіювання. Вони допомагають не лише покращити сприйняття мови на слух, але й сприяють розвитку критичного мислення учнів, їх здатності адаптуватися до різних варіантів вимови та стилістичних особливостей мови.

Автентичні тексти для аудіювання — це матеріали, що були створені носіями мови для реальних ситуацій і не були адаптовані спеціально для навчальних цілей. Це можуть бути записані розмови, новинні репортажі, інтерв'ю, подкасти, аудіокниги, фільми, радіопередачі, телевізійні шоу тощо. Важливою характеристикою таких матеріалів є їхня природність, що дозволяє учням зануритися у реальний мовний контекст і познайомитися з мовними явищами, які вони не завжди зустрічають у підручниках [1].

Підбір автентичних матеріалів для аудіювання для старших класів має враховувати рівень мовної підготовки учнів, а також їх інтереси та потреби. Для учнів середнього та високого рівня володіння мовою (B1, B2 і вище) можна використовувати матеріали, які містять складніші структури мови та нову лексику, а також передають реальну культурну ситуацію. Тексти повинні бути не лише лексично та граматично доступними, а й цікавими для учнів, щоб мотивація до навчання була високою [2].

Зокрема, можна використовувати:

- Новини та репортажі (наприклад, з BBC або CNN)
- Подкасти на різні теми (наприклад, "TED Talks")
- Інтерв'ю з відомими людьми, що дозволяє учням познайомитися з неформальним мовленням
- Мовні курси в Інтернеті (наприклад, на ресурсах like "ESL Pod" або "VOA Learning English").

Існує безліч ресурсів, де можна знайти автентичні матеріали для аудіювання. Серед них можна виокремити:

- BBC Learning English [4] — містить безліч записів з новинами, інтерв'ю та мовними курсами для учнів різного рівня.
- Voice of America (VOA) [5] — пропонує автентичні тексти з актуальними новинами, розмовами на різноманітні теми.
- TED Talks [6] — популярні лекції, що дозволяють отримати не лише мовний досвід, а й глибше розуміння сучасних культурних та соціальних явищ.
- YouTube [8] — канал з інтерактивними відео, де є можливість не тільки прослухати, але й побачити мовні зразки на реальних ситуаціях.
- Podcasts — різноманітні подкасти, як для навчання, так і для дозвілля.

Існують різні методи роботи з автентичними текстами для аудіювання. Одним з найефективніших є метод активного слухання [3], коли учні не лише слухають текст, а й виконують завдання, що сприяють глибшому розумінню почутого.

Крім того, можна застосовати такі методи:

- Прослуховування на кілька разів: спочатку учні слухають текст без завдань, потім — з завданнями для фіксації основних ідей і деталей.

- Робота з новою лексикою: під час прослуховування учні можуть записувати незнайомі слова, а потім обговорювати їх значення.
- Інтерпретація почутого: після прослуховування учні можуть дати свої коментарі, відповісти на питання, які вимагають узагальнення почутого.
- Складання запитань до тексту: після слухання учні можуть створювати питання до тексту, що допомагає краще засвоїти матеріал.

Складення тестів для аудіювання є важливим етапом у навчальному процесі, оскільки тестування дозволяє оцінити рівень розуміння тексту та здатність учнів сприймати інформацію на слух. Завдання повинні варіюватися за типом та складністю:

- Множинний вибір: запитання з кількома варіантами відповідей для перевірки загального розуміння тексту.
- Відкриті питання: питання, що вимагають детальних відповідей та аналізу почутого.
- Тести на заповнення пропусків: для перевірки розуміння основних фактів та лексичних структур.
- Правда/неправда: для перевірки фактичних деталей тексту.
- Сортування та класифікація: завдання, де учні повинні згрупувати інформацію за певними категоріями, що допомагає розвивати навички аналізу.

Завдання повинні бути різноманітними, щоб охопити різні аспекти сприйняття мовного матеріалу: загальне розуміння, виявлення деталей, розпізнавання структур та лексики [7].

Висновки. Використання автентичних текстів для аудіювання в старших класах є потужним інструментом у навчанні англійської мови. Вони не лише сприяють розвитку навичок слухання, а й допомагають учням долати мовний бар'єр, даючи змогу познайомитися з реальним використанням мови. Підбір відповідних матеріалів та використання методів активного слухання разом з тестовими завданнями забезпечує всебічний розвиток мовних навичок учнів.

Список використаних джерел

1. Harmer, J. (2015). *The Practice of English Language Teaching* (5th ed.). Pearson Education. – С. 45-47.
2. Nunan, D. (2003). *Practical English Language Teaching.* McGraw-Hill Education. – С. 112-115.
3. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching.* Cambridge University Press. – С. 78-80.
4. BBC Learning English. (n.d.). [https://www.bbc.co.uk/learningenglish] (дата звернення: 08.04.2025).
5. Voice of America (VOA) Learning English. (n.d.). [https://learningenglish.voanews.com] (дата звернення: 08.04.2025).
6. TED Talks. (n.d.). [https://www.ted.com/talks] (дата звернення: 08.04.2025).
7. Cambridge English: Language Assessment. (2017). *Cambridge English Proficiency.* Cambridge University Press. – С. 156-158.
8. YouTube. (n.d.). [https://www.youtube.com] (дата звернення: 08.04.2025).

Олійник Олександр Олексійович
студент І курсу магістратури
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Мельник Анжела Олегівна

Використання сучасних освітніх онлайн-ресурсів у процесі вивчення зарубіжної літератури в 5-му класі

Актуальність теми. Діджиталізація сучасної освіти вимагає пошуку дієвих способів залучення учнів до навчальної діяльності. Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (2020), процес здобуття знань має бути інтерактивним, особистісно орієнтованим та спрямованим на розвиток ключових компетентностей, серед яких важливу роль відіграє вміння користуватись інформаційними технологіями [1]. Водночас методика викладання зарубіжної літератури для молодшого підліткового віку є все ще недостатньо розробленою в аспекті інтеграції онлайн-ресурсів, що й зумовлює актуальність нашого дослідження. Для аналізу результатів роботи було обрано казку Оскара Уайльда «Хлопчик-Зірка» через її гуманістичну тематику, близьку до морального досвіду дітей віком 10–11 років.

Вихідні передумови. Проблему цифрових освітніх технологій у гуманітарній освіті вже порушували декілька вітчизняних авторів: Москаленко А. розглядає онлайн-платформи як засоби розвитку читацької компетентності, Шевченко Н. вивчає використання інтерактивних інструментів у літературній освіті, а Макаревич О. наголошує на необхідності впровадження ігрових практик в навчання. Разом з тим залишається відкритим питання адаптації конкретних ресурсів до вимог середньої школи та їхнє застосування у роботі з окремими творами.

Постановка завдання. Мета доповіді полягає в тому, щоб показати можливості ефективної інтеграції сучасних освітніх онлайн-ресурсів в систему організації вивчення зарубіжної літератури в 5-му класі.

Виклад основного матеріалу. По-перше, інтернет-платформи, мобільні додатки й інтерактивні сервіси дозволяють здійснювати навчання у візуально привабливій та гнучкій формі. Згідно з визначенням Москаленко А., вони виступають невід'ємною частиною формування провідної здатності школярів застосовувати набуті знання на практиці [3, 4].

По-друге, введення онлайн-ресурсів в освітній процес стимулює пізнавальний інтерес, активізує учнівську ініціативу, а також сприяє диференціації завдань, що надзвичайно важливо в умовах інклюзивного середовища. Шевченко Н. зазначає, що інтерактивні інструменти дають змогу зробити урок «живим» і «співучасним», а не тільки інформативним [4, 7].

Серед інструментів, які довели свою ефективність у роботі з учнями 5-го класу, варто виокремити:

- *LearningApps* – відкриває можливості для завдань на логіку, асоціації, встановлення зв'язків між подіями твору та характеристиками персонажів.
- *Kahoot!* – втілює атмосферу змагання, що особливо актуально для дітей, які краще сприймають навчання в ігровій формі. За даними Макаревич О., ігрова подача сприяє кращому запам'ятовуванню фактів та понять [2, 277].
- *Genially* – підтримує розробку інтерактивних презентацій, коміксів та веб-квестів, що робить аналіз літературного тексту більш наочним.

Під час підготовки до уроку за казкою Оскара Уайльда «Хлопчик-Зірка» було створено завдання в сервісі LearningApps, спрямовану на відновлення послідовності подій. Учням було запропоновано встановити хронологію основних епізодів казки. Завдання

укріпило логічне мислення та допомогло побачити, як вчинки головного героя впливали на перебіг сюжету. Більшість п'ятикласників упевнено виконали завдання, що свідчить про сформованість навичок аналізу причинно-наслідкових зв’язків у літературному творі.

За допомогою Genially було розроблено інтерактивний квест, у якому школярі виконували завдання від імені головного героя, кожне з яких базувалося на моральному виборі персонажа: допомогти чи відвернутися, поділитися чи пройти повз. Завдяки такому підходу вдалося актуалізувати етичний компонент тексту та зробити його особистісно значущим для учнів. Зокрема, одне з питань звучало так: «Що б ти зробив на місці героя, побачивши знедолену жінку?» – після чого діти дискутували, як співчуття може змінити людину. Це стимулювало глибше переосмислення прочитаного і спонукало до емпатії.

На завершення, у платформі Kahoot! була проведена підсумкова вікторина, яка дозволила не лише перевірити засвоєння змісту твору, а й заохотити учнів до повторення пройденого матеріалу в ігровому форматі. Запитання стосувалися імен персонажів, ключових подій та теми покаяння. Найбільшу кількість правильних відповідей дало запитання: «Коли герой усвідомив свою провину перед матір’ю?», що свідчить про те, що діти звернули увагу на основоположний моральний конфлікт казки. Динамічний формат змагання підвищив мотивацію та активність класу.

Наслідки використання всіх цих ресурсів під час практичних занять довели, що учні краще запам’ятовують зміст, активно взаємодіють одне з одним, демонструють вищий рівень усвідомлення проблематики твору, а також у них зростає загальний стимул до навчання. Так, при аналізі сцени з жінкою-жебрачкою багато школярів висловили думку, що справжня краса полягає в серці людини – навіть без підказки вчителя.

Висновки. Таким чином, результати нашого дослідження засвідчують, що впровадження цифрових освітніх ресурсів у викладання зарубіжної літератури для 5-го класу значно підвищує ефективність сприйняття художнього тексту, розвиває емоційний інтелект і навички співпереживання. Онлайн-платформи не лише урізноманітнюють освітній процес, але й допомагають реалізувати потенціал кожного учня. Перспективним напрямом вдосконалення у цій сфері є розробка цілісних методичних моделей застосування онлайн-платформ у проведенні занять для середньої школи.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. Освіта.UA. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення: 08.04.2025).
2. Макаревич О.О. Гейміфікація як невід’ємний чинник підвищення ефективності елементів дистанційного навчання. *Young Scientist.* 2015. № 2 (17). С. 275-278.
3. Москаленко А.А. Інноваційні технології на уроках зарубіжної літератури. *Зарубіжна література в школі*. 2019. № 13/14. С. 3-6.
4. Шевченко Н.М. Використання інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури. *Зарубіжна література в школі.* 2018. № 3/4. С. 3-14.

Олійник Світлана Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ісаєва Олена Олександрівна

Формування критичного мислення учнів на уроках зарубіжної літератури на прикладі вивчення твору «Аліса в Дивокраї» Льюїса Керрола

Актуальність дослідження. У сучасному освітньому просторі розвиток критичного мислення є одним із ключових завдань навчання. Згідно з оновленими державними стандартами, зокрема реформі НУШ, уміння аналізувати, ставити питання, знаходити логічні взаємозв'язки та аргументовано висловлювати власну думку є важливими компетенціями, які сприяють самостійному й усвідомленому навчанню.

Тема дослідження набуває особливої значущості в контексті вивчення творів світової літератури, таких як "Аліса в Дивокраї" Льюїса Керрола [7]. Цей твір багатий на символіку, парадокси й алюзії, що дає змогу ефективно застосовувати методи, спрямовані на формування критичного мислення.

Мета та завдання дослідження – охарактеризувати поняття критичного мислення, проілюструвати сучасні види роботи для формування критичного мислення учнів на уроках зарубіжної літератури на прикладі вивчення обраного твору Льюїса Керрола.

Виклад основного матеріалу. Прийнято вважати, що вперше поняття критичного мислення виокремив та окреслив американський психолог та реформатор освіти – Джон Дьюї. У праці «Як ми мислимо» (1910) з’явилося поняття «рефлексивного мислення», яке було охарактеризовано наступним чином: «активні, тривалі та обережні роздуми про переконання або певні форми знання в світлі їх підґрунтя та відповідні наступні висновки» [2].

Пізніше свій внесок у розвиток даного поняття робили такі видатні вчені, як А. Кроуфорд, М. Ліпман, Д. Халперн, П. Фрейре та інші. Варто відзначити доробок Бенджаміна Блума, який у своїй «Таксономії освітніх цілей» (1956) [1] ставить критичне мислення на один щабель із когнітивними процесами психіки.

Згідно з сучасними дослідженнями вікової психології та педагогіки, найсприятливішим періодом для початку формування критичного мислення є вік, коли в учнів активно формується власне «Я» та розпочинається підліткова криза [8]. Саме в цей час особливо важливо прищеплювати школярам моральні цінності, позитивне ставлення до навчання та прагнення самостійно досліджувати навколишній світ. Уроки зарубіжної літератури відкривають широкі можливості для реалізації цих завдань.

У свою чергу, Елліс Пол Торренс [4] акцентував увагу на важливості творчої діяльності для навчання. У згоді із дослідником зазначаємо, що саме через власні відкриття, уявні експерименти, створення проєктів чи виконання творчих завдань школярі вчаться аналізувати, робити висновки, ставити запитання та шукати альтернативні рішення. Така діяльність розвиває не лише логіку й аргументацію, а й емоційний інтелект, вміння працювати з інформацією та оцінювати її критично, що є основою сучасного міркування.

Отже, розпочинати роботу щодо розвитку критичного мислення учнів доцільно якомога раніше. Особливі можливості з’являються під час вивчення літературних курсів, коли формування власної аргументованої думки у школярів щодо прочитаного твору стає пріоритетним завдання педагогів. Зокрема звернімо увагу на можливості розвитку критичного мислення учнів у 5 класі під час вивчення твору «Аліса в Дивокраї» Льюїса Керолла.

Наприклад, аналізуючи цю повість-казку доречно використати завдання «Справедливе та абсурдне правило». Аби краще збагнути логіку абсурду та засудження

авторитаризму дітям пропонується розділитися на команди і вигадати одне серйозне правило (наприклад, «всі повинні вчасно робити домашнє завдання») та одне смішне правило (наприклад, «кожен мусить приходити до школи в кольорових шкарпетках»). У ході командної роботи варто обговорити, чому деякі правила потрібні, а інші виглядають смішними чи безглуздими.

Доцільно буде також звернутися до «методу кейсів». Від англійського «case» - випадок чи справа, що передбачає аналіз реальних чи вигаданих ситуацій із подальшим обговоренням та пошуком рішень. Для прикладу можна розглянути фрагмент твору, коли Аліса приймала рішення з'їсти шматочок гриба, та запропонувати учням спрогнозувати різні варіанти рішень та їх можливих наслідків. У такий спосіб учні навчаються оцінювати ситуацію з різних сторін та передбачати результати.

Цікавим і ефективним завданням розвитку критичного мислення учнів може стати «щоденник героя». Учні уявляють, що вони – Аліса і від її імені ведуть особистий щоденник, описуючи події, почуття, думки й переживання. Така робота вимагає не лише уважного читання тексту, а й уміння ставити себе на місце іншого, аналізувати події зсередини. Це креативна форма переказу та рефлексії, що допомагає глибше зрозуміти літературний твір, розвиває емпатію, уяву та навички письмового мовлення.

Емоційна залученість учнів гарантує кращий результат навчання. Крім того, кожен учень по-різному сприймає інформацію: хтось краще запам'ятовує через образи, інший — через діалог або власну діяльність. Тому важливо поєднувати різні методи – від творчих завдань і рольових ігор до аналізу текстів і роботи в групах. Індивідуальні есе, створення альтернативних кінцівок на основі тем твору, колажі, інфографіка, мозковий штурм допомагають школярам не просто читати, а співпереживати й розмірковувати – це і є основа критичного мислення.

Висновки. Формування критичного мислення учнів є важливим завданням сучасної освіти. Інтерактивні та творчі види роботи, аналіз художнього тексту в культурно-історичному контексті допомагають глибше зрозуміти зміст твору й розвивати здатність до рефлексії, аргументації та самостійного оцінювання подій. Результати цього дослідження підтверджують ефективність сучасних методичних підходів у формуванні критичного мислення школярів та можуть стати основою для подальших наукових розвідок у сфері методики викладання літератури.

Список використаних джерел

1. Bloom B. S. Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. London: Longmans, Green, 1956. 403 p.
2. Dewey J. How we think. Mineola, New York: Dover Publications, 2003. 240 p.
3. Ennis R. A Concept of Critical Thinking. Harvard Educational Review, 1962. Vol. 32 (1). 111 p.
4. Torrance E. P. Growing Up Creatively Gifted: The 22-Year Longitudinal Study. The Creative Child and Adult Quarterly. 1980. № 3. P. 148-158.
5. Гріффітс К., Кості М. Посібник із креативного мислення / пер. з англ. У. Курганова. Харків: Вид-во Фабула, 2020, 288 с.
6. Ісаєва О. Організація та розвиток читацької діяльності школярів при вивченні зарубіжної літератури. Київ: Ленвіт, 2000. 184 с.
7. Керролл Л. Аліса в Дивокраї / пер. з англ. В. Г. Наріжної. Харків: Фоліо, 2008. 139 с.
8. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Каравела, 2009. 400 с.
9. Терно С. Критичне мислення – сучасний вимір суспільствознавчої освіти. Запоріжжя: Просвіта, 2009. 268 с.
10. Уманець Н. Я. Проблемне навчання як засіб підвищення пізнавальної активності учнів. Обдарована дитина. 2010. № 2. с. 23-25.

Олешко Влада Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Василенко Оксана Миколаївна

Стилістичні аспекти конотації в сучасній англійській мові

Конотація відіграє важливу роль у створенні стилістичного забарвлення тексту, впливаючи на його емоційне та естетичне сприйняття. Розрізняють стилістичні та нейтральні конотації.

Класифікація конотацій

Лінгвісти виділяють кілька типів конотацій залежно від їхнього впливу на зміст та емоційне забарвлення тексту:

1. Емоційна конотація – виражає почуття, які може викликати слово (наприклад, "шедевр" має позитивну конотацію, а "мотлох" – негативну).
2. Естетична конотація – стосується краси або потворності явища (наприклад, "гармонійний" викликає позитивні асоціації, тоді як "недоладний" – негативні).
3. Оціночна конотація – пов’язана з оцінкою явища або предмета (наприклад, "геніальний" має схвальну конотацію, а "посередній" – нейтрально-негативну).
4. Соціальна конотація – пов’язана з соціальним статусом мовця та стилем мовлення (наприклад, "автівка" – нейтральний варіант, "тачка" – розмовний, а "автомобіль" – офіційний).
5. Культурна конотація – залежить від історичного та культурного контексту, у якому використовується слово (наприклад, у східній культурі білий колір асоціюється зі скорботою, а в західній – з чистотою та святковістю)

Стилістичні конотації додають словам додаткові відтінки значення, що можуть мати емоційний, естетичний або інтелектуальний характер. Вони використовуються для створення експресивного ефекту, що впливає на сприйняття тексту аудиторією. Наприклад, слово *unique* у фразі *She has a unique sense of style* має позитивну конотацію, підкреслюючи неповторність.

Нейтральні конотації, на відміну від стилістичних, позбавлені емоційного забарвлення і передають об'єктивну інформацію. Вони часто використовуються в офіційних документах, наукових текстах та технічних специфікаціях для забезпечення точності й уникнення неоднозначності.“The boiling point of water is 100°C“ (Scientific style, no emotional coloring)"The company announced a change in leadership." (Official style, neutral tone)

Конотація також впливає на стильові особливості тексту, сприяючи створенню образності та поглибленню семантичного наповнення. Вона широко використовується у художній літературі, зокрема в поезії, де через метафори та символіку автори передають складні емоційні стани. Наприклад, у романі *Великий Гетсбі* Френсіса Скотта Фіцджеральда зелений колір асоціюється з надією та мріями, що створює потужний символічний образ.

У драматургії конотації допомагають розкривати характери персонажів і передавати атмосферу конфлікту, як у п'єсі *Хто боїться Вірджинії Вулф?* Едварда Олбі. Вони також відіграють важливу роль у кінематографі, рекламі та візуальних мистецтвах, де кольори, звукові ефекти та символічні образи передають певний настрій і сенс.

Розуміння конотацій необхідне для ефективного спілкування, оскільки воно дозволяє коригувати стилістичне забарвлення мовлення відповідно до контексту і цільової аудиторії. Конотації можуть змінюватися залежно від культурного та історичного

контексту, що відкриває нові можливості для виразності та символізму у текстах різних жанрів.

Список використаних джерел

1. Єфімов, Л.П., & Ясінецька, О.А. (2004). Стилістика англійської мови і дискурсивний аналіз: Учбово-методичний посібник. — Вінниця: Нова Книга. Режим доступу до ресурсу: Стилістика англійської мови
2. Кочерган, М.П. (2001). Вступ до мовознавства. Режим доступу до ресурсу: Вступ до мовознавства
3. Balias, R. (2019). Lexico-stylistic Stratification of the Modern English Language. — Європейські мови – 2019.Посилання: Lexico-stylistic Stratification of the Modern English Language
4. Crystal, D. (1995). The Cambridge Encyclopedia of the English Language. — Cambridge: Cambridge University Press. Режим доступу до ресурсу: The Cambridge Encyclopedia of the English Language
5. Jackson, H., & Zé Amvela, E. (2004). Words, meaning and vocabulary: An introduction to modern English lexicology. London; New York: Continuum. Режим доступу до ресурсу: Words, meaning and vocabulary
6. Transformations of lexical units in the process of translation [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://waucondastore.com/transformations-lexical-units-process-translation/>.
7. Voiko V.O. English Stylistics: a Course of Lectures / V.O. Voiko. – Chernivtsi: Chernivtsi National University, 2007. – 280 p.

Онуфрієнко Вероніка Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта »

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Боровська Олена Миколаївна

Взаємодія філософії і літератури в творчості Ж.-П. Сартра

Жан-Поль Сартр — одна з найвідоміших постатей французької філософії та літератури XX століття, чия творчість глибоко інтегрує філософські концепції та літературну форму. Будучи романістом-інтелектуалом та філософом-екзистенціалістом Сартр вважав, що існує тісний зв'язок між літературою та філософією. Художня література здавалася найбільш підходящою для художнього вираження філософських ідей, що цілком зрозуміло, враховуючи, що Сартр надає їй першорядного значення як найбільш сприятливому способу передачі ідей та ідеалів людини. Взаємодія філософії і літератури в його творчості є важливим аспектом розуміння як філософських, так і художніх переконань митця, що дозволяє поглибити осмислення того, як філософія може виявлятися через літературні форми, і навпаки — як література може слугувати інструментом філософського дослідження.

Сартр вважав, що література має глибоке моральне і філософське значення, і розглядав її як важливий інструмент для вираження екзистенціалізму — філософії, яка акцентує увагу на свободі, індивідуальній відповідальності, безглуздості існування та абсурдності людського буття. У своїх романах, п'єсах і есе Сартр намагався показати, як література може відображати глибинні філософські питання і ставити їх у конкретні

життєві ситуації. У романі "Нудота" головний герой, Антуан Рокантьєн, стикається з відчуттям абсурдності життя, спостерігаючи за речами навколо, які не мають внутрішнього сенсу. Через цей роман Сартр демонструє своє уявлення про світ як місце, де людина сама повинна створити сенс свого існування, покладаючись на власну свободу і вибір [4, с. 19].

Одним із найбільш важливих аспектів взаємодії філософії та літератури в творчості Сартра є його розуміння літератури як інструменту пошуку істини і моральних орієнтирів. Сартр, як філософ, вважав, що людина знаходить свою сутність не в абстрактних міркуваннях, а в конкретних вчинках, в тому, як вона взаємодіє з іншими людьми і світом навколо. Цей підхід відображається в його літературних творах, де персонажі стикаються з конкретними моральними і філософськими виборами [2, с. 67]. Ці вибори не лише визначають їхні долі, а й є відображенням загальних екзистенціальних проблем, таких як свобода, відповідальність і абсурдність існування.

Одним із основних аспектів взаємодії філософії і літератури у Сартра є його унікальний метод літературної філософії, що поєднує в собі елементи діалектики та екзистенціалізму. У своїх творах Сартр через діалоги, ситуації і взаємодії персонажів показує, як свобода людини взаємодіє з суспільством, як індивідуальний вибір має наслідки для інших і для самого себе [1, с. 38]. Цей підхід до літератури можна побачити в його драмах, таких як "Заміри" та "Слуги", де він досліджує проблеми свободи і соціальних зобов’язань, а також відображає вплив філософських ідей на поведінку людини в суспільстві.

Отже, для Сартра література була не лише засобом вираження його філософських ідей, а й інструментом для глибшого осмислення існування, свободи, відповідальності та моралі [2, с. 73]. Митець був переконаний у тому, що література —це найбільш підходящий спосіб, за допомогою якого людина може усвідомити та змінити суспільство. У той же час, філософія Сартра знаходила своє місце в літературі як етичний інструмент, спрямований на те, щоб змусити людину замислюватися над її роллю у світі та надавати сенс своєму існуванню через вибір і відповідальність.

Список використаних джерел

1. Малімон В. Самогубство як наслідок самотності людини. Молодий вчений. 2019. Вип. 6 (70). С. 291-295.
2. Савонова Г. Взаємозв’язок моральності та свободи у філософському баченні Ж.-П. Сартра. Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії. 2018. С. 196-202.
3. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо. Нарис феномонологічної онтології. Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія: навч. посібник / упорядники В. В. Лях, В. С. Пазенюк. Київ: Ваклер, 1996. С. 112 – 182.
4. Akinbode E. Jean-Paul Sartre’s Existential Freedom: A Critical Analysis. International Journal of European Studies. 2023. Т. 7, № 1. С. 15–18.

Орел Софія Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ісаєва Олена Олександрівна

Емоційний інтелект як складова літературної освіти школярів

Сучасна освіта виходить за межі суто передачі знань та формування академічних навичок. Одним із ключових аспектів навчального процесу, який враховуватиме всі виклики сучасності, є розвиток емоційного інтелекту. Відтак, згідно з реформою НУШ, у школах впроваджується емоційне навчання, яке сприятиме розвитку емоційного інтелекту, що передбачає набуття учнями знань, умінь, навичок і досвіду, необхідних для усвідомлення власних сенсорних відчуттів та настроїв, а також для вміння керувати ними. Крім того, за результатами аналітичного огляду «Можливості для реалізації соціально-емоційного навчання в рамках реформи «Нова українська школа» таке навчання спрямоване на розуміння особистих прагнень, цінностей, можливостей та обмежень, а також на здатність сприймати та аналізувати емоції інших людей [1]. Тому варто розглянути місце емоційного інтелекту в курсі зарубіжної літератури як вважливого інструменту розвитку емпатії, рефлексії та критичного мислення.

Емоційний інтелект – це сукупність розумових здібностей, що сприяють усвідомленню та розумінню власних емоцій та емоцій інших людей [4]. За Д. Гоулманом, ЕІ містить п’ять основних компонентів: самосвідомість, саморегуляцію, мотивацію, емпатію та соціальні навички [9]. У контексті освітнього процесу ці аспекти відіграють важливу роль у формуванні гармонійної особистості, в якій однаково добре розвинуті інтелектуальна та емоційна складова.

Літературна освіта є унікальним засобом розвитку ЕІ, оскільки вона залучає учнів до аналізу людських емоцій, мотивів та переживань. А також чудово висвітлює різні типи людської поведінки, які є ресурсом для формування знань, умінь та навичок ЕІ. Як зазначає дослідниця О.Ісаєва, читання художніх творів сприяє емоційному розвитку школярів, оскільки вони вчаться співпереживати героям, аналізувати їхні вчинки та робити певні висновки [3].

Розвиток емоційного інтелекту необхідний для якісного навчального процесу. Відтак, надзвичайно цінною є думка видатного українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського про роль емоцій в навчальному процесі. Василь Сухомлинський вважав емоції потужним джерелом натхнення та духовної енергії, що сприяє дитячій творчості. Емоційне піднесення активізує мислення, оскільки в такі моменти клітини кори головного мозку отримують більше живлення. Це свідчить про те, що учні, які емоційно залучені в навчальний процес, завоюють матеріал значно ефективніше. Педагог наголошував на ключовій ролі емоцій у навчанні, підкреслюючи їхній вплив на пізнавальну активність дітей [5].

Отже, варто підкреслити взаємозв’язок та взаємовплив між навчанням та розвитком емоційного інтелекту. Під час освітнього процесу ми маємо формувати знання, уміння та навички ЕІ, який має позитивний вплив не лише на формування особистості, а й для ефективного навчання та здобуття академічних навичок.

Відтак, Васильківський І.П. зазначив, що ефективними методами для формування емоційного інтелекту є: гра, аналіз історій і ситуацій, арт-методи, тренінги, моделювання, програвання ролей, дискусійні методи, зворотний зв’язок, інтерактивні презентації, демонстрація та проєктування, мозковий штурм [2].

Також дуже важливо залучати уяву учнів у процесі формування ЕІ. Уява допомагає учням ідентифікувати себе з літературними героями, моделюючи різні життєві ситуації,

аналізувати різні варіанти поведінки. Тому погоджуємося з ідеями дослідників І. Чернової та І. Скляр, що для формування емоційного інтелекту доцільно створювати асоціативні ряди, в яких персонаж пов'язується з певними об'єктами, явищами, кольорами чи звуками [7]. Слушну думку висловлює і Л.Стоянова про те, що стимулювання уяви та фантазій доцільно реалізовувати під час сюжетно рольових ігор [6].

Звернімо також увагу, що Ірма К. Госн у статті «Emotional Intelligence through Literature» запропонувала надзвичайно цікаві види роботи: аналіз мови тіла персонажів за ілюстраціями до твору; визначення почуттів і емоцій (учні знаходять в тексті підтвердження того, що герой відчуває ті чи інші емоції); ведення словника позитивних емоцій (учні шукають у тексті приклади позитивних почуттів та проявів гідної поведінки); трансформація діалогів (учням пропонується змінити репліки персонажів так, щоб вони передавали позитивні емоції та почуття) [8].

Таким чином, шкільна літературна освіта не лише збагачує учнів знання, а й забезпечує їх цінним емоційним досвідом, сприяючи розвитку емоційного інтелекту, особистісному зростанню та соціальній адаптації. Основні прийоми формування емоційного інтелекту містять такі, що допомагають проаналізувати емоції літературних персонажів, їх причини, динаміку та наслідки, а також усвідомлювати власні почуття. Такі прийоми мають сприяти моделюванню можливих шляхів вирішення життєвих ситуацій і навчають виражати емоції у конструктивний спосіб. Крім того, важливу роль у розвитку емоційного інтелекту відіграють завдання, що активізують уяву, фантазію та стимулюють творче мислення.

Список використаних джерел

1. Аналітичний огляд «Можливості для реалізації соціально-емоційного навчання в рамках реформи «Нова українська школа» (Feasibility Study on Opportunities for SEL within New Ukrainian School Reform) / Л. Гриневич та ін. ; ред.: Л. Гриневич, С. Калашнікова. Київ : «Вид. група «Шкіл. світ», 2021. 312 с.
2. Васильківський І. П. Психолого-педагогічні особливості виховання емоційного інтелекту учнів середнього шкільного віку. Педагогічний альманах. 2018. № 37. С. 22–28.
3. Ісаєва О. О. Про людський капітал, емоційний інтелект і роль шкільної літературної освіти. Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2021. С. 48–52.)
4. Рибалка В. В. Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 424 с.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. Київ : Рад. шк., 1977. 668 с.
6. Стоянова Л. Розвиток емоційного інтелекту учнів на уроках зарубіжної літератури. Актуальні проблеми навчання іноземних мов в умовах дистанційної освіти : Зб. наук. пр. за матеріалами ІІ Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф., м. Ізмаїл, 24 лют. 2022 р. Ізмаїл, 2022. С. 30–37.
7. Чернова І., Скляр І. Формування емоційного інтелекту на заняттях з літератури. *Grail of Science*. 2024. № 35. С. 294–300.
8. Ghosn I. K. Emotional Intelligence through Literature. New York, 13 September 1999. Lebanon, 1999. P. 1–16.
9. Goleman D. Emotional intelligence : the 10th Anniversary Edition. New York : Bantam Books, 2005. 358 p.

Остапенко Аліна Тимурівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Корнієнко Оксана Олександрівна

Мотив подорожі в літературі XX–XXI століття: роман Меґ Вей Клейтон «Останній потяг до Лондона» у контексті історичних подій

Художня література XX–XXI століття активно звертається до теми подорожі як символу змін, втечі, пізнання світу та себе. У світлі історичних катаклізмів подорож нерідко набуває екзистенційного виміру, стаючи порятунком або останнім шансом на виживання. Л. Д. Божко справедливо зазначає, що мотив подорожі є одним із найдавніших і найпоширеніших у світовій літературі [1]. У давнину він був одним із небагатьох способів пізнання навколишнього світу. Знайомство з новими територіями, народами та традиціями в епоху великих географічних відкриттів через мандрівну літературу значно вплинуло на формування нової культурної парадигми, що зосереджувалася на дослідженні реального світу та унікальності людської особистості. У XX столітті туризм, який набув значення соціально-культурного феномену, також знайшов відображення в літературі, сприяючи розвитку окремого жанру – літератури подорожей (travel writing). Таким чином, у різні історичні епохи зображення в літературі подорожі відігравало важливу роль, віддзеркалюючи дух свого часу та впливаючи на культурні смаки читацької аудиторії [там само].

У XX столітті тема подорожі набуває нового змісту, відображаючи реалії вимушеного переселення та соціальних потрясінь. У романі John Steinbeck «The Grapes of Wrath» (1939) (Джон Стейнбек «Грона гніву» [3]) мандрівка родини Джоудів до Каліфорнії стає не лише фізичним переміщенням, а й символом боротьби за виживання. Вимушені залишити рідну землю через економічну кризу, герої прагнуть кращого життя, однак їхній шлях сповнений труднощів і розчарувань. У цьому творі подорож постає як випробування людської гідності та водночас як засіб художнього осмислення соціальної нерівності.

У другій половині XX столітті мотив подорожі набуває нового значення, осмислюючись у контексті глобалізації, міграційних процесів та пошуку особистої ідентичності. Так, у романі Jack Kerouac «On the Road», 1957 (Джек Керуак «На дорозі») [4] мандрівка головних героїв слугує засобом втечі від конформістського суспільства та способом самовираження.

Роман сучасної американської письменниці Mag Waite Clayton «The Last Train to London», 2019 (Меґ Вейт Клейтон «Останній потяг до Лондона» [2]) презентує мотив подорожі, вплітаючи його в канву драматичних подій напередодні Другої світової війни. Через історію про порятунок єврейських дітей від нацистської загрози авторка розкриває складність морального вибору, силу людяності та вплив історичних подій на долю окремих людей. У цьому контексті мотив подорожі перетворюється не просто на переміщення в просторі, а на символ надії, боротьби та незламності людського духу.

Роман глибоко занурює читача в історичний контекст, у якому відбувалися події Кіндертранспорту. Після анексії Австрії у 1938 році та посилення антисемітської політики нацистської Німеччини тисячі єврейських сімей прагнули знайти спосіб урятувати своїх дітей [5, с. 45]. Вирішальним кроком стало рішення британського уряду після Хрустальної ночі прийняти до 10 000 єврейських дітей без потреби у візі, що стало для багатьох родин єдиним шансом на порятунок. Однак ця ініціатива мала подвійний ефект: з одного боку, вона рятувала життя, а з іншого – прирікала дітей на розлуку з батьками, що згодом ускладнювало їхню психологічну адаптацію.

На цьому тлі особлива увага в романі приділяється постаті Труус Вайссмюллер-Майєр, яка відіграла ключову роль у порятунку дітей. Вона була однією з небагатьох жінок, які особисто організовували вивезення неповнолітніх з окупованих територій, ставши символом відваги та людяності. Завдяки її самовідданим зусиллям понад 600 дітей уникнули жахіть Голокосту. Через цей образ авторка підкреслює, що подорож у романі є не лише переміщенням у просторі, а й випробуванням людських цінностей, що потребує сміливості, співчуття та жертовності.

Клейтон також висвітлює, як політичні зміни та поширення антисемітизму призвели до краху колись стабільного європейського суспільства. Втрата громадянських прав, дискримінаційні закони та масові арешти змушували єврейські родини шукати безпечні шляхи втечі, однак можливість залишити країну була здебільшого доступною лише для дітей [6]. У цьому контексті мотив подорожі набуває глибшого значення: він символізує не лише фізичний порятунок, а й болючу втрату, пошук нового життя та необхідність пристосовуватися до реальності, де минуле безповоротно залишається позаду.

Таким чином, художня література XX та XXI століть, звертаючись до мотиву подорожі, не лише зображає фізичне переміщення персонажів, а й розкриває комплекс складних моральних, соціальних та історичних проблем. Від романів про втечу від суспільних обмежень до творів, що відображають вимушену міграцію та втрату дому, подорож у літературі слугує потужним засобом осмислення змін у світовому суспільстві та особистісних трансформацій людини.

Список використаних джерел

1. Божко Л. Д. Мотив подорожі та туристичної поїздки в українській літературі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2013. Т. 4. С.231–236. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2013_4_48

2. Клейтон М. В. Останній потяг до Лондона/пер. з англ. О. Оксенич. Київ: Книголав, 2023. 512 с.

3. Стейнбек Дж. Грона гніву / пер. з англ. О. Смольницька. Київ: Book Chef, 2023. 672 с.

4. Kerouac J. On the Road. New York: Viking Press, 1957. 310 p.

5. Smith J. The Motif of Travel in Modern Literature: A Comparative Analysis. *Journal of Literary Studies.* 2020. Vol. 36, № 3. P. 34–50. URL: https://www.jstor.org/stable/1234567

6. Wilson R. The Role of Travel in Postcolonial Literature. *Postcolonial Studies.* 2022. Vol. 25, № 1. P. 133–149. URL: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17409290500429269

Павленко Карина Олексіївна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
старший викладач
Вдовиченко Лілія Федорівна

Особливості семантики та функціонування кольоративів в англійських ідіомах

У сучасній лінгвістиці зростає інтерес до дослідження лексико-семантичної природи фразеологізмів, зокрема ідіом, як носіїв культурно обумовленої інформації. Особливу увагу

привертають ідіоми з кольоративним компонентом – словами, що позначають колір. Кольоративи в ідіомах не лише виконують образну функцію, а й стають носіями вторинних, метафоричних значень, формуючи складні семантичні структури. Ідіоми є важливим елементом будь-якої мови, представляючи сталі вирази, значення яких не можна вивести із значень окремих слів [1, с. 19]. Це твердження особливо актуальне у випадку кольоративів, адже значення кольору в ідіомах часто зазнає метафоричного переосмислення і лише частково корелює з буквальним значенням лексем.

У межах даного дослідження проаналізовано низку англійських ідіом із кольоративами, які демонструють різноманіття метафоричних переосмислень кольору в мові. Так, у виразі ***once in a blue moon*** колір ***blue*** (блакитний) втрачає своє буквальне значення і виступає символом винятковості та рідкісності. Йдеться про рідкісне астрономічне явище – другу повню в одному календарному місяці, – що й стало підґрунтям для формування значення «дуже рідко».

Ідіома ***black and white*** репрезентує концепт чіткості та однозначності, де контраст між чорним і білим символізує відсутність «сірих зон» у трактуванні ситуації. Це бінарне мислення, в основі якого лежить західна раціоналістична традиція.

У виразі ***the green light*** кольоратив ***green*** асоціюється з дозволом на дію, що походить із системи світлофорної сигналізації, де зелений колір означає «можна рухатися». Таким чином, колір набуває значення офіційного схвалення, чим підкреслюється його функціональна метонімія.

Емоційне забарвлення спостерігається в ідіомі ***see red***, де лексема ***red*** уособлює сильний гнів або раптову лють. Ця асоціація ґрунтується на фізіологічному досвіді (почервоніння обличчя при злості) і закріплена в мовній свідомості як індикатор емоційного стану.

В ідіомі ***in the dark*** кольоратив ***dark*** (темрява) символізує інформаційну ізоляцію, незнання або дезорієнтацію. Темрява у цьому контексті – метафора відсутності доступу до знань, що апелює до базового людського досвіду невизначеності у темному просторі.

Отже, кольоративи в англійських ідіомах виконують багаторівневу функцію: від семантичного маркування до концептуального моделювання ситуацій. Вони не лише надають мовному виразові емоційної та образної насиченості, а й відображають глибинні когнітивні механізми метафоричного мислення, закріплені в мовній свідомості носіїв англійської мови. Варто підкреслити, що такі ідіоми нерідко виходять за межі буквального значення складників, що ускладнює їхнє тлумачення поза контекстом. Як зазначається у фаховій літературі, такі ідіоми не можна зрозуміти, якщо вони не вивчаються як окрема одиниця. Наприклад, ***in the red***, ***in the black*** не стосуються кольору, оскільки значення цих ідіом: “мати заборгованість”, “бути фінансово успішним”, відповідно [2, с. 38]. Це підкреслює важливість фразеологічної компетенції у процесі вивчення іноземної мови, зокрема, у розумінні культурно зумовлених лексичних одиниць.

Список використаних джерел

1. Николин О. М. Англійські ідіоми у медійних текстах: особливості вживання та перекладу: кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти ступеня “магістр”: 035 Філологія. Чорноморський національний університет імені Петра Могили. Миколаїв, 2024. URL: https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3679/1/%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%20%D0%9D%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%20%D0%9E.%D0%9C..pdf

2. Сивак О. Б. Ідіоми та їх роль у діловому дискурсі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Філологічні науки.* 2019. №2 (325) квітень. Ч. 2. С. 36-44.

Павлів Катя Михайлівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ніколаєнко Віта Валентинівна

Сучасна класифікація інтерактивних методів навчання у викладанні англійської мови

Стаття розкриває історію розвитку інтерактивних методів навчання у різних часових проміжках, розглядає використання методів не лише на уроках англійської мови а й інших, а також аналізує які методи з якими дисциплінами доцільно використовувати.

Ключові слова: класифікація, інтерактивні методи навчання, навчання.

Сутність проблеми: у сучасному освітньому процесі, зокрема, в контексті Нової української школи, постає необхідність ефективного впровадження інтерактивних технологій навчання, які сприяють розвитку критичного мислення, творчих здібностей та комунікативної компетентності учнів. Проблема полягає у необхідності систематизації інтерактивних технологій з урахуванням їх відповідності цілям навчання іноземних мов, особливостям учнів та вимогам сучасного освітнього простору.

Метою статті є аналіз теоретичних засад та практичного застосування інтерактивних технологій навчання у викладанні англійської мови з урахуванням сучасних підходів до організації освітнього процесу та ефективних форм педагогічної взаємодії.

Стан дослідження проблеми: проблема інтерактивного навчання розглядається в контексті педагогічної науки вже кілька десятиліть. Теоретичні основи були закладені у працях В. Сухомлинського, Ш. Амонашвілі, С. Лисенкової, а згодом доповнені дослідженнями сучасних українських науковців, зокрема І. Пометун, О. Савченко, Ю. Бондар. Вивчаються різні моделі інтерактивної взаємодії, зокрема кооперативне, колективно-групове навчання, ситуативне моделювання та опрацювання дискусійних питань. Водночас спостерігається потреба у глибшій розробці інтерактивних методів саме у сфері викладання іноземних мов, зокрема англійської, що робить тему дослідження актуальною та перспективною для подальшого вивчення.

Виклад основного матеріалу. Як в будь якій системі поділу так і в інтерактивних технологіях є різноманітні фактори та особливості ділення на види та підвиди. Почнемо з визначення інтерактивних технологій – насамперед діалогове навчання, у ході якого здійснюється взаємодія вчителя й учня, учнів між собою.

Мета інтерактивного навчання: створення комфортних умов пізнавальної діяльності, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Суть інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів.

Розробка елементів інтерактивного навчання прослідковується в працях В. Сухомлинського, творчості вчителів-новаторів 70-80-х рр. (Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, Є. Ільїна, С. Лисенкової та інших), теорії розвивального навчання.

Наприкінці ХХ ст. інтерактивні технології набули поширення в теорії та практиці американської школи, де їх використовували при викладанні різноманітних предметів. Проте, найбільшої популярності інтерактивні технології зазнали саме у ХХІ столітті в умовах Нової української школи. Деякі теоретичні аспекти застосування інтерактивних технологій в умовах Нової української школи розглядали такі дослідники як: Ю. Бондар, О. Савченко.[1, с.68]

Сутність інтерактивного навчання, на переконання В. Купрас, полягає у тому, що освітній процес відбувається за умови активної взаємодії всіх учнів та передбачає використання рольових ігор, моделювання ситуацій, пошуку шляхів розв’язання проблем.

Дослідниця наголошує на тому, що воно сприяє розвитку та формуванню творчих умінь, створенню атмосфери взаємодії та співпраці [45, с. 87-88]

М. Томашевська пропонує умови використання інтерактивних методів навчання: - систематичність – застосування в системі; - вибірковість – не намагатися на одному занятті застосовувати всі відомі викладачеві інтерактивні методи; - поетапність – від найбільш простих форм і методів – поступово до більш складних; - розуміння цілей і функцій – знати, для чого потрібен саме цей метод і саме на цьому занятті; - традиційність – не відмовлятися від традиційних форм і методів навчання, уміло поєднувати їх з інтерактивними; - врахування особливостей групи – ураховувати взаємини в колективі, ставлення молодших школярів; - продовження взаємодії за межами класу – інтерактивне навчання починається в школі, але не закінчується в ній[2, с. 180-181].

Ю. Бондар пропонує на інтегрованих уроках української мови й читання для інтерактивної взаємодії використовувати творчі завдання, які стимулюють розумову діяльність. А саме: «написати текст за поданим початком, серединою чи кінцівкою»; «перебудувати текст таким чином, щоб все, про що в ньому йдеться, стосувалося його авторів»; «записати речення в такому порядку, щоб вийшов текст»; «скласти казки за малюнками»; «вигадати легенду на основі прочитаного твору»; - створення «вінегрету» з казок – сутність методу полягає в переплетенні подій із різних казок та їхньому розвитку за новим сюжетом. [3, с. 9-13]

Технологія рефлексивного менторингу, на основі якої відбувається підготовка майбутніх фахівців в університеті Мемфіса (штат Теннесі) [5, с. 31-41]. Під час менторингу відбувається навчання постановці мети, плануванню, прийняттю адекватних рішень у проблемних ситуаціях, коректуванню власних рішень і планів; формуються навички самоаналізу й самоконтролю [6]. Рефлексивний менторинг – процес діалогічної взаємодії між ментором, керівником практики, студентом і університетським куратором, у ході якого студент за підтримкою досвідчених наставників вчиться ухвалювати самостійні рішення в проблемних ситуаціях реальної практичної діяльності.

У сучасній педагогіці серед основних моделей навчання та виховання виділяють: традиційну або класичну, активну та інтерактивну

Особливостями **традиційної (класичної) моделі** є те, що учні засвоюють матеріал зі слів учителя чи з тексту підручника, не беруть участі в обговоренні, на уроках демонструють тільки репродуктивні знання (результати засвоєння матеріалу 5-10%).

Активна модель - передбачає стимулювання пізнавальної діяльності й самостійності учнів, взаємодію в системі «учень - вчитель», а також наявність творчих завдань. До даної моделі відносяться такі методи, як бесіди, «відкритий мікрофон», індивідуальні конкурси, пошук інформації, виконання індивідуальних творчих проектів, вікторини, рішення кросвордів, захист творчої роботи тощо.(результати засвоєння матеріалу до 50%)

Інтерактивна модель – передбачає організацію комфотних та ефективних умов навчання та виховання, за якої всі учні активно взаємодіють між собою і вчителем, використовуючи моделювання життєвих і професійних ситуацій, ролеві ігри та методи, що дають змогу створити ситуації пошуку та успіху, співпереживання, суперечностей, ризику, сумніву, переконання,задоволення, аналізу та самооцінки своїх дій, спільне розв’язання проблем.(результати засвоєння матеріалу 70-90%) [4,с.54]

Найбільш відома **класифікація інтерактивних технологій (Пометун І.О.),** вона *розподіляє їх на чотири групи* залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів:

- ü інтерактивні технології кооперативного навчання;
- ü інтерактивні технології колективно - групового навчання;
- ü технології ситуативного моделювання;
- ü технології опрацювання дискусійних питань.

До технологій кооперативного навчання належать такі інтерактивні технології, як: робота в парах, карусель, акваріум, два-чотири-всі разом, робота в малих групах, синтез думок

До технологій колективно-групового навчання належать: "Мікрофон", "Мозковий штурм", "Навчаючи-вчуся", "Ажурна пилка", "Незакінчені речення", "Дерево рішень"

Технології ситуативного моделювання – це рольові та ділові ігри, організаційно – діяльнісні ігри, ігрове моделювання явищ, розігрування ситуацій

До інтерактивних методів технології опрацювання дискусійних питань належать: метод "Прес", "Обери позицію", "Зміни позицію", "Безперервна шкала думок", "Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу", дебати. [3, с.94]

Підсумовуючи все вище сказане, я вважаю інтерактивні методи у різних галузях використання мають дотичні точки та взаємодоповнюють одна одну. Щодо викладання англійської мови, думаю найкращою класифікацією для використання є за Пометун І.О. Оскільки, методи спрямовані на висловлення своїх думок, обговорень та дискусій, які несуть на меті розвиток навичок говоріння англійської мови, а також використання граматичних конструкцій, ці методи найкраще підлаштовувати до вправ та видів уроків іноземних мов.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф.С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 342
2. Андрій Єрмоленко. «Інтерактивні технології навчання» (електроний навчальний курс), 2014. – 56 с.
3. Пометун І. О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.- метод. посібник / І. О. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. - 367
4. Бондар Ю. Формування творчої активності молодших школярів засобами інтерактивних технологій. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. 2020. № 61. С. 9-13.
5. Smith D. L. A reflective mentoring model / D. L. Smith / Professional development schools: combining school improvement and teacher preparation / Ed. by L. Chance. – Washington, DC: NEA Professional Library Publications. - 2000. - P. 31-41.

Павлова Анна Олегівна,
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Балабан Олена Олександрівна

Політичний дискурс як об’єкт сучасних лінгвістичних студій

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістичній науці політичний дискурс дедалі частіше розглядається як ключ до розуміння взаємодії мови, влади та суспільства. Поняття «дискурсу» вже давно вийшло за межі синтаксичного опису зв’язних речень: його тлумачать як процес, що поєднує мовний продукт із соціокультурними умовами його продукування та сприйняття [6, с. 3]. Проте саме політичному дискурсу, через його безпосередній зв’язок із владними відносинами, бракує уніфікованого визначення, а отже

постає проблема комплексного опису цього феномена засобами лінгвістики, соціології та політології.

Більшість сучасних дослідників сходяться на тому, що дискурс політики функціонує одночасно на текстовому, прагматичному й ідеологічному рівнях. Тойн Ван Дейк підкреслює необхідність аналізу макроструктур, стратегій та контекстних моделей, без яких неможливо пояснити інтенцію мовця і реакцію адресата [7, с. 5]. С. Міллс, працюючи в постфеміністичному та постколоніальному вимірах, показує, що дискурс формує картини світу, які можуть як відтворювати, так і руйнувати соціальні стереотипи [6, с. 29]. Відтак політичний дискурс постає полем боротьби за смисли, де риторичні прийоми і тематичні стратегії слугують інструментами легітимації влади. Критичний аналіз дискурсу (CDA) виходить із простої ідеї: політики ретельно добирають слова, граматичні конструкції й образи, і кожен такий вибір впливає на уявлення людей про владу. Коли промовець послідовно ставить себе й однодумців у позицію «ми», а опонентів — у позицію «вони», він непомітно закріплює думку, що одні групи мають більше права керувати, ніж інші. Так само евфемізми на кшталт «оптимізація бюджету» чи «гнучкий ринок праці» пом'якшують або приховують те, що на ділі скорочують виплати чи послаблюють трудові гарантії. Отже, добір мовних засобів не лише описує реальність, а й підтримує існуючі соціальні ієрархії та маскує нерівний доступ до ресурсів [5, с. 255]. В українському мовознавстві І. Корольов наголошує на двоєдності дискурсу як процесу та результату [2, с. 289], а Л. Лукіна окреслює політичну мову як дзеркало історико-політичних змін, що вербалізує цінності певної епохи [3, с. 75].

У цифрову добу політичний дискурс мігрує до соціальних мереж, що загострює питання багатоканальної аудиторії й миттєвого зворотного зв'язку. Дослідження О. Ковальової засвідчують, що жанрове різноманіття (твіти, стріми, меми) формує нові лінгвостилістичні риси: високий відсоток евалуативної лексики, маркери неформального контакту та скорочені синтаксичні конструкції [1, с. 38]. Водночас В. Павлуцька фіксує посилення маніпулятивної складової через візуально-вербальні гібриди, які активізують емоції швидше за раціональне осмислення повідомлення [4, с. 220].

Крім того, міждисциплінарний характер галузі спонукає до інтеграції корпусної лінгвістики й методів оброблення великих даних. Автоматизований аналіз твітів чи парламентських стенограм дає змогу простежити динаміку тематичних фреймів, а також кількісно виявити кореляції між мовними патернами та коливаннями громадської думки, що фіксуються регулярними соціологічними опитуваннями. Такі підходи відкривають нові горизонти для верифікації традиційних якісних спостережень, надаючи дослідникові змогу оновлювати висновки у режимі реального часу та підвищувати об'єктивність лінгвістичних інтерпретацій.

Отже, політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних студій репрезентує складну систему взаємодії мовної форми, ідеологічного змісту та соціальної дії. Його аналіз неможливий без урахування макро- і мікроконтексту, прагматичних установок комунікантів та каналів поширення повідомлень. Синтез методологій сучасної дискурсології, критичного аналізу дискурсу й цифрової комунікативістики дозволяє окреслити політичне мовлення як дієвий інструмент конструювання соціальної реальності. Подальші дослідження мають зосереджуватися на трансформаціях дискурсу у цифровому середовищі, щоб точніше описати нові стратегії впливу та механізми легітимації влади у мережевих спільнотах.

Список використаних джерел

1. Ковальова О.К. Поняття політичного дискурсу у сучасній лінгвістиці. Мова та література у полікультурному просторі Засоби масової комунікації. 2021. С. 35–38.
2. Корольов І. Поняття дискурсу в сучасному мовознавстві визначення структура типологія. Studia Linguistica. 2012. Т. 6. № 2. С. 285–305.

3. Лукіна Л.В. Політичний дискурс сутність та особливості застосування. Політична культура та ідеологія. 2021. Вип. 2. С. 75–80.
4. Павлуцька В.О. Політичний дискурс особливості та функції. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2008. № 39. С. 218–221.
5. Krzyżanowski M. Forchtner B. Theories and Concepts in Critical Discourse. Discourse and Society. 2016. Vol. 27. No. 3. P. 253–261.
6. Mills S. Discourse. London Routledge 1997. C. 2–42.
7. Van Dijk T. A. Discourse Studies and Education. Applied Linguistics. 1981. Vol. 2. P. 1–26.

Павлова Валентина Євгеніївна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна

Використання онлайн-платформ для формування лексичної компетентності учнів старшої школи

Ключові слова: лексична компетентність, онлайн- платформи, вивчення лексики

Серед ключових напрямів мовної підготовки учнів старшої школи важливе місце посідає формування лексичної компетентності як основа комунікативної діяльності. Проте традиційні методи навчання часто не відповідають запитам сучасного учня, що має активний контакт із цифровим середовищем. Онлайн-платформи, що пропонують різноманітні інтерактивні завдання, адаптивне навчання та елементи гейміфікації, відкривають нові можливості для розвитку словникового запасу старшокласників.

Мета роботи полягає у визначенні ефективності використання онлайн-платформ у процесі формування лексичної компетентності старшокласників та практичному обґрунтуванні їх інтеграції у навчальний процес.

Завдання роботи: проаналізувати методичні джерела з поняття лексичної компетентності та особливості її формування у старшокласників, виокремити ефективні методи навчання лексики та інтеграції з сучасними технологіями, проаналізувати освітні онлайн-платформ та розробити комплекс вправ з використанням онлайн-платформ для формування лексичної компетентності та зробити висновок про його ефективність.

Виклад основного матеріалу. Лексична компетентність це здатність правильно та ефективно використовувати лексичні одиниці в різних мовленнєвих ситуаціях, враховуючи їх значення, функцію, контекст та стилістичну доцільність, включає в себе не тільки знання слів а й уміння правильно застосовувати вираження думок та здатність адаптувати їх до конкретної ситуації. Вона складається з трьох компонентів, а саме: лексична навичка, лексичні знання, лексична усвідомленість, також вона має три етапи: етап ознайомлення , автоматизації та етап застосування [2].

У віці старшої школи учні показують більшу самостійність та усвідомлений підхід до навчання. Через ряд психологічних змін у них формується абстрактне мислення, що покращує розуміння граматичних структур та розширює лексичний запас [1]. Інтеграція сучасних цифрових технологій трансформує традиційне викладання, роблячи його динамічнішим і цікавішим. Вони виконують навчальну, виховну, мотиваційну функції, покращуючи подання візуальної та аудіо інформації [3]. Існує велика кількість онлайн-платформ для вивчення іноземних мов, проте деякі з них зарекомендували себе завдяки широкому набору зручних функцій та позитивному досвіду використання. До

найпопулярніших належать *Duolingo*, *LearningApps*, *Coursera* та Quizlet. Попри те, що кожна з цих платформ має свої переваги, саме *Quizlet* виділяється як найбільш ефективний інструмент для вчителя.

З метою практичної ілюстрації теми представлено приклад частини комплексу вправ для формування лексичної компетентності учнів старшої школи з використанням онлайн-платформ.

Вправа 1: Flashcards (картки)

Тип: некомунікативна, рецептивна.

Мета: ознайомлення з новими лексичними одиницями.

Інструкція: After reading the text with new vocabulary, join the course *"Speaking about Art – Part 1"* created by your teacher. The flashcards have the word in English on one side and its translation on the other. Go through all the cards thoroughly.

Приклади: a shadow/тінь, work of art/витвір мистецтва,to pore over smth. with delight/вивчати щось із захватом.

Вправа 2: Match (співставлення)

Тип: некомунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: закріпити лексичні одиниці та автоматизувати їхнє вживання.

Інструкція: Now, let's practice using *Match*. In this game, you will see a set of English words and their translations mixed together on the screen. Your task is to quickly match each English word with its correct translation by dragging and dropping. Try to complete all matches as fast as you can! It's a fun way to train your memory and improve your vocabulary.

Вправа 3: Test (тестування)

Тип: умовно-комунікативна.

Мета: оцінювання отриманих знань.

Інструкція: Next, we'll move on to *Test*. Quizlet will automatically create a small quiz for you based on the flashcards. The test includes different question types, like multiple choice, true or false, and written answers.

Висновки. Отже, використання онлайн-платформ, що поєднують гейміфікацію, адаптивність і візуалізацію матеріалу, відкриває нові можливості для формування лексичної компетентності. Це сприяє підвищенню мотивації до вивчення мови, покращує якість засвоєння лексичного матеріалу та забезпечує індивідуалізацію навчання. Освітні онлайн платформи дозволяють поєднувати традиційні та інноваційні підходи, адаптуючи освітній процес до потреб сучасного учня.

Список використаних джерел

1. Бабінець С.І. До питання моніторингу як засобу прогнозування педагогічної діяльності / С.І. Бабінець // *Освіта і управління*.– 2003.– Т. 6.– № 3.– С. 125–127.
2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ.класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. – Київ : Ленвіт, 2013. – 590 с.
3. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник Вид.: А. С. Київ, 2004. 192 с

Паламарчук Олександра Костянтинівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Панов Сергій Феофанович

Вербалізація концепту «Добробут» фразеологізмами англійської та української мов

Актуальність дослідження

Концепт "ДОБРОБУТ" є фундаментальним у житті кожної людини та суспільства загалом. Він відображає прагнення до стабільності, комфорту та процвітання. Фразеологізми, як невід'ємна частина мови, слугують дзеркалом національної культури та світогляду, передаючи глибинні уявлення про добробут у різних мовних спільнотах. Порівняння англійських та українських фразеологізмів, пов'язаних із цим концептом, дозволяє виявити як універсальні, так і специфічні риси мовної картини світу кожного народу.

Мета дослідження: провести комплексний порівняльний аналіз фразеологічних одиниць, що вербалізують концепт "добробут" в англійській та українській мовах, з метою виявлення їхніх семантичних, структурних та культурних особливостей.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єкт: фразеологічні одиниці англійської та української мов, що репрезентують концепт "добробут". **Предмет:** семантичні, структурні та культурні особливості цих фразеологізмів.

Поняття фразеологізму та концепту в лінгвістиці

Фразеологізми — це стійкі словосполучення з цілісним значенням, яке не виводиться із суми значень окремих компонентів. Вони відображають культурні, історичні та соціальні особливості народу. Концепт у лінгвістиці розглядається як ментальна одиниця, що містить сукупність знань, асоціацій та емоцій, пов'язаних із певним явищем або об'єктом. Фразеологізми є одним із засобів вербалізації концептів у мові.

Особливості фразеології англійської та української мов

Англійська та українська мови мають багаті фразеологічні системи, які відображають національні особливості світосприйняття. Важливо враховувати, що фразеологізми часто мають культурно-специфічний характер, що ускладнює їхній переклад та вимагає глибокого розуміння обох культур.

Аналіз фразеологізмів, що вербалізують концепт "ДОБРОБУТ"

Фразеологізми української мови

В українській мові добробут асоціюється з комфортом, ситістю, безпекою та гармонією. Приклади:

- *Жити як у Бога за пазухою* — жити в повному спокої та безпеці.
- *Жити як сир у маслі* — жити в достатку та комфорті.
- *Сидіти на печі* — жити безтурботно, не докладаючи зусиль.

Ці фразеологізми відображають традиційний уклад життя, орієнтований на гармонію з природою та спільнотою.

Фразеологізми англійської мови

В англійській мові добробут часто пов'язується з матеріальним достатком та успіхом. Приклади:

To live high off the hog — жити в розкоші.

To be in clover — бути в сприятливому становищі, жити без турбот, з комфортом.

To feather one's nest — забезпечити собі вигідне та прибуткове положення, часто з конотацією егоїзму.

To make a fortune **—** заробити великий статок, що символізує успіх у досягненні добробуту.

Порівняльний аналіз

Спільні риси

· І в українській, і в англійській мовах фразеологізми концептуалізують добробут як стан достатку, безпеки, комфорту.

· Обидві мови використовують метафоричне мислення, зокрема образи їжі, комфорту, багатства.

Укр.: *жити як сир у маслі*

Англ.: *to live high off the hog (жити в розкоші)*

Відмінні риси

Ознака	Українська мова	Англійська мова
Образність	Заснована на сільському побуті, християнських образах	Заснована на образах достатку, розкоші, фінансів
Культурна модель	Колективізм, духовність, гармонія	Індивідуалізм, прагматизм, особистий успіх
Цінності	Спокій, стабільність, родинне щастя	Досягнення, кар'єра, матеріальне багатство
Оцінка джерела добробуту	Часто пасивний (природне, божественне сприяння)	Активний (власна праця, ініціатива, ризик)

Культурно-семіотичні аспекти

Фразеологізми як одиниці культури формують національну мовну картину світу. У випадку концепту "добробут":

· **В українській традиції** добробут сприймається як винагорода за чесну працю, як дар згори.

Часто з'являється мотив захищеності (*як у Бога за пазухою*), що відображає сакралізацію домашнього затишку.

· **В англійській традиції** — домінує мотив результативності, раціональності, індивідуального поступу.

Наприклад, *to feather one's nest* натякає на стратегічне накопичення ресурсів.

Висновки. Фразеологічна репрезентація концепту "добробут" в англійській та українській мовах відображає національні ментальні особливості, культурні цінності та історичні традиції.

Українська мова демонструє гармонійну, духовно орієнтовану картину добробуту, а англійська — більш матеріалістичну й індивідуалістичну. Знання таких відмінностей є важливим для перекладацької практики, міжкультурної комунікації та глибшого розуміння мовної картини світу.

Список використаних джерел

1. Cambridge Dictionary. Feather one's own nest [Електронний ресурс]. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english-ukrainian/feather-one-s-own-nest
2. Idiom Insider. Idioms for rich [Електронний ресурс]. https://idiominsider.com/idioms-for-rich/
3. Language Trainers. Essential Ukrainian Phrases [Електронний ресурс]. https://www.languagetrainers.com/blog/essential-ukrainian-phrases/
4. ТСН. Цікаві фразеологізми на всі випадки життя [Електронний ресурс]. https://tsn.ua/other/cikavi-frazologizmi-na-vsi-vipadki-zhittya
5. МійКлас. Основні групи фразеологізмів [Електронний ресурс]. https://www.miyklas.com.ua/p/ukrainska-mova/10-klas/poniattia-normi-v-suchasnii-ukrayinskii-literaturnii-movi-326692

Пікуза Гліб Васильович
студент IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Семененко Галина Миколаївна

Особливості застосування автентичних відеоматеріалів для формування іншомовної комунікативної компетентності

Одним з ключових аспектів під час опанування іноземної мови є вдосконалення навичок усного мовлення та побудова комунікативної компетентності, яка передбачає здатність та змогу взаємодіяти з представниками різних культур і мов, як в особистому, так і в міжкультурному та професійному контекстах.

З огляду на вищесказане, говоріння стає одним з ключових напрямків викладання іноземних мов у навчальних закладах. Формування мовленнєвих навичок є невід'ємною частиною навчального процесу на кожному рівні вивчення іноземної мови.

В сучасному світі оволодіння даним типом мовленнєвої діяльності стикається з низкою перешкод. Головні труднощі полягають в обмежених можливостях для реального спілкування з тими, хто володіє мовою нативно, а також в недостатній інтеграції мовленнєвих навичок за межами учбового простору.

Щоб подолати ці труднощі, треба впроваджувати новаторські підходи та інструменти навчання, що спрямовані на прискорення освітнього процесу. Одним з таких перспективних методів є застосування відеоматеріалів як дієвого педагогічного засобу.

Іноземна комунікативна компетентність здатна успішно формуватися за допомогою використання автентичних матеріалів, де відеоматеріали відіграють ключову роль. До них належать кіно та відео фільми, короткі відео та відео фрагменти , навчальні відеокурси чи програми, що були створені з дидактичною метою з використанням потрібної техніки.

Ефективне використання відеоматеріалів в освітньому процесі вимагає виконання кількох важливих умов:

1.) Відеоматеріали, включаючи відеокліпи, короткометражні документальні фільми, трейлери, музичні відео та рекламні ролики, повинні відповідати темі уроку, навчальним цілям, рівню знань та інтересам учнів.

2.) Рекомендована тривалість відеофрагментів не повинна перевищувати 10 хвилин, щоб уникнути падіння концентрації учнів та втрати інтересу до представленого матеріалу.

3.) Важливо забезпечити доступ до необхідного обладнання, такого як телевізори, проектори, інтерактивні дошки або комп'ютери.

4.)Необхідним елементом підготовки є завчасне ознайомлення студентів з новою лексикою, що може зустрічатися у відеоматеріалах, з метою спростити розуміння інформації.

Робота з відеоматеріалами зазвичай розгортається у три ключові етапи:

Перший етап, підготовка, націлена на забезпечення учнів необхідним підґрунтям для опанування нової лексики. На цьому етапі важливо мотивувати та налаштовувати учнів, одночасно усуваючи можливі перешкоди у сприйнятті відеоматеріалу.

Другий етап передбачає безпосереднє ознайомлення з відеоматеріалом. Учні концентрують увагу як на візуальному, так і на аудіальному супроводі. Головна мета – зрозуміти зміст відео та активізувати мовну та розумову діяльність.

Третій, завершальний етап, найефективніше сприяє розвитку мовленнєвих навичок, стимулюючи творчий потенціал учнів. Саме на цьому етапі вони максимально реалізують свої мовні здібності. Завдання можуть містити переклад незнайомих слів, організацію

обговорень та діалогів, а також письмову роботу (наприклад, написання оглядів чи створення коротких висновків).

Отже, раціональне застосування автентичних відеоматеріалів відкриває можливості для посилення зацікавленості студентів до опанування іноземної мови, збагачення їхнього досвіду спілкування та сприяння розвитку мовленнєвих умінь на сучасному рівні.

Список використаних джерел

1. Байло Ю., Богачик М. Використання автентичних відеоматеріалів як засобу формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів англійської мови у процесі дистанційного навчання. 2024. С. 78-85 URL: https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/592/512

Подоляко Софія Ігорівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ніколаєнко Віта Валентинівна

Вплив онлайн-ресурсів на формування іншомовної комунікативної компетентності в аудіюванні учнів 8 класів

Стаття визначає доцільність використання онлайн-ресурсів у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності в аудіюванні учнів 8 класів. Розглядаються переваги цифрових інструментів у навчальному процесі, їх вплив на мотивацію учнів і розвиток навичок сприйняття автентичного мовлення.

Ключові слова: *іншомовна комунікативна компетентність, аудіювання, онлайн-ресурси, навчання іноземних мов, середня освіта.*

Сутність проблеми. Сучасна освіта потребує нових підходів до формування іншомовної комунікативної компетентності, зокрема в розвитку навичок аудіювання. Використання лише традиційних методів більше не відповідає реаліям інформаційного суспільства, де автентичність і динамічність мовлення відіграють провідну роль. Тому виникає необхідність інтеграції цифрових технологій у процес вивчення іноземних мов.

Метою даної статті є обґрунтувати важливість використання онлайн-ресурсів для формування навичок аудіювання в учнів 8 класів, визначити основні переваги цифрових інструментів у процесі навчання та розкрити шляхи підвищення мотивації до вивчення іноземної мови через інтерактивні засоби.

Стан дослідження проблеми. Проблема формування іншомовної компетентності в аудіюванні розглядалася в працях вітчизняних та зарубіжних учених. Окремі аспекти вивчалися в дослідженнях Бігич О.Б., Дячука Н., Зварич І., Кадченко О.А., Федькової І.А., Сіладі В.В., Стрелок Н.В., а також у працях зарубіжних авторів, зокрема Warschauer M., Shetzer H., Meloni C. Особлива увага приділялася інтеграції цифрових технологій в освітній процес і дослідженню їхнього впливу на якість формування іншомовних навичок.

Виклад основного матеріалу. Іншомовна компетентність в аудіюванні визначається як здатність сприймати на слух та інтерпретувати автентичні тексти різних жанрово-стилістичних типів із різним рівнем смислової складності в умовах як безпосередньої, так і опосередкованої комунікації [1].

Інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій істотно впливає на трансформацію навчального процесу, створюючи нові умови для формування ключових компетентностей, зокрема в іншомовному спілкуванні.

У своїй статті Федькова І.А, Сіладі В.В., Стрелок Н.В. стверджують, що в традиційних освітніх моделях навчальний матеріал подається у вже адаптованому, структурованому вигляді, що обмежує спонтанність та гнучкість навчального контенту порівняно з умовами реального мовленнєвого середовища [3].

В умовах сучасного соціокультурного розвитку особливої актуальності набуває впровадження інноваційних форм і методів навчання, які сприяють більш ефективному оволодінню мовними навичками.

Кадченко О.А. зазначає, що онлайн-ресурси можуть включати комп'ютерні програми, доступні в інтернеті, які є інтерактивними та можуть взаємодіяти з користувачем в режимі діалогу [2].

Цифрові ресурси в освітньому процесі характеризуються високою ефективністю завдяки гнучкості, можливості індивідуалізації навчального маршруту, а також підвищенню мотивації здобувачів освіти.

У міжнародній практиці впровадження онлайн-ресурсів трактується як створення умов для «живого» навчання (термін ALIVE learning), що передбачає активну залученість учня до пізнавальної діяльності [4].

Науково-методичні дослідження підтверджують, що використання онлайн-платформ значно прискорює процес оволодіння іншомовною компетентністю в аудіюванні, зокрема завдяки доступності автентичних текстів та варіативності матеріалів.

З огляду на вікові особливості підлітків, традиційні аудіо матеріали часто не викликають зацікавлення у восьмикласників, тоді як мультимедійні онлайн-ресурси стають провідним чинником мотивації до навчання.

Цифрові інструменти навчання активізують пізнавальну діяльність учнів, сприяють подоланню пасивності, що є особливо важливим у формуванні стійкого інтересу до вивчення іноземної мови.

Доведено, що систематичне застосування автентичних аудіо матеріалів — відео, подкастів, новинних сюжетів, пісень — за допомогою онлайн-ресурсів позитивно впливає на розвиток іншомовної комунікативної компетентності та формування внутрішньої мотивації учнів.

Організація процесу аудіювання доцільна з урахуванням трьох ключових етапів: підготовчого (pre-listening), основного (listening) та завершального — виконання післяслухових завдань (post-listening tasks), що сприяє глибшому розумінню прослуханого [1].

Якість аудіо матеріалів має визначальне значення: вони повинні відповідати віковим особливостям, інтересам та мовному рівню учнів, бути інформативними, емоційно забарвленими й стимулювати до комунікативної взаємодії. [1]

Педагогічним завданням учителя є адекватний добір аудіотекстів відповідно до рівня мовної підготовки учнів, що дозволяє уникати надмірного когнітивного навантаження та водночас забезпечити розвиток навичок аудіювання у реальному комунікативному контексті.

Висновки. Інтеграція онлайн-ресурсів у процес формування іншомовної комунікативної компетентності в аудіюванні учнів 8 класів є важливою умовою підвищення ефективності мовної освіти в сучасних реаліях. Цифрові інструменти забезпечують доступ до автентичних матеріалів, сприяють розвитку стійкої мотивації до навчання, активізують пізнавальну діяльність та формують навички сприйняття іноземного мовлення в умовах, наближених до реальної комунікації.

Підбір якісного аудіоконтенту відповідно до вікових і мовних особливостей учнів, чітка організація етапів аудіювання (перед слуханням, під час слухання та після слухання),

а також систематичне використання мультимедійних ресурсів створюють умови для успішного розвитку навичок сприйняття і розуміння іншомовної інформації.

Отже, застосування онлайн-ресурсів у навчанні аудіювання є ефективним засобом формування іншомовної компетентності школярів, що відповідає вимогам сучасної освіти та соціокультурного розвитку.

Список використаних джерел

1. Дячук Н. Особливості формування англомовної аудитивної компетентності старшокласників. Методика формування іншомовної комунікативної компетентності школярів. Наукові записки. Серія: педагогіка. 2017. № 4. С. 27-33.
2. Кадченко О.А. Урок "Навчальні онлайн-ресурси". URL: https://naurok.com.ua/urok-navchalni-onlayn-resursi-257728.html?utm_source=chatgpt.com. (дата звернення: 10.02.2025).
3. Федькова І.А., Сіладі В.В., Стрелок Н.В. Порівняльний аналіз традиційних та сучасних підходів до викладання англійської мови в Україні. Вісник науки та освіти: журнал. № 8(26), 2024. С. 451-465. URL: https://dspace.pdau.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a210b80c-598f-4f9f-9a0e-5ccd154d63e2/content. (дата звернення: 07.02.2025).
4. Warschauer M. Internet for English Teaching/M. Warschauer, H. Shetzer, C. Meloni. Alexandria, Virginia, USA. U.S. Department of State, TESOL, Inc., 2002. 178 p.

Подолянюк Аміна Юріївна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
старший викладач
Вдовиченко Лілія Федорівна

Особливості скорочень у цифровому сленгу французької мови

У добу цифрових технологій способи спілкування зазнали істотних змін. Миттєві текстові повідомлення набули широкого поширення як зручний засіб комунікації, в якому активно використовуються новітні мовні форми: неологізми, сленг та різноманітні скорочення. Такий стиль спілкування перетворився на окремий феномен мовної культури, що не обійшов стороною французьку мову, і слугує засобом самовираження: у ньому емоції передаються умовними символами, літери замінюються цифрами, а цілі речення стискаються до кількох знаків.

У французькому цифровому просторі сформувалася специфічна система скорочень, яка активно використовується в онлайн-комунікації, месенджерах і соціальних мережах. Цей мовний феномен характеризується різноманітністю лексичних трансформацій, головна мета яких – передати зміст максимально швидко, коротко та з використанням мінімальних мовних ресурсів.

Першим типом скорочення є усічення (la troncation), що полягає у відкиданні частини слова. Цей процес може відбуватися двома шляхами: через апокопу або аферезу. Апокопа передбачає усічення кінцевої частини слова. Такий тип скорочення надає слову більш неформального звучання і часто зустрічається у побутовій мові. Наприклад, «*dac*» утворюється від *«d'accord»*, «*resto*» – від *«restaurant»*, «*télé*» – від *«télévision»*. Аферeза, навпаки, ґрунтується на скороченні початкової частини слова: *«ricain»* від *«Américain»*,

«Net» від *«Internet»*, *«bus»* від *«autobus»* [1]. Обидва способи мають спільну мету – зменшення обсягу повідомлення без втрати його розуміння.

Іншим способом творення скорочених форм є телескопія (le télescopage). Цей процес полягає у поєднанні частин двох або більше слів в одне нове слово чи вираз, який несе повне лексичне навантаження. Наприклад, фраза *«Qu'est-ce que tu fais?»* перетворюється у «*kestuf*», або ж «*Ça va pas?»* перетворюється *на «savapa».*

Третім структурним типом скорочення є ініціальні абревіації (les sigles), що утворюються шляхом взяття перших літер зі слів у складі сталих фраз чи висловів. Наприклад, «*MDR*» походить від *«mort de rire»* («помер від сміху») і є французьким еквівалентом англійського «LOL»; «*PTDR*» *(«pété de rire»* – «луснув від сміху»), «*ASV*» (*«âge, sexe, ville»* – «вік, стать, місто»), «*TLM*» *(«tout le monde»* – «усі»), «*HS*» (*«hors sujet»* – «не по темі»), «*MP*» (*«message privé»* – «особисте повідомлення») [4]. Такі скорочення активно використовуються у неформальній писемній комунікації, особливо серед молоді.

В окрему категорію варто віднести скорочення виразів, які функціонують в якості абревіацій та мають усталене значення у цифровому середовищі. Наприклад, «*jtm*» від *«je t'aime»* («я тебе кохаю»), «*osef*» від *«on s'en fout»* («нам байдуже»), «*tkt*» від *«ne t'inquiète pas»* («не хвилюйся»), «*ama*» від *«à mon avis»* («на мою думку»), «*jre*» від *«je reviens»* від («я повернусь») [3].

Французький цифровий сленг демонструє різні типи скорочень, пов'язані з фонетичними та орфографічними особливостями. Одним із яскравих прикладів є використання цифр замість частин слів, що ґрунтується на схожості звучання цифр і окремих елементів мовлення. Такий тип скорочень дозволяє економити час і надає висловлюванням особливого стилістичного забарвлення. Наприклад, «*2m1*» замінює *«demain»*, де цифра 2 звучить як deux, а 1 – як un, «*d100*» замість *«descends»* («опускатися»), де «100» (cent) імітує закінчення –cends [4].

Іншим поширеним явищем є усунення голосних у словах, що робить написання максимально стислим, зберігаючи при цьому читабельність. Такий тип скорочення часто зустрічається у привітаннях і стандартних фразах: «*slt*» від salut («привіт»), «*bjr*» від bonjour, «*bsr*» від bonsoir, «*dsl*» від *«désolé»*. Видалення голосних – це своєрідне графічне кодування, яке дозволяє користувачеві швидко вводити текст на клавіатурі.

Останньою групою є фонетичні скорочення, які базуються на заміні цілих слів окремими літерами або їх групами, що відповідають звучанню оригінального слова. Наприклад, літера «*g*» використовується замість *«j'ai»*, «*c*» замінює *«c'est»*, «*koi*» – це транслітерація слова *«quoi»*, «*ki*» – *«qui»* [4]. Такі заміни легко впізнавані носіями мови і дозволяють значно скоротити обсяг тексту.

Варто зазначити, що іноді користувачі мережі навмисно змінюють правопис у своїх повідомленнях, щоб передати не лише значення слів, але й відтінки уявної усної вимови та власних емоцій. Це явище має назву «неографія» – спосіб написання слів, завдяки якому змінюють слова, порушуючи правила написання. Наприклад, «oui» може бути написане як «ouiiiii», що дозволяє користувачеві краще передати емоційну експресивність або зробити акцент на конкретному слові [2].

У сучасному мовному просторі цифровий сленг зазвичай сприймається як характерна ознака молодіжного спілкування, хоча насправді він активно використовується людьми різного віку та соціального статусу. Соціальні мережі та месенджери відіграють ключову роль у розповсюдженні нових мовних форм. Часте використання абревіатур і скорочень зумовлене не лише зручністю, а й прагненням до креативності та стилістичної виразності. Крім того, такі скорочення активно функціонують у мові преси, художніх творах, довідниках, на кресленнях, картах, у технічній документації, рекламі, побутовому мовленні та навіть закріплюються у нормативних словниках [1].

Отже, цифровий сленг набуває значної популярності та дедалі частіше стає частиною повсякденної комунікації у мережі, зокрема, через використання різноманітних скорочень. Скорочення у різних формах допомагають користувачам не лише швидко та

ефективно передавати думки, але й додавати емоційного відтінку повідомленню, при цьому зменшуючи обсяг тексту. Зростаюча поширеність скорочень у цифровому сленгу вказує на необхідність поглибленого вивчення цього впливу на мову, особливо у контексті культурних та соціальних змін.

Список використаних джерел

1. Кузнецова Ю. Використання ініціальних скорочень у французькому SMS-слензі. *Матеріали 71-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету*, Полтава, 22 квіт. – 17 трав. 2019. Полтава: Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, 2019. С. 290.
2. Fagyal Zsuzsanna. Old and New in Language Variation in French Digital Media: A Commentary. *Journal of French Language Studies*. Cambridge University Press, 2022. Т. 32, вип. 2. С. 267–271.
3. Françoise Van Hemelryck. Croisade française in Cyberspace [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.vlrom.be/pdf/014cyber.pdf
4. Xatara Claudia. Langage Du Net Et Emoticones [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.ibilce.unesp.br/Home/Departamentos/LetrasModernas/CRIF/langage-du-net-et-emoticones.pdf

Поліщук Олена Володимирівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна

Використання різних видів тестового контролю у процесі формування іншомовної граматичної компетентності учнів основної школи

Ключові слова: *іншомовна граматична компетентність, тестовий контроль, граматика, формування компетентності, типи тестів, зворотний зв'язок, навчальний процес, учні основної школи.*

Сутність проблеми: сучасна освіта потребує впровадження інноваційних методів і підходів для розвитку іншомовної граматичної компетентності учнів, що включає володіння граматичними конструкціями іншої мови на рівні автоматизму. Тестовий контроль є важливим інструментом, який допомагає не тільки перевірити знання учнів, але й коригувати їхній навчальний процес, визначати проблемні ділянки та покращувати навчальні стратегії [1; 2].

Мета: дослідити ефективність використання різних видів тестового контролю у процесі формування іншомовної граматичної компетентності учнів основної школи.

Завдання: визначити основні типи тестів, що сприяють формуванню іншомовної граматичної компетентності, проаналізувати ефективність тестового контролю у навчальному процесі на прикладі учнів основної школи, розробити типові приклади тестових завдань для учнів основної школи.

Виклад основного матеріалу. Тестовий контроль у процесі формування іншомовної граматичної компетентності є важливим інструментом для об'єктивної перевірки знань учнів. Різні типи тестів, як-от тести на вибір правильного варіанту відповіді, заповнення пропусків, або тести на відповідність, дозволяють здійснювати різноманітні види перевірки граматичних навичок учнів. Вчені вважають, що використання тестів не лише сприяє

автоматизації граматичних навичок, але й забезпечує зворотний зв'язок, який необхідний для коригування навчального процесу.

Мураховська О.М. та Дворова К.В. підкреслюють, що тестовий контроль стимулює розвиток не тільки мовної пам'яті, а й критичного мислення учнів, оскільки вони повинні уважно вибирати правильні варіанти в тестах та логічно обґрунтовувати їх [1]. Проценко Н.В. акцентує увагу на важливості психологічної підготовки учнів до тестування. Вона вказує на те, що позитивний психологічний настрій і відсутність стресу під час тестування значно підвищують ефективність результатів [2]. Шкавро В.В. у своїх роботах зазначає, що тестовий контроль дозволяє виявити як сильні сторони учнів, так і їхні слабкі місця у знанні граматики, що дає змогу своєчасно коригувати програму навчання [3; 4].

Застосування онлайн-платформ, таких як Quizlet чи Kahoot!, дозволяє створювати інтерактивні тести, що включають різні типи завдань — від вибору правильного варіанту до заповнення пропусків. Ці інструменти не лише допомагають вчителям у перевірці знань, а й створюють цікаву та динамічну атмосферу для учнів.

Основні типи тестів:

1. Діагностичний тест – використовується перед початком навчального курсу для визначення рівня знань учнів, їхніх сильних та слабких сторін.

2. Поточний тест – застосовується у процесі навчання для контролю засвоєння окремих тем.

3. Підсумковий тест – проводиться після завершення вивчення теми або курсу і дозволяє оцінити загальний рівень знань.

4. Розподільний тест – використовується для визначення рівня володіння мовою та розподілу учнів у відповідні групи за рівнем знань.

Приклад комплексу тестових завдань:

Pre-test Stage (Before the Test):

Exercise 1: Fill in the blanks with the correct grammatical structures studied in the current lesson.

Example:

"If she (study) harder, she would pass the exam."

Correct Answer: studied

By the time we arrived, they (already/leave) the party."

Correct Answer: had already left

Test Stage (Testing):

Exercise 2: Choose the correct option for each question:

"I wish I (can) travel more often."

a) could, b) can, c) will

"By next year, she (work) at the company for five years."

a) will work, b) has worked, c) will have worked

Post-test Stage (After the Test):

Exercise 3: Decide whether the following statements are correct and correct them if necessary.

"He didn’t used to like vegetables, but now he eats them every day."

Correct Answer: He didn’t use to like vegetables, but now he eats them every day.

"If I will see her, I will tell her the news."

Correct Answer: If I see her, I will tell her the news.

Висновки. Тестовий контроль є ефективним інструментом у процесі формування іншомовної граматичної компетентності учнів основної школи. Використання різних типів тестів – діагностичних, поточних, підсумкових та розподільних – дозволяє не лише оцінювати знання учнів, а й коригувати їхній навчальний процес. Дослідження українських науковців підтверджують, що тестування сприяє автоматизації граматичних навичок, розвитку критичного мислення та покращенню зворотного зв’язку між учителем і учнями.

Особливу увагу слід приділяти психологічному комфорту учнів під час тестування, адже позитивне налаштування сприяє кращим результатам. Використання сучасних онлайн-платформ, таких як Quizlet чи Kahoot!, робить тестовий контроль більш інтерактивним та мотивуючим.

Таким чином, поєднання традиційних і сучасних методів тестування допомагає ефективніше формувати граматичну компетентність учнів, роблячи навчальний процес більш продуктивним і цікавим.

Список використаних джерел

1. Мураховська, О. М., Дворова, К. В. (2018) Тестовий контроль у навчанні іноземної мови. Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2018» / XX Всеукраїнська наукова конференція молодих учених. с. 291-292.
2. Проценко Н.В. "Психологічна готовність студентів до тестування". Педагогічні науки, 2017.
3. Шкавро В. Сучасні підходи до розроблення тестових завдань із мовознавчих дисциплін задля вимірювання навчальних досягнень студентів. Теоретична і дидактична філологія: зб. нак. пр. Серія «Педагогіка». Переяслав-Хмельницький: Домбровська Я.М., 2017. Вип. 26. 121-130 с.
4. Shkavro V. V. Testing in linguistic studies as means of students' educational achievement measurement // Sciences of Europe, №21, Vol. 2, 2017. P. 47-50.

Понеполяк Соломія Михайлівна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Клименко Жанна Валентинівна

Урахування психолого-педагогічних особливостей учнів покоління Альфа в ході вивчення німецьких народних казок

Вивчення німецьких народних казок у шкільному курсі зарубіжної літератури є важливим напрямом сучасної методики викладання. Народні казки збагачують мовленнєву культуру, сприяють розвитку критичного мислення та емоційної чутливості учнів, а також формують моральні цінності. Актуальність вивчення цих казок зумовлюється ще й тим, що частина українських школярів вивчає німецьку мову. Тож читання казок німецькою, опрацювання культурологічної інформації про казки німецького народу допоможе їм у пізнанні цієї мови. Проблема вибору оптимальних методичних прийомів для ефективного вивчення казок стає дедалі актуальнішою у зв'язку з особливостями когнітивного розвитку представників покоління Альфа, які потребують інтеграції інноваційних технологій у навчальний процес.

Учні 5-го класу перебувають у віковому періоді 10-11 років, який характеризується переходом від молодшого шкільного віку до підліткового. Цей перехід супроводжується низкою психолого-педагогічних особливостей, що суттєво впливають на навчальний процес і соціальну адаптацію. Важливо, щоб навчальний матеріал відповідав цим особливостям розвитку, не було перенасичення новими поняттями [2]. Зміни в когнітивному та мотиваційному розвитку учнів 5-го класу створюють основу для

формування нового покоління, яке суттєво відрізняється від попередніх саме під впливом сучасних умов виховання та освіти. Ці зміни збігаються з глобальними соціокультурними трансформаціями, що дали поштовх до формування нового покоління – Альфа, представники якого мають свої специфічні особливості, пов'язані із впливом цифрових технологій [5]. М. Павельчук вказує, що міжнародні експерти визначили роки 2009, 2010 та 2012 як такі, що слугують ключовими межами для покоління Z («зумерів») (McCrindle & Fell, 2020; Sladek & Grabinger, 2018; Feiertag & Berge, 2008) [1]. Після завершення цього періоду, з 2010 року, почало формуватися нове покоління, яке наразі активно залучене до освітнього процесу, адже найстаршим його представникам уже 14–15 років. Завдяки дослідженням М. Мак-Кріндла, це покоління отримало назву «покоління Альфа» [5]. Основною відмінністю Альфа від попередніх поколінь є вплив цифрових технологій, які формують їхній стиль життя, освіту, відпочинок та способи взаємодії з іншими [1]. Це покоління настільки занурене в цифрове середовище, що його навіть називають технологічно залежним [7, С. 55–69]. Вони відрізняються тим, як інтегрують сучасні смарт-технології у своє життя з раннього віку. Як зазначає В. Турк, діти покоління Альфа вже до двох років можуть легко користуватися сенсорними екранами, освоювати знайомі додатки та впевнено працювати з новими програмами, які вони бачать вперше [6]. Як зазначає румунський експерт із теорії поколінь Е. Бонкіш, інформації про покоління Альфа досить обмежено, і наукових матеріалів на цю тему ще небагато [4, с.125-131]. Учні покоління Альфа краще сприймають інтерактивні, мультимедійні та ігрові методи навчання, які сприяють глибшому розумінню матеріалу [5]. Проте окремі дослідження, як зазначає М. Павельчук, прогнозують і потенційні негативні риси дітей цього покоління [1]. Зокрема, через значну прив'язаність до цифрового простору їм приписують знижену комунікабельність, а також егоцентричність і надмірну матеріальну залежність, спричинену комфортними умовами життя. Не всі висновки досліджень мають позитивний характер [1]. Так, турецькі науковці К. Апайдін та Ф. Кая у своєму дослідженні емпірично порівняли покоління Альфа з поколінням зумерів і виявили як позитивні, так і негативні особливості [3]. Було встановлено, що діти Альфа демонструють вищу компетентність у математиці, але водночас частіше проявляють негативні риси характеру, такі як гнівливість, упертість та жадібність. Вони також частіше порушують встановлені правила, менш залежні від підтримки інших людей, менш схильні до емпатії та стикаються з труднощами в комунікації [3, с. 126].

Зважаючи на наведене вище, можемо сформулювати основні психолого-педагогічні умови ефективного вивчення німецьких казок поколінням Альфа:

1. Залежність від технологій як фактор навчання: вивчення німецьких казок може бути ефективним завдяки використанню цифрових платформ, інтерактивних додатків і мультимедійних ресурсів, що відповідають їхнім інтересам і особливостям мислення.

2. Інтерес до творчого самовираження та адаптивність: до прикладу використання рольових ігор, проєктних робіт та групових обговорень може сприяти глибшому розумінню матеріалу та розвитку навичок самовираження. Казки можуть служити основою для створення творчих завдань, таких, як інсценізації або написання альтернативних кінцівок.

3. Соціальна взаємодія та підтримка: діти цього покоління мають підвищену потребу у соціальному визнанні, але водночас стикаються з труднощами в комунікації та зниженою емпатією. Групові проєкти, обговорення моральних дилем персонажів казок та аналіз поведінки героїв сприятимуть покращенню соціальних і емоційних навичок.

4. Розвиток критичного мислення та аналізу: уроки, побудовані на використанні елементів аналізу сюжетів казок, дозволяють учням розвивати критичне мислення, формувати висновки та оцінювати поведінку героїв.

5. Технологічно адаптовані підходи.

6. Емоційна підтримка та зниження стресу: педагогам варто застосовувати психологічно комфортні методи навчання, спрямовані на підтримку самооцінки та створення позитивного навчального середовища.

Таким чином, ефективне вивчення німецьких казок поколінням Альфа можливе за умови інтеграції технологій, творчих і соціальних методів навчання, адаптації до когнітивних та емоційних потреб учнів. Це забезпечить розвиток їхніх компетенцій і сприятиме формуванню позитивного досвіду навчання.

Список використаних джерел

1. Павельчук М. Персоналізація навчання здобувачів профільної середньої освіти як представників покоління Альфа. Український педагогічний журнал. 2024. №3. URL: https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/ article/view/790/947
2. Сергєєнкова, О. П., Столярчук, О. А., Коханова, О. П., Пасєка, О. В. Вікова психологія: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012. С. 185 – 213. URL: https://ksp.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/68/2021 /05/Вікова-психологія-3.pdf.
3. Apaydin C., Kaya F. An analysis of the preschool teachers' views on Alpha Generation. European Journal of Education Studies. 2020. №6 (11). С. 123–141.
4. Bonchis E. Generation Alpha. A great challenge for parents and teachers. Parenting from A to Z. 2022. С. 125–131.
5. Breisacher, J. Generation Alpha: 8 Of The Best Traits Unique to a Brighter Tomorrow. Student-Centered World. 2022. URL: https://www.studentcenteredworld.com/generation-alpha/.
6. Turk, V. Understanding Generation Alpha. Hotwire Consulting: UK, 2017. URL: https://www.hotwireglobal.com/generation-alpha.

Попова Дар'я Максимівна
студентка І курсу
спеціальності «081. Право»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бреславець Надія Олександрівна

Популяризація неологізмів, скорочень та запозичених конструкцій, які змінюють англійські граматичні норми

Англійська мова завжди відзначалася динамічністю і була відкритою до змін. Проте в останні роки її розвиток доволі прискорився завдяки цифрових технологій, соціальних мереж і глобалізації. Неологізми, абревіатури та запозичення не тільки зробили словниковий запас більшим, але й поступово змінили усталені граматичні норми. У цій статті я детальніше розтлумачу про те, як саме відбуваються ці зміни і чи впливають вони на сучасну англійську мову .

І. Неологізми – це нові слова чи словосполучення , які нещодавно з'явились в мові, для позначення нових явищ. Англійська мова легко підлаштовується під такі зміни, що сприяє постійному появленню нових слів, які швидко стають уживаними.

Приклади англійських неологізмів :

1. Hangry – цей неологізм утворений із двох слів «hungry» та «angry». Переклад цих слів «голодний» та «злий», тому значення неологізму описує стан коли люди стає злою через голод.

- I get really hangry if I skip lunch, so it's better to feed me on time! (Я стаю дуже злий від голоду, якщо пропускаю обід, тож краще годувати мене вчасно!)

2. Chillax – комбінування двох слів «chill» та «relax», що означає розслабитися, відпочити.

– After a long week at work, I just want to chillax and watch some movies.
(Після важкого робочого тижня я просто хочу розслабитися і подивитися фільми.)
3. Noob – це нова особа у спільноті.
– He just started playing this game, so don't be too hard on him – he's still a noob. (Він тільки почав грати в цю гру, тож не будь надто суворим—він ще новачок.)
4. Humanness – це людяність , неологізм утворений із двох слів (human + ness).
– Kindness and love show our humanness. (Доброта і любов показують нашу людяність.)
5. Selfie –це фото самого себе.
– Let's take a selfie to remember this fun day! (Давай зробимо селфі, щоб запам'ятати цей веселий день!)

Зазвичай неологізми виникають серед молоді ,наприклад: (в університеті, школі) або ж у технологічній сфері і з часом стають загальновживаними.

II. Скорочення або абревіатури – скорочені слова , на позначення чогось, які виникли здебільшого в інтернет – переписках ,але згодом стали частиною розмовної лексики.

Приклади популярних скорочень :

1. NP – no problem (без проблем).

– *NP*, I can help you with that!
(*Нема проблем*, я можу тобі в цьому допомогти!)

2. OMG (*Oh My God* – О мій Боже)
OMG, this cake is so delicious! **(***Ого*, цей торт такий смачний!)

3. BTW (*By The Way* – До речі)
– *BTW*, are you coming to the party tonight? **(***До речі*, ти йдеш сьогодні на вечірку?)

4**.** DK (*I Don't Know* – Я не знаю)
– *IDK* what to wear for the meeting. – **(***Я не знаю*, що вдягнути на зустріч) [1].

Поступово такі скорочені конструкції почали впливати на англійську граматику. Вони призводять до опущення деяких слів, що може спрощувати структуру речення, наприклад:

- BRB, gotta go! (повне: I'll be right back, I have to go! – я зараз повернуся, мені потрібно йти!). В такому випадку пропускаються зайві слова, що не впливає на загальне розуміння, але зменшує формальність мови.

У розмовній лексиці часто пропускають допоміжні слова, які впливають на структуру речень , наприклад:

- *I don't know why she is not here yet.*
  IDK why she's not here yet. **(**Я не знаю, чому вона ще не тут.)
  Тут пропущено допоміжне дієслово "is" після "she".

Ці приклади демонструють, як у повсякденній англійській мові зазвичай спрощують речення, усуваючи допоміжні слова або замінюючи їх на скорочення. Це робить мову швидшою та менш офіційною.

Висновки

Популяризація неологізмів, скорочень та запозичень значно збагачує англійську мову. Однак, важливо вміло використовувати ці конструкції, аби не порушити граматичні правила. Добре обміркований підхід дозволить зберегти точність і зрозумілість мови в будь-якому контексті.

Список використаних джерел

1. Абревіатури та скорочення в англійській мові. 2024. URL: https://englishblog.com.ua/blog/abreviaturi-ta-skorochennya-v-anglijskij
2. Нові англійські слов, які змінюють наше мовлення. 2024. URL:

https://www.education.ua/blog/49018/
3. Неологізми в англійській мові. 2025. URL: https://cambridge.ua/uk/blog/23-novyh-slova-kotorye-tolko-nedavno-poyavilis-v-slovaryah/

Проскуренко Ірина Євгеніївна
студенка І курсу
спеціальності «081. Право»

науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бреславець Надія Олександрівна

Вплив медіа на формування мовних упереджень

У сучасному світі медіа відіграють визначальну роль у формуванні суспільної думки, зокрема щодо мовних норм та стереотипів. Завдяки глобалізації та розвитку цифрових технологій засоби масової інформації стали основним джерелом знань про світ для більшості людей. Однак разом із поширенням інформації медіа також формують певні мовні упередження, які можуть закріплювати соціальну нерівність, викликати дискримінацію та сприяти утворенню мовних бар'єрів між різними групами населення.

Мовні упередження, що формуються через медіа, можуть виявлятися в різних аспектах: від закріплення негативних стереотипів про носіїв певних мовних варіантів до створення штучних уявлень про «престижні» та «непрестижні» форми мовлення. Наприклад, у багатьох кінематографічних творах чи телевізійних шоу використовується стереотипний підхід до мови певних соціальних чи етнічних груп. У США, наприклад, афроамериканський варіант англійської мови (AAVE) часто зображується у кіно як «некультурний» або пов’язується зі злочинністю, тоді як британський акцент традиційно асоціюється з інтелігентністю та високим соціальним статусом. В Україні подібні мовні упередження можна спостерігати у ставленні до різних діалектів чи суржику, які часто висміюються у медіапродуктах.

Окремою проблемою є використання медіа для маніпулятивного мовлення та створення пропагандистських наративів. У політичних та соціальних конфліктах засоби масової інформації нерідко використовують певні лексичні прийоми для формування негативного образу окремих груп. Наприклад, у період російсько-української війни російські медіа активно застосовували терміни «фашистська хунта» чи «бандерівці», створюючи негативний імідж українців і формуючи агресивне ставлення до них серед російського населення. Подібні практики не лише сприяють мовним упередженням, а й можуть бути інструментом для розпалювання ненависті та міжнаціональних конфліктів.

Соціальні мережі значно посилили вплив медіа на формування мовних упереджень. Платформи, такі як Facebook, Twitter, TikTok та Instagram, створюють середовище, в якому інформація поширюється миттєво, часто без перевірки на достовірність. В умовах інформаційного перевантаження люди рідко замислюються над тим, наскільки об’єктивними є ті чи інші вислови, і нерідко переймають мову популярних блогерів, журналістів або політичних діячів. Якщо такі особи поширюють негативні стереотипи чи використовують дискримінаційну лексику, це швидко закріплюється у суспільній свідомості та сприймається як норма.

Варто зазначити, що мовні упередження можуть стосуватися не лише соціальних чи етнічних груп, а й самої мови, її варіантів і навіть конкретних акцентів. Наприклад, у багатьох міжнародних компаніях працівники, які володіють англійською мовою з сильним акцентом, можуть стикатися з упередженим ставленням, оскільки існує стереотип про «правильну» або «чисту» англійську, яка зазвичай асоціюється з носіями мови з США чи

Великої Британії. Це може мати серйозні наслідки, зокрема для кар'єрного росту та соціальної інтеграції людей, які використовують англійську як другу мову.

Однак варто зазначити, що медіа також можуть сприяти подоланню мовних упереджень. Останнім часом з'являється дедалі більше ініціатив, спрямованих на популяризацію мовного розмаїття та боротьбу з дискримінацією у сфері мовлення. Наприклад, міжнародні кампанії проти мовної дискримінації у великих компаніях, а також освітні проєкти, які пояснюють важливість різноманітності мов і культур, допомагають змінювати ставлення суспільства до різних мовних груп.

Ще один позитивний аспект – це активізація дискусій про важливість мовної толерантності у публічному просторі. У багатьох країнах впроваджуються законодавчі ініціативи щодо регулювання використання мови ворожнечі у медіа, а також проєкти з підвищення медіаграмотності населення. В Україні, наприклад, значна увага приділяється питанням мовної політики та популяризації української мови, що є важливим кроком у боротьбі з мовними упередженнями та підтримці культурного різноманіття.

Отже, медіа відіграють ключову роль у формуванні мовних упереджень, але водночас вони можуть бути потужним інструментом для їх подолання. Завдання сучасного суспільства полягає у тому, щоб навчитися критично сприймати інформацію, розпізнавати маніпуляції та підтримувати ініціативи, що сприяють мовній рівноправності. Лише таким чином можна створити більш толерантне та інклюзивне мовне середовище, у якому кожен має право на власну мовну ідентичність без страху перед дискримінацією чи осудом.

Список використаних джерел

1. Прігунов О.В., Станіславенко А.В. Вплив лідерів думок медіапростору на світогляд та мовну культуру українського суспільства. *Теоретичні і прикладні аспекти інформаційної, бібліотечної та архівної справи.* (Лис 2024). С. 68–79. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://jtailaw.donnu.edu.ua/article/view/16452?utm_source=chatgpt.com

2. Медіа без упереджень: слова мають значення. Підсумки проекту. Укрінформ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2596346-media-bez-uperedzen-slova-maut-znacenna-pidsumki-proektu.html?utm_source=chatgpt.com

3. Роль медіа у провокуванні конфліктів та поширенні стереотипів. Громадянська освіта, 10 клас. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.miyklas.com.ua/p/gromadyanska-osvita/10-klas/svit-informatciyi-ta-mas-media-365485/rol-media-u-provokuvanni-konfliktiv-ta-poshirenni-stereotipiv-368603/re-f622eea4-a9a5-4fbc-b13b-b0608bcf45f3?utm_source=chatgpt.com

П'ятницька Дарія Олександрівна
студентка І курсу
спеціальності «053. Психологія»

Науковий керівник:
старший викладач
Вознюк Людмила Анатоліївна

Фонетичні та фонологічні відмінності між британською та американською англійською

1. Актуальність теми

У контексті глобалізації знання англійської мови є надзвичайно важливим. Водночас важливо враховувати варіативність її вимови, зокрема, відмінності між британським (BrE) та американським (AmE) акцентами. Ці відмінності проявляються не лише у вимові, а й у граматиці, звучанні слів, орфографії та інтонації. Сьогодні в українських закладах освіти — від дитячих садків до університетів — англійська мова вивчається переважно з орієнтацією на британську вимову (BrE). Водночас елементи американського варіанту (AmE) трапляються все частіше, особливо в усному мовленні. Американська вимова поступово проникає в навчальний процес, вона є дійсно помітною скоріш під час мовлення, аніж на письмі. Тож як її розпізнати? Які є фонетичні на фонологічні особливості між цими, здавалось би, різними типами акцентів? Усе це я пропоную розглянути більш детально.

2. Мета дослідження

Проаналізувати основні фонетичні та фонологічні відмінності між британською та американською англійською мовами.

3. Цілі дослідження

Знайти та розглянути ключові відмінності у звуковій системі цих акцентів;
Розглянути приклади голосних, приголосних та інтонаційних моделей;
Проаналізувати, як ці відмінності впливають на спілкування між людьми з різних країн.

4. Історичний контекст

Чимало відмінностей між двома версіями англійської пов'язані саме з правописом. В цьому є велика заслуга Ноа Вебстера – упорядника американського словника, який в 18 столітті прийшов до висновку, що написання багатьох слів в цій мові варто спростити, виходячи з логічних міркувань. Крім цього, така кардинальна зміна була необхідна в якості рішучого кроку для самовираження Сполучених Штатів, що проголосили свою незалежність. Багато випадків спрощень можна віднести до окремих правил. Їх необхідно запам'ятати:

– Слова, які в класичній англійській закінчуються на – our, у американців часто скорочуються до – or: **colour – color**

– Слова з закінченням – yse в США прийнято закінчувати закінченням – yze: **analyse – analyze**

– Загалом в американському варіанті практично всі невимовні літери прибираються зі слів, вони пишуться максимально близько до свого звучання: **theatre – theater**

Таких слів, змінених через національні відмінності, є чимало. Із них, наприклад, programme - program, aluminium - aluminum, catalogue - catalog, centre - center, де спочатку йде британський акцент, а потім американський. Можна підсумувати, що таке спрощення не лише є полегшенням у мовленні, що зумовлює його швидкість, а й певною формою національної незалежності. Адже англійська мова на різних континентах та у різних країнах відрізняється насамперед культурними особливостями, так якби ми обрали для порівняння австралійський акцент.

5. Основні фонетичні та фонологічні відмінності

Британський акцент відрізняється написанням великої кількості літер у словах, які під час мовлення “проковтуються”, в той час як американський акцент - це просте написання букв і чітка їх вимова. AmE більш ритмічно “плоска” і використовує низхідні інтонаційні патерни, тоді як BrE часто має «музикальнішу» мелодику.

• [r]-фонема: BrE – не вимовляється після голосної (car [kɑː]); AmE – чітко артикульована (car [kɑːr]);

• Голосні: BrE [ɒ] у слові hot, AmE – [ɑː]; BrE [əʊ] у слові go, AmE – [oʊ];

• Дифтонги та редукція: BrE має більш виражені дифтонги, AmE – більш редуковані звуки;

• Ляскання (американська особливість): butter [ˈbʌɾər] проти BrE [ˈbʌtə].

6. Лексичні відмінності

• Слова з однаковим значенням, але різними формами:

- lorry (BrE) — truck (AmE)
- petrol — gas(oline)
- flat — apartment

7. Граматичні особливості

• Розміщення прислівників:

- BrE: He drank a cup of tea quickly.
- AmE: He quickly drank a cup of tea.

• Дієслова: have got проти have; shall проти will.

8. Спрощення орфографії в AmE

• Видалення невимовних літер;

• -our → -or: honor – honor;

• -re → -er: center – center;

• -ogue → -og: catalog – catalog.

Висновки

Який саме акцент вивчати, кожен обирає для себе. Проте, знання американського акценту відкриває для вас розуміння різних фільмів, які зараз виходять переважно дубляжем AmE, спілкування з колегами та друзями, є важливим при ознайомленні з книгами та при візиті до інших країн. З іншого боку, знання британського акценту необхідне, коли ви працюєте в офіційно-діловому стилі. Спрощення американського акценту в документаціях та статтях є недоречним. Вибір вивчення обох акцентів є відповідальним кроком для вступу до вивчення англійської мови.

Список використаних джерел

1. ISSN 2409-1154 Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2022 № 55, Горбач Н. Л.,Кальченко Т. М., Савченко О. О. ст. 153
2. Стаття “Американська та британська англійська” М. Тітова.
3. Власна систематизація прикладів зі словників Collins English Dictionary та Merriam-Webster.
4. Tottie, G. (2009). How different are American and British English grammar? And how are they different? / G. Rohdenburg & J. Schlüter (eds.). One language, two grammars? Differences between British and American English. Cambridge: Cambridge University Press, ст. 341-346.

Разуваєва Єлизавета Вікторівна
студентка І курсу
спеціальності «053. Психологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Хижун Ярослава Володимирівна

Лексичні англомовні інновації, які вкорінилися в українську лексику протягом останніх років

Останні десятиліття характеризуються активною глобалізацією, що впливає на всі сфери життя, включаючи мову. Українська мова, як і багато інших, активно запозичує лексичні елементи з англійської, особливо в умовах розвитку цифрових технологій, бізнесу, культури та суспільного життя. Деякі запозичення є тимчасовими, але значна частина нових слів адаптується та стає невід'ємною частиною сучасної української лексики.

Англіцизм – це слово, вираз або мовна конструкція, запозичена з англійської мови та використана в іншій мові, зокрема в українській. Англіцизми можуть бути як прямими запозиченнями (наприклад, блог, стартап, лайк), так і адаптованими до фонетичних і граматичних норм української мови (менеджер, маркетинг, хайп).

Основні причини входження та вкорінення англіцизмів в українську мову:

1. Глобалізація та міжнародні комунікації. Англійська мова є основною мовою міжнародного спілкування, науки, бізнесу та технологій. Через активну взаємодію з іншими країнами українці часто використовують англомовні терміни.

2. Розвиток інформаційних технологій та Інтернету. ІТ-сфера значною мірою впливає на мовний простір. Багато термінів у цій галузі прийшли з англійської (наприклад, апгрейд, браузер, сервер, фейк, лайкати, репостити), оскільки українські відповідники або відсутні, або менш вживані.

3. Популярність англомовного контенту та соціальних мереж. Більшість трендів та культурних явищ поширюються через англомовний контент: фільми, серіали, музика, відеоблоги, соцмережі. Це сприяє активному запозиченню слів, як-от хайп, крінж, челендж, інфлюенсер, контент, мерч.

4. Економічні та бізнес-процеси. Український бізнес орієнтується на світові стандарти, тому багато термінів запозичено з англійської (стартап, оффер, колаборація, дедлайн, коворкінг). Вживання таких слів спрощує ділову комунікацію.

5. Мода та стиль життя. Бренди та тренди часто приходять з англомовного середовища, що сприяє появі таких слів, як лук (образ), дроп (обмежений випуск товару), фешн (мода), кежуал (повсякденний стиль).

6. Лаконічність і зручність. Багато англіцизмів коротші за українські аналоги або звучать сучасніше. Наприклад, слово хайп швидше вимовити, ніж ажіотаж, а фейк – ніж підробка чи неправдива інформація.

7. Престижність та вплив трендів. Англійська асоціюється з прогресивністю, тому використання англіцизмів інколи додає статусності або модності висловлюванню (нетворкінг, пітчинг, лайфстайл, коуч).

8. Відсутність точного українського відповідника. Деякі поняття раніше не існували в українській мові, тому вони запозичуються з англійської без адаптації (гостинг, аб'юз, краш, токсичність).

9. Креативність та експерименти з мовою. Сучасна молодь активно створює нові форми та сленгові слова, часто запозичуючи їх з англійської та пристосовуючи до української граматики (зашкварний, рофлити, крінжовий). Таким чином, англіцизми потрапляють в українську мову як наслідок змін у суспільстві, розвитку технологій та культури, а також завдяки їхній зручності та трендовості.

Основні сфери проникнення англіцизмів

1. Інформаційні технології та цифровий світ: Однією з основних сфер, де англіцизми стали невід'ємною частиною лексики, є інформаційні технології. В умовах бурхливого розвитку цифрових технологій багато нових понять і термінів приходять з англійської мови. Українські аналоги часто або відсутні, або не настільки популярні, тому використання англіцизмів є більш зручним і зрозумілим для більшості людей. Наприклад: • апгрейд (від англ. Upgrade); • фейк (від англ. Fake); • хейт (від англ. Hate); • лайкати (від англ. Like); • репостити (від англ. Repost); • скролити (від англ. scroll). Ці терміни, зокрема, стали частиною побутової лексики, оскільки сучасні технології інтегруються у всі сфери життя.

2. Бізнес та економіка: Зі вступом в етап глобалізації та розвитку міжнародного бізнесу англійська мова стала основною мовою спілкування в бізнес-середовищі. Багато термінів, пов'язаних з економічними процесами, вперше з'являються саме в англомовному середовищі, тому вони швидко адаптуються в інших мовах. Наприклад: • оффер (від англ. offer); • стартап (від англ. Startup); • кешбек (від англ. cashback); • фандрейзинг (від англ. fundraising); • менеджер (від англ. manager). Англіцизми в бізнес-лексиконі часто використовуються не тільки через відсутність точних українських аналогів, але й тому, що вони є міжнародно визнаними термінами, що забезпечують швидке розуміння в різних культурах.

3. Культура, мода та стиль життя: Англіцизми активно проникають в сферу культури, моди та стилю життя, адже багато культурних трендів приходять із західного світу, зокрема з американської та європейської поп-культури. Запозичення в цій сфері часто мають стильову функцію та асоціюються з сучасністю та престижем. Наприклад: • дроп (від англ. drop); • лук (від англ. Look); • мерч (від англ. merchandise); • інфлюенсер (від англ. influencer); • колаборація (від англ. collaboration). У культурній сфері англіцизми не тільки зручні, але й додають певної актуальності та міжнародної привабливості.

4. Соціальні та психологічні поняття: Англіцизми проникають у мову також через популяризацію нових соціальних і психологічних явищ, зокрема в межах сучасних тенденцій, які часто з'являються у західному світі. Наприклад: • аб'юз (від англ. abuse); • гостинг (від англ. Ghosting); • токсичність (від англ. toxicity); • краш (від англ. crush); • триґер (від англ. trigger). Ці терміни часто використовуються для точнішого опису соціальних ситуацій, які стали частиною повсякденного життя, особливо в контексті взаємодії в інтернеті та соцмережах.

5. Спорт та здоровий спосіб життя: У світі спорту та здорового способу життя англіцизми використовуються для позначення нових трендів, концепцій чи інструментів. Мода на здоров'я, фітнес та активний спосіб життя активно поширюється через західні медіа, що сприяє використанню англійських термінів у повсякденній мові. Наприклад: • челлендж (від англ. Challenge); • фітнес (від англ. fitness); • дієтолог (від англ. dietician); • реаб (від англ. rehab); • кардіо (від англ. cardio). Ці англіцизми стають звичними в розмовах про здоров'я, тренування та спортивні досягнення.

Наслідки та можливі ризики

• Збагачення мови: англомовні слова заповнюють мовні лакуни, розширюючи можливості комунікації. • Ризик втрати автентичності: надмірне використання запозичень може витісняти українські еквіваленти. • Спрощення мовної системи: з'являються нові граматичні та фонетичні явища, які можуть змінювати структуру мови.

Висновок

Процес вкорінення англіцизмів в українську мову є природним результатом глобалізаційних процесів, розвитку технологій, бізнесу та культурних обмінів між країнами. Вони поступово стають частиною лексики, адже здебільшого заповнюють лакуни в українському словнику, де відсутні точні або зручні для використання відповідники. Це явище, яке спостерігається в усіх мовах світу, свідчить про злиття мовних та культурних просторів, де мови постійно адаптуються до нових вимог часу.

Завдяки соціальним мережам та інтернету ці терміни стали дуже популярними, і не тільки серед молоді, але й у ширшому суспільстві. Наприклад, терміни з ІТ-сфери, як-от лайкати, фейк, репостити, стали частиною повсякденної комунікації, а слова з бізнесу та економіки, такі як стартап, офер або менеджер, стали незамінними в діловому середовищі.

Справжнім викликом для мовної політики є необхідність зберегти баланс між збагаченням мови новими термінами та захистом її автентичності. Мова має бути живим, динамічним організмом, здатним адаптуватися до сучасних реалій, однак важливо також не забувати про її унікальність і самобутність.

Список використаних джерел

1. Білоконенко, Т. М. (2021). Англіцизми в сучасній українській мові: тенденції та виклики. *Вісник Національного університету «Острозька академія».*
2. Глущенко, О. І. (2020). Запозичення як чинник розвитку лексичної системи української мови. *Наукові записки Інституту філології КНУ ім. Т. Шевченка.*
3. Єрмоленко, С. Я., Кислюк, Л. П. (2019). Англомовні запозичення в українському медійному просторі. *Українська мова,* № 1, с. 45–56.
4. Пономарів, О. Д. (2018). Культура слова: мовностилістичні поради. Київ: Либідь.
5. Селігей, П. О. (2022). Мовна глобалізація та її вплив на українську лексику. *Сучасна українська лінгвістика,* вип. 12, с. 78–91.
6. Хижун Я.В., Дишлева С.М., Неологізми сучасної англійської мови: мовознавчий статус та параметри класифікації. *Сучасні дослідження з іноземної філології* [Збірник наукових праць]. Ужгородський національний університет. 2023, №1 (23). С.150-160.

Резник Дмитро Андрійович
студент І курсу
спеціальності «061. Журналістика»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Блинова Ірина Анатоліївна

Прагмалінгвістичні особливості сучасної англомовної реклами

Відповідно до закону України «Про рекламу», стаття 1, пункт 15, реклама – це інформація про особу, ідею та / або товар, яка поширюється за грошову чи іншу винагороду або з метою самореклами в будь-якій формі та будь-яким способом. Метою такої інформації є формування або підтримка обізнаності споживачів та їхнього інтересу до цієї особи, ідеї та / або товару, як прямо, так і опосередковано [1]. Якщо говорити про більш широке аудиторне визначення, то реклама – це друковане, рукописне, усне або графічне повідомлення про особу, товари, послуги чи суспільний рух, яке публікується рекламодавцем та оплачено з метою збільшення обсягів збуту, розширення клієнтської бази, здобуття голосів або суспільної підтримки.

Реклама має в собі декілька функцій, що активно виконуються під час її реалізації, а саме [2]:

1) *інформативна* – полягає в наданні знань про фірму, товар, що рекламується, їх основних кількісних та якісних характеристиках;

2) *психологічна* – має на меті впливати на психологічний стан людини, стимулюючи розвиток потреб і бажань через емоційний вплив (самооцінка, самовдоволення, уподобання тощо);
3) *стимулююча* – спонукає до придбання товару, стимулюючи покупку;
4) *селективна* – допомагає споживачу обрати саме той товар, який найкраще відповідає його потребам.

Матеріалом дослідження слугує реклама “Crush! | iPad Pro | Apple” [3] від американської компанії *Apple*, що була опублікована в 2024 році. Аналіз цього рекламного продукту (планшету) дає підстави стверджувати про функціонування вербальних і невербальних засобів.

Щодо рекламних вербальних засобів, то спостерігаємо вживання прикметників у найвищому ступені порівняння (“***The most powerful*** *iPad ever is also* ***the thinnest***”), які разом із прислівником *ever* надають натяк споживачам на те, що більше такого продукту вони не побачать. Також можна відмітити, що на фонографічному рівні наявне шрифтове виділення фрази **“The new iPad Pro”**, яке вказує на лаконічне представлення рекламного продукту та впевнює споживачів щодо неповторності та незрівнянності товару. Зазначені фрази є інтонаційно римованими і вимовляються стверджувальним, упевненим тоном, що констатує факт випуску революційного, найпотужнішого продукту.

Невербальні засоби – це основа цього відеоролика. Глядачам показано, як великий автоматизований прес розчавлює різного роду предмети: починаючи від фарб і закінчуючи ігровим автоматом. Цей процес викликає відчуття, що «саме зараз буде щось неймовірне, що вміщає в себе всі ці предмети в один». До цього також додається звуковий супровід (комбінування мелодії та слів пісні зі звуками клацання, дзижчання, металевого хруску, тріску, стукоту, дзвону будильника, вибуху), який привносить ефект напруженості до загальної картини. Навіть не знаючи того, до чого саме «стиснуться» усі предмети, у глядача виникає відчуття, що буде щось неймовірне і точно коштуватиме своїх грошей.

Коли з’являється сам продукт з-під пресу, змінюється мелодія на більш позитивну та грайливу, що створює додаткового ефекту та запевнює споживача щодо унікальності рекламованого продукту. Звернемося до останньої фрази з відеоролика, що є назвою і рядком пісні, – “All I ever need is you”. Як бачимо, вона акцентує увагу на споживачеві як потенційному покупцеві.

Як підсумок слід зазначити, що, не зважаючи на незначну кількість використаних вербальних та невербальних засобів, рекламодавці змогли подати продукт так, аби його хотіли купити у зв’язку з неоднорідністю та досконалістю останнього. Реклама виконала свої цілі: представити продукт правильно, вразити публіку та справити на неї враження, продати товар.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про рекламу». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 01.04.2025)
2. Реклама: її сутність, функції. URL: https://studies.in.ua/polit-men-shpora/1692-42-47-mdzh-poltika-yak-element-poltichnoyi-reklami.html (дата звернення 01.04.2025)
3. Crush! | iPad Pro | Apple. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ntjkwIXWtrc&ab_channel=Apple (дата звернення 01.04.2025)

Река Кіра Вікторівна
студентка І курсу
спеціальності «016. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Блинова Ірина Анатоліївна

Перепрочитання повісті Ніла Ґеймана “Кораліна” у контексті російсько-української війни

У часи війни будь-який текст прочитується інакше. Навіть казка може стати глибокою метафорою боротьби за ідентичність і свободу. Повість Ніла Ґеймана «Кораліна» сьогодні звучить як алегорія української реальності. Її головна героїня, як і наша держава, намагається зберегти себе, не потрапити у «солодкі» пастки ілюзій і вибороти незалежність.

Образ «іншої матері» – маніпулятивна суть агресора. У центрі сюжету – дівчинка Кораліна, яку спокушає «інша мати» – зловісна істота, що приймає вигляд доброї, турботливої жінки. Її тактика – заманити в «ідеальний» світ, де на перший погляд усе краще: смачніше, яскравіше, добріше. Але ці блага мають ціну – ґудзики замість очей, тобто відмова від власного світогляду, зору, критичного мислення.

Цей образ надзвичайно точно передає дії Росії, яка маскується під «матінку» – добру, турботливу країну, що нібито лише хоче захистити. Як і «інша мати», вона грає на уявленнях про родинні зв’язки, історичну єдність, «один народ», щоб здобути довіру і контроль. Такий наратив активно використовувався під час анексії Криму.

Ґудзики замість очей – символ пропаганди. «Інша мати» просить Кораліну пришити собі ґудзики на очі. Це – символ згоди з новим порядком, прийняття чужої правди. Ізолюючи дівчинку від реального світу, зловісна мачуха хоче повного контролю над її свідомістю. Так само діє російська пропаганда, яка вимагає від підконтрольних територій змінити погляди, «перепрошити» себе на потрібний наратив.

Кораліна – алегорія України. Кораліна – не супергерой. Вона звичайна дівчинка, яка вчиться бути хороброю. Вона невпевнена, не все знає, але не зраджує себе. Вирішальним стає її внутрішній стрижень і здатність ризикувати. Україна сьогодні – як Кораліна: не ідеальна, але рішуча, не всесильна, але незламна. Ми так само щодня робимо вибір – триматися чи здатися.

Одним із ключових епізодів твору є момент, коли Кораліна кидає виклик «іншій матері»: пропонує чесну гру – якщо вона програє, то залишиться назавжди. Але якщо виграє – звільняє всіх, кого та ув’язнила. Це і є суть спротиву: не просто врятувати себе, а вибороти свободу для інших.

Образ кота – союзники й підтримка. У цій історії є важливий помічник – кіт. Він не рятує Кораліну, але підтримує, підказує, захищає. Саме кіт знищує шпигуна у вигляді щура, допомагає знайти скляні душі дітей і постійно нагадує, що вона не одна. Україна також має таких союзників – наші партнери, які надають зброю, гуманітарну допомогу, приймають переселенців, підтримують політично. Проте, як і Кораліна, головну боротьбу ми ведемо самі. Західні країни – наші коти, але «гру» ведемо ми.

З диктаторами не домовляються. Один із головних меседжів повісті – зло не зупиниться добровільно. Останні слова духа дитини попереджають Кораліну: «Карга збрехала тобі. Вона ніколи не відпустить тебе добровільно. Вона не змінить свою натуру» [1, с. 146–147]. Це повністю відповідає тому, що ми бачимо сьогодні: масовані обстріли, удари по цивільних – це доводить, що з агресором не домовляються. Його треба зупинити.

Гумор і меми – наш спосіб виживати. Українці – народ з унікальним почуттям гумору. З перших днів війни ми сміємося над окупантами, над ситуацією і навіть над собою. Це не слабкість, а інструмент виживання, психологічний захист. У своїй роботі ми

створили і навели приклади мемів, які було перепрочитано за допомогою твору Ніла Ґеймана.

Ці візуальні інтерпретації допомагають не лише осмислити події, а й залучити молодь до критичного мислення і культурного спротиву.

Повість «Кораліна» – це не просто дитяча історія, а глибока метафора боротьби добра і зла, свободи і поневолення. У сьогоднішньому контексті вона звучить як історія про Україну, яка відмовляється пришивати ґудзики на очі, обирає свій шлях і, попри всі труднощі, бореться – за себе, за своїх близьких, за майбутнє.

Список використаних джерел

1. Ґейман Н. Кораліна. К.: Вид. група КМ-БУКС, 2020. 192 с.

Рогаль Вікторія Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
доктор філософії
Нікітська Катерина Ігорівна

Новела Ф. Кафки «Перевтілення» в масовій культурі

Новела Франца Кафки «Перевтілення» стала не лише визначним твором експресіоністської літератури, а й культурним феноменом, що вийшов за межі літератури. Історія про Грегора Замзу, який одного ранку прокидається комахою, зачепила глибокі екзистенційні теми, актуальні для кожної епохи: відчуження, ізоляцію, втрату ідентичності. У цьому творі відображено внутрішній світ сучасної людини, що зіштовхується з абсурдністю буття та соціальними вимогами. Через це «Перевтілення» неодноразово переосмислюється у масовій культурі – кіно, музиці, живописі, поп-культурних образах [4, с. 82].

Образ Грегора Замзи та його перетворення надихнули багатьох кінорежисерів і мультиплікаторів. Хоча існують прямі екранізації новели (наприклад, короткометражки чи артхаусні інтерпретації), значно частіше її мотиви втілюються опосередковано. У серіалі Black Mirror, у фільмах Девіда Лінча та Даррена Аронофскі простежується кафкіанська атмосфера абсурду, тривоги й трансформації. Навіть популярна анімація, як-от Rick and Morty або BoJack Horseman, звертається до теми втрати себе та ізоляції, що перегукується з образом Грегора [5].

Мотив «перевтілення» як символ внутрішньої або зовнішньої трансформації активно використовується в літературі постмодерну та поп-культурній творчості. У сучасних романах і піснях часто звучить тема дезорієнтації людини в суспільстві, а образ «комахи» став метафорою для депресивних або кризових станів. Гурти, як-от Radiohead, Muse, Nine Inch Nails, у своїй творчості передають кафкіанське почуття відчуження. Крім того, у молодіжних субкультурах, особливо в готичному чи андеґраундному середовищі, образ Замзи використовується як уособлення «іншості» – протесту проти стандартів [1, с. 32].

Художники, ілюстратори, коміксисти неодноразово зверталися до образу ГрегораЗамзи. Сюжети новели стали основою для створення графічних романів, постерів, арт-інсталяцій. У вуличному мистецтві зображення людини-комахи зустрічається як символ бюрократичного тиску або психологічної неволі. Навіть у рекламі чи дизайні побутових речей мотив із «Перевтілення» використовується як глибока метафора трансформації – як зовнішньої, так і внутрішньої [3, с. 57].

Комаха, на яку перетворюється Грегор, стала в сучасній культурі символом не лише деградації, а й метаморфози. В одних інтерпретаціях вона асоціюється з викривленням людської природи, в інших – з викликом нормам і спробою вирватися з «панцира» обов'язків і суспільних очікувань. Масова культура активно використовує цей багатозначний образ, зберігаючи його силу як метафору для різних соціальних, психологічних та культурних трансформацій [2, с. 17].

Отже, Франц Кафка і його «Перевтілення» залишаються актуальними завдяки універсальності теми – пошуку себе в чужому світі, боротьби з нелюдськими умовами, прагненням бути почутим і прийнятим. Масова культура, яка швидко реагує на глибинні запити суспільства, охоче звертається до цього твору, бо він не втрачає свого змісту з плином часу. Таким чином, «Перевтілення» Кафки не лише класика літератури, а й живий культурний код, що постійно розшифровується заново в мистецтві, медіа та повсякденності.

Список використаних джерел

1. Варикаша М. М. Література non-fiction: поміж фактом і фікцією. *Актуальні проблеми слов'янської філології*, 2010. Випуск XXIII. С. 28–38.
2. Гургуз А. «Перевтілення» Ф.Кафки і Р.Бредбері: роздуми про людське і людяне. *Зарубіжна література в школах України*. 2017. №5. С.16–18.
3. Ковбасенко Л. Ф. Кафка. Людина у цьому світі – самотня комаха. *Всесвітня література в навчальних закладах України*. 2018. №8. С. 57–58.
4. Романцова Б. До питання рецепції оповідання «Перевтілення» Франца Кафки. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки*. 2015. Т. 176. С. 79–84.
5. Студентські студії «Перевтілення» Ф. Кафки: збірник студентських наукових досліджень / уклад. О. С. Чирков, Н. М. Зелінська. Житомир, 2021. 44 с.

Селянінова Марія Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Костюк Олена Миколаївна

Інтерпретація винахідника як виняткової людини у творах Мері Шеллі та Луїса Стівенсона

Сутність проблеми: у творах Мері Шеллі «Франкенштейн» та Роберта Льюїса Стівенсона «Химерна історія доктора Джекіла і містера Гайда» розглядається важливе питання моральної та етичної відповідальності вчених та винахідників за свої відкриття. Образ «винахідника як виняткової особистості» стає центральною темою, що висвітлює не лише інтелектуальний розвиток і науковий прогрес, але й наслідки, які можуть виникнути через відсутність моральних обмежень у науковій діяльності. Ці твори попереджають про небезпеку відкидання етичних стандартів у гонитві за славою та науковими досягненнями.

Об'єкт дослідження: літературні твори Мері Шеллі «Франкенштейн» та Роберта Льюїса Стівенсона «Химерна історія доктора Джекіла і містера Гайда».

Мета дослідження: виявити та проаналізувати образ «винахідника як виняткової особистості» у творах «Франкенштейн» і «Химерна історія доктора Джекіла і містера Гайда», визначити основні морально-етичні проблеми, пов'язані з науковими досягненнями, та показати, як ці твори досліджують межі дозволеного у науці.

Предмет дослідження: аналіз моральних та етичних аспектів наукових експериментів і відкриттів через призму образів винахідників (Віктор Франкенштейн і доктор Джекіл) в романах Мері Шеллі та Роберта Льюїса Стівенсона.

Перш ніж перейти до аналізу конкретних художніх образів, варто зазначити, що питання про місце і роль винахідника в суспільстві порушувалося ще з давніх часів. Стрімкий розвиток науки та техніки завжди супроводжується етичними дилемами: чи має право людина втручатися в природні процеси? Чи несе вона моральну відповідальність за наслідки своїх відкриттів? Цю проблему осмислювали як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники на прикладі реальних історичних постатей, які заплатили високу ціну за власні експерименти. Німецький філософ Герман Люббе коментує подібні досягнення так: «Саме прагнення людини стати творцем, що вийшов за межі природних обмежень, може бути причиною появи винаходів, які з часом обертаються проти своїх творців» [3. с. 182]. Ця думка ставить під сумнів не лише потрібність окремих наукових експериментів, а й межі дозволеного в науці загалом. Водночас, американський фізик та філософ науки Персі Вільямс Бріджмен пояснює мотиви винахідників інакше: «Привабливість завдання, що постає перед ученим, настільки захоплює його, що він не замислюється над потенційними наслідками для людства, а осмислення шкоди приходить лише після успішного завершення експерименту» [1. с. 81].

Романи Мері Шеллі «Франкенштейн» (1818) і Роберта Льюїса Стівенсона «Химерна історія доктора Джекіла і містера Гайда» (1886) порушують питання етичної відповідальності науковця за наслідки власних відкриттів. Т. Прищепа досліджує роман письменниці крізь міфологічні та біблійні мотиви, що дозволяє глибше зрозуміти моральні джерела й алегоричні смисли її роману [5. с. 266]. О. Гальчук розглядає роман Стівенсона крізь моральну та психологічну проблематику, що допомагає краще усвідомити внутрішню боротьбу героя і фатальні наслідки його вибору [4. с. 136] А. Федеріко, у свою чергу, досліджує тему роману через соціологічний контекст, підкреслюючи зв'язок між особистими трансформаціями героя і суспільними нормами та очікуваннями вікторіанської епохи [5. С. 5]. Обидва твори зображують образи «виняткових особистостей», чиї амбіції призводять до трагедій.

Віктор Франкенштейн (герой «Франкенштейна») є молодим ученим, який, прагнучи до пізнання, намагається перевершити природу та Бога. Його діяльність спонукає до створення «ідеальної істоти», проте, не беручи відповідальності за наслідки, він сплачує високу ціну — втрата близьких і особисте саморуйнування. Доктор Генрі Джекіл (герой «Химерної історії доктора Джекіла і містера Гайда») — стриманий і морально бездоганний учений, який, експериментуючи над власним тілом, намагається відокремити свою темну сторону, але його спроби призводять до руйнування особистості через втрату контролю над власним «я».

У Франкенштейна наукове відкриття пов'язане з амбіцією створити життя і подолати смерть, що виправдовується прагненням до слави і величі. Проте, такі амбіції ведуть до моральної кризи, оскільки герою не вдається зрозуміти межі власної відповідальності. У Джекіла науковий експеримент з фізіологічним поділом особистості має на меті відокремити «темні» аспекти від «світлих», але ця практика підриває моральний фундамент героя, перетворюючи його на злочинця. Віктор демонструє повну відсутність моральних обмежень у своїх пошуках, що призводить до створення істоти, яка в результаті стає ворожою через відкидання її творцем та суспільством. Доктор Джекіл переживає внутрішній конфлікт між моральними ідеалами та природними потягами, але його спроби усунути злидні своєї темної сторони ведуть до руйнування особистості.

Віктор платить за свої амбіції життями близьких, а його творіння, позбавлене керівництва, стає руйнівною силою. Джекіл, втративши контроль над «темною» стороною, перетворюється на морально деградовану істоту, яка чинить злочини, і в кінці кінців скоює самогубство через неможливість повернути контроль над власною особистістю. У фіналі «Франкенштейна» створіння зізнається у своєму нещасті, пояснюючи, що його агресія є

результатом відкидання і самотності, а не злочинної природи. У «Химерній історії» Джекіл, усвідомивши свою трагедію, намагається покінчити з собою, визнаючи, що його спроби поділити свою особистість завершилися повним крахом. У «Франкенштейні» є ще один важливий образ — Роберт Волтон, дослідник, який має схожі прагнення до відкриттів, але в результаті, впливом розповіді Віктора, він переосмислює свої ідеали і вирішує повернутися додому, що вказує на здатність до морального вибору. Волтон символізує альтернативу Віктору Франкенштейну, як персонаж, який розуміє межі своїх прагнень і вчасно зупиняється.

Висновки. Обидва романи попереджають про небезпеку надмірної віри у науковий прогрес без врахування етичних норм. Персонажі вчать, що амбіції без усвідомлення моральної відповідальності можуть призвести до руйнування особистості і навіть загрози для всього людства.

Список використаних джерел

1. Bridgman, P.W. (1947). Scientists and Social Responsibility. Scientific Monthly, 65(2). https://www.jstor.org/stable/19013
2. Federico, Annette R. Thus I Lived with Words: Robert Louis Stevenson and the Writer's Craft. University of Iowa Press. https://books.google.com.ua/books?id=1LS138vUAOIC
3. Lübbe, Hermann. "Scientific Practice and Responsibility." In Facts and Values: Philosophical Reflections from Western and Non-Western Perspectives, Dordrecht: Springer Netherlands, 1986. pp. 81–95.
4. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-009-4454-1_6
5. Гальчук, О.В. Англійський і американський неоромантизм у постаттях і текстах: Навчальний посібник. Київський університет імені Бориса Грінченка, факультет української філології, культури і мистецтва, кафедра світової літератури.
6. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/45587/
7. Прищепа, Т. В. Своєрідність конфігурації міфу про Франкенштейна у романі Браяна Олдісса "Звільнений Франкенштейн" / Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара. — 2014. — С. 266.
8. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi

Семенюк Діана Романівна,
студентка IV курсу,
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
старший викладач
Мельник Павло Юрійович

Формування італійськомовної лексичної компетентності учнів основної школи за допомогою інтернет-ресурсів

Актуальність теми формування італійськомовної лексичної компетентності учнів основної школи за допомогою інтернет-ресурсів зумовлена зростаючою роллю цифрових технологій у сучасній освіті та необхідністю оновлення підходів до викладання іноземних мов. В умовах інтеграції України в європейський освітній простір та активізації міжкультурної комунікації з італійськомовними країнами, зокрема в контексті туризму, трудової міграції та міжнародних програм, вивчення італійської мови набуває нового значення. Інтернет-ресурси як інноваційні освітні інструменти дозволяють забезпечити учням доступ до автентичного мовного середовища, створюють умови для

персоналізованого навчання та сприяють підвищенню мотивації до опанування лексики, що робить дослідження цієї теми актуальним і практично значущим [5].

Формування лексичної компетентності є однією з основних складових у процесі оволодіння іноземною мовою, оскільки саме знання лексики забезпечує можливість ефективного спілкування в усній і письмовій формах. Згідно з положеннями Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR, 2020), лексична компетентність передбачає знання слів і сталих виразів, уміння їх вживати у відповідних контекстах, а також розуміння нюансів значень. Особливої актуальності ця тема набуває в умовах цифрової трансформації освіти, коли інтернет-ресурси стають не лише допоміжним, а часто — основним інструментом формування мовленнєвих навичок у школярів [7].

У контексті вивчення італійської мови, яка не є широко розповсюдженою в освітньому середовищі України, використання інтернет-ресурсів набуває особливої ваги. Такі ресурси, як мобільні додатки (Duolingo, Mondly, Babbel), освітні платформи (Quizlet, Wordwall, LearningApps), інтерактивні вправи, блоги, відеоуроки на YouTube, дозволяють забезпечити учнів необхідним мовним матеріалом, враховуючи їхній рівень підготовки, стиль навчання і інтереси. Завдяки інтерактивності та ігровим елементам, ці ресурси підвищують мотивацію школярів, сприяють кращому запам’ятовуванню нової лексики та створюють умови для її багатократного повторення у різних комунікативних ситуаціях [6].

Наукові дослідження проведені В. Б. Антонюк [1], А. І. Бурденковою [2] та С. С. Горячим [3] доводять ефективність використання сучасних онлайн-інструментів у формуванні лексичної компетентності школярів. Зокрема, автори наголошують на доцільності впровадження завдань, що орієнтовані на контекстне вживання слів, асоціативне мислення та розвиток навичок перекладу. Крім того, велика увага приділяється гейміфікації процесу вивчення мови, яка, за даними А. О. Шумило [6] та дослідженням А. Красулі і А. Шумяк [4], значно активізує навчальну діяльність учнів, особливо у віковій групі 11–15 років.

Окремо варто відзначити роль інтерактивних платформ, які дозволяють учителю формувати індивідуальні або групові тренажери для закріплення лексичних одиниць. Як зазначено у публікації Ю. О. Лісової та О. П. Клименко [5], платформи на кшталт Kahoot або LearningApps допомагають організувати тестування в режимі реального часу, проводити словникові ігри, створювати картки з візуальним супроводом та завдання на відповідність. Це сприяє не лише засвоєнню нової лексики, але й розвитку зорової пам’яті, що особливо важливо для учнів середньої ланки.

Використання інтернет-ресурсів також дає змогу реалізовувати принципи особистісно орієнтованого навчання: учні самостійно обирають зручний для себе час і темп виконання завдань, можуть повертатися до матеріалу, що викликав труднощі, проходити повторне тестування. Завдяки цьому формується більш глибоке розуміння лексичних одиниць та розвивається автономність учня як суб’єкта навчального процесу.

Однак важливо підкреслити, що ефективність інтернет-ресурсів напряму залежить від методичного супроводу з боку вчителя. Впровадження цифрових інструментів повинно бути системним і цілеспрямованим: педагог має обирати ресурси відповідно до цілей і змісту уроку, забезпечувати інтеграцію онлайн-активностей у загальну структуру заняття, організовувати рефлексію та зворотний зв’язок. Отже, поєднання традиційних та інноваційних підходів у навчанні італійської мови в основній школі дозволяє не лише урізноманітнити освітній процес, а й досягти високого рівня лексичної компетентності учнів.

Список використаних джерел

1. Антонюк В. Б. Формування лексичної компетентності на уроках англійської мови в основній школі з використанням сучасних онлайн платформ: кваліфікаційна робота студентки факультету іноземних мов групи ЗАМ-м-22 / В. Б. Антонюк ; наук. керівник Ю. В. Панасюк. Кривий Ріг, 2023. – 69 с.

2. Бурденкова А. І. Формування лексичної компетентності молодших школярів засобами інноваційних технологій: кваліфікаційна робота студентки групи ПНПм-13 / наук. керівник Н. І. Білоконна. Кривий Ріг, 2018. – 90 с.

3. Горячий С. С. Використання інтерактивних технологій для формування лексичної компетентності на уроках англійської мови : кваліфікаційна робота студента факультету іноземних мов групи АЗЛм-22 / С. С. Горячий ; наук. керівник Л. П. Гапоненко. Кривий Ріг, 2023. – 77 с.

4. Красуля А., Шумяк А. Застосування мобільних технологій з метою розвитку іншомовної лексичної компетентності учнів при вивченні англійської мови. Теоретична і дидактична філологія. Серія "Філологія". 2020. № 32. С. 49–59.

5. Лісова Ю. О., Клименко О. П. Рекомендації з використання інтерактивних ігрових платформ у навчанні англійської мови у середній школі. Science and Education: Problems, Prospects and Innovations: Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference, 26–28 травня 2021. Kyoto. С. 403–409.

6. Шумило А. О. Розвиток іншомовної лексичної компетентності учнів (із використанням мобільних додатків): бакалаврська робота. Суми, 2020. 56 с.

7. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR). Cambridge: Cambridge University Press, 2020.

Семків Віктор Тарасович
студент IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Титаренко Олена Юріївна

Мовні особливості комунікації у соціальній мережі X як інструменту соціальних протестів і активізму

У сучасному цифровому суспільстві соціальні мережі відіграють важливу роль у формуванні протестного дискурсу та активістських рухів. Однією з ключових платформ для цього є соціальна мережа X, яка використовується для координації дій, поширення інформації та мобілізації громадян. Учасники протестних рухів активно застосовують її для швидкого реагування на події, організації акцій та створення інформаційного тиску на владу.

Метою даного дослідження є аналіз мовних особливостей протестного дискурсу у соціальній мережі X, визначення його лексико-стилістичних характеристик та ролі хештегів у формуванні соціального активізму. Важливим аспектом є вивчення того, як протестні меседжі впливають на суспільну думку та як формується комунікативна стратегія активістів у цифровому просторі.

Методологія дослідження включає:

1. описовий метод – для узагальнення теоретичних підходів до вивчення соціальних мереж;
2. метод контент-аналізу – для дослідження текстів протестів і активізму у мережі X;
3. лінгвістичний аналіз – для вивчення специфічної лексики, стилістичних прийомів і прагматичних аспектів;
4. семіотичний аналіз – для виявлення ролі зображень, мемів, інфографіки у протестних меседжах;
5. структурно-функціональний аналіз – для визначення ролі хештегів у формуванні протестних наративів;

6. порівняльний аналіз – для зіставлення особливостей протестної комунікації у Х та інших цифрових медіа.

Основні результати дослідження свідчать, що протестний дискурс у соціальній мережі Х характеризується експресивністю, лаконічністю, емоційністю та символічністю. Значну роль відіграють сленг, неологізми, абревіації, запозичення, а також графічні елементи, такі як емодзі, меми та візуальні символи. Хештеги є ключовими у категоризації та поширенні протестних меседжів, сприяючи їхньому швидкому поширенню та впливовості [2].

Синтаксичний рівень протестної комунікації в Х відзначається короткими реченнями, парцеляцією, еліптичними конструкціями та навмисним порушенням граматичних норм, що створює ефект спонтанності та невимушеності. Написання власних назв із малої літери або використання нестандартної пунктуації підкреслюють опозиційність висловлювань [1, с. 43-46]. Крім того, активісти часто застосовують риторичні запитання, заклики до дій та іронічні вислови, що підсилює залученість аудиторії.

Крім того, протестні комунікації у Х часто супроводжуються лексичними девіаціями, які сприяють зміні значення слів та акцентів у повідомленнях. Учасники протестів активно використовують жаргон, гру слів, емоційно забарвлені вислови, що підсилює вплив протестного висловлювання [3, с. 6-9]. Особливо помітним є використання символічних виразів, які стають меметичними і переходять у широкий вжиток.

Важливим інструментом мобілізації є взаємодія через реакції, вподобання та поширення, які дозволяють швидко поширювати меседжі та формувати колективну думку. Візуальний контент, зокрема меми, відео та графіка, є потужним засобом емоційного впливу та сприяє швидкому засвоєнню інформації. Важливу роль відіграє також повторюваність ключових гасел та їхній вплив на формування спільної ідентичності протестувальників.

Значення використання соціальних мереж у протестному русі полягає не лише у поширенні інформації, а й у створенні спільнот, які підтримують одне одного, обмінюються ресурсами та посилюють ефект протестних дій. Це підтверджує концепцію «мережевого активізму», де користувачі стають не лише споживачами, а й активними учасниками творення дискурсу.

Серед викликів, пов’язаних із використанням Х для протестної комунікації, варто відзначити цензуру, блокування облікових записів, інформаційні маніпуляції та поширення фейкових новин. Урядові та корпоративні структури намагаються контролювати цифровий протестний простір через алгоритмічне зниження видимості постів, що робить важливим питання цифрової безпеки та альтернативних методів поширення інформації [4].

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів у лінгвістиці цифрової комунікації, медіа-аналітиці та громадянському активізмі. Матеріали можуть бути застосовані у вивченні мовних стратегій соціальних рухів, аналізі ефективності цифрових протестних кампаній та розробці комунікативних методів впливу у соціальних мережах. Дослідження також може бути корисним для журналістів, соціологів і політологів, які аналізують роль цифрових медіа у суспільних процесах.

Список використаних джерел

1. Єльнікова Н.І. Мовний аспект комунікації в українських версіях соціальних мереж. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави. Харків, 2017. С. 43-46. URL: https://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/01_12_2017/pdf/10.pdf. (дата звернення: 25.02.2025).

2. Кольцова Ю. Є. Англомовні та україномовні хештеги: компаративний аналіз. Закарпатські філологічні студії. 2019. Вип. 10. Т. 2. 80 с. DOI https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.10-2.16. (дата звернення: 20.02.2025).
3. Маковецька-Гудзь Ю.А. Українська мова в соціальних мережах. Мовні і концептуальні картини світу. 2014. №1 (47). С.658-663.
4. Уроки революцій: як соцмережі стають інструментом протестів? URL: https://adastra.org.ua/blog/uroki-revolyucij-yak-socmerezhi-stayut-instrumentom-protestiv. (дата звернення: 20.02.2025).

Сергієнко Юлія Вікторівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Балабан Олена Олександрівна

Основні види мовної гри у брендинг найменуваннях

Мовна гра – свідоме порушення мовних норм, правил мовленнєвого спілкування, а також спотворення мовленнєвих кліше з метою надання повідомленню більшої експресивної сили. Це поняття виражає інтелектуальну діяльність, спрямовану на потрібні зміни тексту та збільшення його впливу на реципієнтів.

Виокремлюють декілька основних видів мовної гри в текстах рекламного характеру, які виступають об'єктами цього дослідження: фонетична, морфологічна, синтаксична, графічна тощо. Ці види майже ідентично відтворюють власне мовні рівні. Кожен з них дає змогу створити неповторну мовну одиницю та використати її переваги з якомога більшим успіхом.

Фонетична мовна гра включає в себе такі зміни як алітерація, асонанс та римування. Цей рівень спирається, перш за все, на милозвучність та ритмічність. Такий вид мовної гри базується на когнітивних механізмах обробки звуків і слів у мозку, сприяє кращому запам'ятовуванню та позитивному емоційному сприйняттю назв брендів, текстів і повідомлень.

Алітерація – повторення однакових або подібних приголосних у межах слова або фрази. Наприклад, *Coca-Cola, KitKat, PayPal*. Такий прийом є одним з найпоширеніших завдяки тому, що алітерація підвищує запам'ятовуваність слів через акустичний резонанс і фонетичну гармонію. Асонанс – повторення голосних звуків – *Lean Cuisine, Beats by Dre*. Він сприяє музикальності мовлення, що полегшує обробку інформації в слуховій корі мозку. Процес римування – використання співзвучних слів. Приклад: *Dunkin' Donuts, Mellow Yellow.* Науково доведено, що рима покращує когнітивну обробку мовлення та підвищує ефективність запам'ятовування.

Морфологічна мовна гра – це лінгвістичне явище, яке базується на зміні, комбінуванні або трансформації морфем з метою створення нових слів або додавання їм стилістичного забарвлення. Цей вид мовної гри широко застосовується в рекламі та брендингу.

Контамінація, або злиття слів – це поєднання частин двох або більше слів у нове слово. Це явище працює завдяки економії мовних засобів і підвищенню експресивності, що полегшує сприйняття нових понять. Наприклад, *Brunch (breakfast + lunch), Netflix (Internet + flicks).* Афіксація – додавання нестандартних префіксів, суфіксів та інших афіксів задля утворення нових слів, що сприяє гнучкості мови. Як приклад, *Spotify (spot + суфікс -ify)*. Усічення слів – використання їх скорочених форм. Цей вид морфологічної мовної гри

підвищує динаміку комунікації, зменшує когнітивне навантаження та робить мову економнішою – *FedEx* (*Federal Express*).

Синтаксична мовна гра – це використання незвичних синтаксичних конструкцій для створення унікальних, ритмічних, інтригуючих та легко запам'ятовуваних назв брендів. Вона може включати еліпс, інверсію, навмисне порушення граматичних норм або стилістичне перефразування, що допомагає виділити бренд і зробити його більш привабливим для цільової аудиторії.

Еліпс – це опущення одного або кількох слів, які логічно випливають із контексту. Наприклад, *LinkedIn* (повна фраза могла б бути *Get Linked In – «Підключись»)*. Спрощене звучання, але без втрати сенсу допомагає коректно передати повідомлення. Інверсія передбачає зміну стандартного порядку слів для привернення уваги, адже викликає когнітивний дисонанс і змушує людину звернути більше уваги на фразу. Як приклад можна навести *Impossible is Nothing* (замість *Nothing is Impossible*). Використання стилістично нестандартних або навмисно неправильних граматичних конструкцій також є доволі поширеним та ефективним явищем. Причиною цього є те, що такі назви звучать дуже наближено до розмовної мови, що спонукає реципієнтів почуватися спокійніше та з більшою довірою до бренду. Найяскравішими прикладами цього виду мовної гри можна назвати *Got Milk?* (замість *Do you have milk?*), *I'm Lovin' It* (замість *I love it*).

Графічна мовна гра – це використання нестандартного написання слів, зміни шрифту, розташування літера або символів задля створення унікального та впізнаваного бренду. Вона відіграє важливу роль у маркетинговій сфері, допомагаючи привернути увагу та створити сильну візуальну асоціацію.

Деякі бренди грають зі шрифтами, комбінуючи великі та малі літери для створення унікального візуального ефекту: *iPhone, eBay, eHarmony, YouTube*. Зміна традиційного написання слова для створення унікальної назви змушує мозок звертати більше уваги на слово, що покращує його запам'ятовуваність. Наприклад, *Lyft* (замість *Lift*), *Tumblr* (замість *Tumbler*). Також часто літери замінюються числами або символами, створюючи цікавий візуальний та мовний ефект. Можна навести так приклади як: *7-Eleven* – число підкреслює час роботи магазину (7:00 – 23:00); *B3ta* (замість *Beta*) – використання цифри для стилізації.

Отже, мовна гра є потужним засобом брендингу, який поєднує лінгвістичну креативність із маркетинговою ефективністю. Використовуючи фонетичні, морфологічні, синтаксичні та графічні прийоми, компанії створюють унікальні найменування, які легко запам'ятовуються, викликають позитивні емоції та допомагають брендам досягати успіху на ринку.

Список використаних джерел

1. Дзикович О.В., Рибачок К.В. Мовна гра як спосіб семантичної компресії в рекламних текстах. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2021
2. Конспект лекцій НТУ «Дніпровська політехніка». Тема 1. Неймінг як наука про створення назв
3. Копач О.О. Семаетичні та структурно-стилістичні особливості англомовних рекламних слоганів. *Наукові записки «Острозької академії»*. 2010
4. Красуля А.В., Шумило А.О. Англомовні рекламні повідомлення: лінгвостилістичні аспекти перекладу. *Репозитарій Сумського державного університету*. 2021
5. Левковська Ольга, Моісєєва Наталія. Види мовної гри в рекламних текстах німецьких брендів та особливості їх перекладу.
6. Мацьків М.Я. Гра слів в англомовних рекламних текстах як перекладацька проблема. *Нова філологія*. 2013

Сирикова Каріна Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Средня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Семененко Галина Миколаївна

Використання інтернет-ресурсів при формуванні іншомовної писемної мовленнєвої компетентності учнів старших класів

Розвиток іншомовної комунікативної компетентності учнів, що є однією з основних стратегічних цілей вивчення іноземної мови в сучасній освітній практиці. Важливою складовою цієї компетентності є писемне мовлення, яке є необхідним для повноцінної комунікації в умовах глобалізації та інтеграції.

На думку Тарнопольського О. Б., іншомовна писемна мовленнєва компетентність є системою, структура якої представлена взаємопов'язаними елементами, що свідчить про актуалізацію одного явища – процесу мовленнєвої комунікації [5]. Формування іншомовної компетентності у письмі – це і є мета навчання. Комунікативна компетентність в іншомовному письмовому мовленні – це здатність і готовність учнів реалізовувати іншомовне письмове спілкування у сфері особистої і професіональної комунікації, використовуючи знання, вміння, навички, стратегії і досвід роботи з англомовним текстом і знання про особливості будови письмових текстів в культурі мови, що вивчається [5].

Калінчук А.О. вважає, що іншомовна мовленнєва компетентність у письмі складається з декількох часткових компетентностей, це: лінгвістична (володіння лексичними засобами і граматичними правилами); предметна (знання фрагментів оточуючого середовища); соціолінгвістична (здатність створювати тексти адекватно запропонованим ситуаціям, визначаючи тематику, форму та тип тексту); соціокультурна (знання національно-культурних особливостей структури письмових текстів, а також уміння і навички використання мовних засобів); дискусійна (здатність будувати та інтерпретувати тексти, досягнення цілісності в комунікації); стратегічна (заповнення пробілів в мові) [2].

Науковці виділяють чотири етапи формуванні іншомовної писемної мовленнєвої компетентності учнів:

1. Під час першого відбувається знайомство із текстом-зразком. Учні читають запропонований текст та виконують вправи, спрямовані на перевірку рівня розуміння його змісту. На цьому ж етапі відбувається аналіз мовних засобів тексту та виділення структури тексту.
2. Вправи, метою яких є навчання стилістично доречного лексико-граматичного оформлення письмового висловлювання, виконуються на другому етапі.
3. Третій етап присвячений роботі над розвитком уміння логічно та послідовно оформлювати ідеї у письмовій формі.
4. Кінцевий етап навчання письма передбачає написання власних творів подібних до тексту-зразка, працюючи над якими учні повинні продемонструвати рівень володіння граматичними структурами та лексикою [2; 4].

Останнім часом інтернет-ресурси стали одним з провідних засобів навчання, що зумовлено здатністю посилити продуктивність учнів. На думку науковиці Смелікової В. Б., умовою ефективної роботи сучасного вчителя є використання інтернет-ресурсів у поєднанні з традиційними методами навчання, що підвищує якість засвоєння учнями нового матеріалу, розвиваючи у них уміння критично мислити для вирішення комплексних завдань [30].

Актуальність використання інтернет-ресурсів для формування іншомовної писемної мовленнєвої компетентності протягом останніх років лише зростає, це стає більш поширеним, зручнішим, як для вчителів, так і учнів.

Науковиці Дичківська І.М. та Костенко І.Г. виділяють такі оптимальні способи використання мережі Інтернет у системі уроків:

- побудова всього уроку на основі роботи в мережі Інтернет за певними навчальними програмами;
- застосування інтернет-мережі як структурного елементу уроку;
- застосування інтернет-мережі для самостійної роботи учнів [1; 3].

Отже, вчитель може використовувати інтернет-ресурси на різних етапах навчального процесу формування іншомовної писемної мовленнєвої компетентності на уроці англійської мови. Враховуючи етапи формування іншомовної писемної мовленнєвої компетентності учнів старших класів, пропонуємо наступний комплекс завдань та інтернет-ресурси, які можна використовувати під час проведення уроку:

Етап 1. Вправи, спрямовані на знайомство з текстами-зразками та їх аналіз, а також на розвиток навичок розуміння і структурування інформації. Ці завдання можна реалізувати за допомогою інтернет-ресурсів Perusall та Wordwall, що дозволяє інтерактивно працювати з текстами, аналізувати їх структуру та відповісти на питання.

Етап 2. Вправи, спрямовані на навчання стилістично доречному лексико-граматичному оформленню письмових висловлювань. Ці завдання можна виконувати за допомогою інтернет-ресурсів Quizlet, Learningapps, Liveworksheets для перевірки граматики та стилістики в есе та допомоги в удосконаленні письма.

Етап 3. Вправи, спрямовані на розвиток навичок логічного та послідовного викладу ідей у письмовій формі. Ці завдання можна реалізувати за допомогою інтернет-ресурсів Engnovate, Wizer, що дозволяє організувати ідеї в логічній послідовності для написання власних текстів.

Етап 4. Вправи для написання власних творів, подібних до тексту-зразка. Ці завдання можна виконати за допомогою ресурсів Edmodo, Google Docs.

Запропонований комплекс вправ сприяє розвитку важливих навичок письма, таких як аналіз тексту, стилістичне оформлення, логічне викладання ідей та написання власних текстів. Використання інтернет-ресурсів дозволяє зробити навчальний процес більш інтерактивним та ефективним, що робить уроки цікавими та доступними для учнів, а також забезпечує глибоке засвоєння лексики та граматики відповідно до змісту підручника.

Список використаних джерел

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
2. Калінчук А. О. Категорія «іншомовна комунікативна компетентність у письмі» і суміжні з нею поняття. International Scientific and Practical Conference «WORLD SCIENCE», №8 (24), Vol. 4, 2017. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/444068 (дата звернення: 15.03.2025).
3. Костенко І.Г. Використання інтернет-ресурсів на уроках англійької мови. На допомогу педагогу. Таврійський вісник освіти.№1(41). 2013. С. 170-176.
4. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2013. 590 с.
5. Тарнопольський О. Б. Методика навчання студентів вищих навчальних закладів письма англійською мовою: посіб. для студ. вищ. навч. закл. Вінниця: Нова Книга, 2008. 288 с.

Скобєлєва Софія Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Клименко Жанна Валентинівна

Теоретичні засади вивчення англійських народних казок у 5 класі

Англійська народна казка є цікавим предметом для вивчення, особливо для учнів, що вивчають англійську мову, в тому числі поглиблено, оскільки вона, як і казки інших народів, має свої особливості, відображає культурні звичаї, характери та побут людей, що проживають в тих місцевостях, на що також варто зважати. Все тому, що вивчення мови є неможливим без пізнання культурних аспектів народу, що нею говорить.

Англійські казки мають достатньо спільних рис з казками інших народів, але варто наголосити на відмінностях, які були виділені на основі аналізу праць дослідників Н. Міщенко, К. Пулі, І. Мирковіча та інших [6; 8; 4]. Це такі риси, як:

- жанрова наближеність до оповідання;
- тісний зв'язок з лицарською тематикою та баладами, адже на території Британських островів існували мандрівні барди, сюжети з пісень яких запозичували слухачі [6];
- співіснування вигаданих героїв та реальних історичних персонажів, таких як королі, єпископи тощо.
- використання топонімів з метою актуалізації простору.

Важливо знати, що певні англійські казки є досить жорстокими та мають дорослий характер. Причиною цього став сильний розвиток протестантизму на території Англії. Церква негативно ставилася до народних розваг і навіть засуджувала розповіді дітям казок, що призвело до того, що на території Уельсу не задокументовано жодної казки, яка первісно була написана як дитяча [8].

Під час підготовки уроків із вивчення англійських народних казок вчителям варто враховувати психолого-педагогічні засади. У результаті вивчення праць О. Пасічника, М. Крайної було виокремлено особливості психологічного розвитку підлітків в п'ятому класі, такі як [7; 3]:

- зміна форми запам'ятовування: від механічного до усвідомленого [7];
- прагнення до самоосвіти. Мотиви стають більш прагматичними, тож важливо зацікавлювати дитину і подавати матеріал так, щоб вона розуміла навіщо вивчається той чи інший предмет [7];
- потяг до самоідентифікації та пошуку свого місця в цьому світі;
- емоційна нестабільність;
- формування цінностей.

Крім того, доречне використання казкотерапії на уроках, що націлена на вивільнення певних емоцій учнів, подолання травм в реальному житті та паралельному кращому опрацюванню літературного матеріалу. Під час казкотерапії використовуються різні прийоми роботи з казкою. На уроці можна застосувати лише окремі з них:

1. Використання елементів аналізу казок. Це ідеально підходить для шкільного уроку. Під час використання цього прийому відбувається інтерпретація казкових епізодів та дослідження того, що стало причиною дій героїв, чому сюжет пішов саме таким шляхом тощо.

2. Переписування казок. Під переписуванням мається на увазі зміна казки таким чином, щоб вона ще більше сподобалася дитині. Коли дитину щось зачіпає, тривожить у казці чи їй не подобається кінцівка, вона може її просто переписати.

3. Лялькова вистава за сюжетом казки. Під час ляльковоі вистави дитина може проявити ті емоції, які зазвичай стримує в собі.

4. Складання казки. Написання своїх варіантів після прочитання програмових текстів дозволяє вивільнити фантазію та водночас описати проблеми, які супроводжують дитину, у казковій фантастичній формі, що дозволить поглянути на них з іншого боку та допомогти підлітку [1].

Також під час дослідження проаналізовано роботи Л. Мірошниченко, С. Кондратюк, С. Федотової та виокремлено ефективні методи та прийоми, які доцільно використовувати при вивченні англійських народних казок [5; 2; 9]. Серед них було виділено: різні види переказу; усне малювання, націлене на розвиток уяви підлітка (учень має описати певний образ з тексту, спочатку описуються зорові образи, пізніше переходять до слухових, нюхових тощо, адже вони складніші); складання плану та цитат до плану; складання анкети героя; евристична бесіда; створення постеру чи інших проєктних робіт; проведення вікторин тощо. Доцільним є інсценування казки, яке дозволяє покращити мовлення і різні навички учнів. За змоги можна зробити постановку англійською мовою, що набагато складніше, але сприяє ефективній реалізації міжпредметних зв'язків зарубіжної літератури та англійської мови [9];

Отже, хоча текстуальне вивчення англійських народних казок не передбачене чинними програмами для вивчення на уроках зарубіжної літератури, є можливість розглядати їх додатково або ж на уроках позакласного читання. Варто звертати увагу на структуру сюжету, композиційні особливості, вчинки та дії персонажів, зацікавлювати учнів національним колоритом та розкривати для них культуру англійського народу.

Список використаних джерел

1. Казачінер О. С., Бойчук Ю.Д. Використання англійських народних та авторських казок у практиці казкотерапії // The XXII International Science Conference «Interaction of society and science: prospects and problems», London, England, 20-23 april, 2021 / International Science Group(isg-konf.com). – London. – Pp. 364–367.
2. Кондратюк С. Методика організації сприймання епічного твору учнями 5-6 класів на уроках української літератури. URL: https://social-science.uu.edu.ua/article/1290 (дата звернення: 14.05.2024).
3. Крайня М. І. Психолого-педагогічні передумови вивчення казок у школі. Таврійський вісник освіти. №4. 2005. С. 177-186.
4. Мирковіч І.Л. Англомовний казковий дискурс у контексті лінгвокультури. Національний вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2017. №31 том 2. http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v31/part_2/27.pdf
5. Мірошниченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підручник. Київ: Вища школа, 2007. 415 с.
6. Міщенко Н. Г. Лінгвостилістичні особливості «Тваринного епосу» в українському й англійському фольклорі : кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищ. освіти «магістр» : 035 – філол. / Херсонський держ. ун-т, 2020. 58 с.
7. Пасічник О. Вікові особливості учнів 5-6-х класів та їх вплив на добір змісту навчання іноземних мов. Проблеми сучасного підручника. Вип. 25. 2020. С. 88-102.
8. Пуля К. С. Лінгвокультурні особливості англійських та українських народних казок : кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищ. освіти «магістр» : 035 – філол. / Херсонський держ. ун-т. Херсон, 2021. 58 с.

9. Федотова С. О. Методичні прийоми опрацювання казки на уроках літературного читання у початковій школі. Наукові записки. Серія: педагогічні науки. №190. 2020. С. 156-162.

Созонік Михайло Юрійович
студент І курсу магістратури
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Пахарєва Тетяна Анатоліївна

Світомоделюючі форми хронотопу та їх специфіка у романі Ґ.Ґ. Маркеса «Кохання під час холери»

Художній світ літературного твору — це складна система, що охоплює не лише зовнішні події, а й внутрішню організацію зображеного — простір, час, психологію персонажів, предметність, візуальну та емоційну атмосферу [1, с. 14]. Він є унікальним відображенням дійсності, трансформованої крізь призму авторського бачення. У творі «Кохання під час холери» Ґабріеля Ґарсія Маркеса художній світ вибудовується як тонка, багатошарова матерія, що поєднує буденне та метафізичне, реальне та поетизоване. В центрі цього світу — образ кохання, який проростає крізь десятиліття, переплітаючись із соціальними трансформаціями, плинністю часу, відчуттям старіння і вічності.

Однією з ключових форм організації художнього світу є хронотоп — формально-змістова структура, що поєднує категорії простору і часу у художній реальності. “У своєму творі письменник створює певний простір, у якому відбувається дія. «Цей простір може бути великим, охоплювати низку країн (у романі подорожей) або навіть виходить за межі земної планети (у романах фантастичних), але він може звужуватися до тісних меж однієї кімнати» [1, с. 8]. Як підкреслював М. Бахтін, хронотоп — це не лише координатна сітка, у межах якої розгортається дія, а активний чинник формування смислу твору. У романі Маркеса хронотоп постає як багатовимірний феномен, що моделює життєвий шлях героїв, їхні переживання, пам’ять і досвід.

Просторово-часова структура розгортається через низку світомоделюючих образів — вулиць, річки, човнів, будинків, лікарень, — які несуть у собі не лише описову, а й символічну функцію.

Важливо розуміти, що хронотоп – це переплетіння простору та часу. Ознаки часу розкриваються через простір та простір осмислюється й вимірюється часом [3, с. 389]. Так «художній час літературного тексту може приймати різноманітні форми залежно від творчого задуму автора: може співпадати із реальним часом об’єктивної дійсності, спиратися на далеке майбутнє або, взагалі, бути невизначеним; пришвидшуватися, уповільнюватися, зупинятися, розтягуватися або стискатися» [3, с. 389].

Дану взаємодію ми чітко простежуємо в романі Ґабріеля Ґарсії Маркеса, в якому на першому місці постає сильне кохання двох людей, яке в часі розтягується в понад пів століття. Тобто, час уповільнюється через простір, який відображений через місто, де живуть головні герої, їх власні будинки, тощо, а з іншого боку, плин часу і рух почуттів героїв у часі репрезентовано хронотопом корабля. Одним із ключових видів хронотопу, який відіграє світомоделюючу роль у романі, є хронотоп дому. Реалізація хронотопу дому відбувається в романі «Кохання під час холери» різновекторно, через героїв і місця розгортання подій, адже семантика кожного конкретного варіанту хронотопу дому зумовлюється подієвим, емоційним та ціннісним наповненням даного простору героями, що мешкають в ньому, але в цілому парадигма образів дому в романі всебічно та

різноманітно розкриває смисл хронотому дому в цьому творі як часо-простору кохання і смерті.

Розглянемо, наприклад, які смисли реалізує хронотоп дому в епізоді, що відкриває собою роман і, таким чином, відіграє роль своєрідного вступу до основної дії. На початку роману «Кохання під час холери» Ґабріель Ґарсія Маркес створює виразний художній світ, у якому просторово-часові координати набувають особливої ваги, виявляючи глибокі смисли внутрішнього світу персонажів. Простір, у якому розгортається сцена смерті Херемії де Сен Амура, є не просто фоном подій — це цілісний хронотоп, у якому зосереджено особисту філософію героя, його ставлення до життя, смерті, самотності та контролю.

Простір, у якому він помирає, надзвичайно замкнений і раціонально організований. Це середовище, яке він сам моделює для свого виходу з життя: «Він залишив вікна зачиненими, щоб уранці не влетіли птахи, не викрили його труп…» [4, с. 1]. Візуальною деталлю в даному будинку виступає шахова дошка та партія, яка була незакінченою: «шахова дошка стояла на столику, фігури — в позиції, з якої він востаннє грав з доктором Урбіно...» [4, с. 1] - дана деталь функціонує і як елемент побуту в даній просторовій системі, так і символізує логічне мислення, продумування своїх дій наперед. Даний елемент хронотопу зображує зупинку часу, перерване людське життя – точку неповернення, де людина більше не бореться.

Підсумовуючи, можна ствердити, що на початку роману хронотоп смерті Херемії де Сент- Амура постає як гранично інтимний простір, у якому просторово-часова структура набуває символічного навантаження. Замкненість, тиша, візуальні деталі та ритуалізованість дій героя формують цілісний художній образ внутрішнього світу, що виявляє самотність і прагнення до повного контролю над власною долею. Такий хронотоп не лише відкриває філософсько-екзистенційний вимір твору, а й задає тон подальшому розгортанню теми любові та пам’яті в межах усього роману.

Список використаних джерел

1. Клочек Г. Д. «Художній світ» як категоріальне поняття. Слово і час. 2007 №9 с. 3-14. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11442/01-Klochek.pdf?sequence=1
2. Кобзар О. І. Міфопоетика як предмет і метод літературознавчого дослідження. Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер.: Філологічна. - 2010. - Вип. 15. - С. 131-139 URL: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/10247/1/Nznuoaf_2010_15_23%20%281%29.pdf
3. Коркішко В. О. Актуальні проблеми слов’янської філології. 2010. Випуск XXIII. Частина 1. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/17235/45-Korkishko.pdf?sequence=1
4. Маркес Ґ. Ґ. Кохання під час холери. Пер. З іспан. В. Шовкун. К: Видавництво «Класика», 1985. С. 476 URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Marquez_Gabriel_Garcia/Kokhannia_pid_chas_kholery.pdf
5. Мітосек З. Теорії літературних досліджень / Переклав з польської Віктор Гуменюк, науковий редактор В.І. Іванюк. - Сімферополь: Таврія, 2003. —408 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Mitosek_Zofiia/Teorii_literaturnykh_doslidzhen.pdf

Собчук Олена Петрівна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «014. Середня освіта»

Науковий керівник:
старший викладач
Вдовиченко Лілія Федорівна

Неологізми як феномен лінгвістичної динаміки сучасної французької мови

Формування та функціонування неологізмів у французькій мові є яскравим проявом лінгвістичної динаміки, що відображає постійні зміни в соціокультурному, технологічному та інформаційному середовищі. У мовознавстві неологізм визначається як нова мовна одиниця або вже існуюче слово з новим значенням, яке щойно увійшло до активного вжитку, ще не стало загальновизнаним та не закріпилося в словниковому складі. Сучасні підходи до розуміння неологізмів варіюються: від лексикографічного (пов'язування з наявністю/відсутністю в словниках), стилістичного (ефект новизни), до денотативного, що акцентує на називанні нових реалій, і структурного, який враховує формальну новизну. Також варто виділити історико-конкретний підхід, згідно з яким неологізм – це одиниця, яка не існувала в попередній мовній епосі певного середовища.

Однією з головних причин активної неологізації французької мови є стрімкий розвиток інформаційних технологій, що зумовлює появу нових понять і термінів. Значну роль відіграє також глобалізація, яка сприяє проникненню іншомовних елементів, зокрема англіцизмів, у повсякденну лексику французів. Такі слова, як *hashtag*, *spoiler*, *googler*, *liker* стали типовими представниками нового словника цифрової епохи. Запозичення часто відбувається без перекладу, що демонструє відкритість французької мови до іноземного впливу, попри офіційні зусилля Франції захистити мовну ідентичність.

Неологізми сучасної французької мови класифікуються за способом утворення. Найпоширенішими є афіксація (*polystratégie, postdémocratie, éco-responsable*), конверсія (*porteur* у значенні прикметника, *le portable, le digital*), безафіксна деривація (*déglingue, aguiche,* retoque), а також словоскладання (*cyberdépendance, infox, covoiturage*). Часто трапляються неологізми, що виникають у результаті семантичного зрушення – вже існуючі слова набувають нового змісту, як-от *tendance* у значенні «модний тренд», що первинно означало «тенденція». Ці процеси демонструють гнучкість лексичної системи французької мови, її здатність до швидкої адаптації в умовах соціально-комунікативних змін.

Особливої уваги заслуговують мережеві неологізми, які поширюються через соціальні медіа. Ці слова, як правило, виникають спонтанно, закріплюються у масовій свідомості та дуже швидко стають невід'ємною частиною мовної практики. Наприклад, binge-watcher описує поведінку глядачів, які переглядають багато серій серіалу поспіль, а ghoster – раптово припинити спілкування з людиною без пояснень. Такі лексеми часто не фіксуються традиційними словниками, однак демонструють високу комунікативну ефективність, сталість у вживанні і відображають нові соціальні практики.

Вивчення неологізмів дає змогу простежити не лише структурні зміни в мові, а й ширші культурні та соціальні трансформації. Вони слугують засобом відображення нової картини світу, відповідають на запити часу, сприяють більш точному і стислому мовленню. Неологізми, що виникають у результаті соціального або технологічного прогресу, виконують важливу номінативну функцію, формуючи новий пласт лексики, який пізніше може закріпитися у словниках та стандартах. Таким чином, неологізми є не просто одиницями лексичного поповнення, а й свідченням активної участі мови у процесах еволюції суспільства.

Сучасна французька мова демонструє динамічність, відкритість і здатність до самооновлення. Завдяки неологізмам вона відображає зміни у мисленні, стилі життя та комунікативних потребах франкомовної спільноти. Лінгвістична динаміка, що

проявляється через постійне оновлення лексичного складу, є свідченням життєздатності мови, її здатності адаптуватися до викликів сучасності. Саме тому дослідження неологізмів французької мови дозволяє не лише фіксувати лексичні інновації, але й прогнозувати подальші напрями мовного розвитку, зважаючи на соціолінгвістичні тенденції та комунікативні потреби суспільства. Неологізми, таким чином, виступають важливим об'єктом лінгвістичного аналізу і цінним маркером часу.

Список використаних джерел

1. Шам І. О. Неологізми у сучасному французькому медіа-дискурсі: кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти ступеня "магістр": 035 Філологія. Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2019. URL: http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/551/%d0%a8%d0%b0%d0%bc%20_.%d0%9e..pdf?sequence=1&isAllowed=y

2. Янченко К. О. Французька інноваційна лексика: структурно-семантична характеристика і переклад українською мовою: кваліфікаційна робота магістра: 035 Філологія. Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2023. URL: http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/5639/%D0%AF%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9C%D0%B7%D0%BC%D0%BB%D1%84%2002-22.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Соломаха Софія Іванівна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Балабан Олена Олександрівна

Екологічна тематика в англомовних блогах: мовні стратегії та стилістичні прийоми

Актуальність теми зумовлена зростаючою глобальною увагою до проблем екології та сталого розвитку, які стають центральними питаннями для сучасного суспільства. Зважаючи на активне поширення інформації через інтернет-платформи, блоги виступають важливим інструментом комунікації, що дозволяє не лише інформувати, але й впливати на громадську думку, формувати екологічну свідомість і стимулювати соціальні зміни.

Мовні стратегії та стилістичні прийоми, використовувані в таких блогах, мають важливе значення для досягнення ефективного впливу на аудиторію. Вибір слів, емоційна забарвленість висловлювань, використання метафор, риторичних питань і гіпербол може значно посилити вплив екологічних повідомлень. Блоги сприяють популяризації екологічної тематики через різноманітні комунікативні техніки, що робить цю тему важливою для лінгвістичних досліджень, оскільки допомагає зрозуміти, як мовні засоби можуть бути ефективно використані для популяризації екологічних ідей та підвищення екологічної грамотності серед широкої аудиторії.

Мета дослідження – проаналізувати мовні стратегії та стилістичні прийоми, що використовуються для відображення екологічної тематики в англомовних блогах, а також визначення їхнього впливу на формування екологічної свідомості та поведінки читачів.

Завдання дослідження:

1. Описати теоретичні підходи до вивчення лінгвістичних особливостей блогів.
2. Проаналізувати лексичні засоби вираження думок та ідей в екологічних блогах.

3. Дослідити мовні стратегії впливу, що застосовуються в екологічних блогах для формування екологічної свідомості.
4. Визначити стилістичні прийоми, використовувані в екологічних блогах для досягнення ефективного комунікативного впливу на аудиторію.

Відповідно до тлумачних словників блог – це вебсайт, на якому користувач може роздумувати, ділитись думками та обговорювати різноманітні теми у формі електронного щоденника, а читачі мають змогу коментувати дописи, що з'являються у зворотно хронологічному порядку [3]. А. Брунс та Дж. Джейкобс підкреслюють вузькість базового визначення блогу у зв'язку з широким спектром сфер його застосування, а також потребу вживати відповідні специфікатори і говорити про субжанри, зокрема блог-щоденник, корпоративний блог, науковий блог, блог спільноти та ін. [1].

О. Жигаліна називає гіпержанрами сайт, блог, соціальну мережу, електронну бібліотеку; жанрами виступають форум, електронний лист, чат, дошки оголошень, рекламні банери, комунікація за допомогою програм миттєвого обміну повідомленнями, пост, коментар; до субжанрів відносяться флейм, креатіфф, флуд тощо [4, с. 213].

Залежно від типу медійності блоги класифікують на текстоблоги, відеоблоги, фотоблоги, аудіоблоги, подкаст, усі вони хоча і за допомогою різних засобів виконують комунікативну функцію.

Блогування (блогінг, ведення блогу та коментування) виконує усі комунікативні функції: інформаційну, спонукальну, комунікативну, пізнавальну, емотивну, впливову, контактну – та чи інша функція превалює у різних жанрах та тематичних видах блогів.

Багато блогерів сприймають ведення блогу та читання блогів як розвагу та спосіб соціалізації, проводячи багато часу в інтернеті, шукають однодумців, налагоджують контакти. Тобто можемо говорити про розважальну та контактну функції блогів.

Більшість блог-платформ надають користувачам повну свободу висловлювання, певного регламентування зазнають блоги медійних ресурсів та організацій, зокрема у жанрі посту, жанр коментарів залишається неформалізованим у будь-яких блогах. Саме тому тексти блогів демонструють природність та наближеність до розмовної сучасної мови, а також персоніфікований стиль. Аби стати ближчим до своїх підписників та читачів, блогери намагаються зробити мову свого блогу розмовною та сучасною. Наповнення блогів є вираженням авторських ідей, тож містить суб'єктивне бачення реалій життя та насичене різними експресивними засобами, вибір яких, на усіх рівнях мови, залежить від жанру блогу та сфери його функціонування [5].

Лексичний рівень блогів характеризується емоційно-оцінною та розмовною лексикою, також фразеологізмами, кліше, термінами, скороченнями, абревіатурами та може відхилятись від літературних норм. Саме емоційно-оцінний вміст мовних одиниць є одною з центральних проблематик лінгвістичної прагматики.

Лексичні засоби вираження думок та ідей у блогах відзначаються великою різноманітністю, що зумовлено прагненням авторів до емоційної виразності, неформального спілкування та привернення уваги аудиторії. Мова блогів поєднує елементи розмовного, публіцистичного та художнього стилів, включаючи сленг, фразеологізми, терміни, абревіатури, неологізми, а також стилістичні фігури та тропи. Вона є яскравим прикладом сучасної комунікативної практики, у якій традиційні засоби мовної виразності набувають нового звучання та функціонального навантаження в умовах цифрової комунікації.

Блог має низку характерних ознак, що дають підстави трактувати його як самостійний формат контенту. Автор, добираючи тему для публікації, керується власними міркуваннями, уподобаннями, а також проектує потенційне зацікавлення своєї аудиторії темою. Дописи в блозі актуальні лише певний час, мають невеликий обсяг. Домінантна особливість блогів – високий ступінь інтерактивності та гіпертекстовості дописів [2, с. 78-86].

Граматична структура блогів характеризується гнучкістю та відкритістю до індивідуального стилю мовлення, що й робить цей жанр особливо цікавим для лінгвістичного аналізу. У блогах спостерігається часте використання інверсії, повторів, анафор, а також стилістично знижених конструкцій. Розбіжність між синтаксичними нормами та фактичним мовленням блогера часто зумовлена прагненням до неформальності, ефекту «живого голосу». Така граматична варіативність є свідомим вибором, який допомагає автору підтримувати контакт із читачем, створювати ефект присутності й залучення до розмови.

На синтаксичному рівні можна спостерігати певний аграматизм, тяжіння до простих речень та стилістично-навантажених структур, а це окличні речення, еліпси, повтори, паралелізм, спонукальні конструкції, вставні одиниці, риторичні запитання. Хоча у медійних блогах автори синтезують нейтрально-стилістичні та експресивно-емоційні елементи, відповідаючи усій синтаксичній складності літературної мови.

У дослідженні підкреслюється важливість блогів як сучасного комунікаційного інструменту, здатного ефективно впливати на громадську думку та формувати екологічну свідомість. Актуальність цієї теми зумовлена зростанням уваги світової спільноти до проблем довкілля та сталого розвитку, а блоги, завдяки їх широкому розповсюдженню в Інтернеті, відіграють значну роль у популяризації екологічної тематики.

Аналіз мовних стратегій та стилістичних прийомів, що використовуються в екологічних блогах, виявив їх різноманітність та спрямованість на досягнення максимального комунікативного ефекту.

Таким чином, мовні стратегії та стилістичні прийоми, що використовуються в англомовних екологічних блогах, є потужним інструментом формування екологічної свідомості та стимулювання змін у поведінці читачів.

Список використаних джерел

1. Bruns A., Jacobs J. Uses of Blogs. New York: Peter Lang, 2006. 266 p.
2. Бондаренко Т.Г. FASHION-контент у соціальній мережі «Інстаграм». С. 78-86. URL: https://eprints.cdu.edu.ua/6622/1/1.pdf. (дата звернення: 01.04.2025).
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000. уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
4. Жигаліна О. О. Блог як гіпержанр інтернет-комунікації. Психолінгвістика. 2009. Вип. 4. С. 210-216. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/psling_2009_4_28.pdf.
5. Зайцева С. В. Інтернет-спілкування як нова форма міжособистої комунікації. В. Зайцева. URL: http://ukrmova.com. ua/zmist-zhurnalu/vipusk-11/internet-spilkuvannya-yaknova-forma-mizhosobistisno%D1%97- komunikaci%D1%97/.

Солоненко Аліна Вячеславівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Мельник Анжела Олегівна

Теоретичні основи розвитку самоідентифікації старшокласників у процесі вивчення роману Й. Ягелло "Кава з кардамоном" на уроках зарубіжної літератури в 10-му класі

Актуальність дослідження. Питання самоідентифікації старшокласників актуальне в контексті сучасної освіти, оскільки розвиток самосвідомості у період ранньої юності

важливий для особистісного зростання та успішної інтеграції старшокласників у суспільство. Література сприяє цьому процесу, допомагаючи краще зрозуміти себе, свої цінності та орієнтири. Одним із таких творів є роман сучасної польської письменниці Й. Яґелло «Кава з кардамоном», який порушує важливі для підлітків теми – пошук себе, прийняття змін, стосунки з батьками та однолітками.

Проблема самоідентифікації особистості є міждисциплінарною й вивчається у психології, педагогіці, соціології та літературознавстві. У психології Г. Хоружий [6], розглядає самоідентифікацію як соціально-психологічний процес, що є ключовим для становлення самосвідомості підлітків. У педагогіці М. Гребенюк досліджує самоідентифікацію як важливий механізм особистісного розвитку в період ранньої юності, наголошуючи на її ролі у формуванні ціннісних орієнтацій учнів [1]. Ю. Літошенко, у межах педагогічної психології та літературної освіти, акцентує увагу на психологічних аспектах впливу художнього тексту на розвиток самоідентифікації читачів у період становлення особистості [3].

Мета статті – визначити теоретичні основи розвитку самоідентифікації старшокласників у процесі вивчення роману Й. Яґелло «Кава з кардамоном» на уроках зарубіжної літератури в 10-му класі.

Виклад основного матеріалу. Самоідентифікація – це процес, за допомогою якого людина визначає своє місце в світі через участь у соціальних та культурних практиках. М. Гребенюк трактує її як усвідомлення індивідом своєї унікальності, соціальних ролей, світогляду й цінностей, що формує цілісну «Я – концепцію» [1]. У підлітковому віці, за М. Гребенюком, процес самоідентифікації має особливу специфіку: підлітки шукають своє місце, визначають цінності та соціальні ролі [1]. У цьому важливими стають приклади з літератури. Роман Й. Яґелло «Кава з кардамоном» дає старшокласникам змогу ототожнити себе з героями, які переживають відчуження та моральні пошуки. Особливо це видно у внутрішніх переживаннях головної героїні Лінки, яка намагається осмислити своє походження та знайти баланс між власними мріями та очікуваннями родини, що сприяє активізації процесів самопізнання.

Роман Й. Яґелло «Кава з кардамоном» – важливий для читачів періоду ранньої юності, що глибоко досліджує процеси дорослішання та самоідентифікації старшокласників. Головна героїня, Халіна Барська, стикається із низкою викликів, які сприяють її особистісному становленню та є близькими сучасним читачам.

Однією з центральних тем роману є складність взаємин між батьками та дітьми. С. Журба підкреслює, що образ Лінки є психологізованим: вона переживає відчуженість через холодність батька та конфлікт із мачухою, що спричиняє внутрішню кризу та пошук власної ідентичності [2]. На думку дослідниці, вторинні персонажі дозволяють розкрити соціальний контраст, який ще більше підкреслює пошук Лінки власного місця у світі.

Важливу роль у романі відіграють також стосунки із однолітками. І. Спатар та Л. Сидор зазначають, що образи друзів та коханих допомагають героїні осмислити власні почуття та життєві орієнтири [4]. Особливо виразною є лінія із Адріаном, який стає для Лінки не лише об’єктом перших почуттів, а й каталізатором її внутрішніх змін.

Дослідниця П. Шулик підкреслює, що роман має навчальний потенціал, адже відповідає читацьким інтересам старшокласників та стимулює розвиток їхньої особистісної рефлексії й емоційного інтелекту [5]. Порушені у романі проблеми є актуальними для старшокласників, які проходять етап становлення та самовизначення.

Для розвитку самоідентифікації учнів старших класів через літературний твір важливо використовувати методичні прийоми, які допомагають розкривати ключові елементи цього процесу. Проілюструємо деякі з них.

Аналіз ключових епізодів. Учні повторно читають епізоди, проводять детальний аналіз моментів, в яких розкривається самоідентифікація персонажа.

Евристична бесіда. Обговорення епізодів із фокусом на власні спостереження учнів. Орієнтовані запитання: Які вчинки героїв вас вразили найбільше? Чому? Чи вплинув досвід героїв на ваше розуміння себе?

Творчі роботи. Наприклад, виконання проєкту «У пошуках себе: Літературний персонаж & Я» дозволяє учням дослідити, як персонажі роману проходять етапи самоідентифікації, порівнюючи це з власним досвідом пошуку себе. У межах поєкту учні можуть виконати постер (візуалізація внутрішніх змін персонажа та паралелей із досвідом учня), презентація (стислий аналіз шляху самоусвідомлення героїв з акцентом на важливі моменти), колаж (креативне осмислення теми ідентичності через зображення, цитати із тексту, символи, власні коментарі).

Рефлексія. Обговорення власних вражень від аналізу роману та близькості проблем роману до особистісного досвіду.

Есе «Моральний вибір у романі «Кава з кардамоном» та мої цінності». Підсумкове завдання, де учні аналізують цінності героїв та порівнюють їх із власними.

Висновки. Роман Й. Яґелло «Кава з кардамоном» є потужним інструментом для розвитку самоідентифікації старшокласників. Він відкриває перед учнями можливість для глибокого самопізнання та аналізу моральних виборів, що дозволяє їм краще зрозуміти себе, свої орієнтири та місце в світі. Використання цього твору на уроках зарубіжної літератури сприяє розвитку критичного мислення, самосвідомості та моральних переконань учнів.

Список використаних джерел

1. Гребенюк М. Самоідентифікація як механізм формування ідентичності особистості. *Проблеми сучасної психології.* 2019. Вип. 8. С. 45-52. URL: https://doi.org/10.32626/2227-6246.2010-8.%p (дата звернення: 04.04.2025).
2. Журба С. Психологія підлітка у романі «Кава з кардамоном» Йоанни Ягелло. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність.* 2018. Вип. 11. С. 37-48.
3. Літошенко Ю.В. Психологічні аспекти самоідентифікації особистості. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія.* 2012. № 1. С. 83-87.
4. Спатар І.М., Сидор Л.В. Художня інтерпретація проблем перехідного віку у творах Оксани Думанської «Школярка з передмістя» та Йоанни Яґелло «Кава з кардамоном». *Матеріали 8-ї міжн. науково-практичної конференції "Modern problems of science, education and society".* Київ : SPC "Sci-conf.com.ua", 2023. С. 907-912.
5. Шулик П. Польська література в контексті компетентнісного підходу до навчання зарубіжної літератури. *Культурно-історичні виміри сучасної полоністики:* зб. матеріалів Міжнародної наукової конференції. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Видавництво «Рута», 2020. С. 118-122.
6. Хоружий Г. Самоідентифікація особистості як соціально-психологічний процес. *Scientia fructuosa.* 2016. Вип. 106. № 2. С. 5-15.

Сухобок Євгенія Олександрівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Василенко Оксана Миколаївна

Порівняння британських і американських ідіом

Англійська мова має два основних варіанти – британський (BrE) та американський (AmE), кожен із яких має унікальні особливості у вимові, лексиці та граматиці. Однією з найбільш яскравих відмінностей між ними є ідіоми – сталі вирази, які мають фігуральне значення і часто не можуть бути перекладені буквально. Ідіоми часто відображають культурні та історичні особливості країни, де вони виникли, тому не дивно, що британці та американці можуть використовувати різні вирази для позначення тих самих понять. Деякі ідіоми є взаємозамінними, інші ж можуть викликати непорозуміння або навіть комічні ситуації. У цьому тексті буде йтися про те, чому одні фрази зрозумілі лише в певному мовному середовищі, які вислови можна вживати взаємозамінно, а які можуть ввести в оману. Також розглянемо, як соціокультурний контекст впливає на вибір ідіом у британській та американській англійській.

1) *Чому деякі ідіоми зрозумілі лише британцям або американцям?*

Часто ідіоми відображають історичні, соціальні або культурні реалії країни, в якій вони виникли.

- **«Spend a penny»** (UK) – піти в туалет. Цей вислів походить із XIX століття, коли в громадських вбиральнях Великої Британії потрібно було платити один пенні за вхід. Хоча ця практика зникла, фраза залишилася. Американці не використовують цей вираз і замість нього кажуть **«use the restroom»** або **«go to the bathroom»**.
- **«Hit the road»** (USA) – вирушити в дорогу. Цей вираз популяризувався завдяки джазовій музиці та пісні «Hit the road, Jack» Рея Чарльза. Фраза буквально означає почати подорож, виїхати з певного місця. У Британії її можуть зрозуміти, але частіше там використовують вирази на кшталт **«set off»** або **«head off»**.
- **"Throw a spanner in the works"** (UK) vs. **"Throw a wrench in the works"** (USA)
  Обидва вирази означають зірвати або ускладнити плани. У Британії слово spanner означає гайковий ключ, а в США цей інструмент називається wrench, тому ідіома в кожному варіанті мови звучить по-різному.
- **«Put the cat among the pigeons»** (UK) - це британський вираз, який означає створити хаос або спровокувати суперечки.
  Американці частіше використовують фрази на кшталт **«stir the pot»** або **«ruffle feathers»**.
- **«Shoot the breeze»** (USA) - американська ідіома, що означає вести легку, невимушену розмову.
  Британський варіант — **«Have a chinwag»**.

2) Які ідіоми є взаємозамінними, а які можуть викликати плутанину?

Ідіоми, які використовуються в обох варіантах англійської:

- **«Bite the bullet»** - змиритися з труднощами, стерпіти.
- **«Break the ice»** - зробити перший крок у спілкуванні.
- **«Call it a day»** - завершити роботу на сьогодні.
- **«Under the weather»** - почуватися зле.

Ідіоми, які можуть викликати непорозуміння:

- **«Table the discussion»**
  У США означає відкласти обговорення на потім.
  У Великій Британії означає винести питання на порядок денний.

- **«Take the cake»** (USA) vs. **«Take the biscuit»** (UK)
  США – має більш позитивне або нейтральне значення: «That performance really took the cake!» (Цей виступ був найкращим!)
  Великобританія – означає щось дратівливе або абсурдне: «His excuse really takes the biscuit!» (Його виправдання просто абсурдне!)
  3) Як культура впливає на ідіоми?

Ідіоми часто пов'язані з історією, звичаями та навіть географією. Наприклад:

- Спорт:
  Британці більше використовують вирази, пов'язані з крикетом, наприклад **«Sticky wicket»** (складна ситуація).
  Американці надають перевагу бейсбольним ідіомам, як-от **«Step up to the plate»** (взяти відповідальність).
- Гроші та бізнес:
  «Penny for your thoughts» (UK) – запитати когось про його думки.
  «A dime a dozen » (USA) – щось дуже поширене або дешеве.
- Погода:
  «It is brass monkeys outside!» (UK) – дуже холодно.
  «It is pouring down!» (USA) – сильний дощ.

Вивчення ідіом є важливим аспектом освоєння англійської мови, проте слід пам’ятати, що британці та американці можуть використовувати різні вирази для позначення тих самих речей. Деякі ідіоми легко взаємозамінні, а деякі можуть призвести до непорозуміння або навіть комічних ситуацій. Щоб уникнути мовних бар’єрів, варто не тільки знати значення ідіом, а й розуміти їхній культурний контекст.

Список використаних джерел

1. Kaplan International: "Popular English Idioms and Expressions" https://www.kaplaninternational.com/blog/language-tips/popular-english-idioms-and-expressions
2. Preply: "American Slang vs. British slang: Terms & Phrases Compared" https://preply.com/en/blog/british-english-vs-american-english-slang-compared/
3. Wikipedia : "Comparison of American and British English" https://en.wikipedia.org/wiki/Comparison_of_American_and_British_English
4. Wikipedia : "List of words having different meanings in American and British English (A-L)" https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_words_having_different_meanings_in_American_and_British_English_(A%E2%80%93L)
5. Wikipedia : "List of words having different meanings in American and British English (M-Z)" https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_words_having_different_meanings_in_American_and_British_English_(M%E2%80%93Z)

Телух Наталія Ігорівна
студентка І курсу
спеціальності «061. Журналістика»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Блинова Ірина Анатоліївна

Функціонування вигуків у англомовному розмовному стилі

Розмовний стиль мовлення є однією з найбільш поширених форм комунікації, що використовується в неформальних ситуаціях, у приватному та публічному спілкуванні, а також у медійному просторі. Основними характеристиками розмовного стилю є спонтанність, емоційність, інтонаційна виразність, використання скорочених форм, еліптичних конструкцій, а також наявність вигуків. Вигуки відіграють важливу роль у розмовному мовленні, оскільки вони передають емоції, виражають реакцію на висловлювання співрозмовника та сприяють підтримці комунікативного зв'язку.

Вигук – це частина мови, що використовується для безпосереднього вираження емоцій, почуттів і бажань людини. Він займає проміжну позицію між самостійними та службовими словами. Вигуки є незмінними словами, які не виконують роль членів речення. Однак, заміняючи самостійне слово, вигук набуває конкретного значення і виконує синтаксичну функцію того слова, яке він заміщає [1]. Отже, вигуки є самостійними словами, що не змінюються та не входять до складу речень у граматичному сенсі, але водночас виконують важливу функцію у вираженні почуттів, емоцій та ставлення мовця до ситуації.

Класифікація вигуків [1; 3] поділяє їх на ***емоційні*** (які передають емоційні стани, почуття або раптові емоції, наприклад, здивування ("***Wow***! *I had no idea*"); огиду ("***Yuck****, that tastes awful*"); шок ("***My goodness****! That was frightening*"); щастя (*"**Yay**! I can't believe we won*"); страх, іронію, подив, невдоволення тощо; ***спонукальні*** (що закликають до дії, виражають волевиявлення ("***Shh!*** *Please be quiet in the library*")) та ***фатичні*** (що підтримують комунікацію, відбивають етикет – подяку, вітання, вибачення, побажання ("***Bye****! I'll see you tomorrow*"); виявляють (не)згоду, (не)схвалення ("***Yes****! That's a great idea*"; "***No way****! I can't support that*"); привертають увагу ("***Hey****, Jenny! We're over here*"); підкреслюють або переривають думку ("*I'm,* ***uh****, not sure what I should do next*")).

У розмовному мовленні вони використовуються для підсилення емоційності, створення неформального тону розмови та ефективного залучення співрозмовника до діалогу. Вигуки використовуються рідко в офіційному мовленні чи письмовій формі, але їх можна вживати, щоб додати забарвлення та акценту в невимушеному мовленні чи творчому письмі. На письмі після вигуків ставляться знаки оклику, якщо вони виражають сильні почуття ("***Hey****! What is going on here?*"), або коми, якщо вони виражають менш інтенсивні емоції ("***Oh****, I must have overlooked that*").

Первинний вигук – це слово або фраза, яку можна використовувати лише як вигук, а не як іншу частину мови (*yikes, psst, oops*); вторинний вигук – це слово або фраза, яка зазвичай функціонує як інша частина мови, але також може використовуватися як вигук (*Congratulations! Never!*) [3].

Ця розвідка базується на аналізі популярного американського ток-шоу "Jimmy Kimmel Live" у межах журналістської сфери комунікації. Відео "Billie Eilish on Growing Up with Her Fans & Exclusive Clip: Making Birds of a Feather with FINNEAS" [2] презентує інтерв'ю з відомою американською співачкою Біллі Айліш, присвячене темі її річного туру, процесу аранжування пісень для альбому, відносин із шанувальниками, прослуховування ранніх версій пісень, роботу над останнім кліпом тощо.

За нашими спостереженнями, розмова містить низку показових прикладів вживання вигуків. Так, Біллі Айліш використовує вигук "yeah, yeah" для підтримки думки

співрозмовника та продовження розмови, “*Yes! Well*!” – для емоційного вступу до своєї думки, “*Oh no!*” – щоб виразити небажання підтримувати певний наратив. Вираз “*Wow, aha*!” передає її захоплення темою розмови, особливо щодо власної музики. Використання “*Yea, yea, yea!*” у ситуації, коли вона перебиває Джиммі Кіммела, вказує на її категоричну незгоду. Вторинний вигук “*Wait!*” служить сигналом для привернення уваги ведучого, а “*Correct!*” – миттєвим підтвердженням актуальної тези.

Аналіз підтверджує, що вигуки є невід’ємною частиною англомовного розмовного стилю та виконують важливу комунікативну функцію. Вони сприяють динамічності мовлення, допомагають виразити емоції, структурувати розмову та взаємодіяти зі співрозмовником. У сучасних медіа, особливо в інтерв’ю та ток-шоу, вигуки активно використовуються як інструмент для створення ефекту живої бесіди, що сприяє природності та невимушеності комунікації. Саме тому їх вживання в англомовному дискурсі залишається актуальним та поширеним, адже вони значно збагачують усне мовлення та роблять його більш виразним і зрозумілим для аудиторії.

Список використаних джерел

1. Плющ М. Я. Граматика української мови: Морфеміка. Словотвір. Морфологія. URL: https://litmisto.org.ua/?page_id=18611 (дата звернення 01.04.2025).
2. Billie Eilish on Growing Up with Her Fans & Exclusive Clip: Making Birds of a Feather with FINNEAS. URL: https://www.youtube.com/watch?v=K10vw7X7afo (дата звернення 19.03.2025).
3. Interjection. URL: https://www.britannica.com/topic/interjection (дата звернення 25.03.2025).

Терещенко Катерина Василівна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Пахарєва Тетяна Анатоліївна

Візуальний компонент поетики оповіді в романі Т. Шевальє «Дівчина з перловою сережкою»

Роман Трейсі Шевальє «Дівчина з перловою сережкою» є яскравим прикладом твору, у якому візуальність займає центральне місце в побудові наративу. Оповідачка вибудовує детальну історію, використовує візуальні образи, порівнюючи абстрактні поняття або звуки з речами, знайомими кожному, що допомагає детально описати навколишній простір, розкрити смислові, структурні та емоційні акценти тексту. Такий прийом був використаний з метою виклику асоціацій, що допомагає читачеві краще відчути історію, а за твердженнями К. Ковалишин та О. Попової, візуальність додає тексту справжності, динаміки та багатошаровості [1], [2].

Суб’єктно-оповідний аспект грає ключову роль в оповіді, оскільки перед нами розкривається історія очима головної героїні Ґріт, служниці в будинку голландського художника Йоганнеса Вермеєра.

Доволі відчутну ролі в оповіді зіграв ефект синестезії – уявлення про звуки через візуальні образи. Саме він наповнив розповідь деталями, які спрощують створення образів в уяві читача та додають йому насиченості.

Головна героїня завжди робить акцент на кольорах. Це можуть бути елементи одягу персонажів, що підкреслюють їх соціальний стан, або ж світлові акценти певних місць, що виражають атмосферу місця та ставлення Ґріт до деяких локацій. Окрім уваги до кольору вбрання персонажів, була використана психологізація візуальних образів, тобто, передача певних рис характеру через риси зовнішності. Такий прийом не тільки розкриває характери персонажів, а й показує ставлення та бачення персонажів очима дівчини.

Завдяки таким прийомам, авторка вибудовує історію подібно до картин голландського живопису XVII ст.: кожна деталь має власний кольоровий, світловий або текстурний акцент, що створює плавність оповіді, додає емоційної та естетичної глибини сюжету та не фокусує твір лише на вчинках та взаємодії персонажів.

Окрім візуальності, важливою складовою оповіді роману стали шедеври Йоганнеса Вермеєра, подані в творі за допомогою екфразису. В романі Ґріт згадувала такі полотна митця: «Дівчина з перловою сережкою», «Дівчина із глечиком вина», «Жінка із намистом із перлин», «Дівчина, що пише», «Концерт», «Молочниця», «Чоловік та жінка, що п'ють в інтер'єрі», «Вид Делфта» та «Звідниця».

В оповіді служниці також були присутні чотири полотна інших митців, які ми спробували ідетифікувати. За нашим припущенням, це «Каїн вбиває Авеля» Пітера-Пауля Рубенса, «Мондське розп'яття» Рафаеля Санті, «Каяття Марії Магдалини» Тиціана – ці картини справили на дівчину сильне враження, через свої релігійні сюжети, тобто, через них авторка показала різницю світосприйняття між служницею-протестанткою та рештою жителів будинку, які були католиками. Четвертою картиною стала «Солдати поза службою» Дейстера Віллема Корнеліса, яка була згадана наприкінці твору в без емоційній та позбавленій деталей оповіді Ґріт, що свідчило про її мистецький занепад.

Також екфразис допоміг наповнити кахлі, вироби батька дівчини, символічним змістом, як, наприклад, кахля з хлопчиком та дівчинкою, яка була символом міцного зв'язку, а згодом і передвісником розлуки брата з сестрою. Водночас, кахлі мали й інший символічний зміст – уособлення примітивної творчості та важкої праці, які виступали контрастом до діяльності художника.

Інтерес дівчини до живопису, про який було згадано раніше, привернув увагу Вермеєра. Художник побачив у служниці споріднену душу, наділену «очима митця». Їх взаємовідносини, які залишились до кінця суто мистецькими та породили окрему сюжетну гілку роману, що вирізнялась своєю плавністю та естетичністю та залишили за собою результат – всесвітньовідомий портрет та невисловлені почуття. Після цього Ґріт, була вимушена назавжди покинути світ мистецтва під тиском соціальних обставин та відсутності можливості обирати життєвий шлях самостійно, а Вермеєр мовчки відпустив свою помічницю та друга. Отже, можемо зробити висновок, що окрім мистецьких проблем у творі піднято соціальні та етичні проблеми XVII століття, які створили ключову трагедію твору – занепад мистецького бачення Ґріт та вимушену відмову від ідеалів.

Список використаних джерел

1. Ковалишин К. Категорія візуального в літературознавстві – міждисциплінарний аспект. Pomiędzy. Polonistyczno-Ukrainoznawcze Studia Naukowe№1 (4). 2022. С.99-107.

2. Попова О. В. Інтермедіальні студії у сучасному літературознавстві. Проблеми семантики слова, речення та тексту. №38, 2017. С.163-167.

Тимченко Дарія Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
доктор філософії
Нікітська Катерина Ігорівна

Специфіка екранізацій повісті Р. Л. Стівенсона «Химерна історія доктора Джекіла і містера Гайда»

Повість Р. Л. Стівенсона про доктора Джекіла і містера Гайда, написана у 1886 році, стала класикою не лише готичної літератури, а й культурним феноменом — метафорою роздвоєної особистості. Популярність твору сприяла появі численних адаптацій тексту у театрі, кінематографі, літературі. Серед найбільш вдалих прикладів таких адаптацій можна назвати два фільми: ”Dr. Jekyll and Mr. Hyde” (1931) режисера Рубена Мамуляна та ”I, Monster” (1971) Стівена Вікса.

В обох екранізаціях збережені ключові мотиви літературного першоджерела, зокрема найголовніший — мотив роздвоєння особистості. Повість Стівенсона була написана у добу вікторіанства — епоху морального пуританства та наукових відкриттів. Головний герой розділяє себе на «соціальне» і «тіньове» Я — цим автор влучно репрезентує психологічну й культурну напругу епохи. Архетип подвоєння втілюється через науковий експеримент, а образ Гайда символізує витіснене «звірине» в людині.

Тема «двійника» є універсальною: вона присутня у фольклорі, античній міфології, середньовічних легендах. У повісті Стівенсона подвійність — це водночас моральна, психологічна, біологічна та соціальна проблема. Джекіл втілює респектабельну частину особистості, а Гайд — темну, підсвідому, первісну. Через це твір тлумачать як філософську притчу, психоаналітичний кейс та соціальну алегорію.

Якщо порівнювати кіновтілення повісті, то Мамулян (1931): вперше застосував суб’єктивну камеру, глибину кадру, складний грим, щоб передати трансформацію героя. Фільм відображає моральну драму вченого, який переступив межу. Вікс (1971): оновлює контекст, акцентує на внутрішньому психозі, готичному середовищі та сексуально-репресивній природі соціуму. Образ Гайда не тваринний, а психологічно глибокий.

Екранізація Мамуляна є прикладом класичної готики в кіно із її експресивністю, контрастом світла і тіні. Він працює з архетипами зла. У Вікса — більше психології, амбівалентності, герой «втомлений», розщеплений, без надії на повернення до цілісності. Також у Вікса помітний критичний погляд на суспільство як джерело витіснення.

Певні відмінності спостерігаються і в акторському підході до втілення образу героя: Фредерік Марч (1931): гіперемоційний, гротескний Гайд, який демонструє різку зміну на рівні тілесності. Крістофер Лі (1971): витончений, вивірений образ, у якому помітні внутрішній конфлікт та трагічність. Обидва актори передають двоїння персонажа, але різними методами: тілесно-театрально (Марч) і психологічно-поступово (Лі).

Таким чином, екранізації 1931 і 1971 років демонструють різні підходи до образу Джекіла/Гайда — через готику і експресіонізм, або через психологізм і соціальну критику.

Список використаних джерел

1. Stevenson R. L. The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde, 1886.
2. Freud S. The Uncanny, 1919.
3. Jung C. G. Archetypes and the Collective Unconscious, 1968.
4. Hutcheon L. A Theory of Adaptation, 2006.
5. Stam R. Beyond Fidelity: The Dialogics of Adaptation, 2000.
6. Showalter E. Sexual Anarchy: Gender and Culture at the Fin de Siècle, 1990.

7. Arata S. The Sedulous Ape: Atavism and Stevenson's Jekyll and Hyde, 1990.
8. Комісарова І. Подвійність як літературний концепт. Київ, 2017.

Тімчук Анна Федорівна
студентка І курсу
спеціальності «081. Право»

науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бреславець Надія Олександрівна

Чи втрачає англійська граматика свої традиційні правила

Англійська мова є однією з найдинамічніших мов світу, яка постійно зазнає змін під впливом технологій, глобалізації та культурних трансформацій. Одним із найцікавіших аспектів цих змін є розвиток граматики: деякі традиційні правила поступово втрачають свою актуальність, а нові мовні конструкції набувають популярності. Це помітно в усному мовленні, де носії мови часто використовують скорочені або неформальні вирази, які згодом закріплюються і в письмовій комунікації. Особливо це спостерігається в американському варіанті англійської мови, яка є більш гнучкою у порівнянні з британською. Такі зміни простежуються не лише в розмовній мові, а й у формальних текстах, де спрощення та адаптація правил роблять спілкування більш природним. Крім того, розвиток інтернет-комунікації сприяє швидкому поширенню нових мовних тенденцій, що поступово формують сучасний вигляд англійської мови.

Однією з найбільш помітних тенденцій у сучасній англійській є спрощення речень та граматичних конструкцій. Це добре помітно в розмовній мові, де традиційні правила стають менш суворими.

Скорочуються форми та усуваються зайві слова. Багато формальних граматичних структур поступово поступаються місцем простішим конструкціям. Наприклад: Традиційна форма: Whom are you talking to? (З ким ти говориш?) Сучасний варіант (поширений в американській англійській): Who are you talking to? Раніше вживання "whom" вважалося обов'язковим у формальних контекстах, проте сьогодні навіть в офіційному мовленні переважно використовується "who". Ще одним прикладом є скорочення допоміжних дієслів: Традиційна форма: I am going to visit my friend tomorrow. Скорочений варіант: I'm gonna visit my friend tomorrow. Форма "gonna" (going to) замість повного варіанта стала дуже поширеною.

Сучасні технології та соціальні мережі також впливають на граматичні зміни. Через швидкість спілкування у чатах і соцмережах деякі граматичні конструкції значно спростилися. Традиційна форма: I have seen this movie already. Сучасний (американський) варіант: I saw this movie already. У британській англійській усе ще частіше використовують Present Perfect (I have seen), тоді як в американській заміна на Past Simple (I saw) стала нормальною навіть у більш формальних контекстах. Ще один приклад: вживання "like" як вставного слова, що розмиває чіткість речення: Традиційна англійська: She said she would arrive at 5 PM. Сучасний розмовний варіант: She was like, "I'll be there at 5." Таке використання "like" спершу з'явилося в молодіжному сленгу, але зараз воно зустрічається навіть у деяких офіційних публікаціях та сценаріях кінофільмів.

Одним із сучасних змін є прийняття однини "they" як гендерно нейтрального займенника. Раніше займенник "they" використовувався лише для множини, але сьогодні його активно вживають у значенні однини для позначення осіб із невизначеною або небінарною гендерною ідентичністю. Традиційна форма: If a student wants to ask a question, he or she should raise their hand. Сучасний варіант: If a student wants to ask a question, they

should raise their hand. Цей тренд особливо поширений у США, де багато університетів та офіційних установ уже прийняли використання "they" як стандартної форми для позначення однієї особи.

Втрата традиційних відмінностей між “shall” і “will”. Раніше в британській англійській існувало чітке розрізнення між “shall” і “will”. Традиційне правило (британська англійська): I shall go to the meeting at 3 PM. (Форма для першої особи однини/множини) He will go to the meeting at 3 PM. (Форма для другої та третьої особи) Вважалося, що “shall” використовується для першої особи (I/we) у значенні майбутнього часу, тоді як “will” – для другої (you) та третьої (he/she/they) осіб. Сучасний варіант (американська англійська): I will go to the meeting at 3 PM. We will finish the project next week. У сучасній розмовній англійській “shall” майже повністю зникло, особливо в американському варіанті. Винятком залишилися юридичні документи та офіційні угоди, де “shall” використовується для вираження обов’язку або зобов’язання.

Англійська граматика дійсно змінюється, але це не означає, що вона “втрачає” традиційні правила. Натомість вона адаптується до сучасного світу, стає простішою та гнучкішою. Американський варіант англійської є більш відкритим до інновацій, тоді як британська англійська зберігає більше традиційних норм. Однак такі зміни не означають хаосу в граматиці – вони лише відображають природну еволюцію мови, яка триває вже століттями.

Сучасні технології, зокрема соціальні мережі та месенджери, значно прискорюють цей процес, створюючи нові мовні конструкції та змінюючи сприйняття норми. До того ж, дедалі більше людей використовують скорочені форми та неформальні звороти в електронних листах, що раніше було неприпустимим у професійному середовищі.

Деякі лінгвісти вважають, що така тенденція зробить мову більш доступною, а комунікацію – швидшою та ефективнішою. Важливо пам’ятати, що в офіційних контекстах формальні правила залишаються актуальними, а гнучкість граматики радше розширює можливості комунікації, ніж їх обмежує.

Список використаних джерел

1. Граматика англійської мови: правила в таблицях та схемах. Cambridge.ua. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://cambridge.ua/uk/blog/english-grammar-tables/
2. Рябуха Т. В., Куликова Л. А. Граматичні зміни в сучасній англійській мові // *Вісник філології.* 2021. №4(1). С. 231–235. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/part_1/41.pdf
3. JustSchool. Американська і британська англійська: головні відмінності. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://justschool.me/uk/blog/amerykanska-i-brytanska-anglijska-golovni-vidminnosti/
4. Features of English Grammar and Common Mistakes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://teacheng.info/mistakes/features/.

Ткач Катерина Олександрівна,
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Костюк Олена Миколаївна

Сюжетно-композиційні особливості науково-фантастичних новел Едгара Аллана По (на прикладі творів «У полоні Мальстрему», «Дивовижна пригода Ганса Пфааля», «Правда про історію з містером Вальдемаром» та «Mellonta Tauta»)

Коли йдеться про літературу американського романтизму, ім'я Едгара Аллана По згадується одним з перших. Його справедливо вважають одним з основоположників і розробників американської новели як жанру літератури. Питання вивчення фантастики взагалі і її місця у творчості Е. По зокрема розглядали такі вітчизняні та зарубіжні дослідники, як Т. Кестхеї, Д. К. Гарт, Д. Аллен, Є. Брандис, В. Гаков, А. Вуліс, Є. Герцик, О. І. Білецький.

Таким чином, **актуальність** обраної теми зумовлена значенням творчості Едгара По, і зокрема його новелістики, для становлення американської літератури (як самого жанру новели, так і особливості літературного стилю), а також недостатньою вивченістю фантастичної творчості Е. А. По вітчизняним літературознавством.

Дослідження особливостей жанру новели у літературі та ролі Едгара По дозволяє зробити декілька узагальнень. Сучасні літературознавці поділяють думку авторів Літературознавчого словника-довідника, які вважають, що: новела (від італійського novella – «новина», «новий указ», від латинського novellas – новітній) – невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом, сконденсованою та яскраво вималюваною дією. Новелі притаманні лаконізм, яскравість і влучність художніх засобів. Серед різновидів епічного жанру новела вирізняється точною й усталеною конструкцією [3, с. 497]. Вона є одним із найефективніших засобів художнього осмислення дійсності, дозволяючи авторові сконцентрувати увагу на ключових ідеях та емоціях. Втім, на переконання О. Денисенка, «проблемою жанрової специфіки новели активно займалися різні учені в різні періоди. Проте до цього часу так і не існує єдиного погляду на новелу як самостійний жанр. У всіх дискусіях про поетику новели найбільш стійким залишається положення, що новела є стислою формою епічної оповіді» [1].

Про сюжетно-композиційні особливості романтичних творів малої прози варто зазначити також низку важливих положень. Новела вирізняється стрункою та усталеною конструкцією; до композиційних канонів новели належить наявність згорненої композиції яскраво вираженим переломним моментом у сюжеті, перевага сюжетної однолінійності, зведення до мінімуму кількості персонажів [3, с. 497]. Кульмінація у творі відіграє головну роль у визначенні його ідейного змісту, вона містить у собі момент психологічної несподіванки. Притаманні Едгару По прийоми раптової розв'язки, поява несподіваного другорядного персонажа, дія балансує на межі реального та фантастичного. Свої основні естетичні принципи По виклав у критичних статтях, які можна викласти так: єдність враження (ефекту), якого потрібно досягти для емоційного та інтелектуального впливу на читача; принцип достовірності оповіді (автор повинен завоювати довіру читача); структурна єдність новели – кожен сюжет подібний будівлі, де всі елементи взаємопов'язані.

У новелі «Дивовижна пригода Ганса Пфааля» композиція новели включає обрамлення. Невідомий оповідач отримує від незнайомця рукопис, який і становить основну частину розповіді – історію самого Ганса Пфааля. Новела побудована таким чином, щоб читач разом з оповідачем проходив шлях від відносної реальності до абсолютної фантастики. Ліричні відступи: автор використовує прийом псевдонаукової

деталізації для опису польоту та місячного середовища. Технічні характеристики кулі, фізичні відчуття під час польоту, опис атмосфери та гравітації на Місяці подаються з такою ретельністю, що створюють ілюзію правдоподібності, хоча сама подорож є фантастичною. Наявний відкритий фінал – завершення новели залишає питання про правдивість історії відкритим. Посланець з Місяця зникає, а рукопис обривається. Це є навмисним композиційним рішенням, що підсилює відчуття дива та таємниці.

«У полоні Мальстрему» має ретроспективну розповідь. Оповідь ведеться від імені моряка, який пережив жахливу подію і тепер розповідає про неї. Опис шторму, наближення до Мальстрему, жахливі відчуття потрапляння у вир – усе це подається поступово, з наростанням інтенсивності. Композиція віддзеркалює ескалацію страху та відчаю головного героя. Кульмінацією є сам процес перебування у вирі. Розв'язка ж є несподіваною та парадоксальною – спостережливість та раціональне мислення допомагають старому моряку врятуватися. Обрамлення додає історії елемент достовірності та підкреслює надзвичайність пережитого.

Ці новели вирізняються складною та майстерно вибудуваною композицією, яка слугує для створення ефекту незвичайності, напруги та поступового розкриття неймовірних подій. У «Висновку» до «Ганса Пфааля» По сформулював принципи того виду літератури, що згодом назвуть науково-фантастичним.

Композиція новели «Правда про історію з містером Вальдемаром» імітує науковий звіт або протокол експерименту. Оповідач представляє себе як безстороннього спостерігача, який фіксує факти; як людину науки, зацікавлену в експериментах з месмеризмом (гіпнозом). Це створює ілюзію достовірності неймовірних подій – збереження свідомості в загіпнотизованого вмираючого. Новела розпочинається у цілком реалістичному ключі. Поступово в реалістичний контекст вриваються елементи фантастики. Кульмінацією є спроба розбудити Вальдемара, яка призводить до його миттєвого розкладання. Цей жахливий фінал є несподіваним та шокуючим. Композиція тут працює на створення максимального ефекту жаху та відрази.

У новелах Едгара Аллана По протиставлення реальності та фантастики є важливим художнім прийомом, який створює особливу атмосферу та підкреслює дослідження автором меж пізнаного та непізнаного. Важливу роль відіграють обрамлення, ретроспективна розповідь, псевдодокументальність, фрагментарність та плин свідомості, що дозволяє автору ефективно передавати авторське бачення, досліджувати межі між життям і смертю, можливості науки та психологічні стани персонажів.

Список використаних джерел

1. Денисенко О. В. До інтерпретації жанру новели у світовому літературознавстві. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/74364/32-Denisenko.pdf?sequence=1
2. Денисюк І. Українська новелістика кінця XIX – поч.XX ст // Українська новелістика кінця XIX – початку XX століття : Оповідання. Новели. Фрагмент альні форми (ескізи, етюди, нариси, образки, поезії в прозі) / Іван Денисюк. – К., 1989.
3. Літературознавчий словник-довідник // За ред. Р. Гром'яка. – К.: Академія, 2007. – 753с.

Тищенко Марина Миколаївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна

Ефективність використання квест-технології у процесі англомовного навчання учнів основної школи

Ключові слова: *інноваційні технології навчання, квест-технології, класифікація, етапи, процес навчання*

Сутність проблеми: концепція нової української школи передбачає використання інноваційних технологій, які допоможуть виховувати освічених, всебічно розвинених громадян України. Одним із таких інструментів є квест, який вчить учнів знаходити необхідну інформацію, аналізувати її, систематизувати та вирішувати складні задачі.

Мета роботи: дослідити та проаналізувати ефективность використання квест-технології в процесі англомовного навчання учнів основної школи.

Завдання роботи: розкрити сутність поняття «квест-технологія» та визначити її види; визначити етапи та ефективність застосування квест-технології у сучасному навчальному процесі англомовного говоріння учнів основної школи.

Питання використання квест-технології в освітньому процесі вивчають зарубіжні та вітчизняні науковці: Б. Додж, Т. Марч, М. Андрєєва, О. Багузіна, Я. Биховський, Г. Воробйов, О. Гапеєва, Д. Грабчак, М. Гриневич, Л. Желізняк, Л. Іванова, Н. Кононець, С. Напалков, Г. Шаматонова, О. Шевцова, В. Шмідт, О. Шульгіна та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з нагальних проблем освітнього простору є урізноманітнення навчального процесу, активізація пізнавальної діяльності учнів і розширення сфери їх інтересів. Це потребує впровадження новітніх форм, методів і технологій навчання, однією з яких є квест-технологія.

Квест - це інтелектуальне змагання з елементами рольової гри, яке передбачає виконання серії завдань командами або окремими учасниками. У 1995 році професор Б. Додж з університету Сан-Дієго запропонував концепцію веб-квестів - методику для ефективного використання Інтернету в освітньому процесі. В.В. Шмідт розглядає квести як міні-проекти, засновані на пошуку інформації в Інтернеті, що дозволяє учням не тільки добирати і упорядковувати інформацію, отриману з Інтернету, а й скеровувати свою діяльність на поставлене перед ними завдання. Т.О. Кузнєцова формулює поняття «квест» як приклад організації інтерактивного освітнього середовища. О.Г. Шевцова стверджує, що квест – орієнтована на вирішення проблеми діяльність.

Б. Додж пропонує такі принципи класифікації квестів:

1. За тривалістю проходження: короткострокові (одне заняття) та довгострокові (до тижня).
2. За предметним змістом: монопроєкти (одна шкільна дисципліна) і міжпредметні квести.

Квести також класифікують за структурою сюжетів на: лінійні - завдання виконуються послідовно, нелінійні - учасники можуть вибирати порядок виконання завдань. За інформаційним середовищем: традиційне (шкільна кімната) та інтернет середовище (сайти, форуми, соціальні мережі). За діяльністю учнів квести поділяються на дослідницькі, інформаційні, творчі, пошукові, ігрові, рольові, комбіновані.

Змістова лінія квесту, на думку Я. Биховського, включає такі компоненти:

- вступ, керівництво до дії – визначення часових рамок, головних ролей учасників або сценарій квесту, попередній план роботи, знайомлення зі змістом квесту в цілому;

- центральне завдання – чітко визначено результат, який має одержати команда, виконавши задану серію завдань;
- список інформаційних ресурсів (на електронних чи паперових носіях), необхідних для виконання завдання, може даватися учням в процесі роботи на кожному з етапів;
- опис процедури роботи, яку необхідно виконати учасникам під час проходження етапу (може зазначатися на кожному етапі окремо чи на початку гри);
- розробка критеріїв чи параметрів оцінювання – залежить від типу навчальних завдань, які вирішуються на квесті;
- висновок – аналіз досвіду, отриманого учасниками квесту [1].

Квести можна застосовувати на різних етапах уроку, зокрема для: засвоєння нових знань (учні отримують завдання для відкриття нових тем через дослідницьку діяльність); формування навичок (інтерактивні завдання допомагають учням закріпити здобуті знання в практичних ситуаціях); узагальнення матеріалу (за допомогою квесту можна підсумувати вивчене, що допоможе краще засвоїти тему).

На думку багатьох учених (Я. Биховський, М. Бовтенко, П. Сисоєв, Б. Додж, Т. Марч та ін.), при застосуванні квест-технології учні проходять повний цикл мотивації — від уваги до задоволення, знайомляться з автентичним матеріалом, який дає їм змогу досліджувати, обговорювати й усвідомлено будувати нові концепції та відносини в контексті проблем реального світу, створюючи проекти, що мають практичну значущість.

Основними перевагами використання квесту на уроках є:

1. Активізація розумової діяльності: створення спеціальних умов для виконання завдань розвиває здатність учнів до вирішення складних задач.
2. Розвиток командної роботи: квест стимулює співпрацю учнів, що сприяє розвитку їх соціальних навичок.
3. Універсальність: квести можна використовувати на різних етапах уроку — від засвоєння нових знань до узагальнення і систематизації вивченого матеріалу.
4. Підвищення зацікавленості: завдяки елементам гри, учні не лише здобувають знання, а й активно залучаються до навчального процесу.

Висновки. У рамках розвитку новітніх освітніх технологій та інтеграції їх у навчальний процес, особливу увагу заслуговують ігрові методики. Навчання за допомогою квестів на уроках англійської мови є важливим елементом сучасного освітнього процесу, що сприяє формуванню як ключових, так і предметних компетентностей учнів, допомагає розвивати навички, необхідні в XXI столітті, зокрема творчість, критичне мислення, комунікацію та співпрацю.

Список використаних джерел

1. Биховський Я.С. Освітні веб-квести/ Матеріали міжнародної конференції «Інформаційні технології в освіті.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Кулішов В.С. Застосування квест-технології у професійно-теоретичній підготовці учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО УМО НАПН України, 2018. 86 с.
4. Сокол І.М. Впровадження квест-технології в освітній процес: навчальний посібник. Запоріжжя: Акцент Інвест-трейд, 2014. 108 с.
5. Сокол І.М. Класифікація квестів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Запоріжжя: КПУ, 2014. Вип. 36 (89). С. 369 – 375.
6. Хващевська О.О. Сучасні педагогічні технології підготовки майбутнього вчителя початкової школи в контексті НУШ. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти, 2018. Вип. 8 (2). DOI.10.31865/2414-92.8(2).2018.153790.

Устінкіна Анастасія Денисівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Юдін Олександр Анатолійович

Вживання англійських конструкцій із запереченням not у романі Дж. Роулінг "Гаррі Поттер і смертельні реліквії" та специфіка їх відтворення українською мовою: корпусний підхід

Заперечення як лінгвістична категорія займає важливе місце в мовах світу, оскільки воно є засобом вираження логічної протилежності, відмови або відсутності якогось явища чи процесу. Окрім того, заперечення має широке емоційне, психологічне та філософське навантаження, особливо в контекстах, де воно виражає складні внутрішні переживання персонажів, їхні конфлікти чи роздуми. У мові заперечення є одним із основних способів утворення контрастів, заперечення можливості чи реальності того чи іншого явища, що, в свою чергу, має важливе значення як для комунікації, так і для розуміння ідеї автора. Як зазначила в своєму дослідженні Баган М. П., щоб запобігти громіздкості й однотипності мовлення, можна лише за допомогою використання різних морфологічних і лексичних засобів експлікації заперечення (Баган, 2010).

Англійська мова реалізує конструкцію заперечення через частку "not", яка ставиться перед дієсловами або іншими словами, що заперечують дії чи явища. Вона є основним засобом для вираження заперечення в простих, складних та навіть складнопідрядних реченнях. Українська мова використовує для цієї мети частку "не", яка виконує аналогічну функцію, однак розташовується перед тим словом, яке заперечується. Однак, попри подібність функцій цих часток, особливості їх використання та можливості для контекстуальних адаптацій у перекладі можуть мати суттєві відмінності. Ці відмінності стають особливо вираженими в перекладах художніх текстів, де конструкції з запереченням не лише виконують граматичну функцію, а й сприяють формуванню певної емоційної атмосфери.

Прикладами використання конструкцій із запереченням є роман Дж. Роулінг "Гаррі Поттер і Смертельні реліквії", де частка "not" виражає внутрішні конфлікти персонажів, їхне ставлення до подій, відмови від певних рішень або навіть заперечення реальності. Цей роман містить численні приклади вживання конструкцій із запереченням, які сприяють формуванню глибокої психологічної складності персонажів. Через ці конструкції автор досягає значної емоційної насиченості тексту, створюючи контрасти між внутрішнім світом героїв і зовнішнім середовищем, в якому вони перебувають.

Особливо важливою є функція заперечення у побудові внутрішніх монологів і діалогів між персонажами, де конструкції із запереченням "not" не лише виконують роль граматичних одиниць, що змінюють зміст висловлювання, але й служать інструментом для вираження рішучості, сумніву, протесту чи заперечення того, що відбувається в історії. Заперечення через "not" може бути використане для підкреслення боротьби між внутрішнім бажанням героя і об'єктивною реальністю, що формує психологічний портрет персонажа та його емоційну напругу. Паславська А. Й. не просто так зазначила, що незважаючи на певну вторинність заперечних речень по відношенню до стверджувальних, заперечення відіграє дуже важливу, а інколи й ведучу роль у пізнавальному процесі, у перебігу актів комунікації (Паславська, 2008).

У процесі перекладу заперечних конструкцій на українську мову виникають складнощі, пов'язані з необхідністю збереження не лише граматичної відповідності, але й емоційного забарвлення оригінального тексту. Частка "not" в англійській мові має особливі функції, які не завжди можуть бути відтворені за допомогою прямого перекладу. Важливим

є не тільки дотримання точності, а й передача емоційного змісту, який надає цьому запереченню додаткове значення. Перекладач, зіткнувшись з необхідністю відтворити ці конструкції на українську, має забезпечити максимальну точність у відтворенні контексту. Частка "не" в українській мові зазвичай розташовується перед словом, що заперечується, що вимагає певної адаптації в процесі перекладу. Проте переклад цього елементу не завжди є простим, оскільки різні конструкції можуть вимагати специфічних лексичних одиниць чи фразеологічних змін, щоб зберегти емоційну насиченість оригіналу.

Аналіз конструкцій із запереченням у романі за допомогою корпусного підходу дозволяє виявити загальні тенденції їх вживання, їх роль у створенні емоційної атмосфери та психологічної глибини персонажів. За допомогою корпусів величезні масиви літературної мови стають цілком доступними і відкритими для систематичного аналізу та детального опису (Hussein, 2015: 74-86). Тому завдяки корпусам, можна виділити типові конструкції з "not", які використовуються для вираження заперечення та протесту, а також для вираження різних відтінків емоцій: сумнівів, тривоги, рішучості, навіть страху чи відчаю. У контексті художнього твору це дозволяє зрозуміти, як конструкції з запереченням впливають на побудову характерів персонажів і створення драматичних ситуацій.

Зважаючи на специфіку заперечення, що формується через конструкції з "not", переклад цього елемента на українську мову вимагає гнучкості, оскільки кожен випадок може мати свої нюанси, що залежать від контексту. Частка "не" в українській мові може змінювати своє значення залежно від того, з якими словами вона вживається. Крім того, відмінності між двома мовами можуть проявлятися у використанні інших лексичних одиниць, що змінюють семантику та емоційну забарвленість заперечення.

Висловленням відмови як одному з видів емоційних висловлювань притаманне, насамперед, специфічне просодичне оформлення. При цьому особливості просодичного оформлення висловлювань пов’язані з мовним матеріалом, оскільки кожна мова відповідно до своїх внутрішніх законів розвитку у різних мовленнєвих ситуаціях використовує для цього процесу всі лінгвістичні засоби (Сокирська, 2014). Важливо зазначити, що в контексті художнього тексту перекладач повинен звертати увагу на той емоційний контекст, який передає конструкція з запереченням. Заперечення через "not" може бути використано не лише для вираження прямої відмови, а й для підсилення відчуття напруги, страху або емоційної боротьби персонажа. В цьому сенсі переклад має за мету зберегти не лише граматичну точність, а й емоційне значення оригіналу, адже саме емоційний контекст є важливим для сприйняття читачем.

Загалом, корпусний підхід дозволяє глибше зрозуміти, як конструкції із запереченням використовуються в тексті Дж. Роулінг для досягнення емоційної насиченості, а також як ці конструкції можуть бути перекладені на іншу мову з урахуванням всіх лексичних, граматичних та емоційних аспектів. Вивчення цього явища є важливим для подальших досліджень в галузі лінгвістики, перекладознавства та літературознавства.

Отже, переклад конструкцій із запереченням "not" вимагає від перекладача глибокого розуміння контексту, оскільки саме через ці конструкції автор створює складні емоційні та психологічні портрети своїх персонажів. Використання таких конструкцій надає тексту додаткової глибини, яка може бути втрата при неправильному перекладі. Тому важливо, щоб перекладач не лише зберігав граматичну коректність, а й ретельно адаптував емоційне забарвлення тексту, щоб передати ті самі відчуття та переживання, які має читач оригіналу.

Список використаних джерел

1. Баган, М. П. (2010). Функціональні параметри лексико-граматичного заперечення в сучасній українській мові. (сс. 14-15). Взято з:

http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/1569/Ukrm_2010_3_4.pdf?sequence=1&isAllowed=y

2. Паславська, А. Й. (2008). Імпліцитне заперечення: типологія реалізації. Львівський національний університет імені Івана Франка.

3. Сокирська, О. С. (2014). Мовні засоби вираження смислу висловлення відмови. Національний технічний університет України «КПІ».

4. Hussein, K. S. (2015). The potentialities of corpus-based techniques for analyzing literature. (pp. 74–86). International Journal of English Language Linguistics Research.

Хауха Юлія Олександрівна
студентка V курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна

Роль інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні граматичної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови

Постановка проблеми. Граматична компетенція є однією з ключових елементів формування іншомовної комунікативної компетенції і включає знання граматичних правил, володіння засобами вираження граматичних категорій і стилістичних особливостей іноземної мови та їх застосування у мовленні; а саме – вона забезпечує здатність учнів правильно будувати речення та раціонально висловлювати свої думки [1; 4, с. 150]. У «Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти» (CEFR) зазначається, що граматична компетентність допомагає висловловлювати думки точно і логічно. Формування даної компетентності потребує не лише теорії та вивчення правил, а й використання у реальному світі, що можна ефективно реалізувати завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям [3].

Метою даного дослідження є аналіз можливостей використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі вивчення мови, а саме формування граматичної компетенції учнів старшої школи на уроках англійської мови. **Для досягнення цього було поставлено такі завдання:** 1) визначити суть поняття граматичної компетенції та її роль в процесі вивчення іноземної мови; 2) визначити сутність ІКТ; 3) дослідити ефективність ІКТ протягом вивчення граматики на уроках; 4) зазначити переваги та недоліки застосування ІКТ в навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу. В модерному світі, а зокрема і в освітньому просторі, ІКТ мають вагоме значення у процесі вивчення іноземних мов. Інформаційно-комунікаційні технології Річардс і Ренандя визначають як сукупність методів виробничих процесів і програмно-технічних засобів, які інтрегрують для збирання, зберігання, розповсюдження та використання інформації для організації навчання. Також поняття ІКТ визначають як різні технічні засоби, які використовуються у навчанні: комп'ютери, мобільні телефони, інтернет, спеціальні програми, відео та онлайн-платформи. Завдяки ним можна оптимізувати процес навчання через інтерактивні та мультимедійні засоби, адже традиційні методи викладання сучасні учні сприймають як складні та нудні, що знижує їх мотивацію до навчання та запам'ятовування.

ІКТ це досить ефективний засіб для розвитку та покращення граматичних навичок. Лі та Харт зазначають, що інтернет має низку функцій, які сприяють зростанню рівня володіння мовою, які особливо підходять для тих, хто вивчає другу мову [4, с. 374]. Вони забезпечують взаємодію з матеріалом в різних форматах. Інтегрувати ІКТ на уроках

англійської мови учнів старшої школи можна шляхом використання кількох технологій. Першим таким основним типом є онлайн-платформи. Завдяки їм можна організувати постійний доступ до навчальних матеріалів – підручників, завдань, тестів, що також допомагає учням самостійно навчатись. Варто додати, що ці засоби забезпечують можливість комунікації між вчителем і учнями. Найвідомішими прикладами є Classroom, Moodle, Edmodo, Teams. Не менш важливим є використання мобільних застосунків, таких як Quizlet, Quizziz. Вони сприяють автоматизації навичок вивченого завдяки інтерактивним вправам і тестам в будь-який час та будь-де, що є дуже зручним для самостійної роботи. Не варто забувати про ігрові платформи, наприклад Kahoot, Blooket, Wordwall, Bamboozle. Онлайн-вікторини та ігри роблять уроки гейміфікованими та дозволяють робити перевірку знань в незвичному форматі, що сприяє розвитку здорового конкурентного духу.

Проте, впровадження ІКТ має свої недоліки, такі як технічні проблеми (відсутність стабільного інтернет-з'єднання, застаріле обладнання), погана підготовка вчителів (є суттєвим фактором, оскільки результат напряму залежить від рівня вмінь педагогів успішно їх застосовувати), вміння правильно контролювати час і кількість цифрових вправ, щоб запобігти відволіканню від навчального процесу [2].

Для підтвердження теоретичних даних було проведено кілька уроків за темою «Passive Voice» в 10 класі. Дана тема викликає у школярів певні труднощі через зміну структури речення. Було проведено три навчальні заняття, під час яких було використано різні типи ІКТ. Для представлення та пояснення теми застосували платформу Canva, для виконання вправ використали інтерактивний навчальний застосунок Wordwall та LiveWorksheets, для засвоєння теорії та формул – сервіс Quizlet, а для підсумкового тестування найкращим вибором була навчальна платформа Kahoot, завдяки якій можна перевірили рівень сформованості знань учнів у вигляді вікторини. Порівняльний аналіз результатів тестування показав покращення середнього рівня засвоєння граматичного матеріалу. До інтеграції середній результат становив 56%, а вже після впровадження він збільшився аж до 82%. Варто додати, що учні виразили більший інтерес до роботи на уроці та відзначили, що матеріал став значно зрозумілішим.

Висновки. Таким чином можна підсумувати, що в сучасних реаліях інформаційно-комунікаційні технології є необхідним складовим уроку. ІКТ є важливим інструментом , адже вони відкривають нові можливості для кращого формування граматичної компетенції в учнів – завдяки ним навчання стає більш захоплюючим та мотивуючим. Проте результат їх застосування значною мірою залежить від коректного використання та технічної освіченості вчителів, а також від можливості оперативно вирішувати технічні проблеми, що можуть виникнути. Навіть попри ці труднощі, застосування ІКТ може суттєво підвищити рівень сформованості граматичної компетенції учнів та їх мотивацію до подальшого вивчення мови.

Список використаних джерел

1. Дмитренко Н. В. Інтерактивне навчання граматики англійської мови. – Харків: Педагогічна думка, 2021.
2. Chapelle C. A. Computer Applications in Second Language Acquisition: Foundations for Teaching, Testing, and Research. – Cambridge University Press, 2001.
3. Dudeney G., Hockly N. How to Teach English with Technology. – Pearson Education, 2007.
4. Richards J. C., Renandya W. A. Methodology in Language Teaching: An Anthology of Current Practice. – Cambridge University Press, 2002.
5. Common European Framework of Reference for Languages // Council of Europe. — Режим доступу: https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages (дата звернення: 01.04.2025).

Хомич Діана Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Мельник Анжела Олегівна

Методика створення й використання бодібіографії А. Конан Дойла при вивченні творчості письменника в 7-му класі

Актуальність дослідження. У пояснювальній записці модельної навчальної програми із зарубіжної літератури для 5-9 класів авторів О. Ніколенко, О. Ісаєвої, Ж. Клименко та інших наголошується, що провідним завданням вивчення предмета в 7-9 класах є формування в учнів стійкого інтересу до художньої літератури і читання, усвідомленого дбайливого ставлення до світової художньої літератури як до духовної скарбниці людства, стійких моральних якостей та громадської позиції [1]. Важливе значення у реалізації цього завдання має вивчення біографії письменника, яке виступає першою сходинкою в осягненні літературного твору й характеризується значною пізнавальною та екзистенційною цінністю, адже школярі відкривають для себе письменника передусім як непересічну особистість, засвоюють її досвід і цінності, накреслюють власні життєві орієнтири. Сучасна методика потребує переосмислення традиційних підходів до вивчення біографії письменника й застосування інноваційних прийомів і видів робіт, які б ураховували особливості сучасних учнів – представників покоління альфа й містили б елементи проблемного й дослідницького навчання. Одним із таких підходів може бути використання бодібіографії письменника.

Проблемі вивчення біографії письменника присвячено праці науковців Л. Мірошниченко, Г. Токмань, Г. Островської та інших. Використання бодібіографії визначної особистості досліджували Д. Найт, І. Мегедь, А. Мельник та інші.

Мета дослідження – розробка методичних рекомендацій до створення й використання бодібіографії письменника А. Конан Дойла в 7-му класі.

Виклад основного матеріалу. Бодібіографія (або «біографія тіла») визначної особисті як навчальний проєкт була запропонована американською вчителькою Д. Найт [4]. Алгоритм його виконання такий: на великому аркуші паперу створюється зображення фігури людини, яке символізує визначну особистість, кожна частина тіла людини на схемі має певне символічне значення: серце відображає любов, очі – життєву мету, хребет – основні переконання, ноги – життєвий шлях тощо. Учням пропонується наповнити ці елементи змістом, додаючи цитати або свої коментарі. У результаті отримуємо унікальний візуалізований портрет особистості, що відображає єдність її зовнішнього та внутрішнього світів.

В Україні використання бодібіографії особистості при вивченні зарубіжної набуває популярності завдяки зусиллям української вчительки І. Мегедь. Так, І. Мегедь провела для учителів літератури вебінар-практикум, на якому представила проєктну технологію бодібіографії, яку розглядає, як «багаторівневу художню комунікацію – синтез словесного, візуального, тілесно-кінестетичного і особистісного рівнів» [2]. Описуючи досвід І. Мегедь, науковиця А. Мельник зазначає, що бодібіографія – це «організована за певними правилами візуалізація особистості, яка поєднує у собі текст (цитати, коментарі) й зображення (ілюстрації, символи)». Дослідниця наголошує, що вивчення особистості письменника у такий спосіб «порушує очікування учнів від звичної методики, спонукає до пошуку нової інформації, розвиває критичне й креативне мислення, емпатію» [3].

Представимо методику створення й використання бодібіографії визначної особистості на прикладі біографії А. Конан Дойла, творчість якого вивчається на уроках зарубіжної літератури в 7-му класі. Робота відбувається у три етапи: підготовчий (збір і

опрацювання матеріалу), творчий (оформлення проєкту згідно з вимогами) та презентаційний (представлення результатів однокласникам). Такий підхід сприяє не лише кращому засвоєнню біографії письменника, а й допомагає учням усвідомити зв'язок між особистістю автора та створеними ним героями.

Бодібіографія Артура Конан Дойла відображає багатогранність його особистості та творчості. У центрі бодібіографії – ключові аспекти життя і творчості автора.

Мозок: знання біології, хімії та музики, що знайшли відображення у творах.

Очі: спостережливість і аналітичне мислення, що вплинули на створення образу Шерлока Холмса.

Серце: любов до літератури, натхнення від матері та відданість родині.

Хребет: письменницький талант як основна мотивація.

Душа: прагнення до моральності та справедливості в житті й творчості.

Руки: перо як символ літературної діяльності.

Ноги: відданість спіритуалізму та дослідженню паранормального.

Фон плаката ми оформили у темних кольорах, оскільки він створює атмосферу детективної напруги.

Бодібіографію можна використовувати на різних етапах вивчення художнього твору. На етапі підготовки до сприйняття вона зацікавлює учнів і налаштовує їх на роботу з оповіданнями про Шерлока Холмса. Під час читання й аналізу текстів допомагає встановити зв'язок між біографічними фактами та основними темами творів. На підсумковому етапі бодібіографія слугує інструментом для рефлексії, дозволяючи обговорити, як особистість письменника вплинула на його літературну спадщину.

Робота над бодібіографією може виконуватись як учителем, так і учнями – індивідуально, у парах або в групі, залежно від навчальної мети. Серед видів робіт, які можна запропонувати із бодібіографією письменника, можемо назвати такі: розповідь учителя про письменника на основі заздалегідь складеної бодібіографії, коментування учнями готової бодібіографії, заповнення учнями лакун у бодібіографії, створення учнями бодібіографії письменника (це може бути робота у групах), написання есе на основі бодібіографії про письменника та ін.

Висновки. Отже, застосування такого виду роботи як бодібіографія письменника, що поєднує в собі елементи проблемного й дослідницького навчання, створює можливості для розкриття біографії письменника з різних сторін – не лише фактографічно, а й емоційно, образно й асоціативно. Бодібіографія письменника допомагає простежити зв'язок між життям автора та його творами, а також сприяє розвитку інтересу до особистості письменника й літератури та читання загалом.

Список використаних джерел

1. Зарубіжна література. 5-9 класи. Модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти (у редакції 2023 р.) / О. Ніколенко, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Л. Мацевко-Бекерська та ін. URL: https://surl.li/kfmoob (дата звернення: 16.04.2025).
2. Мегедь І. Проєктна технологія бодібіографії при вивченні зарубіжної літератури: презентація виступу. URL: https://surl.li/qninzy (дата звернення: 16.04.2025).
3. Мельник А.О. Педагогіка здивування, або про wow-ефект на уроках літератури. *Тенденції і перспективи вивчення літератури у середній і вищій школах:* матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції. 2025. С. 51-55. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/35659 (дата звернення: 16.04.2025).
4. Knight D. Study All Knight. URL: https://www.studyallknight.com/ (дата звернення: 16.04.2025).

Чабан Катерина Анатоліївна
студентка V курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Семененко Галина Миколаївна

Використання відеоматеріалів у процесі формування англомовної лінгвосоціокультурної компетентності учнів 10 класу

Сутність проблеми. Вільне володіння іноземною мовою, як відомо, не обмежується лише знанням слів і граматики, а вимагає розвитку іншомовної комунікативної компетентності комплексно, враховуючи усі її складові. За концепцією Нової української школи окрім уміння належно розуміти іноземну мову та спілкуватися нею, учні випускники повинні володіти умінням "посередницької діяльності та міжкультурного спілкування" [цит. за 4, с. 11]. Ці уміння лежать в основі лінгвосоціокультурної компетентності (далі — ЛСК), яка також включає знання, та навички, які готують людину до іншомовної міжкультурної комунікації. У загальноосвітніх навчальних закладах її формують через різні види мовленнєвої діяльності: читання, аудіювання, письмові та усні вправи, які допомагають дізнатися більше про культуру, соціальні норми та мовні особливості іншої країни. Використання відеофільмів у навчанні іноземної мови є ефективним методом для розвитку ЛСК, адже він передбачає подання нової інформації через декілька каналів сприйняття водночас — слухового та зорового, а тому покращує рівень розуміння учнями нового матеріалу. Однак, вчителі рідко застосовують цей інструмент через труднощі з підбором матеріалів або недостатню орієнтованість у прийомах інтеграції відео в навчальних процес. Тому важливо дослідити оптимальні підходи до використання відеоматеріалів для покращення вивчення іноземної мови.

Актуальність дослідження полягає у тому, що на сьогодні дуже часто виникає проблема зміщення акценту навчання англійської мови виключно на засвоєння практичних умінь, таких як читання або аудіювання. Головною метою вчителя дуже часто є досягнення саме практичних цілей уроку, а розвиток світогляду учнів, осмислення фактів про культуру, соціум та мовну картину світу може відходити на другий план. Окрім цього, тема цифровізації навчання є досі актуальною в освітньому просторі, але багато вчителів мають складнощі при пошуку онлайн-ресурсів і тих відеофільмів, які б допомагали реалізовувати конкретні цілі ЛСК, а також методів і прийомів їх опрацювання без підручника. Тому **метою** статті є продемонструвати переваги використання відео під час формування лінгвосоціокультурної компетентності у старшій школі у рамках вивчення теми *"National Cuisine"* [2, с. 87].

Відомо, що найкраще лінгвосоціокультурна компетентність формується в людини при перебуванні безпосередньо в іншомовному середовищі тієї країни, мова якої вивчається. Але оскільки такий досвід не є доступним для усіх здобувачів освіти, вчитель завжди намагається якомога точніше відтворити ті умови у класі. У такому випадку відеофільми є одним з найкращих допоміжних засобів, адже вони дають змогу учням спостерігати за реальною мовленнєвою поведінкою носіїв, звикати до їхньої природної вимови, помічати вербальні та невербальні аспекти комунікації. На основні досліджень багатьох науковців, О. Мудрик у своїй статті виділив такі групи відеоматеріалів: "1) постановочні навчальні ролики; 2) музичні та рекламні відеокліпи; повнометражні художні фільми, телесеріали та мультфільми; 3) додаткові матеріали, які супроводжують художні фільми; 4) відеозаписи різних виступів, ток-шоу; 5) відеопрограми для вивчення окремих аспектів мови" [цит. За 3, с. 89]. Найпопулярнішими з них на сьогоднішній день є відеоблоги та соціальні ролики, які найчастіше можна зустріти на платформі *Youtube* та інших соціальних мережах.

Існує багато підходів для використання відео в навчальних цілях. Наприклад, Марк Мелліндер використовує відеозаписи різних спікерів як завдання для самостійного позакласного опрацювання учнями, де вони повинні згодом відтворити промову іноземною мовою та прокоментувати її тему [5]. Проте, якщо опрацювання відео відбувається під час уроку, необхідно дотримуватися поетапності вправ, а також головними умовами є відповідність лексики та змісту відео віковим особливостям учнів та виучуваній темі.

Для формування лінгвосоціокультурної компетентності при вивченні теми *"National Cuisine"*, яку пропонує учням підручник О. Карпюк у 10 класі, буде доречно використати відеоролик з Youtube під назвою *"Americans Try Iconic British Food For the First Time"* [6]. Відео у форматі інтерв'ю між британцями та американцями є водночас інформативним та розважальним, адже учні переглядаючи його можуть дізнатися про традиційну британську кухню а також побачити як по-різному учасники виражають свої думки та емоції.

На етапі *pre-watching*, учні виконують вправи на прогнозування змісту відео, усунення мовних труднощів, активізації фонових знань учнів. Для перегляду цього відео учитель може запропонувати учням некомунікативну вправу на впізнавання британської їжі серед традиційних страв інших країн; некомунікативну вправу на поєднання англійської лексики, яка може бути невідома, з українськими відповідниками; умовно-комунікативну вправу — відповіді на запитання про особисті вподобання страв для різних прийомів їжі.

На етапі *while-watching*, який може бути проведений відразу після першого перегляду відео або після перегляду конкретної його частини, учні виконують вправи на розуміння основного змісту відеозапису, розпізнавання реакцій героїв на зміну ситуацій, а також учні діляться враженнями про те, що вони дізналися. Учитель може запропонувати некомунікативну вправу на заповнення таблиці з іменами учасників шоу та назвами страв, які вони куштували, а учні повинні поставити мітку навпроти враження, яке висловив кожен учасник: *"I like it \ I don't mind \ I hate it"*. Також, буде доцільно попросити учнів створити власний рейтинг страв із відео, пояснити свій вибір, опираючись на описи британської їжі у відео; повторити найчастіше вживані вирази для вираження емоцій героїв відео.

Етап *post-watching* необхідний для аналізу та інтерпретації нової інформації, а також перевірки рівня сформованості лінгвосоціокультурної компетенції у межах теми *"National Cuisine"*. Доцільним буде виконання таких комунікативних вправ: порівняння харчових звичок у Британії та в Україні в усній або письмовій формі; усний переказ про традиційні прийоми їжі британців; створення власного відео про приготування та дегустацію національної страви іншої країни — як творче домашнє завдання.

Висновок. Отож, відеоматеріали можуть ефективно використовуватися для формування англомовної лінгвосоціокультурної компетентності учнів 10 класу, завдяки їхній доступності, різноманіттю, цікавому змісту, паралельному розвитку аудіювальних і лексичних навичок. Інтеграція різних жанрів відео в навчальний процес сприяє створенню іншомовного середовища, наближеного до реального, допомагає учням спостерігати різні види мовленнєвих ситуацій із носіями іноземної мови та дізнаватися більше про культурний досвід країни, мова якої вивчається.

Список використаних джерел

1. Григор'єва Т. Ю., Михайлова О. С. Використання відеоматеріалів при формуванні лінгвосоціокультурної компетентності учнів старшої школи. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки.* 2023. № 3 (114). С. 184.

2. Карпюк О. Д. Англійська мова (10-й рік навчання) (English (the 10th year of studies)) : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Рівень стандарту. Тернопіль: Вид-во Астон, 2018. 256 с.

3. Мудрик О. В. Особливості використання інформаційних відеотехнологій під час вивчення іноземної мови. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. Т. 2. С. 89.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (date of access: 31.03.2025)
5. Mellinder M. Teaching English Using TED Talks. *EFL Magazine*. URL: https://eflmagazine.com/teaching-english-using-ted-talks/ (date of access: 31.03.2025).
6. People Vs Food. Americans Try Iconic British Food For The First Time!, 2023. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=N5piWtCQMzo (date of access: 31.03.2025).

Чагарова Аліна Володимирівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Балабан Олена Олександрівна

Соціальні мережі як платформа для вербального впливу

У сучасному світі соціальні мережі стали невід'ємною частиною повсякденного життя мільйонів людей. Вони не лише забезпечують платформу для спілкування, але й виступають потужним інструментом вербального впливу, який може формувати громадську думку, змінювати соціальні норми та впливати на поведінку користувачів [6].

По-перше, важливо зазначити, що соціальні мережі надають унікальну можливість для миттєвого поширення інформації. Контент, створений користувачами, може швидко досягати великої аудиторії, що робить ці платформи ідеальними для вербального впливу. Наприклад, повідомлення, емоційний відгук про певний продукт, викликають відразу емоції такі як гнів чи радість і мають більшу ймовірність бути поширеними. Це підкреслює важливість емоційного забарвлення в комунікації [7].

По-друге, різноманіття форматів контенту у соціальних мережах дозволяє адаптувати повідомлення до потреб цільової аудиторії. Відео, зображення, текстові пости та інтерактивні елементи, такі як опитування, допомагають залучити увагу користувачів та підвищити ефективність впливу. Важливо також враховувати, що соціальні мережі дозволяють користувачам активно взаємодіяти з контентом, що може посилити їхню прихильність до певних ідей чи продуктів, наприклад, до fashion тематики.

Третім аспектом є роль авторитетних людей у соціальних мережах. Впливові особи, такі як блогери, експерти та лідери думок, можуть використовувати свої платформи для формування вербального впливу [3]. Довіра до таких джерел інформації є критично важливою для сприйняття цього впливу. Користувачі схильні вірити інформації, яка надходить від осіб, яким вони довіряють, що підкреслює необхідність відповідального підходу до вибору джерел інформації.

Соціальні мережі відіграють важливу роль у сучасному інформаційному середовищі, особливо в контексті впровадження механізмів сугестивного впливу [5]. Вони здатні зменшувати довіру до інформації, що надходить з офіційних джерел, і формувати конкретні думки, які можуть впливати на вибір певних людей. Багаторазові маніпуляції громадської думки призводять до негативних наслідків. Наприклад, інформація, опублікована блогерами, часто сприймається як особиста, неупереджена думка, що залежить від попередньої довіри читача до джерела [4]. Таким чином, соціальні мережі, поряд з можливостями, які вони надають, несуть і серйозні ризики. Дезінформація та маніпуляції

можуть мати катастрофічні наслідки для суспільства, адже легкість поширення неправдивої інформації може призвести до паніки або конфліктів [2]. Тому критичне мислення та медіаграмотність стають необхідними навичками для сучасних користувачів. У час стрімкого розвитку інформаційних технологій важко уникнути вербального впливу. Живучи в епоху інформації, ми повинні бути обережними, оскільки блогери та інфлюєнсери в Інтернеті не несуть жодної відповідальності за контент, який публікують. Відчуття власної безкарності сприяє поширенню маніпулятивних повідомлень у соціальних мережах, що підкреслює важливість обережності у споживанні інформації. [1]

У підсумку, соціальні мережі є потужним інструментом вербального впливу, здатним формувати громадську думку та змінювати соціальні норми. Водночас, важливо розвивати вміння критично оцінювати інформацію та усвідомлювати ризики, пов'язані з дезінформацією. Рекомендується підвищувати рівень медіаграмотності серед користувачів, розробляти етичні стандарти для контенту в соціальних мережах та стимулювати відповідальну поведінку під час поширення інформації. Ці заходи допоможуть зробити соціальні мережі безпечнішими та більш ефективними платформами для вербального впливу.

Список використаних джерел

1. Горіна Ж. Д., Олійник О. В. Засоби вербальної маніпуляції в соціальних мережах Facebook, Instagram, Twitter. Лінгвістика й лінгводидактика: здобутки і перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих науковців (м. Одеса, 26-27 листопада 2020 р.). с. 38-43.
2. Дослідження впливу соціальних мереж на наше життя та мислення. URL: https://drukarnia.com.ua/articles/doslidzhennya-vplivu-socialnikh-merezh-na-nashe-zhittya-ta-mislennya-013_6.
3. Ковалевська А. В. Реклама та PR у масовоінформаційному просторі: монографія / за заг. ред. О. В. Александрова. О.: Астропринт, 2009. 400 с.
4. Чуйко Г.В. Маніпулятивність інформаційного впливу. – Vol. 2. – № 8 (19). – 2018.
5. Чуйко. Г. Особливості сугестивного впливу в соціальних мережах. С. 133-134.
6. Як соціальні мережі впливають на суспільство та бізнес. URL: https://inproject.org/vplyv-soczialnuh-merezh-na-suspilstvo-i-biznes/ (дата звернення: 22.04.2025).
7. Baruah, T. D. Effectiveness of Social Media as a tool of communication and its potential for technology enabled connections: A micro-level study. International Journal of Scientific Research Publications, 2012, 2(5), 1−10

Чечко Анастасія Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бегека Дмитро Анатолійович

Емоційно забарвлена лексика як інструмент політичної маніпуляції у промовах Джастіна Трюдо в Instagram

В умовах діджиталізації політичної комунікації соціальні мережі стають ключовими каналами взаємодії між політиками та електоратом. Особливо ефективною

платформою для візуально-вербальної комунікації є Instagram, що дозволяє поєднувати зображення з текстовими повідомленнями.

Так, Джастін Трюдо, який став Прем'єр-міністром Канади у жовтні 2015 року, активно використовує цю соціальну мережу для формування й підтримки свого політичного іміджу. Успішне використання емоційно забарвленої лексики в політичній комунікації гарантує встановлення емоційного зв'язку з аудиторією та сприяє ефективному політичному впливу [1, с. 6].

Дослідники Міріам Лаланшетт та Вансан Рено (2019) зазначають, що «сучасна демократична політика - це безперервна битва конкуруючих образів» задля привернення уваги електорату [3, с. 9]. Відтак, у цьому контексті емоційно забарвлена лексика стає потужним інструментом створення, підтримки та посилення сприятливого сприйняття політика серед виборців.

Зауважимо, що одним із найважливіших досягнень політика Трюдо у використанні соціальних медіа стало формування специфічного публічного іміджу, який ґрунтується на молодості, атлетичності, відкритості, міжособистісних навичках та підтримці феміністичних питань [3, с. 14]. Цей імідж активно підтримується через стратегічне використання емоційно забарвленої лексики в поєднанні з візуальним контентом в Instagram.

Проте, попри певні успіхи у формуванні емоційного зв'язку з аудиторією через Instagram, у використанні емоційно забарвленої лексики як інструменту політичної маніпуляції існує низка проблем, як от:

1. Небезпека надмірної емоціоналізації політичного дискурсу. Зокрема, надмірне використання емоційно забарвленої лексики може призвести до зниження змістовності політичної комунікації та відволікати від обговорення важливих соціально-політичних питань.
2. Ризик формування штучного образу. Активне використання емоційно забарвленої лексики може створювати враження неавтентичності та маніпулятивності, особливо, коли існує розрив між створеним образом та реальними політичними діями.
3. Обмежені можливості для обговорення складних політичних питань. Формат Instagram та стратегія емоційного впливу часто не дозволяють детально розкривати складні політичні питання, що може призводити до спрощення політичного дискурсу.

У контексті даного дослідження, аналіз публікацій Джастіна Трюдо в Instagram виявив переважання певних типів емоційно забарвлених висловлювань, зокрема:

1. Промоційні висловлювання (55,2% постів) – спрямовані на просування позитивного іміджу політика та його дій. Наприклад, у дописі від 3 лютого 2016 року: *«Caucus meetings are every Wednesday. We leave our phones at the door and talk to each other, uninterrupted»* [3, с. 20].
2. Особисті висловлювання (39,3% постів) – використання першої особи однини («I»/«Je») для створення відчуття особистого зв'язку з аудиторією. Наприклад: «*Touching base with @HarjitSajjan today on the Hill— thanks for the meeting»* [3, с. 20].
3. Колективні висловлювання (32,4% постів) – використання інклюзивного «ми»/«we»/«nous» для формування відчуття спільності з аудиторією. Наприклад: *«This week @RougePark became Canada's first urban national park. Today we celebrated!»* [3, с. 20].

Іншим прикладом, може виступати наступний допис: *"Russia's war against Ukraine did not start on February 24, 2022. It started over a decade ago - in Crimea. And every day since, Canada has been clear: we stand with the people of Ukraine."* Цей вислів містить яскраві риси емоційно забарвленої лексики, що виконує одразу кілька функцій політичної маніпуляції. Перш за все, фраза *"did not start on February 24, 2022. It started over a decade ago - in Crimea"* навмисно розширює часові межі війни, формуючи стале уявлення про Росію як агресора вже протягом тривалого періоду. Це історичне розширення має

маніпулятивний характер, адже допомагає легітимізувати позицію Канади щодо підтримки України, представляючи війну не як тимчасовий конфлік, а як системну загрозу.

Вислів "*Canada has been clear: we stand with the people of Ukraine"* виконує функцію національної єдності, підкреслюючи послідовність та чіткість зовнішньої політики. Використання займенника *"we"* формує образ єдності всієї нації з українським народом, а не лише уряду і цей прийом формує позитивну ідентичність, створюючи ефект моральної спільноти, яка «разом на правильному боці історії». Це також апелює до емпатії аудиторії, зменшуючи її критичність до можливих політичних дій уряду.Також, тут присутня, моральна категоричність. Наприклад : фраза *"Russia's war against Ukraine"* - це приклад жорсткого морального судження. Замість нейтральних формулювань таких як "конфлікт" чи "військова операція" у дописі використовується пряма емоційно забарвлена фраза. Такий лексичний вибір не залишає місця для альтернативних трактувань, і саме в цьому проявляється маніпулятивність - аудиторія не просто інформується, а морально залучається до певної позиції.

4. Безособові та спектаторіальні висловлювання – присутні у меншій кількості постів, але також використовуються для різноманіття емоційного впливу.

Аналізуючи використання емоційно забарвленої лексики у дописах Джастіна Трюдо, особливої уваги заслуговують публікації, пов'язані з національними святами. Так, у День Канади він опублікував допис із текстом:
«Happy Canada Day! Today, we celebrate the place we call home. I'm proud to be Canadian, and I'm proud of what we stand for at home and around the world. Bonne fête du Canada! Aujourd'hui, nous célébrons le pays que nous appelons chez nous. Je suis fier d'être Canadien et je suis fier de ce que nous défendons ici et partout dans le monde» [3, с. 22]. У перекладі: «З Днем Канади! Сьогодні ми святкуємо місце, яке називаємо домом. Я пишаюся тим, що я канадець, і я пишаюся тим, за що ми виступаємо вдома та у всьому світі». Використання емоційно забарвлених слів «proud/fier» (пишаюся), «celebrate/célébrons» (святкуємо),
«home/chez nous» (дім) створює атмосферу патріотизму та національної єдності, посилюючи емоційний зв'язок з аудиторією.

Важливо зазначити, що під час реагування на трагічні події Трюдо демонструє емпатію через ретельно підібрану лексику. Після теракту в Орландо він написав: «*We grieve with our friends in the US & stand in solidarity with the LGBTQ2 community after this terrible tragedy. Nous pleurons avec nos amis américains et sommes solidaires avec la communauté LGBTQ2 suite à cette terrible tragédie»* [3, с. 24]. У перекладі: «Ми сумуємо разом із нашими друзями у США та стоїмо на знак солідарності з ЛГБТК2-спільнотою після цієї жахливої трагедії». Емоційно насичені дієслова «grieve/pleurons» (сумуємо), іменник «solidarity/solidaires» (солідарність) та прикметник «terrible/terrible» (жахлива) створюють образ співчутливого лідера, який розділяє біль постраждалих.

Наголосимо, що у постах, присвячених родинним цінностям, Трюдо використовує лексику, яка апелює до універсальних емоцій. Зокрема, у дописі із фотографією своєї сім'ї під час Геловіну він лаконічно написав: *«Trick or treat! Joyeuse #Halloween!»* [3, с. 21].

У перекладі: «Цукерки або смерть! Веселого Геловіну!» Отже, не зважаючи на простоту повідомлення, саме контекст родинного свята та традиційне святкове привітання створюють емоційний зв'язок з аудиторією, гуманізуючи образ прем'єр-міністра та представляючи його як звичайного батька, який святкує разом із дітьми. Таким чином, це ілюструє стратегію використання простих, але емоційно насичених висловлювань для створення відчуття автентичності та близькості.

Підсумовуючи, варто зазначити, що таке мовлення допомагає створити образ «близького до народу» політика: щирого, людяного, емоційно залученого. Проте водночас емоційно забарвлена лексика - це не лише інструмент залучення, а й

потенційний механізм маніпуляції. Коли політична риторика фокусується переважно на емоціях, вона може відволікати від реального змісту або замінювати раціональні аргументи почуттями.

Список використаних джерел

1. Беннетт В. Л. Новини: Політика ілюзій. Нью-Йорк: Пірсон, 2016. 304 с.
2. Брадер Т. Кампанія за серця і розуми: як емоційні заклики в політичній рекламі працюють. Чикаго: Університет Чикаго Прес, 2006. 280 с.
3. Лаланчетт М., Рено В. Сила політичного іміджу: Джастін Трюдо, Instagram і знаменита політика. American Behavioral Scientist. 2019. № 6. С. 1-37. URL:https://www.researchgate.net/publication/321396251_The_Power_of_Political_Image_Justin_Trudeau_Instagram_and_Celebrity_Politics
4. Шилл Д. Візуальний образ і політичний образ: огляд досліджень візуальної комунікації в галузі політичної комунікації. Review of Communication. 2012. № 12(2). С. 118-142.

Чернишова Єлизавета Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Гузь Олена Іванівна

Лінгвістичні засоби вираження стереотипів у статтях англомовних газет: лексико-стилістичний аналіз

Актуальність дослідження зумовлена зростаючим впливом мас-медіа на формування суспільної думки, а також необхідністю вивчення мовних механізмів, що беруть участь у конструюванні стереотипів. Газетні тексти, зокрема у глобальному англомовному просторі, формують уявлення про соціальні, культурні, гендерні та національні групи. Застосування певних лексико-стилістичних засобів у таких текстах сприяє трансляції і закріпленню стереотипних уявлень, що може впливати як на індивідуальне, так і на колективне сприйняття.

Метою дослідження є аналіз лексико-стилістичних засобів вираження стереотипів у статтях англомовних газет з метою виявлення їх функціонального навантаження та впливу на аудиторію.

Матеріалом дослідження стали тексти, опубліковані в англомовних газетах.

Методологія дослідження передбачає використання описового методу для опрацювання теоретичних засад, дискурсивного аналізу — для виявлення функціонування стереотипів у медіамовленні, компонентного аналізу — для дослідження лексичних одиниць, а також кількісного і порівняльного методів — для визначення частотності вживання певних мовних засобів у різних типах газетного дискурсу.

Результати попереднього аналізу підтверджують наявність систематичних лексико-стилістичних прийомів, пов’язаних з репрезентацією стереотипів. У дослідженні розглядаються тенденції гендерної, етнічної та ідеологічної стереотипізації, які виявляються через метафори, кліше, гіперболи та емоційно забарвлену лексику. Такі висновки підтверджуються сучасними дослідженнями, що зосереджуються на аналізі медіадискурсу з позицій критичної лінгвістики [1; 4].

Практичне значення роботи полягає у можливості застосування результатів у викладанні курсів зі стилістики англійської мови, медіалінгвістики, а також у розробці рекомендацій для підвищення якості журналістських матеріалів та зменшення впливу мови упереджень у ЗМІ. Крім того, дослідження сприяє розвитку критичного мислення, що актуалізується у роботах Ткаченко і Slipachuk та ін. [2; 4].

Список використаних джерел

1. Цапро Г. Ю., Семенюк А. А. Дискурсивна презентація WOMEN у медійних текстах 2001–2002 і 2020–2021 років: корпусний аналіз. Studia Philologica. 2021. № 1(16).
2. Ткаченко Ю. В. Вербалізація гендерних стереотипів у складі мовного образу свята (на матеріалі української радянської і сучасної публіцистики). Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія». 2021. Вип. 88. С. 116–122.
3. Slipachuk N. та ін. Linguistic analysis of gender stereotypes in the language of mass media. Cadernos de Educação, Tecnologia e Sociedade. 2024. Vol. 17, no. se2. P. 170–182.
4. Diachuk L. Manipulation of lexical choice aspects in the creation of stereotypes and ideas in Russian propaganda. Amazonia Investiga. 2024. Vol. 13, no. 75. P. 173–184.

Черпак Олександра Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності «035. Філологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Гузь Олена Іванівна

Лексико-стилістичний аналіз емоційно забарвленої лексики в англомовних блогах

Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі блогів у цифровій комунікації, що впливає на емоційне сприйняття аудиторії. Використання емоційно забарвленої лексики відіграє ключову роль у залученні читачів та формуванні їхньої реакції. Вивчення цих мовних засобів дозволяє зрозуміти механізми впливу тексту, що є важливим для сучасної лінгвістики.

Мета дослідження – аналіз емоційно забарвленої лексики в англомовних блогах, її стилістичних прийомів та впливу на сприйняття тексту. У зв'язку з цим у межах роботи було поставлено завдання вивчити теоретичні засади емоційно забарвленої лексики та її функції у текстах, визначити основні типи емоційної лексики та простежити їхню роль у формуванні сприйняття читачів.

Матеріалом для дослідження є тексти англомовних блогів. Психологія, політика та лайфстайл – тематичні напрямки, які дозволяють простежити використання емоційно забарвленої лексики у різних контекстах. Методологія дослідження передбачає контент-аналіз для визначення типів емоційної лексики, лексико-стилістичний аналіз для виявлення основних стилістичних прийомів, а також порівняльний аналіз для зіставлення особливостей використання емоційної лексики у блогах різної тематики.

Аналіз емоційно забарвленої лексики засвідчує, що у комунікаційному контексті, зокрема в англомовних блогах, емоційна лексика формує комунікативний стиль, який суттєво впливає на сприйняття тексту читачами. Позитивні вислови сприяють створенню дружньої атмосфери та стимулюють взаємодію, негативні підсилюють полемічність і

сприяють дискусіям, тоді як нейтральні вислови забезпечують об'єктивність і аналітичність викладу.

Вживання експресивних слів і фраз допомагає підкреслити емоційний стан і викликати відповідні почуття у читача або слухача. [3]

Головними засобами вираження емотивності у сучасній лінгвістиці є мовні елементи, що описують та передають ті чи інші емоції. Емотивність проявляється на чотирьох основних рівнях мови: фонетичному, морфологічному, лексичному та синтаксичному. [2]

Стилістичні прийоми, зокрема метафори, гіперболи, іронія та сарказм, підсилюють емоційне забарвлення тексту, роблячи його більш виразним та переконливим. Таким чином, емоційна лексика не лише виконує функцію повідомлення фактів, але й відображає ставлення мовця до цих фактів, що проявляється через інтелектуально-логічний та емоційно-вольовий аспекти. Різноманітні лексичні засоби, завдяки своєму змісту, безпосередньо передають певні почуття і формують емоційне забарвлення тексту.

Підсумовуючи необхідно зазначити, що емоційно забарвлена лексика є важливим інструментом взаємодії в блогах. Її використання в поєднанні зі стилістичними прийомами дозволяє формувати емоційний контакт із читачем, керувати його реакціями та створювати виразний комунікативний ефект. Отримані результати можуть бути застосовані у викладанні дисциплін, пов'язаних із лексикологією, стилістикою та дискурс-аналізом. Крім того, отримані результати можуть бути застосовані у практичній діяльності блогерів для підвищення емоційної залученості читачів.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 344
2. Кузенко Г.М. Мовні засоби вираження емотивності. Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки. 2000. Т. 18. С. 76–83.
3. Ostapenko S. A., Kuts M. O. Methods of rendering emotionally coloured vocabulary in the process of literary translation. Закарпатські філологічні студії. 2022. P. 190–194.

Чумаченко Соф'я Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
доцент
Александрова Лорина Галіківна

Формування англомовної компетентності в говорінні учнів основної школи з використанням інтерактивних технологій

Сутність проблеми. У сучасному освітньому середовищі особливої ваги набуває вміння учнів вільно спілкуватися іноземною мовою. Проте саме компетентність у говорінні традиційно є однією з найскладніших для формування. Успішність цього процесу залежить від застосування актуальних технологій, які відповідають психологічним, когнітивним та комунікативним особливостям учнів середньої школи. У роботі розглянуто ефективність використання інтерактивних технологій, що спрямовані на активне залучення учнів до мовленнєвої діяльності та створення сприятливого середовища для розвитку монологічного і діалогічного мовлення**.**

Актуальність роботи полягає у тому, що, незважаючи на широке використання інтерактивних методів у сучасній освіті, саме методика їх ефективного застосування для формування компетентності в говорінні учнів середньої школи залишається недостатньо висвітленою. Особливо це стосується 7 класу, коли в учнів формуються ключові соціальні, комунікативні та когнітивні навички, що безпосередньо впливають на успішність оволодіння іноземною мовою.

Мета дослідження — обґрунтувати ефективність використання інтерактивних технологій у формуванні компетентності в говорінні учнів 7 класу.

Виклад основного матеріалу.

У роботі розглянуто сутність, принципи й класифікацію інтерактивних методів навчання. Зокрема, на думку О. І. Пометун і Л. С. Пироженко, інтерактивне навчання – це така форма освітньої взаємодії, у якій кожен учасник є активним суб'єктом, що взаємодіє з іншими у процесі пізнання [2]. А. Єрмоленко підкреслює, що навчання за допомогою таких технологій формує простір для рефлексії та комунікації, стимулює внутрішню активність учнів і сприяє розвитку мовленнєвих навичок у природному середовищі [3].

Особливу увагу в роботі приділено етапам формування мовленнєвої компетентності в говорінні. У межах монологічного мовлення розглянуто послідовне формування понадфразової єдності, мікромонологів, а також типових для мовлення функціональних форм – опису, розповіді, повідомлення та міркування. Для діалогічного мовлення проаналізовано розвиток діалогічних єдностей, мікродіалогів і діалогів різних функціональних типів: розпитування, домовленості, дискусії та обміну думками [1].

Досліджено також вікові та психологічні особливості учнів 7 класу, які впливають на їхнє ставлення до комунікативної діяльності. Зокрема, потреба в самовираженні, чутливість до думки однолітків, інтерес до групової роботи та позитивна реакція на інтерактивні форми навчання є визначальними чинниками в організації мовленнєвих завдань для цієї вікової категорії.

Практична частина дослідження представлена розробкою комплексів вправ для розвитку як монологічного, так і діалогічного мовлення, з урахуванням принципів інтерактивності. У комплексах були використані такі технології: «Мікрофон», «Сенкан», «Монологічний калейдоскоп», «Діалог-лабіринт», «Рухомий діалог», «Рольова гра». Усі вправи побудовані на природних мовленнєвих ситуаціях, спрямовані на розвиток гнучкості висловлювань, логічного мовлення та взаємодії в парі або групі.

Наведемо приклади вправ для навчання монологічного мовлення за темою «Sport» у 7 класі:

На етапі оволодіння понадфразовою єдністю запропоновано вправу «Мікрофон» (Talking Stick). Учитель розпочинає історію про користь спорту, після чого кожен учень по черзі продовжує її, додаючи одне речення.

T: "Pupils, let's build a story about your favorite sports. I will start, and you will continue. Take the imaginary microphone and add one sentence to the story."

На етапі формування мікромонологів було застосовано вправу «Сенкан» (Cinquain) на тему *«Sport».* Учні створюють структуровану коротку поетичну форму з п'яти рядків, яка згодом слугує основою для побудови міні-монологу.

T: "Pupils, let's use a popular method called 'Cinquain' to create short monologues about sports. Follow the steps I provide."

На етапі створення монологів різних функціональних типів (опис, розповідь, роздум) використано вправу «Монологічний калейдоскоп». Учні за допомогою спінера або карток обирають тип монологу та тему (наприклад*: «My School Day», «A Sports Event», «Is sport important?»*) й формують логічно зв'язне висловлювання.

T: "Pupils, let's practice creating different types of monologues. We will use a spinner to decide the type of monologue and topic."

Ці вправи спрямовані на розвиток зв’язності мовлення, розширення тематичного словника, формування навичок структурування висловлювання відповідно до комунікативного завдання та стимулювання самостійної мовленнєвої діяльності.

Висновки. У результаті дослідження було доведено, що використання інтерактивних технологій є ефективним засобом формування мовленнєвої компетентності учнів 7 класу. Інтерактивні методи навчання забезпечують активну участь школярів у ході уроку, сприяють підвищенню мотивації до навчання, створюють комфортне освітнє середовище, що наближене до реальних умов спілкування. Крім того, такі технології дозволяють реалізувати індивідуальний підхід до кожного учня, враховуючи його потреби, інтереси та рівень мовленнєвого розвитку.

Таким чином, інтерактивні технології є не лише сучасним інструментом навчання, а й потужним ресурсом для всебічного розвитку мовленнєвих умінь учнів основної школи.

Список використаних джерел

1. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
2. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
3. Єрмоленко А. Інтерактивні технології навчання: електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО, 2022. 37 с.

Шаповал Олександра Валеріївна
студентка І курсу
спеціальності «053. Психологія»

Науковий керівник:
старший викладач
Вознюк Людмила Анатоліївна

Конотативна характеристика англійських префіксів

Денотація та конотація.

Денотація слова або виразу – його буквальне або пряме значення. Конотація ж включає ідеї, почуття чи асоціації, які це слово викликає. Наприклад, слово «дощ» буквально означає воду, що падає з неба – це його денотація. Проте для деяких людей воно може мати похмуру або романтичну конотацію, залежно від їхнього особистого досвіду чи емоцій, пов'язаних із дощовими днями [1].

Префікси та їх конотативна роль.

Негативна конотація.

Префікс «*un*-» має просте значення: зазвичай означає «не» або «протилежність». Але його конотація може натякати на незавершеність, відсутність або навіть невдачу. Префікс несе тонке відчуття недосконалості або нестачі. Приклади: *unfinished* (створює враження незавершеності, потенційної проблемності чи непридатності), *unsatisfactory* (асоціюється з розчаруванням, невідповідністю очікуванням або стандартам) [3].

Префікс «*dis*-» означає «розділення», «віддалення» або «ні», але часто асоціюється з конфліктом, роз'єднанням або порушенням. Він надає словам більш різке або негативне звучання. Приклади: *disagree* (не просто відмінність у думках, а потенційна суперечка або конфлікт), *disenfranchise* (викликає асоціацію з пригніченням, втратою прав і несправедливістю).

Префікс «*de-*» у своєму прямому значенні вказує на видалення або зворотну дію, але часто несе конотацію зменшення, втрати або навіть погіршення. Приклади: *deforestation* (асоціюється з екологічним збитком і деградацією), *demonetize* (викликає уявлення про фінансову нестабільність, втрату вартості чи значення).

Позитивна, підсилювальна або початкова конотація.

Префікс «*pro-*» означає «за» або «вперед», але крім буквального значення часто передає відчуття підтримки або оптимізму. Така позитивна конотація впливає на сприйняття слова – воно звучить надихаюче, конструктивно або соціально значуще. Приклади: *proactive* (натякає на ініціативність і готовність діяти заздалегідь), *progress* (конотація – розвиток, поліпшення та рух до кращого майбутнього).

Префікси «*re-*» і «*co-*» мають асоціації підсилення, оновлення та співпраці. Префікс «re-» означає повторення або відновлення, але також передає наполегливість або надію. «Co-» виражає спільність дії та часто надає словам конотацію співпраці або включення, підкреслюючи, що позитивних результатів можна досягти разом. Приклади: *recover* (це не лише про повернення до попереднього стану, а й про подолання труднощів), *coexist* (передає ідею мирного співжиття, толерантності та гармонії).

Деякі префікси, як-от «*be-*» і «*en-*», викликають відчуття початку або ініціації стану чи дії. Вони не просто змінюють основне слово, а й допомагають трансформувати його в певний стан або умову. Ці префікси несуть конотацію спричинення чогось, підкреслюючи перехід у нову форму чи стан. Приклади: *beribboned* («бути прикрашеним стрічками», викликає в уяві святковість або турботу), *entomb* (перехід у стан замкненості, завершеності, який може мати як буквальний, так і символічний сенс).

Специфічна конотація.

Префікс «*Mc-*» походить від McDonald's, компанії швидкого харчування, і іноді вважається специфічним терміном для бренду. У бізнесі використання «Mc-» у назвах може бути юридично ризикованим, оскільки це може створити враження зв'язку з McDonald's. Однак у повсякденному мовленні таких правил не завжди дотримуються, тож було створено нові його значення [2].

Одне з поширених використань – висміювання швидкого обслуговування або низької якості, часто з негативним відтінком. Наприклад, можна назвати дешеву або поспішну версію чогось «McJob» або «McService», щоб показати, що це не сприймається серйозно.

Інше значення префікса «Mc-» – опис масового виробництва, дешевизни і шаблонності. Наприклад, слово «McMansion» означає великий дім, який виглядає розкішно, але побудований швидко і без індивідуальності, часто в районах, де всі будинки виглядають однаково. Таким чином, «Mc-» додає критичний відтінок, натякаючи на стандартизованість, зручність та відсутність оригінальності.

Отже, конотативна характеристика англійських префіксів відіграє важливу роль у формуванні значень слів і їхнього емоційного або асоціативного забарвлення. Деякі префікси, як-от *un-*, *dis-* та *de-*, мають переважно негативні конотації. А це у свою чергу впливає на сприйняття слів у тому чи іншому контексті. Інші, такі як *pro-*, *re-* та *co-*, несуть позитивне або підсилювальне значення, що додає словам відтінку оптимізму, співпраці або оновлення.

Окрім традиційних префіксів, специфічне конотативне забарвлення можуть мати комерційні чи культурні елементи, як-от *Mc-*, що стало символом масовості та шаблонності. Це підтверджує, що конотація є важливим чинником мовного впливу, формує сприйняття слова та його культурну значущість.

Список використаних джерел

1. Denotation vs. Connotation. *Dictionary.com.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: https://www.dictionary.com/e/denotation-vs-connotation

2. Expressive Morphology. *American Speech. Duke University Press.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: https://read.dukeupress.edu/american-speech/pages/cc_adams_morphology
3. Lehrer A., Cartoni B. Prefixes in contrast: Towards a meaning-based contrastive methodology for lexical morphology. *Languages in Contrast.* 2011. Vol. 11, No. 1. P. 87-105. [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: https://benjamins.com/catalog/lic.11.1.07lef

Шаповалова Анна Сергіївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна

Особливості навчання студентів другого курсу англомовного монологічного мовлення на основі проектної методики

Англомовне монологічне мовлення займає важливе місце в професійній підготовці студентів-філологів адже воно безпосередньо відображає рівень їх вмінь вести вільне, логічне та безперервне висловлювання [1, с. 40]. Проте навчальний процес з цього виду мовлення супроводжується низкою складнощів. Як відзначає Тарнопольський О.Б., у формуванні мовленнєвих умінь іншомовного монологу вирішальну роль можуть відігравати такі чинники, як: мовленнєві навички, практичні вміння, специфіка усного спілкування та рівень підготовленості мовлення [4, с. 12-15]. Ми переконані, що застосування проектної методики як інноваційного підходу дозволяє не лише впливати на мотивацію до вивчення англійської мови, а й удосконалювати навички англомовного монологічного мовлення з урахуванням зазначених впливових факторів. Погоджуємося з думкою Вітченко А.Ю., яка у своєму дослідженні підкреслила одну з основних переваг проектної технології: «…дозволяє реалізувати як дослідницькі задачі, так і завдання зорієнтовані на практичну діяльність майбутніх вчителів» [2, с. 20].

Мета дослідження.

У сучасних умовах розвитку методики викладання іноземних мов з'являється необхідність розробки та обґрунтування методичних рекомендацій для студентів другого курсу, спрямованих на формування англомовного монологічного мовлення за допомогою проектних методів. Очікується, що це сприятиме розвитку здатності до зв'язного висловлювання, підвищенню комунікативної компетентності та розкриттю творчих потенціалів студентів.

Завдання дослідження.

- Проаналізувати науково-методичну літературу щодо сутності англомовного монологічного мовлення та шляхів його розвитку у студентів-філологів.
- Виявити основні труднощі, що виникають у студентів другого курсу під час розвитку англомовного монологічного мовлення.
- Дослідити психолого-педагогічні особливості студентів другого курсу.
- З'ясувати потенціал проектної методики для розвитку англомовного монологічного мовлення
- Розробити практичні рекомендації щодо впровадження проектного підходу в навчання англомовного монологічного мовлення у студентів другого курсу.
- Перевірити доречність методичних рекомендацій на практиці та оцінити ефективність застосування проектної методики для розвитку англомовного монологічного мовлення.

Виклад основного матеріалу.

Інтеграція проектної методики у процес навчання монологічного мовлення базується на поєднанні творчих та аналітичних здібностей студентів. О.В. Гоголь стверджувала, що

проектний метод заслуговує на увагу як один із найперспективніших підходів, адже він стимулює розвиток творчості, посилює зацікавленість у навчальному процесі та мотивує до пошуково-дослідницької роботи [3]. У нашому дослідженні ми поділяємо її точку зору. На підставі аналізу теоретичних положень нами було сформульовано практичні рекомендації для подолання основних труднощів, що виникають під час розвитку англомовного монологічного мовлення:

1. **Орієнтуватися на інтереси студентів.** Під час вибору тем проектів важливо враховувати особисті інтереси студентів адже це сприяє підвищенню їхньої мотивації до навчання.
2. **Ураховувати особливості вікової категорії.** Завдання мають відповідати психолого-педагогічним особливостям студентів другого курсу, що дозволяє забезпечити їхню доступність і ефективність.
3. **Чітко структурувати процес.** Необхідно детально пояснювати етапи створення проекту, щоб уникнути непорозумінь, плутанини та зниження зацікавленості під час виконання роботи.
4. **Розвивати критичне мислення.** Варто залучати студентів до аналізу іншомовних джерел, що сприяє вдосконаленню мовних навичок та формуванню вміння обирати ключову інформацію.
5. **Забезпечувати зворотний зв'язок.** На етапі представлення проміжних результатів важливо надавати студентам конструктивний відгук адже він підтримує їхню мотивацію та стимулює до подальшої роботи над проектом.

Під час проходження виробничої науково-педагогічної практики спільно зі студентами другого курсу було реалізовано мініпроєкт на тему «City Life vs Country Life» із використанням проектної методики, у межах якого чотири малі групи досліджували різні аспекти життя в місті та селі. Студенти самостійно підбирали лексичний і фактологічний матеріал, працювали з автентичними джерелами, створювали мультимедійні презентації та представляли результати. Проведене пробне навчання підтвердило ефективність проектної методики: зросла зацікавленість студентів у навчальному процесі, покращилась якість монологічного мовлення, підвищилась впевненість у собі та зменшився страх припуститися помилки.

Висновки. Застосування проектної методики має великий потенціал для розвитку англомовного монологічного мовлення у студентів другого курсу. Цей підхід сприяє формуванню мовленнєвих умінь через активну участь студентів у пошуку, аналізі та презентації інформації англійською мовою адже він не лише поглиблює мовленнєву компетентність, але й підвищує загальну мотивацію до вивчення англійської мови.

Список використаних джерел

1. Бігич О.Б. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
2. Вітченко А. Ю. Впровадження проєктної технології на семінарських заняттях у закладах вищої освіти Наукові записки [збірник наукових статей] - К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. – 2022. – Випуск CLIV (154) – С. 19-28.
3. Гоголь О.В. Метод проектів – один із шляхів реалізації компетентнісного підходу в навчанні. [Електронний ресурс]. 2025. Режим доступу до ресурсу: http://klovsky77.com.ua/23-naukova-robota/213-метод-проектів-–-один-із-шляхів-реалізації-компетентнісного-підходу-в-навчанні.html (дата звернення 26.03.2025).
4. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти / О. Б. Тарнопольський. – К. : Фірма "Інкос", 2006. – 248 с.

Шимко Аміна Вадимівна
студентка IV курсу
спеціальності «014. Середня Освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Боровська Олена Миколаївна

Специфіка реалізації фольклористичних поглядів у циклі «Гузла» Проспера Меріме

Протягом усього свого письменницького життя Проспер Меріме виявляв сталий інтерес до життя інших народів, їхніх звичаїв, порядків, традицій.

Фольклорний елемент у творчості письменника не був випадковим. Як видатний лінгвіст, етнограф і фольклорист, Меріме в контексті художньо-філософських пошуків кінця XVIII – першої третини XIX століття, пов'язаних із підвищеним інтересом до традиційної народної культури (яку в той час фактично було «відкрито» заново), від самого початку своєї наукової й творчої діяльності серйозно та глибоко опановував культурну спадщину різних народів. У своїх творах він досліджував фундаментальні художні цінності людського буття, які здавна утверджувалися в народному світосприйнятті й світогляді у формі вічних антагоністичних пар: життя — смерть, добро — зло, мир — війна, любов — ненависть тощо.

Важливим етапом його фольклористичної діяльності стала поява збірки «Гузла» (1827) — імітації південнослов'янської поезії, нібито зібраної й перекладеної прозою французькою мовою невідомим фольклористом. Саме з цього моменту Меріме тісно пов'язує свою наукову та літературну діяльність із фольклором, проблемами його вивчення, естетичної обробки та художнього застосування.

У баладах «Гузли» письменник відкриває французькому читачеві маловідомий світ південнослов'янських народів, переважно у його історичному минулому. Він створює низку яскравих персонажів, які живуть в умовах патріархально-родового ладу та вражають енергійними, цілісними й самобутніми характерами. Життя героїв «Гузли» суворе й гірке, сповнене диких забобонів; вони часто стають жертвами жорстокості, деспотизму, грубої сили. У багатьох баладах збірки звучить тема національно-визвольної боротьби.

У «Гузлі» Меріме користується кількома культурними кодами або дискурсами. Основним із них є світогляд традиційного суспільства, поєднаний із південнослов'янським фольклором, язичницькою містикою та міфологією [2]. Письменник застосовує поетику побутового анекдоту. Однак цей анекдот у Меріме — не типовий, не з «сміхової» культури, а темний, створений часто за канонами готичної прози або роману жахів, а також фольклорних страшилок (наприклад, «Кінь Фоми П», «Чарівна рушниця»). Сам Меріме як персонаж тексту лишається в тіні, «ховаючись» за постаттю Йоакінфа Маглановича, який нібито є не автором, а лише носієм текстів. Маски, шифри, коди, до яких вдається автор, мають на меті пародіювати певні шаблони — ідеологічні, політичні, літературні, естетичні.

Це перехрестя протиставлень «свій — чужий», «я — він» у тексті функціонує на щонайменше трьох рівнях: на рівні самого автора; на рівні вигаданого носія інформації та його коментарів — Йоакінфа Маглановича; і на рівні численних персонажів, які з'являються у вигляді авторів або героїв нібито фольклорних текстів різних сюжетів, жанрів і стилів («Глід роду Великого», «Видіння Фоми П, короля Боснії», «Пісня Йоакінфа Маглановича», «Морлак у Венеції», «Похоронна пісня», «Господар Меркурій»).

Збірка пронизана магічними мотивами та образами: містичні видіння, привиди, чаклунство, вампіри. Автор зберігає похмурий тон оповіді та оперує типово слов'янськими уявленнями про демонічних істот і не лише відтворює міфологічну дійсність, а й художньо осмислює її. Етнічний колорит у «Гюзлі» виступає не лише фоном, але засобом маскування глибших цивілізаційних проблем [2]. Це спостерігається у таких текстах як «Гайдук, що

помирає», «Дівчина в підземному царстві», які хоч і лаконічні, проте сповнені символіки, притчевості й підтекстів. Цей прийом дозволяє Меріме досліджувати межу між правдою та вигадкою, літературою та фольклором, а також відкриває глибший шар розуміння. Автор приводить нас до того, що будь-яка оповідь, навіть найавтентичніша, все одно проходить крізь свідомість оповідача.

Фольклоризм Проспера Меріме ніколи не виступає у своїй найпростішій формі — як копіювання або простий переказ народного повір'я чи легенди, як механічне насичення твору етнографічними деталями. «Гузла» — це не імітація, не стилізація і не наслідування, а, радше, надзвичайно майстерно виконана реконструкція фольклорного тексту з окремими елементами глибоко прихованої іронії та пародії.

Список використаних джерел

1. Донченко, Л. О. Художні моделі національної ідентичності: Монографія. — К.: КНТ, 2014. — 220 с.
2. Jovanović, V. M. "La Guzla" de Prosper Mérimée [Електронний ресурс]. — Project Gutenberg, 2010. — Режим доступу: https://www.gutenberg.org/ebooks/31474 (дата звернення: 09 квіт. 2025).
3. Mérimée Prosper. La Guzla (2022). Legare Street Press. 330 p.

Яцишина Вікторія Сергіївна
студентка І курсу
спеціальності «081. Право»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бреславець Надія Олександрівна

Вплив соціальних мереж на граматику сучасної англійської мови

Соціальні мережі стали невід'ємною частиною повсякденного життя, кардинально змінивши способи комунікації між людьми. Завдяки таким платформам, як Facebook, Twitter (X), Instagram і TikTok, користувачі взаємодіють у коротких текстових повідомленнях, дописах і коментарях, що часто відрізняються від традиційних мовних норм. Такий формат спілкування сприяє появі нових граматичних тенденцій, зокрема скорочення речень, спрощення граматичних структур і змішування мовних рівнів.

Особливістю мови соціальних мереж є тенденція до неформальності, що проявляється у використанні скорочених форм, абревіатур, емодзі та навіть зміни стандартного порядку слів. Деякі мовознавці розглядають ці явища як ознаку мовної деградації, тоді як інші вважають їх природним розвитком англійської мови, що відображає динамічність сучасного мовного середовища.

Одним із найбільш помітних впливів соціальних мереж на граматику англійської мови є тенденція до спрощення синтаксичних конструкцій. У багатьох дописах користувачі скорочують речення, відкидають допоміжні дієслова або займенники. Наприклад, замість "I am going to the store" у соціальних мережах часто зустрічається "Going to store". Це відображає прагнення до лаконічності в умовах обмеженої кількості символів (наприклад, у Twitter раніше діяло обмеження в 140 символів).

Соціальні мережі сприяють появі нових синтаксичних моделей, які раніше не були притаманні англійській мові. Наприклад, одним із популярних трендів є використання слова "because" без подальшого підрядного речення: "I skipped class because tired" замість "I

skipped class because I was tired”. Така тенденція отримала назву “because-noun” і активно використовується в цифровій комунікації.

Також варто відзначити вплив інтернет-сленгу, наприклад, конструкції “brain rot”, що стала словом року за версією Оксфордського словника у 2024 році. Цей вираз використовується для опису стану когнітивного виснаження через надмірне споживання онлайн-контенту та часто супроводжується нестандартним порядком слів або розширеним контекстом: “My brain rot is so bad after scrolling TikTok for hours”.

Абревіатури та скорочення є ще одним важливим елементом граматичних змін у соцмережах. Завдяки популярним платформам, таким як Twitter, TikTok та Instagram, масово використовуються скорочення типу “LOL" (laugh out loud), “BRB (be right back), “SMH” (shaking my head) та “TBH” (to be honest). Згідно з дослідженням, використання таких абревіатур сприяє розвитку нових моделей синтаксису, коли вони замінюють повноцінні речення: “SMH at this situation”.

Крім того, часто зустрічаються випадки, коли навіть граматично неправильні фрази стають частиною масової комунікації через їхню популярність у соцмережах. Наприклад, “me going to work like…” замість “I am going to work like…”. Це спрощення та гра з граматикою стають частиною інтернет-культури, що впливає на сприйняття мовних норм.

Ще одним помітним явищем є зміни у правописі та пунктуації. Молоде покоління часто ігнорує великі літери та розділові знаки, що пов'язано з бажанням швидше вводити текст. Наприклад, у неформальному спілкуванні у соціальних мережах широко розповсюджені такі варіанти: “im so tired lol” замість “I’m so tired, LOL”. Це підтверджується аналізом сучасних цифрових комунікацій у статті Бондарук , яка зазначає, що такий стиль письма стає нормою серед підлітків та молодих людей.

Ще одна цікава тенденція – використання надмірної пунктуації для передачі емоцій. Наприклад, “What are you doing????” або “No way...”. Такі зміни можуть призвести до перегляду традиційних норм правопису у майбутньому.

Граматика має значний вплив з боку соціальної мережі для сучасної англійської мови, сприяючи її спрощенню, появі нових синтаксичних моделей та зміні норм правопису. Хоча ці процеси часто сприймаються як загроза традиційним мовним стандартам, вони також демонструють динамічний характер мови, що постійно розвивається під впливом цифрової комунікації. Надалі ці зміни можуть закріпитися в англомовній культурі або, навпаки, поступово зникнути, залишаючи слід у лінгвістичній історії.

Список використаних джерел

1. Бондарук О. Вплив цифрової комунікації на граматику англійської мови. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7860/1/4_Bondaruk.pdf/

2. Синюта О. Роль соціальних мереж у зміненні мов [Електронний ресурс] / Синюта О. // International scientific survey journal. 2018. Т. 1, № 3. С. 1–13. – Режим доступу: http://syniutajournals.com/index.php/ISSJ/article/view/17/15

3. “Brain rot” named Oxford word of the year 2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://corp.oup.com/news/brain-rot-named-oxford-word-of-the-year-2024/

ФАКУЛЬТЕТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Аврамук Вікторія Сергіївна
студентка 3 курсу
спеціальності «016. 02 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бондар Наталія Василівна

Формування в учнів з інтелектуальними порушеннями та розладами аутистичного спектра знань професійної термінології на уроках трудового навчання

Проблема формування професійної термінології в учнів з інтелектуальними порушеннями (ІП) та розладами аутистичного спектра (РАС) на уроках трудового навчання є актуальною та важливою як з наукової, так і з практичної точки зору. Успішна соціалізація та інтеграція в суспільство дітей з ІП та РАС значною мірою залежить від їх здатності розуміти та використовувати професійну термінологію, що є необхідним для подальшого навчання, працевлаштування та спілкування в професійному середовищі.

Недостатнє володіння професійною термінологією може стати серйозною перешкодою для учнів з ІП та РАС у процесі навчання трудового навчання, призводячи до помилок, травм та низької мотивації. Незважаючи на значний інтерес до проблеми навчання дітей, питання формування професійної термінології на уроках трудового навчання залишається недостатньо дослідженим та потребує розробки ефективних методів та прийомів.

Аналіз сучасних досліджень та публікацій показує, що проблема навчання дітей з інтелектуальними порушеннями та розладами аутистичного спектра, зокрема й формування професійної термінології, розглядається в різних аспектах. Дослідники та практики активно працюють над розв'язанням цієї важливої проблеми, пропонуючи різні підходи та методики.

Перший напрямок досліджень присвячено вивченню особливостей когнітивного розвитку. Ці дослідження мають на меті з'ясувати як саме когнітивні особливості цих дітей впливають на процес засвоєння нової інформації, зокрема й професійної термінології. Розуміння цих особливостей є ключовим для розробки ефективних методів навчання, які враховують індивідуальні потреби та можливості кожного [1, с. 31].

Другий напрямок досліджень зосереджено на розробці та апробації різних методів та прийомів навчання, спрямованих на формування професійної термінології в учнів з інтелектуальними порушеннями та розладами аутистичного спектра. Науковці та педагоги експериментують з різноманітними методиками, шукаючи найбільш ефективні способи подачі та закріплення професійних термінів. Особлива увага приділяється методам, які враховують особливості сприйняття та обробки інформації [1, с. 31].

Третій напрямок досліджень, досліджує питання адаптації навчальних програм та матеріалів з трудового навчання до потреб таких учнів. Адаптація навчальних програм є необхідною умовою для забезпечення доступності та ефективності навчання для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей. Дослідники працюють над тим, щоб навчальні програми та матеріали були зрозумілими, цікавими та відповідали потребам дітей з інтелектуальними порушеннями та розладами аутистичного спектра [1, с. 32].

Незважаючи на значний внесок у вирішення цієї проблеми, низка питань залишається невирішеною та потребує подальших досліджень. Однією з ключових проблем є недостатня розробленість методик оцінювання рівня сформованості професійної термінології в учнів з інтелектуальними порушеннями та розладами аутистичного спектра. Існуючі методи оцінювання часто не враховують особливостей когнітивного розвитку цих дітей, що ускладнює об'єктивне оцінювання їхніх знань та вмінь [6, с. 44].

Іншою важливою проблемою є відсутність комплексної та ефективної системи корекційно-розвивальної роботи, спрямованої на формування професійної термінології.

Існуючі програми часто носять фрагментарний характер та не забезпечують системного та послідовного формування професійних знань в учнів [3, с. 117].

Крім того, недостатньо розробленими є критерії відбору професійної термінології, необхідної для засвоєння школярами з інтелектуальними порушеннями та розладами аутистичного спектра на уроках трудового навчання. Важливо визначити той мінімальний обсяг професійних термінів, який є необхідним для успішного навчання та подальшої соціалізації цих дітей [6, с. 44].

Подальші дослідження у цих напрямках є необхідними для створення ефективної системи навчання, яка б забезпечувала формування необхідного обсягу професійних знань та вмінь.

Формування професійної термінології в учнів з інтелектуальними порушеннями та розладами аутистичного спектра на уроках трудового навчання є багатогранним та складним завданням, що потребує системного та комплексного підходу.

Ретельний відбір та систематизація професійної термінології. Важливо чітко визначити не тільки обсяг професійних термінів, які є необхідними для засвоєння учнями з інтелектуальними порушеннями та розладами аутистичного спектра на уроках трудового навчання, але й їхній зміст. Необхідно враховувати, що термінологія має бути адаптована до рівня розвитку учнів, їхніх інтересів та потреб. Це означає, що терміни мають бути зрозумілими та доступними, враховуючи когнітивні особливості та можливості. Важливо враховувати інтереси та потреби учнів. Якщо термінологія буде пов'язана з їхніми захопленнями, то це сприятиме підвищенню мотивації до навчання та кращому засвоєнню матеріалу [5, с. 59].

Для учнів з інтелектуальними порушеннями та розладами аутистичного спектра особливо ефективними є різноманітні методи та прийоми, що базуються на наочності, практичній діяльності та ігровій формі навчання. Візуалізація є одним з найдієвіших методів. Використання малюнків, схем, фотографій та відео допомагає учням краще зрозуміти значення термінів та запам'ятати їх. Наочні образи полегшують процес сприйняття та засвоєння нової інформації, особливо для дітей з особливостями розвитку. Практичні вправи є невід'ємною частиною навчання. Виконання трудових операцій з використанням професійної термінології сприяє закріпленню знань та формуванню вмінь. Учні мають можливість застосувати отримані знання на практиці, що робить навчання більш ефективним та цікавим [2, с. 147].

Індивідуальний підхід є запорукою успіху. Адаптація завдань та методів навчання до потреб кожного учня дозволяє врахувати його індивідуальні особливості та можливості. Кожен школяр має свій темп навчання та потребує індивідуальної підтримки й уваги. Важливо зазначити, що ефективність формування професійної термінології залежить від комплексної та систематичної роботи, що поєднує різні методи та прийоми навчання, враховує індивідуальні особливості учнів та створює сприятливі умови для навчання та розвитку [5, с. 63].

Важливо забезпечити, щоб кожен учень мав можливість ставити запитання та отримувати допомогу у разі потреби. Індивідуальний підхід та підтримка з боку вчителя допомагають подолати труднощі та відчути свій прогрес. Крім того, сприятливе навчальне середовище передбачає використання різноманітних методів та прийомів навчання, які враховують особливості дітей з інтелектуальними порушеннями та розладами аутистичного спектра. Наприклад, для кращого засвоєння професійної термінології можна використовувати наочні матеріали, такі як малюнки, схеми, фотографії, а також практичні вправи та ігри.

Необхідно, щоб навчальне середовище було безпечним та передбачуваним [4, с. 21]. Учні з інтелектуальними порушеннями та розладами аутистичного спектра часто потребують чіткої структури та розпорядку дня. Тому важливо дотримуватися сталого розкладу уроків, а також чітко пояснювати завдання та очікування. Створення

сприятливого навчального середовища є запорукою успішного формування професійної термінології [7, с. 80].

Важливим фактором є й забезпечення міжпредметних зв'язків. Формування професійної термінології має здійснюватися у тісному зв'язку з іншими навчальними предметами, такими як математика, українська мова та природознавство. Наприклад, на уроках математики, діти можуть використовувати професійну термінологію для розв'язування задач, пов'язаних з трудовою діяльністю. На уроках української мови, учні можуть вчитися правильно писати та вимовляти професійні терміни, а також складати з ними речення. На уроках природознавства, вони можуть дізнаватися про матеріали та інструменти, які використовуються в різних професіях [5, с. 62].

Також, слід акцентувати увагу на залученні батьків до процесу формування професійної термінології. Вони можуть допомогти своїм дітям у засвоєнні понять, підтримуючи їх інтерес до трудового навчання та створюючи умови для практичного застосування отриманих знань. Наприклад, батьки можуть обговорювати з дітьми професії, які їх цікавлять, а також допомагати їм знаходити інформацію про них. Важливо, щоб батьки підтримували дітей у їхньому прагненні до навчання та розвитку, а також створювали умови для практичного застосування отриманих знань [7, с. 84].

Подальші дослідження у напрямі формування професійної термінології в учнів з інтелектуальними порушеннями та розладами аутистичного спектра на уроках трудового навчання можуть бути спрямовані на розробку та апробацію нових методів та прийомів навчання. Важливо створювати методичні рекомендації для вчителів трудового навчання, які б містили конкретні поради та приклади використання ефективних методів та прийомів. Розробка програмного забезпечення для підтримки процесу формування професійної термінології також є перспективним напрямком досліджень. Таке програмне забезпечення може містити інтерактивні вправи, ігри та інші навчальні матеріали, які допоможуть учням з ІП та РАС краще засвоїти професійну термінологію. Вивчення впливу різних факторів, таких як індивідуальні особливості учнів, рівень їх розвитку та соціальне середовище, на ефективність формування професійної термінології є ще одним важливим напрямком досліджень. Результати цього допоможуть розробити більш диференційовані підходи до навчання учнів з ІП та РАС.

Окрім того, дослідження можуть бути спрямовані на вивчення ефективності використання різних форм організації навчання, таких як індивідуальна, групова та фронтальна. Важливим є й дослідження питання наступності у формуванні професійної термінології між різними рівнями освіти, наприклад, між школою та професійно-технічним училищем. Перспективним напрямком є розробка та апробація методик оцінювання рівня сформованості професійної термінології в учнів з ІП та РАС.

Отже, формування професійної термінології в учнів з інтелектуальними порушеннями та розладами аутистичного спектра на уроках трудового навчання є не просто бажаним, а життєво важливим чинником їх успішної соціалізації та інтеграції в суспільство. Володіння професійною термінологією відкриває перед ними двері до повноцінного життя, де вони зможуть навчатися, працювати та спілкуватися на рівні з іншими членами суспільства. Ефективність цього складного та багатогранного процесу залежить від комплексу факторів, кожен з яких відіграє свою унікальну роль.

Список використаних джерел

1. Багрій Я. Т. Дитячий аутизм : монографія. Київ : УкрІНТЕІ, 2009. 200 с.
2. Даніелс Е., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. Львів : Надія, 2000. 256 с.
3. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2007. 458 с.

4. Марценковський І. А., Бікшаєва Я. Б., Ткачова О. В. Вимоги до програмно-цільового обслуговування дітей з розладами зі спектра аутизму. Київ : НДІ соціальної і судової психіатрії та наркології МОЗ України, 2009. 31 с.
5. Матвєєва М. П., Миронова С. П. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку : навч-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. держ. ун-т., 2005. 164 с.
6. Тарасун В. В. Концепція розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом : навч. посіб. для вищих навч. закладів. Київ : Науковий світ, 2004. 100 с.
7. Чарнов Д., Ратш К. Як досягти змін : посіб. Львів : Галицька видавнича спілка, 2002. 115 с.

Бажанюк Юлія Миколаївна
студент ІІ курсу магістратури
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Корекційна психопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бондар Наталія Василівна

Особливості ігрової діяльності дітей дошкільного віку з порушеннями аутистичного спектра в умовах реабілітаційного центру

Актуальність даної теми пов'язана з тим, що аутизм сьогодні отримав назву хвороби XXI ст., що пов'язано з неухильним зростанням відсотка народжуваності дітей з порушеннями аутистичного спектра. Зростання чисельності дітей цієї категорії відповідно актуалізує і потребу у їх соціалізації, оскільки у більшості з них існують проблеми у спілкуванні і взаємодії з оточуючими їх людьми. Це виникає тому, що розлади аутистичного спектру характеризуються стійкими порушеннями соціальної комунікації, соціальної взаємодії, наявністю обмежених, повторюваних моделей поведінки, інтересів чи діяльності. Це все має значний вплив на усі сфери розвитку дитини, зокрема й на ігрову діяльність, яка є провідною для дошкільного віку.

Проблемні питання розвитку аутизму досліджуються в працях таких науковців, як Л. Р. Дробіт, Х. В. Качмарик, К. О. Островська та ін. Особливості ігрової діяльності дітей дошкільного віку з порушенням аутистичного спектра висвітлювалася в працях Н. С. Андрєєвої, М. С. Бричук, Н. О. Євдокимової, Л. І. Кузнецової, О. С. Чеканової та ін.

Аутизм – це стан відходу дитини від реальності й відмова від спілкування. Дитина погано аналізує власні відчуття, сприймає меншу кількість об'єктів, важко виконує певні завдання [6, с. 27]. Аутизм – це один з клінічних варіантів такого типу дизонтогенезу, як спотворений розвиток, при якому спостерігаються складне поєднання загального психічного недорозвинення дитини, зокрема: ушкоджений, затриманий або прискорений розвиток окремих її психічних функцій. Найбільш важливою особливістю аутизму дитини визнається особливий асинхронний тип затримки її розвитку, що проявляється, насамперед, в тому, що мають місце одночасно ознаки як уповільнення, так і акселерації в певних галузях (наприклад, математиці, музиці). Крім того, спостерігається порушення ієрархії психічного, емоційного і мовленнєвого дозрівання дитини з порушенням аутистичного спектру.

Ігрова діяльність для дітей з аутизмом має особливе значення, оскільки саме через гру можна ефективно розвивати їх соціальні, комунікативні, пізнавальні навички та сприяти їхньому емоційному розвитку. В умовах реабілітаційного центру створюються спеціальні умови для організації такої діяльності з урахуванням особливих потреб дітей з порушенням аутистичного спектру.

Ігрова діяльність спрямована на отримання дитиною емоційного задоволення за рахунок здійснення активних фізичних або розумових зусиль. Гра за походженням та змістом є соціальним явищем, засобом первинної соціалізації, який сприяє входженню дитини в соціум [2, с. 101]. Вона вчить дітей таким поняттям як самоконтроль, синхронність, партнерство, послідовність. Проте найважливішим є те, що дитина під час гри має можливість відчути, що її поважають, люблять, розуміють.

У дошкільному віці ігрова діяльність є провідною, причому у молодшому дошкільному віці гра має характер предметно-маніпуляційної діяльності, коли дитина поглинена предметом та діями з ним. Пізніше, у середньому та старшому дошкільному віці, коли дитини опановує дії, втілені у спільній діяльності з дорослим, вона поступово починає усвідомлювати, що здатна діяти сама, її увага переноситься з предмету на людину, коли дорослий та його дії стають для неї зразком.

Для дітей з порушеннями аутистичного спектру характерні наступні особливості ігрової діяльності у дошкільному віці:

– стереотипні ігрові дії.

Проявляються схильність до одноманітних, повторюваних ігрових дій, які можуть концентруватися на обмежених аспектах іграшок або предметів (наприклад, обертати колеса машинки, сортувати предмети за кольором). Крім того, такі діти часто грають з неігровими предметами (мотузочки, кухонне приладдя, папірці);

– обмежений інтерес до соціальних ігор.

Діти часто уникають ігор, що вимагають взаємодії з іншими дітьми або дорослими, вони не грають у гру, запропоновану дорослими, віддаючи перевагу самостійним заняттям, де можуть контролювати всі аспекти гри;

– труднощі з імітаційними (рольовими) іграми через проблеми з уявою і розумінням соціальних ролей.

Через складності розвитку уяви дітям з аутизмом важко її використовувати у грі, тому їх ігри можуть бути механічними і позбавленими сюжетної лінії, а фантазійні елементи зустрічаються рідко;

– підвищена сенсорна чутливість.

Сенсорні особливості дітей з порушеннями аутистичного спектра (чутливість до звуків, дотику або яскравого світла) можуть впливати на вибір ними іграшок та ігрових активностей. Наприклад, вони можуть уникати іграшок, які видають гучні звуки або мають незвичну текстуру [5, с. 56].

Важливо відмітити, що дитина з порушеннями аутистичного спектра часто може бути охоплена ігровою діяльністю тривалий період та під час гри відхиляє не лише участь, але й навіть присутність інших людей біля себе.

Зважаючи на ці особливості, для ефективної організації ігрової діяльності дітей з аутизмом в умовах реабілітаційного центру важливо дотримуватись таких принципів:

– структурованість простору – чітке зонування приміщення, визначені місця для різних видів діяльності допомагають дитині з аутизмом орієнтуватися та передбачати, що відбуватиметься;

– мінімізація сенсорних подразників – нейтральні кольори стін, відсутність зайвих деталей, контроль рівня шуму та освітлення допомагають уникнути сенсорного перевантаження;

– візуальна підтримка – використання візуальних розкладів, піктограм, фотографій для пояснення послідовності дій та правил гри;

– доступність матеріалів – іграшки мають бути доступними для дитини, але організованими таким чином, щоб не створювати хаос (наприклад, використання прозорих контейнерів з маркуванням);

– баланс між новизною і передбачуваністю – поступове введення нових елементів при збереженні загальної структури ігрового середовища [1].

Задля розвитку ігрової діяльності дітей з порушеннями аутистичного спектра слід виокремити кілька рівнів в освоєнні ними ігор – від пасивної участі та обов'язкової підтримки дорослих під час гри – до активної ігрової взаємодії з педагогами й іншими дітьми. В залежності від здатності дитини з аутизмом долучатися до нової ситуації і її готовності до взаємодії з однолітками та дорослим визначають наступні рівні становлення та розвитку її ігрової діяльності в умовах реабілітаційного центру: налагодження контакту; наслідування; гра за правилами; сюжетно-рольова гра.

Налагодження контакту.

Є початковим етапом націленим на засвоєння дитиною стереотипу заняття. У разі прийняття в групу дитини з аутизмом без належної підготовки для неї нове середовище може бути стресогенним, тому вона проявлятиме проблемну поведінку. Щоб цього не відбулося, необхідно, насамперед, створити середовище, яке б дитина відчувала як безпечне для себе. Фахівець супроводжує та підтримує дитину при першому її досвіді перебування на груповому занятті, допомагає їй зорієнтуватися у новому середовищі, подолати страх і невпевненість [2, с. 104].

На перших етапах час перебування дитини у групі має бути коротким та дозованим за насиченістю, що дозволить швидше навчитися приймати участь у занятті з початку і до кінця. У разі, коли дитина не готова брати участь у занятті більше ніж кілька хвилин, потрібно їй дати можливість приєднатись до гри на певний проміжок часу, а потім дати можливість відпочити від активної спільної діяльності.

На етапі налагодження контакту використовуються переважно ритмічні ігри, метою яких є емоційне зближення дітей і дорослих, наслідування емоцій. Основними іграми є ритмічні вірші чи пісні з вираженою емоційною кульмінацією, на які дитина емоційно позитивно відгукується. При цьому роль дитини пасивна, проте під час гри вона прислуховується до знайомих їй віршів, дивиться на інших учасників гри та може виявляти власну активність, щоб попросити дорослого продовжити. Емоційний зв'язок дитини з дорослим не лише розширює її уявлення про оточуючий світ, але й змінює її сприймання себе. Вона краще починає розуміти власні емоції, уявляти результати своїх дій та в результаті стає більш відкритою для спілкування [3, с. 48].

Ритм гри, заданий педагогом, допомагає дітям організувати власну активність, багатьом з них легше хитати головою чи плескати у долоні у ритмі вірша або пісні, що звучить. Ритм в цьому випадку виконує функції стимулювання і регуляції, активізуючи дитину і спонукаючи її взяти участь в грі, а також дозволяє організувати власну активність.

Наслідування.

Це наступний етап, направлений на засвоєння дитиною простих дій з наслідування. На цьому етапі використовуються ритмічні, сенсорні ігри й ігри-наслідування. Так, ритмічні ігри є важливою частиною спілкування і початку спільної гри з батьками і близькими дорослими, вони готують дитину до більш складних ігор, коли вже необхідна активна взаємодія та засвоєння ігрових правил. Застосування сенсорних ігор допомагає підняти емоційний тонус дітей з аутизмом, дозволяє їм побачити емоційну реакцію інших дітей та дорослих, розвиваючи цим самим їх комунікативні здібності [2, с. 104].

Ігри за правилами.

Більш складний етап ігрової діяльності, на якому дитина готова виконувати певні прості дії на прохання педагога. На цьому етапі вже починають використовувати ігри за правилами та ігри на взаємодію, що сприяють формуванню емоційного контакту не тільки з дорослим, але й формують інтерес до однолітків і до взаємодії з ними.

Ігри за правилами направлені на розвиток у дітей з порушеннями аутистичного спектра довільної уваги і довільної діяльності, вміння вчасно вступати у гру і дотримуватись її правил. Найпростіші, перші правила гри передбачають, що її учасники роблять по черзі певні дії, для чого часто застосовують ігри з предметами, коли діти з низьким рівнем розвитку вчяться брати певний предмет, здійснювати з ним найпростіші ігрові дії, ставити його в певне місце. При цьому діти навчаються виконувати все складніші

та різноманітніші дії по мовленнєвих інструкціях дорослого, слідкувати за виконанням правил гри.

Сюжетно-рольові ігри.

На даному етапі ігри і завдання поступово змінюються і ускладнюються, їх кількість збільшується. Крім ігор за правилами і на взаємодію обов'язковим є використання сюжетно-рольових ігор. Переважно в таких іграх дуже простий та емоційно насичений сюжет, відносно нескладні правила [2, с. 105]. Сюжетно-рольові ігри вводяться поступово із урахуванням рівня емоційної готовності дітей з порушеннями аутистичного спектра до активної взаємодії. У випадку, коли дитині складно відразу долучитися до такої гри, то педагог привертає увагу однієї дитини до другої, пропонуючи їм готові форми ігрової взаємодії, якими дитина на початковому етапі володіє формально. Крім того, на цьому етапі на заняттях можна використовувати й інші ігри, які допоможуть у вирішенні тих чи інших завдань для конкретної дитини чи групи дітей [4, с. 50].

Ефективність ігрової діяльності значно підвищується, якщо навички, отримані в реабілітаційному центрі, закріплюються вдома. Для цього проводиться робота з батьками:

– демонстрація ефективних ігрових прийомів з можливістю спостереження за роботою педагога;
– спільні заняття у форматі «педагог-дитина-батьки» з поступовим переходом ініціативи до батьків;
– навчання батьків розпізнавати та підтримувати ініціативу дитини в грі;
– консультування щодо організації ігрового простору вдома та підбору іграшок;
– надання «домашніх завдань» з конкретними ігровими завданнями.

Таким чином, для дітей з порушеннями аутистичного спектра ігрова діяльність є можливим способом допомогти зрозуміти власні почуття, перейти від самозанурення до взаємодії з іншими людьми, розвивати відносини з батьками, близькими людьми. До особливостей ігрової діяльності дітей з порушеннями аутистичного спектру слід віднести: стереотипні ігрові дії; обмежений інтерес до соціальних ігор; труднощі з імітаційними (рольовими) іграми; підвищену сенсорну чутливість. Ці особливості необхідно враховувати при організації роботи педагогів реабілітаційного процесу. В умовах реабілітаційного центру створюються оптимальні умови для розвитку ігрових навичок через формування структурованого освітнього середовища, використання спеціальних методик та індивідуального підходу до кожної дитини. В залежності від здатності дитини з порушеннями аутистичного спектра долучатися до нової ситуації і її готовності до взаємодії з однолітками та дорослим визначають наступні рівні становлення та розвитку її ігрової діяльності в умовах реабілітаційного центру: налагодження контакту; наслідування; гра за правилами; сюжетно-рольова гра.

Список використаних джерел

1. Андрєєва Н. С. Практика адаптації дитини з аутистичними порушеннями у спеціальному навчальному закладі як запорука успішного навчання. Збірник «Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами». 2008. № 5(7). URL: https://ap.uu.edu.ua/article/478

2. Євдокимова Н. О., Чеканова О. С. Особливості ігрової діяльності дітей з аутизмом. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка. 2020. Том. X. Вип. 34. С. 99-108.

3. Корекційно-розвивальні методики для роботи з дітьми з аутизмом (методичні рекомендації). Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського. 2020. 78 с.

4. Кузнецова Л. І. Вплив занять рухливими іграми на фізичний розвиток та рухові якості дітей молодшого шкільного віку з вадами розумового розвитку. Збірник наукових

праць «Фізична культура, спорт та здоров'я нації» Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського. 2013. Вип.16. С. 46 – 53.

5. Кузнецова Л. І. Бричук М. С., Погасій Л. І. Жижкун К. О. Особливості впливу ігрової діяльності на дітей дошкільного віку із спектром аутичних порушень в процесі адаптивного фізичного виховання. Науковий часопис НПДУ. Фізична культура і спорт. 2020. Випуск 1 (121). С. 53-59.

6. Островська К. О., Качмарик Х. В., Дробіт Л. Р. Основи діагностики дітей з розладами аутистичного спектра. Навчальний посібник, 2017. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 124 с.

Базяк Аліна Володимирівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
Пінчук Юлія Володимирівна

Фонетико-фонематичні порушення мовленнєвого розвитку у молодших школярів: психолого-педагогічний аспект

Правильний і вчасний розвиток мовлення дитини є одним з визначальних чинників її успішного навчання у школі та соціальної адаптації. Фонетико-фонематичні порушення мовленнєвого розвитку у молодших школярів становлять надзвичайно актуальну проблему, адже такі порушення суттєво впливають на опанування учнями письма і читання та їх комунікативну діяльність.

Фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення (надалі ФФНМ) – це порушення процесів формування вимовної системи рідної мови у дітей з різними мовленнєвими порушеннями внаслідок недоліків сприймання та вимови фонем [4]. За даними одного з досліджень, понад 65% дітей початкової школи мають невиправлені фонетико-фонематичні порушення мовлення [6].

ФФНМ спостерігається у дітей із збереженим слухом та інтелектом і охоплює різні за механізмами порушеннями звуковимови: дислалію, дизартрію, ринолалію тощо. Аналіз науково-методичних джерел свідчить, що фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення є одним з найпоширеніших мовленнєвих порушень у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Цю проблему досліджували багато науковців, зокрема О. Бєлова, Н. Гаврилова, С. Конопляста, І. Марченко, Ю. Рібцун, В.Тищенко, Л. Трофименко, А. Яковенко та ін., які вивчали різні порушення мовлення, зокрема, дислалію, ринолалію, дизартрію, які характеризуються недорозвитком фонетико-фонематичної системи мовлення.

Молодші школярі з ФФНМ демонструють специфічні особливості мовленнєвої діяльності, які проявляються в усіх її аспектах — від артикуляційного, фонематичного, лексико-граматичного та просодичного до комунікативної поведінки й письма [5].

Особливості артикуляції

Головним проявом ФФНМ є порушення звуковимови. У мовленні дітей спостерігаються спотворення звуків, їх заміни або пропуски – найчастіше це стосується шиплячих, свистячих і сонорних звуків. Такі фонематичні заміни виникають тоді, коли складні звуки заміщуються простішими або схожими за звучанням. Мовлення стає нечітким і важким для розуміння оточуючими. Порушується і складова структура слова: діти пропускають або переставляють склади, спрощують складні звукосполучення. Такі

особливості ускладнюють самовираження дитини, а також сприймання її мовлення з боку вчителів і однолітків. Крім того, вони негативно впливають на засвоєння грамоти: з'являються специфічні фонемографічні помилки на письмі, сповільнюється формування навичок читання [4].

Фонематичне сприймання

У дітей з ФФНМ недостатньо сформований фонематичний слух, що ускладнює розрізнення близьких за звучанням фонем. Це призводить до помилок у сприйманні мовлення: дитина може неправильно зрозуміти слово або інструкцію. Важко дається й фонематичний аналіз – визначення й виокремлення звуків і складів у слові, особливо тих, які вона вимовляє неправильно. Такі труднощі впливають на навчання грамоти: спостерігається уповільнене оволодіння читанням і письмом, типові помилки на письмі пов'язані з нерозрізненням звуків. Якщо у дітей дошкільного віку це проявляється переважно в усному мовленні, то у школярів переходить і в писемне, спричиняючи дислексію й дисграфію [2, 3].

Темп мовлення

Темп мовлення молодших школярів із ФФНМ загалом наближається до вікової норми. Більшість цих дітей говорять у типових для віку темпових межах, хоча деякі можуть дещо сповільнювати мовлення, або навпаки – говорити надто швидко, що додатково знижує розбірливість їхнього мовлення [5].

Інтонаційна виразність

Інтонаційно-просодична сторона мовлення у дітей з ФФНМ сформована відносно добре: граматична і смислова інтонація здебільшого збережені. Водночас емоційна виразність їхнього мовлення може бути зниженою. Дитині з фонетико-фонематичними недоліками важче інтонаційно передати свої емоції (радість, здивування, обурення тощо), особливо якщо є порушення дрібної моторики або координації мовлення. За мінімальних проявів дизартрії мовлення взагалі може ставати монотонним і невиразним. В цілому просодична сторона мовлення при ФФНМ страждає значно менше, ніж фонетична: основний недолік полягає у збідненості експресивної інтонації. Для порівняння, у дітей з вираженою дизартрією порушення голосу та просодики є значно грубішими [5].

Структура висловлювань

Лексичний і граматичний розвиток дітей з ФФНМ зазвичай відповідає віковій нормі або трохи поступається. Через труднощі вимови вони уникають складних слів, що звужує словниковий запас. Граматика сформована, хоча іноді трапляються помилки у відмінках чи узгодженні. Діти надають перевагу коротким, простим реченням, а їхні висловлювання лаконічні, менш деталізовані, але зрозумілі й логічні. [5].

Комунікативна поведінка

Попри збережений інтелект, діти з ФФНМ часто виявляють знижену мовленнєву активність у школі. Вони уникають довгих розмов, відповідають коротко, соромлячись свого мовлення, особливо серед однолітків. Такі діти схильні уникати вербального спілкування через сором'язливість і невпевненість. Невдачі у висловлюваннях можуть викликати емоційні реакції – розчарування, засмучення або відмову говорити знову. Їхня поведінка в комунікації буває нестійкою: від замкнутості до роздратування, залежно від ситуації та впевненості в собі [1].

Реакції у ситуаціях спілкування та навчання

Діти з ФФНМ швидко втомлюються від мовленнєвих завдань, їм складно сприймати усні інструкції, що призводить до розгубленості або неуважності. У спілкуванні вони можуть замовкати, дратуватися чи ставати пасивними. Вдалі комунікативні ситуації підвищують їхню впевненість, а невдачі викликають стрес. Загалом такі діти чутливо реагують на мовленнєві труднощі [5].

Отже, молодші школярі з ФФНМ мають низку особливостей у мовленнєвому розвитку та поведінці. По-перше, артикуляційно-фонетичні порушення (неправильна звуковимова, заміни, спрощення структури слова) роблять їхнє мовлення малозрозумілим.

По-друге, порушення фонематичного сприймання ускладнює розрізнення звуків і призводить до помилок письма (дисграфії, дислексії). По-третє, другорядні мовленнєві компоненти (темп, інтонація, лексика, граматика) теж можуть мати відхилення: темп нестабільний, виразність знижена, словник обмежений, речення спрощені, можливі поодинокі аграматизми. Усе це впливає на поведінку: дитина менш активна, чутливо реагує на нерозуміння, швидко втомлюється. Це зумовлює потребу в своєчасному логопедичному супроводі для успішної адаптації в школі і засвоєнні програми.

Список використаних джерел

1. Бєлова О. Б. Особливості прояву емоційних переживань у молодших школярів з порушенням мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2020. Вип. 15. С. 15–26.
2. Гаврилова Н. С. Порушення фонетичного боку мовлення у дітей : монографія. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. 95 с.
3. Гаврилова Н. С. Система порушень фонетичного боку мовлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2014. Вип. 27. С.37–44.
4. Логопедія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / ред. М. К. Шеремет. Київ : Видавничий дім «Слово», 2017. 672 с.
5. Рібцун Ю. В. Дошкільнятко: корекційно-розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: навчально-методичний посібник. Київ, 2014. 238 с.
6. Тенцер О. В. Психолінгвістичні основи формування писемного мовлення у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2015. Вип. 28. С. 267–273.

Бісерова Ольга Олександрівна
студент ІІ курсу магістратури
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Козинець Олександр Володимирович

Теоретичні аспекти та напрями діагностики нервозоподібної форми заїкання у дітей дошкільного віку

Проблема заїкання у дітей дошкільного віку залишається актуальною через зростання кількості мовленнєвих порушень та їхній вплив на соціалізацію і психологічний комфорт дитини. Особливої уваги потребує неврозоподібна форма заїкання, яка характеризується органічними ураженнями центральної нервової системи (ЦНС) і стабільними мовленнєвими судомами, що ускладнюють корекційну роботу [3]. Актуальність теми підкріплюється державними ініціативами, зокрема Національною стратегією розвитку інклюзивного навчання до 2029 року (ухвалена Кабміном у червні 2024 року), яка наголошує на створенні умов для дітей з особливими освітніми потребами [7]. Водночас брак теоретичних і практичних розробок для корекції неврозоподібного заїкання в умовах інклюзивної освіти зумовлює потребу в подальших дослідженнях.

Заїкання визначається як порушення темпу, ритму і плавності мовлення через судомний стан м'язів мовленнєвого апарату [2, с. 6]. Неврозоподібна форма заїкання відрізняється від невротичної: якщо остання виникає через психотравми і має рецидивний

перебіг, то неврозоподібна пов’язана з органічними ураженнями мозку, проявляється поступово у 3–4 роки та характеризується стабільністю симптомів незалежно від емоційного стану [3]. Причинами виступають спадковість, ускладнення вагітності (токсикоз, гіпоксія плода), родові травми, асфіксія чи захворювання, що уражають мозок [2, с. 16]. Симптоми включають артикуляційні судоми (переважно на приголосних: б, п, г, д, т, к), монотонність мовлення, затримку психомоторного розвитку, підвищену стомлюваність і церебрастенічний синдром [1, с. 25]. На відміну від невротичної форми, діти з неврозоподібним заїканням не мають логофобії, що впливає на мотивацію до корекції.

Психолого-педагогічна характеристика дітей із неврозоподібною формою заїкання вказує на затримку мовленнєвого розвитку: перші слова з’являються після 1,5 року, фразове мовлення – до 3-3,5 років, з повільним накопиченням словникового запасу і порушеннями граматики [5]. Мовлення супроводжується супутніми рухами (притопування, хитання головою) і емболофразіями, що посилюються при втомі чи соматичних захворюваннях. Загальна і дрібна моторика порушені, координація слабка, а просодична сторона мовлення (темп, модуляція голосу) відхиляється від норми [3]. У підлітковому віці можливе додавання невротичних реакцій, таких як тривожність, через усвідомлення дефекту, але без глибокої фіксації на ньому, на відміну від невротичної форми.

Діагностика неврозоподібного заїкання вимагає комплексного підходу: аналізу медичної документації, інструментальних методів (ЕЕГ, МРТ, КТ) для виявлення органічних уражень ЦНС, а також логопедичного і психологічного обстеження [6]. Логопед оцінює мовленнєвий статус, визначаючи тип і локалізацію судом (тоно-клонічні, артикуляційно-дихальні), тяжкість порушення, залежність від втоми та наявність супутніх вад (дислалія, дизартрія). Обстеження граматичного ладу виявляє труднощі зі словозміною, узгодженням слів і побудною зв’язного мовлення, що ускладнює навчання [3]. Психолог фіксує емоційно-вольові порушення (збудливість, виснажуваність), а невролог – залишкові явища перинатальних уражень мозку. Приклад: у дитини 4 роки 1 місяць діагностовано легке неврозоподібне заїкання з тоно-клонічними судомами та стертою дизартрією на тлі органічного ураження ЦНС.

Серед діагностичних методів особливе значення має вивчення анамнезу (розвиток мовлення, моторики, перенесені захворювання) та інструментальні обстеження (рентгенографія черепа, ехоецефалографія), які виявляють органічні зміни мозку [6]. Логопедичне обстеження включає аналіз просодії (темп, ритм, інтонація), артикуляційної рухливості (обмеженість язика, губ) і дихання (вимова слів на вдиху чи видиху), що дозволяє більш точно визначити неврозоподібну форму. Психологічні тести оцінюють увагу, пам’ять і пізнавальну активність, які часто знижені через церебрастенію [3]. Комплексність діагностики забезпечує розробку індивідуального корекційного плану.

Теоретичний аналіз підходів до корекції наголошує на важливості ранньої діагностики та індивідуального плану роботи. Вітчизняні вчені (Н. Власова, О. Рау) пропонували систему мовленнєвих вправ із поступовим ускладненням, адаптовану до ступеня мовленнєвої самостійності [8, с. 91]. М. Лохов рекомендує зниження збудливості емоціогенних структур мозку через психотерапевтичні методи [4]. Дослідження підтверджують, що корекція має враховувати церебрастенічний фон і стабільність симптомів, спрямовуючись на розвиток плавності мовлення та комунікативних навичок. Отже, ефективність корекції залежить від створення психолого-педагогічних умов, які враховують специфіку неврозоподібного заїкання та інклюзивне середовище.

Список використаних джерел

1. Белякова Л.І., Дьякова Є.А. Заїкання. Навчальний посібник для студентів педагогічних інститутів за спеціальністю «Логопедія». М.: В. Секачев, 1998. 304 с.
2. Літовченко О. В. Заїкання у дітей: профілактика і корекція: навч. посіб. Одеса: Видавництво ТОВ Лерадрук, 2021. 248 с.
3. Логопедія. Підручник. Третє видання, перероблене та доповнене / За ред. М. К.

Шеремет. К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. С. 392-457
4. Лохов М.І., Фесенко Ю.А. Якщо у дитини заїкання. Санкт-Петербург: Дитинство-Прес, 2017. 62 с.
5. Навчальна програма з курсу «Логопедія» для студентів ІІІ курсу, спеціальності
6.010100 «Корекційна освіта» / уклад. О.Г. Губарь; за ред. І.М. Омельченко, Л.О. Федорович. Полтава ПДПУ, 2010. 36 с. URL: https://studfile.net/preview/5187268/ (дата звернення 24.03.2025).
6. Пахомова Н.Г., Лук'яненко А.В. Комплексний підхід до діагностики мовленнєвих порушень органічного генезу. Науковий журнал Хортицької національної академії. Спеціальна освіта. 2021, № 2(5). URL: https://journal.khnnra.edu.ua/index.php/files/article/view/71/70 (дата звернення 25.03.2025).
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07 червня 2024 р. № 527-р «Про
схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024—2026 роки». URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-rozvytku-inkliuzyvnoho-navchannia-na-period-do-2029-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii (дата звернення 24.03.2025).
8. Федорович Л.О., Темченко Я.В. Методи логопедичної допомоги дітям дошкільного віку із заїканням. Логопедія. 2012. № 2. С. 91-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/logoped_2012_2_24

Бойчук Юлія Валеріївна
студентка 2 курсу магістратури
спеціальність «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандитат педагогічних наук, доцент
Кравець Ніна Павлівна

Особливості роботи логопеда з розвитку комунікаційнії у дітей раннього віку з розладами психофізичного розвитку

Проблема розвитку комунікативних навичок у дітей раннього віку з розладами психофізичного розвитку набуває особливої актуальності в умовах сучасного суспільства, яке прагне до інклюзії та забезпечення рівних можливостей для всіх. Затримка психічного розвитку (ЗПР) суттєво ускладнює процеси спілкування, що негативно позначається на соціальній адаптації таких дітей. Дослідження спирається на положення Закону України "Про освіту" від 05.09.2017 № 2145-VIII, який гарантує право на освіту для дітей з особливими потребами, а також на міжнародні документи, зокрема Конвенцію про права дитини, що підкреслюють важливість комплексної реабілітації та включення таких дітей у суспільство [1].

Теоретичною основою роботи стали праці вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як Є. Соботович, М. Шеремет, В. Тарасун, які досліджували особливості психофізичного розвитку дітей з ЗПР. Аналіз їхніх праць показав, що ці діти характеризуються нерівномірним дозріванням вищих психічних функцій, зниженою пізнавальною активністю, обмеженими можливостями в емоційно-особистісному розвитку та труднощами у формуванні комунікативних навичок [2, 3]. Комунікація визнається ключовим фактором їхньої інтеграції, що вимагає розробки спеціалізованих логопедичних підходів, адаптованих до індивідуальних потреб таких дітей.

Метою дослідження було здійснення наукового аналізу проблеми та розробка методики розвитку комунікації у дітей раннього віку з ЗПР.

Експериментальна база – спеціалізована авіаційна школа № 203 Шевченківського району м. Києва, де дослідження проводилося з 28 жовтня по 8 грудня 2024 року. У процесі роботи розглянуто етапи розвитку комунікативних навичок у дошкільників з ЗПР: від первинної невербальної комунікації (0–8 місяців) до формування мовленнєвої компетенції (5–7 років). Виділено три основні групи умінь: комунікаційні (мовленнєві), перцептивні (сприйняття) та інтерактивні (взаємодія). У дітей з ЗПР ці етапи ускладнені через порушення інтелектуального розвитку, що потребує створення комунікативно-розвивального середовища, яке включає ігрові, сенсорні та соціальні компоненти, а також активну взаємодію з педагогами й батьками [4].

Результати показали позитивну динаміку: у дітей із затримкою мовного розвитку відзначено покращення на 41,7%, у дітей з аутизмом та порушеннями слуху чи зору – на 50%, загальний прогрес склав 45%. Найвищу ефективність продемонстрував комплексний підхід, який поєднував логопедичні заняття, психокорекцію та співпрацю з батьками [5]. Важливим елементом стало залучення батьків до процесу через тренінги та домашні завдання, що забезпечило безперервність корекційної роботи.

На основі отриманих даних сформульовано рекомендації для логопедів і педагогів: адаптувати методи до індивідуальних особливостей кожної дитини, залучати батьків до корекційного процесу шляхом проведення тренінгів і надання інструкцій для домашньої роботи, використовувати інтерактивні методи, такі як рольові ігри та групові проєкти, а також мультимедійні технології для підвищення мотивації та доступності навчання.

Особливу увагу слід приділяти розвитку емоційного інтелекту через вправи на розпізнавання емоцій, що сприяє соціальній адаптації та емпатії. Дослідження довело, що комплексний підхід до логопедичної роботи забезпечує значне покращення комунікативних навичок, мовленнєвої активності, соціальної взаємодії та емоційного стану дітей з ЗПР. Вирішальну роль у досягненні успіху відіграє тісна співпраця між логопедами, педагогами та батьками, що створює сприятливе середовище для розвитку дитини.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про освіту" від 05.09.2017 № 2145-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.
2. Соботович Є. Мовленнєвий розвиток дітей з особливостями психофізичного розвитку. Київ: Наукова думка, 2005. – 250 с.
3. Шеремет М. К. Логопедія: підручник / за ред. М. К. Шеремет. Київ: Видавничий Дім "Слово", 2010. 376 с.
4. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку. Київ: Фенікс, 2008. 497 с.

Вигура Христина Юріївна
аспірантка 2 року навчання
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Круглик Оксана Петрівна

Мовленнєва компетентність як показник успішної соціалізації дітей з порушеннями слуху

Сучасна система спеціальної освіти зосереджена не лише на компенсуванні порушень розвитку, але й на забезпеченні повноцінної участі дитини з особливими освітніми потребами у соціумі. Одним із головних бар'єрів на цьому шляху для дітей з порушенням слуху є обмежені можливості вербального спілкування. Тому розвиток мовленнєвої компетентності розглядається як визначальний чинник успішної соціалізації таких дітей, що зумовлює актуальність дослідження.

Під мовленнєвою компетентністю розуміється здатність дитини ефективно використовувати мову для спілкування в різних життєвих ситуаціях. Це поняття охоплює фонетичні, лексичні, граматичні, комунікативні та соціокультурні аспекти мовлення. Для дітей з порушенням слуху, особливо після кохлеарної чи стовбуромозкової імплантації, формування мовленнєвої компетентності є складним, але критично важливим завданням.

Після встановлення імплантату дитина отримує доступ до звукової інформації, проте її сприймання та переробка значно відрізняються від слухових процесів у нормально чуючих дітей. Без спеціально організованої логопедичної підтримки виникає ризик формування спотвореного мовленнєвого досвіду, що ускладнює комунікацію та соціальну взаємодію.

Саме мовленнєва компетентність забезпечує дитині можливість не лише висловлювати власні думки, а й ефективно взаємодіяти з іншими.

Досвід логопедичної реабілітації показує, що рівень мовленнєвого розвитку напряму впливає на такі соціальні аспекти, як здатність до інтеграції у дитячий колектив, участь у спільних іграх, навчальній діяльності, формування дружніх стосунків. Діти з низьким рівнем мовленнєвої компетентності частіше замикаються у собі, демонструють тривожність, уникнення соціальних контактів. Натомість ті, хто має достатній рівень володіння мовою, почуваються більш впевнено, проявляють ініціативу, беруть участь у діалогах, задають питання, підтримують розмову.

Важливо також враховувати, що мовленнєва компетентність пов'язана з емоційною та когнітивною сферою. Розуміння змісту мовлення, уміння інтерпретувати соціальні сигнали, вчасно реагувати на запити співрозмовника є важливими передумовами емоційного комфорту дитини в соціумі. Успішна комунікація з однолітками сприяє формуванню позитивної самооцінки, розвитку емпатії, почуття приналежності до спільноти.

Особливо ефективним є поєднання логопедичних занять з активним соціальним тренуванням — у групах розвитку, інклюзивних умовах, за участі батьків і педагогів. Використання візуальних підказок, жестової підтримки, мультимедійних програм і вправ на розвиток слухового сприймання дозволяє оптимізувати процес формування мовленнєвих навичок. Крім того, важливо адаптувати мовне середовище до можливостей дитини, створити умови для багаторазового використання мовленнєвих конструкцій у реальному житті.

Мовленнєва компетентність повинна формуватись як системний процес із раннього віку — з опорою на гру, емоції, мотивацію до спілкування. Логопед має не лише тренувати

правильність мовлення, але й розвивати його функціональність: уміння домовлятися, просити про допомогу, описувати події, ділитися емоціями.

Ключовими аспектами формування мовленнєвої компетентності у дітей з порушеннями слуху є:

1. Індивідуалізований підхід: врахування особливостей кожної дитини, її рівня слухового сприймання та мовленнєвого розвитку.
2. Використання візуальних та жестових засобів: інтеграція жестової мови та візуальних матеріалів для підтримки розуміння та вираження думок.
3. Систематична логопедична робота: регулярні заняття з логопедом для розвитку артикуляції, словникового запасу та граматичних структур.
4. Сімейна підтримка: активне залучення батьків до процесу навчання та розвитку мовленнєвих навичок дитини.
5. Інклюзивне освітнє середовище: Створення умов, які сприяють участі дітей з порушеннями слуху в загальноосвітньому процесі разом з однолітками.

Мовленнєва компетентність є ключовим показником соціальної адаптації дітей з порушенням слуху. Вона не лише забезпечує базові навички спілкування, але й відкриває шлях до повноцінної участі в суспільному житті. Успішна соціалізація дітей даної категорії безпосередньо залежить від рівня мовленнєвої компетентності, яка має стати пріоритетом у роботі логопедів, педагогів і батьків. Забезпечення умов для її ефективного розвитку сприятиме гармонійному становленню особистості дитини та її інтеграції в соціум.

Список використаних джерел

1. Жук, В. В. (2017). Особливості формування комунікативної компетентності дітей з порушеннями слуху. Інститут спеціальної педагогіки НАПН України.
2. Таранченко, О. М., Литовченко, С. В., & Федоренко, О. Ф. (2019). Освіта дітей з
порушеннями слуху: сучасні тенденції та технології. Київ: Інститут спеціальної педагогіки НАПН України
3. Hall, W. C., Hall, M. L., & Caselli, N. K. (2019). Deaf children need language, not (just) speech. Cognitive and Language Development.

Гордієнко Аліна Олександрівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Швалюк Тетяна Миколаївна

Методика діагностики зв’язного описового мовлення у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення

Загальний недорозвиток мовлення (далі – ЗНМ) виступає однією з поширених форм мовленнєвої патології в дошкільному віці, яке проявляється в порушеннях усіх компонентів мовлення – фонетико-фонематичного, лексичного, граматичного, зв’язного мовлення в цілому (В. Воробйова, І. Марченко, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тищенко, Л. Трофименко, Т. Швалюк та інші) [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9].

Діти із ЗНМ ІІІ рівня складають основний контингент старших груп для дітей з ЗНМ спеціальних закладів дошкільної освіти. Діти зазначеної категорії володіють фразовим

мовленням з недоліками лексико-граматичного та фонетико-фонематичного розвитку (Л. Трофименко) [4; 5; 6; 8, с.15].

Незважаючи на володіння дітьми із ЗНМ ІІІ рівня розгорнутим фразовим мовленням, у них спостерігаються труднощі в обмеженому словниковому запасі, програмуванні змісту розгорнутих висловлювань та їх мовленнєвого оформлення, зв'язності та послідовності викладу мовного матеріалу, що виражається в перерахуванні елементів опису, порушенні структурно-семантичної організації висловлювання. Усе це, в свою чергу, ускладнює процес розвитку зв'язного мовлення, перехід від діалогічної форми мовлення до контекстної (В. Воробйова, В. Глухов, І. Марченко, В. Тищенко, С. Шаховська та ін.) [2, с. 69-70; 4; 5; 6; 7; 8; 9].

Так, маючи умови для оволодіння такими мисленнєвими операціями, як порівняння, класифікація, аналіз, синтез, діти відстають у розвитку наочно-образного та словесно-логічного мислення, з важкістю опановують мисленнєвими операціями (Л. Андрусишина, Т. Барменкова, Р. Лалаєва, Р. Левіна, Є. Соботович, В. Тарасун та ін.) [1, 6, 7, 9].

У методиці розвитку зв'язного мовлення дошкільників проведено багато досліджень, присвячених проблемі формування зв'язного монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ ІІІ рівня (Н. Бондаренко, К. Зелінська-Любченко, Л. Ковригіна, Т. Королюк, Р. Левіна, Н. Марцун, І. Марченко, О. Мілевська, Ю. Рібцун, Т. Четверікова, А. Чистобаєва, Т. Швалюк, О. Ярмола та ін.) [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9], проте саме досліджень, спрямованих на дослідження стану сформованості зв'язного описового мовлення у дітей із ЗНМ на сучасному етапі розвитку логопедії замало, що визначає актуальність обраної нами теми. Власне формуванням зв'язного описового мовлення у дошкільників розглядалися як у загальній так і у спеціальній літературі (В. Глухов, А. Зрожевська, І. Марченко, Л. Порядченко та інші).

Хочемо зазначити, що методика діагностики зв'язного описового мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ ІІІ рівня дасть змогу визначити основні причини труднощів дітей цієї категорії в побудові зв'язних описових висловлювань, а також на основі цього розробити методику формування зв'язного описового мовлення.

Зміст нашої експериментальної методики дослідження складався *з двох етапів*, які містили у своїй структурі проективні методики дослідження.

На першому етапі нашого дослідження ми ставили за мету вивчити стан сформованості основних механізмів, які забезпечують формування зв'язного описового мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення ІІІ рівня та дітей в нормі, а саме: наочно-образне і вербально-логічне мислення, пам'ять, увагу, уяву, сприймання, спостережливість, які є передумовами розвитку зв'язного описового висловлювання. З цією метою нами було розроблено *ряд завдань:* 1) «Що змінилось», яке було спрямоване на дослідження пам'яті, уваги та спостережливості дитини; 2) «Знайди пару», що давало змогу дослідити пам'ять, увагу, вміння знаходити однакові предмети між собою; 3) «Назви одним словом», що було спрямоване на вивчення вміння класифікувати предмети за категоріями та узагальнювати їх одним словом на наочній основі; 4) «Четвертий зайвий», яке слугувало для визначення вміння дитини групувати предмети за певною ознакою на наочній основі; 5) «Чим схожі, чим різняться», що давало змогу дослідити уміння порівнювати дві сюжетні картинки, виділяти спільні і відмінні ознаки; 6) «Сенсорне лото», що допомогло вивчити вміння дітей визначати основні ознаки предметів, здійснювати їх групування за цими ознаками (колір, розмір, форма, смак, дотик) на зоровій основі; 7) «Визнач спільне», метою якого було дослідити вміння дитини порівнювати предмети з різних груп, виділяти і називати спільну ознаку в них на словесній основі [5, 7].

Другий етап дослідження передбачав вивчення стану сформованості зв'язного описового мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ ІІІ рівня. Даний етап містив у собі два блоки завдань – *І Блок завдань*, спрямований на вивчення стану сформованості лексико-граматичної сторони мовлення: а саме: 1) володіння лексико-семантичними явищами мови такими як: антоніми, синоніми, образні слова, слова з прямим і переносним

значенням; 2) вміння будувати речення різного типу (складносурядні, складнопідрядні, логіко-граматичні (порівняльні).

Для *І Блоку* ми підібрали такий *ряд завдань*: 1) «Скажи навпаки», яке було спрямоване на дослідження вміння дітей підбирати слова з протилежним значенням на словесній основі; 2) «Брати-близнюки», що давало змогу визначити вміння дітей групувати слова близькі за значенням на зоровій основі; 3) «Пряме чи переносне», що дало змогу дослідити вміння дітей розрізняти пряме та переносне значення слів; 4) «Продовжуй», яке слугувало для перевірки вміння дітей складати складносурядні речення зі сполучником «і», «а» на наочній основі; 5) «Закінчи речення», що мало на меті дослідити вміння дітей складати складнопідрядні речення зі сполучниками «щоб», «ніж»; 6) «Знайди слова-вороги», яке давало змогу визначити рівень розуміння дітей логіко-граматичних конструкцій.

ІІ Блок завдань був спрямований на вивчення стану сформованості описового мовлення. З цією метою нами було використано такі завдання:1) «Впізнай предмет за описом», що було спрямоване на дослідження вміння дітей розуміти зміст зв'язного описового повідомлення та співвідносити його з відповідним предметом; 2) «Відгадай загадку», яке було спрямоване на визначення здатності дітей відтворювати за усним описом образ об'єкта, вміння аналізувати предмети та явища, операції порівняння і узагальнення, вміння робити умовиводи; 3) «Хто це? Що це? Який? Яка? Яке? Що робить?», що давало змогу вивчити здатність дітей називати предмети, виділяти і називати їх основні ознаки та дії; 4) «Порівняй», яке мало на меті дослідити уміння порівнювати предмети між собою, виділяти їх спільні і відмінні риси, розповідати про це; 5) «Опиши разом зі мною», що давало змогу дослідити вміння дитини описувати предмети паралельно з педагогом; 6) «Опиши самостійно улюблений предмет (іграшка, овоч, фрукт тощо», яке було спрямоване на визначення вміння дітей складати опис предмета, здатності до деталізації опису; 7) «Лист до …», яке слугувало для перевірки уміння дітей описувати предметну і сюжетну картинку в ситуації писемного мовлення [5, 9].

Завдання були підібрані на основі відповідних критеріїв та відповідно до основних принципів психолого-педагогічного обстеження дітей із порушеннями мовлення. Деякі завдання методики були модифіковані та адаптовані для дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ ІІІ рівня, враховуючи їх вікові та мовленнєві особливості. На основі представленої експериментальної методики дослідження нами були розроблені критерії оцінювання та загальні рівні сформованості зв'язного описового мовлення у дітей зазначеної категорії. Проблема вивчення стану сформованості зв'язного описового мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ ІІІ рівня і досі залишається актуальною й потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Андрусишина Л. Є. Стан сформованості загальнофункціональних механізмів мовлення у старших дошкільників із ЗНМ. *Дефектологія*. 2006. № 1. С. 33-35.

2. Дяченко В.О., Стахова Л. Л. Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації* (15 лютого 2018 року, м. Суми). С.69-72.

3. Загальне недорозвинення мовлення: теорія та перспективне планування корекційно-розвиткової роботи: навчальний посібник. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна. 123 с., с 30

4. Логопедія: підручник, друге видання, перероблене та доповнене. За ред.

М. К. Шеремет. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 251-256.

5. Марченко І. С. Спеціальна методика розвитку мовлення (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників) : навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів. Спеціальність : Корекційна освіта (логопедія). Вид. 3-є, перер. та доп. Київ : Слово, 2017. 312 с.

6. Соботович Е.Ф. Методика выявления речевых нарушений у детей и диагностика их готовности к обучению. К.: Освита, 1998. с. 6-10.
7. Тищенко В. В. Патогенез загального недорозвитку мовлення нез'ясованої етіології : психолінгвістичний аналіз проблеми. Науковий часопис. Корекційна педагогіка. 2016. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/ (дата звернення: 11.03.2025)
8. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс. 2013. С. 15.
9. Швалюк Т.М., Овчарук Н.О. Методика дослідження передумов формування творчого зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із третім рівнем загального недорозвинення мовлення. Науково-методичний журнал «Логопедія». № 11. 2017. С.76-8

Григор'янц Вікторія Олександрівна
студентка І курсу
спеціальності «016.04 Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка»

Наукові керівники:
кандидат педагогічних наук, доцент
Круглик Оксана Петрівна,
викладач Сокура Анастасія Іванівна

Особливості вивчення британської дактильної абетки учнями з порушеннями слуху

\У сучасних умовах розвитку інклюзивної освіти особливої актуальності набувають дослідження, присвячені ефективному навчанню дітей з порушеннями слуху. Складовою частиною інтегрованих та інклюзивних навчальних програм є також вивчення англійської мови, як навчального предмету.

Так як одним із ключових засобів комунікації в середовищі нечуючих є жестова мова, важливу роль у розвитку мовленнєвих і пізнавальних навичок у нечуючих учнів відіграє дактильна абетка [1].

Вивчення дактильної абетки сприяє формуванню зв'язку між візуальною формою слова та його графічним чи звуковим еквівалентом [1]. Водночас процес засвоєння британського дактильного алфавіту має свої психолого-педагогічні особливості, пов'язані з особливостями конфігурації, способу показу дактилеми та задіяних в дактилюванні частин тіла. Викладачі кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені М.Д. Ярмаченка активно займаються розробкою підручників для дітей з особливими освітніми потребами, зокрема підручників з англійської мови для молодших школярів.

Українська та британська дактильні абетки мають спільну мету — забезпечити можливість точного та зручного відтворення літер письмової мови за допомогою жестів. Однак між ними існує низка суттєвих відмінностей, що зумовлені як мовною специфікою, так і традиціями жестової комунікації в різних країнах [2,3].

Перш за все, основною структурною різницею є тип системи. Українська дактильна абетка є одноручною, тобто всі літери утворюються за допомогою лише однієї (домінантної) руки. Це спрощує процес дактилювання, робить його зручним для повсякденного використання та більш доступним у навчанні. [2] Натомість британська дактильна абетка функціонує як дворучна система, де для відтворення кожної літери необхідне одночасне використання обох рук. Домінантна рука виконує активні рухи, а недомінантна виступає як "основа", на якій чи навколо якої формується дактилема [2]. Це робить британську систему більш складною для початкового засвоєння, але водночас структуровано чіткішою.

У плані конфігурації та положення рук обидві абетки мають спільне розташування жестів — переважно на рівні грудної клітки, що забезпечує хорошу видимість для

співрозмовника. Водночас у способах формування літер спостерігається значна різниця [2,3].

В українській дактильній абетці переважають статичні конфігурації пальців, які формуються шляхом згинання, розведення чи перехрещування пальців однієї руки. У багатьох випадках ці форми мають високий рівень іконічності, тобто візуально нагадують друковані літери, що спрощує їхнє запам'ятовування [2]. У британській системі літери формуються динамічно — через взаємодію двох рук, зокрема торканням пальців, зміненням положення рук або їхнього руху [3].

Голосні літери в обох системах також утворюються за різними принципами. В українській дактильній абетці вони, як і всі інші літери, зображуються однією рукою. Наприклад, літера "О" подається через конфігурацію пальців у формі кола, що відповідає її друкованому вигляду [2]. У британській системі голосні формуються шляхом дотику кінчиків пальців недомінантної руки (розташованої долонею догори) до певного пальця домінантної руки, де кожен палець відповідає конкретній голосній [3].

Формування приголосних в українській дактильній абетці характеризується широким спектром конфігурацій, деякі з яких імітують графічну форму літери. Наприклад, літера "К" утворюється кутоподібним розташуванням пальців. Інші приголосні також передаються через специфічне розташування пальців [2].

У британській абетці приголосні також мають велику варіативність: літери можуть утворюватися через згинання, схрещування або розташування пальців на різних частинах рук, іноді імітуючи латинські друковані літери. [3]

Щодо функціонального застосування, обидві абетки використовуються для передачі імен, акронімів, іншомовних слів або понять, відсутніх у відповідних жестових мовах. Це робить дактиль дуже корисною складовою жестової мови, зокрема в навчальному процесі.

Отже, порівняння української та британської дактильних абеток дозволяє виявити як спільні риси, так і суттєві відмінності, що мають важливе значення у навчанні дітей з порушеннями слуху. Обидві абетки слугують засобом візуально-мануального представлення звуків мови, проте реалізуються по різному: українська дактильна абетка є одноручною, що робить її моторно доступнішою та зручною для щоденного використання, тоді як британська – дворучною, що потребує більшої координації рухів та запам'ятовування взаємодії обох рук.

Особливої уваги заслуговує іконічність української дактильної абетки, яка проявляється у візуальній схожості жестів із друкованими літерами, що полегшує запам'ятовування та впізнавання дактилем навіть без попереднього знання їх значення. Британська дактильна абетка також має певну візуальну схожість жестів із латинськими літерами, однак складніша структура рухів робить процес її вивчення дещо тривалішим.

Розуміння цих відмінностей є важливим для педагогів, які працюють із нечуючими учнями, адже врахування моторних, когнітивних та візуальних особливостей кожної системи сприятиме ефективному засвоєнню англійської мови, розвитку мовленнєвих навичок та розширенню можливостей для міжкультурної комунікації дітей з порушеннями слуху.

Список використаних джерел

1. Горлачов О. С. Психологічні засади вивчення дактильного та міміко-жестового

мовлення / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – 2019. – Вип. 38. – С. 73–78.

2. Кульбіда С. В., Чепчина І. І., Іванюшева Н. В., Адамюк Н. Б. Український жестівник для батьків / НАПН України, Ін-т спец. педагогіки, Лаб. жестової мови, Укр. т-во глухих. – К. : СПКТБ УТОГ, 2011.

3. Sutton-Spence R. Fingerspelling in the British Deaf Community Today / Many Ways to be Deaf: International Variation in Deaf Communities. – 2003. – С. 25.

Гусельцева Аліна Сергіївна
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Корекційна психопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бондар Наталія Василівна

Особливості морального виховання дітей з інтелектуальними порушеннями у спеціальній загальноосвітній школі

Питання проблеми морального виховання дітей з інтелектуальними порушеннями у спеціальній загальноосвітній школі є актуальним та важливим для сьогодення. Ця категорія дітей потребує індивідуального підходу під час організації виховного процесу, особливо в моральному аспекті. Неправильна організація навчально-виховного процесу у спеціальній загальноосвітній школі може спричинити труднощі у соціалізації та інтеграції дітей в суспільстві. Педагогічні працівники даних закладів повинні використовувати ефективні методи для досягнення високого рівня морального виховання, що є провідною складовою при організації освітньої діяльності.

Вітчизняна дослідниця М.Соловйова у своїй науковій роботі вказує, що моральне виховання немає меж через те, що охоплює всі грані людської діяльності. Автор пише, що в педагогіці поняття морального виховання визначається як педагогічна діяльність з формування у дітей системи моральних знань, почуттів та оцінок, правильної поведінки. В роботі також зазначено, що у дітей з інтелектуальними порушеннями характерні відхилення пізнавальної діяльності, це своєю чергою впливає на обмеження сприйняття, уваги, пам'яті, мислення, відтворенні сприйнятого і вивченого.

М.Соловйова зазначає, що при впровадженні комплексної та продуманої системи просвіти в напрямку морального виховання для з інтелектуальними порушеннями в закладах спеціальної загальної середньої освіти сприятиме корекції поведінки та гармонійному розвитку цієї категорії здобувачів освіти [4, с. 5].

На думку Л.Осауленко для досягнення високого рівня морального виховання педагоги повинні спрямовувати свою діяльність на формування у дітей з інтелектуальними порушеннями моральної свідомості. Для того, щоб розвинути моральну свідомість дитина повинна засвоїти елементарні етичні уявлення і поступово сформувати власну систему поглядів, адже моральна свідомість учня спеціального закладу загальної середньої освіти існує в її переконаннях, ідеалах, уявленнях.

При правильно організованій освітньо-виховній діяльності ще в молодшому шкільному віці у дітей будуть формуватись уявлення про мораль, про те які вчинки є поганими, а які добрими. На цьому етапі дитина навчається давати власну оцінку вчинкам інших, обирати правильний напрям поведінки у різних ситуаціях. Спочатку дитина спостерігає за вчинками, потім за результатами, а згодом починає розуміти мотиви [2, с. 9].

Науковець Zainul Hafizi пише, що моральне виховання відіграє важливу роль у формуванні характеру дітей, а разом зі змінами в соціальній і культурній динаміці, воно не тільки прищеплює моральні норми, але й створює основу етичних цінностей, які стають базою для прийняття рішень. На його думку, через швидкий світовий економічно-соціальний темп розвитку діти з інтелектуальними порушеннями повинні мати міцну моральну основу, щоб протистояти різноманітним ситуаціям і викликам життя. Відповідно до проведеного дослідження, науковець визначив, що у дітей з інтелектуальними

порушеннями, які отримують знання в напрямку морального виховання, як правило, демонструють кращу поведінку та швидше інтегруються в суспільстві. Саме тому, на його думку, моральне виховання стає основою формування у дітей цінностей і норм поведінки [5, с. 347].

Дослідник О.Поліщук зазначає, що особливість морального виховання в закладах спеціальної загальної середньої освіти проявляється у формуванні моральних цінностей та норм поведінки серед здобувачів освіти. Педагогічні працівники враховують особливості дітей з інтелектуальними порушеннями та реалізовують виховний процес в таких закладах через індивідуалізований підхід та спеціальні дієві педагогічні та психологічні методи.

Ключову роль у цьому процесі відіграють класні керівники, завдання яких полягає у створенні сприятливого виховного середовища та мікроклімату в учнівському колективі. Дослідник пропонує розвивати навички морального виховання на позакласних заняттях. Основні принципи таких уроків мають містити в собі розвиток цілеспрямованості, позитивного підходу, зв'язку з реальним життям здобувачів освіти та орієнтацію на дитиноцентризм в педагогічному процесі. Результатом такого виховання є формування моральних навичок, що відповідають загальноприйнятим нормам моральних цінностей в сучасному суспільстві [3, с. 70-71].

Вітчизняна дослідниця В.Коваленко зазначає, що виховний процес у закладах спеціальної загальної середньої освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями має свої особливості. Перш за все цей процес передбачає психолого-педагогічний супровід, який базується на методичному забезпеченні та інноваційних педагогічних розробках за допомогою чого в закладі впроваджується корекційно-розвивальна робота. Велику роль у розвитку моральних навичок так, авторка віддає позакласній зайнятості, а саме позашкільній освіті, адже провідною з її функцій є виховна, яка забезпечується цілеспрямованим впливом на поведінку та діяльність дітей в процесі гурткової роботи, масових заходів [1, с. 10].

Отже, можна стверджувати, що при організації морального виховання в спеціальних загальноосвітніх закладах для дітей з інтелектуальними потребами слід враховувати індивідуальні особливості кожного учня, його психофізичний розвиток, вік, програму навчання, тощо. При врахуванні усіх особливостей можна визначити на якому рівні володіння моральними навичками перебуває дитина і за допомогою дієвих та методичних рекомендацій, програм, занять, тренінгів розвивати їх. Важливу роль в цьому процесі відіграє кваліфікація педагогічних працівників, уміння комунікувати з дітьми, знаходити до них підхід, проявляти терпіння, помічати зміни, удосконалюватись і займатись самоосвітою.

Список використаних джерел

1. Коваленко В. Є. Методичні рекомендації до психолого-педагогічного обстеження розвитку школярів з інтелектуальними порушеннями в умовах позашкільної освіти [Електронний ресурс] : Метод. рек. / В. Є. Коваленко. – Харків : Видано за рахунок уклад., 2022. – 100 с. – Режим доступу: https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e967cf47-5338-455b-880e-dccbc8071598/content .
2. Осауленко Л. Формування моральної поведінки учнів з вадами розвитку [Електронний ресурс] : метод. посіб. / Л. Осауленко. – Золотоноша : Електрон. вид., 2014. – 100 с. – Режим доступу: https://zolointernat.ck.ua/wp-content/uploads/2015/09/Osaulenko.pdf
3. Поліщук О. Моральне виховання молодших школярів у процесі позакласної роботи позакласної виховної роботи [Електронний ресурс] / О. Поліщук // Педагогічні науки: реалії та перспективи. – 2018. – № 65. – С. 69–71. – Режим доступу: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24105/Polishchuk%20O.%20P..pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. Соловйова М. Особливості морального виховання молодших школярів з

інтелектуальним порушеннями [Електронний ресурс] / М. Соловйова // Електронне науково-практичне видання "науковий вісник умо" : Електрон. зб. – Київ, 2021. – С. 2. – Режим доступу: https://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/vypuski/1_2021/Соловйова_М.В..pdf

5. Hafizi Z. The importance of moral education in the formation of children's character [Electronic resource] / Zainul Hafizi // International journal of graduate of islamic education. – 2023. – Vol. 4, no. 2. – P. 345–350. – Mode of access: https://www.researchgate.net/publication/376374768_THE_IMPORTANCE_OF_MORAL_EDUCATION_IN_THE_FORMATION_OF_CHILDREN'S_CHARACTER .

Гуцул Ірина Анатоліївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Корекційна психопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Кравець Ніна Павлівна

Особливості соціалізації учнів з особливими освітніми потребами в спеціальній психолого-педагогічній літературі

Проблема соціалізації учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання з кожним днем посилюється на фоні зростання кількості дітей, які мають аутичний розлад, порушення інтелекту, затримку психічного та мовленнєвого розладів, гіперактивність з дефіцитом уваги, та багато чого іншого, безперечно вимагає глибшого вивчення теоретичної бази та постійного вдосконалення списку існуючих методик. Саме тому дослідження соціалізації учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання стає чи не найбільш важливим питанням у розрізі викликів сучасних дітей, які починають свій шлях у світі знань та інформації, тому вона є однією з ключових у сучасній педагогічній та психологічній науці. Виходячи з того, що в Україні питання соціалізації школярів з особливими освітніми потребами досліджувало мало вчених, ми розглянемо деяких з них.

В. Бондар досліджував питання інтеграції та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх закладах і розглядав інклюзію не лише як форму навчання, а й як соціальний процес, який сприяє взаємодії, співпраці та соціалізації учнів незалежно від їхніх освітніх можливостей [1, С. 2-3].

Дослідження А. Колупаєвої присвячені проблемам інклюзивної освіти та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому середовищі. Авторка довела, що соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах сприяє формуванню толерантності та розвитку соціальної взаємодії серед усіх учнів. Вона підкреслює, що включення дітей з особливими потребами в загальноосвітній процес сприяє подоланню стереотипів, формуванню емпатії та позитивного ставлення до різноманітності [2].

Дослідження О. Кононко присвячені психологічним аспектам розвитку та соціальної адаптації дітей з порушеннями психофізичного розвитку в умовах сучасного освітнього середовища. Авторка детально аналізує процеси соціальної адаптації в освітньому просторі, приділяючи увагу впливу емоційної сфери на успішну інтеграцію дітей у шкільний колектив.

Отже, О. Кононко розглядає процес соціальної адаптації як багатофакторний процес, що включає емоційне, когнітивне та поведінкове пристосування дитини до нових соціальних умов [3, С. 57].

Наукова діяльність Т. Поніманської зосереджена на дослідженні педагогічних підходів до навчання дітей з особливими освітніми потребами, а також на питаннях їх соціалізації в умовах загальноосвітніх закладів. Авторка приділяє особливу увагу саме розробці методик, які дозволяють інтегрувати процес соціалізації в навчальний процес, забезпечуючи таким чином комплексний підхід до виховання й розвитку особистості. Т. Поніманська наголошує на важливості координації зусиль педагогів, батьків та спеціалістів (психологів, логопедів, соціальних працівників) у процесі соціалізації дітей з особливими освітніми потребами [5, С. 110-116].

Дослідження О. Савченко присвячені вивченню педагогічних стратегій соціалізації та навчання дітей з особливими освітніми потребами. Авторка описує вплив емоційної підтримки на соціальну адаптацію учнів з ООП і підкреслює важливість індивідуального підходу та створення емоційно безпечного середовища учнів [6, С.3].

У своїх працях Н. Кравець значну увагу приділяє проблемам соціалізації учнів з інтелектуальними порушеннями. Авторка у своїх працях підкреслює, що соціалізація є необхідною умовою розвитку особистості школярів, яка передбачає засвоєння суспільного досвіду та активне відтворення соціальних відносин. Н. Кравець доводить, що робота з літературними творами сприяє розвитку емоційної сфери, моральних цінностей та комунікативних навичок, що є ключовими компонентами успішної соціалізації школярів.

Також авторка акцентує увагу на важливості формування читацької діяльності для корекції психофізичних порушень та соціального розвитку учнів. Авторка підкреслює, що через активну взаємодію з текстом та обговорення прочитаного діти засвоюють соціальні норми та цінності, що сприяє їх інтеграції в сучасне суспільство [4, С. 172]. Отже, Н. Кравець розглядає соціалізацію як комплексний процес, що включає засвоєння соціального досвіду, розвиток емоційної та моральної сфер, а також формування комунікативних навичок, необхідних для повноцінної інтеграції особистості в суспільство.

Аналіз спеціальної психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що проблема соціалізації учнів з особливими освітніми потребами є предметом зростаючої наукової уваги, що зумовлено як збільшенням кількості таких учнів у системі загальної середньої освіти, так і суспільним запитом на ефективні механізми їхньої інтеграції в соціум. На основі вивчених наукових джерел встановлено, що соціалізація в умовах інклюзивної освіти трактується як складний багаторівневий процес, який включає засвоєння соціального досвіду, формування емоційної стабільності, розвиток комунікативних навичок та поведінкову адаптацію дитини до нових умов взаємодії. У працях українських дослідників (В. Бондар, А. Колупаєва, О. Кононко, Т. Поніманська, Н. Кравець) соціалізація розглядається як цілісний компонент особистісного становлення учнів з ООП, що реалізується через педагогічну підтримку, міжособистісну взаємодію, індивідуалізацію освітнього процесу та створення безпечного емоційного середовища.

Отже, соціалізація учнів з особливими освітніми потребами має розглядатися не як факультативне завдання інклюзії, а як її центральна ціль, реалізація якої є умовою повноцінного розвитку особистості в сучасному освітньому просторі.

Список використаних джерел

1. Бондар В. І. Інтеграція дітей з обмеженими психофізичними можливостями в загальноосвітні заклади: за і проти // Дефектологія, 2003. № 3. С. 2-5.
2. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребамив інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. – Харків: «Ранок», 2019. 304 с.
3. Кононко О. Л. Психологія дошкільника з особливими освітніми потребами: навчаьний посібник. Київ: Літера ЛТД, 2010. 288 с.

4. Кравець Н. П., Матющенко І. В. Вплив художньої літератури на соціалізацію учнів зінтелектуальними порушеннями // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка, 2021. № 2. С. 171-178.

5. Поніманська Т. І. Роль сім'ї в соціалізації дитини з особливими освітніми потребами // Матеріали науково-практичного семінару. – Львів : Педагогічний коледж ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. № 4. С. 189-194.

6. Савченко О. Я. Соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання: аналітична довідка / О. Я. Савченко // Факультет соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, 2024. 10 с. С. 3-7.

Гуцул Ірина Анатоліївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Савицький Андрій Миколайович

Особливості корекції мовлення у дітей із затримкою психічного розвитку в інклюзивному закладі освіти

Сучасна система освіти активно розвивається в напрямку створення однакових умов без обмежень для всіх дітей, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби. Однією з найбільш численних груп, які потребують додаткової підтримки у навчальному процесі – це на сьогоднішній день діти, що мають затримку психічного розвитку (ЗПР). Оскільки мовлення відіграє надважливу роль у формуванні когнітивних процесів, соціальній адаптації та успішності навчання, питання корекції мовленнєвих порушень у таких дітей набуває особливої важливості в інклюзивному закладі освіти.

Науковий аналіз літератури в галузі спеціальної психології та педагогіки свідчать, що діти із ЗПР часто стикаються з різноманітними мовленнєвими труднощами, що проявляються як у загальному недорозвиненні мовлення, так і у складнощах з формуванням зв'язного мовлення, фонетико-фонематичних процесів та лексико-граматичних структур. Це суттєво ускладнює їхню взаємодію з однолітками і педагогами та негативно впливає на успішність у навчанні, що може призводити до негативних наслідків для емоційного стану дитини в цілому.

В Україні інклюзивна освіта зараз активно розвивається, що зумовлює потребу у вдосконаленні науково-методичного підґрунтя для здійснення корекційних заходів з дітьми, що мають ЗПР, водночас питання організації логопедичної допомоги в інклюзивному закладі освіти залишається недостатньо розробленим. Зокрема, досі відкритими є аспекти адаптації корекційних методик до інклюзивного навчання, ефективного впровадження логопедичних занять у навчальний процес та активного залучення асистентів учителів до мовленнєвої корекції з дітьми, що мають ЗПР [1, С.115-118].

У галузі спеціальної психології І. І. Мамайчук розглядає ЗПР як один із типів дизонтогенезу, що характеризується уповільненим формуванням пізнавальних процесів і емоційної сфери, із тимчасовою фіксацією розвитку на ранніх вікових етапах. Відповідно, психічний дизонтогенез визначається як патологія психічного розвитку, що проявляється у зміні послідовності, ритму та темпу дозрівання психічних функцій [2, С.24-27].

Т. А. Ткачук у своїх дослідженнях, аналізує причини, що спричиняють ускладнення перебігу ЗПР. Вона розробляє спеціальні рекомендації для батьківської та педагогічної аудиторії з метою надання дієвої і якісної підтримки дітей із особливостями психічного розвитку під час навчання та в повсякденному житті [5, С.52-58].

Українські дослідники, зокрема О. В. Мамічева, Ю. О. Приходько, С. Г. Уварова, Т. Г. Харченко, зосереджують свої наукові пошуки на вивченні динаміки розвитку дітей, що мають ЗПР, оцінці механізмів його виникнення та розробці ефективних корекційних методик які можна використовувати в інклюзивному закладі освіти.

Виходячи з того, що однією з основних характеристик дітей, що мають ЗПР вважається недостатній розвиток пізнавальних процесів, що значною мірою зумовлює їх спроможність до навчання, Ю. О. Приходько, доводить, що діти із ЗПР мають труднощі із засвоєнням нової інформації, особливо якщо вона потребує абстрактного мислення, тому що в таких дітей переважає конкретно-образний тип мислення, що значно ускладнює процес узагальнення, аналізу та порівняння об'єктів. Це, в свою чергу, створює труднощі в опануванні навчальних дисциплін, зокрема математики, де необхідні операції абстрагування, логічних міркувань та аналізу [4, С. 112-113].

Як зазначає С. Г. Уварова, у дітей, що мають діагноз ЗПР обмежена здатність до довільного запам'ятовування, що супроводжується труднощами із запам'ятовуванням навчального матеріалу, для них характерна низька ефективність мнемічних процесів, що зумовлює необхідність використання багаторазового повторення та залучення наочності в освітньому середовищі [6, С. 30-31].

Діти із ЗПР також демонструють знижений рівень емоційно-вольових процесів, що створює додаткові труднощі у навчальній діяльності та соціальній адаптації. Особливості розвитку мовлення у дітей із ЗПР так само є недостатньо сформованим, що ускладнює їхню навчальну діяльність та соціальну взаємодію. Т. Г. Харченко зазначає, що діти із ЗПР мають труднощі у розпізнаванні відмінкових форм, порушують порядок слів у реченні та демонструють нестабільність у використанні граматичних правил. Такі діти потребують багаторазового повторення інструкцій, супроводу жестами та використання візуальних підказок для кращого розуміння навчального матеріалу [7, С. 54].

Отже, затримка психічного розвитку спричиняє серйозні порушення, які охоплюють всі аспекти життєдіяльності особистості дитини. Наукові дослідження підтверджують ефективність комплексних корекційних заходів, що включають розвиток когнітивних процесів, соціалізацію, формування комунікативних навичок та фізичну активність. Отже, дослідження ключових аспектів корекції розвитку мовлення у дітей, що мають ЗПР в інклюзивному закладі освіти має значну теоретичну та практичну цінність, а виявлені висновки можуть бути корисними для вдосконалення і оновлення логопедичної підтримки, розробці більш ефективних корекційних програм та створенню оптимальних умов для розвитку й навчання дітей, що мають затримку психічного розвитку, не тільки в інклюзивному закладі освіти, а і в загальноосвітньому середовищі.

Список використаних джерел

1. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. – Харків : Ранок, 2019. 304 с.
2. Мамайчук І. І. Психічна дизонтогенеза у дітей із ЗПР: теоретико-практичний аналіз / І. І. Мамайчук. – Київ : Науковий світ, 2016. 168 с.
3. Мамічева О. В. Корекційно-розвивальні програми для дітей із затримкою психічного розвитку: метод. посіб. / О. В. Мамічева. – Київ : Центр учбової літератури, 2018. – 168 с.
4. Приходько Ю. О. Психолого-педагогічні умови розвитку пізнавальної сфери молодших школярів із затримкою психічного розвитку / Ю. О. Приходько. – Київ : Слово, 2018. – 216 с.

5. Ткачук Т. А. Психолого-педагогічна підтримка дітей із затримкою психічного розвитку: методичні рекомендації. – Тернопіль : Освіта, 2020. – 96 с.
6. Уварова С. Г. Когнітивний розвиток дітей із ЗПР у процесі навчання в умовах інклюзивного середовища / С. Г. Уварова. – Харків : Основа, 2020. – 144 с.
7. Харченко Т. Г. Формування мовленнєвої компетентності в дітей із ЗПР / Т. Г. Харченко // Актуальні проблеми корекційної освіти. – 2019. – Вип. 13. – С. 52–58.

Дьомін Максим Вадимович
студент І курсу магістратури
спеціальності 053«Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Сасіна Ірина Олександрівна

Особливості призначення та проведення судово-психологічних експертиз

Питання застосування спеціальних психологічних знань у судочинстві розглядаються у наукових дослідженнях В. Гончаренко, Н. Клименко, В. Коновалова, М. Костицького, Р. Лемік, Г. Лузанової, В. Лисиченко, І. Резніченко, Т. Сахнова, В. Синьова та ін.

Як зазначає Р. Лемік, проблематика використання спеціальних психологічних знань і методів клінічної психології під час досудового розслідування кримінальних правопорушень визначається, насамперед, значним теоретичним та практичним значенням, що полягає у дотриманні принципу індивідуалізації покарання осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння; правильній кваліфікації інкримінованого діяння; правильному розумінні суб'єктами кримінального провадження складу кримінального правопорушення [2].

Окреслені чинники передбачають використання спеціальних психологічних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, які знаходять своє відображення, передусім у формі проведення судово-психологічних експертиз. Відповідно до цього виникає можливість об'єктивно встановлювати й оцінювати психологічні особливості, суб'єктивні причини і внутрішні механізми конкретних вчинків осіб, що вчинили суспільно небезпечне діяння.

Спеціальні психологічні знання використовуються в судочинстві в двох основних формах – у формі судово-психологічної експертизи та комплексної судової психолого-психіатричної експертизи у кримінальному та цивільному провадженні. До комплексної судової психолого-психіатричної експертизи відносять психолого-психіатричну, психолого-медико-психіатричну, медико-психологічну, психолого-автотехнічну, психолого-почеркознавчу та психолого-лінгвістичну експертизи. Затребуваною є комплексна судова психолого-психіатрична експертиза, коли в судово-слідчих органів виникають сумніви щодо психічної повноцінності підекспертної особи, що виступає підставою для проведення досліджень з використанням і спеціальних психіатричних знань.

Як зазначає О. Дуфенюк, висновок експерта завжди має піддавати розумному сумніву на предмет відсутності методологічних, гносеологічних, процесуальних, операційних чи інших помилок [1]. Зокрема правники визначають такі помилки експерта:

- висновок не є логічним наслідком проведеного дослідження;
- невідповідність дослідницької частини та висновків;
- надання висновку за недостатньої кількості чи низької якості порівняльних зразків;
- неправильна оцінка збігів або розбіжностей;
- неправильна оцінка інформативності виявлених ознак;
- неповнота відомостей про експерта, який провів експертизу;

- недостатній (неповний) опис об’єктів, поданих на експертизу;
- відсутність докладного опису проведення дослідження.

Досудове розслідування кримінальних правопорушень – первинний етап кримінального процесу, що потребує дослідження психологічного компоненту, коли з’являється конкретна особа підозрюваного. Оскільки спеціальні психологічні знання виступають допоміжним та ефективним засобом розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі дозволяють всебічно дослідити факти та обставини, психічні феномени, що мають значення винятково для правильної кваліфікації інкримінованої дії чи бездіяльності, визначення ролі у протиправному діянні.

Спеціальними є ті знання, які виходять за межі загальної підготовки та життєвого досвіду, ними володіє більш-менш вузьке коло осіб, а спеціальні психологічні знання – це професійні знання про психічні закономірності людини, що використовуються для забезпечення завдань кримінально-процесуальної діяльності. Серед основних видів застосування спеціальних психологічних знань виокремлюють: консультацію клінічного психолога, дослідження спеціаліста-психолога та безпосередньо проведення судово-психіатричної експертизи. При цьому консультація клінічного психолога та дослідження спеціаліста-психолога у кримінальному процесі в доказовому аспекті мають більш консультаційний характер, являючи собою позапроцесуальну дію.

Як зазначає Г. Лузанова, значення психологічної експертизи полягає в тому, що вона нерідко виступає в якості ефективного засобу встановлення обставин справи і дозволяє використовувати в процесі розслідування і судового розгляду кримінальних справ весь арсенал сучасних науково-психологічних засобів [3]. Психологічна експертиза є основним каналом впровадження в судово-слідчу практику досягнень психології. Це призначається і здійснюється з дотриманням певних правових норм дослідження на основі застосування спеціальних психологічних знань, якому закон надає значення джерела доказів або, іншими словами, засоби доказування.

Взаємовідносини законності та етики законодавчого регулювання діяльності експерта-психолога та етичних норм в рамках експертної діяльності можна позначити таким чином: психолог повинен діяти строго в рамках закону, дотримуватися його, але варіанти поведінки, часто альтернативні, в різних ситуаціях при проведенні експертизи (які в силу великої різноманітності просто не можуть бути обумовлені в законодавчих документах) мають на увазі етичний, моральний вибір, що диктуються загальної моральної позицією експерта-психолога. Стикаючись зі складними етичними колізіями у своїй роботі, експерт-психолог повинен реалізувати найбільш загальні моральні цінності: служіння істині і справедливості, неупередженість, об'єктивність, відповідальність. Ці цінності і визначають основні етичні принципи діяльності експерта-психолога.

Список використаних джерел

1. Дуфенюк О. М. Експертиза у кримінальному провадженні за законодавством України та Польщі: порівняльне дослідження: монографія. Львів, 2018. 272 с.
2. Лемик Р.Я. Судово-психологічна експертиза в цивільному процесі України: дис. канд. юр. наук. Київ, 2004.
3. Лузанова Г.О., Юридико-психологічні засади призначення та проведення судово-психологічних експертиз у кримінальному провадження: дис. канд. юр. наук, Київ, 2014.

Заховайко Яна Анатоліївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Корекційна психопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бондар Наталія Василівна

Особливості емоційно-вольової сфери у дітей з розладами аутистичного спектра

Емоційно-вольова сфера є невід'ємною складовою психічного розвитку дитини, адже саме вона забезпечує здатність до саморегуляції, емоційної стабільності, соціальної взаємодії, прийняття рішень і постановки цілей. Для дітей з розладами аутистичного спектра (РАС) порушення у цій сфері часто є базовою причиною труднощів у навчанні, адаптації та встановленні міжособистісних зв'язків.

Науковці та практики відзначають, що в основі цих порушень лежить специфічне функціонування головного мозку, зокрема префронтальної кори, яка відповідає за планування, емоційний контроль, гнучкість мислення. Саме це обумовлює труднощі дітей з РАС у регуляції поведінки та емоцій.

Емоційна регуляція: механізми та порушення

Згідно з концепцією Лори Хансон, важливо розмежовувати емоційний потенціал і здатність до емоційної регуляції. У дітей з аутизмом емоції не відсутні, але їхнє розпізнавання, розуміння та вираження ускладнені. Такі діти можуть відчувати сильну емоційну реакцію, проте не здатні її інтерпретувати або соціально прийнятно виразити [2].

З позиції нейропсихології, емоційно-вольова сфера дітей з аутизмом формується під впливом порушень у роботі лобових відділів мозку, зокрема префронтальної кори. Саме ця зона відповідає за регуляцію імпульсів, контроль поведінки, планування та гнучкість мислення. Нейровізуалізаційні дослідження свідчать, що в дітей з РАС активність у цій ділянці є нижчою, що зумовлює знижену здатність до самоконтролю, труднощі у переході від емоційної реакції до усвідомленого рішення та схильність до повторюваної поведінки як компенсаторної стратегії.

Сучасна нейропсихологія також звертає увагу на особливості міжпівкульної взаємодії у дітей з розладами аутистичного спектра. У нормі функціональна цілісність діяльності мозку забезпечується ефективною координацією між правою та лівою півкулею. У випадку з РАС ця взаємодія часто є порушеною, що призводить до переважання деталізованого, фрагментарного сприйняття над цілісним, контекстуальним аналізом ситуації. Унаслідок цього дитина з аутизмом може правильно сприймати окремі елементи емоційної ситуації, але не здатна інтегрувати їх у єдину картину, що ускладнює як розуміння емоцій інших, так і регуляцію власних переживань.

Окрему увагу дослідники приділяють ролі дзеркальних нейронів — специфічних клітин мозку, які активуються як при виконанні дії, так і при спостереженні за її виконанням іншою людиною. Саме ця система забезпечує здатність до емпатії, наслідування, розуміння намірів та емоцій співрозмовника. У дітей з аутизмом функціонування дзеркальних нейронів є менш активним або порушеним, що частково пояснює труднощі з ідентифікацією емоцій, емпатією та соціальним навчанням.

Крім того, значну роль відіграє дисбаланс у роботі лімбічної системи — зони мозку, що відповідає за базові емоційні реакції, такі як страх, гнів, задоволення. Порушення взаємодії між лімбічною системою та префронтальною корою знижує здатність до емоційного гальмування, що пояснює часті афективні вибухи у дітей з аутизмом. Таким чином, розуміння нейропсихологічних механізмів є важливою умовою для побудови ефективної корекційної програми, яка враховуватиме не лише поведінкові прояви, а й нейрофізіологічну основу проблем.

Часто у дітей з РАС спостерігаються:

- Алекситимія — нездатність описати чи осмислити власні емоції словами.

- Гіперреактивність або, навпаки, емоційна приглушеність, коли реакція не відповідає ситуації.

- Відсутність емоційного зворотного зв'язку в комунікації: дитина може сміятися у сумній ситуації або ігнорувати емоції інших.

Ці прояви ускладнюють взаємодію з однолітками та дорослими, а також гальмують розвиток соціального інтелекту. Дитина часто обирає аутичне уникнення як спосіб самозахисту від перевантаженого сенсорного або емоційного простору.

Сенсорна гіперчутливість і дефіцит емпатії

Сенсорна гіперчутливість — одна з провідних характеристик аутизму, яка впливає і на емоційну регуляцію. Світло, звуки, запахи, дотики можуть викликати сильний дискомфорт, що провокує емоційні спалахи, агресивні реакції або втечу в себе. Такий стан часто поєднується з підвищеною тривожністю і відчуттям постійної небезпеки.

У науковій літературі часто обговорюється феномен "дефіциту емпатії", але сучасні дослідження (зокрема, Тоні Етвуда) свідчать: емпатія у дітей з аутизмом не відсутня — вона відображає іншу нейропсихологічну структуру. Такі діти не завжди можуть «прочитати» емоції з обличчя, інтонації чи ситуації, але здатні глибоко співпереживати, коли зрозуміють суть переживання іншого. Отже, важливо навчити їх емоційної інтерпретації через спеціальні методики [4].

Вольова сфера: саморегуляція, гнучкість, мотивація

Діти з аутизмом мають труднощі з формуванням довільної поведінки, що проявляється у: ригідності мислення та дій; спротиві до змін; низькій здатності планувати, ставити цілі; проблемах із самостійністю.

Причиною цього є як неврологічні особливості, так і відсутність досвіду успішного емоційного контролю в ситуаціях стресу або новизни.

Корекційна підтримка: ефективні практики

Розвиток емоційно-вольової сфери потребує системного, індивідуалізованого підходу. Серед найефективніших методів — ті, що поєднують тілесний, ігровий і когнітивний рівні впливу:

- Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) — вчить дитину аналізувати ситуацію, усвідомлювати емоцію та вибудовувати альтернативну поведінку.

- АВА терапія — структурований поведінквий підхід.

- Нейропсихологія — допомагає дитині відчути тіло та справитися зі своїми емоціями.

- Арт-терапія — образне вираження емоцій (через колір, лінію, форму) особливо корисне при алекситимії.

- Ігротерапія — моделювання соціальних ситуацій, розвиток емпатії, зниження тривожності.

- Сенсорна інтеграція — вправи, що допомагають мозку ефективніше обробляти сенсорні стимули, знижують емоційну напругу.

- Візуальні підказки (соціальні історії, емоційні картки, розклади) — полегшують розуміння ситуацій, підвищують контроль над поведінкою.

- Емоційне дзеркало — дорослий озвучує стан дитини: «Ти засмутився, бо твій улюблений конструктор зламався», — створюючи емоційне усвідомлення.

Роль батьків і мультидисциплінарної команди

Батьки — перше емоційне дзеркало для дитини. Їхнє завдання — не лише забезпечити базову безпеку, а й формувати емоційну грамотність. Важливо: коментувати власні та дитячі емоції; підтримувати тілесний і візуальний контакт; створювати щоденні ритуали спільного емоційного проживання.

Фахівці повинні працювати у взаємодії. До команди можуть входити: психологи (емоційна сфера); логопеди (вербалізація станів); дефектологи (корекція пізнавальних

процесів); сенсорні терапевти (тілесна інтеграція); соціальні педагоги (розвиток соціальної поведінки) [4].

Таким чином, емоційно-вольова сфера дітей з РАС є вразливою, але піддатливою до корекції за умови своєчасного, комплексного та індивідуального підходу. Надання дитині стабільного середовища, чітких правил, безпечного простору для вираження емоцій та підтримки з боку дорослих сприяє гармонійному розвитку.

Своєчасна робота з цією сферою — запорука успішної соціалізації, формування самостійності, здатності до навчання та повноцінної участі в суспільному житті.

Список використаних джерел

1. Хансон Л. Emotional Regulation in Children with Autism Spectrum Disorder: Practical Strategies. New York: Insight Press.
2. Коваленко Н. Психологічна допомога дітям з розладами аутистичного спектру. Київ: Центр навчальної літератури.
3. Барріс С., Шандлі К. Аутизм: теорія та практика. Харків: Віват.
4. Attwood T. The Complete Guide to Asperger's Syndrome. London: Jessica Kingsley Publishers.
5. American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th ed.). Arlington, VA: APA.

Ільїних Катерина Вікторівна
студентка ІІ курсу
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Купріянова Тетяна Олександрівна

Огляд сучасних гаджетів і програм для людей з порушеннями зору

Сучасні технології відіграють надзвичайно важливу роль у покращенні якості життя людей із порушеннями зору. Інноваційні рішення відкривають перед незрячими та людьми зі зниженим зором нові можливості для здобуття освіти, працевлаштування, спілкування, орієнтації в просторі та самостійного побуту. Якщо раніше такі прості речі, як користування телефоном, годинником або комп'ютером, вимагали значних зусиль і сторонньої допомоги, то сьогодні розробники пропонують адаптовані гаджети, які працюють із використанням сенсорних технологій, штучного інтелекту та голосових інтерфейсів, що робить життя осіб із вадами зору зручнішим і незалежнішим.

Серед найпомітніших технологічних рішень — розумні окуляри, які можуть розпізнавати текст, предмети та навіть обличчя людей. Такі пристрої, як OrCam MyEye та Envision Glasses, надають користувачам змогу дізнаватися про навколишній світ у режимі реального часу, озвучуючи отриману інформацію за допомогою вбудованих динаміків. Це значно підвищує рівень самостійності в повсякденному житті.

Сучасні смартфони також мають широкі можливості для користувачів із порушеннями зору завдяки функціям доступності, як-от VoiceOver та TalkBack. Голосові асистенти, вбудовані в телефони, такі як Siri та Google Assistant, забезпечують зручне керування пристроєм без необхідності взаємодії з екраном [6, 7]. Окремої уваги заслуговують спеціалізовані телефони на зразок Blindshell Classic 2, які мають великі тактильні кнопки та повністю голосове управління.

Брайлеві дисплеї, такі як BrailleNote Touch Plus або Orbit Reader 20, дають змогу читати текст у форматі шрифту Брайля, виходити в інтернет, працювати з документами та користуватися мобільними додатками. Вони особливо цінні для здобуття освіти та роботи в інтелектуальній сфері. Крім того, доступні брайлівські розумні годинники, зокрема Dot Watch, які надають текстову інформацію у форматі шрифту Брайля, що робить повідомлення, час та інші функції годинника зрозумілими для незрячих користувачів.

Незамінними в повсякденному житті стали мобільні додатки для озвучення тексту, такі як Voice Dream Reader або Seeing AI. Вони дозволяють прослуховувати книги, розпізнавати написи на упаковках, меню, вивісках, та навіть описувати навколишню обстановку. Програми для навігації, наприклад Lazarillo або Be My Eyes, забезпечують орієнтацію в просторі, інформують про маршрути, розташування об'єктів інфраструктури та дозволяють звертатися за допомогою до волонтерів у реальному часі.

Попри величезні досягнення, технології все ще стикаються з певними труднощами. Найбільшим викликом є висока вартість пристроїв. Наприклад, ціна на OrCam MyEye чи Envision Glasses сягає кількох тисяч доларів, що робить їх малодоступними для багатьох користувачів, особливо в країнах із невисоким рівнем доходу. Окрім цього, багато додатків не підтримують українську мову, що ускладнює їх використання на національному рівні. Додатковими проблемами є складність у користуванні деякими пристроями, особливо для людей похилого віку, а також несумісність деяких гаджетів із різними операційними системами [5].

Втім, розвиток інклюзивних технологій продовжується. Завдяки штучному інтелекту, розширеній реальності, біоніці та новим формам тактильного зворотного зв'язку очікується створення ще зручніших, ефективніших та доступніших рішень. Поступово з'являються експериментальні моделі біонічних очей, удосконалюються брайлівські дисплеї та створюються гнучкі екрани, які можуть змінити сприйняття цифрового тексту для незрячих.

Інклюзивні технології стають основою для створення справедливого суспільства, де кожна людина, незалежно від її фізичних можливостей, має рівні шанси для розвитку та самореалізації. Сучасні розробки не лише змінюють повсякденне життя людей із вадами зору, а й формують нову етику взаємодії у суспільстві, що цінує різноманіття, повагу та підтримку.

Список використаних джерел

1. Абрамов В. І. Тифлотехніка: сучасні рішення для людей із порушеннями зору. Київ: Освіта, 2020.
2. Коваленко О. Ю. Адаптивні технології для осіб з інвалідністю. Львів: Видавництво ЛНУ, 2019.
3. Чеканов Д. В. Інклюзивні технології в освіті та соціалізації. Харків: Видавничий дім «Фактор», 2021.
4. World Health Organization. Assistive technologies for visually impaired individuals. URL:https://www.who.int
5. OrCam Technologies. Innovative assistive devices for the blind URL: https://www.orcam.com
6. Apple Accessibility. Technology for everyone. URL: https://www.apple.com/accessibility
7. Microsoft Accessibility. Seeing AI and other inclusive tools. URL: https://www.microsoft.com/accessibility
8. Google Research. AI-powered tools for visually impaired users. URL: https://research.google

Кантицька Катерина Василівна
студентка IV курсу
спеціальності «016 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Геращенко Світлана Іванівна

Основні підходи до корекції поліморфної дислалії у дітей раннього шкільного віку

Поліморфна дислалія є одним із найпоширеніших мовленнєвих порушень серед дітей раннього шкільного віку. Вона негативно впливає на мовленнєвий, когнітивний і соціальний розвиток дитини, ускладнюючи процес навчання та спілкування. Своєчасна діагностика та ефективна корекція поліморфної дислалії є важливими завданнями сучасної логопедії та педагогіки.

Ранній шкільний вік – це період, який характеризується інтенсивним психофізичним розвитком дитини, а також формуванням ключових навчальних, соціальних навичок та мовленнєвої компетенції. За визначенням О. Скрипченко, цей етап є критично важливим для становлення особистості, розумової діяльності, а також мовленнєвого розвитку (Скрипченко, Долинська & Огороднійчук, 2001).

Поліморфна дислалія – це форма порушення звуковимови, при якій у дитини порушенні дві і більше групи звуків (Боряк, 2018, с.92).

Проблематика корекції поліморфної дислалії була предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Питання логопедичної корекції та методику навчання дітей правильної звуковимови досліджували: О. Белова, Н. Гаврилова, С. Миронова, Ю. Пінчук, Ю. Рібцун, М. Шеремет. Також значний внесок у розвиток корекційних методів для дітей з поліморфною дислалією зробили Т. Титаренко, О. Ревуцька та А. Малярчук, які досліджували артикуляційну гімнастику та фонематичне сприймання. Вони розробили методичні рекомендації для логопедів щодо проведення корекційних занять та використання комплексних вправ для розвитку мовленнєвих навичок.

Наукові дослідження показали важливість застосування комплексного підходу до корекції поліморфної дислалії, що включає як артикуляційні вправи, так і роботу з фонематичним сприйманням та емоційною підтримкою дитини. Вони також підтвердили необхідність раннього виявлення порушень та своєчасного початку корекційної роботи для досягнення ефективних результатів.

Метою дослідження є вивчення ефективності різних методів корекції поліморфної дислалії у дітей раннього шкільного віку. Завданнями стали: дослідити теоретичні підходи до проблеми; розробити та апробувати комплексну корекційну програму, визначити результати її застосування.

У дослідженні брали участь 6 дітей 6–7 років . Робота проводилася у три етапи: Констатувальний етап включав обстеження дітей, анкетування батьків, аналіз загального розвитку мовлення та стану артикуляційного апарату. Формувальний етап передбачав проведення корекційних занять із застосуванням розробленої програми. Контрольний етап, під час якого, проводилася повторна діагностика мовленнєвого розвитку для оцінки ефективності проведеної роботи.

Під час діагностики та проведення корекційної роботи, було виявлено, що основними труднощами для дітей раннього шкільного віку є: недостатній рівень розвитку артикуляційної моторики, порушення координації артикуляційного апарату, недостатній розвиток фонематичного сприймання та низький рівень мотивації.

Основними завданнями корекційної роботи є: виявлення індивідуальних особливостей порушення звуковимови; підбір ефективних методів корекції з урахуванням

вікових і психофізіологічних особливостей дитини; формування стійких навичок правильної вимови через систематичну роботу.

Корекційна робота включала кілька етапів:

1. Підготовчий (розвиток слухового сприймання, артикуляційної моторики).
2. Формування правильної артикуляційної позиції для кожного звука.
3. Автоматизація вимови у складах, словах, реченнях.
4. Диференціація подібних звуків у мовленні.

Ефективними є методики логопедичних ігор, вправ на розвиток фонематичного слуху, використання інтерактивних засобів навчання.

Отже, поліморфна дислалія є значущою проблемою, що потребує уваги та ефективних методів корекції. Корекція поліморфної дислалії вимагає комплексного підходу, що враховує різні аспекти мовленнєвого розвитку та індивідуальні особливості дитини. Міждисциплінарна співпраця між фахівцями та залучення батьків є критично важливими для успішної корекції.

Результати дослідження довели ефективність комплексного підходу до корекції поліморфної дислалії. У 83% дітей спостерігалося суттєве покращення якості звуковимови та мовленнєвих навичок. Корекційна робота має бути системною, індивідуалізованою та спрямованою не лише на технічну вимову звуків, а й на розвиток фонематичного слуху, комунікативних умінь та психологічного комфорту дитини.

Подальші дослідження в цьому напрямку можуть сприяти розробці ще більш ефективних методів діагностики та корекції поліморфної дислалії, покращуючи мовленнєвий розвиток та якість життя дітей.

Список використаних джерел

1. Боряк, О. В. (2018). Діагностика, формування й корекція мовленнєвої діяльності дітей із порушеннями інтелектуального розвитку молодшого шкільного віку теорія і практика: [монографія]. Суми: Вид-во Сум ДПУ імені А. С. Макаренка. 458 с.
2. Гаврилова, Н. С. (2011). Методика корекції вад вимови фонем у дітей з дислалією, ринолалією та дизартрією. Н. С. Гаврилова (ред.), Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. (Вип. 18, с. 27–34). Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2011_18_9
3. Олійник, І., Тищенко, Л., & Яценюк, Л. (2021). До питання корекції дислалії у дітей молодшого шкільного віку. Імідж сучасного педагога, 3(198), 77–81.
4. Рібцун, Ю. В. (2017). Дислалія: причини, прояви, шляхи подолання. Дошкільне виховання, (2), 5–9.
5. Скрипченко, О. В., Долинська, Л. В., & Огороднійчук, З. В. (2001). Вікова та педагогічна психологія: Навальний посібник. Київ: Просвіта. 416 с.

Кінаш Зоряна Ярославівна
студентка IV курсу
спеціальності «016. 01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Геращенко Світлана Іванівна

Використання логоритмічних вправ у корекційно-розвитковій роботі з дітьми дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення

Дошкільний вік є надзвичайно важливим періодом у житті дитини, коли закладаються основи особистісного розвитку, формується мовлення і визначаються моделі соціальної поведінки. Саме в цей час розвиток зв'язного мовлення набуває особливої актуальності: дитина, яка вміє чітко і грамотно висловлювати свої думки, легше вступає у комунікацію, встановлює контакти, ставить запитання, домовляється про правила спільної гри та побудови стосунків [4, с.6].

Сучасна система дошкільної освіти спрямована на створення сприятливих умов для розвитку мовленнєвої компетентності, зокрема шляхом залучення дітей до активної мовленнєвої діяльності. На жаль, останніми роками спостерігається тенденція до збільшення кількості дітей з мовленнєвими порушеннями. Причинами цього, на думку І.М. Брушневської, є зниження якісного живого спілкування в родинах, надмірний вплив електронних пристроїв, погіршення екологічної ситуації та зростання рівня захворюваності серед дітей. Одним із найпоширеніших порушень є фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення (ФФНМ), що істотно впливає на комунікативні можливості дитини та її подальше навчання [1, с.86].

За словами Ю.В. Рібцун, ФФНМ проявляється у неправильній вимові звуків, спотворенні або пропуску звуків у словах, труднощах у сприйнятті й розрізненні фонем на слух. Такі порушення спричиняють труднощі не лише у формуванні усного мовлення, але й в опануванні читання та письма. Крім того, проблеми з фонематичними процесами часто супроводжуються порушеннями когнітивних функцій: уваги, пам'яті, мислення та моторики [4, с.26].

Одним із ефективних методів корекції ФФНМ, за словами С.С. Холостенко, є логоритміка. Термін «логоритміка» поєднує поняття «логос» (слово) і «ритмос» (ритм) і відображає суть методу: об'єднання мовленнєвих і музично-рухових елементів у корекційній роботі. Логоритмічні вправи сприяють розвитку правильного дихання, темпу, ритму мовлення, інтонаційної виразності, артикуляційної моторики та мімічної експресії [5, с.25].

Ритмічна організація мовлення займає центральне місце у структурі логоритмічних занять. За даними О.І. Картушиної та О.М. Литвиненко, діти із ФФНМ часто мають труднощі у дотриманні ритму мовлення: спостерігається нерівномірний темп, неправильне наголошування слів та нечітка інтонація [2, с.62].

З метою перевірки ефективності логоритмічних вправ у роботі з дітьми із ФФНМ було проведено дослідження на базі Логопедично-корекційного центру «Країна мовлення» в місті Тернопіль. Центр спеціалізується на комплексній допомозі дітям із порушеннями мовленнєвого розвитку та активно впроваджує інноваційні корекційно-розвиткові методики.

Для діагностики рівня ритмічної організації мовлення у дітей старшого дошкільного віку була використана авторська методика, розроблена на основі програми Кравцової І.В. та Стахової Л.Л. Вона включала завдання на оцінку темпу мовлення, ритмічності фраз, правильного наголошування слів та інтонаційного оформлення висловлювань.

Констатувальне дослідження, проведене серед 10 дітей старшого дошкільного віку з ФФНМ, виявило такі результати:

- 6 дітей показали хороші результати в ритмічній організації мовлення, фонематичному слуху та комунікації;
- 4 дітей потребують додаткової корекційної роботи для розвитку моторно-мовленнєвої координації та комунікативних навичок.

На основі отриманих результатів були розроблені спеціальні логоритмічні заняття, що поєднували музику, рухи й мовленнєву діяльність, базуючись на програмі «Корекційно-розвиткова робота з дітьми із загальним та фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення».

Формувальне дослідження тривало три місяці й включало регулярні логоритмічні заняття. Діагностика рівня мовленнєвого розвитку проводилася за такими критеріями: ритмічна організація мовлення, фонематичний слух, комунікативні навички, моторика та мовлення.

Рис.1. Рівень розвитку мовленнєвих навичок у дітей до і після логоритмічних вправ

Результати підсумкової діагностики засвідчили суттєві позитивні зміни (рис.1.).

Так, 100% дітей навчилися дотримуватися ритму, темпу та інтонації під час вимови фраз. В результаті проведеного дослідження остерігалося покращення фонематичного слуху, комунікативних умінь та координації мовленнєвих і рухових дій [3, с.82].

Отже, використання логоритмічних вправ у корекційно-розвитковій роботі з дітьми дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення є ефективним методом покращення мовленнєвої діяльності, стимулювання комунікативної активності та розвитку пізнавальних процесів. Практичне впровадження логоритміки сприяє всебічному розвитку дошкільника та підвищує якість корекційної допомоги дітям із мовленнєвими порушеннями.

Список використаних джерел

1. Брушневська І. М. Механізми розвитку фонематичного компоненту мовленнєвої діяльності дітей за умов звичайного онтогенезу // Педагогічні науки. 2016. Вип. 1 (LXX). С. 84–89.

2. Картушина М. Ю. Логоритмічні заняття в дитячому садку: методичний посібник. Київ: Слово, 2015. 146 с.

3. Кравцова І. В., Стахова Л. Л. Програма «Корекційно-розвиткова робота з дітьми із загальним та фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення». Тернопіль: Мандрівець, 2020. 80 с.

4. Рібцун Ю. В. Корекційно-розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: навчально-методичний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2014. 238 с.

5. Холостенко С. С. Усунення вад мовлення у дітей молодшого шкільного віку засобами логоритміки // Логопед: науково-методичний журнал. 2017. № 12. С. 21–27.

Книш Ірина Костянтинівна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «016.03 Спеціальна педагогіка. Ортопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ханзерук Лілія Олексіївна

Онлайн-комунікація як інструмент підвищення якості життя дорослих з порушеннями функцій опорно-рухового апарату

Сучасні цифрові технології докорінно змінили спосіб взаємодії між людьми, перетворивши онлайн-комунікацію на невід'ємну складову повсякденного життя. Для осіб з інвалідністю вона має особливе значення, адже дозволяє долати як фізичні, так і соціальні бар'єри, забезпечувати доступ до освіти, працевлаштування, медичних послуг і соціальної взаємодії. Однак, незважаючи на очевидні переваги, ця форма комунікації залишається далеко не завжди доступною для всіх, що породжує серйозні труднощі та потребує наукового аналізу й пошуку ефективних рішень.

Дослідники теоретико-методологічних засад проектування дистанційних навчальних середовищ показують, що віртуальний освітній простір дозволяє практично реалізувати одне з провідних соціальних завдань - забезпечення рівних прав для кожної людини в сучасному освітньому просторі [1]. Дидактичний потенціал дозволяє широко використовувати цифрові технології у спеціальній освіті [3].

Для багатьох людей з інвалідністю традиційні способи комунікації можуть бути значно ускладненими або навіть недоступними [3; 4]. За таких умов, цифрові технології зменшують ризик ізоляції та маргіналізації, а люди з інвалідністю можуть підтримувати зв'язок із близькими, брати участь у дискусіях, приєднуватися до тематичних спільнот, отримувати психологічну підтримку та розширювати свій соціальний капітал. Також важливою є можливість дистанційного навчання та працевлаштування, що дозволяє долати географічні та фізичні обмеження, вцілому покращувати якість життя людей з інвалідністю.

Нами було зроблено спробу дослідити онлайн-комунікацію як інструмент підвищення якості життя дорослих з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Результатом поєднання навчальної та науково-дослідної діяльності стала серія онлайн-зустрічей з респондентом 30-років з наслідками дитячого церебрального паралічу.

Основу розробки змісту онлайн-комунікації склала концепція дослідження особистості в її відношеннях до середовища [2]. Як відомо, індивідуальність людини визначається не лише своєрідністю її внутрішніх психічних функцій, але і ставленням до навколишнього світу (що любить/не любить, чим цікавиться /до чого байдужа тощо). На грунті створення психологічно безпечної атмосфери для відкритого спілкування, з опорою на наочність (тематичні презентації), був проведений цикл бесід, теми яких охоплювали такі категорії ставлень: до природи і тварин; до окремих людей; до сім'ї; до держави; до праці; до матеріального забезпечення та власності; до знань та науки; до мистецтва; до себе самого. Організація та зміст онлайн-зустрічей будувалися на принципах відкритості, урахування інтересів респондента, адаптивності та моделювання і підтримки діалогу, що дозволяло забезпечити ефективність комунікації та підвищити якість взаємодії.

Попередній аналіз результатів дослідження показав, що ефективність онлайн-комунікації залежить, насамперед, від врахування технічних та індивідуальних особливостей користувачів.

Спілкування з особами, які мають наслідки дитячого церебрального паралічу, виявляє специфічні труднощі, серед яких: порушення артикуляції, нерівномірний темп, емоційна насиченість мовлення, що потребує від співрозмовників уважності та гнучкості в адаптації комунікаційних стратегій. У нашому випадку швидке та емоційне мовлення

респондента нерідко ускладнювало розуміння, що вимагало використання уточнюючих запитань та невербальних засобів для підтримки діалогу.

Іншим важливим аспектом виступило когнітивне навантаження під час онлайн-спілкування. Для осіб з наслідками дитячих церебральних паралічів синхронне сприйняття кількох джерел інформації (зображення, звуку та тексту) виявляється значно складнішим, що призводить до перевантаження і втоми. Наш досвід підтвердив важливість використання чіткої структури спілкування та підтримки діалогу через текстові повідомлення або візуальні підказки.

Не менш важливим є психологічний аспект онлайн-комунікації. Підвищена чутливість осіб з порушеннями функцій опорно-рухового апарату до змін у тоні голосу або тривалих пауз може викликати у них емоційну реакцію. Це вимагає від співрозмовників ретельного ставлення до тонкощів емоційного стану та вміння створювати комфортну атмосферу для взаємодії.

Однією з найбільших проблем виступає стереотипне ставлення до людей з інвалідністю, коли їх роль у комунікації знижується через поблажливі звертання чи схвалення на кшталт «молодець». Наш досвід показав, що такі вирази можуть мати негативний ефект, а тому взаємодія повинна базуватися на рівноправності та взаємній повазі.

Віра Степула у книзі «Світ без меж», розкриваючи етичні питання спілкування з людьми з особливими освітніми потребами, наголошує, що кожен з нас має свій унікальний потенціал, але для його розкриття нерідко треба просто зачекати - спілкуватися, підтримувати та сприймати нашу різність [4].

Онлайн-комунікація створює для цього достатньо можливостей. Відкритою залишається проблема пошуку формату, менеджменту та модерації запиту на таке спілкування в широкому контексті. Інакше кажучи, хто, коли і де буде забезпечувати онлайн-комунікацію для дорослих з інвалідністю, у яких на таке спілкування є величезний запит.

Список використаних джерел

1. Дистанційне навчання: психологічні засади: монографія / [М. Л. Смульсон, Ю. І. Машбиць, М. І. Жалдак та ін.]; за ред. М. Л. Смульсон. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.
2. Ковальчук А. С. Теоретичні основи поняття «ставлення особистості до дійсності». Режим доступу: https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-15(44)-65-77
3. Порадник батькам: практичні рекомендації під час дистанційного навчання дітей з інтелектуальними порушеннями / навчально-методичний посібник /авт.: О. Чеботарьова, Г. Блеч, І. Бобренко, І. Гладченко, О. Мякушко, І. Сухіна, С.Трикоз. За заг. ред. О. Чеботарьової. К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 154 с.
4. Степула А. Світ без меж. Книга про розмаїття та рівність для дорослих та дітей. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1S8_uYMu4-K7QIKNHdVMqZ7ie5JQdlJqs/view

Коваленко Марина Анатоліївна
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Корекційна психопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бондар Наталія Василівна

Музикотерапія у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами дошкільного віку

У сучасних умовах навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами важливим завданням є впровадження інноваційних методів, що сприяють розвитку психофізичних функцій. Музикотерапія є одним із таких методів, адже її застосування дозволяє активізувати інтелектуальні, емоційні, рухові, мовленнєві та інші функції організму дитини, що особливо важливо для дітей з комплексними порушеннями розвитку. Музика виступає потужним інструментом не тільки для розвитку, але й для корекції порушень, які виникають через зміни в організмі, сприяючи гармонізації психічного та фізичного стану дитини [1, с. 98].

Мистецтво виступає одним із найдієвіших інструментів у досягненні цієї мети. Особливе місце серед художніх засобів належить музиці, яка є ефективним і доступним інструментом для формування особистості дітей з особливими освітніми потребами. Музика вирізняється своєю специфікою: її сприйняття відбувається не від загального до особистого, а навпаки — від особистого до загального. Це означає, що музика впливає спочатку на почуття, а вже через них формуються уявлення.

Таким чином, музику можна розглядати як особливу мову, що виражає психологічний стан людини, а її сприйняття є своєрідним ліричним процесом у житті. Пізнання навколишнього світу через музику охоплює не лише мисленнєві процеси, але й пробуджує глибокі емоції та почуття, завдяки яким особистість відкриває себе й формує своє ставлення до реальності.

Актуальність дослідження теми музикотерапії у роботі з дошкільнятами з особливими освітніми потребами зумовлена необхідністю впровадження інноваційних підходів у корекційно-розвивальну практику. Як потужний інструмент психотерапії та реабілітації, музикотерапія має унікальний потенціал для стимуляції емоційного розвитку, вдосконалення комунікативних навичок та покращення психічного стану дітей із порушеннями.

Зростаюча потреба в ефективних методах роботи з такими дітьми спонукає до більш глибокого вивчення можливостей музикотерапії, її методів і форм застосування. Особливу увагу слід приділяти адаптації музичних терапевтичних програм до специфіки різних видів порушень, що відкриває перспективи для якісного вдосконалення системи корекційної освіти дітей дошкільного віку [3, с.43].

Одним із ефективних засобів у роботі з дошкільниками, які мають особливі освітні потреби, є музикотерапія. Ця методика дозволяє використовувати музику для терапевтичного впливу, що сприяє розвитку емоційної сфери, когнітивних здібностей, соціальних і комунікативних навичок дитини. Музикотерапія створює сприятливе середовище, в якому дитина може почуватися захищеною, виявляти свої здібності та навчатися новим формам самовираження.

Сучасні соціальні реалії, зокрема зростання кількості дітей із фізичними та психічними обмеженнями, вимагають впровадження ефективних методів корекційно-розвивальної роботи. Музикотерапія є одним із таких методів, що сприяє формуванню інклюзивного середовища у дошкільних закладах і допомагає розкривати потенціал кожної дитини незалежно від її особливостей. Як інструмент розвитку мовлення, музикотерапія включає такі елементи, як музична імпровізація, фантазування та виконання спеціально підібраних композицій. Цей метод широко застосовується у світі для профілактики та

лікування відхилень у розвитку, емоційних і психосоматичних розладів, а також ряду внутрішніх захворювань [2, с.9].

Систематизація існуючих знань дозволяє виявити прогалини в дослідженнях, зокрема, недостатню увагу до інтеграції музикотерапії в загальний навчальний процес та потребу в розробці комплексних програм, що поєднують музичну активність з іншими формами навчання. Загалом, виявлена необхідність подальших досліджень у сфері музикотерапії для дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами, з акцентом на практичне застосування в освітньому середовищі та підготовку фахівців у цій галузі.

Список використаних джерел

1. Енциклопедичний словник з арт-терапії / О.Л. Вознесенська, О.М. Скнар та ін. К. : Видавець ФОП Назаренко Т.В., 2017. 312 с. С. 98.
2. Матеріали міжнародного навчального семінару: «Музикотерапевтична праксеологія». Музикотерапевтичні техніки у контексті музикотерапевтичного сеттінга. Музикотерапія в Україні. Випуск 2. Львів : ПП Видавництво БОНА, 2019. 80 с.
3. Чеботарьова О.В. Психолого-педагогічний супровід навчання дітей з інтелектуальними порушеннями. Харків: Кенгуру, 2020. 256 с.

Ковшар Антоній Ігорович
студент ІІ курсу
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Сасіна Ірина Олександрівна

І. С. Моргуліс та його внесок у розвиток тифлопедагогіки в Україні

Ілля Семенович Моргуліс народився у 1928 році в Житомирі. Дитинство пройшло в умовах війни та евакуації, що сформувало в ньому силу волі та цілеспрямованість у досягненні мети. Після війни він навчався на дефектологічному факультеті Київського педагогічного інституту.

Педагогічну кар'єру розпочав у 1951 році у спеціальній школі для незрячих дітей у Слов'янську, де здобув перший практичний досвід та розпочав власні педагогічні дослідження. Згодом працював заступником директора в школі-інтернаті під Києвом.

У 1965 році І. Моргуліс захистив кандидатську дисертацію, присвячену сенсорному розвитку незрячих дітей у процесі трудового навчання, науковий керівник - Марія Іванівна Земцова).

У своєму дисертаційному дослідженні В. Барко наукову діяльність І. Моргуліса умовно поділив на три етапи: 1951–1965 роки — накопичення практичного досвіду; 1966–1984 роки — створення власної наукової школи; 1985–2011 роки — впровадження наукових розробок у практику шкільної освіти [1].

У своїй монографії Є. Синьова визначає внесок І. Моргуліса у розвиток тифлопедагогіки та зазначає, що основними напрямами його досліджень стали: розробка концепції корекційно-виховного процесу як частини загальної освіти, визначення сенсорного розвитку як фундаменту корекційної роботи, розробка системи компенсації зорового дефіциту, інтелектуалізація навчання незрячих дітей, організація планомірної та керованої пізнавальної діяльності, розвиток соціалізації через трудове навчання, профілактика вторинних відхилень у розвитку [3].

Практичними досягненнями стали створення в НДІ педагогіки УРСР першої в Україні лабораторії тифлопедагогіки, впровадження системи трудового навчання для незрячих дітей з індивідуальним підходом, полісенсорним сприйманням і поступовим ускладненням завдань, а також активне педагогічне керівництво пізнавальною діяльністю.

Є. Синьова зазначає, що І. Моргуліс у сфері мовленнєвого розвитку звернув увагу на явище псевдокомпенсації у незрячих дітей, коли словниковий запас зростає без реального досвіду [3]. Ним були запропоновані спеціальні вправи для формування реального зв'язку між словом та уявленням

Ілля Семенович Моргуліс створив системну концепцію розвитку трудового навчання як засобу соціалізації, розвитку самостійності та професійної орієнтації незрячих дітей. Центральним елементом у його системі виступало пізнання предмета через ознайомлення з об'єктами у природному середовищі, аналіз натуральних предметів і моделей, формування уявлень та перенесення знань у нові ситуації.

Важливою складовою наукових досліджень І. Моргуліса було розроблення принципу посиленого педагогічного керівництва пізнавальною діяльністю учнів. Відповідно до якого корекційно-виховний процес розглядається як динамічна система взаємопов'язаної діяльності всіх учасників освітнього процесу та вчителів, яка враховує типологічні, вікові та індивідуальні особливості психофізичного розвитку сліпих дітей, рівень і ступінь сформованості у них компенсаторних процесів, закономірності їх навчання, зміст і дидактичне значення навчального матеріалу [2].

У історичному фундаментальному дослідженні С. Федоренко зазначається, що 1984 році І. Моргуліс захистив докторську дисертацію на тему: «Теоретичні основи корекційно-виховного процесу в молодших класах школи сліпих» [4]. Це була перша робота у галузі тифлопедагогіки, в якій досліджувалась проблема корекційного навчання дітей; крім цього, вона є першою захищеною докторською дисертацією з тифлопедагогіки в Україні.

Основні педагогічні ідеї Іллі Семеновича щодо вдосконалення корекційно-виховного процесу у школах для незрячих знайшли відображення в його численних наукових публікаціях. За свою наукову діяльність І. Моргуліс опублікував понад 120 праць [2], серед яких фундаментальні монографії: «Дидактичне значення праці в сенсорному розвитку незрячих дітей» (1967), «Розвиток пізнавальної діяльності незрячих дітей» (1970), «Спілкування як засіб формування досвіду у дітей з вадами зору» (1972), «Керівництво пізнавальною діяльністю сліпих і слабозорих дітей» (1974), «Буквар для дорослих сліпих» (1975), «Теоретичні основи корекційно-виховного процесу у молодших класах шкіл для сліпих» (1984).

В. Барко зазначає, що І. Моргуліс мав свою наукову школу, серед відомих його учнів - Є. Синьова, С. Покутнєва, І. Чигринова. У 1992 році І. Моргуліс емігрував до Ізраїлю, але продовжував підтримувати зв'язки з Україною [2].

Основна ідея І. Моргуліса як науковця, яку він втілював у своїх працях полягає у тому, що дитина з порушенням зору має навчатися активно й самостійно через діалог з навколишнім світом, а завдання педагога — створити умови для її гармонійного розвитку.

Список використаних джерел

1. Барко В. В. Внесок Іллі Семеновича Моргуліса в розвиток теорії та практики тифлопедагогіки в Україні: дис. ... канд. пед. наук. К., 2015. 258 с.
2. Єременко І. Г. Стадненко Н. М., Моргуліс І. С., Синьов В. М. та ін. Основи спеціальної дидактики : посібник / за ред. І. Г. Єременка. 2-ге вид., перероб. К. : Рад. школа, 1986. 201 с.
3. Синьова Є. П. Особливості розвитку та виховання особистості при глибоких порушеннях зору : монографія. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 442 с.
4. Федоренко С. В. Навчання і виховання дітей з порушеннями зору в Україні: історія та сьогодення: монографія. Запоріжжя: Вид-во Хортицького ННБЦ, 2012. 306 с.

Кондратевич Світлана Петрівна
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта .Корекційна психопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бондар Наталія Василівна

Особливості проведення ігрової діяльності у дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями

Ігрова діяльність є провідною для дітей дошкільного віку та виступає ключовим фактором їхнього розвитку, оскільки через гру діти пізнають навколишній світ, в грі розвивається мовлення, гра сприяє розвитку уваги, пам'яті, мислення, формування дитини, як члена соціуму. Для дітей з інтелектуальними порушеннями гра набуває особливого значення, оскільки стає не лише засобом пізнання навколишнього світу, але й потужним корекційно-розвивальним інструментом. Однак особливості психофізичного розвитку таких дітей зумовлюють специфіку організації та проведення ігрової діяльності, що потребує особливого підходу з боку педагогів. Інтелектуальні порушення характеризуються значним зниженням пізнавальної діяльності внаслідок органічного ураження центральної нервової системи, що впливає на формування усіх психічних процесів дитини: сприймання, увагу, пам'ять, мислення, мовлення. Відповідно, розвиток ігрової діяльності у дітей з інтелектуальними порушеннями відбувається зі значними труднощами та затримкою. Зважаючи на це, основне завдання виховання дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями полягає в корекції дефектів їх психічної діяльності.

Проблемним питанням ігрової діяльності дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями присвячені дослідження таких науковців, як К. В. Білик, Н. О. Березенко, О. В. Гаврилов, Д. Ж. Завітренко, А. В. Курєнкова, С. В. Трикоз та ін.

Гру слід віднести до специфічної соціально-комунікаційної практики, важливою функцією якої є формування в дитини необхідних для неї і соціуму соціальних навичок й умінь. Дитина у грі розвивається як особистість, в неї формується такі сторони психіки, від яких в перспективі залежать успішність навчальної й трудової діяльності, взаємодії з іншими людьми. Використання ігрової діяльності у дошкільному віці для дітей з інтелектуальними порушеннями доцільне при корекції їх психоемоційного і особистісного розвитку. У симптоматичному комплексі порушень інтелекту у дошкільному віці завжди помітні мовленнєві порушення, які часто мають системний характер (спостерігається слабкість мотивації, грубо порушене програмування мовленнєвих дій, зниження потреби у спілкуванні) [1, с. 274]. Використання гри впливає на розвиток усіх структурних компонентів мовленнєвої системи дитини дошкільного віку з порушеннями інтелекту (на фонетико-фонематичні процеси, лексику, граматику, зв’язне мовлення).

На думку С. В. Трикоз, система навчання дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями заснована на визнанні того, що гра – це найбільш дієвий засіб корекції психофізичного розвитку дитини. Процес навчання дитини грі є особливою формою взаємодії дорослих та дітей, яка забезпечує не лише формування певних ігрових вмінь та навичок, але й активізацію психічної та рухової сфери, розвиток усіх пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери, навиків спілкування з однолітками та дорослими. Навчання грі має будуватися на основі знання та врахування індивідуальних можливостей розвитку дитини [5, с. 52].

Для спеціальної педагогіки та психології є важливим положення щодо спільності закономірностей розвитку «нормального» та «аномального». При цьому в психічному розвитку дитини з порушеннями інтелекту присутні ті ж стадії, що і в розвитку дитини з нормою [2, с. 58], тобто для дитини з інтелектуальними порушеннями гра має стати провідною діяльністю, забезпечуючи зону її майбутнього розвитку. Проте це відбувається

тільки в тому випадку, коли створені особливі умови та дитина включається у процес корекційно-виховної роботи, частиною якої є ігрова діяльність. Правильно організована ігрова діяльність дітей з інтелектуальними порушеннями позитивно впливає на їх фізичний розвиток, сприяє активізації їхньої інтелектуальної сфери, формує у них довільність психічних процесів, тобто сприяє гармонійному розвитку їх особистості. Також гра розвиває й удосконалює комунікативні уміння дітей з інтелектуальними порушеннями, що позитивно впливає на успішність їх соціалізації. Ігрова діяльність дітей з інтелектуальними порушеннями має низку специфічних особливостей:

- затримка в оволодінні ними предметними діями – у дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями спостерігається пізніше формування навичок дій з ігровими предметами, розуміння їх функціонального призначення;
- одноманітність та стереотипність дій з іграшками – діти часто виконують прості маніпулятивні дії (постукують, кидають, крутять), не переходячи до складніших форм гри;
- відсутність чи слабкість ігрової мотивації – інтерес до іграшок часто є короткочасним, нестійким, поверхневим, діти швидко втрачають зацікавленість і відволікаються, кидаючи іграшку;
- труднощі із перенесенням засвоєних ігрових дій на нові іграшки – діти з інтелектуальними порушеннями схильні виконувати вивчені дії лише з тими предметами, з якими вони були засвоєні;
- порушення цілеспрямованості – складність із плануванням та доведенням ігрових дій до логічного завершення;
- обмеженість ігрових сюжетів – переважають прості, часто побутові сюжети, які відображають безпосередній досвід дитини;
- труднощі з прийняттям ролі в сюжетно-рольових іграх – ускладнене розуміння соціальних відносин та їх відтворення в ігровій формі [3, с. 144].

Всі ці особливості спричиняють тривалу затримку у розвитку всіх компонентів ігрової діяльності дітей з порушенням інтелекту.

Для оцінки рівня сформованості ігрової компетентності у дитини з інтелектуальними порушеннями використовуються наступні критерії:

- задум гри – вміння дитини запропонувати «задум» до гри та розвинути його по ходу гри;
- сюжет гри – вміння обрати сюжет;
- роль – позначення ролі словами та поведінкою дитини, відповідність змісту ролі реальній поведінці персонажа;
- рольові дії – уміння узгоджувати рольові дії з іншими учасниками гри;
- рольове мовлення – уміння будувати рольовий діалог, підбирати вербальні та невербальні засоби для побудови ігрового образу [1, с. 275].

Формування ігрової компетентності у дітей з інтелектуальними порушеннями проходить ті ж етапи, що й у нормотипових дітей, проте в більш повільному темпі та з певними особливостями:

1. маніпулятивні дії з предметами.

Хаотичні дії з іграшками без урахування їх властивостей (у нормотипових дітей - 2-3 роки, у дітей з інтелектуальними порушеннями – 3-5 років);

2. предметно-відображувальна гра.

Використання предметів за їх функціональним призначенням, наслідування простих побутових дій (у нормотипових дітей – 3-4 роки, у дітей з інтелектуальними порушеннями – 4-6 років);

3. сюжетно-відображувальна гра.

Відтворення простих сюжетів з власного досвіду, але без розподілу ролей (у нормотипових дітей – 4-5 років, у дітей з інтелектуальними порушеннями – часто після 6-7 років);

4. сюжетно-рольова гра.

Прийняття ролі, розігрування соціальних відносин (у нормотипових дітей – 5-7 років, у дітей з інтелектуальними порушеннями – може не сформуватися без спеціального навчання).

Як бачимо, без спеціального педагогічного втручання діти з інтелектуальними порушеннями можуть не досягти вищих рівнів розвитку ігрової компетентності або досягати їх зі значним запізненням.

У дошкільному віці більше уваги приділяється іграм, які спрямовані на сенсорний розвиток дітей з інтелектуальними порушеннями, що пояснюється тим, що дошкільний вік є сензитивним періодом для розвитку сенсорної сфери. Сенсорні ігри створюють сприятливі умови для врахування індивідуальних можливостей та особливостей кожного учасника гри шляхом надання начальних та ігрових матеріалів різної складності [2, с. 95]. В проведенні ігор з дітьми з інтелектуальними порушеннями вихователь має бути їхнім активним учасником, оскільки він, граючись з дітьми, направляє хід гри у потрібному напрямку та через неї виховує і навчає дітей. Він виконує ключову роль в організації ігрової діяльності дітей з інтелектуальними порушеннями:

− організатор ігрового середовища – підбирає та розміщує іграшки, створює предметно-просторові умови для різних видів ігор;

− демонстратор ігрових дій – показує способи дій з предметами, зразки ігрової поведінки;

− співучасник гри – приймає безпосередню участь у грі для стимуляції та підтримки ігрової активності дітей;

− спостерігач та діагност – відстежує динаміку розвитку ігрової діяльності, виявляє труднощі;

− консультант – надає допомогу при виникненні труднощів, вносить корективи у хід гри.

Ігрова діяльність дитини дошкільного віку є досить багатогранною, а ігри різноманітними, проте все ж таки основне значення відводиться сюжетно- рольовим іграм. Оскільки саме ці ігри втілюють найбільш важливі та значимі риси гри як діяльності. Дивлячись на особливу значущість сюжетно-рольових ігор для розвитку дітей з порушеннями інтелекту, слід відмітити важливість поетапного формування у таких дітей складеного механізму сюжетно–рольової гри. Перед вихователем стоїть завдання поступового введення дітей з порушеннями інтелекту у світ гри, навчання їх різним ігровим прийомам, застосування різноманітних ігрових прийомів та засобів спілкування.

Сюжетно-рольова гра є образною грою за певним задумом, що розкривається за допомогою відповідних подій (сюжет гри). Структурними компонентами сюжетно-рольової гри є: сюжет, роль, зміст, правила, ігрові дії, рольові та реальні відносини, ігрові предмети і предмети-замінники. Її центральний компонент – це роль, тобто спосіб поведінки людини у різних ситуаціях, що відповідають нормам моралі, прийнятим у суспільстві, тому під час гри дитині висуваються нові правила поведінки та їхнє значення для встановлення та підтримки позитивних відносин з іншими людьми, здійснюється усвідомлення необхідності додержання тих чи інших правил (формується їх свідоме виконання). Саме сюжетно-рольова гра допомагає дитині дошкільного віку зрозуміти мотиви різноманітних видів діяльності дорослих та розкриває їхнє суспільне значення.

А. Курєнкова зазначає, що розвитку навичок сюжетно-рольової гри дошкільників з інтелектуальними порушеннями повинен проходити у чотири етапи:

1. пропедевтичний – читання художніх текстів, розглядання фотографій, ілюстрацій, бесіди, задля формування інтересу та мотивації дітей до сюжетно-рольової гри;

2. визначення ігрової ситуації, внесення її атрибутів, іграшок та предметів, іграшок-саморобок, виробів, їхнє розглядання, навчання дітей ігровим маніпуляціям з цими іграшками та предметами для ознайомлення їх з ігровими атрибутами і їхнім функціональним призначенням;

3. навчання дітей рольовим діям, які виконуються одночасно з дорослим, рольовому діалогу, розподілу ролей, розігрування епізодів гри для формування основних знань, умінь і навичок, які пов'язані з певною роллю;

4. програвання сюжетно-рольової гри для розвитку соціальних якостей, формування, закріплення і розширення соціального досвіду [4, с. 149].

Таким чином, ігровій діяльності дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями характерні певні специфічні особливості, які потребують спеціальних підходів до її організації та проведення. При умові правильно побудованої корекційно-розвивальної роботи гра стає ефективним засобом розвитку пізнавальної, емоційно-вольової, комунікативної сфер дитини і її соціалізації. Досвід дошкільного виховання дітей з інтелектуальними порушеннями свідчить, що в умовах спонтанного розвитку (без спеціального педагогічного втручання) ігрова діяльність у дітей з інтелектуальними порушеннями не досягає того рівня, на якому вона стає провідною діяльністю, навіть до кінця дошкільного віку. За допомогою правильно організованої ігрової діяльності можна виробити у дітей з інтелектуальними порушеннями навички та потреби до спільної діяльності, прагнення наслідувати позитивні зразки дій інших людей, що сприяє накопиченню соціального досвіду та підготовці до навчальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Білик К. В. Сучасні аспекти особливостей розвитку та сюжетно-рольової гри у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Педагогіка здоров'я: збірник наукових праць IX Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогіка здоров'я». Чернігів. 2019. С. 273-275.
2. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. 308 с.
3. Завітренко Д. Ж., Березенко Н. О. Формування ігрової діяльності у дітей з особливостями інтелектуального розвитку. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2022 №207. С.142-147.
4. Курєнкова А. В. Методичні особливості проведення сюжетно-рольової гри соціального спрямування зі старшими дошкільниками з інтелектуальними порушеннями. Actual problems of the correctional education. 2019. Вип. №14. С. 148-158.
5. Трикоз С.В. Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційноспрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» (програма з сенсорного виховання, методичні рекомендації, дидактичні матеріали). К. : ПрАТ «Видавництво «Київська правда», 2012. 112 с.

Конько Анастасія Юріївна
студентка ІІ курсу
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Корекційна психопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Геращенко Світлана Іванівна

Особливості сексуальної поведінки осіб з розладами аутистичного спектра

Сексуальна поведінка осіб з розладом аутистичного спектру має низку особливостей, які зумовлені характерною винятковістю самого розладу, що

характеризуються порушенням соціальної взаємодії, стереотипне мислення, повторювальні дії та інтереси. Також ключову роль відіграють вплив соціальних, сімейних та індивідуальних факторів. Таким чином ці характеристики розладу відбиваються на всіх типах розвитку в тому числі на сексуальному, та на самій поведінці [1].

Варто зазначити, що більшість досліджень, які були проведені, щодо сфери сексуальності у осіб з розладами аутистичного спектра здійснювались за кордоном, адже у вітчизняній науці дана тема була малодослідженою. Крім того кілька десятиліть тому люди з розладами аутистичного спектра вважалися «безстатевими», або є асексуальними та не мають сексуальних почуттів або бажань. Однак дослідження показали, вони також відчувають інтенсивний сексуальний потяг, бажання кохання та романтичних стосунків як і люди з нейротиповим розвитком [6].

Дослідники виявили, що статевий розвиток у людей з розладами аутистичного спектру відповідає звичайному статевому розвитку нормотипових осіб, так як і біологічні, фізіологічні та гормональні зміни, які також наявні у людей з РАС. Однак їх сексуальна поведінка здебільшого відрізняється від їх одноліток. Це залежить від особливостей самого розладу, також в обмеженні їхнього досвіду, уявлення та обізнаності, що може бути пов’язано з труднощами в соціальній взаємодії, комунікації. Люди з РАС можуть не розуміти невербальних сигналів, чи пояснень, що може ускладнювати встановлення та порозуміння в стосунках. Згодом це все може слугувати появою неприйнятної сексуальної поведінки такої як: торкання окремих частин власного тіла в присутності інших людей, роздягання, мастурбація в громадських місцях, торкання окремих частин тіла інших людей (в тому числі, осіб протилежної статі), підглядання надмірна нав’язливість до людини, яка подобається.

Також можуть бути прояви девіантної сексуальної поведінки у людей з розладами аутистичного спектру, що може відрізнятися від простого інтересу до геніталій однолітків, мастур бації, а перерости у більш шкідливі дії, такі як: імітація статевих актів, вставляння предметів у геніталії, примушення або погрожування однолітків брати участь у сексуальних дотиках, чи статевих актах, часта сексуальна поведінка, яка стійка до відволікання [2].

У людей з розладами аутистичного спектру, як і у людей з нормотиповим розвитком може спостерігатися надмірна сексуальна поведінка, ексгібіціоністська поведінка, педофільні фантазії або поведінка, фетишистські фантазії або поведінка, садомазохізм та інші форми парафілій. Однак наукові докази, не підтверджують прямий зв’язок таких гіперсексуальних проявів та поведінки з розладом аутистичного спектру. Тому важливо пам’ятати, що наявність РАС не є визначальним фактором для будь-якої форми парафілій [5].

Особи з РАС мають адекватний статевий розвиток і сексуальну поведінку, навіть якщо в деяких випадках воно є більш девіантним, ніж у осіб з нормотиповим розвитком. Але оскільки люди з розладами аутистичного спектру мають труднощі з сексуальними навичками, розумінням того як їхня поведінка впливає на інших людей, сенсорні проблеми, їхня та сексуальна поведінка може відрізнятися. Однак інші дослідження показали, що така поведінка у кожного індивідуальна, люди з розладами аутистичного спектру мають адекватні теоретичні знання стосовно сексуальної поведінки та статевої гігієни, хоча на практиці можуть виникати певні проблеми [2].

Деякі дослідники підкреслюють, що люди з розладами аутистичного спектру на відміну від нормотипових людей, можуть бути більш схильні до ризикованої сексуальної поведінки в зв’язку з характерними особливостями розладу. Дослідження показують, що підлітки та молоді дорослі з РАС можуть мати недостатньо знань про сексуальне здоров'я та поведінку, що підвищує ризик небажаних наслідків, таких як інфекції, які передаються статевим шляхом або небажана вагітність. Це може бути пов'язано з обмеженим розумінням безпечних сексуальних практик, труднощами у спілкуванні з партнерами щодо використання засобів захисту та зниженим доступом до сексуальної освіти. Також люди з

розладами аутистичного спектру можуть мають вищий ризик стати жертвою сексуального насильства порівняно з нейротиповими однолітками, та зіткнутися з перешкодами при зверненні за медичною допомогою включаючи страх перед новими ситуаціями або труднощі в спілкуванні з медичним персоналом, що може перешкоджати своєчасному діагностуванню та лікуванню. З цього погляду встановлено, що стандартне статеве виховання може бути недостатньо ефективним для людей з РАС, і тому необхідно впроваджувати спеціалізовані методики, які враховують їхні індивідуальні потреби та особливості сприйняття інформації [1].

Сексуальна поведінка людей з розладами аутистичного спектру має свої особливості, які зумовлені характером самого розладу та впливом соціальних і сімейних факторів. Незважаючи на те, що їхній статевий розвиток відповідає нормі, труднощі в комунікації та соціальній взаємодії можуть спричиняти проблеми у стосунках і сексуальній поведінці. Брак адаптованої сексуальної освіти та недостатня обізнаність про безпечні сексуальні практики підвищують ризик інфекцій та інших небажаних наслідків. Тому важливо розробляти спеціалізовані освітні програми, які враховують їхні потреби, та забезпечувати доступ до відповідних медичних і психологічних послуг [3].

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Особливості сексуальної поведінки осіб з розладами аутистичного спектра. Дубовик М.О. 2015 №2 (27). https://core.ac.uk/download/pdf/229856564.pdf
2. Adolescents and Adults with Autism Spectrum Disorders. :Brian Reichow, Fred R. Volkmar, James C. McPartland. C. 105
3. Autism Spectrum Disorders in Adolescents and Adults. Evidence-Based and Promising Interventions. Guilford Publications. C. 183
4. Sex and Sexuality in Autism Spectrum Disorders: A Scoping Review on a Neglected butFundamental Issue. https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9688284/#B15-brainsci-12-01427.
5. Ruble L, Dalrymple N. Social/sexual awareness of persons with autism: a parental perspective. Arch Sex Behav. 1993;22:229–40.
6. Problematic sexual behaviour & autism | Raising Children Network.

Котеленець Євгенія Олександрівна
студентка ІІ курсу
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Купріянова Тетяна Олександрівна

Становлення та розвиток кафедри технологій освіти та реабілітації осіб з порушеннями зору

Удосконалення системи спеціальної освіти в Україні пов’язане з новими підходами до соціалізації та інтеграції осіб з особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями зору.

На сучасному етапі розвитку України постало питання про удосконалення системи спеціальної освіти, пов'язане з новим розумінням особистісного розвитку осіб з особливими потребами, з новим ставленням суспільства до них, з продуктивним розв'язанням питань їх

соціалізації та інтеграції в суспільство. Цей процес висуває нові завдання і вимоги до всіх його ланок.

Підготовка спеціалістів для роботи з дітьми з порушенням зору в Україні бере початок у 1920-х роках. Систематизована підготовка тифлопедагогів розпочалася у Києві [1].

У 1939 році створено дефектологічний факультет з окремими спеціалізаціями.

1 квітня 1998 року при НПУ імені М.П. Драгоманова засновано кафедру тифлопедагогіки (нині — кафедра технологій освіти та реабілітації осіб з порушеннями зору) [3].

Першою завідувачкою стала професор Є.П. Синьова. Кафедра тифлопедагогіки ІКПП НПУ імені М.П. Драгоманова стала єдиною в Україні, яка здійснювала підготовку майбутніх тифлопедагогів на всіх ступеневих рівнях (бакалавра, спеціаліста, магістра), а саме: вчителів, вихователів, тифлопедагогів, психологів, реабілітологів, логопедів спеціальних дошкільних, шкільних та соціально-реабілітаційних закладів для дітей з порушеннями зору.

Кафедра реалізувала реабілітаційно-адаптаційну підтримку студентів з порушеннями зору. Було розроблено професійні програми. Кафедра здійснювала наукову діяльність, брала участь у міжнародних проєктах. Колектив кафедри складається з висококваліфікованих викладачів, значна частина з яких є її випускниками.

Велика увага впродовж роботи кафедри приділялася укомплектуванню кадрів. З цією метою для роботи на кафедрі залучалися кращі її випускники. За час існування кафедри підготовлено понад 1000 тифлопедагогів [2].

На сьогодні кафедра повністю укомплектована кваліфікованими кадрами, яка складається з професорсько-викладацького складу кафедри.

Видання збірника «Соціально-психологічні проблеми тифлопедагогіки» (2003–2016). Видання журналу «Теорія і практика тифлопедагогіки» – інформаційного бюлетеня Асоціації тифлопедагогів України (з 2006 року).

Великої уваги на кафедрі з перших днів її існування надавалося методичному забезпеченню викладання профільних дисциплін.

Колектив не зупиняється на досягнутому. На кафедрі за різними науковими темами працюють аспіранти. За період існування кафедри було підготовлено та захищено близько 20 кандидатських дисертацій, 4 докторських та 1 дисертацію доктора філософії. Викладачі кафедри беруть активну участь у науковому житті факультету та університету, стають лауреатами різних премій, беруть участь у міжнародних проєктах та громадській діяльності.

Співпраця з освітніми закладами Білорусі, Польщі, Литви, Німеччини, США та інших країн. Кафедра є центром розвитку вітчизняної тифлопедагогіки та тифлопсихології. Її діяльність сприяє розширенню можливостей для осіб з порушенням зору в умовах сучасної освіти.

Список використаних джерел

1. Федоренко С. В. Становлення та розвиток вітчизняної тифлопедагогіки : автореферат дис. ... докт. пед. наук : 13.00.03 - корекційна педагогіка / Федоренко Світлана Володимирівна ; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2012. 39 с. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/35875 (дата звернення 06.02.2025)

2. Федоренко С.В. Внесок кафедри тифлопедагогіки в систему підготовки кадрів спеціальної освіти. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Зб. наук. праць НПУ імені М. П. Драгоманова. Випуск № 10. К. : 2008. С. 182-190.

3. З історії становлення і розвитку кафедри технологій освіти та реабілітації осіб

з порушеннями зору. URL: https://fsio.udu.edu.ua/faculty/structure/kaf-tyflo/history-tyflo (дата звернення 06.02.2025)

Кошарний Ігор Андрійович
аспірант І року навчання
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Купріянова Тетяна Олександрівна

Досвід США у формуванні фінансової грамотності у школярів з глибокими порушеннями зору

В аспекті формування фінансової грамотності у школярів з глибокими порушеннями зору (ПЗ) дуже цінним є досвід Сполучених Штатів Америки. Актуальність цієї теми для України є беззаперечною, адже фінансова освіта є фундаментом для незалежного та повноцінного життя кожної молодої людини, особливо для тих, хто стикається з додатковими бар'єрами, такими як порушення зору.

В основі освітньої політики США щодо дітей з особливими потребами лежить Закон про освіту осіб з інвалідністю (IDEA). Цей закон є гарантом того, що кожна дитина, незалежно від своїх фізичних чи ментальних особливостей, має право на безкоштовну та відповідну державну освіту (FAPE). Ключовим принципом є навчання в найменш обмежуючому середовищі (LRE) наскільки це можливо. Для кожного учня розробляється індивідуальна програма навчання (IEP), яка враховує його унікальні потреби та визначає освітні цілі. Існують різні програми, такі як Junior Achievement, SenseAbilities, та інші. В США активно використовуються програми екранного доступу (screen readers) та додатків для розпізнавання зображень, які допомагають незрячим та слабозорим людям використовувати комп'ютери та отримувати інформацію про навколишній світ [2, 3].

Батьки та сім'я відіграють ключову роль у формуванні фінансової грамотності сліпої дитини, надаючи практичний досвід через тактильні та слухові методи. Вони можуть залучати дитину до простих фінансових операцій, пояснювати цінність грошей на конкретних прикладах та навчати розрізняти монети й купюри. Теорія фінансової грамотності закладає основу розуміння бюджетування, заощаджень та інвестицій, але справжня цінність полягає в її практичному застосуванні. Перехід до реальності вимагає розвитку конкретних навичок, таких як ведення обліку доходів і витрат, порівняння цін перед покупкою та регулярне відкладання коштів, що дозволяє ефективно управляти особистими фінансами [1, 5].

Цінний досвід у викладанні економіки для учнів з ПЗ представлений у дослідженні професорки Мішель І. Наплз з Коледжу Нью-Джерсі. Для вирішення проблем навчання студентів з ПЗ вона пропонує комбінацію стратегій, які зосереджуються на адаптації методів навчання та створенні інклюзивного середовища в класі:

- Надання завчасних конспектів лекцій студентам з ПЗ конспектів лекцій заздалегідь є критично важливим для їхнього успіху. Це дозволяє їм готуватися до лекції, завантажувати матеріали на пристрої для читання шрифтом Брайля та слідкувати за ходом лекції в режимі реального часу..
- Використання малих груп, в яких студенти можуть співпрацювати та допомагати своєму незрячому одногрупнику не відставати від матеріалу.
- Wikki Stix - це гнучкі воскові палички, які легко прилипають до паперу та можуть бути використані для створення прямих ліній та кривих.

- Папір для графіків Брайля - це спеціальний папір з рельєфними крапками, які утворюють сітку.

Професорка наголошує на важливості того, щоб викладачі надавали чіткі та детальні словесні описи графіків, які вони креслять на дошці або показують на слайдах. Професорка також пропонує використовувати метод "називання", коли кожна область графіка пов'язується з відповідною економічною категорією. Ці словесні стратегії не лише допомагають студентам з ПЗ, але й покращують розуміння матеріалу всіма студентами, змушуючи їх пов'язувати візуальні елементи графіків з їхнім економічним значенням.

Професорка робить висновок, що навчання студентів з ПЗ вимагає від викладачів значних зусиль та адаптації методів навчання. По-перше, це змушує викладачів вдосконалювати свої навички пояснення, роблячи їхні лекції більш чіткими та ефективними для всіх студентів. По-друге, це створює в класі інклюзивне середовище, де всі студенти, незалежно від їхніх здібностей, відчувають себе цінними та шанованими. Для успіху необхідно, щоб викладач наполегливо припускав, що студент з ПЗ може навчитися всього, чого очікують від інших студентів, щоб удосконалити методи навчання. З досвіду професорки, студент з ПЗ, сліпий від народження, показав результати кращі за будь-якого іншого студента на вступних іспитах, завдяки вищеописаним методам, які були розроблені та застосовані протягом курсу.

Американський досвід у формуванні фінансової грамотності у школярів з глибокими порушеннями зору є безцінним для України. Впровадження подібних підходів, з урахуванням наших національних особливостей, може значно підвищити рівень фінансової освіченості наших дітей з особливими освітніми потребами, відкриваючи перед ними нові горизонти незалежного та успішного майбутнього.

Список використаних джерел

1. Principles of Macroeconomics 3 rd Ed. Shapiro, David, Pennsylvania State University; Daniel MacDonald, California State University, San Bernardino; Steven A. Greenlaw, University of Mary Washington. 2022 (оновлено онлайн в 2024 році). URL: https://openstax.org/details/books/principles-macroeconomics-3e/

2. Macroeconomics: Theory, Markets, and Policy ,adapted. Curtis, D. and Irvine, I.2016. URL: https://collection.bccampus.ca/textbooks/principles-of-macroeconomics-2021a-lyryx-lyryx-281/

3. Introduction to Macroeconomics *I* Klingensmith, J. Zachary, URL: https://psu.pb.unizin.org/introductiontomacroeconomics/chapter/the-aggregate-expenditure-model/

4. «Macroeconomics: Institutions, Instability and Inequality.» Carlin, W. and Soskice, D. URL: https://core-econ.org/the-economy/macroeconomics/0-3-contents.html

5. «Principles of Macroeconomic Literacy free online edition Austrian approach» John Scott, Hayek, Friedman, Buchanan) URL: https://ung.edu/university-press/books/principles-of-macroeconomic-literacy.php

6. Macroeconomics: Theory through Applications Russell Cooper (European University Institute, Florence Italy) and Andrew John (Melbourne Business School, Australia) URL:https://open.umn.edu/opentextbooks/textbooks/macroeconomics-theory-through-applications

Кончко Надія Русланівна
студентка ІІ курсу
спеціальності «016.01. Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
викладач кафедри логопедії та логопсихології
Погребняк Вікторія Олександрівна

Логоритміка як засіб корекції загального недорозвинення мовлення

Логоритміка як засіб корекції загального недорозвинення мовлення (ЗНМ) є актуальною через зростання кількості дітей з мовленнєвими порушеннями та необхідність комплексного підходу до їх корекції. Доведено, що використання логоритміки в корекційній педагогіці сприяє гармонізації психоемоційного стану, розвитку комунікативних навичок та полегшує соціальну адаптацію дітей.

ЗНМ є одним із найпоширеніших мовленнєвих порушень, яке становить актуальну проблему не лише для логопедів, а й для науковців, медичних працівників, дефектологів і психологів. У вітчизняній логопедії під терміном «загальне недорозвинення мовлення» розуміється така патологія мовлення у дітей із нормальним слухом і первинно збереженим інтелектом, яка характеризується порушенням формування усіх компонентів мовленнєвої системи.

Неповноцінний розвиток мовлення негативно впливає на формування в дітей сенсомоторної, вольової та інтелектуальної сфери. Саме тому молодші школярі із ЗНМ мають труднощі у визначенні мети діяльності, її плануванні, виконанні та оцінці. З метою подолання мовленнєвих порушень необхідно проводити корекційні заняття. Один із їх різновидів – логоритмічні заняття. Вона поєднує вправи, завдання та ігри, що інтегрують музику, слово і рух, спрямовані на вирішення корекційних, освітніх та оздоровчих завдань. Завдяки такому підходу можна не лише розвинути відчуття ритму, а й регулювати темп мовлення, сприяючи його нормалізації.

Логоритмічні заняття проводять індивідуально або в підгрупах по 3-4 дитини, тривалістю 20-25 хв. Вони сприяють підвищенню самооцінки дитини, забезпечують розвиток міжособистісних відносин та довільної регуляції поведінки.

Корекція звуковимови передбачає уточнення вимови голосних і приголосних звуків раннього онтогенезу та формування правильної артикуляції відсутніх звуків пізнього онтогенезу, їх автоматизацію та диференціацію в різних фонетичних умовах. Відбувається розвиток фонематичного слуху, фонематичних уявлень, простих форм фонематичного аналізу (наприклад, виділення наголошеного голосного на початку слова, виділення звука в слові, виділення першого та останнього звука в слові).

Становлення вимовної сторони мовлення тісно пов’язане з формуванням складової та ритмічної структури мовлення. Закріплюються навички правильного чіткого відтворення 3-4-х складних слів різної звуконаповнюваності. Але вправи проводяться на матеріалі тих звуків, які правильно вимовляються.

Зміст корекційного навчання включає розширення і уточнення пасивного і активного словника, розвиток імпресивного та експресивного мовлення в процесі сприймання, диференціювання та правильного використання граматичних форм словозміни і словотворення, різних типів синтаксичних конструкцій, формування зв’язного мовлення, корекція фонетико-фонематичної сторони мовлення. Засвоєні системи мають бути включені в безпосередні спілкування в нових ситуаціях і в різних видах діяльності.

Окрім корекції мовленнєвих порушень, логоритміка забезпечує всебічний розвиток дитини, зокрема її психічних функцій, загальної та дрібної моторики.

На заняттях із логоритміки використовують різні методи: словесні, наочні, практичні. Наочні методи сприяють розвитку рухових відчуттів, словесні – розумінню й

усвідомленню завдань, а практичні забезпечують засвоєння рухів через м'язово-моторні відчуття.

Методично правильно підібрані вправи на заняттях з логоритміки впливають на загальний тонус, настрій, моторику та нормалізують дихання.

Засоби логопедичної ритміки можна представити як систему поступово ускладнюваних логоритмічних і музично-ритмічних вправ і завдань, що лежать в основі самостійної рухової, музичної і мовленнєвої діяльності дітей з мовленнєвою патологією.

Засобами логопедичної ритміки є: ходьба і маршірування в різних напрямах; вправи на розвиток дихання, голосу і артикуляції; вправи, що регулюють м'язовий тонус; вправи для активізації уваги; рахункові вправи; мовленнєві вправи без музичного супроводу; вправи, що формують почуття музичного розміру та темпу; ритмічні вправи; спів; вправи в грі на музичних інструментах; самостійна музична діяльність дітей з мовленнєвими порушеннями; ігрова діяльність; вправи для розвитку творчої ініціативи.

Традиційне заняття з логопедичної ритміки складається з таких частин: вправи на орієнтацію в просторі, ритміко-гімнастичні вправи, вправи з дитячими музичними інструментами, ігри під музику, танцювальні вправи, вправи на розвиток мімічної та дрібної мускулатури рук, співи, вправи на розвиток загальної та слухової уваги, вправи на координацію слів з рухами, артикуляційні вправи.

Вправи на орієнтацію в просторі є невід'ємним елементом кожного заняття та його організуючим початком. Вони навчають дітей організованості під час проведення занять, наприклад: шикуватися в колону, ланцюжок, швидко знаходити своє місце, зберігати дистанцію, ходити по колу, у заданому напрямку, різними видами кроків тощо. Ритміко-гімнастичні вправи сприяють розвитку м'язів шиї, плечового поясу, корпусу, ніг, узгодженню рухів рук з рухами ніг, тулуба, голови, а також покращують координацію рухів і формують музично-ритмічні навички.

Вправи з дитячими музичними інструментами включають створення імпровізованого оркестру, де діти під супровід педагога, який грає на фортепіано або баяні, орієнтуючись на музичний ритм. Ігри під музику вчать дітей адаптовувати рухи відповідно до зміни мелодії та ритму. Навчання дітей танцям включає відпрацювання основних рухів, вивчення елементів національних танців, а також розвиток музичної та ритмічної виразності. Творчі завдання дозволяють кожній дитині реалізувати свої рухові, ритмічні, художні здібності, сприяють впевненості в собі та підвищенню самооцінки.

Вправи на розвиток дихання, голосу та артикуляції формують правильне діафрагмальне дихання, покращують контроль видиху, його силу та поступовість. Їх можна поєднувати з рухами рук (вгору – вниз, вгору − в сторони тощо), тулуба (повороти праворуч – ліворуч, нахили вперед), голови (нахили до грудей, повороти по колу).

Пальчикова гімнастика («Сорока-ворона», «Ладусі», «Рогата коза») стимулює розвиток мовлення. Тонкі рухи пальців рук позитивно впливають на розвиток дитячої звуковимови та загальних інтелектуальних здібностей. Після прослуховування казки можна намалювати тематичну картинку, виліпити персонажів казочки з пластиліну, зробити намисто для головного героя або допомогти йому пришити ґудзик.

Майже всі логоритмічні ігри супроводжуються музикою або співом, а спів – це не лише процес звукоутворення, а й форма координації слуху та голосу, тому що елементом пісні є слово. Музика і слово вчать дитину організовано підсвідомо відчувати, що після одного звуку йде наступний, після одного складу слова – також наступний склад. Музика і слово спрямовані на подолання мовленнєвих порушень, вони формують комунікативні компетентності.

Логоритміка використовує здоров′язбережувальні та корекційнй технології.

Артикуляційна гімнастика тренує м′язи мовленнєвого апарату і одночасно покращує музичну пам′ять.

Валеологічні співанки готують голосові зв'язки до співу, сприяють розвитку ритмічного та звуковисотного слуху.

Розвиток музичного ритму впливає на формування важливих когнітивних функцій – пам′яті, слуху, зорової та слухової уваги, що в подальшому сприяє виразному та правильному мовленню дитини із ЗНМ. Щоб досягти найкращих результатів у логоритмічних заняттях, необхідно оптимально збалансовувати психофізичні та мовленнєві навантаження. Методика повинна враховувати рівень мовленнєвого розвитку дитини, а саме рівень ЗНМ, підбирати відповідну музику, поспівки, завдання, а також використовувати різноманітний інвентар (мозаїки, намистинки, гудзики, музичні інструменти, картки тощо).

Таким чином, логоритміка є ефективним засобом корекції ЗНМ у молодших школярів, оскільки впливає на моторику, нормалізує дихання й розвиває мовлення. Музика сприяє виправленню різноманітних форм мовленнєвих порушень, а поєднання її зі словом дає змогу використовувати римовані вправи на основі ритму.

Список використаних джерел

1. Кавиліна Г. К., Бабчук О. Г. Конспект лекцій до навчальної дисципліни «Логоритміка».URL:http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/12444/1/%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%9E%D0%A0%D0%98%D0%A2%D0%9C%D0%86%D0%9A%D0%90%20%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9A%D0%90%20%281%29.pdf

2. Кляп М., Барна Х. Логоритмічні вправи як корекційний засіб подолання загального недорозвинення мовлення. URL: https://aphn-journal.in.ua/archive/52_2022/part_3/52-3_2022.pdf#page=255

3. Шостак О. Логоритміка як засіб корекції ЗНМ у молодших школярів. URL: https://fdo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/Visnyk-laboratoriyi-2023-r..pdf#page=72

Кузнєцова Софія Сергіївна
студентка І курсу
спеціальності «053.Психологія (спеціальна, клінічна)»

Науковий керівник:
викладач кафедри спеціальної психології та медицини
Черпак А.Ю.

Нейропластичність: як мозок змінюється впродовж життя

Нейропластичність — це здатність мозку змінювати свою структуру та функції у відповідь на досвід, навчання та вплив навколишнього середовища. Ця властивість дозволяє нам адаптуватися до нових викликів, відновлюватися після травм і покращувати когнітивні здібності протягом усього життя.

Механізми нейропластичності.

Нейропластичність охоплює різні процеси, включаючи синаптичну пластичність, нейрогенез та морфологічні зміни нейронів. Синаптична пластичність передбачає зміцнення або послаблення синапсів у відповідь на активність, що є основою для навчання та пам’яті. Нейрогенез, тобто утворення нових нейронів, відбувається в певних областях мозку навіть у дорослому віці. Морфологічні зміни можуть включати розгалуження або скорочення дендритів, що впливає на кількість та якість синаптичних зв’язків.

Нейропластичність у різні періоди життя.

Дитинство та юність.

У ранньому віці мозок демонструє високу пластичність, що дозволяє дітям швидко вчитися та адаптуватися до нових умов. Під час критичних періодів розвитку відбувається формування та зміцнення нейронних зв'язків, що впливає на майбутні когнітивні та поведінкові функції.

Мозок людини проходить складний шлях структурної та функціональної трансформації від народження до дорослого віку. У дитячому та підлітковому віці ці зміни є найбільш інтенсивними, що зумовлює високий рівень нейропластичності.

Дорослий вік.

Хоча раніше вважалося, що мозок дорослої людини має фіксовану структуру, сучасні дослідження демонструють, що навіть після завершення періоду активного розвитку, центральна нервова система зберігає здатність до структурних та функціональних змін у відповідь на досвід, навчання та зовнішні впливи. Нейропластичність у дорослому віці хоч і зменшена у порівнянні з дитячим, проте залишається важливим фактором адаптації, професійного зростання та когнітивного здоров'я.

Похилий вік.

З віком нейропластичність може знижуватися, що пов'язано з природними процесами старіння та зменшенням об'єму певних ділянок мозку. Проте активний спосіб життя, навчання новим навичкам та соціальна взаємодія можуть підтримувати та навіть покращувати когнітивні функції у літніх людей.Стрес та емоційний стан

Хронічний стрес та депресія можуть негативно впливати на нейропластичність, сприяючи атрофії певних ділянок мозку, таких як гіпокамп. Управління стресом та підтримка емоційного благополуччя є важливими для збереження пластичності мозку.

Нейропластичність та відновлення після травм.

Нейропластичність відіграє ключову роль у відновленні функцій після травм мозку. Після ушкоджень мозок може реорганізовувати свої нейронні мережі, щоб компенсувати втрату функцій. Реабілітаційні програми, що включають фізичні вправи та когнітивні тренування, сприяють цьому процесу.

Практичні рекомендації для підтримки нейропластичності

• Безперервне навчання: Освоєння нових навичок та знань стимулює мозок та сприяє формуванню нових нейронних зв'язків.

• Фізична активність: Регулярні вправи підтримують здоров'я мозку та сприяють виділенню нейротрофічних факторів.

• Здорове харчування: Дієта, багата на корисні жири, вітаміни та антиоксиданти, підтримує когнітивні функції.

• Управління стресом: Практики релаксації та медитації допомагають зменшити негативний вплив стресу на мозок.

• Соціальна активність: Спілкування з іншими людьми та участь у спільних заходах сприяють когнітивному здоров'ю.

Нейропластичність є фундаментальною властивістю мозку, що дозволяє йому адаптуватися та змінюватися протягом усього життя. Розуміння механізмів нейропластичності та факторів, що на неї впливають, відкриває можливості для покращення когнітивних функцій та розробки ефективних підходів до реабілітації після неврологічних порушень.

Список використаних джерел

1. Huttenlocher, P.R. (1990). Morphometric study of human cerebral cortex development. Neuropsychologia, 28(6), 517–527.

2. Paus, T., Zijdenbos, A., Worsley, K., et al. (2001). Maturation of white matter in the

human brain: A review of magnetic resonance studies. Brain and Cognition, 41(1), 63–73.

3. Blakemore, S.-J., & Choudhury, S. (2006). Development of the adolescent brain: Implications for executive function and social cognition. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 47(3–4), 296–312.

4. Giedd, J.N. (2004). Structural magnetic resonance imaging of the adolescent brain. Annals of the New York Academy of Sciences, 1021, 77–85.

5. Kolb, B., & Gibb, R. (2011). Brain plasticity and behavior in the developing brain. Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 20(4), 265–276.

6. Draganski, B., Gaser, C., Busch, V., Schuierer, G., Bogdahn, U., & May, A. (2004). Changes in grey matter induced by training. Nature, 427(6972), 311–312.

7. Boldrini, M., Fulmore, C. A., Tartt, A. N., et al. (2018). Human hippocampal neurogenesis persists throughout aging. Cell Stem Cell, 22(4), 589–599.e5.

8. Elbert, T., Pantev, C., Wienbruch, C., Rockstroh, B., & Taub, E. (1995). Increased cortical representation of the fingers of the left hand in string players. Science, 270(5234), 305–307.

9. Düzel, E., Bunzeck, N., Guitart-Masip, M., & Düzel, S. (2010). Novelty-related motivation of anticipation and exploration by dopamine (NOMAD): implications for healthy aging. Neuroscience & Biobehavioral Reviews, 34(5), 660–669.

10. Burke, S. N., & Barnes, C. A. (2006). Neural plasticity in the ageing brain. Nature Reviews Neuroscience, 7(1), 30–40.

11. Cabeza, R. (2002). Hemispheric asymmetry reduction in older adults: The HAROLD model. Psychology and Aging, 17(1), 85–100.

12. Rebok, G. W., Ball, K., Guey, L. T., et al. (2014). Ten-year effects of the ACTIVE cognitive training trial on cognition and everyday functioning in older adults. Journal of the American Geriatrics Society, 62(1), 16–24.

13. Erickson, K. I., Voss, M. W., Prakash, R. S., et al. (2011). Exercise training increases size of hippocampus and improves memory. PNAS, 108(7), 3017–3022.

14. Fratiglioni, L., Wang, H.-X., Ericsson, K., et al. (2004). Influence of social network on occurrence of dementia: A community-based longitudinal study. The Lancet Neurology, 3(6), 343–350.

Кузнєцова Софія Сергіївна
студентка І курсу
спеціальності «053.Психологія (спеціальна, клінічна)»

Науковий керівник:
викладач кафедри спеціальної психології та медицини
Розвад Анастасія Сергіївна

Арттерапія як метод формування емоційної стійкості у студентів

У сучасних умовах тривалих соціальних потрясінь, спричинених війною, молодь, зокрема студенти, стикаються з багатьма психоемоційними викликами. Постійна напруга, невизначеність, втрата почуття безпеки, адаптація до нових умов, емоційне виснаження — усе це стає звичним фоном студентського життя. Такі стани можуть значно знижувати рівень психологічного благополуччя, ускладнювати навчання, знижувати рівень мотивації й перспективу майбутнього. У зв’язку з цим виникає потреба не лише в тимчасовій психологічній підтримці, а у формуванні емоційної стійкості у студентів як внутрішнього

ресурсу, що дозволяє адаптуватися до стресових ситуацій, зберігати здатність діяти в кризових умовах, саморегулювати емоції та знаходити нові сенси в складних життєвих ситуаціях.

Згідно з визначенням A. Masten, емоційна стійкість (resilience) — це процес позитивної адаптації у відповідь на значні труднощі. Вона включає здатність до саморегуляції, гнучкість мислення, навички рефлексії, опору на внутрішні ресурси та віру в ефективність власних дій. У студентському віці ці характеристики тільки формуються, тому саме період навчання у вищій школі є критичним для розвитку емоційної стійкості як психологічної якості [1].

На нашу думку, одним із ефективних інструментів формування емоційної стійкості у молоді є арттерапія — метод психологічної допомоги, що базується на залученні творчої діяльності як засобу для вираження, осмислення та трансформації емоційного досвіду. Арттерапія не потребує художніх навичок і не оцінює результат творчості, натомість акцентується на процесі, в якому активізуються ресурси несвідомого, відбувається вивільнення напруження та відновлення психічної рівноваги.

Арттерапія є ефективним психотерапевтичним методом, який сприяє формуванню ключових компонентів емоційної стійкості — інтегральної характеристики особистості, що відображає її здатність ефективно функціонувати, зберігаючи психологічну рівновагу в умовах дії стресогенних чинників. Згідно з концепцією A. Masten, емоційна стійкість має багатовимірну структуру, яка включає когнітивні, емоційні, поведінкові та мотиваційні складові [1]. Арттерапевтична практика безпосередньо впливає на кожну з них, мобілізуючи ресурси адаптації через творчий процес. Серед основних видів арттерапії, що застосовуються у роботі зі студентською молоддю, виокремлюють ізотерапію (малювання), мандалотерапію, казкотерапію, колажування, танцювально-рухову терапію та музикотерапію — як способи символічного самовираження, опрацювання внутрішніх переживань і відновлення емоційної рівноваги.

З огляду на вищезазначене, вважаємо за доцільне виокремити такі аспекти емоційної стійкості, розвиток яких активно підтримується засобами арттерапії:

1. Емоційна саморегуляція. У межах арттерапевтичної роботи створюється безпечний простір для експресії емоцій, зокрема таких, як тривога, гнів, фрустрація, розгубленість. Замість дисфункціонального уникання або імпульсивної дії, студент має можливість перевести афективну напругу у символічну форму — малюнок, колаж, образ, звук, рух. Цей процес активізує механізми внутрішньої регуляції, наближаючи людину до стану емоційної рівноваги.

2. Рефлексивність. Арттерапія залучає не лише емоційний, але й когнітивний рівень опрацювання переживань. Через символи, кольори, форми учасник здійснює внутрішню реконструкцію власного досвіду, що сприяє його осмисленню та наданню йому особистісного сенсу.

3. Адаптивність. Творчий процес у межах арттерапії активізує гнучкість мислення, вміння змінювати перспективу бачення ситуації, генерувати альтернативні шляхи виходу з труднощів. Це сприяє зниженню ригідності поведінки та посиленню здатності до конструктивного реагування на зміни, що є важливою характеристикою психологічної резильєнтності.

4. Внутрішня опора. У творчих роботах студенти символічно відображають ресурси підтримки — власні цінності, сильні сторони, значущі фігури (родина, друзі, духовні орієнтири). Ці образи, згідно з положеннями наративної терапії, є «точками опори», що забезпечують суб’єктивне відчуття стійкості у кризових ситуаціях.

5. Почуття суб’єктності та контролю. Створюючи продукт творчої діяльності, студент відчуває себе автором — не лише малюнка чи об’єкта, а й свого психоемоційного стану. Це формує досвід активної участі у внутрішніх процесах, зміцнюючи уявлення про

власну здатність впливати на ситуацію, що, у свою чергу, підвищує рівень самоконтролю [2].

Отже, арттерапія розглядається як цілісний підхід, що поєднує емоційне розвантаження з розвитком стійкості, психологічної зрілості та внутрішньої опори, необхідної для адаптації студентів до умов воєнного та посткризового часу [3]. У практиці доцільним є застосування конкретних арттерапевтичних технік, спрямованих на розвиток емоційної стійкості, зокрема:

– «Моє ресурсне місце» — малювання уявного простору, в якому особа відчуває себе захищеною та спокійною; сприяє активації образів внутрішньої підтримки та безпеки.

– «Колаж “Я у майбутньому”» — візуалізація бажаного образу себе через підбір і компонування зображень, що формує позитивну перспективу й підсилює відчуття смислу.

– «Моя суперсила» — символічна (казкотерапевтична) вправа, спрямована на усвідомлення та актуалізацію особистісних ресурсів і внутрішньої сили.

– «Дерево мого зростання» — зображення себе у формі дерева, де коріння символізує життєвий досвід і опори, стовбур — поточний стан, а крона — потенціал і прагнення до майбутнього.

Таким чином, арттерапія доводить свою ефективність як у контексті емоційного відновлення, так і в ширшій перспективі — як інструмент розвитку ключових компонентів емоційної стійкості. Її ресурсний, гнучкий та символічно насичений характер дозволяє залучати молодь до глибшого пізнання себе, осмислення складного досвіду та формування внутрішніх опор, що особливо важливо в умовах соціальної нестабільності, пов’язаної з війною.

Розвиток емоційної стійкості студентів засобами арттерапії не лише знижує рівень тривожності та підвищує психологічне благополуччя, а й формує навички, необхідні для адаптації до змін, подолання кризових ситуацій та збереження цілісності особистості. У зв’язку з цим інтеграція арттерапевтичних практик у систему психоемоційної підтримки молоді є важливим і перспективним напрямом як у сфері освіти, так і у сфері психологічного супроводу в умовах війни та післявоєнної реабілітації.

Список використаних джерел

1. Masten, A. S. Ordinary magic: Resilience processes in development / A. S. Masten // American Psychologist. – 2014. – Vol. 56, No. 3. – P. 227–238.

2. Вознесенська О. Л. Арт-терапія в Україні: стан та перспективи розвитку / О. Л. Вознесенська // Медіаосвіта і медіапсихологія. – 2015.

3. Калюжна О. О. Арттерапія і війна: контексти і досвід практичної роботи / О. О. Калюжна // Колективна монографія: Психологія травматичного досвіду війни. – Львів: ЛьвДУВС, 2023. – С. 112–125.

Курінна Олена Анатоліївна
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Корекційна психопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бондар Наталія Василівна

Корекційна робота на уроках «Фізика та хімія у побуті» з учнями з інтелектуальними порушеннями

Вивчення фізики і побутової хімії з дітьми з інтелектуальними порушеннями покликано забезпечити формування в них елементів знань про основні властивості фізичних тіл і речовин, про найважливіші фізичні і хімічні процеси, явища та їх закономірності.

Навчання з фізики і побутової хімії має бути спрямоване на посилення корекційно-виховного впливу на учнів, на поліпшення їхньої соціально-трудової адаптації та готовності до самостійного життя [1].

Вивчення елементів фізики і побутової хімії дає змогу уточнити і розширити уявлення учнів про навколишній світ і про ті зміни, які відбуваються в ньому в результаті тих чи інших внутрішніх процесів і зовнішніх причин. Пояснення причин фізичних і хімічних явищ попередить виникнення помилкових уявлень.

В процесі знайомства з фізичними і хімічними властивостями речовин необхідно розвивати в учнів спостережливість, уявлення, мовлення і мислення, вчити установлювати найважливіші причинно-наслідкові відношення та зв'язки [2].

Навчання базується на основних та спеціальних дидактичних принципах: принцип єдності освітньої, розвивальної та виховної функції; доступності змісту навчання з урахуванням пізнавальних можливостей учнів; диференційованого та індивідуального підходу до учнів; наочності навчання при оптимальному поєднанні словесних, наочних та практичних методів; стимулювання мотивації та позитивного ставлення учнів до навчання; створення оптимальних умов для перебігу навчального процесу в спеціальній школі. Обов'язковою є корекційна спрямованість навчальної роботи, що передбачає цілеспрямований вплив педагогічного процесу на виправлення недоліків у різних сферах розвитку дитини, створення умов для його поліпшення на основі активізації та формування компенсаторних процесів психіки.

Навчальний матеріал обов'язково повинен бути тісно пов'язаний з професійно-трудовим навчанням, з соціально-побутовим орієнтуванням, з життям і практичною діяльністю учнів [2].

Викладання фізики і побутової хімії в умовах загальноосвітнього навчального закладу для учнів з інтелектуальними порушеннями обмежується якісною характеристикою фізичних і хімічних явищ та їх закономірностей в математичних формулах.

В процесі навчання фізики і побутової хімії учнів потрібно привчати спостерігати явища, помічати характерні, суттєво важливі закономірності та властивості предметів, виявляти причинні зв'язки між ними, вчити пізнавати дію законів природи в найпростіших технічних процесах і враховувати в своїй практичній діяльності.

В процесі вивчення цих предметів необхідно широко використовувати життєвий досвід учнів, їхні спостереження, практичні вміння і навички, набуті ними у процесі навчання праці, соціально-побутового орієнтування, в побуті тощо [2].

Для розвитку активності і самостійності учнів з інтелектуальними порушеннями рекомендується проводити лабораторно-практичні роботи, екскурсії, спостереження, організовувати демонстрацію дослідів. Це допоможе учням відтворити природні явища в лабораторних умовах, спостерігати прояви тих чи інших фізичних (хімічних)

закономірностей, властивостей речовин, зрозуміти взаємозв'язок фізичних (хімічних) особливостей того чи іншого явища з його дією на людину, природу, оточення.

Практично-лабораторні роботи дозволяють виробити необхідні вміння і навички, що ґрунтуються на одержаних знаннях, закріпити ці знання.

Викладання фізики і хімії в загальноосвітньому навчальному закладі для учнів з інтелектуальними порушеннями необхідно будувати з максимальним використання дидактичних засобів. Кожний урок слід обладнати необхідними фізичними і хімічними приладами, посібниками, широко використовувати на уроках фізичні і хімічні речовини, таблиці, плакати, малюнки, колекції.

Крім цього необхідно мати зразки корисних копалин, фізичних і хімічних тіл та речовин, а також в достатній кількості роздатковий матеріал.

Учні повинні не тільки спостерігати за дослідами, роботою приладів, розглядати таблиці, малюнки, плакати тощо, а й самі працювати з роздатковим матеріалом, виконувати практичні роботи, вправи, робити відповідні записи.

Успіх вивчення найважливіших понять з фізики і побутової хімії багато в чому залежить від здійснення зв'язку викладання цього навчального предмета з уроками професійно-трудового навчання, соціально-побутового орієнтування, математики. Здійснення цього зв'язку повинно бути спрямоване, з одного боку, на удосконалення трудової підготовки, з другого – на більш доцільне вивчення фізики і побутової хімії.

При вивчення доступних відомостей з фізики і побутової хімії необхідно приділяти більше уваги розвитку мовлення учнів, збагаченню їхнього словника фізико-хімічною лексикою (тертя, тиск, теплопровідність, важелі, блоки, ізолятори, провідники, розчинність тощо) [1].

Для фіксації навчального матеріалу з елементів фізики і побутової хімії учням необхідно мати зошити, в яких вони роблять малюнки, схеми, відображають проведені досліди. Тексти повинні бути чіткими, короткими і включати нові для учнів терміни, вирази.

Всі навчальні заняття доцільно проводити в спеціально обладнаному кабінеті фізики і побутової хімії.

Відсутність досвіду викладання фізики і побутової хімії в умовах загальноосвітнього навчального закладу для учнів з інтелектуальними порушеннями створює певні труднощі у плануванні навчального матеріалу. При складанні планів (календарних, робочих) учителі можуть допускатися таких помилок – або перенасичувати зміст зайвим, абстрактним матеріалом, або, навпаки, спрощувати його за рахунок теоретичної частини чи узагальнень.

Тому вчителю фізики і побутової хімії необхідно враховувати психофізичні особливості учнів і подавати матеріал, зміст якого був би доступним для дітей даної категорії і в той же час забезпечував розуміння положень найпростіших відомостей про фізичні і хімічні явища та їх закономірності.

Список використаних джерел

1. Тороп К.С., Глухова С.В. Фізика і хімія в побуті: підручник для осіб з особливими освітніми потребами (F 70) 8 клас. Чернівці: «Букрек», 2021. 176 с.

2. Фізика і хімія у побуті : програми для 5-10 кл. спец. загальноосвіт. навч. закл. для розумово відсталих дітей / М-во освіти і науки України ; укл.: В. І. Бондар, І. В. Заєць. – К. : Поліграфкнига, 2010. - 63с.

Лещенко Олександра Романівна
студентка І курсу
спеціальності «016.04 Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Шевченко Володимир Миколайович

Особливості розвитку осіб з порушенням слуху в сучасних реаліях

Порушення слуху є однією з найпоширеніших форм сенсорних порушень, яка суттєво впливає на загальний розвиток особистості. В сучасних реаліях, коли суспільство активно рухається у напрямку інклюзивності, технологічного прогресу та гуманізації освітніх і соціальних практик, вивчення особливостей розвитку осіб із порушенням слуху набуває особливої актуальності. Слух є одним із ключових каналів сприйняття інформації, формування мовлення та соціальної взаємодії, тому його порушення має комплексний вплив на когнітивний, емоційно-особистісний і соціальний розвиток людини.

Умовно розвиток осіб з порушенням слуху можна розглядати в кількох взаємопов'язаних аспектах: когнітивному, мовленнєвому, емоційно-особистісному та соціальному. Кожен із цих аспектів у сучасних умовах зазнає істотних змін завдяки розвитку технологій, зміні педагогічних підходів і зростанню уваги суспільства до потреб людей із сенсорними порушеннями [1, с. 53].

Передусім варто зазначити, що порушення слуху негативно позначається на процесах формування мовлення. Особливо це стосується дітей, які мають глухоту або значну туговухість із раннього віку. У таких випадках обмеження або повна відсутність слухового сприйняття призводить до затримки мовленнєвого розвитку або формування жестової мови як основного засобу комунікації. Водночас сучасні реалії дають змогу частково або повністю компенсувати ці труднощі за допомогою слухопротезування (цифрові слухові апарати, кохлеарні імпланти) та раннього втручання.

Застосування кохлеарної імплантації стало справжнім проривом у розвитку дітей з порушенням слуху. При своєчасному виявленні глухоти (до 1 року) та своєчасній імплантації з подальшою системною слухо-мовленнєвою реабілітацією існує можливість формування усного мовлення, близького за характеристиками до мовлення дітей зі слухом в нормі. Проте успіх залежить від багатьох чинників, серед яких важливе місце займають рівень підтримки родини, професійна компетентність педагогів-дефектологів, інтенсивність реабілітаційних заходів та середовище, в якому зростає дитина.

У когнітивному розвитку діти з порушенням слуху часто зустрічаються із специфічними труднощами. Обмежене сприйняття звукової інформації ускладнює засвоєння знань, що передаються вербальним шляхом, впливає на обсяг і якість сформованих уявлень про навколишній світ, процеси мислення та пам'яті. Проте сучасні підходи до навчання, які базуються на візуалізації інформації, використанні мультимедійних технологій, жестової мови та альтернативних комунікативних засобів, дозволяють суттєво компенсувати ці обмеження. Зокрема, впровадження жестової мови в освітній процес стало важливим кроком у розвитку когнітивних здібностей дітей із глухотою [2, с. 503].

Емоційно-особистісний розвиток осіб із порушенням слуху також має свої особливості. Через труднощі у комунікації такі особи можуть зустрічатися з почуттям ізоляції, тривожністю, низькою самооцінкою, труднощами у побудові міжособистісних стосунків. У підлітковому та юнацькому віці це може проявлятися у схильності до замкненості або, навпаки, демонстративної поведінки. Однак сучасна психологічна підтримка, розвиток інклюзивного середовища, розширення можливостей для соціальної активності (наприклад, участь у спортивних або мистецьких заходах для осіб із порушеннями слуху) позитивно впливають на емоційне благополуччя [3, с. 8].

Особливо важливою є соціалізація осіб із порушенням слуху. Інклюзивна освіта, розвиток жестової мовної культури в суспільстві, послуги жестової мови сурдоперекладачів в державних установах і ЗМІ сприяють тому, що люди з порушенням слуху отримують більше можливостей для повноцінної участі у житті суспільства. Більше того, у багатьох країнах світу жестова мова визнається як офіційна мова національних меншин, що сприяє зростанню її престижу та розвитку національної ідентичності осіб із порушенням слуху.

У сучасних реаліях набуває особливої актуальності концепція навчання осіб із порушенням слуху, яка передбачає розвиток як жестової, так і усної мов. Такий підхід дозволяє забезпечити багатоканальне сприйняття та передачу інформації, розширити можливості для здобуття знань, соціальної взаємодії та самореалізації.

Необхідно також зазначити, що розвиток осіб із порушенням слуху суттєво залежить від своєчасності діагностики порушень слуху. Сьогодні в Україні поступово впроваджується практика обов'язкового скринінгу слуху у новонароджених, що відповідає світовим стандартам і дозволяє виявити проблеми на ранніх етапах. Це створює умови для раннього слухопротезування та початку корекційної роботи, що, своєю чергою, позитивно впливає на подальший розвиток мовлення, мислення та соціалізації [4, с. 250].

Поряд із позитивними змінами залишаються й певні виклики. Недостатня доступність сучасних технологій корекції слуху для широкого загалу, нестача кваліфікованих кадрів у галузі сурдопедагогіки та сурдопсихології, недостатній рівень інформованості батьків про можливості раннього втручання є факторами, що гальмують розвиток потенціалу осіб із порушенням слуху.

Таким чином, розвиток осіб із порушенням слуху в сучасних реаліях відбувається в умовах поєднання значних можливостей, що надаються технічним прогресом і гуманізацією суспільства, з низкою об'єктивних труднощів, які потребують системного вирішення. Комплексний підхід до підтримки таких осіб, що включає раннє виявлення порушень, використання сучасних технологій, забезпечення доступності освіти та соціальної інклюзії є ключем до успішної самореалізації та повноцінного життя осіб із порушенням слуху в сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Дитина зі світу тиші: на допомогу батьками нечуючої дитини. К. СПКТБ УТОГ. 2011. С. 53
2. Кульбіда С.В. Науково-методичні засади використання жестової мови у навчанні нечуючих. К. Поліпром. 2010. 503 с.
3. Рання педагогічна корекція відхилень у розвитку дітей з порушеним слухом. Наше життя. 2008. 27 червня. С. 8.
4. Освіта дітей з порушеннями слуху: сучасні тенденції та технології : навч.-метод. посіб. О.М. Таранченко, С.В. Литовченко, О.Ф. Федоренко, В.В. Жук, В.В. Литвинова, В.М. Шевченко. К. Вид ФОП Симоненко О.І. 2018. 250 с.

Лещенко Олександра
студентка 1 курсу
спеціальності «016.04 Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка»

Науковий керівник:
викладач кафедри спеціальної психології та медицини
Черпак А.Ю.

Вплив генетики та середовища на розвиток нервової системи

Генетика та середовище мають значний вплив на розвиток нервової системи, оскільки вони разом визначають, як саме вона буде розвиватися і функціонувати. Генетика

визначає основу будови нервової системи, а середовище впливає на те, як нервова система працює і адаптується. Генетичні фактори визначають основну будову мозку, кількість нейронів, їх з'єднання та основні функції, тоді як середовище може впливати на розвиток, змінюючи зв'язки між нейронами і покращуючи або уповільнюючи процеси навчання і адаптації нервової системи.

Генетичні особливості впливають на формування головного та спинного мозку ще на етапі ембріонального розвитку. Наприклад, спадкові захворювання можуть спричиняти порушення формування нейронних зв'язків, що впливає на розумовий розвиток, координацію рухів і мовлення. Деякі неврологічні розлади, такі як аутизм, синдром Дауна, хвороба Альцгеймера або епілепсія, мають генетичне підґрунтя. Ці розлади можуть частково зумовлені мутаціями генів, що впливають на розвиток нервової системи. Але варто пам'ятати, що на один і той самий набір генів середовище може впливати по-різному, наприклад близнюки, які мають однакову ДНК, можуть мати різні особливості розвитку.

Крім того, на генетичні характеристики може впливати епігенетика - зміни в організмі, які не змінюють структуру ДНК, але впливають на те, як гени функціонують і можуть передаватися наступним поколінням. Це означає, що фактори середовища, такі як харчування матері під час вагітності, стрес, спосіб життя або забруднення навколишнього середовища, можуть змінювати експресію генів і впливати на розвиток нервової системи майбутньої дитини. Також, якщо в родині спостерігаються випадки шизофренії, депресії чи аутизму, існує підвищений ризик передання цих станів наступному поколінню. Однак, навіть за наявності генетичних особливостей, навколишнє середовище відіграє важливу роль у тому, як саме розвиватиметься нервова система. Фактори, такі як правильне харчування, фізична активність, рівень стресу, доступ до освіти та соціальне оточення, можуть або покращити, або погіршити роботу мозку. Наприклад, стресові ситуації в дитинстві та нестача корисних речовин у їжі можуть впливати негативно на розвиток нервової системи. Забруднене повітря може негативно впливати на нервову систему через токсини та шкідливі речовини, що потрапляють в організм через дихання. Ці речовини можуть спричиняти запальні процеси в мозку, погіршувати його функціонування та призводити до проблем з пам'яттю, концентрацією та емоційною регуляцією.

Також, якщо дитина не розвиває свої навички, не навчається самостійно і покладається лише на технології, зокрема штучний інтелект, це може завадити їй навчитися самостійно приймати рішення, адаптуватися до змін та брати відповідальність за свої вчинки. Окрім цього, в розвиток нервової системи сильно впливають цифрові технології. Діти частіше користуються смартфонами, планшетами, комп'ютерами. Це має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, деякі додатки стимулюють увагу, логіку, пам'ять та мислення. Але і з іншого боку, надмірне користування гаджетами обмежує живе спілкування, знижує концентрацію та призводить до залежності. Також погіршує сон та зір, якщо людина занадто багато проводить часу в телефоні. Активне навчання, постійний розвиток і розумова діяльність важливі для того, щоб мозок працював ефективно і людина могла успішно адаптуватися до життя. Також важливу роль відіграють турбота й підтримка у дитинстві. Наприклад, двоє дітей з однаковими генетичними передумовами можуть мати різні результати розвитку нервової системи в житті, якщо одна дитина зростає в атмосфері любові й підтримки, а інша в умовах байдужості чи насильства. У першої дитини можуть формуватися стійкі нервові зв'язки, позитивна самооцінка та здатність до навчання. У другої можлива поява тривожних розладів, затримок розвитку, труднощів у поведінці.

Окрім негативного впливу, також позитивно впливати на розвиток нервової системи можуть здорові звички, повноцінний сон, правильне харчування, вітаміни, мінерали та омега-3 жирні кислоти. Вони підтримують здоров'я мозку, сприяючи кращій пам'яті, концентрації та здатності до навчання. Продукти, багаті на антиоксиданти, такі як ягоди, зелений листовий овоч, горіхи, насіння, цільнозернові та бобові, можуть допомогти захистити нейрони від пошкоджень та покращити когнітивні функції. На здоров'я мозку також впливають поліфеноли. Поліфеноли є великою кількістю мікроелементів у продуктах

рослинного походження та є потужними антиоксидантами. Фрукти та напої, такі як чай, червоне вино, какао та кава, є основними харчовими джерелами поліфенолів. Поліфеноли захищають нейронів від ушкоджень, спричинених нейротоксинами, зменшують запалення, підтримують здоров'я серцево-судинної системи, покращують кровообіг, швидкість мислення і сприяють кращій роботі мозку. Крім того, фізична активність також має великий вплив на розвиток нервової системи. Регулярні фізичні вправи покращують кровообіг, сприяють виробленню нейропептидів, які стимулюють ріст нових нейронів і допомагають зберігати пластичність мозку.

Крім того, фізична активність знижує рівень стресу, покращує настрій і загальний емоційний стан. Сон є невід'ємною частиною життя кожної людини, а його вплив на центральну нервову систему (ЦНС) надзвичайно важливий для забезпечення нормального функціонування організму. Якщо не спати добре та регулярно, мозок не буде встигати «перезавантажитися», а нервові клітини відновитися. Порушення сну, його недостатня тривалість або низька якість можуть призвести до низки негативних наслідків таких як порушення пам'яті, зниження концентрації, підвищена дратівливість, ризик розвитку психічних та неврологічних захворювань. Під час глибоких фаз сну в мозку відбуваються процеси регенерації. Там відновлюються зв'язки між нейронами, зміцнюється довготривала пам'ять, а непотрібні або слабкі з'єднання, навпаки, усуваються. Таким чином, сон не лише відновлює енергію, а й допомагає мозку відпочити і працювати краще. Наукові дані підтверджують, що дорослим людям потрібно в середньому від 7 до 9 годин сну щодоби. Дітям та підліткам треба більше спати, тому що вони активно розвиваються та ростуть. Окрім цього, важливо не тільки кількість нашого сну, а й як ми спимо. Тиша, зручне ліжко або приміщення та комфортні умови покращують якість сну та відпочинку. Також потрібно мати графік коли ми лягаємо спати і в скільки встаємо, уникати стрес та тривогу перед сном і намагатися не сидіти в телефоні або в цифрових технологіях, щоб мати змогу краще спати. Отже, якісний сон стабілізує емоційний стан, знижує рівень тривожності, покращує здатність до навчання та підтримує імунітет. Якщо часто мало спати або не висипатися – це буде погано впливати на розвиток нервової системи. Буде знижуватися продуктивність і концентрація, порушуватися увага та пам'ять і з'являтися хронічна втома. Людина стає більш вразливою до стресу, а її мозку складніше адаптуватися до змін та навантаження. Як кажуть: «Ранок мудріший за вечір». Це означає, що найкраще, що можна зробити, це просто лягти спати. Після хорошого сну голова стає ясніше, легше сприймати рішенням та вирішувати проблеми.

Важливим фактором є також підтримка з боку родини та соціального оточення. Коли дитина зростає в середовищі, де є взаєморозуміння, підтримка та можливість для спілкування, це сприяє розвитку її соціальних навичок, самооцінки, емоційної стійкості та когнітивної гнучкості. Взаємодія з іншими людьми допомагає розвивати навички співпраці, емоційної регуляції та вирішення проблем. Доступ до освіти та стимулюючого середовища, що включає читання, інтелектуальні ігри, творчі заняття, також значно покращує когнітивні здібності. Розумова активність, що включає в себе вирішення проблем, освоєння нових знань та умінь, допомагає створювати міцні нейронні зв'язки та підтримувати мозок у хорошій формі.

Таким чином, розвиток нервової системи є результатом взаємодії генетичних факторів та умов навколишнього середовища. Активне навчання, постійний розвиток, правильне харчування, повноцінний сон, вітаміни, спорт та загартування сприяють позитивно на розвиток нервової системи. Також, коли в родині є гарні стосунки, підтримка, мир та злагода, це дуже значно впливає на розвиток мозку. Але якщо середовище буде впливати шкідливо на розвиток нервової системи, то навіть генетичні здібності та потенціали можуть бути втрачені.

Список використаних джерел

1. LibreTexts. (2022). Біопсихологія. Розділ: Гени та поведінка. Режим доступу:

https://ukrayinska.libretexts.org/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%91%D1%96%D0%BE%D0%BF%D1%81%D1%96%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_(OERI)_-_%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%95%D0%9A%D0%A2_%D0%94%D0%9B%D0%AF_%D0%9E%D0%93%D0%9B%D0%AF%D0%94%D0%A3/03%3A_%D0%95%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%86%D1%96%D1%8F%2C_%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B8_%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0/3.09%3A_%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B8_%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0 [1, розділ: 3.9.]

2. Бойко.О.А. (2024). Психогенетика: конспект лекцій. Запорізький національний університет Режим доступу: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/1203201/mod_resource/content/0/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9_%D0%91%D0%BE%D0%B9%D0%BA%D0%B0_2024.pdf [2, ст. 38]

3. Голярдик, Н. А., Гомонюк, О. М., Купчишина, В. Ч., Шумовецька, С. П. (2020). Основи біології та генетики, анатомія та еволюція нервової системи людини. [3, ст. 59-60]

4. Ковальова, А. А., Ковальова, О. В., Ковальова, О. В., Бурка, О. М., Присяжнюк, О.А. (2022). Нейробіологія розвитку та навчання. [4, ст. 156-157]

5. LibreTexts. (2022). Вступна психологія. Розділ: Генетика людини. Режим доступу:https://ukrayinska.libretexts.org/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%3A_%D0%92%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_1e_(OpenStax)/03%3A_%D0%91%D1%96%D0%BE%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/3.02%3A_%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8 [5, розділ 3.2.]

Листуха Марина Олександрівна
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності «016 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Чередніченко Наталія Володимирівна

До проблеми формування та корекції графомоторних навичок у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку із порушеннями мовленнєвого розвитку

Проблема попередження та подолання порушень письма та читання, вибір оптимальних шляхів корекції даних порушень є досить актуальним питанням не лише у спеціальній та інклюзивній освіті, але й у системі загальної дошкільної та шкільної освіти. Неуспішність дітей, що навчаються у загальноосвітніх та спеціальних навчальних закладах

викликає занепокоєння у педагогів, психологів та логопедів і набуває соціально-практичної значущості [5].

Опанування навички письма є необхідною умовою для всебічного гармонійного розвитку дитини, а також для її успішного навчання в школі. Писемне мовлення — це не лише шлях для здобуття певних знань, але й важливий інструмент спілкування та набуття певного соціального досвіду.

Останнім часом можна помітити негативну тенденцію до зростання кількості дітей, що мають порушення писемного мовлення. Аналізуючи літературу з даної проблеми, можна помітити, що досить часто письмо страждає у результаті несформованості графомоторних навичок.

Проблему діагностики та корекції порушень письма у дітей молодшого шкільного віку досліджували такі вітчизняні науковці та практики: А. Голуб, Д. Горбачова, Е. Данілавічютє, Л. Журавльова, Ю. Коломієць, А. Малярчук, О. Ніжинська, О. Пелешенко, І. Соловйова, В. Тарасун, Л. Тенцер, Л. Трофименко, Н. Чередніченко, І. Яковенко та інші.

Питання профілактики дисграфії піднімали у своїх наукових працях Н. Базима, В. Блінова, Н. Бондар, С. Коноваленко, І Марченко, О. Онуфрієнко, Ю. Пінчук, Л. Тенцер, Н. Чередніченко та інші.

Зважаючи на те, що письмо є одним із основних способів отримання навчальної інформації та засвоєння нових знань, його порушення створює суттєві труднощі у процесі забезпечення оптимального навчання. Це пов’язано з тим, що писемне мовлення, у порівнянні з усним, не з’являється спонтанно, шляхом слухання та наслідування мовлення інших, а формується в умовах цілеспрямованого навчання грамоти.

І. Соловйова вказує, що процес навчання писемного мовлення є надзвичайно складним за своїми психофізіологічними механізмами, рівнем організації та передбачає опанування певними навичками-передумовами. Значно простіше - попередити, уникнути, запобігти порушенню, ніж потім долати його.

Графомоторні навички є заключною ланкою у комплексі операцій, що складають процес письма, це ціла система, у яку входить велика кількість компонентів. Вони забезпечують процес перетворення оптичних образів букв у потрібні графічні накреслення за допомогою рухів руки [1, 3].

Передумови графомоторної діяльності закладаються ще в дошкільному віці тоді, коли діти починають малювати олівцем, зображати прості геометричні фігури, розмальовувати, обводити по контуру, штрихувати.

Е. Данілавічюте, В. Тарасун, О. Корнєв, І. Лазарєва, Л. Цвєткова та Н. Чередніченко зазначають, що успіх в опануванні процесу письма залежить не стільки від порушень усного мовлення, скільки від несформованості таких психічних функцій, як зорово-просторові уявлення, слухо-моторна та оптико-моторна координація, цілеспрямована свідома діяльність, самоконтроль за діями та увага. Сформованість вищезазначених процесів визначає, чи готова дитина до оволодіння грамоти [4].

Аналізуючи дослідження О. Лурії, І. Садовнікової, О. Корнєва, можна зробити висновок, що функціональний базис графомоторних навичок становлять:

• стан моторної сфери дитини (дрібна моторика кистей і пальців рук);

• зорово-просторового сприймання (цілісність та широта сприймання предметів у просторі);

• просторові уявлення (достатній рівень розвитку соматогнозису, вміння орієнтуватися у собі, у просторі та на аркуші паперу);

• зорово-моторна координація (узгоджена взаємодія зорового та моторного аналізатора, зоровий контроль за рухами);

• слухо-моторна координація (здатність сприймати мовленнєву інструкцію та виконувати за нею рухову програму, відтворювати ритмічний малюнок);

• зорова пам’ять (збереження та відтворення зорових образів);

• серійна організація рухів (засвоєння рухової програми та відтворення «кінетичної мелодії»);

• довільна увага (уміння свідомо утримувати увагу на об'єкті);

• функції програмування, регуляції та контролю [2, 3]

Також графомоторні навички містять в собі елементи малювання, а саме: обведення по контуру, штрихування, копіювання деталей, домальовування візерунків, зображення малюнків символами.

Усі вищезазначені компоненти розвиваються та вдосконалюються у дитини в процесі онтогенезу. У старшому дошкільному віці дитина досягає необхідного рівня сформованості фізичних та нервово-психічних показників для засвоєння навички письма [1].

У дітей з ПМР спостерігається недостатня сформованість компонентів, шо забезпечують навичку писемного мовлення. Саме тому важливим завданням для педагогів дошкільних навчальних закладів є рання діагностична та корекційна робота з розвитку графомоторних навичок у дітей із порушеннями мовлення. Необхідно сформувати передумови, що забезпечують оволодіння графомоторними уміннями та навичками, тобто довести провідні аналізатори до необхідного рівня готовності [4].

Тому як для педагогів спеціальних та інклюзивних закладів дошкільної освіти, так і для фахівців загальноосвітніх закладів досить важливо проводити роботу з формування та корекції графомоторних навичок задля того, щоб попередити та запобігти порушенням писемного мовлення.

Список використаних джерел

1. Логопедія: підручник / за ред. М.К. Шеремет. Вид. 3-тє, перер. та доповн. Київ: Видачний Дім "Слово", 2015. С.543-658.
2. Марченко І. С. Спеціальна методика початкового навчання української мови. Навчально-методичний посібник. Київ: ВД «Слово», 2010. 285 с.
3. Чередніченко Н.В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ). Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. 205 с.
4. Тенцер, Леся Вікторівна. Діагностика та корекція дисграфії у молодших школярів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 – корекційна педагогіка / Тенцер Леся Вікторівна ; наук. керівник Чередніченко Наталія Володимирівна ; Міністерство освіти і науки України, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2021. 310 с

Литвинчук Юрій Володимирович
студент І курсу магістратури
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Реабілітаційна педагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Кравець Ніна Павлівна

Формування здоров'язбережувальної компетентності в учнів 7-го класу з дитячим церебральним паралічем

Здоров'я кожної окремої людини – це є в цілому здоров'я української нації. На сьогоднішній день, в умовах повномасштабної війни, проблема формування і забезпечення здоров'я всіх верств населення є однією з найбільш важливих і актуальних.

Одним із головних завдань основної школи є виховання фізично, психічно і морально здорового покоління, формування нової особистості, здатної удосконалювати себе в різних напрямах, готової до активного творчого життя в незалежній державі. Навчання дитини з дитячим церебральним паралічем – є специфічним освітнім процесом. Специфічність такої педагогічної діяльності зумовлена тим, що особливі освітні потреби дитини виникли внаслідок її стану. Тому в українському освітньому просторі залишається актуальною проблема пошуку ефективних способів зміцнення здоров'я дітей з дитячим церебральним паралічем [2]. Особливо важлива роль в організації збереження й зміцнення здоров'я таких дітей належить учителю. Однією із пріоритетних задач учителя у цьому напрямку є набуття учнями здоров'язбережувальної компетентності через формування сприятливих для здоров'я, безпеки і соціальної інтеграції знань, умінь, ставлень.

У концепції Нової української школи визначено, що ключові компетентності здатні забезпечити людині особисту реалізацію і життєвий успіх протягом усього життя. Компетентності є своєрідними індикаторами, що дозволяють визначити рівень готовності дитини з дитячим церебральним паралічем до конкретної діяльності, вони дають можливість ідентифікувати та вирішувати проблеми, характерні для певної сфери. Необхідність оволодіння дитиною компетентностями, пов'язаними із добробутом і здоровим способом життя, задекларовано у Законі України «Про освіту» та Державному стандарті базової середньої освіти як один із основних ціннісних орієнтирів сучасної освіти. Розвиток здоров'язбережувальної компетентності у дітей з дитячим церебральним паралічем є об'єктом дослідження багатьох учених. Під здоров'язбереженням в освіті розуміється комплекс дій і заходів щодо збереження і покращення фізичного, духовного та соціального здоров'я учасників освітнього процесу.

Провідну роль у формуванні ціннісного ставлення до здоров'я у учнів основної школа та безпосередньо у учнів 7-го класу з дитячим церебральним паралічем має виконувати сучасний педагог. Ефективне формування здоров'язбережувальної компетентності забезпечується впливом системи педагогічних методів на свідомість і поведінку учнів шляхом формування у них життєвих навичок, сприятливих для їхнього здоров'я, безпеки та гармонійного розвитку. Ряд учених сходиться на думці, що завдання збереження і зміцнення здоров'я дітей потрібно розв'язувати, насамперед, педагогічними засобами, розглядаючи освіту в контексті здоров'язбереження комплексно: як передачу інформації, формування навичок здорового способу життя та виховання в дусі безумовного пріоритету цінностей здоров'я в усіх його проявах [3].

У монографічному дослідженні «Педагогіка здоров'я як основа розвитку потенціалу особистості» автори акцентують увагу на тому, що формування навичок здорового способу життя в учнів з дитячим церебральним паралічем забезпечується лише у результаті цілісного підходу до цього процесу, шляхом повсякденного дотримання певних норм усіма суб'єктами освітнього процесу. Розвиток здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи, включаючи і учнів 7-го класу з дитячим церебральним паралічем, є послідовним та систематичним процесом розширення кола їхніх здоров'язбережувальних знань, формування ціннісного ставлення до власного життя і здоров'я, навичок безпечної поведінки та здорового способу життя [1].

Аналіз досліджень сучасних українських вчених (Альошина А.І., Підгурська Ю.В. та ін.) вказує на високу ефективність застосування компетентісного підходу до проблеми формування здоров‘язбереження в сучасній системі освіти. Адже саме компетентісний підхід до проблеми здоров‘язбереження може забезпечити можливість не тільки надання знань про основні ознаки складників здоров‘я, умови його збереження та зміцнення, але й уміння користуватися в житті набутими знаннями, вміннями та навичками. Підсумовуючи вищесказане можна визначити педагогічні умови, які впливають на формування здоров'язбережувального потенціалу учнів 7-го класу з дитячим церебральним паралічем:

1) формування мотивації до здорового способу життя на основі здоров'язбережувальних установок (вплив на мотиваційно-ціннісний компонент здоров'язбережувальної компетентності);

2) застосування методик формування здоров'язбережувальних компетентностей (вплив на когнітивно-пізнавальний та когнітивний компоненти здоров'язбережувальної компетентності);

3) організація навчально-просторового середовища таким чином, щоб допомогти учням запам'ятати життєві навички, корисні для фізичного, соціального, психічного і духовного здоров'я (вплив на діяльнісний і поведінковий компоненти здоров'язбережувальної компетентності).

У процесі організації навчальної діяльності дітей з дитячим церебральним паралічем доцільно впроваджувати різноманітні оздоровчі та профілактичні технології інноваційного та здоров'язбережувального характеру. Важливо при цьому враховувати індивідуальні особливості та форму дитячого церебрального паралічу у дітей.

Розвиток здоров'язбережувальної компетентності у дітей середнього шкільного віку з дитячим церебральним паралічем є послідовним процесом формування навичок, що сприяють збереженню, зміцненню та відновленню фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я, усвідомлення ними цінності здорового способу життя і важливості створення навколо себе безпечного середовища. Використання інноваційних технологій здоров'язбережувального характеру при роботі з дітьми з дитячим церебральним паралічем, сприяє створенню сприятливого освітнього середовища та надає можливості для набуття і саморозвитку комплексу вмінь, навичок та якостей, що допомагають у формуванні здоров'язбережувальних компетенцій.

Список використаних джерел

1. Гладуш В.А., Зимівець Н.В., Бондаренко З.П. та ін. Педагогіка здоров'я як основа розвитку потенціалу особистості. Колективна монографія. Дніпро. Ліра, 2020. С. 364.
2. Кравець Н. П. Дотримання принципу індивідуального підходу в навчанні дітей з порушеннями рухових функцій. Науково-педагогічне стажування «Формування освітніх і науково-дослідницьких компетентностей у підготовці майбутніх педагогів, реабілітологів та психологів». (м. Черкаси, 23 січ. – 10 лют. 2023 р.). Черкаси, 2023. С. 19-25.
3. Федчук М. Ю. Роль учителя у формуванні здоров'язбережувальної компетентності учнів школи // Андрагогічний вісник, 2019. Вип. 10. С. 147–152.

Луценко Валерія Вячеславівна
студентка 2 курсу магістратури
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Корекційна психопедагогіка»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Путров Сергій Юрійович

Забезпечення соціальних умов інклюзивного середовища для дітей з особливими освітніми потребами в закладах освіти

Становлення та розвиток демократичного суспільства сьогодення неможливі без дотримання основних прав людини. Чи не найважливішим чинником прогресивного розвитку суспільства є гуманне ставлення до дітей, які не можуть вести повноцінне життя внаслідок порушень фізичного та психічного розвитку, мова йде про дітей з особливими

освітніми потребами. Інклюзія - це повне залучення дітей з певними відмінностями в усі аспекти шкільної освіти, які є доступними для інших дітей [1].

Інклюзивна освіта є процесом, у якому заклади загальної середньої освіти намагаються відповідати на потреби всіх учнів, вносячи необхідні зміни до навчальної програми та ресурсів, задля забезпечення рівних можливостей для всіх здобувачів освіти. Не дивлячись на те, що сім'я є основним середовищем формування особистості, вона не повинна бути єдиним важелем впливу, оскільки особлива дитина потребує спілкування з іншими членами суспільства та з однолітками. Така система освітніх послуг дає дітям з особливими освітніми потребами право навчатися за місцем проживання, в умовах закладу загальної середньої освіти [2]. Інклюзивна освіта вчить всіх дітей працювати в команді, толерантно ставитись до дітей, які мають особливі освітні потреби та дає розуміння того, як потрібно спілкуватись і функціонувати разом з іншими дітьми, які мають інші можливості.

Соціальні умови інклюзивного середовища – це комплекс чинників, що забезпечують комфортне перебування дітей з особливими освітніми потребами у навчальному закладі та сприяють їхній повноцінній інтеграції у суспільство. Вони включають: фізичну та інформаційну доступність навчального простору; психологічну підтримку та створення доброзичливої атмосфери в учнівському колективі; рівні можливості для всіх учнів, співпрацю між школою, родиною та громадою. Створення сприятливих соціальних умов є передумовою для розвитку у дітей почуття рівності, впевненості у власних силах і мотивації до навчання [5].

В закладі загальної середньої освіти дитина з особливими потребами має можливість здобути освіту відповідно до своїх індивідуальних здібностей та можливостей і вільно спілкуватись та займатись спільними справами зі своїми однолітками. Адже школа – це заклад освіти, який відкритий для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, соціальних чи інших особливостей. Тому вона повинна мати адаптовані та модифіковані навчальні програми та плани, розроблені та опрацьовані методи та форми навчання.

Команда психолого-педагогічного супроводу є основним механізмом реалізації інклюзивного навчання. Її ефективна робота дозволяє забезпечити дітям з особливими освітніми потребами необхідну підтримку, сприяє їхній соціалізації, покращує якість навчального процесу. Для досягнення позитивних результатів важливо забезпечити належну підготовку фахівців, налагодити комунікацію між усіма учасниками команди та створити умови для безперервного професійного розвитку педагогів[6].

Робота в групі та розробка індивідуальної програми розвитку дитини дозволяє всім фахівцям, що працюють з дитиною, визначати сильні сторони, інтереси і потреби учня.

Забезпечення соціальних умов інклюзивного середовища є важливим етапом у реалізації права кожної дитини на якісну освіту. Це вимагає створення фізично доступного, психологічно комфортного та соціально підтримуючого простору, де кожен учень відчуватиме себе повноцінною частиною шкільного колективу. Для цього необхідні комплексні дії з боку держави, освітніх закладів, педагогів, батьків та громади.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 року № 463IX. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15 вересня 2021 року № 957. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п
3. Кравченко О. В. Методичні засади формування інклюзивного освітнього середовища в Україні // Вісник Національної академії педагогічних наук України. – 2019. – № 2. – С. 43–51.
4. Кравчук Л. А. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та перспективи // Український педагогічний журнал. – 2020. – № 1. – С. 24–30.

5. Міністерство освіти і науки України. Методичні рекомендації щодо організації інклюзивного навчання у закладах освіти. – Київ: МОН, 2022. – 98 с.
6. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України – [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://mon.gov.ua
7. Савчук О. М. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та перспективи розвитку // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2021. – № 7. – С. 89–96.
8. Синьова Є. В. Соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання // Соціальна педагогіка. – 2020. – № 5. – С. 112–119.
9. Смирнова Л. В. Психолого-педагогічні аспекти роботи з дітьми з особливими освітніми потребами // Науковий вісник педагогіки. – 2021. – № 6. – С. 132–140.
10. ЮНЕСКО. Інклюзивна освіта: керівні принципи та рекомендації. – Париж: ЮНЕСКО, 2021. – 120 с.
11. Inclusive Schools for an Inclusive Society //January 2003 - British Journal of Special Education 24(3):103 – 107
12. University of New Hampshire College of Professional Studies. (2023, July 17). Special education: Making classrooms inclusive. Retrieved from https://cps.unh.edu/blog/2023/07/special-education-making-classrooms-inclusive
13. Education Advanced. 2023. "Inclusive Education: What It Is and How to Implement It." Education Advanced, https://www.educationadvanced.com/blog/inclusive-education-how-to-implement.

Марусенко Юлія
студентка І курсу
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
викладач кафедри спеціальної психології та медицини
Черпак А.Ю.

Генетичні дослідження та їх значення для розуміння психічних розладів

Генетичні дослідження відіграють ключову роль у розумінні природи психічних розладів, таких як шизофренія, біполярний афективний розлад, аутизм та депресія. Сучасна психогенетика поєднує методи молекулярної біології, генетики людини, психіатрії та нейронаук, що дозволяє не лише виявити генетичну схильність до психічних хвороб, а й зрозуміти механізми їх виникнення.

Одним із провідних напрямів є використання близнюкових та родинних досліджень, що дозволяють встановити спадковість психічних захворювань. Наприклад, у дослідженнях шизофренії встановлено, що ймовірність її виникнення у монозиготних близнюків становить близько 50 %, у той час як у дизиготних – лише 10–15 %.

Молекулярно-генетичні дослідження дозволяють виявити специфічні гени-кандидати, пов’язані з виникненням певних психічних розладів. Зокрема, у пацієнтів із шизофренією часто виявляють мутації у генах, пов’язаних з обміном дофаміну – нейромедіатора, що має значення для формування психотичних симптомів.

Окрім того, значну увагу приділяють дослідженню генетики аутизму. Встановлено, що аутизм має полігенну природу, тобто викликається комбінацією численних генетичних варіантів, кожен з яких має незначний внесок у розвиток захворювання. Водночас, низка випадків аутизму пов’язана з мутаціями в окремих генах (наприклад, MECP2, FMR1).

Цитогенетичні методи також мають велике значення. За допомогою каріотипування виявляють хромосомні аномалії, що можуть супроводжуватись психічними та

когнітивними порушеннями. Наприклад, трисомія 21-ї хромосоми (синдром Дауна) часто асоціюється з помірною або тяжкою розумовою відсталістю.

Дослідження генетичних чинників психічних розладів має важливе практичне значення. По-перше, вони дають змогу здійснювати ранню діагностику та генетичне консультування для груп ризику. По-друге, результати таких досліджень сприяють розробці нових, більш ефективних підходів до лікування та профілактики. Зокрема, у фармакогенетиці вивчають, як генетичні особливості пацієнта впливають на ефективність і безпечність психотропних препаратів.

Таким чином, генетичні дослідження становлять потужний інструмент у вивченні психічного здоров'я, допомагаючи зменшити стигму навколо психічних розладів, а також забезпечити персоналізований підхід до лікування.

Список використаних джерел

1. Помогайбо В. М., А. В. Петрушов. Генетика людини : навч. Посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 280 с. [https://shron1.chtyvo.org.ua/Pomohaibo_Valentyn_Mykhailovych/Henetyka_liudyny.pdf]
2. Маруненко І.М., Тимчик О.В., Неведомська Є.О. Психогенетика. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. 230с.[https://elibrary.kubg.edu.ua/5228/1/%D0%9F%D0%A1%D0%98%D0%A5%D0%9E%D0%93%D0%95%D0%9D%D0%95%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%90.pdf]
3. Психогенетичні методи. Диференціальна психологія: електронний ресурс за ред. В.О. Ківа. Київ : Академвидав, 2011. [https://pidru4niki.com/15970122/psihologiya/psihogenetichni_metodi]
4. Бойка О.А. Психогенетика : конспект лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра всіх спеціальностей. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024.155с.[https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/1203201/mod_resource/content/0/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9_%D0%91%D0%BE%D0%B9%D0%BA%D0%B0_2024.pdf]
5. Скрипніков А.М., Кидонь П.В. Етіологія та патогенез шизофренії: сучасний стан вивчення проблеми. Полтава: ACMI, 2019. 51 с. [https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/69b52218-a665-4da3-8ebb-db9779c0412b/content]
6. Цитогенетичний метод: електронний ресурс. Біологія. Частина 1. [https://ibib.ltd.ua/tsitogenetichniy-metod-biologiya-chastina-1.html]
7. Помогайбо В. М., Березан О. І., Петрушов А. В. Генетика біполярного розладу:

вісник проблем біології і медицини. 2018. Вип. 4(2). С. 62-65. [https://vpbm.com.ua/ua/vyipusk-4-tom-2-(147),-2018/11534]
8. Помогайбо В. М., Березан О. І., Петрушов А. В. Генетика розладів аутистичного спектру: світ медицини та біології. 2017. № 1. С. 208-212. [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=S_med_2017_1_50]

Маслун Анна Олегівна
Студентка 1 курсу магістерського рівня
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, доцент
Мартиненко Ірина Володимирівна

Чинники розвитку емоційної саморегуляції у дітей із мовленнєвими порушеннями

Емоційна саморегуляція є ключовим аспектом психічного розвитку дитини, який визначає її здатність адаптуватися до соціального середовища, контролювати власні емоційні реакції та ефективно взаємодіяти з іншими. У дітей із мовленнєвими порушеннями цей процес ускладнений через обмеження комунікативних можливостей, що впливають на їхню соціальну інтеграцію та емоційну стабільність. Розвиток емоційної саморегуляції у таких дітей залежить від низки чинників, зокрема психолого-педагогічного супроводу, специфіки мовленнєвих порушень, соціального оточення та індивідуальних особливостей.

Емоційна саморегуляція визначається як здатність людини свідомо управляти своїми емоціями, адаптувати їх до зовнішніх умов і внутрішніх потреб. У дітей із мовленнєвими порушеннями цей процес має свої особливості, оскільки мовлення відіграє центральну роль у вираженні емоцій та їхній регуляції. За даними Ю.В. Рібцун, порушення мовленнєвого розвитку, такі як загальний недорозвиток мовлення (ЗНМ), впливають на формування емоційно-вольової сфери, що проявляється в імпульсивності, тривожності або замкнутості [5].

Теоретичний базис дослідження емоційної саморегуляції у таких дітей спирається на психолого-педагогічні концепції, які підкреслюють взаємозв'язок емоційного інтелекту та мовленнєвих здібностей. І.П. Васильківський зазначає, що емоційний інтелект, який включає здатність розпізнавати та регулювати емоції, формується в процесі соціальної взаємодії, яка у дітей із мовленнєвими порушеннями часто обмежена [1].

Мовленнєві порушення, такі як недорозвиток мовлення, дизартрія чи заїкання, безпосередньо впливають на емоційну сферу дитини. Обмеження у вербальному вираженні емоцій призводять до накопичення внутрішньої напруги, що може проявлятися у поведінкових розладах або емоційній нестабільності. Н.М. Компанець підкреслює, що діти з порушеннями емоційно-вольової сфери, спричиненими мовленнєвими дефектами, часто демонструють труднощі у встановленні контактів із однолітками, що посилює їхню ізоляцію та негативно впливає на саморегуляцію [4].

Крім того, мовленнєві порушення впливають на когнітивний розвиток, який тісно пов'язаний із емоційною саморегуляцією. Дослідження показують, що діти з недорозвитком мовлення мають труднощі з вербалізацією своїх почуттів, що перешкоджає розвитку рефлексії – важливого компонента самоконтролю. Л.В. Коваль-Бардаш та Н.М. Компанець зазначають, що такі діти потребують цілеспрямованого формування комунікативних навичок, які допоможуть їм краще усвідомлювати та регулювати свої емоції [3].

Соціальне оточення відіграє визначальну роль у розвитку емоційної саморегуляції у дітей із мовленнєвими порушеннями. Сім'я, школа та однолітки формують контекст, у якому дитина вчиться адаптувати свої емоції до зовнішніх умов. Зарубіжний досвід, описаний Л. Гавріловою та А. Рисюковою, свідчить, що програми соціально-емоційного навчання (SEL), які включають роботу з батьками та вчителями, значно підвищують здатність дітей із особливими потребами контролювати свої емоції. Такі програми акцентують на створенні підтримуючого середовища, де дитина відчуває себе прийнятою, що є критично важливим для дітей із мовленнєвими дефектами [2].

У шкільному середовищі відсутність інклюзивного підходу може посилювати емоційні труднощі. Діти з мовленнєвими порушеннями часто стикаються з нерозумінням або тиском з боку однокласників, що провокує тривожність і знижує їхню самооцінку. Н.М. Компанець наголошує, що психолого-педагогічний супровід, який включає співпрацю з учителями та батьками, сприяє створенню умов для поступового розвитку саморегуляції через моделювання позитивних соціальних взаємодій [4].

Психолого-педагогічний супровід є одним із найважливіших інструментів формування емоційної саморегуляції у дітей із мовленнєвими порушеннями. Він включає корекційні заняття, спрямовані на розвиток мовлення, а також спеціальні методики для роботи з емоційно-вольовою сферою. Ю.В. Рібцун розробила програмно-методичний комплекс, який поєднує корекцію мовлення з вправами на розпізнавання та вираження емоцій, що дозволяє дітям із ЗНМ поступово опановувати навички самоконтролю [5]. Такі заняття базуються на ігрових техніках, які знижують тривожність і сприяють емоційній стабільності.

Крім того, важливим елементом супроводу є навчання стратегіям саморегуляції, таким як дихальні вправи, техніки релаксації чи вербалізація почуттів через альтернативні засоби (жести, малюнки). І.П. Васильківський підкреслює, що виховання емоційного інтелекту через цілеспрямовані педагогічні методи допомагає дітям усвідомлювати свої емоції та знаходити адекватні способи їхньої регуляції [1]. Ефективність такого підходу підтверджується практичними результатами, коли діти з мовленнєвими порушеннями демонструють покращення поведінки та соціальної адаптації.

Індивідуальні особливості, такі як темперамент, рівень інтелектуального розвитку та ступінь мовленнєвого порушення, також є значущими чинниками розвитку емоційної саморегуляції. Наприклад, діти з високим рівнем тривожності або імпульсивності потребують більш інтенсивного супроводу, ніж ті, хто має стабільнішу емоційну сферу. Л.В. Коваль-Бардаш та Н.М. Компанець зазначають, що індивідуальний підхід до корекції поведінкових розладів дозволяє адаптувати методики до конкретних потреб дитини, що підвищує їхню ефективність [3].

Вік дитини також відіграє роль: у молодшому дошкільному віці акцент робиться на базових емоційних реакціях, тоді як у середньому шкільному віці – на складніші стратегії самоконтролю. Зарубіжні програми SEL, описані Л. Гавріловою та А. Рисюковою, демонструють, що врахування вікових та індивідуальних особливостей сприяє кращій адаптації методик до потреб дітей із мовленнєвими порушеннями [2].

Отже, розвиток емоційної саморегуляції у дітей із мовленнєвими порушеннями залежить від комплексу чинників, серед яких ключовими є специфіка мовленнєвих дефектів, соціальне середовище, психолого-педагогічний супровід та індивідуальні особливості. Мовленнєві порушення ускладнюють вербалізацію емоцій і соціальну взаємодію, що вимагає спеціальних корекційних підходів.

Список використаних джерел

1. Васильківський І. П. Психолого-педагогічні особливості виховання емоційного інтелекту учнів середнього шкільного віку. *Педагогічний альманах*. 2018. № 15.
2. Гаврілова Л., Рисюкова А. Зарубіжний досвід впровадження програми соціально-емоційного навчання в початковій школі: теорія і практика. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти.* 2023. № 19. С. 5–19.
3. Коваль-Бардаш Л. В., Компанець Н. М. Включення дітей з особливими освітніми потребами у соціальне середовище: особливості формування комунікації та подолання поведінкових розладів : навч.-метод. посіб. Київ : Астарта, 2020. 37 с.
4. Компанець Н. М. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями емоційно-вольової сфери : наук.-метод. посіб. Київ : *Актуальна освіта,* 2023. 120 с.

5. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: програмно-методичний комплекс. Київ : Освіта України, 2015. 292 с.

Морозова Аліна Олександрівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «016. 02 Спеціальна освіта. Корекційна психопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бондар Наталія Василівна

Психолого-педагогічний супровід дітей з розладами аутистичного спектра в сучасних умовах

Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами, а саме дітей з РАС, в закладах освіти є комплексною, скоординованою діяльністю міждисциплінарної команди фахівців та батьків, спрямованою на створення оптимальних умов для гармонійного розвитку дитини, засвоєння нею необхідних знань, умінь і навичок, а також успішної адаптації до освітнього середовища [1]. Такий підхід передбачає індивідуалізацію навчальних програм з урахуванням потреб і можливостей кожної дитини, створення сприятливих умов для соціалізації, самовизначення та самореалізації дитини.

З точки зору законодавства, супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища передбачає постійну участь соціального працівника (асистента дитини) або одного з батьків (законного представника) у процесі перебування дитини в закладі загальної середньої освіти. Особи, які здійснюють супровід, повинні пройти спеціальну підготовку відповідно до навчальної програми, затвердженої Міністерством соціальної політики України [2].

Організація роботи щодо допомоги дітям з особливими освітніми потребами, зокрема дітям з РАС, у процесі їхньої самореалізації та самоствердження передбачає реалізацію комплексу взаємопов'язаних заходів, що мають на меті всебічну підтримку дитини в соціальному, емоційному та особистісному розвитку. У центрі уваги — дитина з РАС, навколо якої формуються цілеспрямовані дії суб'єктів освітнього процесу, спрямовані на її всебічний розвиток, адаптацію та включення до соціального життя [3].

Серед пріоритетних складових такого середовища виокремлено: залучення волонтерів до безпосередньої роботи з дітьми з РАС, що підсилює індивідуальну підтримку; розширення сфери соціальних контактів, що сприяє розвитку комунікативної компетентності та інтеграції в суспільство; забезпечення психологічного консультування як засобу стабілізації емоційного стану та посилення внутрішніх ресурсів дитини [4].

Крім того, значущими є напрями, пов'язані з особистісним зростанням: допомога у професійному самовизначенні, яка сприяє усвідомленню майбутніх життєвих орієнтирів; участь у конкурсах дитячої творчості, що активізує креативний потенціал; відвідування культурно-освітніх заходів, які забезпечують залучення до колективних форм діяльності [5].

Формування підтримувального середовища для дітей з розладами аутистичного спектру (РАС) є необхідною умовою для їхньої самореалізації та самоствердження в освітньому й соціальному просторі. Дитина з РАС стикається з низкою бар'єрів, пов'язаних з особливостями комунікації, сенсорної чутливості та адаптації до соціальних умов, тому важливо створити такі умови, які б сприяли розвитку її індивідуального потенціалу. Одним із ключових чинників є розширення сфери соціальних контактів, що дозволяє дитині поступово входити в колектив, формувати навички взаємодії, прийняття та емоційної

відкритості. Залучення волонтерів до освітнього процесу, організація участі дитини в шкільному житті (свята, виставки, конкурси творчості) дає змогу інтегрувати її в загальну систему шкільної культури та підвищити рівень соціальної адаптації.

Не менш важливою складовою є забезпечення психологічної підтримки, зокрема професійного консультування, яке допомагає дитині з РАС краще усвідомлювати власні потреби, регулювати емоційний стан і знижувати рівень тривожності. Крім того, значну роль відіграє допомога у професійному самовизначенні, яка повинна враховувати як інтереси й здібності дитини, так і особливості її пізнавальної діяльності. Усі ці елементи — від соціального залучення до індивідуального супроводу — формують цілісну модель підтримки, що створює умови для розвитку впевненості в собі, реалізації особистісного потенціалу та формування життєвих перспектив дитини з аутизмом. Таке середовище не лише сприяє її включенню в освітній простір, а й формує фундамент для подальшої інтеграції в суспільне життя [6].

Отже, психолого-педагогічний супровід дітей з розладами аутистичного спектра в сучасних умовах є важливою складовою інклюзивного освітнього процесу, що базується на індивідуалізації, міждисциплінарній взаємодії та гуманістичних принципах. Формування сприятливого соціально-освітнього середовища, яке охоплює емоційну підтримку, розвиток комунікативних навичок, творчу самореалізацію та професійне самовизначення, створює підґрунтя для всебічного розвитку особистості дитини з РАС і забезпечує її ефективну інтеграцію в суспільство. Зазначена система дій спрямована на створення умов для всебічного розкриття потенціалу дитини, формування почуття власної значущості, впевненості у собі та успішної реалізації в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Психолого-педагогічний супровід навчання дітей з інтелектуальними порушеннями/навчально-методичний посібник / авт.: О. В. Чеботарьова, Г. О. Блеч, І. В. Гладченко, С. В. Трикоз, І.В. Сухіна, Н. А. Ярмола.: За наук. ред. О.В. Чеботарьової. Київ, ІСПП імені Миколи Ярмченка НАПН України, 2018. 123 с.

2. Закон України «Про затвердження Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, яка здобуває дошкільну освіту». Документ z1982-24, набирає чинності, поточна редакція — Редакція від 27.01.2025, підстава - z2039-24. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1982-24#Text (дата звернення: 07.04.2025)

3. Психолого-педагогічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальної та інклюзивної освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 9 листопада 2021 р. / за ред. Т.О. Докучиної, О.І. Дмітрієвої. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 281с.

4. Т. М. Шкварська. Психологічний супровід дітей з розладами спектра аутизму: навчально-методичний посібник.Кам'янець- Подільський, 2017. 152 с.

5. Скрипник Т.В. Діти з аутизмом в інклюзії: сценарії успіху : монографія. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2019. 208 с.

6. Психолого-педагогічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальної та інклюзивної освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 9 листопада 2021 р. / за ред. Т.О. Докучиної, О.І. Дмітрієвої. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 281с.

Пастушенко Тетяна В'ячеславівна
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Корекційна психопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Матющенко Ірина Миколаївна

Інтерактивна дошка як екранний технічний засіб навчання англійської мови для реалізації сучасного методу роботи при навчанні дітей з порушеннями опорно-рухового апарату

Навчання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату потребує вправного використання сучасних техніка та методів, що можуть забезпечити їх засобами спільної і неперервної роботи. Інтерактивна дошка стає невід'ємною частиною цієї роботи та забезпечує унікальні можливості для взаємодії учнів та викладачів.

Відповідно до концепції навчання 21-го століття, інформаційні, медіа та технологічні навички вкрай необхідні сучасним людям через середовище технологій та медіа. Компетентні люди та працівники повинні володіти такими навичками критичного мислення, як інформаційна грамотність, медіаграмотність та інформаційна, комунікаційна та технологічна грамотність. Проте виявилося, що самі по собі технології не можуть змінити освіту. Вирішальну роль завжди відіграє вчитель, який його використовує [5].

1. В сучасних умовах при навчанні дітей з порушеннями опорно рухового апарату дуже ефективною зарекомендували себе такі технологічні засоби як інтерактивні дошки.

Інтерактивна дошка – це сучасні засоби навчання, що поєднують функції звичайної дошки, проєктора та комп'ютера, дозволяючи працювати з цифровими навчальними матеріалами за допомогою дотиків, стилуса (указки) чи інших інструментів.
До них відносятся Miro, Jamboard (Google), Whiteboard, Ziteboard, Microsoft Whiteboard.

Всі інтерактивні дошки мають свої технічні можливості:

Сенсорне управління:

а) можливість керувати дошкою дотиком пальця, стилусом або спеціальним маркером;

б) підтримка багатокористувацького режиму (робота кількох людей одночасно).

Інтерактивне малювання та запис:

а) малювання, креслення, написання тексту різними кольорами та товщиною ліній;

б) збереження написаного у файли: зображення, PDF, презентації;

в) функція "цифрового чорнила": можливість робити позначки поверх будь-якого відкритого документа.

Підключення до комп'ютера та мережі Інтернет:

а) підключення через USB, HDMI, Bluetooth або Wi-Fi;

б) використання ресурсів Інтернету безпосередньо з дошки (онлайн- словники, відео, інтерактивні завдання).

Робота з програмним забезпеченням:

а) сумісність з Microsoft Office (Word, Excel, PowerPoint);

б) використання спеціальних освітніх програм (наприклад, Smart Notebook, ActivInspire).

в) інтерактивні вправи, вікторини, тести, 3D-моделі.

Демонстрація та мультимедіа:

а) відтворення відео та аудіо;

б) інтеграція з документ-камерами, мікроскопами, датчиками для лабораторних досліджень.

Функція розпізнавання рукописного тексту:

автоматичне перетворення рукописного тексту у друкований.

Запис уроків та відеоконференції:

а) запис усього процесу роботи (голос, зображення, анімація);

б) використання в дистанційному навчанні таких інтернет- платформ, як Zoom, Google Meet, Teams тощо. [1]

2. Переваги застосування інтерактивних дошок для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.

Використання інтерактивних дошок у навчанні дітей з порушеннями опорно-рухового апарату має значні переваги. Вони допомагають компенсувати фізичні обмеження, сприяють розвитку когнітивних і комунікативних навичок, а також роблять освітній процес доступнішим і цікавішим.

Перевагами є: Підвищення доступності навчання, а саме, можливість роботи без фізичного контакту: діти з обмеженою рухливістю рук можуть керувати дошкою за допомогою спеціальних стилусів, голосових команд або адаптованих пристроїв (наприклад, миші, керованої головою, або сенсорного екрана). Деякі інтерактивні дошки підтримують керування жестами чи за допомогою трекболів і джойстиків.

Зменшення фізичного навантаження:

а) дошку можна встановити на зручній висоті або нахилити, що полегшує її використання дітям у візках;

б) можливість збільшення шрифтів, зображень і використання аудіофайлів допомагає учням із супутніми порушеннями зору.

Стимуляція моторної активності та розвиток координації. Покращення дрібної моторики: вправи на дошці допомагають розвивати координацію рук та пальців (наприклад, перетягування об’єктів, написання стилусом). Використання інтерактивних ігор і завдань сприяє тренуванню м’язів рук у дітей із частковими порушеннями рухливості.

Мотивація та залучення до навчального процесу: інтерактивний формат збільшує інтерес до навчання. Яскраві візуальні ефекти, анімація та інтерактивні вправи сприяють кращому засвоєнню матеріалу. Можливість роботи в групах чи індивідуально допомагає залучити дітей з різним рівнем підготовки та фізичних можливостей.

Можливість дистанційного навчання. Завдяки підключенню до Інтернету дошка дозволяє брати участь у заняттях онлайн, що особливо важливо для дітей, які не можуть відвідувати школу через фізичні обмеження. Використання відеозв’язку та віртуальних уроків допомагає підтримувати зв’язок з учителем і класом.

Адаптація навчального матеріалу. Індивідуальний підхід: учитель може адаптувати навчальні матеріали відповідно до потреб конкретного учня (змінювати темп викладання, спрощувати чи ускладнювати завдання). Програми для інтерактивних дошок дозволяють створювати персоналізовані вправи та завдання. [3].

3. Застосування сучасних методів навчання:

Використання гейміфікації.

Гейміфікація (ігрофікація) — це використання ігрових елементів у неігровому середовищі, наприклад, у навчальному процесі. Для дітей з порушенням опорно-рухового апарату гейміфікація на інтерактивних дошках не лише робить навчання цікавішим, а й допомагає долати фізичні бар’єри, підвищує мотивацію та сприяє розвитку когнітивних і моторних навичок. Гейміфікація збільшує мотивацію до навчання – яскраві візуальні ефекти, рівні, нагороди та інтерактивні персонажі викликають у дітей інтерес до навчального процесу; знижує стрес і втому – завдання у форматі гри викликають менше напруження, а можливість проходити їх у власному темпі робить навчання комфортнішим; формує навички співпраці – спільні ігрові завдання допомагають дітям взаємодіяти з однолітками, покращуючи соціальні навички. В цьому напрямку дуже корисні такі платформи, як Wordwall, Kahoot!, Quizlet або LearningApps.

Застосування соціально-комунікаційних технік.

Діти з порушенням опорно-рухового апарату часто стикаються з труднощами у соціальній взаємодії через фізичні обмеження, що можуть впливати на їхню комунікацію,

участь у групових активностях та інтеграцію в суспільство. Застосування соціально-комунікаційних технік допомагає їм розвивати навички спілкування, покращує їхню самооцінку та сприяє повноцінному залученню до навчального процесу. Це методи та прийоми, спрямовані на розвиток ефективної взаємодії між людьми, зокрема:

а) розвиток вербальної та невербальної комунікації (використання комунікативних карток із зображеннями, символами; програми для комунікації на планшетах; текстові та голосові синтезатори; жести та мова тіла для невербальної комунікації).

б) навчання активного слухання (використання інтерактивних ігор, які навчають дітей визначати емоції за виразом обличчя та інтонацією; робота в парах або групах над вправами на розуміння почуттів інших; вправи на перефразування: учень повторює словами іншого свою відповідь;

в) формування навичок співпраці та взаємодії (використання відео з моделюванням соціальних ситуацій; розігрування діалогів між учнями (наприклад, як привітатися, попросити допомогу, висловити думку); віртуальні симулятори для практики комунікативних навичок).

Для дітей з порушенням опорно-рухового апарату ці техніки адаптуються відповідно до їхніх фізичних можливостей, з використанням технологій і спеціального обладнання. [4].

Висновки: Застосування інтерактивної дошки як екранного технічного засобу навчання англійської мови довело свою ефективність у роботі з дітьми, які мають порушення опорно-рухового апарату. Такий підхід сприяє підвищенню мотивації до навчання, забезпечує активну участь у процесі, враховує індивідуальні можливості учнів та зменшує фізичне навантаження. [2].

Отже, інтерактивні технології дозволяють урізноманітнити навчальний матеріал, візуалізувати складні поняття, формувати лексичні та граматичні навички в ігровій, доступній формі. Завдяки можливості адаптації змісту та форм подання інформації, інтерактивна дошка стає ефективним інструментом інклюзивної освіти, що відповідає сучасним педагогічним вимогам і підтримує принципи доступності, індивідуалізації та інтерактивності навчання.

Список використаних джерел

1. Романова Т. В. Інтерактивна дошка в навчанні: посібник для вчителів. – Київ: Либідь, 2018. Практичне використання інтерактивної дошки для навчання.

2. Шмід, Е. К. Інтерактивні дошки та вивчення мови: погляд на мультимодальну взаємодію. – Computer Assisted Language Learning , 2017. Аналіз взаємодії на уроках іноземної мови із застосуванням інтерактивних дощок.

3. Волш, С. Роль цифрових інструментів у підтримці розвитку мови для учнів спеціальної освіти. – Language Teaching Research , 2019. Роль цифрових інструментів у навчанні дітей з особливими потребами.

4. Денисенко Т. В. Інноваційні технології в навчанні дітей з особливими освітніми потребами. – Педагогічна освіта, 2021. Методи та засоби навчання дітей з порушенням опорно-рухового апарату.

5. Рогульська О., Тарасова О. «Використання інтерактивних дошок для активізації процесу навчання англійської мови». periodica.nadpsu.edu.ua, 2019.

Пиж Валентин Володимирович
студент 1 курсу магістратури
спеціальності «016.01Спеціальна
освіта.Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Пінчук Юлія Володимирівна

Дислексія: визначення, сутність, класифікація та симптоматика

1. Визначення та сутність дислексії:

Дислексія як часткове порушення оволодіння читанням, зумовлене не сформованістю вищих психічних функцій (Р. Лалаєва, 1989). [3]

Дислексія як нейророзвитковий розлад (DSM-5) зі спадковою природою, що характеризується труднощами з розпізнаванням слів, декодуванням та орфографією через дефіцит фонематичного компонента. [6]

Нейробіологічна основа розладу, що відрізняє його від "поганого читання".

Визначення дислексії як розладу, що характеризується труднощами з точним та/або плавним розпізнаванням слів, поганими навичками декодування (перетворення букв у звуки) та орфографії. Пояснення взаємозв'язку між цими труднощами та їхнім впливом на розуміння прочитаного.

2. Історичний огляд вивчення дислексії:

Перші описи "сліпоти слів" (В. Пурцхест) та "вродженої нездатності до читання" (В. Морган). Внесок С.Т. Ортона (теорія порушення обробки візуально-мовної інформації) та інших дослідників (Р. Берлін, Д. Гіншельвуд, І. Ліберман, Ф. Вельбергер). Розвиток досліджень дислексії в Україні (М. Безруких, І. Губко, Ю. Шийка, Н. Чередніченко, В. Ільяна та ін.)

3. Сучасні погляди на причини дислексії (багатофакторність):

Генетична схильність (зв'язок з геном DCDC-2). [6]

Нейробіологічні порушення (структурно-функціональні відмінності мозку).

Роль мозочка у координації та обробці інформації. [7]

Фонематичний дефіцит як ключове когнітивне порушення, що включає труднощі з фонематичним сприйманням, усвідомленням та маніпулюванням звуками мови.

Відмінності в активації мозкових структур під час читання у людей з дислексією. [4]

4. Класифікація дислексії (за різними критеріями):

За ступенем тяжкості (літеральна, вербальна).

За механізмами порушення (оптична, мнестична, семантична, аграматична, фонематична).

За ступенем прояву симптомів (дислексія, брадилексія, легастенія, вроджена слабкість читання).

Класифікація Р.І. Лалаєвої: детальне розкриття фонематичної, семантичної, мнестичної, аграматичної та оптичної дислексії з логопедичної точки зору, з акцентом на характері помилок при читанні. [3]

Класифікація О.М. Корнєва: Нейропсихологічний підхід до класифікації, що включає фонематичну (недостатність фонематичного сприймання), артикуляторно-акустичну (порушення мовленнєвої моторики), оптичну (недостатність зорового сприймання), семантичну (нерозуміння логічних зв'язків) та аграматичну (порушення граматичних структур) дислексію. [3]

Додаткові класифікації: поверхнева (труднощі з цілими словами), глибока (труднощі з фонематичним аналізом та цілими словами) дислексія.

5. Симптоматика дислексії у дітей:

Різноманітні прояви труднощів з розпізнаванням літер та цифр, плутання схожих графічних елементів.

Проблеми з встановленням та автоматизацією зв'язку між буквою та відповідним звуком.

Труднощі з розумінням прочитаного на рівні окремих слів, речень та тексту в цілому.

Уникнення завдань, пов'язаних з читанням та письмом, що може призводити до негативного ставлення до навчання.

Супутні проблеми з концентрацією уваги, утриманням інформації в пам'яті, особливо вербальної.

Характерні помилки при читанні та письмі: пропуски, заміни, перестановки літер та складів.

Повільне та часто неточне читання, що супроводжується напруженням та втомою.

Проблеми з запам'ятовуванням слів, назв, послідовностей (наприклад, днів тижня, місяців).

Труднощі з організацією та плануванням письмових завдань.

Можливі емоційні та поведінкові прояви: тривожність, фрустрація, низька самооцінка, відчуття власної неспроможності.

Вплив особливостей мови (фонетичної системи, орфографічних правил) на специфіку проявів дислексії.[2]

6. Вплив дислексії, діагностика та корекція:

Значний вплив на академічну успішність з різних навчальних дисциплін, що потребують читання та письма.

Негативний вплив на самооцінку та емоційний стан дитини, формування почуття неповноцінності.

Можливі труднощі у соціальних відносинах, пов'язані з обмеженнями у спілкуванні та навчанні.

Потенційний вплив на професійну діяльність у майбутньому, особливо у сферах, де важливі навички читання та письма.

Основні методи діагностики дислексії: оцінка навичок читання (техніка, розуміння), письма (грамотність, каліграфія), усного мовлення, фонематичного слуху та інших когнітивних функцій.

Сучасні підходи до корекції дислексії: використання спеціалізованих логопедичних методик, спрямованих на розвиток фонематичних навичок, навчання стратегій декодування, збагачення словникового запасу, формування навичок розуміння прочитаного та покращення орфографічної грамотності.[1]

Важливість врахування високого когнітивного потенціалу людей з дислексією, їхніх сильних сторін у творчому та візуальному мисленні, інтуїції та здатності до розв'язання проблем. [5]

Дислексія – складне нейророзвиткове порушення, що потребує глибокого розуміння її сутності, різноманітних форм та індивідуальних проявів.

Ключова роль міждисциплінарного підходу до діагностики та корекції, що враховує індивідуальні особливості кожної дитини. [5]

Важливість раннього виявлення та своєчасної кваліфікованої допомоги для мінімізації негативного впливу дислексії на розвиток дитини.

Підкреслення того, що дислексія не є ознакою низького інтелекту, і за належної підтримки люди з дислексією можуть досягти значних успіхів у різних сферах життя.

Список використаних джерел

1. Войтко В. В. Корекційно-розвиткова робота з учнями з порушеннями зору в умовах інклюзивної освіти : [навчально-методичний посібник] / за заг. ред. О. Е. Жосана. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2021. 104 с.

2. Ільяна В. М. Дослідження рецептивної діяльності різної модальності у контексті читання. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови* / ред. В. В Засенка А. А Колупаєвої. 15-те вид. 2016. С. 56-74. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2016_11_11

3. Логопедія: підручник (4-те вид., перер. та допов.) / ред. Шеремет М. К.: Видавничий дім «Слово». 2018.672с.

4. Чередніченко Н. Діагностика лінгвістичних здібностей у молодших школярів із порушеннями мовлення при опануванні ними фонетико-графічних умінь та навичок. *Логопедія: науково-метод. журнал.* Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2020. №4. С.75-86

1. Ніконова А. А. Дислексія як часткове порушення читання в учнів на уроках з іноземної мови. Напрями розвитку мовної освіти у XXI столітті : тези доповідей Всеукраїнської студентської наукової інтернет-конференції з міжнародною участю. Житомир, 2018. С. 33–34.

5. Dyslexia and Inclusion: Five signposts for Inclusion. URL: https://www.drgavinreid.com/free-resources/dyslexia-and-inclusion/ (дата звернення: 21.02.2025).

6. Oakhill, J. Four decades of research into children's reading comprehension: A personal review. Discourse Processes, 2020. №57(5-6), P.402-419.

Плат Ольга Володимирівна
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Купріянова Тетяна Олександрівна

Внесок Є.П. Синьової в розвиток української тифлології

Євгенія Павлівна Синьова є провідною дослідницею в галузі тифлопсихології в сучасній Україні. Її наукові інтереси охоплюють соціально-психологічні аспекти соціалізації людей з порушеннями зору, вікову специфіку розвитку особистості при важких порушеннях зору, а також підготовку кадрів тифлопедагогів для роботи з особами з порушеннями зору в Україні та за її межами.

Синьова Євгенія Павлівна народилася 17 серпня 1948 у місті Київ.

Шкільні роки Євгенії Павлівни пройшли в Києві. У 1956-1963 рр. вона навчалася в Київській середній школі № 141. Після закінчення 8 класу у 1963 році була переведена до Київської середньої школі № 74, яку закінчила у 1966 році.

У 1966—1967 рр. Євгенія Павлівна працювала кресляркою на заводі «Більшовик» (м. Київ), а в 1967 році вступила на дефектологічний факультет (спеціальність 2111 «Дефектологія. Олігофренопедагогіка і логопедія») до Київського державного педагогічного інституту імені О.М. Горького. З 1970 року вона успішно поєднувала навчання в інституті з роботою старшої піонервожатої в Київській допоміжний школі-інтернаті № 1, де і працювала після закінчення інституту до 1973 року.

З вересня 1973 року по 1974 рік Є. П. Синьова працювала в КДПІ ім. Горького на дефектологічному факультеті на посаді старшого лаборанта кафедри сурдопедагогіки і логопедії (кабінет логопедії). У 1974 році Євгенія Павлівна Синьова переходить на роботу в Український науково-дослідний інститут педагогіки. Працюючи на посаді молодшого, а надалі старшого наукового співробітника лабораторії тифлопедагогіки відділу дефектології, розпочала дослідження соціально-педагогічних проблем тифлопедагогіки. Під науковим керівництвом вченого-тифлопедагога Іллі Семеновича Моргуліса активно вивчає

соціально-психологічні проблеми використання інвалідами зору вільного часу, формування міжособистісних стосунків у колективах сліпих.

Євгенія Павлівна захистила дисертаційне дослідження на тему «Вивчення взаємостосунків сліпих у виробничих та шкільних колективах» за спеціальністю «19.00.08. Спеціальна психологія» у 1981 році, що було значним і видатним внеском у розвиток тифлопсихології в Україні, яка була на етапі свого становлення.

У 1986 році за вагомий особистий внесок у розвиток тифлопсихології і високі професійні досягнення Є.П. Синьову нагороджено відзнакою Міністерства освіти УРСР «Відмінник народної освіти». В цьому ж році вона отримала вчене звання старшого наукового співробітника лабораторії тифлопедагогіки відділу дефектології НДІ педагогіки УРСР.

В 1987 році Є. П. Синьова за запрошенням повернулася в КДПІ імені О. М. Горького на дефектологічний факультет на посаду доцента кафедри олігофренопедагогіки та психопатології. Протягом 1988-1991 років Є. П. Синьова працює заступником декана дефектологічного факультету.

У 1996-1998 рр. Євгенію Павлівну було направлено до цільової стаціонарної докторантури при кафедрі олігофренопедагогіки та психопатології КДПІ.

1 квітня 1998 року розпочала свою діяльність кафедра тифлопедагогіки на дефектологічному факультеті НПУ імені М.П. Драгоманова. Створення кафедри пов'язане з необхідністю кваліфікованої підготовки фахівців-тифлопедагогів для забезпечення потреб незалежної України. Вона стала першою та до сьогодні єдиною в Україні. Кафедру очолила Євгенія Павлівна Синьова, як фахівець у галузі тифлології, кандидат психологічних наук, доцент. Є.П. Синьову, за виробничою необхідністю, було відкликано із докторантури та призначено на посаду завідувача кафедри тифлопедагогіки, яку вона обіймала по 2023 рік. Під керівництвом Є.П. Синьової відбувся перший випуск 20 молодих спеціалістів у 1998 році. З того часу випускниками кафедри стали більше 1000 тифлопедагогів, значна частина з яких поповнила ряди практиків. 1999 р. її було переведено на посаду професора, а у 2003 році присуджено наукове звання «професор».

З 2004 року Є. П. Синьова є представником від України у Європейській організації ICEVI, яка займається науково-практичними питаннями з розвитку та життєдіяльності осіб з порушеннями зору.

З 2006 по 2023 р.р. – Президент Всеукраїнської громадської організації "Асоціація тифлопедагогів України". На сьогоднішній день – Віцепрезидент цієї ж організації.

Є. П. Синьовою було підготовлено докторську дисертацію на тему «Особливості розвитку та виховання особистості при глибоких порушеннях зору», яку вона захистила у 2013 році.

Євгенія Павлівна створила наукову школу "Психолого-педагогічні проблеми освіти дітей (осіб) з ускладненнями процесів соціалізації". Під її керівництвом підготовлено і захищено дванадцять кандидатських дисертацій. Представники наукової школи працюють у вищих навчальних закладах, науково-дослідних інститутах та спеціальних навчальних закладах для дітей з порушеннями зору.

Євгенія Павлівна була нагороджена численними відомчими та урядовими нагородами:

нагрудний значок "Відмінник народної освіти" (МОН України), 1986 р.; знак "Софія Русова" (МОН України), 2001 р.; почесна грамота АПН України, 2003 р.; грамота "За заслуги перед Українським народом", 2004 р.;мзнак "Антон Макаренко" МОН України", 2005 р.; знак "Ушинський К.Д." МОН України", 2008 р.; срібна медаль "Михайло Петрович Драгоманов 1841-1895 рр." (НПУ імені М.П. Драгоманова), 2008 р.; почесне звання "Заслужений працівник освіти України", 2018 р.

На сьогоднішній день Євгенія Павлівна має близько 200 наукових публікацій, серед яких: 2 монографії, 3 підручники для вищої школи, 12 навчально-методичних посібники, 11 навчальних програм.

Отже, Євгенія Павлівна Синьова видатна українська науковиця у галузі тифлопсихології, її вклад у науку є неоціненним. Євгенія Павлівна продовжує свій науковий шлях та здійснює свій вклад у підготовку тифлопедагогів по всій Україні. А отже чекаємо на нові наукові праці та ідеї.

Список використаних джерел

1. З історії становлення і розвитку кафедри технологій освіти та реабілітації осіб з порушеннями зору. URL: https://fsio.udu.edu.ua/faculty/structure/kaf-tyflo/history-tyflo (дата звернення 10.02.2024)
2. Кафедра тифлопедагогіки. Професорсько-викладацький склад. URL: http://www.ikpp.npu.edu.ua/ikpp.npu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=484:2011-01-24-17-13-52&catid=33&Itemid=334&lang=uk (дата звернення 19.03.2023)
3. Синьова Євгенія Павлівна. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B8%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%84%D0%B2%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%96%D1%8F_%D0%9F%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0 (дата звернення 11.02.2025)
4. Синьова Є. П. Особливості розвитку та виховання особистості при глибоких порушеннях зору : монографія. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 442 с.
5. Федоренко С. В. Становлення та розвиток вітчизняної тифлопедагогіки : автореферат дис. ... докт. пед. наук : 13.00.03 - корекційна педагогіка / Федоренко Світлана Володимирівна ; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2012. 39 с. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/35875 (дата звернення 15.01.2024)

Ребікова Варвара Юріївна
студентка ІІ курсу
спеціальності «016. 02 Спеціальна освіта. Корекційна психопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Омельянович Ірина Миколаївна

Розвиток мислення у школярів з інтелектуальними порушеннями

З позицій спеціальної психології свідоме засвоєння знань, насамперед, залежить від наявності в учнів з інтелектуальними порушеннями відповідної мотивації. Тому на уроках в спеціальній школі важливим є, передусім, забезпечення пізнавальної активності кожного учня. Головним завданням корекційної роботи у цьому напрямку є виховання бажання знаходити правильну відповідь, долати труднощі розумового і практичного характеру, відчувати свою спроможність [3, 4].

З цією метою використовуються такі прийоми:

- цікава, емоційно насичена форма викладу матеріалу;
- вживання доступної розумінню лексики та граматичних конструкцій;
- урізноманітнення завдань;
- надання переваги діалогічним формам спілкування над монологічними.

Перераховані прийоми особливо важливими є коли до них додаються ще й такі умови:

- актуалізація досвіду та уявлень самої дитини щодо теми, яка вивчається;
- пріоритетність проблемних ситуацій на уроці, коли діти не одержують готових знань, які залишається лише запам'ятати, а здійснюють під керівництвом педагога

активний пошук, коли вчитель, удаючись до різних форм допомоги, поступово наближає учнів до правильної відповіді;

- створення умов для практичного експерименту, вияву творчості;
- стимуляція учнів до подолання перешкод, розумової діяльності через оцінку індивідуальних досягнень, через усвідомлення власного самовдосконалення.

Як показує практика, поширений спосіб заохочення до навчання шляхом наголошення на значущості одержаних знань для майбутнього життя виявляється малоефективним, оскільки для дітей з інтелектуальними порушеннями віддалені мотиви не є дієвими. Крім того, конкретність мислення учнів спеціальної школи перешкоджає їм в усвідомленні потрібності знань з тих чи інших розділів програми.

Проте для формування розумової діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями лише однієї активізації на уроці недостатньо, адже у цих дітей виявляються недорозвиненими усі операції мислення.

Важливим засобом корекції недоліків мислення при інтелектуальному порушенні є розвиток порівняння, оскільки ця операція, з одного боку, ґрунтується на аналізі, а з іншого — лежить в основі абстрагування та узагальнення. Дітей потрібно вчити користуватися критеріями аналізу та порівняння, виділяти та називати властивості об'єктів, розрізняти наочні та функціональні, головні та другорядні ознаки, визначати спільне у різному та відмінне у подібному. Процес порівняння полегшується введенням третього об'єкта, який за певним критерієм є схожим на один предмет і відрізняється від іншого [1, 2].

Для розвитку аналізу та порівняння дітям з інтелектуальними порушеннями необхідно пропонувати відповідати на запитання щодо властивостей предметів після виконання відповідних практичних дій, за допомогою яких ці властивості виявляються. При цьому дитина має кожну операцію супроводжувати мовленням, пояснювати свої дії. Відповідні практичні дії мають виконуватися кожною дитиною. Демонстрація оперування з предметом і пояснення його властивостей учителем виявляються неефективними для корекції.

Учитель може пропонувати учням порівнювати різні об'єкти (літери, слова, задачі, природні явища тощо), пов'язані з темою уроку. Це сприятиме, з одного боку, зміцненню знань, а з іншого — корекції недоліків операцій мислення.

При вивченні будь-якого навчального предету учні стоять перед необхідністю засвоювати нові поняття, терміни узагальнювального характеру. Якщо ці поняття вводити шляхом простого вербального пояснення їхнього значення, то таке засвоєння не сприятиме розвитку і корекції. Для формування операції узагальнення у дітей з інтелектуальними порушеннями вивчення узагальнювального терміна має проходити у декілька етапів.

1. Розглядаються найрізноманітніші предмети, які є представниками одного класу або їх зображення. Здійснюються опис та аналіз кожного з них.
2. Предмети порівнюються між собою, виділяються спільні та відмінні ознаки.
3. Привертається увага до спільних істотних ознак предметів і повідомляється, що саме на основі цих ознак предмети належать до одного класу. Вводиться новий узагальнювальний термін. ("Назвемо всі предмети одним словом".)
4. Розглядаються додаткові предмети, що є представниками цього та інших класів. Учні визначають, чи належить предмет до класу, що вивчається, чи ні. Кожна відповідь обґрунтовується з використанням виділених істотних ознак.
5. Учням пропонують ще раз групу предметів назвати одним словом, назвати цим узагальнювальним терміном одиничний предмет. До їх свідомості доводиться, що той самий об'єкт може мати різні назви (конкретну видову або узагальнювальну родову) залежно від контексту.
6. Демонструються зв'язки терміна, що вивчається, з іншими поняттями. Наприклад, виділений клас предметів може належати до ширшої групи і сам поділятися на підгрупи.

7. Пропонується із засвоєним терміном скласти речення, назвати з належним обґрунтуванням додаткових представників класу, які на уроці ще не розглядалися.

Корекційна робота має охоплювати удосконалення не лише операцій мислення, а й розумових дій. Слід вчити дітей не тільки відповідати на запитання, а й ставити їх, здійснювати аналіз умов завдання, планувати і контролювати послідовність його виконання, співвідносити результати із зразком. Для цього спочатку діти навчаються користуватися готовим планом дій, після завершення роботи давати вербальний звіт, пояснювати, чому завдання виконано так, а не інакше. Далі вербальний звіт з кінця роботи переноситься на її початок.

Стимуляція до оцінювання результатів, пошуку та виправлення помилок сприяє розвитку критичності мислення. У цьому аспекті для розвитку мислення корисним є прийом, коли педагог, який навмисне допускає помилки, для того, щоб учні не брали все на віру, критично та активно сприймали пояснення. Можна пропонувати учням спеціально розроблені завдання, метою яких є саме виправлення помилок.

Практика педагогічної роботи у спеціальній школі показує, що діти з інтелектуальними порушеннями часто допускають помилки, добре знаючи правила, тому що не знають, в якому місці ці правила можна застосовувати. Складне слово неправильно може написати і дитина з нормотиповим розвитком, проте у неї при цьому спостерігаються виразні сумніви. Дитина з інтелектуальними порушеннями не сумнівається і записує слово так, як чує. Тому окремим завданням для таких учнів може бути підкреслення орфограм, що не лише зміцнює знання, а й сприяє розвитку критичності. Цій меті послужить і використання арифметичних задач із зайвими або недостатніми даними, без запитань тощо.

Важливим у корекційній роботі є також формування умінь встановлювати причинно-наслідкові зв'язки і робити висновки. Для цього зручно використовувати аналіз явищ природи, літературних текстів та кінофільмів, складання розповідей за картинками, тлумачення прихованого змісту прислів'їв, метафор тощо, аналіз власних вчинків і т. д. Педагог повинен не просто повідомити дітям готові знання про причини та наслідки певних явищ, а стимулювати їх до самостійних висновків. Віктор Миколайович Синьов пропонує, спеціально створюючи логічні суперечення, спонукати учнів до продумування своїх відповідей з погляду їхньої правильності та повноти, вчити їх помічати, усвідомлювати і вчасно виправляти власні помилки. Необхідно також, на думку В.М. Синьова, вчити дітей встановлювати двосторонні зв'язки між явищами (від причини до наслідку і від наслідку до причини), аналізувати, усвідомлювати багатозначність причинно-наслідкових зв'язків [3, 4].

Великого значення у корекції недоліків мислення у дітей з інтелектуальними порушеннями відіграє трудова діяльність. У трудовій діяльності, на відміну від розумової, кінцевий результат задається у вигляді конкретного зразка, що забезпечує усвідомлення і прийняття мети, а також зацікавленість у своїй роботі. Суб'єктивно учнями допоміжної школи трудова діяльність сприймається доступнішою, ніж розумова. Все це забезпечує належну мотивацію праці, яку можна посилити, якщо сказати учням, що виготовлену власноруч річ вони зможуть взяти собі або подарувати комусь.

Слід зазначити, що не будь-яка трудова діяльність має корекційну спрямованість, а лише спеціально організована. Не високою буде корекційна цінність занять, на яких інтелектуальну частину роботи на себе бере вчитель, а учень виконує лише трудові операції. У процесі виготовлення виробу дитина повинна навчитись самостійно визначати послідовність і зміст трудових операцій, підбирати матеріал та інструменти, здійснювати вимірювання, дії самоконтролю та оцінювання кінцевого результату, звітувати про виконання, пояснюючи причини вдалих і помилкових, недосконалих дій.

Отже, розвиток мислення у дітей з інтелектуальними порушеннями в процесі навчальної діяльності є одним із головних завдань вчителя в спеціальній школі.

Список використаних джерел

1. Бондар В.І. Удосконалення навчально-виховного процесу допоміжної школи на основі активізації корекційних можливостей учнів. Навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах інклюзивної освіти. Том 1. (в двох томах). Харків: ФОП Бровін О.В., 2023. С. 25-49.
2. Матвєєва М.П., Миронова С.П. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, 2005. 164 с.
3. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: Підручник. Ч. І. Загальні основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки). К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 241 с.
4. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: Підручник. Ч. ІІ. Загальні основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки). К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 238 с.

Река Кіра Вікторівна
студентка І курсу
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри
логопедії та логопсихології
Погребняк Вікторія Олександрівна

Сучасні підходи до розвитку мовлення дошкільників за допомогою інноваційних технологій

Воєнні конфлікти несуть за собою багато збитків, безповоротних ситуацій, негативних впливів на здоров'я людини, як фізичне, так і психологічне. В умовах війни діти стикаються з травматичними подіями, які у свою чергу можуть відображатись на мовленнєвому розвитку дитини. Діти з особливими освітніми потребами (далі – діти з ООП) стають особливо вразливою групою [3]. Комплексний підхід до розв'язання проблем розвитку зв'язного мовлення реалізується у працях А. Богуш, Н. Пахомової, Є. Соботович, В.Тищенко, В.Тарасун, М. Шеремет.

Основними аспектами впливу воєнних дій на мовленнєвий розвиток дітей є фактор психотравматичності та його вплив на мовлення: діти, які стали свідками активних бойових дій, часто демонструють мовленнєві порушення (заїкання, артикуляційні зміни, затримка мовленнєвого розвитку). Також, воєнні дії ускладнюють процес навчання дітей з ООП, що потребує часу на адаптацію колекційної програми дитини [3]. В таких випадках необхідна корекційна робота зі спеціалістом, тож у роботі логопеда з дітьми, які мають посттравматичні мовленнєві порушення виникає необхідність застосовувати спеціальні методики для подолання мовленнєвих порушень, спричинених стресовими ситуаціями та травматичними епізодами їхнього життя [5].

Також, із перебігом воєнних дій відбулася адаптація логопедичних програм, завдяки чому тепер можна проводити корекційні заняття в дистанційному форматі. У контексті війни та обмежень, пов'язаних із безпекою, онлайн-методи стали невід'ємною частиною роботи логопедів. Якісне застосування сучасних технологій дозволяє забезпечити безперервність корекційного процесу, що дуже важливо для дитини із порушенням мовлення та дітей з ООП[1].

Основними методами корекційних занять стали відеоконференції, які використовуються для проведення індивідуальних або групових занять. Такий метод

проведення заняття дозволяє вчителю-логопеду перебувати в режимі реального часу з дитиною і контролювати процес перебігу колекційного часу.

Одним із ефективних методів колекційної роботи з дітьми, які зазнали стресу внаслідок воєнних подій, є арт-терапія. Вона сприяє емоційному розвантаженню, допомагає подолати страхи та тривожність, що позитивно впливає на загальний розвиток дитини, зокрема на мовленнєві здібності [2].

Не менш ефективним є метод застосування інтерактивних вправ, що сприяє розвитку мовленнєвих навичок, але для такого роду занять необхідна залученість до процесу корекції батьків. Вони можуть допомагати дитині отримавши певні рекомендації фахівця для проведення домашньої корекції. В такому разі це матиме більшу ефективність засвоєння матеріалу, ніж самостійне опрацювання дитиною [4].

Подальше дослідження цього питання має важливий внесок для повноцінного мовленнєвого розвитку та соціальної адаптації дітей, які опинилися у посттравматичному просторі. Необхідно проводити довгострокові наукові роботи, з метою відстеження змін у мовленні дітей та визначити найбільш ефективні метоли підтримки. В такий спосіб представиться можливим знаходження оптимальної стратегії колекційної роботи, що буде спрямована на успішний розвиток мовлення та навчання у мінливих умовах. Наразі науковці вивчають кореляцію між посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) та мовленнєвими порушеннями у дітей, які пережили воєнні дії.

Список використаних джерел

1. О. Гриценко. Дитяче слово у часи війни: як повномасштабне вторгнення вплинуло на проблеми мовлення дітей. 2024. URL: https://krivbass.city/news/view/dityache-slovo-u-chasi-vijni-yak-povnomasshtabne-vtorgnennya-vplinulo-na-problemi-movlennya-ditej#google_vignette (дата звернення: 07.03.2025).
2. Е. Куцин. Корекція мовленнєвих порушень дошкільників засобами ізотерапії як однієї з форм арт-терапії. 2022. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2022/3_2022/4 (дата звернення: 16.03.2025).
3. Б.В. Лінник, Л. М.Потапюк. Вплив воєнного конфлікту на розвиток зв'язного мовлення дітей з особливими освітніми потребами: виклики та стратегії підтримки. 2024. URL: https://journals.snu.edu.ua/index.php/DOMTP_S (дата звернення: 14.03.2025).
4. М. Марковська. Як організувати дистанційне навчання для дітей з ООП. Досвід вчителів. 2020. URL:https://nus.org.ua/2020/04/13/yak-organizuvaty-dystantsijne-navchannya-dlya-ditej (дата звернення: 12.03.2025).
5. Ю. Рібцун. Запобігти, захистити, допомогти. Діти з особливими мовленнєвими потребами в умовах воєнного стану. 2022. Вісник науки та освіти № 2(2) (2022) С. 201-212 URL: https://www.researchgate.net/publication (дата звернення: 18.03.2025).

Рибак Дар'я Андріївна
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності: «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія)»

Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Чередніченко Наталія Володимирівна

Зміст та організація вивчення граматичної теми

«прикметник» в молодших класах з тяжкими порушеннями мовлння

У рамках впровадження нової версії Державного стандарту загальної початкової освіти, яка базується на принципах компетентнісного підходу до формування змісту та організації навчального процесу, стає важливим створення передумов для досягнення кожним учнем чітко визначених навчальних результатів. Предмет «Українська мова» розробляється з урахуванням таких основних напрямів: мовленнєвого, мовного, соціокультурного та діяльнісного. Останній напрямок спрямований на розвиток у молодших учнів навичок саморегуляції, планування власної діяльності для досягнення поставлених цілей, виконання певних завдань та володіння навичками самоконтролю та самооцінки.

Програма з української мови для початкових класів для дітей із ТПМ розроблена концентрично, що передбачає повторення вже засвоєного у попередні роки матеріалу. Це дозволяє поглиблювати вивчення певної теми на кожному етапі навчання, базуючись на вже опанованих знаннях. Концентрична організація матеріалу дозволяє розкрити складні граматичні концепції та вміння, розчленовуючи їх на окремі складові елементи для відпрацювання кожного з них окремо. Це призводить до зростання кількості зв'язків між поняттями, розширення мовної бази для розвитку вмінь і навичок. Концентрична побудова програми також забезпечує постійне повторення вже засвоєного матеріалу, що створює умови для його закріплення [1, с.49].

У програмі початкової школи приділяється велика увага засвоєнню частин мови, серед яких важливе місце займає граматичне поняття «прикметник». Вивчення прикметника в початкових класах має кілька основних цілей: розуміння значення прикметника як важливого засобу виразності в мові і мовленні та збагачення словникового запасу учнів прикметниками; оволодіння основними граматичними формами прикметника та їх практичного використання в усному і писемному мовленні; розвиток навичок правильного написання закінчень прикметників.

Аналіз наукових джерел підтверджує, що діти із порушеннями мовленнєвого розвитку мають досить обмежений словниковий запас. Науковці констатують дефіцит прикметників, що позначають різні якості та стан предметів [2, 3, 4]. Разом із цим спеціальних досліджень, присвячених вивченню особливостей формування у молодших школярів граматичного поняття «Прикметник» у дітей із ТПМ, не проводилось. Отже важливою проблемою спеціальної методики навчання рідної мови дітей із ТПМ є розробка спеціальних методів та прийомів, які допоможуть не лише збагатити словниковий запас учнів прикметниками, а й усвідомити саме поняття «прикметник», його граматичні ознаки.

Процес формування граматичного поняття «прикметник» в 1-4 класах відбувається поступово. У 1 класі діти ознайомлюються зі словами, які вказують на ознаки предмета, ставлять до них запитання «який? яка? яке? які?» та співставляють слова з відповідними ознаками. У 2 класі учні вивчають слова-прикметники, утворюють словосполучення іменників з прикметниками та вибирають відповідні ознаки для відомих предметів. У 3 класі діти мають усвідомити поняття «прикметник» як частину мови, вивчають їхній зв'язок з іменниками, навчаються змінювати прикметники за родами та числами, спостерігають за їхнім вживанням у текстах і використовують у мовленні. У 4 класі в учнів розвивають

уміння розпізнавати прикметники в текстах, спостерігати за їхньою роллю у мовленні, відмінювати прикметники з іменниками, правильно вимовляти та писати закінчення прикметників, зокрема ті, що закінчуються на *-ський, -цький, -зький* [1, с.50].

Усвідомлення поняття «прикметник» вимагає від учнів не лише механічного запам'ятовування правил, але й розуміння суті слова «ознака», яке діти не використовували у дошкільному віці. В першому класі під час навчання грамоти значно розширюється словниковий запас дітей за рахунок прикметників різних груп. Учням потрібно зрозуміти, що для опису предметів за різними характеристиками (розмір, колір, форма, матеріал і т. д.) вони використовують слова-ознаки, які відповідають на питання «який? яка? яке? які?». З цією метою вчителі організовують вправи, де учні спостерігають за лексичним значенням прикметників і питаннями, які вони ставлять. Наприклад, учням пропонуються завдання на впізнавання предметів за їхніми ознаками та вибір назв для цих ознак.

Робота над загадками є ефективним методом, який не лише розвиває уважність, а й розширює словник учнів за рахунок прикметників, а також формує навички їхнього вживання у мовленні. Розпізнавання ознак предметів і явищ здійснюється через відгадування загадок, часто із застосуванням ілюстрацій:

- Спробуйте відгадати загадку.

Мій друг - вухатий,
В сірому пуховому платті.
Має кучерявий хвіст,
І довгі вуса,
Боїться всіх-усіх ворогів.
(Заєць)

Дітям пропонують відповісти на запитання: - Які слова, що описують зайця, допомогли вам розпізнати його? Що означає слово «куций»? Як можна ще назвати хвіст зайця? Чому у назві зайця використовується слово «вухатий»? Чи можна так описати котика? Якими словами можна описати котика, використовуючи цю загадку? Як би ви описали його хвіст?

Доцільно також виконувати вправи на порівняння предметів чи явищ, наприклад:

- Назвіть предмети на малюнках. Чим схожі яблуко і груша? Які фрукти мають схожу форму? У чому різниця між яблуком і вишнею? А між сливами і абрикосами?

Такі завдання сприяють засвоєнню першокласниками зв'язку між словом і характеристикою предмета.

У другому класі учні продовжують вивчати значення прикметників та питання, на які вони відповідають. Аналіз малюнків і мовного матеріалу допомагає розширити знання дітей про різноманітність ознак предметів, таких як колір, смак, величина, висота, ширина, глибина, матеріал тощо. Учитель, пропонуючи учням завдання, пов'язані з прикметниками, має активно використовувати в реченнях вирази «назва ознаки», «ознаки, прикмети предмета». На кшталт:

- Оберіть прикметники – назви ознак предметів за смаком (кольором, формою, величиною, матеріалом).
- Назвіть різні ознаки яблука. Запишіть прикметники – назви цих ознак (яблуко червоне, рум’яне, запашне, солодке, велике, смачне, спіле). Які ознаки відрізняють квітку маку від квітки ромашки?

Проведення вправ на добір прикметників, близьких і протилежних за значенням, заміну одного прикметника іншим для більш точного опису предметів або явищ, пояснення прикметників у переносному значенні сприяє вдосконаленню мовлення молодших школярів, розвитку комунікативного підходу до вивчення рідної мови.

Список використаних джерел

1. Ревуцька О. Виконання лексико-граматичних вправ молодшими школярами з тяжкими порушеннями мовлення на уроках української мови. Імідж сучасного педагога. 2017. №4 (73). С.47-50.
2. Рібцун Ю. В. Програми з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий, 1-4 класи). Київ, 2015. 64 с.
3. Соботович Є Нормативні показники мовленнєвого розвитку (у його граматичній ланці) дитини дошкільного віку. Дефектологія. 2003. №2. С. 7-12.
4. Трофименко Л.І. Механізми засвоєння лексико-граматичних одиниць мови учнями молодшого шкільного віку із нерізко вираженим загальним недорозвиненням мовлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія* : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 29. С. 112–18.

Рудіч Ігор Євгенович
студент 2 курсу
спеціальність «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Паламар Олена Михайлівна

Володимир Олександрович Гандер – видатний вітчизняний тифлопедагог

Діяльність Володимира Олександровича Гандера здійснила значний вклад у розвиток вітчизняної тифлопедагогіки та підтримку людей з особливими потребами.

В.О. Гандер (роки життя:12 березня 1864 року – 10 січня 1939 року) був відомим українським тифлопедагогом, який брав активну участь у становленні системи навчання й виховання сліпих. Володимир Олександрович народився у місті Києві, отримав педагогічну освіту і в 1886 році розпочав свою педагогічну діяльність в Сосницькому повітовому педагогічному училищі Чернігівської губернії. У 1897 році В.О. Гандер був запрошений «Товариством піклуванням про сліпих» на посаду інспектора Воронезького училища для сліпих. В.О. Гандер пройшов спеціальну підготовку з методик навчання сліпих у Віденському, Саксонському, Дрезденському інститутах для сліпих. В.О. Гандер не тільки займався питаннями розробки теорії та методики навчання незрячих, але й намагався привернути увагу суспільства до їх проблем.

Працюючи на посаді інспектора Воронезького училища для сліпих, він розпочав свою роботу з організації процесу навчання й виховання незрячих, залучаючи до зазначеної діяльності ентузіастів і тих, хто співчував цій категорії населення. Таким чином В.О. Гандеру вдалося зібрати кошти на побудову нової будівлі училища, організації майстерень для дорослих сліпих, що стало фактично основою для існування училища для дорослих незрячих.

Як талановитого тифлопедагога та організатора в 1910 році В.О. Гандера було призначено Інспектором Харківського училища для сліпих. В.О .Гандер розпочав свою роботу на цій посаді зі створення гуртожитку для незрячих дівчат та юнаків. Щоб привернути увагу суспільства до сліпих, Валентин Олександрович зініціював проведення у 1911 році перепису незрячих у Харківській губернії, що дозволило отримати наукові дані про чисельність сліпих, їх вік, засоби існування, соціальний стан. До збору даних були залучені органи поліції та парафіяльні священики. На кожного незрячого заводилася окрема картка, яка містила всі відомості про цю людину.

За даними перепису в Харківській губернії було виявлено 3214 незрячих осіб, із них 1855 чоловіків і 1359 жінок. Перепис мав велике значення для становлення системи навчання сліпих в Україні. На його основі В.О. Гандеру вдалося зацікавити земства та міста й домогтися від них заснування шкільних стипендій для сліпих дітей та участі в утриманні шкіл для сліпих. Це дозволило налагодити в Харківській губернії навчання значної кількості сліпих дітей шкільного віку.

Спираючись на дані перепису, В.О. Гандер на засіданні Ради «Товариства піклуванням про сліпих» восени 1911 року з метою найбільш повного задоволення освітніх потреб сліпих, які проживали в Харківській губернії, вніс пропозицію про збільшення кількості вихованців училища до 130 чоловік, про розширення приміщень училища і відкриття в приміщенні училища притулку для незрячих дівчат, які закінчили курс навчання і вже працюють. Майже всі внесені В.О. Гандером пропозиції були втілені в життя. За це Володимир Олександрович на загальному зібранні Харківського відділення «Товариства піклування про сліпих» 30 травня 1912 року отримав подяку.

Ще під час навчання за кордоном та роботи на посадах інспектора різних училищ В.О. Гандер зацікавився і почав досліджувати психологію сліпих. З виступами про результати свого дослідження він брав участь у з'їздах дефектологів і тифлопедагогів, друкувався у журналі «Слепец». У своїй педагогічній діяльності В.О. Гандер відстоював концепцію політехнічної освіти, вважаючи, що сліпі можуть жити й працювати на рівні зі зрячими, що сліпий не являє собою «особливого типу» людини. Якщо політехнічна освіта здійснюється правильно, незрячий отримує можливість брати активну участь у житті суспільства поряд з іншими фізично повноцінними його членами. Учні в училищах для сліпих під керівництвом Володимира Олександровича не лише отримували професійну підготовку, але й працевлаштовувалися після закінчення училища в майстернях з гуртожитками чи забезпечувалися роботою вдома.

В.О. Гандер зазначав, що сліпа людина є повноправним громадянином у суспільному та особистому житті. У 1913 році В.О. Гандер перейшов до Московського училища для сліпих, де керував навчальною роботою до 1919 року. Після Жовтневої революції 1917 року Володимир Олександрович продовжив активно брати участь в справі організації навчання й виховання незрячих. З 1918 року він завідував секцією навчання сліпих при Наркомосі та секцією фізично-дефективних дітей при Московському відділі народної освіти. В 1920 році В.О. Гандер був призначений на посаду завідувача Московським дитячим будинком для сліпих, який на той час знаходився на межі закриття. Йому вдалося не лише відстояти право на існування закладу, а й відновити педагогічний склад та налагодити навчально-виховний процес у ньому. За час його роботи на цій посаді, в закладі було введено як обов'язкове трудове навчання сліпих дітей.

В.О. Гандер підняв питання про виділення зі сліпих групи слабозорих та відкриття для них окремих класів та шкіл. В 1930-ті роки Володимир Олександрович вів активну редакторську та видавничу діяльність. Він здійснив величезну роботу по створенню підручників та бібліотеки для сліпих шрифтом Брайля, методичної літератури для вчителів середньої школи для сліпих. В.О.Гандер переклав та відредагував роботи провідних західних тифлопедагогів та тифлопсихологів. У 1934 році В.О. Гандер опублікував працю «Первоначальное воспитание и обучение слепых детей», в якій він дав поради батькам сліпих дітей стосовно поводження з дітьми та рекомендації до їх соціалізації в суспільстві. У роботі він зазначав, що початкове виховання сліпого повинно полягати у тому, щоб переконати його, що сліпота не дає йому ніяких переваг у житті, і що він повинен бути готовим увійти в трудовий колектив зрячих, повинен намагатися в усьому обходитися своїми силами.

Отже, Володимир Олександрович Гандер зробив суттєвий внесок у розвиток тифлопедагогіки та інтеграцію сліпих у суспільство. Його діяльність відзначалася не лише розробкою та впровадженням ефективних методик навчання, але й активними зусиллями з привернення уваги громади та державних інституцій до проблем незрячих. В.О. Гандер

акцентував на важливості політехнічної освіти, вважаючи, що сліпі можуть жити і працювати на рівні зі зрячими, що вимагає відмови від стереотипів та філантропічного підходу, панівного на той час в західній тифлопедагогіці. Його ініціативи, такі як перепис незрячих у Харківській губернії та створення підрозділів для слабозорих, сприяли покращенню умов для навчання і соціалізації сліпих дітей.

Крім того, його редакторська робота та створення навчальної літератури шрифтом Брайля значно допомогли розвитку освітніх програм для сліпих. Його методи та підходи й донині залишаються основою для роботи з незрячими в Україні і за її межами.

Список використаних джерел

1. Солнцева Л.І., Юсов С.Т. Визначний представник радянської тифлопедагогіки (до 125-річчя від дня народження В. А. Гандера). Дефектологія. 1989. № 6. С. 78.
2. Федоренко С.В. Становлення та розвиток вітчизняної тифлопедагогіки. Дис. … доктора пед наук. Київ, 2012. 305 с.

Самойленко Інна Олександрівна
аспірантка 2 року навчання
спеціальності А01 «Спеціальна освіта»

Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Швалюк Тетяна Миколаївна

Психолінгвістичні засади формування міркувань у зв'язному мовленні дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення третього рівня

Мовлення є одним із провідних показників психічного розвитку дитини та чинником, що безпосередньо впливає на її подальшу адаптацію та успішність у процесі шкільного навчання. У ракурсі сучасних трансформаційних змін у освіті й вимогам до комплексного підходу, нагальною стає потреба у створенні таких моделей корекційного впливу, які інтегрують мовленнєвий і пізнавальний розвиток дитини. Адже мовлення виконує не лише комунікативну функцію, але й виступає інструментом мислення, засобом осмислення дійсності, побудови причинно-наслідкових зв'язків, формування суджень і висновків.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю удосконалення методологічних підходів до розвитку мови, мовлення й мислення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) третього рівня. Ця проблема особливо стає значущою у сфері логопедичної практики, де традиційні корекційні стратегії здебільшого орієнтовані на ізольовані мовленнєві порушення, залишаючи поза увагою глибинні когнітивні механізми, що забезпечують формування мовленнєвого висловлювання як цілісного логіко-семантичного явища.

У працях сучасних науковців (Л. Андрусишина (2010, 2013), Л. Бартєнєва (2015), О. Корнєва, І. Марченко (2006, 2024), Ю. Рібцун (2016), Є. Соботович, В. Тищенка (2016, 2021), Л. Трофименко (2007, 2010, 2014, 2016), Т. Швалюк (2013, 2024) [1,2,3,5,7,8,9,10] наголошується, що діти із загальним недорозвитком мовлення третього рівня є клінічно неоднорідною категорією, до якої входять особи з моторною та сенсорною алалією, дизартрією, дитячою афазією, ринолалією, заїканням тощо. Попри збережений слух і належний рівень інтелектуального розвитку, діти виявляють суттєві труднощі в оволодінні мовленням – як інструментом комунікації, так і засобом формування та вираження мислення. Діти даної категорії зазнають суттєвих труднощів у формуванні зв'язного

висловлювання, зокрема в аспекті лексико-граматичної правильності, логічної послідовності, смислової цілісності. Недостатність мовленнєвого планування, порушення процесів передбачення, добору слів, побудови речень і логіко-граматичних конструкцій призводить до труднощів у вираженні думки, відтворенні оповідання, формулюванні причинно-наслідкових зв'язків. Як наслідок — знижується не лише мовленнєва активність, а й мотивація до комунікації в цілому.

У сучасному науковому дискурсі психолінгвістичний підхід займає провідне місце у вивченні мовленнєвої діяльності, особливо в контексті мовленнєвих порушень, зокрема загального недорозвитку мовлення. Завдяки дослідженням таких учених, як М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонтьєв, О. Лурія, Є. Соботович, стало можливим глибше осмислити психологічні механізми сприймання та породження зв'язного висловлювання. Психолінгвістика дозволяє не лише окреслити основні етапи цього процесу, а й закцентувати увагу на мисленнєвих операціях, мовних знаннях і навичках, які є необхідними для формування міркувань на рівні зв'язного мовлення. [5]

Е. Данілавічютє, спираючись на емпіричні дані та дослідження Є. Соботович, акцентує на тісному взаємозв'язку мовної і когнітивної сфер, підкреслюючи, що становлення мовної системи неможливо розглядати у відриві від інтелектуальної діяльності. Саме тому психолінгвістичний підхід виявляється надзвичайно суттєвим у вивченні структури мовленнєвого порушення і широко застосовується в українській логопедії як провідна методологічна основа. [5, 6]

Ефективність цього підходу підтверджується створенням комплексних методик діагностики та диференційованого навчання, що враховують нейробіологічні чинники розвитку, функціональну організацію мозку, соціальні умови дитини, а також особливості її психічної саморегуляції. У фокусі наукового аналізу опиняються процеси слухового, зорового, мовнорухового, кінестетичного сприймання, а також мислення й емоційно-вольова сфера, які беруть участь у виконанні мовленнєвих завдань.

На сьогодні психолінгвістика пропонує низку моделей породження мовлення, серед яких трансформаційно-генеративна граматика Н. Хомського, теорія семантичного програмування Ч. Осгуда, а також авторські концепції Л. Виготського, О. Лурії, О. Леонтьєва, М. Жинкіна, Т. Ахутіної, І. Зимньої. Всі ці теорії здебільшого ґрунтуються на спільних концептуальних засадах, що передбачають схожу послідовність структурних і функціональних етапів мовленнєвого породження: 1) виникнення мотиву, задуму, інтенції; 2) формування внутрішнього мовлення з його програмною та семантичною організацією; 3) лексико-граматичне структурування висловлювання; 4) моторна реалізація мовлення.

Згідно з концепцією М. Жинкіна та Т. Ахутіної, мовленнєве продукування – це складна багаторівнева система, в основі якої лежить взаємодія когнітивних, нейрофізіологічних і лінгвістичних механізмів. М. Жинкін особливу увагу приділяв внутрішньому мовленню як ключовому етапу, що передує зовнішньому висловлюванню та забезпечує його семантичне програмування. Т. Ахутіна ж, розвиваючи ідеї Л. Виготського у світлі сучасної нейролінгвістики, підкреслює значення лівої півкулі мозку у формуванні мовленнєвих намірів і реалізації складних мовленнєвих конструкцій. [3,5]

Погляди Є. Соботович, що ґрунтуються на концептуальних засадах теорії мовленнєвої діяльності О.О. Леонтьєва, розкривають складну структуру процесу розуміння мовлення, який починається з ритміко-інтонаційної обробки висловлювання та членування його на фонематичні одиниці. Особливістю є те, що для розпізнавання слова не обов'язковим є впізнавання кожного його звуку – достатньо розпізнавати початкові компоненти, які активують прогнозування його завершення. Таке прогностичне мислення дозволяє перейти до смислового рівня розуміння. [5] Крім того, граматичне оформлення висловлювання – флексії, порядок слів, синтаксичні структури – істотно впливають на сприйняття мовлення на глибинному рівні, тобто на рівні семантико-граматичних зв'язків. [5, 10]

Згідно з психолінгвістичною парадигмою, зв'язне мовлення – це не просто послідовність граматично правильно побудованих речень, а результат ієрархічно організованої мовленнєво-мисленнєвої діяльності. Така діяльність має подвійний вимір: внутрішній, пов'язаний зі смисловим наповненням, і зовнішній – мовно-формальний. Саме їхнє узгодження і забезпечує формування тексту як завершеного мовленнєвого продукту (Л. Воробйова, 2010). [4]

Отже, психолінгвістичний підхід є основою для глибшого розуміння процесів формування міркувань на рівні зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення третього рівня, оскільки він інтегрує мовленнєві й когнітивні аспекти розвитку. Враховуючи складну взаємодію нейропсихологічних, когнітивних і лінгвістичних механізмів, цей підхід дозволяє розробити ефективні корекційні стратегії, які не лише сприяють поліпшенню граматичної правильності мовлення, а й забезпечують розвиток когнітивних операцій, необхідних для осмислення та вираження думок.

Список використаних джерел

1 Андрусишина Л.Є. Психологічні характеристики загальнофункціональних механізмів мовлення у старших дошкільників із ЗНМ. Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: 2007. С. 18-23.

2. Андрусишина Л.Є. Сучасний стан вивчення проблеми інтелектуального розвитку дітей із загальним недорозвитком мовлення (клініко-психологічний аспект). Український логопедичний вісник: зб. наук. пр. Київ: Актуальна освіта, 2010. Випуск 1., С. 4-15.

3. Брушневська І., Рібцун Ю. Формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення. Педагогічний часопис Волині. 2016. № 2(3). С. 103-109.

4. Воробйова Л.М. Психолінгвістичний глосарій: навч. посіб. 2-ге вид., доп. Рівне: РДГУ, 2010. 142 с.

5. Линдіна Є. Внесок науково-педагогічної спадщини Є.Ф. Соботович у розвиток вітчизняної логопедії. Київ: ФОП Маслаков, 2018. С. 116-140.

6. Психолінгвістичні дидактичні технології діагностики і подолання мовленнєвих порушень у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення : навч.-метод. посіб. / Е. Данілавічютє, Л. Трофименко, В. Ільяна, Ю. Рібцун, З. Мартинюк, Г. Грибань. та ін. Київ : Інститут спеціальної педагогіки і психології НАПН України, 2022. 502-510 с.

7. Марченко І.С., Швалюк Т.М., Чередніченко Н.В. Розвиток усного зв'язного мовлення учнів початкових класів в умовах інклюзивного навчання. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 19.Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: Збірник наукових праць. Випуск 46. М-во освіти і науки України, Український державний університет імені Михайла Драгоманова. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. С. 73-81. URI: https://fsio.udu.edu.ua/science/science-collection

8. Тищенко В.В. Патогенез загального недорозвитку мовлення нез'ясованої етіології: психолінгвістичний аналіз проблеми. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: збірник наукових праць. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. Випуск 31.С.109-115. URI: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/16768

9. Трофименко Л. «Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку»: монографія. Київ : Ін-т спец. педагогіки НАПН України, 2014. 144 с.

10. Швалюк Т.М. Методика формування складних синтаксичних конструкцій у дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія:

збірник наукових праць. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. Випуск 18. С.283-287. URI: http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/25878

Сєлєкєнова Ангеліна Володимирівна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри
логопедії та логопсихології
Погребняк Вікторія Олександрівна

Використання інформаційних технологій у професійній діяльності вчителя-логопеда

Актуальність обраної теми зумовлена потребою використання інноваційних технологій в освітній сфері для оптимізованої та успішної роботи. У XXI столітті світ переживає цифрову трансформацію, яка охоплює всі сфери життя. Серед ключових новітніх технологій, що застосовуються в роботі вчителя, є можливість використання штучного інтелекту (далі – ШІ). У логопедичній практиці ШІ відкриває унікальні можливості для ефективної та інтерактивної корекційної роботи з дітьми.

Згідно з даними наукових джерел, систематичні дослідження у сфері комп'ютерного супроводу освітнього процесу були започатковані у 1970-х років. Протягом цього часу в таких країнах, як США, Канада, Велика Британія, Франція, Японія, СРСР було створено значну кількість навчальних комп'ютерних систем, адаптованих до різних моделей обчислювальних машин [2, с. 18]. Питанню підготовки вчителів початкової школи в умовах інформатизації освіти присвячені роботи Г. Горячева, С.Гунько, О.Суховірського, О.Трофімова та ін. Проблеми формування комп'ютерної грамотності та інформаційної культури вчителів досліджували Н.Апатова, Л.Бабенко, С.Маркова, В.Монахова та ін. [3, с. 9]. Наразі спостерігається зростання кількості наукових публікацій як зарубіжних, так і українських дослідників, присвячених актуальності впровадження штучного інтелекту у повсякденне життя, зокрема в освітню сферу. Серед іноземних авторів, які активно досліджували цю тематику, варто відзначити Джеремі Хендерсона, Андреа Коллетт, Джона Річардсона. В українському науковому середовищі питання інтеграції технологій штучного інтелекту в освітній процес активно вивчали такі дослідники, як Я. Белінська, Г.Веселовська, Я.Григошкіна, А.Дутко, О.Каленченко, В.Ульянов [1, с. 30]. О.Качуровська у своїх наукових роботах розглядала питання застосування комп'ютерних технологій під час корекції мовленнєвого розвитку [2].

У сучасних умовах цифрової трансформації освіти актуальності набуває використання ШІ як інноваційного інструменту в професійній діяльності фахівців інклюзивної освіти, зокрема вчителів-логопедів. Застосування технологій ШІ відкриває нові можливості для розробки інтерактивних, індивідуалізованих завдань, спрямованих на подолання мовленнєвих порушень та розвиток комунікативної компетентності дітей з особливими освітніми потребами. Інформатизація освіти – це впровадження інформаційних технологій в освітню діяльність. Основними засобами виступають комп'ютерна та електронно-обчислювальна техніка, програмне забезпечення, інформаційні системи та їхні компоненти, а також електронні комунікаційні мережі, які використовуються для реалізації інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. [5, с. 101]

Застосування ШІ допомагає створювати інтерактивні мультимедійні матеріали, які підвищують мотивацію та зацікавленість дитини до навчання. Інтеграція ШІ у логопедичну практику сприяє оптимізації робочого часу фахівця та забезпечує більш гнучкий підхід до організації навчального процесу. Логопедичні послуги в дистанційному форматі з

використанням інформаційних технологій стають не лише тимчасовим рішенням в умовах кризи, а й перспективним напрямом розвитку інклюзивної освіти, який відповідає сучасним потребам українського суспільства. ШІ виступає не загрозою для професії логопеда, а ефективним помічником, який доповнює роботу спеціаліста, дає більше інструментів для якісної корекційної роботи з подолання мовленнєвих порушень. Успішне поєднання педагогічної майстерності з інноваційними технологіями дає змогу зробити логопедичну допомогу ефективною, цікавою та доступною.

У сучасних умовах трансформації освітнього простору важливого значення набуває інтеграція цифрових ресурсів у практичну діяльність вчителя-логопеда. Цифрові платформи, зокрема *Canva, Wordwall, LearningApps, Kahoot, Quizizz* та *GoodTalk,* виступають ефективними інструментами для створення інтерактивного дидактичного матеріалу, що сприяє підвищенню якості корекційно-розвивальної роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями.

Платформа Canva забезпечує широкі можливості для створення візуально структурованого дидактичного матеріалу, наприклад, карток для автоматизації звуків, зображень для класифікації тощо. Її гнучкий інтерфейс дозволяє адаптувати матеріал відповідно до індивідуальних потреб дитини, що є надзвичайно важливим у логопедичній практиці.

Інтерактивні платформи *Wordwall* і *LearningApps* містять вправи у формі дидактичних ігор, що значно підвищує мотиваційний компонент заняття. Такі ресурси можна використовувати для розвитку фонематичного слуху, лексико-граматичної сторони мовлення, артикуляційної моторики тощо.

Варто також відзначити застосування *Kahoot* та *Quizizz,* які завдяки елементам гейміфікації формують позитивну емоційну налаштованість дитини, стимулюють активну участь у занятті та сприяють закріпленню навчального матеріалу. Обидві платформи підтримують використання графічних, текстових та аудіоматеріалів, що особливо цінно для логопедичних занять.

Окрему увагу заслуговує спеціалізована платформа *GoodTalk,* яка створений для використання у професійної діяльності логопедів. Сайт має вправи на постановку та автоматизацію звуків, формування фразового мовлення, розвиток артикуляційної моторики, а також містить окремі розділи для планування занять та створення розкладу вчителя-логопеда.

Серед доступних онлайн-ресурсів, які активно використовуються у логопедичній практиці, особливе місце посідає українська платформа *«Розвиток дитини».* Сайт містить велику кількість дидактичних матеріалів, робочих аркушів, ігор, завдань та вправ, спрямованих на розвиток мовлення, логіки, дрібної моторики, пам’яті, уваги та інших пізнавальних процесів. Значною перевагою ресурсу є можливість фільтрації завдань за віком, типом навички та тематикою, що дозволяє легко адаптувати матеріал до індивідуальних потреб дитини. Сайт *«Розвиток дитини»* є зручним і педагогічно цінним інструментом у практиці логопеда, що сприяє урізноманітненню занять і підвищенню їх ефективності.

Запропоновані цифрові платформи можуть бути ефективно використані як для реалізації безпосередніх (прямих) завдань, орієнтованих на розвиток мовленнєвих навичок, так і для виконання опосередкованих (непрямих) завдань, що сприяють формуванню пізнавальних процесів, які становлять важливу основу для успішного мовленнєвого розвитку. Такий подвійний функціонал цифрових ресурсів забезпечує комплексний підхід до організації корекційно-розвивальної роботи, поєднуючи цілеспрямовану логопедичну допомогу з розвитком пізнавальних психічних процесів. Цифрові платформи розширюють можливості логопеда щодо створення якісного навчального середовища, оптимізують підготовку до занять і забезпечують гнучкий підхід до реалізації корекційних завдань. Вони сприяють формуванню позитивної мотивації у дітей та підвищують ефективність занять як у традиційному, так і в дистанційному форматі.

Отже, інтеграція інноваційних цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту та онлайн-платформ, у логопедичну практику відкриває нові можливості для підвищення ефективності корекційно-розвивальної роботи. Штучний інтелект виступає потужним інструментом підтримки вчителя-логопеда, сприяючи створенню адаптивних, інтерактивних, творчих та мотивуючих завдань, які відповідають індивідуальним потребам кожної дитини. Водночас, онлайн-формат занять забезпечує доступність логопедичної допомоги в умовах територіальної мобільності та соціальних викликів, пов'язаних з воєнними подіями та вимушеним переселенням населення України.

На нашу думку, сучасна логопедична практика повинна враховувати тенденції, формувати гнучке, технологічно обладнане освітнє середовище, здатне забезпечити якісне навчання незалежно від місця перебування дитини та наявності «живої» взаємодії, безпосередньої комунікації. Використання штучного інтелекту та онлайн-форм навчання не лише підвищує якість логопедичної допомоги, а й робить її більш універсальною та стійкою до зовнішніх обставин.

Список використаних джерел

1. Вознюк Л. А. Штучний інтелект у сучасній освіті / Л. А. Вознюк // Теорія і технологія іншомовної освіти: матеріали VI (X) Міжнародної науково-практичної конференції 30 жовтня 2024 р. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. С. 30-32
2. Качуровська О. Б. Корекція мовленнєвого розвитку молодших школярів із тяжкими вадами мовлення засобами комп'ютерних технологій. Дис. канд. пед. наук. 13.00.03 Київ, 2006. 189 с.
3. Макаренко Л. Л. Комп'ютерна грамотність: теорія і практика : монографія / Л. Л. Макаренко. – К. : Освіта України, 2008. – 244 с.
4. Спеціальна педагогіка і психологія : сучас. термінол. словник / за ред. Л. Прохоренко, В. Засенка. – Київ : Генеза, 2024. – 272 с.

Соколовська Ірина Михайлівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Савицкий Андрій Миколайович

Логопедичні технології в роботі з дітьми, які мають фонетико-фонематичні порушення

1. Вступ до проблеми фонетико-фонематичних порушень (ФФН) у дітей. Фонетико-фонематичні порушення є одними з найбільш поширених мовленнєвих розладів серед дітей, які впливають на розвиток мовлення та письма. Порушення звуковимови заважають дітям розрізняти та правильно відтворювати звуки, що утруднює засвоєння грамоти та розвитку мовленнєвої компетенції. Приблизно 30% дітей мають різноманітні порушення звуковимови, що потребує уваги фахівців [2, с. 45]

2. Сучасні методи корекції фонетико-фонематичних порушень.

Артикуляційна гімнастика: є основним методом, який покращує рухливість мовленнєвих м'язів та артикуляційних органів, що сприяє поліпшенню вимови звуків. Це може включати вправи для губ, язика, піднебіння [1, с. 78].

Фонематичні ігри: спеціально розроблені завдання для розвитку фонематичного слуху. Вони допомагають дітям розрізняти схожі звуки, наприклад, [с] і [з], [ш] і [ж], що підвищує точність вимови [5, с. 102].

Логоритміка: поєднує рухові вправи з вимовлянням звуків і слів, що розвиває координацію між мовленням і рухами, допомагаючи не лише в артикуляції, але й в моторному розвитку дитини [2, с. 50].

Комп'ютерні програми: інтерактивні технології сприяють корекції звуковимови та фонематичного сприйняття в ігровій формі, що дозволяє дітям навчатися в цікавій та доступній формі [3, с. 40].

Метод кольорових символів: використання кольорових позначень для візуалізації звуків, що допомагає дітям краще запам'ятовувати артикуляційні характеристики звуків і знижує емоційну напругу під час навчання [4, с. 65].

5. Висновки. Сучасні логопедичні технології є ефективними у корекції фонетико-фонематичних порушень завдяки інтеграції традиційних методів з інноваціями. Це дозволяє адаптувати навчання до індивідуальних потреб дітей і підвищувати результати корекційної роботи, що сприяє покращенню мовленнєвого розвитку та запобігання мовним порушенням у майбутньому [1, с. 80; 4, с. 68].

Список використаних джерел

1. Гур'єва, Л.І. (2019). Логопедичні технології в роботі з дітьми: теорія та практика. Київ: Наукова думка.
2. Овчарова, В. О. (2020). Корекція мовленнєвих порушень у дітей: сучасні підходи та методи. Львів: Педагогічна преса.
3. Шевченко, Л. І. (2021). Фонетико-фонематичні порушення у дітей: шляхи корекції та розвитку мовлення. Харків: Видавничий дім "Освіта".
4. Бондаренко, М. В. (2022). Психолого-педагогічні засоби корекції мовленнєвих порушеньу дітей дошкільного віку. Київ: Видавництво "Експрес".
5. Хмельницька, Н. А. (2023). Інтерактивні методи в логопедії: використання новітніх технологій. Одеса: Видавничий центр "Логос".

Щербакова Тетяна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Савицкий Андрій Миколайович

Сучасні психолого-педагогічні підходи до розвитку та навчання дітей молодшого шкільного віку із синдромом Дауна

Інклюзивна освіта стала провідною тенденцією сучасного етапу розвитку системи освіти: діти з особливими освітніми потребами включаються до освітніх установ загальнорозвивальної спрямованості не стихійно, для них створюються спеціальні програми супроводу. Інклюзія забезпечує рівний доступ всім учням і сприймає дитину такою, якою вона є, підлаштовуючи під неї систему освіти.

Синдром Дауна є диференційованою формою генетичного порушення, що відрізняється суттєвим поліморфізмом як у клінічній картині, так і у проявах фізичних, психічних, інтелектуальних та емоційних якостей. На сьогодні проблема включення дітей із синдромом Дауна в простір загальної освіти стає дедалі актуальнішою в контексті розвитку

інклюзивної культури в суспільстві загалом та в системі освіти, зокрема. Діти з синдромом Дауна повільніше розвиваються і трохи пізніше, ніж ровесники, проходять загальні етапи розвитку, але вони можуть навчатися в закладах дошкільної, початкової та загальної середньої освіти. Адже, чим раніше починається робота з дитиною з порушеннями розвитку, чим раніше вона буде включена у середовище ровесників, тим кращих результатів у пізнавальному, мовленнєвому, емоційному розвитку, соціалізації вона зможе досягти у майбутньому.

Сучасна парадигма розвитку та навчання дітей молодшого шкільного віку із синдромом Дауна базується на поєднанні особистісно орієнтованого, індивідуального, комплексного та діяльнісного підходів, що передбачають створення умов для всебічного розвитку дитини та її соціалізації, роботи за індивідуальною освітньою траєкторією. Втілення на практиці інклюзивних освітніх стратегій перш за все передбачає адаптацію/модифікацію змістових, структурних, стратегічних та методологічних основ під потреби дитини [24, с. 24].

Перш за все навчання дітей із синдромом Дауна вимагає врахування їх унікальних особливостей розвитку, які охоплюють когнітивні, соціальні, психічні та фізичні аспекти. В основу програм їх розвитку має бути покладена: предметність мислення, необхідність використовувати їх чуттєвий досвід, опора на наочно-дієве мислення як основу для подальшого переходу до наочно-образного та логічного мислення, використання власної мотивації дитини, навчання в ігровій формі, а також можливість індивідуального підходу до кожної дитині, який враховує її особливості, переваги та швидкість навчання [1, с. 16-18].

Однією з умов успішного розвитку дітей з синдромом Дауна є правильно організоване розвиваюче предметно-просторове середовище, яке має бути змістовно насиченим, трансформованим, поліфункціональним, варіативним, доступним та безпечним Сюди слід віднести забезпечення доступності освітнього процесу для осіб з ООП завдяки доступності освітнього процесу через оснащення освітніх установ спеціальним, у тому числі навчальним, реабілітаційним, комп'ютерним обладнанням для організації корекційної роботи та навчання дітей з ООП та забезпечення фізичної доступності будівлі закладу освіти та приміщень освітніх установ для учнів з ООП.

Особливістю навчальних планів та індивідуальних програм розвитку дітей з синдромом Дауна є включення обов'язкових корекційних технологій, які спрямовані на компенсацію дефектів фізичного та розумового розвитку та розвитку психічних процесів, підготовку учнів до самостійного життя. Корекційно-розвиваючі завдання допомагають розвинути компенсаторні механізми становлення психіки та діяльності дітей з помірною, тяжкою і глибокою розумовою відсталістю (інтелектуальними порушеннями), проходження та попередження у учнів вторинних відхилень у розвитку їх пізнавальної сфери, поведінки та особистісних орієнтирів. Це заняття ЛФК, логопедичні заняття, альтернативна комунікація та заняття з розвитку психомоторики та сенсорних процесів. Корекційно-розвиткові заняття в закладах загальної освіти з дітьми з синдромом Дауна проводяться вчителями-дефектологами, практичними психологами, соціальними педагогами [2, с. 17].

Для успішної корекційно-розвивальної роботи у ході реалізації освітнього процесу фахівці радять дотримуватись простих стратегій:

- регулярна адаптація, доповнення навчальної програми;
- постійне повторення інформації;
- для учнів з проблемами слуху приймати тільки адекватну відповідь;
- уникання багатозначних термінів, бо такий учень вчиться повільніше;
- метельне здоров'я учня – запорука успішного засвоєння знань,
- підтримка соціальних зв'язків [3, с. 167-166].

Також освіта дітей з синдромом Дауна передбачає індивідуальну роботу з їх батьками (особами, що їх замінюють). Це участь батьків у адаптації, навчання батьків психолого-педагогічних прийомів для підвищення ефективності освітнього процесу та

соціалізації дітей, стимулювання їх активності, активність у повсякденній життєвій обстановці, зміцнення віри у можливості дитини.

У роботі з дітьми із синдромом Дауна результативною є комплексна та інтегрована освітня діяльність, яка вирішує завдання кількох освітніх галузей. Така діяльність сприяє формуванню цілісної картини світу, тому що предмет або явище розглядається з кількох сторін: теоретичної, практичної та прикладної. Перехід від одного виду діяльності до іншого здійснюється в ігровій формі і дозволяє залучити дитину з синдромом Дауна до активного процесу, об'єднує дітей загальними враженнями, переживаннями сприяє формуванню колективних взаємовідносин. Педагогічна робота з дітьми із синдромом Дауна виявила позитивну динаміку щодо їх рухової активності, формування мови, розвитку емоційної сфери та вироблення елементарних форм поведінки [4, с. 232].

Для освіти дітей із синдромом Дауна надзвичайно важливим і діяльнісний підхід, оскільки сприяє розвитку когнітивних, комунікативних і соціальних навичок у природному середовищі. Навчання через діяльність, власну активність при проведенні дослідження, моделюванні, експериментуванні сприяє не лише розумовому розвитку, а й формуванню навичок самостійності та соціалізації дітей.

Резюмуючи слід відзначити, що сучасні психолого-педагогічні підходи до навчання дітей молодшого шкільного віку із синдромом Дауна базуються на повазі до їхніх індивідуальних особливостей, створенні та підтримці середовища та забезпеченні доступності навчання. Поєднання особистісно орієнтованого, індивідуального, комплексного та діяльнісного підходів забезпечує не лише ефективне засвоєння знань, але й сприяє розвитку соціальних, комунікативних та когнітивних навичок. Робота за індивідуальною освітньою траєкторією дозволяє формувати в дитини впевненість у власних силах, стимулює її активну участь у навчальному процесі та сприяє соціалізації. Завдяки цьому діти із синдромом Дауна можуть гармонійно інтегруватися у суспільство, розвивати свій потенціал та досягати особистісного успіху.

Список використаних джерел

1. Чеботарьова О. В., Гладченко І. В., Василенко- Ван де Рей А., Ліщук Н. І. Дитина із синдромом Дауна. Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018, 48 с.

2. Інклюзивне навчання дітей з синдромом Дауна: порадник для батьків і спеціалістів. Інформаційний буклет/ за ред. Луценка Ю. А. Київ: Ганеша компані, 2013. 44 с.

3. Смолянова В. «Сонячні діти». Сучасні методи для навчання учнів з синдромом Дауна. Підтримка ментального здоров'я педагогів, учнів, батьків в умовах воєнного стану: методичний порадник. К., 2024. С. 51-58.

4. Рябченко Н.М., Драєвська С.А. Особливості психолого-педагогічного супроводу старших школярів із синдромом Дауна. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). 2020. Т. 2, Вип. 16. С. 230-240.

Яблонська Марія Олександрівна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «016.04 Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Круглик Оксана Петрівна

Дитина з кохлеарними імплантами в інклюзивній освіті: громадська й наукова позиції

У контексті навчання осіб з кохлеарними імплантами інклюзивна освіта виступає як «система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання в умовах загальноосвітнього закладу» [1, с. 8].

За словами В. М. Шевченка, ефективність кохлеарної імплантації залежить від ступеня розвитку мовлення, тривалістю використання слухового апарату та віку, під час якого дитина втратила слух та була проведена операція [5, с. 290].

У разі своєчасного проведення кохлеарної імплантації та систематичного залучення дитини до тривалих корекційно-розвиткових занять із сурдопедагогом, спрямованих на формування слухового сприймання та розвитку мовлення, можливе досягнення рівня мовленнєвого розвитку, співвідносного з показниками дітей із нормальним слухом. Це, у свою чергу, створює передумови для успішної інтеграції дитини в заклади дошкільної, а згодом і загальної середньої освіти.

Громадська позиція щодо залучення дитини з кохлеарними імплантами в загальноосвітнє середовище в умовах інклюзивної освіти поступово трансформується під впливом соціально-політичних, освітніх та правозахисних чинників.

За словами Н. Г. Кошелевої, інклюзивна освіта сприяє соціалізації осіб з порушеннями слуху в середовищі чуючих однолітків, а також забезпечує індивідуалізацію навчально-виховного процесу з урахуванням сильних і вразливих сторін кожного учня [4, с. 10-11].

Водночас інклюзивне середовище позитивно впливає на всіх учасників освітнього процесу. Учні з нормотиповим розвитком вчаться спілкуватися в умовах різноманіття, формують толерантне ставлення до людей з особливими освітніми потребами, навчаються будувати дружні й підтримуючі стосунки. Також варто зазначити, що батьки чуючих дітей набувають нового досвіду: вони краще усвідомлюють потреби дітей з інвалідністю, долучаються до формування інклюзивної культури та можуть підтримувати батьків, які виховують таку дитину.

Через недостатню кількість провідних фахівців, а саме: сурдопедагогів, асистентів учителя, логопедів і психологів діти з кохлеарними імплантами не завжди отримують необхідну підтримку в навчанні, що ускладнює засвоєння матеріалу, знижує мотивацію дитини й може призводити до відчуження в загальноосвітньому середовищі. Чуючі учні часто не готові до спілкування з однолітками з порушеннями слуху через відсутність знань і досвіду взаємодії з такими людьми.

Батьки дітей з кохлеарними імплантами часто стають свідками труднощів адаптації своїх дітей у навчальному середовищі. Вони можуть відчувати безсилля через відсутність необхідного досвіду, знань або інструментів підтримки, а також через неможливість компенсувати ті освітні прогалини, які виникають в умовах недостатньої педагогічної та соціальної підтримки [4, с. 12].

За словами В. Синьова, Л. Руденко та Д. Шульженко, реформа системи освіти має обов’язково включати забезпечення інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми

потребами, проте, такі діти потребують не звичайних, а специфічних — тобто ексклюзивних — освітніх послуг, що передбачають адаптацію змісту, форм, методів і засобів навчання відповідно до індивідуальних можливостей і потреб дитини [3].

О. Гаяш акцентує увагу на необхідності створення спеціально організованого освітнього середовища для дітей з порушеннями слуху, яке має бути результатом співпраці педагогів, провідних фахівців дитини і батьків. Зокрема, участь батьків у процесі спостереження за особливостями розвитку, інтересами та індивідуальними потребами дитини має стати важливою складовою формування інклюзивного простору [5, с. 42]. Як один із прикладів адаптації навчального закладу до інклюзивних умов, Н. В. Кудрявцева виокремлює облаштування малих авдиторій із застосуванням звукопоглинаючих матеріалів на стінах та підлозі для забезпечення оптимальних акустичних умов.

На думку, О.Круглик ефективне розвиваюче навчання учнів з кохлеарними імплантами в умовах загальноосвітнього закладу потребує дотримання низки сурдопедагогічних умов - відповідна слухо-мовленнєва реабілітація таких дітей, яку проводить фахівець, володіючи спеціальними методиками розвитку слухового сприймання і формування вимоги у дітей з порушеннями слуху та методиками слухової реабілітації після оптимального слухопротезування.

За умови проведення диференційованої клініко-педагогічної нейродіагностики та дотримання стандартів слухо-мовленнєвої реабілітації сурдопедагогом, дитина з кохлеарними імплантами здатна успішно інтегруватися в адаптоване загальноосвітнє середовище та опанувати необхідний обсяг знань і навичок для подальшої самостійного життя.

Список використаних джерел

1. Ісаєва О. В. Емпіричне дослідження результатів впровадження інклюзивного навчання (порівняльна характеристика). Науковий часопис. Корекційна педагогіка. 2022. № 42.
2. Кудрявцева Н. В. Організація інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху в закладах загальної середньої освіти : Кваліфікаційна робота. м. Київ, 2020. 81 с.
3. Освітньо-психологічна інтеграція школярів із психофізичними порушеннями в сучасних умовах України / В. М. Синьов та ін. Актуальні питаннякорекційної освіти. 2016. № 7.
4. Психологія інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / уклад. Н. Г. Кошелева. Бахмут : ГІІМ ДВНЗ ДДПУ, 2022. 145 с.
5. Соціальна та освітня інклюзія: історія, сучасність та перспективи розвитку : Колект. монографія / ред.: С. П. Миронової, Л. Б. Платаш. Чернівці : «Технодрук», 2021. Т. 1 : Інституційні та особистісні аспекти впровадження в Україні. 352 с.
6. Шевченко В. М. Умови ефективної реабілітації дітей з кохлеарними імлантами. Збірник наукових праць Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. 2013. № XXII. С. 288–292.

Яковенко Діана Сергіївна
студентка ІІ курсу
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Корекційна психопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Геращенко Світлана Іванівна

Особливості психосексуального розвитку підлітків з розладами аутистичного спектра

Дослідження українських вчених свідчать, що у підлітків із розладами аутистичного спектра можуть спостерігатися варіації у формуванні гендерної ідентичності (Мельник, 2021). Водночас підвищений ризик розвитку гендерної дисфорії пов'язаний не стільки із самою аутистичною симптоматикою, скільки із труднощами в усвідомленні та артикуляції власних емоцій і почуттів (Грабовська, 2021).

Психосексуальний розвиток є невід'ємною частиною процесу дорослішання. Для підлітків з розладами аутистичного спектра цей процес супроводжується нюансами в зв'язку з їхніми особливостями. Вивчення специфіки розладу є важливим для розробки підходящих методик для навчання та підтримки підлітків (Лещенко, 2020).

Сексуальна поведінка підлітків із РАС може бути або недостатньо регульованою (через труднощі у розумінні соціальних меж), або, навпаки, надмірно стримуваною через страх і нерозуміння норм (Ковальчук, 2019). Як зауважує Паламарчук (2018), інколи спостерігаються стереотипні або ригідні моделі сексуальної поведінки, які можуть стати джерелом ризикованих ситуацій.

Психосексуальний розвиток - це процес формування статевої самосвідомості, ролі, почуттів та поведінки. У підлітків з розладами аутистичного спектру цей процес значно ускладнюється через порушення комунікації та соціалізації (Ковальчук, 2019).

Попередні дослідження показали, що фізіологічний розвиток в підлітковому віці у людей з розладами аутистичного спектра проявляється так само як і в нормотипових. Таким чином підлітки відчувають надмірне збудження та емоційні сплески. Такі зміни діти переживають складніше і відчувають труднощі з розумінням своїх емоцій та їх вираженням. Це може призвести до депресії та тривожності (Мельник, І. А.,2021).

Блайт А. Корбетт і колеги вимірюючи початок статевого дозрівання на основі розвитку геніталій і лобкового волосся, виявили більш ранній статевий розвиток у дівчат з розладами аутистичного спектра. Також за даними дослідження 2018 року опубліковане в Journal of Autism and Developmental Disorders було встановлено, що хлопці з аутизмом починають статеве дозрівання на 7.5 місяців раніше ніж у їхніх однолітків (Stokes, M., Newton, N., & Kaur, A.,2007).

Дослідження вчених визначили, що дітям з аутизмом важко сприймати зміни, тому в період пубертатного віку їм особливо важко орієнтуватися в собі. На фоні цього розуміння соціальних норм може здаватися їм складним, що призводить до ізольованості та тривожності. В цей період підліток починає усвідомлювати соціальні труднощі, тому що часто сексуальний аспект спілкування має на увазі невербальні сигнали тіла, що призводить до нерозуміння та збентеження (The Trevor Project., 2022).

Певні труднощі можуть виникати з формуванням гендерної ідентичності, через наявність знань і залежність від розуміння гендерних ролей і сексуального аспекту. У підлітків з розладами аутистичного спектра відсутня яскрава вираженість гендерних ролей. Коефіцієнт розуміння співвідноситься з проінформованістю, тому важливо батькам та вчителям пояснювати специфіку психосексуального розвитку, зосереджуючи увагу на фізіологічних фактах.

Психосексуальна освіта є необхідною складовою підтримки підлітків із розладами аутистичного спектра. На думку Мельник (2021), ефективною є індивідуалізована програма сексуальної просвіти, яка враховує когнітивні особливості дитини, її рівень соціального

функціонування та потреби у розвитку навичок самозахисту. При цьому важливо використовувати чіткі, конкретні інструкції, візуальні матеріали та повторення (Лещенко, 2020).

Завдяки дослідженням можна виявити, що у підлітків з розладами аутистичного спектра достатньо різноманітна сексуальна поведінка, але часто можна побачити різні форми самозадоволення. І часто несе за собою неприйнятну суспільством поведінку в якій підліток порушує кордони інших, бо має труднощі з розрізненням "публічного" та особистого" (Мельник, І. А.,2021).

Робота із психосексуальним розвитком підлітків із з розладами аутистичного спектра часто супроводжується незручністю або страхом з боку дорослих (Грабовська, 2021). Однак уникнення таких тем підвищує ризик дезорієнтації підлітка та його вразливості до сексуальної експлуатації. Ковальчук (2019) акцентує увагу на необхідності відкритого обговорення питань статевого дозрівання у безпечній та підтримуючій атмосфері.

З вище перелічених факторів можна винести важливість достовірності інформації, яка надходить до підлітків. Через труднощі в соціалізації більшість дітей з розладами аутистичного спектра надає перевагу знаходженню інформації в Інтернеті, що не обіцяє її правдивість. Це підтверджує важливість адаптованих, спеціальних програм.

Список використаних джерел

1. Грабовська, О. В. (2021). Психосексуальний розвиток дітей з розладами аутистичного спектра: виклики та стратегії підтримки. Актуальні проблеми психології, 2(21), 45–51.
2. Ковальчук, Н. М. (2019). Особливості статевого виховання дітей із аутизмом. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Психологія і педагогіка, 35, 112–117.
3. Лещенко, В. П. (2020). Психосексуальний розвиток підлітків із порушеннями психічного розвитку. Практична психологія та соціальна робота, 3, 23–28.
4. Мельник, І. А. (2021). Гендерна ідентичність у підлітків із розладами аутистичного спектра: особливості формування. Освіта та розвиток обдарованої особистості, 6(81), 59–63.
5. The Trevor Project. (2022, April 29). LGBTQ youth with autism 50% more likely to attempt suicide, survey finds. Axios. https://www.axios.com/2022/04/29/lgbtq-youth-autism-suicide-survey:contentReference[oaicite:1]{index=1}.
6. Stokes, M., Newton, N., & Kaur, A. (2007). Stalking, and social and romantic functioning among adolescents and adults with autism spectrum disorder. Journal of Autism and Developmental Disorders, 37(10), 1969–1986. https://doi.org/10.1007/s10803-006-0344-2Autism And Puberty: Here's The Truth March 16, 2023

Яремчук Ірина Вікторівна
аспірантка 2 курсу
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор
Мартиненко Ірина Володимирівна

Проблема коморбідності дисграфії та диспраксії у дітей

У сучасній нейропсихології та логопедії особливу увагу приділяють проблемі подолання шкільних труднощів. Серед них важливе місце займають труднощі, пов'язані з

письмом, яке є результатом складного ланцюга моторних актів і можливе лише за умови інтеграції когнітивних та лінгвістичних механізмів. Поміж шкільних труднощів у дітей дослідники (І. Мартиненко, 2021; V. Berninger & B. Wolf, 2015; M. Prunty, A. Barnett, 2017; Л.Тенцер, 2021, Н.Чередніченко, 1999) виділяють дисграфію та диспраксію. Однією з найпоширеніших проблем є їх коморбідність, що значно ускладнює процес навчання та соціальну адаптацію дитини.

Дисграфія – це стійка вибіркова нездатність оволодіти навичкою письма за правилами графіки, тобто керуючись фонетичним принципом, не дивлячись на достатній рівень інтелектуального та мовленнєвого розвитку, відсутність грубих порушень слухового та зорового аналізаторів [3, 4]. Н. Гаврилова (2012) зазначає, що дисграфія – часткове специфічне порушення письма, яке виявляється у дітей системними помилками, зумовленими недостатнім розвитком основних психічних процесів і функцій, необхідних для оволодіння письмом. Це порушення може бути спричинене локальними ураженнями кори головного мозку або функціональною дисфункцією певних його ділянок. Водночас, вчені зазначають, що дисграфія часто є наслідком або коморбідність з диспраксією розвитку, що зумовлює труднощі у здійсненні моторної складової письма (Barnett & Prunty, 2017; M.Prunty, A.Barnett, K.Wilmut, M.Plumb, 2013). Розлад розвитку координації (Developmental Coordination Disorder, DCD), також відомий як диспраксія, є нейророзвитковим порушенням, що характеризується порушенням координації фізичних рухів, зумовленим неточностями в нейронній передачі імпульсів між мозком та тілами [2]. За даними C. Dunford, M. Prunty і P. Wilson (2024), диспраксія порушує здатність дітей до виконання дій, що потребують складної моторної координації, зокрема під час письма та опанування навичок самообслуговування. Коморбідність (одночасне існування) дисграфії та диспраксії пояснюється тим, що обидва порушення мають спільні нейробіологічні основи [7, 6].

1. Нейропсихологічні основи порушень письма: мозочок координує та забезпечує плавність рухів, його порушення спричиняють тремор і нестабільність графомоторики; премоторна кора відповідає за послідовність рухів руки піл час письма, її дисфункція зумовлює труднощі при формуванні зв'язних рухів під час написання окремих елементів букв; передня кора формує та автоматизує рухові навички, порушення в цій зоні уповільнюють навчання письма; тім'яна кора забезпечує оптико-кінестетичну організацію письма, її ураження викликає труднощі у просторовому сприйнятті й орієнтації букв.

2. Порушення моторного контролю та координації рухів: дефіцит зорово-моторної координації – труднощі в регулюванні рухів руки на основі візуального контролю; порушення просторової організації письма – нестабільний нахил, невідповідний розмір літер, неправильне розташування слів у рядку; низький контроль натиску – варіативність сили натиску при письмі, що ускладнює написання рівномірних ліній; дефіцит моторного планування – труднощі у виконанні послідовних рухів, що ускладнює плавний перехід між літерами та словами.

3. Когнітивні порушення та їх вплив на письмо: дефіцит робочої пам'яті – ускладнює утримання в пам'яті графічного образу літер та правил їхнього написання; проблеми з увагою – швидке виснаження спричиняє нестабільність почерку та часті помилки; повільне оброблення інформації – гальмує процес написання тексту, що ускладнює навчальну діяльність.

Соматосенсорні порушення: недостатнє тактильне сприйняття – ускладнює усвідомлення меж пальців та їхнього розташування, що призводить до надмірної залежності від зорового контролю; проблеми з моторною пам'яттю – унеможливлюють збереження послідовності рухів, що робить написання літер нестабільним.

Діти з розладом розвитку координації, попри здатність формувати граматично правильні речення, мають значні труднощі з письмовим вираженням думок, що суттєво подовжує виконання завдань. Дослідження Prunty і Barnett (2017) показало, що середня тривалість пауз у їхньому письмі перевищує 10 секунд, але це не покращує якість тексту.

Оскільки більшість когнітивних ресурсів витрачається на технічні аспекти письма, увага до змістової структури, синтаксису, лексики та орфографії значно знижується. Дослідження дисграфії у дітей з диспраксією є ключовим аспектом для розуміння природи цих порушень та розробки ефективних корекційних методів. Наукові дослідження підтверджують, що навчання учнів із дисграфією та диспраксією потребує використання мультимодальних і сенсомоторних підходів. Комплексний підхід до розвитку мовленнєвих навичок, який охоплює не тільки когнітивні процеси, але й моторні функції, є необхідним для досягнення ефективних результатів.

Коморбідність дисграфії та диспраксії у дітей зумовлена спільними нейробіологічними основами та проявляється поєднанням моторних, когнітивних і сенсорних порушень, що ускладнюють письмо. Діти мають труднощі з графомоторикою, зорово-моторною координацією, моторним плануванням та увагою, що призводить до зниження темпу і якості письма. Ефективна допомога потребує комплексного мультимодального підходу, який охоплює як когнітивні, так і моторні аспекти навчання. Водночас, подальшого уточнення потребує симптоматика дисграфій при різних видах диспраксій, механізми їхнього взаємовпливу.

Список використаних джерел

1. Гаврилова, Н. С. (2012). Класифікації порушень мовлення. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна, 20(1), 293–315.
2. Мартиненко, І. В. (2021). Диспраксія в структурі мовленнєвого дизонтогенезу дітей. Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія, (40), 65-70.
3. Тенцер Л. В. (2021). Діагностика та корекція дисграфії у молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ. – 310
4. Чередніченко Н. В. (1999). Формування навичок грамотного письма у дітей із важкими вадами мовлення в умовах корекційного навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ. – 190 с.
5. Berninger, V. W., & Wolf, B. J. (2015). Dyslexia, Dysgraphia, OWL LD, and Dyscalculia: Lessons from Science and Teaching (2nd ed.). 320 p.
6. Bundy, A. C., & Murray, A. E. (2002). Sensory integration: A. Jean Ayres' theory revisited. In A. C. Bundy, S. J. Lane, & E. A. Murray (Eds.), Sensory integration: Theory and practice (2nd ed., pp. 3-33). Phila-delphia: F. A. Davis
7. Dunford, C., Prunty, M., & Wilson, P. (2024). Dyspraxia affects children's wellbeing – here's how parents and caregivers can help. Brunel University London.
8. Prunty, M., & Barnett, A. L. (2017). Understanding handwriting difficulties: A comparison of children with and without motor impairment. Cognitive Neuropsychology, 34(5), 276–297.

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Виноградна Яна Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»

Науковий керівник
кандидат історичних наук, доцент
Руденко Наталя Василівна

Видатний творець українського архітектурного модерну

(УАМ) Василь Кричевський

Архітектурне розмаїття стилів Василь Григорович почав пізнавати вже зі своїх підліткових років, працюючи на різноманітних креслярів, професорів, та діячів, які були пов'язані з архітектурною справою, і мали доручення щодо багатьох об'єктів, які відповідно і опинялися в руках їх вправного помічника, молодого Кричевського. Таким чином, Василь мав змогу підвищувати свої архітектурні навички, та варіації творінь.

Так можна виділити його роботу помічником на відомого Олексія Бекетова, який мав чимало проектів, що виконував саме Василь, і на яких пробував себе у різноманітних стилях. І важливим елементом було те, що під керівництвом Бекетова було складно роботи «як-небудь», адже той вимагав дотримуватися чистоти стилів, архітектурних пропорцій, належних оформлень проєктів в аквелелі тощо. І, на щастя, Василь був тією людиною, яку до цього змушувати не треба було, адже він і сам так само ставився до роботи.

Так, завдяки наставництву Бекетова, та хисту Кричевського на початку своєї діяльності митець знайомився з різними архітектурними стилями. Саме за таких умов і зроджувався власний стилістичний погляд Василя Кричевського. Сприяло цьому оточення, що складалося з людей, котрі безпосередньо впливали на те, який вигляд мали тогочасні міста. І також захоплення Василем мистецтвом, яке не обмежувалося архітектурою, і поширювалось на малярство, графіку, народне мистецтво, театр, кіно тощо. Василь намагався пізнати тогочасну народну українську культуру, а також стати тим, хто дасть їй логічне продовження у притаманних йому видах діяльності.

І першим таким серйозним, і в якійсь мірі, визначним кроком став його проект оформлення будинку *Полтавського Губернського Земства.*

По-перше, у проектуванні простежується відхід від жорстких канонів неокласицизму та еклектики, які панували в архітектурі того часу. Форми будівлі, яку створив Кричевський, були більше характерні для модерну. До його роботи більшість офіційних будівель мали симетричні, класично впорядковані форми з переважно пласкими дахами. Проте в його проєкті відчутний вплив народної архітектури: створення відкритих просторів, використання природного освітлення через великі вікна, а також складна багаторівнева покрівля з м'якими хвилястими обрисами наслідує традиційні українські хати та храми. Особливо важливо, що дах стає одним із головних акцентів композиції – його асиметрична структура й ламані лінії задають динаміку всієї споруди, його колір та матеріали несуть в собі поєднання фасадів. Це рішення значно відрізняється від тогочасних канонів і стало новаторським.

По-друге, важливим нововведенням стало використання народних мотивів у декоративних елементах. Це і використання дерев'яних різьблених деталей, керамічних вставок, барвистих розписів, які мали не лише естетичну, а й ідентифікаційну функцію, оскільки відображали локальні традиції Полтавщини. Вітражі та розписи також займали вагоме місце у творі Кричевського. Він вводить кольорове скло у вікна, що створює гру світла та тіней усередині будівлі, підсилюючи атмосферу модерну. Це поєднання мистецтва і архітектури згодом стане характерним для українського модерну. Розписи як зовні, так і всередині – ще один аспект новаторського підходу: якщо раніше вони сприймалися лише як

елемент церковного декору, то Кричевський інтегрує їх у громадську архітектуру, підкреслюючи зв'язок із народним мистецтвом.

Таким чином, кропітка любов до власної справи, а також до національної культури, яку Василь Григорович вивчав не лише в розрізі архітектури, змогли започаткувати нові ідеї, які Кричевський щиро намагався закласти в «перший будинок в українському стилі», і які ми зараз можемо назвати українським архітектурним модерном.

Отже, розглядаючи внесок майстра в український архітектурний модерн, можна сказати, що його кар'єра як національного митця розпочалася з проєкту будинку Полтавського Губернського Земства, яке стало важливим етапом на шляху до звання «батька української архітектури», котре йому надавали колеги, він продемонстрував, як можна втілити дух національного будівництва, використовуючи фольклорні елементи, попри численні труднощі.

Список використаних джерел

1. Очкурова Н. О., Циганенко В. Л. Василь Кричевський – творець українського модерну. Україна XX–XXI ст. у контексті світової історії : матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної конф. (до 30-річчя заснування кафедри українознавства ХНУРЕ). Харків: ХНУРЕ.2023. С. 76–77.
2. Павловський В. Василь Григорович Кричевський: життя і творчість. Нью-Йорк: Українська Вільна Академія Наук у США.1974. 316 с.
3. Чепелик В. В. Український архітектурний модерн. Київ: КНУБА. 2000. 196с.
4. Шаповал Л. І. Історична пам'ять: наукова збірка, випуск 37. Полтава: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. 2017.С. 72-77.
5. Ягольник А., Квочка О.. Василь Кричевський. Придумати український модерн – Ukraïner. Ukraïner. URL: 2023. https://www.ukrainer.net/vasyl-krychevskyy/ .

Високий Владислав Олександрович
магістрант І курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, професор
Мелещенко Тетяна Володимирівна

Василь Стус як символ боротьби за свободу: уроки минулого для сучасної України

У XXI столітті українське суспільство переживає глибокі випробування, що торкаються не лише питань безпеки, а й самоідентифікації, свободи, гідності. У цьому контексті звернення до постатей, які втілювали ідеї опору та внутрішньої свободи, стає не лише актуальним, а й життєво необхідним. Однією з таких постатей є Василь Стус – поет, мислитель, правозахисник, який навіть у найгірших умовах радянського табору залишався вірним собі, Україні та слову.

Стус не просто писав про свободу – він нею жив. Його світогляд, що поєднував національну свідомість із християнсько-екзистенційним поглядом на життя, формувався під постійним тиском репресивної системи. У цьому контексті кожен його вчинок, кожен вірш набував не лише мистецького, а й морального значення. За визначенням М. Єгочнко, Стус – це не лише поет, а носій особливого типу культури, у якій поезія й життя зливаються в одне ціле, стаючи життєтворчістю в буквальному сенсі [2, с. 120].

Особливої ваги набуває його епістолярна спадщина – листи до рідних, друзів, які часто звучать як моральні маніфести. Саме в них проявляється інтелектуальна напруга його духу, відданість принципам і глибоке внутрішнє переконання, що свобода – це стан душі, а не зовнішня обставина. Як зазначає В. Нарівська, «мистецтво жити» у Стуса – це вміння залишатися людиною в умовах абсолютного зла, і в цьому його досвід близький та промовистий для сучасної України [4, с. 20].

Сьогодні, коли країна виборює своє право на незалежність у збройному протистоянні, образ Стуса постає як символ незламності духу, вірності ідеї та культурної гідності. Його життя є уроком: моральна позиція митця має силу змінювати свідомість, а отже – й історію.

У радянському тоталітарному просторі, де будь-який прояв національної свідомості таврувався як антидержавна діяльність, Василь Стус став тією постаттю, яка голосом поезії протистояла безмовності страху. Його вірші стали не просто актом естетичного самовираження – це були акти духовного спротиву, що ґрунтувалися на глибокому розумінні відповідальності перед народом і мовою. «Поет – це завжди більше, ніж поет» – ця формула у випадку Стуса є не метафорою, а фактом біографії.

Його збірки *«Зимові дерева»* та *«Палімпсести»* – не лише вершини художньої майстерності, а й документи епохи, де слово – це зброя, а мовчання – злочин. У цих текстах Україна постає не як абстрактне поняття, а як внутрішнє «я», що потерпає, плаче, чинить спротив. Через відчуття вигнання, самотності, фізичного болю, Стус артикулює не лише власну долю, а колективний досвід нації, що зберігає гідність навіть у неволі [3, с. 18–25].

Ключем до його поетики є онтологічна напруга – бажання не просто сказати правду, а витримати її, вистраждати. Як зазначає М. Єгорченко, Стус формує образ поета як того, хто не має права на зраду – ані себе, ані слова, ані спільноти [2, с. 122]. Тому його творчість – це не реакція на репресії, а самостійний світ, в якому свобода мислення стає способом буття.

Особливу роль у формуванні цього образу відіграє самовіддане служіння слову, що у Стуса набуває сакрального характеру. Його мовлення позбавлене компромісів: навіть у концтабірних умовах поет не лише пише вірші, а фіксує своє перебування в межовому стані як акт духовного самоствердження. У поетичних рядках він вивищує поняття свободи над фізичним виживанням, обираючи смерть, але не зраду – себе, мови, народу [2, с. 149, 239].

У радянському контексті Стус став уособленням незламного духу. Його протистояння системі – не політична гра, а глибока внутрішня потреба жити у правді. Цей досвід спротиву сьогодні набуває нового звучання, адже історія репресій повторюється на тимчасово окупованих територіях України. Там, як і за Стуса, за українське слово й саму ідентичність – переслідують.

Пошук сенсу в межовій ситуації перетворюється у поета на акт духовного очищення. Саме тут доречна інтерпретація В. Коротєєвої, яка показує, як через образи вогню, води, землі та повітря в його поезії формуються міфологеми свободи, очищення, страждання та оновлення [1, с. 12]. Стус – не просто жертва, а трансформуюча сила, здатна через слово пробуджувати народ до самоусвідомлення.

Стусове життя і творчість – не лише предмет літературознавчих студій, а й джерело моральної сили для сьогодення. Він показав, що свобода – не політичний статус, а внутрішній вибір. Його листи й вірші допомагають формувати відповідальну особистість, здатну протистояти злу навіть у безнадійних умовах [4, с. 22].

Цей потенціал має бути задіяний у шкільній освіті. Як справедливо підкреслює А. Рудовол, образ Стуса слід осмислювати не лише через тексти, а й через контекст – біографію, епоху, боротьбу [3, с. 60]. Такий підхід формує в учнів глибше розуміння цінності свободи й ролі митця у суспільстві.

Постать Василя Стуса репрезентує символ незламності, духовної свободи та національної гідності в умовах тоталітарного тиску. Його творчість є джерелом екзистенційних і національних смислів, актуальних для сучасної України. Поєднання

художнього слова й моральної позиції надає його спадщині вагомого виховного та просвітницького потенціалу, що потребує активного залучення в освітній процес.

Список використаних джерел

1. Коротєєва В. В. Міфологеми першостихій у поезії В. Стуса та А. Тарковського: типологічний аспект : автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.01.05 / В. В. Коротєєва. Бердянськ, 2019. 20 с.
2. Єгорченко М. О. Ідея життєтворчості в рецепції Василя Стуса: тексти і контексти. Актуальні проблеми української літератури і фольклору. 2019. № 27. С. 118–126.
3. Рудовол А. І. Осмислення долі України в поетичних збірках Василя Стуса «Зимові дерева», «Палімпсести», вивчення творчості митця в шкільному курсі літератури : кваліфікац. магіст. Робота. Кривий Ріг : Криворізький держ. пед. ун-т, 2024. 70 с.
4. Нарівська В. Мистецтво жити як проблема культурної самоідентифікації в епістоляріях Василя Стуса. Вісник Дніпропетр. ун-ту ім. Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки». 2013. № 2 (6). С. 18–28.

Вознюк Єгор Олегович
магістрант І курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Коляда Ігор Анатолійович

Методика формування уявлень про історичну особистість при вивченні історії України в старших классах (на прикладі Ігоря Сікорського)

Одним із важливих аспектів сучасної методичної науки є вдосконалення теоретичних і методичних підходів до вивчення ролі історичних особистостей на уроках історії України. Жодне серйозне історичне дослідження неможливе без детального аналізу діяльності видатних постатей минулого та об'єктивного осмислення їхнього внеску в розвиток суспільства. У контексті реформування освіти та впровадження Нової української школи перед викладачами історії стоїть завдання зробити історичні знання більш гуманістичними, що означає акцент на особистісному вимірі подій, глибше розуміння характерів і вчинків діячів минулих епох. Одним із центральних питань у викладанні історії є дослідження повсякденного життя людей та вивчення значення історичних постатей у контексті суспільних змін. Це не тільки розширення кола персоналій, які розглядаються у навчальному процесі, а й перегляд підходів до їхнього аналізу, що сприяє більш цілісному сприйняттю історичних подій.

Включення історичних постатей у викладання історії України, як неодноразово підкреслювали відомі методисти-дидакти, робить історичні події більш живими та наочними, сприяючи кращому розумінню причинно-наслідкових зв’язків. Такий підхід допомагає учням Нової української школи формувати уявлення про суспільно значущу поведінку. Освітній процес має забезпечувати усвідомлення ролі особистості в історії України, її зв’язку з певними соціальними, національними чи іншими групами, оскільки без цього вивчення історичних подій буде фрагментарним і недостатньо глибоким. Методисти наголошують, що історичні факти краще сприймаються, якщо розглядати їх через призму діяльності конкретних діячів своєї епохи. Як зазначає Я. Камбалова, аналіз біографій видатних особистостей не лише сприяє цілісному розумінню історичних процесів, а й відіграє важливу роль у формуванні ціннісних орієнтацій учнів. Опис життєвого шляху та

внеску історичних постатей у розвиток суспільства запам'ятовується значно краще, ніж сухе викладення подій без урахування ролі ключових особистостей. [6, с. 1]

У процесі формування уявлень про історичну персоналію на уроці історії України, у роботі вчителя з учнями по створенню історичного портрета, важливим є розуміння поняття «історична особа». Так, у методичній науці під поняттям «історична особа» розуміється «особистість з яскраво вираженою індивідуальністю, внесок якої в історію є вагомим» [3, с. 51]. Відповідно, під історичним портретом сучасні методисти розуміють характеристику особи в контексті біографічних даних, світогляду, основних етапів життя [4, с. 16]. Методистами-практиками розроблено алгоритм складання історичного портрета на уроці. Так, методистом В. Тоболіним запропоновано такий алгоритм: 1. Походження історичного діяча. 2. Дитячі та юнацькі роки. 3. Ідеологічні симпатії (консерватор, ліберал, соціал-демократ тощо). 4. Власні оригінальні погляди (завдання, засоби реалізації). 5. Шлях становлення історичного діяча (основні етапи). 6. Основні напрями діяльності. 7. Результати діяльності історичного діяча очима сучасників та істориків (політологів). [14, с. 1]

Викладаючи учням біографічний матеріал та дбаючи про творче засвоєння ними необхідного об'єму знань про ту чи іншу історичну особу, вчителю історії України у процесі формування креативності в учнів, як слушно відмічає І. Коляда, варто значну увагу приділити історико-біографічному опису та історико-психологічному опису [7, с. 308].

У методиці навчання історії під історико-біографічним описом розуміють характеристику особи в контексті біографічних даних, що має на меті реконструкцію життєвого шляху особистості і передбачає визначення траєкторії її життя в багатовимірному суспільно-особистісному контексті. Так, при вивченні історії України у 11-му класі теми: «Науково-технічний прогрес та його вплив на суспільство» важливе місце посідає формування уявлення про розвиток авіаційної галузі у сучасній Україні, а саме про внесок видатних українських авіаконструкторів у світову науку і техніку. Також при вивченні постаті Сікорського у 10-му класі здобувачі освіти знайомляться з його ранніми розробками, першими кроками у сфері авіації та внеском у світову історію літакобудування. Одним із прийомів, який варто використати вчителю реалізуючи освітні завдання є використання пропонованого історико-біографічного портрету.

Важливе місце у формуванні креативності мислення, як справедливо відмічає сучасний методист І. Коляда, учнів на уроці історії України посідає навчальна діяльність, спрямована на формування причинно-наслідкових зв'язків, дослідницьких компетентностей. Так, при формуванні уявлень про історичне значення особистості Ігоря Сікорського, його ролі у розвитку світового авіабудування та вертольотобудування, вчитель організовує самостійну діяльність здобувачів освіти з вивченням та аналізом оцінок дослідників-біографістів І. Сікорського. Так, педагог цитує Френк Дж. Ділер – американського біографіста та автора книжок з історії авіації , який зазначав у своїх працях та підкреслював, що Сікорський не просто створював літальні апарати, а кардинально змінив підхід до авіаційної інженерії, вплинувши на майбутнє повітряного транспорту. Френк Дж. Ділер відзначає, що Сікорський був піонером у створенні багатомоторних літаків. Його легендарний "Ілля Муромець" довів можливість безпечних і ефективних великих літаків, що стало проривом у пасажирській авіації. Однак головним досягненням конструктора стала розробка гелікоптера VS-300 у США, яка заклала основу для всіх сучасних вертольотів. «Саме завдяки його інженерним рішенням ці машини отримали широке застосування у військовій справі, медицині та рятувальних операціях. Дослідник наголошує, що Сікорський не тільки став новатором, а й перетворився на символ успіху, заснувавши компанію Sikorsky Aircraft, яка залишила вагомий слід в авіаційній індустрії США. Важливою рисою конструктора була його філософія – він вірив, що його технічні винаходи мають служити людству та робити світ безпечнішим». [8, с. 32]

Отже, осмислене вивчення особистості видатного діяча має сприяти як більш глибокому пізнанню історії України, так і посиленню позитивного педагогічного впливу на

формування особистості здобувача освітніх послуг, що забезпечується різними формами, методами, прийомами, технологіями формування уявлень про історичну персоналію на уроці з історії України у 11-му класі; урізноманітнення технологій навчання історії України забезпечить підвищення пізнавального інтересу в учасників освітнього процесу до питань з історії культури України на сучасному етапі, а саме до розвитку українського спорту, його видатних представників.

Список використаних джерел

1. Баханов К. Навчання історії в школі інноваційні аспекти / К. Баханов. - Х. Вид. група «Основа». 2005. - 384 с.
2. Вагін А. А. Методика викладання історії в середній школі/ А. А. Вагін. --М.: 1968.-434 с.
3. Єрохіна М. С. Історична особистість: сучасні методики вивчення // Викладання історії в школі. -1996. - № 6. - С. 50-52
4. Желіба О. Складаємо історичний портрет / О. Желіба // Історія України - 2006. - № 42. - С.16-17.
5. Запорожець Н. І. Розвиток умінь та навичок учнів в процесі викладання історії / Н. И. Запорожець. - М .: 1978. - 144 с.
6. Камбалова Я. М. Методичні аспекта формування знань про історичну особистість в учнів загальноосвітньої школи: на прикладі теми" Кирило-Мефодіївське товариство" / Я. М. Камбалова // Історія в школі - Вид-во НПУ ім. МП Драгоманова. -2016. -С . 5-8.
7. Коляда І. Робота з історичною постаттю на уроці історії. На прикладі вивчення життя Лук'яна Кобилиці / І. Коляда, В. Клодницький // Історія України. Шкільний світ. - 2019. - N 9. - С. 14-18.
8. Коляда, І. Російсько-французька війна 1812 р. і Україна : (І. Котляревський - організатор козацьких полків у війні 1812 р.) : теоретико-методичні засади використання історичного портрету на уроках з історії України у 9 класі / І. Коляда // Історія в школі : наук.-метод. журн. для вчителів. - 2012. - № 10. - С. 32-36.
9. Мєдвєдєва Н. Використання мультимедійної презентації у роботі з образною наочністю на уроках історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/Npd/2012_3/medvede.pdf
10. Мокрогуз О. Методика застосування мультимедійних презентацій у навчанні історії старшокласників [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://oipopp.edsp.net/component/option,com_metod/metodTask,metodDetails /catid,1053/ metodId ,1164/Itemid,51/
11. Павленко О. Вивчення історичної постаті на уроках історії в загальноосвітній школі на прикладі особистості Луї Наполеона Бонапарта [Текст] / О. Павленко // Історія в рідній школі. - 2015. - № 1 2 .-С . 20-23 .
12. Пінчук А. С. Методика формування в учнів знань про історичну особу // Вісн. Луган. Нац. Пед. Ун-ту імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. - 4.1 - 2006. - 19. - С.67-72.
13. Терно С. О. Формування методологічної культури учнів у процесі навчання історії. Історія в школі. 2000. 5— 6. 10.
14. Тоболін В. Вивчення життя і діяльності історичних осіб через використання схем-портретівю. Історія в школах України. 1999. №1
15. https://www.youtube.com/watch?v=UwonqLyPr8s
16. https://www.youtube.com/watch?v=zTHnpdTGrwA

Вознюк Єгор Олегович

магістрант І курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Черевко Оксана Степанівна

Людвіг Ергард – лідер, що відродив економіку Німеччини

Людвіг Ергард – одна з ключових постатей післявоєнної історії Німеччини, чия діяльність стала основою для економічного відродження країни. Відомий як «батько німецького економічного дива», Ергард посів важливу роль у становленні Німеччини як однієї з найбільших економік світу після руйнівних наслідків Другої світової війни.

З 1949 року, після створення Федеральної Республіки Німеччина, Людвіг Ергард став міністром економіки в уряді Конрада Аденауера. Це стало важливим етапом у його лідерському шляху. Ергард активно впроваджував в країні так звану «економіку соціального ринку», модель, яка поєднувала принципи ліберальної економіки з акцентом на соціальний захист. Ергард зробив акцент на зниженні рівня державного регулювання економіки, що дозволяло бізнесу та підприємцям вільно працювати, не залежачи від державної бюрократії. Одним із найбільших досягнень його стратегії стало запровадження в 1948 році нової валюти – німецької марки, що дало поштовх до стабільності та початку економічного відродження. Завдяки цьому кроку, а також проведенню реформ у промисловості та інфраструктурі, вдалося швидко подолати інфляцію, зупинити економічний спад і відновити довіру до німецької економіки. Реформа зменшила обсяг грошової маси на понад 93%, що сприяло подоланню гіперінфляції та стабілізації фінансової системи. Для осіб із річним доходом близько 2400 марок у 1950 році гранична ставка податку знизилася з 85% до 18%. [5, с. 228]

Ергард виступав за поєднання вільного ринку з соціальним захистом населення. Його політика передбачала обмежене державне втручання в економіку, підтримку підприємництва та розвиток конкуренції, але водночас гарантувала певний рівень соціальних стандартів для громадян. У результаті реформ Західна Німеччина змогла швидко перейти від планової економіки до динамічного ринкового середовища. Стимулюючи інвестиції та виробництво, уряд Ергарда також підтримував розвиток експорту, що стало ще одним ключовим чинником економічного зростання. Важливу роль відіграло і співробітництво з міжнародними партнерами, зокрема США, які надали фінансову допомогу в рамках плану Маршалла.

Попри успіхи, політика Ергарда не була позбавлена критики. Зокрема профспілки вважали, що лібералізація економіки може призвести до зростання соціальної нерівності. Однак економічні показники засвідчували високу ефективність його підходу: рівень безробіття різко знизився, промислове виробництво зросло, а добробут населення покращився. Станом на 1950 рік рівень безробіття в Західній Німеччині становив приблизно 10,3%, а вже в 1960-му році рівень безробіття знизився до приблизного 1.2%. Промислове будівництво в західних зонах Німеччини становило 53% від рівня 1936 року. Протягом перших п'яти років після початку реформ валовий внутрішній продукт зріс на 48%, а реальна заробітна плата збільшилася на 80%. [2, с.137]

Людвіг Ергард зіткнувся з серйозними політичними труднощами, особливо після того, як у 1963 році став канцлером ФРН. Основні проблеми були пов’язані з циклічним економічним спадом, зростаючим соціальним невдоволенням, конфліктами всередині уряду та міжнародними викликами. Однією з головних перешкод для Ергарда стало поступове уповільнення темпів економічного зростання.. Зростання реальних доходів населення уповільнилося, а безробіття, яке раніше знизилося до мінімуму, почало неухильно зростати.

Це призвело до падіння популярності уряду та вимог посилити державне втручання в економіку, що суперечило ліберальним принципам Ергарда. Ще однією серйозною проблемою стала невдала спроба реформувати фінансову систему. У 1966 році Ергард запропонував програму скорочення державних витрат і підвищення податків, щоб збалансувати бюджет і впоратися з економічним спадом. Це викликало опір серед його партнерів по коаліції – Вільної демократичної партії (ВДП), яка вважала, що такі заходи зашкодять бізнесу та знизять рівень Зрештою, під тиском економічних труднощів, внутрішньопартійної боротьби та розпаду коаліції, Людвіг Ергард подав у відставку з посади канцлера в 1966 році.

У сучасних умовах економіка Об'єднаної Німеччини базується на приватній ініціативі, конкуренції та мінімальному державному втручанні, проте водночас держава забезпечує високий рівень соціального захисту громадян. Пенсійна система, обов'язкове медичне страхування та програми підтримки безробітних – усе це є продовженням політики, основи якої заклав Ергард.

Водночас його стратегія значною мірою вплинули на сучасну фінансову систему Німеччини. Відданість принципам стабільної валюти, закладена Ергардом грошова реформа сприяла тому, що німецька марка тривалий час залишалася однією з найнадійніших валют у світі. Це, у свою чергу, вплинуло на консервативну монетарну політику Німеччини після запровадження євро: Бундесбанк, а згодом Європейський центральний банк, продовжили дотримуватися принципу низького рвівня інфляції та фінансової дисципліни. Окрім того, Ергард заклав основи сильної експортно-орієнтованої економіки, яка залишається однією з ключових характеристик Німеччини й сьогодні. Його політика створення конкурентного середовища для німецьких підприємств сприяла тому, що країна на сьогодні виступає глобальним лідером у таких галузях, як автомобілебудування, машинобудування та хімічна промисловість. Німеччина продовжує зберігати статус одного з найбільших експортерів у світі, а її промисловий сектор залишається рушійною силою економічного зростання. У 1970 році валовий внутрішній продукт Німеччини становив приблизно $215 млрд. До 2016-2017 років цей показник перевищив $3,4 трлн, що свідчить про зростання більш ніж у 16 разів. Це підкреслює успіх експортно-орієнтованої стратегії, закладеної Ергардом. [3, с.66]

Іще одним важливим наслідком діяльності Ергарда є сильна корпоративна культура та тісна співпраця між бізнесом, профспілками й державою. У Німеччині сформувалася система ко-детермінації яка дає працівникам право брати участь у прийнятті рішень на рівні підприємств. Це забезпечує стабільність у трудових відносинах і запобігає соціальним конфліктам, що сприяє довгостроковому економічному розвитку.

Таким чином, стратегія «соціального ринкового господарства», реалізована Л. Ергардом в Західній Німеччині в умовах повоєнного відродження продовжує визначати економічний курс сучасної Об'єднаної Німеччини. Його модель, що поєднує ринкову ефективність і соціальну справедливість, успішно функціонує в світовій економічнійта соціальній практиці, забезпечуючи стрімке економічне зростання в поєднанні з високим ступенем соціальної захищеності та використовується багатьма демократичними урядами Європи.

Список використаних джерел

1. Ергард Л. Благоустрій для всіх. М., Справа, 2001. 352 с.
2. Ергард Л. Півстоліття роздумів: Промови та статті. – М.: Руссико : Ординка, 1993, - 608 с.
3. Міхель Р. Вплив Федеративної Республіки Німеччини на формування конкурентної політики ЄС / Р. Міхель // Економіка і держава. – 2012. – № 5. – С. 86–89.
4. Проскурін П.В. Історія економіки та економічних учень. Нариси економічної історії індустріальної цивілізації. – К. : Вид-во КНЕУ, 2005. – 372 с.

5. Шніцер М. Порівняння економічних систем / М. Шніцер. – К. : Основи, 1997. – 519 с
6. Юхименко П. І. Економічна історія : підручник / П. І. Юхименко, П. М. 17. Леоненко. – К. : Знання-Прес, 2008. – 878 с
7. Adenauer K. Memoirs 1945 – 1953. 1966. 423 c.
8. Loedel P. H. Deutsche mark politics: Germany in the European monetary system / P. H. Loedel. – Boulder : Rienner, 1999. – 261 p.

Воробйов Марко Максимович
студент ІІ курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Двірна Катерина Петрівна

Полк «Азов» – незламні оборонці Маріуполя (2022 р.)

Однією з найбільших битв для «Азову» стала оборона Маріуполя на початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. Перебуваючи в оточенні, підрозділ у складі Маріупольського гарнізону стримував переважаюче в силах та засобах угруповання противника, відволікаючи їхню увагу від наступу вглиб країни.

Полк «Азов», як і деякі інші підрозділи в районі Таврії, мав розуміння того, що шанс вторгнення є багатоверогідним і тому розроблялися різні тактики дій в цьому випадку. Проводилося багато тренувань, а в реалії ситуація склалася таким чином, що приходилося діяти тут і зараз. Полк «Азов» зустріли 24 лютого з куражем в своїй частині і почали збиратися для виїзду на конкретні точки дислокації [4, 21:26]. Як нам відомо із збірника «Військово історичних описів російсько-української війни» (лютий-травень 2022 р.) та відео-інтерв'ю з військовими, які були учасниками оборони Маріуполя [4,5], - це місто з 1 березня потрапило в повне оточення зі всіх сторін. Бійці полку «Азов» перебували під командуванням полковника Дениса Прокопенка на позивний «Редіс». Він своїм наказом розподілив бійців по окремих участках міста на чотири частини. Полк «Азов» тримав два участки (перший та другий батальйон), два інші були закріплені за бійцями Національної Гвардії і 36-ї бригади морської піхоти. Давид Касаткін («Хімік»), капітан полку «Азов», знаходився в Маріупольському аеропорту і разом з іншими командирами підрозділів передавав інформацію від полковника для групи швидкого реагування у випадку висадки ворожого десанту.

24-го лютого 2022 року серед більшості оперативників штабу почалася паніка та ступор, а під кінець першого дня більшість їх просто втекли з міста. Тоді і було прийнято рішення про перекриття доріг на в'їзд в Маріуполь, щоб знищити ворога саме тут [4, 23:50].

Також від самого початку Маріуполь масово обстрілювали з авіації та морської артилерії. Одночасно супротивник активно наступав на таврійському напрямку, все більше і більше затягуючи Маріуполь в кільце [1, ст. 80-83]. У Маріуполі з 24-го лютого серед цивільного населення воцарився хаос і паніка, багато цивільних людей виїжджали, але значна кількість місцевих жителів залишалася в місті. Через таку ситуацію оборонці Маріуполя були в постійній насторозі до цивільного населення, однак допомагали кожному, хто її потребував, особливо постраждалим від російських ударів [5, 7:00-8:30]. Вони збирали їжу, яку не потрібно було готувати, і відносили її у підвали цивільним. Військові описують цей момент як справжнє пекло наяву, так як кожен двір і вулиці були усіяні трупами цивільних… Люди вдень виходили на вулицю, щоб зігрітися біля кострів, збирали сніг або дощову воду, а в цей момент був приліт і навколо воронки від вибуху

лишалось до 20-ти трупів цивільних. Військові «Азову» характеризують цей період як найважчий момент оборони міста [4, 52:40-57:47].

Азовці продовжували оборону міста і активно вели бої. Росіяни, не маючи достатньої підготовки для ведення наступу, понесли дуже великі втрати особового складу та техніки. Однак вони все ще мали перевагу в небі та артилерії, використовували тактику «випаленої землі» - спалювали і обстрілювали будівлі, просуваючись вперед. Обравши таку тактику ведення бою, росіяни притискали війська і, зі слів оборонців, це були надважкі бої з безупинними обстрілами з усіх видів озброєння.

На 17 березня 2022 року українські військові контролювали половину міста, адже воно було розділено. На правому березі знаходилися війська РФ, а на лівому - «Азов» та інші бригади, які залишилися для його оборони. Після того, як частина 36-ї бригади (до 1000 осіб) здалися в полон, частини підрозділів ворога перекинули для наступу на сили оборони, де вони мали чисельну більшість. Для командування «Азову» та інших командирів було зрозуміло, що треба пересуватися на завод «Азовсталь», на територію, де була система бункерів і єдине місце, де можна тримати оборону далі.

Операція переходу на територію заводу була розроблена буквально за декілька годин, адже в цій ситуації важливою була кожна секунда. Щоб відвернути увагу ворога, техніку спеціально виставили так, щоб ворог подумав, що війська будуть прориватися з міста. Піхота загрузилась в техніку, яка розвернулася біля пляжу і просто поїхала в сторону «Азовсталі» глибоко вночі, рухаючись без фар. Ніч була темна, без зірок та місяця, але ворог обстрілював оборонців під час руху з усього, що в нього було, а ворожі міномети почали випускати освітлювальні міни, щоб вести точніший вогонь по оборонцям.

Під час переміщення на територію заводу, оборонці міста понесли чисельні втрати і цей день називають «Чорним». Багато військових йшли на завод пішки і вплав через річку Кальміус. Втрати техніки були страшні, а в самій техніці знаходилось багато боєкомплекту та поранених, більшість з яких не доїхали до території заводу. Сам завод в цю ніч обстрілювали неприцільним вогнем артилерії. Коли військові добралися до укриттів, то просто чекали тиші. А коли настав день 18 березня, росіяни почали підіймати дрони і бити артилерією прицільно, якщо помічали скупчення особового складу. Тоді був відданий наказ чекати ніч, щоб пройти до бункерів. Всі, хто пережив ту ніч і добрався до бункерів, продовжували оборону… [4, 1:25:05-1:36:08], [7].

У бункерах «Азовсталі» знаходилося багато поранених військових та цивільних. Поранені дуже страждали, бо були відсутні медикаменти. Багато хто з них перебував у критичному стані та потребував швидкої допомоги. Головний мед-бункер називався «Залізяка», де і знаходилися всі поранені. Медики «Азову» могли не спати по декілька діб, адже робили постійні операції, борючись за життя кожного. «Азовсталь» стала жахом, де люди буквально виживали в катакомбах заводу.

Попри нескінченні обстріли ворога, військові проводили активну оборону і періодично відбивали ворожі штурми піхоти. Також було тяжко з їжею та питною водою. Часто деякі групи військових ходили по території заводу і шукали по заваленим бункерам їжу, яку завезли військові ще раніше. Оборона була надважкою через нескінченні обстріли різними типами озброєння, починаючи зі стрілецького і закінчуючи важкими корабельними ракетами. Саме через це неодноразово були обвали тунелів та бункерів, які були створені для захисту від хімічної і радіоактивної зброї, а не проти важких авіабомб і ракет. На превеликий жаль, помирали військові та цивільні під завалами, найстрашнішим з яких був обвал медпункту [7], [4, 1:36:08-1:39:15].

Що дуже допомогло гарнізону Маріуполя, то це спеціальна операція Армійської авіації ПС України, розроблена фахівцями Головного управління розвідки України. Декілька гелікоптерів Мі-8 змогли прилетіти на окуповану територію і на територію заводу «Азовсталь» та привезти їжу, медикаменти, озброєння, боєприпаси. Їм вдалося забрали тяжкопоранених стільки, скільки змогли та висадити декілька десятків добровольців, які зголосилися прийняти участь в обороні Маріуполя. На третій виліт був збитий один

гелікоптер ЗСУ. Загинули всі окрім двох бійців ГУР та «Азову». Росіяни не очікували такого по справжньому сміливого прориву авіації [3, с.74-76]. Ця операція дуже сильно підійняла бойовий дух оборонців, адже вони побачили, що їх не кинули.

Також Денис Прокопенко вів переговори з російським офіцером прямо на території заводу. Під час цих переговорів були домовленості про те, що українські бійці будуть виходити та здаватися в полон, так як 16 квітня поступив наказ головнокомандувача діяти саме таким чином [3, с.70-71]. Але зі слів азовців ставало зрозумілим, якщо б на заводі не було цивільних, то вони б тримали оборону до останнього…[4, 1:00:49]. 20 травня, після 86 днів оборони, 82 з яких були в повному оточені, оборонці Маріуполя здалися в полон по наказу головнокомандувача В. Залужного. Понад 700 оборонців Маріуполя, 400 з яких Азовці, перебувають і до нині в полоні.

Отже, оборона Маріуполя - це неймовірний прояв мужності, стійкості та відданості українців своїй державі, де полк «Азов» діяв відповідно наказу до самого кінця і тримав місто в обороні. Однак такої страшної трагедії могло не статися, а люди, які провалили оборону Таврійського напрямку, мають понести кримінальну відповідальність, адже ворог пройшов цю ділянку з мінімальним супротивом. З іншого боку, хоч і важкою ціною, але гарнізон «Маріуполь» зміг відтягнути на себе значну кількість ворожих сил, що дало змогу вдало відбивати атаки на інших напрямках та просуватися далі. По-третє, в Росії полк «Азов» вважається терористичною організацією, тому перемога над ним в росії була б сприйнята як «надзвичайна» перемога, адже протягом 2014-2022 рр. цей полк демонізували на російському телебаченні та інших мас - медіа.

Список використаних джерел

1. Залужний В.Ф., Мойсюк Є., Шаптала С. Воєнно-історичний опис російсько-української війни (лютий-березень 2022 року). Генеральний штаб Збройних Сил України, 2022. 112 с. [Електронний ресурс]. URL: https://milhistory.zsu.gov.ua/voienno-istorychni-opysy (дата звернення: 27.01.2025).
2. Залужний В.Ф., Мойсюк Є., Шаптала С. Воєнно-історичний опис російсько-української війни (квітень 2022 року). Генеральний штаб Збройних Сил України, 2022. 148 с. [Електронний ресурс]. URL: https://milhistory.zsu.gov.ua/voienno-istorychni-opysy (дата звернення: 28.01.2025).
3. Залужний В.Ф., Мойсюк Є., Шаптала С. та ін. Воєнно-історичний опис російсько-української війни (травень 2022 року). Генеральний штаб Збройних Сил України, 2022. 131с. [Електронний ресурс]. URL: https://milhistory.zsu.gov.ua/voienno-istorychni-opysy (дата звернення: 29.01.2025).
4. Інтерв'ю з лейтенантом і бійцем Азову та оборонцем Азовсталі, Давидом Касаткіним на позивний «Хімік». [Електронний ресурс]. URL: https://www.youtube.com/watch?v=j6KhQLLPGaE&t=1314s (дата звернення: 22.01.2025).
5. Інтерв'ю з Миколою Кущ (Фрост), азовець, оборонець Азовсталі, визволений з полону. [Електронний ресурс]. URL: https://www.youtube.com/watch?v=5NIagB7kTaA&t=1564s (дата звернення: 24.01.2025);
6. Стаття Міністерства Внустрішніх Справ України. «Битва за Маріуполь. Герої-Захисники Азовсталі» [Електронний ресурс] URL: https://mvs.gov.ua/news/bitva-za-mariupol-geroyi-zaxisniki-azovstali
7. Стаття газети «Українська правда». «Змішали кров трьох, щоб "відкачати" пораненого. Як за допомогою підручних засобів рятували життя на "Азовсталі"» [Електронний ресурс]URL:https://www.google.com/amp/s/life.pravda.com.ua/health/6551f5606aeb5/index.amp

Біньковська Даріна Сергіївна
магістрантка І курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Двірна Катерина Петрівна

Українське жіноцтво в Чехословаччині 1920–1930-х років:

діяльність Зінаїди Мірної

Міжвоєнний період став важливим етапом в історії української еміграції, зокрема в Чехословаччині, яка у 1920–1930-х роках стала одним із центрів українського культурного, наукового та громадського життя за кордоном. Значну роль у цьому процесі відігравали жінки, які не лише підтримували національні традиції, а й активно долучалися до суспільної діяльності. Однією з найяскравіших постатей серед українського жіноцтва цього періоду була Зінаїда Мірна – письменниця, громадська діячка та активістка, яка зробила значний внесок у розвиток української освіти, культури й жіночого руху в еміграції.

Зінаїда Мірна у минулому - активістка Національної революції 1917-1921 рр., яка відіграла ключову роль у діяльності Української Центральної Ради, особливо в організаційних і благодійних ініціативах. Вона відповідала за розміщення понад 1000 делегатів Всеукраїнського національного конгресу в Києві, успішно координуючи їхнє перебування разом із жінками та молоддю. Також Мірна брала активну участь у проведенні «Дня національного фонду», де виконувала функції скарбника, що сприяло накопиченню необхідних коштів для діяльності УЦР. Її внесок підтверджує важливу роль жінок у державотворчих процесах того часу [1, с. 943].

Унаслідок поразки національно-визвольних змагань та виїзду Центральної Ради з України, Зінаїда Мірна опинилася в умовах, за яких продовження її діяльності на окупованій території стало неможливим. У 1924 році Зінаїда Мірна з чоловіком переїхала до Праги, яка стала головним центром української еміграції в Європі на чверть століття. у своїй статті «Родини Мірних та Хільчевських: до нових фактів біографії» дослідник О.М. Потапенко писав: «У Празі подружжя Мірних чи не найбільше долучилося до розвитку діаспорного руху, розбудови українських культурних інституцій» [3, с. 41].

Слід зазначити, що вже у Празі Зінаїда Мірна приєдналася до Українського жіночого союзу (УЖС) і незабаром очолила його, проявивши організаційні здібності та лідерські якості. З 1928 по 1939 рік вона залишалася головою УЖС, перетворивши його на провідний центр українського жіночого руху в еміграції. Мірна відзначалася стратегічним мисленням, енергійністю та вмінням ефективно організовувати роботу, що сприяло зміцненню УЖС. «У 1928 р., за ініціативою Зінаїди Василівни, УЖС відкрив майстерню українських вишивок, що мала надавати допомогу своїм небагатим членкиням та робити важливу справу української пропаганди» [4, с. 12].

Дослідниця Л.О. Смоляр у своїй статті «Жіночі долі в контексті історії української державності» зазначає наступне: «У 1929 р., при неабияких стараннях З.Мірної, УЖС було прийнято до Світового жіночого союзу в Женеві» [4, с. 13]. Тож, членство в цій міжнародній організації сприяло налагодженню зв’язків українок із жіночими рухами інших народів та поширенню інформації про Україну. Представниці УЖС брали участь у міжнародних з’їздах у Франції, США та Канаді. Діяльність УЖС під керівництвом Зінаїди Мірної засвідчує значний внесок українських жінок в еміграційний рух.

Важливим є те, що Зінаїда Мірна активно підтримувала український народ у критичні моменти історії. Зокрема, у 1933 році вона ініціювала створення Комітету допомоги голодуючим України при УЖС, а в 1939 році не залишилася осторонь трагічних

подій на Карпатській Україні [4, с. 13]. Її діяльність засвідчує відданість національній справі та підтримку українців у найскладніші часи.

Зінаїда Мірна увійшла в історію як журналістка, дописуючи до провідних українських видань, зокрема «Літературно-наукового вісника», «Жінки», «Нової хати» та «Тризуба» [4, с. 13]. Вона ґрунтовно аналізувала жіночий рух, наголошуючи, що його метою є утвердження рівноправності: «фемінізм жінки полягає в тому, щоб підняти українську жінку до стану рівноправної та рівноцінної особистості». Мірна підкреслювала, що лідерство формується самим рухом і що перша хвиля жіночого активізму виховала плеяду жінок-лідерів, які діяли не з особистих мотивів, а з відданістю національній справі [2].

Зінаїда Мірна до кінця залишалася вірною українській справі, підтримуючи громаду навіть у найтяжчі часи. Відмовившись від повторної еміграції, вона стала символом сили духу та самопожертви. Її спадщина – це боротьба, відданість і заклик до майбутніх поколінь пам’ятати тих, хто творив історію.

Таким чином, Зінаїда Мірна стала однією з ключових постатей української еміграції міжвоєнного періоду, доклавши значних зусиль до розвитку громадського та жіночого руху. Її діяльність сприяла зміцненню національної свідомості, розбудові культурних інституцій та інтеграції українського жіноцтва у світовий феміністичний рух. Її організаційний талант та лідерські якості забезпечили успіх Українського жіночого союзу, що став важливим осередком української еміграції. Активна участь у благодійних ініціативах, підтримка жертв Голодомору та Карпатської України свідчать про її незламну відданість українському народові. Значний внесок Мірної простежується і в журналістиці, де вона висвітлювала питання жіночого руху, національної ідентичності та громадської активності. Її ідеї щодо рівноправності та відповідальності жінки в суспільстві залишаються актуальними до сьогодні.

Життєвий шлях Зінаїди Мірної – приклад самопожертви, сили духу та відданості українській справі. Її спадщина є важливим орієнтиром для подальшого розвитку українського жіночого руху та національної свідомості.

Список використаних джерел

1. Біньковська Д. С. Українське жіноцтво в культурно-освітніх процесах періоду діяльності Центральної Ради (1917-1918 рр.). Освіта і наука – 2024: матеріал звіт.-наук. конф. студ. та аспірантів. м. Київ, 8-12 квіт. 2024 р. / УДУ ім. Михайла Драгоманова. Київ, 2024. С. 942—944.
2. Мірна З. Жіночий рух на Великій Україні. Жінка. Ч. 6. 1937. С. 3.
3. Потапенко О. М. Родини Мірних та Хільчевських: до нових фіактів біографії. Наукова періодика Каразінського університету. Серія «Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки». 2023. Вип. 37. С. 37—44.
4. Смоляр Л. О. Жіночі долі в контексті історії української державності. Етнічна історія народів Європи. 2000. Вип. 7. С. 10—15.

Богуцька Юлія Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Дробот Іван Іванович

Російсько-українська війна: анексія Криму Російською федерацією в 2014 році

Російсько-українська війна — це затяжний збройний конфлікт, який розпочався у 2014 році з військового вторгнення Російської Федерації на територію суверенної України. Його першим етапом стала анексія Кримського півострова — регіону, який має не лише стратегічне положення, але й глибоке історичне, культурне та політичне значення для України. Події 2014 року стали вирішальним моментом, що поклали початок повномасштабній агресії Росії проти України та кардинально змінили безпекову ситуацію в Європі. Саме анексія Криму стала тригером для подальшої ескалації конфлікту, що триває і нині.

У 2013–2014 роках в Україні відбулися події Революції Гідності, які спричинили зміну влади, втечу проросійського президента Віктора Януковича та курс країни на євроінтеграцію. Росія сприйняла це як загрозу своїм геополітичним інтересам. У Криму, де проживало багато етнічних росіян, почали активізуватись проросійські настрої. Важливу роль також відіграв Чорноморський флот РФ, що дислокувався в Севастополі й мав значну військову присутність на півострові.

На початку лютого 2014 року на території Криму з'явилися озброєні військові без розпізнавальних знаків, яких згодом назвали «зеленими чоловічками». Ці сили швидко зайняли ключові об'єкти регіону, що дозволило створити враження наявності «місцевих» сил без прямого втручання Росії. Таке введення збройних сил без офіційного визнання стало першим сигналом початку радикальних змін в регіоні .

У ході операції озброєні сили швидко перейняли контроль над адміністративними будівлями, службовими центрами та іншими важливими об'єктами інфраструктури в Криму. Українські військові частини, розташовані на півострові, зазнали обмежень у своїй діяльності через блокування шляхів та введення обмежувальних заходів, що додатково послабило обороноздатність регіону та сприяло швидкому переходу влади під контроль сил, що діяли за сценарієм Москви .

16 березня 2014 року в умовах сильної присутності "зелених чоловічків" було організовано так званий референдум, на якому мешканцям Криму висунули питання про приєднання півострова до Російської Федерації. Легітимність цього голосування була поставлена під сумнів як самим українським урядом, так і більшістю міжнародної спільноти, які вважали його порушенням норм міжнародного права та проявом зовнішнього впливу. Незважаючи на оголошені результати, референдум не був визнаний законним.

Анексія Криму стала яскравим прикладом грубого порушення міжнародного права. Подія суперечить принципу територіальної цілісності, який закріплено у Статуті ООН та інших міжнародних документах. Україна є суверенною державою з визначеними міжнародними кордонами, а незаконне окупування її частини підриває основи міжнародного правопорядку.

Захоплення Криму РФ стало прямим порушенням положень Будапештського меморандуму 1994 року, за яким Росія, разом із Сполученими Штатами та Великою Британією, гарантувала безпеку та територіальну цілісність України в обмін на її відмову від ядерної зброї. Невиконання цих зобов'язань з боку Росії є ключовим аргументом у невизнанні легітимності змін у статусі Криму.

Одним із перших і найбільш помітних наслідків стало погіршення безпекової ситуації в Чорноморському регіоні. Росія активно мілітаризувала півострів, перетворивши Крим на стратегічну військову базу, що дозволило їй контролювати морські шляхи, розміщувати ракети та нарощувати військову присутність неподалік від кордонів країн-членів НАТО.

Важливою гуманітарною проблемою стало переслідування кримських татар і проукраїнських громадян. В умовах окупації свобода слова, віросповідання й асоціацій була суттєво обмежена. Кримськотатарські активісти, журналісти, правозахисники зазнавали арештів, викрадень, тортур. Багатьох змусили залишити півострів через загрозу життю й свободі.

На міжнародному рівні анексія Криму викликала рішучу реакцію світової спільноти. Більшість країн не визнали законність зміни кордонів, а ООН прийняла Резолюцію №68/262, яка підтвердила суверенітет та територіальну цілісність України. Проти Росії було введено санкції, які охопили фінансовий, енергетичний та військовий

Найсерйознішим наслідком стало те, що анексія Криму стала передумовою до повномасштабної війни, яка розпочалася 24 лютого 2022 року. Захоплення півострова показало готовність Росії до агресивної політики та порушення міжнародних норм, що зрештою призвело до багаторічного збройного конфлікту, тисяч жертв і мільйонів вимушених переселенців.

Таким чином, анексія Криму стала не лише актом агресії проти України, а й критичним моментом для міжнародного права, безпеки Європи та загального балансу сил у світі

Список використаних джерел

1. Plokhy, S. (2015). The Gates of Europe: A History of Ukraine. Basic Books.
2. Charap, S., & Colton, T. J. (2017). Everyone Loses: The Ukraine Crisis and the Ruinous Contest for Post-Soviet Eurasia. Routledge.
3. КРИМ. АНЕКСІЯ. ПОЧАТОК| Офіційний веб-сайт УІНП. https://old.uinp.gov.ua/news/krim-aneksiya-pochatok
4. Анексія Криму (2014). https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BD%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%96%D1%8F_%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83_(2014)
5. Російська окупація Криму. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BF%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83
6. 10 років тому була ухвалена перша резолюція ГА ООН щодо Криму. https://ppu.gov.ua/press-center/10-rokiv-tomu-bula-ukhvalena-persha-rezoliutsiia-ha-oon-shchodo-krymu/
7. Політичні переслідування. https://crimea-platform.org/news/politichni-peresliduvannya/
8. Росія створила небезпечний прецедент – МЗС України про Будапештський меморандум. https://www.radiosvoboda.org/a/26727289.html?utm_source=chatgpt.com

Гридковець Ангеліна Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Малежик Дмитро Іванович

Роль Л. Гузара в суспільно-політичних процесах України

Любомир Гузар – визначний український церковний діяч, кардинал Української греко-католицької церкви, який народився 26 лютого 1933 року. Він очолив УГКЦ у період, коли вона переживала відродження після десятиліть переслідувань у радянські часи. Після здобуття незалежності України у 1991 році Церква почала активно розвиватися, відновлювати парафії, монастирі та духовні семінарії. Проте перед нею стояли серйозні виклики: потрібно було реорганізувати структуру управління, відновити історичну спадщину, зміцнити духовну ідентичність вірян та знайти своє місце в суспільстві, яке лише починало звільнятися від наслідків атеїстичного режиму.

Любомир Гузар мав глибоке розуміння цих проблем і чітке бачення майбутнього Церкви. Його багаторічний досвід, отриманий як у діаспорі, так і в Україні, допоміг йому впроваджувати реформи, які мали не лише організаційний, а й символічний характер.

Соціальна позиція Любомира Гузара та його вплив на суспільство далеко виходили за межі його ролі як Глави Української греко-католицької церкви. Протягом свого життя він не лише формував обличчя Церкви, а й впливав на формування моральних орієнтирів українського суспільства. Його слова і дії резонували в серцях мільйонів людей незалежно від їхніх релігійних переконань, оскільки Любомир Гузар говорив не лише про віру, а й про те, що об'єднує всіх, зокрема, про людську гідність, правду, справедливість і моральну відповідальність: «Аби зерно гідності плодоносило в наших душах, треба обрати правильну життєву дорогу. Людина має зрозуміти, що прийшла у цей світ робити не все, що їй заманеться, а творити добро, й за кожен свій вчинок ми маємо відповідати. Лише за таких умов розквітатиме людська гідність» [1].

Однією з головних рис Любомира Гузара було його вміння зберігати людяність і відкритість навіть у найскладніших ситуаціях. Він говорив просто про складні речі, пояснював, чому чесність, співчуття і відповідальність мають бути в основі життя кожної людини. Його публічні виступи вирізнялися глибокою мудрістю та водночас надзвичайною скромністю. У суспільстві, яке пережило десятиліття тоталітаризму, занепаду моралі та політичних конфліктів, Гузар став голосом сумління, закликаючи до єдності й порозуміння.

Любомир Гузар часто виступав із закликами до єдності. Він наголошував, що українці мають навчитися цінувати те, що їх об'єднує, а не зосереджуватися на тому, що розділяє. У своїх проповідях і публічних промовах він нагадував, що єдність – це не лише політична чи територіальна категорія, а передусім духовний і моральний принцип. Він стверджував, що без внутрішньої єдності – у родинах, громадах, Церкві – неможливо досягти справжнього порозуміння на національному рівні. «Раз я є українець, то я маю дбати за Україну», – наголошував Любомир Гузар у одному зі своїх інтерв'ю. [2]

Його ідеї були особливо важливими в контексті пострадянської України, де суспільство довгий час залишалося розділеним за регіональними, мовними, політичними й релігійними ознаками. Любомир Гузар неодноразово наголошував, що такі розбіжності не повинні ставати причиною конфліктів.

Навпаки, різноманітність – це багатство, яке можна і потрібно використовувати для спільного блага. Його заклики до єдності часто були звернені не лише до мирян, але й до політиків, які, на його думку, мали служити народу, а не використовувати його розбіжності для власної вигоди.

Ще однією важливою темою у висловлюваннях Любомира Гузара була миротворчість. У складні моменти української історії, зокрема під час Революції Гідності 2013–2014 років, він закликав до мирного вирішення конфліктів і до взаємоповаги між різними сторонами. Глава Церкви вважав, що справжній мир починається всередині кожної людини: з її здатності пробачати, розуміти інших і знаходити спільну мову навіть із тими, хто має інші погляди.

Особливого значення його заклики до миру набули під час війни на сході України, яка почалася в 2014 році. Блаженніший Любомир говорив про те, що агресія та ненависть ніколи не можуть бути засобами вирішення проблем. Він закликав до молитви за тих, хто постраждав від війни, і до активної допомоги тим, хто потребує підтримки. Для нього війна була не лише трагедією національного масштабу, а й викликом для кожної людини. Водночас, він зазначав: «Дивним чином війна, яка мала б нас зруйнувати, стає причиною духовного і матеріального зростання, що дарує нам надію на збройну перемогу, а ще важливіше – на здійснення нашого всенародного бажання бути нормальною, справді самостійною державою. Ми щасливий народ, бо маємо провідну ідею». [3]

Одним із головних напрямків його публічної діяльності була боротьба за права людини. Любомир Гузар вірив, що кожна людина створена за образом і подобою Божою, а тому має невід'ємну гідність. Він наголошував, що захист прав людини – це не просто питання законів чи політики, а питання моралі та духовності. У своїх виступах він часто звертав увагу на те, як порушення прав людини – чи то через корупцію, чи через дискримінацію – руйнує не лише окремих людей, а й усе суспільство.

Особливої уваги Любомир Гузар приділяв темі корупції. Він називав корупцію однією з найсерйозніших загроз для України, оскільки вона підриває довіру між людьми, руйнує інститути держави та позбавляє громадян можливості жити гідно. [4] Блаженніший закликав кожного українця задуматися над тим, чи не сприяє він сам цьому явищу – через хабарі, байдужість чи мовчання. Він говорив, що боротьба з корупцією починається з кожного з нас: з нашої готовності жити чесно, навіть якщо це непросто. Одночасно він підкреслював, що боротьба з корупцією – це не лише завдання для звичайних громадян, але й обов'язок політиків і чиновників. Він критикував тих, хто, займаючи високі посади, використовував свою владу для особистого збагачення замість служіння народу. Він не боявся прямо висловлювати свої думки, навіть якщо вони могли не сподобатися сильним світу цього. Його голос звучав як заклик до сумління, нагадуючи, що влада – це не привілей, а відповідальність. [5]

Список використаних джерел

1. Настанови молоді від Любомира Гузара. URL: https://www.youtube.com/watch?v=q25ltqj_4dE&ab_channel=hromadske
2. Екуменічна діяльність Блаженнішого Любомира Гузара. URL: https://ugcc.church/blog/ekumenichna-diialnist-blazhennishoho-liubomyra-huzara-otets-ihor-shaban-u-proiekti-sim-shtrykhiv-do-portreta/
3. Ходос О. Людська гідність. 23.11.2020. URL: http://school1slavutych.org.ua/?p=1384
4. Бл Любомир Гузар про національну єдність та християнський патріотизм. Медіа-хаб ТВОЄ МІСТО. URL: https://www.youtube.com/watch?v=hLdonJOYx-U&ab_channel=Медіа-хабТВОЄМІСТО
5. Гузар про відповідальність: Бог дає свободу, волю, прошу – руліть! URL:
6. https://zaxid.net/guzar_pro_vidpovidalnist_bog_daye_svobodu_volyu_proshu__rulit_n1260498

Oksana Briukhno
master's student 1st year
specialty «291 International Relations,
Public Communications and Regional Studies»

Scientific Supervisor:
PhD in History
Dziublenko Iryna

The fall of the Assad dynasty: from authoritarianism to transitional era in Syria

After Syria ceased to be a French colony in April 1946 — when French forces withdrew under pressure from the USSR — the country gradually began to accumulate internal contradictions. Syria sought to find its own path within the framework of Arab nationalism, but weak institutions, constant internal intrigues, and political instability led to a series of military coups. The culmination came with the establishment of the United Arab Republic (UAR) on February 22, 1958 — a union between Syria and Egypt. The dominance of the Egyptian elite within the UAR sparked discontent among Syrian officers and politicians, ultimately resulting in another coup on September 28, 1961, and Syria's secession from the UAR. Between 1961 and 1966, several coups occurred in Syria, one of which — on February 3, 1966 — paved the way for the rise of the Ba'ath Party, to which the future president Hafez al-Assad belonged [7-8].

The issue of Syrian authoritarianism and the transformation of the Assad regime has been widely studied by scholars such as Emile Hokayem, Christopher Phillips, Raymond Hinnebusch, Lisa Wedeen, and Charles Lister, who have analyzed the regime's political structure, foreign interference, and the dynamics of Syria's civil war.

The Assad family ruled Syria from 1971, when Hafez al-Assad became president under the auspices of the Syrian Ba'ath Party. Hafez al-Assad built his state system as a bureaucracy characterized by a pronounced cult of personality—unusual even by the standards of modern Syrian history. His images, portraits, slogans, and praise were displayed everywhere—from schools to public markets and state institutions. He was officially referred to as the "Immortal Leader" and the "Sanctified One" (al-Muqaddas) within the Assadist ideology [3 - 5; 10; 17].

Hafez reorganized Syrian society along militaristic lines, consistently promoting conspiratorial rhetoric about foreign-backed plots and the danger of "fifth column" subversion. He elevated the military to the center of public life. After taking power in 1970, Assad's state propaganda introduced a new national discourse aimed at uniting Syrians under a "singular imagined Ba'athist identity," reinforced by Assadism [10-12]. Loyal paramilitary groups such as the Shabiha ("ghosts") glorified the Assad dynasty with slogans like "There is no God but Bashar!" and conducted psychological warfare against dissenting populations [5; 15].

Thus, corruption, repression of the opposition, and the establishment of a clan-based autocracy became the foundation of his rule [4; 10-11].

After Hafez's death in 2000, his son Bashar al-Assad came to power, inheriting not only an authoritarian political system but also deep economic and social challenges. The Assad regime historically relied on the Alawite minority (a Shiite sectarian group), which occupied disproportionately high positions in the military, security, and intelligence apparatus. As long as the regime remained strong, Alawite communities enjoyed protection and privileges [4; 7-8].

Amid the wave of the Arab Spring in 2011, which shook authoritarian regimes in Tunisia, Egypt, and Libya, mass protests erupted in Syria against Bashar al-Assad's regime. Demands for democracy, economic reform, and respect for human rights were met with brutal repression by the authorities. The use of force only deepened the conflict, which quickly escalated into a civil war. By the end of 2011, Syria had become fragmented along ethno-sectarian, political, and social lines [4; 7-8].

On December 11, 2012, the United States officially declared that it no longer recognized Bashar al-Assad as Syria's legitimate leader and instead supported the opposition—namely, the Syrian National Coalition [4; 7].

From 2013 onward, the conflict evolved into a multidimensional war involving numerous external actors.

By mid-2014, large portions of Syria's eastern territories had fallen under the control of the Islamic State of Iraq and the Levant (ISIL), which proclaimed a caliphate in Syria and Iraq with Raqqa as its capital [4; 6]. The refugee crisis intensified dramatically—with 3.9 million Syrians fleeing the country and 7.6 million displaced internally by April 2015—turning the Syrian conflict into a full-scale humanitarian catastrophe [4; 6-7].

On September 30, 2015, the Russian Federation launched a direct military intervention in support of Assad. Moscow aimed to preserve its strategic influence in the Middle East, maintain its military bases in Syria, and prevent the construction of a Qatari gas pipeline through Syrian territory that could compete with Russian energy exports to Europe. Russian support—through airstrikes, military advisors, and advanced weaponry—allowed Assad's regime to survive situations that previously seemed hopeless [4; 7]. However, Moscow's assistance was not limitless, and the regime's resources were gradually being depleted. Iran, too, intervened through Shiite proxy forces, including Hezbollah. These militias helped shift the balance of power from 2013 to 2017 by suppressing Sunni rebels and ISIL. Yet over time, Western sanctions (particularly against Assad's cousins involved in captagon smuggling), increasing corruption, struggles for resources, and Israeli airstrikes targeting Hezbollah and pro-Iranian positions weakened Tehran's influence in Syria [4; 6; 9].

In 2024, amid intensified Israeli strikes on Hezbollah and Iranian forces in Syria, Iran withdrew its Shiite militias and Hezbollah units back to Lebanon and other regions in an effort to preserve their capabilities. This sudden withdrawal created a power vacuum that was soon filled by other actors [9; 13].

The "Levant Liberation Organization" — a Sunni Islamist, pro-Turkish militant group — emerged as a key force in the Syrian civil war. Formally designated as a terrorist organization by the U.S. Department of State on May 31, 2018, the group had long operated as one of several offshoots of the broader radical Islamist movement once aligned with al-Qaeda.

Turkey, seeking to weaken the Assad regime and expand its influence, supported the group with arms, logistics, and "volunteers" disguised as miners and agricultural workers in Turkish media [1; 6; 16].

On November 27, 2024, for the first time since the 2020 Idlib ceasefire, the Levant Liberation Organization launched a large-scale offensive in northwestern Syria. It quickly seized much of Aleppo and advanced toward Hama. On December 5, the group captured Hama as part of the broader anti-government coalition. In the early hours of December 8, Damascus fell. Given its symbolic and strategic significance, the fall of the capital marked a point of no return and signaled the collapse of the Assad regime. Hay'at Tahrir al-Sham (HTS), the leading opposition force, declared Syria "liberated" following Assad's ousting. The group published proclamations on social media, announcing the end of a "dark era" and the dawn of a "new Syria" — a country of peace and justice [1; 13-14; 16]. Their messages were directed specifically at displaced persons and former political prisoners, inviting them to return.

In Damascus, public celebrations were observed, especially in the iconic Umayyad Square — traditionally the center of government power, home to the Ministry of Defense and the Syrian Armed Forces headquarters. Civilians gathered around abandoned military vehicles, and social media videos documented scenes of jubilation with music and public demonstrations [13].

On March 29, interim President Ahmed al-Sharaa announced the formation of a new Syrian government, according to Anadolu Agency. He stated that the cabinet would work to restore the functioning of all state institutions. The newly appointed government officially took office on March 29, replacing the transitional cabinet that had been formed immediately after the Assad regime's fall. The interim administration had operated for nearly four months. During the

inauguration ceremony in Damascus, President al-Sharaa emphasized that the new cabinet would aim to rebuild Syrian institutions on the principles of transparency and accountability. “Today marks a declaration of our shared will to build a new state,” he said [2].

The fall of Bashar al-Assad’s regime in December 2024 marked the logical conclusion of a long process of Syrian state erosion, resource exhaustion, and loss of foreign support. Built on authoritarianism, corruption, foreign military backing, and fragile geopolitical balancing, the regime eventually collapsed under compounded pressure — from the growing strength of armed radical factions to waning support from Russia and Iran, and a sweeping offensive by pro-Turkish forces [4; 10-11]. The vacuum left by the withdrawal of Iranian proxies was quickly filled by the Levant Liberation Organization, with Ankara’s backing, making the fall of Damascus the symbolic end of the Assad family’s decades-long dictatorship.

Thus, the fall of the Assad dynasty signifies not only a political transition but also the end of a historical era. Despite decades of repression and foreign manipulation, the Syrian people have preserved their desire for change. The future of Syria now depends on its capacity to build inclusive institutions and restore public trust in governance.

References

1. Al-Tamimi, A. J. The Evolution of Hay’at Tahrir al-Sham and the Syrian Islamist Landscape / Aymenn Jawad Al-Tamimi // Carnegie Middle East Center. 2021. URL: https://surl.li/mszbfu (accessed: 11.04.2025)
2. Anadolu Agency. Syria’s interim president announces new cabinet after Assad regime collapse // Anadolu Agency. 2025. Mar. 29. URL: https://www.aa.com.tr/en/middle-east/syrias-interim-president-announces-new-cabinet/3184877 (accessed: 18.04.2025)
3. Cult of personality: Syrians worshiping fear and idealizing al-Assad / Enab Baladi. 2021. URL: https://surl.li/lcvhcx (accessed: 15.04.2025)
4. Dagher, S. Assad or We Burn the Country: How One Family’s Lust for Power Destroyed Syria. New York : Little, Brown and Company, 2019. 592 p.
5. Leenders R. Outsourcing State Violence: The National Defense Force, ‘Shabiha’ Militias and Regime Security in Syria / Reinoud Leenders. King’s College London, 2017. URL: https://surl.li/ewtppr (accessed: 11.04.2025)
6. Lister, C. Al-Qaeda’s Turning Point in Syria / Charles Lister // Brookings Institution. 2020. URL: https://surli.cc/ccqcdt (accessed: 17.04.2025)
7. Orlova T.V.Modern political history of the countries of the world – 2nd ed., supplemented and revised /T.V.Orlova. K.; Nizhyn: Publisher PP Lysenko M.M., 2017. 944 p. URL: https://surl.li/tvnecd (accessed: 15.04.2025)
8. Primachenko Y.L. SYRIA, Syrian Arab Republic. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Syriia (accessed: 15.04.2025)
9. Reuters. Syria’s interim leader urged to rein in jihadists to secure international support // Reuters. 2025. Mar. 26. URL: https://surl.lu/nxfbpi (accessed: 18.04.2025)
10. Salaymeh B. Syria Under al-Assad Rule: A Case of Neopatrimonial Regime / Bilal Salaymeh // Ortadoğu Etütleri. 2018. Vol. 10, No. 2. P. 140–170. URL: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/887564 (accessed: 14.04.2025)
11. Solhjoo Z. Syria Under al-Assad Rule: A Case of Neopatrimonial Regime / Zeinab Solhjoo // Dergipark. – URL: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/887564 (accessed: 11.04.2025)
12. Syria Under al-Assad Rule: A Case of Neopatrimonial Regime / Zeinab Solhjoo // Dergipark. – URL: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/887564
13. The Guardian. Syria’s HTS pledges democracy after Assad’s fall – but doubts remain // The Guardian. 2024. Dec. 23. URL: https://surl.li/itbpoc (accessed: 16.04.2025)
14. The Syrian regime’s slogan ‘Assad or we burn the country’ must not become reality / Middle East Monitor. – 2019. – URL: https://surl.lu/wwgesb (accessed: 15.04.2025)

15. Üngör U. Ü. Paramilitary Groups, Mass Violence and Social Polarization in Homs / Uğur Ümit Üngör // Conflict & Society. 2020. Vol. 6, No. 1. P. 1–22. URL: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2633002420907771

16. United States Department of State. Foreign Terrorist Organizations // U.S. Department of State. – Designation of Hay'at Tahrir al-Sham (HTS). 2018. May 31. URL: https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations/(accessed: 18.04.2025)

17. Wedeen L. Producing the Arab World's First Personality Cult: Syria's Assad / Lisa Wedeen // Comparative Studies in Society and History. 1999. Vol. 41, No. 3. P. 502–523. URL: https://www.jstor.org/stable/26933009 (accessed: 11.04.2025).

Гриневич Юлія Ігорівна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Загребельна Ніна Іванівна

Інтеграція українського фольклору в освітній процес: методичний аспект

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні, особливо в умовах глобалізації та інтернаціоналізації, питання збереження та популяризації національних традицій стає надзвичайно актуальним. Вивчення фольклору в контексті історії України має неабияке значення для формування національної ідентичності здобувачів освіти, розвитку їхньої соціокультурної компетентності та здатності до глибокого розуміння власної історії. Фольклор дає можливість не лише ознайомитися з різноманіттям народних уявлень і світоглядів, а й допомагає здобувачам освіти краще зрозуміти важливі історичні події, особливості життя та боротьбу українського народу за свою незалежність.

Фольклор – це сукупність усних народних творчих здобутків, які відображають культурні традиції та світогляд народу. Він включає в себе пісні, казки, приказки, легенди, перекази, а також народні звичаї, обряди та ритуали. Фольклор є важливим джерелом для вивчення історії, мови, духовності та моральних цінностей народу [3, с. 160]. Зв'язок фольклору з національною ідентичністю особливо актуальний для молоді, оскільки це сприяє розвитку патріотичних почуттів та глибшому усвідомленню свого місця у світі [4, с. 78].

Інтеграція фольклору в освітній процес є надзвичайно важливим аспектом сучасної освіти, оскільки:

- сприяє формуванню морально-етичних норм у дітей та молоді, адже народна творчість містить багато повчальних історій, які передають універсальні життєві уроки;
- розвиває мовленнєві навички здобувачі освітив. Слухання фольклорних творів допомагає розширити лексичний запас, вдосконалити граматичні конструкції та розвинути навички усного і писемного мовлення;
- підвищує емоційну чутливість та естетичний смак, адже багато творів фольклору, зокрема пісні та казки, відзначаються красивою образністю, що дозволяє вчити здобувачі освітив оцінювати мистецтво через емоційні переживання;
- формує уявлення про традиційні українські свята та обряди, знайомить із національними святинями та звичаями, що є важливим елементом у процесі виховання патріотизму;

- забезпечує розвиток творчих здібностей, адже на основі фольклору можна організовувати різноманітні творчі завдання, проєкти, конкурси та вистави [4, с. 79].

Методика інтеграції фольклору у освітній процес може бути різноманітною, залежно від віку здобувачів освіти, специфіки предмету та освітніх завдань. Ось кілька основних підходів:

Інтеграція фольклору в літературну освіту. Фольклор є основою багатьох творів класичної літератури.

Використання казок, народних пісень, прислів'їв під час вивчення творчості письменників дозволяє зробити уроки більш живими та цікавими. Наприклад, при вивченні творчості Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки чи Григорія Сковороди можна звертатися до народних мотивів та образів, що використовуються в їхніх творах [1, с. 2].

Використання фольклору на уроках історії. Народна творчість є важливим джерелом для вивчення історії, тому на уроках історії можна включати різноманітні народні перекази, легенди, билини, що ілюструють історичні події та особистості. Це дозволяє учням краще зрозуміти контекст певних подій та їх значення для народу [2, с. 98].

Інтеграція фольклору у виховний процес. Оскільки фольклор має величезну виховну силу, важливо використовувати його під час проведення виховних годин, свят, тематичних заходів. Народні пісні, танці, ігри можуть стати основою для організації свят, що допомагають учням пізнавати культуру і традиції свого народу.

Інтерактивні методи роботи з фольклором. Важливо не тільки читати фольклорні твори, а й працювати з ними в інтерактивній формі. Наприклад, можна організовувати драматизації казок або виконувати народні пісні в класі. Це дозволяє розвивати творчі здібності здобувачі освітив і сприяє кращому засвоєнню матеріалу [5, с. 260].

Одним з найбільш ефективних методів інтеграції фольклору є створення проєктів, де здобувачі освіти самі збирають, досліджують та аналізують народні твори. Наприклад, на уроці української літератури учням можна запропонувати створити проєкт про народні казки свого регіону, порівняти їх з іншими культурами, дослідити роль певних образів чи тем у цих казках.

Також можна організовувати конкурс на кращу інтерпретацію народної пісні чи казки. Це дозволяє не лише глибше зануритися у вивчення фольклору, а й розвиває інтерес до народної творчості.

Незважаючи на численні переваги, інтеграція фольклору в освітній процес може стикатися з певними труднощами:

- нестача часу. У сучасних умовах, коли освітній процес насичений різноманітними темами і вимогами, вчителям не завжди вистачає часу для глибокого вивчення фольклору;

- можлива відсутність відповідних матеріалів. У деяких регіонах можуть бути проблеми з доступом до спеціалізованих фольклорних матеріалів, які допомогли б учителям ефективно організовувати освітній процес;

- стереотипи та неувага до фольклору. Іноді вчителі, зокрема у старших класах, можуть не приділяти достатньо уваги фольклору, вважаючи його застарілим чи менш важливим у порівнянні з іншими темами [6, с. 90].

Отже, інтеграція фольклору у освітній процес має велике значення для розвитку національної свідомості здобувачі освітив, збереження культурних традицій та формування емоційної та естетичної чутливості. Використання фольклорних матеріалів на уроках не лише збагачує зміст освіти, а й допомагає учням краще розуміти свою культуру, традиції та історію. Важливо забезпечити належні умови для вивчення фольклору в школах, створюючи для цього відповідні навчальні програми, ресурси та методичні матеріали.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Пісенна культура українського народу. *Слово просвіти*. 2020. 12-18 березня, № 11 (1063). С. 3.
2. Загребельна Н. І., Яретик М. М. Українська пісня – духовне надбання народу. International scientific and practical conference «Cultural studies and art criticism: things in common and development prospects»: conference proceedings, November 27-28, 2020. Venice: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. P. 97-100.
3. Стрюк Л. Б., Стрюк М. І., Яловий Ф. З. Пісенна етнологія України / Посібник для студентів педагогічних інститутів спеціальності 2102 Українська мова та література. Київ, 1994. 332 с.
4. Черненко, І. П. Застосування українського фольклору в школах як засіб патріотичного виховання. *Сучасні педагогічні дослідження*, Київ, 2022, № 1(11). С. 77–82.
5. Шередько І. Г. Потенціал українського музичного фольклору у вихованні молодших школярів. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. С. 260–264.

Діденко Софія Олександрівна
студентка І курсу
спеціальності «014.01 Середня освіта
(Українська мова та література)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Малежик Дмитро Іванович

Театр корифеїв як феномен українського театрального мистецтва XIX століття

Театр в українському суспільстві здавна був джерелом формування національної єдности. Мета його функціонування полягала не тільки у створенні ідеальної картинки професіональним акторським складом, написанні захопливої п'єси авторами, виготовленні шикарних костюмів та декорацій дизайнерами. Це було набагато більше ніж яскраве видовище, воно мало в собі силу духовно й морально консолідувати народ.

У XIX столітті в період активізації культурного життя внаслідок історичних та суспільно-політичних чинників в українському суспільстві з'явилося власне «ворошило українського руху» [3, 147] – театр корифеїв, який мав на меті розвиток українського театрального мистецтва. Саме тому його культурологічне значення для митецьких процесів того часу неможливо переоцінити. Це був перший професійний український театр високого рівня в підросійській Україні. Завдяки трупі, членами якої були небезвідомі М. Кропивницький, І. Карпенко-Карий, М. Садовський, П. Саксаганський, М. Старицький, М. Заньковецька ті ін., на великій сцені ожили україномовні тексти українських авторів про український побут.

Попри всі заборони (Валуєвський циркуляр 1863 р., Емський указ 1876 р.), трупа прорівалася крізь виклики долі, активно працювала та завойовувала повагу своєї авдиторії.

Що ж змушувало глядачів так полюбити український театр? Варто звернути увагу, що певний час до XIX ст. питання власного походження та національної ідентичності ігнорувалося. Умови, у яких на той період жило населення, були досить складними: гніт із боку Російської імперії, велика кількість роботи в полях, бідність, скрута. До того ж рівень освіченості пересічної особи був майже нульовим. Тож, щоб захопити увагу глядача, необхідно створити близьку для нього картинку. Важливі для формування національної

свідомості українців речі будівничі театру представляли за допомогою зрозумілих і звичних речей, обставин, ситуацій, пояснюючи суттєве почасти через посередництво іронії. [1, 189]

Особливими були й самі постановки. Одним із основних рис української культури є синкретизм, який формувався під впливом різних релігійних, історичних та культурних чинників. Корифеї вдало поєднали драму та комедію з музичними та вокальними сценами, при цьому враховуючи хорові та танцювальні ансамблі. Декорації, одяг, музика, танець були національними ідентифікаторами, етноатрибутами, що на них публіка реагувала почуттєво, переконуючись у значущості українського. Так у широкого загалу нашого народу формувалися засади самоповаги. [2] Такий синкретизм різних мистецьких напрямків додавав народності в сцени, що сприяло утвердженню національних ідей та традицій.

Таким чином, театр корифеїв став джерелом формування національного українського руху, що стало поштовхом до перших спроб національного відродження українського народу. Засади та традиції, які залишив після себе театр, були плацдармом для утвердження нового українського театру в наступному столітті. Він показав суспільству, що воно особливе і не є частиною «великого російського народу» та подарувало відчуття власної цінності.

Список використаних джерел

1. Вороний 1996 – Вороний М. Поезії. Переклади. Критика. Публіцистика / М. Вороний; упоряд. і приміт. Т. І. Гундорової. К.: Наукова думка, 1996. 704 с.
2. Горболіс Л. Театр корифеїв у змаганнях за національну ідентичність українців (на матеріалі театрознавчих праць кінця XIX–початку XX ст.). Літератури світу: поетика, ментальність і духовність, 2013. №2. С. 90-98.
3. Триста років українського театру 2003 – Триста років українського театру. 1619-1919 та інші праці / Д. Антонович та інш. / підгот. текстів, редагування і передмова Г. Ф. Семенюка та Л. С. Дем'янівської. К.: ВІП, 2003. 418 с.
4. Яківчук Г. В. Національно-патріотичне виховання особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі опанування народними українськими інструментами (бандура, сопілка). Актуальні питання мистецької педагогіки. 2017. Вип. 6. С. 90–95.

Гунько Станіслав Іванович
магістрант І курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, професор
Мелещенко Тетяна Володимирівна

Проблеми міграційної безпеки країн Європи: зростання антиіммміграційних настроїв

Проблема міграційної безпеки країн Європи нині стоїть перед великими викликами. За останні десятиліття інтенсивність міграційних потоків значно зросла через різноманітні причини, такі як війни, конфлікти, бідність та кліматичні зміни. Європейські країни, зокрема країни Європейського союзу, зазнають значного тиску від цих потоків мігрантів.

«За даними 2022 року в Європи емігрували 5.1 мільйон людей. Частина з людей виїжджає, як біженці й живуть в Європі на виплатах. На середину 2023 року кількість біженців у Європі перебільшує 36 мільйонів» [1].

Одним із головних аспектів цієї проблеми є безпека. Збільшення масштабів міграції може створити загрози для національної безпеки країн, включаючи можливість проникнення терористичних організацій або нелегальних злочинних угруповань. Боротьба з нелегальною міграцією, контроль над кордонами та забезпечення безпеки в міграційних потоках стає важливим завданням для країн.

Однак, на фоні зростаючого потоку міграції, у багатьох країнах Європи спостерігається зростання антиімміграційних настроїв. Це може бути спричинене різноманітними факторами, такими як економічні обмеження, соціокультурні конфлікти, страх перед втратою робочих місць або зміною культурного ландшафту. Антиімміграційні настрої можуть призвести до політичних напруг та конфліктів у суспільстві. Вони також можуть стати причиною прийняття дискримінаційних законів або політик, що обмежують права мігрантів та біженців [2, с.81].

На балканському маршруті міграції спостерігається небезпечний та незаконний механізм «відтіснення» мігрантів, який використовують уряди країн, таких як Угорщина, Хорватія, Греція та Болгарія. Незважаючи на це, кількість шукачів притулку, що користуються балканським маршрутом через ці країни, зростає, включаючи Угорщину, Хорватію, Грецію, Сербію, Боснію та Північну Македонію. Слід відзначити, що відмови в наданні притулку фіксуються не лише на балканському напрямку, а також у Литві та Польщі.

Уряди цих країн аргументують свої дії тим, що мігранти використовуються як інструмент тиску на кордони, що приходить з Білорусі.

Помітний негативний вплив від збільшення кількості мігрантів відчувається також у культурній сфері країн Європейського Союзу. З'являється значна кількість замкнутих етнічних груп, які формують закриті спільноти з представників інших країн. Наплив громадян з мусульманських держав підвищує небезпеку ісламізації Європи. Розмивання міжкультурних кордонів між представниками різних національностей може призвести до поступової втрати європейських культурних цінностей [2, с.91].

Подолання цих проблем потребує здійснення наступних заходів:

- прийняття нормативно-правових документів щодо обмеження міграційних потоків на загальноєвропейському рівні;
- уніфікація міграційного законодавства ЄС та законодавства країн-членів;
- ухвалення нових законів з новими підходами щодо відповідальності та солідарності в міграційній політиці та політиці надання притулку країнам «першого в'їзду» та інших країн Європейського Союзу;
- надання додаткової допомоги в захисті кордонів країнам Західних Балкан;
- налагодження співпраці з країнами походження мігрантів задля затримання їх руху на своїй території;
- надання допомоги країнам, з яких прибувають мігранти, для вирішення кризових явищ [3, с.170].

Для ефективного вирішення проблем неконтрольованого потоку мігрантів, рекомендується прийняття комплексу заходів:

1. Створення фонду допомоги для держав, що найбільше постраждали від міграційних потоків. Цей фонд має сприяти розвитку інфраструктури та соціально-економічному оновленню цих регіонів.

2. Надання мігрантам підтримки у пошуку житла, працевлаштуванні, здобутті освіти та отриманні доступу до медичної допомоги. Це допоможе їм інтегруватися в нове суспільство та забезпечити їхнє благополуччя.

3. Запровадження інституту кураторства, за якого фахівець буде надавати допомогу мігрантам у вирішенні проблем на новому місці. Це допоможе зменшити труднощі, з якими стикаються мігранти під час адаптації.

Отже, міграційна політика має великий потенціал для розвитку, але потребує тотального перегляду та впровадження нових заходів для ефективного вирішення проблем,

пов'язаних з неконтрольованим потоком мігрантів. Зростання антиімміграційних настроїв у країнах Європи створює серйозні виклики для міграційної безпеки. Це може призвести до поглиблення соціальних конфліктів, загрози громадській безпеці та спричинити значне падіння довіри до уряду. Для забезпечення стабільності та розвитку країн Європи необхідно шукати баланс між відкритістю до міграції та захистом внутрішньої безпеки, а також розвивати ефективні політики інтеграції для забезпечення гармонійного співіснування між різними культурами та спільної побудови майбутнього.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресур]. – Режим доступу: https://drukarnia.com.ua/articles/migraciya-yak-naibilsha-problema-yevropi-poC1U
2. Заставна О. Міграційна політика ЄС у контексті безпеки країн Європейського Союзу. Підприємництво, господарство і право. 2021. №1. 277 с.
3. Іващук І.О., Стахова Н.В., Живко М.А. Міжнародні міграційні процеси: навч. посібник. Тернопіль: ЗУНУ. 2022. 204 с.

Гончарук Вікторія Вікторівна
студентка І курсу
спеціальності «014.01 Середня освіта
(Українська мова і література)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Малежик Дмитро Іванович

Боротьба за свободу крізь архітектурний дискурс України

Архітектура — це мова, через яку народи розповідають свої історії, утверджують ідентичність і виражають свої прагнення. В Україні архітектура стала не лише інструментом культурного самовираження, але й свідком боротьби за свободу та незалежність. Від монументів Київської Русі до сучасних урбаністичних проєктів, кожна епоха українського зодчества відображала прагнення до самобутності й опору зовнішньому тиску.

Одним із ключових моментів у формуванні архітектури України є прийняття християнства у 988 році, що змінило архітектурний ландшафт. Дерев'яні язичницькі святилища поступилися місцем кам'яним храмам, що стали символами духовної, політичної та культурної єдності. Зокрема, *Десятинна церква*, зведена князем Володимиром, стала першим кам'яним храмом Київської Русі, її будівництво демонструвало прагнення до інтеграції у християнський світ [1, с.45]. *Софійський собор* у Києві, побудований Ярославом Мудрим, уособлював ідею політичної централізації та духовної величі. Орнаментика храмів, мозаїки й фрески транслювали ідеї боротьби добра зі злом, що перегукувалися з політичними викликами того часу [5, с.112].

У XVII–XVIII століттях архітектура козацького бароко стала символом боротьби за культурну і політичну ідентичність. Український стиль бароко поєднав європейські тенденції з місцевими традиціями. Його химерні форми, багатокупольні храми та виразна декоративність втілювали прагнення до свободи і незалежності. Храми, такі як *Миколаївський* у Ніжині чи *Георгіївський* у Видубицькому монастирі, стали архітектурними маніфестами народної єдності, а проєкти, ініційовані козацькою старшиною, включали також світські споруди, які відображали дух епохи. Гетьман Іван Мазепа, наприклад, фінансував будівництво колегіумів і церков, що поєднували європейські тенденції з

українськими мотивами [2, с.134-156]. Цей стиль закарбував у камені дух визвольних змагань і став архітектурним виразом протесту проти зовнішнього панування.

Наприкінці XIX — на початку XX століття в Україні виникає стиль національного модерну, який синтезував народні традиції з європейськими тенденціями. Цей період став важливим етапом у боротьбі за самобутність, адже архітектура не лише розвивалася, а й ставала маніфестом національної ідеї. Яскравим прикладом є *Будинок Полтавського земства*, створений Василем Кричевським, де використано народні мотиви, поєднані з сучасними технологіями. Характерними рисами стилю були високі дахи, геометричні форми та декоративні елементи, які підкреслювали унікальність української культури [4, с.67-89]. Цей стиль став інструментом культурного опору в умовах імперського тиску.

У радянські часи (1917–1991) архітектура України зазнала значної стандартизації, підпорядковуючись ідеологічним вимогам. Стилі конструктивізму, сталінського ампіру та хрущовської забудови пригнічували національні особливості, натомість акцентували на монументальності й функціональності. Однак, навіть у цих умовах українські архітектори знаходили способи виразити свою національну ідентичність. Використання орнаментів, народних мотивів та елементів традиційного зодчества стали своєрідним актом культурного протесту. Одним із яскравих прикладів є *Лаврська дзвіниця*, яка була реконструйована під час сталінського періоду. Це споруда, що поєднує елементи традиційної української архітектури, зокрема вишукані різьблені деталі, виконані в стилі народного мистецтва [3, с.204-289].

Після здобуття незалежності у 1991 році українська архітектура стала поєднанням технологічних інновацій і традиційних мотивів. Будівництво екологічно сталих споруд, урбаністичні рішення з інтеграцією національних символів і новітні архітектурні тенденції стали домінантами сучасного періоду. Відновлення дерев'яних церков, будівництво меморіальних комплексів і культурних центрів, таких як Меморіал Героїв Небесної Сотні, стали знаковими подіями, що символізують боротьбу за свободу у новітній час [5, с.315].

Отже, архітектура України — це не лише мистецтво будувати. Це дзеркало боротьби за свободу, спосіб зберегти ідентичність та передати наступним поколінням національну ідею. Від княжих храмів Київської Русі до сучасних урбаністичних проєктів, вона залишалася і залишається мовою, яка розповідає світові про прагнення України бути вільною та самобутньою.

Список використаних джерел

1. Залізняк Л. Архітектурна спадщина України: від Київської Русі до сучасності. Львів: Літопис, 2012. 312 с.
2. Саєнко К. Козацьке бароко: символіка, стилі, значення. Харків: Ранок, 2008. 176 с.
3. Тимофієнко В. І. Архітектура України. К.: Освіта, 2003. 304 с.
4. Михайлівська О. Г. Традиції українського архітектурного модерну у XXI столітті. Львів: ПП «Галицький друкар», 2018. 220 с.
5. Забашта Н. Історія української архітектури. К.: Либідь, 2003. 512 с.
6.

Герасименко Владислав Олександрович
аспірант IV року навчання
спеціальності «032 Історія та археологія»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Потильчак Олександр Валентинович

Дослідження проблематики обігу празького гроша на білоруських землях Великого князівства Литовського (XIV-XVI ст.) у працях Валентина Рябцевича

Першість у вивченні проблеми місця та ролі празького гроша на монетному ринку білоруських земель Великого князівства Литовського належить класику білоруської нумізматики Павлу Харламповичу (Павел Харлампавіч), який у 1927 р. опублікував дві статті з результатами досліджень празьких грошів у монетних скарбах, що зберігалися в фондах Білоруського державного музею [8, с. 295-302; 9, 305-323]. Проте далі опису знахідок і констатації важливої ролі празьких монет у грошовому обігу білоруських земель Великого князівства Литовського справа тоді не пішла. У 1929 р. вченого звільнили з роботи в Білоруському державному університеті, згодом заарештували, а в 1931 р. вислали на спецпоселення на північ СРСР. Подальша його доля невідома.

Майже 40 років потому інший відомий білоруський нумізмат Валентин Рябцевич (Валянцін Рабцэвіч) підійшов до аналізу цієї проблеми комплексно, на основі грунтовного аналізу давно відомих і нещодавно виявлених скарбів і поодиноких знахідок празьких грошів на білоруських землях. У жовтні 1964 р. на ювілейній науковій сесії присвяченій 200-річному ювілею Ленінградського (тепер – Санкт-Петербурзького) Ермітажу дослідник виступив з доповіддю про обіг празького гроша на західноруських землях [1, с. 101-103]. Вже тоді намітились контури його полеміки з московською дослідницею Наталією Соболевою щодо шляхів потрапляння празького гроша на монетний ринок Білорусі [7, с. 51-66].

Наступного року в другому випуску щорічника Інституту археології АН УРСР «Нумізматика и сфрагістика» виходить стаття В. Рябцевича «До питання про грошовий обіг західноруських земель у XIV-XV ст.» В дослідженні автор прагнув з'ясувати два ключові питання: як саме надходили празькі гроші на руські землі та на який період припав час їх основного притоку [2, с. 121]. Проаналізувавши чималий скарбовий матеріал і його топографію, вчений прийшов до висновку, що празький гріш потрапляв на територію Білорусі та Литви двома шляхами: південно-західним (через південно-східну Польщу та Червону Русь) і південно-східним (через Чернігівську землю). При цьому, саме південно-східний напрямок був на думку В. Рябцевіча був головним [2, с. 126]. Стосовно ж часу наймасовішого надходження цих монет у регіон, дослідник притримувався думки, що це могло відбуватися між 1378-1419 рр., тобто в період правління короля Вацлава IV [2 с. 127].

Ці концептуальні позиції автор розвинув у своїх наступних працях. Зокрема, у науково-популярній книжці «Про що розповідають монети» (1971) нумізмат називає період XIV-XV ст. у Білорусі «періодом празького гроша» [3, с. 93]. До теми празького гроша В. Рябцевич повертався й пізніше, зокрема вивчаючи грошові депозити XIV-XVI ст. на території Могильовської області [4] та нові знахідки скарбів і поодиноких монет XIV-XV ст. у Білорусі. Враховуючи останні дані нумізматики В. Рябцевич відзначав, що до кінця 70-х рр. XIV в. надходження празького гроша мало мало спорадичний характер, а з 1378 р. до 1419 року – регулярно-масовий [5, с. 66-67].

Нові дані нумізматики не змінили думки автора про роль празьких монет у грошовому господарстві Литви та Білорусі в окреслений хронологічний період. У 2005 р.

дослідник повторив власну тезу майже 40-річної давнини про XIV-XV ст. як «період празького гроша» у Великому князівстві Литовському [6, с. 77-81].

Отже, дослідження В. Рябцевича являють собою якісно новий етап у розвитку білоруської нумізматики празького гроша. Саме цьому чи не найвідомішому білоруському нумізмату належить перші комплексні спроби аналізу місця празького гроша на ринках західноруських земель XIV-XV ст. У 1960-1970-х рр. на основі аналізу нумізматичних джерел автор запропонував власну концепцію, в якій прагнув з'ясувати два ключові питання: якими саме шляхами надходили празькі гроші на західноруські (білоруські) землі та на який період припав час їх основного притоку.

Список використаних джерел

1. Рябцевич В. Н. Обращение пражского гроша на западнорусских землях // Государственный Эрмитаж. 1764-1964: тезисы докладов на юбилейной научной сессии. Секционные заседания. Октябрь 1964. Ленинрад, 1964. С. 101-103.
2. Рябцевич В. Н. К вопросу о денежном обращении западнорусских земель в XIV-XV вв. / В. Н. Рябцевич // Нумизматика и сфрагистика. Киев: Наукова думка, 1965. Вып. 2. С. 121-134.
3. Рябцевич В. П. О чем рассказывают монеты / В. Н. Рябцевич. Минск, 1977. 399 с.
4. Рябцевич В. П. Денежные депозиты XIV-XVI вв. на территории Могилевщины // Гісторыя Магілёва: мінулае і сучаснасць. Зборник навуковых прац Трэццяй Міжнароднай Numizmatika 9-12 / Metraštis 2008–2011 Kronika. Personalijos 329 навуковай канферэнцыі «Гісторыя Магілёва: мінулае і сучаснасць». 22–23 мая 2003 г. Магілёў, 2003. С. 14-19.
5. Рябцевич В. П. Находки кладов и единичных монет XIV–XV вв. на территории Беларуси // Восточная Европа в древности и средневековье. Доклады международной научной конференции, посвященной 75-летию проф. Э. М. Загорульского и 30-летию кафедры археологии и специальных исторических дисциплин БГУ. Минск, 16 января 2004 г. Минск, 2004. С. 57-67.
6. Рябцевич В. П. Великое княжество Литовское в XIV-XV вв. – «Период пражского гроша» // Грошовий обіг і банківська справа в Україні: минуле та сучасність. Львів, 2005. С. 77-81.
7. Соболева Н. А. К проблеме обращения пражских грошей в русских землях в XIV-XV вв. // Вестник МГУ. 1967. № 2. С. 49-67.
8. Харламповіч П. Праскія грошы ў беларускіх монэтных скарбах // Гістарычна-археолѐгічны зборнік. № 1. Менск, 1927. С. 295-302.
9. Харламповіч П. Монэтныя скарбы, знойдзеныя ў Беларусі, у зборах Беларускага Дзяржаўнага музэю // Гістарычна-археолѐгічны зборнік. № 1. Менск, 1927. С. 305-323.

Генчу Вікторія Дмитрівна
студентка І курсу
спеціальності «014.01 Середня освіта
(Українська мова та література)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Малежик Дмитро Іванович

Постать Михайля Семенка в культурному житті
1910-х – 1930-х рр.

Революційні події 1917 р. дали поштовх розвитку культурного життя, зокрема літературній творчості. Саме тоді активізувався літературний процес, зокрема нового розвитку набув модернізм. Його яскравим представником був Михайль Семенко, який зробив великий внесок у літературне життя ХХ століття.

Михайло Семенко народився у селі Кибинці на Полтавщині, його батько був волосним писарем, а мати, Марія Проскурівна — письменницею, попри те, що вона ходила до школи лише дві зими. Грамоти Марію навчив молодший брат, і коли вона вже мала дітей (а всього їх у неї було семеро), то паралельно з хатніми справами опановувала французьку мову. Михайль з дитинства любив музику, хоча його життєвий шлях не зав'язався ні зі скрипкою, ні з його музичним взірцем, Ф. Шопеном. Він став літератором, але попри це він був незвичайною людиною, яка свого часу створювала новаторські і дуже модерністичні речі. [2]

Він один із перших поетів, хто почав писати інтимну лірику з елементами еротики, наприклад “Перста твої…” із циклу “Зок”. Розглядаючи його поезію варто зазначити, що він є першорядним засновником футуризму на наших теренах. Твори зображували великі промислові міста, їх атмосфери й спосіб життя, також пропагувався культ надлюдини. Він показував, що людина володіє світом за допомогою наукових досягнень, і це було головною ознакою футуристичної поезії. Яскравим прикладом є вірш Михайля Семенка “ Місто ” [1]

25 лютого 1914 року відзначали “ німий ювілей “ (100 років після народження Тараса Шевченка), але тут Семенко теж зумів відзначитися. Він скандально скидає класика із п'єдесталу, для того часу це було дуже провокаційно, але влучно. Ось його слова із маніфесту «Сам»: *«Ей ти, чоловіче, слухай сюди!..Ти підносиш мені засмальцьованого “Кобзаря” й кажеш: ось моє мистецтво. Чоловіче, мені за тебе соромно... Мистецтво є щось таке, що тобі й не снилось. Я хочу тобі сказати, що де є культ, там немає мистецтва… А ти вхопився за свого “Кобзаря”, від якого тхне дьогтем і салом, і думаєш його захистить твоя пошана. Пошана твоя його вбила… Час титана перевертає в нікчемного ліліпута, і місце Шевченкові в записках наукових товариств. Я не приймаю такого мистецтва. Як я можу шанувати тепер Шевченка, коли я бачу, що він є під моїми ногами?.. Якби я отсе тобі не сказав, що думаю, то я б задушився в атмосфері вашого “щирого” українського мистецтва. Я бажаю йому смерти… Я палю свій “Кобзар”».*

Його життя доволі яскраве, але його політичні погляди були незмінними: він не визнавав білогвардійців, та й більшовиків не дуже любив, хоча був «комуністом». За його життя влада змінювалася мало не щодня, попри це чоловік вірно стояв на своїх ідеалах. На з'їзди для провідних українських поетів Семенко дуже рідко ходив, але одного разу, як пригадує журналіст і письменник Юрій Смолич, Михайль вирішив відвідати президію. Там він побачив Й. В. Сталіна та О. М. Пєшкова (Максим Горький). Згодом Михайль висловився, що йому настільки це все гидко, що має маніакальне бажання кинути “шматок г*вна” чи дохлу рибу в президію. [5]; [6]

В період Першої світової війни та революції, Михайль Семенко створює угрупування футуристів “Фламінго”, до якого входили Ґео Шкурупій, Володимир Ярошенко, Олекса Слісаренко та художник Анатолій Петрицький. Це товариство засвідчувало завершення

етапу кверофутуризму в українському авангардизмі. Згодом поет став засновником журналу і угрупування "Нової ґенерації", яка описувала життя на Заході, але інколи і публікували жартівливі факти про українських діячів культури, зокрема про самого Михайля Семенка. [3]

Статті для журналу "Нова ґенерація" Михайль писав в кав'ярні "Пока", в одному із випусків була дуже цікава та провокаційна стаття під назвою "Справа про труп". У ньому йдеться про те, що на вулиці знайшли тіло невідомої людини: "*Зросту низького, брюнет, кучерявий, можливо, хінець, можливо папуас, некрасивий. У кишенях не знайдено нічого, окрім документів на ім'я Семенка М.В., боргових розписок і листа… Невідомого вбито за допомогою якогось дуже тупого предмету, щось на зразок грубого альманаху, формату "Літературного ярмарку".* Словом, чоловік був неординарною особистістю, яка сколихнула тодішнє життя. [4]

Попри своє екстраординарне життя Михайль Семенко потрапив під механізм репресій радянського союзу. Семенко заарештували 26 квітня 1937 р. в Києві у готелі «Континенталь». З ним була Наталя Ужвій, як записано в протоколі – дружина. У заарештованого вилучили книжки, листи, блокноти, рукопис поеми «Німеччина» та кишеньковий годинник, а також 265 рублів. Михайла звинуватили в участі в Українській фашистській націоналістичній терористичній організації, якої насправді не існувало, а також у плануванні терористичного акту на 1 травня 1937-го. Цього ж року, а саме 23 жовтня йому винесли вирок – розстріл з конфіскацією майна, а 24 жовтня 1937-го – розстріляли. Ймовірно, його поховано на території нинішнього Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили». [7]

Отже, Михайль Семенко був доволі своєрідною людиною. Палко відстоює свої позиції, гостро висловлюється і показував місце класичної літератури. Ця постать була важливою з історичного погляду, адже, окрім футуризму чоловік поклав своє життя за націоналістичні погляди задля нашої держави.

Список використаних джерел

1. Михайль Семенко: одіозний поет Розстріляного відродження.
2. Український інститут національної пам'яті: 1892 - народився поет Михайль Семенко.
3. Нова Українська школа: Бунтар та експериментатор Михайль Семенко: як цікаво розповісти про поета-футуриста й митця періоду "Розстріляного відродження"
4. Нова Українська школа: Михайль Семенко: (не) палив "Кобзар" і працював у "коворкінгу". 38 фактів, про які не розкажуть у школі.
5. Наталія Мазіна (hromadske) : Як поет-футурист Семенко хотів кинути дохлою рибою у Сталіна.
6. Тетяна Калитенко: Семенко мертвопетлює: історія вічних пошуків.
7. Масові розстріли: як у сталінській катівні Києва вбили поета Михайля Семенка.

Гарбуз Марія Віталіївна
магістрантка І курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, доцент
Подобєд Олена Андріївна

Діяльність університетських музеїв західноукраїнського регіону

(XIX – початок XX ст.)

Університетські музеї завжди відігравали важливу роль у збереженні історико-культурної спадщини, розвитку науки та освіти. Одним із пріоритетних напрямів діяльності університетських музеїв було накопичення та систематизація природничих, археологічних і етнографічних колекцій. Музеї при університетах Львова, Чернівців та інших міст західноукраїнського регіону мали важливе значення у збереженні академічної пам'яті та інтеграції регіону в загальноєвропейський науковий і культурний простір.

Відкриття Львівського університету відбулось 16 листопада 1784 р. Після революційних подій 1848 р. та впровадження освітніх реформ університет отримав більшу автономію, а його діяльність стала регламентованою згідно з європейськими стандартами.

Зоологічний музей Львівського університету – один із найстаріших музеїв, утворених при вищих навчальних закладах. Заснований був у 1784 р. як Кабінет натуральної історії. Відомо, що на початку XIX ст. ним завідував професор Бальтазар Гакет. У перші роки діяльності Кабінету у ньому були зібрані природничі зразки тварин, мінералів, сільськогосподарські колекції. Також у Кабінеті зберігалась нумізматична колекція. «У 1816 році на роботу до Львівського університету прийшов професор Франц Дівальд, завдяки якому у 1823 році й були отримані для Кабінету натуральної історії деякі дублети з імператорських колекцій у Відні. Крім того, було видане розпорядження урядам краю, лісів, гір та іншим, надсилати цікаві природничі знахідки до колекцій Кабінету» [3]. Також значно збагатив фонди Кабінету львівський аптекар Францішек Салямон, який подарував свою природничу колекцію.

Кабінет натуральної історії протягом кількох десятиліть від свого заснування був чудовою науковою і навчальною базою для підготовки фахівців природничих наук, однак його колекції поповнювались рідко, переважно завдяки подарункам. Від 1884 р. кафедрою зоології університету, а також Кабінетом натуральної історії завідував професор Бенедикт Дибовський. Завдяки його численним дослідженням, експедиціям були зібрані великі природничі колекції, які він передав у тому числі і до Львівського університету. На початку 1885 р. для розміщення колекцій Кабінету натуральної історії було передано додатково три зали і коридор. Це дало змогу створити Зоологічний музей. Протягом років існування у музеї були представлені колекції мушель морських молюсків, риб, комах, рептилій, павукоподібних, птахів і ссавців. Сьогодні колекції Зоологічного музею Львівського університету налічують понад 170 тис. зразків світової фауни [3].

Археологічний музей був заснований у 1880 р. як Археологічний кабінет Львівського університету. Ініціатором створення був професор Людвік Цвіклінський. У перші роки існування кабінету до його колекцій входили оригінали, копії, фотографії та малюнки пам'ятників античності, а також колекції професора Ізидора Шараневича. Колекції Археологічного музею поповнювались переважно за рахунок археологічних експедицій співробітників університету [1].

Палеонтологічний музей Львівського університету. Від 1825 р. був організований збір колекції решток палеоорганізмів. Спочатку ці колекції експонувалися у Мінералогічному музеї. Коли ж фонди музею поповнювалися колекціями відомих геологів та палеонтологів, то на їхній основі у 1905 р. був створений окремий підрозділ –

Геологічний музей (від 2003 р. – Палеонтологічний музей). Експонати музею використовувались для наукових, навчальних, дослідницьких цілей, а також для популяризації знань серед широких верств населення [5].

Чернівецький університет був заснований 1875 р. в столиці Буковини – Чернівцях, які на той час входили до складу Австро-Угорської імперії. Його відкриття було важливим кроком у розвитку освіти та науки в регіоні, адже університет став єдиним вищим навчальним закладом Буковини. Протягом перших років від заснування університету при ньому були відкриті музеї: геолого-географічний та зоологічний. У 2012 р. на базі цих музеїв був створений Природничий музей Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича [6].

Відкриття геолого-географічного та зоологічного музеїв стало можливим завдяки збору геолого-палеонтологічних та зоологічних колекцій. Геолого-географічний музей був заснований 23 липня 1876 р. На базі навчальних та наукових колекцій музею проводилась науково-дослідницька робота викладачів та студентів. У колекції мінералів та гірських порід представлені експонати, які були зібрані за часів австрійського панування з усіх континентів Землі. На території Північної Буковини колекційні фонди музею – єдині з такою великою кількістю одиниць зберігання геологічних та палеонтологічних зразків [2; 6].

Зоологічний музей був заснований 7 жовтня 1876 р. Створення колекцій музею розпочалось завдяки тому, що на гуманітарному відділенні філософського факультету було відкрито зоологічний інститут. Колекції зоологічного музею мають важливе значення для ознайомлення з різноманіттям тваринного світу нашої планети. Багато експонатів мають не тільки наукову, а і історичну цінність, бо збирались від 1872 р. Вчені того часу зробили вагомий внесок у створення і поповнення колекцій, представлених у музеї. «Деякі експонати датовані 1872 – 1937рр. і є частинами іменних колекцій вчених Австро-Угорського та Румунського періодів історії Буковини» [4; 6].

Таким чином, розглянуто діяльність університетських музеїв Львівського та Чернівецького університетів у другій половині XIX – на початку XX ст. Колекції музеїв використовували учасники навчального процесу з науково-дослідною та навчальною метою, а також задля популяризації знань серед громадськості.

Список використаних джерел

1. Археологічний музей Львівського університету. URL: http://museums.lnu.edu.ua/archeology/
2. Геолого-географічний музей Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. URL: https://zvo.knu.ua/ua/museums/category/7/92-geologo-geografichniy-muzey-cherniveckogo-nacionalnogo-universitetu-imeni-yuriya-fedkovicha
3. Зоологічний музей Львівського університету. Історія. URL: http://museums.lnu.edu.ua/zoology/istoriya/
4. Зоологічний музей Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. URL: https://zvo.knu.ua/ua/museums/category/7/93-zoologichniy-muzey-cherniveckogo-nacionalnogo-universitetu-imeni-yuriya-fedkovicha
5. Палеонтологічний музей Львівського університету. Історія. URL: http://museums.lnu.edu.ua/paleontology/istoriya-muzeyu/
6. Природничий музей ЧНУ імені Юрія Федьковича. URL: http://ibhb.chnu.edu.ua/dpt/museum/pro-muzei

Кубріцька Єва Миколаївна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Візер Світлана Олександрівна

Тюркські народи Півдня України у XVI-XVIII ст.: слід, стертий з історії

Один з найбільш досліджуваних в українській історіографії періодів історії - пізнє Середньовіччя та Ранній Модерн, час, коли на Півдні України панували козаки, турки, татари, ногайці та різні дрібні етноси. Усна народна творчість, що дійшла до нашого часу, зображає виключно моменти конфронтації між козаками та татарами й турками. Ця ворожість підкреслена у пісні, яка зображує події доби козацький героїчні походи, «Ой з-за гори чорна хмара, мов хвиля іде», зокрема наступні рядки: «Серед ночі в Дикім полі рушниці ревіли,//А в Очакові туркені та від страху мліли.//Ой в середу ізвечора турків обступали,//А в п'ятницю до полудня всіх упень рубали» [5]. Аналізуючи протистояння двох народів не потрібно забувати, що в тогочасному світі війна швидше була нормою, ніж мирне співіснування, і жорстокість проявлялася з обох сторін, проте паралельно відбувався і взаємовплив цих народів.

Історики минулого століття розділилися у своїх поглядах на природу цієї взаємодії. Одні подавали його як протистояння європейської землеробської та тюркської кочової традиції, інші інтерпретували Південь України як зону культурного синтезу, який спродукував феномен української змішаної ментальності, вищий рівень адаптації до мінливих умов життя, на які впливали політичні процеси в регіоні. В сучасному науковому дискурсі дослідники означеної проблематики схиляються до другої концепції розуміння Великого Кордону. Тож зупинимося детальніше на цьому моменті.

Сприятливий клімат, вигідне розташування, родючі ґрунти - все це робило Причорноморський степ ласим шматком для сусідів. Але «на коні» виявилися тюрки, адже вони володіли передовою на той час військовою технологією - мистецтвом бою верхи на коні. Першим тюркським народом, який підкорив степ, можна вважати гунів, які у V ст. змістили германських готів. З того часу аж до монгольської навали степом панували авари, булгари, хозари, печеніги й половці. Зміна політичної конфігурації, яку ознаменувало поширення влади династії Чингізидів на територію Східної Європи, тимчасово забрало пальму першості у тюрків, хоч етнічно вони й надалі лишалися на цій території.

Згодом західна частина Монгольської держави - улус Джучі - відкололася, а у XV столітті його наступником стало Кримське ханство, засновники якого, династія Гіреїв, були прямими нащадками Чингізхана. В цей же час, частину земель Півдня України також контролювала Османська імперія. Її етнічним ядром були огузи, ще один тюркський народ, проте консолідуючим чинником була не кровна приналежність, а ідея Ґази - священної війни проти невірних [3]. Наприкінці XV ст. держава Гіреїв стала васалом Порти, проте маємо підстави стверджувати про швидше союзні відносини між державами, обумовлені спільною політичною традицією, укладом життя, релігією. Після завоювань в Європі фокус воєнної експансії Османів зміщується з Балкан на Північне Причорномор'я. Археологічними маркерами османської епохи цих земель стали фортеці Кілія, Ізмаїл, Татарбунари.

Загалом топоніміка може немало розказати. Сучасні населені пункти Одеської, Миколаївської та Херсонської областей є яскравими слідами тюркського панування: Велика Мечетня, Мала Мечетня, Ташлик (також існує водна мережа ташликів, що татарською означає «кам'яниста ріка»), Очаків, Хаджибей.

Поміж великих держав губляться ногайці - тюркський кочовий народ, який емігрував до Північного Причорномор'я з Поволжя у XVI ст.. Як типові номади, ногайці не обробляли великі площі землі, найчастіше – вирощували просо для худоби. Згідно описів французького барона Франсуа де Тотта, ногайці жили в наметах нехитрої конструкції, які було нескладно спорудити у новому вигідному на сезон місці. До речі, саме від татарського "кишлака", тобто зимівника, пішло відоме всім козацьке слово «кіш» [2].

Важливим нюансом, який необхідно зазначити, було те, що на той час не існувало чітко маркованих кордонів між державами. Це була широка смуга землі, яку заселяли запорожці, ногайці та іноді з'являлися татари й турки. Між ними складалися не лише ворожі відносини, а й маємо численні приклади взаємодії, насамперед торгівельні контакти, культурні взаємовпливи, сусідські взаємини – наприклад, розбірка про крадіжку овець, захоплення сінокосу і так далі [1].

У XVI столітті імперські геополітичні амбіції Москви стали причиною завоювання Астраханського та Казанського ханств, які були в сфері впливу Кримського ханства. Підставою вторгнення Московське царство вважало своє наступництво Монгольської держави, тож помалу почало захоплювати території істинного наступника - Криму. Перейнявши собі статус «Третього Риму» Москва заявляла свої претензії на Константинополь, тодішню Османську столицю - Станбул [4]. Правителів ногайських орд, яких нараховувалося чотири: буджацька, єдисанська, джембойлуцька та єдичкульська, намагалися переманити на свій бік й відвернутися від тридиційних союзників - Кримського ханства та Османської імперії. Частина ногайців в XVIII ст. погодилася на це і вже згодом, після невдалих спроб трансформувати їх кочовий спосіб життя в осілий, під проводом російських урядовців було розпочато депортацію ногайців на Поволжя, а у 1780-х роках Олександром Суворовим було проведено кілька каральних операцій, які розцінюються дослідниками як акт геноциду.

Отже, Подніпровські степи, Побужжя та Північне Причорномор'я було зоною взаємодій Східної та Західної цивілізацій, кочових та осілих етносів, монархічної демократії, султанату та східної деспотії. Протягом століть Південь сучасної України був частиною великої номадичної ойкумени, яку презентували тюркські народи, що проживали тут.

Ретельно сформований міф, що на території Півдня України не існувало цивілізації до приходу Катерини II, у сучасній війні, яку розв'язала Росія проти України, є реальною підставою локального вторгнення на територію Херсонської та Миколаївських областей.

Список використаних джерел

1. Брехуненко В. А. Між конфронтацією та взаємодією: українсько-кримські та українсько-ногайські стосунки в XVII – першій половині XX ст. : наукова праця. Київ : ІУАД, 2018. 344 с.
2. Грибовський В. В. Ногайські орди Північного Причорномор'я у XVIII - на початку XIX століття : дис. канд. іст. наук : 07.00.01. Запоріжжя, 2006. 237 с.
3. Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300-1600 : Т.2. / пер. з англ. О. Галенко, Ін-т сходознавства ім. А. Кримського НАН України. Київ: Критика. 1998. 284 с.
4. Кононенко В. П. Третій Рим - європ. релігійно-політ. ідея. Енциклопедія історії України: / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ : Наукова думка, 2004. 688 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Tretij_Rym
5. Українські народні думи та історичні пісні. Київ: Веселка, 1990. 124-125 с.

Іщенко Діана Віталіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Черевко Оксана Степанівна

Повсякденне життя вікторіанської епохи

Вікторіанська епоха (1837-1901) була періодом значних змін у британському суспільстві. Ця епоха характеризувалася чітким поділом на верстви, де аристократія, буржуазія, і робітничий прошарок суспільства мали різні умови життя, звичаї та можливості. Під час правління королеви Вікторії Велика Британія пережила стрімку індустріалізацію, урбанізацію та значний технологічний прогрес, що суттєво вплинуло на повсякденне життя британців.

Створення сім'ї в вікторіанську епоху мало свої етапи, які були чітко регламентовані. Традиція залицяння для аристократії та середнього прошарку, як стверджує Джексон Лі, полягала в тому, що відбувалося це зазвичай публічно: на чаюваннях, вечірніх танцях, музичних вечорах та інших зустрічах. Проте варто зауважити, що юні дівчата не могли вийти на публіку без супроводу сестри чи матері. Джентльмени ж не могли приділяти дівчині, яка їм сподобалась, багато уваги, це вважалось непристойним [4].

Для еліти та буржуазії були розповсюджені шлюби за вибором батьків. Це могло бути зумовлене матеріальними чи репутаційними чинниками й швидше за все патріархальним устроєм того часу. «Вікторіанці одружувалися пізніше, ніж більшість людей уявляють. Загалом по країні середній вік першого шлюбу становив 25 років для жінок і 27-28 років для чоловіків» [3,с. 146].

Вікторіанська епоха значно вплинула на роль сім'ї у суспільстві, адже британці намагалися наслідувати приклад монаршої родини. Наприклад, аристократи приділяли більше уваги встановленню публічного іміджу, сімейним святам, жінки середнього прошарку більше уваги приділяли вихованню дітей, в той час як матері з робітничої верстви мали і працювати і виховувати дітей, іноді вони делегували ці обов'язки старшим дочкам. Зазвичай сім'я складалась з батька, матері та дітей, їх кількість варіювалась залежно від матеріального становища відповідної верстви суспільства. Також існував чіткий поділ за обов'язками. Батько мав матеріально забезпечувати сім'ю, часто будучи віддаленим від родини в пошуках роботи. Матері відповідали за домашнє господарство. Часто вихованням дітей аристократії та буржуазії займалися гувернантки, а матері проводили з дітьми по декілька годин на день, за прикладом королеви.

Освіта дітей зазвичай залежала від верстви, матеріального становища та статі. Для робітничого та нижчого середнього класу навчання їхніх дітей в початкових школах, пансіонатах, повітових, парафіяльних та сільських училищах часто було непосильною матеріальною ношею. Діти заможніших батьків навчались вдома з гувернантками, приватними вчителями або в приватних школах. Також варто зауважити, що освіта для дівчат частіше була спрямована на виховання манер і соціальних навичок, аніж на академічні знання. Університети були найвищими освітніми закладами і залишалися прерогативою чоловіків.

Харчування у вікторіанську епоху також мало свої особливості. Місіс Ізабелла Бітон вважає, що робітнича верства зазвичай в обмеженій кількості споживала хліб, цукор, сир, чай і картоплю. У аристократів і буржуазії раціон був різноманітнішим з додаванням м'яса та риби [1].

Дозвілля британського суспільства теж набувало своїх особливостей у вікторіанську епоху. Наприклад святкування Різдва з простого релігійного свята набуло рис сімейної

урочистості з ялинкою, подарунками та особливими стравами. З розвитком залізниць популяризуються поїздки до узбережжя. Аристократи займались верховою їздою та стрільбою (полюванням), буржуазія та робітники – футболом, регбі, крикетом. Музика зазвичай була спільним видом дозвілля для усіх верств, багатші віддавали перевагу грі на фортепіано чи піаніно, робітники грі на скрипці. Читання у вікторіанську епоху стало масовим, а серіалізація романів зробила цей варіант дозвілля доступнішим для всіх верств.

У вікторіанську епоху будинки окремих соціальних груп різнилися. Сара Крісман вважає, що для аристократії були характерні розкішні маєтки з окремими крилами для чоловічих, жіночих, дитячих, господарських зон, та численні кімнати для розваг та демонстрації статусу. Будинки буржуазії були меншими і поділеними за своїми функціями на поверхи, підвали для прислуги, перший поверх для прийому гостей, вищі – приватне життя сім'ї. Дім робітників зазвичай складався з однієї чи двох кімнат з мінімумом меблів, які виконували функції вітальні, їдальні та спальні[2]. На думку Джудіт Фландерс, значними нововведеннями в даний період були централізоване водопостачання, газове освітлення, вугільні кухонні плити, туалети та ванні кімнати [3].

Цей період характеризувався суворими умовами праці, тривалим робочим днем. Аристократія вікторіанської епохи переважно не працювала в традиційному розумінні, а жила з доходів від землеволодіння, інвестицій та займала престижні позиції в політиці, військовій справі та дипломатії. Середній клас, який стрімко зростав упродовж періоду, займався професійною діяльністю — правом, медициною, викладанням, комерцією та державною службою. З розвитком індустріалізації збільшилася кількість фабричних робітників. Фабрики ставали більшими, машини - складнішими, а робота - рутинною та регламентованою. У багатьох галузях значну частину фабричного робітництва становили жінки. Важливо спростувати поширену помилку про те, що вікторіанські жінки не працювали, адже вони були служницями, швачками, у пральнях, магазинах, текстильних фабриках та інших галузях виробництва. Умови праці на фабриках були досить важкими. Здоров'я робітників зазнавало шкоди від бавовняного пилу або металевих уламків у повітрі, спеки, високої вологості повітря та шкідливих хімічних речовин, таких як свинець.

Отже, вікторіанська епоха була періодом глибоких соціальних контрастів і трансформацій у всіх сферах повсякденного життя. Сім'я стала ідеалізованим інститутом з традиційним розподілом ролей: батько-годувальник і мати, відповідальна за домашні справи. Освіта значно відрізнялася залежно від соціального статусу і статі, від елітних шкіл для заможних до базової грамотності для робітництва. Дозвілля набуло більш організованих форм із розвитком сезонних свят, заняттям спортом, читанням та музикою, що часто мали публічний характер. Житлові умови покращилися завдяки революційним нововведенням у водопостачанні, освітленні та опаленні. Аристократія жила в розкоші та користувалася величезними привілеями землеволодіння, буржуазія накопичувала статки завдяки промисловій революції та розвитку торгівлі, тоді як робітничий прошарок потерпав від низьких заробітків та виснажливих умов праці на фабриках і шахтах.

Список використаних джерел

1. Beeton Isabella. The Book of Household Management. Volume 1 Ex-classics Project, 2009. — 384 p.

2. Chrisman Sarah A. This Victorian Life: Modern Adventures in Nineteenth-Century Culture, Cooking, Fashion, and Technology Skyhorse Publishing, 2015. — 332 p.

3. Flanders Judith. The Victorian House: Domestic Life from Childbirth to Deathbed William Collins, 2013. — 528 p.

4. Jackson Lee. Daily Life in Victorian London Victorian London Books, 2011. — 527 p.

5. Mitchell Sally, 2009. Daily Life in Victorian England. USA: Greenwood Press, 356 p.

Калінчук Олександр Анатолійович
аспірант І року навчання
спеціальності «032 Історія та археологія»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Гуменюк Борис Іванович

Прагматизм у зовнішній політиці

на прикладі війни в Іраку 2003-2011 рр.

Сьогодні нерішучість західних партнерів у протистоянні російській агресії викликає невдоволення в українському суспільстві. Проте, така зовнішньополітична позиція провідних західних країн, не є новим явищем, а результатом глибоко вкоріненого страху перед глобальним знищенням. Цей страх, сформований досвідом світових війн ХХ століття, визначає прагнення уникати великомасштабної війни, обмежуючи конфлікти локальними поступками, або ж затягувати невідкладні рішення [1].

У сприйнятті західних урядів територіальні втрати України та її людські жертви виглядають менш загрозливо, ніж перспектива ядерного конфлікту. Західний світ все ще переконаний у можливості демократизації Росії, а нові політичні сили у Вашингтоні вірять у спільну основу ідеологій, що коріниться у традиціоналістських переконаннях. Звідси - закиди представників MAGA у дехристиянізації України та зближення з Кремлем. Така ситуація, це вияв ірраціонального, але послідовного руху в рамках штучно створеної парадигми, яка є наріжним каменем сучасної зовнішньої політики, принаймні для західних демократій [1]. Така ірраціональність є багатошаровою і загаданий апокаліптичний страх становить лише одну зі складових проблеми.

Нелогічність дій США та ЄС щодо України спричинена, в першу чергу, обмеженістю контпродуктивним, спотвореним власною ідеологію, баченням реальності, яке ігнорує етноконфесійну специфіку, цивілізаційну особливість політичних систем та справжні інтереси регіональних гравців, призводить до глибоких системних помилок у стратегічному плануванні [2]. У зв'язку з глобальними тенденціями до кластеризації світу, аналіз подібних помилок стає вкрай актуальним для держав, що перебувають у зоні геополітичного перетину, зокрема України [3].

Яскравим прикладом таких прорахунків стало вторгнення коаліційних сил в Ірак у 2003 році, засноване на невірних припущеннях про слабкість режиму Саддама Хусейна, у ставці на шиїтські та курдські складові та віру у готовність іракського суспільства до демократичних змін [5]. У цьому контексті слід провести паралелі з прорахунками Російської Федерації під час повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 році. Схожість прослідковуватиметься й у іншому.

Американська стратегія в Іраку будувалася на прагненні локалізувати конфлікт, не розширюючи його до регіонального рівня [4]. Її підґрунтям стали віра в універсальність демократії та вільного ринку, а також однополярну модель світу. Невірні уявлення та переконаність у святості власного західно-ліберального світогляду, підкріплені мас-медіа, які надавали іракському питанню перші шпальти газет та відводили першу роль в новинах, створили певний симулякр. Перефразовуючи Жана Бодріяра, можна припустити, що було створено ситуацію, якої не було [1]. Формування цих переконань та уявлень мало значну історичну тяглість, що і спонукало згаданого французького філософа опублікувати три короткі есе, присвячених Війні у Затоці. Схоже, що західне суспільство у своїй більшості, мимоволі, стало архітектором такого симулякра, створило картину уявного світу і, зрештою, спровокувало активні дії в цьому уявному вимірі.

Найбільш неочікуваними стали прорахунки декількох поспіль американських адміністрацій, які мали б продовжувати рух своїх попередників до прагматизму та

утилітарності. Окремо слід відзначити хибність думок про співпрацю з Іраном цієї ж прагматичної частини американського істеблішменту. Вважалося, що така співпраця під час вторгнення в Ірак принесе користь американо-іранської боротьбі з сунітськими радикальними рухами, завадить становленню ІДІЛ [5]. Існували переконання, що тогочасні американські та іранські інтереси в Іраку дуже схожі. Тож, було створено ще одну фікцію - шиїтського союзника, який таким не був ніколи і не прагнув їм бути. Наміри «союзника» від початку були прозорими, але залишалися непоміченими Вашингтоном. Уже на початковому етапі Тегеран прагнув встановити великий шиїтський опорний центр на півдні Іраку, у регіоні, який контролював стратегічний доступ до Перської затоки і близько половини всіх іракських нафтових запасів.

Щодо довготривалих цілей, які Тегеран поділяв і поділяє сьогодні з Кремлем, то вони були значно амбітнішими і включали перебудову світового порядку, звісно, включно з поваленням домінування Заходу. У Вашингтоні цього не розуміли або ж недооцінювали Іран. Найбільш трагічним є те, що і сьогодні США, попри явні ознаки втрати лідерства та беззаперечний факт багатополярності нового світового устрою, не бачать або ж не бажають бачити проблему.

Ісламська Республіка точно знала, чого вона прагнула в Іраку, і їй вдалося цього досягти. Прагматичність цілей Іранських лідерів базувалася на розумінні надзвичайної важливості Іраку для іранської національної безпеки та виживання режиму аятол в оточені ворожих сунітських країн. Вони вибудовували зовнішню політику так, ніби Ірак був природним і невід'ємним продовженням їхньої власної цивілізаційної ідентичності.

Зрештою, як і у попередніх конфліктах, подібна стратегія спричиняли лише до появи осередку нестабільності - failed state, на місці колись успішної країни. На жаль, такий сценарій має всі шанси повторитися й у випадку України.

Сполучені Штати можуть дозволити собі помилятися, витрачати величезні ресурси на проєкти на кшталт «розбудови нації», впроваджуваного адміністрацією Буша, а потім визнати їх неактуальними. Інша справа, це країни, які стали жертвами таких помилок, нереалізованих проєктів, політичних експериментів та, з решотою, чиїхось невірних уявлень про оточуючий світ.

Послідовна, прагматична та цілеспрямована політика буде значно ефективнішою, навіть із застосуванням значно менших ресурсів та зусиль, у порівнянні з непослідовною та неузгодженою політикую. Так, Іран дотримувався чітких цілей щодо Іраку, в той час як Вашингтон занурився у власноруч створену штучну реальність, визначив для себе відірвані від дійсності цілі. Зрештою, зміни адміністрацій у Білому домі, призвели до періоду коливань США у зовнішній політиці [5]. Те саме, ми фактично спостерігаємо сьогодні по відношенню до України.

Список використаних джерел

1. Baudrillard J. The Gulf War Did Not Take Place. Bloomington: Indiana University Press, 1995.
2. Лебон.Г. Психологія людських спільнот. Київ: Мультимедійне видавництво Стрельбицького, 2021. 224 с.
3. Huntington S. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York: Simon & Schuster, 1996. P. 368.
4. Gregg H. S. Operation Iraqi Freedom: Learning Lessons from a Lost War. URL: https://www.fpri.org/article/2023/03/operation-iraqi-freedom-learning-lessons-from-a-lost-war (дата звернення: 11.12.2024).
5. Helfont S. How America Misunderstood Iraqi Politics and Lost the War. URL: https://www.fpri.org/article/2023/03/how-america-misunderstood-iraqi-politics-and-lost-the-war (дата звернення: 10.12.2024).

Єрмоленко Богдана Миколаївна
студентка VI курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, професор
Іванова Людмила Георгіївна

Олена Кисілевська як видавчиня:

внесок у розвиток української преси

Олена Кисілевська – видатна українська письменниця, журналістка, редакторка та громадська діячка, яка зробила значний внесок у розвиток української преси. Під псевдонімом «Калина» вона писала статті та книжки, що мали не лише художню, а й соціально-громадську цінність. Серед її праць особливу увагу заслуговують «Українське жіноцтво в старовині», «Як вести працю в жіночих гуртках» та «Самовиховання» [5].

Її публікації з'являлися в провідних українських виданнях того часу, зокрема у «Світі», «Ілюстрованій Україні», «Молодій Україні», «Українському голосі» та «Новій хаті». Вона активно використовувала пресу для висвітлення актуальних суспільних питань, таких як жіноча освіта, рівноправність. Свою кар'єру редакторки Олена Кисілевська розпочала у 1912 році в газеті «Діло», найстарішому українському щоденнику, що виходив у Львові. Тоді ж було започатковано безкоштовний додаток «Жіноче діло», який став платформою для обговорення проблем рівноправності, освіти та економічної незалежності жінок. Важливу роль у виданні відігравали статті про те, як жінки можуть досягти самостійності через працю [6].

«Жіноче діло» було щоквартальним виданням, у якому разом із Володимиром Бачинським Олена Кисілевська піднімала питання жіночої емансипації, доступності освіти, економічної та політичної незалежності. Журнал також містив матеріали про досягнення жінок у різних сферах суспільного та культурного життя [4].

Найважливішим проєктом Кисілевської став часопис «Жіноча доля» – громадсько-політичний ілюстрований щомісячник, який вона заснувала у 1925 році в Коломиї. Олена Кисілевська була незмінною редакторкою видання аж до 1939 р. Часопис не лише висвітлював політичні та емансипаційні питання, а й містив художні твори видатних українських письменників, таких як Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Ольга Кобилянська, Уляна Кравченко, Остап Вишня, Ірина Вільде. Окрім цього, на його сторінках друкувалися переклади світових авторів, зокрема П. Джонсона, К. Гамсуна та Ю. Ахо. «Жіноча доля» була більше ніж просто журналом – вона стала справжньою енциклопедією суспільного, господарського та політичного життя жінок. Видання мало кілька додатків, у 1932 року альманах доповнило видання: «Жіноча воля» (1929) – двотижневик, що зосереджувався на питаннях хатнього господарства. З 1934 року виходить видання для молодих дівчат «Світ молоді – журнал для дівчат, який пропагував освіту, культуру та активну громадську позицію. Видання орієнтувалося переважно на сільських жінок і мало на меті заохотити їх до активної участі в громадському житті. Журнал не лише поширював практичні поради, а й відігравав важливу роль у формуванні національної свідомості українського жіноцтва [2, с. 371].

За роки існування «Жіночої долі» в ній друкувалися численні матеріали про культуру, історію, громадську діяльність. Важливою особливістю видання було те, що воно зберігало свою незалежність навіть в умовах польської окупації. Саме тому цей журнал став одним із найзначніших явищ в історії української жіночої преси [4].

Окрім редакторської діяльності, Олена Кисілевська займалася й видавничою справою. Вона заснувала кілька популярних видань, серед яких «На новий шлях», «Наш світ», «Наша книга», «Для неї – все!», «Для сільського жіноцтва», «Для українських

дівчат». Особливе місце в її творчій спадщині займає кулінарна книга «Як добре і здорово варити», що вийшла у 1938 році під її редакцією. Ця книга стала унікальним проєктом, адже рецепти до неї надсилали самі читачки «Жіночої долі» з різних куточків України. Серед авторок кулінарних порад були й видатні українки – Ольга Кобилянська, Ольга Дучимінська, Адольфіна Макогон (мати Ірини Вільде), Юлія Маркевич (мати Дарії Цвєк). Видання кілька разів перевидавалося, останнє перевидання вийшло у 2019 році [3].

Таким чином, можемо зробити висновки, що видавнича діяльність Олени Кисілевської стала важливим явищем в історії української преси. Її журнали, газети та книги не лише розвивали українську культуру, а й сприяли утвердженню жіночої освіти, громадської активності та національної самосвідомості. Завдяки її наполегливій праці українські жінки отримали майданчик для висловлення своїх думок, обміну досвідом і підтримки у складні історичні часи.

Список використаних джерел

1. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому: жінки в громадському житті України 1884-1939. Київ: Либідь, 1995, - 424 с.
2. «Жіноча доля» // Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. — Київ : ВЦ «Академія», 2007. — Т. 1 : А — Л. — С. 371.
3. Кузьмова О. Олена Кисілевська: письменниця, видавчиня і громадська діячка. Повага. URL: https://povaha.org.ua/olena-kysilevska-pysmennytsya-vydavchynya-i-gromadska-diyachka/ (дата звернення: 26.03.2025).
4. Олена Кисілевська – лицарка духу і пера. Віртуальний бібліограф. Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олеся Гончара. URL: https://biblio.lib.kherson.ua/olena-kisilevska.htm (дата звернення: 25.03.2025).
5. Олена Кисілевська. Музей жіночої та гендерної історії. URL: https://gendermuseum.com/2024/01/olena-kysilevska/ (дата звернення: 26.03.2025).
6. Олійник Н. Жіноча преса в Україні: минуле та сучасність. Незалежний культурологічний часопис «Ї». URL: https://www.ji.lviv.ua/n27texts/oliynyk.htm (дата звернення: 27.03.2025).

Кизуб Артем Віталійович
студент IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Черевко Оксана Степанівна

Створення союзу країн Бенілюкс

Постановка проблеми. Обрана тема демонструє те, що малі держави Бенілюксу стояли біля витоків євроінтеграції (прототип ЄС), тому їхня досвідченість у взаємодії надзвичайно важлива для усвідомлення того, що відбувається сьогодні в Євросоюзі. Вивчення історії розвитку цих згрупованих держав дозволяє зрозуміти, яким чином невеликі держави спроможні успішно працювати в партнерстві та використовувати свою впливовість на масштабні політичні й економічні зміни. На сьогоднішній день держави Бенілюксу вирізняються високорозвиненими економіками, що відіграють важливу роль у європейському та глобальному контексті. Для України, що прагне стати повноправним членом ЄС, досвід держав Бенілюксу обов’язково стане надзвичайно корисним.

Основні положення. Як зазначає бельгійський професор міжнародної політики Йонатан Голслах, країни мають консолідуватися заради спільних інтересів. Без плати ціни за високу стабільність держави ставатимуть вразливішими. [1]

Розглядаючи історіографію проблеми, варто зробити висновок про те, що Бельгія, Нідерланди та Люксембург обіймали таку роль серед країн, що ініціювали європейську інтеграцію та на власному прикладі довели успішність інтеграції у втіленні поставлених цілей. Саме тому не втрачає своєї актуальності дослідження розвитку регіону Бенілюкс на сучасному етапі.

Нідерланди та Бельгія розкрилися як одні з достатньо показових країн Європи ще з часів Середньовіччя завдяки пожвавленню торгівлі та розвитку фінансових й торговельних напрямів. Люксембург досягнув потужного економічного розвитку після Другої світової війни і оголосив себе офшорною зоною. Відтоді банківська справа та фінанси піднялися як основні джерела доходу. Люксембург обслуговує тисячі інвестиційних фондів і сотні іноземних банків. І сьогодні ця крихітна країна розташована в самому епіцентрі економічного розвитку ЄС. [2]

Перший економічний союз Бельгії і Люксембургу укладений 25 липня 1921 року. Договір вступив у силу після його затвердження Палатою депутатів Люксембургу 22 грудня 1922 року. [3]

У 1943 році уряди трьох країн регіону Бенілюкс підписали угоду про спільну валюту. Її ціль полягала в тому, аби створити основу для транзакцій і зміцнення економічних зв'язків. У 1944 році ці країни підписали митну угоду, метою якої стало створення тарифного союзу. 1948 рік стає часом реалізації митного союзу. Його мета полягає в скасуванні імпортних мит у внутрішній торгівлі в кордонах Бенілюксу та встановлення спільного зовнішнього тарифу для торгівлі з іншими країнами. 1953 рік – здійснення протоколу щодо торговельної політики. Основна мета полягала у встановленні спільної політики щодо імпорту з третіх країн та експорту до них. 1958 року було підписано договір про заснування Бенілюксу як економічного союзу. 1960 рік – імплементація договору про Бенілюкс, основними цілями якого є вільний рух людей, товарів, капіталу та послуг; координація економічної, фінансової та соціальної політики; спільна торгова політика трьох країн. У 1985 р. набула чинності Шенгенська угода. [4]

У митній енциклопедії вказується, що високою керівною установою Бенілюксу є Рада міністрів, ухвалені рішення якої мають бути одноголосними та обов'язковими для всіх держав-учасниць. Рада економічного союзу, до складу якої входять представники відомств разом з міністерствами 3-х країн, здійснює управління роботою галузевих комісій, а також контролює виконання постанов Ради міністрів. Дискусійні питання розв'язуються комісією Арбітражу. Крім того, функціонує соціальна та економічна консультативна рада, що об'єднує однакову кількість представників організації підприємців, профспілок та інших зацікавлених сторін 3-х держав. Генеральний секретаріат забезпечує відомче та організаційне керівництво. [5]

Як зауважує дослідниця Соловйова про таке становище, що євроінтеграція для 3-х держав Бенілюксу постала не лише національною мрією, а й практичним стрижнем, навколо якого вибудовується вся їхня зовнішня стратегія. [6]

Висновки. Таким чином, в обраній темі дослідження варто підкреслити такі важливі аспекти: союз країн Бенілюксу – один з початкових зразків вдалої локальної європейської інтеграції. Його досвід став фундаментом для майбутнього заснування та еволюції Європейського Союзу. Вільне пересування товарів, людей, капіталу є взірцем вдалої регіональної кооперації. Втілені договори та реформи можуть слугувати як цінний досвід для України. Зазначені держави продемонстрували як взаємовигідне партнерство стимулює економічний поступ та політичну рівновагу. Дослідження форми співпраці, започаткована формула євроінтеграції та розвитку економіки Бенілюксу залишається актуальним.

Список використаних джерел

1. Йонатан Голслах. Сила раю. Як Європа може бути попереду в азійському сторіччі – К. Темпора, 2016. – 354
2. Манаєнко І. М., Гук, О.В. Країни Бенілюкс: Єдність економічного розвитку та місце у європейській спільноті, November 2019 Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» DOI:10.20535/2307-5651.16.2019.181697
3. Kreins, Jean-Marie (2003). Histoire du Luxembourg (вид. 3rd edition). Paris: Presses Universitaires de France. ISBN 978-2-13-053852-3.(фр.)
4. Офіційний веб-сайт Бенілюксу: https://www.benelux.int/eng/information-for-citizens/benelux-union/about-us/history/
5. Митна енциклопедія: У двох томах. Т.1/: Редкол.:... І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. – Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013 – 472 с. – (Митна справа в Україні. Т.22
6. Європейська політика країн Бенілюксу (1945-2014): до історіографії питання. Алєся Соловйова аспірант Інститут історії України НАН України 01001, Україна, Київ, вул. Михайла Грушевського, 4 E-mail: aliesia.soloviova@gmail.com

Касьяновська Крістіна Костянтинівна
студентка IV курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Потильчак Олександр Валентинович

Фальсифікація творів мистецтва

Дослідження автентичності творів мистецтва нерозривно пов'язане з проблемою фальсифікацій, які супроводжують історію живопису віддавна. Їхні види різноманітні: від стилістичного копіювання до штучного старіння та фальшування документів.

Фальсифікації з'явилися ще в Стародавньому Римі. У Ренесансі учні підписували свої твори іменем учителя, як-от учень Рафаеля Санті Джуліо Романо написав портрет Формаріни та приписав його своєму вчителеві. Відомий випадок є з північного Відродження. В часи коли Пітер Брейгель Старший ще не був відомим художником, він заробляв собі на життя іменем Ієроніма Босха. Художник підробляв офорти та гравюри, які, доречі, дуже добре продавалися [2, с. 831; 1].

Неоднозначною є ситуація з фальсифікацією творів Сальвадора Далі. Через хворобу митець не міг самостійно писати роботи, тому його дружина Гала найняла молодого художника Мануєля Кухоля Баладаса, який створював картини під наглядом Далі та випускав їх під його ім'ям. Отож, тут не має точної відповіді чи можна це назвати підробкою.[4, с. 9]

В історії мистецтва існує вид фальсифікації, як вигадування неіснуючого художника. У 1970-х австралійка Елізабет Дурак створила сотні картин, підписуючи їх іменем вигаданого аборигена Едді Бурропа. Вдалий вибір псевдоніма та розуміння моди на етнічне та наївне мистецтво привело художницю до успіху. Через кілька років її викрили, що викликало скандал, Елізабет отримала символіче покарання, адже її діяльність сприяла зростанню інтересу до аборигенної культури [4, с.20].

Цікава ситуація сталася з картиною «Соняшники» Вінсента Ван Гога, яка була продана на аукціоні Крістіс за 40 000 000 долларів та виявилась підробкою. Дослідники вивчаючи листування Ван Гога з художником Полем Гогеном та історією картини дійшли висновку, що картина продана на аукціоні належить пензлю Гогена. Не зважаючи на це картина не стала менш цінною [4, с. 12].

У XX ст. законодовство щодо фальсифікацій становиться більш потужним, а також з'являють кращі методи визначення автентичності творів. В цей період багато музеїв та колекціонерів з'ясовують, що в їх колекціях було чимало підробок [4, с. 12].

Зокрема, у Львівській галереї мистецтв було проведено інвентаризацію з метою виявлення підробок або підмін, результати виявились шокуючими. Експерти зафіксували зникнення 621 експоната, серед яких картини, скульптури та стародруки XVI-XX ст. Фахівці галереї також підозрюють підміну ікони у Фельштинському іконостасі. У радянські часи існувала практика обміну творів з музеями Росії, що теж сприяло втратам [2, с. 833].

Проблема фальсифікацій в Україні особливо актуальна: підробляють твори Пимоненка, Яблонської, Труша та інших. Вважається, що до 30 % приватних колекцій містять підробки. Український авангард часто стає об'єктом фальсифікацій - скандал у музеї Дюссельдорфа, де картина Казимира Малевича «Чорний прямокутник, червоний квадрат», подарована у 2014 році фондом Харольда Хаке, виявилась підробкою 1970-х років [4, с. 17; 3].

Серед найвідоміших фальсифікаторів XX ст. – Ерік Гебборн, який створював підробки Брейгеля, Ван Дейка та інших, використовуючи старий папір і матеріали. Його викрили після публікації «Підручник фальсифікатора». Інший приклад – Генрікюс ван Меєгерен, який створювa «нові» роботи Вермеєра та навіть продав одну з них за 550,000 гульденів. Маючи такий успіх фальсифікатор мав необережність продати картину Герману Герингу, за що після закінчення Другої світової війни був засудженний за співпрацю з нацистами [2, с. 832; 4, с. 13-14].

Підробки найчастіше викривають завдяки невідповідності віку матеріалів, тому фальсифікатори шукають старовинне полотно, підрамники та фарби. Часто використовують вже вживане полотно, очищене під високими температурами, яке потім покривають темним лаком та висушують для створення кракелюру, який додає автентичності. Для імітації картин до XVII ст. застосовують фарби на основі натуральних олій, а для підробок XIX ст. – сучасний друк із подальшим нанесенням фарб для фактурності [4, с. 18-19].

Попри розвиток технологій, проблема не зникає. Лише торік в Італії викрили шість майстерень підробок, після вилучення 200 фальшивих творів з приватної колекції. Під слідство потрапили 38 осіб, причетних до копіювання робіт Воргола, Клімта, Пікассо та інших. Одну з підробок Модільяні планували продати за 300,000 євро. Також фальсифікаторам вдалося організувати дві виставки з підробками робіт Бенксі [5].

Отже, фальсифікація залишається серйозною загрозою для мистецького світу. Вона потребує глибоких досліджень, розвитку методів експертизи та обачності з боку музеїв і колекціонерів. Тільки поєднання науки, досвіду та сучасних технологій допоможе захистити культурну спадщину від шахрайства.

Список використаних джерел

1. Малевич і Ко: скільки фільшивок у Третьяковці і Луврі? URL: https://www.dsnews.ua/ukr (дата останнього звернення –30.03.2025)
2. Світ фейкового мистецтва. Як митцеві стати мільйонером завдяки підробкам. URL: https://suspilne.media/culture/ (дата останнього звернення – 30.03.2025)
3. Солошенко В. Фальшування творів мистецтва: Міжнародний контекст. Київ: Україна дипломатична. 2021. Вип. XXII. С. 829-841.
4. Штефан О. Фальсифікація творів мистецтва. Київ: Теорія і практика інтелектуальної власності, 2010.
5. Huge crime network forging Banksy, Warhol and Picasso uncovered in Italy. URL: https://www.theguardian.com/europe (дата останнього звернення – 28.03.2025)

Клапцуняк Павло Вікторович
студент (магістр) І курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Коляда Ігор Анатолійович

Моделювання історичних подій у шкільному курсі історії України як метод глибшого розуміння минулого

Моделювання історичних подій у шкільному курсі історії України є ефективним і водночас доволі складним методом, який дає змогу глибше зрозуміти минуле та розвивати в здобувачів освіти критичне й системне мислення. Суть такого підходу полягає в тому, щоби допомогти здобувачам освіти не просто запам'ятати окремі факти чи дати, а й усвідомити багатогранність історичних процесів, розібратися в їхніх причинах, наслідках, а також навчитися аналізувати історичні явища з різних перспектив. Залучаючи здобувачів освіти до активних форм роботи, що імітують чи реконструюють історичні події, учитель створює навчальну ситуацію, близьку до наукового дослідження, у якій підлітки поступово формують власне ставлення до минулого та навчаються аргументовано обстоювати власну позицію [2, с. 24].

Осмислюючи можливості методу моделювання, варто зважати на те, що сучасна шкільна історія прагне виховувати не лише обізнаних у фактах здобувачів освіти, а й людей, спроможних критично оцінювати джерела, відстежувати можливі упередження в текстах, співвідносити їх з альтернативними поглядами та ставити нові запитання щодо конкретного історичного явища.

У цьому контексті актуальними є ідеї про розвиток критичного мислення, які послідовно викладаються дослідницею Оленою Пометун. Вона наголошує, що критичне мислення в здобувачів освіти найкраще формується, коли останні переходять від пасивного сприйняття інформації до пошуку власних суджень, розв'язуючи навчальні завдання й опановуючи прийоми аналізу та синтезу фактів [4, с. 3]. Здобувачі освіти мають нагоду ставити запитання, з'ясовувати незрозуміле, шукати різні аргументи й формувати з них цілісне бачення певного історичного фрагмента.

Моделювання конкретних епізодів історії України – наприклад, Берестейської церковної унії, подій козацької доби, чи визвольних рухів ХХ століття – допомагає здобувачам освіти подолати суто фактологічне зазубрювання та відчути, як саме складалися обставини в конкретний час. Технології «рольових ігор», «історичних симуляцій», «дебатів» чи «реконструкцій» дають змогу переносити здобувачів освіти у ситуацію «тодішніх» людей, залучати їх до процесу прийняття рішень, ведення переговорів, оцінювання джерел інформації. Учитель, своєю чергою, виконує роль фасилітатора, який ставить перед здобувачами освіти ключові запитання, допомагає структурувати інформацію, надає додаткові документальні джерела або свідчення, що розширюють уявлення про тему. Саме така взаємодія пробуджує зацікавленість і сприяє формуванню дослідницьких умінь.

Щоби моделювання справді стало методом глибшого розуміння, важливо грамотно організувати роботу здобувачів освіти на трьох взаємопов'язаних етапах: підготовчому, дослідницькому й рефлексивному [2, с. 27]. На початку уроку (або циклу уроків) відбувається так званий «виклик»: учитель пропонує здобувачам освіти пригадати, що їм відомо про певну епоху чи подію, встановити ключові поняття та розмірковувати над тим, які можливі протиріччя чи запитання виникають. Під час основної частини (етап «осмислення») здобувачі освіти, використовуючи різні історичні джерела, опрацьовують тексти, архівні матеріали, статистику чи фактичні дані, занотовують свої думки, проводять

паралелі із сучасністю, дискутують і «проживають» історичні ситуації. Завершується робота «рефлексією»: здобувачі освіти співвідносять отримані нові знання зі своїми початковими уявленнями, роблять висновки про історичні процеси, усвідомлюють причини й наслідки та оцінюють, як змінюється їхнє бачення минулого [3, с. 112].

Формат моделювання у шкільному курсі історії України також стимулює розвиток так званого «подвійного історичного мислення» – здатності водночас бачити події очима сучасної людини та намагатися усвідомлювати логіку поведінки людей минулого, які мали відмінний світогляд, цінності, обмеження й можливості [3, с. 52]. Саме через рольові сценарії та реконструкції здобувач освіти не тільки читатиме про битву під Жовтими Водами, а й зможе проаналізувати, чому саме так діяли козацькі або польські провідники, у яких обставинах вони ухвалювали рішення і які альтернативи могли існувати. Такий підхід прищеплює повагу до розмаїття поглядів, формує толерантність і вміння бачити складність історичного процесу.

Окрім усього, прийоми моделювання, за свідченням педагогів, сприяють підвищенню навчальної мотивації здобувачів освіти і зміцнюють зв'язок між класним і позакласним життям, оскільки мотивують здобувачів освіти до пошуку додаткових джерел, історичних мап, предметів матеріальної культури. Усе це збагачує уявлення про минулу епоху й допомагає краще осмислити історичні реалії. Учитель може залучати до уроків і науково-популярні книжки, фрагменти відеофільмів, уривки з історичних повістей, у яких художні версії подій спираються на документальні факти, але разом із тим розкривають психологію головних дійових осіб [1, с. 147]. Інколи саме літературні тексти – як-от повісті про Богдана Хмельницького чи Івана Сірка – допомагають здобувачам освіти «прожити» подію внутрішньо, адже автори створюють яскраві образи, залучають художню уяву, показують емоційне тло історичного періоду.

Моделювання, проте, вимагає від учителя ретельної підготовки та правильної постановки завдань, щоб уникнути спотворення фактів або надмірного спрощення. Кожне історичне явище має бути подане в контексті загальних тенденцій – економічних, соціальних, культурних. Важливо також закріпити результати проведеного моделювання: наприклад, запропонувати здобувачам освіти написати коротке есе з аргументацією власних висновків або створити «історичний репортаж», де відобразити перебіг подій і їхній аналіз [3, с. 118].

Отже, моделювання історичних подій у шкільному курсі історії України виконує роль комплексного методу, що стимулює пізнавальну активність, формує критичне мислення та історичну свідомість. Воно потребує від учителя володіння інтерактивними технологіями та добору відповідних джерел, а від здобувачів освіти – готовності долучатися до колективного пошуку істини. Саме в такому навчальному середовищі розвиваються навички самостійного аналізу, прогнозування й усвідомлення цілісного історичного процесу, що веде до глибшого розуміння минулого й формування громадянської позиції.

Список використаних джерел

1. Кузьменко В. Діалектика художнього пошуку. Історія української літератури ХХ- поч. ХХІ ст.: у 3 т. Київ: Академвидав, 2014. Т. 2. 520 с.
2. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ, 2007. 144 с.
3. Пометун О., Гупан Н. Історія України: підручник для 11 класу загальноосвіт. навч. закл. Київ: Освіта, 2011. 336 с.
4. Пометун О.І. Методика розвитку критичного мислення на уроках історії. Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. 2012. № 2. С. 3-7.

Коваленко Вікторія Володимирівна
магістрантка І курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Двірна Катерина Петрівна

Нормативно-правове регулювання політики радянської влади щодо остарбайтерів з Чернігівщини (1944-1947 рр.)

Визволення Західної Європи союзницькими та радянськими військами від нацистів ознаменувало початок процесу повернення українських остарбайтерів на батьківщину. Причиною цьому, окрім бажання самих «східних працівників» повернутися додому, була відбудова зруйнованої війною країни. Зрозуміло, що це можна було зробити лише при значній кількості працездатних громадян.

Як зазначає дослідниця Т. Пастушенко, наприкінці 1945 р. кількість населення УРСР було вдвічі меншою, ніж до війни. Значна його частина загинула під час окупації та під час героїчних боїв. Історикиня наводить також цифру депортованих до Райху – майже 2,5 млн працездатних осіб! [10, с. 151-152] Якщо говорити за кількість вивезених з Чернігівської області до Німеччини, то за неповними даними Чернігівського обкому КП (б) У ця цифра становить 41577 осіб [1].

Згідно вимог міжнародних угод, які були ухвалені у лютому 1945 року на Кримській конференції між союзниками, репатріація радянських мешканців мала стати обов'язковим елементом. Вже у 1944 р. була ухвалена постанова «Про організацію прийому радянських громадян насильно вивезених нацистами, а також з різних причин потрапивших за прикордонну смугу між СРСР та Польщею, які поверталися на Батьківщину» [6]. Ця постанова містила основні напрями організації прийому та розподілу колишніх «східних робітників». Відповідав за цю справу спеціально створений апарат уповноваженого Раднаркому СРСР у справах репатріантів під керівництвом генерала П. Голікова [10, с. 153].

Першочерговим заходом радянської влади стало створення системи фронтових перевірно-фільтраційних таборів або армійських збірно-пересильних пунктів. На демаркаційній лінії військ союзників у Німеччині та Австрії було створено 9 прийомно-передавальних пунктів для того, щоб обмінювати колишніх «східних робітників». Табори передбачали перевірку, поділ на категорії, статтю, місце прибуття, організацію відправки на територію Радянського союзу. У них могло перебувати близько 1,5 млн осіб. Загалом, за статистикою, яку подає Т. Пастушенко, близько 37 000 радянських військових було задіяно задля роботи з репатріантами [10, с. 153].

Станом на червень 1945 р. у прикордонній зоні діяли такі збірно-пересильні табори: Львівський, Рава-Руський, Ковельський, Самбірський, Коломийський, Брестський (Білорусія), Гродненський (Білорусія), Волковийський (Білорусія), Унгенський (Молдавія). У таких пунктах могли розмітитись до 25 тис осіб [11, с. 216].

Також були створені перевірно-фільтраційні пункти НКВС вздовж кордону Радянського союзу. Українська РСР станом на 23 грудня 1944 р. мала 7 пунктів, зокрема у таких областях як Львівська, Дрогобицька, Волинська та Ізмаїльська. Тут могло перебувати близько 3 тис. осіб. У таборах та пунктах проводилися перевірка та облік, поділ людей на 3 категорії : 1 - «ворожі елементи», 2 - «відносно чиста», 3 – «не викликала ніяких сумнівів». Жінок, дітей, людей похилого віку відправляли до місця проживання. Чоловіків відправляли до армії або трудових батальйонів, а «ворожі елементи» передавалися для наступного ведення слідства до перевірочно-фільтраційних таборів та слідчих органів НКВС, НКБД, «СМЕРШ» [10, с. 154].

Починаючи з кінця 1944 р., в Україні почали створюватися репатріаційні органи, які мали забезпечувати прийом, розміщення та облаштування колишніх «східних робітників». Постанова РНК УРСР і ЦК КП (б) У від 31 серпня 1944 р. передбачала створення в УРСР відділ у справах репатріації радянських громадян на чолі з М. Зозуленком. З 1945 р. такі відділи створювались у складі обласних рад депутатів трудящих, а в областях - спеціальні пункти з прийому та розподілу репатріантів [5].

Слід також додати, що у СРСР була створена Надзвичайна комісія по розслідуванню злочинів нацистів. Вона вела облік відомостей, які стосувалися вивезення радянських мешканців до Німеччини. Головою комісії став Н. Шверник, відповідальним секретарем П. Богоявленський. Комісією було проведено поіменний облік гітлерівських чиновників і приватних осіб, яких звинувачено в нелюдській експлуатації і загибелі радянських громадян [2]. Для сприяння роботі цього органу були також створені комісії в обласних центрах. Зокрема, у Чернігівській області її керівником був секретар обкому КП (б) У - М. Кузнецов.

Повернувшись на місце проживання, колишні «східні робітники» мали пройти перевірку в органах держбезпеки згідно наказу НКВС-НКДБ від 16 червня 1945 р. «Про порядок перевірки й фільтрації за місцем постійного проживання репатрійованих радянських громадян, які повернулися на Батьківщину» [10, с. 159].

Репатріанти в обов'язковому порядку мали заповнити так звані «опитувальні листки», які вміщували 17 запитань. Вони стосувалися особистих даних репатріанта (ПІБ, рік та місце народження, домашня адреса, чим займалися до виїзду в Німеччину, коли було їх вивезено, хто до цього був причетний, умови переїзду, рід заняття на чужині, ПІБ власника, їх особливі прикмети, адресу підприємства, господарства, оплата, ставлення до них тощо).

Такі листки, а також акти про нанесений матеріальний збиток із районів надсилали кожного місяця в Чернігівський обком КП (б) У обласній комісії по врахуванню збитків [9, с. 159]. Після опрацювання та узагальнення листків в області, їх відправляли до Москви.

Репатріанти отримували необхідні документи, які надавали їм право жити у конкретному населеному пункті та влаштуватися на роботу. Однак, влада і надалі дуже прискіпливо ставилась до цієї категорії населення. У 1947 р. в райвідділах МВС були проведені допити колишніх «східних працівників». Сільські ради мали надіслати у відповідні органи довідки про «не сприяння нацистам і поліцаям під час окупації села». Потім райвідділи узагальнювали інформацію про відсутність компромату на репатріанта і на основі наказу НКВС-КДБ СРСР та всіх зібраних документів писали висновок про перевірку особи у фільтраційній справі [3]. Таке досьє довгий час перебувало в архівах Комітету державної безпеки під грифом «таємно».

Таким чином, нормативно-правове регулювання політики радянської влади щодо остарбайтерів мало репресивно-каральний характер. Особливо це проявлялося при виявлені «ворожих елементів», яких після численних перевірок відправляли до таборів ГУЛАГу.

Список використаних джерел

1. Держархів Чернігівської обл. Ф. П-470. Оп.5. Спр.290. Арк. 20–22.
2. Держархів Чернігівської області. Ф. Р-90. Оп.3. Спр.22. Арк. 37.
3. Держархів Чернігівської області. Ф. Р-8840. Оп.1. Спр. 16910. Арк. 32.
4. У роки неволі. Листи, спогади, свідчення громадян Чернігівщини про перебування у неволі у роки Другої світової війни: зб. док. і матеріалів, 2016. Упорядкув.: Р. Б. Воробей; Н. М. Лобанова, І. М. Рябчук. Чернігів: Десна Поліграф, 2016. 464 с.
5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 2. Оп. 7. Спр. 1726. Арк.17.
6. Центральний державний архів громадських об'єднань та організацій України. Ф. 1. Оп. 23. Пр. 794. Арк. 2.

7. Чернігівщина в роки нацистської окупації: документи і матеріали, 2013. Упорядники: О.Б. Коваленко, Р.Ю. Подкур, О.В. Лисенко. Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2013. 496 с.

8. Двірна К., Фесенко В. Репатріанти Київщини в 1945 – 1954 рр: політико – соціальний аспект. Література та культура Полісся. Випуск 70. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. С. 138-146.

9. Нестеренко Л. Остарбайтери Чернігівщини: вербування, умови праці на чужині та життя після повернення. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Випуск 42. Запоріжжя: Просвіта, 2015. С. 153 – 161.

10. Пастушенко Т. Остарбайтери з Київщини: вербування, примусова праця, репатріація (1942-1953). Київ: Інститут історії України, 2009. 284 с.

11. Терентьєв М. Становлення системи органів репатріації в Українській РСР у 1944 р. Наукові часописи університету. Випуск 4. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. С. 213 – 219.

Кузьмінський Сергій Григорович,
аспірант 4 року навчання
спеціальності «032 Історія та археологія»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Сегеда Ростислав Антонович

Празька поетична школа - феномен української літературної еміграції

Празька поетична школа становила унікальне явище в історії української літератури, що сформувалося в умовах міжвоєнної еміграції на території Чехословаччини. Виникнення цього феномену безпосередньо пов'язане з політичними подіями в Україні початку XX століття та поразкою визвольних змагань, які спричинили масову еміграцію інтелектуальної еліти за кордон. Культурно-мистецьке середовище міжвоєнної Праги, завдяки ліберальній політиці чехословацького уряду під керівництвом Томаша Масарика, стало сприятливим ґрунтом для розвитку українського письменства та згуртування талановитих митців слова. Формування потужного осередку української еміграції у Празі зумовлювалося державною підтримкою біженців та широкими можливостями для навчання й працевлаштування. Уряд Чехословаччини запровадив спеціальну програму допомоги емігрантам, відому як «Руська акція», що передбачала фінансування культурно-освітніх закладів та наукових інституцій, котрі стали осередками інтелектуального життя українців на чужині [2, с. 67].

Літературне угруповання «Празька школа» охоплювало плеяду талановитих поетів, серед яких Євген Маланюк, Олег Ольжич, Олена Теліга, Юрій Дараган, Оксана Лятуринська, Юрій Липа, Леонід Мосендз, Олекса Стефанович та інші. Попри відсутність формальної організації та маніфестів, поетів об'єднували спільні світоглядні засади, ідейно-тематичні домінанти та стильові особливості. Найяскравішими рисами творчості представників Празької школи стали історіософічність, національно-патріотичний пафос, державницька ідеологія, героїчний волюнтаризм та неоромантична естетика. Поети переосмислювали трагічний досвід поразки української революції, шукали причини національної катастрофи в історичному минулому та проектували візію майбутнього відродження незалежної України.

Визначальною ознакою творчості митців Празької школи була органічна єдність естетичних та ідеологічних вимірів, що виявлялася у культивуванні вольових, героїчних настроїв та активної життєвої позиції. Література розглядалася не лише як мистецтво слова,

але й як потужний засіб національного виховання, спрямований на подолання комплексу меншовартості та формування нового типу українця – сильної, вольової особистості, здатної до боротьби за державність. Празька школа здійснила кардинальний розрив із народницькою традицією української літератури, натомість утверджуючи європейські, модерністські принципи мистецтва з виразним національним колоритом.

Поетика представників угруповання характеризувалася синтезом неокласичних, символістських та експресіоністичних елементів, вишуканою метафорикою, міфологізмом та культурологічним інтертекстом. Митці активно зверталися до історичних сюжетів, героїчного епосу княжої доби, козаччини та визвольних змагань початку ХХ століття. Творчість празьких поетів пронизував настрій трагічного оптимізму – усвідомлення катастрофи сучасності поєднувалося з вірою в майбутнє національне відродження.

Особливості становлення та функціонування Празької поетичної школи значною мірою визначалися соціокультурним контекстом чехословацького суспільства міжвоєнного періоду. Українські емігранти отримали можливість навчатися в престижних навчальних закладах Праги: Карловому університеті, Українському вільному університеті, Українському високому педагогічному інституті імені Михайла Драгоманова, Українській господарській академії в Подєбрадах. Інтелектуальне середовище сприяло активному культурному обміну між українськими митцями та представниками чеської, словацької й інших національних культур. В умовах еміграції відбувалася інтенсивна інтеграція української поезії в загальноєвропейський культурний контекст, засвоєння новітніх мистецьких течій та ідей.

Інфраструктура українського культурного життя в Празі включала численні видавництва, часописи, літературні об'єднання та мистецькі гуртки. Налагоджена видавнича діяльність дозволяла поширювати твори українських авторів не лише серед емігрантів, але й на окупованих українських землях. Громадські організації української еміграції в Чехословаччині дотримувалися різних політичних поглядів – від соціалістичних до консервативно-монархічних, проте спільним знаменником їхньої діяльності було прагнення до відновлення української державності [3, с. 187].

Світоглядною основою творчості представників Празької школи стала ідеологія «вісниківства», артикульована в часописі «Літературно-науковий вісник» (пізніше – «Вісник»), редагованому Дмитром Донцовим. Атмосфера міжвоєнної Європи з її кризою демократичних цінностей, наростанням тоталітарних тенденцій та передчуттям нової світової катастрофи відобразилася у творчості українських поетів-емігрантів. Апокаліптичні візії, мотиви всесвітнього хаосу та боротьби за виживання посилювали трагічну напругу поезії «пражан». Празька поетична школа становила не лише літературне явище, але й феномен культурної дипломатії, завдяки якому українське питання актуалізувалося в міжнародному контексті. Поети-емігранти прагнули донести світові правду про Україну, її історію, культуру та національно-визвольну боротьбу. Перекладацька діяльність, публічні лекції, виступи на міжнародних конференціях сприяли поширенню знань про Україну в європейському інформаційному просторі та формуванню її позитивного іміджу.

Поетична творчість представників Празької школи розвивалася паралельно з їхньою громадсько-політичною активністю. Національна ідея у різних її виявах становила осердя світогляду митців-емігрантів. Трагізм вигнання, ностальгія за втраченою батьківщиною, болісне переживання національної катастрофи трансформувалися у потужну творчу енергію, спрямовану на духовне відродження України. Концепція «двофронтової боротьби» передбачала протистояння як зовнішнім ворогам української державності, так і внутрішнім деструктивним силам – пасивності, покірності, брак національної свідомості та гідності.

Список використаних джерел

1. Віднянський С. В. Українське питання в міжвоєнній Чехословаччині : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.02. Київ, 1997. 43 с.

2. Лозицький В. та ін., ред. Українська політична еміграція 1919–1945. Документи та матеріали. Київ, 2008. 245 с.

3. Яворський А. Вплив політики керівництва чехословацької республіки на професійні громадські об'єднання українських емігрантів у 1920–1930-х роках. Взаємодія інституцій держави та громадянського суспільства в Україні: західні землі (кінець XIX — початок XXI ст.): колективна монографія. Львів, 2017. С. 187–188.

Коваленко Тетяна Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Мальований Олександр Олексійович

Основні напрямки зовнішньої політики Абдул Гаміда II

Правління Абдул-Гаміда II (1876–1909) є визначальним періодом в історії Османської імперії, що характеризується як спробами модернізації, так і посиленням авторитарних тенденцій.

Зовнішня політика Османської імперії в цей період визначалася низкою факторів, серед яких особливе значення мали зростаючий тиск з боку європейських держав, внутрішня нестабільність та економічна слабкість. Султан зіткнувся з нелегким завданням збереження територіальної цілісності та суверенітету імперії в умовах, коли провідні європейські країни прагнули розширити свій вплив на османські землі [1].

В умовах внутрішньої та зовнішньої турбулентності Абдул-Гамід II намагався протидіяти зростанню впливу європейських держав. Він проводив політику лавірування між великими державами, намагаючись зберегти територіальну цілісність імперії та відновити її престиж [3].

Одним із ключових напрямків зовнішньої політики Абдул-Гаміда II став панісламізм. Султан, як халіф, тобто духовний лідер усіх мусульман, прагнув використати цей титул для об'єднання мусульманського світу під егідою Османської імперії. Така політика була продиктована насамперед прагненням зміцнити внутрішню стабільність імперії, яка потерпала від сепаратистських рухів та національних протиріч [3].

Важливим завданням зовнішньої політики Абдул-Гаміда II було збереження територіальної цілісності імперії. Османська імперія переживала глибокий занепад, і багато її провінцій прагнули до незалежності або переходили під контроль європейських держав. З метою утримати ці території султан використовував як дипломатичні, так і військові засоби. Він намагався придушувати національно-визвольні рухи, водночас ведучи переговори з великими державами щодо збереження статус-кво [2].

У відносинах з європейськими державами Абдул-Гамід II дотримувався політики балансування інтересів. Він прагнув не допустити домінування жодної з держав над Османською імперією, вміло використовуючи суперечності між ними. Султан розумів, що в умовах слабкості Османської імперії, підтримка однієї з великих держав могла б забезпечити певний захист від агресії з боку інших. Водночас Абдул-Гамід II усвідомлював необхідність модернізації країни за європейським зразком, тому заохочував іноземні інвестиції та технології [4].

У зовнішній політиці Султан ставив перед собою три завдання: не втратити більше території, мінімізувати зовнішній вплив на країну, зберегти мир та нейтралітет імперій. Він лавірував між Британією з одного боку та Францією і Росією з іншого. Усім він не довіряв, бо пам'ятає участь цих країн в поділі османських земель. На старті свого правління раптово

в Абдул-Гаміта з'являється потужний союзник - Кайзер Німеччини Вільгельм II. Він всіляко демонструє прихильність до Турків і повагу до Ісламу. Вільгельм єдиний серед правителів Європи не критикує султана після вірменських погромів в 1889 році. Вільгельм другий з дружиною приїздять до Константинополя, де їх гостинно приймає патишах [3; 5].

Отже, зовнішня політика Абдул-Гаміда II була спрямована на збереження Османської імперії в умовах зростаючого тиску з боку європейських держав. Султан використовував різні засоби, включаючи дипломатію, панісламізм та модернізацію, для досягнення цієї мети. Проте, незважаючи на всі зусилля, Османська імперія продовжувала втрачати території та слабшати.

Main directions of Abdul Hamid II's foreign policy

The reign of Abdul Hamid II (1876–1909) is a defining period in the history of the Ottoman Empire, characterized by both attempts at modernization and the strengthening of authoritarian tendencies.

The foreign policy of the Ottoman Empire during this period was determined by a number of factors, among which the growing pressure from European powers, internal instability and economic weakness were of particular importance. The Sultan faced the difficult task of preserving the territorial integrity and sovereignty of the empire in conditions when the leading European countries sought to expand their influence on the Ottoman lands [1].

In conditions of internal and external turbulence Abdul Hamid II tried to counteract the growing influence of European powers. He pursued a policy of maneuvering between the great powers, trying to preserve the territorial integrity of the empire and restore its prestige [3].

One of the key directions of Abdul Hamid II's foreign policy was pan-Islamism. The Sultan, as the caliph, that is, the spiritual leader of all Muslims, sought to use this title to unite the Muslim world under the auspices of the Ottoman Empire. Such a policy was dictated primarily by the desire to strengthen the internal stability of the empire, which suffered from separatist movements and national contradictions. [3].

An important task of Abdul Hamid II's foreign policy was to preserve the territorial integrity of the empire. The Ottoman Empire was experiencing a deep decline, and many of its provinces sought independence or came under the control of European powers. In order to retain these territories, the Sultan used both diplomatic and military means. He tried to suppress national liberation movements, while negotiating with the great powers to preserve the status quo [2].

In relations with European powers, Abdul Hamid II adhered to a policy of balancing interests. He sought to prevent the dominance of any of the states over the Ottoman Empire, skillfully using the contradictions between them. The Sultan understood that in the conditions of the weakness of the Ottoman Empire, the support of one of the great powers could provide some protection from aggression from the others. At the same time, Abdul Hamid II was aware of the need to modernize the country according to the European model, so he encouraged foreign investment and technology [4].

In foreign policy, the Sultan set himself three tasks: not to lose more territory, minimize external influence on the country, and preserve peace and neutrality of the empires. He maneuvered between Britain on the one hand and France and Russia on the other. He did not trust everyone, because he remembered the participation of these countries in the division of Ottoman lands. At the beginning of his reign, Abdul Hamid suddenly has a powerful ally - the Kaiser of Germany, Wilhelm II. He demonstrates in every way his affection for the Turks and respect for Islam. Wilhelm is the only one among the rulers of Europe who does not criticize the Sultan after the Armenian pogroms in 1889. Wilhelm II and his wife arrive in Constantinople, where they are hospitably received by the patishakh [3; 5].

Thus, Abdul Hamid II's foreign policy was aimed at preserving the Ottoman Empire in the face of growing pressure from European powers. The Sultan used various means, including diplomacy, pan-Islamism and modernization, to achieve this goal. However, despite all efforts, the Ottoman Empire continued to lose territory and weaken.

Список використаних джерел

1. Ладиченко Т., Осмоловський С., Мальований О. Всесвітня історія: підручник для 9 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Генеза, 2022. 176 с.
2. Спроби модернізації Османської імперії - Історик. Історик. URL: https://historian.in.ua/§26-спроби-модернізації-османської-імп/
3. Afyoncu E. Sultan Abdülhamid II: A visionary who tried to keep the empire alive. Daily Sabah. URL: https://www.dailysabah.com/feature/2018/02/16/sultan-abdulhamid-ii-a-visionary-who-tried-to-keep-the-empire-alive.
4. Davison R. H. Reform in the Ottoman Empire, 1856–1876. Princeton, 1963.
5. Karpat K. The Politicization of Islam: Reconstructing Identity, State, Faith, and Community in the Late Ottoman State. Oxford, 2001.

References

1. Ladychenko T., Osmolovsky S., Malovany O. World History: a textbook for the 9th grade of secondary education institutions. Kyiv: Geneza, 2022. 176 p.
2. Attempts to Modernize the Ottoman Empire - Historian. Historian. URL: https://historian.in.ua/§26-спроби-модернизации-османской-имп/
3. Afyoncu E. Sultan Abdülhamid II: A visionary who tried to keep the empire alive. Daily Sabah. URL: https://www.dailysabah.com/feature/2018/02/16/sultan-abdulhamid-ii-a-visionary-who-tried-to-keep-the-empire-alive.
4. Davison R. H. Reform in the Ottoman Empire, 1856–1876. Princeton, 1963.
2. Karpat K. The Politicization of Islam: Reconstructing Identity, State, Faith, and Community in the Late Ottoman State. Oxford, 2001.

Іваненко Софія Юріївна
студентка IV курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Руденко Наталія Василівна

Українські Богородичні ікони: зміни від візантійського стилю до стилю бароко

Одним із найдавніших і найвеличніших образів Богородиці в українській іконографії є Богородиця Оранта. Створена у XI ст., вона є унікальним зразком ранньохристиянської мозаїки. «Орієнтовно від X ст. образ Богородиці Оранти почали зображати в головній апсиді храму. У такому контексті Богородиця Оранта підносить свої молитви за земну Церкву до Христа, який зображений у склепінні центрального купола.» (Косів, 2021: с.16)**.** Ця монументальна фігура зображена в традиційному іконографічному типі Оранта: Богородиця стоїть із піднятими у молитві руками, що символізує її заступництво українського народу перед Богом. Вона одягнена в темно-синій мафорій, що у християнській традиції означає її земну природу та божественну чистоту. Зображена вона на золотому тлі, що характерно для візантійського мистецтва, яке надає образу позачасового небесного характеру. Оранта у Софії Київській вражає своєю суворістю та величчю. У ній дотримано класичних канонів візантійського іконопису: абсолютна симетрія, гармонійні пропорції та врівноваженість композиції. Колористика мозаїки має глибокий символічний зміст: поєднання синього, золотого та пурпурного підкреслює

божественний статус Богородиці та її роль як Цариці Небесної. Образ Богородиці Оранти у Софії Київській відігравав особливу роль у духовному житті Київської Русі.

Волинська школа іконопису XIV ст. відзначалася унікальним поєднанням візантійських традицій та локальних художніх впливів. Вона розвинула більш людяний і виразний стиль, який суттєво відрізнявся від суворої аскетичності попередніх епох. Одним із найяскравіших прикладів цього напрямку є ікона Богородиці Одигітрії з Дорогобужа.

«Іконографія Богородиці Одигітрії виводиться від константинопольської ікони, за переказом, авторства євангеліста Луки, привезеної зі Святої землі у V ст. Від IX ст. ікона була в храмі Одигон у Константинополі, звідки походить її назва» (Косів, 2021: с. 25) Іконографічний тип Одигітрія Провідниця) є одним із найпоширеніших у християнському мистецтві. Однак у волинському іконописі цей образ отримує нові риси, які відрізняють його від строгих канонічних візантійських зразків. Найважливішою особливістю галицьких ікон є їхня теплота та емоційність. Майстри прагнули не лише передати сакральний зміст, а й зробити образи більш наближеними до глядача: погляд великих очей, обличчя спокійне, врівноважене. «У Дорогобузькій іконі проступають локальні ознаки Волинської ікони. При всій монументальності постаті Марії плечі в неї вузькі й вельми похилі. Для всієї композиції характерна округлість, завершеність малюнка й пластичність форми. Обличчя облямоване прекрасно орнаментованою широкою стрічкою, що немовби світиться, кидаючи неяскраві рефлекси на лик Марії. Риси Богородиці східні - їх ще не торкнулася українізація ликів святих, яка настане дещо пізніше» (Степовик, 2004: с.37). Колористика ікони також зазнала змін. На відміну від традиційних холодних тонів візантійських зразків, галицькі іконописці використовували теплі кольори: яскравий червоний, зелений, золотаво-охристий. Фон ікони часто прикрашали декоративним орнаментом**,** що було характерною рисою українського іконопису та свідчило про вплив місцевих художніх традицій. Загалом Богородиця Одигітрія є чудовим прикладом того, як українські іконописці XIV століття переосмислювали класичні канони, надаючи їм більш людяного та емоційного звучання.

У період українського бароко іконопис зазнає значної трансформації, відходячи від суворої візантійської традиції та набуваючи більш динамічного, виразного й декоративного характеру. Саме в цей час образ Богородиці стає не лише сакральним символом, а й важливим національним знаком, що відображає суспільні та політичні реалії епохи. Одним із найяскравіших прикладів такого мистецького підходу є ікона Покрова Богородиці, яка поєднує традиційний християнський сюжет із українським контекстом. «Ці ікони були відомі в українських церквах ще в XIII ст. Але саме в XV-XVIII ст. захисна тема у вигляді ікон «козацьких Покров» набула найбільшого поширення». (Руденко, 2018: с.137)**.** Ікони Покрова Богородиці, поширені в Наддніпрянщині та Східній Україні, остаточно закріплюють бароко як основний стиль українського іконопису та малярства загалом. Вони мають характерні риси барокового мистецтва: динамічність, виразну масивність, напруженість сцен і контрастність. Водночас у цих іконах проявляються особливості українського варіанту бароко.

Ікона Покроав Богородиці є не лише мистецьким шедевром, а й символом української ідентичності, що відображає віру в заступництво Божої Матері над народом та військом. Вона втілює ідею захисту, єдності та духовного піднесення**,** що особливо важливо в контексті боротьби українців за свої права та незалежність у XVII-XVIII століттях.

Отже, розвиток богородичних ікон в Україні X-XVIII століть відображає не лише зміни у мистецтві, а й глибші історичні та культурні процеси.

Оранта Софії Київської постає як символ заступництва Богородиці над Києвом та всією Україною, втілюючи візантійську традицію монументального мистецтва. Одигітрія з Дрогобужа (XIV ст.) поєднує впливи Візантії та місцевої художньої школи, що проявляється у м’якішому передаванні форм і виразнішій емоційності образу. Ікона Покрова Богородиці (XVII-XVIII ст.) розвиває традицію через барокову динаміку, складні багатофігурні композиції та введення сучасних персонажів, що надає іконі нового суспільного значення. Упродовж століть український іконопис поступово відходив від

суворої канонічності, сприймаючи місцеві й європейські художні впливи. Ікони ставали більш виразними, емоційними, наближеними до глядача. Вони не лише передавали релігійну символіку, а й відображали суспільні ідеали свого часу.

Список використаних джерел

1. Косів Р., 2021. Українська іконографія Богородиці. Львів: Львівська національна академія мистецтв, 112 с.
2. Креховецький Я., 2008. Богослов'я та духовність ікони. Львів: Свічадо, 232 с.
3. Руденко Н. В., 2018. Історія українського іконопису X-XVIII ст.: курс лекцій. Київ: Вид-во УДУ імені М. П. Драгоманова, 272с.
4. Степовик Д., 2004. Історія української ікони X-XX ст. Київ: Либідь, 440с.
5. Степовик Д., 2023. Пресвята Діва Марія. Київ: Пам'ятки України, 432с.

Макаревич Тетяна Русланівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, професор
Ладиченко Тетяна В'ячеславівна

Формування політичної культури під час вивчення суспільствознавчих предметів у школі

Формування політичної культури здобувачів освіти є одним із пріоритетних завдань демократичної держави, оскільки саме молоде покоління є носієм соціальних змін і майбутніми активними учасниками політичного процесу. Політична культура визначає здатність громадянина усвідомлено брати участь у суспільному житті, дотримуватися норм демократії, поважати права інших і відповідально ставитися до власних рішень.

Особливої актуальності проблема формування політичної культури набуває в умовах суттєвих суспільно-політичної трансформації, що відбувається в Україні внаслідок війни, реформування освіти, посилення громадянського суспільства та курсу на європейську інтеграцію. Відповідно, освітня система має адаптуватися до нових змін та проблем, зокрема у сфері громадянської та політичної освіти.

Суспільствознавчі предмети (історія, правознавство, економіка, географія, громадянська освіта) є базовими інструментами в системі освіти для розвитку політичної культури здобувачів освіти. Вони забезпечують цілісне уявлення про політичну систему, процеси державного управління, основи демократії, права та обов'язки громадянина. Ці дисципліни сприяють розвитку критичного мислення, аналізу суспільних явищ та розуміння функціонування політичних інститутів. Зокрема, уроки історії України зосереджені на боротьбі за незалежність, національній ідентичності, правах людини та демократичних процесах, мають вирішальне значення для розуміння сучасних політичних реалій. [2]

Правознавство також безпосередньо важливе для формування політичної культури, адже зосереджує увагу на правових основах політичної діяльності, правах і свободах громадян, основах правової держави та правовому вихованні. Цей предмет допомагає здобувачам освіти зрозуміти важливість дотримання законів, а також роль правових норм у забезпеченні стабільності та справедливості в суспільстві. Вивчення Конституції України, міжнародних правових стандартів і правових інститутів формує в здобувачів освіти

розуміння того, як політичні рішення впливають на життя громадян, що важливо для розвитку демократичної політичної культури [3]

Також для формування політичної культури у здобувачів освіти під час вивчення суспільствознавчих предметів у школі важливо виділити наступні вагомі моменти:

- використання активних методів навчання: дебати, моделювання політичних процесів, рольові ігри;
- залучення до обговорення актуальних соціально-політичних подій;
- інтеграція міжпредметних зв'язків — особливо між історією, правознавством і громадянською освітою;
- підтримка критичного мислення, як базової компетентності для оцінки інформації в медіапросторі і не тільки. [6, 11-22]

Для України корисним може бути досвід іноземних держав у формуванні політичної культури. Наприклад, у Швеції окрім вивчення основ демократії, учні знайомляться з різними аспектами громадянського активізму, волонтерства, прав людини та екологічних проблем. Важливою частиною шведської програми є акцент на глобальній політиці та міжнародних відносинах, що дозволяє учням зрозуміти роль їхньої країни у світовому контексті [1]. У Франції важливою складовою є виховання в учнях відчуття відповідальності за прийняття політичних рішень. Вони навчаються оцінювати дії політиків, аналізувати політичні стратегії та формувати власну політичну думку через структурування дебатів і обговорень на уроці [4]. Особливістю ж польського підходу є акцент на підготовці молоді до активної участі в політичному житті. У школах проводяться практичні заняття, дебати, симуляції виборів, а також заохочується участь учнів у шкільних парламентах. [5]. Досвід цих та інших країн може позитивно вплинути на формування політичної культури в українських школах, втім, варто не забувати про відмінності між підходами до навчання цих країн та України і з обережністю інтегрувати іноземний досвід в українську систему.

Отже, формування політичної культури у школярів є складним і тривалим процесом, що охоплює як когнітивну (знання про політичні явища, інститути, процеси), так і ціннісно-мотиваційну (ставлення до держави, громадянських обов'язків, політичної участі) складову. Цей процес вимагає системного та міждисциплінарного підходу, оновлення змісту навчальних програм відповідно до сучасних умов, удосконалення методів викладання, орієнтованих на розвиток критичного мислення, дискусійної культури, здатності до аналізу та формування власної позиції. Суспільствознавчі предмети, зокрема громадянська освіта, історія, правознавство, відіграють ключову роль у формуванні політичної свідомості, базових громадянських компетентностей та навичок відповідального громадянина. Саме через них здобувачі освіти здобувають перше уявлення про політику як суспільне явище, знайомляться з інструментами впливу на соціальні процеси та усвідомлюють власну роль у побудові демократичного суспільства.

Список використаних джерел

1. Алексєєва О. В. Теорія і практика виховання громадянськості в школах Франції у контексті європейської інтеграції : автореф. дис. … канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / Ін-т проблем виховання АПН України. Київ, 2003. 15 с.
2. Бакка Т. В., Богомаз О. Ю., Ладиченко Т. В. Вплив змісту історії та громадянської освіти на формування громадянських та соціальних компетентностей здобувачів освіти Нової української школи. Riga : Baltija Publishing, 2023. 18 с.
3. Барабус А., Васютіна Т. Підходи до формування громадянської компетентності у педагогічній теорії та практиці. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*, м.Кременчук,19 березня 2021 р. Кременчук : Методичний кабінет, 2021. С. 684 – 687.

4. Петрочко Ж. В. Громадянська освіта у Франції: сучасний контекст. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2016. Випуск 20 (2). С. 131-139

5. Разом у класі. Діти з України у польських школах. Потенціали та виклики у розбудові полікультурної школи в контексті війни. Думка вчителів: Звіт про дослідження / Фонд «Школа з класом» (Польща) ; Національна академія педагогічних наук. Київ : Педагогічна думка, 2023 - 63 с.

6. Степанова Н.М. Формування громадянської компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів у відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів. Черкаси, 2014 – 44 с.

Медвідь Софія Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник
кандидат історичних наук, доцент
Черевко Оксана Степанівна

Мова– маркери сучасної британської аристократичності

Давньогрецький філософ Сократ казав: «Заговори, щоб я тебе побачив», тим самим, привернувши увагу суспільства до сили слова. І хоча від того періоду пройшло більше двох тисячоліть, мова й досі залишається одним з найактуальніших каталізаторів рівня освіченості та приналежності людини до тієї чи іншої націй або групи суспільства. Класичний його поділ на класи давно вже в минулому, але в Британії й досі існує думка про негласне розмежування людей за їхнім соціальним становищем. За даними BBC[1], на сьогодні в Сполученому Королівстві виокремлюють сім класів, і британське маленьке хобі на їх розрізнення, навіть засобом мову, дає можливість визначити наявність представників старовинних родів.

Британська антропологиня Кейт Фокс у своїй книзі «Спостерігаючи за англійцями» також говорить, що «класова приналежність тісно пов'язані з мовою і має тут своє безпосереднє вираження. Відповідно, нарівні з безліччю місцевих діалектів англійської існують окремі upper-class, middle-class і low-class варіації мови, що відрізняються один від одного вживаними словами та особливостями вимови та мають свої правила та структуру, рівноправні у певному сенсі».[6, с 127-128] Цей фактор висвітлюється в суспільстві термінами - U English (U - upper class, «вищий клас, аристократія» + «англійська мова») та non-U English— терміни, що позначають відмінності в соціолектах аристократії й середнього класу Великої Британії.

Розрізнення мови в межах цих двох термінів була вперше висвітлено в 1954 році професором лінгвістики Бірмінгемського університету Аланом Россом, який і започаткував використання цих термінів. Ненсі Мітфорд популяризувала цю термінологію, опублікувавши статтю в *Encounter* та включивши есе Росса до книги *Noblesse Oblige.* У 1970 році він із видавцями використали цю популярність, випустивши словник аристократичної вимови *«How to Pronounce It».[*4] Відтак питання «U та non-U» англійської мови з'являлося в багатьох сюжетах 1950—1960-х років, але така особливість «культурності» верхівки суспільства, природна для довоєнного суспільства, була сприйнята з обуренням.[3]

Вільям Хенсон, сучасний британський тренер з етикету, публіцист та директор інституту Англійськи манер [The English Manner], в своєму інтерв'ю для BBC Radio знову підняв це питання та оновив інструкції, створивши новий список. І першим він подає слово *toilet*. «Воно було адаптовано з французького *toilette* та означало зовнішній вигляд, а згодом

– сумочка для туалетних речей. Але якщо ми хочемо говорити як аристократи, як зазначає Хенсон – «набагато більш прийнятним є lavatory або loo».[2] В українській мові ми могли б порівняти різницю цих термінів на прикладі слів туалет і вбиральня. Далі постає слово *pardon*. Як зазначає експерт: «невищі класи вкрали багато слів із французької мови, щоб спробувати звучати так, ніби вони мають вищий соціальний статус. Будьте простими і просто скажіть - «what?» або «I beg your pardon».[2] Так, в українській мові відповідником було б просте ввічливе слово «перепрошую». Цікавим постає розуміння слова *lounge*. Зазвичай, lounge є лише в аеропорту. «Коли ви перебуваєте вдома, ви відпочиваєте у sitting room або drawing room. Я також не згоден із використанням *living room* як опису кімнати, де ви проводите більшу частину свого часу. Ви живете в кожній кімнаті свого будинку, правда?».[2] Насправді, в українській мові є також різниця між цими словами. Так, *lounge* – ми могли б перекласти як зал очкування або місце для відпочинку, не обов'язково маючи на увазі при цьому кімнату. А *sitting room* або *drawing room* коректно сприймається як «вітальня». Несподіваним стало ставлення до слова *vintage*. Як зазначає Хенсон: «існує багато евфемізмів, коли йдеться про слова зі списку Non-U. Ця сорочка, яку ти носиш, не вінтажна, вона old. Коли справа доходить до меблів, не існує такого поняття, як вінтаж, це antique».[2]

Також існує певний набір слів, котрий ви навряд чи коли - небудь почуєте від королівської родини і офіційним особам не варто їх вживати. Такого роду слова з коментарями наводить далі вже згадана нами Кейт Фокс. До вже вище зазначених слів вона додає такі поняття як *refreshments* (закуски) та *portion* (порція). *Refreshments*, за словами Фокс, подають на заходах робітничого та середнього класу, а не для вищих класів. Королівська родина ж називає легкі закуски *food and drink* (їжа та напої). А говорячи про кількість споживаної їжі, члени королівської родини не вживають слова *portion*, а просять меншу або більшу *helping size*. Також до їжі відноситься слово *dessert*. Більшість британців і американців називають солодощі після їжі десертом, будь то торт, мус, пироги, тощо, в той час як правильно називати її *pudding* (пудингом), навіть якщо це торт. Королівські особи також не говорять слово *perfume* (парфуми), вони кажуть на це *scent* (запах), якби дивно це не звучало. Серед інших невживаних слів королівської родини матимуть місце слова – *patio, couch, posh, function* та інші.[6, с 128 -135]

Але як зазначає Алан Росс: «тема мовного розмежування вищого класу була мало досліджена, хоча її багато обговорюють у ненауковій манері представники вищого класу».[5, с 23] І хоча з часу публікації його книги пройшло вже більше 50 років - тема й досі залишається мало досліджена. Ми не можемо точно стверджувати чи послуговуються й зараз вищі сучасні британські аристократичні кола такими правилами невживання слів non-U, проте в дечому всі згадані дослідники мають рацію – в діловій розмові або під час світського прийому, все ж, варто використовувати формальні слова замість розмовних та не варто заміняти їх на зменшувально - пестливу форму, або іншомовними відповідниками, якщо тільки це не викликано потребою. Окрім того, варто чітко знати значення вживаних слів, аби випадково не створити ситуацію певного непорозуміння. Але варто зазначити, що аристократичність не залежить від наявності певного набору рис чи від використання слів U – English. Адже, як ми не станемо аристократами використовуючи їх - так і представники давнього роду не перестануть ними бути, використовуючи слова, характерні для інших прошарків британського суспільства. Аристократичність можна тільки успадкувати, в решті випадків – залишається лише наслідувати.

Список використаних джерел

1. BBC News. Huge survey reveals seven social classes in UK. BBC News. URL: https://www.bbc.com/news/uk-22007058.

2. BBC Radio 4 - Seriously..., Seriously... - Ten words that prove you aren't posh. BBC. URL: https://www.bbc.co.uk/programmes/articles/3qF356d7d2D6h98CdCWxf8z/ten-words-that-prove-you-arent-posh.

3. Buckle R. U and Non-U Revisited. London: Debrett's Peerage, 1978. 116 с.
4. Gaskell J. Linguistic Class-indicators in Present-day English – The Worldwide Weblog of Donald Pincher. The Worldwide Weblog of Donald Pincher. URL: https://donaldpincher.wordpress.com/tag/linguistic-class-indicators-in-present-day-english/.
5. Ross A. S. C. Linguistic Class-Indicators in Present-day English. Neuphilologische Mitteilungen. 1954. Vol. 1, no. 55. P. 20–56.
6. Фокс К. Спостерігаючи за англійцями. Львів : Старого Лева, 2018. 608 с.

Мішуріна Валерія Ігорівна
студентка І курсу
спеціальності «014.01 Середня освіта
(Українська мова та література)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Малежик Дмитро Іванович

Просвітництво як ідейна течія у XIX-XX столітті

Просвітництво як ідейна течія у 19-20 століттях стало основою для формування новітньої української ідентичності та культурного самовираження. Цей період ознаменувався зростанням ролі інтелігенції в суспільному житті, посиленням інтересу до освіти та літератури, а також прагненням до національного самовизначення.

На фоні індустріалізації та модернізації суспільства, зростала потреба у грамотному населенні, здатному критично мислити та брати активну участь у суспільному житті. У відповідь на ці виклики виникли просвітницькі ініціативи, які стали інструментом культурного та освітнього відродження. Особливо значущим був рух «Просвіта», заснований у Львові в 1868 році. Його метою було просвітлення народу через доступ до знань українською мовою.

Діячі просвітницького руху організовували лекції, публічні читання, драматичні вистави, засновували бібліотеки, читальні, недільні школи. Усі ці заходи сприяли пробудженню національної самосвідомості, збереженню української мови і традицій, формуванню культурного простору, незалежного від імперських впливів.

На сході України "Просвіти" почали з’являтися пізніше, однак швидко набули популярності. Їхня діяльність була ускладнена репресивною політикою Російської імперії, особливо після 1910 року. Тим не менш, попри заборони та тиск, просвітницький рух не втратив актуальності і продовжив свою місію після Лютневої революції 1917 року.

Видатними представниками цього руху стали:

1. Іван Духнович – греко-католицький священник, письменник і педагог із Закарпаття. Активно займався культурно-просвітницькою діяльністю, підтримував розвиток освіти серед українців.
2. Іван Пулюй – видатний фізик і електротехнік, популяризатор науки та української мови. Працював над перекладом Біблії українською мовою, активно підтримував діяльність «Просвіти».
3. Іван Франко – письменник, поет, вчений, один із найактивніших діячів «Просвіти» в Галичині. Його твори мали глибокий вплив на формування національної свідомості.
4. Леся Українка – поетеса, драматург, перекладачка та громадська діячка. Її творчість сприяла утвердженню української культури та боротьбі за права жінок і національне відродження.

5. Борис Грінченко – письменник, педагог, етнограф і громадський діяч. Упорядник першого українського тлумачного словника. Активно працював у галузі освіти і культури.

Ці діячі заклали підвалини для розвитку української освіти, літератури і національної самосвідомості, і їхній внесок у просвітницький рух є неоціненним.

Епоха Просвітництва вплинула також на розвиток художньої культури. Поширювалися нові літературні жанри, зокрема роман виховання, в якому герої проходили шлях морального і духовного становлення. Філософські повісті ставали засобом осмислення соціальних процесів та ролі особистості в суспільстві.

Таким чином, просвітництво стало тим фундаментом, на якому базувалися подальші зусилля з розвитку української нації, її культури та мови. Це був період, коли через освіту та культуру українці виборювали своє право бути собою.

Список використаних джерел

1. Шейко В. М., Білоцерківський В. Я. Історія української культури. https://umity.in.ua/concept/?id=824

2. Сабадаш Ю. С.: Історія української культури (від стародавніх часів до XIX століття): ілюстрована хрестоматія.

Медвідь Олена Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Бакуменко Олександр Петрович

Представленість жінок у політиці України та шляхи її розвитку

Формування загальнонаціональної системи лідерства в Україні, що поєднує політичний та соціокультурний досвід минулого з досягненнями сучасності та кращими практиками закордонних країн, є важливим кроком на шляху до демократичних змін. Однак для цього необхідно не лише змінювати законодавчі та інституційні механізми, але й активно працювати над формуванням нової політичної культури та свідомості серед громадян. Однією з головних умов для досягнення прогресу є забезпечення рівності між жінками та чоловіками в політичному житті країни. Демократія може бути справжньою лише тоді, коли в політичних інституціях буде рівне представництво жінок і чоловіків. Це важливий крок до формування справжнього демократичного суспільства, в якому кожен громадянин має рівні можливості для участі в прийнятті рішень, що стосуються майбутнього країни.

Метою дослідження є з’ясувати стан представленості жінок у політичному житті України та показати шляхи поліпшення ситуації.

Імідж жінок у політичному середовищі є важливим аспектом, який потребує змін. Традиційно жінки асоціюються з ролями матусь, берегинь домашнього затишку, а не з політичними керівниками, що значно обмежує їхню участь у суспільному житті. Тому розвінчання застарілих стереотипів є необхідним кроком для формування рівних умов для жінок в політиці. Жінки повинні активно демонструвати свою здатність до управління, прийняття рішень і лідерства. Однак важливо, щоб зміни відбувалися не лише на рівні самих жінок, але й серед чоловіків, які мають підтримувати їх як рівноправних партнерів у політиці. Важливу роль у цьому процесі відіграють ЗМІ, які можуть сприяти створенню

позитивного іміджу жінок-політиків. Однак на шляху до цього необхідно подолати існуючі стереотипи, що жінки є менш ефективними лідерами, а також забезпечити їхню належну підтримку в медіа-просторі [1].

Станом на 2014 рік, жінки становили близько 12,1% особового складу Верховної Ради України, що є відносно малим показником, якщо порівняти з країнами Європи. Цей показник змінюється залежно від виборів, але загалом рівень представництва жінок у політичних інституціях України залишається недостатнім. Станом на 1 травня 2024 року жінок особового складу Верховної Ради України налічувалось 85, тобто 21,2%. Також, незважаючи на дозвіл жінкам вступати до Збройних сил, їхня участь у бойових ролях до недавнього часу була обмежена. Тільки з липня 2016 року жінки отримали можливість брати участь у бойових операціях, зокрема в ролях кулеметників, снайперів та розвідників.

Демократизація сучасного українського суспільства передбачає створення рівних можливостей для реалізації потенціалу кожного громадянина, незалежно від статі чи соціального стану. Україна, як демократична держава, зобов'язана забезпечити ґендерну рівність, що відповідає міжнародним стандартам. Хоча в Україні жінки мають рівний доступ до освіти, медичних послуг і правосуддя, їхня представленість у політичних та економічних структурах залишає бажати кращого. Жінки менш представлені на керівних посадах, особливо в сферах з високою концентрацією фінансових і владних ресурсів. Це свідчить про необхідність подальших реформ для забезпечення гендерної рівності в цих сферах.

Попри формальні досягнення у сфері гендерної рівності в Україні за роки незалежності, рівність між жінками та чоловіками в політиці залишається актуальним викликом. Проте важливим є те, що Україна пройшла еволюційний шлях у розв'язанні «жіночих» питань, від материнства та дитинства до рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків. Ці зміни є частиною загальносвітових тенденцій, які враховують універсальні права людини, закріплені в Статуті ООН [2]. Підтримка прав жінок і боротьба з гендерною дискримінацією є важливими політичними завданнями, які сприяють розвитку не тільки жінок, а й всього суспільства.

Враховуючи це, демократичне суспільство не може прийняти ситуацію, коли значна частина його населення позбавлена рівних прав та можливостей для участі у прийнятті рішень, що стосуються всіх громадян. Тому політика рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків має стати важливою частиною внутрішньої політики України, а також продовжувати відповідати загальносвітовим тенденціям, що забезпечують рівність і справедливість для кожного громадянина [3].

Отже, жінки в Україні займають все більш важливі позиції в політиці та державному управлінні, роблячи вагомий внесок у розвиток країни. Однак, попри значний прогрес, вони досі стикаються з певними гендерними бар'єрами, що потребують подолання на рівні законодавства та суспільства. Разом з тим, зростаюча активність жінок в політичному житті є потужним сигналом до змін, сприяючи розвитку демократії та рівноправ’я в Україні.

Список використаних джерел

1. Гендерні стереотипи у ЗМІ та шляхи подолання. *Платформа ООН в Україні*. Режим доступу: https://pon.org.ua/novyny/3852-genderni-stereotipy-u-zmi-ta-shlyahy-podolannya.html
2. Жіноче лідерство та участь у прийнятті рішень. *ООН Жінки в Україні*. Режим доступу: https://ukraine.unwomen.org/uk/shcho-my-robymo/zhinoche-liderstvo-ta-uchast-u-pryynyatti-rishen?utm_source=chatgpt.com
3. Український жіночий фонд. Участь жінок у політиці та процесі прийняття рішень в Україні: стратегії впливу. Київ: Український жіночий фонд, 2011. Режим доступу: https://www.osce.org/files/f/documents/d/7/85975.pdf

Малащенко Світлана Олександрівна
студентка IV курсу,
спеціальності «032 Історія та археологія»

Науковий керівник
кандидат історичних наук, доцент
Жолоб Михайло Петрович

Покалічені долі військових Другої світової війни та Російсько- Української 2014-...: сприйняття суспільтвом та державою

Актуальність даної теми по цей час залишається не тільки важливою для суспільства, але і пам'яткою про минуле і сьогодення. Важкість сприйняття суспільства і навпаки - борючись з бажанням адаптуватись та повернутись назад, там де почалося його друге життя. З таким дисонансом зіштовхуються більшість українців, котрі віддають свою честь та життя Батьківщині.

Попри все, суспільство кардинально різне - побачивши людину без кінцівки, або зі шрамом на обличчі, хтось робить вигляд, що не помітив, інші або глузливо насміхаються або ж тицяють пальцями. Тільки одиниці дійсно можуть підійти та висловити подяку та шану захиснику.

Відходячи від суспільства інший бік займає держава - котра допомагає матеріально забезпечувати, компенсувати втрати та дати можливість людям жити бодай як раніше. Надається підтримка від психологів, котрі допомагають людям з ПТРС, безкоштовні програми для відновлення та реабілітації, безкоштовні можливості в громадських установах та транспортах. Кожен крок здійснюється аби компенсувати їм втрачену частинку себе, вдячність за героїзм та відважність.

Заглядаючи в минуле ту саму ситуацію можна зустріти і після закінчення Другої світової війні. Багато захисників повернулись додому без краплі життя в очах, поранені та понівечені душею та тілом, залишались сам на сам з новим випробуванням - жити далі. Безперечно держава мала допомогати - відкривали спеціальні заклади де турбувались про таких героїв. Поширювали їх відважні історії, давали розголос про їх. Але як показала реальність радянська влада та і суспільство знущалось над ними. В закладах котрі мали взяти на себе повну опіку та турботу, більш чим нагадували своїми діями на середньовічні тортури. Морили голодом, не надавали якісну медичну допомогу, відчайдушно намагалися не помічати прохання та скарги. Суспільство також як насміхалося так і співчувало. Все це відчувалось в усіх різних аспектах життя.

Ветерани тоді та зараз зіштовхуються з ідентичними проблемами, котрі залежать від суспільства та держави. Боротьба на полі бою, а потім на полі життя майже однакові. Тож, кожен крок котрий допомагав та допомагає в цей час захисникам - є можливість повернутись до життя, котре ще не поділилось на до та після.

Отже, відкриваючи та підтримуючи цю тему найбільше, що хочеться аби сьогоднішній стан України, як самої незалежної країни так і її громадян, вільно висловлювали свої проблеми, очікуючи сприйняття та допомогу. Історична правда та факти показали, що в ситуації повної підтримки героїв та захисників має бути цілком виправдана. Держава повинна забезпечити виконання своїх обов'язків перед її захисниками, а суспільство підтримку та допомогу в адаптації.

Список використаних джерел

1. https://armyinform.com.ua/2022/05/09/syte-i-shhaslyve-zhyttya-invalidiv-drugoyi-svitovoyi-vijny-v-srsr-mif-putinskoyi-rosiyi/
2. https://www.istpravda.com.ua/reviews/2011/12/30/66648/
3. https://ukurier.gov.ua/uk/articles/do-specinternativ-invalidiv-frontovikiv-zabirali-p/
4. http://www.dahmo.gov.ua/pdf/nashivudania/2.pdf

5. https://issuu.com/laurus_press/docs/b90152698d057c
6. Наталія Коваленко Соціальне забезпечення інвалідів Другої світової війни в селах Житомирської області в 1944–1948 рр. Наукові записки: Серія «Історія» (77-81ст.)

Олефиренко Марина Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, професор
Тицький Сергій Іванович

Етнічний простір Одеси наприкінці XIX століття

Етнічна структура міст є важливою складовою соціокультурного розвитку, що відображає не лише демографічні реалії, а й глибші історичні, економічні й політичні процеси. Одеса кінця XIX століття — унікальний приклад поліетнічного міського простору, в якому відбувалося активне співіснування, співпраця та іноді конфлікти численних етнічних спільнот. Аналіз цього періоду дозволяє не лише краще зрозуміти специфіку соціокультурного розвитку Південної України, але й висвітлити загальні закономірності формування мультикультурних урбаністичних середовищ.

Актуальність теми зумовлена сучасними процесами інтеграції, глобалізації та міжетнічної комунікації.

Основним статистичним джерелом, що дозволяє детально реконструювати етнічну картину Одеси на межі століть, є Всеросійський перепис населення 1897 року, який став першим загальнодержавним демографічним обліком у Російській імперії. Його матеріали широко використовуються в працях істориків та демографів. Значний внесок у вивчення етнічної історії Одеси зробили також українські й зарубіжні дослідники, серед яких – праці З.В Першиної, Ф.Г. Турченка, В.М. Кабузана, Ш.М. Дубнова, та ін.

Попри велику кількість наукових праць, присвячених історії Одеси, досі не було здійснено ґрунтовного комплексного аналізу етнічного простору міста саме в контексті кінця XIX століття. Існуючі дослідження або зосереджуються на окремих етнічних громадах (єврейській, грецькій, болгарській тощо), або розглядають загальні соціальні процеси без достатньої етнологічної деталізації. Брак синтезу етнокультурних характеристик, просторового розміщення громад та їхньої взаємодії залишає цю важливу тему недостатньо вивченою.

Метою вивчення етнічного простору Одеси наприкінці XIX століття є поглиблене розуміння національного та культурного складу міста в контексті соціальних, економічних і політичних процесів, що відбувалися в цей період. Завдання полягає в дослідженні впливу етнічного розмаїття на розвиток урбаністичного середовища, виявленні характерних рис співіснування різних етнічних груп, їх взаємодії та ролі у формуванні міського простору. Вивчення також спрямоване на з’ясування участі національних меншин в економічному житті міста, культурному обміні та впливі на загальну атмосферу мультикультурної Одеси.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці XIX століття Одеса являла собою один із найбільш багатонаціональних центрів Російської імперії. Її етнічна структура була результатом поєднання факторів географічного положення, політичних умов та економічної привабливості міста.

Однією з найяскравіших особливостей Одеси в другій половині XIX століття стало стрімке збільшення кількості мешканців. Якщо у 1861 році тут проживало близько 115,5 тисяч осіб, то вже до 1892 року ця цифра зросла майже утричі — до 340,5 тисяч, 1897 році

— 380,5 тисяч (з Дальницькою ділянкою 403 815). Одеса утримувала першість серед українських міст за чисельністю населення і займала третє місце в усій Російській імперії. Основним фактором такого демографічного буму стала активна міграція людей з різних регіонів — України, Росії та Бессарабії [1, с.147].

Місто залишалося багатонаціональним, як і з моменту свого заснування. Згідно з переписом 1897 року, понад 59% жителів користувалися слов'янськими мовами — російською, українською та білоруською. Більшість — близько 51% — називали рідною російську мову, понад 5% — українську, а з урахуванням передмість цей показник зростав до 10%. Деякі українці могли вказувати російську як рідну з прагнення ототожнити себе до нації, домінуючої у країні політично. Білоруською ж розмовляли лише 0,3% населення [2].

За даними того ж перепису 1897 р., другу за величиною етнічну групу Одеси становили євреї - понад 34 %. Це була також друга за кількістю група іммігрантів серед населення міста, яку перевищували тільки росіяни. Лише 40 % євреїв, що мешкали тут наприкінці XX ст., народилося в Одесі. З часом вони успішно інтегрувалися у міське середовище, стали основними творцями особливого одеського діалекту (суміші російської, української та єврейської мов) [1, с.150]

Досить помітне місце серед жителів Одеси посідали греки. Щоправда, питома вага грецьких торговців у другій половині століття значно знизилася. Їх витіснили російські та єврейські купці. Багато хто залишив місто, коли у конкурентній боротьбі на світовому ринку інші експортні центри зерна стали вигіднішими за Одесу. Але ці зміни не стали причиною розорення грецьких негоціантів [1, с.151].

З інших етнічних груп помітною була польська. Поляки переважно були зайняті в промисловості, особливо на підприємствах з металообробки. Окрім того, вони працювали в обслуговуванні, армії, медицині, а також серед чиновників та ремісників.

Німці, більшість із яких переселилися до Одеси з навколишніх колоній, активно долучались до промисловості. Вони працювали в харчовій та металообробній галузях, займалися столярною справою, виготовленням меблів та одягу. Деякі ставали підприємцями, вкладали кошти в місцеву економіку, відкривали ресторани, пивні та інші заклади.

Присутність італійців, які мали значну роль у формуванні міста на початковому етапі, до кінця століття значно зменшилась. У 1892 році їх залишалося лише близько тисячі, що пояснюється спадом торгівельної привабливості міста. Французів було ще менше — приблизно триста осіб. Попри це, їхній внесок у культурне життя залишався відчутним: вони працювали викладачами, гувернерами, а також на заводах у ролі робітників чи керівників.

Цікавим є те, що хоча британські інвестори активно вкладали кошти в одеський бізнес, самих англійців у місті було дуже мало. За даними перепису 1897 року, лише 36 осіб назвали англійську рідною мовою.

Висновки. Отже, наприкінці XIX століття етнічний простір Одеси вирізнявся винятковою багатонаціональністю, що стало результатом специфіки історичного розвитку міста, його географічного розташування, політики Російської імперії щодо колонізації Півдня України та економічної привабливості Одеси як великого портового і торгового центру.

Список використаних джерел

1. Історія Одеси : [історично-краєзнавчі нариси] / Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, Одеська обласна державна адміністрація, Одеська міська рада; гол. редкол. В. Н. Станко. – Одеса: Друк, 2002. – 560 с. : іл.

2. Перший загальний перепис населення Російської Імперії: 1897 рік. Державний архів Одеської області URL: https://archive.od.gov.ua/main/arhiv/elektronnyj-arhiv-fondy-opysy-dokumenty/perepys-naselennya-odesa-1897/ (дата звернення: 04.04.2025).

3. Романцов В. О. Українці на одвічних землях (XVIII - початок XXI століття). – Київ: Вид-во імені Олени Теліги, 2004. – 199 с
4. Хоменко А. Населення України 1897–1927 рр. / Заг. ред. М. Авдієнко. Центральне статистичне управління УСРР. – Х., 1927. – 79 с.

Оболєшев Ілля Дмитрович,
магістрант І курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Коляда Ігор Анатолійович

Генерал Валерій Залужний: стратегія, людяність та відповідальність крізь погляди колег і підлеглих

Генерал Валерій Залужний очолив Збройні Сили України у надзвичайно складний момент новітньої історії держави. Його колеги та підлеглі відзначають не лише високий професіоналізм, а й видатні особисті риси, які роблять його справжнім лідером і талановитим стратегом.

Серед головних рис, які вирізняють генерала Залужного, — щира людяність і глибока повага до кожного військовослужбовця. Він переконаний, що командування неможливе без розуміння цінності людини, і неодноразово наголошував на цьому у своїх виступах. У публікації Едуарда Хомченка на порталі Gentleman.24tv.ua наведено слова Залужного: «Головна моя вимога, щоб ви повернулися обличчям до людей, щоб навчилися бачити в підлеглих особистостей. Я цим принципом керувався все життя».

За свідченнями військових, таке ставлення формує в підрозділах атмосферу взаємної поваги та довіри, що суттєво підвищує моральний стан і боєготовність особового складу.[1].

Генерал Залужний є одним з ключових ініціаторів реформ у Збройних Силах України, які спрямовані на модернізацію системи ведення бойових дій. Як зазначає видання Zaxid.net, саме його послідовна підтримка стандартів НАТО дозволила українському війську поступово відмовлятися від застарілих радянських підходів і впроваджувати більш дієві та сучасні стратегії. Ці зміни стали особливо помітними під час оборони Києва у 2022 році. Завдяки гнучкості у прийнятті рішень, адаптивності та новітньому стилю командування, українським силам вдалося ефективно зупинити наступ російського агресора. [2].

«Посеред цього хаосу Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний постав як військовий розум, якого потребувала його країна. Завдяки його лідерству українські збройні сили змогли швидко адаптуватися й заволодіти ініціативою на полі бою. Його робота залишиться в історії», — Марк Міллі, голова Об'єднаного комітету начальників штабів США, цю цитату наводить у свої статті Інна Семенова для видавництва New Voice. Ця цитата відображає високу міжнародну оцінку постаті Валерія Залужного, зокрема з боку генерала Марка Міллі, який наголошує на його стратегічному мисленні та здатності оперативно адаптувати Збройні Сили України до умов повномасштабної війни. Саме завдяки лідерству Залужного українська армія не лише вистояла в перші критичні тижні вторгнення, а й змогла перехопити ініціативу на полі бою. Ці досягнення закріплюють за ним статус видатного воєначальника в новітній історії України.[3].

Цитуючи Людмилу Долгоновську, авторку книги «Залізний Генерал. Уроки людяності», журналіст Едуард Хомченко наводить її слова: «Я бачила Головнокомандувача різким, рішучим і незворушним. В одній із розмов він сказав: «Наскільки я добрий,

настільки й жорстким можу бути». Він із тих людей, яких краще не злити й чию доброту краще не випробовувати».

Цитата Людмили Долгоновської акцентує увагу на гармонійному поєднанні рис характеру Валерія Залужного: він здатен поєднувати щирість, доброзичливість і людяність із необхідною твердістю та рішучістю у складні моменти. Залужний — з-поміж тих лідерів, для яких м'якість не є ознакою слабкості. Навпаки, коли ситуація вимагає жорстких рішень, він не вагається діяти чітко й рішуче.[1].

«У ньому поєдналися і знання і вміння. У ньому багато інтуїтивного. Він вирішує, спираючись на власні знання, не намагаючись сховатися за когось. Він відповідає за свої рішення. Залужний - це унікальний випадок, коли в одній людині поєднується стільки позитивних якостей». - цитує Людмила Долгоновська, у своїй книзі, бригадного генерала Анатолія Шевченко. Цитата підкреслює винятковість Валерія Залужного як військового лідера, що поєднує глибокі знання, інтуїтивне чуття, високу відповідальність та здатність до самостійного прийняття рішень.[4, ст 102].

Отже, генерал Валерій Залужний проявив себе як винятковий лідер і стратег, здатний не лише організувати ефективну оборону в умовах повномасштабного вторгнення, а й трансформувати українське військо відповідно до вимог сучасної війни. Його стиль командування — це поєднання людяності, внутрішньої сили та готовності діяти рішуче там, де цього вимагає ситуація. Він є яскравим представником нової генерації українських воєначальників, які не бояться брати відповідальність і приймати самостійні рішення, спираючись на професійні знання, досвід та інтуїцію.

Позитивні оцінки з боку як українських побратимів, так і міжнародних військових партнерів свідчать про глибоку повагу до особистості Залужного. Іноземні командувачі відзначають його як стратегічного мислителя, завдяки якому українська армія змогла перехопити ініціативу на полі бою та забезпечити гідну відсіч агресору.

Список використаних джерел

1. Хомченко Е. Валерій Залужний Його краще не злити: яким Залужний є у спілкуванні і як ставиться до втрат у ЗСУ. Стаття для видання . «Gentleman24» 26 липня 2024 рік: 24HYPERLINK "https://gentleman.24tv.ua/valeriy-zaluzhniy-poglyad-yogo-osobistist-stil-spilkuvannya_n2605516"tv.ua/valeriy-zaluzhniy-poglyad-yogo-osobistist-stil-spilkuvannya_n
2. Родак К. «Залізний генерал» Хто такий Валерій Залужний і чому ним усі захоплюються. Стаття для видання «ZAXID.NET» 3 травня 2022 рік: https://zaxid.net/zalizniy_general_nHYPERLINK "https://zaxid.net/zalizniy_general_n1542092"1542092.
3. Семенова І. Десять правил головнокомандувача. До 50-річчя Валерія Залужного NV нагадує, у що він вірить і як діє, щоб ЗСУ могли звільнити Україну. Стаття для видання «New Voice» 8 липня 2023 рік: https://nv.ua/ukr/ukraine/events/valeriy-zaluzhniy-biografiya-i-citati-pro-voroga-rosiyu-i-peremogu-novini-ukrajini-HYPERLINK "https://nv.ua/ukr/ukraine/events/valeriy-zaluzhniy-biografiya-i-citati-pro-voroga-rosiyu-i-peremogu-novini-ukrajini-50336370.html"50336370
4. Долгоновська Л. Залізний генерал. Уроки людяності. Київ: Вид-во Vivat, 2022. 202 с.

Лагута Дмитро Сергійович
аспірант ІІІ року навчання
спеціальності «032 Історія та археологія»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Журба Михайло Анатолійович

Деміфологізація російських історичних концепцій у сучасному науковому дискурсі

Вступ. В період повномасштабного вторгнення Росії в Україну, яке триває з 2022 року, що є черговим етапом російсько-української війни, розв'язаної Росією 2014 року, з'явилася необхідність деміфологізації російських історичних концепцій у сучасному науковому дискурсі, що пов'язано передусім з їхнім зв'язком з російською історичною пропагандою, яка створювала міф про триєдиний російський народ та в той же час стверджувала про меншовартість українського народу.

Актуальність теми. Актуальність досліджуваної нами теми полягає в тому, що офіційна версія історії так званої Північно-Східної землі (Залешанської землі; Великого князівства Суздальського; Московії) (860–1502 рр.), якої досі дотримуються в Російській Федерації, насправді не відповідає дійсності та суперечить іноземним літописним свідченням і археологічним дослідженням. Існує багато свідчень того, що насправді історичні події, що відбувалися в період з середини IX ст. до початку XVI ст., тобто у тому числі в добу монгольського панування (1237 – 1502 рр.), мають і зовсім інше трактування, яке суттєво відрізняється від їхньої офіційної версії.

Методологічні засади. У 1990-х роках вивчення проблем всесвітньої історії в цілому та історії стародавнього світу, зокрема, проходило у рамках методологічного плюралізму, що змінив офіційну методологію, вчення історичного матеріалізму, зокрема, вчення про соціально-економічні формації. На межі 1980–1990-х років стали формуватися три нові методологічні підходи, на базі яких досліджувалися конкретні проблеми російської історії: цивілізаційний, при якому вхід всесвітньої історії розглядається з точки зору народження і зрілості тієї або іншої цивілізації як більше багатостороннього і багатофункціонального явища, ніж соціально-економічна формація. У основі іншого методологічного підходу лежить концепція визначальної ролі духовних цінностей того або іншого народу в ході історичного процесу. Третій підхід може бути визначений як формаційно-цивілізаційний – поєднання сильних сторін формаційного і цивілізаційного підходів, розгляд кожної формації не лише як комплексу передусім соціально-економічних відносин, але і як багатосторонній та багатофункціональної цивілізації.

Результати дослідження. За допомогою дослідження було виявлено, що російські історичні концепції сформовані цілком на свідомих фальсифікаціях, пов'язаних зі свідомою підробкою літописних джерел та нехтуванням результатами археологічних досліджень. Російські історичні концепції за допомогою свідомих фальсифікацій обґрунтовували претензії Росії на українські території та на зверхність росіян у так званій «колисці трьох народів».

Висновки. Отже, доведено, що основні російські історичні концепції були сформовані на фальсифікованих засадах та були призначені для обґрунтування російських імперських зазіхань, зокрема на територію сучасної України.

Список використаних джерел

1. Бычков, А. А. Ледовое побоище и другие «мифы» русской истории. — М.: АСТ: Олимп, 2008. — 287 с.
2. Насонов А.Н. Монголы и Русь: История татарской политики на Руси. — М..; Л.: Акад. наук СССР. Ин-т истории., 1940. — 178 с.

3. Нестеренко А. Н. Александр Невский. Кто победил в Ледовом побоище. — М.: Олма-Пресс, 2006. — 320 с.: ил. — Серия «Альтернатива. История, которую мы не знаем». ISBN 5-224-05482-6
4. Феннел Дж. Кризис средневековой Руси. 1200—1304 / Пер. с англ.; Вступ. ст. и общая ред. А. Л. Хорошкевич и А. И. Плигузова. — М.: Прогресс, 1989. — 296 с. — 30 000 экз. — ISBN 5-01-001641-9.

Левицька Марія Іванівна
студентка І курсу
спеціальності «014.01 Середня освіта
(Українська мова та література)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Малежик Дмитро Іванович

Український культурний код: від трипільської спадщини до цифрової культури

Український культурний код – це сукупність символів, традицій, історичних пам'яток, ментальних рис та ідей, які визначають національну ідентичність українців. Він є тим чинником, що забезпечує спадковість культури протягом століть, формуючи уявлення про українську спільноту як про окрему цивілізаційну одиницю. Цей код формувався упродовж тисячоліть – від давніх цивілізацій Трипілля до сучасної цифрової епохи. Він відображає унікальне поєднання язичницьких і християнських вірувань, європейських і східних впливів, боротьби за незалежність та модерного розвитку.

Символи української культури мають глибоке історичне та духовне значення. Вишиванка — традиційна вишита сорочка — є символом національної ідентичності, краси й оберегом від зла. Калина часто уособлює рідну землю, жіночу красу та безсмертя українського роду. Шевченко — постать, що стала символом української мови, боротьби за свободу й національну гідність. Також важливим символом є тризуб — герб України, що уособлює силу, волю та єдність народу.

Традиції та звичаї українського народу передаються з покоління в покоління і є важливою частиною культурної спадщини. Особливе місце займають святкування, як-от Різдво з колядками та Водохреще з освяченням води. Весільні обряди, зокрема випікання короваю та виконання народних пісень, збереглися ще з давніх часів. Також українці шанують родинні свята, гостинність і працьовитість, що є невід'ємною частиною народного духу.

Історичні пам'ятки України відображають багатовікову історію та культурне багатство народу. Києво-Печерська лавра та Софійський собор у Києві є пам'ятками світового значення й символами духовності. Кам'янець-Подільська фортеця вражає своєю архітектурою та воєнною історією. Львівський історичний центр зберіг унікальну атмосферу середньовічного міста. Ці пам'ятки є гордістю України та свідченням її славетного минулого.

Культурний код Трипільської культури є важливою складовою давньої історії України. Вона існувала на території сучасної України понад 7 тисяч років тому. Основу її культурного коду складали зв'язок із природою, шанування жіночого початку та циклів життя. Жителі Трипілля будували великі поселення, займалися землеробством і ремеслами. Особливу роль у культурі відігравала символіка — спіраль, коло, ромби, що зображалися на кераміці й мали сакральне значення. Трипільці вірили у сили природи та залишили по собі багатий спадок у вигляді розписаного посуду й археологічних пам'яток.

Хрещення Русі в 988 році стало ключовим чинником формування єдиного культурного простору, поєднавши слов'янські язичницькі традиції з візантійською духовною спадщиною. Основні риси культурного коду цього періоду: розвиток писемності (Київські літописи, "Слово о полку Ігоревім"); християнська мораль як основа суспільного життя; архітектурний стиль Софії Київської та інших храмів.

Ці традиції теж стали фундаментом для подальшого розвитку української культури та ідентичності.

Щодо козацтва - це є важливим елементом культурного коду українського народу. Воно уособлює волелюбність, мужність, самовідданість і готовність боронити рідну землю. Козаки створили унікальну військово-демократичну спільноту — Запорозьку Січ, яка стала символом свободи й справедливості. Їхні традиції, звичаї, пісні та козацький одяг глибоко вкорінені в українській культурі. Козацтво виховало ідеал героя-захисника, який і сьогодні надихає українців у боротьбі за незалежність і гідність.

XVII–XVIII століття – період розквіту українського бароко, що поєднало національну самобутність із європейськими тенденціями. Бароко як культурний код в українській традиції відображає поєднання величі, духовності та глибокої емоційності. Українське бароко вирізняється пишністю форм, складністю оздоблення та символізмом. Відомими прикладами є церкви Києво-Печерської лаври, Михайлівський Золотоверхий собор, а також творчість письменників і богословів, як-от Іван Вишенський чи Григорій Сковорода. Бароко стало віддзеркаленням духовного пошуку та національного самовираження українського народу в непрості історичні часи.

XX століття як культурний код України відображає складний шлях нації через випробування, боротьбу та духовне оновлення. Цей період охоплює трагічні події — Голодомор, репресії, війни, — які залишили глибокий слід у пам'яті кожного. Водночас саме в XX столітті відбулося потужне відродження української культури, зокрема в період «Розстріляного Відродження», коли митці прагнули зберегти мову й національну ідентичність. Українське дисидентство, поезія шістдесятників, розвиток науки й мистецтва стали проявами внутрішньої сили народу. Цей час сформував сучасне розуміння свободи, гідності та національної свідомості.

Цифрова культура відображає нову епоху розвитку суспільства, де інформаційні технології стали невід'ємною частиною життя. Вона формує нові способи спілкування, навчання, творчості та самоідентифікації. В українському контексті цифрова культура відіграє важливу роль у збереженні мови, історії та традицій через онлайн-платформи, цифрові архіви та соціальні мережі. Активна участь молоді в цифровому просторі сприяє розвитку громадянської свідомості, цифрової безпеки та інноваційного мислення. Цей культурний код об'єднує традиції й сучасність, формуючи нові цінності та можливості для майбутнього.

Український культурний код, що простежується від трипільської спадщини до цифрової культури, є відображенням багатовікової історії, глибинних національних цінностей та прагнення до самовираження. Від стародавніх символів і обрядів Трипільської культури, через героїчні традиції козацтва та велич барокового мистецтва, до новітніх досягнень цифрової епохи — кожна етапна зміна сприяла формуванню сучасного образу української нації. Цей культурний код об'єднує спадковість і новаторство, історичну пам'ять та сучасні технології, що дозволяють зберігати й поширювати національні традиції у цифровому просторі. Завдяки цьому культурному коду українці зберігають свою унікальність, водночас адаптуючись до глобальних викликів та можливостей цифрової доби.

Список використаних джерел

1. Грицак Я. Нарис історії України: Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Критика, 2000. 249 с.
2. Попович М. Нариси з історії культури України. Київ: АртЕк, 1998. 728 с.

3. Грушевський М. Історія України-Руси. Київ: Наукова думка, 1991. Т. 1. С. 17–42.
4. Український інститут національної пам’яті. Історія України. https://uinp.gov.ua (https://uinp.gov.ua/).
5. Енциклопедія історії України. — Інститут історії України НАН України. http://resource.history.org.ua (http://resource.history.org.ua/).

Лозко Андрій Анатолійович
студент IV курсу
спеціальності «291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Науковий керівник:
кандидат політичних наук, професор
Дмитренко Степан Петрович

Англо-американські відносини в умовах Холодної війни 1945-1991

Початком відліку Холодної війни та співпраці Сполучених Штатів Америки та Сполученого Королівства вважається промова Вінстона Черчилля, колишнього на той момент, прем’єр-міністра Великої Британії, коли він за запрошенням Президента США Гаррі Трумена відвідав Вестмінстерський коледж у Фултоні 5 березня 1946 року. Вона була як відповідь на промову Йосипа Сталіна 9 лютого цього ж року, коли він проголосив про фатум війни між Сходом і Заходом [8]. Ця подія, з поміж іншого, була показником значних, більш ніж союзницьких відносин між Великою Британією і Сполученими Штатами Америки. «Особливі відносини» таким чином між державами можна охарактеризувати поняттям «залізної завіси», коли було проголошено важливість англо-американської співпраці, як силовим об’єднанням демократичної потуги проти комуністичних поширень СРСР по країнам Європи [1].

Однак, цей союз не завжди був позбавленим проблем. Першим викликом у співробітництві між країнами вважають поділ території Німеччини між США, Францією та Англією, з одного боку та СРСР з іншого. Під час такого поділу з’явилася частина Берліну, яка фактично перебувала в стані анклаву, оточеною навколо територією НДР (маріонеткою СРСР). Внаслідок чого постало питання надання гуманітарної допомоги на цю територію. Наземним шляхом це було неможливо, тому впродовж 1948-1949 років готувалася операція передачі продовольчих продуктів наземним шляхом, яка пройшла успішно [3, с 8-35].

Паралельно в ці роки розпочався процес створення військових альянсів, як між країнами Європи, так і між країнами Європи із залученням США. Таким чином виникли два головних договори: Брюссельський (1948) між Англією, Францією та країнами Бенілюксу, а також Північноатлантичний (1949) між Англією, Францією, Нідерландами, Норвегією, США та Канадою [5].

В 50-ті роки XX ст. після того, як Корея була поділена на дві сфери контролю між: американською (Південна Корея) та комуністичною (Північна Корея). Внаслідок такого поділу відбулася ескалація конфлікту через які сили Північної Кореї за підтримки військ СРСР розпочали наступальні дії проти Південної Кореї. У відповідь на такі дії, американські, британські та інші війська під проводом Об’єднаних сил приєдналися до війни задля її вирішення. Злагоджена співпраця, яка була між країнами під час конфлікту показала, що спільна військова міць між ними є необхідним чинником співпраці [7].

Надалі, під час президенства Джона Кеннеді, англо-американська співпраця посилювалася через тісні дружні стосунки між Джоном Кеннеді та прем’єр-міністром Великобританії Гарольдом Макмілланом, що дозволяло проводити жорсткішу політику

проти СРСР. Так, в період Кубинської кризи в 1962 році, коли американський літак U-2 сфотографував розміщення ядерної зброї СРСР на Кубі, Велика Британія, провівши додаткову розвідку, підтвердила цю інформацію та висловила підтримку Америці і наголосила на тому, що підтримує будь-які дії США щодо блокади Куби, і розмістила свої БРБ (балістичні ракети близької відстані) щоб не допустити ескалацію кризи [6]. І протягом кризи Джон Кеннеді звертався до британських колег за допомогою не раз.

Проте пізніше, у 70-ті рр. XX ст. було внесено деструктив в англо-американські відносини через військову присутність Сполучених Штатів Америки у В'єтнамській війні, коли повторювалася протистояння демократії та комунізму. Однак, саме в цій війні Велика Британія активної участі не брала через внутрішні проблеми [4]. Як наслідок, події цього десятиліття послабили англійську підтримку американських ідей протистояння Радянському Союзу у 1980-х роках. Це непорозуміння існувало до поки в кінці 80-х рр XX ст. у Великій Британії на посаду прем'єр-міністра не прийшла Маргарет Тетчер, яка змогла знайти спільний контакт із президентом США Рональдом Рейганом. Ця співпраця призвела до того, що країни знову знайшли спільні цілі та ідеї антикомунізму та внаслідок завершили Холодну війну в якості переможців спільними зусиллями [2].

Тому, підсумовуючи можна зазначити, що англо-американське співробітництво в умовах Холодної війни переживало велику кількість викликів та загроз і залишилось головною підвалиною та ґрунтом для тісних союзницьких відносин обох країн і у 21 сторіччі.

Список використаних джерел

1. 'Iron curtain' speech. *The National Archives*. URL: https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/cold-war-on-file/iron-curtain-speech/
2. Britain in the Cold War: role, impact & key events. URL: https://www.vaia.com/en-us/explanations/history/modern-britain/britain-in-the-cold-war/#anchor-1
3. Cox S. An Effort of Biblical Proportions – the Berlin Airlift 1948-1949. *Air power review*. 2008. Vol. 21, no. 2. C. 8-35.
4. Ellis S. A. Anglo-American relations and the Vietnam War, 1964-8. Newcastle: Newcastle University, 1999. 464 c.
5. Haglund D. G. North Atlantic Treaty Organization (NATO). *Encyclopedia Britannica*. URL: https://www.britannica.com/topic/North-Atlantic-Treaty-Organization
6. Soviet missiles in Cuba. *The National Archives*. URL: https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/cold-war-on-file/soviet-missiles-in-cuba/
7. The Korean War (1950-1953). *AlliiertenMuseum.* URL: https://www.alliiertenmuseum.de/en/thema/korean-war-1950-1953/
8. The Sinews of Peace ('iron curtain speech') *International Churchill Society*. URL: https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1946-1963-elder-statesman/the-sinews-of-peace/
9. U.S., Britan Developed Plans to Disable or Destroy Middle Eastern Oil Facilities from Late 1940s to Early 1960s in Event of a Soviet Invasion. *National Security Archive*. URL: https://nsarchive.gwu.edu/briefing-book/iran-nuclear-vault/2016-06-23/us-britain-developed-plans-disable-or-destroy-middle

Полянчук Руслан Олександрович
студент IV курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Потильчак Олександр Валентинович

Технології підробки обігової монети у XVI-XVIII ст.

Фальшивомонетництво у XVI–XVIII століттях стало одним із найбільш характерних явищ у системі тіньової економіки Центрально-Східної Європи. Його поширення було зумовлене як політичними, так і соціально-економічними чинниками: слабкою присутністю державного контролю на прикордонних територіях, високим рівнем обороту готівки, а також потребою населення у зручному засобі обміну. Як зазначає львівський нумізмат Р. Шуст, саме Галичина виступала одним із найактивніших центрів фальшивомонетництва в регіоні — тут підробляли як польські, так і австрійські монети.

Виготовлення фальшивих монет вимагало використання широкого арсеналу технік та інструментів. Процес складався з декількох ключових етапів: отримання сировини (мідь, срібло, олово, ртуть), виготовлення заготовок, нанесення зображення (рельєфу), імітація художнього оформлення та покриття недорогоцінної основи сріблом чи іншими металами [1, с. 50–80].

На відміну від сучасних фальсифікацій, отримання матеріалів у ті часи не викликало підозр — мідь, бронзу чи олово можна було вільно придбати на ринку, або ж переплавити зі старих предметів побуту. Срібло добували зі зношених монет, ювелірних виробів або імпортної сировини. Ювеліри застосовували для плавлення металу глиняні тиглі (відомі ще з XII ст.) та різноманітні домішки для покращення технологічного процесу: селітру, салмяк, свинець [2, с. 95–102].

Фальшиві монети вироблялися за допомогою лиття у двосторонні форми або методом холодної та гарячої чеканки. Так, у 1714 р. в районі Кобеляк і Келеберди (сучасна Полтавщина) було викрито групу фальшивомонетників, які виготовляли срібні копійки шляхом відливання. Подібні приклади свідчать, що навіть у XVIII ст. лиття залишалося поширеним методом фальсифікації [1, с. 65].

Ще один показовий випадок — скарб, знайдений 2008 року біля села Соколка (Полтавщина), що включав фальшиві трояки й шостаки, імітовані під монети Сигізмунда III Вази. Монети були виготовлені з олов’янистої бронзи та мали характерні дефекти лиття, включно з напливами металу та нечітким рельєфом. Це засвідчує широке поширення кустарного виробництва підробок у регіоні в XVI–XVII ст.

Виготовлення штемпелів, нанесення художнього оформлення та фальшивих зображень вимагало навичок ювелірного гравіювання. Нерідко використовувалися техніки, подібні до створення прикрас: вирізання зображення на штемпелі штихелем, застосування фальшивих пуансонів тощо. Це вказує на тісний зв'язок між ювелірною справою та фальшивомонетництвом.

Особливу увагу фальсифікатори приділяли зовнішньому вигляду монети. Найбільш поширеною технологією було нанесення шару дорогоцінного металу на дешеву основу. Для цього застосовували сріблення амальгамою (сплав срібла з ртуттю) або лужіння (покриття оловом), що дозволяло створити реалістичну імітацію справжніх монет [1, с. 70–75]. Обидві технології дозволяють ідентифікувати підробку за допомогою сучасного рентгено-флуоресцентного аналізу (РФА), що виявляє наявність ртуті або олова на поверхні.

Фальшивомонетники не лише виготовляли підробки, а й часто були пов’язані з реалізацією фальсифікованих прикрас та посуду. Методи, якими покривали фальшиві монети, одночасно використовувались і в ювелірній практиці. Крім того, виявлення

пробірних каменів при археологічних розкопках у грошових сховках (мошнах, калитах, чересах) свідчить про перевірку якості металу безпосередньо під час обігу.

Отже, фальшивомонетництво в Центрально-Східній Європі XVI–XVIII ст. було не лише кримінальним явищем, а й виявом адаптивності ремісничого знання та технологічного винахідництва. У руках досвідчених ювелірів підробка монет перетворювалася на складний технічний процес, що поєднував у собі навички алхімії, гравіювання, плавлення, лиття й чеканки. Через призму технологій ми можемо краще зрозуміти соціальну, економічну та матеріальну культуру ранньомодерного суспільства.

Список використаних джерел

1. Бойко-Гагарин, А. С. Фальшивомонетничество в Центральной и Восточной Европе в эпоху Средневековья и раннего Нового времени. Киев, 2017. С.50-80.
2. Шуст Р., Шлапінський В. Карбування та розповсюдження фальшивої монети на території Руського воєводства в XV–XVII ст. Вісник Львівського університету. Серія історична. 2002. Вип. 37 (1). С. 95-102.
3. Шуст, Р. М. Фальшивомонетництво в Галичині XVI – XVII століть. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2012. С. 20-50.

Похиль Світлана Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Візер Світлана Олександрівна

Барокові традиції в архітектурі Гетьманщини (друга половина XVII – перша половина XVIII ст.)

У добу Гетьманщини провідною формою архітектурних споруд були храми, що відображали духовну концепцію епохи.

Аналіз барокової традиції в архітектурі Гетьманщини другої половини XVII – першої половини XVIII століття висвітлено в низці наукових праць. Зокрема, важливими для нашої розвідки стали дослідження В. Вечерського [1, 2], А. Макарова [3] та К. Третяка [4].

У православному храмовому будівництві вчені виокремлюють два чітко визначених типи, що набули найбільшого поширення у цей період. Перший з них відновлює планувально-просторові структури кам’яних святинь княжої епохи й містить окремі елементи впливу західноєвропейського бароко. Такі храми зводилися виключно з каменю та не мали аналогів у дерев’яній сакральній архітектурі. Вони тринефні, з трансептом, шестистовпні, хрестово-баневі, багатокупольні (наприклад, Троїцький собор однойменного монастиря в Чернігові) [1, с. 102].

Другий тип пов’язаний з розвитком планувально-просторових композицій, характерних для українського дерев’яного храмового будівництва ще з попереднього історичного періоду [4, с. 40]. Визначальною рисою Гетьманщини стало те, що пам’ятки цього типу отримали вагомий поступ як у кам’яній, так і в дерев’яній архітектурі. Такі храми можна поділити на дві підгрупи: 1) тричастинні, одно або триверхі; 2) хрестоподібні центричні, серед яких виокремлюють підтипи (п’ятичастинні, одно або п’ятиверхі (рідше – триверхі); дев’ятичастинні зі змінною (здебільшого непарною) кількістю бань (одна, п’ять, дев’ять) [2, с. 200].

У всіх варіантах дерев'яних церков об'єднувальним компонентом був центральний зруб, верхівку якого завжди споруджували щонайменше на один ярус вищою за бічні. Серед тридільних храмів найпоширенішими були різновиди з прямокутною або восьмикутною навою, гранчастим вівтарем і таким самим або прямокутним бабинцем. У спорудах хрещатої структури центральний зруб здебільшого був квадратним, дорівнюючи за шириною бічним раменам [1, с. 103].

Поява класичного для архітектури доби Гетьманщини типу хрещатого п'ятибанного храму на п'яти або дев'ятичастинному плані пов'язана із фундацією Миколаївського собору у Ніжині 1655-1658 рр. ніжинським полковником І. Золотаренком.

Споруду зведено з жолобчастої цегли на вапняно-піщаному розчині хрестоподібною системою. Стіни зовні та всередині поштукатурено й вибілено. Дахи та бані перекриті покрівельною сталлю, маківки та хрести позолочені. Собор центричний, хрестовий, дев'ятичастинний, п'ятибанний. Рамена просторового хреста гранчасті, увінчані двоярусними банями на восьмигранних підбанниках [1, с. 105]. Найвищою є центральна баня. Об'єми між раменами мають квадратну форму у плані та занижені у висоті. Завдяки ієрархічній побудові, будівля набуває пірамідальної композиції та всебічної виразності. Внутрішній простір вирізняється єдністю висотно відкритого середовища кожного з об'ємів, поєднаних високими стрілчастими підпружними арками. У західній частині собору розміщені хори у вигляді невеликих ярусних лоджій. На хори ведуть внутрішньостінні сходи. Прикрасою інтер'єру був шестиярусний різьблений іконостас 1734 року. Він займав усю ширину храму й за висотою сягав вершини підпружної арки. Вважався одним із найдосконаліших зразків іконостасів українського бароко.

Варто зазначити, що за цим зразком упродовж наступних років було збудовано понад два десятки храмів. Серед них можна виділити п'ятибанну Покровську церкву 1710 р. у селі Дігтярівка на Чернігівщині, зведену І. Мазепою [2, с. 202].

Споруди доби Гетьманщини вирізняються такими ознаками: переважання об'ємних композицій над фронтально-площинними; центрованість та ієрархічність форм; поєднання живописності силуетів і об'ємів із регулярністю планувальної структури, що забезпечує послідовність архітектурної форми і чіткість її зорового сприйняття; використання однакових пластичних прийомів для церков усіх планувальних варіантів.

Отже, архітектура доби Гетьманщини вирізнялася глибинною символічністю, виразною центричністю та ієрархічністю форм. Провідним типом сакральних споруд став хрещатий п'ятибанний храм, який, поєднуючи, традиції давньоруського будівництва та впливи західноєвропейського бароко, набув унікального українського обличчя. Важливу роль у формуванні архітектурного простору відігравали принципи об'ємно-просторової композиції, пірамідальності та всебічної виразності фасадів. Самобутність архітектури Гетьманщини не лише відобразила духовні прагнення епохи, а й стала основою для подальшого становлення українського національного архітектурного стилю.

Список використаних джерел

1. Вечерський В. До питання про національний стиль в архітектурі України XVII – XVIII ст. Архітектурна спадщина України. 1994. Вип. 1. С. 102-113.
2. Вечерський В. Особливості стилю бароко в архітектурі України XVII – XVIII ст.). Українське мистецтвознавство. 2009. Вип. 9. С. 199-203.
3. Макаров А. Світло українського бароко. Київ, 1994. 285 с.
4. Третяк К. Українське бароко як вираз національної ідеї в архітектурі. Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. Київ, 2001. Вип. 9. С. 40-43.

Подшибякіна Катерина Петрівна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Двірна Катерина Петрівна

Повсякденне життя на селі в часи хрущовської відлиги: досягнення та проблеми

Постановка проблеми. З відновленням незалежності України набуло необхідності поліпшення стану сільського населення. Для вирішення цієї проблеми важливо переосмислити процеси, що відбувалися на селі в період радянського доби. Особливо актуальним є розгляд повсякденного життя сільського населення в часи хрущовської відлиги (1953-1964 рр.).

Мета дослідження. Висвітлити повсякденне життя в українському селі в роки хрущовської відлиги (1953-1964 рр.).

Історіографія. Ґрунтовні дослідження із зазначеної теми здійснювали історики І. М. Романюк [4] та В. Ф. Лисак [2; 3], Л. В. Ковпак [1]. Також матеріали з життя у селі в добу хрущовської відлиги наявні у колективній монографії серії Інституту історії України «З історії повсякденного життя в Україні» [5].

Основний матеріал. Варто зазначити, що повсякденне життя на селі в 50-60-і рр. ХХ ст. перебувало під впливом державної політики, яка в зазначений період спрямовувалася на реформування аграрного сектору. Селяни фактично жили в період постійних змін: впроваджувалися механізація та електрика, будувалися культурні, освітні, соціально-побутові заклади. Життя оберталося навколо праці: тяжкої, здебільшого ручної та малоефективної, яка пронизувала кожну сферу людської діяльності [3, с. 394].

Робота в колгоспах забирала багато часу й вимагала значних фізичних сил. Хоча в них відбувалося впровадження механізованої праці та електрики, цей процес був доволі повільними. У виробничий процес залучалася в основному ручна праця і жива тяглова сила. Набагато краще в технічному плані були оснащені колгоспи, які спеціалізувалися на зерновому виробництві. Оплата праці тут здійснювалася за системою трудоднів і в кожному окремому колгоспі ця одиниця мала різну розцінку. Однак, варто зазначити, що фонд оплати праці часто формувався за залишковим принципом

Оплата праці відбувалася за рахунок натуральної продукції та грошей. На початку зазначеного періоду була характерна затримка оплати праці та відсутність авансування. Останнє набуло поширення вже з аграрними реформами М. Хрущова. При цьому переважала оплата натуральною продукцією, а в її структурі найпопулярнішим видом були зернові. Вже у 60-х рр. ХХ ст. відсоток грошей в оплаті наблизився до сімдесяти [3, с. 395].

Хоча оплата праці в колгоспі збільшилась вдвічі, однак для селян вона займала другорядне місце. Основний прибуток вони отримували від особистого присадибного господарства, при цьому в переважній більшості у вигляді натуральної продукції та грошей з її продажу. Важливо відмітити, що в цей період також відбуваються зміни в розподілі посівної площі, адже зернова продукція поступається фруктовим деревам, ягідним насадженням [3, с. 395-396].

Оскільки відбулося певне покращення рівня прибутків, то і купівельні можливості селян збільшилися порівняно з попереднім часом. Однак вони спрямовувалися на найнеобхідніше. Зростання рівня споживання промислових товарів на селі відбувалося вкрай повільно. Великою проблемою для селян був малий асортимент та відсутність доступу до продукції [3, с. 395].

Їжа на селі як буденна, так і святкова була переважно традиційною, заснованою на місцевих особливостях. Поширеними стравами у будні були супи, борщ, картопля та різні каші. М'ясо і рибу споживали в малих кількостях, переважно у святкові дні [5, с. 625].

У будинках не було окремого приміщення для ванної кімнати. Селяни ставили балію у хаті, наповнювали її нагрітою водою та мились, потім переодягались у чистий одяг. Таке масштабне купання відбувалося раз в тиждень. Так само прали й одяг. У 50-х рр. XX ст. розповсюдженим явищем були блохи та воші, яких виводили переважно народними методами [2, с. 27].

На селі носили простий одяг та взуття. Буденний виготовляли самі або ж місцеві майстри-кустарники. Для пошиття святкового одягу відшукували більш вправного кравця з найближчих сіл чи їхали за рекомендацією до приватних осіб у місто. Купити взуття було складно через його дефіцит. Часто старше покоління та діти влітку ходили босоніж [5, с. 624].

Зміни житлових умов проходили шляхом добудови до старої хати або відділення кімнати від іншої. Житла мали переважно невеликий розмір, мінімум меблів, та й ті були простими, часто виготовленими місцевими майстрами-кустарями. У новобудовах цього часу присутні зміни плану традиційної хати, де кухню виділяють в окрему кімнату. Вікна стали більшого розміру. Через дефіцит у продажі використовували місцеві будівельні матеріали, також практикували їх повторне використання [3, с. 395; 5 с. 623].

Значної шкоди завдало намагання радянського керівництва створити агроміста, оскільки це призвело до кампанії проти малочисельних населених пунктів та поділу на «перспективні» та «неперспективні» села. Внаслідок цього у багатьох селах не було шкіл, медичних закладів, магазинів та клубів, які навіть за умови їх наявності, не завжди були якісно обладнані. Значні проблеми були з транспортним сполученням. Відповідно до цього задоволення звичайних щоденних потреб було надзвичайно складною справою [4, с. 122].

Втім варто зазначити, що відбулися значні покращення культурно-масового життя села, основними центрами якого стали клуби. У своїй діяльності вони акцентували увагу на роз'ясненні та пропаганді політичних рішень для селян і вихованні дітей та молоді, які фактично були основною авдиторією клубних установ. Для 50-60-х рр. XX ст. найпопулярнішими розвагами були кіносеанси та вечори відпочинку (танці) [3, с. 294].

Загальнодержавні свята були для багатьох можливістю відпочити від тяжкої роботи, а релігійні залишалися надзвичайно популярними, хоча молодше покоління поступово сприймало атеїстичну пропаганду. Внаслідок війни, репресій, тяжких умов життя на селі була значна кількість неповних сімей. Значного поширення набувають прояви девіантної поведінки, особливо серед молодшого покоління [3, с. 397].

Селяни фактично жили з усвідомленням глибокого розколу між радянською пропагандою і реальністю. Економічна та соціальна нерівність, зловживання службовців усіх рівнів та їх аморальна поведінка викликали на селі песимістичні настрої та бажання виправити ситуацію власними зусиллями. Шляхами покращення свого становища серед селян були подання заяв та скарг, самозахоплення землі, крадіжки з колгоспів, кустарне виробництво, виїзд з села до міста [3, с. 398].

Висновки. Життя на селі в 50-60-і роки стало віддзеркаленням державної аграрної політики, що мала експериментальний характер. Постійна тяжка праця в колгоспах не приносила селянам значного прибутку. Незважаючи на покращення їхнього матеріального становища в часи хрущовської відлиги, вони все ще витрачали більшість доходу на речі першої необхідності. Підтримувати себе на достатньому для прожиття рівні селянам дозволяли присадибне домогосподарство, а також крадіжки, махінації та кустарне виробництво. Соціально-культурна сфера у селі знаходилась у незадовільному стані та потребувала нових капіталовкладень..

Список використаних джерел

1. Ковпак Л. В. Соціально-побутові умови життя населення України в другій половині XX ст. (1945 – 2000 рр.). Київ : Ін-т історії України НАН України, 2003. 250 с.
2. Лисак В. Сільська родина України в радянському способі життя 1950–1960-х рр. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. 2014. № 10. С. 22–29.
3. Лисак В. Ф. Повсякденне життя українського селянства в 50-60-х рр. XX : докторська дисертація. Київ, 2013. 575 с.
4. Романюк І. М. Соціально-економічні та культурні процеси в українському селі в 50-х – першій половині 60-х рр. XX ст. : докторська дисертація. Київ, 2006. 509 с.
5. Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба / ред. В. М. Даниленко. Ін-т історії України, 2014. 697 с.

Павленко Іван Миколайович
студент I курсу
спеціальності «291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Науковий керівник:
кандидат політичних наук, професор
Дмитренко Степан Петрович

Міждержавні відносини між США та Мексикою у 2020-2025 роках: трансформації, виклики та прикладна реальність

Актуальність теми. На тлі зростання викликів глобалізації, міграційної кризи, транснаціональної злочинності та нових геополітичних реалій, дослідження динаміки відносин між США та Мексикою у 2020–2025 роках набуває особливої актуальності.

Мета дослідження. Метою роботи є аналіз основних змін у міждержавних відносинах США та Мексики у 2020–2025 роках, виявлення причинно-наслідкових зв'язків у міграційній, економічній та безпековій політиці, а також ілюстрація впливу цих змін на реальне життя громадян обох країн.

Для міграційної політики та її гуманітарних наслідків особливого значення набуває прийнята у 2020 році програма «Залишайся в Мексиці», що змушує прохачів притулку місяцями чекати дозволу в прикордонних районах Мексики, часто в тяжких умовах. Скасування програми у 2021 році адміністрацією президента США Джо Байдена було тимчасовим, оскільки судовими рішеннями її було відновлено [3]. Це свідчить про нестабільність міграційної політики США та складність її імплементації.

Економічна співпраця країн у цей період коливалась між взаємною вигодою та політизацією. Після набуття чинності угоди USMCA у 2020 році торгівля між США і Мексикою інтенсифікувалась, що позитивно позначилося на ціновій політиці промислових та побутових товарів. Проте у 2025 році нова адміністрація США вводить 25% тариф на мексиканський імпорт, та не пропонує чітких умов для їх відміни, що створює економічну напругу. Це демонструє, наскільки економічні зв'язки вразливі до змін у політичному дискурсі.

Питання безпеки найбільш яскраво виражене проблемі діяльності наркокартелів та дипломатичних суперечках з цієї проблематики. У 2024–2025 роках активізувалась дискусія щодо визнання мексиканських наркокартелів терористичними організаціями, що викликало опір з боку Мексики як спробу порушення її суверенітету. Призначення послом США колишнього співробітника ЦРУ також викликало суперечки щодо справжніх цілей дипломатичної присутності США [4].

Тож у підсумку маємо зазначити, що міждержавні відносини між США та Мексикою у 2020–2025 роках є складними, багаторівневими та чутливими до внутрішньополітичних змін. Політична практика показує, що міграція, економіка й безпека — це не ізольовані сфери, а взаємопов'язані елементи єдиної системи, що впливають як на державну політику, так і на повсякденне життя громадян. Відтак, подальший розвиток двосторонніх відносин залежатиме від здатності сторін підтримувати діалог і шукати компроміси.

Список використаних джерел

1. Угода між США, Мексикою та Канадою (USMCA) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement
2. Центр "Нова Європа". Відносини США та Мексики: сучасний стан та перспективи / Нова Європа, 2023. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://neweurope.org.ua/us-mexico-relations-analysis/
3. Громадське. Байден скасував програму «Залишайся в Мексиці» для мігрантів – що це означає? – 04.06.2021. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://hromadske.ua/posts/biden-skasuvav-programu-zalishajsya-v-meksici
4. УП. Мексика розкритикувала плани США щодо військових ударів по картелях. – Українська правда, 16.03.2025. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.pravda.com.ua/news/2025/03/16/7449826/
5. Держстат України. Зовнішня торгівля США з Мексикою у 2023 році: огляд ключових показників. – Київ: Державна служба статистики України, 2024. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua
6. Instagram. Кадри з переходу мігрантів через Ріо-Гранде. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.instagram.com/reel/2023migration

Рибачок Ярослав Андрійович
студент ІІІ курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Коляда Ігор Анатолійович

Роль естетичних засобів у формуванні уявлень у здобувачів покоління «зумерів» про Тараса Бульбу-Боровця: інноваційні підходи

Стрімкий розвиток інноваційних технологій вплинуло на формування відмінних за своєю психологічною кон'юктурою поколінь упродовж останнього століття. Цей факт викликав необхідність їхньої класифікації вченими. Таким чином наприкінці XX століття з'явилася типологія часового періоду того чи іншого покоління. Особливу увагу потрібно присвятити поколінню так званих «зумерів», або ж «покоління Z» адже в освітньому процесі сучасна методична наука орієнтується саме на них.

Здобувачі освіти покоління «зумерів» відрізняються своїм психологічним типом, їхнє поспішне дорослішання змотивоване певними історичними катаклізмами. Вони мають визначений моральний компас, адже воліють не відповідати «попереднім нормам» і керуються своїми правилами моральності.

Власне ще однією відмінною рисою цього покоління здобувачів освіти є стійкість, адже їм довелося в короткий період часу застати величезну кількість трагедій, зокрема українське «покоління зумерів» застало понад дві революції, пандемію covid-19, АТО та

повномаштабне вторгнення РФ в Україну, а на додачу приєднується неоконформізм і захоплення духовними практиками.

У системі сучасної освіти, як влучно зазначає Катерина Амосова, у роботі з цим поколінням потрібно акцентуватись на практичних навичках, інтерактивному навчанні із застосуванням сучасних цифрових інструментів, опанування знань через метод "спроб і помилок", а також інтеграція ігрових елементів у освітній процес. Замість об'ємних підручників і тривалих лекцій – стисла, змістовна інформація, оскільки зосередженість на традиційних формах навчання швидко знижується. [2].

Упроваджуючи концептуальні засади Нової української школи, зазначає сучасний український вчений-дидакт І. Коляда, ключова роль належить вчителю, адже він повинен аналізувати проблеми за допомогою сучасних інструментів, працювати з великими обсягами даних, формулювати й представляти висновки, а також співпрацювати онлайн у межах навчальних, соціальних і наукових проєктів.[3, с.93].

Поняття "історична персоналія" охоплює особистостей, які мали значний вплив на хід історичних подій. Вивчення таких персоналій допомагає здобувачам освіти усвідомити роль індивідума в історії, зрозуміти мотивацію та наслідки їхніх дій, а також сформувати критичне мислення щодо оцінки історичних подій

Сучасні методисти зазначають, що вивчення історичних постатей не є самоціллю, а викладання і вивчення історії охоплює значно більше, ніж просто біографії. Вони повинні слугувати інструментом для розвитку особистості здобувача освіти, формування історичного мислення і свідомості. Щоб досягти цього, сучасні методисти рекомендують при вивченні будь-якої теми закладати три питання, які визначатимуть її структуру та дозволять побудувати навчально-виховний процес відповідно до вимог критично-креативної парадигми.

Інноваційні технології навчання дозволяють індивідуалізувати освітній процес, враховуючи особистісні особливості та потреби кожного здобувача освіти. Вони також сприяють організації навчання у більш цікавий та захопливий спосіб, що підвищує мотивацію здобувачів освіти. [3, с.135].

Роль естетичних засобів на уроці історії в першу чергу варто розглядати як спосіб візуалізації поданої інформації здобувачам освіти.

Історичні картини як унікальні художні засоби дозволяють створювати візуальні образи, естетичність, ілюструвати теоретичний матеріал, служать джерелом нових знань та посилюють емоційний вплив на здобувачів освіти. Портрети допомагають відтворювати образи історичних діячів. Портрети зображують конкретну людину чи групу людей у живописі, скульптурі, графіці чи фотографії. Досліджувати портрети можна з різних аспектів. Перш за все, при вивченні портрету звертається увага на риси обличчя, що характеризують зображену особу як індивідуальність. Крім аналізу анатомічних рис обличчя, значну увагу приділяють одягу, нагородам, знакам відмінності та інтер'єру приміщення. Коментування всіх цих елементів дозволяє глибше охарактеризувати зображену особу та її роль в історії.[4, с.173].

Щоб ознайомити здобувачів освіти із одним із очільників українського самостійницького руху Тараса Бульби-Боровця, вчитель може використати гравюру отамана, порівнявши її з фотографією через фізіогномічний аналіз. Особливу увагу приділяють рисам обличчя, які свідчать про його лідерські якості.

Фольклор, зокрема повстанські пісні, є важливим освітнім засобом для вивчення цього історичного діяча. У таких піснях відображено віру народу в перемогу та вдячність до Бульби-Боровця, який був Головним отаманом УПА-Полісся. Аналіз уривків цих творів допоможе глибше зрозуміти ставлення сучасників та нащадків до нього: *«Ой, наступила та чорна хмара \\ На козацький край...»*

Аналіз цих джерел учитель організовує застосовуючи аналітичну бесіду, пропонуючи такі запитання для колективного обговорення: яка пісня стала основою для повстанської; у якому періоді боротьби українських повстанців її створили; кого мають на

увазі під «воріженьками із заходу і сходу»; чому українці об'єдналися в боротьбі з отаманом Поліської УПА?

Важливо формувати критичне мислення у здобувачів освіти, особливо покоління «зумерів» (які здебільшого черпають інформацію з різних інтернет платформ), при формуванні уявлень про постать отамана Поліської Січі Тараса Бульби-Боровця. Вирішенню цього освітнього завдання допоможе використання таких рольових ігор: «Теле – шоу: «Є питання»» та «Найкмітливіший» з можливістю обговорення проблемного питання: «У чому контроверсійність постаті Тараса Бульби-Боровця ?».

Вивчення постаті Тараса Бульби-Боровця спрямоване на розвиток практичних компетентностей і творчого мислення у сучасного покоління здобувачів освіти покоління «зумерів». Для формування уявлень про історичного діяча та розвитку цих компетентностей у здобувачів освіти пропонується рольова гра «Історичні дебати» на тему: «Лист Тараса Бульби-Боровця проводу ОУН - шлях до порозуміння чи все ж загострення конфлікту?». Здобувачів освіти поділяють на команди: українські націоналісти проводу ОУН та учасники Поліської Січі, які готують свої спічі. Як варіант, можна провести урок-суд історії, на якому команди виступають у ролі свідків захисту й обвинувачення, а команда присяжних сформулює «вердикт суду історії». Такі види організації освітнього процесу вимагають ґрунтовної підготовки, як самого вчителя, так і здобувачів освіти.

Висновок: Сучасна освітня практика має враховувати глибинні трансформації світогляду здобувачів освіти покоління «зумерів», зумовлені як глобальними викликами, так і швидким розвитком цифрових технологій. У цьому контексті вивчення історичних постатей, зокрема Тараса Бульби-Боровця, набуває не лише виховного, а й формотворчого значення. Застосування естетичних засобів — історичних портретів, фольклору, музичних творів, творів живопису — у поєднанні з інноваційними педагогічними стратегіями (рольовими іграми, історичними дебатами, проєктним та проблемними підходами навчання історії) забезпечує емоційне залучення, інтелектуальну активність і ціннісну рефлексію з боку здобувачів освіти.

Таким чином, інтеграція критично-креативної парадигми у навчанні історії України засобами естетичного навчання дозволяє не лише осмислити минуле, а й виховати громадянина, здатного до аналізу, морального вибору та активної громадянської позиції в суспільстві, що є актуальним в сучасної умовах боротьби українського народу за свою незалежність у протистоянні широкомасштабної агресії путінського режиму проти України.

Список використаних джерел

1. Інноваційні підходи у формуванні уявлень про історичну персоналію на уроках історії України в умовах реалізації концепції Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/01371597_0.html] (дата звернення: 05.04.2025).
2. Життя українців: виклики та роздуми [Електронний ресурс]. – 2020. – *Українська правда. Життя*. – Режим доступу: [https://life.pravda.com.ua/society/2020/02/09/239843/] (дата звернення: 05.04.2025).
3. Коляда І. А. *Українська держава Павла Скоропадського* [Електронний ресурс] / І. А. Коляда. – Режим доступу: http://enpuir.npu.edu.ua (дата звернення: 05.04.2025).
4. Коляда І., Клодницький В. Робота з історичною постаттю на уроці історії (на прикладі вивчення життя Лук'яна Кобилиці) / І. Коляда, В. Клодницький // *Історія України. Шкільний світ*. – 2019. – № 9. – С. 14–18.
5. Пометун О. І., Фрейман Г. О. *Методика навчання історії в школі* / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. – Київ : Ґенеза, 2006. – 328 с.

Семеног Тетяна Віталіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Двірна Катерина Петрівна

Діяльність молодіжних структур ОУН на території центральних областей України у 1941-1945 рр.

Постановка проблеми та її актуальність. Діяльність молодіжних структур Організації українських націоналістів (ОУН) у центральних областях України в період 1941–1945 років залишається недостатньо вивченою, особливо з огляду на їхню роль у національно-визвольному русі, культурно-просвітницькій та соціальній діяльності в умовах німецької окупації. Молодь виступала не лише як учасник визвольної боротьби, але й як важливий чинник збереження національної ідентичності через ідеологічну, пропагандистську та освітню роботу. Незважаючи на значний масив архівних матеріалів та спогадів учасників подій, ця тема залишається дискусійною, зокрема щодо мотивів, масштабів та наслідків діяльності цих структур. Вивчення цього питання є актуальним не лише з історичної, а й з сучасної перспективи, оскільки дозволяє краще зрозуміти роль молоді в суспільно-політичних процесах та її здатність до самоорганізації в кризових умовах.

Історіографія проблеми. В українській історіографії, з здобуттям незалежності проблема досліджується такими науковцями як В. Сергійчук, А. Русначенко, І. Патриляк, В. Жилюк, В. Даниленко, В. Заведнюк, О. Ніколаєва, А. Мацьківа, О. Гончаренко. Важливими також є наукові праці, спогади учасників тих подій. Вони поділяються на два напрямки: промельниківський та пробандерівський, які утворилися після розколу ОУН.

Метою дослідження є комплексний аналіз діяльності молодіжних структур ОУН у центральних областях України в 1941–1945 роках, зокрема процесу їхнього формування, ідеологічних засад, виховної роботи та практичної діяльності в умовах німецької окупації. Особлива увага приділяється їхній ролі у національно-визвольному русі, культурно-освітній та пропагандистській діяльності, а також впливу на українське суспільство того періоду.

Завдання. Проаналізувати процес формування молодіжних структур ОУН у центральних областях України в умовах німецької окупації, їхню організаційну структуру та ідеологічні засади. **Дослідити** основні напрями діяльності цих структур, зокрема їхню участь у національно-визвольній боротьбі, культурно-освітню та пропагандистську роботу, а також соціальну допомогу населенню. **Оцінити** вплив молодіжних організацій ОУН на суспільно-політичні процеси в Україні в 1941–1945 роках та визначити їхнє значення в історичному контексті.

Виклад основного матеріалу.

Формування молодіжних структур ОУН у центральних областях України в умовах німецької окупації було складним і суперечливим процесом. Організація українських націоналістів (ОУН) зіткнулася з низкою викликів.

Молодіжні структури ОУН були організовані за ієрархічним принципом, з чітким підпорядкуванням нижчих ланок вищим. Основною організаційною одиницею був ріг, який об'єднував кілька членів ОУН. Роги об'єднувалися в кущі, кущі - в райони, райони - в округи, округи - в краї[3].

На чолі кожної ланки стояли провідники, які здійснювали керівництво та координацію діяльності підлеглих їм членів ОУН. Провідники призначалися вищими провідниками і були відповідальні за виконання наказів та директив керівництва ОУН.

Організація українських націоналістів була дуже активною у прагненні створити самостійну Україну. Їх підтримувало патріотично налаштоване населення, особливо молодь, на яку ОУН і опиралася. Майже в усіх навчальних закладах були осередки ОУН.

Ще до Другої світової війни ОУН організовувала різні молодіжні структури, наприклад спортивні, освітні товариства. Також для молоді видавалися спеціальні молодіжні журнали. Після того як ОУН розкололася на дві частини — ОУН(б) під керівництвом Степана Бандери та ОУН(м) під керівництвом А. Мельника, ці дві групи проводили свою роботу окремо[1].

Молодь в ОУН була дуже активною, це доводять судові процеси, які над ними проводилися. Наприклад, «Процес 15-ти», який відбувся в Києві в 1941 році. Більшість підсудних були учнями шкіл. Вони звинувачувалися в теракті: кинули гранату під час кіносеансу., внаслідок чого загинуло 3 людини[4].

Молодь ОУН проводила активну освітню, виховну роботу. Микола Самійленко згадує яку саме роботу він проводив: писав різного роду листівки з закликом приєднуватися до ОУН; займався розповсюдженням листівок, вів пропаганду серед молоді, роздавав юнакам листівки, які ті теж розповсюджували. Крім цього ОУНівці займалися й іншою діяльністю під час Другої світової війни. Намагалися привернути на свій бік поліцаїв, які працювали на німців; організовували напади на комори з продовольством та зброєю, роздавали продукти селянам, а німців не вбивали. Крім цього ОУН налагоджувала зв’язок з партизанами, задля обміну інформацією[2].

Висновки: Молодіжні організації ОУН сприяли активізації націоналістичного руху в Україні. Вони залучали молодь до боротьби за незалежність України, поширювали ідеї українського націоналізму та мобілізували населення на підтримку ОУН. Активну участь ОУН брала в збройних виступах проти окупантів,та вели хорошу пропагандистську роботу серед молоді, завдяки якій організація поповнювалася новими людьми. Діяльність молодіжних організацій ОУН має велике значення в історичному контексті України. Вони були однією з рушійних сил українського визвольного руху та зробили значний внесок у боротьбу за незалежність України. Їхня діяльність сприяла формуванню національної свідомості українців та збереженню української ідентичності в умовах окупації. Але незважаючи на всю роботу ОУН, ставлення до них неоднозначне, адже їх звинувачують у співпраці з нацистською Німеччиною та в інших злочинах. Та все ж, не дивлячись на це, ОУН зробили дуже багато для України.

Список використаних джерел

1. Олександр Іщук. Молодіжні організації ОУН (1939-1955). Літопис УПА бібліотека Том 11.
2. Спогади Миколи Самійленка. Приватний архів. https://ukrnationalism.com/history/3480-spohady-mykoly-samiilenka-19172001-chlena-oun-lysoho-ta-biitsia-upa-kolesy.html
3. Спогади про ОУН в Казанці. https://ukrnationalism.com/history/3265-spohady-pro-oun-v-kazantsi-mykolaivskoi-oblasti-19411944-roky.html
4. Микола Дейчаківський. На визвольних стежках Европи: Спогади зв'язкового ОУН.

Смук Тетяна Степанівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Двірна Катерина Петрівна

Операції “Вісла” та “Захід” 1947 року як спланована акція боротьби проти національного підпілля на західноукраїнських землях

Постановка проблеми та її актуальність. Після завершення Другої світової війни на західноукраїнських землях тривала активна діяльність українського визвольного руху, зокрема Організації українських націоналістів (ОУН) та Української повстанської армії (УПА). Влада СРСР і Польської Народної Республіки, прагнучи ліквідувати осередки національного спротиву, здійснили низку репресивних заходів. Операції “Захід” (СРСР) та “Вісла” (ПНР), які проводились у 1947 році, були масштабними акціями з депортації українського населення, під прикриттям боротьби з “бандитизмом” та “націоналістичним підпіллям”. Актуальність теми полягає в необхідності глибшого осмислення цих подій як елементу політики державної репресії та спроби знищення української національної ідентичності.

Історіографія проблеми. У радянський період тема операцій “Захід” і “Вісла” замовчувалась або подавалася однобоко як боротьба з “контрреволюційними елементами”. У новітній українській історіографії проблема досліджується такими науковцями, як Ярослав Дашкевич, Володимир Сергійчук, Олександр Іщук, Наталя Мудра. Польські дослідники (Ґжеґож Мотика, Єжи Вронський) зосереджуються на польському контексті “Операції Вісла”, висвітлюючи її політичні та етнічні аспекти. Водночас бракує комплексного аналізу обох операцій у контексті боротьби з українським підпіллям.

Метою дослідження є аналіз операції “Вісла” та “Захід” як скоординованих репресивних заходів радянської та польської влади, спрямованих на придушення українського визвольного руху та дестабілізацію соціально-національної структури західноукраїнських земель.

Завдання. Розкрити передумови та хід операцій “Вісла” і “Захід”. Дослідити вплив операцій на діяльність українського підпілля. Оцінити гуманітарні та демографічні наслідки акцій.

Виклад основного матеріалу. Після завершення Другої світової війни радянська та польська влада зіткнулися з активним рухом опору на західноукраїнських землях, де діяли підпілля ОУН і бойові загони УПА. Ці сили, підтримувані місцевим населенням, не визнавали радянську чи польську адміністрацію. Головною метою визвольного руху залишалося здобуття української незалежності.

У цьому контексті в 1947 році відбулися дві масштабні репресивні акції — радянська «Захід» і польська «Вісла». Обидві були ретельно сплановані на найвищому політичному рівні й мали спільну стратегічну мету — остаточне придушення українського національного руху.

Операція «Вісла» розпочалася 28 квітня 1947 року за рішенням Державної ради безпеки Польщі. За офіційною версією, її метою була ліквідація залишків УПА. Насправді ж вона мала ознаки етнічної чистки: протягом кількох місяців із Підкарпатського, Люблінського та Ряшівського воєводств було насильно переселено понад 140 тисяч українців і лемків, більшість із яких не мали жодного зв’язку з повстанським рухом [2] . Їх відправляли на так звані «Землі Відзискане» — західні й північні регіони Польщі, де вони втрачали зв’язок зі своєю культурою, традиціями та Церквою.

За даними польських військових архівів, однією з головних цілей операції було **розпорошення українського населення** з метою запобігання будь-якому організованому

спротиву. У рамках акції було також створено табір у Явожні — філіал колишнього концтабору Аушвіц, де утримували понад 4 тисячі осіб, запідозрених у співпраці з УПА. Багатьох із них катували і піддавали позасудовим репресіям [2].

Польський історик Ґжеґож Мотика стверджує, що операція «Вісла» переслідувала не стільки воєнні, скільки політичні цілі — **асиміляцію українців шляхом їх розсіювання** по різних регіонах Польщі [1]. За його словами, виселення було ухвалене одразу після загибелі генерала Свєрчевського, але стосувалося всіх українців, незалежно від участі в УПА. На думку Мотики, головною метою було позбутися «українського питання» в комуністичній Польщі. Він також зазначає, що операцію планували за радянським зразком етнічних чисток, аналогічно до акції «Захід» [1].

Остання була проведена радянськими каральними органами 21 жовтня 1947 року, мала схожий сценарій. Було залучено понад 13 тисяч працівників МДБ і МВС, 30 тисяч військовослужбовців і численних агентів НКВС. За добу депортували понад 76 тисяч осіб, звинувачених у «сприянні бандформуванням». Їх висилали до Сибіру — в Іркутську, Омську, Томську та Новосибірську області — з забороною покидати спецпоселення [3] .

Операцію готували завчасно й системно: згідно з урядовою постановою від 10 вересня 1947 року та наказом міністра державної безпеки СРСР Віктора Абакумова від 22 серпня того ж року, передбачалося примусове виселення родичів осіб, яких пов’язували з діяльністю ОУН та УПА [3]. Саме ці акти лягли в основу проведення операції «Захід», в рамках якої основну частину депортованих становили мешканці сіл — здебільшого ті, хто мав родинні або вимушені зв’язки з учасниками повстанського руху.

Наслідки обох акцій були катастрофічними. Крім фізичного усунення потенційних прибічників визвольного руху, завдано непоправної шкоди українській національній ідентичності та етнокультурному простору. Родини втратили домівки, землі й господарства. Багато людей загинули в дорозі або в таборах, тисячі дітей залишилися сиротами [4].

Висновки: Операції “Вісла” та “Захід” 1947 року були не лише військовими заходами проти українського підпілля, а й спланованими репресивними акціями, спрямованими на цілеспрямоване послаблення національно-визвольного руху та руйнування соціальної бази українського спротиву. Їх характер та масштаби свідчать про свідому політику примусового переселення, депортацій і придушення національної ідентичності, що відповідало інтересам як польської, так і радянської тоталітарної влади.

З огляду на сучасні підходи до вивчення геноцидів і етнічних чисток, ці операції мають ознаки злочинів проти людяності. Вони стали болісним прикладом системного насильства над цивільним населенням за етнічною ознакою та залишили глибокі рани в історичній пам’яті українців, які не загоїлися й досі.

Список використаних джерел

1. Мотика Ґ. Інтерв’ю: «Наші – не завжди добрі» URL: https://zaxid.net/zheozh_motika_nashi__ne_zavzhdi_dobri_n1236409 (дата звернення: 07.04.2025).
2. Ґжеґож Мотика. ВІД ВОЛИНСЬКОЇ РІЗАНИНИ ДО ОПЕРАЦІЇ «ВІСЛА». ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ КОНФЛІКТ 1943-1947 рр. Авторизований пер. з пол. А. Павлишина, післямова д.і.н. І. Ільюшина - К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2013.-360 с.
3. Український Інститут Національної Пам’яті URL: https://uinp.gov.ua/ (дата звернення: 08.04.2025).
4. Луцик В.В. «Методи боротьби радянської влади з українським націоналістичним підпіллям на Станіславщині у середині 1940-х – першій половині 1950-х рр.» Керівник: кандидат іст. наук, ст. викладач Паска Б. В., Івано-Франківськ. 2023 р. 155 с.

Тепленко Валерія Вікторівна
студентка І курсу
спеціальності 014.01 Середня освіта
(Українська мова і література)

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Малежик Дмитро Іванович

Микола Лисенко як фундатор українського оперного мистецтва

Українська опера як самостійний національний жанр сформувалася в останній третині XIX століття, базуючись на традиціях європейського та народного музичного театру. Її розвиток був невід'ємно пов'язаний із національним відродженням, яке охопило різні сфери культури, літератури та мистецтва. Саме в цей період постала потреба у створенні музичних творів, що відображали б національний дух та самобутність українського народу.

Основоположником української національної опери вважається Микола Віталійович Лисенко – видатний композитор, піаніст, диригент, педагог, збирач фольклору та громадський діяч. Його творчість стала наріжним каменем у становленні української музики як самостійного явища, а його опери досі залишаються класикою української музичної сцени.

Микола Лисенко народився в селі Гриньки Кременчуцького повіту Полтавської губернії у дворянській родині. Змалку виявив музичний талант, а перший твір – польку – написав у дев’ять років. Лисенко здобув ґрунтовну музичну освіту та все життя присвятив розвитку української музичної культури.

Микола Лисенко створив 10 опер на українську тематику, серед яких найвідоміші – «Різдвяна ніч», «Утоплена», «Наталка Полтавка», «Тарас Бульба» та «Енеїда». Крім оперної творчості, він є автором:

- 120 камерно-вокальних творів, з яких 88 написані на тексти Тараса Шевченка;
- 40 хорових творів, зокрема чотирьох кантат;
- симфонічних творів – симфоній, фантазій, увертюр;
- понад 60 фортепіанних композицій;
- понад 600 обробок народних пісень.

Лисенко відіграв ключову роль у становленні української національної музики. Він створив численні аранжування народних мелодій, а також написав гімни «Молитва за Україну» та «Вічний революціонер». Великий вплив на його творчість мав Тарас Шевченко, чиї вірші стали основою багатьох вокальних творів композитора. Лисенко відіграв ключову роль у становленні української національної музики. Він створив численні аранжування народних мелодій, а також написав гімни «Молитва за Україну» та «Вічний революціонер». Великий вплив на його творчість мав Тарас Шевченко, чиї вірші стали основою багатьох вокальних творів композитора. Лисенко заклав традиції української опери, поєднуючи в ній фольклорні мотиви з класичною музичною формою, створюючи унікальний національний стиль.

«Різдвяна ніч» (1872) стала знаковою подією в історії української опери. Вона є першою національною оперою-колядкою, написаною на український текст. Цей твір здобув визнання за життя композитора і був поставлений у Києві, Одесі та Львові. Опера вирізняється новаторськими принципами, що заклали основи українського оперного жанру. В основі сюжету – мотиви однойменної повісті Миколи Гоголя. Лисенко вдало поєднав народну музику з оперною драматургією, створивши яскравий музичний образ святкової української ночі. Особливу роль у цій опері відіграють колядки та щедрівки, які гармонійно інтегровані у музичну тканину твору. «Різдвяна ніч» демонструє глибокий зв'язок

української народної традиції з професійним музичним мистецтвом і стала еталоном для подальшого розвитку національної опери.

Висновок: Микола Лисенко зробив неоціненний внесок у розвиток української музики. Його твори стали основою національної музичної культури, а його оперна спадщина досі залишається невід'ємною частиною українського мистецтва.

Список використаних джерел

1. https://suspilne.media/culture/405680-zednav-shidnu-i-zahidnu-ukrainu-do-181-ricnici-z-dna-narodzenna-kompozitora-mikoli-lisenka/
2. ІЗ ДЖЕРЕЛОЗНАВЧОЇ СПАДЩИНИ: МАЛОВІДОМА СТАТТЯ МИХАЙЛА ТЕЛЕЖИНСЬКОГО «МИКОЛА ЛИСЕНКО» https://core.ac.uk/download/pdf/153586705.pdf
3. Стаття. Тема: " Українська культура XIX ст. Музично-пісенна творчість." : https://vseosvita.ua/library/statta-tema-ukrainska-kultura-xix-st-muzicno-pisenna-tvorcist-520807.html

Татарінов Кирило Олександрович
студент IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Малежик Дмитро Іванович

Шляхи комеморації Волинської трагедії в Україні

Волинська трагедія, що сталася в 1943 році, є однією з найбільш болючих і контроверсійних сторінок в історії українсько-польських відносин. Події, пов'язані з масовими насильницькими актами, що здійснювалися в умовах Другої світової війни, залишили глибокі шрами в колективній пам'яті обох народів. Шляхи комеморації Волинської трагедії в українському суспільстві зумовлені не лише історичними та політичними факторами, але й соціокультурними особливостями, що формують національну ідентичність і колективну пам'ять. У той час як в Польщі трагедія сприймається як злочин проти мирного населення, в Україні вона є частиною складного контексту національно-визвольних змагань. Вивчення вказаних шляхів дозволяє краще зрозуміти не тільки історичні механізми пам'яті, але й актуальні виклики для міждержавних відносин, громадянської єдності та процесів примирення між народами.

Актуальність дослідження полягає в тому, що Волинська трагедія є важливим аспектом міждержавних відносин, а також національної пам'яті українського народу, що досі викликає емоційні, політичні та соціальні дискусії. У Польщі та Україні зберігається розбіжність у сприйнятті подій 1943 року, що пов'язано з різними наративами та історичними інтерпретаціями. Для Польщі трагедія стала символом жертв та непрощенних втрат серед польської громади на Волині, тоді як для частини українців цей період є частиною боротьби за незалежність, в якій були відсутні однозначні моральні кордони. Комеморація цієї трагедії в Україні виявляється не лише через офіційні заходи, але й через численні культурні та громадські ініціативи, що включають меморіальні заходи, фільми, книги, публічні дебати та державні політики. Вивчення шляхів комеморації дозволяє зрозуміти, як формуються національні ідентичності, які процеси взаємного примирення або, навпаки, конфлікту існують у двосторонніх відносинах.

Метою дослідження є аналіз шляхів комеморації Волинської трагедії в українському суспільстві.

Комеморація є важливим інструментом формування та збереження колективної пам’яті, що впливає на усвідомлення історичних подій і формування національної ідентичності [1]. У сучасному суспільстві шляхи комеморації пов'язані з відтворенням історичної пам’яті, підтримкою суспільної згуртованості та визначенням ціннісних орієнтирів. Форми комеморації, зокрема офіційні заходи, пам’ятники, виставки, а також культурні та медійні прояви, відображають не лише історичні події, але й актуальні суспільно-політичні контексти.

Волинська трагедія 1943 року є складною сторінкою українсько-польських відносин, що відзначається великою кількістю жертв та глибокими історичними суперечностями. Події Волинської трагедії стали наслідком взаємної ескалації насильства в умовах Другої світової війни та конфліктів на етнічному ґрунті.

Історична пам’ять про Волинську трагедію відіграє ключову роль у формуванні сучасних українсько-польських відносин. Вона є водночас як джерелом напруги так і потенційним підґрунтям для примирення. Відмінності в інтерпретаціях трагедії, закріплені у шляхах комеморації, є перешкодою для гармонізації відносин, однак включення цієї теми у міждержавний діалог може сприяти подоланню історичних травм.

Українська історіографія трактує Волинську трагедію переважно у контексті національно-визвольної боротьби, наголошуючи на складності історичних умов та відповідальності обох сторін. Хоча існують різні підходи до оцінки подій, сучасні дослідження прагнуть до збалансованого висвітлення трагедії, уникаючи однобічного звинувачення [2]. Важливим аспектом ставлення до Волинської трагедії в Україні є те, що медіа в Україні значною мірою акцентують увагу на контексті політичних та військових обставин, які сприяли ескалації конфлікту. Історичні публікації та аналітичні статті, як правило, зосереджуються на взаємних звинуваченнях між ОУН (Організацією українських націоналістів) та польським населенням, що стало однією з причин масових жертв серед польських цивільних осіб. Однак ці матеріали також часто включають в себе вивчення контексту тодішньої радянської та нацистської політики, яка значно вплинула на розвиток конфлікту.

Комеморація Волинської трагедії в Україні репрезентується переважно на локальному рівні та включає меморіальні заходи, створення пам’ятників, а також наукові конференції. Створення меморіалів, таких як пам’ятник у селі Павлівка, є символом прагнення до примирення між Україною та Польщею. Водночас спостерігається недостатня активність на державному рівні, що свідчить про обережність у трактуванні цієї теми через її політичну чутливість.

В українських мас-медіа та культурі Волинська трагедія висвітлюється переважно у формі документальних програм, художніх творів та статей, які часто прагнуть знайти баланс між вшануванням пам’яті жертв і поясненням історичного контексту. Однак глибина висвітлення залежить від політичної кон’юнктури та соціального запиту [3].

Отже, історична пам’ять суттєво впливає на формування суспільних наративів, політики пам’яті та міждержавних відносин. Різні підходи до інтерпретації подій є як викликом, так і можливістю для діалогу та примирення. Розуміння цих шляхів може стати основою для подальшого вдосконалення політики пам’яті та зміцнення відносин між Україною та Польщею.

Список використаних джерел

1. Киридон А. Потенціал комеморативних практик у конструюванні національної ідентичності: концептуалізація проблеми. Історична пам'ять. 2020. №1 (42). С. 7-19.

2. Марущенко О. Сучасна вітчизняна історіографія волинських подій 1943 р.: проблеми і перспективи досліджень. URL: http://dspace. nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/13036/04-Maruschenko. pdf?sequence=1

3. Стрільчук Л., Нінічук А. Питання історичної пам'яті у сучасних українсько-польських взаєминах. Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: Історія. Чернівці: Чернівецький університет, 2017. № 1. С. 63–68.

Пецюх Богдан Ігорович
аспірант І курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»

Науковий керівник
доктор історичних наук, професор
Доценко Віктор Олегович

Соціальний та економічний стан єврейства на Київщині в 1920-ті роки

У 1920-ті роки на території Радянського Союзу проживало приблизно 3 182 000 єврейського населення. З них у межах УСРР мешкало 2 225 000 людей, що становило приблизно 70% від загальної кількості. Київщина мала найбільшу кількість євреїв - 577 000 людей [1, арк. 3зв].

Протягом десятиліття після Жовтневого перевороту зайнятість єврейського населення зазнала значущих змін. Кількість посередників та крамарів зменшилась втричі. Паралельно з цим збільшилась кількість євреїв, які займались вільнонайманою працею [2, с. 29].

Через революцію, громадянську війну та політику воєнного комунізму традиційним єврейським професіям, як ремісництво та дрібна торгівля, був нанесений удар. Наслідком стало те, що єврейство не спішило йти на контакт із новою більшовицькою владою. Більшовики намагались привернути на свій бік єврейське населення шляхом вирішення проблем, з якими воно зустрічалося. Головними викликами вважались розорення через війни, бідність серед мешканців штетлів (єврейських містечок), високі місцеві та загальні податки для населення, розорення ремісників та торговців [3, с. 184].

У освітній євреї не мали в достатній кількості навчальних закладів викладання в яких велось би їхньою мовою. У культурній сфері велось переслідування діячів культури та проводилась агресивна антирелігійна політика. Це сприяло тому, що євреї все більш вороже ставились до нового керівництва. Через всі ці проблеми більше активізувались політичні осередки та організації переважно сіоністського спрямування. В умовах більшовицького режиму їхня діяльність велась нелегальними методами [3, с. 184].

1920 – ті роки характеризувались активною міграцією єврейського населення в межах новоутвореного Радянського Союзу. Після скасування смуги осілості почалось активне переселення на схід УСРР і у глиб СРСР. Єврейське населення східних регіонів Української СРР збільшилось вдвічі, а у деяких регіонах навіть утричі. У той же час «традиційні» території розселення, Правобережжя та Поділля, зіткнулись зі скороченням населення в середньому на 5 – 10%. На Київщині, наприклад, Білоцерківський округ втратив мінімум половину всього свого єврейського населення, якщо порівнювати з переписом 1897 року [2, с. 102].

Радянські міста, як Москва та Ленінград, ставали бажаним місцем пошуку роботи для єврейської молоді у ті часи. Через таку тенденцію протягом 1920 – х років кількість безробітних євреїв у цих містах перевищило кількість безробітних неєвреїв. Радянські центри обіцяли єврейству успіх, статус, престиж та кращий рівень заробітків, тому тисячі представників молоді осідали в них [4, p. 38 - 39]. Київ, Харків, Одеса та Москва стали центрами міського єврейського життя в Радянському Союзі[4, p. 57].

Київ протягом першої половини 1920 – х років акумулював одну із найбільших кількість прибулих євреїв: у місті 63,2% єврейського населення було немісцевим, тобто

люди переселялись у місто із інших територій [2, с. 135 - 136]. Загалом єврейське населення у Києві лише за 1923 – 1926 роки збільшилось на 8,8%. У числах – це 13 517 людей, що становить найбільше абсолютно значення порівняно із іншими великими містами УСРР [2, с. 131 - 136]. У Києві кількість євреїв збільшилась з 32 093 у 1897 році до 140 256 на 1926 рік [2, с. 110].

Одна з причин того, що євреї активніше переселялись до міст, ніж селяни, це те, що навички крамаря чи дрібного торгівця краще пасували і допомагали вижити в місті, ніж селянину, який звик обробляти землю [2, с. 108].

В контексті соціального життя варто згадати про іноземну допомогу мешканцям від філантропських організацій. Основним і найбільшим меценатом була американська компанія – Джоїнт (Joint). Повна назва: Об'єднаний розподільчий комітет американських фондів допомоги євреям, що постраждали від війни (American Jewish Joint Distribution Committee for Jewish War Sufferers). Вона надавала кошти та одяг для підтримки місцевих спільнот через релігійних лідерів, а також навіть підтримувала і нелегальні єврейські партії [5, p. 73]. Ба більше, Джоїнт також фінансувала функціонування медичних закладів. Наприклад, вона підтримували роботу хірургічної лікарні в Києві, а також чотири ясел на території Київщини [6, арк. 35 - 37]. Загалом протягом 1925 – 1926 років Джоїнт підтримувала щонайменше у Києві, Ромнах, Єкатеринославі та Полтаві медичні заклади, які загально мали 259 ліжок [6, арк. 46].

Отже, ситуація в соціальних та економічних сферах життя єврейського населення Київщини стала критичною у 1920 – х роках. Через події революцій, громадянської війни та політику воєнного комунізму євреї регіону попали у скрутне становище. Брак коштів, високі податки та відсутність роботи формували негативне ставлення до більшовицької влади серед єврейського населення. Наслідком цього стали процеси активної міграції та переселення євреїв у міста як у межах Української СРР, так і у інші республіки. Через міграцію більшість єврейського населення великих українських міст становили прийдешні, а не місцеві євреї. Для допомоги мешканцям більшовицька влада залучала філантропські іноземні організації, найбільшою з яких була Джоїнт. Саме завдяки їй вийшло утримувати багато медичних закладів, хірургічних лікарень та ясел.

Список використаних джерел

1. YIVO, Box 21, RG 358, Folder: 191
2. Вейцбліт І. І. Рух єврейської людності на Україні: періоду 1897 – 1926 років. Кременчуг: Держвидав України, 1930, 175.
3. Доценко В. О., 2014. *Об'єднатися щоб вижити: Єврейський громадський рух в Україні (60-ті рр. XIX ст. – 30-ті рр. XX ст.).* Вінниця: ТОВ “Нілан-ЛТД”, 330.Bemporad E., 2013.
4. *Becoming Soviet Jews: The Bolshevik Experiment in Minsk.* Bloomington: Indiana University Press, 276.
5. Batsman M., 2019. *Bolsheviks’ Great Expectations: Sovietizing Jews in the Ukrainian Province, 1919- 1930.* Florence: European University Institute, 216
6. YIVO, Box 1, RG 53, Folder: 1

Серба Вікторія Олегівна
студентка IVкурсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Гончар Юлія Борисівна

Медіавплив та виборчі стратегії: як інформаційна війна формує імідж Трампа і Гарріс

Політична комунікація дедалі більше визначається медійним впливом, що у виборчих кампаніях відіграє вирішальну роль у формуванні громадської думки. Інформаційні потоки модифікують імідж кандидатів, використовуючи як традиційні, так і цифрові ресурси для просування певних наративів. Інформаційна війна, яка супроводжує сучасні виборчі процеси, спрямована на зміну сприйняття політичних лідерів шляхом поширення цільових меседжів, фейкових новин та маніпулятивних технологій.

Медійний вплив визначається здатністю інформаційних каналів формувати політичну реальність. У структурі інформаційної війни використовуються методи дезінформації, емоційного впливу, перебільшення та спотворення фактів. Основні теоретичні підходи до вивчення політичного іміджу ґрунтуються на концепціях символічної взаємодії, масової комунікації та когнітивного сприйняття. Політичні кандидати, стикаючись із потужними медійними потоками, змушені адаптувати стратегії відповідно до змін у суспільних настроях. Традиційні медіа, такі як телебачення, преса та радіо, зберігають значення, однак цифрові платформи, зокрема соціальні мережі, визначають темпи поширення інформації та створюють умови для негайного реагування.

Передвиборчі стратегії Дональда Трампа та Камали Гарріс демонструють різні підходи до використання медіаінструментів. Структура кампанії Трампа будується на активному використанні коротких, емоційно забарвлених меседжів, спрямованих на мобілізацію електорату. Наголос робиться на конфронтаційній риториці, що підсилює ефект «свій-чужий». Гарріс застосовує більш стримані тактики, орієнтовані на представлення політичних ініціатив, інклюзивності та соціальної єдності. Використання соціальних мереж обома кандидатами відображає відмінності у підходах: Трамп орієнтується на безпосередню комунікацію, тоді як Гарріс покладається на підтримку офіційних каналів [1, с. 61].

Маніпулятивні технології та чорний PR є важливими елементами виборчих стратегій. Використання дезінформації, атак на опонентів, спотворення фактів сприяє формуванню стійких суспільних уявлень. Медійна активність спрямована на посилення образу кандидата та підрив довіри до опонента. У цьому контексті соціальні мережі відіграють вирішальну роль у поширенні фейкових новин, що створює інформаційне середовище з високим рівнем емоційного напруження. Політичний імідж формується через комплекс взаємопов'язаних стратегій, які враховують сучасні особливості інформаційного простору.

Інформаційна війна відіграє значну роль у виборчих процесах. Фейкові новини та дезінформація використовуються для зміни громадського сприйняття кандидатів. У медійному просторі поширюються вигадані історії, маніпулятивні інтерпретації подій та відверті вигадки. Такі методи спрямовані на підрив довіри до опонента та зміцнення власних позицій.

Медійні атаки є інструментом боротьби за електорат. Публікація компрометуючих матеріалів, спотворення заяв, виривання слів з контексту впливають на суспільне сприйняття. Наслідки таких дій можуть мати довготривалий характер, оскільки негативний образ закріплюється швидше, ніж спростовується.

Громадська думка значною мірою формується під впливом інформаційних кампаній. Часта повторюваність меседжів, створення емоційного фону та використання маніпулятивних стратегій сприяють формуванню стійких уявлень про кандидатів.

Порівняльний аналіз медійного образу Трампа та Гарріс демонструє різні підходи до політичної комунікації [3]. Образ Трампа ґрунтується на риториці протистояння, що приваблює його виборців. Підкреслюється незалежність, пряма мова, готовність до конфлікту [4]. Гарріс використовує імідж політика компромісу, зосередженого на питаннях соціальної справедливості та рівності. Її публічні виступи наголошують на командному підході та конструктивному діалозі [1, с. 62].

Основні відмінності у медійному позиціонуванні визначаються комунікаційними стратегіями. Трамп орієнтується на жорстку риторику, Гарріс на позитивне позиціонування. Подібність полягає у високому рівні залученості соціальних мереж для взаємодії з виборцями [2].

Узагальнення результатів дослідження свідчить про значний вплив інформаційної війни на виборчий процес. Медіамеханізми дозволяють коригувати суспільне сприйняття кандидатів, використовуючи різні технології комунікації. Перспективи подальших досліджень можуть зосереджуватися на аналізі впливу штучного інтелекту на інформаційні кампанії, ефективності контрпропагандистських стратегій та еволюції маніпулятивних технологій у політичній боротьбі.

Список використаних джерел

1. Горохова І., Додар А. Комунікативні стратегії у промовах Д. Трампа та К. Гарріс. Молодий вчений. 2024. № 6 (130). С. 59–63. URL: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-6-130-20.

2. Морський О. Битва тактик. Дебати Камали Гарріс та Дональда Трампа. detector.media. URL: https://detector.media/infospace/article/232049/2024-09-12-bytva-taktyk-debaty-kamaly-garris-ta-donalda-trampa/.

3. Сич С. Боротьба за Білий дім: що відомо про стратегічні комунікації Камали Гарріс і Дональда Трампа. Інформаційне агентство АрміяInform. URL: https://armyinform.com.ua/2024/11/04/borotba-za-bilyj-dim-shho-vidomo-pro-strategichni-komunikacziyi-kamaly-garris-i-donalda-trampa/.

4. Ускова Т., Баласанян О. Концептуальна метафора у перекладі (на матеріалі промов Д. Трампа). Вісник науки та освіти. 2023. № 11(17). URL: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11(17)-377-387.

Шерепа Тетяна Русланівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, професор
Іванова Людмила Георгіївна

Ідея мовного самовизначення у світогляді та творчості

В'ячеслава Чорновола

В'ячеслав Чорновіл — одна з ключових постатей українського визвольного руху другої половини XX століття. Публіцист, правозахисник, політик і діяч шістдесятницького руху, він залишив глибокий слід не лише в історії боротьби за незалежність, але й у формуванні ідеї мовної самосвідомості як чинника національного утвердження. Його

роздуми про мову як основу державності та ідентичності були не лише словами, а практикою — навіть у часи репресій Чорновіл свідомо відстоював українську мову як особистий вибір і суспільну норму.

Актуальність цієї теми зумовлена тим, що мовне питання в сучасній Україні знову стало предметом широкого суспільного обговорення — особливо в умовах повномасштабної війни, коли вибір на користь української мови дедалі частіше стає жестом культурного спротиву, солідарності та національної єдності. У цьому контексті погляди В'ячеслава Чорновола на мову як інструмент боротьби, самовизначення та морального вибору набувають нової ваги й звучать напрочуд сучасно.

Мовна позиція Чорновола формувалася в умовах агресивної русифікаційної політики СРСР, яка передбачала витіснення української мови з освіти, науки, медіа та побуту. У цих умовах свідомий вибір говорити українською набував характеру протесту і водночас — самоутвердження. Ще в студентські роки, навчаючись на факультеті журналістики Київського університету (1955–1960), він звернув увагу на системне приниження української мови та культури. Його відмова писати дипломну роботу російською мовою та чітка позиція розмовляти лише українською, стали першим відкритим актом непокори, що заклало підвалини його ідеологічної позиції [1, с. 224].

Із середини 1960-х років мовне питання стало для Чорновола одним із ключових у його правозахисній та публіцистичній діяльності. У своїх текстах він розглядав мову не лише як інструмент спілкування, а як наріжний камінь української ідентичності та один із основних фронтів національного спротиву, як основу національного буття і водночас індикатор свободи. Його переконання базувалися на глибокому усвідомленні того, що мовна асиміляція — це не менш небезпечна форма поневолення, ніж політичне чи економічне підкорення.

Доказом цього, є те, що у своїй праці «Лихо з розуму» (1967), яка стала маніфестом протесту проти репресій, Чорновіл неодноразово порушує тему приниження української мови в радянських судах. Він описує процеси над діячами культури, які вимагали говорити українською — і щоразу зустрічали холодне, демонстративне ігнорування з боку суддів, прокурорів, слідчих. Радянська система перетворювала мову на інструмент підкорення, а її використання — на прояв «неблагонадійності». Мовна проблема, за Чорноволом, — це насамперед проблема політична. Недарма ще царизм здійснював наступ на національні мови, видаючи Валуєвський циркуляр та Емський указ. Це були не просто законодавчі акти, а, як наголошує Чорновіл, — прояв колоніального статусу українського народу. Радянська влада, успадкувавши цю практику, формувала тип людини без національної ідентичності — тієї, якій «все равно какой язык» [2, с. 41]. Аналізуючи справу М. Гориня, Чорновіл занотував тривожні висновки Михайла про реальний стан справ із мовним питанням у радянській дійсності: «Чи можна вважати рішеною національну проблему, наприклад, у Російській Федерації, де сотні тисяч українських дітей не мають можливості отримувати хоч би восьмирічну освіту на рідній мові? А росіянам створена така можливість в Україні» [2, с. 40]. Таким чином, українська мова у публічному просторі радянських міст, зокрема в Києві, майже не звучала. А судова система постає у Чорновола не лише як механізм фізичних репресій, а й як інструмент лінгвістичного приниження. Мова ставала символом опору, і саме тому її викорінювали.

Особливо глибоко мовне питання висвітлено на сторінках «Українського вісника» — першого нелегального правозахисного журналу, який редагував Чорновіл. У розділі «Хроніка» він фіксує, з одного боку, важливі події у сфері культури, з іншого — систематичні арешти та обшуки людей, що цікавляться українською літературою або поширюють її. Наприклад, у третьому випуску журналу описано розгром видавництва «Молодь» у Києві, яке публікувало серії на кшталт «Життя славетних», поетичні збірки тощо. Звільнено ключових редакторів — Івана Дзюбу, Юрія Бадзя, а згодом усунено і директора видавництва Б. Чайківського [3, с. 67]. У видавництві «Дніпро» було вилучено

збірник перекладів французької поезії з передмовою М. Коцюбинської, яку замінили на «Вибрані твори» М. Шамоти [3, с. 68].

У четвертому випуску «Українського вісника» згадується справа Івана Світличного, якого в жовтні 1970 року викликали до міліції з вимогою влаштуватися на роботу, погрожуючи притягненням до відповідальності за «тунеядство». Хоча, ще у 1965 р. Світличного звільнили з роботи за активну літературну діяльність і критику режиму, після чого заарештували. Попри звільнення у 1966 році, він уже не мав можливості офіційно працювати за фахом і займався літературною творчістю вдома [4, с. 559]. Подібна доля спіткала й літературного критика та публіциста Євгена Сверстюка, якого у 1965 році виключили з Інституту педагогіки після гострої промови перед учителями Волині. [4, с. 560].

Таким чином, у концепції В. Чорновола мова постає як «внутрішній фронт» — боротьба за неї відбувається не на барикадах, а у щоденному виборі: якою мовою ти говориш вдома, якою мовою читаєш, якою мовою думаєш. У цьому розумінні кожна дія, спрямована на захист української мови, набуває політичного змісту. Саме тому Чорновіл вважав мовне питання не «побутовим», а цивілізаційним. Навіть перебуваючи у засланні чи в таборах, він продовжував вести щоденники і листування українською мовою, попри обмеження, репресії та ізоляцію. На початку 1990-х років, коли розгортався рух за незалежність України, Чорновіл продовжував відстоювати мову як основу державності. Він зазначав, що державна мова може сконсолідувати Україну, допущення двох державних мов може зруйнувати її, а вона й так перебувала в тяжкому становищі: «Сьогодні робити державу без державної мови, без державної символіки саме тієї, яка віками є, – це значить готуватись знову до якогось союзу, треба робити національну ідею, піднімати і робити із цього такого ще глевкого народу націю повноцінну, а тут мова – це все цементуючий факт» [5].

Після 24 лютого 2022 року в Україні спостерігається безпрецедентний злам у мовній поведінці громадян. Тисячі людей, які раніше переважно послуговувалися російською мовою, свідомо перейшли на українську — у побуті, в освіті, у соціальних мережах, на роботі. Цей процес не є нав’язаним згори, а навпаки — має глибоко індивідуальний і добровільний характер, що напрочуд точно відповідає філософії Чорновола: мова — це вибір, що визначає твоє “я” у межах нації. За даними незалежної соціологічної групи «Рейтинг», у березні 2022 року 76% українців вказали, що вважають українську рідною мовою, хоча ще в 2012 таких було лише 57%. [6] Ці дані свідчать про справжню мовну трансформацію, яка відбувається не через закон, а через внутрішню потребу людей бути причетними до спільної ідентичності. Це — саме та форма «мовної мобілізації», яку передбачав В’ячеслав Чорновіл. Він вірив у силу особистого прикладу та морального вибору. У його текстах не було примусу до україномовності — навпаки, це була мова гідності, свободи й солідарності. У сучасних реаліях ми бачимо, як його позиція реалізується на практиці — в громадському просторі, у війську, в освіті, в медіа.

Таким чином, В. Чорновіл одним із перших серед українських дисидентів послідовно та системно виступав проти радянської політики русифікації, підкріплюючи свої аргументи конкретними фактами, правовими оцінками та етичними засадами. Його думки не втратили актуальності й сьогодні: боротьба за мову залишається боротьбою за ідентичність, за право бути собою у власній країні.

Список використаних джерел

1. Деревінський В. В. В’ячеслав Чорновіл. Нарис портрета політика : монографія / В. В. Деревінський. – Тернопіль : Джура, 2011. – 224 с.
2. Лихо з розуму (портрети двадцяти «злочинців») : зб. матеріалів / уклад. В. Чорновіл. – Париж : Перша укр. друк. у Франції, 1967. – 335 с.
3. Український вісник : захалявний журнал з України. Вип. 3 : жовтень 1970 р. – Вінніпег ; Балтимор : Новий Шлях ; Смолоскип ім. В. Симоненка, 1971. – 118 с.

4. Чорновіл В. М. Твори : у 10 т. Т. 3 : Український вісник. Випуски I–VI. – Київ : Смолоскип, 2006. – 978 с.
5. Це зруйнує Україну, – пророчі слова Чорновола про мову | Голоси на радіо Ми з України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=trY8i7iC2F8
6. Шосте загальнонаціональне опитування: мовне питання в Україні (19 березня 2022) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/language_issue_in_ukraine_march_19th_2022.html – Дата звернення: 27.03.2025.

Чмихова Анастасія Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Бакуменко Олександр Петрович

Порівняльний аналіз підсумків і наслідків Нідерландської та Української революцій Ранньомодерної доби

Постановка проблеми. Нідерландська та Українська революції стали визначними віхами в історії цих країн, глибоко вплинувши на їхній подальший розвиток. Кожна з цих революцій виникла внаслідок специфічних внутрішніх і зовнішніх чинників, та попри різні контексти, всі вони спричинили глибокі політичні, соціальні й економічні перетворення, що визначили не лише долю цих народів, а й майбутнє Європи та світу загалом. Тому порівняння наслідків Нідерландської та Української революцій має важливе значення для глибшого розуміння загальних і специфічних механізмів революційних трансформацій у Європі Ранньомодерної доби.

Метою дослідження є спроба виявити спільне та відмінне в наслідках Української та Нідерландської революцій, з'ясувати їхній вплив на сусідні держави.

Виклад основного матеріалу. Тогочасні Нідерланди перебували під жорстким контролем Іспанської корони, тож революційний рух призвів до формування незалежності та політичної свободи. Утворення незалежної Нідерландської Республіки дало їй змогу зробити прогресивний крок у напрямку демократичних перетворень у європейському просторі. Політичні наслідки Нідерландської революції мали значний вплив на соціальні процеси в країні. Перемога над Іспанією забезпечила громадянські права для широких верств населення. Середня буржуазія, що здобула владу, перетворилася на основного рушія економічного зростання. Найсуттєвішим досягненням стала свобода віросповідання – Нідерланди перетворилися на прихисток для протестантів, які зазнавали переслідувань в інших європейських державах [2].

Після успішних кампаній під проводом Хмельницького Україна здобула певну політичну автономію, сформувавши Гетьманщину. Однак підписавши Переяславську угоду 1654 року з Московським царством, Богдан Хмельницький започаткував Українську васальну державу під протекторатом великої імперії. Це водночас істотно обмежило суверенітет Гетьманщини, що в наслідку призвело до її розколу в період Руїни. Незважаючи на боротьбу за соціальну справедливість, за часів Хмельницького не вдалося остаточно досягти суттєвих змін у становищі широких верств населення. Селяни, хоч і на певний час звільнилися від кріпацтва, все ж залишалися залежними від земельних власників, що в майбутньому стало джерелом соціальної напруженості. Проте, козацтво, яке виступало основною рушійною силою, здобуло розширені права, а козацька старшина, ще й привілеї [1].

Економічна ситуація після революції залишалася складною: військові дії та перманентні конфлікти призвели до руйнування господарської інфраструктури на значних територіях. В умовах війни й протистояння з Польщею Українська економіка залишалася переважно аграрною, і сільське господарство було основним джерелом добробуту. Під час революції і в перші роки після її завершення також активно розвивалася торгівля, хоча це обмежувалося збройними конфліктами та іншими соціальними потрясіннями. Водночас, державна підтримка сільського господарства й промисловості сприяла розвитку ремесла і сільськогосподарського виробництва в Україні, але ці досягнення виявилися лише тимчасовими, оскільки подальші політичні потрясіння обмежили ці процеси. Економічні трансформації в Нідерландах після революції стали дуже позитивними, вагомими та суттєвими. Досягнення в галузі мореплавства й колоніальної експансії надали Нідерландам можливість стати економічно потужною країною того часу. Торговельні шляхи, які Нідерланди відкрили завдяки своїй морській перевазі, принесли країні значні прибутки й дозволили створити одну з найбільших колоніальних імперій. Тривала економічна експансія також сприяла розбудові фінансових інституцій, зокрема амстердамської фондової біржі, що стала першою у світі.

Ці революції, також мали значний вплив на сусідні країни та міжнародні відносини по всій Європі. Визвольна війна в Нідерландах, що розпочалася через релігійні війни та політичні конфлікти, спричинила не лише створенню незалежної Республіки Сполучених провінцій, а й змінила розстановку сил серед європейських держав.

Нідерландська революція стала серйозним ударом для Іспанії, яка на той час була однією з найбільших імперій Європи. Втрата Нідерландів означала для іспанців значні політичні та економічні втрати, оскільки ці території були одними з найрозвинутіших в імперії та слугували торгівельними вузлами. Витрати на війну значно погіршили фінансове становище Іспанії, та суттєво послабили її гегемонію в Європі [3]. Англія зі свого боку була зацікавлена в обмеженні іспанського впливу, оскільки Іспанія володіла потужним флотом, який загрожував англійським колоніям та морській торгівлі.

Боротьба за незалежність від Польщі, змінила політичну карту Європи, трансформуючи баланс сил між ключовими державами регіону. Головним політичним і військовим супротивником України за часів Хмельницького була Річ Посполита. Українська революція стала відчутним для Польської держави, адже вона не лише втратила частину своїх територіальних володінь, а й зіткнулася з серйозними внутрішніми проблемами [1].

Підписання Переяславської угоди 1654 року стало визначною віхою в історії українсько-московських відносин. Для Московського царства цей союз із Військом Запорозьким був, з одного боку, можливістю послабити Річь Посполиту та зміцнити свої позиції в регіоні, а з іншого — нагодою розширити свої володіння за рахунок українських земель. Водночас цей союз мав певні обмеження для України. Угода передбачала не лише допомогу з боку Московії в боротьбі з Польщею, а й певну політичну підпорядкованість, що згодом призвело до втрати значної частини української автономії, тому що уряд Гетьманщини, потрапив під контроль царської влади. Українська революція також суттєво вплинула на відносини з Османською імперією, велась активна переписка Хмельницького з лідерами країн Швеції та Франції.

Висновок. Аналіз наслідків революцій засвідчив фундаментальні перетворення. Нідерланди внаслідок революційного руху здобули статус незалежної республіки, що дозволило країні перетворитися на провідний економічний та торговельний центр. Українська революція, хоча й забезпечила певну політичну автономію, на жаль, не змогла гарантувати стабільну державну незалежність через втручання сторонніх сил та внутрішні протиріччя, проте стимулювала формування національної свідомості та боротьбу за державний суверенітет. Вивчення міжнародного впливу революційних подій продемонструвало їхнє значення для геополітичних змін у Європі та подальших визвольних рухів.

Список використаних джерел

1. Смолій В. А., Степанков В. С. Українська національна революція XVII ст. (1648-1676 рр.). Київ: Альтернативи, 1999. 352 с.
2. Anton van der Lem. Revolt in the Netherlands: The Eighty Years War, 1568–1648/ London: Reaktion Books, 2019. 272 p.
3. Geoffrey Parker. The Dutch Revolt. Harmondsworth: Penguin Books, 1981. 327 p.

Сафонов Кирило Анатолійович
магістрант І курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Черевко Оксана Степанівна

Проблеми у внутрішній політиці королівства Лівії як передумова приходу до влади Каддафі

Лівійська держава отримала омріяну незалежність в 1951 р., до того вона довгий час була колонією Італії. Необхідно відзначити, що особистий внесок короля Ідріса в отримання країною незалежності та становленні Лівії як держави дуже великий, що зазначають навіть дослідники, які симпатизують Каддафі. Лівія була першою арабською країною на Півночі Африки, яка отримала незалежність після закінчення Другої світової війни. Її політичний лідер емір Ідріс ас-Сенусі показав приклад усьому світу, що незалежність колишня колонія може отримати мирним шляхом, уникаючи кровопролитної війни з колонізаторами та цивільними чварами всередині країни.

Суверенітет Лівії, однак, як зазначають дослідники, був формальним. Режим короля Ідріса I прийняв владу над виключно бідною країною(нафта тоді ще не була знайдена). Чисельність її населення становила трохи більше 1 млн осіб, з яких 90% не вміли читати та писати.

У Великобританії раніше за всіх виникло бажання забезпечити свої стратегічні інтереси у Лівії на довгострокову перспективу, причому задовго до перших заморозків холодної війни. Англійці ще 1944 р. дійшли висновку про необхідність розміщення великого військового контингенту в Кіренаїці, де не було ризику викликати невдоволення місцевого населення, оскільки воно сприймало британців як визволителів від італійського колоніального гніту.

24 грудня 1951 р., у день оголошення незалежності, було укладено попередні угоди про оборону з Англією, США та Францією, що давали право збройним силам цих держав залишатися на лівійській території до укладання постійних договорів. Невдовзі Сполучені Штати запропонували Лівії фінансову допомогу в рамках «доктрини Трумена»: 21 січня 1952 р. між США та Лівією було підписано угоду, за якою Лівії надавалася допомога в 1 млн. дол. на проекти розвитку, а фактично за право користування військовими базами країни (загалом у 1951-1953 рр. США надали Лівії 2,27 млрд. дол.) [1].

9 вересня 1954 р. було укладено лівійсько-американську угоду строком на 16 років (ідентичну тимчасовому), за якою США дозволялося мати свої збройні сили та використовувати військові бази на території королівства до грудня 1970 р., за що Вашингтон обіцяв платити протягом перших шести років по 4 млн. дол., потім - 1 млн. дол [1]. Фактично урядом США була зроблена ставка на Лівію, як на власну маріонетку у ході Холодної війни. Ухвалення Лівією «доктрини Ейзенхауера» означало відкрите проведення

урядом проамериканського курсу, що об'єктивно спричиняло відрив Лівії від Єгипту, Сирії та інших арабських країн. Тому не дивно, що передова лівійська громадськість не приховувала свого невдоволення маневрами уряду Бен Халіма. Обурення охопило і проанглійськи налаштовані правлячі кола [3].

Інакше складалися відносини між Лівією та Францією. Король Ідріс I, який намагався налагодити «братні відносини» із сусідніми арабськими державами, на знак протесту проти французького втручання у справи Тунісу та Алжиру зажадав виведення французького військового персоналу з Феззану, де було близько 400 чол. В 1954 р. було оголошено про припинення дії тимчасової угоди між двома країнами, і Париж поспішив вивести з Феззана свої війська. 12 серпня 1956 р. французькі та лівійські представники підписали «Договір про дружбу та добросусідські відносини». Крім договору, 12 серпня 1955 р. було підписано угоду, за якою Франції дозволялося використовувати аеродроми у районах Гат, Гадамес, Себха [3].

Королівський уряд пішов і на покращення відносин з Італією, у чому був зацікавлений Рим. У 1953 р. відбулися переговори щодо відшкодування Італією збитків, заподіяних Другою світовою війною. Після гострих дебатів італійська сторона погодилася відшкодувати збитки, що було названо допомогою під гаслом «дружба та співпраця» у розмірі 2,75 млн. ф. стерлінгів, про що у Римі було підписано угоду 6 жовтня. Враховуючи, що в Лівії знаходилося значне число італійських колоністів, Рим домігся нормалізації дипломатичних та консульських відносин, виступив за налагодження торгових зв'язків. До 1957 близько 39 тис. італійцям, які володіли в Лівії ділянками землі але виїхали звідти під час війни, було дозволено повернутися на свої ферми [2].

Підводячи підсумки, зовнішня політика Лівії під час правління Ідріса I була прозахідною проте цей вибір послаблював самостійність новоствореної держави, до того ж прийняті рішення неодноразово шкодили відносинам з іншими арабськими країнами, що для населення Лівії було більш критичним ніж партнерство з США. Гроші, що надходили до Лівії від союзників також не змогли дозволити лівійцям провести широку модернізацію, а отже і ці позитивні моменти не помічалися населенням. Можемо зробити припущення, що населення чекало на відновлення арабської співдружності і багатовекторну політику, чого не міг показати король але зможе Каддафі.

Список використаних джерел

1. Bills S.L. The Libyan arena: The United States, Britain, and the Council of Foreign Ministers, 1945–1948. Kent, Ohio: Kent State University Press, 1995.
2. Blackwell S. British military intervention and the struggle for Jordan: King Hussein, Nasser, and the Middle East Crisis, 1955–1958. New York: Routledge, 2009.
3. Ovendale R. 1996. Britain, the United States and the Transfer of Power in the Middle East, 1945–1962. London, Leicester UP.

Федорченко Павло Сергійович
магістрант I курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Коляда Ігор Анатолійович

Родина Антоновичів: національно-культурний феномен

Розпочнемо наш огляд із діяльності засновника родини – Володимира Боніфатійовича Антоновича (1834–1905), який у 1860 р. здобув ступінь кандидата в

історико-філологічному факультеті Київського університету, де й познайомився з українським історико-культурним надбанням, що вплинуло на його наукову діяльність та життєву орієнтацію [1, с. 66]. Студентська етнологічна діяльність серед українського простолюду зрештою вилилась у розрив із шляхетськими колами, обґрунтований у статті "Моя сповідь" на сторінках петербурзького журналу "Основа" [1, с. 67]. Вже на початку 1860-х рр. В. Антонович став одним із засновників та активним учасником Старої Київської громади, яка об'єднала україножильську інтелігенцію й налічувала за спогадами М. Драгоманова "душ 250-300" станом на 1862 рік [2, с. 25].

Сам В. Антонович дотримувався автономістських політичних поглядів, наголошуючи саме на освітньому та культурному розвитку українського народу й доклав багато зусиль в освітній та культурній праці для захисту української національної спадщини та самобутності, зокрема прислужився до зняття частини обмежень встановлених Емським Указом (1874), водночас розглядав Галичину як плацдарм боротьби за спільну українську справу [3, С. 12–13]. У 1897 р. В. Антонович став засновником Загальної української організації, метою якої було об'єднання діячів українського національного руху на засадах безпартійності та демократизму. В подальшому ЗУО стане підґрунтям для розвитку українських політичних партій [4].

Упродовж своєї наукової діяльності працював у таких галузях як історія, археографія, етнографія, нумізматика, історична географія [1, с. 64], біографістика [5, с. 163], а також фактично започаткував українську археологію [1, с. 64]. Сфера його історичних наукових інтересів охоплювала добу ВКЛ, козацтво, гайдамаччину, міжконфесійні відносини в Україні сер. XVII – кін. XVIII ст., історія селянства, міщанства та шляхетства. Всього авторству В. Антоновича належить близько 300 наукових праць [3, с. 12]. На думку історика Михайла Брайчевського, в своїй праці В. Антонович орієнтувався на західноєвропейську культуру та історіографію, а не на польську чи російську, пориваючи з провінціалізмом, що тоді домінував серед праць українських істориків [6]. У його наукових працях чітко прослідковується їхня національна орієнтація. Він був одним з перших українських істориків, який виступав з концепцією національно-культурної самобутності українського народу [3, с. 12].

Катерина Миколаївна Антонович-Мельник (1859–1942) провадила свою наукову діяльність в Київському університеті під керівництвом професора В. Антоновича близько 20 років, а в 1902 р. побралась із ним, ставши його новою дружиною. Сфера її наукових інтересів включала історію (зокрема, вивчення українських гетьманів), археографію, етнологію, а в царині археології, вона стала однією з 4 жінок-археологів в Російській імперії. Значну роль відіграла вона й для розвитку музейної справи при музеях Київського університету. Після смерті В. Антоновича в 1908 р. на рівні з продовженням своєї археологічної діяльності, значну роль в житті вона відводила збереженню й поширенню наукового доробку свого чоловіка, а також брала участь в низці наукових організацій, таких як НТШ у Львові, УНТ у Києві, Київського археологічного музею, Московського антропологічного товариства та інших. З 1919 р. працювала у ВУАН. Редагувала й готувала до друку 2 томи праць чоловіка [7].

Дмитро Володимирович Антонович (1877–1945) з малку перебував у атмосфері громадських, наукових і мистецьких інтересів української інтелігенції. У 4-й Київській гімназії визначилося основне коло наукових інтересів Дмитра – історія мистецтва і театру. Впродовж студентських років у Київському та Харківському університетах активно займався національно-революційною діяльністю, що унеможливило здобуття вищої освіти в жодному з них. Неодноразово переслідувався російською жандармерією й пів року (1903–1904) провів в ув'язненні. Брав участь у видавничій та публіцистичній справах, займався контрабандою націонал-патріотичної літератури з Галичини на Велику Україну. Був одним із засновників РУП, а згодом і УСДРП. Неодноразовий голова партійних конгресів у Києві та Львові. У часи УНР займав посади міністра військового флоту (1918), міністра у справах мистецтва (1918–1919) та посла УНР в Римі за часів Директорії (1919–1920). З 1921 року –

один із засновників Українського вільного університету, де протягом багатьох років викладав лекції з історії українського мистецтва, а протягом 1928–1930 рр. та 1937–1938 рр. – займав посаду ректора. Засновник та керівник Музею визвольної боротьби України в Празі. Керівник Історико-філологічного товариства (1925–1945). Автор історичних праць з історії українського мистецтва, зокрема й "300 років українського театру" (1925, Прага) [8, 9 С. 104–105]. Двоє синів продовжили справу батька в національно-культурній царині.

Михайло Дмитрович Антонович (1910–1955) – народився у Флоренції. Закінчив УВУ. Автор докторської дисертації "Князь Репнін, генерал-губернатор Саксонії" (1936). Науковий співробітник Українського наукового інституту в Берліні (1936–1941). Член Українського історико-філологічного товариства у Празі. Викладав в університетах Бреслау та Відня, де став доцентом. У 1945 р. був арештований у Берліні та депортований до СРСР, де до середини 1950-х рр. перебував у радянських концтаборах поблизу м. Норильськ та на Колимі. Автор студій з української історії XVI–XIX ст., зокрема науково-популярних нарисів з історії України. Вважав, що колонізаційний процес освоєння українських земель є найважливішим та визначальним чинником української історії. Автор невиданої монографії про П. Сагайдачного [10].

Марко Дмитрович Антонович (1916–2005) – уродженець Києва, що перебував на еміграції з 1923 р. Вивчав історію й літературу в Празі в УВУ та Карловому університеті, від 1945 – єгиптологію у Мюнхенському університеті, від 1950 – в Монреалі. В'язень концтабору Терезієнштадт (1944–1945). Докторат УВУ (1949) з історії. У 1956–1982 – працівник українського відділу Державного радіо Канади. Автор праць з історії громадівського руху в Україні XIX ст., епістолярної спадщини української аристократії, історії українського студентства та студій з історії доби античності на півдні України. Від 1992 р. – президент УВАН у США [11, 12].

Таким чином, можна прослідкувати феноменальну родинну тяглість національно-культурної діяльності родини Антоновичів, яка охопила щонайменше 3 покоління й близько 150 років. Кожен з описаних діячів доклався до наукового вивчення історії України (й не лише її), охопивши у працях різні спеціальні історичні дисципліни та історичні періоди. Крім цього родина була залучена й до громадської та політичної праці, апогеєм якої стала праця Д. В. Антоновича в урядах УНР. Доклались Антоновичі й до наукової та національно-культурної праці в діаспорі. Спадок родини Антоновичів є величезним і потребує подальших досліджень та публікацій.

Список використаних джерел

1. Киян. О. І. Життєвий та творчий шлях В.Б. Антоновича. Український історичний журнал. 1991. Вип. 2, (№ 360). С. 64–76.
2. Грицик К. Стара Київська громада в українському національному русі у 60–90-х рр. XIX століття: погляд на проблему. Мандрівець. 2014. № 6. С. 22–28.
3. Круглашов А. М. Антонович Володимир Боніфатійович (1834 – 1908). Історія ідей і концепцій державної влади та публічного управління в Україні : енциклопедичний довідник / за заг. ред. М. В. Ярмистого. Чернівці, 2016. С. 10–14.
4. Лавров Ю.П. Загальна Українська безпартійна демократична організація (ЗУБДО). Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Інститут історії України. НАН України, 2005. 672 с.
5. Дорошенко Д. І. Володимир Антонович : його життя й наукова та громадська діяльність. Прага, 1942. 163 с.
6. Здоровило Т. Створив українську археологію як науку: 191 рік з народження Володимира Антоновича, фото. Україна молода : веб-сайт. URL: https://umoloda.kyiv.ua/number/0/196/187561# (дата звернення: 28.03.2025)
7. Сьомочкіна-Рижко О. М. Антонович-Мельник Катерина Миколаївна. Енциклопедія Сучасної України / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк

[та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. Т1. URL: https://esu.com.ua/article-43012 (дата звернення: 28.03.2025)

8. Короткий В. А. Антонович Дмитро Володимирович. Енциклопедія Сучасної України / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001, оновл. 2024. Т1. URL: https://esu.com.ua/article-43000 (дата звернення: 28.03.2025)

9. Жук А. Автобіографія Дмитра Антоновича. Сучасність. 1961. № 1. С. 103–114.

10. Ясь О. В. Антонович Михайло Дмитрович. Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Інститут історії України НАН України. 2003. 688 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Antonovych_Mih (дата звернення: 29.03.2025)

11. Ясь О. В. Антонович Марко Дмитрович. Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Інститут історії України НАН України. 2003. 688 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Antonovych_Mar (дата звернення: 29.03.2025)

12. Жуковський А. І. Антонович Марко Дмитрович. Енциклопедія Сучасної України / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001, оновл. 2017. URL: https://esu.com.ua/article-43004 (дата звернення: 29.03.2025).

Савченко Ярослав Іванович
студент ІІІ курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Камбалова Яніна Миколаївна

Реалізація компетентісного навчання в умовах НУШ шляхом використання творів живопису в процесі навчання історії України

Сучасна освіта в Україні перебуває на етапі трансформації, орієнтованої на формування всебічно розвиненої особистості, здатної критично мислити, працювати в команді, приймати рішення та відповідати на виклики часу. У цьому контексті ключову роль відіграє компетентнісний підхід до навчання, який став основою освітньої реформи в рамках Нової української школи.

У межах Нової української школи компетентнісний підхід реалізується через нові освітні стандарти, інтегровані курси, міжпредметні зв'язки, застосування проєктної діяльності, інноваційні форми та методичні прийоми діяльності в освітньому процесі. Візуалізація знань та використання творів мистецтва як інструменту для глибшого розуміння історичних процесів у здобувачів освіти Нової української школи є прикладами таких інноваційних підходів. Саме тому звернення до живопису як джерела історичних знань відкриває широкі можливості для формування історичної компетентності учнів, розвитку їхнього естетичного смаку, здатності до аналізу й інтерпретації культурних явищ.

Робота з творами живопису є важливою частиною сучасної історичної освіти, оскільки вона інтегрує елементи мистецької, культурної та інформаційної грамотності. Робота з творами живопису на уроках історії України сприяє формуванню предметних історичних компетентностей, зокрема: інформаційно-комунікативної, культурної, логічної та аксіологічної.

Інформаційно-комунікативна компетентність. Включає уміння: використовувати цифрові технології для пошуку, добору та впорядкування інформації про історичні події, відображені в живописі; критично аналізувати художні твори як джерело історичної інформації, виявляючи можливі маніпуляції або суб'єктивність; дотримуватися етичних

норм у поширенні історичної інформації, пов'язаної з мистецтвом, та правил академічної доброчесності; поширювати історичні знання через презентації, інфографіку чи інтерактивні матеріали на основі живопису [1, с. 4].

Культурна компетентність. Включає уміння: аналізувати мистецькі твори як джерело знань про історичні, соціальні та культурні явища; визначати особливості розвитку української культури в європейському і світовому контекстах через живопис; інтерпретувати твори мистецтва в їхньому історичному контексті, зважаючи на вплив суспільних подій і традицій; виявляти взаємодію культур через художні твори різних епох і народів [1, с. 8].

Логічна компетентність. Включає уміння: встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями, відображеними у творах живопису, та їхнім впливом на мистецький процес; узагальнювати інформацію з живопису, співвідносити її з іншими історичними джерелами; оцінювати достовірність зображених у картинах подій через аналіз художніх прийомів і авторського задуму; формулювати власні судження щодо впливу історичних подій на розвиток мистецтва і навпаки.

Аксіологічна компетентність. Включає уміння: оцінювати твори живопису як відображення моральних, етичних і соціальних цінностей конкретної епохи; осмислювати внесок митців у формування історичної пам'яті та ідентичності; виявляти цінності, які об'єднують різні культури і народи, через аналіз художніх творів; використовувати твори мистецтва для формування власного ціннісного ставлення до історичних подій.

На думку відомого сучасного методиста І. Коляди, використання живопису на уроках історії України має також практичну цінність: воно допомагає повторити, закріпити та поглибити вже здобуті знання. Картини створюють зв'язок між культурним контекстом і навчальним матеріалом, що сприяє кращому усвідомленню історичних явищ. Здобувачі освіти не лише засвоюють події, але й розуміють їхній естетичний і культурний вимір, що тісно пов'язує історію з мистецтвом [2, с. 41].

Робота з живописними творами на уроках історії відкриває широкі можливості для покращення процесу засвоєння матеріалу. Картини не лише поглиблюють змістовий компонент теми, але й виступають дієвим методом засвоєння знань, навичок та умінь. Вони допомагають організувати заняття у новій формі, стимулюють аналітичний підхід до історичних подій, посилюють персоналізацію сприйняття історичного процесу, а також мають психотерапевтичний вплив на здобувачів освіти [3, с. 9].

Утім, цей підхід має певні виклики, особливо для школярів підліткового віку. Через психологічні особливості цього вікового періоду, а також брак життєвого та естетичного досвіду, підлітки можуть стикатися з труднощами у сприйнятті художніх творів. Вчителю необхідно враховувати ці особливості, а також опиратися на напрацьовані методики, щоб створити власну систему роботи, яка максимально відповідатиме індивідуальним потребам та особливостям здобувачів освіти.

Живописні твори також є результатом духовно-практичної діяльності їх авторів, які через художньо-образну форму виражають своє розуміння й оцінку історичних явищ. Здобувачі освіти мають усвідомити, що картини є не просто джерелами інформації, а й глибокими рефлексіями автора над подіями та явищами своєї епохи [4, с. 10].

Отже, робота з живописними творами є невіддільною частиною сучасної історичної освіти, яка сприяє формуванню ключових компетентностей, таких як інформаційно-комунікативна, культурна, логічна та аксіологічна. Аналіз картин дозволяє здобувачам освіти глибше усвідомити історичні події, вивчити їх у культурному й соціальному контекстах, а також формує емоційний зв'язок із минулим. Живопис виступає не лише джерелом інформації, а й засобом рефлексії художників над своєю епохою, що сприяє розвитку історичного мислення, кращому засвоєнню матеріалу й естетичному сприйняттю. Здобувачі освіти вчаться аналізувати символічний зміст образів, оцінювати достовірність подій і взаємозв'язки між мистецтвом та історією. Водночас важливо враховувати вікові особливості школярів і забезпечувати педагогічну підтримку для подолання труднощів у

сприйнятті художніх творів. Завданням учителя є створення методик, які гармонійно інтегрують живопис в освітній процес, акцентуючи на його естетичному, культурному та історичному значенні.

Список використаних джерел

1. Додаток 17 до Державного стандарту профільної середньої освіти. Чинний від 2027-09-01. Вид. офіц. Київ, 2024. 10 с. https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/118/f537348n273.docx
2. Коляда І., Ніколайчук Д. Живопис на уроці історії: дидактичні засади та методичні прийоми навчання історії України : (на прикладі формування уявлень про участь українців у франко-російській війні 1812 р. (історія України 9 клас)). Історія в рідній школі: науково-методичний журнал для вчителів. 2012. № 10. С. 40–43.
3. Михайлів Т. В. Нетрадиційні уроки з історії (3 досвіду роботи). Історія та правознавство. 2006. № 5. С. 2–9.
4. Пометун О. І. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті. Історія в школах України. 2007. № 6. С. 3–12.

Юхименко Вікторія Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03. Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Телегуз Ірина Олександрівна

Меморіальні практики як чинник суспільної консолідації

Меморіальні практики в умовах військових конфліктів виступають ключовим елементом формування історичної пам’яті суспільства. Як зазначає французький історик П’єр Нора: «історична пам’ять об’єднує, а колективна роз’єднує» [5, с. 189]. Крім історичної пам’яті, є ще пам’ять колективна, проте обидва явища пов’язані з тим, що П’єр Нора називає «місцями пам’яті» – певною сукупністю місць та символічних об’єктів, з якими група людей пов’язує свої спогади, цінності та досвід [5, с. 101]. У контексті сучасного російсько-українського протистояння вшанування загиблих захисників набуло особливої значущості, функціонуючи не лише як спосіб збереження історичної пам’яті про полеглих, але й як інструмент зміцнення національної ідентичності. Важливу роль відіграють «місця пам’яті», які у сукупності з меморіальними практиками створюють спільний наратив, який інтегрується в історичну свідомість українців, сприяючи соціальній консолідації та формуючи відчуття історичної тяглості й колективної приналежності до долі народу.

Українська влада, усвідомлюючи значущість дискурсу нації, прийняла низку рішень щодо схвалення ряду важливих націєформувальних документів, зокрема Стратегії інформаційної безпеки до 2025 року, розробленої наприкінці 2021 р., плану дій із впливу на вкорінення національної самоідентифікації та рідномовності. Адже саме «з метою консолідації та формування історичної свідомості Українського народу, збереження національної пам’яті на державному рівні визнано необхідним офіційно належно відзначати і вшановувати пам’ятні дати і ювілеї. Зокрема, серед заходів, що їх Верховна Рада України визнала доцільними – проведення урочистих відзначень пам’ятних дат і ювілеїв [1, с. 4].

Експерт Національного інституту стратегічних досліджень України Ольга Михайлова обґрунтувала політико-суспільну важливість ушанувальних заходів, які сприяють «інтеграції людей у спільноту, формуванню образу минулого та усвідомленню власного місця в історичному процесі як на індивідуальному, так і на поколіннєвому рівнях». Вона аргументовано довела, що комеморативні практики громадян виступають суттєвим чинником національної безпеки, здатним забезпечувати консолідацію політичної нації. Це набуває особливої ваги в контексті російської агресії проти України та актуальної потреби згуртування українського суспільства [4, с. 19].

У контексті російсько-української війни питання збереження і формування національної ідентичності набуває особливого значення, адже цей процес стає важливим механізмом для консолідації суспільства. Увіковічення пам'яті загиблих військових має глибокий вплив, адже воно слугує інструментом формування спільної історії, яка підкреслює важливість незалежності, суверенітету та боротьби за власну свободу і свободу свого народу. Меморіальні практики створюють простір для колективного усвідомлення національних цінностей та історичних уроків, дозволяючи людям з різних регіонів і соціальних груп відчути єдність через спільну пам'ять. Героїзація тих, хто віддав життя за незалежність країни, не тільки утверджує моральні орієнтири для сучасності, але й формує ціннісну основу для майбутніх поколінь, забезпечуючи спадковість ідеалів свободи і демократії.

Меморіальні практики, як-от створення «Стіни пам'яті» або газону пам'яті, встановлення пам'ятників і меморіальних дошок, вечори пам'яті або долученість усієї спільноти до поховального ритуалу стали простором для колективного усвідомлення національних цінностей та історичних уроків [2, с. 16]. Вони сприяють відчуттю єдності між громадянами з різних регіонів, незалежно від їхніх культурних чи історичних відмінностей.

Мобілізація суспільства через меморіальні практики також є ключовим фактором, що посилює соціальну активність. У багатьох випадках саме ініціативи волонтерів, громадських організацій та активістів стають основою для створення меморіальних проектів. Успішна реалізація таких проектів демонструє ефективну взаємодію громадськості та держави, формуючи нову якість соціального партнерства та зміцнюючи демократичні процеси. Меморіальні заходи, включно з жалобними церемоніями, стають платформою для консолідації громадян, зміцнюючи соціальні зв'язки через спільну участь у вшануванні загиблих. Прикладом такої залученості може слугувати традиція відспівування героїв на головних площах міст, що зазвичай супроводжується жалобним мітингом, щоб виявити особливу шану та підтримку. Також у контексті подібних практик варто згадати традицію зустрічі кортежу із загиблим воїном стоячи навколішки обабіч дороги із розгорнутими прапорами, живими квітами та запаленими свічками або лампадками [2, с. 16]. Ці заходи сприяють формуванню нових форм соціальної довіри.

Меморіальні практики також стали каталізатором мобілізації громадянського суспільства. Волонтерські ініціативи поряд із цифровими платформами на кшталт «Книги пам'яті полеглих за Україну», демонструють нові підходи до комеморації та громадянської активності [3]. Участь у таких ініціативах не лише зберігає пам'ять про загиблих, але й стимулює громадян до активної участі у соціально-політичному житті країни.

Лікування колективної травми є ще одним важливим аспектом меморіальних практик який впливає на консолідацію суспільства. Війна залишає глибокі рани у свідомості суспільства, і ритуали пам'яті стають необхідними для подолання цього болю. Меморіальні заходи дають можливість спільно пережити втрату, висловити скорботу та знайти сили для відновлення. Ці практики створюють простір для осмислення трагедії, допомагаючи формувати нові наративи, які сприяють психосоціальній реабілітації.

Участь суспільства у меморіальних заходах засвідчує інтелектуальну, творчу, мистецьку спроможність українців до досягнень світового рівня, що безумовно працює на

формування національної гордості і патріотизму. Саме інтегративна функція спільної комеморації і зумовлює увагу держави до таких заходів [1, с. 5].

Таким чином, меморіальні практики в умовах російсько-української війни виконують комплексну роль. Вони сприяють посиленню національної ідентичності, соціальній згуртованості, подоланню колективного травматичного досвіду та мобілізації громадянського суспільства, закріплюючи пам'ять про героїчний спротив українського народу. Їхній вплив є вагомим фактором у формуванні стійкого та згуртованого українського суспільства в умовах тривалих викликів.

Список використаних джерел

1. Дічек Н. П. У контексті державної політики пам'яті в Україні: до прогресу національного духу: наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання», 6 квітня 2023 р. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2023. № 5(1). С. 1–6.
2. Іваннікова Л. Героям слава! Чин похорон українських військовослужбовців. Локальна історія. 2024. № 10. С. 14–17.
3. Книга пам'яті полеглих за Україну. URL: https://memorybook.org.ua/ (дата звернення: 08.04.2025).
4. Михайлова О. Меморіалізація військової звитяги у пам'ятниках України: аксіологічні аспекти. Політична культура та ідеологія. 2022. Вип. 5. С. 79–86. URL: http://politicus.od.ua/5_2022/12.pdf (дата звернення: 08.04.2025).
5. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять / пер. з фр. А. Рєпи. Київ: Кліо, 2014. 272 с.

Черепанинець Василь Васильович
студент IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Дробот Іван Іванович

Роман Шухевич – борець за українську державність

У центрі уваги запропонованої статті постає питання розкриття постаті Романа Шухевича як борця за українську державність. Його роль в історії України є визначною, однак не достатньо вивченою та оціненою, адже щодо Шухевича роками формувалися політичні міфи та негативний стереотип терориста, злочинця, нациста. Агресивна пропагандистська політика рф проти нашої держави та її видатних постатей, таких як Шухевич, продовжується й сьогодні. Тому є нагальна потреба в правдивому відтворенні історичних подій. Науковці зазначають, що в сьогоднішніх реаліях російсько-української війни інтерес до постаті Р. Шухевича та діяльності УПА значно зріс. Історикиня Олеся Ісаюк пояснює: «Війна спровокувала запит на вивчення історії про боротьбу за незалежність. Зростає кількість обізнаних з постаттю Романа Шухевича та УПА, втім для формування стійких уявлень та опірності до совєтських та російських міфів потрібна ще тривала робота істориків та медіа» [4].

Основними фактами з життя керівника УПА Р. Шухевича є постійна відкрита та підпільна боротьба з поляками, німцями, радянською владою, польська тюрма, німецьке ув'язнення, діяльність в Карпатській Україні, в ОУН та УПА. Все його життя і трагічна

доля сім'ї Шухевича покладені на вівтар боротьби за Українську державність у важких і, навіть, безнадійних умовах.

Шлях боротьби за Українську Незалежну Державу – це свідомий вибір Романа Шухевича. Патріотичне українське середовище та виховання дали Україні національного революціонера, лідера, який гідно пройшов шлях боротьби за Україну та її свободу. Саме завдяки Р. Шухевичу український національно-визвольний рух ХХ століття набув загальноукраїнського значення.

Кожен етап життєвого шляху Шухевича присвячений боротьбі за українську державність. Так, перші уроки з формування організаторських та бойових навичок Шухевич отримав у 20-30 роках ХХ ст., коли боровся за визволення українців з польських тенет. Його активна діяльність в Карпатській Україні демонструє бажання допомогти карпатським українцям встановити українську державність, щоб в майбутньому об'єднати всі українські землі в єдину соборну українську державу. Бажання відновлення Української Держави керували його діяльністю в ОУН, дало поштовх до співпраці з німецькими військами в довоєнний період та перші роки війни. "Дружину українських націоналістів" Шухевич розглядав, як основу українського війська. Прийшовши до розуміння того, що з тоталітарним режимом співпрацювати неможливо, перейшов у фазу підпільної боротьби. Сформовані сильні організаторські здібності, добрі політичні та військові знання дали можливість Шухевичеві у підпіллі стати основоположником УПА та ідеологом національно-визвольного руху та вести боротьбу за незалежність України з німецькими та радянськими окупантами у важких безнадійних умовах аж до кінця свого життя. За час існування УПА йому вдалося створити цілу українську державу в підпіллі, зі своїм урядом та власною валютою. Цього неможливо було зробити без тотальної підтримки населення. За час існування в рядах УПА було близько 100 000 українців. У важкий час Другої світової війни, сталінщини, перерозподілу світу місця незалежній Україні не було. Але Шухевич свідомо продовжував надважкий шлях боротьби за ідею могутньої, соборної, успішної і самодостатньої України, і за цю ідею віддав своє життя.

Незламність Головнокомандувача УПА та підпільна боротьба, є яскравими прикладами для сучасних українців, які ведуть боротьбу в російсько-українській війні.

Досвід війни українських націоналістів ХХ ст. дають можливість тепер, коли на нашій землі російський загарбник, наново переосмислити діяльність Шухевича та УПА та його визначну роль у боротьбі за українську державність. Практичний досвід УПА є цінним сьогодні, як ніколи. Вміння вести війну повстансько-підпільними методами, здатність до безкомпромісної боротьби та самопожертви заради Батьківщини дуже потрібні сучасній Україні. Шухевич вважав, що ми – українці - мусимо безкомпромісно боротися. Свободи нам ніхто не подарує. Він був впевнений, і не помилився, коли казав що «кожна хвилина може змусити українських патріотів взяти зброю в руки, організувавши національні збройні сили та стати в оборону власної держави. Адже борня за волю завше має сенс!» [2]. Ці слова актуальні в сучасній російсько-українській війні.

Основу для сучасної національної ідеї України – боротьби за незалежність і свободу – створили УПА та особисто Р. Шухевич. Його сили духу бояться й досі. Його ім'я вороги використали для виправдання так званої «боротьби з нацизмом» та досі висвітлюють в пропагандистському ракурсі. Історичну пам'ять про нього намагаються знищити, викривити в інформаційному просторі, фізично знищили Музей Шухевича. Хоча росіяни, як справжні нацисти знищують нашу національну пам'ять, вони не розуміють, що пам'ять не знищити ракетами. Поступово зростає кількість людей, які краще обізнані про УПА та Романа Шухевича, міфи та стереотипи, які формувалися радянською пропагандою і продовжують утримуватися російською, поступово руйнуються. «Ми спостерігаємо серйозну переоцінку минулого. Історія УПА стає одним із ключових елементів нашої національної пам'яті. Як свідчить опитування для понад 70 % українців ця історія стала досвідом і заклала традицію спротиву агресору та захисту незалежності», — коментує Ярина Ясиневич, програмна директорка Центру досліджень визвольного руху [5]. До

постаті Р. Шухевича, як борця за Українську державність, поступово повертається заслужена пошана та почесне місце серед відомих українських діячів.

Роман Шухевич - безсмертний генерал, який навіть перед лицем смерті не здався, котрий своєю багаторічною діяльністю довів – опір не триває кілька дві чи кілька тижнів. Шухевич, як національний герой, передав естафету боротьби наступним поколінням українців. Історія Шухевича – це історія великого Головнокомандувача, який зміг збудувати державу всередині імперії, який спромігся створити українську армію з нуля, патріота, який безмежно любив та вірив в Україну…

Наше дослідження демонструє, що дана проблематика продовжує залишатися актуальною, дослідження державотворчої, військової та політичної діяльності Романа Шухевича може мати перспективу подальшого фахового вивчення та обґрунтування.

Список використаних джерел

1. В'ятрович В. Забілий Р. Дерев'яний І. Содоль П. Українська повстанська армія. Історія нескорених. Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2011. 352 с.
2. Кук В. Генерал-хорунжий Роман Шухевич. Головний Командир Української Повстанської Армії. / В. Кук. – [2-е вид., доп.]. – Львів : ЦДВР, 2005. – 120 с.
3. Мірчук П. Роман Шухевич (Ґен. Тарас Чупринка). Командир армії безсмертних / П. Мірчук. – Нью-Йорк – Торонто – Лондон: Товариство кол. Вояків УПА в ЗСА, Канаді і Європі, 1970. – 269 с.
4. УПА заклала традицію спротиву агресору. Центр досліджень визвольного руху: веб сайт. [Електронний ресурс]. – URL: https://cdvr.org.ua/30568/2023/10/27/.
5. Як українці ставляться до УПА та Романа Шухевича: експерти презентували соціологічне опитування. Центр досліджень визвольного руху: веб сайт. [Електронний ресурс]. – URL: https://cdvr.org.ua/30619/2023/10/27/.

Федів Єлизавета Іванівна
магістрантка І курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
доктор філософії (історія та археологія)
Перепелюк Ольга Максимівна

Роль радянської пропаганди в легітимації етнічних чисток у Криму

Етнічні чистки, які проводив «совєтський» режим в різні часи існування Союзу, супроводжувалися масштабною пропагандистською кампанією, яка відіграла ключову роль у виправданні репресій перед суспільством. Одним із найяскравіших прикладів етнічних чисток півострова є депортація кримських татар у 1944 році та велика пропагандистська кампанія, яка створювала імідж «ворога народу», закладаючи тим самим підґрунтя для стійкої дискримінації, що триває й досі. Звинувачення, а також різні стереотипи на базі ксенофобії та шовінізму лягли «в основу указу Державного комітету оборони СРСР №5859сс від 11 травня 1944 р. та супроводжували подальше "зачищення" півострова від інших етнічних груп — вірмен, болгар, греків» [3].

Депортація стала інструментом тотального знищення національної ідентичності, позбавлення кримських татар права на свою історію, мову та традиції. Ця депортація, що також відома під назвою Сюрґун, призвела до насильницького виселення осіб усіх вікових груп та соціальних верств які підлягали під пункти, викладені в указі. Умови депортації, які несли за собою смерті від голоду, хвороб, виникших внаслідок антисанітарії у ешелонах і

виснаження, свідчили про байдужість влади до життів депортованого населення, що пізніше можна побачити і у доволі вдалих спробах виправдати етноцид.

Примусове виселення кримських татар, виправдане через пропагандистське конструювання образу колективного зрадника, стало не лише репресивним актом, а й ключовим елементом реалізації широкомасштабної політики етнічних чисток. Хоча й за офіційними даними було депортовано понад 191 044 кримських татар та представників інших етносів, та за інформацією яку вдалося зібратися внаслідок самоперепису, проведеного Національним рухом кримських татар, «всього було депортовано 423 100 людей з Криму в 1944 році» [2]. Однак метою «совєтського» керівництва було не лише фізичне усунення цілого народу з території півострова, а й повна деформація, демонізація та викорінення його національної ідентичності. Через заборону повернення, топонімічну чистку, знищення культурної спадщини та замовчування в офіційному дискурсі, кримські татари фактично викреслювалися з історичного, етнокультурного й соціального ландшафту Криму. Неможливо не зазначити, що одним з інструментів для «інформаційного викорінення» були стереотипи, залучені в пропаганду.

Стереотипи відіграють ключову роль у формуванні моральних орієнтирів, політичних уподобань, релігійних переконань і загального світогляду. Вони безпосередньо впливають на поведінку, судження і ставлення індивідів до навколишньої дійсності. Будучи невід'ємною частиною повсякденної свідомості, стереотипи глибоко вкорінені в соціальній взаємодії та значною мірою визначають характер міжособистісного сприйняття. Вони часто формують узагальнені оцінки «свого» та «іншого», що особливо яскраво проявляється в умовах соціальної напруги чи ідеологічного тиску. Можна сказати, що стереотип - це елементарний міф [3].

Відповідно, створивши міф про таких собі зрадників та ворогів народу, депортація була лише виправданням задля збереження внутрішньої безпеки країни. Як в своїй статті зазначає дослідниця Мелещенко Т.: «У постанові ДКО СРСР № 5984 від 2 червня 1944 р. депортованих кримських татар, а також додатково болгар, вірменів і греків у назві постанови проголошено "німецькими посібниками"» [3]. Отож, навіть після депортації до Узбекистану та інших територій, місцеві робили депортованих ледь не відлюдниками, вважаючи їх «неблагонадійними» через «совєтську» пропаганду та ізолюючи киримли від місцевої спільноти. Денисюк І зазначає, що: «Роль інформаційної блокади в подальшій ізоляції кримських татар була надзвичайно важливою, оскільки радянська влада використовувала пропаганду для закріплення образу «ворога» серед населення» [1].

Хоча й тема вимагає розкриття питання пропаганди перед та після депортації населення Криму в 1944 році, варто зазначити, що й досі росія має неабиякий вплив на міфотворення щодо кримських татар. Особливо після окупації півострова в 2014 році, коли протягом вже одинадцяти років всі медіа піддані цензурі, а «інакодумців» саджають за грати, легітимуючи такі рішення ледь не подібними ж виправданнями 1944 року. Як сказала історикиня Гульнара Абдулаєва в своєму інтерв'ю: «Історія повторюється: як систематично її переписували після першої окупації 1783 року, після депортації кримських татар в 1944 році, те саме роблять і зараз. Працює ціла система пропаганди» [4].

Список використаних джерел

1. Денисюк І. В. Масові репресії проти кримськотатарського населення України в 1930–50-ті рр. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр». 2024. 115 с.

2. Исхаков С. М. К вопросу о численности крымских татар 1917-1941 гг. Исторический вестник. 2020. Т. 34.

3. Мелещенко Т. В. Стереотипи як інструмент пропаганди політики геноцидів. International Scientific and Practical Conference World science. 2017. Vol. 4. No. 7. С. 40-45.

4. Пасова Т. Гульнара Абдулаєва, історик, журналістка, письменниця. Укрінформ: веб-сайт. URL: https://surl.li/szoecg (дата звернення: 22.04.2025).

Шипеля Олександра Петрівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Бакуменко Олександр Петрович

Соціально-правовий статус української селянської жінки кінця XIX – початку XX століття

Актуальність дослідження: Історія жінок є важливою складовою сучасної історичної науки в країнах Заходу. Дослідження суспільного статусу української селянської жінки дозволяє краще зрозуміти історію та традиції українського народу, що і обумовлює актуальність теми даної роботи.

Стан наукової розробки проблеми: Тему вивчали українські дослідниці та дослідники, серед яких: Л. Буряк – українська фемінологія[1]; О. Ніколаєнко – аналіз соціального становища польських жінок на Наддніпрянщині[5]; О. Нестеренко – традиційна культура і жінка[4]; О. Кісь – гендерна історія України[3]; І. Матяш, Я. Грицак, С. Єкельчик, В. Смолій – ширше соціокультурне тло[2].

Джерельна база дослідження: Законодавчі акти Російської імперії та Австро-Угорщини (цивільне право, сімейне право) — у доступних збірниках документів кінця XIX ст.

Мета дослідження: З'ясувати соціальне та правове становище української селянської жінки в суспільстві та родині на межі XIX – XX століть.

Історичний контекст: Кінець XIX – початок XX століття став періодом соціальних змін у житті українського селянства: відміна кріпацтва, модернізація та реформування управлінських структур, розвиток промисловості та урбанізація вплинули на соціальні ролі жінок.

Юридичний статус жінки: Українські жінки підпадали під цивільне право Австро-Угорщини чи Російської імперії залежно від регіону. В основі правових норм була ідея підпорядкованості жінки чоловіку, як главі родини: він визначав місце проживання, мав право представляти родину в суді, опікуватися дітьми.

Попри існування формального законодавства, більшість сімейних стосунків регулювалися звичаєвим правом, що часто віддавало перевагу чоловікам. Домінування чоловіка як глави родини залишалося нормою.

Освіта та громадська активність: Розвиток жіночої освіти наприкінці XIX ст. проявлявся у створенні сотень шкіл та народних училищ, а також ряду курсів та інститутів для дівчат. Дівчата та молоді жінки намагалися активно здобувати знання, що дало поштовх до більш активної їхньої участі у громадському житті. Хоча велика кількість жінок старшого віку залишалися неписемними. Рівень неписемності серед жіноцтва перевищував рівень неписемності серед представників чоловічої статі.

Сімейний побут та ролі: у побуті жінка продовжувала виконувати господарські обов'язки та виховувала дітей. У традиційній родині головував чоловік, але в деяких випадках саме жінки фактично керували родиною завдяки своїм розумовим і організаторським здібностям.

Політичні права: В Австро-Угорщині при наявності майнового і вікового цензів частина чоловіків мали право обирати та обути обраними до сеймів, а в Російській імперії

до земств, а після 1905 року і до Державної думи. Проте жінки в цей період в жодній з цих держав не мали ніяких виборчих прав.

Гендерна нерівність і патріархат: Дослідження свідчать про універсальну тенденцію підпорядкованості жінок у соціумі. Жінок асоціювали з «природою» та домашнім життям, тоді як чоловіки символізували «культуру» та громадське життя – класичні риси патріархального ладу.

Висновки: На рубежі XIX - XX століть українські селянські жінки, попри патріархальну структуру суспільства, почали здобувати юридичні права, освіту та часткову соціальну автономію. Це заклало основу для подальшої емансипації, хоча домінуючі традиційні цінності все ще значно обмежували їх свободу. Українське жіноцтво залишалося політично безправним.

Список використаних джерел

1. Буряк Л. Українська фемінологія в історіографічному процесі другої половини XIX – першої третини XX ст. Харків: Основа, 2009. 198 с.
2. Матяш І. Жінки в політиці і дипломатії України першої половини XX століття // Український історичний журнал. 2012. № 1. С. 45–58.
3. Кісь О. Українські жінки в горнилі модернізації (кінець XIX – перша половина XX століття). Львів: Інститут народознавства НАН України, 2017. 352 с.
4. Нестеренко О. Жінка в українській традиційній культурі кінця XIX – початку XX ст. // Народна творчість та етнографія. 2005. № 5. С. 23–29.
5. Ніколаєнко О. Польські жінки Наддніпрянщини в другій половині XIX – на початку XX ст.: громадське і приватне життя: дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2011.

Чередник Дар'я Антонівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (Історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Загребельна Ніна Іванівна

Інноваційні технології використання історичних карт на уроках історії

У сучасних умовах реформування української школи та впровадження компетентнісного підходу до викладання історії візуальні засоби навчання набувають особливого значення. Саме вони дають змогу конкретизувати, узагальнювати та систематизувати великий обсяг інформації, формувати історичне мислення, зосереджене не лише на знанні фактів, а й на розумінні причинно-наслідкових зв'язків і просторово-часових координат історичних подій. Серед найефективніших візуальних засобів — історичні карти, які, з одного боку, є джерелом знань, а з іншого — інструментом розвитку аналітичних навичок, просторової уяви та вміння працювати з історичними джерелами. У контексті цифровізації освіти та поширення дистанційного й змішаного навчання постає потреба не лише зберегти роль карт у освітньому процесі, а й адаптувати методику їх використання до нових технологічних реалій [4].

Метою нашого дослідження є з'ясування ефективних методичних підходів до використання історичних карт із залученням інноваційних технологій на уроках історії. У межах цієї мети було визначено кілька завдань: провести аналіз сучасних цифрових картографічних ресурсів, виявити переваги та ризики їх використання, охарактеризувати інструменти для інтерактивної візуалізації історичних подій, а також описати дидактичні

умови, за яких використання таких засобів забезпечує високий рівень засвоєння знань і розвиток ключових компетентностей здобувачів освіти.

У традиційному освітньому процесі карти використовувались переважно як ілюстративний матеріал до теми уроку. Учні розглядали їх на стіні, у шкільному атласі або в підручнику. Завдання обмежувалися визначенням географічного положення події, назвою території чи маршрутом походу. Проте за умов широкого впровадження цифрових ресурсів учитель отримує доступ до абсолютно нових можливостей: масштабування зображення, анімація подій, тимчасові лінії, накладення шарів з різних епох, побудова карт на основі історичних джерел. Все це сприяє не тільки кращому запам'ятовуванню матеріалу, але й формує критичне мислення та вміння самостійно аналізувати інформацію [3].

Інноваційні методи передбачають використання таких цифрових платформ, як Google Earth, TimeMaps, Chronas, де події відображаються в часовій динаміці. Також поширеним є створення інтерактивних карт за допомогою LearningApps, де здобувачі освіти виконують завдання у вигляді гри або головоломки. Платформи Genially, Miro, Prezi дозволяють поєднувати в одному ресурсі карту, текст, фото, відео та аудіокоментар. Учень може взаємодіяти з картою, шукати відповіді, порівнювати події, робити висновки. Значну роль відіграють QR-коди, що ведуть до мультимедійних карт, реконструкцій історичних подій або віртуальних турів історичними місцями [1].

Такі ресурси дають змогу реалізовувати принцип диференційованого навчання. Здобувачі освіти працюють у власному темпі, обирають зручну для себе форму виконання завдання, що особливо важливо в інклюзивному класі або під час дистанційного навчання. Крім того, цифрові карти стимулюють дослідницьку діяльність здобувачів освіти. Приклади завдань можуть бути різноманітними: «Порівняй кордони країн до та після війни», «Знайди помилку на карті», «Познач маршрут подорожі історичного діяча», «Відтвори хронологію за картою». Такі вправи розвивають аналітичне, логічне та критичне мислення.

Разом із тим, застосування інноваційних технологій передбачає подолання низки викликів. Насамперед це рівень технічного забезпечення закладу освіти: наявність швидкісного інтернету, проєкційного обладнання, інтерактивних дощок або індивідуальних пристроїв здобувачів освіти. Не менш важливим є цифрова грамотність самих здобувачів освіти і педагогів, уміння працювати з різними форматами файлів, переходити між платформами, адаптувати завдання до віртуального простору [2]. Учитель має володіти новітніми методиками, постійно вдосконалювати свої цифрові навички, розробляти нові сценарії уроків з елементами інтерактивної картографії.

Особливої уваги потребує також принцип педагогічної доцільності. Не кожна карта, навіть якщо вона виглядає сучасно та технологічно, забезпечує глибоке розуміння історичних процесів. Іноді перенасичення візуальним або динамічним контентом може призвести до втрати головної ідеї уроку. Тому важливо дотримуватися балансу між технологічними засобами та змістом. Інноваційність має не заміняти зміст, а підсилювати його, робити події більш зрозумілими, пов'язаними з іншими історичними процесами та досвідом сьогодення.

Слід зазначити, що інноваційні технології візуалізації історичного матеріалу на основі карт не лише покращують ефективність засвоєння знань, а й дозволяють зробити уроки історії справді захопливими. Замість пасивного запам'ятовування здобувачі освіти залучаються до активної розумової діяльності, працюють у середовищі, наближеному до реального дослідницького процесу, що є надзвичайно важливим у формуванні історичної компетентності. Такий підхід повністю відповідає концепції Нової української школи, де знання — це не просто інформація, а інструмент критичного мислення, самоусвідомлення та громадянської позиції.

Список використаних джерел

1. Інновації у викладанні історії в умовах Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/24845

2. Іванко І. М. Інноваційний формат сучасного уроку історії / І. М. Іванко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6113/Інноваційний%20формат%20сучасного%20уроку%20історії%202021_3%20(1).pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. Інноваційні технології на уроках історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://vseosvita.ua/library/innovatsiini-tekhnolohii-na-urokakh-istorii-862886.html

4. Візуалізація на уроках історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://naurok.com.ua/vizualizaciya-na-urokah-istori-377297.html

ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ

Аксайська Тетяна Анатоліївна ,
студентка І курсу магістратури
спеціальності 053 Психологія

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, професор
Федоренко Алла Федорівна

Емоційний інтелект персоналу як чинник ефективного розвитку організації

Актуальність проблеми. У сучасному світі значно зростає роль особистості в суспільстві, адже саме від неї, певною мірою, залежить ефективна та успішна діяльність підприємств та розвиток економіки в цілому .важливо пам'ятати те ,що емоційний інтелект кожного робітника впливає на майбутній розвиток організації ,в якій він працює, так само сильно, як і його професійні навички. Загострення конкуренції, використання маніпулювання в організаціях зумовили потребу саме у використанні соціально-психологічного підходу до управління персоналом. Тобто виникла необхідність володіння не тільки професійними навичками, а й такими, як спонукання підлеглих до розвитку, допомога у становленні та самореалізації. Саме це зумовлює гармонійний розвиток особистості, її успішну соціальну адаптацію, мотивацію до подальших досягнень у трудовій діяльності. Такий стиль управління персоналом вимагає розвитку емоційного інтелекту людини, який є передумовою ефективної діяльності будь-якого управлінця [1].

Ступінь розроблення проблеми. Коріння концепції емоційного інтелекту сягає часів Чарльза Дарвіна. Він відомий не тільки своїм трактуванням, що людина пішла від мавпи, а ще й у своїй роботі "Вираження емоцій у людей та тварин" заклав фундамент для розуміння ролі емоцій у виживанні та адаптації. Хоча корені концепції сягають 1960-х років, активно про емоційний інтелект говорять приблизно останні 30 років**.** [2]

Питання емоційного інтелекту вивчали вітчизняні та зарубіжні спеціалісти: Д.Гоулмен, Н. Холл, Дж. Мейер, П. Селовей, Д. Карузо, Р. Бар-Он, К.К. Кордяліс, Є.Н.Ейдімтайте, С. Дерев'янко, С. Колот та інші. Саме емоційний інтелект персоналу як чинник ефективного розвитку організації потребує більш детального вивчення.

Виклад основного матеріалу. Дослідивши літературу на тему емоційного інтелекту я виявила найточнішу модель поведінки яка чітко розкриває суть емоційного інтелекту. Можна помітити, що вона включає здібності, спрямовані не тільки на розуміння власних емоцій, а й на емоцій інших людей.

Прихильник змішаної моделі американський психолог Рувен Бар-Он визначає емоційний інтелект як знання і компетентність, що дають людині можливість успішно вирішувати будь-які життєві ситуації. Він виділив п'ять компонентів емоційного інтелекту, кожен з яких включає такі якості:

1. Самопізнання усвідомлення своїх емоцій, упевненість у собі, самоповага, самореалізація, незалежність.

2. Навички міжособистісного спілкування емпатія, соціальна відповідальність, взаєморозуміння.

3. Адаптаційні здібності вміння вирішувати проблеми, реально оцінювати ситуацію, пристосовуватися до нових умов.

4. Управління стресовими ситуаціями стресостійкість, контроль за імпульсивними спалахами.

5. Домінування позитивного настрою відчуття щастя, оптимізм [1]

Так, успішність будь-якої діяльності лише на 33% визначається технічними навичками, знаннями та інтелектуальними здібностями (тобто IQ), а на 67% емоційною компетентністю. А для керівників ці цифри різняться ще більше, на 85% успішність їх діяльності визначається EQ, і тільки на 15% IQ (рис. 1) [3].

Оскільки, EQ формує уміння використовувати сприятливі можливості для підвищення загальної результативності як на рівні людини, окремих організаційних, так і підприємства в цілому, можна виокремити критерії віднесення організації до емоційно-інтелектуальної:

1) високий рівень емоційного інтелекту та емоційної компетентності більшості працівників;

2) високий рівень емоційного інтелекту у формальних та неформальних лідерів компанії;

3) дефективна комунікація компанії;

4) формування та розвиток конкурентоспроможного персоналу;

5) успішне антикризове управління;

6) високий рівень управлінської етики.[4]

Як висновок ефективний розвиток організації залежить не тільки від того наскільки високим є IQ персоналу ,а і від EQ ,тому що саме емоційний інтелект визначає те, наскільки грамотно працівник буде використовувати свій інтелектуальний ресурс.

Список використаних джерел

1. Дубовик С. Г., Драбчук Т. І. Розвиток емоційного інтелекту сучасних менеджерів як основа їх успішної діяль ності. Вісник Сумського національного аграрного універси тету. Серія «Економіка і менеджмент». 2014. Вип. 5

2. Емоційний інтелект / Деніел Гоулман; пер. з англ. С.-Л. Гумецької. Х.: Віват, 2020. 942-827-1). 512 с. (Серія «Саморозвиток»).

3. Програма семінару «Тренінг EQ» Університету економіки і права «Крок» (WWW документ). URL: http://www.kadry.itop.net.

4. Korman Maria. Емоційний інтелект персоналу як основа ефективного розвитку організації. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 24 (2013): 88-94.

Алексейчик Іванна Юріївна
студентка IV курсу бакалаврату,
ОПП «Психологічне консультування»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри теоретичної та
консультативної психології
Отич Дарія Дмитрівна

Психологічні особливості емоційного інтелекту особистості раннього дорослого віку

Актуальність проблеми. Актуальність дослідження особливостей емоційного інтелекту в період раннього дорослого віку визначається складними викликами, що ставляться перед молоддю. Швидкий темп життя, умови конкуренції за робочі місця, високе навантаження спричиняють серйозні перешкоди для процесу розвитку молодих людей. Розуміння особливостей емоційного інтелекту особистостей раннього дорослого віку у таких умовах є необхідним для розробки ефективних стратегій підтримки та забезпечення їхнього успіху як фахівців.

Ступінь розробленості проблеми. Поняття «емоційний інтелект» розпочало своє поширення з 90-х років минулого століття. Дослідженню цього психологічного феномену присвячені роботи Д. Гоулмана, Р. Бар-Она, Д. Векслера, У. Пейна, І. Булах, В. Зарицька,

Д. Карузо, Н. Коврига, В. Кротенко Д. Максименко, З. Огороднійчук, та ін. Вперше термін «емоційний інтелект» використали в психологічній літературі в дослідженнях Дж. Майєр і П. Саловей в 1990 році. Вони визначали це поняття як «здатність стежити за власними емоціями та емоціями інших, розрізняти їх і використовувати цю інформацію, щоб керувати власними думками та діями» [5].

Виклад основного матеріалу. Більшість науковців одностайні у тому, що емоційний інтелект слід розглядати як набір здібностей та особистісних характеристик, які дозволяють не тільки усвідомлювати власні та чужі емоційні стани, але й ефективно їх регулювати. У цій інтегральній особистісній властивості відображаються усі найважливіші аспекти функціонування людини як суб'єкта життєдіяльності: ставлення до навколишнього світу, до себе як до суб'єкта активності, до інших як партнерів у спілкуванні і взаємодії [1, с.101].

У структурі емоційного інтелекту виокремлюють кілька основних компонентів: самосвідомість, самоуправління, самомотивація, емпатія та соціальна обізнаність. В умовах професійного початку та побудови значущих стосунків самосвідомість дозволяє особистості краще розуміти свої емоційні реакції, визначати причини внутрішньої напруги та більш усвідомлено приймати рішення. Саморегуляція допомагає справлятися зі стресовими ситуаціями і сприяє збереженню емоційної стабільності. Мотиваційний компонент емоційного інтелекту підтримує ініціативність, цілеспрямованість і здатність не здаватися перед труднощами. Це особливо актуально в період, коли молода людина часто стикається з невизначеністю, конкуренцією та необхідністю довготривалої роботи над собою. Емпатія виступає основою побудови довірливих і продуктивних міжособистісних стосунків — як у професійному середовищі, так і в особистому житті. Соціальна ж обізнаність означає усвідомлення людиною стосунків з оточенням, її здатності до розуміння емоцій інших, розуміння того, як влаштовані соціальні ситуації.

В період раннього дорослого віку відбувається активне самовизначення, що полягає в усвідомленні власної ідентичності, цінностей, життєвих пріоритетів та цілей. Молоді люди шукають своє місце в суспільстві, визначаються з професійною діяльністю, будують близькі стосунки, формують стиль життя та моделі поведінки. Одне із сутнісних протиріч раннього дорослого віку полягає у невідповідності між зростаючою потребою в самостійності та відповідальністю за власне життя й обмеженими ресурсами або досвідом, необхідними для реалізації цієї самостійності [2].

Провідним видом діяльності особистості раннього дорослого віку стає трудова діяльність. При цьому основним є не саме залучення людини до праці, а реалізація її особистісних вмінь, знань і досягнень [3]. В таких умовах емоційний інтелект дозволяє особистості ефективно адаптуватися до висунутих професійних вимог та взаємодії з колегами чи керівниками. Дану думку підтверджує дослідження Д. Гоулмана про те, що вміння контролювати свої емоції у складних ситуаціях сприяє розвитку механізмів адаптації до життя. Автор відзначає, що емоційний інтелект відіграє важливу роль у процесі особистісного зростання [4].

Висновки. У світі, де зростання відповідальності, робочого навантаження та конкуренції стає все більш нормальною частиною життя, розвиток емоційного інтелекту є ключовим для збереження психологічного здоров'я та досягнення професійного успіху. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі, в тому числі експериментальних, можуть суттєво вплинути на розвиток емоційного інтелекту молоді.

Список використаних джерел

1. Носенко Е. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості. *Психологія і суспільство.* 2004. Вип.4 (18). С. 95-109.

2. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.

3. Соціально-психологічні особливості дорослої людини: інформаційно-методичні матеріали для слухачів і викладачів системи післядипломної освіти / автори-укладачі: О. І. Бондарчук, Т. В. Ткач, Н. В. Гордієнко, С. В. Казакова, А. С. Москальова О. О. Нежинська Н. І. Пінчук:; Ун-т менеджменту освіти НАПН України. К., 2015, 48 с.
4. Goleman, D. (1995). Emotional intelligence; Why it can matter more than IQ. New York: Bantam Books.
5. Salovey, P., & Mayer, J.D. (1990). Emotional intelligence. Imagination, Cognition, and Personality, 9, 185-211.

Біленька Вікторія Дмитрівна
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності 053 Психологія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вольнова Леся Миколаївна

Проблеми подолання постстресових станів у чоловіків і жінок

Актуальність дослідження Сучасний світ сповнений стресовими та травмуючими ситуаціями, які відбуваються як на індивідуальному так і колективному рівні. Реакція на проявлятись не тільки видимими ознаками індивіда, але й глибокими внутрішніми психологічними процесами, які зовні можуть залишатись непомітними для оточуючих людей. Але пережите назавжди залишає слід в душі особистості та безумовно впливає на подальше життя та світосприйняття. Тому подолання наслідків стресу та вихід з постстресових станів є важливою задачею для збереження фізичного та психологічного здоров'я людей.

Ступінь розроблення проблеми Проблема постстресових станів та їх подолання у чоловіків та жінок є важливим напрямком досліджень в психології, оскільки внутрішне самопочуття людини впливає на всі сфери життя. Зігмунд Фройд зазначав, що часто індивід у своїх сновидіннях повторно переживає минулу подію [6]. Річард Лазарус та Сьюзен Фолкман розглядали вплив стресового середовища на адаптаційні можливості організма [8]. Пітер Левін вважав, що травма спричиняє порушення природнього гомеостазу [2]. Абрам Кардінер досліджував процес реабілітації ветеранів війни [7]. Річардом Тадеші та Лоуренсом Калхауном проводилось дослідження позитивних змін в житті людини після пережитих травматичних подій [9].

Українські дослідники вивчали та надалі продовжують вивчати постстресові стани та шляхі їх подолання. Олена Овчаренко розглядала вплив стресорів як постійних супутників життя [4], Олена Туриніна приділяла увагу індивідуальному проживанню психотравмуючого досвіду [5], Леся Наугольник аналізувала значну роль впливу як генетичних, так і набутих чинників [3], Віталій Климчук досліджував посттравматичне зростання особистості та суспільства [1]. Дослідники сходяться в думці, що вплив на людину травмуючої ситуації викликає глибокі внутрішні психологічні зміни особистості.

Виклад основного матеріалу. Пошук нових шляхів та ефективне впровадження в психологічну практику вже відомих методів подолання постстресових станів у чоловіків та жінок на сьогодні як ніколи є актуальною задачею в Україні. Адже стрес, спричинений війною, негативно впливає на здоров'я, добробут, емоційний та психологічний стан людей.

В екстремальних ситуаціях чоловіки в порівнянні з жінками, як правило, здатні швидше приймати важливі рішення. Якщо розглядати емоційні реакції, то жінки проявлять себе більш відкрито на відміну від чоловіків, які звикли тримати свої емоції «під контролем». Не останню роль у виборі копінг-стратегій подолання постстресових станів

відіграють стереотипи щодо гендерної поведінки, реакцій людини. З дитинства традиційні уявлення про «сильного чоловіка» чи «слабку жінку» спонукають чоловіків приховувати свої емоції, що спричиняє невміння їх висловлювати, жінки, навпаки, можуть інколи надто емоційно реагувати на стресові події. Як показують дослідження, чоловіки та жінки по різному долають наслідки стресового впливу [3]. Жінки більш охоче висловлюють свої переживання та відкриті до підтримки інших людей. Також, піклуючись про дітей, літніх батьків та проявляючи турботу про близьких, вони здатні знаходити нові сенси життя, навіть після пережитих травм. Чоловіки звикли здебільшого занурюватись в роботу та розраховувати в першу чергу на себе.

Однак і чоловіки і жінки після пережитого травмівного досвіду не залишаються такими, якими вони були раніше. Тому важливим є надання їм вчасної якісної психологічної підтримки. Це сприятиме швидшому виходу з постстресового стану та інтеграції досвіду в подальше життя. Звісно, що кожен індивід буде по-різному повертатись до повсякденного життя, і час, який може знадобитись на відновлення, теж у всіх буде різний. Тому методи психологічної допомоги мають підбиратись для кожної особистості індивідуально та із застосуванням комплексного підходу. Здатність індивіда до відновлення буде залежати від рівня його попередньої психологічної стійкості та пружності. Чим вищий цей рівень, тим швидше відбуватиметься подолання постстресового стану.

Низка психологічних досліджень [1; 2] виявили феномен посттравматичного зростання, який допомагає людині сприймати подолання травми не лише як випробування, але і як можливість для особистого розвитку, здобуття мудрості та глибшого усвідомлення цінності життя та взаємовідносин. Попри певну парадоксальність, саме через біль і глибоке усвідомлення пережитих травм людина здатна вирости як морально, так і духовно, знайти нові сенси життя та побачити нові горизонти свого майбутнього. Хоча посттравматичне зростання вважається позитивним процесом, це зовсім не означає, що людина забула про свій душевний біль чи пережиті страждання.

Висновок. Чоловіки, як і жінки, глибоко переживають наслідки травматичного досвіду, однак гендерні стереотипи, нав'язані суспільством, можуть ускладнювати та подовжувати процес інтеграції пережитого. З одного боку, особистість прагне знайти внутрішні ресурси для подальшого життя, з іншого — може не приймати власну травму. Кожна людина проходить цей шлях по-своєму та з різною тривалістю. Важливо, щоб вона не залишалась наодинці зі своїм болем і мала можливість отримати підтримку від рідних, друзів, колег, а за потреби — звернутися за допомогою до фахівця.

Список використаних джерел

1. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання: монографія. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 125 с.
2. Левін П. Зцілення від травми. Київ: Видавництво Ростислава Бурлаки, 2022. 156 с.
3. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.
4. Овчаренко О. Ю. Психологія стресу та стресових розладів: навч. посіб. Київ: Університет «Україна», 2023. 266 с.
5. Туриніна О. Л. Психологія травмуючих ситуацій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2017. 160 с.
6. Фройд З. Вступ до психоаналізу /Пер. з нім. П.Таращук. Київ: Основи, 1998. 709 с.
7. Kardiner A. The Traumatic Neuroses of War. Dead Authors Society (February 22, 2023). 270 p.
8. Folkman Susan. Stress: Appraisal and Coping. Encyclopedia of Behavioral Medicine (pp.1913-1915). January 2013. DOI:10.1007/978-1-4419-1005-9_215

9. Tedeschi R. G., Calhoun L. G. Posttraumatic growth: conceptual foundations and empirical evidence. Psychological Inquiry. 2004. Vol. 15. № 1. P. 1–18

Божок Анастасія Ярославівна
студентка IV курсу
спеціальності 053 Психологія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вольнова Леся Миколаївна

Чинники виникнення психосоматичних проявів у жінок середнього дорослого віку

Актуальність дослідження. Психосоматичні прояви у жінок середнього дорослого віку є важливою темою для психологічного вивчення, оскільки цей період супроводжується значними фізіологічними, емоційними та соціальними змінами. На тлі гормональної перебудови, змін у сімейних ролях, професійному навантаженні та зростаючого тиску соціальних очікувань, жінки можуть стикатися з хронічним стресом, тривожністю та емоційним виснаженням. Часто саме невирішені внутрішні конфлікти, накопичене психоемоційне напруження та відсутність підтримки призводять до тілесних симптомів, які не мають очевидного медичного пояснення. В умовах сучасного темпу життя й недостатнього акценту на ментальне здоров'я, проблема психосоматичних розладів набуває особливої актуальності, вимагаючи комплексного психологічного підходу до її вивчення та подолання.

Ступінь розроблення проблеми. Проблема виникнення психосоматичних проявів у жінок середнього дорослого віку є міждисциплінарною та комплексною, охоплюючи психологічні, соціальні та біологічні аспекти. Зігмунд Фрейд одним із перших звернув увагу на взаємозв'язок психічних переживань і соматичних симптомів, вважаючи психосоматику проявом витіснених емоцій [5]. Франц Александер, представник психосоматичної медицини, визначив низку так званих «класичних психосоматичних хвороб» і підкреслив роль особистісних конфліктів у виникненні тілесних симптомів [7]. У сучасному українському контексті Олена Овчаренко у посібнику з психології стресу наголошує на значенні хронічного емоційного перенавантаження як ключового чинника розвитку психосоматичних реакцій [4]. Світлана Бєлякова та Ірина Злотнікова дослідили особливості емоційних переживань жінок середнього віку, підкреслюючи роль нестабільності емоційного фону в поєднанні з гормональними змінами як провокуючого чинника психосоматичних розладів [1].

В українському науковому дискурсі також слід відзначити дослідження Олени Чабан, яка розробила шкалу оцінки якості життя та вивчала вплив психологічного стану на соматичне здоров'я [6], Ольги Карачарової, котра досліджувала психоемоційні стани жінок під час гормональних змін [2], та Наталії Повякель, яка акцентувала на ролі психоемоційного виснаження в розвитку психосоматичних порушень у жінок із високим професійним навантаженням [3]. Усі ці дослідження вказують на багатофакторну природу психосоматичних проявів, зокрема на роль хронічного стресу, емоційного вигорання, відсутності підтримки, незадоволеності життєвими ролями та гормональних змін у жіночому організмі.

Виклад основного матеріалу. Психосоматичні прояви у жінок середнього дорослого віку мають складну, багаторівневу природу та розглядаються як результат взаємодії психологічних, соціальних і біологічних чинників. У цей період життя жінка часто

переживає низку змін, які впливають на її психоемоційний стан: це і гормональна перебудова, і зміна соціальних ролей, і збільшення відповідальності як у професійній сфері, так і в сім'ї. Часто жінки поєднують кілька ролей одночасно – матері, дружини, професіонала, – що призводить до перенавантаження, емоційного виснаження та пригніченості. Якщо внутрішні переживання залишаються невисловленими, неусвідомленими або не мають підтримки, вони можуть трансформуватися у соматичні симптоми.

Одним із ключових чинників є хронічний стрес, який часто виникає через брак часу на себе, конфлікти в родині чи на роботі, а також через нереалістичні соціальні очікування щодо жіночої «успішності». Тиск на жінку, яка має бути водночас турботливою матір'ю, продуктивною працівницею й привабливою партнеркою, створює внутрішній конфлікт, що спричиняє напруження. Якщо немає можливості реалізувати себе у значущих сферах або жінка не отримує емоційної підтримки, це може викликати почуття фрустрації, розчарування та знецінення, що своєю чергою провокує соматичні порушення, такі як головний біль, порушення сну, проблеми з травленням чи болі в серці.

Особливу роль відіграють і гормональні зміни — зокрема, передменопаузальний і менопаузальний періоди. Ці зміни не лише фізіологічні, а й емоційні, оскільки вони можуть супроводжуватись перепадами настрою, тривожністю, депресивними станами, що у поєднанні з зовнішніми чинниками посилюють ризик психосоматичних розладів. Водночас деякі жінки можуть переживати кризу сенсу або «екзистенційну порожнечу», коли колишні життєві цілі вже не приносять задоволення, а нові ще не сформовані.

Важливим захисним чинником є підтримка з боку близького оточення, а також здатність до саморегуляції, емоційного усвідомлення і турботи про себе. Участь у групах психологічної підтримки, заняття тілесно-орієнтованими практиками, розвиток емоційного інтелекту та гнучкість мислення сприяють зниженню рівня соматизації. Жінки, які навчаються розпізнавати власні потреби та обирають здорові способи емоційного розвантаження, значно рідше стикаються з психосоматичними симптомами. У випадках тривалого психосоматичного дискомфорту важливим є залучення фахівців – психолога, психотерапевта чи психосоматолога, які допоможуть усвідомити причини тілесних проявів і трансформувати їх у здорові способи переживання.

Висновок. Психосоматичні прояви у жінок середнього дорослого віку виникають внаслідок комплексної взаємодії психологічних, соціальних та біологічних чинників, серед яких особливу роль відіграють хронічний стрес, емоційне виснаження, гормональні зміни та конфлікт соціальних ролей. Для зменшення психосоматичних симптомів важливо забезпечити жінці доступ до психологічної підтримки, розвиток емоційної компетентності, навичок саморегуляції та усвідомлення власних потреб. Залучення до групової взаємодії, тілесно-орієнтованих практик, а також формування підтримуючого соціального середовища сприяють покращенню психоемоційного стану та зміцненню загального здоров'я жінки в цей період життя.

Список використаних джерел

1. Бєлякова С.М., Злотнікова І. Г. Особливості емоційних переживань жінок середнього дорослого віку. Перспективи та інновації науки. 2022. № 9 (14). С. 504–516.
2. Карачарова О.В. Психоемоційні стани жінок в умовах гормональної перебудови. Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. 2017. Т. 9. Вип. 6. С. 112–120.
3. Повякель Н.І. Психологічне вигорання жінок з високим рівнем професійного навантаження. Психологія і суспільство. 2020. №2. С. 56–63.
4. Психологія стресу та стресових розладів : навч. посіб. / Уклад. О. Ю. Овчаренко. К. : Університет «Україна», 2023. 266 с.
5. Фрейд З. Вступ до психоаналізу / Пер. з нім. К.: Основи, 1999. 416 с.

6. Чабан О.С. Психічне здоров'я та якість життя: навч. посіб. К.: Укр. психол. видавництво, 2012. 160 с.
7. Alexander F. Psychosomatic Medicine: Its Principles and Applications. New York: Norton, 1950. 432 p.

Борисюк Міла Сергіївна
студентка ІІ курсу
спеціальності 053 Психологія,

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вольнова Леся Миколаївна

Психосоматичні вияви тривожності у молоді та їх корекція

Актуальність дослідження. Сучасна молодь все частіше стикається з психоемоційним напруженням, що зумовлює зростання рівня тривожності. У період юності людина переживає значні соціальні, емоційні та фізіологічні зміни, що можуть стати джерелом внутрішнього конфлікту та стресу. Тривожність у молоді не лише впливає на психологічне благополуччя, але й нерідко проявляється на соматичному рівні – у вигляді головного болю, порушень сну, болю в животі, тахікардії тощо. У зв'язку з цим актуальним є вивчення психосоматичних проявів тривожності та пошук ефективних методів її корекції.

Ступінь розроблення. Проблема тривожності давно є предметом уваги психологів. Зигмунд Фрейд пов'язував її з внутрішніми конфліктами між несвідомими потягами, моральними заборонами та свідомими установками. Він вважав, що витіснені емоції можуть проявлятись як тривожність або навіть тілесні симптоми [4]. Карен Горні бачила причини тривожності в базовому почутті беззахисності, яке виникає через негативне середовище в дитинстві [1]. Еріх Фромм підкреслював соціальні чинники тривожності, зокрема відчуження особистості в сучасному суспільстві [5]. Франц Александер, який є одним із засновників психосоматичної медицини, доводив, що емоційні конфлікти можуть впливати на роботу тіла, особливо через порушення у вегетативній нервовій системі [7]. У сучасних підходах, зокрема в когнітивно-поведінковій терапії, тривожність розглядається як наслідок ірраціонального мислення. Аарон Бек пропонував коригувати тривожність шляхом зміни хибних установок і переконань [8].

В Україні цю проблему також активно вивчають. Наприклад, Тетяна Яценко досліджувала несвідомі механізми виникнення тривожності та пропонувала активне соціально-психологічне навчання як один зі способів її зменшення [6]. Ірина Булах звертала увагу на адаптаційні можливості молоді й те, як тривожність впливає на процес соціалізації [2]. А Людмила Орбан-Лембрик писала про емоційну напруженість у юнацтві, яка виникає в умовах невизначеності та високих очікувань від молодої людини з боку родини, освіти та суспільства загалом [3]. Вона підкреслює роль соціального середовища у формуванні стресостійкості та психосоматичного здоров'я молоді.

Виклад основного матеріалу. Тривожність у молоді – це складне явище, яке проявляється не лише на психологічному, а й на фізіологічному рівні. Через тривалий стрес юнаки та дівчата можуть відчувати різні психосоматичні симптоми — тобто тілесні прояви, що виникають не через хворобу органів, а через емоційне напруження [8]. Найчастіше молодь скаржиться на головний біль, безсоння, пришвидшене серцебиття, біль у животі, м'язову напругу, пітливість, втому, втрату апетиту чи навіть нудоту.

У юності особистість активно формується: це час пошуку себе, самоствердження, побудови життєвих цілей. Усе це відбувається на фоні високих вимог і очікувань – як від батьків, так і від навчальних закладів і соціуму. Коли молода людина відчуває, що не

справляється, зростає ризик виникнення хронічної тривожності [2]. Найбільше вразливі ті, хто має низьку здатність до емоційної регуляції або негативний досвід у дитинстві, пов'язаний з емоційною нестабільністю [6].

Якщо людина не має достатніх навичок психологічного захисту чи самозаспокоєння, її психіка починає «говорити через тіло». Так виникають психосоматичні реакції – спосіб організму повідомити про внутрішню проблему. Ці симптоми у кожного індивідуальні: у когось вони з'являються лише у стресових ситуаціях (наприклад, перед іспитом чи переїздом), а в когось стають постійними й погіршують якість життя [6].

Щоб допомогти молоді впоратися з такими проявами, застосовується комплексний підхід. У психологічній роботі важливо звертати увагу не лише на емоції чи думки, а й на стан тіла. Найбільш ефективними методами вважаються когнітивно-поведінкова терапія, яка допомагає змінити хибні переконання, що викликають тривожність [8], а також методи релаксації: дихальні вправи, аутогенне тренування, прогресивна м'язова релаксація. Крім того, хороші результати дають арт-терапія, тілесно-орієнтовані техніки, майндфулнес-практики.

Велику роль відіграє психопрофілактика – тобто попередження появи тривожності. Це включає навчання молоді саморегуляції, розвиток емоційного інтелекту, критичного мислення, підвищення самооцінки. Корисними є тренінги особистісного зростання, групи підтримки, психоосвітні заходи — усе, що допомагає молодим людям краще зрозуміти себе й навчитися справлятися зі стресом. Важливою також є підтримка з боку близьких: родини, друзів, педагогів. Коли молодь відчуває, що її приймають і підтримують, це значно знижує рівень тривожності та ризик виникнення психосоматичних реакцій. А в тих випадках, коли тривожність переходить у хронічну форму, потрібна допомога фахівця — психотерапевта або психіатра, іноді з використанням медикаментозної терапії.

*Висновок***.** Психосоматичні прояви тривожності в молоді – це серйозна і поширена проблема. Щоб допомогти їй справлятися зі стресом і тривогою, потрібен комплексний підхід, який включає психологічну підтримку, тілесні практики та розвиток навичок емоційної саморегуляції. Завдяки цьому можна покращити не лише психічне, а й фізичне здоров'я молодих людей.

Список використаних джерел

1. Горні К. Невротична особистість нашого часу (The Neurotic Personality of our Time), 1937. / пер. з англ. і примітки А. І. Фета. Philosophical arkiv, Nyköping (Sweden), 2016. 186 с.
2. Зінченко Н., Булах І.Особливості психологічного аналізу самооцінювання образу «Я» підлітками в сучасних умовах. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки : зб. наук. праць*. Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025. Вип. 26 (71). С. 33-46.
3. Орбан-Лембрик Л. Вплив кризових і стабільних періодів життя людини на процес її соціалізації у суспільстві. *Психологія і суспільство*. 2003. №2. С.55-65.
4. Фройд Зиґмунд. Вступ до психоаналізу / пер. з нім. Петра Таращука. Харків : КСД, 2015. 480 с.
5. Фромм Е. Втеча від свободи / перекл. з англ. М.Яковлева. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2024. 288 с.
6. Яценко Т. С. Глибиннопсихологічні механізми формування тривожності. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. 145 с.
7. Alexander F. The development of psychosomatic medicine. *Psychosom Med.* 1962. Jan-Feb:24. P.13-24. doi: 10.1097/00006842-196201000-00004.
8. Cognitive therapy of anxiety disorders: science and practice / David A. Clark and Aaron T. Beck. New York, London: The Guilford Press, 2010. 641 p.

Братченко Олена Володимирівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «Психологія консультування»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри теоретичної
та консультативної психології
Неля Іванівна Бігун

Модель корекції психоемоційного стану особистості дорослого віку

Актуальність проблеми. У сучасному суспільстві інтенсивний ритм життя, високий рівень стресу, професійне вигорання та різні соціальні виклики значною мірою впливають на психоемоційний стан особистостей дорослого віку. Час зрілості є критичним періодом, коли особистість стикається із завданнями професійного самовизначення, сімейного життя, самореалізації та подолання життєвих криз. У таких умовах психоемоційні порушення, як-от тривожність, депресія, хронічний стрес чи емоційне виснаження, стають поширеними. Психологічна допомога, спрямована на корекцію цих станів, набуває особливого значення, оскільки їх своєчасне усунення не лише покращує якість життя людини, а й запобігає розвитку психосоматичних захворювань. Разом з тим, сучасна психологія пропонує широкий спектр методів і підходів до корекції психоемоційного стану, але їх адаптація до індивідуальних особливостей особистості дорослого віку потребує глибшого вивчення.

Особливо важливо враховувати, що психоемоційний стан дорослої людини формується під впливом як внутрішніх (індивідуально-психологічні особливості), так і зовнішніх факторів (соціальні ролі, міжособистісні стосунки, професійні вимоги, пандемії, воєнні події). Тому дослідження психологічних особливостей корекції психоемоційного стану дозволяє ефективніше впроваджувати науково обґрунтовані методики, орієнтовані на гармонізацію емоційного стану та розвиток адаптивних ресурсів особистості.

Сучасна психологія активно інтегрує тілесні практики, когнітивно - поведінкову терапію, медитації та інші підходи, які довели свою ефективність при використанні задля корекції психоемоційного стану особистості. Слід зауважити, що в наш час зростає потреба в методах, які можна застосовувати в умовах індивідуальної терапії, групових тренінгах або самостійно. Зокрема, деякі науковці займались саме дослідженням впливу цих методів психокорекції на стан особистості дорослого віку. На разі ці дослідження дозволяють інтегрувати знання з нейронауки, психології та соціології .

Про вплив емпатії та підтримуючого середовища на психоемоційний стан розповідав К. Роджерс. В.Франкл у своїх надбаннях пояснював саме роль сенсу життя у подоланні стресу , апатичних станів та внутрішньої тривоги. Розробкою когнітивно-поведінкової терапії займався А. Бек. Цей метод психокорекції досить активно використовується у роботі з особами ,які мають соматичні, психічні та поведінкові розлади. Про те, що між емоційним мозком і тілом є безперервний зв’язок ,зауважував Д. Сігел та досліджував це у своїх працях. Серед українських дослідників, які розвивали цю тему були Г.В. Ложкін, Н.А. Чепелєва , Л.М. Карамушка . В той час Л.В. Долинська досліджувала емоційну регуляцію та розвиток методів психотерапевтичного втручання. Проте, слід зазначити, що глибше дослідження дієвих моделей психокорекції емоційного стану осіб дорослого віку сприятиме не лише теоретичному збагаченню психологічної науки, а й вдосконаленню практичних підходів у роботі з дорослими людьми в умовах соціальної турбулентності, економічної нестабільності та інших викликів сучасного світу.

Основні теоретичні положення. Як відомо, психоемоційний стан особистості дорослого віку характеризується її здатністю адаптуватися до змін, розпізнавати та

переживати емоції, зберігаючи при цьому психічну рівновагу. Цей процес є динамічною системою, що формується під впливом життєвого досвід , індивідуально-психологічних особливостях та соціального контексту. З віком у дорослого населення підвищується вразливість до емоційного виснаження, стресу, тривожних та депресивних проявів, що обумовлює необхідність в ефективних психологічних інструментах (моделях) для саморегуляції. Особливої актуальності набувають методи, які сприяють зниженню тілесної напруги, активації внутрішніх ресурсів та стабілізації емоційного фону. Тілесні практики (релаксаційні вправи, дихальні техніки, вправи на усвідомлення тіла) у поєднанні з техніками саморефлексії сприяють зниженню стресу та відновленню емоційного балансу. Більш детально про важливість одночасної роботи з трьома центрами - тілом, розумом та серцем, описував К. Наранхо, у межах інтегративної терапії. У своїх працях автор зазначив , що саме у такому поєднанні відбувається глибока трансформація та цілісний розвиток індивіда, адже без включення тіла, усвідомлення залишається поверхневим, а особистість розщепленою. Таким чином, застосування комплексної моделі психоемоційної корекції сприяє підвищенню адаптивності дорослої особистості та допомагає повернути контроль над емоційними реакціями.

Висновки. Ігнорування тривожних станів, хронічного стресу та соматичних проявів зумовлює низку негативних наслідків як на рівні психоемоційного стану дорослої особистості так і на рівні фізичного здоров'я. Відсутність своєчасної корекції може призвести до зниження працездатності, руйнування міжособистісних стосунків та дезорганізації особистісної структури. У зв'язку з цим виникає необхідність впровадження психопрофілактичних та психокорекційних моделей, що базуються на інтеграції тілесно-орієнтованих методів та технік саморефлексії, щоб підтримувати адаптивність, ресурсність і якість життя дорослої особистості.

Список використаних джерел

1. Бек А. Терапія тривожних розладів: когнітивно-поведінковий підхід / А. Бек, Е. А. Кларк; пер. з англ. – Київ: Наш Формат, 2020. – 400 с.
2. Долинська Л. В. Психологічні методи корекції психоемоційного стану особистості дорослого віку / Л. В. Долинська. – Одеса: ОНУ, 2019. – 220 с.
3. Франкл В. Людина в пошуках сенсу / пер. з нім. – Київ: Дух і Літера, 2017. – 280 с.
4. Карамушка Л. М., Ложкін Г. В., Чепелєва Н. А. Моделі корекції психоемоційного стану дорослої особистості. Київ: Видавничий центр «Академія», 2018. – 240 с.
5. Наранхо К. Характер і неврози: інтегративний підхід / К. Наранхо; пер. з англ. – Київ: Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. – 380 с.
6. Роджерс К. Психотерапія та людська особистість / пер. з англ. – Львів: Світ, 2015. – 330 с.
7. Сігел Д. Мозок і особистість: як нейробіологія змінює психотерапію / пер. з англ. – Київ: Наш Формат, 2020. – 352 с.

Вашкеба Крістіна Миколаївна,
студентка І курсу магістратури
спеціальності «053 Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Лупійко Людмила Василівна

Соціальні мережі як фактор впливу на формування самооцінки особистостей юнацького віку

У сучасному інформаційному суспільстві соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя юнаків і юнок. Юнацький вік (від 15 до 21 року) — це період активного пошуку власної ідентичності, формування світогляду, а також становлення самооцінки. Самооцінка в цей період надзвичайно чутлива до зовнішніх впливів, зокрема з боку інформаційного середовища, серед якого вагоме місце займають соціальні мережі.

Соціальні мережі виконують як адаптивну, так і дезадаптивну функцію щодо особистості. З одного боку, вони можуть сприяти розвитку комунікативних навичок, підвищенню впевненості у собі, відчуттю приналежності до певної групи, підтримці соціальних зв'язків. Дослідження показують, що помірне використання соціальних мереж може мати позитивний вплив на самооцінку, зокрема за рахунок отримання схвальних коментарів, лайків, підтримки в онлайн-середовищі.

Позитивні приклади впливу соціальних мереж на самооцінку юнаків і юнок:

1. Розвиток самовираження та творчості: соціальні мережі, як-от Instagram чи TikTok, дають можливість публікувати власні роботи — фото, відео, тексти, музичні або художні проєкти. Отримання підтримки та визнання від інших користувачів сприяє формуванню впевненості у власних силах і позитивному образу «Я».

2. Пошук моделей для наслідування: молоді люди можуть слідкувати за особистостями, які поширюють ідеї самоприйняття, розвитку, психічного здоров'я. Такі акаунти можуть слугувати позитивними прикладами, формуючи здорову самооцінку та сприяючи особистісному росту.

З іншого боку, соціальні мережі створюють ризик порівняння себе з ідеалізованими образами інших користувачів, що часто призводить до зниження самооцінки, виникнення комплексів, тривожності та незадоволення собою. Особливо це стосується зовнішності, матеріального статусу, соціальних досягнень, адже в соціальних мережах популяризуються стандарти «успішності» й «краси», які часто недосяжні.

Негативні приклади впливу соціальних мереж на самооцінку:

1. Формування залежності від зовнішньої оцінки: постійна перевірка кількості лайків або коментарів може призвести до того, що власна цінність починає визначатися реакцією інших. Це знижує внутрішню стабільність самооцінки та створює тривожність у разі «недостатньої» уваги.

2. Кібербулінг і хейт-коментарі: у соціальних мережах юнаки та юнки можуть стикатися з критикою, насмішками чи образами. Особливо вразливі до цього ті, хто має нестійку самооцінку. Такі ситуації можуть призвести до емоційних травм, депресивних станів і ще більшого заниження самооцінки.

Отже, вплив соціальних мереж на самооцінку особистостей юнацького віку є неоднозначним. Він залежить від ряду чинників, таких як частота користування, цілі взаємодії, тип контенту, рівень медіаграмотності та психологічна зрілість особистості. Для збереження здорової самооцінки важливе усвідомлене використання цифрового середовища та підтримка значущих дорослих.

Список використаних джерел

1. Лактіонова С. І. Вплив соціальних мереж на самооцінку підлітків. Психологія і суспільство. 2020. №2. С. 113–119.
2. Valkenburg P. M., Peter J., Schouten A. P. Friend Networking Sites and Their Relationship to Adolescents' Well-Being and Social Self-Esteem. CyberPsychology & Behavior. 2006. Vol. 9, No. 5. P. 584–590.
3. Meier A., Gray J. Facebook Photo Activity Associated with Body Image Disturbance in Adolescent Girls. Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking. 2014. Vol. 17, No. 4. P. 199–206.
4. Піроженко Т. О. Юнацький вік як сенситивний період розвитку самооцінки. Наукові записки НаУКМА. Психологія. 2018. Т. 6. С. 58–63.

Вереd Карина Анатоліївна,
студентка IV курсу,
ОПП «Психологічне консультування»

Науковий керівник:
доктор філософії в галузі психології (PhD),
викладач
Цьомик Христина Богданівна

Педагогічна взаємодія як чинник професійного становлення студентів-психологів

Актуальність проблеми. Педагогічна взаємодія між викладачем та студентом є невід'ємною частиною всього процесу навчання у період його професійного становлення в закладі вищої освіти. Коли ми говоримо про взаємодію з викладачем, то вона далеко виходить за межі простої передачі теоретичних знань під час лекції чи семінарського зайняття, адже має значно глибшу роль та вплив на становлення здобувачів. Коли студент отримує конструктивний зворотний зв'язок від викладача, під час навчальних дискусій, обговорення практичних ситуацій, з якими можна зіткнутися у професії психолога, та загалом у житті, відбувається процес його усвідомлення себе та своєї професійної ролі, як майбутнього психолога. Якість цієї взаємодії визначає не лише ставлення студента до предмета, який викладається, а й рівень залученості його до всього навчального процесу, мотивацію з якою студент продовжує професійне зростання та життєвий досвід який він отримує безпосередньо від викладача.

Ступінь розроблення проблеми. Зазначимо, що питання взаємодії студента з викладачем як чинник, що впливає на професійне становлення майбутніх фахівців розглядалося такими зарубіжними вченими, як Д. Джон, Т. Вінсент, Р. **Вілсон,** та українськими вченими М. Козирєв, В. Синишина, В. Шахов.

Виклад основного матеріалу. Згідно з аналізом сучасних досліджень ми визначили, що взаємодія між викладачем та студентом вважається одним із ключових видів діяльності. Г. Гладких визначав педагогічну взаємодію як систему впливів між викладачем та здобувачами, що розглядається як комплекс взаємодій у межах спільної діяльності, спрямованої на досягнення спільних цілей в процесі професійної освіти [1]. Варто зазначити, що в такій системі взаємодії викладачі мають сприяти тому, щоб студенти ставали активними учасниками навчального процесу, забезпечуючи суб'єкт-суб'єктну форму педагогічної взаємодії, де кожна сторона виступає рівноправним учасником.

У своєму дослідженні, щодо питання професійної підготовки майбутніх практичних психологів В. Синишина відзначає, що викладачі є невід'ємною частиною професійної підготовки майбутніх психологів, адже вони мають безпосередній вплив на студентів в процесі фахової підготовки. Основними функціями викладача в процесі

освіти визначається стимулювання та ініціювання студента до здобуття фахової освіти, а основним завданням є сприяння формуванню у студента орієнтації на самостійне освоєння професійних знань та набуття досвіду [3, с. 94].

В. Шахов зазначав, що фахівець-викладач у першу чергу, стає певним посередником через якого студент формує свою професійну самосвідомість у процесі становлення. В цій взаємодії формування самосвідомості студентів-психологів відбувається через два механізми, як ідентифікація та наслідування [4]:

1. Професійна ідентифікація – це багатовимірний процес, що передбачає як об'єктивне, так і суб'єктивне ототожнення особистості з професійною спільнотою та сферою діяльності. Вона включає усвідомлення власної належності до певної професії, прийняття її цінностей, норм, ролей і статусів, а також готовність дотримуватися професійних стандартів.
2. Професійне наслідування або ж імітація – це механізми, які полягають в засвоєнні студентом моделей й способів поведінки фахівців на основі спостереження за ними.

Професійна ідентифікація порівняно з професійним наслідуванням може відбуватися як довільно (з почуттям обов'язку), так і мимовільно (без почуття обов'язку). Професійне наслідування/імітація ж є цілеспрямованим процесом, де студент відтворює вчинки, манери, звички авторитетного для нього професійного представника.

Педагогічна взаємодія та її ефективність є результатом впливу низки різноманітних факторів, які визначають, наскільки продуктивним буде процес навчання. За М. Козирєвим було виділено такі [2]:

1. Стиль керівництва викладача – підхід викладача до організації навчального процесу та взаємодії зі студентами (як автократичний, конформний та інші).
2. Моделі поведінки викладача - моделі, які викладач використовує у взаємодії (наприклад, авторитарна модель, модель активної взаємодії)
3. Стиль педагогічного спілкування – спосіб яким викладач взаємодіє з студентами, впливає на атмосферу в групі (домінантний, дружній та інші).
4. Мотивація студентів до опанування та формування професійних знань і навичок.
5. Засвоєнні студентом моделі й способи поведінки фахівців на основі спостереження за ними.

Висновок: Підсумовуючи вище зазначене, визначаємо, що завдяки педагогічній взаємодії в університеті, студенти не лише отримують теоретичні знання, а й розвивають самопізнання, інтегруються до майбутньої професійної ролі та формують власний стиль роботи. Якість взаємодії з викладачем для студентів-психологів є важливою частиною у професійному становленні, оскільки під час взаємодії вони набувають та розвивають професійно-важливі якості, якими повинен володіти майбутній спеціаліст: емпатія, активне слухання, навички ефективної комунікації, аналізу ситуації та інші.

Список використаних джерел

1. Гладких Г.В. Педагогічна взаємодія між викладачем та студентами. Herald pedagogiki. *Nauka i Praktyka*. # 49 (11/2019). С. 92–94
2. Козирєв М. П. Професійне становлення фахівця в умовах вищого навчального закладу / М. П. Козирєв, Ю. Р. Козловська // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія психологічна*. - 2013. - Вип. 1. - С. 305-313. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_2013_1_35
3. Синишина В. Професійна підготовка майбутніх практичних психологів: проблеми методології і методики. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини.* 2019. Вип. 15. С. 92–96. https://doi.org/10.32626/2309- 8082.2019-15.92-96

4. Шахов В. В. Соціально-психологічні чинники становлення професійної самосвідомості майбутніх практичних психологів: Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. Київ, 2024. 189 с.

Гаджимурадова Аміна Ікрамівна
студентка IV курсу
ОП «Психологія врегулювання конфліктів»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, професор
Лисянська Таїса Миколаївна

Теоретичні основи вивчення та особливості копінг-стратегій особистості в умовах стресу

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві молодь все частіше стикається з багатьма стресогенними чинниками: тиском з боку сім'ї та навчального середовища, соціальними труднощами, невизначеністю майбутнього. Це зумовлює потребу у вивченні того, які саме стратегії подолання стресу використовує молодь, наскільки вони ефективні та як впливають на психологічне благополуччя. Актуальність також підтверджується результатами досліджень, які показують зростання психологічної напруги серед студентської молоді [1], [2].

Мета дослідження розкрити теоретичні основи вивчення особливостей копінг-стратегій особистості в умовах стресу.

Аналіз наукових досліджень. У розвитку психологічного розуміння способів подолання стресу ключову роль відіграли Річард Лазарус і Сьюзен Фолкман, які розробили когнітивно-поведінкову концепцію копінгу. Вони вперше визначили копінг як процес, у якому особистість використовує когнітивні та поведінкові зусилля для зменшення або усунення внутрішнього чи зовнішнього стресового тиску. У їхній моделі копінг розглядається як динамічний процес, який змінюється залежно від ситуації, суб'єктивної оцінки загрози та ресурсів особистості. Вчені виділили дві основні стратегії: проблемно-орієнтований копінг (націлений на вирішення проблеми) та емоційно-орієнтований копінг (спрямований на зменшення емоційного дискомфорту).

Серед українських дослідників важливими є напрацювання Г. М. Дубчак, яка проаналізувала особливості копінг-поведінки сучасних студентів, виокремивши специфіку вибору стратегій залежно від індивідуально-психологічних характеристик. У своїх роботах вона зазначає, що саме в умовах навчального навантаження та соціальної нестабільності молодь часто застосовує уникнення або пасивні стратегії, що вказує на недостатній рівень адаптивності [1].

О. В. Глущук досліджує психологічні особливості копінг-стратегій студентів у стресових ситуаціях, зокрема в контексті навчального процесу. Вона акцентує увагу на впливі соціального середовища, академічних вимог і внутрішньої мотивації на вибір стратегій подолання труднощів. Її результати свідчать, що студенти, які мають високий рівень внутрішнього контролю, частіше використовують конструктивні, активні копінг-стратегії [2].

М. В. Розумна зосереджується на вивченні копінг-стратегій у студентів, які виховувалися в неповних родинах. У своїх дослідженнях вона виявила, що відсутність одного з батьків у дитинстві може впливати на формування емоційної регуляції, що, у свою чергу, зумовлює схильність до емоційно-забарвлених або уникальних копінгів. Такі

студенти частіше демонструють потребу в соціальній підтримці, але водночас можуть виявляти меншу стресостійкість у складних ситуаціях [3].

Дослідження Л. В. Дорошенко доповнюють розуміння вікової динаміки копінгу, зокрема з точки зору стресостійкості як індивідуальної характеристики. Вона виділяє різні типи копінг-стратегій, їхню ефективність у залежності від типу особистості та рівня сформованості саморегуляції [4].

Усі зазначені дослідження створюють комплексне теоретичне підґрунтя для аналізу копінг-стратегій саме в юнацькому віці, коли особистість проходить важливі етапи психологічного становлення. Саме у період дорослішання (від 12 до 24 років) відбувається активне формування емоційної стабільності, розвитку самооцінки, усвідомлення себе в соціальному контексті, а також здатності до саморегуляції. Стресові події, характерні для цього періоду — іспити, вступ до університету, побудова міжособистісних стосунків — можуть мати як деструктивні, так і конструктивні наслідки. Це підкреслює актуальність розвитку саме адаптивних копінг-стратегій, які сприяють психологічному благополуччю особистості в умовах мінливого та складного соціального середовища [4].

Список використаних джерел

1. Дорошенко Л. В. Психологічні особливості видів стресостійкості та копінг-стратегій поведінки особистості / Л. В. Дорошенко // Наукові записки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». — 2023. — № 4. — С. 112–118.

2. Дубчак Г. М. Аналіз стратегій копінг-поведінки сучасних студентів / Г. М. Дубчак // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. — 2018. — Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. — Вип. 18. — С. 55–63.

3. Глущук О. В. Психологічні особливості копінг-стратегій студентів у стресових ситуаціях / О. В. Глущук // Психологія і суспільство. — 2024. — № 1. — С. 45–52.

4. Розумна М. В. Особливості копінг-стратегій студентів, які виховувались у неповній родині / М. В. Розумна // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Психологія. — 2021. — № 70. — С. 28–34.

Гаркушина-Константинова
Тетяна Володимирівна
студентка IV курсу
ОП «Психологічне консультування»

Науковий керівник
кандидат психологічних наук, доцент
Ляшенко Олексій Андрійович

Особливості впливу фізичної активності на психічне здоров'я

Стан психічного здоров’я визначає рівень життєвого комфорту та є вагомою складовою загального здоров'я та благополуччя людини. В умовах сьогодення, де стрес, напруженість і тривожність стають невід'ємною частиною життя, розуміння важливості психічного здоров'я набуває все більшої актуальності. Недоліки у психічному стані можуть відображатися на різних аспектах життя: від взаємовідносин з близькими до продуктивності на роботі та загальному самопочутті.

В сучасних умовах життя акцент на попередженні психічних розладів та збереженні ментального здоров'я стає все більш нагальним питанням, а такий спосіб як фізична активність може бути доступним і ефективним інструментом для поліпшення самопочуття та психічного благополуччя.

Фізична активність сприяє стимуляції органів і тканин, і в тому числі нервової тканини мозку, а також прискоренню розвитку і розгалуження дендритів. Якщо раніше вважалось, що це відноситься лише до відділів мозку, що відповідають за рух, то зараз відомо, що на інші відділи рухова активність також має вплив. Тобто фізичні вправи зумовлюють ріст дендритів, від яких, в свою чергу, залежать інтелектуальні процеси. Ще один міф, який вже залишився в минулому, це те, що складні нейронні мережі у дорослих людей залишаються незмінними. Зараз стало відомо, що це не так, адже вони змінюються під впливом навчання та спорту. Це дістало назву – нейропластичність. Щодня клітини нервової системи гинуть, але їм на зміну створюються нові. Та чим старше становиться людина, тим повільніше відбувається процес заміщення. Фізичні навантаження впливають на нейропластичність та можуть підвищувати розумові здібності. Таким чином, заняття спортом допомагають зберегти нейрони мозку і ясність розуму. Фізична активність – кращій природний транквілізатор, який діє ефективніше, ніж лікарські препарати, а також покращує роботу мозку [2].

Почуття, яке люди відчувають, як щастя, з’являється внаслідок роботи чотирьох нейромедіаторів: дофаміну, ендорфіну, серотоніну та окситоцину. Самі ці нейромедіатори активно продукуються в ті моменти, коли мозок ідентифікує, що та чи інша подія позитивно впливає на виживання. Для зручності люди звикли називати весь цей складний процес, як «гормони щастя».

Дофамін – основний нейромедіатор, який задіяний у системі винагороди та у почутті щастя. Збалансований рівень дофаміну впливає на гарний настрій та емоції, покращує пам'ять та концентрацію, впливає на мотивацію та хороший сон. У сьогоденні спонукаючих чинників дофаміну стало занадто багато, а відчуття задоволення можна отримати, не докладаючи до цього зусиль. Тепер людство має соціальні мережі, сайти знайомств, фастфуд, онлайн магазини, комп’ютерні ігри, розважальний та комедійний контент. У результаті, мозок, який шукає більше щастя та націлений на легкі шляхи його отримання, стає залежним від дешевого дофаміну.

Найкращий спосіб не стати підвладним дешевому дофаміну – це зосередитися на здорових звичках. Тобто, дотримуватися збалансованого харчування, висипатися та регулярно займатися спортом [1].

Фізична активність дає значні переваги для підтримки здоров’я серця, мозку і всього організму людини. Доведено, що регулярна фізична активність сприяє профілактиці та лікуванню неінфекційних захворювань, таких як хвороби серця, інсульт, діабети та деякі види раку. А також допомагає запобігти гіпертонії, підтримувати здорову масу тіла та може покращити психічне здоров’я, якість власного життя та благополуччя [3].

Проведений аналіз теоретичної бази підтверджує, що існує зв'язок між фізичною активністю та психічним здоров'ям, а вивчення цього зв'язку може призвести до визначення важливих практичних аспектів для збереження та покращення психічного благополуччя дорослих.

Розуміння цього питання може мати важливе значення для розвитку програм і стратегій з підтримки психічного здоров'я, а також для розробки індивідуальних підходів до підтримання здорового способу життя.

Список використаних джерел

1. Бройнинг Лоретта Грациано. Гормоны счастья. Как приучить мозг вырабатывать серотонин, дофамин, эндорфин, окситоцин. пер. с англ. М. Попова. Київ: Форс Україна, 2021. 304 с.

2. Коцан І. Я. Психологія здоров'я людини : навч. посіб. для студ. ВНЗ / І. Я. Коцан, Г. В. Ложкін, М. І. Мушкевич ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. - Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. 352 с.
3. Ліберман Д. Фізична (не)активність. Що насправді робить нас здоровими? Київ: Вид-во Лабораторія, 2021. 432 с.

Гончарук Єлизавета Олександрівна
студентка І курсу магістратури
ОП «Психологічне консультування»

Науковий керівник:
доктор психологічних наук, доцент
Попелюшко Роман Павлович

Роль копінг-стратегій у подоланні труднощів адаптації студентів до професійної діяльності

Успішна адаптація студентів до професійної діяльності є складним та багатофакторним процесом, що охоплює засвоєння нових соціальних ролей, розвиток професійної ідентичності та здатності ефективно функціонувати в умовах невизначеності й стресу. Одним з ключових психологічних механізмів, які забезпечують ефективну адаптацію, виступають копінг-стратегії – свідомі або несвідомі способи подолання труднощів та збереження внутрішньої рівноваги особистості [1; 3].

Копінг-стратегії зазвичай поділяють на три основні типи: емоційно-орієнтовані, проблемно-орієнтовані та стратегії уникнення. Проблемно-орієнтований копінг пов'язаний з активною спробою змінити ситуацію або впливати на її розвиток, що є ефективним у передбачуваних умовах. Емоційно-орієнтовані стратегії дозволяють знизити рівень напруги, але не завжди вирішують саму проблему. Стратегії уникнення, хоча й можуть тимчасово зменшити тривогу, зазвичай не сприяють ефективній адаптації та можуть поглибити дистрес [2].

Студенти, які розпочинають професійну підготовку, стикаються з численними викликами: нові вимоги до самостійності, незрозумілість кар'єрного шляху, конкуренція, зміна соціального статусу. Особливо це стосується майбутніх фахівців «допоміжних» професій, які повинні володіти не лише знаннями, але й високим рівнем емоційної регуляції, емпатії, стресостійкості. Саме тому здатність застосовувати адаптивні копінг-стратегії має вирішальне значення для їхнього психічного благополуччя й професійного становлення [5].

Дослідження вказують на позитивний зв'язок між рівнем суб'єктивного контролю, рефлексивністю, підтримкою з боку значущих інших і вибором конструктивних копінг-стратегій. Також доведено, що студенти, які залучені до тренінгів емоційного інтелекту, мають вищу психологічну стійкість та менше схильні до деструктивних форм поведінки в стресових ситуаціях [4].

У рамках психолого-педагогічної підтримки доцільно впроваджувати спеціальні програми, спрямовані на розвиток копінг-компетентності, які включають навчання технік саморегуляції, управління тривогою, технік релаксації, а також формування ресурсного мислення. Практична значущість таких підходів полягає у забезпеченні стійкого психоемоційного стану студентів, формуванні адаптивних психологічних установок і підвищенні ефективності їхньої професійної підготовки.

Таким чином, копінг-стратегії виступають не лише як спосіб адаптації до труднощів, але й як індикатор зрілості особистості студента. Вони є основою для формування професійної ідентичності, ефективної міжособистісної взаємодії та подальшого

становлення в обраній сфері. Вивчення копінг-стратегій дозволяє виявити внутрішні ресурси студентів та створити оптимальні умови для їхнього особистісного і професійного зростання.

Список використаних джерел

1. Андрєєва Г. М. Соціальна психологія. Київ : КНТ, 2020. 368 с.
2. Журавльова І. В. Психологічні механізми подолання стресу в умовах професійної підготовки. Харків : Освіта України, 2021. 192 с.
3. Лактіонова Г. М., Іванова А. С. Психологія адаптації особистості : навч. посіб.. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 224 с.
4. Мельник О. С. Психологічна стійкість та її розвиток у студентів: копінг-стратегії. Київ : Вища школа, 2020. 210 с.
5. Шевченко Л. А. Формування копінг-стратегій у студентської молоді. Львів : Українська академія друкарства, 2019. 140 с.

Грабовська Юлія Сергіївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
заступник декана з виховної роботи,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології.
Отич Дарія Дмитрівна

Особистісна готовність до змін як чинник самореалізації особистості

У сучасному світі, що характеризується швидкими соціальними, економічними та технологічними трансформаціями, здатність особистості адаптуватися та приймати зміни набуває ключового значення. Самореалізація — як процес виявлення та втілення власного потенціалу — значною мірою залежить від рівня готовності індивіда до змін.

Самореалізація особистості — це процес розкриття та втілення внутрішнього потенціалу індивіда, досягнення життєвих цілей, набуття сенсу життя. Вона передбачає активну участь людини у власному розвитку, усвідомлення своїх прагнень, сильних і слабких сторін. У цьому контексті готовність до змін виступає одним із ключових чинників, що визначає успішність самореалізації.

Готовність до змін можна визначити як інтегральну якість особистості, що виявляється у відкритості до нового досвіду, гнучкості мислення, здатності адаптуватися до обставин та конструктивно діяти в умовах невизначеності.

Людина, яка має високу готовність до змін, здатна критично переосмислювати наявний досвід, не боїться виходити із зони комфорту, легко інтегрується в нові соціальні умови, використовує виклики як ресурси для особистісного зростання. Навпаки, низька готовність до змін часто супроводжується страхом перед новизною, консерватизмом, емоційною нестабільністю, що може стати бар’єром для самореалізації.

У психологічному аспекті готовність до змін пов’язана з такими рисами, як внутрішній локус контролю, толерантність до невизначеності, стресостійкість, мотивація досягнення та рефлексивність. Також важливим є вплив соціального середовища — підтримка з боку значущих інших, безпечне середовище для експериментування та самовираження.

Сучасна освіта, психологічна підтримка, коучинг та особистісно орієнтовані практики можуть сприяти формуванню цієї якості. У науковому дискурсі актуальним залишається питання: які стратегії розвитку особистісної готовності до змін є найбільш ефективними в умовах постійної турбулентності?

Отже, можна стверджувати, що особистісна готовність до змін не лише допомагає адаптуватися до зовнішніх викликів, але й виступає рушієм самореалізації, забезпечуючи глибше усвідомлення власного "Я" і можливостей розвитку в різних сферах життя. Її розвиток є необхідною умовою для формування зрілої, активної, відповідальної особистості, здатної реалізовувати себе у складному й мінливому світі.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Від волі до особистості / І. Д. Бех. – К.: Україна – Віта, 1995 – 202 с.
2. Коваленко Е.А. Ціннісна природа усвідомленого саморозвитку особистості: соціально-філософський аналіз : Автореф. дис. к. філос. н. : 09.00.03 / Е.А. Коваленко. – Х., 2005. – 16 с.
3. Кузікова С. Б. Психологія саморозвитку. Навчальний посібник / С. Б. Кузикова. – Суми: Видавництво «МакДен, 2011. – 148 с.
4. Кузікова С. Б. Толерантність до невизначеності теоретико-емпіричні розвідки. / С. Б. Кузікова, // Науковий вісник Херсонського державного університету. Збірник наукових праць. Серія: Психологічні науки. Випуск 3. Том 1. − Херсон: Херсонський державний університет, 2018. – С. 67-72.
5. Ложкін Г. С. Психологічні особливості самореалізації особистості в умовах соціальних змін. // Психологія і суспільство. – 2012. – №3. – С. 45-56.
6. Психологія самосвідомості: історія, сучасний стан та перспективи дослідження; за ред. С. Д. Максименка, М. Й. Боришевського. – К., 1999. – 210 с.
7. Ямницький В. М. Психологічні чинники розвитку життєтворчої активності особистості в дорослому віці: автореф. дис... д-ра психол. наук: 19.00.07 / В. М. Ямницький. – К., 2005. – 40 с.

Гуревич Ірина Борисівна,
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності «Психологія»,

Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор
Захаренко Костянтин Володимирович

Значення взаємин «батьки - діти» для розвитку старших дошкільників

Актуальність дослідження. Важливість сімейних стосунків, благополуччя в родині та прийняття дитини як повноправного члена сім'ї є беззаперечною. Кожен із батьків прагне забезпечити своїй дитині якнайкращі умови для розвитку та виховання. Однак часто батьківська любов стає «сліпою», і, бажаючи зробити все можливе для щастя своєї дитини, деякі батьки припускаються крайнощів у виховному впливі: від надмірного контролю та високих вимог до повної непослідовності або вседозволеності. До того ж сучасні соціально-економічні обставини спричиняють те, що батьки все менше часу приділяють спілкуванню з дитиною, втрачається культура сімейної взаємодії, погіршується якість стосунків між батьками та дітьми, а також уповільнюється розвиток останніх.

Педагоги закладів дошкільної освіти нерідко зазначають, що батьки уникають активної участі у вихованні, перекладаючи відповідальність на вихователів, педагогів або психологів. Тому допомога родинам у вирішенні труднощів виховання, налагодженні

взаємин із дітьми та підвищенні рівня батьківської компетенції залишається важливим і актуальним завданням.

Ступінь розроблення проблеми. Дитячо-батьківські стосунки - це складна багатофункціональна система, її компоненти взаємопов'язані та впливають на виховання дітей і поведінку батьків у сім'ї, на загальну атмосферу в родині. Вивченню батьківських стосунків та їхнього впливу на психічний розвиток дитини присвячено праці С. Русової, О. Богуша, Г. Ващенка, О. Заболотної, А. Літвін, О. Журавльової та багатьох інших.

Проблеми і складнощі в розвитку дитини та її взаємодії із соціальним світом є відображенням сімейної ситуації дитини, проекцією сімейних проблем. Л. Токарєва зазначає, що до підліткового віку в дитини немає своїх проблем, усі її труднощі - це віддзеркалення проблем батьків і сім'ї загалом [7]. Психологи-практики завжди вказують на те, що в психотерапевтичному процесі з дорослим величезне місце посідає робота з його дитячим досвідом. У дослідженнях І. Беха, В. Білоусової, А. Богуш, І. Дичківської, І. Повалій, Л. Поніманської, Т. Поніманської, М. Стельмаховича, О. Сухомлинської та інших наголошується на особливій ролі в розвитку особистості дитини соціального досвіду, який засвоюється дитиною за допомогою дорослих, які її виховують. Якими будуть ці дорослі, які умови вони створять для дитини, таким і буде засвоєний досвід. Тому для розвитку особистості дитини важливі гармонійні сімейні стосунки [1].

Виклад основного матеріалу. Значимість дитячо-батьківських стосунків у вихованні дітей дошкільного віку незаперечна, оскільки на перше місце виходить цілеспрямована пізнавальна діяльність, пізнання людських стосунків, розвиток особистості дитини. Діти, які ростуть в атмосфері любові та розуміння, мають менше проблем зі здоров'ям, труднощів у спілкуванні з однолітками, під час навчання в школі. Конструктивні батьки сприяють становленню адекватного уявлення дитини про себе та свої можливості, формуванню почуття безпеки, довіри до світу та впевненості в собі, вмінню будувати стосунки з оточуючими та конструктивно виходити з конфліктних ситуацій, адекватному сприйняттю дитиною явищ навколишньої дійсності, вмінню конструктивно долати труднощі, справлятися з невдачами та приймати успіхи [3]. Порушене батьківське ставлення негативно позначається на розвитку особистості дитини, зменшує її адаптивні здібності, призводить до формування в неї різних проблем.

Часто дослідники дитячо-батьківських стосунків належать до різних психологічних шкіл і течій, але всі вони наголошують на високій емоційній значущості дитячо-батьківських стосунків для всіх членів сім'ї, з одного боку, а з другого - на невизначеності дитячо-батьківських стосунків. Ці стосунки вельми суперечливі, з боку батьків присутні різноспрямовані устремління: безумовно приймати й любити дитину та домогтися в її вихованні певних результатів, убезпечити від труднощів навколишнього світу та сформувати відповідальність і життєстійкість [8]. Позиція дитини також двоїста, з одного боку потрібно любити і слухатися батьків, з іншого - це не забезпечить сепарацію і самостійність. Для дитини батьки є одними з найулюбленіших і найбезпечніших істот у світі, саме їм дістаються всі проби «ідеальної» форми дорослішання дитини, особливо в кризові періоди дитинства.

Ще однією особливістю батьківського ставлення є його мінливість залежно від віку дітей. Бути батьками чотирирічного малюка - це одна позиція, а семирічного - зовсім інша. Часто діти дорослішають швидше, а батькам доводиться підтягуватися під впливом вимог, неслухняності, соціальних експериментів дитини [4].

Показниками вивчення дитячо-батьківських стосунків можуть бути характер порушень взаємин у сім'ї, тип батьківського ставлення, характер комунікацій членів сім'ї, особливості емоційного стану дитини в сім'ї.

Психологічними умовами корекції дитячо-батьківських стосунків у сім'ях, які виховують дітей старшого дошкільного віку, є врахування вікових та індивідуально-психологічних особливостей дітей та їхніх батьків, історії життя сім'ї в процесі здійснення психологічної допомоги; організація роботи з батьками зі збагачення їхніх знань про

особливості взаємовідносин з дітьми старшого дошкільного віку; здійснення з батьками індивідуальної консультаційної роботи та групових занять, спрямованих на усунення сімейних проблем; врахування принципів нормативної діагностики розвитку, єдності діагностики, єдності діагностики, побудови корекції, а також принципу «єдиного підходу» [2].

Корекція дитячо-батьківських стосунків у сім'ях, які виховують дітей старшого дошкільного віку, має будуватися з урахуванням принципів нормативності розвитку, єдності діагностики та корекції, побудови корекції «згори донизу» та «знизу догори». Корекція дитячо-батьківських стосунків передбачає роботу з батьками; роботу з дітьми та спільну роботу з сім'ями.

Робота з батьками має включати інформування про стан дитячо-батьківських стосунків у їхній сім'ї, про необхідність їхньої корекції, мотивування на участь, формування позитивного ставлення до роботи педагога-психолога, створення емоційно-позитивного фону, опрацювання неефективних батьківських патернів, порушень стилю сімейного виховання, відпрацювання позитивних моделей у практичній діяльності. З цією метою можуть бути використані бесіди, лекторії, психологічне консультування, вправи, ігри, дискусії, твори. Робота з дітьми передбачає створення позитивного ставлення в дітей до сім'ї, батьків, формування уявлень про сім'ю. У процесі спільної роботи з сім'єю необхідне включення дітей і батьків у спільну діяльність.

Висновок. Таким чином, специфіка взаємодії дитини з дорослими, які її виховують, може чинити як позитивний вплив на її психічний розвиток (за комфортних, близьких стосунків, що співпрацюють), так і гальмувати цей розвиток (за дисгармонійних, жорстких стосунків, які відкидають, обмежують свободу самореалізації особистості дитини). Взаємовідносини між батьками і дітьми завжди пов'язані з характером взаємин між самими батьками, способом життя сім'ї, здоров'ям, благополуччям. Найбільше добробуту дитини сприяють доброзичлива атмосфера і така система сімейних взаємовідносин, яка дає відчуття захищеності й водночас стимулює та спрямовує її розвиток.

Нормальний розвиток психічних процесів і якостей дитини можливий лише тоді, коли батьки розуміють необхідність своєї активної участі в ньому та використовують способи впливу на розвиток дитини, які враховують особливості віку та сприяють найповнішій реалізації її можливостей.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості. Педагогіка і психологія. 2017. №1. С. 124–129.
2. Дичківська І.М. Проблема становлення особистості дитини як один з напрямків інтеграції вітчизняних і зарубіжних ідей педагогічного гуманізму. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 13. Рівне : Рівненський гуманітарний університет, 2020. С. 15–19.
3. Лисенко Л. Сім'я як життєтворча система розвитку особистості. Психолог дошкілля. 2019. № 11. С. 21–27.
4. Поніманська Т.І. Основи дошкільної педагогіки : навчальний посібник. Київ, 2018. 446 с.
5. Токарєва Л. Сім'я як простір виховання дошкільника. Дошкільна освіта. 2020. № 2. С. 89–94.
6. Ярмолицька С. Формування гармонійних батьківсько-дитячих відносин у родині. Психолог. 2022. № 24. С. 21–25.

Демітракі Валерія Валеріївна

студентка IV курсу
спеціальності "Психологія"

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Отич Дарія Дмитрівна

Чинники та специфіка переживання самотності особистості в умовах війни

Умови війни кардинально змінюють життя людей, зумовлюючи ізоляцію, втрату звичних соціальних контактів, почуття тривоги та невизначеності. Самотність, яку відчувають жінки під час війни, має серйозні наслідки для їхнього психічного та фізичного здоров'я. Емоційна ізоляція може спричинити депресивні стани, тривожність, зниження самооцінки, а також труднощі у побудові довіри до інших людей. Умови війни часто позбавляють можливості отримати необхідну психологічну підтримку чи доступ до ресурсів, що могло б допомогти у подоланні цих переживань. Самотність, як правило, розглядається як суб'єктивний досвід, що виникає внаслідок невідповідності між бажаними та реальними соціальними зв'язками.

Л.Магдисюк зазначає, що основний підхід до розуміння самотності, який спирається на психодинамічну теорію та акцентує увагу на ролі соціальних потреб у формуванні цього феномену. В основі даного підходу лежить ідея, що здатність людини встановлювати емоційні зв'язки з іншими закладається в ранньому дитинстві через прихильність дитини до матері чи іншої головної фігури турботи [6].

Якщо емоційний зв'язок із матір'ю порушений (наприклад, через нехтування емоційними потребами дитини, холодність чи відсутність матері), що може призвести до формування невпевненості, тривожності або страху перед відторгненням у міжособистісних стосунках. У таких випадках людина може відчувати складнощі у створенні глибоких і довірливих зв'язків, що, у свою чергу, підвищує ризик виникнення самотності у майбутньому [5]. Когнітивний підхід базується на концепції невідповідності між тим, якими людина хоче бачити свої соціальні стосунки, і тим, якими вони є насправді. Іншими словами, самотність виникає тоді, коли існує розрив між бажаним рівнем соціального контакту і тим, що людина реально має у своєму житті [7]. Даний підхід підкреслює, що самотність є не просто відсутністю контактів чи взаємин, а скоріше суб'єктивною оцінкою їхньої якості та кількості.

Важливу роль у цьому процесі відіграють когнітивні процеси – тобто те, як людина сприймає, інтерпретує та оцінює свої соціальні зв'язки. Когнітивний підхід стверджує, що [2]:

1. Людина оцінює свої стосунки через призму власних очікувань та ідеалів.
2. Якщо очікування щодо близькості, підтримки чи взаєморозуміння не виправдовуються, виникає почуття розчарування та незадоволення, що може спричинити самотність.
3. Такі інтерпретації залежать від минулого досвіду, особистісних переконань, цінностей та установок, що формують уявлення про «ідеальні» стосунки.

Когнітивні процеси не лише визначають, як людина оцінює свої стосунки, але й впливають на те, як вона переживає самотність. Негативне мислення або схильність до самокритики можуть посилювати почуття ізольованості, навіть якщо об'єктивна ситуація не є критичною. У той же час, здатність позитивно інтерпретувати соціальні взаємодії може зменшити рівень самотності [4]. особливості переживання самотності жінками мають складну і багатошарову природу, що пояснюється соціальними ролями, культурними зобов'язаннями та особливостями емоційного сприйняття. Жінки часто перебувають у

становищі, де їхні соціальні функції, обов'язки та очікування від суспільства поєднуються з внутрішніми переживаннями, що впливають на те, як вони переживають самотність, особливо в умовах війни [1].

Однією з основних причин того, чому жінки переживають самотність глибше, є те, що вони традиційно виконують роль основних опікунів у сім'ї. Вони не тільки забезпечують емоційне та фізичне благополуччя близьких, але й зазвичай є тими, хто відповідає за підтримку родинних зв'язків та збереження гармонії в домашньому середовищі. Такі ролі формують певні соціальні очікування та зобов'язання, які, в свою чергу, визначають ідентичність жінки. У звичайних умовах, навіть при переживанні труднощів, жінка може відчувати себе потрібною, важливою для сім'ї, оскільки її діяльність прямо пов'язана з підтримкою родини [3].

Самотність жінок під час війни демонструє складність і багатошаровість цього явища. Воно вимагає комплексного підходу, який враховуватиме не лише індивідуальні психологічні потреби, але й соціальні та культурні контексти, у яких жінки опиняються під час війни, що дозволить краще зрозуміти специфіку цього досвіду та запропонувати дієві механізми підтримки, які допоможуть жінкам справлятися з викликами, які виникають у період війни.

Список використаних джерел

1. Башманівська Я. В. Віртуальна реальність як чинник зростаючого усамітнення людини. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, №69, 2013. С. 15-19.
2. Губа Н.О. Теоретичний аналіз соціально-психологічних факторів виникнення самотності. Проблеми сучасної психології. 2012. № 1. С. 53–57.
3. Зубовський Д. С. Становлення науково-психологічного уявлення про позитивні особистісні зміни в результаті впливу психотравмуючих подій. Вісник Національного університету оборони України : зб. наук. пр. Київ : НУОУ, 2017. Вип.1 (48). С. 91–97.
4. Олейник Н. О. Особливості організації структури переживання самотності в досліджуваних із різним рівнем самотності. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. №1 (1). 2017. С. 94-99.
5. Осадча Н. О. Проблеми самотності: історичний і сучасний дискурси. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. №2. 2015. С. 95-106.
6. Магдисюк Л. І., Притка І. Психологічні особливості прояву самотності у юнацькому віці. Психологія: реальність і перспективи : зб. наук. пр. Рівне, 2020. Вип. 14. С. 136–143. DOI : https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi14.162
7. Наталушко І. Ю. Самотність та усамітнення через призму творчості. Практична психологія та соціальна робота, №3, 2008. С. 13-17.

Дубіцький Олександр Олександрович
Студент ІІІ курсу
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
Чистяк Ольга Володимирівна

Психологічні засоби підвищення рівня щастя в житті чоловіків середнього віку

Щастя як позитивний психологічний стан є однією з основних цінностей людського життя. Прагнення до щастя є універсальним − незалежно від віку, статі, соціального

статусу чи культури, люди прагнуть почуватися задоволеними та реалізованими. Водночас поняття щастя залишається складним і багатовимірним, що обумовлює інтерес до нього з боку психології, філософії та соціології. У сучасному світі, де інтенсивність змін і стресових чинників зростає, питання підвищення рівня суб'єктивного благополуччя набуває особливої актуальності.

Психологи пропонують різні підходи до розуміння природи щастя − від гедоністичного (зосередженого на задоволенні і насолоді) до евдемоністичного (зосередженого на самореалізації та особистісному розвитку) [5]. Загалом під щастям розуміють емоційний стан, за якого людина відчуває внутрішню задоволеність умовами свого існування, повноту й осмисленість життя і здійснення свого призначення; усвідомлення позитивності контексту власного існування [1]. Як зазначають науковці, суб'єктивне благополуччя поєднує афективні фактори (емоційне благополуччя, переважання позитивних емоцій над негативними) та когнітивні фактори (оцінка свого життя в цілому як задовільне) [2], [4].

Хоча деякі дослідники-психологи, які вивчають щастя, виходять або з суто гедонічної, або з суто евдемоністичної точки зору, багато хто погоджується, що обидва види щастя необхідні для максимізації благополуччя. У реальному житті ці два підходи тісно пов'язані і їх значимість змінюється залежно від життєвого періоду. Особливо виразно це спостерігається у середньому віці, коли змінюються життєві пріоритети, погляди на своє життя та майбутнє.

Середній вік є періодом, коли багато чоловіків стикаються з низкою викликів, досягають піку кар'єри, створюють сім'ю та набувають певного соціального статусу. У цей час критерії щастя у чоловіків часто пов'язані з відчуттям успішності та виконання соціальних ролей чоловіка-добувача, професіонала, батька. За відсутності очікуваних результатів, наприклад, невдачі в кар'єрі, розлучення, фінансові труднощі, їхнє відчуття щастя може суттєво знижуватися. У цьому віці в житті чоловіків більшу вагу набувають якість сімейних стосунків, реалізованість професійних амбіцій та наявність підтримки оточення. Розуміння цих особливостей є важливим для розробки ефективних психологічних засобів підвищення рівня щастя.

Різні психологічні школи по-різному підходять до досягнення суб'єктивного благополуччя. Метод гештальт-терапії сприяє усвідомленню і прямому контакту з власними почуттями та потребами, допомагаючи клієнтові досягти глибокого розуміння себе та оточуючого світу. Таким чином, гештальт-терапія сприяє розвитку емоційного інтелекту. Емоційний інтелект визначається як здатність особистості усвідомлювати власні та чужі емоції, розуміти їхні причини і наслідки, а головне – ефективно управляти емоційною сферою [3]. Розвиваючи емоційний інтелект та усвідомлюючи свої потреби, людина здатна впевненіше досягати успіху у різних сферах життя.

Когнітивно-поведінкові методи допомагають людині виявити і змінити деструктивні думки та переконання, що перешкоджають відчуттю щастя.

Методи позитивної психотерапії зосереджені на розвитку позитивного світогляду, пошуку ресурсів та сенсів, які надають життю цінності. З точки зору цього підходу, навіть у складних життєвих обставинах людина може знайти сенс і опору в своїх цінностях та досягненнях. Практичні техніки позитивної психотерапії – такі як щоденник вдячності, виявлення та використання сильних якостей характеру, формування оптимістичних прогнозів – довели свою результативність у збільшенні суб'єктивного благополуччя [4].

Таким чином, різні психологічні підходи пропонують унікальні інструменти для підвищення відчуття щастя. Водночас, ефективним може бути їх поєднання: наприклад, одночасна робота над зміною деструктивного мислення, розвитком емоційного інтелекту та вмінням розпізнавати свої потреби, а також практикування технік позитивної психології, таких як ведення щоденника вдячності, фокус на сильних сторонах і формуванні позитивного світогляду.

У перспективі подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку спеціалізованих програм, які будуть враховувати потреби чоловіків середнього віку та допомагатимуть їм досягати відчуття щастя.

Список використаних джерел

1. Гуляс І. А. Феномен щастя: аксіопсихологічні аспекти. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – 2019. – Т. 12, ч. 4. С. 103–109.
2. Diener E. The Satisfaction with Life Scale. Journal of Personality Assessment. 1985. Vol. 49. P. 71–75.
3. Goleman D. Emotionally Intelligent Leader. Boston: Harvard Business Review Press, 2019. 128 p.
4. Lyubomirsky S. Achieving sustainable gains in happiness: change your actions, not your circumstances. Journal of Happiness Studies. 2006. Vol. 7. P. 55–86.
5. Ryff C. D. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. Journal of Personality and Social Psychology. 1989. Vol. 57. P. 1069–1081.

Зайцева Катерина Олександрівна
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності «Психологія»,

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ковчина Ірина Михайлівна

Аналіз проблем та розладів харчової поведінки у психологічній науці

Актуальність дослідження**.** Проблема розладу харчової поведінки у сучасній науці, зокрема в психології, займає особливе місце. Погіршення соціального середовища та значне зростання шкідливих психологічних впливів є причиною значного поширення нервово-психічних і соматичних захворювань, в механізмі яких велику роль відіграють емоційні фактори, тобто хвороби, які називають психосоматичними.

У сучасному суспільстві стає дедалі більше людей з надлишковою або з недостатньою масою тіла. Розлади харчової поведінки характерні для представників будь-якого віку. Однак особливу групу ризику становлять підлітки і студентська молодь. Це можливо пояснити вираженим прагненням слідувати суспільним нормам, вимогам, очікуванням, стереотипам. Дезадаптивні стилі харчування широко поширені в підлітковому та молодіжному середовищі (в формі дієт, зловживання проносними і сечогінними препаратами та ін.) і схильні негативно відбиватися на здоров'ї. Складні соціально-економічні умови життя підлітка, обтяжені постійною інтенсифікацією навчального процесу, реорганізацією системи освіти, низьким матеріальним доходом громадян, не сприяють формуванню і розвитку у них культури раціонального харчування, що негативно позначається на їхньому здоров'ї.

Ступінь розроблення проблеми. У зарубіжній та вітчизняній психології ряд вчених приділяють особливу увагу проблемі розладу харчової поведінки, зокрема у підлітків, що робить їх наукові роботи необхідними для аналізу і використання в практиці.

Вивчаючи особливості харчової поведінки, А.А. Івашура, О.М. Борисенко визнають, що поведінка людини щодо їжі пов'язана не лише із задоволенням біологічних, фізіологічних і психологічних потреб, натомість вона також присвячена соціальним і культурним зобов'язанням. Вивчаючи психосоціальні аспекти надмірної ваги, вона

зосереджується на таких функціях харчової поведінки: підтримання рівноваги, розслаблення, насолода, спілкування, впевненість у собі, пізнання, дотримання ритуалу чи звички, винагорода та задоволення естетичних потреб.

Обсяг і частота споживання їжі залежать від цих явищ, включаючи почуття голоду, бажання і ситість. Свої дослідження Л. М. Колінько та В. І. Шебанова присвятили дослідженню фізіологічних основ харчової поведінки. Вони вважають голод фізіологічним механізмом, за допомогою якого регулювали кількість споживаної їжі. Суб'єктивні та об'єктивні симптоми голоду пов'язані з порушеннями в роботі різних відділів центральної нервової системи [2; 6].

О. М. Мойзріст та більшість науковців погоджуються з тим, що розлади харчової поведінки є складними мультифакторними захворюваннями, які виникають унаслідок взаємодії генетичних, соціокультурних і психологічних чинників [5].

Виклад основного матеріалу. Харчова поведінка та пов’язані з нею розлади є складними та значними, тому розлади харчової поведінки вважаються серйозною проблемою, яка має багато причинних факторів, що становить загрозу для здоров’я людини. Серед розладів харчової поведінки найвизнаніші:

- нервова анорексія;
- нервова булімія;
- незвичайні розлади харчової поведінки (або розлади харчової поведінки, які залишаються непоміченими або не діагностуються) [3].

Проведено численні дослідження різних аспектів харчової поведінки людини. Помічено, що крім біологічної складової, особливості харчових потреб і поведінки відносять до психологічних чинників. Зокрема, люди часто споживають їжу, не відчуваючи почуття голоду, щоденний раціон зазвичай не обмежується споживанням основних калорій. Також враховуються індивідуальний досвід, специфічні умови харчування та харчові звички, які є похідними від процесу онтогенезу, а також розглядаються як психологічні чинники. Крім того, цей досвід різноманітний щодо різноманітності змінних особливостей, пов’язаних із прийомом їжі або вживанням їжі (кількість їжі під час одного прийому їжі чи на день, вибір харчових продуктів, тривалість і швидкість споживання тощо).

Основним завданням дослідження з точки зору психологічного підходу є дослідження зв’язків між індивідуальними психологічними властивостями сприйняття, емоцій, стереотипів, цінностей і поведінки щодо їжі. Поєднуючи два підходи, патопсихологія досліджує зв'язок між поведінковими проблемами та внутрішньоособистісними проблемами, патологічним розвитком, формуванням патологічно змінених потреб, порушенням порядку мотивів, деструкцією та прагненням особистості до самознищення [3; 4].

Серед психологічних чинників найбільше на формування порушеної харчової поведінки впливає самооцінка**.** Дослідження під керівництвом Ріссіарделлі і Макабе показали наявність значущої зв'язку між низькою самооцінкою та й високим рівнем незадоволеності чином тіла у дівчат і у хлопців юнацького віку. На виникнення порушення харчової поведінки впливають також деякі особистісні чинники. Зокрема, для обмежувального типу нервової анорексії характерні риси перфекціоністські особистості з високим рівнем самокритичності. Нервову булімію часто супроводжує підвищена схильність до різних залежностей (наркотики, алкоголь).

В якості одного з найважливіших чинників розвитку порушень харчової поведінки в даний час розглядається стрес. Багато досліджень спрямовані на вивчення особливостей копінг-стратегій у людей, які страждають розладами харчової поведінки, показали, що жінки з порушеннями харчової поведінки справляються з психологічними проблемами абсолютно інакше, ніж жінки, які не мають харчових порушень. Негативні емоції і невеликі стресори, як було експериментально показано, спонукають до переїдання тих жінок, які практикують обмежувальні стратегії харчової поведінки; особливо, це стосується жінок з низькою самооцінкою. Виявлено зв'язок між стресовою ситуацією і розвитком /

хроніфікації розладів харчової поведінки дозволила багатьом дослідникам зробити висновок про те, що розлади харчової поведінки (компульсивне переїдання, нав'язливе прагнення до втрати ваги і ін.) являють собою деякі форми копінг-стратегій [6].

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що харчова поведінка людини є складним процесом, який обумовлений тісною взаємодією біологічних і психологічних чинників. Вона формується під впливом гомеостатичних механізмів, індивідуального досвіду та соціального середовища. Така багатофакторність зумовлює різноманіття індивідуальних проявів розладів харчової поведінки, а також сприяє виникненню її порушень у різних формах.

Подальшими розвідками наукових досліджень можуть бути: особливості психологічної профілактики розладу харчової поведінки у молоді; попередження розладу харчової поведінки у підлітків психолого-педагогічними засобами; роль шкільного середовища у попередженні розладів харчової поведінки у школярів тощо.

Список використаних джерел

1. Абсалямова Л.М. Психологічні особливості саморегуляції харчової поведінки жінок. Науковий вісник Херсонського державного університету: Збірник наукових праць. Серія «Психологічні науки». Херсон, 2018. Вип.4. Т.2.С.204-210.
2. Колінько Л.М. Зміни харчової поведінки у молодих осіб із різною масою тіла. Вісник української медичної стоматологічної академії, 2020. Т.20 №2 (70). С.138-144.
3. Гринько Н. Розлади харчової поведінки та психологічні чинники їх формування у підлітків. Львів: ЛНМУ, 2019. 210 с.
4. Кульчицька А., Федотова Т. Соціально-психологічні аспекти формування харчової поведінки в підлітковому віці. Психологічні перспективи, 2019. Вип. 33. С.178-191.
5. Мойзріст О. М. Види порушень харчової поведінки: теоретичний аналіз літературних джерел. Проблеми сучасної психології: Зб. наук. праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Ін-ту пс-ії ім. Г.С .Костюка АПН України, 2019. Вип. 6. Ч.2. С. 85-94.
6. Шебанова В. І. Психологія харчової поведінки: автореф. дис… доктора психол. наук. 19.00.01; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 40 с.

Замерзляк Денис Валерійович
Аспірант ІІ курсу
Спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Федоренко Алла Федорівна

Вплив копінг-стратегій на ефективність розв'язання конфліктів у кризових ситуаціях на робочому місці

Актуальність дослідження. Конфлікти є невід’ємною частиною взаємодії в трудовому колективі, однак у кризових ситуаціях (економічна нестабільність, зміни в структурі підприємства, емоційне вигорання працівників тощо) їх частота та інтенсивність зростає. Підвищення рівня стресу, тривожності та напруги в умовах кризи знижує толерантність до фрустрації, погіршує комунікацію та створює ґрунт для деструктивних конфліктів.

Водночас копінг-стратегії, як способи подолання психоемоційного напруження, можуть суттєво впливати на спосіб реагування працівників у конфліктних ситуаціях. Залежно від обраної копінг-поведінки (адаптивної чи дезадаптивної) конфлікт може бути як ефективно вирішеним, так і загостреним. Отже, актуальним є дослідження взаємозв'язку між копінг-стратегіями працівників та ефективністю розв'язання конфліктів саме в умовах криз, коли ресурси особистості та організації перебувають під тиском.

Ступінь розроблення проблеми. Теоретичні основи копінг-стратегій розроблені у класичних працях R. Lazarus, S. Folkman, C. Carver, де визначено когнітивно-поведінкові механізми подолання стресу. У вітчизняній психології дослідженням копінгу та конфліктів займалися такі науковці, як Л. Орбан-Лембрик, О. Тихомирова, Т. Базелевич, які розглядали психологічні чинники стресостійкості, емоційного реагування та міжособистісної взаємодії [2]. Проте питання впливу саме копінг-стратегій на характер і результат конфліктів у кризовому контексті залишається недостатньо розробленим. Існує потреба в подальшому емпіричному вивченні зв'язку між типами копінг-поведінки та стилями конфліктного реагування в умовах обмежених ресурсів, невизначеності та психологічного навантаження.

Виклад основного матеріалу. Згідно з теорією Р. Лазаруса і С. Фолкман, копінг-стратегії – це поведінкові та когнітивні зусилля, спрямовані на зменшення впливу стресових факторів або на зміну власного емоційного стану [5]. Вони поділяються на проблемоорієнтовані (спрямовані на розв'язання ситуації) та емоцієорієнтовані (спрямовані на зниження внутрішньої напруги). У ситуаціях конфлікту на робочому місці саме вибір копінг-стратегії може визначити, чи буде ситуація врегульована конструктивно, чи призведе до загострення.

Працівники, які використовують адаптивні копінг-стратегії (аналіз ситуації, пошук підтримки, асертивність), здатні ефективно комунікувати, шукати компроміси або співпрацювати [1]. Натомість звернення до неадаптивних стратегій (уникнення, заперечення, агресія, самоізоляція) часто поглиблює конфлікт і призводить до зниження згуртованості колективу. Особливо небезпечним є систематичне уникнення конфліктів в умовах кризи, коли накопичення напруги без вирішення призводить до психологічного вигорання, зниження мотивації та втрати довіри до колег або керівництва [3].

Дослідження свідчать, що типові стилі реагування в конфлікті (за К. Томасом – уникнення, конкуренція, співпраця, компроміс, пристосування) часто взаємопов'язані з копінг-репертуаром особистості [6]. Так, працівники, які схильні до співпраці, частіше використовують конструктивні стратегії подолання стресу, тоді як прихильники конфронтації схильні до емоційного зриву або проєкції агресії.

У контексті криз важливу роль відіграє й підтримка з боку організації: наявність чітких механізмів комунікації, програм психологічної допомоги та навчання навичкам конструктивного вирішення конфліктів значно знижують рівень деструктивних реакцій [4]. Формування в працівників гнучких копінг-стратегій через тренінги, коучинг чи супервізію сприяє збереженню емоційної рівноваги та підвищує ефективність взаємодії навіть в умовах високої невизначеності.

Висновок. Таким чином, копінг-стратегії працівників відіграють вирішальну роль у перебігу та результаті конфліктів, особливо в умовах кризових ситуацій, що супроводжуються підвищеним рівнем стресу й емоційного напруження. Адаптивні копінг-поведінки сприяють конструктивному розв'язанню суперечностей, зниженню психологічної напруги та збереженню здорової атмосфери в колективі, тоді як деструктивні стратегії, навпаки, здатні поглиблювати конфлікти та спричиняти негативні наслідки як для окремих працівників, так і для всієї організації. Стиль поведінки в конфлікті тісно пов'язаний із особистісними копінг-ресурсами, що свідчить про необхідність розвитку гнучких і ефективних стратегій подолання труднощів. У цьому контексті важливою є роль організацій у створенні умов для психологічної підтримки, навчання персоналу основам конфліктної компетентності та управління стресом. Подальші дослідження у цьому напрямі

сприятимуть глибшому розумінню взаємозв'язку між копінг-поведінкою та динамікою конфліктів у професійному середовищі, що є надзвичайно актуальним в умовах постійних соціальних і економічних змін.

Список використаних джерел

1. Базелевич Т. В. Соціально-психологічні чинники регуляції конфліктної поведінки в організації // Науковий вісник ХДУ. Серія: Психологічні науки. – 2016. – №1.
2. Орбан-Лембрик Л. Є. Психологія управління персоналом. – К.: Академвидав, 2012.
3. Ткач О. В. Психологічні стратегії подолання професійного стресу в умовах змін // Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. Психологічні науки. – 2015. – №2.
4. Rahim M. A. Toward a theory of managing organizational conflict // International Journal of Conflict Management. – 2002. – 13(3). – P. 206–235.
5. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. – New York: Springer, 1984.
6. Thomas K. W. Conflict and conflict management // In: Newstrom J. W., Davis K. (Eds.) Organizational Behavior, 1992.

Занін Микита Максимович
студент І курсу магістратури
спеціальності Психологія,

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Дьоміна Ганна Анатоліївна

Інтернет-залежність підлітків як фактор міжособистісних конфліктів: шляхи вирішення через психологічну підтримку

Актуальність дослідження. У сучасному світі, де інформаційні технології займають все більш важливе місце в житті людини, інтернет-залежність стає однією з найсерйозніших проблем серед підлітків. Підлітковий вік – це період активного формування соціальних навичок, самоідентифікації та відносин з іншими людьми, тому наявність проблеми інтернет-залежності може значно ускладнити ці процеси. Одним із негативних наслідків цієї залежності є міжособистісні конфлікти, які виникають через порушення реальних соціальних зв'язків та ізоляцію від реального світу. Важливою складовою вирішення цієї проблеми є психологічна підтримка, яка може допомогти підліткам знову навчитися будувати здорові стосунки з іншими людьми та уникати конфліктів, пов'язаних із надмірним використанням інтернету.

Ступінь розроблення проблеми. Інтернет-залежність підлітків, її вплив на міжособистісні стосунки, а також шляхи її корекції активно досліджуються в психології та педагогіці. Вчені, такі як О.Є. Богданова, Т.В. Бєлєнька, О.Л. Шевченко та інші, вказують на те, що інтернет-залежність часто стає наслідком емоційної незадоволеності, неадекватної самооцінки, а також соціальної ізоляції підлітка. Ці фактори, у свою чергу, сприяють виникненню внутрішніх і зовнішніх конфліктів, особливо у взаємодії з батьками, ровесниками, а також педагогами. У своїх роботах дослідники також наголошують на важливості психологічної підтримки, яка може допомогти підліткам подолати залежність і відновити соціальні контакти.

Виклад основного матеріалу. Інтернет-залежність підлітків є складною проблемою, яка може спричиняти не тільки особистісні, але й міжособистісні конфлікти. Вона часто пов'язана з наступними негативними наслідками:

1. Соціальна ізоляція та порушення комунікації: Підлітки, які проводять багато часу в інтернеті, часто відчувають труднощі в реальних соціальних взаємодіях. Вони можуть відчувати незручність у спілкуванні з однолітками, що призводить до їхнього відчуження та появи конфліктів у сім'ї чи серед друзів [1].

2. Порушення емоційних зв'язків: Взаємини в родині або серед друзів часто страждають через те, що підлітки не приділяють достатньо уваги реальним стосункам, надаючи перевагу віртуальному світу. Це може призводити до зниження емоційної близькості між підлітками та їхніми батьками, а також між самими підлітками, створюючи сприятливі умови для конфліктів.

3. Низька самооцінка: Часта взаємодія з ідеалізованими образами в інтернеті може негативно впливати на самооцінку підлітка, що, в свою чергу, може стати причиною розвитку внутрішніх конфліктів та депресії. Відсутність реальних контактів і емоційної підтримки лише посилює ці проблеми.

4. Ризик агресії та стресу: Підлітки, які активно взаємодіють в інтернет-просторі, можуть зазнавати стресу та почуватися роздратованими через конфлікти в онлайн-іграх або в соціальних мережах. Це може проявлятися в агресії по відношенню до близьких людей, що призводить до нових конфліктів.

Для подолання цих проблем необхідна психологічна підтримка, що включає різні форми допомоги, зокрема, індивідуальні консультації, групові тренінги та роботу з родинами.

1. Індивідуальна терапія: Один з найбільш ефективних способів подолати інтернет-залежність – це психотерапевтична робота з підлітком. Психолог може допомогти підлітку усвідомити проблему, знайти її причини та розробити стратегії для зменшення часу, проведеного в інтернеті, а також для розвитку здорових звичок спілкування в реальному світі [2].

2. Психологічна підтримка для батьків: Важливо залучити до процесу корекції батьків, які можуть не тільки допомогти своєму чаду, а й зрозуміти важливість балансу між віртуальним і реальним світом. Спільні тренінги для батьків і підлітків, на яких вчать ефективним способам спілкування і управління емоціями, можуть бути надзвичайно корисними.

3. Групова терапія: Взаємодія з іншими підлітками в групових заняттях допомагає усвідомити, що проблема інтернет-залежності є поширеною, і підлітки можуть обмінюватися досвідом та підтримувати один одного в процесі подолання залежності. Такі групи створюють безпечне середовище для розвитку соціальних навичок та емоційної підтримки.

4. Робота з навчальними закладами: Школи і університети можуть сприяти запобіганню інтернет-залежності шляхом проведення освітніх заходів, спрямованих на формування критичного мислення щодо використання інтернету, а також створення альтернативних активностей для підлітків, які заохочують здорове спілкування та розвиток.

5. Підтримка реальних соціальних зв'язків: Важливо створювати можливості для підлітків брати участь у позаінтернетних активностях, таких як спортивні секції, творчі гуртки або волонтерська діяльність, що дозволяє зміцнити їх соціальні зв'язки та зменшити залежність від віртуальних взаємодій.

Висновки. Інтернет-залежність підлітків є серйозною соціально-психологічною проблемою, що може викликати низку міжособистісних конфліктів, від родинних до дружніх та шкільних. Психологічна підтримка є важливим інструментом для подолання цієї проблеми, що включає як індивідуальні, так і групові методи роботи з підлітками. Залучення батьків, педагогів та соціальних інститутів дозволяє створити комплексний

підхід до вирішення проблеми, який допомагає підліткам відновити здорові соціальні взаємини та знизити рівень конфліктності у взаємодії з оточенням [3].

Список використаних джерел

1. Богданова О. Є. Психологія інтернет-залежності: навч. посібник. Київ: Видавництво "Освіта", 2018. С. 11-13
2. Іванова І. В. Психологічні аспекти інтернет-залежності у підлітків. Харків: ХНУ, 2019. С. 5
3. Коваленко Т. В. Інтернет-залежність підлітків: профілактика та корекція. Львів: ЛНУ, 2020. С. 23-26

Івлєва-Шпортько Варвара
студентка І курсу
ОП "Психологічне консультування"

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Ляшенко Олексій Андрійович

Психологічні особливості виникнення страхів у дітей дошкільного віку

Актуальність проблеми. В умовах війни, навіть дорослим важко впоратися з тривогою та страхами, а дітям тим паче. Саме тому ця тема є досить актуальною, щоб розібратися, які саме є особливості виникнення страхів у дітей дошкільного віку. Страх викликає фізіологічні та психологічні зміни, що може спричинити поведінкові реакції як агресивна відповідь або втеча від загрози. Саме тому, я і вважаю, цю тему актуальною та важливою у сучасному світі, бо якщо ти знаєш механізм дій ти можеш перешкодити тому, що може статися. І саме страх можна попередити чи зменшити його вплив для дитини, що згодом виростає до повноцінної одиниці суспільства.

Ступінь розроблення проблеми. Саме виникнення страхів може включати та складатися з багатьох факторів таких як: генетичних, досвіду, страху невідомого, соціального впливу, стресу чи змін у житті, фізіологічних факторів та вікової специфіки. Ще з давніх часів цим питанням цікавилися Аристотель, Т. Гоббс, Р. Декарт, А. Камю, І. Кант, С. Та інші.

Вклад у розвиток теорії психології страху внесли зокрема такі науковці, як: В. Вілюнас, Л. Виготський, О. Кондаш, М. Левітов, К. Ізард, А. Прихожан. Серед сучасних дослідників вагомий внесок у дослідження природи страху та методів її корекції внесли О. Камінська, А. Ковалевська, Г. Кошонько, О. Макух, С. Томук, М. Шевченко та ін [1].

Таким чином, дослідження показують, що страхи у дітей можуть бути зумовлені як внутрішніми сімейними конфліктами, так і зовнішніми психосоціальними факторами.[2]

Виклад основного матеріалу. Дошкільний вік – є початковим етапом формування особистості, але страхи можуть завадити цьому[3]. Що впливатиме на загальне становлення дитини і може викликати деструктивні зміни. Сам страх є нормальною емоційною реакцією, але його появі сприяють навколишні чинники.

В дошкільному віці переважають інстинктивні, пов'язані з інстинктом самозбереження. Вони можуть бути пов'язані зі страхом невідомого як страх темряви, незнайомців, втрати уваги батьків, великих тварин (таких як, коней, собак, котів, биків), незнайомих місць і уявних страшних істот.

Значна частка дітей (45%) показала високий рівень страхів темряви, самотності, незнайомих людей та фантастичних істот. Діти, що відчувають високий рівень страхів,

часто проявляють підвищену чутливість до змін у звичному середовищі або нових соціальних ситуацій. Ці страхи можуть негативно впливати на емоційний стан дитини, її соціальну адаптацію і поведінку в колективі[2].

Сальвадор Мінучін (1940-1981) підкреслює, що сімейна структура та взаємини в родині мають значний вплив на психологічний стан дитини. За його теорією, страхи можуть виникати як реакція на дисбаланс або конфлікти в сім'ї. Наприклад, якщо дитина відчуває надмірний тиск або нестабільність у відносинах між батьками, це може призвести до розвитку тривожних станів, включаючи страхи [2].

Страхів пов’язаних саме з сім’єю багато. Це її втрата, особливо, якщо брати до уваги війну в Україні. Нестабільний емоційний стан батьків, матерів здебільшого, що сильніше хвилюються за дитину та хочуть вийти з декрету. Також це може бути перейняття дитиною на себе ідентифікації батьків, де дівчинка хоче бути схожою на маму, а хлопчик на тата. Але через відсутність одного з батьків відчувати незахищеність ним чи надмірну опіку іншим дорослим - це призводить до наростання страхів.

Окрім виникнення страхів, що пов’язані з сім’єю виділяють егоцентричні, засновані на інстинкті самозбереження, страхи доповнюються соціально-опосередкованими, такими, що зачіпають життя і благополуччя інших, спочатку батьків і тих, хто доглядає за дитиною, а потім і людей поза сферою спілкування [4].

Також помічено, що в дітей з приватних будинків можуть частіше виникати страхи, через меншу взаємодію з іншими людьми, особливо однолітками, оскільки в багатоповерхівках частіше відбувається контакт з іншими.

Когнітивний розвиток включає здатність дитини мислити, міркувати та вирішувати проблеми, що також впливає на дитину, бо це є її досвідом та вміння взаємодій. І чим з більшим стикалась дитина, тим менше буде викликано страхів, і навпаки.

Сприйняття дитиною цього світу та мотивація - ці фактори також безпосередньо пов’язані з батьками, бо від їх виховання буде залежати заохочення нового для себе та впевненості в собі. Коли діти мають позитивну самооцінку та вірять у свої здібності, вони, швидше за все, сприймають виклики, витримають труднощі та матимуть сильне почуття власної гідності, а ніж боятися того, бо не вміють чи їх не підтримують

Інтенсивність зв'язків між страхами найбільша в 3-5 років. Це вік, коли страхи «чіпляються один за одного» і складають єдину психологічну структуру неспокою. Оскільки це співпадає з інтенсивним розвитком емоційної сфери особистості, то можна припускати, що страхи в даному віці найбільш скріплені і мотивовані. Максимум страхів спостерігається в 5-8 років, при зменшенні інтенсивності зв'язків між страхами, але страх при цьому більш складно психологічно мотивований і несе в собі більший пізнавальний заряд.

Емоційний розвиток в основних рисах закінчується до 6 років, коли емоції вже відрізняються відомою зрілістю і стійкістю. Починаючи, з 5 років на перший план виходить інтелектуальний розвиток, в першу чергу мислення. Дитина більшою мірою, ніж раніше, починає розуміти, що здатне заподіяти їй шкоду, чого слід боятися, уникати. Отже, у віці страхів, що найчастіше виявляються, тобто в старшому дошкільному віці, можна вже говорити не тільки про емоційну, але і про раціональну основу страхів як нову психічну структуру особистості, що формується.

Висновок. Страх є абсолютною нормою в поведінковій реакції, що є невід’ємною частиною психічного життя та закріплення ще у дитинстві. Але його розвиток та вплив на дитину, безпосередньо залежить від батьків та виховання дитини. Цього стану не уникнути, але його кількість точно можливо. Діти дошкільного віку залежні від дорослих і часто переймають емоції та поведінку батьків, через брак власного досвіду та розуміння що саме може мати реальну причину для переживання, а що ні. Через страх в майбутньому дитина може мати невпевненість у собі, брак мотивації, у надмірних станах психологічних порушень і поведінкових відхилень.

Список використаних джерел

1. Богдан Є.І., Кисла О.Ф., Міненок А.О. Особливості корекції страху у дітей молодшого шкільного віку. Молодий вчений» 2020. Т. 9, № 85. URL: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-9-85-16.
2. Вавілова А.С. Психологічні особливості страхів у молодших школярів. Теорія і практика сучасної психології. 2020. Т. 3, № 1. С. 140–144. URL: https://doi.org/10.32840/2663-6026.2020.1-1.26.
3. Косяченко В. В. Психологічне дослідження страхів у дітей старшого дошкільного віку. Сучасні гуманітарні дискусії. 2024. Т. 2, № 2. URL: https://doi.org/10.60022/2(2)-2mhd.
4. Петруняк Н. Є. Психологічна основа проявів дитячих страхів у дошкільному віці. Український науковий журнал "ОСВІТА РЕГІОНУ". 2010. С. 231. URL: https://social-science.uu.edu.ua/article/214.

Карпенко Ольга Олександрівна,
студентка IV курсу,
ОПП «Психологічне консультування»,

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Ляшенко Олексій Андрійович

«Професійна ідентичність як чинник стресостійкості в умовах війни»

Актуальність проблеми. Колись філософ Фрідріх Ніцше написав: «Той, у кого є чому, може витримати майже будь-яке як», — він говорив про силу сенсу. Інші видатні класики також розуміли потужні властивості сенсу; того, щоб мати вищу мету або місію в житті. Як писав Карл Юнг у своїй книзі «Людина та її символи»: «[Людина] може вистояти найнеймовірніші випробування, якщо вона бачить у них сенс».

Ідентичність - це єдність стійкості та мінливості, що дає індивіду можливість самопроектування, змінюючись і модифікуючись разом. Втрата та набуття ідентичностей, складнощі пов'язані з цими процесами також будуть цікавими для вивчення. В процесі проживання травм війни особистої та колективної, питання відновлення ідентичності або набуття нової, також відіграють надзвичайно важливу роль.

Ступінь розроблення проблеми. Безсумнівно, найвідомішим і найвпливовішим прихильником пошуку сенсу є Віктор Франкл, людина, яка вижила після Голокосту. Еволюція проблеми професійної ідентичності (від спрощених поглядів до складних теоретичних концепцій) посідає важливе місце у фундаментальних працях зарубіжних класиків та українських науковців: Еріка Еріксона, Ж.Вірної, Г.Балла, К.Гуревича, Л.Шнейдер та Е.Фромма, В. Франкла,: В.Зливкова, С.Лукомської, О.Ляшенка і т.д.

Виклад основного матеріалу. У психологічних пошуках істини дослідження привели до думки, що чітка вартісна мета й повна присвята себе місії здатні кардинально зміцнити резилієнтність людини.

Резильєнтність це здатність успішно адаптуватись до негараздів, стресових життєвих ситуацій, подій, загрози або травми (Feder 2019) . Професорка Єльської школи менеджменту Емі Вжесневскі каже, що «більшість людей бачить свою роботу у три способи: як Роботу (основними є фінансові винагороди і необхідність, радше ніж задоволення чи внутрішнє наповнення; це не є значною позитивною частиною їхнього життя), як кар'єру (основним є прогрес) або як покликання (радість від внутрішнього наповнення, соціально корисної діяльності)»

Відповідно до концепції Франкла про служіння як стрижень сенсу, здатність бачити свою роботу як покликання може сприяти резилієнтності. Це правда навіть для людей, які виконують «брудну роботу» (напр., прибиральники в лікарнях), та для людей, яким завадили поринути в обрану серцем галузь.

Цивільні працівники, які мають відчуття вищої мети у своїй роботі, також виявляють силу перед обличчям спричиненого роботою стресу. У дослідженні водіїв автобусів, що курсують містом, Пол Бартон (1989) виявив, що ті, хто мав високу витривалість (конструкт, пов'язаний з резилієнтністю), загалом пишались своєю роботою та вважали її значущою. Коли виникали які-небудь стреси на роботі, ці люди краще давали собі раду із ситуацією, якщо порівняти з людьми, для яких водіння автобуса було «лише роботою». Аналогічно 12-річному лонгітюдному дослідженні працівників телефонної компанії Сальваторе Мадді (1987) з ясував, що працівники, які мали змістовну мету у своїй громадській, шкільній та робочій діяльності, були більш резилієнтними під час організаційних криз, аніж працівники, яким бракувало такого спрямування.

У своїй статті Стівен Саутвік описує терапевтичну програму, де робота ветеранів на благо громади стала невіддільною частиною програми їх терапії. Через служіння громаді люди часто відкривають для себе відчуття свого призначення і того, що їхні дари потрібні іншим. Саме тому так часто ми цитували Франкла за ці роки вже на жаль повномасштабного вторгнення та опирались на розроблену ним та його учнями логотерапію. Буквальне значення логотерапії — це «зцілення через сенс». Згадаймо перші місяці повномасштабного вторгнення: все втратило сенс. Те, що раніше було цінним девальвувало.

І от такою істиною, метою і присвятою стала робота за часів повномасштабного вторгнення. Ми змінили місце проживання, покинули все звичне, що оточувало: наші соціальні контакти, ланцюжки сенсів та цінностей відчувались втраченими. Згадаймо цю мантру, яку ми повторювали собі : я там де я потрібен, я роблю те, що можу найкраще.

Список використаної літератури:

1. Горностай, П. П. (2010). Групова ідентичність як предмет психології малих груп. Наукові студії із соціальної та політичної психології, (24), 105-113.
2. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства – від знущань у сімї до політичного терору: Д-р Джудіт Герман – Львів: 2022.
3. Зливков, В. Л., & Лукомська, С. О. (2013). Становлення поняття професійна ідентичність у вітчизняній і зарубіжній психології. Горизонти освіти, 143-148.
4. Кузьміна, І. П., & Кузьмина, И. П. (2012). Професійна ідентичність майбутніх фахівців.
5. Ляшенко, О. (2021). Особливості становлення професійної ідентичності в майбутніх психологів у процесі навчання. Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки, 52-61.
6. Максименко, С. Д., & Осьодло, В. І. (2010). Структура та особистісні детермінанти професійної самореалізації суб'єкта. Проблеми сучасної психології"
7. Мельник Ж. В., Співак Д. В. ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ. Scientific Bulletin of Kherson State University Series Psychological Sciences. 2023. № 2. С. 32–38. URL: https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2023-2-5(дата звернення: 22.04.2025).
8. Юнг К. Людина та її символи. Київ: 2022

9. Horn S. R., Feder A. Understanding Resilience and Preventing and Treating PTSD. Harvard Review of Psychiatry. 2018. Vol. 26, no. 3. P. 158–174. URL: https://doi.org/10.1097/hrp.0000000000000194

10. Саутвік, Чарні. Резилієнтність: мистецтво долати найбільші виклики життя. Видання третє.

Карпик Яна Олегівна,
студентка IV курсу,
ОП «Психологічне консультування»,

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри теоретичної та
консультативної психології
Отич Дарія Дмитрівна

Результати емпіричного дослідження соціальної адаптованості особистості раннього дорослого віку

Актуальність проблеми. У сучасному світі, що характеризується швидкими соціальними змінами та зростаючою складністю міжособистісних взаємодій, проблема соціальної адаптованості особистості раннього дорослого віку набуває особливої актуальності. Цей період є ключовим для становлення соціальної зрілості, професійної самореалізації та побудови міжособистісних стосунків. Успішна адаптація до нових соціальних ролей та вимог є визначальним фактором психологічного благополуччя та ефективного функціонування особистості. Проведення емпіричного дослідження, спрямованого на виявлення рівня та особливостей соціальної адаптованості молодих людей, є важливим кроком для розуміння їхніх потреб та розробки своєчасних психологічних інтервенцій.

Виклад основного матеріалу. На думку О. Деменко, «соціальна адаптація - це особлива форма відображення балансу психологічного і соціального аспектів існування людини; включає систему суспільних цінностей та норм, засвоєння і відтворення яких виступає умовою ефективного спілкування та успішної самореалізації у суспільстві» [1, с. 20]. Л. Орбан – Лембрик вважає, що соціальна адаптація – це «включеність людини в систему внутрішньо-групових зв'язків, засвоєння правил взаємодії, розвиток умінь та навичок, що сприяють соціальному зростанню індивіда» [2, с.91].

На першому етапі емпіричного дослідження було застосовано методику дослідження соціальної адаптованості (назва методики не вказана в наданому фрагменті). Аналіз отриманих даних (див. Таблиця 2.1) виявив, що лише незначна частина респондентів (3 особи, 6,00%) демонструє високий рівень соціальної адаптації. Це свідчить про обмежену кількість молодих людей, які легко та ефективно інтегруються в соціальне середовище, успішно налагоджують контакти та задовольняють свої соціальні потреби.

Більша частина досліджуваних (6 осіб, 12,00%) має середній рівень соціальної адаптації. Це вказує на наявність певних труднощів у процесі адаптації, проте загальну здатність до пристосування до нових умов та соціальних вимог.

Найбільша група респондентів (37 осіб, 74,00%) характеризується низьким рівнем соціальної адаптації. Це може свідчити про значні проблеми у встановленні міжособистісних стосунків, труднощі в комунікації, відчуття соціальної ізоляції, а також можливі перешкоди у професійній та особистій самореалізації. Такий високий відсоток осіб

з низьким рівнем адаптації підкреслює актуальність досліджуваної проблеми та необхідність подальшого вивчення факторів, що впливають на цей процес.

Невелика кількість респондентів (4 особи, 8,00%) продемонструвала дуже низький рівень соціальної адаптації, що може вказувати на серйозні труднощі в соціальній інтеграції, глибоке відчуття відчуженості та можливу наявність психологічних проблем, що ускладнюють процес адаптації.

З метою більш глибокого розуміння соціально-психологічних аспектів адаптації було використано методику соціально-психологічної адаптації К. Роджерса – Р. Даймонда [3]. Результати, отримані за цією методикою, виявили певну відмінність у самооцінці рівня адаптованості респондентів. Так, 40% досліджуваних оцінили свій рівень адаптації як високий, 36% – як середній, а 24% – як низький. Розбіжності з результатами першої методики можуть бути пов'язані з різними аспектами адаптації, які оцінюються цими інструментами, а також з суб'єктивним сприйняттям власної адаптованості.

Для оцінки емоційного стану респондентів було застосовано опитувальник самооцінки станів Г. Айзенка [3]. Аналіз результатів показав, що більшість досліджуваних мають середній рівень тривожності (68%), фрустрації (64%) та агресивності (70%). Це свідчить про помірний рівень емоційної напруги, що може бути пов'язано з процесом соціальної адаптації та необхідністю пристосування до нових умов.

Дослідження рівня ригідності, як однієї з характеристик адаптаційного потенціалу особистості, виявило, що переважна більшість респондентів (90%) мають низький рівень ригідності. Це є позитивним показником, що свідчить про здатність молодих людей бути гнучкими у своїй поведінці, легко змінювати стратегії реагування та пристосовуватися до нових ситуацій.

Оцінка стресостійкості за тестом «Стійкість до стресу» (адаптований Максименко С. Д.) показала, що 34% респондентів мають високий рівень стресостійкості, що дозволяє їм ефективно справлятися зі стресовими ситуаціями [3]. Значна частина досліджуваних (48%) має середній рівень стресостійкості, а 18% – низький, що вказує на їхню вразливість до стресу та необхідність розвитку навичок саморегуляції та копінг-стратегій.

Висновки. Результати проведеного емпіричного дослідження виявили неоднозначну картину соціальної адаптованості особистості раннього дорослого віку. З одного боку, значна частина досліджуваних демонструє труднощі в соціальній інтеграції та низький рівень адаптації за основною методикою. З іншого боку, спостерігається відносно висока гнучкість у поведінці та помірний рівень емоційної напруги. Важливим є виявлений низький рівень стресостійкості у значної частини респондентів, що може ускладнювати процес соціальної адаптації в умовах стресових ситуацій. Отримані дані підкреслюють необхідність подальшого дослідження факторів, що впливають на соціальну адаптованість молодих людей, та розробки програм психологічної підтримки, спрямованих на підвищення рівня їхньої соціальної компетентності та стресостійкості.

Список використаних джерел

1. Деменко О. Ф. Особливості соціальної адаптації особистості в умовах сучасного кризового суспільства. Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства: зб. матеріалів IV 52 всеукр. наук.-практ. круглого столу з міжнародною участю. Ірпінь, 2019. С. 18–21.

2. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. Київ : НУБіП, 2017. 548 с.

3. Лемак М.В, Петрище В.Ю Психологу для роботи: Діагностичні методики. 73-78с.

Карпов Олексій Юрійович
Студент ІІІ курсу
Спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Лупійко Людмила Василівна

Особливості розвитку уяви молодших школярів, породженої військовими подіями

Уява є важливим когнітивним процесом, що забезпечує творче мислення, адаптацію та емоційну регуляцію дитини. Молодші ж школярі особливо чутливі до зовнішніх впливів, а військові події можуть суттєво змінювати їхній психоемоційний стан і спосіб уявлення реальності. Основною тенденцією в розвитку уяви молодших школярів є перехід від переважно репродуктивних її форм до творчої переробки уявлень, від простого їх комбінування до логічно обґрунтованої побудови нових образів [1, с. 88]. З часом діти додають до своїх малюнків зображені деталі, що робить картинку більш повнішою. І чим старша дитина тим більше її бажання зобразити малюнок детальніше і якомога краще, що призводить до народження критицизму сприйняття власних робіт.

Новий етап розвитку уяви розпочинається з початком навчання у школі. Розширення знань, систематичне оволодіння різними вміннями та навичками сприяють уточненню образів і підвищенню їхньої продуктивності. Унікальністю даного часу є те що малюк може повноцінно поєднувати гру, навчання та працю. Уявляючи ігрову ситуацію й реалізовуючи її, дитина формує в собі багато особистісних якостей: сміливість, чесність, тощо [1, с. 89].

Вчені зазначають: «Уява –це відліт від минулого досвіду, це перетворення дійсного та породження на цій основі нових образів, що є продуктами творчої діяльності та прообразами для неї» . Тобто уява–це психічний процес створення людиною нових образів на основі її попереднього досвіду.

Світ, у якому ми живемо, не гарантує постійного миру та спокою. Війна часто розглядається як неминуча складова історії кожної країни. Проте діти не мають нести відповідальність за наслідки збройних конфліктів. Молодші школярі особливо вразливі до психологічного впливу війни. Вони можуть переживати підвищений рівень тривожності, яка проявляється у вигляді страхів, які втілюються у фантазіях та сюжетно-рольових іграх. Внаслідок цього знижується їхня здатність до творчого мислення. Уява починає виконувати захисну функцію, допомагаючи дитині впоратись зі стресом.

У нашій роботі можна помітити , як діти починають зображати сценарії битв, героїв, які перемагають ворогів, або навпаки – трагічні моменти втрат. Також помітним є рівень того, як діти використовують лайку і лексику військових. Крім того, важливим аспектом є поява в малюнках фантастичних елементів, де школярі створюють вигадані світи або супер героїв, які можуть захистити їх від реальних загроз, що є проявом адаптивного механізму психіки. Водночас у творчих історіях дітей часто з’являються наративи про втечу, пошук безпечного місця, возз'єднання з родиною або подолання випробувань завдяки магічним помічникам. Такі сюжети можуть слугувати способом емоційного опрацювання пережитого досвіду, дозволяючи дітлахам символічно долати страхи та отримувати відчуття контролю над ситуацією.

Дональд Віннікот та Джон Дьюї зазначають, що реакція дорослих на дитячі переживання та творчі прояви відіграє важливу роль у формуванні уяви. Підтримка, заохочення та спільне обговорення дитячих фантазій сприяють розвитку гнучкого мислення та емоційної стійкості молодшого школяра. Водночас негативні або ігноруючі реакції можуть пригнічувати уяву та викликати тривожність. Також важливим фактором є демонстрація рольової моделі: якщо дорослі самі демонструють креативність, діти

отримують позитивний приклад для наслідування та розширюють власний потенціал. Тому в складних умовах життя, таких як війна, чуйність дорослих до творчих проявів дитини сприяє не лише розвитку уяви, а й стабілізації її емоційного стану.

Щодо методів підтримки розвитку уяви молодших школярів, то сюди можна віднести: Арт – терапія, малювання, ліплення, створення аплікацій, що допомагає дитині виражати свої переживання. Малюнки дозволяють не тільки фіксувати емоційний стан дитини, а й сприяти його корекції через позитивні образи та кольорові рішення. Казкотерапія – використання сюжетів для опрацювання травматичного досвіду. Дітлахи створюють власні історії, в яких вони перемагають труднощі, що сприяє формуванню віри у власні сили та адаптації до змін. Театралізовані ігри – моделювання різних життєвих ситуацій через гру допомагає дітям краще зрозуміти власні емоції та знайти способи їх опрацювання. Завдяки цим методам, дітям набагато простіше адаптуватися до складних життєвих умов.

Таким чином, дитяча уява – важливий когнітивний процес, який піддається зовнішньому впливу, особливо під час відчуття тривожності, яка виникла внаслідок військових подій. Проявляється зміна ігрової діяльності, сюжетів творчих робіт і рівня тривожності, але якщо використовувати психолого-педагогічні методи, і залучати до розвитку уяви дитини, дорослих, це буде сприяти емоційному відновленню дітей та гармонійного розвитку їхньої уяви.

Список використаних джерел

1. Віннічук І. П. Особливості розвитку творчої уяви молодших школярів у сучасних умовах / І. П. Віннічук // Актуальні проблеми психології. - 2015. - Т. 12, Вип. 21. - С. 87-95.

2. Серьогіна К. А. Особливості уяви молодших школярів та можливості її розвитку. Актуальні проблеми психології в закладах освіти. 2022. Т. 5. С. 76–82.

Коваленко Микита Сергійович,
студент 1 курсу магістратури
спеціальності Психологія

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, професор
Зеленін Всеволод Володимирович

Особливості профілактики синдрому професійного вигорання у психологів-консультантів

Актуальність проблеми. Синдром професійного вигорання (СПВ) вважається одним із найсерйозніших ризиків, що супроводжують роботу в помічних професіях, зокрема у сфері психологічного консультування. Психологи-консультанти щодня стикаються з високими емоційними навантаженнями, травматичними історіями клієнтів та необхідністю ухвалювати складні рішення. Ці фактори можуть призводити до хронічного стресу, емоційного виснаження, втрати мотивації та, зрештою, професійного вигорання.

Особливої актуальності проблема набуває в умовах сучасних соціальних викликів – воєнного стану, економічної нестабільності, зростання попиту на психологічну допомогу. За таких обставин емоційна втома психологів зростає, а ресурси відновлення скорочуються. СПВ не лише погіршує особисте благополуччя фахівця, а й може призводити до зниження якості наданих послуг, виникнення етичних дилем і професійної

деформації. Саме тому профілактика СПВ повинна бути стратегічним пріоритетом як для самих психологів, так і для організацій, у яких вони працюють.

Ступінь розроблення проблеми. Поняття «професійне вигорання» вперше було введено Г.Дж.Фрейденбергером у 1974 році для опису стану психічного виснаження у представників допоміжних професій [7, с.22]. Значний внесок у дослідження цього феномену зробили К.Маслач і М.Лейтер, які розробили трикомпонентну модель СПВ, що включає емоційне виснаження, деперсоналізацію та редукцію особистісних досягнень [8, с.55].

У вітчизняній психології проблема СПВ також активно досліджується. Зокрема, у роботах О.В.Савчук, Ю. В. Карпенко та інших авторів акцентується увага на необхідності впровадження супервізій, розвитку емоційної саморегуляції та зміцнення психологічної стійкості спеціалістів [2; 3; 5]. Натомість прикладні аспекти профілактики СПВ в українських умовах залишаються недостатньо деталізованими. Відсутність системного підходу до психологічного супроводу фахівців часто призводить до того, що симптоми вигорання залишаються непоміченими або ігноруються до моменту професійної кризи.

Виклад основного матеріалу. Професійна діяльність психолога-консультанта передбачає постійне емоційне занурення у проблематику клієнтів, що часто супроводжується високим рівнем психологічного навантаження. Нерідко психологи зіштовхуються з гострими особистісними чи соціальними кризами клієнтів, що спричиняє накопичення внутрішнього напруження. За відсутності ефективних механізмів відновлення це напруження може переходити у хронічне емоційне виснаження, яке згодом трансформується у синдром професійного вигорання. Як показують сучасні дослідження, СПВ негативно впливає не лише на самопочуття фахівця, але й на якість його взаємодії з клієнтами, знижує емпатію, породжує відчуження та механічність у роботі [1, с.175].

Стан вигорання формується поступово і включає три основні компоненти: емоційне виснаження, деперсоналізацію та зниження відчуття власної ефективності. Психолог може втратити здатність до глибокого співпереживання, почати уникати емоційного контакту або ставитися до клієнтів відсторонено. Такий стан загрожує не лише професійним результатам, а й психологічному здоров'ю самого спеціаліста. За даними К.Чернісс [6], особливо вразливими є молоді фахівці, які ще не мають сталих механізмів психологічного захисту та достатнього досвіду саморегуляції.

Однією з причин прогресування СПВ є недостатнє усвідомлення особистого стану та нехтування ранніми ознаками емоційного перенапруження. Як зазначає О.В.Савчук [5], важливо не лише розпізнавати перші симптоми вигорання, але й мати чіткі алгоритми дій для попередження його розвитку. У цьому контексті актуальною є практика регулярної супервізії, яка дозволяє фахівцеві отримувати підтримку, обговорювати складні випадки та знімати напругу, що накопичується в процесі роботи.

Таким чином, ефективна профілактика СПВ базується на поєднанні індивідуальних стратегій самопідтримки з організаційними формами супроводу. Доцільним є впровадження навчальних і психопросвітницьких програм, спрямованих на розвиток емоційної обізнаності, критичного мислення щодо власного стану та усвідомленого ставлення до професійних меж і ресурсів.

Висновок. Синдром професійного вигорання є серйозним викликом для сучасної психологічної практики. Його попередження потребує системного підходу, що включає як індивідуальні методи саморегуляції, так і організаційні інструменти підтримки фахівців. Запровадження регулярної супервізії, розвиток емоційної грамотності, формування професійного співтовариства та забезпечення умов для самовідновлення — це основа ефективної профілактики СПВ.У перспективі важливо розробляти й адаптувати індивідуальні програми психологічного супроводу для фахівців, які працюють у сфері допомоги. Такий підхід дозволить не лише зберегти психологічне здоров'я самих консультантів, а й забезпечити високу якість психотерапевтичної підтримки клієнтів.

Список використаних джерел

1. Карпенко Ю. В. Профілактика синдрому професійного вигорання у практичних психологів та соціальних педагогів. Всеосвіта. URL: https://vseosvita.ua/library/profilaktika-sindromu-profesijnogo-vigoranna-u-prakticnih-psihologiv-ta-socialnih-pedagogiv-480440.html
2. Мащак С. О., Олійник А. І. Психологічний супровід професійного вигорання спеціалістів ІТ-сфери. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія, 2024. №(2), С.22-25. https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.2.4
3. Некіз Т. А. Профілактика емоційного вигорання психолога у процесі роботи з девіантними підлітками. Актуальні проблеми психології. 2015. Т. 11, №13. С. 171-178. URL: https://appsychology.org.ua/data/jrn/v11/i13/21.pdf
4. Нискогуз Ж. І. Профілактика та подолання синдрому «професійного вигорання». Миколаївський професійний ліцей. URL: https://mykolaivpl.org/metodrozrobka/171-profilaktyka-ta-podolannia-syndromu-profesiinoho-vyhorannia.html
5. Савчук О.В. Супервізія в роботі психологів: проблеми та перспективи. Київ: Освіта, 2020. 140 с.
6. Cherniss C. Professional Burnout in Human Service Organizations. New York: Praeger Publisher, 1980. 197 c.
7. Freudenberger H. Burnout: The High Cost of High Achievement. New York: Doubleday, 1980. 215 p.
8. Maslach C., Leiter M.P. The Truth About Burnout: How Organizations Cause Personal Stress and What to Do About It. San Francisco: Jossey-Bass, 1997. 256 p.

Ковальова Вікторія Вікторівна
студентка ІІІ курсу
ОП «Психологічне консультування»

Науковий керівник:
Доктор філософії у сфері психології
Некіз Тетяна Анатоліївна

Вплив стресових ситуацій на психологічне здоров'я та адаптаційні стратегії у молоді

Реалії сьогодення, що характеризуються високим темпом життя, соціальною невизначеністю, а також війною в нашій країні, неминуче впливають на психологічний стан людей. Проблема психічного здоров'я молоді набуває особливої актуальності, оскільки молодь переживає стадію формування особистості, професійного розвитку і встановлення соціальних зв'язків, що робить її вразливою до стресових чинників.

Стресором, тобто тим фактором, що викликає стрес, є будь-який подразник, який має надмірну інтенсивність або триває занадто довго, і цей вплив відчувається як негативний та шкідливий. Концепція «стресу» увійшла до наукового лексикону на початку 20-го століття, охопивши сфери психології, фізіології та медицини. Американський науковець У. Кеннон першим запровадив цей термін у науковий дискурс. Згодом канадський дослідник Г. Сельє сформулював розуміння стресу як неспецифічної відповіді організму на різноманітні вимоги до адаптації [1]. Світова наукова спільнота продовжує розвивати це питання завдяки працям Р. Лазаруса, С. Фолкман, С. Хобфолла, які

зосереджуються на дослідженні психологічних механізмів копінгу та ресурсних моделей подолання стресу. Вітчизняні науковці Н. Г. Бишевець та О. В. Андрєєва в своїх роботах досліджують вплив стресогенних чинників на здоров'я студентів під час воєнного стану, зокрема негативні фізичні та психоемоційні наслідки стресу, що знижують якість життя і академічну успішність. Водночас, Соломка Е. Т., Хома Т. В. та Хлопек А. Б. акцентують увагу на копінг-стратегіях як способах управління стресом, а Тютюнник Л.Л. підкреслює важливість стресостійкості особистості для ефективного подолання психічних навантажень та збереження психічного здоров'я.

Короткотривалі стресові реакції є природним механізмом пристосування, однак проблеми виникають при хронічному стресі. Коли тимчасовий стрес переходить у хронічний стан, може виникнути психологічне виснаження. В результаті поведінка людини стає більш інстинктивною, ніж усвідомленою. Психічна виснаженість характеризується тим, що людина починає інтерпретувати будь-яку інформацію негативно або як потенційну загрозу, навіть якщо ця інформація об'єктивно не є такою. Постійне негативне сприйняття посилює стресову реакцію, створюючи замкнене коло, в якому стрес і тривога взаємно підсилюють одне одного. Через хронічний стрес у молоді може проявлятися: зниження академічної успішності, соціальна ізоляція, порушення сну а також можуть проявлятися психосоматичні симптоми.

Аналіз адаптаційних стратегій, які використовує молодь для подолання стресу, дозволяє виділити як конструктивні (пошук соціальної підтримки, позитивна переоцінка ситуації, активне вирішення проблем), так і деструктивні (уникнення, заперечення, агресія) механізми. Особливу увагу варто приділити розвитку резильєнтності (психологічної стійкості) у молоді як ключового фактора успішної адаптації до стресу. Резильєнтність не є статичною характеристикою, а може розвиватися та зміцнюватися протягом життя через формування адаптивних когнітивних стратегій, розвиток емоційного інтелекту та навичок саморегуляції.

Водночас неконструктивні способи поведінки, такі як заперечення, самозвинувачення та бездіяльність, навпаки, зумовлюють продукування негативних думок й тим самим ще більше посилюють стрес. Часто спостерігається поведінка уникнення, яку молодь сьогодення називає "відморозитися" або "впасти на мороз". Особа втрачає здатність або бажання адекватно оцінювати наслідки поточних подій. Вона свідомо ігнорує зростаючі конфлікти та непорозуміння з оточуючими. Навчальні та професійні проблеми, які раніше не виникали, залишаються поза її увагою. Така людина також не помічає погіршення власного здоров'я, що є одним із показників кризового стану. [3]

Отже, дослідження впливу стресових ситуацій на психологічне здоров'я молоді та вивчення адаптаційних стратегій має вагоме значення як для теоретичної психології, так і для практичної діяльності психологів. Результати досліджень свідчать про необхідність комплексного підходу до вирішення проблеми стресостійкості молоді, що включає індивідуальну та групову психологічну роботу, навчання ефективним копінг-стратегіям, розвиток навичок емоційної регуляції та створення підтримуючого соціального середовища.

Список використаних джерел

1. Тютюнник Л.Л. Поняття стресостійкості особистості в сучасному науковому дискурсі. Габітус, Львів, 2020. Т. 2, вип. 13. С. 158–162.
2. Соломка Е. Т., Хома Т. В., Хлопек А. Б. Особистості як фактор впливу на опанувальну поведінку студентської молоді.. Вісник Національного університету оборони України. 2022. Т. 1 : 65. С. 111–118. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/47743
3. Бишевець Н. Г., Андрєєва О. В. Вплив стресогенних чинників на здоров'я та поведінкові розлади студентської молоді. Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія. 2024. № 1. С. 113-122. URL: https://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/5564

Козенко Поліна Романівна
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності «Психологія»,

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вольнова Леся Миколаївна

Толерантність до невизначеності
як чинник вибору копінг-стратегій в умовах стресу

Актуальність дослідження. У сучасному світі, що стрімко змінюється, зникають усталені орієнтири, а відчуття стабільності дедалі частіше поступається тривожній невизначеності. Війни, економічні кризи, пандемії, технологічний прорив і соціальні трансформації формують середовище, в якому людина змушена постійно адаптуватися до нових умов. У таких обставинах здатність толерувати невизначеність набуває особливого значення – саме вона сприяє психологічній стійкості, адаптивності та збереженню внутрішньої рівноваги. Ця якість впливає на вміння приймати рішення в умовах неповної інформації, долати емоційне напруження та функціонувати в умовах постійної нестабільності. Дослідження толерантності до невизначеності є особливо актуальним у час, коли невідомість стала нормою повсякденного життя, а наше ставлення до неї значною мірою визначає якість психологічного благополуччя.

Ступінь розроблення проблеми Проблема толерантності до невизначеності та її вплив на вибір копінг-стратегій в умовах стресу, є надважливою, оскільки вона безпосередньо впливає на здатність людини справлятися зі стресом та адаптуватися до змінних життєвих обставин. Ф. Хартман [8] вивчав вплив толерантності до невизначеності й неоднозначності на ефективність прийняття рішень, зокрема в контексті оцінки діяльності, зазначаючи, що низький рівень толерантності ускладнює вибір адекватних поведінкових стратегій у складних умовах, що має значення і для розуміння копінг-поведінки особистості. Р. Лазарус [9] визначав, що саме копінг-стратегії виступають вирішальним етапом у подоланні стресу, адже дозволяють людині взяти ситуацію під контроль і знизити рівень психоемоційного напруження. Н. Хаан [7] досліджувала копінг і психологічний захист, наголошуючи, що вони мають спільну основу в его-процесах, проте різняться за спрямованістю.

В Україні дослідженням питанням толерантності до невизначеності та його впливу на вибору копінг-стратегії займались: С. Хілько [5], яка розглядала її як складову саморегуляції особистості в умовах змін; О. Брюховецька [1], яка визначила толерантність до невизначеності провідною умовою розвитку в перехідний період та виокремила декілька типів ставлення до невизначеності; А. Гусєв [2], який трактував її як інтегральну особистісну характеристику, що забезпечує стійкість у кризах ідентичності; М. Кудінова [4], яка пов’язувала толерантність зі стресостійкістю та адаптацією до екстремальних умов; В. Корольчук [3], яка визначила стресостійкість як результат трансакційної взаємодії зі стресором; Н. Ярош [6], яка досліджувала внутрішні предиктори стрес-долаючої поведінки, зокрема когнітивний стиль, тривожність та локус контролю. Усі автори підкреслюють, що здатність витримувати невизначеність є ключовою умовою ефективного вибору копінг-стратегій та адаптації в стресових умовах.

Виклад основного матеріалу. Толерантність до невизначеності розглядається як багатовимірне психологічне явище, що виявляється у здатності особистості сприймати неоднозначні, непередбачувані або складні життєві ситуації без надмірної тривоги, розгубленості чи потреби негайно встановити контроль. У сучасних умовах постійних змін, кризових подій і соціальної турбулентності саме ця здатність стає критично важливою для збереження психічного здоров’я й адаптації. Люди з високою толерантністю до

невизначеності, як правило, демонструють гнучкість мислення, здатність утримувати увагу на процесі, а не на результаті, а також спроможність сприймати нестабільність як виклик, а не загрозу. У стресових ситуаціях цей конструкт безпосередньо впливає на вибір копінг-стратегій – свідомих і несвідомих способів подолання психологічного напруження. При низькій толерантності до невизначеності особистість часто вдається до уникнення, емоційного витіснення чи пасивного очікування, що знижує ефективність адаптації. Натомість високий рівень толерантності дозволяє обирати більш проактивні, продуктивні стратегії — зосереджені на вирішенні проблеми, пошуку підтримки або переоцінці ситуації.

Толерантність до невизначеності виконує функцію внутрішнього амортизатора, що знижує силу емоційних коливань і дозволяє мобілізувати ресурси навіть тоді, коли немає чітких відповідей чи плану дій. Формування адекватних копінг-стратегій у людей з низькою толерантністю можливе через розвиток емоційного інтелекту, навичок саморегуляції, рефлексії та критичного мислення. Робота над прийняттям неоднозначності, практика mindfulness, побудова здорових соціальних зв'язків і психотерапевтична підтримка можуть значно знизити рівень тривожності й підвищити здатність справлятися зі стресом. У сучасному світі навчання адаптивного копінгу — це не розкіш, а психологічна необхідність. І толерантність до невизначеності — один з ключових індикаторів зрілості особистості, що визначає, чи стане стрес точкою зламу, чи точкою росту.

Висновок. Толерантність до невизначеності є важливим психологічним чинником, що визначає, які копінг-стратегії обирає особистість у ситуаціях стресу. Низька толерантність ускладнює адаптацію, тоді як висока — сприяє використанню проактивних і конструктивних способів подолання труднощів. Для ефективного розвитку копінгових стратегій необхідне формування гнучкого мислення, навичок емоційної регуляції, самосвідомості та критичного осмислення ситуацій. Психологічна підтримка, практика прийняття невизначеності, розвиток емоційного інтелекту та залучення до підтримувального соціального середовища допомагають особистості зберігати стійкість у світі, що постійно змінюється.

Список використаних джерел

1. Брюховецька О. В. Психологічні особливості толерантності до невизначеності в управлінській діяльності як однієї зі складових професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Проблеми сучасної психології. 2015. Вип. 27. С. 70–81. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2015_27_8.
2. Гусєв А. І. Розвиток толерантності до невизначеності у студентів-психологів. Актуальні проблеми психології. 2015. Т. 12, Вип. 21. С. 105–114. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsuh_2015_12_21_12.
3. Корольчук В. М. Психологічні засади дослідження стресостійкості особистості. Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2011. Вип. 26. С. 183–192. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nsspp_2011_26_22.
4. Кудінова М. С. Теоретичні підходи до визначення сутності поняття "стресостійкість". Молодий вчений. 2019. № 3(1). С. 137–143. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_3(1)__30.
5. Хілько С. О. Методика дослідження особливостей формування толерантності до невизначеності у майбутніх психологів. Вісник післядипломної освіти. Серія : Соціальні та поведінкові науки. 2016. Вип. 2. С. 138–151. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vispdoso_2016_2_15.
6. Ярош Н. С. Аналіз досліджень внутрішніх предикторів стрес-долаючої поведінки. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Психологія. 2011. № 58. С. 60–64. Режим доступу: https://periodicals.karazin.ua/psychology/article/view/5437.

7. Haan N. Coping and Defending: Processes of Self–Environment Organization. Elsevier, 2013. 360 p.
8. Hartmann F. The Effects of Tolerance for Ambiguity and Uncertainty on the Appropriateness of Accounting Performance Measures. Abacus. 2005. Vol. 41, No. 3. P. 241–264.
9. Lazarus R., Folkman S. Stress, Appraisal and Coping. New York: Springer, 1984. 456p.

Козіна Анастасія Володимирівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Отич Дарія Дмитрівна

Психологічні особливості адаптації дорослої особистості до кризових умов

У наш час, коли світ стикається з безліччю кризових викликів – від воєнних конфліктів і пандемій до економічних потрясінь та масової міграції – дорослій людині доводиться не лише долати стрес, а й швидко перебудовувати свої думки, емоції та поведінку. Адаптація в таких умовах відбувається поступово: спочатку ми оцінюємо масштаби загрози, шукаємо внутрішні та зовнішні ресурси для підтримки, потім коригуємо звичні стратегії поведінки й нарешті переглядаємо власні цінності й уявлення про себе. І хоча під тиском часу цей цикл може скорочуватися, він залишається ключовим механізмом, що допомагає зберегти відчуття контролю та сенсу.

Однією з найважливіших якостей у такому процесі є толерантність до невизначеності – здатність діяти навіть за браку інформації. Коли ми звикли ризикувати, приймати рішення, не чекаючи всіх фактів, страх помилки стихає, а невідомість перестає паралізувати. Порівняно з тим, хто замикається в очікуванні “ідеальних” умов, люди з високою толерантністю до невизначеності швидше адаптуються та знаходять нестандартні шляхи вирішення проблем. Така готовність до експерименту й проактивних дій нерозривно пов’язана з життєстійкістю – здатністю не лише повернутися до попереднього стану після життєвих криз, а й використати кризу як поштовх для особистого зростання.

Не менше значення має й емоційний інтелект, який підказує, коли варто зробити паузу, щоб заспокоїтися, а коли – навпаки, втрутитися і підтримати оточення. Уміння розпізнавати власні реакції й емоції та інших, допомагає пом’якшувати конфлікти та знижувати рівень тривоги під тиском. Разом із тим психологічна зрілість дає змогу брати відповідальність за свої рішення – не звинувачувати обставини, випадок чи інших, а свідомо обирати шлях уперед, навіть якщо він всіяний невизначеністю.

Соціальне оточення виступає важливим буфером: підтримка близьких, емпатія друзів і колег створюють відчуття причетності й знижують ризик ізоляції. Іноді достатньо просто відкритися в бесіді з людиною, яка розуміє твої переживання, щоб знайти в собі нові сили. Підсилити такі внутрішні і зовнішні ресурси допомагають психотерапевтичні підходи: когнітивно-поведінкова робота з віруваннями, розповідь про власні переживання, екзистенційний пошук смислу та спеціальні тренінги. Вони дають практичні інструменти для формування гнучкості мислення й емоційної стійкості.

Зрештою, лише поєднання всіх цих чинників – толерантності до невизначеності, життєстійкості, емоційного інтелекту, психологічної зрілості та соціальної підтримки, підкріплене цілеспрямованою психотерапевтичною або психоосвітньою роботою —

формує міцний фундамент, на якому доросла особистість не просто долає кризу, а отримує можливість для нового особистісного злету.

Список використаних джерел

1. Болдирєв І. А. (2021). Психологічна адаптація дорослої особистості в умовах соціальних трансформацій. Наукові записки кафедри психології КНУ ім. Тараса Шевченка, 42, 56–64.
2. Васильєва С. О. (2019). Толерантність до невизначеності як чинник психологічної стійкості особистості. Психологія і суспільство, 1, 114–122.
3. Грись А. М. (2020). Життєстійкість та копінг-стратегії дорослих в умовах війни. Психологічний журнал, 4(10), 47–55.
4. Климчук В. А., Кочубей Л. М. (2022). Ресурси адаптації дорослої особистості в умовах кризи. Проблеми сучасної психології, 58, 89–97.
5. Слободянюк О. А. (2023). Психологічні аспекти переживання невизначеності в умовах війни. Актуальні проблеми психології, 3(21), 73–81.
6. Ярошенко І. В. (2021). Соціальна підтримка як фактор адаптації внутрішньо переміщених осіб. Соціальна психологія, 2(80), 99–106.

Козловська Олеся Олександрівна
студентка ІІ курсу магістратури
ОП «Психологічне консультування»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук наук,
професор кафедри соціальної психології
Долинська Любов Василівна

Усвідомлення студентами-психологами свого професійного майбутнього в умовах тривалої війни в україні

У дослідженні особливостей професійної свідомості майбутніх фахівців в області психології не можливо оминути тему війни, яка виступає значущим соціально-культурним контекстом її становлення. Дослідники питань впливу війни на особистість, засвідчують високий рівень стресу та масову травматизацію різних вікових груп цивільного населення у зв'язку з війною, не говорячи вже про потреби у психологічній допомозі для військових [2; 3; 4].

Опановуючи професію психолога у процесі навчання, студенти обирають не тільки методологічний напрямок в роботі, а й те, де, з ким вони б хотіли працювати: це освітній простір, індивідуальна психологія, сімейна, сфера спорту, бізнесу, управлінська діяльність тощо. А тому передбачається, що у студентів, особливо випускних курсів, має бути усвідомлення, з якими запитами їм доведеться зустрітися, і з якими вони будуть готові працювати фахово [1; 5].

З метою вивчення характеру усвідомлення майбутніми психологами впливу чинника війни та її наслідків на особистість та викликів, з якими їм як фахівцям в області психічного здоров'я доведеться стикатися, нами було проведене опитування, яке містило, зокрема, такі питання:

- Якою Ви бачите роль психолога в умовах війни?
- З якими запитами, на Вашу думку, доведеться працювати Вам, як психологам по закінченню навчання?

У опитуванні взяли участь майбутні психологи різних курсів Київського столичного університету імені Бориса Грінченка у кількості 52 особи, які навчаються за освітніми програмами «практична психологія» та «консультаційна психологія». Відповіді, які ми отримали, розподілились на декілька тематичних кластерів. У дужках вказана кількість варіантів подібних відповідей у % від загальної кількості досліджуваних (N=52 особи).

1. Якою є роль психолога в умовах війни?

- Нейтральна: "Психолог залишається психологом поза будь-яких умов"; "Нам і зараз, і пізніше потрібні будуть кваліфіковані спеціалісти, я хочу стати однією з них" – 6 осіб дали такі варіанти відповідей (11,5 %).
- Усвідомлення важливості та відмінності з огляду на воєнні події та їх наслідки: "Допомогти адаптуватися, впоратися з важкими емоційними станами людям, які цього потребують"; "Повернення військових та населення у щасливе життя", "Від професійності психологів залежить психологічне здоров'я народу"; "Є дуже важливою в умовах війни, оскільки набагато більше людей будуть потребувати допомогу, ніж в довоєнний час"; "Насправді психологи є дуже важливим тилом, який може допомогти як військовим, їх родинам, так і цивільним" – 43 особи (82,6 %).
- Усвідомлення впливу війни не лише на людей, з якими будуть працювати, а й на себе, як фахівця. "Війна позначається на усіх: відмінними за мирних часів будуть і запити від людей, і виклики будуть перед нами – фахівцями з психічного здоров'я"; "Допомога людям, постраждалим від війни, з турботою і про себе" – 3 осіб (5,7%).

2. З якими запитами доведеться працювати вам, як психологам по закінченню навчання?

- Довоєнний кластер: "Робота з дітьми, їх стосунки з батьками, робота із сім'єю"; "Розвиток людини, допомога в досягненні кращого, бажаного"; "Будуть робити те, що й робили завжди – допомагати людям" – 17 осіб (32,6 %).
- Врахування наслідків військових подій: "Допомога цивільним та військовим справлятись з травмівним досвідом війни"; "Підвищувати стресостійкість і допомагати рухатись і жити далі"; "Можливо доведеться бути і на фронті або близьким до нього, так і поза. Це консультування щодо тривог, переживань, пов'язаних з війною"; "Робота із сім'ями, що пережили втрату члена родини або з тими, родичі яких у полоні, тощо"; "Робота з військовими, які втратили кінцівки на війні"; "Робота з горем та втратами"; "Тривоги, депресії, панічні атаки", "Допомога людям справлятися з травмами, стресом та емоційним навантаженням, що виникає внаслідок війни"; "Поміч військовослужбовцям та їхнім сім'ям встановлювати ефективне спілкування, що може бути особливо важливим під час війни"; "Допомога адаптуватися до мирного життя після війни" – 35 осіб (67,3%).

Умови війни позначаються на усіх українцях, незалежно від того, у яких регіонах вони проживають і яких втрат зазнають. Запити до психологів вже не будуть такими, які були до війни, і навіть ті, що були і залишаються актуальними для мирних часів, все одно будуть мати опосередкований вплив чинників війни.

Судячи з аналізу відповідей студентів, які наразі навчаються за напрямками підготовки психологів, вони добре усвідомлюють, що війна справляє відбиток на людей, їх стани та потреби. Водночас, студенти мало замислюються про той факт, що вони й самі знаходяться у підвищених стресових умовах. Деякі з них також зазнали певних втрат, також потерпають від нічних бомбардувань міста, хвилюються за свої близьких, які перебувають на фронті. Жодної відповіді ми не отримали від студентів щодо розуміння ризику вторинної травматизації, пошуку джерел та ресурсів справлятися з тим важким досвідом, який будуть приносити клієнти на сесії, визнання потреби у опануванні спеціальними протоколами дії у гострих стресових ситуаціях, коли треба надати першу психологічну

допомогу людині, яка зазнала шкоди від військових дій. А тому вважаємо, що ці питання мають бути висвітлені у спеціалізованих програмах підготовки психологів в Україні уже зараз.

Список використаних джерел

1. Бойко Г. В. Маркери становлення професійної свідомості психолога в запитах і саморефлексіях магістрантів до курсу “Психологія профсвідомості”. Psychological patterns of social processes and personality development in modern society . 2023. С. 1-12.
2. Каменщук Т. Роль і місце психологічної допомоги для внутрішньо переміщених сімей в умовах воєнного часу. Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія», Вип. 1, 2022.
3. Кузікова С., Зливков В., Лукомська С., Щербак Т., Котух О. Психологічний супровід особистості в умовах війни: навч. посібник. Київ. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2024. 260 с.
4. Мацегора Я. В., Воробйова І. В., Колесніченко О. С. Психологічний супровід військовослужбовців, які виконують службові завдання в екстремальних умовах : методичні рекомендації. Харків : НА НГУ, 2015. 69 с.
5. Надвинична Т.Л., Шаюк О.Я. Особливості розвитку професійно-особистісного потенціалу студентів-психологів під час навчання у ЗВО. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Психологія. 2022. № 6. Том 33(72). С. 58-62.

Козолуп Ангеліна Вікторівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вольнова Леся Миколаївна

Сучасні моделі психологічного супроводу дітей дошкільного віку з РАС

Актуальність дослідження. Професійна підтримка дітей з РАС є невід'ємною частиною сучасної психологічної практики та має важливе значення в умовах сучасного світу. Фахівці, котрі належать до команди психологічної допомоги таким дітям, відіграють ключову роль у розвитку пізнавальної та соціальної активності, комунікації, ініціативності та самостійності дитини. Вони сприяють покращенню їх психологічного та соціального благополуччя, формуванню адаптивних навичок функціонування. Також важлива їхня роль у супроводі й інформуванні батьків щодо особливостей розвитку та поведінки дитини з РАС, адже саме знання цих механізмів дозволяє організовувати розвиваюче та сприятливе середовище для дитини [3]. Актуальність психологічного супроводу дітей дошкільного віку з розладом аутистичного спектра (РАС) обумовлена, насамперед, зростаючою кількістю діагнозів по всьому світу та недосконалою системою допомоги таким дітям у рамках інтеграції в суспільство та адаптації й залучення до процесів навчання, виховання.

Виклад основного матеріалу. Аутизм – це комплексне порушення розвитку, яке здебільшого виявляють у дітей у віці до 3 років. Воно характеризується порушенням соціальної взаємодії та розуміння мовлення. Також часто має місце стереотипна (виконання дій у строго визначеному порядку, шаблонне та банальне користування предметами) та повторювана поведінка (нав’язливі рухи головою, руками, пальцями, кружляння на місці, стрибання, або виконання певних дій з предметами: покручування, постукування, махання ними перед своїми очима) [4]. Діти можуть неправильно використовувати ряд предметів

через нерозуміння їх функціонування та призначення (наприклад, облизувати машинку, а не возити її).

Нормотиповий розвиток дитини дошкільного віку характеризується усвідомленням власного «Я» та своїх вчинків, інтересом до світу дорослих, активне наслідування їх дій, появою цікавості в комунікації з однолітками, а також активним розвитком мовлення. Залучення до сюжетно-рольової гри створює сприятливі умови для доступного в цьому віці освоєння зовнішнього світу [1]. Однак дитина з РАС має низку труднощів та особливостей: вона не може безпосередньо навчатися та освоювати способи взаємодії та комунікації з іншими; є складнощі з наслідуванням та імітацією моделей поведінки чи діяльностей, з генералізацією процесів; наявний обмежений діапазон спонтанної активності. Саме тому для навчання та виховання таких дітей розроблені спеціальні моделі втручання та розвитку. Розглянемо найбільш відомі на сьогодні *моделі супроводу та раннього втручання у роботі з дітьми з РАС* [2]:

1. Наприклад, В.Тарасун та Г. Хворова аналізують можливості *АВА-терапії* (Applied Behavior Analysis) [5]. Це науково доведений метод роботи з дітьми з РАС. Він охоплює аналіз причин виникнення проблемної поведінки дитини та її корекції, навчання соціально значущим навичкам, навчання використанню мови та інших систем комунікації. Основна задача АВА – це функціональний аналіз поведінки. Фахівець з АВА аналізує три основні аспекти: причини поведінки (що спричиняє її), саму поведінку (що конкретно робить дитина) та наслідки цієї поведінки (що відбувається після того, як дитина щось зробить). Наслідки можуть впливати на те, чи буде дитина повторювати таку поведінку в майбутньому. З'ясувавши ці причини та наслідки, терапевт використовує заохочення та підкріплення працює над змінами поведінки дитини та розвитком її навичок.
2. Т. Скрипник вказує, що ефективним методом допомоги дітям з аутизмом віком від 12 до 48 місяців є саме *Денверська модель раннього втручання* (ESDM). Вона розроблена на основі поведінкового аналізу і сучасних досліджень розвитку дітей. Модель є частиною натуралістичних підходів і може бути застосована як для молодших, так і для старших дітей [3].

Підкреслимо, що терапія ESDM зосереджена на важливих сферах розвитку дитини: 1) комунікація (розвиток мовлення, жестів, міміки та інших форм вираження потреб); 2) соціальні навички (розвиток уваги, ігрових навичок, взаємодії з іншими); 3) самостійність (навички гігієни, самообслуговування та саморегуляції); когнітивні навички (увага, сприймання, пам'ять та мислення); 4) поведінкові навички (вміння слідувати правилам, чекати, діяти по черзі); 5) моторика (розвиток рухових і дрібних моторних навичок); 6) академічні навички (здатність до розуміння мови, чисел і букв) [3].

Основною особливістю Денверського підходу є активна участь родини. Тобто батьки беруть активну участь у терапії, навчаючись працювати з дитиною вдома, що забезпечує безперервний розвиток у повсякденному житті. Вони також допомагають у плануванні терапії та встановленні цілей для дитини.

3. Т. Шкварська звертає увагу на *систему альтернативної комунікації за допомогою карток PECS*, яка допомагає дітям з проблемами у спілкуванні навчитися комунікувати за допомогою візуальних комунікаційних систем [6]. У цій системі діти використовують картки з малюнками для вираження своїх бажань і потреб. Навчання за цією системою починається з того, що дитину вчать асоціювати малюнок на картці з конкретним предметом, наприклад, з їжею чи іграшкою. Спочатку дитина просто вказує на картку, щоб отримати те, що хоче. Згодом дитина навчається знаходити потрібний малюнок і передавати його іншій людині, щоб отримати бажану річ.

4. *TEACCH* (Treatment and Education of Autistic and Related Communication Handicapped Children) – це програма, яка надає комплексну допомогу людям з

РАС з метою досягнення ними високого рівня самостійності та інтеграції в суспільство. Т.Скрипник вказує, що тут підтримка охоплює ті важливі аспекти, що необхідні для повноцінного життя, такі як комунікація, соціальні навички, повсякденні вміння, робоча діяльність та організація вільного часу [4]. Програма складається з набору вправ і рекомендацій, які поділені на 9 розділів, що охоплюють ключові аспекти розвитку. Це, зокрема: імітація, сприймання, загальна і дрібна моторика, координація руки та ока, пізнавальна діяльність, мовлення, самообслуговування і соціальні взаємини. Всі вправи в межах кожної сфери розвитку групуються за рівнями складності, що відповідають віковим категоріям: 1-й рівень — для дітей від 0 до 2 років, 2-й — від 2 до 4 років, 3-й — від 4 до 6 років.

5. Основне завдання системи *Сенсорна інтеграція* (Sensory Integration) — навчити мозок адекватно реагувати на зовнішні подразники. Вона передбачає роботу над злагодженістю сенсорних систем, що включають дотик, відчуття руху, смак, зір і слух. Цей процес передбачає поступовий та продуманий вплив на органи чуття з метою їх стимуляції та інтеграції, що допомагає нервовій системі обробляти та правильно використовувати отримані чуттєві враження в практичному досвіді. Для цього використовуються різні тренажери, такі як гойдалки, платформи для розвитку рівноваги (балансири), великі м'ячі, скейтборди, тунелі, басейни з різноманітним наповненням. Сенсорна інтеграція сприяє розвитку важливих навичок і психологічних якостей, таких як концентрація, здатність організувати враження, абстрактне мислення, самоприйняття та самоконтроль, визначає розвиток рухової координації, уваги, здатності до планування рухів та емоційного контролю, що в подальшому стає базою для формування більш складних процесів (письма, читання, мовлення) [5].

Висновок. Отже, беручи до уваги труднощі і специфіку розвитку, виховання дітей дошкільного віку з РАС, можемо зробити висновок про важливість психологічного супроводу дітей, а також необхідність злагодженої роботи фахівців, батьків для створення таких умов, які вимагають врахування психологічних особливостей функціонування та розвитку дітей з РАС.

Список використаних джерел

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник: О. В. Скрипченко, А. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін., К.: Просвіта, 2001. 416 с. URL: https://westudents.com.ua/knigi/495-vkova-ta-pedagogchna-psihologya-skripchenko-ov.html
2. Пасєвіна О. А. Можливості інклюзивного навчання дітей з розладами аутистичного спектру. Молодий вчений. 2013. № 2 (02). С. 99–104. URL: https://doi.org/file:///C:/Users/1/Downloads/molv_2013_2(02)__19.pdf
3. Скрипник Т. В. Психологічна допомога дітям з аутизмом та їхнім батькам : навч.-метод. посіб. Київ : Вид. група «Шкіл. світ», 2016. 160 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/18717/1/T_Skrypnyk_PDDAIB_NMP_2016_KSPKIO_IL.PDF.
4. Скрипник Т. В. Феноменологія аутизму : монографія. Київ : Фенікс, 2010. 320 с.
5. Тарасун В., Хворова Г. М. Концепція розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом : навч. посіб. для ВНЗ / ред. В. Тарасун. Київ : Наук. світ, 2004. 100 с. URL: https://core.ac.uk/reader/187724200
6. Шкварська Т. М. Психологічний супровід дітей з розладами спектра аутизму : навч.-метод. посіб. Кам'янецьПодільський, 2017. 152 с. URL: http://osvita-mvk.if.ua/content&content_id=1751.

Котюк Ірина Олександрівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «Психологія»,

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Якимчук Оксана Іванівна

Емоційний інтелект персоналу як чинник ефективного розвитку організації

Актуальність дослідження. У сучасних умовах трансформації економіки, цифровізації, зростання конкуренції та зміни форматів праці (зокрема поширення віддаленої та гібридної роботи) ключовим ресурсом для сталого розвитку організацій стає людський капітал. Проте успішність працівника визначається вже не лише рівнем професійних знань і навичок, а й здатністю до ефективної міжособистісної взаємодії, управління емоціями, адаптації до змін і конструктивного вирішення конфліктів [3]. Усе це є складовими емоційного інтелекту (ЕІ).

Емоційний інтелект персоналу безпосередньо впливає на продуктивність праці, організаційний клімат, рівень лояльності співробітників, корпоративну культуру та ефективність командної взаємодії. Працівники з розвиненим ЕІ краще адаптуються до стресових ситуацій, швидше знаходять спільну мову з колегами, демонструють високий рівень залученості та ініціативності [1]. Це, своєю чергою, підвищує загальну ефективність функціонування організації та сприяє її конкурентоспроможності на ринку. Особливої актуальності дослідження ЕІ набуває в контексті лідерства, HR-менеджменту, організаційної психології та управління змінами. Формування емоційно зрілих команд та лідерів, здатних надихати, підтримувати та конструктивно взаємодіяти, є запорукою успішного стратегічного розвитку будь-якої сучасної організації [2].

Виклад основного матеріалу. Емоційний інтелект визначається як здатність людини розпізнавати, розуміти та керувати як власними емоціями, так і емоціями інших людей. У контексті функціонування організацій ця здатність є надзвичайно важливою для формування продуктивного та згуртованого колективу, підвищення ефективності управлінських рішень та досягнення стратегічних цілей.

За моделлю Д. Ґоулмана, емоційний інтелект охоплює п’ять основних компонентів: самоусвідомлення — розуміння власних емоцій, їхнього впливу на поведінку. саморегуляція — контроль над емоційними реакціями, вміння діяти обдумано, мотивація — внутрішнє прагнення до досягнення цілей та самореалізації. емпатія — здатність розуміти почуття інших людей і враховувати їх у спілкуванні, соціальні навички — вміння ефективно комунікувати, вирішувати конфлікти, налагоджувати взаємодію [5]. Вплив ЕІ на ефективність персоналу. Наявність високого рівня емоційного інтелекту позитивно впливає на: командну роботу — працівники краще розуміють одне одного, що знижує ризик конфліктів, якість лідерства — керівники з високим ЕІ надихають команду, створюють довіру та відкриту атмосферу. ЕІ як стратегічний ресурс організації: Організації, що інвестують у розвиток емоційного інтелекту своїх працівників, здобувають такі переваги як, формування здорового психологічного клімату, підвищення продуктивності та креативності працівників, зменшення плинності кадрів і конфліктності в колективах, зростання рівня задоволеності клієнтів через покращення внутрішньої взаємодії [4]. Для ефективного розвитку ЕІ в колективі організація може, проводити тренінги емоційної грамотності, впроваджувати коучингові та менторські програми, заохочувати культуру відкритої комунікації, включати критерії ЕІ в систему підбору та оцінки персоналу, підтримувати емоційне благополуччя працівників через HR-політики.

Висновок. Емоційний інтелект персоналу є важливим фактором організаційного успіху. Його наявність сприяє ефективній комунікації, адаптації до змін, побудові командної взаємодії та формуванню позитивної організаційної культури. У сучасних

умовах динамічного розвитку бізнесу саме ЕІ стає критично важливим ресурсом, що визначає здатність організації ефективно функціонувати та зростати в умовах невизначеності.

Список використаних джерел

1. Гончаренко, С. У. (2012). Роль емоційного інтелекту в професійній діяльності управлінця. Економіка та управління, Київ: НАПН України, 1(9), 94–97 с.

2. Ґоулман, Д. (2009). Емоційний інтелект. Чому він може бути важливішим за IQ. Харків: Клуб сімейного дозвілля. 43 с.

3. Дубровіна, І. В. (2005). Емоційний інтелект у структурі особистості. Психологічний журнал, Київ, Інститут психології імені Г.С. Костюка 2, 38–46 с.

4. Орбан - Лембрик, Л. Є. (2011). Психологія управління. Київ, Академвидав, 14 с.

5. Тітенко, Т. І. (2015). Психологія емоційного інтелекту: теорія та практика. Київ: НАПН України, 58-60 с.

Кривоносова Олександра Віталіївна,
студентка IV курсу бакалавра,
ОП «Психологічне консультування»,

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Ляшенко Олексій Андрійович

Роль емоційного інтелекту в розвитку комунікативних навичках майбутніх психологів

Актуальність проблеми. У сучасному світі роль емоційного інтелекту (ЕІ) в комунікативних навичках психологів стає дедалі важливішою. Психологи, особливо в умовах постійно мінливих соціальних і політичних реалій, повинні вміти розуміти, що відбувається не лише на рівні свідомості, а й на емоційному рівні як у них самих, так і у їхніх клієнтів. В умовах війни, глобальних криз, стресу і психологічних травм, ЕІ виступає важливим інструментом, який дозволяє ефективно взаємодіяти з людьми, допомагаючи їм адаптуватися до нових умов, справлятися з емоційними труднощами та відновлювати внутрішню рівновагу. На сьогоднішній день емоції людей перебувають у стані підвищеної напруги через війну, економічні труднощі та невизначеність майбутнього. Це посилює потребу в кваліфікованих психологах, здатних не лише слухати, а й глибоко розуміти емоційний стан клієнтів, виявляти приховані почуття та ефективно підтримувати в процесі консультування. Важливість емоційного інтелекту для психолога полягає в тому, що він не лише сприяє розвитку навичок емпатії та активного слухання, а й дозволяє краще адаптувати методи консультування до кожного конкретного клієнта, враховуючи його емоційний стан. Сучасні умови вимагають від психологів більшої чутливості до емоційних переживань інших, а також здатності зберігати власну емоційну стійкість і не втрачати професіоналізм у складних ситуаціях.

Ступінь розроблення проблеми. Концепція емоційного інтелекту була запропонована в 90-х роках XX століття й отримала широкий розвиток завдяки роботам Д. Гоулмана, П. Саловея та Д. Майєра. Наприклад, проблематики емоційного інтелекту: визначення суті і структури емоційного інтелекту вивчали (В. Зарицька, Д. Карузо, Дж.

Майєр, Е. Носенко, П. Саловей); дослідження процесу формування та розвитку емоційного інтелекту (О. Лящ, О. Чебикін, М. Шпак); динаміка формування емоційного інтелекту майбутніх психологів (Ю. Бреус, та ін.). Проблема розвитку комунікативних здібностей у майбутніх практичних психологах розроблена у дослідженнях І. Булах, О. Митника, Р. Нємова, Л. Орбан-Лембрик, Т. Середюк, Т. Яценко та ін. У сучасній науковій літературі наголошується на ролі емоційного інтелекту у професійній діяльності психологів, зокрема у розвитку навичок емпатії, активного слухання та саморегуляції. Проте питання інтеграції методів розвитку ЕІ у навчальний процес психологів-консультантів залишається актуальним і потребує подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу. Емоційний інтелект включає кілька ключових компонентів: усвідомлення власних емоцій, мотивацію, емпатію та соціальні навички. Для психолога особливо важливими є здатність до емпатії та вміння регулювати емоційний стан під час роботи з клієнтами. Високий рівень ЕІ сприяє більш ефективному консультуванню, допомагає уникати професійного вигорання та підвищує якість надання психологічної допомоги. Проаналізувавши літературу, емоційний інтелект є широко використовуваним терміном у різних наукових сферах і означає здатність усвідомлювати, розпізнавати та контролювати власні емоції, а також розуміти їхній вплив на себе і навколишніх, особливо в процесі соціальних взаємодій. Дослідники відзначають, що емоційний інтелект включає кілька ключових компонентів, таких як самосвідомість, самоконтроль, соціальна обізнаність та управління відносинами.[3] Розглянувши компоненти різних вчених, таких як В. Димань, С. Дерев'янко, О. Вовченко та ін., можна зробить висновок, що критеріями емоційного компонента вважаються емоційна чуйність, почуття, емоційна стійкість.

На думку українського науковця С. Дерев'янка, для ефективного виконання професійних обов'язків психолога ключовими є кілька аспектів.[2] По-перше, на початковому етапі – це взаємодії з клієнтом, важливо вміти розпізнавати емоції інших людей. Правильне розуміння емоційної експресії дозволяє глибше пізнати суть проблеми клієнта і встановити з ним емоційний контакт. По-друге, емпатія є основним компонентом роботи психолога, який дозволяє зрозуміти емоційний стан клієнта та адекватно на нього реагувати. З часом, з досвідом, емпатія у психолога набуває більш професійного характеру: досвідчений фахівець може інтуїтивно відчувати межу, до якої можна занурюватися в емоційний стан клієнта. Додатково, емоційна обізнаність дає змогу психологу ефективно виконувати свою діяльність, оскільки знання емоційного словника дозволяє налаштовувати спілкування навіть з найскладнішими клієнтами. І, нарешті, уміння управляти власними емоціями пов'язане з розвитком навичок емоційної саморегуляції та контролю за своєю експресією, що є важливим для професійної діяльності психолога.

На нашу думку, емоційний інтелект – це здатність людини інтерпретувати свої емоції та емоції клієнта, правильно розуміти і регулювати їх у процесі взаємодії. Важливо в консультуванні розуміти, що клієнт відчуває, адже це дозволяє не лише побудувати емоційний місток між психологом і клієнтом, але й ефективно допомогти в розв'язанні проблеми. Крім того, емоційний інтелект дозволяє психологу краще усвідомлювати власні емоції, що важливо для підтримки професійної дистанції і запобігання емоційному вигоранню. Оскільки емоції можуть мати значний вплив на поведінку і прийняття рішень, то здатність контролювати свої емоції в критичних ситуаціях є необхідною навичкою. Водночас, важливою складовою є також уміння реагувати на емоції клієнта таким чином, щоб він відчував підтримку, розуміння та безпеку. Тільки тоді, коли клієнт відчуває, що його емоції не ігноруються, а зрозумілі, можна перейти до роботи над його проблемами. Таким чином, емоційний інтелект є не лише важливою складовою професіоналізму психолога, але й ключовим фактором, що визначає ефективність консультування і взаємодії з клієнтом.

Ця тема є дуже актуальною та має багато потенціалу для подальшого розвитку. Подальші розробки цієї теми можуть включати більш детальне вивчення психології спілкування, вивчення міжкультурної комунікації, проблеми професійного вигорання, консультування осіб з різними когнітивними стилями, розвиток навичок психологів в умовах нестабільності.

Список використаних джерел

1. Вовченко О. А. Феноменологія емоційного інтелекту підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку : дис. д-ра психол. наук : 19.00.08. Київ, 2021. 487 с.
2. Дерев'янко С. П, Лавренко С. А. Емоційний інтелект як професійно важлива якість сучасного психолога. Детермінанти посилення ролі освіти у повоєнному відновленні України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. для освітян (м. Чернігів, 22 берез. 2023 р.). Чернігів, 2023. С. 214-216.
3. Єременко Л. В. Роль емоційного інтелекту у професійній компетентності керівника. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2017_1%282%29__30.
4. Низовець О.А. Розвиток комунікативної компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх психологів. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : Зб. наук. пр. 3(5) вид. Київ , 2007. С.355
5. Ткачишина О. Р. Роль активного соціально-психологічного навчання у розвитку особистості майбутнього професіонала. Соціалізація особистості: Зб. наук. праць. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. Т. XXXII. С. 177-185.
6. Чаплак Я., Солійчук І. Підготовка майбутніх психологів-консультантів до діяльності в різних моделях психологічної служби. Науковий вісник Чернівецького національного університету. Педагогіка та психологія. Чернівці: Чернівецький нац. унт, 2009. Вип. 490. С.186-192.

Криворука Єлізавета Вікторівна,
аспірантка ІІ курсу,
ОНП «Психологія»,

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Лупійко Людмила Василівна

Специфіка трансформації образу фізичного Я у період вагітності

Вагітність є унікальним періодом у житті жінки, який супроводжується глибокими змінами її фізіологічного, психологічного та емоційного стану, причому фізичні, гормональні та соціальні зміни, які відбуваються з жінкою під час вагітності, мають значний вплив на її емоційний стан, її відношення до себе, майбутньої дитини і навколишнього світу. Образ тіла, тобто бачення і оцінка власного тіла, є базовим компонентом Я-образу особи, тобто складно-структурованого феномену, ключовим призначення якого є забезпечення психорегуляції відносин між особистістю й довкіллям, потенціалом її самосвідомості. Образ Я є провідним регулятором поведінки, оскільки він сприяє досягненню внутрішньої узгодженості особистості [3, с. 167].

Одним із важливих аспектів трансформації жінки в період вагітності є переосмислення і переживання нею образу власного тіла (образу фізичного Я). Фізичне Я – це суб'єктивне сприйняття людиною свого тіла, яке формується під впливом як об'єктивних характеристик (зріст, вага, будова тіла), так і соціальних норм, особистісних установок,

досвіду та емоційного фону. Людина, оцінюючи власне тіло, визнаючи задоволеність чи незадоволеність ним, в першу чергу оцінює власну зовнішність (образ) й лише потім – фізичний стан тіла. Образ фізичного Я є однією із центральних складових самоідентифікації особистості, адже його прийняття чи неприйняття у значній мірі визначає рівень самоповаги, почуття комфорту у власному тілі, соціальну впевненість й емоційну стабільність. У період вагітності, коли тіло жінки змінюється інтенсивно, а часто й непередбачувано, образ фізичного Я набуває нових характеристик.

Протягом всього періоду вагітності жінка стикається з різними змінами відносно власного тіла: збільшенням його маси, зміною постави, появою набряків, змінами у шкірі, волоссі, грудях. Такі зміни часто викликають у жінки амбівалентні почуття: з одного боку, вони може пишатися своєю здатністю до народження дитини, з іншого, – вона може відчувати дискомфорт, втрату контролю над тілом. З появою дитини в утробі образ фізичного Я жінки знаходиться в стані дестабілізації й трансформації, оскільки тепер відображає не тільки власне Я, але й містить у собі дитину, яка одночасно сприймається і як частина власного Я, і як інша людина.

Також зміни тіла є відмінними на різних стадіях вагітності. Наприклад, на початкових стадіях багато жінок ще не мають змін у зовнішності, проте вже відчувають гормональні коливання, втому, нудоту, виникають перші ознаки дискомфорту щодо майбутніх змін у тілі [1, с. 29]. Пізніше, коли відбуваються перші візуальні зміни тіла (починає помітно збільшуватися живіт, можуть виникати судоми, болі в спині), відбувається активне переосмислення жінкою образу фізичного Я. Деякі жінки сприймають ці зміни позитивно, адже вони символізують материнство, інші – починають турбуватися через втрату привабливості або небажані фізичні відчуття.

На завершальному етапі вагітності тіло може здаватися «чужим», неповоротким, громіздким. При цьому виникає сильна емоційна прив’язаність до майбутньої дитини, що для багатьох жінок знижує фокус власної зовнішності. Сприйняття нового, зміненого тіла нерозривно пов’язане із прийняттям жінкою нової соціальної ролі – ролі матері. Якщо вона приймає новий образ фізичного Я як природну складову материнства, то зазвичай вона легше адаптується до психологічних змін. У випадках, коли зміни тіла викликають у жінки відторгнення або сором, можуть виникати труднощі із прийняттям себе в ролі матері, що, у свою чергу, впливає на емоційний контакт із дитиною.

Поетапна трансформація образу фізичного Я жінки у період вагітності є важливою передумовою досягнення нею материнської зрілості, оскільки в процесі вагітності відбуваються переоцінка цінностей та життєвих пріоритетів майбутньої матері, переорієнтація виконуваних нею соціальних ролей та стосунків з іншими людьми. Вагітність супроводжується набуттям жінкою нової ідентичності й трансформацією її тілесної, особистісної, сексуальної, гендерної, та інших ідентичностей [3, с. 167]. Усвідомлення себе майбутньою матір’ю сприяє становленню материнської ідентичності, що пов'язане з ідентифікаційною перебудовою, локалізованою в тілесному ядрі.

Існує декілька критичних моментів для дестабілізації моделі тіла жінки в період вагітності: підтвердження факту вагітності, перші рухи дитини в утробі, пологи. При цих ідентифікаційних викликах послаблюється емоційна саморегуляція, у жінки посилюється загальна сенсибілізація, посилюється тривожність, знижується фрустраційна толерантність, спостерігається психосоматичний дискомфорт та реакції психоемоційного виснаження. Тіло жінки пригадує та реагує на відчуття пуповинного, грудного та тактильного зв'язку дитини з тілом своєї матері [2, с. 675].

Під час вагітності на посилення тривожності і страхів вагітних впливають стереотипи щодо фізичного Я, які існують в сучасному суспільстві. Сьогодні суспільством нав'язуються ідеальні параметри тіла для чоловіків та жінок. Так, ідеалом жіночої краси вважається стрункa постать, у зв'язку з чим у вагітної жінки може виникнути страх зміни тіла, який є безпідставним. Тіло під час вагітності зазнає змін, але воно відновлюється досить швидко.

Таким чином, переживання жінками зміни образу фізичного Я у період вагітності є досить складним і багатовимірним процесом, який охоплює не лише зміну зовнішності, але й глибоке переосмислення себе, свого тіла і ролі в житті. Стабільне і позитивне сприйняття жінкою трансформації образу власного фізичного Я дозволяє їй легше адаптуватися до психологічних змін, пов'язаних із ефективною саморегуляцією, емпатичною материнською ідентифікацією. І, навпаки, коли жінка соромиться свого тіла, вважає, що воно спотворене, негативно впливає на самооцінку, соціальну взаємодію, а також на емоційний контакт із дитиною.

Список використаних джерел

1. Астахов В. М., Бацилєва О. В., Пузь І. В. Психологічний супровід у репродуктивній медицині: монографія. Національна академія педагогічних наук України, Інститут психології імені Г. С. Костюка. Київ, 2023. 125 с.
2. Шишак О. І., Старик Н. В. Тілесний Я-образ та інтрапсихічна система емоційної саморегуляції (на прикладі досвіду вагітних жінок). Актуальні проблеми психології. 2015. Т. 10, Вип. 27. С. 674-683.
3. Щербак Т. Психологічні особливості образу Я вагітних. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. 2020. №9 (54). с. 166-179.

Кричовська Романа Романівна,
студентка IV курсу
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент кафедри
теоретичної та консультативної психології
Ляшенко Олексій Андрійович

Роль волонтерської діяльності у розвитку професійної ідентичності майбутніх психологів

Війна вже вкотре сколихнула життя українського народу, змушуючи боротися за свободу, культивувати національну ідентичність, кардинально переосмислювати сенси та цінності. Мільйони українців зазнають невимовного болю та горя, покидаючи свої домівки задля безпечного прихистку, втрачаючи близьких, перебуваючи в окупації, переживаючи насильство, голод і полон. Сотні тисяч героїчно стають на захист Батьківщини, цивільні ж шукають всі можливі способи, щоб підтримати одне одного, військових та країну в цей переломний період. Серед них чимало студентів-психологів, які, усвідомлюючи необхідність психологічної допомоги в умовах війни, активно долучаються до волонтерської діяльності, що, в свою чергу, стає важливим аспектом їхнього професійного становлення. За умов нинішніх викликів, дослідження потенціалу волонтерства як чинника розвитку професійної ідентичності майбутніх психологів набуває особливої значущості.

Зважаючи на те, що все більше молоді долучається до благодійних ініціатив, інтерес науковців до вивчення впливу волонтерства на особистісний і професійний розвиток зростає. Цей напрямок досліджень динамічно розширюється завдяки роботам О.А. Ляшенка, В.В. Волошиної, О.Б. Сидоренко, Г. Лагос, Н.А. Терновик, В. В. Вишньовського, Л. В. Омельчука, Н.В. Юнг, Н.В. Кантарьової, В.В. Атанової та інших.

У трактуванні сучасної української дослідниці А.С. Борисюк, професійна ідентичність – це інтегративне поняття, що об’єднує в собі компоненти особистісної та

соціальної ідентичності, багаторівнева динамічна структура, що містить усвідомлені та неусвідомлені компоненти, складова самосвідомості, результат професійного самовизначення, характеристика особистості з погляду її професійної взаємодії з навколишнім світом, що передбачає ставлення до себе як до професіонала, ставлення до професії, ставлення до членів професійної спільноти [1, с. 127]. Професійна ідентичність студентів-психологів у розумінні В.В. Шахова - це сукупність знань, ідеалів, норм, умінь і навичок з професійно орієнтованих дисциплін, сприймання студентом цінностей, вимог професійної спільноти та усвідомлення власної приналежності до цієї спільноти, структура якої складається з когнітивного, мотиваційного, особистісного та операційного компонентів [4].

Формування професійної ідентичності є одним з визначальних етапів становлення особистості та професіоналізації, особливо для майбутніх психологів, які залучені до надання допомоги населенню з метою мінімізації травматичних наслідків війни та зміцнення психічного здоров'я українців. Така активна позиція студентства виходить за межі академічного навчання і перетворюється на форму громадянської відповідальності, що призводить до дискусій в міжнародних спільнотах з приводу етичних засад професії. У цьому контексті особливої ваги набувають слова відомого психоаналітика Томаса Огдена: у часи такої несправедливої, кровопролитної загарбницької війни неприпустимо аналітикові (або терапевтові чи психологу будь-якої іншої парадигми) ховатися за нейтральну позицію. Варто бути чесним із собою і зі своїм клієнтом, надавати допомогу всіма доступними засобами, інколи, за потреби, – самим пропонувати психологічну допомогу (в перекладі О. Фільца) [2].

Модель волонтерської діяльності, згідно з дослідженням В.А. Перетятька, передбачає комплексну психологічну структуру, яка включає різні компоненти, необхідних для особистості волонтера, серед яких соціально-поведінковий (альтруїзм, просоціальна спрямованість особистості, громадська активність), мотиваційний (екзистенційні, соціальні та духовні потреби), когнітивний (рівень самопізнання, соціальний інтелект), комунікативний (навички вербальної та невербальної комунікації, здатність до кооперації), емотивний (толерантність, емпатія і терпимість), духовний (гармонійність, цілісність, зрілість) та екзистенційний компоненти (наявність знайденого сенсу життя, особистісна ідентичність) [3]. Окремо вважаємо за потрібне акцентувати, що через участь у волонтерській діяльності особистість набуває та розвиває вищеописані якості, що, у свою чергу, виступає одним із каталізаторів становлення професійної ідентичності.

Всі ці компоненти працюють у синергії, дозволяючи молодим людям глибше усвідомити своє місце в професії та суспільстві. У процесі інтеріоризації почутого, пережитого, осмисленого та усвідомленого майбутні психологи набувають цінного емоційного, комунікативного та професійного досвіду, що, у свою чергу, сприяє зміцненню гуманістичних цінностей, важливих для майбутньої роботи: справедливості, толерантності, рівності. Волонтерство сприяє формуванню у студентів-психологів рефлексивності, гнучкості та толерантності до невизначеності, адже передбачає взаємодію з різними верствами населення, постраждалих внаслідок війни: внутрішньо переміщеними особами, ветеранами, людьми, які зазнали втрат, дітьми, що пережили травматичні події та іншими.

Підсумовуючи, хочемо підкреслити, що вкрай необхідно долучати студентів, які перебувають на етапі формування власного світогляду та професійних орієнтацій, до волонтерства, адже воно відкриває шляхи до прояву альтруїзму, удосконалення практичних навичок та самореалізації особистості. Волонтерські організації стають платформою, яка надає молоді можливість долучатися до вирішення суспільних проблем, реалізовувати свій потенціал, закріплювати теоретичні знання та знаходити особисті сенси. Таким чином, надання волонтерської психологічної допомоги стає потужним інструментом не лише для покращення окремих якостей, умінь та навичок, але й для комплексного розвитку професійної ідентичності майбутніх психологів.

Список використаних джерел

1. Борисюк, А.С. (2010). Професійна ідентичність медичного психолога: соціально-психологічний аналіз. Чернівці: Книги–ХХІ, 440.
2. Лазос, Г.П. (2022). Психологи і війна: зміна парадигми надання психологічної/психотерапевтичної допомоги та резільєнтність фахівця. Організаційна психологія. Економічна психологія, (3 (27)), 37-47.
3. Перетятько, В.А. (2019). Структурні компоненти особистості, включеної до волонтерської діяльності. Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології", (27).
4. Шахов, В.В. (2021). Особливості професійної ідентичності студента-психолога в структурі його професійної самосвідомості. Scientific Issues of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Section: Pedagogics and Psychology, 148-153.

Кулик Катерина Сергіївна
студентка ІІІ курсу
ОП «Психологічне консультування»

Науковий керівник:
Доктор філософії у галузі психології,
Некіз Тетяна Анатоліївна

Особливості емоційної регуляції підлітків у період соціальних трансформацій

Актуальність теми дослідження обумовлена глибокими соціальними трансформаціями, які переживає сучасне суспільство. Війна в Україні, пандемія COVID-19, економічна нестабільність, цифровізація освіти та життя в цілому, зростання інформаційного навантаження та зміни у соціальних структурах створюють серйозні виклики для психічного здоров'я населення, особливо для підлітків — вікової групи, яка перебуває на етапі активного формування особистості, ідентичності, самосвідомості та соціальних навичок.

У підлітковому віці емоції стають більш інтенсивними, тоді як здатність до саморегуляції ще не сформована остаточно. У складних зовнішніх умовах це може призводити до порушень емоційної стабільності: підвищення тривожності, імпульсивності, емоційної нестійкості та дратівливості. Саме тому вивчення механізмів емоційної регуляції в підлітковому віці набуває особливої значущості як у теоретичному, так і в прикладному аспектах.

Емоційна регуляція визначається як процес, за допомогою якого індивід ініціює, підтримує, модифікує або пригнічує свої емоції відповідно до ситуаційних вимог чи власних цілей (Gross, 1998) [1]. Вона охоплює як свідомі, так і неусвідомлені стратегії впливу на інтенсивність, тривалість і якісну характеристику емоцій. Розвиток цієї здатності тісно пов'язаний із формуванням емоційного інтелекту, рівнем рефлексії та наявністю соціальної підтримки.

Розвиток емоційної регуляції залежить від низки чинників: індивідуальних (темперамент, рівень емоційного інтелекту), соціальних (якість стосунків з батьками та однолітками), культурних та ситуативних (стрес, соціальні трансформації, війна, міграція). Згідно з дослідженнями Р. Томпсона, П. Коула та М. Зелазо, формування навичок регуляції відбувається поступово й тісно пов'язане з розвитком виконавчих функцій мозку, що інтенсивно змінюються у підлітковому віці [2].

Серед основних стратегій емоційної регуляції підлітки найчастіше використовують когнітивну переоцінку (переосмислення ситуації для зниження емоційного впливу),

пригнічення емоцій (стримування зовнішнього прояву почуттів), уникнення, самозаспокоєння, а також соціальні стратегії – звернення по підтримку до друзів або дорослих (Gross, 2002; Compas et al., 2017). Водночас дослідники, такі як Р. Баумайстер, зазначають, що ресурси саморегуляції є обмеженими, і в умовах тривалого стресу вони швидко виснажуються, що призводить до емоційної нестабільності [3].

У вітчизняному науковому просторі проблематику емоційної регуляції активно досліджують Т. Титаренко, О. Скрипниченко, Ю. Сушицька, Л. Орбан, І. Єрмоленко та інші. У сучасних умовах, особливо в контексті війни в Україні, підлітки стикаються з посиленим емоційним навантаженням, що провокує зниження адаптаційних ресурсів і порушення емоційного самоконтролю Зокрема, О. Скрипниченко (2022) вказує на підвищену тривожність, пригніченість та імпульсивну поведінку в підлітків, які зазнали втрати дому, родини або пережили досвід внутрішнього переміщення [4]. Ю. Сушицька (2023) наголошує на дезадаптації в нових колективах, зниженні здатності до рефлексії, зростанні емоційного вигоряння через дистанційне навчання та зміну соціальних зв’язків [5].

Такі обставини свідчать про актуальність розробки психоосвітніх програм та міждисциплінарних підходів до розвитку емоційної регуляції у підлітків. Важливо не лише досліджувати механізми цієї регуляції, а й створювати сприятливе середовище для формування адаптивних стратегій емоційного самоконтролю, підвищення емоційної обізнаності та розвитку навичок соціальної взаємодії.

Отже, в умовах затяжної війни, інформаційного перевантаження та нестабільності, емоційна регуляція виступає критично важливим чинником психічного здоров’я підлітків. Її розвиток можливий лише за умов системної підтримки з боку освітнього середовища, родини та фахівців у сфері психологічної допомоги. Це обумовлює потребу в подальших дослідженнях у даній галузі та розробці дієвих методик підтримки підлітків у кризовий період.

Список використаних джерел

1. Gross, J. J. (1998). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. Review of General Psychology, 2(3), 271–299. https://journals.sagepub.com/doi/10.1037/1089-2680.2.3.271

2. Thompson, R. A., & Goodman, M. (2010). Development of emotion regulation: More than meets the eye. Emotion Review, 2(3), 269–273.

3. Baumeister, R. F., & Vohs, K. D. (2004). Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications. Guilford Press.

5. Скрипниченко О. (2022). Емоційне реагування підлітків у період воєнного конфлікту. Психологія і суспільство, 1(84), 63–70.

6. Сушицька Ю. (2023). Емоційна регуляція у підлітків в умовах соціальної дезадаптації. Актуальні проблеми психології, 2(30), 45–53.

Лис Марія Миколаївна
студентка І курсу магістратури
ОПП «Психологія консультування»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Ляшенко Олексій Андрійович

Особливості вияву залежності від соціальних мереж у період дорослішання.

Соціальні мережі стали важливою частиною життя молоді в умовах сучасного цифрового суспільства. Вони створюють можливості для комунікації, самоідентифікації, навчання та розваг. Однак з розвитком цифрових технологій зростає і проблема залежності від соціальних мереж, яка особливо проявляється у період дорослішання. Підлітки та молоді люди часто стають більш вразливими до надмірного використання соціальних мереж, що може мати серйозні наслідки для їхнього психічного та соціального розвитку.

Молодь часто шукає засоби для самоідентифікації, спілкування та підтримки у своїх соціальних мережах. Залежність може проявлятися у надмірному використанні платформ для спілкування, перегляду контенту або оцінювання себе через взаємодію з іншими користувачами. Особливістю цього періоду є те, що емоційні реакції можуть бути надмірно чутливими до відгуків і лайків у соціальних мережах, що формує звичку постійно перевіряти профілі та взаємодіяти з іншими користувачами.

Залежність від соціальних мереж може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Позитивно впливає доступ до освітнього контенту, можливість розвивати інтереси та хобі, знайомитися з новими людьми з різних культур. Однак надмірне перебування в мережі може призвести до ізоляції, зниження самооцінки, депресії та тривожності, особливо в умовах порівняння себе з іншими.

Дослідження показують, що надмірне використання соціальних мереж може негативно впливати на фізіологічний стан молодої людини, викликаючи порушення сну, головні болі, втому та зниження фізичної активності. Соціальні наслідки включають погіршення взаємодії в реальному житті, зменшення спілкування з родиною та друзями, а також труднощі у встановленні справжніх соціальних зв’язків.

Відсутність чітких обмежень у використанні соціальних мереж, зокрема в умовах постійного доступу до Інтернету через мобільні пристрої, сприяє формуванню звички проводити в мережі кілька годин на день. Постійне зростання популярності мобільних додатків та онлайн-ігор стає важливим фактором у виникненні залежності, оскільки ці платформи пропонують інтерактивні можливості для залучення користувачів, викликаючи відчуття емоційного задоволення.

Важливо пам’ятати, що є методи подолання залежності від соціальних мереж, які варто спробувати.

Ефективне подолання залежності від соціальних мереж у період дорослішання вимагає комплексного підходу, включаючи психологічні та соціальні методи. Серед них – обмеження часу перебування в Інтернеті, розвиток реальних соціальних навичок, підтримка з боку родини та друзів, а також залучення до фізичної активності. Важливим аспектом є навчання для того, щоб розуміти і контролювати свої емоційні реакції на соціальні мережі, розвивати критичне мислення.

Залежність від соціальних мереж у період дорослішання є серйозною проблемою, яка вимагає уваги з боку сім’ї, оточення(навчання/роботи) та власне самого залежного.. Важливо розуміти, що цей феномен є складним і багатогранним, і його подолання потребує не лише обмежень у використанні технологій, але й розвитку емоційної та соціальної компетентності молоді.

Список використаних джерел

1. Голіков, І. О. (2019). Психологія соціальних мереж: Вплив на розвиток особистості. Київ: Психологія.
2. Дорошенко, Т. М. (2021). Підлітковий вік та його вплив на залежність від Інтернету. Харків: Освіта.
3. Назаренко, О. В. (2020). Залежність від соціальних мереж у молодіжному середовищі: Психологічні аспекти. Львів: Наукова думка.
4. Сидоренко, В. С. (2022). Інтернет-залежність: Сучасний підхід до вирішення проблеми. Одеса: Психологічна наука.
5. Шевченко, І. В. (2018). Соціальні мережі та їх вплив на соціалізацію підлітків. Київ: Вища школа.

Мазур Олена Миколаївна
студентка IV курсу
спеціальності «Психологія»,

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вольнова Леся Миколаївна

Самотність у юнацькому віці: причини та стратегії подолання

Актуальність дослідження Самотність є однією з найбільших психологічних проблем, з якими стикаються молоді люди в період юнацтва. Вона виникає на фоні розвитку особистості та соціальних змін. Соціокультурні трансформації, вплив медіа та технологій часто сприяють відчуттю ізольованості та непотрібності. Тема самотності стає особливо важливою в умовах сучасних соціальних викликів, які змінюють традиційні механізми соціалізації. У цей період молодь активно шукає себе, свою ідентичність та приналежність. Важливою є потреба визнання і соціального схвалення, що може посилювати відчуття самотності при відсутності підтримки або розуміння з боку оточення.

Ступінь розроблення проблеми Проблема самотності в юнацькому віці є важливою темою психології, оскільки впливає на соціальну адаптацію та емоційну зрілість молодої людини. Джон Боулбі досліджував роль прив'язаності у формуванні соціальних зв'язків, акцентуючи увагу на відсутності емоційно близьких стосунків, що посилює відчуття самотності, особливо в юності [5]. Гарольд Келлі та Річард Лазарус визначали самотність як емоційний стан, що виникає через невідповідність між очікуваннями та реальними можливостями соціальних взаємодій, підкреслюючи її роль як стресора для молодої людини [8]. Карл Юнг розглядав самотність як частину внутрішнього розвитку особистості, важливу для самопізнання через ізоляцію [7]. Марк Грановеттер досліджував соціальні мережі і роль слабких зв'язків у соціальній інтеграції, що допомагає запобігти самотності [6].

В Україні дослідженням самотності займалися: Ірина Булах, яка розглядала вплив самотності на психічне здоров'я підлітків [1], Валентина Лашук, яка вивчала психологічні особливості переживання самотності серед молоді [4], Людмила Колісник, яка аналізувала соціальну ізоляцію в умовах сучасних технологій [2], Оксана Краєва, яка досліджувала роль самотності у формуванні юнацької ідентичності [3] та ін. Всі вони погоджуються, що самотність у юнацькому віці є багатовимірним феноменом, з різними аспектами якого пов’язані численні дослідження як у міжнародному, так і в українському контексті.

Виклад основного матеріалу. Самотність в юнацькому віці має багато аспектів і розглядається як складне багатовимірне явище. В психології самотність часто визначають

як суб'єктивне переживання відчуження або ізоляції, яке виникає через відсутність глибоких міжособистісних зв'язків. В юнацькому віці це переживання може бути посилене емоційними та когнітивними змінами, такими як криза ідентичності, більша схильність до соціального порівняння та пошук підтримки від однолітків.

У період юності важливим чинником, який пов’язаний із самотністю, є процес формування ідентичності. Відчуття неузгодженості між внутрішнім "Я" і зовнішнім світом, потреба визнання і схвалення з боку однолітків або родини може спричиняти глибоке відчуття ізоляції. Ті, хто перебувають на етапі активного пошуку себе, можуть відчувати, що їх не розуміють, що посилює самотність. Справжні глибокі зв'язки можуть бути важко досяжними через відсутність соціальних навичок або емоційну незрілість.

В умовах сучасного світу велика кількість молоді активно використовує соціальні мережі для підтримки соціальних зв'язків. Однак важливо відзначити, що соціальні мережі можуть як полегшити, так і поглибити переживання самотності. У певних випадках перебування в онлайн-просторі може створювати ілюзію взаємодії, але реальні глибокі емоційні зв'язки часто залишаються поверхневими. Це може створити відчуття порожнечі та самотності, адже віртуальна комунікація не завжди заміняє справжнє спілкування.

Психологічна допомога молоді, яка переживає самотність, має базуватися на комплексному підході, що охоплює розвиток соціальних навичок, емоційної компетентності та формування стійких міжособистісних зв’язків. Важливу роль у цьому процесі відіграє як підтримка з боку дорослих і ровесників, так і навчання навичкам саморегуляції та управління емоційними станами. Родинна підтримка та залучення до тісного кола друзів відіграють ключову роль у зниженні рівня самотності, мінімізуючи ризик соціальної ізоляції. Участь у групових активностях – клубах за інтересами, волонтерських ініціативах – сприяє формуванню відчуття соціальної значущості та приналежності до спільноти. Окрему увагу слід приділяти медіаграмотності та навичкам безпечної взаємодії в онлайн-середовищі, оскільки вони допомагають молоді розрізняти поверхневі контакти й справжні міжособистісні зв’язки. Крім того, розвиток критичного мислення сприяє формуванню здорових відносин і запобігає деструктивним соціальним моделям. У випадках хронічної самотності доцільним є залучення професійної психологічної допомоги, зокрема індивідуальної чи групової терапії. Розвиток емоційного інтелекту дозволяє молоді формувати значущі зв’язки та долати відчуття ізольованості, що є важливим чинником емоційного благополуччя.

Висновок. Самотність у юнацькому віці виникає через поєднання соціальних, емоційних і когнітивних чинників, таких як відсутність глибоких зв'язків та криза ідентичності. Для подолання самотності важливий розвиток соціальних навичок, емоційної компетентності, критичного мислення та самосвідомості. Підтримка через групові діяльності, психологічну допомогу та розвиток емоційного інтелекту сприяє зниженню самотності і створенню значущих стосунків.

Список використаних джерел

1. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітка. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. 340 с.
2. Колісник Л. О. Особливості переживання самотності у старшому юнацькому віці. Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія. Том 19. Одеса: Астропринт, 2014. № 1 (31). С. 102-110.
3. Краєва О. А. Подолання кризи ідентичності в підлітковому віці : монографія. Харків: В-во Іванченка І.С., 2018. 218 с.
4. Лашук В. Г. Психологічні особливості переживання самотності в юнацькому віці : автореф. дис. … канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2010. 19 с.
5. Bowlby J. A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development. New York, Basic Books., 1988. 188 c.

6. Granovetter M. S. The Strength of Weak Ties. American Journal of Sociology, vol. 78, no. 6, 1973, pp. 1360–80. http://www.jstor.org/stable/2776392. Accessed 31 Mar. 2025
7. Jung C. Collected Works of C. G. Jung, Vol. 9, Part 1. 2nd ed., Princeton University Press, 1968. 451 p.
8. Kelley H. H., & Thibaut J. W. Interpersonal Relations: A Theory of Interdependence. New York: Wiley, 1978. 210 p.
9. Lazarus R. S., & Folkman S. Transactional theory and research on emotions and coping. European Journal of Personality, 1987. Vol.1, P.141-169.

Мамчур Вікторія Романівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Лупійко Людмила Василівна

Формування етнічних стереотипів сучасної молоді

У процесі глобалізації, культурного обміну та зростання міжнаціональних контактів питання міжетнічного сприйняття набуває особливої актуальності. Одним із ключових аспектів цього процесу є формування етнічних стереотипів, які відіграють значну роль у світогляді молодої людини, формуючи її ставлення до представників інших національностей. Сучасна молодь, яка перебуває в активній фазі соціалізації, часто засвоює стереотипи як частину колективного досвіду та медіа-дискурсу.

Розглядаючи поняття «етнічний стереотип», можна відмітити, що це спрощене, емоційно забарвлене уявлення про характерні риси, поведінку або стиль життя представників певної етнічної групи. Такі уявлення можуть бути як позитивними, так і негативними, часто ґрунтуючись на історичних упередженнях, культурних кліше чи особистому досвіді.

Стереотипи мають когнітивний, афективний та поведінковий компоненти, що впливають на сприйняття інших, формування очікувань, характер міжособистісної та міжгрупової взаємодії.

Етнічні стереотипи формуються під впливом низки факторів:

1. Сімейне виховання та найближче соціальне оточення: дитина переймає установки, моделі сприйняття та судження дорослих.
2. Освіта та шкільне середовище: через навчальні програми, мову викладання, ставлення педагогів до міжетнічних тем.
3. Мас-медіа та соціальні мережі: активно поширюють стереотипізовані образи різних народів, часто некритично сприймаються молоддю.
4. Історико-культурний контекст: колективна пам’ять, національні наративи, героїчні або травматичні події впливають на формування етнічної ідентичності та образу «іншого».
5. Особистий досвід міжетнічної взаємодії: безпосередній контакт з представниками інших культур може як закріплювати стереотипи, так і їх руйнувати.

Особливості етнічних стереотипів у сучасної молоді визначаються тим, що молодь у XXI столітті дедалі частіше виростає в полікультурному середовищі, що з одного боку сприяє більшій толерантності, з іншого — не гарантує відсутності упереджень.

Загалом, етнічні стереотипи можуть бути: *поверховими* (ґрунтуються на зовнішніх ознаках: мова, зовнішність); *соціальними* (стосуються рівня добробуту, поведінкових характеристик); *морально-ціннісними* (оцінка менталітету, чесності, працьовитості тощо).

Стійкі негативні етнічні стереотипи можуть призводити до міжгрупових конфліктів; соціальної ізоляції окремих груп; дискримінації та упередженого ставлення; формування етноцентризму та упередженої ідентичності. Позитивні ж стереотипи можуть підтримувати міжкультурний діалог, формувати інтерес до іншої культури та стимулювати емпатійне сприйняття [1].

Висновки. Формування етнічних стереотипів у сучасної молоді є складним, багатофакторним процесом, що залежить як від соціального контексту, так і від особистісних характеристик. Етнічні стереотипи можуть як сприяти, так і перешкоджати гармонійним міжкультурним відносинам. Тому важливо формувати у молоді здатність до критичного осмислення стереотипів, емпатії та діалогу задля створення толерантного суспільства.

Список використаних джерел

1. Бабюк А.В. Етнічні стереотипи: негативний і позитивний вплив на суспільство. Етнічна самосвідомість та міжетнічна взаємодія в сучасному світі: збірник наукових праць. Суми : Вид. СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2016. С.296-299.
2. Вакуленко О.Л. Автостереотип українця у соціокультурному контексті. Етнічна самосвідомість та міжетнічна взаємодія в сучасному світі: збірник наукових праць. Суми: Вид. СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2016. С. 205–209.
3. Давидюк М.О. Зміст етнічних стереотипів у сучасного студентства в ситуації воєнізованого конфлікту між державами / М.О. Давидюк, А.С. Поливана. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Пелагогіка і Психологія. – 2014. Вип. 42(1). С. 316–323.
4. Шутова М.О. Ментальність етносів і їх національний характер як ядро етнокультурних стереотипів. Чернівці : ВД Родовід, 2015. С. 245–250.

Мандра Ксенія Єгорівна
студентка IV курсу
ОП «Психологія врегулювання конфліктів»

Науковий керівник:
Кандидат психологічних наук, доцент
Матяш-Заяц Людмила Петрівна

Взаємозв'язок самооцінки та життєвої перспективи майбутнього психологау вітчизняній науці

Актуальність дослідження. Необхідність дослідження самооцінки як чинника формування життєвих перспектив майбутніх психологів обумовлена сучасними викликами професійної підготовки фахівців у сфері психології. Психолог виступає не лише як експерт, а й як модель поведінки для клієнтів, що вимагає адекватної самооцінки для реалізації ефективної професійної діяльності та психологічної стійкості. Незважаючи на значну кількість праць щодо самооцінки, залишається недостатньо дослідженим її вплив на формування життєвих стратегій у контексті професійного становлення, особливо в умовах соціальної нестабільності та зростання вимог до психічного здоров'я суспільства.

Метою теоретичного дослідження є аналіз сутності понять «самооцінка» та «життєва перспектива» як взаємопов'язаних феноменів, що визначають професійний розвиток майбутніх психологів.

Самооцінка має значний вплив на поведінку, діяльність та спілкування людини. Він визначає емоційне ставлення людини до себе і діє як регулятор її поведінки та діяльності. У сучасній психології тема самооцінки, її структури, функцій, формування та взаємозв'язку з іншими аспектами особистості постійно привертає увагу вчених. Самооцінка людини – це оцінка, яку людина дає своїм внутрішнім характеристикам, які відображаються в її особистості, здібностях, досягненнях та поведінці в різних аспектах життя. Ці аспекти можуть включати зовнішній вигляд, професійний успіх, рівень освіти, відносини з іншими, самооцінку та інші фактори. У роботі аналізуються ключові концепції самооцінки, зокрема її структурні компоненти (когнітивний, емоційний, поведінковий), типи (адекватна, завищена, занижена) та фактори формування (соціальне середовище, професійна ідентичність, освітній процес)[2,3]. О.Є. Гуменюк називає самооцінку важливою частиною «Я-концепції» особистості, яка впливає на компетентність, прагнення до професійного росту[1].

Життєва перспектива розглядається як динамічна система, що включає цілі, плани та емоційні переживання, які орієнтують індивіда на майбутнє. Наприклад, дослідження Т.М. Титаренко демонструють, що висока самооцінка сприяє формуванню стабільних життєвих цілей, тоді як низька веде до пасивності та страху перед невизначеністю [6]. Важливий аспект дослідження – зв’язок між професійною самосвідомістю майбутніх психологів та їхніми життєвими орієнтаціями. Як зазначає А. Олійник, професійна самосвідомість тісно пов’язана з самооцінкою: інтегрує ставлення до себе як фахівця, що впливає на мотивацію, професійні очікування та здатність до самокорекції[4]. Теоретичний аналіз дозволяє виокремити критерії адекватної самооцінки, такі як реалістичність, стабільність та здатність до рефлексії, які є основою для розробки психолого-педагогічних заходів у навчальному процесі[5].

Висновок: самооцінка виступає ключовим елементом у формуванні життєвих перспектив майбутніх психологів, визначаючи їхню здатність до реалістичного цілепокладання, стресостійкості та професійної рефлексії. Теоретичний аналіз підкреслює необхідність інтеграції психолого-педагогічних методів корекції самооцінки в освітній процес, зокрема через впровадження тренінгів самопізнання та рефлексивних практик. Подальші дослідження мають зосередитись на розробці інструментів, що допоможуть студентам усвідомити взаємозв’язок між самосприйняттям і професійним розвитком, що є основою для створення ефективних навчальних програм у галузі психології.

Список використаних джерел

1. Гуменюк О.Є. Психологія Я-концепції: Навчальний посібник. Тернопіль: Економічна думка, 2004
2. Захарова А. В. Психологія формування самооцінки. – Київ: Четверта хвиля, 2020. 98 с.
3. Захарова А. В. Структурно-динамічна модель самооцінки. Питання психології. 2017. №2. 267 с.
4. Олійник А. Психологічні аспекти самооцінки особистості. Львів: Видавництво ЛНУ, 2015. 180 с.
5. Скрипченко О. Самооцінка людини: структура і функції. Київ: Освіта, 2010. 210 с.
6. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості. – Київ: Либідь, 2003. 256 с.

Марінова Галина Михайлівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Лупійко Людмила Василівна

Емоційний інтелект як фактор психологічного благополуччя особистостей юнацького віку

У сучасному світі, який характеризується динамічними соціальними змінами, високим рівнем інформаційного навантаження та постійною взаємодією в цифровому просторі, психологічне благополуччя особистостей юнацького віку досить важливе. Юнацький вік є періодом інтенсивного формування особистості, коли відбувається становлення системи цінностей, світогляду, соціальних ролей. У цьому контексті важливого значення набуває емоційний інтелект як один із ключових чинників адаптації, самореалізації та психічного здоров'я особистості.

Вивченням даної теми займаються як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Зокрема, Оксана Василенко та Людмила Чепа аналізують роль емоційного інтелекту в освітньому процесі, вчительсько-учнівських відносинах та профілактиці емоційного вигорання. Ніна Чуприкова вивчає ЕІ як чинник психологічної стійкості та адаптації у підлітковому та юнацькому віці, є авторкою праць про вплив емоційного інтелекту на психічне здоров'я.

Рувен Бар-Он – автор моделі емоційно-соціального інтелекту – розробив опитувальник EQ-i, який широко використовується для вимірювання рівня ЕІ. Деніел Гоулман – популяризатор концепції емоційного інтелекту, розробив п'ятикомпонентну модель ЕІ та досліджував його значення для успішності, лідерства та психологічного здоров'я. Пітер Саловей та Джон Майєр першими ввели поняття "емоційного інтелекту" у науковий обіг у 1990-х роках. Вони розглядають ЕІ як когнітивну здатність до опрацювання емоційної інформації, створили модель емоційного інтелекту з чотирьох гілок: розпізнавання емоцій, використання емоцій, розуміння емоцій, управління емоціями.

Емоційний інтелект – це здатність людини розпізнавати, розуміти, контролювати власні емоції, а також емоції інших людей. Д. Гоулман виділяє п'ять основних компонентів ЕІ: самосвідомість, саморегуляція, мотивація, емпатія та соціальні навички [1]. Юність — це період становлення ідентичності, формування професійного самовизначення, розвитку самосвідомості та самоконтролю. Саме в цей час особистість стикається з великою кількістю психологічних викликів: необхідністю прийняття рішень, побудови близьких стосунків, пошуку сенсу життя.

Психологічне благополуччя – це багатовимірне поняття, яке охоплює не лише відсутність психічних порушень, а й наявність внутрішньої гармонії, позитивного емоційного стану, здатності реалізовувати свій потенціал, будувати здорові стосунки та ефективно долати життєві труднощі. У юнацькому віці, що є важливим періодом особистісного становлення, цей аспект набуває особливого значення.

Розвинений емоційний інтелект безпосередньо сприяє підвищенню рівня психологічного благополуччя. Зокрема, здатність розпізнавати і розуміти власні емоції дозволяє юнакам та дівчатам краще усвідомлювати свої потреби, бажання та внутрішні переживання, що знижує ризик емоційного вигорання, депресивних станів та внутрішніх конфліктів [1; 2].

Завдяки навичкам саморегуляції, що є складовою ЕІ, підлітки вчаться конструктивно реагувати на стресові ситуації, стримувати імпульсивні реакції, уникати агресії чи відчуження. Компонент емпатії, як здатність відчувати емоційний стан інших людей, сприяє побудові довірливих і підтримувальних взаємин у родині, з однолітками та друзями. Юнаки та дівчата з високим рівнем емпатії зазвичай мають ширше коло соціальних

контактів, відчувають себе прийнятими та зрозумілими, що позитивно впливає на самооцінку і загальну життєву задоволеність [4].

Таким чином, емоційний інтелект є не просто окремим аспектом особистісного розвитку, а фундаментальним ресурсом, який забезпечує стабільний емоційний фон, гармонійне функціонування в соціумі та позитивну динаміку психічного здоров'я у юнацькому віці.

Висновки. Емоційний інтелект виступає важливим чинником формування психологічного благополуччя в юнацькому віці. Його розвиток сприяє підвищенню якості життя, успішній соціалізації та збереженню ментального здоров'я. У зв'язку з цим доцільним є включення практик розвитку ЕІ в систему психологічної підтримки молоді.

Список використаних джерел

1. Гоулман, Д. Емоційний інтелект. Чому він може бути важливішим за IQ. К.: Наш Формат, 2021. 480 с.
2. Павлова І.Г. Становлення емоційної зрілості в підлітковому та юнацькому віці : автореф. дис. … канд. психол. наук : 19.00.07. Одеса, 2005. С. 19.
3. Савчин М. Вплив емоційного інтелекту на психічне здоров'я та психологічне благополуччя молоді. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Психологія. 2020. Вип. 7. С. 33–40.
4. Extremera N., Fernández-Berrocal P. Emotional intelligence as predictor of mental, social, and physical health in university students. The Spanish Journal of Psychology. 2006. Vol. 9 (1). P. 45–51.
5. Mayer, J. D., Salovey, P., Caruso, D. R. Emotional Intelligence: New Ability or Eclectic Traits? American Psychologist. 2008. Vol. 63, No. 6. P. 503–517.

Морозенко Інга Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Ляшенко Олексій Андрійович

Емоційний інтелект у контексті когнітивного та афективного розвитку підлітків

Актуальність проблеми. В умовах воєнних дій, коли підлітки стикаються з підвищеним рівнем стресу, тривожності та нестабільності, дослідження емоційного інтелекту набуває особливої актуальності. Розуміння взаємозв'язку між когнітивним і афективним розвитком у цей період дозволяє глибше осмислити механізм формування навичок емоційної саморегуляції, які є важливим ресурсом психологічної стійкості особистості. Дослідження даного питання відкриває можливості для ефективнішої психолого-педагогічної підтримки підлітків у сучасних кризових умовах.

Ступінь розроблення проблеми. Проблему розвитку емоційного інтелекту інтенсивно досліджують українські науковці. Слід зазначити, що найбільш відомими в цій сфері є такі вчені, як Е. Носенко, Н. Коврига, С. Дерев'янко, М. Шпак, О. Лящ, І. Матійків та ін. Серед зарубіжних вчених можна відмітити Дж. Майєра, П. Соловейя, Д. Ґоулмана, А. Холла та ін.

Виклад основного матеріалу. За визначенням Дж. Майєра та П. Соловейя емоційний інтелект – це здатність сприймати, виражати й оцінювати емоції, вміння відтворювати їх у пам'яті, розуміти їх та використовувати це знання, а також керувати емоціями за для

емоційного та інтелектуального розвитку [1]. Вчена Л.П. Журавльова зазначала, що це поняття можна розміти як специфічну організацію особистого емоційного досвіду, яка представлена у формі емоційних структур. Ці структури створюють своєрідний емоційний простір для сприйняття та формування емоційних образів і уявлень [3, с. 60].

Підлітковий вік — це період, що характеризується швидкими змінами на фізіологічному, емоційному та соціальному рівнях. Розуміння ходу цих змін є важливим для усвідомлення суті підліткового віку та розробки ефективних стратегій для подолання труднощів цього етапу. Теорія емоційного інтелекту (EI) стверджує, що розвиток когнітивних здібностей та життєвий досвід, включаючи соціальні взаємодії, є важливими чинниками, що сприяють розвитку емоційного інтелекту.

У когнітивній сфері підлітків відбувається перехід до формально-операційного мислення, що дає змогу не лише оперувати абстрактними поняттями, а й аналізувати емоційні стани, диференціювати власні реакції, передбачати можливі наслідки поведінки [2]. Це створює когнітивну базу для складніших форм емоційного усвідомлення та саморефлексії. Ранній підлітковий вік позначається покращенням мислення, зокрема дедуктивного, обробки інформації, а також експертності. Завдяки цьому підлітки починають краще розуміти причинно-наслідкові зв’язки між подіями та емоціями, що є основою когнітивного компонента емоційного інтелекту.

Афективна сфера в підлітковому віці розвивається під впливом гормональних змін та розширення соціального досвіду. Під час пубертату відбувається значний скачок у дозріванні долей мозку мозку підлітка. Найістотніших змін він зазнає у середньому підлітковому віці. В цей період відбувається розвиток зони, відповідальні за самоконтроль, емоції, судження та організацію поведінки [2]. Це пояснює імпульсивність, схильність до ризику та емоційні вибухи підлітків. Ці афективні коливання ускладнюють контроль над емоціями, але водночас надають змогу для формування стійких навичок саморегуляції за умови сприятливого соціального середовища. Здатність розпізнавати емоції формується поступово. У ранньому підлітковому віці більш задіяна мигдалина, яка відповідає за обробку страху та емоцій, тоді як лобова частка, що відповідає за раціональне мислення, менш активна. Це приводить до труднощів у точній диференціації емоцій оточуючих. Цей невідповідний розвиток різних ділянок мозку призводить до конфліктів у спілкуванні та неправильного інтерпретування емоційних сигналів. Проте в середньому підлітковому віці можна прослідкувати зміщення активності з мигдалини на лобну частину, що поступово призводить до все більш точної обробки емоційної інформації [2].

У *висновку* можна сказати, що емоційний інтелект у підлітковому віці формується на стику когнітивного та афективного розвитку підлітка. Поступове удосконалення мислення та зміни в емоційній сфері створюють передумови для глибшого розуміння себе та інших, що є важливою основою для ефективної соціальної адаптації та особистісного зростання.

Список використаних джерел

1. Chaidi I., Drigas A. "Theories - models of emotional intelligence". Scientific Electronic Archives. 2022. Vol. 15, no. 12. URL: https://doi.org/10.36560/151220221638

2. Salmela-Aro K. Stages of Adolescence. Encyclopedia of Adolescence. 2011. P. 360–368.

3. Марчук С. В. Теоретичний аналіз поняття емоційного інтелекту в психології. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія. 2022. № 3. С. 20–23.

Наріжна Тетяна Віталіївна,
студентка 4 курсу
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вольнова Леся Миколаївна

Чинники формування психологічної готовності до материнства у жінок раннього дорослого віку

Актуальність дослідження Дослідження чинників, які впливають на стан сформованості психологічної готовності до материнства у жінок раннього дорослого віку, є дуже важливим, адже часто батьки виявляються не готовими до виконання своїх ролей, не мають достатньо інформації про особливості розвитку дитини, протікання вагітності, пологів, не розуміють власних мотивів, не усвідомлюють відповідальність батьківської ролі. Материнство і батьківство в цілому є і забезпеченням умов для розвитку дитини та одним із напрямів самореалізації, тобто однією із соціальних ролей особистості в суспільстві. Психологічна готовність до батьківства – це комплексне соціальне поняття, яке потребує уваги і вивчення, а психологічної підтримки, толерантного і емпатійного ставлення потребують не тільки жінки-матері, а й бездітні жінки чи подружжя. Відповідальне, усвідомлене виконання батьківських ролей, якість виховання характеризують стан суспільства в цілому, його психологічний клімат.

Ступінь розроблення проблеми Дослідження проблеми формування психологічної готовності до материнства має велике суспільне значення, адже психологічна готовність, усвідомлене ставлення до процесу народження і виховання дитини стає першою складовою її подальшого розвитку. Ця тема охоплює багато питань: від вивчення даної проблеми в історичному контексті до аналізу за різними віковими групамм та виявлення суспільної значущості психологічної готовності до материнства. Це знайшло відображення в працях закордонних та вітчизняних науковців: С.Ю. Аксьонової, Дж. Боулбі, Д. Віннікота, Т.В. Дегтяренко, Е. Еріксона, А. Макаренка, В. Сухомлинського, Д. Штерна, А.В. Яремчук та інших. Материнство, як психологічний феномен вивчалося такими психологами, як: К.Вітакер, Ф. Хорварт, В.Міллер та ін.

Серед українських дослідників тему психологічної готовності до материнства, усвідомленого батьківства та чинників впливу на ці процеси висвітлювали О.В.Безпалько, Т.Л.Лях, В.В.Молочний, Т.П. Цюман («Усвідомлене батьківство, як умова повноцінного розвитку дитини» [1]), О. М. Васильченко («Діагностика та корекція репродуктивної поведінки особистості» [2]), Д.С. Кирилова («Психологічна готовність до материнства в структурі життєвих смислів жінки» [4]).

Л.В. Гончар у статті «Сучасне бачення проблеми відповідального батьківства у творчості В.О. Сухомлинського» описує готовність до появи і виховання дитини в сім'ї «певною сумою знань про вікові та індивідуальні особливості дітей, усвідомлення і визнання самостійної цінності кожної дитини, знань її прав; знань оптимальних методів виховання та виховних стратегій і тактик та залагодження конфліктних ситуацій» [3, с.162]. Дослідниця Н.В. Яценко у своїй роботі «Сутнісні характеристики готовності до відповідального батьківства» зазначає, що готовність до відповідального батьківства можна інтерпретувати як складне особистісне утворення, формування якого починається на етапі примірювання майбутніх сімейних ролей [5].

Виклад основного матеріалу. Питання визначення чинників формування психологічної готовності до батьківства, насправді, не охоплює фіксований набір чітко визначених показників. Більшість установок і навичок людина приймає з батьківської сім'ї та навколо нас існує також соціум, що теж може впливати на формування того чи іншого уявлення про сім'ю, батьківство, готовність до ролі матері чи батька. В сучасних підходах є

два напрямки в дослідженні проблем материнства як забезпечення умов для розвитку дитина та як частини особистісної сфери жінки.

Серед чинників, які впливають на формування психологічної готовності до материнства, можна назвати такі: особистісна зрілість (здатність брати відповідальність, розуміння і контроль власних дій тощо), резильєнтність (як здатність адаптуватися до змін і справлятися зі стресами, які можуть супроводжувати на шляху материнства), батьківська модель спілкування у дитинстві, індивідуальні якості та особистісні цінності жінки, життєва (економічна, психологічна, соціальна) ситуація, вік майбутньої матері, мотиваційна готовність до народження дитини, материнська компетентність (знання, досвід щодо вагітності, пологів, виховання дитини), сприйняття майбутнім батьком факту появи дитини, ставлення членів родини до бажання народити дитину.

Кожен з цих чинників може впливати на формування готовності до материнства Окрім того, важливим є уявлення про значущість у сімейному житті: сексуальних відносин, батьківських зобов'язань, побутових питань, моральної підтримки та емоційної спорідненості, узгодженості сімейних цінностей і рольових установок (очікувань) у сімейній парі, суб’єктивне сприйняття соціальної ролі батьківства, ціннісних орієнтацій стосунків дітей і батьків, самого змісту материнства.

Серед чинників впливу на психологічну готовність до материнства необхідно описати особистісну зрілість жінки, що відіграє значну роль у формуванні мотивів материнства. Вона є хоч і не запорукою, але гарним базисом, на якому може ґрунтуватися психологічна готовність, усвідомлене ставлення до всіх етапів материнства, що в майбутньому може впливати на протікання материнства, на розвиток дитини, на встановлення з нею психоемоційного контакту, сприяти розвитку навичок адекватної батьківської поведінки і дасть можливість підготуватися до народження та виховання дитини, враховуючи вікові особливості. В свою чергу визначення репродуктивних мотивів жінки підводить до розуміння її майбутньої взаємодії з дитиною, а вплив цього чинника визначається тим, які саме мотиви (конструктивні чи не конструктивні) керують жінкою у бажанні народити дитину. Серед яких: досягти бажаного соціального статусу; прагнення продовжити свій рід; бажання передати свій досвід, знання; розв’язання життєвих проблем, любов до дітей; суспільний тиск тощо.

Важливо відмітити, що в умовах війни величезне значення набуває такий чинник, як резильєнтність, адже вроджена або набута життєстійкість грає не останню роль в успішній адаптації жінки до ролі матері, в тому числі, в таких складних життєвих обставинах.

Висновок. Психологічна готовність до материнства охоплює і володіння інформацією щодо всіх етапів материнства, і потребу в реалізації материнських функцій, і може впливати на формування взаємозв’язку з дитиною в подальшому. Це комплексне соціальне поняття, яке потребує уваги і вивчення, а для розвитку психологічної готовності до материнства доцільно рекомендувати тренінги щодо підвищення резильєнтності, інформаційно-навчально заходи щодо обізнаності в темі перинатальної та вікової психології, роботу з розвитку усвідомленого ставлення до материнства.

Список використаних джерел

1. Безпалько О. В., Лях Т. Л., Молочний В. В., Цюман Т. П. Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини: Метод, матеріали для тренера / Авт.-упор.: О. В. Безпалько, Т. Л. Лях, В. В. Молочний, Т. П. Цюман; Під заг. ред. Г. М. Лактіонової. К.: Наук, світ, 2004. 107 с.

2. Васильченко О. М. Діагностика та корекція репродуктивної поведінки особистості : Навчальний посібник / О. М. Васильченко Київ. : 2012. 96 с.

3. Гончар Л. В. Сучасне бачення проблеми відповідального батьківства у творчості В.О. Сухомлинського. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2018. Вип. 172. С. 161−165.

4. Кирилова Д. С. Психологічна готовність до материнства в структурі життєвих смислів жінки: теоретико-методологічний аналіз. Психологія: реальність і перспективи. 2017, Вип. 8. С. 101-104.
5. Яценко Л. Сутнісні характеристики готовності до відповідального батьківства. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2013. №17 (2), С.513-521.

Нікуліна Інна Олександрівна
студентка ІІ курсу магістратури
ОПП «Психологічне консультування»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
професор кафедри соціальної психології
Долинська Любов Василівна

Професійна відповідальність психологів в умовах воєнного часу

Відповідальність відноситься до ключових професійно-значущих якостей психолога, що складають основу професійної компетентності фахівців, забезпечують продуктивність та ефективність діяльності, формують мотиви зростання. Як професійно-значуща якість, відповідальність є виміром морально-етичних та вольових якостей особистості. Бути відповідальним фахівцем означає усвідомлення особистістю наслідків своїх дій та бездіяльності, коректне та етичне виконання своїх зобов'язань, використання науково-обґрунтованих методів у роботі, постійний професійний розвиток тощо. Завдяки відповідальності забезпечуються результати психологічних впливів та наукових досліджень [2].

У воєнний час діяльність фахівців в області психології набуває іншого змісту та значущості, ніж у мирний. Змінюються не лише запити, а й умови, у яких знаходяться люди, які звертається за допомогою, а також і самі психологи. Згідно з даними соціологічних опитувань, 71 % українців відчувають стрес або сильну знервованість. Серед їх причин на першому місці – повномасштабна війна (72 %) та її наслідки [3].

За три роки війни стало з'являтися все більше свідчень про професійне вигорання психологів та вікарну (вторинну) травматизацію [4]. Емоційне вигорання – це захисна реакція організму на тривалу напругу, коли тіло та психіка втрачають ресурсні запаси справлятися зі стресовими обставинами. Людина, яка вигоріла, перестає відчувати емоції та бажання, втрачає «запал» і мотивацію та більше не може робити ефективно те, що робила раніше. Психологи з високим рівнем професійної відповідальності знаходяться у зоні ризику емоційного вигорання та вторинної травматизації через тісний контакт з травмівним досвідом, з потребою надавати багато емпатійної підтримки, співчуття у кризових ситуаціях, не отримуючи часто елементарної вдячності від тих, кому цю допомогу надають, особливо коли працюють на волонтерських засадах [4].

У проведеному нами дослідженні особливостей професійної відповідальності майбутніх психологів одним із завдань було визначення особистісних характеристик відповідальності, і зокрема тих, що визначають надмірно відповідальну позицію, яка може призвести до дисфунціональних наслідків у роботі. Задля цього був використаний опитувальник діагностики особистісного симптомокомплексу відповідальності І.Кочаряна, який вимірює такі характеристики особистісної відповідальності, як: принциповість, самоутвердження, нормативність, етичність та саможертовність. У опитуванні взяли учать студенти УДУ імені Михайла Драгоманова та Київського столичного університету імені Бориса Грінченка освітньо-професійних рівнів «бакалавр» та «магістр». Загальна кількість

респондентів – 48 осіб від 18 до 48 років. Кількісні результати показників методики відображено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Рівні вираженості особистісного симптомокомплексу відповідальності студентів-психологів

Характеристики відповідальності	Рівні (у %)						Середні значення
	високий		середній		низький		
	n	%	n	%	n	%	
Принциповість	12	25	27	56,2	9	18,7	4,9
Самоутвердження	8	16,6	28	58,3	12	25	4,5
Нормативність	13	27	11	22,9	24	50	3,9
Етичність	20	41,6	24	50	4	8,3	7,6
Саможертовність	19	39,5	23	47,9	6	12,5	6,9

Згідно проведено аналізу нами виявлено наступне: найбільша кількість студентів з високим рівнем розвитку є за показниками етичності (41,6%) та саможертовності (39,5%) при низькій кількості тих, у кого ці властивості розвинені мало (7,6% та 6,9% відповідно). Та ж динаміка спостерігається і за середніми значеннями: саможертовність як тип відповідального ставлення у майбутніх психологів займає другу (6,9 балів) після етичності (7,6 балів) позицію. Згідно авторського трактування особистісних характеристик симптомокомплексу відповідальності [1], саможертовний тип є предикатом гіпервідповідальності. Такі люди прагнуть уникати зовнішнього контролю, а тому покладають на себе надмірні зобов'язання, завалюючи почасти себе надмірною, позанормованою роботою, беруть на себе ті обов'язки, які мають чи могли б виконувати інші. Для таких осіб властива надмірна опіка над іншими, через що вони забувають про власні ресурси, не турбуючись про себе. Проблемна сторона такої відповідальності для психолога полягає в тому, що фахівці можуть не усвідомлювати, що роблячи все для інших та за інших, змушують їх відчувати себе безпомічними і запобігають, таким чином, їх зростанню. Інша негативна функція самопожертви – шлях до швидкого вигорання у професії, особливо у час війни. У той же час, у дослідженні виявлено 39,5% загальної вибірки студентів, незалежно від курсу навчання у ЗВО, які мають високий рівень становлення такої форми відповідальності. І це, на нашу думку, є маркером для того, щоб включити питання корекції такого ставлення студентів у програми з оптимізації професійної відповідальності майбутніх психологів, що мало б стали елементом профілактики емоційного вигорання психологів та запобігання ними вторинної травматизації, з одного боку, з іншого – посилило б їх професійну ефективність, через усвідомлення наслідків такої стратегії.

Професія психолога належить до пулу допомагаючих професій. Важливим аспектом професійної відповідальності є розуміння також власних ресурсів (компетентнісних, особистісних) та їх обмежень. Не кожний психолог може і має працювати з усіма темами і запитами. Також, однією з вимог до діяльності психолога є його нейтральне та неупереджене ставлення до тих, з ким працює. Водночас, в часи війни багато принципів піддаються очевидним впливам обставин: гострота політичних поглядів може стати перепоною для роботи, схожість травматичного досвіду втрат або, навпаки, його кардинальна відмінність і т. ін. Українські психологи включені контекст війни так само, як і ті, кому вони мають допомагати за професійним обов'язком.

Отже, наша теза полягає в тому, що професійна відповідальність психологів не є абсолютною величиною – чим вище її рівень, тим краще. Професійна відповідальність психолога має свої межі: як безвідповідальність, так і її гіперфункція стають на заваді професійного становлення, розвитку і, навіть, здоров'я психолога. Фахівці повинні дбати про власне психічне здоров'я, мати ресурси ефективно справлятися зі стресом, бути готовими запросити підтримку, знати свої обмеження і не вдаватися до саможертовності у

професійній діяльності. Особливо це актуально в умовах воєнного часу в Україні, коли глибоке розуміння психологічних аспектів війни та їх наслідків накладає відбиток на відповідальність як професійно-значущу якість.

Список використаних джерел

1. Кочарян О.С., Кочарян І.О. Типологічні особливості організації особистісного симптомокомплексу відповідальності. *Актуальні проблеми практичної психології.* Збірник наукових праць. Херсон, ПП Вишемирський В.С., 2006. С.120-123.
2. Липка А. Сутнісна характеристика професійної відповідальності особистості психолога. *Традиції та новації у розвитку сучасної соціологічної науки: дослідження молодих вчених.* Київ. 2020. С. 260-263. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/fupstap/Tr_ta_N__26_02_2020.pdf
3. Психічне здоров'я та ставлення українців до психологічної допомоги під час війни.URL: https://gradus.app/documents/307/Gradus_Research_Mental_Health_Report
4. Тарасенко О., Ассонов Д. Вторинна травматизація психологів, які працюють зі свідками психотравмуючих подій: огляд літератури. URL: https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/501

Овдієнко Владислава Валеріївна
студентка IV курсу
ОП «Психологічне консультування»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Отич Дарія Дмитрівна

Теоретичні аспекти вивчення соціальної адаптації підлітків

Теоретичні аспекти вивчення соціальної адаптації підлітків охоплюють кілька важливих напрямів, які пояснюють, як підлітки взаємодіють із соціальним середовищем і як цей процес впливає на їх розвиток. Одним із основних теоретичних підходів є концепція Е. Еріксона, згідно з якою підлітковий вік відповідає етапу розвитку "ідентичності vs. рольова плутанина". За Е. Еріксоном, саме на цьому етапі підлітки починають формувати власну ідентичність, що є ключовим елементом соціальної адаптації. Підлітки стикаються з численними соціальними ролями, і в процесі їх виконання формують уявлення про себе та своє місце в суспільстві .

Важливу роль у соціальній адаптації підлітків відіграє сім'я, яка є першим соціальним інститутом, де розвиваються основи взаємодії з іншими людьми. Д. Боулбі у своїй теорії прив'язаності наголошував на тому, що емоційна стабільність і здатність до встановлення здорових міжособистісних відносин багато в чому залежать від стилю прив'язаності, сформованого в ранньому дитинстві. Якщо підліток отримав недостатню емоційну підтримку вдома, це ускладнює його здатність адаптуватися до інших соціальних контекстів, таких як школа чи компанія однолітків.

Особливу увагу до соціальної адаптації підлітків привертають теорії соціалізації. Соціальна адаптація здійснюється через процеси взаємодії з іншими людьми. Важливою є роль однолітків, з якими підлітки взаємодіють у групах, формуючи спільні норми, цінності та поведінкові стратегії. Групи однолітків стають важливими орієнтирами для підлітка, і від здатності вступати у конструктивні стосунки з ровесниками багато в чому залежить його успішність у соціальній адаптації.

Соціальна адаптація підлітків не може бути зрозуміла без урахування індивідуальних відмінностей у їхніх особистісних рисах. Підлітки проходять через етапи розвитку мислення, що дозволяють їм краще розуміти соціальні ролі, взаємодіяти з іншими людьми на більш глибокому рівні. Важливими є когнітивні структури, які дають можливість підліткам орієнтуватися в соціальному середовищі та адекватно реагувати на зміни навколишнього світу.

У сучасному контексті важливо враховувати вплив технологій і соціальних мереж на соціальну адаптацію підлітків. Цифрове середовище надає нові можливості для взаємодії, але водночас воно створює нові виклики, зокрема у вигляді кібербулінгу, ізоляції та формування нових соціальних норм. Це впливає на здатність підлітків адаптуватися до реального світу, адже цифрові комунікації часто замінюють традиційні форми соціалізації, що може бути як позитивним, так і негативним фактором.

Теоретичні підходи до вивчення соціальної адаптації підлітків дають можливість розглядати цей процес з різних перспектив. Важливими є не лише соціальні фактори, а й особистісні, психологічні та культурні аспекти, що визначають, як підлітки реагують на зовнішні впливи та адаптуються до різноманітних соціальних умов.

Список використаних джерел

1. Боулбі, Д. (2004). Прив'язаність. Теоретичні аспекти. Львів: Літопис.
2. Краєва О.А. «Криза ідентичності підліткового віку та її роль у становленні зрілості особистості». URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/19997/1/O_Kraieva_KIPVRSO_ZNPIO_7.PDF
3. Erikson Erik H. Childhood and Society; New York: W.w. Norton and Compny Inc. New York 1950. 448 з.
4. Середницька І.Я. Психологічний аналіз кризи ідентичності у студентській молоді: Дис… канд. психол. Наук./ Південноукраїнський держ. педагогічний ун т ім. К.Д.Ушинського / Ірина Ярославівна Середницька. – Одеса, 2005. – 214с.

Павлюк Катерина Миколаївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Якимчук Оксана Іванівна.

Мотиваційний ресурс як чинник досягнення професійного благополуччя

Актуальність дослідження У сучасних умовах ринку праці професійна діяльність вимагає від особистості не лише високого рівня компетентності, але й внутрішніх ресурсів, які забезпечують емоційну стійкість, залученість та задоволення від роботи. Одним із таких ресурсів є мотиваційний, що відіграє ключову роль у досягненні професійного благополуччя. В умовах високої конкуренції, цифрової трансформації та зростання психологічних навантажень саме мотиваційний ресурс допомагає зберігати ефективність, ініціативність та прагнення до самореалізації. Дослідження мотиваційних чинників є актуальним з огляду на необхідність збереження емоційного балансу працівників, підвищення продуктивності та попередження професійного вигорання.

Ступінь розроблення проблеми Проблема мотивації в професійному контексті була предметом глибоких досліджень у працях А. Маслоу, Ф. Герцберга, Д. Макклелланда, які вивчали як внутрішні, так і зовнішні чинники мотивації. Зокрема, А. Маслоу розглядав

мотивацію як ієрархічну структуру потреб, де самоактуалізація є вищою формою професійного розвитку [1]. Ф. Герцберг у своїй двофакторній теорії виокремлював гігієнічні чинники та мотиваційні, підкреслюючи значення останніх для професійного задоволення [2].

В українському науковому просторі значний внесок у вивчення теми зробили Л. В. Карамушка, яка поділяє мотиваційні ресурси на матеріальні (заробітна плата, бонуси) та нематеріальні (визнання, кар'єрне зростання, комфортні умови праці) [2], а також Н. І. Повякель, яка акцентує увагу на зв'язку між внутрішньою мотивацією та адаптаційними можливостями особистості в професійному середовищі. Вона зазначає, що високий рівень внутрішньої мотивації сприяє збереженню психологічного комфорту та зниженню ризиків емоційного вигорання [3]. Іноземні дослідники, зокрема Е. Десі та Р. Раян, сформували теорію самодетермінації, в якій внутрішня мотивація розглядається як основа психологічного функціонування та благополуччя особистості [4; 5].

Виклад основного матеріалу Мотиваційний ресурс розглядається як комплекс внутрішніх і зовнішніх факторів, які спонукають особистість до ефективної професійної діяльності. Внутрішня мотивація формується на основі інтересу, бажання до самореалізації, почуття значущості своєї праці. Вона сприяє глибокій залученості у процес діяльності, розвитку креативності та формуванню довгострокових професійних цілей [7]. Зовнішня мотивація, натомість, базується на таких чинниках, як заробітна плата, соціальний статус, кар'єрні перспективи, визнання з боку керівництва та колективу [2].

Дослідження свідчать, що ефективність мотиваційного ресурсу зростає за умови збалансованого поєднання внутрішніх і зовнішніх стимулів. Недостатність зовнішніх чинників може спричинити відчуття недооцінення, а надмірна орієнтація на зовнішнє – призводити до зниження внутрішньої зацікавленості та професійного вигорання. Оптимальний мотиваційний баланс забезпечує розвиток професійної ідентичності, підвищення продуктивності та емоційного благополуччя [8; 9].

До стратегій підтримки мотиваційного ресурсу належать:

- формування чіткої системи кар'єрного зростання, яка забезпечує перспективу професійного розвитку [2];
- впровадження навчальних програм та наставництва, що сприяють безперервному зростанню кваліфікації [7];
- гнучка система стимулювання, яка включає не лише матеріальні, але й нематеріальні заохочення;
- психологічна підтримка та здоровий мікроклімат, які сприяють зниженню рівня стресу та підтримці мотивації [8].

Окрему увагу в умовах цифрових змін слід приділяти розвитку soft skills, емоційного інтелекту та навичок саморегуляції, адже саме ці якості формують стійкість до професійних навантажень і зберігають мотиваційний потенціал [6].

Висновок. Мотиваційний ресурс є базовим елементом професійного благополуччя особистості. Його ефективне функціонування забезпечує залученість, емоційну стабільність, орієнтацію на розвиток та задоволення від професійної діяльності. Взаємодія внутрішніх і зовнішніх мотиваційних чинників створює умови для гармонійної професійної самореалізації.

Подальші дослідження доцільно спрямовувати на аналіз специфіки мотиваційних ресурсів у різних професійних групах, особливо в умовах цифрової трансформації праці. Мотиваційний менеджмент має стати стратегічною складовою управління персоналом в сучасних організаціях.

Список використаних джерел

1. Балл Г. О. Психологія особистісного та професійного розвитку. Київ: Либідь, 2010. 264 с.

2. Deci, E. L., Ryan, R. M. Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. New York: Springer, 1985. 372 p.
3. Deci, E. L., Ryan, R. M. The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*. 2000. Vol. 11, no. 4. P. 227–268.
4. Карамушка Л. В. Психологія управління персоналом: навч. посіб. Київ : Видавництво НАПН України, 2016. 280 с.
5. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. New York : Springer, 1984. 456 p.
6. Маслоу А. Мотивація та особистість / пер. з англ. Київ : Психологічна преса, 2019. 352 с.
7. Повякель Н. І. Психологія професійної адаптації. Київ : Університет "Україна", 2012. 215 с.
8. Рибалка В. В. Психологія саморозвитку особистості: теорія і практика. Суми: Університетська книга, 2003. 308 с.
9. Schaufeli W. B., Bakker A. B. Job demands, job resources, and their relationship with burnout and engagement: A multi-sample study. *Journal of Organizational Behavior*, 2004, 25(3), P.293–315.

Пирогова Вікторія Віталіївна
студентка І курсу магістратури
ОПП «Психологія консульування»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Гузій Наталія Василівна

Психологічні особливості впливу соціальних мереж на формування особистості студентської молоді

У сучасному цифровому суспільстві соціальні мережі виступають не лише засобом комунікації, а й чинником формування світогляду, особистісних орієнтацій та соціальної поведінки. Студентська молодь, як найбільш активна категорія користувачів, особливо піддається впливу онлайн-середовища, що зумовлює необхідність вивчення його психологічних аспектів. Додатковими викликами зростаючого впливу соціальних мереж є соціальні трансформації, пов'язані з війною, інформаційною безпекою, кризовими явищами в суспільстві. Важливо зазначити, що наслідки пандемії COVID-19, а також четвертий рік повномасштабного вторгнення росії в Україну суттєво обмежили живі соціальні контакти, підвищивши рівень ізоляції, тривожності й залежності від цифрових платформ. У таких умовах питома вага залученості молоді до віртуального середовища зросла, що ще більше посилює психологічний вплив цифрової взаємодії на особистість. Молоді люди часто черпають інформацію, формують соціальні зв'язки, шукають підтримку та ідентичність саме у віртуальному просторі. З одного боку, це відкриває нові можливості для самореалізації та соціальної активності, а з іншого – створює ризики викривлення самооцінки, зростання соціальної тривожності, зниження реального міжособистісного контакту.

Дослідження впливу масових комунікацій на особистість бере початок ще у середині XX століття. Вагомий внесок у цю галузь зробили такі дослідники Дж. Клаппер, який сформулював «теорію обмеженого впливу» медіа; Г. Лассвелл, який вивчав функції комунікації в суспільстві; М. Мак-Люен, автор концепції «глобального села» та ідеї, що «медіа є повідомленням»; А. Моль, який аналізував інформаційні потоки; Д. Веплс і С. Стауфер, які досліджували соціальні наслідки комунікацій. Ці підходи заклали теоретичну

основу для сучасних уявлень про вплив інформаційного середовища на соціальну поведінку, формування цінностей та інтерналізацію норм, що є особливо актуальним у контексті вивчення взаємодії особистості зі соціальними мережами.

Психологічні аспекти взаємодії особистості з соціальними мережами розглядаються в межах кількох ключових підходів. Зокрема, у межах соціокогнітивної теорії (А.Бандура та ін.) аналізується механізм соціального научіння та роль спостереження в засвоєнні моделей поведінки з онлайн-простору. Теорія самопрезентації Е. Гоффмана дозволяє осмислити, як індивіди конструюють свої «я-образи» в соціальних мережах і взаємодіють із публікою в умовах віртуального контролю. Теорії соціальної ідентичності (Г. Теджфел) та конструювання Я (М. Кун, К.Роджерс) використовуються для пояснення змін у самосвідомості та самооцінці в результаті онлайн-взаємодії. Також аналізується вплив інформаційного перевантаження, порівняння себе з іншими та потреби в соціальному схваленні як ключових психологічних чинників цифрового середовища.

У дослідженні особлива увага приділяється вивченню таких особистісних якостей молоді, як самооцінка, соціальна тривожність, рівень соціалізації, здатність до самопрезентації, а також рівень суб'єктивного відчуття самотності. Ці характеристики дають змогу комплексно оцінити вплив цифрової взаємодії на внутрішній світ студентської молоді, її міжособистісні зв’язки та загальний рівень психологічного благополуччя.

Метою дослідження є виявлення психологічних особливостей впливу соціальних мереж на формування особистості студентської молоді. Завдання охоплюють аналіз теоретичних підходів до проблеми, виявлення зв’язків між інтенсивністю цифрової активності та такими показниками, як самооцінка, соціальна тривожність, рівень соціалізації та самосприйняття.

У межах дослідження використаний комплексу методик, адаптованих до україномовної аудиторії, зокрема: шкали самооцінки Розенберга; методики "Хто я?" (М.Кун, Т.Мак-Партланд); шкали соціальної тривожності Лібовицького (LSAS); методики діагностики соціально-психологічної адаптації (адаптація Роговина); шкали самотності UCLA (адаптація Д.Ольшанського). Усі методики пройшли апробацію у вітчизняних умовах та дозволяють комплексно дослідити як внутрішній стан студентів, так і їхню взаємодію з соціумом у цифровому просторі.

Результати емпіричного дослідження засвідчують наявність статистично значущих зв’язків між цифровою активністю студентів і рівнем самооцінки, соціальної тривожності та соціалізації. У перспективі отримані дані можуть бути використані для розробки психологічних рекомендацій щодо формування навичок здорового цифрового середовища, збереження психологічного благополуччя, профілактики інтернет-залежності та підвищення рівня цифрової критичності.

Проведене дослідження має як наукове, так і прикладне значення. Воно може бути використане в роботі практичних психологів, педагогів вищої школи, кураторів академічних груп, а також у рамках просвітницьких програм із формування цифрової компетентності молоді.

Варто зазначити, що результати проведеного дослідження підтвердили значущий вплив соціальних мереж на ключові особистісні характеристики студентської молоді.

Зокрема, виявлено статистично значущі кореляції між високим рівнем цифрової активності та зниженням самооцінки, зростанням соціальної тривожності, а також тенденцією до зменшення реальної міжособистісної взаємодії. Водночас студенти з вищим рівнем соціально-психологічної адаптації продемонстрували кращу здатність до критичного ставлення до контенту та більш збалансоване використання соціальних мереж. Теоретичний аналіз дозволив узагальнити підходи до розуміння соціальних мереж як середовища формування ідентичності, а емпіричні дані підтвердили актуальність потреби в розробці профілактичних заходів для збереження психологічного здоров’я молоді в цифрову епоху.

Список використаних джерел

1. Волошенюк О. Медіаосвіта та критичне мислення в інформаційному суспільстві. Київ : Академія, 2020. 188 с.
2. Поліщук Ю. Соціальні мережі як нове середовище соціалізації молоді *Наукові записки. Серія: Психологія і педагогіка*. 2021. № 5. С. 34-39.
3. Ільченко О. Вплив цифрових технологій на розвиток особистості студентської молоді. *Психологія і сучасність*. 2022. № 1. С. 24-30.
4. Сейлова Н. Психологічні аспекти взаємодії молоді з інформаційним середовищем. *Актуальні проблеми психології*. 2020. Т. 2 (25). С. 112-118.

Прийомська Марина Сергіївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Лупійко Людмила Василівна

Усвідомлення як метод роботи з емоціями дорослих

Усвідомлення – вміння пізнавати світ і себе за допомогою свідомої концентрації уваги на своїх внутрішніх відчуттях, мисленні, емоціях або на зовнішніх предметах чи діях без оцінювання, за допомогою яких ми переходимо в стан «тут і зараз», заземляємося та зменшуємо вплив емоцій на нас.

Проводячи зв'язок між усвідомленням і емоціями пропонуємо розглянути певні дослідження вчених:

1. Вільям Джеймс – підкреслював важливість сприйняття та усвідомлення своїх тілесних реакцій як основи емоційного досвіду. Його теорія передбачала, що ми відчуваємо емоції, усвідомлюючи свої фізіологічні зміни [7].
2. Зигмунд Фрейд – визнавав роль свідомого усвідомлення у розумінні внутрішніх конфліктів та емоційних станів. Вважав, що усвідомлення витіснених емоцій є важливим кроком у психотерапії.
3. Деніел Гоулман - у своїй концепції емоційного інтелекту виділяв самоусвідомлення як одну з п’яти основних складових. Він стверджував, що здатність розпізнавати свої емоції в момент їх виникнення є фундаментом для ефективного управління емоціями та міжособистісною взаємодією. Він також стверджує, що самоусвідомлення включає не лише розпізнання емоцій, а й розуміння її впливу на думки та поведінку [1].
4. Роберт Стернберг – торкався аспектів самоусвідомлення у контексті практичного інтелекту, підкреслював важливість розуміння власних сильних і слабких сторін для адаптації в емоційно складних ситуаціях [5].
5. Джон Маєр та Пітер Саловей – розробили чотирикомпонентну модель емоційного інтелекту, де самоусвідомлення займає перше місце. Вони стверджували, що усвідомлення своїх емоцій є необхідною умовою для їх розуміння, управління та використання.
6. Джеймс Гросс – усвідомлення емоційної реакції є першим кроком до вибору та застосування ефективних стратегій емоційної регуляції. Перш ніж людина зможе ефективно керувати своїми емоціями, вона повинна їх усвідомити [3].
7. Тімоті Вілсон – досліджував «інтроспективну ілюзію», показуючи, що люди часто мають обмежене розуміння справжніх причин своїх почуттів та поведінки.

Його роботи підкреслювали складність самоусвідомлення та важливість усвідомлення цих процесів [6].

8. Дж.Кабат-Зінн розробив програму зниження стресу на основі усвідомлення(MBSR). Його дослідження показали, що практика усвідомлення дозволяє людям розуміти свої емоційні реакції на стрес та біль, що дозволяє їм реагувати менш реактивно та більш усвідомлено [4].
9. Сігал З.В., М. Вільямс, Тісдейл Дж. – у дослідженні було розроблено та протестовано когнітивну терапію на основі усвідомленості (MBCT) для запобігання рецидивам депресії. MBCT поєднує принципи когнітивної терапії з практикою усвідомленості, що допомагає розірвати негативні патерни мислення, що призводять до депресії через навчання пацієнтів усвідомлювати власні емоції та думки без засудження [8].
10. Брітта К. Хелцель, Джеймс Кармодік, Марк Вангела, Крістіна Конглетона, Сіта М. Єрамсеттія, Тім Гарда і Сара В. Лазара - дослідження, яке показало збільшення щільності сірої речовини в областях мозку, пов’язаних з навчанням, пам’яттю, регуляцією емоцій та самоусвідомленням після восьмитижневої програми MBSR. Це свідчить про те, що практика усвідомлення може мати структурні зміни в мозку, які підтримують кращу емоційну регуляцію [2].

Загалом дослідження різних вчених показує нам, що самоусвідомленість є важливим навиком при роботі з емоціями. Здатність усвідомлювати власні емоції є першим кроком до їх розуміння, прийняття та регуляції, що сприяє кращому емоційному благополуччю та адаптивній поведінці в різних життєвих ситуаціях. Розвиток цієї здатності є важливим аспектом особистісного зростання та емоційної зрілості.

Розглянемо як усвідомлення допомагає при роботі з емоціями:

1. Розпізнання емоцій: практикуючи усвідомлення людина стає більш уважною до своїх внутрішніх відчуттів і може швидше ідентифікувати емоції, які вона відчуває.
2. Прийняття емоцій: усвідомленість допомагає зрозуміти, що емоції можуть бути як позитивними, так і негативними і це нормально. Замість того, щоб чинити опір їм чи відкидати ті, що не подобаються, людина вчиться приймати усі свої емоції і це є причиною зменшення їх інтенсивності. Так був проведений експеримент з біперами, коли сотні людей попросили записувати, що вони відчувають в той момент, коли вони дають сигнал. Виявилося: для того, щоб почувати себе щасливим не потрібно уникати неприємних емоцій. Натомість необхідно слідкувати, щоб негативні почуття не залишалися без уваги та не псували хорошого настрою.
3. Зменшення реактивності: усвідомлене слідкування за емоціями дозволяє розірвати автоматичні реакції на них. З’являється простір між реакцією та емоцією, що дозволяє робити вибір людині як реагувати та робити вибір самостійно.
4. Розвиток емоційної стійкості: регулярна практика усвідомленості зміцнює нашу здатність переживати складні емоції, не втрачаючи рівноваги. Люди вчаться швидко відновлюватися і приходити у стан спокою після емоційного збудження. У терапіях, сфокусованих на емоціях, усвідомлення власних емоцій є центральним елементом. Терапевти допомагають зрозуміти свої емоції і вважають це ключем до змін та зцілення особистості. Якщо розглядати це з позиції позитивної психотерапії, то здатність усвідомлювати та цінувати позитивні емоції, а також розуміти та приймати негативні, розглядаються як важливий аспект психологічної стійкості.
5. Покращення само розуміння: спостерігаючи за власними емоціями ми вчимося розуміти причини виникнення емоцій та закономірності їх виникнення, що є причиною глибшого самопізнання.

Існують різні способи практики усвідомленості по роботі з емоціями, зокрема: медитації, усвідомлене дихання, усвідомлене спостереження, усвідомленість у житті.

Виходячи з вище вказаного можемо зробити висновки, що контроль над нашими емоціями є ключем до психологічного благополуччя; крайнощі – це емоції, які є надто інтенсивними або довгий нас не відпускають нас та порушую нашу емоційну рівновагу. Але це не говорить, що ми повинні переживати лише радісні емоції. Страждання також має позитивний вплив на психіку і виступає каталізатором, який гартує нашу душу та впливає на творче та духовне життя.

Управління емоціями – це повсякденна робота. Більша частина того, що ми робимо пов'язана з намаганнями керувати своїм настроєм. Уміння заспокоювати себе є однією з основних навичок. Наш мозок побудований так, що ми не знаємо ні того, коли нас захоплять емоції, ні які вони будуть по інтенсивності. Але ми можемо мати вплив на те як довго вони нас будуть контролювати і впливати на наш стан.

Список використаних джерел

1. Ґоулман, Деніел. Емоційний інтелект = EmotionalIntelligence/ ДеніелҐоулман; [пер. з англ. С.-Л. Гумецької]. - Харків :Vivat, 2019. - 511 с.
2. Britta K. Hölzel, James Carmodyc, Mark Vangela, Christina Congletona, Sita M. Yerramsettia, Tim Garda,b, and Sara W. Lazara. Mindfulness practice leads to increases in regional brain gray matter density. Psychiatry Res. 2011 January 30; 191(1): 36–43. doi: 10.1016/j.pscychresns.2010.08.006
3. Gross JJ. Antecedent- та response-focused emotion regulation: Divergent consequences for experience, expression, and physiology. J Pers Soc Psychol. 1998 Jan;74(1):224-37. doi: 10.1037//0022-3514.74.1.224
4. Kabat-Zinn J. Mindfulness-based interventions in context: past, present, and future. Clinical psychology: Science and practice. 2003 Jun;10(2):144-56. DOI:10.1093/clipsy/bpg016
5. Sternberg R.J. The triarchic mind: A new theory of human intelligence. - N.Y.: Viking Penguin Inc. - 1988.
6. Timothy D. Wilson. Redirect: The Surprising New Science of Psychological Change. Little, Brown and Company, 2011.
7. William James. The Principles of Psychology, Vol. 1. – NY: Dover Publications, 2000.
8. Zindel Segal, Mark Williams, John Teasdale. Mindfulness-Based Cognitive Therapy for Depression, Second Edition. – NY: The Guilford Press, 2012.

Приходько Антоніна Олексіївна,
студентка IV курсу бакалаврату,
ОП «Психологічне консультування»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Ляшенко Олексій Андрійович

Вплив стресу на емоційне вигорання у дорослому віці

Актуальність дослідження. У нашому сучасному світі дуже зросли темп життя, вимоги до професійної ефективності, емоційна напруга та нестабільність соціального середовища. Усе це сприяє підвищенню рівня стресу серед дорослого населення. Особливо це стосується фахівців у сфері «людина-людина» (педагогів, медиків, соціальних працівників, менеджерів тощо), які щодня стикаються з навантаженням, що перевищує їх

внутрішній ресурс. Хронічний стрес без належної підтримки з часом переростає в емоційне вигорання, що негативно впливає на якість життя, працездатність і психічне здоров'я. Вивчення впливу стресу як ключового чинника вигорання допомагає краще зрозуміти його причини, виявити групи ризику, вдосконалити профілактику та розробити ефективні методи подолання, що сприятиме збереженню психологічного здоров'я та зниженню негативних наслідків для суспільства.

Виклад основного матеріалу. Більшість дослідників розглядає емоційне вигорання як тривалу реакцію організму на стрес, що виникає через постійне професійне перенавантаження. Поняття «стрес» охоплює широкий спектр явищ, пов'язаних з його розвитком, проявами та наслідками, і вивчається в межах кількох наук: психології, фізіології та медицини. Термін «стрес» походить з англійської й означає «напруга», а засновником його теорії вважають канадського фізіолога Ганса Сельє, який визначав його як фізіологічну реакцію організму на вплив зовнішніх чинників. Емоційне вигорання, як форма стресової відповіді, часто ототожнюється з дистресом у його крайній формі, хоча межу між ними чітко визначити складно [1, с. 105–112].

І.В. Богданова пояснює, що сучасна людина часто реагує на стрес розвитком психосоматичних і дегенеративних захворювань через неможливість природної реалізації стресової реакції, як це було у предків. Якщо раніше стрес дозволяв вижити шляхом активної дії, то сьогоднішнє «цивілізоване» стримування реакцій сприяє хронізації стресу, перетворюючи його в дистрес і виснаження, що може викликати серйозні захворювання. Саме синдром хронічного виснаження може бути індикатором необхідності змін у способі життя [3, с. 38-45]. І.В. Ващенко та О.Г. Антонова зазначають, що стрес є природною психологічною реакцією організму на нестандартну або загрозливу ситуацію. Він виконує захисну функцію, допомагаючи людині зосередити увагу на джерелі небезпеки, мобілізувати внутрішні ресурси та підготуватися до активних дій для її подолання [2].

Синдром емоційного вигорання, за дослідженнями, формується внаслідок тривалого стресу й повторюваних професійних моделей поведінки. Це порушення не особистості, а професійної ролі, що виконує функцію захисту, особливо у фахівців із низькою професійною впевненістю (наприклад, молодих спеціалістів або тих, хто не має змоги підвищувати кваліфікацію). Вигорання проявляється в емоційному та фізичному виснаженні, втраті мотивації, апатії та високій чутливості до стресу [4. с. 32–36].

Як висновок, можемо сказати, що психологічні особливості емоційного вигорання у дорослому віці зумовлені внутрішніми й зовнішніми чинниками, зокрема хронічним стресом, професійним перенавантаженням та емоційним виснаженням. Вигорання розвивається як механізм психологічного захисту в умовах тривалого стресу, особливо у професіях з високою відповідальністю та постійною взаємодією з людьми. Його симптоми включають апатію, втрату мотивації, хронічну втому та зниження продуктивності. Попередження вигорання можливе через розвиток навичок саморегуляції, підтримку професійного балансу та створення здорового середовища. Своєчасне виявлення проблеми і профілактичні заходи допомагають зберегти психічне здоров'я та покращити якість життя.

Список використаних джерел

1. Богданова І.В. Напрямки корекції синдрому хронічної втоми та синдрому емоційного вигорання. Державна установа «Інститут неврології, психіатрії та наркології НАМН України», Харків, Україна. Укр. мед. часопис, 1 (141) – I/II 2021. С. 38-45

2. Ващенко І.В., Антонова О.Г. Конфлікт. Посттравматичний стрес: шляхи їх подолання. Київ: Знання, 1998. 289 с.

3. Куліш О. В., Сіпко Л. О. Вплив емпатії на формування синдрому емоційного вигорання у медичних працівників. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2022. Серія Психологія. Випуск 1. С. 32-36

4. Льошенко О., Кондратьєва В. Діагностика, профілактика, корекція синдрому «емоційного вигорання». Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2021. Випуск 10. С. 105–112

Пфайфер Аніта Іштванівна
Студентка І курсу магістратури,
ОПП «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Сидоренко Ольга Борисівна

Саморозвиток як психологічний ресурс професійного самовизначення старшокласників

Актуальність проблеми. У сучасних умовах динамічних соціально-економічних змін питання професійного самовизначення набуває особливої значущості. Вибір професійного шляху є одним із ключових етапів у житті старшокласника, адже визначає подальший напрямок особистісного і професійного розвитку. Складність цього процесу зумовлена необхідністю поєднати власні здібності, інтереси та цінності з потребами суспільства й вимогами ринку праці. На цьому етапі надзвичайно важливою є сформованість внутрішньої готовності до прийняття рішень, яка безпосередньо пов’язана із саморозвитком особистості.

Саморозвиток є важливим внутрішнім ресурсом, який сприяє психологічній готовності особистості до професійного самовизначення. Цей процес охоплює глибоке усвідомлення власних інтересів, здібностей, цінностей та формування цілей, що відображаються в здатності приймати рішення та діяти відповідно до них. Розвиток таких складових, як самосвідомість**,** самооцінка**,** мотивація та саморегуляція, безпосередньо впливає на якість професійного вибору, особливо у молоді. У зв'язку з цим, дослідження саморозвитку як психологічного ресурсу професійного самовизначення є важливою темою для сучасної психології, що дозволяє поглибити розуміння процесів вибору професії та підтримки особистісного росту в умовах соціальних змін.

Ступінь розроблення проблеми. Проблемі саморозвитку присвячено багато наукових праць як вітчизняних так і зарубіжних вчених таких, як: С. Рубінштейн (саморозвиток як процес активної діяльності людини, спрямованої на досягнення внутрішньої гармонії та розвитку здібностей через взаємодію з оточенням), Л. Виготський (саморозвиток особистості через взаємодію з соціальним середовищем), В. Моляко (саморозвиток як складовий процес адаптації людини до змін у соціумі), А. Маслоу (теорія самоактуалізації), К. Роджерс (безумовне позитивне прийняття та самоприйняття як основа для саморозвитку), М. Селігман (розвиток сильних сторін особистості та пошук сенсу в житті як основа саморозвитку).

Теоретичні та емпіричні дослідження професійного самовизначення висвітлені у роботах Н. Мосол (психологічні аспекти професійного самовизначення старшокласників), Л. Божович (вплив соціальних та психічні чинників на професійне самовизначення), К. Гордійчук (особливості професійного самовизначення старшокласників), Т. Клибанівська (професійне самовизначення та професійне становлення старшокласників), Л. Федоренко (психологічні детермінанти професійного самовизначення).

Виклад основного матеріалу. Саморозвиток старшокласників є складним психологічним явищем, що охоплює рефлексію, самопізнання, самооцінку, цілепокладання, мотивацію до зростання та здатність до самокорекції. Він є безперервним процесом реалізації внутрішнього потенціалу особистості. Повноцінне функціонування можливе

лише за умов прийняття власного «Я», відкритості до досвіду, самоповаги та внутрішньої узгодженості. Юнаки прагнуть знайти власне місце у світі, що супроводжується внутрішніми суперечностями, пошуком ідентичності та потребою в автономії. У цей період вони розмірковують над сенсом життя та прагнуть самореалізації, що робить старшу школу чутливим періодом для формування професійних орієнтацій. Тому, створення середовища, яке сприяє розвитку особистісної автономії та внутрішнього контролю, що є важливими для формування професійного вибору у старшокласників.

Професійний розвиток є динамічним процесом, що охоплює кілька послідовних етапів: від зацікавлення певною сферою діяльності - до професійного становлення, майстерності та завершення трудового шляху. Старшокласники часто перебувають у стані психологічної нестабільності, що ускладнює прийняття важливих життєвих рішень. Розуміння психологічних особливостей процесу саморозвитку юнаків допомагає не лише підтримати учнів, але й надати інструменти для самостійного управління власним розвитком. Це особливо актуально в умовах інформаційного суспільства, коли обсяг доступної інформації зростає, а потреба в самостійності та критичному мисленні стає ключовою.

О. Кокун вважає, що у процесі саморозвитку важливо здійснювати самокорекцію таких аспектів, як неадекватна самооцінка, нестійка мотивація до навчання та особистісного зростання, імпульсивність у прийнятті рішень, недостатній рівень саморефлексії, труднощі у визначенні життєвих цілей, а також невміння ефективно регулювати емоції та долати внутрішні конфлікти, що є важливими передумовами гармонійного розвитку особистості та усвідомленого професійного самовизначення [1].

Складовою особистісного розвитку є процес самовизначення. Проблема професійного самовизначення особистості як суб'єкта трудової діяльності широко представлена в науковій літературі. У межах цього напряму виокремлюють кілька підходів: диференціально-діагностичний, психоаналітичний, теорію прийняття рішень, теорія розвитку, типологічний підхід. Теорія розвитку акцентує на кар'єрному зростанні та адаптації впродовж життя людини, що дозволяє глибше розуміти зміни в професійній сфері на різних етапах її життя. Типологічний підхід, зокрема концепція Дж. Голланда, пояснює ефективність професійного вибору через відповідність між особистісним типом людини і особливостями трудової діяльності [2].

Науковці досліджуючи проблему самовизначення акцентують увагу на усвідомленні особистістю своєї сутності та оточення. Так, на думку І. Ющенка [5], самовизначення передбачає процес усвідомлення особистісних характеристик, життєвих планів, цілей, а також своїх можливостей та нахилів, з урахуванням соціальних вимог та очікувань. І. Шестопал, вивчаючи соціальний і особистісний аспекти самовизначення молоді, відзначає їхню автономність від дорослих, визначаючи сутність цього процесу як чітке розуміння та встановлення власного місця в дорослому житті [4]. Особливо важливою є роль психологічних особливостей у процесі самовизначення: самооцінка, усвідомлення власних інтересів і цінностей, розвиток когнітивних здібностей, а також емоційна стабільність.

Варто відзначити, що професійне самовизначення є не лише результатом внутрішніх факторів а й значний вплив мають умови соціального середовища – родини, школи, групи однолітків – що можуть як підтримувати, так і стримувати процес саморозвитку. Так, на думку В. Панок, соціальна підтримка від родини та вчителів є важливим ресурсом для розвитку самосвідомості і професійного самовизначення. Позитивні моделі поведінки в групі однолітків можуть надихати на зростання, тоді як негативні соціальні впливи, як конфлікти в родині чи відсутність підтримки, можуть гальмувати процес саморозвитку та формувати невпевненість. Тому важливо створювати здорове соціальне середовище, яке сприяє самореалізації та адаптації старшокласників до змін [3].

Отже, внутрішня готовність до вибору, усвідомлення власних можливостей і прагнень дозволяє старшокласнику зробити вибір, що відповідатиме не лише вимогам часу, а й його особистісній сутності. З урахуванням таких чинників, як рівень розвитку

самооцінки, здатність до рефлексії та самоспостереження, сформованість мотиваційної сфери, навички цілепокладання, емоційна регуляція, відповідальність за власний вибір, а також вплив соціального середовища, сприяє формуванню зрілої, відповідальної, самореалізованої особистості, здатної адаптуватися до змін і будувати своє майбутнє.

Висновок. Професійне самовизначення старшокласників є багатокомпонентним процесом, у якому важливу роль відіграють як індивідуально-психологічні характеристики, так і соціальні впливи. Такі чинники, як саморозвиток, здатність до самоспостереження, внутрішня мотивація та емоційна врівноваженість формують психологічну готовність до усвідомленого вибору професії. Разом із тим значний вплив має соціальне оточення, зокрема родина, педагогічне середовище та спілкування з однолітками, яке може як підтримати, так і ускладнити процес самовизначення. Наявність внутрішньої готовності до професійного вибору сприяє не лише адаптації до сучасних вимог, але й формуванню відповідальної, цілеспрямованої особистості, здатної до самореалізації.

Список використаних джерел

1. Кокун О.М. Життєве та професійне самоздійснення як предмет дослідження сучасної психології. Практична психологія та соціальна робота. 2013. № 9. С. 1–5.
2. Мосол Н. О. Психологічні аспекти професійного самовизначення старшокласників. Проблеми сучасної психології. 2012. № 1. С. 108−112.
3. Панок В.Г., Рудь Г.В. Психологія життєвого шляху особистості. Київ: Ніка-Центр, 2006. 280 с.
4. Шестопал І. А. Психологічні особливості самовизначення сучасної молоді. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Психологія. 2023. Вип. 13. С. 76−79.
5. Ющенко І. М. Особистісне самовизначення як механізм адаптації до соціальних змін. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Психологічні науки. 2013. Вип. 114. С. 218−221.

Руднік Юлія Вікторівна,
студентка І курсу магістратури,
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Бігун Неля Іванівна

«Психологічні особливості розвитку ціннісно-смислової сфери особистості юнацького віку»

Сучасний світ вимагає використання чималої кількості навичок від особистості під час перебування у соціумі. Зокрема останнє десятиріччя активна увага звернена на емоційний інтелект, який відіграє одну з ключових ролей у розумінні себе, співрозмовника та ситуації. Цей термін став популярним завдяки роботам Пітера Саловея та Джона Маєра, а також Даніеля Гоулмана, які розглядають емоційний інтелект як складну систему здібностей і навичок. [1]

Над дослідженням емоційного інтелекту в житті людини та його функціями розмірковували чимало зарубіжних та вітчизняних психологів-науковців, зокрема: Т. Рібо, Д. Ріцолатті, Е. Тітченер, Д. Ельконін, Т. Титаренко, Е. Носенко.

Емоційний інтелект – це навичка особистості розуміти емоції оточуючих, а також розпізнавати та контролювати власні. Д. Ґоулман виділяє такі важливі компоненти:

самосвідомість, самоконтроль, соціальна чуйність, управління відносинами. [1] До самосвідомості належить усвідомлення та вміння розрізняти власні емоції та почуття. Самоконтроль проявляється у вмінні керувати емоціями та екологічно вивільняти їх. Соціальна чуйність вміщає в себе розуміння позиції та почуттів інших, вміння співпереживати та емпатично ставитись до оточуючих. Управління відносинами включає адекватні емоційні реакції, ефективну взаємодію та приємну комунікацію.

Відповідно виділяють такі функції емоційного інтелекту:

- інтерпретативну, тобто ту, задачею якої є сприйняття та розуміння емоцій;
- регулюючу, ключовим аспектом якої є контроль та підтримання стабільного позитивного емоційного стану;
- адаптивну, базовою задачею якої є управляти і пристосовувати емоції та психологічні ресурси в стресових ситуаціях;
- активізуючу, яка гарантує емпатію та забезпечує вплив на емоційні переживання та почуття інших. [1]

Дослідження емоційного інтелекту мають глибоке коріння як у зарубіжній, так і у вітчизняній науці. Аналіз концептуальних основ цієї категорії дозволяє розглядати його як складну двокомпонентну структуру, що поєднує внутрішньо-особистісний аспект (здатність усвідомлювати та контролювати власні емоції) і міжособистісний аспект (вміння розуміти та регулювати емоції інших)[2].

Таким чином емоційний інтелект є чинником пізнання і використання власних емоцій та розпізнавання емоцій інших, задля врегулювання поведінки та максимально взаємовигідного спілкування. Саме тому він відіграє одну з найважливіших ролей в житті людини [3]

Список використаної літератури

1. Ґоулман Д. Емоційний інтелект. Х.: Віват, 2020. 512с.
2. Журавльова Л.П. Психологія емпатії. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2007. 328 с.
3. Зарицька В.В. Теоретико-методологічні основи розвитку емоційного інтелекту у контексті професійної підготовки : Монографія. Запоріжжя, КПУ, 2010. 304 с.
4. Кротенко В.І. Розвиток емпатії у дітей підліткового віку - складової риси гуманістичного розвитку суспільства / В. І. Кротенко. *Психологія : зб. наук, праць НПУім. М.П. Драгоманова*. К., 2001. Вип. 2(9). Ч. С. 55- 58.
5. Кур'янінова В.І. Зв'язок емоційного інтелекту і комунікативних здібностей у психологічному розвитку підлітків : кваліфікаційна робота 74с.

Рудченко Валерія Ігорівна
студентка IV курсу
ОП «Психологія врегулювання конфліктів»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Матяш-Заяц Людмила Петрівна

Саморегуляція як психологічний феномен

Актуальність проблеми. Дослідження саморегуляції є надзвичайно важливим, оскільки сучасна психологічна наука вважає саморегуляцію одним із ключових факторів

успішного виконання різних видів діяльності протягом життя. Саморегуляція є здатністю особистості свідомо контролювати власну поведінку та емоції, вирішувати внутрішні конфлікти та зовнішні виклики. Однак сучасні соціальні, економічні та політичні процеси, які відбуваються в Україні, впливають на саморегуляцію українців, обумовлюючи появу її специфічних особливостей, вивчення яких має теоретичну та практичну значущість.

Метою роботи є теоретичний аналіз наукових досліджень та розкриття психологічної сутності саморегуляції.

Аналіз наукових досліджень та виклад основного матеріалу. Згідно з визначенням психологічної енциклопедії, «саморегуляція – це ознака усіх живих систем, завдяки якій вони володіють ефективним функціонуванням. З цього визначення очевидно, що її розвиток залежить від еволюції організму, а також організації і рівня складності певного організму» [1, с. 5; 13].

Розглянемо кілька відомих психологічних трактувань поняття «саморегуляції».

Ю. Миславський розглядає саморегуляцію у тісному зв'язку з емоційною сферою особистості, визначаючи її як процес підтримки продуктивної активності, що потребує від людини зусиль для управління власним станом.

У своїх вищих проявах цей процес сприяє особистісному розвитку, оскільки передбачає рефлексію, самоконтроль та вдосконалення внутрішніх механізмів регуляції. Саморегулююча система реалізує «витривалість показників її роботи шляхом внутрішніх змін, породжуваних самою системою у відповідно до законів її організації». Це означає, що людина здатна адаптувати свою поведінку, емоційні реакції та мотивацію, підтримуючи рівновагу між внутрішніми ресурсами та зовнішніми викликами, що, у свою чергу, сприяє її самореалізації та психологічному благополуччю [2, с. 384].

Саморегуляція особистості формується насамперед в умовах взаємодії людей. Взаємодія з іншими людьми забезпечує механізм зворотного зв'язку, який сприяє розвитку самоконтролю, рефлексії та усвідомлення власних дій у соціальному контексті.

Взаємний контроль у груповій діяльності допомагає особистості формувати адекватний образ «Я» та самооцінку, оскільки дозволяє співвідносити власні вчинки з очікуваннями та реакціями інших.

Таким чином, соціальна взаємодія виконує регулятивну функцію, стимулюючи розвиток усвідомленої саморегуляції та сприяючи гармонізації внутрішніх і зовнішніх аспектів особистісного розвитку [3, с. 53; 59].

В. Гаврилькевич удосконалив та доповнив існуючі класифікації емоційної саморегуляції, виокремивши три основні рівні:

1) Несвідома саморегуляція – проявляється у формах психологічного захисту, таких як заперечення або пригнічення. Вона виконує функцію неусвідомленого механізму захисту свідомості від травматичних переживань, сприяючи переробці та адаптації до неприємної або негативної інформації;

2) Свідома вольова саморегуляція – передбачає цілеспрямоване досягнення комфортного емоційного стану шляхом застосування вольових зусиль. Вона реалізується через контроль психомоторних і вегетативних проявів емоцій за допомогою спеціальних технік самоконтролю;

3) Свідома смислова саморегуляція – спрямована на усунення причин внутрішнього емоційного дискомфорту та конфлікту потреб і мотивів. Вона включає осмислення й переосмислення власних цінностей, формування нових змістів та активізацію емоційного інтелекту.

Саморегуляція виконує функції як регуляція емоцій, рефлексія, контроль поведінки та адаптація. Крім того, визначили рівні саморегуляції, такі як: інформаційно-енергетичний,емоційно-вольовий, мотиваційний та особистісний рівні саморегуляції життєдіяльності [4, с. 220].

Висновок: Підсумовуючи різні визначення саморегуляції, можемо стверджувати, що вона є психологічним феноменом, який поєднує в собі усвідомлені та неусвідомлені механізми управління поведінкою, емоціями та мотивацією.

Саморегуляція дозволяє людині адаптуватися до змінних умов середовища, забезпечує контроль над власною активністю та сприяє особистісному розвитку. Вона є ключовим механізмом ефективного функціонування особистості у професійній, соціальній та особистій сферах, що робить її дослідження актуальним для сучасної психологічної науки.

Список використаних джерел

1. Балашов Е.М. Психологічні особливості та механізми саморегуляції в навчальній діяльності студентів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія». 2017. Вип.5. с.5-13.

2. Гаврилькевич В. К. Особливості емоційної саморегуляції дорослих з ішемічною патологією серця :. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.04. НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. К., 2011. 220 с.

3. Гриньова М.В., Кононова М.М. Саморегуляція навчальної діяльності та професійний розвиток студентської молоді : монографія. Полтава: Астрая, 2021. 384 с.

4. Денис О. Саморегуляція особистості як психолого-педагогічна проблема. Наука і освіта: наук.-практ. журнал. 2020. № 4. С. 53-59.

Свідерська Марія Миколаївна
студентка ІІІ курсу
ОП "Психологічне консультування"

Науковий керівник:
доктор психологічних наук,п рофесор
Грись Антоніна Михайлівна

Вплив сімейного виховання на психічне здоров'я підлітків

Актуальність дослідження зумовлена ключовою роллю сім'ї у формуванні особистості підлітка. Сім'я є первинним соціумом, де закладаються основи характеру та особистісних якостей. Стиль сімейного виховання має значний вплив на психічне здоров'я підлітка, оскільки підлітковий вік – це перехідний період від дитинства до дорослого життя, що визначає подальший розвиток особистості. Д. Баумрінд, Л. Шнейдер, А. Венгер, А. Адлер, Д. Болдуїн розглядають це питання як надзвичайно важливе для розуміння психологічного благополуччя підлітків.

Д. Баумрінд [1] стала однією з перших дослідниць, яка виокремила три основні стилі виховання — авторитарний, демократичний та поблажливий (ліберальний), кожен з яких характеризується специфічними особливостями батьківської поведінки та впливом на розвиток дитини. Авторитарний стиль виховання**,** що характеризується високим рівнем контролю з боку батьків за низького рівня емоційної підтримки та турботи**,** може мати суттєвий вплив на психічне здоров’я підлітків**.** У сімейному контексті такий стиль проявляється переважно через жорстке дотримання правил**,** установлених дорослими, без урахування індивідуальних потреб чи думки дитини. Для підлітків це часто означає обмеження їхньої автономії**,** що, у свою чергу, може спричинити виникнення конфліктів з батьками**,** зниження самооцінки та підвищення рівня тривожності. В ситуаціях коли батьки приймають рішення за дітей, може з одного боку надавати відчуття комфорту для батьків,

бо матимуть відчуття, що так їхня дитина не наробить помилок, а з іншого боку підлітку буде тяжко розвивати самостійність, він не буде проявляти ініціативність, відповідальність, наполегливість та самоконтроль [2].

Демократичний стиль також накладає свій відбиток на психічне здоров'я. Цей стиль виховання можна охарактеризувати як такий, у якому батьківський підхід ґрунтується на прагненні досягти балансу між встановленням правил для підлітка та виявом турботи про нього. Основна увага зосереджується на нормативних аспектах виховання, проте ці правила обговорюються спільно з підлітком, що сприяє формуванню конструктивного діалогу в сімейному середовищі. На противагу попередньому стилю виховання використовуючи цей стиль взаємодії позитивно впливає на психічне здоров’я дитини, оскільки забезпечує їй відчуття автономії та контролю над власним життям. Демократичний стиль виховання характеризується високим рівнем емоційної підтримки з боку батьків, що чинить позитивний вплив на психоемоційний стан дитини. У межах цього стилю домінує відкритий діалог між батьками та підлітком, що створює умови для вільного вираження думок і почуттів. Така взаємодія сприяє формуванню впевненості у собі та самоповаги в дитини, а також може істотно знижувати рівень тривожності та стресових реакцій у підлітковому віці. Виховання підлітка в такому середовищі сприяє його самостійності, активності, ініціативності та соціальної відповідальності [2].

Третій стиль виховання поблажливий (ліберальний) у якому батьки обмежують свій власний вплив на контроль дитини, натомість спілкуються з ним опираючись на турботу про нього. Цей стиль виховання може мати як позитивний, так і негативний вплив на психічний стан дитини. У разі негативного впливу можливе формування недостатньо розвинених соціальних і комунікативних навичок, проявів егоїзму [2]. У світлі сучасних досліджень спостерігається певна трансформація уявлень про вплив сімейного виховання на психічне здоров’я підлітків. Якщо раніше підкреслювався позитивний вплив ліберального стилю на розвиток творчих здібностей та емоційної сфери, то на сьогодні увага дослідників зосереджена на ризиках, пов’язаних із недостатнім формуванням у підлітків відповідальності та труднощами соціальної адаптації [3].

Отже, у процесі виховання підлітка вирішальним буде вплив на характер взаємодії між ним та батьками. Можна стверджувати, що стилі виховання, що обирають батьки має вплив на психічне здоров’я підлітків та подальше їх формування у дорослому віці. Оскільки різні стилі виховання можуть сприяти, як потенційним позитивним та негативним аспектам. За результатами здійсненого теоретичного дослідження можна відзначити, що серед інших стилів демократичний - найбільш сприятливий для психічного здоров’я підлітка. Його позитивний аспект виявляється у формуванні відповідальності, соціальної адаптованості, вмінню будувати здорові стосунки. В свою чергу авторитарний стиль найчастіше має негативні наслідки для ментального здоров’я підлітка.

Список використаних джерел

1. Баумрінд Д. Стилі виховання та розвиток підлітків. Енциклопедія про підлітковий вік. Нью-Йорк, 1991. С. 746–758.

2. Карвацька Н. Наслідки різних стилів виховання дітей. Буковинський державний медичний університет. 2017. URL: https://www.bsmu.edu.ua/blog/5984-naslidki-riznih-stiliv-vihovannya-ditey/

3. Орленко І. М., Саврасих Л. Д. Виховання підлітків у контексті сучасних соціокультурних змін: вплив різних стилів виховання на формування ціннісних орієнтирів. Ментальне здоров’я. 2024. № 3. С. 56–60. URL: https://doi.org/10.32782/3041-2005/2024-3-10

Сєрков Едуард Сергійович
студент IV курсу
ОП «Психологія врегулювання конфліктів»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Матяш-Заяц Людмила Петрівна

Психологічні особливості Я-концепції сучасного юнацтва

Актуальність проблеми. Сучасність ставить перед юнацтвом безпрецедентні виклики: від глобалізації та цифрової революції до соціально-економічних криз і повномасштабної війни в Україні. Юнацький вік як період інтенсивного формування ідентичності потребує аналізу Я-концепції як системи уявлень про себе, що визначає адаптацію до змін, самореалізацію та психологічне благополуччя. Я-концепція українського юнацтва перебуває під деструктивним впливом сучасних загроз: економічних, соціальних, культурних криз, війни, глобалізації та діджиталізації.

Метою роботи є теоретичний аналіз наукових досліджень та виявлення на його основі ключових психологічних особливостей Я-концепції особистості юнака.

Аналіз наукових досліджень та виклад основного матеріалу. «Я-концепція» – загальний паттерн або конфігурація самосприйняття: концепція людини про те, якою вона є. Я-концепція – важливий структурний елемент психологічного складу особистості; ідеальне уявлення індивіда про себе як про іншого, що складається в процесі спілкування та діяльності. Становлення Я-концепції обумовлене широким соціально-культурним контекстом, відбувається в умовах обміну діяльністю, коли суб'єкт «дивиться, як у дзеркало, в іншу людину» і в такий спосіб налагоджує, уточнює, коректує образи свого Я. Це центральна ланка самосвідомості, відносно усталена система уявлень про себе, цілісний образ власного Я, який синтезує самосприйняття особистості такою, як вона є, хоче бути в ідеалі і має обов'язково стати [7].

Поняття Я-концепції має глибокі історичні корені, які беруть початок від античних філософів, які акцентували свої праці на самопізнанні та на душі як основі особистості, однак дана проблема цікавила філософів і у епоху середньовіччя, і у Новий час[5].

Впродовж XX століття уявлення психологів про Я-концепцію формувалися у різних підходах. Одним із перших психологічних підходів був психодинамічний підхід, у рамках якого його засновник З. Фройд розглядав Я-концепцію як результат конфлікту між Id, Ego та Super-ego, як динамічний результат їх взаємодії. Разом вони визначають самосприйняття та поведінку людини[4]. Юнг наголошував на важливості інтеграції різних частин особистості для досягнення психологічної цілісності та ввів поняття колективного несвідомого, яке включає в себе універсальні архетипи, що впливають на формування Я-концепції через культурні та історичні символи[8]. Е. Еріксон розвивав концепцію ідентичності як ключового елемента Я-концепції, акцентував увагу на соціокультурних факторах формування самості, виділяючи вісім стадій психосоціального розвитку. На його думку у юнацькому віці індивід шукає баланс між інтеграцією соціальних ролей, цінностей і особистих амбіцій, формуючи когерентне уявлення про себе. Еріксон підкреслював, що Я-концепція – це динамічний процес, де ідентичність постійно переоцінюється під впливом нових досвідів [3].

Значний інтерес до проблеми Я-концепції проявляють і сучасні українські дослідники. Зокрема, О.Є. Гуменюк виділила такі основні складові Я-концепції [2]: 1) Самосвідомість як здатність людини сприйняти себе, свої властивості та здібності, прийняти свої обмеження, сприймання та розуміння власних емоцій та почуттів. 2) Самосприйняття як адекватне усвідомлення власних фізіологічних та анатомічних особливостей (фізична ідентичність) та усвідомлення своєї соціальної ролі. 3)

Саморегуляцію як самоконтроль (здатність контролювати дії, думки та вплив емоцій на них) та регуляцію власної поведінки (контроль поведінки у різних ситуаціях). 4) Самореалізацію як прагнення до особистісного зростання, бажання використати всю силу свого потенціалу та розвити здібності.

М.Й. Боришевський [1] розглядає образ «Я» як горизонтальну структуру, систему, складовими якої є самооцінка, рівень домагань та соціально-психологічні очікування, а також система формування оціночних ставлень до оточення (фундаментальні життєві ставлення індивіда як особистості).

Вітчизняні психологи Д. Співак та Л. Співак зазначають, що у юнацькому віці розвитку самосвідомості особистості притаманні такі тенденції [6]:

- Посилення інтегративних тенденцій, внаслідок чого підвищується рівень когнітивної складності, диференціації, повноти і розшарування «Я-образу» та з'являється цілісне і інтегроване «Я».
- Посилення здатності до самоусвідомлення, що зумовлюється підвищеним рівнем розвитку інтелектуальних здібностей, зростанням інтересу до себе, емоційного інтелекту і здатності до рефлексії.
- Спостерігається самовизначення та самоусвідомлення себе як частини суспільства, створення взаємин зі значущими людьми, дотримання суспільних норм, які впливають на процес розвитку та забезпечують подальшу ефективну життєдіяльність особистості.
- Інтенсифікація, зумовлена необхідністю та відповідальністю, формування світогляду, цінностей, орієнтацій, мотивів, переконань, позицій та їх подальше збереження і дотримання.

Висновок: Я-концепція юнака – це стрижнева динамічна система, що формується під впливом різних чинників та є основою подальшого розвитку особи. Її структура включає самосвідомість, самосприйняття, саморегуляцію та самореалізацію. Я-концепція у юнацькому віці характеризується посиленням інтегративних тенденцій, здатності до самоусвідомлення, усвідомленням себе як частини суспільства та інтенсифікацією.

Список використаних джерел

1. Боришевський М.Й. Психологічні особливості самосвідомості підлітка. К: Вища школа, 1980. 168 с.
2. Гуменюк О.Є. Психологія Я-концепції: монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 186 с.
3. Еріксон Е. Ідентичність, юність та криза. М., 1996.
4. Зиґмунд Фройд. Вступ до психоаналізу. Харків: КСД, 2015. 480 с.
5. Історія психології: від античності до початку XX століття: навч. посібник. 2016. НВП «Інтерсервіс». 235 с.
6. Співак Л.М., Співак Д.В. Вікові особливості становлення самосвідомості особистості у пізній юності. . Психологія та психосоціальні інтервенції. 2018. Том 1. С. 50-54.
7. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор, 2007. 640 с.
8. Юнг К. Архетипи і колективне несвідоме. — Львів: Астролябія, 2012. — 588 с.

Скора Христина Олександрівна
студентка І курсу
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Якимчук Оксана Іванівна

Виникнення психосоматичних розладів у осіб ранньої дорослості

Актуальність дослідження. У сучасних умовах життя людина змушена постійно активізувати свої когнітивні, емоційні та особистісні ресурси, бути готовою до розв'язання численних життєвих труднощів та проблем. Швидкий ритм життя, постійне психоемоційне напруження, високий рівень стресу та внутрішня емоційна збудливість стали звичними для більшості людей, особливо для молодих осіб у віці від 18 до 35 років. Сукупність цих факторів значно підвищує ризик виникнення психосоматичних розладів. Актуальність дослідження цієї теми зумовлена не лише зростанням кількості таких порушень, а й їх негативним впливом на якість життя молодого покоління.

Ступінь розроблення проблеми. Питання психосоматичних розладів досліджували З. Фрейд, Ф. Александер, Г. Сельє, В. Ткаченко, Р. Лазарус, Д. Кіген та інші науковці. Зокрема, Ф. Александер виокремлював сім основних психосоматичних захворювань (виразкова хвороба, бронхіальна астма, гіпертонія тощо), які виникають внаслідок психоемоційного напруження [1]. Г. Сельє розробив концепцію стресу, яка пояснює зв’язок між психологічним навантаженням та соматичними розладами [2].

Виклад основного матеріалу. Існує велика кількість теоретичних підходів і моделей, що розкривають механізми виникнення психосоматичних захворювань та пропонують їх класифікацію. Вагомий внесок у формування наукової бази для подальших психосоматичних досліджень зробив З. Фрейд, розробивши конверсійну модель, відповідно до якої пригнічені емоції трансформуються у фізичні (конверсійні) симптоми.

Психосоматичними прийнято вважати розлади функцій органів і систем, в походженні і перебігу яких провідна роль належить впливу психотравмуючих чинників (стрес, різного роду конфлікти, кризові стани і т. д.) [3]. До психосоматичних розладів схильні, хоча й різною мірою, всі вікові групи популяції, включаючи осіб раннього дорослого віку. Психосоматична патологія виражається головним чином окремими симптомами у вигляді різноманітних психосоматичних реакцій. Ці реакції деколи не відрізняються від невротичних, зазвичай нетривалі і зникають при ліквідації психотравмуючої для особи ситуації.

Аналіз літератури дозволяє виокремити основні чинники, що сприяють виникненню психосоматичних розладів у ранній дорослості [4]:

- психоемоційні фактори: хронічний стрес, тривожність, депресивні стани;
- соціальні фактори: високі вимоги суспільства, проблеми адаптації, професійні виклики;
- особистісні особливості: низька стресостійкість, підвищена тривожність, невпевненість у собі;
- біологічні фактори: спадковість, особливості нервової системи, гормональний баланс.

У центрі психосоматичного страждання зазвичай опиняється той орган, який є найчутливішим і найважливішим для функціонування організму в контексті особистих переживань. Такий "вибір органу" відображає напрям дії захисно-адаптивних механізмів, які, в умовах зростаючої дезінтеграції під час стресу, поступово призводять до його ушкодження. Цей процес дезінтеграції свідчить про порушення цілісної взаємодії між психічним і фізичним станом людини, що може викликати різноманітні розлади, зниження адаптивних можливостей і розвиток хвороб. У ситуаціях стресу це виявляється як зниження

здатності організму до саморегуляції, що, у свою чергу, спричиняє появу психосоматичних симптомів або загострення вже наявних хронічних захворювань.

Найпоширенішими психосоматичними розладами серед осіб ранньої дорослості є:

- серцево-судинні захворювання (гіпертонія, тахікардія);
- шлунково-кишкові розлади (синдром подразненого кишківника, виразкова хвороба);
- порушення дихальної системи (бронхіальна астма, гіпервентиляційний синдром);
- дерматологічні проблеми (псоріаз, нейродерміт).

Для профілактики психосоматичних розладів рекомендується:

- розвиток навичок стресостійкості та саморегуляції;
- психотерапевтична підтримка (когнітивно-поведінкова терапія, тілесно-орієнтована терапія);
- фізична активність та здоровий спосіб життя;
- оптимізація режиму праці та відпочинку.

Профілактика психосоматичних розладів важлива з таких причин:

1. Збереження фізичного здоров'я. Психосоматичні розлади виникають тоді, коли психологічні проблеми проявляються у вигляді фізичних симптомів. Регулярна профілактика допомагає запобігти розвитку хронічних захворювань, які можуть мати психогенне походження.

2. Покращення якості життя. Стрес, тривожність та внутрішні конфлікти значно погіршують емоційний стан, що негативно впливає на повсякденне життя, стосунки з іншими та продуктивність. Профілактика допомагає зберегти психоемоційний баланс.

3. Рання діагностика і втручання. На ранніх етапах психосоматичні симптоми можуть бути незначними. Профілактика дозволяє виявити проблеми до того, як вони переростуть у серйозні психічні або фізичні захворювання.

4. Зниження навантаження на медичну систему. Люди з психосоматичними розладами часто звертаються до лікарів із фізичними скаргами, не підозрюючи про психічне підґрунтя. Профілактика знижує кількість таких звернень, розвантажуючи систему охорони здоров'я.

5. Формування здорових копінг-стратегій**.** Профілактичні заходи (наприклад, психоосвіта, релаксаційні техніки, робота з психологом) допомагають людині навчитися правильно реагувати на стрес і долати емоційні труднощі без шкоди для здоров'я.

Висновок. Психосоматичні розлади в період ранньої дорослості виникають як наслідок комплексної взаємодії психологічних, соціальних і біологічних чинників. Хронічне психоемоційне напруження та стрес виступають пусковими механізмами, які провокують зміни в роботі організму та можуть призводити до дисфункцій серцево-судинної, травної, дихальної та нервової систем. Одним із пріоритетних напрямів досліджень є створення ефективних програм для ранньої діагностики груп ризику та впровадження профілактичних заходів, що сприятимуть гармонійному особистісному розвитку та збереженню психофізичного здоров'я молодих людей. Ефективна профілактика психосоматичних розладів передбачає своєчасне виявлення психологічних ризиків, формування навичок саморегуляції та стресостійкості, що знижує ризик соматизації, сприяє гармонійному особистісному розвитку й оптимізує психоемоційний стан.

Список використаних джерел

1. Alexander F. Psychosomatic Medicine: Principles and Applications. New York: W.W. Norton & Company, 1950.
2. Selye H. Stress in Health and Disease. Boston: Butterworths, 1976.
3. Савенкова І. І. Хронопсихологічне прогнозування перебігу захворювань у психосоматичних хворих: монографія. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. 438 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5664/1/I_Savenkova_M_KSPKIO_IL.pdf

4. Ткаченко В. Основи психосоматичної медицини. Київ: Здоров'я, 2010. - 312 с.
5. Кові, С. Р. Сім звичок надзвичайно ефективних людей. Львів: Видавництво «Книжковий клуб "Клуб сімейного дозвілля"», 2019. 432 с.

Стайкова Руслана Олександрівна,
студентка IV курсу
спеціаотності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Сидоренко Ольга Борисівна

Роль особистісної зрілості у формуванні репродуктивних установок до батьківства в осіб юнацького віку

Актуальність проблеми. Рівень особистісної зрілості є важливим фактором, що визначає ставлення людини до майбутнього батьківства. Ця зрілість охоплює такі характеристики, як емоційна стійкість, здатність до соціальної адаптації, відповідальність і автономність. Вони безпосередньо впливають на готовність особистості приймати зважені рішення щодо власного репродуктивного майбутнього. Зокрема, емоційна стійкість сприяє контролю над власними переживаннями та ефективному подоланню стресових ситуацій, що є важливим у сімейному житті. Соціальна адаптивність допомагає гармонійно взаємодіяти з оточенням, що необхідно для створення комфортної сімейної атмосфери. Відповідальність та автономія свідчать про здатність людини самостійно ухвалювати рішення та брати на себе зобов'язання, пов'язані з вихованням дітей. Крім того, особистісна зрілість забезпечує адаптацію до нових життєвих умов і підтримання балансу між особистими потребами та сімейними обов'язками.

Ступінь розроблення проблеми. Проблема особистісної зрілості висвітлена у роботах багатьох вітчизняних вчених, серед яких О. Штепа, С. Баранова, Н. Дідик (особистісна зрілість як соціально-психологічний аспект, як стан розвитку особистості та основа для формування репродуктивних установок у молодих людей [2; 4; 8]; Ю. Максименко (особистісна зрілість у формовиявах ціннісного зорієнтування) [5], О. Стуліка (вплив емоційної стійкості на розвиток особистісної зрілості в юнацькому віці) [7]. Також присвячені праці зарубіжних вчених, таких, як D. Goleman (роль емоційного інтелекту в розвитку особистісної зрілості), M. Harding (дослідження емоційної зрілості та її вплив на адаптацію до змін соціального та родинного життя), L. Kohlberg (моральне самовизначення і прийняття відповідальності).

Окрема увага була приділена психологічним аспектам готовності жінки до материнства (А. Анчева, В. Вишневський, О. Гомонюк, А. Кулик, А. Макаренко, К. Новікова та ін.) [1; 3; 6]; психологічні умови становлення та розвитку репродуктивних установок у дитячо-юнацькому віці (В. Пальцева); психологічна структура та особливості прояву феномену материнства (О. Проскурняк); соціально-психологічні фактори сучасного ставлення жінок до материнства (О. Таран, Н. Гаража).

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових джерел щодо проблеми особистісної зрілості у контексті формування репродуктивних установок засвідчує, що рівень зрілості особистості відіграє ключову роль у ставленні до батьківства та готовності до материнства. Особи з високим рівнем особистісної зрілості, як правило, відзначаються розвинутим почуттям відповідальності, автономністю, здатністю до рефлексії та стратегічного планування сімейного життя. Вони усвідомлено підходять до питання народження дітей,

розглядаючи батьківство як важливий життєвий етап, що потребує відповідної підготовки. Крім того, такі особи демонструють високу адаптивність, що дає їм змогу ефективно долати виклики, пов'язані з вихованням дитини.

Для проведення емпіричного дослідження особистісної зрілості та репродуктивної установки нами було обрано такі методики: опитувальник «Особистісної зрілості» О. Штепи та опитувальник «Вивчення репродуктивних установок» О.С. Каримової [2; 8].

У дослідженні взяли участь 30 студентів факультету психології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, які не мають дітей. Вік респондентів від 17 до 21 років. Результати дослідження представлені в табл. 1.

Таблиця 1.

Співвідношення рівнів особистісної зрілості та репродуктивної установки в осіб юнацького віку

N=30

Рівень особистісної зрілості	**Кількість респондентів (%)**	**Рівень репродуктивної установки**	**Кількість респондентів (%)**
Високий	23	Високий	22
Середній	69	Середній	65
Критичний	8	Низький	13

Аналіз отриманих даних свідчить про те, що особи з високим рівнем особистісної зрілості частіше демонструють сформовану позитивну репродуктивну установку, що проявляється у відповідальному ставленні до майбутнього батьківства, відсутності страху перед змінами у житті та готовності до виховання дитини.

У респондентів із середнім рівнем особистісної зрілості спостерігається певна амбівалентність, коли вони визнають значущість народження дитини, але мають сумніви щодо власної готовності. Тобто, з одного боку, вони мають позитивні емоції, пов'язані з народженням дитини, що підтверджується достатньо високими балами за афективним компонентом репродуктивної установки. З іншого, у них може спостерігатися невпевненість у власній готовності до материнства, що пов'язано з недостатньо сформованою автономністю, невизначеністю життєвих планів та соціальним тиском.

Ця суперечливість значною мірою пояснюється віковими особливостями юнацького періоду. Молоді люди на цьому етапі життя зосереджені на самопізнанні, побудові кар'єри, особистісному розвитку та встановленні соціальних зв'язків. Тому питання батьківства може сприйматися як важливе, але відкладене у часі завдання. Варто відзначити, що на формування репродуктивної установки впливають соціальні фактори, такі як економічна ситуація, вплив сімейного виховання, наявність позитивних або негативних прикладів батьківства у найближчому оточенні.

Респонденти з критичним рівнем особистісної зрілості частіше демонструють низький рівень репродуктивної установки, що може бути пов'язано з відсутністю готовності брати на себе відповідальність за дитину, життєвих цінностей та прагненням уникати серйозних зобов'язань. Такі особи частіше сприймають батьківство як обмеження власної свободи, загрозу кар'єрі або джерело труднощів.

Для визначення взаємозв'язку між рівнем особистісної зрілості та репродуктивною установкою нами був проведений кореляційний аналіз Пірсона (r). Було встановлено статистично значущий позитивний зв'язок 0,62 при $p < 0,01$, який свідчить про те, що чим вищий рівень особистісної зрілості, тим більш позитивне ставлення до материнства мають досліджувані. Це означає, що з підвищенням особистісної зрілості зростає й рівень позитивної репродуктивної установки.

Висновок. Проведене дослідження підтверджує, що розвиток особистісної зрілості є важливим чинником у процесі прийняття рішень щодо батьківства.

Список використаних джерел

1. Анчева А. А. Сучасний погляд на психологічну готовність жінки до материнства. Одеський національний медичний університет. 2017. С. 50–52.
2. Баранова С. В. Особистісна зрілість та відповідальність: соціально-психологічний аспект: монографія / С. Баранова. Київ: Інтерконтиненталь Україна, 2020. 364 с.
3. Васильченко О.М. Діагностика та корекція репродуктивної поведінки особистості: навч.- метод. вид. Київ, 2012. 96 с.
4. Гомонюк О. М. Особливості психологічної готовності до материнства. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Психологія. №4. Хмельницький, 2017. С. 8.
5. Дідик Н. М. Професійно значущі характеристики особистісної зрілості майбутніх психологів: дис. ... кандидата психол. наук: 19.00.07. Київ, 2013. 187 с.
6. Максименко Ю.Б. Особистісна зрілість у формовиявах ціннісного зорієнтування. Психологія і суспільство. 2017. №1 (67). С. 133–138.
7. Новікова, К. С. Психологічна готовність до материнства серед сучасних жінок. Соціально-психологічні технології розвитку особистості. матеріали VIII Усеукр. наук. - практ. конф. молодих вчених, аспірантів та студентів (07 квітня 2023 р.). Херсон, 2023. С. 262−265.
8. Стуліка О., Недєлько П. Емоційна стійкість як важливий аспект розвитку особистісної зрілості в юнацькому віці. Молодий вчений. 2024. № 4 (128). С. 120 –124.
9. Штепа О. С. Диспозиційна модель особистісної зрілості: дис… кандидата психол. наук: 19.00.05. Львів, 2003. 146 с.

Степанов Дмитро Іванович
студент ІІ курсу
ОП «Психологічне консультування»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
професор кафедри соціальної психології
Ширяєва Людмила Миколаївна

До проблеми провідних мотивів професійної діяльності особистості

Професійна мотивація - динамічний, мінливий і безперервний процес, що відбувається під постійним впливом об’єктивних і суб’єктивних факторів. Структуру професійних мотивів можна виявляти на різних етапах становлення (розвитку) професіонала: на етапі вибору професії або спеціальності (зважуються всі плюси і мінуси запропонованої роботи); у процесі роботи з обраної спеціальності; при зміні робочого місця (переходу з однієї роботи на іншу).

Професійна мотивація формується в результаті цілеспрямованої діяльності школи, вузу і колективів, в яких доводиться працювати випускникам шкіл, вузів й інших навчальних закладів. При розгляді проблем, пов’язаних із професіональною мотивацією, питання про вплив мотивації на успішність діяльності є одним з основних. Загальновизнано, що від вираження професійних мотивів залежить ефективність діяльності. В таблиці 1 представлено результати дослідження, проведеного за методикою

«Опитувальник для вивчення провідних мотивів професійної діяльності»[1;2].В дослідженні брали участь 52 особи, з них 30 жінок та 22 чоловіка

Таблиця 1

Результати дослідження провідних мотивів професійної діяльності особистості

Критерій	I Мотиви власної праці		II Мотиви соціальної значимості праці		III Мотиви самоствердження в праці		IV Мотиви професійної майстерності	
Всього осіб	11	21,1%	14	26,9%	10	19,3%	17	32,7%
З них								
чоловіків	6	54,5%	5	35,7%	4	40%	7	41,2%
жінок	5	45,5%	9	64,3%	6	60%	10	58,8%
З них								
від 16 до 25 років	7	63,6%	2	14,3%	—	—	3	17,6%
від 26 до 40 років	3	27,3%	7	50%	5	50%	4	23,5%
старше 41 року	1	9,1%	5	35,7%	5	50%	10	58,9%
З них								
з середньою освітою	3	27,3%	6	42,9%	1	10%	3	17,6%
студенти	7	63,6%	1	7,1%	—	—	2	11,8%
З вищою освітою	1	9,1%	7	50%	9	90%	12	70,6%

Кількість осіб, що вибрали провідним мотив професійної майстерності - 17 осіб (32,7%), серед них 10 жінок (58,8%) та 7 чоловіків (41,2%). За віковим складом: 17,6% - особи від 16 до 25 років; 23,5% від 26 до 40 років і 58,9% особи старше 41 року. За рівнем освіти: 70,6% склали особи, що мають вищу освіту, 17,6% - середню освіту, 11,8% - студенти. Таким чином, мотив професійної майстерності є більш значущим для осіб старше 41 року та для осіб, що мають вищу освіту.

Кількість осіб, що вибрали провідним мотив соціальної значимості в праці – 14 осіб (26,9%), серед них 9 жінок (64,3%) та 5 чоловіків (35,7%). За віковим складом: 14,3% - особи від 16 до 25 років; 50,0% від 26 до 40 років і 35,7% особи старше 41 року. За рівнем освіти: 50,0% склали особи, що мають вищу освіту, 42,9% - середню освіту, 7,1% - студенти. Таким чином, мотив соціальної значимості в праці є більш значущим для осіб від 26 до 40 років та для осіб, що мають вищу освіту.

Кількість осіб, що вибрали провідним мотив власної праці - 11 (21,1%), серед них 5 жінок (45,5%) та 6 чоловіків (54,5%). За віковим складом: 63,6% - особи від 16 до 25 років; 27,3% від 26 до 40 років і 9,1% особи старше 41 року. За рівнем освіти: 9,1% склали особи, що мають вищу освіту, 27,3% - середню освіту, 63,4% - студенти. Таким чином, мотив власної праці є більш значущим для осіб від 16 до 25 років та студентів.

Кількість осіб, що вибрали провідним мотив самоствердження в праці - 10 (19,3%), серед них 6 жінок (60,0%) та 4 чоловіка (40,0%). За віковим складом: 50,0% від 26 до 40 років і 50,0% особи старше 41 року. За рівнем освіти: 90,0% склали особи, що мають вищу освіту, 10,0% - середню освіту. Таким чином, мотив самоствердження в праці є більш значущим для осіб від 26 до 40 років та для осіб, що мають вищу освіту.

Виходячи з отриманих результатів дослідження провідних мотивів професійної діяльності можна зробити наступні висновки:

Жінки віком від 16 до 25 років, з вищою освітою, провідними мотивами професійної діяльності вважають здійснення кар'єрного зростання, підвищення професійної компетентності, але важливе значення для них мають сімейні цінності. Жінки віком від 16 до 25 років, які мають середню освіту, найбільше мотивовані на матеріальний аспект праці, на другому місці - реалізація себе у материнстві та сім'ї, що веде до вибору

неперспективних професій і відмови від кар'єрного росту. Жінки, які навчаються у вищих навчальних закладах в умовах пошуку роботи найбільше мотивовані на здобуття професійного досвіду, нових знань та вмінь, на здійснення професійної кар'єри. Жінки віком від 26 до 40 років і старші з вищою освітою мотивовані на успішне узгодження кар'єри домогосподарки і матері зі стабільною професійною кар'єрою. Для них дуже важливим є соціальний статус і матеріальна складова професійної реалізації. Необхідністю є визначення ролі професійної діяльності у своєму житті.

Чоловіки віком від 16 до 25 років з вищою освітою провідним мотивом професійної діяльності вважають здійснення професійного розвитку (кар'єри, підвищення кваліфікації, професійної компетентності тощо) та економічний аспект праці. Чоловіки віком від 16 до 25 років з середньою освітою провідним мотивом професійної діяльності вважають мотив підтримання життєзабезпечення. Для студентів-чоловіків (віком від 16 до 25 років) найбільш суттєвим мотивом пошуку роботи є здобуття професійного досвіду як основи побудови майбутньої кар'єри. Мотиви розвитку (виявлення своїх інтересів і потреб, набуття знань і вмінь) переважають над споживчими мотивами, але матеріальний аспект праці є дуже важливим. Чоловіки від 26 до 40 років і старші з вищою освітою найбільш значущим мотивом пошуку нової роботи вважають можливість професійної самореалізації через підвищення соціального статусу, професійного авторитету. Дуже важливим є матеріальна незалежність завдяки високому рівню заробітної плати. Переважає прагнення досягнути максимального результату і вдосконалити свій досвід та майстерність. Виникає необхідність працювати більш ефективно, йти на ризик, розвиваючи свій творчий потенціал, для збереження свого запиту на ринку праці і професійної конкурентноздатності.

Чоловіки і жінки віком від 41 року мають спільні мотиви професійної реалізації та пошуку нової роботи. У середині життя часто відбувається процес самоаналізу, пов'язаний з переоцінкою професійного вибору і просування вперед, який може привести людину до зміни напрямку своєї кар'єри. Жінки розглядають професійну кар'єру як життєвий успіх в цілому, особливо ті, що мають сім'ю та дітей і успішно виконують функції матері та дружини.

За результатами дослідження можна констатувати факт, що рішення про зміну роботи викликає переживання кризи та трансформує у людини уявлення про себе. "Прагнення до буття кимось", "Прагнення до володіння чимось" виявляє неузгодженість з реальними характерологічними особливостями людини. Можливо, відбувається певна руйнація уявлення про себе. Але більшість учасників дослідження виявляють власну активність в даній проблемній ситуації, використовують її як етап подальшого особистісного розвитку. Вони займають позицію суб'єкта, що приймає власне рішення.

Список використаних джерел

1. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Теорія і практика професійного психологічного відбору: навч.посіб. К.: Ніка-Центр, 2006. 536 с

2. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностіка: Навч. посіб. для студ./за заг. ред. М.С. Корольчука. К.: Ельга, Ніка-Центр, 2004. 400с.

Степанянц Владислава Артемівна,
студентка IV курсу
ОП «Психологічне консультування»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент кафедри
теоретичної та консультативної психології
Ляшенко Олексій Андрійович

Вплив хронічного стресу на якість сну та його наслідки для психічного здоров'я

У нинішніх умовах війни, економічної нестабільності та невизначеності хронічний стрес став звичним явищем для більшості українців. Сон є важливим показником психоемоційного стану, а його порушення — не лише наслідок, а й фактор ризику розвитку психічних розладів. Стрес впливає не лише на емоції, а й на фізичне здоров'я: може спричинити головний біль, зміну апетиту, порушення сну, підвищення тиску та інші розлади. За тривалого впливу стрес негативно впливає на серцево-судинну, імунну та травну системи. Водночас існують ефективні способи подолання стресу, які допомагають зберігати здоров'я та внутрішній баланс.

Зважаючи на зростання рівня хронічного стресу серед населення, особливо в умовах воєнного стану та соціальної нестабільності, спостерігається підвищений інтерес науковців до вивчення його впливу на якість сну та психічне здоров'я. Цей напрям досліджень активно розвивається завдяки роботам таких українських фахівців, як О.Ю. Овчаренко, Л.Б. Наугольник, Л.М. Карамушка, М.С. Корольчук, Н.Ю. Максимова, В.Д. Фучеджі та О.М. Плетенець, а також інших вітчизняних науковців. У своїх працях вони розглядають психологічні та фізіологічні наслідки хронічного стресу, механізми порушень сну та їхній взаємозв'язок із психоемоційним станом особистості, підкреслюючи необхідність комплексного підходу до подолання наслідків стресових розладів.

На думку дослідників В.Д. Фучеджі та О.М. Плетенець, стрес є природною реакцією організму людини на будь-які загрози чи виклики. У ситуаціях небезпеки в організмі активується стресова відповідь, яка супроводжується викидом гормонів – таких як кортизол, адреналін, норадреналін, ендорфіни та інші. Ці біохімічні речовини підвищують здатність організму діяти в екстремальних умовах: прискорюється серцебиття, посилюється м'язовий тонус, підвищується артеріальний тиск, дихання стає частішим, а органи чуття – загострюються. Такі зміни сприяють швидкій мобілізації всіх ресурсів організму в умовах стресу [1].

Особливу увагу необхідно приділяти впливу стресових гормонів на фізичне та психічне самопочуття людини. Цей фактор має враховуватись як у медичній, так і в психологічній допомозі. Часто лікарі фіксують підвищення рівня адреналіну у стані хвилювання або після психологічної травми, проте не завжди звертають увагу на необхідність його стабілізації. Якщо негативне емоційне напруження триває довгий час, організм звикає до підвищеного рівня гормонів стресу, що зрештою призводить до фізичного та емоційного виснаження.

У підручнику Л.Б. Наугольник «Психологія стресу» розкривається багатовимірна природа стресових реакцій. Авторка підкреслює, що тривалий (хронічний) стрес чинить сильний тиск на нервову систему, що унеможливлює повноцінне функціонування механізмів адаптації. Одним із перших симптомів, які вказують на загрозу для психічного здоров'я, є порушення сну. До таких порушень відносяться труднощі із засинанням, часті пробудження вночі, неглибокий або неспокійний сон, раннє пробудження з неможливістю знову заснути. Ці зміни у структурі сну призводять до зниження його відновлювальної функції, що, у свою чергу, посилює відчуття втоми, дратівливості, тривожності та знижує когнітивні функції, зокрема увагу та пам'ять [2].

О.Ю. Овчаренко у праці «Психологія стресу та стресових розладів» розглядає механізми впливу стресу на соматичне й психічне здоров'я через призму порушень сну. Авторка наголошує, що хронічний стрес активує гіпоталамо-гіпофізарно-надниркову систему, що призводить до підвищеного рівня кортизолу — гормону стресу. Цей гормон у надмірній кількості порушує природний ритм сну та неспання, змінює тривалість і глибину фаз сну, особливо зменшуючи фазу глибокого сну та REM-фазу. Як наслідок, у людини знижується енергія, з'являється пригнічення, а в окремих випадках — клінічні прояви депресії чи тривожного розладу. Сон перестає виконувати свою компенсаторну функцію, що запускає патологічне коло, в якому порушення сну поглиблюють психічні порушення, а останні ще більше погіршують якість сну [3].

Л.М. Карамушка підкреслює, що у період кризових соціальних змін, таких як війна, економічна нестабільність, втрата соціальних зв'язків, у людей суттєво підвищується рівень тривожності, що, у свою чергу, негативно позначається на фізіологічному відновленні організму під час сну. Як наслідок — зменшується тривалість і якість глибоких фаз сну, що є критичними для відновлення центральної нервової системи [4]. У працях авторки зазначається, що погіршення сну є одним із перших маркерів порушення психічного здоров'я. Безсоння, фрагментований сон або надмірна сонливість у денний час можуть свідчити про хронічне перенапруження нервової системи. Вчена пов'язує це з активізацією симпатичної нервової системи та постійним викидом кортизолу — гормону, що відповідає за мобілізацію організму до стресу [5].

На основі аналізу сучасних наукових досліджень ми можемо підвести підсумки, що існує тісний і взаємозалежний зв'язок між хронічним стресом, якістю нічного відпочинку та психічною стабільністю особистості. В умовах воєнного стану, соціальних трансформацій та загальної нестабільності тривалий стрес став невід'ємною частиною життя багатьох людей, створюючи передумови для розвитку серйозних фізичних і психологічних розладів. Зокрема, українські вчені – Л.М. Карамушка, О.Ю. Овчаренко, Л.Б. Наугольник, В.Д. Фучеджі та інші – акцентують увагу на тому, що систематичне емоційне перенавантаження може суттєво погіршувати якість сну та провокувати появу симптомів депресії й тривоги. Сон виконує ключову роль у підтриманні психоемоційної рівноваги. Його порушення – це не лише наслідок стресу, але й чинник, що поглиблює його прояви. Дефіцит якісного сну негативно впливає на нервову систему, знижує концентрацію, ослаблює пам'ять та загальну працездатність. Особливо чутливими до таких впливів є підлітки, студенти та особи, які переживають затяжні психотравмуючі обставини.

Список використаних джерел

1. Фучеджі В.Д., Плетенець О.М. Стрес як психофізіологічний аспект, що впливає на водіїв транспортних засобів. Теорія і практика сучасної психології. 2018. № 5. С. 118-122.
2. Наугольник Л. Б. ПСИХОЛОГІЯ СТРЕСУ. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2015, 2015. 324 с.
3. Овчаренко О. Ю. ПСИХОЛОГІЯ СТРЕСУ ТА СТРЕСОВИХ РОЗЛАДІВ. Київ : Ун-т «Україна», 2023. 267 с.
4. Карамушка Л.М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати : метод. рекомендації. Київ : Ін-т психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, 2022. 52 с.
5. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я персоналу організацій в умовах війни : Навч.-методичний посібник. К.: Інститут психології імені Г .С. Костюка НАПН України, 2023. 124 с.

Стовбецька Ірина Олександрівна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
доктор філософії у сфері психології
Некіз Тетяна Анатоліївна

Особливості психологічної адаптації у вимушених переселенців

Психологічна адаптація вимушених переселенців — складний, багаторівневий процес пристосування людини до нових життєвих умов, що виникли через зовнішні загрози: війну, політичні переслідування, економічні чи екологічні катастрофи. Вимушене переселення часто супроводжується втратою домівки, соціальних зв'язків, професійного статусу та почуття стабільності, що значно ускладнює процес адаптації.

Науковці підкреслюють важливість вольових якостей особистості в процесі адаптації, зокрема для вимушених переселенців. Академік С.Д. Максименко зазначає, що люди з низьким рівнем розвитку вольових якостей стикаються з великими труднощами при подоланні перешкод, що перетворює адаптацію на інтенсивний стресовий процес. Вони схильні відкладати вирішення проблем і не завершувати розпочаті справи, що ускладнює адаптацію до нових умов. [1] Інші дослідники також вказують на значення самооцінки в процесі адаптації: низька або завищена самооцінка заважає сприйняттю реальності та налагодженню соціальних контактів, що є важливим для інтеграції в новому середовищі. Згідно з думкою О.М. Кокуна, адаптаційні можливості людини визначаються сукупністю фізіологічних, психологічних та соціальних чинників, які взаємодіють і зумовлюють здатність пристосовуватися до нових умов життя. [1]

Адаптація включає фізичні, психологічні та соціальні аспекти. Вона проявляється як в зовнішній поведінці, так і у внутрішньому світі людини. Вимушені переселенці стикаються з новим культурним середовищем, іншими правилами поведінки, мовними бар'єрами, соціальною ізоляцією. Особливої актуальності адаптація набуває для українців, які покинули свої домівки через війну.

Процес адаптації залежить від віку, попереднього життєвого досвіду, наявності підтримки, рівня мотивації та готовності до змін. Важливу роль відіграють вольові якості особистості, її самооцінка, соціальні навички та знання мови країни перебування [2]. Діти зазвичай адаптуються легше, ніж дорослі, завдяки гнучкості психіки та здатності швидко вчити нове.

У вимушених мігрантів часто виникають такі стани, як тривожність, депресія, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), відчуття ізоляції, безпорадності та втрати ідентичності. Вони переживають культурний шок і труднощі мовної адаптації, що ускладнює інтеграцію в нове середовище [3]. Емоційна нестабільність може поглиблювати проблеми соціалізації та впливати на фізичне здоров'я.

Мовна адаптація є важливим етапом соціально-психологічного пристосування, адже знання мови дозволяє комунікувати, розуміти соціальні правила та уникати конфліктів. Вона проходить через кілька рівнів — від базового розуміння до глибокого мовного споріднення, що часто не досягається у дорослому віці повністю.

Для зниження психологічного навантаження переселенцям рекомендується зберігати звичні ритуали, долучатися до життя місцевої громади, вивчати мову, отримувати інформаційну підтримку та не залишатися наодинці. Особливу роль у подоланні стресу відіграє соціальне оточення, залучення до суспільно-корисної діяльності, доступ до психологічної допомоги.

Психологічна адаптація вимушених переселенців є життєво важливим процесом, що впливає на якість їхнього подальшого життя. Її ефективність залежить як від зовнішніх умов, так і від особистісних ресурсів.

Окрім особистісних чинників, важливу роль у процесі психологічної адаптації відіграє інституційна підтримка з боку держави, яка приймає переселенців. Доступ до безкоштовної психологічної допомоги, програм соціальної інтеграції, мовних курсів, професійного навчання, а також організація культурних заходів можуть значно полегшити інтеграцію вимушених переселенців у нове середовище. На мою думку, саме багаторівнева підтримка – інституційна, міжособистісна та внутрішньоособистісна – є найефективнішим підходом до подолання наслідків вимушеної міграції та забезпечення сталого психічного благополуччя.

Список використаних джерел

1. Кокун, О. М. (2002). Аналіз поняття адаптаційних можливостей людини. Проблеми заг. та пед. психол.: Зб. наук. Праць Ін-ту психол. ім. ГС Костюка АПНУ, 137-140.
2. Максименко, С. Д., Зайчук, В. О., Клименко, В. В., & Соловієнко, В. О. (2004). Загальна психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова Книга.
3. Тарасюк, І. В. (2011). Мовна адаптація як різновид соціо-культурної адаптації мігрантів до іншомовного середовища. Психолінгвістика, (7), 65-72.

Татомиренко Ксенія Станіславівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вольнова Леся Миколаївна

Особливості негативних психоемоційних станів військовослужбовців

Актуальність дослідження. Сучасні військовослужбовці постійно перебувають у стресових умовах, що пов’язано з бойовими діями, фізичними та психологічними навантаженнями, розлукою з родиною. Це може призводити до виникнення різних негативних психоемоційних станів, таких як тривожність, депресія, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Дослідження цього питання є актуальним, оскільки ефективна психокорекція таких станів сприятиме збереженню психічного здоров’я військових, їхній адаптації до мирного життя та підвищенню ефективності їхньої служби.

Ступінь розроблення проблеми. Проблема негативних психоемоційних станів військових досліджувалася багатьма науковцями, серед яких Н.А. Агаєв, О.А. Блінов, О.М.Кокун, О.В. Тімченко та інші. Вони вказують на високий рівень поширеності стресових розладів серед військових та необхідність розробки ефективних психокорекційних методик. Зокрема, наголошується на значенні когнітивно-поведінкової терапії, методів релаксації та соціальної підтримки у подоланні негативних станів.

Виклад основного матеріалу. Особливості емоційних розладів серед військовослужбовців залишаються однією з ключових тем сучасних психологічних та соціальних досліджень. Ця тематика охоплює широкий спектр аспектів, що стосуються їхнього психічного стану, регуляції емоційної сфери та адаптаційних механізмів в умовах

служби чи участі у бойових діях. Так, наприклад, вченими було досліджено загальний потенціал особистості військовослужбовців, що дозволяє краще зрозуміти їхні психологічні ресурси та готовність до виконання службових обов'язків. У межах інших наукових робіт аналізувалася динаміка змін ціннісно-смислових орієнтирів військовослужбовців, причому було враховано вплив попереднього досвіду участі у бойових операціях [3]. Значну увагу приділено й специфіці регуляції поведінки військових, що вивчалася як важливий чинник їхньої адаптації до екстремальних умов служби. Особливе місце у дослідженнях посідає оцінка морально-психологічного стану військовослужбовців, що є визначальним для загальної ефективності виконання поставлених завдань [1]. Окрім цього, у наукових дослідженнях важливим аспектом є вивчення психологічної готовності мобілізованих військовослужбовців з урахуванням їхнього попереднього військового досвіду та піднімалися питання організації роботи з військовослужбовцями, які страждають від посттравматичного стресового розладу, що вимагає особливих підходів у психологічній підтримці [3].

Наукові праці, присвячені вивченню психофізіологічних особливостей військовослужбовців і їхньому впливу на ефективність виконання службових обов'язків, а також аналізу емоційних розладів і проявів психологічної дезадаптації, які виникають через стресові переживання [4], відіграють ключову роль. Ці напрями наукової роботи не лише розширюють уявлення про особливості психологічного стану військових, а й сприяють розробці методів підтримки та реабілітації, що полегшують їхнє повернення до повноцінного життя та виконання службових обов'язків.

Дослідження емоційної сфери військовослужбовців можна умовно вважати сучасними, адже історія вивчення цієї теми поки що недовга. Перші згадки про окремі аспекти з'явилися наприкінці XIX століття, коли Г. Оппенгейм, спостерігаючи за учасниками бойових дій, увів поняття травматичного неврозу. Помітний зріст уваги до цього питання відбувся під час Першої світової війни. Тоді медики все частіше фіксували у військових без очевидних фізичних ушкоджень такі симптоми, як безконтрольний тремор, проблеми зі сном, судоми та інші порушення. Зацікавлений цими явищами, К. С. Майерс провів ґрунтовне їхнє дослідження, описавши їх через терміни «військовий невроз» та «снарядний шок» [2].

Загалом бойовий стрес у військовослужбовців є нормальним явищем, але може викликати проблеми, як-от вигоряння та емоційну замкненість, тоді як емоційний компонент є ключовим чинником психологічного потенціалу військових. Емоції проявляються у всіх сферах їхньої діяльності: від мотивації до групового настрою. Емоційна сфера військових суттєво змінюється залежно від участі в бойових діях та посттравматичного стресу. Цей стрес у військових супроводжується змішаними емоціями (наприклад, радість поряд із страхом чи презирством) і домінуванням гніву, сорому, горя. Емоційна сфера таких осіб характеризується автономністю окремих емоційних складових і «злипанням» негативних емоцій. Таким чином, специфіка військової діяльності накладає відбиток на всі аспекти емоційної сфери військовослужбовців, незалежно від їхнього досвіду участі в бойових діях чи строку служби.

Перебування на війні є екстремальною ситуацією, що супроводжується сильним психоемоційним стресом, який військовослужбовці долають завдяки вольовим зусиллям, проте це має високу ціну. У більшості, хто брав участь у бойових діях, спостерігаються зміни в психічному та фізичному стані. За міжнародними даними, кожен п'ятий учасник бойових дій без фізичних ушкоджень страждає від нервових і психічних розладів, а серед поранених — кожен третій [3]. Характерні прояви включають конфліктність у сім'ї та на роботі, зловживання алкоголем і наркотиками, спалахи гніву, емоційну ізоляцію, агресивність, тривожність і страх. Часті нічні кошмари, нав'язливі спогади про бойові події, раптові емоційні сплески та думки про самогубство, іноді з їх реалізацією, є типовими для таких людей. Ці симптоми свідчать про наявність у учасників бойових дій посттравматичного стресового розладу.

Висновки. Емоційна сфера людини є надзвичайно складним феноменом, який охоплює широкий спектр психологічних компонентів. Вона включає не лише самі емоції, але й емоційні відносини, властивості, емоційний тон, стани, готовність до емоційного реагування, здатність до емоційного самопізнання, а також духовні переживання. Така багатогранність потребує особливої уваги до різноманітних впливів, особливо в умовах військової діяльності та бойових дій. Впливи, пов'язані з особливостями військової служби, проникають у всі аспекти емоційної сфери особистості, формуючи її унікальні особливості.

Поняття «емоційна сфера» охоплює такі явища, як емоційність, емоційні стани, потреби та мотиви. По суті, це характеристика індивідуальності людини, яка вбирає в себе почуття, тривожність, самооцінку і сприйняття власного емоційного світу. Для військовослужбовців вплив психоемоційних порушень проявляється у вигляді таких симптомів, як надмірна збудливість, перебільшена реактивність, емоційне притуплення, агресивність, труднощі з концентрацією уваги і пам’яттю, депресивні стани, постійна тривожність, неконтрольовані напади люті. До цього додаються небезпеки зловживання психоактивними речовинами, повторні нав’язливі спогади, галюцинаторні переживання, проблеми зі сном, думки про самогубство та феномен «провини того, хто вижив». Подібні виклики потребують особливого розуміння та підходу для підтримки психоемоційного здоров’я тих, хто потрапляє в екстремальні умови діяльності.

Список використаних джерел

1. Блінов О. А. Психічні стани військовослужбовців у процесі служби. Вісник Національного університету оборони України. 2013. Вип. 4. С. 196-201.
2. Гульбс О. А. Кобець О. В. Соціально-психологічна реабілітація учасників бойових дій. Психологічний журнал. 2021. № 7. С. 100–106.
3. Динаміка психічних станів військовослужбовців сил охорони правопорядку при виконанні службово-бойових завдань під час масових заворушень : монографія / І.І. Приходько, О.В. Тімченко, А.А. Лиман та ін. / За заг. ред. проф. І.І. Приходька. Х. : НА НГУ, 2016. 130 с.
4. Шайхлісламов З. Р., Ковтун А. С. Особливості впливу бойового стресу на психологічну підготовку військовослужбовців в умовах бойових дій. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія. 2023. №(3), С.142-145.

Турик Олена Михайлівна
студентка ІІІ курсу
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Гоголь Оксана Василівна

Роль цифрового середовища у формуванні психічного благополуччя підлітків

Цифрове середовище відіграє важливу роль у формуванні психічного добробуту підлітків, оскільки сучасні технології, такі як соціальні мережі, онлайн-ігри та віртуальні спільноти, активно впливають на емоційний стан і соціалізацію підлітків. Ці цифрові платформи не лише надають підліткам можливості для самовираження та розвитку, але й створюють нові виклики для їхнього психічного здоров’я. Водночас використання цифрових ресурсів може стати як джерелом стресу та тривожності, так і сприяти виникненню психологічних проблем, таких як депресія, агресія та зниження самооцінки. У

контексті цього виникає необхідність розуміння механізмів впливу цифрових технологій на психічне здоров'я молоді для розробки ефективних стратегій профілактики та підтримки.

Дослідники по-різному оцінюють його значення, виділяючи як позитивні, так і негативні аспекти. Наприклад, А. Г. Бабій та Т. Р. Браніцька розглядають цифрове середовище як потужний інструмент соціалізації: підлітки знаходять однодумців, розвивають комунікативні навички та самовиражаються, що особливо цінно для тих, кому важко спілкуватися в реальному житті. За їхніми даними, 70% опитаних підлітків почуваються впевненіше саме у віртуальному спілкуванні. Водночас вони зазначають, що 46% досліджуваних проводять у соціальних мережах понад 4 години щодня, а 25% стикалися з кібербулінгом, що негативно позначається на їхньому емоційному стані. На їх думку, соцмережі мають двоїстий ефект: сприяють розвитку, але водночас значно підвищують ризики тривожності й депресії [2, С.25-28].

Інші вчені, зокрема К.Юрдагюль, К.Кіркабурун та інші зосереджується на проблемному впливі соціальних мереж, зокрема Instagram. Вони визнають позитивний вплив цих платформ для самовираження, але також наголошують на їхній шкоді. Часте використання соцмереж, на їхню думку, є тісно пов'язаним з депресивними настроями, самотністю та тривожністю, особливо у дівчат. Нереалістичні стандарти краси, які нав'язуються через онлайн-контент, посилюють незадоволеність своїм тілом, що призводить до соціальної тривоги, зниження самооцінки та депресії. У хлопців же було виявлено, що час, проведений в Інтернеті, часто стає не просто способом розваги чи комунікації, а досить швидко може перерости у своєрідну залежність. Така залежність згодом може призводити до того, що вони відчувають себе більш ізольованими від реального світу, що посилює згодом їхнє почуття самотності. Це, в свою чергу, може сприяти розвитку тривожності та самотності [1, С.1388-1394].

О. С. Коцюбайло розглядає цифрове середовище як потужну, але суперечливу силу. З одного боку, він відзначає позитивні аспекти, такі як можливості для творчості та підтримки, особливо в умовах обмеженого живого спілкування, наприклад, під час війни. З іншого боку, результати його досліджень вказують на те, що 29% опитуваних підлітків мають високий рівень інтернет-залежності, що негативно позначається на їхньому емоційному стані, а 62% знаходяться у зоні ризику через середній рівень залежності. Дослідник підкреслює, що цей вплив обумовлений постійним порівнянням себе з іншими, потребою в схваленні, вподобайках, а також кібербулінгом. Особливу увагу він приділяє сімейним відносинам, він виявив, що у тих, хто має низький рівень емоційної підтримки від батьків, залежність від цифрових технологій розвивається значно швидше, оскільки вони компенсують цю нестачу підтримки в онлайн-середовищі. І все ж він вважає, що ключ до психічного здоров'я лежить у медіаграмотності та балансі між онлайн- і офлайн-життям [3].

Таким чином, цифрове середовище є важливим фактором, що одночасно відкриває нові можливості та приносить певні загрози для психічного здоров'я підлітків. Погляди дослідників на цей процес різняться: одні акцентують увагу на соціалізуючій ролі інтернету з певними ризиками, інші — на гендерних особливостях впливу соцмереж і самооцінці підлітків, а треті підкреслюють важливість сімейного контексту та балансу. Спільно ці погляди формують більш повне уявлення про складність впливу цифрових технологій на підростаюче покоління [2] [1] [3].

Я все ж вважаю, що цифрове середовище не можна вважати ані абсолютним благом, ані безумовним злом. Його вплив залежить від ряду чинників: якості контенту, тривалості часу проведеного онлайн, і від того, як підліток взаємодіє з реальним світом. Важливо, щоб батьки й школи заохочували підлітків до живого спілкування, адже вміння будувати реальні соціальні зв'язки є критичним для розвитку особистості. Водночас, я підтримую використання цифрових технологій у благих цілях, наприклад, таких як освіта або навіть онлайн-ігри, але лише за умови, що це відбувається в дозованій формі й підліток не занурюється в них цілковито.

Тому важливо не обмежувати доступ до цифрового середовища, а формувати здорове ставлення до нього. Для цього необхідні програми медіаграмотності, безпечні онлайн-спільноти з якісною модерацією, а також залучення психологів до роботи з цифровими ризиками. Особливу увагу треба приділяти також алгоритмам соціальних мереж, які часто провокують залежність і неправильний контент у стрічці. Якщо правильно регулювати вплив цифрових технологій, вони можуть стати потужним інструментом розвитку підлітків, сприяючи їхньому благополуччю та емоційному здоров'ю.

Список використаних джерел

1. Бабій, А. Г., & Браніцька, Т. Р. Особливості психологічного впливу соціальних мереж на формування комунікативних компетентностей сучасних підлітків. КЗВО "Вінницька академія безперервної освіти". 2024. URL: https://docs.academia.vn.ua/handle/123456789/177
2. Psychopathological Consequences Related to Problematic Instagram Use Among Adolescents: The Mediating Role of Body Image Dissatisfaction and Moderating Role of Gender / C. Yurdagül et al. International Journal of Mental Health and Addiction. 2019. URL: https://doi.org/10.1007/s11469-019-00071-8
3. Коцюбайло, О. С. Роль соціальних мереж у процесі формування особистості підлітків: кваліфікаційна робота бакалавра. Хмельницький національний університет. – Хмельницький, 65 с. 2024. URL: https://elar.khmnu.edu.ua/handle/123456789/16279

Угляр Яна Юріївна,
Студентка І курсу магістратури
ОПП «Психологія консультування»

Науковий керівник
кандидат психологічних наук, доцент
Отич Дарія Дмитрівна

Детермінанти благополуччя особистості дорослого віку

Дорослість є важливим та найтривалішим періодом життя людини, що допомагає відслідкувати основні сфери реалізації особистості та ресурси для осмисленості цього відрізку життя на різних етапах, в тому числі умовах невизначеності. Саме на цьому етапі відбуваються посилення соціально-духовної інтегрованості, збагачення значущими подіями життєдіяльності людини: створення сім'ї, сімейні стосунки, батьківські функції, кар'єра, творчі досягнення тощо. Важлива умова позитивної наповненості власного життя індивідуально-особистісним змістом, стремлінням особистості досягти щастя, задоволення життя, якість життя і т.п. ототожнюється з поняттям благополуччя. Вважається, що саме із почуттям благополуччя особистість безперешкодно справляється з різними труднощами, будує свою взаємодію із навколишнім світом, здійснює контроль над дією зовнішніх і внутрішніх чинників, що допомагає зберегти внутрішню цілісність. Враховуючи соціально-економічні трансформації суспільства та реалії сьогодення, можемо сказати, що детермінанти благополуччя є динамічними та різними. Визначення детермінант, чинників психологічного благополуччя викликає необхідність постійного здійснення досліджень задля важливості у відслідковуванні та підтримки психічного здоров'я в сучасних умовах.

Важливо відміти, виходячи від сприйняття людиною власного досвіду у кожен конкретний етап окремі аспекти задоволеності життям можуть варіюватись та набувати різного значення. На сьогодні, у сучасних умовах психологічне благополуччя особистості

визначається як комплекс чинників, ресурсів завдяки яким забезпечується підтримання загального рівня психологічного благополуччя та запобігання його зниження [3].

Отже, можемо коротко виокремити певну диференціацію блоків чинників та ресурсів психологічного благополуччя. Матеріальні: соціальний статус, фінансове благополуччя, стабільність матеріального статку, стабільність: соціальна, економічна, політична, економічні показники, задоволеність матеріальним аспектом свого існування (житло, харчування, відпочинок тощо), культурне середовище. Фізичні: фізичне самопочуття, генетичні чинники, гігієнічні (умови життя і діяльності), відсутність фізичних недоліків. Соціально-психологічні: почуття зв'язності, соціальний досвід (способи подолання дистресових станів, репертуар патернів поведінки, соціальна орієнтація), сімейна підтримка, досягнення, професійної реалізації автономність, контроль над оточенням можливість впливу на зовнішнє середовище, контроль середовища, безпека. Психологічні: саморегуляція, суб'єктивна вітальність, самоконтроль, самоповага, самооцінка, екстраверсія, нейротизм, ціннісними орієнтаціями, мотиви, рефлексія, емоції, оптимізм, толерантність до невизначеності. Екзистенційні: перспектива, життєстійкість, відповідальність, віра, особистісне зростання, наявність цілей в житті, світоглядна позиція [2, с. 63-89].

Зазначимо, що ключовою відмінністю ресурсів психологічного благополуччя від чинників в першу чергу те, що лише ресурси благополуччя мають таку опцію як функцію оцінки, мотиваційну функцію, функцію контролю чи управління благополуччям, і насамперед функцію захисту та підтримання власного психологічного благополуччя людиною [2]. Що важливо ресурси психологічного благополуччя складають життєві опори, які має людина у своєму використанні та дають їй змогу забезпечувати свої основні потреби: виживання, фізичний комфорт, безпеку, залученість у соціум, повагу з боку соціуму, самореалізацію в соціумі [1].

Узагальнюючи вище можемо сказати, що завдяки комплексному розгляду ресурсів та чинників психологічного благополуччя, які є вкрай потрібним, можемо скласти розуміння особливостей детермінант психологічного благополуччя особистості дорослого віку.

Список використаних джерел

1. Arthaud-Day M.L., Rode J.C., Mooney C.H. The subjective well-being construct: A test of its convergent, discriminate, and factorial validity. Near. Social Indicators Research. 2005. Vol. 74(3). P. 445-476.

2. Каргіна, Н. В. Ресурси та чинники психологічного благополуччя особистості [Текст]: дис. канд. психол. наук: 19.00.01: 05 / Наталья Вікторівна Каргіна; наук. кер. М. Й. Казанжи; Державний заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». – Одеса, 2018. – 269 с.

3. Ryff, C.D., Keys C.L.M. The structure of psychological well-being revisited. Journal of Personality and Social Psychology, 1995. 69 (4), 719 – 727. URL: https://doi.org/10.1037/0022-3514.69.4/719

Учар Ольга Василівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «053 Психологія»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Лупійко Людмила Василівна

Емоційний інтелект як ресурс для формування позитивної самооцінки підлітків

У сучасному світі, що змінюється надзвичайно швидко, у складних соціально-економічних і військових реаліях, підлітки стикаються з численними викликами. У цей період формується їхня самосвідомість, зростає потреба у визнанні, незалежності, водночас загострюється емоційна нестабільність, зростає чутливість до оцінок і думки оточення. Саме тому надзвичайно важливою умовою успішного особистісного становлення є позитивна і адекватна самооцінка.

Самооцінка — це не просто уява про себе. Це важливий регулятор поведінки, що впливає на вибір цілей, впевненість у своїх силах, рівень мотивації, здатність долати труднощі. Адекватна самооцінка дозволяє дитині приймати себе, будувати здорові стосунки, адекватно реагувати на невдачі й досягати поставлених цілей. Водночас занижена або надмірно завищена самооцінка — фактор ризику психологічних труднощів, зниження успішності, соціальної дезадаптації.

Ресурсом формування самооцінки є розвиток емоційного інтелекту — здатності розпізнавати, розуміти та керувати власними емоціями і емоціями інших людей. Саме емоційний інтелект виступає ключем до кращого розуміння себе, прийняття власних переживань, саморефлексії, що створює базу для здорового ставлення до себе.

Наукові дослідження, зокрема роботи Д. Гоулмана, Р. Бар-Она, а також українських авторів, як-от М. Яцюк, Н. Атаманчук, С. Яланської, доводять, що розвинений емоційний інтелект тісно пов’язаний із здатністю будувати ефективні стосунки, долати конфлікти, знижувати тривожність, підвищувати впевненість у собі.

Коли підліток краще розуміє свої емоції, він починає краще розуміти й інші аспекти своєї особистості. Успішна взаємодія з оточенням, визнання з боку однолітків, досвід емоційної компетентності — усе це позитивно впливає на його уявлення про себе, на рівень його самооцінки.

Таким чином, розвиток емоційного інтелекту — це не просто один із напрямів роботи з підлітками. Це — стратегія, яка дозволяє формувати більш стійку, впевнену, самодостатню особистість.

У сучасному освітньому просторі, в контексті впровадження принципів НУШ та акценту на soft skills, розвиток емоційного інтелекту набуває особливого значення. І ми, як фахівці, маємо не лише теоретично усвідомлювати його важливість, а й активно впроваджувати відповідні програми, інтерактивні методики, психоедукаційні заходи, щоб допомогти підліткам навчитися розуміти себе та інших — і завдяки цьому будувати позитивний «Я-образ».

Список використаних джерел

1. Августюк М. Емоційний інтелект та метапізнання: основні аспекти зв’язку // Сучасні дослідження когнітивної психології: збірник тез міжнародної інтернет-конференції (м. Острог, 31 травня 2021 р.). Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. С. 17–20.
2. Балинець К. С., Грейліх О. О. Особливості самооцінки у підлітковому віці. Редакційна колегія. 2020. № 6. С. 5–11.

4. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітків: реалії та перспективи: монографія. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – 340 с.

5. Вінс В.А., Гук О.І. Взаємозв'язок емоційного інтелекту та стресостійкості в осіб юнацького віку. Габітус. 2024. Вип. 63. С. 65–69.

6. Гернешій М. В., Михайлишин У. Б. Психологічні особливості самооцінки у підлітковому віці Сучасні аспекти та перспективні напрямки розвитку науки: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Житомир, 9 червня 2023 р.). Житомир: Молодіжна наукова ліга, 2023. С. 204–206.

7. Горіна О. Т. Особистісна самооцінка студентської молоді як критерій психологічної безпеки в умовах війни. Психологічна організація внутрішнього світу людини: теорія та практика : матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Дніпро, 4 жовтня 2023 р.). Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2023.С.11–15.

Цимбалюк Дар'я Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
Доктор філософії у галузі психології, викладач
Некіз Тетяна Анатоліївна

Особливості впливу самооцінки підлітків на їх міжособистісні стосунки

Зростання психологічних проблем серед підлітків, зокрема ізоляції, агресії, булінгу, пов'язане з низьким рівнем самооцінки. Дослідження психологічних механізмів впливу самооцінки на соціальні зв'язки сприяє розробці ефективних методів профілактики та корекції емоційно-поведінкових порушень. У підлітковому віці формуються ключові елементи «Я-концепції», що визначають поведінку, соціальну адаптацію та комунікативні навички. Самооцінка як елемент самосвідомості значною мірою впливає на якість міжособистісних стосунків у підлітковому середовищі. На сьогодні проблема самооцінки підлітків привертає значну увагу дослідників у галузі психології та педагогіки. Зокрема, науковці, такі як Л.І.Божович, І.С.Кон, Т.М.Титаренко, підкреслюють важливість формування адекватної самооцінки для гармонійного розвитку особистості. Вони зазначають, що рівень самооцінки підлітка істотно впливає на його здатність встановлювати та підтримувати міжособистісні стосунки.

Сучасні дослідження також свідчать про те, що підлітки з низькою або завищеною самооцінкою часто стикаються з труднощами у спілкуванні, менш відкриті до нових контактів та мають знижену емоційну чутливість. Наявність тієї чи іншої самооцінки є адекватною, демонструють більшу емпатійність, соціальну активність та здатність до конструктивної взаємодії з однолітками.

За результатами нашого дослідження було виявлено, що підлітки з адекватною самооцінкою характеризуються більшою соціальною включеністю, позитивною комунікативною поведінкою та меншою схильністю до конфліктів. Натомість підлітки із заниженою самооцінкою мають труднощі у побудові довірливих зв'язків, демонструють тривожність, замкнутість, а іноді й агресивність. Також були зафіксовані гендерні особливості: дівчата частіше демонструють тривожність, замкнутість, а іноді й агресію. Таким чином, рівень самооцінки є важливим чинником, що впливає на характер міжособистісної взаємодії підлітків, зокрема на їхню соціальну активність, емоційну врівноваженість та здатність до конструктивного спілкування з однолітками.

Варто зазначити, що рівень самооцінки підлітків значною мірою залежить від соціального оточення, зокрема від сімейного клімату та взаємин із близькими людьми.

Позитивне ставлення з боку дорослих, підтримка, схвалення досягнень і довіра сприяють формуванню стабільної, адекватної самооцінки. Натомість байдужість, часта критика або завищені очікування можуть стати причиною зниження впевненості у собі. Також важливу роль відіграє шкільне середовище. Дружній колектив, підтримка вчителів та можливість самореалізації в навчанні або позашкільній діяльності позитивно впливають на самооцінку. Підлітки, які почуваються прийнятими та цінними серед однолітків, зазвичай демонструють вищу емоційну стійкість, ініціативність і відкритість до соціальної взаємодії.

Для підвищення самооцінки підлітків та покращення мікроклімату в групах рекомендується впровадження тренінгів особистісного зростання, занять з розвитку емоційного інтелекту та командної роботи. Важливо також створювати умови для безпечного та доброзичливого спілкування, де кожен учень відчуватиме себе прийнятим і важливим. Активне залучення підлітків до спільних творчих або соціальних проєктів сприяє формуванню почуття значущості, відповідальності та взаємоповаги.

Отже, рівень самооцінки підлітків є важливим чинником, що впливає на якість їхніх міжособистісних стосунків та соціальної адаптації загалом. Адекватна самооцінка сприяє відкритості, емоційній стабільності, здатності до конструктивного спілкування та ефективної взаємодії з однолітками. Натомість занижена або завищена самооцінка часто ускладнює побудову довірливих зв'язків, провокує тривожність, замкнутість або агресивність. Саме тому підтримка з боку родини, школи та соціального середовища загалом є необхідною умовою формування гармонійної особистості в підлітковому віці.

Список використаних джерел

1. Петренко Л.М. Вплив самооцінки на міжособистісну взаємодію підлітків. Психологія і суспільство. 2022.
2. Коваленко І.В. Самооцінка як фактор соціальної адаптації підлітків. Освітній дискурс. – 2023.
3. Мороз Н.Г. Гендерні особливості самооцінки у підлітковому віці. Практична психологія та соціальна робота. 2020.
4. Демченко А.Р. Рівень самооцінки та його вплив на соціальну активність підлітків.Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2024. Вип. 11.

Шкляренко Максим Андрійович
студент IV курсу
спеціальності «Психологія»
ОП «Психологія врегулювання конфліктів»

Науковий керівник:
кандидат психологогічних наук, доцент
Темрук Олена Василівна

Внутрішньоособістіний конфлікт як джерело особистісного зростання в юнацькому віці

Вступ. Юнацький вік є важливим періодом у становленні особистості. Це перехідний період між дитинством та дорослістю, коли людина стикається з численними викликами. В цій боротьбі з самим собою юнак інтенсивно формується як індивідуальність, може вийти на певний рівень самопізнання та емоційної зрілості, допомагає краще зрозуміти себе та знайти своє місце у світі.

Основна частина. В період юності, юнаки стикаються з рядом перешкод у вигляді внутрішніх конфліктів: між бажанням самостійності та потребою у підтримці з боку рідних, між ідеалами та реальністю, між власною ідентичністю та соціальними очікуваннями [1]. Такі суперечності можуть мати форми внутрішньоого конфлікту, який, залежно від способу його усвідомлення та подолання, може мати як деструктивні, так і позитивні наслідки.

У сучасному світі їх дослідження набуває особливої актуальності через різну низку факторів . По-перше, швидкі темпи суспільних змін, глобалізація та невизначеність майбутнього посилюють внутрішні конфлікти, такі як: вибір життєвого шляху, професійної самореалізацією чи особистими цінностями, так: наприклад, юнак може відчувати конфлікт між прагненням до кар'єрного успіху та особистим інтересам. По-друге, вплив ЗМІ провокує порівняння себе з іншими, що може загострити внутрішні конфлікти між реальним і бажаним образом себе.

Незважаючи на потенційно негативний погляд на внутрішньоособистісний конфлікт, вона також виконує важливу роль у особистісному становленні юнаків. Так, на думку Е. Еріксона, юнаки проходять п'ятий етап «Ідентичність проти Рольової сплутаності», він вважає що розум на цьому етапі стикається між дитинством та дорослістю, зіткнення протиріч допомагає юнакам набути глибшого саморозуміння, навичок рефлексії, внутрішньої зрілості та автономності. [5].

Успішне подолання внутрішнього конфлікту сприяє формуванню власної ідентичності, що є основою психологічного благополуччя та здатності до прийняття відповідальних рішень житті. В юнацькому віці закладається засади автономності, критичного мислення та особистої відповідальності, і внутрішні суперечності що стають підставою для глибшого розуміння себе та навколишнього світу. Конфлікт між очікуваннями та власними прагненнями стимулювати до саморефлексії, переоцінки цінностей та розвиток внутрішньої узгодженості. В цей період юнаки є досить нестійкими, вона може проявлятися в мотиваційно, поведінково, емоційно, комунікативно[2].

Українські психологи такі як Г. Костюк у своїх роботах наголошував на активній ролі людини у формуванні власної свідомості та самосвідомості. Він вважав, що розвиток особистості - це динамічний процес, який залежить від взаємодії з соціальним середовищем і власної ініціативи, що сприяє самопізнанню та розкриттю потенціалу [3].

В свою чергу О. Кокун у своїх дослідженнях зосередився на ресурсах особистісного зростання в умовах кризи, зокрема після перших місяців війни в Україні. він виявив, що в умовах війни особистісне зростання можливе через стійкість, професійну витривалість і самоефективність, які сприяють посттравматичному зростанню, зокрема через оцінку життя, духовні зміни та нові можливості. Це підкреслює, як зовнішні виклики можуть стимулювати внутрішній розвиток. [4].

З огляду на це, внутрішньоособистісний конфлікт розглядається не лише як психологічна напруга, а як потенційно конструктивний процес, що сприяє самопізнанню та особистісному зростанню. Розуміння природи таких конфліктів та шляхів їх подолання є важливим як для самих юнаків, так і для фахівців, які супроводжують їх у період дорослішання - педагогів, дорослих, батьків.

У цьому контексті важливим стає створення сприятливого середовища, яке дозволяє юнакам безпечно проживати внутрішні суперечності, не уникаючи їх, а навпаки осмислюючи та трансформуючи. Саме діалогічна взаємодія з дорослими, підтримка автономії при збереженні емоційної близькості, а також простір для самовираження та експериментування з різними соціальними ролями дозволяють молодій людині вийти з конфлікту з новим рівнем усвідомлення себе.

Не менш важливим є розвиток здатності до рефлексії та емоційної регуляції. Емоційний інтелект, як здатність розпізнавати, приймати та керувати власними емоціями, суттєво допомагає у подоланні внутрішніх суперечностей. Внутрішньоособистісний

конфлікт, за наявності підтримки та адекватних ресурсів, може не руйнувати, а навпаки стимулювати розвиток стійкості, самоповаги та внутрішньої мотивації.

Висновок: внутрішньоособистісні конфлікти, які традиційно сприймаються суспільством як щось негативне для психічного здоров'я, у юнацькому віці можуть виступати каталізатором до глибоких особистісних змін. Уміння конструктивно проживати внутрішні суперечності, інтегрувати різні аспекти свого досвіду та формувати цілісне уявлення про себе - це ознака зрілості, до якої веде непростий, але надзвичайно цінний шлях.

Список використаних джерел

1. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Вікова психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
2. Кутішенко В. П., Ставицька С. О. Психологія розвитку та вікова психологія : Практикум : навч. посіб. К. : Каравела, 2009. 448 с.
1. 3.Баранова С. В. National conditions of the process of personal maturity formation in Ukraine. Психологічні науки: проблеми і перспективи. 2019. № 3. С. 45–52.
3. Костюк Г. С. Психологія. К: Радянська школа, 1969. 312 с.
4. Erik H. Erikson Childhood and Society. Random House. 1995. 397c.

Шубяковська Юлія Борисівна
студентка IV курсу
ОП «Психологічне консультування»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної психології
Зінченко Анна Вікторівна

До питання оцінки подолання стресових ситуацій особистістю в умовах війни

Майже 80% українців живуть у стані постійного стресу та тривоги, адже сьогодні наше суспільство переживає велику колективну психологічну травму. Для українців в умовах війни тривога та хвилювання перетворилися на колективний ПТСР, що став частиною нашого життя. Порушення сну, нічні кошмари, панічні атаки, смуток, страх, біль – усе це стало нашим сьогоденням. За даними Національної служби здоров'я України (НСЗУ), у 2021 році діагноз ПТСР був поставлений 3 167 пацієнтам, у 2022 році – 7 051 особі, у 2023 році кількість українців з ПТСР зросла до 12 494, а лише за два місяці 2024-го (станом на 6.03.2024 р.) вже діагностовано 3 292 випадки. Крім ПТСР, виділяють також комплексний посттравматичний стресовий розлад (КПТСР).

Не лише війна, а будь-яка подія, що несе в собі загрозу смерті або цілісності, може стати передумовою для розвитку ПТСР. При цьому досвід переживання воєнних дій не обов'язково призводить до такого діагнозу. Це залежить від стійкості людини, обставин, наявної підтримки та інших факторів. Хронічний стрес може призводити до емоційного виснаження, психосоматичних захворювань та зниження якості життя, а розуміння ефективних копінг-стратегій допомагає мінімізувати негативні наслідки стресу.

Ми провели дослідження в листопаді 2024 року за допомогою гугл-форми, яка була розповсюджена через фейсбук та інші месенджери. Кількість досліджуваних - 50 осіб, серед яких 42 особи жіночої статі та 8 – чоловічої. Переважна більшість опитуваних мешкає в Києві (34 особи), також в опитуванні взяли участь 3 особи з Харкова, по одній особі з Львівській,

Рівненській, Чернігівській та Донецькій областей, до дослідження долучились 3 особи, які виїхали за межі Україні в інші країни після лютого 2022 року. Найбільша група опитуваних у віці 45-50 (45%), наступною за кількістю іде група осіб віку 31-40 (32,6%), 24-30 (18,3%) та 18-23 (4,1%) відповідно.

Ми використали методику психологічної діагностики копінг-механізмів (Е.Хейм), яка призначена для оцінки стратегій подолання стресових ситуацій, що використовує особистість. Методика Е. Хейма дозволяє вивчити 26 варіантів копінгу, які залежать від конкретних ситуацій, і які впливають на три основні сфери психічної діяльності: когнітивну, емоційну та поведінкову. Ці стратегії можуть бути адаптивними, відносно адаптивними або неадаптивними. Методика дозволяє оцінити, наскільки адаптивними або неадаптивними є обрані стратегії, та розробити рекомендації щодо покращення навичок подолання стресу [1].

Проаналізувавши данні за методикою психологічної діагностики копінг-механізмів за Е.Хеймом ми виявили, що серед когнітивних копінг-стратегій у опитуваних переважають адаптивні стратегії проблемного аналізу (26%) та збереження самовладання (24%). За ними відповідно до аналізу даних іде надання сенсу (22%), відносність (12%), які належать до відносно адаптивних стратегій. Серед неадаптивних стратегій виявлена лише стратегія дисимуляції (10%). Адаптивна стратегія встановлення власної цінності виявлена у 3 опитуваних, що відповідає 6%. В результатах, які ми отримали, не діагностовано когнітивних копінг-стратегій ігнорування, покори, релігійності та розгубленості, що може свідчити про високу відповідальність і активну життєву позицію, схильність до раціонального аналізу та дій, низьку залежність від зовнішніх факторів підтримки та потенційно високий рівень стресострійкості.

Аналізуючи емоційні копінг-стратегії ми виявили, що переважаюча стратегія опитуваних (78%) – оптимізм. Серед інших стратегій, якими користуються опитувані, були придушення емоцій (10%), агресивність (6%), пасивна кооперація (2%), покірність (2%), емоційна розрядка (2%). Серед опитуваних не виявлені емоційні копінг-стратегії протесту та самозвинувачення.

За даними нашого дослідження найпоширенішою поведінковою копінг-стратегією опитуваних є відволікання (22%), яка є відносно адаптивною стратегією. На другому місці вибору знаходиться також відносно адаптивна стратегія компенсації (18%). 14% опитуваних обрали стратегії відступу та співпраці, 12% - конструктивної активності, 10% - альтруїзму, 8% - звернення та 2% - активного уникнення. Серед поведінкових копінг-стратегій 32 % опитаних дорослих українців обирають адаптивні стратегії, 52% обирають відносно адаптивні емоційні копінг-стратегії і 16% - неадаптивні.

Результати нашого опитування продемонстрували високий рівень адаптивності наших респондентів, які переважно використовують конструктивні та раціональні стратегії, що свідчить про їх зрілість особистості, стресостійкість та наявність внутрішніх ресурсів для подолання труднощів. Відповідно можна зробити висновок, що наявний потенціал у подоланні стресу українців можна посилити шляхом розвитку емоційної компетентності, відкритості, соціальної взаємодії та конструктивної активності. Регулярна психопрофілактика допоможе уникнути накопичення деструктивного досвіду та підвищити якість життя. Важливо робити акцент на тому, що травматичний досвід дає нам можливість не лише до пошуку нових можливостей, а й до глибшого переосмислення життя.

Список використаних джерел

1. Карамушка Л., Снігур Ю. Психологія вибору копінг-стратегії керівниками освітніх організацій : монографія. Київ : Ін-т психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, 2024. 188 с.

2. Мисловський І. Ризики симбіотичних зв’язків тероризму й масмедіа у висвітленні збройної агресії РФ проти України. Образ. 2024. № 1 (44). С. 72–82.

3. Pichurin V. Coping strategies and psychological readiness of students for professional work. Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports. 2015. No. 2. P. 58–64.

Щербій Вікторія Володимирівна,
студентка ІІ курсу магістратури,
ОНП «Теорія та практика наукової психології»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Ляшенко Олексій Андрійович

Вплив соціальної підтримки на посттравматичне зростання в період дорослішання

Дослідження впливу соціальної підтримки на посттравматичне зростання (ПТЗ) має суттєве значення, оскільки саме підтримка оточення виконує роль ключового модератора в процесі відновлення та зростання, після переживання травматичних подій. Емпіричні дані (Zhou X., Wu X., Zhen R., 2017) свідчать про те, що соціальна підтримка не лише знижує ризик розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР), а й сприяє активізації позитивних змін у структурі особистості, зокрема переоцінці життєвих цінностей, формуванню нових життєвих смислів, пріоритетів, цінностей тощо.

В контексті України, де молодь безпосередньо стикається з наслідками воєнного конфлікту, наявність доступної соціальної підтримки набуває особливої актуальності. Вона постає як природний ресурс, який може бути ефективно використаний у процесах профілактики дезадаптації та психосоціальної реабілітації.

Наукові дослідження останніх десятиліть демонструють стійкий кореляційний зв'язок між наявністю соціальної підтримки та рівнем посттравматичного зростання. Метааналіз італійських дослідників виявив, що стабільна соціальна підтримка асоціюється з підвищенням рівня ПТЗ на 35–40% (Prati G., Pietrantoni L., 2009). Цей ефект реалізується через кілька основних механізмів:

1. Когнітивна переробка травматичного досвіду. Як зазначають основоположники теорії посттравматичного зростання Р. Тедескі та Л.Калхун, соціальні взаємодії створюють безпечний простір для реконструкції травматичного наративу (Tedeschi R., Calhoun L., 2004). За наявності підтримки індивід отримує можливість інтегрувати травматичний досвід у структуру особистості через спільні цінності та колективне осмислення. Натомість соціальна ізоляція, за даними інших зарубіжних дослідників, сприяє закріпленню дисфункціональних когнітивних схем, які блокують потенціал зростання (Ehlers A., Clark D. 2000).

2. Емоційна підтримка як чинник нормалізації психологічних реакцій. Соціальна підтримка, зокрема емоційна, відіграє важливу роль у зниженні тривожності та сприяє формуванню адаптивних емоційних реакцій у людей, які пережили травматичні події. Відчуття підтримки від близьких і емоційна валідація допомагають не тільки стабілізувати емоційний стан, але і зменшують негативні психологічні наслідки травматичних подій та сприяють ПТЗ. У період дорослішання, така підтримка є особливо важливою, оскільки, з одного боку, допомагає молодим людям впоратися з емоційними випробуваннями. А з іншого боку, розвиває емоційну зрілість, що є важливим фактором як успішної адаптації в дорослому житті, так і посттравматичного зростання.

3. Інструментальна підтримка як стимул адаптивної поведінки. Практична допомога з боку оточення, така як підтримка у вирішенні побутових або фінансових проблем, підвищує почуття особистої ефективності та контролю за ситуацією. Це дозволяє людині активніше долати труднощі, відновлюватися та зростати після травми. У період

дорослішання, коли молоді люди часто стикаються з новими викликами і необхідністю самостійно приймати важливі рішення, інструментальна підтримка є особливо важливою. Вона дозволяє молоді почуватися більш впевненою у своїх силах і краще адаптуватися до змін. Без такої підтримки може виникнути відчуття втрати контролю над життям, фрустрації, що ускладнює процес переходу до дорослого життя і знижує рівень посттравматичного зростання.

Важливо, що українське суспільство характеризується вираженими колективістськими рисами. Саме тому, традиційні практики взаємодопомоги — інституціоналізовані сімейні зв'язки, громади, ініціативи взаємопідтримки — формують потужний, а головне, доступний соціально-психологічний ресурс. Так у воєнний період ці механізми реалізуються через волонтерський рух, неформальні мережі підтримки, а також через збереження традиційних обрядових практик (наприклад, гаївки, святкування Івана Купала, колективне малювання писанок), які посилюють соціальну згуртованість та почуття належності до спільноти.

Таким чином, соціальна підтримка в період дорослішання виступає як багатоаспектний чинник, що заслуговує подальшого системного вивчення та інтеграції в програми психологічної допомоги, профілактики та реабілітації.

Список використаних джерел

1. Ehlers, A., & Clark, D. M. (2000). A cognitive model of posttraumatic stress disorder. Behaviour research and therapy, 38(4), 319-345. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0005796799001230
2. Prati, G., & Pietrantoni, L. (2009). Optimism, Social Support, and Coping Strategies As Factors Contributing to Posttraumatic Growth: A Meta-Analysis. Journal of Loss and Trauma, 14(5), 364–388. URL: https://doi.org/10.1080/15325020902724271
3. Tedeschi, R. & Calhoun, L. (2004). Posttraumatic growth: conceptual foundations and empirical evidence.. Psychological Inquiry - 15. pp.1-18.
4. Zhou, X., Wu, X., & Zhen, R. (2017). Understanding the relationship between social support and posttraumatic stress disorder/posttraumatic growth among adolescents after Ya'an earthquake: The role of emotion regulation. Psychological trauma: theory, research, practice, and policy, 9(2), 214. URL: https://psycnet.apa.org/record/2016-49328-001

Якубова Аліса Максимівна
студентка IV курсу
спеціальності «Психологія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вольнова Леся Миколаївна

Насильство в сім'ї як чинник виникнення психосоматичних симптомів

Актуальність дослідження. Історія людства переконливо свідчить, що основи буття людини, її ставлення до соціального і природного середовища, духовні, моральні та світоглядні цінності закладаються в сім'ї. Психологічне здоров'я родини впливає на людину, її долю, життєвий шлях, бачення моделі своєї майбутньої сім'ї. Тому насильство в сім'ї, його поширення та виникнення нових форм і виявів руйнують не лише гармонію, злагоду, здоров'я членів родини, а й є однією з передумов появи психосоматичних симптомів і розладів у людей, що постраждали від нього.

Ступінь розроблення проблеми. Одним із найбільш складних і менш вивчених видів сімейного насильства є психологічне насильство, яке охоплює словесні образи, погрози, приниження, переслідування, залякування та інші дії, що спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль над її репродуктивною сферою, а також завдання шкоди психічному здоров'ю постраждалої особи. Психологічне насильство може призвести до побоювань за власну безпеку або безпеку третіх осіб, емоційної невпевненості, нездатності захистити себе, а також спричиняти значну шкоду психічному здоров'ю особи [1]. Фахівець із запобігання домашньому насильству Луіс Аларкон визначає насильство як дії, що здійснюються однією або кількома особами і мають такі характерні ознаки: по-перше, вони здійснюються умисно і спрямовані на досягнення певної мети; по-друге, ці дії завдають шкоди (фізичної, моральної, матеріальної тощо) іншій особі; по-третє, вони порушують права та свободи людини; по-четверте, особа, яка здійснює насильство, має значні переваги – фізичні, психологічні тощо [3]. Психологічне насильство проявляється також через брутальне ставлення до родичів або друзів члена сім'ї, завдання шкоди домашнім тваринам, а також у знищенні, пошкодженні або приховуванні особистих речей, предметів, прикрас тощо [2, с. 56].

Виклад основного матеріалу. Будь-яке насильство над особистістю є потужним психотравмуючим фактором, здатним викликати значний дисбаланс між внутрішніми адаптаційними механізмами людини та зовнішніми викликами, які виникають у конкретних життєвих ситуаціях. Такий дисбаланс може стати причиною розвитку різноманітних емоційних порушень, що мають різну ступінь тяжкості та глибини. Для ефективного вивчення проблеми важливо розглядати психологічні особливості агресора, його мотивацію та поведінкові патерни, а також досліджувати фактори, які роблять людину жертвою насильства.

Психосоматичні розлади також можуть бути пов'язані з особливостями емоційно-особистісного реагування, що призводить до порушень здоров'я через саморуйнівну поведінку, зокрема адикції. Ці розлади зумовлені специфічними рисами особистості та її переживаннями, що провокують порушення здоров'я через деструктивну поведінку. Різні форми насильства, зокрема фізичне, емоційне або сексуальне насильство, можуть спричиняти хронічний стрес у потерпілих, що призводить до порушень нервово-психічної регуляції. Тривале перебування в умовах насильства викликає постійну активацію стресових реакцій в організмі, зокрема вегетативної нервової системи. Це, в свою чергу, може викликати порушення у роботі органів і систем, таких як серцево-судинна, травна, ендокринна системи, що є типовими проявами психосоматичних розладів.

Методи психологічної допомоги жертвам домашнього насильства з психосоматичними симптомами є комплексними, спрямованими на відновлення психічного та фізичного здоров'я постраждалих через надання цілісної підтримки. Для запобігання повторювального характеру ситуації сімейного насилля в житті особистості, що вже стикалася з ним, необхідно посприяти формуванню адекватної самооцінки, любові до себе і позитивного ставлення до життя.

Висновок. Психологічне насильство в сім'ї є серйозним чинником розвитку психосоматичних розладів, оскільки хронічний стрес, викликаний насильством, порушує психічну та фізіологічну рівновагу особистості. Комплексний підхід до психологічної допомоги жертвам домашнього насильства сприяє відновленню їхнього психічного здоров'я та запобіганню повторенню травматичного досвіду.

Список використаних джерел

1. Герасіна Л. М. Насильство як соціальна деструкція. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». 2015. № 1148. С. 35–40.

2. Гончарова Т. В. Насильство дітей у сім'ї: умови, причини й фактори виникнення. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2010. № 4. С. 47–53.

3. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII від 07.12.2017 р. (Відомості Верховної Ради (ВВР)), 2018, № 5, ст. 35.

ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ ІМЕНІ АНАТОЛІЯ АВДІЄВСЬКОГО

Зеніна Катерина Олексіївна
студентка IV курсу
спеціальності 014
«Середня освіта
(Музичне мистецтво)»

Науковий керівник –
доктор наук, професор
Паньків Людмила Іванівна

Фортепіанна творчість М. Лисенка в контексті

сучасної української музичної педагогіки

Буремні події в Україні, пов'язані з боротьбою нашого народу проти російської окупації, викликали потреби актуалізації національних культурних надбань. Звернення до національного простору музичної педагогіки пов'язується, перш за все, з постаттю Миколи Віталійовича Лисенка – основоположника української класичної музики та національної музичної педагогіки. Його називають символом української культури, «батьком української музики», музичним революціонером, який випередив свій час [1].

Микола Віталійович Лисенко (1842 - 1912) все своє життя присвятив музиці, її ствердженню в українській культурі. Його творча особистість надзвичайно багатогранна: композитор, визначний піаніст і хоровий диригент, педагог, громадський діяч і збирач пісенного фольклору. Творчий доробок Миколи Лисенка став фундаментом нашої української культури як невід'ємної частини світової культури.

Започаткував М. Лисенко і традиції української фортепіанної педагогіки. Згідно дослідження К. Шамаєвої [5], основу музичної педагогіки Лисенка складали просвітництво, залучення учнів до національних джерел через активне музикування, використання різноманітних музичних жанрів. У навчанні учнів гри на фортепіано М. В. Лисенко акцентував передусім естетично-виховні завдання - уведення у світ музики, розвиток творчої фантазії, художнього смаку тощо. Доказом цього, на переконання дослідниці, слугують «Репертуарні зошити» для курсу гри на фортепіано, складені М. В. Лисенком для учнів його школи [5, с.2].

Дослідники неодноразово підкреслюють, що у навчанні учнів гри на фортепіано М. Лисенко надавав великого значення засвоєнню принципів аплікатури, виразності фразування, чіткості артикуляції, штрихів тощо, пропонуючи учням власні музичні твори та обробки народних пісень [1; 3; 5] .

Фортепіанна творчість захоплює М. Лисенка упродовж усього життя. Доробок фортепіанних творів композитора охоплює і великі форми (соната), середні (два концертні полонези, дві рапсодії на українські теми,), сюїти «(Українська сюїта у формі старовинних танців нам основі народних пісень»), а також невеликі п'єси («Пісні без слів», «Мрії», «Ескізи», ноктюрни, вальси, баркарола, різнохарактерні фортепіанні мініатюри).

Важливою рисою фортепіанної творчості Лисенка є глибоке проникнення в народну музичну традицію. Композитор творчо переосмислював українські народні мелодії, використовуючи характерні інтонації, ритміку та образність народної музики.

Значна частина фортепіанного доробку Лисенка має виразну вокальну природу. Піаніст має вміти відтворювати вокальну основу та пісенність його творів. Відмічаємо широку панораму звучання – від легкого прозорого в ліричних мініатюрах до потужного драматичного звуку в масштабних творах.

Виконання творів Лисенка вимагає глибокого розуміння особливостей української музичної культури. Піаніст повинен відчувати специфічну ритміку, інтонаційні звороти та ладову основу, характерні для української народної музики.

У фортепіанній творчості М. В. Лисенка поєднано класичні європейські форми (сонатну, варіаційну, рондо), романтичні прийоми піанізму (рубато, агогічні відхилення, педалізація), українську народну мелодику та ритміку.

У контексті сучасної музичної педагогіки, вважаємо основними рисами фортепіанного спадку Лисенка такі, як-от:

- національна основа музичної мови (твори Лисенка базуються на українському фольклорі, що дозволяє учням знайомитися з особливостями національної музичної культури через виконавську практику);
- різнорівнева складність творів - від простих мініатюр до технічно складних концертних п'єс (дозволяє використовувати їх на різних етапах навчання);
- жанрове розмаїття - обробки народних пісень, танцювальні мініатюри, програмні твори, сонати, рапсодії (сприяє всебічному розвитку піаніста).

Отже, в умовах сучасної мистецької освіти фортепіанна творчість М. В. Лисенка набуває особливого значення як засіб збереження та розвитку національних музичних традицій, формування національної ідентичності музикантів та збагачення світової музичної культури. Фортепіанна творчість М.В. Лисенка є «золотим фондом» української музичної педагогіки. Глибоке народне коріння, високохудожня образність, технічна досконалість та національний колорит зробили його твори класикою української музики.

Список використаних джерел

1. Архімович Л.М., Гордійчук М.М. М.Лисенко: життя і творчість: монографія. Київ: Музична України, 1992. 256 с.
2. Гуральник Н. П. Історія музичної освіти України: курс лекцій для студентів музичних спеціальностей ВОЗ мистецького спрямування. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. 31с. https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12657/istoriya_muzychnoi_osvity.pdf?sequence=3&isAllowed=y
3. Отич О.М. Мистецька освіта: ретрспективний аналіз та сучасні тенденції розвитку в Україні. *Мистецька освіта в контексті європецйської інтеграції: теоретичні та методичні засади розвитку*: тези доп. міжнар. наук. конф. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. С.22-24.
4. Паньків Л., Василенко Н. Жанри української фортепіанної музики в контексті розвитку світової культури. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]*. Ніжин. 2013. 11.С.40-43.
5. Шамаєва К.І. Родинний доробок Лисенків. Батько – дочка. Микола – Мар'яна. *Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг*. Київ. 2022. **http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1554**
6. Шульгіна В.Д. Українська музична педагогіка: підручник [для студ. Вищ. Навч. Закл.]. Київ: НАКККіМ, 2016. 264 с. https://kmaecm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/shulgina.ukr.muz.pedagogika-pidruchnyk-2016-nov.pdf
7. Українська фольклористична енциклопедія / [голов. ред Г. Скрипник]: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ, 2019. 840 с.

Лісова Ірина Сергіївна
студентка ІІ курсу
спеціальності «014 середня
освіта (Музичне мистецтво)»

Науковий керівник:
кандидат пед. наук, професор
Глазунова Ірина Кимівна

Формування умінь художньо-педагогічної інтерпретації

музичного твору в майбутніх учителів музичного мистецтва

В умовах модернізації вищої освіти набуває актуальності проблема підготовки фахівця високого професійного рівня. Ця проблема існує і в підготовці вчителя музичного мистецтва, який за роки навчання у ЗВО набуває фахову компетентність. Художня інтерпретація є важливим аспектом у виконанні будь-якого музичного твору. Вона включає в себе цілий комплекс набутих знань і навичок, які формуються у процесі навчання, психологічного та фізичного розвитку, під впливом усвідомлення різних аспектів та сфер культурного життя.

Проблема художньо-педагогічної інтерпретації музичного твору полягає у формуванні та розвитку комплексу професійно-особистісних властивостей студента: творчих здібностей, уяви, ерудиції, волі, емоційності, а саме головне – фахової компетентності. Формування умінь художньо-педагогічної інтерпретації музичного твору є необхідною складовою професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, яка набуває актуальності в сучасних умовах.

Поняття інтерпретація (від латинського «interpretatio» - роз'яснення, тлумачення), широко поширене у багатьох сферах науки та культури. Цей термін може відноситися до наукових текстів, літературних творів, образотворчого та музичного мистецтва. [1]. Розглядається в роботах з філософії (О. Катрич «Виконавський стиль та музичне стилетворення», В. Крицький «Філософські засади формування образної сфери людини» та ін.); в музично-педагогічній літературі (Г. Коган «Питання піанізму» 1968 р., Л. Масол «Формування образного мислення» 2000р., Г. Падалка «Музична освіта: Естетичні виміри удосконалення», О. Рудницька «Загальна та мистецька педагогіка», О. Щолокова «Концепція художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя» 2001р.).

В педагогічній діяльності художня інтерпретація набуває нових характерних особливостей, оскільки у свідомості майбутніх учителів музичного мистецтва необхідно об'єднати мистецькі та педагогічні знання. Доведено, що художньо-педагогічна інтерпретація стає методом пізнання, якщо ґрунтується на принципах ретроспекції та актуалізації, розкритих у дослідженнях О. Котляревської [2].

З точки зору Г. Падалки, сформована здатність до художньо-педагогічної інтерпретації музичного твору свідчить про вищий ступінь професіоналізму в галузі музичної педагогіки [5], а з нашої – дає можливість успішно розв'язати проблему формування фахової компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Аналіз наукової літератури засвідчує наявність різних підходів до визначення такого поняття як «компетентність»: як досвід (І. Бех), наявність певних умінь та навичок (О. Биковська), синтез особистісно-психічних якостей (О. Кононко), результативна модель дій (В. Слот), здатність, здібність (Т. Єрмаков). Розкриваються різні аспекти «професійної компетентності»: від складного багатовимірного феномену (І. Михайліченко, П. Третьяков) до визначення ключових компетентностей та окремих аспектів формування професійних компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва (О. Горбенко, Н. Мурована).

Слід сказати, що формування фахової компетентності здійснюється, в першу чергу, на індивідуальних заняттях як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Тут педагог-інтерпретатор, використовуючи різні вербальні, виконавські та педагогічні прийоми, необхідні форми й методи роботи, навчає студента самостійно розкрити художній образ музичного твору. Реалізація такої мети відбувається при осмисленні та усвідомленні студентами різних типів інтерпретацій, що складають зміст художньо-педагогічної інтерпретації музичного твору. Саме поняття інтерпретації пронизує різні види людської діяльності.

Вживаючи термін «художньо» в словосполученні «художньо-педагогічна інтерпретація», ми підкреслюємо мистецьку основу, те, на що спрямоване як виконавське, так і словесне тлумачення музичного твору. Слово «педагогічна», в понятті «художньо-педагогічна інтерпретація», також стосується як виконавського, так і словесного аспектів тлумачення музики, спрямовуючи увагу на педагогічний характер інтерпретаційних дій.

Функціями художньо-педагогічної інтерпретації музики виступають такі, як: пізнавальна (роз'яснення музичного навчального матеріалу, його доступний виклад); освітня (осмислення мистецького матеріалу і відтворення його в навчальній аудиторії й забезпечення виховного ефекту навчання); розвивальна (розвиток певних якостей студентів (учнів) і т. ін.).

Навчання такому типу інтерпретації студентів є суттєвим і необхідним, бо саме завдяки їй відбувається перетворення мистецтвознавчих знань у педагогічні. У результаті відтворюється нова якість творів, пов'язаних з пізнавальними, освітніми, розвивальними можливостями мистецтва, що дозволяє формувати виконавські та професійні компетенції майбутніх фахівців, бо саме змістовна частина твору є могутнім засобом, за допомогою якого педагог здійснює цей процес.

Різні типи інтерпретацій студенти можуть реалізовувати на «педагогічному практикумі» зі слухання музики, який бажано проводити на всіх курсах. У контексті такого практикуму майбутні вчителі повинні будувати свою діяльність, максимально наближаючи її до діяльності вчителя музичного мистецтва, відтворювати різні типи художньої інтерпретації музичного твору.

Тому стає зрозумілою актуальність проблеми формування художньо-педагогічної інтерпретації музичного твору у студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів як необхідного чинника формування фахової компетенції майбутніх учителів музичного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Гузій Н.В.(2004). Основи педагогічного професіоналізму: Навч. посібник. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова.155с.

2. Котляревська О. І.(1996). Варіативний потенціал музичного твору: культурологічний аспект інтерпретування: автореф. … кандидата мистецтвознавства. К.: Вища освіта. 19 с.

3. 3. Ляшенко О. Д. (2011). Художня інтерпретація творів мистецтв в теорії та практиці наукового аналізу. Неперервна професійна освіта : теорія і практика : наук.-метод. журнал. Вип. 2. К.: Либідь. С. 54–64.

4. Мельничук С.Г.(1995). Формування естетичної культури майбутніх учителів. К.: Вища школа.198с.

5. Падалка Г. М. (2004). Художньо-педагогічна інтерпретація музики в структурі професійної підготовки музиканта-педагога. Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. Вип. 5. К.:НПУ імені М.П. Драгоманова. С. 3 – 9.

Орловська Єлізавета Олексіївна
студентка ІІІ курсу,
спеціальності «музичне мистецтво»

Науковий керівник:
Доктор пед. наук, професор
Зайцева Алла Віталіївна

Функції художньо-комунікативної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва

Сьогоднішні бурхливі цивілізаційно-глобалізаційні суспільні процеси вимагають високого рівня культури педагогічного спілкування вчителя музичного мистецтва, що передбачає його здатність регулювати міжособистісні стосунки, організовувати плідну художньо-навчальну взаємодію з учнями. Нові музичні враження, таємниця композиторського задуму, краса художнього образу, обґрунтованість аналітичних висновків стають об'єктом спільних інтересів, бажань та прагнень суб'єктів взаємодії з мистецтвом. У контексті діалогічної парадигми значною мірою актуалізуються зміст і функції комунікативної культури майбутнього вчителя музики в його практичній діяльності.

У науковій літературі існує визначення змістового наповнення поняття «функція» (від лат. «functio» – виконання, здійснення) як якісної характеристики, що спрямована на забезпечення, підтримання і розвиток системи.

В якості функцій комунікативної культури дослідник І. Бех виділяє наступні:

- інтегративна (комунікативна культура інтегрує педагога в науково-педагогічну спільноту, соціально-наукове співтовариство);
- диференційна (педагог включається в педагогічний процес як яскрава індивідуальність, що бажає і здатна вести рівноправний діалог із науковою спільнотою);
- смисложиттєва (за допомогою комунікативної культури педагог пізнає самого себе, будує стратегічну ієрархію цінностей) [1, с. 34].

Спираючись на функції мистецької освіти, які виходять із усвідомлення внутрішньої сутності мистецтва, передбачають взаємодію мистецтва і педагогіки, ми виокремлюємо ряд принципово важливих функцій художньо-комунікативної культури вчителя музичного мистецтва, що набувають особливого значення в умовах модернізації системи мистецької освіти, а саме: аксіолого-збагачувальну; контактно-координаційну; прогностично-планувальну; амотивно-перцептивну; інтерактивну; духовно-герменевтичну.

- *аксіолого-збагачувальна функція* – спрямована на актуалізацію ціннісно-гуманістичних орієнтирів сприйняття мистецтва учнями;

- *контактно-координаційна функція* – забезпечує мобільність (своєчасність) педагогічного управління певною художньо-комунікативною ситуацією;

- *прогностично-планувальна* функція – підпорядкована попередньому визначенню (проектуванню) загальної композиції та методичній «інструментовці» навчальних ситуацій спілкування учнів з мистецтвом, визначенню стратегії взаємодії вчителя з учнями на грунті мистецтва;

- *амотивно-перцептивна функція* – реалізується через уміння «зчитувати» емоційний стан учня за виразом обличчя, рухами, вербальними і невербальними реакціями тощо; вимагає відмови від рольових масок, безумовного прийняття учня, включення у процес взаємодії його ціннісно-почуттєвого досвіду;

- *інтерактивна функція* – забезпечує тотожність цілепокладання у художньо-комунікативних діях вчителя і учня;

- *духовно-герменевтична функція* – безпосередньо зорієнтована на встановлення духовних вимірів співбуття вчителя і учня на грунті осягнення мистецтва. Зокрема, академік І. Зязюн наголошує на закономірності зосередження в естетичному почутті, викликаному мистецьким твором, етичних норм та всіх психологічних складників людської духовності, завдяки чому сприйняття художнього твору, передусім через почуття і переживання особистостію, дозволяє їй дійти до глибинних психологічних зрушень, очищення, катарсису, мотивованих ідеалів, життєвих цілей [2, с. 83].

Вважаємо, що в реальному музично-освітньому процесі виділені функції виступають в гармонійній цілісності і тільки у своїй інтегративній єдності забезпечують підвищення рівня художньо-комунікативної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ipv.org.ua/content/56-2012-09-04-22-32-01.html.
2. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І.А.Зязюна. 3-тє вид., доп. і перероб. Київ: СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.
3. Зязюн І.А. Освітній простір культури в педагогічній теорії. Професійна освіта: педагогіка і психологія: пол.-укр. Журнал [за ред. Т.Левовицького, І. Вільш, І.А.Зязюна, Н.Г.Ничкало]. Ченхстохова; К., 2005. вип.VII. С. 35 - 46.

Строкач Лілія Володимирівна
Студентка IV курсу
Спеціальності "Музичне мистецтво(014)"

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Згурська Наталія Миколаївна

Роль музичного мистецтва у розвитку емоційної стійкості молодших школярів

В умовах сучасного світу, коли учні часто стикаються зі стресом, високими навчальними вимогами та соціальними викликами, емоційна стійкість стає критично важливою для їхнього психологічного благополуччя та успішного розвитку.

Емоційна стійкість – це здатність людини справлятися зі стресовими ситуаціями, контролювати власні почуття, адаптуватися до змін і зберігати позитивний психологічний стан. У дитячому віці ця навичка ще тільки формується, і тому навчальний процес повинен включати методи, що сприяють її розвитку.

Дослідження показують, що молодші школярі ще не мають достатнього досвіду для самостійного управління емоціями. Вони швидко реагують на зовнішні подразники, можуть втрачати мотивацію при труднощах або навпаки – відчувати надмірне збудження, що заважає концентрації. У цьому контексті музичне мистецтво виступає унікальним інструментом, який допомагає дітям краще розуміти свої емоції, виражати їх та знаходити внутрішню рівновагу.

Слід зазначити, що музика має потужний вплив на психоемоційний стан дитини. Доведено, що різні ритми, темпи та мелодії можуть викликати певні емоції. Спокійна, мелодійна музика зменшує рівень тривожності, сприяє розслабленню; активна, ритмічна музика допомагає підняти настрій, додає енергії; повільні та плавні композиції можуть викликати почуття умиротворення та стабілізувати емоційний фон. Ці особливості можна

ефективно використовувати на уроках музичного мистецтва для розвитку емоційної стійкості дітей. Наприклад:

Музичні паузи для зниження стресу. Уроки музики можуть містити короткі релаксаційні вправи, під час яких діти слухають спокійну інструментальну музику, або виконують легкі ритмічні вправи. Це допомагає знімати напругу, нормалізує дихання та серцевий ритм.

Вокальна діяльність як спосіб самовираження. Спів – це природний спосіб виплеснути емоції. Діти, які регулярно співають, краще контролюють свої емоції, адже процес співу активізує дихальні практики, які зменшують рівень стресу. Крім того, спільне виконання пісень сприяє згуртованості класу та розвитку соціальних навичок.

Ритмічні ігри для розвитку самоконтролю. Виконання ритмічних вправ допомагає дітям навчитися координувати свої рухи, контролювати імпульсивність та концентрувати увагу. Наприклад, вправи на повторення ритмічного малюнка вимагають зосередженості та терпіння, що позитивно впливає на розвиток самоконтролю.

Прослуховування музики для регуляції емоцій. Учні можуть аналізувати, які емоції викликає та чи інша музика, вчитися розпізнавати власний настрій і знаходити способи його регулювання. Обговорення музичних творів допомагає розвивати емоційний інтелект та вміння рефлексувати.

Гра на музичних інструментах для концентрації та емоційного балансу. Гра на інструментах сприяє розвитку моторики, уваги та терпіння. Крім того, це чудовий спосіб для дитини висловити свої емоції без слів, що особливо важливо для тих, кому складно відкрито говорити про свої почуття.

Сьогодні, коли діти часто відчувають напругу через зовнішні фактори, уроки музичного мистецтва можуть стати безпечним простором для зняття тривожності, адже прослуховування знайомих і улюблених мелодій, виконання пісень, що мають позитивне значення, або навіть просте ритмічне плескання в долоні допомагає стабілізувати емоційний стан у дітей та дорослих.

Особливо корисним є використання традиційної української музики, яка не тільки створює емоційну безпеку, а й дає дітям відчуття зв’язку з культурною спадщиною. Це сприяє формуванню позитивної самооцінки та внутрішньої гармонії.

Отже, уроки музичного мистецтва відіграють ключову роль у формуванні емоційної стійкості молодших школярів. Завдяки музиці діти вчаться керувати своїми емоціями, розвивають самоконтроль, емпатію та комунікативні навички. Інтеграція музичних методик у навчальний процес допомагає не тільки краще засвоювати матеріал, а й сприяє психологічному благополуччю учнів. Саме тому варто приділяти більше уваги музичному вихованню як засобу розвитку гармонійної, соціально адаптованої особистості.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
2. Волинець Г. М. Роль музичного мистецтва у розвитку емоційної сфери дітей молодшого шкільного віку / Мистецтво та освіта. 2020. № 3. С. 15–19.
3. Гребенюк О. Психологія емоцій: Навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2007. 280 с.
4. Назарова Г. В. Музикотерапія в системі виховання дітей молодшого шкільного віку / Педагогічний альманах. 2019. № 43. С. 101–106.
5. Рогальська Ю. С. Вплив музичного мистецтва на психоемоційний стан дітей молодшого шкільного віку / Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип. 42. С. 128–133.
6. Shatin D. Music and Emotion: Theory and Research. Oxford University Press, 2001. 432 p.

7. Juslin P. N., Sloboda J. A. Music and Emotion: Theory and Research. Oxford: Oxford University Press, 2001. 512 p.

Ян Тінтін
студентка ІУ курсу
спеціальності «Музичне мистецтво»

Науковий керівник:
доктор пед. наук, професор
Горбенко Сергій Семенович

Музично-творча активність обдарованих учнів початкової школи та шляхи її розвитку

Перші спроби постановки проблеми формування особистості засобами музики були накреслені ще за часів античності (Піфагор, Платон, Аристотель) і пронизували в різних аспектах творчість філософів, музикознавців, педагогів Середньовіччя, Відродження, Нового часу. Суттєву увагу осмисленню ролі музики в розвитку особистості приділяли, А. Шопенгауер, Г. Гегель, Е. Гуссерль, І. Кант, О. Шпендлер, Т. Адорно, Ф. Ніцше, Ф. Шеллінг та ін. Однак ґрунтовні наукові дослідження стосовно музичної діяльності та її вияву обдарованості індивіда почалися тільки в середині XIX століття, а музичність була осмислена у наукових працях тільки на початку XX століття. Наукові інтереси дослідників охоплювали проблеми походження музичності, побудови її структури, вивчення природи музичного таланту. На перших етапах досліджень спадковість таланту розглядалася як вроджена якість особистості, як властивість, успадкована від природи.

Музична освіта в Китаї увійшла в систему шкільної освіти й посідає одне з головних місць. Це пов'язано з тим, що освіта в Китаї перестає орієнтуватися лише на виховання людини для суспільства, а виховує всебічно розвинену творчу особистість, яка має бути гармонійною у всьому. Провідне завдання, що стоїть перед музичною освітою в Китаї – підтримка традиційної музичної культури. Проте основна мета уроків музичного мистецтва в школі – всебічне виховання дітей, особлива увага обдарованим дітям, прищеплення їм основ і навичок естетичної культури, розвитку творчої активності та загальноприйнятних людських цінностей. В процесі загальної музичної освіти найбільш доступною й поширеною в музично-освітньому середовищі вважається вокально-хорова робота [2, с. 28]. Таким чином, кроскультурний аналіз проблеми музичної обдарованості в українських і китайських дослідженнях дозоляє зробити деякі узагальнення, зокрема про відсутність єдиного підходу до визначення обдарованості, оскільки концепції обдарованості відрізняється між собою навіть у межах культур. Музичне мистецтво – яскравий та незамінний засіб формування цілісної особистості дитини, її ціннісно-життєвих орієнтацій. Українські засади музичного виховання дуже схожі зі східними. І в Україні, і в КНР під методами музичного виховання розуміють способи взаємодії педагога і дітей, які дають змогу дитині засвоїти елементарні знання про музику, оволодіти практичними навичками.

Досліджуючи проблему розвитку творчої активності учнів, ми покладалися на педагогічні погляди українських учених – І. Беха, Г. Костюка, О. Савченко, В. Сухомлинського та ін., які вважають за необхідне у процесі навчання досягати поставленої мети за рахунок творчих можливостей учнів. Орієнтація на творчу діяльність учнів була для них значно важливішою, ніж для інших педагогів. В. Сухомлинський писав: «Творче натхнення – людська потреба, в якій особистість знаходить щастя. Переживаючи духовне задоволення від того, що вона творить, людина по-справжньому відчуває, що вона живе. Без творчості, без натхнення процесом і результатами творення духовних цінностей

неможливо уявити життя учнів. Творчість починається там, де інтелектуальні й естетичні багатства, засвоєні, здобуті раніше, стають засобом пізнання, освоєння, перетворення світу. При цьому людська особистість немовби зливається із своїм духовним надбанням» [4; 323].

У системі творчого активності В. Моляко визначив такі складові: задатки, схильності, що виявляються в підвищеній чутливості, вибірковості, перевагах, систематичність вияву інтересу, допитливість, прагнення до створення нового, схильність до вирішення й пошуку проблем; швидкість у засвоєнні нової інформації, утворення асоціативних масивів; схильність до постійного порівняння, зіставлення; вияв загального інтелекту — розуміння, швидкість оцінок і вибору шляху вирішення, адекватність дій; емоційна забарвленість окремих процесів, наполегливість, цілеспрямованість, рішучість, працьовитість, систематичність у роботі, сміливе прийняття рішень; творчість, що передбачає уміння комбінувати, знаходити аналоги, реконструювати; порівняно швидке оволодіння уміннями, навичками, прийомами, здатність розробляти особистісні стратегії й тактики у розв'язанні нових проблем, завдань; пошук виходу із складних, нестандартних, екстремальних ситуацій [1].

Сучасна школа вимагає пошуку методів навчання і втілення їх у навчальний процес, які стимулювали б рефлексію, самосвідомість, прийоми саморегуляції дій учнів, що вирізняються цілеспрямованими інтересами, нестандартним мисленням і здібностями. Як свідчить практика, ефективними є проблемно-моделюючі ігри на уроках музичного мистецтва, ігрові ситуації, самостійне створення музичного супроводу до запропонованого оповідання, картини, функціонування творчої лабораторії, театральна гра, складання мелодії на заданий текст, створення малюнків на прослухану музику тощо. Учнями разом з педагогом можуть розроблятися різноманітні теми з науковим обгрунтуванням, наприклад: «Інтеграція літератури та музики», «Якби Моцарт вів щоденник», «Інтеграція літератури і музики», «Секрети музичного письма і мислення», «Творча майстерня композитора» та ін.

На заняттях з музики пропонується виконання таких завдань, як аналіз свого ставлення до музичного твору; визначення почуттів, що викликає музика; оцінка своїх творчих можливостей у виконанні творів; знаходження способів самовираження у створенні музичної композиції. Практика самоаналізу і самовираження є однією з важливих умов формування творчої особистості, здатної до саморегуляції, самостійності, самооцінки й самоактуалізації і, врешті- решт до самотворчості.

Як свідчить практика, успішний розвиток обдарованості дитини можливий тільки при повазі до її особистості, спрямованості на позитивний результат, за умов, коли навчальна інформація набуває для неї персонально значущої цінності. Отже, оптимальне поєднання запропонованих методів і прийомів, форм роботи позитивно впливає на розвиток обдарованості учнів молодших класів, їх саморозвиток та успішну самореалізацію в усіх сферах життєдіяльності.

Список використаних джерел

1. 1.Моляко В.О. Напередодні ери обдарованості. *Обдарована дитина.* 2000. №1. С.2-4. 2.

2. Науменко С. С. Педагогічний вимір поняття обдарованості у КНР. Науковий журнал

3. Причорноморського науково-дослідного інститут економіки та інновацій. Серія:

4. «Іноваційна педагогіка». 2021. Вип. 35. С. 40–44.

5. 3.Степенко Г.В., Бургін М.С. Обдаровані діти: навчання і розвиток. *Обдарована дитина*.

6. 2008.№3. С.6-9.4.Сухомлинський В.О. Школа радості. *Вибрані твори в 5-ти тт. Т.3*. Київ: 1976. С.7-300.

Варфоломієва Карина Романівна
студентка І курсу
другого рівня вищої освіти
спеціальності 025 Музичне мистецтво

Науковий керівник:
доктор філософії,
старший викладач Мольдерф Тетяна Михайлівна

Специфіка вокально-технічної підготовки студентів-вокалістів мистецьких коледжів

Актуальність дослідження обумовлена зростаючими вимогами до професійної підготовки майбутніх вокалістів передвищої фахової освіти, у процесі якої якісне формування їх вокально-технічних навичок складає потужний ресурс для набуття подальшої вищої освіти мистецького спрямування. Важливо акцентувати специфічний ювенальний вік здобувачів мистецьких коледжів (15-19 років) як *постмутаційного періоду* та важливого етапу правильної постановки голосу й вдосконалення художньо-виконавської майстерності, про що й наголошують українські дослідники.

Зокрема О. Козій звертає увагу на особливості вокальної підготовки студентів, наголошує на їх вікові характеристики й розвиток голосового апарату та визначає адаптацію голосових складок до нових умов розвитку в постмутаційний період. У цей період виявляється остаточний *тип голосу* співаків, його характерний *тембр, діапазон, звучність* [1].

У формуванні вокально-технічної бази студентів-вокалістів викладач повинен приділяти особливу увагу застосуванню техніки дихання та регістровій єдності. На думку дослідниці, високого результату можна досягти лише завдяки опануванню головних методичних принципів як-от: виконання спеціальних вправ на розвиток контрольованого дихання та плавного переходу між регістрами; уникнення форсування звуку і застосування занадто складного репертуару; вміння співати «на опорі» без надмірної напруги; поступового розширення діапазону без тиску на голос; створення психологічного клімату у процесі занять, оскільки в ювенальному віці постає поширена проблема невпевненості у власних силах.

Включно педагогічний досвід О. Радченко репрезентує глибинне занурення до проблеми вокально-технічної підготовки студентів-вокалістів, у якій відокремлюється поступове становлення голосового апарату означеного вікового періоду, а також формується *індивідуальний тембр, діапазон* і *особистісна виразність*. Вчений деталізує процес розвитку опори дихання й художнього застосування резонаторного кола [5].

Науковий градієнт дослідження специфіки вокально-технічної підготовки студентів-вокалістів мистецьких коледжів спрямував до з'ясування особливостей їх *фізичного розвитку* та визначення ефективності застосування методів і прийомів у роботі з неукріпленим голосом, оскільки викладач постає його гарантом у поступовому й бережливому поводженні. У даному контексті зазначимо, що у постмутаційний період відбувається активна консолідація голосового апарату як ключового етапу у формуванні дорослого вокального голосу.

Даний період можна розподілити на два етапи: *корекція юнацького голосу* (15-17 років), у процесі якого голос адаптується після мутаційних змін, поступово набуває стійкості, можливості працювати над резонансами, дикцією як результату процесу артикуляції, укріпленим диханням; *формування дорослого голосу* (17–20 років), в якому голос звільняється від залишкових ознак мутаційних явищ, голосовий апарат виявляє готовність до серйозної вокально-технічної роботи. У процесі роботи на означеному проміжку важливо використовувати *індивідуальний підхід*, уникати надмірного

навантаження на голосові складки, обирати ефективні методи у становленні голосу, адекватні вправи на планомірний неспішний розвиток опори дихання, вдосконалення артикуляції, формування фонетичного русла та аеродинаміки, оскільки голосовий апарат остаточно ще не зміцнів.

У контексті специфіки вокально-технічної підготовки студентів-вокалістів мистецьких коледжів нами інтерпретовані методичні особливості роботи з голосом у означеному ювенальному віці М. Попелюк [3], а також виокремлені найважливіші аспекти: *врахування фізіологічних змін голосового* апарату, у процесі яких він продовжує зміцнюватись після мутації, оскільки м'язи гортані, голосові складки, дихальна система, резонаторні функції ще не повністю стабілізовані й потребують уникнення перевантаження та надмірного тиску; *акцентуація на розвитку вірного діафрагмального дихання*, його витривалості, тренуванні повільного контрольованого видиху, застосуванні вправ на економію повітря в широких фразах; *формування рівномірного звучання*, регістрової кореляції, уникнення строкатих перепадів між грудним, мікстовим, головним регістрами; *поступове розширення діапазону* в межах типу голосу, збільшення амплітуди звучання без форсування високих та низьких звуків; *напрацювання яскравої дикції*, яка повинна відповідати як новітнім нормам вимови, так і в межах академічної манери співу, демонструвати чіткість та ясність у складних текстах; застосування вправ на рухливість артикуляційного апарату – губ, язику, щелепи; *робота над вокальними музично-виразними засобами* – динамікою, інтонацією як основою музики та інтонуванням – художньо-технічної категорії, нюансировкою, видами вокалізації, тембральним забарвленням, агогікою та ін. у відображенні музичного образу.

Розглянемо більш детально окремі елементи вокально-технічного розвитку майбутнього співака. У постмутаційний період розвиток дихання у вокаліста є одним із *ключових завдань* педагогічної роботи. Створення вірного *механізму дихання* дозволяє стабілізувати голосовий апарат після мутаційних змін і створити базу для подальшого професійного навчання. За методичними настановами О. Козій, викладач спершу повинен звернути увагу на роботу діафрагми, внутрішніх і зовнішніх м'язів для керівництва вдихом і видихом, застосування дихальних вправ на розвиток гнучкості й потужності діафрагми [1].

Атака звуку характеризується як момент його зародження, що у постмутаційний період набуває особливого значення, оскільки після мутації складки стають довшими й товстішими, тобто є ризик форсованого, затриманого або різкого початку звуку. В цей час перед викладачем постає завдання розвитку правильної атаки звуку. Формування м'якої атаки забезпечує народження природного звуку, «на повітрі», без поштовху або здавлення. Рекомендується тренувати легкий і невимушений початок звуку, уникати твердого повітряного початку. Повітряна атака – просвистування повітря – свідчить про недостатню опору дихання. Вокальний досвід викладача й уважність здобувача забезпечать процес слухання себе, відчуття моменту початку звучання без зовнішніх напружень.

Розвиток регістрів голосу в постмутаційний період є дуже важливим завданням, оскільки після мутації спостерігається розрив між регістрами, а голос ще не має достатньої пластичності для плавних переходів без відчутної сходинки, провалу, зриву. Основні принципи роботи над розвитком регістрів включатимуть зосередження на середньому діапазоні голосу, де регістри перетинаються та ін.

Важливою складовою досліджуваного феномена являє собою *психологічний вектор*, оскільки технічно-виконавський процес вимагає зосередженості на контролі емоції, взаємодії адекватної оцінки зростання співака, його виконавської діяльності із заохоченням до творчості, підтриманням інтересу до співу без натиснення на результат, впевненості у власних вокальних можливостях, мотивації до подальших творчих звершень.

Список використаних джерел

1. Козій О. М. Методика навчання вокалу дітей та підлітків. Київ, 2011.
2. Пляченко Т. М. Методика викладання вокалу: навчально-методичний посібник для студентів мистецького факультету (Спеціальність «Музична педагогіка і виховання»). КДПУ, 2005.
3. Попелюк М. Основи вокального мистецтва та методики навчання співу. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010.
4. Прядко О. М. Методика розвитку співацького голосу у майбутніх педагогів-музикантів (Автореф. дис. канд. пед. наук, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова). Київ, 2009.
5. Радченко О. І. Основи методики навчання співу. Київ, 2009.

Кирпа Богдан Олександрович
студент І курсу другого рівня вищої освіти
спеціальності 025 Музичне мистецтво

Науковий керівник:
доктор філософії, старший викладач
Мольдерф Тетяна Михайлівна

Сутність поняття «музичні здібності» учнів-співаків академічного спрямування

У світі, насиченому звуками та ритмами, музика є не тільки приємним фоном, вона відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні особистості та розвитку творчого потенціалу дитини. Особливо важливою є роль музичного мистецтва у житті підлітків, які перебувають на перехідному етапі між дитинством та дорослістю. Музика для них стає засобом самовираження та розуміння свого внутрішнього світу, допомагає знайти себе у світі, виразити свої емоції та відчуття, що є особливо важливим у період становлення особистості. Музика стимулює творчий потенціал підлітків, надаючи їм можливість експериментувати зі звуками, мелодіями та літературними текстами, розширюючи їхні музичні горизонти та розвиваючи музичні здібності.

Крім того, музика є потужним інструментом для спілкування та побудови соціальних зв'язків серед підлітків, оскільки вона об’єднує їх у спільності за інтересами та смаками. Взаємодія з музикою сприяє розвитку емпатії, співчуття та розуміння інших людей, що робить музику важливим елементом соціальної адаптації підлітків. Таким чином, музика відіграє не лише розважальну роль, але і важливу педагогічну та соціальну функцію у житті підлітків, допомагаючи їм розвивати особистість, творчість та соціальну компетентність.

Дана робота висвітлює процес розвитку музичних здібностей підлітків та заглиблюється до сутності поняття «музичні здібності» учнів-співаків академічного спрямування. Музична освіта не лише сприяє формуванню високої музичної культури серед молоді, але й розвиває творчий потенціал, сприяючи розкриттю індивідуальності та самовираженню.

Одним із ключових напрямків досліджень у сфері музичної освіти є урахування індивідуальних особливостей кожного учня. Розуміння та врахування унікальних здібностей кожного індивіда є важливою складовою ефективного навчального процесу. Кожен учень має свої власні сильні та слабкі сторони, тому створення індивідуалізованого підходу до кожного з них є надзвичайно важливим. Це може включати в себе використання різних методик навчання, адаптацію занять до конкретних

потреб співаків, підбір репертуару, який відповідає їхнім музичним уподобанням та можливостям. Крім того, індивідуальний підхід передбачає розвиток слуху, ритмічних навичок, творчих здібностей та врахування особливостей психофізичного розвитку кожного учня. Відповідно до цього підходу викладач може використовувати різноманітні педагогічні техніки та індивідуальні методи навчання, що допомагають кожному учневі досягти свого музичного потенціалу та розвинути власні таланти в найкращому способі.

Психологічні та соціокультурні аспекти також відіграють важливу роль у навчанні академічному співу. Розуміння психологічних особливостей учнів дозволяє викладачам краще адаптувати методи навчання до потреб кожного учня. Крім того, врахування соціокультурних аспектів допомагає зрозуміти вплив музики на формування особистості та ідентичності учнів.

Сучасна науково-педагогічна література свідчить про актуальність теми розвитку музичних здібностей дітей. Психологи, педагоги та музичні теоретики активно вивчають особливості формування музичної компетентності у підлітковому віці та шукають оптимальні методики для ефективного навчання. Проблему розвитку музичних здібностей школярів досліджували відомі педагоги – Л. Масол, О. Олексюк, О. Ростовський, О. Рудницька, Л. Сбітнєва, Л. Хлєбнікова, В. Черкасов та ін. Деякі дослідження спрямовані на розуміння впливу музичної освіти на формування та розвиток музичних здібностей учнів, підкреслюючи роль систематичного музичного навчання у вихованні музично обдарованих особистостей. Інші дослідження зосереджені на розвитку та апробації методик навчання музики, спрямованих на покращення процесу засвоєння музичного матеріалу, враховуючи індивідуальні особливості та потреби кожного учня. Такий комплексний підхід дозволяє виявити найефективніші педагогічні стратегії та методи, сприяючи не лише розвитку творчих здібностей учнів, але й їхньому загальному особистісному зростанню та навчальному успіху.

Музичні здібності стали об’єктом значного інтересу серед педагогів, психологів та викладачів співу, оскільки вони є ключовим фактором у розвитку музичної культури та творчого потенціалу учнів. У своїй роботі Л. Сбітнєва звертає увагу на аналізі та вивченні поняття музичних здібностей, їх характеристик, особливостей та впливу на навчання й розвиток дітей у шкільному віці [11].

Авторка вказує на комплекс музичних здібностей, який включає різні аспекти, такі як *звуковисотний* та *ладовий* слух, *ритмічне відчуття*, *музична пам’ять* та *музична форма*. Звуковисотний та ладовий слух сприймають регістри у процесі слухання, відтворюють звуки різної висоти в мелодіях, усвідомлюють рух мелодії. Музикальність виявляється у музичній діяльності, зокрема, у сприйнятті та відтворенні звукового і ритмічного руху. У музичному слуху можна виділити перцептивний та репродуктивний компоненти. Комплекс музикальності включає тембровий, динамічний, гармонічний та абсолютний слух. Структуру *музикальності* складають ладове почуття, здатність вільно оперувати слуховими уявленнями та музично-ритмічне почуття. *Музична діяльність* є основною формою формування здібностей, а музичні здібності розглядаються як потенціал особистості, що розвивається у процесі діяльності. Структура музикальності, здійснена вченими, стала основою для подальших досліджень. Здібності до музичної діяльності розвиваються протягом усього життя, індивідуальний підхід до кожної особи допомагає розкрити її потенціал. Таким чином, розуміння музикальності як комплексу здібностей, що розвиваються у процесі діяльності, відкриває нові можливості для розвитку музичної культури та творчого потенціалу кожної особи.

Загальні сенсорні музичні здібності охоплюють ряд аспектів, серед яких *музичний слух* відіграє важливу роль. Вони включають: мелодійний, тембровий, динамічний, гармонійний слух та почуття ритму. Основою музичного слуху є ладове почуття, яке дозволяє розрізняти і розуміти музичні інтонації та відчувати гармонію мелодій.

Раннє виявлення музичних здібностей свідчить про можливу музичну обдарованість. Образна пам'ять може бути різних типів - слуховою, зоровою або тактильною. *Музична пам'ять* є складним явищем, яке об'єднує різноманітні види пам'яті, такі як зорова, логічна, тактильна, моторна, емоційна та слухова. Емоційна пам'ять в музиці є одним з найскладніших видів, але водночас найнадійнішим, оскільки емоції допомагають поєднувати різні навички, необхідні для виразного виконання музичних творів. Слухова пам'ять розвивається паралельно зі загальним музичним розвитком дитини, а розвиток музичної пам'яті є складним процесом, оскільки відбувається одночасний розвиток синтезу багатьох інших видів пам'яті та ін. Розвиток музичних здібностей учнів-вокалістів є не лише заповітною метою викладача співу, але й ключовим фактором для гармонійного розвитку молодого покоління.

Список використаних джерел

1. Мелентьєв О. Б. *Теорія і методика позашкільної освіти*. Навчальний посібник. Умань. «АЛМІ». 2013. С.183.
2. Сбітнєва Л. М.. *Навчально-методичний посібник «Методика музичного виховання»*. Полтава: ДЗ ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2017. 266 с.
3. Сбітнєва Л. М. *Розвиток системи музично-естетичного виховання в Україні: історико-педагогічний дискурс.* Монографія. Київ: Педагогічна думка, 2015. 186 с.
4. Сорочинський О. Ю. Особливості підліткового віку. м. Київ, 17-19 квітня. 2018 р. №3. [Електронний ресурс]. Режим доступу:https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Electronni_naukovi_vidannya/Molod_osvita_nauka_duhovnist/Molod_Zb_tez_2018_part3.pdf#page=235. С. 235-237.

ФАКУЛЬТЕТУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, СПОРТУ І ЗДОРОВ'Я

Андрієвський Віталій Юрійович
студент І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Можливості застосування гаджетів у фізичному вихованні дітей та молоді.

Фізичне виховання дітей та молоді є ключовим елементом у формуванні здорового способу життя, розвитку фізичних та когнітивних навичок. Останнім часом гаджети (смартфони, планшети, смарт-годинники) отримали широке застосування в різних сферах, у тому числі й у фізичній освіті. Їх використання може сприяти покращенню результатів тренувань, мотивації та моніторингу фізичної активності. Однак важливо правильно впроваджувати такі технології, щоб уникнути негативних наслідків.

Основні можливості застосування гаджетів у фізичному вихованні: Мотивація до активності. Завдяки різним мобільним додаткам та ігровим елементам, гаджети можуть мотивувати дітей та молодь до фізичної активності. Наприклад, фітнес-додатки з квестами або змаганнями допомагають зробити заняття більш цікавими. Моніторинг фізичного стану. Використання смарт-годинників та фітнес-трекерів дозволяє відстежувати кількість кроків, частоту серцевих скорочень, рівень активності, що допомагає тренерам та вчителям оцінювати фізичний стан дитини в режимі реального часу [3]. Персоналізовані тренувальні програми. Спеціальні додатки дозволяють створювати індивідуальні тренувальні програми відповідно до фізичних можливостей та потреб дитини, що сприяє розвитку певних фізичних якостей (сила, витривалість, гнучкість) [1]. Інтерактивне навчання. Інтерактивні відео та віртуальні тренування дозволяють урізноманітнити заняття фізкультурою, роблячи їх більш доступними та цікавими для дітей різного віку. Соціалізація та командна робота. Багато програм мають функції спільних занять або змагань між користувачами, що розвиває командний дух та змагальність серед дітей. Підвищення самооцінки. За допомогою відслідковування досягнень у фітнес-додатках діти можуть бачити свій прогрес, що сприяє підвищенню їх самооцінки та мотивації до подальших занять[1].

Попри велику кількість переваг, існують і ризики: залежність від гаджетів. Надмірне використання технологій може призводити до зниження рухової активності поза межами тренувань, недостатність живого спілкування, віртуальні тренування не завжди можуть замінити користь від безпосереднього контакту з тренером або однолітками, проблеми з зором та постурою, тривале використання екранів може викликати напругу очей і проблеми з осанкою [3; 6].

Психологічні аспекти використання гаджетів у фізичному вихованні:

підтримка інтересу у дітей: використання ігрових елементів у фітнес-додатках може зробити фізичні вправи захоплюючими, що допомагає утримати увагу дітей і молоді протягом тривалого часу;

цифрові нагороди (бали, досягнення) стимулюють почуття досягнення і дозволяють дітям ставити нові цілі;

регулювання стресу: деякі гаджети або додатки мають функції для управління стресом через моніторинг дихання або пропозицію технік розслаблення, це може сприяти зниженню стресу у дітей під час інтенсивних тренувань;

розвиток самостійності: за допомогою гаджетів діти можуть самостійно обирати вправи, контролювати свій прогрес і вчитися відповідальності за своє здоров'я [1].

Міжнародний досвід використання гаджетів у фізичному вихованні: Досвід США та Європи. У багатьох школах США і країн Європи активно впроваджують гаджети у фізичне виховання. Це дозволяє поєднувати традиційні методи з сучасними технологіями, що сприяє підвищенню ефективності навчання [5]. У контексті українських реалій, важливо

вивчати міжнародний досвід та впроваджувати інноваційні рішення відповідно до місцевих умов[2].

Отже, сучасні гаджети можуть стати потужним інструментом для фізичного виховання дітей та молоді за умови правильного їх використання. Вони допомагають збільшити мотивацію до фізичної активності, покращити моніторинг здоров’я та створити індивідуальні тренувальні плани. Однак важливо контролювати використання гаджетів, щоб уникнути негативних наслідків, таких як залежність від технологій і зменшення живої взаємодії.

Список використаних джерел

1. Бойчук Н. М., Ситніченко І. М. Використання сучасних технологій у фізичному вихованні молоді. Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2020.
2. Іванченко, В. В. Гаджети у фізичному вихованні: нові можливості чи ризики? Науковий вісник, 2021, № 2, С. 112-115.
3. Савчук, П. Ю. Фізичне виховання в епоху цифрових технологій. – Львів: Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2018.
4. Smith, J. Integration of Fitness Technology in Physical Education Programs: A Comprehensive Guide. – Oxford: Oxford University Press, 2019.
5. Wilson, T. Smart Technology and Physical Activity Among Children and Adolescents: A Critical Review. Journal of Physical Education and Sport, 2020, Vol. 15, No. 4, pp. 785-792.
6. Savage, R. Exploring the Impact of Gamification in Physical Education Through Digital Tools. Educational Review, 2022, Vol. 17, No. 3, pp. 432-445.

Андрієць Катерина
студентка І курсу
спеціальність 017 Фізична культура і спорт
(здоров’я людини та фізична рекреація)

Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Омельчук Олена Володимирівна

Сучасний погляд на збереження здоров'я студентської молоді

Збереження здоров'я студентської молоді є ключовим завданням сучасної системи освіти. Благополуччя студентів є основою академічного успіху [4]. Здоров'я студентської молоді є важливим аспектом гармонійного розвитку особистості та запорукою її майбутньої продуктивної професійної діяльності

Високі навчальні навантаження, недостатня фізична активність, стреси та незбалансоване харчування є основними проблемами, що негативно впливають на здоров'я студентів. Ми здійснили аналіз основних загроз здоров’ю студентської молоді та визначили сучасні підходи до його збереження.

Різноманітні аспекти проблеми збереження здоров’я студентської молоді в останні рокі досліджували вітчизняні науковці: О.В. Дубовой (2019), І.Л. Кенсицька (2017), Л.Б. Лотоцька (2023), О.Д. Петренко (2024), З.В. Федотова (2024), К.О. Федченко (2022).

В роботах науковців відмічається, що на ***фізичне здоров'я*** впливає: гіподинамія (сучасні студенти значну частину часу проводять у сидячому положенні, що сприяє розвитку серцево-судинних і опорно-рухових захворювань); нераціональне харчування

(часто студенти вживають фастфуд, пропускають прийоми їжі або мають незбалансований раціон).; недостатній сон (через велику кількість навчального матеріалу та активний соціальний спосіб життя студенти часто недосипають, що негативно впливає на когнітивні функції та імунну систему); на ***психічне здоров'я*** впливають: стрес і емоційне вигорання (високий рівень стресу, викликаний екзаменами, дедлайнами та соціальним тиском, призводить до емоційного вигорання); депресія та тривожні розлади (проблеми в особистому житті та невизначеність майбутнього сприяють розвитку психічних розладів серед студентів); соціальна ізоляція (через пандемію COVID-19 та перехід на дистанційне навчання багато студентів втратили звичне соціальне середовище, що вплинуло на їхню психоемоційну стабільність.

Науковці визначили сучасні підходи до збереження здоров'я студентів це:

1. Фізична активність та здоровий спосіб життя – організація обов'язкових занять фізичної культури у вищих навчальних закладах; впровадження програм активного відпочинку (йога, фітнес, спортивні секції); популяризація здорового харчування через навчальні програми та кампанії [1; 2].

2. Психологічна підтримка та профілактика стресу: створення у навчальних закладах центрів психологічної допомоги; навчання студентів методам боротьби зі стресом (медитація, тайм-менеджмент, когнітивно-поведінкова терапія); підтримка комунікативних навичок і соціалізації через клуби за інтересами, групові проекти та волонтерську діяльність [1; 3].

3. Інноваційні технології для збереження здоров'я: використання мобільних додатків для контролю фізичної активності та харчування; онлайн-платформи для психологічної підтримки та консультування; впровадження освітніх програм з цифрової гігієни для запобігання перевтомі через надмірне використання гаджетів [5].

Отже, збереження здоров'я студентської молоді потребує комплексного підходу, що включає фізичну активність, правильне харчування, психологічну підтримку та впровадження сучасних технологій. Важливу роль у цьому процесі відіграють як самі студенти, так і навчальні заклади, які повинні створювати сприятливе середовище для підтримки фізичного та психічного здоров'я.

Список використаних джерел

1. Андрєєва, О. В., Степанюк, В., Хрипко, І. В., & Івчатова, Т. В. Рухова активність і здоров'я студентів: сучасний стан, проблеми і перспективи. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. 2024. Серія 15, (12(185), С. 9-14.
2. Дутчак, М., & Чеховська, Л. Залучення студентської молоді до оздоровчої рухової активності: виклики та можливості сьогодення. Physical culture and sport: scientific perspective, (2), 2024, 128–134. https://doi.org/10.31891/pcs.2024.2.18
3. Захист і підтримка ментального здоров'я українців в умовах воєнного стану: виклики і відповіді : монографія / НАПН України; за заг. ред. В. Г. Кременя; [В. Г. Панок, С. Д. Максименко, М. М. Слюсаревський, Л. І. Прохоренко, Н. В. Чепелєва, Т. І. Куліш, С. Л. Чуніхіна, І. Г. Губеладзе, І. І. Ткачук, Н. А. Ярмола]. – [Електронне видання]. Київ, 2024. 188 с. https://doi.org/10.32405/978-617-7118-51-9-2024-188
4. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року. Указ президента України №94/2021 Режим доступу: https://www.president.gov.ua/documents/942021-37337
5. Тищенко О. Підвищення особистісного статусу студента через мотивацію до збереження здоров'я. Юридична психологія. 2024.No 1(34). С.86–92.

Артеменко Максим Олегович
студент І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Напрямки застосування інфокомунікаційних технологій у фізичній культурі

Питанням впровадження інформаційних технологій у галузь фізичної культури та спорту активно займаються науковці країни та світу. На думку вчених сучасні комп'ютерні технології (СКТ) надають можливість на більш високому якісному рівні організувати процес фізичного виховання, дозволяють поєднати функції накопичення, зберігання, аналізу, систематизації масивів інформації і оцінки підготовленості тих, хто займається, реалізувати індивідуальний підхід у процесі фізичного виховання за допомогою використання СКТ. Розрізняють такі основні напрямки застосування інформаційних технологій в різних галузях фізичної культури і спорту: освітній процес, спортивне тренування, спортивні змагання, оздоровча фізична культура.

Для забезпечення продуктивного освітнього процесу необхідно впроваджувати дидактичні матеріали на базі СКТ (мультимедійні навчальні системи; мультимедійні контролюючі програми та тести; бази даних освітнього призначення з включенням аудіо, фото та відео; інтернет-ресурси освітнього призначення; мультимедійні лекції-презентації; цифрові відеофільми, навчальні тренажери для оволодіння і закріплення окремих навичок; курси для дистанційного навчання тощо) [7]. Ці дидактичні матеріали дозволяють проводити контроль засвоєних знань, перевірку рівня компетентності майбутніх фахівців, планувати і контролювати фізичну підготовленість, загальну рухову активність, а також психофізичний стан учнів і студентів; проводити комп'ютерні опитування для відбору абітурієнтів і студентів [3; 5].

Використання СКТ у спортивному тренуванні дає можливість моделювання і прогнозування спортивних результатів, розбору техніки складнокоординаційних вправ, підвищення ефективності навчання рухових дій і усунення помилок. Використання програмно-апаратних комплексів (комп'ютери, оснащені спеціалізованими програмами і бездротовими датчиками, котрі закріплюються на тілі спортсмена, що включають швидкісні відеокамери і т.п.) дозволяє проводити біомеханічний аналіз спортивних рухів, покращувати технічну підготовку спортсменів [7].

Дослідники відзначають, що для підвищення спортивних результатів доцільно використовувати не окремо взяті методи, а ефективно поєднувати біомеханічні, психологічні і статистичні тести з відповідною кореляцією з фізіологічними показниками спортсменів [4; 6]. Учені виділяють у цьому напрямку використання СКТ у фізичній культурі та спорту три взаємопов'язані групи: довідково-методичні: розроблення мультимедійних посібників, створення інформаційних баз даних; ті, що пов'язані з вивченням фізичних аспектів організму спортсмена: біомеханічні, психологічні і статистичні напрями; аналітичні: моделювання спортивних рухів і створення комп'ютерних тренажерів-стимуляторів.

В організації спортивних змагань також застосовуються СКТ. Передусім, з метою висвітлення інформації [1]. Крім того, СКТ активно застосовуються в навчанні та атестації суддів, дають можливість рекламувати різні змагання в мережі Інтернет; викладати їх результати і відеоматеріали на офіційні сайти спортивних організацій, в соціальні мережі та YouTube, що дозволяє переглядати і аналізувати змагання в будь-який час [3]. Сьогодні з багатьох видів спорту дані цифровий відео-зйомки використовуються для вирішення спірних ситуацій, створення різних документів тощо (наприклад, фотофініш застосовується для складання протоколів змагань). Також СКТ використовуються для статистичної

обробки результатів змагань, особливо для тих видів спорту, в яких результат спортсмена оцінюється суддями-експертами [7].

Оздоровча фізична культура в сучасному суспільстві має велику популярність і велику значимість, так як швидко розвивається фізкультурно-оздоровчий сервіс, відкриваються фітнес-центри, де ведеться робота з різним контингентом тих, хто займається. Цей напрямок використання СКТ пов'язано з розробкою програм для оздоровчої фізичної культури [1; 2; 4]. Програмне забезпечення цього напрямку ділять на діагностичне, діагностично-рекомендаційний і керуюче. Діагностичні програми дозволяють фахівцеві швидше поставити діагноз. Діагностико-рекомендаційні поряд з діагнозом пропонуються користувачеві певний набір рекомендацій, відповідний виявленому рівню здоров'я і рухової активності. У керуючих комп'ютер здійснює взаємодію з користувачем за принципом зворотного зв'язку: видає завдання, контролює їх виконання, а за результатами нових тестів виробляє відповідні рекомендації.

Отже, проблема використання широкого спектру СКТ та інновацій в процесі фізичного виховання сьогодні набула особливої уваги. Новітні гаджети стають важливим механізмом не тільки навчального процесу, але і спортивного тренування, спортивних змагань та оздоровчої фізичної культури. Фізична культура та спорт за таких умов у новій формі закладає основи всебічного удосконалення фізичної природи людини та дотримання нею здорового способу життя.

Список використаних джерел

1. Ахметов Р.Ф., Кутек Т. Б. Сучасні тенденції використання інформаційних технологій у технічній підготовці спортсменів // Вісник Черніг. держ. пед. ун-ту. 2011. № 86. С. 15 – 18.
2. Булатова М.М., Усачов Ю.О. Сучасні фізкультурно-оздоровчі технології у фізичному вихованні. Теорія і методика фізичного виховання: за ред. Т.Ю. Круцевич. Київ. Олімпійська література, 2008. Т. 2. С. 320 – 354.
3. Денисова Л.В. Гіпермедійне інформаційне середовище навчання як засіб професійної підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04 Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ. 2010, 22 с.
4. Жерновнікова Я.В. Огляд комп'ютерних програм, розроблених на кафедрі інформатики та біомеханіки ХДАФК // Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту. Харків : ХДАФК, 2018. Випуск 2. С. 39 42. - Режим доступу: http://journals.uran.ua/itfcs/article/view/132490.
5. Ісаченко М.А.. Ісаченко М. А. Тестовий контроль в системі оцінки знань студентів інститутів фізичної культури і спорту. Молода спортивна наука України. Т. 5. Львів : НВФ «Українські технології», 2007. С. 258 – 259.
6. Каллаур Л.В. Застосування інформаційних технологій у фізичному вихованні школярів та студентів. Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту. Харків : ХДАФК, 2018. Випуск 2. С. 43 48. - Режим доступу:http://journals.uran.ua/itfcs/article/view/132491.
7. Молчанюк В.А. Напрямки використання сучасних комп'ютерних технологій у фізичній культурі і спорті. Інформаційні технології в освітньому процесі // Матер. наук.-практ. Інтернет-конф. Чернигів: Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, 14-20 грудня 2020 р.. – Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/112IQ7DJ4SBtkEkjYUW2ntTP6UoZibgAd/view.

Боженко В'ячеслав Миколайович
студент ІІІ курсу
спеціальності А 7 Фізична культура і спорт

Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Подгаєцький Андрій Валерійович

Порівняння підходів у використанні засобів відновлення в різних видах спорту

Сучасний спорт стає все більш залежним від впливу соціально-економічних, суспільно-політичних факторів і технологічних інновацій. Це виявляється не лише у зміні методик тренування, але й у трансформації самого підходу до організації змагань, управління командами, а також популяризації спорту серед населення.

Підготовка спортсменів елітного рівня в різних видах спорту постійно адаптується до нових викликів та вимог. Слід зазначити, що стрімкий розвиток технологій дозволяє використовувати аналітику даних, віртуальну реальність, інноваційні тренувальні програми та пристрої для відстеження фізичних показників спортсменів. Все це сприяє підвищенню точності оцінки результатів та оптимізації тренувального процесу.

Глобалізація спорту сприяє обміну досвідом між країнами, що дозволяє вдосконалювати тренувальні програми та впроваджувати найкращі практики. Водночас важливою складовою в досягненні високих результатів спортсменів є раціональне застосування різних засобів відновлення.

Пошук шляхів підвищення ефективності навчально-тренувального процесу спортсменів на основі комплексного використання масажу, гідротерапії, кріотерапії, фізіотерапії, міофасціального релізу, бальнеотерапії, фармакологічної терапії та інших засобів знайшли своє відображення у вітчизняній та закордонній науці. Так, у роботі з біатлоністами розроблено інноваційну комплексну систему диференційованого використання засобів відновлення і підвищення працездатності. Запропонована система включає наступні засоби відновлення: різні види спортивного масажу (загальний, відновлювальний, точковий, самомасаж) душ (теплий гарячий, контрастний),різні методики прийому банних процедур (сауна, парова лазня), відновлююче плавання. Результати дослідження вказують, на ефективність застосування комплексів відновних засобів у базовому мезоциклі, що дозволяє підвищити на 16–18% обсяг виконуваних тренувальних навантажень у спортсменів – біатлоністів [1].

Дослідження проблеми стимуляції працездатності та відновлення кваліфікованих спортсменів у циклічних видах спорту (на прикладі веслування, спортивної ходьби та бар'єрного бігу) в Україні показало, що систематизація вправ, різних методик масажу та мануальних впливів дозволяє підвищувати толерантність до вправ високої інтенсивності. Заразом зазначається, що ефекти від теплових та холодових процедур при відновленні не є однозначними [2].

Аналіз закордонних джерел виявив певні своєрідності в підходах щодо застосування засобів відновлення після тренувань і змагань у видах спорту на витривалість (велоспорт, легка атлетика, тріатлон, плавання, альпінізм). Систематизація даних 63 досліджень, в яких взяли участь 1100 спортсменів з різних видів спорту показала, що перевага у виборі засобів відновлення надається наступним: масаж (ручний та апаратний), гідротерапія (контрастні душі, ванни), кріотерапія, стретчінг, електростимуляція та застосування компресійної білизни.

Відзначається, що кріотерапія та компресійний одяг мають позитивний вплив на відновлення. Дослідження також показали позитивний вплив масажу на зниження болю в м'язах, хоча окремі дослідники і не мають одностайної думки щодо його впливу на процеси відновлення [4].

Дослідженням підходів до проблеми відновлення в ігрових видах спорту (футбол, баскетбол, волейбол, регбі, хокей з м'ячем, крікет, футзал та інш.) були охоплені 331 спортсмен. Аналізувалися наступні засоби: гідротерапія (контрастний душ, холодні та теплі ванни та інші), стретчінг.

Виявлено, що 57% спортсменів використовують один або декілька засобів відновлення. Розтягування (стретчінг) було оцінено як найефективніший, в той же час використання засобів гідротерапії не було однозначно оцінено спортсменами [3].

Проведене дослідження дозволило виявити різні стратегії та підходи до проблеми відновлення спортсменів. Безперечно, наше дослідження не вичерпує широкого кола питань пов'язаних з питаннями відновлення і сучасному спорті. Водночас було виявлено наскільки різноманітними можуть бути підходи щодо поставленої проблеми в різних видах спорту.

Список використаних джерел

1. Бурла А. О., Король С. М ., Лазненко Д. О. Комплексна система засобів відновлення і підвищення працездатності студентів, які займаються біатлоном. Rehabilitation and Recreation, 2024. 18(3), 253–260. DOI: 10.32782/2522-1795.2024.18.3.23
2. Виноградова О. О. Стимуляція працездатності і відновлення кваліфікованих спортсменів у процесі змагальної діяльності в циклічних видах спорту: дис. на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2023. 220 с.
3. Crowther, F., Sealey, R., Crowe, M., Edwards, A. & Halson, S. "Team sport athletes' perceptions and use of recovery strategies: a mixed-methods survey study" BMC Sports Science, Medicine and Rehabilitation (2017) 9:6 DOI: 10.1186/s13102-017-0071-3.
4. Kempel M., Brink1 M & Lemmink1 K. Effectiveness of Recovery Strategies after Training and Competition in Endurance Athletes: An Umbrella Review Sports Med Open 2024 May 16; 10(1):55. DOI: 10.1186/s40798-024-00724-6.

Боряк Сергій Володимирович
студент І курсу
спеціальності «Здоров'я людини та фізична рекреація»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ігнатенко Сергій Анатолійович

Психолого-педагогічні особливості формування професійного здоров'я майбутніх учителів загальноосвітніх навчальних закладів.

Актуальність проблеми формування навичок здорового образу життя насамперед визначається різким погіршенням здоров'я підростаючого покоління, що зумовлено соціальним, економічним, екологічним станом українського суспільства на сучасному етапі. З огляду на це, одним із найважливіших завдань вищої школи є підготовка майбутніх учителів, які здатні вирішувати питання збереження здоров'я як учнів, так і свого власного.Сучасний етап розвитку нашого суспільства потребує консолідації свідомості навколо ідеї побудови гуманістично орієнтованої, демократичної держави. Особливого значення набуває модернізація освіти на принципах демократизації та гуманізації, створення умов для всебічного розвитку інтелектуальних і професійних якостей особистості й формування високого рівня її здоров'я. [2]

Аналіз наукових джерел засвідчив, що питанням збереження й зміцнення здоров'я приділялася постійна увага науковців різних часів, від античних філософів (Аристотель, Сократ, Гіппократ та ін.) до сучасних учених (В. Бабич, М. Безруких, В. Бобрицька, О. Бондаренко та інші). Сьогодні зазначена проблема все більше привертає увагу науковців, предметом досліджень яких є різноманітні аспекти: формування здорового способу життя, валеологічної культури, культури здоров'я (Г. Апанасенко, В. Бобрицька, та інші); здоров'язбережувальні технології в підготовці спеціалістів (С. Гримблат, Ю. Кобяков, М. Коржова, М. Носко), здоров'язбережувальний простір (Л. Єлькова, С. Сидорчик, Д. Сомов) тощо. [1]

Закономірно, що це відповідальне завдання покладається державою насамперед на вчителя: головна увага має бути зосереджена на підготовці нового покоління педагогів, підвищенні їхньої загальної культури, професійної кваліфікації та соціального статусу до рівня, що відповідає їхній ролі в суспільстві.

Отже, майбутні вчителі загальноосвітніх навчальних закладів повинні достатньо чітко усвідомлювати цінність власного здоров'я й використовувати для його збереження і зміцнення весь арсенал сучасних педагогічних технологій.

Переконані, що формування свідомого ставлення до власного професійного здоров'я повинно розпочинатися під час навчання майбутніх учителів. На жаль, сьогодні в більшості вищих навчальних закладів не створюються необхідні умови, які сприяли б усвідомленню студентами значущості професійного здоров'я, недостатньо розроблені механізми формування в них здоров'язбережувальних навичок і вмінь, вироблення позитивного ставлення до здоров'я як до необхідної умови здійснення професійної діяльності, важливої професійної цінності.

Науково обґрунтованим є той факт, що фізичне, психічне, моральне, духовне і професійне здоров'я взаємопов'язані між собою, тобто в тому разі, якщо людина має певні відхилення у психіці, то це безумовно відобразиться на інших гранях, які й складають індивідуальне здоров'я особистості.

Вища школа покликана не лише підготувати майбутніх учителів до здійснення професійної діяльності, а й, з урахуванням вищезазначеного, сформувати в них навички здорового способу життя. [4]

З огляду на зазначене, вчитель повинен бути готовим до здійснення такої діяльності в умовах загальноосвітнього навчального закладу, а підготовка до неї повинна відбуватись у навчально-виховному процесі вищої школи. Відомо, що у хворих учителів не може бути здорових учнів, тому важливо, щоб подаючи приклад своїм вихованцям, учитель був здоровим і фізично, і морально, і психічно; не лише пропагував здоровий образ життя, а й сам дотримувався його в повсякденному житті та діяльності для власного оздоровлення. [3]

Вища школа покликана не лише підготувати майбутніх учителів до здійснення професійної діяльності, а й сформувати навички здорового образу життя. Здоровий образ життя учителя загальноосвітніх навчальних закладів, на нашу думку, передбачає сформованість навичок повсякденної поведінки, що спрямована на збереження і зміцнення власного здоров'я (фізичного, психічного, морального, духовного соціального, професійного), дотримання ціннісних настанов щодо здоров'я і здійснення педагогічної діяльності, що ґрунтується на організації навчально-виховного процесу з урахуванням формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь.

Список використаних джерел

1. Вітюк Н. Педагогічна взаємодія як чинник психологічної безпеки освітнього середовища. Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. 2019. Вип. 19, Ч. 2. С. 166-175.

2. Коцур Н. І., Варивода К. С. Психологічна безпека школярів в освітньому середовищі// «Безпека життєдіяльності, екологія і охорона здоров'я дітей і молоді XXI

сторіччя: сучасний с тан, проблеми та перспективи»: зб. Матеріалів Міжнарод. наук. практ. інтернет-конф., 29-30 вер. 2016 р. С. 40-43

3. Мешко Г. М. Мешко О. І. Формування психотерапевтичної позиції майбутнього вчителя як основи реалізації валеологічних технологій педагогічної взаємодії // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». 2021. Вип. 37. С. 113-116.

4. Тушина О. Психологічна безпека в загальноосвітньому навчальному закладі: практичний посібник. Запоріжжя: ЗОІППО, 2013. 145 с.

Ващенко Андрій Васильович
студент ІІ курсу магістратури
спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»
(освітня програма «Здоров'я людини та фізична рекреація»)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри здоров'язбережувальної освіти та фізичної рекреації
Шеремет Інеса Володимирівна

Засоби і методи валеопрофілактики сечокам'яної хвороби

Сечокам'яна хвороба є однією з найбільш поширених урологічних патологій, що характеризується утворенням каменів у сечових шляхах. За даними О. Децик і Д. Соломчак, уролітіаз зустрічається «у 4–5% дорослого населення планети, а темпи приросту первинної захворюваності в межах 0,5–5,3% вказують на прогноз подальшого зростання поширеності патології» [3, с. 68].

Успіх лікувальних технологій, таких як хірургічне видалення каменів, призвів до зниження інтересу до досліджень у галузі профілактики уролітіазу. Це, ймовірно, є однією з причин зростання захворюваності. Однак сучасним завданням є не лише елімінація конкрементів, але й попередження та усунення причин, що призвели до їх формування. Відсутність комплексного підходу до корекції метаболічних порушень є однією з причин високого рівня рецидивів. Згідно з даними Д. Ниткіна та А. Гапоненко, «у 7–10% хворих після видалення каменів виникає рецидив протягом року, у 35% осіб – протягом 5 років і у 50% пацієнтів рецидив фіксують протягом 10 років. Середній термін до виникнення рецидиву у кожного другого хворого становить 8,8 ± 1,2 року» [4, с. 15]. Це підкреслює важливість не тільки хірургічного лікування, але й превентивних заходів для уникнення повторного утворення каменів. Оскільки захворювання має значний вплив на стан здоров'я, важливим аспектом є впровадження валеопрофілактики, яка включає комплекс заходів, спрямованих на зменшення ризику утворення каменів.

Валеопрофілактика, яка включає корекцію харчування, фізичну активність, застосування природних засобів і забезпечення належного рівня гідратації, стає невід'ємною частиною в комплексному підході до лікування та профілактики сечокам'яної хвороби. Важливим є забезпечення нормалізації метаболічних процесів, таких як кальцієвий і фосфатний гомеостаз, що допомагає запобігти аномальній мінералізації та утворенню каменів.

Таким чином, важливим аспектом у боротьбі з сечокам'яною хворобою є профілактика рецидивів. Підготовка майбутніх педагогів основ здоров'я до проведення інформаційних та практичних заходів з валеопрофілактики сечокам'яної хвороби є важливим кроком у зниженні поширеності цього захворювання.

Одним з основних факторів, що сприяють розвитку сечокам'яної хвороби, є порушення обміну речовин. Для попередження цього захворювання важливо враховувати

дієту. Раціональне харчування є основою профілактики сечокам'яної хвороби. Збалансоване харчування, яке включає обмеження споживання солі та білків тваринного походження, а також збільшення вживання овочів, фруктів та клітковини, знижує ризик утворення каменів. Крім того, особливу увагу слід приділяти питному режиму. Недостатнє споживання рідини призводить до зневоднення організму, що може сприяти концентрації шкідливих сполук у сечі та утворенню каменів. Рекомендується пити достатню кількість води протягом дня для підтримки нормального функціонування сечової системи.

Фізична активність також є важливим аспектом у профілактиці сечокам'яної хвороби. Регулярні фізичні вправи сприяють підтриманню нормальної маси тіла, покращують кровообіг і допомагають нормалізувати обмін кальцію, що знижує ймовірність утворення каменів у нирках. Кальцієвий і фосфатний гомеостаз є критичними процесами для організму, оскільки вони «забезпечують мінералізацію в потрібних місцях і запобігають аномальній мінералізації, що регулюється гормонами, такими як паратгормон і кальцитонін, а також активною формою вітаміну D. Порушення цього гомеостазу може спричинити утворення каменів у нирках або відкладення кальцію в м'яких тканинах» [5].

Окрім цього, застосування фітотерапії може бути корисним у валеопрофілактиці сечокам'яної хвороби. Трави, такі як мучниця, безсмертник та хвощ польовий, мають сечогінні властивості і сприяють виведенню шкідливих речовин з організму, що зменшує ризик утворення каменів. Одним із таких засобів також є відвар гілок жимолості, який має сечогінний ефект і також може допомогти при захворюваннях сечовивідної системи [2, с. 37-38]. Однак перед використанням природних засобів важливо консультуватися з фахівцем, щоб уникнути небажаних побічних ефектів.

Важливою частиною профілактики є також просвітницька робота серед майбутніх педагогів основ здоров'я [1]. Вчителі повинні бути готові до проведення інформаційних заходів, спрямованих на підвищення обізнаності серед учнів та їх батьків про важливість здорового способу життя, правильного харчування, активного способу життя та підтримки належного рівня гідратації. Вони повинні вміти інформувати про значення валеопрофілактики сечокам'яної хвороби та надавати рекомендації щодо здорового способу життя.

Отже, валеопрофілактика сечокам'яної хвороби є багатогранним процесом, що включає правильне харчування, фізичну активність, застосування природних засобів та забезпечення належного рівня гідратації. Підготовка майбутніх педагогів основ здоров'я до проведення таких профілактичних заходів є важливим кроком у боротьбі зі сечокам'яною хворобою та формуванні здоров'язбережувальної культури серед молоді.

Список використаних джерел

1. Білик В.Г., Шеремет І.В., Василенко К.С. Особливості формування змісту дисципліни "Сучасні валеологічні технології" як обов'язкового освітнього компонента у професійній підготовці студентів ОПП "Здоров'я людини та фізична рекреація". *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. К.: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. Вип. 3К (176). С. 87-91.

2. Бурлака І. С., Омельченко З. І. Жимолості плоди – перспективний об'єкт функціональних продуктів харчування. *Фізіологія, валеологія, медицина: сучасний стан та перспективи розвитку*: тези доп. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Харків, 06 квіт. 2021 р. Харків: Вид-во НФаУ, 2021. С. 37-38.

3. Децик О. З., Соломчак Д. Б. Повнота дотримання профілактичних технологій у хворих на сечокам'яну хворобу. *Україна. Здоров'я нації*. 2016. №1-2. С. 68-73.

4. Ниткін Д.М., Гапоненко А.Д. Сучасні аспекти метафілактики кальцієвого сечокам'яної хвороби: практичні рекомендації. *Здоров'я людини*. 2021. Вип. 2. С. 14–20. https://doi.org/10.30841/2307-5090.2.2021.237524

5. Chhiber N., Sharma M., Kaur T. & Singla S. (2014). Mineralization in Health and Mechanism of Kidney Stone Formation. *International Journal of Pharmaceutical Science Invention*. 3:25-31.

Веретельников Євген Вікторович
студент І курсу
спеціальності «Здоров'я людини та фізична рекреація»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ігнатенко Сергій Анатолійович

Роль вчителя в збереженні та зміцненні фізичного здоров'я школярів

У Законі України «Про загальну середню освіту» наголошено на тому, що загальноосвітній навчальний заклад має гарантувати безпечні та нешкідливі умови навчання, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я, прищеплювати гігієнічні навички й принципи здорового способу життя учнів. Шляхи реалізації питань здоров'я дітей висвітлено у «Національній доктрині розвитку освіти», «Концепції 11-річної середньої загальноосвітньої школи», міжгалузевій програмі «Здоров'я нації». [2]

Проблему здоров'я, без перебільшення, можна назвати проблемою номер один. Здоров'я завжди було головним чинником безпеки нації. Але здоров'я школярів, наприклад, неможливо покращити тільки завдяки зусиллям медиків. Здоров'я має бути одним із результатів освіти.

Сьогодні провідні вітчизняні та закордонні науковці виділяють дві форми рухової активності: спонтанну та спеціально організовану. У своєму поєднанні ці два види рухової активності повинні бути на середньому рівні, оскільки вони визначають оптимальний розвиток і здоров'я дітей. Вирізняють три методи виміру рухової активності: за витратами часу (за добу, за тиждень); за кількістю виконаних за добу локомоцій (крокометрія); за витратами енергії (в калоріях чи Дж за одиницю часу), серед яких найбільш об'єктивним, але найбільш ємним, є останній. Перспективним напрямком подальших досліджень фізичної активності учнів є оцінка практичного застосування результатів теоретико-методологічного аналізу формування рухової активності та розробка програм її вдосконалення серед учнів середнього шкільного віку.

Заохочуючи дітей до регулярних занять фізичними вправами, ми формуємо основу для їх активного життя в майбутньому. І лише цілеспрямована робота школи та родинне виховання може забезпечити розуміння значення фізичного виховання. Навчально-виховний процес зумовлюється вагомим вкладом у зміцнення здоров'я підростаючого покоління та правильний фізичний розвиток, збільшення тривалості життя, формування в молоді найважливіших морально-вольових якостей, прищеплення відповідних санітарно-гігієнічних навичок, здійснення підготовки до участі в продуктивній праці. Саме фізкультура і спорт здатні у найкращій формі компенсувати дефіцит рухів, запобігти негативним наслідкам гіподинамії, раціоналізувати спосіб життя людини. Тому проблема підвищення рухової активності та розвитку рухових умінь і навичок, необхідних для підтримки оптимального рівня фізичного здоров'я, залишається актуальною та потребує наукового обґрунтування. [3]

На здоров'я учнів, які перейшли з початкової школи до основної, впливає ряд факторів, а саме: рівень їх фізичної підготовки й виховання; рівень розвитку фізичної культури; стан лікувально-оздоровчої роботи; рівень навчального й іншого навантаження

на організм учнів; рівень психологічної допомоги; стан і вплив зовнішнього соціального середовища; стан мікроклімату у школі й родині.

Корекційно-оздоровчі заходи, що мають проводитися у школі, наступні: введення в режим навчальних занять усіх класів оздоровчої гімнастики; нормалізація навчального навантаження; вибір методів індивідуального підходу до учнів у процесі навчання на основі фізіолого-гігієнічних рекомендацій; групові й індивідуальні заняття; лікувальна гімнастика; комплекс фізкультурно-оздоровчих заходів. підвищення рухової активності. раціональне харчування; залучення батьків до роботи з популяризації здорового способу життя та культури здоров'я. [1]

Кожен вчитель повинен поставити перед собою такі завдання: сформувати в учнів усвідомлення того, що людина – частина природи та суспільства, її здоров'я залежить від здоров'я природи й соціального оточення, що здоров'я – це основа щастя людини; навчити дітей встановлювати гармонійні стосунки з природою, берегти її як умову власного життя і здоров'я; навчити використовувати складові частини природного чинника здоров'я; сформувати у школярів потребу духовного, психічного та фізичного самовдосконалення, виховати у них дбайливе та бережливе ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих; прищепити навички особистої гігієни та санітарії як складових частин загальної культури особистості; сформувати у вихованців потребу в заняттях фізичною культурою й спортом, фізичною працею, активним відпочинком, загартуванням як засобами формування фізичного здоров'я; виробити мотиваційні установки на ведення здорового способу життя як одну з найголовніших умов і засобів збереження, зміцнення, формування, відтворення і передачі наступним поколінням духовного, психічного та фізичного здоров’я та навчити веденню здорового способу життя.

Список використаних джерел

1. Крамар В. У. Здоровий спосіб життя / В. У. Крамар // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : Зб. наук. пр. За ред. С. С. Єрмакова. – Харків, 2022. – №22. – С. 17–23.
2. Режим доступу : http://librar.org.ua/sections_load.php.
3. Режим доступу : Study staff.ru/controlna ya/valeologi 2.htm.

Верещинський Андрій Анатолійович
студент ІІ курсу магістратури
спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»
(освітня програма «Здоров’я людини та фізична рекреація»)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри здоров’язбережувальної освіти та фізичної рекреації
Шеремет Інеса Володимирівна

Роль плавання у формуванні правильної постави учнів середнього шкільного віку

Постава є важливим інтегруючим показником загального стану здоров’я людини, оскільки вона відображає не лише фізичне здоров’я, а й загальну адаптацію організму до навантажень, пов’язаних з життєдіяльністю. Правильна постава забезпечує нормальне функціонування опорно-рухового апарату, знижує ризик розвитку патологій і сприяє підтримці оптимального балансу між різними м’язовими групами.

Однак навіть незначні порушення в поставі можуть мати серйозні наслідки [3, с. 180]. Якщо вони не виявлені або не коригуються вчасно, це може призвести до порушень у функціонуванні хребта, суглобів і м'язів, викликати біль, зниження рухливості, а також негативно вплинути на внутрішні органи, оскільки деформація постави змінює нормальний тиск на органи і структури тіла. Це може призвести до таких проблем, як викривлення хребта, сколіоз, порушення дихальної і серцево-судинної функцій, а також до більш серйозних захворювань опорно-рухового апарату.

Тому важливо звертати увагу на правильну поставу, особливо в періоди активного фізичного і психологічного розвитку, таких як підлітковий вік, коли формуються основні звички і стереотипи рухової активності. А заняття фізичною культурою, включаючи плавання, можуть стати ефективним засобом профілактики порушень постави і зміцнення здоров'я в цілому.

Саме плавання є однією з найбільш ефективних форм фізичної активності, яка сприяє розвитку і зміцненню здоров'я, покращенню фізичної підготовленості та формуванню правильної постави учнів середнього шкільного віку. Так В. Лукіянчуком підтверджено, що «провідними засобами оздоровчої фізичної культури для дітей з відхиленнями у розвитку постави є фізичні вправи, спрямовані на розвиток силової витривалості м'язового корсету, гнучкості, а також оздоровче плавання з використанням індивідуально підібраних вправ» [4, с. 35]. Плавання в цьому контексті займає особливе місце, оскільки воно дозволяє не лише зміцнити основні м'язи спини, живота та плечового поясу, а й допомагає знижувати напруження в м'язах, що сприяє корекції постави. Індивідуальний підхід у виборі вправ дозволяє адаптувати заняття до конкретних потреб учнів, з урахуванням їх фізичних особливостей і наявних порушень постави. Тому включення плавання у програму фізичної культури є важливим аспектом у профілактиці порушень постави у дітей середнього шкільного віку.

Однією з головних переваг плавання є його універсальність, адже цей вид спорту не лише покращує загальний фізичний стан, а й сприяє корекції порушень постави завдяки м'якому навантаженню на хребет і суглоби.

У шкільному віці, коли організм активно розвивається, правильна постава має величезне значення для здоров'я. Плавання є оптимальним для зміцнення м'язів спини, шиї, плечового поясу та живота, що є важливим для утримання правильної постави. Крім того, завдяки рівномірному навантаженню на всі групи м'язів, плавання дозволяє уникнути дисбалансу в розвитку м'язової системи, який часто спостерігається у дітей, що ведуть малорухливий спосіб життя.

Особливістю плавання є також те, що вода створює певний рівень опору, що дозволяє досягати значних результатів навіть за відносно невеликих зусиль. Це робить плавання доступним для учнів різних рівнів підготовленості та сприяє розвитку гнучкості і координації рухів. Окрім того, плавання покращує кровообіг, що сприяє кращому постачанню кисню до тканин організму, а також розслаблює м'язи, зменшуючи напруження в тілі, що може бути корисним для осіб, які мають порушення постави через сидячий спосіб життя.

Залучення учнів середнього шкільного віку до плавання допомагає формувати правильну поставу через регулярні тренування, сприяючи зміцненню м'язів спини та плечового поясу, а також коригуючи дефекти постави, які можуть виникати через неправильне сидіння або тривале перебування в одному положенні.

Одним з аспектів ефективного використання плавання для корекції постави є кваліфікація вчителів фізичної культури та основ здоров'я, які мають не лише знання з фізіології, анатомії та основ здорового способу життя, а й здатність адаптувати навчальний процес до потреб учнів [1]. Підготовка таких педагогів включає не тільки теоретичні знання, а й практичні навички в організації фізичних вправ, які сприяють розвитку силової витривалості м'язового корсету, гнучкості та правильній поставі. Вчителі повинні вміти

застосовувати індивідуально підібрані вправи, що дозволяють коригувати поставу у дітей з відхиленнями в її розвитку.

Завдяки правильній підготовці вчителів, учні можуть отримати необхідні знання і навички для збереження здоров'я, правильного розвитку і профілактики порушень постави. Це важливий аспект, адже навіть незначні порушення функціонування опорно-рухового апарату можуть призвести до серйозних наслідків для здоров’я, тому своєчасна корекція через фізичну активність, зокрема плавання, є важливою складовою профілактики різних захворювань. Таким чином, плавання є не лише ефективним інструментом для корекції постави, а й важливим засобом для зміцнення здоров’я учнів середнього шкільного віку в цілому.

Список використаних джерел

1. Білик В.Г., Шеремет І.В., Василенко К.С. Особливості формування змісту дисципліни "Сучасні валеологічні технології" як обов’язкового освітнього компонента у професійній підготовці студентів ОПП "Здоров’я людини та фізична рекреація". *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. К.: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. Вип. 3К (176). С. 87-91.

2. Лукіянчук В. Л. Розвиток координаційних здібностей учнів початкової школи з порушенням постави на уроках фізичної культури: дис. ... докт. філос.: 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта (Фізична культура). К., 2021. 229 с.

3. Сіренко Р. Оздоровче плавання як засіб корекції психоемоційного стану осіб із порушеннями постави. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Фізичне виховання і спорт: журнал / уклад. А. В. Цьось, А. І. Альошина. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. Вип. 18. С. 180-183.

Гармаш Олександр Володимирович
студент ІІ курсу магістратури
спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»
(освітня програма «Здоров’я людини та фізична рекреація»)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри здоров’язбережувальної освіти та фізичної рекреації
Шеремет Інеса Володимирівна

Роль позакласної роботи у формуванні

навичок здорового способу життя молодших школярів

Сучасні школярі щодня стикаються з численними викликами, що негативно впливають на їхнє здоров’я: малорухливий спосіб життя, незбалансоване харчування, шкідливі звички, стреси, пов’язані з воєнними подіями, та ін. Тобто діти молодшого шкільного віку перебувають у середовищі, яке не завжди сприяє здоровому способу життя, тому позакласна робота є важливим інструментом для виховання корисних звичок, підвищення рівня фізичної активності та психологічної стійкості.

Саме організація позакласної роботи надає унікальну можливість сформувати у дітей шкільного віку стійкі навички здорового способу життя завдяки неформальній атмосфері та різноманітності діяльності. Позакласна робота, спрямована на формування

навичок здорового способу життя, охоплює різноманітні аспекти діяльності учнів – від освітнього до суспільно-корисного та дослідницького. Проте сьогодні спостерігається значна розбіжність між її великим потенціалом і тим, як вона застосовується в освітньому процесі. Дослідження [1; 3; 8] свідчать, що у багатьох школах така робота не реалізована як послідовна система: валеологічно орієнтована позакласна робота проводиться формально, а виховні заходи часто позбавлені належної пізнавальної основи, мають переважно розважально-споглядовий характер і не сприяють формуванню здорового способу життя дітей шкільного віку. Таким чином, позакласна робота має величезний потенціал для формування навичок здорового способу життя молодших школярив, але на практиці він використовується не в повній мірі. Це може бути пов'язано з недостатнім методичним забезпеченням, браком часу в педагогів або навіть низькою мотивацією самих учнів.

Навички здорового способу життя молодших школярів, які потребують цілеспрямованого й планомірного формування за допомогою позакласної роботи, – це санітарно-гігієнічні (особиста гігієна, догляд за одягом, своєю кімнатою, власним робочим місцем), правильного харчування (дотримання принципів раціонального харчування), навички рухової активності (виконання ранкової зарядки вдома вранці, руханки та динамічні перерви, чергування роботи й відпочинку, фізичних та розумових навантажень, повноцінні заняття руховою активністю та улюбленими видами спорту), загартування організму, навички безпечної поведінки (здійснення критичного аналізу потенційно небезпечних ситуацій), керування стресовими станами [3], комунікативні навички (толерантне ставлення до оточуючих, навички комунікації та емпатії) тощо, що потребує впровадження комплексного підходу до формування навичок здорового способу життя молодших школярів [2].

Одним із дієвих методів до формування навичок здорового способу життя у молодших школярів в умовах позакласної роботи є використання арттерапії, яка «допомагає зменшити рівень стресу, поліпшити емоційний стан та сприяє самовираженню дітей» [5, с. 121].

О. Стасенко вважає, що «здоров'я школярів залежить від позакласних занять з фізичної культури. Заняття фізичною культурою необхідні сучасній молоді, але вони повинні бути посильними та систематичними. Він констатує позитивний вплив різних форм позакласної роботи (змагання, показові виступи, розважально-оздоровчі заходи, заняття за інтересами з окремих видів спорту у вільний час, самостійні заняття фізичною культурою за місцем проживання тощо) на формування здорового способу життя учнів загальноосвітніх шкіл» [7, с. 351]. У цілому інтеграція елементів формування навичок здорового способу життя у позакласну роботу сприяє кращому розумінню школярами важливості профілактики захворювань, підтримання здоров'я та екологічної свідомості, що є важливим для всебічного розвитку особистості.

На думку В. Зайцева, «різні форми позакласної роботи також дають змогу вчителю враховувати індивідуальні особливості учнів, їх схильності, освітні потреби, мотиви, рівень домагань, пізнавальні та професійні інтереси» [5]. Саме позакласна робота відіграє важливу роль у формуванні навичок здорового способу життя у школярів. Вона доповнює уроки, надаючи практичний досвід, мотивацію та підтримку для розвитку здорових звичок.

Таким чином, позакласна робота є потужним інструментом у формуванні у молодших школярів навичок здорового способу життя, а також сприяє всебічному розвитку дитини – фізичному, емоційному та соціальному.

Список використаних джерел

1. Арефьєва Л. П., Василенко К.С., Мордвінова Д.М. Вплив природного середовища на стан фізичного і ментального здоров'я учнівської молоді. Освіта і здоров'я підростаючого покоління: матеріали VI Міжнародного симпозіуму: збірник наукових праць / ред. кол.: В. П. Андрущенко, О. В. Тимошенко, В. Г. Білик; УДУ імені Михайла Драгоманова, Факультет фізичного виховання, спорту і здоров'я. К.: Алатон, 2024. С. 13-14.

2. Бахмат, Н. Формування здорового способу життя та фізичний розвиток молодших школярів у Новій українській школі. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал / [редкол.: А. А. Сбруєва, М. А. Бойченко, О. А. Біда та ін.]. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. № 3 (107). С. 345–362. DOI: 10.24139/2312-5993/2021.03/345-362.

3. Білик В. Г., Омельчук О. В., Челнокова М. С. Використання методів саморегуляції стресових станів як засобу підвищення психоемоційної стійкості учнів старших класів в процесі фізичного виховання. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15, (5(178), 17-21. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.5(178).03

4. Діхтяренко З. М., Данилюк І. С., Скляр Н. І. Формування навичок здорового способу життя засобами фізкультурно-оздоровчої роботи на прикладі педагогічного досвіду роботи НВК № 24 (на засадах хортингу): метод. посіб. / за заг. ред. З. М. Діхтяренко. К.: ПАЛИВОДА А. В., 2015. 324 с.

5. Зайцев В.О. Актуальні питання підготовки вчителя основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи. Вісник ЛНУ. 2010. №8 (195). С. 13-18.

6. Левицька Т.А. Арттерапія як метод стабілізації психоемоційного стану дітей під час війни. Психолого-педагогічні аспекти підтримки ментального здоров'я та адаптації особистості в умовах воєнного та повоєнного часу: матеріали Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції (23-25 жовтня 2024 р., м. Дніпро). С. 120-122.

7. Стасенко О.А. Теоретичні підходи до формування здорового способу життя учнів основної школи у позакласній фізкультурно-спортивній роботі. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2010. №1 (3). Суми, СумДПУ ім. А.С. Макаренка. С. 348–357.

8. Табачний О. М., Шеремет І.В., Челнокова М.С. Формування уявлень про здоровий спосіб життя учнів початкової школи на уроках "Основ здоров'я" Освіта і здоров'я підростаючого покоління матеріали VI Міжнародного симпозіуму: збірник наукових праць / ред. кол.: В. П. Андрущенко, О. В. Тимошенко, В. Г. Білик; УДУ імені Михайла Драгоманова, Факультет фізичного виховання, спорту і здоров'я. К.: Алатон, 2024. С. 184-186.

Голованік Марія Олександрівна
студент ІІІ курсу
спеціальності А 7 Фізична культура і спорт

Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Березовський Василь Анатолійович

Орієнтування на лижах та його різновиди

В Україні існують сотні цікавих видів спорту, які майже невідомі для більшості співвітчизників. Одним з таких видів спорту є орієнтування на лижах. Не зважаючи на те, що цей вид спорту має довгу історію та був показовим на Зимових олімпійських іграх, більшість людей в Україні про нього навіть не чули. Тому, було вирішено провести дослідження з метою узагальнення та систематизації інформації про цей вид спорту. Орієнтування на лижах (*англ. Ski orienteering, Ski-O*) – це комплексний вид лижного спорту, що поєднує два види діяльності: пересування на лижах та орієнтування на місцевості з використанням топографічної карти. Перший (пересування на лижах) забезпечується руховими вміннями та навичками, другий (орієнтування) – володіння елементами та

прийомами орієнтування. Лижне орієнтування відноситься до ускладнених гонок. Цей вид спорту об'єднує оптимальні фізичні навантаження та розумову діяльність, вимагаючи від спортсменів швидкої оцінки ситуації, що склалась, вибору найбільш раціональних шляхів руху між ділянками дистанції (контрольними пунктами – КП), швидкого прийняття рішення та втілення обраного варіанту шляху. Крім цього спортсмени – орієнтувальники повинні мати практичні знання та навички з топографії, мислити в умовах великого фізичного навантаження [1].

Крім лижного спорядження (лижі, палиці, спеціальне взуття) в орієнтуванні на лижах застосовують засіб для перенесення карти – *планшет*, та засіб для відмітки на контрольних пунктах (електронний чип або спеціальну картку для відміток компостером).

Орієнтування на лижах відносно молодий вид спорту, що набуває великої популярності в різних країнах світу. Свою історію цей вид спорту розпочав 13 березня 1904 р. в Фінляндії. За маршрутом Порво – Гельсінки довжиною 50км було проведено естафету, що складалась з чотирьох етапів. На кожному етапі дистанції спортсмени мали обирати свій варіант шляху [3].

Перший чемпіонат світу з орієнтування на лижах відбувся 24-28 лютого 1975 р. у м. Хівінкая (Фінляндія). У цих змаганнях взяли участь спортсмени з 11 країн [2]. Вони змагались на дистанціях у заданому напрямку. Чоловіки та жінки окремо розігрували 8 комплектів нагород у спринті, класичній, довгій дистанції та 3-х етапних естафетах (жінки) та 4-х етапних естафетах (чоловіки). Чемпіонати світу з орієнтування на лижах проводять з періодичністю один раз на два роки. Варто зазначити, що у 1998 році цей вид спорту був показовим на XVIII Зимових Олімпійських іграх у м. Нагано (Японія) [1,3].

В орієнтуванні на лижах виділяють наступні різновиди: орієнтування в заданому напрямку; орієнтування на маркіруваній (розміченій) дистанції; скіоатлон (Ski-O-thlon). Орієнтування в заданому напрямку – це проходження на лижах дистанції по позначених на карті і розташованих на місцевості КП у заданій послідовності. На карті зеленим кольором нанесені лижні, та за допомогою умовних знаків вказані їх швидкісні характеристики. Шлях між КП спортсмени обирають на власний розсуд. Переможець визначається за найкращим часом долання дистанції. Саме цей вид орієнтування представлений на чемпіонаті світу.

Кожний КП обладнано засобами відмітки (компостером або електронною системою), за допомогою яких лижник-орієнтувальник може підтвердити свою присутність на КП.

Орієнтування по маркіруваній (розміченій) дистанції – це вид орієнтування на лижах, при якому спортсмен під час проходження дистанції позначає на карті місцезнаходження контрольних пунктів (КП), які встановлені на трасі. Результат спортсмена визначається за найкращим часом долання дистанції плюс штрафний час за помилки в позначенні місцезнаходження КП. Тривалий час в Україні змагання з орієнтування на лижах проходили лише на маркірованих дистанціях.

Скіоатлон (Ski-O-thlon) – це один з видів орієнтування на лижах, в якому спортсмени рухаються по розміченій дистанції у декілька (2-4) кіл і відмічають електронним чипом тільки позначені на карті КП. На кожному колі відбувається зміна карти. За кожен неправильно відмічений або зайвий КП спортсмен отримує штраф (1 хв.). Переможець визначається за результатом подолання дистанції з додаванням штрафних хвилин за помилки.

Безумовно, наше дослідження не охоплює широкого кола питань щодо проблеми розвитку орієнтування на лижах. Водночас нам вдалося визначити ключові моменти у його розвитку та висвітлити різновиди орієнтування на лижах.

Список використаних джерел

1. Березовський В. А., Подгаєцький А. В. Види лижного спорту. Навчально-методичний посібник для студентів інститутів та факультетів фізичного виховання та спорту. К ., 2019. 231 с
2. Jonatan Ståhl, Roland Larsson·Hans-Christer Holmberg Ski-orienteering: a scientifc perspective on a multi-dimensional challenge Sport Sciences for Health (2024) 20:1041–1049 https://doi.org/10.1007/s11332-024-01199-4
3. Міжнародна федерація орієнтування International orienteering federation https://orienteering.sport/

Гордієнко Анна Володимирівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Проблема організації рухової активності школярів в умовах дистанційного навчання

Організація рухової активності учнів під час дистанційного навчання є надзвичайно важливою для підтримки їхнього фізичного та психічного здоров'я. Виконання фізичних вправ між заняттями допомагає уникати стомлення та підтримувати працездатність. Учителі мають нагадувати про необхідність проведення фізкультхвилинок та рухових перерв. Батьки повинні контролювати, чи дотримується дитина фізичної активності, і можуть допомагати їй у виконанні вправ.

Регулярна фізична активність є ключовою для профілактики неінфекційних захворювань, таких як хвороби серця, діабет, рак тощо. За даними ВООЗ, значна частина людей недостатньо рухається, що підкреслює необхідність популяризації фізичних вправ, особливо під час дистанційного навчання. Сидячий спосіб життя призводить до серйозних проблем, таких як накопичення вісцерального жиру, остеоартрит, слабкість м'язів, порушення постави та зниження імунітету.

Самостійні фізичні заняття вдома повинні враховувати вікові особливості та дотримуватися правил безпеки. Учні можуть виконувати ранкову гімнастику, фізкультхвилинки під час уроків, фізкультурні паузи між ними та самостійні тренування. Ці вправи повинні бути адаптовані до умов, в яких перебуває учень, і сприяти покращенню загального стану здоров'я. Ранкова гімнастика включає вправи на всі групи м'язів, гнучкість та дихання. Фізкультхвилинки допомагають зняти напругу під час уроків, а фізкультурні паузи — активізують кровообіг та покращують настрій.

Самостійні тренування слід проводити 2-5 разів на тиждень, враховуючи фізичну підготовленість та самопочуття учня. Комплекси вправ повинні бути різноманітними і включати вправи для різних м'язових груп. Важливо забезпечити поступове підвищення навантаження, дотримання правил техніки виконання та безпеки. Відповідне використання цифрових технологій, таких як онлайн-ресурси та відеоуроки, може допомогти в організації ефективних тренувань у домашніх умовах.

Самостійні фізичні тренування вдома можуть також включати інтерактивні відеоуроки, мобільні додатки або фітнес-програми, які допомагають дітям залишатися мотивованими та організованими. Це особливо важливо для учнів, які можуть мати труднощі з плануванням часу або вибором вправ. Такі інструменти дозволяють урізноманітнити тренування та зробити їх цікавішими. Окрім цього, учні можуть спільно з

однокласниками або друзями брати участь у челенджах, що стимулюватиме їх до регулярних занять.

Важливо також звернути увагу на правильну організацію робочого простору. Під час дистанційного навчання діти часто проводять багато часу перед екранами комп'ютерів у статичному положенні, що може негативно вплинути на поставу та загальне самопочуття. Організація коротких перерв для розминки, зміни позицій і виконання легких вправ на розтяжку допоможе зберегти правильну поставу та уникнути перенапруження м’язів.

Крім фізичних вправ, варто також приділяти увагу загальному режиму дня. Регулярний сон, збалансоване харчування та час на свіже повітря є невід'ємною частиною здорового способу життя, який підтримує фізичну і ментальну працездатність школярів. Комплексний підхід до організації дистанційного навчання та рухової активності дозволить створити гармонійний режим, що сприятиме розвитку здорових звичок у дітей.

Таким чином, важливо забезпечити системний підхід до рухової активності учнів під час дистанційного навчання, поєднуючи фізичні вправи, правильний режим дня і підтримку мотивації. Це допоможе зберегти не тільки фізичне, а й емоційне здоров’я дітей у цей період.

Список використаної літератури

1. Баштовенко, Оксана, and Світлана Станєва. "Проблеми організації дистанційного навчання з фізичної культури в закладах освіти." 2021 С 34-36.

2. Лещенко Г. А., Захарова О. В. "Фізичне виховання студентів закладів вищої освіти в умовах дистанційного навчання." *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки* 207 (2022): 189-194.

3. Маракушин, А. І., А. В. Чередніченко, and Л. В. Бондар. "Фізичне виховання студентів в умовах загальнонаціонального карантину." 2021. С 56-67

4. ВООЗ представила глобальний план дій для підвищення рівня фізичної активності. URL: https://goo.su/0ZZm.

5. Facebook-сторінка «Відділ фізичної культури та захисту України». URLhttps://goo.su/0Zzn

6. Гіподинамія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/.

7. Основи методики самостійних занять фізичними вправами. URL: https://goo.su/0ZZN .

Горобченко Пилип Сергійович
студент І курсу
спеціальності «Здоров’я людини та фізична рекреація»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ігнатенко Сергій Анатолійович

Теоретичні аспекти проблеми формування психосоціальних навичок підлітків.

В період усього життя людини - з моменту народження і до самої смерті - його безперервно супроводжує процес адаптації. Цей процес нероздільний з самим поняттям "життя": немислиме життя без адаптації, так само як і адаптація не існує поза життєвим циклом живого організму.

Адаптація особистості особливо молодої людини в суспільстві постійних змін затруднена, людина не встигає за стрімким ходом подій. Розширюється сфера дезадаптації.

Молоді люди змушені орієнтуватися на окремі, хоча і важливі життєві перспективи; змінюються життєві цінності. Юність вважається дуже важливим періодом в психосоціальному розвитку людини. Вже не дитина, але ще й не дорослий, підліток стикається з різними соціальними вимогами і новими ролями, що і становить сутність завдання, яка пред'являється людині в цьому віковому періоді. У віці 12 - 17 років особливо гостро проявляються, акцентуються деякі властивості характеру. Такі акцентуації, не будучи самі по собі патологічними, проте підвищують можливість психічних травм і відхилень від норм поведінки. [2]

Проблема тривожності є однією з найбільш актуальних проблем в сучасній психології. Тривожність в підлітковому віці може стати особистісною особливістю. Серед негативних переживань людини тривожність займає особливе місце, часто вона призводить до зниження працездатності, продуктивності діяльності, до труднощів у спілкуванні. Людина з підвищеною тривожністю згодом може зіткнутися з різними соматичними захворюваннями. Розібратися у феномені тривоги, а також в причинах її виникнення досить складно. У стані тривоги ми, як правило, переживаємо не одну емоцію, а деяку комбінацію різних емоцій, кожна з яких впливає на наші соціальні взаємини, на наш соматичний стан, на сприйняття, мислення, поведінку. [3]

Адаптація особистості підлітка в суспільстві постійних змін затруднена, людина не встигає за стрімким ходом подій. Розширюється сфера дезадаптації. Підлітковий період вважається дуже важливим періодом в психосоциальном розвитку людини. Вже не дитина, але ще й не дорослий, підліток стикається з різними соціальними вимогами і новими ролями, що і становить сутнысть завдання, яка пред'являється людині в цьому віковому періоді. У віці 12 - 14 років особливо гостро проявляються, акцентуються деякі властивості характеру. Тривожність в підлітковому віці може стати особистісної особливістю. Стан тривожності це наслідок підліткового кризи, який протікає, по-різному і дезорганізує особистість підлітка, впливає на всі сторони його життя. [1]

На підставі отриманих даних експериментальну групу можна характеризувати яка має підвищені адаптивні здібності. Рівень тривожності в даній групі відповідають статистичної нормі.

В результаті виявлено взаємозв'язок між інтегральними показниками соціально-психологічної адаптації (адаптація, самопринятие, прийняття інших, емоційний комфорт, інтернальність, домінування, брехливість) і показниками тривожності (реактивна і особистісна) також виявлені статистично значущі взаємозв'язки. Показники тривожності (реактивна і особистісна) статистично значимо взаємопов'язані з наступними інтегральними показниками СПА зворотною (або негативною) кореляцією: адаптація, прийняття інших, інтернальність, домінування. Система взаємозв'язку особистісної тривожності відрізняється від системи взаємозв'язків реактивної тривожності і наявністю додаткової статистично значущою зворотного (або негативною) взаємозв'язку з показником СПА - емоційний комфорт. [4]

Встановлено: з підвищенням реактивної тривожності такі показники як дезадаптивних, неприйняття себе, емоційний дискомфорт, зовнішній контроль, відомість також підвищуються, а з пониженням реактивної тривожності - знижуються. Також при підвищенні реактивної тривожності домінування знижується, а при зниженні - здатність до домінування підвищується.

Список використаних джерел

1. Бигар Г.П., Чуньківська І.С. Особливості організації здоров'язбережувального середовища в сучасній початковій школи. «Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої Реформи»: Матеріали III Міжнародної науково-практичної Е-конференції (22 грудня 2020 року). Коломия. 2020. С.172-174.

2. Діхтяренко А. Адаптація першокласників до школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://bit.ly/1X33tM2

3. Неймет А. М., Швардак, М. В. «Су джок» як ефективний елемент здоров'язберігаючих технологій в умовах нової української школи. 2019. 208с.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи.URL:https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainskashkola-compressed.pdf.

Давидюк Галина Миколаївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Формування здоров'язбережувальної компетентності школярів в умовах Нової української школи

Здоров'язбережувальна компетентність є складовою ключових компетентностей, які розвиває Нова українська школа (НУШ). Вона включає знання про збереження здоров'я, вміння оцінювати ризики для здоров'я, формування здорових звичок та усвідомлене ставлення до свого здоров'я і благополуччя [2; 5].

Основною метою НУШ є підготовка учнів до здорового і свідомого способу життя. Здоров'язбережувальна компетентність забезпечує не лише фізичне здоров'я, але й психічне та емоційне благополуччя. Для цього в навчальний процес інтегруються вправи на розвиток емоційного інтелекту, фізичні вправи, вправи на релаксацію та інші активності

Використання інтерактивних методів навчання, таких як рольові ігри, дискусії, робота в групах та проектне навчання, сприяє активному залученню учнів у процес пізнання основ здорового способу життя [5; 6]. Підручники та навчальні програми мають спеціальні теми, присвячені формуванню навичок здорового харчування, фізичної активності, безпеки тощо.

Середовище школи також є важливим фактором у формуванні здоров'язбережувальної компетентності. Відповідно до принципів НУШ, освітній простір має бути облаштований з урахуванням потреб безпеки та здоров'я: провітрювані приміщення, ергономічне шкільне обладнання, наявність місць для активного відпочинку та розслаблення [1; 2].

Навчальні предмети, як-от біологія, основи здоров'я, фізична культура, а також інтегровані курси, спрямовані на формування знань і навичок щодо здорового способу життя [3]. Це дозволяє систематично підходити до виховання культури здоров'я.

Педагоги мають володіти відповідними компетенціями і бути готовими до інтеграції здоров'язбережувальної діяльності у навчальний процес. Залучення батьків є важливою складовою, адже саме родинне середовище впливає на виховання здорових звичок у дітей [4, 6].

Для ефективного формування компетентності слід проводити моніторинг, що включає оцінювання знань, навичок та ставлень до здоров'я [1]. Це дозволяє вчасно коригувати процес навчання та надавати індивідуальну підтримку.

Отже, формування здоров'язбережувальної компетентності є важливим компонентом освітнього процесу Нової української школи. Завдяки комплексному підходу, що включає інтеграцію здоров'язбережувальних навичок у різні шкільні предмети, використання інтерактивних методів навчання та створення безпечного освітнього середовища, учні отримують необхідні знання й навички для ведення здорового способу життя. Важливою залишається також роль учителів та батьків у підтримці

здоров’язбережувальної компетентності школярів, що сприяє її формуванню не лише в школі, а й поза її межами. Це дозволяє створити передумови для свідомого ставлення до власного здоров’я як важливої складової успішного майбутнього покоління.

Список використаних джерел

1. Бондаренко М. Школа здоров'я: сучасні підходи до створення освітнього середовища. Освітній портал. 2022.
2. Гайдаєнко Т. Формування здоров’язбережувальної компетентності в НУШ. Науковий вісник. 2021. С. 35-40. URL: https://epub.chnpu.edu.ua/
3. Калініна І. Інтеграція здоров’язбережувальних технологій у навчальні предмети НУШ. Педагогічний журнал. 2020. С. 54-61. URL: https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/
4. Ковальова О. Здоров’я та освіта: методичні аспекти розвитку компетентностей: навч. посіб. Київ: Освіта, 2018.
5. МОН України. Концепція Нової української школи. [Електронний ресурс]. URL: https://mon.gov.ua
6. Петриченко Л. Вплив здоров’язбережувальних технологій на розвиток учнів. Освітні перспективи. 2019. С. 12-18.

Давидюк Галина Миколаївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)

Науковий керівник)
доктор педагогічних наук, професор
Арефьєв Валерій Георгійович

Фізичний стан учнів старшої школи 15-17 років

За нинішньої системи фізичного виховання існує тенденція до погіршення здоров’я учнів. На це вказують масові порушення їхнього фізичного стану [1; 2].

Проблема оцінки фізичного стану ще й дотепер не вирішена через складність тестів для його визначення. Існують суперечливі думки як щодо критеріїв, так і методів оцінювання. Використовувані програми дослідження повною мірою не охоплюють весь постпубертатний період, зокрема юнаків старшого шкільного віку. Саме цей факт і обумовлює актуальність нашого дослідження. Тож метою роботи було обґрунтування організаційно-методичних умов покращення фізичного стану юнаків 15-17 років на основі впровадження диференційованого підходу.

Відповідно до мети були сформульовані наступні завдання дослідження:

1. Узагальнити теоретико-методичний досвід із проблеми педагогічного контролю за фізичним станом старшокласників.
2. Дослідити морфофункціональний стан і рівень здоров’я юнаків 15-17 років.

Методи виконання завдань:

- аналіз і узагальнення спеціальної літератури;
- антропометричні та фізіологічні методи визначення захворюваності;
- вибірковий статистичний метод.

Відповідно до сучасних поглядів [3], для оцінювання фізичного стану молоді виділяють п’ять критеріїв:

- рівень фізичного розвитку;
- рівень функціонування основних систем організму;
- рівень фізичної підготовленості;
- ступінь опору організму несприятливим впливам;
- наявність хронічних захворювань.

Фізичний розвиток юнаків, як відомо, розглядають як одну із складових фізичного стану. Фізичний розвиток залежить від взаємодії основних розмірів тіла, які визначають пропорційність і гармонійність. Відхилення від норми показників фізичного розвитку юнака може свідчити про певні негаразди в його фізичному здоров'ї.

Отримані дані свідчать, що зріст і обвід огруддя мають значення в межах сучасних стандартів. Лише для маси тіла характерними є внутрівікові розбіжності. Антропометричні показники наближаються до величин, що відповідають дорослим особам. Щоправда, нормальну поставу мають лише 4% обстежених. Кругла спина у 37% юнаків, а сколіоз – у 59%.

Аналіз результатів показників серцево-судинної системи юнаків свідчить про підвищений порівняно з фізіологічною віковою нормою для цих учнів діастолічний тиск. На думку фахівців, цей факт може бути пов'язаний з розвитком ризику в роботі серцево-судинної системи.

Стан дихальної системи юнаків визначався за величинами життєвої ємності легень і проб Генчі та Штанге. Результати, подані на слайді, демонструють значну внутрівікову варіабельність. Діапазон величин ЖЄЛ у 15- і 16-річних юнаків від 1700 до 4100 мл, а у 17-річних – від 2100 до 4800 мл.

Результати проб Генчі і Штанге показали, що стан дихальної системи юнаків на низькому рівні.

Значення індексу Робінсона безпосередньо характеризують аеробні можливості організму [4]. Показники індексу Робінсона були оцінені на рівні, нижчому за середній, у 64% юнаків і на середньому рівні – у 36%.

Відомо, що фізична працездатність людини є інтегральним показником фізичних можливостей і складовою її фізичного стану. В нашому дослідженні працездатність визначалася за допомогою індексу Руф'є за методикою академіка Геннадія Апанасенка. Як можна бачити на слайді, 72-88% юнаків залежно від віку, мають нижчу за середній рівень фізичну працездатність. Серед 16-річних юнаків у 6% випадків він навіть незадовільний.

Останніми роками захворюваність школярів, на жаль, зростає. Так, за даними Курабцева [2], з 2019 по 2024 рр. серед старшокласників вона збільшилася на 27,6%.

Аналіз медичних карток 22 юнаків 15-17 років показав, що стан здоров'я цих молодих людей має тенденцію до погіршення. Найбільш поширеними виявились хвороби органів дихання, після них – хвороби органів травлення. Серед юнаків 4% мають хвороби зору.

Для дослідження фізичної підготовленості застосовували контрольні вправи з чинної шкільної програми «Фізична культура». Аналіз результатів рухових тестів свідчить про низький рівень прояву більшості фізичних якостей, зокрема витривалості, гнучкості та м'язової сили. При цьому мають місце значні внутрівікові коливання результатів у тестах на визначення рухливості в суглобах (V=98%).

Отже, фізичних стан сучасних юнаків 15-17 років характеризується наступними особливостями:

- показники довжини тіла й окружності грудної клітки мають значення в межах вікових стандартів. Лише для маси тіла характерні внутрівікові розбіжності. Нормальну поставу мають лише 4% обстежених;
- в усіх вікових групах відмічено підвищений діастолічний тиск;
- результати дослідження дихальної системи, фізичної працездатності та рухових тестів мають значення нижче середнього рівня;
- стан здоров'я за даними захворюваності характеризується тенденцією до погіршення.

Тож загальний висновок є об'єктивним приводом для радикальних змін у фізичному вихованні. Одним зі шляхів для суттєвого покращення здоров'я молоді є впровадження диференційованого підходу на уроках фізичної культури з розвивально-оздоровчим змістом.

Список використаних джерел

1. Арефьєв В. Г. Основи теорії та методики фізичного виховання : підручник. Київ : Міленіум, 2025. 240 с.
2. Курабцев М. Д. Методика розвитку силових здатностей старшокласників різного соматичного здоров'я на уроках фізичної культури : дис. … докт. філос. : 01 Освіта / Педагогіка за спец. 014 Середня освіта (фізична культура). Київ, 2024.
3. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання : підручник : Т. 2. Методика фізичного виховання різних груп населення. Київ, 2018. 368 с.
4. Вихляєв Ю. М. Психологія рухової діяльності : навч. посіб. Вінниця : Твори. 2022. 340 с.

Даніш Ігор Михайлович
студент І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Сучасний урок фізкультури

Фізична культура – одна з важливих складових частин загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров’я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей із метою гармонійного формування особистості та розвитку активної життєдіяльності. Уроки фізичної культури включають не тільки заняття руховими вправами, процедурами, загартуванням, а й ще і широкий круг понять, які належать до знань про правильний режим раціонального харчування, дотримання правил гігієни, вироблення корисних звичок тощо.

В сучасних умовах, коли однією з найголовніших проблем сучасного суспільства є створення системи освіти, яка б не тільки виховувала освічену, культурну людину, але й зберігала та зміцнювала її здоров’я головними вимогами до сучасного уроку є:

- забезпечення диференційованого підходу учнів з урахуванням стану їхнього здоров’я, рівня фізичного розвитку, рухової підготовленості та статі;
- забезпечення оптимізації навчально-виховного процесу із застосуванням елементів інноваційних методів навчання та здійснення міжпредметних зв’язків;
- забезпечення освітньої, виховної, оздоровчої та інструктивної спрямованості;
- формування умінь і навичок самостійно займатися фізичними вправами [6].

Сучасні діти змінили ігри на подвір'ї на спілкування в месенджерах, а м’яч — на смартфон. За таких умов уроки фізкультури мають додаткову місію — не просто двічі-тричі на тиждень змушувати школярів рухатися, а й заохотити та призвичаїти їх до фізичної активності, здорового способу життя та піклування про своє тіло. Самі ж діти зазвичай не дуже мотивовані фізично вдосконалюватися. Аби сучасні школярі захотіли займатися спортом, педагогам потрібно докласти зусиль: змінювати методику, вчитися новому та прислухатись до своїх вихованців.

Формування здоров’язбережувальної компетентності у сучасних школярів – це, насамперед, комплексний підхід до всього змісту навчання учнів у школі. Фізичне виховання є важливою освітньою ланкою. Під час уроків фізкультури наявний вплив на фізичні та психічні властивості дітей, формуються практично всі необхідні життєві компетентності. У зв’язку із цим організація ефективної системи фізичного виховання у школі потребує значної уваги широкого кола спеціалістів, особливо під час активних бойових дій в Україні [1; 2]. Вчителі відзначають, що до так званого покоління Z підхід має

бути інакшим. Ці діти творчі, хочуть лишатися індивідуальностями, а не зливатися з натовпом. Вони прагнуть успіху, але часто їм не вистачає терпіння та зосередженості. Їх важко змусити щось робити, якщо вони не розуміють, навіщо їм це потрібно. Водночас серед них усе більше дітей з низьким рівнем фізичної підготовки та вадами здоров'я. Це гіподинамія, проблеми з опорно-руховим апаратом, органами дихання, серцево-судинною системою. Все це накладає певні обмеження на тренування, але в жодному разі не має бути причиною відмови від фізичної активності.

Організація сучасного здорового середовища, впровадження інноваційних програм навчання, індивідуальний підхід до учнів, проведення регулярних круглих столів та обговорення проблематики між педагогами, сприяння комфортному проведенню часу дитини у школі прямо чи опосередковано впливає на розвиток здоров'язбережувальних компетентностей [5].

Видатний український лікар Микола Амосов говорив: «Щоб бути здоровим, потрібні власні зусилля, постійні й значні. Замінити їх не можна нічим» [3]. Український педагог О. А. Захаренко [4] описував школу як таке місце де дитина повинна себе почувати як вдома, де допомагають і підтримують її у цікавості до пізнання себе та світу, дають можливість відкрити свої ще не досліджені та не очікувані сторони своєї особистості, в першу чергу потрібно виховувати бажання до відвідування школи. Відомий вітчизняний дослідник Ю.Д. Бойчук [1] звертав неабияку увагу на кількість проведеного часу дітей у школі. Відповідно до його досліджень, середньостатистичний учень проводить у школі 70% свого часу, тобто більше ніж на половину активно проведеного життя на дитину впливає все, що відбувається у стінах школи. Розглядаючи школу як систему впливів на особистість, Т. Бережна [2] підкреслює, що шкільні умови сприяють формуванню та розвитку особистості за певним зразком, який розділяється на предметно-побутову та соціальну орієнтованість. Школа має свій мікроклімат, де дитина є учасником та наслідувачем загальноприйнятих норм поведінки. Установки і правила, якими користуються педагоги у спілкуванні, ефективно переносяться у інтереси і форми поведінки дітей.

За О.С. Сироватко [7], школа як здоров'язбережувальне середовище має обов'язково включати психологічний та медичний супровід дітей молодшої, середньої та старшої ланки, впровадження програм здорового способу життя, включення дітей до систематичних заходів з необхідності та пропаганди збереження та цінності власного здоров'я. Отже, покращення сучасної системи фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти є актуальним питанням. З урахуванням сучасних проблем, із якими зіштовхнувся наш соціум існує необхідність приділяти велику увагу фізичному розвитку майбутніх громадян України.

Список використаних джерел

1. Бойчук, Ю. Д. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я : монографія / Ю. Д. Бойчук, О. С. Бородіна, О. М. Микитюк ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : Вид-во Іванченко І. С., 2015. – 117 с.
2. Бережна Т. Створення здорового середовища навчального закладу як шлях збереження і зміцнення здоров'я учнів / Таміла Бережна // Рідна школа. 2012. № 1/2. С. 44-47.
3. Валеологія: сучасний стан, напрями, перспективи розвитку: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., квітень 2007 р.: у 3 т. / за заг. ред. проф. М.С. Гончаренко. – Харків, 2007. Т.1. 225 с. С. 26.
4. . Захаренко О.А. Слово до нащадків / О.А. Захаренко. – К.: Богданова А.М., 2006. – 215 с.
5. Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти. Головна | Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Mod

el.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Fiz.kult.5-6.kl.Pedan.ta.in.22.08.2022.pdf. (дата звернення: 23.01.2024).

6. Русова С. Моральні завдання сучасної школи / С.Русова // Рідна школа. 1938. Ч. 7. – 159 с.

7. Сироватко О. Підходи до формування здо ро в'я зберігаючого середовища в закладі освіти / О.Сироватко // Директор школи. № 38 (566). Жовтень. 2009. С. 19-25.

Дементій Анна Миколаївна,
студентка І курсу магістратури,
спеціальності «017 Фізична культура і спорт (Спорт)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Розвиток українських національних видів спорту

Розвиток українських національних видів спорту є ключовим елементом культурної ідентичності та національного виховання. Вони втілюють багату культурну спадщину, сприяють єдності суспільства та пропагують здоровий спосіб життя. Дана стаття розглядає історичні корені, сучасний стан, виклики та перспективи розвитку українських національних видів спорту.

Українські національні види спорту мають глибоке історичне коріння. Вони створювалися на базі народних традицій, козацьких звичаїв і фізичних випробувань, які сприяли формуванню моральної та фізичної стійкості. Наприклад, такі ігри, як лава на лаву, гуртовий бій та інші силові змагання, використовувалися в якості тренувальних методик для воїнів та молоді. Зокрема, бойовий гопак, що є національним бойовим мистецтвом, демонструє зв'язок між фізичними вправами та духовними традиціями українського народу [2].

Серед ключових національних видів спорту в Україні можна виділити:

1. Греко-римська боротьба. Цей вид спорту має глибокі традиції та велику популярність в Україні. Успіхи українських борців на міжнародній арені, зокрема на Олімпійських іграх, підвищили інтерес до цього виду спорту [3].
2. Козацький двобій. Поєднуючи елементи бойових мистецтв, цей вид спорту активно розвивається серед молоді та відображає культурні традиції України [5].
3. Традиційні ігри. Ігри, такі як "Лава на лаву" та "Перетягування каната", популярні на святах і фестивалях. Вони сприяють розвитку командного духу та залученню широкої аудиторії [4].

Сьогодні в Україні функціонують федерації, які займаються розвитком національних видів спорту. Проводяться фестивалі, змагання та навчальні програми, що стимулюють залучення нових учасників [7]. Однак, незважаючи на позитивні тенденції, існують певні виклики, зокрема зниження інтересу молоді до національних традицій.

Серед основних викликів можна виділити:

1. Низький рівень популярності національних видів спорту серед молоді.
2. Відсутність достатньої фінансової підтримки.
3. Потребу в освітніх програмах для залучення нових спортсменів [1].

Для подолання цих викликів важливо зосередитися на популяризації національних видів спорту через медіа та громадські ініціативи. Співпраця з міжнародними організаціями може також сприяти підвищенню інтересу до традиційних ігор.

За умови належної підтримки, українські національні види спорту мають великі перспективи. Зокрема, інтеграція цих видів спорту у шкільну освіту, популяризація через

мас-медіа та підтримка культурних ініціатив можуть значно сприяти їх відродженню. Крім того, співпраця з міжнародними організаціями з метою популяризації українських видів спорту на міжнародній арені здатна зміцнити культурну ідентичність України та підвищити її престиж на світовій спортивній арені [6].

Розвиток українських національних видів спорту є важливим аспектом культурного життя країни. Збереження та популяризація цих видів спорту сприятимуть укріпленню національної ідентичності та соціальних зв'язків. Сучасні виклики вимагають нових підходів і зусиль для розвитку українських традицій у спортивному контексті.

Список використаних джерел

1. Гриценко, М. Виклики і можливості розвитку українських національних видів спорту. Київ: НУФВСУ. 2020. 250 с.
2. Дмитренко, М. Культурна спадщина та національні види спорту в Україні. Київ: Наукова думка. 2008, 315 с.
3. Кравченко, Т. Греко-римська боротьба в Україні: традиції та сучасність. Львів: ЛНУ. 2018, 180 с.
4. Левченко, І. Традиційні ігри України: соціокультурний аспект. Одеса: ОНУ. 2019. 220 с.
5. Мельник, В.. Козацький двобій: від традицій до сучасності. Харків: ХНУ. 2021,140 с.
6. Петренко, Л. Національні види спорту як складова культурної ідентичності України. Київ: Інститут культурної політики. 2019, 260 с.
7. Сидоренко, А. Сучасний стан та перспективи національних видів спорту в Україні. Черкаси: ЧНУ. 2022, 190 с.

Дубко Аліна Олександрівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Стратегічні напрямки підвищення ефективності системи фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти

Фізична культура — один з найважливіших факторів у формуванні, зміцненні та збереженні здоров'я дитини. Ефективне фізичне виховання сприяє гармонійному розвитку особистості та підготовці молодої людини до майбутньої діяльності. В Україні склалася критична ситуація зі станом здоров'я учнів середньої школи. Близько 80 % дітей, учнів та студентів мають різні відхилення у стані здоров'я, понад 50 % - незадовільну фізичну підготовленість [1].

Щоб покращити здоров'я учнів, треба підвищити показники їх фізичної, спортивно-технічної та теоретичної підготовленості, а також сформувати стійку потребу, звичку та мотивацію до занять фізичною культурою та спортом [2]. Для цього необхідно підвищити ефективність системи фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти, вживаючи наступні заходи:

- розробити навчальну програму з фізичної культури з урахуванням кількості обов'язкових навчальних занять; віку та стану здоров'я здобувачів освіти; вибору та збільшення кількості видів рухової активності; гендерної рівності;

- збільшити моторну щільність уроків; впровадити нові форми організації і проведення уроків з метою наскрізного розвитку фізичних якостей; об’єднати здобуття теоретичних знань та практичних вмінь і навичок;
- розробити об’єктивні критерії для оцінювання освітні досягнення здобувачів освіти; визначити обсяг фізичного навантаження під час проведення уроків з фізичної культури, комплексності і відповідності засобів, підходів, методик організації уроків, до інших форм фізичного виховання у закладі освіти;
- удосконалювати традиційні та впроваджувати інноваційні методики проведення позаурочних заходів фізкультурно-оздоровчого спрямування для здобувачів освіти (проведення змагань, естафет, челенджів, флешмобів із застосуванням як оффлайн, так і онлайн формату);
- організовувати спортивні гуртки і секції при закладах середньої освіти (футбол, аеробіка, волейбол та ін.);
- заохочувати учнів до виконання в домашніх умовах завдань з фізичної культури, налагодити взаємозв'язок урочної та позаурочної форм роботи (вивчити нові форми та розробити сучасні методичних рекомендацій/посібників для проведення позаурочної роботи);
- створити умови для самовираження і самореалізації під час уроків незалежно від рівня підготовленості здобувачів освіти і наявності особливих освітніх потреб;
- проводити у школах відкриті уроки із залученням провідних спортсменів, тренерів, ветеранів спорту з метою виявлення здібностей та допомозі у виборі певного виду спорту [2; 3; 4].

В сукупності ці заходи сприятимуть залученню учнів до регулярних занять фізичною культурою та спортом, сформують ефективну навчальну систему в закладах освіти.

Список використаних джерел

1. Комоцька О. Сучасні підходи до специфіки тренерської діяльності. Здоров’я, фізичне виховання і спорт: перспективи та кращі практики: матеріали міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (Київ, 12-13 трав. 2021 р.). Київ. С. 52-54.

2. Комоцька О., Сушко Р., Співак М. Сучасні тренерські підходи до організації навчально-тренувального процесу юних баскетболістів різних амплуа. Спортивна наука та здоров’я людини. 2021. С. 63.

3. Хазим Т. Удосконалення системи підготовки спортсменів на основі підвищення рівня організаційно-управлінської підготовленості майбутніх тренерів. [автореферат]; ХДАФК, 2017. 24 с.

4. Царенко КВ. Розвиток професійно-педагогічної компетентності тренерів-викладачів ДЮСШ у процесі підвищення кваліфікації [автореферат]; Запорізький національний університет. 2017. 23 с.

Дяченко Ірина Олександрівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Впровадження технологій здоров'язбереження
на уроках фізичної культури в школі

Найголовнішою цінністю, яку має плекати сучасна школа, є здоров'я дитини, його формування й підтримка на різних етапах навчання. Тому актуальним є питання розробки і впровадження нових освітніх здоров'язбережувальних технологій навчання, спрямованих на гармонійний розвиток особистості кожної дитини та формування й збереження її здоров'я.

Поняття здоров'я визначається вченими як стан фізичного, психологічного, соціального, емоційного та інтелектуального благополуччя [1; 2]. За сучасними науковими підходами структурними складовими здоров'я визначено: фізичне здоров'я, що розглядається як поточний стан функціональних органів і систем організму; психічне здоров'я – стан психічної сфери людини, який характеризується загальним душевним комфортом, забезпечує адекватну регуляцію поведінки й обумовлений потребами біологічного і соціального характеру; соціальне здоров'я – система цінностей, настанов і мотивів поведінки в соціальному середовищі.

Під здоров'язбережувальними технологіями О. Ващенко[2] розуміє:

- сприятливі умови навчання дитини в школі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання);
- оптимальну організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм);
- повноцінний та раціонально організований руховий режим.

Слід зазначити, що впровадження здоров'язбережувальних освітніх технологій пов'язано з використанням медичних (медико-гігієнічних, фізкультурно-оздоровчих, лікувально-оздоровчих), соціально-адаптованих, екологічних здоров'язбережувальних технологій та технологій забезпечення безпеки життєдіяльності. За даними Т. Бойченко [1], сутність здоров'язбережувальних технологій полягає в комплексній оцінці умов виховання і навчання, які дозволяють зберігати наявний стан учнів, формувати більш високий рівень їхнього здоров'я, навичок здорового способу життя, здійснювати моніторинг показників індивідуального розвитку, прогнозувати можливі зміни здоров'я і проводити відповідні психолого-педагогічні, корегувальні, реабілітаційні заходи з метою забезпечення успішності навчальної діяльності та її мінімальної фізіологічної «вартості», поліпшення якості життя суб'єктів освітнього середовища.

Аналіз класифікацій існуючих здоров'язбережувальних технологій О. Ващенко [2] дає можливість виокремити такі типи:

1. здоров'язбережувальні – технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям дитини;
2. оздоровчі – технології, спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я учнів, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, аромотерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія;

3. технології навчання здоров'ю – гігієнічне навчання, формування життєвих навичок (керування емоціями, вирішення конфліктів тощо), профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами, статеве виховання. Ці технології реалізуються завдяки включенню відповідних тем до предметів загальнонавчального циклу, введення до варіативної частини навчального плану нових предметів, організації факультативного навчання та додаткової освіти;
4. виховання культури здоров'я – виховання в учнів особистісних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я як цінність, посиленню мотивації на ведення здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я родини.

Ці технології можуть бути представлені за ієрархічною структурою з урахуванням того, яким чином кожен учень залучений до освітнього процесу:

- позасуб'єктні технології раціональної організації навчального процесу, формування здоров'язбережувального виховного середовища, форми організації здорового харчування (включаючи дієтичне);
- ті, що відзначаються пасивною участю учнів: фітотерапія, офтальмотренажери тощо;
- ті, що здійснюються за активної позиції учнів: різні види гімнастики, технології навчання здорового способу життя, виховання культури здоров'я.

Мета здоров'язбережувальних освітніх технологій – забезпечити учням можливість збереження здоров'я за період навчання в школі, сформувати у них необхідні знання, вміння та навички здорового способу життя у майбутньому, навчити використовувати отримані знання та уміння в повсякденному житті. До форм організації освітнього процесу, спрямованого на здоров'язбереження учнів належать, передусім: уроки фізичної культури та ін., фізкультурно-оздоровчі заходи (динамічні паузи, фізкультурні хвилинки тощо), позакласна робота (години спілкування, тренінги, подорожі тощо), позашкільна робота (спортивні секції, відвідування басейну, гуртки художньої самодіяльності, різні види танців тощо) робота, спеціально організовані оздоровчі заходи та процедури, малі форми активного відпочинку. Обов'язковий елемент всіх здоров'язбережувальних освітніх технологій – регулярна експрес-діагностика стану здоров'я учнів і відстеження основних параметрів розвитку їх організму в динаміці навчального року, що дозволяє зробити відповідні висновки про стан здоров'я учнів і його зміну [3; 4].

Рівні сформованості здоров'язбережувальних копетентностей учнів:

- низький: веде хаотичний спосіб життя та недооцінює важливість здорового способу життя для власного здоров'я. Дитина мало піклується про своє здоров'я, тому часто виникає багато проблем,пов'язаних із загальним самопочуттям;

- середній: учень здатен осмислити важливість здорового способу життя, але потребує контролю, дитина активна, дотримується виваженого підходу до питань здоров'я;
- високий: дитина веде здоровий спосіб життя, слідкує за собою, що веде до чудового самопочуття [5].

Отже, реалізація здоров'язбережувальних ідей сучасного уроку сприяє розвитку та становлення особистості школяра.

Список використаних джерел

1. Бойченко Т. Навчити головного. Формування здоров'яформувальної та здоров'язбережувальної компетентності учнівської молоді. Профтехосвіта. 2009. № 1. С. 40–43.

2. Ващенко О.М. Готовність вчителя до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі.та фізична культура. 2006. № 8 (32). С. 1–6.

3. Воронін Д. Є. Здоров'язберігаюча компетентність в соціально-педагогічному аспекті. Педагогіка, психологія та медико-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. 2006. № 2. С. 25-28.

4. Мельник І. М. Аксіологічний аспект технології здорового способу життя молодших школярів. Сучасні технології навчання в початковій освіті : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. Київ: КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2006. С. 105–108.

5. Мельник О. Системний підхід до формування культури здоров`я учасників навчально-виховного процесу. Початкова школа. 2005. № 6. С. 57-62.

Єрьомін Андрій Олександрович
студент ІІ курсу магістратури
спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»
(освітня програма «Здоров'я людини та фізична рекреація»)

Науковий керівник:
доктор філософії з освітніх, педагогічних наук,
доцент кафедри здоров'язбережувальної освіти та фізичної рекреації
Василенко Катерина Сергіївна

Взаємозв'язок психофізичних характеристик і стану сформованості м'язової системи

Визначення стану сформованості м'язової системи за основними психофізичними показниками є актуальним напрямом сучасних досліджень у сфері фізичної культури та спорту. Це пов'язано з тим, що м'язова система виконує ключові функції в організмі людини [1; 2], забезпечуючи рухову активність, підтримку постави та обмін речовин. Комплексний підхід до оцінювання її стану дозволяє оптимізувати фізичну підготовку, попереджати розвиток дисфункцій опорно-рухового апарату та підвищувати ефективність тренувального процесу. Водночас її розвиток і функціонування значною мірою залежать від психофізичних характеристик, які відображають загальний стан адаптаційних можливостей організму.

Поняття «стан» із загально біологічних позицій нині розглядається як «певна сукупність процесів, які відбуваються в організмі людини, а також як ступінь розвитку та цілісності її біологічних структур» [3, с. 19]. Стан сформованості м'язової системи є «важливим індикатором загального стану здоров'я та фізичної працездатності» [4, с. 11], оскільки рівень розвитку та функціональної спроможності м'язів впливає на:

- *фізичну витривалість та працездатність* – добре розвинена м'язова система сприяє ефективнішому виконанню рухових дій та зменшенню стомлюваності;
- *опорно-рухову функцію* – сильні м'язи підтримують правильну поставу, знижують ризик травм і дегенеративних змін у суглобах та хребті;
- *метаболічне здоров'я* – м'язи є активним метаболічним органом, що впливає на рівень глюкози, ліпідний обмін і загальний енергетичний баланс;
- *стан серцево-судинної системи* – регулярні фізичні навантаження, спрямовані на розвиток м'язів, сприяють покращенню кровообігу, нормалізації артеріального тиску та зниженню ризику серцево-судинних захворювань.
- *якість життя та тривалість активного періоду* – збереження м'язової маси та сили з віком є ключовим фактором у профілактиці саркопенії, що впливає на рухову активність, самостійність та загальну життєздатність.

До основних психофізичних показників, що визначають стан м'язової системи, відносяться сила, витривалість, гнучкість, координація рухів та швидкісні здібності. Важливим аспектом є взаємозв'язок між фізичними та психічними характеристиками,

такими як рівень нервово-м’язової регуляції, сенсомоторна реакція, когнітивні функції та психоемоційна стійкість. Наукові дослідження підтверджують, що зміни у психофізичному стані можуть впливати на працездатність м’язів, їх адаптивні можливості та рівень тренованості, водночас «у процесі виконання вправ збільшується сила, рівновага та рухомість основних нервових процесів» [5, с. 14].

Методи оцінки стану сформованості м’язової системи базуються на комплексному аналізі фізичних тестів, електроміографії, функціональних проб, а також психофізіологічних методик. Використання сучасних технологій дозволяє точніше визначати індивідуальні особливості м’язової системи та прогнозувати можливі відхилення у її функціонуванні.

Висновки. Формування м’язової системи має індивідуальні особливості, що визначаються генетичними, екологічними та соціальними факторами. Важливу роль відіграє система фізичного виховання, спрямована на гармонійний розвиток психофізичних здібностей, що забезпечує не лише фізичну витривалість, а й стійкість до стресових факторів, підвищуючи рівень адаптації організму. Впровадження новітніх методик оцінки та корекції стану сформованості м’язової системи дозволяє оптимізувати тренувальний процес, сприяє корекції функціональних порушень та підвищує ефективність фізичної підготовки в різних вікових групах, що має важливе значення для профілактики захворювань і поліпшення якості життя.

Перспективним є також використання фізичних вправ, що стимулюють не лише м’язову систему, а й когнітивну активність. Зокрема, рухливі ігри з елементами швидкого прийняття рішень сприяють розвитку координації, реакції та стратегічного мислення. Такий підхід узгоджується з концепцією нейром’язової інтеграції, що також є актуальним напрямом сучасних досліджень у сфері фізичної культури та спорту.

Список використаних джерел

1. Базилева Ю.С., Цигановська Н.В. Інноваційні підходи до фізичного виховання здобувачів вищої освіти в умовах дистанційної освіти. Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини: досвід, проблеми, перспективи: матеріали XI Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 12 грудня 2024 р.). К.: Київський столичний ун-т ім. Б. Грінченка, 2024. С. 43-47.
2. Білик В.Г., Шеремет І.В., Василенко К.С. Особливості формування змісту дисципліни "Сучасні валеологічні технології" як обов’язкового освітнього компонента у професійній підготовці студентів ОПП "Здоров’я людини та фізична рекреація". *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. К.: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. Вип. 3К (176). С. 87-91.
3. Білик В.Г., Омельчук О.В., Челнокова М.С. Використання методів саморегуляції стресових станів як засобу підвищення психоемоційної стійкості учнів старших класів в процесі фізичного виховання. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.* Серія 15: Науково- педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. К.: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. Вип. 5 (178). С. 17-21.
4. Дудник О.К. Функціональна організація психофізіологічних станів організму людини в умовах напруженої м’язової діяльності: монографія. Біла Церква, 2010. 129 с.
5. Оцінка фізичного розвитку здобувачів вищої освіти / Д.В. Попович, У.П. Гевко, В.І. Бойко, К.В. Миндзів, А.В Бай, О.В. Вайда. Україна. Здоров’я нації: науково-практичний журнал. 2024. Вип. 4 (78). С. 11-16.

Завальнюк Нікіта Вячеславович
студент ІІІ курсу
спеціальності А 7 Фізична культура і спорт

Науковий керівник:
старша викладачка Кузьменко Вікторія Юріївна

Використання фізичних вправ у фітнес-технологіях

Фізичні вправи є ключовим елементом у фітнес-технологіях, які спрямовані на покращення здоров'я, фізичної форми та загального самопочуття людей. Використання фізичних вправ у сучасних фітнес-програмах поєднується з різними технологічними інноваціями, що допомагає підвищити ефективність тренувань, забезпечити зручність і персоналізований підхід до кожного користувача.

Теоретичний аналіз наукових праць (О. Є. Антонова, Н. М. Поліщук [1], C. D'anna [2], Paskaleva [3], W.S. Poston [4] та ін.) показав, що науковці приділяють увагу використанню фізичних вправ у фітнес-технологіях.

W. S. Poston вважає, що фі́тнес – це напрямок масової, спортивної й оздоровчої фізичної культури, який спрямований на покращення загального стану організму людини, його тренованість та здатність опиратись негативним впливам зовнішнього середовища шляхом виконання простих та комплексних вправ в музичному супроводі чи у визначеному такті, допомагає в корекції форм та ваги тіла та дозволяє закріпити досягнуті результати [4].

Основною метою використання фізичних вправ у фітнес-технологіях є досягнення оптимальних результатів з мінімальними ризиками для здоров'я. Завдяки новітнім технологіям, таким як фітнес-трекери, мобільні додатки, смарт-годинники, віртуальні тренування та різні онлайн-платформи, люди можуть слідкувати за своїм прогресом, отримувати персоналізовані рекомендації та коригувати свій режим тренувань відповідно до своїх потреб.

Один з ключових аспектів сучасних фітнес-технологій – це персоналізація тренувань. Фітнес-технології надають можливість моніторити важливі показники тіла, такі як частота серцевих скорочень, рівень насиченості крові киснем, кількість спалених калорій, рівень фізичної активност, якість сну та інші показники здоров'я. Це дає змогу користувачам отримувати детальний аналіз своїх тренувань та здоров'я в реальному часі, що дозволяє коригувати інтенсивність фізичних вправ для досягнення найкращих результатів, дозволяє створювати індивідуальні плани тренувань, що враховують особисті цілі, стан здоров'я та рівень фізичної підготовки.

О. Є. Антонова та Н. М. Поліщук вказують, що поняття «здоров'я» повинно містити не лише моментальний стан організму, але і його потенційні можливості, резерв яких визначає напрям зміни стану здоров'я [1].

На сьогодні плавання виступає як інноваційна система фітнесу, що поєднує високий оздоровчий ефект із можливістю отримати задоволення від процесу тренувань. Плавання стає невід'ємною частиною сучасної фітнес-індустрії завдяки своїй багатофункціональності та широкому спектру позитивного впливу на організм. Плавання може мати як рекреаційний, так і змагальний характер. У рекреаційному плаванні акцент робиться на оздоровчому ефекті, знятті стресу і підтримці загальної фізичної форми. Змагальне плавання передбачає високий рівень технічної майстерності та витривалості, а його різні стилі (кроль, брас, батерфляй, на спині) дозволяють розвивати різні групи м'язів і підвищувати загальну спортивну форму.

Інноваційність плавання як сучасної фітнес-системи полягає у його багатофункціональності: цей вид активності підходить для людей різного віку та рівня підготовки, а також може застосовуватись для досягнення різноманітних цілей – від схуднення до відновлення після травм. Плавання є одним із найефективніших методів

відновлення, оскільки водне середовище зменшує напругу на травмовані суглоби чи м’язи і сприяє полегшенню руху. Воно також допомагає відновити гнучкість, координацію і силу після травм чи тривалого періоду фізичної бездіяльності.

Оздоровче плавання здійснює такі лікувальні впливи: загальний (зміцнення здоров’я, загартовування, набуття навичок правильних рухів, вольових якостей) та спеціальний (відновлення порушених функцій організму). Вправи за ступенем активності класифікуються на активні (самостійні рухи), активно-пасивні (за допомогою здорової кінцівки), пасивні [2].

Сучасні підходи до використання плавання зосереджені на індивідуалізації тренувань і адаптації до потреб конкретної людини. Крім класичних методик, активно використовуються інноваційні підходи, такі як використання гідромасажу, аквастепінг та водні тренажери. Це дозволяє значно розширити спектр вправ та збільшити ефективність тренувань, спрямованих на зміцнення фізичного стану та відновлення організму.

Також сучасні технології, такі як моніторинг серцевої діяльності та контроль за споживанням кисню під час занять у воді, сприяють точнішому підбору навантаження і підвищенню безпеки тренувального процесу.

Заняття у басейні проводять у формі уроку, що складається із підготовчої, основної та заключної частин. У заняттях оздоровчим плаванням застосовують вправи на розтягування, координацію, зміцнення розслаблених і розслаблення напружених м’язів, дихальні. Інтенсивність занять лікувальним плаванням звичайно нижча, ніж оздоровчим, тривалість заняття також менша. [3].

Отже, плавання як фітнес-система продовжує розвиватися завдяки поєднанню традиційних методик із новими технологіями та інноваційними підходами, що робить його універсальним і ефективним засобом для підтримки здоров'я та фізичної форми. Сучасні підходи до плавання роблять її ефективним інструментом для підтримки та відновлення фізичного стану.

Таким чином, фізичні вправи в сучасних фітнес-технологіях відіграють ключову роль у досягненні здоров'я та гарного фізичного стану. Фітнес-технології стають невід’ємною частиною фізичних вправ і здорового способу життя. Вони надають широкі можливості для вдосконалення тренувального процесу, підвищення мотивації та забезпечення індивідуального підходу до кожної людини. Завдяки цим технологіям кожен може знайти оптимальний формат тренувань, що відповідає його потребам і рівню підготовки, і досягати своїх цілей швидше та ефективніше.

Список використаних джерел

1. Антонова О. Є., Поліщук Н. М. Здоров’язберігаюча компетентність особистості як наукова проблема. Вища освіта у медсестринстві: проблеми і перспективи: зб. ст. Всеукр. наук.-практ. конф. (10–11 лист. 2011). Житомир : Полісся, 2011. С. 27–31.

2. D’anna, C., D’alessandro, A., &Vastola, R. Swimming. Back Pain And Electromyography: A Brief Review. Journal of Human Sport and Exercise, 15 (Proc4) 2020., 1187–1194.

3. Paskaleva, R. Isometric training and swimming in children with spinal deformities. Isometric Training and Swimming in Children with SpinalDeformities, 2017. 112–120.

4. Poston, W.S., Haddock, C.K., Heinrich, K.M., Jahnke, S.A., Jitnarin, N. and Batchelor, D.B., 2016. Is high-intensity functional training (HIFT)/CrossFit safe formilitary fitness training? Military Medicine 181: 627-637.

Зелюкін О.А.,
студент І курсу магістратури
спеціальності 017 Фізична культура і спорт

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Сучасний погляд на проблему допінгу в олімпійському спорті

Допінг в олімпійському спорті залишається однією з найбільш дискусійних і складних тем сучасного спорту. В умовах жорсткої конкуренції, медійного тиску та зростаючих очікувань з боку фанатів, спортсмени часто піддаються спокусі використання заборонених речовин для поліпшення своїх результатів. Проблема допінгу не лише ставить під загрозу чесність спортивних змагань, але й має серйозні наслідки для здоров'я атлетів, їхньої кар'єри та іміджу спорту в цілому. У цій роботі буде проаналізовано сучасний стан проблеми допінгу в олімпійському спорті, її причини, наслідки та можливі рішення.

Проблема допінгу в спорті не є новою. Вона має свої корені в історії давньогрецьких олімпійських ігор. У ІІ ст. до н.е. грецькі атлети вживали перед змаганнями вино та деякі види психотропних грибів для зниження стресу та покращення психічного стану. Перше офіційне визнання використання заборонених речовин сталося в 1928 році, коли жінки-атлети почали показувати результати, що почали викликали підозри. Відтоді були зафіксовані численні випадки вживання наркотиків та стимуляторів, які продовжували виявляти в різних видах спорту [1].

З введенням антидопінгових правил у 1960-х роках, організації, такі як Всесвітнє антидопінгове агентство (WADA), почали активно боротися з цією проблемою. Це призвело до створення чітких норм і процедур тестування, проте попри це, допінг продовжує бути актуальною проблемою [4].

На сьогодні, однією з основних причин вживання допінгу є тиск на спортсменів, пов'язаний з необхідністю постійно досягати високих результатів. Спортсмени розуміють, що для того, щоб залишатися конкурентоспроможними, вони можуть використовувати допінг та різні стимулятори. Окрім цього також давлять на спортсмена соціальні та економічні фактори, такі як очікування тренерів, батьків, фанатів і спонсорів. Успішні спортсмени здатні заробляти величезні суми грошей через спонсорські угоди, призові гроші, можливому заробітку на своїй медійності та популярності в соціальних мережах інтернет. Це може спонукати їх до використання допінгу, щоб покращити свої шанси на перемогу [3].

Проте вживання допінгу має серйозні наслідки як для спортсменів, так і для спорту в цілому. З медичної точки зору, використання заборонених речовин може призводити до серйозних проблем зі здоров'ям, включаючи гормональні порушення, серцево-судинні захворювання, психічні розлади та навіть смерть. З точки зору спортивної етики, допінг підриває довіру до змагань і дискредитує досягнення чесних атлетів. Коли спортсмени потрапляють у скандали з допінгом, це не тільки шкодить їхній кар'єрі, але й заважає розвитку спорту загалом [1; 3].

На сьогоднішній день антидопінгові організації вживають комплексних заходів для боротьби з цією проблемою. WADA розробляє та впроваджує нові методи тестування, проводить освітні програми для спортсменів та тренерів, а також співпрацює з національними антидопінговими агентствами. Одним із новітніх підходів є застосування біологічних паспортів спортсменів, які дозволяють виявляти аномалії у фізіологічних показниках спортсмена протягом тривалого часу. Це дозволяє виявити можливе вживання допінгу навіть у тих випадках, коли самі речовини не можуть бути виявлені в організмі [4].

Незважаючи на вжиті заходи, проблема допінгу продовжує існувати. З розвитком науки та технологій з’являються нові методи маскування вживання заборонених речовин.

Спортсмени, тренери та лікарі постійно шукають нові способи обходу системи тестування. Для подолання цієї проблеми необхідно розвивати міжнародну співпрацю, підвищувати обізнаність про наслідки допінгу серед спортсменів та вдосконалювати методи тестування. Освіта та профілактика є ключовими аспектами у боротьбі з цією проблемою [2].

Отже, проблема допінгу в олімпійському спорті є складною та багатогранною. Вона має свої історичні корені, причини, наслідки та шляхи вирішення. Незважаючи на зусилля антидопінгових організацій, виклики залишаються. Для того, щоб спорт залишався чесним та справедливим, важливо продовжувати боротьбу з допінгом на всіх рівнях – від спортсменів до керівних органів. Лише спільними зусиллями можна забезпечити здорове середовище для розвитку спорту та захистити його від впливу заборонених речовин.

Список використаних джерел

1. World Anti-Doping Agency (WADA). Режим доступу: https://www.wada-ama.org (дата звернення 25.10.2024).
2. Ізмайлова О.В., Щербак Ю.Є. Допінг і боротьба з ним: метод. посіб. Полтава, 2005. 72с.
3. Smith, J. (2022). Doping in Sports: A Historical Perspective. Journal of Sports Medicine, 45(3), 123-135.
4. Національний Олімпійський комітет. Режим доступу: https://www.noc-ukr.org (дата звернення 26.10.2024).

Зінченко Олександр Васильович
студент ІІ курсу магістратури
спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»
(освітня програма «Здоров'я людини та фізична рекреація»)

Науковий керівник:
доктор філософії з освітніх, педагогічних наук,
доцент кафедри здоров'язбережувальної освіти та фізичної рекреації
Василенко Катерина Сергіївна

Інтеграція оздоровчих технологій у профілактику захворювань травної системи

Захворювання травної системи стали одними з найпоширеніших в умовах глобалізації, де зміни в способі життя, харчових звичках, стресові ситуації та недостатня фізична активність призводять до негативних наслідків для організму. Зокрема, серед дітей, які нерідко не отримують необхідної фізичної активності та споживають їжу з високим вмістом цукру, жиру та консервантів, спостерігається значне зростання проблем із травленням, таких як гастрит, виразкова хвороба, порушення мікрофлори кишечника та інші.

Незважаючи на значні успіхи, досягнуті в сучасній науці, відбувається «неухильне поширення захворювань органів травлення, особливо серед дитячого населення – з 60-80% до 140-200%» [4, с. 125]. Після серцево-судинних захворювань «хвороби органів травлення займають шосте місце за причиною смерті у світі» [3, с. 18]. Тому впровадження оздоровчих технологій є важливим напрямом збереження здоров'я та підвищення якості життя населення.

Так за даними Центру громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України, «щорічно на диспансерному спостереженні знаходяться майже 1 млн хворих на виразкову хворобу, кожний другий лікується в стаціонарі, більше третини користуються листком непрацездатності повторно» [5]. На жаль, починаючи з 2020 року, у зв'язку з пандемією COVID-19 та подальшою ескалацією російсько-українського збройного

конфлікту, отримання даних щодо захворюваності серед дитячого населення стало неможливим.

У контексті профілактики хвороб травної системи сучасні оздоровчі технології ґрунтуються на комплексному підході [1], який включає корекцію харчування, підвищення рівня фізичної активності, використання психофізичних практик та нормалізацію біоритмів організму. Особливу увагу приділяють оздоровчому харчуванню, яке передбачає включення до раціону продуктів, багатих на клітковину, пробіотики та вітаміни групи В, що позитивно впливають на мікрофлору кишечника та загальний стан шлунково-кишкового тракту.

Фізична активність є одним із ключових чинників профілактики хвороб травної системи. Регулярні фізичні вправи сприяють покращенню перистальтики кишечника, нормалізації обміну речовин та зниженню рівня запальних процесів у травному тракті. Особливо ефективними є методики дихальної гімнастики, йоги та пілатесу, які поєднують фізичну активність із психоемоційним розслабленням.

Психоемоційний стан людини також відіграє важливу роль у розвитку гастроентерологічних захворювань [2]. Хронічний стрес може спричиняти гастрит, виразкову хворобу шлунка та синдром подразненого кишечника. Тому у профілактиці захворювань травної системи доцільним є використання методик медитації, аутотренінгу, релаксаційних технік та когнітивно-поведінкової терапії.

Не менш важливим є нормалізація режиму дня та формування здорових звичок, зокрема дотримання режиму харчування та забезпечення достатнього рівня сну. Біоритмологічний підхід дозволяє покращити роботу травної системи, оптимізувати синхронізацію фізіологічних процесів та сприяти загальному оздоровленню організму.

Висновки. Оздоровчі технології є ефективним засобом запобігання патологіям шлунково-кишкового тракту. Комплексний підхід, що поєднує раціональне харчування, фізичну активність, психоемоційний баланс та дотримання режиму дня, сприяє підтримці здоров’я та підвищенню якості життя.

Перспективи подальших досліджень у сфері профілактики захворювань травної системи зосереджуються на кількох ключових напрямках. Одним із них є розробка персоналізованих програм профілактики, що базуються на врахуванні індивідуальних генетичних та метаболічних особливостей кожної людини. Такі програми дозволять точніше прогнозувати ризики розвитку захворювань та створювати індивідуальні стратегії для підтримки здоров'я.

Ще одним перспективним напрямком є впровадження цифрових технологій для моніторингу стану здоров'я. Вони дозволяють здійснювати постійний контроль за показниками здоров'я, швидко реагувати на зміни в організмі, що сприяє більш ефективному управлінню профілактикою та лікуванням захворювань.

Також важливим є вивчення впливу мікробіому кишечника на загальний рівень фізичного та психічного добробуту. Сучасні дослідження свідчать про важливу роль мікробіоти в регуляції не тільки травлення, але й імунітету, настрою, стресових реакцій та навіть когнітивних функцій.

Подальші наукові розвідки в цих напрямках дозволять значно підвищити ефективність існуючих методик профілактики та лікування захворювань травної системи, а також розширити їх застосування в практиці здоров’яформувальної діяльності, що в свою чергу сприятиме поліпшенню якості життя населення.

Список використаних джерел

1. Білик В.Г., Шеремет І.В., Василенко К.С. Особливості формування змісту дисципліни "Сучасні валеологічні технології" як обов’язкового освітнього компонента у професійній підготовці студентів ОПП "Здоров’я людини та фізична рекреація". *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових

праць / За ред. О. В. Тимошенка. К.: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. Вип. 3К (176). С. 87-91.

2. Кваша В.А., Челнокова М.С. Особливості психокорекції емоційного стану учнів молодшого шкільного віку методами арт-терапії. *Актуальні проблеми освіти XXI століття*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції (14 травня 2021 року). К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. С. 30-34.

3. Литвинова О. Н., Крилова Г. О. Аналіз особливостей поширеності та захворюваності хвороб органів травлення серед дітей. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2024. Вип. (4). С. 18-22. https://doi.org/10.11603/1681-2786.2023.4.14421

4. Мельник Д. В. Виразкова хвороба дванадцятипалої кишки у дітей шкільного віку (огляд літератури). *Сімейна медицина*. 2018. Вип.3. С. 125-128.

5. Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України [Електронний ресурс]. URK: http://medstat.gov.ua/ukr/main.html

Каньоса Олександра Василівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Генетичні маркери рухової обдарованості школярів

Рухова обдарованість — це комплекс здібностей, що проявляються в високих показниках фізичної активності, координації рухів та інших рухових здібностей, що дозволяє дитині успішно займатися тим чи іншим видом спорту, показуючи при цьому високі результати. Обдаровані діти проявляють високий рівень розвитку моторики, демонструють вищі порівняно з однолітками рухові досягнення. Важливе значення при цьому має проблема вивчення рухової обдарованості дітей як передумов для прогнозування їх майбутніх спортивних успіхів. За даними C. Derom, E. Thiery & H. Peeters [5], рухова обдарованість є спадково обумовленою і є запорукою досягнення високої спортивної майстерності індивіда в обраній спеціалізації за умов раціональної побудови навчально-тренувального процесу та інших факторів

На думку Л.П. Сергієнка [2], C.N. Moran & Y.P. Pitsiladis [6], перспективним напрямком у спортивній генетиці є використання генетичних маркерів для індивідуального прогнозування розвитку морфологічних характеристик, функціональних ознак і рухових здібностей людини. Генетичні маркери стають все більш важливим елементом у дослідженні та прогнозуванні рухових здібностей дітей [4; 7; 8]. Виявлення таких маркерів може сприяти більш точному відбору і орієнтації до занять тим чи іншим видом спорту, підбору ефективних методик тренувань і розвитку спортивного потенціалу школярів.

Особливу увагу заслуговує застосування як генетичних маркерів груп крові та дерматогліфіки рук (Л.П. Сергієнко [2]). Вивчення ролі груп крові як генетичних маркерів полягає у визначенні взаємозв'язку між специфічними групами крові (A, B, AB, O) та певними фізіологічними характеристиками, наприклад, ризиками розвитку захворювань або спортивними здібностями. Дослідження показали, що групи крові можуть відображати певні генетичні схильності, які можуть впливати на фізичний розвиток і можливості організму. За результатами досліджень, особи з різними групами крові демонструють різні показники витривалості, сили, швидкості та схильності до травматизму в залежності від спортивної дисципліни.

Дерматогліфіка — це наука про узори на шкірі пальців та долонь, що формуються на ранніх етапах ембріонального розвитку і є індивідуальними для кожної людини. Ці візерунки можуть служити генетичними маркерами, відображаючи вплив спадкових факторів на розвиток організму. У своїх роботах, Л.П. Сергієнко (2004) [1] досліджував зв'язок між дерматогліфічними ознаками та фізичними здібностями людини. Було виявлено, що певні типи узорів (дуги, петлі, завитки) корелюють з різними спортивними характеристиками, такими як спритність, витривалість, сила.

У дослідженні Є.А. Стрикаленка (2006) [3] приділяється увага поєднанню генетичних маркерів, таких як групи крові, та дерматогліфічних особливостей для розробки методів оцінки спортивних і фізичних можливостей людини. Застосування таких методик дозволяє більш точно прогнозувати успішність у певних видах спорту або фізичних навантаженнях, оскільки вони враховують як генетичні, так і фенотипічні аспекти розвитку індивідуальних особливостей.

Ці методи є інформативними, простими у використанні і не потребують складного обладнання, що робить їх ефективними для спортивного відбору. Саме тому дослідження генетичних маркерів рухової обдарованості дітей залишається актуальним, оскільки дозволяє обрати з широкого контингенту найбільш обдарованих і перспективних у досягненні високих спортивних успіхів.

Список використаних джерел

1. Сергієнко Л.П. Дерматогліфічні ознаки та фізичні можливості людини : монографія. (2004).
2. Сергієнко Л. П. (2009). Спортивна генетика : підручник для студ. вищ. навч. закладів фіз. виховання і спорту. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан. 944 с.
3. Стрикаленко Є.А. (2006). Генетичні маркери в індивідуальному прогнозі розвитку рухових здібностей людини: дис... канд. наук з фіз. вих. та спорту: 24.00.02 / Херсонський держ. ун-т. Херсон. 173 с.
4. Ahmetov, I.I., & Fedotovskaya, O.N. (2015). Current Progress in Sports Genomics. Advances in Clinical Chemistry, 70, 247-314.
5. Derom, C., Thiery, E., & Peeters, H. Development of physical abilities and its genetic basis. Journal of Physiology, 591(1), 2013, 13-23.
6. Moran, C.N., & Pitsiladis, Y.P. Tour de Genes: Utilizing Molecular Biology and Genetics to Understand Athletic Performance. Journal of Sports Sciences, 35(10), 2017, 965-981.
7. Puthucheary, Z.A., et al. The ACE Gene and Human Performance: 12 Years on. Sports Medicine, 41(6), 2011, 433-448.
8. Visscher, P.M., Hill, W.G., & Wray, N.R. Heritability in the genomics era—concepts and misconceptions. Nature Reviews Genetics, 9(4), 2008, 255-266.

Кашперська М.С.
студентка І курсу магістратури
спеціальності 017 Фізична культура і спорт

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Відбір та орієнтація юних спортсменів у сучасному п’ятиборстві на етапі початкової підготовки

Сучасне п’ятиборство є складним багатогранним видом спорту, що вимагає високої фізичної підготовки, психологічної стійкості та технічних навичок. Правильний відбір і

орієнтація юних спортсменів є критично важливими для успіху на етапах подальшого розвитку.

Спортивна орієнтація – це визначення перспективних способів досягнення вищої спортивної майстерності, яке грунтується на вивченні задатків і здібностей спортсменів, їх індивідуальних особливостей для формування спортивної майстерності. Орієнтація може стосуватися вибору вузької спортивної спеціалізації в межах даного виду спорту, визначення індивідуальної структури багаторічної підготовки, динаміки навантажень і темпів росту досягнень, встановлення провідних факторів підготовленості та змагальної діяльності, які здатні істотно вплинути на рівень спортивних результатів [1].

Методика спортивного відбору на етапі початкової підготовки визначається головним завданням першого ступеня відбору – допомогти дитині правильно обрати вид спорту.

Вже з першою оцінкою перспективності дітей необхідно опиратись на ті якості і здібності, які обумовлюють успіх у кваліфікованому спорті. Перш за все треба орієнтуватися на стабільні, мало змінні в ході розвитку фактори. Цим вимогам відповідають морфологічні ознаки [2]. У спортивному відборі орієнтуються на такі основні поняття:

1. Задатки – це вроджені морфофункціональні характеристики людини, спадкові передумови її розвитку.

2. Здібності – властивості особистості, які є передумовою успішного виконання певної діяльності. Задатки є органічною основою здібностей. Але здібності є не вродженими, а суспільно набутими якостями внаслідок розвитку задатків.

3. Придатність – це сукупність властивостей людини, які характеризують можливість виконання нею певної діяльності, наприклад, у конкретному виді спорту. Придатність визначається здібностями, рівнем знань, умінь, навичок, рисами характеру, особливостями емоційно-вольової сфери людини.

4. Схильність – стійка орієнтація людини на певну діяльність. Схильність пов'язана із придатністю, яка стимулює бажання до даної діяльності. Щоправда, буває і навпаки, коли дитина не придатна займатись певним видом спорту, однак все ж бажає цього (в таких випадках тренер повинен пам'ятати, що не дитина для спорту, а спорт для дитини). Схильність розвивається під впливом умов занять спортом, ставлення тренера, товаришів, батьків до даної діяльності.

5. Обдарованість (моторна, сенсорна, перцептивна, інтелектуальна) – це високий рівень вроджених задатків, розвитку здібностей і схильності до даного виду спорту, творчого ставлення до справи (тренування, змагань, режиму та ін.).

6. Талант – вроджена обдарованість, найвища придатність людини до даної діяльності, змагальної в конкретному виді спорту. Талант може бути перетворений у вищу спортивну майстерність тільки через працелюбність, творчий підхід до тренування, адекватний життєвий режим [2].

Спортивний відбір і орієнтація – практично безперервний процес, який охоплює багаторічну підготовку спортсмена, однак не гарантує чіткого формулювання щодо здібностей дитини на початковому етапі підготовки. Справжні здібності можуть бути виявленими лише в процесі навчання і виховання. Одним з основних моментів, які визначають спортивні успіхи, є вік початку занять спортом. Загалом раннє прогнозування спортивних здібностей малоймовірне. Особливості сучасного спортивного тренування ставлять дуже високі вимоги до організму спортсмена. Тому діти, які рано почали займатися спортом, частіше припиняють заняття у віці 15-16 років, тобто до оптимального віку для досягнення найвищих результатів [3].

Під спортивним відбором слід розуміти процес пошуку найбільш обдарованих людей, які здатні досягти високих результатів у конкретному виді спорту.

Критерії відбору:

- фізичні характеристики: включають витривалість, швидкість, силу та координацію. Важливо оцінювати потенціал дитини в кожному з видів п’ятиборства.

- психологічні особливості: впевненість, мотивація, здатність до навчання та адаптації. Психологічні тести можуть допомогти у визначенні відповідності дитини до вимог спорту.

Розрізняють наступні методи спортивної орієнтації:

1. Тренувальні програми: розробка індивідуальних програм, які враховують здібності та інтереси юних спортсменів. Важливо залучати їх до всіх видів п’ятиборства для визначення схильностей.
2. Змагання та тестування: участь у змаганнях різного рівня дозволяє оцінити не лише технічні навички, але й психологічну готовність до стресових ситуацій.
3. Роль тренера: тренер відіграє ключову роль у відборі та розвитку юних спортсменів. Його завдання - створити сприятливу атмосферу для навчання, підтримувати мотивацію та забезпечити професійний розвиток.
4. Проблеми та виклики: серед основних викликів можна виділити недостатню матеріально-технічну базу, обмежений доступ до якісного навчання та необхідність у підвищенні кваліфікації тренерів.
5. Перспективи розвитку: Подальше впродовження наукових методик, новітніх технологій у тренувальному процесі, а також співпраця з психологами можуть суттєво покращити результати відбору та підготовки юних спортсменів у сучасному п’ятиборстві [4].

Ефективний відбір та орієнтація юних спортсменів на етапі початкової підготовки в сучасному п’ятиборстві є основою для формування успішних атлетів, здатних досягати високих результатів на міжнародній арені. Правильний підхід, до оцінки потенціалу та створення індивідуальних програм підготовки може суттєво підвищити шанси на досягнення високих результатів у майбутньому. Головним завданням тренера на початковому етапі підготовки є правильна оцінка потенціалу майбутнього спортсмена та створення умов для його розвитку.

Список використаних джерел

1. Волков Л. В. Основи спортивної підготовки дітей і підлітків: [навч. пос.] / Волков Л. В. К. : Вища школа, 1993. – 152 с.

2. Келлер В. С. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів / Келлер В. С., Платонов В. М. Л. : Українська спортивна Асоціація, 1992. 269 с.

3. Платонов В. М., Булатова М. М. Фізична підготовка спортсмена К.: Олімпійська література, 1995. 320с.

4. Статут Федерації Сучасного П’ятиборства України. Режим доступу: https://fspu.org.ua/statut/ (дата звернення 28.10.2024).

Каюк Олександр Віталійович
студент І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Вимоги сьогодення до уроків фізичної культури в школі

У сучасних умовах освіти уроки фізичної культури набувають особливої значущості, оскільки вони сприяють гармонійному розвитку особистості та забезпечують

основи здорового способу життя. У зв’язку з підвищеною увагою до фізичного та психічного здоров'я молоді, вимоги до проведення цих уроків значно змінилися. Аналіз останніх тенденцій у фізичному виховання школярів показав такі основні вимоги до організації уроків фізичної культури.

1. Індивідуальний підхід. З огляду на різноманітність фізичних здібностей та інтересів учнів, сучасні уроки фізичної культури повинні будуватися на основі індивідуального підходу. Учитель має враховувати фізичну підготовку кожного учня, адаптуючи навантаження для забезпечення позитивного впливу на їхній організм. Використання індивідуальних планів занять допомагає досягти ефективніших результатів і зменшити ризик травмування.

2. Мотивація та заохочення до активності. Однією з ключових вимог сьогодення є розвиток інтересу до фізичної активності як способу життя. Уроки фізичної культури мають бути цікавими та різноманітними, щоб учні самостійно бажали займатися спортом. Використання ігрових форм, нестандартних видів спорту та естафет мотивує учнів до участі. Позитивна атмосфера на уроках та заохочення досягнень підвищують самооцінку та стимулюють подальші успіхи.

3. Інноваційні підходи та використання технологій. Сьогодні інформаційні технології є невід'ємною частиною освітнього процесу, і уроки фізичної культури не є винятком. Використання мобільних додатків для відстеження фізичної активності, відеоуроків або навіть віртуальних тренувань може покращити ефективність уроків. Крім того, цифрові ресурси допомагають контролювати прогрес учнів та формувати індивідуальні траєкторії розвитку.

4. Охоплення широкого спектра навичок. У сучасній школі уроки фізичної культури не обмежуються лише фізичними вправами. Вони повинні розвивати як фізичні, так і психологічні навички, такі як стресостійкість, командна робота, відповідальність та лідерські якості. Учні мають навчатися взаємодіяти один з одним у командних іграх, а також розвивати вміння самоконтролю та самодисципліни.

5. Психологічна підтримка та турбота про здоров'я. Психоемоційне здоров'я учнів сьогодні є важливим аспектом, тому уроки фізичної культури мають сприяти не лише фізичному, але й психологічному розвантаженню. Інтеграція елементів йоги, дихальних вправ або медитацій може позитивно впливати на зниження рівня стресу серед школярів та покращувати їхню емоційну рівновагу.

6. Адаптація до сучасних викликів. Сучасні уроки фізичної культури мають відповідати викликам часу, таким як сидячий спосіб життя та зменшення активності серед дітей. Вчителі повинні бути підготовлені до адаптації програм відповідно до сучасних трендів у спорті та активному дозвіллі, зокрема в умовах дистанційного навчання чи використання інноваційних методів тренувань вдома.

Таким чином, сьогоднішні вимоги до уроків фізичної культури в школі включають комплексний підхід до фізичного, психічного та соціального розвитку учнів. Фізична культура має стати важливим компонентом формування здорової особистості та активного громадянина.

Список використаних джерел

1. Бальсевич, В.К. Фізична культура та здоров’я людини. Київ: Олімпійська література, 2010.
2. Раєвський, Р.Т. Методика фізичного виховання школярів. Харків: Ранок, 2015.
3. Сухарева, О.А. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів. Київ: Либідь, 2019.
4. Платонов, К.Л. Фізична активність і здоров'я. Одеса: Фенікс, 2020.
5. Бойко, В.І. Фізична культура в умовах сучасних викликів. Львів: Сполом, 2022.

Ковальов Владислав Ігорович
студент І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Напрямки застосування інфокомунікаційних засобів і технологій у фізичній культурі школярів

Інфокомунікаційні засоби і технології все частіше стають невід'ємною частиною освітнього процесу, включно з фізичною культурою школярів. Їх використання дозволяє зробити заняття більш ефективними, підвищити мотивацію учнів і сприяти розвитку навичок самостійної роботи з інформацією. Це особливо актуально в умовах дистанційного навчання, коли можливості фізичного контакту з вчителем обмежені.[1]

Основні напрямки застосування інфокомунікаційних засобів у фізичній культурі школярів такі:

1. Дистанційне навчання і тренування: Використання інфокомунікаційних технологій дозволяє організувати дистанційні уроки фізичної культури за допомогою відеоконференцій, вебінарів та відеоуроків. Учні можуть виконувати вправи під керівництвом вчителя, знаходячись вдома або в іншому місці, що особливо важливо під час карантинних обмежень. Завдяки цьому навчання фізичній культурі стало доступним навіть у віддалених регіонах[1;5].
2. Використання мобільних додатків для моніторингу фізичної активності : Широко застосовуються мобільні додатки для моніторингу фізичної активності, які дозволяють школярам відстежувати свої кроки, витрачені калорії, пульс та інші показники здоров'я. Такі додатки, як Google Fit або Apple Health, допомагають учням встановлювати персональні цілі та відслідковувати свій прогрес, що стимулює їх до регулярних занять спортом [2].
3. Гейміфікація фізичної активності : Інтерактивні ігри та додатки на основі доповненої реальності сприяють залученню дітей до активного способу життя. Наприклад, ігри типу Pokémon Go або додатки, що симулюють заняття спортом (напр., Just Dance), дозволяють учням тренуватись у формі гри, що значно підвищує їх інтерес до фізичної культури[4].
4. Онлайн-платформи для навчання та обміну досвідом : Платформи на зразок YouTube та спеціалізовані ресурси для спортивної освіти надають учням можливість ознайомлюватись з новими вправами, техніками та методиками тренувань. Це також сприяє розвитку медіаграмотності учнів та навичок критичного аналізу інформації.
5. Віртуальна реальність (VR) та симуляційні тренажери : Віртуальна реальність починає активно використовуватись для створення симуляцій тренувань та спортивних занять. Це дозволяє учням отримувати новий досвід, який може бути недоступним в реальному світі, наприклад, симуляції ігрових ситуацій в командних видах спорту або тренування на специфічному обладнанні[3].
6. Соціальні мережі для залучення та мотивації : Соціальні мережі також стали інструментом для підвищення фізичної активності школярів. Спільноти з підтримкою активного способу життя, флешмоби на кшталт "100 присідань за 100 днів" або челенджі у TikTok і Instagram підвищують інтерес до фізичних вправ, стимулюючи учнів підтримувати фізичну форму[2].

Отже, інфокомунікаційні засоби і технології значно розширюють можливості навчання фізичній культурі. Вони підвищують мотивацію учнів, роблять уроки більш

інтерактивними та цікавими, а також сприяють розвитку самостійності в підтримці фізичної активності. Використання таких засобів забезпечує безперервність навчання в умовах дистанційної освіти і дозволяє адаптувати фізичну культуру до сучасних потреб школярів.

Список використаних джерел

1. Бубенчиков А. Г., Фурман Ю. П. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. Навчальний посібник. К.: Видавництво "Академвидав", 2020.
2. Зубарев А. І., Дубовик О. В. Використання мобільних додатків для контролю фізичної активності. Інформаційні технології в освіті. 2022. № 3. С. 45-48.
3. Ліпейко Т. А. Інформаційні технології у фізичному вихованні. Монографія. Харків: ХНПУ, 2021.
4. Шутенко О. М. Гейміфікація фізичного виховання: перспективи та проблеми // Освіта та сучасність. 2020. № 4. С. 18-21.
5. Яковенко А. М. Застосування інформаційних технологій у фізичному вихованні школярів // Фізична культура в школі. 2019. № 5. С. 35-38.

Костенчук Юлія Анатоліївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Впровадження інтерактивних методів навчання фізичної культури для учнів початкової школи

Для підвищення ефективності освітнього процесу необхідно знайти нові шляхи вдосконалення системи фізичного виховання. Використання нових педагогічних технологій пов'язаних зі змістом навчального матеріалу, що містять послідовність оволодіння базовими знаннями, уміннями та навичками, раціональні засоби засвоєння навчальної інформації та взаємодії учнів з учителем [2]

Початкові школа - важливий період у житті дитини і найсприятливіший для фізичного зростання і загартовування, розвитку більшості фізичних якостей, формування інтересів, потреб і звичок. Мета фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку – це збереження і зміцнення здоров’я, розвиток основних рухових якостей та рухових здібностей, підвищення рівня фізичної підготовленості дітей. А також розвиток особистості та соціальних навичок учнів, формування їхньої національної ідентичності, загальної культури, світогляду, екологічних способів мислення та діяльності, творчих здібностей, навичок дослідження та життєзабезпечення, навичок саморозвитку й самонавчання в контексті глобальних змін і викликів. Таким чином, сучасне навчання орієнтоване на виховання цілісної особистості [4]

Велике значення в Концепції Нової української школи є побудови на якісно новому рівні взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Підвищити ефективність освітнього процесу на уроках фізичної культури, можна використовуючи інтерактивні методи, що дають змогу здобувати нові знання та організовувати спільну діяльність, починаючи від індивідуальної взаємодії двох-трьох учнів і закінчуючи всіма учнями класу, що ґрунтується на вкладі кожного учня в досягнення спільної мети, яка реалізується через їх активну взаємодію [3]

Інтерактивні технології на сучасному етапі розвитку суспільства сприяють формуванню соціально успішної особистості. Це пов'язано з тим, що саме в процесі інтерактивних занять учні набувають навичок і компетенцій, які є кінцевим результатом навчання. Досвід показує, що просте прослуховування підготовленої викладачем інформації або пояснення демонстрацій, на жаль, не формує таких компетенцій. Тільки через практичну діяльність можна домогтися реальних результатів навчання. Інтерактивне навчання відбувається за активної взаємодії та взаємонавчання учнів під час освітнього процесу.

В інтерактивному навчанні учні стають суб'єктами навчання, та почуваються активними учасниками освітнього процесу. Це створює внутрішню мотивацію до навчання і спонукає учнів до саморозвитку та самоспостереження. У зв'язку з цим найефективніше навчання ґрунтується на традиційних методиках і включає в себе елементи інтерактивного навчання. Інтерактивний компонент навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор і спільне розв'язання проблем на основі аналізу ситуацій [1]

Для того щоб справді досягти намічених результатів, учитель має оцінити ситуацію в класі та здібності учнів і обрати відповідні засоби та методи навчання. Методи стимулювання активності учнів мають обиратися з урахуванням їхньої індивідуальності. Практика показує, що навчання як процес накопичення знань і формування вмінь та навичок може бути успішним лише за умови забезпечення достатньо високого рівня активності учнів [5]

Використання інтерактивних методів навчання на уроках фізкультури має такі позитивні моменти:

- у всіх учнів підвищується рівень свідомої активності під час виконання вправ;
- кожен учасник групи може обирати власний темп виконання вправи, що дозволяє індивідуалізувати процес вправляння;
- під час такої форми діяльності власний вклад у колективну справу може внести учень у будь-якому стані здоров’я, означене особливо важливо для тих, хто має психофізичні обмеження;
- надання можливості учням створити власний кросворд демонструє напрямок їхніх інтересів та сферу обізнаності в контексті фізичної культури;
- подібна форма діяльності учнів дозволяє вчителю визначити рівень авторитета кожного серед своїх однолітків, та у наступному – сприяти його підтримці або підвищенню.

Таким чином, використання інтерактивних технологій на уроках фізичної культури дає змогу підвищити інтерес і мотивацію дітей до навчання, сприяє засвоєнню теоретичного матеріалу, стимулює самостійну діяльність у позаурочний час, виховує активну життєву позицію, взаємодопомогу, відповідальність, естетичні вподобання та здоровий спосіб життя, формуванню здорових звичок.

Список використаних джерел

1. Аксьонова О.П. Формування фізичної культури учнів початкової школи в умовах диференційованого навчання: дис. пед. наук: 13.00.07 – теорія та методика виховання. Запоріжжя, 2005. 226 с.

2. Власенко Т., Красюк Л. Використання інтерактивних технологій на уроках фізичної культури початкової школи. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/95-innovatsiini-pedahohichni-tekhnolohii-v-zahalnoosvitnii-shkoli-teoriia-ta-praktyka/430-vikoristannya-interaktivnikh-tekhnologij-na-urokakh-fizichnoji-kulturi-pochatkovoji-shkoli.

3. Лисенко Л. Л., Мельникова-Егорченко Н. С., Рижик Т. О.. Практика використання інтерактивних методів навчання на уроці фізичної культури [Електронний ресурс]. - режим доступу:

https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1166/1/Практика%20використання%20інтерактивних%20методів%20навчання%20в%20уроці%20фізичної%20культури.pdf

4. Москаленко Н. В. (2015). Інноваційна діяльність у фізичному вихованні загальноосвітніх навчальних закладів. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. № 4. С. 35-38.

5. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с. С. 16.

Кротік Богдана Ігорівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності 017 Фізична культура і спорт

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Еволюція спортивного інвентарю у художній гімнастиці

Художня гімнастика - це олімпійський вид спорту, в якому спортсменки змагаються в технічній майстерності та виразності виконання складних рухів тілом в поєднанні з маніпуляціями предметом під музику [4]. Художня гімнастика як один із найяскравіших видів спорту з'явилася на початку XX століття і зазнала значних змін, зокрема в аспекті спортивного інвентарю, який є невід'ємною частиною виступів.

Спочатку гімнастки використовували прості предмети, такі як м'ячі, стрічки, обручі та булави, які виготовлялися з натуральних матеріалів - шкіри, дерева, бавовни або тканини. Ці елементи виконували не лише практичну, а й естетичну функцію, адже важливо було не тільки виконати рухи, але й зробити це красиво.

З розвитком художньої гімнастики, відбулися перші міжнародні змагання, що сприяло стандартизації виготовлення та використання інвентарю. Це стало поштовхом до вдосконалення не лише технічних характеристик, але й естетики предметів. У 1960-х - 1980-х роках на ринку почали з'являтися предмети, виготовлені з синтетичних матеріалів, що суттєво підвищило їхню легкість та довговічність. М'ячі, наприклад, стали виготовляти з гумових матеріалів, що зробило їх більш стійкими до зношування.

В цей час дизайн спортивного інвентарю також зазнав змін. Форм та кольорів стало значно більше, що дозволило підвищити естетичну привабливість виступів. Художня гімнастика почала акцентувати увагу на візуальному ефекті, що дало поштовх для розвитку інновацій. Згодом з'явилися м'ячі з текстурованою поверхнею, які покращили зчеплення, а стрічки отримали спеціальне покриття, що зменшувало їх зношування. Ці зміни демонстрували адаптацію інвентарю до зростаючих вимог спортсменок, які прагнули до досконалості в техніці виконання.

В умовах конкурентної боротьби та високого сучасного рівня розвитку художньої гімнастики питання навчання техніки вправ предметами завжди були і залишаються актуальними [1]. Сучасні технології пропонують нові можливості. Використання новітніх полімерів, дозволяє створювати легкий, але міцний інвентар, що відповідає всім вимогам спортсменок. Ергономічний дизайн предметів тепер враховує анатомічні особливості тіла, що зменшує ризик травм і підвищує ефективність виконання елементів.

На сьогодні в художній гімнастиці засвоєння вправ із предметами ґрунтується на багатому запасі рухових навичок, складній координації різноманітних рухів. Зважаючи на тенденції сучасної художньої гімнастики до постійного удосконалення виконавської майстерності спортсменок, тобто необхідності виконувати рухи, окрім технічної досконалості, ще й естетично, артистично та виразно, важливого значення в постановці

композицій набуває формування індивідуального стилю [1]. Персоналізація інвентарю стала важливою тенденцією. Спортсменки використовують індивідуальні елементи дизайну, які відображають їхній стиль та особистість. Спеціальні малюнки, кольори, надписи на обручах, булавах і стрічках стали невід'ємною частиною образу кожної гімнастки. Декоративні елементи, підкреслюють артистизм і відповідають сучасним естетичним вимогам.

Важливу роль у формуванні інвентарю відіграє Міжнародна федерація гімнастики (ФІЖ). Норми та характеристики всіх предметів викладені в Нормах ФІЖ щодо предметів. Усі предмети, що використовуються гімнастками, повинні мати логотип виробника та позначку "FIG approved logo" у визначеному для цього предмета місці (обруч, м'яч, булави, стрічка). Гімнасткам не дозволяється виступати з предметами без затверджених позначень. Якщо гімнастка виступає з не дозволеним предметом, вправу не оцінюють (оцінка 0.00). На вимогу Верховного Жюрі всі предмети повинні бути перевірені до входу гімнастки в зал змагань, або контроль може бути проведений після закінчення вправи, і/або проводиться вибіркова перевірка предметів відповідно до жеребкування [4].

Змагання з художньої гімнастики проводяться в двох категоріях:

- індивідуальна першість в чотирьох композиціях з предметами (обручем, м’ячем, булавами, стрічкою), що встановлюються на олімпійський цикл рішенням технічного комітету FIG;
- групові вправи в двох композиціях з предметами - однаковими або двома різними (3+2) для п’яти гімнасток, що встановлюються на олімпійський цикл рішенням технічного комітету FIG [3].

Вплив еволюції спортивного інвентарю на результати виступів важко переоцінити. Сучасні предмети не лише підвищують технічні можливості гімнасток, але й сприяють досягненню кращих результатів. Якісний та естетично привабливий інвентар формує впевненість спортсменок під час виступів, допомагаючи їм реалізувати свій потенціал на повну.

Отже, еволюція спортивного інвентарю в художній гімнастиці не лише відображає технологічний прогрес, а й зміни естетичних стандартів. Інновації у матеріалах та дизайні відкривають нові можливості для спортсменок, підвищуючи їх рівень майстерності та сприяючи досягненню нових успіхів.

Список використаних джерел

1. Андрєєва Р. І. Технологія навчання техніки вправ з обручем на основі спеціальної фізичної підготовки юних гімнасток : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту : 24.00.01 Харк. держ. акад. фіз. культури. Харків, 2011. 20 с.

2. Габрильчук І., Передерій А. Основні напрями тактичної підготовки в художній гімнастиці. Теоретико-методичні, методико-біологічні та психологічні аспекти підготовки кваліфікованих спортсменів. Львів: ЛДУФК. 2018. № 2 (32). С. 13–20.

3. Коваленко Я., Болобан В. Побудова змагальних композицій групових вправ у художній гімнастиці. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2017. № 1. С. 20-23.

4. Міжнародна федерація гімнастики. Офіційні правила 2022-2024. 11 с.

Лисак Володимир Володимирович
студент І курсу магістратури
спеціальності 017 Фізична культура і спорт

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Допінг у спорті

Допінг у спорті — це серйозна проблема, яка викликає численні етичні, соціальні та медичні питання. Використання заборонених речовин і методів для поліпшення спортивних результатів не лише підриває принципи чесної конкуренції, а й завдає шкоди здоров'ю спортсменів.

Допінг визначається як використання субстанцій або методів, що заборонені спортивними організаціями, для підвищення фізичних або розумових здібностей спортсменів. Відомі організації, такі як Всесвітнє антидопінгове агентство (WADA), класифікують ці речовини у відповідні категорії, враховуючи їх вплив на організм та спортивні результати [4].

Розрізняють такі причини вживання допінгу спортсменами:

1. Конкуренція: основною причиною використання допінгу є прагнення досягти вищих результатів у змаганнях. У сучасному спорті, де успіх часто вимірюється в медалях і призових грошах, тиск на спортсменів стає нестерпним.
2. Фінансова вигода: професійні спортсмени отримують значні фінансові винагороди за успіх, що спонукає їх шукати всі можливі способи для досягнення перемоги.
3. Соціальний тиск: очікування тренерів, уболівальників та медіа також відіграють значну роль у рішенні спортсменів про вживання заборонених речовин [1; 2; 5].

Наслідки вживання допінгу

1. Для здоров'я: вживання допінгу може мати серйозні наслідки для здоров'я. Це може включати гормональні розлади, серцево-судинні захворювання, психічні розлади та навіть летальні випадки.
2. Для кар'єри: багато спортсменів, виявлених у використанні допінгу, стикаються з серйозними покараннями, включаючи дискваліфікацію, втрату медалей і призових, а також падіння репутації.
3. Для спорту загалом: допінг підриває довіру до спорту. Уболівальники починають ставити під сумнів чесність змагань, що веде до зменшення інтересу до спортивних подій.

Для протидії допінгу загальноприйнятими є такі заходи [4]:

1. Антидопінгові програми: спортивні федерації та організації, такі як WADA, запроваджують програми тестування, освітні кампанії та заходи контролю за допінгом.
2. Законодавчі ініціативи: уряди країн також активізують боротьбу з допінгом через законодавчі акти, які забороняють вживання заборонених речовин у спорті.
3. Освіта: важливо провадити освітні програми для спортсменів, тренерів і медичних працівників, щоб підвищити обізнаність про наслідки допінгу та важливість чесної гри [1; 3].

П'ять спортсменів здали позитивні тести на допінг під час Олімпіади-2024 у Парижі, повідомляє Міжнародне агентство з допінг-тестування (ІТА). Зазначається, що допінг виявили в аналізах сечі та крові спортсменів, які представляли Ірак, Нігерію, Афганістан, ДР Конго та Болівію. Зокрема, два випадки застосування допінгу було зафіксовано у дзюдо, ще по одному – в легкій атлетиці, водних видах та боксі. Спортсмени, у пробах яких виявили допінг, були відсторонені від змагань, результати двох були скасовані [6].

Крім того, ІТА повідомила, що перед Олімпіадою виявили понад 40 випадків порушення антидопінгових правил спортсменами, які мали брати участь у змаганнях. Під час змагань ІТА зібрала 6,13 тис. аналізів сечі та крові у 4,15 тис. спортсменів. Таким чином, тестування пройшли стали майже 39% спортсменів. Це на 4% більше, ніж у Токіо-2020 та на 10% більше за Ріо-2016. При цьому майже 90% учасників Ігор принаймні раз брали участь у тестуванні перед змаганнями [6]. Проби зберігатимуться протягом десяти років. Вони можуть бути відкриті та повторно проаналізовані після розробки кращих методів тестування і появи нових даних.

Отже, попри антидопінгові заходи та серйозні наслідки вживання допінгу спортсменами як для самих атлетів, так і для країн, які вони представляють, натепер допінг залишається однією з найбільших загроз для сучасного спорту. Вирішення цієї проблеми вимагає зусиль з боку всіх учасників спортивної екосистеми: спортсменів, тренерів, організаторів змагань та суспільства в цілому. Лише спільними зусиллями можна відновити довіру до спорту та забезпечити здорову конкуренцію.

Список використаних джерел

1. Elliott, S. (2020). "Education as a Tool Against Doping: Perspectives from Athletes." International Journal of Sports Governance.
2. Murray, T. (2019). "Doping in Sport: The Ethics of Performance Enhancement." Sports Ethics Journal.
3. Smith, A. (2021). "The Impact of Doping on Health and Sports Integrity." Journal of Sports Medicine.
4. World Anti-Doping Agency (WADA). (2022). "World Anti-Doping Code."
5. Yesalis, C. E., & Bahrke, M. S. (2002). "Doping among Male and Female Athletes: A Review of the Literature." Journal of Sports Medicine Sports Medicine.
6. https://lb.ua/sport/2024/09/19/635667_pid_chas_olimpiadi_parizhi_pyat.html.

Мельник Павло Валентинович
студент ІІ курсу
спеціальності А 7 Фізична культура і спорт

Науковий керівник:
кандидатка педагогічних наук, доцент
Філатова Зоя Іванівна

Вплив занять аквафітнесом на здоров'я людини

Дослідження здоров'я населення України, нажаль, свідчать про загальне погіршення його стану, що не впливає позитивно на загальну працездатність.

Під час вивчення теоретичного матеріалу встановлено, що згідно з Національною доктриною розвитку фізичної культури і спорту головною умовою зміцнення здоров'я людини є здоровий спосіб життя, складовою частиною якого визначена регулярна фізична активність.

Результати досліджень учених свідчать про погіршення здоров'я населення України. Зусилля науковців І. В. Маляренко, Н. О. Белікової та ін. спрямовані на вирішення актуальних проблем у системі фізичного виховання, упровадження нових технологій, що загалом сприяють зміцненню здоров'я, підвищенню рівня рухової підготовленості, мотивації до занять фізичними вправами та спортом.

Теоретично-методичним підґрунтям дослідження проблеми застосування відновлювальних засобів у водному середовищі, зокрема аквафітнесу, як діяльніості суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, що спрямована на об'єднання різних напрямків

оздоровчих програм занять у воді стали роботи таких учених, як Л.А. Єракова [1], Г. Ю. Куртова [2] та ін.

Різновидом застосування відновлювальних засобів у водному середовищі є аквафітнес. Актуальними залишаються завдання аквафітнесу як одного з основних здоров'язбережувальних засобів фізичної культури який суттєво підвищує фізичний, розумовий і психічний стан особистості адаптуючи до активної життєдіяльності. Загалом аквафітнес є складовою діяльності суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, що спрямована на об'єднання різних напрямків оздоровчих програм занять у водному середовищі.

Оздоровча функція виконання вправ у воді полягає в тому, що фізичні властивості водного середовища різко відрізняються від властивостей повітряного середовища, звичного для людини та порівняно з іншими видами фізичних навантажень полягає й у різноманітному впливові води на організм людини, що пов'язаний із фізичними, термічними, хімічними і механічними властивостями водного середовища. Саме виконання певних навантажень у воді є унікальним засобом корекції та тренування серцево-судинної та дихальної систем організму людини; містять і різноманітні за своїм змістом та спрямованістю фізичні вправи, що виконуються у воді з метою профілактики, корекції порушень у стані здоров'я, а також лікування захворювань різної етіології.

Факт підвищеної тепловіддачі у воді використовується з метою зниження ваги тіла. Виконання плавальних рухів у воді призводить до активізації обміну речовин в організмі (при виконанні вправ у воді витрачається більше енергії залежно від температури води та темпу виконання вправ). Виштовхувальна сила води створює сприятливі умови для виконання різноманітних вправ особам із надмірною вагою.

Аквафітнес є одним з напрямів фізкультурно-оздоровчого спрямування в ортопедії і травматології для реабілітації хворих із патологією опорно-рухового апарату; є засобом реабілітації людей із хворобами дихальної системи.

Особливості гемодинаміки полегшують циркуляцію кровообігу при напруженій м'язовій роботі в процесі виконання рухів та вправ у воді, що сприяє зміцненню м'язу серця, кровоносні судини стають еластичнішими, артеріальний тиск крові знижується.

Аквафітнес, як система фізичних вправ вибіркової спрямованості в умовах водного середовища, що виконує завдяки своїм природним властивостям роль природного багатофункціонального тренажера, включає в себе організовані і самостійні заняття з використанням спеціальних засобів, які передбачають вирішення оздоровчих, виховних та освітніх завдань. Характерним для аквафітнесу є використання різноманітних вправ, що виконуються в аеробному режимі під музичний супровід, в умовах басейнів різної глибини. Різноманітність занять досягається шляхом використання спеціального обладнання для аквафітнесу, застосування різноманітних методів і методичних прийомів проведення занять

Таким чином, реабілітаційні заходи у водному середовищі та, зокрема, аквафітнес рекомендовано особам з: варикозним розширенням вен; остеохондрозом хребта; захворюванням суглобів; захворюваннями серцево-судинної і дихальної систем; з метою швидкого відновлення після перенесених травм та операцій. Слід зауважити, що за наявності означених захворювань починати заняття аквафітнесом можна виключно з дозволу лікаря.

Список використаних джерел

1. Єракова Л.А. Підгайна В.О.,. Євпак Н.О, Єременко Н.П. Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів факультету заочного навчання з дисципліни вільного вибору «Аквафітнес» Київ : Вид-во НУФВСУ, 2019. 25 с.

2. Куртова Г. Ю. Швед О. О. Давидова Н. А. Особливості фізкультурно-оздоровчих занять аквафітнесом. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична*

культура і спорт) : Збірник наукових праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 4 (29). С. 542-546.

Мироненко Максим Володимирович
студент І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Проблема організації рухової активності учнів основної школи в умовах дистанційного навчання

Дистанційне навчання призводить до значної зміни умов навчання учнів школи. У такому режимі навчання учні проводять більшу частину дня сидячи перед комп'ютером, що призводить до значного зниження фізичної активності. За даними В. Петровського [7], наслідки дистанційного навчання в Україні мають як позитивні, так і негативні аспекти.

Позитивні наслідки включають в себе:

1. Гнучкість у навчанні: Дистанційне навчання дозволяє учням та студентам вчитися з будь-якого місця, що особливо важливо в умовах війни або пандемії.

2. Розвиток технічних навичок: Використання цифрових технологій для навчання сприяє розвитку комп'ютерної грамотності.

3. Індивідуальний підхід: В умовах дистанційного навчання можна легше адаптувати процес навчання під індивідуальні потреби учня.

4. Безпека: За умов війни в Україні, дистанційне навчання забезпечує фізичну безпеку дітей, зберігаючи їх життя і здоров'я.

Негативні наслідки включають в себе:

1. Погіршення якості освіти: У багатьох випадках дистанційне навчання не забезпечує достатньої взаємодії між вчителем і учнями, що може призвести до зниження якості навчального процесу.

2. Нерівність доступу до освіти: Не всі учні мають рівний доступ до інтернету та технологій, що може створювати бар'єри для повноцінного навчання.

3. Психологічне навантаження: Відсутність особистого контакту з однолітками та викладачами може викликати почуття ізоляції та погіршити психоемоційний стан учнів.

4. Зниження соціальних навичок: Недостатня комунікація у реальному житті може призвести до втрати або погіршення соціальних навичок у дітей.

Проблемою організації рухової активності учнів в умовах дистанційного навчання є надзвичайно актуальною в контексті сучасних умов, зокрема в Україні, де дистанційна форма навчання стала необхідністю через пандемію та військові дії. Відсутність організованого фізичного виховання в школах та обмежена рухова активність учнів негативно впливають на їх фізичне здоров'я, психоемоційний стан та загальний розвиток.

У працях С. Долматова [4], розглядаються методи заохочення дітей до регулярної фізичної активності через інтерактивні вправи та онлайн-уроки. І. Голікова [3], у своїх роботах пропонує комплекси фізичних вправ для школярів, які можна виконувати вдома без спеціального обладнання. Вона акцентує увагу на важливості організації щоденних фізичних занять для підтримки здоров'я дітей під час дистанційного навчання.

О. Павленко [6], наголошуючи на значенні рухливих ігор на свіжому повітрі для школярів, пропонує адаптацію класичних дитячих ігор для умов самоізоляції або віддаленого навчання, де фізичні вправи можна поєднувати з відпочинком на природі.

У дослідженнях Л. Колесник [5], розкрито вплив активних ігор на фізичний та емоційний стан дітей під час дистанційного навчання. Роботи авторки зосереджені на організації ігор у дворах та відкритих просторах із залученням сімей для підтримки мотивації дітей.

М. Бардиш [1], вивчаючи особливості організації самостійних занять фізичними вправами учнів основної школи, використовує цифрові платформи для цього (наприклад, відеоуроки, додатки для фітнесу). Він підкреслює важливість залучення дітей до участі в програмах через гейміфікацію та заохочення у вигляді змагань.

Т. Василенко [2], розглядає питання інтеграції фізичних вправ у навчальний процес та пропонує використовувати короткі активні перерви під час онлайн-занять, щоб діти могли розім'ятися і зняти втому. Для забезпечення регулярних фізичних занять під час уроків можна інтегрувати фізичні вправи в навчальний процес через короткі перерви (5-7 хвилин), де діти можуть виконувати прості вправи на розтяжку або координацію. Наприклад, кожні 45 хвилин заняття включати невеликі активні паузи з вправами. Також досить ефективним може бути застосовування ігор на свіжому повітрі з мінімальним обладнанням, запровадження онлайн-змагань або спортивних челенджів серед учнів. Використання соціальних мереж для популяризації фізичних вправ та залучення учнів до участі в різних фізичних активностях, що підтримуватимуть мотивацію. Завдяки створенню онлайн-платформ вчителі та учні можуть ділитися ідеями активних ігор на свіжому повітрі, які можна виконувати в дворах або парках, використовуючи мінімальне обладнання (м'ячі, скакалки, конуси). Для підвищення рухової активності дітей під час дистанційного навчання важливим є впровадження рухливих сімейних заходів, заохочення батьків до участі в фізичній активності разом з дітьми. Це можуть бути спільні прогулянки, велопрогулянки, або організовані родинні спортивні заходи на відкритому повітрі.

Отже, в умовах тривалого перебування вдома і обмеженого доступу до звичних форм фізичної активності школярі зазнають ризиків, пов’язаних із гіподинамією, зниженням мотивації до занять спортом та погіршенням загального фізичного стану. Основні проблеми, що виникають в умовах дистанційного навчання, включають відсутність організованого фізичного виховання, обмежений доступ до спортивних майданчиків, а також недостатню кількість рухової активності через зниження соціальних контактів та впливу на мотивацію.

Впровадженням комплексного підходу до рухової активності учнів, що поєднує традиційні методи фізичної культури з новими технологіями (онлайн-змагання, фітнес-додатки), може значно покращити рівень фізичної підготовки дітей в умовах дистанційного навчання, сприяти їх загальному розвитку, а також допомогти зберегти мотивацію до фізичних вправ. Для успішної організації рухової активності учнів в умовах дистанційного навчання важливо поєднувати традиційні форми фізичних вправ з новими технологічними рішеннями та інноваційними підходами.

Список використаних джерел

1. Бардиш М. Організація самостійних занять фізичними вправами учнів основної школи. *Наука і освіта*. 2022. С. 102-110.
2. Василенко Т. Інтеграція фізичних вправ у навчальний процес через активні перерви. *Інновації в освіті*. 2022. С. 37-45.
3. Голікова І. Комплекси фізичних вправ для школярів, що виконуються вдома. *Здоров’я та фізична культура*. 2023. С. 12-20.
4. Долматов С. Методики заохочення дітей до фізичної активності через онлайн-уроки. *Фізичне виховання та спорт*. 2022. С. 45-56.
5. Колесник Л. Вплив активних ігор на фізичний і емоційний стан дітей під час дистанційного навчання. *Педагогічні дослідження*. 2023. С. 88-96.
6. Павленко О. Значення рухливих ігор на свіжому повітрі для учнів. *Актуальні питання освіти.* 2023. С. 67-75.

7. Петровський В. Г. Наслідки дистанційного навчання в Україні: позитиви та негативи. *Освіта і суспільство*. 2022. С. 23-34.

Мілко Анатолій Федорович
студент ІІІ курсу
спеціальності А 7 Фізична культура і спорт

Науковий керівник :
доктор педагогічних наук, професор
Сущенко Людмила Петрівна

Особливості організації та проведення фітнес-програм для людей з порушеннями серцево-судинної системи

Фітнес-програми – це структуровані заняття фізичною активністю, спрямовані на покращення загального здоров'я, підвищення фізичної витривалості, сили, координації та зниження ризику розвитку захворювань.

Фітнес-програми для людей із порушеннями серцево-судинної системи є спеціалізованим комплексом фізичних вправ і методик, адаптованих до їхнього стану здоров'я. Основною метою таких програм є поліпшення функціонального стану серця та судин, профілактика прогресування захворювань і підвищення якості життя.

Цілі фітнес-програм для людей із порушеннями серцево-судинної системи: покращення серцево-судинної витривалості; зниження артеріального тиску; нормалізація ваги тіла; зменшення стресу і тривожності.

Питання застосування засобів і методів організації та проведення фітнес-програм для людей з порушеннями серцево-судинної системи розглядали вітчизняні вчені Ю. І. Беляк, Н. М. Опришко, Г.О. Жук, В.Г. Тулайдан та інші.

Вчені О. Міхеєнко, М. Чхайло, В. Жамардій та П. Літвінов досліджували рухову активність і здоров'я серцево-судинної системи [2].

Для розкриття питання щодо застосування засобів і методів організації та проведення фітнес-програм для людей з порушеннями серцево-судинної системи важливими є дояслдіження P. Kokkinos [4] та ін.

Серцево-судинні захворювання в структурі загальної захворюваності дитячого населення посідають перше місце як в Україні, так і в усьому світі. Причинами такої тенденції є зростання факторів ризику серцево-судиної патології. Про це свідчать дослідження І. М. Горбась та І. П. Смирнової [1]. Науковцями виділено чотири категорії факторів ризику серцево-судинної патології залежно від їх впливу на причину і перебіг захворювання.

До факторів ризику І категорії, зменшення проявів яких має позитивний профілактичний вплив на перебіг серцево-судинних захворювань, дослідниками віднесено артеріальну гіпертензію, тютюнопаління, підвищений рівень холестерину в крові, тромбогенні фактори.

До факторів ризику ІІ категорії, при зменшенні проявів яких доведена ймовірність позитивного впливу на перебіг захворювання, входить цукровий діабет, ожиріння, гіподинамія, гіпохолестеремія (низький рівень холестерину в крові).

Фактори ризику ІІІ категорії включають підвищений рівень тиреотропного гормону в крові, зловживання алкоголем, психосоціальні фактори.

До IV категорії науковці відносять фактори ризику, які не модифікуються: вік, стать, спадковість.

Дослідниками Д.Ю. Нечитайло, Т.М. Міхєєвою та Н.І. Ковтюк наголошується на проведенні скринінгових досліджень, зокрема вимірювань артеріального тику, постановці

функціональних проб (Руф'є, Робінсона, Штанге, Генче), електрокардіографічних досліджень при оцінці функціональних резервів серцево-судинної системи у дітей та підлітків. При цьому особливу увагу вчені акцентують на проведенні функціональних проб серцево-судинної системи у дітей з підвищеним рівнем артеріального тиску [3, с. 86].

Порушення серцево-судинної системи – це патологічні стани, які впливають на роботу серця та кровоносних судин, такі як гіпертонія, ішемічна хвороба серця, серцева недостатність, аритмії та інші.

До засобів організації фітнес-програм віднесено елементи, які використовуються для проведення занять, включаючи: фізичні вправи (аеробні, силові, гнучкість, баланс); обладнання (кардіотренажери, гантелі, еспандери); методики контролю навантажень (пульсометрія, шкала Borg для оцінки суб'єктивного навантаження).

Комплексний підхід дозволяє мінімізувати ризики ускладнень, підвищити ефективність програм і сприяти загальному оздоровленню учасників.

Фізичні вправи мають потужний вплив на зміцнення серцево-судинної системи. Регулярна фізична активність дозволяє серцю працювати більш економно: його скорочення стають потужнішими, але рідшими, завдяки збільшенню ваги та товщини міокарда. Поліпшення кровообігу в судинах сприяє профілактиці відкладення холестерину на їх стінках, що знижує ризик розвитку атеросклерозу.

Ключовими механізмами впливу фізичних вправ на серцево-судинну систему є:

- **Тонізуючий вплив:** Регулярні вправи допомагають покращити тонус серцевого м'яза та судин, підвищуючи їхню функціональність.
- **Трофічна дія:** Поліпшення кровообігу забезпечує краще живлення тканин і органів, сприяючи відновленню функцій.
- **Формування компенсацій:** Фізичні вправи стимулюють адаптаційні можливості організму, дозволяючи компенсувати функціональні дефекти або пошкодження.
- **Нормалізація функцій:** Вправи сприяють стабілізації артеріального тиску, нормалізації серцевого ритму та покращенню загального самопочуття.

Сучасні підходи у фітнес-програмах для людей із порушеннями серцево-судинної системи базуються на принципах персоналізації, інноваційності та доказової медицини. Вони спрямовані на забезпечення безпеки, ефективності та комфортного процесу реабілітації через фізичну активність.

Таким чином, перевагами фітнес-програм для пацієнтів із порушеннями серцево-судинної системи є: Безпечна фізична активність**.** Програми розробляються з урахуванням стану здоров'я пацієнта, забезпечуючи оптимальне дозування навантаження. Покращення функціонального стану серцево-судинної системи**.** Помірна аеробна активність (ходьба, плавання, велотренажери) сприяє зміцненню серцевого м'яза, покращенню кровообігу та адаптації організму до фізичних навантажень. Контроль факторів ризику. Регулярні заняття фітнесом допомагають контролювати вагу, рівень холестерину, артеріальний тиск і цукор у крові. Психосоціальна підтримка. Участь у групових тренуваннях сприяє соціалізації, покращує емоційний стан і мотивує до тривалого дотримання здорового способу життя.

Список використаних джерел

1. Горбась І. М., Смирнова І. П. Фактори ризику та їх взаємозв'язок із серцево-судинними захворюваннями. URL : https://compendium.com.ua/uk/clinical.
2. Міхеєнко О., Чхайло М., Жамардій В., Літвінов П. (). Рухова активність і здоров'я серцево-судинної системи. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2024. Вип. 12(8). С. 53–58. https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i8-007
3. Нечитайло Д. Ю., Міхеєва Т., Ковтюк Н. І. Особливості функціональних проб серцево-судинної системи у дітей з підвищеним рівнем артеріального тиску. *Буковинський медичний вісник*. 2019. Т. 23, № 4(92). С. 86–92.

4. Kokkinos P., Faselis C., Samuel I. B. H., Pittaras A., Doumas M., Murphy R., Heimall M. S., Sui X., Zhang J., Myers J. Cardiorespiratory Fitness and Mortality Risk Across the Spectra of Age, Race, and Sex. J Am Coll Cardiol. 2022.Vol. 9. № 80(6). P. 598-609.

Мовчан Ангеліна Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»

Челнокова Марія Сергіївна
старший викладач кафедри здоров'язбережувальної освіти
та фізичної рекреації,

Виховання толерантності дітей з розладами аутистичного спектру в умовах інклюзивного освітнього середовища ЗДО

Сучасні умови розвитку інклюзивної освіти в Україні вимагають нових підходів до формування особистості молодого покоління, яке має бути фізично, інтелектуально та творчо розвиненим, мати відчуття гідності й самоповаги, а також життєві навички та якості, що допомагають інтегрувати осіб з особливими потребами в суспільство. Це включає розвиток толерантності серед таких людей.

Особливо важливо зазначити, що діти з аутистичними розладами мають суттєві відмінності не тільки від дітей із нормальним розвитком, а й від тих, хто має інші психофізичні особливості. Вони не завжди розуміють або цікавляться тим, чим займаються інші діти. Для них навколишній світ часто є набором непов'язаних між собою звуків, образів і подій, що спричиняють тривогу та страх. Вони сприймають інформацію ззовні (зорову, слухову, тактильну) або внутрішню (наприклад, відчуття болю чи вібрації) фрагментарно й без упорядкування, і через це інколи зосереджуються на окремих враженнях, забуваючи про інші важливі аспекти. Через це у них виникають труднощі з формуванням цілісної картини світу.

Основна проблема, з якою стикаються родини дітей з аутизмом, — це їхня нездатність адаптуватися до соціуму. Тому важливо навчити таких дітей правильно взаємодіяти з іншими, розвивати в них толерантність до інших людей і водночас сприяти вихованню толерантного ставлення до них серед однолітків, що мають нормальний психофізичний розвиток.

Аналіз наукової літератури показав, що проблема виховання толерантності у дошкільників з аутизмом в умовах інклюзивного навчання залишається недостатньо дослідженою. Для глибшого розуміння цього питання важливими є сучасні наукові дослідження, які аналізують різні аспекти гуманістичного виховання, морального розвитку, національної освіти та відродження духовних цінностей.

Сучасні дослідження розглядають проблему толерантності в контексті філософії, психології, педагогіки та соціальної культури. Зокрема, дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців (О. Грива, В. Калошина, О. Кихтюк, М. Маріманова тощо) підкреслюють важливість створення толерантного освітнього середовища, розвитку емоційних і когнітивних здібностей дітей, їх участі в творчій діяльності.

Незважаючи на різноманітність підходів, більшість дослідників сходяться на думці, що для формування толерантності в дошкільників з аутизмом потрібно створювати спеціальні умови, такі як досвід спілкування з однолітками та дорослими, емоційний розвиток, активне залучення до спільної діяльності.

На жаль, проблема негативного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з аутизмом, досі залишається актуальною. Тому виховання толерантності серед дошкільнят є важливим завданням морального виховання на сучасному

етапі. Зазвичай ставлення до таких дітей є зневажливим або байдужим, а однолітки часто не можуть правильно взаємодіяти з ними. Важливо в дошкільному віці навчати дітей помічати труднощі своїх однолітків, надавати їм підтримку, проявляти співчуття.

Педагоги повинні цілеспрямовано працювати над формуванням моральних якостей у дітей, таких як вміння співчувати, бажання допомогти та шанувати особистість кожної людини.

Отже, вивчення питання виховання толерантності в умовах інклюзивної освіти в дошкільних закладах підкреслює її актуальність на сучасному етапі. Виховання толерантності в інклюзивному середовищі передбачає відмову від упереджень і формування об'єктивного ставлення до кожної людини незалежно від її індивідуальних особливостей.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наук, праць/ гол. ред. П. М. Таланчук та ін. № 6 (8). К.: Університет «Україна», 2009. 484 с.
2. Андреева Т. Г. Психолого-педагогічна діагностика старшого дошкільника напередодні його вступу до школи: [методичний посібник] /за заг. ред. Н. Намінат, Т. Андреевої. Кривий ріг, 2011. 296с.
3. Кузьменко, Л. О. Толерантність як важливий аспект виховання дітей з особливими потребами. Вісник педагогічних наук, 21(3), 2018. 80-88.
4. Федорова, В. І. Інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами: соціально-педагогічний аспект. Журнал "Інклюзивна освіта", 13(4), 2. 2019. 3-31.

Мулюков Роман Сергійович
студент І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Особливості застосування здоров'язбережувальних технологій у фізичному вихованні студентів педагогічних спеціальностей

Фізичне виховання відіграє важливу роль у підготовці студентів педагогічних спеціальностей, особливо у контексті збереження їхнього фізичного та психічного здоров'я. Використання здоров'язбережувальних технологій у навчальному процесі дозволяє підвищити рівень загального здоров'я та покращити якість життя студентів. Здоров'язбережувальні технології — це система заходів і методів, спрямованих на підтримку і зміцнення здоров'я, профілактику захворювань та гармонізацію фізичного й психічного стану [1].

Однією з ключових особливостей застосування здоров'язбережувальних технологій є індивідуалізація фізичних навантажень. Це означає, що програми фізичного виховання повинні враховувати рівень підготовки, стан здоров'я та особисті потреби кожного студента. Індивідуальний підхід сприяє оптимальному розвитку фізичних здібностей, уникаючи перевантажень та можливих травм [2].

Другою важливою особливістю є використання фізіологічно обґрунтованих методик. Це включає вправи для профілактики та лікування певних фізичних недуг, а також техніки, що сприяють відновленню після розумових і емоційних навантажень. Наприклад, дихальні

вправи та релаксаційні техніки допомагають знижувати рівень стресу, покращуючи загальний психофізичний стан.

Інноваційні методики також є невід'ємною частиною сучасних здоров'язбережувальних технологій. Використання новітніх технологій, таких як сенсорні тренажери, спеціальні програми для відстеження фізичного стану студентів, а також цифрові інструменти для самостійних тренувань, створюють умови для більш ефективного контролю та оптимізації фізичних навантажень [4].

Міждисциплінарний підхід до фізичного виховання, що включає поєднання з дисциплінами психології, педагогіки та фізичної реабілітації, є ще одним важливим аспектом здоров'язбережувальних технологій. Він дозволяє комплексно впливати на формування здорового способу життя та розвитку професійних навичок студентів.

Застосування цих технологій дозволяє не лише зберігати здоров'я студентів, але й формувати у них стійкі навички до самостійного підтримання свого фізичного та психічного стану. Важливо, щоб майбутні педагоги могли ефективно передавати ці знання та практики своїм учням, тим самим сприяючи загальному зміцненню здоров'я молодого покоління [3].

Крім того, здоров'язбережувальні технології сприяють формуванню в студентів розуміння важливості інтеграції фізичної активності та здорових звичок у повсякденне життя. Завдяки різним методам, таким як контролююча саморефлексія, студенти вчаться оцінювати свій фізичний і психологічний стан, що допомагає уникати надмірних навантажень і своєчасно реагувати на сигнали втоми чи стресу.

Також вагомим аспектом є розвиток соціальних навичок через спільні заняття фізичними вправами та участь у командних спортивних активностях. Це сприяє не лише фізичному розвитку, а й розвитку навичок спілкування, підтримки один одного та роботи в команді. Для педагогічних спеціальностей це особливо цінно, оскільки майбутні вчителі повинні мати добре розвинені комунікативні здібності та навички співпраці.

Нарешті, застосування здоров'язбережувальних технологій допомагає студентам формувати особисті стратегії підтримання свого здоров'я, які вони зможуть використовувати протягом усього життя. Це робить їх більш підготовленими до викликів професійного і особистого життя, надає їм можливість не лише навчати здорового способу життя, а й власним прикладом мотивувати інших на дотримання здорових звичок.

Список використаних джерел

1. Бєлікова Н. М. Здоров'язбережувальні технології у фізичному вихованні // Педагогіка здоров'я. 2019. № 3. С. 56–60.

2. Лапа О. В. Основи індивідуалізації фізичного виховання у вищій школі. Львів: Видавництво ЛНУ, 2021. 168 с.

3. Сухарев А. Г. Методологія фізичної культури: основи здоров'язбережувальних технологій. К.: Наукова думка, 2018. 320 с.

4. Яковенко В. І. Інноваційні технології у фізичному вихованні студентів. Харків: Видавництво ХНУ, 2020. 245 с.

Нехаєнко Аліна Семенівна,
студентка І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Сучасні гаджети у фізичному вихованні учнівської та студентської молоді

Наш організм формується і правильно розвивається під впливом рухової активності. Недостатня фізична активність у період "школа-університет" при одночасному розумовому та психологічному навантаженні у учнів та студентів призводить до розладів в організмі, швидкої втомлюваності і в результаті - до втрати здоров'я.

На допомогу у виконанні основного завдання фізичного виховання - розвитку активного і здорового способу життя за рахунок виваженого фізичного навантаження, - сьогодні приходять новітні гаджети, а саме фітнес-браслет, або фітнес-трекер.

Його програмне забезпечення постійно оновлюється, розширюється функціонал і зростає якість вимірювання параметрів нашого організму. Тому актуальність використання цього гаджету з кожним роком тільки зростає.

Експерти в дослідженні ринку фітнес-трекерів прогнозують протягом 2024-2029 років середньорічний темп зростання попиту 15,7%. Це обумовлюється ще й тим, що нове покоління трекерів має в своєму функціоналі виявлення зараження COVID-19 до того, як з'являються перші симптоми [4].

Фітнес-трекер (не є медичним приладом) відслідковує рухову активність, серцебиття, пульс, спалені калорії, відстежує режим сну [2] та ще декілька важливих показників. При аналізі даних із фітнес-трекера кожного вихованця вчитель чи викладач має можливість скласти індивідуальний графік навантаження для кожного окремо і, таким чином, значно поліпшити як сам процес фізичного виховання, так і спортивні результати.

Та головне, - фітнес-трекер може зберегти життя! При небезпечному підвищенні серцебиття учня чи студента при виконанні деяких вправ фітнес-трекер сповіщає про це вібросигналом, який і слугує маркером для цього вихованця сповільнити рухові дії, а для вчителя - звернути увагу на рівень навантаження, зменшити його та, в подальшому, використовуючи аналітику трекера, розробити індивідуальну схему тренування.

Фізичне виховання з використанням трекерів допоможе змінити життя учнів і студентів від малорухливого до глибоко й свідомо залученого до фізичної активності; трекери допомагають дбати про своє здоров'я і покращувати його, а це і є основною метою фізичного виховання.

Використання трекерів при організації та проведенні занять з фізичної культури дозволяє учням і студентам отримувати нові корисні знання про свої можливості та вдосконалювати рухові вміння і навички [3].

Вчителям і викладачам вони допомагають:

- підвищити якість і ефективність поточного й підсумкового контролю та обліку навантаження й рухової активності учнів і студентів;
- не нашкодити поточному стану здоров'я своїх вихованців і зберегти їхнє життя.

Перспективи подальшого впровадження новітніх трекерів:

- Відкриття-закриття електронних замків;
- розрахунки у платіжних системах;
- визначення місцезнаходження учня;
- кольорове визначення інтенсивності навантаження;
- відслідковування фізичного стану в динаміці (біо-журнал)[1].

Отже, сучасна матеріально-технічна база середньої та вищої освіти ще не зазнала настільки значущих змін, щоб забезпечити всіх учасників освітнього процесу

найсучаснішими інформаційно-комунікативними технологіями та новітніми гаджетами (в конкретному випадку - фітнес-трекерами). Це має бути в пріоритетному напрямку дій нашої держави, як чинник впливу на формування нової освітньої політики України.

Список використаної джерел

1. Використання новітніх гаджетів на уроках фізичної культури [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://vseosvita.ua/library/dopovid-vikoristanna-novitnih-gadzetiv-na-urokah-fizicnoi-kulturi-137458.html
2. Гаджет [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki.
3. Гладир О.Є. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9372/1/12-14.pdf
4. Дембіцька О. О., Гайдай С. І., Чайченко Н. Л., Хапсаліс Г. Л. Перспективи розвитку фітнес-індустрії в Україні. Journal: Rehabilitation and Recreation. 2023. № 15. С. 160-166.

Огієвський Володимир Володимирович
студент ІІІ курсу
спеціальності А 7 Фізична культура і спорт

Науковий керівник:
кандидат медичних наук, доцент
Качур Євген Юрійович

Використання методики кросфіт, як засобу фізичної підготовки військовослужбовців

Кросфіт є предметом дослідження науковців різних галузей знань – фахівців з фізичної культури та спорту, спортивної медицини, педагогів, психологів, фізіологів, оскільки його методична концепція уможливила стати одним із найбільш ефективних засобів рухової активності у фізичному вихованні здобувачів вищої освіти, фізичній підготовці курсантів, військовослужбовців сектору безпеки та оборони, що зумовлює стійкий науковий інтерес до його дослідження.

Вчені вважають, що використання кросфіту під час занять з фізичної підготовки, дає значний результат та ефективне набуття прикладних навичок у військовослужбовців до виконання службових обов'язків, уможливлює успішно протидіяти будь-яким екстремальним впливам (чинникам) та виживанню у бойових умовах.

Фітнес– це напрямок масової, спортивної й оздоровчої фізичної культури, який спрямований на покращення загального стану організму людини, його тренованість та здатність опиратись негативним впливам зовнішнього середовища шляхом виконання простих та комплексних вправ в музичному супроводі чи у визначеному такті, допомагає в корекції форм та ваги тіла та дозволяє закріпити досягнуті результати.

Термін «кросфіт» походить від англійських слів «cross» (означає «перетинати, перехресний») та «fitness» (означає «пристосованість, здатність до витривалості». Родоначальником «Кросфіту» є Грег Глассман, колишній професійний гімнаст родом з Каліфорнії. У 1995 році Г. Глассман відкрив власний спортивний зал під назвою «CrossFit Santa Cruz». Нині відкрито біля 4000 залів по всьому світу, в яких практикується ця система. Причиною появи кросфіту стала необхідність розробити єдину систему тренувань для бійців спеціальних підрозділів армії США, а також поліцейських, які навчаються в академіях. Як вказують Д. Бермудес, Д. Балашов та А. Леоненко, у деяких країнах (наприклад, в Канаді) кросфіт офіційно включений в програму занять для спецпідрозділів збройних сил і пожежних загонів [3].

Науковці, які висвітлюють історичні аспекти виникнення кросфіту, зазначають про те, що кросфіт на сьогоднішній день є одним з «брендів» фітнес-занять й набуває значної популярності серед населення різної вікової категорії представників як чоловічої, так і жіночої статей.

Питання, пов'язані з застосуванням кросфіту у фітнесі, розглядали F. Moscatelli та ін. [4].

Вчені Т. Бала та А. Сванадзе зазначають, що кросфіт-система є новим напрямом розвитку фітнесу. Унікальність даної технології полягає у поєднанні вправ з аеробних і анаеробних навантажень, вправ з арсеналу важкої атлетики та пауерліфтингу, гімнастики, гирьового спорту, стронгмену та загально-розвиваючих вправ. Завдяки великій різноманітності вправ та варіативності їх дозування можна впливати на різні м'язові групи та підбирати інтенсивність, яка підходить як досвідченим спортсменам, так і початківцям [2].

Комплекси кросфіту з метою удосконалення військово-прикладних рухових навичок курсантів вищого військового навчального закладу безпосередньо з рукопашного бою під час проведення занять з рукопашного бою та єдиноборств. За результатами виконання яких підвищився рівень розвиненості загальних фізичних якостей (швидкість, сила та витривалість) та покращились військово-прикладні рухові навички курсантів, що підтверджено статистичною достовірністю результатів.

Науковці Н. Базилевич і О. Тонконог зазначають, що застосування кросфіту з метою формування мотивації студентів до регулярних занять фізичною культурою і спортом, що включає 3 серії тренувань: I серія – робота без урахування часу, вправи – підтягування – 10 р., віджимання від підлоги – 20 р., стрибки – 20 р.; II серія – більший обсяг роботи в один і той же час, за 20 хв виконати як найбільше повних кіл – 5 підтягувань, 10 віджимань, 15 вистрибувань, тобто збільшення кількості повних кіл за один і той же час; III серія – скорочення часу виконання заданого обсягу роботи, вправи – 50 підтягувань, 100 підйомів ніг (прес), 100 віджимань лежачи, 200 стрибків зі зміною ніг; тобто кожен сам вирішував скільки кіл (раундів) зробити. Науковці рекомендують не ставити поруч вправи, в яких задіяні одні й ті ж м'язові групи, тому що це сильно уповільнить просування до наступних вправ через «закислення» даної м'язової групи [1].

Фітнес-технології надають можливість моніторити важливі показники тіла, такі як частота серцевих скорочень, кількість спалених калорій, рівень фізичної активності та якість сну. Це дає змогу користувачам отримувати детальний аналіз своїх тренувань та здоров'я в реальному часі, що дозволяє коригувати інтенсивність фізичних вправ для досягнення найкращих результатів.

Важливим аспектом є інтеграція фізичних вправ із соціальними платформами, де люди можуть ділитися своїми досягненнями, отримувати мотивацію від спільноти та брати участь у різних викликах та змаганнях. Це підсилює мотивацію та підтримує високий рівень зацікавленості до фізичних вправ.

Кросфіт тренування побудовані таким чином, щоб залучати всі основні групи м'язів і тренувати різні енергетичні системи організму. Вправи виконуються в режимі високої інтенсивності, що сприяє швидкому спаленню калорій та покращенню загальної фізичної форми. Завдяки цьому кросфіт популярний як серед професійних спортсменів, так і серед звичайних любителів фітнесу, які прагнуть досягти комплексного розвитку свого тіла.

Кросфіт також активно використовує групові тренування, що додає елемент змагання та мотивації. Учасники тренувань працюють разом, підтримуючи один одного, що стимулює досягнення кращих результатів. Спільнота кросфітерів зазвичай дуже згуртована, і це також є важливим фактором популярності цього виду тренувань. Соціальна взаємодія, підтримка і дух суперництва під час тренувань роблять їх не лише фізичною активністю, а й соціальним досвідом.

Таким чином, кросфіт став не лише тренуванням, але й стилем життя для багатьох людей. Його універсальність, інтенсивність і здатність адаптуватися до будь-якого рівня

підготовки роблять його привабливим для широкого кола людей. Завдяки своїм численним перевагам, кросфіт продовжує залишатися одним із провідних напрямків у фітнес-індустрії та сприяє формуванню здорового, активного та різностороннього підходу до фізичного розвитку. Кросфіт надає можливість проводити різноманітні тренування, які включають функціональні вправи, що імітують реальні умови, з якими можуть стикатися військові. Застосування засобів і методів кросфіту для підтримки і відновлення фізичного стану організму військовослужбовців стає все більш актуальним у світлі сучасних вимог до фізичної підготовки армії. Кросфіт надає унікальну можливість для всебічного розвитку фізичних і психологічних якостей, що є важливими для успішного виконання військових завдань.

Список використаних джерел

1. Базилевич Н. О., Тонконог О. С. Вплив занять кросфітом на формування мотивації студентів до регулярних занять фізичною культурою і спортом. *Молодий вчений.* 2017, лютий. № 2 (42). С. 113–117.
2. Бала Т. М., Сванадзе А. С. Загальна характеристика та історичні аспекти виникнення кросфіту як виду спорту. *Фізична культура, спорт та здоров'я*: XVI міжнар. наук.-практ. конф. 2016. С. 20–22
3. Бермудес Д., Балашов Д., Леоненко А. Історичні передумови виникнення інноваційних видів рухової активності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 7 (91). С. 345–354.
4. Moscatelli, F., Messina, G., Polito, R., Porro, C., Monda, V., Monda, M., Scarinci, A., Dipace, A., Cibelli, G. and Messina, A., 2023. Aerobic and anaerobic effect of CrossFit training: a narrative review. Sport Mont 21: 123-128.

Осіпов Вадим Валентинович
студент І курсу магістратури
спеціальності 017 (фізична культура і спорт)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Відбір спортсменів у веслувальному слаломі на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей

Веслувальний слалом — це захоплюючий і складний вид спорту, який вимагає від спортсменів високих фізичних, технічних та психологічних навичок. У цьому виді спорту атлети змагаються на каяках або каное, проходячи через ворота, розташовані на бурній воді. Успішний виступ у веслувальному слаломі вимагає не тільки відмінної фізичної підготовки, але й високого рівня координації, точності та витривалості

Вдосконалення системи відбору спортсменів високої кваліфікації у веслувальному слаломі для головних змагань року, дозволить більш повно реалізувати їхні індивідуальні можливості. Визначення ключових параметрів, методів оцінки та етапів відбору, які сприяють успішному розвитку спортсменів і підготовці до змагань найвищого рівня, удосконалення рейтингової системи у процес відбору підвищить об'єктивність і прозорість оцінювання, допоможе точніше прогнозувати перспективи спортсменів і оптимізувати їхню підготовку, що позитивно вплине на результати на міжнародній арені.

Досвід передової практики свідчить про те, що тренувальна та змагальна діяльність спортсменів високої кваліфікації пов'язана з ефективною системою відбору перспективних

спортсменів на етапах багаторічної підготовки (Запорожанов В.О., 1993; Медведєв О.С., 1994; Платонов В.М., 1995; Сахновський К.П., 1997; Волков Л.В., 1997 та ін.).

R. Kovar [1] вважає, що прояв рухових здібностей у населення можна описати моделлю нормального розподілу, відповідно до якої 38% людей, як правило, мають середній рівень розвитку рухових здібностей, 7% — дуже низькі або дуже високі рухові здібності. Серед дуже здібних 0,13%, це й буде частота появи спортивного таланту

На етапах багаторічної підготовки система відбору допомагає поступово звужувати коло спортсменів, які мають найбільший потенціал. З початкового етапу, де залучають дітей з базовою фізичною підготовкою, відбувається систематичний відбір тих, хто виявляє найбільшу зацікавленість та здібності. На кожному наступному етапі — від спеціалізації до майстерності та елітної підготовки — критерії стають більш жорсткими і враховують глибші показники, такі як темпи розвитку, здатність до адаптації, психологічна стійкість та конкурентоспроможність.

Система спортивного відбору за В.М. Платоновим [2] – це п'ятиетапна модель, що супроводжує спортсмена протягом багаторічної підготовки та спрямована на виявлення його потенціалу на кожному етапі. Починаючи з первинного відбору, який оцінює відповідність дитини певному виду спорту за фізичними та медичними критеріями, процес переходить до попереднього відбору, де перевіряється здатність організму до адаптації та розвитку. Проміжний етап відбору відфільтровує спортсменів за здатністю до високих тренувальних і змагальних навантажень, а основний відбір спрямований на оцінку перспективи досягнення міжнародного рівня. На заключному етапі визначають здатність спортсмена зберігати високий рівень майстерності, що потребує стабільної мотивації, здоров’я, а також сприятливих соціальних умов.

Система спортивного відбору за Л.П. Сергієнком [3] складається з п’яти етапів, які включають психофізіологічний, генетичний відбір, вибір спеціалізації, пошук спортивних талантів та відбір елітних спортсменів. На початковому етапі оцінюються психофізіологічні характеристики дітей, з яких 20% відсіюється через медичні протипоказання. Генетичний відбір триває від трьох місяців до року, залишаючи 31% дітей, а вибір спеціалізації займає до двох років і зосереджений на темпах приросту рухових здібностей, після чого залишається 7% спортсменів.

Пошук спортивних талантів триває 3-4 роки, зберігаючи лише 0,13% найталановитіших дітей, а завершальний етап відбору елітних спортсменів триває до п’яти років, визначаючи перспективність і динаміку майстерності для національної збірної. З тисячі дітей лише один має шанси потрапити на цей рівень.

При відборі спортивної еліти практично відпадає необхідність оцінки перспективності спортсмена за морфологічними і функціональними задатками, здібностями до ефективного спортивного вдосконалювання. Тут висувається завдання виявлення резервних можливостей організму для можливого подальшого підвищення раніше досягнутого рівня адаптації [2]. На сучасному етапі розвитку спорту користуються визначеними критеріями відбору.

1. Тривалість спортивної кар’єри. Визначається, як довго спортсмен може залишатися на піку форми та досягати високих результатів; враховуються фізичне здоров’я, мотивація і психологічна стійкість.
2. Обсяг перенесених тренувальних і змагальних навантажень. Вивчається витривалість та здатність адаптуватися до великих фізичних зусиль.
3. Темпи зростання спортивної майстерності, що визначаються швидкістю досягнення нових рекордів та освоєння нових технік. Спортсмени з високими темпами зростання можуть швидко адаптуватися до нових вимог.

Відбір спортсменів до національної збірної України з веслувального слалому здійснюється за сумою набраних очок на змаганнях: місце, яке посідає спортсмен серед українських учасників, відповідає кількості очок (1 місце - 1 очко, 2 місце - 2 очки і т.д.). Спортсмен з найменшою сумою очок посідає найвище місце у відборі. Якщо спортсмен не

брав участі у відбіркових змаганнях, йому нараховується кількість очок за останнє місце плюс одне очко.

Отже, можна запропонувати наступні заходи щодо вдосконалення системи відбору національної збірної команди України з веслувального слалому для участі в офіційних міжнародних змаганнях. Передусім для вдосконалення системи відбору української збірної з веслувального слалому пропонується впровадити систему рейтингових балів, що враховуватиме не лише зайняте місце, але й значущість змагання (наприклад, з множниками для міжнародних та всеукраїнських турнірів). Регулярне оновлення рейтингу протягом сезону дозволить тренерам і спортсменам краще оцінювати динаміку результатів. До того ж, рекомендується враховувати результати за останні два роки, що сприятиме справедливій оцінці стабільності та прогресу спортсменів. Водночас підтримка молодих спортсменів забезпечить розвиток майбутніх талантів. Крім цього, важливо використовувати алгоритми машинного навчання для об'єктивного аналізу спортивних даних, підвищення точності прогнозів, а також розробки індивідуальних програм підготовки. Такі інновації дозволять проводити комплексний аналіз з урахуванням широкого спектру факторів і зменшать суб'єктивний вплив на прийняття рішень.

Список використаних джерел

1. Kovar R. The conception, structure and frequency of the sports talent in a population // Sport Kinetic'97. Theories of Human Motor Performance and their Reflections in Practice. Germany, Magdeburg, 1997. - P. 96-97.
2. Платонов В.Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте. К.: Олимпийская литература, 1997. 584 с.
3. Сергиенко Л.П. Теоретические аспекты методологи отбора в спорте// III Міжнародна наук.-практ. конф. "Фізична культура, спорт та здоров'я нації". Київ- Вінниця, 1998. 4.1. С. 229-234.

Полішевський Олексій Володимирович
студент IV курсу
спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»

Челнокова Марія Сергіївна
старший викладач кафедри здоров'язбережувальної освіти
та фізичної рекреації

Педагогічні умови формування уявлення про фізичне здоров'я та особливості його підтримки учнів 10-11 класів

На сьогоднішній день проблема зміцнення здоров'я дітей і молоді стоїть особливо гостро. Це зумовлено складними соціально-економічними умовами, екологічними проблемами та духовною кризою, що негативно впливають на стан здоров'я підростаючого покоління. Зокрема, зростає кількість дітей із порушеннями здоров'я, а кількість здорових дітей в школах зменшується в 4 рази. 85 % учнів мають відхилення в здоров'ї, що є серйозною тривогою для суспільства. До того ж, спостерігається небезпечна тенденція зростання раннього алкоголізму, наркоманії та проституції серед молоді. Ці фактори ставлять на порядок денний необхідність формування здорового способу життя як основи збереження нації, духовного оновлення націй та забезпечення якісних соціальних перетворень.

Проблема формування здорового способу життя підростаючого покоління є багатогранною — це не тільки медична проблема, але й психологічна, педагогічна та соціальна. Здоров'я має свою специфіку на фізичному, психологічному та соціальному

рівнях. В Україні вже прийняті державні програми, які сприяють популяризації здорового способу життя. Створено центри здоров'я, відкрито спортивні клуби, але досі не спостерігається значних позитивних змін у покращенні фізичного та психічного здоров'я учнів.

Школа залишається основним соціальним інститутом, що має вплив на розвиток та виховання дітей, однак вона не може створити всі умови для ефективного формування здорового способу життя, оскільки цей процес потребує системного підходу, що виходить за межі традиційного навчально-виховного процесу.

У зв'язку з цим надзвичайно важливо створити валеонасичений простір, де всі соціальні інститути об'єднуються спільними зусиллями для формування здорового покоління. Цей процес вимагає розробки індивідуальних програм оздоровлення, освітньо-оздоровчих послуг, а також ефективних форм і методів взаємодії між усіма соціальними структурами для зміцнення здоров'я, формування здорового способу життя дітей та молоді.

Дослідження в галузі валеології, медико-біологічних особливостей зміцнення здоров'я та соціалізації особистості набуває особливої актуальності. Філософи, соціологи, психологи та медики активно працюють над вивченням феномена здоров’я. У працях таких науковців, як В. Казначеєв, В. Климова, А. Маслоу, І. Фролов, М. Амосов, М. Гончаренко, розглядаються різні аспекти формування здоров’я на фізичному, соціальному та психологічному рівнях. Значний внесок у розвиток валеології зробили вчені, як М. Болотов, В. Бобрицька, М. Гриньова, Е. Бєлік, що досліджують питання збереження та зміцнення здоров’я підростаючого покоління.

Таким чином, педагогічні умови формування уявлення про фізичне здоров’я старшокласників передбачають багатогранний підхід, що включає не лише надання теоретичних знань, але й активну участь учнів у фізичних активностях, просвітницьких заходах, розвитку навичок самоконтролю та підтримці здоров’я через взаємодію з родиною та громадою. Це допомагає учням 10-11 класів не тільки усвідомити важливість здорового способу життя, але й зробити його частиною своєї повсякденної реальності.

Тому питання збереження здоров’я нації є однією з найбільш актуальних потреб сьогодення, і системний підхід до формування здорового способу життя серед молоді є необхідністю для досягнення довгострокових позитивних змін у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Гуржій, В. В. *Здоров’я та фізичне виховання учнів: педагогічні умови та технології.* Київ: Педагогічна думка. 2016, 78-82

2. Ковальчук, С. О. *Формування уявлень про здоровий спосіб життя у старшокласників.* Журнал "Педагогічна освіта: теорія і практика"2019., 32(2), 125-130.

3. Соловйова, Л. М. *Валеологія в шкільній освіті: основи здоров'я та фізичне виховання.* Одеса: Південноукраїнський видавничий центр 2017).

4. Казакова, Т. О. *Роль фізичного виховання в формуванні здорового способу життя учнів.* Вісник Національної академії педагогічних наук України, 2020. 4(1), 50-56.

Полос Ірина Михайлівна
студентка ІІІ курсу
спеціальності А 7 Фізична культура і спорт

Науковий керівник:
Кандидат педагогічних наук, доцент
Березовський Василь Анатолійович

Спортивне орієнтування як важлива складова адаптивного спорту для психологічної реабілітації військових

Адаптивна фізична культура вважається найсуттєвішим компонентом всього процесу реабілітації військовослужбовців. Вона представляє собою важливий набір методів та засобів для медичної, фізичної, психологічної та педагогічної реабілітації [1; 3]. Сучасний адаптивний спорт активно розвивається в усіх країнах, оскільки він виконує функцію оздоровлення і рекреації, а також допомагає відновити та підтримувати працездатність особи, розвивати рухові навички та здібності в обраному виді спорту і багато іншого.

Серед найпопулярніших видів спорту в рамках адаптивної фізичної культури варто відзначити плавання, спортивні ігри, різні види гімнастики, легку атлетику, армреслінг, а також оздоровчі види східних єдиноборств і багато інших. Під час реабілітації військовослужбовців особлива увага приділяється психічним процесам, таким як відчуття, сприйняття, уявлення, емоції та воля [4; 5]. Заняття спортивним орієнтуванням впливають на розвиток саме цих психологічних якостей До того ж спортивне орієнтування подібне до інших видів рухової активності за характером фізичного навантаження, за інтелектуальними вимогами та за кількістю технічних прийомів, тактичних ситуацій і психологічних аспектів ближче до спортивних ігор [2].

Отже, важливим кроком є впровадження засобів спортивного орієнтування в комплексну систему фізкультурно-спортивної реабілітації військовослужбовців з метою поліпшення їхнього стану здоров'я, зокрема відновлення функціонального стану кардіореспіраторної системи, розвитку м'язів і зв'язок, а також покращення фізичних якостей. Ця форма рухової активності сприяє загальній витривалості та розвитку координаційних навичок. Розглядаючи спортивне орієнтування як складову реабілітації військовослужбовців, можна зазначити, що ця активність не лише сприяє збереженню здорового способу життя, але й сприяє розвитку і відновленню особистості. Вона допомагає вирішувати завдання, що пов'язані зі складністю прийняття рішень та розвиває самостійне мислення. Крім того, вона розширює зовнішній простір для терапевтичного впливу на травмованих, покращує комунікативні навички, сприяє більш успішній соціальній адаптації та допомагає створити стійкий позитивний психоемоційний стан військовослужбовців, які перебувають у процесі реабілітації. Реалізуючи завдання спортивного орієнтування в рамках терапевтичного впливу, військовослужбовці наближаються до умов, в яких вони опинялися під час виконання своїх професійних завдань на полі бою [6]. Слід зауважити, що після занять спортивним орієнтуванням військовослужбовці відмічають позитивні ефекти – спостерігають покращення фізичного стану і загального самопочуття, психологічного та соціального функціонування, а також зменшення негативних ефектів – депресії, тривоги, незадоволення (ангедонії).

Внаслідок цього відбувається процес формування: усвідомленого ставлення до своїх сил у порівнянні з силами середньостатистичної здорової людини; здатності подолати не лише фізичні, але й психічні бар'єри, що перешкоджають повноцінному життю; потреби бути здоровим і вести здоровий спосіб життя; розуміння необхідності особистісного внеску в життя суспільства; збільшення розумової та фізичної працездатності. Вважаємо, що усі ці аспекти підтверджують реальну практичну необхідність занять спортивним орієнтуванням і

встановлюють його важливе місце в адаптивній фізичній культурі, адаптивному спорті, адаптивній руховій рекреації та фізичній реабілітації.

Таким чином, один із перспективних напрямків поліпшення фізичного і функціонального стану військовослужбовців, які потребують фізкультурно-спортивної реабілітації, є фізична культура і спорт. Особливу увагу слід приділити використанню спортивного орієнтування як виду рухової активності, що сприятиме швидкому відновленню працездатності організму. Засоби спортивного орієнтування сприяють швидкому покращенню стану здоров'я, відновленню фізичних якостей та психічних функцій. Застосування засобів спортивного орієнтування у фізкультурно-спортивній реабілітації учасників бойових дій може сприяти їхній інтеграції в активне суспільне життя, покращенню їхнього фізичного і функціонального стану, а також швидкому відновленню працездатності. Це, у свою чергу, сприятиме підвищенню їхньої ефективності.

Список використаних джерел

1. Група активної реабілітації. URL: https://gar.org.ua/tabir/.
2. Березовський В. А. Морфо–функціональні характеристики дефлімпійців-орієнтувальників високого класу / Березовський В. А., Подгаєцький А. В. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт.)* Київ , 2023. – С. 58-62. http://surl.li/guzkl
3. Жара Г. Тенденції і принципи реабілітації осіб з мінно-вибуховими травмами. *Матеріали науково-практичної конференції*. Івано-Франківськ, 25–26 травня 2023 р. – С. 40–42.
4. Михнюк О. В. Особливості фізичної реабілітації осіб із травмами опорно-рухового апарату / Михнюк О. В., Русанівський С. В., Безпалий С. М., Федченко О. С., Крук О. М., Лисик Р. В., Сіваков В. П., Штома В. Д. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2021. Вип. 11. С. 96–99.
5. Старчук О. О. Актуальні питання фізичної реабілітації військовослужбовців та ветеранів бойових дій / Старчук О. О., Пронтенко В. В., Михнюк О. В., Барковський Д. О., Родіонов М. О., Краснопольський М. М., Корак Є. О. *Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю.* Київ, 2020. С. 90–98.
6. Трояновська М. М. Адаптивна фізична культура: навчально-методичний посібник для студентів факультетів фізичного виховання. Чернігів: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2018. 104 с.

Почерева Олександр Ігорович,
студент IV курсу
спеціальності «Здоров'я людини»

Науковий керівник:
канд. мед. наук, доцент
Стельмахівська Валентина Петрівна

Гігієнічні аспекти здоров'язбережувальної освіти в профілактиці інфекцій при заняттях фізичними вправами та спортом

Розвиток інфекцій поряд з травмами є одним із важливих чинників, які можуть негативно впливати на функціональний стан організму, отримані результати та стан здоров'я при заняттях фізичними вправами та спортом. Наявність інфекційних захворювань у окремих учасників розглядається як фактор ризику для оточуючих. Передача інфекцій можлива при прямому контакті, повітряно-краплинним та фекально-оральним шляхами.

Серед шляхів попередження поширення інфекцій розглядається здоровя'збережувальна освіта та, зокрема, її гігієнічні аспекти.

З врахуванням чинників та умов, які впливають на поширення інфекцій при даних видах діяльності, виділяють такі їх групи:

- інфекції, пов'язані зі спортом,
- інфекції, пов'язані зі способом життя,
- інфекції, пов'язані з поїздками,
- загальні інфекції.

До патологічних станів та захворювань, що можуть виникати при заняттях фізичними вправами та спортом і безпосередньо пов'язані з ними, відносять, зокрема:

- інфекції шкіри (гноячкові та грибкові захворювання),
- інфекції, пов'язані з виникненням колотих та рваних ран,
- правець,
- підвищена сприйнятливість до інфекцій, зокрема, вірусних, пов'язана з впливом інтенсивних тренувань на імунну систему,
- перебіг інфекцій та їх можливі ускладнення, безпосередньо пов'язані із заняттями на фоні захворювання (міокардит, септичний шок тощо).

Важлива роль у попередженні розвитку та поширення інфекцій, їх можливих ускладнень поряд з іншими належить гігієнічним заходам, зокрема, таким як:

- забезпечення вимог щодо режиму та організації тренувань, зокрема, з урахуванням стану здоров'я;
- виконання вимог до складових режиму дня (сон, відпочинок, організація харчування), з урахуванням їх значного впливу на імунну систему;
- дотримання вимог до утримання та обладнання спортивних споруд;
- підтримання особистої гігієни;
- збільшення уваги до гігієни одягу та взуття, які використовуються при заняттях фізичними вправами та спортом.

Так, прослідковується зв'язок між фізичними вправами (фізичною активністю – її інтенсивністю та тривалістю) та імунною системою. Це в свою чергу може супроводжуватися підвищенням сприйнятливості до інфекцій при тривалих та інтенсивних фізичних навантаженнях, а також привести до важких ускладнень при продовженні фізичного навантаження на фоні інфекційного захворювання [1].

Одним із напрямків, що сприяє впровадженню та дотриманню гігієнічних вимог у практиці фізичної культури і спорту, які впливають на попередження розвитку та поширення інфекцій, є покращення здоров'язбережувальної освіти як тих, хто займається фізичними вправами та спортом, так і їх наставників (керівників), тренерів [2].

Дослідження показали, що впровадження освітніх гігієнічних програм щодо заходів з профілактики інфекцій як серед тих, хто навчався (тренувався), так і серед їх тренерів мали позитивний вплив на стан здоров'я та сприяли формуванню навичок з їх профілактики [3]. При розробці освітніх програм певне значення має також врахування особливостей поширення інфекцій залежно від виду спорту та фізичних вправ.

Отже, одним з важливих заходів, спрямованих на підвищення оздоровчої ролі фізичних вправ та забезпечення певних спортивних досягнень, є збільшення уваги учасників до здоров'язбережувальної освіти.

Важливою в цьому плані є розробка та впровадження гігієнічних освітніх програм щодо профілактики інфекцій та їх ускладнень при заняттях фізичними вправами та спортом.

Список використаних джерел

1. Ahmadinejad, Z., Alijani, N., Mansori, S., & Ziaee, V. Common sports-related infections: a review on clinical pictures, management and time to return to sports. *Asian journal of sports medicine*, 2014. *5*(1), 1–9. https://doi.org/10.5812/asjsm.34174

2. Raji, Y., Knapik, D. M., Schroeder, A. N., & Voos, J. E. (2023). Common Sports Infectious Disease. *HSS journal: the musculoskeletal journal of Hospital for Special Surgery*, *19*(3), 351–357. https://doi.org/10.1177/15563316221149025

3. LaBelle, M. W., Knapik, D. M., Arbogast, J. W., Zhou, S., Bowersock, L., Parker, A., & Voos, J. E. Infection Risk Reduction Program on Pathogens in High School and Collegiate Athletic Training Rooms. *Sports health*, 2020. *12*(1), 51–57. https://doi.org/10.1177/1941738119877865

Прівалов Дмитро Миколайович
студент І курсу
спеціальності 017 Фізична культура і спорт

Науковий керівник:
докторка педагогічних наук, професорка
Сущенко Людмила Петрівна

Віртуальна реальність у сфері фізкультурно-спортивної реабілітації

У XXI столітті впровадження цифрових технологій в усі сфери життя, зокрема в освіту та медицину, стало невід'ємною частиною інноваційного розвитку. Одним із найперспективніших напрямів є використання віртуальної реальності (VR) у фізкультурно-спортивній реабілітації.

За даними M.K. Holden, віртуальна реальність дозволяє створювати інтерактивне середовище, що імітує реальні або уявні ситуації для тренування та відновлення пацієнтів із різними порушеннями опорно-рухового апарату. Завдяки VR можна здійснювати точне моделювання рухів, стежити за їх якістю та корегувати їх у реальному часі, що підвищує ефективність кінезіотерапевтичних програм [3].

Згідно з дослідженнями D.E. Levac та J. Galvin, сучасні дослідження показують, що VR-тренування підвищують мотивацію пацієнтів, знижують рівень тривожності, а також сприяють формуванню нових нейронних зв'язків, особливо в осіб з неврологічними порушеннями. Наприклад, система реабілітації за допомогою VR-окулярів або інтерактивних проєкцій дозволяє виконувати вправи у гейміфікованому форматі, що особливо актуально для молоді та осіб з когнітивними порушеннями [1].

Згідно з D.K. Ravi та співавт., окрему увагу у сучасній науці приділено використанню VR для дітей з дитячим церебральним паралічем. Дослідження довели, що використання віртуального середовища значно покращує моторні функції, координацію та когнітивну активність[2]

У фізкультурно-спортивній реабілітації VR-технології застосовуються для відновлення спортсменів професіоналів після травм. Ці технології дозволяють безпечно моделювати специфічні види навантажень, оцінювати біомеханіку рухів та адаптувати індивідуальні плани відновлення. Важливу роль у цьому процесі відіграє мультидисциплінарна співпраця: лікарів, фізичних терапевтів, інженерів-програмістів та фахівців з фізкультурно-спортивної реабілітації. Ефективне впровадження VR у реабілітаційні центри потребує також оновлення освітніх програм і підготовки фахівців, які володіють як медико-біологічними знаннями, так і цифровими навичками.

Порівняльний аналіз наукової літератури, зокрема наукових праць D.E. Levac та J. Galvin, показав, що акцент здійснюється на психоемоційних аспектах реабілітації у VR-середовищі. Науковці доводять, що пацієнти демонструють кращу залученість та менше емоційне виснаження, що є критичним фактором при тривалому лікуванні. Це контрастує з більш техніко-функціональним підходом M.K Holden. який зосереджується на механіці рухів та адаптації віртуального середовища до моторних завдань. Його

дослідження дає чітке уявлення про способи побудови ефективних кінезіотерапевтичних програм у віртуальній реальності. D.K. Ravi. з колегами звертає увагу на специфіку застосування VR у реабілітації дітей з дитячим церебральним паралічем. Зіставлення даних трьох джерел демонструє багатовекторність таких підходів, як когнітивний, біомеханічний та педіатричний, що дозволяє зробити висновок про універсальність VR як важливого інструмента реабілітації.

Таким чином, віртуальна реальність має величезний потенціал у сфері фізкультурно-спортивної реабілітації. Її подальший розвиток сприятиме покращенню якості життя осіб, підвищенню ефективності реабілітаційних програм і формуванню нової парадигми у сфері фізкультурно-спортивної реабілітації.

Список використаних джерел

1. Levac D.E., Galvin J. When is virtual reality "therapy"? *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation.* 2013. Vol. 94(4). P. 795–798.
2. Ravi D.K., Kumar N., Singhi P. Effectiveness of virtual reality rehabilitation for children and adolescents with cerebral palsy: a systematic review. *Developmental Neurorehabilitation.* 2017. Vol. 20(3). P. 174–189.
3. Holden M.K. Virtual environments for motor rehabilitation: review. *CyberPsychology & Behavior.* 2005. Vol. 8(3). P. 187–211.

Пустовалов Антон Тимофійович
Студент ІІ курсу
Спеціальність Фізична культура і спорт
(здоров'я людини та фізична рекреація)

Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Омельчук Олена Володимирівна

Роль фізичної рекреації у профілактиці стресу та психоемоційного вигорання серед студентів

Студентський період характеризується значними психологічними та фізичними навантаженнями, які можуть призводити до хронічного стресу та синдрому психоемоційного вигорання. Висока інтенсивність навчання, сесійні навантаження, соціальні проблеми та фінансова нестабільність є основними факторами, що сприяють розвитку цього явища. Згідно з дослідженнями, понад 60% студентів вищих навчальних закладів стикаються з проявами стресу та емоційного виснаження [1].

Фізична рекреація є одним із найбільш ефективних способів боротьби зі стресом, оскільки поєднує фізичну активність із відпочинком, емоційним розвантаженням і соціальною взаємодією. Проте її роль у профілактиці психоемоційного вигорання студентів залишається недостатньо дослідженою.

Багато вітчизняних різних спеціалізацій присвячують свої дослідження проблемам виникнення стресу, профілактики стресу та формуванню стресостійкості (В.Г. Білик, О.О. Волкова, Ж.Г. Дьоміна, І.А. Жабченко, В.Г. Панок, О.В. Омельчук, О.М. Сорока, В. М. Тесленко, О.В. Тимошенко, О.С.Тягло, А.І.Шарун та зарубіжних науковців Farshad Ghasemi, David Q. Beversdorf, and Keith C. Herman та інші.

Науковці здійснюють аналіз впливу фізичної рекреації на рівень стресу та психоемоційного вигорання серед студентів, а також розробляють рекомендацій щодо її ефективного використання. Так виявлено основні причини стресу та наслідки психоемоційного вигорання, а саме: фактори, що спричиняють стрес у студентів – це:

надмірне навчальне навантаження (підготовка до іспитів, дедлайни, великий обсяг інформації) [6, 8]; соціально-економічні труднощі (фінансова нестабільність, пошук роботи) [8]; недостатня фізична активність і малорухливий спосіб життя; проблеми адаптації до студентського середовища та конкуренція серед однолітків [4].

Синдром емоційного вигорання (СЕВ) можна розглядати як вид психосоматичної деформації осіб, які змушені під час виконання своїх обов'язків тісно спілкуватися з людьми [5]. СЕВ – це глобальне явище, що суттєво обмежує фізичні й психічні ресурси людини. Наявні засоби профілактики сприяють значному зниженню ризику виникнення таких небезпечних розладів. Синдром емоційного вигорання проявляється у вигляді хронічної втоми, зниження концентрації уваги, емоційного виснаження, апатії та депресивних станів [5]. Відсутність ефективних механізмів подолання стресу може призвести до серйозних наслідків для фізичного та психічного здоров'я студентів.

Одним із засобів профілактики стресу та психоемоційного вигорання є фізично-рекреаційна діяльність. Зарядка або гімнастика, цігун або йога, тривалі піші прогулянки допоможуть залишатися у формі й без зусиль подолати гіподинамію. Рухова активність зміцнює м'язи, за рахунок чого зменшується навантаження на суглоби, попереджає остеопороз, знижує ризик виникнення серцево-судинних захворювань, діабету, допомагає впоратися з зайвою вагою, стресом і депресією [3].

Фізична рекреація включає всі види фізичної активності, які сприяють відновленню фізичного та психічного стану людини [1]. До основних форм рекреаційної діяльності належать: аеробні вправи (біг, плавання, їзда на велосипеді) – сприяють виробленню ендорфінів, які покращують настрій; йога та медитативні практики – допомагають знизити рівень тривожності, покращують концентрацію уваги [2]; спортивні ігри (футбол, волейбол, баскетбол) – забезпечують не лише фізичне навантаження, а й соціальну взаємодію [4]; прогулянки на свіжому повітрі – зменшують рівень стресу та сприяють розслабленню.

Дослідження доводять, що регулярна фізична активність сприяє зниженню рівня кортизолу (гормону стресу) та підвищенню рівня серотоніну (гормону радості) [3].

Нами здійснено дослідження впливу фізичної рекреації на рівень стресу у студентів.

Для оцінки впливу фізичної рекреації на рівень стресу серед студентів було проведено анкетування серед 150 студентів педагогічного університету.

Параметри дослідження: Оцінка рівня стресу за допомогою шкали сприйнятого стресу (PSS) (розробники тесту: Cohen S., Kamarck T. & Mermelstein R., 1983) [7]. Аналіз рівня фізичної активності та частоти занять рекреаційними видами спорту.

З'ясовано, що студенти, які регулярно займаються фізичною рекреацією (3-4 рази на тиждень), мали значно нижчий рівень стресу; 68% опитаних відзначили покращення самопочуття після фізичних навантажень; у студентів, які не займалися фізичною активністю, відзначалися вищі показники емоційного виснаження та депресії.

Отримані результати підтверджують ефективність фізичної рекреації як засобу профілактики стресу.

Важливим вважаємо впровадження фізичної рекреації у студентське середовище, а саме: впровадження рекреаційних програм у закладах вищої освіти – створення гуртків з йоги, фітнесу, спортивних ігор; мотивація студентів до активного способу життя – організація спортивних заходів та змагань; популяризація активного відпочинку – організація піших та велопрогулянок, туристичних походів; залучення студентів до психологічних тренінгів та майстер-класів з управління стресом.

Отже, фізична рекреація є ефективним інструментом профілактики стресу та психоемоційного вигорання серед студентів. Регулярна фізична активність сприяє зниженню рівня стресу, покращенню емоційного стану та підвищенню загальної життєздатності. Впровадження програм фізичної рекреації у студентське життя може значно покращити якість їхнього навчання та психологічного благополуччя.

Список використаних джерел

1. Бишевець Н, Лазакович Ю. Вплив оздоровчо-рекреаційної рухової активності та поведінки на стресасоційовані стани здобувачів вищої освіти. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2023; 4(163):47-51. DOI 10.31392/NPUnc.series15.2023.04(163).09
2. Воловик, Н. І., & Підвальна , О. В. (2025). Ефективність фітнес-йоги для зниження рівня стресу здобувачів у закладах вищої освіти в умовах воєнного стану. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*, (3К(188), 90-93. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03k(188).18
3. Левон, М., & Гончарук , Н. (2025). Елементи здорового способу життя, зокрема рухова активність, як шляхи подолання хронічного стресу в умовах війни. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*, (2(187), 115-122. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.02(187).21
4. Пальчук М., Сухомлинов Р., Кенсицька І., Даруга А. Оздоровчо-рекреаційна рухова активність, як засіб профілактики стресу у студентів під час дистанційного навчання. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць. Вип. 15 (34). Вінниця: ТОВ «Твори», 2023. 534 с. С 56-64 DOI:10.31652/2071-5285-2023-15(34)-56-64
5. Тесленко В. М. Психологічні засади профілактики синдрому професійного вигорання педагогічного персоналу закладів загальної середньої освіти різних форм власності. Дис. … канд. псих. наук 19.00.10 – організаційна психологія; економічна психологія. Київ, 2021. 268 с.
6. Шарун А.І. Профілактика та корекція розладів адаптації у студентів, що перенесли психоемоційний стрес. Дис. … док. філософ. 22 «Охорона здоров'я», спец. 222 «Медицина»., Дніпро, 2023. 250 с.
7. Шкала сприйнятого стресу (PSS-10) Режим доступу: https://www.samopomi.ch/get-tested/perceived-stress-scale-pss
8. Palamar, B. I., & Gruzieva, T. S. (2020). Проблема стресу в студентському середовищі. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*, (3), 10–14. https://doi.org/10.11603/1681-2786.2020.3.11614
9. Stadniuk, L. A., Davydovych, O. V., Prichodko, V. J., Oliynyk, M. V., & Shyrjaeva, M. I. (2017). Синдром емоційного вигорання: фактори, що сприяють його виникненню і попередженню. *Вісник наукових досліджень*, (1). https://doi.org/10.11603/2415-8798.2017.1.7339

Савчук Ірина Віталіївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності А 7 Фізична культура і спорт

Науковий керівник:
Кандидат педагогічних наук, доцент
Марущак Мар'ян Осипович

Фізкультурно-спортивна реабілітація баскетболістів з травмою колінного суглоба

Травматизм серед баскетболістів є однією з найпоширеніших проблем професійного спорту, що значною мірою впливає на фізичну працездатність, тривалість кар'єри спортсменів та їхню загальну якість життя [3, с. 47]. Колінний суглоб є однією з найбільш вразливих структур опорно-рухового апарату через високі навантаження під час стрибків, різких змін напрямку руху та приземлення. Серед найбільш поширених ушкоджень колінного суглоба у баскетболістів виділяють розрив передньої хрестоподібної зв'язки

(ПХЗ), розрив задньої хрестоподібної зв'язки (ЗХЗ), пошкодження менісків, тендиніт надколінника та остеохондральні ураження [2, с. 105]. Своєчасна та ефективна реабілітація відіграє ключову роль у поверненні спортсменів до змагальної діяльності, запобіганні ускладненням та профілактиці рецидивів., що значною мірою впливає на фізичну працездатність, тривалість кар'єри спортсменів та їхню загальну якість життя. Колінний суглоб є однією з найбільш вразливих структур опорно-рухового апарату через високі навантаження під час стрибків, різких змін напрямку руху та приземлення.

Комплексний підхід до фізкультурно-спортивної реабілітації передбачає застосування багаторівневих методик, які враховують біомеханічні особливості кожного спортсмена та стадію відновлення після травми [1, с. 150]. Ефективний реабілітаційний процес умовно поділяється на чотири основні етапи: гостра фаза (0–2 тижні), відновлення рухливості (2–6 тижнів), функціональне відновлення (6–12 тижнів) та підготовка до повернення у спорт (від 12 тижнів і більше) [4, с. 200]. Кожен із цих етапів включає специфічні фізіотерапевтичні, кінезіологічні та біомеханічні втручання, що спрямовані на поступове відновлення функції суглоба та зменшення ризику повторних ушкоджень. передбачає застосування багаторівневих методик, які враховують біомеханічні особливості кожного спортсмена та стадію відновлення після травми. Ефективний реабілітаційний процес умовно поділяється на чотири основні етапи: гостра фаза (0–2 тижні), відновлення рухливості (2–6 тижнів), функціональне відновлення (6–12 тижнів) та підготовка до повернення у спорт (від 12 тижнів і більше). Кожен із цих етапів включає специфічні фізіотерапевтичні, кінезіологічні та біомеханічні втручання, що спрямовані на поступове відновлення функції суглоба та зменшення ризику повторних ушкоджень.

Останні наукові дослідження у сфері спортивної реабілітації підтверджують високу ефективність інноваційних методів, зокрема кінезіотерапії, міофасціального релізу, електростимуляції м'язів, нейром'язового тренування та біомеханічного аналізу рухової активності [2, с. 110]. Запровадження програм, орієнтованих на розвиток нейром'язового контролю, дозволяє значно знизити ризик повторних травм – у середньому на 60–72% [1, с. 155]. Використання індивідуалізованих реабілітаційних програм, що враховують антропометричні та функціональні особливості спортсмена, сприяє швидшому відновленню та поверненню до професійної діяльності. демонструють високу ефективність застосування інноваційних методик, таких як кінезіотерапія, міофасциальне розслаблення, електростимуляція м'язів, нейром'язове тренування та біомеханічний аналіз рухів.

Перспективним напрямом є впровадження сучасних цифрових технологій у реабілітаційний процес, зокрема сенсорних систем, біометричних аналізаторів та штучного інтелекту, які дозволяють здійснювати динамічний контроль стану спортсмена та адаптувати реабілітаційну програму відповідно до змін його фізіологічних параметрів [4, с. 210].

Таким чином, впровадження інноваційних методик у систему фізкультурно-спортивної реабілітації баскетболістів є ключовим фактором у збереженні їх фізичної активності, подовженні професійної кар'єри та покращенні загальної якості життя. Комплексний підхід, що поєднує традиційні реабілітаційні стратегії з найсучаснішими технологічними рішеннями, дозволяє суттєво скоротити період реабілітації, зменшити ймовірність повторного травматизму та покращити функціональну підготовленість спортсменів. Подальший розвиток цього напряму вимагає активного застосування технологічних інновацій у фізкультурно-спортивній реабілітації, що сприятиме ефективнішому відновленню та зменшенню рівня спортивного травматизму у баскетболістів.

Список використаних джерел

1. Hewett T.E., Myer G.D. The role of neuromuscular training in the prevention of sports injuries. *Sports Medicin*e. 2019. №49. С. 149–163.

2. Engebretsen L., Bahr R. Injury prevention and management in basketball. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*. 2021. №31.– С. 100–112.

3. Міністерство охорони здоров'я України. Статистичний аналіз спортивних травм. Київ: МОЗ України, 2023. 215 с.

4. Harrison S.D. Functional rehabilitation of the knee joint in basketball players. *Cambridge University Press*. 2020. 312 с.

Сегеда Оксана Миколаївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Сучасний урок фізичної культури

Основною метою навчального предмета «Фізична культура» є: формування в учнів стійкої мотивації щодо збереження свого здоров'я, фізичного розвитку та фізичної підготовки; гармонійний розвиток природних здібностей та психічних якостей; використання засобів фізичного виховання в організації здорового способу життя. На думку В.В. Гавлюка [2], фізичне виховання — важливий засіб фізичного, соціального та духовного розвитку учнівської молоді.

Вимоги до сучасного уроку з фізичної культури:

1. Забезпечення диференційованого підходу до учнів з урахуванням стану здоров'я, рівня фізичного розвитку, рухової підготовленості та статі.

2. Урахування мотивів та інтересів учнів до заняття фізичними вправами.

3. Тісний зв'язок із попереднім і наступним уроками, тобто кожен урок повинен стати самостійною, проте невід'ємною частиною системи уроків.

4. Організація самостійної діяльності учнів, яка забезпечується послідовним формуванням і закріпленням, за допомогою вчителя, вмінь і навичок навчальної роботи, прийомами самоконтролю і самоосвіти, культури рухів. Все це необхідно для формування потреби до систематичних занять фізичними вправами.

5. Обов'язкове використання вчителем різноманітних організаційних форм, засобів, методів та прийомів.

6. Досягнення оптимальної рухової активності всіх учнів протягом кожного уроку.

7. Забезпечення раціональних умов проведення уроків з боку матеріальних, гігієнічних, естетичних і морально-психологічних умов до них.

Ці вимоги випливають із загальних та методичних принципів фізичного виховання та обов'язкові під час проведення уроків в усіх класах [1].

Педагогічний процес фізичного виховання здійснюється через різноманітні форми занять, на яких учні оволодівають предметом фізичної культури, роблячи його своїм надбанням, формуючи і збагачуючи особисту фізичну культуру.

Структура занять із фізичної культури передбачає їхню загальну педагогічну спрямованість і специфічний зміст, який забезпечує вирішення завдань фізичного виховання.

Урок – найбільш розповсюджена форма реалізації базової програми з фізичного виховання для здійснення загальної фізкультурної освіти.

Уроки фізичної культури забезпечують фізкультурну освіченість, загальну фізичну підготовленість до будь-якої діяльності і відрізняються більшою змістовністю. Вони відіграють суттєву роль у створенні передумов для організації та успішного розгортання

спортивної підготовки учнів. Під час уроків діти знайомляться з типовими видами спортивних вправ, оволодівають основами техніки, досягають вищого рівня розвитку рухових якостей, набувають початкового уявлення про види спорту.

Характерними рисами уроку, що відрізняють його від інших форм фізичного виховання є наступні:

1. Основна спрямованість і конкретні завдання (на уроках вчитель створює найкращі умови для розв'язання усіх завдань фізичного виховання та спрямовує самостійну роботу учнів).

2. Чисельність, вікові особливості і можливості дітей (на уроках присутній постійний склад учнів, яким притаманна вікова однорідність. Діяльність учнів чітко регламентується, а навантаження строго дозується згідно з їхніми індивідуальними можливостями).

3. Визначення основного змісту інших форм фізичного виховання школярів.

4. Яскраво виражена дидактична спрямованість, зумовлена вирішенням освітніх завдань.

5. Предметно-просторове середовище (місце занять, обладнання, інвентар).

6. Максимальна тривалість уроку – 45 хв.

7. Місце уроку в загальному розкладі.

Ці риси підносять урок фізичної культури до рівня основної форми занять і створюють сприятливі умови для досягнення мети навчання у школі – підготовки всіх учнів до самостійного життя, праці, формування в них потреби та вміння регулярно займатися фізичними вправами, зміцнювати здоров'я і підтримувати належний рівень фізичної підготовки протягом усього життя. Уроки включено до шкільного розкладу на рівні з іншими навчальними предметами та обов'язкові для всіх учнів. Вони проводяться 2-3 рази на тиждень. Їх зміст визначається навчальними програмами.

Загальні правила та вимоги, якими вчитель має керуватися у своїй роботі за даними Б.М. Шияна [3]:

1. Навчати так, щоб учень добре розумів: що, чому і як треба робити?
2. Частіше повторювати і вдосконалювати те, над чим працювали раніше.
3. Постійно й терпляче привчати своїх учнів до самостійної праці на уроці та в позаурочний час.
4. Дотримуватись фізіологічних норм навантажень для учнів.
5. Стежити за самопочуттям та станом здоров'я учнів.
6. Терпляче та доброзичливо виправляти помилки своїх учнів.
7. Не дозволяти учням пропускати заняття, ухилятися від роботи на уроках або байдикувати на них.
8. Привчати кожного учня працювати згідно з його здібностями й можливостями, й водночас на повну силу.

Отже, учні під час уроків знайомляться з різними видами фізичних вправ, оволодівають основами техніки, досягають більш високого рівня розвитку рухових якостей: сили, швидкості, спритності, витривалості, гнучкості, набувають початкового уявлення про різні види спорту. Урок як основна форма організації занять дає можливість створити всі умови для вирішення освіти, оздоровлення та виховання. На основі знань,рухових умінь и навичок,фізичної підготовленості, отриманих у процесі уроків,успішно здійснюється педагогічний процес у позашкільних формах занять. Головним аспектом організаційно-методичного напрямку сучасного уроку фізичної культури повинно бути: набуття навичок і вмінь самостійно виконувати фізичні вправи.

Список використаних джерел

1. Ареф'єв В.Г., Столітенко В.В. Фізичне виховання в школі Київ 1997р. Журнал « Фізична культура в сучасній школі» 2010-2013р.

2. Гавлюк В.В. Методичні рекомендації щодо вивчення фізичної культури. Частина ІІ. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2002.
3. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 1. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2001.

Сердюк Ярослав
студент 1 курсу магістратури заочна форма
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Особливості психологічної підготовки спортсменів в єдиноборствах

Психологічна підготовка спортсменів є надзвичайно важливою у будь-якому виді спорту та відіграє вирішальну роль у покращенні продуктивності та загального самопочуття спортсмена. Психологічна підготовка спортсменів з єдиноборств визначається як цілеспрямований процес формування і розвитку когнітивно-емоційних, фізичних систем/властивостей/якостей особистості, застосовуючи індивідуальні, групові/командні методи, прийоми, тактики, техніки виконання дій, що забезпечують психічну й оперативну підготовленість і збереження сформованих параметрів в емоційно напружених ситуаціях [2].

Існують декілька методів психологічної підготовки: аутогенне тренування (метод саморегуляції, заснований на концентрації уваги на відчуттях власного тіла), візуалізація (уявлення бажаного результату, що допомагає підвищити мотивацію та впевненість у собі), релаксаційні техніки (методи розслаблення, що допомагають зняти напругу і відновити сили), когнітивно-поведінкова терапія (метод, спрямований на зміну негативних думок і переконань, що заважають досягненню спортивних цілей), групові тренінги(заняття, що дозволяють відпрацювати навички взаємодії в команді та отримати підтримку від однодумців).

Для спортсменів з єдиноборств акцент робиться на розвитку самодисципліни, самомотивації та здатності приймати самостійні рішення, розвитку витривалості, здатності долати біль і монотонність тренувань, контрольованої агресії, впевненість у собі та здатність приймати швидкі рішення в екстремальних ситуаціях.

Основу тренувальної діяльності становлять психологічні якості спортсмена, а саме: особистісна умотивованість, сила характеру, самодисципліна, «самовіддача, самооцінка, самокритичність, віра в себе, інстинкт переможця, тактика, техніка, уміння володіти собою, товариськість, співпрацю, ентузіазм особливе значення має сумісність тренерів, команди, спортивного лікаря, менеджерів і батьків [1].

Від тренера й спортсмена, менеджерів/психологів і батьків/спонсорів очікується та вимагається готовність до вирішення питань соціально-економічного забезпечення й психологічної підтримки занять спортом, створення іміджу спортсмена та команди, забезпечення глядацьких симпатій тощо.

У психологічній літературі виділяються рівні сумісності в колективі. Перший рівень сумісності – соціально-ідеологічний (єдність моральних та етичних цінностей, переконаність). Другий рівень – соціально-психологічний (подібність поглядів, ставлення до себе, партнерів, колективу, а також єдність думок, інтересів, установок, ціннісних орієнтацій). Третій рівень – психофізіологічний (схожість характеру (відповідальність, заклопотаність справами, тривожність), взаємодоповнюваність (збудливість, рішучість, спокій тощо)). Четвертий рівень – передбачає відмінності в соціально-психологічному

статусі. Кожний рівень сумісності забезпечується міжособистісною взаємодією та слугує основою формування психологічного клімату в команді.

Психологічно підготовлений спортсмен краще справляється зі стресом, приймає більш обґрунтовані рішення в критичних ситуаціях та ефективніше використовує свої фізичні можливості, має більш розвинені навички саморегуляції, які допомагають швидше відновлюватися після змагань та тренувань. Психологічно підготовлений спортсмен менш схильний до травм, оскільки краще контролює своє тіло та емоції та може довше зберігати мотивацію та задоволення від занять спортом та виступати довше і більш продуктивніше.

Отже, психологічна підготовка як вид і функція спортивної підготовки розглядається як структурний компонент теоретичної, фізичної, спеціальної, тактичної, технічної підготовки; як процес і функція формування суб'єктивного ставлення спортсмена, оцінка здатності виконувати дії/завдання тренувальної та змагальної діяльності. Психологічна підготовка є невід'ємною частиною розвитку спортсмена, це ніша яка відкриває додатковий потенціал для зросту і на етапі професійного спорту великих досягнень виходить на перший план.

Список використаних джерел

1. Кайзерова А.В. Особливості психологічної підготовки спортсменів: теоретичний концепт. психологія особистості. Габітус: науковий журнал з соціології та психології. 2021. Вип. 32. С.79-83.

2. Курдибаха О. М. Психологічна підготовка спортсменів у спортивній діяльності. Габітус: науковий журнал з соціології та психології. Вип. 18. Т. 2. 2020. С. 72–76.

Федоров Олександр Сергійович
Студент ІІ курсу
Спеціальність Фізична культура і спорт
(здоров'я людини та фізична рекреації

Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Омельчук Олена Володимирівна

Сучасні технології фізичної рекреації: тренди та перспективи

Сучасний ритм життя ставить перед молоддю багато викликів в аспекті збереження здоров'я та підтримання фізичної форми. Фізична культура та спорт відіграють важливу роль у забезпеченні здорового способу життя. Однак, поряд із руховою активністю, необхідні також рекреаційні та реабілітаційні технології, що сприяють відновленню та покращенню функціонування організму.

Фізична рекреація є важливою складовою здорового способу життя та сприяє зміцненню фізичного і психічного здоров'я людини. Сучасні технології та інноваційні підходи відкривають нові можливості для розвитку рекреаційних методик.

Рекреаційні технології спрямовані на забезпечення оптимального рівня фізичної активності – це і різноманітні способи активного відпочинку та розваг у формі фізичних вправ із застосуванням гігієнічних і природних чинників, які сприяють підтримці здорового стану організму, активізації особистих сил та енергії, отриманню задоволення, покращенню психічних і фізичних здібностей відновленню та зміцненню здоров'я (1, 2, 3).

Оздоровчо-рекреаційна діяльність задовольняє особисті потреби та інтереси. Для збільшення об'єму рухової активності, отримання задоволення від активного відпочинку, профілактики захворювань найбільш ефективними є циклічні вправи низької або помірної

інтенсивності (аеробної спрямованості), тобто такі навантаження при яких задіяно більше 2/3 м’язів людини і які можна продовжувати протягом тривалого часу. До них належать: ходьба; біг; плавання і водні види рухової активності (акваеробіка, аквaджогінг); ходьба та біг на лижах; катання на ковзанах; туризм; їзда на велосипеді; веслування; танцювальна аеробіка (хіп-хоп, салса, латина, сіті-джем тощо); степ-аеробіка; фітнес-програми з використанням кардіоваскулярних тренажерів (спінбайк-аеробіка); спортивні та рухливі ігри тощо [4].

Насьогодні відома та популяризується ціла низка методик фізичної рекреації. Серед них ми виділили такі як: *скандинавська ходьба* (Nordic walking) – це методика активного відпочинку, що передбачає використання спеціальних палиць для ходьби. Вона походить із Фінляндії та набуває популярності в усьому світі завдяки своїй простоті та ефективності.

Переваги: Залучає до 90% м'язів тіла. Покращує роботу серцево-судинної системи. Зменшує навантаження на суглоби та хребет. Сучасні технології: Додатки для аналізу техніки ходьби (наприклад, Smart Nordic Walking). Фітнес-трекери, що вимірюють дистанцію, калорії, серцевий ритм. Віртуальні групові тренування.

Йога – це комплекс фізичних і дихальних практик, що поєднує рухливість, силу, гнучкість та медитацію.

Переваги: Покращує мобільність та гнучкість. Знижує рівень стресу та тривожності. Позитивно впливає на дихальну та нервову системи.

Сучасні технології: Додатки для персоналізованих тренувань (Yoga Go, Down Dog). Онлайн-платформи для занять у реальному часі [5]. Віртуальна реальність (VR) для навчання асанам.

Аквафітнес – це тренування у воді, які включають аеробні вправи, силові елементи та розтяжку. Переваги: Вода знижує навантаження на суглоби. Висока ефективність у зміцненні м’язів. Безпечний вид рекреації для людей різного віку.

Сучасні технології: Водонепроникні фітнес-гаджети (Garmin Swim, Samsung Galaxy Fit) [5]. Онлайн-курси та тренування у режимі реального часу. Інноваційне обладнання (аква-гантелі, плавучі фітнес-матраци).

Медитація – це сукупність методик, спрямованих на розслаблення, зниження стресу та покращення психоемоційного стану. Переваги: Покращує концентрацію та пам’ять. Допомагає боротися зі стресом і депресією. Сприяє нормалізації артеріального тиску. Сучасні технології: Мобільні додатки для медитації (Headspace, Calm). Біометричні сенсори для аналізу стану нервової системи. VR-медитації, що занурюють у заспокійливі ландшафти.

Перспективи розвитку технологій у фізичній рекреації

- Штучний інтелект – створення персоналізованих тренувальних планів на основі біометричних даних.
- Доповнена реальність (AR) – використання AR для навчання техніці виконання вправ.
- Біометричні технології – носимі пристрої, що допомагають аналізувати стан здоров’я у режимі реального часу.
- Мережеві платформи – глобальні спільноти для обміну досвідом та віртуальних занять [5].

Отже серед популярних методик фізичної рекреації, є такі як: скандинавська ходьба, йога, аквафітнес і медитативні практики. Науковцями доведена їхня ефективність та перспективи розвитку.

Сучасні технології відіграють ключову роль у розвитку фізичної рекреації, сприяючи покращенню її доступності та ефективності. Інновації, такі як фітнес-додатки, носимі пристрої, VR- і AR-технології, дозволяють вдосконалити методики рекреаційних практик та залучити до активного способу життя ширші верстви населення.

Список використаних джерел

1. Андрєєва О. Теоретико-методологічні засади рекреаційної діяльності різних груп населення. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2015. № 2. С. 29-43. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/TMFVS_2015_2_5.
2. Данилевич М.В. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до рекреаційно-оздоровчої діяльності. Дис. … док. пед. н. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Львів, 2018. 533 с.
3. Жара, Г., & Довбиш, С. (2024). Рекреаційні та реабілітаційні технології у фізичній культурі та спорті: способи покращення функціонування організму. *Педагогічні науки*, (1), 86–90. https://doi.org/10.33989/2524-2474.2024.1.308743
4. Олексієнко Я. І., Гунько П. М. Теорія, види та технології оздоровчо-рекреаційної рухової діяльності : навч.-метод. посіб. Черкаси : ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2018. 260 с.
5. Ребрина, А., Коломоєць, Г., & Бублей , Ю. (2025). Смарт-рекреація: досвід впровадження цифрових технологій в організації фізичної рекреації та масового спорту. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15, (3К(188), 259-262. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03k(188).59

Харченко Євгеній Олександрович
студент ІІІ курсу
спеціальності А 7 Фізична культура і спорт

Науковий керівник:
старша викладачка
Козицька Алла Павлівна

Застосування фітнес-програм для боротьби із синдромом хронічної втоми

Зміцнення здоров'я населення в умовах розвитку сучасного суспільства, з властивими йому особливостями соціально-економічного й науково-технічного прогресу, істотними змінами ціннісних установок, є проблемою першочергового значення. Швидкий технічний прогрес досить негативно відбивається на якості життя й здоров'я населення, що проявляється у загальному зниженні працездатності, збільшенні захворюваності, передчасному старінні, підвищенні рівня смертності.

Фітнес-програми мають чітку спрямованість на зниження ризику розвитку захворювань, досягнення й підтримку певного рівня фізичного стану. Класифікація фітнес-програм ґрунтується на трьох базових елементах рухової активності: а) на одному виді рухової активності (наприклад, аеробіка, оздоровчий біг, плавання та ін.); б) на поєднанні кількох видів рухової активності (наприклад, аеробіка та бодібілдинг; аеробіка та стретчинг; оздоровче плавання і біг та ін.); в) на поєднання рухової активності та оздоровчих сил природи або гігієнічних чинників (наприклад, аеробіка і загартовування; бодібілдинг і масаж; оздоровче плавання та комплекс водолікувальних відновлювальних процедур ін.).

Питання, пов'язані з фітнес-технологіями, розглядали такі вітчизняні вчені, як Н. Воловик, О. Завальнюк, Н. Маляр і Е. Маляр, Л. Чеховська та ін.

Проблемі боротьби із синдромом хронічної втоми приділив увагу зарубіжний вчений M. Werbach [5].

Форми реалізації технологій оздоровчо-рухової активності відповідають загальним положенням теорії і методики фізичного виховання, яка виділяє дві групи форм фізичного виховання: урочні і неурочні. Ознаками урочних форм є керівна роль спеціаліста у проведенні занять, однорідність контингенту учасників та визначений час проведення заняття чи спортивного заходу. Що стосується технологій оздоровчо-рухової активності, їх форми реалізації також передбачають як урочні, так і неурочні форми занять. Регламент

проведення тих чи інших форм описаний в відповідних спортивних, фітнес-програмах, рекреаційних і оздоровчих програмах. В результаті узагальнення передового національного та світового досвіду виділено форми реалізації технологій оздоровчо-рекреаційної рухової активності, які представлені відповідними групами програм.

С. Коляденко та М. Долиніна вказують, що фітнес-програми – це заняття фізичними вправами з направленістю на підвищення функціональних можливостей організму та профілактику різноманітних захворювань, що здійснюються самостійно або у групах у фітнес-центрах, фітнес-клубах, школах фітнесу тощо [1, с. 63]. Вони спрямовані на задоволення різних фізкультурно-спортивних й оздоровчих інтересів широких верств населення.

До змісту поняття «фітнес» входять багатофакторні компоненти інтересів особистості, а саме: планування життєвої кар'єри, особиста гігієна, фізичне тренування, раціональне харчування, профілактика захворювань, соціальна активність, психоемоційна регуляція, в тому числі боротьба зі стресами та шкідливими звичками, фактори здорового способу життя.

Л. Чеховська провела аналіз сутності терміну «фітнес», його тлумачення фахівцями різних країн у різні роки [4]. Більшість авторів підкреслюють багатоаспектність трактування терміну, який існує без перекладу у багатьох мовах світу. Цей термін походить від англійського виразу – to be fit‖ – бути у формі, добре себе почувати і бути здоровим.

Поняття фітнес-технологій об'єднує процес застосування різноманітних засобів фізичного виховання в оздоровчих цілях і наукову дисципліну, яка розробляє й вдосконалює основи методики побудови фізкультурно-оздоровчих занять. В основі ідеології фітнесу лежить пріоритет здоров'я людини, тому створювані фітнес-технології носять переважно оздоровчу спрямованість. Відповідно до області фітнесу можуть бути віднесені будь-які фізичні вправи, заняття які мають виключно оздоровчу спрямованість.

Поява в останні десятиліття хвороб «дезадаптації» (синдрому хронічної втоми, фіброміалгії, нейроендокринних порушень) учені пов'язують із гіпокінезією сучасної людини, інтенсифікацією життя й перенапруженням її нервової системи. Очевидно, що найбільш рання реабілітація таких осіб сприяє відновленню їх фізичного та психоемоційного стану, працездатності й адаптації в соціум.

Н. Малярська та Ю. Панишко вказують, що симптоми підвищеної втоми, м'язової слабкості, депресії, порушення сну, головного болю зустрічаються після епідемії інфекційних захворювань упродовж 2-3 тижнів, а потім поступово зникають [2, с. 19].

Вчені О. Марченко, В. Манжуловський та В. Куценко синдром хронічної втоми визначають як нову нозологічну форму захворювання XXI ст. із полісистемним ураженням організму людини, головними ознаками якого є постійно виражена втома, що зберігається протягом шести місяців і не зникає після відпочинку, м'язова слабкість, яка є причиною порушень фізичного і психічного здоров'я пацієнтів [3, с. 51].

Таким чином, сучасні підходи до застосування засобів і методів фітнес-програм для боротьби із синдромом хронічної втоми ґрунтуються на глибшому розумінні фізіології цього захворювання, адаптації до індивідуальних потреб і включенні багатовимірних підходів для покращення фізичного і психічного стану. Оскільки синдром хронічної втоми пов'язаний з виснажливою втомою, яка може посилюватися після фізичних навантажень, сучасні підходи до фітнесу мають на меті мінімізувати негативні наслідки фізичної активності та покращити якість життя пацієнтів. Сучасні програми фітнесу підбираються з урахуванням особливостей конкретної особи, її фізичного стану та рівня витривалості. Сучасні підходи активно включають такі практики, як йога, тай-чи і пілатес, які поєднують фізичну активність із техніками розслаблення.

Список використаних джерел

1. Коляденко С., Долиніна М. Загальні характеристики оздоровчих програм. *Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Євразії* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Переяслав, 2023. С. 63-66.

2. Малярська Н. В., Панишко Ю. М. Синдром хронічної втоми - загроза здоров'ю. *Здоровий спосіб життя* : зб. наук. ст. Львів, 2010. Вип. 54. С. 19-21.

3. Марченко О. Теоретичні обґрунтування до застосування засобів фізичної реабілітації при синдромі хронічної втоми / О. Марченко, В. Манжуловський,

4. В. Куценко. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2016. № 4. С. 47-51.

5. Чеховська Л.Я. Теоретичний аналіз основних дефініцій оздоровчого фітнесу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2019. Вип. 8К (116). Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. С. 376-379.

6. Werbach M. R. Nutritional strategies for treating chronic fatique syndrome. *Altern Med Rev*. 2001. Vol. 6 (1). P. 6-11.

Чайка Владислав Валерійович,
Студент III курсу,
Спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Воловик Наталія Іванівна

«Застосування фітнес-йоги в підготовці спортсменів»

Спортсмени завжди навантажують свій організм до абсолютної межі, оскільки вони наполегливо тренуються, щоб показати відмінні результати. Незважаючи на це, постійне фізичне та психічне навантаження може погіршити стан організму та призвести до травм, перенапруження м’язів та психічного виснаження. Застосування фітнес-йоги в спортивній підготовці може допомогти не лише фізичній працездатності, але й ментальній силі та здоров’ю. Фітнес-йога – це більше ніж просто тренування – це насправді поєднання наступних компонентів: асани, відомі як фізичні вправи або пози, пранаями, відомі як техніки дихання, релаксаційних практик та дґяни, відому як медитація, які в комплексі допомагають сприяти зростанню особистості, що включає розумові, фізичні, духовні та емоційні аспекти. Фітнес-йога – це також процес усвідомлення, що сприяє зосередженню і заспокоєнню, навичкам сконцентрованості та збалансованості. Виконання вправ з фітнес-йоги підтримують м’язову активність із внутрішнім фокусом, створюючи тимчасовий психічний стан самоспоглядання. Регулярні заняття фітнес-йогою поліпшують гнучкість, силу, рівновагу та серцево-судинне здоров’я, функцію дихальної системи та поліпшують ментальне фокусування. Доведено, що заняття фітнес-йогою знижують рівень стресу та сприяють здоровому способу життя, одночасно зміцнюючи імунну системи, покращують самопочуття та сприяють загальному полегшенню захворювань. Численні дослідження показали, що фітнес-йога корисна для покращення лікування багатьох захворювань [1; 2; 3; 4; 6].

Напружений спосіб життя спортсмена несе як фізичні, так і психічні навантаження, що може призвести до надмірно високого рівня стресу та втоми. Фітнес-йога забезпечує цілісний спосіб подолання стресу та реабілітації, поєднуючи різні пози фізичного тренування з ментальними практиками та релаксації. Практика м’якого розтягування та різноманітних відновлювальних поз зменшує м’язову напругу, сприяє розслабленню, а практика глибокого дихання разом з медитацією зменшує стрес та занепокоєння. Фітнес-

йога також може покращити механізм відновлення спортсмена. Завдяки різноманітним позам і рухам фітнес-йоги, які наголошують на правильному та безпечному положенні, правильному та глибокому диханні та уважній практиці, спортсмени можуть уникнути травм і прискорити своє відновлення. Фітнес-йога наголошує на великому значенні дихання та перебування в теперішньому моменті. Ці аспекти фітнес-йоги можуть стати важливими для спортсменів, щоб подолати стрес, тривогу, тиск разом із швидшим відновленням після інтенсивних тренувань або змагань. Завдяки поєднанню фізичних поз, дихальних вправ і технік медитації спортсмени мають можливість отримати доступ до кращого усвідомлення свого тіла, концентрації та ментальної стійкості. Ця внутрішня сила необхідна в ситуаціях високої напруги, де вона допомагає зберігати спокій, усунути відволікання та проявити найкращу спортивну майстерність [5; 6; 7; 8; 9].

Під час спортивних тренувань практика фітнес-йоги може допомогти покращити гнучкість, рівновагу, силу та розумову концентрацію, що може сприяти кращим спортивним результатам. Включення фітнес-йоги в тренувальну програму, спортсмени зможуть зменшити ризик виникнення травм і досягти кращих результатів у спорті. Спортсмени використовують фітнес-йогу для і після змагань, щоб покращити свою вагу, витривалість, рівновагу, еластичність м’язів та гнучкість суглобів, а також застосовують її, щоб керувати своїми емоціями та посттравматичним стресовим розладом, візуалізувати свою ефективність у змаганнях. Загалом фітнес-йога є успішною стратегією покращення спортивної підготовки та реабілітації при стресових розладах [5; 9].

Результати наукових досліджень свідчать, що включення фітнес-йоги в професійну спортивну діяльність може позитивно вплинути на продуктивність спортсменів і зменшити побічні ефекти змагань. Спортсмени та тренери підтримують використання фітнес-йоги як ефективного методу для покращення спортивної підготовки та терапії посттравматичних захворювань і стресових розладів [5; 6; 9].

Фітнес-йога, як напрямок ментального фітнесу може бути економічно ефективним та інклюзивним засобом, який використовується в спортивній підготовці для вирішення проблем як фізичного, так і ментального здоров’я серед молоді. Практика фітнес-йоги формує в спортсмена серію стратегій і технік, які допоможуть покращити як спортивну майстерність, так і психологічну стійкість. Потреба в інтеграції фітнес-йоги в підготовці спортсменів, щоб вони могли практикувати її протягом усього періоду спортивної кар’єри, зростає. Включення фітнес-йоги в спортивну підготовку мало б важливий позитивний вплив на майбутнє молоді.

Список використаних джерел

1. Воловик Наталія. Основи фітнес-йоги: навч. посіб. для студентів закладів вищ. освіти. Київ: Вид-во УДУ ім. Михайла Драгоманова, 2024. 163 с.
2. Воловик Н.І. Підвальна О.В Ефективність фітнес-йоги як засобу створення здоров’язбережувального середовища в закладах вищої освіти в умовах війни. Матеріали VII Міжнародного симпозіуму «Освіта і здоров’я підростаючого покоління»: Зб. наук. Праць. Ч 1 / За ред. Білик В.Г. Вип. 7. К.: Алатон, 2025. С. 54-57.
3. Воловик, Н. І., & Підвальна , О. В. (2025). Ефективність фітнес-йоги для зниження рівня стресу здобувачів у закладах вищої освіти в умовах воєнного стану. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*, (3К(188), 90-93. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03k(188).18
4. Воловик Н.І. Формування навичок стрес-менеджменту за допомогою занять фітнес-йогою в здобувачів вищої освіти. Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини: досвід, проблеми, перспективи : матеріали XI Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф., м. Київ, 12 грудня 2024 р. Київ: Київський столичний ун-т ім. Б. Грінченка, 2024. С. 131-133.

5. Bucea-Manea-Țoniș, R., & Păun, D. G. (2024). Yoga, a mindfulness therapy to prevent PTSD as to encompass athletes' performance. Frontiers in psychology, 15, 1334278. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1334278
6. Bucea-Manea-Țoniș, R., Paun, D. G., Mindrescu, V., & Cătună, C. (2023). Yoga, an Appurtenant Method to Improve the Sports Performance of Elite Romanian Athletes. Sustainability, 15(5), 4264. https://doi.org/10.3390/su15054264
7. Joniton, S., Shafras, M., & Jayasekara, D. C. (2024). Narrative review on the importance of yoga in physical education and sports. Journal of Anthropology of Sport and Physical Education, 8(1), 29-36. doi: 10.26773/jaspe.240105
8. Moreno Molina, D., Hernández Fernández, A., & Pérez Navío, E. (2020). Analysis of Yoga as an Inclusive Sport in Educational Contexts. Education Sciences, 10(6), 162. https://doi.org/10.3390/educsci10060162
9. Saraswati, P., Kanaujia, S., & Chandra Kapri, B. (2024). The Impact of Yoga on Athletes' Mental Well-Being: An Experimental Study. Cureus, 16(8), e66044. https://doi.org/10.7759/cureus.66044

Шумейко Алла Олександрівна,
студентка І курсу магістратури
спеціальності А 7 Фізична культура і спорт

Науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор,
Архипов О.А.

Вплив роботи біопар, як важелів рівноваги, сили і швидкості на якість рухів тіла людини

Дослідження здійснення рухів у біоланках людини з точки зору системи важелів допоможе підвищити ефективність руху при виконанні певних вправ, покращити фізичні показники тощо. Тому ця тема є актуальною і варта уваги та ретельного розгляду.

Вона дозволить більш детально розглянути можливості рухової функції тіла людини, а саме:

- відновлення втрачених рухів через побудову спеціальних рухових програм у фізкультурно-спортивній реабілітації та оздоровчому тренуванні людини з урахуванням особливостей кожного індивіда;

- розвиток рухових якостей, в тому числі сили, як головного критерію можливостей роботи з опорно-руховим апаратом тіла людини в умовах постійно-діючої, долаючої механічної роботи. Прикладом можуть стати тренажери зі спеціальною конструкцією, де завжди виконується долаюча робота в обертальних рухах, такі як біцепс машина з ексцентриком;

- підвищення спортивно-технічної майстерності (особливо у видах спорту зі складно-координаційною структурою рухів) (ефективність та економічність руху).

Ефективність руху залежить від економічності і полягає в тому, щоб повністю використати весь запас механічної енергії для досягнення високих спортивних результатів, чим більше тренований спортсмен, тим запас механічної енергії більший. З цього формується головний теоретичний та практичний зміст спортивного тренування та понять: спортивно-технічна майстерність; спортивна техніка [1].

У сучасній біомеханіці гармонійно переплітаються ідеї і методи оптимізації рухової діяльності, функціонального і системно-структурного підходів, автоматизованого контролю за техніко - тактичною майстерністю, моделювання техніки і тактики на комп'ютері [5].

Біомеханіка тренажерів та технічних засобів навчання рухам дозволяє створити якісні технічні засоби завдяки вивченню і порівнянню рухів людини без тренажера та з його використанням створити біомеханічний паспорт тренажера який дає кількісну характеристику рухам на тренажерному пристрої, а також створити умови постійної від'ємної, долаючої механічної роботи [2].

Таким чином, метою дослідження даної теми є аналіз роботи біоланок людини як системи важелів та доведення, що закони класичної фізики підтверджуються в опорно-рухової системи людини.

Біоланки являють собою своєрідні важелі і маятники. Кістки, які з'єднані рухомо, утворюють основу біокінематичних пар і біоланцюгів. Прикладені до них сили (м'язової тяги та інші) діють на ланки біокінематичних ланцюгів, як важелі. Це дозволяє передавати дію сили через ланки на відстані, а також змінювати ефект прикладених сил [3].

Кісткові важелі, які рухомо з'єднані у суглобах, можуть під дією прикладених сил зберігати положення і змінювати його. Усі сили, що прикладені до кісткової ланки як до важеля, можна поділити на групи:

1) сили, які лежать у площині осі суглобу (вони не можуть вплинути на рух навколо цієї осі);

2) сили, які мають складові, що лежать у площині, яка є перпендикулярною до осі важеля (ці сили можуть вплинути на рух навколо цієї осі в двох прямо протилежних напрямах), тобто рухомі (направлені за рухом) і гальмівні (направлені протилежно до руху).

Як відомо з класичної фізики, важелі бувають: I роду (коли сили прикладені по різні боки від точки опору). Іншими словами, якщо дві сили розташовані з двох сторін від точки опори біоланки тіла, біля якої можливе обертання, і діють в одному напрямку, це є важелем першого роду. Важелі II роду: Коли сили прикладені тільки з одного боку по відношенню до точки опори тіла і направлені в різні сторони та плечі сил є однаковими, тіло утворює важіль другого роду. Важелі III роду: коли сили прикладені по один бік, але плечі сил є неоднаковими. Двоплечими є важелі I роду, а одноплечими II і III роду [4].

Щодо рухового апарату людини:

- важіль першого роду («важіль рівноваги»). Такою рівновагою відрізняється положення всіх ланок тіла, що знаходяться вище по відношенню до розташованих нижче (наприклад, голови по відношенню до хребетного стовпа, тазу по відношенню до стегна). У першому прикладі основними силами, які сприяють нахилу голови вперед, є сила тяжіння та сила м'язової, а також зв'язувальної тяги.

- важіль другого роду («важіль сили»). Він характеризується тим,

що плече сили м'язової тяги більше за плече сили тяжіння. Прикладом такого важеля може бути стопа під час підйому на півпальці. Місцем опори в цьому випадку є головним чином головки плюсневих кісток, через які проходить вісь обертання всієї стопи.

- важіль третього роду («важіль швидкості»). Більшість важелів, зокрема на кінцівках, є важелями швидкості. Завдяки цій відносно невеликій зміні довжини м'язів збільшуються у кілька разів. Прикладом важелю III роду є передпліччя при утриманні будь-якого тіла.

Таким чином вивчення даної теми дає можливість:

1. Покращити якість роботи біопар в різних рухах.

3. Визначити взаємозв'язок між будовою біоланок та їх можливих рухів з поняттям «важіль».

2. З'ясувати, як розподіляються біопари біоланок тіла людини на важелі різного роду в залежності від понять «рівновага», «сила», «швидкість».

Список використаних джерел

1. American College of Sports Medicine. ACSM’s Guidelines for Exercise Testing and Prescription (10th ed.). Philadelphia, PA: Wolters Kluwer, 2018. p. 13-26.

2. Архипов О.А. Біомеханічний аналіз (видання третє доповнене і перероблене). Навчальний посібник з грифом МОНУ. Київ: Талком, 2017. 241 с.

3. Григор'єва Л.І., Томілін Ю.А. Основи біофізики та біомеханіки: навчальний посібник - Миколаїв: Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили, 2011. С. 178-183.

4. Зорін І.І. Елективний курс «Елементи біофізики»: 9кл. - М: ВАКО, 2007. С. 16-33.

5. Сидоренко П.І., Бондаренко Г.О., Куц С.О. Анатомія та фізіологія людини: підручник (ВНЗ І—ІІІ р. а.). – Київ: Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина», 2015 С. 33-67.

ФАКУЛЬТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

Демидюк Віталій Анатолійович
студент ІІ курсу
спеціальності «015. Професійна освіта. Охорона праці»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Немченко Юрій Владиславович

Організація освітньої діяльності в умовах цифрового переходу

Трансформація професійної освіти в Україні відбувається у тісному взаємозв'язку зі змінами, що спричинені результатами наукового пошуку та технологічного розвитку. В таких умовах особливого значення набуває процес транспарентності вищої освіти, який інтерпретується як взаємна прозорість, відкритість між нерівноцінними у минулому й рівнозначними нині напрямами освітньої підготовки – загальноосвітнім та професійно-технічним.

Поняття «транспарентність» є запозиченим з іноземних наукових джерел і походить від англійського слова «transparent», що перекладається як явний, очевидний, прозорий, але етимологія цього поняття утворена від латинських слів «trans» – прозорий, наскрізь та «pareo» – бути очевидним. На суспільному рівні поняття «транспарентність» дає дослідникам можливість характеризувати рівень цивілізованості та демократичності відносин громадського суспільства і владою.

В нашому дослідженні поняття транспарентності дозволяє охарактеризувати процес *доступу, передачі та поширення інформації*. Отже, оцінюючи психолого-педагогічну підготовку педагога професійного навчання поняття транспарентності розглядатимемо як одну з важливих умов забезпечення якості професійної підготовки. Розширення інформаційного простору та збільшення засобів комунікації в освітньому середовищі дозволяє використовувати різні формати навчання на основні транспарентного підходу.

На ефективність навчання здобувачів освітніх послуг впливають способи організації та проведення навчального процесу, методи, техніки, структуру та середовище навчання, які визначають, якими каналами та яким чином вони отримують знання, навички та досвід. За структурою формати навчальної діяльності поділяють на формальні (наприклад, лекції, семінари); неформальні (наприклад, обговорення в групах, навчання через гру) або інформальні (зазвичай не мають формальної структури, не підлягають сертифікації і можуть відбуватися в неформальних умовах). Поряд з традиційними методами навчання можуть застосовуватися інноваційні (проектне навчання, гейміфікація, дистанційне навчання), що дозволяє підвищити рівень залучення здобувачів до освітньої діяльності. Транспарентний підхід дозволяє поряд з аудиторними (аудиторії, лабораторії) організовувати віртуальну взаємодію на он-лайн платформах, вебінар та ін.

Таке різноманіття форм, методів та підходів дозволяє в залежності від завдань освітньої діяльності забезпечувати активну взаємодію між учасниками освітнього процесу, що реалізується шляхом індивідуального, групового або колективного навчання. При цьому здійснюється індивідуальний підхід до потреб здобувача освітніх послуг та контроль рівня успішності, що дозволяє коригувати навчальну діяльність за для досягнення навчальних цілей і формувати критичне мислення, практичні навички на основі теоретичних знань. Формати навчальної діяльності адаптуються до потреб учнів, контексту навчання та цілей освітньої програми, що робить їх важливим аспектом сучасної освіти.

Основними принципами створення та функціонування цифрового освітнього середовища виступають принципи доступності та відкритості, системності, інтерактивності, поліфункціональності, орієнтованості на користувача. В системі освіти на

сьогоднішній день найбільш широке використання отримали такі навчальні онлайн-платформи як Moodle, LMS, ATutor. Кожна з них має свої переваги та пріоритети.

Moodle це безкоштовна серверна система електронного навчання із відкритим кодом, яка локалізована для окремих регіонів і підтримує більше 100 національних мов і має понад 1500 плагінів. Систему використовують для організації навчання університетах, навчальних центрах і в корпоративному навчанні. Налаштування платформи Moodle реалізується за допомогою плагінів які розробляють самі користувачі та викладають для безкоштовного використання учасниками середовища. Програмне середовище легко інтегрується з іншими програмними платформами.

Найбільшої популярності набула система управління навчанням LMS яка дозволяє створювати, управління та розповсюджувати навчальні онлайн-матеріали з одночасною організацією доступу до ресурсів з локальної мережі. Система може містити індивідуальні завдання, проєктні дослідження, навчальні матеріали, підручники, тестові завдання. Багато освітніх установ використовують безкоштовні онлайн-курси від провідних закордонних університетів, які розміщені на національній (НПОО) і міжнародних (Coursera, edX та ін.) платформах.

Модульна система керування навчальним процесом з відкритим кодом ATutor поширюється на основі GNU General Public License. Система адаптується під потреби користувача і є кросплатформеною та забезпечує інтуїтивно простий і зрозумілий інтерфейс. В основу організації середовища закладена ідея просторів, які пов'язані із навчальним курсом. Кожен з просторів забезпечений інструментарієм для створення, організації та управління навчальними матеріалами; можливостями для забезпечення взаємодії між користувачами тощо.

Отже, сучасний студент та викладачі активно використовують доступні електронні навчальні матеріали та інструменти, що підвищує результативність освітньої діяльності. Сучасність вимагає від працівника формування та розвитку стійких здібностей та потреб керувати власною освітою, продовжувати професійний та особистісний розвиток протягом усього життя. У державному освітньому стандарті ця вимога сьогодні сформульована як завдання оволодіння навчальною діяльністю.

Список використаних джерел

1. Наливайко Л. Поняття та ознаки транспарентності в контексті євроінтеграції / Л.Наливайко, М. Романов // Jurnalul juridic national: teorie şi practică. – 2016. – № 5 (21). – С. 27-29.

2. Бєдов А.М. Цифровізації освіти – впровадження в освітній процес. URL: https://infourok/cifrovizacii-obrazovaniya-vnedrenie-v-obrazovatelniy-process

3. Деміда Б., Сагайдак С., Копіл І. Система дистанційного навчання: огляд, аналіз, вибір. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. URL: http://ena.lp.edu.ua/Lviv-Polytechnic-National–University-Institutional

4. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. Постанова МОН України 20 грудня 2000 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua

Скрипленко Оксана Вікторівна
студент IV курсу
спеціальності «015. Професійна освіта
(Аграрне виробництво,
переробка сільськогосподарської
продукції та харчові технології)»

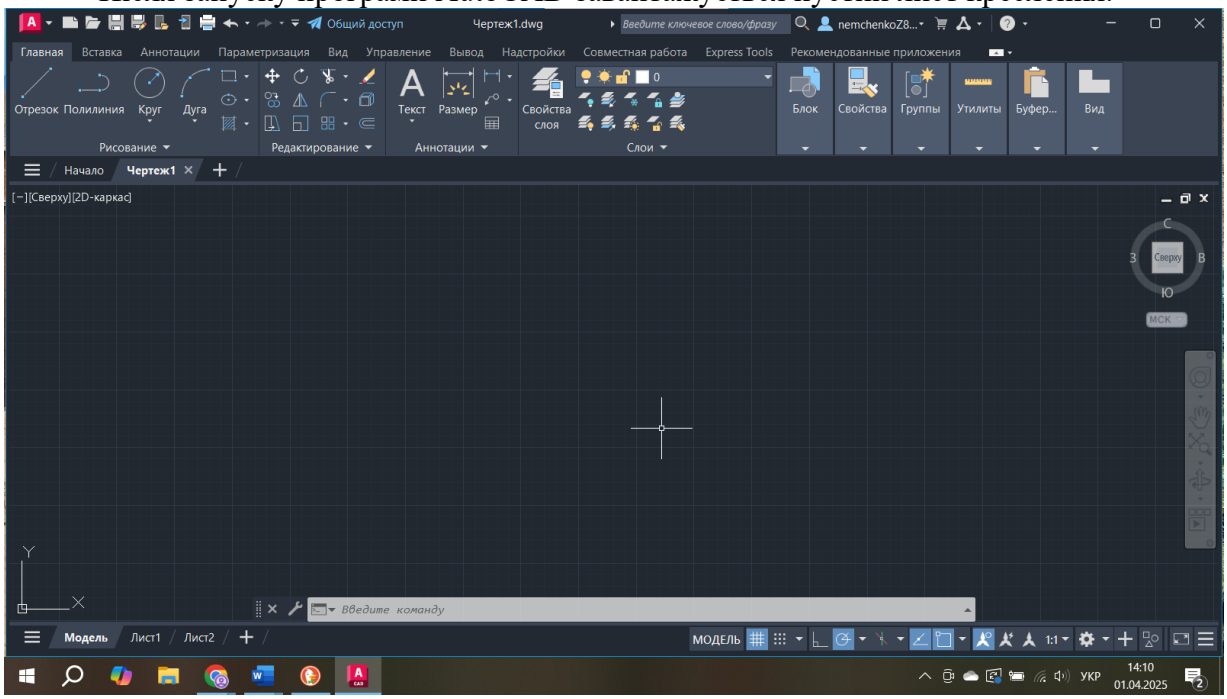
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Немченко Юрій Владиславович

Призначення та особливості інтерфейсу AutoCAD

Сучасна інженерія на етапі проектування та виробництва активно використовує інформаційні системи. Потужний, загальновизнаний пакет для створення інженерних графічних зображень є AutoCAD. Ця програма належить до найвідоміших систем комп'ютерної інженерної графіки і являє собою потужний пакет для автоматизації розробки та виконання проектно-конструкторських та інших графічних документів. Система створена з дотриманням принципів відкритої архітектури і дозволяє адаптувати та розвивати його функції відповідно до конкретних задач та вимог. Вперше система AutoCAD була представлена фірмою Autodesk у 1982 році як програма САПР для персональних комп'ютерів і посіла позицію світового лідера серед усіх систем автоматизованого проектування. Окремі функції системи отримали всесвітнє визнання і були визнані основою промислових стандартів.

Креслення створені в AutoCAD слід розглядати як спеціально організований файл, в якому крім зображення містяться параметри, які визначають режими, одиниці вимірювання та ін. За замовчанням AutoCAD зберігає дані у форматі з розширенням .dwg. Зберігання більшої кількості даних можливе у файлах з розширенням .dwf. Ці файли містять окрім базових даних додатково шрифти, файли зовнішніх посилань і растрових зображень. Файл-шаблон використовує розширення .dwt. Для обміну з іншими графічними редакторами використовуються універсальні текстові файли у форматі .dxf.

Після запуску програми AutoCAD завантажується пустий лист креслення.

У верхній частині вікна розташоване головне меню в прив’язці до окремих елементів якого розкривається вміст пункту меню у вигляді стрічки команд.

Нижній частині екрану розташовано рядок стану над яким розміщено командний рядок і систему координат застосовану до креслення. В *командному рядку* відображуються команди, що вводяться користувачем. Він є засобом діалогу користувача і програми. Коли користувач викликає команду (з головного меню програми або натискаючи на відповідних кнопках панелей інструментів), в командному рядку автоматично відображується назва команди, що викликається. Більшість команд мають параметри які необхідно ввести на запит у командному рядку (наприклад, координати точок). Користувач повинен прочитати запитання в командному рядку, і відповісти на нього. Лише після цього команда буде виконана і можна продовжити роботу з програмою. Інакше ця команда буде втрачена. Команди можна вводити з клавіатури, вибирати з різноманітних меню, стрічок чи панелей інструментів або використовувати гарячі клавіші. Більшість команд AutoCAD мають декілька опцій і потребують для свого виконання вибору однієї з них. Для вибору потрібної опції, якщо цей вибір здійснюється з клавіатури, необхідно ввести літери, вказані у верхньому регістрі (Width, LType і т. ін.). Опція за умовчанням виводиться у кутових дужках. Вона використовується редактором, коли відсутні явні вказівки. Команда виконується графічним редактором лише після того, коли в діалозі з системою буде задана вся необхідна інформація.

У *рядку стану* відображаються поточні координати графічного курсору, а також розміщено ряд кнопок, які визначають режими креслення. Ці кнопки можна або прибрати, або додати на панель. Вони працюють як перемикачі - зображення натиснутої кнопки відповідає увімкненому стану відповідного режиму, а зображення не натиснутої кнопки - вимкненому стану.

В середній області екрану розташована графічна (робоча) область та видовий куб. На ній відображаються об’єкти, з яких складається креслення. Коли курсор миші знаходиться в цій області, він має вигляд перехрестя з маленьким квадратом посередині. Розмір перехресть курсору можна змінити в налаштуваннях або за допомогою системної змінної. Щоб курсор потрапив в необхідну точку графічного зображення, використовують відповідний механізм. А саме, перебуваючи в області маркера точки курсор «завмирає» у визначеній позиції, поки користувач не зрушить мишу убік. В цей час характерна точка підсвічує відповідним кольором, а в рядку стану можна побачити координати цієї точки.

Безпосередньо в рядку заголовка знаходиться головне меню програми та панель виклику швидких команд, яка може бути налаштована користувачем. Всі основні команди AutoCAD згруповані в кілька стрічок відповідно до їх призначення. Їх відображення контекстне та залежить від поточної команди чи типу вибраних об’єктів та може бути відредаговане користувачем. Якщо підвести курсор миші до будь-якої з кнопок стрічки команд, то через деякий час біля курсору миші з’явиться підказка з ім’ям та описом команди. Кнопки, на яких міститься зображення трикутника, виводять вкладені меню і, що містять додаткові команди, пов’язані спільним функціональним призначенням.

Список використаних джерел

1. Цвіркун Л.І.; Бешта Л.В. Інженерна та комп’ютерна графіка. Autocad. 2018.
2. Рогозін О.В. Використання системи автоматизованого проєктування Autocad при вивченні дисципліни «Основи конструкторської графіки». 2022.
3. Бойко А.П. Комп’ютерне моделювання в середовищі Autocad. Частина 1. Геометричне та проекційне креслення. 2017.

Дорошенко Максим Віталійович
студент ІІ курсу
спеціальності «015. Професійна освіта. Цифрові технології»

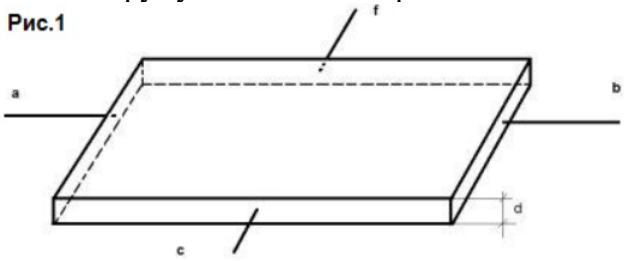
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Немченко Юрій Владиславович

Сенсор Холла: фізичні процеси та приклади використання

Датчиком Холла називають магнітоелектричний пристрій, робота якого побудована на основі використання ефекту Холла. Цей пристрій використовують для вимірювання величини магнітних полів, створення різних перетворювачів, що використовують електромагнітні поля.

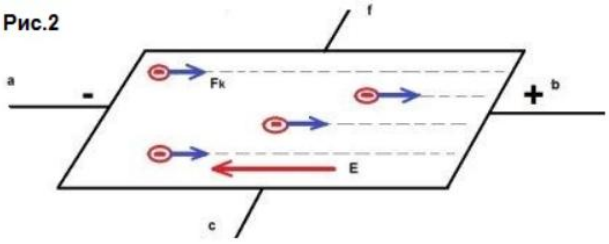
Ефект Холла полягає в тому, що під час переміщення струмопровідної пластини зі струмом в магнітному полі (Рис.1) в самій пластинці в напрямку перпендикулярному до напрямку протікання електричного струму виникає електричне поле і відповідно напруга – напруга Холла (ЕРС Холла).

Рис.1

Розглянемо фізичні процеси, які є основою ефекту Холла. Вважатимемо, що пластина має вільні електрони, які виступають у ролі носіїв електричних зарядів. Вони забезпечують провідність пластини. За відсутності зовнішнього магнітного поля електрони рухаються в електричному полі джерела напруги Е під дією сили Кулона (**Fk = eE**, *е - заряд електрона*) в цілому прямолінійно в напрямку до позитивного електрода (*проти напрямку електричного поля Е джерела напруги в пластинці*)

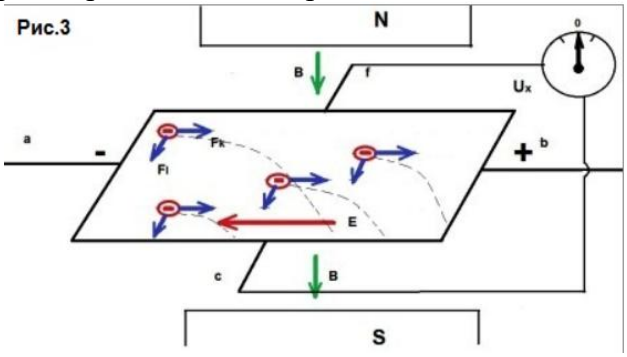
Рис.2

(Рис.2).

Після появи зовнішнього магнітного поля з величиною індукції В на електрони, що рухаються зі швидкістю V, починає діяти сила Лоренца (**Fl = eVB**) яка відхиляє їх траєкторію до однієї з граней пластинки

Рис.3

(Рис.3).

Відхилення електронів відбувається доти, поки кулонівська сила поля Холла Fx не врівноважить силу Лоренца Fl.

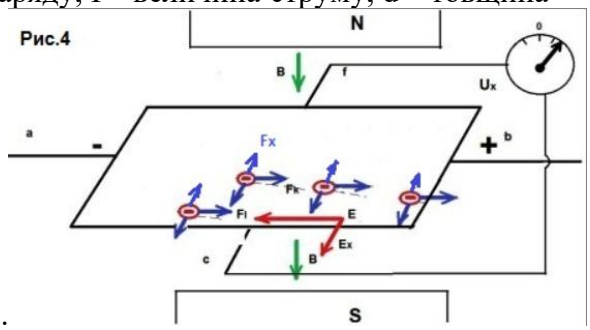
Таким чином, біля однієї з граней пластини накопичується надлишкова кількість електронів, і вона заряджається негативно – інша грань набуває позитивного заряду.

Розглядаючи кінетичні явища у пластині можна отримати формулу для визначення величини напруги Холла:

$$\varepsilon_x \approx U_x = A/ne \cdot IB/d,$$

де коефіцієнт A ≈ 1 ÷ 2 (залежить від механізму розсіювання), n – концентрація носіїв заряду, I – величина струму, d – товщина пластинки.

Рис.4

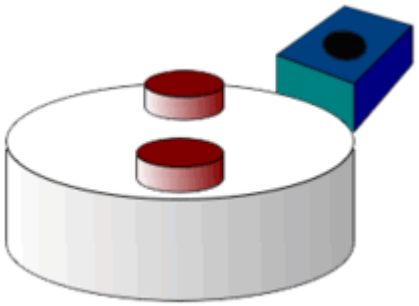

Більш детальний аналіз формули показує, що практично основним параметром матеріалу пластини датчика, який визначає чутливість датчика Холла ($\gamma = U_x/B$) є рухливість носіїв струму μ ($I = \mu n e$). Тому чутливі елементи датчиків Холла виготовляють із напівпровідникових матеріалів яким притаманна висока рухливість носіїв струму: **InSb, GaAs, Si, Ge**. У деяких випадках рухливість може досягати десятків тисяч $см^2/В \cdot с$.

Чутливі елементи датчиків Холла виготовляють у вигляді пластин різної форми з чотирма контактами та електричними виводами. Форма пластинки може бути різною. Розміри платини впливають на чутливість, лінійність характеристик. Тому створюючи датчики завжди оптимізують розміри. Як правило, довжина чутливого елемента утричі перевищує ширину.

Нині під час виготовлення датчиків Холла використовують мікроелектронні планарні технології, що дозволяє створювати чутливі елементи з розмірами робочої області на рівні 100х100 мкм. Чутливість сучасних датчиків Холла може досягати кількох тисяч мВ/Тл.

Датчики Холла зазвичай використовуються для вимірювання швидкості обертання коліс і валів, наприклад, для синхронізації запалювання двигуна внутрішнього згоряння,

тахометрів та антиблокувальних гальмівних систем. Вони використовуються в вентильних електродвигунах постійного струму для виявлення положення постійного магніту. На зображеному колесі з двома однаково розташованими магнітами напруга від датчика досягає піку у два рази за кожен оберт. Ця схема зазвичай використовується для регулювання швидкості роботи дисководів.

Список використаних джерел

1. Соменко О.О. Використання можливостей апаратно-обчислювальної платформи arduino в лабораторному практикумі з фізики // Наукові записки. Серія: проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти, 2016. – С.1.9.
2. Худякова Ю.О. Магнітоелектронні системи: фізика процесів, технології та характеристики. 2022. Master's thesis. Сумський державний університет.
3. Кух А.М., Кух О.М. Віртуальні цифрові середовища у постановці дистанційного навчального експерименту з фізики // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна, 2022, 28. – С.114-118.

Баранчук Іванна Михайлівна
студент IV курсу
спеціальності «014.04 Середня освіта (Математика)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Немченко Юрій Владиславович

Інформаційна небезпека: технічні та соціальні аспекти

В умовах сьогодення інформаційно-комунікаційні технології відіграють важливу роль у конкурентоздатності економіки. На сьогодні віртуалізація багатьох сфер життя поглинула більшість економічних видів діяльності включаючи банківську. В таких умовах захищеність інформаційно-комунікаційної системи є важливою складовою економічної безпеки як окремого громадянина, який здійснює фінансові операції в мережі Інтернет так великих підприємств, організацій та національної безпеки загалом.

Проблеми інформаційної безпеки в загальному випадку можна поділити на два класи: захист самої інформації та захист від інформаційного впливу на людину. Тобто, слід розрізняти два аспекти інформаційної безпеки: технічний і гуманітарний, кожний з яких має зовнішню та внутрішню складові. Ці аспекти інформаційної безпеки у великій мірі залежать від рівня інформаційної культури людини.

Розглядаючи *проблему технічного захисту інформації* перш за все зосереджують увагу на проблемах контролю доступу до конфіденційних даних, збереження їх цілісності та доступності. В залежності від мети, які ставлять перед собою зловмисники намагаючись порушити інформаційну безпеку застосовуються різні методи серед яких можуть бути застосовані *DDoS-атаки*, мета яких зруйнувати захист системи від проникнення; *фішингові атаки*, - під час яких використовують методи соціальної інженерії метою яких є викрадення даних користувача для входу в облікові записи, доступ до банківських карток та ін.; шкідливе програмне забезпечення таке як віруси, трояни та черви). Ці та інші програмно-технічні та психологічні методи сприяють неправомірному заволодінню конфіденційною чи фінансовою інформацією, забезпечують необмежений доступ до маніпулювання даними на свою користь.

Поряд з зовнішніми зазіханнями, досить часто винуватцем втрати конфіденційної інформації є навмисні або ненавмисні дії які порушують політику інформаційної безпеки

системи. Серед поширених інцидентів руйнації системи захисту інформації часто зустрічається використання «слабких» паролів, ігнорування технології шифрування даних, робота у відкритих незахищених Wi-Fi мережах, неправомірне використання мобільних носіїв інформації та ін.

Отже, для надійного захисту даних від загроз важливо впроваджувати комплексні заходи безпеки, такі як регулярні оновлення програмного забезпечення, навчання співробітників, використання шифрування та резервне копіювання даних.

В мовах інформаційної війни варто не залишати поза увагою і соціальний аспект інформаційної безпеки. В цьому напрямку під поняттям інформаційної безпеки слід розуміти протидія дезінформаційним повідомленням, захищаючи суспільство від неправдивої або маніпулятивної інформації. Для протидії дезінформації варто реалізовувати ряд стратегій та заходів. Перш за все слід усвідомити що будь яка інформація повинна бути перевірена Важливо знайти першоджерело інформації та переконатися в його надійності. Проте і це не є гарантією достовірності інформації. Варто відшукати інші альтернативні джерела, які підтверджують отриману інформацію. Найкращим підтвердженням є отримання інформації від учасника подій, якому можна довіряти. Корисним інструментом перевірки отриманої інформації є орієнтація на повідомлення в соціальних мережах експертів відповідних напрямків, які впродовж довгого часу активно висвітлюють проблеми конкретного напрямку. Досить важливим інструментом боротьби з дезінформацією є дотримання режиму відкритості, прозорості та публічності.

Головна роль у боротьбі з дезінформацією, фейками та маніпулятивними твердженнями належить освіті, яка формує світогляд людини, закладаючи базові фундаментальні знання про природу, технології та суспільство. Тематичні курси чи семінари дозволяють донести реальну інформацію про події, що знизить рівень впливовості маніпулятивної інформації на суспільство в цілому і окремих громадян. Важливим завданням освітньої сфери є формування навичок критичного мислення, заохочення до аналізу отриманої інформації, перевірки джерел інформації та розуміння контексту, в якому подається інформація.

Протидія дезінформації вимагає комплексного підходу, що включає зусилля з боку держави, суспільства, медіа та технологічних компаній. Це важливий крок для забезпечення інформаційної безпеки та стабільності суспільства.

Отже, в умовах сьогодення необхідно критично оцінювати доступну інформацію, ефективно застосовувати сучасні технології захисту цілісності даних та протистояти методам маніпулятивного впливу.

Список використаних джерел

1. Мордовцев О., Аванесова Н., Любушин, Р. (2022). Формування системи інформаційної безпеки у сфері зберігання та розподілу продовольчих та енергетичних ресурсів. Аспекти публічного управління, 10(3). – С.21-30.

2. Дзьобань О.П., Соснін О.В. До проблеми визначення місця й ролі інформаційних аспектів безпеки у соціальних процесах // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм, 2011. – С.47-60.

3. Міненко Є.С. Розвиток інститутів інформаційної безпеки сучасної України як чинник суспільно-політичної стабільності. 2024. PhD Thesis.

4. Варивода К.С. Інформаційна безпека підлітків в Інтернет мережі // Молодий вчений, 2016. – С.365-368.

Силенко Антон Анатолійович
аспірант ІІІ року навчання
Спеціальність 014 Середня освіта (технічні дисципліни)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевченко Володимир Вікторович

Методичні особливості застосування елементів електромеханіки на уроках з трудового навчання в школі

В умовах сучасної технічної революції, яка охоплює всі сфери життя, важливою складовою освітнього процесу є підготовка учнів до реалій сучасного світу, де електромеханіка відіграє ключову роль. Сучасні електричні та механічні системи є основою розвитку виробництва, транспорту, енергетики та багатьох інших галузей. З цієї причини навчання елементам електромеханіки на уроках трудового навчання набуває особливої актуальності. Завданням освітнього процесу є не тільки надання учням теоретичних знань, але й формування практичних навичок, що дозволяють застосовувати ці знання для розв'язання конкретних технічних задач.

Ця стаття присвячена методичним особливостям застосування елементів електромеханіки на уроках трудового навчання в школі. Оскільки електромеханіка є однією з ключових дисциплін для підготовки майбутніх технічних спеціалістів, важливо окреслити основні методи та підходи до навчання цієї галузі, які можуть бути ефективно використані на уроках трудового навчання.

Метою цієї статті є вивчення методичних аспектів застосування елементів електромеханіки на уроках трудового навчання в школі, а також розробка рекомендацій щодо ефективних методів та підходів до навчання учнів основам електромеханіки. Стаття також має на меті аналіз важливості формування практичних навичок та компетентностей у цій галузі для підготовки учнів до професійної діяльності в умовах сучасного технічного світу.

Електромеханіка — це наука та галузь техніки, яка вивчає взаємодію електричних і механічних систем та принципи їх роботи. Вона охоплює широке коло задач, пов'язаних з проектуванням, виготовленням, монтажем і обслуговуванням електричних пристроїв, машин і механізмів. Електромеханічні пристрої, як-от електродвигуни, генератори, трансформатори, автоматичні системи управління, є основними елементами інфраструктури різних галузей, зокрема промисловості, енергетики та транспорту. [1].

Завдяки включенню елементів електромеханіки до курсу трудового навчання учні отримують можливість не лише опанувати базові знання з фізики та електротехніки, але й здобути практичні навички, що стануть у нагоді в їхній майбутній професійній діяльності. Система трудового навчання має на меті розвиток у учнів технічного мислення, вміння працювати з інструментами та обладнанням, а також формування необхідних компетенцій для роботи з електромеханічними системами.

Метою викладання елементів електромеханіки є забезпечення учнів необхідними знаннями та вміннями для розуміння принципів роботи електричних і механічних систем, їх компонування та взаємодії. Це знання дає учням основи для подальшої професійної підготовки в технічних сферах і дозволяє їм на практиці застосовувати отримані навички в реальних життєвих ситуаціях.

Завдання, які стоять перед педагогом при викладанні елементів електромеханіки на уроках трудового навчання, включають:

- формування у учнів розуміння принципів роботи електричних і механічних пристроїв;
- розвиток умінь та навичок роботи з електричними схемами та обладнанням;

- навчання базовим принципам безпеки при роботі з електричними пристроями;

- формування практичних навичок виготовлення, складання та ремонту електромеханічних пристроїв;

- розвиток критичного мислення та здатності до аналізу технічних задач.

Для ефективного навчання елементам електромеханіки необхідно застосовувати різноманітні методи та підходи, що відповідають специфіці цієї галузі та сприяють розвитку у учнів необхідних навичок і вмінь. [2].

Практична діяльність є ключовою у навчанні електромеханіки, оскільки дозволяє учням здобувати реальний досвід роботи з електричними та механічними пристроями. На таких заняттях учні вчаться правильно підключати та налаштовувати різноманітні електричні схеми, використовувати інструменти для монтажу та ремонту електричних пристроїв, проводити вимірювання та діагностику.

Проектно-орієнтоване навчання

Цей підхід передбачає виконання учнями проектів, у яких вони застосовують знання з електромеханіки для розв'язання конкретних практичних задач. Такі проекти можуть включати створення простих електричних пристроїв, моделювання та виготовлення різних механізмів. Цей метод сприяє розвитку технічного мислення, креативності та вміння працювати в команді.

Ігрові методи та симуляції

Ігрові методи та комп'ютерні симулятори є чудовим доповненням до традиційного навчання. За допомогою симуляторів учні можуть моделювати роботу електричних і механічних систем, проводити різноманітні експерименти без ризику для обладнання та здоров'я. Ігри, що мають технічний зміст, допомагають учням у захопливій формі освоювати складні технічні питання.

Організація практичної діяльності учнів на уроках трудового навчання повинна бути ретельно продумана і враховувати такі фактори, як безпека, доступність матеріалів, а також рівень підготовленості учнів. Для ефективного навчання необхідно забезпечити учням:

- наявність належного обладнання, інструментів та матеріалів для виконання робіт;

- інструктаж з безпеки, особливо під час роботи з електричними і механічними пристроями;

- створення робочих груп для виконання практичних завдань, що розвиває командну роботу та навички співпраці.

Попри велику важливість електромеханіки для розвитку учнів, існують певні проблеми, з якими стикаються педагоги в процесі навчання:

- недосконала матеріально-технічна база, що обмежує можливості для проведення практичних занять;

- недостатнє забезпечення учнів сучасними навчальними матеріалами, схемами та посібниками;

- відсутність достатньої підготовки вчителів до роботи з новими технологіями і методиками.

Зважаючи на ці проблеми, важливо впроваджувати інноваційні технології в навчальний процес, забезпечувати навчальні заклади необхідним обладнанням і навчальними посібниками, а також проводити курси підвищення кваліфікації для педагогів. [3].

Застосування елементів електромеханіки на уроках трудового навчання є важливим етапом формування технічних компетентностей учнів. Використання різноманітних методів і підходів, таких як практичні заняття, проектно-орієнтоване навчання, ігрові методи та симуляції, дозволяє учням не тільки отримати теоретичні знання, але й розвинути практичні навички, які стануть у нагоді в майбутньому. Проблеми, пов'язані з недостатньою матеріально-технічною базою та підготовкою вчителів, потребують активного вирішення для забезпечення високого рівня освіти в цій важливій галузі.

Список використаних джерел

1. Гнатюк, Л.М. Інтерактивні методи навчання в трудовому навчанні: теорія та практика. – Львів: Вища школа, 2017.
2. Рибак, І.А. Електротехнічні основи для школярів: посібник для вчителів трудового навчання. – Київ: Видавництво "Шкільна освіта", 2019.
3. Шевчук, В.О. Основи електромеханіки: підручник для учнів старших класів. – Харків: Парасоль, 2018.

Силенко Дмитро Анатолійович
аспірант ІІІ року навчання
Спеціальність 014 Середня освіта (технічні дисципліни)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевченко Володимир Вікторович

Система формування фахових компетентностей учнів з трудового навчання в процесі електротехнічних робіт

Система освіти сучасної України орієнтована на забезпечення учнів не лише знаннями з різних предметів, але й на формування практичних навичок, необхідних для успішного професійного життя. Однією з важливих складових освітнього процесу є трудове навчання, яке сприяє розвитку практичних компетентностей учнів у різних сферах діяльності, зокрема в електротехнічній галузі. У зв’язку з розвитком технологій та впровадженням новітніх електротехнічних систем, формування фахових компетентностей з трудового навчання в електротехнічних роботах є важливою складовою професійної підготовки.

Метою цієї статті є розкриття сутності та важливості системи формування фахових компетентностей учнів у рамках трудового навчання, зокрема в процесі виконання електротехнічних робіт. Стаття прагне проаналізувати основні методи та підходи, які застосовуються для розвитку практичних навичок у цій галузі, а також розглянути сучасні проблеми і перспективи удосконалення навчального процесу в умовах новітніх технологій і вимог ринку праці.

Трудове навчання в школах включає в себе комплекс навчальних дисциплін, спрямованих на освоєння учнями трудових навичок, які є необхідними для реалізації їх професійних здібностей у майбутньому. Електротехнічні роботи займають особливе місце в структурі трудового навчання, оскільки вони пов'язані з використанням сучасних технологій, складних інструментів і технічних засобів, що потребують високої кваліфікації та точності виконання. [1].

Фахові компетентності, які формуються в процесі трудового навчання з електротехнічних робіт, включають:

- здатність до самостійного виконання електротехнічних робіт;
- уміння працювати з електричними схемами та обладнанням;
- розуміння принципів безпеки при роботі з електрикою;
- здатність до вирішення технічних задач, пов'язаних з проектуванням і монтажем електричних мереж та пристроїв.

Фахові компетентності учнів з електротехнічних робіт можна поділити на кілька ключових складових, що формуються в рамках трудового навчання:

Технічні компетентності — це вміння працювати з електричними інструментами, виконувати роботи з монтажу та налаштування електричних пристроїв, складання та випробування електричних схем.

Інформаційні компетентності — включають уміння зчитувати й аналізувати технічну документацію, креслення, схеми.

Організаційні компетентності — здатність до планування та організації робочих процесів, дотримання норм безпеки та екологічних стандартів при проведенні електротехнічних робіт.

Економічні компетентності — уміння оцінювати економічну ефективність виконаних робіт, розраховувати витрати матеріалів та часу.

Соціальні компетентності — включають комунікативні навички, здатність до роботи в колективі, вміння організувати робоче середовище.

Для ефективного формування фахових компетентностей учнів з трудового навчання необхідно застосовувати різноманітні методи та підходи. Ключовими є такі:

Практичні заняття — основний метод навчання, який передбачає безпосереднє виконання учнями електротехнічних робіт. Практичні заняття дозволяють не лише засвоїти теоретичні знання, але й набути реального досвіду роботи з електричними схемами та обладнанням.

Проектно-орієнтоване навчання — дозволяє учням розв'язувати реальні технічні проблеми, проектуючи та виготовляючи електротехнічні конструкції.

Інтерактивні методи навчання — використання комп'ютерних програм для симуляції електричних схем і обчислень дозволяє учням краще зрозуміти принципи роботи електричних систем і пристроїв.

Підготовка до професійних кваліфікацій — створення умови для сертифікації учнів за стандартами професійної освіти дозволяє підвищити їх кваліфікацію та підготувати до роботи на підприємствах. [2].

Електротехнічні роботи мають практичне значення не лише в рамках навчального процесу, але й у реальному виробничому середовищі. Учні, які набувають фахових компетентностей в електротехнічних роботах, мають можливість здобути практичні навички, що можуть бути використані в таких сферах:

- монтаж та обслуговування електричних мереж;
- створення та налагодження побутових електричних пристроїв;
- проектування та реалізація автоматизованих електричних систем.

Завдяки здобутим навичкам учні можуть легко адаптуватися до потреб ринку праці, адже електротехнічні компетентності є затребуваними в різних сферах — від будівництва до промисловості та сервісу.

Незважаючи на значний прогрес у сфері освіти, в Україні все ще існують певні проблеми в організації та проведенні трудового навчання, зокрема в галузі електротехнічних робіт. Однією з основних проблем є:

- недостатня матеріально-технічна база для проведення практичних занять;
- відсутність відповідних підручників та навчальних посібників, які б враховували новітні досягнення в електротехніці;
- необхідність удосконалення програм навчання, щоб вони відповідали сучасним вимогам ринку праці.

Однак є й позитивні перспективи, пов’язані з інтеграцією новітніх технологій, підвищенням кваліфікації викладачів та співпрацею з підприємствами, що дає можливість удосконалювати процес підготовки учнів. [3].

Формування фахових компетентностей учнів з трудового навчання в процесі електротехнічних робіт є важливим етапом їх професійного становлення. Ефективна система навчання, яка поєднує теоретичні знання і практичні навички, дає можливість учням не лише здобути професію, але й стати висококваліфікованими спеціалістами, готовими до роботи в умовах сучасного виробництва. Удосконалення навчальних програм,

розширення матеріально-технічної бази навчальних закладів та інтеграція з реальним виробництвом створять умови для подальшого розвитку трудового навчання та підготовки кваліфікованих кадрів для електротехнічної галузі.

Список використаних джерел

1. Гаврилюк, В.М. Трудове навчання в сучасній школі. – Київ, 2019.
2. Сидоренко, О.О. Формування професійних компетентностей учнів у процесі трудового навчання. – Харків, 2021.
3. Стратегія розвитку електротехнічної галузі України. – Київ, 2022.

Романюк Олена Володимирівна
студентка І курсу
спеціальності «015 Професійна освіта. Охорона праці»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевченко Володимир Вікторович

Методична система заходів забезпечення Охорони праці в ЗВО

В Україні питання безпеки навчальних закладів набуло особливої гостроти у зв'язку з військовими діями та гібридними загрозами. З одного боку, у зоні активних бойових дій освітні установи можуть бути безпосередньо під загрозою обстрілів, мінувань або диверсій. З іншого боку, навіть у відносно безпечних регіонах актуальною залишається необхідність організації ефективних систем реагування на потенційні терористичні загрози, а також підготовки педагогів, учнів і студентів до можливих кризових ситуацій.
Крім того, важливим аспектом є психологічна підготовка учнів і викладачів, оскільки в умовах надзвичайних ситуацій паніка та відсутність чітких інструкцій можуть призвести до значних людських жертв. Тому актуальним залишається впровадження тренінгових програм, моделювання кризових ситуацій та проведення спільних навчань із представниками служб безпеки та розроблення ефективної системи заходів забезпечення охорони праці вцілому. [1].

Завдяки тому, що існує суперечність між наявним рівнем умінь, яким повинні володіти майбутні вчителі в сучасних умовах, та вимогами до їх професійної підготовки, складність та багатогранність проблеми, теоретична нерозробленість багатьох аспектів доводять важливість подальших спеціальних досліджень.

Здійснення постійного спостереження за станом охорони праці для своєчасного виявлення і системного аналізу змін, що сталися, попередження небажаних відхилень від установлених вимог, а також використання даних для передбачення розвитку процесів у цій сфері забезпечує моніторинг у сфері охорони праці.

Однією з умов подолання вказаних суперечностей є формування в здобувачів освіти професійних інтересів у процесі їх фахової підготовки шляхом технологізації навчально-виробничого процесу – неухильного дотримання змісту і послідовності етапів упровадження нововведень.

Розробка педагогічної технології зумовлена новими суспільними цілями і потребами, науковими відкриттями або результатами наукових досліджень. Реалізація технологічних конструкцій здійснюється на основі системного підходу, що дає змогу формувати різні види вмінь, які у своїй сукупності гарантують досягнення бажаного результату. [2].

Отже, необхідність постійного вдосконалення підготовки студентів закладу освіти для забезпечення їх мобільності і конкурентоспроможності на ринку праці, компетентності, відповідальності за прийняття рішень, вільне та творче опанування своєї професії й орієнтування в суміжних сферах діяльності, а також ефективна праця на рівні світових стандартів, готовність до постійного професійного вдосконалення, адаптації до швидкоплинних змін в суспільстві загострюють проблему підготовки майбутніх фахівців в сфері охорони праці робить її однією з найважливіших проблем педагогічної науки в цілому та формування інформаційного суспільства зокрема.

Список використаних джерел

1. Бочковський А. П. Наукові основи управління ризиками виникнення професійних небезпек : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. техн. наук : спец. 05.26.01 «Охорона праці» / Бочковський Андрій Петрович – Дніпро, 2019. – 38 с.

2. Тенденції зміни стану виробничого травматизму в Україні // Охорона праці: На допомогу спеціалісту з охорони праці. – 2020. – No 12. – С. 8 - 30.

Нікітіна Катерина Федорівна
студентка І курсу
спеціальності «Середня освіта. Технології»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук
Кучменко Олександр Миколайович

Метал, який літає. Берилій

Берилій (від грецької beryllion – зменшувальне від beryllos – берил; латинське Beryllium), Be, – хімічний елемент II групи періодичної системи елементів, атомний номер 4, атомна маса 9,01218. У природі представлений одним стабільним нуклідом ^{9}Be. Найбільш стійкий штучний радіонуклід ^{7}Be (електронне захоплення, добу). Електронна конфігурація зовнішньої оболонки 2S2. Енергії іонізації дорівнюють 9,323 і 18,211 еВ. Металевий радіус атома 0,113 нм, радіус іона Be^{2+} 0,034 нм. Значення електронегативності 1,4. У вільному вигляді берилій - сріблясто-білий м'який метал з гексагональними щільно запакованими гратами, параметри яких а=0,22855 нм і с=0,35840 нм (-модифнкація). Кубічна модифікація стійка при температурах 1275-1285°С; $t_{пл}$=1285°С, $t_{кип}$=2470°С, щільність 1,85 кг/дм^3 (20°С), теплоємність, теплопровідність (при 50°С), питомий опір 3,6-4.5 мкОмсм (20°С). Коефіцієнт лінійного розширення 103-131 (25-100°С). Модуль Юнга 300 ГН/м^2. Берилій хімічно активний, ступінь окислення +2. Берилій та його сполуки токсичні. На повітрі покривається тонкою та міцною плівкою оксиду BeO. Берилій застосовують для виготовлення сповільнювачів та відбивачів нейтронів у ядерних реакторах, він входить до складу ряду сплавів на основі Al, Mg, Cu та інших кольорових металів. Берилій використовується для поверхневої берилізації сталі. Оскільки берилій слабо поглинає рентгенівське випромінювання, з нього виготовляють вікна рентгенівських трубок. ^{7}Be застосовують як радіоактивний індикатор. При бомбардуванні альфа-частинками ^{9}Be випускає нейтрони, тому його використовують в ампульних джерелах нейтронів (у суміші з ^{210}Po, ^{241}Am та ін) [1].

«Анкета» цього легкого металу розпочалася 1798 р., коли французький хімік Луї Воклен виявив його у вигляді «солодкої землі» (BeO), аналізуючи коштовний камінь смарагд, привезений з Уралу. Первісні назви берилію — «гліцин», «гліциній», «солодкозем» нагадували про те, що солі його солодкі на смак. Тільки через століття вчені

добули відносно чистий металічний берилій, а через 34 роки він, нарешті, знайшов практичне використання. 1932 р. учень Е. Резерфорда — англійський фізик Дж. Чедвік, опромінюючи берилієві пластинки α-частинками, помітив, що при цьому виникають стабільні ядра вуглецю-12 і вилітають нові частинки, позбавлені будь-якого заряду. Так відкрили нейтрон. Це відкриття прискорило розв'язування проблеми розщеплення атомного ядра і вивільнення енергії нечуваної сили.

Берилій – метал з рідкісним поєднанням унікальних властивостей. Він дуже легкий (1,85 г/см^3), тобто в 1,5 рази легший за алюміній і в 2,5 за титан. За величиною модуля пружності берилій перевершує сталь, титан і алюміній відповідно у 1,5, 2,5 і 4 рази. За питомою теплоємністю берилій перевершує всі метали – зокрема, алюміній у 2,5 рази, а сталь – у 8 раз. Берилій – сріблястий жаростійкий метал, який має також високі тепло- і звукопровідність. Зокрема, звук у металічному берилії поширюється майже в 370 раз швидше, ніж у повітрі. Берилій стійкий проти корозії. Він, як і його хімічний «родич» алюміній, на повітрі вкривається щільною плівкою BeO, яка захищає метал від дальшого окислення навіть при підвищених температурах.

Саме унікальні властивості берилію, його сплавів і сполук визначили його використання в різноманітних галузях, зокрема машинобудуванні.

Ще в першій половині 20 століття видатний вчений геохімік О.Є. Ферсман пророче назвав берилій металом майбутнього. Видатний учений писав: «Оволодіння повітрям, сміливі польоти літаків і стратостатів неможливі без легких металів, і ми уже передбачаємо, що на допомогу сучасним металам авіації – алюмінію та магнію – прийде й берилій. І тоді наші літаки літатимуть зі швидкістю тисячі кілометрів на годину» [2].

Споживачами берилію стали реактивна авіація, ракетна техніка і космонавтика. Завдяки високій питомій міцності, жаростійкості, теплопровідності і теплоємності, конструктори застосовують його для виготовлення стержнів, труб і листів для авіаційної, ракетної та ядерної техніки, а також гальмівних дисків коліс і елеронів літаків, вузлів компресорів газотурбінних двигунів, деталей гіроскопів.

Найбільшого поширення в техніці набули сплави берилію з міддю – так звані берилієві бронзи, які містять всього 0,5-3 % берилію. з берилієвих бронз почали виготовляти найбільш важливі деталі й механізми. Пружина, виготовлена з берилієвої бронзи, практично вічна, адже вона здатна витримати до 20 мільярдів циклових навантажень. Тільки в сучасному важкому літаку налічується близько тисячі різноманітних деталей, зроблених з берилієвої бронзи [2].

Берилій добре зарекомендував себе і в ядерній енергетиці. Ядра берилію мають малу масу і зовсім не вбирають нейтронів. Швидкі нейтрони, що виникають в активній зоні реактора внаслідок розщеплення ядерного пального, співударяючись з маленькими ядрами берилію, віддають їм значну частину своєї енергії, гальмуються і перетворюються в повільні (теплові) нейтрони. Отже, берилій, а також його оксид — гарні уповільнювачі нейтронів і в цьому значно перевершують такі широко відомі уповільнювачі, як графіт і важка вода. Крім того, берилій чудово відбиває нейтрони, тобто повертає їх в активну зону, а це дає змогу значно зменшити її розміри. Через це берилієві відбивачі встановлюють у ядерних реакторах і боєприпасах [2].

Якщо ж врахувати й легкість берилію, то стає зрозумілим його призначення як важливого конструкційного матеріалу в реакторах для атомних криголамів і підводних човнів. А його властивість випромінювати нейтрони під час бомбардування а-частинками використовується для виготовлення радій-, плутоній- і полоній-берилієвих джерел нейтронів.

Є фактори, що обмежують застосування берилію. Це насамперед крихкість металу. Вона набагато ускладнює процес його механічної обробки, ускладнює отримання великих листів берилію та складних профілів, необхідних у тих чи інших конструкціях. Друге – токсичність берилію. Ретельний контроль за чистотою повітря, особливі системи вентиляції, можливо, велика автоматизація виробництва – все це дозволяє успішно

боротися з токсичністю елемента №4 та його сполук. Третє «але» берилію – його висока вартість. Ціна 1 кг берилію США зараз близько 150 доларів, тобто. берилій у кілька разів дорожчий за титан. Однак зростання споживання завжди призводить до технологічних удосконалень, які у свою чергу сприяють зменшенню витрат виробництва та ціни. У майбутньому попит на берилій зросте ще більше: адже цей метал людство почало застосовувати трохи більше 40 років тому. І, звичайно, переваги елемента №4 візьмуть гору над його недоліками. [1].

Розглянуті далеко не всі властивості, галузі та сфери використання досить цікавого та перспективного металу, його сплавів і сполук.

Список використаних джерел

1. Історія елемента. Берилій. *КНУ імені Тараса Шевченка*. URL:: http://dx.univ.kiev.ua/hot1.php.html (дата звернення: 16.04.2025).
2. Василега М. Д. Цікава хімія. Київ : Рад. Школа, 1989. С. 28-33.

Шульженко Владислав Олександрович
студент І курсу
спеціальності «Професійна освіта
(харчові технології)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук
Кучменко Олександр Миколайович

Метали хірургів. Ніобій. Тантал.

Ніобій (англ. *niobium*, нім. *Niob n, Niobium n*) – хімічний елемент, символ Nb, ат. н. 41; ат.м. 92,9064. Названий на честь Ніоби – дочки Тантала. Світло-сірий блискучий пластичний метал. Хімічно неактивний. Густина 8,570; $t_{плав}$ 2500 °С, $t_{кип}$ 4927 °С. За хімічними властивостями близький до танталу, тому вони часто зустрічаються спільно. Хімічно слабоактивний. Ніобій надзвичайно стійкий на холоді і при невеликому нагріванні до дії багатьох агресивних середовищ, у тому числі і кислот [1].

Ніобій – це пластичний і блискучий метал, який здатний протистояти корозії і зберігати всі свої фізичні властивості при дії надзвичайно високих температур. Ніобій має одну з найцікавіших історій з усіх елементів, які коли-небудь були відкриті. Ще на початку 1730-х років, вчений на ім'я Джон Вінтроп знайшов руду в Массачусетсі всіх місць і відправив її до Англії для подальшого дослідження. Однак, він сидів незайманим здебільшого в Британському музейному зібранні протягом багатьох років, перш ніж кілька вчених взяли тріщину при його аналізі на початку 1800-х років. Чарльз Хатчетт, Вільям Гайд Волластон, і Генріх Роуз, всі вивчали руду в різний час і знаходили різні речі. Але саме Роуз зрештою виявив, що в руді міститься елемент, який він назвав ніобієм [2].

Тантал – хімічний елемент із символом "Та" та порядковим номером 73. Рідкісний, твердий, важкий, сірувато-голубуватий на зрізі, блискотливий перехідний метал, має дуже високу стійкість до корозії [3].

В медицині тантал застосовують для виготовлення імплантатів. Тантал має чудову біосумісність і стійкість до корозії, що робить його придатним матеріалом для медичних імплантатів, таких як кісткові гвинти, зубні імплантати та штучні суглоби. Його механічні властивості, такі як висока міцність і низький модуль пружності, дозволяють йому відповідати властивостям кісткової тканини [4].

В хірургії листи, фольгу та дріт з танталу використовують для скріплення тканин, нервів, накладання швів, виготовлення протезів, замінюють пошкоджені частини кісток (через біологічної сумісності). Карбід танталу застосовується у виробництві твердих сплавів [5].

Ніобій, і особливо тантал, образно називають «металами хірургів». Оскільки вони добре обробляються і на них не діє жодний медикамент, з них виготовляють різноманітні хірургічні інструменти. Ніобій і тантал абсолютно не подразнюють живої тканини, не взаємодіють з кров'ю та клітинними соками і завдяки цьому чудово «приживаються» в організмі. Ніобієм і танталом скріплюють поламані кістки і «залатують» проламані черепи. З ніобію і танталу виробляють тонкі нитки, якими зшивають сухожилля, кровоносні судини і навіть... нерви [6].

Титан (лат. *Titanium*, символ ***Ti***) – хімічний елемент з атомним номером 22, а також відповідна проста речовина – твердий сріблястий метал, точка плавлення 1675 °C, точка кипіння 3262 °C, густина 4540 кг/м³ [7].

Конструкторів медичної техніки, медичного інструментарію і лікарів у даному металі приваблюють біологічна інертність по відношенню до організму в поєднанні з високими механічними властивостями, антикорозійною стійкістю, а також дешевизна і доступність. Відомо, що по корозійної стійкості в багатьох медичних агресивних середовищах цей метал не поступається платині; він стійкий в розчинах кислот і лугів. Сплави стійкі до дії перекису водню, фенолу, формальдегіду. Після багаторазової стерилізації кип'ятінням і обробки в автоклаві, багатомісячної витримки в 3% -ному розчині хлораміну, 96-градусів етиловому спирті, слідів корозії на цих сплавах не виявлено.

Список використаних джерел

1. Ніобій. *Вікіпедія.* URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ніобій (дата звернення: 18.04.2025).
2. Цікаві факти про ніобій. URL: https://www.eaglealloys.com/uk/interesting-facts-about-niobium/ (дата звернення: 18.04.2025).
3. Тантал (хімічний елемент). *Вікіпедія.* URL: https://surli.cc/ugdzlm) (дата звернення: 18.04.2025).
4. Для чого використовують тантал? URL: https://ua.bjtbmetal.com/info/what-is-tantalum-used-for-97424006.html (дата звернення: 18.04.2025).
5. Металевий тантал. *ТОВ НВП Розробка та Впровадження Нових матеріалів.* URL: https://surl.li/zqncww (дата звернення: 18.04.2025).
6. Василега М. Д. Цікава хімія. Київ : Рад. Школа, 1989. С. 44.
7. Титан (хімічний елемент). *Вікіпедія.* URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Титан_(хімічний _елемент) (дата звернення: 18.04.2025).

Бутурлим Тимофій Андрійович
студент І курсу
спеціальності «Професійна освіта
(туризм, готельно-ресторанна справа)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук
Кучменко Олександр Миколайович

Метал, який зберігає тепло. Титан.

Титан (лат. *Titanium*, символ ***Ti***) — хімічний елемент з атомним номером 22, а також відповідна проста речовина — твердий сріблястий метал, точка плавлення 1675 °С, точка кипіння 3262 °С, густина 4540 кг/м³ [1].

Сталося так, що його відкривали двічі. Уперше – 1789 р. новий елемент виявив англійський пастор В. Грегор, який у вільний від молитов час кохався у хімії та мінералогії. Святого отця зацікавив чорний пісок, який він знайшов біля своєї Менакатської парафії. Зробивши ретельний аналіз мінералу, Грегор виявив у ньому, крім оксидів заліза, марганцю і силіцію, нову «землю» – оксид невідомого ще елемента, і назвав його «менаканумом». У 1795 р., незалежно від В. Грегора, один з найвидатніших аналітиків того часу – професор хімії Прусської артилерійської школи в Берліні М. Клапрот, аналізуючи мінерал рутил, довів, що це оксид того самого невідомого елемента. Учений назвав його «титаном» на честь казкових Титанів – дітей богині Землі (Геї) і бога Неба (Урана). Металічний титан добув І.Я. Берцеліус лише в 1825 р., але це був дуже забруднений метал. Лише через століття вдалося добути титан високої чистоти. У 1947 р. було виплавлено перші тонни цього металу, зараз його виплавляють десятки тисяч тонн. Першість у виробництві титану належить Радянському Союзу і США [3].

За звичайних умов титан – це легкий і міцний метал, хімічно пасивний метал і тому надзвичайно стійкий проти корозії. Його добре розчиняє тільки фторо- воднева кислота, а соляна й азотна кислоти повільно діють на титан лише при нагріванні. На повітрі титан стійкий, а при нагріванні до 400-500 °С поверхня металу покривається щільною плівкою оксиду і нітриду титану, що міцно утримується і захищає метал від дальшого окислення. За високу корозійну стійкість титану деякі вчені називають його «вічним металом». Сплави з титану досить часто використовуються в багатьох сферах діяльності людини.

Практичні властивості титану ще не досконало вивчені фахівцями і тому по частоті використання він поступається іншим металам. Також в прямій конкуренції титан програє через більш високу вартість і дефіцитність, але при цьому йому притаманні унікальні властивості (наприклад, висока корозійна стійкість), які дозволили зайняти гідне місце в більшості сфер машинобудування, промисловості та конструюванні побутових приладів. Найчастіше титан використовують для виготовлення:

1. Обладнання зі сплавів титану. Стандартне і нестандартне обладнання, яке випускають машинобудівні комбінати, в своїй більшості використовує апаратуру, що повинна безперебійно працювати в умовах агресивного середовища, а також бути стійкою до корозійних пошкоджень. Саме тут знаходять своє застосування титанові сплави. З них виробляється запірна і перекачувальна апаратура, різноманітні ємності, фільтри та автоклави.
2. Теплообмінної апаратури. Тут сплави з титану часто використовують для нагріву, охолодження, випаровування і конденсації. Завдяки їм створюється можливість зберегти мінімальну товщину стінок деталей і при цьому захистити апарат від пошкодження корозією. Великим плюсом в цих

умовах є властивість титану практично не піддаватися змочуванню та утворенню осадів.

3. Нестандартне титанове обладнання. Деякі промислові підприємства вже досить давно налагодили виробництво титанового обладнання для вирішення індивідуальних вузькопрофільних завдань. З титану і титанових сплавів роблять насоси, електрофільтри, реактори, технологічне обладнання та багато інших елементів [2].

Застосування в галузі енергетики: багато обертових деталей виготовляються саме з титану. Такий вибір металу невипадковий і зумовлений економічною вигодою. Все тому що титан характеризується високою питомою міцністю і без нього просто не обійтися у виробництві деталей на зразок лопаток для парових турбін [2].

Застосування титану, його сплавів в якості конструкційних матеріалів. Здебільшого він застосовується в авіа- і ракетобудуванні. При надзвукових швидкостях польоту корпус реактивного літака від тертя об повітря сильно нагрівається. На його перешкоді стає так званий тепловий бар'єр. Ось чому вже при температурі нагрівання 300 °С алюміній може не витримати, бо його міцність при цьому різко радає. А титан зберігає свою міцність при 500 °С, а то й вище. Отже, реактивний літак з титановим корпусом зможе розвивати надзвичайно високу швидкість. Відомо також, що значну частину маси реактивного літака становить його двигун. Якщо ж замінити стальні болти, гайки та інші деталі в двигунах на титанові, то маса таких двигунів, а отже, й літаків різко зменшиться. Внаслідок цього значно скоротиться витрата пального, набагато зростуть швидкість, дальність і висота польоту. У ракетобудуванні з міцних і жаростійких титанових сплавів виготовляють каркаси й обшивки космічних ракет і кораблів, корпуси і сопла двигунів другої і третьої ступенів ракет, а також балони, в яких зберігають зріджені й дуже стиснені гази [3].

Таким чином, враховуючи унікальні властивості, використання титану, його сплавів є досить перспективним і в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Титан (хімічний елемент). *Вікіпедія.* URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Титан_(хімічний _елемент) (дата звернення: 18.04.2025).
2. Титан — сфери застосування. *ТОВ «НПП Укрпромтехнологія».* URL: https://upt.com.ua/stati/sferi-zastosuvannya-titanu (дата звернення: 18.04.2025).
3. Василега М. Д. Цікава хімія. Київ : Рад. Школа, 1989. С. 33-38.

Ратушна Юлія Віталіївна
студентка ІІІ курсу
Спеціальності «Професійна освіта »
ОПП «Професійна освіта. Туризм та готельно-ресторанна справа»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Щербак Людмила Валеріївна

Інноваційні технології обслуговування в готелі

Поняття готельних «інновацій» можемо розглядати як в широкому, так і у вузькому контексті. У широкому розумінні готельні інновації становлять докорінне переосмислення традиційних практик обслуговування, місця та ролі готелів у туристичній індустрії та культурі гостинності, що сприяє подальшій еволюції готелю як особливого соціально-економічного феномену, дає йому змогу належно відповідати на виклики сучасності й

залишатися актуальним насамперед для гостя, місцевої громади. Яскравим прикладом подібного інноваційного розвитку стала поява та становлення у середині 2010-х років концепції смарт-готелю. Еволюція поглядів на призначення готельного бізнесу привела до виникнення нової ідеології обслуговування, системи уявлень про готель як соціокультурний інститут, здатний виконувати більш активну роль у формуванні вражень та досвіду гостей. У результаті суттєвій ревізії були піддані традиційні уявлення про готельний сервіс. Готель почали сприймати не як місце для тимчасового проживання та відпочинку, а перш за все -- як інструмент створення унікальних вражень, установу, яка слугує конкретним потребам сучасних мандрівників. Такий готель дає своїм гостям змогу не просто отримувати якісь стандартні послуги, а відчути причетність до місцевої культури та самобутності громади.

Поняття "інновацій" у їх вузькому значенні можна звести до використання інтернет-ресурсів, аудіовізуальних, мультимедійних засобів у процесі обслуговування гостей готелю. Так, наприклад, у 2020 році багато готелів запустили нову технологію безконтактної реєстрації. Ви завантажуєте додаток для смартфона, який за допомогою bluetooth-технології дозволяє здійснити реєстрацію, отримати цифровий ключ від номера та розплатитися за послуги, уникаючи контакту з персоналом. Додаток отримує інформацію про те, де ви знаходитеся і, як цифровий консьєрж, відправляє вам корисну інформацію про готель та його послуги, враховуючи аудіо-, відеоматеріали, статті та огляди. За допомогою мобільних додатків можна замовляти обслуговування номерів, бронювати столики в ресторані, записуватися на спа-процедури або публікувати враження в соціальних мережах. Крім того, як і карти Google, готельні додатки -технологія, яка допомагає орієнтуватися у великих комплексах.

Інновації в готельному обслуговуванні -- це насамперед цифровізація процесів та створення відповідного програмного забезпечення для управління обслуговуванням гостей. Найвідомішими сьогодні технологічними рішеннями є системи управління готелем (PropertyManagementSystem - PMS), які інтегрують у собі всі процеси від бронювання до виїзду гостя. Важливими інноваціями є також системи розпізнавання облич для персоналізації обслуговування, голосові помічники в номерах, автоматизовані міні-бари з функцією самооновлення, системи розумного клімат-контролю та освітлення.

Ще однією точкою перетину "інновацій" та "інтерактивності" можна вважати готельний маркетинг. Одним із визначальних напрямів готельного маркетингу є передовсім ефективна стратегія залучення гостей. Відтак готель повинен бути актуальним, цікавим, відомим, створювати належні умови для проведення вільного часу в контексті сучасних тенденцій "цивілізації дозвілля" тощо. Саме тому в готельному маркетингу органічно взаємодіють з одного боку інноваційні методики (персоналізований маркетинг, програми лояльності, використання великих даних для аналізу поведінки гостей та ін.), а з іншого -- інтерактивні (створення в готелі рекреаційних зон, зон творчості, ігрового простору, тематичних ресторанів, лаунж-зон та ін.). Загалом інновації та інтерактивність готельного маркетингу мають спільний знаменник, означений поняттям "маркетинг інновацій", який може бути інтерпретований як сукупність дій, прийомів, методів, систематична активність суб'єктів економічних відносин щодо розроблення і просування на ринку нових послуг та технологій для задоволення потреб і запитів споживачів у ефективніший, ніж у конкурентів, спосіб на основі оновлення та підвищення рівня складових потенціалу підприємства.

Практичним втіленням інтерактивної маркетингової стратегії залучення гостей та використання інноваційного потенціалу сучасних технологій стала партнерська взаємодія міжнародної мережі Marriott із технологічним гігантом Amazon, яка розпочалася у 2018 році. Результатом співпраці стало впровадження в номерах голосового помічника Alexa, налаштованого спеціально для готельних потреб. Щорічно мільйони гостей отримують можливість керувати функціями номера, замовляти послуги та отримувати інформацію за допомогою голосових команд.

Отже, в сучасній теорії та практиці готельної справи важливими, з огляду на спроможність готелю відповідати викликам часу, є інновації та інтерактивність у обслуговуванні. Дуже часто готельні інновації та інтерактивність перетинаються, взаємодоповнюючи одне одного. Особливо яскраво це проявляється у використанні інноваційного потенціалу новітніх технологічних досягнень під час надання персоналізованих послуг, проведення інтерактивних заходів для гостей. Інноваційні та інтерактивні аспекти готельного маркетингу в комплексі та взаємодії дають змогу залучити нових гостей, фінансові ресурси та зробити готельний продукт конкурентоздатним на ринку туристичних послуг.

Список використаних джерел

1. Бойко М.Г., Гопкало Л.М. Організація готельного господарства: підручник. Київ: КНТЕУ, 2021. 494 с.
2. Мальська М.П., Пандяк І.Г. Готельний бізнес: теорія та практика. К.: Центр учбової літератури, 2022. 472 с.
3. Комаріст О.І. Визначення сутності маркетингу інновацій [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_125/22.pdf

Кацюба Алла Володимирівна
студентка ІІІ курсу
Спеціальності «Професійна освіта »
ОПП «Професійна освіта. Туризм та готельно-ресторанна справа»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, ,доцент
Щербак Людмила Валеріївна

Діяльність туроператорів на ринку туристичних послуг в Україні в умовах воєнного стану

Вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року стало справжнім шоком для туристичного ринку. Українські туроператори одразу зіткнулися з критичними проблемами: закриттям повітряного простору, скороченням попиту на туристичні послуги, вимушеним закриттям офісів у зонах бойових дій та загальним падінням купівельної спроможності населення. Деякі з найбільших компаній були змушені тимчасово або повністю згорнути свою діяльність.

Попри труднощі, внутрішній туризм став одним із головних напрямків для відновлення діяльності туроператорів. За інформацією Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ), із середини 2022 року туроператори, які орієнтуються на внутрішні подорожі, поступово почали відновлювати роботу — в середньому на 20–50%. Зростає попит на короткі автобусні тури у західні регіони України (Закарпаття, Прикарпаття, Львівщина, Буковина), а також на тури вихідного дня до безпечних регіонів.

Це стало можливим завдяки таким чинникам:

- переорієнтація компаній на українських туристів;
- підвищений інтерес населення до відкриття маловідомих куточків України;
- організація патріотичних, історичних і волонтерських турів.

Попри закритий повітряний простір, українці продовжують виїжджати за кордон. Туроператори адаптували свої маршрути:

- Організовують автобусні трансфери до аеропортів у Польщі, Молдові (Кишинів), Угорщині, Словаччині.
- Основними напрямками стали Туреччина, Єгипет, Чорногорія, Греція — країни, які швидко адаптувалися до логістичних змін.
- Частина компаній перепрофілювалася на продаж турів із вильотом з-за кордону, співпрацюючи з іноземними туроператорами.

Особливу роль відіграє сегмент жіночої аудиторії та родин із дітьми, які тимчасово проживають за кордоном.

Багато туроператорів в умовах обмежених ресурсів і нестабільного середовища перейшли в онлайн. Спостерігається:

- активне використання соціальних мереж для просування турів;
- запуск віртуальних турів;
- консультації онлайн;
- розробка мобільних додатків та платформ для бронювання.

У перші місяці війни деякі туроператори та агенції надавали автобуси та персонал для евакуації населення, гуманітарних місій, перевезення військових та біженців. Така діяльність допомогла зберегти команди та залучити ресурси для подальшої адаптації.

Проблеми та виклики

- Зниження доходів населення — обмежує попит на туризм.
- Висока вартість логістики — здорожчання автобусних і залізничних перевезень.
- Залежність від зовнішніх партнерів — ускладнює організацію закордонних турів.
- Відсутність державної підтримки — на відміну від деяких європейських країн, в Україні туристична галузь не отримує системної допомоги.

Висновок. Туристичний ринок України, незважаючи на виклики воєнного часу, демонструє здатність до адаптації та трансформації. Основним вектором залишається внутрішній туризм, який стимулює розвиток локального бізнесу. Виїзний туризм продовжує існувати завдяки гнучкості туроператорів та лояльності клієнтів. Водночас галузі потрібна стратегічна підтримка держави та інвестиції в цифрову трансформацію.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики в Україні Офіційний сайт URL: www.ukrstat.gov.ua
2. Державне агентство розвитку туризму Офіційний сайт URL: https://www.tourism.gov.ua/plans-and-report
3. Загальні втрати економіки, понесені в ході війни. URL: https://kse.ua/ua/about-the-school/news/za-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-rosiya-zavdala-zbitkiv-infrastrukturi-ukrayini-na-mayzhe-144-mlrd/
4. Національна система туристичної статистики. Офіційний сайт URL: https://nto.ua/nsts_analytics_ua.html

Мидловець Ангеліна Сергіївна
студентка ІІІ курсу
Спеціальності «Професійна освіта »
ОПП «Професійна освіта. Туризм та готельно-ресторанна справа»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, ,доцент
Щербак Людмила Валеріївна

Новітні технології організації туристичних послуг

У XXI столітті розвиток інформаційно-комунікаційних технологій істотно вплинув на всі сфери життя, зокрема й на туризм. Туристична галузь потребує швидкого реагування на зміни ринку та запити споживачів, тому впровадження новітніх технологій стало ключовим фактором її розвитку. Організація туристичних послуг сьогодні базується не лише на досвіді і сервісі, а й на використанні цифрових інструментів, які дозволяють зробити подорожі більш зручними, безпечними та персоналізованими.

Одним із найпоширеніших нововведень у туризмі є використання онлайн-платформ для бронювання – таких як Booking.com, Airbnb, Expedia тощо. Вони дозволяють туристам самостійно планувати поїздки, обирати готелі, квитки, екскурсії й одразу оплачувати послуги. Це зручно, економить час і надає можливість порівнювати пропозиції за різними критеріями.

Другою важливою технологією є віртуальна реальність (VR) та доповнена реальність (AR). З їх допомогою користувачі можуть здійснювати віртуальні тури по готелях, музеях, історичних місцях ще до відвідування. Це допомагає прийняти зважене рішення та викликає більше інтересу до об’єктів. AR також активно використовується під час екскурсій – наприклад, туристи можуть навести камеру смартфона на архітектурну споруду й побачити додаткову інформацію чи 3D-модель старовинного вигляду об’єкта.

Штучний інтелект (AI) та чат-боти впроваджуються на сайтах готелів і туристичних агенцій для цілодобового обслуговування клієнтів. Вони здатні надавати відповіді на популярні запитання, допомагати з вибором туру або бронюванням, що значно полегшує роботу персоналу.

Також варто відзначити роль BigData – технології аналізу великих обсягів даних. Завдяки їй компанії можуть краще розуміти потреби клієнтів, прогнозувати попит і створювати персоналізовані туристичні пропозиції. Інтернет речей (IoT) дозволяє автоматизувати процеси в готелях: керування освітленням, температурою, замовленням послуг здійснюється через мобільні пристрої.

Окрему увагу заслуговує впровадження блокчейн-технологій та криптовалюти у сфері туризму. Це забезпечує високий рівень безпеки при проведенні платежів, а також відкриває нові можливості для організації безконтактних розрахунків та збереження персональних даних туристів.

Новітні технології стали невід’ємною частиною сучасного туризму. Їхнє впровадження не тільки покращує якість туристичних послуг, а й сприяє зростанню задоволеності клієнтів, розвитку підприємств та створенню конкурентних переваг на ринку. Тому знання та використання цифрових інструментів є необхідними для майбутніх фахівців туристичної галузі.

Список використаних джерел

1. Соколюк А.А. Інноваційні технології в туризмі: сучасний стан та перспективи розвитку //Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки. – 2021. – № 15. – С. 98–103.

2. Пироженко Л.І. Інформаційні технології в туризмі: навчальний посібник. – Київ: Центр учбової літератури, 2020. – 192 с.
3. Buhalis D., Law R. Progress in information technology and tourism management: 20 years on and 10 years after the Internet – The state of eTourism research // Tourism Management. – 2008. – Vol. 29(4). – P. 609–623.

Тучак Микола Юрійович
студент ІІІ курсу
Спеціальності «Професійна освіта »
ОПП «Професійна освіта. Туризм та готельно-ресторанна справа»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,доцент
Щербак Людмила Валеріївна

Сучасні технології створення туристичного продукту

Характерною ознакою розвитку суспільства в сучасних умовах є безперервні технологічні зміни. Інформаційним технологіям в туризмі відводиться особливе значення. За своєю сутністю сама туристична діяльність виступає інформаційним видом економічної діяльності. Для підприємств туризму ресурси інформаційного характеру є їх основними ресурсами. Якщо від ступеня розвитку такого виду ресурсів залежить загальний рівень інформатизації суспільства в цілому, то від рівня інформаційного забезпечення залежить вся діяльність у туризмі. Інформаційні технології в індустрії туризму розглядаються як комплекс способів і методів передачі інфоповідомлень та їх обробки завдяки застосуванню технічних засобів. Ці технології мають широкий спектр прикладного використання. Їх застосування можливе у різних напрямах діяльності в туризмі: чи то в процесі управління, автоматизації всіх технологічних операцій, формування системи внутрішніх і зовнішніх комунікацій, реклами, чи у процесі обслуговування.

Вітчизняні вчені визначають спектр інноваційних інформаційних технологій, які застосовуються у сфері туристичної діяльності. До них належать:

- Технології, що відносяться до бездротових, включаючи: Next Generation Network – мультисервісні мережі зв’язку, бездротовий протокол передачі даних WAP, GPRS-технологія, IP-телефонія та пристрої мобільного зв’язку;
- Інтернет-сервіси, до яких відносяться сайти туристичних підприємств, туристичні портали;
- Інтернет-маркетинг, що охоплює різні види реклами: банерну, пошукову та контекстну рекламу;
- Соціальні мережі, які є платформами для просування туристичних продуктів;
- Електронний бізнес та комерція, що організована на використанні електронних платіжних систем, онлайн страхування;
- Системи бронювання послуг і турів, які можуть бути представлені як внутрішні комп’ютерні системи, так і системи глобальних мереж;
- Застосування процесів автоматизації у різних напрямах діяльності;
- Консалтинг з різних питань у системі онлайн.

В умовах інноваційного розвитку туризму значний інтерес представляють інноваційні інформаційні технології, які підвищують ефективність процесів просування та збуту туристичних продуктів. Це стосується не тільки удосконалення функціональних можливостей веб-сайтів, а й охоплення нових сфер інформаційного забезпечення споживачів даними про нові туристичні дестинації, продукти і послуги. Інноваційні перспективи відкривають для бізнесу як соціальні мережі, так і електронна торгівля

послугами. Завдяки останнім здійснюється постійне оновлення інформації про туристичну пропозицію, цілеспрямована реклама, відеопрезентація складових продукту.

Всесвітня туристична організація розробила рекомендації щодо сфер використання інформаційних технологій. До таких сфер віднесено маркетинг туристичних напрямів у режимі онлайн. Як туристичні дестинації, так і підприємства розробляють власні сайти з деталізованим представленням відомостей про особливості продуктів. Завдяки вивченню таких відомостей споживач приймає рішення щодо вибору туру та його купівлі. Портали туристичних дестинацій представляють певну територію у мережі Інтернет і також значним чином сприяють формуванню її позитивного іміджу. Туристичні портали можна розглядати як онлайнові рекламні площадки, які сприяють реалізації послуг туроператорів. Вони містять детальну інформацію про всі об'єкти та види туризму, туристичні продукти і маршрути, готелі чи інші заклади проживання, ціни на проживання, заклади харчування та дозвілля, систему транспортної, торговельної, медичної та побутової інфраструктури із зазначенням контактних даних. Їх перевагою є наявність зворотного зв'язку задля забезпечення можливості спілкування зі споживачами. В умовах сьогодення двосторонність комунікаційного процесу є вимогою часу. Ще одним важливим напрямом застосування інноваційних технологій з метою просування продукту є розвиток віртуального туризму. Засобами даного виду туризму забезпечується популяризація заповідних територій, історичних чи археологічних пам'яток, музейних фондів.

Мультимедійні диски є ще одним важливим елементом просування туристичного продукту. Як і інформаційні сайти, вони мають низьку собівартість. Їх перевага забезпечується як обсягом представлених даних, так і застосуванням різних технологій, що істотно поліпшують процес сприйняття інформації.

Список використаних джерел

1. Візерська М.С. Використання інноваційних продуктів та технологій як елемент управління життєвого циклу туристичного продукту. Часопис картографії. 2019. № 1 (20). С. 69–83.
2. Герман І.В., Криворучко Т.С. Застосування інноваційних технологій в створенні туристичного продукту. Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання. Черкаси : ЧДТУ, 2020. С. 226–228.
3. Гречишкина Е.А. Технология создания и внедрения нового продукта на рынок туристических услуг. Туризм и гостеприимство: научно-практический журнал. 2017. № 1. С. 34–38.
4. Зенцова О.С., Шевчук Л.Е. Технология разработки нового туристического продукта. Актуальные проблемы гостинично-туристического бизнеса и сервиса. 2013. № 260. С. 133–136.

Міщанчук Вадим Юрійович
аспірант ІІ року навчання спеціальності «014 Середня освіта» (Трудове навчання та технології)

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
Корець Микола Савич

«Вивчення основ підприємництва старшокласниками у профільних технологічних класах»

Актуальність вивчення основ підприємництва старшокласниками у профільних технологічних класах, дуже висока. Сучасний світ потребує від молодого покоління не лише фундаментальних знань, а й здатності до адаптації, самостійного мислення та підприємницької ініціативи. Особливого значення набуває формування підприємницької компетентності у старшокласників, які навчаються в профільних технологічних класах, оскільки це дозволяє їм застосовувати отримані знання на практиці та готуватися до майбутньої професійної діяльності.

Водночас сучасна економіка вимагає від молоді навичок підприємницької діяльності, що дозволяє адаптуватися до швидких змін на ринку праці. Економічні та соціальні зміни зумовлюють високі вимоги до підготовки молоді, здатної самостійно створювати нові можливості та ефективно керувати власними проектами. Підприємництво повинно зайняти чільне місце у навчальній програмі профільного технологічного навчання, яка орієнтована на формування відповідних навичок, необхідних не лише для ведення бізнесу, але й для успішної самореалізації в інших сферах життя. Вносяться пропозиції щодо оновлення змісту чинної програми з технологій для старшокласників за спеціалізацією «Підприємництво». Технологічне навчання старшокласників, поєднане з основами підприємництва, має стати ефективним інструментом підготовки майбутніх працівників до сучасних економічних викликів.

Чинною навчальною програмою передбачено для профільного навчання учнів 10–11 класів технологічного профілю спеціалізацію «Підприємництво», де головним завданням є підготовка старшокласників до допрофесійного самовизначення та підприємницької діяльності, розвитку ініціативності та їхнього творчого потенціалу, формування ключових і предметних проектно-технологічної та підприємницької компетентностей.[1] Насамперед щодо назви спеціалізації, то більш коректно її слід назвати «Основи підприємництва». Серед виокремлених тут є підвищення інтересу старшокласників до підприємницької діяльності, що є основою для подальшого формування підприємницьких навичок. Вказуючи на розвиток професійних інтересів, нахилів та здібностей до підприємництва і проектно-технологічної діяльності, необхідних для вибору та здійснення майбутньої професійної діяльності, навчальна програма зорієнтовує учнів на подальшу підприємницьку діяльність.

Слід акцентувати увагу на тому, що важливо не лише надавати учням теоретичні знання з підприємництва, але й залучати їх до практичної діяльності через інтерактивні методи навчання, такі як рольові ігри, ділові симуляції, аналіз конкретних кейсів і проектну роботу. Ці методи дуже ефективні і дають можливість учням застосовувати отримані знання на практиці та створювати власні бізнес-проекти, що допомагає формувати у них реальне уявлення про підприємницьку діяльність. Доцільно залучати до навчання зустрічі з підприємцями, які в свою чергу на власному прикладі будуть моделювати різні ситуації, а учні спілкуючись з підприємцем можуть знайти відповіді на свої питання. Адже універсального та точного посібника як вести і планувати бізнес практично не існує.[2] У процесі роботи на підприємництві виникає дуже багато різних факторів та ситуації які неможливо передбачити, і

чим більше учні будуть спілкуватись з реальними прикладами тим більше у них буде інформації,яку вони зможуть використати в майбутньому.

Створення підприємницьких проектів в технологічних уроках стимулює ініціативу учнів для виявлення, проектування та реалізації своїх ідей. Так, розвиток креативного мислення реалізується тоді, коли учні навчаються думати творчо та знаходити інноваційні рішення для реальних проблем чи покращень, а також самостійно планувати свій час, розподіляти завдання та відповідально керувати процесом роботи над проектом. Презентації своїх проектів розвивають у них навички публічного виступу та вміння ефективно представляти свої ідеї. Проекти допомагають учням визначити свої індивідуальні підприємницькі шляхи та сфери інтересу. Розвиток комунікаційних та переговорних навичок дає можливість навчатися ефективно співпрацювати в командах, розвиваючи комунікаційні навички. Вивчення процесів переговорів та вирішення конфліктів допомагає учням стати успішними в комунікації.

Навчання фінансової грамотності сприяє формування в учнів навичок фінансового планування та управління ресурсами, коли вони вивчають базові фінансові терміни, такі як прибуток, витрати, прибутковість та інші, що допомагає зрозуміти фінансову мову. Це все в комплексі допомагає учням розуміти, як складається та використовується бюджет для досягнення мети. При цьому вони вчаться створювати фінансові плани для своїх проектів, враховуючи витрати, прибутки та потенційні ризики, а розробка фінансових прогнозів допомагає аналізувати можливі ефективність та стійкість своїх проектів.

Підготовка до підприємницької кар'єри забезпечує формування навичок, необхідних для подальшої успішної кар'єри в сфері бізнесу таких як планування проектів, визначення мети та етапів виконання завдань, вміння ефективно розподіляти час, гроші та інші ресурси для досягнення поставлених цілей.

Список використаних джерел

1. Навчальна програма «Технології 10-11 класи (рівень стандарту)». URL : http://surl.li/euwg (Дата звернення: 28.01.2024).

2. Основи підприємницької діяльності. Навчальний посібник / За ред. Д.О. Тхоржевського. – К., 1995. – 244 с.

Соловейко Адріан Юрійович
студент ІІІ курсу спеціальності 015
Професійна освіта (Аграрне
виробництво, переробка
сільськогосподарської продукції та
харчові технології)

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
Корець Микола Савич

Перспективи використання відновлюваних джерел енергії для зменшення енергоспоживання

У сучасному світі питання енергозбереження та використання відновлюваних джерел енергії набуває все більшої актуальності. Глобальні екологічні виклики, зростання вартості традиційних енергоносіїв та необхідність зниження викидів парникових газів стимулюють держави та бізнес до переходу на альтернативні джерела енергії.

Відновлювані джерела енергії охоплюють кілька напрямів, серед яких найперспективнішими є сонячна, вітрова, гідроенергетика, біоенергетика та геотермальна енергія. Сонячна та вітрова енергетика активно розвиваються завдяки зменшенню вартості технологій та підвищенню їх ефективності, стаючи все більш конкурентоспроможними на енергетичному ринку. Гідроенергетика залишається стабільним джерелом енергії, однак її подальший розвиток часто пов'язаний зі значними екологічними обмеженнями та інфраструктурними витратами. Біоенергетика сприяє утилізації відходів сільського господарства та лісової промисловості, а також виробництву екологічно чистого палива, проте потребує сталого управління біомасою. Геотермальна енергетика є перспективною для регіонів із відповідними геологічними умовами, забезпечуючи стабільне та незалежне від зовнішніх факторів енергопостачання.

Розвиток відновлюваних джерел енергії має низку економічних та екологічних переваг. Зокрема, це зниження залежності від викопного палива, що зміцнює енергетичну незалежність країн, зменшення викидів CO_2, що сприяє боротьбі зі зміною клімату та покращує якість повітря, а також створення нових робочих місць у галузі зеленої енергетики, стимулюючи економічне зростання. Водночас існують певні труднощі, зокрема висока початкова вартість впровадження деяких технологій, залежність від кліматичних умов (для сонячної та вітрової енергії) та необхідність створення ефективних систем накопичення та розподілу енергії для забезпечення стабільного енергопостачання.

У перспективі подальший розвиток відновлюваних джерел енергії стане ключовим елементом енергетичної безпеки країн та значним кроком до декарбонізації економіки. Інтеграція «розумних мереж», що забезпечують гнучке управління енергопотоками, стрімкий розвиток технологій зберігання енергії (акумуляторних систем, водневої енергетики) та послідовна державна підтримка через законодавчі ініціативи, фінансові стимули та наукові дослідження сприятимуть широкомасштабному впровадженню відновлюваних джерел енергії та значному зниженню рівня енергоспоживання традиційних енергоносіїв, відкриваючи шлях до більш стійкого та екологічно чистого енергетичного майбутнього. Поряд з цим, важливим аспектом є розвиток енергоефективних технологій та зміна споживчих звичок, що у синергії з використанням відновлювальних джерел енергії дозволить досягти максимального зменшення енергоспоживання та мінімізації негативного впливу на довкілля.

Подальша оптимізація використання відновлюваних джерел енергії вимагає комплексного підходу, що включає не лише технологічні інновації, але й системні зміни в енергетичній інфраструктурі та регуляторній політиці. Розвиток децентралізованих енергетичних систем, що дозволяють генерувати та споживати енергію на місцевому рівні, підвищить стійкість енергопостачання та зменшить втрати при транспортуванні. Міжнародна співпраця у сфері обміну технологіями та найкращими практиками також відіграватиме важливу роль у прискоренні глобального переходу до чистої енергії. Інвестиції в науково-дослідні розробки нових матеріалів та технологій для підвищення ефективності та зниження вартості відновлювальних джерел енергії залишаються критично важливими для забезпечення їхньої довгострокової конкурентоздатності.

Список використаних джерел

1. Відновлювана енергетика та енергоефективність у XXI столітті: матеріали XXI міжнародної науково-практичної конференції 2021 р.
2. Відновлювані джерела енергії: монографія: Інститут відновлюваної енергетики НАН України, 2020.
3. Сучасні тенденції розвитку світової енергетики та енергетичної безпеки України / С. Когут // Моделювання розвитку економічних систем. – 2021. – 75–82 с.

Ларина Дар'я Андріївна
студентка ІІ курсу
спеціальності 015 Професійна освіта
(Аграрне виробництво, переробка
сільськогосподарської продукії та
харчові технології)

Науковий керівник:
доктор філософії, доцент
Іщенко Світлана Михайлівна

Роль корпоративної культури у відновленні ресторанних закладів після війни в Україні

Війна в Україні суттєво вплинула на ресторанний бізнес. Багато закладів були змушені тимчасово або повністю припинити діяльність, втратили персонал і зазнали значних фінансових труднощів. В умовах кризи особливого значення набуває корпоративна культура, яка визначає здатність бізнесу адаптуватися, відновлюватися та зберігати ефективність.

Сильна корпоративна культура є основою стійкості компанії, адже вона допомагає згуртувати команду навколо спільних цінностей і цілей. У кризові періоди співробітники потребують чіткого лідерства та підтримки, що сприяє збереженню продуктивності та мотивації. Важливим аспектом є комунікація – прозоре та чесне інформування персоналу щодо планів компанії дозволяє знизити рівень невизначеності й тривоги.

Адаптація до змін є ключовим фактором відновлення, оскільки війна змусила ресторани шукати нові формати роботи: розширювати доставку, співпрацювати з волонтерськими організаціями, підтримувати місцевих виробників. Гнучкість та інноваційний підхід дозволяють бізнесу швидше пристосовуватися до реалій, зберігаючи конкурентоспроможність.

Підтримка громади, благодійні ініціативи та допомога співробітникам не лише підсилюють корпоративний дух, а й формують довіру клієнтів. Ресторани, які активно долучаються до соціальних ініціатив, демонструють свою стійкість і здатність створювати цінність не лише для бізнесу, а й для суспільства.

Корпоративна культура є фундаментом для успішного відновлення ресторанного бізнесу після війни. Вона визначає згуртованість команди, лідерські підходи, рівень адаптивності та соціальну відповідальність компанії. Ресторани, які приділяють увагу розвитку корпоративної культури, отримують не лише шанс на виживання, а й можливість стати сильнішими та ефективнішими в нових реаліях.

Важливим аспектом формування сильної корпоративної культури в період відновлення є акцент на психологічній підтримці співробітників. Війна залишила глибокі шрами на психіці багатьох українців, і працівники ресторанної сфери не є винятком. Тривалий стрес, втрата близьких, невизначеність майбутнього – все це може негативно впливати на їхній емоційний стан та продуктивність. Корпоративна культура, яка передбачає програми психологічної підтримки, можливість отримати консультацію фахівця, створення атмосфери взаєморозуміння та емпатії в колективі, є надзвичайно важливою. Турбота про ментальне здоров'я співробітників не лише демонструє людяність компанії, але й сприяє відновленню їхньої працездатності та лояльності.

Окрім внутрішніх аспектів, корпоративна культура відіграє значну роль у відбудові зв'язку з клієнтами та залученні нових. У воєнний час цінності споживачів зазнали змін. Вони все більше цінують чесність, прозорість, соціальну відповідальність та підтримку українського бізнесу. Ресторани, які демонструють ці цінності у своїй комунікації, сервісі

та діяльності, мають більше шансів на відновлення довіри та залучення клієнтів. Корпоративна культура, орієнтована на клієнта, передбачає не лише високу якість обслуговування, але й розуміння потреб та емоцій клієнтів у цей непростий час, готовність йти назустріч та будувати довгострокові відносини, засновані на взаємній повазі та підтримці.

Можна з упевненістю стверджувати, що корпоративна культура є не просто бажаним атрибутом, а життєво необхідним фундаментом для успішного відновлення ресторанного бізнесу в Україні після руйнівних наслідків війни. Згуртованість команди, ефективне лідерство, гнучкість та адаптивність, соціальна відповідальність, турбота про психологічний добробут співробітників та орієнтація на потреби клієнтів – усі ці елементи сильної корпоративної культури допомагають ресторанам не лише вижити в складних умовах, а й стати сильнішими, ефективнішими та більш стійкими до майбутніх викликів. Інвестиції в розвиток корпоративної культури є стратегічно важливим кроком, що визначає майбутнє ресторанної галузі України.

Отже, корпоративна культура є ключовим фактором успішного відновлення ресторанного бізнесу після кризи, оскільки згуртована команда, спільні цінності та адаптивність допомагають ефективно долати труднощі та відновлювати довіру гостей.

Список використаних джерел

1. Globsec – The Promotion of Business Resilience in Wartime and Post-war Recovery URL: https://surl.li/qdonqn (дата звернення: 01.04.2025р.)
2. American Chamber of Commerce Ukraine та McKinsey & Company – Ukraine Business Resilience Survey URL: https://chamber.ua/wp-content/uploads/2023/02/AmCham_McKinsey_Ukraine-business-resilience_survey-results.pdf (дата звернення: 01.04.2025р.)
3. McKinsey & Company – Survival Through Purpose: How Ukrainian Businesses Endured Amid Extreme Uncertainty URL: https://surl.li/ftsxup (дата звернення: 01.04.2025р.)

Дьогтєв Андрій Вікторович,
аспірант ІІ року навчання
спеціальності «014 Середня освіта»
(Трудове навчання та технології)

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
Дерман Ліля Миколаївна

Дизайн як мова протесту: візуальні стратегії під час війни в Україні

Російсько-українська війна, особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року, викликала безпрецедентний сплеск громадянської активності та креативного опору. Дизайн став однією з ключових мов протесту, що дозволяє швидко і потужно доносити ключові повідомлення.

Дизайн відіграє роль інформаційної зброї: постери, стріт-арт, мода і навіть традиційні ремесла перетворились на канали вираження протесту і консолідації суспільства.

Війна кардинально змінила українську моду: практично кожен бренд або почав шити необхідне для війська, або ж випустив патріотичну колекцію [5]. Бренди Kachorovska, Andre Tan, FROLOV та інші шили форму, білизну та інше для військових. Зросла популярність одягу із зображенням національної символіки. За даними OLX, у серпні 2022

кількість оголошень про продаж патріотичних футболок зросла до 1544, а попит на прапори у чотири рази [6].

Футболки стала носіями протестних та патріотичних повідомлень на кшталт «Bayraktar», «Патрон», «Ми з України» тощо [7].

Вишиванки, стрічки, тризуби – все це стало частиною опору.

Так, бренд Litkovska провів показ у Парижі перформансом, присвяченим захисникам Маріуполя [6].

Швейна промисловість України перетворилася на фронт культурного опору. Цехи почали виготовляти патріотичну продукцію: прапори, нашивки, футболки, військову форму з елементами національної айдентики [5].

Наприклад, бренд Etnodim під час війни отримав більшість замовлень з-за кордону. У більшості випадків це свідчить про те, що вишиванка стала символом солідарності [5]. Так, у День вишиванки, іноземні політики і дипломати у різних країнах одягали традиційні українські сорочки, висловлюючи солідарність з Україною в умовах російської агресії. Серед них були голова Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн, голова Європейського парламенту Роберта Метсола та віцепрем'єр-міністерка Канади Христя Фріланд.

Протестні візуальні стратегії об’єднали українців, посилили ідентичність та віру в перемогу [1, 5].

Публічні особи, зокрема політики та президенти, часто обирають патріотичний одяг як у межах країни, так і за її межами. Це не лише елемент стилю, а й потужний інструмент комунікації, що передає важливі меседжі громадянам та міжнародній спільноті.

Одягаючи вишиванки, футболки з тризубом або одяг кольору хакі, перші особи держави, політики та публічні люди демонструють свою приналежність до нації та підтримку її цінностей. Наприклад, президент України Володимир Зеленський з початку повномасштабного вторгнення відмовився від класичних костюмів на користь мілітарі стилю.

Досвід війни в Україні показав колосальне значення дизайну як засобу громадянського вираження та протесту. Візуальні стратегії – від плакатів і графіті до одягу і текстильних виробів – стали невід’ємною частиною народного опору. Одягаючи вітчизняний одяг, політики підтримують українських виробників та легку промисловість, що є важливим аспектом економічної стійкості країни.

Такий дизайн згуртовує суспільство, надає кожному можливість долучитися до протесту. Для українців творчий самовираз став своєрідною терапією і зброєю одночасно.

Дизайн артикулює прагнення свободи, протест проти несправедливості та волю до життя.

Список використаних джерел

1. Дерман Л.М. Становлення та розвиток індустрії моди в Україні. // Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць. 2020. Вип. 38. С. 30-34.

2. Культура під час війни. Як зберегти спадщину, мистецтво і людей [Електронний ресурс] // Суспільне Культура. – 2022. – Режим доступу: https://suspilne.media/culture/war-culture

3. Руденко, М. Як українські митці використовують стріт-арт у часи війни / М. Руденко // The Village Україна. – 2023. – Режим доступу: https://www.the-village.com.ua/ua/village/city/street-art-war

4. Харченко, А. Як змінилася мода під час війни в Україні / А. Харченко // Vogue Україна. – 2023. – Режим доступу: https://vogue.ua/article/fashion/brend/yak-zminilasya-moda-pid-chas-viyni.html

5. Літковська, Л. Мода на фронті: показ в Парижі як меседж протесту / Л. Літковська // Elle Україна. – 2023. – Режим доступу: https://elle.ua/fashion/news/litkovska-paris-show-ukraine-message

6. Fashion as Protest: Ukrainian Designers Channel National Identity During War [Електронний ресурс] // AFP/Straits Times. – 2022. – Режим доступу: https://www.straitstimes.com/lifestyle/ukrainian-fashion-protest
7. Sydorenko, O. H., & Moroz, K. V. (2023). Digital Resistance: Visual Culture of Ukrainian War Posters in 2022. Arts, 13(1), 38. – Режим доступу: https://www.mdpi.com/2076-0752/13/1/38

Бондар Поліна Олександрівна,
магістр І курсу, спеціальності: «022-дизайн»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
Дерман Ліля Миколаївна

Викладач як організатор наукової та позааудиторної роботи здобувачів освіти: досвід і стратегії впровадження

У сучасних реаліях викладач вищого закладу освіти виконує набагато ширшу роль, ніж просто передавач знань. Він стає наставником, організатором наукової творчості та позааудиторної активності здобувачів освіти. Така діяльність є надзвичайно важливою для формування не лише професійних компетентностей, а й громадянської свідомості, відповідальності, здатності до критичного мислення та інноваційної діяльності.

Організація наукової роботи передбачає створення студентських наукових гуртків, лабораторій, залучення студентів до реальних науково-дослідних проєктів, участі у конференціях, конкурсах, грантових програмах.

Важливим є індивідуальне наставництво, допомога у написанні наукових статей, розробці дослідницьких проєктів. Через таку роботу формується дослідницька культура, уміння працювати з інформацією, аргументувати свою позицію.

Позааудиторна діяльність стає природним продовженням освітнього процесу. До неї належать участь студентів у тренінгах, майстер-класах, дебатах, благодійних і волонтерських проєктах, культурно-мистецьких заходах. Такі форми діяльності сприяють розвитку лідерських якостей, вмінню працювати в команді, комунікаційним навичкам.

Для ефективного впровадження цієї діяльності викладач має використовувати сучасні освітні стратегії: проєктне навчання, кейс-методи, інтерактивні лекції, проблемно-орієнтовані семінари. Важливо індивідуалізувати підхід, розвивати сильні сторони кожного студента. Однією з успішних практик є створення власних шкіл молодого науковця, тематичних стартап-форумів або виставок студентських проєктів.

Український досвід доводить, що навіть в умовах війни активна наукова та позааудиторна діяльність студентів має критичне значення. По-перше, вона допомагає зберегти інтелектуальний потенціал нації, мобілізує молодь на підтримку обороноздатності, сприяє розробці інноваційних рішень для воєнного та поствоєнного відновлення країни. По-друге, такі заходи знижують рівень тривожності серед молоді, сприяють її психологічній стабільності, розвивають почуття відповідальності за свою державу. Науково-практична діяльність студентів може бути спрямована на пошук рішень для гуманітарних проблем, підтримку ветеранів, розвиток цифрових технологій, медицини, освіти.

В умовах війни важливо також, що через позааудиторну діяльність студенти вчаться працювати в кризових ситуаціях, швидко адаптуватися до змін, діяти відповідально і

креативно. Це саме ті навички, які необхідні для побудови сильної, незалежної та інноваційної України.

Отже, роль викладача як організатора наукової та позааудиторної діяльності є ключовою для розвитку молодого покоління. Її значення в умовах війни лише посилюється, адже саме освічена, активна, національно свідома молодь стане основою майбутнього відродження та процвітання України.

Список використаних джерел

1. Казьмерчук А. В. Технологія формування професійної культури майбутнього менеджера туризму в позааудиторній діяльності вищого навчального закладу. Інноваційні педагогічні технології у системі неперервної професійної освіти: монографія / за ред. С.С. Вітвицької. Житомир: Полісся, 2015. 368 с.
2. Максимець О. Роль викладача вищої школи в організації позааудиторної роботи майбутніх фахівців туристичної галузі. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2009. Вип.25. Ч.4. С. 64-72.
3. Palekha, O. (2019). Сутність поняття «самостійна позааудиторна робота» у британському науковому дискурсі. *Естетика і етика педагогічної дії*, (20), 46–53. https://doi.org/10.33989/2226-4051.2019.20.171630
4. Broad,J. (2006).Interpretations of independent learning in further education.Journal of Further and Higher Education, 30(2), 119-143.
5. Brokett,R.H. (1991). Self-Direction in Adult Learning. London: Routledge.
6. Candy,P.(1991). Self-Direction forLifelong Learning. San-Frantsysko, shtat Kaliforniia: seriia vyshchoho ta dorosloho vykhovannia Dzhozi-Basa.

Вовк Аліна Анатоліївна
аспірант ІІ року навчання
спеціальності «014 Середня освіта»
(Трудове навчання та технології)

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
Дерман Ліля Миколаївна

Сучасне бачення ролі цифрових інструментів у розвитку креативних індустрій

У XXI столітті креативні індустрії стали рушійною силою соціально-економічного розвитку. Зростаюча інтеграція цифрових технологій у творчі процеси змінює не лише форми культурного виробництва, але й сам підхід до створення, розповсюдження та споживання мистецтва, дизайну, медіа тощо.

Креативні індустрії охоплюють широкий спектр діяльності: від дизайну, моди, архітектури до кінематографії, відеоігор та музики. Всі ці сфери активно використовують цифрові інструменти, такі як 3D-моделювання, цифрова ілюстрація, AR/VR, штучний інтелект, машинне навчання тощо.

Цифровізація дозволяє не лише автоматизувати процеси, а й відкриває нові способи вираження творчості. Наприклад, платформи на кшталт Behance, ArtStation, Canva, Adobe Creative Cloud створюють цифрове середовище для творчої взаємодії й просування продуктів креативної праці.

Цифровізація сьогодні розглядається не лише як засіб оптимізації та автоматизації процесів створення об'єктів дизайну й мистецьких продуктів, а й як стратегічно важливий інструмент відновлення й розвитку суспільства у післявоєнний період.

В умовах повоєнної України, де остерігатиметься значна втрата трудових ресурсів через масову міграцію та людські втрати, цифрові інструменти набувають особливої актуальності. Вони дозволяють компенсувати дефіцит кваліфікованих кадрів за рахунок підвищення продуктивності праці, забезпечення дистанційної та гнучкої роботи, а також пришвидшення реалізації творчих і виробничих процесів.

Вже сьогодні українські анімаційні студії активно впроваджують генеративні моделі у виробництво мультфільмів та документальних фільмів. Ці цифрові інструменти дозволяють значно пришвидшити робочі процеси, зменшуючи витрати часу на рутинні завдання, зокрема — на розкадрування, генерацію фону, створення анімації персонажів чи візуальних ефектів.

Завдяки використанню штучного інтелекту й генеративного дизайну, митці отримують змогу фокусуватися на творчих аспектах проєкту, делегуючи технічну частину машині. Це особливо важливо в умовах обмежених ресурсів і стиснутих дедлайнів, що часто супроводжують роботу в українських реаліях.

Окрім ефективності, генеративні моделі також підсилюють візуальний ефект та емоційний вплив анімаційного продукту. Наприклад, у документальних фільмах за допомогою нейромереж можливо відтворювати події минулого, архівні матеріали чи стилізовані інтерпретації без потреби у великих знімальних групах. Такий підхід розширює арсенал візуальної мови й надає українському кіно та анімації інструменти світового рівня.

У документальних фільмах, особливо тих, де йдеться про особисті спогади або історичні події, все частіше застосовують анімацію як художній засіб візуалізації минулого. Такий підхід дозволяє показати сцени, для яких не існує відео- або фотодокументів, або ж ті, які неможливо відтворити зйомками.

Анімація у цьому контексті стає своєрідним «вікном у пам’ять» — вона допомагає передати атмосферу, емоційний настрій, деталі середовища чи внутрішні переживання героя. Застосування мультиплікаційних технік надає гнучкість у зображенні суб’єктивного бачення подій, зберігаючи при цьому документальну правдивість.

Особливо актуальним це є для фільмів про війну, депортації, дитячі спогади або інші трагічні періоди історії України. Анімація дозволяє обережно та водночас глибоко занурити глядача в ті події, створюючи емоційний зв’язок і посилюючи вплив розповіді. Це відкриває нові горизонти для українських кінематографістів, які прагнуть осмислити минуле мовою сучасних візуальних технологій.

Сучасні інструменти дають змогу дизайнерам і митцям реалізовувати амбітні проєкти з мінімальними затратами часу та ресурсів. Програми для цифрової графіки (Adobe Illustrator, Procreate, Figma), 3D-дизайну (Blender, Cinema 4D), а також платформи для генеративного мистецтва та кодування (TouchDesigner, Processing) стали невід'ємною частиною творчого процесу. Крім того, штучний інтелект у вигляді нейромереж (наприклад, Midjourney або DALL·E) активно використовується для генерації ідей та візуального контенту, що дозволяє досліджувати нові візуальні мови.

Цифрові інструменти не лише розширюють межі творчості, а й формують нові парадигми професійної діяльності у сфері креативних індустрій. Їхнє впровадження у практику та освіту дизайнерів, митців, креативних підприємців є необхідною умовою адаптації до викликів цифрової епохи. Отже, розвиток креативних індустрій в Україні повинен базуватись на системному впровадженні цифрових інструментів та створенні сприятливого середовища для інноваційної творчості.

Список використаних джерел

1. Безклубенко С. Відеологія. Основи теорії екранних мистецтв. К.: Альтерпрес, 2004 –328 с.

2. Дерман Л.М, Вовк А. А. Технологічна освіта дизайнерів в умовах війни // XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Технологічна освіта: сучасні реалії та перспективи розвитку», присвяченої пам'яті академіка Дмитра Тхоржевського, Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова, 23 лютого 2024 року
3. Дерман Л.М, Вовк А. А. Цифрові тренди. Виклики та можливості для України та світу // збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, Ломжа - Харків, 14 березня 2024. С. 124-128 DOI: 10.58246/OIMD8414

Ієвлев Марко Вікторович
магістр І курсу,
спеціальності «022-Дизайн»

Науковий керівник:
асистент кафедри дизайну
Охман Наталія Ігорівна

Візуальна символіка бренду: логотип як стратегічний інструмент комунікації

У сучасному візуальному просторі логотип є першим елементом, який ідентифікує компанію. Саме він формує перше враження про бренд і слугує базисом для його айдентики. Дослідження показують, що візуальні образи значно краще запам'ятовуються, ніж текстова інформація, тож логотип відіграє вирішальну роль у комунікації з аудиторією [1].

Вдалий логотип має відповідати кільком критеріям: бути унікальним, простим, гнучким до адаптації, актуальним і таким, що відображає цінності бренду. Його завдання – не лише ідентифікувати, а й викликати емоційну реакцію, що сприятиме формуванню лояльності споживача.

Види логотипів поділяються на текстові, символічні, комбіновані, абстрактні та емблеми. Кожен із них має свої переваги в залежності від цілей бренду та цільової аудиторії. Ключовими елементами є шрифт, колір, форма, символіка та композиція – усі вони формують гармонійну структуру знака.

Процес створення логотипу включає декілька етапів: аналіз ринку й конкурентів, дослідження цільової аудиторії, генерація концепції, створення ескізів, вибір кольорової гами та шрифтів, цифрове опрацювання, тестування, адаптація та впровадження у бренд-систему.[2] Професійний підхід на кожному з цих етапів дозволяє створити не просто візуальний знак, а стратегічний елемент бренду.

На етапі дослідження важливо не лише проаналізувати конкурентів, а й виявити візуальні патерни та емоційні маркери, що можуть впливати на сприйняття майбутнього логотипу. Формування ідеї ґрунтується на візуальній метафорі, яка передає суть бренду, його цінності та характер. Концепція трансформується в кілька варіантів ескізів, серед яких обирається найперспективніший для подальшого опрацювання.

Під час цифрового опрацювання логотипу дизайнер працює з формою, балансом і композицією, дбає про відповідність принципам типографіки та колористики. Колір і шрифт мають відповідати характеру бренду, а також забезпечувати зчитуваність і впізнаваність у різних форматах. Логотип проходить тестування в реальних умовах використання: на сайтах, упаковці, рекламних матеріалах.[3] Лише після цього відбувається фінальне впровадження.

Логотипи змінюються з часом. Їх еволюція відображає зміни у візуальній культурі, технологіях і потребах аудиторії. Тренд останніх років – до мінімалізму, спрощення форм і

гнучкості використання у цифровому середовищі. Водночас зростає роль адаптивних і динамічних логотипів, які здатні змінювати вигляд у залежності від контексту, платформи чи пристрою.

Особливої актуальності в сучасному дизайні набуває концепція «живого логотипу» – динамічної айдентики, яка здатна змінювати свою форму, кольори, елементи або анімацію в межах єдиної візуальної системи. Такий підхід дозволяє брендам краще адаптуватися до мінливих умов комунікації в цифрову епоху та взаємодіяти з аудиторією на глибшому рівні. Живий логотип не просто привертає увагу, він демонструє відкритість бренду до інновацій, гнучкість і актуальність. На відміну від традиційних логотипів, які є незмінними та фіксованими, динамічна айдентика створює відчуття руху, енергії та безперервного розвитку.

У цифрову епоху логотип виконує не лише ідентифікаційну функцію, а й комунікативну, емоційну та інтерактивну. Він є одним з ключових елементів цифрової айдентики бренду, використовується у вебдизайні, мобільних додатках, соціальних мережах, e-commerce платформах, відео, цифровій рекламі та навіть віртуальній чи доповненій реальності. Впровадження анімованих логотипів, мікроанімацій, а також адаптивних версій для різних пристроїв і середовищ стало новим стандартом, який забезпечує гнучкість та підвищує ефективність візуального повідомлення.

Крім того, з розвитком Web3, блокчейн-технологій і NFT, логотипи набувають нового виміру, вони стають частиною цифрових активів, що можуть персоналізуватися або бути інтерактивними. Це відкриває нові можливості для побудови бренду, особливо в середовищі, де користувачі очікують високого рівня залученості та естетичної якості контенту. У цьому контексті логотип стає не просто зображенням, а своєрідною платформою для візуального та ідеологічного діалогу з цільовою аудиторією.

Таким чином, логотип – це більше, ніж декоративний елемент чи фірмовий знак. Це стратегічний інструмент бренду, який допомагає формувати унікальний візуальний образ, підтримує цілісність комунікації, відображає цінності компанії та слугує ефективним засобом візуального впливу на свідомість споживача. Його ефективність визначається не лише естетикою, а й здатністю до адаптації, взаємодії та відповідності вимогам сучасного візуального середовища.

Сучасні логотипи дедалі частіше проєктуються з урахуванням принципів UX/UI дизайну, що дозволяє не лише створити впізнаваний візуальний образ, але й забезпечити зручність сприйняття в цифрових інтерфейсах. Це особливо важливо в умовах багатоплатформної присутності брендів, де логотип має гармонійно виглядати як на екрані смартфона, так і в друкованій продукції, на білборді чи в доповненій реальності.

Водночас зростає важливість варіативності логотипу – можливості його використання у вигляді повної версії, іконки, монохромної адаптації або even-only типографічної форми. Такі підходи дозволяють брендам зберігати візуальну цілісність, не втрачаючи при цьому гнучкості в комунікації. Саме тому все більше компаній звертаються до створення логосистем – цілісних наборів логотипів, що передбачають адаптацію до різних умов застосування.

Крім того, важливу роль у сучасному логотипотворенні відіграє штучний інтелект та генеративні інструменти дизайну. Вони дозволяють автоматизувати частину процесу створення логотипу, зокрема генерацію ескізів, підбір шрифтів та кольорових палітр. Такі інструменти особливо корисні на етапі пошуку концепцій або для створення тестових прототипів.

У науковому і практичному контексті це підтверджує необхідність поєднання класичних принципів айдентики з сучасними технологіями та креативними підходами. Вивчення еволюції логотипу – від статичної емблеми до адаптивної цифрової сутності дозволяє краще зрозуміти тенденції розвитку візуальної культури та сформувати ефективні дизайнерські рішення, що відповідають викликам часу.

Список використаних джерел

1. Коваленко А. В. Основи брендингу: логотип і фірмовий стиль як елементи візуальної ідентичності : навчальний посібник. А. В. Коваленко. Київ: Ліра-К, 2021. 168 с.
2. Білець Д. Ю. Логотип як складова фірмового стилю. Поліграфічні, мультимедійні та web-технології : матеріали Молодіжної школи-семінару IX Міжнар. наук.-техн. конф., (14-28 травня 2024 р. Харків), Харків: Друкарня Мадрид, 2024. С. 194–195.
3. Wheeler A. Designing Brand Identity: An Essential Guide for the Whole Branding Team. Hoboken: John Wiley & Sons, 2017. 320 p.

Кузьменко Владислав Владиславович
аспірант ІІ року навчання
Спеціальності 014 Середня освіта
(Трудове навчання, технології)
Сугейко Іван Олексійович
аспірант ІІ року навчання
Спеціальності 014 Середня освіта
(Трудове навчання, технології)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Харламенко Валентина Борисівна

Навчання LLM на власних даних для використання як асистента викладача технічних наук

Великі мовні моделі (LLM) здатні трансформувати викладання технічних дисциплін. Їх можна адаптувати до локального контексту за допомогою одного з трьох підходів: fine-tuning, instruction-tuning і retrieval-augmented generation (RAG). Ми стисло розглянемо суть кожного методу та їхню ефективність у освітній галузі. Fine-tuning: повне або часткове донавчання всієї моделі на новому корпусі даних. Дає можливість вбудувати специфічні знання без використання зовнішніх джерел. Вимагає великих обчислювальних ресурсів. Instruction-tuning: спеціалізований fine-tuning, що навчає модель слідувати інструкціям. Дає змогу налаштувати стиль, мову, логіку подачі інформації. Потребує менших обсягів даних і часу на навчання. Хороші результати при обмежених ресурсах. RAG: інтеграція LLM із зовнішньою базою знань. Відповіді генеруються на основі інформації, знайденої в релевантних документах. Не змінює параметри моделі. Забезпечує оновлюваність і прозорість відповідей.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця різних методів донавчання LLM

Критерій	**Fine-tuning**	**Instruction-tuning**	**RAG**
Обчислювальні ресурси	Потребує потужної GPU, великих обсягів пам'яті та часу на тренування.	Використання LoRA або QLoRA знижує вимоги порівняно з fine-tuning	Мінімальні вимоги: достатньо процесора і RAM
Необхідність навчання	Повне перенавчання частини або всієї моделі.	Часткове донавчання невеликої кількості шарів або адаптерів.	Тільки підготовка бази знань.
Гнучкість і	Зміни в знаннях	Поведінка оновлюється,	Нові документи

оновлення	вимагають повторного навчання моделі.	але факти залишаються фіксованими.	додаються без перенавчання.
Контекстна ємність	Обмежена розміром моделі.	Так само як у FT – залежить від архітектури моделі.	Дещо менша – передає дані в контекст
Адаптація стилю/поведінки	Складна, потребує великих обсягів добре розмічених даних.	Ефективна:поведінка адаптується з невеликим набором інструкцій.	Обмежена: стиль відповіді змінити важко без зміни самої моделі.
Актуальність інформації	Без оновлення модель застаріває.	Так само, як і fine-tuning.	Актуалізується при оновленні документів.
Складність реалізації для викладача	Висока: потрібні знання ML, інфраструктура, досвід з LLM.	Середня: потрібно розуміння підказок, інструкцій, адаптерів.	Низька: конфігурується через прості інструменти

Аналітика й рекомендації. RAG доцільний у випадках, коли потрібна робота з великим обсягом динамічної інформації без перенавчання моделі. Ідеальний для відповіді на питання здобувачів освіти за змістом навчальних матеріалів. Instruction-tuning рекомендований для адаптації моделі до педагогічного стилю спілкування, структури відповідей, мови викладання. Забезпечує більшу передбачуваність та точність у відповідях. Fine-tuning варто застосовувати лише при необхідності глибокої інтеграції знань у модель або для специфічних задач, де RAG і instruction-tuning є недостатніми. Приклад — автоматизація рішення типових задач з обов'язковим дотриманням заданого алгоритму.

Для створення асистента викладача доцільно поєднати instruction-tuning (адаптація поведінки) з RAG (пошук інформації). Такий підхід забезпечує баланс між гнучкістю, актуальністю та витратами ресурсів. Останнє покоління моделей, зокрема LLaMA 3, забезпечує покращену контекстну ємність, стабільність та якість відповіді, що робить їх оптимальними кандидатами для локального використання в освітніх цілях.

Приклади використання в технологічній освітній галузі:

1. Асистент з лабораторного практикуму: система, що відповідає на питання студентів щодо послідовності виконання лабораторної роботи, налаштування обладнання, інтерпретації результатів. Застосовується RAG з інструкціями та методичками кафедри.
2. Генератор тестових завдань: інструкційно донавчена модель, яка генерує варіанти контрольних питань за темою, дотримуючись визначених критеріїв складності та структури.
3. Автоматичний консультант зі схемотехніки: поєднання RAG та instruction-tuning. Студент задає питання, наприклад: "Що буде, якщо змінити опір R2 в такій схемі?", і система відповідає з урахуванням контексту з бази знань.
4. Тлумач термінів: інтерфейс, де студент вводить термін, а модель надає визначення з урахуванням курсу та рівня знань (наприклад, різниця між "індуктивністю" для першокурсника і аспіранта).
5. Генерація пояснень до формул: на основі RAG+prompting, модель пояснює фізичний зміст формул або проводить розрахунки з поясненнями кроків, наближаючи функціонал до репетитора.

Отож, навчання LLM на власних даних для використання як асистента викладача сприяє адаптації моделі до педагогічного стилю спілкування, структури відповідей, чіткої мови викладання, забезпечує більшу передбачуваність та точність у відповідях.

Список використаних джерел

1. Meta Platforms, Inc. LLaMA 3 Technical Overview [Електронний ресурс]. 2024. Режим доступу: https://ai.meta.com/llama/.
2. Dettmers T., Pagnoni A., Holtzman A., Zettlemoyer L. QLoRA: Efficient Finetuning of Quantized LLMs [Електронний ресурс] // arXiv preprint arXiv:2305.14314. 2023. – Режим доступу: https://arxiv.org/abs/2305.14314.
3. LangChain. Retrieval-Augmented Generation (RAG) [Електронний ресурс]. 023. Режим доступу: https://docs.langchain.com.
4. Hugging Face. Instruction Tuning with LoRA [Електронний ресурс] // Hugging Face Blog. – 2023. – Режим доступу: https://huggingface.co/blog.

Федюк Олександр Миколайович
аспірант ІІ року навчання
спеціальність 014 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук
доцент
Трегуб Ольга Дмитрівна

Культура співпраці у навчанні технологіям: роль логістики у формуванні командної роботи

У сучасному світі технологій, де інновації відіграють ключову роль у формуванні конкурентоспроможності підприємств, особливо важливим стає розвиток навичок ефективної командної роботи. Культура співпраці є основою успішної взаємодії між членами команд, а логістика, як складова частина бізнес-процесів, наочно демонструє важливість координації, комунікації та спільного прийняття рішень у реальних умовах. Логістичні процеси містять безліч викликів та ситуацій, які потребують колективного розв'язання Саме тому їх інтеграція у навчальний процес технологічної освіти може стати потужним інструментом для формування інноваційних, готових до співпраці фахівців.

Культура логістики є важливим елементом сучасної освіти, особливо в галузі технологій. Вона не лише включає в себе знання та навички, які стосуються управління постачанням та доставкою товарів, але й формує цінності, які підтримують ефективну взаємодію, співпрацю та інноваційне мислення. Однією з основних ролей культури логістики в навчальному процесі є те, що вона забезпечує студентів практичними знаннями про основи організації бізнес-процесів. Студенти отримують можливість вивчати, як відбуваються різні етапи логістичного процесу, включаючи планування, контроль та виконання, що є важливим для створення конкурентоспроможних фахівців [1].

Крім того, культура логістики сприяє розвитку навичок командної роботи і спільного прийняття рішень, оскільки вона вимагає активної взаємодії між учасниками в умовах складного середовища. Студенти, працюючи над логістичними проектами, навчаються визначати обов’язки, розподіляти ресурси та адаптуватися до зміни умов. Це формує у них не лише технічні вміння, а й міжособистісні навички, такі як комунікація, співпраця і управління конфліктами. Такі навички є особливо актуальними в умовах динамічних ринкових умов, де команда повинна швидко реагувати на зміни.

Окрім практичних аспектів, культура логістики також допомагає формувати цінності та етичні принципи, важливі для майбутніх фахівців. Вона підкреслює необхідність

відповідального ставлення до ресурсів, екологічних аспектів та соціальних обов'язків. Завдяки цьому студенти вчаться приймати зважені рішення, враховуючи не лише економічні, але й соціальні та екологічні наслідки своїх дій. Таким чином, культура логістики в навчальному процесі не лише готує студентів до професійної діяльності, але й формує особистісні якості, які допоможуть їм стати успішними і свідомими громадянами.

Впровадження логістичних процесів у навчальний процес може здійснюватися через різноманітні методи, які сприяють інтеграції теоретичних знань з практичними навичками. Один з ефективних підходів - ***проектне навчання***. Викладачі можуть організовувати студентів у команди для роботи над реальними логістичними проектами, такими як розробка бізнес-плану для нового продукту з урахуванням всіх етапів логістичного ланцюга. Це дозволяє студентам застосовувати знання на практиці, розвивати навички управління проектами, а також навчатися працювати в команді, розподіляючи обов'язки відповідно до сильних сторін кожного учасника [3].

Іншим важливим методом є використання ***кейс-стаді.*** Аналіз реальних ситуацій з практики логістичних компаній дозволяє студентам вчитися на досвіді тих, хто вже працює у цій сфері. Викладачі можуть обирати конкретні приклади успішних або невдалих логістичних стратегій, які студенти повинні проаналізувати, виділити ключові фактори успіху та визначити можливі ризики. Це не лише стимулює критичне мислення, але й сприяє розвитку аналітичних навичок, необхідних для ухвалення обґрунтованих рішень у майбутній професійній діяльності [3].

Не менш важливим методом, є ***інтеграція технологічних інструментів*** у навчальний процес. Використання програмного забезпечення для управління логістикою, таких як системи управління транспортуванням (TMS) або програм для прогнозування попиту, дозволяє студентам отримати практичний досвід роботи з інструментами, які широко використовуються в індустрії. Це забезпечує не тільки практичну підготовку, а й знайомство з інноваціями та тенденціями, що існують у сфері логістики, готуючи студентів до швидко змінюваного ринку праці [3].

Впровадження культури співпраці в навчальний процес має безліч переваг, які сприяють загальному розвитку студентів і покращують якість освітнього процесу. По-перше, культура співпраці стимулює взаємодію і комунікацію між учасниками навчального процесу. Коли студенти активно залучені у спільні проекти, вони вчаться обмінюватись ідеями, дискутувати та слухати один одного. Це розвиває вміння ефективно комунікувати, що є важливим у будь-якій професії. Студенти, які співпрацюють, частіше знаходять креативні рішення для складних завдань, оскільки різноманітність думок і підходів стимулює інноваційність.

По-друге, формування культури співпраці позитивно впливає на особистісний розвиток студентів. Спільна робота над проектами дає можливість студентам розвивати свої соціальні навички, такі як лідерство, емпатія та конструктивне вирішення конфліктів. Це особливо важливо в умовах сучасного світу, де вміння працювати в колективі є однією з ключових вимог роботодавців.

По-третє, реалізація культури співпраці в навчанні сприяє підвищенню ефективності навчання. Студенти, які працюють у команді, стають більш мотивованими та відповідальними за досягнення загальних цілей. Залучення до групової роботи також допомагає зменшити стрес і підвищити задоволеність від навчання, оскільки студенти відчувають підтримку з боку однокласників і отримують можливість покращувати свої навички в безпечному та заохочувальному середовищі. У результаті, така культура створює здорову та продуктивну атмосферу, що сприяє досягненню високих результатів у навчанні.

Створення середовища, де студенти можуть активно взаємодіяти, обмінюватись ідеями та вирішувати спільні завдання, не тільки підвищує їхні знання та навички, але й сприяє розвитку соціальних компетенцій, таких як лідерство, комунікація та командна робота. Завдяки цьому студенти отримують не лише теоретичні знання, а й практичний досвід, який є необхідним для успішної кар'єри [2].

Отже, інтеграція культури логістики в освітні програми не лише готує студентів до професійного успіху, але й сприяє створенню свідомих, соціально відповідальних громадян. Саме такий підхід забезпечує готовність молоді до співпраці і спільного вирішення викликів у динамічному та швидко змінному світі, роблячи їх не тільки конкурентоспроможними фахівцями, а й активними учасниками суспільства.

Список використаних джерел

1. Григорак М. Ю., Карпунь О. В. Логістичне обслуговування: [навч.посіб.] Київ: НАУ, 2007. 160 с.
2. Заборська Н. К., Жуковська Л. Е. Основи логістики: навчальний посібник. Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2011. 216с
3. Лівщиць В. Л. Педагогічна логістика / В. Л. Лівщиць // Сб. Полісветіе. – Кохтла Ярве, 2007. – № 1. – С. 72–79.

Ткачук Анастасія Миколаївна,
магістр І
спеціальності 014.10 Середня освіта
(Трудове навчання та технології і інформатика)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Коломієць Микола Борисович

Стан використання інформаційно-цифрових технологій на уроках трудового навчання і технологій

Сучасне суспільство характеризується стрімким розвитком цифрових та інформаційних технологій, що створює нові можливості для вдосконалення освітнього процесу. Освіта має відповідати викликам часу, забезпечуючи здобувачів освіти необхідними компетенціями для ефективного функціонування в інформаційному суспільстві. Відповідно до концепції Нової української школи, Державних стандартів базової загальної середньої освіти та профільної середньої освіти учні мають оволодіти рядом ключових компетентностей, серед яких і інформаційно-цифрова компетентність [1].

Систематичне використання ІКТ на уроках технологій дозволяє значно підвищити ефективність навчального процесу, зробити його більш інтерактивним, різноманітним і наближеним до реальних умов. Цифрові інструменти сприяють формуванню у школярів критичного мислення, творчих здібностей, практичних навичок, необхідних для подальшого навчання та професійної діяльності.

Мета нашої наукової розвідки – визначення рівня впровадження цифрових технологій у навчальний процес, виявлення основних проблем та бар'єрів, що заважають їх ефективному використанню, а також самооцінка рівня цифрової компетентності педагогів.

Дослідна робота проводилася на базі закладів загальної середньої освіти Київської та Сумської областей та міста Київ.

Окрім анкетування, було проведено спостереження за проведенням уроків із використанням цифрових технологій. Це дозволило оцінити реальну практику їх впровадження, способи взаємодії учнів з цифровими інструментами та рівень зацікавленості учнів у такому форматі навчання.

Опитування проводилося у форматі онлайн-анкетування з використанням Google Forms.

Серед вчителів 29% респондентів мають стаж до 3 років, 43% - мають досвід роботи від 3 до 10 років, по 14% респондентів зі стажем вд10 до 20 років і більше 20 років. Такий розподіл дозволяє оцінити ставлення як молодих педагогів, так і досвідчених вчителів до використання цифрових технологій.

Важливу роль в успішному застосуванні цифрових технологій в освітньому процесі належить підвищенню кваліфікації, оскільки оновлення цифрових інструментів, що використовуються у освітньому процесі є дуже стрімким. Результати опитування про проходження курсів підвищення кваліфікації з цифрових технологій за останні 3 роки показало, що не всі вчителі приділяють цьому достатню увагу. Аналіз анкет показав, що саме вчителі зі стажем менше 3 років не пройшли підвищення кваліфікації з цифрових технологій протягом 3 років.

Оцінюючи рівень власної цифрової грамотності жоден із опитаних учителів не оцінив його на високий. 57% опитаних учителів технологій вважають, що володіють середнім рівнем цифрової грамотності, 28% - достатнім рівнем, 15% вчителів вважають свій рівень володіння цифровими інструментами в навчанні низьким. Якщо проаналізувати самооцінку рівнів володіння цифровими освітніми інструментами у співставленні з педагогічним стажем, то про достатній рівень володіння заявили лише вчителі зі стажем до 3 років. Високий рівень володіння цифровими технологіями не вказав жоден респондент. Це свідчить про необхідність вдосконалення підготовки вчителів технологій до використання цифрових ресурсів у освітньому процесі школи.

Аналізуючи частоту використання ІКТ на уроках технологій більше половини опитаних зазначили про використання декілька разів на місяць, що однозначно не достатньо для успішного формування в учнів інформаційно-цифрової компетентності.

Лише 15% опитаних учителів технологій використовують ІКТ кілька разів на тиждень, і жоден не використовує їх на кожному уроці. Позитивним є той факт, що немає вчителів, які б не використовували ІКТ взагалі.

Найбільш часто вчителі технологій використовують такі цифрові інструменти:

- 100% вчителів застосовують презентації (PowerPoint, Prezi, Canva).
- 100% звертаються до відеоматеріалів (YouTube, EdEra).
- 28% використовують онлайн-тести (Kahoot, Google Forms, ClassTime).

Проте такі цифрові ресурси, як програми для моделювання (Tinkercad, AutoCAD, SketchUp), віртуальні лабораторії (PhET, Arduino Simulator) не використовуються жодним із опитаних вчителів.

Однак один із вчителів у відкритій відповіді зазначив, що у своїй роботі використовує онлайн тести в Teams, онлайн ресурс для 3D моделювання https://roomtodo.com

Відповідь на питання анкети “Які труднощі ви відчуваєте під час використання цифрових технологій?” окреслила головні проблемами, з якими стикаються вчителі при використанні ІЦТ, є:

- Відсутність часу на підготовку матеріалів (100% опитаних).
- Недостатня технічна база школи (70%).
- Недостатній рівень цифрової компетентності вчителя (30%).
- Недостатній рівень цифрової компетентності учнів (30%)

Ці фактори значно впливають на можливість ефективного впровадження цифрових технологій у навчальний процес. За результатами бесід 100% респондентів зазначили, що в майстернях відсутнє стаціонарне обладнання для використання ІКТ. Це викликає додаткове навантаження на вчителя у зв’язку з необхідністю постійного монтажу і демонтажу обладнання, а також можливі накладки з використанням спільної комп’ютерної техніки.

Усі опитані вчителі (100%) висловили зацікавленість у підвищенні рівня цифрової компетентності. Це свідчить про усвідомлення педагогами важливості цифрових навичок та їхнього розвитку для якісного навчального процесу.

Висновок. Використання ІКТ на уроках технологій є недостатнім, про що свідчить доволі низька частота його застосування. Серед причин такого стану головними, на наш погляд, є:

- недостатній рівень володіння ІКТ вчителями технологій, що призводить до великих затрат часу на підготовку до використання ІКТ та неможливістю використання найновіших розробок в галузі освітніх цифрових продуктів;
- низький рівень забезпечення шкільних майстерень сучасними засобами навчання (інтерактивні панелі, інтернет, 3D принтери тощо), що призводить до епізодичності їх використання.

Список використаних джерел

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. //База даних «Законодавство України / КМ України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text (дата звернення 14.01.2025)

Скуратович Роман Олексійович
Студент ІІ курсу
Спеціальності
014.10 Середня освіта
(Трудове навчання, технології і інформатика)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Харламенко Валентина Борисівна

Формування в учнів/учениць однієї з ключових компетентностей НУШ на уроках технологій через мультипредметні зв'язки

Світ все активніше зводиться до глобалізації та уніфікації, світова комунікація здійснюється в більшості англійською мовою. Імпортні товари, ПЗ, технічна література, тощо – у переважній більшості випадків має англійську версію, а от перекладу українською може й не бути. Крім того багато сучасних професій потребують впевненого знання англійської мови. Отож знання англійської є важливим у освітньому процесі й не лише, як же краще її розвивати?

Одним із дієвих способів удосконалення володіння іноземною мовою, є використання мультипредметних зв’язків. Такий підхід передбачає включення елементів англійської мови під час вивчення інших навчальних предметів, в тому числі й на уроках технологій.

Ступінь інтеграції може варіюватись у залежності від спрямованості школи, матеріального забезпечення та особливостей навчального предмету. Так взаємодія мов може бути як поверхневою (мала інтеграція), наприклад, додавання цитат, визначень, термінів, тощо англійською поруч з українським варіантом. В такому разі учні/учениці будуть підсвідомо читати обидва варіанти та пов’язувати їх формуючи поверхневе розуміння граматики, розвивати словниковий запас та нормалізувати використання англійської у своєму світогляді. Так і більш глибоким: використання ПО з англійською мовою інтерфейсу, перегляд навчальних відео та фільмів іноземною (з або без українських субтитрів), тощо. Наприклад декілька уроків з технологій можна присвятити термінам, визначенням та описам. В поєднанні з подвійними визначеннями у підручниках та використанню англійської термінології на уроках технологій знання будуть не лише залишатись на рівні теорії, а активно закріплюватись на практиці.

Звісно, не кожен навчальний предмет підходить для такої інтеграції, а ось інформатика та технології в свою чергу, навпаки, є одними з найкращих предметів для такої взаємодії. ПЗ має як візуальний так і текстовий інтерфейс (картинка на кнопці та підпис), до того ж всі інструменти виконують певні операції й з невеличкою практикою зв'язки будуть формуватися самі собою за принципом: необхідна дія – кнопка – візуальна інтерпретація – підпис. В ході роботи скорочуючись до: необхідна дія – підпис, і на кінець: необхідна дія = визначення (іноземною мовою). Абстракте мислення людини здатне самостійно формувати логічні ланцюжки, заповнювати прогалини в інформації завдяки контексту та досвіду. В цьому можна переконатись дивлячись на змагання з лінгвістики, де учні шляхом побудови логічних схем та виявлення закономірностей віднаходять сенс невідомої їм мови, значення слів, особливості граматки, тощо. Занурюючи учнів/учениць в умови де їм необхідно зрозуміти іноземну мову для роботи забезпечить природнє поступове вивчення, а в купі з уроками англійської та великим контекстним фоном це призведе до вагомого збільшення ефективності вивчення іноземної мови та до формування звички сприймати та використовувати цю мову.

Отже, інтеграція англійської мови на уроках технологій сприятиме їх мотивації, оскільки дозволяє їм бачити реальне застосування мови в науці, техніці та повсякденному житті. Таким чином, використання мультипредметних зв'язків для покращення знань з англійської мови на уроках технологій відповідає сучасним вимогам до освітнього процесу, забезпечує міждисциплінарну інтеграцію та стимулює інтелектуальний розвиток учнів/учениць.

Список використаних джерел

1. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Council of Europe, 2001.
2. Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. – Cambridge University Press, 2010.
3. Dudeney G., Hockly N. How to Teach English with Technology. – Pearson Education Limited, 2007.

Романець Анна
студентка ІІІ курсу
спеціальності 014.10 Середня освіта
(Трудове навчання та технології і інформатика)

Науковий керівник
викладач кафедри технологічної освіти
Полевик Роман Юрійович

Перспективи розвитку комп'ютерної графіки та дизайну в поєднанні з інноваційними технологіями

Світ комп'ютерної графіки та дизайну стрімко змінюється під впливом інноваційних технологій. Перед нами відкриваються безмежні можливості для творчості, експериментів і створення нових реальностей. Майбутнє належить тим, хто вміє поєднувати мистецтво і технології, мислити сміливо і діяти гнучко. Комп'ютерна графіка перестає бути просто інструментом — вона стає мовою, якою ми спілкуємося зі світом майбутнього [2].

Інноваційні технології визначають нові горизонти розвитку комп'ютерної графіки та дизайну. Їх інтеграція у творчі процеси сприяє не лише вдосконаленню технічних

можливостей, а й формує нові підходи до візуальної комунікації. В умовах стрімких змін надзвичайно важливо розвивати гнучкість мислення, технологічну обізнаність і здатність до постійного навчання. Майбутнє графіки і дизайну — за поєднанням креативності, інновацій та відповідальності перед суспільством. [1].

Комп'ютерна графіка і дизайн — динамічні галузі, що стрімко змінюються завдяки технологічним інноваціям, тому важко перебільшити важливість адаптації дизайнерів до нових інструментів і форматів. Інноваційні технології розширюють можливості комп'ютерної графіки та дизайну. Дизайнерам майбутнього потрібно буде поєднувати креативність із технологічними знаннями.

Перспективи розвитку комп’ютерної графіки та дизайну з інноваційними технологіями:

- Технології трансформують дизайн: VR, AR, AI, 3D-друк і хмарні сервіси кардинально змінюють підходи до створення графіки і візуального контенту.
- Штучний інтелект розширює можливості творчості: автоматизація рутинних завдань дає дизайнерам більше часу для креативу і стратегічного мислення.
- Віртуальні світи та доповнена реальність стають новими майданчиками для роботи дизайнерів: виникають нові спеціалізації й формати.
- 3D-моделювання інтегрується у виробництво і медицину: відкриваючи шлях до персоналізованих продуктів і рішень.
- Хмарні платформи стимулюють глобальну співпрацю: об'єднуючи дизайнерів незалежно від їх місцезнаходження.
- Фотореалізм і нові методи рендерингу створюють нові стандарти якості в кіно, іграх, рекламі.
- Екологічність та сталий розвиток стають новим трендом: дизайнери шукають способи мінімізувати вплив цифрової продукції на довкілля.
- Майбутнє дизайну – це синтез креативності та технологій, здатність швидко адаптуватися і працювати з інноваційними інструментами.

Використання знань комп’ютерного дизайну сприяє підвищенню ефективності навчання [4].

У сучасному світі комп’ютерна графіка та дизайн відіграють ключову роль у розвитку культури, технологій та бізнесу. Завдяки стрімкому впровадженню інноваційних технологій ці сфери переживають справжню революцію, відкриваючи нові можливості для творчості, комунікації та взаємодії з аудиторією. Саме тому надзвичайно важливо дослідити перспективи їхнього подальшого розвитку.

Інноваційні технології змінюють обличчя комп’ютерної графіки та дизайну, відкриваючи нові можливості для творчості, комунікації та впливу на суспільство. У майбутньому успішними будуть ті фахівці, які поєднуватимуть креативність із технологічною обізнаністю, вмітимуть адаптуватися до нових форматів та працювати у глобальному інформаційному просторі.

Комп’ютерна графіка стає універсальною мовою майбутнього, а дизайн — інструментом реальних змін. Комп’ютерна графіка та дизайн стрімко розвиваються під впливом новітніх технологій. Віртуальна реальність, штучний інтелект, 3D-моделювання відкривають перед фахівцями нові горизонти творчості та професійного зростання.

Отже, віртуальна та доповнена реальність змінюють підходи до створення контенту у сферах ігор, освіти та реклами.

Штучний інтелект допомагає автоматизувати рутинні завдання і генерувати креативний контент.

3D-друк інтегрується у медицину, промисловість та моду, відкриваючи можливості персоналізації.

Хмарні сервіси стимулюють міжнародну співпрацю дизайнерів в реальному часі.

Фотореалізм і нові технології рендерингу задають високі стандарти якості візуального контенту. Екологічність стає важливою частиною роботи сучасного дизайнера.

Ми стоїмо на порозі епохи, де комп'ютерна графіка і дизайн відкривають безмежні можливості для тих, хто готовий вчитися, експериментувати і створювати нове. Інноваційні технології — це не виклик, а унікальний шанс розширити свої горизонти, реалізувати найсміливіші ідеї і впливати на світ. Майбутнє належить тим, хто поєднує талант із сучасними інструментами, хто не боїться змінювати правила гри і мріяти масштабно.

Отже, майбутнє комп'ютерної графіки і дизайну — це тісна інтеграція креативності та технологій. Успіх прийде до тих, хто готовий постійно вчитися, адаптуватися і створювати нові підходи до візуальної комунікації.

Список використаних джерел

1. CAD Software Solutions. What is CAD? : веб-сайт. URL: https://www.ptc.com/en/technologies/cad

2. Архіпова, Т. Л. Вплив нових інформаційних технологій на активізацію навчально-пізнавальної діяльності підлітків. Т.Л. Архіпова. С .160-167

3. Годорожа, І. В., Стьопкін, А. В., Турка, Т. В. Використання засобів 3D моделювання на уроках трудового навчання. Духовність особистості : методологія, теорія і практика. 2016. С. 33-39.

4. Нікітіна О.В. Особливості методики викладання трудового навчання. Суми : СумДУ, 2012. С. 14-15.

Ліснічук Андрій Васильович
магістр І курсу
спеціальності 014.10 Середня освіта
(Трудове навчання та технології і інформатика)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук
доцент
Трегуб Ольга Дмитрівна

Форми та методи формування в учнів старшої школи інформаційної компетентності на уроках технологій

Сучасний світ вимагає від молоді не лише глибоких знань у конкретних галузях, але й високого рівня інформаційної компетентності. Це особливо актуально для учнів старшої школи, які стоять на порозі дорослого життя і мають підготуватися до викликів, які постануть у професійній діяльності.

Інформаційна компетентність охоплює вміння ефективно знаходити, аналізувати, оцінювати та використовувати інформацію з різних джерел, що є необхідним для прийняття зважених рішень. У цьому контексті уроки технологій стають важливим інструментом для формування цих навичок, пропонуючи учням можливість працювати з сучасними технологіями, проектами та інноваційними підходами. Заняття з технологій можуть служити платформою для розгляду реальних завдань та випробувань, з якими стикається сучасне суспільство. Через інтерактивні методи навчання, такі як проектна діяльність, групові обговорення та використання цифрових ресурсів, учні отримують можливість розвивати свої критичні та аналітичні здібності. Це не тільки посилює їхню інформаційну компетентність, але й готує до активної участі в житті суспільства, де вони можуть стати свідомими і відповідальними громадянами.

Однією з найефективніших форм роботи для формування інформаційної компетентності учнів старшої школи є ***проектне навчання***. У рамках проектів учні

працюють над реальними завданнями, які вимагають збору, аналізу та обробки інформації з різних джерел. Такі проекти можуть включати розробку інноваційних рішень для суспільних проблем або створення продуктів, що поєднують технічні знання і практичні навички. Проектне навчання стимулює учнів до самостійного пошуку інформації, критичного мислення та розвитку командних навичок, оскільки вони мають працювати в групах, планувати свій час і ресурси [1].

Наступною важливою формою є ***групова робота та дискусії***, які сприяють розвитку комунікативних навичок і умінь аргументувати свої погляди. Уроки технологій можуть бути організовані так, щоб учні мали можливість обговорювати теми, ставити запитання одне одному і спільно розв'язувати проблеми. Це формує навички роботи в команді, вміння висловлювати свої думки чітко і зрозуміло, а також слухати і враховувати думки інших. Крім того, групові дискусії забезпечують можливість для учнів обмінюватися досвідом і навчатися один у одного, що посилює якість засвоєння матеріалу.

Ще однією формою, на яку слід звернути увагу, є ***індивідуальні дослідження***. Цей підхід заохочує учнів самостійно вивчати теми, що їх цікавлять, вибирати джерела інформації та проводити невеликі дослідницькі роботи. Індивідуальні проекти можуть різнитися за формою: від написання ессе до створення візуальних матеріалів або мультимедійних презентацій. Це дозволяє їм не лише поглибити знання з певної теми, а й формує навички самостійної роботи, що є ключовими у сучасному інформаційному суспільстві.

Для ефективного розвитку інформаційної компетентності учнів старшої школи на уроках технологій важливо використовувати різноманітні методи навчання, які сприяють активному засвоєнню знань та формуванню практичних навичок. Одним з найпопулярніших і результативних підходів є ***інтерактивні методи навчання***. До них відносяться різноманітні активності, такі як кейс-стаді, рольові ігри та інші елементи, які залучають учнів до активної участі в навчальному процесі. Наприклад, у рамках кейс-стаді студенти можуть аналізувати реальні проблеми в галузі технологій, оцінювати якість інформації, приймати рішення та обґрунтовувати свої висновки. Це сприяє розвитку критичного мислення та вміння працювати з інформацією в нестандартних ситуаціях [1].

Іншим важливим методом є ***використання сучасних цифрових технологій***. Учні повинні мати можливість працювати з різними інформаційними ресурсами: науковими базами даних, електронними бібліотеками та онлайновими платформами для спільного редагування документів (як-от Google Docs або Padlet). Ці технології не лише полегшують доступ до інформації, але й розвивають навички роботи з нею. Викладачі можуть організовувати онлайн-дослідження, де учні досліджують певні теми, створюють візуалізації та діляться знаннями, що сприяє вдосконаленню їхньої інформаційної грамотності [2].

Окрім того, важливою частиною – це ***менторство та коучинг***. Залучення старшокласників або фахівців галузі до проведення майстер-класів або навчальних сесій допомагає учням отримати практичні знання та відчути реальні вимоги ринку праці. Наставники можуть ділитися своїм досвідом, розповідати про найбільш актуальні способи пошуку інформації й аналізу даних, а також давати поради щодо розвитку особистісних навичок. Це створює можливості для професійного орієнтування учнів та навчання їх практичним аспектам застосування інформації в реальному житті, що підвищує їхню готовність до майбутніх викликів [1].

Формування інформаційної компетентності в учнів старшої школи на уроках технологій є невід'ємною частиною сучасної освіти, яка сприяє підготовці молоді до динамічного і інформаційно насиченого світу. Використання різноманітних форм роботи, таких як проектне навчання, групові обговорення та індивідуальні дослідження, в поєднанні з інтерактивними методами навчання, цифровими технологіями та менторством, забезпечує ефективне засвоєння знань і розвиток практичних навичок. Це не лише

стимулює розвиток критичного мислення та навичок роботи в команді, а й підготовлює учнів до самостійного прийняття рішень у реальному житті.

Таким чином, реалізація системного підходу до формування інформаційної компетентності допомагає учням стати свідомими, відповідальними і активними громадянами, готовими ефективно використовувати інформацію для досягнення успіху у своєму особистісному та професійному розвитку.

Список використаних джерел

1. Сидоренко В. К., Терещук Г. В., Юрченко В. В. Основи техніки і технології: Навчальний посібник. Київ : НПУ, 2011. 163 с.

2. Кривонос О. М., Бірук Н. П., Торгонська А. О., Яценко О. І. Діагностика сформованості цифрової компетентності учнів старшої школи. Інформаційні технології і засоби навчання. 2023. №97 (5). С. 94-124.

Загородня Дар'я Віталіївна
студентка IV курсу
спеціальності 014.10 Середня освіта
(Трудове навчання та технології і інформатика)

Науковий керівник
старший викладач
Шатова Олена Вікторівна

Використання гейміфікації у проєктній діяльності для формування компетентностей майбутнього на уроках технологій

Сучасний світ характеризується швидкими змінами в технологіях, що впливають на всі аспекти життя, включаючи освіту. Гейміфікація, як метод навчання, що використовує ігрові елементи, має потенціал трансформувати традиційні підходи до навчання в технологічній освітній галузі і сприяє створенню середовища, в якому учні та учениці відчувають себе більш залученими й мотивованими до навчання. Вона базується на механізмах внутрішньої мотивації, оскільки дозволяє здобувачам освіти відчути прогрес і досягнення, що стимулює їх до подальших зусиль.[3]

Психолого-педагогічні підходи до підвищення ефективності навчання становлять багатовимірну систему впровадження інноваційних технологій, зосереджену на особистісно-орієнтованому навчанні, розвиток цифрових компетентностей, інтеграцію гейміфікації та мобільного навчання.[2] Дані підходи враховують, що процес навчання не лише забезпечує передачу знань, а й вимагає стимулювання пізнавальної активності та професійного зростання учнів та учениць. Л. Бандура вивчає використання інноваційних технологій у закладах вищої освіти, зазначає, що педагогічні умови для їх впровадження залежать від ефективності навчального середовища, яке сприяє залученню до освітнього процесу учнів. Її дослідження демонструє, що для підвищення результативності навчання необхідно створити середовище, в якому учні та учениці можуть інтерактивно взаємодіяти з навчальним матеріалом. В. Ю. Биков у своєму дослідженні описує заходи, які потрібно вжити для виховання в суспільства цифрової грамотності та створення інфраструктури закладів освіти для підвищення цифрової компетентності суспільства, зокрема студентів. Також, підкреслює важливість формування у громадян навичок використання цифрових технологій, що є критично численними в сучасному інформаційному суспільстві.[1]

Дослідження гейміфікації в американській освіті показали, що використання ігрових елементів може позитивно впливати на студентів та забезпечувати їхнє активне навчання та

залученість. Згідно з дослідженням, проведеним у 2017 році, студенти, які навчалися з використанням ігрових технологій, мали вищі показники успішності та були більш задоволені своїм навчанням, порівняно зі студентами, які навчалися традиційними методами. Зокрема, студенти, які брали участь у геймифікованих курсах, були більш зацікавлені в навчальних матеріалах та брали активну участь у дискусіях. У цілому, результати досліджень гейміфікації в американській освіті свідчать про те, що використання ігрових елементів може позитивно впливати на студентів, забезпечуючи їхнє активне навчання та залученість

Гейміфікація дозволяє інтегрувати ігрові елементи в процес навчання, роблячи його більш інтерактивним, цікавим і продуктивним і особливо ефективна на уроках технологій, де проєктна діяльність виконує важливу роль у формуванні компетентностей важливих для успішної кар'єри в умовах сучасного інформаційного суспільства. Використання гейміфікації в навчальні технології можна впроваджувати через такі інструменти та методи:

- Використання ігрових платформ для навчання Kahoot! та Quizizz Учні та учениці можуть змагатися між собою, отримуючи бали за правильні відповіді на питання, пов'язані з технологіями. Ігрові елементи роблять навчання цікавим, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу.
- Гейміфікація може бути інтегрована в проектно-орієнтоване навчання, де учні та учениці виконуються завдання у формі ігор або квестів. Використання платформи, таких як Classcraft , дозволяє брати участь у рольових іграх, виконуючи проєкти з технологій.
- Використання віртуальних лабораторій, таких як PhET або Tinkercad , дозволяє учням та ученицям експериментувати з технічними системами в безпечному середовищі, створюючи умови для безпечного навчання.
- Розвиток навичок програмування та алгоритмічного мислення. Використання мікроконтролерів, таких як Arduino та Raspberry Pi , разом із платформами Scratch і Python , дозволяє учням та ученицям освоювати основи програмування.

Ми бачимо, використання гейміфікації в навчанні створює умови для самостійного освоєння матеріалу та розвитку критичного мислення. Гейміфікація допомагає знижувати тривогу та стрес у учнів та учениць, що часто виникають під час вивчення складних тем. Ігрові елементи можуть створювати позитивну атмосферу, що сприяє більш відкритому та творчому підходу до навчання. Але важливо забезпечити баланс між іграми та традиційними методами навчання, адже метою є не лише розвага, а й досягнення навчальних цілей.

Результати досліджень свідчать, що впровадження гейміфікації в технологічну освіту позитивно впливає на академічну успішність. Учні та учениці, які активно беруть участь у геймифікованих процесах навчання, демонструють кращі результати в розв’язанні проєктних завдань. Завдяки ігровим елементам, таким як бали, нагороди та рівні, учні та учениці відчувають більшу мотивацію до навчання, що позитивно впливає на їхню здатність до творчих завдань. Гейміфікація також сприяє формуванню зацікавленості учнів та учениць у технічних дисциплінах. Використання інтерактивних та ігрових сценаріїв зацікавлює учнів та учениць до предмету, який у своїй програмі стимулює їх активну участь у процесі навчання. Крім того, гейміфікація сприяє розвитку навичок самостійного навчання. Ігрові елементи, такі як самооцінка та зворотній зв'язок, дозволяють учням та ученицям усвідомлювати свої сильні та слабкі сторони, що сприяє їхньому особистісному розвитку.

Формування інформаційно-комунікаційної компетентності у здобувачів освіти через гейміфікацію має бути стратегічним напрямом розвитку технологічної освіти. Використання ігрових елементів дозволяє об'єднувати традиційні методи навчання з сучасними підходами. Важливим також є підготовка вчителів до ефективного використання гейміфікаційних стратегій, що забезпечує якісну інтеграцію ігрових технологій у процес навчання.

Список використаних джерел

1. Биков В.Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. Матеріали методологічного семінару НАПН України "Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку». 4 квітня 2019 р. / За ред. В.Г. Кременя, О.І. Ляшенка. К, 2019. С.20-26. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/718692/1/Microsoft%20Word%20-%20%D0%91%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%20%D0%92_2019_2.pdf
2. Вербовецький Дмитро Володимирович, Аналіз досвіду впровадження геймифікації в освітній процес URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/
3. Островська Л.Ю Кваліфікаційна робота магістра на тему: «Підвищення мотивації та результативності учнів шляхом впровадження гейміфікації на уроках інформатики»
URL:https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/24584/1/diplom_Ostrovska_L_Yu.pdf.

Конарєв Олег Петрович
аспірант ІІ року навчання
спеціальність 014 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук
доцент
Трегуб Ольга Дмитрівна

Використання вторинних матеріалів на уроках технологій: від ідеї до реалізації

В сучасному світі, де питання екології та сталого розвитку стають дедалі важливішими, роль освіти в формуванні свідомого ставлення до використання ресурсів є надзвичайно актуальною. Школа не тільки навчає учнів базовим навичкам і знанням, а й допомагає формувати екологічну свідомість та відповідальність у молодого покоління.

Одним із ефективних способів виховання екологічної культури є використання вторинних матеріалів на уроках технологій. Ця тема відкриває широкі можливості для розвитку креативності, винахідливості та практичних навичок учнів. Використання матеріалів, які ми зазвичай вважаємо відходами, не тільки сприяє збереженню природних ресурсів, але і дозволяє учням глибше зрозуміти принципи переробки та повторного використання. Перетворення вторинних матеріалів у нові продукти стає не лише можливістю для реалізації власних творчих ідей, а й практичним уроком про важливість відповідального ставлення до природи.

Вторинні матеріали - це відходи або елементи, які більше не використовуються за своїм первісним призначенням, але можуть бути перетворені або повторно використані. Це можуть бути папір, картон, пластик, метал, скло, текстиль та інші матеріали, які раніше вважалися відходами. Вони складають значну частину сміттєзвалищ і, якщо їх правильно зібрати та обробити, можуть знайти нове життя в різних проектах. Використання вторинних матеріалів не лише зменшує обсяги відходів, а й економить природні ресурси, необхідні для виробництва нових матеріалів [2].

Можливості застосування вторинних матеріалів необмежені. Вони можуть використовуватися для створення нових предметів побуту, декоративних елементів, моделей і прототипів у навчальному процесі. Матеріали, які раніше вважалися

непотрібними, можуть бути втілені в творчих проектах учнів, сприяючи розвитку їхньої креативності, навичок і відповідального ставлення до навколишнього середовища.

Збір вторинних матеріалів - важливий етап, який вимагає правильного підходу та організації. У навчальних закладах це можна зробити через проведення акцій зі збору сировини серед учнів і їхніх родин. Доцільно також залучити громаду до цього процесу, провести інформаційні кампанії про переваги переробки та важливість збереження ресурсів, заохочуючи усіх брати участь у зборі вторинних матеріалів.

Після збору важливо правильно підготувати матеріали для подальшого використання. Це може включати очищення, сортування та організацію вторинних матеріалів у спеціальні контейнери. Учні можуть бути вчителями у цьому процесі, навчаючи, як правильно обробляти матеріали, щоб підготувати їх до використання в проектах. Підготовка вторинних матеріалів дисциплінує учнів і навчає їх практичним навичкам, які можуть бути корисними в дорослому житті.

Використання вторинних матеріалів на уроках технологій - це не просто практична діяльність, а потужний інструмент для виховання екологічної відповідальності, сталого розвитку та активної поведінки в суспільстві.

Відповідальне ставлення до ресурсів та відходів має позитивний вплив на екологію. Дослідження показують, що інформування учнів про екологічні наслідки їхньої діяльності формує у них відповідальне ставлення до вибору матеріалів на етапі їхнього навчання та у повсякденному житті [2].

Включення екологічних тем у програму уроків технологій допомагає учням зрозуміти, як їхні дії впливають на навколишнє середовище. Взаємодія з вторинними матеріалами під час навчального процесу сприяє розвитку у учнів критичного мислення та креативності. Освіта у сфері екології може бути посилена через активну співпрацю з громадами, організаціями, які займаються утилізацією відходів або переробкою матеріалів. Такі партнерства можуть створювати додаткові можливості для практичного навчання і проектної діяльності. Формування екологічної свідомості молоді є важливим для забезпечення сталого розвитку суспільства. Використання вторинних матеріалів на уроках технологій не лише сприяє реалізації освітніх цілей, але й дозволяє учням стати активними учасниками змін, спрямованих на поліпшення стану навколишнього середовища.

Проектна діяльність на уроках технологій, що ґрунтується на використанні вторинних матеріалів, є потужним засобом розвитку креативності учнів та їхніх практичних навичок. Реалізація проектів дає можливість учням не тільки теоретично засвоїти принципи переробки та сталого використання ресурсів, але й практично застосувати ці знання у своїй творчій діяльності. Важливо, щоб учні мали можливість самостійно чи у групах обирати тему проекту, що дозволяє їм реалізувати власні ідеї й ініціативу [1].

Використання вторинних матеріалів в освітньому процесі на уроках технологій має значний потенціал для формування екологічної свідомості учнів та розвитку їхніх практичних навичок. Проекти, що передбачають роботу з цими матеріалами, не лише сприяють збереженню природних ресурсів, а й виховують у молоді відповідальність за довкілля. Учні набувають знань та вмінь, які важливі не лише для їхнього навчання, а й для майбутнього суспільства в цілому.

Для ефективного впровадження використання вторинних матеріалів у навчальний процес, рекомендується:

Організувати систематичний збір вторинних матеріалів в навчальному закладі, залучаючи учнів, батьків та громаду. Це можуть бути регулярні акції або конкурсні проекти, які підвищуватимуть мотивацію до активної участі.

Інтегрувати екологічні теми в навчальну програму з технологій, активно включаючи обговорення екологічних проблем та рішень у рамках проектної діяльності. Важно, щоб ці теми були не лише теоретичними, але і практично орієнтованими.

Стимулювати креативність учнів, даючи їм можливість самостійно обирати теми проектів, що базуються на використанні вторинних матеріалів. Це буде сприяти розвитку їхньої ініціативності та власної креативності.

Залучати фахівців та організації, які спеціалізуються на переробці та екологічних практиках, для проведення семінарів та майстер-класів, що дадуть учням додаткові знання та навички.

Впровадження цих рекомендацій дозволить не лише навчити учнів практичним навичкам, а й виховати відповідальне покоління, яке дбатиме про навколишнє середовище та застосовуватиме інноваційні рішення для його збереження.

Список використаних джерел

1. Шмалєй С. В. Система екологічної освіти в загальноосвітній школі в процесі вивчення предметів природничо-наукового циклу : дис. докт. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2005. 479 с

2. Сидоренко В. К., Синявська І. В. "Екологічна освіта в Україні: теорія і практика". Харків: Основа.2012.

Дорохін Андрій
аспірант ІІ року навчання
спеціальність 014 Середня освіта
(Трудове навчання, технології)

Виробнича практика та її роль у формуванні професійних компетентностей майбутніх педагогів будівельного профілю

Актуальність теми нашого дослідження зумовлена рядом чинників, які відображають сучасні тенденції та питання розвитку освіти і будівельної галузі, і підготовкою кваліфікованих кадрів. Дефіцит найманих працівників на ринку праці, особливо в освітній і будівельній галузях, був відчутним завжди, а в період війни, яку веде російська федерація проти України, дефіцит кадрів стає що раз відчутнішим.

До питання аналізу виробничої практики звертались різні науковці, зокрема: Шахматова Т.В., Шевчук С.С., Кулішов В.С., Уйсімбаєва Н.В., Курепін В.М., Якимович Т.Д., Симонова Л.М., але питання формування компетентнісного підходу до підготовки педагогів професійної навчання, зокрема будівельного профілю, розкрите не повністю.

Традиційно система освіти часто орієнтована на теоретичну підготовку. Однак, для успішної професійної діяльності необхідною є тісна інтеграція теоретичних знань з практичними навичками. Практика на виробництві виконує роль своєрідного містка між теорією та практикою [1].

Одним із підходів до виробничої практики є застосування принципу активного навчання, в процесі якого здобувачі освіти не лише спостерігають за виробничими процесами, а й беруть у них участь. Це сприяє глибшому засвоєнню та розвитку практичних навичок. Також виробнича практика є частиною безперервного процесу навчання протягом усього життя, дозволяючи оновлювати свої знання та навички відповідно до змін у виробництві [2].

Виробнича практика відіграє важливу роль у формуванні компетентностей майбутнього фахівця, які можна поділити на три основні групи: загальні, особистісні та професійні. До загальних компетентностей відносять: самостійність; організованість; адаптивність; стресостійкість; комунікативність; критичне мислення; креативність. До особистісних компетентностей відносять: відповідальність; мотивацію; професійну етику.

Здобувачі освіти в процесі самостійної практичної діяльності повинні усвідомлювати важливість виконання своїх обов'язків та відповідальності за результати своєї роботи [2].

Професійними компетентностями, здобутими в процесі проходження виробничої практики, є: практичні навички; знання технологічних процесів; уміння вирішувати виробничих завдань; уміння працювати в команді [2].

З метою належного оцінювання ефективності проходження практики доцільно використовувати наступні критерії: ступінь досягнення мети практики (оцінюється повнота досягнень, поставлених програмою практичної підготовки); рівень засвоєння теоретичних знань (оцінюється можливість самостійного застосування отриманих теоретичних знань на практиці); розширення кругозору та професійних інтересів (на скільки практика збільшила кругозір, знання за обраною професією чи спеціальністю); формування практичних навичок (оцінка набутих на практиці навичок); розвиток особистісних якостей (оцінка розвитку відповідальності, самостійності, комунікабельності); задоволеність здобувача освіти (оцінка задоволеності здобувачем освіти результатами своєї практики).

Для якісної підготовки педагога професійного навчання, в тому числі будівельного профілю, слід додати ще й педагогічні, предметні, методичні, інформаційні і соціальні компетентності.

Таким чином можна сформувати думку, що саме ступенева підготовка дасть змогу з кваліфікованого робітника, сформувати якісного педагога професійної підготовки будівельного профілю, шляхом додавання додаткових педагогічних компетентностей за допомогою впровадження педагогічної практики [2].

Оскільки в сучасних умовах реформування освіти, економіки України і військового стану потреба в працівниках стрімко зростає, а тим більше будівельного профілю, які вкрай необхідні для відбудови соціально важливих та інфраструктурних об’єктів, то майбутнім педагогам професійного навчання необхідно впроваджувати в навчальний процес, в тому числі при проходженні практики, додаткові компетентності, які формуватимуть вміння адаптування до стрімких змін технологій та умов життя, нестандартність мислення і застосування знань і навичок, гнучкості в професійній діяльності, усвідомлення особистої відповідальності.

Висновки:

1. Ефективно спланована і проведена виробнича практика надасть змогу здобувачам освіти застосувати і перетворити раніше отримані теоретичні знання на практичні навички, формуючи при цьому необхідні компетенції для подальшої успішної професійної діяльності.
2. Організація практики, її тривалість, індивідуальні особливості здобувача освіти та його попередня теоретична підготовленість мають значний вплив на якість і ефективність подальших результатів практики.
3. Проведення педагогічної практики педагогів професійного навчання на будівельних майданчиках, дасть їм змогу виконувати функцію керівників практики і виробничого навчання за дуальною формою навчання, шо дозволить розвинути як педагогічні, так і спеціально-професійні (будівельні) компетентності за короткі терміни та з мінімальними втратами для економіки.

Список використаних джерел

1. Якимович Т.Д. Основи дидактики професійно-практичної підготовки: навчально-методичний посібник. Львів, 2013. С. 73–81.

2. Курепін В.М. Роль виробничого навчання у системі підготовки майбутніх фахівців технічного профілю. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6413/1/Тези%20Курепін%20Причерномор.%20конференція.pdf.

Бегеньов Анатолій Володимирович
студент VI курсу
спеціальності «015 Професійна освіта (Цифрові технології)»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Яшанов Сергій Микитович

Адаптивне тестування мережевих електронних навчально-методичних комплексів як педагогічна проблема

Одним із актуальних завдань на шляху розвитку електронного навчання в середовищі електронних навчально-методичних комплексів є можливість отримання якісного контенту та об'єктивної інформації про результати навчання як для самих студентів, так і для професорсько-викладацького складу. Але існують певні ризики отримання недостовірних даних про реальний рівень академічних досягнень студентів після проходження тих чи інших онлайн курсів, з одного боку, та якості самих курсів, програм, дисциплін, представлених в середовищі електронних навчально-методичних комплексів, з іншого боку. У свою чергу, це породжує багато інших питань, пов'язаних з можливістю переатестації та визнання результатів освоєння різних дисциплін, вибору аналогічного курсу в іншого викладача тощо.

Перспективною з позицій цифровізації освіти та розвитку методів машинного навчання та ефективною з точки зору досягнення індивідуалізуючого та диференціюючого ефектів є застосування сучасної теорії тестів (Item Response Theory, IRT) у контрольно-оцінювальних процедурах [2; 5]. Створювані на основі моделей IRT контрольно-навчальні системи дозволяють реалізовувати в практиці електронного навчання теоретичні положення ідей навчання та гуманізації педагогічного контролю, його адаптивності, створюючи кожному студенту ситуацію успіху [3].

Вагомим аргументом на користь використання IRT в оціночних процедурах є можливість операціоналізації концепції Л. С. Виготського про зони розвитку людини. У його роботах було доведено, що навчання має бути узгодженим із рівнем розвитку людини. Тому для входу в режим оцінювання або самооцінювання необхідно мати методику виділення завдання, оптимальних за складністю для двох рівнів розвитку – рівня актуального розвитку та зони найближчого розвитку студента. Методики диференціації завдань за складністю, засновані на апараті IRT, дозволяють сформувати для студента в індивідуалізованому режимі два кадри завдань. Один із них призначається для адаптивного навчання, а інший – для адаптивного оцінювання [1; 4].

IRT призначена для оцінки латентних параметрів випробуваних та завдань тестів на основі математико-статистичних моделей вимірювання, для яких характерні строго формалізоване подання емпіричних даних та фундаментальний теоретичний підхід. Якісне калібрування завдань, об'єднаних у банки, використання адаптивних технологій тестування, високий рівень автоматизації режиму пред'явлення завдань для навчання та контролю, оперативне реагування на відповіді студента, комп'ютерне моделювання тестів та висока інформаційна безпека є особливостями застосування систем контролю в середовищі електронних навчально-методичних комплексів.

У педагогічних тестах, які є основним інструментом вимірювань, як латентна змінна виступає рівень підготовленості, який в IRT позначається символом θ, а латентний параметр проблеми завдання – β.

Данський математик Р. Раш (G. Rash), який розглянув оптимальне співвідношення між θ і β, запропонував форму зв'язку цих параметрів як різниці $\theta - \beta$. Введення різниці для оцінок проблеми завдань і рівня підготовленості передбачає існування єдиної інтервальної

шкали з одиницею виміру, що отримала у роботах зарубіжних дослідників назву «логіт» (“logit”) [5].

Вибір математичної моделі, що описує взаємозв'язок між емпіричними результатами вимірювання та значеннями латентних параметрів θ і β, є центральним IRT. Основне припущення IRT полягає у існуванні деякої математичної моделі зв'язку між емпіричними результатами тестування і значеннями латентних параметрів θ і β, взаємодія яких у процесі тестування породжує ці емпіричні результати.

До важливих переваг використання IRT і її основі технології оцінювання в середовищі електронних навчально-методичних комплексів слід віднести [3, 4]:

1. високу ефективність, що забезпечується за рахунок мінімізації числа завдань, часу тестування в умовах, коли складність завдань у режимі самонавчання чи самооцінки оптимальна для кожного студента;
2. індивідуалізацію темпу виконання кожного завдання кожним студентам, що забезпечується адаптивними алгоритмами та відповідним програмним забезпеченням, за допомогою яких підбір чергового за складністю завдання відбувається лише після виконання попереднього завдання;
3. підвищення рівня мотивації під час самонавчання або самооцінки у слабо підготовлених студентів за рахунок виключення пред'явлення надмірно важких завдань, що сприяють зростанню фактора тривожності та почуття страху.

Поряд із вибором теоретико-методологічного обґрунтування необхідно мати банк каліброваних завдань, з якого надалі збиратимуться вимірювачі. Стандартизована форма завдань також є необхідною умовою [5].

Процедура оптимізації підбору завдань будується на оцінюванні значення різниці θ - β при доборі кожного завдання і має різний вид навчання та оцінювання. Як θ вибирається апостеріорне значення, отримане за результатами виконання піддослідним попереднього завдання. А β вибирається серед оцінок труднощі каліброваних завдань банку з розрахунком на добір спеціальних значень різниці θ – β та в рамках запланованого змісту навчання чи оцінювання.

Наведені інтервали труднощі завдань дозволяють сформувати оптимальні умови для процедури оцінювання студента в середовищі електронних навчально-методичних комплексів та забезпечують максимально можливий ефект, що розвивається при організації електронного навчання, оскільки всі розрахунки та алгоритми повинні виконуватися на основі відповідного програмного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Засоби діагностики якості вищої освіти : Стандарт освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” галузь знань 0101 Педагогічна освіта, напрям 6.010104 Професійна освіта. Комп’ютерні технології / С. М. Яшанов, Л. Л. Макаренко, Л. В. Савенкова. Київ, 2012. 154 с.
2. Конструювання тестів. Курс лекцій: навч. посіб. / Упорядники автори Л. О. Кухар, В. П. Сергієнко. Луцьк, 2010. 182 с.
3. Оксенюк І. Л. Організація діагностики та контролю знань засобами комп’ютерного тестування. *Педагогічний пошук*. 2022. № 1 (113). С. 31–34.
4. Староста В.І., Шикітка Г.М. Тестовий контроль інформаційної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти: навчальний посібник для самостійної роботи студентів. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2021. 32 с.
5. Ус Г. О. Автоматизація побудови тестів в системі управління знаннями університету : монографія / Г. О. Ус, З. М. Гадецька ; Східноєвроп. ун-т економіки і менеджменту. Черкаси, 2011. 163 с.

Кісельов Вадим Сергійович
студент VI курсу
спеціальності «015 Професійна освіта (Цифрові технології)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Дзус Сергій Борисович

Інтегративно-модульна модель віртуального лабораторного практикуму

Сучасний період розвитку нашого суспільства характеризується зростаючою значимістю цифровізації освіти. Одним із пріоритетних напрямів цифрової трансформації професійної освіти є застосування комп'ютерних технологій для формування конкретних професійних компетентностей. Це визначає необхідність використання віртуальних лабораторій у навчанні студентів галузі професійної освіти України [4].

Можна умовно виділити три основні стадії будь-якого лабораторного дослідження: спостереження, вимір, інтерпретація. Концепція віртуального лабораторного експерименту передбачає реалізацію всіх трьох стадій і повинна супроводжуватися спеціально розробленими навчальними матеріалами та моделюючими програмами, адаптованими до конкретного досвіду і які використовують найбільш сучасні досягнення науки при їх інтерпретації.

Основною особливістю, яку слід звернути увагу під час проектування змісту ВЛ, є тип орієнтовної основи дій. Відмінності в узагальненості, у повноті та способі отримання орієнтовної основи дій є підставою для виділення різних її типів. ВЛ має бути комплексним програмним забезпеченням для самостійної роботи студентів. Отже, ВЛ повинна надавати коротку інформацію з теорії, прийомів розв'язання завдань, проведення лабораторних досліджень; уможливлювати організацію самостійної роботи студента; забезпечувати можливість оперативного контролю та самоконтролю якості набутих знань, рівня сформованості ключових професійних компетентностей; прищеплювати навички дослідницької роботи студентам; бути єдиним програмним комплексом та відповідати всім сучасним вимогам побудови комп'ютерних програм; забезпечувати безпеку, яка розуміється нами як безпека від перевантажень, чужорідної та непотрібної інформації студентам, від тиску зовнішнього впливу, безпека від неправильних ходів і шляхів, дозволяє найбільш повно реалізувати фізіологічні, інтелектуальні та духовні можливості фахівця [1-3].

Зважаючи на наведене вище, інтегративно-модульна модель віртуального лабораторного практикуму може бути успішно реалізована за умови, якщо склад та тематика індивідуальних завдань на проведення віртуального лабораторного експерименту будуть сплановані з розрахунком, щоб за відведений час вони могли бути якісно виконані більшістю студентів.

Цей підхід успішно реалізується за умови дотримання наступної системи принципів формування індивідуального завдання на проведення віртуального лабораторного експерименту [1-4].

1. *Комплексний підхід до об'єктів моделювання*. Зміст індивідуального завдання має ґрунтуватися на тому, що студенту надається повна сукупність освітніх послуг, необхідних та достатніх для самостійного виконання завдання за мінімальної консультаційної підтримки викладача.

2. *Масштабне перетворення об'єктів моделювання*. Зміст індивідуального завдання передбачає, що у кожної предметної галузі вивчаються не натурні зразки, які можуть мати великі габарити та енергоспоживання, а віртуальні моделі. При цьому, якщо в процесі масштабних перетворень не були порушені критерії подібності, то реальні процеси та

об'єкти, що вивчаються на віртуальних моделях, повністю подібні і ніякого спотворення процедури вивчення даної предметної галузі не відбувається

3. *Блочно-модульна структура віртуальної лабораторії*. Зміст індивідуального завдання має дозволяти легко нарощувати та змінювати конфігурацію лабораторії в залежності від змісту робочої програми для конкретної спеціальності. У такій структурі кожен об'єкт вивчення чи група однорідних об'єктів, які утворюють розділ навчальної дисципліни, реалізується у якості типового об'єктного модуля. Набір таких типових об'єктних модулів утворює повний віртуальний комплекс з навчальної дисципліни, що програмно виконується у вигляді єдиного програмного продукту.

4. *Інтелектуалізація об'єктних модулів віртуальної лабораторії*. Зміст індивідуального завдання має передбачати дотримання наступних вимог: програмна реалізація кожного об'єктного модуля проводиться у вигляді окремої процедури, забезпечує автоматизований вибір об'єкта моделювання та формування його необхідної конфігурації відповідно до індивідуального завдання, налаштування його параметрів та режимів роботи, багатоканальний автоматизований контроль вхідних та вихідних показників, попередню обробку результатів експериментального дослідження.

5. *Колективний доступ студентів до ресурсів, які забезпечують процес моделювання*. Зміст індивідуального завдання має враховувати, що оснащення кожного інтелектуального об'єктного модуля програмно-технічними засобами мережного обміну даними дозволятиме спільний та почерговий доступ тих, хто виконує віртуальний експеримент до програмно-апаратного комплексу для успішного виконання завдання безпосередньо під час проведення лабораторного заняття.

Отже, основні концептуальні позиції ефективного використання у навчанні інтегративної моделі віртуального лабораторного практикуму передбачають: інтерактивні дії щодо виконання завдань на лабораторний експеримент, що сприяють формуванню професійних компетентностей; професійні компетентності формуються під час лабораторного експерименту в активному режимі за допомогою проблемних ситуацій, інтерактивних циклів; організація зворотного зв'язку повинна сприяти значному підвищенню ефективності обміну інформацією між об'єктом, що вивчається (ВЛ) і суб'єктом, що навчається; контроль знань під час роботи з ВЛ повинен припускати оцінку рівня сформованих професійних компетентностей у діалогічному просторі у ході проведення лабораторного експерименту.

Список використаних джерел

1. Олексюк В. П. Досвід організації віртуальних лабораторій на основі технологій хмарних обчислень / В. П. Олексюк // *Інформаційні технології в освіті : зб. наук. пр. Херсон* : Вид-во ХДУ, 2014. № 20. С. 128-138.

2. Осередчук І. Психолого-педагогічні засади використання віртуальної навчальної лабораторної роботи під час самоосвіти студентів / Іван Осередчук // *Молодь і ринок*. 2014. № 1. С. 100-103.

3. Савюк Л. О. Розробка автоматизованого лабораторного практикуму віддаленого доступу в структурі віртуального навчального середовища / Л. О. Савюк, А. О. Рогач // *Інформаційні технології та комп'ютерна інженерія.* 2015. № 3. С. 66-71.

4. Яшанов С. М. Використання віртуальних лабораторій при вивченні дисциплін технічного циклу майбутніми вчителями технологій / С.М. Яшанов // *Наукові записки* : [зб. наук. ст.] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. К., 2008. (Серія педагогічні та історичні науки). Вип. 76. С. 273-284.

Ролік Олександр Сергійович
студент VI курсу
спеціальності «015 Професійна освіта (Цифрові технології)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Братанич Андрій Анатолійович

Навчання майбутніх педагогів професійної освіти інформаційному моделюванню при розробці цифрових ресурсів

У сучасних умовах цифровізації системи-професійно-технічної освіти майбутній педагог професійної освіти є найактивнішим її учасником, тому перед його професійною підготовкою у виші стоїть завдання формування не тільки кваліфікованого викладача-предметника, а й педагога-дослідника, який готовий вирішувати актуальні педагогічні завдання сучасного етапу цифровізації освіти. Серед цих завдань особливо виділяються такі: створення методичних систем навчання, орієнтованих на розвиток інтелектуального потенціалу учня, формування умінь самостійно набувати знання, здійснювати аналітичну діяльність і діяльність зі збирання, обробки, передачі, зберігання інформаційного ресурсу, з продукування інформації; розробка дослідницьких, демонстраційних прототипів електронних засобів освітнього призначення, у тому числі освітніх програмних засобів та систем; розробка засобів та систем автоматизації процесів обробки навчального дослідницького, демонстраційного, лабораторного експерименту як реального, так і віртуального [1].

У вирішенні цих складних і комплексних завдань важливе значення має інформаційно-аналітична діяльність. На її основі майбутній педагог професійної освіти зможе вирішувати зазначені завдання за допомогою інформаційного моделювання об'єктів освітнього процесу за допомогою розробки для них предметних, інформаційних, математичних, комп'ютерних та інших моделей на основі інформаційних та інтелектуальних технологій, а також на основі побудови логіко-семантичних моделей знань та ін. [1-4].

Сприяти цьому, на наш погляд, має підготовка майбутніх педагогів професійної освіти в галузі інформаційно-аналітичної діяльності при навчанні інформаційного моделювання в рамках таких традиційних для вишу курсів як «Комп'ютерне моделювання» та «Програмування», а також професійно-технологічної підготовки в галузі використання засобів та методів інформаційних технологій [2].

Інформаційна модель і структура цифрових освітніх ресурсів (ЦОР), як правило, описуються такою структурою даних як графи. Відповідно, як універсальний засіб розвитку інформаційно-аналітичної діяльності при вирішенні професійно-педагогічних завдань, пов'язаних з розробкою ЦОР та їх реалізацією для розподіленого ресурсу, може бути інформаційне моделювання на на графах [4].

При цьому методика навчання майбутніх педагогів професійної освіти інформаційному моделюванню при розробці ЦОР у процесі інформаційної та предметно-технологічної підготовки у ЗВО забезпечуватиме майбутніх педагогів професійної освіти готовністю до інформаційно-аналітичної діяльності, якщо будуть виконуватись наступні педагогічні умови [1]:

- навчання інформаційного моделювання на графах розглядається не тільки в традиційному для вишу контексті - як вивчення конкретної структури даних і алгоритмів на ній в рамках курсу «Програмування» або як вивчення математичної структури в рамках курсу «Дискретна математика», але і як засіб інформаційного моделювання для опису структури та моделей обчислень комп'ютер;

- в основу добору змісту навчання інформаційному моделюванню при розробці ЦОР покласти принципи діяльнісного підходу (або контекстного навчання), класифікації предметних завдань інформаційного моделювання на графах та професійно-педагогічних завдань розробки та використання ЦОР відповідно до етапів їх вирішення відповідно до етапів обчислювального експерименту та складових видів;
- навчання інформаційному моделюванню на графах майбутніх педагогів професійної освіти проводиться за допомогою методу доцільно підібраних завдань та методу проєктів на основі діяльнісного та заліково-модульного підходів до навчання та орієнтуючись при оцінюванні досягнення цілей навчання на виділені критерії сформованої готовності до інфоаналізатора;
- формування готовності майбутніх педагогів професійної освіти и до інформаційно-аналітичної діяльності здійснюватиметься з урахуванням умінь у вирішенні навчальних професійних завдань. При цьому в якості базового засобу навчання будуть обрані різні формальні мови (або знакові системи), що відповідають виду інформаційної комп'ютерної моделі, що реалізується для розроблюваного ЦОР.

При такому підході навчання майбутніх педагогів професійної освіти інформаційному моделюванню на графах при розробці ЦОР доцільно розглядати не тільки в традиційному для вишу контексті - як вивчення структур даних та алгоритмів на них у рамках курсу «Програмування» або як вивчення математичних структур у рамках курсу «Дискретна математика», а й як засіб формування готовності використовуючи їх як моделюючі структури та моделі обчислень при вирішенні змістовних предметних та професійно-педагогічних завдань [3].

Відповідно, в основу добору змісту навчання інформаційному моделюванню на графах, спрямованого на формування готовності до інформаційно-аналітичної діяльності майбутніх педагогів професійної освіти при вирішенні актуальних професійних та педагогічних завдань цифровізації освіти, доцільно покласти принципи діяльнісного підходу (або контекстного навчання) та класифікації предметних завдань інформаційного моделювання з використанням ЦОР відповідно до етапів їх вирішення та складових інформаційно-аналітичної діяльності.

Насамкінець потрібно зауважити, що методика навчання майбутніх педагогів професійної освіти інформаційному моделюванню при розробці цифрових освітніх ресурсів, яка забезпечує формування готовності до інформаційно-аналітичної діяльності майбутніх педагогів професійної освіти, може бути описана з використанням класичної моделі методичної системи. В цій системі цілі та зміст навчання описуються через сукупність умінь і завдань інформаційного моделювання, готовність до інформаційно-аналітичної діяльності майбутніх педагогів професійної освіти; методом навчання є метод доцільно підібраних завдань та метод проєктів, що відображають вміння щодо вирішення навчальних професійних завдань інформаційного моделювання та професійно-педагогічних завдань розробки та використання ЦОР, що відповідають складовим інформаційно-аналітичної діяльності та етапам обчислювального експерименту. Базовим засобом навчання є формальні мови (знакові системи) для опису «графових» моделей, що відповідають виду реалізованої інформаційної моделі для ЦОР, що розробляються, формою навчання є комп'ютерний лабораторний практикум, а навчання здійснюється за умов заліково-модульної системи.

Список використаних джерел

1. Горошко Ю.В. Інформаційне моделювання у підготовці учителів математики та інформатики : монографія / Ю. В. Горошко ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів : Лозовий В. М., 2012. 367 с.

2. Комп'ютерне моделювання інформаційно-аналітичних систем [Текст] / О. Г. Додонов [та ін.] ; НАН України, Ін-т проблем реєстрації інформації. Київ : ІПРІ НАН України, 2017. 238 с.

3. Ланде Д. В. Основи інформаційного і соціально-правового моделювання / Д. В. Ланде, В. М. Фурашев ; НАПНУ, Н.-д. центр правов. інформатики. К., 2012. 143 с.

4. Яшанов С. М. Структурне та інформаційне моделювання в середовищі DESIGN/IDEF: навчально-методичний посібник / С. М. Яшанов, С. Б. Дзус. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. 73 с.

Разумов В'ячеслав Дмитрович
студент ІІІ курсу
спеціальності «015 Професійна освіта (Цифрові технології)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент
Бордюк Олександр Миколайович

Захист інформації в умовах цифрової трансформації

У сучасному світі цифрова трансформація стала невід'ємною частиною розвитку як бізнесу, так і суспільства загалом. Паперові документи, що раніше здавались надійними носіями інформації, стрімко витісняються хмарними сервісами, цифровими платформами та аналітичними інструментами. Дані стали новою валютою XXI століття, а їхній захист — пріоритетом для держав, компаній і користувачів. Усі ці зміни відбуваються на тлі глобальних викликів, таких як пандемія, що значно пришвидшила процеси диджиталізації.

Проте разом із новими можливостями цифрова трансформація приносить і нові ризики. Збільшення обсягів цифрових даних, широке використання віддаленої роботи, інтеграція штучного інтелекту та Інтернету речей - усе це створює вразливі точки для кіберзлочинців. Звичайна модернізація бізнесу без належної уваги до безпеки може обернутися катастрофою: витоки персональних даних, шантаж програмами-вимагачами, атаки на інфраструктуру. Отже, кібербезпека вже не є додатковою функцією - вона стала критичним компонентом успішної цифрової трансформації.

Компанії, які зробили ставку на кіберстійкість, демонструють стабільне зростання. Наприклад, Target змінила підхід до цифрової трансформації, сформувавши команду з тисячі фахівців, орієнтованих на безпеку й цифровий клієнтський досвід. Це дозволило не лише зміцнити захист даних, а й призвело до зростання ціни акцій із 53 до 88 доларів та збільшення доходів на 6 мільярдів. Adobe, переходячи до моделі хмарних сервісів, інвестувала у безпечну інфраструктуру, що дозволило не лише розширити спектр послуг, а й завоювати довіру користувачів у сфері SaaS [3].

Водночас нехтування кібербезпекою має реальні фінансові й репутаційні наслідки. Наприклад, Equifax втратила понад 4 мільярди доларів через витік персональних даних 147 мільйонів осіб. Репутаційні втрати були настільки значними, що компанія роками відновлювала довіру клієнтів. Ще один приклад — Yahoo, яка через два масові витоки втратила мільярди акаунтів користувачів і була змушена знизити вартість продажу компанії на 350 мільйонів доларів [2].

Цифрова безпека - це не лише технічне питання, а стратегічна інвестиція. Захищені компанії краще адаптуються до змін, легше переживають кризи, будують довгострокові відносини з клієнтами. Особливо це актуально у контексті прогнозів: за даними IBM,

середня вартість порушення даних у 2024 році зросла до $4,88 млн. Очікується, що до 2027 року глобальні втрати від кіберзлочинності досягнуть 24 трильйонів доларів США. Це не гіпотеза - це реальна ціна недооцінки захисту [1].

Технічний арсенал сучасної кібербезпеки включає шифрування даних, контроль доступу, захист кінцевих точок, виявлення загроз на основі TTTT, безпечні хмарні середовища та автоматизоване відновлення після атак. MotaStore, наприклад, інтегрувала платформу DFITTM на базі ШТ, що дозволило оптимізувати операційні витрати та покращити аналіз даних у реальному часі. У свою чергу, Microsoft не лише створила одну з найнадійніших хмарних платформ - Azure, - а й встановила партнерські зв'язки з іншими технологічними гігантами для посилення захисту.

Сучасні тенденції підтверджують необхідність переходу до архітектури нульової довіри (Zero Trust), де кожен запит до системи перевіряється незалежно від його походження. Зростає роль багатофакторної автентифікації, автоматизованого моніторингу та безпеки IoT-пристроїв. Очевидно, що кібербезпека стає не лише щитом, а й умовою розвитку: вона дозволяє використовувати переваги технологій без страху втратити найцінніше - довіру, репутацію та дані [4].

Більше того, рівень кіберзахищеності вже перетворюється на маркер не лише технологічної готовності, а й загальної організаційної зрілості компанії. Сучасні організації, які системно підходять до цифрової безпеки, як правило, демонструють вищу прозорість у внутрішніх процесах, кращу взаємодію між підрозділами та здатність швидко реагувати на зовнішні виклики. Це не випадковість: такі інвестиції вимагають чіткого розуміння потоків даних, побудови політик безпеки, навичок кризового управління та постійного навчання персоналу. У середовищі постійної турбулентності саме такі організації отримують конкурентну перевагу - через довіру клієнтів, партнерів і регуляторів, через здатність до адаптації, а також завдяки репутації як надійного гравця на ринку.

У підсумку можна впевнено стверджувати: цифрова трансформація без якісної стратегії кібербезпеки - це рух з відкритим паливним баком по шосе майбутнього. Дані, які мали б бути джерелом зростання, легко перетворюються на точку вразливості, якщо вони не захищені належним чином. Натомість комплексний підхід до захисту цифрових активів - це не просто "страхування від ризиків", а фундамент для інновацій, зростання та стабільності. Якщо компанія здатна гарантувати безпеку - вона здатна будувати екосистему навколо себе, запускати нові сервіси, входити в стратегічні альянси, а головне - не боятись наступного кроку. Бо кібербезпека - це не про захист минулого. Це про можливість мати майбутнє.

Список використаних джерел

1. Samira D. Protecting Personal Data Privacy in the Context of Digital Transformation (2025). International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE), Vol 17, Issue 01 2025. DOI: 10.48047/intjecse/v 17i1.105
2. Maleh Y., Mellal B. Digital transformation and cybersecurity in the context of COVID-19 proliferation. IEEE Technol. Policy Ethics. 2021;6:1-4. https://doi.org/10.1109/NTPE.2021.9778159
3. Saeed, S., Altamimi, S.A., Alkayyal, N.A., Alshehri, E. and Alabbad, D.A. (2023) Digital Transformation and Cybersecurity Challenges for Businesses Resilience:Issues and Recommendations. Sensors, 23, Article No. 6666. https://doi.org/10.3390/s23156666
4. Securing Success: Cybersecurity's Role in the Age of Digital Transformation [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: https://www.motadata.com/blog/cybersecurity-role-in-the- age-of-digital-transformation

Дорошенко Максим Віталійович
студент ІІ курсу
спеціальності «015Професійна освіта (Цифрові технології)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Назаренко Віктор Степанович

Педагогічні основи вивчення прикладного та веб-програмування у підготовці майбутніх фахівців професійної освіти

У сучасному суспільстві програмування стає одним із ключових елементів підготовки майбутніх фахівців професійної освіти. Прикладне програмування допомагає студентам оволодіти практичними навичками створення настільних і мобільних застосунків, а веб-програмування орієнтоване на розроблення інтерактивних ресурсів і платформ, що відповідають потребам сучасного ринку праці та сприяють підвищенню якості освітнього процесу. Така діяльність поєднує реальні виробничі кейси з педагогічними технологіями, розвиває проєктне й критичне мислення, а також формує вміння працювати в команді та знаходити творчі рішення. Студенти, які готуються стати викладачами у сфері професійної освіти, вчаться не лише програмувати, а й методично правильно передавати свої знання, мотивувати й залучати учнів різних спеціальностей до активної взаємодії з інформаційними технологіями [1, 3].

Особливе місце в такій підготовці посідають сучасні підходи до викладання веб-програмування. Один із найефективніших методів – проєктно-орієнтоване навчання, коли студенти самостійно або в невеликих групах розробляють вебсайти чи онлайн-платформи, відштовхуючись від реальних потреб замовників або власних освітніх ідей. Такий спосіб створює природне навчальне середовище, у якому здобувачі експериментують із різними фреймворками та мовами (HTML, CSS, JavaScript, Python, PHP), вчаться інтегрувати бази даних і створювати адаптивний дизайн. Важливим допоміжним інструментом є хмарні платформи на кшталт GitHub та GitLab, які дають можливість працювати над кодом колективно та обмінюватися досвідом у режимі реального часу. Завдяки цьому формується не лише технічна компетентність, а й навички спільної діяльності, планування проєкту, керування завданнями й аналізу результатів [5].

Інтерактивні онлайн-середовища, такі як CodePen, repl.it чи інші навчальні платформи, розширюють можливості контролю й зворотного зв’язку з боку викладача, адже допомагають оперативно відстежувати, як студенти розв’язують поставлені завдання та наскільки глибоко розуміють алгоритми та структуру веб-застосунків. Елементи гейміфікації (челенджі, таблиці лідерів, цифрові бейджі) посилюють зацікавлення студентів, стимулюють дух змагання й бажання вдосконалювати свої програмні проєкти. Важливо, щоб курси включали актуальні технології: бібліотеки та фреймворки (React, Vue, Angular), а також гнучкі архітектурні підходи (REST, GraphQL) – це допоможе випускникам безболісно адаптуватися до вимог сучасної індустрії. До того ж набуття цих навичок підкріплюється педагогічними аспектами: умінням пояснювати складний матеріал простою мовою, добирати цікаві приклади та дидактичні сценарії, що відповідають рівню підготовки й різноманітним освітнім потребам учнів [2, 4].

Провідною складовою ефективного навчання веб-програмуванню є постійне оновлення навчальних програм і співпраця з роботодавцями, які можуть пропонувати актуальні кейси та вимоги до професійних компетентностей. Залучення фахівців ІТ-галузі до проведення майстер-класів, семінарів і менторства дає змогу студентам побачити реальні перспективи застосування веб-технологій, набути досвіду роботи в умовах наближених до комерційного середовища та зрозуміти специфіку педагогічної діяльності у сфері професійної освіти. На додачу, розвиток дистанційного та змішаного навчання

відкриває широкі можливості для організації онлайн-курсів і вебінарів, у яких студенти вчаться працювати з відеоуроками, інтерактивними завданнями, тестами та іншими формами електронного контенту. В результаті формується потужна підготовка майбутніх викладачів, здатних використовувати веб-програмування як інструмент для підвищення ефективності освіти, розвиток креативності та задоволення сучасних суспільних і виробничих потреб.

Список використаних джерел

1. Біляїв, Ю., Морзе, Н. (2021). Інтеграція сучасних інформаційних технологій у підготовку майбутніх учителів. Педагогічний дискурс, 30, 55–62.
2. Інноваційні методи викладання програмування у вищій школі. Науковий вісник. НПУ імені М.П. Драгоманова, 15, 23–29.
3. Міністерство освіти і науки України. Стратегія розвитку ІТ-освіти [Електронний ресурс]. URL: https://mon.gov.ua (дата звернення: 01.04.2025).
4. Johnson, L., Smith, R., Levine, A., & Haywood, K. (2019). Horizon Report: 2019 Higher Education Edition. EDUCAUSE.
5. European Commission. (2020). Digital Education Action Plan (2021–2027) [Електронний ресурс]. URL: https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan (дата звернення: 01.04.2025).

Бордюк Андрій Олександрович,
студент VI курсу
спеціальності «015 Професійна освіта (Цифрові технології)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Слабошевська Тетяна Миколаївна

Застосування віртуальної освіти у підготовці майбутніх фахівців професійного навчання

Сучасна система освіти переживає трансформацію, що зумовлена стрімким розвитком цифрових технологій та необхідністю адаптації до нових умов життя і праці. Особливо актуальним є впровадження віртуальної освіти у професійну підготовку, зокрема у процесі формування майбутніх фахівців професійного навчання. Це обумовлено потребою у підготовці конкурентоспроможних спеціалістів, які здатні ефективно функціонувати в умовах цифрової економіки та інноваційного середовища.

Віртуальна освіта — це форма навчання, яка відбувається в цифровому середовищі, з використанням онлайн-платформ, електронних ресурсів та інтерактивних інструментів. У професійній підготовці фахівців вона виконує кілька функцій [1]:

- забезпечує доступ до сучасних освітніх технологій;
- формує цифрові та методичні компетентності;
- сприяє самостійності та гнучкості навчального процесу.

До найбільш популярних платформ, що використовуються в Україні у віртуальній підготовці майбутніх фахівців, належать:

- Moodle, Google Classroom – системи управління навчанням, що дозволяють створювати та адмініструвати онлайн-курси;
- Zoom, Microsoft Teams – засоби для проведення відеолекцій, вебінарів, консультацій;

- Padlet, Mentimeter, Kahoot – інструменти для взаємодії та оцінювання в інтерактивній формі [3].

Застосування віртуального середовища дозволяє формувати ключові компетентності :

- інформаційно-комунікаційну (ІК-компетентність);
- методичну (вміння планувати й реалізовувати навчальний процес);
- психолого-педагогічну (розуміння психології покоління Z, цифрової мотивації);
- інноваційну (готовність до впровадження нових методик і технологій) [2].

Віртуальні симуляції майстер-класів, відеотренінги, віртуальні педагогічні практики (наприклад, моделювання уроків у VR або AR середовищах) стають ефективними методами занурення у майбутню професійну діяльність.

Серед викликів:

- недостатній рівень цифрової грамотності у частини студентів і викладачів;
- технічні обмеження (нестабільний інтернет, відсутність техніки);
- потреба в адаптації навчальних програм до цифрового формату.

Перспективи розвитку віртуальної освіти полягають у поєднанні гібридного навчання, інтеграції штучного інтелекту у викладання, створенні віртуальних лабораторій для педагогічного експериментування [4].

Отже, віртуальна освіта стає невід'ємною складовою підготовки майбутніх фахівців професійного навчання, сприяючи розвитку їхніх цифрових, професійних і особистісних компетентностей. Для ефективної реалізації даного підходу необхідно оновлювати освітні програми, підвищувати цифрову грамотність усіх учасників освітнього процесу та активно впроваджувати інноваційні технології у навчання.

Список використаних джерел

1. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти. — К.: Атіка, 2009.
2. Морзе Н.В., Спірін О.М. Цифрова компетентність вчителя: зміст, структура, діагностика // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2017. – №6(62).
3. Шишкіна М.П. Сучасні цифрові освітні середовища: тенденції розвитку // Вісник НАПН України. – 2020.
4. European Framework for the Digital Competence of Educators (DigCompEdu), 2017.

Грубнікова Анна Ігорівна
студентка IV курсу
спеціальності «015 Професійна освіта (Цифрові технології)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ткаченко Людмила Анатоліївна

Електронне навчання в сучасній освіті

Електронне навчання (e-learning) є важливою складовою сучасного інформаційного суспільства, яке забезпечує доступ до навчання, проходження курсів та тестування знань із різних куточків країни. Даний формат все більше впроваджується у новітню систему освіти, як у вищих начальних закладах, так і в школах. Він позитивно впливає на методи викладання та засвоєння знань, новий рівень розвитку дистанційного навчання за програмами додаткової професійної освіти, підвищення кваліфікації викладачів ЗВО, підтримку традиційного очного та заочного навчання тощо.

Пандемія COVID-19 показала, що електронне-навчання може бути ефективним, якщо правильно організований його супровід. Із початком всесвітньої хвороби постало питання організації процесу отримання та засвоєння знань за допомогою дистанційних технологій. Університети почали покращувати якість обладнання, у викладачів змінилась думка про форму організації навчання, студенти отримали можливість самостійно обирати джерела отримання інформації. Саме цей період в історії став початком розвитку нового формату отримання освіти.

Сучасні технології докорінно змінюють підходи до освіти, сприяючи інтеграції електронного навчання в освітній процес. За визначенням ЮНЕСКО, електронне навчання – це процес оволодіння знаннями й навичками за рахунок використання інформаційних і комунікаційних технологій. [1]. Цей метод навчання охоплює різні формати, зокрема дистанційне навчання, онлайн-курси, вебінари й конференції, відео та інтерактивні освітні платформи. Збільшення кількості студентів, які обирають онлайн-формати освіти, свідчить про актуальність та ефективність цього підходу.

Варто зазначити, що в теперішньому освітньому просторі використовують різні форми e-learning:

• «Web based» — навчальний матеріал розміщений у мережі Інтернет й доступний постійно.

• LMS — використовується як репозитарій для обміну інформацією викладач — студент.

• «Blended Model» — змішана модель навчання, при якій застосовують форми типового традиційного навчання, інтегровані в e-learning (інтерактивні навчальні платформи, відеоконференції)[2].

Основні переваги електронного навчання:

1. *Доступність освіти:* це питання, зокрема в зарубіжних дослідженнях, розглядається в двох аспектах. Поняття «доступу до навчання» трактують, по-перше, як таке, що передбачає «зміст і обсяг постачання послуг і їх наявність у певний час», по-друге, як таке, що враховує фактори соціальні, майнові, статеві, етнічні фактори, фізичних або розумових здібностей [3, с.132]. Студенти можуть отримувати знання незалежно від місця проживання. Це особливо важливо для людей з обмеженими фізичними можливостями, а також тих, хто мешкає у віддалених регіонах.
2. *Гнучкість навчального процесу:* онлайн-курси дозволяють обирати власний темп навчання та розклад занять, що є зручним для працюючих студентів та осіб, які поєднують навчання з іншими обов’язками.
3. *Використання мультимедійних технологій:* відеолекції, інтерактивні симуляції та тести сприяють кращому засвоєнню матеріалу [4]. Новітні технології дозволяють створювати віртуальні лабораторії, де студенти можуть виконувати експерименти без потреби у фізичних ресурсах.
4. *Автоматизація оцінювання*: Системи штучного інтелекту забезпечують швидкий та об'єктивний аналіз робіт студентів, надаючи їм зворотний зв'язок [5]. Системи адаптивного навчання підлаштовуються під індивідуальні потреби кожного студента, забезпечуючи персоналізований підхід.

В електронному навчанні використовуються різні типи інтерактивних технологій. Наприклад, використання доповненої реальності (AR) та віртуальної реальності (VR) у навчанні дозволяє створювати нові підходи до викладання матеріалу [8]. У медичних навчальних закладах студенти можуть відпрацьовувати хірургічні навички у віртуальному середовищі.

Застосування освітніх платформ (Moodle, Coursera, EdX, Prometheus) дозволяє викладачеві оцінювати рівень знань студентів у реальному часі, проводити опитування, надавати посилання на рекомендований матеріал або онлайн-курси, що охоплюють широкий спектр дисциплін.

Змішана форма навчання забезпечує гнучкість навчального процесу. Вона надає можливість поєднувати традиційні лекції із цифровими технологіями [7]. Такі методи підвищують ефективність засвоєння матеріалу та сприяють активному залученню студентів.

Серед викликів електронного навчання можна виділити:

- *Проблема цифрового розриву:* доступ до якісного інтернет-з'єднання є неоднорідним у різних регіонах. Відсутність необхідних технічних ресурсів у деяких країнах створює бар'єри для впровадження електронного навчання на глобальному рівні.
- *Низька мотивація студентів:* відсутність живої комунікації з викладачем може знижувати рівень зацікавленості в навчанні [6]. Деякі студенти стикаються з труднощами самостійного контролю за навчальним процесом.
- *Обмежені можливості для практичних занять:* деякі дисципліни, зокрема інженерного напряму, потребують лабораторних робіт та практичних навичок, що складно реалізувати в онлайн-форматі.

Таким чином, електронне навчання відіграє ключову роль у сучасній освіті, забезпечуючи доступність, гнучкість і ефективність навчального процесу. Попри певні виклики, розвиток цифрових технологій сприятиме вдосконаленню системи освіти та підвищенню її якості. Подальші дослідження в цій галузі мають бути спрямовані на вирішення проблем цифрового розриву та підвищення ефективності використання електронних технологій у навчальному процесі.

Список використаних джерел

1. E-learning сучасна теорія навчання. URL: https://vseosvita.ua/library/embed/01009sf2-0f5c.docx.html
2. Проблеми впровадження та використання електронного навчання у вищих навчальних закладах. URL: http://194.44.132.118:8080/bitstream/handle/
3. Donnelly, Roisin, and Fiona McSweeney, eds. Applied e-learning and e-teaching in higher education. IGI Global, 2008. URL: https://books.google.com.ua/books
4. SIEMENS, GEORGE. Connectivism: A learning theory for the digital age. International Journal of Instructional Technology and Distance Learning, 2005. URL: http://www.idtl.org/Journal/Jam_05/article01.html
5. González-Calatayud, V., Prendes-Espinosa, P., & Roig-Vila, R. (2021). Artificial Intelligence for Student Assessment: A Systematic Review. Applied Sciences. URL: https://doi.org/10.3390/APP11125467
6. Salmon, Gilly. E-tivities: The key to active online learning. Routledge, 2013. URL: https://doi.org/10.4324/9780203074640
7. Graham, Charles R. "Blended learning systems." The handbook of blended learning: Global perspectives, local designs 1 (2006) с. 3-21. URL: https://www.google.com/books
8. Klopfer, Eric. Augmented learning: Research and design of mobile educational games. MIT press, 2008. URL: https://www.google.com/books

Куриленко Олександр Сергійович
студент V курсу
спеціальності «015Професійна освіта (Цифрові технології)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Федоренко Ігор Васильович

Цифрова культура та грамотність вчителя професійної освіти

Професійна освіта має готувати кваліфікованих фахівців, які вільно володіють сучасними технологіями, що використовуються в їхній галузі. Підвищення рівня цифрової культури та грамотності вчителів професійної освіти є важливим завданням для модернізації системи професійно-технічної освіти в Україні. Це сприятиме підвищенню якості навчання, підготовці кваліфікованих фахівців, здатних успішно працювати в умовах цифрової економіки, та розвитку інновацій в освітньому процесі.

Цифрова культура та грамотність вчителя професійної освіти – це не просто володіння комп'ютером, а цілий комплекс компетентностей, що дозволяють ефективно використовувати цифрові технології в педагогічній діяльності. Підвищення рівня цифрової культури та грамотності є важливим завданням для системи професійної освіти, адже це безпосередньо впливає на якість підготовки майбутніх фахівців та їхню конкурентоздатність на ринку праці. У контексті України, де відбувається активна цифровізація суспільства, ці компетентності стають не просто бажаними, а необхідними для ефективної професійної діяльності [4].

Цифрова культура вчителя професійної освіти охоплює розуміння та прийняття цифрових технологій як невід'ємної частини освітнього процесу та ширшого соціального контексту [1]. Це включає:

- Розуміння цифрового світу. Вчитель повинен розуміти як цифрові технології впливають на суспільство, економіку та освіту.
- Вміння ефективно використовувати різноманітні цифрові інструменти для навчання, комунікації та саморозвитку.
- Цифрову етику, а саме дотримання етичних норм при використанні цифрових технологій, включаючи захист даних, авторське право та безпеку в Інтернеті.
- Здатність створювати якісний цифровий контент, такий як відеоуроки, презентації, інтерактивні завдання тощо.

Цифрова грамотність вчителя професійної освіти включає: базові навички роботи з комп'ютером, інтернетом, різноманітним програмним забезпеченням. Сюди входить:

- вміння шукати, оцінювати та використовувати цифрову інформацію, створювати та редагувати контент, безпечно працювати в онлайн-середовищі;
- уміння знаходити, оцінювати та використовувати інформацію з різних цифрових джерел;
- володіння базовими навичками роботи з комп'ютером, програмним забезпеченням та Інтернетом;
- уміння ефективно спілкуватися зі здобувачами освіти, колегами та батьками за допомогою цифрових каналів;
- критичне сприймання та аналіз медіаконтенту, розпізнавання фейкових новин та пропаганди [5].

Педагогічна цифрова компетентність полягає у вмінні інтегрувати цифрові інструменти та ресурси в освітній процес. Сюди належить розробка інтерактивних навчальних матеріалів, використання онлайн-платформ для навчання, організація дистанційного навчання, застосування цифрових технологій для оцінювання знань учнів.

Це як знати, як правильно використовувати кожен інструмент зі свого набору для побудови міцної конструкції знань.

Цифрова культура полягає в розумінні етичних, соціальних та правових аспектів використання цифрових технологій. Сюди входить повага до авторських прав, критичне мислення щодо онлайн-інформації, відповідальна поведінка в соціальних мережах, розуміння ризиків кібербулінгу та інших онлайн-загроз. Це як розуміти правила дорожнього руху в цифровому просторі, щоб подорож була безпечною та комфортною для всіх [2].

Чому це важливо для вчителя професійної освіти?

Сьогоднішні студенти – це цифрове покоління. Використання знайомих їм технологій робить навчання більш цікавим та ефективним. Інтернет відкриває безмежний доступ до навчальних матеріалів, наукових досліджень, кращих практик у різних галузях. Цифрові інструменти дозволяють адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб та темпу навчання кожного студента [3].

Використання цифрових технологій допомагає студентам розвивати критичне мислення, креативність, комунікативні та колаборативні навички, які є ключовими для успіху в сучасному світі.

Тож, цифрова культура та грамотність – це не просто бажаний, а необхідний атрибут сучасного вчителя професійної освіти, що дозволяє йому бути ефективним, актуальним та надихаючим провідником у світ знань та професійних навичок. Розвиток цифрової культури та грамотності є постійним процесом, який вимагає від вчителя постійного навчання та самовдосконалення. Це дозволяє їм бути ефективними, конкурентоздатними та готовими до викликів сучасної освіти.

Список використаних джерел

1. Інформаційні та цифрові технології : лабораторний практикум : навчально-методичний посібник / авт. кол. : О. Бордюк, Т. Слабошевська, Ю. Шпильовий, С. Яшанов. Київ : Вид-во “ОЛДІ+”, 2022. 349 с. Режим доступу: https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/38504

2. Кадемія М. Ю., Шахіна І. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : Навчальний посібник / Кадемія М. Ю., Шахіна І. Ю. / Вінниця, ТОВ «Планер». 2021. 220 с. Режим доступу: https://dut.edu.ua/uploads/l_741_96203634.pdf.

3. Сороко Н. В. Організація STEAM-орієнтованого освітнього середовища закладу загальної освіти за допомогою сервісів Google [Текст] / Н. В. Сороко, І. Л. Пилипчук. Електронні текстові дані // Наукові записки = Academic notes / Міністерство освіти і науки України, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Кропивницький, 2020. Серія : Педагогічні науки, Вип. 191. С. 161-164.

4. Ставицька А.В., Шевчук Б.В., Шевчук Л.Д. Цифрові інструменти у діяльності освітянина: навчально-методичний посібник. Переяслав, 2022. 190 с. Режим доступу: https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/41550

5. Черепанська І. Ю. Сучасні інформаційні технології та системний аналіз у наукових дослідженнях [Електронний ресурс] : навч. посіб. для здобувачів освітнього ступеня доктора філософії спеціальності 151 “Автоматизація та комп’ютерно-інтегровані технології” / І. Ю. Черепанська, А. Ю. Сазонов ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Електронні текстові дані (1 файл: 5,76 Мбайт). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 269 с.

Олефіренко Борис Сергійович
студент ІІІ курсу
спеціальності «015 Професійна освіта (Цифрові технології)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шпильовий Юрій Вікторович

Інтеграція САПР і штучного інтелекту для підвищення ефективності автоматизованого проєктування виробів

На сьогоднішній день виробництво потребує певної модернізації, щоб відповідати сучасним потребам. Для цього створені системи та засоби, які значно покращують характеристики виробництв.

Система автоматизованого проєктування (САПР) – це автоматизована система, призначена для автоматизації технологічного процесу проєктування виробу. Кінцевим результатом цього процесу є комплект проєктно-конструкторської документації, достатньої для виготовлення та подальшої експлуатації об'єкта проєктування [4].

САПР – це не тільки контроль процесу, це ціла система, яка також спрощує процеси створення відповідної документації та алгоритмів. Моделювання є одним із етапів, який дозволяє візуалізувати виріб і розподілити його на окремі компоненти, які відправляються на окремі завдання. За необхідності, у поєднанні зі штучним інтелектом можна провести дослідження в програмі, таким чином уникнувши експериментів у реальності.

Хоча САПР є потужним інструментом моделювання, який значно підвищує якість і швидкість сучасного виробництва, має свої недоліки. Насамперед, неспроможність реагувати на нестандартні ситуації. САПР працюють за завчасно написаним алгоритмом, який у будь-якому випадку потребує контролю людини. Людина відповідає за запуск алгоритму, його переключення на циклічне відтворення або коригування, крім того сам алгоритм створюється людиною. У випадку несправності або невідповідності даних, наприклад, якщо на виробництві використовується інший матеріал, програма не може самостійно перейти на інший алгоритм чи продовжити роботу.

У випадках, коли традиційні методи автоматизації САПР виявляються недостатніми для оптимізації та контролю проєктних процесів, перспективним підходом є інтеграція штучного інтелекту (ШІ). Штучний інтелект, як галузь інформатики, що займається розробкою інтелектуальних машин, здатних виконувати завдання, які зазвичай потребують людського інтелекту [1], може бути впроваджений для заміни людини в ролі корегувальника та контролера роботи САПР. У такому поєднанні САПР виступає виконавчим механізмом, тоді як штучний інтелект виконує функцію «мозку», забезпечуючи прийняття рішень та оптимізацію проєктних рішень.

Перевагами такого симбіозу є потужне самостійне виробництво, яке працює швидше порівняно з окремими частинами. Витрати зменшуються, а ефективність зростає. Ще одна перевага – підвищення рівня безпеки на виробництві завдяки зменшенню фізичного втручання людини у процеси.

Це поєднання також дозволяє скоротити кількість виробничої техніки. Це відбувається через те, що самостійно САПР не може запускати один продукт на одному станку двічі. Як уже згадувалося, САПР використовують завчасно записані алгоритми, які потребують великої кількості математичних обчислень і коригувань, тому така система, щоб не витрачати час, використовує дві одиниці техніки. Штучний інтелект, зі свого боку, здатен, по-перше, проаналізувати, яку програму потрібно запустити в конкретній ситуації, а по-друге, швидко перемикати програми на одній техніці, тим самим замінюючи десятки одиниць техніки на одну. Це значно спрощує роботу та заощаджує кошти на ремонті.

Результатом впровадження САПР та штучного інтелекту є потреба в наймі більш кваліфікованих працівників. Кількість людей на виробництві зменшується, але тепер потрібні спеціалісти, які зможуть контролювати роботу штучного інтелекту та за необхідності перезавантажувати його. Окрім того, їхня кваліфікація стає критично важливою, оскільки існують різні види САПР для кожного виду виробництва, і кожен з них має свої особливості [5].

Прикладом використання штучного інтелекту в САПР є китайський інструмент для архітектурного проєктування — XKool. В цій програмі штучний інтелект генерує готові рішення, наприклад, вказавши певну територію він запропонує варіанти різних будівель з урахування правил архітектури. Також він здатен створювати складні архітектурні проекти, включаючи плани поверхів, розташування меблів, схеми комунікацій та інші деталі [3].

Іншим прикладом є платформа OpenSpace. В цьому випадку штучний інтелект поєднує реальність з проектом, тобто він аналізує, яка робота була зроблена в реальності та переносить її на проект. Це відбувається за допомогою камер відеоспостереження які розташовані на виробництві. Таким чином ШІ слідкує за чітким виконанням робіт в реальності. В той же час це дає змогу миттєво проводити корегування на основі існуючої моделі виробу [2].

Отже, інтеграція систем автоматизованого проєктування (САПР) та штучного інтелекту (ШІ) є критично важливим фактором для забезпечення конкурентоздатності сучасних виробничих підприємств та задоволення актуальних виробничих потреб. Синергетичне поєднання цих технологій сприяє значному підвищенню операційної ефективності, оптимізації витратних показників та забезпеченню підвищеного рівня промислової безпеки.

Список використаних джерел

1. Artificial Intelligence Technology: Official Textbooks for Huawei ICT Academy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/59329
2. Офіційний сайт компанії Openspace [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.openspace.ai – Назва сайту: Openspace, дата звернення: 05.04.2025.
3. Офіційний сайт компанії XKool Technology [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.xkool.ai – Назва сайту: XKool, дата звернення: 05.04.2025.
4. Пальчевський, Б.О., Валецький, Б.П., Вараніцький, Т.Л. Системи 3D моделювання: Навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2016.
5. Системи автоматизованого проєктування: Конспект лекцій [Електронний ресурс]: навчальний посібник / КПІ ім. Ігоря Сікорського; автори: Барандич, К.С., Подолян, О.О., Гладський, М.М. – Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 97 с.

Макеєва Катерина Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «015 Професійна освіта (Цифрові технології)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ющенко Альона Петрівна

Основні правила захисту даних. Кібергігієна для активного Інтернет-користувача

Сучасний інформаційний світ вимагає від користувачів Інтернету відповідального ставлення до захисту персональних даних. Кібергігієна – це сукупність правил та практик,

що допомагають убезпечити особисту інформацію від зловмисників. Основні аспекти кібергігієни включають використання складних паролів, двофакторної автентифікації, безпечне з'єднання та захист від фішингових атак.

Одним із ключових принципів кібергігієни є створення та використання надійних паролів. Багато користувачів нехтують цим правилом, застосовуючи прості комбінації, що робить їхні акаунти вразливими. Використання менеджерів паролів дозволяє зберігати та генерувати унікальні паролі для кожного сервісу [2]. Рекомендується регулярно змінювати паролі та не використовувати однакові паролі для різних платформ.

Двофакторна автентифікація (2FA) є ефективним способом захисту облікових записів. Вона додає додатковий рівень безпеки, запобігаючи несанкціонованому доступу навіть у разі компрометації пароля [4]. Багато популярних сервісів, такі як Google, Facebook, Apple, надають можливість використання 2FA через SMS-коди або спеціальні додатки, наприклад, Google Authenticator.

Фішингові атаки є одним із найбільш розповсюджених методів шахрайства. Користувачам слід бути обачними при відкритті підозрілих електронних листів та посилань. Важливо перевіряти достовірність джерел і уникати надання конфіденційної інформації на ненадійних веб-сайтах [3]. Варто звертати увагу на адреси електронної пошти відправників, орфографічні помилки у тексті повідомлень, а також підозрілі вкладення.

Захист персональних даних також передбачає використання шифрування та VPN-сервісів для безпечного з'єднання з мережею. Відкриті Wi-Fi-мережі можуть становити загрозу, тому слід уникати введення конфіденційної інформації при підключенні до них. Крім того, варто регулярно оновлювати програмне забезпечення, щоб мінімізувати вразливості, які можуть бути використані хакерами [1]. Особливу увагу слід приділяти оновленню антивірусних програм та операційної системи.

Ще одним важливим аспектом кібергігієни є обмеження особистої інформації, що публікується в соціальних мережах. Надмірне розкриття персональних даних може призвести до соціальної інженерії – методу, що використовується шахраями для маніпулювання людьми з метою отримання конфіденційної інформації [2]. Зокрема, слід уникати розміщення у відкритому доступі інформації про місце роботи, навчання, номери телефонів, адреси та фотографії документів.

Крім того, важливо стежити за безпекою мобільних пристроїв. Використання біометричних методів розблокування (відбиток пальця, Face ID) значно підвищує рівень захисту смартфона. Також рекомендується встановлювати програми лише з офіційних платформ, таких як Google Play або App Store, та уважно переглядати дозволи, які запитують додатки.

Отже, дотримання правил кібергігієни є необхідним для захисту особистих даних в Інтернеті. Усвідомлення загроз і застосування відповідних заходів дозволяють мінімізувати ризики та забезпечити безпеку цифрового життя.

Список використаних джерел

1. ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання».

2. Schneier, B. (2015). Data and Goliath: The Hidden Battles to Collect Your Data and Control Your World. W.W. Norton & Company.

3. Kaspersky Lab. (2023). Основи кібергігієни: як захистити особисті дані в Інтернеті. URL: https://www.kaspersky.ua/blog/cyber-hygiene-rules/

4. Microsoft Security. (2023). Захист облікових записів за допомогою двофакторної автентифікації. URL: https://www.microsoft.com/security/blog

Малишев Дмитро Дмитрович
Петричкович Єлизавета Вікторівна
студенти IV курсу
спеціальності «015 Професійна освіта (Цифрові технології)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ющенко Альона Петрівна

Штучний інтелект в сфері освіти: нейромережі, які допоможуть зробити навчання ефективнішим

Сучасний розвиток цифрових технологій відкриває нові горизонти для трансформації професійної освіти, зокрема через інтеграцію штучного інтелекту (AI) та технологій віртуальної та доповненої реальності (VR/AR). Ці інструменти не лише підвищують ефективність навчального процесу, але й створюють умови для формування цифрової культури, яка стає невід'ємною частиною компетенцій майбутніх фахівців.

Штучний інтелект вже сьогодні відіграє ключову роль у персоналізації навчання. Адже, нейромережі здатні аналізувати великі масиви навчальних даних і надавати рекомендації для вдосконалення навчального процесу, виявляти прогалини у знаннях учнів і пропонувати індивідуальні плани навчання. Наприклад, адаптивні навчальні платформи, такі як Knewton або DreamBox, використовують алгоритми AI для аналізу прогресу учнів та автоматичного підлаштування завдань під їхній рівень знань. Це дозволяє кожному студенту рухатися у власному темпі, зосереджуючись на темах, які потребують додаткового вивчення. AI-інструменти, такі як віртуальні репетитори (наприклад, Duolingo), забезпечують миттєвий зворотний зв'язок, що сприяє швидшому засвоєнню матеріалу.

Важливим аспектом є використання AI для підтримки творчого потенціалу студентів. Платформи на кшталт DeepArt або Runway дозволяють експериментувати з мистецькими техніками, що розвиває креативність [1, с. 7-8]. Це особливо актуально для професійної освіти, де інноваційність та гнучкість мислення стають ключовими якостями випускників.

Технології віртуальної та доповненої реальності відкривають нові можливості для імерсивного навчання. Наприклад, VR дозволяє студентам «занурюватися» у симульовані середовища, такі як космічний простір або молекулярні структури, що неможливо відтворити в реальних умовах. Як зазначено: «Віртуальна реальність створює повністю занурювальні середовища, які дозволяють студентам відчути реальні ситуації... вирушити у віртуальну подорож до історичних місць». Це не лише підвищує зацікавленість, але й покращує розуміння складних концепцій. Доповнена реальність, у свою чергу, інтегрує цифрові елементи у реальний світ, що робить навчання більш інтерактивним. Наприклад, AR-додатки, такі як Merge Cube, дозволяють маніпулювати тривимірними моделями молекул або анатомічних структур, що спрощує вивчення природничих наук. Згідно з матеріалами конференції: «AR використовується для інтеграції цифрової інформації в реальний світ... створюючи інформативно насичене навчальне середовище» [2, с. 6-7]. Це особливо корисне для студентів технічних спеціальностей, де важлива візуалізація абстрактних понять.

Поєднання AI та VR/AR технологій створює основу для інноваційних освітніх практик. Наприклад, AI-алгоритми можуть аналізувати дані з VR-симуляцій, щоб адаптувати навчальний контент під потреби кожного студента. Як зазначають дослідники: «Персоналізовані навчальні плани на основі VR/AR дозволяють учням поглиблювати знання через інтерактивні симуляції, які адаптуються під індивідуальні потреби» [1, с. 6].

Такий підхід не лише підвищує ефективність навчання, але й формує вміння працювати з передовими інструментами, що є критично важливим у цифровому суспільстві.

Слід зазначити, що впровадження цих таких інновацій вимагає системного підходу, що включає модернізацію інфраструктури, підвищення кваліфікації педагогів та розробку адаптованих навчальних програм [3, с. 7]. Проте подолання цих бар'єрів відкриває шлях до створення такого освітнього середовища, де кожен студент зможе реалізувати свій потенціал.

Інтеграція AI та VR/AR у професійну освіту є перспективним напрямком. Ці технології не лише трансформують традиційні методи навчання, але й формують цифрову культуру, яка є основою для конкурентоспроможності майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Олійник О. І., Немцева Н. С. Новітні технології в освіті обдарованих – ключ до інтеграції України в глобальну освіту // Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «Обдаровані діти – скарб нації!». – Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. – С. 3-9.

2. Марухно В. О. Від віртуальної реальності до штучного інтелекту: інновації для дослідницької діяльності // Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні практики наукової освіти». – Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. – С. 4-8.

3. Курусь А. І. Інноваційні технології у викладанні фізики: застосування AI, VR, AR, цифрових лабораторій і платформ для досліджень // Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні практики наукової освіти». – Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. – С. 4-7.

ННІ ФІЛОСОФІЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Федорчук Оксана Олександрівна
магістрантка І курсу
спеціальності «Філософія»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Глушко Тетяна Петрівна

Етапи розвитку Memory Studies в європейській гуманітаристиці

В інституціоналізації Memory Studies як самостійного напряму наукового знання західні дослідники (Д. Олік, Д. Роббінс та ін.) [1] виокремлюють наступні три етапи.

Перший етап – починаючи з публікації М. Хальбвакса роботи «Соціальні рамки пам'яті» (1925) [2], яка стала основою для зародження нового наукового напряму – соціологічного дослідження пам'яті. У цій праці вчений детально аналізує, як функціонує колективна пам'ять у контекстах сім'ї, релігійних спільнот і соціальних класів. Основна увага приділяється зв'язку між індивідуальною та колективною пам'яттю, а також впливу соціальної групи на процеси особистих спогадів. Він підкреслює, що колективна пам'ять існує виключно в межах соціального. Спогади завжди пов'язані із конкретними умовами суспільного життя і формуються через відповідні соціальні механізми. Центральним поняттям у соціології пам'яті М. Хальбвакса є «рамки пам'яті». Він не дає йому чіткого визначення, проте описує його як структуру, яка зберігає і закріплює те, що є важливим для самоідентифікації певної соціальної спільноти, одночасно витісняючи несуттєві чи шкідливі спогади.

Друга світова війна на певний час загальмувала розвиток нового наукового напряму.

Другий етап – У 1970 – 1980 роки XX ст., дослідження історичної пам'яті набувають обертів і стають одним із найпопулярніших напрямів у гуманітаристиці. Як наслідок, проблема історичної пам'яті стала важливою суспільно-політичною темою з виразними теоретичними й практичними аспектами. З одного боку, меморіальний феномен функціонував як політичний інструмент у ситуаціях глибоких соціально-політичних потрясінь і змін. У періоди економічної кризи чи за відсутності чіткої стратегії майбутнього розвитку держава нерідко прагнула використати пам'ять як ключовий елемент національного об'єднання. З іншого боку, пам'ять – це складний концепт в межах гуманітарних наук, що охоплює різні значення і використовується у багатьох наукових сферах. Саме ця багатозначність робить її предметом численних дискусій і суперечок. Окрім того, навіть в межах філософського знання існують різні традиції та школи, кожна з яких пропонує власне визначення пам'яті та базується на певному концептуальному підґрунті.

80-ті роки, були представлені роботами французького історика П. Нора [3] під керівництвом якого в 1984–1992 рр. був реалізований масштабний проект «Місця пам'яті». До якого залучено понад 100 істориків для роботи над 7-ми томним виданням (близько 5000 сторінок, 103 автори, 133 статті. У першій із трьох його частин ішлося про символи, ювілеї, пам'ятні урочистості, друга була присвячена нації, третя – державі).

Важливим показником становлення Memory Studies як окремої дисципліни в цей час стало заснування 1989 р. журналу «History and memory» Тель-Авівського університету.

Memory Studies – міждисциплінарна галузь сучасних гуманітарних наук, яка виникла наприкінці XIX – початку XX ст. і досягла свого апогею у 1980–1990-х роках XX ст. На сьогодні дослідження пам'яті знаходяться на перетині різних гуманітарних дисциплін – психології, філософії, історії, культурології, політології, історичної соціології та ін.

З 90-х років XX ст. починається третій – сучасний період – і продовжується дотепер. На цьому етапі продовжується процес інституціоналізації напряму, про що свідчить

заснування з 2008 р. спеціалізованого журналу «Memory Studies». В грудні 2016 р. було створено Асоціацію досліджень пам'яті (англ. The Memory Studies Association – режим доступу до офіційного сайту: https://www.memorystudiesassociation.org), члени якої ставили за мету об'єднання дослідницьких груп, а також створення медійно-культурного простору для практичної діяльності фахівців і політиків. У статті, присвяченій цій події, Д. Олік, А. Сірп та Д. Вюстенберг нагадали читачам про те, у 2008 р. ця галузь досліджень все ще була новою, тоді як сьогодні вона «більше не початківець, але, на щастя, поки що не задоволена собою» [4, p. 474]. На їхню думку, давні звинувачення в «непарадигматичності» сьогодні навряд чи справедливі з інтелектуальної точки зору, але все ще ґрунтовні, якщо говорити про інституційний аспект існування Memory Studies як самостійного предметного поля. Хоча за останні майже двадцять років неодноразово робилися спроби створення різних професійних асоціацій та мереж, усі вони були фрагментарні, замкнуті на окремих регіонах, до того ж багато хто з них припинив своє існування. Нова асоціація має на меті об'єднати існуючі мережі та групи, а також створити майданчик для практично-орієнтованих дослідників та політиків.

Отже, станом на сьогодні Memory Studies – це самостійна міждисциплінарна галузь з тривалим процесом становлення та розвитку, яка реагує на суспільні запити й перебуває в процесі розвитку.

Список використаних джерел

1. Olick J. K. and Robbins J. Social Memory Studies: From «Collective Memory» to the Historical Sociology of Mnemonic Practices. *Annual Review of Sociology.* 1998. Vol. 24. PP. 105–140. URL: https://sociology.as.virginia.edu/sites/sociology.as.virginia.edu/files/203-04/Social%20Memory%20Studies%20From%20Collective%20Memory%20to%20the%20Historical%20Sociology%20of%20Mnemonic%20Practices.pdf (date of application: 29.03.2025).
2. Halbwachs M. Les cadres sociaux de la mémoire. Paris : Librairie Félix Alcan, Première édition, 1925. Collection: Les travaux de l'Année sociologique. Paris: Les Presses universitaires de France: Nouvelle édition, 1952. 211 p. URL:https://classiques.uqam.ca/classiques/Halbwachs_maurice/cadres_soc_memoire/cadres_sociaux_memoire.pdf (date de la demande: 29.03.2025).
3. Nora P. Between Memory and History: Les Lieux de Memoire. *Representations.*1989. Vol. 26, Special Issue: Memory and Counter-Memory. PP.7–24. URL: https://is.muni.cz/el/fss/jaro2013/SOC564/um/40802691/Nora_Between_Memory_and_History.pdf (date de la demande: 29.03.2025); Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять. Київ: ТОВ «Вид-во КЛІО», 2014. 272 с.\
4. Olick J. K., Sierp A., Wüstenberg J. The Memory Studies Association: Ambitions and an invitation. *Memory Studies.* 2017. Vol. 10(4). PP. 490–494. DOI: https://doi.org/10.1177/1750698017721792

Доновський Валерій Олександрович
студент І курсу магістратури
спеціальність «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Осадча Лариса Василівна

Маркетингові стратегії б'ютіблогінгу:
між контентом, партнерством і продажами

У сучасному медіапросторі б'ютіблогінг трансформувався із нішевого контенту про косметику у потужний культурно-економічний феномен. Його вплив охоплює як формування естетичних норм і споживчих практик, так і створення нових ідентичностей, що базуються на саморепрезентації та інклюзивності. Поєднуючи елементи відеопродукції, маркетингу, соціальних медіа та lifestyle-культури, б'ютіблогери формують нову символічну мову краси в добу цифрового капіталізму.

Б'ютіблогінг включає низку жанрових підкатегорій: відеоогляди, туторіали, брендові порівняння, lifestyle-контент, челленджі, ASMR-формати. Блогери не лише демонструють техніки макіяжу, але й формують смаки та естетичні норми. Платформи YouTube, Instagram, TikTok, Twitch, Discord є медіа-середовищами, де відбувається обмін смислами, символами, ідентичностями. Глядацька аудиторія не лише споживає контент, а й створює тематичні ком'юніті, оскільки на цих платформах підписники взаємодіють не лише з блогером, але й між собою, формуючи горизонтальні мережі впливу.

Б'ютіблогери створюють контент у різних форматах, серед яких можна виділити наступні:

• огляди та розпакування (Unboxing & Reviews) – аналіз косметичних засобів, тестування новинок,

• навчальні відео (Tutorials & How-to) – уроки макіяжу, догляду за шкірою, рекомендації з вибору продуктів,

• порівняння брендів (Battle of brands) – аналітика та тестування продукції конкурентів,

• челленджі та тренди – експерименти, відтворення образів знаменитостей,

• lifestyle та особисті блоги – блогери розширюють тематику, додаючи елементи свого життя,

• ASMR-б'юті-контент – спокійні та релаксуючі відео догляду за собою.

Найпопулярніші блогери у світі та Україні мають мільйони переглядів та відео-платформах та сотні тисяч послідовників у світі.

Впливові світові б'ютіблогери:

• Huda Kattan (Huda Beauty) – американка іракського походження, яка створила власний бренд Huda Beauty та запустила глобальний тренд на макіяж.

• James Charles – один із найвідоміших б'ютіблогерів-експериментаторів, працює як візажист і TikTok-інфлюенсер.

• NikkieTutorials (Ніккі де Ягер) – б'юті-блогерка, що зробила камінг-аут як трансгендерна жінка та активно просуває інклюзивність у сфері краси.

• Jeffree Star – суперечливий персонаж, власник Jeffree Star Cosmetics, один із найпопулярніших beauty-інфлюенсерів у США.

• Michelle Phan – піонерка YouTube-б'ютіблогінгу, яка першою почала розглядати макіяж як мистецтво.

Українські б'ютіблогери:

• This is Stefy – топова українська блогерка, яка має YouTube канал про макіяж з аудиторією майже в 300 тисяч підписників.

• Diana Suvorova – beauty-креаторка, яка співпрацює з українськими та міжнародними брендами.

Аудиторія б'ютіблогерів є глибоко стратифікованою за віком, гендером, соціальними очікуваннями:

покоління Z та мілленіали – активні споживачі та творці digital-контенту, що формують нові естетичні коди краси,

підлітки – використовують б'юті-контент як інструмент самовираження та ігрового експерименту зі стилем.

чоловіки – все активніше входять у сферу б'юті, що свідчить про трансформацію гендерних уявлень.

Жінки 16-35 років (основна аудиторія) – активно користуються косметикою, слідкують за трендами, шукають лайфхаки та рекомендації.

Б'ютіблогінг перетворюється на майданчик для renegotiation (переоцінки) тілесності, норм краси, ідентичності. З одного боку, б'ютіблогінг є частиною глобальної економіки впливу (influencer economy), де особистість стає медіа-продуктом. З іншого – це простір естетичного самоствердження, де суб'єкт обирає власні символічні коди краси. Прибутковість цього жанру (партнерства, реклама, власні лінії косметики) свідчить про злиття культурного капіталу з економічним (П'єр Бурдьє), коли вплив перетворюється на товар. Б'ютіблогери виступають новими культурними підприємцями, які створюють гібридний простір між естетикою і ринком, між тілом і трендом. У дискурсі б'ютіблогінгу важливою стає популяризація інклюзивності – розширення уявлень про красу, гендер, вік, етнічність, це сприяє просуванню бодіпозитиву, боротьби з ейджизмом, нормалізація тілесних особливостей. Такі блогери, як NikkieTutorials, є не лише медійними обличчями, а й агентами культурних змін. Блогінг сприяє естетичній освіті аудиторії, популяризації догляду за собою як запоруки психоемоційної стабільності, творчого самовираження.

Таким чином, б'ютіблогінг слід розглядати як форму цифрового культурного виробництва, де поєднуються естетика, суб'єктність та економіка впливу. Ідентичність у б'ютіблогінгу викристалізовується через самопрезентацію, тілесну експериментальність і належність до цифрових спільнот. Переосмислення краси через б'ютіконтент є проявом ширших соціокультурних зсувів – від вертикальної ієрархії норм до горизонтального плюралізму стилів. Глобальні технологічні тренди (AR, VR, AI) трансформують жанр, відкриваючи нові горизонти віртуального тіла, самовираження й цифрової взаємодії. Український б'ютіблогінг має потенціал для зростання, особливо в умовах розвитку національних брендів та підтримки україномовного контенту віковими категоріями споживачів.

Список використаних джерел

1. Досенко А. К. Блогінг і громадська журналістика: зона дифузності. Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікаці, № 1 (33), 2018. С. 12-17

2. Погребняк І. В. Блогінг як форма сучасного мережевого художньо-публіцистичного жанру. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філософія, Соціальні комунікації. Том 31 (70). № 3. 2020. С. 229-234

Драгомірова Марія Сергіївна
студентка І курсу магістратури
спеціальність «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Осадча Лариса Василівна

Цифрова грамотність як чинник соціальної стратифікації

У добу наукових революцій, глобальних трансформацій, всезагальних криз та нових викликів для людства виникають поняття, які раніше майже не обговорювалися або мали інше значення. До таких належить і цифрова грамотність, а разом із нею – явища соціальної стратифікації та цифрової нерівності. Ці явища є не просто новими термінами – вони відображають глибинні зміни у структурі суспільства, у способі мислення, спілкування та пізнання світу.

Цифрова грамотність у сучасному світі – це не лише вміння користуватись технікою або шукати інформацію в інтернеті. Вона передбачає здатність критично оцінювати інформаційні потоки, розпізнавати маніпуляції, створювати власний цифровий контент, а також свідомо і відповідально взаємодіяти у віртуальному середовищі. Бути цифрово- грамотним сьогодні – означає бути повноцінним учасником соціального, освітнього й професійного життя. Водночас ті, хто не має таких навичок або доступу до сучасних технологій, опиняються в умовах відчуження, що породжує нові форми нерівності. Саме це й приводить до явища цифрової стратифікації – поділу суспільства за рівнем цифрової включеності. В основі цієї стратифікації лежить економічний чинник (можливість придбати техніку, оплатити доступ до інтернету), освітній (наявність знань та вмінь), віковий (різний ступінь адаптивності до нових технологій) та культурно-мовний (домінування контенту певними мовами та культурами). Як наслідок, ті, хто не включений у цифровий простір, позбавлені рівного доступу до освіти, медицини, політичної участі, культурного обміну та інновацій тощо.

Поняття цифрової нерівності є логічним продовженням цифрової стратифікації. Вона проявляється у нерівному доступі до технологій, у різному рівні цифрової компетентності, а також у можливості чи неможливості повноцінно використовувати цифрові інструменти на благо особистого та суспільного розвитку. Вона стосується не лише «технічного» боку, а й соціального – відчуття приналежності до сучасного світу або ж виключення з нього.

Ці зміни породжують низку глобальних викликів. По-перше, зростає освітній розрив між тими, хто має цифрову компетентність, і тими, хто її не має. По-друге, без належного рівня цифрової освіти населення стає вразливим до інформаційних атак, маніпуляцій, фейків, пропаганди тощо. По-третє, частина населення – зокрема літні люди, мешканці сільських регіонів, соціально вразливі групи – ризикують залишитися за межами цифрової взаємодії, що веде до соціальної ізоляції. По-четверте, існують і психоемоційні ризики: інформаційне перенасичення, втрата реального міжособистісного контакту, зниження критичного мислення та залежність від цифрових платформ.

Активне проникнення цифрових технологій у всі сфери життєдіяльності призвело до необхідності законодавчого регулювання їх впровадження та використання, наприклад Міністерство цифрової трансформації України. Це центральний орган виконавчої влади, який відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, відкритих даних, національних електронних інформаційних ресурсів, інтероперабельності — взаємодії мережевих систем на базі уніфікованих інтерфейсів або протоколів, впровадження електронних послуг та розвиток цифрової грамотності громадян. Створене у вересні 2019 року.

Це означає, що вже зараз є потреба у кваліфікованих кадрах на всіх рівнях господарської, виробничої, наукової діяльності, готових до життя в цифровому суспільстві, здатних гармонійно та успішно існувати в умовах нової реальності, створювати та перетворювати її. Здійснити такі масштабні зміни було б важко без впровадження цифрового компонента, насамперед, у структуру освіти. Варто звернути увагу, що на міжнародному рівні важливість володіння цифровою грамотністю закріплена в угодах між країнами-членами ООН і ЮНЕСКО. Загальновизнаним для світової спільноти є також розуміння цифрової грамотності, запропоноване ЮНЕСКО, як набору базових навичок, які потрібні для роботи з цифровими медіа, з пошуком і обробкою інформації. Таке трактування цифрової грамотності зосереджується виключно на технічному боці питання. Оцінку і використання різноманітних джерел інформації з метою формування комплексного змістовного уявлення про конкретне питання, тему або ситуації.

Визначення цифрової грамотності спричинила появу цілої низки нових понять. Наявність самого феномена «цифрова культура» передбачає, що є цифрове суспільство, яке її створює і користується результатами діяльності. Суб'єктом цифрового суспільства є цифровий громадянин, який володіє певним набором розвинених цифрових компетенцій, які дозволяють йому продуктивно працювати, розвиватися, реалізовувати свої цілі та творчий потенціал. Уперше визначення поняття «цифрова грамотність» ми знаходимо в роботі «Digital Literacy» («Цифрова грамотність») американського письменника і журналіста Пола Гілстера, опублікованої в 1997 р., в якій цей феномен сприймається як «здатність розуміти та використовувати інформацію, надану в багатьох форматах з широкого спектра джерел за допомогою комп'ютерів» [1]. Загалом бути грамотним означає як вміти читати і писати, а й виконувати ці події з певним змістом. Наприклад, розуміти зміст прочитаного та застосовувати його в адекватній життєвій ситуації. З появою цифрових технологій межі розуміння загальної письменності значно розширилися.

З одного боку, усвідомлення інформації, представленої у цифровому полі (комп'ютера), підключеного до Мережі, вимагає тих самих когнітивних процесів, а також усвідомлення інформації з друкованих чи телевізійних ЗМІ. З іншого боку, інформація, представлена у цифровому вигляді, ставить перед споживачем нові завдання: як мінімум вміти отримувати доступ до даних, користуючись різними електронними пристроями. Початкове визначення цифрової грамотності вимагало деякої актуалізації, що було зроблено в 2015 р. в рамках проєкту «Індекс цифрової грамотності». «Цифрова грамотність – набір знань і умінь, які необхідні для безпечного та ефективного використання цифрових технологій і ресурсів інтернету. Включає в себе цифрове споживання, цифрові компетенції, цифрову безпеку». Послуговуючись термінологія європейської політики освіти та навчання можна дати наступне визначення цифровій грамотності – це здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології для пошуку, критичної оцінки, створення та передачі інформації, що вимагає як когнітивних, так і технічних навичок.

Цифрова грамотність має три виміри: операційний вимір: навички та компетенції, які дозволяють читати та писати в різноманітних цифрових носіях (включаючи створення значення за допомогою та з різноманітних режимів, таких як усна та письмова мова, статичні та рухомі зображення, звуки, дизайн екрану тощо); культурний вимір: розробка репертуару практик цифрової грамотності в конкретних соціальних і культурних контекстах (таких як побудова та підтримка ефективних соціальних, освітніх або професійних стосунків в Інтернеті). Критичний вимір: усвідомлення того, що ресурси формування сенсу є вибірковими та функціонують як засіб соціального контролю (наприклад, знати, що задумав Facebook, коли він нагадує вам, що ваш профіль неповний). Таким чином, набуття критичної грамотності з цифровими медіа включає не просто компетентну участь у практиках цифрової грамотності, але й розвиток здатності активно й творчо трансформувати їх.

Отже, перед людством постає складне запитання: чи призведе цифрова реальність до неминучого розриву між людьми? Відповідь не може бути однозначною. З одного боку, цифрові технології створюють загрозу нової форми нерівності – не лише матеріальної, а й когнітивної, інформаційної, емоційної. З іншого – вони відкривають безпрецедентні можливості для навчання, самореалізації, творчості, об'єднання. Все залежить від того, як суспільство зуміє вибудувати інклюзивну цифрову політику, забезпечити рівний доступ до знань, сприяти розвитку цифрових навичок на всіх рівнях та формувати етичне й свідоме користування технологіями. Цифрова грамотність – не лише інструмент, а передумова нової форми громадянства у XXI столітті. Вона – одна з ключових умов, що визначатиме, хто залишиться активним учасником суспільного життя, а хто ризикує опинитися осторонь нової цифрової цивілізації.

Список використаних джерел

1. Gilster P. Digital Literacy. New York: Wiley. 1997. 279 c.
2. Terminology of European education and training policy. URL: https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-glossary/glossary/digitale-alphabetisierung.
3. Colin Lankshear and Michele Knobel Digital Literacies - Concepts, Policies and Practices Peter Lang Publishing, Inc., New York. 2008 P.1-17.

Кирик Олександр Сергійович
студент І курсу
спеціальність «Реклама
та зв'язки з громадськістю»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Осадча Лариса Василівна

Криза ідентичності: як масмедіа формують колективну свідомість

Масмедіа є головним посередником між людиною та світом в епоху інформаційного перенасичення. На думку німецької дослідниці, директорки Центру дослідження публічної думки Елізабет Ноель-Нойманн, така комунікативна монополія несе ряд загроз для суспільства й для людини як істоти мислячої, окремі з них варті детальнішого аналізу.

Відсутність ідентичності – це проблема, і масмедіа її підкріплюють. Ефект фреймінгу.

Відсутність ідентичності – це не просто особиста криза, а системна проблема, що робить людину вразливою до маніпуляцій. Масмедіа, використовуючи ефект фреймінгу, формують сприйняття реальності, задаючи рамки, в яких людина має мислити. Коли інформація подається з чітким кутом зору, а альтернативні перспективи ігноруються, індивід несвідомо приймає нав'язані йому наративи як власні думки. В результаті особистість розчиняється в колективній свідомості, втрачаючи здатність критично аналізувати та вибудовувати власну автономну ідентичність.

Поверхневість: як легковажність формує свідомість XXI століття. Якщо раніше інформація вимагала зусиль для її отримання, то тепер вона приходить до нас у нескінченному потоці. Легковажність — це не просто відсутність серйозності, це небажання занурюватися в суть, ухиляючись від відповідальності за власне мислення. Людина XXI століття часто не розрізняє правду та маніпуляцію, бо їй комфортніше приймати прості пояснення, ніж розбиратися в складних питаннях. Вона радше повірить у

заголовок, ніж витратить час на аналіз. Масмедіа та соціальні мережі лише посилюють цю проблему, підлаштовуючись під коротку увагу людини. Довгі тексти замінюються короткими постами, аргументовані дискусії — емоційними реакціями, глибокі сенси — поверхневими слоганами. Із суспільної свідомості зникає критичне мислення, а на його місце приходить рефлекс на гучні інформаційні подразники. Легковажність робить суспільство вразливим. Коли люди перестають аналізувати, вони легко піддаються маніпуляціям. Вони не помічають, як змінюються їхні цінності, не усвідомлюють, як втрачають здатність думати самостійно. Справжня проблема не в тому, що ми отримуємо забагато інформації, а в тому, що ми не навчилися з нею працювати. XXI століття — це час швидкості, але чи означає це, що ми маємо поспішати у всьому, навіть у тому, що стосується нашої свідомості? Якщо ми не почнемо протистояти цій легковажності, то ризикуємо втратити не лише критичне мислення, а й саму здатність бути собою.

Кожен невіглас має «свою думку». Зараз, у кожного є «своя думка», але чи є за нею знання? Колись знання були привілеєм: щоб отримати їх, потрібно було докладати зусиль. Читати книги, аналізувати, перевіряти джерела. Сьогодні ж інформація доступна всім, але чи означає це, що ми стали більш освіченими? Насправді навпаки — легкість доступу до інформації зробила її знеціненим ресурсом. Як наслідок, людина **не відрізняє знання від інформаційного шуму**, але вважає, що розбирається в будь-якій темі, бо прочитала кілька постів чи подивилася відео.

«Свобода слова» чи свобода думки. Сучасне суспільство постійно говорить про свободу слова. Але чи є у нас свобода думки? Якщо ти мислиш так, як тебе навчили мислити — це не свобода. Якщо ти лише повторюєш те, що говорить більшість — це не свобода. Якщо тобі здається, що твоя думка "твоя", але ти ніколи її не перевіряв — це теж не свобода. Свобода думки — це коли ти здатен вийти за межі готових відповідей, подивитися на речі під різними кутами, поставити під сумнів навіть власні переконання.

Чи є вихід? Як формувати власну ідентичність та протистояти поверхневому мисленню? В умовах інформаційного перенасичення людина має усвідомлено підходити до споживання контенту. Ставити все під сумнів. Тобто «Чому я так думаю?» «Хто сформував мою думку?» «Чи не є мої знання лише переказом чужої інтерпретації?» Уникати інформаційних бульбашок. Читати різні точки зору, навіть якщо вони здаються неприємними. Відрізняти знання від інформації. Просто знати щось — не означає розуміти це. Людина, яка здатна мислити самостійно, завжди буде менш зручною в соціальному механізмі, але саме такі люди творять реальні зміни. Легковажне мислення стало нормою XXI століття, і це не випадково. Масовій свідомості вигідно, коли люди не заглиблюються у суть, а просто споживають інформацію і повторюють її. Але якщо ми хочемо залишатися не просто частиною інформаційного потоку, а реальними мислячими особистостями, нам потрібно повернути собі здатність сумніватися, аналізувати і думати глибше, ніж вимагає сучасний світ.

Список використаних джерел

1. Noelle-Neumann Elizabeth. The spiral of Silence. Public Opinion – Our Social Skin. Chicago: Chicago University Press, 1993. 277 p.

Лущик Микола Григорович
студент 1 курсу магістратури
спеціальність «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Осадча Лариса Василівна

Штучний інтелект як композитор:
від генерації мелодій до емоційного аналізу музики

Штучний інтелект (ШІ) сьогодні відіграє важливу роль у розвитку музичної індустрії. Якщо раніше створення музики було виключно рукотворним процесом, що вимагав таланту, навичок та натхнення, то тепер алгоритми машинного навчання можуть генерувати мелодії, аналізувати музичні твори та навіть рекомендувати композиції відповідно до настрою слухача. Автоматизована генерація музики та аналіз емоційного впливу композицій відкривають нові можливості як для професійних музикантів, так і для слухачів. Використання нейронних мереж дозволяє отримувати більш персоналізовані музичні рекомендації, що сприяє покращенню користувацького досвіду.

Одним із ключових напрямів використання ШІ в музиці є генерація мелодій. Алгоритми можуть аналізувати тисячі музичних творів, виділяти закономірності в гармонії, ритмі та структурі й на основі цього створювати нові композиції. У статті *«Застосування штучного інтелекту в музичній індустрії України» [1]* аналізується, як ці технології змінюють музичне мистецтво в Україні. Автори дослідження зазначають, що автоматизація творчого процесу допомагає музикантам працювати швидше, експериментувати з новими звучаннями та навіть створювати унікальні композиції без глибоких музичних знань. Прикладами успішного використання ШІ в музиці є такі інструменти, як Google Magenta, OpenAI Jukebox та AIVA. Вони дозволяють генерувати музичні твори у різних жанрах, аналізувати стилі та навіть імітувати творчість конкретних композиторів.

Попри це, залишається відкритим питання авторського права та етичності використання ШІ в мистецтві. Чи можна вважати музику, створену алгоритмом, повноцінним витвором мистецтва? Чи варто надавати штучному інтелекту статус співавтора? Це питання активно обговорюються в наукових колах та музичній спільноті.

Окрім генерації мелодій, ШІ широко застосовується для аналізу емоційного забарвлення музичних творів. Алгоритми можуть розпізнавати тональність, темп, гармонічні переходи та інші характеристики композицій, визначаючи їхній вплив на слухача. У статті *«Emotion-Aware Music Recommendation» [3]* представлено дослідження, яке показує, як штучний інтелект допомагає створювати персоналізовані музичні рекомендації. Система аналізує настрій користувача на основі його попередніх прослуховувань, біометричних даних (якщо вони доступні) або навіть текстових описів емоцій. Наприклад, якщо користувач слухає сумну музику, алгоритм може запропонувати йому схожі треки або, навпаки, порадити щось більш енергійне, щоб покращити настрій. Такий підхід вже активно використовується у музичних стримінгових сервісах, зокрема в Spotify, Apple Music та YouTube Music.

Ще один важливий напрямок — використання глибоких нейронних мереж для аналізу музики та персоналізованих рекомендацій. У дослідженні *«An Emotion-Aware Personalized Music Recommendation System Using a Convolutional Neural Networks Approach» [2]* розглядається модель, яка використовує згорткові нейронні мережі (CNN) для аналізу аудіосигналів і визначення емоційного контексту музичних треків. Така система враховує не лише жанр чи популярність композицій, а й їхній вплив на слухача. Вона аналізує частотні характеристики, тембральні особливості, зміни динаміки та інші аспекти, що визначають емоційний настрій музики. Завдяки таким технологіям користувачі можуть

отримувати значно точніші музичні рекомендації. Наприклад, система може визначити, що певна мелодія створює відчуття спокою, радості або, навпаки, тривоги, і відповідно коригувати підбір треків.

Таким чином, штучний інтелект відкриває нові можливості для музичної індустрії. Сьогодні він не лише допомагає композиторам створювати музику, а й робить прослуховування більш персоналізованим завдяки аналізу емоційного впливу композицій. Системи, що використовують нейронні мережі, дозволяють більш точно визначати емоційний зміст музики, а алгоритми машинного навчання допомагають генерувати унікальні мелодії. Однак, із впровадженням цих технологій постають і нові виклики, зокрема питання авторського права, етики використання ШІ у творчості та впливу алгоритмів на музичні вподобання слухачів. Подальші дослідження в цій сфері допоможуть зробити ці технології ще ефективнішими та інтегрувати їх у різні аспекти музичного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Кравчук Олександр. Застосування штучного інтелекту в музичній індустрії України: аналітичний підхід. Вісник Київського національнгого університету культури і мистецтв. Серія: Музичне мистецтво, № 6 (1), 2023. С. 79-88
2. Ashu Abdul, Chen Jenhui, Liao Hua-Yuan, Chan Shun-Hao. An Emotion-Aware Personalized Music Recommendation System Using a Convolutional Neural Networks Approach. Applied Sciences. 2018; 8(7):1103. https://doi.org/10.3390/app8071103
3. Yang Jinhyeok, Chae WooJung, Kim Sun Yeob, Choi Hyebong. Emotion-Aware Music Recommendation. International Conference of Design, User Experience, and Usability, 2016. DOI: 10.1007/978-3-319-40355-7_11

Олісневич Дмитро Володимирович
студент І курсу магістратури
спеціальності «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук
Ворожейкін Євген Петрович

Культурна специфіка та цифровий образ історичної місцевості Дарниця (на прикладі мікрорайону ДВРЗ)

Мікрорайон ДВРЗ у Дніпровському районі Києва — це унікальний приклад локального простору з глибокою історією, що поєднує індустріальну спадщину, архітектурну самобутність і активну громадську пам’ять. Заснований у середині 1930-х років як поселення для працівників Дарницького вагоноремонтного заводу, район зберігає квартальну забудову доби раннього соціалістичного модернізму та низку об’єктів інфраструктури, які й досі виконують соціальні функції. Вулиця Алматинська досі є головною артерією цього компактного мікросвіту, що поступово вибудовує власну присутність у цифровому середовищі.

У цифровому просторі вже існують помітні сліди цієї присутності. Насамперед, це сайт lisky.org.ua [4], створений і підтримуваний місцевими мешканцями. Він виконує функцію хронографа ДВРЗ: тут публікуються як сучасні новини, так і ретроспективні матеріали про забудову, історію вулиць, будівель, події та постаті району. Фотоархів сайту охоплює період від радянської епохи до сьогодення, а статті подаються з увагою до

деталей, що рідко зустрічається в офіційних джерелах. Наприклад, опис колишнього клубу Дарницького ВРЗ або історія моста через залізничну колію набувають тут не просто документального, а емоційного значення.

Окрім сайту, ДВРЗ представлений у Facebook-групах, де мешканці публікують архівні фотографії, спогади про стару школу, коментують плани забудови та захищають культурну спадщину району. Такі цифрові спільноти відіграють важливу роль у формуванні сучасного міського наративу. Як пише О. Ю. Васильєва [2, с. 94], емоційна пам'ять мешканців, візуалізована через фото, спогади й тексти, може стати основою для альтернативної репрезентації міста — неформальної, але глибоко культурної.

Разом з тим, цифрова присутність мікрорайону залишається частковою. На Google Maps не вказані жодні пам'ятки або історично значущі об'єкти. Wikipedia містить лише узагальнену інформацію без поглибленої культурної або соціальної аналітики. У популярних медіаплатформах — Instagram, YouTube — ДВРЗ згадується епізодично, переважно у контексті транспортних новин чи побутових тем. Це свідчить про те, що потенціал району як носія локальної пам'яті все ще недостатньо реалізований у цифровій сфері.

Такий стан речей є типовим для мікрорайонів, які не мають комерційної або туристичної привабливості. Як зазначає Л. І. Пасічник [3, с. 77], сучасна цифрова урбаністика формується не лише технічними ресурсами, а й соціальною активністю та ініціативністю громад. У випадку ДВРЗ ця активність вже існує — але її слід посилювати шляхом документування усної історії, створення віртуальних турів, нанесення на Google Maps історичних об'єктів, та поширення локальних знань через краєзнавчі блоги й освітні ініціативи. Водночас, як вказує А. В. Алієва [1, с. 123], цифрове місто — це насамперед місто, яке саме себе осмислює й переказує у нових формах. І ДВРЗ якраз перебуває на етапі такого самоосмислення. Те, що сьогодні цей район має активну онлайн-спільноту, власний неофіційний архів і постійну увагу місцевих — є сильним підґрунтям для формування сталого цифрового образу. І хоча поки що цей образ фрагментарний, він набирає обрисів і вже не є невидимим. Таким чином, мікрорайон ДВРЗ є прикладом того, як локальна ідентичність може транслюватися в цифровий простір за рахунок спільних зусиль. І хоча існує проблема недостатньої репрезентації в офіційних цифрових джерелах, вона компенсується ініціативністю мешканців, які через сайти, соцмережі та архівні проєкти зберігають пам'ять про свій простір. Перспективи розвитку цієї репрезентації — цілком реальні: варто лише підтримати ці ініціативи академічно, інституційно та технологічно.

Список використаних джерел

1. Алієва А. В. Цифрова репрезентація міста: між віртуальністю та локальністю. Гілея: науковий вісник, 2020, №152, с. 122–125.

2. Васильєва О. Ю. Публічний простір і цифрові практики: образи міста в Instagram. Культурологічна думка, 2021, №2, с. 93–100.

3. Пасічник Л. І. Цифрова урбаністика як сфера культурної комунікації. Вісник КНУКіМ. Серія: Соціальні комунікації, 2021, №4, с. 75–84.

4. Сайт мікрорайону ДВРЗ. Ліски.org.ua. URL: http://lisky.org.ua (дата звернення: 25.04.2025).

Турчина Вікторія Олександрівна
студентка І курсу
спеціальності «Культурологія»

Тівецька Марія Олегівна
студентка І курсу
спеціальності «Культурологія»

Науковий керівник:
асистент
Логвіненко Катерина Олександрівна

Феномен друкованої книги в епоху цифровізації

У сучасному світі, де стрімко розвиваються цифрові технології, питання про майбутнє паперових носіїв інформації є актуальним. Попри прогнози про витіснення друкованих видань електронними аналогами, друкована книга зберегла популярність. Це явище викликає запитання про причини її актуальності в цифрову епоху, що є головною дослідницькою проблемою.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю кращого прогнозування розвитку видавничої галузі, аналізу впливу взаємодії з друкованою книгою на навчання та збереження інформації, а також дослідження її культурної та емоційної цінності.

Метою дослідження є аналіз ключових факторів стійкості друкованої книги в умовах цифровізації та визначення її соціокультурної ролі.

Попри зручність електронних книг, багато читачів віддають перевагу друкованому формату через унікальний сенсорний досвід. Взаємодія з фізичним об'єктом – відчуття паперу, шелест сторінок, вага книги, запах фарби – створює мультисенсорне сприйняття. Фізичні характеристики книги впливають на емоційне сприйняття та залученість. Тактильні відчуття важливі для пізнання, а перегортання сторінок сприяє орієнтації в тексті. Емоційний зв'язок з книгою пов'язаний з її матеріальністю та можливістю залишати позначки. Друкована книга пропонує цілісний сенсорний досвід, що сприяє глибшому зануренню в читання.[1]

Окрім цього, друковані книги є способом відпочинку від екранів. У суспільстві, де багато часу проводять за цифровими пристроями, постійний вплив екранів може призводити до цифрового перевантаження. Друкована книга є альтернативою, що дозволяє відмовитися від цифрових технологій та зменшити інформаційний шум. Відсутність синього світла та відволікаючих факторів сприяє глибшому зануренню в текст та покращенню концентрації. Друкована книга стає «острівцем спокою» для відпочинку та відновлення когнітивних ресурсів. В епоху цифрової перенасиченості вона набуває цінності як засіб обмеження цифрового впливу та підтримки психологічного благополуччя.[2]

Цифрові технології не лише конкурують з друкованими книгами, але й відкривають нові можливості для їхньої популяризації. Соціальні мережі стали каналом для залучення читачів. Книжкові блогери використовують платформи для обговорення друкованих видань. Візуальний контент сприяє формуванню позитивного іміджу книги. Цифрові технології впливають і на виробництво: розвиток цифрового друку дозволяє друкувати малі тиражі, розширюючи можливості для нішевої літератури. З'являються нові матеріали для поліграфії, що можуть покращувати властивості книг.

Дослідження показують, що читання з паперових носіїв сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню інформації порівняно з електронними форматами. Метааналіз виявив значно вищі результати розуміння тексту при читанні з паперу, особливо при обмеженому часі та роботі з інформаційними текстами. Інші дослідження також підтвердили краще розуміння змісту при читанні з друкованих носіїв. Дослідження Університету Валенсії

виявило, що регулярне читання друкованих текстів значно покращує навички розуміння тексту, і цей ефект може бути значно більшим, ніж при читанні з цифрових пристроїв.[3]

У сучасному світі друкована книга зберігає статус важливого соціального та культурного символу, виконуючи освітню функцію та залишаючись частиною традиційного книговидання та подарункової культури. По-перше, друковані книги залишаються основним носієм знань у багатьох сферах освіти через їхню зручність, відсутність цифрового навантаження на зір та можливість кращої концентрації. Дослідження показують, що текст у друкованому форматі запам'ятовується краще.[4]

По-друге, традиційне книговидання продовжує існувати як потужний культурний інститут. Видавництва зберігають якість друкованої продукції, розвиваючи поліграфічне мистецтво. Друкована книга є носієм не лише змісту, а й естетичної цінності.

По-третє, друковані книги є важливим елементом подарункової культури, маючи фізичну присутність, що додає значення жесту дарування. Книга як подарунок символізує увагу та повагу до традицій.[5-6]

Отже, попри цифровізацію, друкована книга зберігає свою значущість як освітній ресурс, елемент культурної спадщини та символічний подарунок, підтверджуючи її унікальну соціокультурну функцію.

Таким чином, незважаючи на експансію цифрових технологій, друкована книга зберігає свою актуальність завдяки унікальному сенсорному досвіду, можливості відпочинку від екранів та кращому засвоєнню інформації, підтвердженому науковими дослідженнями. Водночас, цифрові інструменти сприяють її популяризації та розвитку. У сучасному суспільстві друкована книга залишається важливим освітнім ресурсом, культурним символом та цінним елементом подарункової культури, демонструючи свою стійкість та особливу соціокультурну роль.

Список використаних джерел

1. Charled Spence «The Multisensory Experience of Handling and Reading Books», 15 Sep 2020 DOI: 10.1163/22134808-bja10015
2. Anne-Marie Chang, Daniel Aeschbach, Jeanne F. Duffy, and Charles A. Czeisler «Evening use of light-emitting eReaders negatively affects sleep, circadian timing, and next-morning alertness», December 22, 2014 https://doi.org/10.1073/pnas.1418490112
3. Yiren Kong, Young Sik Seo, Ling Zhai «Comparison of reading performance on screen and on paper: A meta-analysis» https://doi.org/10.1016/j.compedu.2018.05.005
4. Geoffrey Haddock, Colin Foad, Victoria Saul, Will Brown, Rose Thompson «The medium can influence the message: Print-based versus digital reading influences how people process different types of written information» 12 July 2019 https://doi.org/10.1111/bjop.12415
5. Mangen, A., Walgermo, B. R., & Bronnick, K. (2013). Reading linear texts on paper versus computer screen: Effects on reading comprehension. International Journal of Educational Research, 58, 61-68.
6. Darnton, R. (2009). The Case for Books: Past, Present, and Future.PublicAffairs.

Котик Мар'яна Ярославівна
студентка І курсу
спеціальності «Культурологія»

Науковий керівник:
асистент
Логвіненко Катерина Олександрівна

Традиції та обряди українців у контексті культурної спадщини

Традиції та обряди відіграють ключову роль у формуванні національної ідентичності та збереженні культурної спадщини українців. Вони є джерелом передачі історичної пам'яті, моральних цінностей і культурних моделей поведінки від покоління до покоління. Через весільні, родинні, календарні й побутові обряди український народ формував уявлення про себе, свою громаду, місце в світі, і таким чином закріплював культурну самобутність. Українська обрядовість як складова нематеріальної культурної спадщини є надзвичайно багатою, поліфонічною та символічно насиченою. Вона формувалася упродовж століть, вбираючи у себе елементи дохристиянських вірувань, народної міфології, а згодом – християнської традиції. Особливу роль у збереженні національної ідентичності відіграють родинні, календарні та трудові обряди, які відображають глибинні уявлення українців про світ, людину, природу та суспільство. Таким чином, саме обрядовість постає як потужний механізм культурної тяглості, що дозволяє не лише зберігати, а й осмислювати традиції в контексті сучасності

Календарна обрядовість пов'язана з річним циклом та святами, які виникли ще в дохристиянський період. Наприклад, свята Колодія, Івана Купала, Зелені свята мають яскраво виражені аграрні й магічні елементи. У них простежується синкретизм язичницького та християнського світоглядів. Водночас різдвяно-новорічні свята поєднують релігійні сюжети з архаїчними мотивами родючості, захисту від злих сил, відродження природи.

Родинні обряди – весільні, хрестильні, поховальні – виконують соціально-регулятивну функцію. До обрядів життєвого циклу можна віднести сімейну (родильну, весільну, поховальну) та громадську (календарними святами, громадським дозвіллям) традиційну обрядовість українців. І якщо народження, весілля, смерть становлять основні віхи життя людини, то громадське дозвілля і календарні свята заповнюють часовий простір утворюючи ущільнений життєвий ланцюжок між ними [2]. Вони закріплюють зміну соціального статусу людини та відображають уявлення про зв'язок поколінь. Весільний обряд, зокрема, є цілою драматургією, що включає етапи сватання, заручин, вінчання, весілля і поствесільних дійств. Його структура не лише зберігає традиційні ролі учасників, а й слугує засобом передачі цінностей між поколіннями.

Обрядовість як форма традиційної культури сьогодні зазнає трансформацій під впливом глобалізаційних процесів. Проте інтерес до традицій зростає у контексті пошуку автентичності, самоідентифікації та етнокультурної саморефлексії. Відродження обрядів у формі фольклорних фестивалів, інтерактивних програм у музеях та освітніх ініціатив свідчить про актуальність традиційної культури в сучасному суспільстві.

Обрядовість є одним із фундаментальних інструментів конструювання національної ідентичності. Саме через традиційні форми спільного святкування, виконання пісень, вбрання на свята та участь у колективних ритуалах формується відчуття належності до певної культурної спільноти. Для українців обрядова культура є живим виявом національного характеру, історичного досвіду та духовних орієнтирів. Народна культура з її символічними кодами — як-от вишитий рушник, колядки, купальські вінки — є не лише мистецьким спадком, а й соціальним маркером, що позначає «своє» серед «чужого». Збереження та оновлення обрядів, зокрема в сучасному урбанізованому просторі, дозволяє

українцям підтримувати внутрішню єдність, особливо у періоди соціальних потрясінь, як-от війна, політична криза чи масова міграція. Обрядовість не тільки забезпечує культурну тяглість, а й стає підґрунтям для осмислення національного «Я» через символічні дії. У цьому контексті її роль виходить за межі побутового рівня і набуває ідеологічного змісту — як засобу збереження культурної суб'єктності народу в умовах історичних змін.

Отже, традиції та обряди українців не лише відображають історичний і духовний досвід нації, а й відіграють провідну роль у формуванні національної ідентичності. Як складова нематеріальної культурної спадщини, обрядовість виконує функцію міжпоколіннєвої комунікації, зберігає символічні коди української культури та формує відчуття спільності. У контексті сучасних викликів — глобалізації, урбанізації, воєнного стану — саме повернення до традицій, їхнє осмислення і адаптація стають важливою стратегією збереження культурної суб'єктності. Традиційна обрядовість постає не як архаїчна форма, а як живий і динамічний ресурс ідентичності, що дозволяє українцям не лише зберігати, а й активно творити власну культурну пам'ять і майбутнє. Збереження та популяризація українських обрядів потребують не лише етнографічного дослідження, а й культурологічного осмислення, інтеграції в культурну політику та освітній простір. Таким чином, традиції та обряди постають як живий код національної пам'яті, що об'єднує минуле, сучасне й майбутнє.

Список використаних джерел

1. Босик З. Родинна обрядовість: трансформація та архетипові мотиви весільної обрядовості Середньої Наддніпрянщини: монографія / З. Босик. К.: НАКККіМ, 2010. 243 с.
2. Босик З. Трансформаційні процеси обрядів життєвого циклу українців (на польових матеріалах Київщини) / З. Босик. Культурологічна думка, 2019. №2. 148-154 с.
3. Гнатюк В. Колядки і щедрівки / В. Гнатюк. Харків: Фоліо, 2019. 312 с.
4. Грушевський М. С. Історія України-Русі / М. С. Грушевський. – К.: Видавничий союз "Андронум", 2021. Т. 1.
5. Хлистунов О. Традиційна різдвяна обрядовість українців (20-ті рр. XX ст.) / О. Хлистунов. – Вісник КНУКіМ.К: Вид.центр КНУКіМ, 2012. Вип 27. С. 199-205
6. Шаповал Л. І. Календарно-родинна обрядовість українців / Л. І. Шаповал. – ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. 199 с.

Пальчинська Марія Романівна
студент IV курсу
спеціальності «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Целковський Генадій Анатолійович

Сновидіння як мова кіно: психоаналітичний і семіотичний вимір у фільмах-снах

Феномен сновидіння завжди приваблював кінематографістів як засіб проникнення у глибини людської свідомості. Починаючи з експериментів 1920-х років, мотиви сну стали важливим інструментом як для створення драматургії, так і для формування специфічної онейричної естетики. Теоретичне осмислення сновидінь у кіно ґрунтується на працях З.

Фройда, К. Юнга, Ж. Лакана, а також на аналізах сучасних кінознавців — Л. Брюховецької, І. Зубавіної, М. Дмитренко.

Кінематограф, як зазначає Л. Брюховецька, є особливим простором "екранної свідомості", де сновидіння виступають каналом вираження несвідомого та ірраціонального [1]. Особливу роль у цьому контексті відіграє структура наративу, яка в сновидінні часто порушує лінійність, причинно-наслідкові зв'язки, підкоряючись символічній логіці. У дослідженні І. Зубавіної наголошується, що сон у фільмі може бути як вставним епізодом, так і основним простором, у якому розгортається дія. Це особливо характерно для сюрреалістичних і постмодерних стрічок [3].

Фільм Роберта Віне «Кабінет доктора Калігарі» (Das Cabinet des Dr. Caligari, 1920) є одним із перших зразків кінематографічної репрезентації сну. Його особливість полягає в тому, що вся дія постає як спогад-переосмислення героя, який виявляється пацієнтом психіатричної лікарні. Сон стає не тільки змістовним, а й композиційним елементом фільму. Через викривлені декорації, асиметричну геометрію та різкий контраст світла і тіні режисер створює візуальний простір, що нагадує структуру сну. Це відповідає фройдівській концепції «вторинної обробки», коли хаотичні сновидіння структуруються свідомістю у впізнавані образи.

Фільм «Андалузький пес» (Un Chien Andalou, 1929, реж. Луїс Бунюель, Сальвадор Далі) став визначним явищем у світовому кінематографі, адже саме він започаткував радикальне використання елементів сновидіння в кіно. Цей короткометражний фільм, створений Луїсом Бунюелем у співпраці з Сальвадором Далі, є втіленням сюрреалізму в його найчистішій формі. Його структура, позбавлена логіки традиційного оповідання, розкриває природу людського несвідомого через набір шокуючих, алогічних та символічних образів, що здаються відірваними від реальності й водночас надзвичайно інтенсивними з точки зору емоційного впливу.

Фільм «Заклята» (Spellbound, 1945, реж. Альфред Гічкок, сцени сну – Сальвадор Далі) є знаковим прикладом використання сновидінь у кінематографі не лише як візуального прийому, а й як інструменту для дослідження психіки людини. Якщо в «Кабінеті доктора Калігарі» сон був метафорою божевілля, а в «Андалузькому псові» — хаотичним потоком підсвідомості без логічного зв'язку, то в «Заклятій» сновидіння виступають як ключ до розкриття глибоких психотравм.

Фільм А. Гічкока «Заворожений» (Spellbound, 1945) — приклад інтеграції психоаналітичної символіки у масове кіно. Сцена сну, розроблена у співпраці з художником Сальвадором Далі, включає алегоричні образи: очі, карти, лабіринти. Сон виступає простором відновлення втрачених спогадів головного героя, що перегукується з концепцією обробки пам'яті в сні (теорія Хобсона і Солмса).

Фільм «Сунична галявина» (Smultronstället, 1957, реж. Інгмар Бергман) є одним із найглибших кінематографічних досліджень людської пам'яті, провини та страху смерті. Центральне місце у стрічці займають сновидіння, які відображають внутрішній світ головного героя – літнього професора Ісака Борга. Сни тут використовуються для аналізу підсвідомості персонажа, але в Бергмана вони не просто розкривають травми, а стають частиною його духовного переродження.

У А. Тарковського у фільмі «Сталкер» (1979) сон не має чіткої границі з реальністю. Простір «Зони» існує поза логікою причиновості, що створює ефект "несправжності", подібний до стану сну. Як зазначає І. Зубавіна, тут використано «архетипічну символіку сну», характерну для юнгіанського підходу [3].

«Загублене шосе» (Lost Highway1997, реж. Девід Лінч) – один із найзагадковіших і найхимерніших фільмів Девіда Лінча, що глибоко досліджує природу сновидінь, пам'яті та ідентичності. Це не просто історія, а заплутаний, нелінійний потік свідомості, що змінює реальність, руйнує традиційну оповідну структуру і діє за законами сновидіння, де минуле, майбутнє та теперішнє можуть існувати одночасно.

У фільмі Девіда Лінча «Малголланд Драйв» (2001) сновидіння — це головна структура побудови фільму. Порушення хронології, чергування ідентичностей персонажів і незавершені діалоги створюють ефект сну, який постійно виводить глядача з рівноваги. На думку М. Дмитренка, це приклад "екранної шизоїдності", де сон втрачає функцію "прихистку" і стає новою реальністю [2].

Аналіз практичного матеріалу дозволяє зробити висновок, що сновидіння у кіно не обмежуються метафоричним шаром, а є структурною категорією. Через сон режисери досліджують межі реального та уявного, ідентичність, психічні травми, естетику колективного несвідомого. Візуальні та монтажні техніки, що імітують логіку сну, слугують потужним інструментом впливу на глядача. У сучасному кіномистецтві сон перетворюється на самостійну художню реальність, що демонструє зростання інтересу до внутрішнього світу людини, психоаналітичних моделей, архетипів і символів.

Список використаних джерел

1. Брюховецька Л.І. Чому психоаналіз? URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c8993ebc-ceb3-4deb-9e5d-7561590c6d4a/content
2. Дмитренко М. Сиволіка сновидінь. Київ : Ред-ція часопису «Народознавство», 1995. 128 с.
3. Зубавіна І. Б. Час і простір у кінематографі. К.: Щек, 2008. 447 с.
4. Історія кіно: навчальний посібник для студентів та курсантів усіх спеціальностей. Львів, ГАЛИЧ-ПРЕС. 2024. 264 с.
5. Фройд З. Тлумачення снів / пер. Володимира Чайковського Харків: Фоліо, 2019. 603 с.

Зоряна Олексіївна Роговченко
студентка ІІ курсу
спеціальності «Середня освіта. Українська мова та література»

Науковий керівник:
старший викладач
Шульга Тетяна Юріївна

Чи змінить штучний інтелект освітній процес на краще?
(за результатами опитування учнів 10-11 класів)

Штучний інтелект - це революційне відкриття цього століття, яке змінює звичну картину світу майже для всіх людей. Усе рідше можна зустріти людину, яка не знає, що таке ШІ, оскільки ця новітня технологія навколо нас: голосовий пошук, передбачуваність у відеоіграх, автономні речі, згенеровані зображення, які можна побачити на різних категоріях товарів, сканер відбитків пальців, таргет та освіта.

Штучний інтелект (artificial intelligence, AI) — це спосіб «змусити» комп'ютер чи програмне забезпечення «мислити» як людський мозок за допомогою спеціально натренованого на великих масивах даних, які за 40 років накопичило людство в мережі інтернет. Впровадження ШІ наразі змінює майже всі галузі, в тому числі й освіту Ми лише на початку цих змін, й саме тому виникає багато питань навколо того, як саме зміниться освітній процес та навчання. Тож я вирішила зробити спробу вивчити особливості використання ШІ учнями старшої школи.

Мною було проведено опитування 27 учнів 10-11 класів шести шкіл Деснянського району міста Києва щодо їхнього бачення впливу штучного інтелекту на навчальний процес та їхнє ставлення до цього зокрема. Анкетування проводилося анонімно за допомогою гугл-форми та містило 7 запитань.

Результати опитування свідчать про те, наскільки ШІ вкорінився в шкільну освіту, показує одностайна відповідь "так" респондентів на питання про користування цією новацією під час підготовки до занять.

Від 74 до 78% опитаних стверджують, що користуються програмами на базі ШІ із задоволенням, вони також допомагають їм учитися. Певна частина учнів (48.1%) зізнаються, що стали використовувати ці технології надміру, і в наступних відкритих питаннях висловлюються щодо того, що це може впливати на деградацію людського критичного мислення.

Більшість, а саме 89% опитаних, частково чи повністю погоджуються з тим, що інструменти ШІ роблять навчання більш ефективним та/чи цікавим. Значна частина відповідей спрямована на те, що ШІ спрощує навчальний процес за рахунок швидкого опрацювання інформації, від цього – економія часу для більш вагомих завдань.

Однак є ті (18,5%), хто протестує певним чином проти інструментів ШІ, оскільки подекуди він використовується учнями для списування

Дехто висунув досить цікаву та непопулярну (більшість респондентів сприймає програми ШІ лише як інструмент для швидких відповідей чи списування) думку-перевагу, що Chat GPT «може гарно пояснити тему, якщо ти щось не зрозумів на уроці». Продовженням цього було таке міркування, що, крім цього, програму можна налаштувати на сленг чи близький говір для полегшення запам'ятовування. Відповідно до принципів мнемоніки, це полегшує запам'ятовування завдяки емоційному включенню та створенню яскравих асоціацій.

Серед учнів дедалі частіше звучить думка про подвійний вплив штучного інтелекту на навчання. «З одного боку, це допомагає мені вчитися та дізнаватися більше нової інформації, – зізнається одна зі школярок, – а з іншого, лякає те, що без ШІ я не можу вчитися сама». Подібні переживання демонструють амбівалентну природу взаємодії з цифровими інструментами: вони водночас стимулюють пізнання й формують певну залежність. Ще один учасник опитування зазначає: «ШІ чітко допомагає в навчанні, з іншого боку, надмірне використання гальмує розвиток власного інтелекту». Це міркування перегукується з ідеями цифрової гігієни, які наголошують на необхідності збереження балансу між використанням технологій та активним розвитком власних когнітивних навичок. Однак, попри обережність, користувачі цінують реальні переваги. Зокрема, один з респондентів підкреслює, що «ШІ допомагає швидше знаходити інформацію, оскільки в статтях в інтернеті багато "води"». Це твердження відкриває ще один аспект проблеми: штучний інтелект не просто економить час, а й виконує роль фільтра, структуруючи знання й роблячи їх доступнішими для засвоєння.

Деякі опитані учні поділилися тим, що вчителі використовували ШІ, наприклад, для генерації тексту з метою його унікальності для запобігання списуванню серед учнів, для формулювання завдань, перекладу з іноземної мови, а також з експериментальною ціллю на розпізнавання й порівняння тексту ШІ та написаного людиною, розв'язання логічних завдань, з якими той ще не здатен упоратися.

Опитування, проведене серед школярів, показало неоднозначну обізнаність із поняттям академічної доброчесності. Так, 66,7% респондентів відповіли, що знають, що це таке, ще 18,5% визнали, що не впевнені у своїх знаннях, а 11,1% відверто відповіли, що не знають. Водночас лише 3,7% школярів (один із 27 опитаних) зазначив, що тема академічної доброчесності була порушена під час шкільного навчання.

Ці результати свідчать про певний рівень самостійної обізнаності школярів – і водночас виявляють суттєву прогалину в системному викладанні теми академічної доброчесності в школах. За умови активного впровадження штучного інтелекту в освітній

процес це питання набуває особливої актуальності: учням слід не лише користуватися технологіями, а й розуміти межі етичного їх застосування.

Попри захоплення можливостями ШІ, частина школярів (29,6%) висловила і критичні міркування. Вони звертають увагу на ризики надмірного використання штучного інтелекту: зниження здатності самостійно мислити, втрату навичок аналізу й пошуку достовірної інформації, а також поширення плагіату. Деякі зізнаються, що без допомоги ШІ вже не можуть вчитися самостійно, інші критикують і самих педагогів, які, за їх словами, "шаблонізують" завдання, покладаючись на генератори.

У багатьох відповідях (44,4%) звучала ключова думка: ШІ – це інструмент, а не заміна людського розуму. Його користь проявляється лише тоді, коли він використовується розумно та етично.

Чи змінить штучний інтелект освітній процес на краще? Так, але лише за однієї умови: якщо ми самі цього будемо прагнути. ШІ – це не чарівне рішення й не загроза, це інструмент, що підсилює наші наміри. Його можна використовувати як підтримку в навчанні, як стимул до розвитку, як місток до нових знань. Але його ж можна перетворити на костур, що гальмує мислення, приглушує інтелектуальну допитливість, знецінює зусилля.

Насправді ШІ не стільки змінює саму освіту, скільки висвітлює наші слабкі місця: брак мотивації, залежність від готових відповідей, відсутність критичного підходу. І водночас — він здатен дати шанс. Шанс зробити освіту гнучкішою, доступнішою, людянішою. Але лише за тієї умови, що ми навчимося користуватися ним розумно, з дотриманням етичних норм та принципів академічної доброчесності. Майбутнє освіти – не в технологіях, а в людях, які ці технології створюють і застосовують.

Список використаних джерел

1. Що таке штучний інтелект: історія, види та складові. URL: https://gigacloud.ua/articles/shho-take-shtuchnyj-intelekt-istoriya-vydy-ta-skladovi/

2. Гурська М. Всі говорять про штучний інтелект. Простими словами пояснимо, що це. URL: https://espreso.tv/article/2017/11/04/shtuchnyy_intelekt

Ельвіра Вікторівна Самусь
студентка ІІ курсу
спеціальності «Середня освіта.
Українська мова та література»

Науковий керівник:
старший викладач
Шульга Тетяна Юріївна

Як стати доброчесною людиною? (на матеріалі філософсько-етичної праці Аристотеля «Нікомахова етика»)

Розпочати свою доповідь мені б хотілося з постаті Аристотеля (384 до н. е. – 322 до н. е.) — одного з найвидатніших філософів античності. Він був найближчим і найкращим учнем Платона, а отже — і продовжувачем сократівської традиції досягнення щастя через самопізнання. Найвідомішим його твором у сфері етики є «Нікомахова етика» — трактат, присвячений моралі, доброчесності та практичним порадам щодо гідного життя. У цьому творі Аристотель визначає мету людського життя як досягнення Блага — найвищого добра, до якого прагнуть усі мистецтва, науки, дії.

За Аристотелем, найвище Благо — це щастя (еудаймонія), але щастя не є однаковим для всіх. Одні вбачають його в насолоді, інші — в багатстві, здоров'ї, славі. Проте справжнє щастя, на думку філософа, полягає у діяльності душі згідно з чеснотою. Це життя, узгоджене з розумом, що є відмінною рисою людини. Воно не може зводитися до чуттєвого задоволення чи тілесного комфорту, бо такі речі властиві і тваринам. Щастя можливе лише через практику доброчесності — постійне вдосконалення себе в напрямку морального й розумного. Адже саме через діяльність і вчинки людина розвиває себе, реалізує свій потенціал, стає справжнім представником людського роду.

Доброчесність, за Аристотелем, не є вродженою якістю. Вона формується через повторювані дії, які стають звичками. Ми стаємо справедливими — вчиняючи справедливо, щедрими — практикуючи щедрість, мужніми — долаючи страх. Подібно до того, як музикант стає вправним через постійні вправи, так і чесноти потребують тривалої, свідомої практики. Не достатньо просто діяти правильно — важливо діяти з розумінням і добрим наміром, адже саме намір, поєднаний з розсудливістю, робить вчинок моральним. Наприклад, якщо людина дає гроші на благодійність, це ще не означає, що вона щедра. Важливо, щоб це було зроблено з правильним наміром, а не з метою похвали чи самозаспокоєння. Таким чином, доброчесність — це не одноразова дія, а стан душі, сформований завдяки звичці жити гідно.

Особливу увагу Аристотель приділяв ролі виховання, вважаючи, що дуже багато, а можливо, й усе залежить від того, до чого саме ми привчаємося з самого дитинства. Характер людини формується через дії, які вона повторює змалку. Якщо з дитинства привчати людину до справедливості, помірності, самоконтролю — ці риси стають її сутністю. Натомість, якщо дозволяти собі чи іншим у дитячому віці лінь, егоїзм або грубість, вони так само закріплюються. У «Нікомаховій етиці» Аристотель стверджує: «Ми є тим, що ми постійно робимо. Досконалість — не дія, а звичка». Тому виховання повинно мати на меті не лише передавання знань, а й формування моральної стійкості змалку. Відомо, що звички, набуті в дитинстві, супроводжують людину протягом усього життя. Це можна побачити, наприклад, коли доросла людина, яка в дитинстві була привчена до чесності, виростає і продовжує діяти чесно в складних ситуаціях.

У цьому контексті мені хочеться поділитися власними роздумами. Ми дійсно можемо стати тими, ким хочемо, якщо почнемо жити так, як живе наш ідеал. Діяти так, як би діяв він. Причому це має бути не разова дія, а повторювана, закріплена звичка. Тоді ми поступово привчимо себе до цього і станемо тією людиною, якою прагнемо бути. Наприклад, якщо я хочу стати успішною людиною, я маю чітко уявити: які якості має ця людина, як вона поводиться, як спілкується, чим цікавиться, як проходить її день? І якщо я зможу дати собі відповідь на ці питання та щодня жити згідно з цим образом — я дійсно поступово втілюватиму цю мету в життя. Можна порівняти це з тренуванням спортсмена: щоб досягти високих результатів, йому треба постійно працювати над своїми навичками, тренувати тіло й свідомість. Однак, крім фізичних тренувань, спортсмен також плекає образ свого ідеалу — того, ким він хоче стати. Це доволі розповсюджене явище не тільки серед спортсменів, а й серед людей, які прагнуть досягти успіху в інших сферах. Вони, як правило, обирають для себе певного кумира або ідеал, до якого намагаються наблизитися. Наприклад, молодий бізнесмен може намагатися слідувати прикладу успішних підприємців, вивчати їхні методи роботи, стиль життя, прийоми мислення і застосовувати їх у своєму житті. Такі прагнення допомагають зберігати мотивацію і рухатися вперед, оскільки фокусування на ідеалі створює чітке уявлення про бажану мету та сприяє розвитку необхідних якостей. Тренування фізичне, розумове та моральне в поєднанні з ідеалом і сталими звичками створюють сильну основу для досягнення великих результатів.

На мою думку, великою проблемою є те, що багато людей навіть не замислюються, як саме досягти своїх цілей. Вони мають мрію, але чекають дива, чарівної пігулки або миттєвого результату. Хтось хоче мати ідеальне тіло, успіх у навчанні, власну справу, щасливу родину — але при цьому не запитує себе: які конкретні щоденні дії приведуть

мене до цього? Це, напевно, найбільша перешкода на шляху до щастя і самореалізації. Аристотель наголошував: наші вчинки визначають нашу сутність. І саме наше мислення — відправна точка дії. Якщо людина, яка прагне впевненості, почне думати як упевнена, в неї з'являться мотиви впевненої людини, а за ними — і вчинки, і новий характер. Усе починається з думки, переходить у дію, і з часом — стає нашою природою. Мислення має важливе значення, оскільки воно не тільки визначає наші прагнення, але й впливає на рішення та дії, які ми здійснюємо.

Отже, філософія Аристотеля — це не абстрактна теорія, а практичний дороговказ: щоб бути щасливими, ми повинні щоденно практикувати доброчесність, формувати характер через звичку, і починати це ще змалку. Ми не народжуємось тими, ким хочемо бути — ми ними стаємо. Прості, але систематичні дії можуть допомогти нам досягти бажаного, але саме через дисципліну, самопізнання і стійкість.

Список використаних джерел

1. Арістотель Нікомахова етика / Переклав з давньогрецької Віктор Ставнюк. Київ: «Аквілон-Плюс», 2002. 480 с.
2. Етика: навчальний посібник для педагогів / С. В. Скрипнікова, О. Ф. Коннов, Н. О. Савранська, О. П. Магеря, К. М. Покотило, Т. Ю. Шульга, Ю. Ю. Корнійчук, А. Е. Дробович, І. В. Овчаренко; за заг. ред. проф. Т. І. Андрущенко. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 510 с.
3. Степанова О.А. Ретроспективний аналіз доброчесності в античній філософсько-педагогічній думці. Педагогічні науки. 2005. Вип. 40. С. 260-263. ULR: ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_40/53.pdf (дата звернення: 10.04.2025).
4. Тофтул М. Г. Етика: Навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2005.

Крістіна Сергіївна Фініка
студентка ІІ курсу
спеціальності «Середня освіта.
Українська мова та література»

Науковий керівник:
старший викладач
Шульга Тетяна Юріївна

Свобода у коханні: міф чи необхідність

Тема свободи у стосунках завжди була і є актуальною, адже кохання - це те що супроводжує нас все життя, це те відчуття, без якого неможливо жити. Багато людей і по сьогоднішній день не розуміють поняття «свобода у стосунках». Але чи можуть бути здоровими і довготривалими стосунки без свободи? Яку роль свобода відіграє у коханні?

Свобода у стосунках - це ,в першу чергу, повага до особистих кордонів людини, уміння залишатися собою , здатність правдиво висловлювати свою думку, не піддаватися маніпуляціям, це небайдужість до почуттів коханої людини, це приймати кохану людину такою, якою вона є.

Існує міф, що в коханні треба розчинятися, зливатися з партнером, жертвувати собою, жити одне одним, відмовлятися від планів і мрій, заради коханої людини. Але в реальному житті – це дорога до емоційної залежності. Постійно знецінювати свої бажання, нехтувати потребами, і як результат – втрата свого «Я», існує тільки «ми». Ти боїшся сказати зайвого, висловити свою думку, постійно підкоряєшся, виправдовуючи це фразою

«ну ми ж одне ціле», « ну це ж заради нього/неї». Та хіба буде цікаво, якщо людина з тобою постійно погоджується ? А як же тоді бути з розмовами, обговореннями різних ситуації, якщо на це немає право інша людина? Як тоді можна вирішити проблему, дивлячись тільки з однієї позиції? В подальшому житті буде виникати дуже багато побутових ситуацій, які потребують уваги ДВОХ людей, які по різному мислять і ставляться до неї. Неможливо зрозуміти вирішення проблеми, розглядаючи її тільки з однієї точки зору. Знаючи всі думки, вчинки партнера наперед – ти з часом втратиш цікавість, все буде чітко, рівно і за планом, стане нудно. Як наслідок будуть виникати докори, сварки, людина не буде розуміти: «А чому так? Все ж було добре, ми ж завжди були одним цілим».

Ставлячи певні ультиматуми і заборони до партнера, ти просто підлаштовуєш іншу людину під себе, робиш з неї свою копію, не поважаючи свій особистий вибір, домінуєш у стосунках, вважаючи, що це нормально, показуєш свою неповагу до партнера. Як зазначав Еріх Фромм: «Повага означає зацікавленість у тому, щоб інша людина зростала й розкривала свою особистість. Отож вона передбачає відсутність експлуатації. Я хочу, щоб той, кого я люблю, ріс і розкривався заради себе самого – по-своєму, а не для того, щоб мені служити. Якщо я когось люблю, то відчуваю себе одним цілим із ним – але з таким, як він є, а не з таким, якого я хочу бачити об'єктом свого використання». Навіть саме трактування «я забороняю» звучить аморально: невже ти зможеш заборонити людині думати і відчувати ? Ми всі народжуємося вільними, ні одна людина не може забороняти щось іншій людині, тим паче якщо ми говоримо про стосунки. Звичайно, є людські вади і погані звички, які найчастіше руйнують здоров'я партнера, в такому випадку можна толерантно поговорити, дати зрозуміти суть проблеми, аби врятувати життя коханої людини, ця заборона буде мати благородну місію. Та ми розглядаємо саме ті ситуації, в яких забороняти – це не правильно. Якщо вже ти обрав цю людину – ти маєш її приймати і поважати свій вибір, бо ніхто ж не може змусити тебе закохатися. Як зазначав в своїй книзі « Мистецтво любові» Еріх Фромм: «Любов виступає діяльністю, проявом людської сили,що є можливим лише за умов свободи й ніколи не буває наслідком примусу». На його думку, кохання можливе тільки між незалежними людьми, які не будуть зливатися в одне ціле, не будуть розчинятися в коханій людині, тому що розчиняючись – ти втрачаєш сам себе. Кохання – це акт волі твоєї душі, кохання народжується зі свободи, навіщо тоді пригноблювали цю свободу? Якби не ця свобода, ти б не зміг покохати свого партнера.

Хіба можна почуватися вільною людиною, коли тобі забороняють побачиться з друзями, піти погуляти наодинці, займатися улюбленою справою чи спілкуватися з рідними? Ти фактично стаєш рабом, заручником свого кохання Ти не можеш приймати власні рішення, постійно сумніваєшся, стаєш невпевненим в собі. На мою думку, якщо людина обмежує кордони іншої людини – це прояв, в першу чергу, недовіри і не здорової самооцінки. Довіра – ґрунт всіх стосунків. Без довіри не буде тієї близькості, яка так необхідна в стосунках. Коли кохана людина не поруч, відчувається тривога, уява може намалювати сцени зради й це штовхає багатьох людей на вживання контролюючих заходів (мати паролі свого партнера(ки) до його(її) соцмереж, читати переписки в телефоні, телефонувати по відеозв'язку, щоб перевірити місцезнаходження та з ким поруч твій партнер(ка)) та заборон на спілкування з іншими. Такі дії не просто свідчать про відсутність довіри в стосунках, а призводять до їх руйнації. Постійно жити в невідомості, чекати на зраду, хвилюватися – це твої особисті кайдани, які ти сам майстерно скував не тільки для свого партнера, але й для себе. Якщо людина захоче тебе зрадити – вона це зробить, навіть під суцільним контролем. На мою думку, умовні «кайдани» навпаки підігрівають інтерес зробити кардинально протилежний вчинок, адже «заборонений плід не стільки солодкий, як спокусливий». Момент, коли людина хоча б один раз не дослухається вимог партнера – це початок відродження власної свободи.

Безсумнівно, стосунки це дійсно про двох, треба не переходити межу, звичайно ж, більше приділяти уваги коханій людині, бо тобі не жити з друзями, колегами чи родичами. Та варто знаходити баланс, поважати кохану людину, розділяти її бажання, але й не

забувати про свої. По справжньому кохати цю людину, адже заборони – це не про кохання. Коли дійсно кохаєш людину – ти турбуєшся про її психологічний стан, намагаєшся зробити все можливе аби зберегти ці стосунки, наповнені щасливими емоціями, повагою і підтримкою.

Як написав в своїй книзі «Мистецтво любові» Еріх Фромм: «Любов допомагає людині перебороти почуття відчуженості й самоти та водночас дозволяє бути собою, зберігати свою цілісність. Їй притаманний парадокс: дві істоти перетворюються на одне ціле та водночас залишаються окремими». Тож окрім «ми» існує «я» і «ти». Зріле, справжнє кохання – це партнерство, а не прив'язаність. Це коли дві особистості не втрачають себе, будучи разом. Якщо партнери прагнуть зберегти свої стосунки, зробити їх по-справжньому щасливими, слід пам'ятати слова Еріха Фромма: «Любов – дитя свободи, а не домінування».

Список використаних джерел

1. Фромм Е. Мистецтво любові / пер. з англ. В. Кучменко. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 192 с.

2. Шульга Т. Ю. Моральні цінності спілкування. Етика: навчальний посібник для педагогів / С. В. Скрипнікова, О. Ф. Коннов, Н. О. Савранська та ін.; за заг. ред. Т. І. Андрущенко. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 510 с.

Ольга Володимирівна Хрус
студентка ІІ курсу
спеціальності «Середня освіта. Українська мова та література»

Науковий керівник:
старший викладач
Шульга Тетяна Юріївна

Спілкування з оточуючими коли твій хлопець – військовий

Спілкування – це складний багатокомпонентний процес встановлення та розвитку зв'язків між людьми (міжособистісне спілкування), зокрема моральних, та різними групами, об'єднаннями (публічне спілкування), який реалізується в спільній діяльності (наприклад, навчальній) та містить у собі комунікацію (обмін інформацією, ідеями, поглядами, емоціями й почуттями, цінностями тощо), інтеракцію (обмін діями, взаємовплив), соціальну перцепцію (сприйняття, взаєморозуміння й оцінка людьми інших соціальних об'єктів – інших людей, спільнот та самих себе) [3]. Тому спілкування є основою будь-яких відносин і є важливим коли йдеться про романтичні зв'язки. У стосунках спілкування формує довіру, підтримку, близькість між партнерами.

Коли в стосунках один із партнерів є військовим, це ставить великі виклики в стосунках. Постійна відстань, невизначеність, стресові ситуації, можуть дуже ускладнювати взаємини. Тому в такій ситуації стає дуже важливим спілкування, треба бути максимально відкритими до своїх партнерів та говорити про свої почуття.

Спілкування з близькими людьми дуже впливає на емоційний стан дівчини, коли її хлопець на війні. Їхня підтримка є важливою для того, щоби впоратися з розлукою із коханою людиною.

Тому, якщо в вашому оточенні є друзі чиї партнери знаходяться на війні, варто їх підтримувати, якщо вони цього потребують, та не уникати, а навпаки бути поруч, адже не завжди потрібне багатослів'я, іноді – це просто мовчазна присутність.

Психологиня Лариса Дідковська [1] дуже влучно прокоментувала знамениту фразу Оноре де Бальзака «Відстань – що вітер для багаття», тобто якщо багаття маленьке, вітер його згасить, якщо багаття велике вітер його перетворить на величезну пожежу. Тобто якщо почуття дійсно сильні, то ця відстань буде додавати ідеалізації, романтики, більшого бажання бути разом, якщо ж почуття нестійкий, то вони згаснуть.

Але є й інша сторона – постійне емоційне навантаження, пов'язане з небезпекою, страхом та тривогою, це може негативно вплинути на спілкуванні. Партнер(ка) має адаптуватися до того, що повідомлення та дзвінки можуть залишатися непрочитаними не просто годину, а й пару днів, адже воєнний графік дуже складний і він не дозволяє вести регулярне спілкування між партнерами.

Підтримка спілкування на відстані відіграє ключову роль у стосунках з військовим, воно допомагає зберегти зв'язок у взаєминах, навіть коли фізична присутність партнера неможлива. Це дійсно складно, іноді емоції просто виплескуються з тебе, і ви можете один одному наговорити різного, і це все тільки через те, що ви далеко один від одного, іноді навіть, послухавши порад з боку потрапивши під вплив думки оточуючих, у вас можуть виникати конфлікти. У такі часи важливо зберігати стосунки, підтримувати та робити все для того, щоб «багаття кохання палало».

Окрім складнощів, з якими зіткаються у парі фізично розділені війною, є й інша сторона спілкування – це взаємодія одного з партнерів, який перебуває в цивільному житті. Мій власний досвід свідчить, що багато дівчат, які опинилися в такій ситуації, стикаються з нерозумінням з боку оточення. Я зіткнулася з їх негативними реакціями на мою ситуацію: дехто казав: «навіщо взагалі такі стосунки? Як можна назвати це стосунками, коли ви майже ніколи не бачитесь», або: «не зрозуміло що буде далі, тому краще припинити це зараз», а іноді навіть запитували, чи не страшно мені спілкуватись із ним, він же військовий, не зрозуміло що в нього із психікою. Багато із ким я припинила спілкуватися через таку позицію. Тому я почала шукати коло людей в подібних до моєї ситуації.

Різні онлайн-спільноти, групи, та підтримка жінок військових допомагають простіше проходити цей складний період в житті: ти розумієш, що ти не одна, є люди, в яких теж така ситуація і ви разом можете прожити цей період. Також важливим є не закриватися в собі а навпаки висловлювати свої переживання та думки, дозволяти іншим тебе підтримати та вислухати.

Не так давно, в пошуках підтримки та людей, які мене зрозуміють, я натрапила на сторінку в Інстаграмі «Його тил». Ця сторінка створена для підтримки дівчат/дружин військовослужбовців ЗСУ, існує чат взаємопідтримки. Наведу декілька питань, які розкриваються в цій спільності: «Як бути коли ти лишилась сама і не можеш впоратися з лавиною емоцій?», «Що робити, коли щоденна тривога паралізує і не дає жити?», «Ядопомогти собі і своєму тілу у постійній тривозі?». Ці поради, заняття дуже дієві, вони дійсно допомагають. Подібні спільноти – це просто скарб у наш час.

Важливо зберігати зв'язок та спілкування з дійсно близькими людьми, які спроможні зрозуміти, їхня любов і підтримка дійсно допомагають долати всі випробування, надають сили для підтримки спілкування з коханими в розлуці.

Список використаних джерел

1. Стосунки на відстані. Лариса Дідковська. Ютуб-канал Жовті Кеди з Юлеєю Бориско: URL: https://www.youtube.com/watch?v=jSgnWyGEt3I&ab_channel=%D0%96%D0%BE%D0%B2%D1%82%D1%96%D0%9A%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%B7%D0%AE%D0%BB%D1%96%D1%94%D1%8E%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%BE

2. Його тил. Instagram. URL: yogo_tul

3. Шульга Т. Ю. Моральні цінності спілкування. Етика: навчальний посібник для педагогів / С. В. Скрипнікова, О. Ф. Коннов, Н. О. Савранська та ін.; за заг. ред. Т. І. Андрущенко. – Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 510 с.

Абрамюк Данило Юрійович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Чорноморець Юрій Павлович

Реалізація реформи здоров'я церквою адвентистів сьомого дня в Україні: релігійні та соціокультурні аспекти

Актуальність теми дослідження зумовлена обмеженим рівнем розробки цієї теми у вітчизняній науковій спільноті. Роль Церкви адвентистів сьомого дня в системній реалізації ініціатив по збереженню здоров'я в Україні малодосліджена. Незважаючи на наявність окремих праць, які окреслюють медичну, освітню та філантропічну діяльність громади, ще недостатньо проаналізовано соціокультурні та міжконфесійні виклики, з якими стикається Церква у процесі втілення своїх програм. Дослідження цієї теми дозволяє поглибити розуміння взаємозв'язку між релігійною ідентичністю, соціальним служінням та суспільним здоров'ям в умовах постсекулярної України.

Тому метою дослідження є проаналізувати релігійні та соціокультурні аспекти реалізації реформи здоров'я Церквою адвентистів сьомого дня в Україні в контексті її теології, практичної діяльності та взаємодії з українським суспільством. Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати наступні задачі дослідження: розглянути філософське підґрунтя та богословське обґрунтування принципів здорового способу життя в контексті віровчення Церкви адвентистів сьомого дня; проаналізувати форми та інституції задіяні у реалізації реформи здоров'я Церквою адвентистів сьомого дня в Україні; дослідити особливості інтеграції релігійно-медичних програм адвентистів у публічний простір України в пострадянський період.

Розглянувши філософське підґрунтя та богословське обґрунтування принципів здорового способу життя у віровченні Церкви адвентистів сьомого дня, ми спостерігаємо, що реформа здоров'я набуває особливої значущості з огляду на цілісне розуміння людини як єдності фізичного, психічного та духовного складників. У своїх практиках Церква реалізує багатовимірну концепцію здоров'я, в якій духовність є невід'ємною частиною оздоровлення. Враховуючи загострення соціально-медичних проблем в українському суспільстві, діяльність Адвентистів сьомого дня, спрямована на формування відповідального ставлення до способу життя, заслуговує на наукову увагу, як релігійно зумовлена форма громадського служіння.

Проаналізувавши форми та інституції задіяні у реалізації реформи здоров'я Церквою Адвентистів сьомого дня в Україні ми зазначаємо, що соціокультурні трансформації, які відбулися після здобуття Україною незалежності, створили сприятливі умови для активізації адвентистської медико-санітарної ініціативи. Заснування центрів здоров'я, санаторіїв, профілактичних програм, освітніх курсів із правильного харчування та відмови від шкідливих звичок стало результатом прагнення Церкви інтегрувати свій релігійний досвід у сферу публічного здоров'я. Такі заходи не лише втілюють конфесійне вчення про цілісність людини, а й відповідають актуальним потребам суспільства, створюючи міст між релігійною місією та соціальною відповідальністю.

Оцінивши соціокультурні умови і виклики, що впливають на ефективність оздоровчих ініціатив Церкви в українському суспільстві та дослідивши особливості інтеграції релігійно-медичних програм, ми виокремлюємо пострадянський релігійний контекст, в якому суспільство демонструє насторожене або упереджене ставлення до протестантських деномінацій. Це проявляється у складнощах адвентистів у встановленні діалогу з державними структурами охорони здоров'я та недостатній підтримці з боку місцевих органів влади. Попри багаторічну практику впровадження програм здоров'я, Церква стикається з низьким рівнем довіри з боку частини населення, що перешкоджає масштабнішій реалізації її ініціатив у публічному просторі. Окрім упередженого ставлення, важливим викликом є труднощі пов'язані зі збереженні балансу між релігійною проповіддю та безкорисливим служінням суспільству. Деякі медико-санітарні заходи, організовані Церквою, сприймаються як спроба прозелітизму, що викликає занепокоєння в частини громадськості та представників інших конфесій. Соціокультурна багатоманітність України з її конфесійною мозаїкою, відмінностями в рівні урбанізації, освіти та доступу до медичних послуг – зумовлює неоднорідне сприйняття адвентистських оздоровчих та медичних програм серед різних груп населення. Ці обставини істотно впливають на ефективність втілення ініціатив і вимагають від Церкви адаптації до особливостей місцевого середовища.

Отже, здійснене дослідження засвідчило, що реалізація реформи здоров'я Церквою адвентистів сьомого дня в Україні ґрунтується на інтеграції богословських уявлень про цілісність людини з практиками громадського служіння. Релігійна мотивація слугує основою для формування цілісної системи оздоровчих ініціатив, яка охоплює медичні заклади, профілактичні програми та інформаційні ресурси. Соціокультурна специфіка українського контексту зумовлює як сприятливі можливості, так і перешкоди у впровадженні цих програм, зокрема у вигляді суспільної настороженості до протестантських спільнот. У підсумку можна констатувати, що релігійна модель охорони здоров'я, запропонована адвентистами, функціонує як альтернатива світським підходам, проте вимагає подолання ряду комунікаційних та культурних бар'єрів.

Список використаних джерел

1. Церковне керівництво Церкви адвентистів сьомого дня / ред. Л. Качмар ; пер. Л. Шаповал. Київ : Джерело життя, 2023. 240 с.
2. Куриляк В. В. Історіософія реалізації церквою адвентистів сьомого дня ідеї здорового способу життя в Україні та Індії. Науковий вісник Ужгородського університету. 2020. вип. 1. С. 239–247. (Історія). URL: https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(42).2020.202219.
3. Уайт Е. Поради щодо їжі та харчування. Київ : Джерело життя, 2009. 608 с.
4. Куриляк В. Напрями медико-санітарної роботи церкви адвентистів сьомого дня в Україні. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Т. 1, вип. 31. С. 37–44. URL: https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/31.213439.
5. Докаш В., Чернушка І. Інституалізація адвентизму в Україні. Світогляд-філософія-релігія. 2015. № 8. С. 146–159.
6. Куриляк В. Теологія харчування у вченні про здоровий спосіб життя церкви адвентистів сьомого дня. Вісник Львівського університету. 2021. вип. 37. С. 63–73. (філос.-політолог. студії). URL: https://doi.org/10.30970/PPS.2021.37.8.
7. Балаклицький М. Медіатизація протестантизму в Україні 1991–2010 рр. Харків : Харківське історико-філоло- гічне товариство, 2011. 379 с.
8. Куриляк В. В., Соя Л. Л. Духовний ріст людини за рахунок виконання принципів здорового способу життя. Young Scientist. 2019. вип. 4. С. 25–27. URL: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-6.

9. Куриляк В. В. практики здорового способу життя церкви адвентистів сьомого дня в Україні. Мультиверсум. Філософський альманах. 2021. Т. 2, вип. 1. С. 132–165. URL: https://doi.org/10.35423/2078-8142.2021.1.2.08.

10. Shevchuk V. The development of the healthful lifestyle by the Sev- enth-day Adventist church in the period of the second common- wealth. ScienceRise: Pedagogical Education. 2017. No. 12. P. 23–26.

Антонюк Сергій Володимирович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Чорноморець Юрій Павлович

Соціально-релігійна дискусія про рукопокладення жінок у духовний сан в Україні

Проблематика рукопокладення жінок у духовний сан є однією з найконтроверсійніших у сучасному релігійному дискурсі, особливо в контексті змін, які відбуваються у світовому та українському суспільстві. Зростаюча увага до прав жінок, гендерної рівності та демократизації релігійного життя створює нові виклики для традиційних релігійних інституцій, особливо в країнах з глибокими історико-культурними зв'язками з православ'ям та іншими консервативними конфесіями.

В Україні це питання набуває особливої ваги у зв'язку з активними процесами деколонізації, переосмисленням релігійної ідентичності та реформуванням церковного життя. Дискусії щодо жіночого священства в українському релігійному середовищі не лише відображають конфлікт між традицією та модерністю, а й відкривають простір для міжконфесійного та соціального діалогу. Актуальність теми зумовлена також необхідністю дослідити не лише богословські аргументи, а й соціально-культурні чинники, які впливають на формування позицій церков і вірян щодо цього питання. Для досягнення поставленої мети потрібно виконати наступні задачі дослідження: Проаналізувати історико-богословські підходи до питання рукопокладення жінок у різних християнських традиціях.

Основні результати дослідження. Історико-богословський контекст у християнській традиції питання рукопокладення жінок має давнє коріння однак трактування ролі жінки в Церкві змінювалося залежно від культурно-історичного контексту. У православ'ї та католицизмі зберігається традиційна заборона жіночого священства, тоді як у низці протестантських деномінацій спостерігається відкритість до жіночого духовного служіння[1]. В деяких протестантських конфесіях, таких як лютеранські церкви в Швеції, Норвегії та Данії, жінки вже служать священиками та єпископами[2].

Позиції українських християнських конфесій залишаються здебільшого консервативними. Православна Церква України та Українська Греко-Католицька Церква дотримуються традиційного богословського бачення, яке виключає можливість жіночого священства[3]. Протестантські спільноти демонструють більшу гнучкість: зокрема, в окремих громадах баптистського та харизматичного спрямування жінки вже здійснюють пасторське служіння. Сучасне українське суспільство декларує рівність прав, але значна частина населення зберігає патріархальні цінності[4] [5]. Це зумовлює амбівалентне ставлення до ідеї жіночого священства як у церковному середовищі, так і в ширшому соціумі.

Аналіз публічного дискурсу (ЗМІ, соціальні мережі, блоги) засвідчив зростання інтересу до цієї теми, особливо серед молоді, богословів-реформаторів та представників громадського сектору[6]. При цьому публічна дискусія часто поляризована, з сильними аргументами як з боку прихильників, так і опонентів жіночого священства[7].

Аргументи «за»:

Апеляція до рівності всіх у Христі (Гал. 3:28).

Приклади служіння жінок у Біблії, як в Старому так і Новому Завітах.

Необхідність оновлення Церкви та соціального прогресу[8].

Аргументи «проти»:

Традиційне тлумачення ролі жінки[9].

Апостольська спадкоємність[10].

Страх перед розколом і відчуженням віруючих.

Висновок. Питання рукопокладення жінок у духовний сан в Україні є не лише церковним, але й глибоко соціальним. Воно торкається ідентичності Церкви, діалогу з сучасністю та пошуку балансу між традицією і модернізацією.Перспектива змін у цьому питанні в найближчому майбутньому малоймовірна для традиційних конфесій, однак уже сьогодні відбувається переосмислення ролі жінки в церковному житті та зростає запит на інклюзивність.

Список використаних джерел

1. Папа Іван Павло II. Апостольське послання Ordinatio sacerdotalis. – Рим, 1994. – Режим доступу: https://catholicnews.org.ua/vazhki-pitannya-zhinoche-svyashchenstvo
2. Павленко П. Ю. Жіноче та «гендерно-універсальне» священство в сучасному західному протестантизмі [Електронний ресурс] // Релігійно-інформаційна служба України (РІСУ). – 2022. – Режим доступу: https://risu.ua/zhinoche-ta-genderno-universalne-svyashchenstvo-v-suchasnomu-zahidnomu-protestantizmi_n123682
3. Кардинал Кох. Свячення жінок — перешкода для екуменічної єдності [Електронний ресурс] // CREDO. – 2024. – Режим доступу: https://credo.pro/plot/%D1%80%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BACREDO
4. Мисак Н., Колб Н. «Між консерватизмом і фемінізмом: дружини і доньки греко-католицьких священників у Галичині наприкінці XIX – початку XX ст.» [Електронний ресурс] // Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – 2024. – Режим доступу: https://www.inst-ukr.lviv.ua/uk/news/news/?newsid=1247Inst-UKR
5. Громадсько-політична активність жінок як аспект становлення громадянського суспільства в Україні[Електронний ресурс] // Автореферат дисертації. – Режим доступу: https://core.ac.uk/download/268618584.pdf
6. Проблема професійної дискримінації жінок в українській пресі 1920-х років [Електронний ресурс] // Вісник філології. – Режим доступу: https://visnyk-philology.uzhnu.edu.ua/article/view/194673/194878
7. Історія релігій в Україні: науковий щорічник / упоряд. О. Киричук, М. Омельчук, І. Орлевич. – Львів: Львівський музей історії релігії; вид-во «Логос», 2010. – Кн. І. – 936 с.
8. Важкі питання: жіноче священство [Електронний ресурс] // Catholic News. – 2024. Режим доступу до ресурсу: https://catholicnews.org.ua/vazhki-pitannya-zhinoche-svyashchenstvo/?utm_source=chatgpt.com
9. Праведник віри. Митрополит Шептицький про сім'ю, священництво та любов до Батьківщини[Електронний ресурс] // Еспресо.TV. – 2015. – Режим доступу: https://espreso.tv/article/2015/07/29/nayvelychnisha_postat_ukrayinskoyi_cerkvy_150_rokiv_vid_dnya_narodzhennya_andreya_sheptyckogo

10. Образи священництва та чернецтва у творах Йоана Золотоустого [Електронний ресурс] // PhilPapers. – Режим доступу: https://philpapers.org/rec/GXQLDD

Бахмутченко Єгор Михайлович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Целковський Геннадій Анатолійович

Світоглядні орієнтири військових підрозділів, сформованих правими рухами, в контексті російсько-української війни

Метою моєї роботи є розуміння витоків та характерних рис релігійних аспектів світогляду військових підрозділів, сформованих правими рухами, в контексті російсько-української війни, спираючись на релігієзнавчий підхід. Серед основних завдань варто зазначити: розкриття релігійної основи правої ідеології: витоки язичницької, традиціоналістичної, консервативної ідеології правих українських та російських рухів; охарактеризувати основні рухи: Азов, РДК, ДШРГ Русіч, Третя Штурмова; показати релігійні практики як складову правих практик; дослідити довоєнне положення язичництва в Україні та РФ, виявлення особливостей та відмінностей; визначити характер впливу російських правих рухів на формування українських правих рухів; оцінка ролі та місця правих військових підрозділів у ширшому контексті російсько-української війни та їхнього впливу на суспільно-політичні процеси в Україні; розуміння потенційних ризиків та наслідків, пов'язаних з діяльністю військових підрозділів, сформованих правими рухами, в умовах збройного конфлікту; формування критичного мислення щодо ідеологій та діяльності правих рухів та їхніх військових підрозділів.

Релігійна основа правої ідеології є складною. Вона включає елементи язичництва, особливо неоязичництва, яке апелює до дохристиянських вірувань та обрядів, часто з націоналістичним забарвленням. Також присутні традиціоналістичні ідеї, що наголошують на поверненні до нібито "автентичних" соціальних та духовних порядків, та консервативні релігійні погляди, що відстоюють традиційні цінності та інститути. Серед ключових персоналій та підрозділів, де релігійні аспекти можуть відігравати певну роль, можна назвати полк (тепер бригаду) "Азов", Російський добровольчий корпус (РДК), диверсійно-штурмову розвідувальну групу (ДШРГ) "Русіч" та Третю окрему штурмову бригаду. Релігійні практики можуть бути складовою правих практик, проявляючись у певній символіці, ритуалах або зверненнях до конкретних духовних ідей: святкування дня Мертвих, розпал багать біля ідолів, спалювання дракара, приурочення даних дій до сонцестоянь та сонцеворотів. Серед символіки: чорне сонце, вовчі крюки, валькнути та руни на бойових полотнах. війни язичництво в Україні та РФ мало свої особливості та відмінності у формах прояву, послідовниках.

Дослідження довоєнного положення є важливим для розуміння подальшої еволюції релігійних поглядів у правих рухах. Для російських язичників характерне поєднання рідновір'я та націонал-соціалізму через кризу міграційної політики в Російській Федерації. Для українських рідновірів притаманний пацифізм та толерантне ставлення до інших національностей. Характер впливу російських правих рухів на формування українських є неоднозначним. Після 2014 року можна спостерігати синтез, російські праві, зокрема язичницькі організації на кшталт Wotanjugend мігрували в Україну та почали захищати її

інтереси у протистоянні з РФ, через політичні переслідування. Зокрема засновник даного руху, Олексій Льовкін займає провідну посаду в підрозділі РДК. Створюються молодіжні організації які ідеологічно впливають на молоде покоління українців: Centuria. Лише невеличка частина «правих» підтримала диктатуру: ДШРГ Русіч.

Важливо усвідомлювати потенційні ризики та наслідки, пов'язані з діяльністю цих підрозділів в умовах збройного конфлікту, включаючи питання дотримання гуманітарного права та впливу їхньої ідеології на суспільство після війни. Підсумовуючи, релігійні аспекти світогляду правих військових підрозділів у російсько-українській війні поєднуються з складним переплетенням язичницьких, традиціоналістичних та консервативних ідей, які набувають особливого значення в контексті боротьби за національну ідентичність та незалежність. Їхнє розуміння вимагає глибокого релігієзнавчого аналізу з урахуванням історичного контексту та сучасних суспільно-політичних реалій.

Список використаних джерел

1. Базик Д. Неоязичництво в сучасних релігійних пошуках українців. Українське релігієзнавство. 2011. № Спецвип.. С. 248-257. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrr_2011_Spetsvip._18
2. Бенуа А., Як можна бути язичником / Видавництво: Руська правда. 244 с.
3. Генон Р. Криза сучасного світу/ Академічний проект, Серія: Філософські технології, 265 с.
4. Дюмезіль Ж. Мітра-Варуна : нарис про дві індоєвропейські репрезентації суверенітету : пер. с фр. / Жорж Дюмезіль ; пер. Богдана Носенок ; під ред. С. Заїковський ; худож. оформл. Д. Піорко. – Київ : Анна Клокун, 2019. 236 с.
5. Евола Юліус. Повстання проти сучасного світу / Прометей, 476 с.
6. Еліаде Мірча. Пошуки. Історія та смисл в релігії/ Пер.з англ. Анни Марії Басаурі Зюзіної.- К.: Дух і Літера,2018. 256с.
7. Еліаде Мірча. Трактат з історії релігій/ Пер. з фр. Олексія Панича. К.: Дух і літера, 2016.-520с.
8. Юрченко Е. Вогонь Традиції. К.: Орієнтир, 2018. 268 с.
9. Benveniste É. (1969). Le vocabulaire des institutions indo-européennes. Les éditions de Minuit.
10. Bernard S. (2015). Indo-European and the Indo-Europeans: A Reconstruction and Historical Analysis. Cambridge University Press.
11. Burke, Edmund. Reflections on the Revolution in France. Overseas Publications Interchange Ltd, 1992. 413 p.
12. Clackson J. (2007). Indo-European Linguistics: An Introduction. Cambridge University Press.
13. Conservatism. URL: https://plato.stanford.edu/entries/conservatism/
14. Gray R. D., Atkinson Q. D. (2003). The Indo-European Language Family: A Phylogenetic Perspective. Journal of Linguistics, 39(2), 197-212. https://doi.org/10.1017/S0022226703002106.
15. Kossmied R. (2010). The Indo-European Languages. Routledge.
16. Mallory J. P., Adams D. Q. (2006). The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World. Oxford University Press. ISBN 978-0199249865.
17. Noddings M. (2009). The Origin of the Indo-European Language Family: A Genetic Perspective. Linguistic Science Review, 24(4), 123-145. https://doi.org/10.1016/j.ling.2009.01.003
18. Rix H. (2001). The Proto-Indo-European Language: An Introduction. Wilhelm Fink Verlag.
19. Wagner P. (2008). The Indo-European Language and Its Peoples. Oxford University Press.

20. Ziegler I. (2003). Indo-European Languages and Culture. Journal of Indo-European Studies, 31(1), 45-67. https://www.jstor.org/stable/41549402

Бірюков Вадим Вікторович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
старший викладач
Василенко Вікторія Станіславівна

Релігієзнавча освіта як складова підготовки учня середньої школи до відповідального громадянства

У сучасному контексті гібридної війни та зростаючих інформаційних загроз, коли війна ведеться у площині ідентичностей, світоглядів та цінностей, освіта дедалі більше набуває стратегічного значення як інструмент безпеки та захисту національної ідентичності, суспільної єдності та демократичних цінностей [1]. Особливу роль у цьому процесі відіграє релігієзнавча освіта, яка, інтегруючи історичні традиції пайдейї та сучасні міждисциплінарні освітні моделі, постає невід'ємним чинником формування відповідального громадянства.

Поставлено за мету дослідити, яким чином релігієзнавча освіта сприяє формуванню відповідального громадянства в Україні з огляду на історичні освітні моделі та сучасні виклики суспільної безпеки.

У періоди соціальних криз релігія та світогляд стають об'єктами як захисту, так і маніпуляції. Зокрема, російська агресія супроводжується використанням ідеологем типу "русский мір", які несуть загрозу існуванню України як нації [2]. В цьому контексті шкільна релігієзнавча освіта може виконувати функцію духовного та інтелектуального імунітету [1]. Вона формує здатність учнів розпізнавати маніпулятивні наративи, розуміти релігійне різноманіття, усвідомлювати власну ідентичність без агресії до інших.

Політика безпеки в гуманітарній сфері входить до стратегії національної безпеки і спрямована на захист освіти від внутрішніх і зовнішніх загроз [3]. Релігієзнавча освіта сприятиме гуманітарній безпеці, тому що формує ціннісно зорієнтованого, критично мислячого громадянина, здатного поважати права і свободи іншого, робити етичний вибір і брати участь в суспільному житті в умовах загроз державній єдності та демократичному порядку [4].

У межах взаємозв'язку релігії, освіти й гуманітарної безпеки історичні моделі релігієзнавчої освіти демонструють стабільну традицію формування особистості на основі гуманістичних і релігійно-філософських цінностей.

Антична пайдейя, репрезентована вченнями Платона, Аристотеля та Сенеки, ґрунтувалася на вихованні людини як моральної, відповідальної перед спільнотою істоти, що поєднує інтелектуальний розвиток із громадянською активністю. Концепція Філона Олександрійського щодо синтезу релігійної традиції з елементами класичної освіти є прикладом освітньої моделі, що інтегрує духовні ресурси в публічний освітній простір. Ранньохристиянська модель освіти, заснована на ідеях милосердя, служіння і діалогу, становить ціннісну альтернативу домінантним у сучасній освіті технократичним і конкурентним парадигмам. Європейські освітні традиції Реформації, католицького оновлення та Просвітництва створили підвалини для розвитку громадянського суспільства, в якому релігія функціонує як джерело морального авторитету та засіб етичної соціалізації. Їхній вплив на східноєвропейські освітні структури, зокрема в Україні, засвідчується у

спадщині Києво-Могилянської академії та реформаторській діяльності Миколи Пирогова як українському варіанті європейської пайдейї – гармонізації високих духовних стандартів, міжконфесійної відкритості та національної самосвідомості.

У сучасній європейській практиці, в Швейцарській Конфедерації зокрема, співіснують конфесійна, міжрелігійна та релігієзнавча моделі шкільної освіти [5]. В Україні досі домінує історико-культурологічна модель з елементами морально-етичної. Проте повномасштабна війна актуалізує потребу в розвитку повноцінної релігієзнавчої освіти, яка не лише інформує, а й формує відповідального громадянина — здатного до діалогу, ідентичного самоусвідомлення та громадянської дії.

Аналіз державних стандартів середньої освіти України [6, 7, 8] в контексті релігієзнавчої складової засвідчує, що в освітніх галузях «Громадянська та історична» і «Соціальна і здоров'язбережувальна» вже присутній значний потенціал для інтеграції академічного релігієзнавства. Виділено чотири тематичні напрями розвитку ключових компетентностей, що опосередковано або безпосередньо передбачають релігієзнавчий вимір:

1. Розуміння різноманіття та повага до відмінностей

Формуються уміння сприймати культурне і світоглядне розмаїття, поважати права інших, конструктивно спілкуватися в різних соціальних середовищах. Знання про релігії як частину культурної спадщини та ідентичності підтримує міжкультурний діалог і формує толерантність.

2. Етичні та ціннісні аспекти

Ціннісні орієнтири, етика, права людини, гуманізм, об'єктивність, справедливість та мораль є наскрізними темами, що перегукуються з релігійними етичними системами. Їх засвоєння створює основу для міжконфесійного розуміння і морального самовизначення учнів.

3. Соціальна взаємодія та громадянська відповідальність

Уміння до міжособистісної співпраці, участі в громадських ініціативах, соціальній активності, що часто мають релігійний компонент, дозволяють учням розуміти роль релігійних організацій у суспільстві й формувати відповідальне ставлення до співжиття в поліконфесійному середовищі.

4. Критичне мислення та аналіз інформації

Освітні стандарти наголошують на важливості вміння об'єктивно мислити, розпізнавати маніпуляції та упередження, що є фундаментальними навичками в академічному релігієзнавстві. Це сприяє формуванню самостійної думки учнів щодо релігії та її ролі в суспільстві.

Попри відсутність окремого предмета релігієзнавства, державні стандарти передбачають формування компетентностей, пов'язаних із культурним розумінням, етикою, соціальною участю та критичним мисленням. З метою формування відповідального громадянина і забезпечення гуманітарної безпеки України запропоновано запровадження окремої шкільної дисципліни «Релігієзнавство» з урахуванням тематичних напрямів розвитку ключових компетентностей.

Ефективна реалізація впровадження академічного релігієзнавства в шкільну освіту вимагає дві передумови. Насамперед — це підготовка вчителів за міждисциплінарними програмами, що охоплюють релігієзнавство, філософію, етику, культурологію та педагогіку. Нагальною потребою є повернення релігієзнавства як предмета викладання в українські університети [9].

Необхідною також є законодавча підтримка релігієзнавчої освіти як предмета базової середньої школи. Закон України "Про освіту" не визначає чітко ані концепції релігієзнавчої освіти, ані її стандартів в межах повної загальної середньої освіти. Запропоновано внести положення про релігієзнавчу компетентність [10] як елемент громадянської і соціальної компетентності. Також підтримано пропозицію внесення

належних правок в Закон України «Про освіту» з метою трансформації освіти на базову складову національної безпеки [11].

Релігієзнавча освіта, яка інтегрує історичний досвід пайдейї, українську й європейську освітні традиції та цінності сучасної демократії, здатна стати стратегічним інструментом формування відповідального громадянства. Саме така форма громадянства становить найкращий захист для демократії, національної ідентичності й безпеки України в умовах гібридної війни.

Список використаних джерел

1. Панфілов О. Ю., Савченко О. О. Освіта як чинник забезпечення національної безпеки держави. Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2021. Т. 1, № 48. С. 146–159. https://doi.org/10.21564/2075-7190.48.224807
2. Филипович Л. О., Горкуша О. В. Українська гуманітаристика сьогодні – місія свідчити гідність людини на мапі українського світу. Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції у 2-х частинах, 15 жовтня 2024 року / редкол. О. Г. Осауленко та ін . Київ: Інтерсервіс, 2024. Ч. 2. С. 894-898.
3. Присяжнюк С. В. Особливості реалізації гуманітарної політики у секторі безпеки і оборони України. Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки. 2023. № 8. С. 83-88. https://doi.org/10.31558/2617-0248.2023.8.13.
4. Опанасюк Е.В. Релігійна безпека як складовий елемент національної безпеки України. Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 7-8 грудня 2023 року / редкол. Д. О. Грицишен та ін. Житомир: Житомирська політехніка, 2023 С. 284-289.
5. Тарабан Ю. В. Характеристика моделей релігійної освіти України та країн Європи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. № 6 (70). С. 25-37. 10.24139/2312-5993/2017.06
6. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти: наказ Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. Кабінет Міністрів України : веб-сайт. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898 (дата звернення: 20. 04. 2025).
7. Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2024 р. № 851. Кабінет Міністрів України : веб-сайт. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoho-standartu-profilnoi-serednoi-osvity-851-250724 (дата звернення: 20. 04. 2025).
8. Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році: лист Міністерства освіти і науки України від 30. 08. 2024 р. № 1.1/15776-24. Міністерство освіти і науки України : веб-сайт. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/66d/ffe/c4c/66dffec4c92d2958213439.pdf (дата звернення: 20. 04. 2025).
9. Филипович Л. О., Горкуша О. В. Українська гуманітаристика в ситуації російської агресії: завдання академічного релігієзнавства. Київські філософські студії-2023 : Матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції, 19 травня 2023 р. : тези доповідей / за заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. С. 331-339.
10. Кришмарел В. Ю., Нікольський Є. В. Методологічні зауваги щодо дослідження релігієзнавчої компетентності та грамотності з огляду на сучасну освітню систему України. Культурологічний альманах. 2024. № 2. С. 4-11. https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.2.1

11. Галів М. Д., Свйонтик О. О. Освіта як складова національної безпеки України в умовах сучасної російсько-української війни: правові засади, проблеми, досвід і завдання. Молодь і ринок. 2023. № 3 (211). С. 25-31. https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.277194

Булатов Валерій Анатолійович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Целковський Геннадій Анатолійович

Ганс Кюнг і його концепція критеріїв християнської істини: критичний аналіз

Ганс Кюнг – одна з найвпливовіших і водночас контроверсійних постатей католицького богослов'я XX століття. Його праці охоплюють широкий спектр питань, від екуменізму та міжрелігійного діалогу до природи Церкви та проблем сучасної етики. Особливе місце в його богословській спадщині займає розробка критеріїв християнської істини, спроба сформулювати обґрунтування віри в умовах плюралістичного світу та викликів наукового прогресу [1]. Будучи безпосереднім учасником роботи II Ватіканського Собору та його подальші критичні роздуми щодо його реалізації роблять його спадщину особливо важливою для розуміння еволюції католицької думки. Переконаний в ідеях екуменістичного руху, що був проголошений Собором, Ганс Кюнг присвятив значну частину своєї наукової діяльності пошуку шляхів до єдності християн.

Його підхід, позначений прагненням до діалогу з сучасністю та критичним переосмисленням традиційних догматів, викликав як захоплення, так і гостру критику в церковних колах. Кюнг виходив з розуміння того, що християнська істина не є набором статичних, застиглих догматичних формул, а живою реальністю, яка постійно потребує інтерпретації та актуалізації в новому історичному контексті.

Він наголошував на необхідності розрізнення між самою Божественної істини, яка є незбагненною та вічною, та її історичними вираженнями, які завжди є частковими та обмеженими. З цього випливає його прагнення знайти критерії, які б дозволили відрізнити автентичне розуміння християнської віри від її спотворень та неправильних інтерпретацій [2].

Одним з ключових критеріїв християнської істини у Кюнга є орієнтація на первісне свідчення. Він вважав, що автентичність християнського вчення має перевірятися його відповідністю до свідчень Святого Письма та ранньої Церкви.

Г. Кюнг підкреслював важливість історико-критичного методу для дослідження біблійних текстів, щоб відрізнити ядро віри від пізніших нашарувань та культурних впливів. Він стверджував, що повернення до першоджерел дозволяє очистити християнську віру від непотрібних догматичних ускладнень та зробити її більш зрозумілою для сучасної людини [3].

Другим важливим критерієм для Г. Кюнга є практична дієвість віри. Він вважав, що істинність християнського вчення має проявлятися в його здатності змінювати життя людей, надихати їх на любов, справедливість та служіння ближньому. Кюнг наголошував на нерозривному зв'язку між вірою та дією, між ортодоксією та ортопраксією. Він стверджував, що віра, яка не приносить плодів у вигляді конкретних вчинків милосердя та боротьби за кращий світ, є мертвою та неістинною [4].

Третім критерієм, який можна виокремити в концепції Кюнга, є узгодженість з розумом та досвідом. Він вважав, що християнська віра не повинна суперечити здоровому глузду та науковим знанням, тому він виступав за діалог між богослов'ям та сучасними науками, намагаючись показати, що віра та розум можуть взаємно збагачувати одне одного. Він також підкреслював важливість особистого досвіду віри як критерію істинності християнського вчення [5].

Четвертий критерій, який яскраво ілюструє концепцію Кюнга, полягає в тому, що він ставить під питання догмат про непомильність Папи Римського, проголошений Першим Ватиканським собором у 1870 році. Він стверджує, що цей догмат є історично обумовленим, не має достатнього біблійного обґрунтування та створює серйозні перешкоди для екуменічного діалогу [6].

В своїй книзі «Unfehlbar? Eine Anfrage» (1970 р.) («Infallible? An Inquiry») («Непомильний? Є питання») Г. Кюнг представив критичний аналіз проблеми безпомильності Папи Римського. Ця книга викликала бурхливу реакцію в католицькій церкві та призвела до позбавлення його церковної ліцензії на викладання католицького богослов'я. Акцентуя на непомильності Церкви в цілому, Кюнг наголошує на обіцянці Ісуса Христа про те, що Церква ніколи не буде повністю покинута істиною. Він вважає, що непомильність належить всій Церкві, «народу Божому», а не лише окремій особі чи групі осіб [7]. Це розуміння базується на концепції sensus fidelium – відчуття віри віруючих. Приводячи аргументи з історії Церкви, Г. Кюнг наводить історичні приклади, які, на його думку, свідчать про помилки пап та церковних соборів у питаннях віри та моралі. Він стверджує, що історія Церкви не підтверджує абсолютну безпомильність папських тверджень.

Кюнг підкреслює, що догмат про папську безпомильність є однією з головних перешкод на шляху до єдності між католицькою та іншими християнськими церквами. Він закликає до переосмислення цього догмату заради досягнення екуменічного порозуміння, та виступає за відкритий та чесний діалог у Церкві щодо складних богословських питань. Він вважає, що критичне мислення є необхідним для розвитку розуміння віри та для подолання догматичних застиглостей [3]. Концепція критеріїв християнської істини, запропонована Гансом Кюнгом, є безумовно цінним внеском у сучасне богослов'я. Його наголос на необхідності повернення до першоджерел, зв'язку віри з практикою та діалогу з сучасністю є важливими орієнтирами для розуміння та інтерпретації християнської віри в XXI столітті.

Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що Ганс Кюнг запропонував важливу та актуальну концепцію критеріїв християнської істини, яка стимулювала важливі дискусії в богослов'ї. Його підхід, орієнтований на діалог з сучасністю та критичне переосмислення традиції, є цінним для розуміння християнської віри в умовах плюралістичного світу. Водночас, його концепція не є бездоганною та потребує подальшого критичного осмислення, зокрема щодо проблеми суб'єктивізму, ролі традиції та трансцендентного характеру істини. Незважаючи на критичні зауваження, праці Ганса Кюнга залишаються важливим джерелом для пошуку відповідей на вічні питання віри в контексті сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Соколовський О. Основоположні засади нисхідної христології у сучасній католицькій теології. Українська полоністика. Філософські дослідження. 2018. 15. С. 85-96.

2. Марченко О. В. Діалог релігій як підґрунтя реалізації проекту «Світового етосу» Ганса Кюнга. Вісник Черкаського університету. 2018. № 1. С. 74-79.

3. Kung, Hans. The Council. Reform, and Reunion. Translated by Cecily Hastings. New York: Sheed and Ward, 1961. 213 pp.

4. Kung, Hans. «Ein neues Grundmodell von Theologie? Divergenzen und Konvergenzen». In Das neue Paradigraa. Theologie: Strukturen und Dimensionen. 1986. 205-216 pp.
5. Kung, Hans. «Theologie auf dem Weg zu einem neuen Paradigms». In Entvurfe der Theologie. Edited by Johannes B. Bauer. Graz, Vienna, and Cologne: Styria Verlag. 1985. 181-207 pp.
6. Hans Kung. Infallible? An Inquiry. Translated by Edward Quinn. NewYork: Doubleday. 1971. 315 p.
7. Kung, Hans. «Looking Back». In Hermann Hiring and Karl-Josef Kuschel, eds. Hans Kang: His Work and His Wav. Garden City, New York: Image Books.1980. 51-54 pp.

Білик Альона Сергіївна
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Чорноморець Юрій Павлович

Протестантські мас-медіа в Україні: аналітика, суспільний вплив та інформаційні стратегії

З моменту проголошення незалежності України у 1991 році, протестантські медіа започаткували свою діяльність у національному інформаційному просторі. Одним з ключових факторів, який сприяв розвитку протестантських ЗМІ, було забезпечення Україною конституційних прав на свободу слова та віросповідання. Це надавало можливість не лише вільно здійснювати релігійну діяльність, але й поширювати духовні наративи через газети, журнали, радіо, телебачення та Інтернет.

Спочатку активність протестантських медіаплатформ була незначною. У ті часи єдиною реальною можливістю отримати ефірний час на телебаченні було використання коротких "вікон" у програмах популярних великих каналів або ж придбання власного частотного діапазону на регіональному рівні. Наприклад, у 1990-х рр. в мовленні 7 каналу стали з’являтися різноманітні християнські програми [1]. З роками протестантські спільноти змогли адаптуватися й створити власні медіаресурси, що дозволило їм самостійно популяризувати духовні цінності в інформаційному просторі – телеканал «Надія», радіо «Голос Надії», «Світле радіо "Еммануїл", асоціація «Новомедіа» та інші.

Релігієзнавиця Уляна Севастьянів стверджує, що протестанти «активно використовують медіаплатформи та соціальні мережі для поширення інформації про свою діяльність, збори допомоги та духовну підтримку» [2]. Попри те, що, згідно з соціологічним опитуванням, проведеним у жовтні 2024 року Центром Разумкова, лише 2,5% українців відносять себе до протестантських та євангелічних церков [3, с.32], ці спільноти демонструють значну активність у медіасфері, що спонукає до глибшого вивчення їхнього впливу. Саме цей розрив між невеликою кількістю протестантів та їхньою активною присутністю в медіа робить протестантські ЗМІ особливим об'єктом для наукового вивчення в релігійно-медійному просторі України.

Отже, мета дослідження – проаналізувати протестантські мас-медіа в Україні, їхню активність та вплив на суспільство через різні канали комунікації. Щоби досягти окресленої мети, необхідно виконати такі завдання дослідження: проаналізувати основні типи та формати протестантських медіа в Україні; виявити основні напрямки суспільного впливу

протестантських медіа; дослідити ключові інформаційні стратегії, які використовуються протестантськими медіа.

Об'єкт дослідження: Протестантські мас-медіа в Україні.

Предмет дослідження: Аналітичні характеристики, суспільний вплив та інформаційні стратегії протестантських мас-медіа в Україні.

Результати дослідження. 1. Медійний простір, створений протестантськими спільнотами в Україні, характеризується розгалуженою структурою комунікаційних каналів, що відрізняються форматом і орієнтовані на різноманітну аудиторію. На телебаченні помітною є діяльність загальнонаціонального каналу «Надія», який заснований Церквою адвентистів сьомого дня. Цей телеканал пропонує глядачам широкий спектр програм різної тематики – духовних, освітніх, соціальних. Таким чином «Надія» може охоплювати більшу аудиторію серед українців [4]. У сфері радіомовлення протестантські медіа представлені через активність радіо «Голос Надії» (спеціалізується на духовно-пізнавальних програмах та музиці) та міжконфесійного проєкту «Світле радіо "Еммануїл"», що є результатом співпраці різних протестантських церков. Друковані видання, хоч і менш поширені, включають періодичні газети та журнали окремих деномінацій – «Вічний скарб» (Церква АСД), «Благовісник» (УЦХВЄ), «Віра і життя» (ВСЦЄХБ). Деякі видання слугують для внутрішньоцерковної комунікації та розповсюдження інформації серед вірян, а інші – спрямовані на зовнішню аудиторію з метою впливу та донесення значущих ідей.

Наразі особливу важливу роль для діяльності протестантських медіа відіграють інтернет-ресурси. Офіційні вебсайти, як-от Всеукраїнського Союзу Церков євангельських християн-баптистів ([https://www.baptyst.com/]), Церкви Адвентистів сьомого дня (https://adventist.ua/), Всеукраїнського союзу Церков християн віри євангельської п'ятидесятників (http://www.chve.org.ua/) є централізованими платформами для публікації новин, богословських матеріалів, інформації про діяльність церков та соціальні проєкти. Вебсайти містять текстові матеріали, аудіо- та відео-контент, інтерактивні засоби для залучення аудиторії.

Протестантські медіа орієнтуються на різноманітну аудиторію споживачів інформації – від внутрішньоцерковної, яка включає членів громади, до зовнішньої, спрямованої на великий загал. Аналіз змісту протестантських медіа показує, що основними темами є духовні настанови, інформація про соціальні проєкти, новини з релігійного життя в Україні та за кордоном, а також програми, які пропагують християнські цінності. Характерною особливістю подачі інформації є наголос на моральних принципах та часте використання цитат зі Святого Письма. Мова комунікації адаптується до конкретної аудиторії, але загалом залишається зрозумілою та доступною, хоча може включати специфічну конфесійну термінологію.

2. Протестантські мас-медіа ставлять за мету формування релігійної ідентичності та світогляду людей через висвітлення віровчення, популяризації духовних цінностей та етичних норм. Наприклад, через періодичні видання, які християни активно поширюють, очікується досягти зворотнього зв’язку з читачем. За словами Максима Балаклицького, так створюється «перехід церковного комуніканта в особисте спілкування з реципієнтом релігійних повідомлень, щоб зав’язати з останнім товариські стосунки, запросити на богослужіння, запропонувати «порядок денний» християнських медіа, залучити до церковного життя [5, с.123]. Іншими словами, таким чином протестантами звершується місіонерська робота, спрямована на поширенні Євангелії та виконанні доручення Ісуса Христа, записаного в Євангелії від Матвія 28 розділ 18-20 тексти [6, с.939].

У соціальній сфері протестантські медіа активно поширюють християнські цінності, висвітлюють благодійність та соціальні ініціативи своїх громад, беруть участь у морально-етичних дискусіях та реагують на суспільно-політичні події з християнської позиції. Наприклад, з початку повномасштабної війни у 2022 році, в етерах телеканалу «Надія» в програмі «Всеукраїнський марафон НАДІЇ» від 04 квітня 2022 року ведучі підійняли тему деокупації Бучі та гостро засудили жорстокі дії з боку російських загарбників [7]. Цей факт

свідчить про наявність активної громадянської позиції, яку висловлюють протестанти, про актуальність та залученість телеканалу до національного дискурсу. Зокрема, події, пов'язані з ситуацією в Бучі, були обговорені в рамках етеру також і з релігійної площини. Такий погляд формує в інформаційному просторі, відмінну від світських ЗМІ, точку зору, представлену у світлі моралі, етики та духовності.

3.Різноманітні інформаційні стратегії допомагають протестантським медіа в Україні успішно здійснювати свою комунікацію. Одним із підходів є здійснення євангелізації через трансляцію богослужінь, тематичні програми та особисті свідчення представників тієї чи іншої конфесії. Наприклад, Студентська церква м. Буча регулярно проводить прямі трансляції із служінь, щоби люди могли долучатися онлайн (https://www.youtube.com/@StudentChurch). Іншою стратегією є формування позитивного іміджу протестантських церков, яка реалізується через висвітлення соціальної активності, благодійності, внеску в розвиток суспільства [8].

Протестантські медіа також прагнуть адаптуватися до сучасних медіатрендів, використовуючи інтерактивність та залучення аудиторії. Однією з поширених стратегій є використання новітніх технологій – створення додатків та платформ для молоді. Ці стратегії дозволяють протестантським медіа успішно транслювати свої ідеї та розширювати аудиторію в сучасному інформаційному просторі.

Висновки. У результаті дослідження було виявлено, що протестантські мас-медіа в Україні, попри низький відсоток прихильників, демонструють значну активність і здійснюють вплив на суспільство. Новизна дослідження полягає в комплексному аналізі як медіаформатів (друкованих, телевізійних, радіо та онлайн), так і комунікаційних стратегій, що використовуються протестантськими спільнотами. Особливо цінним є виявлення ролі протестантських медіа у формуванні морально-етичного дискурсу в українському суспільстві під час воєнного конфлікту. Таким чином, це дослідження відкриває перспективи для подальшого глибшого вивчення місця протестантських мас-медіа в контексті постсекулярного суспільства.

Список використаних джерел

1. Учасники проектів Вікімедіа. 7 канал (Київ) Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/7_канал_(Київ).
2. Українські протестанти в умовах війни: служіння і допомога країні. Церква Адвентистів сьомого дня в Україні офіційний сайт. URL: https://adventist.ua/news/analytics/ukrainski-protestanty-v-umovakh-viiny-sluzhinnia-i-dopomoha-kraini/.
3. Якименко Ю., Биченко А., Міщенко М. Українське суспільство, держава і церква під час війни. Церковно-релігійна ситуація в Україні-2024 (Інформаційні матеріали). Київ: Razumkov centre, 2024. 115 с.
4. Телеканал «Надія». URL: https://tv.hope.ua/.
5. Балаклицький М. Медіатизація протестантизму в Україні 1991–2010 років : монографія / М. Балаклицький. Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2011. 379 с.
6. Біблія. Київ: Укр. Бібл. Т-во, 2020. 1168 с.
7. Hope Media Group. БУЧА. ГЕНОЦИД | Всеукраїнський марафон НАДІЇ. 04.04.22. Ранковий ефір. Телеканал Надія, 2022. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_WEfPov5AoI.
8. Новини | Adventist.ua. Церква Адвентистів сьомого дня в Україні – офіційний сайт. URL: https://adventist.ua/news/

Добровольський Олександр Петрович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Бондаренко Віктор Дмитрович

Протестантські освітні ініціативи в Україні (2000-2024): тенденції, досягнення та перспективи

Останнім часом спостерігається значний вплив протестантських освітніх ініціатив на формування морально-духовних цінностей у сучасному українському суспільстві. У період 2000-2024 років відбувся активний розвиток приватних християнських шкіл, освітніх центрів та онлайн-платформ, заснованих протестантськими громадами. Ці ініціативи сприяють впровадженню альтернативних педагогічних підходів, які поєднують академічну якість з духовним вихованням. В умовах трансформацій в освітній сфері України досвід протестантських шкіл набуває особливого значення для пошуку нових моделей освітньої ефективності. Тому метою дослідження є виявлення ключових тенденцій, досягнень та перспектив розвитку протестантських освітніх ініціатив в Україні у період з 2000 по 2024 рік.

Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати наступні задачі: дослідити зміст термінів та понять освітні ініціативи, тенденції, досягнення та перспективи; проаналізувати експертні думки щодо тенденцій, досягнень та перспектив розвитку протестантських освітніх ініціатив в Україні у період з 2000 по 2024 рік; моніторинг та аналіз впливу протестантських освітніх ініціатив на формування морально-духовних цінностей у сучасному українському суспільстві.

Згідно «Тлумачного словника сучасної української мови» освітні ініціативи – це самостійні дії або проєкти, спрямовані на вдосконалення, оновлення чи розвиток освітнього процесу, які ініціюються окремими особами, групами чи організаціями з метою позитивних змін у сфері навчання та виховання [1]. Тенденція - напрям розвитку чого-небудь; закономірне прагнення до певної мети, стану. Тенденції в освіті – це стійкі напрями змін або розвитку в освітній сфері, що відображають нові підходи, пріоритети чи вплив зовнішніх факторів. Досягнення – це успішне завершення чого-небудь; те, що досягнуто в результаті праці, зусиль, діяльності. У контексті дослідження освітніх ініціатив: досягнення – це конкретні результати, успіхи або позитивні зміни, яких було досягнуто в освітній сфері внаслідок реалізації ініціатив. Перспективи в освіті - це можливі шляхи, напрямки й умови подальшого розвитку освітніх ініціатив, а також очікувані результати в майбутньому.

Отже, під час вивчення термінів освітні ініціативи, тенденції, досягнення та перспективи було встановлено, що ці поняття відображають ключові аспекти розвитку освітньої сфери: ініціативи – як рушійна сила змін, тенденції як напрями цих змін, досягнення як результати прикладених зусиль, а перспективи як можливості та очікування подальшого вдосконалення освітнього процесу. Сукупне розуміння цих категорій дозволяє глибше оцінити динаміку протестантських освітніх ініціатив в Україні у 2000–2024 роках.

Під час вивчення термінів «освітні ініціативи», «тенденції», «досягнення» та «перспективи» було встановлено, що протестантські освітні ініціативи в Україні з 2000 по 2024 рік характеризуються активним розвитком, спрямованим на вдосконалення якості духовної освіти, впровадження ціннісно-орієнтованих підходів та розширення впливу християнських принципів у суспільстві.

Проаналізовано експертні думки щодо тенденцій, досягнень та перспектив розвитку протестантських освітніх ініціатив в Україні у період з 2000 по 2024 рік.Так Іван

Кундеренко у своєму дослідженні підкреслює, що протестантські духовні заклади вищої освіти в Україні демонструють значну автономію та прагнення до підвищення якості освітніх послуг, хоча існує потреба в узгодженій стратегії розвитку та координації діяльності [2]. Павло Унгурян, координатор Всеукраїнського Собору, зазначає, що впровадження предметів духовно-морального спрямування в освітніх закладах стикається з опором з боку представників старої радянської системи та неоліберальних сил, проте вже є позитивні приклади підтримки таких ініціатив на місцевому рівні, зокрема в Луцьку, Одесі та Хмельницькому [3]. Віталій Виноградов відзначає, що християнство історично сприяло розвитку науки та освіти, і сьогодні в Україні понад 200 християн євангельського напрямку активно працюють над поглибленням науки й освіти на основі християнських цінностей [4]. Таким чином, протестантські освітні ініціативи в Україні за останні два десятиліття демонструють позитивну динаміку розвитку, зосереджену на інтеграції духовних цінностей у систему освіти, підвищенні якості освітніх послуг та активній участі в суспільному житті.

Моніторинг та аналіз впливу протестантських освітніх ініціатив на формування морально-духовних цінностей у сучасному українському суспільстві свідчить про багатогранність підходів до цього питання.Деякі дослідники, зокрема, В. Виноградов, вважають, що протестантські ініціативи мають значний позитивний вплив, оскільки вони сприяють: формуванню цілісного світогляду у молоді, прищепленню відповідальності, працьовитості, поваги до інших та духовному оновленню суспільства через освіту, побудовану на біблійних цінностях. Інші експерти (П. Унгурян, І. Кундеренко) зазначають, що реальний вплив протестантських ініціатив є обмеженим через: відсутність державної підтримки, низький рівень інтеграції духовно-моральних курсів у загальну систему освіти, конфесійні бар’єри та стереотипи серед батьків і педагогів та опір з боку прихильників секулярного підходу до навчання. Деякі аналітики вказують на те, що вплив протестантських ініціатив зростає, але потребує стратегічного планування, підвищення якості програм та підготовки викладачів та міжконфесійного діалогу та партнерства з громадянським суспільством.

Висновок. В результаті проведеного дослідження на тему «Протестанські освітні ініціативи в Україні (2000-2024): тенденції, досягнення та перспективи» встановлено, що ці ініціативи відіграють важливу роль у трансформації освітнього середовища, формуванні морально-духовних цінностей та розвитку альтернативних підходів до навчання. Попри виклики, пов’язані з інституційною підтримкою та суспільним сприйняттям, протестантські організації продемонстрували здатність адаптуватися до змін, впроваджувати нові формати освіти, зміцнювати партнерства та поширювати біблійні цінності через освітні проєкти.

Подальша ефективність цих ініціатив залежить від стратегічної координації, зростання суспільної довіри та державного визнання духовно-морального компоненту як вагомої складової. Різниця думок експертів щодо впливу протестантських освітніх ініціатив на формування морально-духовних цінностей у сучасному українському суспільств свідчить про необхідність глибшого емпіричного дослідження, яке дозволить об’єктивно оцінити ступінь впливу протестантських освітніх проєктів на формування морально-духовних цінностей в Україні та окреслити напрями їх подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Тлумачний словник сучасної української мови / уклад. Д. В. Гринчишин, А. І. Мойсієнко, В. В. Німчук та ін. – Київ: Довіра, 2007. 992 с.

2. Пархоменко, О. В. Формування ціннісних орієнтацій у студентської молоді засобами релігійної освіти [Електронний ресурс] / О. В. Пархоменко. – Режим доступу: https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/37950 (дата звернення: 27.04.2025).

3. Освіта, базована на цінностях [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://sobor.com.ua/news/osvita-bazovana-na-cinnostyakh (дата звернення: 27.04.2025).

4. Євангельські християни в науці та освіті України [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://poklik.org/yevangelski-hrystyyany-v-nautsi-ta-osviti-ukrayiny/ (дата звернення: 27.04.2025).

Зуйков Володимир Олегович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Целковський Геннадій Анатолійович

Капеланське служіння та його вплив на богословську еволюцію українського баптизму

Події в Україні з 2014 року, а особливо з 2022-го, – це не лише війна, а іспит для всіх сфер суспільного життя, включно з релігією. У таких умовах церковне життя вже не може залишатися відокремленим від суспільної дійсності. Замість звичного, «мирного» богослов'я, яке формувалося в кабінетах чи під дахом храму, з'являється богослов'я, народжене в окопах, на блокпостах, у польових госпіталях. Саме там, де поруч – кров, смерть, сльози, – виникають нові сенси. І саме там сьогодні служать капелани. Для євангельських християн-баптистів це служіння - нове, але водночас глибоко співзвучне з капеланським історичним покликанням бути поруч із людьми в час болю. Воно підштовхує до переосмислення багатьох речей: ролі священнослужителя, функції церкви, ставлення до війни, а також того, що насправді означає «нести Євангеліє до краю землі». Бо сьогодні цей край – це лінія фронту.

Актуальність дослідження також полягає в тому, що капеланство в українському баптистському середовищі не є ще повністю осмисленим з точки зору системного богослов'я. Воно має досвід, має практику, має своє жертовне служіння – але часто бракує аналітики, рефлексії, осмислення. Тому метою дослідження є проаналізувати, як капеланське служіння в умовах війни впливає на богословську свідомість, формує нові підходи до пастирської роботи, переосмислює місію церкви та сприяє еволюції баптистського богослов'я в Україні. Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати наступні задачі дослідження: розглянути історичні передумови виникнення капеланської служби в баптистському середовищі; проаналізувати сучасну практику баптистського капеланства як служіння на межі духовного й соціального; визначити ключові богословські зрушення, що виникли під впливом капеланського служіння в умовах війни; окреслити напрями подальшого богословського осмислення феномену капеланства в контексті післявоєнного відновлення.

Основні результати дослідження. В рамках дослідження було здійснено глибокий історико-богословський аналіз капеланського служіння в українському баптистському братстві. Історія українського баптизму формувалася в контексті постійних викликів – переслідування з боку держави, суспільне нерозуміння, довгі періоди маргіналізації. Починаючи з другої половини XIX століття, українські євангельські громади ставили наголос на чистоті віри, особистому наверненні, місіонерстві та братерстві. Водночас традиційне богослов'я залишалось досить обережним у ставленні до держави, політики та особливо – до військової служби.

Багато років серед євангельських віруючих переважала позиція пацифізму або, принаймні, нейтралітету. Біблійне вчення про любов до ворога, непротивлення злу

насильством, а також принципи мирного свідчення стали підґрунтям для того, щоб уникати будь-якої участі у збройних конфліктах. Питання служби в армії часто ставало болючим – і для віруючих, і для церкви. Тому капеланство, як явище, тривалий час залишалося поза фокусом баптистського середовища.

Однак усе змінилося після 2014 року, коли Росія розпочала збройну агресію проти України. З'явилися перші баптистські капелани-волонтери – здебільшого без офіційного статусу, без форми чи зарплати. Їх служіння було спонтанною відповіддю на страждання людей: військових, біженців, поранених. Це були пастори, диякони, місіонери, які не могли залишитися осторонь, коли країна занурилась у біль [1]. І хоча спочатку церкви часто не знали, як правильно реагувати на такий тип служіння, поступово з'являється підтримка: молитовна, матеріальна, організаційна. Деякі громади почали формувати спеціальні капеланські групи, проводити навчання, збирати допомогу для фронту. Церква почала «виходити зі стін» не лише в метафоричному, а й у буквальному сенсі.

Після 24 лютого 2022 року масштаб цього явища змінився докорінно. Повномасштабне вторгнення стало точкою неповернення. Уже не йшлося про окремі ініціативи – мова йшла про нову роль церкви в суспільстві. Капелани стали не просто «помічниками», а часто – єдиними людьми, які могли сказати солдату слова розради або провести молитву з пораненим перед операцією.

Законодавчі зміни в Україні також сприяли визнанню капеланської служби. У 2022 році держава офіційно закріпила інститут військових капеланів. Але водночас залишила простір для волонтерів – тих, хто, не маючи статусу держслужбовця, виконує неймовірно важливу місію [2]. Війна стала значним каталізатором для багатьох релігійних спільнот в Україні, зокрема для баптистів. Окрім фізичних і соціальних наслідків, вона спричинила важливі зміни в богословському осмисленні релігійного служіння та практики віросповідання. Баптистські громади, які традиційно орієнтувались на пасторське служіння, місіонерську діяльність і догляд за духовним життям, наразі стикаються з необхідністю адаптації своїх поглядів і практик до реалій воєнного часу.

Перше значуще переосмислення стосується поняття «моральний обов'язок християнина у війні». Згідно з класичним баптистським вченням, християни повинні уникати участі у військових конфліктах через вчення про ненасильство та пацифізм. Однак війна в Україні поставила перед віруючими нові етичні та практичні питання, що потребують обговорення та осмислення. Зокрема, актуалізувалась тема участі в обороні країни та моральної відповідальності християнина за її захист.

Незважаючи на традиційні пацифістські погляди, багато баптистів в Україні, зокрема капелани, долучились до військових дій, підтримуючи військових через духовну та психологічну допомогу. Більше того, у зв'язку з війною, з'явилась потреба у вивченні нових аспектів християнської моральності, де питання «активної оборони» і «відповідальності перед Богом» набули особливого значення. Це підштовхнуло до перегляду етичних настанов і відновлення розуміння служіння в умовах війни як частини християнської відповідальності [3] .

Відзначимо також важливу трансформацію в практиці молитви та богослужінь. Війна внесла зміни в саму природу духовного життя баптистських громад. Молитва за мир, за захисників країни, за відновлення країни стала центральною темою багатьох зібрань. Ці молитви не є абстрактними проханнями, а глибоким переживанням, що стосується не лише загальних молитов за мир, а й конкретних переживань, спричинених насильством, втратою близьких, психічними травмами. Примітно, що в молитвах з'явились нові елементи – молитви за солдатів, за перемогу в обороні, за полеглих воїнів, що вносить додаткові виміри до традиційного богослужіння.

Ще одним важливим аспектом є зміни у ставленні до служіння. Баптистське братство, яке традиційно акцентувало увагу на індивідуальному спасінні і благочестивому житті, тепер зіштовхнулось з необхідністю адаптувати свої пасторські настанови до ситуації глибокої соціальної та національної кризи. В умовах війни церква стала важливим

осередком не лише для духовної опіки, але й для організації соціальної допомоги, гуманітарної підтримки та навіть фізичної участі у відновленні зруйнованих територій. Тут виникла необхідність переосмислення поняття «церкви як активної громади», де служіння включає не тільки проповідь Слова, а й конкретні дії, спрямовані на полегшення болю і страждань людей.

Війна сприяла формуванню нових богословських парадигм, серед яких можна виокремити значення «практичного служіння» у боротьбі з несправедливістю та стражданнями. Баптистська громада в Україні, через свою діяльність на фронті і в тилу, почала інтерпретувати християнську доктрину в контексті активного залучення до соціальних і гуманітарних місій. Під час війни поняття «покликання» набуло нової глибини, де духовний шлях вірного служителя полягає не лише в проповіді Євангелія, а й у практичному служінні суспільству [4] .

Ці зміни також викликають необхідність адаптації богословської освіти в Україні, зокрема на рівні капеланської підготовки. Відтепер навчання майбутніх капеланів має враховувати не лише класичні аспекти пасторського служіння, але й підготовку до роботи в екстремальних умовах, до кризового консультування, підтримки морального та психологічного здоров'я військових, реабілітації після травм та інтеграції посттравматичних процесів у церковну діяльність. Це, безумовно, вимагає перегляду курсу підготовки кадрів і вдосконалення методів викладання богослов'я [5].

Висновок. Отже, капеланське служіння в Україні, зокрема в баптистських громадах, стало важливим елементом соціально-духовного відновлення в умовах війни. Високий рівень волонтерської активності капеланів та їхня роль у забезпеченні духовної та практичної підтримки військових і мирного населення продемонстрували нові можливості церкви як соціального інституту. Цей процес спричинив переосмислення традиційних богословських поглядів на участь християн у війні, змінюючи етичні та моральні орієнтири у контексті сучасної війни.

Важливим є також те, що капеланське служіння серед баптистів в Україні стало не тільки духовною опікою, а й ключовим компонентом соціальної реабілітації, допомоги постраждалим і відновлення післявоєнної країни. Це підвищує значення капеланів як агентів надії та братерства у часи національних криз. Для подальшого розвитку капеланського служіння важливо продовжити вивчення його ролі в національному відновленні, а також оптимізувати програми навчання капеланів, що дозволить адаптувати їх до нових умов служіння. Надалі буде доцільно розвивати інтердисциплінарні підходи в підготовці майбутніх капеланів, залучаючи психологів, соціальних працівників, волонтерів і пасторів до співпраці задля ефективного реагування на кризові ситуації в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Долганова, М. В. Особливості діяльності військових капеланів під час російсько-української війни (2014-2022 рр.) [Текст] / Долганова М. В., Чобіт І. Р. // Військово-науковий вісник. 2022. Вип. 38. С. 167-181.

2. Зуйков В. О., Терещук О. А., Кушнірчук А. Ю. Основні напрями діяльності військового капелана Збройних Сил України // Актуальні питання у сучасній науці. 2025. № 4 (34). С. 1049–1064.

3. "Бути поруч": у вересні пройшов форум капеланів ВСЦ ЄХБ. Всеукраїнський Союз Церков Євангельських Християн-Баптистів. URL:https://www.baptyst.com/buty-poruch-u-veresni-projshov-forum-kapelaniv-vsts-yehb/ (дата звернення: 01.04.2025).

4. ПАSTORY | Павло Протопопов. Василь Поворознюк | Якщо ти не вмієш стріляти, піднось патрони. ПАSTORY, 2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=trmwedVBrbY (дата звернення: 01.04.2025).

5. Ступа, А. В. (2021). Інститут капеланства: український досвід (1991-2021 ст.) Запоріжжя: ЗНУ. URL: https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/6349 (дата звернення: 01.04.2025).

Корещук Назарій Ігорович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Целковський Геннадій Анатолійович

Микола Жукалюк і його внесок у розвиток українського біблійного товариства: релігійна та культурна спадщина

Після десятиліть державного атеїзму та переслідувань релігії в радянський період, відродження духовності в незалежній Україні потребувало нових міжконфесійних ініціатив. Створення у 1991 році Українського біблійного товариства (УБТ) – об'єднання представників різних християнських Церков для перекладу і поширення Біблії – стало визначною віхою на шляху до релігійного відродження [3]. Постать Миколи Арсентійовича Жукалюка (1932–2021) є надзвичайно показовою у цьому процесі: як протестантський релігійний діяч, він зробив вагомий внесок у діяльність УБТ та формування сучасного міжконфесійного (переважно протестантського) релігійного середовища України. Дослідження його внеску актуальне з огляду на потребу осмислення ролі протестантських лідерів у духовному та культурному житті країни кінця XX – початку XXI ст.

Метою цього дослідження є комплексний аналіз релігійних, культурних та соціальних аспектів внеску Миколи Жукалюка в розвиток Українського біблійного товариства. Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати наступні задачі дослідження: висвітлити релігійний внесок М. Жукалюка через його участь у заснуванні УБТ та біблійному служінні; проаналізувати культурну значущість його діяльності в УБТ, зокрема, участь у новітньому перекладі Біблії українською мовою; окреслити соціальний вплив його роботи, а саме духовно-просвітницький ефект поширення Біблії, вплив на міжконфесійний діалог; визначити сучасне значення діяльності М. Жукалюка для формування міжконфесійного релігійного середовища в Україні. З метою зручнішого впровадження дослідження ці завдання доцільно згрупувати за трьома аспектами: релігійним, культурним і соціальним.

Релігійний аспект. Микола Жукалюк був одним із ініціаторів заснування Українського біблійного товариства. У 1991 році, будучи головою Церкви адвентистів сьомого дня в Україні, він разом із лідерами інших конфесій активно долучився до створення та державної реєстрації УБТ [1]. Ця подія об'єднала православних, греко- і римо-католиків та протестантів навколо спільної мети – перекладу та поширення Біблії українською мовою. Жукалюк увійшов до керівних органів Товариства (став почесним членом Центрального правління) і до 2002 р. очолював Ревізійну комісію УБТ, здійснюючи нагляд за діяльністю організації. Він послідовно підтримував принцип міжконфесійної співпраці на ґрунті Святого Письма, що сприяло формуванню в Україні нового типу релігійного середовища – відкритого діалогу між різними церквами на біблійній основі. Участь протестантів, зокрема адвентистів, у цьому процесі під керівництвом таких діячів як М.А. Жукалюк, значно посилила роль протестантської спільноти в суспільно-релігійному житті країни. Власним духовним авторитетом та організаційними здібностями він сприяв тому, що Біблійне товариство стало осередком єднання християн та підґрунтям для духовного відродження України. Це підтверджується офіційним визнанням: у 1999 р. М. Жукалюк був удостоєний ордена святого рівноапостольного князя Володимира Великого – «за участь у заснуванні УБТ, активну діяльність у ньому та підтримку міжконфесійного діалогу». Така нагорода від Української Православної Церкви Московського патріархату є знаковою, адже свідчила про довіру та повагу до протестантського пастора з боку

традиційної церкви на той час, що є ознакою міжцерковного порозуміння. Крім того, у 2003 р. держава відзначила Жукалюка орденом «За заслуги» ІІІ ступеня «за заслуги у відродженні духовності України», що підкреслює його вагомий внесок у піднесення релігійного життя суспільства на національному рівні [2].

Культурний аспект. Однією з ключових ділянок діяльності Миколи Жукалюка в УБТ стала біблійна перекладацька справа та видавництво. Він безпосередньо долучився до роботи над сучасним перекладом Біблії українською мовою. Зокрема, М. Жукалюк допомагав у редагуванні перекладу Святого Письма, здійсненого відомим перекладачем о. Рафаїлом Турконяком з давніх мов. Переїхавши 2002 року до Львова, М.А. Жукалюк очолив видавничу діяльність Західного регіонального відділення УБТ, ставши головним редактором християнських видань цього осередку. Починаючи з 2013 р., він фактично керував і координував підготовку нового перекладу Біблії з давньоєврейської мови (переклад о. Р. Турконяка) на сучасну українську, приділяючи увагу стилістичній довершеності тексту та його зрозумілості для нинішнього читача [1]. Мета цього перекладацького проєкту полягала в тому, щоб створити текст Святого Письма, прийнятний для україномовних вірян усіх конфесій, тобто по-справжньому міжконфесійний і водночас літературно якісний переклад. За редакцією М. Жукалюка було опубліковано підготовчі видання окремих біблійних книг (П’ятикнижжя Мойсея, Псалми, Притчі) до 25-річчя УБТ у 2016 році. Таким чином, культурний внесок М. Жукалюка проявився у збагаченні української біблійної традиції: завдяки його зусиллям українські читачі отримують оновлене видання Біблії, що враховує міжнародні стандарти перекладу і водночас зберігає зрозумілість та ближчість до оригіналу. Окрім практичної перекладацької роботи, М. Жукалюк сприяв популяризації історії Біблії в українській культурі. Його книга «Коротка історія перекладів Біблії українською мовою» (у співавторстві з проф. Д. Степовиком) стала вагомим внеском у дослідження та популяризацію багатовікового шляху Божого Слова на українських землях. Через цю та інші праці М. Жукалюк позиціонував Біблію не лише як священний текст, але і як невід’ємний елемент національної культури і історичної пам’яті. Фактично, діяльність Жукалюка в УБТ посилила роль української мови в богослужбовій та духовно-просвітницькій сфері, адже поширення україномовної Біблії сприяло утвердженню української мови в церквах різних конфесій і в суспільному дискурсі про духовність.

Соціальний аспект. Місія Українського біблійного товариства, до реалізації якої долучився М. Жукалюк, мала виразний суспільний вимір. Основне завдання УБТ – переклад, друк і поширення Святого Письма для духовного відродження і просвітництва народу України. Отже, кожна акція з розповсюдження Біблій від Біблійного товариства прямо чи опосередковано впливала на морально-духовний стан суспільства. За участі М. А. Жукалюка УБТ налагодило широку програму розповсюдження Біблії: після здобуття незалежності сотні тисяч примірників Святого Письма стали доступними українцям, у тому числі соціально незахищеним верствам, мешканцям віддалених регіонів, колишнім атеїстам. Наприклад, лише протягом 2005 року через структури УБТ було розповсюджено понад 174 тисячі примірників Біблії та 159 тисяч Нових Заповітів – такі цифри ілюструють масштаб впливу Товариства на суспільство [5]. Жукалюк як один з керівників УБТ доклав зусиль, аби видання Божого Слова були доступні різним групам населення, сприяючи підвищенню загального рівня біблійної освіченості та етичних орієнтирів. Крім того, його особиста позиція як богослова і громадського діяча проявлялася у публічних виступах на тему духовності сучасного українського суспільства. Він підкреслював, що справжнє духовне пробудження потребує глибшого засвоєння біблійних цінностей, аніж це є на поверхні. Така активна громадянська позиція надихала міжконфесійний діалог на чесність і самокритичність. Міжконфесійна платформа УБТ за участі М.А. Жукалюка також мала соціальний ефект згуртування: представники різних церков спільно працювали над біблійними проєктами, що допомагало руйнувати стереотипи і упередження між конфесіями та формувати атмосферу толерантності [6]. Відповідно, внесок Жукалюка

включає і соціально-єднальний вимір: його діяльність об'єднувала людей різного віросповідання навколо спільних духовних цінностей. Це особливо важливо для посткомуністичного суспільства, яке шукало нові основи єдності після ідеологічного вакууму. Недарма ім'я Миколи Жукалюка асоціюється із «людиною, що змінила світ»: саме під такою назвою він отримав спеціальну відзнаку від Українського Біблійного Товариства за свою плідну працю. Ця символічна нагорода відображає масштаб його впливу – через біблійне служіння він долучився до позитивних змін у духовному кліматі країни [7].

Висновок. Дослідження дозволяє зробити низку висновків щодо релігійної та культурної спадщини Миколи Арсентійовича Жукалюка в контексті розвитку Українського Біблійного Товариства. По-перше, М. Жукалюк відіграв ключову роль у становленні міжконфесійного біблійного служіння в Україні – від заснування УБТ до керівництва його проєктами – чим заклав підґрунтя для співпраці між різними церквами на основі спільних святинь. По-друге, його внесок у біблійні переклади та видавничу справу суттєво збагатив українську культуру: сучасні переклади Святого Письма, над якими він працював, зробили Біблію ближчою українському читачеві й прийнятною для різних конфесій, а його історико-богословські праці увиразнили роль Біблії в українській історії. По-третє, соціальний ефект діяльності М. Жукалюка проявився у духовно-просвітницькому впливі на суспільство: масове поширення Біблії сприяло підвищенню морально-етичного рівня, утвердженню християнських цінностей та розвитку толерантності між вірянами різних церков. Вагомим є і той факт, що сучасне протестантське середовище України значною мірою сформоване завдяки таким лідерам, як М. А. Жукалюк, які в 1990-ті роки виступили ініціаторами міжконфесійних проєктів національного масштабу. Наукове осмислення його спадщини показує, що інтеграція протестантів у загальнохристиянський дискурс через спільну біблійну справу стала можливою і успішною. Діяльність Миколи А. Жукалюка залишається актуальною і сьогодні: розпочаті ним перекладацькі проєкти тривають, а засадничі принципи міжконфесійної взаємодії на засадах Святого Письма продовжують слугувати моделлю для релігійної спільноти України в сучасних суспільних процесах.

Список використаних джерел

1. Жукалюк Микола Арсентійович (1932–2021): некролог [Електронний ресурс] // Церква АСД в Україні. 2021. Режим доступу: https://adventist.ua/news/ukraine/zhukaliuk-mykola-arsentiiovych-1932-2021-nekroloh/ (дата звернення: 8 квітня 2025 р.).
2. Крупський В. А. Жукалюк Микола Арсентійович / В. А. Крупський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. Режим доступу: https://esu.com.ua/article-18318 (дата звернення: 8 квітня 2025 р.).
3. Біблійне товариство // Велика українська енциклопедія [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://vue.gov.ua/Біблійне_товариство (дата звернення: 8 квітня 2025 р.).
4. Офіційний сайт Українського Біблійного Товариства [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.ukrbs.org/ (дата звернення: 8 квітня 2025 р.).
5. Ukrainian Bible Society // Wikipedia : the free encyclopedia [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Ukrainian_Bible_Society (дата звернення: 8 квітня 2025 р.).
6. Жукалюк, Микола, і Григорій Комендант. «Духовна дипломатія. Зарубіжна діяльність Українського Біблійного Товариства» // Українське Біблійне Товариство: До 20-ліття діяльності, 956. Київ: УБТ, 2011.
7. Zhukaluk I. School [Електронний ресурс] // Encyclopedia of Seventh-day Adventists. Режим доступу: https://encyclopedia.adventist.org/article?id=BJF0&highlight=school#:~:text=Zhukaluk%20was%20awarded%20a%20nominal,12 (дата звернення: 08.04.2025).

Лобанов Гліб Вікторович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Бондаренко Віктор Дмитрович

Волонтерський рух релігійних спільнот України після 24 лютого 2022 року: досвід римо-католицьких громад і протестантських церков

Збитки, шкоду, горе і чисельні втрати спричинені війною в Україні неможливо переоцінити. Та незважаючи на тривалість війни вже три роки поспіль, Україна тримається, дає достойну відсіч країні агрессору, героїзм українських воїнів вражає, а про патріотизм та любов до своєї батьківщини знають уже по всьому світу. Та в Україні є ще один, невидимий фронт, на якому також ведеться щоденна боротьба і це забезпечення країни усім необхідним для захисту і виживання в сурових умовах війни, і воюють на цьому фронті волонтери та волонтерські організації. У даному дослідженні буде висвітлено волонтерський рух протестантських громад і римо- католицьких церков, попри значний внесок релігійних волонтерів у подоланні наслідків війни, їхня діяльність залишається недостатньо вивченою. Отже, дослідження волонтерського руху римо-католицьких громад і протестантських церков після 24 лютого 2022 року є вкрай актуальним з огляду на його значний вплив на подолання гуманітарної катастрофи, недостатня вивченість цього феномену та важливість для майбутньої соціальної та духовної підтримки українського суспільства.

Метою даного дослідження є комплексний аналіз волонтерського досвіду протестантських і римо – католицьких громад в умовах війни. Для досягнення поставленої мети потрібно виконати наступні задачі дослідження: охарактеризувати основні мотиви, напрямки, форми організації волонтерської діяльності римо-католицьких громад і протестантських церков в Україні після 24 лютого 2022 року. Від початку свого існування християнське вчення ґрунтується на ідеї допомоги нужденним, жертовного та милосердного служіння ближнім, Євангеліє просочене ідеями які заклали основу для соціального служіння, яке глибоко розвинене як у римо-католицьких, так і в протестантських напрямах. У формуванні волонтерської діяльності римо-католиків значну роль відіграє соціальна доктрина Церкви, оформлена в енцикліках «Rerum Novarum», «Centesimus Annus», «Centesimus Annus», у 20 столітті [1]. Ця доктрина зобов'язує вірян долучатися до допомоги іншим особливо в часи криз.

Протестантські церкви, особливо євангельські, вважають, що кожна людина особисто відповідає перед Богом за своє життя та вчинки. Тому вони приділяють велику увагу служінню іншим — допомозі, участі в справах громади, підтримці тих, хто цього потребує. У їхньому вченні важливо не лише вірити, а й показувати цю віру через добрі справи. Як сказано в Біблії: «Віра без діл мертва». Тож для протестантів волонтерство — це не просто допомога, а природне вираження щирої віри.

Як історія, так і релігійне вчення допомагають зрозуміти, чому протестантські церкви в Україні змогли швидко і активно допомагати людям під час війни. Вони роблять це не тільки для того, щоб дати їжу чи прихисток, а тому що вірять: допомога ближньому – це частина їхньої віри. Вони показують свою віру в діях.

Після початку повномасштабного вторгнення в Україну римо- католицькі Церкви організували свою соціальну місію, перетворивши своє служіння на потужний волонтерський рух. Їх діяльність охоплює широкий спектр напрямків і форм допомоги

постраждалим, внутрішньо – переміщенним особам, пораненим та військовим, а також підтримка морального духу суспільства.

Церкви і парафії перетворилися на центри збору і роздачі гуманітарної допомоги: одяг, їжа, ліки, засоби гігієни. Міжнародна католицька організація Карітас – Спес регулярно поставляє з Європи до України вантажі допомоги, яка оперативно розподіляється між нужденними [2]. З перших днів війни парафії перетворили свої храми на притулки для біженців, на пункти допомоги, укриття, та склади з їжею і одягом. Римо- католицькі священники разом із черницями і вірянами розподіляли допомогу, супроводжували літніх і хворих людей, були психологічною підтримкою для нужденних, що продовжують робити і надалі.

Протестантські організації відзначились швидкою та мобільною реакцією на виклики війни. Завдяки тому, що протестантські громади мають просту й гнучку організаційну структуру, яка не залежить від одного центру управління, вони змогли швидко реагувати на нові виклики. До того ж, активна участь молоді, яка охоче долучалася до різних ініціатив, допомогла церквам оперативно організувати волонтерську допомогу. Молоді люди брали участь у зборі й розподілі гуманітарної допомоги, доставці речей, підтримці переселенців та інших формах служіння. Така мобільність і згуртованість дозволили протестантським громадам ефективно діяти вже з перших днів війни. Протестантські пастори стали справжніми координаторами допомоги у регіонах: вони організовували перевезення гуманітарних вантажів, забезпечували транспорт для евакуації людей з небезпечних районів, створювали мережі підтримки для родин військовослужбовців. Особливістю волонтерства протестантських церков стала велика кількість груп вірян , які активно долучалися до соціального служіння. Вони і досі допомагають пакувати продукти, доставляти їх у прифронтові території, готують гарячі обіди, проводять дозвілля для дітей, що пережили стрес війни. Деякі громади створюють християнські реабілітаційні центри для військових та їхніх родин.

Проте волонтерська діяльність не обмежувалася лише матеріальною допомогою. Велике значення мала духовна складова. Капелани, що належать і до римо-мкатоликів і до протестанітів, активно служили у військових частинах, шпиталях, надаючи моральну підтримку військовослужбовцям. Пастирське слово, молитва, сповідь, бесіди ставали важливим джерелом надії для тих, хто переживав страх, втрати і біль. Слід також зазначити міжконфесійну солідарність, яка проявилася у спільних акціях допомоги. Римо-католики та протестанти часто координували свої дії, розподіляли ресурси, організовували спільні молитовні зустрічі та благодійні заходи. Це стало важливим чинником зміцнення єдності українського суспільства в умовах війни.

Спільним для римо-католицьких і протестантських волонтерських рухів стало залучення міжнародної допомоги, вони активно співпрацювали з церквами Європи та Північної Америки які надсилали гуманітарну допомогу, техніку, кошти та медикаменти. Ефективність волонтерської діяльності римо-католицьких громад і протестантських церков в Україні під час війни значною мірою визначалася як сприятливими, так і обмежувальними чинниками.

Серед факторів, що сприяли ефективності, перш за все варто виокремити щиру віру, яка для багатьох вірян стала не лише духовною підтримкою, а й стимулом до конкретної дії. Християнське розуміння любові до ближнього, відповідальності та жертовності спонукало людей до активної участі у волонтерських ініціативах. У релігійних громадах як римо-католицьких, так і протестантських традиційно існує тісне спілкування та взаємопідтримка. Це дозволяло швидко організовувати допомогу, мобілізовувати ресурси й залучати людей до спільної справи. Важливим позитивним чинником була міжнародна підтримка. Завдяки зв’язкам з закордонними церквами та благодійними організаціями українські громади отримували гуманітарні вантажі, фінансування, технічну допомогу [3].

Водночас існували й серйозні труднощі. Однією з головних проблем були безпекові загрози: у багатьох регіонах церкви опинилися під загрозою обстрілів, деякі громади

змушені були евакуюватися. Крім того, на початковому етапі багато парафій не мали достатньої кількості ресурсів, транспорту чи логістичних можливостей. Особливо це стосувалося невеликих або сільських парафій. Ще одним викликом стало емоційне й фізичне виснаження волонтерів. Тривала напруга, постійна робота без відпочинку та переживання за близьких впливали на психологічний стан священників, пасторів і мирян. Іноді виникали труднощі з організацією співпраці з іншими структурами або з довірою з боку населення, особливо в регіонах із переважаючим іншим конфесійним середовищем. Таким чином, незважаючи на численні виклики, релігійні громади України зуміли стати одними з найбільш стійких і дієвих суб'єктів волонтерського руху. Їхня діяльність засвідчила глибоку внутрішню мотивацію, організованість і прагнення служити людям у найважчі часи.

Висновок. Аналіз волонтерської діяльності римо-католицьких і протестантських громад в Україні під час війни свідчить про їхню важливу роль у підтримці постраждалих. Римо-католики забезпечили стабільну допомогу завдяки добре організованій структурі та міжнародній підтримці, тоді як протестанти проявили високу мобільність і гнучкість, активно залучаючи молодь і місцеві громади. Серед позитивних факторів духовна мотивація, згуртованість, доступ до ресурсів. Серед складнощів безпекові загрози, нестача ресурсів на початку, емоційне вигорання та обмежений доступ до небезпечних зон. Попри це, обидві конфесії стали прикладом віри в дії, солідарності та служіння в найважчі часи.

Список використаних джерел

1. Ватикан. Rerum Novarum: Encyclical of Pope Leo XIII on Capital and Labor [Електронний ресурс]. Ватикан, 1891. Режим доступу: https://www.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum.html (дата звернення: 27.04.2025).

2. Three years of full-scale war in Ukraine: Caritas calls for continued support [Електронний ресурс] // Caritas Internationalis : [офіц. вебсайт]. — Лютий 2025. — Режим доступу: https://www.caritas.org/2025/02/three-years-of-full-scale-war-in-ukraine/ (дата звернення: 27.04.2025).

3. Байрак, М. Римо-католики України у протидії російському вторгненню [Електронний ресурс] / М. Байрак // Літопис. Історико-культурологічний інтернет-журнал. 2 березня 2023. Режим доступу: https://litopys.info/articles/rymo-katolyky-ukrayiny-u-protydiyi-rosijskomu-vtorgnennyu/ (дата звернення: 27.04.2025).

Луцяк Вадим Віталійович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Бондаренко Віктор Дмитрович

Християнство та державність України: вплив основних християнських течій на суспільні процеси

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю комплексного осмислення ролі християнських течій у формуванні та трансформації державності України. В умовах посттоталітарного суспільства та викликів війни особливої ваги набуває вивчення того, як

християнські церкви впливали на суспільну свідомість, консолідацію нації, морально-етичні засади політики та громадянське суспільство. Аналіз цього впливу дозволяє краще зрозуміти механізми взаємодії релігії та політики, а також окреслити перспективи участі релігійних спільнот у державотворчих процесах сучасної України.

Метою дослідження: є аналіз впливу основних християнських течій на формування та трансформацію державності України, зокрема в контексті взаємодії релігії і політики, а також визначення ролі християнських церков у соціальних, морально-етичних та політичних процесах сучасної України.

Основні тези дослідження: Християнство відігравало ключову роль у становленні та розвитку української державності, починаючи з хрещення Київської Русі у 988 році. У процесі християнізації українські землі стали частиною християнського світу, що сформувало моральні та культурні основи майбутньої державності. Церкви, як центри духовного життя, стали важливими інститутами, що впливали на політичні процеси та розвиток національної ідентичності. Таким чином Зінкевич Т. С. в своїй дисертації стверджує, що «На основі проведеного дослідження, варто зауважити, що християнська віра і Церква в Київській Русі були важливими і невід'ємними чинниками давньоруського державотворення» [1, с. 5].

Під впливом християнських морально-етичних норм виникає перше зведення законів – «Руська правда». Її статті про захист людської гідності, майна, шлюбу та родини мають виразне християнське підґрунтя. Запровадження суду за церковним правом, розвиток інституту християнського шлюбу, заборона кровної помсти – все це сприяло гуманізації суспільства. Ось два перекладені закони із Руської правди: «Якщо хто поїде на чужому коні, без дозволу, то сплатити (хазяїну) 3 гривні» [4, с. 12], «Якщо хто візьме чужого коня, зброю чи одежу, а (хазяїн) впізнає (їх) у своїй громаді, то хай він візьме своє, а (злодію сплатити ще) 3 гривні винагороди потерпілому» [4, с. 12]. Дивлячись на ці два закони ми можемо побачити чітку аналогію із 8 і 10 заповідями із Біблії які Бог дав Мойсею на горі Синай. Ось наприклад сама 8 заповідь говорить «Не кради» а 10 каже не жадай нічого що є в ближнього твого. Отже ми можемо зробити висновок, що дані закони які були написані Київським князем, ґрунтувались на Біблійних законах і постановах.

Отже виходячи із всього вище сказаного ми можемо зробити висновок, що Біблія і християнство відігравало важливу роль в формуванні законів і самої державності Київської Русі після її хрещення. Християнські принципи використовувались для урегулювання суспільних відносин а також для створення законів того часу. У періоди втрати державності (під час Речі Посполитої, Російської імперії, СРСР) християнські конфесії, зокрема УГКЦ, УАПЦ, православні братства, стали осередками національного опору. Вони забезпечували тяглість культурної пам'яті, поширювали освіту, друковане слово, підтримували національно-визвольні рухи. Особливо важливою була роль духовенства як моральних авторитетів, здатних об'єднати народ. А великі гетьмани України в своїх печатках мали хрест. «У гербах двох великих гетьманів – Б. Хмельницького та І. Мазепи – центральними елементами є саме символічне зображення хреста якірного тип» [6, с. 27]. Що свідчить про вплив християнства на суспільство і самих гетьманів. Християнство допомагало консолідувати націю навколо спільних цінностей, боротьбу за волю і право на власні погляди і рівність всіх народів без принижень які часто були до українського народу від загарбників.

Киридок Алла стверджує що «З проголошенням незалежності України спостерігається динамічний розвиток релігійно-церковного життя та посилення присутності церков у соціокультурній та суспільно-політичній сферах»[2, с. 202]. Також вона додає, що «Національно-релігійне відродження супроводжувалося стрімкою появою численної кількості релігійно-церковних структур та інтегрованістю релігійно-церковного чинника у процеси суспільного буття» [2, с. 202]. Отже ми бачимо, що роль християнства в суспільстві достатньо велика.

У пострадянський період, коли Україна здобула незалежність, християнські цінності стали важливим фактором в процесах державотворення та формуванні політичних і соціальних ідеалів. Багато політичних партій і рухів зверталися до християнських норм і традицій як до основи для морально-етичних принципів, на яких має ґрунтуватися нова державність. Зокрема, в програмах партій часто згадувалася роль християнства як рушійної сили національного відродження, а також важливість християнської моралі у відновленні соціального порядку і стабільності. Варто згадати передвиборчу компанію 2019 року коли тодішній кандидат в президенти Петро Олексійович використовував в своїй виборчій компанії три гасла «Мова, Віра, Армія».

Одним з основних аспектів впливу християнських цінностей є їх відображення в законодавстві. Християнські моральні орієнтири знайшли своє місце в деяких аспектах законів і практик державної влади, таких як захист сімейних цінностей, охорона прав людини, боротьба з корупцією, гуманізм у правосудді, ставлення до біженців та осіб, що потребують допомоги. В багатьох випадках християнські принципи стали основою для законодавчих ініціатив, спрямованих на захист прав слабших верств населення та підтримку соціальної справедливості.

У своїй статті Ткачук стверджує «Після набуття Україною незалежності держава санкціонувала дотримання окремих традиційних релігійних правил, а також законодавчо закріпила відповідні санкції» [5, с. 98]. Навіть в преамболі конституції записані такі слова «Усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та прийдешніми поколіннями, … приймаємо цю Конституцію – Основний Закон України» [3].

Отже християнство має великий вплив на українську державність та її суспільство. Здебільшого воно має позитивний вплив, але коли починаються війни між різними конфесіями, або одна конфесія принижує іншу, тоді це дуже погано відображається на суспільстві, це його роз’єднує і змушує стикатись між собою ідеологічних суперечках.

Християнські церкви мають значний моральний авторитет і активно беруть участь у громадському житті. Перспективи участі християнських церков у державотворчих процесах України є значними, особливо у сферах морального авторитету, освіти, капеланства та соціального служіння. Умовою позитивного впливу є збереження міжконфесійної злагоди, уникнення партійної заангажованості та чітке дотримання принципу свободи совісті.

Для того, щоб участь християнських церков у державотворчих процесах була ефективною і конструктивною, необхідно:

підтримувати діалог між церквами;

захищати свободу совісті для всіх без винятку;

вимагати від Церков морального, а не політичного впливу;

забезпечити прозорі правила взаємодії Церкви й держави, зберігаючи світський характер держави.

Висновки. Християнство, в його історичних і сучасних виявах, відіграло і продовжує відігравати надзвичайно важливу роль у формуванні української державності, національної ідентичності, моральних засад політики та суспільного життя. Впродовж історії (від хрещення Русі до XXI століття) християнські церкви не лише формували духовну культуру, а й стали потужним чинником збереження національної самосвідомості, опору колоніальним впливам та джерелом етичних орієнтирів у періоди соціальних криз.

У новітній час, особливо після Революції Гідності та початку повномасштабної війни, роль християнських церков істотно зросла. Церкви активно беруть участь у капеланському служінні, волонтерських і гуманітарних ініціативах, громадянському вихованні. Вони стали моральними орієнтирами, що допомагають українцям переосмислити сенс національної єдності, жертовності й гідності. Аналіз засвідчив, що потенціал християнських конфесій у сфері державотворення значною мірою залежить від дотримання принципу свободи совісті, взаємоповаги між конфесіями та збереження світського характеру держави. Лише на цій основі можлива конструктивна, відповідальна й партнерська співпраця між державними інституціями та релігійними спільнотами.

У майбутньому християнські церкви можуть відігравати ключову роль у:

морально-етичному відновленні суспільства;

підтримці національної злагоди;

інтеграції постраждалих громад;

формуванні нового бачення української ідентичності, заснованої на духовних цінностях, гідності та справедливості.

Список використаних джерел

1. Зінкевич Т. С. Християнська релігія і церква як чинник державотворення в Київській Русі / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки Міністерство освіти і науки України. Луцьк, 2019. 200 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Zinkevych_Tymofii/Khrystyianska_relihiia_i_tserkva_iak_chynnyk_derzhavotvorennia_v_Kyivskii_Rusi.pdf?.

2. Киридок А. М. Маркери православного середовища України: релігійно-конфесійна ідентичність (1990–2021). Науковий щорічник “Історія релігій в Україні”.. 2021. вип. 31.

3. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text.

4. Правда Руська. Ярослава Мудрого: початок вітчизняного законодавства: навч. посіб. / уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв ; вступ. сл. В. Я. Тація. 2-ге вид., змін. та допов. Харків : Право, 2017. 392 с.

5. Ткачук І.Д. ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА ЗАСАДАХ ХРИСТИЯНСЬКОГО ВЧЕННЯ. Філософські та методологічні проблеми права. 2016. вип. 2. URL: https://philosophy.navs.edu.ua/index.php/philosophy/article/download/366/369?utm_source=chatgpt.com.

6. Хрещення Русі-України: 988 – 2018: Альманах / Інститут релігієзнавства ЛМІР; упоряд. О. Киричук, О. Омельчук, І. Орлевич. – Львів: Логос, 2018. – ? с.

Лященко Євгеній Михайлович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
старший викладач
Василенко Вікторія Станіславівна

Трансформація релігійної ідентичності в постсекулярній Україні після 2014 року

Релігійна ідентичність українців зазнала кардинальних трансформацій після 2014 року внаслідок складного переплетення соціополітичних чинників, насамперед Революції Гідності, анексії Криму та військових дій на Сході України. Ці події створили унікальний контекст для переосмислення ролі релігії в українському суспільстві, започаткувавши період, який можна охарактеризувати як «постсекулярний поворот». Осмислення релігійної ідентичності в сучасній Україні вимагає виходу за межі класичної теорії секуляризації, що передбачала поступове витіснення релігії на периферію суспільного життя [3]. Натомість маємо справу з багатовимірним процесом, у якому релігійна ідентичність стає важливим

чинником формування національної самосвідомості, громадянської позиції та морально-етичних орієнтирів.

Мета дослідження: проаналізувати основні напрями трансформації релігійної ідентичності в українському суспільстві після 2014 року в контексті становлення постсекулярної парадигми.

Методологія дослідження. поєднує якісні та кількісні методи соціологічного аналізу, зокрема контент-аналіз офіційних документів релігійних організацій, публікацій у ЗМІ, вторинний аналіз даних соціологічних досліджень Центру Разумкова та Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), а також інтерпретацію результатів експертних інтерв'ю.

Виклад основного матеріалу. Трансформацію релігійної ідентичності в Україні після 2014 року доцільно розглядати у трьох ключових вимірах: інституційному, індивідуальному та суспільно-політичному. Інституційний вимір трансформації релігійної ідентичності. Найбільш значущою інституційною зміною стало отримання Православною церквою України Томосу про автокефалію (2019 р.), що ознаменувало розрив із московським патріархатом і утвердження незалежної церковної структури. Як відзначає Горєвой Д., «церковна незалежність стала логічним продовженням політичної незалежності та процесу національного самовизначення» [2, с. 78]. Соціологічні дослідження Центру Разумкова демонструють, що після отримання Томосу ідентифікація з ПЦУ зросла з 28,7% у 2018 році до 42,4% у 2023 році, тоді як прихильність до УПЦ (МП) зменшилася з 12,8% до 4,9% [6, с. 15].

Водночас військова агресія Росії призвела до принципово нової ситуації для УПЦ (МП), яка опинилася перед необхідністю переосмислення власної ідентичності. Як зазначає Здіорук С., «війна стала каталізатором для переосмислення канонічних зв'язків із Московським патріархатом, який відкрито підтримав агресію» [4, с. 23]. Результати соціологічних опитувань показують, що довіра до УПЦ (МП) знизилася з 20,7% у 2013 році до 3,9% у 2022 році [6, с. 17].

Індивідуальний вимір релігійної ідентичності. Постсекулярна доба в Україні характеризується не лише інституційними змінами, але й трансформацією індивідуальної релігійності. За спостереженнями Филипович Л., «традиційна релігійність, базована на регулярних обрядових практиках, поступається місцем більш рефлексивним та індивідуалізованим формам віри» [5, с. 110]. Це підтверджується соціологічними даними – частка українців, які ідентифікують себе як «віруючі, але не належать до конкретної конфесії», зросла з 18,6% у 2014 році до 27,8% у 2023 [6, с. 12].

Зокрема, спостерігається розвиток так званої «капсульної релігійності» (термін запропонований Климовим В.), коли віруючі самостійно конструюють релігійну ідентичність, поєднуючи елементи різних традицій [3, с. 42]. Це особливо характерно для молодого покоління (18-29 років), серед якого 36,2% ідентифікують себе як «духовні, але не релігійні» [6, с. 14].

Суспільно-політичний вимір релігійної ідентичності. Особливістю постсекулярної доби в Україні є активне включення релігійних організацій у громадянське суспільство та політичні процеси. Релігійна ідентичність перестає бути суто приватною справою і набуває значущості в публічному просторі. Як зазначає Єленський В., «релігійні організації стали важливими акторами громадянського суспільства, формуючи суспільно-політичний дискурс та впливаючи на процеси націєтворення» [1, с. 187]. Характерною рисою є зростання капеланського служіння, що стало відповіддю релігійних організацій на виклики війни. За даними дослідження «Релігія і Церква в українському суспільстві», 78,2% респондентів позитивно оцінюють роль капеланів у підтримці військових [6, с. 22]. Капеланство розглядається не лише як душпастирська практика, але й як форма громадянського служіння та патріотичної позиції, що сприяє зміцненню зв'язку між релігійною та національною ідентичністю.

Висновки. Релігійна ідентичність в Україні після 2014 року зазнала кардинальних трансформацій, що дозволяє говорити про формування постсекулярної парадигми, в якій релігія не витісняється з публічного простору, а набуває нових форм і значень. Ключовими тенденціями є: 1) інституційне переформатування релігійного ландшафту, насамперед отримання автокефалії ПЦУ; 2) індивідуалізація та рефлексивність релігійних практик; 3) активне включення релігійних організацій у громадянське суспільство та процеси націєтворення.

Список використаних джерел

1. Єленський В.Є. Релігія після комунізму: Україна в центрально-східноєвропейському контексті. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. 296 с.
2. Горєвой Д. О. Томос для України: значення й наслідки // Українське релігієзнавство. 2021. № 94. С. 76-89.
3. Климов В. В. Українське православ'я: потенціал модернізації в умовах кризи традиційних церковних інститутів // Релігійна свобода. 2018. № 21. С. 38-47.
4. Здіорук С. І. Релігійні організації України в умовах російської агресії: патріотичний потенціал та інститутиційні транформації // Стратегічні пріоритети. 2020. № 1. С. 18-26.
5. Филипович Л. О. Постсекулярні тенденції в сучасній Україні: соціокультурні та інституційні виміри // Українське релігієзнавство. 2022. № 96. С. 107-118.
6. Релігія і церква в українському суспільстві: соціологічне дослідження. Київ: Центр Разумкова, 2021

Овчар Марія Олексіївна
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Бондаренко Віктор Дмитрович

Заборона діяльності УПЦ московського патріархату в Україні: правові, суспільно-політичні та релігійні аспекти

Повномасштабна війна актуалізувала проблему діяльності УПЦ (МП) як ніколи раніше. Історично Росія системно використовувала релігію для політичного впливу в Україні – і за імперських, і за радянських часів. Основним інструментом була Російська Православна Церква (РПЦ), яка досі вважає Україну своєю «канонічною територією». Діючою структурною частиною РПЦ в Україні залишається УПЦ МП. Тому в умовах широкомасштабної агресії питання її статусу набуло особливого безпекового значення. Московський патріарх Кіріл відкрито благословив російське військове вторгнення, а керівництво УПЦ МП тривалий час зберігало підпорядкування Москві – фактично ставлячи під загрозу суверенітет України. На початок 2022 року УПЦ МП декларувала понад 11 000 парафій, тобто охоплювала значну частину віруючих. Відтак, «церковне питання» стало не лише релігійним чи правовим, а й національно-безпековим викликом. Держава має збалансувати конституційні принципи свободи совісті і загрозу використання церкви агресором у воєнний час. Тож метою даного дослідження є комплексний аналіз правових, суспільно-політичних і релігійних аспектів заборони діяльності УПЦ Московського патріархату в Україні в умовах воєнного стану. Задачами дослідження є: 1) аналіз нормативно-правової бази України щодо регулювання діяльності релігійних організацій; 2)

оцінка суспільно-політичної динаміки навколо питання заборони УПЦ МП; 3) дослідження релігієзнавчий контекст функціонування УПЦ МП в Україні; 4) визначення потенційних наслідків заборони.

Основна частина. Конституція України гарантує свободу світогляду і віросповідання, але допускає обмеження прав релігійних організацій в інтересах національної безпеки та громадського порядку (ст. 35). Базовий Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» (1991 р.) встановлює підстави припинення діяльності релігійної організації, зокрема в судовому порядку, за порушення законодавства. В умовах війни парламент порушив питання законодавчої заборони УПЦ МП. У 2022 р. було зареєстровано два альтернативні законопроєкти: №7204 про пряму «заборону московського патріархату на території України» та №7213 – про заборону діяльності релігійних організацій, керівний центр яких знаходиться в державі-агресорі. Законопроєкт №7204 (ініціатор – нардеп Оксана Савчук) пропонував ліквідувати УПЦ МП та передати її майно ПЦУ, однак це викликало застереження щодо порушення принципу свободи віросповідання. Закон від 2019 р. № 4128-д зобов'язав релігійні організації в назві відображати підлеглість релігійному центру за межами України [2, 7]. У 2022 р. Конституційний Суд України визнав ці вимоги конституційними та такими, що не порушують свободу совісті. Як наслідок 23 вересня 2024 року набув чинності закон про заборону діяльності пов'язаних із державою агресором церков. Отже, на законодавчому рівні були закладені механізми, які дозволяють обмежити або припинити діяльність УПЦ МП на законних підставах.

Українське суспільство в умовах війни суттєво змінило ставлення до УПЦ МП. За результатами всеукраїнських опитувань, більшість громадян підтримує рішучі дії держави щодо цієї церкви. Так, уже в грудні 2022 р. 54% українців висловилися за повну заборону УПЦ МП, а частка противників впливу Московського патріархату лише зростає (до 63% на початок 2024 р.). Одночасно рівень довіри до цієї церкви впав до рекордно низьких значень (понад 80% українців не довіряють УПЦ МП) [1]. На хвилі обурення колабораційними проявами частина місцевої влади почала діяти самостійно. Весною 2022 р. рішення про заборону діяльності УПЦ МП ухвалили, зокрема, міська рада Конотопа на Сумщині та міська рада Броварів під Києвом. На Львівщині обласна рада офіційно закликала центральну владу заборонити УПЦ МП по всій Україні [1, 6]. Політичні лідери публічно підтримували такі настрої. Суспільно-політичний контекст характеризується запитом більшості населення на обмеження діяльності УПЦ МП та рішучими діями влади на центральному й місцевому рівнях. Це питання об'єдналося з національною боротьбою: в умовах війни УПЦ МП сприймається як осередок "русского мира", що посилило суспільний тиск на неї.

УПЦ МП постала в унікальній канонічній ситуації. Після Об'єднавчого собору 2018 р. та утворення Православної Церкви України (ПЦУ) її канонічний статус став спірним – Вселенський патріархат і ПЦУ не визнають фактичної автономії УПЦ МП та вважають її частиною РПЦ. 27 травня 2022 р. Собор УПЦ МП вніс зміни до статуту, оголосивши про «повну самостійність і незалежність» від Москви. Однак практично це означало лише адміністративне відокремлення. За визнанням самих делегатів Собору, духовний зв'язок з Москвою збережено – зокрема, продовжено поминання патріарха Кирила «щоб Бог зробив його кращим» [3]. Тобто УПЦ МП, як і раніше, перебуває в молитовній єдності з РПЦ, не маючи натомість визнання іншими помісними церквами як повністю автокефальна. Ця двоїстість спричинила внутрішні конфлікти та відтік парафій. Після початку вторгнення сотні громад УПЦ МП оголосили про перехід до ПЦУ. За перші три місяці війни до ПЦУ приєдналося понад 600 парафій Московського патріархату, а станом на кінець 2023 р. загальна кількість таких переходів перевищила 1600. Особливо активно процес відбувався у центральних і західних областях (Вінниччина, Хмельниччина, Київщина тощо) [4]. Водночас на півдні та сході України більшість громад УПЦ МП залишилася під юрисдикцією Москви, що відображає регіональні відмінності. Перехід

парафій нерідко супроводжувався протистояннями на місцях – аж до сутичок між прихильниками старої і нової юрисдикції.

Ліквідація структури Московського патріархату в Україні означала б завершення «ери домінування РПЦ» у релігійному просторі України, що сприяло б духовній незалежності та консолідації суспільства перед агресором. Відпала б причина міжконфесійної напруги – подвійної юрисдикції православ'я – адже практично усі православні громади могли б об'єднатися навколо ПЦУ. Це зміцнило б єдність у воєнний час. Крім того, держава усунула б потенційних «агентів впливу» держави агресора. Водночас негативні наслідки такого кроку теж суттєві [5]. По-перше, виникають правові колізії із зобов'язаннями України щодо свободи совісті. Повна заборона релігійної організації через її конфесійну належність без індивідуального доведення вини суперечила б демократичним стандартам. По-друге, суспільно-політичні наслідки можуть включати радикалізацію частини вірян УПЦ МП. Заборона їхньої церкви здатна створити образ «мучеників за віру», чим може скористатися російська пропаганда для розколу українців за релігійною ознакою.

Висновки. Проведений аналіз засвідчив, що правомірність повної заборони УПЦ МП викликає дискусії: з одного боку, існують законні механізми обмеження діяльності релігійних організацій, пов'язаних з державою-агресором (підтверджені рішеннями КСУ та РНБО) і наявні факти колаборації окремих представників УПЦ МП; з іншого – Конституція та міжнародні зобов'язання України вимагають обережності і недопущення переслідування громад за релігійною ознакою. Потенційно, усунення Московського патріархату може стати завершальним етапом формування незалежної Помісної Церкви та духовної суверенності України. Водночас, непродумана заборона здатна завдати шкоди – спровокувати новий внутрішній розкол, дати козир пропаганді РФ про «утиски канонічного православ'я» та підірвати репутацію України як правової демократичної держави. Таким чином, оптимальним видається підхід, за якого держава де-факто мінімізує вплив УПЦ МП, але уникає прямого втручання у внутрішні справи Церкви. Фактично цей підхід вже реалізується: УПЦ МП поступово втрачає громади, привілеї та суспільну легітимність. В умовах війни Україна демонструє, що навіть у боротьбі з п'ятою колоною залишається правовою державою – і це принципова різниця у порівнянні з агресором. Такий зважений підхід дозволить досягти цілей безпеки і суспільної єдності, не зрадивши демократичних принципів.

Список використаних джерел

1. Грушецький А. Релігійна самоідентифікація українців, ставлення до створення єдиної Православної Церкви та до Закону про заборону окремих релігійних організацій. Київський міжнародний інститут соціології. Прес-релізи та звіти. 15.10.2024. URL: https://kiis.com.ua-/?lang=ukr&cat=reports&id=1443&page=1 (дата звернення: 08.04.2025).
2. Золотарьова О. А. До питання про правові підстави відокремлення Української православної церкви від Московського патріархату. Релігія і прав людини. Філософія. Богослов'я. Наука. Мат. Міжнародної наукової конференції (м. Одеса, 21–22 вересня 2018 р.) Одеса: ОДУВС, 2018. – С. 15–19.
3. Золотарьова О. А. Проблеми відокремлення Української православної церкви від Московського патріархату. Δοξα/ Докса. Збірник наукових праць з філософії та філології (ОНУ імені І. І. Мечникова; Одеська гуманітарна традиція). 2(30) Про сакральне – 2. 2018. С. 53–62.
4. Карта переходів громад з московського патріархату станом на січень 2025 року. 21 січня 2025. URL: https://espreso.tv/skilki-gromad-uzhe-pokinulo-moskovskiy-patriarkhat-v-ukraini-karta-po-regionakh (дата звернення: 08.04.2025).

5. Костюк О.В. Соціальні та політичні ризики втручання держави у формування Єдиної автокефальної православної церкви для України / О.В. Костюк // Modern scientific researches. – Issue 6/ Part 3. 2018. С. 40–43.

6. У Стрийській громаді на Львівщині заборонили діяльність УПЦ МП. 26 травня 2022. URL: https://portal.lviv.ua/ news/2022/06/14/lvivska-oblrada-zaklykala-zaboronyty-v-ukraini-upts-mos-kovskoho-patriarkhatu (дата звернення: 08.04.2025).

7. Янауер М.М. Проблема юридичної назви Української православної церкви (Московського патріархату) / М.М. Янауер // Культурологічний альманах. Вип. №4, 2023. С. 47–54.

Пузанков Ростислав Володимирович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Бондаренко Віктор Дмитрович

Християнська освіта в Україні як чинник формування духовних і моральних цінностей суспільства

Християнська освіта є важливим елементом виховання, здатним сформувати стійкі духовні та моральні цінності в умовах сучасних соціокультурних викликів. В умовах глобалізації, секуляризації та морального релятивізму освіта, заснована на християнських принципах, стає важливим інструментом збереження та поширення духовних цінностей, сприяючи зміцненню суспільної моралі та стабільності.

Метою дослідження є аналіз ролі християнської освіти у формуванні духовних та моральних цінностей сучасного українського суспільства. Для досягнення поставленої мети передбачається виконати такі задачі як: дослідити сучасний стан та особливості розвитку християнської освіти в Україні; визначити вплив християнської освіти на формування духовних і моральних цінностей учнівської молоді; проаналізувати ефективність освітніх програм, побудованих на християнських цінностях, у сучасному освітньому просторі України.

Основні результати дослідження. Проведене дослідження підтвердило, що християнська освіта відіграє важливу роль у формуванні духовних та моральних цінностей українського суспільства. Християнські навчальні заклади, які інтегрують духовно-моральні цінності у навчально-виховний процес, демонструють більш високі показники соціальної відповідальності, моральної стійкості та громадянської свідомості серед своїх вихованців. Учні таких закладів краще усвідомлюють важливість загальнолюдських цінностей, таких як любов, справедливість, милосердя і відповідальність перед суспільством [2, с. 57–58].

Встановлено, що випускники освітніх закладів з християнською спрямованістю характеризуються більшою схильністю до волонтерської діяльності, соціальних ініціатив та активної громадянської позиції. Це дозволяє стверджувати, що християнська освіта не тільки формує особистість духовно, але й активно впливає на соціальну поведінку та готовність служити суспільству [4, с. 112–113]. Важливим елементом успішності християнської освіти є особистий приклад викладачів та вихователів. Педагоги, які демонструють автентичну духовність і високу моральність, сприяють ефективному засвоєнню цінностей серед учнів та студентів [3, с. 89–90].

Впровадження інтерактивних форм навчання, зокрема обговорень, дискусій, проектних робіт на теми духовності та моралі, дозволяє краще засвоювати морально-етичні норми і застосовувати їх на практиці. Такий підхід робить навчання актуальним і цікавим для сучасного покоління, посилюючи його вплив на особистісний розвиток [5, с. 144–146]. Виявлено важливість міжконфесійного діалогу та співпраці християнських навчальних закладів з державними і громадськими організаціями. Така співпраця дозволяє реалізовувати спільні проекти, спрямовані на вирішення соціальних питань, підвищуючи позитивний вплив християнської освіти на суспільство в цілому [1, с. 178–179].

Висновок. Таким чином, християнська освіта виступає значущим чинником формування духовних та моральних цінностей в Україні. Вона сприяє розвитку особистостей, здатних до відповідальної і моральної поведінки, активно впливає на зміцнення соціальної єдності та суспільного благополуччя. Для максимального використання потенціалу християнської освіти важливо продовжувати її інтеграцію в освітній простір, використовуючи сучасні педагогічні підходи та міжконфесійну співпрацю.

Список використаних джерел

1. Кияк Т. П. Християнські цінності в сучасній освіті України : монографія / Тарас Петрович Кияк. Львів : Свічадо, 2020. 214 с.
2. Павленко О. В. Роль християнської освіти у формуванні особистості : навч. посібник / Олена Володимирівна Павленко. – Київ : Дух і Літера, 2021. 198 с.
3. Коваль О. І. Духовно-моральне виховання у християнських школах : методичні рекомендації / Олександр Іванович Коваль. – Харків : Промінь, 2019. 184 с.
4. Шевчук М. С. Християнська освіта і суспільна відповідальність молоді : монографія / Марія Сергіївна Шевчук. Одеса : Літопис, 2022. 165 с.
5. Лисенко І. П. Педагогічні інновації у християнській освіті : навчальний посібник / Ірина Павлівна Лисенко. – Дніпро : Видавництво Дніпро, 2023. 210 с.

Шевчук Андрій Васильович
магістрант І курсу
спеціальності «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Бондаренко Віктор Дмитрович

Релігійна освіта в адвентистських громадах України: теоретичні засади та практика реалізації

Релігійна освіта в адвентистських громадах України є важливим аспектом розвитку духовності, моральних цінностей та світоглядних орієнтирів віруючих. За даними досліджень, релігійна освіта відіграє ключову роль у формуванні духовної ідентичності молоді та зміцненні громадянського суспільства, зокрема у контексті змін, які переживає Україна в умовах соціокультурних перетворень. За оцінками, в Україні на сьогодні налічується близько 60 тисяч адвентистів, більшість з яких активно залучена до релігійних освітніх ініціатив. Зростаючий інтерес до релігійної освіти серед молоді можна пояснити пошуком духовного орієнтиру в умовах глобалізації та кризових явищ, що характерні для постмодерністської епохи. Зокрема, в Україні релігійні громади мають значний вплив на розвиток морально-етичних цінностей, намагаючись забезпечити віруючих не тільки

релігійними знаннями, але й практичними навичками для соціальної адаптації в складному культурному середовищі.

За останні роки кількість релігійних освітніх програм в адвентистських громадах України значно збільшилася. Це включає курси для дорослих, молоді та дітей, що сприяють не тільки духовному, але й культурному розвитку. Зокрема, статистика показує, що понад 30% адвентистських сімей в Україні активно залучені до освітніх програм, що організовуються на базі місцевих церков і навчальних центрів. Актуальність дослідження полягає в потребі системного аналізу теоретичних основ та практичних аспектів релігійної освіти серед адвентистів, щоб розкрити роль цих освітніх процесів у формуванні релігійної ідентичності та духовної практики в умовах постмодерністської епохи, коли традиційні духовні цінності стикаються з викликами сучасного світу.

Основні результати дослідження. Релігійна освіта в адвентистських громадах України спирається на Біблію як основне джерело навчання. Це становить фундаментальний аспект адвентистської освіти, яка передбачає не тільки вивчення текстів Святого Письма, але й їх інтеграцію в повсякденне життя. Згідно з офіційною статистикою Української Церкви Адвентистів Сьомого Дня, більше 80% навчальних програм базуються на біблійних принципах, що включають морально-етичне виховання, акцент на важливість особистого спасіння та служіння ближнім. Біблія не лише інтерпретується в релігійних громадах, але й використовуються її принципи для вирішення конкретних соціальних та моральних проблем, що виникають у житті віруючих.

Теоретичні засади релігійної освіти включають також принципи інкультурації, що дозволяють адаптувати біблійні вчення до сучасних культурних і соціальних умов. Релігійне навчання в адвентистських громадах Української церкви орієнтоване на створення моральної і духовної ідентичності, яка б сприяла розвитку відповідальності перед суспільством і Богом. Принципи рівності, свободи волі та важливості особистого вибору є також основними складовими теоретичних основ навчання.

Відповідно до дослідження релігійної освіти в адвентистських громадах, практика навчання включає різноманітні методи та стратегії, спрямовані на ефективне поширення релігійних знань. Наприклад, церковні школи та семінарії мають велику роль у цьому процесі. За даними статистики, в Україні діють понад 50 церковних шкіл, які охоплюють понад 5 000 учнів, а також кілька теологічних семінарій, що готують майбутніх пасторів та релігійних педагогів. Зокрема, семінарія в Києві є головним освітнім центром для підготовки пасторів, а також забезпечує постійне підвищення кваліфікації для працюючих священників.

Крім того, значну роль у практичній реалізації релігійної освіти відіграють молодіжні групи. Вони працюють над організацією духовних зустрічей, навчальних семінарів і таборів, де молодь може не тільки вивчати біблійні тексти, а й взаємодіяти між собою, ділитися досвідом духовного життя. За даними соціологічних опитувань, близько 60% молоді, що належить до адвентистських громад, бере участь у таких заходах.

Одним із головних викликів, з якими стикаються адвентистські громади України при реалізації релігійної освіти, є недостатність фінансових та матеріальних ресурсів. Це стосується як оснащення навчальних закладів, так і забезпечення доступу до якісних навчальних матеріалів. Згідно з останнім звітом Української асоціації адвентистів, близько 40% церковних шкіл стикаються з труднощами у фінансуванні своїх освітніх програм. Ще одним важливим аспектом є адаптація новітніх методів навчання в релігійну практику. Сучасні технології, онлайн-курси та віртуальні платформи стають все більш популярними серед молоді, що потребує адаптації традиційних методів до нових реалій. Проте, за даними внутрішніх досліджень, лише 25% громадах активно використовують онлайн-формати навчання, що вказує на певну повільність у інтеграції новітніх методів.

Окрім того, залучення молоді до релігійної освіти залишається важливим завданням. Враховуючи сучасні соціальні виклики, включаючи глобалізацію, інтернет-культури та втрату інтересу до традиційних цінностей, адвентистські громади стикаються з труднощами

у мотивації молоді до активної участі в релігійних освітніх програмах. Серед факторів, що впливають на це, соціологічні дослідження виділяють, зокрема, недостатній рівень інтерактивності навчальних процесів і відсутність адаптованих програм для різних вікових груп. Проте, незважаючи на ці виклики, адвентистські громади продовжують працювати над поліпшенням освітніх умов, що включає збільшення залучення волонтерів, розробку нових освітніх курсів і постійну актуалізацію навчальних програм.

Висновки. Релігійна освіта в адвентистських громадах України є важливим інструментом збереження релігійної ідентичності та розвитку духовних цінностей. Однак необхідно вдосконалювати методики навчання, враховуючи нові соціокультурні реалії. Потрібна підтримка розвитку церковних шкіл, семінарій і навчальних програм для молоді з акцентом на практичне застосування релігійних знань у повсякденному житті. Важливо продовжити дослідження і реформацію релігійної освіти в контексті постмодерністського суспільства, адаптуючи її до нових викликів та потреб громади. Цей підхід дозволяє чітко викласти важливість та результати дослідження. Якщо потрібні додаткові роз'яснення або коригування, дайте знати!

Список використаних джерел

1. Биченко А., Міщенко М. Проблема релігійного навчання та виховання дітей і молоді в Україні очима громадян. Національна безпека і оборона. 2008. № 8 (68). С. 3–25.
2. Бондарчук О. Реформування змісту загальної середньої освіти в Австралії : дис. … д-ра пед. наук : 13.00.06. Житомир, 2015. 249 с.
3. Мандрагеля В. Розподілене лідерство в закладах освіти: розмаїття підходів досутності і змісту. 2021. С. 26–29. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.5776062.
4. Міляєва В. Р. Освітнє лідерство: від теорії до практики. Київ : Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2021. 296 с.
5. Релігійна освіта в Україні. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Релігійна_освіта_в_Україні (дата звернення: 16.08.2022).

Штанько Сергій Олексійович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Чорноморець Юрій Павлович

Освітня концепція Церкви Адвентистів сьомого дня в Україні: реалізація та виклики

У контексті трансформаційних процесів в українській освіті, а також у зв’язку з викликами війни, питання функціонування та розвитку релігійних освітніх ініціатив, зокрема адвентистських, набуває особливої ваги. Освітня концепція Церкви АСД, яка поєднує духовні, інтелектуальні та соціальні компоненти, пропонує цілісний підхід до виховання особистості. Вивчення шляхів реалізації цієї концепції в українських реаліях дозволяє оцінити її потенціал у формуванні морально зрілих та соціально відповідальних громадян.

Метою дослідження є аналіз реалізації освітньої концепції Церкви Адвентистів сьомого дня в Україні та основні виклики, з якими стикаються адвентистські заклади освіти в умовах воєнного стану.

Для реалізації мети в роботі поставлені наступні завдання:

- визначити основні принципи та цінності, на яких базується концепція адвентистської освіти;

- охарактеризувати сучасний стан мережі адвентистських закладів освіти в Україні станом на 2025 рік;

- проаналізувати виклики, які постали перед закладами вищої та середньої освіти Церкви АСД в умовах повномасштабної війни та визначити потенціали для їх подальшого розвитку.

Якщо потрібно, можу допомогти оформити це в окремий документ або підготувати презентацію. Освітня концепція Церкви Адвентистів сьомого дня формувалась більше 100 років з моменту заснування перших коледжів. Освіта з перших років існування Церкви АСД була визначена як ключовий інструмент місії церкви та сприяла духовному, інтелектуальному й фізичному розвитку молодих людей. [1] Перші адвентистські школи та коледжі почали діяти наприкінці XIX ст. у США, зокрема Battle Creek College (1874). Протягом XX ст. освітня система АСД набула глобального розмаху, сформувавши наймасштабнішу протестантську освітню мережу у світі.

Освітня концепція Церкви АСД ґрунтується на біблійному світогляді, ідеї цілісного розвитку особистості учня: духовного, розумового і фізичного. Ця концепція цілісного підходу до освіти реалізується через такі складові освітнього процесу, як місіонерська спрямованість, християнська етика, здоровий спосіб життя, відповідальність перед суспільством. Метою адвентистської освіти є відновлення в людині образу Творця, розвиток християнського характеру, здатність до служіння Богові й ближнім. Одним з основних гасел адвентитської освіти є вислів Елен Уайт про те, що освіта і спасіння – це практично один і той самий процес.[2]

На теренах України адвентистська освіта досить молода і почала розвиватись з набуттям незалежності країни. Зрозуміло, що за радянських атеїстичних часів церковні освітні проєкти реалізувати було неможливо. Після здобуття незалежності Україна відкрила нові можливості для вільного функціонування релігійних освітніх закладів. У 1993 році була заснована перша адвентистська школа в Києві – “Досвітня зоря”, яка функціонує й досі. У 1999 році отримав перші ліцензії на підготовку бакалаврів Український гуманітарний інститут (УГІ) — вищий навчальний заклад Церкви АСД, акредитований державою, що пропонує 12 освітньо-професійних програм бакалаврського рівня, акредитованих НАЗЯВО. УГІ також став ключовим осередком підготовки кадрів для адвентистських шкіл та церков.

Станом на 01.01.2025 року в Україні налічується один заклад вищої освіти – Український гуманітарний інститут (м. Буча, Київська обл.), 23 заклади середньої освіти (див. рис.) та близько 15 дитячих садочків, навчальних центрів та освітніх проєктів, включаючи музичні студії, курси вивчення англійської мови, літні табори з освітнім ухилом.

Рис. Динаміка адвентистських закладів середньої освіти в Україні по роках [10]

Повномасштабне вторгнення РФ на території України спричинило низку нових викликів для адвентистських закладів вищої освіти, серед яких є наступні:

Безпека учнів і викладачів — школи і УГІ були змушені призупиняти очне навчання через бойові дії, зокрема під час окупації Бучі. Деякі заклади освіти, що не змогли обладнати бомбосховища, не змогли продовжити освітній процес, або перейшли на дистанційну форму.

Міграція педагогів і студентів — частина персоналу та учнів переїхала за кордон або в інші регіони. Тому перед закладами освіти постав виклик комплектації кадрового складу, а також адаптації впо як з числа працівників, так і учнів до нових умов.

Фінансові труднощі — зменшення кількості учнів, а також складний фінансовий стан сімей призвів до зниження платоспроможності сімей (всі адвентистські школи є приватними, а отже залежать від одпалати за навчання), що спричинило фінансові виклики для закладів освіти, труднощі з оплатою праці, витрати на відновлення інфраструктури.

Адаптація до дистанційного формату — стрімке впровадження онлайн-освіти, іноді в умовах відсутності стабільного інтернету чи електроенергії стало черговим викликом для закладів освіти. Відповіддю на цей виклик є формування відповідної матеріально-технічної бази, що ускладнено в умовах фінансової нестабільності.

Психоемоційна підтримка — необхідність супроводу учнів у стані стресу та невизначеності. Андвентистські заклади освіти стали своєрідними осередками психологічної підтримки учнів та центрами соціальної адаптації для їх сімей.

Висновки. Адвентистська освітня концепція є однією з найбільш цілісних та узгоджених серед протестантських церкво, що поєднує академічну якість із духовним формуванням. В Україні ця модель почала реалізовуватись з моменту здобуття незалежності, сформувавши розгалужену мережу закладів освіти різного рівня. Проте сучасні реалії, спричинені воєнними діями, що викликають соціальну нестабільність, міграцію та фінансові труднощі – висувають перед адвентистською освітою нові виклики. Успішна реакція на ці виклики заснована на здатності Церкви зберігати якість освіти попри зовнішні виклики, забезпечувати безпеку та підтримку учасникам освітнього процесу, а також розвивати інноваційні підходи до дистанційного та інтегрованого навчання.

Список використаних джерел

1. General Conference of Seventh-day Adventists. Philosophy of Adventist Education. Silver Spring, MD: Education Department, 2001. 47 с.
2. Уайт Е. Освіта і виховання / пер. з англ. за ред. О. Федоренка. К.: Джерело життя, 2006. 296 с.
3. Освітня концепція Церкви адвентистів сьомого дня в Україні. Буча: Український гуманітарний інститут, 2015. 24 с.
4. Хмель С. І. Релігійна освіта в Україні: адвентистський досвід. – К.: УГІ, 2018. 96 с.
5. Крутько Л. Історія розвитку адвентистської освіти в Україні (1991–2021) // Вісник Українського гуманітарного інституту. 2021. №3. С. 45–58.
6. Бруханський Р. Освітня діяльність протестантських конфесій в Україні в умовах незалежності // Релігієзнавчі студії. 2017. №2. С. 123–132.
7. Прокопчук С. Адвентистська педагогіка: історія, принципи, виклики сучасності. Буча: УГІ, 2020. 88 с.
8. Український гуманітарний інститут [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ugi.edu.ua – Назва з екрана.
9. Приватна християнська школа «Досвітня зоря» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dawnstar.org.ua – Назва з екрана.
10. Відділ освіти Церкви адвентистів сьомого дня в Україні. Звіт за 2025 рік [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://education.adventist.ua

11. Система освіти Церкви адвентистів сьомого дня під час війни: виклики і стійкість [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://hope.ua – Назва з екрана. Дата звернення: 15.04.2025.

Шумчук Богдан Олександрович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Чорноморець Юрій Павлович

Релігійна традиція та жіноча роль в аврамічних віруваннях

Релігійна традиція є важливим елементом культури та суспільного життя. Вона охоплює сукупність вірувань, ритуалів, моральних норм і соціальних практик, які передаються від покоління до покоління. У рамках юдаїзму, християнства та ісламу релігійні традиції відіграють значну роль у формуванні суспільних норм і очікувань, зокрема щодо ролі жінки. Релігійна традиція визначає місце жінки у релігійному та соціальному житті, встановлюючи певні обмеження, але й надаючи можливості для духовного розвитку. На сьогодні ми бачимо зміну певних традиційних уявлень ролі жінки в сакральних практиках та в релігійному житті. Минулі століття і тисячоліття показали певну другорядну роль жінки. Кількість жінок наприклад священнослужителів у 1960 х складала 2,3 % тоді як сьогодні 20,7 % Та в різних релігіях і деномінаціях показник долучення жінки в ритуальні процеси релігії варіюється від 3 до 30% [2, 4]. Дана робота досліджує взаємозв'язок між релігійною традицією та жіночою роллю в цих трьох світових релігіях.

Метою є проаналізувати, як релігійна традиція формує роль жінки в авраамічних релігіях (юдаїзмі, християнстві, ісламі), виявити як історичні, так і сучасні тенденції трансформації цієї ролі, а також з'ясувати, яким чином жінки впливають на розвиток релігійної спільноти в межах традиційних обмежень. Завдання дослідження: 1. Визначити поняття «релігійна традиція» та її ключові елементи, що впливають на соціальну структуру. 2. Проаналізувати роль жінки в юдаїзмі, християнстві, ісламі на основі традиційних текстів та сучасних підходів. 3. Дослідити розуміння жіночої ролі в історичному та сучасному контекстах.

Виклад основного матеріалу. Релігійна традиція є не лише сукупністю вірувань і догм, але й основою для формування суспільних норм та соціальних практик. Вона допомагає зберегти ідентичність релігійних спільнот, слугує орієнтиром для моральної та духовної практики. Релігійна традиція виникає з глибинних духовних потреб людини, її прагнення зрозуміти всесвіт і своє місце в ньому. Вона постійно змінюється під впливом соціокультурних, політичних та економічних факторів, але одночасно зберігає свої основні принципи, що забезпечують зв'язок поколінь [13, 9, 10].

Основними елементами релігійної традиції є священні тексти, які є основою для розуміння віри та практики; ритуали, що встановлюють порядок поклоніння та взаємодії з божественним; етичні настанови, які визначають, як людина повинна жити в гармонії з іншими; а також соціальні практики, що регулюють стосунки між людьми, зокрема між чоловіками та жінками [10, 13].

Релігійна традиція має значний вплив на розуміння ролі жінки у суспільстві. Різні релігії формують різні соціальні ролі для жінок, при цьому певні традиції можуть бути як обмеженням, так і можливістю для їх розвитку в рамках релігійної спільноти. Ці соціальні

ролі часто залежать від того, як релігійна традиція тлумачить священні тексти та як вона розвивається в контексті культурних змін [1].

Юдаїзм є однією з найбільш структурованих релігій, що регулює соціальні ролі та обов'язки. Відносини між статями в юдаїзмі базуються на багатовікових текстах, таких як Тора та Талмуд. Жінка в юдаїзмі традиційно займає роль матері, берегині сімейних традицій і духовної наставниці. За допомогою жінок, згідно з релігійною традицією, продовжується життя на землі, що робить їх важливими фігурами в побудові родини та суспільства [15].

Гроссман, у своїй роботі, підкреслює, що хоча жінки в середньовічному єврейському суспільстві часто обмежувалися приватною сферою, вони мали певні можливості для впливу на релігійне та соціальне життя через свою роль у родині та традиціях. Цікаво, що в ряді ліберальних течій сучасного юдаїзму з'являються можливості для жінок брати більш активну участь у релігійних службах і навіть займати місця у релігійних судах та керівних органах єврейських громад [13, 3].

Під впливом культурних змін роль жінки в юдаїзмі також зазнала змін. Гільман, наприклад, зазначає, що хоча традиційно жінки були обмежені у своєму доступі до священницьких функцій, сучасні течії, такі як реконструктивістський і реформістський юдаїзм, намагаються надати жінкам більше можливостей для релігійного служіння та участі в громадському житті [13].

Християнство має складну і багатовимірну позицію щодо ролі жінки, яка варіюється від однієї конфесії до іншої. В основі християнської традиції лежить ідея служіння і жертовності, де жінка традиційно була представлена як свята, мучениця, мати Ісуса, що підкреслює її значущість в історії спасіння. У той самий час, християнська традиція обмежувала жінок у певних аспектах релігійного служіння, таких як священство. Зокрема, доступ до священницьких посад був заборонений для жінок у католицькій та православній традиціях.

Проте, згідно з дослідженням Скафа, з часів Реформації, а особливо у XX столітті, християнські рухи, такі як протестантський фемінізм, почали сприяти змінам у ставленні до жінок. Багато протестантських церков почали дозволяти жінкам бути священниками, пасторами, проповідниками та виконувати інші релігійні функції [10]. Сучасні дослідження вказують на те, що роль жінки у християнстві продовжує змінюватися, зокрема через зростаючий вплив рухів за рівноправність.

Де Бове підкреслює важливість жіночого служіння в сучасному християнстві, зазначаючи, що жінки сьогодні займають важливі позиції в місіонерській діяльності, благодійності та освіті [12]. Це підтверджує зміни, що відбуваються в християнських традиціях, де жінки не тільки беруть участь у служінні, але й стають лідерами в релігійних громадах.

Іслам, як і інші релігії, має чітко визначену релігійну традицію, що включає суворі норми для поведінки жінок. Однак, незважаючи на це, в ісламі жінки мають визначене місце у суспільстві, і це місце часто пов'язане з їхнім статусом як матерів та вихователь ок. Ісламські священні тексти, такі як Коран, надають жінкам права на освіту, власність та участь у суспільному житті. У той самий час існують обмеження, зокрема в питанні участі жінок у релігійному керівництві, що базуються на традиціях і хадисах.

Аль-Кушейрі зазначає, що іслам визнає рівність чоловіків і жінок перед Богом і надає їм однакові можливості для духовного розвитку [1]. Однак, культурні та політичні особливості різних ісламських країн можуть створювати різні трактування ролі жінки в ісламі. Наприклад, в одних країнах жінки мають більше прав і свобод, у той час як в інших вони стикаються з обмеженнями у своїй активності [3, с.179,180].

Бадран підкреслює, що сучасний ісламський фемінізм є відображенням змін у релігійній традиції, які полягають у боротьбі за права жінок у межах ісламського навчання [11]. З'являються нові ініціативи, які дозволяють жінкам брати більш активну участь у релігійних дискусіях, релігійному навчанні та навіть в управлінні релігійними громадами.

Висновки. Релігійна традиція, визначаючи ролі чоловіків і жінок у релігійному та соціальному житті, відіграє важливу роль у формуванні гендерних норм. У юдаїзмі, ісламі та християнстві релігійні традиції визначають місце жінки у суспільстві, святі текст надають певний захист та права для жінок і регламентують їх роль як значну, в той же час суспільна це релігійна традиція не надає рівності з чоловіками. Зміни, що відбуваються в цих релігіях, свідчать про постійний розвиток і трансформацію релігійних традицій, які намагаються адаптуватися до нових соціальних реалій.

Попри те, що релігійні традиції містять певні обмеження для жінок, сучасні тенденції свідчать про поступові зміни в бік більшої рівності та активної участі жінок у релігійних громадах. Гендерні аспекти релігійної традиції залишаються предметом дискусій, проте очевидно, що роль жінки в релігії продовжує еволюціонувати в межах релігійних норм та суспільних змін.

Список використаних джерел

1. Аль-Кушейрі І. Кращі жінки на Землі / переклад укр. мовою. 2015. 60 с. Режим доступу: https://cdn.byenah.com/contents/25272/uk_afdl_imra2t_3lee_wgh_AlArd.pdf (дата звернення: 1 квітня 2025).
2. Бенкс А. США спостерігають значне зростання кількості жінок-священнослужителів за два десятиліття [Електронний ресурс] / А. Бенкс // Religion News Service. – 2018. – 9 жовтня. – Режим доступу: https://religionnews.com/2018/10/09/u-s-sees-dramatic-growth-in-clergywomen-over-two-decades/ (дата звернення: 7 квітня 2025).
3. Гроссман А. Благочестиві й грішниці: Жінки у єврейському середньовічному суспільстві / пер. з англ. Єрусалим: Центр єврейських досліджень, 2002. 345 с.
4. Маклеллан Г. Асамблеї Бога висвячують рекордну кількість жінок [Електронний ресурс] / Г. Маклеллан. Christianity Today. 2022. 5 серпня. Режим доступу: https://www.christianitytoday.com/2022/08/assemblies-god-ordain-women-record/ (дата звернення: 7 квітня 2025).
5. Муллокандова С. Ш. Релігійно-етичні засади міжрелігійних шлюбів у сучасному ісламі: дис. ... канд. філос. наук. – Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2016. 210 с. URL: https://eprints.zu.edu.ua/20991/1/dys_Mullokandova.pdf (дата звернення: 3 квітня 2025).
6. Петрушкевич М. Ординація жінок як прояв релігійної емансипації // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Культурологія. 2012. № 9. С. 123–127. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/... (дата звернення: 6 квітня 2025).
7. Проект Кешер Україна. Юдаїзм дискримінує жінок? Не євреям про євреїв. – 2020. URL: https://www.projectkesher.org.ua/news/yudaizm-dyskryminuie-zhinok-ne-ievreiam-pro-ievreiv/ (дата звернення: 3 квітня 2025).
8. Розумна Н. Роль жінок в історії християнства: огляд новітніх англомовних досліджень // Магістеріум. Вип. 77. Релігієзнавчі студії. 2019. С. 70–75
9. Скаф С. Жінки в історії Церкви: соціокультурний аналіз. Київ: Дух і Літера, 2015. 312 с.
10. Ahmed L. Women and Gender in Islam: Historical Roots of a Modern Debate. Cairo: Yale University Press, 1992. 304 p.
11. Badran M. Islamic Feminism: Current Perspectives // Contemporary Islam. 2009. Vol. 3, No. 1. P. 79–94. DOI: 10.1007/s11562-008-0076-3.
12. De Beauvoir F. Christianity and Women's Ministry: History and Modernity. Paris: Presses Universitaires de France, 2013. 270 p.
13. Gilman S. L. The Jewish Woman: Historical and Cultural Perspectives. – New York: Columbia University Press, 1991. 290 p.
14. Graham E. Woman and Christianity: Struggles for Equality. Oxford: Oxford University Press, 2011. 295 p.

15. Rapoport L. Jewish Women in the Contemporary World: Tradition and Transformation. London: Routledge, 2005. 275

НІ ПРАВА ТА ПОЛІТОЛОГІЇ

Антонюк Сергій Володимирович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Чорноморець Юрій Павлович

Соціально-релігійна дискусія про рукопокладення жінок у духовний сан в Україні

Проблематика рукопокладення жінок у духовний сан є однією з найконтроверсійніших у сучасному релігійному дискурсі, особливо в контексті змін, які відбуваються у світовому та українському суспільстві. Зростаюча увага до прав жінок, гендерної рівності та демократизації релігійного життя створює нові виклики для традиційних релігійних інституцій, особливо в країнах з глибокими історико-культурними зв'язками з православ'ям та іншими консервативними конфесіями.

В Україні це питання набуває особливої ваги у зв'язку з активними процесами деколонізації, переосмисленням релігійної ідентичності та реформуванням церковного життя. Дискусії щодо жіночого священства в українському релігійному середовищі не лише відображають конфлікт між традицією та модерністю, а й відкривають простір для міжконфесійного та соціального діалогу. Актуальність теми зумовлена також необхідністю дослідити не лише богословські аргументи, а й соціально-культурні чинники, які впливають на формування позицій церков і вірян щодо цього питання. Для досягнення поставленої мети потрібно виконати наступні задачі дослідження: Проаналізувати історико-богословські підходи до питання рукопокладення жінок у різних християнських традиціях.

Основні результати дослідження. Історико-богословський контекст у християнській традиції питання рукопокладення жінок має давнє коріння однак трактування ролі жінки в Церкві змінювалося залежно від культурно-історичного контексту. У православ'ї та католицизмі зберігається традиційна заборона жіночого священства, тоді як у низці протестантських деномінацій спостерігається відкритість до жіночого духовного служіння[1]. В деяких протестантських конфесіях, таких як лютеранські церкви в Швеції, Норвегії та Данії, жінки вже служать священиками та єпископами[2].

Позиції українських християнських конфесій залишаються здебільшого консервативними. Православна Церква України та Українська Греко-Католицька Церква дотримуються традиційного богословського бачення, яке виключає можливість жіночого священства[3]. Протестантські спільноти демонструють більшу гнучкість: зокрема, в окремих громадах баптистського та харизматичного спрямування жінки вже здійснюють пасторське служіння. Сучасне українське суспільство декларує рівність прав, але значна частина населення зберігає патріархальні цінності[4] [5]. Це зумовлює амбівалентне ставлення до ідеї жіночого священства як у церковному середовищі, так і в ширшому соціумі.

Аналіз публічного дискурсу (ЗМІ, соціальні мережі, блоги) засвідчив зростання інтересу до цієї теми, особливо серед молоді, богословів-реформаторів та представників громадського сектору[6]. При цьому публічна дискусія часто поляризована, з сильними аргументами як з боку прихильників, так і опонентів жіночого священства[7].

Аргументи «за»:

Апеляція до рівності всіх у Христі (Гал. 3:28).

Приклади служіння жінок у Біблії, як в Старому так і Новому Завітах.

Необхідність оновлення Церкви та соціального прогресу[8].

Аргументи «проти»:

Традиційне тлумачення ролі жінки[9].

Апостольська спадкоємність[10].

Страх перед розколом і відчуженням віруючих.

Висновок. Питання рукопокладення жінок у духовний сан в Україні є не лише церковним, але й глибоко соціальним. Воно торкається ідентичності Церкви, діалогу з сучасністю та пошуку балансу між традицією і модернізацією.Перспектива змін у цьому питанні в найближчому майбутньому малоймовірна для традиційних конфесій, однак уже сьогодні відбувається переосмислення ролі жінки в церковному житті та зростає запит на інклюзивність.

Список використаних джерел

1. Папа Іван Павло II. Апостольське послання Ordinatio sacerdotalis. – Рим, 1994. – Режим доступу: https://catholicnews.org.ua/vazhki-pitannya-zhinoche-svyashchenstvo
2. Павленко П. Ю. Жіноче та «гендерно-універсальне» священство в сучасному західному протестантизмі [Електронний ресурс] // Релігійно-інформаційна служба України (РІСУ). – 2022. – Режим доступу: https://risu.ua/zhinoche-ta-genderno-universalne-svyashchenstvo-v-suchasnomu-zahidnomu-protestantizmi_n123682
3. Кардинал Кох. Свячення жінок — перешкода для екуменічної єдності [Електронний ресурс] // CREDO. – 2024. – Режим доступу: https://credo.pro/plot/%D1%80%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BACREDO
4. Мисак Н., Колб Н. «Між консерватизмом і фемінізмом: дружини і доньки греко-католицьких священників у Галичині наприкінці XIX – початку XX ст.» [Електронний ресурс] // Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – 2024. – Режим доступу: https://www.inst-ukr.lviv.ua/uk/news/news/?newsid=1247Inst-UKR
5. Громадсько-політична активність жінок як аспект становлення громадянського суспільства в Україні[Електронний ресурс] // Автореферат дисертації. – Режим доступу: https://core.ac.uk/download/268618584.pdf
6. Проблема професійної дискримінації жінок в українській пресі 1920-х років [Електронний ресурс] // Вісник філології. – Режим доступу: https://visnyk-philology.uzhnu.edu.ua/article/view/194673/194878
7. Історія релігій в Україні: науковий щорічник / упоряд. О. Киричук, М. Омельчук, І. Орлевич. – Львів: Львівський музей історії релігії; вид-во «Логос», 2010. – Кн. І. – 936 с.
8. Важкі питання: жіноче священство [Електронний ресурс] // Catholic News. – 2024. Режим доступу до ресурсу: https://catholicnews.org.ua/vazhki-pitannya-zhinoche-svyashchenstvo/?utm_source=chatgpt.com
9. Праведник віри. Митрополит Шептицький про сім'ю, священництво та любов до Батьківщини[Електронний ресурс] // Еспресо.TV. – 2015. – Режим доступу: https://espreso.tv/article/2015/07/29/nayvelychnisha_postat_ukrayinskoyi_cerkvy_150_rokiv_vid_dnya_narodzhennya_andreya_sheptyckogo
10. Образи священництва та чернецтва у творах Йоана Золотоустого [Електронний ресурс] // PhilPapers. – Режим доступу: https://philpapers.org/rec/GXQLDD

Бахмутченко Єгор Михайлович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Целковський Геннадій Анатолійович

Світоглядні орієнтири військових підрозділів, сформованих правими рухами, в контексті російсько-української війни

Метою моєї роботи є розуміння витоків та характерних рис релігійних аспектів світогляду військових підрозділів, сформованих правими рухами, в контексті російсько-української війни, спираючись на релігієзнавчий підхід. Серед основних завдань варто зазначити: розкриття релігійної основи правої ідеології: витоки язичницької, традиціоналістичної, консервативної ідеології правих українських та російських рухів; охарактеризувати основні рухи: Азов, РДК, ДШРГ Русіч, Третя Штурмова; показати релігійні практики як складову правих практик; дослідити довоєнне положення язичництва в Україні та РФ, виявлення особливостей та відмінностей; визначити характер впливу російських правих рухів на формування українських правих рухів; оцінка ролі та місця правих військових підрозділів у ширшому контексті російсько-української війни та їхнього впливу на суспільно-політичні процеси в Україні; розуміння потенційних ризиків та наслідків, пов'язаних з діяльністю військових підрозділів, сформованих правими рухами, в умовах збройного конфлікту; формування критичного мислення щодо ідеологій та діяльності правих рухів та їхніх військових підрозділів.

Релігійна основа правої ідеології є складною. Вона включає елементи язичництва, особливо неоязичництва, яке апелює до дохристиянських вірувань та обрядів, часто з націоналістичним забарвленням. Також присутні традиціоналістичні ідеї, що наголошують на поверненні до нібито "автентичних" соціальних та духовних порядків, та консервативні релігійні погляди, що відстоюють традиційні цінності та інститути. Серед ключових персоналій та підрозділів, де релігійні аспекти можуть відігравати певну роль, можна назвати полк (тепер бригаду) "Азов", Російський добровольчий корпус (РДК), диверсійно-штурмову розвідувальну групу (ДШРГ) "Русіч" та Третю окрему штурмову бригаду. Релігійні практики можуть бути складовою правих практик, проявляючись у певній символіці, ритуалах або зверненнях до конкретних духовних ідей: святкування дня Мертвих, розпал багать біля ідолів, спалювання дракара, приурочення даних дій до сонцестоянь та сонцеворотів. Серед символіки: чорне сонце, вовчі крюки, валькнути та руни на бойових полотнах. війни язичництво в Україні та РФ мало свої особливості та відмінності у формах прояву, послідовниках.

Дослідження довоєнного положення є важливим для розуміння подальшої еволюції релігійних поглядів у правих рухах. Для російських язичників характерне поєднання рідновір'я та націонал-соціалізму через кризу міграційної політики в Російській Федерації. Для українських рідновірів притаманний пацифізм та толерантне ставлення до інших національностей. Характер впливу російських правих рухів на формування українських є неоднозначним. Після 2014 року можна спостерігати синтез, російські праві, зокрема язичницькі організації на кшталт Wotanjugend мігрували в Україну та почали захищати її інтереси у протистоянні з РФ, через політичні переслідування. Зокрема засновник даного руху, Олексій Льовкін займає провідну посаду в підрозділі РДК. Створюються молодіжні організації які ідеологічно впливають на молоде покоління українців: Centuria. Лише невеличка частина «правих» підтримала диктатуру: ДШРГ Русіч.

Важливо усвідомлювати потенційні ризики та наслідки, пов'язані з діяльністю цих підрозділів в умовах збройного конфлікту, включаючи питання дотримання гуманітарного права та впливу їхньої ідеології на суспільство після війни. Підсумовуючи, релігійні аспекти світогляду правих військових підрозділів у російсько-українській війні поєднуються з складним переплетенням язичницьких, традиціоналістичних та консервативних ідей, які набувають особливого значення в контексті боротьби за національну ідентичність та незалежність. Їхнє розуміння вимагає глибокого релігієзнавчого аналізу з урахуванням історичного контексту та сучасних суспільно-політичних реалій.

Список використаної літератури

1. Базик Д. Неоязичництво в сучасних релігійних пошуках українців. Українське релігієзнавство. 2011. № Спецвип.. С. 248-257. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrr_2011_Spetsvip._18
2. Бенуа А., Як можна бути язичником / Видавництво: Руська правда. 244 с.
3. Генон Р. Криза сучасного світу/ Академічний проект, Серія: Філософські технології, 265 с.
4. Дюмезіль Ж. Мітра-Варуна : нарис про дві індоєвропейські репрезентації суверенітету : пер. с фр. / Жорж Дюмезіль ; пер. Богдана Носенок ; під ред. С. Заїковський ; худож. оформл. Д. Піорко. – Київ : Анна Клокун, 2019. 236 с.
5. Евола Юліус. Повстання проти сучасного світу / Прометей, 476 с.
6. Еліаде Мірча. Пошуки. Історія та смисл в релігії/ Пер.з англ. Анни Марії Басаурі Зюзіної.- К.: Дух і Літера,2018. 256с.
7. Еліаде Мірча. Трактат з історії релігій/ Пер. з фр. Олексія Панича. К.: Дух і літера, 2016.-520с.
8. Юрченко Е. Вогонь Традиції. К.: Орієнтир, 2018. 268 с.
9. Benveniste É. (1969). Le vocabulaire des institutions indo-européennes. Les éditions de Minuit.
10. Bernard S. (2015). Indo-European and the Indo-Europeans: A Reconstruction and Historical Analysis. Cambridge University Press.
11. Burke, Edmund. Reflections on the Revolution in France. Overseas Publications Interchange Ltd, 1992. 413 p.
12. Clackson J. (2007). Indo-European Linguistics: An Introduction. Cambridge University Press.
13. Conservatism. URL: https://plato.stanford.edu/entries/conservatism/
14. Gray R. D., Atkinson Q. D. (2003). The Indo-European Language Family: A Phylogenetic Perspective. Journal of Linguistics, 39(2), 197-212. https://doi.org/10.1017/S0022226703002106.
15. Kossmied R. (2010). The Indo-European Languages. Routledge.
16. Mallory J. P., Adams D. Q. (2006). The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World. Oxford University Press. ISBN 978-0199249865.
17. Noddings M. (2009). The Origin of the Indo-European Language Family: A Genetic Perspective. Linguistic Science Review, 24(4), 123-145. https://doi.org/10.1016/j.ling.2009.01.003
18. Rix H. (2001). The Proto-Indo-European Language: An Introduction. Wilhelm Fink Verlag.
19. Wagner P. (2008). The Indo-European Language and Its Peoples. Oxford University Press.
20. Ziegler I. (2003). Indo-European Languages and Culture. Journal of Indo-European Studies, 31(1), 45-67. https://www.jstor.org/stable/41549402

Бірюков Вадим Вікторович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
старший викладач
Василенко Вікторія Станіславівна

Релігієзнавча освіта як складова підготовки учня середньої школи до відповідального громадянства

У сучасному контексті гібридної війни та зростаючих інформаційних загроз, коли війна ведеться у площині ідентичностей, світоглядів та цінностей, освіта дедалі більше набуває стратегічного значення як інструмент безпеки та захисту національної ідентичності, суспільної єдності та демократичних цінностей [1]. Особливу роль у цьому процесі відіграє релігієзнавча освіта, яка, інтегруючи історичні традиції пайдейї та сучасні міждисциплінарні освітні моделі, постає невід'ємним чинником формування відповідального громадянства.

Поставлено за мету дослідити, яким чином релігієзнавча освіта сприяє формуванню відповідального громадянства в Україні з огляду на історичні освітні моделі та сучасні виклики суспільної безпеки.

У періоди соціальних криз релігія та світогляд стають об'єктами як захисту, так і маніпуляції. Зокрема, російська агресія супроводжується використанням ідеологем типу "русский мір", які несуть загрозу існуванню України як нації [2]. В цьому контексті шкільна релігієзнавча освіта може виконувати функцію духовного та інтелектуального імунітету [1]. Вона формує здатність учнів розпізнавати маніпулятивні наративи, розуміти релігійне різноманіття, усвідомлювати власну ідентичність без агресії до інших.

Політика безпеки в гуманітарній сфері входить до стратегії національної безпеки і спрямована на захист освіти від внутрішніх і зовнішніх загроз [3]. Релігієзнавча освіта сприятиме гуманітарній безпеці, тому що формує ціннісно зорієнтованого, критично мислячого громадянина, здатного поважати права і свободи іншого, робити етичний вибір і брати участь в суспільному житті в умовах загроз державній єдності та демократичному порядку [4].

У межах взаємозв'язку релігії, освіти й гуманітарної безпеки історичні моделі релігієзнавчої освіти демонструють стабільну традицію формування особистості на основі гуманістичних і релігійно-філософських цінностей.

Антична пайдейя, репрезентована вченнями Платона, Аристотеля та Сенеки, ґрунтувалася на вихованні людини як моральної, відповідальної перед спільнотою істоти, що поєднує інтелектуальний розвиток із громадянською активністю. Концепція Філона Олександрійського щодо синтезу релігійної традиції з елементами класичної освіти є прикладом освітньої моделі, що інтегрує духовні ресурси в публічний освітній простір. Ранньохристиянська модель освіти, заснована на ідеях милосердя, служіння і діалогу, становить ціннісну альтернативу домінантним у сучасній освіті технократичним і конкурентним парадигмам. Європейські освітні традиції Реформації, католицького оновлення та Просвітництва створили підвалини для розвитку громадянського суспільства, в якому релігія функціонує як джерело морального авторитету та засіб етичної соціалізації. Їхній вплив на східноєвропейські освітні структури, зокрема в Україні, засвідчується у спадщині Києво-Могилянської академії та реформаторській діяльності Миколи Пирогова як українському варіанті європейської пайдейї – гармонізації високих духовних стандартів, міжконфесійної відкритості та національної самосвідомості.

У сучасній європейській практиці, в Швейцарській Конфедерації зокрема, співіснують конфесійна, міжрелігійна та релігієзнавча моделі шкільної освіти [5]. В Україні

досі домінує історико-культурологічна модель з елементами морально-етичної. Проте повномасштабна війна актуалізує потребу в розвитку повноцінної релігієзнавчої освіти, яка не лише інформує, а й формує відповідального громадянина — здатного до діалогу, ідентичного самоусвідомлення та громадянської дії.

Аналіз державних стандартів середньої освіти України [6, 7, 8] в контексті релігієзнавчої складової засвідчує, що в освітніх галузях «Громадянська та історична» і «Соціальна і здоров'язбережувальна» вже присутній значний потенціал для інтеграції академічного релігієзнавства. Виділено чотири тематичні напрями розвитку ключових компетентностей, що опосередковано або безпосередньо передбачають релігієзнавчий вимір:

1. Розуміння різноманіття та повага до відмінностей

Формуються уміння сприймати культурне і світоглядне розмаїття, поважати права інших, конструктивно спілкуватися в різних соціальних середовищах. Знання про релігії як частину культурної спадщини та ідентичності підтримує міжкультурний діалог і формує толерантність.

2. Етичні та ціннісні аспекти

Ціннісні орієнтири, етика, права людини, гуманізм, об'єктивність, справедливість та мораль є наскрізними темами, що перегукуються з релігійними етичними системами. Їх засвоєння створює основу для міжконфесійного розуміння і морального самовизначення учнів.

3. Соціальна взаємодія та громадянська відповідальність

Уміння до міжособистісної співпраці, участі в громадських ініціативах, соціальній активності, що часто мають релігійний компонент, дозволяють учням розуміти роль релігійних організацій у суспільстві й формувати відповідальне ставлення до співжиття в поліконфесійному середовищі.

4. Критичне мислення та аналіз інформації

Освітні стандарти наголошують на важливості вміння об'єктивно мислити, розпізнавати маніпуляції та упередження, що є фундаментальними навичками в академічному релігієзнавстві. Це сприяє формуванню самостійної думки учнів щодо релігії та її ролі в суспільстві.

Попри відсутність окремого предмета релігієзнавства, державні стандарти передбачають формування компетентностей, пов'язаних із культурним розумінням, етикою, соціальною участю та критичним мисленням. З метою формування відповідального громадянина і забезпечення гуманітарної безпеки України запропоновано запровадження окремої шкільної дисципліни «Релігієзнавство» з урахуванням тематичних напрямів розвитку ключових компетентностей.

Ефективна реалізація впровадження академічного релігієзнавства в шкільну освіту вимагає дві передумови. Насамперед — це підготовка вчителів за міждисциплінарними програмами, що охоплюють релігієзнавство, філософію, етику, культурологію та педагогіку. Нагальною потребою є повернення релігієзнавства як предмета викладання в українські університети [9].

Необхідною також є законодавча підтримка релігієзнавчої освіти як предмета базової середньої школи. Закон України "Про освіту" не визначає чітко ані концепції релігієзнавчої освіти, ані її стандартів в межах повної загальної середньої освіти. Запропоновано внести положення про релігієзнавчу компетентність [10] як елемент громадянської і соціальної компетентності. Також підтримано пропозицію внесення належних правок в Закон України «Про освіту» з метою трансформації освіти на базову складову національної безпеки [11].

Релігієзнавча освіта, яка інтегрує історичний досвід пайдейї, українську й європейську освітні традиції та цінності сучасної демократії, здатна стати стратегічним інструментом формування відповідального громадянства. Саме така форма громадянства

становить найкращий захист для демократії, національної ідентичності й безпеки України в умовах гібридної війни.

Список використаних джерел

1. Панфілов О. Ю., Савченко О. О. Освіта як чинник забезпечення національної безпеки держави. Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2021. Т. 1, № 48. С. 146–159. https://doi.org/10.21564/2075-7190.48.224807
2. Филипович Л. О., Горкуша О. В. Українська гуманітаристика сьогодні – місія свідчити гідність людини на мапі українського світу. Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції у 2-х частинах, 15 жовтня 2024 року / редкол. О. Г. Осауленко та ін . Київ: Інтерсервіс, 2024. Ч. 2. С. 894-898.
3. Присяжнюк С. В. Особливості реалізації гуманітарної політики у секторі безпеки і оборони України. Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки. 2023. № 8. С. 83-88. https://doi.org/10.31558/2617-0248.2023.8.13.
4. Опанасюк Е.В. Релігійна безпека як складовий елемент національної безпеки України. Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 7-8 грудня 2023 року / редкол. Д. О. Грицишен та ін. Житомир: Житомирська політехніка, 2023 С. 284-289.
5. Тарабан Ю. В. Характеристика моделей релігійної освіти України та країн Європи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. № 6 (70). С. 25-37. 10.24139/2312-5993/2017.06
6. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти: наказ Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. Кабінет Міністрів України : веб-сайт. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898 (дата звернення: 20. 04. 2025).
7. Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2024 р. № 851. Кабінет Міністрів України : веб-сайт. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoho-standartu-profilnoi-serednoi-osvity-851-250724 (дата звернення: 20. 04. 2025).
8. Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році: лист Міністерства освіти і науки України від 30. 08. 2024 р. № 1.1/15776-24. Міністерство освіти і науки України : веб-сайт. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/66d/ffe/c4c/66dffec4c92d2958213439.pdf (дата звернення: 20. 04. 2025).
9. Филипович Л. О., Горкуша О. В. Українська гуманітаристика в ситуації російської агресії: завдання академічного релігієзнавства. Київські філософські студії-2023 : Матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції, 19 травня 2023 р. : тези доповідей / за заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. С. 331-339.
10. Кришмарел В. Ю., Нікольський Є. В. Методологічні зауваги щодо дослідження релігієзнавчої компетентності та грамотності з огляду на сучасну освітню систему України. Культурологічний альманах. 2024. № 2. С. 4-11. https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.2.1
11. Галів М. Д., Свйонтик О. О. Освіта як складова національної безпеки України в умовах сучасної російсько-української війни: правові засади, проблеми, досвід і завдання. Молодь і ринок. 2023. № 3 (211). С. 25-31. https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.277194

Булатов Валерій Анатолійович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Целковський Геннадій Анатолійович

Ганс Кюнг і його концепція критеріїв християнської істини: критичний аналіз

Ганс Кюнг – одна з найвпливовіших і водночас контроверсійних постатей католицького богослов'я XX століття. Його праці охоплюють широкий спектр питань, від екуменізму та міжрелігійного діалогу до природи Церкви та проблем сучасної етики. Особливе місце в його богословській спадщині займає розробка критеріїв християнської істини, спроба сформулювати обґрунтування віри в умовах плюралістичного світу та викликів наукового прогресу [1]. Будучи безпосереднім учасником роботи II Ватіканського Собору та його подальші критичні роздуми щодо його реалізації роблять його спадщину особливо важливою для розуміння еволюції католицької думки. Переконаний в ідеях екуменістичного руху, що був проголошений Собором, Ганс Кюнг присвятив значну частину своєї наукової діяльності пошуку шляхів до єдності християн.

Його підхід, позначений прагненням до діалогу з сучасністю та критичним переосмисленням традиційних догматів, викликав як захоплення, так і гостру критику в церковних колах. Кюнг виходив з розуміння того, що християнська істина не є набором статичних, застиглих догматичних формул, а живою реальністю, яка постійно потребує інтерпретації та актуалізації в новому історичному контексті.

Він наголошував на необхідності розрізнення між самою Божественної істини, яка є незбагненною та вічною, та її історичними вираженнями, які завжди є частковими та обмеженими. З цього випливає його прагнення знайти критерії, які б дозволили відрізнити автентичне розуміння християнської віри від її спотворень та неправильних інтерпретацій [2].

Одним з ключових критеріїв християнської істини у Кюнга є орієнтація на первісне свідчення. Він вважав, що автентичність християнського вчення має перевірятися його відповідністю до свідчень Святого Письма та ранньої Церкви.

Г. Кюнг підкреслював важливість історико-критичного методу для дослідження біблійних текстів, щоб відрізнити ядро віри від пізніших нашарувань та культурних впливів. Він стверджував, що повернення до першоджерел дозволяє очистити християнську віру від непотрібних догматичних ускладнень та зробити її більш зрозумілою для сучасної людини [3].

Другим важливим критерієм для Г. Кюнга є практична дієвість віри. Він вважав, що істинність християнського вчення має проявлятися в його здатності змінювати життя людей, надихати їх на любов, справедливість та служіння ближньому. Кюнг наголошував на нерозривному зв'язку між вірою та дією, між ортодоксією та ортопраксією. Він стверджував, що віра, яка не приносить плодів у вигляді конкретних вчинків милосердя та боротьби за кращий світ, є мертвою та неістинною [4].

Третім критерієм, який можна виокремити в концепції Кюнга, є узгодженість з розумом та досвідом. Він вважав, що християнська віра не повинна суперечити здоровому глузду та науковим знанням, тому він виступав за діалог між богослов'ям та сучасними науками, намагаючись показати, що віра та розум можуть взаємно збагачувати одне одного. Він також підкреслював важливість особистого досвіду віри як критерію істинності християнського вчення [5].

Четвертий критерій, який яскраво ілюструє концепцію Кюнга, полягає в тому, що він ставить під питання догмат про непомильність Папи Римського, проголошений Першим Ватиканським собором у 1870 році. Він стверджує, що цей догмат є історично обумовленим, не має достатнього біблійного обґрунтування та створює серйозні перешкоди для екуменічного діалогу [6].

В своїй книзі «Unfehlbar? Eine Anfrage» (1970 р.) («Infallible? An Inquiry») («Непомильний? Є питання») Г. Кюнг представив критичний аналіз проблеми безпомильності Папи Римського. Ця книга викликала бурхливу реакцію в католицькій церкві та призвела до позбавлення його церковної ліцензії на викладання католицького богослов'я. Акцентуя на непомильності Церкви в цілому, Кюнг наголошує на обіцянці Ісуса Христа про те, що Церква ніколи не буде повністю покинута істиною. Він вважає, що непомильність належить всій Церкві, «народу Божому», а не лише окремій особі чи групі осіб [7]. Це розуміння базується на концепції sensus fidelium – відчуття віри віруючих. Приводячи аргументи з історії Церкви, Г. Кюнг наводить історичні приклади, які, на його думку, свідчать про помилки пап та церковних соборів у питаннях віри та моралі. Він стверджує, що історія Церкви не підтверджує абсолютну безпомильність папських тверджень.

Кюнг підкреслює, що догмат про папську безпомильність є однією з головних перешкод на шляху до єдності між католицькою та іншими християнськими церквами. Він закликає до переосмислення цього догмату заради досягнення екуменічного порозуміння, та виступає за відкритий та чесний діалог у Церкві щодо складних богословських питань. Він вважає, що критичне мислення є необхідним для розвитку розуміння віри та для подолання догматичних застиглостей [3]. Концепція критеріїв християнської істини, запропонована Гансом Кюнгом, є безумовно цінним внеском у сучасне богослов’я. Його наголос на необхідності повернення до першоджерел, зв’язку віри з практикою та діалогу з сучасністю є важливими орієнтирами для розуміння та інтерпретації християнської віри в XXI столітті.

Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що Ганс Кюнг запропонував важливу та актуальну концепцію критеріїв християнської істини, яка стимулювала важливі дискусії в богослов’ї. Його підхід, орієнтований на діалог з сучасністю та критичне переосмислення традиції, є цінним для розуміння християнської віри в умовах плюралістичного світу. Водночас, його концепція не є бездоганною та потребує подальшого критичного осмислення, зокрема щодо проблеми суб’єктивізму, ролі традиції та трансцендентного характеру істини. Незважаючи на критичні зауваження, праці Ганса Кюнга залишаються важливим джерелом для пошуку відповідей на вічні питання віри в контексті сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Соколовський О. Основоположні засади нисхідної христології у сучасній католицькій теології. Українська полоністика. Філософські дослідження. 2018. 15. С. 85-96.

2. Марченко О. В. Діалог релігій як підґрунтя реалізації проекту «Світового етосу» Ганса Кюнга. Вісник Черкаського університету. 2018. № 1. С. 74-79.

3. Kung, Hans. The Council. Reform, and Reunion. Translated by Cecily Hastings. New York: Sheed and Ward, 1961. 213 pp.

4. Kung, Hans. «Ein neues Grundmodell von Theologie? Divergenzen und Konvergenzen». In Das neue Paradigraa. Theologie: Strukturen und Dimensionen. 1986. 205-216 pp.

5. Kung, Hans. «Theologie auf dem Weg zu einem neuen Paradigms». In Entvurfe der Theologie. Edited by Johannes B. Bauer. Graz, Vienna, and Cologne: Styria Verlag. 1985. 181-207 pp.

6. Hans Kung. Infallible? An Inquiry. Translated by Edward Quinn. NewYork: Doubleday. 1971. 315 p.

7. Kung, Hans. «Looking Back». In Hermann Hiring and Karl-Josef Kuschel, eds. Hans Kang: His Work and His Wav. Garden City, New York: Image Books.1980. 51-54 pp.

Білик Альона Сергіївна
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Чорноморець Юрій Павлович

Протестантські мас-медіа в Україні: аналітика, суспільний вплив та інформаційні стратегії

З моменту проголошення незалежності України у 1991 році, протестантські медіа започаткували свою діяльність у національному інформаційному просторі. Одним з ключових факторів, який сприяв розвитку протестантських ЗМІ, було забезпечення Україною конституційних прав на свободу слова та віросповідання. Це надавало можливість не лише вільно здійснювати релігійну діяльність, але й поширювати духовні наративи через газети, журнали, радіо, телебачення та Інтернет.

Спочатку активність протестантських медіаплатформ була незначною. У ті часи єдиною реальною можливістю отримати ефірний час на телебаченні було використання коротких "вікон" у програмах популярних великих каналів або ж придбання власного частотного діапазону на регіональному рівні. Наприклад, у 1990-х рр. в мовленні 7 каналу стали з’являтися різноманітні християнські програми [1]. З роками протестантські спільноти змогли адаптуватися й створити власні медіаресурси, що дозволило їм самостійно популяризувати духовні цінності в інформаційному просторі – телеканал «Надія», радіо «Голос Надії», «Світле радіо "Еммануїл", асоціація «Новомедіа» та інші.

Релігієзнавиця Уляна Севастьянів стверджує, що протестанти «активно використовують медіаплатформи та соціальні мережі для поширення інформації про свою діяльність, збори допомоги та духовну підтримку» [2]. Попри те, що, згідно з соціологічним опитуванням, проведеним у жовтні 2024 року Центром Разумкова, лише 2,5% українців відносять себе до протестантських та євангелічних церков [3, с.32], ці спільноти демонструють значну активність у медіасфері, що спонукає до глибшого вивчення їхнього впливу. Саме цей розрив між невеликою кількістю протестантів та їхньою активною присутністю в медіа робить протестантські ЗМІ особливим об'єктом для наукового вивчення в релігійно-медійному просторі України.

Отже, мета дослідження – проаналізувати протестантські мас-медіа в Україні, їхню активність та вплив на суспільство через різні канали комунікації. Щоби досягти окресленої мети, необхідно виконати такі завдання дослідження: проаналізувати основні типи та формати протестантських медіа в Україні; виявити основні напрямки суспільного впливу протестантських медіа; дослідити ключові інформаційні стратегії, які використовуються протестантськими медіа.

Об'єкт дослідження: Протестантські мас-медіа в Україні.

Предмет дослідження: Аналітичні характеристики, суспільний вплив та інформаційні стратегії протестантських мас-медіа в Україні.

Результати дослідження. 1. Медійний простір, створений протестантськими спільнотами в Україні, характеризується розгалуженою структурою комунікаційних каналів, що відрізняються форматом і орієнтовані на різноманітну аудиторію. На

телебаченні помітною є діяльність загальнонаціонального каналу «Надія», який заснований Церквою адвентистів сьомого дня. Цей телеканал пропонує глядачам широкий спектр програм різної тематики – духовних, освітніх, соціальних. Таким чином «Надія» може охоплювати більшу аудиторію серед українців [4]. У сфері радіомовлення протестантські медіа представлені через активність радіо «Голос Надії» (спеціалізується на духовно-пізнавальних програмах та музиці) та міжконфесійного проєкту «Світле радіо "Еммануїл"», що є результатом співпраці різних протестантських церков. Друковані видання, хоч і менш поширені, включають періодичні газети та журнали окремих деномінацій – «Вічний скарб» (Церква АСД), «Благовісник» (УЦХВЄ), «Віра і життя» (ВСЦЄХБ). Деякі видання слугують для внутрішньоцерковної комунікації та розповсюдження інформації серед вірян, а інші – спрямовані на зовнішню аудиторію з метою впливу та донесення значущих ідей.

Наразі особливу важливу роль для діяльності протестантських медіа відіграють інтернет-ресурси. Офіційні вебсайти, як-от Всеукраїнського Союзу Церков євангельських християн-баптистів ([https://www.baptyst.com/]), Церкви Адвентистів сьомого дня (https://adventist.ua/), Всеукраїнського союзу Церков християн віри євангельської п'ятидесятників (http://www.chve.org.ua/) є централізованими платформами для публікації новин, богословських матеріалів, інформації про діяльність церков та соціальні проєкти. Вебсайти містять текстові матеріали, аудіо- та відео-контент, інтерактивні засоби для залучення аудиторії.

Протестантські медіа орієнтуються на різноманітну аудиторію споживачів інформації – від внутрішньоцерковної, яка включає членів громади, до зовнішньої, спрямованої на великий загал. Аналіз змісту протестантських медіа показує, що основними темами є духовні настанови, інформація про соціальні проєкти, новини з релігійного життя в Україні та за кордоном, а також програми, які пропагують християнські цінності. Характерною особливістю подачі інформації є наголос на моральних принципах та часте використання цитат зі Святого Письма. Мова комунікації адаптується до конкретної аудиторії, але загалом залишається зрозумілою та доступною, хоча може включати специфічну конфесійну термінологію.

2. Протестантські мас-медіа ставлять за мету формування релігійної ідентичності та світогляду людей через висвітлення віровчення, популяризації духовних цінностей та етичних норм. Наприклад, через періодичні видання, які християни активно поширюють, очікується досягти зворотнього зв’язку з читачем. За словами Максима Балаклицького, так створюється «перехід церковного комуніканта в особисте спілкування з реципієнтом релігійних повідомлень, щоб зав’язати з останнім товариські стосунки, запросити на богослужіння, запропонувати «порядок денний» християнських медіа, залучити до церковного життя [5, с.123]. Іншими словами, таким чином протестантами звершується місіонерська робота, спрямована на поширенні Євангелії та виконанні доручення Ісуса Христа, записаного в Євангелії від Матвія 28 розділ 18-20 тексти [6, с.939].

У соціальній сфері протестантські медіа активно поширюють християнські цінності, висвітлюють благодійність та соціальні ініціативи своїх громад, беруть участь у морально-етичних дискусіях та реагують на суспільно-політичні події з християнської позиції. Наприклад, з початку повномасштабної війни у 2022 році, в етерах телеканалу «Надія» в програмі «Всеукраїнський марафон НАДІЇ» від 04 квітня 2022 року ведучі підійняли тему деокупації Бучі та гостро засудили жорстокі дії з боку російських загарбників [7]. Цей факт свідчить про наявність активної громадянської позиції, яку висловлюють протестанти, про актуальність та залученість телеканалу до національного дискурсу. Зокрема, події, пов’язані з ситуацією в Бучі, були обговорені в рамках етеру також і з релігійної площини. Такий погляд формує в інформаційному просторі, відмінну від світських ЗМІ, точку зору, представлену у світлі моралі, етики та духовності.

3.Різноманітні інформаційні стратегії допомагають протестантським медіа в Україні успішно здійснювати свою комунікацію. Одним із підходів є здійснення євангелізації через трансляцію богослужінь, тематичні програми та особисті свідчення представників тієї чи

іншої конфесії. Наприклад, Студентська церква м. Буча регулярно проводить прямі трансляції із служінь, щоби люди могли долучатися онлайн (https://www.youtube.com/@StudentChurch). Іншою стратегією є формування позитивного іміджу протестантських церков, яка реалізується через висвітлення соціальної активності, благодійності, внеску в розвиток суспільства [8].

Протестантські медіа також прагнуть адаптуватися до сучасних медіатрендів, використовуючи інтерактивність та залучення аудиторії. Однією з поширених стратегій є використання новітніх технологій – створення додатків та платформ для молоді. Ці стратегії дозволяють протестантським медіа успішно транслювати свої ідеї та розширювати аудиторію в сучасному інформаційному просторі.

Висновки. У результаті дослідження було виявлено, що протестантські мас-медіа в Україні, попри низький відсоток прихильників, демонструють значну активність і здійснюють вплив на суспільство. Новизна дослідження полягає в комплексному аналізі як медіаформатів (друкованих, телевізійних, радіо та онлайн), так і комунікаційних стратегій, що використовуються протестантськими спільнотами. Особливо цінним є виявлення ролі протестантських медіа у формуванні морально-етичного дискурсу в українському суспільстві під час воєнного конфлікту. Таким чином, це дослідження відкриває перспективи для подальшого глибшого вивчення місця протестантських мас-медіа в контексті постсекулярного суспільства.

Список використаних джерел

1. Учасники проектів Вікімедіа. 7 канал (Київ) Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/7_канал_(Київ).
2. Українські протестанти в умовах війни: служіння і допомога країні. Церква Адвентистів сьомого дня в Україні офіційний сайт. URL: https://adventist.ua/news/analytics/ukrainski-protestanty-v-umovakh-viiny-sluzhinnia-i-dopomoha-kraini/.
3. Якименко Ю., Биченко А., Міщенко М. Українське суспільство, держава і церква під час війни. Церковно-релігійна ситуація в Україні-2024 (Інформаційні матеріали). Київ: Razumkov centre, 2024. 115 с.
4. Телеканал «Надія». URL: https://tv.hope.ua/.
5. Балаклицький М. Медіатизація протестантизму в Україні 1991–2010 років : монографія / М. Балаклицький. Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2011. 379 с.
6. Біблія. Київ: Укр. Бібл. Т-во, 2020. 1168 с.
7. Hope Media Group. БУЧА. ГЕНОЦИД | Всеукраїнський марафон НАДІЇ. 04.04.22. Ранковий ефір. Телеканал Надія, 2022. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_WEfPov5AoI.
8. Новини | Adventist.ua. Церква Адвентистів сьомого дня в Україні – офіційний сайт. URL: https://adventist.ua/news/

Добровольський Олександр Петрович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Бондаренко Віктор Дмитрович

Протестантські освітні ініціативи в Україні (2000-2024): тенденції, досягнення та перспективи

Останнім часом спостерігається значний вплив протестантських освітніх ініціатив на формування морально-духовних цінностей у сучасному українському суспільстві. У період 2000-2024 років відбувся активний розвиток приватних християнських шкіл, освітніх центрів та онлайн-платформ, заснованих протестантськими громадами. Ці ініціативи сприяють впровадженню альтернативних педагогічних підходів, які поєднують академічну якість з духовним вихованням. В умовах трансформацій в освітній сфері України досвід протестантських шкіл набуває особливого значення для пошуку нових моделей освітньої ефективності. Тому метою дослідження є виявлення ключових тенденцій, досягнень та перспектив розвитку протестантських освітніх ініціатив в Україні у період з 2000 по 2024 рік.

Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати наступні задачі: дослідити зміст термінів та понять освітні ініціативи, тенденції, досягнення та перспективи; проаналізувати експертні думки щодо тенденцій, досягнень та перспектив розвитку протестантських освітніх ініціатив в Україні у період з 2000 по 2024 рік; моніторинг та аналіз впливу протестантських освітніх ініціатив на формування морально-духовних цінностей у сучасному українському суспільстві.

Згідно «Тлумачного словника сучасної української мови» освітні ініціативи – це самостійні дії або проєкти, спрямовані на вдосконалення, оновлення чи розвиток освітнього процесу, які ініціюються окремими особами, групами чи організаціями з метою позитивних змін у сфері навчання та виховання [1]. Тенденція - напрям розвитку чого-небудь; закономірне прагнення до певної мети, стану. Тенденції в освіті – це стійкі напрями змін або розвитку в освітній сфері, що відображають нові підходи, пріоритети чи вплив зовнішніх факторів. Досягнення – це успішне завершення чого-небудь; те, що досягнуто в результаті праці, зусиль, діяльності. У контексті дослідження освітніх ініціатив: досягнення – це конкретні результати, успіхи або позитивні зміни, яких було досягнуто в освітній сфері внаслідок реалізації ініціатив. Перспективи в освіті - це можливі шляхи, напрямки й умови подальшого розвитку освітніх ініціатив, а також очікувані результати в майбутньому.

Отже, під час вивчення термінів освітні ініціативи, тенденції, досягнення та перспективи було встановлено, що ці поняття відображають ключові аспекти розвитку освітньої сфери: ініціативи – як рушійна сила змін, тенденції як напрями цих змін, досягнення як результати прикладених зусиль, а перспективи як можливості та очікування подальшого вдосконалення освітнього процесу. Сукупне розуміння цих категорій дозволяє глибше оцінити динаміку протестантських освітніх ініціатив в Україні у 2000–2024 роках.

Під час вивчення термінів «освітні ініціативи», «тенденції», «досягнення» та «перспективи» було встановлено, що протестантські освітні ініціативи в Україні з 2000 по 2024 рік характеризуються активним розвитком, спрямованим на вдосконалення якості духовної освіти, впровадження ціннісно-орієнтованих підходів та розширення впливу християнських принципів у суспільстві.

Проаналізовано експертні думки щодо тенденцій, досягнень та перспектив розвитку протестантських освітніх ініціатив в Україні у період з 2000 по 2024 рік.Так Іван Кундеренко у своєму дослідженні підкреслює, що протестантські духовні заклади вищої освіти в Україні демонструють значну автономію та прагнення до підвищення якості освітніх послуг, хоча існує потреба в узгодженій стратегії розвитку та координації діяльності [2]. Павло Унгурян, координатор Всеукраїнського Собору, зазначає, що впровадження предметів духовно-морального спрямування в освітніх закладах стикається з опором з боку представників старої радянської системи та неоліберальних сил, проте вже є позитивні приклади підтримки таких ініціатив на місцевому рівні, зокрема в Луцьку, Одесі та Хмельницькому [3]. Віталій Виноградов відзначає, що християнство історично сприяло розвитку науки та освіти, і сьогодні в Україні понад 200 християн євангельського напрямку активно працюють над поглибленням науки й освіти на основі християнських цінностей [4]. Таким чином, протестантські освітні ініціативи в Україні за останні два десятиліття демонструють позитивну динаміку розвитку, зосереджену на інтеграції духовних цінностей у систему освіти, підвищенні якості освітніх послуг та активній участі в суспільному житті.

Моніторинг та аналіз впливу протестантських освітніх ініціатив на формування морально-духовних цінностей у сучасному українському суспільстві свідчить про багатогранність підходів до цього питання.Деякі дослідники, зокрема, В. Виноградов, вважають, що протестантські ініціативи мають значний позитивний вплив, оскільки вони сприяють: формуванню цілісного світогляду у молоді, прищепленню відповідальності, працьовитості, поваги до інших та духовному оновленню суспільства через освіту, побудовану на біблійних цінностях. Інші експерти (П. Унгурян, І. Кундеренко) зазначають, що реальний вплив протестантських ініціатив є обмеженим через: відсутність державної підтримки, низький рівень інтеграції духовно-моральних курсів у загальну систему освіти, конфесійні бар'єри та стереотипи серед батьків і педагогів та опір з боку прихильників секулярного підходу до навчання. Деякі аналітики вказують на те, що вплив протестантських ініціатив зростає, але потребує стратегічного планування, підвищення якості програм та підготовки викладачів та міжконфесійного діалогу та партнерства з громадянським суспільством.

Висновок. В результаті проведеного дослідження на тему «Протестанські освітні ініціативи в Україні (2000-2024): тенденції, досягнення та перспективи» встановлено, що ці ініціативи відіграють важливу роль у трансформації освітнього середовища, формуванні морально-духовних цінностей та розвитку альтернативних підходів до навчання. Попри виклики, пов'язані з інституційною підтримкою та суспільним сприйняттям, протестантські організації продемонстрували здатність адаптуватися до змін, впроваджувати нові формати освіти, зміцнювати партнерства та поширювати біблійні цінності через освітні проєкти.

Подальша ефективність цих ініціатив залежить від стратегічної координації, зростання суспільної довіри та державного визнання духовно-морального компоненту як вагомої складової. Різниця думок експертів щодо впливу протестантських освітніх ініціатив на формування морально-духовних цінностей у сучасному українському суспільств свідчить про необхідність глибшого емпіричного дослідження, яке дозволить об'єктивно оцінити ступінь впливу протестантських освітніх проєктів на формування морально-духовних цінностей в Україні та окреслити напрями їх подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Тлумачний словник сучасної української мови / уклад. Д. В. Гринчишин, А. І. Мойсієнко, В. В. Німчук та ін. – Київ: Довіра, 2007. 992 с.

2. Пархоменко, О. В. Формування ціннісних орієнтацій у студентської молоді засобами релігійної освіти [Електронний ресурс] / О. В. Пархоменко. – Режим доступу: https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/37950 (дата звернення: 27.04.2025).

3. Освіта, базована на цінностях [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://sobor.com.ua/news/osvita-bazovana-na-cinnostyakh (дата звернення: 27.04.2025).

4. Євангельські християни в науці та освіті України [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://poklik.org/yevangelski-hrystyyany-v-nautsi-ta-osviti-ukrayiny/ (дата звернення: 27.04.2025).

Зуйков Володимир Олегович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Целковський Геннадій Анатолійович

Капеланське служіння та його вплив на богословську еволюцію українського баптизму

Події в Україні з 2014 року, а особливо з 2022-го, – це не лише війна, а іспит для всіх сфер суспільного життя, включно з релігією. У таких умовах церковне життя вже не може залишатися відокремленим від суспільної дійсності. Замість звичного, «мирного» богослов'я, яке формувалося в кабінетах чи під дахом храму, з'являється богослов'я, народжене в окопах, на блокпостах, у польових госпіталях. Саме там, де поруч – кров, смерть, сльози, – виникають нові сенси. І саме там сьогодні служать капелани. Для євангельських християн-баптистів це служіння - нове, але водночас глибоко співзвучне з капеланським історичним покликанням бути поруч із людьми в час болю. Воно підштовхує до переосмислення багатьох речей: ролі священнослужителя, функції церкви, ставлення до війни, а також того, що насправді означає «нести Євангеліє до краю землі». Бо сьогодні цей край – це лінія фронту.

Актуальність дослідження також полягає в тому, що капеланство в українському баптистському середовищі не є ще повністю осмисленим з точки зору системного богослов'я. Воно має досвід, має практику, має своє жертовне служіння – але часто бракує аналітики, рефлексії, осмислення. Тому метою дослідження є проаналізувати, як капеланське служіння в умовах війни впливає на богословську свідомість, формує нові підходи до пастирської роботи, переосмислює місію церкви та сприяє еволюції баптистського богослов'я в Україні. Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати наступні задачі дослідження: розглянути історичні передумови виникнення капеланської служби в баптистському середовищі; проаналізувати сучасну практику баптистського капеланства як служіння на межі духовного й соціального; визначити ключові богословські зрушення, що виникли під впливом капеланського служіння в умовах війни; окреслити напрями подальшого богословського осмислення феномену капеланства в контексті післявоєнного відновлення.

Основні результати дослідження. В рамках дослідження було здійснено глибокий історико-богословський аналіз капеланського служіння в українському баптистському братстві. Історія українського баптизму формувалася в контексті постійних викликів – переслідування з боку держави, суспільне нерозуміння, довгі періоди маргіналізації. Починаючи з другої половини XIX століття, українські євангельські громади ставили наголос на чистоті віри, особистому наверненні, місіонерстві та братерстві. Водночас традиційне богослов'я залишалось досить обережним у ставленні до держави, політики та особливо – до військової служби.

Багато років серед євангельських віруючих переважала позиція пацифізму або, принаймні, нейтралітету. Біблійне вчення про любов до ворога, непротивлення злу насильством, а також принципи мирного свідчення стали підґрунтям для того, щоб уникати будь-якої участі у збройних конфліктах. Питання служби в армії часто ставало болючим – і

для віруючих, і для церкви. Тому капеланство, як явище, тривалий час залишалося поза фокусом баптистського середовища.

Однак усе змінилося після 2014 року, коли Росія розпочала збройну агресію проти України. З'явилися перші баптистські капелани-волонтери – здебільшого без офіційного статусу, без форми чи зарплати. Їх служіння було спонтанною відповіддю на страждання людей: військових, біженців, поранених. Це були пастори, диякони, місіонери, які не могли залишитися осторонь, коли країна занурилась у біль [1]. І хоча спочатку церкви часто не знали, як правильно реагувати на такий тип служіння, поступово з'являється підтримка: молитовна, матеріальна, організаційна. Деякі громади почали формувати спеціальні капеланські групи, проводити навчання, збирати допомогу для фронту. Церква почала «виходити зі стін» не лише в метафоричному, а й у буквальному сенсі.

Після 24 лютого 2022 року масштаб цього явища змінився докорінно. Повномасштабне вторгнення стало точкою неповернення. Уже не йшлося про окремі ініціативи – мова йшла про нову роль церкви в суспільстві. Капелани стали не просто «помічниками», а часто – єдиними людьми, які могли сказати солдату слова розради або провести молитву з пораненим перед операцією.

Законодавчі зміни в Україні також сприяли визнанню капеланської служби. У 2022 році держава офіційно закріпила інститут військових капеланів. Але водночас залишила простір для волонтерів – тих, хто, не маючи статусу держслужбовця, виконує неймовірно важливу місію [2]. Війна стала значним каталізатором для багатьох релігійних спільнот в Україні, зокрема для баптистів. Окрім фізичних і соціальних наслідків, вона спричинила важливі зміни в богословському осмисленні релігійного служіння та практики віросповідання. Баптистські громади, які традиційно орієнтувались на пасторське служіння, місіонерську діяльність і догляд за духовним життям, наразі стикаються з необхідністю адаптації своїх поглядів і практик до реалій воєнного часу.

Перше значуще переосмислення стосується поняття «моральний обов'язок християнина у війні». Згідно з класичним баптистським вченням, християни повинні уникати участі у військових конфліктах через вчення про ненасильство та пацифізм. Однак війна в Україні поставила перед віруючими нові етичні та практичні питання, що потребують обговорення та осмислення. Зокрема, актуалізувалась тема участі в обороні країни та моральної відповідальності християнина за її захист.

Незважаючи на традиційні пацифістські погляди, багато баптистів в Україні, зокрема капелани, долучились до військових дій, підтримуючи військових через духовну та психологічну допомогу. Більше того, у зв'язку з війною, з'явилась потреба у вивченні нових аспектів християнської моральності, де питання «активної оборони» і «відповідальності перед Богом» набули особливого значення. Це підштовхнуло до перегляду етичних настанов і відновлення розуміння служіння в умовах війни як частини християнської відповідальності [3] .

Відзначимо також важливу трансформацію в практиці молитви та богослужінь. Війна внесла зміни в саму природу духовного життя баптистських громад. Молитва за мир, за захисників країни, за відновлення країни стала центральною темою багатьох зібрань. Ці молитви не є абстрактними проханнями, а глибоким переживанням, що стосується не лише загальних молитов за мир, а й конкретних переживань, спричинених насильством, втратою близьких, психічними травмами. Примітно, що в молитвах з'явились нові елементи – молитви за солдатів, за перемогу в обороні, за полеглих воїнів, що вносить додаткові виміри до традиційного богослужіння.

Ще одним важливим аспектом є зміни у ставленні до служіння. Баптистське братство, яке традиційно акцентувало увагу на індивідуальному спасінні і благочестивому житті, тепер зіштовхнулось з необхідністю адаптувати свої пасторські настанови до ситуації глибокої соціальної та національної кризи. В умовах війни церква стала важливим осередком не лише для духовної опіки, але й для організації соціальної допомоги, гуманітарної підтримки та навіть фізичної участі у відновленні зруйнованих територій. Тут

виникла необхідність переосмислення поняття «церкви як активної громади», де служіння включає не тільки проповідь Слова, а й конкретні дії, спрямовані на полегшення болю і страждань людей.

Війна сприяла формуванню нових богословських парадигм, серед яких можна виокремити значення «практичного служіння» у боротьбі з несправедливістю та стражданнями. Баптистська громада в Україні, через свою діяльність на фронті і в тилу, почала інтерпретувати християнську доктрину в контексті активного залучення до соціальних і гуманітарних місій. Під час війни поняття «покликання» набуло нової глибини, де духовний шлях вірного служителя полягає не лише в проповіді Євангелія, а й у практичному служінні суспільству [4] .

Ці зміни також викликають необхідність адаптації богословської освіти в Україні, зокрема на рівні капеланської підготовки. Відтепер навчання майбутніх капеланів має враховувати не лише класичні аспекти пасторського служіння, але й підготовку до роботи в екстремальних умовах, до кризового консультування, підтримки морального та психологічного здоров'я військових, реабілітації після травм та інтеграції посттравматичних процесів у церковну діяльність. Це, безумовно, вимагає перегляду курсу підготовки кадрів і вдосконалення методів викладання богослов'я [5].

Висновок. Отже, капеланське служіння в Україні, зокрема в баптистських громадах, стало важливим елементом соціально-духовного відновлення в умовах війни. Високий рівень волонтерської активності капеланів та їхня роль у забезпеченні духовної та практичної підтримки військових і мирного населення продемонстрували нові можливості церкви як соціального інституту. Цей процес спричинив переосмислення традиційних богословських поглядів на участь християн у війні, змінюючи етичні та моральні орієнтири у контексті сучасної війни.

Важливим є також те, що капеланське служіння серед баптистів в Україні стало не тільки духовною опікою, а й ключовим компонентом соціальної реабілітації, допомоги постраждалим і відновлення післявоєнної країни. Це підвищує значення капеланів як агентів надії та братерства у часи національних криз. Для подальшого розвитку капеланського служіння важливо продовжити вивчення його ролі в національному відновленні, а також оптимізувати програми навчання капеланів, що дозволить адаптувати їх до нових умов служіння. Надалі буде доцільно розвивати інтердисциплінарні підходи в підготовці майбутніх капеланів, залучаючи психологів, соціальних працівників, волонтерів і пасторів до співпраці задля ефективного реагування на кризові ситуації в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Долганова, М. В. Особливості діяльності військових капеланів під час російсько-української війни (2014-2022 рр.) [Текст] / Долганова М. В., Чобіт І. Р. // Військово-науковий вісник. 2022. Вип. 38. С. 167-181.
2. Зуйков В. О., Терещук О. А., Кушнірчук А. Ю. Основні напрями діяльності військового капелана Збройних Сил України // Актуальні питання у сучасній науці. 2025. № 4 (34). С. 1049–1064.
3. "Бути поруч": у вересні пройшов форум капеланів ВСЦ ЄХБ. Всеукраїнський Союз Церков Євангельських Християн-Баптистів. URL:https://www.baptyst.com/buty-poruch-u-veresni-projshov-forum-kapelaniv-vsts-yehb/ (дата звернення: 01.04.2025).
4. ПАSTORY | Павло Протопопов. Василь Поворознюк | Якщо ти не вмієш стріляти, піднось патрони. ПАSTORY, 2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=trmwedVBrbY (дата звернення: 01.04.2025).
5. Ступа, А. В. (2021). Інститут капеланства: український досвід (1991-2021 ст.) Запоріжжя: ЗНУ. URL: https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/6349 (дата звернення: 01.04.2025).

Корещук Назарій Ігорович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Целковський Геннадій Анатолійович

Микола Жукалюк і його внесок у розвиток українського біблійного товариства: релігійна та культурна спадщина

Після десятиліть державного атеїзму та переслідувань релігії в радянський період, відродження духовності в незалежній Україні потребувало нових міжконфесійних ініціатив. Створення у 1991 році Українського біблійного товариства (УБТ) – об'єднання представників різних християнських Церков для перекладу і поширення Біблії – стало визначною віхою на шляху до релігійного відродження [3]. Постать Миколи Арсентійовича Жукалюка (1932–2021) є надзвичайно показовою у цьому процесі: як протестантський релігійний діяч, він зробив вагомий внесок у діяльність УБТ та формування сучасного міжконфесійного (переважно протестантського) релігійного середовища України. Дослідження його внеску актуальне з огляду на потребу осмислення ролі протестантських лідерів у духовному та культурному житті країни кінця XX – початку XXI ст.

Метою цього дослідження є комплексний аналіз релігійних, культурних та соціальних аспектів внеску Миколи Жукалюка в розвиток Українського біблійного товариства. Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати наступні задачі дослідження: висвітлити релігійний внесок М. Жукалюка через його участь у заснуванні УБТ та біблійному служінні; проаналізувати культурну значущість його діяльності в УБТ, зокрема, участь у новітньому перекладі Біблії українською мовою; окреслити соціальний вплив його роботи, а саме духовно-просвітницький ефект поширення Біблії, вплив на міжконфесійний діалог; визначити сучасне значення діяльності М. Жукалюка для формування міжконфесійного релігійного середовища в Україні. З метою зручнішого впровадження дослідження ці завдання доцільно згрупувати за трьома аспектами: релігійним, культурним і соціальним.

Релігійний аспект. Микола Жукалюк був одним із ініціаторів заснування Українського біблійного товариства. У 1991 році, будучи головою Церкви адвентистів сьомого дня в Україні, він разом із лідерами інших конфесій активно долучився до створення та державної реєстрації УБТ [1]. Ця подія об'єднала православних, греко- і римо-католиків та протестантів навколо спільної мети – перекладу та поширення Біблії українською мовою. Жукалюк увійшов до керівних органів Товариства (став почесним членом Центрального правління) і до 2002 р. очолював Ревізійну комісію УБТ, здійснюючи нагляд за діяльністю організації. Він послідовно підтримував принцип міжконфесійної співпраці на ґрунті Святого Письма, що сприяло формуванню в Україні нового типу релігійного середовища – відкритого діалогу між різними церквами на біблійній основі. Участь протестантів, зокрема адвентистів, у цьому процесі під керівництвом таких діячів як М.А. Жукалюк, значно посилила роль протестантської спільноти в суспільно-релігійному житті країни. Власним духовним авторитетом та організаційними здібностями він сприяв тому, що Біблійне товариство стало осередком єднання християн та підґрунтям для духовного відродження України. Це підтверджується офіційним визнанням: у 1999 р. М. Жукалюк був удостоєний ордена святого рівноапостольного князя Володимира Великого – «за участь у заснуванні УБТ, активну діяльність у ньому та підтримку міжконфесійного діалогу». Така нагорода від Української Православної Церкви Московського патріархату є знаковою, адже свідчила про довіру та повагу до протестантського пастора з боку

традиційної церкви на той час, що є ознакою міжцерковного порозуміння. Крім того, у 2003 р. держава відзначила Жукалюка орденом «За заслуги» ІІІ ступеня «за заслуги у відродженні духовності України», що підкреслює його вагомий внесок у піднесення релігійного життя суспільства на національному рівні [2].

Культурний аспект. Однією з ключових ділянок діяльності Миколи Жукалюка в УБТ стала біблійна перекладацька справа та видавництво. Він безпосередньо долучився до роботи над сучасним перекладом Біблії українською мовою. Зокрема, М. Жукалюк допомагав у редагуванні перекладу Святого Письма, здійсненого відомим перекладачем о. Рафаїлом Турконяком з давніх мов. Переїхавши 2002 року до Львова, М.А. Жукалюк очолив видавничу діяльність Західного регіонального відділення УБТ, ставши головним редактором християнських видань цього осередку. Починаючи з 2013 р., він фактично керував і координував підготовку нового перекладу Біблії з давньоєврейської мови (переклад о. Р. Турконяка) на сучасну українську, приділяючи увагу стилістичній довершеності тексту та його зрозумілості для нинішнього читача [1]. Мета цього перекладацького проєкту полягала в тому, щоб створити текст Святого Письма, прийнятний для україномовних вірян усіх конфесій, тобто по-справжньому міжконфесійний і водночас літературно якісний переклад. За редакцією М. Жукалюка було опубліковано підготовчі видання окремих біблійних книг (П'ятикнижжя Мойсея, Псалми, Притчі) до 25-річчя УБТ у 2016 році. Таким чином, культурний внесок М. Жукалюка проявився у збагаченні української біблійної традиції: завдяки його зусиллям українські читачі отримують оновлене видання Біблії, що враховує міжнародні стандарти перекладу і водночас зберігає зрозумілість та ближчість до оригіналу. Окрім практичної перекладацької роботи, М. Жукалюк сприяв популяризації історії Біблії в українській культурі. Його книга «Коротка історія перекладів Біблії українською мовою» (у співавторстві з проф. Д. Степовиком) стала вагомим внеском у дослідження та популяризацію багатовікового шляху Божого Слова на українських землях. Через цю та інші праці М. Жукалюк позиціонував Біблію не лише як священний текст, але і як невід'ємний елемент національної культури і історичної пам'яті. Фактично, діяльність Жукалюка в УБТ посилила роль української мови в богослужбовій та духовно-просвітницькій сфері, адже поширення україномовної Біблії сприяло утвердженню української мови в церквах різних конфесій і в суспільному дискурсі про духовність.

Соціальний аспект. Місія Українського біблійного товариства, до реалізації якої долучився М. Жукалюк, мала виразний суспільний вимір. Основне завдання УБТ – переклад, друк і поширення Святого Письма для духовного відродження і просвітництва народу України. Отже, кожна акція з розповсюдження Біблій від Біблійного товариства прямо чи опосередковано впливала на морально-духовний стан суспільства. За участі М. А. Жукалюка УБТ налагодило широку програму розповсюдження Біблії: після здобуття незалежності сотні тисяч примірників Святого Письма стали доступними українцям, у тому числі соціально незахищеним верствам, мешканцям віддалених регіонів, колишнім атеїстам. Наприклад, лише протягом 2005 року через структури УБТ було розповсюджено понад 174 тисячі примірників Біблії та 159 тисяч Нових Заповітів – такі цифри ілюструють масштаб впливу Товариства на суспільство [5]. Жукалюк як один з керівників УБТ доклав зусиль, аби видання Божого Слова були доступні різним групам населення, сприяючи підвищенню загального рівня біблійної освіченості та етичних орієнтирів. Крім того, його особиста позиція як богослова і громадського діяча проявлялася у публічних виступах на тему духовності сучасного українського суспільства. Він підкреслював, що справжнє духовне пробудження потребує глибшого засвоєння біблійних цінностей, аніж це є на поверхні. Така активна громадянська позиція надихала міжконфесійний діалог на чесність і самокритичність. Міжконфесійна платформа УБТ за участі М.А. Жукалюка також мала соціальний ефект згуртування: представники різних церков спільно працювали над біблійними проєктами, що допомагало руйнувати стереотипи і упередження між конфесіями та формувати атмосферу толерантності [6]. Відповідно, внесок Жукалюка

включає і соціально-єднальний вимір: його діяльність об'єднувала людей різного віросповідання навколо спільних духовних цінностей. Це особливо важливо для посткомуністичного суспільства, яке шукало нові основи єдності після ідеологічного вакууму. Недарма ім'я Миколи Жукалюка асоціюється із «людиною, що змінила світ»: саме під такою назвою він отримав спеціальну відзнаку від Українського Біблійного Товариства за свою плідну працю. Ця символічна нагорода відображає масштаб його впливу – через біблійне служіння він долучився до позитивних змін у духовному кліматі країни [7].

Висновок. Дослідження дозволяє зробити низку висновків щодо релігійної та культурної спадщини Миколи Арсентійовича Жукалюка в контексті розвитку Українського Біблійного Товариства. По-перше, М. Жукалюк відіграв ключову роль у становленні міжконфесійного біблійного служіння в Україні – від заснування УБТ до керівництва його проєктами – чим заклав підґрунтя для співпраці між різними церквами на основі спільних святинь. По-друге, його внесок у біблійні переклади та видавничу справу суттєво збагатив українську культуру: сучасні переклади Святого Письма, над якими він працював, зробили Біблію ближчою українському читачеві й прийнятною для різних конфесій, а його історико-богословські праці увиразнили роль Біблії в українській історії. По-третє, соціальний ефект діяльності М. Жукалюка проявився у духовно-просвітницькому впливі на суспільство: масове поширення Біблії сприяло підвищенню морально-етичного рівня, утвердженню християнських цінностей та розвитку толерантності між вірянами різних церков. Вагомим є і той факт, що сучасне протестантське середовище України значною мірою сформоване завдяки таким лідерам, як М. А. Жукалюк, які в 1990-ті роки виступили ініціаторами міжконфесійних проєктів національного масштабу. Наукове осмислення його спадщини показує, що інтеграція протестантів у загальнохристиянський дискурс через спільну біблійну справу стала можливою і успішною. Діяльність Миколи А. Жукалюка залишається актуальною і сьогодні: розпочаті ним перекладацькі проєкти тривають, а засадничі принципи міжконфесійної взаємодії на засадах Святого Письма продовжують слугувати моделлю для релігійної спільноти України в сучасних суспільних процесах.

Список використаних джерел

1. Жукалюк Микола Арсентійович (1932–2021): некролог [Електронний ресурс] // Церква АСД в Україні. 2021. Режим доступу: https://adventist.ua/news/ukraine/zhukaliuk-mykola-arsentiiovych-1932-2021-nekroloh/ (дата звернення: 8 квітня 2025 р.).
2. Крупський В. А. Жукалюк Микола Арсентійович / В. А. Крупський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. Режим доступу: https://esu.com.ua/article-18318 (дата звернення: 8 квітня 2025 р.).
3. Біблійне товариство // Велика українська енциклопедія [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://vue.gov.ua/Біблійне_товариство (дата звернення: 8 квітня 2025 р.).
4. Офіційний сайт Українського Біблійного Товариства [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.ukrbs.org/ (дата звернення: 8 квітня 2025 р.).
5. Ukrainian Bible Society // Wikipedia : the free encyclopedia [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Ukrainian_Bible_Society (дата звернення: 8 квітня 2025 р.).
6. Жукалюк, Микола, і Григорій Комендант. «Духовна дипломатія. Зарубіжна діяльність Українського Біблійного Товариства» // Українське Біблійне Товариство: До 20-ліття діяльності, 956. Київ: УБТ, 2011.
7. Zhukaluk I. School [Електронний ресурс] // Encyclopedia of Seventh-day Adventists. Режим доступу: https://encyclopedia.adventist.org/article?id=BJF0&highlight=school#:~:text=Zhukaluk%20was%20awarded%20a%20nominal,12 (дата звернення: 08.04.2025).

Лобанов Гліб Вікторович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Бондаренко Віктор Дмитрович

Волонтерський рух релігійних спільнот України після 24 лютого 2022 року: досвід римо-католицьких громад і протестантських церков

Збитки, шкоду, горе і чисельні втрати спричинені війною в Україні неможливо переоцінити. Та незважаючи на тривалість війни вже три роки поспіль, Україна тримається, дає достойну відсіч країні агрессору, героїзм українських воїнів вражає, а про патріотизм та любов до своєї батьківщини знають уже по всьому світу. Та в Україні є ще один, невидимий фронт, на якому також ведеться щоденна боротьба і це забезпечення країни усім необхідним для захисту і виживання в сурових умовах війни, і воюють на цьому фронті волонтери та волонтерські організації. У даному дослідженні буде висвітлено волонтерський рух протестантських громад і римо- католицьких церков, попри значний внесок релігійних волонтерів у подоланні наслідків війни, їхня діяльність залишається недостатньо вивченою. Отже, дослідження волонтерського руху римо-католицьких громад і протестантських церков після 24 лютого 2022 року є вкрай актуальним з огляду на його значний вплив на подолання гуманітарної катастрофи, недостатня вивченість цього феномену та важливість для майбутньої соціальної та духовної підтримки українського суспільства.

Метою даного дослідження є комплексний аналіз волонтерського досвіду протестантських і римо – католицьких громад в умовах війни. Для досягнення поставленої мети потрібно виконати наступні задачі дослідження: охарактеризувати основні мотиви, напрямки, форми організації волонтерської діяльності римо-католицьких громад і протестантських церков в Україні після 24 лютого 2022 року. Від початку свого існування християнське вчення ґрунтується на ідеї допомоги нужденним, жертовного та милосердного служіння ближнім, Євангеліє просочене ідеями які заклали основу для соціального служіння, яке глибоко розвинене як у римо-католицьких, так і в протестантських напрямах. У формуванні волонтерської діяльності римо-католиків значну роль відіграє соціальна доктрина Церкви, оформлена в енцикліках «Rerum Novarum», «Centesimus Annus», «Centesimus Annus», у 20 столітті [1]. Ця доктрина зобов'язує вірян долучатися до допомоги іншим особливо в часи криз.

Протестантські церкви, особливо євангельські, вважають, що кожна людина особисто відповідає перед Богом за своє життя та вчинки. Тому вони приділяють велику увагу служінню іншим — допомозі, участі в справах громади, підтримці тих, хто цього потребує. У їхньому вченні важливо не лише вірити, а й показувати цю віру через добрі справи. Як сказано в Біблії: «Віра без діл мертва». Тож для протестантів волонтерство — це не просто допомога, а природне вираження щирої віри.

Як історія, так і релігійне вчення допомагають зрозуміти, чому протестантські церкви в Україні змогли швидко і активно допомагати людям під час війни. Вони роблять це не тільки для того, щоб дати їжу чи прихисток, а тому що вірять: допомога ближньому – це частина їхньої віри. Вони показують свою віру в діях.

Після початку повномасштабного вторгнення в Україну римо- католицькі Церкви організували свою соціальну місію, перетворивши своє служіння на потужний волонтерський рух. Їх діяльність охоплює широкий спектр напрямків і форм допомоги постраждалим, внутрішньо – переміщенним особам, пораненим та військовим, а також підтримка морального духу суспільства.

Церкви і парафії перетворилися на центри збору і роздачі гуманітарної допомоги: одяг, їжа, ліки, засоби гігієни. Міжнародна католицька організація Карітас – Спес регулярно поставляє з Європи до України вантажі допомоги, яка оперативно розподіляється між нужденними [2]. З перших днів війни парафії перетворили свої храми на притулки для біженців, на пункти допомоги, укриття, та склади з їжею і одягом. Римо- католицькі священники разом із черницями і вірянами розподіляли допомогу, супроводжували літніх і хворих людей, були психологічною підтримкою для нужденних, що продовжують робити і надалі.

Протестантські організації відзначились швидкою та мобільною реакцією на виклики війни. Завдяки тому, що протестантські громади мають просту й гнучку організаційну структуру, яка не залежить від одного центру управління, вони змогли швидко реагувати на нові виклики. До того ж, активна участь молоді, яка охоче долучалася до різних ініціатив, допомогла церквам оперативно організувати волонтерську допомогу. Молоді люди брали участь у зборі й розподілі гуманітарної допомоги, доставці речей, підтримці переселенців та інших формах служіння. Така мобільність і згуртованість дозволили протестантським громадам ефективно діяти вже з перших днів війни. Протестантські пастори стали справжніми координаторами допомоги у регіонах: вони організовували перевезення гуманітарних вантажів, забезпечували транспорт для евакуації людей з небезпечних районів, створювали мережі підтримки для родин військовослужбовців. Особливістю волонтерства протестантських церков стала велика кількість груп вірян , які активно долучалися до соціального служіння. Вони і досі допомагають пакувати продукти, доставляти їх у прифронтові території, готують гарячі обіди, проводять дозвілля для дітей, що пережили стрес війни. Деякі громади створюють християнські реабілітаційні центри для військових та їхніх родин.

Проте волонтерська діяльність не обмежувалася лише матеріальною допомогою. Велике значення мала духовна складова. Капелани, що належать і до римо-мкатоликів і до протестанітів, активно служили у військових частинах, шпиталях, надаючи моральну підтримку військовослужбовцям. Пастирське слово, молитва, сповідь, бесіди ставали важливим джерелом надії для тих, хто переживав страх, втрати і біль. Слід також зазначити міжконфесійну солідарність, яка проявилася у спільних акціях допомоги. Римо-католики та протестанти часто координували свої дії, розподіляли ресурси, організовували спільні молитовні зустрічі та благодійні заходи. Це стало важливим чинником зміцнення єдності українського суспільства в умовах війни.

Спільним для римо-католицьких і протестантських волонтерських рухів стало залучення міжнародної допомоги, вони активно співпрацювали з церквами Європи та Північної Америки які надсилали гуманітарну допомогу, техніку, кошти та медикаменти. Ефективність волонтерської діяльності римо-католицьких громад і протестантських церков в Україні під час війни значною мірою визначалася як сприятливими, так і обмежувальними чинниками.

Серед факторів, що сприяли ефективності, перш за все варто виокремити щиру віру, яка для багатьох вірян стала не лише духовною підтримкою, а й стимулом до конкретної дії. Християнське розуміння любові до ближнього, відповідальності та жертовності спонукало людей до активної участі у волонтерських ініціативах. У релігійних громадах як римо-католицьких, так і протестантських традиційно існує тісне спілкування та взаємопідтримка. Це дозволяло швидко організовувати допомогу, мобілізовувати ресурси й залучати людей до спільної справи. Важливим позитивним чинником була міжнародна підтримка. Завдяки зв'язкам з закордонними церквами та благодійними організаціями українські громади отримували гуманітарні вантажі, фінансування, технічну допомогу [3].

Водночас існували й серйозні труднощі. Однією з головних проблем були безпекові загрози: у багатьох регіонах церкви опинилися під загрозою обстрілів, деякі громади змушені були евакуюватися. Крім того, на початковому етапі багато парафій не мали достатньої кількості ресурсів, транспорту чи логістичних можливостей. Особливо це

стосувалося невеликих або сільських парафій. Ще одним викликом стало емоційне й фізичне виснаження волонтерів. Тривала напруга, постійна робота без відпочинку та переживання за близьких впливали на психологічний стан священників, пасторів і мирян. Іноді виникали труднощі з організацією співпраці з іншими структурами або з довірою з боку населення, особливо в регіонах із переважаючим іншим конфесійним середовищем. Таким чином, незважаючи на численні виклики, релігійні громади України зуміли стати одними з найбільш стійких і дієвих суб'єктів волонтерського руху. Їхня діяльність засвідчила глибоку внутрішню мотивацію, організованість і прагнення служити людям у найважчі часи.

Висновок. Аналіз волонтерської діяльності римо-католицьких і протестантських громад в Україні під час війни свідчить про їхню важливу роль у підтримці постраждалих. Римо-католики забезпечили стабільну допомогу завдяки добре організованій структурі та міжнародній підтримці, тоді як протестанти проявили високу мобільність і гнучкість, активно залучаючи молодь і місцеві громади. Серед позитивних факторів духовна мотивація, згуртованість, доступ до ресурсів. Серед складнощів безпекові загрози, нестача ресурсів на початку, емоційне вигорання та обмежений доступ до небезпечних зон. Попри це, обидві конфесії стали прикладом віри в дії, солідарності та служіння в найважчі часи.

Список використаних джерел

1. Ватикан. Rerum Novarum: Encyclical of Pope Leo XIII on Capital and Labor [Електронний ресурс]. Ватикан, 1891. Режим доступу: https://www.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum.html (дата звернення: 27.04.2025).

2. Three years of full-scale war in Ukraine: Caritas calls for continued support [Електронний ресурс] // Caritas Internationalis : [офіц. вебсайт]. — Лютий 2025. — Режим доступу: https://www.caritas.org/2025/02/three-years-of-full-scale-war-in-ukraine/ (дата звернення: 27.04.2025).

3. Байрак, М. Римо-католики України у протидії російському вторгненню [Електронний ресурс] / М. Байрак // Літопис. Історико-культурологічний інтернет-журнал. 2 березня 2023. Режим доступу: https://litopys.info/articles/rymo-katolyky-ukrayiny-u-protydiyi-rosijskomu-vtorgnennyu/ (дата звернення: 27.04.2025).

Луцяк Вадим Віталійович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Бондаренко Віктор Дмитрович

Християнство та державність України: вплив основних християнських течій на суспільні процеси

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю комплексного осмислення ролі християнських течій у формуванні та трансформації державності України. В умовах посттоталітарного суспільства та викликів війни особливої ваги набуває вивчення того, як християнські церкви впливали на суспільну свідомість, консолідацію нації, морально-етичні засади політики та громадянське суспільство. Аналіз цього впливу дозволяє краще зрозуміти механізми взаємодії релігії та політики, а також окреслити перспективи участі релігійних спільнот у державотворчих процесах сучасної України.

Метою дослідження: є аналіз впливу основних християнських течій на формування та трансформацію державності України, зокрема в контексті взаємодії релігії і політики, а також визначення ролі християнських церков у соціальних, морально-етичних та політичних процесах сучасної України.

Основні тези дослідження: Християнство відігравало ключову роль у становленні та розвитку української державності, починаючи з хрещення Київської Русі у 988 році. У процесі християнізації українські землі стали частиною християнського світу, що сформувало моральні та культурні основи майбутньої державності. Церкви, як центри духовного життя, стали важливими інститутами, що впливали на політичні процеси та розвиток національної ідентичності. Таким чином Зінкевич Т. С. в своїй дисертації стверджує, що «На основі проведеного дослідження, варто зауважити, що християнська віра і Церква в Київській Русі були важливими і невід'ємними чинниками давньоруського державотворення» [1, с. 5].

Під впливом християнських морально-етичних норм виникає перше зведення законів – «Руська правда». Її статті про захист людської гідності, майна, шлюбу та родини мають виразне християнське підґрунтя. Запровадження суду за церковним правом, розвиток інституту християнського шлюбу, заборона кровної помсти – все це сприяло гуманізації суспільства. Ось два перекладені закони із Руської правди: «Якщо хто поїде на чужому коні, без дозволу, то сплатити (хазяїну) 3 гривні» [4, с. 12], «Якщо хто візьме чужого коня, зброю чи одежу, а (хазяїн) впізнає (їх) у своїй громаді, то хай він візьме своє, а (злодію сплатити ще) 3 гривні винагороди потерпілому» [4, с. 12]. Дивлячись на ці два закони ми можемо побачити чітку аналогію із 8 і 10 заповідями із Біблії які Бог дав Мойсею на горі Синай. Ось наприклад сама 8 заповідь говорить «Не кради» а 10 каже не жадай нічого що є в ближнього твого. Отже ми можемо зробити висновок, що дані закони які були написані Київським князем, ґрунтувались на Біблійних законах і постановах.

Отже виходячи із всього вище сказаного ми можемо зробити висновок, що Біблія і християнство відігравало важливу роль в формуванні законів і самої державності Київської Русі після її хрещення. Християнські принципи використовувались для урегулювання суспільних відносин а також для створення законів того часу. У періоди втрати державності (під час Речі Посполитої, Російської імперії, СРСР) християнські конфесії, зокрема УГКЦ, УАПЦ, православні братства, стали осередками національного опору. Вони забезпечували тяглість культурної пам'яті, поширювали освіту, друковане слово, підтримували національно-визвольні рухи. Особливо важливою була роль духовенства як моральних авторитетів, здатних об'єднати народ. А великі гетьмани України в своїх печатках мали хрест. «У гербах двох великих гетьманів – Б. Хмельницького та І. Мазепи – центральними елементами є саме символічне зображення хреста якірного тип» [6, с. 27]. Що свідчить про вплив християнства на суспільство і самих гетьманів. Християнство допомагало консолідувати націю навколо спільних цінностей, боротьбу за волю і право на власні погляди і рівність всіх народів без принижень які часто були до українського народу від загарбників.

Киридок Алла стверджує що «З проголошенням незалежності України спостерігається динамічний розвиток релігійно-церковного життя та посилення присутності церков у соціокультурній та суспільно-політичній сферах»[2, с. 202]. Також вона додає, що «Національно-релігійне відродження супроводжувалося стрімкою появою численної кількості релігійно-церковних структур та інтегрованістю релігійно-церковного чинника у процеси суспільного буття» [2, с. 202]. Отже ми бачимо, що роль християнства в суспільстві достатньо велика.

У пострадянський період, коли Україна здобула незалежність, християнські цінності стали важливим фактором в процесах державотворення та формуванні політичних і соціальних ідеалів. Багато політичних партій і рухів зверталися до християнських норм і традицій як до основи для морально-етичних принципів, на яких має ґрунтуватися нова державність. Зокрема, в програмах партій часто згадувалася роль християнства як рушійної

сили національного відродження, а також важливість християнської моралі у відновленні соціального порядку і стабільності. Варто згадати передвиборчу компанію 2019 року коли тодішній кандидат в президенти Петро Олексійович використовував в своїй виборчій компанії три гасла «Мова, Віра, Армія».

Одним з основних аспектів впливу християнських цінностей є їх відображення в законодавстві. Християнські моральні орієнтири знайшли своє місце в деяких аспектах законів і практик державної влади, таких як захист сімейних цінностей, охорона прав людини, боротьба з корупцією, гуманізм у правосудді, ставлення до біженців та осіб, що потребують допомоги. В багатьох випадках християнські принципи стали основою для законодавчих ініціатив, спрямованих на захист прав слабших верств населення та підтримку соціальної справедливості.

У своїй статті Ткачук стверджує «Після набуття Україною незалежності держава санкціонувала дотримання окремих традиційних релігійних правил, а також законодавчо закріпила відповідні санкції» [5, с. 98]. Навіть в преамболі конституції записані такі слова «Усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та прийдешніми поколіннями, … приймаємо цю Конституцію – Основний Закон України» [3].

Отже християнство має великий вплив на українську державність та її суспільство. Здебільшого воно має позитивний вплив, але коли починаються війни між різними конфесіями, або одна конфесія принижує іншу, тоді це дуже погано відображається на суспільстві, це його роз’єднує і змушує стикатись між собою ідеологічних суперечках.

Християнські церкви мають значний моральний авторитет і активно беруть участь у громадському житті. Перспективи участі християнських церков у державотворчих процесах України є значними, особливо у сферах морального авторитету, освіти, капеланства та соціального служіння. Умовою позитивного впливу є збереження міжконфесійної злагоди, уникнення партійної заангажованості та чітке дотримання принципу свободи совісті.

Для того, щоб участь християнських церков у державотворчих процесах була ефективною і конструктивною, необхідно:

підтримувати діалог між церквами;

захищати свободу совісті для всіх без винятку;

вимагати від Церков морального, а не політичного впливу;

забезпечити прозорі правила взаємодії Церкви й держави, зберігаючи світський характер держави.

Висновки. Християнство, в його історичних і сучасних виявах, відіграло і продовжує відігравати надзвичайно важливу роль у формуванні української державності, національної ідентичності, моральних засад політики та суспільного життя. Впродовж історії (від хрещення Русі до XXI століття) християнські церкви не лише формували духовну культуру, а й стали потужним чинником збереження національної самосвідомості, опору колоніальним впливам та джерелом етичних орієнтирів у періоди соціальних криз.

У новітній час, особливо після Революції Гідності та початку повномасштабної війни, роль християнських церков істотно зросла. Церкви активно беруть участь у капеланському служінні, волонтерських і гуманітарних ініціативах, громадянському вихованні. Вони стали моральними орієнтирами, що допомагають українцям переосмислити сенс національної єдності, жертовності й гідності. Аналіз засвідчив, що потенціал християнських конфесій у сфері державотворення значною мірою залежить від дотримання принципу свободи совісті, взаємоповаги між конфесіями та збереження світського характеру держави. Лише на цій основі можлива конструктивна, відповідальна й партнерська співпраця між державними інституціями та релігійними спільнотами.

У майбутньому християнські церкви можуть відігравати ключову роль у:

морально-етичному відновленні суспільства;

підтримці національної злагоди;

інтеграції постраждалих громад;

формуванні нового бачення української ідентичності, заснованої на духовних цінностях, гідності та справедливості.

Список використаних джерел

1. Зінкевич Т. С. Християнська релігія і церква як чинник державотворення в Київській Русі / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки Міністерство освіти і науки України. Луцьк, 2019. 200 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Zinkevych_Tymofii/Khrystyianska_relihiia_i_tserkva_iak_chynnyk_derzhavotvorennia_v_Kyivskii_Rusi.pdf?.

2. Киридок А. М. Маркери православного середовища України: релігійно-конфесійна ідентичність (1990–2021). Науковий щорічник "Історія релігій в Україні".. 2021. вип. 31.

3. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text.

4. Правда Руська. Ярослава Мудрого: початок вітчизняного законодавства: навч. посіб. / уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв ; вступ. сл. В. Я. Тація. 2-ге вид., змін. та допов. Харків : Право, 2017. 392 с.

5. Ткачук І.Д. ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА ЗАСАДАХ ХРИСТИЯНСЬКОГО ВЧЕННЯ. Філософські та методологічні проблеми права. 2016. вип. 2. URL: https://philosophy.navs.edu.ua/index.php/philosophy/article/download/366/369?utm_source=chatgpt.com.

6. Хрещення Русі-України: 988 – 2018: Альманах / Інститут релігієзнавства ЛМІР; упоряд. О. Киричук, О. Омельчук, І. Орлевич. – Львів: Логос, 2018. – ? с.

Лященко Євгеній Михайлович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
старший викладач
Василенко Вікторія Станіславівна

Трансформація релігійної ідентичності в постсекулярній Україні після 2014 року

Релігійна ідентичність українців зазнала кардинальних трансформацій після 2014 року внаслідок складного переплетення соціополітичних чинників, насамперед Революції Гідності, анексії Криму та військових дій на Сході України. Ці події створили унікальний контекст для переосмислення ролі релігії в українському суспільстві, започаткувавши період, який можна охарактеризувати як «постсекулярний поворот». Осмислення релігійної ідентичності в сучасній Україні вимагає виходу за межі класичної теорії секуляризації, що передбачала поступове витіснення релігії на периферію суспільного життя [3]. Натомість маємо справу з багатовимірним процесом, у якому релігійна ідентичність стає важливим чинником формування національної самосвідомості, громадянської позиції та морально-етичних орієнтирів.

Мета дослідження: проаналізувати основні напрями трансформації релігійної ідентичності в українському суспільстві після 2014 року в контексті становлення постсекулярної парадигми.

Методологія дослідження. поєднує якісні та кількісні методи соціологічного аналізу, зокрема контент-аналіз офіційних документів релігійних організацій, публікацій у ЗМІ, вторинний аналіз даних соціологічних досліджень Центру Разумкова та Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), а також інтерпретацію результатів експертних інтерв'ю.

Виклад основного матеріалу. Трансформацію релігійної ідентичності в Україні після 2014 року доцільно розглядати у трьох ключових вимірах: інституційному, індивідуальному та суспільно-політичному. Інституційний вимір трансформації релігійної ідентичності. Найбільш значущою інституційною зміною стало отримання Православною церквою України Томосу про автокефалію (2019 р.), що ознаменувало розрив із московським патріархатом і утвердження незалежної церковної структури. Як відзначає Горєвой Д., «церковна незалежність стала логічним продовженням політичної незалежності та процесу національного самовизначення» [2, с. 78]. Соціологічні дослідження Центру Разумкова демонструють, що після отримання Томосу ідентифікація з ПЦУ зросла з 28,7% у 2018 році до 42,4% у 2023 році, тоді як прихильність до УПЦ (МП) зменшилася з 12,8% до 4,9% [6, с. 15].

Водночас військова агресія Росії призвела до принципово нової ситуації для УПЦ (МП), яка опинилася перед необхідністю переосмислення власної ідентичності. Як зазначає Здіорук С., «війна стала каталізатором для переосмислення канонічних зв'язків із Московським патріархатом, який відкрито підтримав агресію» [4, с. 23]. Результати соціологічних опитувань показують, що довіра до УПЦ (МП) знизилася з 20,7% у 2013 році до 3,9% у 2022 році [6, с. 17].

Індивідуальний вимір релігійної ідентичності. Постсекулярна доба в Україні характеризується не лише інституційними змінами, але й трансформацією індивідуальної релігійності. За спостереженнями Филипович Л., «традиційна релігійність, базована на регулярних обрядових практиках, поступається місцем більш рефлексивним та індивідуалізованим формам віри» [5, с. 110]. Це підтверджується соціологічними даними – частка українців, які ідентифікують себе як «віруючі, але не належать до конкретної конфесії», зросла з 18,6% у 2014 році до 27,8% у 2023 [6, с. 12].

Зокрема, спостерігається розвиток так званої «капсульної релігійності» (термін запропонований Климовим В.), коли віруючі самостійно конструюють релігійну ідентичність, поєднуючи елементи різних традицій [3, с. 42]. Це особливо характерно для молодого покоління (18-29 років), серед якого 36,2% ідентифікують себе як «духовні, але не релігійні» [6, с. 14].

Суспільно-політичний вимір релігійної ідентичності. Особливістю постсекулярної доби в Україні є активне включення релігійних організацій у громадянське суспільство та політичні процеси. Релігійна ідентичність перестає бути суто приватною справою і набуває значущості в публічному просторі. Як зазначає Єленський В., «релігійні організації стали важливими акторами громадянського суспільства, формуючи суспільно-політичний дискурс та впливаючи на процеси націєтворення» [1, с. 187]. Характерною рисою є зростання капеланського служіння, що стало відповіддю релігійних організацій на виклики війни. За даними дослідження «Релігія і Церква в українському суспільстві», 78,2% респондентів позитивно оцінюють роль капеланів у підтримці військових [6, с. 22]. Капеланство розглядається не лише як душпастирська практика, але й як форма громадянського служіння та патріотичної позиції, що сприяє зміцненню зв'язку між релігійною та національною ідентичністю.

Висновки. Релігійна ідентичність в Україні після 2014 року зазнала кардинальних трансформацій, що дозволяє говорити про формування постсекулярної парадигми, в якій релігія не витісняється з публічного простору, а набуває нових форм і значень. Ключовими тенденціями є: 1) інституційне переформатування релігійного ландшафту, насамперед отримання автокефалії ПЦУ; 2) індивідуалізація та рефлексивність релігійних практик; 3)

активне включення релігійних організацій у громадянське суспільство та процеси націєтворення.

Список використаних джерел

1. Єленський В.Є. Релігія після комунізму: Україна в центрально-східноєвропейському контексті. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. 296 с.
2. Горєвой Д. О. Томос для України: значення й наслідки // Українське релігієзнавство. 2021. № 94. С. 76-89.
3. Климов В. В. Українське православ'я: потенціал модернізації в умовах кризи традиційних церковних інститутів // Релігійна свобода. 2018. № 21. С. 38-47.
4. Здіорук С. І. Релігійні організації України в умовах російської агресії: патріотичний потенціал та інституційні транформації // Стратегічні пріоритети. 2020. № 1. С. 18-26.
5. Филипович Л. О. Постсекулярні тенденції в сучасній Україні: соціокультурні та інституційні виміри // Українське релігієзнавство. 2022. № 96. С. 107-118.
6. Релігія і церква в українському суспільстві: соціологічне дослідження. Київ: Центр Разумкова, 2021

Овчар Марія Олексіївна
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Бондаренко Віктор Дмитрович

Заборона діяльності УПЦ московського патріархату в Україні: правові, суспільно-політичні та релігійні аспекти

Повномасштабна війна актуалізувала проблему діяльності УПЦ (МП) як ніколи раніше. Історично Росія системно використовувала релігію для політичного впливу в Україні – і за імперських, і за радянських часів. Основним інструментом була Російська Православна Церква (РПЦ), яка досі вважає Україну своєю «канонічною територією». Діючою структурною частиною РПЦ в Україні залишається УПЦ МП. Тому в умовах широкомасштабної агресії питання її статусу набуло особливого безпекового значення. Московський патріарх Кіріл відкрито благословив російське військове вторгнення, а керівництво УПЦ МП тривалий час зберігало підпорядкування Москві – фактично ставлячи під загрозу суверенітет України. На початок 2022 року УПЦ МП декларувала понад 11 000 парафій, тобто охоплювала значну частину віруючих. Відтак, «церковне питання» стало не лише релігійним чи правовим, а й національно-безпековим викликом. Держава має збалансувати конституційні принципи свободи совісті і загрозу використання церкви агресором у воєнний час. Тож метою даного дослідження є комплексний аналіз правових, суспільно-політичних і релігійних аспектів заборони діяльності УПЦ Московського патріархату в Україні в умовах воєнного стану. Задачами дослідження є: 1) аналіз нормативно-правової бази України щодо регулювання діяльності релігійних організацій; 2) оцінка суспільно-політичної динаміки навколо питання заборони УПЦ МП; 3) дослідження релігієзнавчий контекст функціонування УПЦ МП в Україні; 4) визначення потенційних наслідків заборони.

Основна частина. Конституція України гарантує свободу світогляду і віросповідання, але допускає обмеження прав релігійних організацій в інтересах

національної безпеки та громадського порядку (ст. 35). Базовий Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» (1991 р.) встановлює підстави припинення діяльності релігійної організації, зокрема в судовому порядку, за порушення законодавства. В умовах війни парламент порушив питання законодавчої заборони УПЦ МП. У 2022 р. було зареєстровано два альтернативні законопроєкти: №7204 про пряму «заборону московського патріархату на території України» та №7213 – про заборону діяльності релігійних організацій, керівний центр яких знаходиться в державі-агресорі. Законопроєкт №7204 (ініціатор – нардеп Оксана Савчук) пропонував ліквідувати УПЦ МП та передати її майно ПЦУ, однак це викликало застереження щодо порушення принципу свободи віросповідання. Закон від 2019 р. № 4128-д зобов'язав релігійні організації в назві відображати підлеглість релігійному центру за межами України [2, 7]. У 2022 р. Конституційний Суд України визнав ці вимоги конституційними та такими, що не порушують свободу совісті. Як наслідок 23 вересня 2024 року набув чинності закон про заборону діяльності пов'язаних із державою агресором церков. Отже, на законодавчому рівні були закладені механізми, які дозволяють обмежити або припинити діяльність УПЦ МП на законних підставах.

Українське суспільство в умовах війни суттєво змінило ставлення до УПЦ МП. За результатами всеукраїнських опитувань, більшість громадян підтримує рішучі дії держави щодо цієї церкви. Так, уже в грудні 2022 р. 54% українців висловилися за повну заборону УПЦ МП, а частка противників впливу Московського патріархату лише зростає (до 63% на початок 2024 р.). Одночасно рівень довіри до цієї церкви впав до рекордно низьких значень (понад 80% українців не довіряють УПЦ МП) [1]. На хвилі обурення колабораційними проявами частина місцевої влади почала діяти самостійно. Весною 2022 р. рішення про заборону діяльності УПЦ МП ухвалили, зокрема, міська рада Конотопа на Сумщині та міська рада Броварів під Києвом. На Львівщині обласна рада офіційно закликала центральну владу заборонити УПЦ МП по всій Україні [1, 6]. Політичні лідери публічно підтримували такі настрої. Суспільно-політичний контекст характеризується запитом більшості населення на обмеження діяльності УПЦ МП та рішучими діями влади на центральному й місцевому рівнях. Це питання об'єдналося з національною боротьбою: в умовах війни УПЦ МП сприймається як осередок "русского мира", що посилило суспільний тиск на неї.

УПЦ МП постала в унікальній канонічній ситуації. Після Об'єднавчого собору 2018 р. та утворення Православної Церкви України (ПЦУ) її канонічний статус став спірним – Вселенський патріархат і ПЦУ не визнають фактичної автономії УПЦ МП та вважають її частиною РПЦ. 27 травня 2022 р. Собор УПЦ МП вніс зміни до статуту, оголосивши про «повну самостійність і незалежність» від Москви. Однак практично це означало лише адміністративне відокремлення. За визнанням самих делегатів Собору, духовний зв'язок з Москвою збережено – зокрема, продовжено поминання патріарха Кирила «щоб Бог зробив його кращим» [3]. Тобто УПЦ МП, як і раніше, перебуває в молитовній єдності з РПЦ, не маючи натомість визнання іншими помісними церквами як повністю автокефальна. Ця двоїстість спричинила внутрішні конфлікти та відтік парафій. Після початку вторгнення сотні громад УПЦ МП оголосили про перехід до ПЦУ. За перші три місяці війни до ПЦУ приєдналося понад 600 парафій Московського патріархату, а станом на кінець 2023 р. загальна кількість таких переходів перевищила 1600. Особливо активно процес відбувався у центральних і західних областях (Вінниччина, Хмельниччина, Київщина тощо) [4]. Водночас на півдні та сході України більшість громад УПЦ МП залишилася під юрисдикцією Москви, що відображає регіональні відмінності. Перехід парафій нерідко супроводжувався протистояннями на місцях – аж до сутичок між прихильниками старої і нової юрисдикції.

Ліквідація структури Московського патріархату в Україні означала б завершення «ери домінування РПЦ» у релігійному просторі України, що сприяло б духовній незалежності та консолідації суспільства перед агресором. Відпала б причина

міжконфесійної напруги – подвійної юрисдикції православ'я – адже практично усі православні громади могли б об'єднатися навколо ПЦУ. Це зміцнило б єдність у воєнний час. Крім того, держава усунула б потенційних «агентів впливу» держави агресора. Водночас негативні наслідки такого кроку теж суттєві [5]. По-перше, виникають правові колізії із зобов'язаннями України щодо свободи совісті. Повна заборона релігійної організації через її конфесійну належність без індивідуального доведення вини суперечила б демократичним стандартам. По-друге, суспільно-політичні наслідки можуть включати радикалізацію частини вірян УПЦ МП. Заборона їхньої церкви здатна створити образ «мучеників за віру», чим може скористатися російська пропаганда для розколу українців за релігійною ознакою.

Висновки. Проведений аналіз засвідчив, що правомірність повної заборони УПЦ МП викликає дискусії: з одного боку, існують законні механізми обмеження діяльності релігійних організацій, пов'язаних з державою-агресором (підтверджені рішеннями КСУ та РНБО) і наявні факти колаборації окремих представників УПЦ МП; з іншого – Конституція та міжнародні зобов'язання України вимагають обережності і недопущення переслідування громад за релігійною ознакою. Потенційно, усунення Московського патріархату може стати завершальним етапом формування незалежної Помісної Церкви та духовної суверенності України. Водночас, непродумана заборона здатна завдати шкоди – спровокувати новий внутрішній розкол, дати козир пропаганді РФ про «утиски канонічного православ'я» та підірвати репутацію України як правової демократичної держави. Таким чином, оптимальним видається підхід, за якого держава де-факто мінімізує вплив УПЦ МП, але уникає прямого втручання у внутрішні справи Церкви. Фактично цей підхід вже реалізується: УПЦ МП поступово втрачає громади, привілеї та суспільну легітимність. В умовах війни Україна демонструє, що навіть у боротьбі з п'ятою колоною залишається правовою державою – і це принципова різниця у порівнянні з агресором. Такий зважений підхід дозволить досягти цілей безпеки і суспільної єдності, не зрадивши демократичних принципів.

Список використаних джерел

1. Грушецький А. Релігійна самоідентифікація українців, ставлення до створення єдиної Православної Церкви та до Закону про заборону окремих релігійних організацій. Київський міжнародний інститут соціології. Прес-релізи та звіти. 15.10.2024. URL: https://kiis.com.ua-/?lang=ukr&cat=reports&id=1443&page=1 (дата звернення: 08.04.2025).
2. Золотарьова О. А. До питання про правові підстави відокремлення Української православної церкви від Московського патріархату. Релігія і прав людини. Філософія. Богослов'я. Наука. Мат. Міжнародної наукової конференції (м. Одеса, 21–22 вересня 2018 р.) Одеса: ОДУВС, 2018. – С. 15–19.
3. Золотарьова О. А. Проблеми відокремлення Української православної церкви від Московського патріархату. Δοξα/ Докса. Збірник наукових праць з філософії та філології (ОНУ імені І. І. Мечникова; Одеська гуманітарна традиція). 2(30) Про сакральне – 2. 2018. С. 53–62.
4. Карта переходів громад з московського патріархату станом на січень 2025 року. 21 січня 2025. URL: https://espreso.tv/skilki-gromad-uzhe-pokinulo-moskovskiy-patriarkhat-v-ukraini-karta-po-regionakh (дата звернення: 08.04.2025).
5. Костюк О.В. Соціальні та політичні ризики втручання держави у формування Єдиної автокефальної православної церкви для України / О.В. Костюк // Modern scientific researches. – Issue 6/ Part 3. 2018. С. 40–43.
6. У Стрийській громаді на Львівщині заборонили діяльність УПЦ МП. 26 травня 2022. URL: https://portal.lviv.ua/ news/2022/06/14/lvivska-oblrada-zaklykala-zaboronyty-v-ukraini-upts-mos-kovskoho-patriarkhatu (дата звернення: 08.04.2025).

7. Янауер М.М. Проблема юридичної назви Української православної церкви (Московського патріархату) / М.М. Янауер // Культурологічний альманах. Вип. №4, 2023. С. 47–54.

Пузанков Ростислав Володимирович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Бондаренко Віктор Дмитрович

Християнська освіта в Україні як чинник формування духовних і моральних цінностей суспільства

Християнська освіта є важливим елементом виховання, здатним сформувати стійкі духовні та моральні цінності в умовах сучасних соціокультурних викликів. В умовах глобалізації, секуляризації та морального релятивізму освіта, заснована на християнських принципах, стає важливим інструментом збереження та поширення духовних цінностей, сприяючи зміцненню суспільної моралі та стабільності.

Метою дослідження є аналіз ролі християнської освіти у формуванні духовних та моральних цінностей сучасного українського суспільства. Для досягнення поставленої мети передбачається виконати такі задачі як: дослідити сучасний стан та особливості розвитку християнської освіти в Україні; визначити вплив християнської освіти на формування духовних і моральних цінностей учнівської молоді; проаналізувати ефективність освітніх програм, побудованих на християнських цінностях, у сучасному освітньому просторі України.

Основні результати дослідження. Проведене дослідження підтвердило, що християнська освіта відіграє важливу роль у формуванні духовних та моральних цінностей українського суспільства. Християнські навчальні заклади, які інтегрують духовно-моральні цінності у навчально-виховний процес, демонструють більш високі показники соціальної відповідальності, моральної стійкості та громадянської свідомості серед своїх вихованців. Учні таких закладів краще усвідомлюють важливість загальнолюдських цінностей, таких як любов, справедливість, милосердя і відповідальність перед суспільством [2, с. 57–58].

Встановлено, що випускники освітніх закладів з християнською спрямованістю характеризуються більшою схильністю до волонтерської діяльності, соціальних ініціатив та активної громадянської позиції. Це дозволяє стверджувати, що християнська освіта не тільки формує особистість духовно, але й активно впливає на соціальну поведінку та готовність служити суспільству [4, с. 112–113]. Важливим елементом успішності християнської освіти є особистий приклад викладачів та вихователів. Педагоги, які демонструють автентичну духовність і високу моральність, сприяють ефективному засвоєнню цінностей серед учнів та студентів [3, с. 89–90].

Впровадження інтерактивних форм навчання, зокрема обговорень, дискусій, проектних робіт на теми духовності та моралі, дозволяє краще засвоювати морально-етичні норми і застосовувати їх на практиці. Такий підхід робить навчання актуальним і цікавим для сучасного покоління, посилюючи його вплив на особистісний розвиток [5, с. 144–146]. Виявлено важливість міжконфесійного діалогу та співпраці християнських навчальних закладів з державними і громадськими організаціями. Така співпраця дозволяє

реалізовувати спільні проекти, спрямовані на вирішення соціальних питань, підвищуючи позитивний вплив християнської освіти на суспільство в цілому [1, с. 178–179].

Висновок. Таким чином, християнська освіта виступає значущим чинником формування духовних та моральних цінностей в Україні. Вона сприяє розвитку особистостей, здатних до відповідальної і моральної поведінки, активно впливає на зміцнення соціальної єдності та суспільного благополуччя. Для максимального використання потенціалу християнської освіти важливо продовжувати її інтеграцію в освітній простір, використовуючи сучасні педагогічні підходи та міжконфесійну співпрацю.

Список використаних джерел

1. Кияк Т. П. Християнські цінності в сучасній освіті України : монографія / Тарас Петрович Кияк. Львів : Свічадо, 2020. 214 с.
2. Павленко О. В. Роль християнської освіти у формуванні особистості : навч. посібник / Олена Володимирівна Павленко. – Київ : Дух і Літера, 2021. 198 с.
3. Коваль О. І. Духовно-моральне виховання у християнських школах : методичні рекомендації / Олександр Іванович Коваль. – Харків : Промінь, 2019. 184 с.
4. Шевчук М. С. Християнська освіта і суспільна відповідальність молоді : монографія / Марія Сергіївна Шевчук. Одеса : Літопис, 2022. 165 с.
5. Лисенко І. П. Педагогічні інновації у християнській освіті : навчальний посібник / Ірина Павлівна Лисенко. – Дніпро : Видавництво Дніпро, 2023. 210 с.

Шевчук Андрій Васильович
магістрант І курсу
спеціальності «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Бондаренко Віктор Дмитрович

Релігійна освіта в адвентистських громадах України: теоретичні засади та практика реалізації

Релігійна освіта в адвентистських громадах України є важливим аспектом розвитку духовності, моральних цінностей та світоглядних орієнтирів віруючих. За даними досліджень, релігійна освіта відіграє ключову роль у формуванні духовної ідентичності молоді та зміцненні громадянського суспільства, зокрема у контексті змін, які переживає Україна в умовах соціокультурних перетворень. За оцінками, в Україні на сьогодні налічується близько 60 тисяч адвентистів, більшість з яких активно залучена до релігійних освітніх ініціатив. Зростаючий інтерес до релігійної освіти серед молоді можна пояснити пошуком духовного орієнтиру в умовах глобалізації та кризових явищ, що характерні для постмодерністської епохи. Зокрема, в Україні релігійні громади мають значний вплив на розвиток морально-етичних цінностей, намагаючись забезпечити віруючих не тільки релігійними знаннями, але й практичними навичками для соціальної адаптації в складному культурному середовищі.

За останні роки кількість релігійних освітніх програм в адвентистських громадах України значно збільшилася. Це включає курси для дорослих, молоді та дітей, що сприяють не тільки духовному, але й культурному розвитку. Зокрема, статистика показує, що понад 30% адвентистських сімей в Україні активно залучені до освітніх програм, що організовуються на базі місцевих церков і навчальних центрів. Актуальність дослідження

полягає в потребі системного аналізу теоретичних основ та практичних аспектів релігійної освіти серед адвентистів, щоб розкрити роль цих освітніх процесів у формуванні релігійної ідентичності та духовної практики в умовах постмодерністської епохи, коли традиційні духовні цінності стикаються з викликами сучасного світу.

Основні результати дослідження. Релігійна освіта в адвентистських громадах України спирається на Біблію як основне джерело навчання. Це становить фундаментальний аспект адвентистської освіти, яка передбачає не тільки вивчення текстів Святого Письма, але й їх інтеграцію в повсякденне життя. Згідно з офіційною статистикою Української Церкви Адвентистів Сьомого Дня, більше 80% навчальних програм базуються на біблійних принципах, що включають морально-етичне виховання, акцент на важливість особистого спасіння та служіння ближнім. Біблія не лише інтерпретується в релігійних громадах, але й використовуються її принципи для вирішення конкретних соціальних та моральних проблем, що виникають у житті віруючих.

Теоретичні засади релігійної освіти включають також принципи інкультурації, що дозволяють адаптувати біблійні вчення до сучасних культурних і соціальних умов. Релігійне навчання в адвентистських громадах Української церкви орієнтоване на створення моральної і духовної ідентичності, яка б сприяла розвитку відповідальності перед суспільством і Богом. Принципи рівності, свободи волі та важливості особистого вибору є також основними складовими теоретичних основ навчання.

Відповідно до дослідження релігійної освіти в адвентистських громадах, практика навчання включає різноманітні методи та стратегії, спрямовані на ефективне поширення релігійних знань. Наприклад, церковні школи та семінарії мають велику роль у цьому процесі. За даними статистики, в Україні діють понад 50 церковних шкіл, які охоплюють понад 5 000 учнів, а також кілька теологічних семінарій, що готують майбутніх пасторів та релігійних педагогів. Зокрема, семінарія в Києві є головним освітнім центром для підготовки пасторів, а також забезпечує постійне підвищення кваліфікації для працюючих священників.

Крім того, значну роль у практичній реалізації релігійної освіти відіграють молодіжні групи. Вони працюють над організацією духовних зустрічей, навчальних семінарів і таборів, де молодь може не тільки вивчати біблійні тексти, а й взаємодіяти між собою, ділитися досвідом духовного життя. За даними соціологічних опитувань, близько 60% молоді, що належить до адвентистських громад, бере участь у таких заходах.

Одним із головних викликів, з якими стикаються адвентистські громади України при реалізації релігійної освіти, є недостатність фінансових та матеріальних ресурсів. Це стосується як оснащення навчальних закладів, так і забезпечення доступу до якісних навчальних матеріалів. Згідно з останнім звітом Української асоціації адвентистів, близько 40% церковних шкіл стикаються з труднощами у фінансуванні своїх освітніх програм. Ще одним важливим аспектом є адаптація новітніх методів навчання в релігійну практику. Сучасні технології, онлайн-курси та віртуальні платформи стають все більш популярними серед молоді, що потребує адаптації традиційних методів до нових реалій. Проте, за даними внутрішніх досліджень, лише 25% громадах активно використовують онлайн-формати навчання, що вказує на певну повільність у інтеграції новітніх методів.

Окрім того, залучення молоді до релігійної освіти залишається важливим завданням. Враховуючи сучасні соціальні виклики, включаючи глобалізацію, інтернет-культури та втрату інтересу до традиційних цінностей, адвентистські громади стикаються з труднощами у мотивації молоді до активної участі в релігійних освітніх програмах. Серед факторів, що впливають на це, соціологічні дослідження виділяють, зокрема, недостатній рівень інтерактивності навчальних процесів і відсутність адаптованих програм для різних вікових груп. Проте, незважаючи на ці виклики, адвентистські громади продовжують працювати над поліпшенням освітніх умов, що включає збільшення залучення волонтерів, розробку нових освітніх курсів і постійну актуалізацію навчальних програм.

Висновки. Релігійна освіта в адвентистських громадах України є важливим інструментом збереження релігійної ідентичності та розвитку духовних цінностей. Однак необхідно вдосконалювати методики навчання, враховуючи нові соціокультурні реалії. Потрібна підтримка розвитку церковних шкіл, семінарій і навчальних програм для молоді з акцентом на практичне застосування релігійних знань у повсякденному житті. Важливо продовжити дослідження і реформацію релігійної освіти в контексті постмодерністського суспільства, адаптуючи її до нових викликів та потреб громади. Цей підхід дозволяє чітко викласти важливість та результати дослідження. Якщо потрібні додаткові роз'яснення або коригування, дайте знати!

Список використаних джерел

1. Биченко А., Міщенко М. Проблема релігійного навчання та виховання дітей і молоді в Україні очима громадян. Національна безпека і оборона. 2008. № 8 (68). С. 3–25.
2. Бондарчук О. Реформування змісту загальної середньої освіти в Австралії : дис. … д-ра пед. наук : 13.00.06. Житомир, 2015. 249 с.
3. Мандрагеля В. Розподілене лідерство в закладах освіти: розмаїття підходів досутності і змісту. 2021. С. 26–29. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.5776062.
4. Міляєва В. Р. Освітнє лідерство: від теорії до практики. Київ : Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2021. 296 с.
5. Релігійна освіта в Україні. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Релігійна_освіта_в_Україні (дата звернення: 16.08.2022).

Штанько Сергій Олексійович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Чорноморець Юрій Павлович

Освітня концепція Церкви Адвентистів сьомого дня в Україні: реалізація та виклики

У контексті трансформаційних процесів в українській освіті, а також у зв’язку з викликами війни, питання функціонування та розвитку релігійних освітніх ініціатив, зокрема адвентистських, набуває особливої ваги. Освітня концепція Церкви АСД, яка поєднує духовні, інтелектуальні та соціальні компоненти, пропонує цілісний підхід до виховання особистості. Вивчення шляхів реалізації цієї концепції в українських реаліях дозволяє оцінити її потенціал у формуванні морально зрілих та соціально відповідальних громадян.

Метою дослідження є аналіз реалізації освітньої концепції Церкви Адвентистів сьомого дня в Україні та основні виклики, з якими стикаються адвентистські заклади освіти в умовах воєнного стану.

Для реалізації мети в роботі поставлені наступні завдання:

- визначити основні принципи та цінності, на яких базується концепція адвентистської освіти;
- охарактеризувати сучасний стан мережі адвентистських закладів освіти в Україні станом на 2025 рік;

- проаналізувати виклики, які постали перед закладами вищої та середньої освіти Церкви АСД в умовах повномасштабної війни та визначити потенціали для їх подальшого розвитку.

Якщо потрібно, можу допомогти оформити це в окремий документ або підготувати презентацію. Освітня концепція Церкви Адвентистів сьомого дня формувалась більше 100 років з моменту заснування перших коледжів. Освіта з перших років існування Церкви АСД була визначена як ключовий інструмент місії церкви та сприяла духовному, інтелектуальному й фізичному розвитку молодих людей. [1] Перші адвентистські школи та коледжі почали діяти наприкінці XIX ст. у США, зокрема Battle Creek College (1874). Протягом XX ст. освітня система АСД набула глобального розмаху, сформувавши наймасштабнішу протестантську освітню мережу у світі.

Освітня концепція Церкви АСД ґрунтується на біблійному світогляді, ідеї цілісного розвитку особистості учня: духовного, розумового і фізичного. Ця концепція цілісного підходу до освіти реалізується через такі складові освітнього процесу, як місіонерська спрямованість, християнська етика, здоровий спосіб життя, відповідальність перед суспільством. Метою адвентистської освіти є відновлення в людині образу Творця, розвиток християнського характеру, здатність до служіння Богові й ближнім. Одним з основних гасел адвентитської освіти є вислів Елен Уайт про те, що освіта і спасіння – це практично один і той самий процес.[2]

На теренах України адвентистська освіта досить молода і почала розвиватись з набуттям незалежності країни. Зрозуміло, що за радянських атеїстичних часів церковні освітні проєкти реалізувати було неможливо. Після здобуття незалежності Україна відкрила нові можливості для вільного функціонування релігійних освітніх закладів. У 1993 році була заснована перша адвентистська школа в Києві – “Досвітня зоря”, яка функціонує й досі. У 1999 році отримав перші ліцензії на підготовку бакалаврів Український гуманітарний інститут (УГІ) — вищий навчальний заклад Церкви АСД, акредитований державою, що пропонує 12 освітньо-професійних програм бакалаврського рівня, акредитованих НАЗЯВО. УГІ також став ключовим осередком підготовки кадрів для адвентистських шкіл та церков.

Станом на 01.01.2025 року в Україні налічується один заклад вищої освіти – Український гуманітарний інститут (м. Буча, Київська обл.), 23 заклади середньої освіти (див. рис.) та близько 15 дитячих садочків, навчальних центрів та освітніх проєктів, включаючи музичні студії, курси вивчення англійської мови, літні табори з освітнім ухилом.

Рис. Динаміка адвентистських закладів середньої освіти в Україні по роках [10]

Повномасштабне вторгнення РФ на території України спричинило низку нових викликів для адвентистських закладів вищої освіти, серед яких є наступні:

Безпека учнів і викладачів — школи і УГІ були змушені призупиняти очне навчання через бойові дії, зокрема під час окупації Бучі. Деякі заклади освіти, що не змогли обладнати бомбосховища, не змогли продовжити освітній процес, або перейшли на дистанційну форму.

Міграція педагогів і студентів — частина персоналу та учнів переїхала за кордон або в інші регіони. Тому перед закладами освіти постав виклик комплектації кадрового складу, а також адаптації впо як з числа працівників, так і учнів до нових умов.

Фінансові труднощі — зменшення кількості учнів, а також складний фінансовий стан сімей призвів до зниження платоспроможності сімей (всі адвентистські школи є приватними, а отже залежать від одпалати за навчання), що спричинило фінансові виклики для закладів освіти, труднощі з оплатою праці, витрати на відновлення інфраструктури.

Адаптація до дистанційного формату — стрімке впровадження онлайн-освіти, іноді в умовах відсутності стабільного інтернету чи електроенергії стало черговим викликом для закладів освіти. Відповіддю на цей виклик є формування відповідної матеріально-технічної бази, що ускладнено в умовах фінансової нестабільності.

Психоемоційна підтримка — необхідність супроводу учнів у стані стресу та невизначеності. Андвентистські заклади освіти стали своєрідними осередками психологічної підтримки учнів та центрами соціальної адаптації для їх сімей.

Висновки. Адвентистська освітня концепція є однією з найбільш цілісних та узгоджених серед протестантських церкво, що поєднує академічну якість із духовним формуванням. В Україні ця модель почала реалізовуватись з моменту здобуття незалежності, сформувавши розгалужену мережу закладів освіти різного рівня. Проте сучасні реалії, спричинені воєнними діями, що викликають соціальну нестабільність, міграцію та фінансові труднощі – висувають перед адвентистською освітою нові виклики. Успішна реакція на ці виклики заснована на здатності Церкви зберігати якість освіти попри зовнішні виклики, забезпечувати безпеку та підтримку учасникам освітнього процесу, а також розвивати інноваційні підходи до дистанційного та інтегрованого навчання.

Список використаних джерел

1. General Conference of Seventh-day Adventists. Philosophy of Adventist Education. Silver Spring, MD: Education Department, 2001. 47 с.
2. Уайт Е. Освіта і виховання / пер. з англ. за ред. О. Федоренка. К.: Джерело життя, 2006. 296 с.
3. Освітня концепція Церкви адвентистів сьомого дня в Україні. Буча: Український гуманітарний інститут, 2015. 24 с.
4. Хмель С. І. Релігійна освіта в Україні: адвентистський досвід. – К.: УГІ, 2018. 96 с.
5. Крутько Л. Історія розвитку адвентистської освіти в Україні (1991–2021) // Вісник Українського гуманітарного інституту. 2021. №3. С. 45–58.
6. Бруханський Р. Освітня діяльність протестантських конфесій в Україні в умовах незалежності // Релігієзнавчі студії. 2017. №2. С. 123–132.
7. Прокопчук С. Адвентистська педагогіка: історія, принципи, виклики сучасності. Буча: УГІ, 2020. 88 с.
8. Український гуманітарний інститут [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ugi.edu.ua – Назва з екрана.
9. Приватна християнська школа «Досвітня зоря» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dawnstar.org.ua – Назва з екрана.
10. Відділ освіти Церкви адвентистів сьомого дня в Україні. Звіт за 2025 рік [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://education.adventist.ua
11. Система освіти Церкви адвентистів сьомого дня під час війни: виклики і стійкість [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://hope.ua – Назва з екрана. Дата звернення: 15.04.2025.

Шумчук Богдан Олександрович
магістрант
спеціальності 031 «Релігієзнавство»

Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Чорноморець Юрій Павлович

Релігійна традиція та жіноча роль в аврамічних віруваннях

Релігійна традиція є важливим елементом культури та суспільного життя. Вона охоплює сукупність вірувань, ритуалів, моральних норм і соціальних практик, які передаються від покоління до покоління. У рамках юдаїзму, християнства та ісламу релігійні традиції відіграють значну роль у формуванні суспільних норм і очікувань, зокрема щодо ролі жінки. Релігійна традиція визначає місце жінки у релігійному та соціальному житті, встановлюючи певні обмеження, але й надаючи можливості для духовного розвитку. На сьогодні ми бачимо зміну певних традиційних уявлень ролі жінки в сакральних практиках та в релігійному житті. Минулі століття і тисячоліття показали певну другорядну роль жінки. Кількість жінок наприклад священнослужителів у 1960 х складала 2,3 % тоді як сьогодні 20,7 % Та в різних релігіях і деномінаціях показник долучення жінки в ритуальні процеси релігії варіюється від 3 до 30% [2, 4]. Дана робота досліджує взаємозв'язок між релігійною традицією та жіночою роллю в цих трьох світових релігіях.

Метою є проаналізувати, як релігійна традиція формує роль жінки в авраамічних релігіях (юдаїзмі, християнстві, ісламі), виявити як історичні, так і сучасні тенденції трансформації цієї ролі, а також з'ясувати, яким чином жінки впливають на розвиток релігійної спільноти в межах традиційних обмежень. Завдання дослідження: 1. Визначити поняття «релігійна традиція» та її ключові елементи, що впливають на соціальну структуру. 2. Проаналізувати роль жінки в юдаїзмі, християнстві, ісламі на основі традиційних текстів та сучасних підходів. 3. Дослідити розуміння жіночої ролі в історичному та сучасному контекстах.

Виклад основного матеріалу. Релігійна традиція є не лише сукупністю вірувань і догм, але й основою для формування суспільних норм та соціальних практик. Вона допомагає зберегти ідентичність релігійних спільнот, слугує орієнтиром для моральної та духовної практики. Релігійна традиція виникає з глибинних духовних потреб людини, її прагнення зрозуміти всесвіт і своє місце в ньому. Вона постійно змінюється під впливом соціокультурних, політичних та економічних факторів, але одночасно зберігає свої основні принципи, що забезпечують зв'язок поколінь [13, 9, 10].

Основними елементами релігійної традиції є священні тексти, які є основою для розуміння віри та практики; ритуали, що встановлюють порядок поклоніння та взаємодії з божественним; етичні настанови, які визначають, як людина повинна жити в гармонії з іншими; а також соціальні практики, що регулюють стосунки між людьми, зокрема між чоловіками та жінками [10, 13].

Релігійна традиція має значний вплив на розуміння ролі жінки у суспільстві. Різні релігії формують різні соціальні ролі для жінок, при цьому певні традиції можуть бути як обмеженням, так і можливістю для їх розвитку в рамках релігійної спільноти. Ці соціальні ролі часто залежать від того, як релігійна традиція тлумачить священні тексти та як вона розвивається в контексті культурних змін [1].

Юдаїзм є однією з найбільш структурованих релігій, що регулює соціальні ролі та обов'язки. Відносини між статями в юдаїзмі базуються на багатовікових текстах, таких як Тора та Талмуд. Жінка в юдаїзмі традиційно займає роль матері, берегині сімейних традицій і духовної наставниці. За допомогою жінок, згідно з релігійною традицією,

продовжується життя на землі, що робить їх важливими фігурами в побудові родини та суспільства [15].

Гроссман, у своїй роботі, підкреслює, що хоча жінки в середньовічному єврейському суспільстві часто обмежувалися приватною сферою, вони мали певні можливості для впливу на релігійне та соціальне життя через свою роль у родині та традиціях. Цікаво, що в ряді ліберальних течій сучасного юдаїзму з'являються можливості для жінок брати більш активну участь у релігійних службах і навіть займати місця у релігійних судах та керівних органах єврейських громад [13, 3].

Під впливом культурних змін роль жінки в юдаїзмі також зазнала змін. Гільман, наприклад, зазначає, що хоча традиційно жінки були обмежені у своєму доступі до священницьких функцій, сучасні течії, такі як реконструктивістський і реформістський юдаїзм, намагаються надати жінкам більше можливостей для релігійного служіння та участі в громадському житті [13].

Християнство має складну і багатовимірну позицію щодо ролі жінки, яка варіюється від однієї конфесії до іншої. В основі християнської традиції лежить ідея служіння і жертовності, де жінка традиційно була представлена як свята, мучениця, мати Ісуса, що підкреслює її значущість в історії спасіння. У той самий час, християнська традиція обмежувала жінок у певних аспектах релігійного служіння, таких як священство. Зокрема, доступ до священницьких посад був заборонений для жінок у католицькій та православній традиціях.

Проте, згідно з дослідженням Скафа, з часів Реформації, а особливо у XX столітті, християнські рухи, такі як протестантський фемінізм, почали сприяти змінам у ставленні до жінок. Багато протестантських церков почали дозволяти жінкам бути священниками, пасторами, проповідниками та виконувати інші релігійні функції [10]. Сучасні дослідження вказують на те, що роль жінки у християнстві продовжує змінюватися, зокрема через зростаючий вплив рухів за рівноправність.

Де Бове підкреслює важливість жіночого служіння в сучасному християнстві, зазначаючи, що жінки сьогодні займають важливі позиції в місіонерській діяльності, благодійності та освіті [12]. Це підтверджує зміни, що відбуваються в християнських традиціях, де жінки не тільки беруть участь у служінні, але й стають лідерами в релігійних громадах.

Іслам, як і інші релігії, має чітко визначену релігійну традицію, що включає суворі норми для поведінки жінок. Однак, незважаючи на це, в ісламі жінки мають визначене місце у суспільстві, і це місце часто пов'язане з їхнім статусом як матерів та вихователь ок. Ісламські священні тексти, такі як Коран, надають жінкам права на освіту, власність та участь у суспільному житті. У той самий час існують обмеження, зокрема в питанні участі жінок у релігійному керівництві, що базуються на традиціях і хадисах.

Аль-Кушейрі зазначає, що іслам визнає рівність чоловіків і жінок перед Богом і надає їм однакові можливості для духовного розвитку [1]. Однак, культурні та політичні особливості різних ісламських країн можуть створювати різні трактування ролі жінки в ісламі. Наприклад, в одних країнах жінки мають більше прав і свобод, у той час як в інших вони стикаються з обмеженнями у своїй активності [3, с.179,180].

Бадран підкреслює, що сучасний ісламський фемінізм є відображенням змін у релігійній традиції, які полягають у боротьбі за права жінок у межах ісламського навчання [11]. З'являються нові ініціативи, які дозволяють жінкам брати більш активну участь у релігійних дискусіях, релігійному навчанні та навіть в управлінні релігійними громадами.

Висновки. Релігійна традиція, визначаючи ролі чоловіків і жінок у релігійному та соціальному житті, відіграє важливу роль у формуванні гендерних норм. У юдаїзмі, ісламі та християнстві релігійні традиції визначають місце жінки у суспільстві, святі текст надають певний захист та права для жінок і регламентують їх роль як значну, в той же час суспільна це релігійна традиція не надає рівності з чоловіками. Зміни, що відбуваються в

цих релігіях, свідчать про постійний розвиток і трансформацію релігійних традицій, які намагаються адаптуватися до нових соціальних реалій.

Попри те, що релігійні традиції містять певні обмеження для жінок, сучасні тенденції свідчать про поступові зміни в бік більшої рівності та активної участі жінок у релігійних громадах. Гендерні аспекти релігійної традиції залишаються предметом дискусій, проте очевидно, що роль жінки в релігії продовжує еволюціонувати в межах релігійних норм та суспільних змін.

Список використаних джерел

1. Аль-Кушейрі І. Кращі жінки на Землі / переклад укр. мовою. 2015. 60 с. Режим доступу: https://cdn.byenah.com/contents/25272/uk_afdl_imra2t_3lee_wgh_AlArd.pdf (дата звернення: 1 квітня 2025).
2. Бенкс А. США спостерігають значне зростання кількості жінок-священнослужителів за два десятиліття [Електронний ресурс] / А. Бенкс // Religion News Service. – 2018. – 9 жовтня. – Режим доступу: https://religionnews.com/2018/10/09/u-s-sees-dramatic-growth-in-clergywomen-over-two-decades/ (дата звернення: 7 квітня 2025).
3. Гроссман А. Благочестиві й грішниці: Жінки у єврейському середньовічному суспільстві / пер. з англ. Єрусалим: Центр єврейських досліджень, 2002. 345 с.
4. Маклеллан Г. Асамблеї Бога висвячують рекордну кількість жінок [Електронний ресурс] / Г. Маклеллан. Christianity Today. 2022. 5 серпня. Режим доступу: https://www.christianitytoday.com/2022/08/assemblies-god-ordain-women-record/ (дата звернення: 7 квітня 2025).
5. Муллокандова С. Ш. Релігійно-етичні засади міжрелігійних шлюбів у сучасному ісламі: дис. ... канд. філос. наук. – Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2016. 210 с. URL: https://eprints.zu.edu.ua/20991/1/dys_Mullokandova.pdf (дата звернення: 3 квітня 2025).
6. Петрушкевич М. Ординація жінок як прояв релігійної емансипації // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Культурологія. 2012. № 9. С. 123–127. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/... (дата звернення: 6 квітня 2025).
7. Проект Кешер Україна. Юдаїзм дискримінує жінок? Не євреям про євреїв. – 2020. URL: https://www.projectkesher.org.ua/news/yudaizm-dyskryminuie-zhinok-ne-ievreiam-pro-ievreiv/ (дата звернення: 3 квітня 2025).
8. Розумна Н. Роль жінок в історії християнства: огляд новітніх англомовних досліджень // Магістеріум. Вип. 77. Релігієзнавчі студії. 2019. С. 70–75
9. Скаф С. Жінки в історії Церкви: соціокультурний аналіз. Київ: Дух і Літера, 2015. 312 с.
10. Ahmed L. Women and Gender in Islam: Historical Roots of a Modern Debate. Cairo: Yale University Press, 1992. 304 p.
11. Badran M. Islamic Feminism: Current Perspectives // Contemporary Islam. 2009. Vol. 3, No. 1. P. 79–94. DOI: 10.1007/s11562-008-0076-3.
12. De Beauvoir F. Christianity and Women's Ministry: History and Modernity. Paris: Presses Universitaires de France, 2013. 270 p.
13. Gilman S. L. The Jewish Woman: Historical and Cultural Perspectives. – New York: Columbia University Press, 1991. 290 p.
14. Graham E. Woman and Christianity: Struggles for Equality. Oxford: Oxford University Press, 2011. 295 p.
15. Rapoport L. Jewish Women in the Contemporary World: Tradition and Transformation. London: Routledge, 2005. 275 p.

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Акопян Артем
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри позашкільної освіти
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Беляєва Карина

Учнівське самоврядування у позашкільній освіті як інструмент розвитку громадянської активності молоді

У сучасних умовах розвитку України важливою складовою є формування свідомого, відповідального громадянина, який здатен активно впливати на суспільні процеси. Одним із ключових механізмів, що сприяють цьому, є учнівське самоврядування, зокрема у закладах позашкільної освіти. Саме тут діти та молодь отримують унікальний досвід управління, прийняття рішень та відповідальності, що є основою для розвитку громадянських компетентностей.

Державні документи, такі як «Концепція розвитку громадянської освіти в Україні», наголошують на важливості формування демократичної громадянської культури та готовності молоді до компетентної участі у житті суспільства [2]. Це підкреслює роль учнівського самоврядування як практичного механізму реалізації громадянської освіти.

Проблематика учнівського самоврядування та його впливу на формування громадянського суспільства є предметом численних наукових досліджень Б.Набоки, Т.Разуменко, О.Ворощук, Т.Прибори, Ю.Шикової, М.Гриньової, В.Ягоднікової, О.Косенчук та інших українських науковців. Зокрема, дослідники підкреслюють значення учнівського самоврядування як інструменту розвитку ініціативи, самостійності та активності молоді.

У контексті позашкільної освіти О.Єгорова та О.Биковська досліджували міжнародний досвід і кращі практики громадянського виховання дітей та молоді. Вони відзначають, що позашкільна освіта є важливим середовищем для формування громадянських компетентностей, оскільки вона надає можливості для практичного застосування демократичних принципів та розвитку соціальної активності учнів [1].

Д.Опарін та О.Шевченко у своїй роботі пропонують модель громадянського виховання учнів у гуртках гуманітарного напряму позашкільної освіти, підкреслюючи, що така діяльність сприяє розвитку громадянської свідомості та активної життєвої позиції молоді [3].

Аналіз попередніх досліджень свідчить про те, що учнівське самоврядування в закладах позашкільної освіти є ефективним засобом формування громадянських компетентностей, розвитку лідерських якостей та підготовки молоді до активної участі в громадянському суспільстві.

Аналіз та узагальнення підходів авторів дозволяє розглядати учнівське самоврядування як демократичну форму організації дитячого колективу, в якій учні беруть активну участь у прийнятті рішень, плануванні, організації та оцінці діяльності закладу. Особливо важливу роль воно відіграє у закладах позашкільної освіти, де середовище є менш формалізованим, а спектр можливостей для самореалізації значно ширший.

Узагальнення підходів О.Биковської, М.Шимановського, К.Голдобіної щодо визначення функцій самоврядування дозволяє визначити основні з них, реалізація яких є важливою з урахуванням специфіки позашкільної освіти, а саме:

- формування соціальних компетентностей (комунікація, взаємодія, вирішення конфліктів);
- виховання відповідальності та ініціативності;

• забезпечення реального впливу дітей на життя закладу;
• підтримка ідей громадянської участі та волонтерства.

Заклади позашкільної освіти – це унікальні майданчики, де діти реалізують власні творчі ініціативи, стають учасниками соціально значущих проєктів, долучаються до культурних та екологічних акцій, створюють волонтерські групи. У таких умовах учнівське самоврядування стає не лише формальним інститутом, а реальною школою демократії та відповідальності.

Важливо зазначити, що саме позашкільна освіта має більш гнучку систему організації навчання і виховання, що дозволяє створювати умови для самостійного прийняття рішень та творчих ініціатив дітей. Учні, беручи участь в управлінні закладом, навчаються не лише співпрацювати, а й вирішувати реальні проблеми, відстоювати свої права та брати відповідальність за результати.

Громадянське суспільство передбачає активну участь громадян у прийнятті рішень на місцевому та державному рівнях. Залучення дітей до системи самоврядування у закладах позашкільної освіти створює базові умови для:

• розвитку демократичної культури;
• формування лідерських та організаційних навичок;
• навчання основам правової свідомості та відповідальності;
• виховання поваги до прав інших та розуміння цінностей толерантності.

Саме у позашкільних закладах завдяки свободі творчості, менш формалізованому підходу та широким можливостям для громадянської активності учні отримують важливий досвід, що сприяє розвитку майбутніх лідерів громади, здатних формувати суспільні ініціативи, залучати інших до соціально важливих проєктів та реалізовувати принципи демократії у повсякденному житті.

Як бачимо, учнівське самоврядування у закладах позашкільної освіти – це ефективний інструмент громадянського виховання, який забезпечує набуття дітьми реального досвіду участі у громадському житті, розвиває навички комунікації, відповідальності, критичного мислення та лідерства. Таким чином, саме учнівське самоврядування у позашкільній освіті виступає основою для формування якісного громадянського суспільства в Україні.

Перспективи подальших досліджень у цій сфері дозволять не лише поглибити розуміння ролі учнівського самоврядування у становленні громадянського суспільства, а й розробити ефективні методичні рекомендації для закладів позашкільної освіти, спрямовані на його вдосконалення та розвиток.

Список використаних джерел

1. Єгорова О. І., Биковська О. В. Позашкільна освіта: міжнародний досвід і кращі практики громадянського виховання дітей і молоді. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. 148 с URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20531/Yehorova%20O.%20L%20By?sequence=1 (дата звернення: 10.03.2025)

2. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/KONTSEPTSIYA-ROZVYTKU-GROMADYANSKOYI-OSVITY-V-UKRAYINI.pdf. (дата звернення: 02.03.2025)

3. Опарін Д.В., Шевченко О. А. Модель громадянського виховання учнів у гуртках гуманітарного напряму позашкільної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2022. № 4 (146). С. 83–92. URL: https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/download/1461/1414 (дата звернення: 05.03.2025)

Бацаєв Даніїл Ярославович
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та сойціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Івженко Інна Борисівна

Технології соціальної роботи з населенням на деокупованих територіях

Після повномасштабного збройного вторгнення Російської Федерації на територію України, частина регіонів опинилася під тимчасовою окупацією. Звільнені території постали перед масштабними викликами: соціальною дезінтеграцією, психологічними травмами, втратою житла, працевлаштування, документів та соціальних зв'язків. У відповідь на це соціальні служби застосовують комплекс сучасних технологій соціальної роботи таких як:

1. Технологія кризового втручання та першої психологічної допомоги. Передбачає надання підтримки у перші години або дні після травматичної події. Спеціалісти використовують інструменти швидкого реагування: мобільні бригади, стабілізаційні бесіди, базові техніки саморегуляції. Цю технологію детально описано у посібниках Червоного Хреста [6] та Міжнародної організації з міграції [7].

2. Технологія кейс-менеджменту. Застосовується у роботі з людьми, які потребують комплексної довготривалої допомоги. Вона передбачає індивідуальний супровід клієнта: оцінку потреб, складання плану допомоги, координацію залучених фахівців. Це дозволяє враховувати індивідуальний контекст людини та ефективно розподіляти ресурси [3].

3. Технологія соціального консультування. Спрямована на інформування населення про доступні послуги, права, механізми компенсацій, алгоритми дій. Консультації проводяться через «єдині вікна», центри підтримки, виїзні прийоми. Активно використовується у громадах відповідно до рекомендацій Мінсоцполітики та Асоціації міст України [1, 4].

4. Технологія соціального супроводу при відновленні документів. Допомагає особам, які втратили посвідчення особи, майнові та інші документи, відновити їх у стислі строки. Вона включає юридичне консультування, підготовку заяв, супровід до органів влади.

5. Технологія соціально-економічної реінтеграції. Охоплює сприяння в працевлаштуванні, професійній орієнтації, участі в програмах перекваліфікації, підтримці малого підприємництва. Також реалізується підтримка у вигляді грошових виплат, житлових субсидій, допомоги в пошуку житла [3, 4].

6. Технологія групової підтримки та громадських ініціатив. Організація груп взаємодопомоги, психоедукаційних груп, арт-терапевтичних майстерень дозволяє людям відновити соціальні зв'язки, зміцнити почуття безпеки та довіри.

Усі ці технології базуються на принципах цілісності, доступності, добровільності, дотримання прав людини. Їх впровадження можливе лише за умов скоординованої співпраці державного, громадського та міжнародного секторів.

Таким чином, сучасні технології соціальної роботи на деокупованих територіях забезпечують не лише оперативну допомогу, а й формують основу для довготривалого

відновлення соціального середовища. Їх ефективне впровадження є запорукою стабілізації та поступової реінтеграції постраждалих громад у повноцінне суспільне життя.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення положень про структурні підрозділи з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій та організації діяльності територіальної громади у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей: Наказ Міністерства соціальної політики України від 31.07.2023 № 263-Н. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/v0263739-23 (дата звернення: 28.03.2025)
2. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій5 методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко… Царенко Л. Г.; за ред. З. Г. Кісарчук. – К. : ТОВ “Видавництво “Логос”. – 207 с.
3. Соціальні послуги в Україні: аналітичний звіт / Лабораторія законодавчих ініціатив. Київ, 2024. 60 с. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/09/ali_study_socialservices.pdf (дата звернення: 28.03.2025).
4. Рекомендації громадам щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану / Асоціація міст України. URL: https://auc.org.ua/novyna/rekomendaciyi-gromadam-shchodo-organizaciyi-nadannya-socialnyh-poslug-v-umovah-voyennogo (дата звернення: 28.03.2025).
5. Психосоціальна підтримка як складова державно-суспільної взаємодії в умовах воєнного стану / А. Данко // Український педагогічний журнал. 2024. № 1. С. 45–52. URL: https://pi.iod.gov.ua/images/pdf/2023_2/8.pdf (дата звернення: 28.03.2025).
6. Перша психологічна допомога: посібник для членів загону швидкого реагування Товариства Червоного Хреста України. Київ, 2017. 64 с. URL: https://redcross.org.ua/response-to-war-in-ukraine/ (дата звернення: 28.03.2025).
7. Психосоціальна підтримка населення, що постраждало внаслідок конфлікту в Україні: посібник. Київ: Представництво Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні, 2020. 68 с. URL: https://czechia.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1681/files/inline-files/web-iom-mhpss-manual-ua_0.pdf (дата звернення: 28.03.2025).
8. Методичні рекомендації щодо надання комплексних соціальних послуг постраждалим від вибухонебезпечних предметів на деокупованих територіях України / ГО «Луганський обласний правозахисний центр «Альтернатива». 2023. URL: https://lhsi.org.ua/doc/Методологічні%20рекомендації%20щодо%20надання%20комплексних%20соціальних%20послуг%20постраждалим.pdf (дата звернення: 28.03.2025).

Біла Олександра
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність « Соціологія»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціології та публічних комунікацій
Факультет соціології та соціальної політики
Український державнийуніверситет імені Михайла Драгоманова
Черній Людмила Віталіївна

Руйнування суспільних стереотипів ролі батька у вихованні та житті дитини: суспільне сприйняття

Сучасне українське суспільство переживає період глибоких трансформацій, які торкаються всіх сфер життя, включно з інститутом сім'ї та розподілом ролей у ній. Традиційні уявлення про функції чоловіка та жінки поступово переглядаються, і однією з ключових змін стає переосмислення ролі батька у вихованні дітей. Це питання набуває особливої актуальності сьогодні, в умовах повномасштабної війни, яка по-новому висвітлила важливість сімейних зв'язків та відповідального батьківства, а також з огляду на загальносвітові тенденції до побудови більш егалітарних стосунків.

Протягом тривалого часу в українській культурі домінував стереотип батька як основного "годувальника" сім'ї, відповідального за матеріальне забезпечення, але часто емоційно відстороненого та мало залученого до щоденного догляду за дитиною та її виховання. Його роль зводилася переважно до фінансової підтримки та дисциплінарних функцій. Однак ці стереотипи, що дісталися нам у спадок від минулих епох, все частіше вступають у суперечність із реаліями сучасного життя та потребами як дітей, так і самих чоловіків.

Уявлення про батька як про фігуру, дещо дистанційовану від процесу виховання, має глибоке історичне та культурне коріння. Патріархальна модель сім'ї, що панувала століттями, чітко розділяла сфери відповідальності: чоловік – зовнішній світ, робота, забезпечення; жінка – дім, діти, побут. Ця модель підкріплювалася соціальними нормами, економічними умовами та релігійними уявленнями. У радянський період, незважаючи на декларовану рівність, фактичний розподіл ролей у сім'ї часто залишався традиційним, а образ "суворого, але справедливого" батька лише зміцнювався. Такий підхід обмежував можливості чоловіків для повноцінного емоційного контакту з дітьми та формував уявлення про виховання як про переважно "жіночу" справу.

Сьогодні ми спостерігаємо поступовий, хоч і нерівномірний, відхід від цих застарілих уявлень. Цьому сприяє низка чинників. По-перше, соціально-економічні зміни: зростання рівня освіти та економічної активності жінок, поширення моделі сім'ї з двома працюючими батьками, а також економічні кризи призводять до необхідності більш гнучкого розподілу сімейних обов'язків. По-друге, інформаційний вплив: глобалізація, відкритість кордонів та поширення інтернету знайомлять українців з іншими моделями сімейних стосунків, зокрема із західним образом "залученого батька". Медіа все частіше показують чоловіків у нетрадиційних для них ролях. По-третє, важливим кроком стало ухвалення Закону України № 1401-IX від 15 квітня 2021 року [1], який розширив можливості для батьків-чоловіків, запровадивши, зокрема, окрему 14-денну відпустку при народженні дитини та закріпивши рівне право на трирічну відпустку по догляду. Хоча офіційна статистика свідчить, що останньою можливістю користується все ще дуже малий відсоток чоловіків (орієнтовно 3-5%) [4], сам факт існування таких норм є символічним кроком. Нарешті, повномасштабна війна спричинила кардинальні зміни, змусивши багатьох чоловіків в тилу чи за кордоном брати на себе більшу частину доглядових функцій, що також може сприяти переоцінці батьківської ролі.

Результатом дії цих чинників стає поступова поява та поширення нових моделей батьківства, де чоловік активно залучений у всі аспекти життя дитини. Сучасний "залучений батько" не лише грає з дитиною, а й бере участь у годуванні, купанні, відвідує батьківські збори, прагне встановити глибокий емоційний зв'язок. Дослідження UNFPA ще до повномасштабного вторгнення показували, що значна частина українських батьків (близько 75%) хотіли б проводити більше часу зі своїми дітьми [4]. Збільшується, хоч і повільно, кількість батьків, які офіційно беруть відпустку по догляду за дитиною.

Ставлення українського суспільства до трансформації ролі батька є неоднозначним. З одного боку, на рівні декларацій більшість громадян підтримує ідею рівної участі батьків у вихованні. Соціологічні опитування групи "Рейтинг" (березень 2023) фіксують, що 72% українців погоджуються з тим, що батько має брати таку ж участь у вихованні, як і мати, а серед молоді 18-35 років цей показник сягає 85% [2]. Однак питання відпустки по догляду за дитиною для чоловіків викликає дискусії. Поряд із підтримкою, існують і упередження про те, що це "не чоловіча справа" або зашкодить кар'єрі. Хоча близько 65-70% населення теоретично схвалюють право чоловіка на таку відпустку [2, 3], реальна суспільна підтримка може бути нижчою. Дослідження Інституту соціології НАН України показують, що роль батька як основного "годувальника" все ще залишається ключовою в уявленнях близько 45% респондентів [5]. Повній трансформації заважають також нерівність в оплаті праці, брак інфраструктури та недостатня підтримка з боку роботодавців.

Аналіз показує, що в сучасному українському суспільстві відбувається поступовий, але невпинний процес руйнування традиційних стереотипів щодо ролі батька. Законодавчі зміни, соціально-економічні чинники та інформаційний вплив сприяють формуванню нової моделі "залученого батьківства". Більшість українців, особливо молоде покоління, декларують підтримку рівної участі батьків у вихованні дітей, що підтверджується даними соціологічних опитувань, де понад 70% висловлюються за рівний розподіл обов'язків [2]. Однак цей процес є складним і суперечливим. Суспільне сприйняття змін відстає від декларацій: зберігаються упередження щодо чоловіків у "декретній" відпустці, а роль "годувальника" для багатьох все ще залишається пріоритетною для батька [5]. Реальна залученість батьків у догляд за дітьми зростає, але повільніше, ніж рівень усвідомлення її важливості. Подальше утвердження нової, більш егалітарної та відповідальної моделі батьківства має величезне значення для гармонійного розвитку дітей, зміцнення сім'ї та побудови справедливого суспільства в Україні. Це потребує не лише зміни суспільної свідомості, а й цілеспрямованої державної політики, підтримки з боку роботодавців та створення сприятливого соціального середовища для татусів, які прагнуть бути по-справжньому залученими у життя своїх дітей, особливо в непростий період повоєнного відновлення країни.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька на догляд за дитиною : Закон України від 15.04.2021 № 1401-IX.

2. Щодо гендерних ролей та святкування 8 березня : Прес-реліз. Соціологічна група "Рейтинг". Березень 2023.

3. Сприйняття гендерних ролей українцями. Київський міжнародний інститут соціології. 07 березня 2023.

4. Дослідження Фонду Народонаселення ООН в Україні (UNFPA) щодо батьківства та гендерної рівності в Україні (звіт «Сучасний тато: все тільки починається?», 2020.).

5. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін / за ред. В. Ворони, М. Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2022. Вип. 9 (23).

Білоус Вадим Васильович
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державнийуніверситет імені Михайла Драгоманова
Неїжпапа Людмила Станіславівна

Резильєнтність студентської молоді: сутність, чинники та шляхи формування

Сучасний світ висуває перед студентською молоддю численні виклики, що зумовлюють необхідність розвитку адаптивних механізмів подолання стресу, труднощів та змін. У цьому контексті особливого значення набуває поняття резильєнтності, що відображає здатність особистості зберігати психоемоційний баланс, успішно долати кризи та адаптуватися до нових умов.

Резильєнтність визначається як комплексна особистісна характеристика, що поєднує внутрішні ресурси особистості (емоційну стійкість, когнітивну гнучкість, саморегуляцію) та зовнішні фактори (підтримка соціального середовища, сприятливі умови навчання та життєдіяльності) [3]. Вона забезпечує ефективне подолання стресових ситуацій, сприяє збереженню психічного здоров'я та підвищенню рівня життєстійкості.

Факторами, що впливають на рівень резильєнтності студентської молоді, є:

- Індивідуально-психологічні особливості: самооцінка, рівень емоційного інтелекту, стратегія подолання труднощів.
- Соціальне середовище: підтримка сім’ї, друзів, викладачів, участь у соціальних спільнотах.
- Освітнє середовище: якість освітнього процесу, доступність психологічної підтримки, наявність програм з розвитку стресостійкості
- Життєвий досвід та подолання кризових ситуацій: попередній досвід подолання труднощів, рівень адаптації до змін [2].

В умовах воєнного стану розвиток резильєнтності набуває особливого значення, оскільки не лише сприяє психологічному благополуччю молоді, а й відіграє важливу роль у відновленні суспільства після завершення конфлікту. Це процес, що включає не лише підвищення рівня емоційної компетентності студентів, а й формування важливих особистісних якостей, таких як усвідомленість, віра у власні сили та здатність до самоконтролю. Самосвідомість допомагає краще розуміти свої можливості та адаптуватися до нових обставин, самоефективність підвищує впевненість у собі, а саморегуляція дозволяє керувати емоціями та поведінкою у складних ситуаціях. Розвиток цих навичок відбувається через самоосвіту, участь у тренінгах, а також підтримку позитивного образу себе, що сприяє особистісному зростанню та психологічній стійкості [1].

Формування резильєнтності студентської молоді можливе через впровадження спеціальних освітніх програм та психологічних практик, спрямованих на розвиток стресостійкості, адаптивних механізмів поведінки та соціальних навичок. До ефективних стратегій підвищення резильєнтності належать:

- Навчання методам саморегуляції та управління емоціями. Розвиток технік усвідомленості, медитації, дихальних практик та релаксації сприяє ефективному контролю емоційного стану та стресових реакцій.

- Розвиток навичок критичного мислення та конструктивного вирішення проблем. Вміння аналізувати ситуації, прогнозувати наслідки та ухвалювати виважені рішення допомагає студентам краще адаптуватися до життєвих викликів.
- Створення сприятливого освітнього середовища. Забезпечення комфортних умов навчання, підтримка викладачів, розвиток культури взаємодопомоги та емпатії сприяють підвищенню психоемоційної стійкості студентів.
- Впровадження програм ментального здоров'я та психологічного консультування. Доступність професійної психологічної підтримки, групові тренінги та індивідуальні консультації допомагають студентам розвивати адаптивні стратегії поведінки.
- Формування навичок соціальної взаємодії. Участь у волонтерських програмах, соціальних проєктах та студентських об'єднаннях сприяє розвитку почуття відповідальності, командної роботи та підтримки одне одного.
- Збалансований спосіб життя. Регулярні фізичні навантаження, правильне харчування та режим сну є важливими компонентами для підтримки психологічного здоров'я та енергійності.

Отже, резильєнтність є важливою умовою ефективної адаптації студентської молоді до викликів сучасного суспільства. Її розвиток сприяє збереженню психічного здоров'я, підвищенню навчальної та соціальної ефективності, а також формуванню активної життєвої позиції молодої людини. Враховуючи важливість цієї проблеми, необхідно розробляти та впроваджувати комплексні заходи, що сприятимуть формуванню резильєнтності як важливої компетенції майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Буровицька А. І. Особливості резильєнтності студентів під час навчання в умовах воєнного часу. *Наукові записки. Серія: Психологія*, 2024. (2), С. 17-23.
2. Коновалова О. В., Бикова С. В. Формування резильєнтності у студентської молоді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2023. (3), 13-17.
3. Чиханцова О.А. Розвиток резильєнтності особистості в ситуаціях невизначеності. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія.* 2023. Том 34 (73) № 1. С. 35-40

Бондаренко Юрій
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Мирошніченко Наталія Олександрівна

Теоретичні підходи до організації фандрейзинової діяльності та професійні якості фахівців благодійних фондів, що працюють на деокупованих територіях

Фандрейзинг — важлива складова діяльності благодійних фондів, яка спрямована на залучення ресурсів для підтримки соціальних ініціатив. Він має кілька форм, від традиційного збору коштів через меценатів до сучасних методів, таких як краудфандинг та корпоративні партнери. В умовах деокупованих територій України роль фандрейзингу стає

особливо актуальною, оскільки ці території потребують значної допомоги для відновлення соціальної інфраструктури. Однак організація фандрейзингових кампаній у таких умовах потребує специфічних підходів та професійних якостей фахівців, що працюють в благодійних фондах**.**

1. Теоретичні підходи до фандрейзингу в контексті благодійних фондів.

Фандрейзинг є важливою складовою роботи благодійних організацій, і для успіху цих кампаній необхідно використовувати різні теоретичні підходи. Ось основні концепції, на яких ґрунтується фандрейзинг у соціальних організаціях: теорія соціального підприємництва, теорія взаємодії з донорами та стратегії сталого розвитку організацій. Зокрема, соціальне підприємництво передбачає використання бізнес-моделей для вирішення соціальних проблем, в тому числі для залучення коштів через платні послуги чи комерціалізацію соціальних продуктів [1, с. 45].

Теорія взаємодії з донорами фокусується на створенні довготривалих і взаємовигідних відносин із донорським середовищем. Це є особливо важливим для благодійних організацій на деокупованих територіях, де необхідно заручитися підтримкою не лише місцевих підприємств, а й міжнародних партнерів [2, с. 52]. Стратегії сталого розвитку спрямовані на створення таких моделей роботи, які б дозволяли організаціям самостійно функціонувати і не залежати від одноразових благодійних внесків [3, с. 63].

2. Особливості фандрейзингової діяльності на деокупованих територіях.

Деокуповані території України після тривалого періоду окупації потребують значного відновлення, зокрема у соціальній сфері. Це включає відновлення інфраструктури, підтримку постраждалих від війни осіб, а також зміцнення соціальних зв’язків між людьми. Фандрейзингові кампанії в таких умовах повинні бути адаптовані до специфіки місцевості. Врахування місцевих потреб, вивчення ситуації на місцях і тісна співпраця з місцевими громадами стають важливими складовими успішних кампаній [4, с. 74]. Психоемоційний стан населення на цих територіях також потребує уваги, адже часто люди пережили значні травми і потребують не лише матеріальної допомоги, а й психологічної підтримки [5, с. 83].

3. Професійні якості фахівців благодійних фондів, що працюють на деокупованих територіях.

Фахівці благодійних фондів, які працюють в умовах деокупованих територій, повинні мати низку важливих професійних якостей. Це, зокрема, здатність до швидкої адаптації в складних умовах, емоційний інтелект, здатність до комунікації з різними соціальними групами, а також розуміння місцевих реалій і специфіки їхнього розвитку. Вміння працювати в умовах стресу та з потенційними донорами є невід’ємною складовою ефективної роботи таких фахівців [6, с. 91]. Вони також повинні володіти здатністю до стратегічного планування та реалізації фандрейзингових кампаній, що відповідають специфічним потребам постконфліктних територій.

4. Виклики та перспективи фандрейзингу на деокупованих територіях.

Основним викликом для фандрейзингової діяльності на деокупованих територіях є недостатня довіра до благодійних організацій через попередній досвід військового конфлікту та змінені соціальні умови. Однак є й великі можливості для розвитку, зокрема залучення міжнародних донорів, пошук нових партнерів і розширення сфери використання краудфандингових платформ. Перспективи фандрейзингу в таких умовах передбачають удосконалення механізмів звітності та прозорості, що дозволяє підвищити довіру до благодійних фондів і їх проектів [7, с. 99].

5. Висновки.

Теоретичні підходи до організації фандрейзингової діяльності, адаптовані до специфіки деокупованих територій, є основою для ефективного розвитку благодійних проектів. Професійні якості фахівців, які працюють у цих умовах, є важливим фактором у досягненні успіху фандрейзингових кампаній. Надалі необхідно зосередити увагу на вдосконаленні методів фандрейзингу та розвитку компетенцій соціальних працівників, що

працюють у постконфліктних зонах, для максимізації позитивного впливу на розвиток таких територій.

Список використаних джерел

1. Бочкарева Н. В. Соціальний фандрейзинг: концептуальні підходи та практичні аспекти // Журнал соціальної роботи. – 2020. – № 3. – С. 45–56.
2. Семенова Л. І. Організація фандрейзингових кампаній для благодійних організацій: міжнародний досвід і перспективи для України // Соціальні інновації. – 2019. – № 2. – С. 52–63.
3. Хмельницька О. Ю. Вплив професійних якостей фахівців на ефективність роботи благодійних фондів у кризових умовах // Вісник соціальної політики. – 2021. – № 4. – С. 88–95.
4. Жукова Т. С. Соціальний фандрейзинг в умовах постконфліктного відновлення: підходи та стратегії // Український соціологічний журнал. – 2022. – № 5. – С. 74–83.
5. Андрієва І. В. Психологічні аспекти фандрейзингової діяльності в умовах кризових ситуацій // Психологія соціальної роботи. – 2021. – № 1. – С. 83–90.
6. Кириленко М. В. Професійні якості соціальних працівників на деокупованих територіях // Соціальна педагогіка і практики. – 2020. – № 7. – С. 91–99.
7. Матвєєва Л. П. Трансформація фандрейзингових стратегій у постконфліктних умовах: досвід України // Політика і суспільство. – 2022. – № 6. – С. 99–104.

Вайнола Роман Володимирович
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
та інноваційної педагогіки
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
заступник декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків
Педагогічний Факультет
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Матвієнко Олена Валеріївна

Аксіологічні засади сімейного виховання молоді

Значні зміни у сучасній державній сімейній політиці, зростання кількості вразливих сімей внаслідок війни породжують ситуацію кризи інституту сім'ї. Сім'я є одним з основних, а в багатьох випадках – безперечно основним чинником формування особистості і долі людини. Сім'я є тим первинним суспільним осередком, який має особливе значення в житті кожної людини: забезпечує її захист і соціалізацію, формує моральні основи, емоційний світ, громадянську свідомість та самосвідомість. Однак, незважаючи на умови воєнного часу та напружену соціально-економічну обстановку, у більшості українців саме сім'я та родина залишається на першому місці в ієрархії життєвих потреб людини. Особливо актуальним є процес усвідомлення сімейних цінностей в студентському віці, коли молоді люди дистанціюються від батьків і готуються до створення власної сім'ї. Важливо, щоб заклад вищої освіти створив сприятливі умови для розвитку сімейних цінностей найбільш свідомої, інтелектуально зрілої частини української молоді.

В умовах сучасного розвитку українського суспільства та кризи воєнного часу сім'я, як потужне джерело соціального, економічного, культурного, морального та духовного оновлення суспільства і конкретної особистості стає чи не єдиною ланкою, здатною витримати психологічні, економічні, соціальні перевантаження, забезпечуючи при цьому

психологічну та духовну підтримку людини. Саме тому актуалізується завдання формування та зміцнення традиційних сімейних цінностей у вихованні майбутніх громадян України.

Ми усвідомлюємо, що від економічної спроможності та внутрішньої духовної стабільності сім'ї залежить чітке функціонування економічних, господарських механізмів, отже – стабільність суспільства в цілому. Міцна економічно, фізично і морально сім'я з достатнім коефіцієнтом відтворення є запорукою існування української держави [4, с.6].

Сім'ю традиційно визначають як найперший та найважливіший чинник соціалізації дитини, вона виступає як своєрідна модель суспільства, відповідно, від неї залежить майбутнє суспільства та країни[2]. Сім'я є джерелом і основною ланкою передачі дитині соціально-історичного досвіду та ціннісного ставлення до явищ і подій суспільного життя.

Стабільність сім'ї значною мірою зумовлена сімейними традиціями – родинними святами (народного та релігійного календаря, пам'ятними сімейними датами й днями народження членів сім'ї, традиціями вшанування членів роду), звичаєвими моделями поведінки та спілкування (незаперечною повагою й авторитетом старших членів сім'ї, турботою про менших і більш слабких, підтримкою родинних стосунків, захистом членів сім'ї та роду), колективним веденням спільного господарства й відповідального виконання соціальних ролей матері, батька, чоловіка, дружини, дітей, брата, сестри тощо [1].

Усі соціально-економічні, культурні процеси позитивні та негативні, що відбуваються в суспільстві, впливають на функціонування сім'ї, яка є осередком суспільства. На сім'ю і її моральне становище безпосередньо впливають фактори навколишнього соціального середовища: соціально-економічні процеси виробничих, трудових колективів, повсякденне життя. Отже у сім'ї відображаються і переплітаються найрізноманітніші суспільні відносини: економічні, соціальні, політичні, правові, духовно-ідеологічні, психологічні, моральні, естетичні [5].

Найважливіша соціальна функція сім'ї – виховання підростаючого покоління. Сім'я в сучасному суспільстві розглядається як інститут первинної соціалізації дитини. Батьківство має соціокультурну природу і характеризується системою зазначених культурою і суспільством норм та правил, що регулюють розподіл між батьками функцій догляду за дітьми та їх виховання в сім'ї; визначають зміст ролей, моделей рольової поведінки. Батьки несуть відповідальність перед суспільством за організацію системи умов, що відповідають віковим особливостям дитини на кожному ступені онтогенезу і забезпечують оптимальні можливості її особистісного та розумового розвитку [3, с.25].

Сім'я виховує смаки, потреби, схильності молодого покоління. Від сім'ї, насамперед залежить, наскільки молода людина зуміє залишитися сама собою, протистояти незрозумілій і руйнівній моді та ін. У сім'ї закладаються звички, навики, формуються традиції, моральні відношення між старшими і молодшими, милосердя або байдужість, тепла доброта або холодна користь. У сім'ї формується ставлення дитини до самої себе і до навколишніх: у ній відбувається первина соціалізація, закладаються основні цінності. Якщо людина спирається на норми, цінності і думки членів своєї сім'ї, то вона виступає як референтна (значуща) група, з якою він співвідносить себе як з еталоном. Сім'я в даному випадку є джерелом соціальних установок і ціннісних орієнтації суб'єкта [4, с.54].

Таким чином, аналіз функцій сім'ї дозволив нам визначити, що функція первинної соціалізації полягає насамперед у їх ознайомленні через спосіб життя сім'ї і поведінку батьків з культурою, традиціями й сімейними цінностями суспільства, моделями поведінки, з соціальними ролями та особливостями різних соціальних позицій та прилученням до них.

Визначення аксіологічних засад сімейного виховання потребувало звернення до поняття «аксіологія» як вчення про форми і способи ціннісного проєктування людиною своїх життєвих устремлінь в майбутнє, вибору орієнтирів для наявного життя й оцінки минулого. Обґрунтовано, що аксіологічний підхід базується на розумінні сім'ї – як індивідуальної, неповторної цінності, яка інтенсивно взаємодіє із навколишнім середовищем. Аксіологічний підхід в майбутньому забезпечить гуманізацію сімейного

виховання, адже він направлений на всесторонній розвиток особистості та її індивідуальних потреб і інтересів. Підсумовано, що аксіологічний підхід має на меті філософсько-педагогічну стратегію, яка забезпечить модернізацію сучасної соціально-виховної роботи з орієнтацією на європейські цінності, вимоги сучасного розвиненого суспільства; засвоєння молодим поколінням провідних суспільних цінностей, що забезпечить адекватно поводити себе в динамічно інтегруючому суспільстві; забезпечить формування принципів та етичних правил поведінки.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І.Д.Звєрєвої. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
2. Зазимко О. Формування життєвих цінностей у юнацькому віці: психологічні особливості / Актуальні проблеми психології : вісник КНТЕУ. Київ: КНТЕУ, 2012. С. 89-104.
3. Павицька К.М. Теоретичні засади виховання у старшокласників цінностей сімейного життя / Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2013 рік. Івано-Франківськ: НАІР, 2014. Вип. 4. С.116-119.
4. Постовий В. Г. Сучасна сім’я та її педагогіка. К.: Освіта, 1994. 64 с.

Волинець Дмитро Віталійович
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Костюшко Ганна Олексіївна

Сутність інноваційної соціальної роботи в сучасних умовах

Інноваційна діяльність педагогічних працівників в Україні передбачена Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», Державною програмою прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку. Інновації в освіті є закономірним явищем, динамічним за характером і розвивальним за результатами, «…їх запровадження дозволяє вирішити суперечності між традиційною системою і потребами в якісно новій освіті» [5]. Так, вимоги до сучасних освітніх установ були сформульовані в Законі України «Про освіту» та конкретизовані в національній доктрині освіти, де виділено одне з головних завдань – стимулювання та розвиток інноваційних процесів [6].

Принципово нові ідеї і положення соціально-педагогічної роботи вимагають переорієнтації змісту та форм роботи на пошук та розробку інноваційних шляхів розвитку всіх ланок і складових системи, формування в освітньому середовищі та середовищі соціальної роботи справді нового педагогічного мислення на всіх рівнях діяльності.

Соціальні кризи воєнної доби, трансформації в економічному, політичному житті українського суспільства докорінно змінили орієнтації в галузі освіти та соціальної роботи.

Розв'язання цих актуальних проблем можливе лише на основі впровадження новітніх педагогічних технологій, які б давали можливість для розвитку особистості.

Дослідження технологій соціально-педагогічної роботи розглядались у працях А. Капської, Р. Вайноли, Л. Завацької, Г. Костюшко та ін. Проблеми інноваційності в соціальній роботі аналізуються в дослідженнях: О. Дубасенюк, І. Савельчук, І. Ясточкіною та ін.

Поняття «інновація» з'явилось у дослідженнях етнічних культур в XIX столітті. Його сутність полягала у запозиченні однією культурою елементів іншої. Термін «інновація» як економічну категорію увів у науковий обіг у 1911 році австрійський (пізніше – американський) вчений Алоіз Шумпетер. Саме він вперше змалював інноваційний процес, дав визначення інноваціям і виокремив чинники інноваційного розвитку [3].

Педагогічна інноватика − це сфера науки, яка вивчає процеси розвитку навчальних закладів, що пов'язані зі створенням нової практики освіти. Розвиток педагогічної інноватики в Україні пов'язаний, насамперед, із масовим громадсько-педагогічним рухом, із виникненням протиріччя між потребою у швидкому розвитку освітньо-виховних закладів і невмінням педагогів її реалізувати. У зв'язку з цим загострюється потреба у новому знанні, в осмисленні нових понять «новація» «нововведення», «інновація», «інноваційний процес» та ін., а також актуалізується проблема формування теоретичної та практичної готовності педагогічних працівників до інноваційної діяльності.

У сучасній психолого-педагогічній літературі прийнято розрізняти три блоки (розділи) у структурі інноваційних процесів.

Перший блок − блок створення нового в педагогіці. Все це вивчає педагогічна неологія, в якій систематизуються, узагальнюються та розвиваються наукові, експериментальні й дослідні дані про процес науково-педагогічної творчості, його особливості, головні результати.

Другий блок − блок сприйняття, освоєння й оцінки нового. Готовність педагогічного співтовариства до сприйняття й оцінки нового вивчає педагогічна аксіологія.

Третій блок − блок використання та застосування нового, тобто розробка рекомендацій. У даному розділі вивчаються закономірності та різновиди впровадження, використання і застосування нового. Ці явища вивчає педагогічна праксеологія [1,2,3].

Поняття «соціальна інновація» визначають як «свідомо організоване нововведення або нове явище в практиці соціальної роботи, що формується на певному етапі розвитку суспільства відповідно до соціальних умов, що змінюються, і що має за мету ефективні позитивні перетворення в соціальній сфері» [4, с.178].

Для класифікації соціальних інновацій науковці використовують різні підходи за рівнем і обсягом нововведень: інновації глобального характеру, регіональні та локальні [8, с.246].

Джерелами соціальних інновацій можуть бути: зміни зовнішнього середовища, соціальні проблеми, що регулярно виникають і які неможливо ефективно вирішити за допомогою традиційних (усталених) методів, а також зміни потреб суспільства і його членів [4].

Під інноваційними технологіями соціальної роботи розуміється якісно нова сукупність форм, методів і засобів навчання, виховання й управління, яка приносить суттєві зміни у результат процесу надання соціальних послуг. Важливою особливістю технологій соціально-педагогічної роботи є забезпечення цілісного педагогічного впливу, зорієнтованого не на окремі якості особистості, а на структуру особистості в цілому.

Наявність тих або інших соціальних проблем дає поштовх до розробки, створення та впровадження нових технологій соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю. Для соціальної роботи найважливішою характеристикою інновацій є їх соціальні наслідки. Реалізація інновації може вважатися успішною за умови, що результат корисний для цільової групи – отримувачів соціальних послуг [8, с.246].

Список використаних джерел

1. Гладуш В. А. Інноваційна діяльність у сфері спеціальної освіти: тренди, виклики, успіхи. Інноваційна педагогічна діяльність як чинник формування життєтворчої компетентності здобувача освіти: моногр. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. С. 75-77.
2. Дубасенюк О. А. Інновації в сучасній освіті. Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12-28.
3. Мармаза О. І. Інноваційний менеджмент / О. І. Мармаза. Х.: ТОВ «Планета-принт», 2016. 197 с. Режим посилання: https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f7d63a51-3c34-4d74-bcf5-689ce08178e2/content
4. Овод Ю. Інноваційні технології у соціальній роботі. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Педагогічні науки». 2016. № 3. С. 175−184.
5. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні. Закон України. Режим посилання: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text
6. Про освіту. Закон України. Режим посилання: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
7. Цюняк О. П., Довбенко С. Ю. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник : Авториупорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с. Режим посилання: http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7961/1/%D0%A6%D1%8E%D0%BD%D1%8F%D0%BA%20%D0%9E.%D0%9F.%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%202019.pdf
8. Ясточкіна І. А. (2021). Інноваційні соціальні технології у роботі з дітьми та молоддю. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота», (2(49), 245–248.

Горбатюк Богдан Станіславович
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Голубенко Тетяна Олександрівна

Сучасний стан репродуктивного здоров’я української молоді

Одним із безперечно актуальних питань сьогоденних реалій є питання проблематики формування репродуктивного здоров’я у молодих сім’ях. Проблема здоров’я молоді є однією з найпоширеніших у кожній країні світу.

Репродуктивне здоров’я молодої сім’ї - це багатофункціональна, комплексна система, що охоплює ледь не всі сфері людської життєдіяльності. Це ціла концепція, що охоплює фізичні, психологічні, соціальні чинники здоров’я. Хороший стан репродуктивного здоров’я молодої сім’ї - це цінний ресурс для держави, адже, перш за все, це можливість хорошого відтворення наступних поколінь.

Проблема репродуктивного здоров’я молодої сім’ї - це величезна проблема держави, адже неспроможність чи небажання молоді через несприятливі умови мати дітей веде до критичних показників народжуваності, а це в свою чергу катастрофічно впливає на відтворення наступних поколінь.

Репродуктивне здоров’я - це фізичне, психологічне, соціальне благополуччя, яке виражається в безпечному та позитивному досвіді в сексуальному житті, відсутності венеричних захворювань, а також в можливості до відтворення [1].

У всьому світі в системі охорони здоров’я вагомим компонентом є збереження, покращення та контроль за репродуктивним здоров’ям людей на різних етапах їхнього життя - від підлітків до дорослих людей.

Основними чинниками, що відповідають за здорову репродуктивну систему людей, є:

1. Благополуччя у статтевому житті, а тобто відсутність сексуальних розладів та труднощів, задоволення в сексуальних стосунках. Також не варто забувати про сексуальну сумісність партнерів, адже схожість темпераментів, бажання, поєднання за принципами сумісності (коли хороші та довготривалі союзи можливі лише за умови схожості двох партнерів та їхнього бачення в цьому союзі)
2. Ведення здорового способу життя. Це базове поняття, яке з одного боку так часто обговорюють в загальній масовості, а з іншого боку кожна третя людина ігнорує, адже вважає себе й так здоровою. Більша частина молодих людей навіть не задумується про стан власного здоров’я, про спосіб свого харчування, про фізичну активність та про наявність звичок, що це здоров’я погіршують. Як вже було визначено, репродуктивне здоров’я та здоровий спосіб життя -це поняття, що є нерозривними. Одне елементарно не існує без іншого. Саме тому, якщо людина в майбутньому хоче мати здорових дітей, довше жити, красивіше виглядати, витрачати менше коштів на постійне лікування різних набутих захворювань - то думати варто починати із самих молодих літ [1].

У всьому світі в системі охорони здоров’я вагомим компонентом є збереження, покращення та контроль за репродуктивним здоров’ям людей на різних етапах їхнього життя - від підлітків до дорослих людей.

Основними чинниками, що відповідають за здорову репродуктивну систему людей, є: благополуччя у статевому житті, ведення здорового способу життя, відсутність шкідливих звичок, психологічне здоров’я.

За сучасними уявленнями здоров'я розглядають не як суто медичну, а як комплексну проблему, складний феномен глобального значення. Здоров'я людини тільки на 10% залежить від рівня медицини, на 20% – від стану екології, ще на 20% – від спадковості і на 50% – від способу життя.

Покращення здоров'я пов'язане, перш за все, зі свідомою, розумною роботою самої людини з укріплення, відновлення і розвитку життєвих ресурсів організму [2]. Першим важливим кроком для цього є формування мотивації молоді до збереження власного здоров'я, виховання почуття відповідальності за власне здоров'я. Потрібно допомогти усвідомити учням і молоді, що ніякі ліки не здатні зробити людину здоровою. Активний фізичний розвиток, рухова активність, раціональне харчування, духовний розвиток у поєднанні зі сприятливим соціальним середовищем є передумовою та основою здоров'я.

Другим кроком має стати поширення знань щодо формування здорового способу життя в молодіжному середовищі. Це потрібно робити, перш за все, за рахунок переорієнтації системи пропаганди із вивчення впливу негативних факторів поведінки на показ переваг, які забезпечує здоровий спосіб життя.

Третім кроком має стати засвоєння цих знань і необхідних навичок, що уможливить свідоме ставлення молоді до власного здоров'я та до здоров'я людей із соціального оточення.

Профілактика негативних явищ серед молоді, формування здорового способу життя є надзвичайно важливою роботою. Ця робота не може бути виконана за один, два чи більше разів. Це має бути постійна робота, підтримувана на державному рівні. Завдання держави – створити умови для позитивного свідомого вибору засад саме здорового способу життя кожній людині, кожному своєму громадянину.

Таким чином, цілісна система здорового способу життя ґрунтується на ідеології початку пропаганди до народження дитини, роботи з майбутньою матір'ю, її продовження в сім'ї, дитячому дошкільному закладі, початковій, середній і вищій школі, у державних і недержавних структурах служби або праці, у пенсійному віці, тобто протягом усього життя. Потребує розроблення проблема освіти молоді з питань дошлюбного тестування, планування сім'ї, поведінки матері в період вагітності, із питань наслідків небажаного батьківства, здоров'я майбутньої дитини.

Список використаних джерел

1. Даниленко Н. В., Батир Р. Ю. Здоровий спосіб життя та засоби його формування. International scientific journal «Grail of Science», № 4 (May, 2021). С. 502–510.
2. Пєша І.В., Сопівник І.В., Галайдюк В.В., Кошук О.Б.Соціальна робота з сім’ями, дітьми та молоддю. Навчальний посібник. Київ: Компринт, 2023. 449 с.

Дакал Дмитро Анатолійович
здобувач третього освітньо-наукового
рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Голубенко Тетяна Олександрівна

Соціокультурне середовище як передумова розвитку соціальної активності молоді

На сучасному етапі склалася тенденція, коли найбільш ефективними у соціальному становленні молоді є фактори освітнього середовища (навчання, виховання, просвітництва, дослідницької діяльності), особливо це стосується учнів старших класів, студентів навчальних закладів різного типу.

У свою чергу, багатогранність факторів освітнього середовища сприятиме формуванню у молоді таких якостей, як інтелектуальна мобільність, готовність засвоювати нову інформацію, освіченість, розвиненість культури та почуттів, об’єктивне та наукове пізнання світу.

Фактори освітньої сфери допомагають молодій людині продуктивно взаємодіяти з іншими сферами життєдіяльності та з іншими соціальними інституціями. У розвиненому соціокультурному середовищі координатор соціально-виховної роботи завжди продуктивно використовує творчий та інтелектуальний потенціал освіченої молоді з метою розширення зони духовного та морального впливу на інші категорії.

В кожній із сфер життєдіяльності молоді домінують ті чи інші фактори. Зокрема, у культурно-просвітницькій чи фізкультурно-оздоровчій сферах особливо значущим є фактор спілкування. Він допомагає формуванню у молоді навичок мовленнєвої взаємодії, прояву

ставлення до інших людей. Завдяки цьому молода людина вибудовує відносини зі своїми ровесниками чи з референтною групою.

Важливим аспектом соціокультурного середовища студентської молоді є організація їх вільного часу. Тут мова йде про позанавчальний час та його ефективне використання. Зайнятість студентів у позанавчальний час сприяє зміцненню самодисципліни, розвитку самоорганізації і самоконтролю студентів, появі навичок змістовного проведення дозвілля, позитивно впливає на формування в студентів практичних навичок здорового способу життя, вміння протистояти негативному впливу навколишнього середовища. Масова участь студентів у дозвіллєвих програмах обумовлює згуртування університетського колективу, зміцнення традицій закладу вищої освіти, створення сприятливого соціально-психологічного клімату в ньому [1].

Спираючись на практикчні аспекти, виявлено, що найбільш невимушено й органічно формується та проявляється соціальна активність молоді у культурно-просвітницькій сфері. Так, з одного боку, молодь має змогу провести вільний час, відпочити, включатися в діяльність за інтересами, а з іншого - організатори соціального виховання в соціокультурному середовищі мають змогу змоделювати таку культурно-просвітницьку сферу, в якій кожна молода людина буде не лише задовольняти свої інтереси та потреби, але й стане активним учасником створення та реалізації соціатьних проектів, які є важливим фактором формування соціальнсї активності.

Саме завдяки організації культурно-просвітницької діяльності забезпечується реалізація внутрішніх, суб'єктивних умов для ссобистісного становлення молоді (здоров'я, настрій, бажання займатися різними видами соціально значущої діяльності тощо) та для формування її соціальної активності.

Важливим аспектом у розвитку соціальної активності молоді стало розширення ближньої і віддаленої зони розвитку освітнього потенціалу соціокультурного середовища як педагогічного середовища, а саме, щоб рівень розвитку молоді залежав не лише від школи, а й від діяльності інших інституцій.

Список використаних джерел

1. Міхєєва О.Ю, Мищак Л. М. *(2023)*. Нові умови соціокультурного середовища студенської молоді. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». Випуск 1 (52). С. 115-118.

2. Роздимаха, Є. Одерій, Л. Роздимаха, А. *(2023).* Молодіжне середовище як педагогічна проблема в аспекті соціокультурного розвитку суспільства. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти.

Дахненко Діана Сергіївна
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота,

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Соляник Марина Геннадіївна

Особливості використання кейс-менеджменту в соціальній роботі

Сучасна соціальна робота спрямована на ефективне вирішення проблем клієнтів через використання комплексних підходів. Одним із таких підходів є кейс-менеджмент

(case management), який дозволяє координувати різноманітні послуги та забезпечувати індивідуалізований підхід до клієнта.

Дослідники соціальної роботи відзначають важливість кейс-менеджменту як одного з найефективніших методів соціальної підтримки. За твердженням П. Хадсона [5], кейс-менеджмент дозволяє значно підвищити рівень соціального обслуговування завдяки координації міждисциплінарної команди. В. Рубін і Б. Баббі [6] підкреслюють, що кейс-менеджмент сприяє індивідуалізованому підходу до клієнта, що підвищує ефективність соціальної допомоги.

Українські науковці, зокрема О. Іванова, зазначають, що для успішної імплементації кейс-менеджменту в соціальній сфері необхідно вдосконалювати нормативно-правову базу та розширювати співпрацю між державними та недержавними організаціями. М. Ковальчук наголошує, що впровадження кейс-менеджменту в Україні потребує адаптації міжнародного досвіду та розробки національних стандартів цієї практики. За словами Т. Петренко, важливою складовою кейс-менеджменту є формування міжвідомчих партнерств, що дозволяє забезпечити ефективну координацію послуг для клієнтів. Дослідження Н. Сидоренко показують, що застосування кейс-менеджменту сприяє підвищенню рівня соціальної адаптації осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах [2,3].

Кейс-менеджмент як підхід до надання послуг у рамках програм альтернативної опіки є важливим компонентом практики соціальної роботи та являє собою комплексний підхід до надання соціальних послуг та ґрунтується на оцінці індивідуальних потреб клієнта, плануванні розвитку, надання послуг, а також оцінці результату.

Виділяють декілька моделей кейс-менеджменту.

1. Модель інтенсивного (кризового) втручання, яка передбачає саме надання послуг клієнту, не лише їх координацію і яка заснована на комплексній роботі мультидисциплінарної команди (відповідальній за результати роботи щодо сприяння як досягненню оптимального функціонування, так і його розвитку).

2. Клінічна модель надає перевагу терапевтичній роботі самого кейсменеджера, який бере на себе відповідальність щодо клієнта й сприяє забезпеченню його стабільного функціонування в суспільстві, та використовується, здебільшого, в сфері охорони здоров'я з метою набуття позитивного досвіду отримання послуг, поліпшення загального стану здоров'я суспільства або ж для зниження вартості медичних послуг.

3. Модель, зосереджена на сильних сторонах клієнта передбачає координацію і надання послуг окремими фахівцями, які не працюють в міждисциплінарній команді задля розвитку сильних сторін клієнта (мотивація, досвід, мережа підтримки тощо).

4. Універсальна брокерська модель координації послуг: соціальна робота здійснюється не шляхом залучення нових клієнтів, а у процесі взаємодії з тими, хто звернувся за допомогою самостійно задля досягнення стабільного функціонування. Відповідальність за результати покладається на клієнта та конкретних фахівців, які надають послуги, а не на команду в цілому [1].

Кейс-менеджмент є ефективним методом соціальної роботи, що сприяє інтеграції та покращенню якості життя клієнтів. Його успішне застосування вимагає налагодженої міжсекторальної взаємодії, професійної підготовки спеціалістів та належного ресурсного забезпечення. Подальші дослідження можуть бути зосереджені на розробці механізмів оптимізації цього підходу в українських реаліях.

Список використаних джерел

1. Коваліско Н. В., Бубняк Н. В. Соціальне самопочуття внутрішньо переміщених осіб в Україні: соціологічний дискурс : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 294

2. Смолянинова О. Г. Інноваційні технології навчання студентів на основі методу кейс - стаді. М .: ВПО, 2014. 384 с.

3. Спіріна, Т., Бодня А. Кейс-менеджмент у роботі з вразливими групами населення. Ввічливість. Humanitas, 2. 2023.145-149.

4. Стандарти соціальної роботи з кейс-менеджменту / НАВС, 2013. 62 с.
5. Hudson, P. (2000). Case Management in Social Work. New York: Springer. Доступно за посиланням: https://www.springer.com/gp/book/9780387989326.
6. Rubin, A., & Babbie, E. (2011). Research Methods for Social Work. Belmont, CA: Cengage Learning. Доступно за посиланням: https://www.cengage.com/.

Дем'яненко Марія Михайлівна
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Міхеєва Оксана Юріївна

Соціальна робота з формування екологічної відповідальності дітей молодшого шкільного віку

Сучасний світ стикається з серйозними екологічними викликами: забруднення довкілля, зміна клімату, зникнення видів рослин і тварин. Вирішення цих проблем неможливе без формування екологічно відповідальної поведінки у дітей з раннього віку. Молодший шкільний вік – це період, коли діти активно засвоюють моделі поведінки та легко переймають екологічні цінності. Саме тому соціальна робота у цій сфері відіграє важливу роль. Вона сприяє вихованню у дітей дбайливого ставлення до природи та формуванню навичок екологічно відповідальної поведінки через інтерактивні методи навчання та практичну діяльність.

Екологічна відповідальність передбачає: розуміння взаємозв'язку людини з природою; усвідомлення наслідків людської діяльності для довкілля; формування навичок екологічно доцільної поведінки (бережливе використання ресурсів, сортування сміття, захист тварин тощо). Дітям важливо показати, що кожен із них може зробити свій внесок у збереження природи. Це формує не лише відповідальність, а й активну громадянську позицію. Соціальні працівники та педагоги використовують різні методи для формування екологічної свідомості у дітей молодшого шкільного віку. Формування екологічної відповідальності у дітей молодшого шкільного віку є важливим завданням соціальної роботи, адже саме в цей період закладаються основи екологічної свідомості та відповідального ставлення до природи.

Напрямами соціальної роботи щодо формування екологічної відповідальності дітей молодшого шкільного віку можуть бути:

1. Освітньо-просвітницький, що орієнтований на проведення інтерактивних уроків і бесід про природу, її значення та екологічні проблеми; використання казок, мультфільмів, віршів і загадок на екологічну тематику; ознайомлення дітей із правилами екологічної поведінки (не смітити, берегти воду, не ламати дерева тощо). Реалізовуючи даний напрям соціальні педагоги можуть використовувати екологічні казки та історії, які допоможуть дітям зрозуміти екологічні проблеми через образні сюжети. Прикладом такої казки може бути казка про ліс, який захворів через сміття, або про річку, що втратила чистоту. Рольові ігри через які діти можуть уявити себе лісниками, рятувальниками природи або дослідниками екосистем.

2. Практична екологічна діяльність. Даний напрям може забезпечуватись через проведення екологічних акцій (збирання макулатури, висаджування дерев, прибирання парків, територій, догляд за рослинами); участь у творчих майстернях з виготовлення виробів із вторинних матеріалів (аплікації, іграшки, поробки з пластику, паперу тощо); впровадження екологічних ігор («Сортуємо сміття», «Збережи дерево», «Вода – наше життя»).
3. Виховання екологічної культури через особистий приклад. Дорослі (батьки, вчителі, соціальні працівники/педагоги) повинні демонструвати екологічно відповідальну поведінку. Спільна участь дітей і дорослих в екологічних ініціативах (прибирання, висадка дерев, догляд за рослинами). Організація спільних форм роботи для дітей і батьків (екологічні екскурсії, майстер-класи). Консультування батьків щодо методів екологічного виховання вдома. Заохочення до екологічно відповідальної поведінки в побуті (економія води, електроенергії, сортування відходів) [4, с.154].

Крім цього соціальні педагоги можуть використовувати освітні відео та мультфільми про важливість охорони довкілля. Екологічні мобільні додатки та онлайн-ігри – наприклад, симулятори екологічного міста або ігри про збереження води й енергії.

Для формування екологічної відповідальності ефективними формами роботи можуть бути організація екскурсій на природу з поясненням екологічних процесів, інтерактивні екологічні квести, вікторини, настільні ігри, використання сучасних технологій (відеоролики, мобільні додатки на екологічну тематику) [3, с.183].

Соціальна робота з формування екологічної відповідальності дітей молодшого шкільного віку є надзвичайно важливою, адже закладає основи свідомого ставлення до природи на все життя. Соціальна робота в даному напрямку дозволить розвинути екологічну свідомість та відповідальність у дітей, дозволить сформувати стійкі екологічні звички у повсякденному житті, покращенню стану довкілля через активну участь дітей у екологічних формах роботи. Таким чином, соціальна робота у цій сфері повинна бути комплексною та системною, охоплюючи як освітню, так і практичну діяльність, взаємодіючи з родинами та залучаючи дітей до активної екологічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Кабаченко Н.В., Семигіна Т.В. Особливості застосування екологічного підходу у практиці соціальної роботи. Наукові записки НаУКМА. Серія Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. 2004. URL:/bitstream/handle/123456789/8160/Kabanenko_Osoblyvosti_zastosuvannya_ekologichnogo.pd

2. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. 558 с.

3. Мосаєв Ю.В. Проблеми становлення екологічної соціальної роботи в Україні. Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia Nation al Academy (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) Вип. 1(2). 2020. С. 180-189.

4. Савельчук І.Б. Використання технологій зеленої соціальної роботи як механізму забезпечення сталого розвитку громади. Соціальне підприємництво: теорія, практика та міжнародний досвід: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 18 трав. 2018 р. М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім.В.Гетьмана», ф-т економіки та упр. Київ : КНЕУ, 2018. С.152–155.

Дем'янчук Юрій
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри позашкільної освіти
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Оружа Лариса Володимирівна

Міжпредметна інтеграція в умовах реформування загальної середньої освіти

Наразі загальна середня освіта в Україні переживає трансформаційні процеси, пов'язані з її реформуванням. Зокрема, у 2016 р. на державному рівні була прийнята Концепція реформування загальної середньої освіти під назвою «Нова українська школа», а також затверджено План заходів з модернізації шкільної освіти на період 2017–2029 рр. Така реформа стала нагальною потребою у відповідь на глибокі виклики, що накопичувались роками. Досить довго українська освітня система залишалась у форматі, успадкованому від радянських часів, що вже не працював, адже економіка знань і технологій вимагає інших підходів до навчання. Україна задекларувала євроінтеграційний курс, і це стосується не лише політики, а й освіти. Нова українська школа покликана в повній мірі реалізувати компетентнісний підхід, дитиноцентризм та розвиток м'яких навичок (soft skills), що відповідають європейським моделям освіти.

Вчені погоджуються, що сьогодні залишаються невирішеними проблеми підвищення якості шкільної освіти, вирішення яких пропонується шляхом оновлення змісту освіти, розширення переліку предметів, які входять до зовнішнього незалежного оцінювання, підвищення престижності педагогічної професії, удосконалення фахової підготовки вчителів, впровадження інноваційних методів навчання [3]. Проте, щоб обрати ефективні шляхи вирішення проблеми якості загальної середньої освіти освіти, потрібно дослідити причини, що їх обумовлюють. Однією з причин, на яку вказують як науковці, так і педагоги, є розбалансованість змісту освіти.

До стратегічних завдань освітньої реформи в Україні належить оновлення її змісту, а також пошук нових підходів до структурування навчальних предметів на інтегративних засадах, що дозволить сформувати ключові компетентності і наскрізні уміння як інтегративні якості особистості. Наразі вченими здійснюється теоретичне обґрунтування та розробка механізмів реалізації ідей міжпредметної інтеграції у закладах загальної середньої освіти. Це викликає необхідність перегляду принципів формування змісту освіти й розроблення нових освітніх концепцій. У психолого-педагогічній науці відбувається активна переоцінка окремих теорій і концепцій, які раніше вважалися безумовними [1].

Досвід реалізації інтегративного підходу у різних країнах демонструє значно кращі показники якості навчання, у порівнянні з вивченням учнями окремих навчальних предметів. При цьому, поширеними є різні форми міжпредметної інтеграції: навчання в рамках інтегрованого курсу (застосовується переважно на рівні початкової та середньої освіти), інтегративне узгодження предметних знань через спільні теми за окремими предметами та ін. [3].

Вважаємо, що методологічною основою для розвитку особистості, яка матиме цілісний науковий світогляд та сформовані ключові компетентності в галузі інформаційних наук і технологій, може стати інтегративний підхід. Це пов'язано з тим, що розвиток суспільства відбувається на принципах інтеграції та інновацій, а тому зростає суспільний запит на науково-технологічні знання, що супроводжується модернізацією змісту і методики технологічної освіти.

Інтеграція уроків технологій та інформатики є ефективною дидактичною стратегією, яка відповідає вимогам компетентнісного підходу та сприяє формуванню цілісної картини світу в учнів.

Головними перевагами міжпредметної інтеграції технологій та інформатики в умовах середньої освіти є:

- формування ключових компетентностей – поєднання інформатики та технологій дозволить одночасно розвивати цифрову, технологічну, математичну й інженерну грамотність учнів; учні навчаються не лише користуватися інформаційними засобами, але й застосовувати їх у контексті реального виробництва, дизайну, моделювання чи проектної діяльності;
- практикоорієнтованість навчання – інтеграція навчального змісту забезпечить умови для вирішення реальних задач, що є особливо важливим для підготовки учнів до життя в умовах швидкоплинних технологічних змін;
- підвищення мотивації до навчання – інтеграція сприяє зростанню зацікавленості учнів завдяки більш змістовним, сучасним і наочним завданням; можливість бачити практичний результат своєї діяльності та застосовувати інформатику у реальному контексті зміцнює навчальну мотивацію;
- ефективне використання ресурсів – дозволяє оптимізувати навчальний час і матеріально-технічну базу, зменшуючи дублювання змісту та створюючи більш гнучкі освітні модулі, адаптовані до можливостей школи;
- підготовка до міждисциплінарних професій майбутнього – умовах динамічного розвитку STEM-галузей міжпредметна інтеграція технологій та інформатики формує основи для подальшої професійної орієнтації, зокрема в галузях робототехніки, автоматизації, програмування, дизайну, інженерії.

Міжпредметна інтеграція технологій та інформатики відповідає стратегічним цілям реформування загальної середньої освіти України, зокрема розвитку інноваційного потенціалу, адаптивності та конкурентоспроможності майбутніх громадян. Такий підхід сприятиме формуванню міжпредметних зв’язків, трансформації шкільної освіти у відповідь на виклики XXI століття та впровадженню нових форм і методів навчання.

Список використаних джерел

1. Засєкіна Т. М. Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2020. 400 с.
2. Коршунова О. В. Гущина Н.І., Василашко І. П., Патрикєева О. О. STEM-освіта. Професійний розвиток педагога : зб. спецкурсів. Київ: Освіта, 2018. 80 с.
3. Ляшенко О. І. Основні підходи до проєктування змісту базової середньої освіти. Проблеми сучасного підручника: зб. наук. пр. Київ, 2020. Вип. 24. С. 109–119.

Дерев'яга Марія Анатоліївна
здобувачка другого(магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 232 «Соціальне забезпечення»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціальної політики
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Гриньків Андрій Петрович

Соціальне забезпечення є фундаментальним елементом у забезпеченні гідного рівня життя для кожного члена суспільства, з особливою увагою до найбільш незахищених верств населення. Дієве регулювання соціальних виплат, компенсацій та пільг є запорукою справедливого розподілу ресурсів та нівелювання соціальної прірви. Розвинена система соціального захисту зміцнює соціальну єдність та стабільність у суспільстві.

В умовах сьогодення одним із пріоритетних завдань для України є постійне вдосконалення системи соціального забезпечення. Цей безперервний процес потребує систематичної уваги та спільних дій з боку владних структур, громадських ініціатив та міжнародних організацій. Створення справедливої, відкритої та ефективної системи соціального захисту населення є необхідною умовою для сталого розвитку України та покращення добробуту українського народу.

На нашу думку, соціальне забезпечення – це система державних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення громадян у випадку настання соціальних ризиків, таких як:

- Втрата працездатності: повна, часткова або тимчасова.
- Втрата годувальника.
- Безробіття з незалежних від особи обставин.
- Старість.
- Невідкладні потреби, пов'язані з нещасним випадком, травмою, захворюванням, каліцтвом.

А тому, соціальне забезпечення - це система заходів, що реалізуються державою або іншими установами з метою забезпечення соціального захисту громадян. Його сутність полягає в тому, щоб забезпечити людей певними видами підтримки у випадках втрати здатності до праці, старості, хвороби, інвалідності або інших негараздів, що можуть виникнути в житті.

Соціальний захист населення лежить у площині соціальної функції держави. Основним призначенням соціальної функції є забезпечення людині гідного існування, вільного розвитку особистості, захисту сім’ї, соціальної справедливості і соціальної захищеності.

На нашу думку, основні функції соціального забезпечення включають:

1. Забезпечення мінімального рівня життя для всіх громадян.
2. Забезпечення допомоги в разі втрати працездатності або непрацездатності.
3. Забезпечення допомоги в старості
4. Забезпечення матеріальної допомоги сім'ям з дітьми.
5. Забезпечення медичного обслуговування та медичного страхування.

Відтак, функції та принципи соціального забезпечення тісно переплетені. Функції здійснюються на основі принципів, що визначають їхню природу та цілі. Лише за умови дотримання цих принципів соціальне забезпечення може бути справді дієвим і справедливим, забезпечуючи гідне життя для кожного.

Ми вважаємо, що система соціального забезпечення в Україні переживає складні часи. Ось деякі з проблем, які ми можемо спостерігати:

Насамперед, однією з ключових проблем є недостатнє бюджетне забезпечення, що проявляється у низькому розмірі пенсійних виплат, соціальної допомоги та інших видів державної підтримки.По-друге, відзначається операційна неефективність та надмірна бюрократизація системи, що створює перешкоди для своєчасного отримання необхідної допомоги вразливими категоріями населення. По-третє, існує проблема соціальної несправедливості, оскільки окремі групи, такі як особи з інвалідністю, матері-одиначки та літні люди, можуть отримувати недостатню підтримку. Нарешті, військова агресія расєї проти України суттєво ускладнила ситуацію, призвівши до зростання кількості осіб, які потребують соціальної допомоги, та завдавши значної шкоди інфраструктурі соціального забезпечення.

Поряд з проблемами, варто відзначити позитивні зрушення. Уряд ініціює реформи, розробляючи нові закони та програми для поліпшення соціального захисту. Активне громадянське суспільство докладає зусиль для забезпечення справедливості та доступності системи. Крім того, Україна отримує важливу міжнародну підтримку від таких організацій, як Світовий банк та МВФ, у процесі реформування соціального забезпечення.

Очевидно, поточний стан системи соціального забезпечення в Україні є багатогранним і складним, проте існують перспективи для позитивних змін. З метою її оптимізації ми пропонуємо розглянути низку заходів:

Для початку, необхідно збільшити обсяги державного фінансування, спрямованого на соціальне забезпечення. По-друге, важливим є підвищення операційної ефективності системи, що передбачає її спрощення та забезпечення кращої доступності для громадян. По-четверте, слід посилити принцип соціальної справедливості, щоб система забезпечувала рівні можливості та підтримку для всіх категорій населення. По-п’яте, у постконфліктний період першочерговим завданням стане відновлення пошкодженої інфраструктури соціального забезпечення.

Підсумовуючи вищесказане, слід наголосити, що процес реформування системи соціального забезпечення в Україні є багатоетапним і потребує значних фінансових та часових ресурсів. На сьогоднішній день надзвичайно важливою є консолідація зусиль усіх зацікавлених сторін – громадянського суспільства, різноманітних організацій та урядових структур – задля побудови більш справедливої, ефективної та доступної системи соціального забезпечення в Україні.

Список використаних джерел

1. Творення нових соціальних порядків в умовах російсько-української війни: збірник матеріалів XIII Львівського соціологічного форуму (Львів, 5 квітня 2023 р.) / за ред. В. П. Мельника. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2023. – 336 с. URL: https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/11/ZBIRNYK-13-sociolog-forum-2023.pdf .

2. Організація системи соціального захисту в Україні : кол. моногр. / [І. О. Карпич, О. О. Матрос, Л. А. Моргай, Ю. В. Підвальна] ; за ред. О. О. Кравченко ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. - Київ : ФОП Ямчинський О.В., 2024. - 196 с. URL: https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi81/0061166.pdf

Дерискиба Софія Олександрівна
здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти,
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
старший викладач кафедри
соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Поліщук Ірина Петрівна

Соціальні послуги для людей похилого віку: інновації та традиції в умовах територіальної громади

У сучасному суспільстві питання забезпечення соціальних послуг для людей похилого віку стає дедалі актуальнішим. Зростаюча чисельність старшого населення вимагає нових підходів до організації соціального обслуговування, що поєднує інноваційні рішення та традиційні методи. Вивчення даної теми має суттєве значення для створення ефективних моделей соціальних послуг в рамках територіальних громад.

Досліджуючи питання соціальних послуг, варто виокремити, що саме соціальні послуги – один з ключових аспектів функціонування та творення державних інститутів та країни в цілому. Саме соціальні послуги націлені на виконання однієї з основних ролей держави – соціальний захист населення. Основна націленість даної системи – забезпечення підтримки осіб, що вимушено опинились у складних життєвих обставинах (здебільшого, через фізичні, психічні, соціальні або ж економічні фактори).

Вивчаючи науковий аспект цієї проблеми, слід виділити українських дослідників, таких як Голубенко Т.О., Івженко І.Б., Вакуленко О.В., Житинська М.О. Звєрєва І.Д., Іванова І.Б., Коленіченко Т.І. та Дубич К.В., які займаються питаннями осіб похилого віку, особливостями соціальної роботи та специфікою надання їм соціальних послуг.

Основними напрямами соціальної роботи з людьми похилого віку є виявлення осіб, які потребують соціального піклування вдома й у спеціальних установах; створення умов для прояву активності людей похилого віку в громаді й задоволення їхніх потреб [1, с 71].

В Законі України «Про соціальні послуги» дається визначення, що ж таке соціальні послуги – дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають [3].

Люди похилого віку мають право на отримання різноманітних послуг, серед яких: соціально-побутові, психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, соціально-економічні, юридичні, послуги з працевлаштування, послуги – надання інформації, необхідної для вирішення складної життєвої ситуації (довідкові послуги), розповсюдження просвітницьких та культурно-освітніх знань (просвітницькі послуги); поширення об'єктивної інформації про споживчі властивості та види соціальних послуг, формування певних уявлень і ставлення суспільства до соціальних проблем (рекламно-пропагандистські послуги) [2, с. 66].

Основною тенденцією розвитку системи соціального обслуговування осіб похилого віку на сучасному етапі є створення стаціонарних закладів нового типу для невеликої кількості підопічних, діяльність яких є максимально наближеною до європейських стандартів, а саме надання якісних соціальних послуг, усунення соціальної ізольованості та сприяння їхній активній участі в суспільному житті.

У системі соціального захисту населення розвинена мережа територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), який є спеціальною державною, або комунальною установою, що надає соціальні послуги пенсіонерам, інвалідам, одиноким непрацездатним та іншим соціально незахищеним громадянам вдома, в умовах

стаціонарного, тимчасового та денного перебування, які спрямовані на підтримання їхньої життєдіяльності та соціальної активності. Також, територіальні центри впроваджують інноваційні моделі надання соціальних послуг на рівні громади, до яких належать:

- надання територіальними центрами соціальних послуг особам з психічними захворюваннями за місцем проживання;
- сприяння розвитку системи транспортних засобів особам похилого віку;
- створення університетів третього віку для осіб похилого віку;
- розвиток у громаді послуг з медико–соціальної опіки, хоспісної та паліативної допомоги [4, с. 189].

Таким чином, соціальні послуги для людей похилого віку є важливим елементом соціальної політики. Інновації та традиції в цій сфері повинні доповнювати одна одну, забезпечуючи належний рівень підтримки для старших громадян. Територіальні громади мають потенціал стати основою для реалізації ефективних соціальних програм, що відповідають потребам людей похилого віку.

Список використаних джерел

1. Білоус І. Ю., Романова Н. Ф. Особливості надання соціальних послуг людям похилого віку. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. 2015. № 1-4. С. 68–76.
2. Моргай Л. А. Система соціального обслуговування людей похилого віку в Україні. Журнал «Соціальна робота та соціальна освіта». Випуск III (3). 2019. С. 63-71.
3. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19 (дата звернення 28.03.2025)
4. Сопко Р. І. Послуги людям похилого віку в Україні. Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород: Говерла, 2013. Вип. 27. С. 188–191.

Довгоселець Олександр Миколайович
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри позашкільної освіти
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Биковський Тімур Валерійович

Використання llm (ші) у гуртках закладів позашкільної освіти

Штучний інтелект (ШІ), а саме великі мовні моделі (LLM) стають важливими інструментами в освіті та науці та можуть бути корисними у гуртках закладів позашкільної освіти, наприклад для навчанню програмуванню або для іншої творчості.

Інтелект визначають по-різному: здатність до абстрагування, логіки, розуміння, самосвідомості, навчання, емоційного пізнання, міркування, планування, творчості, критичного мислення та розв'язання проблем. Його можна описати як здатність сприймати інформацію або робити висновки; і зберігати її як знання, що застосовуються для адаптивної поведінки в навколишньому середовищі або контексті.

Штучний інтелект (ШІ) в найширшому розумінні — це галузь досліджень в інформатиці, що розробляє та вивчає методи і програмне забезпечення, які дозволяють

машинам сприймати своє оточення і використовувати навчання та інтелект для виконання дій, що максимізують їхні шанси досягти визначених цілей [5,с. 1-4].

Великі мовні моделі (LLM) — це великомасштабні, попередньо навчені статистичні мовні моделі, що ґрунтуються на нейронних мережах. Нещодавній успіх LLM є результатом десятиліть досліджень і розробки мовних моделей, які можна класифікувати на чотири етапи, що мають різні початкові моменти та швидкість розвитку: статистичні мовні моделі, нейронні мовні моделі, попередньо навчені мовні моделі та LLM [4, с. 1-2].

Моделі, як GPT-4, LLaMA, Claude, Codex та багато інших, відкривають нові можливості для навчання, оскільки вони можуть допомогти у генеруванні коду, поясненні складних завдань, створенні творчих робіт. Однак ці технології не можуть замінювати вчителя, а лише бути його допоміжним інструментом, підвищуючи ефективність навчання. Вони дають можливість вихованцям освоювати нові навички швидше, але лише в поєднанні з наглядом педагогів.

Використання LLM у навчальному процесі. У гуртках закладів позашкільної освіти LLM можуть бути корисними для вирішення різноманітних завдань. Наприклад, учні, які вивчають програмування, можуть використовувати моделі на основі LLaMA чи Claude для автоматичної генерації коду або отримання пояснень щодо вирішення програмних задач. Моделі на основі LLaMA, такі як LLaMA-2, призначені для широкого спектру завдань, включаючи генерування текстів та коду, що значно полегшує навчання. Такі моделі здатні автоматично генерувати структури програмних проектів, що особливо корисно для учнів, які тільки починають навчання програмуванню. Попри численні переваги, використання LLM не є панацеєю. Важливо розуміти, що ці технології — це не заміна вчителя, а лише інструмент для допомоги учням. Вони не здатні повністю замінити критичне мислення та аналіз, тому роль педагога в цьому процесі залишається ключовою. Вчитель має допомогти учням правильно використовувати ці інструменти, навчити критично ставитись до результатів та перевіряти їх [2].

Переваги та виклики використання LLM. Однією з основних переваг використання LLM є можливість персоналізації навчання. Моделі можуть надавати учням індивідуальні поради та рішення, орієнтуючись на їхній рівень підготовки. Наприклад, при вирішенні задач з програмування, LLM можуть допомогти учню з кодом, пояснюючи на рівні, який йому зрозумілий. Також значно полегшується автоматизація рутинних завдань, таких як перевірка коду чи генерація задач, що дозволяє вчителю зосередитись на більш важливих аспектах навчання, таких як критичне мислення чи аналіз. Однак є й певні ризики. LLM можуть генерувати помилкові або неточні відповіді, тому важливо навчити учнів перевіряти результати. Наприклад, моделі можуть помилково інтерпретувати запит чи генерувати неточний код («галюцинувати») [1]. Це підкреслює важливість ролі педагога у навчальному процесі. Більше того, існує ризик, що учні можуть надмірно покладатись на моделі, замість того, щоб розвивати свої навички критичного мислення та самостійного аналізу інформації. Спроби отримати бажаний результат від LLM, при неправильному використанні і без педагога, може призвести до великої втрати часу та демотивації. Ще одним викликом є безпека даних. Використовуючи онлайн-платформи для взаємодії з LLM, важливо забезпечити безпеку особистих даних учнів, щоб уникнути потенційних ризиків витоку особистої інформації [3].

Ефективне використання LLM вимагає вміння правильно формулювати запити. Учням потрібно навчити ставити точні запитання, адже чим точніше питання, тим більш коректні і корисні відповіді вони отримають. Наприклад, запит «Як працює Python?» може дати загальну відповідь, яка не допоможе розібратися в деталях, тоді як запит «Як Python обробляє та виконує код?» допоможе отримати більш конкретну та корисну інформацію.

Використання LLM у гуртках закладів позашкільної освіти може значно підвищити ефективність навчання, зокрема в програмуванні, науці та творчих дисциплінах. Вони можуть стати потужними інструментами, що допомагають учням освоювати нові теми, генерувати ідеї та вирішувати складні завдання. Однак ці не повинні замінювати вчителя, а

лише доповнювати його роботу. Важливо навчити учнів формулювати запити, перевіряти результати та критично ставитись до отриманої інформації, що дозволить максимізувати потенціал цих технологій у навчальному процесі.

Список використаних джерел

1. Feldman P., Foulds J. R., Pan S. Trapping LLM Hallucinations Using Tagged Context Prompts, 2023. Електронний ресурс. Режим доступу: https://doi.org/10.48550/arXiv.2306.06085.
2. Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. 1st ed. Center for Curriculum Redesign, 2019. ISBN 978-1794293700. Електронний ресурс. Режим доступу: https://circls.org/primers/artificial-intelligence.
3. Janryd, B., & Johansson, T. (2024). *Preventing health data from leaking in a machine learning system: Implementing code analysis with LLM and model privacy evaluation testing* [Master's thesis, KTH Royal Institute of Technology]. DiVA. Електронний ресурс. Режим доступу: https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kth:diva-347239
4. Minaee S., Mikolov T., Nikzad N., Chenaghlu M., Socher R., Amatriain X., Gao J. Large Language Models: A Survey, 2024. С. 1–2. DOI: 10.48550/arXiv.2402.06196.
5. Russell S. J., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. 4th ed. Hoboken: Pearson, 2020. С. 1–4. ISBN 0-13-461099-7

Дума Юрій Володимирович
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Міхеєва Оксана Юріївна

Особливості та досвід комунікації в діяльності Центрів соціальних служб

Центри соціальних служб відіграють ключову роль у наданні допомоги вразливим категоріям населення: сім’ям у складних життєвих обставинах, дітям-сиротам, особам з інвалідністю, ветеранам, переселенцям тощо. Ефективна комунікація є основою їхньої роботи, адже саме через правильну взаємодію з отримувачами послуг, державними органами, волонтерами та громадськими організаціями соціальні служби можуть надавати якісну допомогу.

Комунікація у соціальній сфері має свої особливості, оскільки спрямована на роботу з людьми, які перебувають у кризових ситуаціях. Відповідно вона повинна базуватися на таких принципах: доступності – інформація має бути зрозумілою для отримувачів послуг незалежно від їхнього віку, рівня освіти чи соціального статусу; конфіденційності – особисті дані отримувачів послуг не підлягають розголошенню; **е**мпатії – соціальні працівники мають проявляти уважність і розуміння до кожного отримувача послуг; інтерактивності – комунікація має бути двосторонньою, враховувати потреби та зворотний зв’язок з отримувачами послуг.

Центри соціальних служб використовують різні засоби для комунікації з населенням, серед яких найчастіше зустрічаються: очні консультації – особистий контакт дозволяє соціальним працівникам краще розуміти проблеми отримувачів послуг і підбирати оптимальні варіанти допомоги; телефонні гарячі лінії – оперативний засіб для надання термінових консультацій та психологічної підтримки; **с**оціальні мережі та сайти – сучасні платформи для інформування населення про доступні програми підтримки та можливості отримання допомоги; мобільні групи – виїзні бригади, які працюють у віддалених населених пунктах або місцях тимчасового проживання переселенців; взаємодія з медіа – публікація інформаційних матеріалів у газетах, на телебаченні, радіо для охоплення ширшої аудиторії [3, с.120-127].

Успішними прикладами комунікації Центрів соціальних служб є Проєкт «Соціальне таксі» – у багатьох містах України діє послуга перевезення людей з інвалідністю, яка стала можливою завдяки налагодженій взаємодії центрів соціальних служб із місцевою владою та волонтерськими організаціями. Після початку повномасштабної війни 2022 року соціальні служби почали активно використовувати Telegram-канали та мобільні застосунки для швидкого розповсюдження інформації щодо доступного житла, гуманітарної допомоги та правової підтримки. Завдяки ефективним комунікаційним стратегіям соціальні служби змогли організувати курси соціально-психологічної реабілітації та адаптації для військових, що повертаються з фронту.

Проте соціальна працівники стикаються з певними труднощами щодо налагодження комунікації, а саме браком цифрової грамотності у деяких верств населення – особливо серед людей похилого віку, що ускладнює використання сучасних онлайн-ресурсів. Через значну кількість запитів комунікація не завжди є оперативною та багато соціальних ініціатив потребують додаткової підтримки для поширення інформації [4].

Розвиток комунікаційних стратегій дозволить автоматизувати і значно спростити отримання інформації та консультацій. Створення онлайн-платформ єдиного доступу дозволить організувати єдині портали, де люди можуть дізнатися про всі доступні соціальні послуги, подати заявку та отримати відповідь від фахівця. Створення програм підвищення кваліфікації у сфері комунікацій та цифрових технологій сприятиме ефективнішій взаємодії з отримувачами послуг. Розширення співпраці з волонтерськими організаціями**,** організація спільних ініціатив допоможуть швидше знаходити рішення для найуразливіших груп населення [2, с. 24-28].

Ефективна комунікація є основним інструментом роботи Центрів соціальних служб, оскільки від неї залежить якість надання допомоги громадянам. Використання сучасних технологій, розвиток цифрових платформ і активна співпраця з волонтерами та медіа дозволяють робити соціальну підтримку доступнішою. Попри існуючі виклики, Україна демонструє значний прогрес у сфері соціальної комунікації, що сприяє розширенню можливостей для тих, хто потребує допомоги.

Список використаних джерел

1. Гринців М.В., Зубрицький І.Я. (2024) Організація професійної комунікації в соціальній роботі. Journal «ScienceRise: Pedagogical Education». №2(59).2024. С.18-23.

2. Костєва Т. Б. (2021) Комунікації в соціальній сфері : методичні вказівки. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. С. 24-28.

3. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. С.120-127.

4. Новгородський, Р. Г. (2016). Інтернет-комунікації в роботі соціального працівника. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки, 133, 160–163. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2016_133_39

Дьомін А. Д.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності Соціологія, освітньо-професійної програми
«Соціальні комунікації та PR-технології»
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціології
та публічних комунікацій
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
Черній Л.В.

МАЛИЙ БІЗНЕС ЯК ДВИГУН ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ

Малий бізнес відіграє ключову роль у формуванні економічної стабільності та соціальної згуртованості суспільства. В умовах сучасних викликів, зокрема економічної нестабільності та соціальних трансформацій, саме малі підприємства створюють робочі місця, підтримують локальну економіку та сприяють інтеграції громад. За даними Національного інституту стратегічних досліджень, малий і середній бізнес забезпечують понад 50% зайнятості економічно активного населення України, що підтверджує їхню критичну роль у зменшенні безробіття та економічної нерівності [1].

Економічна стабільність є важливим фактором для згуртованості громад, оскільки зайнятість та стабільний дохід безпосередньо впливають на рівень довіри між громадянами. Дослідження Програми розвитку ООН в Україні свідчать, що зростання економічної активності у громадах після 2022 року сприяло підвищенню рівня соціальної взаємодії та співпраці [2]. Це пояснюється тим, що стабільні економічні умови створюють передумови для взаємодії між підприємцями, місцевою владою та населенням, формуючи міцніші соціальні зв'язки. У таких умовах громади стають більш згуртованими, знижується рівень соціальної напруги та конфліктів.

Малі підприємства також відіграють важливу роль у соціальній відповідальності, адже часто ініціюють або підтримують соціальні проєкти у громадах. Зокрема, підприємці сприяють розвитку освіти, культури, допомагають вразливим верствам населення та беруть участь у благодійних ініціативах. Взаємодія бізнесу та громади не лише сприяє зростанню довіри, але й створює спільний соціальний простір, що об'єднує мешканців. Наприклад, у багатьох містах України, зокрема у Львові та Києві, малий бізнес активно бере участь у соціальних програмах, спрямованих на допомогу внутрішньо переміщеним особам, що суттєво підвищує рівень згуртованості суспільства [2].

Співпраця між малим бізнесом та місцевою владою є ще одним важливим фактором соціальної згуртованості. Успішні кейси демонструють, що регіони, де влада підтримує підприємництво через пільгове оподаткування, консультаційну підтримку та грантові програми, мають значно вищий рівень економічного розвитку та соціальної стабільності. Наприклад, у 2023 році Київ започаткував ініціативу з підтримки малого бізнесу, що допомогло зберегти сотні робочих місць і покращило економічний стан міста [3]. Це свідчить про необхідність продовження таких програм та їх масштабування на рівні всієї країни.

У розвинених країнах малий бізнес також відіграє важливу роль у формуванні стабільної економіки та соціальної згуртованості. Наприклад, у Німеччині понад 99% всіх підприємств є малими або середніми, і вони забезпечують близько 60% робочих місць у приватному секторі. Уряд Німеччини активно підтримує малий бізнес через доступне

кредитування, інноваційні гранти та програми професійної освіти, що сприяє довготривалому економічному зростанню та високому рівню довіри у суспільстві. Японія, у свою чергу, використовує модель підтримки малого бізнесу через інтеграцію підприємств у глобальні ланцюги постачання, що дозволяє їм конкурувати на міжнародному рівні та забезпечує високу соціальну відповідальність компаній.

Досвід цих країн показує, що Україна може розвивати малий бізнес шляхом спрощення податкових процедур, створення державних програм фінансування та підтримки технологічних стартапів. Розширення освітніх програм для підприємців та формування бізнес-акселераторів дозволить створити більш стійку та згуртовану економічну систему, яка сприятиме соціальній єдності та економічному процвітанню.

Виходячи з наведеного аналізу, можна сформулювати ідею, що розвиток малого бізнесу безпосередньо стимулює місцеве економічне зростання через створення нових робочих місць, що, своєю чергою, сприяє зниженню рівня безробіття, економічної нестабільності та зменшенню соціально-економічної нерівності. Одночасно активна участь підприємців у соціальних ініціативах та партнерствах з місцевими органами влади сприяє формуванню позитивного соціального клімату, що підвищує рівень соціальної згуртованості в громадах. Досвід країн Європи та світу також підтверджує, що малий бізнес є не лише локальним економічним рушієм, а й важливим чинником стабільності в суспільстві.

Таким чином, малий бізнес є не лише основним двигуном економічного зростання, а й ключовим елементом формування згуртованого суспільства. Його розвиток і підтримка мають бути одним із пріоритетних напрямів державної політики, що дозволить не лише підвищити економічну стійкість країни, але й створити міцний соціальний фундамент для майбутніх поколінь. Важливим кроком у цьому напрямку є розширення доступу до фінансування для малих підприємств, зниження податкового навантаження та розробка програм професійного навчання для підприємців. Інвестиції в малий бізнес можуть стати основою сталого економічного розвитку України.

Список використаних джерел

1. Національний інститут стратегічних досліджень. (2023). *Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні як фактор економічного зростання*. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemy-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak.

2. Програма розвитку ООН в Україні. (2024). *Соціальна згуртованість в Україні: виклики та перспективи*. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-03/Social-Cohesion-in-Ukraine_part_II_ukr.pdf.

3. Національний інститут стратегічних досліджень. (2024). *Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні особливості*. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennya-rynku-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viyny-rehionalni.

Запітецький Андрій Олександрович
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної освіти та соціальної роботи,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Міхеєва Оксана Юріївна

Соціально-реабілітаційна діяльність з особами з інвалідністю внаслідок війни: український досвід

Війна в Україні спричинила значне зростання кількості осіб з інвалідністю, зокрема серед військових та цивільного населення. Втрата кінцівок, травми спинного мозку, психологічні розлади – це реальність, з якою стикаються тисячі українців. Соціально-реабілітаційна діяльність набуває особливого значення, адже її мета – не лише відновлення фізичного здоров'я, а й інтеграція людей у суспільство, забезпечення їхнього гідного життя. Україна вже має значні досягнення у цій сфері, але також стикається з викликами, які потребують комплексних рішень.

Реабілітація осіб з інвалідністю внаслідок війни передбачає кілька ключових напрямів:

- медична та фізична реабілітація, яка включає: протезування**.** Україна активно розвиває галузь сучасного протезування. Центри, такі як **«**Сучасне протезування» у Львові, надають якісні послуги, а завдяки міжнародній підтримці з'являються новітні технології 3D-протезування; фізіотерапія та лікувальна фізкультура передбачає відновлення рухових функцій через комплекс вправ, масаж, роботу з реабілітологами; ерготерапія спрямована на навчання навичок самообслуговування після важких травм;
- психологічна реабілітація. Військові та цивільні, які отримали травми, часто страждають від посттравматичного стресового розладу (ПТСР). В Україні створені спеціальні центри психологічної допомоги, серед яких «Лісова поляна» в Київській області. Найчастіше при психологічні йреабілітації використовуються методи індивідуальної та групової терапії, арт-терапевтичні методи, програми підтримки родин, що допомагають адаптуватися до змін у житті близької людини;
- соціальна інтеграція та професійна адаптація. Даний реабілітаційний напрям дозволяє організувати **о**світні курси та перекваліфікації для осіб, які не можуть повернутися до своєї професії через травму, держава та волонтерські ініціативи пропонують можливість здобути нову спеціальність (ІТ, ремесла, підприємництво). Проблема бар'єрного середовища залишається актуальною, але вже діють програми адаптації громадських просторів для людей з інвалідністю. Залучення осіб з інвалідністю внаслідок війни до спортивних програм, що передбачають участь у адаптивному спорті (паралімпійські види, кросфіт, плавання) допомагає людям відновлювати фізичну форму та отримувати психологічну підтримку [1, с.45].

1. Реабілітація осіб з інвалідністю внаслідок війни реалізується через різні державні, міжнародні та волонтерські програми. Прикладами таких програм є: Державна програма протезування**.** Україна надає безкоштовне протезування військовим та цивільним за підтримки міжнародних партнерів. «Ветеранський простір» – ініціатива, що створює центри підтримки ветеранів у різних містах. Фонд «Повернись живим», що реалізує психологічні тренінги та підтримку для військових після поранень. Проєкт «Безбар'єрність», що ініціювала перша леді

Олена Зеленська, спрямована на адаптацію інфраструктури для осіб з інвалідністю.

2. Попри позитивні тенденції, реабілітаційна діяльність в Україні стикається з такими викликами: **н**едостатньою кількістю реабілітаційних центрів. Багато постраждалих змушені їхати за кордон для проходження повного курсу відновлення. Наявна потреба у підготовці спеціалістів реабілітологів, ерготерапевтів, психологів. Постійні бюрократичні складнощі. Отримання допомоги від держави іноді потребує тривалого часу через складну процедуру оформлення документів [3, с.123].
3. Соціально-реабілітаційна діяльність з особами з інвалідністю внаслідок війни є одним із найважливіших завдань українського суспільства. Вона включає фізичне відновлення, психологічну допомогу, соціальну інтеграцію та створення умов для гідного життя. Попри виклики, Україна вже демонструє значний прогрес у цій сфері завдяки державним програмам, ініціативам громадянського суспільства та міжнародній підтримці. Від ефективності цієї роботи залежить не лише якість життя постраждалих, а й майбутнє всієї країни.

Список використаних джерел

1. Дуля А. В. Лехолетова М. М., Лях Т. Л. (2024) Особливості соціальної роботи з особами з інвалідністю внаслідок війни. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2024. Вип. 98. С. 42–46

2. Мирошніченко Н.О. (2019) Професійна підготовка соціальних працівників до інтеграції дітей-інвалідів у соціум. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. К. НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. Вип. 25: зб. наук. праць. С.36-43.

3. Міхеєва О. (2024) Характеристика соціальної реабілітації осіб з інвалідністю: закордонний досвід. Соціальна робота: реалії та перспективи : зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 110-річчю Полт. нац. пед. ун-та імені В. Г. Короленка, м. Полтава, 9–10 трав. 2024 р. / за заг. ред. Н. О. Сайко, В. І. Березан. Полтава, 2024. 255 с. 120-124.

Заяць Яна Олегівна
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Міхеєва Оксана Юріївна

Характеристика волонтерських ініціатив в умовах війни

Волонтерство є одним із ключових механізмів підтримки населення в Україні, особливо в умовах сучасних кризових викликів. Після 2014 року волонтерський рух набув небачених масштабів у відповідь на військову агресію, допомагаючи українським військовим, внутрішньо переміщеним особам та постраждалим мирним жителям. Повномасштабне вторгнення у 2022 році ще більше загострило питання мобілізації громадянської активності для підтримки армії та соціально незахищених категорій населення. Громадяни активно долучилися до різних форм допомоги – від збору коштів і

гуманітарної підтримки до безпосередньої участі в евакуації цивільного населення. Волонтерські ініціативи в умовах війни відзначаються високою мобільністю, гнучкістю та здатністю швидко адаптуватися до потреб країни. Волонтерські ініціативи стали фактичним партнером держави у багатьох сферах її функціонування. Крім військових дій, актуальність теми волонтерства визначається соціально-економічними викликами, такими як зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, втрата житла та роботи, що спричинило значний попит на благодійну допомогу.

Однією з ключових причин активізації волонтерської діяльності стала загострена гуманітарна криза, через яку тисячі громадян опинилися в складних життєвих обставинах. Війна також сприяла мобілізації суспільства, об'єднуючи людей навколо спільної мети – захисту країни та допомоги тим, хто постраждав. Волонтерство виступає формою активної громадянської позиції та засобом суспільного діалогу, а його зростання пов'язане також із викликами в системі соціального захисту. Адже через війну зросла потреба в підтримці військових, ветеранів і цивільного населення, що зазнало втрат. Волонтери відіграють важливу роль у забезпеченні додаткової соціальної допомоги тим, хто її потребує [1, с.117].

До найбільш актуальних напрямків волонтерської діяльності на сьогодні, згідно з науковими дослідженнями, належать: забезпечення гуманітарною допомогою. Один із наймасштабніших напрямів волонтерства – забезпечення населення продовольством, одягом, ліками та предметами першої необхідності. Волонтери організовують гуманітарні вантажі з-за кордону, розподіляють допомогу між постраждалими регіонами, створюють гуманітарні хаби в містах і селах; допомога українським збройним силам: включає збір та доставку основних ресурсів для армії. Це може бути не тільки харчування та одяг, але й спеціалізоване військове спорядження, амуніція, медикаменти, засоби зв'язку та інші важливі ресурси, які забезпечують ефективну боротьбу та підтримку бойових підрозділів. Технічна допомога: у технічному напрямку волонтери займаються відновленням бойової техніки, ремонтом транспортних засобів, удосконаленням бронетехніки та іншої техніки, застосуванням на фронті. Багато волонтерських груп також займаються бронюванням військових машин та транспортних засобів для забезпечення безпеки; підтримка поранених та військових госпіталів: волонтерська діяльність у цьому напрямку включає надання допомоги пораненим, які перебувають на лікуванні в госпіталях та лікарнях. Волонтери часто працюють у медичних установах, забезпечуючи хворих комфортною психологічною підтримкою, організовуючи доставку медикаментів, засобів догляду, а також здійснюючи відвідування для підтримки, надають домедичну допомогу, здійснюють евакуацією поранених та постраждалих цивільних. Такі організації, як «Повернись живим», «Hospitallers» та інші, відіграють важливу роль у цьому напрямі; допомога тимчасово переміщеним особам: це праця із сім'ями біженців, які через бойові дії змушені були залишити свої домівки. Цей напрямок включає юридичну, психологічну, гуманітарну допомогу, а також допомогу в пошуку житла, роботи та інтеграції в нові соціальні умови; допомога родинам учасників бойових дій: сім'ї військових, які беруть участь у бойових діях, також потребують постійної підтримки. Тому це активна допомога у вирішенні юридичних питань, також психологічна підтримка та організація гуманітарної допомоги; В умовах війни особливої важливості набуває боротьба з російською пропагандою та поширення правдивої інформації. Волонтери працюють у таких сферах, як контрпропаганда та перевірка фейків, кіберзахист, інформаційна підтримка військових та цивільних [3, с.207]

Ключовими учасниками волонтерського руху є представники різних вікових та соціальних груп. Основу волонтерських ініціатив становлять молодь, активісти громадських організацій, ветерани, підприємці та представники креативної індустрії. Молоді люди, зокрема студенти, активно долучаються до гуманітарних місій, інформаційної роботи та організації подій на підтримку України. Пенсіонери відіграють значну роль – вони займаються збором та передачею гуманітарної допомоги, допомагають із пошиттям одягу для військових і створенням необхідних речей для фронту. Ще однією

унікальною особливістю є широке залучення дітей. Маленькі українці беруть участь у волонтерських заходах у різний спосіб: вони готують їжу для військових, виготовляють обереги, плетуть маскувальні сітки, малюють листівки з побажаннями та підтримкою для армії. Деякі діти навіть організовують благодійні ярмарки, продаючи власноруч зроблені вироби, а зібрані кошти передають на допомогу захисникам. Участь дітей у волонтерському русі формує в них почуття відповідальності, патріотизму та єдності, що має велике значення для майбутнього країни [2, с.92].

Отже, особливостями волонтерства в умовах війни є його швидка організація та гнучкість – волонтери реагують на зміну ситуації оперативніше, ніж великі організації; багато волонтерів працюють у зонах бойових дій, ризикуючи власним життям; українське волонтерство тісно взаємодіє з міжнародними благодійними фондами; волонтерство стало способом єднання нації перед лицем спільної загрози.

Волонтерський рух став важливою складовою громадянського суспільства, що сприяє соціальній згуртованості та мобілізації населення в умовах криз. Подальший розвиток волонтерства потребує системного підходу- оновлення законодавства, створення прозорих механізмів фінансування, покращення координації між волонтерами та державними структурами, а також запровадження постійного моніторингу ефективності волонтерської діяльності. Це дозволить не лише підвищити ефективність волонтерського руху, а й сприятиме формуванню сталої культури громадської відповідальності в Україні.

Список використаних джерел

1. Мирошніченко Н.О., Ковальчук Л.В. (2020) Волонтерська діяльність підлітків як умова їх соціального становлення. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 148. 2020. С.115-123.
2. Міхеєва О. Актуальність волонтерської діяльності в період війни. Повоєнна Україна і Світ: філософський, правовий та гуманітарний дискурси. НПУ ім. М,П. Драгоманова, 2024. 255 с. 91-92.
3. Петрочко Ж., Лях Т. (2024) Потенціал волонтерства для розвитку деокупованих громад. Ввічливість. Humanitas. №3. Видавничий дім «Гельветика». 2024. С.205-207.

Іванова Олена Григорівна
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної освіти та соціальної роботи,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Міхеєва Оксана Юріївна

Характеристика соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб в територіальній громаді

Внаслідок збройної агресії російської федерації та інших кризових ситуацій значна кількість громадян України змушена була залишити свої домівки та переїхати до безпечніших регіонів країни. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) стикаються з численними викликами: втрата житла, роботи, соціальних зв'язків, потреба у відновленні документів та доступі до базових послуг. Територіальні громади, які приймають ВПО, відіграють ключову роль у процесі їхньої соціальної адаптації.

Соціальна адаптація ВПО – це поступове входження переселенців у нове соціальне середовище через встановлення нових зв'язків, отримання економічної стабільності, правового захисту та психологічної рівноваги. Складовими соціальної адаптації ВПО є аспекти психологічної адаптації, яка спрямована на подолання стресу, страхів, психологічної напруги у внутрішньо переміщених осіб; економічної інтеграції, що має забезпечити доступ до роботи, соціальних виплат, можливість започаткування власної справи; правової адаптації, що пов'язана з вирішенням питань із реєстрацією, оформленням документів, отриманням соціальної допомоги; культурної інтеграції, що направлена на встановлення соціальних зв'язків, участь у житті громади, збереження власної ідентичності [1, с.89].

Більшість внутрішньо переміщених осіб втратили житло або не мають змоги орендувати його через фінансові труднощі. У деяких громадах бракує житлового фонду для переселенців, що ускладнює їхню інтеграцію. Часто ВПО стикаються з проблемами працевлаштування через відсутність вакансій, необхідність перекваліфікації або труднощі з визнанням дипломів. Крім того, роботодавці можуть мати упередження щодо переселенців.

Крім цього, вимушене переселення викликає стрес, депресію, тривожність. Особливо вразливими є діти, літні люди та люди, які пережили військові дії. Попри державні програми підтримки, у багатьох регіонах бракує ресурсів для забезпечення переселенців належним рівнем медичних, освітніх та соціальних послуг.

Територіальні громади створюють та шукають способи підтримки і успішної інтеграції ВПО. Громади можуть сприяти будівництву соціального житла, залученню благодійних організацій, наданню компенсацій за оренду. У громаді для сприяння працевлаштуванню внутрішньо переміщених осіб організовуються навчальні курси, програми перекваліфікації, створюються умови для розвитку малого бізнесу, що сприяє економічній незалежності ВПО. Так як внутрішньо-переміщені особи майже всі потребують психологічної допомоги, тому у громадах створюються кризові центри, групи підтримки, консультаційні лінії, які допомагають переселенцям впоратися зі стресом і адаптуватися в новому середовищі [2, с.40].

Залучення ВПО до громадських ініціатив, волонтерських проєктів, спортивних і культурних форм роботи допоможе їм налагодити контакти та відчути себе частиною громади. Забезпечення дітей ВПО місцями в закладах загальної та дошкільної освіти, створення освітніх програм, підтримка жінок та осіб з інвалідністю сприяє їх кращій інтеграції [3, с.247].

Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб у територіальній громаді – це двосторонній процес, який залежить як від активності самих переселенців, так і від готовності місцевої влади та суспільства їх прийняти. Важливу роль відіграє наявність комплексних державних і місцевих програм підтримки, які допоможуть ВПО інтегруватися, знайти роботу, житло та стати повноцінними членами громади. Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб у територіальній громаді є складним і багатогранним процесом, що охоплює психологічні, економічні, правові та культурні аспекти інтеграції. Забезпечення всебічної підтримки внутрішньо переміщеним особам сприятиме не лише їхньому особистому благополуччю, а й розвитку територіальних громад загалом. Інтеграція ВПО – це можливість зміцнити суспільну згуртованість, покращити демографічну ситуацію та розширити економічні можливості для всієї країни.

Список використаних джерел

1. Міхеєва О. (2018) Соціально-правова підтримка сімей вимушених переселенців. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені МП Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. №24 (1), 2018. С. 88-95.

2. Неїжпапа Л.С. (2024) Міжвідомча взаємодія в організації надання соціальних послуг в територіальній громаді. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, що присвячена 190-річчя УДУ імені

Михайла Драгоманова (24 квітня 2024 року). Київ: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2024. С.39-42.

3. Романова Н., Вакуленко О. (2024) Підготовка майбутніх соціальних працівників закладами вищої освіти до соціальної роботи у громадах. XXXII International scientific and practical conference «Global Trends and Direction of Scientific Research Development»(July 31-August 2, 2024) Hamburg, Germany. С. 244-255.

Івченко Максим Володимирович
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державни університет імені Михайла Драгоманова
Неїжпапа Людмила Станіславівна

Профілактика алкогольної залежності у підлітків

Проблема вживання алкоголю серед підлітків залишається однією з важливих соціальних та медичних проблем у сучасному суспільстві. Ранній початок вживання алкогольних напоїв значно підвищує ризик формування залежності та спричиняє численні негативні наслідки для фізичного, психічного та соціального розвитку молодої людини. Особливої актуальності набуває розробка ефективних стратегій профілактики алкогольної залежності серед підлітків.

Дослідження показують, що мозок підлітка знаходиться у стадії активного розвитку, тому особливо вразливий до токсичного впливу алкоголю. Вживання алкоголю в підлітковому віці може призвести до незворотних структурних та функціональних змін у головному мозку, зокрема в ділянках, відповідальних за прийняття рішень, пам'ять та емоційну регуляцію [4]. Тому надзвичайно важливо запроваджувати превентивні заходи у шкільному середовищі та за його межами.

Алкогольна залежність підлітків є об’єктом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Наприклад, Громова О.В. аналізує вплив соціальних факторів на формування залежності [2], а Кравченко Л.М. зосереджується на психологічних аспектах цього явища [3]. Однак існує потреба у більш детальному вивченні інтегрованого підходу до профілактики залежності, який враховував би біологічні, психологічні та соціальні аспекти.

Ефективна профілактика алкогольної залежності у підлітків повинна базуватися на комплексному підході та включати різні рівні втручання. Первинна профілактика спрямована на запобігання початку вживання алкоголю і має охоплювати всіх підлітків. Вторинна профілактика фокусується на підлітках, які вже експериментують з алкоголем, але ще не мають сформованої залежності. Третинна профілактика націлена на підлітків з ознаками залежності та передбачає спеціалізовану допомогу [1].

Інформаційно-освітні програми відіграють важливу роль у профілактиці, але мають виходити за межі простого інформування про шкоду алкоголю. Дослідження свідчать, що найбільш ефективними є програми, які розвивають життєві навички, формують стійкість до соціального тиску та пропонують альтернативні форми проведення дозвілля. Важливо також враховувати вікові особливості цільової аудиторії та використовувати інтерактивні методи навчання.

Форми профілактики:

- **Психологічне консультування:** робота з психоемоційним станом підлітків.
- **Групові тренінги:** розвиток навичок відмови від алкоголю.
- **Суспільна взаємодія:** підтримка позитивного середовища через заходи для молоді [1].

Шкільне середовище є важливим контекстом для профілактичної роботи. Інтеграція профілактичних програм у шкільну програму, створення позитивного шкільного клімату та залучення підлітків до позакласних заходів сприяють зниженню ризикованої поведінки. Вчителі та шкільні психологи можуть бути ефективними агентами змін, якщо отримують відповідну підготовку та підтримку.

Громадські ініціативи та державна політика також відіграють важливу роль у профілактиці. Обмеження доступності алкоголю для неповнолітніх, контроль за рекламою алкогольних напоїв, підвищення ціни на алкоголь та інші структурні заходи доповнюють освітні та сімейні стратегії профілактики [2].

Сучасні технології відкривають нові можливості для профілактичної роботи. Мобільні додатки, соціальні медіа та онлайн-платформи можуть бути ефективними інструментами для поширення інформації, формування навичок та надання підтримки підліткам у режимі реального часу.

Важливим аспектом профілактики є раннє виявлення проблем, пов'язаних із вживанням алкоголю. Скринінгові програми у школах та медичних закладах дозволяють своєчасно ідентифікувати підлітків із ризикованим вживанням алкоголю та забезпечити їм необхідну допомогу.

Отже, профілактика алкогольної залежності у підлітків вимагає комплексного, систематичного та науково обґрунтованого підходу. Поєднання індивідуальних, сімейних, шкільних та громадських стратегій профілактики, а також інтеграція сучасних технологій та інноваційних методів роботи з молоддю є запорукою успішного запобігання розвитку алкогольної залежності у підлітковому віці.

Список використаних джерел

1. Анохіна І.П. Біологічні основи залежностей. Харків: Основа, 2021.
2. Громова О.В. Вплив соціальних факторів на формування залежностей у підлітків. Київ: Знання, 2019.
3. Кравченко Л.М. Психологічні аспекти алкоголізму. Львів: Світ, 2020.
4. Доповідь ВООЗ щодо алкоголізму серед молоді. Женева, 2022.

Кабанець Олександр Олександрович
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231«Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державни університет імені Михайла Драгоманова
Неїжпапа Людмила Станіславівна

Ціннісне ставлення до репродуктивного здоров'я молоді: особистісний та суспільний вимір

Ціннісне ставлення до здоров’я є складним, багатокомпонентним явищем, що поєднує в собі потребу в здоров’ї; усвідомлення сутності здоров’я та відповідальності за

нього; емоційне оцінювання стану здоров’я, особистих ресурсів та умов середовища щодо його покращення; мотиви, які спонукають до здійснення діяльності; волю як свідоме управління цією діяльністю; цілеспрямовані конкретні дії для досягнення благополуччя; оцінювання проведеної діяльності.

Відтак, формування ціннісного ставлення до здоров’я ми визначаємо як цілеспрямований процес, який спрямований на формування та демонстрацію своєї позиції щодо здоров’я через взаємодію суб’єктів процесу в спеціально створюваних умовах.

Процес формування ціннісного ставлення до здоров’я в особистості базується на принципах: емансипації (самовизначення особистості в питаннях здоров’я на основі створених можливостей), активізації потенціалу (постійне підкріплення активного й позитивного світосприймання; розвиток здібностей і ресурсів особистості), участі (залучення особистості, груп до процесу планування, підготовки проведення й оцінювання програм зі сприяння покращенню здоров’я), мережевої взаємодії/соціального підкріплення (підтримка, взаємодія між окремими особами, групами; установлення соціальних зв’язків), партнерства (об’єднання зусиль громад, організацій установ для покращення громадського здоров’я) [1].

Ціннісне ставлення до репродуктивного здоров'я має фундаментальне значення для розвитку як окремої особистості, так і суспільства загалом. На індивідуальному рівні воно визначає якість життя людини, її можливості самореалізації та створення повноцінної сім'ї. Усвідомлене та відповідальне ставлення до репродуктивного здоров'я дозволяє зберегти фертильність, запобігти розвитку серйозних захворювань та забезпечити народження здорових дітей.

Формування ціннісного ставлення до репродуктивного здоров'я в молодому віці закладає основу для майбутнього батьківства та материнства. Це особливо важливо в контексті сучасних викликів, пов'язаних зі зростанням репродуктивних проблем та погіршенням екологічної ситуації. Розуміння цінності репродуктивного здоров'я спонукає до ведення здорового способу життя, своєчасного звернення за медичною допомогою та уникнення ризикованої поведінки. Адже репродуктивне здоров'я молоді характеризується сукупністю складних взаємопов'язаних особливостей фізіологічного, психологічного та соціального характеру. Фізіологічний аспект репродуктивного здоров'я молоді відзначається активним формуванням репродуктивної системи, високим потенціалом фертильності та незавершеністю біологічного дозрівання. Цей період супроводжується інтенсивними гормональними змінами та становленням статевої системи. Психологічні особливості включають процес формування статевої ідентичності, емоційну нестабільність та становлення установок щодо шлюбу й батьківства. Молоді люди перебувають у стані активного пошуку особистісної ідентифікації та усвідомлення власної репродуктивної спроможності. Соціальний контекст репродуктивного здоров'я молоді характеризується недостатнім рівнем культури репродуктивного здоров'я, обмеженою обізнаністю про засоби контрацепції та наявністю ризикованої поведінки у сексуальній сфері [1].

Ціннісне ставлення до репродуктивного здоров'я є складною характеристикою особистості молодої людини, що відображає глибоке усвідомлення та відповідальне сприйняття власного репродуктивного потенціалу як важливої життєвої цінності. Сутність цього ставлення полягає в комплексному розумінні репродуктивного здоров'я, яке виходить за межі суто біологічної спроможності до відтворення та охоплює фізичний, психологічний і соціальний виміри. Воно передбачає усвідомлену турботу про особисте здоров'я, відповідальність за репродуктивний вибір та готовність до свідомого батьківства [3].

З точки зору суспільного розвитку, ціннісне ставлення до репродуктивного здоров'я молоді є запорукою демографічної стабільності та національної безпеки. Воно впливає на формування здорового генофонду нації та забезпечує сталий розвиток держави. Суспільство, в якому репродуктивне здоров'я визнається важливою цінністю, характеризується вищим рівнем соціальної відповідальності та культури міжособистісних відносин [2].

Культурологічне значення ціннісного ставлення до репродуктивного здоров'я полягає у збереженні та передачі традицій відповідального батьківства, формуванні здорових сімейних цінностей та моральних норм суспільства. Це сприяє розвитку гармонійних відносин між поколіннями та зміцненню інституту сім'ї.

В умовах глобалізації ціннісне ставлення до репродуктивного здоров'я молоді набуває особливого значення як фактор збереження людського потенціалу та забезпечення сталого розвитку людства. Воно є важливим компонентом міжнародних програм охорони здоров'я та соціального розвитку, що підкреслює його універсальну цінність для всього людства.

Отже, ціннісне ставлення до репродуктивного здоров'я є основоположним фактором особистісного та суспільного розвитку, що визначає якість життя окремої людини та благополуччя суспільства в цілому. Його формування та підтримка повинні бути пріоритетним напрямком державної політики та об'єктом постійної уваги з боку всіх соціальних інституцій.

Список використаних джерел

1. Єжова О. О. Формування ціннісного ставлення до здоров’я в учнів професійно-технічних навчальних закладів : монографія / Ольга Єжова. Суми : Вид-во “МакДен”, 2011. 412 с.
2. Жилка Н.Я. Репродуктивне здоров'я як фактор національної безпеки: державно-управлінський аспект. *Державне управління: теорія та практика*. 2021. №1. С. 89-102.
3. Курило І.О. Репродуктивне здоров'я населення України: демографічні аспекти. *Демографія та соціальна економіка*. 2020. №2(40). С. 21-37.

Карпенко Григорій Анатолійович
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державни університет імені Михайла Драгоманова
Голубенко Тетяна Олександрівна

Підходи та принципи соціального захисту учасників бойових дій в Україні

Соціальна робота з учасниками бойових дій стає все більш актуальною в умовах військового конфлікту в Україні. Події, які відбуваються сьогодні в нашої країни, потребують значного посилення системи соціального захисту та соціальної допомоги населенню. Невизначеність перспектив майбутнього життя, зміна традиційного життєвого укладу, дефіцит сприятливого соціального середовища для соціалізації особистості – усе це є результатом нинішньої кризової ситуації в Україні. Зазначені проблеми не можуть бути розв’язанні без системного втручання соціальних працівників, реалізація професійної діяльності яких спрямована на сферу допомоги людям в означених процесах соціального життя.

Бойові дії призвели до появи нової категорії отримувачів соціальних послуг – учасників бойових дій. При цьому учасникі бойових дій не менше за мирне населення піддаються ризику зовнішніх і внутрішніх чинників і перебувають у стані вразливості. У

цьому сенсі гостро необхідною сьогодні стає аналіз проблем та перспектив реалізації технологій соціального захисту учасників бойових дій в Україні.

Характеризуючи сучасний стан соціальної роботи з учасниками бойових дій як науково-практичну проблему, ми дійшли висновку, що основна мета соціальної роботи з цією категорією осіб полягає в тому, щоб відновити фізичні й психічні сили тих, кому надається допомога, теоретично обґрунтувати принципи, методи та умови реалізації соціальної допомоги сім'ям військовослужбовців; розширити та посилити підготовку професіоналів у сфері соціальної роботи, внести елементи соціальної справедливості в рамки субординаційних ставлень, характерних для військової служби. Варто відзначити, що особливістю сучасної соціальної роботи є спрямованість на позитивний соціальний розвиток особистості військовослужбовця разом з розв'язанням суб'єктивних проблем.

Важливим аспектом сучасної соціальної роботи стає спрямованість такої роботи на надання досліджуваній категорії населення соціальних послуг, що відповідають потребам споживачів. У законодавчому вимірі надається таке визначення терміна «соціальна робота»: професійна діяльність надавачів соціальних послуг, спрямована на організацію та надання соціальних послуг населенню [3]. Актуальність проведення сьогодні різноманітних діагностичних досліджень, соціологічних опитувань цієї категорії населення як раз і пов'язана з необхідністю вивчення реальних потреб військових та профільних організацій, що дає змогу спрогнозувати обсяг соціальної допомоги, якої вони потребують.

Соціальна робота з учасниками бойових дій вміщує соціальний захист, соціальну підтримку, соціальне обслуговування, адаптаційну роботу й реалізується у сучасній парадигмі держаного управління – соціальних послуг. Встановлено, що соціальна робота з вищезазначеною категорією населення здійснюється за такими основними напрямами: соціальним, соціально-психологічним, соціально-педагогічним, соціально-правовим, медико-соціальним, соціальноекономічним, матеріальним та соціально-трудовим.

Проте необхідним є й розвиток соціокультурного і освітнього напрямів, що забезпечать адаптацію людини у соціумі, її особистісне зростання та самовдосконалення.

Також актуальними у сучасних умовах стають розробка та реалізація шляхів соціального захисту учасників бойових дій з метою вирішення соціальних проблем і дієвої допомоги названій категорії у розв'язанні їхніх проблем на практиці.

Таким чином, можливість реалізації військовослужбовцями своїх прав на різні види і форми соціального захисту особливо важлива в умовах критичного загострення зовнішніх загроз і небезпек для національної безпеки, головним чином в умовах дії особливих правових режимів. Сучасна динаміка суспільних відносин потребує комплексного розв'язання проблем соціального забезпечення, соціального захисту та соціальної адаптації військовослужбовців, зокрема учасників бойових дій, включно з демобілізованими військовослужбовцями. І цілком очевидно, що "військово-соціальна" правова база перебуває в стані постійного вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми соціально-правового статусу осіб, постраждалих під час проведення АТО: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф.(м.Київ, 19 квіт. 2017 р.) / упор. Я. В.Журавель, О.С.Хопун; заг. ред. Т.В.Семигіної; Академія праці, соціальних відносин і туризму. Київ, 2017. 96 с.

2. Бейкун А. Л.,Топольніцький В. В., Каптан М., Матвієць С. Я (2023). Проблемні та дискусійні питання сфери нормативного забезпечення соціальної адаптації військовослужбовців з огляду на їх системність та ефективність. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України. № 2(78). С. 127-132.

Коваленко Вікторія Віталіївна
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Соляник Марина Геннадіївна

Соціально-педагогічна робота з підлітками, які стикаються з гендерною дискримінацією

У XXI столітті спостерігається значний прогрес у розвитку технологій, розширенні комунікаційних можливостей та активізації боротьби за права людини, зокрема за гендерну рівність. Проте, незважаючи на позитивні зміни, проблема гендерної дискримінації залишається актуальною, особливо серед підлітків, які, перебуваючи на етапі формування своєї ідентичності, часто стають об'єктами стереотипів, що обмежують їхні можливості та права. Гендерна дискримінація є серйозною соціальною проблемою, яка впливає на життя підлітків, їхню самооцінку, психологічний стан і майбутнє. Соціально-педагогічна робота спрямована на підтримку таких підлітків, їхню адаптацію та формування толерантного суспільства.

Освітні заклади мають ключову роль у формуванні толерантності та рівноправності, сприяючи вихованню свідомої молоді, здатної протистояти дискримінаційним впливам. Освітнє середовище, орієнтоване на розвиток емпатії, критичного мислення та самооцінки, є основою для виховання компетентних, соціально відповідальних особистостей, які усвідомлюють важливість гендерного паритету та здатні захищати права інших.

Молоді люди, які стикаються з гендерною дискримінацією, часто переживають кризу самооцінки, емоційні труднощі та соціальну ізоляцію, що значно ускладнює їхню адаптацію до суспільства. Внаслідок таких переживань вони можуть почати сприймати себе як менш гідних або неповноцінних, що в окремих випадках призводить до депресії та інших психічних розладів.

Бажання відповідати вимогам соціальної групи, підвищити свій статус і самоствердитися, а також страх перед тими, хто не відповідає загальноприйнятим стандартам, є основними мотивами для проявів агресії та дискримінації. Гендерна соціалізація підлітків є складним процесом, який розпочинається в ранньому дитинстві і триває протягом усього життя. У цьому процесі підлітки зазнають впливу різних факторів, таких як сім'я, школа, ЗМІ та культура, що формує їхні уявлення про гендерні ролі. Цей процес може мати як позитивні, так і негативні наслідки, визначаючи розвиток гендерної ідентичності, стереотипів та можливу дискримінацію.

Для ефективної соціально-просвітницької роботи з молоддю, яка зазнає гендерної дискримінації, необхідний комплексний підхід. Це включає не лише корекцію соціальних стереотипів, а й підтримку психічного здоров'я молодих людей. Освітні установи та соціальні працівники повинні активно працювати над створенням інклюзивного середовища, де кожен молодий чоловік або жінка відчуває себе прийнятим і рівним серед своїх однолітків. Педагоги та соціальні працівники повинні створювати безпечне середовище для підлітків, надавати психологічну допомогу, організовувати тренінги з розвитку емоційної стійкості та самоповаги. Важливо впроваджувати гендерно-орієнтовані освітні програми, які формують критичне мислення щодо гендерних стереотипів, а також проводити лекції та семінари щодо прав людини та рівності. Необхідно створювати інклюзивні умови в освітніх закладах, розробляти антидискримінаційні політики, проводити тренінги для вчителів щодо виявлення та подолання випадків гендерної

дискримінації. Громадські організації можуть допомагати в проведенні заходів, спрямованих на підвищення обізнаності про гендерну рівність, а також надавати підтримку постраждалим від дискримінації підліткам.

Отже, соціально-педагогічна робота з підлітками, які стикаються з гендерною дискримінацією, є важливим напрямком у сучасному суспільстві. Вона включає психологічну підтримку, освітні програми, роботу з батьками, формування толерантного середовища та співпрацю з громадськими організаціями. Важливо не лише усувати наслідки дискримінації, але й працювати над її попередженням, виховуючи у молоді толерантність, взаємоповагу та рівноправність. Комплексний підхід до цієї проблеми дозволить створити умови для формування суспільства, де кожен підліток, незалежно від статі, почуватиметься захищеним і матиме рівні можливості для розвитку.

Список використаних джерел

1. Курдибаха О. Гендерні стереотипи як чинник особистісної ідентифікації підлітків у процесі соціалізації. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2014. Вип.16. С. 169-175. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2014_16_20
2. Нежинська О. Вплив гендерних стереотипів батьків на особистісний розвиток підлітка Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені ГС Костюка НАПН України. К., 2014. С.143-147.
3. Нежинська, О. Ґендерна толерантність як чинник особистісного розвитку підлітків. Вісник післядипломної освіти.2014. Вип. №12. С. 218-226. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2014_12_22
4. Москаленко В. Психологічні особливості гендерної ідентифікації підлітків в групах однолітків Обдаровані діти–скарб нації: матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (м. Київ, 18–22 серпня 2021 року). Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021–574 с.
5. Сахарова К., Маркіяненко М. Недоліки гендерної соціалізації як передумова психологічного насильства в закладах освіти. Соціально-психологічні та правові аспекти протидії насиллю в освітніх закладах: матер. IV Всеукр. форуму (Дніпро, 24 берез. 2023 р.). Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»,2023. С. 90-94

Кондратська Анастасія
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Соляник Марина Геннадіївна

Соціальна відповідальність як складова соціальної роботи з молоддю

У сучасному суспільстві, де молодь стикається з численними викликами, такими як соціальні, економічні та культурні зміни, важливість соціальної роботи набуває особливого значення. Соціальна робота спрямована на підтримку молодих людей у процесах їхнього соціалізації, розвитку та адаптації до різноманітних соціальних умов. Одним з ключових

аспектів цього процесу є формування у молоді соціальної відповідальності, що є не лише важливою складовою розвитку особистості, але й необхідною умовою для гармонійного функціонування суспільства в цілому.

В.К. Грищук зазначає, що поняття соціальної відповідальності в контексті соціальної роботи визначається як усвідомлення та готовність молодої людини брати на себе обов'язки перед іншими людьми, суспільством та природою. Це включає в себе як особисті, так і колективні зобов'язання щодо підтримки соціальної гармонії, дотримання моральних та етичних норм, а також активну участь у вирішенні соціальних проблем. Основні принципи соціальної відповідальності включають взаємоповагу, солідарність, підтримку прав людини та дбайливе ставлення до навколишнього середовища. У житті молоді соціальна відповідальність проявляється через участь у волонтерських ініціативах, громадських акціях та різних формах колективної діяльності, що сприяє розвитку громадянської позиції та активної життєвої позиції [3].

Соціальна відповідальність є важливим елементом процесу соціалізації молоді, оскільки вона безпосередньо впливає на формування моральних та етичних цінностей, які є основою для поведінки в суспільстві.

На думку І.М. Вітковської, соціальна відповідальність сприяє розвитку позитивних соціальних навичок, таких як комунікація, співпраця, емпатія, критичне мислення та здатність до вирішення конфліктів. Ці навички є необхідними для взаємодії з іншими людьми в межах соціальних груп, таких як сім’я, школа, громада або робоче середовище. Завдяки усвідомленню своєї відповідальності перед іншими, молодь навчається враховувати інтереси інших людей, що позитивно впливає на розвиток їхніх міжособистісних відносин та здатність до колективної роботи [2].

Важливу роль у формуванні соціальної відповідальності відіграють соціальні фактори, такі як сім’я, громада та освіта. Сім'я є першим соціальним інститутом, де молодь отримує основи моральних і етичних норм. Вона впливає на формування почуття відповідальності, підтримуючи позитивні соціальні цінності та практики. Освітні установи також мають значний вплив, оскільки через навчальні програми та позакласну діяльність діти та підлітки навчаються не лише знанням, але й важливим соціальним навичкам, що включають співпрацю, лідерство та відповідальність перед колективом. Громада, у свою чергу, створює можливості для практичного застосування соціальної відповідальності через участь у місцевих проектах, волонтерській діяльності та громадських ініціативах. Це дозволяє молоді активно впливати на розвиток свого оточення, що зміцнює їхнє відчуття соціальної відповідальності.

Реалізація соціальної відповідальності серед молоді стикається з рядом проблем та викликів, які ускладнюють формування активної громадянської позиції та готовності молодих людей брати на себе відповідальність за своє оточення. Однією з основних проблем є недостатній рівень обізнаності та мотивації серед молоді щодо важливості соціальної відповідальності. Багато молодих людей не усвідомлюють повної картини того, як їхні вчинки впливають на суспільство і які наслідки можуть мати безвідповідальні дії. Це може бути пов'язано з відсутністю належного навчання або недостатнім акцентом на ці питання в освітніх програмах.

У практичному контексті соціальна робота з молоддю має на меті не лише забезпечити базову допомогу, але й формувати у молодих людей відповідальне ставлення до себе та оточуючого середовища. Одним із основних аспектів є індивідуальний підхід до кожної особистості, розуміння її соціальних потреб і проблем, а також використання різних методів для заохочення до активної участі в суспільному житті.

Таким чином, соціальна відповідальність є важливою складовою розвитку молоді, яка безпосередньо впливає на її здатність до конструктивної взаємодії з оточенням, а також на забезпечення соціальної гармонії в суспільстві. Систематичне навчання та заохочення молоді до участі в соціальних програмах сприяє формуванню у них відповідальності за свої вчинки та позитивно позначається на розвитку суспільних норм.

Список використаних джерел

1. Амоша О., Новікова О. Соціальна відповідальність в контексті розвитку людського потенціалу. *Держава і суспільство*. 2020. С. 122–271.
2. Вітковська І.М. Соціальна відповідальність: теоретичний аспект аналізу. *Вісник Харківського національного ун-ту ім. В.Н.Каразіна*. 2021. №948. С. 45-48.
3. Грищук В.К. Соціальна відповідальність. Навчальний посібник, Львів: Львівський університет внутрішніх справ, 2012. 152 с.
4. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність. Київ: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», 2015. 180 с.
5. Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки: монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. 280 с.

Крупко Світлана Михайлівна
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Київ, Україна,
ORCIDID 0000-0003-4982-4572
svetlana_krupko@ukr.net

Соціальна мобільність соціальних працівників: сучасність і майбутнє

Дослідження соціальної мобільності соціальних працівників є важливим в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій. Соціальна мобільність виявляється у здатності індивіда або групи змінювати її соціальне становище, і цей процес може бути як вертикальним, так і горизонтальним. Для соціальних працівників, яка роль виникає у допомозі та підтримці різних соціальних груп, особливо важливою є можливість зміни свого соціального статусу та професійного становища.

У зв’язку з постійними змінами в економіці, структурі зайнятості та в системі соціальних послуг питання соціальної мобільності соціальних працівників стає все більш актуальним. Це пов'язано з тим, що соціальні працівники часто працюють в умовах низької заробітної плати, високого емоційного навантаження та недостатньої соціальної підтримки, що обмежує їхні можливості для професійного зростання та кар'єрного розвитку. крім того, вони стикаються з питаннями щодо покращення умов праці, розширення можливостей для підвищення кваліфікації та професійного зростання, що деякі з них на якість наданих ними послуг.

Важливими аспектами є також соціальні бар'єри, з якими можуть стикатися соціальні працівники, зокрема гендерні, вікові, економічні та культурні обмеження, які впливають на їхню здатність змінювати соціальний статус та забезпечувати особистий професійний розвиток. Тому ваші дослідження соціальної мобільності соціальних працівників дозволяють визначити основні фактори, які прискорюють або перешкоджають цьому процесу, а також застосувати способи підтримки мобільності в межах цієї професії [3].

Розкриття основних ідей соціальної мобільності майбутніх соціальних працівників має відбувається в аналізі соціальних, економічних та професійних аспектів, які впливають на можливості соціальних працівників досягти вищих рівнів соціальної мобільності. Це стає можливим лише підчас системного аналізу факторів, які провокують розвиток соціальної мобільності майбутніх соціальних працівників (освітні, інституційні, культурні).

Одним із основних шляхів досягнення соціальної мобільності є здобуття вищої освіти та проходження курсів підвищення кваліфікації. Для соціальних працівників це

може включати спеціалізовані курси з новітніх методик роботи, управління соціальними послугами, психологічної підтримки та інші напрямки, які сприяють розвитку професійних навичок і відкривають можливості для кар'єрного зростання. Розширення доступу до вищої освіти та можливості отримання спеціалізацій у межах соціальної роботи дозволило соціальним працівникам підвищити свій статус та зайняти більше керівних посад.

Метод впровадження системи кар'єрного росту в організаціях, що працюють у сфері соціальних послуг. Для соціальних працівників це можна відзначити наявність чіткої кар'єрної сходинки: від початкових посад до керівних та управлінських посад. Додатково, планування кар'єри може включати наставництво, підтримку з боку керівників або колег, участь у професійних асоціаціях, які надають доступ до ресурсів для кар'єрного зростання [4].

Міжнародний досвід є фактором соціальної мобільності, оскільки він дозволяє соціальним працівникам отримати досвід та кваліфікацію, що визнані за кордоном. Участь у міжнародних проектах або стадіях дає змогу не лише покращити професійні навички, але й розширити соціальні зв’язки та можливості для подальшого розвитку. Крім того, міграція в пошуках роботи в інших країнах може стати ефективним методом соціальної мобільності, якщо це спеціалізовані програми для соціальних працівників [2].

Волонтерська діяльність також є формою розвитку методом соціальної мобільності, оскільки вона дає можливість соціальним працівникам набути досвіду роботи в різних соціальних контекстах, розширити свої професійні зв’язки та отримувати додаткові можливості. Участь у соціальних ініціативах дає можливість не лише розвивати свої професійні навички, але й зміцнювати соціальні зв’язки, що в свою чергу підвищують професійне та соціальне зростання.

Цифровізація освіти відкриває нові можливості для формування соціальної мобільності, зокрема в контексті професії соціального працівника. Завдяки розвитку технологій, онлайн-платформам та електронним ресурсам, створені умови для більш доступної, гнучкої та ефективної освіти, що дозволяє соціальним працівникам покращувати свої професійні навички, розширювати можливості для кар’єрного зростання та досягнення вищих рівнів соціальної мобільності. Розглянемо основні майбутні можливості, які надають цифровізацію освіти в контексті соціальної мобільності [5].

Цифровізація освіти дозволяє соціальним працівникам отримувати нові знання та навички без необхідності фізично відвідувати навчальні заклади. Це створює можливості для тих, хто проживає у віддалених регіонах або має обмежений доступ до традиційних навчальних закладів. Онлайн-курси, вебінари та платформи для дистанційного навчання працівникам соціальної сфери надають змогу: отримувати додаткову освіту або підвищувати кваліфікацію в зручний час, без прив'язки до географічного розташування; навчатися за програмами, що спеціалізуються на актуальних аспектах соціальної роботи, таких як психологічна підтримка, робота з різними групами населення, управління соціальними послугами тощо.

Цифрові інструменти, такі як адаптивні платформи та освітні програми з інтерактивними елементами, дають можливість кожному соціальному працівникові навчатися за індивідуальним графіком і на своєму рівні знань. Це дозволяє: легше отримувати знання за власними темпами; використовувати цифрові ресурси для навчання, що відповідають певним потребам конкретної групи соціальних працівників; створювати персоналізовані траєкторії навчання, що підвищують ефективність професійного розвитку [1].

Цифровізація освіти пропонує безліч можливостей для формування соціальної мобільності через доступ до сучасних навчальних ресурсів, розвиток нових навичок, гнучкість у навчанні та розширення професійних горизонтів. У майбутньому цифрові технології сприяють не лише кар’єрному зростанню соціальних працівників, але й покращеним їх умовам праці, що створюють сприятливі умови для підвищення їхнього соціального статусу та мобільності.

Список використаних джерел

1. Абрамович Т. В. Професійний розвиток соціальних педагогів в умовах інноваційних змін у системі післядипломної педагогічної освіти. *Нова педагогічна думка.* 2017. № 2 (90). С. 29–31.
2. Буц К., Горбач-Кудря І. Формування безбар'єрної мобільності крізь призму міжнародного досвіду: національні досягнення та перспективи. Розвиток сталої мобільності: глобальні та локальні рішення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (в авторській редакції), (м. Кропивницький, 15 листопада 2024 року). Кропивницький, 2024. С. 28-31
3. Кузьмін В.В., Кузьміна М.О., Іванченко А.В. Соціально-психологічні особливості формування професійної кар'єри особистості. *Психологія праці.* Випуск 45. 2023. С. 200-205
4. Рідкодубська Г.А. Професійна мобільність майбутнього працівника соціальної сфери: теорія та практика: монографія. Хмельницький: ФОП Мельник А.А., 2018, 296 с.
5. Швидун Л. Освітня мобільність у просторі глобалізованого світу. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 24 (5). 2021. 27-34. https://doi.org/10.15421/172152

Ласкава Анастасія Анатоліївна
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Ясточкіна Ірина Анатоліївна

Формування сімейних цінностей у підлітків засобами родинних традицій

Сімейні традиції, що передаються з покоління в покоління, формують основу родинного життя. Вони забезпечують стабільність, зміцнюють зв'язки між членами сім'ї та створюють унікальну атмосферу, яка є характерною для кожної родини. Особливо важливі традиції для підлітків, оскільки вони дають відчуття впевненості та захищеності. Сімейні цінності, закладені в дитинстві та підлітковому віці, визначають всю подальшу стратегію життя людини [4].

Сучасна наука визначає підлітковий вік залежно від країни (регіону проживання) і культурно-національних особливостей, а також статі (від 12 до 17 років). Згідно з термінологією Фонду народонаселення ООН (ЮНФПА), підлітки – це особи у віці 10-19 років (ранній підлітковий вік – 10-14 років; пізній підлітковий вік – 15-19 років).

Підліток інтенсивно засвоює з дорослого світу різноманітні цінності, норми і способи поведінки, які складають новий зміст свідомості і перетворюються на вимоги до поведінки іншої людини і своєї, в критерії оцінки і самооцінки. Підлітки найбільш сприйнятливі і чутливі до всього, що їх оточує, тому необхідно, щоб саме в цей період виховання відбувалось у сприятливій сімейній атмосфері. Батьки в цей період повинні максимально уважно підійти до виховання. Найбільш ефективними у вихованні є такі цінності, як: духовні, культурні та моральні. Вони допомагають сформувати у підлітка цілісний погляд на життя [5]

Формування – це процес розвитку в суб'єкта досконалих форм знань, досконалих способів дій, видів діяльності для оволодіння різними сферами культури, а також процес формування індивідуальних здібностей людини, оволодіння наявними формами мислення, свідомості та самосвідомості [1, с. 55]. Формування в підлітків традиційних сімейних цінностей – це цілеспрямований процес формування світоглядних і моральних установок, норм, моделей поведінки, звичаїв і поглядів, які передаються з покоління в покоління і спрямовані на розуміння сім'ї як духовного союзу, що забезпечує культурне і демографічне відтворення українського суспільства.

Серед основних *факторів*, що визначають формування традиційних сімейних цінностей у підлітків, можна виділити:

- сімейне виховання, що включає модель поведінки та взаємин батьків, їх морально-ціннісні орієнтири;
- освітній процес, спрямований на передачу культурних і моральних норм, формування умінь і навичок, що сприяють розвитку особистості;
- вплив однолітків і громадської думки, які можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на формування ціннісних орієнтацій підлітка;
- ЗМІ та Інтернет-ресурси, які надають доступ до інформації про різні культури, традиції та цінності, а також впливають на світогляд та уявлення про норми поведінки;
- особистісні характеристики та життєвий досвід підлітка, включаючи його характер, здібності, інтереси, потреби та рівень розвитку [2].

Саме сімейні традиції відіграють важливу роль у формуванні особистості підлітка. Вони можуть як позитивно, так і негативно впливати на його розвиток.

Позитивний вплив сімейних традицій полягає в тому, що вони:

- забезпечують підлітку основу для ідентифікації та самовизначення;
- допомагають усвідомити своє місце в родині та суспільстві, визначити свої цінності;
- сприяють розвитку сімейних зв'язків і зміцненню близькості між членами сім'ї.

Негативний вплив сімейних традицій може бути таким:

- якщо традиції пов'язані з насильством, дискримінацією чи іншими негативними практиками, вони можуть завдати шкоди емоційному та психологічному благополуччю підлітка;
- деякі традиції можуть обмежувати можливості та самовираження підлітка, що може призвести до почуття невдоволення та втрати особистої свободи [3].

Отже, сімейні традиції є тією доброю основою, на якій зростає національна свідомість, гідність і самоповага, а водночас розуміння й повага до інших поглядів. Формування сімейних цінностей – це багаторівневий процес, який включає засвоєння підлітками знань про інститут сім'ї, її функції, етапи розвитку в історичній ретроспективі та сучасний стан, спонукання підлітків до певних дій, способів поведінки в сім'ї та ціннісне ставлення до неї, потреба в самоактуалізації та самореалізації особистості в сім'ї.

Список використаних джерел

1. Берегова Н. П., Джигун Л. М. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій особистості юнацького віку. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського.* 2022. № 3. С. 54-58.

2. Донченко І.А. До проблеми формування сімейних цінностей. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp181/18Donchenko.pdf (дата звернення: 20.03.2025).

3. Роль виховання дітей у формуванні сімейних цінностей. URL: https://psyhologist.com.ua/vixovannya-ditej-klyuchova-rol-u-formuvanni-simejnix-tsinnostej (дата звернення: 21.03.2025).

4. Федоренко Р. П. Психологія молодої сім'ї : монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 392 с.

5. Цільмак О. М. Психологія сім'ї та шлюбу: таблиці, схеми, коментарі : навчально-наочний підручник. Київ: Видавництво ЛіраК, 2020. 266 с.

Мартиненко Олена
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота

Професійні якості фахівців благодійних фондів, що працюють на деокупованих територіях

Відновлення життя на деокупованих територіях є складним і багатогранним процесом, у якому благодійні фонди відіграють ключову роль. Фахівці таких організацій стикаються з викликами, що потребують особливих професійних та особистісних якостей. Їхня робота охоплює різні аспекти: гуманітарну допомогу, психологічну підтримку, правову та адміністративну роботу, а також координацію з міжнародними та державними структурами [1].

Зважаючи на складність умов роботи, спеціалісти, які працюють у благодійних фондах на деокупованих територіях, повинні мати не лише професійні навички, а й відповідні особисті якості, що дозволяють ефективно виконувати свою місію [2].

Основні професійні якості

1. Емоційна стійкість та психологічна готовність

Фахівці постійно працюють із людьми, які пережили стрес, втрати та руйнування. Це вимагає високого рівня емоційної стійкості, оскільки щоденна взаємодія з постраждалими може призводити до емоційного вигорання [4].

Крім того, спеціалісти мають бути готовими працювати в умовах невизначеності, браку ресурсів і можливих загроз безпеці. Психологічна витривалість допомагає зберігати працездатність та ефективно реагувати на виклики.

2. Емпатія та комунікативні навички

Важливо вміти будувати довірчі відносини з людьми, які отримують допомогу. Постраждалі часто перебувають у стані емоційної нестабільності, тому емпатія, вміння слухати та підтримувати відіграють важливу роль у їхньому відновленні [4].

Комунікативні навички також необхідні для взаємодії з державними органами, міжнародними партнерами та іншими благодійними організаціями. Уміння правильно та зрозуміло доносити інформацію допомагає ефективно координувати діяльність фонду [3].

3. Організаційні здібності та адаптивність

Робота на деокупованих територіях часто пов'язана з непередбачуваними обставинами, які потребують швидкої реакції та здатності адаптуватися. Це включає ефективне управління ресурсами, планування гуманітарних операцій, координацію волонтерів та взаємодію з різними структурами [1].

Адаптивність також означає готовність працювати в екстремальних умовах: без доступу до інтернету, електроенергії чи інших базових ресурсів.

4. Юридична та адміністративна грамотність

Оскільки діяльність благодійних фондів пов'язана з документальним оформленням допомоги, фінансовою звітністю та співпрацею з державними органами, фахівці повинні розуміти правові аспекти своєї роботи [2].

Знання законодавства України про благодійну діяльність, міжнародних норм та стандартів гуманітарної допомоги є обов'язковим. Важливим є й уміння складати офіційну документацію, договори та звітність [3].

5. Мотивація та етичність

Робота в гуманітарному секторі передбачає високу мотивацію та відповідальність. Фахівці благодійних фондів часто стикаються з морально складними ситуаціями, коли потрібно приймати рішення, що впливають на життя інших людей.

Дотримання етичних норм, прозорість у діяльності та відповідальність за прийняті рішення є основою ефективної роботи в цій сфері [5].

Професійні компетенції фахівців благодійних фондів

Для ефективного виконання своєї місії фахівці благодійних організацій повинні володіти низкою компетенцій, які охоплюють різні аспекти гуманітарної діяльності. Основні з них:

1. Кризовий менеджмент – вміння швидко реагувати на надзвичайні ситуації, планувати дії в умовах обмежених ресурсів, координувати допомогу та ухвалювати оперативні рішення [1].
2. Фінансове управління – знання основ бюджетування, звітності та ефективного використання ресурсів у рамках гуманітарних проєктів [3].
3. Міжкультурна комунікація – здатність взаємодіяти з різними соціальними групами, розуміти їхні потреби та забезпечувати ефективну допомогу [5].
4. Проєктний менеджмент – навички планування, реалізації та оцінювання благодійних проєктів, що сприяють довгостроковому розвитку громад [1].
5. Юридична обізнаність – знання нормативно-правових актів, що регулюють діяльність благодійних організацій, правила оформлення гуманітарної допомоги та співпраці з міжнародними партнерами [2].
6. Навички психологічної підтримки – основи кризового консультування, методи стабілізації емоційного стану постраждалих, принципи роботи з травмою [4].
7. Медіація та переговори – здатність вирішувати конфлікти, проводити переговори з різними зацікавленими сторонами та знаходити компромісні рішення [3].

Розвиток цих компетенцій є необхідною умовою для ефективної роботи фахівців у гуманітарній сфері, особливо в умовах постконфліктного відновлення.

Висновки

Фахівці благодійних фондів, що працюють на деокупованих територіях, потребують високого рівня професійної компетентності, емоційної витривалості та здатності до адаптації. Вони повинні поєднувати в собі як гуманітарні, так і адміністративні навички, бути готовими до роботи в екстремальних умовах та забезпечувати ефективну допомогу постраждалим.

Підготовка таких спеціалістів має включати навчання з психологічної стійкості, розвитку комунікативних здібностей, юридичної грамотності та принципів етичної діяльності. Тільки за цих умов можна забезпечити ефективну гуманітарну допомогу та сприяти стабільному відновленню деокупованих територій.

Список використаних джерел

1. Гуманітарна допомога у кризових ситуаціях: міжнародний досвід та український контекст. – К.: Наукова думка, 2023.
2. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» №5073-VI від 05.07.2012.
3. Sphere Handbook: Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response. Sphere Association, 2018.
4. Психологічна підтримка в умовах кризових ситуацій: навчальний посібник / За ред. О. Г. Ткаченко. – Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2021.
5. Стратегія післяконфліктного відновлення територій: аналіз міжнародного досвіду / Аналітичний центр «Нова Україна», 2023.

Мигун Богдана Олександрівна
здобувачка другого (магістерського) рівня освіти,
спеціальності 231 Соціальна робота

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Соляник Марина Геннадіївна

Концептуальні засади соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами

Сучасний світ стикається з багатьма соціальними викликами, серед яких особливе місце займає проблема внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Внаслідок збройних конфліктів, економічних криз, екологічних катастроф та політичних переслідувань мільйони людей змушені залишати свої домівки та шукати нове місце для проживання всередині власної країни.

Внутрішньо переміщені особи стикаються з численними труднощами: втратою житла та роботи, соціальною ізоляцією, адаптацією до нового середовища, психологічними травмами, а також правовими та економічними проблемами. Саме тому соціальна робота з ВПО набуває особливої актуальності, адже вона спрямована на підтримку таких осіб, сприяння їх інтеграції у приймаючі громади та забезпечення їхніх прав та потреб [5].

Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами має свою специфіку, оскільки вона включає комплекс заходів, спрямованих на психологічну підтримку, правову допомогу, сприяння працевлаштуванню, надання гуманітарної допомоги та інтеграцію в суспільство. Вона передбачає співпрацю з державними структурами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами, що дозволяє створювати ефективні механізми підтримки ВПО.

Соціальна робота з ВПО спрямована на забезпечення адаптації, інтеграції та підтримки осіб, які змушені залишити свої домівки через збройні конфлікти, екологічні катастрофи, соціально-економічні труднощі або політичні переслідування. Враховуючи ці фактори, соціальна робота з ВПО потребує комплексного та багаторівневого підходу, що включає правовий, психологічний, економічний та соціокультурний аспекти [1].

Поняття ВПО тісно пов’язане з концепцією захисту прав людини, соціальної справедливості та гуманітарної допомоги. В міжнародному праві цей статус регулюється низкою документів, включаючи Керівні принципи ООН щодо внутрішнього переміщення, які визначають права ВПО та обов’язки держав щодо їхньої підтримки. Українське законодавство також містить норми, що регулюють статус ВПО, зокрема визначає механізми соціальної допомоги, компенсацій та інтеграційних заходів. Проте, незважаючи на наявність законодавчої бази, соціальна робота з ВПО часто стикається з низкою викликів, серед яких бюрократичні перепони, нестача фінансування, упереджене ставлення з боку суспільства та проблеми координації між різними суб’єктами соціальної політики [2].

Специфіка соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами полягає у тому, що вона включає широкий спектр заходів, спрямованих на забезпечення базових потреб, соціальної адаптації та інтеграції. Адаптація та інтеграція ВПО є складним процесом, оскільки включає роботу з подоланням психологічного стресу, соціальної ізоляції та професійної реалізації. Багато переселенців стикаються з труднощами у пошуку роботи, оскільки їхні професійні навички можуть не відповідати потребам місцевого ринку праці, або ж вони втрачають документи, що підтверджують їхню кваліфікацію. Соціальні працівники, які займаються питаннями працевлаштування ВПО, проводять консультації,

організовують тренінги, сприяють перенавчанню та перекваліфікації. Важливу роль відіграє підтримка підприємницької діяльності серед ВПО, що дозволяє переселенцям ставати економічно незалежними та робить їхній внесок у місцеву економіку більш відчутним.

Психологічний аспект соціальної роботи з ВПО є із найважливіших, оскільки багато переселенців мають досвід пережитих травм, втрат та стресів. Вони можуть страждати від депресії, тривожності, посттравматичного стресового розладу, що ускладнює їхню соціалізацію та адаптацію. У цьому контексті соціальні працівники та психологи проводять групові та індивідуальні консультації, організовують психотерапевтичні програми, залучають переселенців до соціальних ініціатив та культурних заходів. Особливо важливою є робота з дітьми, які через вимушене переміщення можуть мати труднощі з навчанням, комунікацією та емоційною стабільністю [3].

Правова допомога відіграє значну роль у соціальній роботі з ВПО, оскільки вони часто стикаються з труднощами у відновленні документів, отриманні соціальних виплат, реєстрації місця проживання та вирішенні інших юридичних питань. Багато ВПО мають обмежений доступ до правової інформації або не знають, як захистити свої права. У цьому контексті соціальні працівники співпрацюють з юристами, правозахисними організаціями та державними структурами, щоб забезпечити ВПО доступ до необхідних юридичних послуг.

Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади є ключовим етапом соціальної роботи, оскільки вона дозволяє переселенцям не лише задовольнити базові потреби, а й відчути себе повноцінними членами суспільства. З головних викликів у цьому процесі є подолання соціальної напруги та негативних стереотипів щодо ВПО. У деяких випадках місцеве населення може сприймати переселенців як конкурентів на ринку праці, додаткове навантаження на соціальну інфраструктуру або навіть як загрозу культурній ідентичності регіону. Відтак соціальна робота включає організацію заходів, спрямованих на налагодження діалогу між ВПО та місцевими жителями, формування позитивного іміджу переселенців та розвиток інклюзивних ініціатив.

Співпраця між державними органами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами є важливим елементом ефективної соціальної роботи з ВПО. Вона дозволяє об’єднувати ресурси, координувати дії та створювати комплексні програми підтримки. Держава відіграє центральну роль у розробці політики щодо ВПО, проте значну частину практичної роботи виконують громадські та волонтерські ініціативи, які безпосередньо контактують з переселенцями, надаючи їм необхідну допомогу. Міжнародні організації також відіграють важливу роль, оскільки забезпечують гуманітарну допомогу, фінансування програм, проведення досліджень та впровадження кращих практик соціальної роботи [4].

Отже, соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами є багатовимірним процесом, що включає надання гуманітарної допомоги, психологічну підтримку, правовий супровід, сприяння працевлаштуванню та інтеграцію у нове соціальне середовище. Вона має стратегічне значення для соціальної стабільності, оскільки дозволяє уникнути маргіналізації переселенців, зменшує соціальну напругу та сприяє економічному розвитку регіонів. Виклики, з якими стикається соціальна робота у цій сфері, вимагають комплексного підходу, залучення різних інституцій та впровадження ефективних механізмів підтримки ВПО, що дозволить їм не лише адаптуватися до нових умов життя, а й зробити свій внесок у розвиток суспільства.

Список використаних джерел

1. Алексеенко Т. Ф., Гончар Л. В., Куниця Т. Ю., Бибик Д. Д. Вимушені переселенці: соціально-педагогічні проблеми і досвід підтримки : монографія. за ред. Т. Ф. Алєксєєнко. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 240 с.

2. Безпалова О. І. Особливості визначення прав біженців у міжнародному законодавстві. URL: https://univd.edu.ua/science-issue/issue/1149

3. Богданов С. О., Зелеська О. В., Лунченко Н. В., Панок В. Г., Соловйова В. В. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів «Безпечний простір» : навч.-метод. посіб. Київ : НаУКМА, Гліф Медіа, 2017. 208 с.

4. Бочкор Н. П., Дубровська Є. В., Залеська О. В. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період : метод. рек. Київ : МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2015. 84 с.

5. Гороть А. Ретроспективний аналіз міжнародних норм захисту прав біженців та проблеми захисту прав біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні. Історико-правовий часопис. 2017. № 2 (10). С. 49–54.

Мітру Роберт Робертвич
здобувач другого (магістерського) рівня освіти,
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
доктор філософії з соціальної робот (PhD), доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Бибик Дарья Дмитрівна

Соціальне партнерство як компонент системи соціальної сфери

Розвиток системи соціального партнерства як одного із компонентів системи соціальної сфери на сучасному етапі перетворень в Україні є дуже актуальною проблемою. Сама ідея соціального партнерства займає найважливіше місце в науковому аналізі сучасного суспільства, еволюції трудових стосунків і законодавчих практик багатьох країн світу.

Важливою умовою успішного соціального партнерства, спрямованого на вдосконалення соціальної сфери на рівні громади, є дотримання принципів його організації. Серед яких доцільно виділити такі:

- загальний і міцний мир без загострення соціальних конфліктів може бути встановлений лише на основі соціальної справедливості;
- в умовах глобалізації ненадання в будь-якій країні працівникам покращених умов праці є перешкодою для інших країн, які бажають покращити становище працівників;
- свобода слова і свобода об’єднання є необхідними умовами постійного прогресу;
- злиденність у будь-якому місці є загрозою для загального добробуту;
- всі люди, незалежно від раси, віри й статі мають право на матеріальний добробут і духовний розвиток в умовах свободи та гідності, сталості економічних умов і рівних можливостей;
- повна зайнятість і зростання життєвого рівня.

Соціальне партнерство може забезпечити взаємодію соціальних суб’єктів у будь-якій сфері – економічній, політичній, культурній, соціальній та ін.

Механізм соціального партнерства діє на наступних основних рівнях:

соціальна інфраструктура (установи всіх гілок влади); соціальній організації (нормативно-правові акти);

соціальної комунікації (інформація у ЗМІ);

культурно-ціннісний (традиції); когнітивному (розуміння цінностей окремими індивідами);

особистісному (індивідуальна мотивація вступу до соціально-партнерського діалогу.

Необхідність соціального партнерства в соціальній сфері полягає в тому, що для розв'язання проблем у цій сфері потрібні зусилля всього суспільства. Соціальними партнерами бюджетні організації, інші освітні організації, малий і середній бізнес, громадські та інші організації.

Соціальне партнерство в соціальній роботі - це міжсекторальна взаємодія між третім сектором (недержавними організаціями), державою і бізнесом для формування соціально-відповідальної держави і громадянського суспільства на шляху вирішення соціальних проблем уразливих категорій населення.

Визначальними ознаками соціального партнерства є:

- рівноправність усіх учасників і їх компетентність у виокремленні, аналізі та пошуку шляхів розв'язання соціальних проблем, обговоренні змісту нормативно-правового забезпечення, що супроводжує цей процес;

- добровільність прийняття зобов'язань під час укладення договорів та угод; - повна відповідальність за виконання прийнятих зобов'язань;

- досягнення домовленості без утиску інтересів будь-якої зі сторін на основі взаємних поступок, самообмеження, компромісу, консенсусу.

Соціальне партнерство у сфері соціальної роботи є особливим видом практичної діяльності спрямованої на розбудову партнерських стосунків та розширення ринку надання якісних соціальних послуг для вразливих категорій населення в умовах децентралізації влади. Означену діяльність виконують соціальні працівники із відповідною професійною підготовкою.

Для ефективної реалізації соціального партнерства на практиці майбутнім соціальним працівникам необхідно оволодіти системою теоретичних знань і практичних умінь та навичок, необхідних для побудови партнерських стосунків з клієнтами як об'єктами соціальної роботи, а також із представниками державних установ та громадських організацій як суб'єктами соціальної роботи для профілактики або вирішення соціальних проблем; сформувати цілісне уявлення про основні переваги соціального партнерства як фундаментального механізму формування громадянського суспільства в Україні; виробити практичні навички щодо вирішення соціально-трудових конфліктів у соціальній сфері та ефективного пошуку потенційних партнерів.

Не менш важливими і необхідними вміннями є:

- залучення до співпраці представників бізнесу і громади на умовах корпоративної соціальної відповідальності, а також волонтерів та спонсорів з метою вирішення соціальних проблем вразливих категорій населення;
- встановлення партнерських стосунків шляхом посередництва і соціального діалогу.

Таким чином, ефективність соціального партнерства залежить від особистісного потенціалу і рівня професіоналізму соціального працівника у цій площині, його уміння організувати цілеспрямовану спільну зі студентами, як реальними суб'єктами, навчально-професійну діяльність у всіх її формах і видах. Оскільки соціальне партнерство володіє ознакою технологічності, то це потребує від соціального працівника не лише наявності професійної інтуїції та уміння імпровізації, але і ґрунтовних професійних знань та умінь щодо налагодження взаємодії, уміння управляти спілкуванням, використовувати результативні технології спільної діяльності тощо.

Список використаних джерел

1. Бибик Д.Д. Роль Соціальної згуртованості для успішної партнерської взаємодії соціальних інституцій. Партнерство з закладами освіти та соціальними інституціями в контексті соціально-педагогічної підтримки та супроводу дітей та молоді: матеріали III

Всеукраїнського круглого столу / за заг. ред Т. Куниці. Івано-Франківськ: НАІР, 2024. С. 48-50.

2. Романова Н. Ф. Соціальне партнерство : навчально-методичний посібник / Н. Ф. Романова, І. П. Мельник ; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ф-т соц.-екон. освіти та управління. - Київ : [НПУ імені М. П. Драгоманова,], 2017. - 238 с.

Міхеєв Ігор Віталійович
здобувач другого (магістерського) рівня освіти,
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Мирошніченко Наталія Олександрівна

Соціально-педагогічна реабілітація дітей з інвалідністю засобами арт-терапії

Соціально-педагогічна реабілітація дітей з інвалідністю спрямована на їхню інтеграцію в суспільство через освіту, творчість та розвиток соціальних навичок. Вона включає використання арт-терапії, інклюзивного навчання та психологічної підтримки для розкриття потенціалу кожної дитини. Такий підхід допомагає дітям адаптуватися до навколишнього середовища, підвищує їхню самооцінку та сприяє емоційному благополуччю. Арт-терапія є потужним інструментом реабілітації та соціалізації дітей з інвалідністю. Вона допомагає долати емоційні та соціальні бар'єри, сприяє розвитку комунікативних навичок та творчого потенціалу. Сучасні методики арт-терапії дозволяють ефективно інтегрувати дітей у суспільство та покращувати їхню якість життя.

Арт-терапія – це форма психологічної та соціально-педагогічної підтримки, що базується на творчій діяльності. Вона допомагає дітям з інвалідністю знижувати рівень стресу та тривожності; виражати емоції через мистецтво, навіть якщо вони мають труднощі з вербальною комунікацією; розвивати дрібну моторику та координацію рухів; покращувати самооцінку та впевненість у собі; соціалізуватися та взаємодіяти з іншими дітьми [4, с.63].

Основними напрямами арт-терапії, що використовуються у реабілітаційному процесі дітей з інвалідністю є: музикотерапія, казкотерапія, ізотерапія, театральна терапія тощо.

Музикотерапія виступає одним із напрямів арт-терапевтичної роботи з дітьми з інвалідністю. Музика має позитивний вплив на емоційний стан дитини, розвиває увагу та пам'ять. Прослуховування мелодій, гра на музичних інструментах та спів сприяють їх емоційній стабільності. У Великій Британії діти з аутизмом беруть участь у спеціальних музичних заняттях, які допомагають їм адаптуватися до соціального середовища.

Метод використання казок допомагає дітям з інвалідністю усвідомити свої почуття, знайти рішення життєвих труднощів та моделювати позитивні сценарії поведінки. В Україні діють інклюзивні проєкти, де діти з інвалідністю беруть участь у створенні аудіоказок, що сприяє їхній самооцінці та комунікативному розвитку [3, с.122].

Ще одним арт-терапевтичним методом є ізотерапія (малювання, живопис, ліплення). Цей метод дозволяє дітям висловлювати свої емоції через образотворче мистецтво. Використання фарб, глини, кольорового паперу допомагає розвивати дрібну моторику, уяву та комунікативні навички у дітей з інвалідністю. У реабілітаційній роботі активно

використовують заняття з малювання для дітей з ДЦП, що допомагає покращити координацію їх рухів.

Окремим видом арт-терапії є театральна терапія. Інсценізація казок, участь у театральних виставах розвиває комунікативні навички, впевненість у собі та допомагає долати соціальну ізоляцію. В Іспанії театральні студії для дітей з особливими освітніми потребами допомагають їм знаходити друзів і проявляти творчий потенціал.

Арт-терапія є ефективною саме в комплексі з соціально-педагогічними методами реабілітації. Вона дозволяє створити комфортне середовище для навчання та розвитку дитини. Використання арт-терапії у процесі соціально-педагогічної реабілітації дозволяє розвивати комунікативні навички у дітей з інвалідністю, мистецтво допомагає дітям взаємодіяти один з одним; формувати позитивну самооцінку - творча діяльність сприяє відчуттю успіху та самореалізації; дозволяє залучити до процесу реабілітації родину, спільні творчі заняття зближують батьків і дітей; формувати стресостійкість, арт-терапія допомагає дітям долати страхи та тривожність [3, с.122].

В Україні арт-терапія активно впроваджується в центрах реабілітації та інклюзивних закладах освіти, інклюзивних класах. В процесі реабілітації діти з інвалідністю можуть брати участь у творчих майстер-класах. У багатьох дитячих медичних закладах проводять заняття з малювання та музикотерапії. Громадські організації організовують арт-заняття для дітей із синдромом Дауна, аутизмом, ДЦП тощо.

Арт-терапія – це не просто мистецтво, а потужний засіб соціально-педагогічної реабілітації дітей з інвалідністю. Використання методів малювання, музикотерапії, театральної терапії допомагає дітям долати бар’єри, соціалізуватися та розвивати свої здібності. Важливо продовжувати впровадження арт-терапевтичних програм в Україні для покращення якості життя дітей з особливими потребами.

Список використаних джерел

1. Дуля А. В. Лехолетова М. М., Лях Т. Л. (2024) Особливості соціальної роботи з особами з інвалідністю внаслідок війни. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2024. Вип. 98. С. 42–46

2. Мирошніченко Н.О. (2019) Професійна підготовка соціальних працівників до інтеграції дітей-інвалідів у соціум. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. К. НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. Вип. 25: зб. наук. праць. С.36-43.

3. Міхеєва О. Характеристика соціальної реабілітації осіб з інвалідністю: закордонний досвід. Соціальна робота: реалії та перспективи : зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 110-річчю Полт. нац. пед. ун-та імені В. Г. Короленка, м. Полтава, 9–10 трав. 2024 р. / за заг. ред. Н. О. Сайко, В. І. Березан. Полтава, 2024. 255 с. 120-124.

4. Соляник М. Арт-терапія в соціально-психологічній роботі з різними отримувачами послуг. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, що присвячена 190-річчя УДУ імені Михайла Драгоманова (24 квітня 2024 року). Київ: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2024. С.62-64.

Назаренко Олена
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри позашкільної освіти
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Биковський Тимур Валерійович

Проєктна діяльність як інструмент розвитку компетенцій у позашкільній освіті

В умовах освітніх трансформацій та викликів сучасності особливої значущості набуває проєктна діяльність як ефективний інструмент розвитку компетенцій вихованців у позашкільній освіті. Необхідність впровадження інноваційних форм навчання, здатних забезпечити формування ключових життєвих компетенцій та підготувати вихованців до успішної самореалізації, зумовлює підвищений інтерес до потенціалу проєктних технологій у системі позашкільної освіти. Теоретичною основою дослідження стали праці О. Биковської, В. Вербицького, І. Мосякової, Г. Пустовіта з теорії позашкільної освіти; дослідження Н. Вовк, Т. Вороненко, О. Пометун щодо проєктної діяльності; роботи А. Бойка, А. Корнієнко, О. Литовченко, В. Мачуського з модернізації освітнього процесу.

Метою дослідження стало теоретичне обґрунтування, розробка та експериментальна перевірка методики розвитку компетенцій вихованців у позашкільній освіті засобами проєктної діяльності. Об'єктом дослідження є розвиток компетенцій вихованців у позашкільній освіті. Предметом дослідження обрано проєктну діяльність як інструмент розвитку компетенцій вихованців у закладах позашкільної освіти. Гіпотезою дослідження стало припущення, що розвиток компетенцій вихованців у позашкільній освіті буде більш ефективним за умов системного впровадження проєктної діяльності в освітній процес закладу позашкільної освіти, створення сприятливого освітнього середовища для реалізації проєктів та використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у проєктній діяльності.

Проаналізувавши теоретичні основи проєктної діяльності як інструменту розвитку компетенцій у позашкільній освіті, ми визначили, що позашкільна освіта створює оптимальні умови для формування ключових компетенцій завдяки своїй гнучкості, варіативності та особистісній орієнтованості. Як стверджує І. Мосякова: «основна роль позашкільних закладів полягає у розвитку здібностей, інтересів та самовизначенні дітей і молоді. Результат цього процесу – набуття знань, умінь, навичок, цінностей та компетентностей для інтелектуального, духовно-морального, творчого, фізичного та професійного розвитку особистості» [2, с. 5].

Згідно з дослідженнями О. Биковської, у структурі компетентностей, що складають основу реалізації компетентнісного підходу в позашкільній освіті, необхідно виділити чотири ключові компетентності: пізнавальну, практичну, творчу і соціальну [1, с. 174-175]. Аналізуючи у цьому контексті потенціал проєктного методу, ми встановили, що він характеризується унікальною здатністю стимулювати комплексний розвиток ключових компетенцій від особистісних до соціально-комунікативних.

У дослідженні ми розглянули основні етапи проєктної діяльності та встановили, що вона забезпечує комплексний розвиток компетенцій вихованців через дослідницьку та інформаційну складові, творчий компонент та практичну орієнтацію, яка реалізується через створення конкретних творчих продуктів. Однак за О. Смірновою «Успішність цього процесу значною мірою залежить від розуміння педагогами сутності проєктної технології та дотримання методичних алгоритмів її реалізації» [3, с. 86].

В межах дослідження розроблено та теоретично обґрунтовано програму розвитку компетенцій учнів засобами проєктної діяльності, яка враховує специфіку позашкільної освіти та орієнтована на пошук ефективних педагогічних технологій, що забезпечують формування життєво необхідних компетенцій та відповідають викликам часу.

Отже, проєктна діяльність має стати ефективним інструментом розвитку компетенцій вихованців у позашкільній освіті, оскільки забезпечує інтеграцію теоретичних знань з практичною діяльністю, сприяє формуванню навичок самостійної роботи, розвиває здатність до командної взаємодії та критичного мислення. Результати дослідження можуть бути використані у системі підвищення кваліфікації педагогів позашкільної освіти та підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Биковська О.В. Сучасні положення теорії та методики позашкільної освіти. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*, 2010. Вип. 2. С. 171-180.
2. Мосякова І. Ю. Концептуальні основи модернізації змісту позашкільної освіти: практико орієнтований посібник. Київ : Педагогічна думка, 2018. Ч.1. 121 с.
3. Смірнова О. Методичні основи проектної діяльності у закладі позашкільної мистецької освіти. *Освітньо-науковий простір*, 2021. №1. С. 82-89.

Островська Олександра Володимирівна
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагоігчних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Мирошніченко Наталія Олександрівна

Характеристика формування соціальної відповідальності студентської молоді

Сучасне суспільство стикається з численними соціальними викликами, такими як екологічні проблеми, економічні кризи, військові конфлікти, соціальна нерівність тощо. Одним із ключових факторів їх подолання є соціальна відповідальність громадян, особливо молоді, яка є рушійною силою суспільних змін. Студентська молодь як активна частина суспільства відіграє важливу роль у формуванні майбутнього країни. Саме тому необхідно сприяти розвитку їхньої соціальної відповідальності, яка включає усвідомлення власного внеску в життя громади, активну громадянську позицію та відповідальність за свої дії.

Соціальна відповідальність – це здатність особи усвідомлювати власний вплив на суспільство, приймати відповідальні рішення та діяти в інтересах громади. Основними компонентами соціальної відповідальності можуть бути етична свідомість – розуміння норм моралі та поведінки у суспільстві; громадянська активність – участь у суспільних ініціативах, волонтерських рухах, акціях; соціальна солідарність – підтримка інших людей, допомога вразливим верствам населення; екологічна відповідальність – дбайливе ставлення до природних ресурсів [1].

Університети відіграють важливу роль у формуванні соціальної відповідальності студентів. Формування соціальної відповідальності здійснюється в університетському середовищі через впровадження навчальних програм, інтеграцію освітніх компонентів, що

розкривають аспекти етики, соціології, права тощо. Через організацію позанавчальної діяльності (студентське самоврядування, наукові конференції, дебати тощо). Впровадження в університетське середовище дуальної освіти, що дозволяє молоді поєднувати теоретичне навчання з практикою у соціальних організаціях.

Крім соціальних інститутів значний вплив на формування соціальноїх відповідальності має родина. Родина формує перші уявлення про соціальну відповідальність. Якщо батьки залучені до волонтерської діяльності або підтримують соціально значущі ініціативи, діти схильні наслідувати ці моделі поведінки.

Крім цього молоді люди мають значну доступність до інформації та різних інформаційних ресурсів, що дозволяє швидко дізнаватися про соціальні проблеми та реагувати на них, брати участь у благодійних онлайн-кампаніях, підписанні петицій, популяризації соціальних ініціатив [3, с. 283].

Формування соціальної відповідальності можливе через залучення студентської молоді до волонтерської діяльності. Що може здійснюватись через надання допомоги в будинках для людей похилого віку та дитячих будинках, через участь у соціальних та екологічних акціях (прибирання парків, висадка дерев), організацію благодійних ініціатив (збір коштів для потребуючих, організація гуманітарної допомоги). Студенти можуть створювати власні соціальні стартапи чи ініціювати суспільно корисні заходи. Флешмоби, благодійні марафони, екологічні акції мотивують студентів діяти спільно та усвідомлювати власну соціальну роль [4,с. 63].

Формування соціальної відповідальності студентської молоді – важливий процес, що сприяє розвитку активного громадянського суспільства. Студенти, які залучені до волонтерства, соціальних проєктів і громадських ініціатив, не лише сприяють розв’язанню актуальних проблем, а й розвивають лідерські якості, критичне мислення та вміння працювати в команді. Зміцнення соціальної відповідальності молоді потребує комплексного підходу, що включає інтеграцію соціальної тематики в освіту, розвиток волонтерства, цифрових технологій та активну підтримку з боку держави й громадських організацій.

Список використаних джерел

1. Безпрозванна А. Формування соціальної відповідальності у студентів вищих навчальних закладів. URL : https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2012_1/visnuk_7.pdf

2. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. 558 с.

3. Поліщук В. (2022) Формування соціальної відповідальності у майбутніх фахівців соціальної роботи: системний підхід. Соціальна робота та соціальна освіта. Випуск 2 (9). 2022. С.281-288

4. Стаднік Н. В. (2013) Сутнісні характеристики соціальної відповідальності студентів. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. 2013. № 3. С. 60–64.

Пасічняк Олександр Миколайович
здобувас третього омаітньо-наукового рівня вищої лсвіти
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри позашкільної освіти
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Биковський Тімур Валерійович

Розвиток позашкільної освіти в україні на початку хх століття

На початок ХХ ст. на українських землях склались соціально-економічні, культурні передумови для становлення та розвитку позашкільної освіти. Українське культурне відродження та національне відновлення після століть імперської асиміляції привело до зростання інтересу до української мови, літератури та історії. В цьому контексті виникають гуртки та організації, що пропагували українську культуру та ставили за мету підвищення загальнокультурного рівня населення засобами позашкільної освіти. Позашкільна освіта в цей період відіграє свою роль у формуванні ідентичності та культурного капіталу українського суспільства. Вона сприяла збереженню та розвитку мови, культури, традицій та цінностей українського народу. З огляду на важливість даного історичного етапу в історії української освіти та зокрема в позашкіллі України, тема розвитку позашкільної освіти набуває актуальності.

Більшість досліджень, які присвячені історії позашкільної освіти, стосуються головним чином періоду після 1920-х рр., тоді як досовєтський етап залишається досі не дослідженим та недооціненим з точки зору своєї значущості того історичного етапу позашкілля, коли воно стало невід'ємним складником системи освіти. Тому предмет нашого дослідження охоплює процес розвитку позашкільної освіти з початку території українських земель в складі Російської імперії з 1900-х рр., коли була сформована мережа початкових шкіл, та період українських визвольних змагань 1917-1920 рр.

В ході дослідження здійснено соціально-політичних, культурних умов становлення й розвитку позашкільної освіти в 1900-ті-1920 рр. на території українських земель. Визначено вплив приватних, громадських ініціатив, державних органів та органів місцевого самоврядування на розвиток позашкільної освіти в Україні в зазначені роки. Так, встановлено, що першість у цьому процесі належала громадській та приватній ініціативі. Але ці ініціативи неминуче наштовхувались на протидію влади, яка намагалася обмежити вплив населення, зокрема, підростаюче покоління від «шкідливих» (на думку правлячого режиму) ідей. Наприклад, перший в історії збірник нормативно-правових актів Російської імперії, присвячений спеціально позашкільній освіті, який датований початком 1900-х, містив близько 70% всіх юридичних документів, що вводили різні обмеження діяльності в позашкіллі, жорстку цензуру на друковані видання, свободу слова і т.д. [2].

В умовах досить низького рівня грамотності основною метою тогочасних просвітницьких товариств був розвиток початкової освіти та організація просвітницької діяльності засобами позашкільної освіти. Ці товариства були суто локальними: губернськими, повітовими, міськими тощо. Уряд боявся поширення цими товариствами ліберальних, революційних, сепаратистських ідей для імперії, а тому діяльність цих товариств поставив під контроль Міністерству народної освіти. І дійсно, часто позашкілля розвивали саме такі активні громадські діячі, дотичні до національних-визвольних рухів, революційної діяльності, що брали участь у політичному житті на боці ліберальної та радикальної опозиції. Відповіддю російського самодержавства, окрім юридичних обмежень діяльності товариств, які займались позашкільною роботою, було створення проурядових організацій, що пропагували монархізм, православні консервативні цінності тощо.

Совєтська система пішла ще далі своїх «попередників» й розробила повністю контрольовану державою потужну систему позашкільної освіти, аби керувати в тому числі й вільним часом дітей, що було невід'ємною складовою тоталітаризму як політичного режиму, спрямованого на досягнення цілковитого (тотального) контролю держави над всіма сферами суспільного та приватного життя. До того ж як свідчать результати нашого дослідження, совєтська система позашкільної освіти при її розбудові максимально використала базу, кадри, здобутки попередньої історичної доби.

На початку ХХ ст. набувають певного організаційного оформлення напрями позашкільної освіти. Так, у рамках військово-патріотичного напряму виникає скаутський рух. У Бахмуті лікар Антон Гончаренко заснував цей рух в 1909-1912 рр., паралельно у Кам'янці-Подільському засновується скаутський гурток Ісаї Сулковського [4, с.5]. Це був стихійний процес, без централізованих наказів. За підтримки органів місцевого самоврядування та громадських організацій активно розвивається бібліотечно-бібліографічний, гуманітарний, соціально-реабілітаційний, художньо-естетичний напрями. Зокрема, відомо, що Курське земство на початок 1900-х вже створило виділили 5 відділів для позашкільних занять: літературно-художній, історичний, географічний, астрономічний (тоді називалось «мироведение») та тощо [1, с.354].

Досліджено розвиток позашкільної освіти в період національно-визвольних змагань (1917-1920 рр.). Це етап розквіту позашкілля та максимальної підтримки з боку Української народної республіки (УНР). При Міністерстві народної освіти УНР було створено департамент позашкільної освіти, який очолила Софія Русова. Вона добилася вагомих успіхів в організаційному утвердженні позашкільної освіти та намагалася втілити власний проєкт системи національної позашкільної освіти. Діяльність департаменту позашкільної освіти засвідчила всебічну підтримку позашкілля на вищому державному рівні, в т.ч. й в плані фінансового забезпечення [5]. Новостворений орган дбав також і про кадрове забезпечення позашкілля шляхом організації курсів для так званих інструкторів, фахівців з позашкільної освіти, навчально-методичного забезпечення працюючих в цій сфері [5, арк.5-7]. Софія Русова прагнула об'єднати зусилля всіх суб'єктів позашкільної освіти для виконання єдиної мети: "тільки активна організована й об'єднана праця всіх національно-культурних і громадських сил можуть забезпечити до певної міри нові національні форми нашого державного життя, надати їй міцний, сталий вигляд, вивести народ наш на шлях справжнього національного відродження і наприкінці зробити його освіченим господарем свої землі" [5, арк.8].

Отже, позашкільна освіта як самостійна діяльність та невід'ємний складник системи освіти, саме на початку ХХ століття отримує визнання, оформлення та педагогічний статус у результаті різних форм навчання та виховання дітей та дорослих.

Список використаних джерел

1. Александрийское уездное земское собрание. Журналы заседаний, доклады Управы [и др. материалы]. Александрия: типография Райхельсона, 1903. 366 с.

2. Внешкольное образование: Сист. свод законов, распоряжений, правил, инструкций, уставов, справочных сведений и пр. / Сост. Г. Фальборком и В. Чарнолуским. Неофиц. изд. Санкт-Петербург, 1905], 359 с.; (Издания товарищества "Знание" / Ред. Г. Фальборка и В. Чарнолуского).

3. Костенко, Л. Д. Розвиток позашкільної освіти України у першій половині ХХ століття. Педагогічні науки: теорія та практика, 1(3), 2021. С. 26-31.

4. Пласт. Локальна історія. № 4. 2024. 96 с.

5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф.2201, оп.1, спр.58. 108 арк.

Петрусенко Юлія Вікторівна
Здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук доцент,
завідувач кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Міхеєва Оксана Юріївна

Особливості використання технологій моніторингу у роботі з сім'ями, що перебувають у складних життєвих обставинах

Сім'ї, які опинилися у складних життєвих обставинах (СЖО), потребують системної підтримки з боку соціальних служб, медичних установ, освітніх закладів та громадських організацій. Для ефективного надання допомоги важливим є впровадження сучасних технологій моніторингу, що дозволяють оперативно оцінювати ситуацію, прогнозувати ризики та коригувати стратегії втручання.

Моніторинг у соціальній роботі — це процес безперервного спостереження, збору та аналізу інформації про стан сімей у СЖО з метою оперативного реагування на їхні потреби. Принципами моніторингу в соціальній роботі з сім'ями у СЖО є процес його безперервності, що полягає у регулярному оновлені інформації про сім'ї; комплексності, соціальна робота охоплює різні аспекти життя сім'ї (економічний, психологічний, освітній, медичний), що потребує оцінки; прогнозування ризиків через виявлення загроз та їхнього впливу на благополуччя дитини та сім'ї; оперативності, що дає можливість швидко передавати інформацію між фахівцями різних сфер [2, с.360].

Використання сучасних технологій моніторингу у роботі з сім'ями, що перебувають у СЖО значно полегшує роботу соціальних працівників та дає можливість удосконалити надання соціальних послуг. Для моніторингу соціальні працівники можуть користуватись та створювати цифрові бази даних та реєстри. Державні та регіональні інформаційні системи дозволяють ефективно відстежувати зміни у стані сім'ї та координувати дії різних служб [1, с.269]. Прикладом таких технологій може бути єдиний державний вебпортал електронних послуг «Дія», реєстри соціальних виплат, система «Соціальний інспектор».

При моніторингу застосовуються геоінформаційні системи. Ці системи використовуються для картування сімей у СЖО та аналізу рівня соціального благополуччя в різних регіонах. ГІС можуть допомогти соціальним працівникам визначати райони з найбільшою концентрацією проблемних сімей і розподіляти ресурси відповідно.

Використання онлайн-платформ та мобільних додатків для моніторингу дозволяють сім'ям отримувати допомогу дистанційно, а соціальним працівникам — підтримувати контакт із отримувачами послуг та відслідковувати динаміку їхніх проблем.

Моніторинг активності сімей у соціальних мережах може допомогти виявити ризиковані ситуації, насильство або потребу у втручанні.

Використання технологій моніторингу у роботі з сім'ями, що перебувають у складних життєвих обставинах, значно підвищує ефективність соціальної підтримки. Завдяки цифровим системам, ГІС, мобільним додаткам та аналітичним платформам можна забезпечити своєчасне втручання та надання необхідних послуг. Однак, важливо вирішувати питання безпеки персональних даних і підвищувати цифрову грамотність соціальних працівників. Використання технологій моніторингу у роботі з сім'ями, що перебувають у складних життєвих обставинах, є важливим кроком до підвищення ефективності соціальної підтримки. Завдяки цифровим базам даних, геоінформаційним системам, мобільним додаткам, соціальним мережам та аналітичним платформам соціальні працівники можуть отримувати оперативну та актуальну інформацію про стан сімей, що

дозволяє вчасно реагувати на їхні потреби. Перспективи використання технологій моніторингу у соціальній сфері є широкими. У майбутньому їх можна розширювати через інтеграцію штучного інтелекту, удосконалення алгоритмів прогнозування кризових ситуацій та автоматизацію процесів підтримки сімей у СЖО. Таким чином, цифровізація соціальної роботи та використання сучасних технологій моніторингу дозволяють покращити якість послуг, зробити їх більш доступними, швидкими та персоналізованими. Проте, успіх таких ініціатив залежить від комплексного підходу, який враховує не лише технологічні, а й етичні, правові та соціально-економічні аспекти роботи з вразливими сім'ями.

Список використаних джерел

1. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. С.267-270.
2. Соляник М. Сім'ї тимчасово переміщених осіб у складних життєвих обставинах як об'єкт соціальної підтримки. Тенденції та перспективи розвитку психології та соціальної роботи в сучасному суспільстві : Збірник матеріалів міжнародної наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, ОНУ імені І. І. Мечникова, 5 листопада 2020 р. / Редкол.: Л. М. Дунаєва, О. І. Кононенко, Л. С. Смокова. - Одеса: ОНУ, 2020. С. 360-362.

Погоржельський Ігор Валерійович
здобувач третього освітнього-наукового рівня
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Соляник Марина Геннадіївна

Особливості становлення і розвиток соціальної роботи в Україні в умовах сьогодення

Соціальна робота займає все більш вагоме місце для населення, бо суспільство, особливо його вразливі групи, не в змозі самотужки впоратися із виникаючими складними життєвими ситуаціями. У сучасному розумінні соціальна робота – це академічна дисципліна і практична професія, що ставить собі на меті суспільні зміни, соціальну згуртованість. У соціальній роботі все більше актуалізуються креативні підходи, інноваційні технології, що базуються на суспільно-гуманітарному знанні. Пріоритетом соціальної роботи в Україні стає підтримка громадян, захист національних інтересів. Т. Семигіна наголошує, що соціальна робота має чотири ключових сфери: «1) сприяння соціальній та економічній рівності; 2) обстоювання гідності та цінності людей; 3) сприяння стабільності навколишнього середовища; 4) визнання важливості людських відносин» [2, с. 88].

Сучасний фахівець соціальної роботи має чітко бачити різноманітні стратегічні цілі: 1) формування політичної свідомості; 2) визначення принципів організації суспільства, осмислення соціальних відносин; 3) психологічна підтримка індивіда, особливо молоді; 4) низка економічних оцінок, щодо справедливої оплати праці, якісної освіти, створення гідних умов життя. Задекларовані задачі стають можливим для фахівця, компетентного у проблемах спілкування, розвитку особистості та суспільства.

Квінтесенцію соціальної роботи складають поняття «поміч» і «покликання». Поняття «покликання» будується на особистісній характеристиці особистості, яка вирізняється життєстійкістю, силою духу, сумлінно і спокійно виконує соціальні обов'язки. Поняття «поміч» включає елементи спільної роботи, що сприяє появі позитивного результату. Отже, діяльність спеціаліста соціальної роботи представлена як професійна активність, що направлена на покращення умов життєдіяльності іншої людини, яка потребує допомоги, підтримки її індивідуальної і соціальної суб'єктивності, активізації самозахисних умов у конкретній життєвій ситуації. Професійні вимоги до спеціалістів соціальної роботи зростають. Соціальна робота розробляє власні ефективні методи роботи, спираючись на дослідницькі традиції власне соціології, психології, педагогіки: «У межах сучасних досліджень із соціальної роботи заведено керуватися принципом "Нічого для нас без нас", за якого отримувачі послуг соціальної роботи та представники вразливих груп розглядаються як співдослідники та співвиробники наукового знання» [1, с. 38]. У соціальній діяльності превалює етичний аспект, оскільки у її мотиваційній складовій закладено прийняття професійних цінностей, що базуються на принципах гуманістичної етики взаємодії. Різноманітність видів соціальної роботи, вміння мобільно переходити з одного виду діяльності в інший, вибудовування адекватних стратегій у взаємодії із отримувачем послуг – ключові моменти, які має враховувати фахівець соціальної роботи. Припускаємо, що оптимальна реалізація цілей соціальної роботи та здійснення ефективної професійної допомоги клієнтам, які опинились у складних ситуаціях, стають можливими за участю спеціалістів з соціальної роботи, що мають ґрунтовні знання у сфері психології, аксіології, соціології, педагогіки, права.

Соціальна робота орієнтується та реагує на соціальні зміни (деградацію і розвиток суспільства): «Центральне місце в соціальній роботі посідають принципи соціальної справедливості, прав людини, колективної відповідальності і поваги до різноманітності. Підкріплена теоріями соціальної роботи, соціальних і гуманітарних наук, а також місцевими знаннями, соціальна робота залучає людей і структури для вирішення життєвих проблем та покращення добробуту» [2, с. 123]. При підготовці фахівців соціальної роботи потрібно спиратися на принцип емпатії до буття іншої людини, вчитися поважати гідність і цінність усіх людей, тримати позитивний настрій у спілкуванні, бути уважним до соціально-політичних і культурних контекстів, вміти критично оцінювати ситуацію, не привносити суб'єктивну оцінку або переживання до професійної діяльності, спираючись при цьому на повсякденну етичну домінанту. Соціальні працівники визнають фундаментальні права всіх людей; поважають і захищають громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні та інш. права людей; відіграють роль культурно-правових посередників; створюють сприятливі умови для вирішення соціальних проблем у межах різних спільнот; надають людям інформацію щодо їхніх прав і допомагають реалізувати права отримувача послуг. У більшості наукових досліджень поняття «соціальна робота» визначається як «цілеспрямована діяльність у суспільстві через уповноважені органи, спрямована на забезпечення належного соціального, культурного та матеріального рівня життя членів суспільства та надання допомоги різним категоріям людей» [3, с. 6]. Увага спеціаліста акцентується в першу чергу на суб'єктивній позиції отримувача послуг. Завданнями фахівця соціальної роботи є: оцінка ресурсів отримувача послуг, їхнє використання і допомога клієнтові в осягнені необхідності розвитку власних ресурсів. Ресурсний підхід передбачає об'єктивну оцінку потенціалу індивіда, сприяє реалізації принципу адресності у соціальній підтримці отримувачів послуг. Фахівцеві соціальної роботи притаманний синергетичний спосіб мислення, який характеризується відкритістю, діалогічністю, комунікативністю.

Соціальної роботи в Україні продовжує непростий шлях розвитку і становлення, до її якості пред'являють серйозні вимоги. Потрібно розширювати професійні знання за допомогою сучасних технологій, прийомів та методів стимуляції особистісних ресурсів майбутнього практика у соціальній роботі. На підставі аналізу особливостей, принципів у

соціальній роботі можна зробити висновок про те, що на сучасному етапі розвитку фахівець соціальної роботи має оволодіти комплексом знань, грамотно поєднуючи теорію з практикою. Спеціаліст соціальної роботи вибудовує професійне спілкування з отримувачем послуг, враховує характер і повсякденне життя людини з її унікальним світобаченням та рівнем очікування по відношенню до соціальної служби та конкретного професіоналу.

Список використаних джерел

1. Карагодіната О., Семигін Т. Перші дисертаційні дослідження із соціальної роботи в Україні: критична оцінка. *Social Work and Education*, Vol. 9, № 1, 2022. С. 37–50.
2. Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз по дій на Донбасі: нац. доповідь / за ред. Е. М. Лібанової. Київ: НАН України, 2015. 363 с.
3. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
4. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. І. Д. Звєрєвої, Г. М. Лактіонової. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
5. Crane R. Mindfulness-Based Cognitive Therapy. Distinctive Features. 2009. № 20. P. 34–42.

Поддубенець Софія Юріївна
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Голубенко Тетяна Олександрівна

Особливості соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами

Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 року спричинило нову хвилю вимушеної зміни місця проживання мільйонами українських громадян, які рятуючи своє життя і членів сім'ї змушені були переміститися в пошуках безпечних куточків та адаптуватися в нових реаліях сьогодення.

Майже половина населення України зазнала суттєвих потрясінь – люди були змушені переселитися у інші безпечніші області України чи за кордон, а хтось не зміг вибратись через окупацію рашистами або через знищену дорожню інфраструктуру чи недостатню кількість ресурсів для цього.

Це новий виклик для нашої країни, тож важливо розуміти, як оптимально організувати підтримку таких людей у воєнний період За таких умов внутрішньо переміщені особи потребують особливої уваги і допомоги зі сторони держави, небайдужих громадян, громадських організацій та міжнародної спільноти.

Внутрішньо переміщені особи потребують матеріальної, фінансової, соціально-педагогічної і психологічної допомоги та підтримки. Ситуація постійного стресу, зумовленого вимушеним від'їздом з постійного місця проживання, порушення стабільності та звичного стану життя, втрата годувальників, друзів, родичів, позбавлення батьківської турботи негативно впливає на особистість. Найгостріше ця ситуація сприймається дітьми, які психологічно чутливі до травмуючих ситуацій.

Складне становище провокує виникнення відчуття дискомфорту, зниження соціальної активності та самооцінки, зростання тривожності, агресивності, появи негативного ставлення до інших. Саме тому проблема соціальної роботи з вимушеними переселенцями та їх сім'ями є не тільки політичною, а й соціальною, і вимагає комплексної соціальної роботи з використанням особливих ресурсів для її розв'язання, зокрема, полегшення соціалнього становища вимушених переселенців та їх сімей [1].

Проблеми переселенців складають широке коло теоретичних та практичних проблем, яким присвячено численні дослідження у різних галузях науки. Аналіз поглядів учених на роль соціального працівника та специфіку його професійної діяльності з вимушеними переселенцями дозволяє вирізнити найважливіші напрями цієї роботи, а інтеграція зазначених поглядів сприяє побудові ефективних соціальних технологій допомоги внутрішньо переміщеним особам.

Внутрішньо переміщених осіб слід відносити до групи внутрішньої міграції, зумовленої некерованими факторами, такими як природні катаклізми, військові сутички та інше. Перебуваючи де-факто у стані війни, Україна постала перед проблемою вимушених переселенців.

Через відсутність подібних прецедентів у минулому нормативно-правова база українського законодавства не містила відповідних положень щодо регулювання вищезазначеного явища. Серед численних проблем, перед якими наразі постала Україна, явище вимушеної міграції є не лише наслідком 9 військового конфлікту, але й виступає в ролі індикатора готовності українського суспільства до кризових ситуацій.

Сучасні дослідники у соціальній роботі з внутрішньо переміщеними особами зокрема виокремлюють три сфери життя людини, через які відбувається адаптація, пристосування переселенців:

1. Природно-антропологічна сфера, для якої постає механізм територіальної реабілітації та соціальної адаптації на новому місці. Оскільки дана сфера пов'язана з домівкою, природою, системою побутового обслуговування, переселенцю необхідна допомога в створенні нової ідентичності на новому місці.

2. Агентно-професійна сфера покликана забезпечити професійну адаптацію завдяки отриманню місця роботи, конкурентоспроможних якостей, їх репрезентації на ринку праці, збереженню трудової практики за фахом. У цьому випадку соціальний працівник активно співпрацює зі службами зайнятості, які займаються працевлаштуванням переселенців.

3. Духовно-культурна сфера допомагає підтримувати духовні цінності й духовну гідність [2].

Таким чином, найголовнішим завданням для соціальних працівників є допомога у відновленні та задоволенні духовних, соціокультурних потреб переселенців. У своїй взаємодії ці три сфери сприяють зміцненню та активізації адаптаційного потенціалу особистості, запобіганню негативних впливів на неї, забезпечують охорону та захист прав.

Список використаних джерел

1. Чуйко Н., Ляшук О. Соціальні права внутрішньо переміщених осіб: особливості реалізації. Праткичний посібник. Видання друге, доповнене Упорядник: С. В. Марущенко. Видавництво «Право», 2020. 98 с.

2. Чуйко О., Голотенко А. Соціальна підтримка в структурі особистісних ресурсів внутрішньо переміщених осіб. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Психологія». Київ, 2017. №1(6). С. 146-150.

Романов Олександр Георгійович
здобувач третього освітнього-наукового рівня,
спеціальність 231 Соціальна робота

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Мирошніченко Наталія Олександрівна

Профілактика булінгу та забезпечення кібербезпеки в інтернет-просторі: соціально-педагогічні стратегії та практики

Потужний розвиток інформаційних технологій призвів до того, що віртуальне середовище стало невід'ємною складовою розвитку та спілкування підлітків. Більшість підлітків обирають віртуальне, ніж реальне спілкування, адже у онлайн-комунікації усе видається простішим, доступнішим. Небезпечність ситуації виникає в зв'язку з специфікою віртуального простору, а саме, анонімністю, можливістю фальсифікувати ідентичність, низькою вірогідністю притягнення до відповідальності за свої вчинки, спроможністю мати широку аудиторію, здатністю тероризувати без обмежень у просторі та часі.

В зв'язку із зростанням важливості ролі Інтернету та соціальних мереж у житті підлітків існує небезпека віртуального цькування або кібербулінгу, профілактика якого є надзвичайно актуальною проблемою на сучасному етапі.

Теоретичні питання вияву та профілактики кібербулінгу висвітлюють у своїх роботах П. Агатстон, О. Баришполець, О. Блискун, Р. Ковальські, Є. Кулик, О. Лапа, С. Лімбер, Л. Найдьонова, М. Робін й інші.

Профілактика кібербулінгу в школі вимагає оцінки його поширеності. Для досягнення мети та вирішення поставленого завдання ми використали опитувальник Європейського проекту втручання в кібербулінг (ECIP-Q) розроблений Brighi За допомогою інструменту Google Forms провели опитування у здобувачів освіти Комунального закладу «Харківський ліцей №12 Харківської міської ради». Кількість обстежуваних – 111 учнів віком 11-14 років. За результатами дослідження встановлено, що 76% (84 д.) опитаних підлітків мали досвід з епізодами кібербулінгу або ставали його жертвами. Найчастіше вони зустрічаються з обзиваннями через смс чи онлайн-повідомлення, негативними образливими коментарями, поширенням чуток та пліток, виключенням або ігноруванням на сайті соціальної мережі чи в Інтернет-чаті, публікації незручних відео чи фотографій. Тому є важливим здійснення профілактичної роботи та забезпечення кібербезпеки в інтернет-просторі.

Соціальна профілактика кібербулінгу полягає в навчанні підлітків основним правилам безпеки в мережі Інтернет і коректної поведінки по відношенню до інших користувачів спільноти, а також створенні й підтримці ресурсного соціального оточення підлітків, до якого входять «сім'я/батьки – школа – громада» [4, с. 102]. Вона сприяє розвитку умінь, знань та навичок протистояти кібербулінгу, кіберагресорам, тиску інтернет середовища.

Підлітки, потрапляючи в ситуацію цькування, спираючись на свій особистий і внутрішньо-сімейний досвід, демонструють певні поведінкові моделі, що провокують або блокують ескалацію булінгу [1].

Міхеєва О.Ю., Корнієнко М.М. охарактеризували особливості профілактики кібербулінгу серед підлітків у шкільному середовищі, які полягають у підтримці дитини сім'єю, створенні дружньої, довірливої атмосфери, що сприятиме налагодженню контакту та вирішенню проблеми кібербулінгу, якщо така подія трапляється, злагодженій роботі у

школі, просвітницьких діях спеціалістів з кібер-безпеки. Окреслили сучасний підхід щодо профілактичної роботи кібербулінгу, який здійснюється за двома напрямами.

Перший напрям пов'язаний з розвитком технічних засобів, які обмежують небажаний контент (фільтри, цензура), передбачає у соціальних мережах та на веб-сайтах кнопок «поскаржитися», а також налаштування конфіденційності персональних аккаунтів. Даний напрям включає в себе створення системи швидкого реагування провайдерів контенту і сервісів, правоохоронних структур, операторів зв'язку на протиправну діяльність і мережі Інтернет.

Другий напрям профілактики кібербулінгу передбачає навчання користувачів мережі Інтернет основним правилам безпеки і коректної поведінки по відношенню до інших користувачів спільноти. Також даний напрям включає в себе формування загальної медіакультури в сфері користування інформаційно-комунікаційними технологіями шляхом запровадження спільних правил, створення громадської думки. [2, с.25].

Н. Пантєлєєва й Г. Кабенгеле пропонують залучення підлітків до активного способу життя в сучасній реальності, проведення інтерактивних заходів, уникаючи формального підходу» [3, с. 130]. Це може бути реалізовано у вигляді різноманітних інформаційних і виховних заходів з метою профілактики кібербулінгу.

У межах профілактичного спрямування створюються спеціальні веб-сайти, які спрямовані на навчання коректній, неагресивній та неадиктивній поведінці в онлайн-просторі. Зокрема, на них розглядаються ціннісні аспекти коректної поведінки в Інтернеті, правові наслідки, рекомендації для батьків і підлітків.

Ефективна профілактика повинна мати комплексний характер і враховувати наступні аспекти: підвищення обізнаності учнів, батьків і педагогів про сутність кібербулінгу; розвиток критичного мислення та навичок безпечної поведінки в інтернеті; формування емпатії та толерантності; розвиток компетентностей, які дають змогу учням уникати провокативних ситуацій, своєчасно звертатися по допомогу; створення в школі такої атмосфери, де прояви агресії та дискримінації будуть неприпустимими.

Залежно від спрямованості профілактичної роботи можна виділити такі стратегічні напрями: профілактика, заснована на роботі в школі за допомогою залучення педагогів та адміністрації школи; профілактика, заснована на роботі із сім'єю; профілактика у групах підлітків за допомогою психологів, соціальних педагогів; профілактика за допомогою засобів масової інформації; профілактика із залученням правоохоронних структур.

Проведене дослідження підтвердило актуальність проблеми кібербулінгу підлітків та необхідність системної, комплексної та науково обґрунтованої соціально-педагогічної профілактики.

Проведений аналіз уже наявних практик запобігання віртуальному насиллю спонукає до розробки нових механізмів протидії впливу кібербулінгу на підлітків та програми його профілактики в освітньому середовищі.

Список використаних джерел

1. Гіденко Є. С. Кібербулінг: насильство в соціальній мережі: стаття. ISSN 2307-1745 Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2021, с 27 № 50. URL: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc50/8.pdf

2. Міхєєва О.Ю., Корнієнко М.М. Кібербулінг як соціально-педагогічна проблема. Молодий вчений. 2018 листопад №11(63). С.247−251.

3. Пантєлєєва Н. М. Кібербулінг як загроза психологічній і соціальній безпеці життєдіяльності особистості та суспільства / Н. М. Пантєлєєва, Г. Т. Кабенгеле // Фінансовий простір. - 2018. - № 4. - С. 125-133.

4. Перга А. А. Соціальна профілактика кібербулінгу. Педагогіка і психологія: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі: Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції. Одеса. 2020. [Електронний ресурс]. С. 101–104. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/

Ромащенко Марина Вікторівна
здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти
спеціальності 231 Соціальна робота

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Соляник Марина Геннадіївна

Посттравматичний стресовий розлад у внутрішньо переміщених осіб: соціально-психологічні аспекти

Повномаштабне вторгенння в Україну призвело до зростання великої кількості людей з психічними розладами, пов'язаних з травмою, зокрема посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), серед населення України. Люди, які змінюють місце проживання через небезпеку, часто стикаються з травматичними подіями, такі як втрата близьких, фізичні та психологічні травми, невизначеність щодо майбутнього. Цей стан проявляється у вигляді постійної тривоги, нічних кошмарів, спалахів агресії або, навпаки, апатії та депресії. Проблема ПТСР серед ВПО – це не лише особисте питання кожної постраждалої людини, а й серйозний виклик для всього суспільства. Люди з ПТСР можуть мати труднощі з соціалізацією, працевлаштуванням, вихованням дітей. Якщо не надавати їм психологічну допомогу, це може призвести до зростання безробіття серед ВПО, підвищення рівня насильства в сім'ях через неконтрольовану агресію, проблеми з вихованням дітей, які теж можуть отримати психологічні травми через стрес батьків. Проблема ПТСР серед ВПО – це серйозний виклик для українського суспільства.

Кілька років тому основні значущі травматичні події для нашої країни включали стихійні лиха, пожежі, дорожньо-транспортні аварії, пограбування, авіакатастрофи, серйозні медичні діагнози, поранення та смерті. Сьогодні медики зазначають, що ПТСР частіше розвивається в людей, які безпосередньо беруть участь у бойових діях, перебувають під обстрілами, були в окупації, мешкають у районах з частими повітряними тривогами, пережили фізичне чи сексуальне насильство, стали свідками насильницької смерті чи катувань[1].

Дослідниці І. Григоренко та Н. Савельєва визначають наступні психологічні проблеми, що притаманні більшості ВПО:

1. Дезадаптація і десоціалізація, що спричинена відсутністю засвоєння позитивного досвіду та нездатністю адаптуватися до нових зразків поводження і вимог соціуму. Внаслідок цього процес соціалізації порушується, а поведінка стає соціально дезадаптованою.

2. Втрата самоконтролю, саморуйнація, що спричиняє поведінку, спрямовану на пригнічення, затамування інстинктів самозбереження і очевидну саморуйнацію особистості у різних аспектах життя.

3. Проблеми зі здоров'ям та психічним здоров'ям. Значна кількість ВПО починають вживати алкоголь, інші психотропні речовини з метою полегшення свого психічного стану. А це, в свою чергу, викликає фізичну й психічну залежність та спричиняє ряд соматичних і психічних захворювань[2].

Значній частині необхідна перша психологічна допомога (ППД), яка надається або на місці подій, якщо це можливо, або у безпечному місці. Перша психологічна допомога має на меті надання постраждалій особі психологічної допомоги, щоб подолати дистрес. ППД включає:

1) «ненав'язливе надання практичної допомоги та підтримки;

2) оцінювання потреб і проблем;

3) надання допомоги в задоволенні базових потреб (наприклад, їжа, вода, інформація);

4) слухання людей, не примушуючи їх говорити; » розрада та заспокоєння людей;

5) надання допомоги в отриманні інформації, встановленні зв'язку зі службами та структурами соціальної підтримки;

6) захист людей від подальшої шкоди» [3].

Несприятливі зовнішні впливи виступають як психотравмуючі стимули і викликають роботу захисних психологічних механізмів, що сприяє виникненню ознак посттравматичного синдрому, емоційного та психологічного неблагополуччя, відчуття ворожості особистості до навколишнього світу. Багатьом переселенцям важко підлаштовуватися під ситуації, що швидко змінюються. Вони виробили певний стереотип поведінки у повсякденному житті, і дуже часто застосовують його до нових життєвих ситуацій, що вимагають великих здібностей швидко змінювати свій стиль взаємодії з навколишнім світом [4].

Таким чином, ПТСР серед ВПО є складною проблемою, що має як психологічні, так і соціальні наслідки. Дослідження свідчать, що ВПО стикаються з підвищеним рівнем стресу, тривожності та депресії, що обумовлено втратою домівки, соціальних зв'язків та адаптацією до нових умов життя.Соціально-психологічні аспекти ПТСР у ВПО включають труднощі інтеграції в нові громади, стигматизацію, економічну нестабільність і брак підтримки з боку суспільства. Наявність ефективних механізмів психологічної допомоги та соціальної підтримки може суттєво зменшити негативні наслідки ПТСР.

Важливим напрямом роботи з ВПО є розробка комплексних програм психосоціальної реабілітації, які включають індивідуальну та групову психологічну допомогу, соціальну адаптацію, освітні та професійні можливості. Такі заходи сприяють відновленню психоемоційного стану людей та їхній інтеграції у нове середовище.

Отже, подолання наслідків ПТСР серед ВПО вимагає міждисциплінарного підходу, який поєднує медичну, психологічну та соціальну підтримку, спрямовану на забезпечення стабільності та якості життя переміщених осіб.

Список використаних джерел

1. Глущук, А., Кандибал , А., & Оданельчук, Н. Ппосттравматичний стресовий розлад, як наслідок війни у військовослужбовців та цивільних. Вісник Національного університету оборони України, 82(6), 2024. С.19–25. https://doi.org/10.33099/2617-6858-2024-82-6-19-25
2. Григоренко І. О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах : навч. посіб. Полтава : ПНПУ, 2017. 100 с.
3. Лефтеров В. О. Психоемоційний стан та психологічна адаптація вимушено переміщених осіб в Україні Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) . Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 291-294.
4. Песоцька, Ю. (2022). Соціальна реабілітація та соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб. Social Work and Education, Vol. 9, No. 1. pp. 89-99. DOI: 10.25128/2520-6230.22.1.7.
5. Підчасов Є.В., Чепелева Н.І. Стресові стани дитини під час війни. Особистість, Суспільство, Війна, Харків, 2022. URL:https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/13769/Stresovi%20stany%20dytyny_Pidchasov_Chepelieva_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 27.03.2025)

Рудовський Олександр Олександрович
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державни університет імені Михайла Драгоманова
Неїжпапа Людмила Станіславівна

Соціальна реабілітація дітей з посттравматичним стресовим синдромом засобами анімації

Проблема реабілітації дітей з посттравматичним стресовим синдромом (ПТСР) є надзвичайно актуальною для України у зв'язку з триваючими військовими діями. ПТСР – це психічний розлад, що виникає внаслідок переживання або свідчення травматичних подій, які викликають сильний страх, безпорадність чи жах. У дітей цей стан може проявлятися у вигляді повторюваних нав'язливих спогадів, нічних кошмарів, підвищеної тривожності, соціальної ізоляції, проблем із концентрацією уваги та агресивної поведінки. Відсутність належної реабілітації може спричинити серйозні наслідки, включаючи депресивні розлади, труднощі в навчанні, формування деструктивних моделей поведінки та порушення соціальної адаптації [6].

Війна є найпотужнішим тригером розвитку ПТСР у дітей. Вона включає вплив таких чинників, як:

- Прямий контакт із бойовими діями або свідчення насильства;
- Втрата батьків або близьких людей;
- Фізичні поранення чи загроза життю;
- Розлука із сім'єю через евакуацію чи вимушене переселення;
- Дефіцит безпеки та стабільності у повсякденному житті [1].

Станом на 2024 рік в Україні проживає близько 4 мільйонів дітей, з яких понад 906 тисяч є внутрішньо переміщеними особами. Крім того, десятки тисяч дітей мешкають у прифронтових районах, що підвищує ризик розвитку ПТСР. Дослідження психологів показують, що у 30–40% дітей, які пережили військові події, розвиваються симптоми ПТСР, а у 10–15% цей розлад набуває хронічної форми, що ускладнює соціальну адаптацію та майбутню інтеграцію в суспільство [3]. Наявність таких показників вимагає негайного реагування з боку держави, соціальних служб та освітніх установ.

Основні аспекти дослідження:

1. Соціальна реабілітація дітей з ПТСР. Вивчено сучасний стан наукових досліджень щодо соціальної реабілітації осіб з ПТСР, визначено особливості цього процесу у дітей, а також окреслено основні засоби реабілітації [5].
2. Роль мистецтва та анімації в роботі з дітьми з ПТСР. Анімація як мистецький засіб здатна сприяти емоційній стабілізації, розвитку комунікативних навичок та формуванню відчуття безпеки у дітей [4].
3. Процедура та інструментарій діагностики ПТСР у дітей. Визначено методи оцінки рівня ПТСР та ефективності застосування анімації в процесі реабілітації [3].
4. Форми та методи соціальної реабілітації дітей засобами анімації. Запропоновано комплексну анімаційну програму, що включає створення мультфільмів, малювання, театралізовані постановки та ігрові методи [7].

Практичне впровадження анімаційних методик включає використання анімаційних студій при дитячих реабілітаційних центрах та школах, організацію творчих воркшопів за участю професійних мультиплікаторів та психологів. Досвід міжнародних програм, зокрема UNICEF та Save the Children, показує, що анімація може суттєво покращити емоційний стан дітей, які пережили травматичні події.

Соціальна реабілітація дітей з ПТСР є важливим напрямом соціальної роботи в умовах воєнного конфлікту. Анімаційні методики можуть стати ефективним засобом подолання травматичних наслідків, сприяючи психологічному відновленню дітей. Запропонована методика має потенціал для подальшого впровадження у навчальних і реабілітаційних закладах. Впровадження інноваційних цифрових технологій та міжнародного досвіду сприятиме покращенню ефективності реабілітаційних програм та забезпечить більш комфортну інтеграцію дітей у суспільство.

Список використаних джерел

1. National Center for PTSD. (n.d.). Retrieved from https://www.ptsd.va.gov
2. National Institute of Mental Health (NIMH). (n.d.). Post-traumatic stress disorder. Retrieved from https://www.nimh.nih.gov
3. Інститут соціальної і політичної психології України. (н.д.). Дослідження психологічної реабілітації дітей.
4. Психологічна реабілітація військових та жертв війни. (н.д.). Наукові праці Національного університету "Києво-Могилянська академія".
5. Herman, J. (2015). *Trauma and recovery: The aftermath of violence – From domestic abuse to political terror* (Revised ed.). Basic Books.
6. Bryant, R. (2019). *Post-traumatic stress disorder: From neurobiology to treatment.* Guilford Press.
7. Articles in *Journal of Traumatic Stress* and *European Journal of Psychotraumatology*.

Руссо Костянтин Євгенійович
здобувач третього освітнього-наукового рівня вищої освіти,
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат наук з державного управління управління, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державни університет імені Михайла Драгоманова
Івженко Інна Борисівна

Характеристика волонтерства як перспективної соціальної діяльності у воєнний та поствоєнний період

Волонтерство є одним із ключових механізмів підтримки суспільства у кризові періоди, особливо під час війни та після її завершення. У воєнний час воно забезпечує гуманітарну, медичну та психологічну допомогу військовим і цивільним, а в поствоєнний період сприяє відновленню держави, соціальній реабілітації та інтеграції постраждалих громадян. Волонтерська діяльність не лише допомагає вирішувати нагальні проблеми, а й зміцнює громадянське суспільство та формує культуру взаємодопомоги.

Під час війни волонтери відіграють критичну роль у забезпеченні потреб армії та цивільного населення. Основні сфери волонтерської роботи орієнтовані на матеріальну

підтримку військових, що передбачає збір і доставку амуніції, тактичного обладнання, засобів зв'язку, дронів та інших необхідних ресурсів; **г**уманітарну допомогу, містить забезпечення їжею, одягом, медикаментами внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та постраждалих громадян; **м**едичну підтримку, що спрямована на надання першої допомоги, евакуація поранених, забезпечення ліками; **і**нформаційну підтримку, що орієнтована на боротьбу з дезінформацією, підтримку міжнародної спільноти, залучення допомоги з-за кордону; психологічну допомогу – підтримка військових, переселенців та родин загиблих через консультації та терапію.

В Україні з початком широкомасштабного вторгнення росії волонтери стали невід'ємною частиною оборони країни. Завдяки їхній діяльності значна частина допомоги надходить швидше, ніж через офіційні державні механізми.

Після завершення війни волонтери відіграватимуть не менш важливу роль у процесі відновлення країни. Основні напрями їхньої діяльності будуть орієнтовані на фізичне відновлення інфраструктури, відбудова житлових будинків, доріг, шкіл, лікарень; на забезпечення реабілітація військових і цивільних, основними аспектами якої буде психологічна підтримка, соціальна адаптація ветеранів та постраждалих осіб; розробку та впровадження освітніх програм щодо підтримки дітей, які постраждали від війни, організація курсів з професійної перепідготовки; розвиток місцевих ініціатив громад – залучення до відбудови малих міст та сіл, створення умов для повернення переселенців [2, с.92].

З часом волонтерські ініціативи можуть інтегруватися в офіційні державні та міжнародні програми, що дозволить підвищити їхню ефективність і залучити більше ресурсів. Використання онлайн-платформ та мобільних застосунків для координації волонтерських ініціатив сприятиме їхній ефективності. Післявоєнне суспільство з високим рівнем громадянської свідомості матиме потребу в подальшому розвитку волонтерського руху, що сприятиме зміцненню національної єдності [1, с.118].

Волонтерство є не лише тимчасовою допомогою у кризовий період, а й важливим соціальним механізмом, який сприяє відновленню та розвитку суспільства. У воєнний час воно забезпечує виживання та підтримку, а після війни – відбудову та соціальну інтеграцію. Розвиток волонтерських ініціатив сприятиме зміцненню громадянського суспільства та створенню стійкої, відповідальної нації.

Список використаних джерел

1. Мирошніченко Н.О., Ковальчук Л.В. (2020) Волонтерська діяльність підлітків як умова їх соціального становлення. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 148. 2020. С.115-123.

2. Міхеєва О. Актуальність волонтерської діяльності в період війни. Повоєнна Україна і Світ: філософський, правовий та гуманітарний дискурси. НПУ ім. М,П. Драгоманова, 2024. 255 с. 91-92.

3. Петрочко Ж., Лях Т. (2024) Потенціал волонтерства для розвитку деокупованих громад. Ввічливість. Humanitas. №3. Видавничий дім «Гельветика». 2024. С.205-207.

Свіжевський Богдан Сергійович
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
Спеціальності 011 «Позашкільна освіта»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
заслужений діяч науки та техніки України,
завідувач кафедри позашкільної освіти
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Биковська Олена Володимирівна

Правові аспекти цифрової безпеки здобувачів позашкільної освіти соціально-реабілітаційного напряму в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України

У контексті сучасних викликів, пов'язаних з війною та трансформаціями українського суспільства, питання цифрової безпеки дітей і підлітків набуває особливої ваги. Це стосується передусім тих, хто потребує соціально-реабілітаційної підтримки. Діти цієї категорії часто мають психологічні травми й підвищену вразливість до деструктивного впливу цифрового середовища — дезінформації, кібербулінгу, онлайн-грумінгу. Така ситуація вимагає переосмислення існуючого правового регулювання та впровадження дієвих механізмів захисту.

Метою виступу є дослідження чинного правового поля, виявлення його прогалин, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення нормативної бази для забезпечення цифрової безпеки дітей, які здобувають позашкільну освіту соціально-реабілітаційного напряму в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

1. Стан правового забезпечення цифрової безпеки дітей в Україні. У розділі подано аналіз законодавчих актів України, що регламентують питання прав дитини, інформаційної безпеки, кіберзахисту та освітньої діяльності. Порівняння з міжнародними стандартами засвідчує недостатню адаптацію українських норм до специфічних потреб дітей у складних життєвих обставинах. Законодавство часто не враховує особливості позашкільних закладів, які працюють із вразливими категоріями дітей.

2. Нові виклики цифрової безпеки в умовах воєнного стану. Війна спричинила нову хвилю загроз для психоемоційного стану дітей, зокрема через поширення деструктивної інформації, ворожих наративів, втручання в особистий цифровий простір. В умовах обмеженого доступу до очної освіти активізувалося використання дистанційних форматів навчання й підтримки, що створює додаткові ризики витоку персональних даних. У цьому контексті особливої уваги потребує юридичне регулювання цифрової взаємодії з дітьми.

3. Післявоєнна перспектива: цифрова безпека та реабілітація. Період відновлення країни передбачає стратегічне переосмислення цифрової політики щодо дітей. Пріоритетами мають стати інформаційна гігієна, доступ до правової допомоги, інтеграція елементів цифрової безпеки в освітні програми. Важливо також забезпечити підготовку педагогів і батьків для ефективної взаємодії з дітьми в онлайн-середовищі.

4. Шляхи вдосконалення правового регулювання. Пропонується розробити цільові нормативно-правові акти або оновити існуючі документи з урахуванням потреб дітей соціально-реабілітаційного напряму. Доцільним є запровадження обов'язкових освітніх курсів із цифрової грамотності для працівників позашкільної освіти, а також механізмів контролю за дотриманням цифрових прав дітей. Важливу роль відіграє міжвідомча співпраця та залучення міжнародного досвіду.

Цифрова безпека дітей у складних життєвих обставинах — це не лише освітнє або технічне, а передусім правове питання. Забезпечення захисту прав дитини у цифровому просторі потребує системного підходу: від удосконалення законодавства — до просвіти та міжсекторальної взаємодії. Саме такий підхід дозволить створити безпечне середовище для здобувачів позашкільної освіти соціально-реабілітаційного напряму.

цифрова безпека, правові аспекти, позашкільна освіта, соціальна реабілітація, воєнний стан, післявоєнне відновлення, права дитини, кібербезпека, дезінформація, кібербулінг, онлайн-грумінг.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.2000 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
3. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989, ратифікована Україною 27.02.1991.
4. Постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства освіти і науки України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України (ДССЗЗІ) та інших профільних відомств, що стосуються питань освіти, цифрової безпеки та захисту дітей.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 18.12.2018 № 2657-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2019. – № 6. – Ст. 39.
6. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
7. Про кібербезпеку: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 5. – Ст. 36.
8. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 № 2710-IX // Відомості Верховної Ради України. – 2023. – № 7. – Ст. 55.
9. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.
10. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 38–39. – Ст. 380.
11. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 5. – Ст. 36.
12. Про позашкільну освіту: Закон України від 22.06.2000 № 1841-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 46. – Ст. 393.
13. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 28. – Ст. 250.
14. Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 12. – Ст. 155.
15. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.

Солонар Микита Володимирович
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державни університет імені Михайла Драгоманова
Міхеєва Оксана Юріївна

Характеристика онлайн-консультування сімей військовослужбовців

Військові конфлікти та служба в армії суттєво впливають на психологічний стан не лише самих військовослужбовців, а й їхніх сімей. Розлука, стрес, невизначеність та переживання за життя рідної людини створюють серйозні соціально-психологічні виклики для членів сім'ї. У таких умовах онлайн-консультування стає важливим механізмом підтримки родин військових, надаючи їм можливість отримати допомогу у будь-який зручний час і незалежно від місця перебування.

Онлайн-консультування – це процес надання психологічної, соціальної або юридичної допомоги через цифрові засоби зв'язку (відеозв'язок, чат, електронну пошту, мобільні застосунки).

Для сімей військовослужбовців така форма підтримки є особливо важливою з огляду на **обмеженість доступу до традиційних консультацій**, можливо через віддалене проживання або небезпеку в умовах війни; **емоційну напругу та потребу у постійній підтримці,** що пов'язано з очікуванням повернення рідного з фронту, психологічним навантаженням; г**нучкістю та доступністю**, яка дає можливість звертатися у будь-який час, зокрема анонімно.

Онлайн-консультування сімей військових допомагає зменшити рівень тривожності, стресу, депресії у членів сім'ї; пропрацювати посттравматичний синдром (як у військових після повернення, так і у їхніх рідних); надати підтримку для налагодження подружніх стосунків під час розлуки та корекції дитячих страхів і тривожних станів [4, с. 220].

Через онлайн-консультування сім'ям військовослужбовців здійснюється роз'яснення щодо прав військовослужбовців та їхніх сімей; надається допомога щодо роз'яснення отримання соціального забезпечення (пільги, виплати, статуси); консультації щодо оформлення документів у разі поранення чи загибелі військового.

Через онлайн-консультування соціальні працівники можуть здійснювати соціальну підтримку сімей військовослужбовців. Це може бути інформаційна допомога щодо гуманітарної допомоги, працевлаштування, навчальних можливостей для дітей військових. Допомога та консультування щодо адаптації родин, які втратили житло або змушені були змінити місце проживання [1].

Перевагами онлайн консультування є його доступність сім'ї військовослужбовців мають можливість звертатися з будь-якої точки країни або навіть з-за кордону; **гнучкість у часі**, такі консультації можуть проходити у зручний для отримувача послуг час; а**нонімність**, що особливо важлива для тих, хто боїться стигматизації чи розголосу своїх проблем; **ефективність**, що дозволяє використання сучасних методик (когнітивно-поведінкова терапія, арт-терапія, кризове консультування) [2, с.127].

Незважаючи на позитивні моменти використання онлайн-консультування в соціальній роботі з сім'ями військовослужбовців є ряд обмежень. Такими проблемами можуть бути **відсутність особистого контакту**, тобто онлайн-формат ускладнює сприйняття емоцій отримувача послуг; наявність **технічних труднощів**, що пов'язані з низькою якістю інтернет-зв'язку, відсутністю необхідних гаджетів.

Онлайн-консультування сімей військовослужбовців є важливим інструментом соціальної та психологічної підтримки в умовах війни. Воно дозволяє подолати географічні, часові та емоційні бар'єри, надаючи необхідну допомогу в будь-який момент. Попри певні труднощі, перспективи розвитку цієї сфери є значними, і її вдосконалення сприятиме покращенню добробуту сімей українських військових, які сьогодні потребують особливої уваги та підтримки.

Список використаних джерел

1. Вайнола Р. Х. Особливості соціальної вуличної роботи в умовах великого міста. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3801/Vainola.pdf?sequence=1 (дата звернення: 29.03.2025)
2. Гаміна Т.С. Соціальне консультування як вид практичної діяльності працівника соціальної сфери. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2013. № 11 (2). С. 124–132.
3. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. 558 с.
4. Суліцький В., Швед О. (2020) Консультування в соціальній роботі: навчально-методичний посібник. Київ. Видавничий дім «Вініченко», 2023. С.220.

Тарасенко Олександра Юріївна
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державни університет імені Михайла Драгоманова
Неїжпапа Людмила Станіславівна

Роль соціального працівника у формуванні усвідомленого вибору професійної діяльності молоді

Вибір професії є одним із найважливіших рішень у житті молодої людини, яке визначає її подальший життєвий шлях, соціальний статус та можливості для самореалізації. У сучасних умовах динамічного ринку праці, швидкої трансформації професій та підвищення вимог до фахівців, проблема професійного самовизначення молоді набуває особливої актуальності. Саме соціальні працівники відіграють важливу роль у цьому процесі, надаючи комплексну підтримку молоді в умовах невизначеності та інформаційного перевантаження.

Формування усвідомленого вибору професії – це процес, що ґрунтується на гармонійному поєднанні самопізнання, вивчення ринку праці, розвитку навичок прийняття рішень і постійного вдосконалення. Завдяки такому підходу молодь здатна не лише зробити правильний вибір, а й реалізувати себе як професіонал у динамічному світі [4].

Аналіз сучасного стану професійного вибору молоді свідчить про наявність низки проблем, серед яких:

- недостатня обізнаність молоді щодо вимог сучасного ринку праці та перспектив його розвитку;
- низький рівень самопізнання та неадекватна самооцінка власних здібностей і можливостей;

- вплив зовнішніх чинників (думка батьків, престижність професій, матеріальні аспекти) на прийняття рішення;
- відсутність системної профорієнтаційної роботи в освітніх закладах;
- неузгодженість між особистісними прагненнями молодої людини та реальними можливостями системи освіти і ринку праці [2].

Соціальний працівник у контексті професійного самовизначення молоді виступає як:

1. Діагност – визначає професійні нахили, здібності, інтереси молодої людини за допомогою спеціалізованих методик та інструментів.
2. Інформатор – надає актуальну та об'єктивну інформацію про світ професій, вимоги ринку праці, можливості навчання та працевлаштування.
3. Консультант – допомагає зіставити особистісні характеристики з вимогами конкретних професій та розробити індивідуальну стратегію професійного розвитку.
4. Координатор – налагоджує взаємодію між освітніми закладами, центрами зайнятості, роботодавцями та іншими соціальними інститутами, дотичними до процесу професійного самовизначення.
5. Адвокат – представляє інтереси молоді з особливими потребами та соціально вразливих категорій у процесі їхнього професійного становлення.

Ефективність профорієнтаційної роботи соціального працівника забезпечується шляхом використання комплексу методів:

- Діагностичні методи (тестування, анкетування, спостереження, бесіди) для визначення професійних схильностей, інтересів та здібностей;
- Інформаційно-просвітницькі технології (лекції, семінари, воркшопи, екскурсії на підприємства, зустрічі з представниками різних професій);
- Консультативні методи (індивідуальне та групове консультування, професійні проби, моделювання професійних ситуацій, профорієнтаційні ігри);
- Активні методи соціально-психологічного навчання (тренінги з розвитку навичок планування кар'єри, прийняття рішень, самопрезентації);
- Цифрові інструменти профорієнтації (онлайн-платформи з профорієнтації, віртуальні екскурсії на підприємства, симулятори професійної діяльності) [1; 3].

Сучасні виклики потребують впровадження інноваційних підходів у профорієнтаційну діяльність соціального працівника:

1. Індивідуалізація профорієнтаційної роботи – розробка та реалізація індивідуальних програм професійного самовизначення з урахуванням особливостей кожної молодої людини.
2. Раннє професійне самовизначення – поступове формування професійної спрямованості з молодшого шкільного віку через ігрові форми роботи та практичне знайомство з різними видами професійної діяльності.
3. Формування кар'єрної компетентності – розвиток не лише професійних, але й особистісних якостей, необхідних для успішної самореалізації в умовах сучасного ринку праці.
4. Інтеграція формального та неформального навчання – визнання та врахування компетенцій, набутих молоддю поза системою формальної освіти.
5. Міжсекторальне партнерство – налагодження системної взаємодії між освітніми закладами, громадськими організаціями, бізнесом та державними структурами у сфері профорієнтації.

Роль соціального працівника у формуванні усвідомленого вибору професійної діяльності молоді є багатоаспектною та потребує комплексного підходу. Ефективна профорієнтаційна діяльність соціального працівника сприяє формуванню в молоді активної життєвої позиції щодо професійного самовизначення, розвитку здатності до самоаналізу, критичного мислення та прийняття відповідальних рішень. Це, своєю чергою, забезпечує

оптимальну професійну самореалізацію особистості та підвищує її конкурентоспроможність на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Бондар О. Профорієнтація старшокласників як складова соціально-педагогічної діяльності. *Актуальні проблеми соціальної сфери.* 2015. № 4. С. 8–10..

2. Варнавських Н.М. Проблеми професійного самовизначення молоді на сучасному етапі ринкових перетворень. *Педагогіка і психологія*. 2015. № 4. 35 с..

3. Лещук Г. В. Форми та методи профорієнтаційної діяльності соціального педагога. *Педагогіка, соціальна робота*. 2018. № 21. С. 106-109..

4. Шевченко Н. Ф. Особистісні та професійні аспекти ідентичності в ранньому юнацькому віці. *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць Запорізького національного університету та Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. № 1 (15). С. 152-158.

Тимофєєв Нікіта Ігорович
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державни університет імені Михайла Драгоманова
Ясточкіна Ірина Анатоліївна

Розвиток культури ментального здоров'я у закладах вищої освіти

Ментальне здоров'я студентської молоді є ключовим чинником успішної адаптації до навчального процесу та подальшої професійної діяльності. В умовах сучасних викликів, зокрема пандемії COVID-19 та воєнних дій в Україні, питання підтримки психічного благополуччя здобувачів вищої освіти набуває особливої актуальності. Крім того, значну роль відіграють соціально-економічні чинники, такі як фінансова нестабільність, вимушене переселення та проблеми інтеграції в нові академічні колективи. Підтримка ментального здоров'я студентів є не лише індивідуальною, а й суспільною необхідністю, адже майбутні спеціалісти мають бути психічно стійкими та адаптивними до викликів професійного середовища.

Пандемія COVID-19 значно вплинула на стан ментального здоров'я української студентської молоді. Перехід на дистанційне навчання під час пандемії спричинив ізоляцію та зменшення соціальних контактів серед студентів, що негативно позначилося на їхньому психічному стані. Дослідження виявили зростання рівня тривожності, стресу та депресивних станів серед студентської молоді в цей період [1]. Окрім цього, обмеження доступу до фізичної активності, зміни у режимі дня та порушення сну ще більше поглибили проблеми ментального здоров'я. Постало також і питання цифрової втоми через тривале перебування перед екранами комп'ютерів, що сприяло розвитку емоційного вигорання.

Війна в Україні та пов'язані з нею стресові фактори значно вплинули на ментальний стан здобувачів вищої освіти. Зокрема, дослідження підкреслюють необхідність ефективного подолання стресу та зміцнення життєстійкості для забезпечення безперервного навчального процесу в умовах надзвичайних ситуацій [3]. Крім безпосередніх наслідків бойових дій, значний психологічний вплив має постійний стан

невизначеності, що може призводити як до емоційного, так і професійного вигорання та втрати мотивації до навчання. У студентів спостерігаються такі розлади, як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія та підвищений рівень тривожності.

На нашу думку, заклади вищої освіти відіграють важливу роль у формуванні культури ментального здоров'я серед здобувачів вищої освіти. Створення сприятливого освітнього середовища, впровадження програм з фізичного виховання та надання психологічної підтримки можуть значно покращити стан ментального здоров'я здобувачів вищої освіти. Фізичне виховання, зокрема, сприяє корекції ментального здоров'я та підвищенню стресостійкості студентів [2].

Фахівці з соціальної роботи відіграють ключову роль у підтримці ментального здоров'я студентів. Вони можуть здійснювати психосоціальну підтримку, організовувати тренінги з управління стресом та сприяти розвитку навичок саморегуляції. Наприклад, науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка реалізують проєкт, спрямований на захист ментального здоров'я здобувачів вищої освіти у воєнний та повоєнний періоди [4]. Фахівці з соціальної роботи також мають змогу виступати посередниками між студентами та адміністрацією закладу вищої освіти, сприяючи створенню безпечного простору для обговорення питань психічного здоров'я. Важливим напрямом є також навчання студентів навичкам емоційної грамотності та кризової комунікації. Соціальні працівники повинні впроваджувати програми психологічної підтримки, сприяти підвищенню рівня соціальної згуртованості та формуванню культури ментального здоров'я серед студентів.

Отже, сучасні виклики вимагають комплексного підходу до підтримки ментального здоров'я здобувачів вищої освіти, що включає співпрацю між закладами освіти, фахівцями з соціальної роботи та самими студентами. Формування культури ментального здоров'я сприятиме підготовці здобувачів вищої освіти до ефективної професійної діяльності та соціальної інтеграції. Крім того, інтеграція сучасних цифрових технологій, таких як мобільні застосунки для підтримки ментального здоров'я та онлайн-консультації, також можуть значно покращити доступність комунікації та зменшити бар'єри у зверненні до фахівців, а також знизити рівень стигматизації.

Список використаних джерел

1. Герасименко О. В. Психологічний стан студентів в умовах пандемії COVID-19. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 36 (3). С. 201–209. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/36_2021/part_3/44.pdf (дата звернення: 20.03.2025).

2. Литвиненко І. О., Коробейнікова Л. Г., Голобородько В. Є. Педагогічні основи корекції ментального здоров'я здобувачів вищої освіти у процесі фізичного виховання в умовах воєнного стану. *ResearchGate* : веб-сайт. URL: https://www.researchgate.net/publication/370424712 (дата звернення: 25.03.2025).

3. Мельничук М. В. Вплив воєнних дій на психічне здоров'я студентської молоді: шляхи подолання стресу. *Вісник гігієни та епідеміології*. 2022. № 4. С. 78–85. URL: https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/visnyk-gigieny/article/view/14422 (дата звернення: 21.03.2025).

4. Проєкт щодо підтримки ментального здоров'я студентів. *Київський національний університет імені Тараса Шевченка* : веб-сайт. URL: https://knu.ua/news/12849 (дата звернення: 20.03.2025).

Чихман Ірина Миколаївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Костюшко Ганна Олексіївна

Теоретичні основи підготовки юнацької молоді до сімейного життя

Варто акцентувати увагу, що сім'я залишається важливим соціальним інститутом, що впливає на формування особистості та стабільність суспільства. Однак сучасні умови, зокрема високий рівень розлучень, зміна традиційних сімейних ролей, економічна нестабільність і наслідки війни в Україні створюють нові виклики для молоді, яка готується до створення сім'ї [1,3,4]. Тому актуальність цієї теми дослідження полягає в необхідності розробки ефективних педагогічних підходів до підготовки молоді до сімейного життя, що включає формування знань, навичок і цінностей, необхідних для побудови гармонійних сімейних відносин.

Слід зазначити, що підготовка юнацької молоді до сімейного життя є комплексним процесом, який охоплює соціальний, моральний, психологічний, правовий, економічний і емоційний аспекти [2, с. 150-151]. Зазначений процес передбачає не лише оволодіння теоретичними знаннями, а й розвиток практичних навичок, таких як ефективна комунікація, вирішення конфліктів, фінансове планування та відповідальне батьківство.

За останній період становлення інституту сім'ї в Україні зазнають певних трансформацій ціннісні орієнтації молоді та сімейні цінності. Відбувається відокремлення та індивідуалізація молоді, змінюється ставлення молоді до форм шлюбу, зростає середній вік вступу в шлюб, кількісний показник народжуваності дітей змінюється в бік однодітності. Разом із тим, престиж сім'ї, народження та виховання дітей, кохання та бажання жити з близькою людиною є найважливішими життєвими цінностями сучасної молоді [1, с. 77].

Окрім того, сучасні соціальні виклики, зокрема зміна гендерних ролей, вплив медіа, економічна нестабільність і психологічні наслідки війни [5, с. 554] вимагають оновлення освітніх програм і впровадження інтерактивних методів навчання. Важливим є формування у молоді емоційної зрілості, здатності до самоконтролю, емпатії та готовності до партнерства.

Своєю чергою, психолого-педагогічні умови підготовки до сімейного життя включають:

1. Урахування вікових, статевих і соціальних особливостей молоді. Юнацький вік характеризується активним становленням особистості, тому важливо адаптувати методи підготовки до потреб цього етапу.
2. Формування позитивної мотивації до сімейних цінностей. Молодь повинна усвідомити важливість любові, взаємоповаги, відповідальності та довіри в сімейних стосунках.
3. Розвиток навичок ефективної комунікації та вирішення конфліктів. Тренінги, рольові ігри та інтерактивні методи допомагають молоді навчитися будувати діалог і знаходити компроміси.
4. Підготовка до ролі батька та матері. Це включає не лише теоретичні знання про виховання дітей, а й практичний досвід, який допомагає усвідомити відповідальність батьківства.

5. Розвиток відповідальності за здоров'я та добробут родини. Молодь повинна володіти знаннями про репродуктивне здоров'я, планування сім'ї та основи догляду за дітьми.

Отже, підготовка юнацької молоді до сімейного життя є важливим елементом їхньої соціалізації та розвитку. У сучасних умовах, з огляду на соціальні, економічні та психологічні виклики, необхідно розробляти комплексні освітні програми, які враховують вікові, гендерні та соціальні особливості молоді. Важливим є використання інтерактивних методів навчання, таких як тренінги, рольові ігри та дискусії, які сприяють розвитку практичних навичок і емоційної компетентності.

Ефективна підготовка до сімейного життя не лише сприяє формуванню стабільних сімейних стосунків, але й зміцнює інститут сім'ї як основу стабільного суспільства. Для досягнення цієї мети необхідна співпраця освітніх закладів, батьків, психологів і громадських організацій, які можуть забезпечити всебічну підтримку молоді в процесі їхньої підготовки до сімейного життя.

Таким чином, інтеграція психолого-педагогічних умов у освітньо-виховний процес дозволить молоді не лише засвоїти необхідні знання, а й розвинути навички, які забезпечать їхню готовність до створення міцної та гармонійної сім'ї.

Список використаних джерел

1. Костюшко Г. О. Традиційні сімейні цінності молоді в контексті їх сучасної трансформації. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11 : Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2018. Вип. 24(1). С. 71-78. URL: Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_011_2018_24%281%29__13
2. Резничук Г. О., Василенко О. М. Підготовка сучасної молоді до сімейного життя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Педагогіка, соціальна робота*. Вип. 37. С. 150-152. 2015. URL: http://surl.li/hiqipn.
3. Слюсар Л.І. Шлюб в Україні у демографічному вимірі: історія і сучасність / НАН України, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи. Київ, 2021. 180 с.
4. Українці менше одружувалися та частіше розлучалися у 2023 році. URL: https://opendatabot.ua/analytics/marriages-divorces-2023
5. Шинкаренко І. Сім'я в умовах війни: психологічні, психосоціальні та психопатологічні проблеми. *Держава і право України в умовах воєнного стану: Науковий вісник ДДУВС*. 2022. Спец. вип. № 2. С. 554–562. URL: https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/11564/1/82.pdf

Шевченко Владислав Олександрович
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Міхеєва Оксана Юріївна

Соціальна робота з сім'ями військовослужбовців

Війна в Україні суттєво вплинула на соціальну ситуацію в країні, зокрема на сім'ї військовослужбовців. Дружини, діти, батьки захисників України стикаються з емоційними,

економічними та соціальними труднощами, що вимагає активного залучення держави, соціальних служб, психологів та волонтерів для надання комплексної підтримки.

Соціальна робота з родинами військових є важливим напрямом діяльності, спрямованим на забезпечення соціального благополуччя, адаптації до нових життєвих обставин та психологічної рівноваги членів сім'ї.

Родини військовослужбовців переживають низку специфічних труднощів, серед яких: емоційна напруга та стрес, постійне хвилювання за життя близької людини, тривале розлучення; фінансові труднощі – особливо у випадках, коли військовий був основним годувальником у сім'ї; проблеми з вихованням дітей, часто відсутність батька чи матері впливає на емоційний стан дитини; відчуття соціальної ізоляції, родини військових можуть відчувати відчуженість або нерозуміння з боку суспільства; адаптація після повернення військового – складнощі у відновленні сімейних відносин, можливі психологічні розлади у військових [1, с.56].

Соціальна підтримка сімей військовослужбовців реалізується за кількома ключовими напрямами: психологічна допомога, яка передбачає роботу психологів із членами сімей для подолання стресу, тривоги та депресії. Проведення групових тренінгів для дружин і дітей військових, спрямованих на емоційну стабілізацію. Проведення консультації для подружжя щодо адаптації після повернення військового до дому; юридична та правова підтримка полягає у надані роз'яснень щодо соціальних гарантій та прав військових і їхніх сімей; допомога в оформленні статусу родини військовослужбовця, отриманні пільг, компенсацій; супровід у юридичних питаннях у разі поранення чи загибелі військового; соціально-економічна допомога. Вона спрямована на надання матеріальної підтримки (грошові виплати, гуманітарна допомога); допомога у працевлаштуванні членів сімей військових, організація професійного навчання; забезпечення житлом, консультації щодо пільгових кредитів чи оренди житла; освітня та виховна допомога та підтримка. Вона орієнтована на психолого-педагогічну підтримку дітей військовослужбовців; організацію адаптаційних програм у школах для дітей військових; проведення культурно-освітніх заходів для родин військовослужбовців; волонтерська підтримка. Громадські організації активно залучають волонтерів для підтримки сімей військових. Також вона дозволяє організувати групи взаємодопомоги серед дружин військових та проведення благодійних заходів для родин загиблих та поранених військових [3, с.69-70].

Соціальна робота з сім'ями військовослужбовців є важливим елементом підтримки українських захисників та їхніх близьких. Вона допомагає долати психологічні, соціально-економічні та юридичні труднощі, сприяє стабільності та добробуту родин.

Для ефективної підтримки родин військових необхідне поєднання державних, громадських і волонтерських ініціатив, що забезпечить комплексний підхід до допомоги.

Ефективна соціальна робота з сім'ями військовослужбовців повинна бути системною, індивідуально орієнтованою та спрямованою на довгострокову підтримку. Вона має включати психологічну, юридичну, матеріальну допомогу та заходи для адаптації після повернення з війни. Особливу роль відіграє співпраця державних органів, волонтерських організацій та громадянського суспільства в забезпеченні гідного життя цих родин.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо соціальної роботи з військовослужбовцями та членами їх сімей, їх соціального захисту / Бриндіков Ю. Л., Дуля А. В., Караман О. Л., Островська Н. О., Трубавіна І. М., Чередниченко О. Ю. ; за ред. О. Л. Караман, І. М. Трубавіної. Полтава; Кривий Ріг : КДПУ, 2024. 101 с

2. Міхеєва О. (2023) Основні аспекти соціальної роботи з військовослужбовцями Соціальна робота: виклики сьогодення : Збірник наукових праць за матеріалами XII Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. О. В. Сороки, С. М. Калаур, Г. В. Лещук. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2023. С. 115-118.

3. Рассказова О.І., Логвінова О. Г. (2021) Соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми сім'ями в умовах тривалого конфлікту на сході України. Соціальна робота та соціальна освіта. Випуск 2(7). 2021. С. 61-71.

Штангрет Ярослав Володимирович
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Міхеєва Оксана Юріївна

Особливості розвитку ринку соціальних послуг у територіальних громадах

Розвиток ринку соціальних послуг є важливим чинником забезпечення добробуту населення, особливо в умовах децентралізації в Україні. Територіальні громади отримали більше повноважень у сфері соціального захисту, що сприяє створенню нових підходів до надання соціальних послуг. Водночас громади стикаються з викликами, пов'язаними з фінансуванням, кадровим забезпеченням та організацією якісних сервісів для населення.

Соціальні послуги – це комплекс заходів, спрямованих на допомогу особам та сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Вони охоплюють широкий спектр підтримки: догляд за літніми людьми та особами з інвалідністю; соціальна адаптація ветеранів та ВПО; допомога сім'ям у кризових ситуаціях; реабілітаційні програми; соціальний супровід дітей-сиріт та осіб без постійного місця проживання тощо [4, с. 18-19].

Ринок соціальних послуг у громадах формується за участю органів місцевого самоврядування, що забезпечують їх фінансування, контроль та стратегічне планування; комунальних установ до яких належать центри надання соціальних послуг, будинки для людей похилого віку, притулки; недержавних організацій (громадські об'єднання, благодійні фонди, волонтерські організації);приватні організації, що надають послуги на договірній основі (догляд вдома, психологічна допомога).

Реформа децентралізації дозволила територіальним громадам самостійно визначати пріоритети соціальної політики, проте це також створило низку викликів, щодо нерівномірного розвитку громад. У великих громадах більше ресурсів для соціальних програм, тоді як малі громади часто мають обмежені можливості; кадровий дефіцит – у деяких громадах бракує соціальних працівників, що ускладнює надання якісних послуг; фінансова нестабільність – через нестачу бюджетних коштів громади змушені залучати донорську підтримку або співпрацювати з недержавними організаціями [1, с.849].

Громади поступово впроваджують нові підходи, що дозволяють швидко та оперативно вирішувати соціальні проблеми на місцевому рівні. Прикладом є організація роботи мобільних соціальних служб чи мобільних бригад. Виїзні бригади надають допомогу у віддалених населених пунктах. Розвиток та впровадження у роботу електронних сервісів, які дозволяють організовувати онлайн-записи для надання соціальних послуг, проведення консультацій через чат-боти, організацію роботи гарячих ліній; налагодження партнерства між державними та громадськими організаціями для спільного вирішення соціальних проблем та надання соціальної допомоги незахищеним верствам населення. Також партнерство передбачає залучення бізнесу до розвитку соціальної сфери (наприклад, соціальні пекарні, реабілітаційні центри тощо) [3, с.25-26].

Громади досить активно співпрацюють із громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Наприклад, фонди ООН, ЄС, USAID підтримують соціальні ініціативи в Україні, що дозволяє розширювати спектр послуг для найбільш вразливих груп населення.

Розвиток ринку соціальних послуг у територіальних громадах України є важливим кроком до підвищення рівня життя населення. Незважаючи на виклики, громади впроваджують інноваційні підходи та розширюють співпрацю з громадським сектором і міжнародними партнерами. Для ефективного розвитку соціальних послуг необхідні стабільне фінансування та залучення міжнародних донорів; модернізація соціальної інфраструктури; посилення співпраці між державними, громадськими та приватними структурами.

Список використаних джерел

1. Вакуленко О. В., Голубенко Т. О., Івженко І. Б. (2022) Розвиток соціальних послуг в Україні: здобутки та виклики сучасності // Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С.848-860.

2. Кравченко О. (2022) Соціальна робота в горомаді в умовах війни. Zeszyty Naukowe Collegium Witelona. Том 1, № 42, 2022. С.63-70.

3. Міхеєва О. (2022) Налагодження партнерства в громаді як окремої складової соціальної роботи. Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (10 листопада 2022 р., м. Ніжин) / За заг. ред. О. В. Лісовця та С. О. Борисюк. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2022. С.25-26.

4. Слозанська Г. І. (2018) Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія / за наук.ред.д-ра пед. наук, проф. В. А. Поліщук. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2018. С. 18-19.

Ярмолюк Олександр Вадимович
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Факультет соціології та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Костюшко Ганна Олексіївна

Сім’я у складних життєвих обставинах як об’єкт соціальної роботи

Сім’я є основним соціальним інститутом, що забезпечує виховання, підтримку та соціалізацію людини. Проте в сучасних умовах значна кількість сімей опиняється у складних життєвих обставинах (СЖО), що негативно впливає на їхню функціональність, добробут і якість життя. Повномасштабна війна в Україні та тимчасова окупація окремих

територій, нестабільність життя кожного українця, погіршення стану психічного та фізичного здоров’я громадян, зростання кількості розлучень, збільшення кількості сімей, що втратили рідних, зростання кількості випадків скоєння домашнього насильства спричиняє збільшення кількості сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах або мають найбільший ризик потрапити у такі обставини та ін [4].

Соціальна робота з такими сім'ями спрямована на надання їм необхідної підтримки та допомоги у подоланні кризових ситуацій.

Проблемам сімей у СЖО приділено увагу як на державному рівні, так і на недержавному. Основними законодавчими документами, що регулюють проведення соціальної роботи та надання соціальних послуг сім'ям у СЖО, є Закони України «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» та ін.

Сім'я , яка опинилася у СЖО, стала предметом дослідження ряду науковців: Т. Перепелиця, Ж. Петрочко, І. Пєша, Л. Рень, М. Соляник, Л. Кононеко, Н. Олексюк, С. Харченко та ін.

У постанові Кабінету Міністрів України «Про організацію надання соціальних послуг» від 1 червня 2020 р. № 587 визначено, що до категорії сімей (осіб) у СЖО належать ті, хто не здатен самостійно подолати або мінімізувати негативний вплив певних обставин. До таких обставин належать: похилий вік; часткова або повна втрата рухової активності, пам'яті; невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування; психічні та поведінкові розлади, у тому числі пов'язані з уживанням психоактивних речовин; інвалідність; бездомність; безробіття; малозабезпеченість; поведінкові розлади у дітей через розлучення батьків; ухилення батьками або особами, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків із виховання дитини; втрата соціальних зв'язків, у тому числі під час перебування в місцях позбавлення волі; жорстоке поводження з дитиною; домашнє насильство; насильство за ознакою статі; потрапляння в ситуацію торгівлі людьми; шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією. У цьому Порядку термін "шкода, завдана збройним конфліктом" означає, зокрема, матеріальну, фізичну, психологічну шкоду, яка була завдана особі/сім'ї та спричинила потрапляння такої особи/сім'ї у СЖО;

Ці категорії слугують основою для надання відповідної соціальної допомоги та супроводу таким сім'ям чи особам.

Неблагополуччя сім'ї, порушення сімейних стосунків можна визначити за такими соціальними вимірами:

- фізичним – матеріальне неблагополуччя сім'ї;
- афективним – порушення емоційних стосунків у сім'ї;
- раціональним (інтелектуальним);
- відсутністю спільного змістовного дозвілля;
- соціальним (культурним) – неблагополуччям у сфері внутрішніх і зовнішніх комунікацій сім'ї;
- духовним (ідеологічним);
- неблагополуччям у сфері духовного та морального здоров'я [1, 3].

Найбільше СЖО сімей провокуються такими проблемами: зловживання членами родини алкогольними та наркотичними речовинами; випадки насилля в родині; інвалідність одного із членів родини; безробіття одного з членів сім'ї; перебування членів сім'ї у місцях позбавлення волі та ін. [1].

Сім'ї, що опинилися у СЖО, стикаються з низкою проблем, зокрема:

- економічні труднощі (відсутність стабільного доходу, неможливість забезпечення базових потреб тощо);
- соціальна ізоляція (відсутність підтримки з боку родичів або громади);
- психологічні проблеми (високий рівень стресу, депресія, тривожність тощо);
- труднощі у вихованні дітей (неблагополучне середовище, низький рівень освіченості батьків тощо);
- юридичні проблеми (відсутність документів, правові конфлікти, порушення прав дітей тощо) [1, 3].

Таким чином**,** соціальна робота з сім'ями у СЖО є важливим напрямом соціальної політики, що спрямований на збереження та підтримку таких сімей, покращення якості життя. Для ефективної допомоги необхідний комплексний підхід, що включає матеріальну підтримку, психологічне консультування, юридичну допомогу та соціальний супровід.

Список використаних джерел

1. Пєша І. В., Галайдюк В. В., Сопівник І. В., Кошук О. Б. Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю. Навчальний посібник. К., 2023. 449с.
2. Про організацію надання соціальних послуг. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 587 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text
3. Соляник М.Г. Технології соціально-педагогічної підтримки сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах. Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Київ, 2015. 329 с.
4. Шаумян О. Г. Психоемоційний стан сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах через війну в Україні. Наукові перспективи № 8 (38). Київ, 2023. С. 799-810 URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/np/issue/view/171/262.

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Бібік Савелій Олексійович
студент *II* курсу
спеціальність 051 «Економіка»

Науковий керівник:
старший викладач
Ілюхіна Василина Вікторівна

Криптовалюти на міжнародних фінансових ринках: перспективи та виклики для світової економіки

У цифрову епоху криптовалюти стали невід'ємною частиною фінансової екосистеми, привертаючи увагу інвесторів, державних регуляторів та дослідників. Їхня популярність зумовлена децентралізованою природою, високим рівнем прозорості та безпеки транзакцій. Однак разом із поширенням криптовалют постає важливе питання щодо формування та функціонування їхньої інфраструктури

Криптовалюти – це не тільки біткоїн чи ефіріум, а ціла екосистема цифрових активів. Є кілька ключових категорій цифроіих валют:

1. Класичні криптовалюти – це децентралізовані активи, які працюють на блокчейні без прив'язки до фіатних грошей [4]
2. Стейблкоїни – цифрові валюти, прив'язані до реальних активів (USD, золота тощо), наприклад USDT (Tether). Вони створені для стабільності і зручного використання у фінансових операціях.
3. Цифрові валюти Центральних Банків (ЦБ) CBDC – державні цифрові валюти, які створюють національні банки. Наприклад: цифровий юань (e-CNY) – запущений Китаєм, Цифровий євро - Digital Euro (розробляється ЄЦБ, Е-гривня (тестується НБУ), цієї весною планується пілотний випуск. [2]; [3]

CBDC можуть стати майбутнім традиційних грошей, адже вони поєднують переваги цифрових платежів із надійністю державних гарантій.

Криптовалюти набувають популярності як засіб міжнародних платежів завдяки швидкості, низьким комісіям і децентралізованості. В порівнянні + та – мною було складено узагальнюючу таблицю використання криптовалют, як засобу міжнародних платежів

Таблиця 1 Порівняння +/- використання криптовалют, як засіб міжнародних платежів

Параметр	Плюси (+)	Мінуси (-)
Безпека та довіра	Гарантія держави, менший ризик банкрутства	Можливий контроль держави над операціями
Фінансова стабільність	Зменшення залежності від комерційних банків	Може витіснити традиційні банки, спричинивши кризу
Швидкість транзакцій	Миттєві платежі без посередників	Потребує складної інфраструктури
Вартість операцій	Дешевші перекази (менше комісій)	Висока вартість впровадження системи
Доступність	Фінансові послуги навіть без банківського рахунку	Можливі технічні проблеми та кібератаки
Конфіденційність	Можливий частковий контроль анонімності	Загроза відстеження фінансових операцій
Інновації	Стимулює розвиток цифрової економіки	Може посилити централізацію фінансової системи
Глобальне використання	Може полегшити міжнародні платежі	Проблеми регулювання між країнами

Якщо криптовалюта продовжить активно розвиватися, то банки опиняться перед великим викликом. Банки позбудуться значної частини доходів, тому що комісії за перекази або кредити в криптовалюта набагато нижче. Крім того, міжнародні транзакції через крипту вже зараз відбуваються без кордонів, а банки звикли заробляти на таких операціях.

Традиційні банки можуть зберегти свої позиції, якщо швидко адаптуються:

- інтегрують блокчейн в свої системи;
- пропонують послуги зі зберігання та торгівлі криптовалютами.

Криптовалюти не тільки загрожують світовій банківській системі, а й створюють стимули для її модернізації. Ті банки, які зможуть пристосуватися, залишаться важливою частиною фінансової системи. Решта ризикують опинитися в минулому.

Криптовалюти також кидають виклик монетарній політиці, оскільки центральні банки та комерційні структури втрачають контроль над грошовою масою. Це може дестабілізувати економіку, якщо люди почнуть масово використовувати крипту замість традиційних грошей.

Криптовалюти визнані в багатьох країнах світу, зокрема в Японії, Сальвадорі та Центрально-Африканській Республіці. У Японії цифрові валюти регулюються як легальний платіжний засіб, а криптобіржі проходять державну реєстрацію. У Сальвадорі з 2021 року біткоїн використовується як офіційна валюта, що сприяє економічній інновації. [5]

Японія є одним із лідерів у сфері крипторегулювання. У 2017 році країна офіційно визнала Bitcoin законним платіжним засобом.

Швейцарія є крипто-френдлі країною. Вона створила **"Криптодолину" (Crypto Valley)** у місті Цуг, де діє спрощене законодавство для блокчейн-компаній. У 2020 році уряд прийняв **Blockchain Act**, який дає правовий статус цифровим активам.

Україна активно розвиває криптовалютний сектор. У 2022 році ухвалено закон **"Про віртуальні активи",** який: легалізує криптовалюти, визначає правила для криптобірж, передбачає державний контроль через Національну комісію з цінних паперів. [6]

Також до уваги, 7 березня поточного року, президент США Дональд Трамп прийняв у Білому домі провідних діячів із сфери криптовалют. Напередодні він підписав указ про створення стратегічного резерву біткоїнів та запасу цифрових активів.

Відповідаючи на питання «чи це справжня фінансова революція», економісти та фінансисти схиляються до думки, що криптовалюта змінює економіку так само, як інтернет змінив інформаційний простір. Вона руйнує монополію банків, дає свободу капіталу та створює нові цифрові ринки. Банки змушені або адаптуватися, або поступитися криптоплатформам. Такі зміни підтверджують, що теорія Дарвіна "природний відбір" стосується не лише біології, а й економіки.

Список використаних джерел:

1. Binance. Bitcoin Price (BTC). URL: https://www.binance.com/en/price/bitcoin (Дата звернення: 28.03.2025)
2. Національний банк України. Е-гривня – цифрові гроші Національного банку України: Проєкт концепція впровадження URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Draft_vision_introducing_e-hryvnia_2023.pdf (Дата звернення: 28.03.2025)
3. European Central Bank. Digital Euro URL: https://www.ecb.europa.eu/euro/digital_euro/html/index.en.html (Дата звернення: 28.03.2025)
4. White paper біткоїну виповнилося 14 років // Forklog. URL: https://forklog.com.ua/news/white-paper-bitkoyinu-vypovnylosya-14-rokiv (Дата звернення: 28.03.2025)
5. Свірневська В. В яких країнах криптовалюта має законний статус: дослідження // URL: https://24tv.ua/economy/yakih-krayinah-kriptovalyuta-maye-zakonniy-status-doslidzhennya_n2669935 (Дата звернення: 28.03.2025)

6. Trustee. Юридичний статус криптовалюти в Україні URL: https://trusteeglobal.com/academy/legalizaciya-kriptovalyut-ukraina/ (Дата звернення: 28.03.2025)

Войтенко Альона Анатоліївна
студентка IV курсу
спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Науковий керівник:
кандидат технічних наук, професор
Настрадін Володимир Петрович

Дискурс у комунікаційних процесах архівів: збереження, інтерпритація та публічне представлення історичних документів

У сучасному інформаційному суспільстві архіви трансформуються з традиційних сховищ історичних документів у динамічні комунікаційні центри. Особливості їх функціонування визначаються взаємодією з цифровими технологіями, зростаючими очікуваннями громадськості та необхідністю прозорого обміну інформацією. Водночас терміни "інформація", "комунікація" та "документалізація" залишаються багатозначними та не мають єдиного визначення, що ускладнює міждисциплінарне використання.

Цифрова трансформація архівів забезпечує новий рівень доступу до інформації — через електронні каталоги, бази даних, онлайнові платформи. Це розширює аудиторію користувачів архівних документів, сприяє інтернаціоналізації історичної пам'яті та демократизації знань. Проте така трансформація супроводжується новими викликами: захист даних, автентичність документів, адаптація до технологічних змін.

Інтерактивність — ще один важливий компонент сучасної архівної діяльності. Використання соціальних мереж, проведення онлайн-екскурсій, вебінарів, надання зворотного зв'язку користувачам — усе це сприяє підвищенню довіри до архівів та розбудові історичної культури суспільства.

Таким чином, архіви постають не лише як хранителі історії, а як активні учасники суспільного діалогу, де комунікація стає головним інструментом збереження та інтерпретації минулого.

Забезпечення автентичності архівних документів є ключовим аспектом збереження історико-культурної спадщини. Матеріали, на яких створювались документи, мають різноманітну природу, і це ускладнює завдання їх захисту від руйнування. Тому необхідним є детальне знання фізико-хімічних властивостей цих матеріалів для вибору оптимальних умов зберігання та методів реставрації.

У контексті повномасштабної війни, яку розв'язала росія проти України, питання збереження архівної спадщини набуває особливої актуальності. Щоденні загрози знищення архівних зібрань вимагають від архівних установ не лише оперативного реагування, а й стратегічного планування дій у надзвичайних ситуаціях. У відповідь на ці виклики, українські архіви реалізують масштабні проєкти з оцифрування документів та співпрацюють з міжнародними організаціями, що підвищує рівень їх збереження та доступності.

Значну роль у цьому відіграють дискурсивні стратегії, які дозволяють архівним установам активно комунікувати з громадськістю, презентувати та інтерпретувати архівні документи. Через застосування сучасних технологій і відкритість архівів до зворотного зв'язку формується національна ідентичність та укріплюється колективна пам'ять.

Таким чином, збереження автентичності документів є не лише технічною, а й культурною проблемою, яка вимагає міждисциплінарного підходу, державної підтримки та

залучення громадськості. Автентичність архівних документів є ключовою характеристикою, що підтверджує їхню достовірність, цілісність та цінність для майбутніх поколінь. Архіви відображають історичну пам'ять, культурну спадщину та правову основу суспільства, тому їх збереження у первісному вигляді є надзвичайно важливим.

Основні аспекти дискурсивних стратегій в архівній справі

1. **Комунікація з аудиторією**. Архіви адаптують свої повідомлення для різних груп, таких як дослідники, студенти та журналісти. Використання простої мови, інфографіки, відео та віртуальних екскурсій робить інформацію доступною для широкої публіки.
2. **Збереження автентичності та захист документів**. Головним завданням архівів є забезпечення автентичності документів. Сучасні методи збереження, такі як цифровізація та реставрація, допомагають зберегти документи в оригінальній формі.
3. **Інтерпретація історичних матеріалів**. Архіви виконують роль інтерпретаторів історії, додаючи контекст і пояснення значення документів. Цей процес включає експозиції, публічні лекції та інтерактивні матеріали.
4. **Формування колективної пам'яті та національної ідентичності**. Дискурсивні стратегії архівів сприяють формуванню колективної пам'яті через організацію виставок та заходів пам'яті, що підтримують єдність суспільства.
5. **Прозорість і довіра**. Довіра до архівів базується на прозорості. Архіви повинні надавати достовірну інформацію та забезпечувати доступ до документів, що зміцнює громадську довіру.
6. **Цифрові технології в дискурсивних стратегіях**. Використання цифрових та мультимедійних інструментів дозволяє ширшій аудиторії отримувати доступ до архівних матеріалів, інтегруючи віртуальну реальність та мультимедіа для більшої залученості.

Ефективний дискурс у комунікаційних процесах архівів є необхідним для збереження автентичності документів та забезпечення їх доступності для суспільства. У сучасному світі архіви повинні адаптувати свої стратегії, використовуючи новітні технології та враховуючи потреби різних аудиторій.

Список використаних джерел

1. Архіви України. URL: http://www.archives.gov.ua
2. Ковальчук Г. Комунікація в архівній справі: проблеми та перспективи. *Архівна справа в Україні.* 2022. №3. С. 27–33.
3. Мережеві технології у діяльності архівних установ: монографія / за ред. О. Ю. Палієнка. К.: НАН України, 2020.
4. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022р. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397
5. Хромов А. Звіт про діяльність Державної архівної служби України, 2023.
6. Володіна О., Христова Н. Планування дій на випадок надзвичайних ситуацій в архівах. УНДІАСД, 2009.
7. Звіти Голови Укрдержархіву А. Хромова. 2023.
8. Архівознавство: Підручник / За ред. Я. Запаска. К., 2007.

Жигало Тетяна Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Науковий керівник:
старший викладач
Мазур Ольга Олександрівна

Медіа як соціокультурний феномен

У сучасному світі медіа є не просто інструментами передачі інформації — вони стали фундаментальною частиною соціокультурного середовища. Їхній вплив охоплює всі сфери людського життя: формування культури, соціальних зв'язків, світогляду та навіть особистісних ідентичностей. Сьогодні медіа відіграють провідну роль у процесах глобалізації, комунікації між культурами та перетворенні суспільних норм [1].

Поняття «медіа» охоплює різноманітні засоби масової інформації, такі як телебачення, радіо, інтернет, соціальні мережі та друковані видання. Вони виконують функцію комунікаційних платформ для обміну думками, культурними ідеями, створення нових форм мистецтва, мемів і медіапроєктів. Через медіа відбувається не лише передача інформації, але й формування культурних кодів та трансформація цінностей [2].

Соціокультурна роль медіа визначається їхніми багатогранними функціями. Інформаційна функція медіа забезпечує обізнаність громадян, сприяючи їхній участі в суспільному житті. Культуротворча функція полягає у збереженні й популяризації культурних традицій, водночас адаптуючи їх до сучасних реалій. Соціалізуюча функція медіа допомагає інтегрувати індивідів у суспільство, встановлюючи соціальні норми й моделі поведінки.

Інтегративна функція створює спільне інформаційне поле для різних соціальних груп, сприяючи взаєморозумінню та єдності в суспільстві. Моделююча функція формує уявлення про ідеальне життя, ролі та статуси, які впливають на самоідентифікацію людини та її соціальну поведінку.

Окрему увагу слід приділити впливу медіа на культуру й цінності. У глобалізованому світі медіа сприяють поширенню єдиної глобальної культури, водночас викликаючи суперечливі процеси: з одного боку — об'єднання людей спільними цінностями, з іншого — виклики для збереження локальних традицій та ідентичностей. Сьогодні через медіа відбувається не лише передача культурних моделей, а й активний процес створення нових культурних смислів.

Важливо також зазначити, що медіа виступають простором соціокультурного діалогу. Вони забезпечують можливість обговорення важливих суспільних питань: прав людини, екології, рівності, освіти, науки. Через діалог між культурами, поколіннями, владою і громадянським суспільством медіа сприяють розвитку демократичних процесів і соціальної інтеграції [3].

Отже, медіа як соціокультурний феномен виконують не тільки інформативну чи розважальну функцію. Вони трансформують суспільство, формують нові культурні смисли, об'єднують людей навколо спільних ідей та цінностей, а також ставлять перед викликом традиційні форми культури. Усвідомлення ролі медіа в сучасному світі є необхідною умовою для розуміння глибинних процесів, що визначають розвиток культури і суспільства загалом.

Список віикорисаних джерел

1. Больц Н. Абетка медіа / за загал. ред. В. Ф. Іванов; переклад з нім. В. Климченка. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2015. 177 с.

2. Климанська Л. Д., Луцишин Г. І. Практики споживання контенту медіа в сучасному інформаційному суспільстві і формування громадянської культури. Перспективи. Соціально-політичний журнал. 2022. № 2. С. 166–177.

3. Скорик А. М. Мистецтво телекомунікації у полі культурознавства: проблема меж. Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство. 2017. Вип. II (9). С. 9–14.

Коротун Арина Михайлівна
студентка IV курсу
спеціальності 051 «Економіка»

Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Бицюра Юрій Васильович

Проблеми розвитку інфраструктури ринку цінних паперів в Україні

У сучасних умовах трансформації фінансової системи України та активного пошуку шляхів інтеграції до глобальних економічних процесів питання розвитку інфраструктури ринку цінних паперів набуває особливого значення. Ринок цінних паперів є важливим інструментом мобілізації інвестиційних ресурсів, сприяє ефективному розподілу капіталу між галузями економіки, забезпечує фінансову стабільність та підвищення інвестиційної привабливості країни.

Зважаючи на геополітичні виклики, збройну агресію РФ, макроекономічну нестабільність та структурні дисбаланси в національній економіці, формування ефективної та надійної інфраструктури ринку цінних паперів є надзвичайно актуальним. Недостатній рівень розвитку цього сегменту фінансового ринку стримує прихід довгострокових інвесторів, знижує ліквідність фондового ринку та обмежує можливості диверсифікації джерел фінансування для бізнесу.

Інфраструктура ринку цінних паперів в Україні включає такі основні елементи [3]:

1. Фондові біржі. Найбільш активними залишаються Українська біржа та ПФТС. Проте обсяги торгів залишаються невисокими, і ринок залишається вузьким з низькою ліквідністю. Основний обіг припадає на ОВДП.

2. Центральний депозитарій цінних паперів [2; 5]. Забезпечує централізоване зберігання та облік цінних паперів, виконує важливу функцію клірингу та розрахунків.

3. Регулятори. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) [4] здійснює контроль і нагляд за учасниками ринку. В останні роки активізувалася діяльність із впровадження міжнародних стандартів регулювання (зокрема IOSCO [6]).

- Інфраструктурні учасники. Це депозитарні установи, кастодіани, торгові системи, банки, брокери та дилери, які забезпечують функціонування ринку.

Незважаючи на наявність усіх базових компонентів, ринок залишається недорозвиненим у порівнянні з країнами ЄС. Загальний обсяг торгів на біржах є мізерним, переважають операції з державними облігаціями, а корпоративні цінні папери практично відсутні в обігу. Частка іноземних інвесторів також є низькою.

Визначимо основні проблеми функціонування інфраструктури ринку цінних паперів в Україні:

- Низька ліквідність ринку: відсутність достатньої кількості емітентів, інвесторів та інструментів; більшість операцій здійснюється поза біржею, що знижує прозорість.

- Обмежене коло учасників: брак розвиненої культури інвестування, слабкий розвиток інститутів спільного інвестування (ПІФів, ІСІ), обмежений попит з боку населення та бізнесу.

- Регуляторні бар'єри: незважаючи на певний прогрес, регуляторне середовище залишається складним для входу нових гравців, є дублювання повноважень між органами влади, спостерігається надмірна зарегульованість у деяких аспектах.

- Недостатній розвиток технологічної інфраструктури: бракує сучасних цифрових торговельних систем, широкого впровадження блокчейн-технологій у кліринг та розрахунки.

- Низький рівень довіри: після кількох фінансових криз, банкрутств та маніпуляцій на ринку більшість учасників втратили віру в ефективність та безпечність фондового ринку.

- Військовий стан і макроекономічна нестабільність: війна істотно впливає на здатність інвесторів брати участь у довгострокових інструментах, а також на плани емітентів щодо залучення капіталу через цінні папери.

Незважаючи на наявність проблем, є й позитивні зрушення: активізація регуляторних реформ, цифровізація, інтеграція з міжнародними депозитарними системами, зростаюча роль НБУ як фінансового гравця. Для реалізації потенціалу українського ринку цінних паперів важливими є:

- забезпечення передбачуваного та стабільного регуляторного середовища;
- розширення доступу до фінансових інструментів для населення та бізнесу;
- розвиток інституційної інфраструктури за принципами міжнародних стандартів;
- створення сучасної цифрової екосистеми для обігу цінних паперів;
- стимулювання довіри до фінансового ринку через прозорість, захист прав інвесторів та боротьбу з фінансовими зловживаннями.

Основні шляхи вирішення проблем та стратегічні напрями розвитку такі:

- Розвиток цифрових платформ для торгівлі цінними паперами, впровадження автоматизованих систем на базі блокчейну, інтеграція з міжнародними фінансовими системами.

- Лібералізація ринку та зменшення бар’єрів для входу нових емітентів і професійних учасників. Прозорі правила, сприятлива податкова політика для інвесторів та емісії корпоративних паперів.

- Освітні кампанії для населення з метою популяризації інвестування, підвищення фінансової грамотності та залучення роздрібних інвесторів.

- Створення сприятливого клімату для розвитку стартапів та малих підприємств через можливість залучення капіталу шляхом випуску цінних паперів (зокрема, через механізми краудфандингу та краудінвестингу).

- Активна міжнародна інтеграція: укладання угод з міжнародними фінансовими організаціями, адаптація законодавства до директив ЄС (MiFID II [1], CSDR, Prospectus Regulation), залучення іноземних інвесторів через прозорість процедур.

- Зміцнення регуляторної функції НКЦПФР: посилення контролю за маніпуляціями, шахрайством, запровадження практики «регуляторної пісочниці» для тестування нових продуктів.

Україна має всі передумови для створення ефективної ринкової інфраструктури, що відповідатиме потребам національної економіки та стандартам глобального фінансового ринку.

Список використаних джерел

1. Директива Європейського Союзу MiFID II (Directive 2014/65/EU). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/65/oj/eng

2. Закон України «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» від 10.12.1997 № 710/97-ВР.

3. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 № 3480-IV.

4. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: https://www.nssmc.gov.ua
5. Офіційний сайт Центрального депозитарію цінних паперів. URL: https://www.csd.ua
6. IOSCO Principles for Financial Market Infrastructures, 2012. URL: https://www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/ioscopd377-pfmi.pdf

Матвєєва Анастасія Олексіївна
студентка ІІ курсу
спеціальності 051 «Економіка»

Науковий керівник:
старший викладач
Манжула Євгенія Вікторівна

Міжнародна фінансова допомога Україні під час війни

Повномасштабна агресія російської федерації у 2022 році зумовила критичну необхідність міжнародної підтримки для забезпечення економічної стійкості України. Міжнародна фінансова допомога відіграла значну роль у компенсації дефіциту бюджетних надходжень, фінансуванні пріоритетних видатків та забезпеченні базових соціальних гарантій.

Збройний конфлікт спричинив руйнування інфраструктури, скорочення виробництва та значне зменшення надходжень до державного бюджету. За даними Світового банку, валовий внутрішній продукт (ВВП) України у 2022 році зменшився на 29,1% [1]. Пріоритетними напрямами фінансування стали соціальні виплати, охорона здоров'я, підтримка енергетичного сектора та витрати на оборону.

У цей період Україна отримала значну підтримку від низки держав та міжнародних організацій. Серед ключових донорів слід виділити Сполучені Штати Америки, Європейський Союз, Велику Британію, Канаду та Японію. Зазначені країни надають не лише фінансову, а й гуманітарну та військову допомогу. Зокрема, Європейський Союз у 2024 році виділив Україні 17,5 млрд доларів США з метою підтримки макроекономічної стабільності [2]. Сполучені Штати Америки надали 6,8 млрд доларів США у 2024 році, підкреслюючи свою підтримку України [2]. Велика Британія, у співпраці з Японією та США, також надала фінансову допомогу через механізм DPL Світового банку [3]. Канада надала допомогу на суму 8,28 млрд євро, демонструючи солідарність з Україною [2]. Японія надала 10,53 млрд євро гуманітарної та фінансової допомоги [2].

Важливу роль у наданні допомоги відіграють міжнародні фінансові інституції, такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), а також організації системи Організації Об'єднаних Націй (ООН). Діяльність цих інституцій включає не лише надання фінансових ресурсів, а й експертну підтримку та допомогу населенню, яке постраждало від конфлікту. Форми допомоги включають бюджетні гранти, пільгові кредити, гарантії позик, гуманітарну допомогу та фінансування відновлення інфраструктури.

Україна отримує значну міжнародну підтримку, ключовими механізмами якої є програми провідних міжнародних організацій:

- Програма МВФ EFF (Extended Fund Facility) на 2023–2027 роки, обсяг якої становить 15,6 млрд доларів США, спрямована на забезпечення макроекономічної стабільності [4].

- Макрофінансова допомога ЄС MFA+ є інструментом підтримки макроекономічної стабільності України.
- Проєкти Світового банку спрямовані на фінансування відновлення ключових секторів економіки, таких як енергетика, транспорт, охорона здоров'я та освіта [5].
- Пакети допомоги від США включають фінансування військових та цивільних потреб. Загальний обсяг допомоги, наданої Україні з 2022 по 2024 рік, перевищив 60 млрд доларів США [6].

Протягом 2022–2024 років Україна отримала понад 70 млрд доларів США міжнародної допомоги [7]. Значну частку (близько 50%) становить грантова допомога. Решта допомоги надається у формі пільгових кредитів.

Отримані фінансові ресурси спрямовуються на:

- Здійснення соціальних виплат, включаючи пенсії, заробітну плату та допомогу внутрішньо переміщеним особам.
- Відновлення енергетичної інфраструктури, пошкодженої внаслідок військових дій.
- Відновлення зруйнованої цивільної інфраструктури, такої як заклади освіти, охорони здоров'я та транспортні шляхи.

Водночас, існують певні виклики, пов'язані з наданням та використанням міжнародної фінансової допомоги:

- Затримки у надходженні траншів, зумовлені політичними процесами в країнах-донорах.
- Необхідність здійснення реформ, включаючи боротьбу з корупцією та забезпечення прозорості державних закупівель.
- Моніторинг цільового використання ресурсів з боку міжнародних інституцій.

Україна розраховує на продовження міжнародної фінансової підтримки у 2025 році в рамках програм МВФ, ЄС та допомоги від окремих країн. Планується залучення приватних інвестицій та надання гарантій для відновлення економіки. Розглядається можливість створення міжнародного фонду для післявоєнного відновлення України, аналогічного Плану Маршалла [8].

Міжнародна фінансова допомога є важливим фактором підтримки економічної стабільності та відновлення України. Ефективне та прозоре використання цих ресурсів є пріоритетним завданням.

Список використаних джерел

1. Світовий банк. Ukraine Economic Update, Fall 2022. URL: https://www.worldbank.org
2. Слово і діло. Хто з союзників надав найбільшу допомогу Україні. URL: https://www.slovoidilo.ua/2025/02/18/infografika/ekonomika/xto-soyuznykiv-nadav-najbilshu-dopomohu-ukrayini
3. Національний банк України. Міжнародні резерви України зросли упродовж 2024 року на 8% – до 43,8 млрд дол. США. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/mijnarodni-rezervi-ukrayini-zrosli-uprodovj-2024-roku-na-8-do-438-mlrd-dol-ssha
4. IMF Board Approves $15.6 Billion Program for Ukraine / IMF. URL: https://www.imf.org/en/News/Articles/2023/03/31/pr2399-imf-board-approves-usd15-6-billion-eff-arrangement-for-ukraine
5. Projects & Operations / World Bank. URL: https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/projects
6. Fact Sheet on U.S. Security Assistance to Ukraine / U.S. Department of State. URL: https://www.state.gov/fact-sheet-on-u-s-security-assistance-to-ukraine
7. Офіційні дані про обсяги міжнародної допомоги / Міністерство фінансів України. – URL: https://www.mof.gov.ua

8. Ukraine Seeks Marshall Plan-Like Reconstruction / Reuters. – URL: https://www.reuters.com/sustainability/government/ukraine-seeks-marshall-plan-like-reconstruction-2024-06-11

Постаногов Дмитро Валерійович
студент І курсу ОС «Магістр»
спеціальності 051 «Економіка»

Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Бицюра Юрій Васильович

Податково-бюджетна політика в умовах воєнного стану: виклики та перспективи

Основні виклики та перспективи податково-бюджетної політики України пов'язані з умовами воєнного стану в Україні, який створив безпрецедентні виклики для національної економіки. Забезпечення стабільності державних фінансів та ефективне фінансування державних оборонних і соціальних потреб населення вимагають адаптації податково-бюджетної політики до нових реалій. Дослідження цих питань є важливим для розробки стратегій економічного розвитку країни.

Метою дослідження є аналіз податково-бюджетної політики в умовах воєнного стану та аналіз викликів і перспектив, які пов'язані зі спецефічними умовами війни.

Фактори, які вплинули на стрімке зниження економічної стабільності України можна охарактеризувати двома ключовими дефініціями: руйнування та відбудова. З початком повномасштабного вторгнення ворога в Україну, з 24 лютого 2022 року, багато підприємств та інфраструктури було зруйновано, пошкоджено або їхня діяльність була заблокована, ряд об'єктів, які раніше сплачували податки, і, цим наповнювали місцевий та державний бюджет, так і залишаються в цьому стані вже протягом трьох років. Але, водночас, наявне явище відновлення роботи та розвитку військово-промислового комплексу і відбудова інфраструктури, підприємств та входження іноземного капіталу на вже звільнені території.

З'ясуємо, які виклики існують для податково-бюджетної політики в умовах воєнного стану, адже з початком воєнних дій Україна зіткнулася з низкою економічних викликів:

1. Зменшення податкових надходжень: через скорочення ділової активності та руйнування підприємств та логістичних ланцюгів обсяг податкових надходжень значно знизився. За даними Міністерства фінансів України, у першому кварталі 2022 року податкові надходження зменшилися на 25% порівняно з аналогічним періодом попереднього року [1].

2. Зростання бюджетних витрат: необхідність фінансування оборонних заходів та підтримки внутрішньо переміщених осіб призвела до збільшення державних видатків.

3. Інфляційний тиск: збільшення грошової маси для покриття дефіциту бюджету сприяє зростанню інфляції, що негативно впливає на купівельну спроможність населення. У 2022 році рівень інфляції досяг 26,6%.

У відповідь на зазначені виклики уряд України впровадив низку змін у податковому законодавстві:

1. Запроваджено тимчасовий режим спрощеного оподаткування для малого та середнього бізнесу, що дозволяє сплачувати єдиний податок за зниженою ставкою. Це спрямовано на підтримку підприємництва в умовах воєнного стану.

2. Відстрочка податкових зобов'язань: надано можливість відстрочення сплати податків для підприємств, які зазнали збитків внаслідок бойових дій. Це дозволяє бізнесу зберегти ліквідність та продовжити діяльність.

3. Скасування деяких податків та зборів: для підтримки економіки скасовано або знижено ставки деяких податків, зокрема акцизного податку на пальне, що сприяє стабілізації цін на енергоносії [2].

Проте, вимушені дії зниження ставок оподаткування не могли тривати надто довго, тому вже станом на січень 2025 року: повернуто акцизний збір на пальне за новою ставкою, раніше було скасовано податкові канікули та спрощення умов оподаткування для малого та середнього бізнесу, а також було збільшено податок – «військовий збір» з 1,5 % до 5%.

Як зазначають С. Лушко та Т. Чернюк: «запровадження спрощеної системи оподаткування та відстрочення податкових зобов'язань сприяє зменшенню податкового навантаження на бізнес та стимулює економічну активність в умовах воєнного стану» [3].

Згідно з даними Міністерства фінансів України: «За січень–листопад 2023 року Зведений бюджет України отримав 2794,1 млрд грн, що на 953,9 млрд грн, або на 51,8% більше ніж за аналогічний період 2022 року. Найбільшу питому вагу в загальному обсязі надходжень до Зведеного бюджету України становили податкові надходження – 53,2%, з них: ПДВ – 18,7%; ПДФО та військовий збір – 15,6%; акцизний податок – 6,2%; ПнП – 5,5%» [4].

Розглянемо можливі перспективи податково-бюджетної політики в післявоєнний період. Що ж очікує економіку України після завершення воєнних дій? Зрозуміло, перед Україною постануть нові економічні завдання. Наведемо кілька прикладів нових післявоєнних економічних завдань України:

- необхідність реформування податкової системи створення сприятливих умов для відновлення бізнесу та залучення інвестицій. Це може включати зниження податкових ставок, спрощення адміністрування податків та боротьбу з корупцією.

- оптимізація бюджетних витрат – потрібно переглянути структуру державних видатків з метою підвищення їх ефективності та зменшення дефіциту бюджету.

- залучення міжнародної фінансової допомоги. Співпраця з міжнародними фінансовими інституціями та донорами буде важливою для забезпечення ресурсів, необхідних для відновлення країни.

Воєнний стан поставив перед Україною складні виклики в сфері податково-бюджетної політики. Вжиті заходи спрямовані на забезпечення фінансування оборонних потреб та підтримку економіки. Однак для успішного відновлення та розвитку країни в післявоєнний період необхідно продовжити реформи, спрямовані на створення сприятливого податкового середовища, оптимізацію бюджетних витрат та залучення міжнародної допомоги.

Державні заходи мають бути ефективними, спрямованими на підтримку населення та бізнесу в Україні. До необхідних заходів варто віднести: субсидії, податкові пільги, кредитування населення та бізнесу на пільгових умовах. Ефективна податково-бюджетна політика в Україні в умовах воєнного та післявоєнного періодів зможе мінімізувати економічні виклики та створити перспективні умови економічного відродження та, навіть, післявоєнного економічного дива.

Список використаних джерел

1. Овчаренко А.С. Щодо окремих особливостей бюджетної політики у період воєнного стану в Україні. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. URL: 2023. №3. https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.3.25

2. Звіт про виконання бюджету за 2022 рік. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538

3. Лушко С.М., Чернюк Т.І. Персональний податковий менеджмент: теоретичні аспекти та практична реалізація. Modern Economics. 2023. №38. С. 63-68. https://doi.org/10.31521/modecon.V38(2023)-10

4. Національна стратегія доходів до 2030 року. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf.

Саражинський Артем Сергійович
студент ІІ курсу
спеціальності 051 «Економіка»

Науковий керівник:
старший викладач
Манжула Євгенія Вікторівна

Вплив війни на зайнятість в Україні

Повномасштабна війна, розв'язана росією проти України у 2022 році, спричинила глибокі зміни в усіх сферах життя українського суспільства. Особливо сильно постраждав ринок праці, що став дзеркалом економічної нестабільності й соціальних трансформацій. Метою статті є аналіз впливу війни на зайнятість в Україні, виокремлення галузей економіки які постраждали найбільше та пошук перспектив відновлення у повоєнний період.

Темі впливу війни на зайнятість присвячено чимало досліджень вітчизняних науковців, серед яких варто відзначити роботи Тетяни Немченко, Марини Олійник, Наталії Павленко, Світлани Кобилінської, Оксани Ходирєвої, Анастасії Тутової, В.С. Петренка та інших. У своїх дослідженнях вони аналізують зростання безробіття, структурні зміни на ринку праці, регіональні диспропорції та перспективи відновлення зайнятості. Вчені відзначають значний вплив бойових дій на промисловість, сільське господарство та сферу послуг, а також підкреслюють необхідність перекваліфікації працівників та підтримки малого бізнесу. Однак дане питання все ще потребує подальшого дослідження й вивчення, адже ринок праці в умовах тривалого військового конфлікту зазнає динамічних змін, виникають нові виклики щодо реінтеграції ветеранів, повернення переселенців і розбудови нових секторів економіки в повоєнний період.

З початком повномасштабного вторгнення економіка України зазнала істотного скорочення, так, у 2022 році ВВП впав приблизно на 29,1% [1]. Значні руйнування інфраструктури, втрати промислових потужностей і масова міграція (понад 5 мільйонів внутрішньо переміщених осіб і більше 8 мільйонів біженців) вплинули на зменшення економічної активності [2]. Однак, вже у 2023 році економіка України розпочала своє відновлення після глибокої рецесії. За даними Міністерства економіки, з січня по жовтень 2024 року ВВП зріс на 4,2% у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року [3]. Основними драйверами зростання стали будівництво, транспорт та переробна промисловість. Урядові програми з відновлення інфраструктури, зокрема ініціативи «Зроблено в Україні» та «Національний кешбек», сприяли активізації внутрішнього виробництва та стимулювали споживчий попит [4]. Проте зростання супроводжувалося інфляційним тиском, у жовтні 2024 року інфляція досягла 9,7% у річному вимірі [5]. Основними чинниками інфляції стали зростання цін на продукти харчування, енергоносії та підвищення витрат на робочу силу.

Незважаючи на позитивну динаміку, економіка України залишається вразливою до зовнішніх і внутрішніх ризиків: триваючий військовий конфлікт, пошкодження енергетичної інфраструктури, дефіцит робочої сили через мобілізацію та міграцію, а також обмежений доступ до фінансування стримують потенціал зростання. За прогнозами уряду, у 2025 році очікується уповільнення темпів зростання ВВП до 2,7% [6]. Міжнародний валютний фонд також прогнозує зростання на рівні 2,5–3,5%, підкреслюючи високий рівень невизначеності в економічному середовищі [7].

Все це призвело до того, що середній рівень безробіття в 2024 року скоротився до 14,3%, тоді як в 2023-му цей показник становив 17,4%, а у 2022-го– 18,5% [8]. Особливо складною ситуація була і залишається в регіонах активних бойових дій. Водночас спостерігається ріст попиту на тимчасову працю, сезонні роботи, а також перекваліфікацію працівників. Популярності набули спеціальності у сферах логістики, ІТ та безпеки. Разом з

тим війна практично паралізувала туризм, легку промисловість та частково сільське господарство, особливо в східних та південних регіонах України. Багато підприємств зруйновані або тимчасово зупинені. Підприємства, які змогли, перевели працівників на дистанційну роботу або релокували виробництва до безпечніших регіонів (зокрема Західної України). Водночас виникли нові форми зайнятості: гуманітарна допомога, волонтерство, сфери кібербезпеки і військово-промисловий сектор.

Уряд України запровадив кілька програм підтримки: наприклад, допомога по безробіттю, державні гранти на створення бізнесу, ініціативи з перекваліфікації через Державний центр зайнятості, тощо. Активно залучається міжнародна допомога для підтримки малого бізнесу та відновлення ринку праці.

Відбудова країни вимагатиме значних трудових ресурсів. Програми з реінтеграції ветеранів війни, розвиток інноваційних секторів економіки (зокрема зеленої енергетики, IT, будівництва) відкриють нові можливості для працевлаштування. Водночас Україна зіткнеться з викликом повернення трудових мігрантів і залучення молоді до економічної активності.

Війна докорінно змінила ринок праці в Україні: збільшилося безробіття, відбулася радикальна зміна попиту на професії, зросла потреба у перекваліфікації працівників. Стабілізація ринку праці є критично важливою умовою для економічного відновлення та соціальної стабільності країни у повоєнний період.

Список використаних джерел

1. Світовий банк. Ukraine Economic Update, Fall 2022. URL: https://www.worldbank.org/

2. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). Operational Data Portal: Ukraine Refugee Situation. URL: https://data.unhcr.org/

3. Міністерство економіки України. Офіційне повідомлення про зростання ВВП у 2024 році // Reuters. URL: https://www.reuters.com/markets/europe/ukraines-gdp-up-by-42-year-on-year-jan-oct-economy-ministry-says-2024-11-18

4. Програми економічного відновлення 2024 року // Zaxid.net. URL: https://zaxid.net/v_uryadi_ochikuyutzrostannya_vvp_ukrayini_na_4_u_2024_rotsi_n1600605

5. Інфляційні показники України 2024 року // Економічна правда. URL: https://www.epravda.com.ua/news/2024/11/20/722039

6. Прогноз економічного зростання України у 2025 році // Reuters. URL: https://www.reuters.com/markets/europe/ukraines-economic-growth-slow-27-2025-says-deputy-economy-minister-2025-01-16

7. Прогноз МВФ щодо економіки України на 2025 рік // Економічна правда. URL: https://www.epravda.com.ua/news/2024/11/20/722039/

8. Як змінився рівень безробіття в Україні: нові дані та прогнози // ТСН. URL: https://tsn.ua/ukrayina/yak-zmininivsya-riven-bezrobittya-v-ukrayini-novi-dani-ta-prognozi-2791329.html

Слободанюк Марія Олегівна
студентка І курсу
спеціальності 051 «Економіка»

Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Бицюра Юрій Васильович

Практичне застосування теорії еластичності

Теорія еластичності є фундаментальною категорією мікроекономіки, що характеризує чутливість економічних змінних до змін факторів, які на них впливають. Показники еластичності широко використовуються для аналізу поведінки споживачів і виробників, прогнозування результатів державного регулювання, оптимізації ціноутворення, визначення ефективності оподаткування тощо.

Згідно з класичними уявленнями, які сформульовані в роботах таких вчених, як А. Маршалл [1], еластичність попиту за ціною є основним засобом розуміння того, як змінюється обсяг продажу в залежності від зміни ціни. У сучасних дослідженнях ця концепція розширюється на еластичність за доходом, перехресну еластичність, а також еластичність пропозиції, що дозволяє комплексно моделювати ринкові процеси [2].

Основні види еластичності включають:

- цінову еластичність попиту, яка визначає, наскільки зміниться обсяг попиту при зміні ціни товару;
- еластичність попиту за доходом, що показує реакцію споживача на зміну доходу;
- перехресну еластичність, що характеризує вплив зміни ціни одного товару на попит іншого;
- еластичність пропозиції, яка відображає зміну обсягу пропозиції залежно від зміни ціни.

Ці показники є критично важливими при ухваленні рішень на всіх рівнях економіки – від домогосподарства до уряду.

Розглянемо практичне застосування теорії еластичності:

1. Ціноутворення та максимізація доходу.

Підприємці використовують знання про еластичність для формування ціни. Якщо попит на товар еластичний ($E > 1$), то зниження ціни спричинить пропорційно більше зростання обсягу продажів і, відповідно, виторгу. І навпаки, при нееластичному попиті ($E < 1$) підвищення ціни може збільшити прибуток. Як зазначено в роботі Хіршляйфера та Райллі [5], грамотне застосування еластичності дозволяє фірмам проводити оптимальну цінову політику в умовах конкуренції.

2. Прогнозування ефекту від державного регулювання цін.

Державне регулювання цін, наприклад на хліб або енергоносії, часто призводить до виникнення дефіцитів або надлишків. Величина цих дисбалансів прямо залежить від еластичності попиту та пропозиції. Чим більш еластичні ці показники, тим більшим буде вплив державного втручання. Згідно з дослідженнями Нобелівського лауреата М. Фрідмана, регуляторна політика має враховувати еластичність, аби уникнути неефективних результатів [3].

3. Оподаткування та розподіл податкового тягаря.

Еластичність попиту та пропонування визначає, хто нестиме основний податковий тягар – споживач чи виробник. Якщо попит менш еластичний, більшу частину податку сплатить покупець. Цей висновок підтверджено численними емпіричними дослідженнями, зокрема в роботах П. Самуельсона та ін. [4].

4. Застосування у сільському господарстві.

У сільському господарстві еластичність пропозиції часто є низькою через сезонний характер виробництва. Це означає, що навіть незначне зниження попиту може суттєво

вплинути на доходи фермерів. Модель ціноутворення на сільгосппродукцію з використанням показників еластичності широко застосовується при прогнозуванні цінових коливань [6].

Емпіричні приклади:

1. Ринок енергоносіїв. У дослідженнях Міжнародного енергетичного агентства (IEA) [9] показано, що попит на бензин у короткостроковому періоді є нееластичним. Це пояснює, чому уряди можуть підвищувати податки на пальне без значного зменшення доходів.

2. Тютюнові вироби. За даними WHO [8], попит на тютюн є еластичним серед молоді, тому збільшення цін через акцизи є ефективним інструментом боротьби з курінням.

3. Продукти харчування. Продовольчі товари першої необхідності мають нееластичний попит, що робить їх вразливими до цінових шоків – це було помітно під час продовольчої кризи 2007-2008 років [7].

Практичне застосування теорії еластичності є надзвичайно важливим для ефективного функціонування економіки і дозволяє:

- приймати обґрунтовані рішення щодо ціноутворення;
- коректно прогнозувати результати ринкових змін;
- обґрунтовувати податкову політику;
- формувати державну інтервенцію в ринкову рівновагу;
- ефективно реагувати на зовнішні економічні шоки.

Таким чином, теорія еластичності виходить за межі теоретичної моделі і набуває прикладного значення в різних галузях економіки.

Список використаних джерел

1. Marshall A. Principles of Economics. London: Macmillan. 1890.
2. Varian H. R. Intermediate Microeconomics: A Modern Approach. 9th Ed. New York: W.W. Norton & Company. 2014.
3. Friedman M. Free to Choose: A Personal Statement. Harcourt. 1980.
4. Samuelson P. A., Nordhaus W. D. Economics. 19th Ed. McGraw-Hill Education. 2010.
5. Hirshleifer J., Riley J. G. The Analytics of Uncertainty and Information. Cambridge University Press. 1992.
6. Gardner B. Changing Economic Perspectives on the Farm Problem. Journal of Economic Literature. 1992.
7. Food and Agriculture Organization (FAO). (2009). The State of Agricultural Commodity Markets.
8. World Health Organization (WHO). Tobacco Taxes and the Economics of Tobacco Control. 2020.
9. International Energy Agency (IEA). World Energy Outlook. 2021.

Тянь Суньхао
студент І курсу ОС «Магістр»
спеціальності 051 «Економіка»

Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Підопригора Лариса Антонівна

Сучасні виклики та обмеження міжнародних механізмів регулювання світової торгівлі

Держави адаптують свою торговельну політику до глобальних тенденцій, таких як, захист довкілля (введення вуглецевих тарифів), цифровізація торгівлі (регулювання e-commerce), протидія торговельним війнам і санкціям. Світова торгівля постійно змінюється під впливом глобальних викликів, таких як економічні кризи, пандемії, геополітичні конфлікти та технологічні трансформації. Розвинені країни, Китай та Україна адаптують свою торговельну політику до цих викликів, застосовуючи різні інструменти – від захисних тарифів до розвитку нових логістичних маршрутів. Розвинені країни адаптуються до глобальних викликів через санкції, диверсифікацію ланцюгів постачання та підтримку стратегічних галузей. Китай відповідає на санкції посиленням власного виробництва, розширенням торгівлі в Азії та розвитком нових інфраструктурних маршрутів. Україна швидко адаптується до змін через нові логістичні шляхи, спрощення торгівлі з ЄС та інтеграцію до міжнародних економічних структур.

Основними міжнародними механізмами регулювання світової торгівлі є:

1) Світова організація торгівлі (СОТ) — головна платформа врегулювання торговельних спорів і встановлення правил.

2) регіональні торговельні угоди — ЄС, USMCA (США-Мексика-Канада), CPTPP (Транстихоокеанське партнерство) тощо.

3) багатосторонні угоди та форуми — наприклад, G20, ООН, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк.

До сучасних викликів міжнародних механізмів регулювання світової торгівлі слід віднести:

- глобальний протекціонізм. Після фінансової кризи 2008 року і особливо в останнє десятиліття спостерігається посилення торговельних бар'єрів, мит та націоналістичної економічної політики ("America First", Brexit тощо). Прикладом може слугувати торговельна війна США і Китаю (митні війни, обмеження технологічного експорту) [3];
- проблеми роботи СОТ. СОТ переживає інституційну кризу: Апеляційний орган фактично заблокований через відмову США погоджувати нових суддів. Багатосторонні переговори (наприклад, Дохійський раунд) фактично зупинилися [2];
- технологічні трансформації. Зростання торгівлі цифровими послугами, даними, штучним інтелектом вимагає нових правил, яких поки що немає. Нерегульованість електронної комерції створює прогалини в законодавстві;
- екологічні виклики. Кліматичні угоди (як-от Паризька угода) тиснуть на необхідність "озеленення" торгівлі, що породжує нові бар'єри: вуглецеві мита, сертифікаційні вимоги. Країни, що розвиваються, бояться, що екологічні стандарти стануть новими формами протекціонізму [1];
- глобальна нерівність. Відкриття ринків принесло вигоду не всім країнам однаково: бідні держави скаржаться на дискримінацію в доступі до ринків і технологій. Розрив між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються, посилює політичну напругу;

- вплив воєн та санкцій. Війна Росії проти України суттєво змінила логіку світової торгівлі: санкції, обмеження експорту, зміни в енергетичних потоках. Політизація торгівлі стала новою реальністю.

Сучасні міжнародні механізми регулювання світової торгівлі зазнають суттєвих обмежень. Зокрема, мова йде про відсутність оновлених правил для сучасної цифрової економіки; політизацію процесів: великі гравці іноді ігнорують правила, використовуючи силу; нерівність між країнами у здатності впливати на формування правил; повільність реформ: СОТ і інші інститути важко адаптуються до швидких змін у світі; конкуренція між різними угодами: регіональні угоди інколи конкурують між собою, створюючи "правовий хаос".

Отже, сучасна світова торгівля опинилася на роздоріжжі. Міжнародні механізми регулювання були створені в іншій епосі й часто не справляються з сучасними викликами. Потрібні нові форми співпраці, адаптивні й справедливі для всіх учасників.

Список використаних джерел

1. Паризька кліматична угода: що це за документ та чому Трамп проти неї. URL: https://ecopolitic.com.ua/ua/news/parizka-klimatichna-ugoda-shho-ce-za-dokument-ta-chomu-tramp-proti-nei/
2. СОТ втрачає важелі впливу: чому торгова організація входить у глибоку кризу. URL: https://sk.ua/uk/sot-vtrachaie-vazheli-vplivu-chomu-torgov/
3. Трамп проти Китаю: чому США почали торгову війну з КНР та як це вбиває глобальну економіку. URL: https://focus.ua/uk/economics/701575-torgova-viyna-ssha-i-kitayu-hto-vinen-u-superechci-ta-chomu-ce-vede-do-ekonomichnoji-prirvi

Цибульник Нікіта
студент ІІ курсу
спеціальності 051 «Економіка»

Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Підопригора Лариса Антонівна

Державне регулювання функціонування позичкового капіталу та позичкового процента в економіці України

У регулюванні позичкового капіталу в Україні, ключову роль відіграє Національний Банк України. Процентна ставка визначається за допомогою встановлених НБУ офіційних ділових ставок. Офіційно облікова ставка є монетарним інструментом, за допомогою якого Національний Банк України встановлює орієнтир щодо вартості залучених коштів на певний період часу. За допомогою облікової ставки, національний банк надає кредити комерційним банкам, зниження облікової ставки стимулює кредитування, тоді як високі ставки підвищують вартість кредитів. Ще слід додати, що Національний Банк України використовує операції на відкритому ринку. Також він проводить фіскальну політику у своєму функціонуванні, через це уряд може надавати кредити підприємствам за спеціалізованими програмами.

Держава може стимулювати банки на кредитування малого бізнесу за допомогою податкових пільг. Уряд спрямував Фонду розвитку підприємництва близько 1,7 млрд грн для компенсації відсоткових ставок за кредитами, виданими підприємцям у межах державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» у лютому. Це вже другий транш фінансування у 2025 році: у січні Уряд спрямував на ці потреби 1,5 млрд гривень [1]. Отже,

збереження цільових процентних ставок для бізнесу за цією програмою лишається пріоритетним завданням для держави.

Щоб підтримувати банківську стабільність та запобігати кризам Національний Банк України встановлює норму кредитного ризику. Через це під час економічних криз держава бере участь у реструктуризації проблемних кредитів. Поточні ваги ризику встановлені на рівні 100%. Це означає, що на кожні 10 грн кредиту банк має тримати 1 грн капіталу. Підвищення ваг ризику до 150% вимагатиме від банків, активних у сегменті споживчого кредитування, тримати вже 1,5 грн капіталу. Тобто банки повинні будуть більше таких кредитів фінансувати власним капіталом, а не депозитами вкладників [2].

До того ж демонополізація банківських систем призвела до розвитку банківської конкуренції, через що банки почали самі визначати та встановлювати рівень процентних ставок. Процентна політика в кредитуванні є однією з найважливіших частин політики банку, їхні цілі повинні бути детально описані в письмовій формі. Мінімізація процентного ризику в межах прибутковості є основною метою процентної політики в банку. Механізм плати за кредит і процентна політика є двома основними компонентами кредитних договорів. Також ефективною процентною політикою вважається комплекс заходів, спрямованих на встановленні найкращих ставок позичкового процента.

Процентна політка також має важливе значення для операцій з цінними паперами, це пов’язано з тим, що коли Національний Банк України закуповує валюту або цінні папери, зараховує відповідну суму комерційним банкам, через що збільшуються залишки на рахунках, що сприяє кредитній активності, і ця ситуація зумовлюється зниженням процентних ставок, ну і навпаки, якщо Національний Банк України почне продавати цінні папери, тоді почнеться підвищення ставок. Національний банк затвердив зміни до Положення про провадження депозитарної і клірингової діяльності та забезпечення здійснення розрахунків за правочинами щодо цінних паперів НБУ, щоб надати іноземним інвесторам прямий доступ до ринкових боргових інструментів (крім державних цінних паперів), спрямованих на відбудову і відновлення України.

Так, з 24 липня 2024 року розширюється перелік клієнтів та депонентів, яких може обслуговувати Національний банк під час виконання ним функції депозитарної установи. Зокрема, НБУ зможе відкривати та обслуговувати рахунок в цінних паперах номінального утримувача для іноземної фінансової установи, що відповідає вимогам законодавства України, та рахунок в цінних паперах власника для іноземного депозитарію [1].

Отже, економічна політика України включає в себе державне регулювання позичкового капіталу. Воно стимулює інвестиції, сприяє економічному розвитку на забезпечує стабільність, але ця система регулювання залежить від монетарної та фіскальної політики, а також через впровадження фінансових реформ. Для майбутнього розвитку, треба комплексна стратегія, яка буде спрямована на зниженні вартості кредитів.

Список використаних джерел

1. Національний банк оновлює нормативно-правову базу для забезпечення прямого доступу іноземних інвесторів до інструментів відбудови України. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-onovlyuye-normativno-pravovu-bazu-dlya-zabezpechennya-pryamogo-dostupu-inozemnih-investoriv-do-instrumentiv-vidbudovi-ukrayini

2. Національний банк планує збільшити гнучкість оцінки кредитного ризику банками, а наступного року – підвищити ваги ризику за споживчими кредитами. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-planuye-zbilshiti-gnuchkist-otsinki-kreditnogo-riziku-bankami-a-nastupnogo-roku--pidvischiti-vagi-riziku-za-spojivchimi-kreditami

3. Уряд перерахував 1,7 млрд. грн для компенсації відсотків за програмою "Доступні кредити 5-7-9%". URL: https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=c7d104ce-bb5a-40d0-9c56-47d97304a10d&title=UriadPererakhuvav1-7-MlrdGrnDliaKompensatsiiVidsotkivZaProgramoiudostupniKrediti5-7-9-

ФАКУЛЬТЕТ МАТЕМАТИКИ, ІНФОРМАТИКИ ТА ФІЗИКИ

Айкало Марія Іванівна
студентка IV курсу
спеціальності 111 «Математика»

Науковий керівник:
кандидат фізико- математичних наук, доцент
Пафик Сергій Петрович

Побудова асимптотичного розв'язку двоточкової крайової задачі для лінійного сингулярно збуреного диференціального рівняння другого порядку

Використовуючи асимптотичні методи, досліджено питання побудови формального розв'язку двоточкової крайової задачі для лінійного сингулярно збуреного диференціального рівняння другого порядку вигляду:

$$\varepsilon^2 \frac{d^2x}{dt^2} + \varepsilon a(t,\varepsilon)\frac{dx}{dt} + b(t,\varepsilon)x = 0, \quad (1)$$

$$\alpha_{11}x(0;\varepsilon) + \alpha_{12}x(T;\varepsilon) = b_1(\varepsilon), \alpha_{21}\frac{dx(0;\varepsilon)}{dt} + \alpha_{22}\frac{dx(T;\varepsilon)}{dt} = b_2(\varepsilon), \quad (2)$$

в якій $x(t,\varepsilon)x(t,\varepsilon)$ – шукана функція, $a(t,\varepsilon), b(t,\varepsilon)a(t,\varepsilon), b(t,\varepsilon)$ – відомі функції дійсної змінної, $\varepsilon\varepsilon$ – малий дійсний параметр, $b_1(\varepsilon), b_2(\varepsilon) - b_1(\varepsilon), b_2(\varepsilon) -$ вирази залежні від малого параметра $\varepsilon\varepsilon$, $\alpha_{ij}, \alpha_{ij},$ – деякі дійсні числа, $i,j = 1,2,\ t \in [0;T], T > 0,\ \varepsilon \in (0;\varepsilon_0], \varepsilon_0 \ll 1 i,j = 1,2,\ t \in [0;T], T > 0,\ \varepsilon \in (0;\varepsilon_0], \varepsilon_0 \ll 1$.

Задачу (1), (2) було досліджено при виконанні наступних умов:

1°. Функції $a(t,\varepsilon), b(t,\varepsilon)a(t,\varepsilon), b(t,\varepsilon)$ і вирази $b_1(\varepsilon), b_2(\varepsilon)b_1(\varepsilon), b_2(\varepsilon)$ представляються у вигляді:

$$a(t,\varepsilon) = \sum_{n\geq 0} \varepsilon^n a_n(t)\,, b(t,\varepsilon) = \sum_{n\geq 0} \varepsilon^n b_n(t)\,;$$

$$b_1(\varepsilon) = \sum_{n\geq 0} \varepsilon^n b_n^{(1)}\,, b_2(\varepsilon) = \sum_{n\geq 0} \varepsilon^n b_n^{(2)}.$$

2°. Функції $a_n(t)a_n(t)$ і $b_n(t)b_n(t)$ – нескінченно диференційовні на відрізку $[0;T][0;T]$.

3°. Рівняння

$$\varepsilon^0\colon \lambda_0^2(t) - a_0(t)\lambda_0(t) + b_0(t) = 0$$

має два різних розв'язки $\lambda_0^{(1)}(t), \lambda_0^{(2)}(t)\lambda_0^{(1)}(t), \lambda_0^{(2)}(t)$ такі, що $\lambda_0^{(1)}(t) \neq \lambda_0^{(2)}(t)\lambda_0^{(1)}(t) \neq \lambda_0^{(2)}(t)$, $\forall\, t \in [0;T].\forall\, t \in [0;T].$

4°. Ряди

$$\lambda_1(t;\varepsilon) = \sum_{n=0}^{+\infty} \varepsilon^n \lambda_n^{(1)}(t),\quad \lambda_2(t;\varepsilon) = \sum_{n=0}^{+\infty} \varepsilon^n \lambda_n^{(2)}(t), \quad (3)$$

де $\lambda_n^{(j)}(t) = \lambda_n^{(j)}(t) =$

$$= -\frac{1}{2\lambda_0^{(j)} - a_0(t)} \cdot \left(\sum_{i=1}^{n-1} \lambda_i^{(j)}(t)\lambda_{n-i}^{(j)}(t) - \sum_{i=1}^{n-1} \lambda_i^{(j)}(t)a_{n-i}(t) + b_n(t) - \frac{d\lambda_{n-1}^{(j)}}{dt} \right),$$

$n = 1,2,\ldots, j = 1,2,$

при $t \in [0;T] t \in [0;T]$ і $\varepsilon \in (0;\varepsilon_0], \varepsilon_0 \ll 1 \varepsilon \in (0;\varepsilon_0], \varepsilon_0 \ll 1$ є рівномірно збіжними.

5°.

$Re\lambda_0^{(1)}(t) < 0,\ Re\lambda_0^{(2)}(t) < 0\ \ \forall\, t \in [0;T] Re\lambda_0^{(1)}(t) < 0,\ Re\lambda_0^{(2)}(t) < 0\ \ \forall\, t \in [0;T]$.

В результаті було сформульовано і доведено теорему, що за виконання умов **1⁰-5⁰** крайова задача (1), (2) має формальний розв'язок

$$x(t,\varepsilon)=\frac{\alpha_{21}\cdot b_1(\varepsilon)\cdot\lambda_2(0;\varepsilon)-\alpha_{11}\cdot\varepsilon\cdot b_2(\varepsilon)}{\alpha_{11}\alpha_{21}\left(\lambda_2(0;\varepsilon)-\lambda_1(0;\varepsilon)\right)}\cdot exp\left(-\varepsilon^{-1}\int_0^t\lambda_1(\tau;\varepsilon)\,d\tau\right)+$$

$$+\frac{\alpha_{11}\cdot\varepsilon\cdot b_2(\varepsilon)-\alpha_{21}\cdot\lambda_1(0;\varepsilon)\cdot b_1(\varepsilon)}{\alpha_{11}\alpha_{21}\left(\lambda_2(0;\varepsilon)-\lambda_1(0;\varepsilon)\right)}\cdot exp\left(-\varepsilon^{-1}\int_0^t\lambda_2(\tau;\varepsilon)\,d\tau\right),$$

в якому функції $\lambda_i(t;\varepsilon)\lambda_i(t;\varepsilon)$ визначаються за формулами $\lambda(t;\varepsilon)=\sum_{n=0}^{+\infty}\varepsilon^n\lambda_n(t)\lambda(t;\varepsilon)=\sum_{n=0}^{+\infty}\varepsilon^n\lambda_n(t)$ і (3), та проведено його аналіз, використовуючи асимптотичні методи.

Список використаних джерел

1. *Самойленко А.М.* Диференціальні рівняння / А.М. Самойленко, П.О. Перестюк, І.О. Парасюк. - К.: Либідь, 2003. – 600 с.
2. *Пафик С. П.* Асимптотичне розв'язання двоточкової крайової задачі для лінійної сингулярно збуреної системи диференціальних рівнянь у некритичному та критичному стійких випадках, Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Математика. Механіка, 1(40), 19 – 25 (2019).
3. *Шкіль М.І.* Асимптотичні методи в диференціальних рівняннях / М.І. Шкіль. – К.: Вища школа, 1971. – 228 с.

Волошин Юлія Петрівна
студентка IV курсу
спеціальності 111 «Математика»

Науковий керівник:
професор, доктор фізико-математичних наук
Торбін Григорій Мирославович

Фрактальні властивості ймовірнісних мір, породжених розкладами Кантора

Нехай $\{n_k\}\{n_k\}$ – фіксована послідовність натуральних чисел, $n_k\geq 2n_k\geq 2$ та $\{\xi_k\}\{\xi_k\}$ – послідовність незалежних випадкових величин, які набувають значення 0, 1, … , $n_k-1\ldots,n_k-1$ з ймовірностями $p_{0k},p_{1k},\ldots,p_{(n_k-1)k}p_{0k},p_{1k},\ldots,p_{(n_k-1)k}$ (причому $\sum_{i=1}^{n_k-1}p_{ik}=1$причому $\sum_{i=1}^{n_k-1}p_{ik}=1$) відповідно.

Означення 1: Випадкову величину такого виду:

$$\xi=\sum_{k=1}^{\infty}\frac{\xi_k}{n_1\cdot n_2\cdot\ldots\cdot n_k}$$

називають *випадковою величиною з незалежними символами розкладів Кантора*.

Теорема 1: Функція розподілу $F_\xi(x)F_\xi(x)$ випадкової величини $\xi\xi$ має чистий тип розподілу, причому:

1. дискретний тоді і тільки тоді, коли

$$\prod_{k=1}^{\infty}\max_{0\leq i\leq n_k-1}p_{ik}>0 \qquad (1)$$

2. абсолютно неперервний тоді і тільки тоді, коли

$$\prod_{k=1}^{\infty}\left(\frac{1}{\sqrt{n_k}}\sum_{i=0}^{n_k-1}\sqrt{p_{ik}}\right)>0 \qquad (2)$$

3. сингулярно неперервний тоді і тільки тоді, коли (1), (2) розбігаються до нуля.

Нехай $\Phi\Phi$ – деякий набір підмножин з $[0;1][0;1]$.

Означення 2: Сімейство $\Phi\Phi$ називається довірчим для обчислення розмірності Хаусдорфа-Безиковича на $[0;1][0;1]$, якщо

$dim_H(E) = dim_H(E,\Phi), \quad \forall E \subset [0;1].$

Як відомо **[1]** для того, щоб сімейство циліндрів розкладу Кантора $\Phi(C)\Phi(C)$ було довірчим необхідно і достатньо, щоб виконувалась рівність:

$$\lim_{k\to\infty}\frac{\ln(n_k)}{\ln(n_1\cdot n_2\cdot\ldots\cdot n_{k-1})}=0$$

Приклад 1 (довірчого): $n_k = 2^k, k \in Nn_k = 2^k, k \in N$

$$\lim_{k\to\infty}\frac{\ln(n_k)}{\ln(n_1\cdot n_2\cdot\ldots\cdot n_{k-1})}=\lim_{k\to\infty}\frac{\ln(2^k)}{\ln(2^1\cdot 2^2\cdot\ldots\cdot 2^{k-1})}=\lim_{k\to\infty}\frac{k\ln(2)}{\frac{k(k-1)}{2}\ln(2)}=\lim_{k\to\infty}\frac{2}{k-1}$$

$$=0$$

Приклад 2 (недовірчого):

$n_1=2, n_2=3;\ n_k=\prod_{i=1}^{k-1}n_i, \forall k\geq 3 n_1=2, n_2=3;\ n_k=\prod_{i=1}^{k-1}n_i, \forall k\geq 3$

$$\lim_{k\to\infty}\frac{\ln(n_k)}{\ln(n_1\cdot n_2\cdot\ldots\cdot n_{k-1})}=\lim_{k\to\infty}\frac{\ln(\prod_{i=1}^{k-1}n_i)}{\ln(n_1\cdot n_2\cdot\ldots\cdot n_{k-1})}=1$$

Нехай $S_\xi S_\xi$- спектр випадкової величини $\xi\xi$, тобто

$S_\xi=\{x: F_\xi(x+\varepsilon)-F_\xi(x)>0, \forall\varepsilon>0\};$

$dim_H\mu_\xi=\inf_{\mu_\xi(E)=1}\{dim_H E\} dim_H\mu_\xi=\inf_{\mu_\xi(E)=1}\{dim_H E\}$ – розмірність міри.

У доповіді розглядаються застосування фрактальних властивостей міри для дослідження фрактальних властивостей спектра та збереження розмірності Хаусдорфа-Безиковича функціями розподілу випадкових величин з незалежними символами розкладів Кантора.

Список використаних джерел

1. Albeverio S., Ivanenko G., Lebid M., Torbin G. On the Hausdorff dimension faithfulness and the Cantor series expansion // Methodsof Functional Analysis and Topology—2020.—Т. 26, № 4.—С. 298–310.
2. Albeverio S., Pratsiovytyi M., Torbin G. Fractal probability distributions and transformations preserving the Hausdorff-Besicovitch dimension // Ergodic Theory Dynam. Systems—2004.—Т. 24, № 1.—С. 1–16.
3. Albeverio S., Pratsiovytyi M., Torbin G. Transformations preserving the Hausddorff-Besicovitch dimension // Central European Journal of Mathematics.—2008.—Т. 6, № 1.—С. 119–128.

Заярнюк Вікторія Олександрівна,
студентка ІІ курсу магістратури.
спеціальності 014 «Середня освіта. Математика»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Пихтар Микола Петрович

Метод скінченних різниць в шкільному курсі математики

Тема «Числові послідовності» в шкільному курсі вивчається наприкінці 9 класу. В межах даної теми автори підручника алгебри 9-го класу А.Г. Мерзляк, В.Б. Полонський, М.С. Якір висвітлюють: поняття числових послідовностей, зокрема арифметичної та геометричної прогресії, уявлення про границю послідовності та підсумування послідовностей, зокрема метод скінчених різниць [2][2].

Нехай нам дана послідовність $(a_n): a_1, a_2, a_3, \ldots, a_n, \ldots$ і нам треба знайти суму членів цієї послідовності від першого до $n-ого$. Для цього знайдемо послідовність $(b_n): b_1, b_2, b_3, \ldots, b_n, \ldots$ таку, що для довільного $k = 1,2,3, \ldots$ виконується рівність:

$$a_k = b_{k+1} - b_k. \qquad (1)$$

Тоді сума, яку нам треба знайти дорівнює:

$$\sum_{k=1}^{n} a_k = \sum_{k=1}^{n} (b_{k+1} - b_k) = b_{n+1} - b_1 \sum_{k=1}^{n} a_k = \sum_{k=1}^{n} (b_{k+1} - b_k) = b_{n+1} - b_1 \qquad (2)$$

Послідовність (b_n), *для якої виконується рівність* $a_k = b_{k+1} - b_k$, *називається первісною послідовністю для послідовності* (a_n).

З формули (2) видно, що щоб знайти суму перших n членів послідовності (a_n), достатньо знайти для неї первісну послідовність (b_n). В основу методу скінчених різниць покладена ідея зображення членів послідовності (a_n) у вигляді різниць членів первісної послідовності. Але найчастіше основні труднощі полягають саме у знаходженні первісної послідовності.

Розглянемо вищезазначений метод на прикладах.

Задача №1. Для довільного n знайти суму: $\frac{5}{1\cdot 2} + \frac{13}{2\cdot 3} + \frac{25}{3\cdot 4} + \cdots + \frac{2n^2+2n+1}{n(n+1)}$ $\frac{5}{1\cdot 2} + \frac{13}{2\cdot 3} + \frac{25}{3\cdot 4} + \cdots + \frac{2n^2+2n+1}{n(n+1)}$.

Розв'язання. Маємо

$$\frac{2n^2+2n+1}{n(n+1)} = \frac{2n(n+1)+1}{n(n+1)} = 2 + \frac{1}{n(n+1)} = 2 + \frac{1}{n} - \frac{1}{n+1}.$$

$$\frac{2n^2+2n+1}{n(n+1)} = \frac{2n(n+1)+1}{n(n+1)} = 2 + \frac{1}{n(n+1)} = 2 + \frac{1}{n} - \frac{1}{n+1}.$$

Тоді можна записати:

$$\sum_{k=1}^{n} \frac{2k^2+2k+1}{k(k+1)} = \left(2 + \frac{1}{1} - \frac{1}{2}\right) + \left(2 + \frac{1}{2} - \frac{1}{3}\right) + \cdots + \left(2 + \frac{1}{n} - \frac{1}{n+1}\right)$$

$$\sum_{k=1}^{n} \frac{2k^2+2k+1}{k(k+1)} = \left(2 + \frac{1}{1} - \frac{1}{2}\right) + \left(2 + \frac{1}{2} - \frac{1}{3}\right) + \cdots + \left(2 + \frac{1}{n} - \frac{1}{n+1}\right) = 2n + 1 - \frac{1}{n+1}.$$

$2n + 1 - \frac{1}{n+1}$.

Отже,

$$\sum_{k=1}^{n} \frac{2k^2+2k+1}{k(k+1)} = 2n + 1 - \frac{1}{n+1} = \frac{n(2n+3)}{n+1}. \sum_{k=1}^{n} \frac{2k^2+2k+1}{k(k+1)} = 2n + 1 - \frac{1}{n+1} = \frac{n(2n+3)}{n+1}.$$

Задача № 2. Для довільного n знайти суму: $1\cdot 2+2\cdot 3+3\cdot 4+\ldots+n\cdot(n+1)=S$.

Розв'язання. Так як $k(k+1)=k^2+k=\frac{1}{3}\left((k+1)^3-k^3\right)$, то

$k=1:2^3-1^3=3\cdot 2\cdot 1$

$k=2:3^3-2^3=3\cdot 2\cdot 3$

$\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots$

$k=n:(n+1)^3-n^3=3\cdot n\cdot(n+1)$

$(n+1)^3-1^3=3S,$

Звідки, додавши ці всі рівності, одержимо $S=\frac{(n+1)^3-1}{3}$. [3][3].

Задача №3 (Всеукраїнська студентська олімпіада, м. Вінниця, 2002 рік). Доведіть, що число $\sum_{k=1}^{2001}k!\,(k^2+k+1)$ не має $\sum_{k=1}^{2001}k!\,(k^2+k+1)$ не має дільників менших за 2002.

Головною проблемою під час розв'язання даного завдання є вираження числа в скінченному вигляді, яке представлене у вигляді суми.

Виконавши деякі тотожні перетворення над $a_k a_k$, отримаємо такий результат: $a_k=k!\,(k^2+k+1)=k!\,((k+1)^2-k)=(k+1)!\,(k+1)-k!\,k.$

$a_k=k!\,(k^2+k+1)=k!\,((k+1)^2-k)=(k+1)!\,(k+1)-k!\,k.$

Тому

$\sum_{k=1}^{2001}k!\,(k^2+k+1)=\sum_{k=1}^{2001}[(k+1)!\,(k+1)-k!\,k]=$

$\sum_{k=1}^{2001}k!\,(k^2+k+1)=\sum_{k=1}^{2001}[(k+1)!\,(k+1)-k!\,k]=$

$=(2!\cdot 2-1!\cdot 1)+(3!\cdot 3-2!\cdot 2)+\cdots+(2001!\cdot 2001-2000!\cdot 2000)+\cdots$

$+(2002!\cdot 2002-2001!\cdot 2001)=2002!\cdot 2002-1.$

Маємо, що $\sum_{k=1}^{2001}k!\,(k^2+k+1)=2002!\cdot 2002-1.$

Маємо, що $\sum_{k=1}^{2001}k!\,(k^2+k+1)=2002!\cdot 2002-1.$

Звідки очевидно, що число $2002!\cdot 2002-12002!\cdot 2002-1$ не має не має дільників менших за 2002.

Зауважимо, що для цієї послідовності ($a_k a_k$) дописано ще одну послідовність ($b_k b_k$), де $b_k=\ k!\,kb_k=\ k!\,k$ таку, що $a_k=b_{k+1}-b_k$ [1][1].

Отже, задачі з теми «Числові послідовності» сприяють не лише розвитку математичних знань та навичок учнів, але й формуванню їхніх логічних, аналітичних та інших загальноосвітніх компетенцій.

Список використаних джерел

1. Математичні олімпіади школярів України 2001-2006 / Лейфура В.М., Мітельман І.М., Радченко В.М., Ясінський В.А. Львів: Каменяр, 2008. 348 с.

2. Мерзляк А. Г., Полонський В. Б., Якір М. С. Алгебра для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням математики: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закладів. Харків: Гімназія, 2017. 416 с.

3. Пихтар Д.М. Деякі методи сумування числових послідовностей та числових рядів. Славутич, 2015 47с.

Нехай Алла Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності 111 «Математика»

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Пафик Сергій Петрович

Побудова розв'язку задачі Коші для лінійного неоднорідного сингулярно збуреного диференціального рівняння другого порядку

Використовуючи асимптотичні методи, досліджено питання побудови загального розв'язку задачі Коші для лінійного неоднорідного сингулярно збуреного диференціального рівняння другого порядку вигляду:

$$\varepsilon^2 \frac{d^2x}{dt^2} + \varepsilon a(t,\varepsilon)\frac{dx}{dt} + b(t,\varepsilon)x = f(t,\varepsilon), \quad (1)$$

$$x(t_0;\varepsilon) = p(\varepsilon), \quad (2)$$

в якій $x(t,\varepsilon)x(t,\varepsilon)$ – шукана функція, $a(t,\varepsilon),b(t,\varepsilon)a(t,\varepsilon),b(t,\varepsilon)$ – відомі функції дійсної змінної, $\varepsilon\varepsilon$ – малий дійсний параметр, $p(\varepsilon) - p(\varepsilon) -$ вираз залежний від малого параметра $\varepsilon\varepsilon$, $t \in [0;T], T > 0,\ \varepsilon \in (0;\varepsilon_0], \varepsilon_0 \ll 1 t \in [0;T], T > 0,\ \varepsilon \in (0;\varepsilon_0], \varepsilon_0 \ll 1$.

Задачу (1), (2) було досліджено при виконанні наступних умов:

1°. Функції $a(t,\varepsilon),b(t,\varepsilon)a(t,\varepsilon),b(t,\varepsilon)$ представляються у вигляді:

$$a(t,\varepsilon) = \sum_{n\geq 0} \varepsilon^n a_n(t)\,, b(t,\varepsilon) = \sum_{n\geq 0} \varepsilon^n b_n(t).$$

2°. Функції $a_n(t)a_n(t)$ і $b_n(t)b_n(t)$ – нескінченно диференційовні на відрізку $[0;T][0;T]$.

3°. Рівняння

$$\lambda_0^2(t) - a_0(t)\lambda_0(t) + b_0(t) = 0$$

має два різних розв'язки $\lambda_0^{(1)}(t), \lambda_0^{(2)}(t)\lambda_0^{(1)}(t), \lambda_0^{(2)}(t)$ такі, що $\lambda_0^{(1)}(t) \neq \lambda_0^{(2)}(t)\lambda_0^{(1)}(t) \neq \lambda_0^{(2)}(t)$, $\forall\, t \in [0;T].\forall\, t \in [0;T]$.

4°. Ряди

$$\lambda_1(t;\varepsilon) = \sum_{n=0}^{+\infty} \varepsilon^n \lambda_n^{(1)}(t), \quad \lambda_2(t;\varepsilon) = \sum_{n=0}^{+\infty} \varepsilon^n \lambda_n^{(2)}(t), \quad (3)$$

де $\lambda_n^{(j)}(t) = \lambda_n^{(j)}(t) =$

$$= -\frac{1}{2\lambda_0^{(j)} - a_0(t)} \cdot \left(\sum_{i=1}^{n-1} \lambda_i^{(j)}(t)\lambda_{n-i}^{(j)}(t) - \sum_{i=1}^{n-1} \lambda_i^{(j)}(t)a_{n-i}(t) + b_n(t) - \frac{d\lambda_{n-1}^{(j)}}{dt} \right),$$

$n = 1,2,\dots, j = 1,2,\dots$.

при $t \in [0;T]t \in [0;T]$ і $\varepsilon \in (0;\varepsilon_0], \varepsilon_0 \ll 1\varepsilon \in (0;\varepsilon_0], \varepsilon_0 \ll 1$ є рівномірно збіжними.

5°.

$Re\lambda_0^{(1)}(t) < 0,\ Re\lambda_0^{(2)}(t) < 0\ \ \forall\, t \in [0;T] Re\lambda_0^{(1)}(t) < 0,\ Re\lambda_0^{(2)}(t) < 0\ \ \forall\, t \in [0;T]$.

В результаті було сформульовано і доведено теорему про існуванні і єдиність розв'язку задачі Коші (1), (2) за виконання умов **1°-5°**.

Список використаних джерел

1. *Самойленко А.М.* Диференціальні рівняння / А.М. Самойленко, П.О. Перестюк, І.О. Парасюк. - К.: Либідь, 2003. – 600 с.

2. *Пафик С. П.* Асимптотичне розв'язання двоточкової крайової задачі для лінійної сингулярно збуреної системи диференціальних рівнянь у некритичному та критичному стійких випадках, Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Математика. Механіка, 1(40), 19 – 25 (2019).

3. *Шкіль М.І.* Асимптотичні методи в диференціальних рівняннях / М.І. Шкіль. – К.: Вища школа, 1971. – 228 с.

Сергієнко Софія Олексіївна
студентка IV курсу
спеціальності 111 «Математика»

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук
Пафик Сергій Петрович

Побудова розв'язку задачі Коші для лінійної сингулярно збуреної системи диференціальних рівнянь першого порядку

Використовуючи асимптотичні методи в теорії диференціальних рівнянь, досліджено питання побудови розв'язку задачі Коші для сингулярно збуреної системи диференціальних рівнянь першого порядку вигляду:

$$\varepsilon\frac{dx}{dt} = A(t;\varepsilon)x\varepsilon\frac{dx}{dt} = A(t;\varepsilon)x \quad (1)$$

$$x(t_0;\varepsilon) = \bar{x}(\varepsilon), x(t_0;\varepsilon) = \bar{x}(\varepsilon), \quad (2)$$

в який $x(t;\varepsilon)x(t;\varepsilon)$ – шуканий nn вимірний вектор, $A(t;\varepsilon)A(t;\varepsilon)$ – квадратна матриця nn-го порядку, елементи якої є функції дійсної змінної, $t \in [0;T], \varepsilon \in (0;\varepsilon_0], \varepsilon_0 \ll 1. t \in [0;T], \varepsilon \in (0;\varepsilon_0], \varepsilon_0 \ll 1.$

Задачу (1), (2) було досліджено при виконанні умов:

1°1°. Матриця $A(t;\varepsilon)A(t;\varepsilon)$ і вектор $\bar{x}(\varepsilon)\bar{x}(\varepsilon)$ представляються у вигляді асимптотичних розвинень:

$$A(t;\varepsilon) = \sum_{k\geq 0}\varepsilon^k A_k(t) = A_0(t) + \varepsilon A_1(t) + \varepsilon^2 A_2(t) + \ldots + \varepsilon^k A_k(t) + \ldots$$

$$\bar{x}(\varepsilon) = x_0 + \varepsilon x_1 + \varepsilon^2 x_2 + \ldots + \varepsilon^k x_k + \ldots$$

2°2°. Елементи матриці $A_k(t)A_k(t)$нескінченні диференційовані функції на відрізку $[0;T].[0;T].$

3°3°. Рівняння $|A_0(t) - \lambda_0(t)\mathrm{E}| = 0\,|A_0(t) - \lambda_0(t)\mathrm{E}| = 0$ має n простих коренів $\lambda_0^{(i)}(t), i = 1,2,\ldots,n.\lambda_0^{(i)}(t), i = 1,2,\ldots,n.$

4°. $(h_0(t);\psi(t)) \neq 0, \quad t \in [0;T].$

5°. Ряди $h^{(i)}(t;\varepsilon) = h_0^{(i)}(t) + \varepsilon h_1^{(i)}(t) + \varepsilon^2 h_2^{(i)}(t) + \cdots + \varepsilon^k h_k^{(i)}(t) + \cdots,$

$\lambda^{(i)}(t;\varepsilon) = \lambda_0^{(i)}(t) + \varepsilon\lambda_1^{(i)}(t) + \varepsilon^2\lambda_2^{(i)}(t) + \cdots + \varepsilon^k\lambda_k^{(i)}(t) + \cdots.$

є рівномірно збіжними при $t \in [0;T], \varepsilon \in (0;\varepsilon_0)\ \varepsilon_0 \ll 1.$

6°.6°. $|H_0(t_0)| \neq 0, \ \forall t \in [0;T] H_0(t_0)| \neq 0, \ \forall t \in [0;T]$

7°. Ряди $C_i(\varepsilon) = \sum_{k=0}^{+\infty}\varepsilon^k C_k^{(i)}$**°.** Ряди $C_i(\varepsilon) = \sum_{k=0}^{+\infty}\varepsilon^k C_k^{(i)}$ в яких коефіцієнти C_kC_k визначаються за формулами є збіжні.

В результаті було сформульовано і доведено теорему про існуванні і єдиність розв'язку задачі Коші (1), (2) за виконання умов **1°°-7°°**.

Список використаних джерел

1. *Пафик С. П.* Асимптотичне розв’язання двоточкової крайової задачі для лінійної сингулярно збуреної системи диференціальних рівнянь у некритичному та критичному стійких випадках, Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Математика. Механіка, 1(40), 19 – 25 (2019).
2. *Шкіль М.І.* Асимптотичні методи в диференціальних рівняннях / М.І. Шкіль.–К.: Вища школа, 1971. – 228 с.

Шматько Наталія Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта (Математика)»

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Нікіфоров Роман Олексійович

Дослідження навчальних планів при підготовці вчителя математики

Представлене дослідження зосереджено на аналізі та порівнянні навчальних планів, розроблених для підготовки вчителя математики на фізико-математичному факультеті Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Актуальність роботи полягає у виявленні динаміки змін, що відбуваються в освітньому процесі, зокрема прогресу чи регресу предметного навантаження та кількості навчальних годин. Для всебічного аналізу було розглянуто сім навчальних планів за період з 1985 по 2022 роки, включаючи 1985, 1990, 1995, 2000, 2016, 2020 та 2022 роки, усі для денної форми навчання освітнього рівня «бакалавр». Порівняння базувалося на предметному навантаженні математичних дисциплін та дисциплін додаткових спеціальностей, а також їх загальному аудиторному годинному навантаженні, з фокусом на обов'язкових дисциплінах та дисциплінах самостійного вибору ВНЗ.

За період дослідження університет кілька разів змінював свою назву: від Київського державного педагогічного інституту ім. О.М. Горького у 1985–1990 роках до Українського державного університету ім. М.П. Драгоманова сьогодні. Також змінилася тривалість навчання: з 5 років у 1985–1995 роках до 4 років у 2000 році та 3 років і 10 місяців з 2016 року. Підготовка вчителя математики здійснювалась за трьома основними напрямками: вчитель математики і фізики, вчитель математики та інформатики, вчитель математики та економіки, причому останній напрямок був відсутній у 1985 та 1990 роках.

Аналіз математичних дисциплін показав, що лише сім предметів незмінно викладалися протягом усіх досліджуваних років: методика викладання математики, методика викладання фізики, математичний аналіз, алгебра і теорія чисел, теорія ймовірностей і математична статистика, теоретична фізика, загальна фізика. Водночас, математична статистика не викладалася у 1990 році, а топологія – у 1995 році. Спостерігається монотонне зменшення кількості аудиторних годин для низки предметів, таких як елементарна математика, комплексний аналіз, диференціальна геометрія, історія математики і фізики, електротехніка і радіотехніка, основи геометрії, математична логіка і теорія алгоритмів. Кількість годин викладання загальної фізики після 2000 року зменшилась удвічі. Варто зазначити, що у 1990 та 1995 роках елементарна математика входила до однієї дисципліни з методикою навчання математики, а з 2000 року стала окремою. Години для самостійної роботи студентів не визначалися у 1985 та 1990 роках. Навчальні плани 2016, 2020 та 2021 років виявилися аналогічними за переліком дисциплін та годинним навантаженням. Спеціальність "математика та інформатика" зазвичай мала найбільше навантаження за математичними дисциплінами.

Щодо дисциплін додаткових спеціальностей, у фізиці три предмети – методика викладання фізики, теоретична фізика та загальна фізика – викладалися постійно. Практикум розв'язування фізичних задач та практикум по технічному конструюванні вивчалися лише у 1985 році. Шкільний курс фізики був присутній тільки у 1990 році. Дисципліна "Дискретна математика" змінювала свій статус, будучи обов'язковою у 1995 та 2000 роках, потім частиною додаткової спеціальності "Середня освіта: фізика" у 2016 році, і знову обов'язковою для всіх студентів у 2022 році. Для економічної спеціалізації, яка з'явилася пізніше (з 1995 року), лише методика викладання основ економіки та статистика викладалися протягом усіх досліджуваних років. Більшість економічних дисциплін зникли після 2000 або 1995 року, що свідчить про значне скорочення їх переліку у сучасних планах. У сфері інформатики, напрям вчителя математики та інформатики був відсутній у навчальних планах 2016 та 2020 років. У 2022 році "Основи програмування" стали обов'язковими для всіх, тоді як "Програмування" вивчали лише студенти, які обрали напрям математики та інформатики.

Порівняння навчальних планів спеціальностей 111 "Математика" та 014 "Середня освіта (математика)" на прикладі 2016 року виявило суттєві відмінності у кваліфікації та фокусі підготовки. Спеціальність 014 орієнтована на підготовку вчителя математики, включаючи психолого-педагогічну підготовку, тоді як 111 зосереджена на підготовці математика-фахівця. Предметна складова в цілому є аналогічною, з різницею лише в один обов'язковий предмет: "Елементарна математика" для 014 та "Математична логіка" для 111. Проте, для спеціальності 111 годинне навантаження є більшим на 10% для ряду математичних предметів, таких як вступ до спеціальності "математика", комплексний аналіз, основи геометрії, числові системи. Самостійна робота з теорії ймовірностей та математичної статистики також значно більша для спеціальності 111. У дисциплінах вільного вибору студента для спеціальності 014 виділяється більше аудиторних годин на статистику, фінансову та актуарну математику, економетрію, тоді як для спеціальності 111 – на дискретну математику і математичну логіку.

Отже, проведене дослідження надає глибоке розуміння динаміки зміни переліку предметів та аудиторних годин у підготовці вчителя математики, виявляючи ключові тенденції та відмінності між спеціалізаціями протягом майже чотирьох десятиліть.

Антонюк Наталія Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта (Математика)»

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Шаповалова Наталія Валентинівна

Види задач з параметрами та методи їх розв'язування

До завдань з параметрами, що розглядаються у закладах середньої освіти, можна віднести, наприклад, пошук розв’язків лінійних та квадратних рівнянь у загальному вигляді, дослідження кількості методів розв’язання, в залежності від значень параметрів.

Природно, такий невеликий спектр завдань не дозволяє засвоїти головне: параметр, будучи фіксованим, але невідомим числом, має двоїсту природу. По-перше, передбачувана популярність дозволяє "спілкуватися" з параметром як із числом, а по-друге, - ступінь свободи використання обмежується його невідомістю. Так, розподіл на вираз, що містить параметр, добування кореня парного ступеня з подібних виразів вимагають попередніх досліджень. Зазвичай, результати цих досліджень впливають і на рішення, і на відповідь [3].

Основне, що потрібно засвоїти при першому знайомстві з параметром, - це необхідність обережного, навіть, делікатного поводження з фіксованим, але невідомим числом. Необхідність точного поводження з параметром добре видно на прикладах, де заміна параметра іншим числом робить задачу банальною. До таких завдань, наприклад, відносяться: порівняння двох чисел, розв'язання лінійного або квадратного рівняння, нерівності.

Істотним етапом вирішення завдань із параметрами є чіткий запис відповіді. Особливо це відноситься до тих завдань, де рішення як би «розгалужується» в залежності від значень параметра. У разі складання відповіді - це збір раніше отриманих результатів і тут дуже важливо не забути відобразити у відповіді всі етапи розв'язування [1].

Розглянемо способи розв'язування задач з параметрами.

Спосіб I (аналітичний). Це спосіб так званого прямого рішення, що повторює стандартні процедури знаходження відповіді завдання без параметра. Аналітичний спосіб розв'язання задач із параметром є найважчим способом, що потребує найбільших зусиль.

Спосіб II (графічний). Залежно від задачі (з змінною x і параметром a) розглядаються графіки або в координатній площині (x; y), або в координатній площині (x; a).

Спосіб III (розв'язання щодо параметра). При розв'язуванні цим способом змінні *x* та *a* вважаються рівноправними, і вибирається та змінна, аналітичне розв'язання щодо якої визнається більш простим. Після спрощення виразу, повертаємось до вихідного змісту змінних *x* та *a* і завершуємо розв'язання.

Якщо в рівнянні (нерівність) деякі коефіцієнти задані не конкретними числовими значеннями, а позначені літерами, то вони називаються *параметрами*. Параметри позначаються першими буквами латинського алфавіту: *a, b, c, d, ..., k, l, m, n,* а невідомі - літерами *x, y, z.*

Розв'язати рівняння (нерівність) з параметрами - значить вказати, при яких значеннях параметрів існують розв'язки і які вони.

Два рівняння (нерівності), що містять одні і ті ж параметри, називаються *рівносильними*, якщо:

а) вони мають сенс при одних і тих же значеннях параметрів;

б) кожен розв'язок першого рівняння (нерівності) є розв'язком другого, і навпаки.

Розв'язати рівняння з параметрами означає:

1. Вказати, при яких значеннях параметрів рівняння має корені і скільки їх при різних значеннях параметрів.

2. Знайти всі вирази для коренів і вказати для кожного з них ті значення параметрів, при яких цей вираз визначає корінь рівняння.

Можна запропонувати алгоритм розв'язування такого типу рівнянь.

1. Визначити «контрольні» значення параметра.
2. Розв'язати рівняння відносно *x*, при контрольних значеннях параметра.
3. Розв'язати рівняння відносно *x*, при значеннях, відмінних від «контрольних».
4. Записати відповідь у вигляді:

Відповідь: 1) при значеннях параметра ... , рівняння має корені ... ;

2) при значеннях параметра ... , рівняння коренів не має.

Наведемо алгоритм розв'язання задач цього типу.

1. Знайти значення параметрів і невідомою, при яких рівняння не має сенсу (якщо, звичайно, такі є).
2. Привести рівняння до стандартного вигляду квадратного рівняння (якщо це необхідно).
3. Знайти «контрольні» значення параметра, що обертаються в нуль коефіцієнт при x2.
4. Вирішити рівняння при цих значеннях *a*, перевірити, чи всі знайдені коріння відповідають п.1.

5. Знайти «контрольні» значення параметра, що обертаються в нуль дискримінант рівняння і знайти корені рівняння при цьому значенні параметра, після чого перевірити, чи задовольняють вони п.1.
6. Записати корені рівняння при значеннях параметра, для яких $D>0$, перевірити, чи задовольняють вони п.1.
7. Записати відповідь.

При розв'язуванні рівнянь з параметрами область їх зміни може бути заданою, якщо не вказано межі зміни параметрів, то вважається, що параметри набувають всіх своїх допустимих значень.

Іноді задачу з параметром формулюють у дещо іншому вигляді: розв'язати сімейство рівнянь, одержуваних з рівняння за будь-яких дійсних значеннях параметра.

Очевидно, що виписати кожне таке рівняння з нескінченного сімейства рівнянь є досить громіздким завданням. Зробити це все ж таки можна, розділивши все безліч значень параметра на кілька підмножин, а потім вирішити задане рівняння на кожному з цих підмножин. Процес розв’язування дробових рівнянь проходить по звичайній схемі: дробове рівняння замінюється цілим шляхом множення обох частин рівняння на спільний знаменник лівої і правої його частин. Після чого учні розв’язують відомим їм способом ціле рівняння, виключаючи сторонні корені, тобто числа, які перетворюють спільний знаменник у нуль.

Список використаних джерел

1. Апостолова Галина, Ясінський Василь. Перші зустрічі з параметром. К.: Факт, 2004. 316 с.
2. Якушев А. В. Задачі з параметром. /власний досвід. Дніпро, 2010. 23 с.

Баранчук Іванна Михайлівна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта (Математика)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Панченко Лариса Леонтіївна

Розв'язування задач шкільного курсу планіметрії методом координат

У шкільному курсі геометрії велика увага приділяється розвитку просторового мислення та навичкам розв'язування задач. Одним із ефективних засобів досягнення цієї мети є «метод координат». Проте на практиці учні часто не до кінця розуміють можливості методу координат, що призводить до помилок або ігнорування цього підходу. Саме тому важливо не лише навчити учнів технічним прийомам методу координат, а й сформувати глибше розуміння його доцільності та універсальності.

Мета роботи: дослідити можливості використання методу координат у шкільному курсі геометрії та розробити практичні матеріали для його ефективного засвоєння учнями.

Завдання роботи*:* історичний огляд; вивчення ролі в програмі; класифікація задач; аналіз типових помилок; створення навчальних матеріалів.

Актуальність роботи полягає у створенні чітких рекомендацій щодо використання методу координат, аналізі типових помилок учнів та розробці практичних матеріалів, що сприятимуть кращому засвоєнню планіметрії у школі.

Суть методу координат полягає в тому, що з введенням системи координат, точки площини (простору) ототожнюються з парами (трійками, наборами) дійсних чисел, що дозволяє задавати

геометричні об‘єкти за допомогою співвідношень між числами і використовувати при цьому засоби алгебри і аналізу.

Ідея координат виникла ще в давнину, коли вчені, такі як Ератосфен, Гіппарх та Анаксімандр, намагалися описати положення об'єктів на поверхні Землі за допомогою числових значень. Подальший розвиток цієї ідеї пов'язаний з працями античних і середньовічних учених. Апполоній увів терміни «абсциса», «ордината», а французький математик Ніколя Орезм фактично використовував координатну сітку ще у XIV столітті. Сучасне розуміння методу координат сформували П'єр Ферма та Рене Декарт у XVII столітті. Вони зв’язали алгебру з геометрією, розробили спосіб подання геометричних фігур через алгебраїчні рівняння, що стало основою аналітичної геометрії. Декарт, зокрема, запропонував використовувати фіксовану вісь та вперше описав систему координат у вигляді однієї прямої з початковою точкою.

Знання історії розвитку методу координат має не лише пізнавальну, а й педагогічну цінність. Історичний підхід у навчанні сприяє підвищенню інтересу до предмета, формуванню критичного мислення, чіткості логічних міркувань, гуманістичному вихованню та усвідомленню ролі математики в розвитку цивілізації. Такі екскурси допомагають учням зрозуміти, що математика — це не лише набір формул, а результат спільної роботи людства впродовж століть. Вони дозволяють учням усвідомити місце науки в культурі, розвивати науковий світогляд та повагу до вчених.

Метод координат вивчається у 9 класі як окрема тема в рамках курсу геометрії. Йому передують поняття координат точок на площині, які вводяться ще у 6 класі. Ця тема зазвичай розміщується після вивчення теми розв’язання трикутників.

Але Період вивчення методу координат у 9 класі може варіюватися залежно від обраного підручника та календарно-тематичного планування вчителя. Зазвичай ця тема розглядається в першому семестрі.

Найчастіше в школах вчителі використовують підручник Єршової або Мерзляка. Відповідно до програми за Єршовою метод координат вивчається в першому семестрі. За Мерзляком в другому семестрі, хоча вчитель може підстроювати програму під власні вподоба та потреби учнів, оскільки теми 9 класу не є сильно пов’язані між собою.

Типи задач з методу координат

1. Обчислення відстаней та координат точок:

- Відстань між двома точками: Використання формули відстані для знаходження довжини відрізка між двома точками з відомими координатами.
- Координати середини відрізка: Застосування формули середини відрізка для визначення координат точки, що ділить відрізок навпіл.

2. Дослідження властивостей геометричних фігур:

- Визначення типу трикутника чи чотирикутника: Аналіз довжин сторін та кутів фігури за допомогою координат для встановлення її виду (наприклад, рівнобедрений трикутник, прямокутник тощо).
- Перевірка паралельності чи перпендикулярності прямих: Обчислення кутових коефіцієнтів прямих для визначення їх взаємного розташування.

3. Розв'язування задач з рівняннями геометричних місць точок:

- Рівняння прямої: Складання рівняння прямої за відомими точками або кутовим коефіцієнтом.
- Рівняння кола: Визначення рівняння кола за координатами центру та радіусом або за трьома точками, що належать колу.

Основні помилки учнів

- Плутанина між абсцисою і ординатою.
  Учні часто плутають, яка координата — перша (x), а яка — друга (y), через що неправильно обчислюють відстань між точками або координати середини відрізка.

- Помилки у знаках при обчисленнях. Поширена помилка — некоректне віднімання від'ємних чисел або збереження «мінуса» при піднесенні до квадрату. Це призводить до хибних числових результатів.
- Неповне розв'язання задачі. Учні можуть правильно скласти формули, але зупинитися на пів дорозі: не зробити остаточні обчислення, не записати відповідь або не проаналізувати її на відповідність умові задачі.

Інтерактивні завдання з використанням цифрових платформ (наприклад, LearningApps) дозволяють урізноманітнити навчальний процес, зробити його більш наочним, динамічним і доступним для учнів з різним рівнем підготовки. Вони:

- сприяють кращому засвоєнню матеріалу через активну участь;
- підвищують мотивацію до вивчення геометрії;
- дозволяють учням самостійно перевірити свої знання;
- забезпечують візуалізацію абстрактних понять методу координат.

Завдяки інтерактивним ресурсам учні навчаються не лише мислити алгоритмічно, а й застосовувати знання в ігровій формі, що особливо актуально в умовах змішаного та дистанційного навчання.

Вересокіна Олена Костянтинівна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта (Математика)»

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Шаповалова Наталія Валентинівна

Розвиток аналітичного мислення та просторової уяви за допомогою математичних ігор і нестандартних задач

Одним із перспективних та ефективних шляхів удосконалення підготовки учнів до життя, надання їм необхідних знань, вмінь та навичок є включення в освітній процес форм активного навчання. Провідна роль у цьому належить нестандартним задачам, дидактичним іграм, інтерактивним технологіям навчання з метою суттєво активізувати учнів завдяки залученню їх до інтенсивної навчально-пізнавальної діяльності.

Актуальність дослідження використання ігор та нестандартних задач, завдань на логіку та розвиток математичних здібностей в освітньому процесі під час вивчення математики в 5-11 класах обумовлюється різницею між педагогічними можливостями навчання та загального розвитку школярів та результатами досліджень, реальним станом освітнього процесу.

Аналіз результатів дослідження дозволяє зробити наступні висновки.

Рівень навченості, розвитку, вихованості та пристосованості підлітків до суспільних умов можна суттєво підвищити, якщо на уроках математики поєднати їх навчальну діяльність з ігровою. Таке поєднання забезпечує задоволення головних вікових потреб підлітків у спілкуванні з однолітками та самоутвердженні і тому сприяє підвищенню рівня успішності.

Застосування дидактичних ігор на уроках математики – це важливий засіб підвищення ефективності освітнього процесу. Аналіз уроків та позакласних заходів, які проводяться з використанням дидактичних ігор, свідчить про те, що в учнів значно активізується інтерес до навчання, підвищується ефективність уроків математики.

Освітня, розвиваюча й виховна функції в ігровій діяльності тісно взаємопов'язані. Грамотно організовані ігри, тим більше, пов'язані з повсякденним життям дітей, дозволяють всебічно розвивати самостійність та самодіяльність підлітків, гра сприятливо

діє на розвиток психічних процесів, нових видів розумової діяльності, бо поетапне відпрацювання розумових дій відбувається постійно і ненав'язливо.

Використання дидактичних ігор сприяє досягненню мети навчання математики та реалізації особистісно-спрямованого навчання, створення сприятливих умов для виявлення і розвитку здібностей учнів, задоволення їх потреб та інтересів, розвитку пізнавальної активності і творчої самостійності.

Найважливішими умовами організації ігрової діяльності на уроках математики учнів 5-11-х класів з метою покращення якості навчання, виховання та розвитку підлітків є вибір доцільної дидактичної гри, дотримання вимог до змісту та проведення дидактичних ігор, визначення місця і ролі їх у в системі інших видів навчально-пізнавальної діяльності підлітків, вибір доцільних способів керівництва грою.

Уроки математики в 5-11-х класах, організовані з використанням дидактичних ігор, під час яких учні виступають в ролі консультантів, помічників, вчителів, аудиторів, дають змогу виховувати в дітей ініціативність, нестандартне мислення, розвивають їх пізнавальні інтереси.

Вміле поєднання індивідуальних, групових, мережевих та колективних форм навчальної діяльності у процесі дидактичних ігор на уроках математики в 5-11-х класах допомагає учням долати соціально-психологічні та фізіологічні бар'єри, які виникають під час вивчення математики, застосування ігрових ситуацій є засобом виховання взаємодії і взаєморозуміння між учителем та дітьми підліткового віку.

Узагальнення результатів для подальшого використання - розробки системи дидактичних ігор, яка сприятиме формуванню математичної компетентності, дасть можливість учням впізнавати та розрізняти математичні поняття, формуватиме уміння виділяти суттєві і несуттєві його ознаки; розуміти властивості понять і використовувати їх у вирішенні завдань; формуватиме уміння виробляти трансформацію понять і співвідносити їх із системою категорій; уміння раціонального вибору понять для конструювання моделей навколишнього світу.

Список використаних джерел

1. Микитин О.В. Використання дидактичних ігор на уроках математики.// Математика.-2004.-№38.-С.37-45.

2. Шарипіна І.Ю. «Нестандартні задачі – шлях до розвитку творчого мислення учнів». – URL: naurok.com.ua/nestandartni-zadachi--shlyah-do-rozvitku-mislennya-uchniv-410133.html

3. Нестандартні задачі. Блог Сидоренко Нелі Анатоліївни. URL: http://123nelamelnichenko.blogspot.com/

4. Романенко А.О. Математика і комп'ютерні технології // Комп'ютер у школі та сім'ї. -2001. -№1.-С.41-44.

5. Сухарева Л.С. Дидактичні ігри на уроках математики. 7-9 класи.-Харків: Основа, -2006.-144с.

6. Творчі завдання, нестандартні задачі – засіб активізації пізнавальної активності учнів. Блог Мельник Оксани Дмитрівни, м. Коростень.

7. Тополя Л.В. Дидактичні ігри, їх види, цільове призначення і функції в навчальному процесі//Дидактика математики: проблеми дослідження. - Міжнародний збірник наукових робіт. -Донецьк: ТЕАН, 2001.- Вип.16.- С.167.

Герасимук Ірина Романівна
студентка ІІ курсу магістратури
Спеціальності «Математика»

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Шаповалова Наталія Валентинівна

Теоретичні та практичні застосування метричних просторів

Еволюцію поняття метричного простору в математиці можна зрозуміти лише простеживши його розвиток від виникнення основних метричних понять: довжини і відстані.

Абстрактно-математичне поняття «відстань» тісно пов'язане із абстрактно-математичним поняттям «метричний простір». Ці поняття за своїм походженням є геометричними, і тому їх генезис невіддільний від розвитку ідеї простору і геометрії. Уявлення про найкоротшу відстань між двома точками виникло ще в первісних людей і, як вважають деякі вчені, - виникло раніше, ніж поняття про число. Поняття відстані формувалось у процесі розв'язування практичних задач, пов'язаних з вимірюваннями на земній поверхні. У процесі багаторазового порівняння довжин різних ліній, що сполучають два різні об'єкти в просторі, зіставлення та аналізу результатів формувалося поняття відстані між двома точками. Отже, це поняття не є генетично первісним. Основні властивості відстані були відомі вже в Ассирії та Вавілонії, Єгипті. Проте лише грецькі математики надали геометрії характерного для неї абстрактного спрямування. Одним з найвизначніших творів давньогрецької математики є «Початки» славнозвісного Евкліда Олександрійського (поч. 3 століття до н.е.).

У перших аксіоматично побудованих метричних просторах відстань ще не є первісним поняттям, властивості якого безпосередньо задано системою аксіом.

Поштовхом до узагальнення поняття відстані було створення Рене Декартом та П'єром Ферма методу координат, за допомогою якого вдалося встановити зв'язок між множиною точок тривимірного простору і множиною впорядкованих трійок чисел.

Подальший розвиток поняття багатовимірного простору відбувається в процесі розв'язування різних практичних задач, зокрема таких, які зводяться до розв'язування системи рівнянь з багатьма змінними. Геометрія n-вимірного простору стає могутнім засобом як для опису станів різних систем у фізиці і хімії, так і для з'ясування нових властивостей об'єктивного світу. Вона відкрила широкі шляхи алгебрі і аналізу в методиці доведень.

Отже, поняття відстань і метричний простір виникли як абстракція над абстракцією в результаті зіставлення вже зведених у математику абстрактних понять. Втративши матеріалізовану конкретність, абстрактно-математичні поняття відстань і метричний простір набули великої загальності. Наприклад, евклідів та неевклідовий простори (сферичний, гіперболічний, еліптичний) є лише окремими випадками метричного простору, оскільки їх метрика може розглядатися як конкретна інтерпретація його аксіом.

Задачами на знаходження відстаней люди почали займатися ще в сивій давнині. Вдосконалюючи методи розв'язування цих задач і техніку, яка при цьому застосовувалась, люди досягли в цій справі великої майстерності: навчилися вимірювати космічні відстані і відстані між частинками атомів. Аналіз розв'язань задач на знаходження відстаней, побудова різних моделей вимірювання зумовили виникнення поняття метричного простору.

Розглянемо задачі на знаходження відстаней між фігурами геометричним способом. Суть цього способу полягає в тому, що ми сполучаємо точки, відстань між якими треба знайти, відрізком прямої і довжину цього відрізка беремо за шукану відстань, якій ми можемо зіставити певну (при вибраній одиниці вимірювання) числову характеристику – числове значення відстані.

Як знайти відстань від точки до фігури ? Від однієї фігури до іншої ? Це важливі питання. Їх висвітлення необхідне для нарисної геометрії, креслення, картографії та інших прикладних наук. Правильне розв'язування цих питань можна знайти виходячи з того, що геометричні фігури є точкові множини. Тому можна скористатися поняттям відстані між двома множинами

Означення. *Відстанню від точки А до фігури Ф* називають найменшу (якщо вона існує) з відстаней від точки *А* до всіх точок фігури *Ф*.

Така найменша відстань не завжди існує. Наприклад, не існує відстані від точки *А* до інтервалу *ВС*, якщо точки *А, В, С* лежать на одній прямій, або ортогональна проекція точки *А* не належить відрізку *ВС*. (Рис. 1)

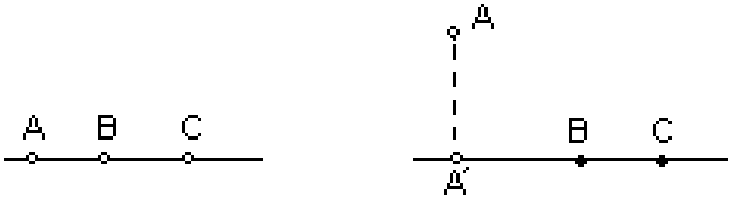

Рис. 1

Алгоритм знаходження побудовою відстані від даної точки до заданого опуклого многокутника:

1. знаходимо сторони многокутника (їх не більше двох), такі, що прямі, які визначаються ними, ділять площину на дві півплощини, причому, даний многокутник і дана точка лежать у різних півплощинах;
2. з даної точки проводимо перпендикуляр до виділених сторін;
3. якщо основа одного з побудованих перпендикулярів належить стороні многокутника, то довжину відрізка цього перпендикуляра беремо за шукану відстань;
4. якщо основа жодного з перпендикулярів не належить сторонам многокутника, то за шукану відстань беремо відрізок, який сполучає дану точку з вершиною многокутника.

На основі цього розв'язуються задачі на знаходження множин точок, що мають певні (метричні) властивості. Такі задачі використовують в різних розділах сучасної математики. Наприклад, у геометрії фігури означаються як множини точок, яким притаманні певні властивості. Під час розв'язання задач на побудову фігури як множини точок з певними метричними властивостями, зростає і роль рисунка. Система задач повинна забезпечувати поступове їх ускладнення.

Означення. *Відстанню від фігури $Ф_1$ до фігури $Ф_2$* називають найменшу (якщо вона існує) з відстаней від усіх точок фігури $Ф_1$ до всіх точок фігури $Ф_2$.

Ця відстань також не завжди існує. Наприклад, не існує відстані між двома інтервалами, які лежать на одній прямій, між графіком показникової функції і віссю абсцис. (Рис. 2)

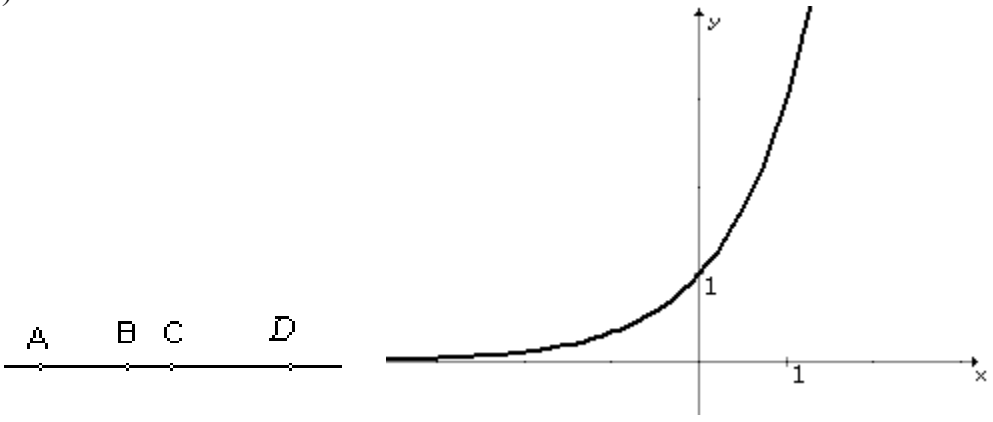

Рис. 2

Оскільки ми розглядаємо геометричну фігуру як множину точок, то ставити задачу про відшукання відстаней є смисл, якщо перерізом фігур є порожня множина; відстань між фігурами, перерізом яких є непорожня множина, вважається рівною нулю.

Тільки розглянувши внутрішню метрику, можна з'ясувати питання про відстань між двома точками на деяких поверхнях тривимірного евклідового простору. Для цього доцільно використати методи синтетичної геометрії, які ближчі до практики викладання у закладах середньої освіти.

Знаходження найкоротших відстаней між двома точками на многогранних поверхнях у закладах середньої освіти зводять до побудови розгорток цих поверхонь.

Список використаних джерел

1. Дороговцев А.Я. Математичний аналіз. Ч.2. К.: Либідь. 1994.
2. Жалдак М. І., Михалін Г. О., Деканов. С. Я. Математичний аналіз. Функцій багатьох змінних: Навчальний посібник. –Київ, НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 430 с.
3. Кузьмич В. І. Геометричні властивості метричних просторів // Укр. мат. журн., 2019, т. 71, № 3. С.382–399. URL: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiv6oKI-fqMAxUg1QIHHTNeLYMQFnoECCYQAQ&url=https%3A%2F%2Fumj.imath.kiev.ua%2Findex.php%2Fumj%2Farticle%2Fdownload%2F1446%2F430%2F&usg=AOvVaw2SO5OJRiFjxjzxJ2n-Q3Z2&opi=89978449
4. Михалін Г.О. Вступ до аналізу у метричних просторах та диференціальне числення функцій кількох змінних. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1999.

Года Ольга Юріївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «111 Математика»

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Гончаренко Яніна Володимирівна

Аналіз та моделювання фінансово-економічних показників діяльності підприємства

Аналіз та моделювання фінансово-економічних показників діяльності підприємства є ключовими інструментами для оцінки його поточного стану та прогнозування майбутнього розвитку. Ці методи дозволяють виявити сильні та слабкі сторони компанії, оцінити ефективність управління ресурсами та розробити стратегії для підвищення конкурентоспроможності.

Для аналізу було обрано ТОВ «УДИЧ», для якого зібрані статистичні дані за період 2017-2024 роки [2], які характеризують такі показники:

x_1x_1 – рік;

x_2x_2 –активи;

x_3x_3 – власний капітал;

x_4x_4 – поточні зобов'язання;

YY – чистий дохід від реалізації продукції.

Всі показники були представлені у грошових одиницях гривнях. Для аналізу вони були переведені в долар США з врахуванням поточного курсу на певний рік. Отже, вхідні дані для моделювання можна подати у вигляді таблиці.

Таблиця 1. Статистичні дані

Рік (x_1)	**Активи** (x_2)	**Власний капітал** (x_3)	**Поточні зобов'язання** (x_4)	**Чистий дохід від реалізації продукції** (Y)
2017	1 662,18	1 563,08	99,10	1 502,97
2018	1 645,81	1 504,15	141,65	1 289,12
2019	1 728,20	1 658,80	69,40	1 486,89
2020	1 846,07	1 778,93	67,14	1 583,42
2021	2 604,25	2 283,03	321,22	1 853,54
2022	2 650,31	2 098,02	552,29	1 589,36
2023	2 248,51	1 759,31	489,20	1 486,38
2024	1 826,92	1 705,26	121,67	1 992,10

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності підприємства.

Метою роботи було змоделювати залежність значення чистого доходу від реалізації продукції, який прийнятий за результуючий показник.

Перший етап це аналіз кореляційних зв'язків. За наведеними даними побудована кореляційна матриця коефіцієнтів парної кореляції Пірсона.

Таблиця 2. Кореляційна матриця

	Стовпець 1 (x_2)	*Стовпець 2* (x_3)	*Стовпець 3* (x_4)	*Стовпець 4* (Y)
Стовпець 1 $(x_2)(x_2)$	1			
Стовпець 2 $(x_3)(x_3)$	0,928083	1		
Стовпець 3 $(x_4)(x_4)$	0,862211	0,611578	1	
Стовпець 4 $(Y)(Y)$	0,348259	0,522726	0,028869	1

Джерело: розраховано автором на основі статистичних даних.

На цьому етапі можна зробити висновки, що найсильніший зв'язок між змінними (x_2) та (x_3) (x_2) та (x_3), що вказує на те, що ці змінні взаємопов'язані. Найбільш вагомий вплив на YY має x_3x_3 – власний капітал, проте потрібно проводити додаткові дослідження.

Другий етап – побудова лінійної багатофакторної моделі [1]. Загальне рівняння даної моделі буде мати такий вигляд:

$$Y = b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + b_3x_3 + b_4x_4 + \varepsilon$$

Було розглянуто кілька видів, зокрема двох- та трьохфакторних моделей. Всього було розглянуто 6 таких моделей, наведемо їх порівняльний аналіз. Для порівняльного аналізу було розраховано:

- Стандартну похибку рівняння регресії.

- Множинний коефіцієнт кореляції – характеристика зв'язку між незалежними змінними із залежною.
- Коефіцієнт детермінації – характеризує ступінь значущості вимірюваного зв'язку на основі економетричної моделі.
- Спостережуване значення критерія Фішера – показник, що використовується для оцінки статистичної значущості регресійної моделі.
- Ймовірність з якою приймається гіпотеза про адекватність моделі – характеризує **рівень значущості, тобто п**оказує, наскільки добре модель описує реальні дані.

Таблиця 3. Порівняльний аналіз.

мінні моделі	Рівняння регресії	Стандартна похибка	Множинний коефіцієнт кореляції, R	Коефіцієнт детермінації, R^2	Спостережуване значення критерія Фішера	Ймовірність з якою приймається гіпотеза про адекватність моделі
(x_1) (x_2) (x_3)	y = -143045,04+71,202x - 0,903x_2+1,4552x_3	122,81	0,90978	0,8277	6,405	0,9476
(x_1) (x_2) (x_4)	y=-143045+71,202x_1 +0,552x_2-1,4552x_4	122,81	0,90978	0,8277	6,405	0,9476
(x_1) (x_3) (x_4)	y=-143045+71,202x_1 +0,5517x_3- 1,4552x_4	122,81	0,90978	0,8277	6,405	0,9476
(x_1) (x_2)	y=-118706+59,544x_1- 0,0018x_2	201,03	0,65033	0,4229	1,832	0,747028
(x_1) (x_3)	y=-94886+47,537x_1 +0,243x_3	189,01	0,69990	0,4899	2,401	0,8141
(x_1) (x_4)	y=-162609+81,329x_1- 0,512x_4	174,27	0,75254	0,5663	3,265	0,8761

Джерело: розраховано автором на основі статистичних даних.

Можна зробити висновок, що найкращими є трьохфакторні моделі які дають найменшу похибку і найвищий коефіцієнт детермінації. Це означає, що ці змінні найкраще пояснюють зміну чистого доходу. Побудуємо графік рівняння регресії (Рис. 1), для змінних x_1x_1 – рік, x_2x_2 – активи, x_3x_3 – власний капітал.

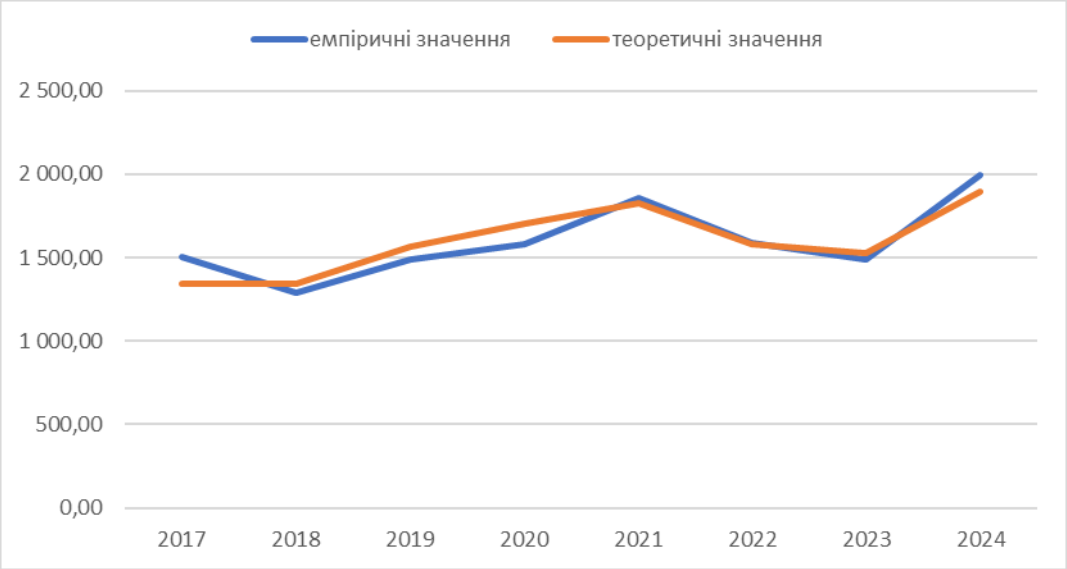

Рис. 1. Емпіричні (статистичні) та теоретичні (розраховані за допомогою рівняння регресії) значення чистого прибутку підприємства, $ США.

З даного графіка можна зробити висновки, що прогнозовані значення доволі близько знаходяться до реальних значень, тобто побудована регресійна модель є адекватною. Дана регресійна модель дозволяє достатньо точно спрогнозувати чистий дохід в майбутньому, що важливо для фінансового планування підприємства.

На основі зібраних статистичних даних нами було проаналізовано кореляційні зв'язки між основними показниками фінансової діяльності підприємства. Побудовано 6 багатофакторних регресійних моделей, проаналізовано їх похибку та перевірено адекватність моделі за критерієм Фішера. Встановлено, що найкращими є трифакторні моделі, які пов'язують чистий дохід з роками та іншими показниками. Отримані результати дають змогу краще прогнозувати чистий дохід та ефективніше управляти фінансовими ресурсами для забезпечення стабільного зростання компанії.

Список використаних джерел

1. Гончаренко Я.В. Економетрія: методичні вказівки для виконання розрахункової роботи з економетрії для студентів спеціальності "Економічна теорія" / НПУ ім. М.П.Драгоманова. – К.: НПУ, 2005. – 82 с.

2. **Opendatabot**. Фінансова звітність компанії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://opendatabot.ua/c/03733772

Гринько Наталія Віталіївна,
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта (Математика)»

Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Требенко Дмитро Якович

З історії розвитку поняття функції

Поняття функції є одним із основних понять сучасної математики. Ідея функціональної залежності прийшла з давнини. Її зміст можна знайти в перших математичних співвідношеннях між величинами, у перших правилах дій над числами, у перших формулах для знаходження площ і об'ємів. Так, ще 4-5 тисяч років тому вчені

Вавілону експериментальним шляхом становили, що площа круга є функцією від його радіуса.

Прикладами таблично заданих функцій є астрономічні таблиці вавилонян, античних греків і індійців, таблиці квадратів і кубів вавилонян.

Цілком свідомо поняття функції стало застосовуватися лише починаючи з 18 ст. у зв'язку із проникненням в математику ідеї змінних. У роботах Декарта, Ферма, Ньютона, Лейбніца поняття функції мало інтуїтивний характер і було пов'язано з геометричним або механічним уявленням: ординати точок кривих – функції від абсцис, шлях і швидкість – функції від часу тощо.

Термін «функція» запровадив у 1694 р. німецький математик Готфрід Лейбніц. Функціями він назвав абсциси, ординати та відрізки, пов'язані з точкою, що рухається вдовж певної лінії. Термін «функція від x» стали вживати Лейбніц і Бернуллі; починаючи з 1698 р. Лейбніц ввів також терміни «змінна» і «константа». До сучасного позначення функції символом $f(x)$ прийшов Жан Лерон д'Аламбер.

Явне означення поняття функції вперше дав у 1718 р. один з учнів Лейбніца швейцарський математик Йоганн Бернуллі: «Функцією змінної величини називають кількість, утворену будь-яким способом із цієї змінної величини і констант».

Остаточно означення функції сформулював у 1748 р. у своїй праці «Введення в аналіз нескінченних» видатний учень Йоганна Бернуллі Леонард Ейлер, який дещо змінив означення свого вчителя. Означив Ейлер функцію так: «Функція змінної кількості є аналітичним виразом , який складено деяким чином із цієї кількості і чисел або сталих кількостей». Так розуміли функцію протягом майже всього 18 ст.

У 30-х роках 19 ст. ідеї Ейлера набули подальшого розвитку в роботах російського математика Миколи Лобачевського та німецького математика Петера Діріхле. Саме тоді з'явилося таке означення: змінну величину y називають функцією від змінної величини x, якщо кожному значенню величини x відповідає єдине значення величини y.

Коли на межі 19 і 20 ст. виникла теорія множин і стало зрозумілим , що елементи області визначення та області значень не обов'язково мають бути числа, то під функцією стали розуміти *правило, яке кожному елементу множини* X *ставить у відповідність єдиний елемент множини* Y.

У сучасному шкільному курсі математики поняття функції вводиться у сьомому класі наступним чином:

функцією (або функціональною залежністю) називають таку залежність, при якій кожному значенню незалежної змінної з деякої множини відповідає єдине значення залежної змінної (див., наприклад, [1]);

або таким чином:

функція – це правило, за допомогою якого за кожним значенням незалежної змінної з множини X *можна знайти єдине значення залежної змінної з множини* Y *(* див., наприклад, [2]).

Таким чином, бачимо що знайоме нам усім поняття функції з'явилось не зразу, а в результаті напруженої праці, пошуків багатьох математиків протягом багатьох століть існування людства.

Список використаних джерел

1. Істер О.С. Алгебра: підруч. для 9-го кл. загальноосвіт. Навч. закл. / О.С. Істер. – Київ: Генеза, 2017. – 264 с.

2. Мерзляк А.Г. Алгебра: підруч. для 9 кл. загальноосввіт. Навч. закладів/ А.Г. Мерзляк, В.Б. Полонський, М.С. Якір. –Х.: Гімназія, 2017. -272 с.

3. Бібікова, І., Вертипорох, Т., Турка, Т. Методика вивчення функцій в шкільному курсі математики: методика навчання математики в закладах загальної середньої та вищої

освіти. *Збірник наукових праць фізико-математичного факультету ДДПУ* 2024. №14. С.089-096. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/311441-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-720182-1-10-20240912.pdf (дата звернення: 30.03.2025-го року).

4. Жерновникова О., Семенів П., Шульга, В., Мазур, К. Вивчення функцій у курсі алгебри та початків аналізу. 2023. с.137-140. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/15943 (дата звернення: 30.03.2025-го року).

Гурковська Тетяна Сергіївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «111 Математика»

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Гончаренко Яніна Володимирівна

Модель Лєонтьєва та її застосування для аналізу міжгалузевого балансу України

Модель Лєонтьєва є важливим інструментом для аналізу міжгалузевих зв'язків у економіці. Вона базується на теорії "вхід-вихід", що дозволяє вивчати, як зміни в одній галузі впливають на інші, враховуючи технологічні та ресурсні обмеження. Актуальність моделі зберігається й сьогодні, оскільки вона використовується для оцінки економічних впливів різних політик, прогнозування економічного зростання та оптимізації ресурсів у контексті сталого розвитку. У сучасному світі, де глобалізація та інтеграція економік стають все більш значущими, модель Лєонтьєва допомагає зрозуміти складні взаємозв'язки між секторами економіки.

Основні характеристики:

x_i x_i - загальний обсяг продукції і-ї галузі (валовий випуск, валовий обсяг);

$x_{ij}$$x_{ij}$ - обсяг продукції і-ї галузі, що споживається j-ю галуззю під час виробництва обсягу своєї продукції (міжгалузеві поставки);

$y_i$$y_i$ - обсяг продукції і-ї галузі, призначений для споживання у невиробничій сфері (продукт кінцевого споживання).

Балансовий принцип зв'язку різних галузей промисловості: валовий випуск і-ї галузі має бути рівним сумі обсягів споживання у виробничій та невиробничій сферах.

$$\begin{cases} x_1 = x_{11} + x_{12} + \ldots + x_{1n} + y_1, \\ x_2 = x_{21} + x_{22} + \ldots + x_{2n} + y_2, \\ \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \\ x_n = x_{n1} + x_{n2} + \ldots + x_{nn} + y_n \end{cases} \quad (*)$$

Величини $a_{ij} = \frac{x_{ij}}{x_i} a_{ij} = \frac{x_{ij}}{x_i}$ протягом багато часу змінюються дуже слабко й можуть розглядатися як постійні числа, т.к. технологія виробництва залишається на тому самому рівні досить тривалий час, і, отже, обсяг споживання j-ї галуззю продукції і-ї галузі при виробництві своєї продукції обсягу є технологічна константа.

$a_{ij}a_{ij}$ - коефіцієнти прямих витрат

$\mathrm{A} = (\mathrm{a_{ij}})\mathrm{A} = (\mathrm{a_{ij}})$ - матриця прямих витрат

Поряд із коефіцієнтами прямих витрат $a_{ij}a_{ij}$ розглядають коефіцієнти непрямих витрат.

Так, наприклад, *j-я* галузь використовує продукцію *i-ї* галузі безпосередньо (прямі витрати) та опосередковано, споживаючи раніше вироблену свою продукцію та продукцію

інших галузей, для виробництва яких була використана продукція *i-ї* галузі. Ці опосередковані один раз витрати називаються непрямими витратами першого порядку. Коефіцієнти непрямих витрат першого порядку утворюють матрицю

$$A^{(1)} = A^2 = A \cdot A$$

Матриця $(E-A)^{-1}(E-A)^{-1}$ називається матрицею повних витрат, елементи якої показують величину валового випуску продукції *i-ї* галузі, необхідної для забезпечення випуску одиниці кінцевого продукту *j-ї* галузі.

Чистою продукцією галузі називається різниця між валовою продукцією цієї галузі та витратами продукції всіх галузей на виробництво цієї галузі.

Математична модель завдання

Згідно з гіпотезою лінійності $x_{ij} = a_{ij}x_i x_{ij} = a_{ij}x_i$ система (*) набуде вигляду

$$\begin{cases} x_1 = a_{11}x_1 + a_{12}x_2 + \ldots + a_{1n}x_n + y_1, \\ x_2 = a_{21}x_1 + a_{22}x_2 + \ldots + a_{2n}x_n + y_2, \\ \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \\ x_n = a_{n1}x_1 + a_{n2}x_2 + \ldots + a_{mn}x_n + y_n \end{cases} \quad (**)$$

Введемо позначення:

$$\grave{A} = \begin{pmatrix} a_{11} & a_{12} & \ldots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \ldots & a_n \\ \ldots & \ldots & \ldots & \ldots \\ a_{n1} & a_{n2} & \ldots & a_{nn} \end{pmatrix}, \quad \mathrm{Y} = \begin{pmatrix} y_1 \\ y_2 \\ \ldots \\ y_n \end{pmatrix}, \quad X = \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \\ \ldots \\ x_n \end{pmatrix}$$

На підставі узгодженості матриці А з матрицею Х:

$\mathrm{X} = \mathrm{A} \cdot \mathrm{X} + \mathrm{YX} = \mathrm{A} \cdot \mathrm{X} + \mathrm{Y}$- матричний вид системи (**) чи рівняння міжгалузевого балансу (модель Леонтьєва).

Рівняння міжгалузевого балансу використовується:

1) Необхідно розрахувати обсяг кінцевого споживання за відомим обсягом валового випуску

$$\mathrm{Y} = \mathrm{X} - \mathrm{A} \cdot \mathrm{X}$$

2) Необхідно розрахувати обсяг валового випуску за відомим обсягом кінцевого споживання.

$$\mathrm{X} = (\mathrm{E} - \mathrm{A})^{-1} \cdot \mathrm{Y}$$

Розглянемо застосування моделі Леонтьєва для аналізу міжгалузевого балансу України. Вихідні дані для моделі візьмемо з офіційної статистики Державної служби статистики України [1].

Для аналізу були обрані такі галузі:

- сільське, лісове та рибне господарство;
- виробництво харчових продуктів; напоїв та тютюнових виробів;
- виробництво деревини, паперу; поліграфічна діяльність та тиражування;
- металургійне виробництво.

Використовуючи дані з [1] визначимо матрицю прямих витрат. На основі статистичних даних за 2021 рік запишемо матрицю кінцевого продукту:

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
1		0,282187	0,3853665	0,132712	0,00742			69072	
2	A=	0,005661	0,0439047	0,001311	0,000577		У=	164446	
3		0,011177	0,0773747	0,400633	0,014004			47064	
4		0,044195	0,0605794	0,065148	0,281693			72920	

Необхідно:

1. визначити матрицю повних витрат,
2. знайти обсяг валового випуску кожної галузі, якщо у плановому періоді випуск кінцевої продукції повинен підвищиться у 1-ій галузі на 50%, у 2-ій галузі на 20%, у 3-ій галузі на 30%, у 4-ій галузі на 45%
3. знайти міжгалузеві поставки у плановому періоді,

4. скласти міжгалузевий баланс у плановому періоді,
5. визначити обсяг чистої продукції у плановому періоді,
6. визначити матрицю непрямих витрат 1-го порядку.

Розв'язання.

1 крок розв'язання.

1.	0,717813	-0,3853665	-0,13271	-0,00742						2,454121	-1,31752	-0,45373	-0,02537
	-0,00566	0,9560953	-0,00131	-0,00058		Δ(E-A)=	0,292493		(E-A)^-1=	-0,01935	3,26878	-0,00448	-0,00197
E-A=	-0,01118	-0,0773747	0,599367	-0,014						-0,03821	-0,26454	2,049168	-0,04788
	-0,04419	-0,0605794	-0,06515	0,718307						-0,1511	-0,20711	-0,22273	2,45581

2 крок розв'язання.

	103608			-36169,848
Yi=	197335,2		Xi=	642557,29
	61183,2			64150,825
	105734			189509,35

Отже, обсяг валового випуску 1 галузі становитиме -36169,848 од., 2 галузі 642557,29 од., 3 галузі 64150,825 од., 4 галузі 189509,35 од.

3 крок розв'язання.

X11=	-10206,65	x21=	-204,76403	x31=	-404,2789	x41=	-1598,52
x12=	247620,03	x22=	28211,289	x32=	4963,649	x42=	38925,72
x13=	8513,5908	x23=	84,111854	x33=	25700,93	x43=	4179,307
x14=	8513,5908	x24=	109,28856	x34=	2653,958	x44=	136125,9

4 крок розв'язання.

Галузь		Споживання				Кінцевий продукт	Валовий випуск
		1 галузь	2 галузь	3 галузь	4 галузь		
Виробництво	1 галузь	-10206,7	247620	8513,5908	8513,591	103608	-36169,85
	2 галузь	-204,764	28211,29	84,111854	109,2886	197335,2	642557,3
	3 галузь	-404,279	4963,649	25700,925	2653,958	61183,2	64150,82
	4 галузь	-1598,52	38925,72	4179,3067	136125,9	105734	189509,3

5 крок розв'язання.

Галузь		Споживання				Кінцевий продукт	Валовий випуск
		1 галузь	2 галузь	3 галузь	4 галузь		
Виробництво	1 галузь	-10206,7	247620	8513,5908	8513,591	103608	-36169,85
	2 галузь	-204,764	28211,29	84,111854	109,2886	197335,2	642557,3
	3 галузь	-404,279	4963,649	25700,925	2653,958	61183,2	64150,82
	4 галузь	-1598,52	38925,72	4179,3067	136125,9	105734	189509,3
Чиста продукція		-10206,7	247620	8513,5908	8513,591		

6 крок розв'язання.

A^2=	0,0836222	0,136383	0,091607	0,0062646
	0,0018862	0,004246	0,001372	0,0002481
	0,008689	0,039552	0,163004	0,0096831
	0,0259916	0,041796	0,050397	0,080626

Отже, модель Леонтьєва є потужним інструментом для аналізу складних систем і допомагає фахівцям приймати обґрунтовані рішення в умовах невизначеності.

Список використаних джерел

1. https://www.ukrstat.gov.ua/

Жульжик Маргарита Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності ‹‹Середня освіта (Математика)››

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Шаповалова Наталія Валентинівна

Вивчення ознак подільності цілих чисел в системі гурткової роботи у закладах середньої освіти

Протягом багатьох століть задачі теорії чисел були улюбленою областю дослідження визначних математиків і багатьох тисяч дилетантів. В теорії чисел значне місце відводиться

теорії подільності цілих чисел, зокрема цілих додатних натуральних чисел, висновки і результати вивчення якої поширюються на цілі від'ємні числа.

Отож метою роботи є розробити та проаналізувати методичну систему вивчення ознак подільності цілих чисел в умовах гурткової роботи, спрямовану на підвищення якості математичної підготовки учнів середньої школи, знайти і систематизувати ознаки подільності, що дозволяють вирішити задачі, не вдаючись до громіздких розв'язань і висновків. В умовах оновлення змісту шкільної математичної освіти особливого значення набуває формування стійких знань учнів з основ арифметики та алгебри. Ознаки подільності є важливим компонентом цієї підготовки, оскільки вони використовуються при розв'язуванні задач на кратність, знаходженні НСД і НСК, розкладанні чисел на множники, перетворенні дробів тощо.

Число p, яке не дорівнює одиниці, називається простим, якщо воно ділиться лише на себе та на одиницю. Число, яке відмінне від одиниці і не є простим, називається складеним.

Теорема 1. *Якщо a і p – натуральні числа, то, або a ⋮ p, або числа a і p взаємно прості (найбільший спільний дільник – одиниця).*

Теорема 2. *Якщо M – спільне кратне a і b, а m – їх найменше спільне кратне, то M ⋮ m.*

Теорема 3. *Найменше спільне кратне двох простих чисел дорівнює їх добутку.*

Наслідок. *Для того, аби число a ділилося на взаємно прості числа b і c, необхідно і достатньо, щоб воно ділилося на їх добуток.*

Теорема 4. *Якщо ab ⋮ c, причому числа b і c взаємно прості, то a ⋮ c.*

Теорема 5. *Якщо добуток кількох співмножників ділиться на просте число p, то хоча б один із співмножників ділиться на p.*

Теорема 6. *Основна теорема арифметики: Будь-яке ціле додатне число, крім одиниці, може бути представлене у вигляді добутку простих співмножників у єдиному вигляді.*

Теорема 7. *Для того, щоб числа a і b були взаємно простими, необхідно і достатньо, аби жоден з простих співмножників, які входять в канонічний розклад числа a, не входив в канонічний розклад числа b.*

Водночас традиційне вивчення цієї теми в межах навчального плану часто не дозволяє забезпечити глибоке розуміння і стійке засвоєння. Використання гурткової форми навчання дає змогу розширити можливості педагогів у формуванні математичної компетентності учнів, розвивати пізнавальну активність, критичне мислення та мотивацію до навчання.

Більшість ознак виходять із основних простіших(на 2, 3, 4, 5, 11). Частина ознак подільності мають по 2 та 3 ознаки подільності на одне й те саме число, але різні за змістом. Знаючи основні ознаки, ми можемо вивести інші(на 12, 25, 14, 28).

Французький математик Блез Паскаль (1623-1662) знайшов загальну ознаку подільності.

Теорема (загальна ознака подільності Паскаля). *Для того, щоб число N, записане в довільній g-ітій системі числення у вигляді:*

$$N = a_n g^n + a_{n-1} g^{n-1} + \cdots + a_1 g + a_0 N = a_n g^n + a_{n-1} g^{n-1} + \cdots + a_1 g + a_0,$$

Ділилося на число m, необхідно і достатньо, щоб число $Q = a_n r_n + a_{n-1} r_{n-1} + \cdots + a_1 r_1 + a_0, Q = a_n r_n + a_{n-1} r_{n-1} + \cdots + a_1 r_1 + a_0,$ ділилося на m (де $a_1 a_1$- цифри числа N а $r_i r_i$ – абсолютно найменші вирахування відповідних степенів $g^i g^i$ по модулю m , i =1,2,…,n).

Як наслідок із загальної ознаки Паскаля витікають різні ознаки подільності. Розглянемо деякі з них (найчастіше використовувані на практиці).

Наслідок 1. *Нехай* mm *– дільник числа* gg *– 1. Для того, щоб число, записане в g-ітій системі числення, ділилося на* mm*, необхідно і достатньо, щоб сума його цифр ділилася на* mm.

Наслідок 2. *Нехай* mm *– дільник числа* $gg+1$. *Для того, щоб число, записане в g-ітій системі числення, ділилося на* mm*, необхідно і достатньо, щоб різниця між сумами цифр на парних і непарних місцях ділилася на* mm.

Значущість роботи полягає у розробці матеріалів для системи гуртків для школярів на тему «Подільність чисел», підборі низки задач та прикладів для проведення відповідних занять, та розробці тестових завдань для виявлення рівня засвоєння учнями відповідного матеріалу. За допомогою дослідження ознак подільності діти зможуть розв'язувати завдання на ділення чисел набагато швидше і зручніше, знаючи тільки табличку множення. Як правило, ознаки подільності застосовують при ручному рахунку і для чисел, представлених в конкретній позиційній системі числення (зазвичай десяткового).

Список використаних джерел

1. https://studfile.net/preview/9910802/page:34/
2. https://studopedia.com.ua/1_43805_podilnist-mnogochleniv.html
3. Завало С.Т., Левіщенко С.С., Пилаєв В.В., Рокицький І.О. Алгебра і теорія чисел: В 2-х ч. – К.: Вища шк. Головне вид-во, 1986. –Ч.2. – 264 с.
4. Требенко Д.Я., Требенко О.О. Алгебра і теорія чисел: У 2 ч. – [2-ге вид., переробл. та доповн.] – Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – Ч.1. – 420 с. (1-ше вид. 2006 р.)

Емайкін Мовсес Варданович
студент ІІ курсу
спеціальності «014 Середня освіта (Математика)»

Науковий керівник:
доктор філософії
Ратушняк Софія Петрівна

Криві віялового типу

Трикутний килим Серпінського один з найпопулярніших елементів фрактальної геометрії є прикладом кривої павутинного типу. Дану фігуру можна задати декількома способами, як множину точок евклідової площини

$$S=\left\{(x,y)\middle|\begin{cases}x=\Delta^2_{\alpha_1\alpha_2\ldots\alpha_n\ldots},\ \alpha_n+\beta_n\le 1,\ n\in N\\ y=\Delta^2_{\beta_1\beta_2\ldots\beta_n\ldots}\end{cases}\right\}$$

$$S=\left\{(x,y)\middle|\begin{cases}x=\Delta^2_{\alpha_1\alpha_2\ldots\alpha_n\ldots},\ \alpha_n+\beta_n\le 1,\ n\in N\\ y=\Delta^2_{\beta_1\beta_2\ldots\beta_n\ldots}\end{cases}\right\}$$

і як множину значень комплекснозначної функції

$$f\left(\Delta^3_{\alpha_1\alpha_2\ldots\alpha_n\ldots}\right)=\sum_{i=1}^{\infty}\frac{\varepsilon_{\alpha_i}}{2^i},$$

де $\varepsilon_0=1,\ \varepsilon_1=-\frac{1}{2}+\frac{\sqrt{3}}{2}i,\ \varepsilon_2=-\frac{1}{2}-\frac{\sqrt{3}}{2}i,\varepsilon_0=1,\ \varepsilon_1=-\frac{1}{2}+\frac{\sqrt{3}}{2}i,\ \varepsilon_2=-\frac{1}{2}-\frac{\sqrt{3}}{2}i,$ $\Delta^3_{\alpha_1\alpha_2\ldots\alpha_n\ldots}=\frac{\alpha_1}{3}+\frac{\alpha_2}{3^2}+\cdots+\frac{\alpha_n}{3^n}+\cdots\Delta^3_{\alpha_1\alpha_2\ldots\alpha_n\ldots}=\frac{\alpha_1}{3}+\frac{\alpha_2}{3^2}+\cdots+\frac{\alpha_n}{3^n}+\cdots$. Запис у вигляді комплекснозначної функції дозволяє вивчати даний фрактал за допомогою методів

математичного аналізу. Головне питання чи можна зобразити і інші фрактальні структури в такому вигляді?

Об'єктом дослідження є така комплекснозначна функція

$$f\left(t=\Delta^{8}_{\alpha_1\alpha_2\ldots\alpha_n\ldots}\right)=\sum_{k=1}^{\infty}\varepsilon_{\alpha_k}r^n,$$

де

$t=\Delta^{8}_{\alpha_1\alpha_2\ldots\alpha_n\ldots}=\frac{\alpha_1}{8}+\frac{\alpha_2}{8^2}+\frac{\alpha_3}{8^3}+\cdots+\frac{\alpha_n}{8^n}+\cdots t=\Delta^{8}_{\alpha_1\alpha_2\ldots\alpha_n\ldots}=\frac{\alpha_1}{8}+\frac{\alpha_2}{8^2}+\frac{\alpha_3}{8^3}+\cdots+\frac{\alpha_n}{8^n}+\cdots$,

$\alpha_n\in A_8\equiv\{0,1,2,3,4,5,6,7\}\alpha_n\in A_8\equiv\{0,1,2,3,4,5,6,7\}$ - вісімкова система зображення чисел;

$r=\frac{\sqrt{2-\sqrt{2}}}{2+\sqrt{2-\sqrt{2}}}r=\frac{\sqrt{2-\sqrt{2}}}{2+\sqrt{2-\sqrt{2}}}$, $\varepsilon_{\alpha_k}=\cos\frac{2\pi\alpha_k}{8}+i\sin\frac{2\pi\alpha_k}{8}-\varepsilon_{\alpha_k}=\cos\frac{2\pi\alpha_k}{8}+i\sin\frac{2\pi\alpha_k}{8}-$ корені 8-го степеня з 1.

В першу чергу нас цікавить множина значень даної функції, та її фрактальні властивості. Розглянемо значення функції від $t_c=\Delta^{8}_{c\alpha_2\ldots\alpha_n\ldots}t_c=\Delta^{8}_{c\alpha_2\ldots\alpha_n\ldots}$

$$f(t_c)=f\left(\Delta^{8}_{c\alpha_2\ldots\alpha_n\ldots}\right)=\varepsilon_c r+\sum_{k=2}^{\infty}\varepsilon_{\alpha_k}r^k=\varepsilon_c r+f(\Delta^{8}_{\alpha_2\ldots\alpha_n\ldots})$$

тобто точка t_ct_c переходить в

$$f(t_c)=\begin{cases}x'=rx+r*Re(\varepsilon_c)+\sum_{k=2}^{\infty}Re(\varepsilon_{\alpha_k})r^k,\\ \qquad\qquad\qquad\qquad c\in A_8.\\ y'=ry+r*Im(\varepsilon_c)+\sum_{k=2}^{\infty}Im(\varepsilon_{\alpha_k})r^k,\end{cases}$$

Теорема. *Множина* SS *значень* $f(x)f(x)$ *є самоподібною множиною з самоподібною струкутурою* $S=f_0(S)\cup f_1(S)\cup f_2(S)\cup f_3(S)\cup f_4(S)\cup f_5(S)\cup f_6(S)\cup f_7(S),$ $S=f_0(S)\cup f_1(S)\cup f_2(S)\cup f_3(S)\cup f_4(S)\cup f_5(S)\cup f_6(S)\cup f_7(S),$ де

$$f_j:\begin{cases}x'=rx+r\cos\frac{2\pi j}{8}\\ y'=ry+r\sin\frac{2\pi j}{8}\end{cases},\ j=\overline{0,7},$$

і самоподібною розмірністю рівною $log_r\,0{,}125log_r\,0{,}125$.

У доповіді пропонуються результати дослідження фрактальних властивостей множини значень однієї комплекснозначної функції $f.f.$

Список використаних джерел

1. *Працьовитий М.В., Чумак М.Є.* Фрактальність і канторовість розподілу однієї комплекснозначної випадкової величини типу Джессена-Вінтнера // Наукові записки НПУ імені М.П.Драгоманова. Фізико-математичні науки.— Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 1999.— 1.— С.244-250.

Калюжний Богдан Сергійович
студент ІІ курсу
спеціальності «014 Середня освіта (Математика)»

Науковий керівник:
доктор філософії
Ратушняк Софія Петрівна

Тополого-метричні властивості множини неповних сум одного ряду

Розглядається

$$r_0 = \sum_{n=1}^{\infty} a_n = a_1 + a_2 + \cdots + a_n + r_n, \qquad (1)$$

— збіжний знакододатний ряд, $r_n = a_{n+1} + a_{n+2} + \cdots r_n = a_{n+1} + a_{n+2} + \cdots$.

Означення. *Нехай M — довільна підмножина множини натуральних чисел* $\mathbb{NN}$

$$x = x(M) = \sum_{n \in M \subset \mathbb{N}} a_n = \sum_{n=1}^{\infty} \varepsilon_n a_n, \quad \text{де} \quad \varepsilon_n = \begin{cases} 1, & \text{якщо} \quad n \in M \\ 0, & \text{якщо} \quad n \notin M \end{cases}$$

називається неповною сумою (підсумою) ряду (1).

Означення. *Множина*

$$E\{a_n\} = \left\{x: x = \sum_{n \in M} a_n, \quad M \in 2^{\mathbb{N}}\right\},$$

де $2^{\mathbb{N}}2^{\mathbb{N}}$ *— множина всіх підмножин* $\mathbb{NN}$*, називається множиною неповних сум ряду (1).*

Різні вчені займались дослідженням тополого-метричних властивостей множин неповних сум рядів, зокрема в роботі [1], автори сформували теорему, яку було остаточно доведено в [2]. Нагадаємо її.

Теорема (Ґатрі–Німан–Сеінз). *Множина* $E\{a_n\}E\{a_n\}$ *неповних сум ряду (1) є однією з наступних:*

1. *скінченним об'єднанням відрізків;*
2. *гомеоморфною множині Кантора;*
3. *канторвал.*

Об'єктом дослідження є збіжний додатний ряд:

$$\frac{1}{4} + \frac{4}{4} + \frac{1}{4^2} + \frac{4}{4^2} + \cdots + \frac{1}{4^n} + \frac{4}{4^n} + \cdots = \sum_{n=1}^{\infty} \left(\frac{1}{4^n} + \frac{4}{4^n}\right). \qquad (2)$$

Топологічні властивості множини неповних сум ряду (2) не зміняться якщо ми переставимо доданки на парних і не парних місцях, а також відкинемо перший доданок (який фактично забезпечує паралельне перенесення на свою абсолютну величину), тому розглядатимемо множину неповних сум для наступного ряду:

$$\frac{1}{4} + \frac{1}{4} + \frac{1}{4^2} + \cdots + \frac{1}{4^n} + \frac{1}{4^n} + \frac{1}{4^{n+1}} + \cdots = \sum_{n=1}^{\infty} \left(\frac{1}{4^n} + \frac{1}{4^n}\right), \qquad (3)$$

$$E = \left\{x: x = \sum_{n \in M \subset \mathbb{N}} \left(\frac{1}{4^n} + \frac{1}{4^n}\right) = \sum_{k=1}^{\infty} \left(\frac{\alpha_{2k-1}}{4^k} + \frac{\alpha_{2k}}{4^k}\right), \alpha_n = \begin{cases} 1, & \text{якщо} \quad n \in M \\ 0, & \text{якщо} \quad n \notin M \end{cases}\right\}. \qquad (4)$$

Теорема. *Множина неповних сум ряду (4) є множиною канторівського типу.*

На цій множині задамо деяку операцію ** так:

$$\forall\, x = \sum_{k=1}^{\infty}\left(\frac{\alpha_{2k-1}}{4^k} + \frac{\alpha_{2k}}{4^k}\right) = \Delta_{\alpha_1\alpha_2\ldots\alpha_n\ldots} \in E, \forall\, y = \sum_{k=1}^{\infty}\left(\frac{\beta_{2k-1}}{4^k} + \frac{\beta_{2k}}{4^k}\right) = \Delta_{\beta_1\beta_2\ldots\beta_n\ldots} \in E,$$

$$x * y = z \in E, z = \sum_{k=1}^{\infty}\left(\frac{\gamma_{2k-1}}{4^k} + \frac{\gamma_{2k}}{4^k}\right),\ \gamma_n = \alpha_n \circ \beta_n,$$

де $^{\circ\circ}$ деяка операція на множині $\mathrm{A} = \{0; 1\}\mathrm{A} = \{0; 1\}$

Теорема. *Множина* EE *відносно операції* ** *буде утворювати нескінченну комутативну групу, коли операція* $^{\circ\circ}$ *буде задаватися, як:* $\alpha_n \circ \beta_n = |\alpha_n - \beta_n|, \alpha_n \circ \beta_n = |\alpha_n - \beta_n|,$ *або обернена до неї:* $\alpha_n \circ \beta_n = 1 - |\alpha_n - \beta_n|. \alpha_n \circ \beta_n = 1 - |\alpha_n - \beta_n|.$

У доповіді пропонуються результати дослідження тополого-метричних властивостей множини підсум заданого ряду.

Список використаних джерел

1. *Guthrie J.A., Nymann J.E.* The topological structure of the set of subsums of an infinite series // Studia Math. — 1988. — 55, no. 2. — P. 323–327.
2. *Nymann J.E., Saenz R.A*. On the paper of Guthrie and Nymann on subsums of infinite series // Colloq. Math. — 2000. — 83. — P. 323–327.
3. *Працьовитий М.В*. Фрактальний підхід у дослідженнях сингулярних розподілів. — Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 1998. — 296 с.

Ленько Богдан Петрович
студент III курсу
спеціальності «111 Математика»

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Шаповалова Наталія Валентинівна

Розв’язування задач лінійної алгебри за допомогою програми Excel

Microsoft Excel (офіційна назва – Microsoft Office Excel) – це програма для роботи з електронними таблицями, розроблена компанією Microsoft. Вона доступна для операційних систем Windows, Windows NT та macOS і є частиною офісного пакету Microsoft Office.

Excel можна назвати інтерактивним табличним калькулятором, оскільки всі обчислення в ньому базуються на формулах. Формулою вважається будь-який вираз, який починається зі знаку =. Наприклад, якщо ввести в комірку просто 1+1, програма не виконує розрахунок. Але якщо написати =1+1 і натиснути Enter, у комірці відобразиться результат – число 2. Сама формула залишається доступною для перегляду в «Рядку формул».

У формулах можна використовувати математичні оператори (+, -, *, / тощо); текст; посилання на комірки або цілі діапазони; круглі дужки для зміни порядку обчислень.

Щоб додати посилання на комірку, не обов’язково вводити його вручну – достатньо поставити =, а потім клацнути на потрібну комірку або виділити діапазон. Excel автоматично підставить адресу у формулу. Для зручності кожне посилання виділяється своїм кольором, а відповідні комірки позначаються кольоровими рамками.

Щоб зафіксувати рядок або стовпець у формулі, використовується символ $:

$A5 – зафіксований стовпець А, але рядок змінюється; A$5 – зафіксований рядок 5, але стовпець змінюється; A5 – зафіксована комірка, яка не змінюється ні за яких умов. [3]

Операції над матрицями. В Excel є можливість виконувати деякі основні операції над матрицями автоматично.

Сумою двох матриць A і B однакової розмірності n×m називається матриця C=A+B розмірності n×m, елементи якої дорівнюють сумі відповідних елементів матриць A і B, тобто $c_{ij} = a_{ij} + b_{ij} c_{ij} = a_{ij} + b_{ij}$ для всіх $i = 1, 2, \ldots, mi = 1, 2, \ldots, m$; $j = 1, 2, \ldots, nj = 1, 2, \ldots, n$.

Для знаходження суми двох матриць в Excel потрібно діяти за таким алгоритмом: В комірці першого елемента шуканої матриці C записуємо формулу =[1-ий елемент матриці A]+[1-ий елемент матриці B] ⇒ Використовуємо автозаповнення.

Різницею двох матриць A і B однакової розмірності n×m називається матриця C=A+B розмірності n×m, елементи якої дорівнюють різниці відповідних елементів матриць A – зменшуваного і B – від'ємника.

В Excel різниця двох матриць знаходиться аналогічно до суми, тільки беремо різницю перших елементів матриць A і B.

Добутком матриці A розмірності n×m на число α (або числа на матрицю) називається матриця αA розмірності n×m, елементами якої є добуток відповідних елементів матриці A на це число α.

Для знаходження добутку числа на матрицю в Excel потрібно діяти за таким алгоритмом: В комірці першого елемента шуканої матриці записуємо формулу =[зафіксоване число α]*[1-ий елемент матриці A] ⇒ Використовуємо автозаповнення.

Добутком двох матриць A розмірності n×k та B розмірності k×m називається матриця C розмірності n×m, кожний елемент якої $c_{ij} c_{ij}$ дорівнює сумі добутків елементів i-го рядка матриці A на відповідні елементи j-го стовпця матриці B.

Для того щоб знайти добуток матриць в Excel потрібно використати вбудовану функцію =MMULT(масив1, масив2), де масиви – це задані в Excel діапазони матриць.

Транспонування матриці – це операція над матрицею, під час якої її рядки та стовпці міняються місцями зі збереженням порядку.

Для знаходження в Excel транспонованої матриці до заданої використовуємо вбудовану функцію =TRANSPOSE(масив).

Знаходження детермінанту матриці. Визначник (детермінант) – це функція від квадратної матриці, яка набуває скалярних значень.

Для того щоб обчислити визначник матриці в Excel потрібно скористатись вбудованою функцією =MDETERM(масив).

Метод Крамера. Метод Крамера (правило Крамера) – це спосіб розв'язання квадратних систем лінійних алгебраїчних рівнянь із ненульовим визначником основної матриці.

Метод полягає в тому, що невідоме $x_i x_i$ буде знаходитись як частка $\triangle_i \triangle_i$ на $\triangle\triangle$, де $\triangle$ – це визначник основної матриці, а $\triangle_i \triangle_i$ – це той же визначник, але в якому *i*-тий стовпець замінено на стовпець вільних членів.

Для того щоб розв'язати систему лінійних рівнянь методом Крамера в Excel потрібно обчислити всі шукані визначники за допомогою вбудованої функції =MDETERM(масив), а потім порахувати необхідні частки за допомогою оператора /.

Розв'язання матричних рівнянь. Матричне рівняння – це рівняння вигляду

$$AX = BAX = B,$$

де A і B – деякі задані матриці, X – матриця невідомих.

Інколи можна зустріти інший запис матричного рівняння:

$$XA = B$$

з незмінними елементами.

Розв'язок даного типу рівнянь знаходиться за такою схемою:

$$AX = B \Rightarrow A^{-1}(AX) = A^{-1}B \Rightarrow EX = A^{-1}B \Rightarrow X = A^{-1}B$$
$$AX = B \Rightarrow A^{-1}(AX) = A^{-1}B \Rightarrow EX = A^{-1}B \Rightarrow X = A^{-1}B;$$

$$XA = B \Rightarrow (XA)A^{-1} = BA^{-1} \Rightarrow XE = BA^{-1} \Rightarrow X = BA^{-1}$$
$$XA = B \Rightarrow (XA)A^{-1} = BA^{-1} \Rightarrow XE = BA^{-1} \Rightarrow X = BA^{-1}.$$

Для того щоб розв'язати матричне рівняння в Excel і в першому, і в другому випадках потрібно спочатку знайти обернену матрицю $A^{-1}A^{-1}$ за допомогою вбудованої функції =MINVERSE(масив), а потім знайти добуток матриць $A^{-1}A^{-1}$ і В за допомогою вбудованої функції =MMULT(масив1, масив2).

Отже, можна зробити висновок, що Excel є потужним та зручним інструментом для розв'язання задач лінійної алгебри, особливо при роботі з великими обсягами даних, завдяки автоматизації обчислень. Однак, на відміну від людини, середовище Excel не здатне повноцінно осмислювати розв'язання задач, розкриваючи всі проміжні дії та логіку обчислень.

Список використаних джерел

1. Допомога та навчання з Excel [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://support.microsoft.com/uk-ua/excel
2. Microsoft Excel [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.microsoft.com/uk-ua/microsoft-365/excel
3. Microsoft Excel [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Microsoft_Excel

Петренко Микола Миколайович
студент І курсу магістратури
спеціальності «111 Математика»

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Гончаренко Яніна Володимирівна

Згладжування часових рядів за допомогою трансцендентних кривих

Актуальність. Часові ряди виникають в багатьох задачах. Методи прогнозування часових рядів, особливо на основі аналізу «великих даних» є предметом сучасних досліджень в математиці та комп’ютерних науках. Одним з основних етапів дослідження часового ряду є аналіз тренду. В найпростіших випадках розглядають лінійний тренд, хоча на практиці частіше виникають більш складні залежності.

Мета роботи – дослідити і порівняти три моделі нелінійних трендів на основі статистичних даних щодо щоденного курсу грн у період з 01.03.2021 по 01.03.2025.

Дані для моделювання були взяті [1]. Вихідний часовий ряд містив 7311 значень. Для побудови тренду було проведено усереднення з періодом півроку (таблиця 1).

Таблиця 1.

Усереднені статистичні дані

	грн. за 1000 одиниць					
Дата	Вона	Долар США	Єна	Злотий	Рупія	кільк. замірів за період
1 півріччя 2021	24,6046	27 643,0082	253,0863	7 301,1377	1,9210	122
2 півріччя 2021	22,8923	26 795,8380	239,6978	6 783,5614	1,8706	184
1 півріччя 2022	23,5429	28 906,6287	236,4981	6 895,5077	2,0016	181
2 півріччя 2022	26,4939	35 773,6326	255,7786	7 649,8163	2,3447	184
1 півріччя 2023	28,2602	36 568,6000	271,7518	8 543,7541	2,4291	181
2 півріччя 2023	27,7789	36 581,3750	250,5015	8 886,3913	2,3738	184
1 півріччя 2024	28,9098	39 010,2747	256,7059	9 773,2374	2,4532	182
2 півріччя 2024	30,0191	41 295,2353	274,0445	10 411,1495	2,6151	184
1 півріччя 2025	28,8931	41 894,7150	271,3053	10 312,7833	2,5718	60

Джерело: розраховано автором на основі даних [1].

Для моделювання тренду було вибрано три моделі:

- Узагальнена експоненційна крива. Рівняння: $y = \alpha\beta^x + \gamma. y = \alpha\beta^x + \gamma.$
- Логістична крива. Рівняння: $y = \frac{1}{\alpha\beta^x + \gamma}. y = \frac{1}{\alpha\beta^x + \gamma}.$
- Крива Гомперца. Рівняння: $y = e^{\alpha\beta^x + \gamma} y = e^{\alpha\beta^x + \gamma}$.

Невідомі параметри цих моделей було обчислено за методом трьох точок. Основні формули:

$$A = \frac{1}{\Delta}\ln\left(\frac{y_{III} - y_{II}}{y_{II} - y_I}\right) A = \frac{1}{\Delta}\ln\left(\frac{y_{III} - y_{II}}{y_{II} - y_I}\right), \beta = e^A \beta = e^A, \alpha = \frac{y_{III} - y_{II}}{\beta^{x_{III}} - \beta^{x_{II}}} \alpha = \frac{y_{III} - y_{II}}{\beta^{x_{III}} - \beta^{x_{II}}},$$

$$\gamma = y_I - \alpha\beta^{x_I} \gamma = y_I - \alpha\beta^{x_I}, \text{ де}$$

$\alpha, \alpha,$ $\beta, \gamma\ \beta, \gamma$ – параметри моделі, $(x_I, y_I), (x_{II}, y_{II}), (x_{III}, y_{III})\ (x_I, y_I), (x_{II}, y_{II}), (x_{III}, y_{III})$ – координати трьох опорних точок для моделювання, $\Delta = x_{III} - x_{II} = x_{II} - x_I \Delta = x_{III} - x_{II} = x_{II} - x_I.$

В результаті були отримані рівняння регресії, для кожного з них було обчислено:

- SSE –суму квадратів відхилень емпіричних і теоретичних значень,
- SSR –суму квадратів регресії,
- їх відношення, що характеризує адекватній рівняння регресії,
- стандартну похибку рівняння регресії $\sigma_e = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n}(y_i - \hat{y}_i)^2}{n}} \sigma_e = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n}(y_i - \hat{y}_i)^2}{n}}$, де $y_i y_i$ – емпіричні значення часового ряду, $\hat{y}_i \hat{y}_i$ – значення, змодельовані за допомогою рівняння тренду, nn – обсяг вибірки.

Порівняння отриманих результатів наведено в таблиці 2.

Таблиця 2.

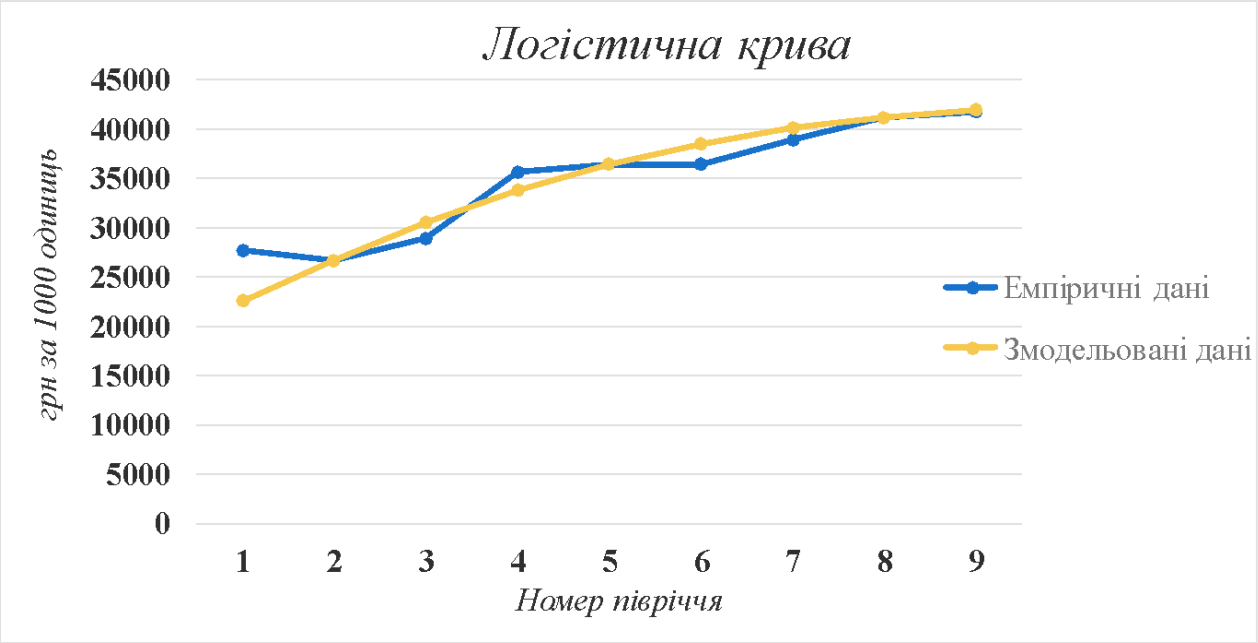
Порівняння результатів моделювання

	Рівняння тренду	SSR/ SSE	Дисперсія похибки	Стандартна похибка
	$y = \alpha\beta^x + \gamma$	233,1552187	5362226,098	2315,648095
	$y = \frac{1}{\alpha\beta^x + \gamma}$	7,209468234	4120208,781	2029,829742
	$y = e^{\alpha\beta^x + \gamma}$	6,456012262	4601062,253	2145,008684

Джерело: розраховано автором.

Отже, найменше похибку має рівняння логістичної кривої. Для усіх рівнянь відношення дисперсій SSR/SSE перевищує критичне значення розподілу Фішера для рівня значущості 0,95 $F_{0,95} = 4,97 F_{0,95} = 4,97$, що свідчить, що усі три рівняння можна використовувати як наближену модель тренда з рівнем надійності не меншим

0,95.

На рис. 1 наведено графік емпіричної залежності та результат моделювання за допомогою логістичної кривої (рис. 1).

Отже, в роботі на основі статистичних даних було побудовано і проаналізовано три нелінійні моделі, які задають трансцендентні криві (Це криві, рівняння яких у декартовій системі координат не є алгебраїчними). Досліджено точність моделювання для кожної кривої. В подальшому планується розглянути методи нелінійного експоненційного згладжування для коливань часового ряду.

Список використаних джерел

1. https://bank.gov.ua.
2. https://moodle.udu.edu.ua/course/view.php?id=1923

Сергійко Дар'я Миколаївна
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта (Математика)»

Науковий керівник:
доктор філософії
Ратушняк Софія Петрівна

Марковське трисимвольне зображення чисел

Нехай $A = \{0,1,2\} - A = \{0,1,2\} -$ алфавіт, $L = A \times A \times \ldots - L = A \times A \times \ldots -$ простір послідовностей елементів алфавіту, $q = (q_0, q_1, q_2) - q = (q_0, q_1, q_2) -$ фіксований набір додатних чисел такий, що $q_0 + q_1 + q_2 = 1, q_0 + q_1 + q_2 = 1,$ $\|q_{ij}\| = \begin{pmatrix} q_{00} & q_{10} & q_{20} \\ q_{01} & q_{11} & q_{21} \\ q_{02} & q_{12} & q_{22} \end{pmatrix} - \|q_{ij}\| = \begin{pmatrix} q_{00} & q_{10} & q_{20} \\ q_{01} & q_{11} & q_{21} \\ q_{02} & q_{12} & q_{22} \end{pmatrix} -$ стохастична матриця 3-го порядку, тобто $q_{i0} + q_{i1} + q_{i2} = 1 q_{i0} + q_{i1} + q_{i2} = 1 \quad \forall i \in A \forall i \in A$, яка не містить нулів

$(q_{ij} > 0)(q_{ij} > 0)$; $\beta_{a_k a_{k+1}} = q_{a_1} \cdot \sum_{i=0}^{a_{k+1}-1} q_{a_k i} \beta_{a_k a_{k+1}} = q_{a_1} \cdot \sum_{i=0}^{a_{k+1}-1} q_{a_k i}$, $\beta_0 \equiv 0, \beta_1 \equiv q_0, \beta_2 \equiv q_0 + q_1, \beta_3 \equiv 1. \beta_0 \equiv 0, \beta_1 \equiv q_0, \beta_2 \equiv q_0 + q_1, \beta_3 \equiv 1.$

Теорема 1. *Для довільного* $x \in [0,1] x \in [0,1]$ *існує послідовність* $(a_n) \in L (a_n) \in L$ *така, що має місце рівність*

$$x = \Delta_{a_1 \ldots a_n} = \beta_{a_1} + \sum_{n=1}^{\infty} \beta_{a_n a_{n+1}} \prod_{j=1}^{n-1} q_{a_j a_{j+1}} \equiv \Delta_{a_1 a_2 \ldots a_n \ldots}. \quad (1)$$

Розклад числа xx в ряд (1) називають *марковським представленням* цього числа, а формальний запис $x = \Delta_{a_1 a_2 \ldots a_n \ldots} - x = \Delta_{a_1 a_2 \ldots a_n \ldots} -$ його *марковським зображенням*. Якщо $q_i = q_{ij} = \frac{1}{3} q_i = q_{ij} = \frac{1}{3}$, $\forall i, j \in A \forall i, j \in A$, то марковське зображення співпадає з класичним трійковим зображенням і є його узагальненням. Якщо ж $q_{ij} = q_j q_{ij} = q_j$, $\forall i \in A \forall i \in A$, то марковське зображення співпадає з $Q_3 Q_3$-зображенням.

Існують числа, що мають два зображення. Це числа виду:

$\Delta_{a_1 a_2 \ldots a_{k-1} i (2)} = \Delta_{a_1 a_2 \ldots a_{k-1} [i+1] (0)}, i \in \{0,1\}.$

Їх називатимемо марковсько-бінарними. Решта чисел мають єдине зображення, їх називатимемо марковсько-унарними.

Розглядається випадкова величина $\xi = \Delta^M_{\xi_1 \xi_2 \ldots \xi_k \ldots} \xi = \Delta^M_{\xi_1 \xi_2 \ldots \xi_k \ldots}$, де $(\xi_i)(\xi_i)$ – послідовність випадкових величин, що утворюють однорідний ланцюг Маркова і задані символами марковського зображення з початковими ймовірностями $p_i \neq 0 p_i \neq 0$, $i \in \{0,1,2\} i \in \{0,1,2\}$ і стохастичною по стовпцях матрицею 3-го порядку

$$\|p_{ij}\| = \begin{pmatrix} p_{00} & p_{10} & p_{20} \\ p_{01} & p_{11} & p_{21} \\ p_{02} & p_{12} & p_{22} \end{pmatrix} \|p_{ij}\| = \begin{pmatrix} p_{00} & p_{10} & p_{20} \\ p_{01} & p_{11} & p_{21} \\ p_{02} & p_{12} & p_{22} \end{pmatrix}.$$

Лема 1. *Якщо всі елементи матриці перехідних ймовірностей* $\|p_{ij}\| \|p_{ij}\|$ *додатні, то функція розподілу* $F_\xi(x) F_\xi(x)$ *випадкової величини* $\xi\xi$ *є неперервною та строго зростаючою на* $[0;1] [0;1]$. *Якщо ж серед елементів матриці перехідних ймовірностей немає одиниць і* $p_{ts} = 0 p_{ts} = 0$, *то* $F_\xi(x) F_\xi(x)$ *є неперервною сингулярною функцією канторівського типу.*

Лема 2. *Якщо матриця перехідних ймовірностей* $\|p_{ij}\| \|p_{ij}\|$ *містить принаймні один нуль, то розподіл випадкової величини* $\xi\xi$ *не містить абсолютно неперервної компоненти, а у випадку відсутності атомів має сингулярний розподіл канторівського типу.*

Лема 3. *Якщо матриця* $\|p_{ij}\| \|p_{ij}\|$ *перехідних ймовірностей не має нулів і при цьому існує* $p_{ik} \neq r_i p_{ik} \neq r_i$, *то розподіл* $\xi\xi$ *є сингулярним розподілом салемівського типу.*

Розглядається функція ff, означена на $[0;1] [0;1]$ рівністю

$f\left(x = \Delta^{M_3}_{\alpha_1 \ldots \alpha_n \ldots}\right) = \Delta^{M_2}_{\gamma_1 \ldots \gamma_n \ldots}$, де

$$\gamma_1 = \begin{cases} 0, \text{ при } \alpha_1 = 0, \\ 1, \text{ при } \alpha_1 \neq 0, \end{cases} \quad \gamma_{n+1} = \begin{cases} \gamma_n, \text{ при } \alpha_n = \alpha_{n+1}, \\ 1 - \gamma_n, \text{ при } \alpha_n \neq \alpha_{n+1}, \end{cases} \quad n \in \mathbb{N}.$$

Дана функція є аналогом неперервної ніде не диференційовної Трибін-функції, означеної у термінах $Q_s Q_s$-зображення чисел, що вивчалась у роботі [5][5].

Теорема 3. *Функція* ff *є неперервною ніде не монотонною функцією необмеженої варіації на усій області визначення*.

У доповіді пропонуються результати дослідження тополого-метричної теорії марковського зображення чисел та його застосування у метричні теорії чисел та конструктивній теорії локально складних функцій.

Список використаних джерел

1. *Маркітан В. П.* Фрактальні властивості множин та функцій, пов'язаних з марковським зображенням дійсних чисел, визначеним двічі стохастичною матрицею // Збірник праць Інституту математики НАН України, т. 14, №4. – 2017. – С. 34-48.
2. *Луцак В.В.* Циліндричне марковське зображення дійсних чисел з нескінченним алфавітом та його застосування // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 1: Фізико-математичні науки. – 15 (2013). – С. 188-194.
3. *Працьовитий О.М.* Про один специфічний спосіб кодування дійсних чисел та його застосування // Студентські фізико-математичні етюди. - №3 (2008). – С. 57-67.
4. *Працьовитий М.В.* Двосимвольні системи кодування дійсних чисел та їх застосування // «Наукова думка» НАН України. – 2022. – 316 с.
5. *Працевитый Н.В.* Непрерывные канторовські проекторы // Методы исследования алгебраических и топологических структур. – К.: КГПИ, 1989. – С. 95-105.
6. *Pratsiovytyi M.V., Goncharenko Ya.V., Dyvliash S.P., Ratushniak S.P.*, Inversor of digits of Q2*-representation of numbers, Matematychni Studii, (2021), 55, 37–43.

Торопцева Тетяна Іванівна
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності «014 Середня освіта (Математика)»

Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Требенко Дмитро Якович

.

Вивчення ознак подільності натуральних чисел в курсі математики на рівні базової середньої освіти

Поняття подільності елементів (чисел) є одним із важливих понять математики, яке закладає основи для подальшого вивчення абстрактної алгебри, теорії чисел, комбінаторики та алгоритмічних методів.

У базовій середній освіті особливу увагу приділяють правилам подільності, властивостям простих і складених чисел, а також методам їх розкладу. Подільність відіграє ключову роль у розв’язанні багатьох математичних задач, зокрема в арифметичних обчисленнях, спрощенні дробів, знаходженні найбільшого спільного дільника та найменшого спільного кратного.

Метою даного дослідження є розробка конкретних методичних рекомендацій щодо вивчення ознак подільності в курсі математики на рівні базової середньої освіти.

Вивчення ознак подільності сприяє розвитку логічного мислення учнів, їхньої здатності аналізувати числові структури та застосовувати набуті знання на практиці. Як відомо, сума, різниця та добуток цілих чисел завжди дають ціле число, тоді як їх частка може бути як цілим, так і дробовим числом. Тому важливо визначити умови, за яких частка двох цілих чисел a і b також є цілим числом.

Знання ознак подільності дозволяє учням ефективно визначати, чи ділиться одне число на інше без залишку, що є важливим при розв'язуванні рівнянь, спрощенні дробів та інших математичних операціях. Наприклад, ознаки подільності на 2, 3, 5, 9 і 10 широко використовуються для перевірки подільності чисел і спрощення обчислень. Для підвищення пізнавального інтересу учнів під час вивчення ознак подільності доцільно застосовувати проблемний підхід. Зокрема, можна запропонувати учням проаналізувати подільність натурального числа, знаючи лише його останню цифру. Для цього на дошці записують достатньо велике натуральне число, залишаючи видимою лише його останню цифру, та пропонують визначити, чи ділиться воно на 2, 5 або 10. Наприклад, якщо остання цифра – 8, можна зробити висновок, що число є парним, оскільки ділиться на 2, проте не

ділиться на 5 і 10. Учні мають обґрунтувати цей висновок, спираючись на відповідні ознаки подільності [2, 3].

Аналогічний підхід можна використати для вивчення ознак подільності на 4 і 25, залишаючи відкритими дві останні цифри числа. Важливо наголосити, що число нуль також є парним, оскільки це часто є предметом непорозумінь серед учнів. Поняття парних і непарних чисел відіграє важливу роль у шкільному курсі алгебри, зокрема під час вивчення парності степенів від'ємних чисел. Також доцільно звернути увагу на властивості арифметичних операцій: сума, різниця та добуток парних чисел завжди є парними, тоді як аналогічне твердження щодо частки чисел не є загальновірним. Розгляд цих властивостей дозволяє не лише перевіряти подільність чисел, а й спрощувати обчислення, що є важливим етапом у навчанні математики в базовій середній школі.

Подільність на 2 можна пояснити на прикладі, коли учень має розподілити 64 яблука між двома кошиками. Оскільки число 64 парне, його можна без труднощів поділити на 2, отримавши по 32 яблука в кожному кошику. Подільність на 3 (на 9) можна пояснити завданням на шкільному ярмарку, де пакунки з фруктами містять по 3 (по 9) яблука, а наявні 63 яблука можна розподілити рівно на 21 (на 7) пакунок, оскільки сума цифр числа 63 (6 + 3 = 9) є кратною 3 (кратною 9). Далі, формулюємо ознаку подільності натурального числа на 3 (на 9).

Число a ділиться на 3 (на 9), якщо на 3 (на 9) ділиться «сума цифр» запису цього числа. Тут треба пояснити умовний характер виразу «сума цифр», бо в буквальному розумінні цифри є знаки, тому додавання їх беззмістовне.

Подільність на 5 добре ілюструється ситуацією з 75 монетами, які необхідно покласти в коробки по 5 монет у кожній – результатом буде 15 коробок. Нарешті, для подільності на 10, можна взяти приклад з 100 запрошеними на день народження, яких потрібно розділити на групи по 10 осіб, і отримати 10 груп. Такі приклади не лише показують, як працюють ознаки подільності, але й дозволяють учням застосовувати ці знання в практичних ситуаціях, що робить процес навчання більш захопливим і зрозумілим [3].

Подільність натуральних чисел має низку важливих властивостей, які допомагають визначати, чи ділиться одне число на інше. Розглянемо основні з них.

1) Якщо число ділиться на певне число, то воно також ділиться на кожен із множників цього числа. *Приклад*: Число 36 ділиться на 12. Оскільки 2, 3 і 4 є множниками 12, то 36 також ділиться на 2, 3 і 4.

2) Якщо число ділиться на два або більше взаємно простих чисел, то воно також ділиться на їхній добуток. *Приклад*: Число 70 ділиться на 2 і 5. Оскільки 2 і 5 є взаємно простими числами, то 70 також ділиться на їхній добуток, тобто на 10.

3) Якщо число є множником двох інших чисел, то воно також є множником їхньої суми та різниці. *Приклад*: Число 5 є множником 75, оскільки 75 : 5 = 15, і множником 30, оскільки 30 : 5 = 6. Тоді 5 також є множником 75 + 30 = 105 та 75 – 30 = 45.

4) Якщо число є множником іншого числа, то воно також є множником будь-якого кратного цього числа. *Приклад*: Число 3 є множником 15, оскільки 15 : 3 = 5. Оскільки 90 є кратним 15 (90: 15 = 6), то 3 також є множником 90 [1, 2].

Вивчення ознак подільності натуральних чисел в курсі математики на рівні базової середньої освіти сприяє розвитку математичного мислення учнів, формуванню обчислювальних навичок і підвищенню їхньої здатності до розв'язання практичних задач.

Список використаних джерел

1. Істер О.С. Математика: підручник 6 клас, НУШ (у 2-х ч.). Ч.1 і Ч. 2. К.: Генеза. 2023. 210 с.

2. Мерзляк А.Г., Полонський В. Б., Якір М.С. Математика : підруч. для 6 кл. закладів заг. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 1. Х.: Гімназія. 2023. 208 с.

3. Тарасенкова Н. А., Богатирьова І. М., Коломієць О. М., Сердюк З. О., Рудніцька

4. Ю. В. Математика : підруч. для 6 кл. закладів заг. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 1., Ч. 2. К.: Оріон. 2023. 227 с.

Шамайло Марія Іванівна
студентка ІІ курсу магістратури
Спеціальності «111 Математика»

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Шаповалова Наталія Валентинівна

Системи рівнянь і нерівностей з модулем і параметром на НМТ Тема систем рівнянь і нерівностей з модулем і параметром є важливою і глибоко змістовною частиною шкільного курсу математики. Вона поєднує кілька концептуально різних математичних умінь: розуміння структури функціональних залежностей, вміння працювати з умовами на множини визначення, використання логіки для побудови алгоритмів розв'язання та гнучкість у виборі методу – алгебраїчного або графічного. Саме тому завдання такого типу регулярно з'являються у Національному мультипредметному тесті (НМТ), а також виступають маркером готовності учня до розв'язування складних прикладних задач і засвоєння основ вищої математики.

Модуль – це математичний вираз, що змінює структуру рівняння або нерівності через умову, при якій знак виразу під модулем впливає на результат. Це вимагає від учня не механічного застосування формул, а вміння аналізувати ситуацію, поділяти задачу на випадки залежно від знаків виразів і працювати з кожним варіантом окремо. Розкриття модуля – це фактично побудова умовної системи, яка змінюється залежно від вхідних параметрів.

Параметр, у свою чергу, додає задачі нового виміру: замість простого знаходження конкретного числа, учень має дослідити поведінку всієї системи при змінних умовах. Це може бути задача на визначення значень параметра, за яких система має один, кілька або жодного розв'язку. Іноді задачі вимагають не знайти розв'язок, а дослідити умови його існування або підрахувати кількість розв'язків залежно від параметра. Таким чином, завдання з параметрами створюють передумови для міні-досліджень та розвивають в учнів здатність узагальнювати.

Особливу складність представляють системи, де одночасно присутні і модулі, і параметри. Такі задачі вимагають не тільки математичних знань, а й терпіння, уваги до дрібниць та структурного підходу до розв'язання. Наприклад, спершу потрібно встановити область визначення, що залежить від модуля або логарифма, далі – розглянути всі можливі випадки розкриття модулів, і лише потім – виконати підстановку або перейти до графічного аналізу. Помилки найчастіше виникають через пропущені випадки, неправильну побудову графіків або недостатню увагу до області допустимих значень.

Не менш важливою є здатність до візуалізації. Графічне подання системи часто допомагає не лише знайти кількість розв'язків, а й зрозуміти, як змінюється система при зміні параметра. Учні, які володіють технікою побудови графіків простих модульних функцій або кіл, мають значну перевагу. Адже багато завдань НМТ мають умовно "геометричне" формулювання, яке вимагає уявлення про взаємне розташування графіків, точки дотику або перетину. Саме ці завдання сприяють розвитку просторового та образного мислення.

Цікаво, що системи рівнянь з параметром та модулем – це не лише складні задачі, а й добрий інструмент формування гнучкого математичного мислення. Вони заохочують до постановки питань: «що буде, якщо…», «а чи зміниться результат, якщо параметр більший за нуль?», «чи можна побудувати залежність кількості розв'язків від значення параметра?».

Такі питання є суттю математичного моделювання, яке поступово впроваджується в сучасну освіту як один із ключових елементів компетентнісного підходу.

Системи цього типу не є абстрактними. Вони знаходять застосування у фізиці (наприклад, при моделюванні рівноваги сил), інформатиці (при розгалуженні алгоритмів), економіці (в аналізі оптимальних рішень), а також у повсякденних задачах, які потребують врахування змінних умов. Це ще раз підтверджує практичну цінність їхнього вивчення.

Таким чином, системи рівнянь і нерівностей з модулем і параметром – це не лише математична тема, а справжній полігон для розвитку логіки, уяви, дослідницьких здібностей і адаптивного мислення. Їх вивчення сприяє глибшому розумінню математики як цілісної науки, формує готовність учнів до розв'язання складних проблем та успішного складання НМТ. Саме завдяки таким задачам учень перетворюється з виконавця на дослідника, що є основною метою сучасної математичної освіти.

Список використаних джерел

1. https://zno.osvita.ua/mathematics/247/

Щепна Діана Василівна
студентка І курсу магістратури
Спеціальності «111 Математика»

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Шаповалова Наталія Валентинівна

.

Розв'язування задач з параметрами та їх геометрична інтерпретація

Задачі з параметрами є важливою складовою вивчення математики, оскільки вони забезпечують поєднання теоретичних знань із практичними навичками.

Такі задачі набувають особливого значення у контексті геометрії, оскільки часто їх розв'язок можна наочно інтерпретувати через геометричні побудови. Геометрична інтерпретація дає змогу не лише візуалізувати розв'язок задачі, але й краще осмислити взаємозв'язки між різними математичними об'єктами. Візуалізація через графіки та геометричні побудови сприяє розвитку просторового та образного мислення у студентів.

Приклад1. При яких cc система

$$\begin{cases} 2^{3x} - 2^{8y-3x+3} \geq 2^{4y+1} \\ x^2 + y^2 = c \end{cases} \begin{cases} 2^{3x} - 2^{8y-3x+3} \geq 2^{4y+1} \\ x^2 + y^2 = c \end{cases}$$

має хоча б один розв'язок?

Розв'язання: Перетворимо нашу нерівність на рівносильну її. Отримаємо $2^{3x-4y} - 2^{4y-3x} * 8 \geq 22^{3x-4y} - 2^{4y-3x} * 8 \geq 2$. Нехай $2^{4y-3x} = t2^{4y-3x} = t$. Тоді $\frac{1}{t} - 2t - 2 \geq 0\frac{1}{t} - 2t - 2 \geq 0$. Звідси, враховуючи те, що $t > 0t > 0$, отримуємо $0 < t \leq \frac{1}{4}0 < t \leq \frac{1}{4}$. Запишемо $2^{4y-3x} \leq 2^{-2}$ так як $4y - 3x + 2 \leq 0. 2^{4y-3x} \leq 2^{-2}$ так як $4y - 3x + 2 \leq 0.$ Очевидно, що початкова система рівносильна:

$$\begin{cases} 4y - 3x + 2 \leq 0 \\ x^2 + y^2 = c \end{cases}$$

Графіком першої нерівності цієї системи є півплощина з обмеженням $y = \frac{3x}{4} - \frac{1}{2}y = \frac{3x}{4} - \frac{1}{2}$. Очевидно система може мати розв'язок, якщо $c \geq 0c \geq 0$.

Тоді рівняння $x^2 + y^2 = c\ x^2 + y^2 = c$ задає сімейство гомотетичних колів з центром в тО(0;0).

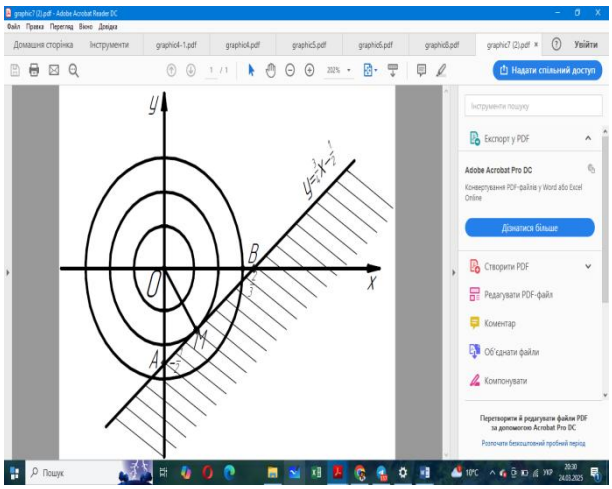

Рис. 1

Малюнок нам підказує, що якщо радіус кола не менший довжини відрізка ОМ (як відстань від точки О до обмеження півплощини), то система має розв'язок. Маємо $\sqrt{c} \geq OM \sqrt{c} \geq OM$.

З

$\Delta AOB: OM = OA * cos\angle AOM = OA * cos\angle OBA = \frac{2}{5}$

$\Delta AOB: OM = OA * cos\angle AOM = OA * cos\angle OBA = \frac{2}{5}$. Звідси, $c \geq \frac{4}{25} c \geq \frac{4}{25}$

Відповідь: $c \geq \frac{4}{25} c \geq \frac{4}{25}$

Список використаних джерел

1. Крамор В.С. Задачі з параметрами і методи їх розв'язання : навчальна книга. – Тернопіль: Богдан, 2011. 416 с.

2. Лейфура В. М. Про задачі з параметрами // У світі математики. Журнал. 1996. Т. 2. Вип.

Алещенко Вікторія Вікторівна, Калініченко Вікторія Артемівна
студентки І курсу
спеціальності «014 Середня освіта (Фізика)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Кириленко Олена Іванівна

Сучасні аспекти дослідження Марса

Марс (Червона планета) — четверта планета Сонячної системи за відстанню від Сонця. Вона спостерігалася з античних часів, оскільки є одним із найяскравіших об'єктів на небі та видима неозброєним оком. Протягом багатьох століть планета залишається об'єктом особливої уваги та наукового інтересу. Наукові спільноти світу невпинно працюють над вивченням Марсу, адже розуміння його геологічної будови, кліматичних умов та можливостей для існування життя може стати ключовим кроком у розвитку космічних технологій. [4].

Сучасні дослідження поверхні Марсу. 24 січня 2014 року, агенція NASA повідомила, що дослідження, які проводяться на Марсі за допомогою марсоходів **«К'юріосіті»** та **«Оппортьюніті»**, спрямовані на пошуки ознак існування древнього життя, у тому числі біосфери на основі автотрофних, хемотрофних або хемолітотрофних мікроорганізмів, а також водойм [2]. **«Марс 2020» -** сучасна місія за програмою NASA, що

відбувалася за участі марсоходу «Персеверанс» з 30 липня 2020 року, а вже 18 лютого 2021 року здійснилася посадка на Марс у кратері Єзеро. Основними завданнями марсоходу було дослідити місцевість на наявність ознак минулого життя, зняти зразки ґрунту та порід [3]. **Tianwen-1 («питання до небес») —** перша китайська місія на Марс, що складається з орбітального апарату та марсохода під назвою Zhurong. Він вийшов на орбіту Марса в лютому 2021 року, а Zhurong приземлився 14 травня 2021 року [5]. Головним завданням місії було дослідити і проаналізувати місцевість на наявність водяного льоду. В разі його існування на поверхні планети, це могло б сприяти виконанню важливих місій для людства. Триває підготовка до майбутньої місії Ілона Маска з висадкою людей на Марс в 2028 році. Приблизно кожні два роки Марс займає вигідне положення відносно Землі, що робить можливим подорожі з порівняно невеликими витратами енергії. Наступне сприятливе планетарне сузір'я відбудеться в грудні 2026 року [7].

Існування життя на Марсі розглядається в контексті оцінки, як потенційно можливих, так і обмежуючих чинників. З наукової точки зору життя можливе там, де існують три ключові умови: наявність рідкої води, джерел енергії та стабільних хімічних сполук, які можуть утворювати органічні молекули [1].

Технології для дослідження Марсу. Дослідження Марсу активно розвивається завдяки сучасним технологіям, які допомагають вивчати планету з орбіти, на її поверхні та навіть готуватися до майбутніх пілотованих місій. Основні технології можна поділити на такі категорій [8] :

1. **Силові установки для прискореного польоту на Марс і повернення**. Астронавтам доведеться подолати майже 140 мільйонів миль у відкритому космосі, щоб дістатися до Марса. Щоб зробити цю подорож швидшою та безпечнішою, необхідне значне вдосконалення силових технологій. Хоча остаточний вибір двигуна для марсіанських місій ще не зроблено, вже зрозуміло, що він має базуватися на ядерних технологіях, які дозволять суттєво скоротити час польоту.
2. **Надувний тепловий щит для висадки астронавтів на інші планети.** Найбільший марсохід, який висаджували на Марс, має розмір автомобіля, але для польоту людей знадобиться значно більший космічний корабель. Нові технології допоможуть важчим апаратам безпечно входити в атмосферу Марса та приземлятися в потрібному місці.
3. **Високотехнологічні марсіанські скафандри.** Новий скафандр NASA має модульну конструкцію, що дозволяє використовувати його в будь-якому середовищі космосу. Перша жінка та наступний чоловік на Місяці носитимуть скафандри xEMU, які забезпечують безпеку екіпажу та дають змогу астронавтам рухатися природніше, ніж під час місій Apollo.

Програма колонізації Марсу: Марс і Земля мають подібності, та чи понесуть вони за собою настільки великі перспективи для колонізації Червоної планети? Розглянемо це питання. Колонізацією називається запланований процес поселення людей на іншу планету, забудову та надання усіх необхідних ресурсів для життя. Ймовірність колонізації Марсу залежить від кількох ключових факторів - технологічного розвитку, фінансування, політичної волі та біологічних обмежень. Можливо протягом найближчих 20-30 років на поверхні Марсу з'являться автономні бази, але повна колонізації до щонайменше 2050 року неможлива. Проте колонізація Марса - це найамбітніша ідея людства, яка потребує великого фінансового вкладу, роботи і часу. Але цілі колонізації повністю виправдовують свої витрати. Сучасні космічні технології такі, як ракети від компанії SpaceX, марсоходи поступового наближують людство до посадки на Червону планету. Для успішної колонізації потрібен час, протягом якого варто створити умови максимально схожі до земних, задля того, щоб звичний нам облік людини міг без усіляких проблем жити на Марсі.

Сучасні дослідження Марса значно розширили наші знання про геологічну будову, атмосферу та можливість існування на цій планеті. Марсоходи та орбітальні апарати підтвердили наявність водяного льоду, складний хімічний склад ґрунту та сезонні зміни клімату. Окрім наукових досліджень активно розробляється проєкт майбутньої колонізації, зокрема системи життєзабезпечення та транспортування. Отже, сучасні дослідження прокладають шлях до майбутніх пілотованих місій та можливої колонізації Червоної планети.

Список використаних джерел

1. Життя на Марсі. URL: https://salo.li/8904d81 (дата звернення: 02. 04. 2025).
2. Програма колонізації Марса SpaceX. URL: https://salo.li/1Bfb466 (дата звернення: 02. 04. 2025).
3. Марс 2020. URL: https://salo.li/706EdB4 (дата звернення: 02. 04. 2025).
4. Марс(планета) URL: https://salo.li/Fc4630 (дата звернення: 02. 04. 2025).
5. Tianwen-1 and Zhurong, China's Mars orbiter and rover. URL: https://salo.li/7bc4B6B (дата звернення: 02. 04. 2025).
6. The Case for Colonizing Mars, by Robert Zubrin. URL: https://salo.li/f7ab5ba (дата звернення: 02. 04. 2025).
7. Elon Musk will 2028 erste Menschen zum Mars schicken. URL: https://salo.li/70e2a6c (дата звернення: 02. 04. 2025).
8. Technologies NASA is Advancing to Send Humans to Mars URL: https://salo.li/E01Be49 (дата звернення: 02. 04. 2025).

Бараніченко Олексій Миколайович
студент І курсу магістратури
спеціальності «014 Середня освіта (Фізика)»

Науковий керівник
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Павлова Наталія Юріївна

Використання ШІ для розв'язання шкільних задач з фізики

Постановка проблеми. На сьогоднішній день штучний інтелект (ШІ) застосовується для вирішення різноманітних завдань в сфері освіти. Здобувачі середньої освіти часто використовують його можливості для розв'язання задач з математики, хімії, фізики, астрономії. Найчастіше це відбувається при виконанні перевірочних робіт, що є порушенням академічної доброчесності. Однак отримані результати часто є неправильними як з точки зору розрахунків чи загальної логіки, так і з точки зору оформлення. Саме тому визначення можливостей сервісів ШІ з розв’язання задач з фізики для надання рекомендацій щодо підвищення рівня академічної доброчесності є актуальним та має практичне застосування.

Огляд останніх досліджень. У роботі [1] автори представили адаптовану систему яка базується на породжувальному трансформері GPT3 для розв'язання математичних задач. Базуючись на тестовій вибірці математичних задач Массачусетського технологічного інституту, було досягнуто точності у 81.1%. Як зазначають автори, їх робота була першою, яка представляє автоматичний розв'язок задач з курсу математики університетського рівня. У роботі [2] було розглянуто використання великих мовних моделей для розв'язання задач з фізики. Тестова вибірка базувалась на задачах з підручників шкільного рівня. В залежності від типу задачі, автори змогли досягнути точності 30-80%. Було зазначено, що хоч представлена модель і має великий потенціал, однак потребує високоякісного зворотнього зв'язку (навчання з вчителем) та дає погані результати при вирішенні багатоетапних складних задач.

Метою даної роботи є дослідження сервісів ШІ за критерієм коректності розв’язання задач з фізики шкільного рівня для надання рекомендацій викладачам щодо зменшення рівня порушення академічної доброчесності здобувачів освіти в процесі виконання перевірочних робіт. Для досягнення мети потрібно вирішити такі **завдання**:

1. Класифікувати задачі з фізики, надати тестові вибірки для кожного класу.
2. Визначити найбільш поширені сервіси ШІ.
3. Провести експерименти та визначити коректність розв’язання задач.

Виклад основного матеріалу. Задачі з фізики можуть бути класифіковані за такими критеріями:

1. Тип вхідних даних (умови): текстові (IT), графічні (IG), комбіновані (IC).
2. Тип вихідних даних (відповіді): текстові (OT), графічні (OG).
3. Складність задачі: одноформульні (S), багатоетапні (C), багатоепапні підвищеного рівня (олімпіадні) (EC).

На основі цих критеріїв було створено 18 тестових вибірок, кожна з яких складалась з 30 задач, обраних зі збірників [3, 4] та інших джерел.

Найбільш популярними безкоштовними сервісами ШІ на сьогоднішній день є ChatGPT (v4), Gemini, DeepSeek. В межах дослідження було визначено середній час розв’язання задачі: Gemini - 9.2с, DeepSeek - 11.8с, ChatGPT - 15.8с.

У таблиці 1 наведено результати експерименту щодо кількості коректно розв'язаних задач з визначених тестових вибірок. Коректним є розв’язок, який реалізує послідовний та логічний алгоритм, що опирається на фундаментальні фізичні формули, та надає правильну та повну числову чи графічну відповідь відповідно до умови задачі.

Таблиця 1

Кількість розв’язаних задач ШІ

Тип вх. Даних	IT	IT	IT	IT	IT	IT	IG	IG	IG	IG	IG	IG	IC	IC	IC	IC	IC	IC
Тип вих. Даних	OT	OT	OT	OG	OG	OG	OT	OT	OT	OG	OG	OG	OT	OT	OT	OG	OG	OG
Склад-Ність	S	C	EC	S	C	EC	S	C	EC	S	C	EC	S	C	EC	S	C	EC
ChatGPT	30	23	9	18	16	7	30	22	10	19	15	7	29	26	6	18	16	7
Gemini	30	18	8	0	0	0	28	15	8	0	0	0	25	20	5	0	0	0
DeepSeek	30	19	4	0	0	0	28	15	5	0	0	0	27	21	4	0	0	0

Перевагою ChatGPT над іншими сервісами є його можливість генерувати графічну інформацію, що є необхідним для задач, які потребують надання відповіді у вигляді графіків чи схематичних рисунків. Проте відповіді ШІ часто є неправильними. На рисунку 1 показано приклад такої побудови на елементарній задачі з оптики.

Рисунок 1 – Умова та розв’язання задачі з оптики сервісом ChatCPT

В процесі проведення експерименту також було виявлено, що ШІ здатен надавати текстовий алгоритм розв'язку задач, однак жоден з досліджених сервісів не зміг виконати коректне оформлення навіть після прямого запиту.

Висновки

1. Визначено 18 класів задач з фізики, створено тестові набори.
2. Представлено основні сервіси ШІ, проведено експеримент щодо розв'язання ними тестових задач. Визначено перевагу ChatGPT над іншими.
3. На основі аналізу отриманих даних можна надати рекомендацію: використання задач, в яких розв'язок повинен мати графічну інформацію може значно знизити рівень неправомірного використання ШІ здобувачами освіти.

Список використаних джерел

1. Drori, I., Zhang, S., Shuttleworth, R. et al. (2022). A neural network solves, explains, and generates university math problems by program synthesis and few-shot learning at human level. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. URL:https://doi.org/10.48550/arXiv.2112.15594 (last accessed: 05.04.2025).
2. Anand, A., Prasad, K., Kirtani, Ch. et al. (2024). Enhancing LLMs for physics problem-solving using reinforcement learning with human-AI feedback. *arXiv, abs/2412.06827*. URL:https://doi.org/10.48550/arXiv.2412.06827 (last accessed: 05.04.2025).
3. Карпухіна О. О., Божинова Ф. Я., Хардіков В. В. Фізика. 10 клас. Академічний рівень: Збірник задач. Х.: Видавництво «Ранок», 2011. 288 с.
4. Божинова Ф. Я., Карпухіна О. О., Сарій Т. А. Фізика. 11 клас. Академічний рівень: Збірник задач. Харків : Видавництво «Ранок», 2012. 224 с.

Гайова Аліна Миколаївна
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта (Фізика)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Кириленко Олена Іванівна

Використання віртуальних демонстраційних експериментів у навчанні фізики: переваги, можливості та інтеграція цифрових технологій

Демонстраційний експеримент (ДЕ) є невід’ємною складовою сучасного уроку фізики. Він сприяє кращому засвоєнню теоретичного матеріалу, оскільки дозволяє учням не лише почути про фізичні явища чи закони, а й побачити їх прояви у реальному світі. Саме візуалізація сприяє формуванню глибшого розуміння процесів, що відбуваються, та забезпечує розвиток ключових компетентностей учнів [1].

Окрім того, ДЕ дозволяє урізноманітнити методи навчання, інтегруючи практичні аспекти у теоретичний матеріал. Це сприяє активізації уваги учнів, підвищує їхню мотивацію до навчання та формує вміння застосовувати знання на практиці [1].

На жаль, проведення ДЕ у традиційній формі часто супроводжується низкою труднощів.

Таким чином, постає питання - як забезпечити доступність ДЕ для кожного учня за будь-яких умов?

Сучасні цифрові технології дозволяють вирішити проблеми через використання віртуальних демонстрацій. Це симуляції, які моделюють фізичні явища за допомогою комп’ютерних програм або онлайн-ресурсів. Віртуальні експерименти мають ряд переваг [2].

Існує кілька платформ та програм, які дозволяють ефективно інтегрувати віртуальні експерименти у навчальний процес.

PhET Interactive Simulations - платформа, розроблена Університетом Колорадо, що пропонує інтерактивні симуляції для різних розділів фізики (механіка, термодинаміка, електрика тощо). Інтуїтивно зрозумілий інтерфейс дозволяє учням самостійно налаштовувати параметри експерименту.

SimPop – це платформа, що пропонує різноманітні наукові симуляції, що дають можливість дітям досліджувати різні явища та процеси в безпечному та контрольованому віртуальному просторі. Він дозволяє учням досліджувати фізичні явища через створення сценаріїв і моделювання взаємодії об'єктів.

JavaLab — це вебплатформа, яка пропонує інтерактивні симуляції для вивчення фізичних явищ. Вона охоплює широкий спектр тем, таких як механіка, оптика, електрика та астрономія.

Розглянемо приклад використання симуляції на платформі **PhET Interactive Simulations** для дослідження **закону збереження імпульсу** (рис. 1) [3].

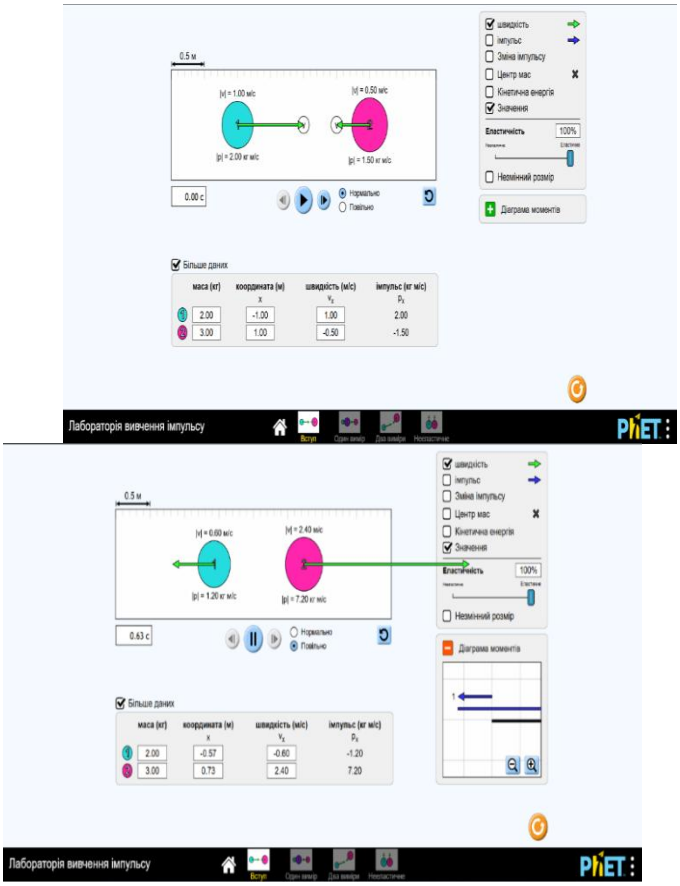

Рис. 1. Приклад використання симуляції на платформі PhET Interactive Simulations - дослідження закону збереження імпульсу

Завдання: учні досліджують рух кульок на площині. У симуляції можна змінювати тип зіткнення: пружне або непружне, масу кульок та їх швидкість. В процесі експерименту учні аналізують, як змінюється імпульс тіла під час їх руху.

Навчальні результати: учні розуміють принцип закону збереження імпульсу. З'являється можливість змінювати параметри експерименту, що розвиває аналітичне мислення. Віртуальний експеримент дозволяє швидко та безпечно демонструвати різні сценарії, які складно реалізувати у реальності.

Віртуальні ДЕ відкривають нові горизонти для викладання фізики. Вони дозволяють: урізноманітнити навчальний процес; забезпечити доступність практичних занять для кожного учня; інтегрувати сучасні цифрові технології в освітній процес.

Такі платформи, як PhET Interactive Simulations, JavaLab та SimPop значно спрощують реалізацію віртуальних експериментів і роблять фізику більш зрозумілою та цікавою для учнів. Отже, використання віртуальних демонстрацій є необхідним кроком для модернізації навчального процесу та підготовки учнів до викликів сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Д.О. Пастух. Методичні засади використання демонстраційного експерименту за дистанційної форми навчання фізики. Запоріжжя, 2023. URL: https://salo.li/16CAD11 (дата звернення: 02. 04. 2025).

2. Сальник І.В. “Сучасні підходи до визначення віртуального навчального середовища в дидактиці фізики” URL: https://salo.li/0AD893E (дата звернення: 02. 04. 2025).

3. PhET Interactive Simulations. Університет Колорадо. URL: https://salo.li/E4f4792 (дата звернення: 02. 04. 2025).

Гайова Аліна Миколаївна
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта (Фізика)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Кириленко Олена Іванівна

Метод Гартмана: оцінка якості оптичних систем та корекція аберацій

Установка Гартмана або тест Гартмана — це метод дослідження оптичних систем, що дозволяє оцінити якість зображень, які формуються оптикою, виявити оптичні дефекти та проводити налаштування телескопів. Запропонований німецьким фізиком Йоганном Гартманом на початку XX століття, цей метод націлений на вимірювання аберацій у великих телескопах, що використовуються в астрономічних спостереженнях. Установка Гартмана дозволяє визначити, наскільки точно об’єктив фокусується на різних точках зображення, і допомагає виявити та виправити проблеми в оптичній системі, які можуть призвести до викривлення зображень або зменшення їх чіткості [1, 3].

Принцип методу полягає у використанні спеціальної *маски Гартмана* — це металева пластина або екран із множинними отворами, розміщеними перед об'єктивом телескопа. Пластина блокує певну частину світла і дозволяє лише невеликим його часткам проходити через отвори. Кожен отвір у масці фокусує світло в окрему точку на фотометричній пластині чи сенсорі, і таким чином створює декілька зображень одного і того ж астрономічного об'єкта. Якщо оптична система є ідеально налаштованою, то всі отримані зображення будуть фокусуватися в одній точці; у разі ж наявності аберацій, ці зображення зміщуватимуться одне від одного, що дозволяє точно визначити дефекти оптичної системи [2, 3].

Один з головних аспектів тесту Гартмана полягає в тому, що він дозволяє не лише виявити дефекти, але й отримати інформацію для їх виправлення. Спираючись на зміщення зображень, які утворюються крізь різні отвори, можна зрозуміти, де саме в оптичній системі присутні аберації та як їх компенсувати. Це надзвичайно важливо для налаштування великих астрономічних телескопів, адже навіть незначні оптичні дефекти

можуть вплинути на чіткість зображень далеких космічних об'єктів, таких як зірки чи галактики.

Метода Йоханеса Гартмана придатний до точного, кількісного вимірювання аберацій різного типу, включаючи хроматичні аберації. У вихідну зіницю оптичної системи встановлюється діаграма Гартмана, яка являє собою непрозору планку з численними отворами, що пропускає окремі пучки променів, потім виконується реєстрація пучків променів у поза фокальних зонах на фотографічних пластинах. Таким чином досліджується направлення ходу променів, які обумовленні похибками хвильового фронту. На кожній з пластинок, розглядається гартманограма, яка реєструє відбитки пучків променів, що перетинаються зі світлочуттєвою площиною приймача випромінювання. Якщо хвильовий фронт не деформовано, то положення відбитків гартманограми відповідає положенню отворів на діафрагмі Гартмана. Проте якщо була деформація хвильового фронту, що проілюстровано на рис 1, то крайні плями, згрупуються на краю, або переміститься до центру [1].

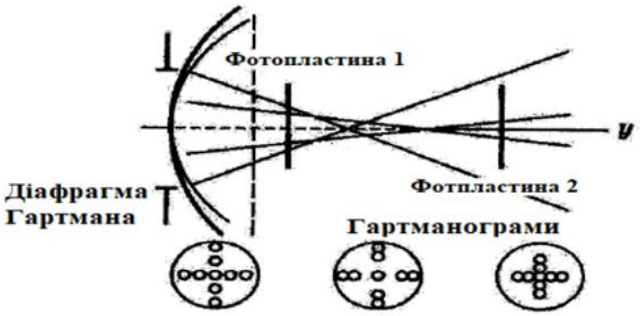

Рис. 1. Спрощена схема методу Гартмана

Якщо вимірювати відстань між плямами за умови, що відстань до пластинок відома, то можна визначити положення точок збіжних променів і перетинання ними оптичної осі, користуючись правилом подібності трикутників. Розглянемо схему методу Гартмана (рис. 2):

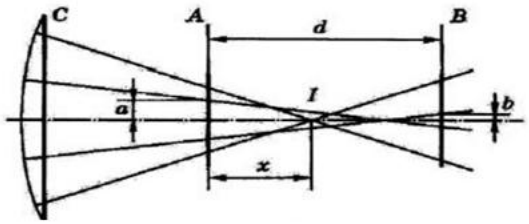

Рис. 2. Схема методу Гартмана:
d – відстань між перед фокальним та поза фокальним положенням фотопластинок; a – відстань між слідом оптичної осіта слідом даного променю(плями) на передфокальній фотопластині відповідна відстань на зафокальній фотопластині, b – відповідна відстань на зафокальній фотопластинці

На даній схемі видно, що при спрощеному розгляданні відстані від точки А до точки І, перетинанні даного променю з віссю можемо визначити по формулі:

$$x = \frac{a}{a+b} * d$$

Попри те, що у деяких галузях метод Гартамана поступається місцем більш сучасним технологіям, таким як інтерферометрія чи комп’ютерне моделювання, він продовжує досліджуватися для оптимізації його можливостей. Наприклад, нові дослідження зосереджені на підвищенні просторової роздільної здатності сенсорів, вдосконаленні методів цифрової обробки даних і адаптації методу для мініатюрних

пристроїв. У контексті сучасної оптичної метрології метод Гартамана є основою багатьох систем, і його дослідження спрямовані на те, щоб забезпечити ще більшу ефективність і точність у широкому спектрі застосувань.

Список використаних джерел

1. Hartmann test in lens evaluation. URL: https://modern-physics.org/hartmann-test-in-lens-evaluation/ (дата звернення: 02. 04. 2025).
2. The adjustment of telescopes using the Hartmann test. URL: https://academic.oup.com/mnras/article/144/1/73/2604406 (дата звернення: 02. 04. 2025).
3. Hartmann mask. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Hartmann_mask (дата звернення: 02. 04. 2025).

Герасимчук Єлізавета Вікторівна
студентка III курсу
спеціальності «Середня освіта (Фізика)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
Мирошніченко Юрій Борисович

Вивчення електромагнітних хвиль у шкільному курсі фізики

Актуальність дослідження: В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій електромагнітні хвилі є основою функціонування більшості технічних засобів зв'язку, медицини та побутової електроніки. Це зумовлює необхідність поглибленого вивчення їхньої природи та застосувань у шкільному курсі фізики.

Мета та завдання роботи: Основною метою є аналіз ефективності викладання теми «Електромагнітні хвилі» у загальноосвітній школі, а також дослідження методичних підходів, спрямованих на формування у школярів цілісного наукового уявлення про електромагнітні явища.

Місце теми у навчальній програмі це розділ «Електромагнітне поле», який охоплює тему електромагнітних хвиль, представлений у програмах 9 та 11 класів. Вивчення цього матеріалу завершує курс електродинаміки та демонструє єдність фізичних процесів.

Методика викладання: Застосування принципів науковості, наочності, доступності та міжпредметних зв'язків забезпечує ефективне засвоєння матеріалу. Використовуються мультимедійні засоби, цифрові лабораторії, моделювання процесів, інтерактивні вправи та експериментальні демонстрації. Під час опрацювання теми активно розвиваються природничо-наукова, інформаційно-цифрова, комунікативна та соціальна компетентності. Учні навчаються аналізувати фізичні явища, працювати з науковими джерелами, формулювати висновки. Було проведеено порівняльний аналіз підручників (автори: Бар'яхтар, Сиротюк, Коршак) виявив сильні сторони – структурованість подачі матеріалу, наявність прикладів і задач – та недоліки, зокрема обмежене використання візуальних і цифрових компонентів.

Практичні спостереження: Проведений аналіз відкритих уроків і анкетування учнів засвідчив високий рівень зацікавленості темою, особливо при використанні інтерактивних засобів. Учні вказували на потребу в більшій кількості прикладних задач і дослідів.

Висновки: Тема електромагнітних хвиль є актуальною, науково значущою та практично орієнтованою. Її викладання у школі повинно спиратися на сучасні освітні технології, інтегрувати візуальні та цифрові засоби. Застосування практико-орієнтованого підходу сприяє глибшому розумінню теми учнями, формуванню компетентностей та зацікавленості у фізиці.

Список використаних джерел

1. Бар’яхтар В.Г., Довгий С.О., Божинова Ф.Я., Кірюхіна О.О. *Фізика. 9 клас: підручник для закладів загальної середньої освіти*. – Київ: Ранок, 2017. – 272 с.
2. Бар’яхтар В.Г., Довгий С.О., Божинова Ф.Я., Кірюхіна О.О. *Фізика. 11 клас (рівень стандарту): підручник для закладів загальної середньої освіти*. – Київ: Ранок, 2019. – 288 с.
3. Мартинюк О.Ф., Сиротюк В.Д. *Фізика. 11 клас (академічний рівень): підручник для загальноосвітніх навчальних закладів*. – Київ: Генеза, 2011. – 288 с.
4. Шут М.І. *Фізика. 9 клас: підручник для загальноосвітніх навчальних закладів*. – Львів: Світ, 2009. – 256 с.
5. Благодаренко Н.Л. *Фізика. 9 клас: підручник для загальноосвітніх навчальних закладів*. – Харків: Ранок, 2017. – 256 с.

Довгопола Аполлінарія Олегівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «104 Фізика та астрономія»

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Павлова Наталія Юріївна

Вплив сонячної активності на клімат Землі

Сонячна активність – це сукупність явищ, що відбуваються на поверхні та у внутрішніх шарах Сонця, зокрема сонячні плями, спалахи та корональні викиди маси[1, с. 2]. Вона має значний вплив на клімат Землі через зміну сонячного випромінювання, космічну погоду та взаємодію з магнітосферою планети.

1. *Сонячні цикли та їх вплив на клімат.*

Сонячна активність змінюється в 11-річному циклі, що впливає на кількість випромінюваної енергії. Під час максимуму сонячної активності збільшується ультрафіолетове та рентгенівське випромінювання, що може впливати на термосферу та стратосферні процеси. Встановлено кореляцію між мінімумами сонячної активності та зниженням середньої глобальної температури, як це спостерігалося під час Маундерівського мінімуму (1645-1715 рр.) [1, с. 5].

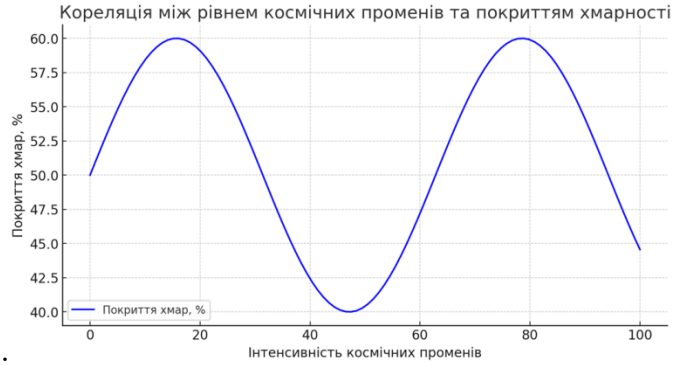
Окрім цього, зміни в сонячному циклі впливають на рівень випаровування води з поверхні океанів та морів, що своєю чергою впливає на утворення циклонів та опадів у певних регіонах Землі. [3]Деякі дослідження показують, що мінімальна сонячна активність може сприяти періодам аномальної посухи або холодних зим [1, с. 6].

2. *Космічні промені та хмарність/*

Зміни у сонячному вітрі впливають на інтенсивність космічних променів, які потрапляють у земну атмосферу (рис. 1) [2]. Деякі дослідження припускають, що космічні промені сприяють утворенню аерозолів і конденсаційних ядер для хмар, що впливає на альбедо Землі та температуру її поверхні [3, с. 13].

Додатково дослідження показують, що збільшена активність космічних променів може призводити до зростання рівня атмосферних опадів у тропічних зонах, тоді як у полярних широтах їхній вплив може бути менш вираженим. Це пояснюється відмінностями у циркуляції повітряних мас.

Рис.

1.

3. *Сонячні спалахи та магнітні бурі.* Інтенсивні сонячні спалахи та корональні викиди маси викликають магнітні бурі, що впливають на електромагнітне середовище Землі. Це може змінювати циркуляцію атмосфери, порушувати роботу супутникових систем і навіть впливати на погодні процеси у високих широтах [2, с.5].

Рис. 2

Під час потужних магнітних бур можуть виникати значні коливання в іоносфері, що спричиняє вплив на радіозв'язок та навігаційні системи. Такі бурі можуть також сприяти зниженню температур у верхніх шарах атмосфери, що, в свою чергу, впливає на загальну циркуляцію повітряних мас у тропосфері.

4. *Вплив сонячної активності на полярні області*.

Полярні регіони є особливо чутливими до змін у сонячній активності, оскільки магнітне поле Землі посилює ефект частинок, що надходять із Сонця. Протягом періодів високої сонячної активності спостерігається збільшення авроральних явищ (північного та південного сяйва), що також свідчить про значні збурення в магнітосфері Землі. Дослідження показують, що коливання сонячної активності можуть сприяти змінам у циркуляції повітряних потоків в Арктиці, що, своєю чергою, впливає на темпи танення льодовиків та розширення або скорочення льодовикового покриву [4, с. 48].
5. *Глобальні наслідки та прогнозування.* Попри значний вплив сонячної активності на атмосферні процеси, її роль у сучасному глобальному потеплінні залишається дискусійною. Хоча дослідження підтверджують існування певних кліматичних ефектів, сучасне потепління в основному пояснюється антропогенними факторами [1, с. 7]. Однак розуміння сонячно-кліматичних взаємозв'язків є важливим для прогнозування довготривалих змін клімату [1, с. 6].

Деякі кліматичні моделі враховують вплив змін сонячної активності для довгострокового прогнозування температурних аномалій у різних частинах світу. Зокрема, існують гіпотези про можливість нових періодів «малих льодовикових епох» у випадку тривалого зниження сонячної активності [4].

Список використаних джерел

1. Gray L. J. et al. Solar influences on climate. *Reviews of Geophysics*, 2010. V. 48 Pp. 1-53.
2. Svensmark H., Friis-Christensen E. Variation of cosmic ray flux and global cloud coverage *Journal of Atmospheric and Solar-Terrestrial Physics*, 1997. V. 59, Is.11, Pp. 1225-1232.
3. Tinsley A., Fangqun Yu. Atmospheric Ionization and Clouds as Links Between Solar Activity and Climate Brian. URL: https://web.archive.org/web/20070604183050/http://www.utdallas.edu/physics/pdf/Atmos_060302.pdf (last accessed: 04.04.2025).
4. Haigh J. D. The Sun and the Earth's Climate. *Living Reviews in Solar Physics*, 2007. V. 4, N. 2. URL: https://link.springer.com/article/10.12942/lrsp-2007-2 (last accessed: 04.04.2025).

Довгопола Аполлінарія Олегівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «104 Фізика та астрономія»

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Павлова Наталія Юріївна

Порівняльний аналіз: гомеоперехідні vs. традиційні світлодіоди під впливом проникного опромінення

Гомеоперехідні світлодіоди (або homo-junction LED) — це світлодіоди, в яких p-n перехід утворений з одного і того ж напівпровідникового матеріалу, але з різною домішковою провідністю: p-область — напівпровідник, легований акцепторними домішками, n-область — той самий матеріал, але легований донорними домішками.

Традиційні світлодіоди (найчастіше — гетероперехідні світлодіоди) — це світлодіоди, в яких p- і n-області утворені з різних напівпровідникових матеріалів або з матеріалів із різною шириною забороненої зони. Така структура називається гетеропереходом. Розглянемо характеристики цих двох типів світлодіодів (таб. 1)

Таблиця 1. Порівняння характеристик гомео- та гетероперехідних світлодіодів.

Характеристика	**Гомеоперехідні**	**Гетероперехідні**
Тип переходу	Однаковий матеріал для p- і n-областей	Різні матеріали для p- і n-областей
Матеріали	Наприклад, GaAs–GaAs	Наприклад, GaN–InGaN, AlGaAs–GaAs
Ефективність світловипромінювання	Низька/середня	Висока
Радіаційна стійкість	Висока	Помірна / низька
Ширина спектру випромінювання	Вужча	Ширша
Чутливість до опромінення	Низька (менше дефектів при радіації)	Висока (дефекти сильніше впливають)
Температурна стабільність	Вища	Схильні до перегріву
Складність виготовлення	Технологічно простіші	Складніші, вимагають точного узгодження решіток
Довговічність у	Вища	Менша

складних умовах

Поведінка світлодіодів під впливом опромінення

- Створення дефектів у кристалічній решітці.

Проникне випромінювання передає енергію атомам напівпровідника, що призводить до: вибивання атомів з вузлів решітки (вакансії), утворення міжвузлових атомів, формування комплексних дефектів, появи нових енергетичних рівнів у забороненій зоні напівпровідника [1, с. 134].

- Зниження квантової ефективності.

Світло в СВД утворюється, коли електрон і дірка зустрічаються в активній зоні й рекомбінують з випромінюванням фотона. Радіаційні дефекти призводять до нерезультативної (безвипромінювальної) рекомбінації, тобто енергія рекомбінації розсіюється у вигляді тепла, а не світла. У результаті: зменшується світловий потік, падає зовнішня квантова ефективність, змінюється спектральна характеристика пристрою [2, с. 407-408].

- Зростання темнового струму та зміна електричних параметрів

- Темновий струм — небажаний струм у вимкненому стані;
- внутрішній електричний опір посилюється під радіаційним впливом;
- можливе зменшення або зростання напруги увімкнення (Vf).

- Оптична деградація

- Зсув спектру випромінювання (наприклад від синього до зеленого),
- зниження яскравості до 50–90% від початкового рівня,
- поява додаткових піків або розмиття спектра [1, с. 137].

Таблиця 2. Порівняння впливу опромінення на гомео- та гетероперехідні світлодіоди

Критерій впливу опромінення	**Гомеоперехідні**	**Гетероперехідні**
Тип пошкоджень	Рівномірні дефекти у кристалічній решітці	Концентрація дефектів на межі гетероструктур, ушкодження квантових ям
Рекомбінація носіїв після опромінення	Переважно збережена, зниження випромінювання повільне	Значна нерезультативна рекомбінація, втрата ефективності
Світловий потік	Поступове зниження, стабільність протягом тисяч годин	Різке зменшення після досягнення критичної дози
Темновий струм	Незначне зростання	Сильне зростання через міжшарові дефекти
Термостабільність після опромінення	Висока	Знижується через локальний перегрів
Енергетичні пастки в активній зоні	Формуються, але менше впливають	Активно впливають на квантову ефективність

Зміна спектру випромінювання	Мінімальна	Можливий зсув кольору, зміна ширини спектра
Довговічність після радіаційного впливу	5 000–10 000+ годин стабільної роботи	500–2 000 годин без додаткового захисту
Необхідність екранування	Часто не потрібне	Потрібне для збереження працездатності у радіаційних середовищах

Гомеоперехідні світлодіоди мають вищу радіаційну стійкість, що робить їх придатними для екстремальних умов. Вони довше зберігають працездатність і менше схильні до ушкоджень. Гетероперехідні світлодіоди залишаються ефективними у побуті та промисловості завдяки високій яскравості та широкому спектру.Вибір типу світлодіодів залежить від умов експлуатації, спектральних вимог і стійкості до радіації. Перспективним напрямом є створення гібридних структур, які поєднують переваги обох типів.

Список використаних джерел

1. Jayashree B. *High Energy Radiation Effects on LEDs*. Springer, 2020. 154 p.
2. Lischka, H., Henschel, H., Lennartz, W., & Schmidt, K. U. (1992). Radiation sensitivity of light emitting diodes (LED), laser diodes (LD) and photodiodes (PD). *IEEE transactions on nuclear science*, *39*(3), 404-408.

Зєнцов Назар Юрійович
студент IV курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Фізика)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Кириленко Олена Іванівна

Штучний інтелект та онлайн-платформи у тестовому контролі

Тестовий контроль є невід'ємною частиною навчального процесу з фізики, оскільки дозволяє вчителям оперативно оцінювати рівень засвоєння матеріалу учнями, виявляти прогалини у знаннях і коригувати методику викладання. Він виконує низку важливих функцій: контролюючу (перевірка знань), діагностичну (аналіз помилок), коригуючу (внесення змін у навчальний процес) та мотивуючу (стимулювання учнів до самостійної роботи).

Однак традиційні методи тестового контролю мають суттєві недоліки: підготовка якісних тестових завдань потребує значних часових витрат, а готові завдання часто не враховують індивідуальних особливостей учнів, таких як рівень підготовки чи стиль навчання. У контексті цифрової трансформації освіти ці проблеми стають особливо актуальними, адже сучасні умови (наприклад, дистанційне навчання) вимагають гнучких і доступних рішень [1].

Використання технологій штучного інтелекту (ШІ) відкриває нові можливості для вдосконалення тестового контролю. ШІ дозволяє автоматизувати процес створення тестових завдань, генеруючи їх на основі заданого матеріалу. Такі інструменти, як ChatGPT, здатні створювати різноманітні форми тестових завдань: множинний вибір, встановлення відповідності, заповнення пропусків чи відкриті питання. Крім того, ШІ забезпечує адаптивне тестування, коли рівень складності завдань змінюється залежно від

відповідей учня, що сприяє персоналізації навчання. Автоматизований аналіз результатів допомагає вчителям швидко виявляти типові помилки та надавати учням індивідуальні рекомендації, підвищуючи ефективність засвоєння матеріалу [2].

Онлайн-платформи, такі як Quizizz, Kahoot! та Google Forms, відіграють ключову роль у реалізації тестового контролю з використанням цифрових технологій. Quizizz вирізняється можливістю асинхронного тестування, детальною аналітикою результатів і гнучкими налаштуваннями, що дозволяють учням проходити тести у власному темпі. Kahoot! акцентує увагу на гейміфікації, пропонуючи інтерактивний змагальний формат із таймерами та рейтинговими таблицями, що мотивує учнів до активної участі. Google Forms, у свою чергу, є універсальним інструментом для створення структурованих тестів із автоматичним оцінюванням і можливістю інтеграції з іншими сервісами Google, що спрощує аналіз даних. Кожна з цих платформ має унікальні переваги, які можна комбінувати залежно від цілей навчання [3].

У рамках дослідження розроблено тестові завдання з теми: «Механічний рух», які охоплюють як теоретичні аспекти (визначення понять швидкості, прискорення, траєкторії), так і практичні навички (розв'язання задач на обчислення шляху чи часу руху). Методичні рекомендації включають принципи створення тестів (об'єктивність, стандартизованість, різноманітність форматів), інструкції з їх інтеграції у навчальний процес на базі Quizizz, Kahoot! і Google Forms, а також підходи до аналізу результатів. Практична апробація завдань під час педагогічної практики продемонструвала, що використання ШІ та онлайн-платформ підвищує об'єктивність оцінювання, економить час вчителів і сприяє кращому засвоєнню матеріалу учнями завдяки адаптивності та інтерактивності.

Отже, інтеграція ШІ та онлайн-платформ у тестовий контроль дозволяє модернізувати процес оцінювання знань із фізики, роблячи його більш ефективним, доступним і цікавим для учнів. Такий підхід сприяє розвитку цифрової грамотності, критичного мислення та аналітичних здібностей, готуючи учнів до викликів сучасного суспільства знань. Подальші перспективи дослідження включають удосконалення адаптивних алгоритмів ШІ та розширення використання гейміфікації у навчанні.

Список використаних джерел

1. Тютюнов Є.В. «Тестовий контроль знань з фізики». Кривий Ріг, 2023. URL: https://salo.li/5312A37 (дата звернення: 02. 04. 2025).
2. На урок. Використання тестових технологій для перевірки знань учнів. URL: https://salo.li/67F402A (дата звернення: 02. 04. 2025).
3. Quizizz офіційний сайт. [Електронний ресурс] URL: https://quizizz.com/?lng=en (дата звернення: 02. 04. 2025).
4. Kahoot! офіційний сайт. [Електронний ресурс] URL: https://kahoot.com/home/ (дата звернення: 02. 04. 2025).
5. Google Forms у навчанні. [Електронний ресурс] – URL: https://workspace.google.com/intl/uk/products/forms/ (дата звернення: 02. 04. 2025).

Євтушенко Сергій Анатолійович
студент І курсу магістратури
спеціальності 104 Фізика та астрономія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Мирошніченко Юрій Борисович

Сонячна активність: прояви та індекси, цикли та вплив на людину

Сонячна активність охоплює різноманітні явища на Сонці, які впливають на космічний простір та Землю. Розглянемо основні прояви сонячної активності, індекси для її оцінки, циклічність та вплив на людство.

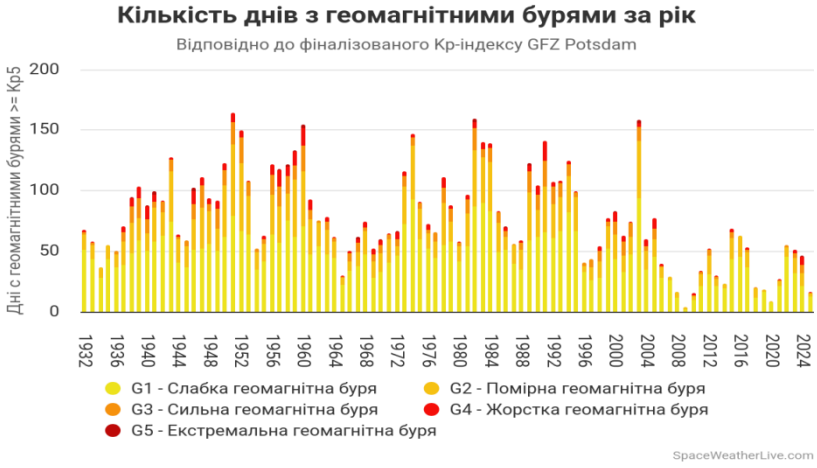
Прояви сонячної активності:

Сонячні спалахи: Це раптові викиди енергії на поверхні Сонця, спричинені переплетенням магнітних ліній у сонячних плямах. Під час спалаху матеріал нагрівається до мільйонів градусів, випромінюючи енергію в широкому діапазоні електромагнітного спектра. Спалахи класифікуються за інтенсивністю на класи A, B, C, M та X, де кожен наступний клас у 10 разів потужніший за попередній.

Викиди корональної маси (CME): Це величезні хмари плазми, що викидаються з корони Сонця в космос. Якщо такі викиди спрямовані в бік Землі, вони можуть спричинити геомагнітні бурі та полярні сяйва

Сонячний вітер: Постійний потік заряджених частинок (плазми), що виходять із Сонця. Швидкість і щільність сонячного вітру змінюються, особливо під час корональних викидів або при проходженні корональних дір. Взаємодія сонячного вітру з магнітосферою Землі може призводити до полярних сяйв та геомагнітних збурень.

Графік 1 показує кількість днів з геомагнітними штормами за рік, і наскільки ці шторми були сильними. Це дасть уявлення, в які саме роки спостерігалось найбільше геомагнітних штормів.

Індекси сонячної активності:

Клас спалахів: Вимірюється за шкалою A, B, C, M та X, залежно від пікового потоку рентгенівського випромінювання.

Індекс Kp: Відображає рівень геомагнітної активності на планеті, вимірюється за шкалою від 0 до 9, де вищі значення вказують на сильніші геомагнітні бурі.

Індекс F10.7: Вимірює потік радіовипромінювання Сонця на довжині хвилі 10,7 см (частота 2800 МГц). Він добре корелює зі змінами сумарної площі сонячних плям і кількістю спалахів у всіх активних областях.

Сонячні цикли:

Сонячна активність змінюється в циклах приблизно по 11 років, від мінімуму до максимуму. Під час максимуму спостерігається більше сонячних плям, спалахів та викидів корональної маси.

Графік 2 відображає динаміку активності Сонця під час сонячного циклу.

Вплив на людину:

На технології: Сильні сонячні спалахи та геомагнітні бурі можуть впливати на роботу супутників, систем навігації та радіозв'язку.

На здоров'я: Підвищення сонячної активності впливає на здоров'я і самопочуття людей, особливо тих, хто страждає на артеріальну гіпертонію, гіпотонію та хвороби серця. Приблизно 70% інфарктів, гіпертонічних кризів та інсультів відбувається саме під час сонячних бур.

На енергетичні системи: Геомагнітні бурі можуть індукувати струми в електромережах, що призводить до збоїв або пошкоджень трансформаторів та інших компонентів.

Розуміння та моніторинг сонячної активності є важливими для прогнозування її впливу на технологічні системи та здоров'я людей. Сучасні засоби спостереження та прогнозування дозволяють заздалегідь вживати заходів для мінімізації негативних наслідків сонячної активності.

Список використаних джерел

1. Сонячна активність: прояви та індекси, цикли та вплив на людину [Електронний ресурс] / Освіта.UA. — Режим доступу: https://osvita.ua/vnz/reports/astronom/22878/. — Дата звернення: 30.03.2025.

2. Кількість днів з геомагнітними бурями за рік [Електронний ресурс] / SpaceWeatherLive.com. — Режим доступу: https://www.spaceweatherlive.com/uk/sonyachna-aktivnist/sonyachniy-cikl.html. — Дата звернення: 30.03.2025.

3. Кількість сонячних плям протягом сонячного циклу [Електронний ресурс] / SpaceWeatherLive.com. — Режим доступу: https://www.spaceweatherlive.com/uk/sonyachna-aktivnist/sonyachniy-cikl.html. — Дата звернення: 30.03.2025.

Кот Лідія Анатоліївна
аспірантка ІІ року навчання
спеціальності 104 Фізика та астрономія

Науковий керівник
доктор фізико-математичних наук, професор
Тартачник Володимир Петрович

Електрофізичні характеристики світлодіодів InGaN Із квантовими ямами

Світлодіодні джерела випромінювання (СД) завдяки своїм численним перевагам над традиційними – газосвітними чи тепловими швидко ввійшли у побут, зайняли провідне місце в опто- та мікроелектронній галузі техніки, засобах зв'язку, при обробці інформаційних масивів і використання у Космосі. Їхні переваги у компактності , високі показники енергозбереження , швидкодія, значний експлуатаційний ресурс, надійність все це підвищує зацікавленість виробників електронної техніки та інших широкопрофільних користувачів.

Новітні світлодіодні структури, вирощенні на основі наноструктур InGaN, що містять квантові ями , відрізняються від СД попередніх поколінь гомоперехідних GaP високим квантовим виходом (η до 80%) та можливістю зміни довжини хвилі випромінювання шляхом зміни кількісного співвідношення між компонентами. Використання таких джерел в експериментальних умовах - високі температури, імовірність високих рівнів опромінення швидкими частинами потребує одержання параметрів їхньої термічної і радіаційної стійкості; актуальною задачею слід вважати також розроблення технології відновлення характеристик опромінених зразків.

У поданій роботі проведено аналіз вольт-амперних-характеристик (ВАХ) вихідних серійних СД InGaN з квантовими ямами (КЯ), а також опромінених електронами з E = 2 МеВ. Введення радіаційних дефектів відбувалося при температурі не вищій кімнатної; охолодження зразків здійснювалось потужним повітряним потоком. Джерелом швидких електронів служив лінійний прискорювач ИЛУ - 6.

Вимірювання ВАХ проводилися у режимі генератора струму і генератора напруги в інтервалі температур 77-300К На рис.1,2 приведені ВАХ голубого CD InGaN з піковою довжиною хвилі випромінювання λ=470нм. При кімнатній температурі залежність I(U) добре узгоджується зі співвідношенням Шотткі

$$I=I_s I_s(e^{\frac{q(u-IR_б)}{nkT}} e^{\frac{q(u-IR_б)}{nkT}} -1),$$

де $I_s I_s$-зворотній струм насичення, $R_б R_б$-опір базової частини діода, n-коефіцієнт неідеальності p-n переходу (n = 1÷2), k - стала Больцмана.

Видно, що у процесі зниження температури зростають відхилення від класичної моделі ВАХ p-n переходу і вже при T = 250 К спостерігається практично вертикальне зростання струму. Дальше охолодження зразка спричиняє виникнення області від'ємного диференційного опору (ВДО), якому відповідає падіння напруги зі збільшенням струму. Особливо виразно ефект виникнення ВДО проявляться при 77К.

Природа виникнення подібної аномалії у різних СД залежить від їхнього виду; у СД InGaN вона виявлена вперше. Її виникнення очевидно зумовлене присутністю глибоких рівнів у активному шарі діода; яких саме-питання поки що залишається відкритим.

Виявлено, що електронне опромінювання збільшує диференційний опір у СД у межах U = 2,5÷5 В внаслідок введення глибоких рівнів у заборонену зону кристала, що приводить до компенсації електропровідності.

Вимірювання спектральних характеристик показало, що всі глибокі рівні дефектів радіаційного походження - безвипромінювальні.

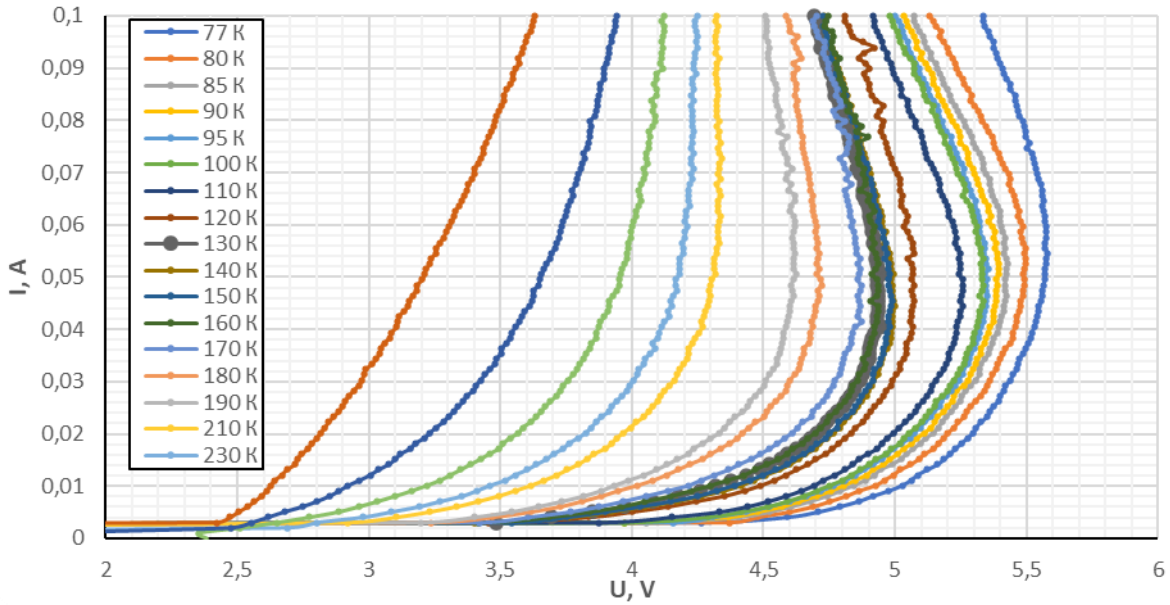

Рис. 1. ВАХ вихідного СД InGaN (λ_{max}=470 нм, в режимі генетарора струму).

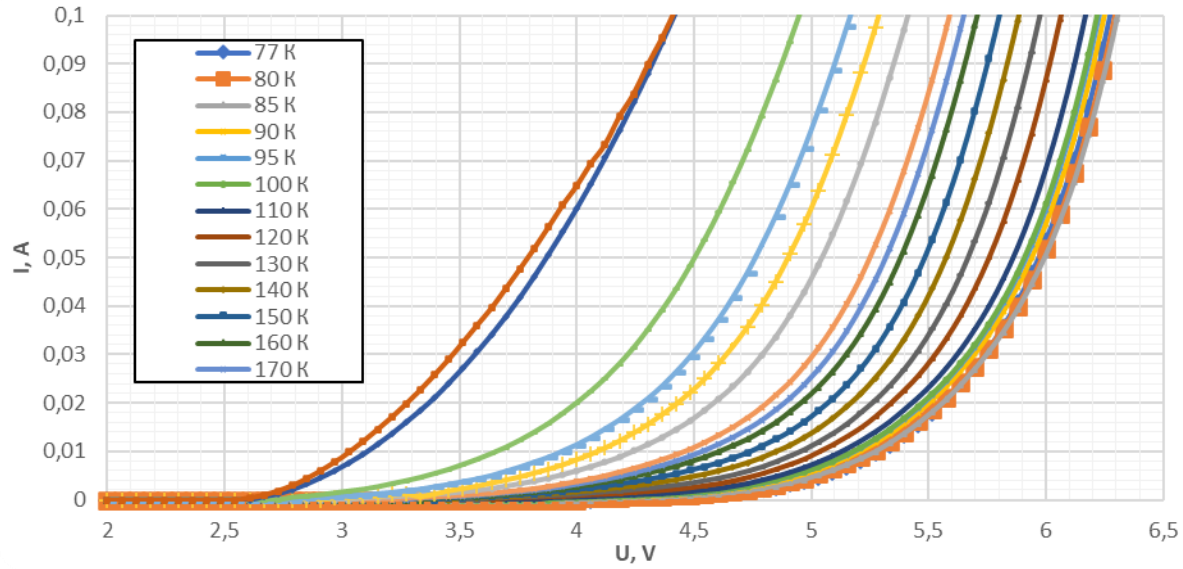

Рис. 2. ВАХ вихідного СД InGaN (λ_{max}=470 нм, в режимі генетарора напруги).

Список джерел:

1. Мосюк Т.І., Вернидуб Р.М., Литовченко П.Г., Мирошніченко Ю.Б., Стратілат Д.П., Тартачник В.П., Шлапацька В.В. Influence of electron irradiation with E = 2 MeV on electrophysical and optical characteristics of green InGaN/GaN LEDs Nuclear Physics and Atomic Energy, vol. 24, issue 1, pp. 27-33 https://doi.org/10.15407/inpae2023.01.027

Кузнецов Єгор Андрійович
студент І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта
(предметна 014.08 Фізика та Астрономія)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Кириленко Олена Іванівна

Підхід до викладання фізики у Кембриджській програмі: особливості та інновації

У сучасних умовах бурхливого розвитку технологій та глобалізації освітнього простору Кембриджська програма з фізики є інноваційною моделлю, яка пропонує принципово новий підхід до викладання природничих наук. Її особливість полягає в органічному поєднанні фундаментальної теоретичної підготовки з практичною дослідницькою діяльністю, що дозволяє формувати в учнів не лише предметні знання, а й розвивати критичне мислення, дослідницькі навички та здатність застосовувати набуті знання на практиці для вирішення реальних життєвих питань.

Кембриджська програма з фізики заснована на принципах STEM-освіти, яка передбачає інтеграцію науки, технологій, інженерії та математики для розвитку наукового мислення. Згідно з офіційним документом програми [1], учні не лише вивчають теоретичні закони, а й аналізують їх практичне застосування, зокрема в таких сферах, як енергоефективних технологій або квантових обчислень. Ключовим елементом є підхід «thinking and working scientifically», який включає формулювання гіпотез на основі спостережень, використання математичних моделей для прогнозування результатів та критичну оцінку експериментальних даних [1, 3]. Це дозволяє учням розвивати навички, необхідні для вирішення глобальних наукових проблем, що є однією з основних цілей STEM-освіти [3].

Важливу роль у описаній програмі відіграють інтерактивні методи навчання, такі як проєктна робота та комп'ютерне моделювання. Наприклад, учні проєктують системи альтернативної енергетики, застосовуючи закони механіки та термодинаміки, або використовують симулятори (такі як PhET Interactive Simulations) для візуалізації складних явищ, зокрема електромагнітних хвиль [1]. Дослідження Bybee [3] підкреслює, що такі підходи підвищують мотивацію учнів на 40% порівняно з традиційними уроками. Крім того, групові дискусії та командні завдання сприяють розвитку soft skills (комунікацію, лідерство), що також є пріоритетом у Концепції Нової української школи (НУШ) [2].

Система оцінювання в Кембриджській програмі орієнтована на постійний моніторинг прогресу, а не на фінальні іспити. Це включає щотижневі міні-дослідження з аналізом помилок та критеріальна оцінка проєктів, згідно з якими учні отримують детальний зворотний зв'язок щодо наукової обґрунтованості та креативності рішень [1]. Цей підхід перегукується з принципами НУШ, де «оцінка має бути інструментом розвитку, а не покаранням» [2]. Як зазначає Coyle [4], регулярний «фідбек» знижує рівень тривожності учнів на 25%, що робить навчання більш психологічно комфортним.

Окремої уваги заслуговує інтеграція наукового пошуку (scientific enquiry) та міждисциплінарності. У програмі фізика поєднується з хімією та екологією, наприклад, під час дослідження кліматичних змін через призму термодинаміки [1]. Також використовується метод CLIL (Content and Language Integrated Learning), коли учні вивчають фізику англійською мовою, що одночасно розвиває академічну грамотність [4]. Дослідження показують, що CLIL-підхід підвищує ефективність засвоєння матеріалу на 30%, оскільки мовна та предметна компетентності формуються паралельно [4].

Порівняння з концепцією НУШ виявляє спільні цілі: акцент на активній ролі учня, розвиток критичного мислення та соціальних навичок [2]. Проте Кембриджська програма

більше орієнтована на глобальні стандарти, зокрема підготовку до міжнародних олімпіад, та використання сучасних технологій (Big Data, штучний інтелект) для аналізу експериментів [1]. На відміну від цього, НУШ робить акцент на соціальній інклюзії та демократизації освіти [2].

Таким чином, інновації Кембриджської програми, такі як STEM-підхід, активне навчання та CLIL-методики, можуть стати основою для модернізації української освіти. Інтеграція міждисциплінарних проєктів і цифрових інструментів посилить практичну спрямованість НУШ, а адаптація формативного оцінювання сприятиме створенню стресостійкого навчального середовища [2, 3].

Список використаних джерел

1. Cambridge International Education. Physics Curriculum Framework. – Cambridge: Cambridge University Press, 2023. – 89 p.

2. Міністерство освіти України. Концепція Нової української школи. – Київ, 2022. – URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/pro-nush (дата звернення: 07. 04. 2025)

3. Bybee, R. W. The Case for STEM Education: Challenges and Opportunities. – Arlington: National Science Teachers Association, 2013. – 116 p.

4. Coyle, D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 2010. – 184 p.

Краснянський Олег Олександрович
аспірант І року навчання
спеціальності 104 Фізика та астрономія

Науковий керівник:
доктор фізико-математичних наук, професор
Тартачник Володимир Петрович

Негативний диференціальний опір. Застосування

Негативний диференціальний опір (НДО) - нетипова властивість деяких нелінійних електронних пристроїв [1], в яких збільшення величини напруги призводить до зменшення величини струму $r_{diff} = \Delta v / \Delta i$. В нелінійних електронних пристроях на деякій ділянці вольт-амперної характеристики (ВАХ) $r_{diff} < 0$.

НДО проявляє себе в світлодіодах (СД) InGaN при температурах нижче 150K [3] (рис.3).

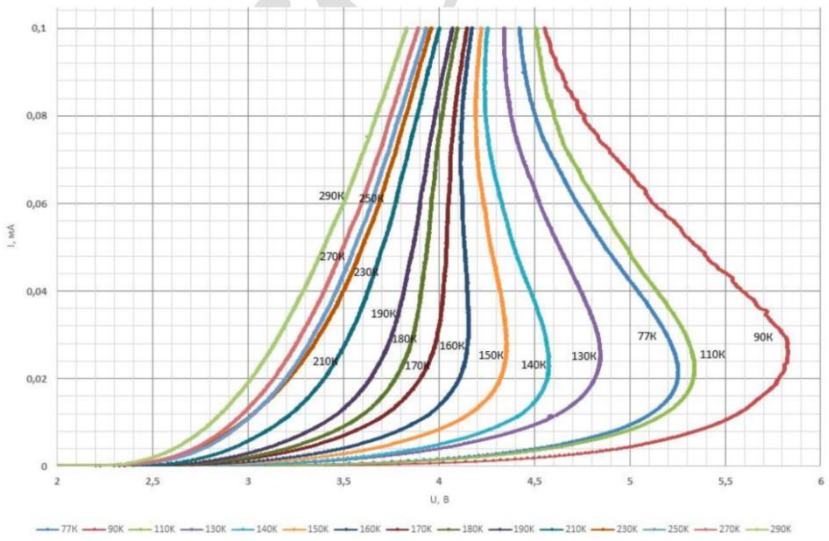

Рис.3. ВАХ СД InGaN λ_{max}=505nm, зняті в режимі генератора струму при різних температурах.

Явище НДО широко застосовується в низці сучасних напівпровідникових приладів - пристроях пам'яті [4-6], біо-натхненних нейроморфних обчисленнях [7-9], тунельних діодах [10], лавинно-пролітних напівпровідникових діодах, та резонансно-тунельних структурах, хаотичних схем для програм безпеки [11], негатроніці [12], вирощування низьковольтних органічних елементів пам'яті та логіки [13], прилади з НДО на контактах [14], мікрохвильових підсилювачів, високошвидкісних перемикачів [15].

Природа ефекту виникнення ВДО розглядається в [16] та в [1].

Список використаних джерел

1. Ridley B.K., Specific Negative Resistance In Solids, PROC. PHYS. SOC., 1963, VOL. 82
2. Мосюк Т.І. Особливості фізичних характеристик вихідних і опромінених електронами з енергією Е=2МеВ гомо- та гетероперехідних світлодіодів,
3. Т. І. Мосюк1, Р. М. Вернидуб, П. Г. Литовченко, Ю. Б. Мирошніченко, Д. П. Стратілат, В. П. Тартачник, В. В. Шлапацька, ВПЛИВ ОПРОМІНЕННЯ ЕЛЕКТРОНАМИ З Е = 2 МеВ НА ЕЛЕКТРОФІЗИЧНІ ТА ОПТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЕЛЕНИХ InGaN/GaN СВІТЛОДІОДІВ, ЯДЕРНА ФІЗИКА ТА ЕНЕРГЕТИКА / NUCL. PHYS. AT. ENERGY 24 (2023) 027-033
4. Gibson, G. A. et al. An accurate locally active memristor model for S-type negative differential resistance in NbOx. Appl. Phys. Lett. 108, 023505 (2016).
5. Pickett, M. D., Borghetti, J., Yang, J. J., Medeiros Ribeiro, G. & Williams, R. S. Coexistence of memristance and negative differential resistance in a nanoscale metal oxide metal system. Adv. Mater. 23, 1730–1733 (2011).
6. Pellegrino, L. et al. Multistate memory devices based on free-standing VO2/TiO 2 microstructures driven by Joule self-heating. Adv. Mater. 24, 2929–2934 (2012).
7. Kumar, S., Strachan, J. P. & Williams, R. S. Chaotic dynamics in nanoscale NbO 2 mott memristors for analogue computing. Nature 548, 318–321 (2017).
8. Zhou, Y. & Ramanathan, S. Mott Memory and neuromorphic devices. Proc. IEEE 103, 1289–1310 (2015).
9. Pickett, M. D., Medeiros-Ribeiro, G. & Williams, R. S. A scalable neuristor built with Mott memristors. Nat. Mater. 12, 114–117 (2012).
10. Evan A. Clinton, Ehsan Vadiee, Shyh-Chiang Shen, Karan Mehta, P. Douglas Yoder, W. Alan Doolittle, Negative differential resistance in GaN homojunction tunnel diodes and low voltage loss tunnel contacts, Appl. Phys. Lett. 112, 252103 (2018).
11. Raju Vemuri, Saurabh Nagar, Analyzing negative differential resistance and capacitive effects in SiOx-based resistive switching devices for security applications, Microelectronics Journal Volume 154, December 2024, 106472
12. Філинюк М.А., Основи Негатроніки, УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006.
13. Jeremy J. Guttman et al. Negative differential resistance in polymer tunnel diodes using atomic layer deposited, TiO2 tunneling barriers at various deposition temperatures Organic Electronics Volume 47, August 2017, Pages 228-234. https://doi.org/10.1016/j.orgel.2017.05.015
14. Prokhorov E. D., Botsula O. V. Negative differential conductivity semiconductor diode with resonance border 2010 INTERNATIONAL KHARKOV SYMPOSIUM ON PHYSICS AND ENGINEERING OF MICROWAVES, MILLIMETER AND SUBMILLIMETER WAVES. https://doi.org/10.1109/MSMW.2010.5546144
15. D. K. Roy, B. R. Pamplin Tunnelling and Negative Resistance Phenomena in Semiconductors (Pergamon, New York, 1977), pp. 1-35.
16. Brian R. Pamplin Negative differential conductivity effects in semiconductors 2006, pp. 1-19. https://doi.org/10.1080/00107517008204806

Лукаш Михайло Андрійович
студент І курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (Фізика та Астрономія)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Кириленко Олена Іванівна

Проєктування і моделювання наносупутників як інструмент для навчання фізики

У сучасних умовах зростає потреба в оновленні методів навчання природничих дисциплін, зокрема фізики. Використання інтерактивних підходів, таких як проєктне навчання та моделювання, сприяє глибшому розумінню теоретичних знань. Особливо ефективним є застосування STEM-підходу, який об'єднує знання з фізики, математики, інформатики та інженерії [1]. У цьому контексті проєктування наносупутників набуває особливої освітньої цінності.

Теоретичні засади інтерактивного навчання. Інтерактивне навчання передбачає активну участь учнів у процесі здобуття знань через проєкти, симуляції та колективну роботу. Моделювання та проєктування сприяють розвитку дослідницьких умінь, критичного мислення та практичної орієнтації на результат [2].

Наносупутники як інструмент для навчання. Наносупутники — це малі космічні апарати масою до 10 кг, які можуть бути використані в освітньому процесі. Міжнародні освітні ініціативи (CanSat, CubeSat) вже довели ефективність такого підходу. Робота над створенням наносупутника охоплює різні етапи — від формулювання мети місії до створення моделі супутника і тестування його систем [3, 4].

Процес моделювання. Етапи роботи включають:

- визначення цілей місії;
- підбір конструкційних матеріалів;
- моделювання динаміки польоту (орбіти, сили, стабілізація);
- проєктування енергозабезпечення та системи зв'язку.

Для реалізації використовуються такі програмні платформи, як MATLAB, FreeCAD, Tinkercad.

Освітній ефект і переваги. Участь у проєктах із проєктування наносупутників:

- активізує інтерес до фізики та технічних наук;
- формує інженерне мислення;
- сприяє розвитку навичок командної роботи та вирішення технічних задач;
- покращує розуміння фізичних процесів через їх практичне застосування.

Пілотний освітній проєкт, етапи реалізації. З метою перевірки ефективності інтерактивного навчання фізики через проєктування та моделювання наносупутників буде реалізований пілотний освітній проєкт на базі учнів старших класів, які упродовж семестра будуть розробляти концепцію наносупутника, моделювати траєкторії руху, проєктувати енергосистеми та системи зв'язку тощо.

Проєкт передбачає інтеграцію теоретичного матеріалу з практичними завданнями і охоплює ключові теми шкільного курсу фізики: механіку, термодинаміку, електрику та магнетизм. Робота в командах має дозволити учням зануритися в інженерний процес і водночас сформувати навички співпраці та вирішення комплексних проблем.

З метою перевірки ефективності інтерактивного підходу пропонується реалізувати пілотний освітній проєкт, який включатиме такі етапи:

1. **Підготовчий етап** – формування ініціативної групи, розробка навчальної програми, пошук партнерів.
2. **Матеріально-технічне забезпечення** – підбір програмного забезпечення (FreeCAD, MATLAB, Tinkercad), техніки, обладнання.

3. **Навчання педагогів** – короткострокове навчання педагогів щодо методики та інструментів [5].
4. **Навчально-проєктна діяльність учнів** – робота в командах над створенням місії, дизайну та моделі наносупутника, включаючи орбіти, енергоживлення, зв'язок.
5. **Підсумкова презентація** – захист проєктів, оцінювання, сертифікація.
6. **Аналіз результатів і масштабування** – підготовка до впровадження проєкту в інших школах.

Інтерактивне вивчення фізики через моделювання наносупутників формує не лише глибше розуміння предмета, але й сприяє розвитку інженерного мислення, навичок командної роботи, креативності. Пілотний проєкт дозволить апробувати та вдосконалити підходи до впровадження STEM-освіти в умовах української школи.

Список використаних джерел

1. European Schoolnet. STEM Education Policies in Europe. – Brussels: European Schoolnet, 2018. – 65 p. – URL: https://www.stemcoalition.eu/ (дата звернення: 07. 04. 2025)
2. Thomas J. A Review of Research on Project-Based Learning / J. Thomas. – San Rafael : Autodesk Foundation, 2000. – 46 p.
3. NASA CanSat Program. – NASA. – URL: https://www.nasa.gov/cansat (дата звернення: 07. 04. 2025)
4. CubeSat Design Specification / California Polytechnic State University. – 2016. – URL: https://www.cubesat.org/ (дата звернення: 07. 04. 2025)
5. Марченко І. Впровадження STEM-освіти в закладах загальної середньої освіти: реалії і перспективи / Марченко І. // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2020. – № 2.

Отупор Наталія Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Фізика)

Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Кириленко Олена Іванівна

Розробка структурованих методичних матеріалів для самостійного опрацювання фізики: готові конспекти як інструмент ефективного навчання

Сучасний освітній процес вимагає застосування інноваційних підходів до викладання та засвоєння навчального матеріалу. Особливо це актуально для такого складного предмета, як фізика, де значна частина знань базується на глибокому розумінні теоретичних знань, та їх застосуванні на практиці, зокрема при розв'язуванні задач. Таким чином, впровадження інноваційних технологій у процес планування та проведення уроків фізики дозволяє значно підвищити якість навчання, розширити можливості для розвитку учнів та сприяє формуванню компетентностей, необхідних для успішної адаптації у сучасному світі.

У сучасних умовах, коли країна переживає складні часи через війну, а система освіти адаптується до нових реалій дистанційного навчання, підготовленні конспекти можуть значно полегшити життя як учням, так і педагогам. Конспекти дають можливість зменшити труднощі, оскільки вони забезпечують структурованість і надають учням чітке бачення навчального матеріалу. Їх можна зберігати в електронному вигляді, що дозволяє легко отримати доступ до навчального матеріалу з будь-якого пристрою в будь-який час.

Ці матеріали представляють чітко структуровані теми, які містять основні ідеї, важливі формули, концепції параграфа та ключові моменти, які учні мають зафіксувати в зошитах. Мета полягала в тому, щоб створити структуровані методичні матеріали з фізики, які допоможуть учням ефективно засвоювати матеріал як під час уроків, так і при самостійній роботі вдома.

Розроблені мною методичні матеріали – готові конспекти довели свою ефективність у підвищенні мотивації учнів до вивчення фізики (рис. 1). У майбутньому планую розширити інтерактивний контент і впровадити нові елементи для ще більшої залученості учнів до навчального процесу, зокрема додавати практичні завдання, тестування та інші форми активного навчання.

Рис. 1. QR код для переходу на Google Диск з готовими конспектами

Проаналізовано результати тематичного оцінювання учнів 8-А класу з двох тем. Тема 1: "Зміна агрегатного стану речовини. Теплові двигуни", Тема 2: "Температура. Внутрішня енергія. Теплопередача". Метою аналізу було виявлення рівня засвоєння матеріалу учнями з використанням «Готового конспекту».

Тема 1: діаграма показує, що більшість учнів (56%) мають достатній рівень знань. Водночас лише 8% досягли високого рівня, а 4% отримали найнижчі оцінки (рис. 2).

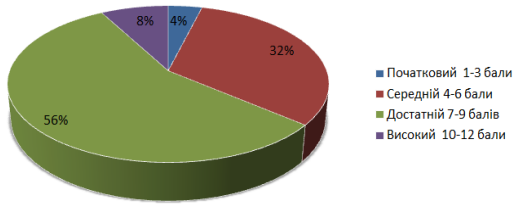

Рис.2 . Результати тематичного оцінювання учнів 8-А класу з теми 1

Це свідчить про те, що тема була для учнів відносно складною і потребувала додаткової уваги. Одна з можливих причин такого результату є складність теоретичного матеріалу, що вимагало не лише запам’ятовування, а й розуміння фізичних процесів.

Тема 2: результати свідчать про кращу успішність учнів у цій темі порівняно з першою (рис. 3).

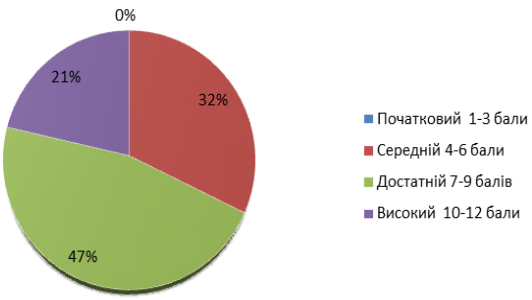

Рис. 3. Результати тематичного оцінювання учнів 8-А класу з теми 2

Жоден учень не отримав початкового рівня, а відсоток високих оцінок зріс до 21%. Це може вказувати на легше засвоєння матеріалу та можливу ефективність використання «Готового конспекту».

Розробка пройшла апробацію на уроках фізики, що дозволило оцінити її ефективність. В результаті використання цих матеріалів були зафіксовані такі позитивні зміни:

- учні стали більш активно взаємодіяти з матеріалом, оскільки вони отримали чітко структуровану та доступну інформацію;
- завдяки матеріалам, які детально висвітлюють основні теми, учні можуть зручно й швидко повторювати пройдений матеріал;
- полегшилася підготовка до контрольних робіт та олімпіад завдяки чіткій систематизації знань.

Інтерактивне навчання фізики є сучасним і ефективним підходом до організації навчального процесу, який сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку критичного мислення та формуванню ключових компетентностей. У рамках власної розробки методичних матеріалів — «готових конспектів», які були апробовані на уроках фізики, вдалося покращити взаємодію учнів з матеріалом, підвищити їхню мотивацію та ефективність навчання. Дослідження показують, що впровадження інтерактивних технологій, таких як розроблені конспекти, сприяє покращенню розуміння фізичних явищ, розвитку навичок самостійного дослідження та зростанню зацікавленості до предмета, зокрема фізики.

Павловський Павло Миколайович
студент І курсу магістратури
спеціальності «Фізика та астрономія»

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Павлова Наталія Юріївна

Радіаційні дефекти в напівпровідниках на основі арсеніду галію

Актуальність теми.

Арсенід галію (GaAs) є одним із найперспективніших напівпровідникових матеріалів для застосування в електроніці та оптоелектроніці, зокрема в умовах дії радіації, таких як космічні апарати. Вивчення радіаційних дефектів у GaAs має важливе значення для підвищення надійності приладів у складних умовах експлуатації.

Мета дослідження.

Розгляд провідників на основі GaAs, аналіз механізмів утворення, типів та впливу радіаційно-індукованих дефектів у кристалічній структурі GaAs на його електричні, оптичні та механічні властивості.

Методи дослідження.

Була проведена робота з науковою теоретичною літературою та статтями з результатами експериментальних досліджень в наукових журналах.

Основні результати.

GaAs відноситься до класу бінарних напівпровідників з ковалентно-іонним зв’язком. Арсенід галію має унікальні електричні та оптичні властивості, що робить його ключовим матеріалом в сучасній електроніці та оптоелектроніці.

GaAs має структуру сфалериту (цинкової обманки). Візуально структуру можна уявити як взаємно проникаючі гранецентровані гратки атомів Ga і As, які зміщені одна відносно одної на чверть головної діагоналі кубічної елементарної комірки. Така кристалічна структура забезпечує його високу симетрію та стабільність [1, с. 3431].

GaAs має прямі міжзонні переходи. Енергія забороненої зони складає 1,43 еВ за кімнатної температури. В зоні провідності є два мінімуми, різність рівнів яких складає близько 0,36 еВ. Рухливість електронів в нижньому мінімумі набагато вища рухливості електронів у верхньому мінімумі. Оскільки, різниця енергій цих мінімумів невелика, то в сильних електричних полях електрони можуть переходити з одного мінімуму в інший. Коли заповнення верхнього мінімуму перевищує заповнення в нижньому, то в матеріалі з'являється негативний диференціальний опір. Це викликає ефект Ганна, на основі якого створені генератори випромінювання НВЧ діапазону [1, с. 3435].

Радіаційні дефекти виникають, коли високоенергетичні частинки взаємодіють з кристалічною граткою GaAs, вибиваючи атоми з їх позицій або викликаючи електронні збудження [2, с. 13]. GaAs, як напівпровідник $A^{III}B^{V}$, має високу стійкість до радіації в порівнянні з силіцієм але дефекти все одно впливають на його характеристики.

Типи радіаційних дефектів в GaAs

1. Точкові дефекти: вакансії (відсутність атому Ga або As в гратці); заміщення (атом галію на місці миш'яку та навпаки); міжвузлові дефекти (атоми Ga або As, вибиті у міжвузлові позиції).

2. Лінійні дефекти: крайові та гвинтові дислокації.

3. Площинні дефекти: твінінги (двійники); границі зерен; антифазні границі.

4. Об'ємні дефекти, великі скупчення порушень структури: прецизійні включення; пори, кластери вакансій; аморфні зони.

5. Електронні пастки: дефекти створюють локальні енергетичні рівні в забороненій зоні (глибокі рівні), які діють як пастки для електронів або дірок, що погіршує провідність [3, с. 2].

Механізм утворення

1. Первинні дефекти: високоенергетична частинка (наприклад, протон) передає енергію атому Ga або As, вибиваючи його з вузла гратки та утворюючи пару «вакансія + міжвузля» (дефект за Френкелем).

2. Вторинні процеси: міграція дефектів при нагріванні чи відпалі та утворення стабільних комплексів.

3. Дозовий ефект: при низьких дозах радіації переважають точкові дефекти, при високих – кластери дефектів.

Вплив на властивості GaAs

1. Електричні властивості: зниження рухливості носіїв; збільшення опору; погіршення роботи приладів.

2. Оптичні властивості: зниження люмінесценції; зсув спектру.

3. Механічна стійкість: високі дози радіації можуть привести до крихкості через накопичення дефектів.

Методи аналізу дефектів

DLTS (Спектроскопія глибоких рівнів): вимірює глибокі рівні в забороненій зоні, визначаючи енергію активації та концентрацію пасток. Фотолюмінесценція (PL): показує зниження інтенсивності випромінювання та виникнення дефектних піків. ЕПР (Електронний парамагнітний резонанс): визначає тип та структуру дефектів.

Стійкість GaAs до радіації

1. Висока енергія зв'язку: ковалентно-іонна природа зв'язків Ga-As робить гратку більш міцною, ніж у Si.

2. Мала дифузія дефектів: на відміну від силіцію, дефекти в GaAs менш рухливі при кімнатній температурі, що сповільнює їх накопичення.

3. Самовідновлення: деякі дефекти (наприклад, пари Френкеля) можуть рекомбінувати без зовнішнього впливу [4, с. 6].

Захист

1. Легування (наприклад, Cr чи Zn) для компенсації дефектів.

2. Гетероструктури (GaAs/AlGaAs) для екранування активних прошарків.

3. Відпал при 400-600°C для усунення нестабільних дефектів [5, с. 59].

Висновок.

GaAs залишається одним із найстійкіших до радіації напівпровідників. Розуміння механізмів утворення дефектів дозволяє розробляти більш ефективні структури для космічних і військових галузей. Для зменшення впливу радіаційних пошкоджень рекомендовано застосування легування, гетероструктур та відпалу.

Список використаних джерел

1. Encyclopedia of Materials: Science and Technology (Second Edition). 2001. 3431-3435 p.
2. Конорева О.В., Радкевич О.І., Слісенко В.І., Тартачник В.П. Вплив дефектів структури на фізичні властивості окремих напівпровідникових сполук AIIIBV. Київ, 2021. 5-39 с.
3. Papež, N., Gajdoš, A., Dallaev, R., Sobola, D., Sedlak, P., Motuz, R., ... & Grmela, L. (2020). Performance analysis of GaAs based solar cells under gamma irradiation. *Applied Surface Scienc*e, V. 510, 145329.
4. Christopher N. Singh, Blas Pedro Uberuaga, Stephen J. Tobin, Xiang-Yang Liu. Impact of radiation-induced point defects on thermal carrier decay processes in GaAs. *Acta Materialia,* Volume 242, 1 January 2023, 118480.
5. Morrow R. A. Defect formation in GaAs grown by organometallic vapor phase epitaxy and the structure of the native defect EL2. *Journal of Crystal Growth.* Volume 241, Issues 1–2, May 2002. 57-62 p.

Сисуєв Віктор Георгійович
Аспірант ІІ року навчання
Спеціальність 104 Фізика та астрономія

Науковий керівник:
доктор фізико-математичних наук, професор
Тартачник Володимир Петрович

Використання технології відпалу для корекції фізичних характеристик світлодіодів

Технологія відпалу напівпровідників — це процес термічної обробки матеріалів напівпровідникових пристроїв з метою змінення їхніх фізичних властивостей, зокрема для покращення якості матеріалів, активації домішок або створення необхідних структур на поверхні.

При вивченні деградації електрофізичних характеристик гомо- та гетероперехідних світлодіодів під дією електронного опромінення відпал відіграє значну роль, дозволяє нам відновити характеристики деградованих світлодіодів. Відпал при різних температурах призводить до різних наслідків. Цікавим є дослідження електрофізичних характеристик при температурах, менших за температуру активації домішок.

Основні цілі та етапи відпалу напівпровідників:

Активація домішок: У процесі виготовлення напівпровідників часто додаються домішки, щоб змінити їх електричні властивості. Відпал дозволяє активізуватирух домішок, і забезпечити необхідні характеристики провідності (створення p-типу або n-типу провідності).

Видалення дефектів: Відпал допомагає зменшити або усунути дефекти кристалічної решітки, які можуть виникнути під час росту або обробки матеріалу, це важливо для підвищення якості напівпровідникового матеріалу та стабільності роботи пристроїв.

Регенерація та відновлення: Під час виготовлення напівпровідників часто застосовуються різні технологічні операції, які можуть призвести до порушення кристалічної структури. Структура напівпровідника може бути порушена внаслідок опромінення. Відпал дозволяє регенерувати структуру та поліпшити характеристики матеріалів.

Індукція дифузії: В процесі відпалу виникає дифузія атомів домішок у матеріалі, що дозволяє створити необхідні профілі концентрації домішок або формувати структури, які визначають функціональність пристроїв.

Типи відпалу:

Статичний відпал: Матеріал просто нагрівається до необхідної температури і утримується при ній певний час.

Раптовий відпал (пульсуючий): Короткочасне нагрівання і охолодження матеріалу (наприклад, в процесах, що вимагають дуже точного контролю профілю температур). Часто цей тип відпалу реалізується за допомогою декількох лазерів, сфокусованих в одній точці на поверхні напівпровідника.

Високотемпературний відпал: Проводиться при температурах понад 1000°C з метою глибшої дифузії домішок.

Загалом, відпал є критично важливим процесом для забезпечення стабільності та ефективності напівпровідникових пристроїв. Вивчення впливу відпалу (термічної обробки) на властивості напівпровідників є важливою темою в матеріалознавстві та електроніці. Ось декілька наукових досліджень, які розглядають цей аспект:

Отримання високоомних шарів GaAs, AlGaAs методом НТРФЕ. Досліджуються електрофізичні властивості шарів GaAs та твердих розчинів AlxGa1-xAs, отриманих із галієвих розплавів методом низькотемпературної рідиннофазної епітаксії при температурах 630…580 °С. Показано, що подвійне легування галієвих розплавів ітербієм від 2·10-3 до 1,2·10-2 ат.% та алюмінієм більше 6,5·10-3 ат.% дозволяє отримати епітаксійні шари GaAs з питомим опором до 105 Ом·см. [1]

Вплив термічного відпалу на властивості моноселеніду індію та галію, легованого кобальтом і селенідом ванадію: досліджується, як термічний відпал у вакуумі впливає на електричні властивості кристалів InSe та GaSe, легованих кобальтом і селенідом ванадію. [2]

Дослідження впливу відпалу на питомий опір аморфних сплавів на основі алюмінію: У цій роботі аналізується вплив температурної обробки на електричні властивості аморфних сплавів Al-Y-Ni, виготовлених методом швидкого охолодження. [3]

Теоретичне вивчення лазерного відпалу нестехіометричних плівок SiO_x. Застосовується метод математичного моделюванню розподілу температури в плівках SiO_x під час лазерного відпалу та порівнює ефективність одноімпульсного та багатоімпульсного відпалу. [4]

Вплив умов відпалу на оптичні властивості плівок кадмію сульфіду. Стаття присвячена вивченню умов відпалу на оптичні властивості плівок кадмію сульфіду. [5]

Вплив відпалювання на структурно-фазовий стан і магніторезистивні властивості тришарових плівкових систем на основі Ni і V, а також Ni і Ag або Au: Досліджено, як температура відпалу впливає на магніторезистивні властивості та фазовий стан тришарових плівок на основі нікелю з ванадієм, сріблом або золотом. [6]

Виконані дослідження поглиблюють розуміння наслідків впливу термічної обробки на властивості напівпровідникових матеріалів і можуть бути корисними для подальших розробок у галузі матеріалознавства та електроніки.

Список використаних джерел

1. Круковський С. І. Отримання високоомних шарів GaAs, AlGaAs методом НТРФЕ / С. І. Круковський, І. Р. Завербний // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2000. – № 397 : Електроніка. – С. 17–21. – Бібліографія

2. Ковалюк, З. Д., Шевчик, В. В., Боледзюк, В. Б., & Нетяга, В. В. (2017). Вплив термічного відпалу на властивості моноселеніду індію та галію, легованого кобальтом і селенідом ванадію. Журнал фізики та інженерії поверхні, 12(2), 190-196. УДК 537.216
https://periodicals.karazin.ua/pse/article/view/8587
3. Kerli S Дослідження впливу відпалу на питомий опір аморфних сплавів на основі алюмінію / S. Kerli, U. Alve, M. Gögebakan // Фізика і хімія твердого тіла. - 2019. - Т. 20. - № 4. - С. 391-395.r
http://lib.pu.if.ua:8080/handle/123456789/1147?mode=full
4. Гаврилюк О.О. Теоретичне вивчення лазерного відпалу нестехіометричних плівок SiO_x
https://www.cpts.com.ua/index.php/cpts/article/view/307
5. Ільчук Г.А. Кусьнеж В.В., Петрусь Р.Ю., Тузяк О.Я. Шаповал П.Й., Токарев С.В., Когут І.Т 2011.
Вплив умов відпалу на оптичні властивості плівок кадмію сульфіду is-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=PhKhTT_2011_12_4_14
6. Грічановська Т.М., Холод Т.С., Грічановська О.А., Циганкова Л.А. Вплив відпалювання на структурно-фазовий стан і магнітоопір тришарових плівкових систем на основі Ni і V та Ni і Ag або Au http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/44842

Фінюк Віталій,
студент IV курсу,
спеціальності «104 Фізика та астрономія»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Мирошніченко Юрій Борисович

Мікроелектроніка

Мікроелектроніка – це науково-технічний напрям електроніки, що займається проблемами дослідження, конструювання та виготовлення високонадійних та економічно вигідних мікромініатюрних електронних схем і пристроїв за допомогою комплексу фізичних, хімічних, схемотехнічних та інших методів. [1]

Апаратуру, в якій в основному використовуються вироби мікроелектроніки, називають мікроелектронною. Підвищення надійності мікроелектронної апаратури пояснюється використовуванням при виготовленні інтегральних мікросхем спеціальної технології, при якій застосовуються особливо чисті матеріали, а весь процес виготовлення протікає в умовах, що виключають можливість забруднень. Крім того, внутрішні з'єднання інтегральних мікросхем захищені міцним покриттям, а їх малі габарити дозволяють створювати міцні і компактні вузли і блоки апаратури, здатні витримувати великі механічні навантаження. Висока надійність інтегральних мікросхем обумовлена також меншим числом з'єднань. [2]

Основним питанням мікроелектроніки є технологія виготовлення мікроелектронних пристроїв, тому саме цьому питанню і буде приділена найбільша увага. Ми аж ніяк не претендуємо ні на повноту, ані на вичерпний виклад усіх тих різноманітних нових технологій, які починають знаходити застосування у сучасній мікроелектроніці. Наша задача – дати поняття, хай навіть у дещо спрощеній формі, про найбільш поширені технологічні процеси, за допомогою яких натепер виготовляється більшість інтегральних мікросхем. [3]

Поява мікроелектронної технології змінили насамперед обрис самої радіоелектронної промисловості. Кропітка та малокваліфікована праця сотень тисяч складальників-монтажників радіосхем була замінена високопродуктивною та висококваліфікованою роботою небагатьох операторів на технологічних лініях по виготовленню ІМС. Різко скоротилась собівартість складних радіоелектронних пристроїв, їх вага та розміри при одночасному зростанні їх надійності. Все це зробило можливим масове виготовлення та застосування радіоелектронних пристроїв, які раніше випускались лише як коштовні унікальні вироби, або взагалі були недоступні для виготовлення та придбання. [4]

Створення інтегральних мікросхем може бути яскравим прикладом того, як поодинокий, і здавалося б, суто спеціальний винахід або вдосконалення здатні привести до радикальних змін у обрисі цілого технічного напрямку та галузі промисловості, викликати великі соціальні наслідки і навіть накласти певний відбиток на розвиток цивілізації. [5]

Список використаних джерел

1. Фізичні основи електроніки: курс лекцій [Електронний ресурс]: навч. посіб. для студ. спеціальності 171 «Електроніка» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: К.С. Дрозденко, – Електронні текстові данні (1 файл: 8,58 Мбайт). – Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 153 с.
2. Борисов О.В., Якименко Ю.І. Твердотільна електроніка: Підручник. – К.: НТУУ "КПІ", 2015. – 484 с.
3. Козеренко С.І., Касперський А.В., Богданов І.Т. Електронні основи автоматики та обчислювальної техніки. Навчальний посібник. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007. – 120 с.
4. В.М. Демяненко. Апаратні засоби в курсі інформатики. – К.: Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова 2005.
5. Новіков В. О., Рожко Ж. А., Богуш А. Р., Грінько С. С. Теоретичні та практичні основи електроніки. – Херсон: Херсонський національний технічний університет, 2017. – 146 с.

Шульга Сергій Володимирович
студент І курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта(фізика)»

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Павлова Наталія Юріївна

Особливості вивчення електродинаміки в 11-х класах закладів загальної середньої освіти

Вивчення електродинаміки в 11 класі загальноосвітніх закладів є важливим для формування в учнів наукового світогляду, розвитку наукової грамотності та таких видів мислення, як критичне, логічне й продуктивне. Цій темі у шкільній програмі приділено значну увагу — вона охоплює три окремі розділи, оскільки є основоположною для подальшого вивчення фізики. Опанування електродинаміки дає змогу не лише здобути глибокі теоретичні знання, а й сформувати практичні вміння, що необхідні для розуміння сучасних технологічних процесів і ефективного вирішення прикладних задач у стрімко змінюваному технічному середовищі [1, с. 4].

Одним із ключових завдань під час вивчення електричних явищ є формування в учнів чіткого розуміння основних законів електромагнетизму. У 11 класі школярі ознайомлюються з принципами функціонування електричних кіл та опановують основи

електродинаміки, що сприяє глибшому розумінню взаємодії електричних зарядів і суті електричних процесів як у природі, так і в побуті. Важливу роль відіграє також розвиток практичних умінь, зокрема вміння користуватися електричними приладами. Учні вивчають принципи роботи ламп, акумуляторів і джерел струму. Робота з електричними схемами дозволяє краще усвідомити конструкцію та функціональні можливості різноманітних електропристроїв, а також визначити сфери їх застосування. Завдяки такій навчальній діяльності учні здобувають практичний досвід, який може стати у пригоді в повсякденному житті.

Актуальність педагогічного аспекту вивчення електричних явищ у 11 класі зумовлена тим, що ця тема є важливою для формування свідомої та відповідальної громадянської позиції. В умовах, коли електроенергія та технічні пристрої тісно інтегровані в повсякденне життя, учням необхідно розуміти принципи їх роботи. Це знання не лише дозволяє раціонально користуватися сучасними технологіями, а й стимулює участь у технічному прогресі, формує екологічну свідомість, сприяє ощадному використанню енергоресурсів і заохочує до пошуку альтернативних джерел енергії. Крім того, вивчення електродинаміки розвиває науковий стиль мислення, навчає критично осмислювати інформацію, планувати та проводити експерименти, формулювати гіпотези і здійснювати аналіз отриманих результатів. Усе це сприяє формуванню ключових компетентностей, затребуваних у багатьох сферах сучасного життя. Отже, засвоєння теми електричних явищ у старшій школі не лише поглиблює знання і практичні вміння учнів, а й забезпечує їх всебічний розвиток як особистостей, готових ефективно діяти в умовах сучасного інформаційно-технологічного суспільства [23, с. 10].

Зосередимо увагу на основних вимогах до навчальних досягнень учнів під час вивчення теми «Електродинаміка». Передусім школярі мають опанувати ключові поняття: електричний струм, напруга, опір, індуктивність і ємність, а також розуміти взаємозв’язки між цими фізичними величинами та їх роль у функціонуванні електричних кіл. Важливо також ознайомити учнів із базовими електродинамічними явищами, такими як електромагнітна індукція та самоіндукція. Учні повинні усвідомити основні закони електродинаміки, що описують рух заряджених частинок у провідниках, і вміти використовувати ці закони для аналізу електричних процесів. Вони мають навчитися розраховувати силу струму, напругу та опір, застосовуючи закон Ома, що дозволяє глибше зрозуміти принципи побудови та роботи електричних схем. Окрему увагу слід приділяти покращенню навиків роботи з вимірювальними приладами, зокрема амперметром і вольтметром, а також ознайомленню з основними технічними пристроями, як-от електродвигуни, із поясненням їхньої конструкції та принципу дії [3, с. 115].

Важливою складовою навчального процесу є експериментальна діяльність. Учні повинні вміти організовувати та проводити фізичні досліди, здійснювати вимірювання електричних величин, досліджувати вплив різних чинників на параметри електричних кіл, аналізувати результати експериментів і робити обґрунтовані висновки. Такий підхід не лише поглиблює знання, а й розвиває дослідницькі вміння та наукове мислення.

Не менш важливою є здатність учнів застосовувати здобуті знання в повсякденному житті: вони повинні розуміти принципи роботи побутових електроприладів, уміти оцінювати їхню енергоефективність та дотримуватись засад раціонального використання електроенергії.

Отже, вивчення електродинаміки в 11 класі охоплює не лише опанування теоретичного матеріалу, а й активну участь у практичній діяльності, що є необхідною умовою для глибокого й усвідомленого засвоєння теми. Такий підхід сприяє розвитку технічного та творчого мислення, навичок логічного аналізу, а також закладає основу для подальшого вивчення не лише фізики, а й інших природничих наук.

Список використаних джерел

1. Фізика. Навчальні програми для 10 та 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Авторський колектив під керівництвом Локтєва В. М./ Навчальні програми для 10-11 класів | Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/fizika-10-11-avtorskij-kolektiv-pid-kerivnicztvom-lokteva-vm.pdf (дата звернення: 04.04.2025).
2. Бар'яхтар В. Г., Довгий С. О., Божинова Ф. Я., Кірюхіна О. О. Фізика (рівень стандарту, за навчальною програмою авторського колективу під керівництвом Локтєва В. М.) підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. освіти Фізика. 11 клас: підручник. — Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 272 с.
3. Савченко В. Ф. Методика навчання фізики у старшій школі. – Київ: Академія, 2011. 292 с.

Якоб Дарина Василівна
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності 104 Фізика та астрономія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Мирошніченко Юрій Борисович

Чорні діри та гравітаційні хвилі

Сучасна астрофізика сповнена захопливих відкриттів, і чорні діри разом із гравітаційними хвилями посідають центральне місце серед цих явищ. Їх вивчення дозволяє наблизитися до розкриття фундаментальних законів природи, допомагаючи зрозуміти, як влаштований наш Всесвіт.

Чорна діра — це область простору, де гравітація настільки потужна, що навіть світло не може подолати її тяжіння. Цей об'єкт не є зіркою чи планетою в звичному розумінні, а радше результатом колапсу масивної матерії до стану надзвичайної щільності. У центрі чорної діри розташована сингулярність — точка з нескінченною кривизною простору-часу, де звичні фізичні закони втрачають свою дієвість[1].

Ідея чорних дір бере свій початок у XVIII столітті, коли англійський учений Джон Мічелл припустив існування "темних зірок", які через надзвичайно сильну гравітацію не випускають світла. [2] У XX столітті, після створення загальної теорії відносності Альбертом Ейнштейном, ці уявлення отримали наукове обґрунтування. У 1916 році Карл Шварцшильд розробив математичну модель чорної діри[1], а в 1967 році термін "чорна діра" запропонував Джон Вілер[3].

На сьогодні ідентифіковано декілька типів чорних дір:

- Зоряні чорні діри, які утворюються внаслідок колапсу масивних зір. [4]
- Надмасивні чорні діри, розташовані в центрах галактик, зокрема Стрілець A* у Чумацькому Шляху. [1]
- Первинні чорні діри, які, можливо, сформувалися на ранніх стадіях еволюції Всесвіту після Великого вибуху. [5]

Гравітаційні хвилі — це коливання простору-часу, які виникають через рух масивних об'єктів із прискоренням, наприклад, під час злиття чорних дір. Уперше їх існування було передбачене Ейнштейном у 1916 році як наслідок його теорії відносності. [1]

Протягом століття гравітаційні хвилі залишалися теоретичним концептом, аж до 2015 року, коли обсерваторії LIGO і Virgo зафіксували перший сигнал від злиття двох чорних дір. Це стало проривом у науці, підтвердивши існування як гравітаційних хвиль, так і бінарних чорних дір. [6]

Гравітаційні хвилі відкривають новий спосіб дослідження Всесвіту. Вони несуть інформацію про масу, обертання і відстань до об'єктів, а також дозволяють перевіряти фізичні закони в екстремальних умовах. [6]

Сучасна наука стикається з низкою викликів у дослідженні чорних дір. Одне з найбільш дискусійних питань — інформаційний парадокс. Якщо чорна діра випромінює енергію (випаровування Гокінга), то що відбувається з інформацією про поглинуті об'єкти? Це питання лежить на перетині гравітації та квантової механіки, і його вирішення може стати ключем до створення єдиної теорії всього. [7]

Альтернативні моделі чорних дір, такі як фаззболи чи гравастари, також активно обговорюються. Хоча їх існування поки що не підтверджене, вони пропонують цікаві ідеї щодо уникнення сингулярності. [8]

У 2019 році телескоп Event Horizon представив перше зображення тіні чорної діри в галактиці M87, що стало важливою віхою в астрономії. Це відкриття підтвердило точність передбачень загальної теорії відносності й показало, як далеко просунулося наше розуміння чорних дір. [9]

Чорні діри та гравітаційні хвилі є не лише інтригуючими явищами, але й інструментами для дослідження найглибших загадок Всесвіту. Їх вивчення допомагає ставити нові питання, розробляти інноваційні теорії та наближатися до розуміння єдиної картини фізичних законів.

Наука про чорні діри — це не кінець, а лише початок довгого шляху до розкриття таємниць Всесвіту. [1]

Список використаних джерел

1. https://universemagazine.com/teoriya-vidnosnosti-dlya-chajnikiv-use-shho-potribno-znati-pro-najznamenitishu-praczyu-ejnshtejna/#google_vignette
2. "Війна чорних дір " — Леонард Саскінд, 2010.
3. "Коротка історія часу" — Стівен Гокінг, 1988.
4. https://m.youtube.com/watch?v=2-IIyK3LtxA
5. https://www.nasa.gov
6. https://www.space.com
7. https://www.ligo.caltech.edu
8. https://www.youtube.com/watch?v=iDt-gyp6Hvw
9. https://www.scientificamerican.com
10. https://eventhorizontelescope.org

Якоб Дарина Василівна
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності 104 Фізика та астрономія

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Кириленко Олена Іванівна

Полярне сяйво: як і чому небо 'танцює'

Полярне сяйво (північне та південне) – це одне з найзахопливіших природних явищ, яке спостерігається в полярних регіонах, на відстанях 20 – 35° від магнітних полюсів Землі. Воно являє собою світіння верхніх шарів атмосфери, яке створює на небі дивовижні кольорові завіси, що немов би танцюють та переливаються. Найчастіше полярне сяйво має зелений відтінок [4, 8].

Полярне сяйво виникає в результаті взаємодії заряджених частинок сонячного вітру з магнітним полем Землі. Сонячний вітер – це постійний потік заряджених частинок, які

випускає Сонце. Коли ці частинки досягають Землі, вони відхиляються магнітним полем нашої планети і спрямовуються до полюсів [1, 2].

У верхніх шарах атмосфери ці частинки зіштовхуються з атомами кисню та азоту, збуджуючи їх. При поверненні в нормальний стан збуджені атоми випромінюють світло, створюючи ефект полярного сяйва. Колір сяйва залежить від виду атомів, з якими взаємодіють заряджені частинки, і від висоти, на якій відбувається зіткнення [4, 8]:

• зелений: найпоширеніший колір, який виникає внаслідок збудження атомів кисню на висоті близько 100 км над поверхнею Землі;

• червоний: виникає внаслідок збудження атомів кисню на висоті 200 - 400 км над поверхнею Землі;

• синій і фіолетовий: виникають при взаємодії заряджених частинок з молекулами азоту на менших висотах.

• жовтий: комбінація зеленого і червоного світла.

Фактори, що впливають на інтенсивність і частоту полярного сяйва:

- *сонячна активність:* чим активніше Сонце, тим більше заряджених частинок випускається і тим інтенсивнішим може бути сяйво;
- *пора року:* найкращий час для спостереження північного сяйва – осінь і зима, коли ночі довші і темніші.
- *геомагнітні бурі:* під час геомагнітних бур, спричинених спалахами на Сонці, північне сяйво може спостерігатися навіть на відстані більше 35° від магнітних полюсів Землі.

*Прямий вплив на здоров'я в*ідсутній: саме по собі полярне сяйво не має жодного прямого впливу на здоров'я людини. Воно є лише світловим випромінюванням, яке нешкідливе для організму. *Непрямий вплив - через магнітні бурі*: полярне сяйво часто супроводжується магнітними бурями, які викликані сонячною активністю, саме магнітні бурі можуть впливати на метеозалежних людей. В людей, які чутливі до змін погоди та магнітних полів, можуть бути головні болі, підвищення артеріального тиску, безсоння та інші симптоми.

Топ-локації для спостереження. Найкращі місця для спостереження за полярним сяйвом – це країни, розташовані в полярних регіонах: північне сяйво (Ісландія, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Канада, Аляска), південне сяйво (Нова Зеландія, Антарктида).

10 травня 2024 року була надзвичайно рідкісна подія – північне сяйво можна було спостерігати в Україні (рис. 1) [3, 5-7].

Рис. 1. Північне сяйво 10 травня 2024 року в селі Сокирниця Закарпатської обл., Хустського р-н (фото зроблені автором власноруч)

Основною причиною появи сяйва на незвичайно низьких широтах стала потужна геомагнітна буря, яка виникла внаслідок викиду корональної маси Сонцем. Під час сильних геомагнітних бур зона, де можна спостерігати полярне сяйво, розширюється, тобто явище стає видимим набагато далі від полюсів, ніж зазвичай. Ясна погода в той день сприяла тому, що мешканці західної України змогли спостерігати це дивовижне явище.

Полярне сяйво - справжнє диво природи, яке захоплює своєю красою і таємничістю. Щодо появи полярного сяйва над Україною, то саме воно нагадало нам про те, наскільки дивовижним і непередбачуваним може бути наш світ!

Список використаних джерел

1. Полярне сяйво – як фізичне явище. URL: https://salo.li/121d2f5 (дата звернення: 02. 04. 2025).
2. Як виникає полярне сяйво? URL: https://salo.li/067c5Fb (дата звернення: 02. 04. 2025).
3. Криваве небо над Україною. Чому українці бачили полярне сяйво і чи несе це небезпеку? URL: https://salo.li/92CC342 (дата звернення: 02. 04. 2025).
4. Електрична веселка: чому полярні сяйва на Землі мають різний колів URL: https://salo.li/cD60444 (дата звернення: 02. 04. 2025).
5. Над Україною "пролетіло" Північне сяйво: казкові кадри з різних регіонів URL: https://salo.li/8a47D19 (дата звернення: 02. 04. 2025).
6. Північне сяйво спостерігали на Закарпатті URL: https://salo.li/4b68F16 (дата звернення: 02. 04. 2025).
7. Потенційно історична подія. Як магнітна буря спричинила полярне сяйво над Україною та світом URL: https://salo.li/9274769 (дата звернення: 02. 04. 2025).
8. Чому полярні сяйва набувають різного кольору? URL: https://salo.li/7bcAA04 (дата звернення: 02. 04. 2025).

Янчук Віктор Валентинович
студент І курсу магістратури
спеціальності 104 Фізика та астрономія

Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Мирошніченко Юрій Борисович

Проблема останнього парсека

Наразі дослідники вважають, що секрет того, що відбувається на фінальній стадії злиття двох чорних дір, можна пояснити за допомогою темної матерії.

Процес злиття центральних надмасивних чорних дір також виникає під час стискання, а потім і зливання двох галактик. Під впливом взаємної гравітації вони починають зближуватися і обертатися навколо одна одної, поступово наближаючись одна до одної. Вчені вважають, що чорні діри зливаються завдяки гравітаційним хвилям, що виникають в результаті даного процесу. Однак, що відбувається на кінцевому етапі злиття чорних дір, наразі залишається загадкою, яку називають проблемою останнього парсека [4].

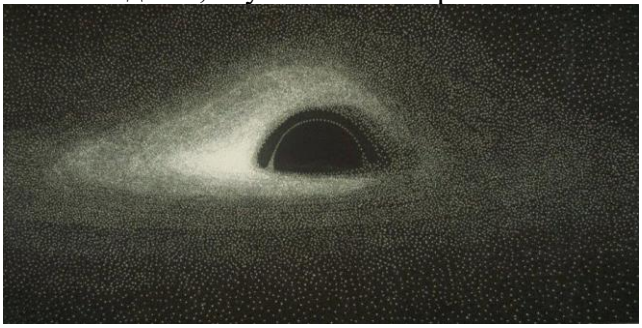

Рис.1. Фото: phys.org | Зображення чорної діри (https://cikavosti.com/novi-astronomichni-sposterezhennya-utochnyly-pryrodu-temnoyi-materiy)

Щоб зрозуміти, як надмасивні чорні діри зіштовхуються і зливаються, вченими створено спеціальні моделі. Дані моделі здатні демонструвати, що коли два об'єкти

зближуються, вони обертаються навколо один одного і врешті-решт мають перетворитися на одну величезну чорну діру [4].

Моделі здатні показати поведінку надмасивних чорних дір, розташованих на певній відстані одна від одної, але і симуляції надзвичайно точно не можуть відобразити, що відбувається, коли дві чорні діри підійшли дуже близько одна до одної.

Дані моделі не показують процес злиття чорних дір, а лише показують, що під час зближення двох надмасивних чорних дір одна до одної на відстань близько одного парсека (близько 3 світлових років), їхнє зближення припиняється. Це відоме як **проблема останнього парсека** [4].

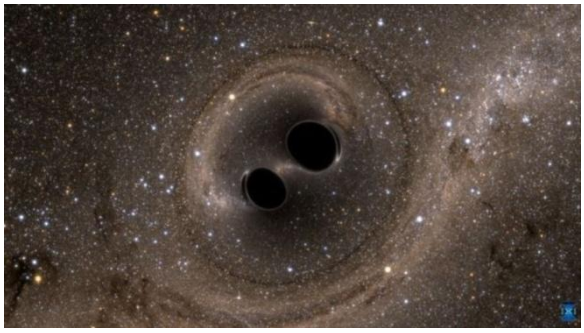

Рис.2. Фото:Live Science/ Комп'ютерна модель злиття надмасивних чорних дір (https://it.novyny.live/space/taiemnichii-obiekt)

Автори припускають, що для вирішення цієї проблеми необхідно ввести ще один компонент – холодну темну матерію. Вона згідно зі стандартною космологічною моделлю присутня майже всюди в космосі, і тому вона, ймовірно, відіграє важливу роль у процесі злиття чорних дір.

Але і дана модель з урахуванням холодної темної матерії також не вирішує останню парсекову проблему.

Вважається також, що для вирішення існуючої проблеми з чорними дірами необхідно ввести такий компонент, що є різновидом холодної темної матерії, це нечітка темна матерія [3].

Зі слів науковців, нечітка темна матерія подібна до звичайної темної матерії, але складається з частинок малої маси. Взаємодіючи частинки одна з одною через фундаментальні взаємодії, крім гравітаційної, вони групуються так само, як частинки звичайної темної матерії, маючи характерний "нечіткий" розподіл.

Дослідники вважають, що нечітка темна матерія може збільшити швидкість розпаду орбіт особливо найбільших з надмасивних чорних дір. А також пояснити існування неймовірно величезних чорних дір, що були виявлені в центрах деяких еліптичних галактик [5].

Список використаних джерел

1. Дж. Острайкер, П. Стейнхард. Всесвіт п'ятої сутності — квінтессенція. «Величний космос». Спеціальний випуск журналу «Світ науки». 2021,. №2 (8). С. 28-46.
2. М. Сажин, О. Сажин. Прискорене розширення і «темна енергія» Всесвіту. Журнал «Світогляд», 2017, №3 (5), С. 40-49.
3. Веб-сайт Physical Review Letters: https://journals.aps.org/prl/ - (Сайт фізчних новин) (дата звернення 22.09.2023)
4. Веб-сайт «АСТРОФІЗИЧНИЙ ЖУРНАЛ»: https://iopscience.iop.org/article/10.3847/1538-4357/aceb5f - (Сайт наукових новин) (дата звернення 16.09.2023)
5. Веб-сайт «Цікавості науки»: https://cikavosti.com/novi-astronomichni-sposterezhennya-utochnyly-pryrodu-temnoyi-materiyi/ - (Сайт цікавих наукових новин) (дата звернення 12.10.2023)
6. Веб-сайт «Астрономічні новини NASA. Новини космосу»:

http://www.nasa.gov/ - (Сайт астрономічних новин) (дата звернення 14.10.2023)
6. Веб-сайт «uareferat»: http://uareferat.comТемна_матерія_і_темна_енергія_у_Всесвіті (темна енергія у Всесвіті лекція Рубаков) (дата звернення 28.09.2023)
7. Веб-сайт «Космічного агенства DLR»: http://www.dlr.de – (Космічне агенство DLR) (дата звернення 28.09.2023)
8. Веб-сайт «Кафедра астрономії та фізики космосу» : http://space.univ.kiev.ua/viewpage.php?page_id=1/ – (Кафедра астрономії та фізики космосу, Фізичний факультет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка) (дата звернення 11.10.2023)

Головій Марія Сергіївна
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності 014.04 Середня освіта (Математика)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних, професор
Швець Василь Олександрович

Формування в учнів базової середньої школи пізнавального інтересу під час навчання математики

Математика є основою науково-технічного прогресу, логічного мислення та базою для розв'язання життєвих задач. Попри це для багатьох учнів вона залишається складною та нецікавою дисципліною. Формування зацікавленості до математики є одним із пріоритетних завдань сучасної освіти, оскільки цей предмет відіграє важливу роль не лише в академічних досягненнях, а й у повсякденному житті та майбутній професійній діяльності. Математичні знання та навички лежать в основі багатьох професій – від економіки та програмування до інженерії та медицини. Сучасна освіта спрямована не лише на передавання знань, а й на розвиток критичного мислення, аналітичних навичок, креативності, ключових компетентностей. У цьому контексті особливого значення набуває пошук ефективних підходів до зацікавлення учнів математикою. Використання сучасних методик, інтерактивних технологій та прикладних задач сприятиме підвищенню мотивації школярів і допоможе їм побачити практичну цінність математичних знань.

Одним із ціннісних орієнтирів, на якому ґрунтується реалізація мети базової середньої освіти є «повага до особистості учня та визнання пріоритету його інтересів, досвіду, власного вибору, прагнень, ставлення у визначенні мети та організації освітнього процесу, підтримка пізнавального інтересу та наполегливості» [1].

Ефективним інструментом підвищення зацікавленості учнів у вивченні математики виступає використання прикладних задач, які мають практичне значення та демонструють можливості застосування математичних знань у реальному житті. Це дозволяє відійти від сприйняття математики як суто теоретичної науки й наочно показати її цінність у сферах фінансів, економіки, техніки, інженерії та інформаційних технологій.

Іноземні дослідження підтверджують, що використання прикладних задач сприяє формуванню пізнавального інтересу учнів. Зокрема, у статті «The Effects of Problem Posing Learning Model on Students' Learning Achievement and Motivation» [2] розглядається вплив моделі навчання через постановку задач на досягнення учнів та їхню мотивацію. Результати показали, що хоча ця модель не мала значного впливу на навчальні досягнення, вона позитивно вплинула на мотивацію учнів, зокрема на їхній інтерес, ентузіазм, старанність, співпрацю та самоконтроль. Таким чином, прикладні задачі не лише допомагають учням зрозуміти практичне застосування математичних знань, але й стимулюють їхній інтерес та бажання до навчання. Зважаючи на це, пропонуємо наступну класифікацію прикладних задач, орієнтованих на формування пізнавального інтересу:

Рис. 1

Розглянемо приклад життєвої задачі: Сім'я Кацанів запланували чергову невеличку подорож на захід України. Шукаючи квитки, вони помітили суттєве подорожчання вартості квитка. Справа в тому, що пару місяців тому вони вже мали відпустку в тому ж місці, але, на їх думку, ціни на квитки були геть не такими. Не довго думаючи, мама Олена вирішила порівняти вартість квитків тоді і зараз. Подивившись виписку усіх операцій з мобільного застосунку банку, пані Олена побачила, що за дорогу туди вони заплатили 2755 грн, а назад 5260 грн. Вони чітко пам'ятають, що ціни на квитки, що в одну, що в іншу сторону були однакові, але туди вони їхали у складі 2 дорослих та 3 дітей, а назад 5 дорослих та 4 дітей, адже до них приїхали гості з Польщі і додому вони вертались всі разом. Які ж були тоді ціни за дорослий та дитячий квиток?

Дану задачу можна дати учням 7-го класу під час вивчення «Системи лінійних рівнянь з двома змінними». Задача формує навички розв'язування систем лінійних рівнянь та застосування математики до реальних життєвих ситуацій. Вона вчить працювати з фінансовими даними, формує логічне мислення та уважність до деталей. Завдяки прикладу з квитками учні бачать, як математика допомагає вирішувати побутові проблеми.

Отже, формування пізнавального інтересу учнів до математики є важливим аспектом сучасної освіти, оскільки це сприяє розвитку їх логічного та аналітичного мислення, а також підвищує мотивацію до навчання. Використання прикладних задач, які мають практичне значення, допомагає учням усвідомити цінність математичних знань у реальному житті, що, в свою чергу, позитивно впливає на їх зацікавленість і бажання вивчати предмет. Життєві приклади, як, наприклад, задача про розрахунок вартості квитків для сім'ї, дозволяють учням побачити безпосереднє застосування математичних методів для вирішення повсякденних проблем. Враховуючи це, важливо продовжувати впроваджувати інтерактивні методи навчання та прикладні задачі, що сприяють розвитку пізнавального інтересу, аналітичного мислення та критичного підходу до вирішення проблем у математичних завдання.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text (дата звернення: 03.04.2025).

2. Christidamayani A. P., Kristanto Y. D. The Effects of Problem Posing Learning Model on Students' Learning Achievement and Motivation. Indonesian Journal on Learning and Advanced Education (IJOLAE). 2020. Vol. 2, no. 2. P. 100–108. URL: https://doi.org/10.23917/ijolae.v2i2.9981 (date of access: 03.04.2025).

Гончар Анна Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності 014.04 Середня освіта (Математика)»
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Дремова Ірина Анатоліївна

Розв'язання показникових рівнянь: алгоритм вибору методу

Показникові рівняння займають важливе місце у шкільному курсі алгебри, оскільки уміння учнів їх розв'язувати використовується під час вивчення таких дисциплін як хімія, біологія, фізика, статистика тощо. З цієї ж причини такий тип рівнянь включений у підготовку до Національного мультипредметного тесту. Показникові рівняння – це рівняння, у яких змінна знаходиться в показнику степеня. Уміння розв'язувати такі рівняння вимагає від учнів розуміння властивостей показникових і логарифмічних функцій. Основна складність полягає у виборі доцільного методу розв'язання. У нашому дослідженні проаналізовано типи показникових рівнянь та розроблено алгоритм вибору оптимального методу розв'язання.

Було розглянуто три основні типи показникових рівнянь:
1. Рівняння виду $a^{f(x)}=a^{g(x)}$, $a \neq 1$. Оскільки показникова функція є монотонною, то рівняння даного виду розв'язуються методом прирівнювання показників при однакових основах. Розв'язання цих рівнянь учні опановують найшвидше (за умови, що вони вміють розв'язувати цілі, дробово-раціональні рівняння).
2. Рівняння виду $a^{f(x)} = b^{g(x)}$, $a \neq b$ $a \neq b$ показникові вирази в лівій і правій частинах рівняння мають різні основи. У такому випадку застосовується метод логарифмування обох частин рівняння. Необхідно пояснити учням необхідність врахування властивостей логарифмів.
3. Рівняння виду $Aa^{2f(x)} + Ba^{f(x)} + C = 0$. Розв'язується методом заміни змінної.

Для формування в учнів уміння розв'язувати показникові рівняння нами розроблено алгоритм вибору методу розв'язання. Алгоритм ґрунтується на аналізі умови рівняння, що сприяє розвитку логічного мислення учнів. Цей алгоритм рекомендований до використання учням різних рівнів підготовки. Для "сильних" учнів є змога самостійно реалізовувати навчальну діяльність, перевіряти себе та переконатись у правильності вибору методу. А для учнів, які навчаються на низькому і достатньому рівнях, це можливість, покроково, аналізуючи умову, вибирати правильний метод розв'язання.

Алгоритм складається з кількох етапів:

1 етап. Перевірка: чи однакова основа у показникових виразах в лівій і правій частині рівняння? Якщо – так, то одразу можна опустити основи, прирівняти показники і розв'язувати отримане рівняння. Якщо ні, слід перейти до наступного етапу.

2 етап. Перевірка: чи можливо звести показникові вирази до однакової основи?

Якщо – так, основи показникових виразів можна звести до спільної, то використовуємо метод зведення до спільної основи. Якщо це неможливо, слід перевірити, чи можна перетворити рівняння у форму $a^{f(x)} = a^{g(x)}$. Якщо так — застосовуємо цей метод, описаний на етапі 1. Якщо – ні, тоді перевіряємо, чи рівняння має структуру виду $Aa^{(2f(x))} + Ba^{(f(x))} + C = 0$. У такому випадку буде використано метод заміни змінної, що значно спрощує рівняння.

Якщо відповідь до першого питання на етапі 2 негативна, одразу переходимо до логарифмування обох частин рівняння.

Загальний алгоритм для знаходження правильного методу розв'язування рівнянь, що були розглянуті вище, представлено на схемі.

Кожен з цих етапів рекомендовано супроводжувати усним обґрунтуванням свого вибору. Це дає змогу навчитися робити правильний вибір та навчитись визначати метод без допомоги вчителя або схеми.

Даний алгоритм є також ефективним інструментом для вчителів, оскільки допомагає структурувати подачу матеріалу та систематизувати методи розв'язання показникових рівнянь. Наявність алгоритму допомагає зрозуміти на якому етапі мислення учень робить помилку, що дозволяє швидко її усунути.

Використання алгоритму є ефективним засобом формування аналітичного мислення. Учні навчаються розкладати складну задачу на послідовні етапи, оцінювати ефективність методів і уникати типових помилок. Це особливо важливо в умовах обмеженого часу під час тестування.

Таким чином, представлений підхід до розв'язання показникових рівнянь сприяє не лише підвищенню результатів на контрольних роботах і НМТ, а й розвитку математичної культури учнів.

Список використаних джерел

1. Математика: Алгебра і початки аналізу та геометрія. Рівень стандарту: підруч. 11 клас закладів загальної середньої освіти / Г.П. Бевз, В.Г. Бевз. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2019. — 272 с.

2. Математика: алгебра і початки аналізу та геометрія, рівень стандарту: підруч. для 11 кл. закладів загальної середньої освіти / А. Г. Мерзляк, Д. А. Номіровський, В. Б. Полонський та ін. — Х. : Гімназія, 2019 — 208 с.

3. Математика : (алгебра і початки аналізу та геометрія, рівень стандарту): підруч. для 11 класу закладів загальної середньої освіти / Олександр Істер. — Київ : Генеза, 2019. — 304 ст.

Кузів Жанна Любомирівна
студентка IV курсу
спеціальності 014.04 Середня освіта (Математика)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Яценко Світлана Євгенівна

Реалізація компетентнісного підходу в процесі формування навичок розв'язування задач з параметрами в учнів 7–9 класів

Математична компетентність, згідно з Державним стандартом базової середньої освіти (2020 р.), трактується як здатність розвивати і застосовувати математичні знання та методи для розв'язання широкого спектра проблем у повсякденному житті, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичного апарату, а також усвідомлення ролі математичних знань і вмінь в особистому та суспільному житті людини [1].

Математична компетентність трактується у сучасних дослідженнях по-різному. Зокрема, за І.М. Зіненко, це якість особистості, що поєднує математичну грамотність та досвід самостійної математичної діяльності, і включає чотири компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-технологічний та рефлексивний [3]. Згідно з дослідженнями PISA, математична компетентність характеризується як поєднання знань, умінь, досвіду та здібностей, що забезпечують успішне розв'язання різноманітних проблем, які потребують застосування математики [6].

Аналіз модельних програм курсу алгебри для 7-9 класів виявив, що лише у половині з них присутні задачі з параметрами, як окремий змістовий елемент, хоча їх потенціал може ефективно реалізовуватись у різних темах шкільного курсу, створюючи міжпредметні зв'язки [2], [4], [5]. Систематичне розв'язування таких задач формує в учнів важливі якості: уважність при виконанні математичних перетворень, навички аналізу умов, уміння формулювати повні відповіді, розвиває абстрактне мислення, пошукову діяльність та математичну культуру – ключові елементи математичної компетентності.

Розглянемо задачі з параметрами для учнів 7-9 класів та їх роль для реалізації компетентнісного підходу. Для учнів 7 класу доцільно розпочинати з простих задач, які природно вводять поняття параметра. До прикладу: "Фермер вирощує кукурудзу на полі прямокутної форми. Площа поля становить a^2 м², а його ширина дорівнює (a - 2) м. Знайдіть довжину поля при a = 7." Ця задача формує математичну компетентність через роботу з формулами, а також компетентність у галузі природничих наук через практичне застосування.

Для розвитку логічного та аналітичного мислення підійде задача: "Розв'яжіть рівняння $|3x - a| = 5$, де a - параметр. Знайдіть, при яких значеннях параметра a це рівняння має два різні корені." Ця задача, окрім математичної компетентності (розв'язування рівнянь з модулем та параметром), розвиває навички критичного аналізу та вміння досліджувати варіативність розв'язків залежно від значень параметра. Задача спрямована на формування дослідницьких умінь через необхідність розгляду різних випадків та їх систематизацію, що є важливим елементом математичної культури та компетентності.

Геометричний контекст задач поглиблює розуміння міжпредметних зв'язків: "Меблева фабрика виготовляє шафи з дзеркалами. Дзеркало має форму прямокутника зі сторонами x та y см, де $x + y = 2a$. При якому співвідношенні сторін площа дзеркала буде максимальною, якщо а параметр?" Ця задача, доступна для розуміння учнями 8 класу,

формує математичну компетентність через встановлення функціональних залежностей і роботу з формулами. Вона також розвиває підприємницьку компетентність через раціональне використання ресурсів та оптимізацію виробничих процесів. Розв'язуючи її, учні опановують важливі навички моделювання реальних явищ, вчаться переходити від конкретної ситуації до математичної моделі та інтерпретувати отримані результати в контексті практичної задачі. Задача сприяє формуванню вміння аналізувати різні параметри та знаходити оптимальні рішення, що є корисним у багатьох сферах життя.

Для учнів 9 класу характерні задачі, що потребують більш глибокого аналізу. До прикладу: "По прямій дорозі рухається пішохід. Він знаходиться на відстані x кілометрів від початку маршруту. На відстані 4/3 км знаходиться контрольний пункт. Модуль потрійної відстані від пішохода до цього пункту дорівнює сумі деякого числа a та відстані пішохода від початку маршруту. Знайдіть можливі положення x пішохода." Ця задача розвиває математичну компетентність через розв'язування рівнянь з модулем і параметрами, логічне мислення через аналіз різних випадків і просторову орієнтацію через моделювання ситуації.

Для успішного впровадження задач із параметрами в освітній процес важливо забезпечити поетапне ознайомлення учнів із поняттям параметра на основі життєвих ситуацій, що їм добре зрозумілі. Ефективність роботи підвищує використання різних типів задач, детальний аналіз області допустимих значень параметра, а також акцентування уваги на практичній інтерпретації отриманих результатів. Важливою складовою методики є систематичне включення задач із параметрами у навчальний процес і поступове ускладнення їх змісту.

Розв'язування задач з параметрами є ефективним засобом формування математичної компетентності учнів 7-9 класів. Прикладні задачі з параметрами значно підвищують мотивацію учнів до вивчення математики та сприяють розвитку їхнього критичного мислення. Впровадження таких задач у навчальний процес дозволяє вчителям реалізувати компетентнісний підхід до навчання та підготувати учнів до успішного застосування математичних знань у майбутньому житті та професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898.

2. Бурда М. І., Тарасенкова Н. А., Васильєва Д. В. Мод. Навч. програма «Алгебра. 7-9 класи» для ЗЗСО. Київ, 2023. 64 с.

3. Зіненко І. М. Визначення структури математичної компетентності учнів старшого шкільного віку. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2009. № 2. С. 165-174.

4. Істер О. С. Мод. навч. програма «Алгебра. 7-9 класи» для ЗЗСО. Київ, 2023. 58 с.

5. Мерзляк А. Г., Номіровський Д. А., Пихтар М. П., Рубльов Б. В., Семенов В. В., Якір М. С. Мод. навч. програма «Алгебра. 7-9 класи» для ЗЗСО. Київ, 2022. 72 с.

6. What is the PISA mathematics framework? GL Education Group. URL: https://support.gl-education.com/knowledge-base/guides/assessment-in-focus/maths-competencies-and-progress-in-learning-around-the-world-pisa-and-progress-test-in-maths/what-is-the-pisa-mathematics-framework

Лаптєва Ольга Володимирівна
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності 014.04 Середня освіта (Математика)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Дремова Ірина Анатоліївна

Про деякі нестандартні прийоми округлення десяткових дробів

Актуальність дослідження. Математична компетентність є однією з ключових компетентностей, які необхідні для успішної адаптації та професійного росту людини у багатьох сферах її діяльності. Пандемія COVID-19 та війна призвели до нестабільності освітнього процесу. Через вимушені зміни у форматі навчання (перехід на дистанційне навчання), обмеження доступу до якісної освіти та емоційні навантаження знизився рівень засвоєння навчального матеріалу та академічної успішності учнів.

Вивчення десяткових дробів є однією з фундаментальних тем, які включені у шкільний курс математики. Розуміння десяткових дробів та вміння оперувати ними створює базу для подальшого засвоєння більш складних тем (пропорції, відсотки, рівняння тощо), розвиває логічне мислення, уважність та точність. Важливість обраної теми дослідження зумовлена потребою покращення якості освітнього процесу через компетентнісний підхід, який спрямований на формуванняу здобувачів освіти міцних предметних знань, здатності ефективно застосовувати їх у різних життєвих ситуаціях та при реалізації власної професійної діяльності.

Мета роботи: розробити методику навчання здобувачів освіти теми «Десяткові дроби», яка ґрунтується на компетентнісному підході відповідно до вимог концепції НУШ з метою підвищення ефективності навчання та забезпечення кращого засвоєння ними навчального матеріалу.

Основними теоретичними методами дослідження у роботі є відбір, аналіз, систематизація та узагальнення інформації з науково-методичних джерел щодо цієї проблеми, рефлексія та самоаналіз власного педагогічного досвіду роботи та досвіду колег. В результаті під час дослідження нами розроблено нестандартний ігровий прийом округлення десяткових дробів, застосування якого у реалізації освітнього процесу показав позитивний результат на засвоєння навчального матеріалу учнями.

Результати та обговорення. Апробація дослідження проводилася автором на базі Бориспільського ліцею «Патріот», в якому навчання здійснюється відповідно до концепції НУШ, на посаді вчителя математики 5-6 класів. Для роботи автором пройдений курс відповідно до програми підвищення кваліфікації на тему «Основні компетентності викладача Нової Української Школи. Математика у 5-х класах». Отримані знання і практичні навички в межах курсу дозволили глибше осмислити особливості викладання математики у п’ятому класі, зокрема теми «Десяткові дроби».

У шкільному курсі математики вивчення десяткових дробів ділиться на етапи:

- запис і читання десяткового дробу;
- порівняння і округлення десяткових дробів;
- додавання і віднімання десяткових дробів;
- множення і ділення десяткових дробів.

Методом емпіричного дослідження нами встановлено, що дітям найважче вдався етап вивчення округлення десяткових дробів. Контрольне тестування (відбулося 11.03.2025), в якому взяло участь 42 дитини (5-в та 5-г класи), показало, що навичками округлення натуральних чисел на початковому рівні володіє 11 учнів (26% від загальної кількості), на середньому – 16 (38%), на достатньому 8 (16%) та на високому – 7 (17%).

Під час вивчення теми «Округлення десяткових дробів» враховано результати тестування та використано розроблену нами методику. А саме: ми усі цифри (0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9) розподіляємо на дві групи.

Група 1 – цифри 0, 1, 2, 3, 4 – це група «ФІТОНЯШКИ». Це група цифр, яка правильно харчується, «слідкує» за вагою і не додає «жодного кілограма» попередній цифрі при округленні числа.

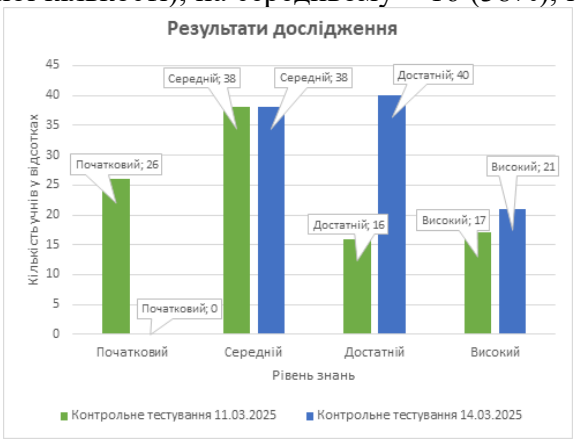
Група 2 – цифри 5, 6, 7, 8, 9 – це група «КАЧКИ-БОДІБІЛДЕРИ». Ця група завжди «накачує м'язи» – при округленні збільшує на 1 попередню цифру.

Приклад. Округлити число 8,278 до сотих.

Розв'язання.

1. Визначаємо і підкреслюємо цифру, яка стоїть у розряді сотих: 8,2 7 8
2. Ставимо олівцем «бар'єр» після цього числа: 8,2 7 |8
3. Звертаємо увагу на першу цифру після «бар'єра». Це цифра 8. Вона належить до групи «КАЧКИ-БОДІБІЛДЕРИ», тому вона «накачує м'язи» – збільшує цифру 7 на одиницю. 8, 2 7 |8 → (+1) 8, 2 7 8
4. Цифра 7 змінюється на 8 (7+1). Усі числа після «бар'єру» замінюємо нулями: 8,2 8|0
5. Записуємо 8,278 ≈ 8,28, читаємо «Вісім цілих двісті сімдесят вісім тисячних приблизно дорівнює вісім цілих двадцять вісім сотих».

14.03.2025 року було проведено контрольне тестування з теми «Округлення десяткових дробів», в якому взяли участь 42 дитини (з 5-в та 5-г класів). За результати тестування вмінням округлювати десяткові дроби на початковому рівні володіє 0 учнів (0% від загальної кількості), на середньому – 16 (38%), на достатньому 17 (40%) та на високому – 9 (21%).

Висновки. Результати дослідження показують, що пропонований методичний прийом навчання учнів округленню десяткових дробів має позитивний вплив на засвоєння матеріалу учнями. Кількість учнів з початковим рівнем зменшилася, кількість учнів з достатнім рівнем залишилося там сама 16 (38%), в кількість учнів з достатнім і високим рівнем виросла на 9 (24 %) і 2 (4%) відповідно. Це дає впевненість успішного використання отриманих знань з теми під час вивчення інших предметів (хімія, фізика тощо), де використовуються округлення десяткових дробів.

Список використаних джерел

1. Бевз Г.П. Методика викладання математики: навч. посібник. Київ: Вища школа, 1989. 367 с.
2. Математика: підруч. для 5-го кл. закл. заг. серед. освіти / Олександр Істер. – Київ: Генеза, 2022. 304 с.

3. Слєпкань З. І. Методика навчання математики: підручник. Київ: Вища школа, 2006. 582 с.

Павлушко Анастасія Анатоліївна
студентка IV курсу
спеціальності 111 Математика

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Дремова Ірина Анатоліївна

Інтерактивні технології навчання учнів 5-6 класів під час вивчення цілих і дробових чисел

Актуальність теми. Сучасна освіта ставить перед вчителями завдання формування у школярів не лише знань, а й умінь та навичок застосовувати ці знання на практиці, здатності творчо мислити, ефективно комунікувати і співпрацювати з іншими людьми. Сучасні учні зростають у цифровому середовищі, звикли до використання гаджетів і динамічного візуального контенту. Вони мислять образами, очікують яскравої емоційної подачі матеріалу, і своєї безпосередньої участі у здобутті знань, тож традиційні форми навчання нерідко здаються їм нудними та нецікавими. У зв'язку з цим виникає потреба у більш широкому впровадженні інтерактивних технологій у навчальному процесі.

Аналіз науково-методичної літератури та інтернет-джерел, систематизація та узагальнення досліджуваного контенту дали нам змогу виявити теоретичні аспекти застосування інтерактивних технологій навчання учнів 5-6 класів математики. Емпіричні методи, такі як відвідування і спостереження за роботою учнів і вчителя на уроках математики із застосуванням інтерактивних методів, опитування вчителів математики, анкетування учнів, аналіз результатів тестування учнів до і після застосування інтерактивних методів, дозволили висунути гіпотезу і стали підґрунтям для розробки дидактичних матеріалів і методичних прийомів.

Гіпотеза. Впровадження інтерактивних технологій у навчальний процес є доцільним і ефективним засобом формування ключових математичних компетентностей в учнів 5-6 класів закладів загальної середньої освіти.

Під час виконання дипломної роботи нами було розроблено та апробовано ряд інтерактивних методів навчання, що сприяють кращому засвоєнню учнями 5-6 класів теми «Цілі та дробові числа». До опрацювання було включено цифрові платформи, такі як Kahoot! для проведення вікторин і тестувань у режимі реального часу, а також Wordwall для створення інтерактивних вправ на порівняння дробів і чисел. Використовувалися інтерактивні презентації з елементами анімації у PowerPoint та Canva, які дозволяють візуалізувати поняття дробу та його властивості, тощо.

Крім цифрових інструментів, активно застосовувалися й традиційні інтерактивні методи навчання, такі як «мозковий штурм» для генерації ідей щодо застосування дробів у реальному житті, робота в малих групах, обговорення проблемних питань у форматі дискусій та метод проєктів.

Поєднання сучасних цифрових онлайн-ресурсів та традиційних інтерактивних методик дає змогу помітно підвищити мотивацію учнів до навчання, сприяє розвитку критичного мислення, забезпечує краще розуміння учнями навчального матеріалу.

Практичне застосування інтерактивних технологій продемонструвало зростання активності учнів на уроках, поліпшення розуміння навчального матеріалу та зменшення кількості типових помилок під час виконання тестових завдань. За результатами діагностичних робіт, проведених до і після впровадження інтерактивних методів навчання, було виявлено суттєве підвищення рівня засвоєння учнями теми «Цілі та дробові числа».

Результати отримані нами під час проведення педагогічного експерименту у Чабельській гімназії. Під час експерименту в контрольному класі використовувалися традиційні методи навчання, а в експериментальному класі навчання учнів велося з використанням інтерактивних методів. Аналіз результатів діагностичних робіт, проведених в кожному класі по завершенню вивчення теми, показав, що середній показник правильності виконання завдань в експериментальному класі вище на 15-20% ніж у контрольному. Зокрема, учні показали краще розуміння поняття дробів, більш впевнено виконували операції додавання та віднімання дробових чисел, а також краще застосовували дробові числа для розв'язання прикладних задач. Окрім підвищення академічних результатів, також спостерігалося покращення в учнів навичок комунікації і роботи в команді, розвитку їх логічного мислення і творчого підходу до розв'язання проблемних ситуацій, загальної зацікавленості математикою та підвищення мотивації до навчання.

Зауважимо, що позитивна динаміка була зафіксована як серед учнів із початковим рівнем знань, так і серед тих, хто вже демонстрував високі результати. Це свідчить про ефективність використаних методів як для підтримки учнів, які навчаються на початковому і середньому рівнях, так і для розвитку учнів, які навчаються на достатньому і високому рівнях.

Проведене опитування серед вчителів математики показало, що переважна більшість з них позитивно оцінюють ефективність інтерактивних технологій, особливо в контексті формування зацікавленості до предмета та підвищення мотивації учнів. Водночас було виявлено потребу у більшій технічній підтримці та методичному супроводі для широкого впровадження таких підходів у навчальний процес.

Висновок. Встановлено, що застосування інтерактивних методів навчання у 5-му класі в процесі викладання математики є ефективним інструментом для підвищення якості математичної освіти. Вони сприяють не лише кращому засвоєнню знань, а й формуванню ключових компетенцій, необхідних для розвитку і соціалізації учнів у сучасному суспільстві.

Ці методи дозволяють забезпечити гармонійний розвиток пізнавальної, емоційної та соціальної сфер учнів, що робить їх невід'ємною складовою сучасного навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Що таке інтерактивні методи навчання. URL: https://webgolovolomki.com/uk/shho-take-interaktivni-metodi-navchannya-prikladi/

2. Онопрієнко О. В. *Методика навчання математики в основній школі: сучасний підхід*. — Харків: Ранок, 2019. — 256 с.

3. Сущенко Л. П. *Використання цифрових освітніх ресурсів у процесі навчання математики в школі // Інформаційні технології і засоби навчання*. — 2021. — Т. 83, №5. — С. 45–52.

Парфенюк Олена Миколаївна,
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності 014.04 Середня освіта (Математика)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Дремова Ірина Анатоліївна

Інноваційні підходи до вивчення функцій у 7-9 класах

Поняття функції вводиться в 7 класі і є однією із найскладніших тем вивчення. Опрацьовуючи матеріал, учням потрібно навчитися бачити закономірності. Проте чимало школярів припускаються численних помилок під час вивчення функціональної залежності, що в подальшому гальмує навчальні успіхи.

Відомо, що інтерес до вивчення будь-якого математичного питання залежить від переконання учня в необхідності вивчити даний матеріал. Тобто йдеться про мотивацію. Саме вона є тим важелем, що допоможе вчителю зацікавити новою темою, створити сприятливе середовище для вивчення.

Нами досліджено певні інноваційні підходи до теми вивчення функцій. Розглянемо їх детальніше.

Мотиваційний підхід до ознайомлення з новим матеріалом

Проаналізувавши підручники, ми побачили, що часто нова тема починається з прикладів та означення, тобто введення поняття. Щоб в учнів не виникало уявлення про відірваність математики від життя, ми пропонуємо вчителю розпочати із спілкування, зокрема діалогу з учнями. Формулюємо цікаву доцільну задачу, вирішення якої і приводить до постановки питань, що розглядаються. Здобувачі освіти бачать взаємозв'язок математики з навколишнім життям, це підвищує їхню зацікавленість.

Розглянемо приклад такої задачі.

- Діти, вам потрібно доїхати до ботанічного саду. Ви замовили таксі. Вартість поїздки обчислюється так: подача автомобіля – 50 гривень; вартість кожного кілометра шляху – 10 гривень.
- За якою формулою можна обчислити загальну вартість поїздки? *(*$y = 10 \cdot x + 50$.)
- Ви заплатили за поїздку 120 гривень. Яку відстань ви проїхали? (7 кілометрів.)

Саме такий підхід до викладення матеріалу наведено в сучасних підручниках із математики авторів О. Школьного, Є. Неліна, А.Миляника та Ю. Простакової [1].

Вважаємо, що вчителю доцільно обирати підручник з інноваційним підходом до викладання, тоді учні розуміють, для чого їм потрібно вивчати математику.

Застосування сучасних технологій навчання

Пропонуємо частину навчального матеріалу давати учням у вигляді коротких відео (приблизно до 5-10 хв). З цією метою доцільно роздрукувати на окремих аркушах QR-коди, за якими учні вивчатимуть частину теорії або ж дізнаватимуться нову інформацію. Відеоматеріал вчитель може створювати свій чи брати готовий.

Перевага такого підходу перед звичайною шкільною дошкою полягає в тому, що відео можна переглянути декілька разів або ж зупинити на потрібному місці. Крім того, сучасне покоління зростає на кольорових рухомих картинках, тому й інформацію, подану в динамічному форматі, легко сприймає.

Також пропонуємо використовувати на уроках графічні калькулятори, такі як GeoGebra та Desmos [2]. За їх допомогою учні можуть самостійно будувати графіки різних функцій, змінювати їхні коефіцієнти та досліджувати, як змінюється графік.

Ще прикладом використання сучасних технологій навчання є онлайн-платформи, зокрема LearningApps. Тут учитель може створювати інтерактивні вправи, наприклад, зіставити графіки лінійних функцій з їхніми рівняннями.

Життєві ситуації та задачі

Коли на уроці вчитель із учнями розглядає різні життєві ситуації та задачі, це викликає не тільки зацікавленість, а й бажання учнів міркувати, аналізувати, висловлювати свою думку. На початковому рівні бажано не обтяжувати школярів обчисленнями, а дати можливість зрозуміти суть завдання. Наприклад:

Ситуація: «У вас записані імена друзів і знайомих та номери їхніх телефонів. Яка величина залежить від іншої і чи є ця залежність функціональною?»

Задача: «Вставте пропущене слово: Піца важить 4 кг. Чим більше до вас приходить гостей, тим _____ шматок піци отримує кожний».

Проєктна діяльність

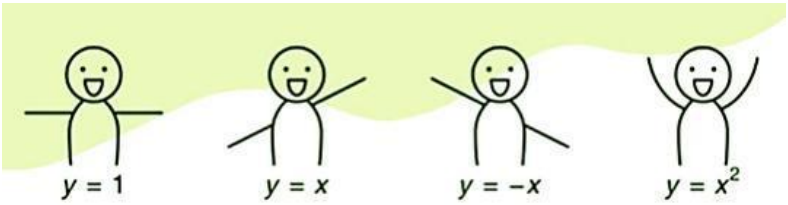
Пізнавальну діяльність учнів активізує метод проєктів на уроках. Він дає змогу розвивати творчі здібності, активність та самостійність. Учитель допомагає обрати тему проєкту або дає змогу обрати свою, вносячи корективи за потреби. Такими темами можуть слугувати: «Функції навколо нас», «Мій бюджет на місяць» тощо.

Реалізація проєктної діяльності допомагає школярам вільно висловлювати своє бачення, навчитися працювати в команді, а також творчо розкриватися [2].

Використання методів гейміфікації

Коли навчання відбувається у формі гри, це робить його більш емоційним, цікавим та захоплюючим. Нами було запроваджено використання пазлів на уроках. Їх можна роздруковувати або виводити на інтерактивну дошку.

Для кращого запам'ятовування як виглядає той чи інший графік функції пропонуємо учням гру, яку можна проводити під музичний супровід, наприклад під час фізкультурної хвилинки. Вчитель називає функцію, а учень / учні показують її графік.

Мнемонічні правила «Хитрики»

Часто, вивчаючи якусь тему, учні починають плутати поняття. Тому для швидкого запам'ятовування під час пояснення теми радимо ввести хвилинку «Хитрики». Так, під час вивчення теми «Область визначення та область значень функції» школярі бувають плутають, що область визначення утворюють усі значення, яких набуває ***x***, а не ***y***. Роз'яснюємо так: «У слові визначення дві букви «нн» і для написання ***x*** ми використовуємо дві палички, тому «Усі можливі значення ***x*** називаються областю визначення функції».

Практичне значення запропонованих інноваційних підходів полягає в тому, що вони урізноманітнюють діяльність вчителя і учнів, позитивно впливають на ефективність та цілеспрямованість навчання.

Список використаних джерел

1. Математика. 7 клас: навч. посіб. Ч. 1 / Школьний О. В., Нелін Є. П., Миляник А. І., Простакова Ю. С. Харків: Вид-во «Ранок», 2023. 144 с.

2. Рекомендації до викладання математики з досвіду педагогів-тренерів НУШ. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/49577/1/L_Hetmanenko_Posibnyk_IS.pdf (дата звернення: 03.04.2025).

Петришина Анастасія Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності 014.04 Середня освіта (математика)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Дремова Ірина Анатоліївна

Вивчення тотожних перетворень раціональних виразів в курсі алгебри 7-9 класів

Тема "Раціональні вирази" є важливою частиною шкільного курсу математики. Набуття здобувачами освіти міцних знань і навичок з цієї теми створює підґрунтя і закладає основи для подальшого опанування ними алгебраїчним апаратом, як то уміння розв'язувати рівняння та нерівностей різних типів, досліджувати функції тощо.

Метою нашого дослідження було розглянути теоретичні основи формування у здобувачів освіти уміння здійснювати тотожні перетворення раціональних виразів, здійснити аналіз методики навчання цієї теми в закладах загальної середньої освіти,

охарактеризувати і виявити доцільні методи контролю, розробити (або підібрати) приклади завдань для перевірки досягнення учнями очікуваних результатів навчання, проаналізувати типові помилки та запропонувати шляхи їх попередження та усунення.

Раціональні вирази в навчальній програмі.

Тема "Раціональні вирази" за навчальною програмою з математики 5 – 9 класів, для закладів загальної середньої освіти, містить в собі підтеми: степінь із цілим показником та його властивості; стандартний вигляд числа; раціональні вирази; раціональні дроби, основна властивість раціонального дробу; арифметичні дії з раціональними дробами; раціональні рівняння, рівносильні рівняння; функції $y = k/x$, її графік і властивості. Під час вивчення теми «Раціональні вирази» учні мають досягти наступних результатів: вміти скорочувати дроби, виконувати арифметичні дії з дробами, знаходити область допустимих значень тощо [1].

Методика навчання учнів здійснювати тотожні перетворення раціональних виразів.

Під час дослідження ми розробляли дидактичні матеріали для забезпечення досягнення учнями очікуваних результатів навчання, розглянемо деякі з них.

На платформі Canva нами розроблена інфограма з правилами дій із раціональними дробами, яку доцільно демонструвати на дошці на уроках математики під час вивчення даної теми (Рисунок 1).

З метою формування в учнів уміння виконувати дії додавання, віднімання, множення та ділення раціональних виразів, користуючись платформою Wordwall, нами розроблено завдання з елементами дидактичної гри для виконання на уроці (Рисунок 2). Кожен учень, який виходить до дошки, обирає номер комірки з номером. Комірка "відкривається", учень виконує завдання, "заховане" всередині комірки [2]. Цей методичний прийом можна використовувати як естафету і внести елементи змагання між командами.

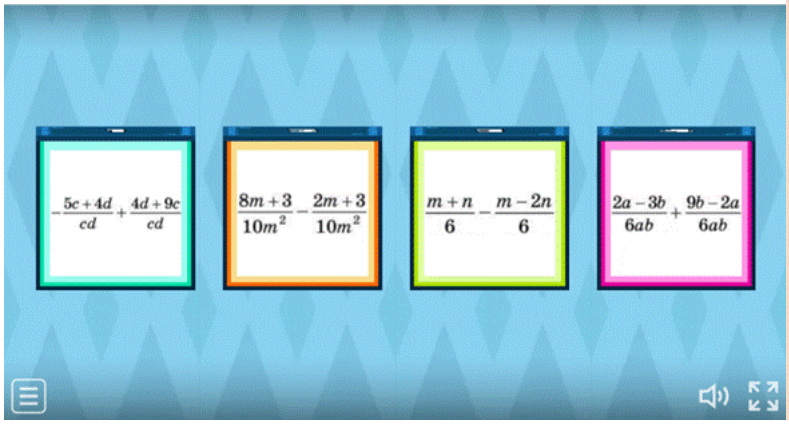

Рисунок 1

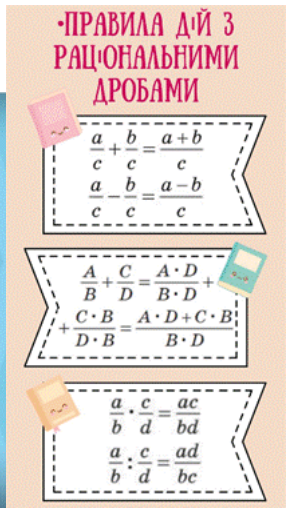

Рисунок 2

Аналіз типових помилок та шляхи їх попередження та усунення.

Проаналізуємо деякі з типових помилок, які допускають учні під час вивчення теми "Раціональні вирази", а саме:

– при діленні одночленів діляться лише коефіцієнти, приклад можете бачити на слайді: $(9a^4x^5):(3a^4x^5) = 3a^4x^5$ (правильна відповідь: 3). Дана помилка стається через звичку виконувати дії з коефіцієнтами при зведенні подібних доданків.

– на показники дільника діляться показники діленого, наприклад: $(24x^{12}y^{15}):(12x^6y^3) = 2x^2y^5$ (правильно: $2x^6y^{12}$). Це свідчить про неправильне засвоєння правила ділення степенів з однаковими основами.

Щоб запобігти таким помилкам, перед тим як ввести правило ділення одночленів, потрібно детально розглянути кілька прикладів з різним рівнем складності, зауваживши, що чисельник і знаменник необхідно розкласти на множники, та використати основну властивість дробу, наприклад: $(8p^5) \div (4p^4) = \frac{8ppppp}{4ppp} = 2p(8p^5) \div (4p^4) = \frac{8ppppp}{4ppp} = 2p$ [3].

Висновки.

На основі дослідження теоретичних засад теми і аналізу методики формування у здобувачів освіти уміння здійснювати тотожні перетворення раціональних виразів, нами було розроблено дидактичні матеріали, такі як інфограма та інтерактивне завдання для виконання на уроці, використовуючи які в роботі з учнями спостерігається більша зацікавленість в роботі, полегшення сприйняття матеріалу, відповідно покращуються результати навчання та якість засвоєння теми. Також було виконано аналіз типових помилок та запропоновано шляхи їх попередження та усунення.

Список використаних джерел

1. Навчальна програма з математики 5 – 9 класів, для загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]. -URL: https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56128/

2. Вибір завдання для виконання на дошці [Електронний ресурс]. -URL: https://wordwall.net/play/90181/553/460

3. Профілактика помилок учнів [Електронний ресурс]. -URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2021/4/3.pdf

Письменна Оксана Леонідівна,
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності 014.04 Середня освіта (Математика)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Дремова Ірина Анатоліївна

Формування в учнів екологічної компетентності під час вивчення математики в 5-6 класах

В останні роки загострилися проблеми екологічного характеру, так, що це стало очевидним не тільки фахівцям і вченим, а й пересічним громадянам. До основних екологічним проблем сучасності відносяться: глобальне потепління, зміна клімату, вичерпання запасів невідновлювальних ресурсів, забруднення водойм та питної води, забруднення повітря вуглекислим газом, зростання об'єму сміттєзвалищ, недостатня переробка сміття, зменшення біорізноманіття тощо. А отже все більше набуває актуальності екологічне виховання здобувачів освіти і формування у них екологічної компетентності. Екологічна компетентність передбачає усвідомлення здобувачем освіти основ екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства. [5]

Формування екологічної компетентності в освітньому процесі доцільно реалізовувати такими методами: розв'язання задач екологічного змісту, інтегровані уроки, впровадження екологічних практик в школі (наприклад, сортування сміття), участь в акціях та заходах, використовування ігор з екологічною тематикою тощо.

Мета нашого дослідження: розробити методику формування в учнів 5-6 класів екологічної компетентності під час навчання їх математики відповідно до вимог концепції НУШ.

Нами було досліджено кількість задач екологічного змісту в підручниках з математики для п'ятого і шостого класу. Так, у підручнику Математика 5 клас [3] є 7 задач екологічного змісту із загальної кількості 1826 задач. У підручниках Математика 6 клас, 1 і 2 частина [4] наведено 10 задач екологічного змісту із 1695 задач. У робочому зошиті "Я дослідник математики. 6 клас" [1] наведено лише одне завдання із 115. Як бачимо, у відсотковому відношенні кількість задач на екологічну тематику становить 0,38% у підручнику Математика 5 клас, 0,59% у підручнику Математика 6 клас (1 і 2 частини) та 0,87% у робочому зошиті "Я дослідник математики 6 клас". На нашу думку, в підручниках представлено не достатня кількість задач для формування екологічної компетентності здобувачів освіти. Тому є необхідність створення нових актуальних задач екологічної тематики. Ми пропонуємо добірку екологічних задач, які доцільно використовувати на уроках математики у 5-6 класі. Наприклад:

1. Тема: Знаходження дробу від числа.

Задача. Щоби врятувати одне дерево від вирубки потрібно здати 60 кг макулатури. Учні 5-А класу вирішили здати старі зошити, а учні 5-Б старі журнали. Вага одного зошита на 48 сторінок становить 100 г, а одного журнала — 200 г. Скільки було зібрано зошитів і журналів, якщо відомо, що учні 5-А зібрали ⅓ всієї ваги?

2. Тема: Координатний промінь.

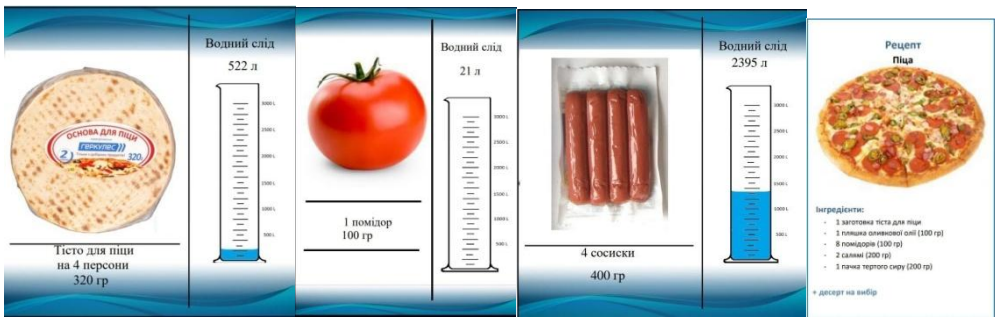
Задача. Відомо, що папір розкладається в землі протягом 6 місяців, залишки їжі — 1 рік, недопалок від цигарки — 5 років, поліетиленовий пакет — 20 років, а пластикова пляшка — 450 років. Познач на координатному промені період розкладу цього сміття. Який одиничний відрізок краще обрати? Чи можливо все позначити на одному координатному промені?

3. Тема: Знаходження числа за його відсотком.

Задача. На кожному рівні трофічного ланцюга втрачається 90% маси. Скільки необхідно зерна, щоб виріс яструб вагою 1.5 кг, якщо існує наступний трофічний ланцюг: зерно — миша — змія — яструб?

Ефективним є формування екологічної компетентності здобувачів освіти через залучення їх до ігрової діяльності під час уроків математики у шостому класі на прикладі дидактичної гри "Водний слід". Водний слід — це кількість води, яка була витрачена на виробництво продукту під час всього виробничого циклу. Наприклад, візьмемо салат, шпинат чи руколу. Під час вирощування салат поливали водою, підживлювали добривами, на виробництві яких також витрачається вода. Щоб виготовити пакування для салату потрібна вода. Отже, було підраховано, що для того, щоби виростити і реалізувати 200 г салату слід використати 47 л види, *тобто 200 г салату мають 47 л водного сліду,* а 1.5 кг шпинату – 467 л водного сліду.

Метою такої гри є ознайомлення учнів із поняттям водний слід та закріплення знань і вмінь розв'язувати задачі на складання пропорцій. Необхідні математичні знання для проведення гри є додавання, множення, порівняння чисел, пропорції, знаходження числа за порцією. Необхідні матеріали — настільна гра "Водний слід".[2]

Гра складається з карток з рецептами страв та картками з водним слідом кожного продукту. Найменший водний слід у рослинній продукції, а найбільший — у м'ясній. Суть

гри: учасники мають “приготувати” смачний обід на 4 персони та порахувати водний слід. Мета: “приготувати” найсмачніший обід з найменшим водним слідом. Клас був поділений на три команди. Кожна команда обрала страву для “приготування”, а саме: перша команда — стейк, друга — бургер, третя — пасту. Далі учнями був проведений розрахунок водного сліду кожного продукту та страви загалом. Найменший водний слід отримала така страва, як паста. Найсмачнішою було обрано таку страву, як бургер. Така гра спонукатиме учнів до раціонального використання не тільки продуктів харчування, а й інших ресурсів, необхідних для їх приготування. У підсумку це сприяє формуванню у здобувачів освіти навички дбайливого ставлення до водних ресурсів.

Номер команди	Назва страви	Водний слід, л
1	Стейк	10095
2	Бургер	8930
3	Паста	4122

В ході експерименту було встановлено, що дидактична гра мотивує учнів 5-6 класів до проведення невеликих практичних досліджень, зокрема, до отримання нових знань з екологічної тематики. Цьому сприяє наявний елемент змагання в грі, а також комунікація здобувачів освіти в команді зі спільної тематики (формування комунікативних навичок).

Отже, екологічні задачі та настільні дидактичні ігри (на кшталт “Водний слід”) є доцільними засобами формування екологічної компетентності здобувачів освіти 5-6 класів на уроках математики.

Список використаних джерел

1. Васильєва Д. В. Розвиток дослідницьких навичок. Я дослідник. 6 клас. Математика. Київ: Видавничий дім “Освіта”, 2017. 53 с.

2. Водний відбиток https://ecoclubua.com/environmental-games/watter_footpoint/ (дата звернення 10.04.2024).

3. Істер О. Математика. Підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: “Генеза”, 2022.

4. Істер О. Математика. Підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Частина 2. Київ: “Генеза” 2023.

5. Нова українська школа https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola?&tag=nova-ukrainska-shkola (дата звернення 14.03.2025).

6. Що таке Цілі сталого розвитку? https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku (дата звернення 28.02.2025).

Сергійчук Андрій Миколайович
студент IV курсу
спеціальності 014.04 Середня освіта (Математика)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Яценко Світлана Євгенівна

Криптографічні завдання в курсі логіки для 5-6 класів

Згідно з навчальною програмою з логіки для 5-6 класів [1], основним завданням курсу є розвиток логічного мислення, алгоритмічних навичок та творчого потенціалу учнів. Криптографічні завдання, що поєднують математичну логіку з елементами гри, є потужним інструментом для досягнення цих цілей. Вони дозволяють:

- демонструвати практичне застосування абстрактних понять;
- розвивати системне мислення через аналіз алгоритмів;
- підвищувати мотивацію завдяки ігровій складовій.

Аналіз програми [1] показує, що криптографічні завдання можуть бути ефективно інтегровані в такі теми: «Логічні операції» (5 клас), «Алгоритмічне мислення» (6 клас), «Робота з інформацією» (5-6 класи), «Розв'язування нестандартних задач» (6 клас).

Серед вимог до завдань можна виділити наступні [2]:

1) Вікова відповідність:

- для 5 класу: прості шифри з числовими кодами;
- для 6 класу: криптарифми та алгоритмічні шифри.

Наприклад, завдання «Знайдіть ключ коду Цезаря, якщо літера алфавіту з номером 3 стала літерою з номером 17» доцільно використати у 5 класі, а завдання «Визначте літеру, в яку перейде літера з номером 2, якщо у алфавіті цієї мови 23 літери, а ключ -8», яке є ускладненням попереднього, варто розглянути у 6 класі.

2) Дидактичні принципи:

- поступове ускладнення (перехід від шифру Цезаря до шифру Віженера, від роботи з текстом до роботи з числовим представленням літер або геометричних зображень тощо);
- наочність (наприклад, презентуючи шифр Віженера демонструвати таблицю переведення літер у вибраному алфавіті);
- практична спрямованість.

3) Форми роботи:

- індивідуальні завдання (наприклад, «Виконати шифрування повідомлення «Математика — наука про множини і відношення» із застосуванням шифру Віженера при ключі «логіка»»);
- групові проєкти (наприклад, «Виконайте частотний аналіз закодованого повідомлення «25 26 27 09 10 21 26 14 31 10 26 07 10 24 26 22 08 22 18 27 24 25 27 07 14 07 31 05 03 26 02 18 24 14 23 26 22 08 24 05 28 15 03» використовуючи частотну таблицю української мови та вважаючи, що в українській мові 32 літери»);
- інтерактивні квести.

Готуючи завдання для уроків логіки варто звернути увагу на наступні маркери:

1. Етапи впровадження:

- пояснення базових понять (шифр, ключ, код);
- демонстрація прикладів;
- практична робота;
- рефлексія.

2. Методичні прийоми:

- "Помилковий ключ" - аналіз невірних рішень;
- "Швидке декодування" - змагання на швидкість;
- "Творчий проєкт" - розробка власних шифрів.

3. Критерії оцінювання:
- правильність розв'язання;
- логіка міркувань;
- креативність підходу;
- уміння пояснити рішення.

Криптографічні завдання в курсі логіки для 5-6 класів представляють собою потужний інструмент сучасної педагогіки, який успішно поєднує навчальні цілі з розвитком ключових компетентностей. Практичний досвід підтверджує, що систематичне використання таких завдань не лише допомагає учням краще засвоювати абстрактні логічні поняття, а й формує цілий спектр важливих навичок: від алгоритмічного мислення до креативного підходу у вирішенні проблем. Особливо варто відзначити, що криптографія як навчальний інструмент ідеально відповідає психолого-віковим особливостям учнів середньої ланки школи, пропонуючи їм завдання, які поєднують наукову строгість з елементами гри та практичною значущістю. Впровадження таких методів у навчальний процес дозволяє не тільки підвищити ефективність викладання логіки, але й закладає міцну основу для подальшого вивчення математики, інформатики та інших STEM-дисциплін, готуючи учнів до викликів цифрової епохи.

Список використаних джерел

1. Навчальна програма з логіки для 5-9 класів. - Режим доступу: http://yakistosviti.com.ua/userfiles/file/Logika/Logika_programm_5-9.pdf
2. Бевз Г.П. (1989). Методика викладання математики.

Циганенко Анна Юріївна
студентка IV курсу
спеціальності 014.04 Середня освіта (Математика)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Волянська Олена Євгенівна

Методика розв’язування текстових задач у 5–6 класах в умовах НУШ

У сучасних умовах реалізації Концепції Нової української школи актуальним стає пошук ефективних методик навчання, які сприяють формуванню в учнів ключових компетентностей. Одним із важливих напрямів у навчанні математики в 5–6 класах є розвиток умінь учнів розв’язувати текстові задачі, що дозволяє формувати логічне, критичне та функціональне мислення.

Текстова задача як навчальний феномен має багатовікову історію, починаючи з математичних трактатів Давнього Єгипту та Вавилону. Її дидактичне значення зберігається і сьогодні, адже задачі, подані в текстовій формі, дозволяють учням застосовувати знання на практиці, розвивати вміння аналізувати, будувати логічні зв’язки, формулювати стратегії розв’язання.

Текстова задача – відображення ситуації, близької до життєвої, практичної, в якій описується кількісний аспект реального явища чи події і міститься вимога знайти невідоме значення певної величини.

Класифікація текстових задач у 5–6 класах здійснюється за різними критеріями: за змістом (на рух, на відсотки, на роботу тощо), за структурою, за кількістю дій, за способом розв’язання (арифметичний, графічний, метод рівнянь). Така систематизація дозволяє педагогам раціонально планувати навчальний процес і поступово ускладнювати зміст задач.

У чинній навчальній програмі НУШ задачі на відсотки переважно вивчаються у 6 класі, коли учні вже мають базові знання з дробів і пропорцій. Саме в цей період вони знайомляться з поняттям «відсоток» як «сота частина» і починають розв'язувати задачі на знаходження відсотка від числа, числа за його відсотком, а також задачі на збільшення або зменшення числа на певний відсоток.

Текстові задачі у 5–6 класах поділяються за змістом на економічні (про гроші, покупки, знижки, прибуток), екологічні (про збереження природи, ресурси, сортування сміття), соціальні (про взаємодію людей, роботу в колективі), побутові (про час, відстань, витрати) та навчальні (пов'язані зі шкільним життям). Вони сприяють формуванню математичної, економічної, екологічної та соціальної компетентностей, розвивають вміння застосовувати математику в реальних життєвих ситуаціях.

Задача. Два автобуси виїхали одночасно з двох міст і зустрілися через 5 годин. Швидкість одного 45 км/год, а другого на 10 км/ год більша. Знайти відстань між містами.

Якщо початкова відстань між об'єктами дорівнює s кілометрів і об'єкти зустрілись через $t_{зуст}t_{зуст}$ год, то очевидно, що

$$s = v_{збл} \cdot t_{зуст} = (v_1 + v_2)t_{зуст}$$

Тому підставивши наші значення, отримаємо

1. $45 + 10 = 55\ \left(\frac{км}{год}\right) - швидкість\ другого\ автобуса$
   $45 + 10 = 55\ \left(\frac{км}{год}\right) - швидкість\ другого\ автобуса;$
2. $(45 + 55) \cdot 5 = 500\ (км) - відстань\ між\ містами$
   $(45 + 55) \cdot 5 = 500\ (км) - відстань\ між\ містами$

Відповідь: 500 км.

У попередніх програмах окремі елементи теми «відсотки» з'являлися ще в 5 класі, переважно у вигляді підготовчих вправ або простих прикладних задач. Це дозволяло раніше закладати основи практичного розуміння відсотків, що є важливим для повсякденного життя (знижки, податки, прибуток тощо).

Аналіз модельних навчальних програм НУШ свідчить про посилення уваги до практико-орієнтованого змісту, інтеграції тем, а також перехід від репродуктивних до творчих завдань. У підручниках нового покоління збільшено кількість задач з реального життя, використано інфографіку, запропоновано варіативні способи розв'язання. У порівнянні зі старими програмами, сучасні матеріали краще відповідають віковим особливостям учнів і сприяють реалізації компетентнісного підходу.

Успішному навчанню учнів розв'язуванню текстових задач сприяє систематичне використання дидактичних прийомів, що стимулюють логічне мислення та активну участь школярів у навчальному процесі. Одним із ключових чинників є поступове ускладнення задач: від простих однотипних прикладів до задач із зайвими або недостатніми даними, до логічних та задач на формування рівнянь.

Доцільною є організація парної та групової роботи над задачами, що розвиває комунікативну компетентність та вміння аргументувати свої дії. Важливо також практикувати інтегровані задачі, які охоплюють знання з різних предметів (природознавства, географії, історії тощо), що підвищує мотивацію до навчання та демонструє практичне застосування математики.

Отже, методика навчання розв'язуванню текстових задач у 5–6 класах має ґрунтуватися на принципах доступності, послідовності, логічності та відповідності сучасним освітнім стандартам, а її вдосконалення є важливим кроком до формування в учнів математичної та життєвої грамотності.

Список використаних джерел

1. Бевз Г. П., Бевз В. Г. Математика. 5 клас: підручник. — Київ: Освіта, 2022. — 256 с.

2. Тарасенкова Н. А., Богатирьова І. М., Коломієць Ю. Г. Математика. 6 клас: підручник. — Київ: Генеза, 2021. — 288 с.
3. Козак М. В. Теорія і методика навчання математики: навч. посіб. — Тернопіль: Астон, 2019. — 324 с.
4. Онопрієнко О. В., Крамаровська С. І. Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі: методичні рекомендації. — Київ: Педагогічна думка, 2020. — 160 с.
5. Козловська О. М. Методика розв'язування текстових задач у школі: навч. посіб. — Львів: Світ, 2018. — 220 с.
6. Лук'янова С.М. Використання текстових задач, що розв'язуються арифметичними способами, під час ознайомлення учнів із поняттями модель та математичне моделювання // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 3. Фізика і математика у вищій і середній школі: Зб. наукових праць – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – С. 85 – 89.
7. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898.
8. Модельна навчальна програма з математики для 5–6 класів НУШ (авт. Тарасенкова Н. А. та ін.).
9. Шкіль А. М. Формування математичної компетентності молодших підлітків засобами текстових задач // Математика в школах України. — 2022. — №2(386). — С. 14–18.

Черниш Валентина Юріївна
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальності 014.04 Середня освіта (Математика)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Яценко Світлана Євгенівна

Організація навчання учнів з особливими освітніми потребами на уроках математики в 5-6 класах

Інклюзивна освіта – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти шляхом врахування індивідуальних особливостей у навчально-пізнавальній діяльності та організації навчання дітей у закладах освіти на основі використання індивідуально-орієнтованих методів навчання [1].

На сьогоднішній день інклюзивна освіта є важливою для дітей з особливими освітніми потребами. Вона включає залучення дітей з різними фізичними вадами та особливими потребами до освітнього процесу, стає необхідною частиною освітньої системи. Це потребує від вчителів не лише нових стратегій викладання, а й створення адаптованих методик та технологій, які враховують індивідуальні можливості кожного учня.

Успішна інклюзивна освіта – це не лише створення умов для дітей у закладі, але й від професійної компетенції педагогів. Вони мають володіти комунікативними навичкам, організаторськими здібностями, емпатією та вмінням не допускати конфліктних ситуацій.

Для успішної діяльності учнів з ООП в класі можна використовувати такі прийоми: сигнальні карти, відео, малюнки, аудіоматеріали, пояснювальні матеріали, методи для активного мислення [2].

Використання інклюзивних технологій дозволяє підвищити пізнавальну діяльність активності учнів, розвинути їх творчі здібності, активно залучити дітей до освітнього процесу, сприяти їх самостійній діяльності та підвищити ефективність і якість освіти.

Застосування інноваційних та традиційних методів і засобів навчання відіграє важливу роль для реалізації принципів інклюзивної освіти, забезпечуючи доступність і

рівні можливості для всіх учнів, включно з дітьми з ООП. Поєднання цих методів дозволяє створити середовище, в якому кожен учень може розвиватися відповідно до своїх можливостей та потреб

Педагогічно виправдано застосування декількох інноваційних методів навчання на уроках математики: «Мікрофон», «Дивись не помились», «Розшифруй послання», «Геометричний», «Еврістична бесіда», «Спостереження», «Контролю й самоконтролю» та інші [3]

До прикладу Прийом «Мікрофон». Кожному учневі по черзі вчитель ставить питання теоретичного чи практичного змісту. Учневі потрібно дати коротку змістовну відповідь. Якщо правильна відповідь не пролунала, то клас допомагає, і учень продовжує відповідати на інше поставлене вчителем питання. Мікрофон передає іншому учневі, коли відповість правильно на своє запитання.

Наприклад, фрагмент уроку на тему «Додавання та віднімання натуральних чисел». Вчитель бере мікрофон, підходить до учня і запитує: «Що таке натуральні числа?» Учень має відповісти: «Це числа, що використовуються при лічбі предметів». Якщо він не відповідає, то клас допомагає дати відповідь на питання, і вчитель знову запитує: «Скільки буде 380+120?». Очікувана відповідь 500. Учень відповів правильно, отже передає мікрофон далі і вчитель ставить інше питання такі як: «Які компоненти має дія додавання?» (перший доданок, другий доданок та сума). «Чи завжди можна виконати дію додавання?» (так), «Назвіть найменше натуральне число» (1), «Чому дорівнює сума чисел 34897 і 0?» (34897), «У корзині лежить 8 червоних і 7 зелених яблук. З ящика витягнули 5 яблук. Скільки яблук залишилося в корзині?» (10) та інші питання за даною темою.

Інший прийом «Розшифруй послання». Вчитель на дошці дає завдання, а на проекторі демонструє таблицю для розшифрування, діти виконують та з правильних відповідей отримують «слово», яке зашифрував вчитель.

Наприклад, фрагмент уроку на тему «Рівняння» з використанням такого прийому. Вчитель заздалегідь готує рівняння і пише їх на дошці в тому порядку в якому представлене дане слово.

1. x+8=20	(12) З
2. x-1165=3675	(4840) Н
3. x*4=1256	(314) А
4. x:5=968	(4840) Н
5. 9762-x=4922	(4840) Н
6. 6820:x=5	(1364) Я

Учні розв’язують рівняння, тим часом на слайді з’являється таблиця для того, щоб вони розшифрували. Ключове слово «Знання».

14	840	8	2	024	4684	825
73	604	840	4100	292	364	0

Важливою частиною інклюзивного навчання є оцінювання навчальних досягнень учнів з ООП на уроках математики. Воно повинно бути адаптованим до індивідуальних потреб учня. Основний акцент варто робити на поступовий прогрес зусиль та розвиток математичних навичок у комфортному для учня темпі [2]

Список використаних джерел

1. Таранченко О. М. Соціокультурний контекст змін в освіті осіб з особливими потребами в Україні / О. М. Таранченко // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2016. – № 4(80). – С. 87–96.

2. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. – Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 300 с.

3. Інтерактивні технології: теорія та методика / Пометун О.І., Побірченко Н.С., Коберник Г.І., Комар О.А., Торчинська Т.А. Умань–Київ, 2008. 95 с.

Галік Ірина Іванівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта (Фізика та астрономія)»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Благодаренко Людмила Юріївна

Реалізація принципу наступності в навчанні фізики на всіх етапах середньої освіти

У сучасній освітній системі України дедалі більше уваги приділяється забезпеченню цілісності та узгодженості освітнього процесу на всіх етапах шкільного навчання. Однією з ключових умов такої узгодженості є дотримання принципу наступності – безперервного, логічно обґрунтованого переходу від одного рівня навчання до іншого, з урахуванням уже здобутих знань, сформованих умінь і навичок, а також вікових та психологічних особливостей учнів. Навчання фізики, як однієї з фундаментальних природничих дисциплін, особливо потребує ретельного дотримання цього принципу, адже предмет має складну логічну структуру, тісно пов'язаний з математичними та іншими природничими знаннями, і вимагає послідовного формування наукового світогляду. Проте, на практиці часто спостерігається фрагментарність у подачі матеріалу, неврахування рівня підготовки учнів на попередньому етапі, а також розрив між початковою природничою освітою, базовим і профільним рівнями вивчення фізики. Усе це зумовлює потребу у всебічному науково-методичному аналізі механізмів реалізації принципу наступності в навчанні фізики, виявленні існуючих труднощів та пошуку шляхів їх подолання. Актуальність теми зумовлена також завданнями сучасної освітньої реформи, яка орієнтується на компетентнісний підхід, системність знань та наукову грамотність випускників.

Принцип наступності є одним із базових дидактичних принципів навчання, який був сформульований ще Я. А. Коменським. Він передбачає поступове ускладнення навчання, роблячи його доступним на всіх етапах. Навчання має базуватися на знаннях, отриманих раніше, і закладати основу для подальшого вивчення. Повторення ключових понять у нових темах. Узгодження програм і підходів на різних етапах навчання. Реалізація принципу наступності у навчанні фізики забезпечується логічністю переходу від одних тем до інших, поступовим поглибленням і розширенням понять, визначень, чіткою структурою навчання та інтеграцією з реальними життєвими прикладами, а також реалізацією міжпредметних зав'язків природничого циклу [3, с. 32].

Принцип наступності забезпечує логічну та послідовну організацію навчання, яка гарантує глибоке засвоєння знань і формування компетентностей. Його реалізація потребує дотримання певних педагогічних умов:

– узгодженість змісту навчальних програм – програми фізики на різних етапах повинні бути взаємопов'язаними, з чітким переходом від простих понять до складних;

– використання міжпредметних зв'язків – інтеграція фізики з математикою, астрономією, хімією сприяє розумінню учнями фундаментальних природничих законів [1, с. 9];

– системність і послідовність викладання – логічна побудова матеріалу: від простих до складних понять, від конкретного до загального;

– застосування практичної спрямованості навчання – включення лабораторних і практичних робіт, експериментів [1, с. 10];

– урахування вікових особливостей учнів – диференціація завдань залежно від віку, рівня підготовки та здібностей учнів [2, с. 154].

Для реалізації принципу наступності у вивченні фізики можна використовувати наступні методи: пропедевтичний метод, проблемно-пошуковий метод, метод моделювання, ігрові технології, лабораторні та практичні роботи, інтерактивні методи [1, с. 10]. Розглянемо приклади реалізації деяких із цих методів на уроках для реалізації принципу наступності у вивченні фізики на прикладі розгляду сили тяжіння (табл.1).

Таблиця 1

Реалізація деяких методів на прикладі розгляду сили тяжіння (гравітація)

лас	Тема	Метод	Застосування методу
	Ознайомлення з поняттям сили тяжіння	Пропедевтичний	Учитель пропонує спостереження: чому яблуко падає на землю? Пояснює основи: гравітація – це сила, що діє між Землею та предметами. Демонстрація досліду: падіння різних предметів (куля, ручка) для показу однакової дії гравітації.
	Закони динаміки і гравітація	Проблемно-пошуковий	Учитель створює проблемну ситуацію: чому на Місяці людина важить менше? Пояснення гравітаційного впливу планет. Вивчення взаємодії маси та гравітації через задачі, наприклад, обчислення сили тяжіння на різних планетах.
	Закон всесвітнього тяжіння	Моделювання	Учні працюють із моделлю гравітаційного поля Землі, пояснюють, як сила залежить від маси тіл і відстані між ними. Використання інтерактивної симуляції для демонстрації орбітальної механіки (наприклад, руху супутників).
0	Прикладне застосування закону гравітації	Практичний	Учні аналізують приклади використання гравітації: космічні польоти, запуск супутників, обчислення траєкторій. Лабораторна робота: обчислення сили тяжіння між двома масивними тілами за формулою Ньютона.

Таким чином, реалізація принципу наступності в навчанні фізики потребує комплексного підходу, що враховує педагогічні умови, методичні підходи та вікові особливості учнів. Застосування різноманітних методів, таких як пропедевтичний, проблемно-пошуковий і моделювання, дозволяє забезпечити ефективний розвиток знань, умінь і компетенцій учнів, готуючи їх до розуміння складних фізичних явищ на старших етапах навчання.

Список використаних джерел:

1. Волинець Т. В. Методика реалізації принципу наступності у навчанні природознавства і фізики в основній школі: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2020. 20 с.

2. Волинець Т. В., Методичні засади реалізації принципу наступності в навчанні фізики в закладах середньої освіти ІІ ступеня. *Наукові записки БДПУ*. 2021. № 1 (1). С. 153-158.

3. Головко М. В. Концепти формування та реалізації змісту базової фізичної освіти. *Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук в контексті вимог нової української школи*: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної

конференції (Тернопіль, 26-27 травня 2022 р.), Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С. 31-33.

Євтушенко Іван Андрійович
студент І курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта (Фізика та астрономія)»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Благодаренко Людмила Юріївна

Особливості вивчення механіки в закладах середньої освіти

Вивчення механічних явищ в закладах середньої освіти завжди було важким методичним завданням, що пояснюється складністю для учнів основ механіки та недостатнім рівнем їх вікових та навчальних можливостей на цьому етапі навчання. У зв'язку з цим, у попередній навчальній програмі вивчення фізики починалося зі світлових явищ, що у свій час викликало багато суперечок і було прийнято неоднозначно. Але, незважаючи на це, навчальна програма з такою структурою існувала протягом достатньо тривалого часу і відповідно до неї були написані перші підручники нового покоління в Україні. Чинна програма з фізики передбачає вивчення цього предмету знову за класичним варіантом, тобто, починаючи з механічних явищ. Але проблем від цього менше не стало, вони навіть ускладнилися і сьогодні можна виділити такі основні аспекти загальної проблеми вивчення механіки в 7-му класі закладів середньої освіти:

1. Учні не мають початкових уявлень про основні механічні явища, поняття і величини, наприклад, такі, як явище інерції та тяжіння, поняття траєкторії, шляху, швидкості, прямолінійного руху тощо, з якими раніше знайомилися як на етапі дошкільної освіти, так і під час навчання в початковій школі.

2. Незважаючи на те, що механічні явища постійно відбуваються навколо нас з усіх боків, учні 7-го класу не здатні їх ідентифікувати та охарактеризувати. Крім того, вони слабко орієнтуються у різноманітності механічних явищ та їх практичних застосуваннях як в повсякденному житті, так і в техніці.

3. Учні 7-го класу не володіють в достатній мірі математичним апаратом для того, щоб записувати вирази для механічних величин і пояснювати функціональні залежності між ними, що у механіці дуже важливо. Можна навіть сказати, що більшість учнів володіє математичним апаратом на найнижчому рівні, а це не дає їм можливості зрозуміти основні механічні закони і залежності.

4. Відсутність в учнів знань з математики, у свою чергу, ускладнює процес формування навичок у розв'язуванні задач, пов'язаних із знаходженням таких механічних величин, як швидкість, шлях і переміщення, що є основним чинником засвоєння основ механіки на першому етапі її вивчення.

5. Учні практично не мають уявлень про методи побудови графіків, а тому вони не здатні побудувати такі основні кінематичні залежності, як залежність шляху від часу та від швидкості.

6. І, нарешті, головне і дуже прикре – у переважної більшості учнів відсутні пізнавальний інтерес та мотивація до вивчення механіки, тому що вони не розуміють значення фізики як науки та як навчального предмету у своєму житті, не кажучи вже про її значення для розвитку науки, технічного прогресу та суспільства в цілому.

Тому сьогодні вчителю фізики, який працює у 7-х класах і починає вивчати з учнями механічні явища, необхідно мати повний комплекс фахових знань і умінь, які дозволять йому визначити правильні методичні підходи до роботи з учнями, розробити нові технології навчання, які будуть у більшій мірі відповідати рівню інтелектуального розвитку

учнів, здійснити діагностичні процедури, які підтвердять або спростують ефективність обраних методів навчання. Із сучасними учнями працювати дуже важко, оскільки вони дійсно не бачать змісту в одержанні освіти, і особливо це стосується учнів 7-х класів, які знаходяться у такому віковому періоді, коли ще не замислюються про своє майбутнє і не можуть правильно розставити пріоритети у подальшому житті.

Таким чином, для досягнення цілей навчання головною умовою є ще наявність ефективного підручника, у якому методично доцільно структурована інформація, враховані вікові та індивідуальні особливості учнів, зроблено відповідні мотиваційні акценти і при цьому збережено науковий рівень навчального матеріалу. Ми працюємо за підручником авторів М.І. Шута, М.Т. Мартинюка, Л.Ю. Благодаренко [1], [2] і вважаємо, що цей підручник у повній мірі відповідає основним освітнім цілям і успішно відображає методичну систему навчання фізики. Зокрема, він дає можливість застосовувати спеціальні прийоми для забезпечення активної розумової діяльності учнів, формулювати для них індивідуальні завдання, слідкувати за виконанням самостійної роботи та своєчасно коригувати її результати. Підручник також є національно спрямованим, він знайомить учнів з видатними українськими науковцями та їх внеском в українську та світову науку, а також з досягненнями і сучасним рівнем розвитку техніки та технологій у нашій країні, що значним чином формує в учнів не тільки національну свідомість, але й зацікавленість до вивчення фізики.

Список використаних джерел:

1. Шут М.І., Мартинюк М.Т., Благодаренко Л.Ю. Фізика: підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2015. 256 с : іл.

2. Шут М.І., Мартинюк М.Т., Благодаренко Л.Ю. Фізика: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. К.: м. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2017. 224 с.: іл.

Сєркова Ілона Олександрівна
Студентка І курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта (Фізика та астрономія)»

Науковий керівник:
академік НАПН України, доктор фізико-математичних наук,
професор Шут Микола Іванович

Формування в учнів 9 класів поняття про механічні коливання і хвилі

Виявлення ефективних методів формування у школярів стійких уявлень про механічні коливання і хвилі стало метою проведеного дослідження. Результати отримані в ході експериментальної роботи дозволили зробити ряд важливих висновків.

По-перше, було підтверджено гіпотезу про те, що застосування інтерактивних методів навчання (лабораторні роботи, моделювання, проекти) значно підвищує ефективність засвоєння матеріалу про механічні коливання і хвилі. Учні, які брали участь у таких активностях, демонстрували більш глибоке розуміння понять, вміли застосовувати знання на практиці та виявляли більший інтерес до предмета. По-друге, використання інформаційних технологій (презентації, відео, онлайн-симулятори) також позитивно вплинуло на результати навчання. Візуалізація складних процесів, можливість самостійної роботи з матеріалом сприяли кращому засвоєнню знань. По-третє, індивідуалізація навчання з урахуванням особливостей кожного учня виявилася ефективним прийомом. Завдяки цьому, кожен учень міг працювати в своєму темпі, отримуючи завдання відповідно до рівня своїх знань і вмінь.

Основними факторами, що впливають на ефективність формування стійких уявлень про механічні коливання і хвилі, є такі:

- активна участь учнів у навчально-пізнавальній діяльності, що сприяє розвитку їх теоретичного і практичного мислення;
- систематичне проведення експериментів як демонстраційних, так і фронтальних, виконання експериментальних завдань, розв'язування задач, участь у дискусіях з приводу теоретичних і практичних проблем;
- ефективне використання наочності у вигляді мультимедійних матеріалів, зокрема, демонстрації дослідів, які з тих або інших причин не можна виконати безпосередньо на уроці; самостійне створення моделей, демонстрацій, візуальних матеріалів;
- демонстрація зв'язку теорії з практикою, що дасть учням можливість зрозуміти, для чого вони вивчають ті або інші теорії, закони, явища, формули;
- застосування знань, набутих під час вивчення навчального матеріалу, для пояснення явищ, з якими учні зустрічаються в побуті;
- застосування індивідуального підходу для максимального задіяння навчальних можливостей учнів та їх інтелектуального потенціалу;
- розроблення системи додаткових завдань для врахування особливостей кожного учня;
- приділення особливої уваги розвитку в учнів мотивації до вивчення механічних коливань і хвиль, створення умов для зацікавленості учнів предметом.

Результати практичної роботи в закладі середньої освіти дозволяють сформулювати такі методичні рекомендації: необхідно ефективно використовувати інтерактивні методи навчання, активно застосовувати інформаційні технології, особливої уваги приділяти індивідуалізації освітнього процесу, забезпечувати умови для проведення експериментів і проектів, підвищувати мотивацію учнів до вивчення фізики. Необхідно також удосконалювати та осучаснювати навчальні програми з фізики, розробляти нові методичні посібники та підвищувати якість освітнього процесу в цілому.

Отже, використання комплексного підходу, що поєднує теоретичне навчання, практичну діяльність і сучасні технології, дозволяє ефективно формувати в учнів стійкі уявлення про механічні коливання і хвилі. Результати нашої роботи можуть бути застосовані для вдосконалення методики викладання фізики у закладах середньої освіти. Загалом, проведене нами педагогічне дослідження підтверджує важливість використання різноманітних методів навчання для формування стійких уявлень учнів про механічні коливання і хвилі.

Список використаних джерел:

1. Модельна навчальна програма. Фізика. 7-9 класи – https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Fizyka-2023/Fizyka.7-9.kl.Maksymovych.ta.in.20.02.2023.pdf

2. Календарно-тематичне планування з фізики на 2024-2025 навчальний рік для 9 класу – https://naurok.com.ua/kalendarno-tematichne-planuvannya-z-fiziki-dlya-9-klasu-419515.html

Капленко Олена Русланівна
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта (Фізика)»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Благодаренко Людмила Юріївна

Наступність при вивченні механічних явищ в 7–10-х класах

Як відомо, навчальний матеріал легше запам'ятовується, якщо він ґрунтується на тому, що учні вже вивчили раніше. Це дозволяє їм будувати нові знання на основі свого попереднього досвіду, що робить процес навчання більш ефективним і зрозумілим. Тема наступності у вивченні механічних явищ у середній школі та фізики загалом завжди залишається актуальною. Тому, основна мета цього принципу полягає в гармонійному поєднанні знань, які учні отримують на різних етапах навчання.

Для того, щоб дослідити, як реалізується принцип послідовності у вивченні механічних явищ, необхідно проаналізувати підручники з фізики для 7-10 класів. Важливо з'ясувати, які саме навички розвиваються у школярів, а також знайти ефективні методи, які можуть значно покращити якість викладання механіки в основній школі. Аналізуючи навчальні посібники з фізики, можна помітити, що їх зміст побудований саме на принципі наступності. Це є, насправді, важливим фактором, оскільки допомагає учням засвоювати матеріал набагато швидше. Щоб це довести, автор коротко розгляне, які теми з механіки вивчають учні з 7 по 10 клас.

У 7 класі учні починають знайомитися з основами кінематики та динаміки, такими як механічний рух, швидкість, прискорення, маса, сила та енергія. Однією з великих переваг є те, що підручники містять багато ілюстрацій, які наочно демонструють різні механічні явища. Це, без сумніву, допомагає дітям краще зрозуміти те чи інше явище. В результаті, це розвиває їхній інтерес до такої природничої науки як фізика та дає їм перші уявлення про механічний світ.

У 8 класі навчальна програма зосереджується на розширенні знань про механічні явища, грунтуючись на матеріалі, з яким учні були ознайомлені в 7 класі. На цьому етапі вони продовжують вивчати кінематику, заглиблюючись у теми, які вже були розглянуті, але з більш детальним аналізом механічного руху. Також у процесі навчання вводяться нові поняття, такі як тиск твердих тіл, рідин і газів, плавання тіл, механічна робота та енергія. Крім того, учні вперше дізнаються про кінетичну та потенціальну енергію, а також про закон збереження енергії в механічних процесах.

У 9 класі учні поглиблюють свої знання з механіки та систематизують їх. Навчальна програма включає вивчення таких розділів фізики, як кінематика, динаміка, статика та гідростатика. На цьому рівні учні детально розглядають рівномірний і нерівномірний рух, рівноприскорений рух, три основні закони Ньютона, закон всесвітнього тяжіння, імпульс тіла та закон збереження імпульсу. Також поступово вводяться поняття механічних коливань і хвиль, які будуть вивчені більш детально в наступному класі.

У 10 класі учні вивчають механіку на більш глибокому рівні, ніж у попередніх класах. Звісно, цей курс так само грунтується на знаннях, які учні вже здобули, і сприяє глибшому розумінню основних законів руху та взаємодії предметів. Важливо зазначити, що на цьому етапі навчання механіка завершується за допомогою вищої математики, яка дозволяє описувати складні механічні процеси та встановлювати зв'язки між різними фізичними величинами. Якщо говорити про теми, які розглядаються в 10 класі, то вони охоплюють миттєву швидкість і прискорення, криволінійний рух, обертання, силу Лоренца, механічні коливання, рівняння гармонічних коливань, вимушені коливання та резонанс.

Тепер слід перейти до аналізу того, які саме навички розвиваються в учнів під час вивчення механічних явищ. Їх насправді чимало, але доцільно зосередитися на тих, які, на

нашу думку, є найважливішими. Серед основних аспектів можна виділити формування основних знань про механічні явища, а також закони і теорії, що їх описують. Важливим є також розвиток у дітей креативності, критичного мислення та аналітичних навичок. Завдяки вивченню механічних явищ, учні вчаться аналізувати інформацію, ставити запитання і робити висновки. Крім того, у процесі навчання розвивається оригінальність мислення та здатність генерувати ідеї для вирішення різних проблем. Не менш значущим аспектом, який необхідно виділити, є вміння проводити експерименти, обробляти отримані дані, створювати графіки та формулювати висновки.

Коли йдеться про способи, які, на думку автора, можуть допомогти впровадити принцип послідовності в навчанні механічних явищ у фізиці, можна виділити кілька важливих моментів. По-перше, використання новітніх технологій, таких як презентації, відео, віртуальні лабораторії і комп'ютерні програми, може суттєво спростити учням процес засвоєння теоретичних знань і їх практичного застосування. По-друге, на всіх етапах навчання дуже важливо, щоб учні активно залучалися до практичних завдань, експериментів і досліджень. Це допоможе їм краще зрозуміти механічні явища в природі. Третій аспект полягає в індивідуальному підході, який може включати використання інтерактивних методів, таких як групові обговорення, «мозковий штурм» та ігрові форми навчання. Ці методи не тільки сприяють розвитку комунікативних навичок і вміння працювати в команді, але, знову ж таки, допомагають краще засвоїти матеріал. І, зрештою, вчителю потрібно намагатися зробити уроки настільки цікавими, щоб учні самі хотіли вивчати механіку.

Отже, з аналізу практичної педагогічної роботи можна зробити висновок про те, що важливо дотримуватися наступності при вивченні механічних явищ. Це є вкрай необхідним як для методистів, які пишуть підручники з фізики, так і для вчителів, які проводять уроки. Учням слід регулярно нагадувати про матеріал, який був пройдений раніше, поступово розширюючи їх знання та покращуючи навички. Такий підхід допоможе учням легше пов’язувати нові теми з тими, що вони вже вивчили. А це, у свою чергу, сприятиме кращому розумінню навчального матеріалу та поступовому переходу від однієї теми до іншої.

Список використаних джерел:

1. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Фізика і астрономія. 10-11 класи. Рівень стандарту. - Київ: МОН України, 2017. - 30 с.
2. Шут М.І., М.Т.Мартинюк, Л.Ю. Благодаренко. Фізика : 7 кл. : підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. К. ; Ірпінь : Перун, 2010. 184 с. : іл.
3. Шут М.І., Мартинюк М.Т., Благодаренко Л.Ю. Фізика : 9 кл. : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. К. ; Ірпінь : Перун, 2009. 224 с. : іл.
4. Шут М.І., Мартинюк М.Т., Благодаренко Л.Ю. Фізика: підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2015. 256 с : іл.
5. Шут М.І., Мартинюк М.Т., Благодаренко Л.Ю. Фізика: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. К.: м. Ірпінь: ІВТФ «Перун», 2016. 272 с. : іл..
6. Шут М.І., Мартинюк М.Т., Благодаренко Л.Ю. Фізика: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. К.: м. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2017. 224 с.: іл.

Кузнєцов Ростислав Вікторович
студент IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта (Фізика)»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Благодаренко Людмила Юріївна

Види та механізми дії сучасної військової техніки

Сучасні події в Україні, зокрема російсько-українська війна, обумовлюють необхідність інтеграції питань обороноздатності та військових технологій у освітній процес. Викладання фізики в школі має значний потенціал для розкриття принципів роботи сучасної техніки, адже фундаментальні закони фізики лежать в основі більшості військових технологій. Наприклад, вивчення принципів руху, енергетичних систем, оптики й електромагнетизму дозволяє пояснити принцип дії танків, дронів, систем протиповітряної оборони тощо. Сучасна військова техніка базується на складних законах фізики та математики, які визначають її функціонування.

Безпілотні літальні апарати (БПЛА) стали основою сучасної розвідки. Вони дозволяють проводити спостереження, коригувати артилерійський вогонь і навіть наносити удари по ворогу. Щоб ефективно використовувати дрони, ми розуміємо принципи їхньої конструкції, знаємо, як працюють електродвигуни, акумулятори, сенсори та системи управління. Кожен оператор має орієнтуватися у програмному забезпеченні, розуміти, як уникнути перешкод від систем радіоелектронної боротьби ворога, і забезпечувати захист каналів зв’язку.

Рис. 1. Вигляд з дрону DJI Mavic 3E Enterprise

Тепловізійні приціли стали незамінними в умовах обмеженої видимості або вночі. Їх використання потребує розуміння фізики інфрачервоного випромінювання, адже ми повинні чітко розпізнавати теплові сліди техніки чи живої сили противника. Крім того, ці прилади вимагають регулярного калібрування, щоб зображення залишалося чітким навіть за складних погодних умов. Прилади нічного бачення також відіграють ключову роль у виконанні нічних операцій. Вони працюють на основі підсилення слабкого світла або захоплення інфрачервоного випромінювання. Розуміння принципів їхньої роботи дозволяє нам ефективно використовувати ці пристрої навіть у складних умовах.

Рис. 2. Прилад нічного бачення (agm wolf-7 pro nl1)

У 7–8 класах учні мають можливість познайомитися з основами механіки, яка відкриває їм розуміння базових понять руху, сили та законів Ньютона. Ці знання є надзвичайно цінними,

оскільки саме вони закладають основу для вивчення принципів роботи різних видів військової техніки.

У 8–9 класах учні мають змогу заглибитися у вивчення молекулярної фізики, яка розкриває основи роботи техніки, що використовує гази, тепло та енергію, особливо в бойових умовах. Однією з важливих тем є дослідження властивостей теплового випромінювання тіл, що дозволяє зрозуміти принцип дії тепловізійних приладів. Ці пристрої відіграють критично важливу роль у нічній розвідці та виявленні противника.

У 9 класі вивчення оптики відкриває перед учнями широкі можливості для ознайомлення із сучасними засобами розвідки та приладами спостереження, що є невід'ємною частиною військової техніки. Розгляд основних принципів заломлення та відбиття світла дозволяє зрозуміти, як працюють біноклі та приціли, що забезпечують точність стрільби та спостереження за противником у бойових умовах.

Список використаних джерел

1. Шут М.І., Мартинюк М.Т., Благодаренко Л.Ю. Фізика: підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2015. 256 с.:іл.
2. Шут М.І., Мартинюк М.Т., Благодаренко Л.Ю. Фізика: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2016. 272 с.:іл.
3. Шут М.І., Мартинюк М.Т., Благодаренко Л.Ю. Фізика: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2017. 224 с.:іл.

Шелист Алла Юріївна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта (Фізика та астрономія)»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Благодаренко Людмила Юріївна

Використання мобільних додатків в навчанні фізики у закладах професійно-технічної освіти

Сьогодні мобільні технології стали невід'ємною частиною освітнього процесу. Їх використання в освіті дозволяє персоналізувати навчальний процес, адаптуючи його до індивідуальних потреб кожного здобувача освіти. Щоб зробити навчання цікавим і сучасним, в закладах світи використовують різні програми та додатки. Це допомагає здобувачам освіти не тільки отримувати знання, але й розвивати нові навички, які стануть у пригоді в майбутньому. Незважаючи на значний потенціал мобільних додатків у викладанні фізики, відсутність систематичних досліджень у цій сфері стримує їх широке та ефективне використання. Актуальним є проведення досліджень, спрямованих на розробку інноваційних методик інтеграції мобільних технологій у навчальний процес з фізики та оцінку їх впливу на формування предметних компетентностей здобувачів освіти.

Одним із ключових завдань державної політики в галузі професійної освіти є підготовка фахового спеціаліста, здатного освоювати та впроваджувати сучасні цифрові технології у виробництво.У зв'язку із активним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) освітній процес зазнає суттєвих змін [4]. Для нашої розвідки суттєвий інтерес становлять праці науковців і вчителів-практиків у яких розкриваються різні аспекти використання ІКТ, зокрема мобільних додатків, у процесі навчання фізики, а саме: Л. Благодаренко, М. Головко, В. Заболотного, М. Мартинюк, В. Миколайка, Н. Мисліцької, О. Соколюк, М. Шута та ін. Аналіз праць вищезазначених авторів демонструє, що актуальність проблеми використання мобільних додатків, які забезпечують інноваційність й ефективність освітнього процесу, адаптацію здобувачів освіти до розуміння власної ролі в

цифровому суспільстві постійно зростає [3]. На сьогодні, мобільні додатки трансформують підходи до навчання фізики. Смартфони та планшети у поєднанні з освітніми інтернет-платформами слугують ефективними засобами для проведення досліджень й експериментів [6]. Для сучасних здобувачів освіти, які зросли в цифрову епоху, вони є не лише джерелом розваг, а й освітнім інструментом. Мобільні додатки наочно презентують складні фізичні явища, процеси, концепції, роблять їх зрозумілими та доступними для кожного здобувача освіти, незалежно від їхрівня навчальних досягнень [1].

Застосування мобільних пристроїв у закладах професійно-технічної освіти відкриває нові можливості для навчання. Їх мобільність дозволяє здобувачам освіти навчатися в будь-який час і в будь-якому місці, а доступність – забезпечує їм рівні умови. Компактні розміри та висока швидкість обміну інформацією роблять їх зручними у використанні. Крім того, їх використання відповідає сучасним освітнім стандартам і сприяє розвитку цифрової компетентності здобувачів освіти. Згідно зі звітом ЮНЕСКО, мобільні технології значно розширять і покращать можливості навчання [5].

Існує два основних напрямки застосування смартфонів у фізиці:

1. *Експериментальний* – використання вбудованих у гаджет датчиків із метою проведення реальних досліджень. У більшості телефонів є вбудовані акселерометр, гіроскоп, магнітний датчик, датчики наближення, освітленості, барометр, приймач GPS, мікрофон, які в сукупності з відповідними програмами дозволяють проводити дослідження [2].
2. *Віртуальний* – моделювання фізичних процесів із використанням спеціальних М-додатків (віртуальних лабораторій – Electricity AR,BookVar GO-LAB, Labster, PhETInteractiveSimulation, StarWalk 2, DaVinciMachines AR, Seilias тощо) [3].

Розглянемо кілька мобільних додатків, які можуть зробити вивчення фізики більш ефективним і цікавим, зокрема:

Мобільний додаток «Фізичні формули. Фізика». Цей додаток – не просто збірка формул, а справжній помічник для розв'язання фізичних задач, який відповідає всім вимогам навчальних програм «Фізика» та «Фізика і астрономія».

Мобільний додаток «Фізика(калькулятор)». Із використанням означеного М-додатку можна розрахувати формули з таких розділів фізики, зокрема: механіки, термодинаміки, коливання і хвилі, акустики, оптики, електрики, атомної фізики тощо. Щоб отримати розрахунки, у необхідні поля потрібно ввести числові значення фізичних величин. Окрім цього, до багатьох дій є графічні пояснення, що ще більше спрощує роботу із калькулятором.

Платформа LearningApps.org [9]– це потужний інструмент, який може значно урізноманітнити та оптимізувати процес навчання фізики. Дана освітня платформа пропонує широкий спектр інструментів для створення інтерактивних завдань: тестів, вікторин, кросвордів, складання пазлівтощо з метою закріплення знань.

Мобільний застосунок Kahoot![8]– це освітньо-цифрова платформа, що складається із вправ-ігор і дозволяє створювати атмосферу змагання між учасниками. Даний цифровий додаток можна використовувати на ПК і мобільних пристроях. Вона ідеально підходить для перевірки, закріплення знаньі підвищення зацікавленості здобувачів освіти до вивчення фізики [7].

Симуляція «PhETInteractiveSimulations» [10] – це колекція симуляцій для онлайн-навчання, які охоплюють теми природничо-математичних наук. Користувачі можуть взаємодіяти з віртуальними лабораторіями, проводити онлайн експерименти, маніпулювати змінними та спостерігати результати в змодельованому середовищі тощо.

Отже, використання мобільних додатків у навчанні фізики майбутніх фахових спеціалістів у галузі професійної освіти сприяє: *індивідуалізації навчання* – кожен здобувач освіти може працювати у своєму темпі та вибирати матеріали, які його цікавлять; *інтерактивізації навчання* – мобільні додатки перетворюють пасивне сприйняття інформації на активну взаємодію між учасниками освітнього процесу; *розвитку*

критичного мислення –здійснюючи обробку данихі виконуючи завдання уосвітніх М-додатках, здобувачі освіти розвивають навички аналізу і синтезу інформації; *підготовці до майбутніх викликів* – знання мобільних технологій – це необхідна компетентність для успіху в сучасному світі тощо. Також, М-додатки, як трендовий інструмент, у педагогічному арсеналі викладача дозволяють: *диференціювати навчання* –створити різнорівневі завдання із метою перевірки знань здобувачів освіти; *робити уроки цікавішими*–проєктуватиігри, вікторини та інші інтерактивні вправи із подальшим їх використанням у освітньому процесі; *отримувати зворотній зв'язок* –швидко проаналізувати результати перевірки рівня навчальних досягнень здобувачів освіти; *співпраця із колегами* –обмінюватися досвідом і навчальними матеріалами із використанням М-додатків тощо.

Ключовим моментом успішного використання мобільних додатків у вивченні фізики є зважений педагогічний підхід до їхнього вибору. Обрані додатки мають відповідати навчальній програмі, бути зрозумілими для здобувачів освіти та сприяти досягненню поставлених освітніх цілей.

Список використаних джерел:

1. Використання Інтернет технологій для дослідження природних явищ у шкільному курсі фізики: посіб. / Жук Ю. О. та ін.; Ін-т інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ: Атіка, 2014. 172 с.
2. Дементієвська Н. П., Соколюк О. М. Віртуальні лабораторні роботи з фізики з використанням інтерактивних комп'ютерних моделювань: збірник навчальних матеріалів. Київ: ІЦО НАПН України, 2022. 157 с.
3. Довгопола Л.І., Ващенко Я.В., Гостар О.В. Дидактичні умови формування інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів освіти у навчанні фізики. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка»*, 2025, 1(47), 496-506. https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1(47)-496-506
4. Мацюк В.М.,Крижановський С.Ю. Сучасні цифрові технології як засіб реалізації навчальних проєктів у закладах середньої освіти в контексті методичної підготовки майбутніх учителів фізики. *Тези доповідей ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції «Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук в контексті вимог Нової української школи» (Тернопіль 20 травня 2021 року),* С. 54–57.
5. Рекомендації ЮНЕСКО по політиці в галузі мобільного навчання.URL: http://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214738.pdf(дата звернення: 19.03.2025).
6. Слободяник О.В. Мобільні додатки на уроках фізики. *Фізико-математична освіта: науковий журнал*. 2017. № 4. С. 293–298.
7. Тиркалова О. Що таке Kahoot! і чому його варто спробувати для організації дистанційного навчання. BUKI. URL: https://buki.com.ua/news/shcho-take-kahoot-i-chomu-yoho-varto-sprobuvaty-dlyaorhanizatsiyi-dystantsiynoho-navchannya/(дата звернення: 19.03.2025).
8. Kahoot! URL: https://kahoot.com/
9. LearningApps. URL: https://learningapps.org/
10. PhETIneractiveSimulations. URL: https://phet.colorado.edu/uk/simulations/filter?subjects=physics&type=html&sort=alpha&view=grid

Шабуніна Анастасія Дмитрівна
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта (Фізика)»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Благодаренко Людмила Юріївна

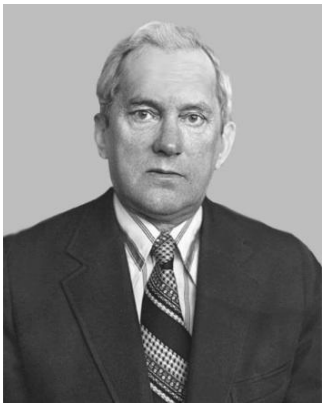
Наукова школа професора Віктора Дущенка та академіка Миколи Шута

Наукові школи завжди були і залишаються основою української науки як найважливіші елементи її єдиної структури, що мають свої незаперечні здобутки і усталені традиції. Виникнення і розвиток наукових шкіл є відмінною рисою нашої науки, для якої характерна спільна діяльність вчених в колективі однодумців. Наукова школа не виникає на порожньому місці, вона формується навколо справжнього вченого, самодостатньої творчої особистості, генератора ідей, який здатний не тільки висувати і реалізовувати свої власні задуми, але й дослуховуватися до свої колег і створювати навколо себе справжнє наукове співтовариство, об'єднане єдиними цілями і пристрастю до пізнання. Тому нашу доповідь ми присвячуємо відомій в Україні та за її межами науковій школі « Теплові та релаксаційні явища в полімерах і композитах», яка функціонує на кафедрі загальної фізики та методики навчання фізики як є справжньою гордістю нашого факультету та університету. Отже, **наша мета**: ознайомитись з етапами поступального руху уперед та сферою наукових досліджень кафедри фізики та методики навчання фізики Факультету математики, інформатики та фізики; визначити роль особистостей у процесі її історичного розвитку.

У 1934 році в Києві створено новий тип вищого педагогічного навчального закладу — Київський педагогічний інститут, в якому відкрито фізико-математичний факультет із кафедрою фізики. Кафедра була започаткована ще у 1932 році шляхом реорганізації фізичного кабінету. Очолив кафедру Георгій Георгійович Де-Метц — професор, фізик-дослідник, який до революції працював у Київському університеті. Він займався Х-променями, оптикою, радіоактивністю, а також написав перший в Україні посібник з методики викладання фізики. Розуміючи важливість якісної підготовки вчителів, поєднував фундаментальну фізичну освіту з методикою викладання. Його підхід заклав дві основні традиції кафедри:

- ґрунтовна підготовка майбутніх вчителів;
- поєднання навчання з науковими дослідженнями.

Унікальною спадщиною кафедри є колекція демонстраційних фізичних приладів, зібрана у центральній лабораторії. Ці прилади не тільки справні, але й використовуються у навчальному процесі. Вони викликають захоплення як у студентів, так і у кінематографістів, що неодноразово знімали фільми на її основі.

Професор Віктор Павлович Дущенко

(1922 – 1985)

У другій половині XX століття на кафедрі сформувалася наукова школа теплофізики полімерів під керівництвом професора Віктора Павловича Дущенка. Почавши з досліджень у теплофізиці дисперсних систем, він захистив кандидатську дисертацію у 1953 році. Згодом розгорнув дослідження у новітній галузі полімерних матеріалів, заснував наукові філії в Івано-Франківську та Києві, започаткувавши новий етап розвитку кафедри. Віктор Павлович був не лише блискучим ученим і викладачем, а й людиною виняткової людяності. Його глибока повага до студентів, чуйність до колег та здатність надихати вирізняли його серед науковців. Під його керівництвом виросло не одне покоління дослідників, які пам'ятають його не тільки як наставника, а як людину з великої літери. Саме Віктор Павлович за правом вважається засновником наукової школи «Теплові та релаксаційні явища в полімерах і композитах».

8 січня 1968 року в лабораторії кафедри фізики під час роботи аспіранта Миколи Шута стався вибух, внаслідок якого він серйозно постраждав і довго лікувався. Але це не зламало молодого науковця. Переможець за характером, він зібрав сили й повернувся до улюбленої справи — фізики. Микола Іванович не лише захистив кандидатську, а згодом і докторську дисертацію, але і став одним із найвизначніших учених країни, академіком, заслуженим професором, керівником знаної наукової школи «Теплові та релаксаційні явища в полімерах і композитах». У 1980-х роках школа остаточно утвердилася як потужний науковий осередок

Академік НАПН України, професор
Микола Іванович Шут

Під керівництвом Миколи Івановіча науковці досліджували теплофізичні властивості полімерів, застосовуючи релаксаційну спектрометрію, а згодом — і нанофізику. У співпраці з європейськими партнерами вчені реалізували спільний українсько-німецький проєкт, профінансований Євросоюзом, щодо нанокарбон-полімерних композитів з екрануючими та теплопровідними властивостями. Нині школа продовжує розвиватися — до неї приєднуються молоді дослідники, відкриваються нові наукові напрями. Серед пріоритетів — підготовка нових поколінь фізиків, здатних забезпечити інноваційний розвиток країни. Ідеї першого керівника кафедри Георгія Де-Метца — гармонійне поєднання науки та навчання — знову актуальні. А сам академік Микола Іванович Шут — приклад стійкості, людської гідності та відданості науці

Завершуючи, ми хочемо наголосити: наукова школа професора Віктора Павловича Дущенка та академіка Миколи Івановича Шута є яскравим прикладом того, що українська наука здатна забезпечити виконання фундаментальних досліджень та розвиток освіти на рівні провідних країн світу, що вона неодноразово доводила. Тому підтримка наукових шкіл є запорукою відродження вітчизняної науки, при цьому особлива увага повинна приділятися науковим школам у галузі фізико-технічних наук, оскільки сьогодні Україна відчуває нестачу молодих і талановитих наукових кадрів. А для молоді участь у роботі

такої школи стає важливим життєвим орієнтиром і формує у кожної людини почуття національної гордості на прикладі життя і діяльності наших гідних вчителів і науковців!

Список використаних джерел

1. Віктор Павлович Дущенко: бібліографічний покажчик/наук.ред.: І.Т. Горбачук, упоряд.: С.А.Пудченко. Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 178 с.

2. Архівні матеріали кафедри фізики та методики навчання фізики.

Шемет Даніїл Аркадійович
аспірант І року навчання
спеціальності «Середня освіта (Інформатика)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Умрик Марія Анаталоійвна

Огляд літературних джерел щодо навчання майбутніх учителів основ штучного інтелекту

Підготовка майбутніх учителів до використання технологій штучного інтелекту (ШІ) є ключовим завданням сучасної педагогічної освіти, однак досі не існує єдиного визначеного поняття ШІ, що ускладнює систематизацію підходів до її реалізації у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі. У цій роботі здійснено порівняльний аналіз джерел, що стосуються різних трактувань поняття ШІ.

Мета – здійснити порівняльний аналіз визначення поняття «штучний інтелект» для виявлення спільних і відмінних термінологічних акцентів, наукових підходів і практичних орієнтирів.

Аналіз українських наукових джерел [1-5] показав відсутність єдиного визначення штучного інтелекту, що відображає складність і багатогранність цього поняття. У дослідженнях використовуються різні підходи до визначення ШІ: як галузі інформатики, що займаються створенням інтелектуальних машин [3], як технології, що розширюють можливості науки та освіти [2], або як складного правового феномена, що потребує чіткого законодавчого регулювання [1]. У роботах також зустрічаються терміни "штучний загальний інтелект" [5], "засоби штучного інтелекту" [4], що свідчить про технологічну та методологічну багатовимірність цього напряму досліджень. Окрему увагу приділено ролі ШІ в освітньому середовищі та його інтеграції у цифрову трансформацію навчального процесу [4].

В англомовних джерелах штучний інтелект (ШІ) визначається з акцентом на різні аспекти його застосування. McKinsey & Company описує ШІ як здатність машин виконувати завдання, що зазвичай потребують людської інтелектуальної діяльності ("AI encompasses systems that can reason, learn, and adapt") [9]. Brookings Institution визначає ШІ як систему, яка імітує когнітивні функції людини, такі як прийняття рішень ("AI is about machines that can make decisions, solve problems, and perform tasks traditionally requiring human cognitive capabilities") [6]. Bubov та колеги у *Frontiers in AI* підкреслюють важливість етичних і соціальних аспектів ШІ ("AI is not just about creating machines that think, but about navigating the broader implications of such technologies") [7]. У *Encyclopedia Britannica* ШІ визначається як "імітація людського інтелекту комп'ютерними системами", з акцентом на навчання та самокорекцію [8].

Термінологічний аналіз показав чітку відмінність між українським і зарубіжним науковим дискурсом. Узагальнивши поняття, можна зробити висновок, що штучний інтелект (ШІ) — це технології, які дозволяють машинам виконувати завдання, що зазвичай потребують людського інтелекту, такі як прийняття рішень та навчання. Він включає як

вузький інтелект для специфічних завдань, так і потенційний загальний інтелект, що імітує людські когнітивні функції. ШІ також має етичні та соціальні аспекти, зокрема в контексті інтеграції в суспільство та освіту. У майбутніх буде використовуватися саме це визначення.

Висновок. У результаті здійсненого порівняльного аналізу підходів до визначення поняття “штучний інтелект” було виявлено спільні та відмінні термінологічні акценти, що притаманні різним науковим школам і дослідницьким підходам. Узагальнене тлумачення цього поняття сформульовано з метою його подальшого використання в межах даного дослідження.

Список використаних джерел

1. Гелецька І. О., Шовдра М. М. Визначення поняття «штучного інтелекту» та його місце у системі цивільного законодавства україни. Галицькі студії: Юридичні науки. 2024. вип. 6. С. 13–19. Режим доступу: https://journals.gi.ternopil.ua/index.php/law/article/view/63
2. Доценко С. Імплементація штучного інтелекту в наукове середовище закладів вищої освіти України / С. Доценко, Т. Собченко // Новий Колегіум. – 2024. – № 1 (113). – С. 11–16. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/380676523_IMPLEMENTACIA_STUCNOGO_INTELEKTU_V_NAUKOVE_SEREDOVISE_ZAKLADIV_VISOI_OSVITI_UKRAINI
3. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні // Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1556-р від 2 грудня 2020 р. // Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text
4. Пчелянський Д., Воінова С. Штучний інтелект: перспективи та тенденції розвитку. Автоматизація технологічних та бізнес-процесів. 2019. Т. 11, вип. 3. С. 59–64. URL: https://www.researchgate.net/publication/337178854_STUCNIJ_INTELEKT_PERSPEKTIVI_TA_TENDENCII_ROZVITKU.
5. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні: монографія / [За заг. ред. А.І.Шевченка]. Київ: ІПШІ, 2023. 305 с. URL: https://jai.in.ua/archive/2023/ai_mono.pdf
6. Brookings Institution. What is Artificial Intelligence? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.brookings.edu/articles/what-is-artificial-intelligence/?utm_source=chatgpt.com.
7. Bubov, R., & Colleagues. (2020). Artificial Intelligence: A Clarification of Misconceptions, Myths and... Frontiers in AI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.frontiersin.org/journals/artificial-intelligence/articles/10.3389/frai.2020.524339/full.
8. Encyclopedia Britannica. Artificial Intelligence. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence.
9. McKinsey & Company. What is Artificial Intelligence? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.mckinsey.com/featured-insights/mckinsey-explainers/what-is-ai?utm_source=chatgpt.com.

Ткачук Алла Олегівна
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності «014.09 Середня освіта (Інформатика)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Умрик Марія Анатоліївна

Навчання комп'ютерної графіки на уроках інформатики в початкових класах

У сучасному суспільстві інформаційні технології відіграють ключову роль, охоплюючи всі сфери життя, включаючи освітню діяльність [1].

Комп'ютерна графіка – це розділ інформатики, який вивчає технології опрацювання графічних зображень за допомогою комп'ютерної техніки [4]. Вміння створювати та редагувати графічні зображення стає невід'ємним елементом інформаційної культури учня.

Теоретичну основу дослідження формують наукові праці українських та зарубіжних дослідників, які розглядали різні аспекти навчання інформатики та комп'ютерної графіки у початковій школі. Зокрема, методичні підходи до викладання інформатики розробляли М. Жалдак, Н. Морзе, О. Співаковський, а психологічні та педагогічні особливості навчання дітей роботі з комп'ютером досліджували Ю. Машбиць, Н. Олефіренко, О. Суховірський. Окремі аспекти інтеграції комп'ютерної графіки в освітній процес аналізували Р. Моцик та О. Пометун [2].

Аналіз наукових джерел і педагогічної практики свідчить про існування певних суперечностей між вимогами до рівня цифрової грамотності школярів та відсутністю достатньо ефективних методичних підходів до навчання комп'ютерної графіки в початковій школі. Тому актуальним є розроблення нових методик, що враховують вікові особливості учнів та відповідають сучасним освітнім потребам.

Мета - огляд наукових джерел з тематики дослідження, розробка комплексу практичних завдань для навчання комп'ютерної графіки учнів початкових класів.

У процесі розроблення комплексу практичних завдань було визначено важливість інтеграції творчого підходу та технічних навичок, спрямований на розвиток навичок роботи з цифровими інструментами, а також на стимулювання зацікавленості дітей у процесі навчання враховуючи вікові особливості дітей молодшого шкільного віку. Наприклад:

1. Вправа: Створення веселки в графічному редакторі.

Розвиває навички роботи з графічними інструментами, знайомить з правилами чергування кольорів у спектрі, навчаються створювати плавні вигини та отримати базовий досвід цифрового малювання. Завдання також сприяє розвитку уважності та естетичного смаку.

2. ***Вправа: Місто майбутнього.***

Дозволяє дітям проявити свою фантазію та творчі здібності через малювання ідеального або фантастичного міста, яке вони бачать у майбутньому. Завдяки цьому завданню учні не тільки розвивають художні навички, але й учаться уявляти, як можуть змінюватися міста в залежності від технологій, природи і архітектури.

Отже, навчання комп'ютерної графіки в початковій школі є потужним засобом розвитку когнітивних і творчих здібностей учнів.Запровадження практичних завдань, спрямованих на поєднання творчості та технологій, сприяє не лише формуванню базових навичок роботи з графічними редакторами, а й загальному інтелектуальному розвитку дітей.

Список використаних джерел

1. Antoniuk V., Alendar N. Use of technologies of situational modeling at computer science lessons in the elementary school. Pedagogìčnij časopis Volinì. 2019. Vol. 1(12). P. 39–46. URL: https://doi.org/10.29038/2415-8143-2019-01-39-46 (date of access: 12.12.2024).
2. Мальований В. Методичні особливості навчання комп'ютерної графіки у шкільному курсі інформатики.
3. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. 2024. №12. URL: https://e-journals.udu.edu.ua/index.php/ikt/article/view/1416 (дата звернення: 12.12.2024).
4. Методика викладання інформатики: графіка у курсі для початкової школи. Нова українська школа. URL: https://nuschool.eu (дата звернення: 12.12.2024)
5. Інформатика: навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів2–4 класів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/program/8793/

Франчук Роксолана Василівна
студентка І курсу магістратури
спеціальності «014.09 Середня освіта (Інформатика)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Умрик Марія Анатоліївна

Порівняльний аналіз програмних засобів для навчання комп'ютерної графіки учнів загальної середньої освіти

Сучасна комп'ютерна графіка займає ключову роль у процесі навчання інформатики учнів загальної середньої освіти, адже є інструментом для візуалізації даних, розробки дизайну та різноманітних освітніх медіа. Також використовуючи програмні засоби для навчання комп'ютерної графіки, можна не лише розвивати технічні навички учнів, а й сприяти формуванню їх креативного мислення.

Метою даного дослідження є аналіз літератури у навчанні комп'ютерної графіки, а також порівняльний аналіз найбільш використаних програмних засобів для навчання комп'ютерної графіки та UI/UX дизайну в закладах загальної середньої освіти.

Розглянемо найпопулярніші чотири програмні засоби для навчання комп'ютерної графіки: Adobe Photoshop, GIMP, Figma та Canva. Вибір цих програм зумовлений їхньою доступністю та широким використанням у професійній сфері та освітньому процесі.

Adobe Photoshop – це графічний редактор, в якому працюють переважно з растровими зображеннями, що має широкий функціонал для роботи із зображеннями [1].

Таблиця 1

Переваги та недоліки Adobe Photoshop

Переваги	***Недоліки***
Великий набір інструментів для редагування зображень	Висока вартість підписки
Підтримка професійних стандартів	Високі системні вимоги

Photoshop є широко визнаним серед програм для роботи з графікою, який використовують професійні дизайнери, фотографи та художники. Програмне забезпечення відповідає галузевим вимогам, має великий набір інструментів, але через високу вартість і складність освоєння його використання в школі може бути обмеженим. Дану програму можна використовувати для навчання основ фотомонтажу та ретуші. Наприклад, учні можуть створювати постери чи колажі, працюючи з шарами та ефектами.

GIMP – безоплатна альтернатива Adobe Photoshop, який розробляється інтернет-спільнотою та вільно поширюється [2].

Таблиця 2

Переваги та недоліки GIMP

Переваги	***Недоліки***
Безоплатність та відкритий код	Менший набір функцій у порівнянні з Photoshop
Можливість розширення функціоналу за допомогою плагінів	Не завжди інтуїтивно зрозумілий інтерфейс для початківців

Дана програма є хорошою альтернативою Photoshop для навчальних цілей, але інтерфейс може бути складним для початківців. GIMP можна використовувати для навчання основам редагування графіки без фінансових втрат. Учні можуть створювати логотипи або редагувати зображення.

Figma – це програмний засіб для дизайнерів інтерфейсів і веброзробників, в якому безпосередньо можна працювати в браузері. На даній платформі є практично все необхідне для роботи з графікою, векторними об’єктами, шрифтами, ефектами і т.д. [3].

Таблиця 3

Переваги та недоліки Figma

Переваги	***Недоліки***
Простота у використанні та доступність через браузер	Обмежений функціонал для роботи з растровою графікою
Спільна робота над проєктами в реальному часі	Відсутність розширених інструментів малювання
Вбудовані компоненти для прототипування	

Canva – онлайн вебсервіс для створення графічного дизайну. Використання редактора Canva надає можливість користувачам створювати графічні заголовки та оформлення для соціальних мереж, оформлення документів, створення презентацій, обкладинок для книг та альбомів, рекламні матеріали, логотипи та багато іншого [5].

Таблиця 4

Переваги та недоліки Canva

Переваги	***Недоліки***
Інтуїтивно зрозумілий інтерфейс	Обмежені можливості редагування
Велика бібліотека готових шаблонів	Менша гнучкість у створенні унікальних графічних елементів
Доступність через браузер без необхідності встановлення	Відсутність контролю над елементами дизайну

Canva є чудовим інструментом для створення швидкого візуального контенту, але як інструмент для поглибленого вивчення комп’ютерної графіки – ні. З використанням даного програмного засобу, учні можуть створювати постери для шкільних заходів, використовуючи шаблони та власні зображення, створювати презентації, інфографіки та т.д..

Розглянувши ці програмні засоби можемо стверджувати, що вибір програмного забезпечення для навчання комп’ютерної графіки залежить від цілей освітнього процесу,

від навиків використання програмного забезпечення вчителем та фінансового забезпечення.

Список використаних джерел

1. Що таке Photoshop і чи складно його освоїти URL: https://wezom.academy/ua/slozhno-li-osvoit-fotoshop/ (дата звернення 28.03.2025)
2. Растровий графічний редактор GIMP – урок. Інформатика, 6 клас НУШ. URL: https://www.miyklas.com.ua/p/informatica/6-klas/grafichni-zobrazhennia-449662/grafichnii-redaktor-gimp-466678/re-206a89d5-a6ba-4339-a727-64d0b9645ba3 (дата звернення 28.03.2025)
3. Що таке Figma: функції, інструменти та переваги – академія Wezom URL: https://wezom.academy/ua/chto-takoe-figma-funktsii-instrumenty-ipreimuschestva/ (дата звернення 29.03.2025)
4. Франчук Р.В. Використання векторного онлайн-засобу Figma як інструменту для дизайну. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті, вип. 12, Травень 2024. URL: https://e-journals.udu.edu.ua/index.php/ikt/article/view/1417 (дата звернення 29.03.2025)
5. Canva – огляд сервіса | Вчимо | Vchymo.com URL: https://vchymo.com/app/application/Canva (дата звернення 30.03.2025)

Гранат Марії Володимирівни
Студентка І курсу магістратури
спеціальності «014.09 Середня освіта (Інформатика)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Умрик Марія Анатоліївна

Розвиток гнучких навичок у галузі кібербезпеки для здобувачів освіти ІТ-спеціальностей

У світі, де переважають цифрові технології і відбувається загальний перехід до віртуального(цифрового) простору, постає питання кібербезпеки. Кіберзагроза існує скрізь, де застосовуються інформаційні технології: несанкціонований доступ сторонніх осіб до комп'ютера, крадіжка персональних даних, спам, віруси та інші проблеми, які потрібно вміти розпізнавати педагогу і сформувати відповідні вміння та навички у здобувачів освіти. Серед вітчизняних вчених, що досліджують проблеми інформаційної безпеки, необхідно відзначити О. Данільяна, О. Олійника, В. Сідака, М. Гуцалюка, В. Залізняка, О. Яковенка, В. Богуша, В. Брижка, В. Ліпкана, Ю. Максименко, П. Марущака, О. Юдіна, А. Переходька, Л. Харченка, О. Марценюка, Н. Кушакову, Б. Кормича, Г. Сащука, В. Цимбалюка, М. Швеця, та інших [1].

Кіберзлочинність постійно розвивається і стає більш поширеною і націленою не просто на технічний пристрої, а на особистість людини. Вразливою частиною суспільства є здобувачі освіти ІТ-спеціальностей, яким необхідно не тільки засвоїти технічні аспекти освітньої програми, а й розвивати критичне мислення, комунікативні навички, командну взаємодію та здатність швидко оцінювати ситуацію. Недостатня увага до формування цих навичок може негативно вплинути на готовність майбутніх спеціалістів до викликів щодо кібербезпеки [2]. У зв'язку з цим формування навичок інформаційної безпеки має бути інтегроване в освітній процес як його невід'ємна складова і нести міждисциплінарний характер [1].

Гнучкі навички **(*англ. Soft skills*)** – комплекс неспеціалізованих, важливих для кар'єри навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність особи і є наскрізними, тобто не пов'язані з конкретною предметною

сферою [2]. Сюди можна віднести навички ***комунікації, саморегуляції, ефективного мислення, управління.*** Здобування гнучких навичок під час навчання є важливим фактором для успішного старту кар'єри та професійного старту діяльності фахівців різних галузей [4]. Більшість науковців визначає зацікавленість роботодавців до гнучких навичок, розвиток яких є не менш необхідним, ніж професійні знання та вміння [5].

Ключовою для роботи у галузі кібербезпеки є ефективна ***комунікація***, яка забезпечує чітке висловлення думок, обмін даними та спільну роботу над вирішенням кіберзагроз. Робота в команді та спільні зусилля є необхідними для швидкого реагування на кіберінциденти. Розвивати цю навичку можливо через *проектно-орієнтоване навчання*, дебати та дискусії, які допомагають фахівцям аналізувати інформацію, аргументовано відстоювати свої позиції та адаптуватися до змінних ситуацій, а, також, *стажування* в реальних компаніях дасть можливість практикуватись при взаємодії з колегами у професійному середовищі [6].

Навички ***саморегуляції***, такі як керування емоціями, планування, стресостійкість та тайм-менеджмент є важливими для спеціалістів, що працюють у напруженому цифровому середовищі. ***Лідерські та управлінські*** навички необхідні для ефективного мотивації команди, керування проєктами та розвитку молодших спеціалістів. Вони можуть бути розвинені через *менторство та наставництво*, що допоможе майбутнім фахівцям опанувати методи рефлексії, аналізу помилок і підтримки балансу між відпочинком та робочими завданнями.

Швидке виявлення загроз та реагування на них вимагає ***критичного мислення*** та здатності приймати рішення в реальному часі. Використання *кейс-методу* дозволяє аналізувати реальні кіберінциденти, розвиваючи навички оцінки ризиків, побудови алгоритмів дій та ефективного реагування на загрози [6].

Отже, неможливо переоцінити в сучасному світі розвиток емоційного інтелекту і навчання гнучким навичкам для здобувачів вищої освіти. Хоча професійні навички є важливими для роботи спеціаліста, навички спілкування сприяють успіху в кар'єрі. Впровадження методів проектно-орієнтованого навчання у навчальний процес сприятиме підготовці спеціалістів, здатних ефективно працювати в команді, ухвалювати рішення та адаптуватися до змін у цифровому просторі. Отримані знання допоможуть здобувачам освіти "йти в ногу" з часом.

Список використаних джерел

1. Гончарова І. П. Кібербезпека в цифровому освітньому середовищі закладів професійної освіти: електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. 80 с.
2. Конопляник Л. М. Розвиток soft skills у майбутніх фахівців з кібербезпеки на заняттях з ділової англійської мови. Вісник НАУ. Серія: Педагогіка. Психологія. 2023. № 2 (23). С. 59-68.
3. Смагіна Т. М. Зміщення акцентів з hard skills на soft skills в підвищенні професійної компетентності педагогів у системі післядипломної освіти. Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти регіону: збірник матеріалів конференції; за ред. О. В. Пастовенського. Житомир, 2017. С. 21.
4. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. 2015.
5. Cohanim, A. Soft Skills, Not Just Technical Skills, Critical to SOC Team Readiness – Cyberbit. 2021.
6. Шевченко І. А., Шелевер О. В., Маркова В. В. Розвиток soft skills у здобувачів освіти як запорука успішної професійної діяльності. Інноваційна педагогіка. Теорія навчання. 2024. Вип. 22. С. 269-272.